D. HIERON. MERCVRIALIS
FOROLIVIENSIS,

MEDICI CELEBERRIMI AC PRÆSTANTISSIMI, ET PROFESSORIS QVONDAM IN NOBILISSIMIS ACADEMIIS, BONONIENSI AC PATAVIENSI, PRIMARII,

Medicina Practica,

SEV DE COGNOSCENDIS, DISCERNENDIS, & curandis omnibus humani corporis affectibus, earumq́ causis indagandis,

Libri V.

IN PATAVINO GYMNASIO, OLIM AB IPSO PVBLICE PRÆLECTI, ET THESAVRI INSTAR A QVIBVSDAM hactenus reconditi, plurimorumque votis & desiderio summè expetiti: nunc autem post obitum Autoris, publici boni causa, in lucem editi,

STVDIO ET OPERA,

PETRI DE SPINA AQVISGRANENSIS D. ET SERENISSIMI Electoris Palatini Friderici IV. Medici ordinarij.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO S. CÆS. MAIESTAT.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,
In Officina Ioannis Theobaldi Schönvvetteri. M. DC. II.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO IV. COMITI PALATINO AD RHENVM, S. ROMAN. IMperii Archidapifero & Electori, Duci Bauariæ, &c. Domino suo Clementissimo.

SERENISSIME & potentissime Princeps Elector, Domine Clementissime, animi est liberaliter à natura & doctrina instituti, & virtutem ac decus amantis, aliquid communi hominum societati adiumenti pro virili conferre: bonum enim quo est communius & pluribus communicatur eo esse præstantius semper iudicaui. Etenim nisi viri docti quasi singuli symbola contulissent, nunquam profecto scientiæ ad eam perfectionem peruenissent, ad quam paulatim multis plurimorum sapientum & eruditorum virorum obseruationibus coniunctis peruenerunt. Hac ratione medicinam & reliquas artes & scientias inuentas, auctas & perfectas esse historiæ fidem faciunt. Itaque cum hunc celeberrimi & expertissimi præceptoris mei quondam in Italia fœtum, hactenus mihi tanquam pro thesauro reseruassem, publica vtilitate motus, sub augustissimo Illustrissimæ Celsitudinis tuæ nominis splendore & patrocinio in apertum proferre decreui. Opus est omnino methodicum & dogmaticum, omnes totius corporis morbos & artem prognosticandi mira elegantia & perspicuitate complectens. Nec puto mihi multum laborandum, vt apud veros medicos Asclepiadæos illud pluribus commendem, cum vino vendibili (quod dicitur) hedera suspensa minime sit opus.

Hunc autem Commentarium medicum Illustrissimæ Celsitudini tuæ, grati animi symbolum, & perpetuæ obseruantiæ monumentum submisse offero, dico, consecro. Sunt enim quod ingenue fa-

teor ab Illustrißima Celsitudine tua in me beneficia maxima collata, dum me meamq́; familiam non solum sub vmbra alarum suarum recipere, sed in medicorum suorum numero asscribere non est dedignata.

Pro quibus beneficijs cum aliud pro mea tenuitate non possim, efficiam quantum in me erit, vt nunquam vel fidem, qua Illustrißimæ Celsitudini tuæ sum adscriptus, vel industriam in me desiderare poßit.

DEVM Optimum Maximum supplex rogo, vt Illustrißimam Celsitudinem tuam, vna cum laudatißima coniuge, & prole numerosa, omni genere benedictionis cumulare, & Palatinatui totique orbi Christiano diu sospitem conseruare dignetur. Scriptum Heydelbergæ Anno N. C. 1601. mense Septembri.

Illustrissimæ Celsitudinis tuæ

Deuotissimus cliens

Petrus de Spina Doct.

PETRVS

PETRVS DE SPINA D. ET SERENISSIMI ELECTORIS PALATINI MEDICVS ORDINARIVS CANDIDO LECTORI S.

PRAXIS hæc medica Excellentissimi & incomparabilis Medici Dn. Hieronymi Mercurialis, Patauij, in frequentissimo Medicorum Auditorio olim publice prælecta, cum propter insignem eius vtilitatem, & doctrinæ præstantiam, à multis summo desidetio expeteretur, & ab amicis quibusdam, qui eam accuratissime, & diligentissime descriptam, in Italia ad manus meas peruenisse sciebant, crebro apud me instaretur, vt eam typis descriptam publici iuris facerem: Ego habita ratione, tum amicorum, tum vtilitatis potissimum publicæ, petitioni ipsorum, & desiderio multorum satisfacere cupiens, autorem ipsum, huius mei instituti; vti par erat; per literas certiorem facere, decreueram, certa spe fretus, ipsum, pro beneuolo suo in Remp. animo, & singulari erga omnes humanitate, id minime fuisse improbaturum, sed facile passurum, vt quæ publice in Academiis aliquando prælecta, & ipso publici quodammodo iuris facta erant, ea etiam in communem omnium vsum & commodum, publicis typis mandarentur. Verum dum in eo sum, ecce tristis, & inopinata, de incomparabilis viri morte fama adfertur: quæ licet mihi, vt & omnibus bonis, ac rem literariam amantibus luctuosa merito extiterit, ab instituto tamen, me haudquaquam reuocare, sed instigare potius debuit, vt, quod in honorem præstantissimi viri, & publicum commodum, ipso viuente, decreueram, id eo etiam mortuo exequi haud intermitterem. Itaque exemplar quod penes me erat, & in priuatum meum vsum, à me descriptum, thesauri instar asseruabatur, vt pluribus communicari & prodesse posset, Typographo prælis subiiciẽdum traditi: cui cum aliud insuper exemplar à Clarissimo viro Dn. Theobaldo Fettich Medico Reipub. Wormatiensis & Franckenthalensis suppeditatum, & vtriusque diligens collatio facta sit, nemini dubium esse debet, quin præclarum hoc opus, eo perfectius & correctius in publicum prodeat. Quod, vt grato in defunctum autorem animo suscipias beneuole Lector, & studium nostrum æqui bonique consulas, etiam atque etiam rogo.

Vale feliciter.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM OPERIS HVIVS MEDICI.

LIBRI I.

LIBRI II.

LIBRI III.

33. De

D.HIE

D. HIERONYMI MERCVRIALIS MEDICI PATAVINI PRIMARII DE AFFECTIBVS CAPITIS ET PARTIVM HVIC ANNEXARVM,

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ETSI à veteribus disputatum sit, vtrum maiores sint animi aut corporis morbi: illud tamen certissimum est, quod à Plat. in Timæo & in Carneade constitutum habetur, scilicet fieri non posse, vt animus æger sine corpore, aut corpus sine animo curari possit. Sed sicut animi morbos curare ad philosophum pertinet: ita solius medici munus est corporis morbos auferre. Vt colligere liceat, libros illos Gal. de curãdis animi morbis potius philosophi quã medici libros esse. Quoniam vero morbi corporis aut metuuntur, aut afficiunt; de morbis qui afficiunt, ad eam medicinã spectat tractare, quam veteres appellarunt Clinicen, & quã hoc tempore scholæ nostræ profiteri solent. Quoniã autem hi morbi aut corpus vniuersum tentant, aut partes corporis: cum anno elapso de morbis vniuersum corpus tẽtantibus, hoc est, de febribus tractauerimus, sequitur vt hoc anno de particularibus morbis lectiones nostras habeamus.

Negotium hoc, filii amantissimi, non minus vtile quam gloriosum est, & propterea qui debent medici esse, opus est, vt in hoc genere disciplinæ addiscendo omnes neruos, & omnes vires intendant. Ego enim quantum in me erit, dabo operam, vt diu noctuque, & priuatim & publice, studia vestra ita adiuuẽ, vt nunquam vos debeat pœnitere Mercurialem vestrum audiuisse.

Cur à capite tractatio particularium morborum incipiat. Inchoaturus igitur hanc præclaram tractationem, cur à capite auspicandum esse duxerim, tres potissimum rationes effecerunt. *Rat.1.* Vna est, quoniam vt dixit diuinus Plato in Tim. caput diuinissimæ rei sedes & habitaculum est; & Arist. 33. problem. 9. solebat appellare caput rẽ maxime sanctam & sacram. *2.* Secunda ratio fuit, quia caput, vt D. Hipp. t. 4 de morb. inter omnes corporis nostri partes maxime omnium morbis exercetur, vt propterea antecedere debeat eius partis tractatio, quæ omnium maxime à morbis tentatur. *3.* Tertia ratio fuit, quod caput est principium nostri corporis; & ita est principiũ, vt apud omnes consuetudo introducta sit, appellandi principia rerũ capita, quare à capite tanquam à principio iure debet auspicari omnis nostra tractatio.

Cum igitur à capite sit inchoandum, & innumera prope genera morborum caput tentare soleant, vt à dolore capitis sermonis initium sumam, tres quoque rationes me magnopere inuitant. *Cur à dolore capitis initium faciant practici.* *Rat.1.* Prima est, quia locus hic postulat, vt Rhasen auctorem sequamur. Iam vero Rhases lib. suum 9. ad Almans. auspicatus est à dolore capitis, id quod etiam non solum fecit Gal. in lib. de medicamentis, s. l. vbi post cutis affectus statim sese contulit ad dolorem tractandum: verumetiam idem fecit Auic. in 1. tertii. quos auctores quia nos maxima ex parte sequemur, vt iis vos quoque diligenter studeatis etiam atque etiam hortor. *2.* Secunda ratio fuit, quod dolor capitis frequentissime solet omnem sexum exercere; ita vt nihil fere magis in manibus medicorũ versetur, quã huiusmodi dolor. Et ratio huius est, quia caput, vt D. Hipp. 4. de morb. veluti cucurbita superposita est toti corpori: sed & quia maior pars hominum ob ingluuiem ferACissima esse solet cruditatum & vaporum, qui, vt audietis s. l. caput maxime dolore afficere possunt. Tertia ratio est, quoniam, vt D. Plinius lib. 25. cap. 3. inter omnes dolores maxime omniũ solent turbare homines dolores capitis, vt ꝑpter hos Auerrh. 3. collect. 31. scripserit, dolores capitis manifestissimos esse.

CAPVT II.

De dolore in genere.

De dolore in genere. QVamobrem cum de dolore capitis tractaturi diligentes simus, ne ingenia ve-

 stra

ſtra errent, operæ pretium eſſe puto, vt prius, quid ſit dolor, diligenter intueamur. Nam appellatus eſt à Græcis dolor multis nominibus, ſed frequentiſſime omnium apud medicos vſurpantur duo, πόνος & ὀδύνη. Latini vno verbo doloris vſi comperiuntur. Sed quemadmodum de nomine doloris nulla eſt controuerſia; ita quoque de natura eius nulla eſt pene certitudo: ſiquidem quot ingenia hanc rem tractarunt, tot definitiones attuliſſe videntur; vt interdum valde ſim miratus, qui fiat, vt cum omnes homines quotidie dolorem experiantur, in eo tamen cognoſcendo ſunt adeo incerti & dubii.

De natura & definitione doloris.

Ego vero dimiſſa diſputatione aliarũ doloris definitionum, tradam vobis, quæ puto eſſe magis conſentanea. Eſt autem hæc: Dolor eſt alteratio corruptiua ſenſus tactus, ſubito facta ob ſolutionem continui, vel malam intemperiẽ, vel ob vtrumq;. Et vt melius naturã doloris conſequi, valeatis, faciam breuiter huius definitionis anatomen. Nã dixi primum eſſe alterationẽ corruptiuam, tum quia veteres ſic vocarunt, tũ quia ratio & rei natura ita perſuadet. Hippocrates enim in libro de nat. hũ. vnde Ariſtoteles hauſit fere omnẽ ſuam philoſophiam, non alia ratione probat, hominẽ conſtitutum eſſe ex diuerſis elementis, niſi quia dolet, nam ſi vnum eſſet, inquit, non doleret homo, quia nõ alteraretur, quaſi ſapientiſſimus ſenex nil aliud nos docere voluerit, niſi dolorem eſſe alterationem.

Dolor eſt alteratio corruptiua. Prob. ab autorit.

Idem Hippocrates lib. de loc. in homine, quem locum etiam citauit Galenus ſæpe libro ſeptimo de plac. Hippocratis manifeſte dixit, dum dolet homo naturam ipſius alterari & corrumpi, & Plato Hippocratis ſectator in Philebo d. dolorem nil aliud eſſe, niſi harmoniæ corporis corruptionem. Quare ſatis patet, veteres nominaſſe dolorem alterationem & corruptionem.

Ratio.

Ita quoque rem eſſe vna ratio perſuadere poteſt, ſiquidem vt præclare definitum eſt à philoſopho 9. Eth. voluptas eſt perfectio: vnde ſi dolor eſt contrariũ voluptatis, neceſſum eſſe videtur, vt conſequẽter ſit corruptio. Sed hoc loco non eſt ignorandum, dum dixi corruptionem ſeu alterationẽ corruptiuam, non intelligendam eſſe nudam alterationem, eo quia ſic etiam corpora maximo poſſent dolore affici cũ corrũpantur. Sed intelligendum eſt, eſſe alterationẽ perceptam & cognitam, nã teſtis eſt Ariſtoteles, 1. rhet. cap. 4. & 5. dolorem fieri in parte cognoſcẽte, & propterea non eſſe nudam alterationem, ſed alterationem cognitam. Atq; hoc ſapiẽter admodum indicatum eſt ab Hippoc. quando lib. 2. aph. 6. dixit, ſi aliqua parte dolentes dolorem non ſentiũt, iis mentem ęgrotare, quaſi ad doloris efficientiã neceſſario ſemper mens, ſeu intellectus, ſeu facultas cognoſcitiua concurrat.

Dolorem eſſe alterationem corruptiuam cognitam.

Dictum eſt ſecundo loco ſenſus tactus, propterea φ etſi reliqui ſẽnſus nõ ſint immunes à dolore: attamen eum habent nõ propria ratione, ſed quia participat vnuſquiſque ſenſus tactus. Et hæc eſt ratio, qua inductus Gal. 3. cap. lib. de diff. ſympt. d. dolorẽ eſſe ſymptoma excellens, & proprium ſenſus tactus. Sed video dicturum aliquem veſtrũ, qua ratione dolor dicat à Gal. propriũ ſymptoma tactus.

Quis ſenſus afficiatur dolore.

Huius rei complures afferri poſſunt rationes. Vna eſt, quia tactus realiter, & vt ſic dicã, materialiter à ſuo obiecto mouetur, vt propter hoc hęc alteratio, quę materialis eſt, maxime omniũ, & proprie fieri dicatur in tactu. Altera ratio fuit, quia omnium ſenſuum cognitio certitudine poſtponitur certitudini tactus. Vt cum volumus quidpiam tanquam certũ demonſtrare, dicamus illud tangi. Tertia ratio, quia ſenſorium tactus diſtributũ eſt per vniuerſum corpus, vnde dolor, qui eſt alteratio corporis, maxime omniũ & propriiſſime videtur fieri circa illum ſenſum, qui omnium cõmuniſſimus eſt; nam cum vitæ noſtræ eſſentia atque ſalus poſita ſit in tactu, quippe quo viuentia diſtinguuntur à non viuentibus, iure factum eſt, vt huiuſmodi ſenſus per vniuerſum corpus propagaretur.

Qua ratione dolor dicatur à Gal. proprium ſymptoma tactus. Rat. 1. 2. 3.

Dictum eſt, ſubito facta, eo, quia alterationes, quæ paulatim in corporib. noſtris fiũt, minime nos mouẽt, quaſi natura aſſuefacta minime paſſionẽ eam aut non cognoſcat, aut penitus contẽnat; vt propter hoc Plaut. in Tim. atq; in Phil. quẽ ſecutus eſt Gal. dixerit, dolorẽ eſſe ſubitũ quendã receſſum à ſtatu naturali ad ſtatũ præternaturalem.

Dolor eſt alteratio ſubito facta.

Dubium. Sed dubitare poſſet aliquis, vtrum ſemper fiat dolor vel voluptas, quemadmodum D. Plato in ſubitaneo vel receſſu, vel reditu; ſiquidem, vt proponebat Aetius lib. 5. c. 160. fiunt interdũ quidã ſubiti receſſus ẽ ſtatu præternaturali ad naturalẽ, in quibus tamẽ dolor, non autẽ voluptas oritur. Exemplũ eſt, φ ſi quiſpiam manus refrigeratas repente calori ingenti apponat, dolor incredibilis percipiatur, & tamen hic motus ſubitus fit à pręternaturali ſtatu ad naturalem. *Solutio.* Nodus hic, quẽ multi diſſoluere conati ſunt, ita ſolet à me definiri, quod in exemplo propoſito non fit reditus ad ſtatum naturalem, ſed potius fit tranſitus à ſtatu præternaturali ad alium ſtatum pręternaturalem. Nam illud veriſſimum eſt, vitam noſtram & naturæ ſtatum conſeruari mediocritate, mediocritati omnes exceſſus ſunt contrarii. propterea æque contraria eſt naturæ nimia illa calefactio atq; animi refrigeratio, vt ,ppterea in propoſito caſu immaniſſimi dolores ſentiantur, quia ſimul duo exceſſus fiunt, & nimia calefactio & nimia frigefactio.

Dicitur à ſolutione continui, vel mala intemperie, vel vtroque. Quoniam vt ſ. l. diſputabo circa cauſas doloris, veræ doloris

Dolor fit à ſolutione

continui vel mala intemperie, vel utroque.

ris causæ non sunt aliæ, nisi hæ commemoratæ. Nam cur causas in definitione doloris apponendas esse iudicauerim nuperrime, fecit auctoritas Galeni, qui libro quarto de diff. puls. 9. dicebat, in definiendis rebus, quæ habent essentiam propriam in genere, necessum est, vt semper apponantur causæ efficientes, eo quia si per definitionem essentia rei traditur, & essentia doloris est dependentia à causis efficientibus, quis non videt ad declarandam hanc essentiam necessario semper apponendas esse causas effectrices?

Obiectio soluitur, quod scil. vnius rei vna sit causa.

Neque valet, huiusmodi definitionem vitiosam esse, quia tradatur per plures causas, & constitutum sit apud philosophos, vnius rei vnam esse causam, & è conuerso. Nam id quidem verissimum est: veruntamen intelligere oportet varietates, quia vbi effectus videtur vnus, cum tamen sit specie diuersus, iure fit, vt possit plures causas habere, & ideo, quia dolor videtur quidem vnus, sed specie non est vnus, ea propter fit, vt habeat plures causas. quod dolor non sit vnus, docuit Galenus secũdo de loc. aff. 5. vbi scribit, duas esse primas species doloris: scilicet eam quæ fit ab intemperie, & eã quæ fit à solutione cõtinui.

In quo genere symptomatis reponatur dolor.

Itaque definitio, quam attulimus, doloris, hunc in modum firma & rata sit. Ex allata definitione colligere potestis, dolorem, cum sic repræsentatur, esse purum symptoma, & quidem in genere actionum tactus depromatur, vt D. Galen. de differentiis symptomatum. 3. Et vt hoc melius intelligatis, debetis ad memoriam reuocare ea quæ scripta sunt à Galeno in initio lib. de different. symptomat. scilicet alterationem duos terminos includere, alterantem & corpus alteratum; si consideretur causa alterans, appellatur motus; si autem consideretur corpus, quod alteratur, appellatur passio, ita vt liceat nobis sec. diuersos respectus appellare dolorẽ modo passionẽ, modo actionẽ. Et hoc est, Domini, quod fefellit ingeniosissimum Argent. qui in libr. de sympto-mat. conatus est reprehendere Galenum & omnes medicos, quod dixerint, dolorem esse actionem, & propterea symptoma. nam voluit hic bonus vir necesse esse dari quartum genus symptomatum, in quo dolor collocetur, contra omnem rationẽ & philosophiam. Auerrh. autem lib. tertio collect. capite trigesimo primo, qui vidit hanc varietatem, dixit dolorem esse mutationem tactus ad malam qualitatem, quod perinde est, ac si dicamus esse deprauatam actionem.

An dolor actio vel passio.

Argent. notatur qui in quarto genere sympt. dolorem locauit.

A quo morbo dependeat dolor vt symptoma.

Quoniam autẽ omnis deprauata actio necessario sequitur aliquem morbũ, ex Galeno lib. de symptomat. differen. 4. hinc factũ est, vt inter medicos semper disputatum sit, quinã sit ille morbus, quẽ sequitur dolor. Et hæc disputatio nulla alia est, quam disputatio de causis doloris, agitata etiã apud philosophos.

Diff. an à sola cõtinua solutione fiat dolor, vel etiam à mala intemperie.

Non defuerũt, qui existimarent, morbum siue causam doloris esse purã & vnicam continui solutionem. Huic sententiæ fauet ratio, sed fauent etiam multorum medicorum auctoritates. Ratio pro hac sententia est, quod dolor, vt heri intellexistis, fit subito, sed solutio continui fit subito, non autem mala intemperies. Igitur rationi consonum videtur à continui solutione, non ab intemperie fieri dolorem. Quod autem intemperies subito non fiat, testem habetis Galenum in fine 2. de sympto. causis. Ibi scribit, nullam intemperiem fieri subito, sed tamen in tempore.

Pars affirmans fieri à sola cõtinui solutione.

Prob. Rat.

Auctorit.

Auctoritates, quæ fauent huic sententiæ, complures quoque sunt. Inprimis est Aristot. qui sexto Topicor. 3. & 5. problem. 26. explicatissimis verbis d. dolorem fieri, quãdo continuum dissoluitur. Sed quod magis est, Galenus quoq; videtur huius opinionis fautor extitisse. nam de inæq. intemperie 6. manifeste scribit ex sententia Hipp. omnes morbos vlcera esse, & propterea dolorem etiam vlcus esse, & consequẽter solutionẽ cõtinui. Quinimo quarto simplic. secundo, scribit, intemperata si vnquam dolorem efficiunt, efficere quia soluunt continuum, quasi hæc etiã fuerit ipsius Galeni mens.

Et hanc fuisse Galeni mentem clarissimè scripsit Auerrh. l. c. & Auic. secunda primi doct. 2. capite decimo nono, nec non prima tertii, tract. 2. cap. 1. His enim in locis & Auerrho. & Auicen. tribuerũt Galeno quasi sensisse dolorem fieri à solutione continui.

Ex altera parte fuerunt, qui opinati sunt, non continui solutionem, sed malam intemperiem esse doloris effectricem. Huius opinionis princeps fuit Auerrh. loco citato, q. duabus rationibus aduersus Galenũ, & Auicennam disputauit, dolorem non à continui solutione, sed ab intemperie fieri. Prima ratio fuit, tactum atq; alios sensus moueri tantum à propriis obiectis, sed proprium obiectũ tactus sunt qualitates elementorum, igitur, inquit Auerrh. nõ potest tactus moueri immediate & propriè ab alio obiectõ, quam ab his qualitatibus, & consequenter ab intemperie: continuitas, inquit Auer. est quidem etiã obiectum tactus, sed obiectum omne, quod non mouet nisi virtute proprii obiecti. Alia ratio fuit, dolorem fieri eo pacto, quo fit voluptas. Sed voluptas non fit ab vnitate, igitur dolor non potest fieri à solutione vnitatis.

Prob. rat. 3.

2.

Auctoritat.

Hæc Auerrh. sententia non caruit quoq; fautoribus inprimis, videtur hanc sententiam laudasse Hippoc. qui 1. de nat. hum. d. dolorẽ fieri ob alterationem factã à calido, frigido & reliqs qualitatib. Quinimo in libro de loc. in homine, postquã dixit dolorem fieri cũ natura corporum corruptorum, subiungit, corrumpi naturas propter calefactionem, frigefactionem propter excessum & defectum.

 Plato

Plato quoq; Hippocratis ſectator in Philebo manifeſtiſſime videtur tribuiſſe doloris generationem ſolis elementorum qualitatibus. Sed hãc etiam opinionem nonnullis viſus eſt amplexatus eſſe Gal. quippe in art. med. 80. 17. meth. 7. & aliis in locis dixit fieri dolorem propter frigus, propter calorem & alias qualitates. In hac ingeniorũ diſtentione fuerunt alii viri, qui vt tollerent difficultates, dixerunt malam intemperiẽ poſſe capi dupliciter, vel ſeiunctam à continui ſolutione, vel non ſeiunctã. Si ſeiuncta, nunquã poſſe facere dolorẽ: Si autem capiatur ſeiuncta, dicunt rurſus aut ipſam per ſe facere dolorẽ, aut facere per ſolutionẽ continui. Atq; hac diſtinctione putant ſe tollere omnes difficultates, & contradictiones.

Auctoris iudicium.

Ego puto illa ratione & multo melius dirimi poſſe has diſcordias, ſi conuertamur ad naturã rei, nam vt heri audiuiſtis, eſſentia doloris eſt, vt ſit alteratio corruptiua. Igitur quicquid poteſt corrumpere ſenſum tactus, conſequenter poteſt inducere dolorẽ: corrumpere ſenſum tactus æque poteſt ſolutio continui atq; mala intemperies.

Hoc arbitror intelligere voluiſſe diſertiſſime Auic. quando loco citato ſcribit dolorem fieri à re cõtraria ſenſui tactus: & iure dixit à re contraria, quia cum ſenſus tactus ſit propagatus per omnes corporis partes, ſicuti partes conſtituuntur carnes per temperationem & per vnitates, pari pacto diſſoluitur natura materialitatis, tã per cõtinui ſolutionem, quam per malã intemperiẽ; & propterea cum hoc vidiſſet magnus Auic. non dubitauit aſſerere, dolorẽ fieri tum à ſolutione continui, tum etiam à mala temperie.

Prob. auctoris.

Hanc opinionem ſemper ego ſecutus ſum, quod perſuaſiſſimũ habebam, Galenũ aliter neq; ſenſiſſe neq; ſentire potuiſſe. Et ꝙ hæc fuerit Galeni ſententia, videatis ipſum lib. de inęquali intẽperie 6. 12. met. 7. 4. ſimpl. 2. 2. de acutis 1. alibi etiã, ne vos tędio afficiã enumerandis locis. In his enim ſcribit, dolorem fieri cũ à mala temperie, tum etiam à cõtinui ſolutione. Nec valet ꝙ dicunt iſti, intelligendũ eſſe Galenum quaſi voluerit fieri dolorẽ non à ſolutione, ſed cũ ſolutione continui, quia Galeni verba plerisq; in locis diuerſo modo ſonare vidẽt.

Refut. 1. opi.

Sed quid dicemus & ad Auerrh. & ad alios? Primum quod ſpectat ad priorem ſententiam, fateor verum eſſe, continui ſolutionem fieri ſubito: Sed non negandũ eſt, intemperiem etiam fieri poſſe ſubito. Quia duplex eſt intẽperies apud philoſophos & medicos, alia eſt in habitudine, alia eſt in habitu: intemperies in habitudine fieri poteſt cito, vt Seneca docet, ſed intemperies in habitu minime fit ſubito, & Galenus, quãdo ſcripſit, nullam intemperiem fieri ſubito, hoc eſt, in habitu.

Ad auctoritatem Hippocratis & Auerrho. reſpondetur vnico modo hos quidem loco citato conteſſos eſſe, fieri dolorẽ à ſolutione continuitatis, ſed non negarunt, quin etiam fiat à mala intemperie. Nec eſt quod dicant, malam temperiem facere quidem dolorem, ſed in ducendo continui ſolutionẽ, quoniam non eſt verum, omnem intemperiem facere continui ſolutionem, ſed tãtum quæ diu durat, atque hoc euidentiſſime propoſitum eſt à Galen. de inæq. intemp. 6. & ab Auerrh lib. 1. tract. 9. cap. decimo nono, vbi ſcribit intẽperies, quæ faciunt continui ſolutiones illas eſſe, quę durant, non quę ſunt recentes.

Refut. 2. opin.

Ad Auer. a. qui feliciſſime ſemper diſputauit aduerſos medicos, quid dicemus? Dupliciter reſpõdeo: poteſt vno modo illud, ꝙ alterat tactũ, non eſſe ſimpliciter obiectũ proprium, ſed eſſe rẽ contrariã. Imo Ariſt. 7. eth. manifeſtiſſime dixit, dolorem fieri ob alterationem tactus à re contraria, quare dũ Auer. dicit moueri tantum tactũ à qualitatibus elementorũ, decipitur ſecundum medicos: quia læditur tactus à re contraria.

Tactus non mouetur ab obiecto tantum proprio sed & à contrario.

Iam autẽ, vt audiuiſtis, contrariatur tactui nõ minus continui ſolutio, quã mala intemperies. Alio modo reſpondeo, poſſe ſc. obiectum ipſius tactus, vt docuit Ariſt. 2. de anima, nõ eſſe tantũ qualitates elemẽtorum primas, verumetiã durũ, molle, aſperũ, tenue, lęue, hęc. n. ſunt obiecta, ꝗ non minus mouent ſenſum tactus quã calor, frigus, humiditas & ſiccitas. Iã aũt ſolutio contiuui etſi non ꝓprie reducatur ad primas qualitates, reducit tamẽ ad durũ & ad aſperũ: quia illud ꝙ continuũ diſſoluit, ſemper facit propter aliquã reſiſtentiã, quę eſt inter agens & patiens: reſiſtentia ꝑſupponit duritiẽ; itaq; vbi adeſt aliqua continui ſolutio, intercedit ſemper aliqua durities, ita vt poſſim dicere aduerſus Auer. ſolutionẽ continui numerari poſſe inter obiecta tactus propria.

Conſtat igitur ex illis quæ hactenus docuimus, veritatem hanc eſſe, ꝙ dolor fiat ab intemperie & à ſolutione vnitatis Quã ſententiã explicatiſſ. ſectatus eſt Gal. plerisq; in locis. Sed potiſſimum 12. meth. 7. & ſecunda de T. V. 1. quibus locis diſerte Galenus demonſtrauit ſeſe credere hanc veritatẽ: vt ſæpenumero ſim miratus, reperiri doctos viros, qui exiſtiment fieri dolorem ſolũ ob vnitatis diſſolutionem. Sed vt hæc tractatio abſolutior reddatur, duo adhuc ſuperſunt examinanda priusquam dolorem capitis aggrediamur. Vnũ erit, an omnis intẽperies faciat dolorem, alterum an ꝑter intemperiem vnitatiſq; diſſolutionem reperiatur aliquod aliud ꝙ efficiat dolorem?

Diff.

Circa primum conſtituendum hoc eſt, intẽperiẽ æqualem non facere dolorem, ſed tantum inæqualem. Ratio propter ꝗ ab intemperie æquali non fit dolor hęc eſt, ꝙ tametſi facultas cognoſcitiua etiã in hac intemperie ſit prompta: attamẽ non fit in corpore alteratio, ſed facta eſt. Dicebat autẽ Gal.

An omnis intemperies causet dolorem.

& pru-

Inaequalem tantum, nō aequalem in temperiem causare dolorem. & prudēter 1. de S. C. dolorem esse suū habere in generatione. Alia etiā est ratio, quoniam si debet fieri alteratio, debet adesse & alterans & patiens in aequali intemperie: non est quod patitur; quia simile à simili nihil patitur, & Domini, puto ego hanc esse verā causam, cur sit quod ea quae praecognoscūtur & prouidentur, minus doloris afferant, quam improuisa, si quidē vbi praecognoscit animus causas doloris futuras, ita corpus disponitur, vt simile quodā pacto reddatur rebus dolorificis siue intemperiebus: & propterea aut nihil, aut parum patiatur, sed h. nonnihil dubitationis, quia non videtur verum, res praeuisas minus molestię afferre: quandoquidem Alex. 1. problem. 77. quaerens cur res improuisae minus doloris afferāt, inquit hoc ideo esse, quoniam animus in aliis rebus occupatus minus percipit quae sibi insperato contingunt. Vt ex hoc scriptore manifeste appareat rē habere secus, quā dixerim: sed soluere oportet hūc nodum ita, vt dicamus, res dolorificas cōsiderari posse vel secundum impressionē quam faciūt in corporibus, vel cōsiderari posse secundū cognitionē & sec. animi circa ipsas operationē.

1. Rat.

2.

Cur quae praeuidentur minus doloris afferant.

Dubium.

An impro- uisa vel praeuisa plus doloris inferant.

Si consideretur secundum alterationem, certe res praeuisae minus doloris afferunt: & ratio est, quia huiusmodi pcognitio disponit corpora ita, vt minus patiantur. Vbi autem animus in aliis occupatus vertitur circa res dolorificas, minus eas cognoscit, & ex hac minori cognitione, quantū sit ex parte ipsius, minor videtur esse dolor. Contra autē interdū cōtingit s. quod corpora minus ab animo gubernata magis afficiuntur à causis dolorificis, quae etiam est ratio propter quam noctu dolores magis exercent, sc. quia interdum animus in aliis occupatus minus versatur circa res dolorificas, sicut noctu è conuersio minus occupatus, magis versatur circa dolorem: propterea ratione cognitionis multo maior est noctu dolor quā die. Cum ergo inaequalis intemperies sit ea quae facit dolorē, de hac dubitatum inuenitur apud scriptores, vtrū omnis haec intemperies faciat dolorem? Hip. enim lib. de nat. hum. & de loc. in homine disertissime dixit, fieri dolores, cum corpora calefiunt, frigescunt, siccantur atq; humectantur, adeo vt nullam reliquerit Hip. intemperiē, quam non agnouerit auctorem doloris.

Cur noctu dolores magis exerceāt quā interdiu.

Hanc eandem sententiam videtur secta- tus diuinus Plato in Philebo & Timaeo. Caeterum Auicenna fecūnda primi, doct. 2. cap. 19. voluit ab humida intemperie nunquā fieri dolorem, sed tantū à calida, à frigida, à sicca. Quam sententiam videtur quoq; sectatus Aegineta libro tertio. Caeterum Galenus in hac re decernenda mirū in modum varius fuit. Nam lib. secundo de med. loc. primo voluit dolorem fieri magnum à calido & à frigido moderatum à sicco, ab humido nullum fieri. Caeterū in art. med. c. 80. & 2. acu. 1. voluit dolorē fieri ab omni intēperie, etiā ab humida.

Caeterum 1. de S. C. 6. & 12. meth. 7. videtur voluisse dolorem fieri tantum à frigida & à calida intēperie, adeo vt varius omnino hac in re videatur Gal. Nonnulli, qui gustarunt hanc difficultatem, & praesertim Fuchsius in com. ad primum lib. de causis sympt. ingeniosissime excogitarunt rationem hanc varietates cōciliandi: dicētes intemperiem vel solam esse, vel coniūctam cum humoribus. De coniuncta intemperie non loquendum est. Quoniā à nemine dubitatū est, quin omnis huiusmodi intemperies dolorem faciat: sed de simplici dicunt ita esse decernendū, q calida & frigida, per se & immediate faciant dolorem: sicca dolorem faciat tantum per accidens, hoc est propter solutionē continui quā inducit: de humida dicunt, eam neque per se neque per accidens dolorem inducere. Sed quanquā haec responsio speciosa sit, nō tollit tamen omnem dubitationem, primo quia Gal. vbi scribit dolorem fieri etiam ex nimia humectatione p. d. loquitur de simplici intēperie, non de mixta cum humoribus.

Fuchsius.

Refutat.

Adhaec nihil iuuat, si Peripatetice loquamur, facere huiusmodi distinctionem, quoniam apud Arist. nulla inuenitur intemperies humida sine humore. Et q ita senserit magnus Arist. poteris facile comprehēdere ex iis, quae scripsit 2. de anima 113. vbi scribit humidum non reperiri sine corpore.

Quam veritatem etiam nobis scriptā reliquit 25 problem. 4. 10. & 12. in quibus quaerens rationem admirabilis philosophus, propter quā caetera corpora contactu aquae humescant, aer autem non humescit, respondet hoc euenire, quoniam reliqua corpora attrahunt in sese aquā & sic humectantur: aer autem non attrahit aquam.

Ex quibus verbis colligi debet, corpora ideo humida appellari, quia repleta sunt aut saltem infecta aqua. Igitur multo melius dicetur, Galenum quandoq; locutum esse secūdum rationem, quandoq; vero secundū sensum. Si loquamur secundum sensum, sane, etiam humida intemperies facit dolorem, sin autem secundum rationem, non facit dolorem humida intemperies, quia non reperitur, & si reperiretur, non tamen ageret. Vnde non possum assentiri Auer. qui 3. coll. 31. dicebat, omnes qualitates agere & pati, sed aliquas magis agere, aliquas magis pati, & in postremis esse humidam qualitatem, quasi vero secundum ipsius sententiā & intemperies humida dolorem facere possit. Circa secundum sunt aliqui recentiores, qui putant aliqua esse dolorem efficientia, quae non possunt reduci neque ad intemperiem, neque ad solutionem vnitatis, exemplum adferunt de neruo denudato, qui si à pilo vel tantillum tangatur, dici

Auctoris iudicium.

Diff.

An praeter supra dicta duo inuenia tur tertium quod causet dolorem.

non poteſt quam ingentem dolorem excitet: Pari pacto dicunt de partibus inflammatis.

Et, quod magis eſt, addunt reperiri quædã à quibus dolor inducitur ſine intemperie, ſine continui ſolutione. Dicendũ eſt huiuſmodi dolores nõ fieri à noua & arcana aliqua cauſa, ſed fiunt à ſolutione cõtinui, q̃ ſolutio reducitur ſeu potius depẽdet à duritie & aſperitate, quæ ſunt, vt heri audiuiſtis, obiecta tactus. nam contactus pili in parte inflãmata & neruo denudato etiamſi minimus ſit, tamen propter inſignem partis ſenſibilitatem habet rationem magni agentis, adeo vt aliquã continui ſolutionem faciat, & propterea dolorẽ.

Differentiæ doloris. Archig. curioſa nimis differentia. In doloris differẽtiis tradendis Archig. vſq; adeo curioſus & ſuperſtitioſus extitit, vt non erubuerit etiã ſecundum ſapores differentias dolorum producere, dũ dixit alios dolores eſſe dulces, alios acidos, alios amaros, & huiuſmodi nugas alias. Auic. quoq; l.c. antea nimis diligens fuit in tradendis doloris differentiis.

Et Gal. 2. de loc. aff. 7. conatus eſt confutare hanc diligentiam Archig. hoc pacto, q nõ ſit poſſibile neq; ex parte ægrotãtis, neq; ex parte medici tot doloris differentias proponere, nam ex parte ægrotantis, tum, quia mollities animorum ægrotantiũ hoc non permittit, tũ quia ægri nõ habent vocabula accommodata huiuſmodi differẽtiis, tũ maxime, quia dolores quidam indicibiles & inenarrabiles cõtingunt, ex parte etiam medici inquit Gal. fieri non poſſe, vt tot differentiæ doloris inueniantur, q a neceſſum eſſet, vt medicus omnes dolores experiretur, quẽadmodum d. Plato 1. de legibus, optimum eſſe, vt medicus omnes morbos experiretur, quia ſic poſſet certiorẽ cunctorum cognitionẽ habere. Igitur, inquit Gal. multo melius eſt, differentias omnes doloris reducere ad pauca quædam capita quæ ſunt quatuor: dolor pungitiuus, dolor grauatiuus, dolor tenſiuus & dolor pulſatorius.

Quatuor dolorum capita ex Gal. Pungitiuus. Grauatiuus. Nã pungitiuus ille dicitur, qui ſenſum affert veluti rei alicuius pungentis ſiue corrodentis. Grauatiuus autẽ ille appellat, qui patientibus infert ſenſum veluti oneris alicuius grauãtis, cuiuſmodi dolor reperitur in omnibus corporibus ſiue corporis partibus repletis.

Tenſiuus. Tenſiuus dolor dicitur ille, in quo ſenſus percipitur veluti rei cuiuſdam extẽdentis, cuiuſmodi dolores fiunt in tormẽto colicorũ, vel à flatu vel ab humoribus modo inteſtina, modo ſtomachũ diſtendentibus, quẽ dolorem dicebat Auerrh. eſſe maximum omniũ dolorem.

Pulſatorius. Poſtremo eſt dolor pulſatorius, qui eſt ſenſus veluti rei cuiuſdam pulſantis, quod genus doloris efficitur in partibus inflammatis.

Cum omnia, quæ faciũt intemperiem aut continui ſolutionem, ſint cauſæ doloris, non eſt opus, vt de cauſis vniuerſaliter, quæ faciunt dolorem, verba faciamus; & ideo me cõfero ad capitis dolorem.

CAPVT III.

De dolore capitis.

VT capitis dolor exacte cognoſcatur, ſcire oportet, dolorẽ omnẽ capitis aut eſſe recentem aut vetuſtum. *Nomen.* Dolor recens à Grecis communiter appellatur Cephalalgia, Arabes appellant modo nomine Græco, modo ſodam. Nos Latini ſemper vocamus capitis dolorem. Cæterum, ſi hic dolor occupet vnam tantum capitis partem, vocatur Græce Hemicrania. Aretæus medicus antiquiſſimus lib. 5. de mor. chronicis vocat ſua lingua Heterocraniam.

Si morbus ſit vetuſtus, & vnã capitis partẽ occupet, vocatur & ipſe Hemicrania. Sed ſi totum caput occupat, nuncupatur Cephalęa: nã hoc voluit ſignificare Aretæus, quando d. Cephalæam eſſe inueteratũ capitis dolorem. Celſus lib. 4. c. 2. ſcripſit nomine Cephalęæ ſignificari quẽlibet dolorẽ capitis peſtiferum & prauũ. Auic. & omnes Arabes huiuſmodi vetuſtum dolorẽ variis nominib. appellarũt, ſcilicet vocarunt clauum, modo Nucẽ, modo Galeam, quo ſpiritu hęc nomina inuexerint, ipſi norint. Illud certiſſ. eſt, tum dolorẽ recẽtem, tum vetuſtũ vel fieri eſſentialiter in capite, vel per conſenſum ab aliis membris. Et q. ſit per cõſenſum, aut ſit à vẽtriculo aut ab inteſtinis, aut à liene aut à iecore, aut ab vtero.

Eſt autem dolor capitis ſymptoma in genere actionis deprauatæ capitis. Locus affectus aut eſt intra cranium, aut extra cranium.

Locus affectus. Locus affectus intra craniũ vel eſt mẽbrana, vel arteria, vel vena. Extra cranium vel eſt pericraniũ, vel cutis, vel muſculi, vel nerui vel arteriæ. Nã Auicenna prima tertii tract. 2. in fine c. 1. ſcribit, dolorẽ capitis vt plurimũ fieri, quia arteriæ ad ipſum mittũt vapores fraudulentos. Sed priuſquam vlterius progrediemur, eximendus eſt ex animis veſtris quidam ſcrupulus, ſcilicet, vtrum dolor capitis fiat etiam in ſubſtantia cerebri, nã ſi videatis, quæ ſcribit Gal. li. 2. de medicamentis loc. 1 maniſeſtiſſime docere videtur, etiã in cerebri ſubſtantia fieri ſenſum, & cõſequenter dolorem.

Neq; valet, quod Gal. nomine cerebri intelligat ipſius membranas, quoniam cap. 5. de medicamẽtis ſ. l. poſtquam enumerauit mẽbranas, reponit quoque cerebrum inter partes capitis dolentes.

Ex altera parte eſt auctoritas Ariſtot. 2. de part. animal. 7. eſt etiã auctoritas Gal. paſſim in li. de vſ. part. de plac. Hip. & Plut. & præſertim 1. de ſan. conſ. vlt. qui omnes diſertiſſime ſcribunt cerebri ſubſtantiam expertem eſſe ſenſus tactus, & propterea expertem doloris. *Reſolutio.* Dicendum eſt in hac difficultate cerebrũ vel capi poſſe pro pura & nuda eius ſubſtantia, vel pro ipſius ſubſtantia membranis amicta.

Si primo modo capiatur põt dici cerebrum

caret

caret dolore:quoniā omnino caret ſenſu tactus. Cæterum ſi capiatur ſecūdo modo, particeps eſt cerebrum doloris, quia particeps eſt ſenſus tactus. Igitur quando Gal. tribuit ſenſum & dolorem cerebro, loquitur de ipſius ſubſtantia membranis coniuncta.

Sed q̄d dicemus ad locū de l. de medicamētis local, Si videbitis Gal. recēter excuſum, ad marginem eius loci eſt notata correctio illius loci ſecundū antiquum interpretē. nam vbi vulgatus codex habet cutis & cerebrū, legere oportet cutis cerebri, vt videbitis eo in loco.

Morbi, à quibus depēdet hoc ſymptoma, vt audiuiſtis, ſunt modo intemperies, modo continui ſolutio, modo vtraque ſimul.

Cauſæ.

Cauſæ vero horum morborum aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. & internarum aliæ ſunt immediatæ; aliæ ſunt mediatæ naturales, aliæ vero mediatæ præternaturales.

Internæ immediatæ.

Cauſæ internæ immediatæ vel ſunt vapores, vel ſunt humores. Auic. l. c. c. 3. præter humores & vapores inter cauſas internas immediatas repoſuit quoque vermes, quaſi ex ſentētia Indorū poſſit in capite humido produci vermis, qui dolorē capitis faciat. Sed hac de re nō eſt lōga inſtituēda diſputatio. Sufficit poſſe fieri, vt vermes ibi generent, & conſequētur dolor, quemadmodū teſtatur Aui.

Vermes poſſunt cauſare dolorem capitis.

Cauſæ internæ mediatæq; naturales.

Humores qui faciunt hos morbos, ſunt omnes: nempe ſanguis, pituita & vtraque bilis. Cauſæ internæ mediatæ & naturales ſunt cōplexiones, ſc. nimium calida, nimiū ſicca diſpoſitio ipſius cerebri & capitis. Inquit enim Auic. eos, qui habent caput nimiū ſenſibile & debile, doloribus capitis facile tentari.

Præternaturales.

Cauſæ externæ.

Cur, ſi æſtus ſicca & aquilonia, autumnus humidus & auſtrinus, dolores capitis fiant.

Addit etiam eos, qui habent mēbra coctioni deſtinata debilia, facile dolorē capitis incurrere. Cauſæ mediatæ præternaturales ſunt inflationes viſcerū, obſtructiones, retētiones menſiū hæmorrhoidum. Cauſæ externæ ſunt omnes res non naturales vocatæ in primis eſt aer nimium calidus, nimiū frig. & nimiū ſiccus, vnde ignis, ſol & venti facile dolorē capitis inducunt. Sic quoq; dicebat Hip. 3. aph. 23 Hyeme dolores capitis fieri. Scribit idē Hip. 3 aph. 13. ſi æſtas ſicca fuerit & aquilonia, autūnus vero humidus & auſtrinus, dolores capitis fieri.

Et huius rei cauſam reddens Ariſt. 1. probl. 10. dicebat, hoc in caſu cerebrū repleri multa humiditate, quā cum non poſſit cōuertere in pituitam, partim demittit in pectus, vbi facit tuſſim & anhelitus difficultatē, partim autem retinet in capite & dolorem inducit. Somnus nimius, nimiæ vigiliæ ſimiliter hūc dolorem faciunt, nimii labores corporis, nimia quies, immodica ſtudia, & immodicæ curæ animi ſunt quoq; cauſæ doloris capitis, ſunt percuſſiōes, caſus & nimia integumēta capitis. Auic. ēt inter cauſas numerat coitū; q. & nimia abſtinētia & nimiꝰ vſus cōferat ad dolores capitis faciendos. Repletiones, crapulæ, vſus vini meracioris, hunc dolorē faciunt. E Auic. ſcribit, ieiunium quoq; cum nimium exiſtit, dolorem capitis inducit. Sunt etiam aliqua quæ ſcriptores narrant proprietate quadam hunc dolorē facere; veluti Gal. 2. de med. ſ. l. narrat de dactylis, quos ſcribit proprietate quadam facere Cephalalgiā. Hip. 5. aph. 28. tribuit hoc quoq; aromatibus, & inter aromata pręcipuū hoc vitiū eſt in croco & myrrha Ætius oliuas nigras etiam damnat tanquam dolorē capitis efficientes. Multa quoq; à Rhaſe memorantur, vt grana ſabinæ, grana vocata paradiſi. Hæc enim omnia referūtur proprietate quadam capitis dolorem inducere.

Dactyli proprietate cauſant capitis dolorē.

Crocus, myrrha, oliua nigra.

Grana ſabina.

Grana paradiſi.

Qui dolor, vt cognoſcatur, non eſt opus ſignis, quia per ſe notiſſ. eſt. Vnde mirari ſoleo, vt hoc obiter dicā, q̄ Plaut. in lib. de morb. animi & corporis, inter morbos q. nō ſentiuntur, dolorē capitis cōnumerat; niſi dicere placeat, quemadmodū ego puto, locū illū eſſe medoſum, & nō Cephalalgiam, ſed Paraplegiā eſſe legendum.

Locus Plau. emendatus. Sgna.

Sed cū non opus ſit ſignis pro cognoſcendo hoc ſymptomate, ea ſunt perquirēda tantum, vt cognoſcatur locus affectus, & cognoſcantur cauſæ. Nam ſi dolor fiat intra cranium, cognoſcetis, quia quicunq; ſit; pertingit ſemper ad radices oculorū; & ſi fiat in membranis, dolor eſt veluti alicuius rei pungentis: ſi fiat in venis & arteriis, dolor eſt veluti alicuius rei extendentis. Si dolor efficiatur extra cranium, non pertingit ad radices oculorum. Et ſi fiat in pericranio, dolor profundus eſt, ita, vt à manu cōtrectāte dolor nō exacerbetur: ſed ſi fiat in cute, cognoſcitur, quia minima manuū cōtrectatione dolor augeť. Quod ſi fiat dolor in arteriis, pulſatorius eſt, & percipitur circa caput, & præſertim circa tēpora veluti pulſatio: quemadmodū ſi fiat dolor in venis, extenſionis imaginē quandā replentat.

Signa loci affecti capitis per eſſentiam.

Cranii.

Pericranii.

Cutis.

Arteriarū.

Venarum.

Signa cauſarum externarum.

Cauſæ externæ cognoſcuntur relatione ipſorum ægrotantium & adſtantium. Cęterum cauſa calida cognoſcitur, quia vbi dolor ab hac intemperie efficitur, ſemper acerbiſſimus eſt, in capite ſenſus caloris percipit: præceſſerunt ſemper cauſæ calefacientes, aut inſolatio, aut victus & vſus rerū calefacientiū.

A caliditate.

A frigiditate.

A ſiccitate.

Ab humoribus.

A ſanguine.

Cur ex Hip ſanguis ſita caput efferatur, & iſum hebetet.

Adhæc ſemper frigidarum adminiſtratio iuuat: contra, ſi fiat à cauſa frigida, dolor cognoſcitur, quoniam etiam ab hac intemperie fit dolor magnus, pcipitur in capite frigiditatis ſenſus. Si dolor oriať à ſiccitate, cognoſcitur tū ſqualore totiꝰ corporis, tū ſiti, tu maxime, quoniam aliqua cauſa exſiccans præceſſit. Cæterū, ſi fiat non à pura intēperie, ſed ab humoribus, dolor continuus eſt, & magis firmus, potiuſq; grauatiuus quā alteriꝰ generis. Sed in his doloribus nō parū eſt diſcriminis, quandoquidē ſi naſcatur à ſanguine, per vulťꝰ ruborē, & p indicia dominantis ſanguinis, pcipitur in capite color, & veluti tolerabilis

quædam plenitudo est. Hip.2. pror.scribebat sanguinem, vbi effertur in caput, id quoque habere, vt visum hebetet. Cuius rei rationem reddens Cassius 71.problem. d.hoc ideo contingere, quoniam huiusmodi corpora cōfertissimis vaporibus abundant, qui spiritus visorios mirum in modum violant & cōturbāt.

A bile. Si fiat dolor à bilioso humore, vigiliæ adsunt, amaror in ore, dolor quoq; acerbissimus & veluti acus pungētis. Adhæc ætas iuuenilis est temperamentū biliosum & victus præcessit bilis ferax. *A materia.* Si fiat ab humore melācholico, dolor grauatiu⁹ est & ptinax ꝓpter humoris crassitiē, mœrores & tetrę cogitationes adsūt.

Notant aliqui ex Arabibus, & bene, plærumq; hunc dolorē exercere partē sinistram capitis, & iure, quoniā humor melācholicus, qui recipitur in liene, magis multiplicat in sinistro latere. *A pituita.* Cæterū, si fiat dolor à pituita, vt plęrunq; cōtingere solet, dolor quoq; grauatiuus est, mucus copiosissimus effluit è narib. dolor torpidus est, nō vsq; adeo acer, tēperamentū frigidum & humidum, & ꝙ magis est, p̃cessit semper generatio pituitæ. *A vaporib.* Quod si dolor oriatur à vaporibus, vbiq; duo potissimū indicia habentur, vnū est hūc dolorē vagum esse, quippe q modo vnā, modo alterā partem turbet. Alterum est, ꝙ si remedia discutientia adhibeātur, semper iuuamentū afferūt. Atq; hūc in modum cognoscere potestis quemq; dolorē capitis per essentiā: eum autem qui fit per consensum, alia ratione cognoscere solemus, nam primū dolor non continuus est, & prout pars communicās affectum, magis vel minus turbatur, ita quoq; solet dolor modo incrementum, modo decrementū suscipere.

A ventriculo. Si dolor fiat ventriculi vitio, cognoscitur ructibus, cruditatibus, dolore ventriculi, &c. Et notate, Domini, præclarū quid, vt intelligatur q̃ pars proprie affectū communicet. In his casibus diligēter debetis percontari, quę pars in corpore ante hunc dolorē aliquid passa sit. Quoniā vbi aliqua pars huiusmodi reperitur, semper solent morbidi humores in hāc partem terminari atq; ibi morbū figere. E.g si mulier vobis cōtingat laborans capite, & pcontata dicat sese antea doluisse secundū stomachū, debetis potius suspicari, dolorem proficisci à ventriculo, quā ab vtero, etiamsi plærunq; dolores mulieribus solent oboriri vitio vteri. Et ꝙ dixi vobis de vna parte, debetis existimare dictum esse de omnibus partibus. *A causis externis.* Si fiat dolor à causis externis, cognoscemus semper ex relatione ipsiusmet ægrotantis nec non assistentium. Et in hac re debetis esse valde solertes & diligentes, scilicet vt interrogetis ægros vestros de omnibus externis causis, q̃ sunt sex illæ res nō naturales vocatæ.

PROGN. PROGN. Omnis dolor capitis valde metuendus est præsertim si perduret, quoniam vt Hip. d. in lib. de aff. solet huiusmodi dolor aut in cæcitatem, aut in melancholiam finiri. Et propter hoc dicere solebat Auer. 3. coll. 31. illud genus capitis doloris, quod appellatur Ouum esse difficile curare, & maxime longum. Gal.3. de symp.9. pulcherrimam nobis reliquit methodum curandi omnes dolores.

CVRATIO. CVRATIO. Dolores curātur aut ipsismet sublatis, aut sublatiōe causarū, siue, vt ait ipse, sublatione affectus. Qui curātur sui sublatione, vel extinguūtur vera ratione vel falsa.

Qui primo modo curātur, dicit Gal. tractari medicamētis verę anodynis, hoc est, calidis in primo gradu. Qui aūt tolluntur falsa ratione, tolli medicamētis sensum stupefaciētibus.

Addatis vos huic discursui Gal. ꝙ vbi dolor inducias trahit, nec perpetuus est, tūc pugnandum esse aduersus affectum. Vbi autem dolor cōtinuus est, debet medicus etiā remedia adhibere vere curātia. Quod si dolor importabilis est, vt sine detrimēto tolerari nequeat, tūc cæteris non conferentib. medici confugiunt ad falsam curationem, id est, ad sensum doloris adimēdum. Idē Gal. 2. de cō. s.l. totum hoc negotium curationis doloris capitis in tres partes distribuere visus est, sc. in tractationem Cephalalgiæ, Hemicraniæ, & Cephalęæ.

Curatio Cephalalgia. Nos quoq; hunc ordinem sectantes incipiem⁹ curationē à Cephalalgia, id est, dolore recenti. Cuius doloris cōmunis quidam victus est, quē oportet ante cętera ęgris pręscribere. Igitur in quolibet capitis dolore fugere oportet omnē aerem tū immodice frigidum, tum immoderate calidū. *Diæta.* Ventos & pręsertim austrum, cui Hip.3. aph. tribuit hoc veluti peculiare, ꝙ caput grauat, omnis strepitus aeris est inimicus dolentibus caput; somnus in omni dolore conuenit. Sed qui fit post cibum, maxime fugiēdus est. Tranquillitas animi & corporis in cūctis doloribus necessaria est. Et si quicquā procurari debet in hoc genere, est, vt aluus semper fluat, propter ꝙ Archigenes 2. de comp. s.l. apud Gal. nil magis videtur cōmendasse in his casibus, quā clysteres. Parcitas cibi & potus, vt optime monuit Aretæus, vtilissima est in omni dolore. Neq; negligendum est illud consiliū Cælii Aurel. qui pręcipiebat, vt in dolore capitis cibi semper essent sorbiles, quia masticatio iure caput affectum magis offendit. Hæc sunt cōmunia præcepta in quocunq; dolore capitis. Verū si fiat à calida causa, inprimis ꝓspicere oportet, vt vniuersus victus refrigeratorius sit; ꝓpterea aer parandus est frigidus: fugiēda sunt localia calida omnia, & p̃sertim fugiēda est hominum frequētia, quiescere oportet animo & corpore, abstinendū à vino, & pro cibo succus hordei, iura alterata cū lactuca & endiuia, panis lotus secundum modū Auicennę & Oribasii.

Posthęc si dolor pergat, perueniendū est ad externa remedia refrigeratoria: q̃ vt faciliter

appli-

applicentur, radendũ eſt caput aut vſq; ad cutondendũ, hoc enim fuit Cęlii Aurel. prudēs conſiliũ. Hoc facto vtendum eſt perfuſionib. & linimētis, quæ vim habēt refrigerandi. e.g.

Perfuſio refrigerans.

℞. Ol. roſ. omphac. ℥. ij.
decocti hederæ, lactucæ, ſemperuiui an. ℥. iiij M.

Modus vtendi eſt, vt vel pannus lineus imbuat hoc liquore & capiti ſuperponatur, vel accipienda eſt ſpōgia, atq; hoc eodē liquore imbuta exprimēda eſt ſuper caput, & p̄ſertim ſuper ſuturā coronalē. Hæ perfuſiones iuuāt quidem, ſed cū non ita duret iuuamentū, ſolent vſurpari inunctiones toti capiti, vt hæc:

Linimentū refrigerans.

℞. Ol. roſ. omph. ℥. j.
nenuph. ℥. ß.
ſucci hederæ, lactucæ an. ℥. iij.
Ceræ q. ſ. Miſce ad ignem, & f. linimentum.

Sed ſolet interdū cauſa effectrix huius doloris eſſe adeo potens & valida, vt neceſſe ſit deuenire ētad frigidiora auxilia. Et memini me legiſſe in vita Auicennæ facta quondam à Soſſano quodā, illum, dū laboraret dolore capitis ex cauſa calida, etiā niuē ſuper caput ſuū appoſuiſſe, & curatū eſſe. Quod tamen facile cōcedi poſſet in patria ipſi° q̄ calidiſſima erat.

Curatio doloris capitis ab intemperie frigida.

Sed ſi fiat dolor ab intemperie frigida contrarium facere oportet, ſcilicet victum inſtituere, qui calefaciendi poteſtatem habeat. Vnde in his caſibus non ſolum aerem calidum procurare debemus, verum etiam conceduntur intus ea, quæ calefaciendi vim habent. Sed aduertere etiā oportet, in intēperie frigida non eſſe temere vtendū vel aromatib. vel vino. Quia etſi hæc calefaciūt, tamē auct. Hip. 5. aph. proprietate quadā ſemper dolorē capitis faciunt, ſicut etiam vinum extrinſecus cōmendatur. Integumenta, & præſertim facta ex lana, quę ſint imbuta ol. aneth. & cham. conueniunt, nam tegumenta capitis facta ex huiuſmodi lana, & capiti impoſita in frigida cauſa magnum iuuamentum præſtare ſolent. Et licet etiā quandoq; addere his oleis, vel caſtoreum vel piper, aut quidpiam aliud ſimile.

A cauſa ſicca.

Si fiat dolor à cauſa ſicca, conuertendum eſt ſtudium ad remedia humectantia: & proinde victus debet humidus eſſe. Et in hoc caſu dubitari poſſet an lac cōueniat, quia ex vna parte cōuenire videtur, cū ſaluberrimē & potentiſſime humectet; ex altera parte habemus Hip. qui d. lac dare caput dolentibus malum. Ego dicerem hoc in caſu aliquod lac poſſe concedi, & præſertim illud, quod tenuius eſt, vt lac capræ, aſinæ, &c. Sed illud certiſſimum eſt, omne lac extrinſecus adminiſtratum maxime prodeſſe aduerſus dolorē capitis à cauſa calida, cuiuſmodi etiam in his caſibus iuuat irrigare caput ſucco maluæ, iure caſtrati aut ſimilibus aliis, quæ vim habent humectandi, cuiuſmodi inter cætera eſſe ſolet oleum dulciſſimum ſiue ſit amygd. ſiue oliuarum.

Ab humori bus.

Si dolor capitis ab humoribus fiat, in primis videre oportet quinam ſint humores, nā ſi à ſanguine, inſtituenda eſt victus ratio, quæ ſanguinem corrigere & imminuere poſſit, & poſt cætera vſus lentis in victu granatorum atque etiam prunorum acidorum maxime commendatur in affectibus ſanguineis.

A ſanguine,

Venæ ſectio.

Hinc venæ ſectio eſt fere vnicū & præſentaneū remediū, adeo vt nemo dubitet, quin ſtatim cōfugiendū ſit ad venę ſectionē vel ad cucurbitularū ſcarificatarū vſum. Rhaſis vidétur voluiſſe debere mitti ſanguinē ad animi deliquium. Et Rhaſi fauet Gal. qui 1. aph. 23. ſcripſit in omnibus doloribus ſedandis nil præſtantius eſſe, quam ſanguinis miſſionem ad animi deliquiū. Cæterum & Auerr. & plæriq; alii damnarunt hoc auxilium tanquā nimis periculoſum. Et non defuerunt qui Galenum improbarunt, quod non verum ſit in quolibet dolore vtilē eſſe hāc ſanguinis miſſionē, ſiquidem in dolore colico, & eo, qui fit ab humoribus crudis, quis non videt eſſe hominem iugulare, ſi ſanguis mittatur ad animi defectū? In hac difficultate dicēdum eſt, ſi rei natura ſpectetur, certe in dolore à ſanguine, vbi maximus eſt, conuenire hanc ſanguinis miſſionem, & forſan de hoc vno vel ſimili locutū eſſe Gal. Sed ſi ſpectetur conſuetudo q̄ tāti ſemper fecit Hip. certe Domini, periculoſum eſt hoc auxilium: cum noſtri homines non ſint aſſueti ferre tantā ſanguinis miſſionem: q̄p hæc ſit veritas in hoc dolore ſanguineo ſanguinē mittendū eſſe in magna copia, ſed citra animi defectum. Poſthæc extrinſecis auxiliis occurrendū eſt dolori: & inter alia in ſangnineis capitibus & doloribus deraſo capite laudo, vt perfuſio hūc in modum fiat:

℞. Sem. pſylij ℥. j.
fol. nymphea,
portul.
end. an. M. ij. f. decoct. ſ. a. & cum modico aceti
fiat perfuſio capite deraſo.

Succus etiam extractus ſeminis pſylii miram facultatē habet aduerſus hunc dolorem. Si oriatur dolor à flaua bile; ſimiliter victus frig. & humidus preſcribēdus eſt, abſtinendū à vino, vtendū quiete & animi & corporis. De ſanguinis miſſione nullus locutus eſt, quādoquidē a bile nulla capitur ſanguinis mittendi indicatio, & ideo ſtatim Rhaſes noſter deſcēdit ad euacuationē bilis. Sed dubitabit aliquis & merito, vtrum prius ſit præparanda bilis.

A cholera,

Et ne vos in hac lite detineam, quam alias peregi, hæc ſit reſolutio, vt diligenter ſpectetur, an bilioſus humor ſit in primis & magnis cauitatibus, an vero ſit in profundis partibus. Si ſit in profundis partibus, certe primum oportet vias aperire, ac deinde bilem ducere. Cæterum, ſi ſit in primis & magnis cauitatibus, ſtatim bilis ducenda eſt. Itaq; vbi opus erit, ſic bilem præparabitis & vias aperietis:

℞. fol. agrimonia

Præparans. Hepat.

Hepat.

Endiu.an. M.j. ſem. portulacæ ℥ iij. f. infuſio & decoctio ſ.a.

Deinde ℞.d. d.℥. v. *Oxyſacchara. Syr. de end. an.℥.vj.M.*

Loco huius pręparationis ſolemus, & prę-ſertim ęſtiuo tempore vti ſero vel caprillo vel bubulo. Poſtquam apertæ ſunt viæ, purganda eſt bilis. Alex. Trall. ſtatuit deſcendendum ad vſum ſcammonii, quod potentiſſime bilem euacuat. Sed maxime cauendum eſt ſcammonium, quippe ꝙ potentiſſimum cum ſit, facile exaſperat caput alioquin malè affectum. Quare vos purgare poteritis ſic:

Purgans bilem bolus.

℞.*Fl. Caſsiæ ℥. jx.*
Pulpæ Tamarind. ℥ iij.
Pulu. rhab. electi ℥ j.
Caryoph. gr. iij. & f. bolus.

Qui capiēdus erit quatuor vel 5. horis ante prandium. Quod ſi æger magis optabit potum, hic inſtituendus erit.

Potio chola g'ga.

℞.*Decoct. myrob. & Tamar. ℥ iiij.*
Rhab: electi ℈ iiij.
Squinanthi gr. iij.

Infundantur omnia ſ.a. deinde facta diligenti expreſſione adde ſyr. viol. ſol. an ℥ij.M. Peracta hunc in modum purgatione deueniendum eſt, ſi dolor pergat, ad medicamenta exteriora, vt ſunt pfuſiones capitis, ex ſucco hederæ & ſemperuiui, decoctio capitum papau. maxime etiam auxiliatur his dolorib. Celſus lib. 1. ca. 9. quem ſecutus eſt Scribonius Largus cap. de dolore capitis, commendauit torpedinem piſcem affricatum capiti, & ita commendauit vt ambo dixerint efficere hoc auxilium ne in poſterū dolor redeat. Et quia huiuſmodi remedium iuuat ſtuporem quem inducit, dubitandum eſt, num hoc dolore liceat vti opiatis & ipſo opio? nam interdum uſque adeo acerbus eſt hic dolor, vt tolerari nequeat. Dicendum eſt intrinſecus ab opio abſtinendū eſſe, niſi extrema vrgeat virium neceſſitas. Cæterum extrinſecus vti licet hoc remedio, eo, quia non ſolum dolorem quemcunque placat, verum etiam nihil aut parum omnino incōmodat. Igitur poteritis vti hoc linimento temporibus & fronti.

Linimentum ex opio ſine periculo.

℞.*Fl. nenuphar.*
ror. completi an. ℥ .iij.
Opij puluerif. tenuiter, ℈ j.

Cū modico vini propter penetrationem. M. ad ignem. Solemus etiam loco huius adminiſtrare Philonium Romanum vel Perſicū extrinſecus. Si fiat dolor ab humore melancholico, ſimili ratione incedere oportet, vt ſcilicet præparetur melācholia accommodatis remediis, deinde expurgetur. Pro cuius expurgatione conueniunt pillulæ de fum. pillulæ cochiæ cum helleb.

Curatio dol. capitis à materia.

Et aduertite, cū hic humor ſit maxime cōtumax, & in loco remoto, melius eſſe, vt pillulæ adminiſtrētur, quā alia purgantia, nēpe quæ factæ ſunt & excogitatę, vt poſſint à longinquis partibus, & præſertim à capite euacuare. Si fiat dolor ab humore pituitoſo, inſtituēdus eſt victus, qui calefacere & exſiccare poſſit, atq; etiā extenuare. De vſu vini cōtrouerſia eſt inter medicos. Rhaſes non tantum commendat vinum, ſed etiam generoſum. Alex. autem Trall. improbat vinum, & præſertim initio, & generoſum.

A pituita

Vos autem ita ſtatuere debetis, vt nūquam in doloribus capitis quicunq; ſint, initio vinū exhibeatis. Neq; valet, ꝙ concedi poſſit oligophoron, quoniā Gal. 2. de alimentorum fac. cap. de lora inquit, ſecundam lorā minus ferire caput quam primam. Lora autē nihil aliud eſt, niſi aqua pura ſuper vuam extracto vino effuſa, & igne ferue facta. Quod ſi apud Gal. huiuſmodi lora offēdit caput, multo magis timendū eſt vinum oligophorum offēdere. Sed quid dicemus de Rhaſe noſtro? Si volumus ipſum tueri, poſſumus dicere, ipſum eſſe locutum de dolore in declinatione, & eo qui fit à pituita craſſa & terreſtri. Nam Gal. 6 aph. 31. declarans quomodo Hip. doloribus oculorū dixerit conferre meri potionem, dixit nō omnibus conferre, ſed duntaxat illis, qui fiunt à ſanguine craſſo, & potius frigido quam calido. Vnde pari ratione poſſumus nos dicere, hunc cōſummatiſſimū medicum laudaſſe vinum generoſum in doloribus capitis, quando ſcilicet opus eſt extenuare & conſumere craſſam pituitam.

Num vena ſecta conueniat.

De ſanguine controuerſia aliqua eſt inter ſcriptores. Hippoc. in lib. de loc. affect. commendauit in hoc genere doloris, vt ſanguis mittatur à fronte & à naribus. Reliqui medici ſilentio prętererierunt hoc auxiliū. Ego autem cenſeo perſpiciendum eſſe, vtrum humor, qui facit dolorem, ſit pura pituita à ſanguine ſequeſtrata, an potius ſit vel ſanguis pituitoſus, vel pituita ſanguini coniuncta. Si primo modo ſit p.d. abſtinēdum eſt à ſanguinis miſſione: ſin autem ſecundo modo, parum eſt mittendum. Poſthæc præparādi ſunt humores, quos præparabitis hoc pacto:

Præparatio pituitam.

℞.*Fol. ſtæch.*
Betonic.
Maior.
Sonchi an. M. j. f. decoct. ſ.a.

Deinde ℞. dictę decoct. ℥.iiij.
Syr. de beton.
roſ. recentis an. ℥.vj.M.

Poſtquam præparati erunt pituitoſi humores ſic purgabuntur:

℞.*Pill. de agar. Meſuæ.*
Cochiarum an. ℈.ij.ß.

Cum melle roſ. formentur pill. v. & capiantur hora vna aut altera ante lucem.

Quod ſi placebit magis vti potione, poteſtis hunc in modum ordinare:

℞.My-

Potio. ℞. Myrob. Indorum.
emblicorum an. ʒ. j.
fol. senæ. ʒ. j. ß.
Passularum. ʒ. iij.
Fl. cordial. P. j. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. d. d. ʒ. iij. Agar. trochiscati ℈. iij. infundantur omnia. s. a.
Facta expressione adde mell. ros. sol. ℥. iij.
Elect. de psyllio. ʒ. iij. M. & f. potus.

Sed quia solet hic dolor esse contumacissimus, expedit repetere eãdem curationem, & deinde deuenire ad remedia externa, cuiusmodi sunt frictiones asperæ, si sustineri possint. Odoramenta facta ex castorio, serpyllo, maioran. Et præ ceteris soleo ego vti hoc collyrio intra nares.

Collyrium in naribus. ℞. Piperis albi ℈. ß.
Castorij gr. vij. Cum melle f. collyrium, & in naribus detineatur.

Sic etiã valet quis infundere in aures hoc oleum ℞. Ol. laurini.

Infusio in aures. Amygd. amar. an ʒ. j.
Pulu. castorij gr. v. Cum modico vini instilletur guttatim intra aures quando itur dormitum.

Nam huiusmodi ol. etiãsi videatur remotum à loco dolente: attamen vim suam manifeste mittit in partes dolentes. Hic etiam valent frictiones partium interiorũ, Sed à masticatoriis abstinendum est, quia, vt alias audiuistis, masticatio caput dolens multo magis exasperat. *Mesticatoria prohibentur.* Inter alia remedia, quæ dolori à pituita cõueniunt, cõnumeratur in li. de Ther. ipsa Theriaca, qua ratione commẽdari etiam potest Mithridatica confectio. Etextrinsecus castoreum ab omnib. laudatur.

Sed tertio loco animaduertere oportet, ꝙ scriptũ est ab Hip. 2. de morb. nempe medicamenta calorifica extrinsecus nunquã esse adhibenda, nisi prius facta sit insignis euacuatio, secus periculũ imminet, ne calida magis attrahant & dolorem augeant. Cels. lib. 4. c. 2. & post ipsum Rabbi Moyses 5. aph. ex sentẽtia Gal. scribunt, ad hunc dolorem conferre quoq;, vt caput diligenter ligetur, imo commendãt, vt arcte frons & caput vinciatur. *Ligatio stricta capitis dolorem leuat.* Nã hodie quoq; vulgus rusticorum edoctũ à natura, vbi dolet caput, solet vincire frontẽ fasciis: id ꝙ reperio veteres quoq; factitasse, cũ referat Athenæus libr. 15. in hũc vsum fascias sępe fuisse adhibitas. Si dolor perficiatẽ à flatu, præcipuum studiũ esse debet circa flatus minerã, id est, humores vnde flatus gignuntur. *Curatio doloris capitis à flatibus.* Et ideo male faciunt, q in huiusmodi doloribus repercutiẽtia adhibẽt: quoniã hæc remedia non solũ non dissipant flatus, imo vero cũ retineãt eos, in causa sunt, vt mirifice augeatur dolor, quãobrẽ ꝑparatis & expurgatis humoribus, ex quib. fiũt flatus, localia debẽt adhiberi flatũ discutiẽtia, vt est hoc decoctum:

℞. fol. Calamenth. Orig.
Maior. an. M. j.
Anisor. P. j. Bulliant simul in aq. & modico vini, & f. perfusio capiti vel odoramentum.

Ol. similiter de piperibus vel aniforum ꝗ calidum in aures instilletur, maxime valet ad flatus discutiendos, qui faciunt dolorem.

Postea sequitur curatio eorum dolorum, qui fiunt ab externis causis; qui cum plures sint, fat erit, si duas tetigerimus, quæ poterũt esse exemplo in reliquis. Frequentissimus omnium dolorum, qui fiunt à causa externa, est, qui fit à nimio cibo vel potu, id est, à crapulis & ebrietatibus. *Ab ebrietate.* De hoc dolore sermonem habẽs Apollonius apud Gal. 2. de comp. sec. loc. dicebat eum curari somno, quiete, frictionibus, melicrato, aqua calida, & euacuatione. Cæterum Hip. in fine 2. epid. docuit nos eum dolorem, qui fit à crapula, sedari potu vini meri. Sed quia hæc præcepta nimis vniuersalia & incerta sunt, propterea multo satius est huiusmodi talem curationem ita determinare, vt in primis, quando occurrit huiusmodi casus, diligẽter spectẽt, an cibus vel vinum, quæ dolorẽ pepererũt, adhuc sint in corpore, an vero exierint. Si enim adhuc sint in corpore in primis incumbere oportet, vt vel vomitu, vel clysteribus exeãt. His enim in corpore adhuc extantibus alia remedia locum non habent. Quod si exierit cibus & vinum vel per aluum, vel per os, & tamen adhuc dolor perduret; si crudus succus & pituitosus conseruat dolorem, tunc calorifica remedia conueniunt, quæ demonstrauimus in dolore à pituita: & hoc pacto intelligenda est magni Hip. auctoritas, quando scribit, dolorẽ à crapula curari potu vini meri. Si autem dolor conseruetur à calidis & feruidis vaporibus, isti vapores repellantur & contemperentur. Et his conuenit ol. ros. completum, succus hederæ, brassicæ, quinimo iuuat etiam anethum, & brassicam, & hederam capiti circundare. Nam Plut. in sympos. narrat, veteres sæpius in conuiuiis vsos fuisse coronis ex hedera, vt auerterent grauitatem capitis, quæ orit in conuiuiis, ex nimio potu. Percussio & casus numeratur à Gal. inter causas externas doloris capitis. *A casu & percussione.* Et Apollo. apud Gal. dicit, huiusmodi dolorem bene curari recto vsu omnium rerum non naturalium; sed mancum & inutile esset hoc consilium, nisi alia adiicia ntur, nempe cum ex casu & percussione immineat periculum inflammationis, vt omni solertia eã inflãmatio vel euitetur, vel si facta sit curetur. Propterea in huiusmodi dolore ante omnia alia, nisi quid prohibeat, cogitandum est, de venæ sectione, de cucurbitulis, de hirudinibus. Post cogitationem sanguinis missionis localia debent adhiberi, quæ si fit inflammatio, aut periculum inflammationis, necesse est, vt styptica & repellentia sint. Propterea aq. rosacea, ol. rosarum, ol. myrrh. accommodata sunt. Quod si pura adsit con-

tusio,

tusio, vtendum est iis, quæ dolorem leniant, & contusas partes vel suppurent, vel resoluãt. Ol. vitellorum oui in his casibus commodissimum est. Et ego, vbi adsunt contusiones capitis, quæ faciant dolorem, ademptis prius capillis, iubeo apponi tale linimentum:

Linimentum conueniens in hoc casu.

℞. Succi maior.
Saluiæ an. ℥ ß.
Vini optimi ℥ iij.
Vitellum oui vnum. Misceatur ad ignem, & parti applicetur.

Hi sunt dolores curandi per essentiam, secundum quorum regulã poteſtis curare eos, quos nos tacuimus. Si a. fiat dolor per consensum, scribit Auic. & recte curationem huius doloris esse partis affectæ, & morbum cõmunicantis. In omnibus conuenit fricare, ligare partes infernas, applicare cucurbit. scarificatas & siccas peculiariter. Si fiat vitio vẽtriculi & intestinarum, clysteres etiam acres mirum in modum iuuant: si ob retentas hæmorrhoides, aut suppressos menses, vnica curatio est etiam mittere sanguinem à pede, vel in hæmorrhoidibus applicare hirudines; aut in mensibus suppressis applicare cucurb. inguinibus ex Gal. 13. meth. 20. Hic est vnus scopus propositus ab Auicen. in curandis doloribus per consensum ab infernis partibus. Alter scopus est, vt caput præparetur, ne facile suscipiat vapores ascendentes à parti-bus infernis, qui quoniam ascendunt per venas & arterias temporum mandat Auicen. & prudenter, vt si necesse sit, deueniatur etiam ad incisionem seu scarificationem harum venarum; ita vt cicatrice deinceps obducta prohibeatur ascensus vaporum. Solent quoque medici temporibus adhibere remedia siue cerota adstringentia, & soleo ego vti hoc:

Curatio doloris capitis per consensum.

Ceratum arcens vapores ascendentes.

℞. Mastychis ℥ ß.
Gummi Arab. ʒ. vj.
Boli Arm.
Corall. rub. an. ʒ. iij. puluerisentur pulueri-sanda, & cum cera & resina extensa super corium applicetur temporibus.

CAPVT IV.

De Cephalæa.

POst dolorem capitis recentem tractatur à Galeno de Cephalæa, qui dolor immanis esse solet, cum vetustus & contumax sit.

Causa.

Causæ huius doloris esse solent intemperies cum materia, præsertim cum materia terrestri & viscida. Gal. 2. de loc. aff. penul. ferè tribuit primas causarum huius doloris duobus, nempe debilitati & sensibilitati cerebri. Cælius Aurel. auctor non contemnẽdus scribit, hoc dolore magis tentari mulieres quam viros, & hoc scribit cõtingere propter capillorum copiam & culturam, quod magis dixisset Cælius, si cognouisset mulieres has Venetas.

Cognoscitur hic dolor, quia ægri nõ possunt ferre splendorem, neq; solis neq; ignis; auersantur clamores, voces omnes & sermones. Addit his quædam alia signa, & inter cætera mœrorem, deliriũ, quæ omnia tunc magis apparent, quando dolor valde infestus est. Dicebat Celsus curari hunc dolorem sternutamentis, gargarismatibus, frictionibus, cucurbit. detractione sanguinis, abstinentia cibi & potus, sed hæc præcepta sunt nimium vniuersalia. Vnde pro recte instituenda curatione operæ pretium est, quod alias dixi, cognoscere, quæ intemperies, & quis succus faciat hunc dolorem, qua re cognita deinceps prouidendum est, vt contrariis præsidiis debelletur causa effectrix doloris. Sed circa vsum auxiliorum sunt nonnulla obseruanda ex Hip. & Gal. nam Hip. in lib. de loc. in hom. dicit, hunc dolorem esse eius naturæ, vt quãto magis medicamentis purgantibus tractatur, tanto acerbior euadat. Vnde blandissimis medicamentis purgatoriis agere oportet. Aliud aduertendum in hoc casu est, vt semper à lenioribus medicamentis inchoetur; vel, si non licet inchoare à lenioribus, vt saltem fortioribus medicamentis semper leuiora commisceatis. Quod si medicamenta leuia aut mista grauib. medicamentis dolorem nõ finiunt, Arabes medici commendant, vt venæ temporum scarificentur, & scarificatæ extrudãtur. Celsus laudat, vt etiam ipsa pars affecta exulceretur. Et ipse quoque in hisce casibus magnopere soleo commendare vel vstionem earum venarum ab Hipp. propositam, vel cauterium super coronalem futuram inustum. Medicamenta, quæ pro cephalæa conueniunt, debent quidem similia esse medicamentis dolori capitis simpliciter conuenientibus, sed cum hic affectus sit pertinacissimus, debent consequenter remedia esse efficaciora. Propterea solemus, aliis non conferẽtibus, etiam confugere ad decocta magna, vt sarsæ, guaiaci, & tandem dicam ad remedia efficacissima.

Signa.

Curatio.

CAPVT V.

De Hemicrania.

Nomen.

POst Cephalæam sequitur hemicrania, quæ est dolor dimidii capitis. Et Auic. 1. tertii, lib. 2. cap. penultim. scribit, hunc dolorem vocatum esse à Galen. ambulatorem medium. Habet hic dolor, vt docet Gal. 2. de comp. sec. loca. & Aui. l. c. duas conditiones. Prima est, quod hemicrania raro continua est, sed interpolata, & quandoque periodos habet. Refert etiam Cardan. de quodam, qui singulo mane sole oriente capiebatur hemicrania, & occidente liberabatur.

Signa.

Ego quoque cognosco, qui singula decima die aut septima tentantur hoc cruciatu. Alia conditio est, quod hic dolor fit semper

cum

cum affluxu materiæ, aut vaporosæ, aut humoralis, à sola intemperie aut nunquam fit, aut non diu durat. Et hoc est, quod voluit significare Auic. loc. cit. quãdo dicit hemicraniam à pura intemperie non habere quantitatẽ. Humores autem & vapores aut feruntur à toto corpore in caput, aut ab aliqua parte: & vel feruntur per arterias, vel per venas, vel per vtrasque, adeo vt hemicrania fit maxima ex parte dolor per cõsensum, non autem per essentiam. Cognoscitur causa huius doloris, locus affectus, & alia, non aliter, quam eo pacto, quem dicauimus in tract. simpl. doloris capitis.

Curatio. Diæta. Curatio posita est vel in recta victus ratione, tum in Chirurgicis præsidiis, tum maxime in aliorum medicamẽtorum vsu. In diæta de nullo alio commonendi estis, nisi maximopere conferre, vt omnia illa caueantur, siue poculenta siue esculenta, quæ maxime in caput tolluntur, eo, quia, vt docuit Galenus 3. de loc. aff. 9. ea corpora facillime vexantur hoc dolore, in quibus fiunt euaporationes copiosæ.

Vena sectio. De remediis Chirurgicis scribit Auicen. in curatione huius doloris magnopere valere sanguinis detractionem à cubito, à fronte, & à naribus: Vbi etiam pertinax est hic dolor *Cauteria.* solemus ad cauteria confugere quæ partibus infernis inusta maxime arcent ac reuocant vapores & humores à capite: Imo Auic. loco citato laudat, vt in extremis casibus etiam ad vesicantia confugiamus, hoc est, vt parti dolenti vesicantia remedia adhibeantur.

De aliis medicamentis ita cõstituendum est, vt alia ante accessionem, alia in ipsa accessione, alia post accessionem administrentur. Ante accessionem conuenit euacuare corpus. Et modus euacuandi non alius est, nisi qui iam præscriptus est, secundum naturam vniuscuiusque humoris. Et inter cætera clysteres adhibiti paulo ante accessionem, aut auertunt dolorem, aut minorem reddũt. Præterea, si affectus frigidus sit, commendabat Galenus, vt ante accessionẽ fricetur pars dolitura cum pannis asperioribus, donec rubea fiat.

In ipsa accessione studendum est, dolorem demulcere. In causa calida laudabat Auic. stupefacientia. Sed, vt alias monui, non debet medicus temere hæc vsurpare. In causa frigida sunt vsurpanda calorifica, vt euph. piper, nasturtiũ. Sed in vsu euphorbii, quod maxime commendatur in dolore omni antiquo, debetis semper meminisse vt eligatur euphorbium recens, quemadmodum præcipiebat Galenus. Cognoscitur autem, quia albicat euphorbium recens; sicuti vetustum flauescit.

In accessione laudatur vsus ol. lumbricorũ, quod & in calida & in frigida causa conuenit. Fit vero hoc ol. hunc in modum: Accipiuntur lumbrici (sunt autem lumbrici animalia illa, quæ sub hydriis generantur, & appellantur centipedes) & submerguntur ol. dulcissimo, deinde per tres dies & noctes sepeliuntur in fimo, aut, si libeat citius parare, ponuntur ad ignem in duplici vase, & vbi percocti sunt exprimuntur, & ol. expressum appellatur ol. lumbricatum, quod valet in omnibus doloribus leniendis. *Lumbrici quid. Ol. lumbrici conficiẽdi ratio.*

Post accessionem solemus vsurpare medicamenta hemicranica vocata, quæ plura inuenietis apud Marcellum & Scribon. Largũ. Multa etiam commemorat Auicenn. & inter alia laudat atramentum scriptorium. Sed in atramento Auic. ponebatur hoc, quod est genus metalli. Laudat similiter Auic. aliud medicamentum, & est istud:

℞. Ol. communis & aq. communis an. ℔. i. *Perfusio capitis conueniens in hoc affectu.*
fol. absinthii M. i. ß.
Rad. cuc. asin. ℥. ij. Bulliantur omnia simul, & facta expressione cum decocto perfunditur pars dolens.

Cum herba autem & radice fit emplastrũ, quod superponitur parti dolenti. Et Auic. testatur efficacissimum esse hoc medicamentum. Habetis etiam apud Rhasen maxime laudatam maioranam. Et narrat ol. ipsius vsque adeo esse efficax, vt prohibeat, ne dolor in posterum reuertatur. Aetius laudat carnes cochlearum: Et Dæm. quem habeo manu scriptum de hemicrania narrat de gagate capite, quod si gestetur ad collum, mirifice tollit hemicraniam, & addit, quod huiusmodi lapis gestatus semper magis ponderat, quam antequam gestaretur, quasi proprietate quadam attrahat in sese humorem efficientem hunc dolorẽ. Et hactenus de dolore capitis. *Gagatis lapidis vis in hoc affectu.*

CAPVT VI.

De principibus animæ facultatibus.

Sequitur, vt postquam de hac communi operatione capitis læsa tractauimus, nũc de læsis operationibus cerebri particularibus tractemus: quæ quoniam partim actiones motoriæ sunt, partim vero principes, ratio dignitatis postulare videtur, ut primo tractemus de actionib. principibus, quæ cum sint tres, imaginatio, discursus & memoria, inchoabimus ab imaginatione læsa. Sed quia doctrina omnis confusa est, nisi prius notitia habeatur eius rei, de qua tractatur, ante cætera hæc duo docebo, scilicet quid sit vnaquæque operatio princeps, & quæ sint sedes, siue quæ sint organa, in quibus huiusmodi operationes eduntur. Imaginatio igitur nihil aliud est, nisi operatio quædam animi, qua phantasma rerum sensibilium recipit. Nam appello operationem huiusmodi receptionẽ, *Ordo.*

Imaginatio quid.

quoniam Aristoteles 2.de anima f.161.scribit, imaginationem non fieri sine motu & sensu: vt hæc operatio nihil aliud sit, nisi quidam motus, qui fit in animo nostro à sensu per phantasmata.

Discursus quid.

Discursus, qui à Græcis vocatur διάνοια, nihil aliud est, nisi operatio, qua animus noster hæc phantasmata vel componit, si sint diuisa, vel diuidit, si sint composita, vel eligit, si sint bona, vel refugit, si sint mala, vel affirmat, si sint vera, vel negat, si sint falsa. Sed duo debetis de hac potentia siue operatione scire: vnum est, iudicium rerũ omnium fieri penes hanc facultatem, & propterea vocari partem iudicatricē. Alterum, quod debetis scire, est, Auerrhoē 2.coll.20.eiusmodi facultates abstulisse à brutis, & loco ipsius posuisse æstimatiuam ab ipso vocatam.

Sed ego semper dubitaui, in belluis reperiri etiam hanc operationem, sed multo minorem & imperfectiorem, quam in hominibus, atque hãc fuisse quoque Arist. opinionē conatus est probare Porph.lib.3. de abstin.ab esu carnium, nec non etiam alii plerique philosophi & medici antiqui.

Memoria quid.

Memoria postremo est operatio, qua animus conseruat etiam operationes discursus, & operationes imaginationis. Vnde Plato in Philebo & alibi solebat dicere, memoriã esse conseruationem notionis, intelligentiæ & sensus.

Sed hoc etiã in loco scire debetis, memoriam interdum immediate famulari ipsi imaginationi, ita vt plerisque sit putatum, etiam imaginationem recordari. Et hoc est quod voluit nos docere Gal. quando lib.2.de motu musc.6.scripsit, imaginationem quandoque recordari. Quod etiã habetis præ cæteris traditum à Plotino in lib.1.de dubiis animi, c.29 30.& 31. Vtrum autem hæ operationes fiant ab animo, medio temperamēti cerebri, vt videtur censuisse Hip. & Gal. an opera spirituũ animalium, an aliqua alia potentia, non exigit præsens locus vt disputemus.

Quæst. quæ sit sedes singularum operationũ.

Cum ad instituendam curationē operationum animi maxime referat intelligere, quæ sint sedes singularum operationum; ea propter id, quod secundo propositũ fuit, superest, vt diligenter exsequamur: sc. vt videamus, in qua sede fiat omnis operatio, quæ à nobis tradenda est. Gal.lib. 5.de plac.cap.6. & lib.6. cap.2.ait, tres fuisse illustres opiniones de animi natura & cõpositione.

Prima opinio Arist.

Prima fuit Arist. & Possidonii, & Stoicorum, qui existimarũt, vnam tantum esse animam in corde collocatam, atque eam plures facultates habere, sed minime natura differentes. Alia fuit sententia Chrysippi, qui opinatus est, vnam esse animam in corpore, & vnam ipsius facultatē. Tertia opinio fuit Platonis, quam etiam videtur sectatus Galenus, nempe tres esse animas, & tres facultates, natura & loco distinctas.

Et sicuti variæ fuerunt sententię de animę natura, non minus diuersæ fuerunt sententiæ de sede animæ rationalis. Si quidem alii existimarũt, eam esse in corde, alii in pectore, alii vero in cerebro. Qui putarunt animam rationalem esse in toto pectore, duo fuerũt, Parmenides, & Epicurus. Qui autē existimarunt eã esse in corde, adhuc diuersi extiterũt. Quidã n. posuerũt eã in sanguine, qualis fuit Emped. alii posuerunt eam in arteriis cordis, qualis fuit Diogenes, alii posuerunt in eam toto corde, quemadmodum censuit Arist. & inter medicos Auic.

Medicorum opiniones variæ.

Cæterum, qui animam rationalem in cerebro locarunt, cum omnes fere medici fuerint, in diuersas quoque sectas sunt partiti. Primus omnium Hippocrates, & post eum Plato videntur statuisse animam rationalem in toto cerebro. Strabo Lampsacenus philosophus magnus putauit eam positam esse in syncipite: Erasistratus, Aristotelis ex sorore nepos putauit ipsam positam esse in ea mēbrana quæ ambit totum cerebrum. Herophilus autem magnus medicus, quem etiam secuti sunt Arabes, putauit animam rationalem in vētriculis cerebri tanquam in propria sede operari.

Hæ fuerunt sententiæ fere omnes antiquorũ de sede animæ rationalis, vt videre potestis apud Galen.in lib. de historia philosophica, & apud Theodor.in lib.4.affect.Græcan. & apud Tertull.in lib.de anima. Sed post tot veterũ sentētias fuerũt adhuc alii, qui magis particulariter de sedibus animæ rationalis videntur locuti. Nam fuerunt atque etiamnum sunt, qui putant, varias animæ rationalis operationes in variis cerebri sedibus fieri, qui quoniam diuerso modo hoc existimarũt, dicam primo, quæ sit mea sententia: & deinde ipsam tum rationibus, tum auctoritatibus confirmare conabor.

Autoris iudicium.

Mea itaque est opinio, propterea naturam fabricasse cerebri substantiam variam & diuersam, vt secundum hanc varietatem varias operationes in ipso cerebro omnia perficere possit, ita, vt imaginatio, quæ eadem est cum sensu communi perficiatur in anteriori parte cerebri; discursus fiat in media parte: memoria autē efficiatur in parte postrema. Dico autem in his partibus fieri has operationes, quoniam sum huius sententiæ, non solum in ventriculis cerebri fieri huiusmodi operationes, verumetiam in vniuerso corpore ipsius cerebri, adeo vt quando anteriorem partem dico, intelligam eam omnē partem, quæ amplectitur simul & anteriores ventriculos & reliquam cerebri substantiam: Atq; sic intelligenda est, mea sententia de aliis cerebri partibus.

Iam

Iam vero hanc esse veritatem, vt credam imprimis nonnullæ graues rationes efficiũt, quarum aliæ demonstrant operationes animæ indifferenter fieri in variis cerebri partibus, aliæ vero demonstrant peculiariter fieri in partibus, quas à me iam intellexistis. Rationes demonstrantes, fieri has operationes in diuersis locis indifferenter, hæ sunt. Prima est ex lege quã tulit Galenus vbique, & præsertim in libro de potentiis naturalibus, & de temperamentis, scilicet animam operari cum temperamẽtis partium, atque illis vti tanquã organis & instrumentis suarum operationũ: & sicuti variæ sunt operationes, sic quoque necesse est, vt varia sint instrumenta.

Rationes demonstrãtes has operationes fieri in diuersis locis indifferenter.

Cum igitur hoc verum sit, & à Galeno vbique constitutum, necessario videtur colligendum esse: cum sint diuersæ animi operationes, diuersa quoque debere esse instrumenta, & consequenter diuersa tẽperamenta. Sed vnius partis vnum est temperamentum, diuersarum partium diuersa sunt temperamenta. Quare vt ab vltimo ad primum deueniamus, vbi sunt actiones diuersæ, debent esse diuersa instrumenta, diuersa temperamenta, & tandem, diuersæ partes.

2. Secunda ratio est, quod nobilium formarum semper sunt plures actiones, & consequenter plura instrumenta. Hoc enim licet vobis cognoscere, quia corpora animata cũ sint nobiliora corporibus inanimis, habent plures actiones & plura instrumẽta: Sic eadẽ ratione corpora sensibilia pluribus instrumentis sunt donata, quam insensibilia: & hac ratione homo, cum sit nobilior, plura instrumenta adeptus est, quã bruta & plantæ. Quo sic constituto, cum anima rationalis nobilissima sit aliarum formarũ, iure debet, sicut habet plures actiones, ita quoque habere plura instrumenta, & consequenter plures & diuersas partes, quibus operetur.

3. Tertia ratio est, quod si anima rationalis omnes suas operationes ederet vnico instrumento, hoc est vna parte tantum, sequeretur vna operatione ipsius læsa reliquas etiam simul semper læsum iri. Sed contrarium habetur vsu & experientia: quandoquidem non raro in actu practico videbitis aliquos lædi secundum imaginationem, & tamen valere memoria & discursu, alios quoq; videre licet offendi secũdum memoriam, & habere imaginationem ac discursum incolumes: cuiusmodi exempla facile videre poteſtis à Galeno diuerse proposita lib. de diff. sympt. cap. 3.

Altimari obiectio.

Altimarus, qui libello proprio hanc sententiam impugnauit, cum videret magnam huius rationis vim, dixit non esse incõueniens, quod actiones variæ fiunt ab vna parte, & tamen omnes simul lædantur: quandoquidem videmus in ventriculo lædi interdum retentrices aliis saluis, interdũ lædi coctionẽ retentrice incolumi: atque sic de aliis exemplis constare, non solum in ventriculo, verumetiam in iecore.

Responsio.

Sed Altimaro respondendum est, minime verum esse, quod in ventriculo lædatur vna operatio ibi, vt aliæ omnes nullam læsionem patiantur, quoniam etiamsi interdum videtur vna plus lædi quam alia, tamen non ita fit semper, imo vero etiamsi vna videatur sola lædi, tamen reuera aliæ etiam simul compatiuntur. Sed demus Altimaro rem ita sese habere, at nihil concludere potest aduersus hanc rationem, imo vero hæc ratio expresse contra ipsum est: quoniam vt de ventriculo loquamur, certum est, has operationes ventriculi, hoc est, attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem minime fieri vna & eadem re, sed à diuersis partibus fiunt, & diuersis in locis. Nam vt de concoctrice prius loquamur, hæc perficitur in vẽtriculi fundo; attractio fit è villis longis, qui sunt dissеminati per substantiam ventriculi: expulsio fit à fibris latis seu transuersalibus, & retentio ab obliquis, adeo vt certissimum sit apud medicos, neque etiam in ventriculo ab vna & eadem parte fieri tot operationes, sed à diuersis partibus. Quod si verum est in ventriculo, vbi resident facultates ignobiles, multo magis videtur debere esse in cerebro, vbi est facultas nobilissima, fieri diuersas actiones à diuersis partib. Atq; tot sunt rationes, quib. ꝓbatur, vniuersaliter operationes animæ rationalis fieri in diuersis partibus. Quod autẽ fiant in partibus signatis, quemadmodum initio dicebam, tres sunt aliæ non minus graues rationes. Vna est, quod sicuti se habent in ordine operationes animæ rationalis, ita quoque debent ordinata esse instrumenta huiusmodi operationum, sed sic est, quod ratio sensum antecedit, deinde imaginatio, post discursus, postremo memoria. Ergo sicuti primum instrumẽta sensus sunt posita in anteriori parte externa capitis: sic debet secundo loco posita esse in interna parte anteriori cerebri imaginatio post instrumentum discursus, & vltimo instrumentum memoriæ.

Rationes demonstrãtes operationes animæ rationalis fieri in diuersis locis signatis.

Secunda ratio, qua probatur sedes animi diuersas esse in cerebro, desumpta est à natura imaginationis, discursus & memoriæ, siquidem imaginatio est pura receptio, memoria pura retentio. Discursus autẽ est veluti motus quidam medius inter memoriam & imaginationẽ. Igitur cum ad recipiendũ corpora mollia sint aptiora, & ad retinẽdum dura, videtur rationi cõsonũ, vt imaginatio fiat à parte molliori cerebri, & memoria à duriori, vnde cũ pars anterior cerebri sit mollior, & pars posterior durior, facile est intelligere, debere fieri imaginationem in parte anteriori, & memoriam in posteriori, quemadmodũ discursus, cũ sit quiddam medium, iure vide-

tur collocandus in media cerebri parte. Quod ad memoriam conferat ſiccitas & durities, ſicut ad receptionem mollities, preter teſtimonium Plat. in Theęteto, habetis etiam auctoritatem Gal. in arte medicinali. Tertia & poſtrema ratio eſt, quod tametſi anima rationalis res incorporea ſit, attamẽ vtitur corporeis inſtrumentis, quæ inſtrumenta ſunt ipſiſſimi ſpiritus animales. Cum itaq; ſpiritus ſint inſtrumenta animæ, videtur rationi cõſonum, vt perfectiores operationes animi efficiãtur perfectioribus ſpiritib. & imperfectiores imperfectioribus. Iam vero imperfectiores, ſpiritus ſunt, & habitant in anteriori parte cerebri, perfectiores in media, perfectiſſimi in poſtrema: igitur imaginatio cum ſit imperfectior operatio, debet fieri imperfectioribus ſpiritibus, & conſequenter in anteriore cerebri parte. Diſcurſus cum ſit perfectior phantaſia, eadem ratione debet fieri perfectiorib. ſpiritibus: cuiuſmodi cum ſint ſpiritus medię partis cerebri, in hac parte ſummo iure debet fieri diſcurſus: in poſtrema autem parte cum ſint perfectiſſimi ſpiritus, debet in hac fieri operatio maxime ſpiritalis: cuiuſmodi eſt memoria. Nam ſcribit Auerrh. 2. collect. 20. inter animæ operationes & potentias maxime omniũ ſpiritalem eſſe memoriam. Quod autem ſpiritus diſpenſatio in cerebro ita fiat, auctorem habetis Gal. qui 8. de vſu part. 11. & 3. de loc. aff. 7. diſertiſſime dixit, id quod à me audiuiſtis.

Altim. obiectio. Neque valet, quod obiicit Altimarus hoc in loco, ſcilicet in poſtrema parte capitis non eſſe cerebrum ſed cerebellum: quoniam apud veteres medicos & philoſophos nomen cerebri, vt denotat vox græca ἐγκέφαλος, compræhendit quicquid ab oſſe complectitur, propter quod putaui ſemper cerebrum à Platone in Timæo appellatum eſt medullam.

Auctoritatibus idem conſicitur. Et quoniam rationes omnes eo firmiores putantur, quando à grauiſſimis ſcriptoribus confirmantur, ſupereſt, vt poſtremo loco videamus, qui authores hanc ſentẽtiam fuerint amplexi, ſc. quod imaginatio fiat in anteriori cerebri parte, diſcurſus in media, & memoria in poſtrema. Atq; vt à Gręcis incipiã, Poſido. apud Aet. li. 6. c. 2. expreſſiſſimis verbis eãdem ſententiam propoſuit de ſedibus animæ, quã à me audiuiſtis. Nemeſ. in lib. de hominis opifice c. 13. Mileſ. in lib. de nat. homin. & Actuar. in initio ſuæ meth. eandẽ prorſus ſententiam habuerũt: vt minime dubitare oporteat, quin hæc ſententia illuſtres fautores Græcos habuerit. Inter Arabes princeps huius ſententiæ fuit Auic. qui in fine lib. de anima, nec nõ prima primi doct. 6. cap. 5. & prima tertij doct. 1. ca. 2. etſi voluerit differentem eſſe ſenſum cõmunem à phantaſia, nihilominus manifeſtiſſimis verbis demõſtrare conatus eſt, hãc ſententiam veriſſimam eſſe, præter Auic. Aharunius & Haliabbas & magnus Auerrho: hanc ſentẽtiam ſectati ſunt. Nam Auerrh. in principio Cantic. de potent. animæ, & in com. ad lib. de memor. cap. 2. non ſolum habuit hanc ſententiam, verumetiam eam tueri conatus eſt. Sed luculentius multo hanc rem tractauit Auerrh. 2. collect. 20. vbi non ſolum demonſtrare conatus eſt, animã rationalem in corde habitare, verumetiam in corde operari, ſed operationes eius manifeſtari in cameris cerebri, ita ſcilicet vt imaginatio fiat in priori; diſcurſus in medio, memoria in poſtremo. Et quia compertiſſimum eſt, Auerrh. nunquam deceſſiſſe à magno magiſtro Ariſtotele, ego ſemper ita exiſtimaui, idcirco eũ in hanc ſententiam deueniſſe Auerrh. quia putauit ſic quoque exiſtimaſſe Ariſt.

Gal. opinio. Sed cum certum ſit Arabes hunc in modũ cenſuiſſe, quid dicendum eſt de Galeno noſtro? Galenus certe hac de re nihil nobis explicatum reliquit. Et hoc fecit, vt dicit Gentilis, quia Galen⁹ huius rei nulla ſenſatã ſigna habuit. Nam id fecit Galenus, quod narrat Nicolaus Peripateticus feciſſe Ariſt. ſcilicet ꝙ in rebus dubiis vel taciturnitate vel obſcuritate verſatus ſit. Veruntamẽ etſi à Galeno nihil certi & definiti habuerimus: attamen non defuerunt aliqui poſteriores, qui illum modo in hanc, modo illam ſententiam trahere ſunt conati. Iacobus de partibus in com ad Auic. & Nic. Florentinus in tract. de potent. animi conati ſunt demonſtrare, Galenũ non aliam habuiſſe ſentẽtiam, quam quod diuerſæ animi operationes fiant in diuerſis cerebri locis. Alb. Magnus habuit aliam ſententiam. Inter recentiores Fuchſ. in inſtit. & Fern. 6. phyſiol. c. 15. non ſolum Arabes damnare conati ſunt, verũetiam magnopere ſtuduerũt, vt oſtenderent, Galen. nunquam habuiſſe ſimilem ſententiã. Sed de Fuchſio quid dicam ignoro, quandoquidẽ ipſemet in ſua practica c. de phren. dixit imaginationem fieri in anteriori parte cerebri, diſcurſum in media, & memoriã in poſtrema: ac propterea diuerſis locis remedia applicãda eſſe; vt hic vir videatur inconſtantiſſimus exſtitiſſe. Altimarus, qui inter recẽtiores non poſteriorem locum obtinet, lib. de hac re edito demõſtrare quoque conatus eſt, hanc ſententiam repugnare & philoſophiæ & medicinæ Galenicæ.

Gal. diſtinctio. Ego vero, cum hoc pro certo & comperto habeam, Galenum ex propoſito hac de re nihil explicare voluiſſe, nihilominus puto, ſi in vllam ſententiam trahendus eſt, debere trahi in ſententiam Arabum. Ad hoc autem exiſtimandum impellunt me nonnullæ auctoritates, cum primis Gal. tract. 2. de oculis, ſatis manifeſte videtur docuiſſe, huiuſmodi operationes fieri in diuerſis cerebri locis. Sed Altimarus, qui vidit locum, negauit eſſe librum Gal. Et licet in eo lib. ſint præcla-

præclarissima dogmata totius medicinæ, attamen de eo libro disputare mihi nunc non est animus, quare transeo ad alios locos.

Nam lib. 4. de loc. aff. 2. scribit Gal. quod si prior pars anterioris partis cerebri lædatur, statim lædi imaginationem: si autem lædatur posterior pars, statim compati mediam partem cerebri, & consequenter discursum protinus offendi. Quæso, si Gal. scribit, non lædi discursum, nisi quando læditur media pars cerebri, nõne manifestissime docere videtur, in hac media parte fieri discursum? nam si fieret in tòto cerebro, vt voluit Altimarus, æquũ esset, vbi offenditur discursus, offendi quoq; totum cerebrum. Et tamen inquit manifestissimè Gal. lædi discursum statim ac læsa est media pars cerebri.

Præterea eodẽ in loco Gal. scribit, in caro & catalepsi magis lædi anteriorem partẽ cerebri. Iam verò idem Gal. lib. de diff. sympt. scribit, in caro resolutam esse ex toto imaginationem. Si igitur Gal. scribit, in caro lædi imaginationem, & lædi anteriorem partẽ cerebri, quis nõn videt necessario afferendum esse, Galen. voluisse imaginationem fieri in parte cerebri anteriori. Vbi discursus offenditur, passim Gal. videtur commẽdare, vt remedia adhibeantur mediæ cerebri parti. Et quanquam, vt dicit Altimarus, hoc Gal. faciat propter commissuram coronalem, quæ est in media cerebri parte, nihilominus facit etiam, quia existimauit, veram sedẽ læsionis discursus esse ipsam mediam partem.

Grauissimũ Galeni testimonium. Postremo est alia luculentissima sententia Gal. 1. prorrhet. 27. quæ auctoritas, sæpe sum miratus, quomodo ab Altimaro aut nõ sit visa, aut omissa: nisi forte, quia grauissimũ putauit esse illud testimoniũ. Nam Hip. in eo loco scribit in phrenitide permutationes indicare conuulsiones: & Gal. dũ exponeret eum locum, inquit, permutationes fieri in phrenitide, quãdo modo imaginatio, modo discursus, modo memoria læduntur: & declarãs adhuc Gal. quomodo lædatur modo imaginatio, modo memoria, modo discursus, inquit, hoc fieri, quia humores modo in vnam, modo in alterã partem cerebri mouẽtur. Si ergo motus materiæ morbificæ in diuersas cerebri partes violat nunc vnam, nunc alteram, nunc tertiam animi operationem, quis negare potest, Gal. non aperte dixisse, huiusmodi operationes fieri in variis locis cerebri.

Neq; valet, quod videtur demonstrare Altimarus, huiusmodi varietates fieri non posse in solis cerebri ventriculis, quoniam, vt heri dicebam, non sum huius sententiæ, neq; etiam fuit Gal. fieri tantum has operationes in ipsis vẽtriculis, verũ etiam in vniuersa cerebri substantia: eo, quia cũ spiritus animales sint propagati & fusi per vniuersam cerebri substantiam, nisi vbiq; ipsi animo inseruirent, certe necesse esset fateri, huiusmodi spiritus in aliqua parte superuacaneos & otiosos esse, quod afferere est contra medicinæ præcepta.

Concludamus igitur, ob curationem rectam instituendam affectionum cerebri necessarium esse, vt sciamus, non confuse in toto cerebro fieri animi operationes, sed partim in vna, partim in alia parte. Sequitur, vt incipiamus de actionibus particularibus.

CAPVT VII.

De Caro.

Cvm ergo constitutum sit, sedes animæ rationalis in cerebro diuersas esse, vt aliquo ordine tradantur, sumam initium ab actionibus imaginatricis facultatis, sicuti enim omnes corporis actiones læduntur, vel ablate, vel diminute, vel deprauate: sic actiones facultatis imaginatricis lædi certissimum est. Nam vt habemus apud Auerrh. 3. coll. 41. cerebrum cum sit frigidum & humidũ, multo facilius lædi solet, quam cætera viscera. *De ordine tractandorum.*

Dicebat autem Gal. lib. de diff. symp. ca. 3. imaginationẽ aboleri in caro, & in catalepsi, diminui verò in Lethargo & in Comate, deprauari in delirio, veluti est melancholia atq; etiam vertigo. Tractabo autem prius de abolita seu deperdita & diminuta imaginatione: quoniã sicuti communicãt in causa læsionis, ita quoq; communicant in curatione. Quod communicent in causa, testem habetis Auic. qui 2. primi doct. 3. c. 3. & 1. tertii tract. 1. cap. 5. & 6. scribit, actiones aboleri & diminui à frigido & humido, deprauari autem à calido. Vt autẽ initiũ sumamus ab imaginatione deperdita siue abolita, primo capiam illum affectũ, qui Græce vocatur Κάρος ἀπὸ τοῦ καροῦσθαι, hoc est, à grauari, nã sic appellatur à Græcis, quoniam in hoc affectũ non solum grauatur caput, verumetiam vniuersum corpus, propter quod forsan Theod. Gaza apud Arist. 3. problem. 14. carum transtulit grauitatem. Possidonius apud Aetium lib. 6. c. 5. vocat hunc affectum animæ perculsionem. Celsus li. 3. cap. 20. vocat marcorem. Cæl. Aurel. lib. 2. de acutis cap. 2. appellat pressuram. Latini omnes vocant hũc affectum torporem. Et antiquus Latinus interpres apud Galenũ carum semper transfert stuporem, sed male Arabes omnes vocãt hanc passionem. Subeth. & Rhases, quem profitemur, tractat de huiusmodi affectu sub graui dormitatione. Gal. 5. aph. 5. describens hanc affectionem dixit esse subitaneam sensus & motus priuationem. Cæterum lib. de sym. diff. c 3. dixit, carum esse velu- ti resolutionem imaginationis, & dixit veluti: quoniam non est vera resolutio, sed quodammodo assimilatur paralysi & resolutioni. *De nomine cari.*

Ego aũt dico Carum nihil aliud esse quam

 somnum

ſomnum longum, profundum & ægre excitabilem, cum læſione facultatum principum, & prȩſertim imaginationis ſine reſpirationis detrimento. Dicitur enim ſomnus longus, profundus & ægre excitabilis, quoniam ad hoc, vt ſomnus ſit morboſus, neceſſariũ eſt, vt habeat has tres conditiones, ſiquidem reperiuntur qui ſani ſunt, & tamen profunde & diu dormiunt: ſed vbi etiam difficulter excitantur à ſomno, fieri non poteſt vt ſani ſint. Dicitur etiam cum læſione facultatum principum, quoniam ſicuti in ſomno etiam naturali feriantur & veluti ligatæ ſunt facultates ratiocinatrices: ita multo magis in ſomno præternaturali & profundo. Poſtremo dicitur ſine læſione anhelitus: quoniam in reliquis fere carus eſt ſimilis apoplexiæ, ſed in hoc differt, quoniam in ipſo Caro nulla eſt anhelitus difficultas.

Vtrum in caro lædatur reſpiratio.

Sed priuſquam vlterius progrediamur, oritur non contemnenda difficultas, ſcilicet vtrum in caro lædatur reſpiratio. Nam Galenus 5. de loc. aff. ſcribit, in parua Apoplexia & in caro læſam eſſe reſpirationem, quoniam thorax veluti ligatus eſt quodam vinculo. 4. a. de loc. aff. 2. manifeſtiſſimis verbis ſcribit, in caro non lædi reſpirationem.

Altimarus dixit duplicem eſſe carum, vnũ magnum, alterum paruum. In magno lȩdi reſpirationem & de hoc loqui Galenum 5. de loc. aff. In paruo non lædi, & de hoc verba facere Galenum 4. de loc. aff. ſed hæc reſponſio mihi placere non poteſt, primo quia non facile reperietis apud Galenum hanc diſtinctionē de paruo & magno caro. Sed dato etiam quod reperiatur, minime accommodari poteſt Galeno, quia verus carus debet potius eſſe magnus quam paruus. Sed Galenus 4. de loc. aff. loquens de vero caro, dicit in illo non lædi reſpirationem, igitur neq; etiam in magno: quare dicendum eſt, ſecundum eundem Gal. li. 2. prorrhet. f. 29. carum duplicem eſſe, aut proprium aut impropriũ; & improprium adhuc duplicem eſſe, vel morboſum, hoc eſt, qui ſequitur alios morbos, vel non morboſum. In caro proprio minime læditur reſpiratio, & de hoc loquitur Galenus 4. de loc. affect. in caro autem improprio læditur reſpiratio, ſiue ſit morboſus ſiue ſit nō morboſus, ſed factus ab aliqua cauſa procatarctica, vt audietis.

Cur in vero caro reſpiratio non lædatur.

Igitur hoc ſit conſtitutum, in proprio caro non lædi reſpirationem, de cauſa autem propter quam non lædatur reſpiratio, aliquam controuerſiam reperio. Auerrh. 3. collect. 45. dixit in hoc affectu non lædi reſpirationem, quoniam obſtructæ ſunt arteriæ & nō nerui. Sed huiuſmodi reſponſio mihi non probatur, ſiquidem per obſtructionem Auerrh. intelligit læſionem in vniuerſum, falſum eſt, quod ait, quoniam cum in caro afficiatur totum caput, præcipue tamen pars anterior, ſequitur vt etiam principium neruorũ offendatur, & conſequentur nerui: ſed ſi pro obſtructionibus intelligit veras obſtructiones, nihil concludit, quoniam obſtructio arteriarum non eſt cauſa cōtentiua difficultatis anhelitus, quoniam redditur difficilis reſpiratio & propter alias cauſas, quam propter huiuſmodi obſtructiones, Auic. 4. prima tertii doct. 4. cap. 1. dixit in caro ſeu Subeth. non offendi reſpirationem, quoniam ventriculi cerebri non ſunt ex toto repleti. Sed neque hæc reſponſio mihi ex toto ſatisfacit: prima quia Gal. 1. de inſtrumentis odor. cap. 6. manifeſte dicit, carum fieri ob ventriculos cerebri ex toto repletos. Præterea ſunt etiam aliæ affectiones, in quibus offenditur reſpiratio, vt in epilepſia, & tamē non replentur ex toto ventriculi cerebri.

Cauſa igitur, ꝑpter quam in caro non læditur reſpiratio, eſt, quia cor refrigeratum eſt, id ꝙ voluit nos docere Aetius, quando loco citato dixit febrem in caro aut nullā eſſe aut admodum hebetem & exiguam. Refrigeratur aũt cor in hoc affectu propter cerebrum, nam in caro, vt audietis mox, refrigeratum & humectatum eſt cerebrum: tantum autē poteſt cerebrum, in refrigerādo corde, vt dixerit Ariſt. non ob aliud factum eſſe cerebrum, niſi vt cor refrigeret. Ex his igitur colligi poteſt, carum eſſe ſymptoma in genere actionũ abolitarum, cum ſit abolita imaginatio.

In quo genere ſymptomatum reponendus hic affectus.

Locus affectus eſt cerebrũ & præcipue ſecundum partem anteriorem. Morbus eſt intemperies frigida & humida, vel nuda vel potius cum materia frigida & humida. Id quod etiam clariſſime nos docuit Auenzoar lib. 1. tract. 9. cap. 1.

Cauſæ.

Cauſæ immediatæ & internȩ ſunt ſucci pituitoſi, crudi, frigidi & humidi. Cauſæ vero mediatæ ſunt intemperies ſeu temperamentum corporis frigidũ & humidũ, ȩtas puerilis & ſenilis. Cælius Aurel. loco citato inter has cauſas reponit naturas ſaliuoſas, hoc eſt, eos, qui à natura copioſe exſpuunt, nam, vt docet Galenus 1. prorrhe. 12. illi qui multum exſpuunt, habent ob ventriculi, & præſertim cerebrum maxime humidũ: qui autem ſunt humido cerebro, certum eſt, eos propenſos eſſe ad hanc affectionem ſuſcipiendam.

De cauſis mediatis præternaturalib. ſcribit Gal. 4. de loc. aff. 2. morbos acutos producere carum, ſic præfocationes vteri, vermes in ſtomacho exiſtentes inter huiuſmodi cauſas cōmemorari poſſunt. Aër humidus & frigidus potiſſimũ locum habet inter cauſas externas huius mali, vnde hyems regioq; ſeptētrionalis iure feraces ſunt huius ægritudinis. Gal. in libro de inſtrumentis odoratus, numerat inter cauſas externas compreſſionem cerebri, factam à Chirurgo, dum perforat Cranium.

Et

Et ego quandoque vidi ex importuna perforatione cranii, facta à Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum. Strabo libro 16. narrat Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum apud ipsos productorum, & curari suffitu bituminis & barbæ hirci. Adhæc Galen. de temperamentis cap.2.& Aristoteles 3.problem.17.scribunt etiam à crapula & potu vini fieri hunc affectum.

Neque mirum est à re calida fieri affectum frigidum, quoniam sicuti fit hydrops à potu vini, quoniam calor minor extinguitur in iecore à maiori: sic non est dubitandum in caro ex crapula calorem cerebri veluti extingui ab immodico calore vini. Hyoscyamus, mandrag. papauer, hac eadem ratione inducunt carum: Et Nicander narrat, morsum phalangiorum & potum cerussæ ex iis esse, quæ inducunt carum siue torporem.

Itaque licet vobis ex enumeratione harum causarum colligere, verum carum illum esse, qui fit sine vlla causa procatarctica, aut interna præternaturali; quemadmodum est, qui fit ab intemperie frigida & humida cum materia frigida & humida; eum vero esse non verum & improprium carum, qui efficitur à causa externa & procatarctica, quæcunque sit illa, sed quæcunque sit causa, opus est notas & signa aliqua habere, quibus non solum possitis cognoscere ipsum carum, verumetiam distinguere ab aliis similibus affectibus.

Signa. Signa. Quoniam carus, quem Latini soporem vocant, similis est pluribus aliis affectibus, ante cætera docebo vos signa, quib. possitis hunc affectum à similibus distinguere. Igitur sopor distinguitur primũ à Lethargo, quoniam Lethargus semper antecedit febrẽ, & qui sopore tenentur, id habent, vt vel non febricitẽt, vel febris antecedat soporem. Præterea Lethargici si stimulentur, à somno excitantur, excitati respondent: contra aũt Carotici, quantumuis purgantur aut stimulentur, aut non excitantur à somno, aut excitati nihil respondent. *Carus vt differat à Lethargo.*

Ab Apoplexia. Distinguitur ab Apoplexia, quia in apopl. semper læditur respiratio aliquo modo, & cerebrum totum affectum est æqualiter, in sopore nihil plane læditur respiratio. Et licet afficiatur totum cerebrum, magis tamen afficitur anterior pars eius.

Ab epilepsia. Distinguitur ab epilepsia motu, siquidem epileptico mouẽtur, spumam habent in ore, qui autem sopore laborant, nihil mouentur, neque vnquam spuma fit in ore.

A syncope. Distinguitur à syncope, eo, quod qui syncope tenentur, pulsus habent admodum obscuros & languidos atque facies ipsorum cadauerosa est: at caroticis pulsus magnus & validus est, atq; color potius floridus quam cadauerosus est.

A præfocatione vteri. A præfocatione vteri distinguitur, ꝙ præfocatæ mulieres intelligunt, recordantur, & fere sine omni respiratione sunt. In caro neq; intelligunt ægri, neque recordantur & manifestam respirationem habent.

Signa diagnostica. Ex his omnib. signis distinctiuis colligere potestis, quę sint vera signa diagnostica. Nam qui sopore corripiũtur, sine motu & sine sensu iacent, oculos semper clausos habent secus quam in catalepsi, in qua, vt scribit Galen.2. prorrh.56. fere semper oculi aperti sunt. Adhæc color ipsorũ floridus est, pulsus magnus, respiratio bona, sed nihil intelligunt & nihil audiunt. Quanquam Galen. loc. nuper citato secus videatur sentire in historia illius pueri de catalepsi. Hęc sunt signa, quibus cognoscitur carus. Quod si fiat à causis procatarcticis, vel à febre, vel à vermibus, cognoscitur propriis illius affectus signis, à quo fit.

Prognost. Prognost. scribit Hippocrates 2.aph.3. somnum & vigiliam, si modum excedant, semper malum esse. Igitur dicet aliquis, cur fit, vt Hippocrates 2. prorrhet. 29. dubitet, vtrum carus sit malus, nã videtur hæc dubitatio inconueniens, cũ in aphorismis dictum sit, somnum immoderatum semper esse malum. Responsio est, Hipp. loco illo prorrhet. non loqui de vero caro, sed de affectione simili caro. Et hoc patet ex verbis Hipp. quia non dicit carum, sed ὁ καρώδεις, quasi dicat, affectionem caroticam. Pręterea, cum somni profundi in coacis prænotionibus interdum significent firmam crisin, non sunt semper mali, & propterea iure dubitat Hipp. de hac affectione, an sit mala. Idem Hipp.5. aph.5. scribit, ꝙ si ebrius repẽte obmutuerit, strangulatur nisi eadem hora liberetur, qua consueuit ebrietas solui. Quo in loco Gal. interpretans Hippoc. inquit, apud ipsum aphoniam nihil aliud esse, nisi hanc affectionem, sc. carum. In prænot. coacis habetur etiam dolores soporosos capitis, hoc est, caro coniunctos conuulsionem significare.

Curatio. Curatio huius affectus duplex est. Alia respicit accessionem, alia adhibetur post accessionem. In accessione, cum, vt dicit Auic. somnus fiat ob impedimentum spirituum, necesse est, vt reuocemus spiritus in ambitum corporis, & tollamus omne impedimentum. Et quia periculum imminet, ne affectus hic conuertatur in apoplexiam, propterea sollicitare oportet in adhibendis remediis. Vnde statim atque occurret vobis hic affectus, vbicunq; sitis, debebitis primum frictiones graues adhibere, ligaturas, perunctiones, vellicationes in locis, & tandem omnem artem admouere, vt excitetis. Si hæc non conferant, deueniendum ad clysteres atque ad suppositoria, & vt habeatis exempla:

Suppositorium acre.

℞.*Helleb.albi.*
Salis gemmæ an.ʒ.v.
Trochisc.Allandal.gr.vij.
Mellis q.s.Misce.& f.suppositorium.

Quod si non iuuat, deueniendum ad clysteres acres, vt:

Clysteres acres.

℞.*fol.centaurii M.j.*
Fol.senæ ʒ.ß.
Colocynth.ʒ.ß.
Fol.Maluæ M.j.ß.f.decoct.s.a.
Deinde ℞.*d.d.*℔.*j.ß.*
Hieræ Archig.ʒ.ß.
Ol.rutacei ʒ.ß.
Salis ʒ.j.Misc.& f.clyster.

Vomitoria. Auic.laudat vomitum factum cum penna & sinapi. Sed frustra mihi videtur hoc præcipere, quoniam qui caro detinentur, vsq; adeo somno sunt sepulti, vt impossibile sit, eos ad vomitum prouocare. Vnde forsan melius est illud consilium, quod tradit idem Auic. vt si quando carotici excitentur à somno, & oculos aperiant, concitentur ad iram aspectu rerum sibi displicentium, exempli gratia: si æger sit auarus, ostendendæ sunt ei pecuniæ & surripiendæ. Sic etiam si sit zelotypus, fingendum est, ante ipsius oculos amasiam calcari. Posthæc deueniendum est ad suffumigia.

Intellexistis apud Strabonem Sabæos populos excitari à sopore suffitu bituminis & barbę hirci. Et notate per barbam hirci intelligi quidem posse herbam illam. Sed forsan satius esse, vt intelligantur pili hircini; quippe qui combusti proprio fœtore à somno excitant. Soleo ego vti simili suffumigio:

Suffumigiũ.

℞.*Fol.rutæ.*
Serpylli.
Maior.an.M.j.
Castorei ℈.*ß.*
Aq.communis ℔.*j.*
Aceti acerrimi ʒ.ij.
Bulliant simul, & inter bulliẽdum fumus adhibeatur naribus ægri.

Irrigationes. Nam preterquàm quod hic fumus excitet à somno, habet etiam vim dissecandi & attenuandi. Sic valent ad excitandum irrigationes factæ faciei & oculis, cum posca siue aceto & aqua. Auic. laudat etiam sternutationes, sed in vero caro sunt periculosæ, præsertim quando cerebrum plenum est humore frigido & crasso. Post ipsi capiti adhibentur irrigationes, sc.ad commissuram derasam.

Et notare oportet hoc in casu, oxyrrhodinum debere componi ex maiori portione aceti, quicquid dicat Serapio; vt, si vultis parare oxyrrhodinum accommodatum:

Oxyrrhodina.

℞.*Decocti serpylli.*
Stœchad.
Maior.an.ʒ.iiij.
Aceti acerrimi ʒ.vj. Misc. & cum ol. rosʒ.j. propter adhæsionem f.oxyrrhodinum.

Simili pacto componuntur pulueres calefacientes & exsiccantes, qui commissuræ coronali insperguntur, vt:

Puluis.

℞.*Stœch.*
Maior.
Serpylli.
Origani an.ʒ.iij.
Castorei ℈.*ij.*
Flor.rosr.rubear.
Caryoph.an.℈.*j.puluerisentur omnia, & cõmissuræ inspergantur.*

Notat Auerrh. lib.1.tract.5.cap.1. in administrandis calef. & exsiccantibus medicamẽtis semper commiscenda esse corroborantia, vnde nos miscuimus flores rosarum. Et hac sententia Auerrh. soleo corrigere locum Aëtii, li.6. in fine cap.5. vbi lat dat, vt in caro medicamẽta corroborantia stomacho adhibeãtur. Nam in affectu capitis videtur absurdum remedia ventriculo applicare; propterea puto, loco stomachi legendum esse capitis: nisi dicere vobis placeat, Aëtium eo in loco verba facere de illo sopore, qui fit per cõsensum à ventriculo.

Vbi cætera non excitant à somno, solemus deuenire ad ignem, & ferrum candens, vel lignum ignitum applicare variis capitis partibus, sicque succurritur in accessione.

Extra paroxysmum curatio. Accessio autem vbi finita est, deinceps vt præseruentur ægri à noua accessione, videndum est, vtrum fiat à causis externis, à vermibus aut ab humoribus extantibus in capite. Si enim fiat à causis externis, vnicum hoc debet esse studiũ, vt recta victus ratione omnes causæ externæ è medio tollantur: quæ victus ratio etiam vtilis & necessaria est in caro, facto per essentiam.

Diæta. Victus ratio in præseruatione à caro vsque adeo necessaria est, vt fere hac sola liceat homines præseruare ab hoc malo, ea propter inprimis prospicere oportet, vt aer sit calidus & siccus, vel parandus est igne, & aliis quę possunt calefacere & exsiccare aerem: potius vigilare oportet quàm dormire. Exercitationes corporis semper vtilissimæ sunt. Et de motibus animi dicunt omnes, iram maxime prodesse, eo, quòd calefiunt & exsiccantur corpora. Si aluus non respondeat, optimum est eã excitare vel clysteribus, vel cibis emollientibus. Repletio omnis est vitanda: quemadmodum ieiunare aut parce nutriri optimũ est: fere omnes laudant abstinentiam à vino. Et sum etiam huius sententiæ, initio saltem curationis optimum esse à vino abstinere; & vbi vtendum est, melius esse vinum vetus & generosum, quam secus, quia tale vinum solet vigilias excitare, vt habetis apud Gal. de illo Grammatico, qui ex potu vini meracioris incidit in vigilias. Vbi abstinendum est à vino, aqua mulsa optima est; & potest similis aqua parari pro potu:

℞.*Fol.*

Potus conueniens in caro.

℞. *Fol. maior.*
Serpylli.
Saluiæ an. M. j. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. *d. dec.* ℔. *ij.*
Mellis communis ℥. *iij.*
Despumetur ad ignem, & seruetur pro potu.

Ex cibis conuenit panis optime fermentatus cum aniso, vel cum coriandro sicco. Nã addidi coriandrum siccum, quia viride inducit soporem. Carnes auicularum conueniũt, & potius assæ, quam elixæ. Salsamenta etiam moderate vsurpata conferunt.

A piscibus in totum abstinendũ est; similiter à lacte, à caseo, & inter fructus humidi omnes sunt fugiendi, præsertim amygdalæ, & ex herbis lactuca, endiuia, & similes, quæ frigefaciunt & humectant, sunt vitandæ.

Instituto victu, cogitari forsan posset de sanguine mittendo, & eo maxime, quod Auicennas videtur voluisse, hunc affectum interdum posse fieri, si non à sanguine pituitoso, saltem cum sanguine. Sed puto fieri nequaquam posse, vt verus carus vnquã fiat vel à sanguine, vel cum sanguine. Possunt quidẽ affectus comatosi similes huic fieri à sanguine, vt habemus à Galeno in art. med cap. de signis calidi & humidi cerebri: sed verus carus fieri non potest à sanguine. Alius carus factus vel ex ebrietate, vel ex quapiã alia occasione, potest interdum aut requirere, aut saltem permittere sanguinis missionem. Ad hæc lenienda est aluus hoc modo:

Lenitiuum.

℞. *Elect. lenit.* ℥. *j.*
Specierum hieræ. ʒ. *ij. M & f. bolus.*

Post præparandi sunt humores hoc modo:

Præparatio

℞. *Fol beton.*
Stœch. Maior. an. M. ß. *f. decoctio.*
Deinde ℞. *d. d.* ℥. *v.*
Syr. de beton.
De stœch. an. ℥. *j. M.*

Præparati humores purgabuntur, & aduertite fatius esse purgare cum pilulis, quam cum potione, vt sunt hæ pilulæ:

Pilulæ purgantes.

℞. *Pil. cochiarum, de hiera Pachii, an.* ℈. *ij.* ß.

Postquam purgatum est corpus, studendũ est corroborare & calefacere caput. Nic. Flor. laudat, præsertim in senibus vsum aq. vitæ. Et neq; ipse damno, præsertim in assuetis. Sed multo melius est, vti vel theriaca antiqua, vel mithrid. confectione. Odoramenta capitis, vt moschus, ambra, & similia maxime conueniunt post purgationem capitis. Et hoc pacto intelligendus est Auic. quando in hac affectione commendat moschum. Non enim commendat in accessione, quia tunc potius res fœtidæ, quã bene olentes sunt administrandæ. Soleo ego etiam ad præseruandum vti huiusmodi mixtura:

Conserua præseruans à caro.

℞. *Conf. betonicæ.*
Saluiæ an. ℥. *ij.*
Pulu. anisorum.
Pulu. coriandri an. ʒ. *j.*
Cinamomi subtiliter pulu. ℈. *j.*
Mosch. gr. iij. f. mistura. Cuius sumitur singulo mane. ʒ. ß.

Sic etiam solemus vti lotionibus capitis, quæ vim habent calefaciendi, & exsiccandi, exempli gratia:

Lotio capitis conueniens in hoc affectu.

℞. *Lixiuii cum cinere ficus facti* ℔. *X.*
Fol. stœch.
Rorism.
Saluiæ an. M. ij.
Colocynth. ℥. *j.* ß. *bulliant f. a.*
Deinde facta expressione adde vini albi arom. ℔. *ij. f. lotio capitis.* quæ fieri poterit cum sapone Constantini vocato, aut loco saponis cum amygd. amaris contusis.

Si his remediis propensio ad hunc morbum ex toto non tollatur, possumus deueniread vsum decocti ligni, aut ad stillicidia naturalia, & inter hæc stillicidium nostrum Aponitanum accommodatissimum est.

CAPVT VIII.

De Catalepsi.

Inter vitia imaginationis Gal. vt audiuistis alias, li. de differ. symptom. 3. connumerat catalepsin; de qua cum nunc sim tractaturus, optimum erit, nonnulla vos docere circa hoc nomen, nam scribit Galen. 4. de vsu part. 16. & 3. de loc. aff. 4. & 5. veteres vocasse hunc affectum Catochum; recentiores autem appellasse Catochum & Catalepsin. Latini modo vocãt oppressionem, modo apprehẽsionem, modo detentionẽ, alii ecstasin, sed maior pars tum Latinorum, tum Arabum nominant cõgelationem. Rhases vocare voluit stupiditatem. Auerrh. 3. coll. 41. scripsit hunc affectum vocatum esse Alcasian, & Nabus. Cæl. Aurel. libr. secũdo, de morb. acutis 10. duo circa hoc nomen memoria digna proponit. 1. est Hipp. 5. Aph. 5. & 4. de acutis, nec non Dioclem medicum vocasse hũc affectum ἀφωνίας, sed Praxag. vocasse Comatoden. Sed Antigenem Cleophantidem vocasse Anaudian.

Nomen.

Aliud quod docet Cęl. Aurel. est. quod veteres nunquam distinxerint hunc affectum à Lethargo, sed primo distinxisse Archigenem Arnatinum & Magnum. Sed de nomine ἀφωνίας, scire debetis, apud Hippocr. hanc vocem frequentissime reperiri, & significare omnes affectus in quib. vox deperditur, adeo, vt potius credam Galeno, quam Aurelio, qui in comm. illius aph. scribit, Hippocr. nomine aphoniæ intellexisse Carum. Sed de nomine hæc satis dicta sunt: vt possitis versari in auctoribus medicinæ, quandoquidem videbitis miram varietatem in scriptoribus in appellando hoc affectu.

Definitio.

Est autem Catoche affectus quidam, in quo homines repẽte priuantur sensu & mo-

tu, & ita priuantur, vt statim in eadem figura maneant, in qua capiuntur hoc affectu, siue sint erecti; siue sedeant, siue etiam studeant. Præterea, qui capiuntur hoc affectu, illud habent, vt interdū ita duri maneant; quasi sint rigida corpora & gelu cōcreta: & tametsi interdum maneant oculis apertis, maneant tamen interdum etiam oculis clausis, sed plærunque apertis.

Vtrum aūt intelligant & recordentur, variæ sunt scriptorū sententiæ; nā Gal.2.prorrhet.56.narrans casum illius iuuenis, qui tentatus fuit hoc affectu, videtur asserere, illū intellexisse atque etiā recordatum fuisse. Sed si verū est, vt alibi dixit Gal.esse paralysin imaginationis & priuationem sensus, vix intelligi potest, quomodo in hoc affectu possint ægri intelligere cū ex toto careant imaginatione, sine qua, vt dicit Arist. intelligentia fieri non potest, & ideo dicendū est, in vera & consummata Catalepsi minime ægros intelligere aut recordari, sed solum in imperfecta & inchoata: cuiusmodi puto fuisse illam iuuenis à Gal. relati: quem etiā scribit Galenus fuisse hilari vultu. Et hoc pacto forsan possumus etiam tueri Aëtiū, qui lib.6.cap.4. loquens de hoc affectu, scribit etiam interdum Catalepticos manus mouere, quod tamen non conuenit naturæ Catalepsis, si ipsa sit priuatio sensus & motus.

Genus symptomatis. Vtcunq; sit, Catalepsis omnis est sympto-ma in genere actionum imaginationis læsarum. Et Gal. lib.4. de loc.aff.cap.2. loquens de loco affecto in Catalepsi; dixit totū cerebrū affici, sed potissimum posteriorem partem.

Locus affectus. * Duo circa locū affectum oriuntur dubia: vnum est, quomodo possint haberi signa loci affecti in Catalepsi, cum sit dictum à Galeno 3. de loc.aff.4. neque Catalepsis, neque Lethargi, neque similium affectionum vlla haberi signa. Alterū dubium est, q Gal. dixerit in Catalepsi posteriora cerebri offendi, si quidē in Catalepsi penitus abolita est imaginatio, quæ si efficitur in anteriori parte cerebri, videtur rationi consentaneū, vt potius anteriores partes, quam posteriores offendantur.

Dubitatio soluitur. Ad primam dubitationem respondendū est, signa loci affecti aut esse incerta, aut certa & sensata. In Lethargo & Catalepsi haben-tur quidem signa quædā incerta: sed non habentur signa sensata & certa. Et hoc clarissime videre potestis apud Gal.13. meth.21 vbi scribit, Catalepsis nō haberi signa neque per tactum, neque per visum.

Alia dissolutio soluitur. Ad secundam dubitationem dicēdū est, Galenum quando scribit, posteriora magis affici in Catalepsi, non negare tamen, quin etiā anteriora lędantur. Sed quanquā semper lædatur imaginatio in Catalepsi, semper tamē magis apparet læsus mot⁹. Vnde iure Gal. dixit, in Catalepsi magis offendi posteriora: si quidem, si apparentiā æstimemus, cū magis videatur læsus motus; rationi & sensui consentit, vt posteriora cerebri magis lædantur, quanquam, vt dicebam, semper quoq; læditur imaginatio.

Morbus à quo pēdet hęc affectio, est intēperies frigida & sicca cum humore frigido & sicco, hoc est melancholico. Quare, non possum satis mirari Fern. qui dixit Catalepsin fieri cū bile & pituita: nisi dicam⁹ bonū Fern. deceptū esse ab auctore definit. nomine Gal. editurum, atque à Paulo lib.3.cap.6. Isti enim has species Catalepsis fecerunt. 1 quā appellant Catochen Archig. & Philippi. 2. quæ fit ab humore melancholico & est vera Catalepsis. 3. quæ fit à pituita & bile; quæ nō est vera Catalepsis, sed potius, vt audietis Coma vigil. Bonus igitur Fern. in hoc deceptus est. Quoniam putauit hanc tertiam speciem verā esse Catalepsin, cum tamen non sit. *Morbus. Fern. notatur.*

Sequitur pulcherrima speculatio, scilicet quomodo fiat, vt qui laborant Catalepsi, statim ita obrigeant, vt videātur congelari. Maior pars medicorum vsq; ad hæc tēpora, existimauit hoc fieri, quoniā humor melancholicus suo frigore cōgelat & indurat principium neruorum, Vnde consequenter omnes nerui, tendines, & vniuersum corpus veluti congelatur. Sed quātū ego puto, puræ fabulæ sunt, quoniā in externis partib. si debet quippiam congelari & indurari, hoc necesse est vt fiat à summo gelu. Ergo tāto magis in partib. internis, quæ calidæ sunt, si quippiam congelari debet, fieri nō potest, nisi à re summe frigida. Iam vero quis audet in corpore viuente gelu & frigus vsque adeo summum imaginari. *Problema.*

Pręterea Gal.6.epid.com.5.text.26. narrans, quando Hip. dixerit ea, quæ sunt in ventre, durari à frigore, irridet quosdam interpretes, qui dicebant hoc fieri ob frigus aeris ambientis: irridet in quā Galenus, quoniam in corpore viuente etiā intestina, suapte natura frigida sunt, non possunt ita refrigerari ab aere ambiente, vt indurent fęces. Sunt igitur nugę hę interpretationes. Audite modo quæ sit mea sententia.

Iam vobis dixi, nonnullos vocasse hanc affectionem ecstasin. Et ego puto prudenter hos esse locutos, eo quia nisi me ingeniū fallit, modus generationis huius mali est modus Ecstasis, fiunt enim omnes Ecstatici, quando intellectus & imaginatio vsque adeo abducuntur à corpore, vt corpus veluti desertum anima remaneat, atque tūc fit, vt corpora ecstaticorū iaceant eo situ, quo reperiuntur sine vllo sensu, ita, vt etiam puncti non sentiant: etiamsi oculos apertos habeant, tamen non vident quæ sunt ante ipsos. Plurima exempla horum referuntur ab historicis, quæ vanum esset referre. Non aliter igitur fit hic affectus, nam *Auctoris in dictum.*

nam vbi homines ſtatim amittunt imaginationem & memoriam, in quocunq; ſtatu inueniuntur, ſiue ſedentes, ſiue ſtantes, in eodẽ permanent duri, rigidi, ſine motu, & ſenſu.

Cauſa propter quã ſtatim priuentur imaginatione & memoria, eſt, quoniam humor melancholicus ſtatim præcipitatur in anteriores & poſteriores cerebri partes, quæ ſubitanea præcipitatio idẽ facit, quod fit à pituita in apoplexia, quæ pituita, vbi repente præcipitatur in vẽtriculos cerebri, ſtatim homo remanet ſine motu & ſenſu, & hæc quoque eſt cauſa, cur nõ fiat hoc in Caro: ſcilicet quia in ſopore nõ ſubito & repẽte, ſed paulatim colligitur pituita, & paulatim refunditur in poros & meatus cerebri. Hic igitur, quãtum puto, eſt verus motus generationis Catalepſis.

Cauſa.

Cauſæ non aliæ ſunt immediatæ, quam & internæ, quam ipſi humores frigidi & ſicci, hoc eſt melancholici. Aëtius li. 1. ca. 4. manifeſtiſſime voluit, fieri Catalepſin etiam à ſanguine. Et Altimarus, qui vidit hanc diuerſitatem Aëtii ab aliis ſcriptoribus, conatus eſt conciliare, quaſi Aëtius non de ſanguine ſimpliciter ſit locutus, ſed & ſanguine melancholico. Ego vero ſum alterius ſententiæ: quoniã ſi diligenter expendantur verba Aëtii, vult fieri à plenitudine ſanguinis. nam dat exemplũ iuuenis ſanguinei, & inquit curatũ fuiſſe ſanguinis miſſione, adeo vt manifeſtiſſime Aëtius loquatur non de plenitudine vitioſa, cuiuſmodi eſt, quæ fit à ſanguine melãcholico, ſed de vera & germana plenitudine. Ego puto dici oportere, Aëtium eã habuiſſe ſententiam, vt fiat quãdoq; Catalepſis à ſanguine, ſed μᾶλλον hoc eſt, magis, ab humore melancholico. Niſi dicere placet, Catalepſin factam à ſanguine nõ eſſe veram Catalepſin.

Altimarus notatur.

Cauſa mediata.

Cauſa mediata eſt, intẽperies melancholica, frigida & ſicca; ętas, de qua ſermonẽ habẽs Cæl. Aurel. dixit ętatẽ puerilem obnoxiã eſſe huic morbo. Sed, vt ego puto, deceptus eſt Cęl. quoniã ſi vera Catalepſis efficitur à ſucco melancholico, hic nõ in ętate puerili abũdat, ſed potius in ætate conſiſtentiæ. Neque valet quod Gal. & Aëtius narrant, ſeſe vidiſſe hanc affectionem in iuuenibus, quoniam, vt alias dixi, non fuerunt veræ Catalepſes.

Cauſæ præternaturales internæ. Externa.

Cauſæ præternaturales internæ ſunt morbi diuturni, & præſertim morbi melancholici, vt quartanæ. Inter cauſas externas primum locũ habet aër frigid⁹ & ſicc⁹, tẽpus anni velutiautumnus. Regio etiã inter has cauſas numeratur. Nam, vt teſtatur Aſclepiades apud Gal. regio vrbis Romæ maxime obiecta erat huic ægritudini. Motus animi vehementes pręſertim curę & mœrores hoc faciũt. Et narrantur, qui, dũ eſſent inter libros, hoc morbo ſunt correpti. Præ cæteris vim inſignẽ producendi hunc morbum habet victus: cum referat Gal. ſeſe vidiſſe aliquos ſolo potu aquæ refrigeratæ niue incidiſſe in hunc morbum. Soranus quoque princeps Methodicorum refert ſe vidiſſe, vſu Perſicorum nonnullis hanc affectionem contigiſſe.

Signa. Lethargus vt à catalepſi differat.

Signa. Dignoſcitur hic affectus primum à Lethargo, quia, vt docet Gal. lib. de pulſ. ad tyrones, & 4. de cauſis pulſ. 16. pulſus Lethargicorum ſunt debiles, molles & inæquales: Catalepticorum autem ſunt magis æquales, maiores & minus molles. Deinde Lethargici ſemper habent oculos clauſos: Cataleptici plærunque apertos.

Apoplexia vt à catalepſi diſtinguatur.

Diſtinguitur Catelepſis ab Apoplexia, quoniam Apoplectici pulſus habent paruos & celeres, ſed ſine febre: Cataleptici habent maiores pulſus, & non ſine aliqua febricula.

Syncope vt à catalepſi differat. Propria ſigna Catalepſis.

Præterea diſtinguitur Catalepſis ab omni defectu animi: quoniam in deliquiis animi corpora ægrotantium frigida ſunt, & color cadaveroſus eſt. In Catalepſi corpora ſunt calida & color floridus eſt.

Ex his iam colligitur, quæ ſint propria ſigna Catalepſis: quoniam Cataleptici ſunt ſine ſenſu, ſine imaginatione, ſine motu: non audiunt, nõ vident: imo vero, ſcribit Aëtius, ſi quis Catalepticis manum ante oculos ponat atque moueat eos, neque nictare oculis, quod certiſſimum ſignum eſt, eos penitus nihil intueri, & huius rei rationẽ dicebat Auer. 3. coll. 45. quod à frigido veluti inducatur ſomnus & ἀναιςθησία, à ſicco inducatur illa oculorum apertio & rigiditas. Pulſus Catalepticorũ eſt, vt nuper dicebam, Reſpiratio, modo rara, modo denſa eſt, Fęces & vrinæ plærunq; in ipſis retinentur, vel ob inſenſibilitatem, vt dicebat Aëtius, vel potius quia imaginatio, quæ eſt cauſa mouens corpora noſtra, eſt penitus ablata. Sudant interdum Cataleptici, vt dicit Cęlius, lachrymantur, & circa thoracem apparent papulæ rotundæ.

Quod ad accidentia mutata pertinet, dicit Gal. illa eſſe media inter Phrenitidem & Lethargum. Quare neq; delirant, nec vere dormiunt, ſed ſtatus eorum veluti medius eſt inter ſomnum & vigiliam. Singultum habent ſæpe. Color vultus floridus eſt, corpus calidũ.

Prognoſtica.

Progn. Et cum ſit morb. acutus, periculoſus eſt. Neque valet, quod Cæl. Aur. tractet de Catalepſi inter morbos diuturnos. Quoniam hæc fuit Methodicorum ſentẽtia, Catalepſin eſſe partim morbum acutũ, partim vero diuturnum. Et Aëtius lib. 5. dicebat non ſolũ Catalepſin eſſe periculoſam, verũ etiam eſſe magis periculoſam Lethargo. Vnde Rhaſis dixit, ſi Catalepſis fiat interdũ poſt Lethargum, eã eſſe exitialem. Et ratio eſt, quia cùm Lethargus ſit morbus acutus, & propterea vires admodum atterat; certe, ſi trãſeat in alium affectum grauẽ, neceſſe eſt, vt vires iam priſtino morbo detritæ penitus ſub nouo collabantur. Habet tamen hic morbus id peculiare, vt

cum

cum sit medius inter phrenitidem & Lethargum, modo cōuertatur in phrenitidem, modo in Lethargū. Et vbi cōuertitur in phrenitidē, cognoscitur, quia ęgri incipiunt moueri motu quodam inordinato, iactant brachia, ponunt manus ad caput, obloquūtur, & vana quædam semper dicūt: sicut si in Lethargum conuertitur, æger stertit, clausos oculos tenere incipit, & color floridus vel amittitur vel permutatur in pallidum & cadauerosum: sicuti si Catalepsis soluitur & finitur, cognoscetis, quoniam iam ægri incipiūt emittere crepitus, iam sapere incipiunt, recordantur aliquorum, &, quod caput est salutis, ipsimet fatentur sese melius habere.

Curatio. In paroxysmo. Curatio alia conuenit in paroxysmo, alia post paroxysmum. In paroxysmo vnicum debet esse studium, vt ægri reuocētur à somno, seu ab ea oppressione, id quod fit omnibus illis ingeniis, quæ audiuistis conuenire in accessione cari. Illud singulariter considerandum est in Catalepsis curatione, quomodo scilicet possint nutriri: siquidem solent interdum totum triduū ita iacere, quod nequeant cibum capere. Temison medicus celeberrimus apud Cęl. Aurel. dicit in hac extrema necessitate cuneis aperiendum esse os ægrotantis, & vi immittendum esse cibum. Sed hoc consilium non placuit Cælio, & iure. Quoniā cum in Catalepsi cerebrum maxime læsum sit, certe administratione cunei multo magis percutitur & offenditur. Quamobrem multo satius est, ol. amygd. dulc. genas perungere, atque ita digitis paulatim os diducere. Quod si neque ita succedat ægrotantem nutriri, clysteres nutritorii in hoc cōmodissimi sunt, vt qui fiunt ex iure, ptisana, ex carne contusa. Sic enim clysteres maxime nutrire valent.

Curatio extra paroxysmum. Extra paroxysmum imprimis victus ratio instituenda est, quæ calefaciat & moderate humectet, vnde aër talis parādus est. Somnus moderatus esse debet: motus animi præ cæteris debent moderari; & aduertite, Domini, in instituendis remediis nunquam negligendas esse has animi passiones, quoniam, vt scribit Hip. 2. epid. sect. 4. circa finem: medicus debet curare, vt in ægrotantibus secundum oportunitatem introducatur modo lætitia, modo timor, modo ira.

Dubium est, vtrum in hoc casu concedendum sit vinum. Et hæc debet esse certa sententia, vt vel omnino abstineatur, vel adhibeatur tantum facta purgatione, atque tunc leue & suaue, sed minime generosum.

Post institutum victum cogitandū erit de sanguine mittēdo. Aëtius pręcipit, vt si plenitudo adsit, quamprimū vena secetur: sin minus, vt cucurbitulæ affigātur ceruici. De venæ sectione vbi adest plenitudo, minime dubitatur. Sed dubium est de cucurbitulis primum, quia Gal. 3. de loc. aff. 4. damnat in affectu sicco vsum cucurbitularum, eo, quia attrahendo humiditates augēt siccitatem. Præterea idem Gal. 13 meth. 21. vel 19. scribit, nūquam applicandas esse cucurbitulas ceruici, nisi prius sit missus sanguis, & diminuta plenitudo, quia ex vsu cucurbitularum importuno maior copia humorum trahitur in affectam partem.

Dicendum est, affectū siccum vel esse purum, vel esse cōiunctum humorib. In affectu puro minime conueniunt cucurbitulæ: Et sic loquebatur Gal. Vbi autem sunt copulati humores, secus est, quoniā tum cucurbitulæ exhauriūt quidem superuacaneos humores, neque affectum augent. Atque sic intelligere oportet Aëtium loquentem de Catalepsi.

Ad alterum locum Gal. dicere oportet, verum esse ipsius præceptum: quoniam vbi adest plenitudo, soluenda est plenitudo ante vsum cucurbitularum. Sed Aëtius minime loquitur de corporibus repletis, & idcirco licet in his statim cucurbitulas adhibere.

Expedito negotio sanguinis missionis, superest ad purgationē corporis accedere. Itaq; primum aluus his erit lenienda:

Lenitiuum.
℞. *Fl. cassiæ,*
Elect. lenit. an. ℥. vj. M. & cū saccharo f. bolus.

Mox præparandi hunc in modum. *Præparans.*

℞. *fol cuscutæ,*
Fum.
Borag.
Buglos. an. M. j. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij.*
Syr. de fum.
de succo borrag. an. ℥. j. M.

Præparati humores deinceps sunt purgādi, vt *Purgans.*

℞. *epithymi.*
Fol. senæ an. ℥. j. ß.
Myrobal. nigrorum. ℥. ij.
Passularum. ℥. ß.
Fl. cordial. P. j. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij. ß.*
Confect. Hamech. ℥. ij.
Syr. de pomis comp. ℥. j. ß. M.

Postquam purgatum erit corpus deueniēdum est ad ea, quę tollunt intemperiem capitis, hoc est, quæ moderate humectant & calefaciant, vt sunt perfusiones factę super tēpora ex ol. viol. ol. amygd. dulc. cum lacte. Quib. poterunt etiam in progressu addi quæ discutiūt leniter, veluti si oleum cham. vel anethinum addatur prædictis. Chrysippus medicus laudabat etiam in hoc casu acria medicamenta, cuiusmodi est castoreum, sinapi. Sed cum hæc medicamenta nimium exsiccent, opus est humectantibus ea castigare, ex. gr.

Linimentū.
℞. *Ol. vulpini,*
Ol. amyg. dulc. an. ℥. j.
Castorei,
Sinapis an. ℈. j.
Ceræ parum. M. & f. linimentum.

Quo

Quo licet quoque vti quotiescunque post Catalepsin relinquitur tremor, quemadmodum interdum contingere solet.

Quod si etiam vrina aliquo pacto impediatur, vt euenire solet, necesse est, vt medicus maxime sit sollicitus, & in huiusmodi casu pecten diligenter fricandus est digitis perunctis oleo, vel rutaceo vel scorpionum. Paratur etiam in hunc vsum tale emplasma:

Cataplasma pro vrinacienda.

℞. Ol. Scorpionum,
Ol. rutacei an. ℥. j. ß.
Vini aromatici. ℥. iij.
Fol. vrticæ,
Pariet.
Rutæ an. M. j. bulliant omnia simul, & deinde contusa ac in formam emplastri redacta applicentur.

CAPVT IX.

De Cataphora seu Comate.

SImiles affectus prædictis sunt illi, qui vitiant diminute imaginationem, adeo, vt, cũ hactenus tractaverimus de ablata imaginatione, sequatur tractatio imaginationis diminutæ; quæ apud medicos appellatur modo Cataphora, modo Coma: quæ nomina, vt docet Gal. 2. meth. accepta sunt ab ipso symptomate. Sed priusquam vlterius progrediamur, scire vos oportet, huiusmodi nomina dupliciter apud medicos vsurpari consueuisse: vno modo communiter, alio modo proprie. Communiter Coma & Cataphora significant quoscunque affectus, in quibus vel somnus fit vel passio similis somno.

Nomen. Communis acceptio. Propria significatio.

Atque sic Gal. 11. de simpl. med. fac. sed potissimũ 13. meth. 21. complexus est sub Cataphora & Comate, Lethargum, Apoplexiam Carum & similes affectus. Proprie autẽ Coma & Cataphora significant delationẽ quandam siue demersionem in profundũ somnũ, quæ delatio siue demersio aut vere desinit in somnum, aut non desinit in somnum. Si desinat in somnum, appellatur Coma somnolentum, Auic. appellat Subeth asarim: Latini vocant proprie hunc affectum veternum, & interdum saporẽ. Si hęc delatio minime desinat in somnũ, sed in vigiliã, appellatur Gręce κῶμα ἀγρυπνῶδες. Auic. vocat Subeth Sarach.

Paulus Ægineta lib. 2. dixit hunc affectum postremum à veteribus vocatum fuisse catochum, sed valde deceptus est, quoniam, vt optime docuit Gal. 3. de loc. aff. 1. veteres Catochen ipsam Catalepsin, non autem Coma vigil nominarunt. Galenus 3. in 3. epid. 39 loquens de hoc affectu, hoc est, de Comate vigili, dixit esse mediũ inter phrenitidẽ & Lethargũ, & inter somnum & vigiliam. Sed scire debetis, quemadmodũ apud Philosophos, ita quoq; apud medicos duplex mediũ inueniri: aliud p negationem extremorũ, aliud per cõmistionem extremorum. Vtroq; hoc modo, quantũ ego puto; Coma vigil dicitur à Gal. medium. Si quidẽ huiusmodi affectus interdũ ita fit, vt ægri neq; dormiant neq; vigilẽt, sed videantur modo vigilare modo dormire.

Et simili pacto videtur locutus Arist. quãdo in 5. de gen. animal. 1. dixit, eos, qui loquũtur & ambulant inter dormiendum, neque vere dormire, neque vere vigilare, quasi sicut in affectu morboso, ita quoque in sanitate detur huiusmodi medium per negationem extremorum.

Alio modo fit Coma & Cataphora, scilicet per admixtionẽ extremorum. & hic modus fit quotiescunque ægri partim vere dormiunt, partim vere vigilant, vt iure Gal. 1. prorrhet. 1. dixerit, huiusmodi affectum esse mixtum ex phrenitide & Lethargo: propter quod veteres appellarunt etiam hunc affectum Τυφωμανίαν. Vbi debetis annotare, in lib. de defin. male legi Τυφωνίαν, cum legi debeat Τυφωμανίαν. Quod autem fieri possit, vt in eod. affectu ægri modo dormiant, modo vigilẽt, explicare conatus est Gal. lib. de Comate cap. 2. vbi scribit, huiusmodi ægrotãtes sua natura propensos esse in somnum. Sed cum interdũ à variis imaginationib. tẽtentur, fit, vt vigilẽt tantisper, donec durant huiusmodi phantasiæ: Sed de hac Gal. sententia vehemẽter dubito. Primo, quia liber ille de Comate mirũ in modum defædatus est, & in Græco codice hæc sententia non habetur. Sed est & alia ratio, cur mihi non placeat hæc sententia, scilicet quoniam imaginatio magnopere læsa est.

Τυφωμανία quid.

De Gal. sententia dubitatur.

Et quod vigilent & dormiant, tribuendũ potius est diversis humoribus, vt mox audietis, quam ipsis phantasiis.

Vtcunque sit, hic affectus symptoma est in genere diminutarũ actionum, scilicet diminutæ phantasiæ. Sed duo scrupuli hic oriuntur. 1. an semper Cataphora sit symptoma, & propterea res præternaturalis. 2. est, vtrum etiam possit dici actio corrupta seu deprauata, quandoquidem dixit Gal. componi ex Phrenitide & Lethargo. Est autem phrenitis actio deprauata. Circa primũ si videatis Gal. in lib. de Comate, innumeros Hippocratis locos pducit, in quibus manifeste intelligitur, hũc affectum semper esse rem pręternaturalem.

Genus symptomatis.

Ex altera parte Gal. 4. de tuend. val. 4. scribit, somnũ factum à balneo esse rem optimã, & ex huiusmodi somno cõgnosci succos corporis, quoniã à succis frigidis fiunt Comata, Gal. eo in loco certe loquitur de corporibus sanis, vt in toto illo libro. Igitur in corporib. sanis fiunt etiã Comata, & sic non est semper res pręternaturalis. præterea idẽ Gal. in lib. de arte med. loquẽs de signis calidi & humidi cerebri, inqt eos, q sunt præditi simili cerebro, fieri Comatosos. Sed Gal. eo in loco sermonẽ habet de corporib. positis in latitudine sanitatis. Igitur in corporibus sanis fiunt Comata.

An semper Coma symptoma sit, & res præternaturalis.

Pro rei huius solutione dicendũ est, Coma & Cataphoram semper esse res prȩternaturales. Vnde, quando Gal. 4. de tuend. val. ponit Comata in corporibus sanis, non loquitur de vero Comate, sed abusiue loquitur ea voce ꝓ somno profundo, sed naturali. Et hoc intelligere potestis, quia vtitur voce plurali, hoc est Comata, ꝙ quidem non solet facere, quando proprie loquitur. Ad secũdam auctoritatem dicit Fuchsius eo in capite, iure Galenum vsurpasse vocem Comatis, quoniã ibi sermonem habet de morboso corporis habitu. Sed lõge fallitur bonus hic vir, quoniam etsi Gal. ibi scribit huiusmodi caput esse morbosum, non tamẽ vult dicere quod actu ægrotet; sed quod νοσώδες, hoc est morbis capiendis facile expositum. Leonicenus & Iac. Foroliuiensis conciuis meus, existimarunt, eo in loco Gal. huiusmodi voce Comatis vti pro somno, sed profundo, non autem pro comate.

Fuchsius notatur.

Et forsan Leonic. legendum esse voluit ὑπνώδης nõ κωματώδης. Sed, quantũ ego puto, dicere oportet, Gal. hac voce κωματώδης non intellexisse eos, qui actu Comate premuntur, sed qui accedente quauis occasione facile in coma labuntur. Et certe quicunq; habẽt caput valde calidũ & humidum, leui quacunq; occasione in morbis facile Comata & Cataphoras incurrũt, vt videbitis in actu practico.

An Coma possit dici actio deprauata.

Circa secundum dubitatur, vt dicebam, an Cataphora & Coma possint dici actiones deprauatȩ. Audiuistis Gal. facere Coma vigil ex phrenitide, vt hac ratione debeat dici deprauata actio. Sed cõtra est, quoniam idem Gal. 3. prorrh. 6. scribit ecstasin esse contrariã Comati, sed ecstasis apud Gal. & veteres est species insaniæ. Si ergo est contraria Comati, nõ debet Coma esse delirium, & cõsequenter nõ actio deprauata. Respondendum est dupliciter, vno modo, quando Gal. opponit Coma ecstasi, nõ loqui de Comate vigili, sed de Comate somnolento, ꝙ quidem actio deprauata non est, nec delirium.

Alio modo responderi potest, duplicem esse ecstasin, alteram morbosam, alteram non morbosam: quando Galen. opponit ecstasin comati, loquitur non de ecstasi non morbosa, sed de ecstasi morbosa.

Locus affectus.
Morbus.
Differentia inter coma & carum.

Cum ergo Coma & Cataphora sit symptoma, hoc est actio læsa, locus affectus est cerebrum & præsertim anterior pars. Morbus intemperies frigida & humida, cum humorib. frigidis & humidis, vt dicit Gal. de humorib. cap. vlt. Paulus Ægineta rem annotatione dignam nobis reliquit, scilicet hac in re differre Coma à Caro, quia carus magis dependet à frigido, coma magis dependet ab humido.

Causæ.

Causæ immediatȩ comatis vigilis sunt humores pituitosi & biliosi. Causæ aũt somnolẽti comatis sunt humores frigidi & humidi. Modus generationis vigilis est, ꝙ simul in cerebro putrescunt bilis & pituita. Sed differẽtia est, quoniam interdum putrescit magis pituita, interdũ bilis, interdum ȩqualiter. Si putrescat magis pituita, ægri potius dormiunt quam vigilant: & hic affectus vocatur à Gal. ληθαργοφρενίτης. Sin autem magis putrescat bilis, ægri fiunt propensiores in vigilias, & appellatur hic affectus à Gal. φρενιτιλήθαργος. Sin aũt æqualiter putrescant, fit affectus in quo æqualiter & dormiunt & vigilant ægrotãtes.

Ληθαργοφρενίτης, Φρενιτιλήθαργος.

Aëtius loquitur de hoc affectu, scribit etiã à succis calidis interdũ fieri coma. Vnde dubitare licet, quomodo à causa calida fiat affectus somnolẽtus, quippe cum somnus sit soboles frigoris. Præterea dubitare licet, an, quemadmodũ fit coma vigil à pituita & bile, sic fieri possit à sanguine & à bile.

An à causa calida affectus somnolentus fiat.

Ad primum dicẽdum est, tribus modis somnum fieri posse, interdum etiã à causa calida. Vna est, quãdo à nimio calore natiuus calor cerebri hebetatur, & consequenter refrigeratur: quo pacto ex potu vini generosi interdum inducuntur profundi somni. Alter modus est, quando vapores feruidi ingrediũtur meatus cerebri, qui depellunt spiritus, & cõsequenter cum spiritib. exit calor, & introducitur frigus. Tertius modus, & forsitan cæteris frequentior, est, quando caput siue cerebrum vndiquaq; diffusum est pituita crassa & fere congelata, quæ à vaporib. feruidis dissoluta & per totum cerebrum effusa, illud irrigat atq; ita ex irrigatione inducit somnum.

An coma vigil fieri possit è sanguine & bile.

Ad secundũ dicẽdum est, coma ex sanguine puro, cũ bile fieri nequaq̃ posse, sed tantũ fieri posse ex sanguine pituitoso & bile, hoc scilicet pacto, ꝙ sanguis paulatim quidem caliditatem demittat, ꝓpter pituitæ humiditatem, atque ita imminuta ipsius caliditate induat naturã puræ pituitæ. Sed quid dicemus ad Galenum? qui 1. prorrh. 2. videtur asserere, posse etiam fieri ex sanguine. Dicendum est, Galenũ eo in loco loqui de Comate inchoato, non autem consummato: siquidem initio potest sanguis conferre ad inchoationem comatis. Sed si perfectum coma succedere debet, necesse est, vt eueniat eo pacto, quo dixi.

Signa.

Signa. Omnis Cataphora, vt dicebam, fit ab intemperie cum affluxu materiæ, id quod significare voluit Auic. quando scripsit fieri hanc affectionem cum apostemate. Sic enim Hip. 1. epid. 1. & alibi sæpe abscessum vocat omnem humorũ defluxum; simili pacto Auic. appellare cõsueuit oẽm intemperiem cũ humore. Distinguitur aũt Cataphora à caro tribus signis. 1. stertore, quoniam in caro nullus est stertor, sed in comate. 2. distinguitur anhelitꝰ difficultate, quippe quæ in Cataphora inuenitur, non in caro. Distinguitur 3. pulsus mollitie, siquidẽ Gal. 4. de præsag. ex puls. 8. in Cataphora pulsum esse maxime mollẽ. Atq; hæc sunt signa propria comatis somnolenti.

Coma à caro distinguitur.

Cæterum

Signa comatis vigilis. Cæterum coma vigil agnoſcitur, quoniã ægri modo dormiunt, modo vigilant, & modo palpebras clauſas habent, modo aperiunt modice, interdum mouent manus, furiunt, obloquuntur, modo delirant, modo ſapiunt & quieſcunt, fitq; quædam alia affectio, quæ videtur æmulari coma vigil, & appellatur à medicis impotentia vigilandi, quæ affectio cognoſcitur, quoniã fit poſt febres exitiales, & fere ſemper in fine. Præterea in hac affectione pulſus ſunt maxime obſcuri & minimi.

Prognoſtica. Progn. Eſt huiuſmodi affectio ſemper periculoſa: quoniam conuerti ſolet aut in Lethargum, aut in phrenitidem. Exitialis maxime eſt, quæ fit in febribus magnis, quoniam cum non poſſit ab igne extingui humor, indicium eſt, maximum & potentiſſimum eſſe morbũ; maxime autem lethalis omnium eſt impotẽtia vigilãdi, quoniã hæc affectio ſolet ſemper comitari moribũdos & iã morientes.

Curatio. Curatio alia eſt comatis ſomnolenti, alia autem comatis vigilis. Coma ſomnolentum, cum efficiatur ab intemperie frigida & humida cum ſimili humore, nullam aliam curationem exigit, quam carus: & idcirco de hac curatione nihil amplius dicendum eſt. Cæterũ, Coma vigil, cum efficiatur ab humore tũ biliofo, tũ pituitoſo, curatio eius neceſſe eſt vt reſpiciat vtrunque humorem. Itaque victu inſtituto, præparandi ſunt humores: & primũ lenienda erit aluus hunc in modum:

Lenitiuum. ℞. *Fl caſſiæ,*
Diacathol. an. ℥. v. M. cum ſacch. f. bolus.

Poſt præparandi ſunt humores ſic:

Præparans. ℞. *fol. beton.*
ſtœchad.
endiu.
Acetoſæ an. M. ß. f. decoct. ſ. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. v.*
Syr. de. beton.
de endiuia.
roſ. recentis. an ℥. ß. M.

Purgans. Poſtquã præparati fuerint humores purgabuntur ſic:

℞. *Decoct. cordialis facta cum ℥. ij.*
fol. ſenæ. ℥ iiij. ß.
Rhab. electi,
Agar. trochiſc. an. ℈. iiij.
Squinanthi gr. iij.
Infundantur omnia. ſ. a.
Deinde facta expreſſione adde elect. de pſyllio. ℥. ij.
Mell. roſ. ſolut. ℥. ij. ß. M.

Purgatis humoribus veniendum ad localia, quæ mixta eſſe debent ex medicamentis partim calorificis, partim frigorificis, & vt habeatis exemplum linimenti applicandi commiſſuræ coronali & temporibus:

Linimentũ. ℞. *Ol. roſ. ſimpl. ℥. j.*
Ol. chamom. ℥. j. ß.
Aq. chamom.
end. an. ℥. j.
Aceti. ℥. j. ß. M.

Hoc enim medicamentum ita temperatas habet facultates, vt poſſit & materiæ frigidæ & materię calidæ occurrere, quam methodum in aliis quoque remediis componendis obſeruare licebit.

Magnus Auenzoar lib. 1. tract. 9. cap. 2. documentum memoria dignũ proponit, & eſt: medicamẽta quæ adhibentur cõmiſſuræ coronali minime valentia, & præſertim frigida eſſe debere, eo, quia ibi medius cerebri ventriculus collocatus eſt, quẽ vereri oportet. Et præterea cerebri ſubſtantia vſq; adeo proxima eſt illi parti propter oſſis tenuitatẽ, vt facile medicamẽta penetrent: quæ ſi nimis fortia ſint, certe cerebrũ non modice offendũt.

CAPVT X.

De Melancholia.

DIminutam & ablatam imaginationem ſequitur imaginatio deprauata, cuius etſi Auic. prima tertii tract. 4. cap. 14. proprium caput fecerit: tamen in eo complexus eſt etiam alia vitia imaginationis. Imaginatio corrupta, vt docet Galenus de diff. ſymp. 3. nil aliud eſt, niſi παραφροσύνη ſiue delirium, quod delirium apud medicos dupliciter accipitur, vel communiter vel proprie. Communiter comprehendit omne delirium, quod ſequitur vel febres, vel alios morbos: proprie autem ſignificat vel diſcurſum deprauatum, vel imaginationem deprauatam, vel vtrumque.

Diſcurſus deprauati exemplum habetis propoſitum à Gal. loc. cit. illius, qui vaſa proiicere volebat. nam recte imaginabatur in feneſtra eſſe vaſa: ſed male diſcurrebat ea eſſe proiicienda. Exemplum imaginationis corruptæ habetis etiam ibidem in caſu illius Telephi, qui male imaginabatur, adeſſe in cubiculo tibicines. Sed bene diſcurrebat, illos, ſi adfuiſſent, expellendos fuiſſe.

Diſcurſus ſimul & imaginationis corruptæ innumera exempla habetis apud Hip. in lib. epid. Imaginationis corruptæ duo quoq; ſunt modi. Vnus eſt, quando æger imaginanatur abſurda & non exiſtentia phantaſmata, cuius exemplum poteſt vobis eſſe ille Antipheron recitatus ab Ariſt. 2. meteororum, cap. de Iride, de quo cum loqueretur idem Ariſt. in lib. de mem. & reminiſc. dixit illum fuiſſe ecſtaticum ſiue inſanum. Alius modus deprauationis imaginationis eſt, quando æger imaginatur phantaſmata exiſtentia, ſed diuerſo & turpiori modo, quam deberet. Et hic affectus ſeu hæc imaginatio depravata nulla alia eſt, niſi ipſa melancholia.

Quoad nomen, vt ſcribit Gal. 2. meth. acceptũ eſt à cauſa efficiẽte ipſius morbi, Vnde *De nomine.*

male sensit Cæl. Aurel. qui dixit melancholiã propterea sic appellatam esse, quoniam in eo affectu vomitur humor niger.

Definitio. Paulus Ægin. lib.3.c.14. definiuit melancholiam esse deliriũ sine febre, factum ab humore melancholico in cerebro existente. Sed hæc definitio nequaquã complectitur integram & propriam huius morbi naturam, siquidẽ, vt habetis apud Gal.3.de sym.caus.vlt. & 3.de loc.aff.7. etiam mania est delirium sine febre, & fit ab humore melancholico in cerebro. Veruntamẽ lõge differt, vt videbitis suo loco, mania à melancholia, de qua tractamus. Quanquam Aretæus lib.3.cap.5. dicat melancholiã esse veluti principium quoddã, & partẽ ipsius maniæ. Igitur multo accõmodatius est dicere, melancholiam esse delirium sine febre cum timore & mœstitia. Nam iure dicitur esse delirium, ad differentiã alterius melancholiæ, quæ potius prudentia & sapientia est. Nam Arist.30. prob.1. multis verbis demonstrat, esse quandam melancholiam, quæ propria & peculiaris est sapientũ. Igitur hæc nostra differt ab illa, quia delirium est.

Delirium aũt in tribus consistere solet, scilicet vel quando aliquis imaginatur diuerso modo & diuersa quam deberet: vel quando non solum sic imaginatur, sed etiam loquitur. Tertio modo, quando non solum praue imaginatur & praue loquitur, verumetiam praue operatur. Nam Abderitani, qui volebant Hip. describere melancholiam & insaniam Democriti, dixerunt Democritũ imaginari absurda, præter communem hominũ sensum loqui, & operari diuerso modo quam cæteri omnes faciãt. Sed melancholia, de qua loquimur in præsentia, potissimum posita est in imaginatione rerum absurdarum & absurdo modo. Nõ autem necesse est, vt huiusmodi melancholici etiam praue loquantur, aut etiam praue operentur.

Quanquam etiam interdum contingit, vt in omnibus his tribus melancholicus aberret. Igitur sine febre est, non solum, quia sic locutus est Gal. & Paulus: verumetiam vt distinguatur ab eo genere delirii, quod intellexistis solere comitari febrem, atque alios morbos; & eo maxime, quando coniungitur huic delirio timor & mœstitia: Siquidem, vt scribit Hip.6.aph.23. prius character melãcholiæ est, vt perpetuo adsit timor atq; mœstitia. Id quod etiam voluit significare vobis vetustissimus scriptor Aretæus, quando dixit melancholiam esse ἀθυμίαν siue angorem animi in vna phantasia defixum sine febre.

Est melancholia symptoma in genere actionum principum deprauatarum. Sed quoniam huiusmodi actiones complures sunt, speculatione dignum est, quænam potissimũ actio princeps deprauetur in melãcholia. Auic. prima tertii tract.4. cap.18. statim in principio manifeste scribit, in melancholia deprauari cogitatiuam & existimatiuam: nomine existimatiuæ, vt ego puto, intelligens imaginationem ab aliis appellatam. Fern. dixit melancholiam esse mentis alienationem; in qua re clarissime peccauit: nisi dicamus nomine mentis Fernelium, vt Latine loqueretur, intellexisse imaginationem. Altimarus multis auctoritatibus & Gal. & Græcorum, conatus est demonstrare in melancholia solam imaginationem esse deprauatam.

Quale symptoma sit melancholia.

Fern. notatur.

An sola imaginatio in melancholia lædatur.

Sed est hæc sententia mea, in melancholia lædi semper & principaliter imaginationem: secundario aũt cum imaginatione lædi discursum, ita, vt perdurante melancholia rarissime contingat, quin cũ imaginatione simul etiã lædatur discursus. Et huius sententiæ auctorem certissimum, ni fallor, habemus Gal. q.4.de loc.aff.2. scribit anteriorẽ partem cerebri vbi offensa diu durat, simul offendere discursum, eo q affecta pars anterior afficit etiam partem mediã cerebri vbi est discursus.

Quare quod scribit Altimarus ex auctoritate Græcorum, id ita est semper intelligendũ, initio semper imaginationẽ læsam esse, in progressu, autem simul cum imaginatione lædi discursum. Sed quandocunque sit melãcholia, inter alios errores quos habet, imaginationis hic vnus est, vt semper melancholici implicentur, & vt ita dicam, defigantur in vna falsa imaginatione; adeo vt aliqui solum metuant mortem, aliqui solũ timeant quendam peculiarem hominem, atque sic de plærisq; aliis. Et huius rei locupletissimũ auctorẽ habetis Aretæum lib.3. cap. de melancholia.

Cur autem imaginatio potissimum in melancholia offendatur, à paucis definitum animaduerto. Sum tamen huius sententiæ verã rationem huius rei hanc esse, quod humores & vapores melancholici maxime sunt infesti omnibus corporis partibus, vt scribit Galen. in initio lib. de atra bile, quod cum ita sit, omnes partes hunc inimicissimum humorem conantur à sese depellere, quo fit, vt cum humor hic sit depulsus in aliquam partem ignobiliorem, ibi facile conquiescat, atq; secundum sui naturam operetur. Vnde, cum pars anterior cerebri sit cunctis aliis partibus debilior & ignobilior, fit vt humores melancholici eo detrusi sistãtur: ac propterea imaginationem quæ ibi collocata est, offendant.

Accedit & illud, in parte cerebri anteriore habitare spiritus crassiores, qui similitudine humoris melãcholici magis deturpati & prõtiores ad patiendum, consequenter imaginationem, cui famulantur, lædant. Est ergo locus affectus in melancholia cerebrum, & potissimũ in cerebro anterior ipsius pars, siquidem, vt alias pbatum est à nobis, in hac parte efficitur imaginatio.

Sed hoc loco alia pulcherrima contẽplatio sese

An etiam cor afficiatur in affectu melan.

fese offert, sc. vtrum in melancholia solũ cerebrum afficiatur, tanquam locus proprius, an potius vna cum cerebro afficiatur etiã cor. Hip. in li. de morb. virginum scribit, retentis mensib. melancholiam illã in cor restagnare, atq; ibi stuporem quendam inducere. Vnde postmodum & melãcholia, & terrores, & insania suboriuntur. Ex quo loco elicitur secũdum Hipp. in melancholia etiã cor affici. Galen. in art. med. cap. de signis frigidi cordis, inter alia signa ꝓponit timorem. Sed dicit Hip. 6. aph. 23. timorem & mœrorem esse proprios melancholiæ characteres. Si hoc verum est, & timor fit in corde, vt scribit Gal. igitur rationi consentaneũ videtur, melãcholiam fieri in corde. Neq; hoc de timore tantũ scripsit Gal. loco citato, verumetiã manifeste 3. de plac. 4. & alibi. Hanc opinionẽ secutus est Auic. loco nuper citat. vbi præclarũ de melancholia tractatũ habet, & tria ad hanc rẽ pertinẽtia scripta reliquit. Primum est, melãcholiam fieri à cerebri intemperie: & hanc cerebri intemperiem fieri ab intemperie cordis; quæ cum spiritus vitales producat fyluestres & obscuros, huiusmodi spiritus in caput & cerebrũ rapti illud inquinãt, & consequenter melancholiã producunt. Secundum est, cor non solũ nuda intemperie cerebrum lædere: verumetiam & humorib. & vaporib. melancholicis. Tertium & postremum est, in omni melancholia aut cor primum affici, aut saltem compati, adeo vt ex his omnibus liceat colligere in melancholia cor etiam esse locum affectum.

Ex altera parte neq; ab Hip. neq; ab Galeno hac de re quicquam ita explicatum habemus, vt liceat certam ipsorum sentẽtiam colligere; imo vero sunt euidentissimæ rationes contrariȩ, nã certum est, imaginationem fieri in cerebro, secũdum medicos loquor. Sed timor & mœstitia sunt affectus imaginationis; & timor est character melancholiæ, ergo de primo ad vltimũ, melancholia fit in cerebro. Esse timorem affectum imaginationis, lucu-lẽtissime docuit magn⁹ Arist. 2. rhet. vbi definiens timorẽ dicit, nihil aliud esse, nisi perturbationem animi ex imaginatione futuri mali corruptiui. Ex quo loco nõ est dubitandum, quin Aristoteles decreuerit timorẽ esse opus imaginationis. Præterea humor melancholicus cũ sit, vt audiuistis, inimicissimus omnib. corporis partib., maxime inimicus est cordi, vt optimo iure dixerit Arist. 4. de part. anima. 2. naturam non permittere, vt vlla bilis proxima cordi accedat. Vt hinc Auic. videatur dignus aliqua culpa, quando scripsit, cor cum humore melancholico offendere cerebrum.

Resolutio.

Vt autem in hac dubitatione resoluti sitis, dicẽdum puto, locum affectum duplici modo apud medicos accipi solere: vel enim accipitur ꝓ sede ipsius affectus, vel ꝓ sede causarũ ipsius affectus. Si loquamur primo modo, dico, cerebrum esse semper vere affectum locum. Et ratio est, quia melãcholia vt affectus semper est in cerebro. Si loquamur secundo modo, dico, ꝙ causa morbi interdum est in cerebro, interdum in corde; siquidẽ vbi cor aliqua intemperie frigida & sicca laborat, fieri nõ potest, quin cerebrum coafficiat; scil. eo pacto, quo propositum est ab Auic. Veruntamen illud quoq; contingit interdum, vt vbi melãcholia diu durat, etiamsi affectus & causa sint in cerebro: tamen communicatur affectus etiam cordi. Et hoc est, ꝙ voluit docere Auic. quando scripsit, semper coaffici cor in melancholia, sc. quando melancholia consummata est, & diu durat. Nã etsi huiusmodi affectus in corde semper pusillus sit, quia non patitur viciniam melancholiæ: tamen fit, vt huiusmodi affectus magnus redũdet in toto corpore, eo quod, vt scribit Arist. de motu animal. & 5. de gen. animal. 2. quilibet paruus motus in corde seu in principio semper magnus fit in toto.

Sed quid dicemus ad locos & Hip. & Galeni? Breuiter ad Hippocratem dicendum est, librum illum minime germanum esse Hip. siquidem in ipso multa sunt Hippocratis indigna ingenio. Sed etiamsi placeat illum librum Hippocraticum facere, dicimus sentẽtiam Hippocratis intelligendam esse, quod in corde sistatur causa, nõ affectus ipsius melancholiæ.

Timor an in corde an in cerebro.

Ad Galenum dicimus, duplicem esse timorem; alium naturalẽ, alium vero morbosum. Timor naturalis dicitur, qui à principio generationis sequitur homines, & affectus naturalis vocatur: timor morbosus est ille, qui non ab initio generationis, sed post ob morbosas occasiones contingit: timor naturalis certe fit vitio & culpa cordis, & de hoc loquebatur Galenus; quãdo inter signa frigidi cordis recensebat timorem.

Cæterum timor morbosus nõ solum fit in cerebro; imo vero fit etiam in ventriculo. Atque de hoc timore intelligendæ sunt auctorũ medicinæ sententiæ, quando scribunt, timorem fieri in cerebro. Nam Hip. in lib. de sacro morbo manifestissimis verbis docuit, timorẽ & mœrorem fieri vitio ipsius cerebri. Adhæc Nemesius lib. de natura hominis cap. 20 citat Galenum, quasi in lib. 3. de demonstra. dixerit, instrumentum mœroris esse os ventriculi. Et Galenus non solum hanc sententiam habuit 3. illo de demonst. verumetiam clarissime hoc dixit 2. de plac. 8. necnon 2. comm. in lib. de morbis acut, text. 45. in quib. omnibus locis clarissime docuit Galenus timorem & mœrorem fieri, quotiescunque os ventriculi violatur ab acribus & prauis humoribus. Vt minime dubitare oporteat, quin Gal. his in locis loquatur non de timore naturali, sed de timore morboso.

Postremo ad Arist.auctoritatem 4.de part. anim.dicēdum est, philosophū nomine bilis intelligere vel bilem flauā, vel eam bilem nigram, quæ fit ex combustione aliorū humorum, non autē de bile nigra, quę naturalis est, quippe cum certissimum sit, huiusmodi bilem naturalem approximare ipsi cordi interdum.

Causa melancholia. Morbus, quem sequitur melancholia, est intemperies frigida & sicca, modo nuda, modo coniuncta cum materia: est autem materia interdum vaporosa, interdum autem humorosa. Et materia humorosa nulla alia est, nisi humor melancholicus. Sed quia diuersæ sunt species melancholiæ, operæ pretium est examinare, quænam species humoris melancholici faciat hunc affectum.

Est humor melancholicus, vt summatim dicā, duplex, naturalis & præternaturalis. Naturalis melācholia est fex illa, quæ subsidet in generatione sanguinis, q humor interdū appellatur sanguis melancholicus, interdū atra bilis. Melancholia præternaturalis est humor ille qui generatur ex adustione vel bilis flauæ, vel melācholiæ naturalis, vel sanguinis melācholici. Melācholia, de qua sumus tractaturi, nō fit à melancholia prçternaturali, sed naturali, siue à sanguine melancholico: quæ melācholia & q sanguis aut est in capite, aut est extra caput. Qui est in cerebro, vel est in venis & arteriis; vel est fusus in tota cerebri substantia, sed qui est extra cerebrum, vel est in toto corpore, vel iecinore, vel liene, vel vētriculo.

Vtrum humor melancholicus, q est in cerebro, ibi generari possit, longa esset quæstio, & forsan non facilis. Veruntamen ꝙ pertinet ad præsens negotium, sum huius sententiæ, bilem nigram præternaturalem nō posse generari in cerebro: imo vero, neq; etiam melācholiam naturalem, hoc est sanguinis fæcem.

Sed si quis melācholicus humor in cerebro generatur, tamen generatur ea species ꝓposita ab Auic. sc. cum ex pituita & ex sanguine crasso partes tenuiores absumuntur, & dūtaxat crassiores remanent, quæ melancholiā æmulātur. Igitur hoc fit constitutū, humores, qui sunt causæ internæ & continētes melancholię, nullos alios esse, nisi vel melācholiam naturalem, vel sanguinem melancholicum, vel partes crassiores relictas aut pituitæ aut sanguinis.

An à nuda intemperie cerebri fiat. Sed circa morbū magna quęstio est, an melācholia possit fieri immediate ab intemperie frigida & sicca cerebri. Non desunt multi, q opinantur nunquā melancholiam fieri posse ab huiusmodi nuda intemperie, sed fieri tantum vel à vaporibus vel ab humoribus, vel ab vtriusq; melancholicis: quasi huiusmodi materia solū fit efficax ad reddēdos spiritus animales obscuros. Et inter alia argumēta, quib. vtuntur, illud præcipuum est, à frigida causa diminui aut aboleri actiones, non autem deprauari. Vnde cum melancholia fit actio deprauata, nō videtur posse fieri à frigida causa. Quod autem non deprauētur actiones à frigida causa, locupletissimus testis est Auicen.1. tertii tr.1.ca.5. & 6. id quod etiam putant sensisse Galenum 3. de loc. aff. 7.

Auctoris opinio. Sed sum ego alterius opinionis, nēpe melancholiam fieri quidem frequēter ab humorib. & vaporib. veruntamen fieri etiam interdum ab intemperie. Et in hanc opinionem pertractus sum, nō solum auctoritate Gal. & Auic. verūetiam rationib. Hip in fine 6. epid. hāc sententiā nobis reliquit, epilepticos fieri melācholicos, & viceuersa melācholicos fieri epilepticos. Subiungit Hip. fieri epilepticos, quādo humor melancholicus labitur in corpus cerebri; fieri aūt melancholicos, quando labitur in mentē. Hanc Hip. sententiam cum interpretaretur Galen.3. de loc. aff. 7. dixit humorem melancholicū præcipitari in corpus cerebri, quando eius ventriculos ingreditur, labi vero in mentem, quando intemperies efficitur in cerebro ab hoc humore, ità vt manifestissime Galenus dicat, fieri melācholiam quando cerebrum intemperatum redditur.

Auic. etiam 1. tertii tr.4.c.8. quasi interpretans sententiam & Hipp. & Galeni, dixit melancholiam fieri quandoq; à nuda intemperie cerebri, scilicet quando spiritus animales redditi syluestres & obscuri inficiunt cerebrum, & deducunt ad intemperiem.

Neq; valet ꝙ aliqui dicunt, Gale. & Auic. non dixisse melancholiā fieri ab intemperie, tanquam à causa, sed fieri cum intemperie, quoniam ipsemet Gal. in postremo cap. epid. lib.3. de loc. aff. scribit, Lethargum, Phreniti-dem, melancholiam, & huiusmodi alias ægritudines fieri ꝓpter cerebri intēperiem, adeo vt minime dubitandum sit, quin secundum Gal. fiat melācholia etiam ab intemperie. Sed sunt etiam aliquæ rationes. 1. est, ꝙ sicut imaginatio recte fit ab optima cerebri temperie, pari pactō consentaneum est rationi, à mala temperatura cerebri nō fieri rectas imaginationes. Præterea Gal.7. meth.11. dicebat, humores, quotiescunq; aliquam partem diu afficiunt, eam semper ad intēperiem deducere. Vnde si humores melācholici diu cerebrum turbent, & melancholiā inducant, necesse est per regulam Gal. vt intemperiem faciant. Intēperies morbosa semp lædit operationes, & cum in melācholia nulla alia actio sit læsa, nisi imaginatio, necesse est colligere, hanc intemperiem imaginationem lædere. Postremo, si intemperies cerebri non faceret interdū melancholiam, sequeretur, ꝙ ab hac intemperie nunquam hauriretur indicatio curatiua, siquidem indicationes capiūtur ab affectu lædente. Et si in melancholia non læderet intēperies, certe ab hac non colligeretur indicatio cu-

tio curandi. Contrarium autem eſt: quoniam frequentiſſime videbitis apud omnes medicos in curanda melancholia hunc ſcopum haberi, vt calefiat & humectetur cerebrum. Id quod abſurdum eſt, niſi intemperies frigida & ſicca læderet.

Reſpõſio ad argumẽta contraria. Sed quid dicemus ad auctoritatem Auic. Gentilis interpres ingenioſiſſimus dixit, eam Auicennæ auctoritatem eſſe quidem frequẽter veram, ſed non ſemper, ſiquidem multi ſunt affectus, qui ſunt actiones deprauatæ, & tamen efficiuntur à cauſa frigida, vt tremor, appetitus deprauatus in prægnantibus, atque huiuſmodi complures affectus; qui cum deprauatæ ſint actiones: tamen à frigida cauſa proficiſcuntur. Igitur ita decernendum eſt, fieri interdum melancholiam à nuda intemperie frigida & ſicca. Veruntamen eiuſmodi intemperiem exiguo tempore durare, eo, quod ſtatim ſibi coniungantur humores melancholici.

Cauſæ internæ mediatæ. Præter humores prædictos ſunt aliæ cauſæ internæ, ſed mediatæ: at ex omnibus prima eſt temperatura frigida & ſicca. Auic. ſcribit, eos, qui habent calidũ cor, cerebrum humidum, facile tentari melancholia: & reddens rationem, inquit, cor humores deurere, & vapores in cerebrum mittere; quod cum humidum ſit, aptiſſimum eſt ad ſuſtinendos huiuſmodi vapores. Et Rhaſes ſcribit hanc ſententiam fuiſſe quoque Hippocrat. 2. epid. Sed *Temperamentum.* quicquid ſit, ratio propoſita ab Auicen. mihi plane non ſatisfacit: ſiquidem deberet potius cerebrum humidum reprimere & caſtigare vapores à corde ſublatos: vnde ſi hoc verũ eſſet, potius ſit, quoniam humores calidi elati in cerebrum pituitam & ſanguinem melancholicum craſſefaciunt, cõſumptis partibus tenuioribus, ita vt humores craſſiores relicti æmulentur naturam melancholiæ.

Habitus. Poſt temperamentum inter cauſas internas eſt corporis habitus, de quo loquẽs Gal. 3. de loc. aff. 7. eos, qui ſunt hirſuti, graciles, ſicci & nigri, facile melãcholicos fieri. Hip. quoque 2. epid. ſec. 1. dicebat balbum, caluũ, hæſitantẽ lingua & hirſutũ vehementer exerceri morbis atrabilariis. De hæſitantia linguæ habetis quoque auctorẽ Ariſt. qui 11. probl. 18. dicebat, melancholicos hæſitare lingua, quoniã tanta eſt copia imaginationũ, vt cũ cupiant melãcholici imaginationes ſequi lingua, non poſſint, & conſequenter lingua hæreat.

Cur melancholici balbutiunt lingua. De balbo autẽ quomodo fiat melancholicus, eſt res digna ſpeculatione. Siquidẽ Hip. 6. aph. 32. d. balbos tentari profluuio alui, & Gal. adferens rationẽ huius rei, dicebat, ideo hoc contingere, quoniam balbi maxime humida pituita abundãt, vt nõ videatur rationi conſentaneũ, balbos fieri melancholicos, vt dixit Hip. Neque valet quod Alex. Tral. dicat etiam interdũ fieri relaxationes ab humore melancholico, quoniã etſi hoc contingat interdum, non contingit tamen ob humorem melancholicũ, ſed quia humori melãcholico coniungitur pituita, quæ facit relaxationẽ, vt vſu compertum eſt in quartanariis corporib. ſæpe euomi pituitã, ſc. quia vna cum humore melancholico colligitur quoq; pituita. Sententiam Hip. interpretandam eſſe hoc pacto aſſerimus, quod quotieſcunq; balbi afficiuntur melancholia, ſemper afficiũtur vehementer. Et ratio eſt, tũ quia copioſa in ipſis eſt humiditas, tum quia ſæpe ob hoc vitiũ vehementer anguntur balbi, ita vt melancholici euadãt. Eſt inter has cauſas etiã diſpoſitio paterna: ſiquidẽ auctor eſt Hip. & Plut. lib. de ſera numinis vindicta, quod filii melancholicorũ quaſi neceſſario ipſi quoque melancholici euadant. *Diſpoſitio paterna, Aetas.* Adhæc eſt ętas, de qua ſermonem habens Cælius Aurel. & Auic. dicebant ſenes & ætate conſiſtentes maxime omnium affici.

Sexus. Eſt pariter ſexus inter has cauſas, quoniã, vt ſcribunt Aretæus & Auic. viri frequentius quidem euadunt melancholici, ſed mulieres, vbi melancholicæ euadunt, multo peius tractãtur quã viri. Vt ob hoc exempla quotidiana doceant, multo ſępius ſeſe interimere mulieres quã viros. *Cur mulieres peius à melancholia tractentur quam viri.* Cauſa autem, propter quam mulieres deterius tractentur a melancholia quam viri, triplex eſt. Prima eſt frigiditas corporũ mulierũ. Nam Ariſt. 30. probl. 1. vbi copioſiſſimum de melancholia tractatũ habet, inquit diuerſitates affectuum, qui cõſpiciuntur in melancholicis, oriri ex diuerſitate habitus corporum, ita, vt quando habitus valde frigidus eſt accedente humore melancholico, fiant moleſtiæ & anxietates, propter quas deinde inquit Ariſtoteles homines ſeſe interimunt. Secunda cauſa eſt impuritas & prauitas ſanguinis menſtrui, adeo enim fædus & infenſus eſt hic ſanguis, vt quotieſcunq; coniungitur humori melancholico, horribiles & incredibiles effectus producat. Poſtrema ratio eſt, quoniam hic ſexus vſque adeo pariuanimi eſt, vt vbi ſemel capitur ab hoc humore, ſeſe totum tradat in poteſtatem ipſius.

Cauſæ internæ præternaturales. Externæ. Cauſę internę pręternaturales ſunt morbi acuti & diuturni. Nam raro fit, vt cum quis diuturno morbo tentatur, nõ euadat melancholicus.

Externæ cauſæ complures & ipſæ ſunt; aer frigidus & ſiccus, calidus & ſicc⁹, vt in Æthiopia, vbi tradunt gentem illam eſſe mirum in modum melãcholicã. Aer paludoſus & craſſus: Inter tẽpora anni autumnus eſt maxime ferax melancholiæ: propter quod hoc tẽpus vocatum eſt θηριώδες ſeu ferinũ. Et quanquã Hip. dicit 3. aph. vere fieri melancholias: tamẽ id ita intelligendum eſt, quod eo tempore humor melancholicus genitus & autumno & hyeme propagatus per corpus & veluti floreſcit. Nimius ſomnus, nimiæ exercitationes,

nimium otium, valde conferunt ad generatione melancholiæ. Præterea studia, curæ, solicitudines hoc faciũt. Et inter alias causas est amor. Nam habetis apud Aretæũ historiam illius, qui cum ob amorẽ euasisset melancholicus, postquã potitus fuit amasia, statim curatus est. Nimia abstinentia coitus, nimia repletio ciborũ melancholiã faciunt, sicuti etiã vina crassa rubra, aquę crassæ & lutulẽtæ. Inter cibos melancholiã maxime faciũt carnes omnes venaticæ, bubulæ, salitæ. Auẽzoar scribit, se vidisse quendã factum melancholicũ ex vsu carnium putridarum. Sic carnes cochlearum, testudinum melancholicæ sunt.

Auerrh.5. collect. necnon & Rhases, voluerunt omnes herbas fugiendas esse melancholicis, quasi hunc humorem generent. Sed cõtra est sententia Galeni, qui lib.3. de loc. aff. cap.7. dixit, inter herbas solam brassicam facere humorem melancholicum. Pro qua cõtradictione tollenda dicendum est, omnes herbas facere humorem melancholicum cõmuni ratione, scilicet quoniam ex ipsis multa excremẽta gignũtur, quæ facile cõmutantur in succum melancholicum. Cæterum si non communem rationem, sed propriam naturã spectemus, sola brassica videtur ã proprietate facere humorem melancholicum. Atque hæc de causis communibus melancholiæ.

De melanch. hypochondriaca. Est quædam peculiaris species melancholiæ frequentissima, de cuius origine & causis non exigua dubia reperiuntur, siquidem melancholia hypochondriaca est frequentissime tractabilis in actu practico. Dubium est apud scriptores, vndenã oriatur. Quod enim fiat vitio hypochondriorum, facile significat ipsum nomen, sed quia in hypochondriis complura sunt viscera, dubitatur, quodnam præcipue viscus afficiatur, & quo affectu afficiatur, nam aliqui voluerunt hunc affectũ oriri ab inflammatione, contra alii existimarunt fieri absque inflammatione. Et eorum, qui tribuerunt hoc vitium inflammationi, alii tribuerunt inflammationi ventriculi, alii autem inflammationi meseræi.

Diocles. Qui tribuerunt hoc ventriculi inflãmationi siue fuerit Diocles, vt videtur sensisse Galenus, siue quispiam alius, ducti sunt duabus rationibus, scilicet quia hypochondriaci euomunt frequenter cibum, quod non fieret, nisi ventriculus esset affectus. Alia ratio fuit, *Secunda opinio.* quod circa ventriculum percipiatur æstus ingens. Qui putarunt fieri ab inflammatione mesenterii, illi quoque duabus potissimùm rationibus impulsi sunt. Vna est, quod circa illam partem æstus magnus percipiatur: altera, quod curetur sæpe huiusmodi affectus vsu remediorum frigidorum.

Tertia opinio. Qui autem opinati sunt fieri melancholiã hypochondriacam sine inflammatione, perducti sunt in hanc sententiam duab. rationibus, quarum prior est, quod hypochondriaci fere semper ructus acidos habent, qui ructus cum fiãt ã causa frigida, non possunt sequi inflammationem. Alia causa fuit, quod huiusmodi melancholici fere semper sint sine febri, & sine siti.

Auerrh.3. coll. 40. disputans aduersus has sententias, primum dixit nequaquam verum esse, ꝙ semper ructus acidi fiant ã causa frigida; siquidem etiam fiunt interdum ã causa calida. Id quod videtur quoque existimasse Alex. Tral. lib.7. & lib.12. Ad aliam rationem dicit Auerrh. minime mirum esse, quod hypochondriaci careant febre, quoniam hic affectus sequitur non rigorem inflammationis, sed potius declinationem.

Pace autẽ Auerr. hæc postrema ratio nullius momenti est, quod si hæc melancholia fieret declinante inflammatione, sequeretur saltem debere præcedere febrim, sed minime frequens est, vt febris vlla præcedat hanc melancholiam. Quamobrem multo melius sensit Auic. qui cum vidisset has difficultates, dixit melancholiam hypochondriacam fieri quidem apostemate, sed nõ ã quocunque, sed ab apostemate frigido. Id quod forsan etiam voluit significare Galenus loco citato, quando dixit, quod nõ quælibet inflammatio, sed quædam inflammatio faciat hunc affectum: & bene verum est hoc, quoniam multum abest, vt vera inflammatio sit causa huius affectus, sed duntaxat accessio, siue, vt Græce loquitur Galenus φλόγωσις. Nam non est mirum, in hac causa pene frigida efficiaccensio nem, propterea, quod multitudo excrementorum crudorum copiosas producit obstructiones in hypochondriis, ꝑpter quas calor *Modus generationis.* viscerũ magis coactus excrementa incrassat, & quodam modo vrit. Vnde vapores eleuati partim in cor, partim in cerebrum spiritus vitales & animales non solum incrassant; verumetiã obscuros & funestos reddunt. Vnde postmodũ animus veluti circumductus spiritibus vsque adeo tetris atque obscuris, non est mirum, si expallescant, si mœreant, si timeant, & consequenter melancholici efficiantur, quæ melancholia veram generationẽ habet, vt dixi, non solum ã vaporibus & humoribus, qui spiritus inquinant, verumetiã ab intemperie ipsius cerebri frigida & sicca: quod non solum tradiderunt Galen. & Auic. quemadmodum dixi, verumetiam Alex.2. problem.26. vbi quærens rationem, propter quam melancholici vsque adeo varias motiones habeant; respondet, non ob aliud esse, nisi quia in ipso cerebro affectus & intemperies est: quasi intẽperies possit esse immediata causa læsionis operationum animi in melancholia, cum faciat spiritus obscuros.

Signa cuiusque melãcholiæ vt dicit Hippoc.6. aphorism.26. & Gal.3. de loc. affect.7. *Signa.*

duo

duo sunt: timor & mœstitia. Sed, vt iis locis habetur, opus est, vt hic timor & mœror duas habeant cõditiones; scilicet, vt perdurẽt diu, & vt sint absq; causa manifesta; siquidem qui timent inimicos, & mœrent ꝑpter res aduersas, nõ sunt appellandi melancholici, quoniã habẽt causas manifestas & euidentes. Sed nõ sat est cognoscere hæc communia signa, nisi quoq; cognoscãtur peculiaria signa vniuscuiusq; generis. Itaq; illius melancholiæ, quę fit per essentiam in capite, signa sunt, 1. cõtinuitas mœroris & timoris, insomnia frequentia & turbata. Quinimo Areteus scriptor grauissimus scribit, insomnia melãcholicorum esse prophetica. Atq; huius rei addens rationem Arist. in lib. de diuinat. per insomnia, scribit, melancholicos in somnis diuinare ꝑpter copiam cõmotionum & imaginationũ animi. Sicut enim, inquit Arist. iaculatores, quoties cunq; frequenter iaculantur, tandẽ scopũ attingunt ex frequẽti iaculatione: sic melãcholici ꝑpter frequentissimas imaginationes aliquãdo veritatem rerũ futurarũ imaginantur. Præterea huiusmodi melãcholicorum capilli & vultus nigri sunt, oculi profundi: & solent aspectum & oculũ defixum habere in aliqua parte. Præterea scribit Hipp. li. 7. aph. 40. ꝙ si aliquis repẽte fiat linguæ incontinens, melãcholicum esse, quasi inter signa subita linguæ incõtinentia reponẽda sit. Sed dubitare possẽt ingeniosus, quæ sit incontinentia linguæ, de qua loquitur Hippocra. Card. existimauit, Hippocratẽ non aliud intellexisse, q̃ dicacitatem siue impotentiam quandam tacendi. Sed mera infantia est huius viri. Siquidẽ Hipp. in aph. non loquitur de morb. animi, sed de viribus corporis. Galen. aũt in cõm. illius aphor. duo dicit memoria digna. Vnũ est, se nescire veram causam, propter q̃ incontinentia linguæ sit signum melãcholiæ. Aliud, quod dicit Galen. est, si vlla causa huius rei assignari debet, non aliam posse assignari, nisi proprietatem humoris melancholici: quæ sicuti facit periodos quartanarios; ita quoq; faciat incõtinentiam linguæ. Sed aliquantisper hac in re videtur mihi dormitasse Galen. siquidẽ Aristot. multo ante ipsum tempore 11. probl. 38. satis clare explicuerat hunc nodum, vbi scribit, melãcholicos propterea hæsitare lingua, & fieri incontinentes, quoniam tanta est copia imaginationum, vt lingua non possit sua celeritate eas assequi, & propterea firmetur.

Signa melãcholiæ per essentiam.

Signa melãcholiæ à toto præter signa melancholiæ essentialis hæc sunt; inprimis vigilia: & Aristot. lib. de somno & vigilia, reddens causam, ob quam melãcholici multum vigilant, inquit etiam, quoniam ob frigiditatem non possunt recte concoquere, quo fit, vt careant illo humido alimentali, ꝙ est causa immediata ipsius somni. Sed vt libere dicã, Aristoteles in hoc mihi non placet, eo quia sæpe videbitis melancholicos óptime cibos conficere, coloratos esse, & tamen vigilare: igitur multo satius est dicere, vigilias melãcholicorum oriri ex copia sempiterna, vt ita dicam, imaginationum; vt cum nunquam sint sine imaginationibus, necessario semper vigilent.

Signa melãcholiæ à toto.

Adhęc scribit Hippocrates in lib. de affect. intern. melancholicos delectari odore extinctæ lucernæ. Sed in actu practico huiusmodi notam nunquam reperiri: fortassis Hipp. hoc semel atque iterum vidit.

Pręterea melancholici à toto vt plurimum habent corpora sicca, nigra, hirsuta. Dico vt plurimum, quoniam interdum etiam sunt optime colorati. Et ratio est, quoniam omnis copia boni sanguinis humani attrahitur ad partes extimas nutriẽdas, vnde fit, vt sanguis fæculentus & impurus relinquatur in venis. Scribit philosophus 7. Ethicorum vlti. corpora melãcholica perpetuo morderi, & perpetuo appetere. Vnde possumus quoq; inter alia signa hoc cõnumerare, si fiat melancholia ab vtero, vel à liene, cognoscetis ex signis affectuum horum viscerum.

Cæterum in cognoscenda melãcholia hypochondriaca paulo plus laborandũ est. Nam alia sunt signa hypoch. inchoantis, alia consummatæ. Vbi hypochondriaca incipit, præter timorẽ & mœstitiam, post cibum adsunt dolores ventriculi, adsunt etiam cõtinui flatus, ob quos huiusmodi affectio vocatur à veterib. flatuosa. Adsunt etiam continuæ & frequentes expuitiones à cibo, ita vt Diocles, quemadmodum narrat Galenus, inter pręcipua signa reposuerit frequẽtem expuitionem post cibum. Præterea murmurãt & strepitum edunt intestina, scilicet, ob humorẽ aquosum collectum in omẽto. Sunt libidinosi propter flatus, vt scribit Aristoteles 30. probl. 1. Sunt variis motibus & incõstantibus: modo enim auari sunt, modo liberales.

Signa melãcholiæ hypo. inchoãtis.

Circa hypochondria percipiunt æstum, & sæpe etiam percipiunt palpitationem, siue pulsum. Id quod proditum habetis ab Hippocrate, tum in Coacis prænot. tum etiã primo prognostic. vigesimo octauo, vbi Galen. vult, huiusmodi pulsum oriri posse vel ex flatibus, vel ab arteria magna, quę perreptat per dorsum in interna parte; & quæ interdum vsque adeo vehementer pulsat, vt percipiatur ab ipsismet ægris.

Causa palpitationis.

Signa hypochondriacæ consummatę pręter ante dicta sunt alui adstrictio, fæcum duritiès, corporum extenuatio.

Signa consummatæ.

Præterea huiusmodi melancholici sæpe sine causa lugent, odio habẽt vitam, amant solitudines, fugiunt homines; &, vt scribit philosophus in lib. de mem. & reminisc. nęq; recordantur, nęq; recordari possunt, eo, quod in perpetuo motu habent animum, & reminiscentia indiget quiete.

Hæc

Probl. cur melancholici timeant & mœsti sint.

Hæc igitur sunt signa præcipua, & essentialia cuiusque melancholiæ, circa quæ breuiter duo occurrunt contemplatione digna. Vnum est, vnde fiat, quod melancholici vsque adeo timent, & mœstici viuunt. Alterum, vndenam melancholici faciant tot mira opera, quot quotidie videntur, nam sæpe fit, vt qui melancholia laborant, etiam si ignari sint omnium literarum & disciplinarum: videantur tamẽ & Græce & Latine loqui, & sapere.

Circa primum Galen. 2. de causis sympto- mat. in fine, necnon 3. de loc. affect. 7. professus est, timorem & mœrorem melancholicorum non aliunde proficisci, nisi à nigredine humoris aut vaporis melancholici, qui quotiescunque circumfusus est substantiæ cerebri sua nigredine animam rationalem perturbat, & consequenter timere ac mœrere facit. Et adfert Galenus exemplum puerorum & indoctorũ hominum, qui in tenebris perterrentur & metuunt. Ex quibus locis Galen. poteftis clarissime intelligere id, quod alias docui vos, verissimum esse ex sententia Galeni, sc. morbosum timorem, cuiusmodi est melancholicorum, fieri proprie in ipso cerebro, quicquid sentiant viri clarissimi, quos semper veneratus sum. Nã si dicit Galen. fieri timorem, cum anima rationalis, quæ est in cerebro, perturbatur à nigredine humoris melancholici, & essentia timoris, vt dicit philosophus, est hæc perturbatio, quis nõ videt, necessario colligendum esse ex Gal. timorem melancholicorũ fieri in ipso cerebro, vt explicatissime nos docuit Hip. in lib. de sacro morbo. Galenum hac in re sectati sunt non solum Græci scriptores medici, sed etiã Arabes, & omnes pene Latini.

Vnus Auerrho. inuentus est, qui studiosissimus contradicendi Galeno, conatus est hanc sententiam confutare. Nam lib. 3. coll. vltima, primo contumelias multas effudit contra Galenũ, appellans ipsum philosophiæ ignarum, & omnes medicos nugatores. *Auerrh. argumenta.* Deinde post calumnias conatus est hic philosophus multis rationibus euertere hanc Gal. opinionem, quarum prima est, quod color, cũ
1. sit obiectum visus, non poteft agere in potẽtiam rationalem, quia si huius potentiæ operationes læderet, morbus esset; cũ autẽ color minime sit morbus, sequitur, inquit Auerrho. nigredinẽ humoris melancholici haudquaquam posse imaginationem peruertere,
2. & consequẽter timorẽ facere. Secunda ratio Auerrh. est, nullũ aliũ morbũ, neque vllã aliã
3. operationẽ lædi à colore, quicunq; sit: Ergo neque imaginationẽ posse lædi à colore humoris melãcholici. Tertia ratio est, quod nigredo & obscuritas est pura priuatio; quemadmodum etiã tenebræ nihil aliud sunt, nisi priuatio lucis. Sed priuatio nihil o patur. Itaque inq; Auerrho. nigredo & obscuritas humoris melãcholici nihil o pati potest. Quarta
4. ratio capitur ex lib. 3. cõm. ipsius super Cãtica Auicennę, vbi scribit, q̃ si humor melancholicus sua nigredine induceret timorẽ, sequeretur, sanguinem lætitiæ datorem eam afferre ꝓpter albedinem: quoniã contrarii effectus producuntur à contrariis causis. Postrema ra-
5. tio, quę posset afferri pro Auerrh. cõtra Galenum est: Si ꝓpter nigredinem humor melãcholicus faceret timorem; semper, vbi repe- riturin cerebro, deberet inducere huiusmodi timorem, quod cũ non inueniatur esse, sequitur etiam minime timoris veram causam esse nigredinẽ. Et quod hoc non inueniatur, apparet ex maniacis: qui cũ habeant humorẽ atrum perpetuo in cerebro, tantum abest, eos quicquã timere, vt potius quidlibet audeãt.

Auerr. propria sententia.

Postquam Auerrho. satis Galenum confutauit propriam opinionẽ proposuit, &, obscuritate quæstionis coactus, se contulit ad commune confugiũ, scilicet humoris melãcholici proprietatem, quasi vero non aliũde oriatur timor in melãcholia, nisi à proprietate ipsius humoris. Id quod etiam quandoque dicit Galenus 7. aphorism. 40. vbi coactus est proponere hanc humoris melancholici proprietatem. Auerrhoem qui sequerentur non defuerunt, atque etiam Galenum desererẽt. Sed fuerunt alii, qui putarunt, causam timoris in melancholia potius frigidæ & siccæ intemperiei esse tribuendam. Fuerunt alii, qui putarunt, posse conciliari Auerrh. cum Galeno, quasi Gal. non dixerit à nigredine fieri timorẽ, sed potius nigredinẽ esse signũ causæ efficientis timorẽ. Sed hæc omnia, quãtũ ego puto, minime Gal. dictis accommodari possunt. Et propterea tentandum est alio pacto huiusmodi quæstionem dissoluere.

Auctoris resolutio.

Pro qua duo sunt stabilienda: vnum, quod scribit Aristoteles 3. de anima, t. 162. vbi scribit, phantasiam, cum sequatur visum, quodã pacto indigere lumine, & propterea vocatam esse phantasiam, ἀπὸ τ φάεος, hoc est, à luce. Aliud stabiliendum est, quod idem scribit secundo rhetoricor. cap. secundo, timorem esse perturbationem animi ex imaginatione futuri mali corruptum, ita vt ad timorẽ efficiendum tria concurrant: perturbatio, imaginatio, & futurum malum corruptiuum.

His constitutis iam patere poteft via & ratio, propter quam dixerit Galenus, animam rationalem timere ob humorẽ merum: quẽadmodum timent pueri in tenebris. Siquidem pueri & indocti perturbantur in tenebris, eo, quod imaginantur aliquod malum corruptiuũ futurum. Pari pacto anima rationalis circũfusa caligine humoris melancholici perturbatur, & consequenter timet, non quod hæc nigredo siue caligo humoris melãcholici ipsam immediate moueat: sed spiritus animales, qui alioqui deberẽt esse lucidi, hoc

hu-

humore veluti quadam nocte obſcurantur, ita vt phātaſia priuata lumine ſpirituum, ſeu ſpiritibus luminoſis, perturbetur: Et ex hac perturbatione oritur timor. Atque hoc ipſum eſt, quod dicit etiam Auic. ſcilicet melancholiam ſeu timorem melancholiæ fieri ob ſpiritus ſylueſtres & tenebricoſos.

Vnde oriantur miracula melā holicorum. Succedit ſecundum problema, quod Serapio dicere ſolebat, eſſe incomprehenſibile, ſcilicet, vnde oriantur ea miracula, quæ referūtur de melancholia. Princeps Aſtrologorū Ptolom. in centiloquio, & in quadrip. tribuit omnia opera melancholicorum ſyderum influentiis, quæ gubernant melancholicos. Sed quia ſatis confutati ſunt Aſtrologi à Pico Mirand. non eſt opus amplius contēdere aduerſus hos. Aretæus totum hoc tribuendum putauit promptitudini naturæ melancholicorum, quaſi q̄ ſicut reperiuntur aliqui à natura ꝓpenſi ad diuerſas artes; ſic melancholici natura quadam propenſi ſunt ad res miras efficiendas. Hippocrat. in lib. de morb ſacro exiſtimare viſus eſt, huiuſmodi res admirationedignas à dæmonib. proficiſci. Quanquā id dicat ex ſententia vulgi, imo vero Auicenna quoque in capite de melancholia ſcribit, vulgares rerū ignaros huiuſmodi effectus tribuere dæmonib⁹. Ariſtoteles tertio ꝓblemat. primo, comparans ſimul vinum & humorē melancholicū, inquit, huiuſmodi humores ſi temperati ſint, & tēperate corporibus adhibeantur optime homines diſponere: Vinum autem ſi intemperate adhibeatur, ad furorem & ad alia mala homines perducere, perinde atq; humor melancholicus, qui ſiue calidus, ſiue frigidus nimium ſit, homines vario & diuerſo modo diſponit.

Authoris iudicium. Huiuſmodi diſcurſus Ariſtotel. rationem quidem aliquorum morum prodit, ſed minime diſputationem noſtram diſſoluit. Quare ſum ego huius ſententiæ; ſi vera ſunt, quæ referuntur de melancholicis, tota eſſe tribuenda & efficaciæ imaginationis, & credulitati vulgarium audientium.

Nam ſcribit Auicen. 4. de anima 5. loquēs de magicis operationibus, & de faſcinationibus, imaginationem noſtram tantam vim habere, vt non tantum corpora propria, verumetiam corpora externa vario & diuerſo modo fingat. Cum igitur hoc ita ſit, melancholici, qui variis & innumeris imaginationibus continuo agitantur, fit vt linguas vario modo fingant & moueant, quæ diuerſæ figuræ & motiones, cum ab auditoribus non comprehendantur, propter ignorationem, fit vt putentur modo Latine, modo Græce loqui. Et in hanc ſententiam eo maxime impellor, quod nunquam audietis quemquam virum cordatum & intelligentem narrare huiuſmodi miracula melancholicorum.

Prognoſtica. Signa Prognoſt. hui⁹ affectionis hæc ſunt. Nam Hip. 1. de morbis connumerat melancholiam inter morbos minime lethales, & iure, quoniam quantum ſit ex ſeſe hæc affectio neminem producit ad interitum. Addit tamē Hippocrates hanc particulam, niſi quid aliud acciderit: quaſi vero melancholiæ poſſint alia mala copulari, quæ ipſam faciant exitialem. Nam Aretæus ſcribit melancholiā hoc peculiare habere, quod vbi coniungitur alteri ægritudini, eam ſemper faciat Lethalē, id q̄ maxime conſpicitur in ſexu muliebri, quippe cum mulieres, vt alias dicebā, multo atrocius exerceantur à melancholia q̄ viri. Idem Hippocr. 6. aph. 56. & 6. epid. circa finem ſcribit, melācholiam ſolere conuerti in epilepſiam, conuulſionem, apopl. & in cæcitatem.

Cur varices liberent à melancholia. Ceterum 5. aph. 11. & 21. ſcribit, ſi hemorrhoides aut varices ſuperueniāt, melancholicos eos liberari à malo. Et Ariſtoteles 4. problem. 21. quærens rationem propter quā varices liberent à melancholia, eam inquit eſſe, quoniam flatus & vapores, qui melācholiam efficiunt in ipſis varicib. detenti, ſedem cerebri illęſam relinquūt. Celſus li. 2. c. 8. addebat, hos quoq; facere tormina; q̄ ſententiam accepit ab Hip. li. 7. aph. vbi ſcribit, inſanientib. ſi dyſenteriæ ſuperueniāt, bonum eſſe, eo, q͂ a per fluxum alui dyſentericum humor melācholicus tranſmutatur à cerebro ad inteſtina.

Indicationes. Habet omnis melancholia hoc præcipue, q̄ ſi initio tractetur diligēter à medico, facile ſuperetur. Vbi autem contemnitur, vſq; adeo firmas radices facit, vt reddatur pene incurabilis. Et propterea debet medicus diligentiſſimus eſſe, vt humores melancholici à corpore euacuentur, vt vapores reuellantur à cerebro ad alias partes, vt obſtructiones hypochondriorum adimantur, vt cerebrum calefiat & humectetur, & demū vt viſcerib. propria & naturalia temperamenta reſtituantur. Pro quibus omnibus obtinendis dicit Galenus rectam victus rationem vtiliſſimam eſſe, & ita vtilem, vt glorietur ſeſe hac vna melancholicos interdum perſanaſſe.

Curatio.

Victus ratio. Propterea oportet inprimis præparare aērem calidum & humidum, procurare vt ægri viuant in luce ac tenebras fugiant, ſimulq; vt aër odoratus potius ſit quam fœtidus. Vtrum vigilandum, an dormiēdum magis ſit, aliqui contendūnt. Sed cum melancholici ſępe à vigiliis exerceri ſoleant, laudo, vt potius dormiatur. Exercere debent melancholici corpus, ſed moderate, prouidendum eſt, vt ſine curis, ſine ſtudiis viuant, & læto animo & iucundis ſodalibus vtantur.

Nū Venus melancholicis conueniat. De vſu Veneris in melancholicis cōtrarietas eſt in verbis Auic. Nā 1. tertii. tract. 4. cap. de cura melācholiæ maxime dānat vſum veneris in melancholicis. Cæterū 20. tertii cap. de iuuamētis coitus ſcribit vſum veneris maxime omniū melancholicos iuuare. Quā ſententiam

tentiã videtur etiam ante Auic. habuisse Paulus lib. 1. in c. de rebus Venereis, adeo vt manifesta sit cõtradictio in ipsis Auicennæ verbis: Quam facile tollere possumus, si diligẽter expendamus ea, quæ scripsit Gal. 6. epid. commentario 5. tex. 25. quò in loco cum Hipp. dixisset, mixtionem coercere morbos increscẽtes, inquit Galen. Hip. nomine mixtionis nihil aliud intelligere voluisse, nisi ipsum coitũ. Inter morbos aũt increscẽtes cõnumerat melancholiam: & addit moderatum coitum melãcholicos iuuare, qui fiunt ꝓpter vapores ex combustis humorib. natos. Qua sentẽtia Gal. facile possumus soluere hanc contradictionem: quoniam si pro melancholicis accipiamus eos, qui fiunt ꝓpter vapores ex cõbustis humoribus natos, certe Venus moderata hos non parũ iuuat. Sed si accipiamus pro melancholicis eos, qui fiunt ab humore melãcholico naturali, certe huiusmodi melancholici cũ frigidi sint & flatuosi excitãtur quidem ad libidinem, sed veneris vsus ipsis aduersissimus est. Atque de his locutus est Auic. 1 tertii cap. de cura melãcholiæ, sicuti de aliis melancholicis sermonem habuit in 20. tertii.

Aluus quoque in melancholia perpetuo mollis seruari debet, & eo maxime, quia consueuerunt melancholici maxima ex parte habere aluos adstrictas, & propter hanc adstrictionem multo acerbius tractantur. Erit autem aluus mollienda vel clysteribus, vel aliquibus conseruis, vt, exempli gratia, si volumus vti clysteribus:

Clyster aluũ molliens.

℞ *Fol. senæ.* ℥.ß.
Fol. brassicæ.
Maluæ.
Violar. an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞ *d. d.* ℔. *j.* ß.
D. aphœnici ℥. *iij.*
Ol. viol. ℥. *v.*
Salis ℥. *M.*

Nam in melancholicis opus est clysterib. paulo vehementioribus, quoniam, vt intellexistis, habent fere semper adstrictam aluum. Quod si aut ægri non ament clysteres, aut non possint sustinere acres, quemadmodum Oribasius tribuit Italis: operæ pretium est adinuenire aliquid aliud, quod aluum lubricam faciat. Et in hoc casu possumus vti vel iure brassicæ & maluæ, vel passulis aut prunis præparatis cum sena.

Præterea debent melancholici vitare semper & nimiam repletionem, & nimiam euacuationem. Potus debet esse vinum album, mediocre, leue, & potius subdulce quam acerbum.

Aceti vsus an concedendus.

An melancholicis liceat vti aceto, iure dubitari posset; primum, quia Hipp. 3. de vict. acut. 39. manifestissime dixit, acetum augere humorem melancholicum. Est & ratio, quoniam acetum est frigidũ & siccum, quemadmodum humor melãcholicus. Ex altera parte Aëtius & Paulus laudant sorbitionem aceti acerrimi in curatione melancholiæ, & Auerr. 7. collect. 31. scribit, in curatione hui⁹ affectus valde prodesse acetum. Est autem affectus melancholicus affectus lienis, & quod magis est, subiungit Auerrh. lienem proprietate naturæ delectari aceto, ꝓpter saporem acidum similem melancholiæ, qua nutritur.

Dicendum est in hac cõtrouersia, acetum minime conuenire in melancholia propria ratione, sed tantum per accidẽs, scilicet vt sit vehiculum aliorum medicamentorum, quæ conueniunt melancholiæ. Et hoc apparet ex ipsomet Paulo, qui postquam laudauit vsum absinthii, vult, vt statim tradatur acetum ad hoc, vt peruehat absinthium.

De cibo autem statuendum est, inter carnes maxime damnari omnes salitas, oẽs carnes animalium vetustorum, omnis venatio damnanda est; & propterea non est in hac re credendum Aretæo, qui commẽdauit carnes leporum, & carnes damarum. Conueniunt autem carnes pullorum, vitulorum castratorum, hædorum.

Aues montanæ, cum sint faciles coctu, & optimum succum gignant, commendandæ sunt. Oua & tremula & sorbilia optima sunt: assa autem & frixa fugienda.

Num lacticinia conueniant melancholicis.

De lacticiniis an conueniant melancholicis, dubitatur. Rabbi Moyses in aph. damnauit lac, eo quod facile permutetur in quemlibet humorem. Præterea Hippocrates quinto aphorism. sexagesimo quarto, damnat lac in illis, quorum hypochondria murmurant: cuiusmodi sunt melancholici. Ex altera parte lac videtur conuenire, quoniam est humidum & calidum: ac propterea humori melãcholico aduersum. Dicendum est, in melancholia hypochondriaca certe non conuenire lac, neque lacticinia; in aliis melancholię speciebus potest conuenire: & præsertim si vel aqua, vel vino commisceatur, quemadmodum faciebant veteres, & præsertim Hippoc. vt habetur 2. epid & alibi. Veruntamen lacticinia omnia vetusta & salita fugienda sunt. Pisces petrei & fluuiatiles concedi possunt; omnes lacustres & palustres sunt damnandi: & præsertim illi, qui sunt maiores. Sic omnia ostreacea, omnes cochleæ, omnes testitudines melancholicis sunt fugiendæ.

Rhases & Rabbi Moyses commendant à proprietate carnes accipitrum & noctuarum. Sed ipsi edant has carnes. Inter reliqua, quæ melancholicis conueniunt, sunt herbæ, vt melissa, borrago, buglossum, acetosa, cichorium, eupatorium.

Brassica ex Galeno 3. de loc. affect. est maxime fugienda. Aromata omnia parce gustanda. Inter fructus conueniunt amygdalæ, pistacia, poma dulcia, pira dulcia, præsertim

autem

tãt perfica. Nã ſcribit mirabilis ille Auẽzoar, ſeſe curaſſe melãcholicos ſolo vſu perſicorũ.

Inſtituto victu deinceps cogitandum eſt, vtrum melancholia fiat per eſſentiam in capite, vel à toto, aut ab hypochondriis. Si fiat à toto corpore, Aretæus & Auicẽna ſtatuunt, curationem inchoandam eſſe à miſſione ſanguinis: imo dicit Aretæus, in quocunque corpore etiam gracili conuenire hoc auxilium. Galenus quoque libr. de ſanguin.miſſ. cap. decimo, vſque adeo laudat miſſionem ſanguinis in melancholicis, vt dixerit etiam, quando recte valent, conuenire hoc auxiliũ: quia cum ſanguis melancholicus craſſus ſit neque inedia, neque frictionibus, neque balneo conſumi poteſt. Vnde vel venæ ſectione, vel medicamento purgante oportet ipſum euacuare. Neq; valet, quod melancholici corpora habeant cacochyma, quoniam in melancholia à toto, quidquid vitiatũ eſt, in ſanguine reperitur; vt ob hoc ſanguinis euacuatio maxime vtilis & neceſſaria ſit. *Venæ ſectio.*

Quantitas ſanguinis. De quantitate decernendum eſt, vt metiatur quantitas menſura copiæ exſuperantis. Dabat regulam Galenus atque etiam Auicẽnas, vt dum ſecta eſt vena animaduertatur, an ſanguis fluens ſit craſſus aut tenuis. Si tenuis, ſupprimẽdus eſt, & modice euacuãdus, ſin aũt craſſus ſit, largiter & copioſe euacuandus. Locus, vnde mitti debet ſanguis, eſt vena cubiti dextri interna. Vel, ſi pars ſiniſtra magis affecta ſit, vena ſiniſtri cubiti incidatur.

Modus venæ. Circa modum euacuandi nonnulla ſunt animaduertenda. Primum, vt curetis à barbitonſore incidente venam magnum fieri foramen, quod voluit ſignificare Auicen. quãdo dixit, amplificandam eſſe venæ ſectionem. Nam cum ſanguis melancholicus ſit craſſus, niſi amplũ foramẽ efficiatur, vix poteſt exire. Alterum obſeruandum eſt, ꝙ mouet Auicen. vt in hoc caſu brachiũ in aqua calida detineatur. Sic enim foramen magis dilatatur, & ſanguis ſubtilior & fluxibilior redditur. Igitur vbi erit ſanguis mittendus, primum videre oportet, an aluus fluat. Si minime ſpõte fluat, ſtatim lenienda erit aluus hunc in modum:

Lenitiuum in forma boli.

℞.*Elect.lenit.*
Flor.caſſiæ.
Mannæ electæ an.℥.iij.M.& f.bolus.

Quod ſi magis amabunt ægri potum, poteritis hunc in modum lenire aluum:

Potio.

℞.*Decoct.fl.& fruct.℥.iiij.*
Syr.de polypodio ℥.iiij.ß.M.

Præparans. Poſt prẽparãdi ſunt humores hũc in modũ:

℞.*Fol.fumariæ.*
Borrag.
Meliſſæ.
Agrimoniæ an.M.ß.f.decoct.ſ.a.

Deinde ℞.d.d.℥.iiij
Syr.de ſucco borrag.
Syr.de pomis an.℥.j.M.

Poſtquã ſex vel ſeptem ſyrupis erunt præparati humores, debent expurgari hoc pacto: *Purgans potio.*

℞.*Myrobal.nigror.℥.j.ß.*
Fol.ſenæ.
Epithymi an.℥.ij.
Paſſular.℥.ß.
Fl.cordialium P.j.f.decoct.ſ.a.

Deinde ℞.d.d.℥.iiij.ß.
Cort.hellebori nigri.
Agar.trochiſc.an.℈.iiij.
Squinanthi gr.iij.infundantur omnia ſ.a.

Deinde facta expreſſione adde *Mellis roſ. ſolut.*
Syr.de pomis comp.an.℥.j.ß.M.

Quod ſi placebit magis vti bolo, ita facere poteritis:

Bolus.

℞.*Confect.hameh.℥ iij.*
Diacathol.℥.j.
Agar.trochiſc.℥.j.
Cinam.℈.ß.M.& f.bolus.

Circa quam purgationem duo neceſſaria ſunt documenta. Vnum eſt, in affectu melancholico medicamenta debere eſſe paulo vehementiora, quia huiuſmodi humor craſſus & terreſtris eſt. Vnde niſi magno impulſore tractetur, vix poteſt depelli. Alterum documentum eſt, in affectu melancholico, & præſertim à toto, neceſſarium eſſe, etiam pituitã euacuare; non tantum humorem melancholicum. Ratio eſt, quoniam humor melãcholicus vſque adeo inimicus eſt calori natiuo, vt ſemper melancholici hunc calorem debilem habeant. Vnde fit, vt & crudos ſuccos, & pituitam, & ichores copioſiſſimos gignant. *Præceptum 1.*

Ex quo poteſtis intelligere, quod voluerit dicere Hipp. quando lib.4. de morb. melancholiam appellauit aquam: & Ariſtot.9. problem. 5. vel. 4. dixit, ſanguinem lienoſorum eſſe ſanguinem aquoſum & dilutum: ſiquidẽ propter rationem, quam audiuiſtis, ſemper ſanguis melancholicus habet ſecum commiſtam copioſam pituitam, & commiſtos complures ichores. Atq; hoc eſt etiam, quod voluit dicere Hip.6.epid.2. tex.28. quãdo dixit, ichoroſum ſanguinem eſſe in pauidis. Nam appellat ſapientiſſimus ſenex melancholicos pauidos: quoniam, vt alias intellexiſtis, proprium eſt melancholicorum timere.

Vnde poteſtis etiam ſoluere dubium, cur ſit ꝙ in quartanis copioſiſſimi ſudores fiant; cur etiam Hip.2. epid. dixerit, Hipoſtratum illum quartanarium per ſudorem fuiſſe iudicatum, ſcilicet, quoniã ſemper ſanguini melancholico cõmixtus eſt copioſiſſimus ichor, commixta eſt pituita, cõmixti ſunt crudi humores: quoniam ſc. ob qualitatem humoris melancholici in ipſis vſq; adeo hebetatur calor natiuus, vt cibos non poſſint cõficere, ſed gignant pituitoſos & ichoroſos ſuccos, qui deinde ſanguini cõmiſti, illum & ichoroſum, vt dicit Hip.& dilutum, vt dicit Ariſt. faciunt. *Cur in quartanis copioſiſſimi ſint ſudores.*

Tãta eſt humoris melãcholici cõtumacia,

vt non sit sperandum, vnica purgatione debellari posse, quinimo, non defuerunt, qui existimarunt, melancholicos affectus esse pene immedicabiles. Propterea solebat dicere Plato in Timæo, huiusmodi morbos minime pharmacis irritandos esse. Ergo cum nō vnica sufficiat purgatio, repetere illam oportet. Atque sic præparandi sunt humores:

Secunda præparatio melancholici humoris.

℞. *Rad. bugl.*
Borrag. an. ℥.ß.
Fol. lupuli.
Scolop.
Agrim. an. M.ß. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Syr. de fum. comp.
De cichor. comp.
Oxym. scillit. an. ℥.ß.M.

Postquam præparati erunt humores, purgari poterūt vel medicamento iā præscripto, vel pilulis, vt sunt pil. de fumar. pil. cochiæ cū hellebor. pil. de lapide lazuli, Rabbi Moyses habet suspectas, quod sint nimis vehemētes, vnde poteritis ita instituere purgationem.

Pilulæ.

℞. *Pilul. fumiterræ.*
De agar. Mesuæ an. ℈.ij.ß.
Trochis. viol. cū scam. gran. 8. M. & *f. pilul n.* v.

Vomitus.

Pro purgatione laudat Auicen. etiam vomitum factum vel cum succo raphani, vel etiam postulante necessitate cum hellebor. Sed tametsi, vt alias dixi, in melancholicis abūdet succus pituitosus, qui purgari posset vomitū; attamen minime laudo, vt temere vomitus prouocetur, nisi æger pronus esset ad vomitū.

Post purgationem studēdum est, vt viscera corroborentur, & intemperata corrigantur remediis tum externis, tū internis. Licet inter remedia incerta Gal. de Ther. ad Pisonem solebat commendare theriacam, solemus etiam vti conf. borrag. buglossi, lætificans Almanf. regis etiam laudatur. Et ego pro melācholicis soleo componere huiusmodi confectionem non minus vtilem quam iucūdam:

Conserua pro melanchol.

℞. *Pomorum apior.* ℔.ij.
Succi borrag.
Buglossi an. ℥.j.
Vini odorati ℥.v.
Sacch. fini depurati ℔.ij. *Bulliant f. a.*

Deinde adde *specierum lætificātis Almanf.* ℥.j. *Galliæ mosch.* ℈.ß. *Misceantur, & f. conserua.* Cuius vsus est, vt æger singulo mane hora vna vel altera ante cibum sumat ℥. iij. vel iiij. nam vsus frequens huius confect. valde exhilarat animum melancholici.

Balneum.

Extrinsecus in melancholia à toto corpore cōueniunt omnium maxime balnea aquæ dulcis, quibus solis gloriatur Gal. sese interdum melancholicos persanasse.

Proprietate conferentia mel.

Sunt præter hæc nonnulla, quæ à proprietate existimantur conducere melancholicis, vt smaragdus gestatus, cor lupi gestatum. Et Aretæus magnopere ꝓbat vsum succi absinthii, nec ipse damno. Siquidem succus absinthii conuenit ventriculo & iecori: ꝗ viscera in melancholicis semper violata sunt.

Succi absinthii vsus.

Sed notare debetis, errorem esse in codice Aretæi tam Græco, quam Latino. Nam scribit Aretæus, quicunque vult vti succo absinthii, debere incipere à pauca quātitate, & adscēdere vsq; ad mensuram fabæ. Sed quis non videt fabam siue fabæ mensuram esse minimam quantitatem, vt non habeátur ex mensura, quod intendit Aretæus. Preterea, vna litterula corrigendus est textus Aretæi, ita vt loco vocis Græcæ κυάμου legatur κυάθου, hoc est loco fabæ legatur cyathi. Est enim mensura rerum humidarum, quæ pendit ℥.j.ß. Atque hic est modus curandi melancholiam à toto, de qua loquebatur Arist. in fine 7. eth. quando scripsit melancholicos semper esse curandos, nam vsq; adeo melācholici sunt importuni & remediorum cupidi, vt medicus cogatur perpetuo medicamenta aliqua adhibere.

Curatio melancholiæ per essentiam.

Si melancholia fiat à capite tātum dicit Auenz. li. 1. tr. 9. c. de melancholia, imprimis cognoscendū esse, vtrū melancholia siue succus melancholicus sit tantum in venis & arteriis, an sit etiam in toto cerebri corpore. Id quod cognoscitur vehementia vel remissione symptomatum, quoniam si symptomata sint exigua, signū est, melancholiam tantum contineri in vasis, sicuti si accidentia sint magna, signum est cōtineri & in vasis & in corpore cerebri. Si sit solum in vasis, dicit Auēzoar facilem esse curationē; & sufficere solam viuendi rationem & remedia quædam exteriora.

Stillicidiū lactis super caput.

Et ꝓ victus ratione laudat præ cæteris magnus hic experimentator, tum cibos factos ex amygdalis, tum gallorum testes: & extrinsecus quoque ol. amygd. dulc. conueniunt perfusiones factæ ex lacte, nam auferuntur capilli, & postea animal emulgetur supra futuram coronalem, vel statim lac emulctum superfunditur capiti deraso.

Cæterum, si humor melancholicus non solum contineatur in vase, verumetiam in reliquo cerebri corpore, primum instituenda est ea victus ratio, quam proposui in melancholia à toto.

Venæsectio.

Deinceps cogitādum est de sanguinis missione, nā si aliquę notæ sanguinis exsuperātis adsint, aut si nihil adsit, ꝗ prohibeat, sanguis omnino mittendus est; & quidem à vena vel basilica, si sit insignis copia sanguinis in vniuerso corpore, vel à cæphalica, si tantum sanguis abundat in capite, & ab ea parte mittendus est sanguis, quæ magis affecta videtur: aut si vtraq; sit æqualiter affecta, à dextero latere.

Et hoc in casu ad reuellendum à capite soleo quoq; laudare appositionem hirudinum hæmorrhoidibus. Sed in mittendo sanguine est semper memoria conseruandum illud Galeni documentum 1. ad Glauc. vbi præcipit, vt

pit, vt semp secta vena animaduertatur, sanguis q fluit, an sit crassus & ater, an floridus & tenuis: quoniã vbi crassus & niger est, copiosus est emittendus; vbi aũt secus, parce mittere oportet. Post sanguinis missionem præparandi & purgandi sunt humores, eo pacto quo docui in melancholia à toto.

Purgatio. Illud vnum peculiariter obseruandum est in hac melancholia, vt potius pilulis vtamini, quoniam cum humor peccans sit in capite, hæc forma medicamẽtorum efficacissima est omnium ad educendos humores à capite.

Purgato corpore deinceps deueniendum est ad purgãdum magis immediate caput, cui operationi inseruiunt masticatoria potissimum & errhina medicamenta. Pro masticatoriis ita ordinare poteritis:

Masticatoria. ℞. *Myrobal. nigr. tenuissime tritor.*
Coriandr. puluerif. an. ʒ.j.ß.
Mastichis ʒ.j.
Ceræ q. s. Misc. & f. mastícat.

Pro medicamento errhino. ℞. *Fl. melãthii.*
Errhinum. *Borrag.*
Maior. an. M. j.
Myrob. nigror. ʒ.ij.
Cort. helleb. nigri. ʒ.j.ß.
Aq. borrag.
Buglossi q. s. Misce, & bulliãt ad consumptionẽ quartæ partis, Deinde facta cola. attrahatur tepida per nares, atq; paulisper detenta, deinceps emũgitur.

Nam hic modus, quo solemus per medicamẽta nasalia expurgare cerebrum ab humore melancholico. Extrinsecus conueniunt imprimis odoramenta, nam si melancholici delectentur vel moscho vel ambra, vel florum odore, est ipsis succurrendum. Odor enim iucundus est ex iis rebus, quæ maxime cerebrũ recreare & iuuare consueuerunt.

Balnea. Sic etiam balnea capiti adhibita vel ex lacte puro, vel ex decocto maluæ & violarum, vel ex iure castrati, maxime valent ad humectandum cerebrum, quod facere oportet in hac curatione, & lac atque vinum simul mixta magnam etiã vtilitatem hoc in casu adferunt melancholicis à capite.

Curatio melancholiæ ab vtero. Quod si melãcholia fiat ab vtero, præcipuus scopus est, vt ipsi vtero prospiciat, & simul etiam cerebro atq; cordi potissimum adhibeatur. Dico enim potissimum, quoniã Auic. voluit in omni melancholia maximam curam esse habendam ipsius cordis, quasi cor aliquid conferat ad generationem huius humoris & hui⁹ morbi. Sed ego addo, hoc Auic. consilium potissimum debere seruari in melancholia ab vtero: siquidem & ratione & experientia compertum est, vitia vteri semper communicari ipsi cordi. Est autem cordi adhibendum huiusmodi epithema:

Epithema pro regione cordis. ℞. *Succi borrag.*
Succi bugloss. an. ʒ.j.ß.
Aqu. rosarum.
Aq. melissæ an. ʒ.iij.
Specierum cordial. temperatarum.
Specierum lætificantis Almans. an. ʒ.ß.
Vini aromat. ʒ.iij. M. & cum panno vel lineo, vel sericeo f. perfusio cordi.

Sic etiam possumus linimenta post perfusionem ipsi cordi adhibere, veluti esset illud:

℞. *Vnguenti cordialis Guaineriu ʒ.ß.*
Succi citri. ʒ.j.
Succi citri. ʒ.j.
Succi borrag.
Melissæ an. ʒ.ß. M. & post perfusionem illinatur cordi.

Curatio melancholiæ hypochondriacæ. Diximus inter alia melancholię genera vnam esse, quæ nominatur hypochondriaca. Gal. in fine 2. de symptom. causis, dixit, hanc quoq; appellatam esse flatuosam affectionẽ. Barbari appellarũt passionem myrachialem. Sed istud satis est intelligere, hãc affectionem esse temporib. nostris frequentissimã, vt propter hoc ptineat ad culturã ingeniorum vestrorũ diligenter curationẽ hanc intelligere.

Indicationes. In qua instituenda tres scopi debent esse propositi. Primus vt humor melancholicus euacuetur: secundus vt viscera deobstruantur & attemperentur. Postremus, vt cerebrum, & secundum Auic. etiam cor confirmentur & defendantur. Pro his scopis implendis primũ ea victus ratio proposita esse debet, quam antea intellexistis, tria tantummodo peculiariter sunt notanda: vnum est, vt quantum fieri potest, cruditates in ægritudine fugiantur. Et propter hoc dicit Rhases, laborantes melancholia hypochondriaca neq; debere multum impleri, neq; etiam ieiunare, eo, quod vterq; hic excessus admodum infensus est melancholicis. Alterum obseruandũ est, vt non tantum fugiantur cibi flatuosi, verumetiam vt semper cum cibis misceantur ea, quæ flatus discutiãt, quia, vt intellexistis, vocata fuit hæc affectio flatuosa, quia semper hi melancholici abundant flatibus. Tertium & postremum est, vt aluus lubrica seruetur, siquidẽ nihil est, quod melancholicos hypochondriacos magis molestet, quam perpetua alui adstrictio. Et debent medici pro aluo lenienda dilectos semper habere clysteres. *Diæta.*

Clysterum commendatio. Et volo vos obiter vnum docere memoria dignum, Hipp. in epid. cum referat plurimas historias ægrotantium, vix vnquam alterius remedii mentionem facit, quam clysteris & suppositorii. Et puto ego hanc esse causam, quia Hipp. maxime diligebat hæc remedia vt etiam dilexit Auicen.

Auenzoar laudat in hoc morbo duo, succum granatorum dulc. & aq. rosaceam: in qua etiam laudat, vt condiantur omnia fercula. Atque hæc de ratione victus.

De remediis chirurgicis in hac curatione constitutum est apud omnes, nisi quid impediat aut adsit aliqua sanguinis plenitudo, omnino mittendum esse sanguinem, siue venã

secta cubiti dextri, siue per hirudines hęmorrhoidibus adhibitas.

Cauteria crurum. Solemus quoq; in hac melancholia parare cauteria cruribus, quæ expertus sum nobile auxilium attulisse frequenter. Nam Arabes adhibent hypochondriis etiam caustica, scilicet ad extrahendum fomitem illum melancholicum. Et propter hoc puto Aretæum cōmendasse cucurb. hypochondriis adhibitas. Et nos quoque, vbi flatus magnopere torquent, solemus adhibere cucurb. magnas & ignitas vmbilico.

De aliis remediis certum est, primum leniendam esse aluum huiusmodi clystere:

Clyster leniens.
℞. *fol. senæ ℥.ß.*
Anisorum P.j.
Fl. chamom. P.ij.
Fol. maluæ M.j.ß. decoquantur s.a.
Deinde ℞. *d. d.* ℔.*j.ß.*
Mellis despumati ℥.ij.
Ol. aneth. ℥.vj.
Salis ℥.j. Misce.

Præparans. Post præparandi sunt humores. Et in præparandis istis debet magna haberi ratio flatuum. exempli gratia.
℞. *Fol. ceterach.*
Lupulorum.
Borrag. an. M.j.
Sem. citri.
Fœnic. an. ℥.ß. f. decoct. s.a.
Deinde ℞. *d. d. ℥.iiij.*
Syr. Sabor. regis.
Syr. de lupulis an. ℥.vi. M.

Hieræ vsus num conueniat. Præparati humores sunt expurgandi. Magnus Auenz. documētum memoria dignum proponit, sc. vt cum viscera sint incēsa in hoc morbo, videntur medicamenta grauia. Et de vsu hieræ dubitatum est: quia Rhases damnauit. Ruffus autem Ephesius, Aretæus, & Auicennas commendarunt. Sed dicere oportet, vbi iecur magnopere sit incensum, omnino abstinendum esse ab vsu hieræ, secus autē vti ea possumus. Sed præsertim conuenit in hoc casu vsus syr. de polyp. syr. de pomis comp. Laudant etiam plæriq; vomitum, sed inutilis est, nisi ægri sint propensi ad ipsum.

Num serum conueniat. Solemus vti sero vel caprino vel vaccino. Sed de sero dubitari posset, vtrum conueniat in curatione hypochondriaca, siquidem serum est flatuosum, vnde non videtur conuenire in hac flatuosa ægritudine. Dicendum est breuiter, serum purum & in exigua quantitate non conuenire, sed vel serum medicatum, vel copiosum. Nam Galenus quinto aphoris. sexagesimo quarto testatur, se in flatuosis hypochondr. felicissime vsum esse sero cum melle & sale. Hippocrates autem in fine secundo epid. vbi hypochondria flatibus distenta sunt, laudat serum ad quantitatem 8. cotylarum, id est ℔.j.ß. vnde miror aliquos, qui dicunt, veteres nunquam dedisse serum in ea copia, qua nos offerimus. Et hæc pro primo scopo.

Erat secundus scopus, vt viscera deobstruerentur & attemperarentur. *Viscera vt deobstruenda.* Pro deobstruendis visceribus in hoc morbo solemus vti iure galli antiqui, quod quomodo parandum sit, habetis à Dioscoride & à Mesue lib. de simpl. c.23. Quanquam inter hos sit diuersitas circa quantitatem aquę, quemadmodum etiam est diuersitas cum Auicen. sed quoniam tempus non suppetit, alias hac de re loquar.

Ad hæc solemus vti pro deobstruendis visceribus medicamentis diureticis, sed circa vsum diureticorū est pulcherrima & vtilissima contēplatio, scilicet vtrum in affectu hoc melancholico & præsertim, quando lien est affectus, sit vtendum medicamentis diureticis. Nam Galenus 13. meth. 17. scribit nullam esse viam à liene ad vesicam, qua possimus humorem melancholicum lienis expurgare per vesicam, vt videatur superuacaneum, tentare euacuationem melancholiæ per diuretica. *Num diuretica conueniant.* Sed breuiter hæc res ita est definienda, licere vti diureticis medicamentis etiam in melancholia expurganda, propter duas irrefutabiles rationes. Vna est, quia magnus Hippocrates in li. de alimento & 6. epid. dicere solebat naturā doctissimam esse, & sibiipsi secretas vias parare & inuenire. Alibi quoq; dixit, & præsertim in lib. de alimento, omnia corporis nostri cōspirabilia esse. Vnde etsi Galenus dixerit; non esse vias manifestas à liene ad vesicam: attamē sunt secretæ viæ, & soli naturæ cognitæ. Altera ratio est, quoniam, vt dieb. superiorib. vos docebā, humor melancholicus est ichorosus, quemadmodum dixit Hipp. 6. epid. comm. 2. text. 21. Vnde si est ichorosus diuretica maxime iuuant, quoniam expurgant ichorem & humorem serosum.

Et hinc est, Domini, quod Galenus primo ad Glauc. de cura quartanæ commēdat vsum diureticorum. Imo vero Hippocrates 2. epid. part. 2. in casu Biantis, monstrat illi tumorem lienis profluuio vrinæ esse sublatum. Addo etiam hoc, eundem Hip. sect. 3. 2. epid. manifestissime dixisse tumorem lienis intercipi profluuio vrinæ, adeo, vt licet non sint manifestæ viæ à liene ad vesicam: sunt tamen secretæ, per quas natura serum humoris melācholici frequenter expurgat: & nonnunquam etiam ipsum humorem. Poteritis igitur in curatione melancholiæ hypochōdriacę tuto semper vti medicamentis diureticis: & vbi parādum erit ius galli antiqui, quod nuper proposui, pręcipuus scopus semper esse debebit, vt egregie prouocetur vrina. Pro corroborandis visceribus sunt præ cæteris linimenta externa.

Linimentum pro ventriculo. Et quia ventriculus primum patitur in hac ęgritudine, huic strenue medendum est. Et vt habeatis exemplum linimenti pro ventriculo:
℞. *succi absinthii.*

Succi

Succi menthæ an. ʒ.ij.
Ol. mastich. ʒ. iij.
Vini maluat. ʒ.j.ß.
Bulliant in vase duplici ad consumpt. vini.

Deinde adde:

Calami arom.
Squinanthi.
Caryoph.
Cynamomi an. gr. vj.
Moschi gr. iij.
Cum cera f. linimentum.

Post ventriculum magna cura gerenda est iecoris, quod frequentissime in melancholia hypochondriaca solet pati, & obstructiones & accensionem: propterea vtimur his in casibus huiusmodi externo remedio.

Perfusio iecoris.

℞. Succi cichorii.
Borrag.
Hepaticæ an. ℥.iij.
Aceti ℥.j.
Cum panno lineo f. perfusio iecinoris. cuius perfusionis vis augenda est, prout postulabit occasio.

Postremo lien quoque magnopere curandus est, qui obstructus & repletus esse solet melancholia. Et ideo postulante vsu solemus lienis regionem simili remedio illinire.

Linimentū pro liene.

℞. Ol. capparum ℥.j.
Ol. amygd. amar. ℥.ß.
Pulu. scolop.
Tamaricis an. ℥.ij.
Helleb. nigri ℥ j.
Ceræ q. s. Misce.

Atque sic in hoc affectu maxime graui solemus quintum scopum implere, hoc est deobstruere & attemperare viscera violata.

Postremo est in hoc morbo prospiciendū, ne cerebrum & cor lædantur, quoniam hæc sunt loca, quæ potissimum petit hic humor deterrimus. Quomodo autem sit occurrendum & cordi & cerebro, anteabunde docui, quo fit vt non sit opus ea repetere.

Boli pro curandis melancholicis.

Præter hanc curationem regularem medici solertes & diligentes solent animo diligenter considerare, quidnam sit potissimum, in quo melancholici errent. Et cum arte neque-ant falsas imaginationes adimere, conātur & astutiis, & solertia id facere. Nam exemplum habetis Alex. Trall. qui cum curandam suscepisset virginem quādam, laborantem melancholia & putantem sese vorasse serpentem, postquam remediis aliis inutiliter vsus est, iussit serpentem clam in vase poni, atq; super eum fæces excernere: quo factum est, vt mulier putaret sese serpentem illum cum fæcib. deiecisse, à falsa imaginatione liberata sit. Sic etiam Dæmocritus medicus curauit aliū melancholicum, putantem esse sine capite, impostito illo pileo plumbeo. Quæ volui vobis significare, vt si quantū opus erit, possitis vos etiā ægros vestros similibus artibus liberare.

CAPVT XI.

De Vertigine.

INter vitia deprauatæ imaginationis est & aliud, quod apud Græcos diuersa sortitum est nomina. Nam interdum vocatur ἴλιγγος, interdum δῖνος, interdum σκοτόδινος, nonnunquam σκότωμα, vel σκοτωμία. Latini autem appellarunt vertiginem, & vertiginem tenebricosam, Arabes & Barbari fere vocant Scotomiam. Sed circa hæc nunc scire oportet, aliqua esse communia, aliqua vero peculiaria. Commune nomen, vt habetur ex Theoph. in lib. de vertigine, est ἴλιγγος, peculiare autem est & δῖνος, & alia. Nam, vt docuit Galenus 4. acut. 42. & 4. aphorism. 17. δῖνος nihil aliud est, nisi affectus quidam, quo quicunque tenentur, putant omnia in gyrum verti. σκοτόδινος autem, σκότωμα, & σκοτωμία, est affectus, in quo non solum ægris videntur omnia verti in gyrum, sed etiam tenebræ ita oculis offunduntur, vt nisi contineantur aliqua ratione, statim in terram cadant. Quanquam Galenus loco citato aphorism. scribit etiam hunc affectum vocatum esse ἴλιγγον ab Hipp. quæ fuit causa, vt puto, quod Erotianus in Onomastico Hippocr. huiusmodi voces non distinxerit.

Nomen.

δῖνος & σκοτόδινος vt differunt.

Sed vtcunque sit, certum est, vertiginem simpliciter appellatam, & σκότωμα, siue tenebricosam vertiginem inter sese differre, non alia ratione, nisi qua differt imperfectum & inchoatum à perfecto: quasi δῖνος, siue vertigo sit quid imperfectum, σκοτωμία quid perfectum. Atq; hanc puto fuisse causam, propter quam Græci scriptores, atque etiam Arabes, vno excepto Rhase, curationem solius scotomiæ attulerint; siquidem non differt curatio harum affectionum, nisi secundum maius & minus. Et quicunq; docet, curationem perfectam iure quodam, debet etiam docere imperfecti curationem.

Est autem omnis vertigo symptoma in genere actionum deprauatarum. Sed dubitari potest, quænam actio potissimum deprauata sit in vertigine. Nam sunt, qui putant, deprauatam esse imaginationem. Alii vero sensum visus. Fern. putauit lędi & motum & sensum. Ego autem puto ita esse statuendum, in vertigine principaliter læsam esse imaginationē; secundario autem lædi motum & sensum.

Genus symptomatis.

Nam quod lędatur imaginatio principaliter, illud certissimum est argumentum, quod vertiginosi imaginātur omnia in orbem verti. Et hic est primus & principalis error, qui apparet in vertigine. Quoniam autē ab imaginatione regulatur incessus animalium, vt scribit Aristot. lib. de animal. incessu, hinc fit, vt grauiter læsa imaginatione consequenter lædatur motus.

Haud ſecus cogitandum eſt de ſenſu. Nam ſenſus communis cum ſit germanus, vt ita dicam, imaginationis, & in eodem loco fiat: neceſſum videtur, deprauata imaginatione ſimul etiam contaminari & violari ſenſum. Et cum ſenſu communi violari & auditum & viſum.

Locus affectus.

Quod autem neque ratio, neque memoria in vertigine lædantur, ex eo ſcire licet, quod vertiginoſi in ipſo paroxyſmo cognoſcunt ſeſe errare & poſt paroxyſmum recordantur ſuorum errorum. Locus affectus igitur in vertigine eſt pars anterior ipſius cerebri.

De morbo, quem ſequitur hoc ſymptoma, dubitari poteſt, quandoquidem non ſolum Galenus 3. de loc. aff. 8. & Auerrh. coll. 41. verum etiam & alii videntur exiſtimaſſe, morbũ hunc non alium eſſe, quam inæqualem cerebri intemperiem. Sed puto ego aliter eſſe decernendum, nempe morbum non alium eſſe, quam morbum in ſitu & in via, ſiquidem, vt paulo poſt diſerte demonſtrabo, hic affectus fit eo, quod ventriculi cerebri replẽtur peregrina materia. Et ſimul ſpirit⁹ illi, qui ſunt in ventriculis, debitum ſitum non ſeruant, ita vt manifeſtiſſime appareat, in vertigine duplicem morbum reperiri: & in via, & in ſitu.

Obiectio.

Sed quid dicamus ad Galenum? qui videtur voluiſſe, inæqualem intemperiem facere hoc ſymptoma. Reſpondeo, verũ eſſe quod dicit Galenus, quia intemperies inæqualis eſt quidem cauſa huius ſymptomatis, ſed non immediate. Nam ex inæquali intemperie fiũt & humores & vapores, qui efficiunt deinde vertiginẽ, ita, vt intemperies ſit cauſa mediata vertiginis, & ſic locutus ſit Galenus & alii.

Cauſa.

Cauſæ horum morborum aliæ ſunt internæ, alia externæ. De cauſis internis vertiginis inuenio non ignobiles controuerſias inter medicinæ ſcriptores. Nam Theoph. in lib. de vertigine & Auic. prima tertii tr. 2. cap. 2. voluerunt immediatas cauſas vertiginis eſſe vel humores vel vapores. Gal. 4. de rat. vict. acu. text. 42. & Aetius lib. 6. cap. 7. ex Poſſidonii ſentẽtia vidẽtur voluiſſe, vapores, atque eoſdẽ calidos, eſſe cauſas internas vertiginis. Cæterum Paul. Ægineta lib. 3. c. 12: alienã ſententiã ſecutus dixit vertiginẽ fieri ab humoribus frigidis & craſſis. Mõtanus qui vidit contradictionẽ inter Aetium & Paul. vt eos cõciliaret, dixit duplicem eſſe vertiginem, aliam per eſſentiam in capite, aliã per cõſenſum. Eſſentialẽ dixit fieri ex humorib. frigidis, & de hac locutum eſſe Paulum. Per conſenſum autem dixit fieri à vaporib. & de hac locutũ eſſe Aetium. Sed hæc Montani reſponſio quanquã ex parte vera ſit, non tollit tamen contradictionem: ſiquidem Galenus loco citato lib. de acutis, dicit vapores efficientes vertiginẽ vel fieri in ipſo cerebro vel in cerebrum tolli à partibus infimis. Ex quibus verbis facile licet colligere ſecundum Gal. etiam ex vaporibus fieri eſſentialem vertiginem, vt propter hoc Montani diſtinctio, alias bona, nihil valeat. Vt igitur huius rei veritas penitus à vobis habeatur, confugiendũ eſt ad modum & naturam generationis vertiginis. Atq; hanc nõ alibi perquirere debemus, niſi quod nobiliſſimum philoſophũ Theop. quem etiam videtur hoc in caſu ſecutus Gal. 3. de loc. aff. 8.

Generatio vertiginis ex Theoph.

Scribit igitur Theoph. lib. citat. in capite noſtro ſemper reperiri humores, qui quandiu manent immoti & firmi in vno loco, nullam actionibus animi inferunt noxam: Sed ſi forte moueantur, varia detrimenta inferunt, & ſi quando à vaporibus mouentur, cum vapores moueantur inordinate, & plerunque orbiculariter, fit vt humores etiam ſimili pacto moueantur, & propterea animus imaginetur, omnia eo pacto moueri.

Exemplũ mulierum circa oua.

Atque idem ſcribit Theoph. contingere hoc in caſu, quod contingit, vbi aliquis mouet alterius caput in gyrum. Eo namque motu fit, vt humores ipſius cerebri inordinate huc atq; illuc agitentur, & conſequenter videantur omnia in gyrum verti. Affert etiam huius rei Theoph. exemplũ luculentiſſimũ, quod etiam habetur apud Ariſtotelẽ 6. problem. 4. Nam Ariſtoteles eo in loco, atq; etiam Theoph. quęrentes, quamobrem homines, dũ quieſcunt non tentẽtur vertigine, ſed tantum inter ſurgendum, inquit id contingere, quod contingit ouis. Nam mulieres dũ volunt videre, vtrũ oua ſint cruda vel cocta, vertunt ea in gyrum, quia ſi ſint cruda, non poſſunt facile verti, ſed vertũtur vbi ſunt cocta. Et ratio eſt, quoniam in crudis ouis humor cum nondum ſit per totum diſtributus, fit, vt qua parte copioſior eſt, eam in partẽ decidat, & non vertatur. Vbi autem coctum eſt, cum humor ſit æqualiter diffuſus beneficio caloris, fit vt iure verti poſſit.

Sic dicunt Ariſtotelis interpretes contingere in vertigine: quia dum humores capitis in vnum locũ collecti ſunt, non faciunt vertiginem: ſed vbi iidem humores per motum huc atque illuc æquabiliter mouentur, fit vt motũ vertiginoſum inducat, adeo vt ex hoc diſcurſu poſſitis facile colligere, cauſas immediatas vertiginis eſſe vel humores, vel vapores, vel humores & vapores ſimul, ita, vt humores ſint, qui impulſi & moti ſpiritus mouent; vapores autẽ ſint tanquam impulſores, q ſimul & humores & ſpiritus moueãt.

Vnde iam patet ratio, quia licet conciliare hos ſcriptores: quoniam cauſæ veræ & internæ vertiginis ſunt, cum humores tum vapores: ſed diuerſis modis, humores tanquã impulſi vel tanquam materia ex qua fiunt vapores, ſed vapores cauſæ ſunt tanquam impellentes. Quod ſi Gal. & Aëtius videntur vertiginem tribuiſſe vaporibus ſolis, locuti ſunt,

quan-

quantum ego puto, tantum de illis vertigini-bus, quæ fiunt in febribus, aut saltem de illis, quæ fiunt à calida causa, nempe qua humores resoluuntur in vapores, & vapores deindein caput sublati, dum spiritus in orbem agitant, huiusmodi affectum & symptoma pariunt.

Circa ea, quæ diximus, tria occurrunt dili-genti explicatione digna. Primum est, vtrum causa immediata vertiginis sit solus humor aut vapor. Secundum, vtrum verum sit, sede-tes nunquam vertigine tentari. Postremo, quando in vertigine videatur omnia verti in gyrum: cum tamen obiecta externa ipsius vi-sus sint immota.

Vtrū causa immediata vertiginis sit solus humor aut vapor. Circa primum Auic. prima tertii li. 5. ca. 4. manifestissime scribit, intemperiem solā cali-dam, sine humore, & sine flatu interdū facere vertiginem. Et exemplum affert Auic. aquæ bullientis, quæ mouetur tantum in gyrum à calore ipsius ignis. Præterea Auenz. lib. 1. tr. 9. c. 18. scribit, timorem & profundas cogitatio-nes inducere nonnunquam vertigines, non alia ratione, nisi quia spiritus accenduntur, accensi dilatantur, & in orbem mouentur.

Ex quibus satis patet, voluisse hos præcla-rissimos scriptores, vertiginem fieri posse à nuda intemperie, sine flatu & sine humore.

Pro hac dubitatione nihil aliud dicere o-portet, nisi illud, quod intellexistis ex Galen. ex Theoph. & probatis auctoribus. Cū primis aūt dicendum, aut hos viros dormitasse, aut ipso-rum exempla ita intelligenda esse, quod tametsi intemperies calida faciat vertiginem, eam ta-men faciat non immediate, sed mediantibus flatibus: nam & aqua ipsa proposita ab Auic. non alia ratione mouetur in orbem, nisi quia calor ignis excitat flatus, qui dū quærunt exi-tum, aquam ipsam hūc atque illūc mouent. Quod cognoscitur, quoniam non solum ab aqua feruente fiunt circuli, verum etiam aqua feruens consumitur, quod fieri non posset, nisi in flatus conuerteretur. Ea propter Auicen. exemplum nihil ipsi suffragatur.

Vtrum sedentes nunquam vertigine tententur. Circa secundum Hip. 5. epid. narrat casum cuiusdam Eumeni, qui cum sederet, vertigi-ne tentatus est: vt hoc manifesto Hip. exem-plo facile intelligere possimus, etiam sedentes vertigine tentari. Dicendum est id, quod dicit Gal. 1. prorrh. 31. scilicet magnum Hipp. ubi narrat aliquem casum, & nomen ægri appo-nit, semper casum illū & rarū & memoria di-gnum esse. Ergo casus Eumeni, tanquam ra-rus, ab Hipp. proponitur. Imo vero ipsemet Arist. 6. probl. 4. non dicit simpliciter sedētes non tentari vertigine, sed inquit, quod sur-gentes vertigine magis corripiuntur, quam sedentes: vt non sit præter rationem, nec præ-ter vsum, si quandoque etiam homines, dum sedent, à vertigine capiuntur.

Circa tertium Auerr. 3. coll. 41. duo de ver-tigine notatu digna scribit. Primum est, na-turaliter visum & alios sensus affici ab obie-ctis externis; non esse tamē impossibile, quin etiam quandoq; moueatur sensus ab internis obiectis. Alterum quod dicit Auer. est, homi-nes vertigine tētatos propterea in terram ca-dere, quoniam ex perseuerantia vaporum fit multum mala intemperies in cerebro, ppter quam in terram cadunt. *Quomodo in vertigine videantur omnia verti in gyrum.*

Primum quod dicit Auerr. est quidem ve-rissimum, sed parum docet. Secūdum autem duplici ratione veritatē non habet: vna, quia intemperies fit longo tempore, vt alias docui vos; casus ad terram in vertigine fit repente: ea propter non potest hoc symptoma ab in-temperie pficisci: Alia ratione falsa est Auer. sententia, quoniam si ab intemperie cerebri fieret casus, non ita cito solueretur, quoniam intemperies longo tempore contracta non statim soluitur, sed longo tempore. *Auerr. non satisfacit.*

Cur vertiginosi cadant. Quamobrem multo satius est, dicere, ver-tigine tentatos cadere in terram, quoniam ex confusione spirituum facultas motrix peni-tus impeditur, quo minus possit distribui per vniuersum corpus, siquidem, vt dicit Gal. 3. de loc. aff. 7. spiritus sunt instrumenta deferē-tia in corpus motū & sensum. Cur autem vi-deantur omnia verti in gyrū, ratio proposita est ab Alex. 2. problem. 67. & à Cassio in probl. med. probl. 27. quib. in locis scribunt, spiritus visorios in orbem rotatos in cerebro trāsmit-tiita motos vsquead pupillam, vbi eum fer-uent motum illum, quem adepti sunt in ce-rebro, indicat facultas omnia externa eodem pacto moueri. Atque hæc de causis internis immediatis.

Causa mediata. Causæ mediatæ vertiginis sunt imprimis temperamenta & ætas. Dicebat enim Auen-zoar, eos, q calido sunt cerebro, maxime ver-tiginibus tentari. Et de ætate scriptum est ab Hip. 3. aph. 31. senes maxime omnium ob æta-tem tentari vertigine, quemadmodum etiam exemplis comprobatur.

Causæ internæ præternaturales. Causæ vero internæ præternaturales sunt febres aliquæ, vt habetapud Hip. 4. de acutis 42. Sunt etiam varii affectus corporis, vt ven-triculi imbecillitas & cruditas, iecinoris itē-men sus feruor, vteri variæ affectiones. Adhæc hæmorrhoides vel nimium suppressæ, vel ni-mium fluentes. Sic quoque menstrua itē moderata aut imminuta faciunt vertigines; & tandem omnes euacuationes siue sint na-turales, vt euacuationes criticæ: siue artificia-les, vt quæ fiunt per pharmaca; causæ sunt vertiginis. Nam Theoph. in lib. de vertigine, & Alex. 2. problem. 33. docentes, quomodo à pharmacis vertigines inducantur, dicebant inter alia, eos, qui purgātur, vertigine & con-fusione mentis ita tentari, vt non possint nu-merare trabes, nisi postquam perfecta est & consummata purgatio.

Inter causas externas à Cælio Aur. lib. 1. de diut.

Causa externa.

diut.paſſ.cap.2.reponitur tempus veris & hy-
emis.Hip.quoq; li.3.aph.vlt. inter cauſas ex-
ternas vertiginis connumerat auſtrinas tem-
peſtates. Somnus & vigiliæ, ſi immoderata
ſint, vertigines inducunt, id quod etiam præ
cæteris facere poteſt otium conſummatum.

Præterea percuſſio capitis hoc facit. Nam
exemplum habetis apud Hip.5.epid. vbi nar-
rat virginem Nerei percuſſam in capite ab a-
mica, manu expanſa ſtatim incidiſſe in verti-
ginem tenebricoſam. Sic motus capitis in gy-
rum vertigines facit. Cuius rei dum cauſam
Caſſius notatur.
afferre vellet Caſſius problem. cit. dixit hoc
contingere, quoniam humores oculorum in
orbem mouentur. Sed pace huius medici, hęc
non eſt vera ratio, cur per hunc motum ver-
tigo oriatur: ſiquidē humores oculorum, vt
vidiſtis, in anatomia vſque adeo arcte ambi-
Auic. ſententia.
untur à propriis tunicis, vt minime loco mo-
ueri poſſint, & propterea multo melius dixit
Auic. & alii, fieri vertiginem in his, quoniam
moto capite mouentur humores & ſpiritus
inordinate, ita, vt in gyrum circumlati verti-
ginem producant.

Præterea aſpectus rerum in gyrum mota-
rum, aſpectus locorum profundorum, & a-
ſpectus intentus cuiuslibet rei, vertiginē in-
ducunt. Quorum omnium ratio luculentiſſi-
me explicata eſt à Theoph. lib. cit. Nam res in
orbem motæ propterea vertiginem faciunt,
quoniā ſpiritus viſorii ab hoc obiecto ſimili-
ter mouentur, qui p partem poſt partem cō-
municantes hunc motum ſpiritib. & humo-
ribus cerebri, vertiginem faciunt. Et ob hoc
ſcribit Theoph. nautas, vbi ſciunt aliquem
tentari faciliter vertigine, obuelare ipſi ocu-
los, ne aut aſtra dum mouentur, aut fluctus
maris intueatur. Id quod faciunt etiam illi in
iumentis, quæ rotas in orbem ducunt.

Aſpectus rerum profundarum.

Cur autem aſpectus rerum profundarum
vertiginem pariat, adfert cauſam idem The-
oph. quod ſpiritus viſorii, vbi res profun-
diſſimæ ſpectantur, in immenſum proten-
duntur, vnde, cum non poſſint firmi perſe-
uerare, in tanta ſpatii longitudine, fit vt titu-
bent, & quaſi tremāt: ac propterea huiuſmo-
di tremor radiorum communicatus per par-
tem ſpiritibus cerebri eos ſimiliter mouet. Et
huius euentus cauſa explicata mirum in mo-
dum facit pro illis, qui putarunt viſionē fieri
per extramiſſionem radiorum.

Aſpectus rerū intentus.

Cur denique aſpectus intentus rerū verti-
ginem inducat, ſcribit Theop. ideo eſſe, quo-
niam in huiuſmodi intenta inſpectione ſe-
gregātur res leues & graues; at in huiuſmodi
ſegregatione oritur turbulentus ille motus
in cerebro, qui vertigo eſt.

Præterea nimia venus maxime omnium
vertigines facit, & præſertim in ſenibus. Sic
nimia adſtrictio, nimia corporis repletio, cra-
pula, vini meracioris vſus, inter has cauſas nu-
re à medicis recenſentur. Inter cibos legumi-
na omnia, piſtaciorū genera, præſertim vero
vſus lolii vertiginem manifeſte & vehemen-
ter inducunt.

Sunt quoque aliqua venena, quæ à Nican-
dro debent vertiginem inducere, cuiuſmodi
eſt morſus viperæ, aconitum, cicuta; opium
etiam maxime vertiginem facere poteſt. Nec
dubitare de hoc debetis, quod dictū ſit à ca-
lore potiſſimum fieri vertigines, cum tamen
hæc venena frigida ſint; quoniam etiā ſi effi-
cienter & primario non faciant vertiginem,
faciunt tamen tum, quia materiam generati-
oni vaporum ſubminiſtrant, tum maxime,
quia facultates omnes, & præſertim cerebri,
ita hebetāt & tardant, vt non poſſint deinde
flatibus & humoribus vllo pacto reſiſtere.

Signa. Diſtinctiua.

Scribit Gal.3.aph.17.& in lib.q inſcribitur
Introd. vertiginem proxime accedere ad epi-
lepſiam & Apoplexiam. Scribit etiā Aretæus 1.
de chronicis 3. vertiginem ſæpe coniungi cū
cephalæa, ita, vt neceſſarium ſit, habere ſigna
aliqua, quibus vertigo diſtingui poſſit à ſimi-
libus affectibus. Et propterea Cæl Aurelia-
nus & Auic. nonnulla ſigna propoſuerunt,
quibus fit hęc diſtinctio. Primum enim verti-
go illud habet, vt fiat ſine ſtrepitu, ſine cla-
more, ſine vlla conuulſione & ſine perfecta
priuatione motus & ſenſus. Contra aūt apo-
plexia & epilepſia. Nam apoplexia adimit ex
toto ſenſum & motū: epilepſia fit cū ſtrepitu,
cū clamore, cum conuulſione; & ſemper ęgri
in terram cadunt.

Scribit Auicen. vertiginem eſſe tempora-
riā. Sed niſi per tēporanea intelligat momē-
taneam affectionē, certe falſum eſt quod ſcri-
bit Siquidem vertigo repente & ſubito fit.

Diſtinguitur etiā vertigo à Cephalęa, quo-
niam in Cephalæa, tametſi adſit interdum
quædam confuſio, & oculorum obtenebra-
tio, adeſt tamen ſemper dolor, quod quidem
non reperitur in vertigine, vt propter hoc
iure Cæl. Aurel. damnauerit eos, qui definie-
bant vertiginem dolorem eſſe.

Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica vertiginis fere à nullo
medico ſunt propoſita, & ratio eſt, vt puto,
quoniā hic affectus ſatis perſpicuus eſt; ſiqui-
dem id præcipue habet, vt videatur omnia
verti in gyrum, vt obſcurentur oculi, & vel
cadant in terrā, vel proxime accedant vt ca-
dāt. Cæterum, quia, vt intellexiſtis, alia verti-
go fit per conſenſum, alia fit per eſſentiā: quæ
fit per conſenſum id habet, vt ſit abſque vlla
capitis inſigni affectione. Præterea neq; con-
tinua eſt, neque etiam admodum frequens.

Ventriculi. Vteri.

Quod ſi fiat ventriculi vitio, cognoſcitur
nauſea, vomitu, inappetentia, amarore oris,
& magis læduntur ſtomacho repleto, quam
ſtomacho inanito. Si fiat ppter vitium vteri,
cognoſcitur, quia mulieres præter vertiginē
habent quoque alias manifeſtas affectiones.

Et

Et vt vno verbo dicam, quæcunq; pars communicet vertiginē, cognoſcitur ſemper propriis & peculiaribus ſignis. Ea, quæ fit per eſſentiam in capite, ſi fiat à cauſis externis, cognoſcitur potiſſimum relatione vel ægrotātium, vel adſtantium. Si fiat à cauſa interna, cognoſcitur, quia ſenſus omnes obtuſi ſunt, grauitas perpetua eſt in capite, & ſemper ante oculos aliquid obuerſatur, & frequentiſſimè accedunt vertigines.

Paulus Ægin.li.3.c.12.inter alia ſigna huius generis affectus nominat ſoporem. Sed cum à nullo alio ſcriptore hoc ſignum pponatur, ſemper ſuſpicatus ſum, Pauli contextum eſſe mendoſum: & vbi legitur in codice Græco κάρος, id eſt ſopor, legendū eſſe βάρος, id eſt grauitas. nā facilis fuit error mutatione vnius litterulæ. nam Gal.3. de loc. aff. 8. omnes alii po-nūt inter ſigna vertiginis eſſentialis grauitatē capitis: imo vero Aretęus loco cit. ſcribit, grauitatē capitis eſſe veluti ideam vertiginis.

Cæterum, quia vertigo eſſentialis à pluribus cauſis proficiſci ſolet, ſi fiat à pituita, cognoſcetis, quia grauitas adeſt, inappetētia, carētia ſitis, hebetudo memoriæ & ſenſuū, nec non, quæ obuerſantur ante oculos, alba ſunt. Si fiat à flaua bile, cognoſcetis capitis colore & flauitie, ſiti, oris amarore, & quæ videntur ante oculos flaua ſunt.

A melancholia. Si fiat à melācholia cognoſcitur grauitate, timore, mœrore, inſomniis funeſtis, & quæ apparent ante oculos nigra ſunt. *A ſanguine.* Si efficiatur à ſanguine, cognoſcitur grauitate, propenſione ad ſomnum, vultus rubore, & rubore eorum, quæ apparent ante oculos. Nam ſcribit Hippo.2. de morbis, vertiginem fieri quotieſcunque ſanguis impetu quodam rapitur in faciem.

Prognoſtica. Progn. Omnis vertigo ſi frequenter contingat, minari ſolet, futuram eſſe aut apoplexiam aut epilepſiam: vt ſcribunt Auic. & Cæl. Aurel. Sic etiam vertigo minatur apoplexiā, quoties fit cum ſtupore antecedente alicuius partis. Et Hip. in Coacis prænotionibus ſolebat dicere, vertiginem in hæmorrhoide parum apparente modicam ſyderationem ſignificare. 2. prorrhet. etiam ſcribit idem Hip. q ſi vertigo contingat in morbis diuturnis, malum eſſe difficile curatu & furioſum eſſe.

Habet tamen vertigo illud, q ſi poſt ipſam ſuccedat dolor capitis, ſignum bonūm eſt, eo, quod vapores & humores, qui ventriculos cerebri obſidebant, eos dereliquerunt, & adhæſerunt membranis.

Cæl. Aurel. 1. de diut. paſſ. 2. ſcribit, vertiginem minimè ſaluti noxiam eſſe, neq; vertiginoſos perire, niſi forte fortuna cadant vel in præcipitia, vel in puteos, quaſi velit ſignificare, vertiginē ſuapte natura nō eſſe exitialē.

Cæterum videtur colligi contrariū ex Gal. qui 3. aph. 17. cum ſcribat, vertiginem proximam eſſe apoplexiæ: videtur ergo docere voluiſſe, periculoſam eſſe, cum & apoplexiæ & epilepſiæ ſint periculoſiſſimæ.

Idem Gal. 4. de acutis 42. ſcribit vertiginē mediam eſſe inter affectus ſalutares & lethales. Ex quo colligitur, vertiginem non ita ſalutarem eſſe, quemadmodum dicit Cælius. Reſpondeo, vertiginē, vt habetur apud Aretæum, duplicem eſſe, aliam recentem, aliam vetuſtam.

Recens, quantum ſit ex ſeſe, caret periculo: vertigo vetuſta non caret prorſus periculo: non quidem quod ipſa lethalis ſit, ſed quia vertigo perſeuerans ſemper conuertitur in aliquem morbum exitialem.

Nam quæ fit à pituita, conuertitur in epilepſiam & apoplexiam; quæ fit à bile, conuertitur in phrenitidem, quæ fit à melancholia, conuertitur in furores & in maniacas affectiones, adeo vt vertigo pertinax ſemper in aliquem affectum conuertatur. Et ad hoc reſpiciens Gal. docuit vertiginem ex toto non eſſe periculi expertem.

Curatio. Dicebat Cæl. Aurel. curationem vertiginis & ſpecie & genere eandem eſſe cū curatione Cephalææ. Sed multo melius ſenſerūt alii, qui & cephalææ & vertiginis diuerſas curationes inſtituendas putarunt. Itaque curatio vertiginis duplex eſt, alia in ipſo paroxyſmo, alia vero extra paroxyſmum. *Curatio.*

In paroxyſmo duo ſcopi debent eſſe propoſiti: vnus, vt vapores, vel humores, vel vtrique à capite diligenter & cito reuellantur. Alter ſcopus eſt, vt iidem vapores & humores diſſipentur. Pro primo ſcopo vtiliſſimæ ſunt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ ſiccæ: quæ ſemper partibus inferioribus, hoc eſt, coxis & cruribus adhibendæ ſunt. Præ cæteris conueniunt ſuppoſitoria & clyſteres acres. *In paroxyſmo.*

Pro diſcutiendis vaporibus & humoribus in acceſſione ſolent fieri varii ſuffitus. Et ipſe ſoleo frequenter hoc vti: *Suffitus vapores & humores diſſipans.*

℞. Aq. betonicæ vel communis. ℔. ſ.
Aceti, ℥. iij.
Aniſorum. P. j.
Verbenacæ. P. j. ß.
Bulliant ſimul, & fumus attrahatur per nares à patiente.

Nam huiuſmodi ſuffitus vim inſignē habet diſſecandi & ſtatim diſſipandi vapores & humores, qui inducunt vertiginem.

Marcellus etiam proponit quoddam remedium, quod ego expertus ſum prodeſſe. Nam accipitur miſy, & teritur diligenter, deinde aceto maceratur, atque ita maceratum apponitur inſtar emplaſmatis temporibus, necnon poſt aures. Nam habet vim inſignē hoc medicamentum diſſipandi vapores vertiginis auctores. *Emplaſma temporum præſtātiſſimum.*

Dubitatum eſt, vtrum in acceſſione vertiginis liceat ſanguinem mittere, Nam Oribaſ.

& Paulus

De vena sectione.

& Paulus omnino negāt: & opitulari his videt Gal. q 2. prorrh. 31. dixit vertiginem maxime hebetare vires, vt videatur perniciosum sanguinis missione adhuc magis vires debilitare.

Contra Rhases laudat, vt sanguis mittatur ab auribus, hoc est à loco, qui est circa aures. Dicendum est, in vertigine recenti, & quæ nō fit à sanguine, omnino abstinendum esse à sanguinis missione. Si autem fiat à sanguinis copia, & malum sit pertinax atque vetustum, licere sanguinem mittere eo pacto, quo dixit Rhases.

Curatio extra paroxysmum. *Diæta.*

Cæterum, extra paroxysmum scopus propositus esse debet, vt prospiciatur, ne paroxysmus redeat, quod opus cum sit præseruatorium, omne studium eo est conferendum, vt causæ omnes effectrices vertiginis remoueantur. Pro quo obtinendo in primis necessaria est diligens victus ratio. Nam debet imprimis eligi aër purus, temperatus, potius siccus quam humidus, fugiendus autem est omnis aër nebulosus, austrinus, fœtidus, vitandus est solus aspectus rerum, quę vertuntur in gyrum, aspectus præcipitiorum, nihil intente videndum est.

Quod ad somnum pertinet, Aretæus consulit, vt neque nimium dormiatur, neque nimium vigiletur, præsertim vero fugiendus est omnis somnus à cibo. Ad hæc exercendum est corpus moderate.

Sed fugiendi sunt cursus & motus in gyrū. Et, quod monebat Gal. 5. de tuend. val. 3. magnopere fugiendus est motus ille omnis, qui fit capite ad terram inclinato. Vnde Aretæus iure damnauit pro vertiginosis ludum paruæ pilæ. Fugiendæ sunt immodicæ curæ, immodica studia, immodica venus: fugiendæ sunt repletiones omnes & cibi & potus. Sique aluus adstricta sit, procurandum est, vt fiat lubrica, vel leni aliquo medicamento, vel quod vtilius est, acri clystere.

A vino abstinere oportet vertiginosos, & præsertim à vino crasso & generoso. Loco vini optima est aqua cocta cum coriandro vel aniso, aq. mulsa. Ex cibis fugiēdi sunt omnes, illi, qui crassi sunt, difficiles coctu, qui flatus gignunt: & pręsertim, qui caput ipsum male afficiunt. Vnde non possum laudare Aretæū, qui scribebat, vertiginosis maxime conuenire dactylos, siquidem, vt habetis apud Gal. 2. de comp. sec. loca. dactyli ꝓprietate quadam caput maxime lædunt, vt propter hoc nullo pacto videantur conuenire vertigini.

Instituto victu, deinceps cogitandum est, vtrum vertigo sit essentialis, an per consensum. Et si essentialis, considerandū est, à quonam humore efficiatur. Et quia præter victū

Vena sectio.

in omni vertigine duo alia remedia in vsum veniunt, & Chirurgia & pharmacia; primum videre oportet, vtrum in curatione vertiginosorum conueniat sanguinis missio. Nam ex vna parte non videtur conuenire: quoniā, vt dicit Gal. 2. porrhet. 38. in vertigine vires semper infirmæ sunt, & propterea non videtur conuenire hoc remedium, quod requirit vires validas.

Præterea vt habemus apud Rhasin, vertigo maxima ex parte affectus frigidus, ideo nō requirit hoc remedium. Ex altera parte scribit Gal. 6. de tuenda val. 12. vertiginem esse affectum magnum, sicut & epilepsia. In affectu magno conuenit magnum remedium, quale est venæ sectio. Præterea idem Gal. li. de ven. sect. cap. 10. scribit, sese in vertiginosis consueuisse semper mittere sanguinem. Et Aëtius lib. 6. cap. 7. ex Archig. sententia, non solū dicit simpliciter conuenire sanguinis missionem, verumetiam conuenire omni tempore, si vires permittant, & nihil aliud prohibeat.

In hac difficultate definiendum est, in vertigine, quæ fit à sanguine, sanguinis missionē conuenire, in aliis autem si humores multum recedant à sanguinis natura abstinendū est, quemadmodum iuuat mittere sanguinem, si non multum recedant à sanguinis natura.

Locus mittendi sanguinis.

De loco mittendi sanguinis Galen. lib. de ven. sect. cap. 22. laudat mittere sanguinē per scarificatas arterias post aures. Idem etiā 3. de loc. affectis 8. & in eod. lib. de ven. sect. laudat sanguinem mittere in epilepsia & in vertigine à crurib. Auicen. 1. tertii, tr. 5. cap. 3. laudat, vt sanguis mittatur à basilica, & vt etiam arteriæ post aures incidātur. In hac difficultate, si corp' sit valde plethoricū, laudo vt prius mittatur sanguis à basilica: &, si sanguis maxime abūdet, in capite etiā mittatur à cephalica: secus autē magnopere laudo, vt sanguis mittatur à venis crurū, & præsertim hoc faciendū est, quando vertigo non est pure essentialis, sed etiam fit per consensum in cerebro.

De arteriotomia.

De arteriis autē incidendis post aures scire debetis, veteres medicos in operationibus chirurgicis maxime valuisse: & omnes nostros longe antecessisse, vt cum callerēt artem incidendi arterias, facile fuit ipsis huiusmodi auxiliū proponere. Nostris temporibus hæc disciplina, & præsertim, incidendi arterias, valde desideratur; ea propter non audeo huiusmodi consilium ita facile laudare.

Illud certe puto, venas post aures aut scarificatas aut incisas, maximum adiumētum adferre; & præsertim, si, quemadmodum monebat Aëtius, huiusmodi remedium adhibeatur post alias euacuationes, & post alia remedia tentata.

Vnum memoria dignum proponit Aëtius, vt in mittendo sanguine spectetur, vtrum vertiginosi facile capiantur hoc symptomate, necne. Quia si facile tententur, omnino sanguis mittendus est pluribus vicibus, eo, quia sanguis confertim missus facile obnoxios vertigini facit cadere in ipsam.

Post

Post sanguinem missum diligenter videndum est, vtrum sit sanguis auctor vertiginis: quoniā vbi fit à sanguine, consilium est Pauli & aliorum, vt diligenter incumbatur compescendo sanguinem, & refrigerando caput, quod quidem fit Oxyrrhodinis capiti admotis. Odore etiam santalorum & rosarū. Marcellus laudabat, vt capiti circumponantur folia vlmi, folia hederę. Vsus etiam psyllii vtilissimus est. Et soleo ego ex psyllio componere tale medicamentum:

Medicamentum ex psyllio.

℞. *Sem. psyllij.* ℥.ß.
Aq. rosarum.
Aq. endiuiæ an. ℥.ij.
Conquassentur diligenter, & abiectis seminibus cum modico sacch. exhibeatur singulo mane horis 4. ante cibum.

Si fiat vertigo vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia, debent primo pręparari humores; deinde præparati debent purgari.

Et quia dixerunt Aretæus & Cælius eandem esse curationem doloris capitis & vertiginis; ea propter, ne vos inutiliter retardem, ea, quæ proposui in vnoquoq; dolore capitis tum præparantia, tum purgantia, illa eadem poteritis exhibere in hoc casu.

Vtrum purgantia exhiberi debeant.

Illud vnum discussione dignum est, vtrum medicamenta purgantia debeant in vertigine vsurpari. Nam Hip. 2. prorrhet. 38. manifestissime docuit, in vertigine non conuenire medicamenta purgantia.

Et Galenus in com. afferens rationem huius rei, dicit esse, quoniam in vertigine semper vires sunt maxime imbecilles. Ex altera parte est Rhasis noster, qui non solum laudauit purgantia, imo vero maxime purgantia ipse adhibuit, vt sunt pillulæ cochiæ.

Dicendum est, id quod colligitur ab Aëtio loco cit. scilicet aliam esse vertiginem vehementem, aliam mitem. Et vehemens alia est contumax & antiqua, alia vero recentior. In vehementi vertigine abstinendum est omnino à medicamentis grauibus, vt etiam mitibus. Et ratio est, quia in hac vertigine semper vires ita sunt fractæ, vt nequeant ferre medicamentorum agitationes. Sed loco medicamentorum in hac vertiginis specie vtendum est clysteribus grauiorib. & acribus. In vertigine non vehementi nec contumace vtendum est medicamentis mitioribus: & in vertigine pituitosa non est transeundum vltra agaricum: in melancholia epithymum solum sufficit, sicut in biliosa Rhab.

Cæterum in ea vertigine, quæ contumax est, possumus vti medicamentis grauibus, vt sunt pillulæ cochiæ in pituitosa, pillulæ de fumo terræ in melancholia, & aureæ in biliosa.

Præter hæc medicamenta deinde in vertigine essentiali deueniendum est ad ea, quæ immediate caput ipsum euacuare & corroborare possunt, vt sunt pulueres, errhina medicamenta, Apophlegmatismi, & Masticatoria. Pulueres, quemadmodum habetur apud Aëtium, inspergūtur supra coronalem commissuram derasam, exempli gratia:

Puluis commiss. inspergendus.

℞. *Lapidis lazuli.*
Pulegij,
Origani. an. ℥.ß.
Caryoph.
Squinanthi. an. ℥.ij.
Terantur omnia in puluerem diligenter, & supra commissuram coronalem inspergantur;

Qui puluis potissimum conuenit vbi vertigo fit à materia viscida & crassa.

Pro errhino inspergantur, multa laudantur: succus anagallidis, succ⁹ radicis betæ, elaterium cum lacte. Hæc enim omnia vel per se ipsa, vel simul commista trahuntur aut infunduntur per nares. Soleo ego parare eiusmodi collyrium:

Errhinon.

℞. *Elaterij gr. iij.*
Nitri gr. v.
Melanthij. ℈.*ij.*
Cum ol. veteri & modico ceræ f. collyrium, & immittatur per nares.

Apophlegmatismi fiunt huiusmodi:

Apophlegmatismus Gargarismus.

℞. *Fol. pulegii.*
Menthæ.
Stœchados an. P.ß. f.
Anisorum P.ß. f. decoctio f. a.
Deinde ℞. *d. d.* ℔.ß.
Oxym. simpl. ℥.*ij. M.* & sæpe cum hoc gargarisetur.

Pro masticatorio autem hoc potest esse in vsu.

Masticatorium.

℞. *Mastiches* ℥.*ij.*
Pulu. Caryoph.
Squinanthi,
Puleg.
Orig. an. ℥.ß.
Ceræ parum. Puluerisanda puluerisentur, f. masticator.

Sed aduertere debetis, sæpe vsu venire, vt & sternutamēta & masticationes prouocent ipsas vertigines. Vnde debetis semper animaduertere, an vertiginosi facile aut difficulter capiantur hoc symptomate, quoniam vbi faciliter capiuntur, semper debetis euitare omnia illa, quæ facile prouocant vertiginē, etiamsi alioqui videantur vtilia esse, pro expugnandis causis.

In curatione vertiginis communissimus scopus est, vt pars, quæ communicat malum, curetur: simulq; vt cerebrum corroboretur. Cæterum quia plures partes sunt, quæ malū cerebro communicant, operæ precium est inprimis diligenter considerare, quæ sit pars præcipua, vnde malum communicetur.

Et quia præ ceteris solet vertigo oriri à vētriculo, optimū est, vt exerceam ingenia vestra in curatione vertiginis à ventriculo. Gal. & Aëtius

& Aëtius putarunt, vertiginem potissimum, & præsertim tenebricosam, fieri à calidis humoribus. Veruntamen, licet hoc frequentius contingat, solet quoq; à frigidis humoribus fieri: & ꝓpterea in primis videre oportet, an à calidis an à frigidis succis vertigines oriātur, à quocunque humore fiant.

Rhases & plæriq; practicantes magnopere commendant vomitum. Et quia huius curationis vis posita videtur in vomitus procuratione, tria breuiter de hoc expendēda sunt. Primum vtrum in vertigine vomitus conuenire possit. Nam Hip lib. de loc. in homine scribit, vbi oculi sunt affecti, minime vomitū conuenire. Sed in vertigine oculi maxime afficiuntur. Itaque non videtur, vomitum vllo pacto vtilem esse.

Præterea Galen. 13. meth. 11. vbi affectus est ventriculus, perniciosum esse ait vomitum: ergo in vertigine à ventriculo nō videtur vomitus conuenire. Quibus rationibus adducti forsan Paulus, Auic. & Auenz. de vomitu in hac curatione nuspiam sunt locuti.

Ex altera parte est auctoritas Hipp. qui 4. aph. 17. scribebat, in tenebricosa vertigine in oris amarore optimū esse, per superiora purgare. Ex quo loco facile colligitur, à prudentissimo sene vomitū in vertigine, imo in vertigine à ventriculo (quia dicit, oris amarore) commēdatum esse. Vt non immerito & Rhases & alii plærique omnibus remediis in hoc casu antepofuerint vomitum.

Pro resolutione dicendum est, cogitādum esse, vtrum æger pronus sit ad vomitum, an potius auersus à vomitu. Si enim sit propensus, certe nullum remedium vomitu efficacius reperitur. Sed si æger à vomitu abhorreat, potius purgationibus quam vomitu agendum est.

Sed quid dicemus ad Hip. & Galenum. De Hip. dicere oportet, affectus oculorum aut pendere à ventriculo, aut à cerebro. Si à ventriculo, vomitus cōfert: sed si à cerebro, plane vomitus inimicus est. Et Hip. quando in loco cit. damnat vomitū in oculis affectis, loquitur de eo, qui essentialis est in cerebro, nō per consensum. Sic & Galen. quando in affectib. ventriculi damnauit vomitum, sermonē habuit de illis, qui ventriculi substantiam occupant, non autem de iis, in quibus vitium est in capacitate & in humoribus potius, quam in substantia ventriculi.

Recta administratio vomitus. Quod si Paulus & Auic. non meminerunt vomitus, id fecerunt, vel quia suppofuere, vel quia breuitatis studiosi, vt Paulus, omnia præsidia minime enumerarunt. Itaque hoc constitutum sit, in vertigine à ventriculo, si propensio sit ad vomitum, ante cætera vomitu esse vtendum.

Sed in ipso recte administrādo duo potissimum obseruanda sunt. Primum est, vt vomitus creetur iis remediis, quæ faciliora sunt, vt ol. cū iure, pēna oleo intincta, oxym. simp. & iure decocto genistæ, decocto anethi. Hæc enim sunt vomitoria faciliora. Et si pituita vertiginem faciat, præter oxym. vti quoque possumus vel succo, vel decocto raphani. Alterum est, vt vbi vomendum est, oculi velo aliquo arctissime vinciantur. Nam sicut nauigantes ad fugiendam vertiginem obuelant oculos, & iumenta etiam, quæ vertunt rotas oculis obuelātur, ne vertigines incurrant: sic vomituri bonum est vt oculos tueantur, ne à vertigine tententur.

Adhæc vtile est, priusquam vomitus incipiatur, vt secūdum commissuram coronalem aliqua remedia adhibeantur, quæ vt constrictoria tueantur cerebrum à vaporibus, qui sursum feruntur, ex. gr.

℞. *Myrtillorum.℥.ij.*
Fl. rosarum.℥.iij.
Fl. rubi.℥.j.
Caryoph.℥.ß.
Puluerisentur omnia cum aceto, & modico ceræ f. pasta ac commissuræ derasæ apponatur.

Si vomitus administrari aliquo impedimento nequit, secundum est, vt humores, qui in ventriculo sunt, & vertigines faciunt, purgentur. Sed prius præparandi sunt. Ideo si frigidi sint, præparantur sic: *Præparās in causa frigida.*

℞. *Fol. orig.*
Menthæ,
Polii,
Beton. an. M f. decoct. s. a.
℞. *d. d. ℥.iiij.*
Oxym. simpl.
Syr. de beton.
De mentha an. ℥. ß. M.

Præparati humores sunt purgandi. Rhases pro purgatione laudat pillulas cochias. Sed non defuerūt, qui damnare voluerunt Rhasen, qꝫ pill. cochiæ sint grauiores, quam conueniant in hoc casu. Verum si diligenter cōsilium Rhasis expendant, ꝓponit has pillulas post tentata alia purgatoria. Quamobrem in his casibus in corporibus robustiorib. non sunt damnandæ pillulæ cochiæ. Sed si placeat alio pharmaco vti, poteftis hoc adhibere: *Nam pillulæ cochia conueniāt.*

Purgans.
℞. *Agar. trochisc. ℈.iiij.*
Decocti cordialis cum sena ℥.iiij.
Infundantur s. a. deinde facta diligēti expressione adde:
Elect. Indi maioris. ℥.iij.
Mellis rof. solut. ℥.iij.
M. & f. potus.

Si humores calidi & biliosi fuerint, hūc in modum præparandi sunt. *Præparans in causa calida.*

℞. *Fol. cichor.*
Bugloss.
Portul. an. M. j.
Fol. absinthij ℈.iij. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *d. d. ℥.iiij.*

Syr.

Syr. acetosi simpl.
Rosarum recentis an.℥.j M.

[Purgantia.] Post præparationem purgandi sunt pillulis de aloe, pill. de hiera cũ agar. pill. de Rhab. Pill. Atephargin. accommodatæ sunt in hoc casu. Sed potestis etiam huiusmodi medicamentum ordinare.

♃. *Myrobal. citrin. ℥.j ß.*
Sebesten. num. xij.
Sem. citri. ℥.j.
Fl. cordial. P.j f. decoct. f. a.
Deinde ♃. *d.d. ℥.iiij. Rhab. el. ʒ.iiij.*
Cinam. gr. iij.
Infundantur omnia f. a.
Deinde *Facta express. adde Syr. ros. solut. ℥.ij.*
Diaphænici ℥.ij M. & fiat potio.

Postquam euacuati sunt humores, ventriculus, vnde malũ oritur, omni diligentia corroboretur cum internis tum externis remediis. In causa frigida intus conueniet Ther. antiqua, Diaspol. Arom. rosi. externa autem accommodata est hæc inunctio:

♃. *Ol. mastichini.*
Caryoph.
Nucis mosch. an. ℥.ij.
Ol. de absinthio. ℥.ß.
M. omnia, & cum modico ceræ f. linimentum.

In humoribus calidis intus conuenit sacch. rosar. antiquum, confect. diarrh. abbatis. Foris, sequens inunctio:

[Inunctio.] ♃. *Ol. ros. omphac.*
Mastich. an. ℥. ß.
Pulu. coriandrorum.
Corall. rub. an. ℥.j.
Ceræ parum. M. fiat linimentum.

[Cauteriorũ vsus efficacissimus.] In vertigine omni præter cætera auxilia obseruaui magnopere conferre cauteria cruribus affixa. Et licet proprie conueniant, vbi vertigo fit aut à liene, aut à iecore, aut ab vtero: obseruaui tamen etiam in ea, quæ fit à vẽtriculo, cauteria vel ambobus cruribus, vel vni saltem affixa, esse admodum salutaria.

CAPVT XII.

De Likanthropia.

IN hoc genere symptomatũ ad corruptam imaginationem pertinentium, est postremo loco alter affectus, qui tribus nominibus à Græcis nuncupatur.

[Nomina.] Vocatur modo λυκάων, modo λυκανθρωπία, modo κυνανθρωπία. Arabes vocabulis multò asperioribus vtuntur. Nam appellant modo contutum, modo Corrum. Rhases appellauit hunc affectum ereos. Sed nescio quo spiritu, nisi hæc vox sit male ad nos translata.

[Descriptio.] Est autem hic affectus ægritudo quædam, in qua homines putant & imaginantur, sese vel lupos, vel canes esse: ac propterea latrant, discurrũt, nocte vagantur, sepulchra perquirunt: & quod magis horrendum est, etiam cadauera corrodunt. Et volo vos hoc loco nonnulla hac de re, quæ apud scriptores legũtur, docere. Nã Herodotus in Melpomene scribit, populos quosdã, Nephros vocatos, quotannis fieri lupos, & postmodũ redire homines. Id q; etiam de aliis narrat Plin. lib. 8. c. 22.

Et quanquam fabulæ sint, homines fieri lupos: semper tamen ego putaui, & alios, qui hac de re testati sunt, non ex toto falsum dixisse: quandoquidem fieri potest, vt variæ gẽtes simili morbo sint tentatæ: adeo vt occasionem dederint, fingendi transmutationem in lupos. Et sic quoque intelligendum esse Pausaniam, cum lib. 6. Ilia. scribit, Demarim quendam pugilem 10. annis fuisse lupum, & deinde hominem rediisse. Nã verisimile est, virum illum laborasse quotannis hac ægritudine, ita, vt fuerit existimatus lupus. Et forsan non est à ratione alienum, existimare mutationem illam Nabuchdonosoris in bouẽ, & in feram, non aliud fuisse, quam huiusmodi ægritudinem.

[Locus affectus.] Lykanthropia affectus est præter naturam, est symptoma in genere actionum imaginatricis deprauatarum. Locus affectus est cerebrum, secũdum anteriores partes, & morbus nullus alius est, quam intemperies cal. & sicca. Causa a. immediata huius intemperiei est humor melancholicus combustus & fœdus, vnde intelligere potestis, cur tam varia symptomata & mõstrosa in hoc morbo cõspiciantur, quandoquidem, vt scribit Arist. 1. problem. 30. humor melancholicus combustus secundum varias sui gradus & secundum diuersitatem dispositionis corporum, varios & mirificos effectus proferre solet.

[Causa mediata. Interna, Externa.] Causa mediata huius mali, sed interna, est intemperies naturalis calida & sicca; ætas virilis, suppressæ hæmorrhoides. Et inter causas externas Aetius lib. 6. ca. 11. commemorat tẽpus anni, vbi scribit, huiusmodi morbum maxime grassari mense Febr. Sed cur potissimum hoc tempore fiant Lycanthropiæ, non ita apud omnes certo est constitutum. Aliqui sunt, qui putant, syderum concursus eo tempore hoc malum inducere.

[Cur mense Febr. potissimum hic morbus grassetur.] Sed, cum Hip. scribat 3. aph. hyeme, & potissimum vere melancholiã dominari, & melancholicos morbos fieri, puto potissimum mense Febr. fieri, quia tũc incipit ver, & præsertim incipiebat tempore Hip. vt propter hoc & feles, & complura alia animalia eo mẽse immani libidine efferantur. Adhæc inter causas externas connumerari potest vita flagitiosa & turpis: siquidem etiam qui referũtur laborasse hoc malo, omnes fuerunt impurissimi homines.

[Signa.] Signa cõplura sunt. Nam qui laborant hoc morbo, interdiu latent domi: vbi tenebræ apparent, statim exeunt, & huc atq; illuc discur-

fantes clamant, latrant, fugiunt obuios, persequuntur sepulturas, oculos habent cauos, colorem vultus fœdum & nigrum, linguam aridam & siticulosam: Postremo habent vlceribus plena crura. Quorum tres sunt causæ. 1. impuritas & grauitas humoris. 2. multitudo motuũ pedum 3. multitudo morsuum, quos patiuntur à canibus, præterquam quod præ stultitia sæpe impingunt in lapides & ligna: vnde ipsis crura franguntur.

Est certe hic morbus horrendus, veruntamen non est exitiosus: imo vero, etsi pluribus mensibus duret; attamen legimus etiam post annos fuisse persanatum.

Curatio. Curatio eadem est, quę maniæ: & propterea de curatione tractabimus in curatione maniæ. Nunc satis est, scire, peculiariter in hoc morbo ab Arabibus & Aetio laudari sanguinis missionem vsque ad animi defectum, eo, quod maxime in hoc morbo formidetur magna aliqua inflammatio, aduersus quam efficacissimum est remedium venæ sectio vsque ad animi defectum, sicut & in magnis doloribus, vt docuit Gal. 1. aph. in fine 23. Præterea laudant Arabes verbera & fustes. Reliqua in curatione maniæ.

CAPVT XIII.

De vitiis ratiocinationis læsæ.

Ratio ordinis. PEractis vitiis læsæ imaginationis, transeundum est ad vitia læsæ ratiocinationis, quę ex Gal. 2. de sympt. cauſ. 2. trium est generum, quoniam ratiocinatio, per quam homo est homo, vel diminuitur, vel aufertur, vel deprauatur. Quæ omnia vitia complexus fuit elegantiss. Celsus lib. 3. cap. 18. sub nomine insaniæ. Vbi ratiocinatio seu discursus diminuitur, vocatur à Græcis μώρωσις & μωρία. Latini appellant fatuitatem, & dementiam. Vbi vero penitus aufertur discursus, vocat ἄνοια: Latini dicunt modo amentiam, modo stoliditatem, sed notandũ est vocari amentiam, propterea quod homo in hoc affectu non sit penitus sine mente, quia esset bellua, sed sic appellatur, quemadmodum ab Arist. dicuntur quædam aues ἄποδες, non quod penitus sint sine pedibus, sed quia habẽt breuissimos pedes: Sic amentes, qui habent parum omnino mentis. Gal. cap. 3. lib. de diff. sympt. inquit hunc affectum esse quasi paralysin rationis. Et, vt puto, Gal. accepit hoc ex epistolis Hip. in quarum vna Abderitani vocabant fatuitatẽ, Democrit. Apoplexiã τῆς διανοίας. Tert. lib. de anima vocat prodigalitatem mentis.

Cæterum quando ratiocinatio deprauatur, fit affectus nuncupatus à Græcis modo παραφροσύνη, modo φρενῖτις. Hæc postrema vitia videntur Arabes complexi sub nomine permissionis rationis.

Verum, vt tota hæc tractatio à me ordine tradatur, primum sermonem faciam de diminuta & ablata ratiocinatione, quandoquidem hi sunt congemini, & differunt tantum secundum magis & minus.

CAPVT XIV.

De fatuitate & amentia.

DIminutio discursus, vt dictum, est fatuitas. Videtur tamen cõtrouersum, quid proprie sit. Nam Gal. 2. prorrh. com. vlt. manifestissime monstrat, fatuitatem esse affectum pręter naturam carentem delirio. Contra a, Paulus Ægin. lib. 3. ca. 11. tradit esse affectum, in quo læditur ratiocinatio & memoria, vt non videatur hic affectus prorsus esse absque delirio. *Fatuitas quid.*

Vt tollatur hic nodus, confugere oportet ad Aetium, qui lib. 6. cap. 22. scribit duo esse genera fatuitatis: aliud, in quo ægri debiliter quidem discurrunt, sed consequentia & ordinata dicunt & faciunt, atq; hanc esse μώρωσιν proprie: aliud esse dicit, in quo ægri non solum debiliter discurrunt, verumetiam neq; dicunt neque faciunt consequentia & ordinata; sed confuse & absque vllo proposito loquuntur & operantur. Atq; hunc affectum dicit Paulus vocari à Græcis λῆρον. Vnde, quã do Gal. scribit, fatuitatẽ esse sine delirio, loquitur de prima specie, sicut Paulus loquitur vel de ambobus generibus vel de postremo. *Genera fatuitatis duo.*

Amentia vero est affectus, in quo homines vsque adeo carent discursu & mente, vt videantur puræ pecudes. Atque huiusmodi affectus interdum morbosus est, interdum non. Nã reperiri dementiam non morbosam, præ cæteris docuit Hip. 4. epid. in casu cuiusdam, quem scribit fuisse fatuum: modo non morbosum: huius generis apud veteres habentur populi Thraces, quos dicit Arist. 75. probl. 3. nesciuisse numerare, nisi vsque ad quatuor. Et huiusmodi etiã fuit nescio quis stupidus & bardus, quem scribit Athenæus ignorasse, quot pedes haberet. Fatuitas igitur & amentia sunt symptomata in genere actionis discursiuæ, diminutæ & ablatæ. *Amentia quid.* *Genus symptomatis.*

Locus affectus est cerebrum secundum se totum. Nam scribit Gal. 3. de plac. 4. nec non 3. de loc. aff. 4. eos, qui parum mẽtis & discursus habent, à populo vocari excerebratos. Et hodie etiã à vulgo dicuntur esse sine cerebro. *Locus affectus.*

Morbus est intemperies frigida; cui, vt dicunt Arabes, interdum coniungitur siccitas, interdum humiditas, interdum vero vapores seu flatus. Nam esse intemperiem frigidam, pter alia loca habetis locupletissimum testẽ Gal. q. 4. de præsa. ex pulſ. 8. scribit frigiditatis cerebri symptoma inseparabile esse fatuitatem; nõ ꝙ frigiditas cerebri semper inducat fatuita- *Morbus à quo dependet.*

fatuitatem;sed quod, vbi est fatuitas, semper necessario cerebrum frigidum est.

Sed dicet aliquis ingeniosus, nonne Arist. 2.de part.animal.2. scribit sanguinē calidum & crassum facere ad robur corporis, sanguinem autem frigidum & tenuem conferre ad ingenium & perspicacitatem? ergo si verum est hoc,non est verum, frigiditatem cerebri afferre semper fatuitatem. Dicendum frigiditatem dupliciter posse cerebro contingere, vel commoderatā, & siccitati cōiunctam vel immoderatam. Si commoderata & siccitati coniuncta est,bonitatem ingenii facere solet: atq; ita locutus est Arist. cæterum, immoderatum frigus secus facit, eo, quia torporem quēdam animo humano obducit,merito cuius efficitur tardus & impotens ad operandū.

Philosophi putarunt, fatuitatem quoque posse induci à sicco & à nimio calore,spiritus consumente:Sed puræ nugæ sunt. Nam,etsi Auenzoar lib.primo,tractat.nono,capite decimo sexto afferat, interdum siccitatem immoderatam officere mentis operationibus; attamen non propter hoc asserendum est, læsionem factam à siccitate esse fatuitatem, sed aliquam aliam læsionē. Pari pacto falsum est,à calore spiritus consumente posse induci fatuitatem.1. quia huiusmodi calor prius inflammaret cerebrum quam fatuitatem induceret, quod si post inflammationem cerebrum quandoq; remanere potest frigidum, & consequenter fatuitatē inducere,non propter hoc dicendū est, fatuitatem induci à nimio calore, sed potius à frigore: quippe cum non à calore præterito producitur fatuitas, sed ab illa frigiditate, quæ relicta est post inflammationem,vt quomodocunq;res capiatur,illud verissimum sit, nunquā fatuitatem & amentiam ab vllo alio cerebri intemperamento, quā ab immēsa frigiditate proficisci.

Causæ internæ. Causæ internæ fatuitatis & amentiæ sunt frigidi humores, siue sint pituitosi siue melancholici. Post humores sunt causæ harum affectionum inprimis temperies corporis, quippe cum exploratissimum sit, facile euadere fatuos & desipientes eos, qui frigido sunt temperamento.

Ætas quoq; inter has causas recensetur;siquidem,vt scribit Aetius loco cit. senes capiuntur ea fatuitate, quæ vocatur λῆρος, iuuenes autem ea, quæ vocatur μώρωσις. Sexus quoq; aliquid facit ad generationem huius mali;eo, ꝙ mulieres magis, quam viri tentantur hac ægritudine. Ex causis internis præter naturam nominatur ab Auenzo. libr.1. tract. 9.c. 16.euacuatio nimiā sanguinis,siue sit spontanea siue artificiosa.Idem etiam lib.2 tract.3.c. 1.scribit priuationem testiculorum maxime conducere ad inducendam desipientiam.

Sed hoc in loco dubitari potest, vtrum hic morbus hæreditate contrahi possit,& vtrum fieri possit per consensum. Quod ad primum, ego statuo,hanc ægritudinem necessario aut frequenter non fieri per hæreditatem, siquidem, quemadmodum cotidie obseruatur, ex parentibus generosis & prudentibus nasci filios insipientes & fatuos,vt relatum est antiquitus de filiis Hippocratis: Sic cotidie exemplis probatur, ex parentibus ignaris & stupidis oriri solertissimos & ingeniosissimos filios:vt parum omnino conferre videatur paterna & hæreditaria dispositio. *Num hic affectus fit hæreditarius.*

Quo ad secundum, habemus apud Hippocratem in fine lib.5.epid. quēdam hydropicum euasisse fatuum, ita vt colligere liceat, posse interdum fatuitatem oriri per consensum à toto corpore.

Sed veritas est, huiusmodi affectū nequaquam per consensum fieri posse. Et ratio est, quia fatuitas non fit nisi ab insigni intemperie frigida cerebri. Iam vero huiusmodi intemperies in habitu est, & consequenter longo tempore acquiritur, vt non possit esse per consensum, sed necessario essentialis sit in cerebro.

Causæ externæ complures & ipsæ sunt:In primis est aer frigidus,& vt dicit Aetius,ventosus & pluuiosus: Aer etiam crassus, vnde qui sunt stupidi & tardi, dicuntur nati sub crasso aere. Nimium otium, nimius somnus, nimia venus, continuæ crapulæ & cruditates hanc fatuitatem facile inducunt: præsertim vero id faciunt cibi & medicamenta admodū refrigerantia,vt est hyosciamus, quem scribit Serenus medicus, vocatam esse herbam insanam,quod homines reddat fatuos, quemadmodū inuenietis etiā ipsam vocari altercum, quoniam valde alteret mentem humanam. *Externæ.*

Signa harū affectionum vsq; adeo manifesta sunt,vt nō sit opus perquirere,siquidem & operationibus, & gestibus, & loquela manifeste patet aliquē carere discursu & ratione. *Signa.*

Est autem omnis fatuitas antiqua & naturalis incurabilis, non tamen exitiosa. Scribit Hip. in coacis prænot.fatuitatē contingētem in febribus significare futuram phrenitidem. Quæ sententia omnino falsa videtur; quoniam si fatuitas oritur ex immensa cerebri frigiditate,quin fieri potest,vt commutetur in phrenitidem,quę est calidissima passio; propterea locus ille intelligendus est non de vera fatuitate, sed potius de desipientia, quæ interdum etiam fieri solet à causa calida.Idem Hipp. 1. prorrhet. text. 31. scribit fatuitatem coniunctam morbo regio, malā esse. Quem locum interpretans Gal. dixit, pro fatuitate intelligendum esse veternum. Sed vtcunque intelligatur,multū absunt a sese,fatuitas vera, & morbus regius:ac propterea placet mihi,vt etiam hoc loco nō vera intelligatur fatuitas. *Progn.*

Curatio fatuitatis & amentiæ communissimum scopum habet, vt cerebrum calefiat: *Curatio.*

 & si

& si humidum sit, vt exsiccetur. Et quia frigiditas vetusta & grauis est, strenue pugnandum est aduersus ipsam. Vnde necessaria est in primis exquisita victus ratio. Aër igitur eligẽdus est calidus, tenuis, odoratus; imo vero odores maxime conducunt in hac ægritudine, musci odor & ambræ, myrrhæ, & omnium aromatum. Vigilare oportet moderate, & corpus exercere moderate.

Diæta.

Abstinendum est, quantum fieri potest, à venere: fugiendæ cruditates & crapulæ. Vinum generosum, tenue, odoratum cõuenit: aromata item conueniunt, vt habetis lib. Actuarii de spiritibus: in cuius 2. volumine diligentissime auctor ille proposuit syluam omnium ciborum, qui ad bonitatem ingenii & prudentiam producendam sufficiant.

Instituto victu diligenter considerandum, vtrum intemperies cerebri sit cõiuncta cum humoribus, an seiuncta. Si enim sit seiuncta, oportet studere medicamẽtis internis & externis, vt cerebrum calefiat. Quare conueniunt extrinsecus capiti lotiones ex vino, lixiuio & vino, ex lixiuio cum aromatibus. Conueniunt & inunctiones temporibus & suturæ coronali, vt est ista:

Linimentũ pro capite.

℞. Ol. nucis myristicæ.
Caryoph. an. ʒ. iij.
Ladani. ʒ. ß.
Galliæ musch. gr. vj.
Cum modico vini f. linimentum, administrandum, vt dictum est.

Potest etiã ex simili materia fieri pila, & gestari intra nares die & nocte, & præsertim nocte. Intus vtilis est Theriaca ãtiqua, Mithrid. confectio, cõfectio Alkermes, cõfectio anacardina. Soleo ego vti etiã simili confectione:

Mistura vtilissima.

℞. Pulu. cerebri gallinacei assati. ʒ. j. ß.
Specierum diamusci dulcis ʒ. ij
Diamarg.
Diatrionpiper. an. ʒ. ß.
Cum sacch. diligenter depurato q. s. fiat mixtura; cuius sumitur singula vice ʒ. j. vel ʒ. ij

Si intemperies copulata sit cũ humoribus, primum videre oportet, an vacuatio vlla sanguinis cõueniat. Et quia diximus, huiusmodi ęgritudinem oriri ab insigni frigida intẽperie cerebri, non videtur vlla sanguinis missio vtilis esse posse; & ideo, nisi aliqua consueta sanguinis euacuatio sit suppressa, omnino abstinendũ est à quacunq; sanguinis detractione.

Vena sectio.

De cauteriis iure quæri posset vtrum conueniant. Et quia certissimum est, vbi abundãt humores frigidi expedire, vt ii continuo euacuentur, propterea laudare soleo vsum ipsorum præsertim in brachiis.

Cauteria.

Quod reliquum est, humores quamprimum præparare opus est hunc in modum:

Præparans humores.

℞. Fol. maior.
Saluiæ.
Stœch. an. M. j. f. decoct. s. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Syr. de cort. citri.
Syr. de Stœch. an. ℥. j. M.

Et aduertere oportet vnũ hoc loco, quod memoriæ mandatum est ab Auer. 3. collect. scilicet, in hac affectione etiam cordi succurrendum esse. Quanquam autem hoc videatur placitum purum Peripateticum, cũ Peripatetici posuerint intellectum in corde: id tamen, quod dicit Auic. in melancholia esse etiã habendam curam cordis, in proposito quoque casu dici potest.

Vbi præparati sunt humores, eos expurgare conuenit. Et in hoc casu cæteris medicamentis anteponendus est pillularum vsus. Vbi conuenient istæ pillulæ:

Purgans.

℞. Pill. aurearum.
De hiera Pachij an. ℈. ij. ß.
Oxym scyllit. q. s. M. & f. pillulæ. v.

Cæterum, quoniam dixi, hunc affectum pertinacissimum esse, minime sufficere solẽt simplices purgationes, nisi repetantur; ideo possunt iterum præparari sic humores:

Præparatio altera.

℞. Rad. pœoniæ.
Angelicæ an. ʒ. ij.
Fol. Stœch.
Maior an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Oxym. scyllit.
Syr. de beton. compos.
De Stœchade an. ℥. ß. M.

Post iterum purgabuntur his pillulis:

Purgatio altera.

℞. Pill. imperialium.
Coch. præpar. an. ℈. ij.
Trochis. alhandal. gr. vij.
Cum melle ros. solut. f. pillulæ v.

Post hanc purgationem veniendum est ad expurgandum caput per errhina. Et inter cætera soleo ego vti elaterio cum cera & Terebinthina hunc in modum:

Errhinum.

℞. Elaterij. ℈. j.
Terebinthi. cypriæ ʒ. ij.
Ceræ modicum. M. & f. collyrium pro naribus.

Præter hæc conueniunt omnia ea, & intrinsecus & extrinsecus, quę nuper proposui, cum traderem medicamenta aduersus fatuitatem ex sola intemperie frigida.

Sunt multa, quæ à proprietate dicuntur conferre ad restituendum intellectum & rationem; vt sunt pulueres omnium pene cerebrorum animalium. Sic etiam smaragdus & saphyrus ad collum gestatus dicuntur conferre ad intellectus perspicaciam; & multa alia, quæ non opus est referre.

A proprietate conferentia.

CAPVT XV.

De Phrenitide.

Sequuntur vitia discursus deprauati: quæ omnia, vt scribit Gal. 2. de sympt. caus. cap. vlt.

vlt. & 3.in 3.epid.comprehenduntur sub vno nomine Paraphrosynes siue delirii: sed quia deliriū huiusmodi duplex est, vel cum febre, vel sine febre: prius de delirio cū febre, quod vocatur phrenitis, secundo loco de delirio, sine febre, quod vocatur Mania, tractabimus. Nā, vt scribit Alex.lib.1.cap.13. omnes in hoc conuenerunt, phrenitidem esse morbum acutissimum & periculosissimum. Verūtamen magna fuit dissensio inter veteres circa naturam, causas & curationem ipsius.

Nomen. Phrenitis enim, vt colligitur ex Galeno. 1. prorrh.text.4. dupliciter apud medicos capitur: quandoq; communiter pro quocunque delirio cum febre, id quod sępissime inuenietis apud Hip. qui in lib. praesertim epid. crebérrimam mentionem facit phreneticorum, cum tamen phrenitis sit morbus rarus. Alio modo capitur proprie. At proprie accepta, vt colligere licet ex Gal. tum 2. de sympt. caus. tum 1.epid.com.2.textu 3. est inflammatio cerebri & membranarum eius, quae inflāmatio lædit insigniter operationes ipsius cerebri. Sed quia hæc delineatio phrenitidis satis rudis est, oportet vt eam diligentius tractemus. Et propterea quatuor de phrenitide breuiter & perspicue tractabo, scilicet quæ inflammatio sit, quæ pars cerebri inflammetur, quomodo hæc inflammatio lędat operationes: demum, quæ operationes in phrenitide lædantur.

Inflammationis triplex acceptio. Inflammatio apud medicos tripliciter accipi solet. 1. accipitur ꝓ qualibet ingēti alicuius partis accensione, quæ alio nomine vocatur φλόγωσις siue accensio. Secundo modo accipitur pro apostemate ex calidis succis orto. Tertio capitur propriissime pro eo tumore, qui fit à sanguine. In proposito casu, cum dicitur phrenitidem proprie acceptam esse inflammationē, minime accipitur primo modo, neq; etiam tertio modo. Quoniam, vt audietis, phrenitis non fit ex puro sanguine, sed ex alio humore, & propterea relinquitur, vt accipiatur secundo modo; siquidem est apostema cerebri factum ex succo calido.

Quæ pars cerebri inflammetur in phrenitide. De parte cerebri, quæ inflammatur, diuersas reperio medicorum sententias. Gal. vt audiuistis videtur existimasse, in phrenitide & inflammari mēbranas, & corpus cerebri. Neque valet, ꝙ scribit Altim.in contextu Gręco apud Gal. scribi, quod phrenitis fiat secundum cerebrum. Quoniam apud Gręcos proinde est, fieri aliquid & in ipso & secundum ipsum. Imo vero idem Gal. 4. de præsag.ex pulf.9. manifestissime scribit, cerebri corpus non posse inflammari, nisi simul inflāmetur tenuis membrana, & ecōuerso: adeo, vt perspicuum sit, Gal. voluisse in phrenitide inflāmari & membranas cerebri & eius substantiam. Alex. Trall. loco cit. dixit in phrenitide inflammari vel membranam, vel cerebrum. Vt, quod dixit Gal. coniunctim, dixerit Alex. disiunctim. Æginetа lib. 3. cap. 6. & Aetius libr. 6. cap.2. videntur putasse, phrenitidem fieri ex inflāmatis membranis. Paulus tamen, qui vidit rei difficultatem, aliquando fieri etiam dixit in inflammato cerebro.

Hoc secuti sunt omnes fere Arabes, & præsertim Serapion: cui illud tribuit Auic. quod voluerit, neque cerebrum, neque ossa posse inflammationem sustinere, de qua re alius locus postulat, vt loquamur.

In hac sententiarum diuersitate confugiendum est ad rei naturam, id est ad modum generationis ipsius inflammationis, qui huiusmodi est, vt sanguis vel copia, vel potius qualitate molestus naturæ eam ad sui expulsionem concitet, quæ cōcitata per partem & post partem mittit sanguinem onerosum ad oscula & fines venarum, vnde exiens huiusmodi sanguis, fertur per alias partes, donec inueniat aliquid solidū, cui adhærens firmetur: vnde postmodum eo firmato, & alio sanguine subsequente, fit tandem tumor, qui inflāmatio videtur. Ex quo videre potestis sanguinē in corporibus cauernosis minime facere tumorē, quia facile elabitur: sed tantum circa partes solidas, quibus inhærēs firmatur. *Inflammatio quomodo fiat.*

Et hoc est, quod volebat docere Gal. 14 meth. 1. vbi scribit, erysipelata minime fieri in partibus intimis, sed tantum in cute; quia sc. sanguis tenuis & biliosus elabitur facile, donec circa cutim firmetur.

Idem etiam voluit Galenus docere 1.epid. 2.73. vbi scribit, fieri deliria, quando bilis per venas cerebri excurrit; fieri autem verā phrenitidem, quando eadem bilis firmata est circa membranas. Itaque & rei natura, & Gal. satis aperte docent, inflammationem hanc, quæ est phrenitis, fieri circa cerebri membranas.

Sed quid dicemus ad Gal. loca, in quibus constituisse videtur phrenitidem fieri inflāmato cerebro & membranis; Dico hoc verissimum esse, quia vt alias docui ex Gal. 4. de præsag. ex pulf. minime potest inflammari membrana, nisi compatiatur quoq; substantia cerebri, & præsertim ea pars, quæ proxima est inflammatæ membranæ. Cur autem hoc potius tribuatur membranis, est, quia vere locus inflammationis est mēbrana, & substantia cerebri compatitur. Vnde Gal. 4. de causis pulf. 14 cōparans inter se Lethargum & phrenitidem, dicit in lethargo magis inflammatum esse seu pati cerebrum, quam membranas, in phrenitide contra magis inflammari membranas quam cerebrum.

Hoc pariter videtur significare voluisse Gal. 1. prorrhet.33. vbi scribit tumultuosas & graues phrenitides fieri, quando bilis firmata est circa membranas: fieri autem quietas atq; hecticas phrenitides, quando bilis diffusa est per vniuersam cerebri substantiā, ita, vt cerebrum

brum instar lanæ cuiusdam totum fit bile infectum & imbutum.

Ergo res se habet sic, quod in phrenitide bilis seu humor morbificus firmatur circa membranas, & paulatim putrescens & incalescens incendium communicat substantiæ cerebri, & propinquæ præsertim. Dicebat autem Aetius in phrenitide mediam partem cerebri esse proprie locum affectum. Cum a. afficiatur in phrenitide cerebrū triplici morbo, nempe intemperie, morbo in magnitudine & solutione cōtinui, quæsitū est a nonnullis, quis in phrenitide sit ille morbus, qui potissimū lędit? Et ne inutiliter detineamini in his dubitationibus, ita constituere debetis præcipuum morbum esse intemperiē, quandoquidem intemperies calida & sicca ea est potissimum, quæ operationes principes lædit. Et vt alia loca Gal. omittam, illustrissimus est locus 8. de vsu part. 13. vbi disputat Gal. aduersus Erasistratum, qui dicit propterea cerebrum humanum nobilissimas operationes edere, quoniam summo artificio factum est, inquit Gal hoc minime verum esse, quoniam etiam cerebrū asini artificiose factum est, veruntamen ignobilissimas operationes edit. Itaq; dicit Gal. cerebrū humanum propterea nobilissimas operationes edit, quoniā nobilissimo temperamento donatum est. Si igitur intemperies cerebri ea est, quæ facit diuinissimas operationes, sequitur, vt quoties huiusmodi operationes depravantur, id fiat, quoniam temperamentū cerebri corruptum est, vt hinc facile vnusquisque colligere possit, præcipuum morbum in phrenitide & primario lędentem esse intemperiem. Cęterum, quoniam diuersa sunt genera operationum cerebri, sequitur postremo loco, vt videam⁹, quæ potissimum operationes lædantur in phrenitide. Gal. 4. de loc. aff: cap. 2. & cū Galeno fere omnes Græci videntur in ea fuisse sententia, vt quandoque solum lædatur imaginatio, quandoq; solum discursus, quandoque vero imaginatio & discursus. Sed puto ego in phrenitide vera semper necessario & primario lędi discursum: quia est affectus mediæ partis cerebri. Et in omni vera phrenitide potissimum apparet error in discursu & iudicio. Illud tamen verum est, fere semper simul cum ratione & discursu offendi quoque imaginationem, sicuti contingit interdum, vt inchoante vera phrenitide appareat tantū læsa imaginatio; quod forsan voluit intelligere Gal. auctor cæteris Græcis eius opinionis, scilicet quod in rudi & inchoante phrenitide lædatur discursus & imaginatio, ita tamen, vt quandoq; lęsio discursus sit vsq; adeo eximia, vt errorem imaginationis obscuret. Causa immediata phrenitidis est, vt audiuistis ex Gal. 4. de causis puls. 14. & 1. epid. 2. 73. bilis, siue potius sanguis biliosus. Sed circa

Quæ potissimum operationes lædantur in phrenitide.

Causa.

Causa immediata phrenitidis.

hanc causam est nonnihil difficultatis, quandoquidē Paulus loc. cit. videtur voluisse phrenitidem fieri etiam à sanguine flagrante in cerebro & putrescente. Præterea Hip. 2. de morbis mentionem facit cuiusdam affectus cerebri, in quo scribit ipsum cerebrū χολᾶν, i. e. bilescere, & addit, huiusmodi morbū non esse lethalem. Circa primum aliqui fuerunt, qui existimarūt, posse Paulum cum aliis conciliari, ꝙ dicere voluerit, non sanguinem purum facere phrenitidem, sed sanguinem bili commistum. Verum hic motus non satisfacit: quādoquidem Gal. 1. prorrh. 1. scribit, vbi in cerebro peccat bilis & sanguis, fieri nō veram phrenitidem, sed potius phrenitidem quandā veluti comatosam. Vnde multo fati⁹ est, dicere, Paulum nomine sanguinis intellexisse non purum sanguinē, sed biliosum & tenuem, aut, si dicere volumus fieri ex sanguine & bile, dicendū est, fieri bile multum superāte sanguinem. Circa secundum, id est, ad locum illum Hip. est dicendum, eum affectum longe diuersum esse à phrenitide quam tractamus, siquidē eo in morbo cerebrum non inflammatur, sed tantum propter bilem incalescit, nisi placeat appellare huiusmodi incalescentiam, inflammationē, quemadmodum existimo fecisse Paulū, qui præter phrenitidē fecit quoq; duo alia capita de inflāmatione, & de Erysip. cerebri, quasi apud Paulū clarissime distinguatur & phrenitis & inflammatio cerebri. Causæ internæ sed mediatæ phrenitidis, sunt complexio calida & sicca, ætas, vt dixit Cæl. Aurel. iuuenilis. Nam Hip. 3. aph. 30. inter morbos illius ætatis recenset phrenitidem, & 7. aph. 80. cuius interpretationem Gal. non habemus, scribit phreniti-dem post quadragesimum annum esse incurabilem: quia propria non est eius ætatis. Prętereа inter has causas, sed præternaturales, recētio est importuna sanguinis vitiosi, & præsertim, fluentis à naribus. Inter causas externas est aer calidus & siccus, tēpus æstiuū. Scribit etiā Alex. 1. probl. 76. in æstate canes rabie tētari q̄ rabies est veluti phrenitis. Et Plut. lib. ꝙ bruta rationē habent, probat canes nō esse prorsus expertes rationis, quia tententur rabie, quæ est veluti phrenitis hominis: quasi canes tententur affectu rationalis facultatis, sicut & homines. Adhęc nimiæ vigilię, nimiæ exercitationes corporis. Et Auenz. dicebat ābulationes sub sole maxime facere phrenitides. Nimia ira, nimia sollicitudo in studiis, vsus vini generosi & meracioris, nec non vsus aq. vitæ vocatæ, maxime producunt phrenitides. Vnde apud gētes, quæ potant aquā vitę, vt sunt Moscouitę, cōplures vidētur phrenitici, ꝓpter vsum huius aquæ & aromatum. Similiter nimius esus cæparū, alliorum, &c, vt tandem dicam, omniū eorum, quæ calida sunt, & caput petūt, inter has causas cōnumerantur

Causæ internæ mediatæ.

Externæ.

rantur, quemadmodum vſus mandragoræ, hyoſcyami, & inter confectiones anacardina confectio ſolet hunc affectum inducere, vt ego quandoq; obſeruaui, cũ in Sicilia eſſem.

Differentiæ. Sequuntur differentiæ, quæ apud varios ſcriptores variè & diuerſæ ſunt ꝓpoſitæ. Methodici duas tantum fecerunt, ſecundum laxum & ſecundum ſtrictum. Gal. vt audiuiſtis, varias fecit differentias ſecundum læſionem imaginationis & diſcurſus. Sed multo melius eſt, diuidere has differentias, vt Gal. 3. de loc. aff. 7. ſecundum diuerſitatem bilis, ex qua efficitur, quoniam interdum fit à bile ſimplici, interdũ à bile deuſta, & propterea alia phrenitis mitior eſt, alia immanior.

Signa diſtinctiua. Signa cognoſcendi phrenitidẽ ſunt trium ordinũ: alia diſtinctiua, alia diagnoſtica, alia prognoſtica. Diſtinctiua neceſſaria ſunt cognitu in hac ægritudine, propterea, ꝙ complures ſunt alii morbi, qui huic ſimiles ſunt. *Vt phrenitis à melancholia & mania diſtinguatur.* Itaque ſigna, quibus diſtinguitur phrenitis à melancholia & mania, vt habemus à Gal. 3. epid. 3. 45. ſunt, quod melancholia & mania, quantũ ſit, ex ſe habent febrem coniunctam, neq; floccos carpunt, quemadmodum phrenetici: neque eam reſpirationem habent magnam etiam tardam.

Quò phren. differat à delirio. Cæterum diſtinguitur phrenitis à delirio, quod oritur ex potu mandragoræ, vel alterci: quoniam in hoc delirio homines magis rixantur, obloquuntur & altercãtur. Imo dicit Scribonius Largus, medicus antiquus, altercum vocatum eſſe ab altercatione.

Diſtinguitur phrenitis à delirio in febribus: quoniam deliriũ febrium non eſt perpetuum, ſed remittitur & augetur ſecundum remiſſionem & augmentum ipſarum febrium. Etſi enim Gal. 1. aph. 12. dicat, in phrenitide febrẽ referre quandam imaginẽ tertianæ: attamen febris eſt continua; & ideo non habet ea incrementa & decrementa, quæ habẽt deliria aliarum febrium. Adhæc deliria febriũ, ſemper ſequuntur ipſas febres: phrenitis plærũq; antecedit vel ſaltem comitatur febrem.

Dignoſcitur à delirio, quod fit ex inflammatione ſepti tranſuerſi, propterea quod in ſepto tranſuerſo dolor eſt circa eam partem, vt docuit Hip. 1. de morbis. Pulſus etiam ſunt valde inæquales, vt eſt 4. de loc. aff. c. 2. diſtinguitur demum à deliriis, quæ contingunt per conſenſum aliarum partium: quod; prout affectus partium communicantium modo augentur, modo remittuntur, ſic modo augetur, modo remittitur delirium, quod quidem minime probatur in phrenitide.

Signa phrenitis futuræ. Sequuntur ſigna diagnoſtica: ꝙ alia indicant futurã phrenitidem, alia pſentem. Futurã præcognoſcere, maxime facit ad præſeruationẽ & curationẽ. Inter hæc primũ illud eſt, ꝙ vbi proxima eſt phrenitis, imaginationes cõtingent turbatæ, vigiliæ aut ſomni perturbati, obliuiones, grauitates capitis, ſpiratio paulatim fit magna & tarda. Addunt Alex. & Rhaſes interdum vrinam ex toto ſupprimi, interdum vero aluum fluere. Præterea vbi futura eſt phrenitis, antecedere ſolet rubor vultus, rubor oculorum, horror luminis, imagines ſolent apparere ante oculos: quod dicit Gal. contingere ob fuligines deuſtas, quæ in caput, & in cerebrum atque oculos feruntur. Poſtremo ſolent iſti, qui corripiendi ſunt phrenitide, feſtucas colligere, ex lectis & pannis. Quinimo ſcribit Gal. 4. de loc. aff. ſeſe præuidiſſe euaſurum phreneticum, quia in affectu quodam colligebat feſtucas.

Hæc itaque ſunt ſigna, quibus Galenus & Arabes putarunt prædici poſſe phrenitidem: quanquã apud Cæl. Aurel. in tract. de phren. inuenitur hoc diſputatum, an haberi poſſint ſigna futuræ phrenitidis.

Signa phrenitis præſentis. Porro, quæ ſignificant præſentem phrenitidem, aut ſignificant eam aut recentẽ aut vetuſtam & conſummatam. Quæ recentem indicant, ſunt omnia, quæ indicãt etiam futurã, ſed multo maiora, præſertim vero eſt perpetuus error mentis. Adhæc exiliunt, vociferãtur, percutiũt pugnis. Vnde vetuſtiſſimus ille Plautus appellabat quendam phreniticũ pugilem. Habent phrenitici linguam aſperã & ſiccam, ſed ſine ſiti, propter mentis errorem: habent reſpirationem magnam & tardã. Et quærens huius rei rationem Alex. 2. probl. 1. dicebat, fieri reſpirationẽ tardã, quia læſa eſt facultas animalis, quæ mouet thoracem, ob quam læſionem veluti obliuiſcitur eum mouere, vnde fit reſpiratio tarda, donec facultas vitalis excitata & coacta excitat animalem, ꝗ poſtmodũ tarditatẽ reſpirationis magnitudine cõpenſat. Præclara certe Ale. explicatio.

Cur feſtucas colligãt phren. Pulſus phreneticorum parui ſunt, & celerrimi. Aluum perpetuo adſtrictam habent: vrinæ albæ ſunt & aquoſæ, quæ interdum turpiſſimas & deterrimas nebulas habent. Lachrymantur oculi, ſanguis interdũ fluit è naribus: Propterea, vt audiuiſtis, febris perpetua eſt. Vultus & caput totum maxime calet: vigilant, feſtucas perpetuo colligunt. Nam imagines illæ, quæ voluuntur ante ipſorũ oculos ob vapores aduſtos, putantur eſſe in ſtragulis & veſtimentis, & propterea eas conãtur euellere & auferre, ſc. errore mentis compulſi.

Caſſius libr. problẽ. med. 61 dicebat, phreneticos robuſtiſſimos eſſe, & longe roburiſſiorum maius eſſe in ægritudine quam in ſanitate. Et certe, Domini, videbitis in actu practico phreneticos ea facere, quæ nõ facerent tres robuſtiſſ. homines. Cur aũt hoc contingat, Caſſius tanquã medicus methodicus tribuebat ſtricturæ totius corporis. Cæterũ Gal. 3. de S. C. 3. videtur totum hoc tribuiſſe caliditati & ſiccitati membrorum. Dicebat enim ſiccitatem corporis maxime facere ad robur.

Sed tametsi à Gal. propofita fit caufa optima, ex parte corporis, eft tamē afferenda caufa agens, quę eft vehementiffimus imaginationis motus. Nam, cum phrenetici habeant maximos animi impetus, & artus ficcos & calidos, fequitur, vt optimo iure robur vfq; adeo ingens præ fe ferant.

Vetuftæ phrē. figna.

Poftremò funt figna, quæ indicant vetuftam phrenitidem, & vt dicit Gal. hecticam. Nam ifti colligant quidem floccos & feftucas, veruntamen non vfq; adeo vociferantur, non feriunt, vix manus attollunt.

Prętereà, vt fcribit Cęl. Aur. faciē cadauerofam & Hipocraticā habent, id eft, oculos cauos, nares acutas, tem pora depreffa, fingultiunt. Nam, cum iis vētriculus quoq; fit magnopere exficcatus, conuellitur & confequēter fit fingultus, qui eft veluti quædam conuulfio ventriculi. Pulfus etiā deficientes funt.

Caufa fingultus in phren.

Et licet interdum æger videatur fic conftitutus meliufculè effe, cum non ita infaniat, nihilominus iam proximus eft morti.

Prognoftic.

Hip.1.progn. 23. fcribit phrenitidem confummatam, in qua ægri feftucas capiunt, effe omnino exitialem. Et nonnulli exiftimarunt ab hac neminem euadere. Veruntamen experientia comprobauit, interdū aliquos fuiffe feruatos, qui feftucas colligebant. Et idem Hip.1.de morbo, vt alias dixi, inter morbos dubios recenfet phrenitidem, ita, vt habeantur figna prognoftica phrenitidis non folum lethalia, fed etiam falutaria. Salutare eft phreniticum rifu abundare: quemadmodum accepimus ab Hip.6.aph.53. cōtra autem phrenitici qui modo ridēt, modo plorant, omnes intereunt. Et Gal.1.prorrh.7. afferebat rationem, quoniam fignum eft huiufmodi phreniticos conuelli. Et Hip. quoque dicit, huiufmodi mutationes ex ploratu in rifum, & ex rixa in quietē, effe malas. Hip.1. prorrh.8. habet hæc verba: In phren. infomnia euidentia: q̄ oratio, cū fatis obfcura fit, magnum laborē attulit & antiquis interpretibus, & Gal. q̄ reiectis aliorum expofitionibus, tandem in hāc fententiam venit, his verbis voluiffe nos docere Hip. quod in illis, qui ægrotāt, fi infomnia fiant confpicua, fignum effe futuræ phrenitidis. Ego autem nunquam potui in hac re Gal. adhærere. 1. quia hæc vox phrenitici, apud Græcos femper fignificat eos, qui actu phrenitide capti funt, vt fi funt phrenitici, vanum videatur dicere, infomnia confpicua portendere phrenitidē. Præterea fi hęc effet illius fententia, p.d. plęrunque falfiffima effet, quoniam videbitis frequentiffime ægros habere infomnia cōfpicua, & nihilominus non euadere phreniticos.

Locus Hip. difficilis exponitur.

Præter experientiam hoc etiam inde cognofcitur, quia & Hip. & Gal. commentaria ediderunt, in quibus docent, ex infomniis ægrorum cognofcēdi & præcognofcendi modum, quod quidem certiffimum argumētum eft, iæpiffime ęgros habere fomnia perfpicua, & nihilominus non euadere phreniticos.

Sed fcio refpōdere Gal. Hippocratem minime loqui de omnibus ægrotis, fed de illis tātum, qui iam funt in initio phrenitidis feu in præuia difpofitione ad phrenitidem. Verum concedamus, Hipp. loqui de his, primo non erit artificiū Hippocrate dignum, docere iam phrenitidem inchoatam præcognofcendi. Præterea dico, huiufmodi inchoatam phrenitidē minime habere poffe infomnia confpicua. Et ratio eft, quoniam inter figna indicantia futurā phrenitidem illud eft potiffimū, vt habeant fomnos maxime perturbatos, imaginationē perturbatā, & vt obliuifcant; quoniam dū inchoat phrenitis, vt alias docui ex Gal. bilis excurrit p̄ cerebrū, necdū fixa eft. In qua excurfione quis non videt neceffariū effe, vt cerebri ftatus fit maxime conturbatus? & confequenter nō poffint fieri infomnia perfpicua. Nam nonne Gal. in eod. comm. fatetur, infomnia perfpicua fieri in ieiunantibus, in iis, qui vtūtur recta victus ratione; in ebriis autē nō fieri perfpicua? Quod fi verum eft, rogo, vtrum, quando bilis excurrit per cerebrū, & vult inchoare phrenitis, an fimile fit ipforum cerebrum ebriis, an potius ieiunantibus? Certe, nemo eft, quin non videat, tunc cerebrū ægrotum debere effe maxime confufum & conturbatum: ac propterea infomnia in ipfis effe nō poffe confpicua.

Auctoris expofitio.

Igitur quod alias docui, repeto, Hip. fiue alium auctorē illius libri nihil aliud velle docere, nifi id, quod fcriptum eft in coacis prę-notionibus, vbi habetur, infomnia in phrenitide perfpicua, bonum. Nam primū, quantum ego puto, fuit vnus & idē auctor & prorrhet. & præfagiorum coacorum. Præterea eft cōfuetudo Hipp. vbi eadem repetit in diuerfis locis, fere femper aliqua addere vel demere. Et polliceor me hoc vobis in innumeris locis demōftraturū, vt nō fit mirandum, fi in coacis prænot. vna vox mutata, & vna addita fit. Adhæc, fi dicamus in phreniticis infomnia perfpicua effe bona, non folū fignū prædictionū erit, verumetiam magnā rationem habet. Si quidem vbi phrenitici incipiunt infomnia cognofcere, & eorū recordari, fignū eft tumultum cerebri iam definere, iam inclinare malū, & propterea bonum effe, id quod apud Rhafin confirmauit Ruffus Ephefius, dicens in phreneticis recordari fignum effe falutare. Itaq; puto ego, fic etiam intelligendam effe fententiam Hip. in coacis, fcilicet in phrē. infomnia perfpicua bonū portendere.

Cęterum, fi phrenitide mulieres prægnantes laborent, mortale eft. Et Galenus 4.aph. 78. teftatus eft, fe neminem phreneticum vidiffe feruatū ex iis, qui vrinas albas & aquofas reddebant. Veruntamen, vt fcribit Cæl.

Aurel.

Aurel. mulieres ſemper minus grauiter & periculoſe ægrotant, quam viri.

Tremores in phrenitide mortales ſunt: & quicunq; pereũt phrenetici, ſemper ſuffocati pereũt. Et nota, quod interdum phrenitici, dum clamant, dum percutiunt, dum currunt, ſtatim mortui concidunt. Et Auic. reddens rationẽ, cur phrenitici moriantur ſtrangulati, inquit eſſe, quoniam facultas animalis facta & corrupta à morbo, ſtatim concidit, adeo vt nequeant mouere thoracem: & conſequẽter impedito & ablato thoracis motu aufertur reſpiratio & cũ reſpiratione vita.

Cur phrenetici moriantur ſtrangulati.

Eſt contradictio quædã inter Cæl. Aurel. & Galenum. Cælius Aurelius lib. primo acut. paſſ. vbi tractat de phren. inquit, multo periculoſius eos ægrotare, qui poſt tertium diem fiunt phrenitici, quam qui ſtatim à principio. Gal. autem tertio in 3. epid. 75. ſcribit, maiori cum periculo ægrotare, qui initio incipiunt eſſe phrenitici.

Modus tollẽdi hanc contradictionem eſt, quod grauitas phrenitidis poteſt duplex cõſiderari, vel ſecundum ſui eſſentiam, vel ſecũdum facilitatem aut difficultatem curandi. Si phrenitis eſſentialis conſideretur, certe, quæ ſit ab initio, grauior & periculoſior eſt: ſi autem ſecundo modo conſideretur, grauior eſt quæ fit poſt tertium aut quartum diẽ. Et ratio eſt, quia cũ iam natura ab antecedente morbo ſit fracta & imminuta; non poteſt ferre ea remedia quæ oportebat, & præſertim ſanguinis miſſionem; ad quem modum locutus eſt Cælius, vt alio modo Galenus.

Vtrum autem neceſſario ſeptima die pereant phrenitici, diſputatũ eſt. Sed modus tollendi omnes dubitationes, & reſpondendi ad omnia loca & exempla Hippocratis eſt, quia phrenitis vel proprie accipitur, vel communiter. Si proprie accipiatur, vera & propria phrenitis nunquã tranſit ſeptimam diem: ſin cõmuniter intelligatur, poteſt etiã ptranſire vigeſimã. Et hoc modo eſt intelligẽdus Hipp. quando narrat, aliquos perduraſſe phreneticos vſque ad vigeſimam diem & vltra.

Curatio.

Curatio. Scopus præcipuus curandi inſpicit intemperiẽ cerebri. Quia etſi tumor quoque lædat, magis tamẽ intemperies, quæ cum calida & ſicca ſit, vnicũ ſtudiũ eſt refrigerare & humectare: quod potiſſimum fit victus ratione, in qua inſtituenda primũ habenda eſt ratio aeris, ex Auerrh. 3. collect. cap. 2. Aer qui contrarius eſt morbo, nimirum frigidus & humidus non ſolum vtilis eſt, verum etiam talis procurandus.

Vtrum autẽ debeat eſſe obſcurus aut lucidus, diuerſitas fuit inter veteres. Sed ſemper mihi placuit ſententia Celſi & Cælii Aurel. qui dixerunt, in parãdo aere phreneticorum obſeruandum maxime, an phrenetici magis alterentur à lucido, an ab obſcuro. Et prout maior vel minor obſeruatur alteratio, ſic magis vel minus aerem lucidum vel obſcurum eſſe faciendum. Certe cubilia phren. debent eſſe libera ab omnibus picturis, quippe quæ maiorem præbent occaſionem inſaniẽdi, ſolent phrenitici magnis motibus corporis agitari, à quibus inſigniter læduntur, propterea debet curare medicus, vt blãde, ſi fieri poteſt, in quiete detineantur, id ſi fieri non poteſt, debent omnino ligari. Et ne offendantur à ligamentis, ſtudendum, vt faſciæ obuoluantur lana. Sic enim multo minus lædi ſolent.

De ſomno ſcribit Celſ. eum non ſolum vtilẽ, verumetiam maxime neceſſarium eſſe. Et propterea ſatagendum eſt, vt vel cibis, vel loturis pedum ſomnus prouocetur: imo, deueniendum & ad opiata. Et hoc eſt quod dicit Galenus in lib. de ther. ad Piſon. cap. decimo quinto, aliquos vſu theriacæ recentis ſeruatos. Aluus facilis & lubrica ſeruãda eſt. Vnde cum non liceat alio ingenio hoc præſtare, ſolemus ſingula quaque die clyſteres infundere, cuiuſmodi eſt hic:

Clyſteris formula.

℞. Hordei. P. j.
Fol. nymphee.
Maluæ an. M. j. ß. f. decoct.
Deinde *℞. d. d. ℔. j. ß.*
ol. viol. ℥. v.
Sacch. rubei. ℥. iij.
Salis ℥. j. M. & f. clyſter.

In febribus bilioſis & vehementibus Oribaſius libr 8. collect. commendabat clyſteres etiam ex aqua pura.

Cibus.

De cibo præcipit Celſus, & prudenter, ne phrenetici vel nimium ſaturentur, vel nimium ieiunent. Siquidem, vt ſcribit Ariſtoteles in libro phyſ. quæſtion. citato apud Athenæum, qui nimium ieiunant, ſolent faciliter excandeſcere. Cibus autem debet eſſe ſuccus vel cremor hordei, cremor auenę. Alex. Trall. loco ſucci auenæ proponit ſuccum citri. Sed nulla eſt ſimilitudo: & vſus ſucci citri valde importunus eſt in hoc vſu. Ac propterea ſemper exiſtimaui, locum illum Alex. corruptum eſſe: & pro voce κιτείου legendum eſſe χόνδρου. Nam χόνδρος eſt far noſtrum. Sic enim Ægineta in phren. laudauit χόνδρον.

Ex herbis conuenit acetoſa, lactuca, endiuia. Fructus omnes dãnantur à Cælio Aurel. & iure, quoniam in phreneticorum ſtomacho aceſcunt. Poſt cibum conuenit vſus ſacchari roſacei, vel vſus lactucæ conditæ.

Potus.

De potu phreneticorũ fuit aliqua diuerſitas inter veteres. Aliqui auſi ſunt vinum concedere: quos Celſus iure damnauit. Nam vt ſcribit Hippocrates libro de aff. int. in nulla mentis perturbatione vinum conuenit. Tral. videtur vinum conceſſiſſe, vbi vires ſint infirmæ, vbi ſtomachus frigidus & debilis eſt, vbi adſunt vigiliæ, vbi apparet aliqua coctio, & tandem vbi febris non eſt vehemens.

Sed

Sed notate hoc etiã in loco errorem subesse in codice Alex. quia οὐκ ἔτι, male transfertur, nondũ, cum transferendum sit, non amplius, quasi dicat tum posse vinum concedi, quando febris non amplius vehemens est.

Ego autem sum huius sententiæ, quemadmodum etiam est maior pars Medicorum, nempe in phrenitide nunquã esse concedendum vinum, nisi ex toto febris sit delata: siquidem vt dicit Hippocrates 1.&3.de morbis, nihil minus conuenit phreniticis, quam vinum & acetum: vt propterea dixerit Cælius Aurelius & Theodorus Prisc. dare vinũ phreniticis esse perinde, ac dare venenum.

Num potus frigida conueniat. De potu frigidæ est quoq; lis: quoniam & Paulus & Alex. & pleriq; alii magnopere cõmendarunt vsum frigidæ in phrenitide, alii vero damnarunt, eo, quod magis exasperentur phrenitici in vsu frigidæ, sed hac in re sequenda est consuetudo, magnitudo febris, & aptitudo corporis. Quoniã etsi phrenitis ratione febris videatur postulare vsum frigidæ, attamen nõ semper natura ęgri illam sustinet.

Securissimus potus phreneticorum est, vel aqua pura cocta, vel aqua extracta à lactuca, aut endiuia, vel aqua hordei. Auenzoar libr. primo tract. 9. c. 14 commendat aquam rosac. cum aqua citrulli, & quarta parte aceti.

Venæ sectio. Post victũ institutum fere omnes medici statim sese conuertunt ad sanguinis missionẽ: quod negotium, quoniam maximi momenti est, de ipso quatuor breuibus tractabo.

Asclepiades contradictor. An conueniat sanguinis missio, quando, quãtum, & à quo loco sit sanguis mittendus. Asclepiades, qui studiosissimus fuit cæteris medicis contradicendi, vt & dicit Gal. habebat habitum contradictorium, fuit eius sententia, in phrenitide minime sanguinem esse detrahendum; primo quia phrenitici dolore carent; secundo, quia facile in syncopen labũtur; tertio, quia habitus ipsorum sanguine misso nimium refrigeratur; & consequenter humores crassesiunt. Postremo, q̃a phrenitici nullam habent remissionem. Vnde cum mittẽdus sit sanguis in remissione morbi, nõ videtur vt dicit Asclep. posse mitti, vbi nulla est remissio.

Sed meræ nugæ sunt, quia cum phrenitici magnopere angantur, cum mordeant & irati semper admodum sint, æquum est existimare, eos non solum dolere, verumetiam acerbissimos dolores pati. Præterea, si prudenter, vt decet, venæ sectio administretur, nõ solum syncope nulla inducitur, verumetiam neque refrigerantur admodum corpora, neq; periculum est, succos crassefieri. Quanquã autem phrenitis & eius febris non habeat euidentes remissiones, attamen est aliquod tempus, in quo medici & hoc remedio vtũtur & alia tuto administrant, id quod etiam factitamus ęotidie in febribus continuis curandis.

Phrenitis duplex. Aretæus distinctionem quandam attulit, id quod videtur fecisse Mesues & Rhases, sc. duplicem esse phrenitidem, aliam à sanguine, aliam à bile. In sanguinea dicunt melius esse sanguinem detrahere. In biliosa vero melius esse purgare. Sed neq; hoc etiam ita firmũ est, quoniã vt docet Galenus 13. meth. 21. & cum Galeno omnes Græci, in phrenitide vera optimum auxilium est, sanguinem detrahere. Iã vero vera phrenitis efficitur à bile vel sanguine bilioso, ꝓpterea etiam in phrenitide, quæ fit à bile conuenit sanguinis missio. Itaq; multo melius consilium est, in omni phrenitide legitima & vera, nisi aliquid impediat, mittere sanguinem, primo, quia Hip. 4. de acutis scribit, in omni morbo acuto necessariam esse sanguinis missionem, si adsint sæua symptomata. Vnde enim phrenitis sit morbus acutus, atque ipsi semper sint coniuncta sæua symptomata, iure videtur in ipsa curãda sanguinis missionem requiri.

Præterea Gal. 13. meth. vbi tractat de inflãmatione cerebri, vult, vt in apostematibus, quę fiunt à frigido humore, mittatur sanguis. Ergo multo magis conueniet in iis, quę fiunt ab humore calido.

Tempus venæ secandæ. De tempore missionis sanguinis diuersæ quoque opiniones extiterunt. Diocles medicus antiquissimus voluit, mittẽdum esse sanguinem quinta vel sexta die. Sed malum consilium est, quandoquidẽ, si phrenitis est morbus acutus, qui septima die terminatur, adeo tardum auxilium inutile prorsus est. Aretæus distinctionem quandam attulit: scilicet vt, si prima vel secũda die morbi cęperit phrenitis, statim sanguis mittatur. Si quarta vel quinta, vt mittatur sanguis intra primum circuitum dierum decretoriorum: sin autem incipiat sexta vel septima die, omnino abstinẽdum esse ab hoc auxilio. Sed multo melius est, ita hanc rem decerni, vt quamprimum fieri licet, lenita prius aluo, ad sanguinis missionẽ deueniatur, imo ętas, vires & alia requisita sustineant: & modo antea non sit missus sanguis, ratione febris antecedentis.

Quantitas sang. De quantitate Haliabbas medicus inter Arabes nobilissimus existimabat sanguinem esse detrahendum vsque ad animi defectum. Sed Auicenna ipsum iure damnauit, quia cũ phrenetici propter continuas agitationes assidue debilitentur, & veluti prosternãtur, certissimum est omnẽ syncopen in ipsis esse valde pernitiosam, propterea multo satius est, dicere in mittendo sanguine esse habendam rationem non solum virium præsentium, verum etiam futurarum. Vnde consideranda est ætas, temperamentum, anteacta ægritudo & prout vires, & hæc omnia ferunt, sic quoque vel plus vel minus demendum est; ita tamen, vt semper potius infra, quã supra debitum mittatur; scilicet quoniam phrenetici

ob

ob valentiſſimos animi & corporis motus facillime virium debilitatem incurrunt.

Locus v.ſ. Poſtremo d. loco non leuis quoque diuerſitas ſententiarum reperitur inter medicos, alii volunt à pede eſſe detrahendum ſanguinẽ, vt fuit Actuarius medicus Græcus. Ale. commẽdauit venæ ſectionem à fronte, alii à cephalica, alii à baſilica. Sed omnib. aliis, vt ego puto, anteponẽda eſt hæc ratio mittendi ſanguinem, ſcilicet vt diligenter conſideretur, vtrum in vniuerſo corpore abundet ſanguis, an vero nõ. Si ſanguinis copia eſt in corpore, primo mittendus eſt è vena cubiti dextri: ſi non adſit copia ſanguinis, primo oportet mittere à vena cephalica. Poſt venam cephalicam perdurante morbo deueniendum eſt ad miſſionẽ ſanguinis à vena frontis. Et modus mittendi ſanguinẽ ab hac parte eſt, vt vel manus ægri vel alterius cuiuſpiã, apponatur ſupra guttur, atq; ita tota gula circũdetur linteamine & ligetur ita, vt venæ frõtis intumeſcant, quæ, vbi intumuerũt cultello ſunt pertundendæ, & ſanguis detrahẽdus eſt in ea copia, q̃ optatur. Alii metuunt inciſionẽ cultro factam, & loco ipſius venis tumẽtibus apponunt hirudines. Sed multo meli⁹ eſt incidere. *Vena frontis quomodo ſecand.*

Vbi non licet venam frontis incidere, ſolemus aut adhibere hirudines naribus, aut ſtimulare nares ſetis equinis, ſcil. vt venæ aperiantur. Solemus etiam adhibere hirudines hæmorrhoidibus, quandoquidem Hippoc. pleriſque in locis docuit, & maniacis, & melancholicis ſanguinem per hirudines, ſeu ſine hirudinibus à venis hæmorrhoidalibus exeuntem maxime conferre. Sunt qui laudant cucurbitulas collo adhibitas atque ſcarificatas, inter quos fuit Auic. Sed quemadmodũ habemus à Gal. 13. meth. c. 1. 9. cucurbitulæ in affectibus capitis non conueniunt niſi diligenter ſit euacuatum totum corpus.

Frictiones. Veſicatoria. Præter ſanguinis miſſionem in phrenitide veniũt in vſum frictiones, extremarũ partiũ ligaturæ. Sed de veſicantibus, non ita tutum conſilium habetur, quandoquidem, etſi veſicantia conueniant, quoniam valenter reuellunt: attamen phrenetici propter inſaniam facile loca vulnerata tangunt, & magis exulcerant, vnde ex morbo inciditur in morbum: propterea ſoleo tunc veſicantia tantũ adhibere, quoniam ligati tenentur: quo tempore non poſſunt loca veſicata exaſperare.

Sequitur poſtremum genus auxiliorum, ſcil. pharmacorum, quæ cum ſint purgantia & alterantia: de purgantibus dubium eſt, an in phrenitide conueniant. Nam ex vna parte neque Galenus neque Græci meminerunt purgationis: ex altera parte Rhaſes & alii Arabes conſuluerunt, vt in billioſa phrenitide adhibeãtur leuia purgatoria. Et ego ſum huius ſententiæ, niſi quid impediat, & ſi fieri poſſit, purgationem per leuia medicamenta phreneticis vtilem eſſe, propter duas cauſas, A quia omnis purgatio corpora refrigerat. In phrenitide aũt certũ eſt, refrigerare eſſe vtiliſſimum. 2. quoniam purgationes magnopere reuellunt à capite. Nã ſi, vt ſcribit Gal. ſecundo de med. loc. clyſteres inteſtina exinanientes à capite reuellunt, multo magis id facere poſſumus per medicamenta aluũ mouentia. Itaque vbi licebit, optimum erit euacuare in phren.

Vtrum autem debeamus prius præparare, cum periculũ ſit in mora? vt audiuiſtis, morbus hic ſeptem diebus finiri ſolet: propterea feſtinãdum eſt in purgatione, quæ huiuſmodi eſſe poteſt. *Purgatio.*

℞. *Myrobal. chebulorum ℥. j. ß.*
Sebeſten n. xij.
Paſſul. ℥. ß.
Fl. cordial. P. j. fiat decoct. ſ. a.

Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Rhabar. ℈. iiij.
Spicæ gr. iij.
Infundantur ſ. a.
Deinde adde facta expreſſione
Syr. roſ. ſol. ℥. iij. ß. M.

Sed debetis ſcire, phreneticos vſque adeo mẽte alienari, vt ſæpe non tantũ medicamenta, verumetiam cibos reſpuant. Quapropter hoc in caſu neceſſe eſt, fallere ægros. Et quia in multo falli non poſſunt, in pauco decipiendi ſunt. Vnde ſoleo ego in hoc caſu vnam pillulã paruam efficaciſſimam exhibere. Hiſce diebus cum eram Venetiis, curaui nobiliſſimam & pulcherrimam fœminam, quæ inſaniebat mirũ in modum, ſola pillula ipſi exhibita, vt eſt:

℞. *Trochiſc. albandal. ℈. ß.* *Pillula ad fallendos phreneticos.*
Diagridii gr. ij.
Pulu. caryoph. gr iij.
Cum ſucco roſarum f. pillula.

Eſt quidem hæc pillula ex medicamentis grauiſſimis, verum etiam in ſumma neceſſitate, & in corporibus robuſtiſſimis medicus ſolers poteſt hæc faciliter audere.

Serum. Alterantia raro poſſunt phreneticis exhiberi, quia non obediunt: veruntamen, ſi quãdoq; liceret, poſſumus tuto exhibere ſerum caprinum depuratum, & quo plus potant, eo melius.

Paramus etiam iura ex nymphæa, oxalide, endiuia, lactuca. Et quia non poſſunt tempora obſeruari, quolibet tempore præbentur.

Externa. Externa ea ſunt, quę capiti extrinſecus adhibentur. Sunt vero duũm generum: alia, quę adminiſtrantur in principio; alia, quæ in progreſſu. In principio exhibentur oxyrrhodina pura, refrigerantia, & repercutientia.

Num aceti conueniat. Sed dubitatur, an acetum cõueniat: ſiquidem pręceptum eſt vulgatum apud medicos, in affectibus neruoſis, & pręſertim in inflammationibus, fugiendum eſſe acetũm, vt

quod

quod neruis aduersatur. Cæterum, phrenitis est inflammatio membranarum: igitur non videtur conuenire. Ex altera parte est communis vsus practicantium, & præceptum Gal. 13. meth. qui omnes in inflammationibus cerebri vtuntur oxyrrhodino.

Dicendum est, medicamenta cõtraria affectibus posse quandoque tuto exhiberi, quando exhibentur genera penetrationis, & in exigua quantitate. Vnde cum in oxyrrh. propter inflammationem adhibeatur acetũ in exigua copia, & tãtum ad penetrationem, tuto etiam possumus ipso vti. Et hoc scriptũ est apud Gal. 2. de med. loc. c. de dol. cap. ex percussione. Sed video vos optare, vt edoceã, quæ debeat esse mẽsura aceti. Alex. Tral. mihi videtur accõmodate & prudẽter hãc nobis præscripsisse; quando loquens hac de re, in phrenitide dixit, quinctam partem aceti aliis rebus esse adiiciẽdam. Et addo ego, in huiusmodi oxyrrhodinis cõponẽdis ab oleo, quãtum fieri potest, abstinendum, aut moderatissime vtendum: quoniã in inflammato cerebro facile est, vt medicamẽta oleosa & pinguia magis flagrent, & consequenter cerebri incendium augeant. Potestis igitur hunc in modum componere.

Oxyrrhodini formula.

℞. Ol. ros. ℥. j. ß.
Aq. ros. ℥. ij.
Decocti nymphea & lactuca.
Plantag. ℥. iiij. ß.
Aceti ℥. ij. M.

Nam huiusmodi oxyrrhodinum compositum ex refrigerantibus & repercutientibus habet quandam partem aceti, & modicum olei, vt alia materia possit magis adhærere & conseruari.

Num actu frigida admouenda.

Sed dubitatur, an hæc medicamenta debeant actu frigida, an potius tepida administrari. Fuerunt, qui opinati sunt, non solum frigida actu esse administrãda, verumetiam mire esse refrigeranda. Alii vero dãnarunt eiusmodi frigida, eo quod ægri vsu ipsorum ex phrenitide incidant in coma, in soporem atque ita interimantur.

Dicendum igitur, tempore æstatis, & in corporibus non ita calidis, potius vtendum esse his oxyrrhodinis tepentibus; procedente tempore repercutientibus discutientia esse admiscenda, exempli gratia: prædicto decocto potest addi serpyllũ, orig. cham. anethũ, quæ mista cum aliis vim habent aliquã discutiendi. Et memoria semper teneatis præceptũ illud Gal. 13. meth. cap. 21. scilicet in inflammatione partium nobilium nunquam deferenda esse medicamenta repercutientia: siquidem oportet semper tueri partes illas, & robur ipsarum, ab humoribus & vaporibus ingruentibus.

Discutientia.

Animaliũ exenteratorum vsus.

Solemus in hac curatione exenterare animalia, vt columbas & gallos, atque ita per medium secta, & calentia apponere capiti: ita tamen, vt semper prius caput sit derasum, tã in vsu horum, quã in vsu oxyrrhodini. Sed fuerunt aliqui recentiores, qui dãnarunt hoc auxilium, quod apud veteres non ita comperiatur. Sed ego sum huius sententiæ, conuenire: quia hæc animalia, etsi calida sint, sunt calida calore natiuo, qui blandissimus est, & visceribus nostris valde amicus: propter ꝙ non solũ ille calor natiuus blanditur cerebro, verumetiam placidissime admodũ discutit, & materiam putrescentem dissipat: vt ꝓpterea hac ratione conueniat hoc auxilium, præsertim si puluisculus superspergatur: vt ego facere soleo, ex rosa nymphea, & huiusmodi aliis refrigeralibus, quales sunt etiam santali rubei.

Neque valet quod veteres non meminerint huius, quoniam non debemus ætatem nostram ita contẽnere, vt etiam ingenia hominum non possint noua & optima remedia inuenire. Imo vero Serenus medicus antiquissimus, simile in curatione phrenitidis proposuit scil. pulmonem pecoris calentem.

CAPVT XVI.

De Mania.

Nomen.

Dixi in symptomatibus rationis deprauatæ præter phrenitidem esse quoque aliud vitium, ꝙ Græci appellant μανίαν. Latini vocant modo nomine Græco maniã, modo furorẽ, modo insaniam: quanquã, vt alias dixi, Celsus nomine insaniæ complectatur plura genera delirii. Et notate hoc obiter, magnopere errasse Latinæ linguæ parentem 3. Tusculan. quæstion. Vbi scribit cum affectum, quem Græci vocant melancholiam, Latinos appellasse furorem: cum tamen hoc falsissimum sit, siquidem longe diuersus est furor à melancholia, cum furor proprie sit mania, de qua tractamus.

Cicero notatur.

Definitio.

Aretæus definiens maniam, dixit esse Ecstasin mentis sine febre: quæ definitio potest etiam colligi à Gal. in lib. introd. atq; secundo de symptomat. causis, capite vltimo. Stephanus Atheniensis lib. 6. aph. 21. definiebat maniã esse ecstasin mentis, factam à bile. Sed multo melius definiuit eam Gal. 2. epid. vt testatur Rabbi Moyses 22. aphorism. vbi dixit, maniam esse mentis alienationem, siue ecstasin continuam, sine febre & inflammatione.

Nam quod pertinet ad primã particulam, scilicet ecstasin, Galenus 3. in 3. epid. & 1. prorrheticorum 6. & vltimo dixit, hoc nomen significare vehementes animi perturbationes, & mentis. Vnde medicamenta vocantur ecstatica quæ deturbant mentem insigniter; vt narrat Theoph. libr. 9. de hist. plant. 13. de quibusdam radicibus dulcibus.

Dictum

Dictum est mentis, ad differentiam melācholiæ, in qua alienatur imaginatio, non autem mens. Et postremo additum est, sine febre & inflammatione, ad differentiam phrenitidis, quæ, vt audiuistis, coniunctam habet febrem cum inflammatione.

Ex qua descriptione facile patet, hūc morbosum furorem lōge diuersum esse ab eo furore, de quo sermonē habet Plato in Timæo.

Genera maniæ. Cælius Aurel. libr.1. de acutis 5. docet duo esse genera maniæ, aliud quod fit partim cum risu, partim cum irā & strepitu, aliud vero esse, quod fit tantum cum strepitu, clamore & percussionibus. De his duobus generationibus locutus est quoq; Auic.1. tertii tr.4. ca.15. vbi scribit, eam insaniam, quæ fit cum risu & cum ira, vocari furorem caninum: alterā vero maniam, quæ fit solum cum ira & strepitu, nūcupari maniam lupinam, seu furorem lupinum: de quo cum loqueretur Aretæ. dixit, aliquos esse, qui ob superstitionem apprehēduntur huiusmodi insania, vt proprias carnes dilanient. Et puto Aretæum intelligere sacerdotes Deæ Cybeles, qui in sacrificiis eius Deę seipsos dilacerarunt: quo in loco narrat quoque Aretæus, fuisse quendam, qui domi sapiens erat, foris autem semper furebat.

Genus symptomatis. Est mania symptoma in genere actionis animalis læsæ. Sed quæ actio animæ in mania potissimum lædatur, haud certe constitutum reperitur inter medicos.

Peripatetici putarūt, in mania lædi omnes actiones principales; Aretæus principaliter iudicium. Aetius li. 6. c.8. ex sententia Archigenis & Possidonii imaginationem etiam lædi est arbitratus. Cæterum in tāta facultatum animalium ruina puto necessarium, omnes principes animæ actiones lædi.

Sed discrimen est, quoniam primo læditur discursus, secundo imaginatio, tertio memoria. Atq; hæc videtur fuisse sententia Galeni in introductorio. Imo Stephanus Athēniensis libr. 1. aphorism. vigesimo secundo, quem librum habeo manu scriptum, hanc eandem sententiam amplexus est: & ratio quoque adstipulari videtur: quoniam, vt dixi, fieri non potest, vt insigniter & tenaciter offensa aliqua facultate animæ, simul etiam aliæ nō offendantur.

Sed quid dicemus ad Aetium, qui loco citato scribit, in mania seruari memoriam. Respondeo, duplici modo posse intelligi, vel ꝙ seruetur quidem, sed cum aliqua læsione.

In mania fabulæ sunt, ꝙ possit memoria penitus illęsa conseruari: siquidē in tanto animi tumultu quis credat phantasmata posse integra conseruari & repræsentari? Cæterū quod possit aliquo modo seruari offensa, illud quidem verum est: atque hoc pacto intelligendus Aetius, quando scripsit in mania conseruari memoriam.

Locus affectus. De loco affecto est quoque aliqua controuersia: siquidem Peripatetici & medici hos sectantes existimarunt, cor affectum locum esse: alii cerebrū simpliciter. Galenus autem libro quarto de loc. affect. cap.3. dixit, in mania loci affecti nullum esse certum argumentum vel signum.

Res autem, quantum puto, hunc in modū se habet, ꝙ in mania vniuersum cerebrum affectum est: sed maxime omnium affecta est media pars cerebri. Afficitur autē cerebrum in mania, vt d. Galenus libr. decimoseptimo, de vsu part. cap. vlt. dupliciter vel per essentiam, vel per consensum ab aliqua parte. Sed sciendum est, veram & confirmatam maniam semper fieri per essentiam. Vnde Auic. tract. cit. cap.16. dicebat maniam caninam fieri per consensum à ventriculo, quippe quæ mania minime est vera & consummata mania, cum fit cum risu.

Causa. Morbus, quo afficitur cerebrum, est intēperies calida & sicca cum simili materia, scil. humore calido & sicco. Sed vt optime annotauit Tral. in hac intemperie sunt aliqui gradus. Etsi autem certum sit, similem materiam coniungi cum intemperie calida & sicca in mania, non est tamen ita compertum & certum, quinam potissimum humores debeant dici causa immediata maniæ. Siquidem Galenus 6. aphoris. 86. scribit, maniam fieri semper ab humore calido, acri & mordaci; nunquam etiam à pituita, nūquam etiā à melancholia, nisi ea sit combusta & putrefacta.

Cæterum Aetius loco citato ex sententia Archigenis & Possidonii scribit, maniam fieri etiam à sanguine puro & copioso. Imo similem sententiam videtur quoq; habuisse Galen. quinto aphorism. 40. quo in loco scribit, sanguinem excurrentem per corpus incēsum, & in caput sublatum, facere maniam, vt ex his omnibus videatur contradictio esse inter verba Gal. & ipsius, & Gal. & Aetium.

Pro resolutione dicere oportet, non fieri posse, vt mania vnquā efficiatur à sanguine, prout sanguis est; siquidem quoties sanguis intra proprios terminos manet, semper blandus & naturæ amicus humor est, vt etiāsi paulisper incalescat, etiamsi copia exuberet, nunquam tamen potest tantam ruinam cerebro inducere, quemadmodum videtur in mania. Et propterea magnopere errarunt & Possid. & Archig. qui existimarunt maniam etiam fieri à sanguine puro & copioso.

Obiectio soluitur. Sed quid dicemus ad locum citatum Gal. 5. aph. Dicendum est, sanguinem, dum fertur per vniuersum corpus, & in mammis colligitur, vel tantūmodo incensum ferri, vel etiam corruptum & putrefactum. Si tantum incēsus feratur, minime maniam facit, sed futuram esse significat. Si non solum incensus feratur, sed etiam putrefactus & corruptus, insaniam

F certe

certe facere poteft,fed minime talis eft, fed et potius alius quifpiam humor. Vnde Auicen. loco citato dicebat, fanguinem corruptum aliqua fpecie corruptionis, facere furorem: atque fic intelligendus eft Auicenn. Paulus libr.3.& alii omnes, qui fenferunt à fanguine fieri maniam.

Caufæ internæ. Caufæ internæ furoris aliæ funt naturales, aliæ præternaturales. Mediatæ naturales funt natiua intemperies calida & ficca,ętas,de qua Cælius Aurelius dicebat, iuuenes magis tentari mania quam fenes. Eft habitus corporis, vt funt corpora hifpida,nigra, & ficca,truculenta.

Num hæreditarium fit hoc malum. De paterna hæreditate dubitari poteft,vtrum aliquid conferat ad generationem maniæ,& eo maxime, quod Ariftoteles fecundo rethoricorum fcribit, interdum generofa ingenia degenerare,&ex fapientibus oriri filios furiofos: quemadmodum relatum eft de Alcibiade, vt ob Ariftotelis auctoritatem non videatur neceffe, paternam difpofitionem quicquam facere ad maniacos.Sed veritas eft, non raro contingere, vt infani parentes producant infanos filios: veruntamen interdum quoque aliter contingit.

Caufæ internæ præter naturam funt multæ, præfertim hæmorroides retentæ, varices fublati, nam referũt, Marium euafiffe immaniffimũ, poftquam varices à cruribus ei fuerunt exempti. Præ cæteris autem inter has caufas menftruofæ purgationes retentę funt, præfertim vero, fi quo tempore incipiunt virum appetere, illis menftruæ purgationes ex toto retineantur. Nam fcribit Hippocrates primo prorrhet.non longe à fine,melancholicas paffiones producere infaniã modicam: fed fi fiant ob menftruas purgationes retentas,in furorem defcifcere.

Caufæ externæ. Caufæ externæ funt quoq; cõplures,in primis autem eft aer calidus & ficcus, propterea, q; habitatores plagarũ calidarũ & ficcarum,vt funt Æthiopes & Nigritæ, populi funt ferociffimi,crudeliffimi,impotentes, & pene feri: quod maxima ex parte tribuendum eft cæli illius qualitati.Sic tempore æftatis multo magis abundat hic morbus, quam vlla alia tẽpeftate. Hippocrates & tertio aph. & in libro de aere,aquis & locis fcribit,fi æftas fuerit ficca & aquilonia, fimiliter & autumnus, inter alios morbos fieri melancholias.Et Ariftoteles prima fect. problem. 12. eadem fere Hipp. verba repetens addebat,fub hac tẽpeftate fieri maniam, vt etfi videatur Ariftoteles aliquid addidiffe fententiæ Hippocratis,illud tamen non fit præter rationem, quia Hipp.fecundo epid. non longe à principio & alibi dixit,autumnum fuapte natura ferinum effe, quod crudeles & ferini morbi in ipfo gignantur.

Nimiæ vigiliæ, curfus, & inambulationes frequentes fub fole, recenfentur inter caufas externas,quæ producunt infaniam. Præterea nimia iracundia,nimia ftudia. Nam Athenienfes appellabant Paulum prædicantem maniacum,ob multa ftudia.Potus vini generofi, & copiofus præ cæteris hanc ęgritudinem facere poteft. Vnde id,inter tot diuinas virtutes vitio Alex. magno fuit tributum, quod præ nimio potu in furorem raperetur. Sic nimius vfus aromatum, philtra & pocula amatoria,vt relatum eft de Lucretio, qui in furorem raptus eft ex poculo amatorio.

Dicunt etiam à proprietate cerebrum capellę manducatum perducere homines in furorem. Referuntur etiam à Nicandro multa venena,quę fcribit homines perducere ad infaniam. Illud quoque pro his caufis concludendis non ignorandum eft, à plærifq; fcriptoribus commemorari nonnulla genera aquarum,quæ fi potentur,homines ad infaniam perducant.

Democritus interrogatus ab Hippocrate, quid ageret cum cadauera fecaret, refpondit: fefe peruestigare caufam infaniæ & furoris hominum; quafi fapientiffimus ille philofophus intelligeret,non ita facile effe,caufas infaniæ reperire, & propterea optimum effe vt fignis perueftigemus, & ipfam maniam & eius caufas. Sunt autem figna alia,quæ indicãt futuram maniam, alia vero quæ præfentem. Futuræ figna hæc funt, quod vigilant: & fi dormiunt, perturbati atq; leues fomni funt, horrendas imaginationes habent, terrentur quouis fpectro,anxii funt,oculis toruis intuentur,fefe iactant. *Futura.*

De his fignis duo fcribit Hipp. memoratu digna. Vnum eft lib.6. de plac.Hipp.cap.9.& 2.epid. fect.5.vbi fcribit, pulfum cubiti furorem futurum indicare. Aliud eft 5.aph. 40.vbi fcribit,fi fanguis colligitur in mammis,indicare futuram maniam. Circa quas Hippoc. fententias vtile eft breuiter nonnulla fpeculari.Et primum circa priorem fententiã Gal. duo fcribit: Vnum eft, quod cum Hipp.fcribit 2. illo epid. pulfum cubiti indicare furorem, intelligendum effe non de quauis pulfatione arteriarum,fed tantum de illa,quæ ita vehemens eft,vt abfq; manus contrectatione fit confpicua oculis. Atq; hoc fapienter quidem dictum eft à Galeno 6. de plac. Aliud autem quod dicit,eft,Hipp. fententiam intelligendam effe de cubito finiftro. Cæterum in hoc poftremo mihi non placet Galeni interpretatio. 1. quoniam in cubito dextro, vt apparet ex anatome, arteria eft magis ampla & vafta,quam in finiftra.Imo vero ipfe Hip.lib. de morbo facro, manifeftiffime fcribit, in parte dextra effe vafa multo ampliora, quam in finiftra. Quare vbi fanguis intenfus ita feruet, vt motum oculis confpicuum edat, iure debet potius huiufmodi motus apparere in dextro cubito,quam in finiftro. *Gal.notatur.*

Circa

Gal. notatur. Circa secundam sententiam duo quoque dicit Galen. consideratione digna. Primum est, sese minime expertũ fuisse, quod sanguis collectus in mammis furorem indicet; sed fieri potuisse, vt Hipp. medicus consummatissimus illud sit expertus. Alterum, quod dicit Gal. si vllius euentus vlla ratio potest assignari, hanc esse, quod vbi sanguis incensus ex toto corpore fertur in cerebrũ, aliquam ipsius partem retineri in mammis. Sed pace Gal. multo melior ratio assignari potest veritatis sententiæ Hippocraticæ: siquidẽ, vbi sanguis colligitur in mammis, aut conuertitur in lac, aut conuerti non potest: si conuertatur, certe nec dum vocãdus est sanguis, nec infert quicquam detrimenti. Sed si non conuertatur in lac, necessarium est, vt putrescat, eo quod accensus & ineptus sit lacti generando. Vnde, quemadmodũ, vbi fit putrefactio, vel in pulmone, vel in latere, cerebrum patitur, & fiunt deliria: Sic rationi cõsentaneum est, ex accenso, putrefacto & combusto sanguine in mãmis vapores tetros communicari cerebro & consequenter furorem induci.

Signa præsentis maniæ. Signa p̃sentis furoris manifestissima sunt, quandoquidem clamant, impotẽtes sunt, ferocissimi percutiũt sese, & alios, oculis toruis aspiciunt, vt docet Arist. 21. probl. 7. Præterea pulsus habent vehementes & creberrimos.

Res festiua. Audite rem festiuam etiam ad medicum pertinẽtem. Nã medicus quidam apud Plaut. in Menechmo, cũ ductus esset ad maniacum quendam putatum curandum, quatuor percontatus est: si oculos haberet duros, si potaret album vinũ & nigrum, si ederet crepitus, & si perdormisceret. Et certe bonus iste medicus multum salem habet. Siquidem non solum maniaci habent oculos duros, verũetiam tota corpora dura. Atq; hoc indicatum habetis à Gal. in lib. quod animi mores, &c. Vinũ etiam maxime facere ad inducendam maniam in hesterna lectione vos docui. Quodque maniaci & melancholici omnes crepitus creberrimos faciant, docuit Arist. 26. problem 1. omnes qui laborant ęgritudinibus melãcholicis flatuosos esse. Postremò audiuistis nuper inter signa esse vigilias, vt vere ab eo medico de signis furoris sit interrogatum.

Signa maniæ à sanguine. Porro, signa maniæ facta à sanguine combusto, sunt complexio sanguinea, ætas iuuenilis; & ꝓpterea sic qui ęgrotant, habent permistum risum cum ira, rixa & ferocitate.

Si fiat furor à bile, cognoscetis temperamenta biliosa victu anteacto, qui bilem produxit, & præsertim, quoniam huiusmodi valde insaniunt, percutiunt, inquieti sunt.

Sed si efficiatur à melancholia combusta, habitus corporis siccus, niger & squalidus est, aspectus truculentus & tristis, & quicunq; insaniunt, potius mœrorem & tristitiam, quam risum aut lætitiam redolent.

Prognostica. Omnis mania, quantũ sit ex sese, expers periculi est: siquidem, nisi copuletur morbis grauioribus, aut nisi maniaci se ipsos interimant, vix vnquam propter hunc affectũ intereunt. Illud tamen verum est, quod vt scribit Hip. in coacis prænot. lethalis est conuulsio & raucedo in furore. Sed optabit quis intelligere, quæ sit causa cur mania non sit exitialis, & præsertim, cũ sit affectio cerebri grauissima, quod cerebrum, vt scribit Hip. in ep. ad Pætum, solet pati grauissimos & lethalissimos morbos. Triplex causa assignari potest. *Prima ratio* Prima est, quod à natura comparatum est, vt facultates viscerum, & præsertim nobilium, à se depellant humores hos deterrimos, ita, vt etiamsi cerebrum petatur à prauo succo melancholico, ipsius tamen facultas id diligenter tuetur. *Secunda ratio.* Secunda causa est, quoniam nõ solum à cerebro strenue depellitur huiusmodi impurus humor, verumetiam minime in vllo viscere similis humor colligitur. Et vt hoc feliciter obtineri possit, scilic. vt in nullo viscere præcipue colligeretur humor melãcholicus, tria machinata est natura. 1. enim fabricauit amplissimas venas, quæ ducunt hunc sanguinem melancholicũ à iecore ad lienem. 2. natura fabricauit lienem vastissimum spongiosum, vt posset esse capax cuiuslibet copiæ huius humoris. *Tertia ratio.* Tertia & postrema causa est, ꝙ tametsi aliqua portio huius humoris colligatur & retineatur in cerebro, tot tamen sunt motus maniacorũ, tot vigilię, tot iactationes, vt satis esse possint ad consumendũ humorẽ illum atrũ, vt nõ violet cerebrũ ad interitum.

Et quanquam mania ex se lethalis non sit, est tantum difficilis admodum curatu. Ratio est, quoniã non solum cerebrum magnopere occupatum est à prauo succo, verumetiam omnes maniaci sunt & inobedientes, & medicis ipsis inimici: vt propterea Galen. 2. de diff. resp. c. 10. dixerit, maniacos à medico non esse prope inuisendos: id quod nõ ita pridem expertus est medicus Rhodiginus, qui à maniaco interfectus est.

Indicationes. Est autem hic præcipuus scopus curationis maniacorum, vt humectentur & refrigerentur, & vt studiosissime praui succi euacuentur. Id quod intelligẽs Arist. in libr. physiogn. dixit, medicos curare furiosos & maniacos tum purgationibus, tũ etiam recta victus ratione: quæ victus ratio in eo potissimũ esse posita debet, vt quantum fieri potest, & intrinsecus, & extrinsecus corpora refrigerentur & humectentur. *Victus ratio.* Vnde aer debet esse frigidus atq; humidus, secus quam dixit Cælius Aurelius, qui nescio quo spiritu, aerem calidum videtur prætulisse, debet tamen aer lucidus esse, & cubilia, vbi iacent, debent esse absque vllis picturis, sine fenestris, si fieri potest, aut cũ altissimis, sine vllis armis, sine funibus, ne scil. sibi ipsis vim afferre possent.

Plato libro vndecimo de legibus, fecit legem, qua prohibebat: ne maniaci permitterentur per vrbes ambulare, quę lex ēt medicis seruanda est: sc. ne permittant ambulare maniacos, sed vel ligati seruentur, vel cum amicis contineantur, qui ipsos modo increpare, modo monere, modo consolari possint. Cæl. Aurel. laudabat frictiones; veruntamen puto esse abstinendum ab omni re, quæ possit agitare, vt propter hoc laudem etiam continendos esse maniacos in consummata quiete.

Somnus maniacis conciliandus. Somnus maniacis omnibus necessarius est, & propterea solent medici in curatione huius affectus multa machinari; lectos mollissimos & pensiles, & odoramēta ex decocto papaueris, mandrag. & similium rerum, quæ somniferæ sunt. Non defuerunt, qui putarūt optimum esse, furiosis amorem incitare; sed fabulæ sunt: siquidem non solum hoc difficillimum est in mente captis, verū etiam perniciosum, siquidem vt optime dixit Aristot. circa initium 7. eth. & ira & cupiditates venereæ homines furiosos reddunt.

Aluum mollire optimū est. Sed hoc quoq; difficile est, & præsertim clysteribus, ideo soleo cotidianis cibis immiscere modo senam, modo polypodium, modo mannam, ita, vt decepti furiosi hac arte aluum solutā seruent. A vino prorsus abstinendum est, de quo loquens Arist. tertio probl. 17. dicebat vinum alios facere furiosos, alios vero τετυφωμένους, id est tardos & stupidos. Loco vini aqua hordei conuenit, decoctum prunorum, succus pomorum cum aqua. Ab omni potu, qui recipiat mel vel saccharum, abstinendum est.

Inter cibos ii sunt eligendi, qui humectāt & refrigerant. Sed cauere oportet vsum ocymi, quippe quod solebat dicere Chrysippus apud Plinium facere insaniam.

Curatio maniæ sanguineæ. Venæ sectio. Instituto victu diligenter considerare oportet, à quo humore efficiatur furor. Nam si fiat à sanguine combusto, primum de sanguine mittendo cogitandū. Et cum varia sint loca, à quibus solemus detrahere sanguinem, si sint mulieres, detrahendus est sanguis ab infernis partibus, & præsertim, si mēstruæ purgationes sint vel suppressæ, vel imminutæ.

In viris mittendus est sanguis à vena cubiti tum dextri, tum sinistri. Similiter etiam magnopere confert, ab hæmorrhoidibus mittere sanguinem. Et nisi malum cedat remediis, etiam à vena frontis sanguinem mittere solemus. Sed notandum est, totam vim curationis positam esse in celeritate medicorum, & præsertim missionis sanguinis.

Post sanguinis missionem conuertendum est studium ad cerebri refrigerationem & humectationem. Quocirca deraso capite, primo perfusiones sunt adhibendæ, quæ adhibentur spongiis ex alto supra commissuram coronalem expressis. Fiunt perfusiones variis modis. Sed forma hæc admodum vtilis est.

Perfusio capitis.

℞. *fol. lactucæ.*
Semperuiui.
Solatri an. M. j. ß.
Fol. Nymphęæ. M. j.
Cap. papau. N. x.
F. decoctio & ex decoctione f. perfusio.

Nam his perfusionibus non est adhibendum acetum, quoniam vt monebit Serapio, in hoc casu acetū & intus & extra valde noxiū est. Sed pro penetratione remedii delapsus decoctionis ex alto conuenit. Post hanc perfusionem adhibemus ēt inunctiones, vt est:

Inunctio.

℞. *Ol. de nymphea ℥. j.*
Succi semperuiui.
Maluæ.
Lactucæ an. ℥. ß.
Ol. ros. omphac. ℥. j. ß.
Vini optimi ℥. iij. cū modico ceræ f. linimentū.

Intus pro attemperando sanguine, si licet, possunt vsurpari iura, in quibus prędictę herbæ sint incoctæ: Si etiam patiūtur, sumere serum caprinum optimum est, & facile solent recipere huiusmodi remedium. Sed si mania fiat à bile, præparandi sunt humores: præparati purgandi eo pacto, quo diximus in curatione phrenitidis. *Curatio maniæ à bile ortæ.*

Ea semper habetur difficultas in curandis huiusmodi, quod non admittunt medicamenta. Et ideo prudenter solebat laudare Alex. Trall. vt medicamenta in exigua quantitate misceantur cibis, atque ita ægri fallantur. Certe præter rationem est, in morbo vsq; adeo feruido administrare valida remedia, & calefacientia. Veruntamen, quia secus fieri non potest, melius est aliquid facere, quā nihil experiri. Et propterea his in casibus possumus parare pillulas & eas miscere cibis, vt essent istæ.

Pillulæ.

℞. *Rhab. elect. ℈. ij.*
Elleb. nigri ʒ. ß.
Diagr. gr. vij.
Cinamom.
Schœnanthi.
Caryoph. an. gr. iij.
Cum succo borrag. formentur pill. n. v.

Hic etiā conuenit vsus seri caprini optime depurati, Conueniunt quoque balnea aquæ dulcis. Et quia solent multa in aquis facere, insani sunt mergēdi in iis ligati, ita tamen, vt semper custodiātur, ne forte seipsos suffocēt.

Curatio maniæ melancholicæ. Postremo, si mania fiat ab humore melancholico putrefacto & combusto. 1. præparandi sūt humores huiusmodi decoctos in iure.

Præparans.

℞. *Pill. de fum.*
Bugloff.
Borrag.
Fumar. an. M. j. f. decoct.

Deinde ℞. *dictæ decoct. ℥. v.*
Syr. Sabor. regis.

De

De succo borrag. an. ℥. j. M.

Quod si respuant maniaci accipere huiusmodi potiones, poteſtis curare, vt fiant in iuribus, & loco syruporũ adiiciatur ſacch. Præparati humores purgandi ſunt, & pro purgatorio adhibēdæ ſunt pillulæ, quæ variæ ſunt: vt pill. de lapide lazuli, pillul. de fumaria, cochiæ præpar. Poteſtis etiam ita parare:

Pillula.

℞. Pill. de fum.
Coch. præpar. an. ℈. ij.
Turbith ℈. ß.
Cinamom. gr. iiij.
Cum ſyr. de ſucco borrag. f. pillulæ n. v.

Præ cæteris in futuris ſolemus vſurpare helleboriſmum, eo pacto, quo præcepit Hip. in fragmento illo de helleb. vſu: & diſtinctiſſime omnium Oribaſ. in collect. lib. 7. ni fallor. Et cum varia ſint genera hellebori, iis omnibus anteponitur helleb. melampodium, quo narrant Melampum inuentorem curaſſe filios Preti furioſos.

Hellebori vſus. Antimonium.

Sed quid de Antimonio, quod hodie vſq; adeo celebre eſt, & quod ſcribunt Paracelſiſtæ medici miros effectus producere, & præſertim in inſanientibus. Domini, huiuſmodi remedium ſemper periculoſum eſſe putaui, quia purum venenum eſt: Scio tamen à multis ita diligenter præparari, vt ſi non penitus innocuũ euadit, ſaltem minimum detrimentum affert: ea propter, cum ſoleat exhiberi in minima quantitate, facile concedo, vt in huiuſmodi difficilibus caſibus exhibeatur.

Been Arabum.

Quinimo habetur quoddam granum, q ex Conſtantinop. afferunt, Been Arabum; hoc granum decorticatum deuorãdum præbetur. Nam calidum eſt, abſq; ſapore, vt facile latere poſſit, & tamen efficaciſſimum eſt ad mouendum vomitum & aluum, vt ſæpiſſime ſum expertus. Quare commendo, vt etiam hoc granum exhibeatur: quod vt facilius poſſit capi, ſic præparetur:

℞. Grana been decorticata. ij.
Sacch. fini. ℥. ij.
Amygd. dulc. decoct. iiij. Contundantur omnia ſimul, & cum aq. roſarum f. morſellus, qui ſi non iucundus, ſaltem non ingratus eſt, ita, vt facile vel poſſit exhiberi, vel commiſceri cum cibis, atque ita fallere furentes.

Sunt multa alia, quæ à proprietate putantur conferre, veluti eſt radix & ſemen agni caſti, ſemen fœnicul. ſylu. Reperiuntur etiam quædam aquæ thermales, veluti ſunt aqu. Sinueſſanæ, quæ & potu acceptæ, & extrinſecus adminiſtratæ, probatæ ſunt furentes & maniacos ſanare.

Cauteria.

Sed quod expertus ſum maximopere contuliſſe, eſt cauteriorũ genus. Nam ſi fiat cauterium, & apertum detineatur, vel in nucha, vel ſupra commiſſuram coronalem, certe vtile eſt, quia non tantum vapores atri & feruidi, per ea foramina diſſipantur & educuntur, verum etiam cerebrũ refrigerat, & conſequenter ſuccus ille ater & aduſtus exinanitur. Sed non ſolum cauterium vnum vel alterum in capite iuuat, ſed ſi fiat etiam in ambobus & brachiis, & cruribus, mirificum adiumentum afferunt. Et ego ſcio, quandoque hic Patauii nobiliſſimum iuuenem furētem, poſt infinita remedia tãdem rediiſſe ad mentem vſu quatuor cauteriorum in brachiis & in cruribus.

Hiſtoria.

Atque hic eſt finis actionum læſarum facultatis ratiocinatricis.

CAPVT XVII.

De vitiis ad memoriam pertinentibus, & primum de Lethargo.

Poſtremo loco vitia, quæ pertinēt ad memoriam, eo maxime ſunt diligenter tractanda, quod ſcribat Plato in Theæteto, memoriam eſſe matrē Muſarum. Habet autem memoratiua facultas duas operationes: alteram, qua recipit & conſeruat phantaſmata à ſenſibus ſuſcepta: atque hæc proprie nuncupata eſt memoria: alteram, qua phantaſmata ſuſcepta, ſi forte interdum obliterentur, recuperat propria induſtria, & ſine ope ſenſuũ. Vocatur autem huiuſmodi operatio Reminiſcentia, vt eſt apud Platonem in Philebo. Igitur memoratiua facultas cum fruſtratur ab his operationibus, triplici modo fruſtrari conſueuit. Vel enim ſuſcepta phantaſmata neq; diu, neque facile conſeruat; & vocatur memoria diminuta, vel eadem phantaſmata nullo modo conſeruat, neque deleta recuperat; & vocatur memoria amiſſa; vel non recordatur eo pacto, quo deberet, & vocari poteſt hoc vitium memoria deprauata. Nã memoriæ deprauatæ, quantum puto, exemplum habemus apud Ariſtotelem in lib. de memor. & reminiſc. vbi ſcribit, quendam Antipherontē vocatum, id vitii paſſum eſſe in memoria, vt quoties videret aliquem ſibi nõ viſum, putarit, ſeſe illius recordari tanquã alias viſi.

De vitiis ad memoriam pertinentibus. Ratio ordinis.

Memoria etiam deprauatur.

Nec obſtat, quod nullus medicus mentionem fecerit deprauatæ memoriæ: quoniã deprauata memoria eſt fere eadem cum imaginatione deprauata: vt propterea dixerit Ariſt. illum Antipherontem inſanum fuiſſe. Hinc eſt, quod medici non curarunt peculiariter tractare de mem. deprauata, cum tractarunt de imaginatione deprauata.

Cæterum, de aliis vitiis memoriæ ſub duobus tantum generibus tractarunt ſub lethargo & ſub memoria deperdita. Nos igitur tractaturi de ambobus, ordiemur à Lethargo, q à Græcis vocatur λήθαργος, à Latinis nũcupatur modo Lethargus, modo veternus. Arabes nuncuparunt modo congelationē modo Sirſen frigidam. Vnde licet intelligere, q̃d ſigni-

Nomen.

gnificare Gal. voluerit 13.meth.c.20. quando scripsit lethargum esse contrarium phreniti-di, scil. quia phrenitis affectus calidus est, lethargus autem affectus frigidus.

Definitio. Est autem lethargus memoriæ deperditio, cum inexpugnabili dormiendi necessitate, & cum febre continua & lenta. Dicitur memoriæ diminutio, quia memoria principaliter læditur, tametsi lædantur simul & ratio, & imaginatio, vt scriptum est à Gal.3.de loc.aff. c.5.& lib.de diff. sympt.c.3. Cum inexpugnabili &c. quod, vt scriptum est à Celso lib.3.c.9. proprius character huius vitii est profundus & inexcitabilis somnus. Dicitur postremo, cũ febre continua, &c. ad differentiam cari, comatis, catalepsis, qui omnes affectus vel sunt sine febre, vel sequuntur febrem, cum lethargus fit, qui sibi febrem parat comitem.

Genus symptomatis. Est hic affectus vere symptoma in genere actionum principum læsarum. Quanquam Gal.13.meth. videtur interdũ appellare morbum, interdum πάθος, nam sic loquitur appellando morbum omnẽ rem præter naturam, vt sæpe facere consueuit & Hip. & ipsemet.

Locus affectus. Morbus à quo dependet. Locus affectus cerebrum est secundũ partes posteriores. Afficitur vero non modo vt pars similaris, verũetiam vt pars instrumentalis. Vnde fit, vt huiusmodi symptoma sequatur duos morbos, nempe intemperiem frigidam & humidam cum materia, nec non morbum in via. Siquidem, etsi in lethargo ventriculi cerebri non repleantur, replentur tamen porositates, vt sic dicã, & cauernæ substantiæ ipsius cerebri. Atq; hoc est, quod dicit Hip. lib. de struct. hominis, lethargum fieri, quoties cerebrũ repletur frigidis humoribus.

Causa. Cæterum, videre oportet, ad cognoscendam huius affectus naturam, quænam sit hæc materia frigida, à qua efficitur lethargus. Deinde videre breuiter oportet, vtrum hæc materia, dum facit lethargum, mutetur. Tertio videndum; quam mutationẽ subeat. Postremo videndum erit, vtrũ hæc memoria faciat tumorem nec ne. Galen. quarto de præsag. ex pulsi. capite octauo scribit, materiam quę colligitur in mẽbranis cerebri, semper esse materiam crassam & viscidam, eo, quod ex rara substantia cerebri facile labũtur humores, vt minime possint colligi. Ideo cum dictum sit,

Qualis materia efficiat lethargum. materiam lethargum efficiẽtem in cauernulis cerebri colligi, iure constituendũ est, hanc materiam non esse subtilẽ, sed viscidam, crassam & frigidam, cuiusmodi est pituita, quæ in cerebro colligitur, vel quia paulatim ibi congeritur, vel quia aliunde in eam partẽ affluit.

De hac materia loquens Gal. primo prorrhet.1. nec non 13.meth.cap. 21. nihil aliud dixit, nisi eam, dum induxit lethargum, irrigare & humectare cerebrum. Ex quibus locis coniectati sunt nonnulli, Galenum noluisse quicquam in lethargo efficiendo pituitam commutari, sed duntaxat exuberare copia. Veruntamen cum Gal. ibi minime neget hãc commutationem: inducor ad credẽdum, necessario pituitam, dum facit lethargũ, mutationem aliquã pati: & eo maxime, ꝙ Hip. lib. de principiis dixerit, cerebrũ esse metropolin frigidi, humidi & viscidi: vt cũ sit humor pituitosus valde cerebro familiaris, minime possit ipsum lędere, nisi à natura sua mutetur.

Quam vero mutationem patiatur pituita, differentes fuerunt sententiæ. Alii existimarunt solum pituitam frigidiorem & humidiorem reddi: alii vero inducti à Gal. 4. de præsag.c. 8. putarunt pituitam putrescere & putrescendo lethargum inducere. Ego autẽ sum huius sententiæ, pituitam efficiẽtem lethargum incalescere, & consequenter putrescere, sed leuem admodum putrefactionem hanc esse. ac propterea medicos Gręcos fere omnes de putredine nihil meminisse, quod leuem hanc putredinem, quantum sit ex sese, nihili faciendum existimarunt.

Sed video dubitaturum esse aliquem, quomodo, si in lethargo pituita incalescit & putrefit, possit cerebrũ magis refrigerari, vt memoria violetur, quam à solo frigido vitiari, *Obiectio.* audietis suo loco. Sed scire oportet pituitam, vbi immota permanet in cerebro veluti congelatam & concretam esse, ac propterea minime refrigerare admodum posse. Cæterum, *Solutio.* vbi colliquatur & colliquata per cerebrum funditur, fit, vt quemadmodum dicit Gal. irriget & propterea refrigeret. Iam vero eliquati & fundi pituitam à calore, & consequenter à putredine, nemo est, qui dubitet.

At vero an pituita putrescens in tumorem attollatur, vt inflammatio in cerebro fiat, dubium est. *An tumor cerebri fit in lethargo.* Nam Auic.1.tertii tra.3.c.7. manifestissime dixit Sirsen frigidũ esse apostema. Sic etiam Auerrh. lib.3. coll.c.40. dicebat lethargum esse frigidam passionem cum tumore apostematoso, vt minime dubiũ sit, quin hi ꝑclarissimi scriptores putarint, lethargum esse apostema siue tumorem. Econtra neq; Gal. neque quisquam alius Græcus mentionem fecisse videtur tumoris in lethargo. Imo vero Serapio manifeste probauit interdũ aduersus Auic. neq; cerebrum neque etiam ossa pati apostema vel tumorem. Ratio etiã huic adstipulatur, siquidem vt œdemata, quæ fiũt à pituita, & tumores sunt, minime putredinem concipiunt, nisi calidi alii humores ipsis coniungãtur: vt si in cerebro fieret tumor pituitosus, minime putrescere posset, cũ tamen constitutum sit, lethargum fieri à pituita calefacta & putrescente. Itaq; in hac sententiarum varietate dicendum, in lethargo colligi quidem pituitam in cerebro, sed minime tumorẽ facere. Et Auic. si tueri velimus, dicen- *Resolutio auctoris.* dum est, apud ipsum sæpe apostema vocari quamlibet repletionẽ alicuius partis, factam

vel

vel ab humore, vel à vapore. Id quod etiam videtur ſignificare voluiſſe Auerrho. quando in loco citato dixit Sirſen frigidum produci ab humore apoſtematoſo. Igitur, vt audiui-ſtis, frigidus humor, id eſt pituita calefacta & putreſcens abſque tumore eſt cauſa effectrix immediata lethargi. Ex cauſis internis ſed mediatis, prima eſt temperamentũ frigidum & humidum: ſecunda eſt capitis ſtrictura & denſitas, tertia eſt ætas, de qua contradictionem aliquam video, ſiquidem Hip. 3. aph. 30. ſcribit in ætate conſiſtente poſitos maxime exerceri lethargo: Contra autẽ Soranus apud Cæl. Aurel. li. 2. de acutis vult, ſenes magis expoſitos eſſe lethargo. Sed ſolui poteſt hæc cõtradictio, ſi dicatur Hip. & Soranum recte dixiſſe, quia illi, qui ſunt ętatis conſiſtentis, & pręſertim in fine, parum differunt à ſenibus, vt iure dicere liceat, vtroſq; lethargo expoſitos eſſe.

Cauſæ internæ mediatæ. Diff. Quæ ætas magis obnoxia lethargo.

Inter cauſas præternaturales ſunt morbi diuturni, acuti, in quibus poſtquam diſſipati ſunt tenues humores, illi qui remanent craſſiores & frigidiores, ſi cerebrum occupent, lethargum inducere poſſunt. Aet. lib. 6. c. 3. ex ſententia Archigenis docet, lethargum fieri quandoq; ob conſenſum à viſceribus & pręcordiis. Auerrh. etiã li. 3. collect. c. 40. ſcribit, lethargum fieri quandoq; ob conſenſum aſtrorum. Imo Gal. de vſu part. cap. 2. videtur in ea fuiſſe ſententia, vt crediderit lethargum fieri per conſenſum.

Cauſæ præternaturales. Diff. an lethargus fiat per conſenſum.

Sed veritas eſt, lethargũ ſemper fieri, quia cerebrum eſſentialiter patitur: vt minime dicere liceat, verum lethargum fieri vnquã per conſenſum. Sed quid ad auctoritates prædictas? dupliciter reſpondeo, primo modo lethargi generationi præſtari quandoq; initiũ ab aliis partibus, ſed vbi lethargus integram conſtitutionẽ nactus eſt, ſemper fit eſſentialis in cerebro. Vnde quãdo Gal. & Aet. & Auerr. dixerũt, fieri per cõſenſum, intellexerunt de occaſione & initio, non autẽ de integra cõſtitutione lethargi. Secundo modo, veteres & pręſertim Gal. 13. meth. 21. nec nõ 2. prog. nomine lethargi cõplexos eſſe omnes ſomniferas affectiones, vt quando dixerunt, lethargũ fieri p conſenſum, intellexerint non verũ lethargũ, ſed lethargicas affectiones, vt ſæpe loquitur Gal. Inter cauſas internas primus eſt aer frig. & humidus: Tẽpus anni, vt eſt hyems; & ſecundũ Cæl. Aurel. autũnus. Præterea regio, vt ſeptentrionalis, q̃ feraciſſima eſt lethargi. Adhæc inter has cauſas reponitur nimius ſomnus, nimium otium, nimia Venus, crapulę, eſus immoderatus ciborũ & præſertim eorũ, q nimiũ refrigerãt, vt lactuca, endiuia. Sic & medicamẽta refrigerantia idẽ faciunt, vt papauer, cicuta. Dioſc. & Auic. dixerũt cæpas & huiuſmodi alia edulia acria lethargi generationi occaſionem præbere. Et hæc de cauſis.

Signa triplicia ſunt; diſtinctiua, diagnoſtica & prognoſtica. Diſtinguitur lethargus à memoria deperdita, quoniam in lethargo nõ ſolum memoria læditur, verumetiã aliæ principes facultates; in memoria deperdita ipſa ſola læditur. Præterea in lethargo ſemper ſomnus eſt, ſemp febres; in memoria deperdita quantũ ſit ex ſe, neq; ſomnus eſt neq; febris.

Signa, Diſtinctiua. Lethargus vt à memoria deperdita differat.

Diſtinguitur ab aliis affectibus ſomnolentis, quia ſiue ſit carus, ſiue coma, ſiue catochus, ſemper faciliter aut non difficulter expergefiũt. Præterea cæteri affectus ſomniferi aut ſunt ſine febre, aut febrem ſequuntur: cõtra lethargus.

Ab aliis affectibus ſomnolentis.

Signa diagnoſtica vel indicant futurum lethargum, vel præſentem. Futurum ſignificant capitis grauitas, dolor, tremor, vt addit Auic. tinnitus aurium, ſomnus abſque inſomniis, oſcitatio frequens, figura corporis inſueta inter dormiendum, pulſus inæqualis, febris continua & lenta. Hæc enim vbi apparent, ſemper metuere oportet, ne fiat lethargus.

Signa diagnoſtica. Futura.

Signa quæ indicant pręſentem lethargum copioſiſſime proponuntur à Cælio Aurel. & à Galen. lib. 3. de loc. affect. cap. 5. Sunt autem hæc: memoriæ diminutio inſignis, læſio rationis & imaginationis, auditus infirmus, ita, vt etiamſi alta voce inclamentur, nõ reſpondeant, oculos ſemper conniuentes habeant, creberrime oſcitãt, & inter oſcitandum ſæpe obliuiſcuntur os claudere. Reſpiratio tarda eſt, & debilis, pulſus magni, languidi, rari, fæces ſemper male olent: ſudant interdum copioſiſſime, vrinam reddere obliuiſcũtur: imo vero, ſi iis porrigatur matula, aut non accipiunt, aut ſi accipiũt, obliuiſcũtur mingere: aut ſi mingunt, obliuiſcuntur matulam reddere. Sæpe etiam difficillime vrinam reddunt; vt Cæl. Aurel. ſcribit, interdũ lethargicos interire propter mingendi difficultatem. Vultus luteus eſt aut liuidus, lingua alba & ſaliuoſa. Dicit enim Hip. 3 de morb. vſq; adeo interdum abundare ſaliuam in lethargicis, vt nequeant eam ab ore depellere. Præterea febre laborant perpetua & lenta: nec tandem vſque adeo ſomno ſepulti iacent, vt ſola reſpiratione viuere intelligãtur, quæ reſpiratio ſæpe fit cũ ſtertore quodã. Vnde Cæl. Aurel. Plautum vt puto, imitatus, vocauit ſomnum lethargicorum ſorbilem, quaſi ſorbere videantur.

Præſentia.

De lethargo ſcribit Celſ. libr. 3. cap. 9. eum cito iugulare, niſi ſtatim ſuccurratur. Et Hip. libr. 3. de morb. ſcribebat, lethargum intra ſeptẽ dies interimere, quos ſi prætereãt, ægrotantes ſeruari. Cæl. Aurel. comparans phrenitidem & lethargum, dicebat, lethargum haud ſecus eſſe grauiorẽ affectum phrenitide, atq; grauior eſt cæcitas diminuto viſu. Gal. autem lib. 4. de cauſ. pulſ. cap. 15. dicit lethargum eſſe grauiorem affectum peripneumonia. Et libr.

Prognoſtica.

de inæq. intemperie, cap.3.scribit, collectionem humorũ, quæ fit in posteriori parte cerebri, grauiorem esse illa, quæ fit in anteriore parte.

Si lethargicis superueniat fluxus alui, aut tremor, res prorsus desperata est: quẽadmodum docuit Hip. lib. 3. de morb. necnon lib. 7.aph. Cæterũ eod. lib.3. de morb. vnum dixit Hip. memoria dignũ: nẽpe lethargicos suppuratos seruari. Quid autem intelligat Hip. per suppurationẽ, non est facile comprehendere.1. quia intelligi non potest de materia in cerebro existente: siquidem, vt audiuistis, putrescit quidẽ hæc materia, sed minime in tumorẽ eleuatur, vt liceat dicere eiusmodi tumorem superari. Qui etiã pro suppuratis intelligunt eos, quibus intra thoracem pus colligitur, à ratione videtur alienum: siquidẽ vix fieri potest, vt materia, quæ in cerebro lethargum facit, in pectus trãsmittatur, ac ibi in pus vertatur. Quare dicendum puto, forsan Hip. intellexisse pro suppuratis eo in loco eos, quibus materia putrefacta per aures vel per nares euacuatur. Nam solet Hipp. huiusmodi vniuersalibus locutionibus vti, quemadmodũ quando abscessus appellat quaslibet permutationes materiæ à loco ad locum.

Indicationes. Cum ergo ita sit cõstituta lethargi natura, in eo curando duo scopi ante oculos sunt habendi.1. vt intemperies frigida & humida auferatur, 2. vt materiæ putrefactæ euacuandæ incũbatur, simulq; vt quæ fluit, reuellatur, & quæ nondũ putruit, à putredine defendatur.

Curatio. Curatio. Pro quibus scopis comparandis primo eligere oportet vel parare aerem calidum & siccum. Prospiciendum est, vt, quantum fieri potest, à somno excitentur. Cælius Aurelianus maxime damnabat illas cõtinuas inclamationes & vellicationes, quæ circa lethargicos fiunt, eo quod cerebrũ magis exacerbetur & lędatur ab his. Sed pace Cælii Aureliani res secus se habet. Cum enim substantia cerebri, nõ autem membranæ afficiantur, minime verum est: ab his operationibus illud exasperari. Sed etiamsi aliquantisper exasperetur, maius tamen est beneficiũ, quod comparatur, propter excitationem à somno, quã sit detrimentum, quod infertur ab inclamatione & vellicationibus. *Cal. Aurel. notatur.*

In curatione lethargi præ cæteris prouidere oportet, vt aluus lubrica sit. Et quia facultas totius corporis sepulta & pigra est, oportet vti & clysteribus & suppositoriis, quæ vi acerrima polleant, & c. vt facultas stimulata remediis obediat. Clyster igitur erit: *Clyster acris.*

℞. Centaurii. M.ß.
Fol. rutæ.
Maluæ an. M.j.
Colocynth. ℥.iij.f. decoct. f.a.
Deinde *℞. d.d. ℔.j.ß.*
Hiera Lagodionis. ℥.ß.
Ol. rutacei. ℥.v.
Salis. ℥.iij. M. & f. clyster.

Addo magnam copiam salis, quoniam, vt dicebã, opus est magno stimulo in hoc morbo. Suppositorium autem acre ita parabitur: *Suppositorium agre.*

℞. Salis gemmæ gr. v.
Nitri gr. iij.
Trochiscor. allandal ℈. ß.
Mellis. q. s. fiat suppositorium.

Hæc enim sunt, quæ conueniũt in lethargicis pro aluo mollienda. Cibi lethargicorum debent esse & tenues & attenuantes. Alex. Trall. & Mesues laudabant porrum & allia. Sed minime possum probare, quia cũcta hæc febrẽ augent. Neq; etiam probo vsum amygdalarum ab aliquibus commendatum, quod amygdalæ nimium repleant cerebrum. *Cibus.*

Igitur panatella cum sem. melon. commoda erit: iura in quibus bullierint serpillum, maior. hyssopus, puleg. Et ex carnibus conueniunt carnes omnes auicularum. Sed quia lethargici mandere nequeũt, redigendæ sunt carnes in contusum. Laudabat Auic. decoctũ cicerum & lupinorum, sed potius in vsum medicamenti quam cibi.

Potus. De potu fuit Asclep. sentẽtia, vinum conuenire lethargicis. Et vtebatur hac ratione, quod in lethargicis cerebrum sit vsque adeo offensum, vt nullum sit periculum, quod amplius offendatur. Et Celsus Asclepiadis sectator non dubitauit vinum concedere lib.3.c.9. Sed vterque malum consilium attulit.1. quia Hipp. libr.3. de morbis, qui fuit alioquin vinĩ in morbis indulgentissimus, maxime cauit, vt lethargici vtantur vino. Præterea etsi cerebrum grauiter sit offensum, ex vino tamẽ periculum imminet, ne spasmus superueniat, & ne febres augeantur. Vnde omnibus abstinendum est à vino, & loco vini vti oportet aqua cocta cum fœnic. vel mulsa facta cũ coriandro, vel decocto maioranæ cum iulep. Et declinante febre potest deinceps vinum concedi. Atq; sic intelligendus est Hipp. quando 2. de morbis concedebat vinum vinosum in lethargo, sc. in declinatione.

Post victum conuertendum est studium ad reuellendum & repellendum humorem à cerebro: Inter media reuulsoria, sunt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ siccæ. Sed potentissima est venæ sectio, de qua tamen iure dubitari potest, vtrum cõueniat in vero lethargo. Galen.13. meth. cap.21. videtur venæ sectionem antepofuisse omnibus aliis remediis: & Gal. sectati sunt fere omnes Græci. Sed ex altera parte non videtur cõuenire venæ sectio, siquidẽ regula est Gal.4. de tuend. val.4. & in lib. de curat. per sang. miss. c.6. & 10. vbi abundant humores frigidi, minime cõuenire sanguinis missionem. Quod etiam confirmatum habetis ab Aetio lib.6. cap.3. Propterea si sanguis in lethargo mittatur, formidandum est, ne cere- *Reuulsoria remedia. Vena sectio num conueniat.*

ne cerebrũ magis refrigeretur, & consequenter pituita crassior & cõtumacior euadat. Pro hac difficultate sciendum est, humores frig. interdum dominari solos, interdũ vero permistos sanguini. Si soli dominẽtur, certe sanguis nullo pacto mittendus est: & propterea forsan Mesues nõ meminit venæ sectionis in lethargo, quoniã putauit à puris frigidis succis fieri. Sed si cũ pituita & frigidis succis sanguis quoq; aliquo modo abũdet, sanguis parce mittendus est, ꝑpter tres causas, 1. quia missione sanguinis egregia fit reuulsio à capite. 2. q̃a semper cũ sanguine aliquid pituitæ educitur. 3. quia natura nonnihil leuata, robustius deinceps pugnat aduersus morbificam materiam. Sed quid ad Galenum & rationes? Ad Galenum dico, quod eius regula vera est, vbi nõ puri frigidi succi sunt, vel vbi huiusmodi sunt in vniuerso corporis ambitu: siquidẽ in his casibus neq; parce neq; alio pacto sanguinem mittere conuenit. Ad rationes dicendũ, si prudẽter & moderate fiat sanguinis missio, haudquaquam refrigerari cerebrum neq; pituitam educi. Itaq; lenita aluo vel clystere, vel alio pacto, statim deueniẽdum ad sanguinem mittendum, & eligenda vena cephalica. Sed si à vena sanguinem mittere non liceat, si consuetum sit profundere sanguinẽ ab hæmorrhoidib. ab eo loco detrahendus est, alioqui eligendæ sunt cucurbitulæ, sed appositæ cruribus & natibus, non autem spathulis, vt faciunt nonnulli. Sic Gal. 13. meth. c. 19 magnopere cauet, ne in affectibus capitis cucurbitulæ apponantur partibus superioribus, nisi diligentissime fit expurgatũ corpus. Misso sanguine sequitur vt deinceps incũbatur, repellẽdis humoribus à cerebro, in quo genere ab omnibus commendatur oxyrrhodinum. Sed de vsu & tẽpore dubitatum est. Maior pars Arabum voluit, in principio morbi vtendũ esse oxyrrhodino syncero, & progrediẽte morbo adiicienda esse, quæ vim discecandi habent. Alex. Trall. quem videtur secutus Serapion & Mesues, putauit nullo tempore vtendum esse oxyrrhodino, q̃a pituitosus humor cũ sit tardus & grauis, non potest facile repelli: vnde à frigefacientib. medicamẽtis magis refrigeratur & magis torpida euadit. Nõnulli, vt conciliarent hoc, dixerũt, duplex esse principium morbi acuti, aliud late acceptũ, ꝙ cõpræhenditur duobus diebus primis: aliud strictius acceptum, nempe ꝙ primo insultu continetur. Dicũt ipsi in principio principiãte, id est, stricte accepto conuenire vsum purum oxyrrh. synceri, in alio autem minime. Sed hic modus conciliandi placere mihi non potest, eo, quia pituita etiam in principio illo stricte accepto difficilis est vt repellatur: & ꝑpterea existimo cum Alex. tutiorem viam esse; vt neque etiam in principio principiãte conueniat syncerum oxyrrhodinum. Potestis igitur parare:

Cucurbitulæ.

Oxyrrhodinum.

Formula oxyrrhodini.

℞. *Aceti. ℥. ij.*
Fol. serpylli,
Orig.
Pulegii an. M. ß.
Aq. rosaceæ ℥. j.
Bulliant simul, deinde colentur.
Et dictæ colaturæ adde ol. rosac. completi ℥. iiij. M.

Si placebit magis discutere in progressu morbi, potestis addere prædictæ decoctioni vel peucedanum, vel castoreum. Nam scribit Galen. 11. de simpl. medicamentis, castoreum maxime vtile esse in affectibus lethargicis, nõ solum ob calorẽ & ob fœtorem, verumetiam ob propriam quandam efficaciam, quia maxime valet in affectionibus capitis. Præter oxyrrhodinum solemus fronti quædam illinire, vt castoreum, pilos humanos crematos, quos scribit Alex. multum valere in hoc affectu proprietate quadam arcana. Et vos ita potestis componere remedium:

Castoreum.

Puluis.

℞. *Castorei. ℈. j.*
Pilorum humanorum combustorum. ʒ. ß.
Puluerisentur diligenter, & cum aceto leuigentur, deinde ipsi fronti puluis leuigatus illinatur.

Sic ẽt valent odoramẽta, q̃ vim habent attenuãdi & discecãdi pituitosos humores. ex. gr.

Odoramentum.

℞. *Aceti acris. ℥. iiij.*
Fol. serpylli.
Puleg.
Maior.
Rutæ an. M. ß.
Bulliant, & dum feruent, aut fumus apponatur naribus, aut spongia immaceretur aceto feruenti, atq; naribus apponatur.

Solemus quoq; naribus sternutamẽta adhibere, q̃ apud Cæl. Aurel. reprobata inueniuntur, quia cerebrum concutiant. Sed quod damnat Cæl. in sternutatoriis, id nos potius commendare debemus. siquidem illa cõcussio maxime valet ad excitandos lethargicos atque etiam ad discecandam & consumẽdam pituitam: propterea laudo vt adhibeantur sternutamenta, veluti:

℞. *Piperis albi ℈. ß.*
Hellebori albi. gr. viij.
Castorei gr. v.
Nigellæ ℈ j. pulucrisentur omnia simul, deinde apponantur naribus, ita, vt intra nares integer puluis immittatur.

Hoc tempore solemus ẽt aliqua palato illinire, q̃ ibi detenta in cerebrum vapores attenuantes & discecantes mittant: cuiusmodi est cõfect. anacardina, Ther. antiqua, mithridat. antiquum, diamoschus. Hæc enim omnia sua vi calorifica non solum lethargicos excitare valent, verumetiam operantur ita, vt pituita per os effluat, atque cerebrum calefiat.

Et hoc est, quod dicit Hipp. lib. 3. de morbis, in lethargo curando oportere multum expui, & cerebrum calefieri.

Quo tẽpore ea, q̃ audiuistis, fiũt, studẽdum est

est quoq; præparationi & purgationi humorum: vnde huiusmodi syr. instituendus erit.

Præparans.

℞. *Fol. serpylli.*
Maior.
Stœchadis.
Cichorii an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij.*
Syr. rosf. recentis.
Syr. de beton.
De cichor. an. ℥. ß. M.

Præparati humores expurgandi sunt. Sed quia difficile est, demersis in somnum medicamenta, præsertim potabilia, offerre; hoc in casu solemus pilulas parare, quæ in exigua mole magnam vim habeant, vt sunt pilulę factæ ex Troch. alhandal. ℈. ß. pil. de agarico ℈. j. ß. cũ melle f. pil. num. v. Alex. Tral. & pleriq; alii laudant scammon. & castoreũ: q̃si placebit vti, poteſtis hunc in modum componere:

Pillula efficacissima.

℞ *Diagridii gr. iiij.*
Castorei gr. iij.
Cum melle f. pil.

Sic etiam possumus exhibere pil. quæ appellantur ex colocynth. siue ex hiera colocynth. Sed circa hæc medicamenta oriuntur quidam scrupuli. Et 1. circa vsum scammonii: siquidem scribit Mesues, scammoniũ solam bilem expurgare: in lethargo peccat pituita: ergo non videtur conuenire scammonium.

Hiera.

Idem dubium oritur de hiera: siquidem basis hieræ cuiusque est aloe: aloe autem non videtur conuenire in hoc casu, propter tres causas. 1. quia Mesues scribit, aloen inducere soporem: id quod scripsit etiã Gal. 7. de simpl. med. Præterea scribit Mes. aloen expurgare solam bilem. Soranus etiam apud Cælium inquit, nõ conuenire aloen in curatione lethargi, quia medicamentum lene est, vt moueat humores ad ventriculum, nec tamen depellat. Sed ii retenti in ventriculo postmodum in caput vapores mittunt. Igitur si, vt dicit Rhases & Mesues, aloe somnifera est, & solam bilem ducit, non videtur posse auxiliari in lethargo, vbi altissimus somnus semper est, & vbi sola exsuperat pituita. Ad vtraq; hæc dubia respondeo, aliud esse administrare scammon. & aloen sola, aliud commista. Scammonium purum certe non competit in curando lethargo, sed commistum castoreo maxime conuenit: siquidem castoreum frangit facultatem illam scammonii bilis eductricẽ: & dissecãdo pituitã, facit, vt facilius obediat scammonio, præterquãm quod scammoniũ proprietate quadam efficacissime agit aduersus lethargicam affectionẽ. Sic etiam dicendum est de aloe, scil. illam solam non conuenire in curando lethargo, sed commistam aliis, vt fit in componenda hiera omni, non dubitandum est conuenire.

Præter purgationem laudant aliqui vomitum, vt & Auic. sed arduum opus est, cogere lethargicos, vt vomant. Neque etiam humor, qui in capite est, pituitosus vomitu reiicitur, id certe bonum præstare potest humor, vt eo concussu ægrotantes à somno excitetur. Laudat etiam Auic. declinante morbo balneum aqu. dulcis. Sed nisi ex toto adempta sit omnis ad somnum propensio, balneum probare nõ possum: cũ Gal. 4. de tuẽd. valet. simile balneũ profundos somnos inducere scribat: id quod facit & balneum totius corporis, & præsertim pedum. Quamquã in 5. & 7. epid. habeamus ab Hippocrate lotiones pedum aqua calente factas, oculis nocere & consequenter cerebro.

Vomitus.

Balneum.

CAPVT XVIII.

De memoria deperdita.

Descriptio.

HIc affectus est passio quædam præternaturalis, in qua homines nec recipiunt quæ audiunt, neque recepta retinent, & eorum, quæ iam pridem receperant, non recordantur. Dixi in hac passione huiusmodi mala contingere præter naturam, quoniam si qui sunt, qui naturaliter sint penitus immemores & obliuiosi, ii nequaquam à medico tractantur. Fieri enim non potest, vt hanc memoriæ iacturam ab vlla arte recuperemus. Dixi reliqua: quia hæc potentia memoratiua, vt docui, tres operationes habet, recipere phantasmata, conseruare & reminisci. Vnde, quoties memoria perditur, vt mereatur dici memoria amissa, omnes hæ operationes abolentur.

Difficultas.

Sed priusquam progrediamur, est quidam scrupulus eximẽdus; quomodo Gal. 2. de motu musc. 6. circa principiũ scribit videri imaginationem quoque recordari. Quod si verum est, aut potentia memoratiua est eadem cum imaginatione, aut læsa memoratiua potest adhuc imaginatio recordari. Respondeo, Galenum eo in loco minime voluisse, potentiam imaginatiuam recordari, sed cum antea dixisset, actiones quasdam esse, quarum non recordamur, ob læsionem imaginationis, vt sunt, quæ fiunt vel in crapula, vel in metu; subiungit imaginationem quoque videri recordari; quasi dicat, ea facile memoria teneri, quæ maxime in imaginatione imprimuntur, vt imaginatio quidẽ conferat ad memoriam, sed non, quod ipsamet potentia recordetur. Nam hæc est germana illius loci explanatio.

Genus sympt.

Hic affectus symptoma est, in genere actionum læsarum principum. Et locus affectus non alius est, nisi cerebri postrema pars. Nam Gal. de plac. Hip. disputãs aduersus eos, qui collocabant memoriam in corde, hac demonstratione conuincebat, quod pro curandis memoriæ vitiis, remedia non cordi, sed cerebro adhibebant. Hoc enim argumento conuin-

conuincebantur, locum affectum in memoria esse cerebrum.

Morbus, quẽ sequitur hæc actio læsa certe aliqua intemperies est: quoniam si, vt scribit Gal. 8. de plac. Hip. c. 10. operationes omnes animi perficiuntur ab optima cerebri temperie, est certum, easdem operationes corrumpi ab aliqua intemperie. Sed quæ sit huiusmodi intemperies, valde apud omnes dubitatum inuenio. Plato in Theæteto videtur hãc sententiam habuisse, quod humiditas sit causa destructionis memoriæ: Quam etiam opinionem videtur secutus Auic. 4. de anima c. 3. & Auerrh. in com. ad lib. Arist. de mem. & remini. Imo vero Gal. videtur quandoque idem sensisse, qui lib. art. med. cum edoceret signa cerebri humidioris, inter alia attulit obliuionem: vt sensisse videatur, ab humiditate magnopere memoriam vitiari. Contra autẽ Hip. lib. de sacro morbo, & lib. de insania, nec non etiam Gal. 2. de loc. aff. c. vlt. & 3. de loc. aff. 5. similiter etiam Arist. lib. de mem. & rem, qui omnes videntur hanc sententiam secuti, vt memoria minuatur & aboleatur à frigida intemperie. Sunt & aliquæ rationes, quæ persuadent huiusmodi læsionẽ memoriæ fieri à frigida intemperie: si quidẽ actiones memoriæ videntur esse quidam motus: frigoris proprium est motũ impedire. Vnde Auic. 1. tertii tract. 3. c. 5. & 6. dicit, actiones aboleri & diminui à frigido, deprauari autem à calido.

Num ab humido vel frigida intemperie fiat hic affectus.

In hac quæstione, quæ pulcherrima est, alii, qui vt conciliarent hos grauissimos auctores, dixerunt, causam alicuius esse, ita intelligere oportet, vel immediate, vel mediate. Si de causa immediata loquamur, dicunt humiditatem esse causam memoriæ amissæ vel vitiatæ. Si loquamur de mediata, dicendũ est, huiusmodi causam esse frigiditatem; quia sicut calliditas propter siccitatem confert ad memoriæ perfectionẽ, sic inquiunt frigiditatem conuenire ad delendam memoriam propter humiditatem: vt frigiditas sit causa mediata, humiditas autem immediata obliuionis.

Sed hic modus conciliandi mihi non placet. 1. quia Hip. & Gal. loco cit. dum proponũt causas ablatæ memoriæ, commemorant tantum frigus: de humiditate nihil loquuntur. Præterea inter omnes qualitates elementorũ, vt sæpe audiuistis, humiditas est omnium minime actiua, vt plæriq; spoliarint humiditatem omni potentia agẽdi. Hoc igitur si verum est, quomodo volumus humiditatem posse abolere memoriam? Ad actiones etiam omnes principaliter maxime omnium conuenit calor: igitur ad destruendas maxime principaliter & immediate videtur facere frigiditas.

Alii, vt hunc nodum dissoluerent, dixerũt, tres esse memoriæ operationes; receptionem simulachrorum; conseruationem eorum & recuperationem phãtasmatum abolitorum, quam appellabat Plato in Philebo reminiscẽtiam, quæ fit, cũ memoria quasi in se reflectitur. Dicunt primã & secundam operationem vitiari ab humido, tertiam autẽ à frigido: vt, quicunq; dixerunt, causam amittẽdi memoriam esse humiditatem, locuti sint de prima & secunda operatione: eos vero, qui dixerunt esse frigidam intemperiem, dixisse de tertia operatione.

Sed neq; hæc opinio mihi placet. 1. quia reminiscentia est vere minima pars totius memoriæ, & ea, quæ forsan non ita vtimur frequenter. Vnde si Hip. Gal. & Arist. locuti essent de ea sola, quando dixerunt memoriam violari à frigida intemperie, certe parum dixissent, & reliquissent maiorem & meliorem memoriæ naturam. Vnde non est existimandum, eos ita fuisse intellectus inopes, vt non sint locuti de omni memoriæ operatione.

Igitur vera huius quæstionis resolutio est, læsionẽ memoriæ aut magnam esse, aut paruam: & vel esse solam, vel coniunctã cum læsione aliarũ animi actionũ. Si læsio memoriæ magna sit, atque seiuncta à læsione alterius actionis, certe huiusmodi læsio fit à frigida intẽperie, & præsertim si sola memoria læditur. Atq; sic locutus est Gal 3. de loc. aff. c. 5. Cæterũ, si læsio minime sit magna, fit tũ ab humida intemperie, tũ etiam à calida intemperie. Et, siue sit sola memoria læsa, siue simul læduntur aliæ mentis operationes. Quare hæc veritas sit, insignẽ læsionem solius memoriæ semper pendere à frigida intemperie cerebri.

Auctoris iudicium.

Causæ internæ huius sunt frigidi humores. Et hoc dicit Hip. lib. de sacro morbo, & lib. de insania: sc. lædi memoriam quoties cerebrum refrigeratur à pituita. Causæ mediatæ cõplures sunt; ætas, temperamenta, & sexus. Scribit enim Arist. de mem, & reminis. pueros, senes & qui habent frigidã temperaturam corporis & cõsequenter cerebri, minime memoria valere: & in fine dicebat, Nanos, id est, qui habent grãde & vastũ caput, immemores & obliuiosos esse, quasi huiusmodi corporis cõstitutio causa sit obliuionis, & memoriæ læsiõis.

Causæ internæ. *Mediata.*

Causæ internæ præternaturales sunt morbi varii, vt apoplexia, paralysis. Nam videbitis paralyticos immemores prorsus fieri. Recitat Gal. libr. de diff. sympt. c. 3. & 2. de causis sympt. c. vlt. in ea celeberrima pestilentia, quę descripta est à Thucydide, & post hũc à Lucilio, ægros amisisse memoriam omniũ rerum, vi scil. illius pestilentię. Et dũ his diebus essem Venetiis, venit ad me petitum consilium quidam Gallus, ligator librorum apud iunctas bibliopolas, qui coram etiam meo quodã auditore, dixit, se ex epilepsia amisisse memoriã omnium, ita, vt literas etiam ignoraret. Et addidit rem admiratione dignam, quod scribit, sed quæ scribit, legere nescit: atque totum hoc

Internæ præternaturales. *Historia.*

hoc vitii genus retulit sese acquisiuisse ex eo morbo, cum antea optime legeret, & etiam aliquid intelligeret.

Causæ externæ. Inter causas externas primas partes obtinet aer, de quo sermonem faciens Arist. 14. problem. 1. dixit, omnem excessum aeris siue frigidum siue calidum, incommodare menti & intelligentiæ. Vnde colligi potest, aerē tum nimium frigidū, tum nimiū calidum, memoriam lædere. Sic etiam aer paludosus, crassus, lacustris. Et audiuistis alias, aerē Thraciæ producere ingenia admodū tarda & memorias valde imminutas. Somnus nimius. Et Gal. loc. cit. 3. de loc. aff. scribit, nimias vigilias & labores memoriā perdere, vt ipse confirmat historiis quibusdam. Sic nimium exercere animum & cogitationes hebetat ingenium & memoriā. Sicut enim nimia cessatio à studiis & à meditationib. nocet memoriæ: sic etiā nimium exercitiū nocet, nimia venus. Et li. 2. de motu musc. c. 6. dicebat Gal. crapulas memoriam valde hebetare: cibi nimium frigidi, lactucæ, endiuiæ & similium creberrimus vsus.

Narrat Arist. lib. de mirab. ausc. & Vitruuius libr. 8. esse quasdam aquas, quas si aliqui potent, immemores fiunt. Sunt & medicamenta, quę potata memoriā delent, vt cicuta, mandrag. papauer. Et simpl. in com. ad prędicamenta Arist. c. de quantitate narrat milites Antonii Imperatoris amisisse memoriam omnium, ob vsum cuiusdā herbæ, quā memoriam deinde recuperarunt vsu poculi cuiusdam facti ex vino de oleo. Et hæ sunt causæ.

Num pueris vel senibus magis memoria desiciat. Circa quas est nōnihil difficultatis. Quia, vt audiuistis, Arist. scribit pueros & senes minime memoria valere. Sed contra est Platonis sententia, qui in Timęo scribit, pueros maxime valere memoria. Et interpretes Platonis reddentes causam, dicunt pueros, quæcunq; audiunt, magna voluptate & magna cum admiratione suscipere, & propterea, cum tenaciter animis ipsorum infigantur, fit, vt illa teneant memoria.

Præterea magnus Auenz. libr. 1. tr. 9. c. 16. scribit, senes magis offēdi cogitatione & discursu, quam memoria: quia pars anterior cerebri in senibus magis exsiccatur, ob fissuras ossium: & quia per nares aer attractus eā partem magis exsiccat. Cui Auenz. sententiæ videtur adstipulari Arist. qui. 2. Polit. c. 7. dicebat, senum discursum senescere, quemadmodum corpus; adeo vt videatur contradictio inter Arist. Auenz. & Plat.

Pro cuius resolutione dicēdum, pueritiam & senectutem dupliciter concipi posse: Pueritia enim accipitur pro infantia aut proxima ætate adolescētiæ: Senectus vel pro viridi inchoante senectute, vel pro consummata & decrepita ætate. Si pueritiam accipiamus pro adolescentia, vel ætate proxima adolescentię, certe hunc in modum pueri valde memoria valēt: & de his loquebatur Plato. Si autē concipiatur pro ętate proxima infantię, sic pueri sunt obliuiosi: & de his loquebat Arist.

Notandum est autem, locum illum Arist. male translatum fuisse ab Alcyoneo, qui vbi philosophus dicit, valde pueros, omisit particulam valde, & transtulit tantum pueros. Pariter dicendum est de senibus: Siquidem viridis senectus valet memoria: decrepiti autē, vt dicit Arist. sunt immemores: Quēadmodū pueri ob incrementū maximos motus in corpore habent: sic decrepiti, ob ætatis decremētum, insignes motus habent, ita, vt memoria ipsorum fugacissima sit.

Signa memoriæ deperditæ habentur tum à relatione ægri, tum ex obseruatione eorum, quæ ipsimet ægri dicunt: siquidem ex eorum sermone sagax medicus potest facile colligere memoriæ iacturam, vel ob causas externas, vel propter quempiam alium morbum antecedentem. *Signa.*

Cognoscitur tum relatione ægri & adstātium, tum maxime signis eorum morborum, qui memorię detrimentum pepererunt. Si fiat à pituita, cognoscetis, copiosissimo & frequenti sputo, temperatura, ætate, ratione victus anteacta: veluti si victitarint ægri iis cibis, qui pituitam producunt. Si fiat à melancholia, cognoscetis similiter ex ętate, cōplexione, vita anteactā, colore corporis nigro vel subnigro. Præterea cognoscetis timore & mœstitia.

Memoria, vt scribit Plin. libr. 7. cap. 24. est bonum maxime necessarium vitæ: sed est etiā res fragilissima, vt ruinas ingentes patiatur ab variis & diuersis casibus: quæ autem accidit memoriæ iactura vel à natiuitate, vel propter ætatem senilem, omnino incurabilis est. Et quanquam antiquo tempore Simonides medicus & Hermodorus Septius, Raymundus Lullius, & Arnoldus Villanouanus nostris temporibus, artem fecerint memoriā recuperandi & acquirendi: nihilominus meræ nugæ sunt. Quoniam qui hanc artem docebāt, præsupposuerunt optimam memoriam.

Hip. 1. prorrh. scribit, id ꝙ verissimum est: nempe in omni morbo obliuionē perniciosissimam esse. Illud quoque verum est, ꝙ scribunt Auic. Rhases ex sentētia Ruffi, & etiam Aet. obliuionem repente contingentē significare futuram Epilepsiā, id ꝙ etiam aliquo pacto significatū habetis in libr. de Coacis p̄not. vbi scribit, si cōtingat capitis grauitas, tinnitus auriū, tenebricosa vertigo, vocis tarditas, & manuū stupor, expectandū esse vel apoplexiā, vel epilepsiā, vel memoriæ amissionē. *Prognostica.*

Vt autē rectè instituatur curatio, primum omnium videre oportet, vtrum fiat tantum à frigiditate, an ab humiditate, an ab vtroq;. Si à frigiditate, calefaciendum est: si ab humiditate, exsiccandum caput: si ab vtraq; simul, calefa- *Curatio.*

calefaciendum & exficcandum, id quod faciebat Archig. in omni memoriæ læfione, vt docuit Gal. 3. de loc. aff. 5.

Diæta. Cæterum, quodcunq; agendum fit, recta victus ratio maxime neceffaria eft, fiquidē, vt dicebat Plato in Timęo, & Gal. in lib. de cibis boni & mali fucci, tria funt, quæ non tantum ad corporis tutelam neceffaria funt: verum- etiam ad conformanda & componenda hominum ingenia, fcil. difciplina, confuetudo, & educatio. Itaque primum eligendus eft aer temperatus: quoniam, vt fcribit philofophus 14. prob. & Hip. c. 2. lib. de aere, aquis & locis, aer temperatus eft, auctor intellectus & memoriæ, propter quod Athenæ fuerunt feraciffimæ ingeniorum, propter illius aeris temperaturam.

Quod fi aer in curanda memoria excedere debet, potius calidus fit, neceffe eft. Et hoc eft, quod dicit Arift. 6. probl. penult. habitationes plagarum calidarum magis valere intelligentia & fapiētia, quam feptentrionales. Moderate dormiendum & vigilandum, moderate exercēdum corpus. Et quia dicit Arift. lib. de mem. & rem. meditationes cōferuare memoriam, femper aliquid meditari oportet: quoniam vfus eft memoriæ magifter, vt ille dicit. Abftinendū à Venere & crapula, & omni fatietate. Nam dicit Arift. loco citato, homines mane magis recordari quam alio tempore, quoniam tūc corpora magis exinanita funt.

Cibi debent effe exficcantes & calefacientes, vina potius odorata & generofa: & fummatim ea victus ratio feruāda eft, quam proponit Actuarius lib. illo vtiliffimo de fpiritibus, vbi nihil reliquit, quod pertineat ad inftitutionem victus pro memoria & ingenio.

Inftituto victu, cogitandum eft, vtrum intemperies, quæ lædit memoriam, fit coniuncta cum humiditate, an feiūcta: quia fi fit, fiue fint humores melancholici fiue pituitofi, eos præparare oportet, & deinde præparatos expurgare. Et quoniam fæpe docui vos, quomodo fint præparandi & expurgandi, inutile effet, eadem repetere.

A purgantibus violentis cauendum. Illud fcire debetis, in huiufmodi cafibus femper eligenda effe medicamenta læuia & quæ neq; cerebrum neq; fpiritus perturbent: Vnde à fcammoniatis, colocynth. à peplio, & fimilibus abftinendum eft.

Poftea purgandum eft caput errhinis fternutatoriis, mafticat. Sed hic quoque notandum, vt fugiatis grauia, vt helleb. Iuuat quo- *Cauteria.* que in his cafibus vfus cauteriorum. Quia vbi abūdāt humores in cerebro, iuuat eos euacuare paulatim & deflectere à cerebro. Sed aduertite, ficut laudo cauterium in brachiis, fic me illud damnare in occipite: quia ille locus eft fedes memoriæ; & pernicio fum eft, euacuare totum caput per partem affectam.

Si intemperies fit ab humoribus feparata, pugnandum eft aduerfus eam remediis externis & internis. Inter externa eft capitis lotio, quæ fieri poteft hoc modo: *Lotio capitis.*

℞. *Vini odorati* ℔. xx.
Fol. Stœch.
Beton.
Maior.
Saluiæ an. M. ij.
Calami aromatici ℥ *iij.*
Agar. electi ℥. ß.
Cinamom.
Cyperi.
Caryoph. an. ℥ ß. *Bulliant fimul ad confumptionem quintæ partis, & deinde colatura facta abluatur caput.*

Sed notandum, vt huiufmodi lauacrū poffit efficacius effe, oportere prius lauare caput lixiuio, communi fc. vt antea omnis fordities eluatur. Poft lauacrum ex vino laudantur inunctiones, veluti eft inunctio temporum, ex fucco expreffo à nuce myriftica, quod ol. nucis mofchatæ appellant. Simeon Sethi auctor Græcus in lib. de diæta, laudat pro memoria, vt fel perdicis illinatur temporibus. *Inunctiones.*

Intrinfecus complura proponuntur à medicis, quæ tum manifefta, tum arcana qualitate conferunt memoriæ. Auic. & Arabes omnes, imo vero pleriq; Gręci recentiores cōmendant confect. anacardinam, quam ignorarunt Gal. & Diof. apud quos Anacardus arbor ignota fuit.

Laudatur etiam Ther. Mithridatium, cōfectio diambra, diamofchus dulcis, & fummatim omnes illę confectiones, quæ vim habent calefaciendi & exficcandi. Acorus melle conditus putatur conferuare memoriā à proprietate, fic etiam cerebrū gallinæ, fed fabulæ funt. Semen hormini, rafura eboris. Atq; hæc de memoria amiffa.

Sequuntur vitia pertinentia ad facultatem motricem, quæ præclariffimam contemplationem habent, tum in parte theorica, tum in parte practica. Actiones huius facultatis tripliciter læduntur, quemadmodum omnes aliæ actiones. Vel enim abolentur, vel deprauantur, vel imminuuntur. Agam autem prius de abolita motione, cuius vitia etfi plura sūt, præcipuum tamen eft apoplexia. *Ratio ordinis.*

CAPVT XIX.

De apoplexia.

IN qua tametfi aliæ cunctæ operationes animæ fint ablatæ: attamen motus eft, qui prius aufertur, & qui pofterius recuperatur; vt propterea Gal. plerifq; in locis, & præfertim libr. de diff. fympt. c. 5. atque Arift. 11. fect. probl. 30. repofuerint inter motus abolitos.

Dicitur itaq; apoplexia. Latini fæpe vtuntur vocabulo Græco. Aliqui fyderationē, alii *Nomen.*

pulſionem. Celſus li.3.c.27. vocat morbũ attonitum,& apoplecticos attonitos. Eſt itaq; hic affect⁹, vt docet Gal.2.aph.42.& poſt Gal. alii Græci, eſt in quã, in quo homines ſtatim iacent ſine ſenſu & motu, tanquã mortui quidam. *Definitio.* Auic, autem prima tertii tract.5.c.12.definiebat apoplexiam eſſe otioſitatẽ membrorum à ſenſu & à motu, ex obſtructione vẽtriculorum cerebri, & inpulſibus ſpiritus animalis & ſenſibilis. Nam ſi eſſentiã huius ſpectemus, certe eſt ſubita priuatio ſenſus & motus, in quo differt ab Epilepſia. Quia tametſi vterq; hic affectus fiat in eod. loco,& ab ead. materia: attamen, vt colligere licet ex Gal 2. aph.45.in epilepſia nõ ex toto ablatus eſt motus, ſed duntaxat vitiatus: vt vberius diſputabo de Epilepſia. Dixit Auic.ex obſtructione cerebri atq; etiam viarum ſpirituũ, quoniam omnes hę particulæ pertinent ad explicationem cauſarum efficientiũ apoplexię. Nã *Genus ſymptomatis.* ſcribit Gal.de diff.pulſ.c.9.in definiendis rebus, quarũ eſſentia eſt in fieri, ſemper debere apponi cauſas efficiẽtes, quoniã eſſentia ipſarum dependet ab his. Ex hac itaq; deſcriptione vnicuiq; perſpectũ eſſe poteſt, eſſe apoplexiã ſymptoma in genere actionũ principum cerebri perditarum. Locus affectus ſecũdum *Locus affectus.* Ariſt.1.probl.9.eſt cor: nã ſecundum cõtextum antiquũ, quẽ ſecutus eſt Petrus Aponenſis, Ariſt. voluit, fieri apoplexiam, quãdo humor frigore cõcreſcit in corde. Quod forſan vulgus intelligit, quando dicit cecidiſſe guttam: quaſi, vt dicit Ariſt. delabatur humor in cor, & ibi concreſcat. Galen. autem, Hipp.& omnes Medici dixerunt, locum affectum eſſe cerebrum, atq; illud ſolum ſecundum cauitates ſui maiores, vt ſecundum ventriculos, verumetiam ſecundum poros & cauernas ſubſtantiæ cerebri minores: quas intellexit Auic. quando dixit, fieri obſtructiones in pulſibus ſpirituum animalium.

Cerebrum autem eſt locus affectus in apoplexia, non ſolũ vt pars inſtrumentalis, verũetiam pars ſimilaris: ſiquidem intẽperies frigida & humida eſt, præſertim ille morbus ſimilaris, à quo afficitur cerebrum, quę intemperies potiſſimum ſit ab humoribus, qui ſunt pituitoſi, melancholici, viſcidi,& craſſi. Vnde *Fernelii error.* non poſſum ſatis mirari eruditiſſimũ Fernelũ, qui nulla pene ratione adductus negauit apoplexiam fieri ab humore melancholico: cum tamen non ſolum Hip.& Gal. verumetiã Ariſt. quem ipſe ſectatus eſt, 30.ſect.probl. 1. manifeſte prodiderit apoplexiam fieri etiam ab humore melancholico naturali.

Etſi dixerim morbum, quo in apoplexia afficitur, cerebrum eſſe intemperiem: attamẽ nõ eſt ita res accipienda, quaſi immediate fiat apoplexia ab vlla intemperie, quãdoquidem Gal.2.de ſympt. cauſ. vlt. circa finem, probat apoplexiam nõ fieri ab intemperie, quoniam ſubito fit, cum intemperies tempore contrahatur. Quare morbus, quo immediate fit apoplexia, eſt morbus in via, nempe occluſio ventriculorum & cauernarũ cerebri, quæ interdum fit ob compreſſionem,& compreſſio vel ab aliquo apoſtemate, vel praua aliqua qualitate: aut fit à materia peregrina opplente & cauernas & ventriculos cerebri. Hæc autem materia poteſt quidem interdum eſſe flatuoſa, ſed in apoplexia ſemper eſt humoroſa & corpulenta. *A quo morbo dependent hic affectus.*

Cum vero humores ſint diuerſi, qui poſſunt expellere ſpiritus à ventriculis cerebri,& meatus opplere, Gal.& Galenum fere omnes ſectati, determinarunt hanc rem hũc in modum, ſcilicet, quod frequentiſſime materia replens cerebri cauitates ſit pituita frigida & craſſa; quod habetis à Gal.3. de loc.aff.7.2.de ſympt. cauſ. vlt. & 6.aph.56.nec non etiam 2. aph.42. Hanc autem pituitam puto eam eſſe, quam Hipp. in lib. de intern.paſſionibus vocauit Epidemicam, ſiue Epidemiam. *A quo humore.*

Poſt pituitam ſecundo loco apoplexiam facit ſanguis, ſed rarius: vt eſt apud Galenum lib.de curat.per ſang.miſſ.c.15. Tertio loco apoplexiam facit melancholia, ſed minime omnium humorum, atq; hoc explicat Gal. 6. aph. 57. quo in loco ſcribit Hip. apoplexiam fieri à 40.vſque ad 60.annum. Auicen. prima tertii tr.5.cap.12.voluit apoplexiam fieri poſſe quoq; à bile. Sed ſi bilem puram intelligat, certe longe fallitur: quoniam in cerebro frigidiſſimo non poteſt colligi tanta bilis, vt oppleat cauernas eius, quippe quæ bilis, vt alias audiuiſtis, facile à corporibus foraminulentis & ſpongioſis elabitur. Sed ſi pro bile intelligat ſanguinem aut pituitam bili commiſtos, eius ſententiam tueri poſſumus. *Num à bile poſſit fieri apoplexia.*

In hac tractatione humorum facientium apoplexiam dixi, Fern. erraſſe, cum credit à melancholia fieri non poſſe apoplexiam. Sed multo maius peccatum commiſit Cardanus *Cardanus notatur* feroci & impotentis ingenii vir, qui in com. ad aph. 47. ſect. 6. immaniſ. debacchatus eſt aduerſus Galen.& eius ſectatores. Nam cum Gal. aſſeruiſſet ex Hip. ſententia, apoplexiam raro fieri à melancholia, ipſe contra probare conatus eſt, omnes hactenus erraſſe, & præſertim Gal.& eius ſectatores, quaſi apoplexia nunquam fiat à pituita, nec ab alio humore, quam à melancholico. Et videte, quæſo, ingeniorum varietatem. Fern. negat vnquam fieri apoplexiam à melancholia: Cardanus probat à ſola melancholia fieri. Et quia hic vir *Card. arg. primum.* pluribus argumẽtis vſus eſt aduerſus Gal. nõnulla potiora ſeligam; inter quæ primum eſt illud, apoplexiam eſſe morbum ſæuiſſimũ,& ideo fieri etiã debere ab humore deterrimo, vt eſt melancholia. Secundũ eſt, pueros abun- *Secundum.* dare pituita,& tamẽ tentari epilepſia, quæ fit à pituita, nõ autẽ apoplexia, quæ ſi produceretur

retur à pituita, æquum esset, pueros ab ea tentari. Tertium, decrepitos, id est, post 60. annū non tentari apoplexia: & tamen maxime abundare pituita. Quartum est, quod si apoplexia fieret à pituita, necesse esset, vt semper apoplexiam præcederet grauedo, quod minime vsu compertum est. Quintum sumitur ex autoritate Pauli, qui lib. 3. c. 18. tradens signa apoplexiæ fere cuncta, ea signa potius melancholiam & pituitam indicare videntur. Sextum; si apoplexia fieret à pituita, superuacaneum esset, sanguinem mittere, tum, quia pituita est humor frigidus, tum, quia est extra venas. Vnde cum medici passim adhibeant in curanda apoplexia sanguinis missionem, videtur ea non fieri à pituita. Septimum, si fieret apoplexia à pituita, deberēt alleuari ægri, quoties pituita per palatum vel nares in paroxysmis egreditur, quod cum comperiatur non euenire, videtur colligendum esse, nequaquam fieri à pituita. His & aliis rationibus vtitur, vt hāc vetustissimam & receptissimam de materia apoplexiæ opinionem destruat.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Sed, præterquam quod & ab Hipp. & ab omnibus pene hoc dogma confirmatum habetur, est & ratio: quia humor melancholicus in nostro corpore, vt alias docui, semper minime omnium aliorum humorū exuberat, & tanto minus in capite. Vnde propter sui contrarietatē ad omnes facultates facile à natura depellitur, vt non possit copiosus cōgregari. Sed quia cerebrum, vt dicit Hip. lib. de glandulis, est metropolis pituitæ, rationi consentaneum est, hanc vnam materiam posse ita copiosam coaceruari in ipso, vt omnes illius cauernas oppleat. Nec Cardani rationes multi facienda sunt. Quia tametsi referant aliquā ingenii imaginem, tamen, si expendantur, infirmissimæ sunt. Nam prima ratio nihil valet, quia vehemētissimus & deterrimus morb: non solum fit ob melancholiæ prauitatē, sed, vt est 4. & 6. meth. fit etiam morbus magnus ob præstantiam affectæ partis: vt verum quidem sit, apoplexiam esse morbum deterrimum; sed propter partis excellentiam, non propter humorum prauitatem.

Refutatio argumentorum Cardani.

Cur autem pueri nō tententur apoplexia, duplex est ratio. 1. quoniam facultatē expultricem robustissimā habent, adeo vt non permittat facultas cerebri puerorum eam copiose coacernari. 2. quoniam multa emissaria habent pueri, per quæ cerebrum euacuetur: scil. aures, oculos, nares, palatum, atq; ipsam capitis cutem. Sic etiam dicendum est de ætate prouecta. Nam, vt scribit Hip. senes iuuenibus ægrotāt minus; eo; quia, vt dicit Gal. sunt prudentiores in victu. Vnde facile effugiunt hūc morbum: preterquam quod pituita, quæ colligitur in ipsis, falsa est, & ob salsedinē continuo stimulat naturam ad sui expulsionem.

Neque necessarium est; grauedinem siue Coryzā antecedere: nugæ sunt: quemadmodum etiam insomnium est de Paulo Ægineta, quippe qui signa promiscua proponit, nō minus pituitam, quam melancholiam attestantia. Quod si mittitur sanguis, nō est ratione humoris peccantis, quia tantum mittetur in apoplexia sanguinea, sed est gratia reuulsionis, quia sicut cucurbit. & frictiones adhibentur ad reuellendū: sic sanguinis missio, ppter reuulsionē in apoplexia adhibetur.

Quod postremo loco scribit Card. debere apoplexiā alleuiari exitu pituitæ per nares, & palatū, nihil omnino cogit: siquidem tāta est copia pituitæ collectæ in cerebro, vt tota nō possit cōtineri ab ipsius vētriculis, vnde effūditur in nares & palatū. Igitur videre potestis, q iniuste Card. criminatus fuerit Gal. & alios.

Causæ mediatæ sunt temperamenta cerebri frigida & humida, ætas senilis, nēpe à 40. ad 60 annum. Est & habitus corporis, nimirum caput magnum, ceruix gracilis & angusta. Ad hæc propēsio ad somnū, pigrities sensuum. Porro, morbi & causæ omnes externæ, quas antea diximus perdere memoriā, eædem possūt repōi inter causas apoplexiæ externas.

Causa mediata apoplexia.

Externa.

Cuius apoplexiæ Auerrh. 3. coll. vlt. duas fecit differentias: Vnā, quando ascensus spirituum animalium à corde ad cerebrum impeditur, arteriarum inter cerebrum & cor obstructione. Aliam vero, in quo impeditur descensus spirituū animalium à cerebro ad cor. Et sicut hæc differētia postrema est vere medica: ita prior differentia sapit potius peripateticam scholam: Cuius princeps Arist. vt audiuistis 1. probl. section. 9. dixit, corde affecto oriri apoplexiam.

Differentia.

Cæterū Hip. li. 2. aph. 42. duas & ipse attulit apoplexiæ differentias; scil. alteram fortem, alteram debilē. Gal. in illius explanatione apoplexię fortis tres gradus memoratu dignos nobis proposuit. 1. quādo apoplectici priuati sunt respiratione: & addit Auic. sine spuma.

Sed hunc locum aduertere debetis, fefellisse Fernelium, qui dixit in hoc primo gradu penitus auferri respirationē. Nam hæc pura infantia est; credēre posse hominem contra philosophiam & rationem, sine respiratione viuere. Neq; valet, quod mulieres vtero præfocatę interdum videantur prorsus carere respiratione, quem affectum Heraclides apud Gal. 6. de loc. aff. & Empedocles appellarunt ἄπνουν siue ἄπνοιαν, id est, abolitā respirationē; siquidē hoc minime verum est; sed dicuntur carere respiratione & apoplectici & præfocatæ, quia secundum sensum non respirant; sed secundum rei naturam & rationem. Secundus gradus est, in quo fit quidem sensibilis respiratio, sed cum difficultate & cum stertore. Addit Auic. in hoc gradu etiā fieri spumam circa os. Tertius gradus est, quando fit respiratio sine difficultate, sine spuma, sed in-

Fern. notatur.

æqualis. Et notat Auic. nempe in hoc tertio gradu minime reiici per nares, quemadmodum reiicitur in fecundo gradu.

Debilis apoplexia apud Hipp. vt explicat Gal. 2. aphor. 42. eft illa, in qua refpiratio non folum facilis eft, verumetiam æqualis. Sed quæri poteft, qua de caufa Galen. diftinxerit gradus apoplexiæ, fecundum menfuram & conditionem refpirationis.

Cuius rei duplex afferri poteft ratio: prima, morbos, & præfertim acutos, menfurari fecundum menfuram periculi vitæ. Sed quia maxima vis periculi eft in refpiratione, hinc fit, vt iure Gal. fecundum refpirationis gradus apoplexiam propofuerit. Secunda ratio eft fignificata ab Auerr. 3. coll. vltim. vbi fcribit, in apoplexia folam refpirationē inter corporis actiones conferuari, vt ob hoc Gal. non aliam actionē habuerit, qua potuerit gradus ipfius apoplexiæ difcriminare.

Cur fola refpiratio in apoplexia feruetur. Cæterum, quæ fit ratio, propter quam fola refpiratio in apoplexia feruetur, locupletiffime propofitum eft à Galen. eodem lib. aph. vbi fcribit, in apoplexia omnes alios mufculos otiari, & folos mufculos thoracis operari: atq; huiufmodi mufculos in duobus cafibus omnes operari; fcilicet in magnis corporis exercitationibus, nec nō etiam in apoplexia. In magnis exercitationib. operantur omnes thoracis mufculi, quoniam maxima adeft neceffitas attrahendi aerem frigidū, propter infignem æftum. In apoplexia vero operantur omnes mufculi, ꝑpter facultatē debilitatam, quia, cū facultas motrix exigua mittatur in apoplexia ad mufculos, neceffe eft, vt fuppleat multitudo mufculorū mouentiū thoracem.

Obiectio. Sed quomodo fieri poteft, vt facultas vllo pacto mittatur in mufculos thoracis, quandoquidem facultas motrix & fenfibilis mittitur à cerebro per fpiritus vfq; ad fpinalē medullam, & à fpinali medulla propagatur in vniuerfum corpus inftar lucis fiue radiorum, fi obftrūctæ funt omnes viæ fpirituum in apoplexia, vt alias docui, non videtur vllo pacto fpiritus poffe tranfire ad fpinalem medullam; & confequenter nulla facultas cōmunicatur.

Dicendum, naturam in huiufmodi neceffitatibus vias arcanas, & expeditas fibi reperire, per quas tranfmittitur aliquid facultatis. Vel, dicendum eft, refpirationem effe actionem partim voluntariam, partim naturalem: in apoplexia feruatur refpiratio, quatenus eft actio naturalis, id eft, actio facta à motu cordis, quem fequitur thorax: vnde non eft neceffe, vt facultas animalis femper mittatur. Nam animalia in fomno refpirant, & valde refpirant, attamen in fomno imaginatio & voluntaria motrix facultas maxime feriātur, vt in hoc cafu ad refpirationem edendā multo magis concurrat facultas cordis naturalis, quam facultas cerebri animalis.

Signa. Signa apoplexiæ alia funt diftinctiua, alia diagnoftica, alia prognoftica. Diftinctiua neceffaria funt cognitu: quandoquidem complures affectiones præternaturales affimilantur apoplexiæ. Itaq; primo diftinguitur apoplexia à Lethargo: quoniam lethargici febricitant, refpōdent interdum vocati, nō amittunt pforfus fenfum & motum, & vel dormiunt, vel proni funt ad dormiendum: apoplectici vero fine febre funt, etfi ægrotent acute; quoniā humor nullus in ipfis putrefcit. Præterea quantumcunq; vocentur, non refpondent, prorfus fine motu & fine fenfu funt, neque dormiunt. *Apoplexia quo differat à lethargo.*

Ab epilepfia. Diftinguitur ab epilepfia; quoniā vt docuit Gal. 2. aph. 45. etfi materia & locus affectus fit idem: attamē in epilepfia eft motus deprauatus, nempe conuulfio: in apoplexia aut nullus eft motus, aut quam rariffima eft conuulfio: rariffime: quia non folum Arabes, fed etiam Gal. exiftimarunt, quandoq; apoplexiam fieri cum aliqua conuulfione. Ad hæc epileptici euadunt à morbo integri: apoplectici nunquam fere liberantur ab acceffione abfque alia refolutione fiue paralyfi. Vnde nō folum Diocles & Praxagoras, vt teftatur Cæl. Aurel. verumetiam Gal. lib. de diff. fympt. c. 3. & li. 2. de cauf fympt. c. 2. dixerunt, apoplexiam effe paralyfim totius corporis, vel capitis.

A præfocatione vteri. Diftinguitur à præfocatione vteri, quoniā præfocatæ ante acceffionem femper habent aliquas vteri querelas, & dum funt in acceffione, audiunt, intelligunt & recordantur: apoplectici vero nihil intelligunt, nihil audiunt, nullius recordantur.

A caro & catalepfi. Diftinguitur à caro & catalepfi, quia in his affectibus nulla adeft refpirationis difficultas, nulla hypochondriorū tenfio, fequuntur febres & alios morbos vt plurimum, nec defiunt in paralyfim: contra autem apoplectici difficulter refpirant, euadunt paralytici.

Signa diagnoftica. Signa diagnoftica alia indicant futuram, alia præfentem apoplexiam. Futuram indicant omnes caufæ antecedētes, tum internæ, tum externæ; vt ætas, temperamenta & alia genera caufarū. Adhæc capitis grauitas, corporis tremor, tinnitus aurium vel furditas, vertigines frequentes, obliuio repentina, vocis furditas & interceptio, manuum torpor, egeftionū difficultas. Hæc omnia figna funt futuræ apoplexiæ.

Ex quibus etiam facile colligimus, quæ figna fint indicantia præfentem, & funt hæc; fubitus cafus cum amiffione fenfus & motus omniumq; operationum præter folam operationem refpirationis: vnde apoplectici nihilo fere à mortuis differunt.

Et quia tanta eft fimilitudo inter apoplecticos & mortuos, vt interdum apoplectici fint elati ad fepulturam tanquam mortui, & cogniti à medicis viuere, ingentem gloriam

ipfis

ipsis attulerint: quemadmodum de Asclepia-de mandatum est memoriæ: propterea labo-rarunt medici, vt docerent modos, quibus li-ceat apoplecticos à defunctis discernere. Sũt autem hi modi tres. Vnus est, vt tenuissimum gossipium accipiatur, & ori apoplectici appo-natur, quod si moueri conspiciatur, signũ est, ægrum viuere: si non moueatur, actum est de ipso. Secundus modus est, vt capiatur cyathus plenus aqua, & superponatur pectori apople-cticorum, qui cyathus si effundit & spargit a-quam, habetur pro argumento viuentis cor-poris; si autem non effunditur, signum est, ipsum interiisse. Tertius modus est, vt specu-lum apponatur ori ipsius, quod si inficitur & madefit, signum est viuere apoplecticum; si non, interiisse.

Prognostica. Sed vtcunq; sit, verissimum est illud Hip. 2. aph. 42. sc. fortem apoplexiam soluere, esse impossibile: debilem vero non esse facile sol-uere, q̃ Hipp. in sequenti aph. dixit, strangu-latis si circa os spuma fiat, amplius eos ad vi-tã non redire. Circa quod Hipp. scitu dignum est; qua ratione in apoplexia fiat spuma: & v-trum verum sit, apoplecticos nunquam viue-re, si spuma circa os ipsorũ fiat. Et quod per-tinet ad generationem spumæ, sciendum est, spumã nihil aliud esse, nisi humiditaté multo spiritu plenam & distentam: vnde cum in a-poplexia impedita sit emissio fuliginũ & spi-ritus, fit, vt collectio magnam vim facultati expultrici pulmonum & thoracis afferat, qua vi coacta facultas expultrix, magno nixu p-pellit & spiritum & vaporé circa os; vbi cum humiditate & saliua commisti, eam extendé-tes ad formam spumæ deducunt, vt spumam fieri circa os sit indicium euidentissimũ ma-gni impedimenti circa partes spiritales, & cõ-sequenter magnæ violentiæ, quam patitur facultas expultrix tum pulmonum, tum ma-xime cordis. Vnde, cum cor nequeat vllam ingentem violentiam longo tempore susti-nere, fit, vt iure merito spuma circa os in a-poplexia sit exitialissimum signum.

Quomodo in apoplexia fiat spuma.

Difficultas. Sed hac de re non leuis est dubitatio, quo-niam, vt audiuistis, Hipp. vult semper stran-gulatos cum spuma interire. Contra autem Gal. in com. narrat, interdum contingere, vt etiam illi, quibus fit spuma circa os, seruẽtur, id quod narrant fere omnes Arabes verum esse. Et Rhasis ex sententia cuiusdam Iudæi scribit, sancitum esse legibus, vt qui intereunt apoplexia, nunquam sepulturæ mandentur, nisi post septuaginta duas horas, id est, post tres dies & tres noctes. Concil. different. 185. reddens causam, propter quam decretum esset, vt non sepeliantur, nisi post tres dies, in-quit, hoc ideo factum esse, quoniam hoc té-pore quilibet humor perficit suum motum, siue sit sanguis, siue bilis, siue pituita, siue me-lancholia. Et addit bonus hic auctor, Chri-stum voluisse resuscitare Lazarum post quar-tum diem, vt scil. expectato fine cuiuslibet humoris, adimeret occasionem omnibus & philosophis & mathematicis, & medicis, quo minus causam resurrectionis Lazari tribue-rent aut vlli humorum motui, aut vlli alteri causæ naturali.

Præter ea, quæ audiuistis scripta à Concil. differentia 182. Gentilis & Arnoldus testati sunt, se vidisse, q̃ apoplectici cum spuma ser-uati sunt, ideo quoq; confirmatũ habetis ab Auicenna 1. tertii. tr. 5. c. 12. Pro solutione hu-ius contrarietatis quidam grauissimi medici dixerunt, aliud esse puram spumam, aliud esse corpus spumosum. Quoties spuma apparet, dicunt isti, nunquam seruari apoplecticos, & de his loqui Hipp. quando vero non pura spuma, sed corpus spumosum apparet, tunc seruantur interdum apoplectici: & de his ser-monem fecisse cæteros.

Concil. quorundam.

Sed hæc responsio etsi speciosa videatur: minime tamen firma est, quia Auic. non scri-bit, seruatos esse, quibus apparuerit corpus spumosum, sed quibus facta est spuma circa os. Igitur satius est, dicere sententiam Hipp. veram esse, vt in pluribus.

Resolutio auctoris.

Obiectio. Sed dicat aliquis, quomodo igitur Hippo-crates scribit, impossibile esse seruari eos, q-bus apparet spuma? vera sententiæ Hipp. in-telligentia est, seruari posse apoplecticos du-pliciter intelligitur, vel ita, vt redeant ad inte-gram sanitatem, vel vt redeant ad sanitatem, quamuis si primo modo intelligatur, impos-sibile est, vt quibus apparet spuma circa os, redeant ad perfectam sanitatem: & ratio est, quoniam semper apoplectici huiusmodi si seruãtur, remanent paralytici, vel secundum mẽtem, vel secundum corpus, vel secundum vtrumque. Et sic intelligendus est Hip. Nam vbi seruantur cum paralysi alicuius partis, nõ dicuntur ab Hipp. redire, quia non redeunt ad antiquam sanitatem.

Secundus gradus apoplexiæ difficilis ad-modum solutu est: Et duplex huius rei causa affertur à Galeno, tum lib. 2. de motu musc. tũ 6. aph 51. quibus in locis duas affert causas, propter quas secundus gradus apoplexiæ, qui fit cum spuma & cum stertore, difficilis cura-tu est. Vnam, quia signum est, facultatem ner-uorum admodum imbecillam esse. Alteram, quia stertor est argumentum maximi impe-dimenti circa fauces & membra spiritalia.

Stertor cur malum signum.

Prognostica salutaria. Prognostica salutaria apoplexiæ tria sunt. Vnum est, in apoplexia seruari eos, quibus incipit apparere aliqua paralysis. Vtrum au-tem appareat frequentius in brachio sinistro ac in dextro, disputatũ habetis apud Concil. diff. 183. apud quem nonnulli legũtur, qui ar-bitrati sunt, magis paralysin apparere circa dextras partes, duabus de causis, primo, quia partes sinistræ semper magis oblæsę sunt dex-

 tris:

tris. Vnde fit vt materia propellatur facilius in dextras,tãquam magis vacuas. 2. quia partes dextræ magis mouentur & conſequenter humores peccantes in ſe trahunt. Sed nugæ ſunt: quoniam paralyſis poſt apoplexiam efficitur modo in hac,modo in illa parte,prout vna vel altera magis diſpoſita eſt ad recipiendam materiam.

Alterũ prognoſticũ ſalutare eſt,eos ſeruari, qui in apoplexia incipiunt deglutire. Et hoc ſignum propriũ eſt, confirmatum ab Auic.

Tertium ſignum ſanitatis eſt, quando è naribus exit ſanguis, vel ſanies, vel mucus.

Sed aduertere debetis,huiuſmodi prognoſtica non eſſe neceſſario vera: quoniam ſæpe apoplectici etiam cum huiuſmodi ſignis extinguuntur: verumtamen hoc faciunt hæc ſigna, quod oſtendunt ſpem aliquam eſſe ſalutis.Cæl.Aurel.lib.3.acut.c.5. notat vnum memoria dignum; nempe eos, qui ſunt fortes & animo & corpore,facilius euadere, quam qui ſunt debiles, ac propterea ſenes, mulieres & tabidos fere omnes interiri.Neque, Domini, videatur vobis hæc ſententia puerilis. Quia debiles ſemper à quibuſuis cauſis ſolẽt offendi,& ſolent etiam hac ratione facilius euadere. Fortes autem ſicuti non capiuntur niſi à magnis cauſis:ſic non poſſunt facile euadere.

Curatio. Curatio. De curatione diligentiſſime diſputatum eſt à Conciliatore diff. 182. nempe, vtrũ medicus debeat ſtatim aggredi curationẽ apoplexiæ,an expectare 72. horas: in quo ſpatio audiuiſtis apoplecticos reuiuiſcere poſſe.Sed quantum ego puto,huiuſmodi diſputatio ſuperuacanea eſt, quia ſi morbus hic acutiſſ.eſt,dicit Hipp.in huiuſmodi morbis ſi quid mouendum eſt, initio debere moueri. Vnde puto ego curationem eſſe aggrediendam ſtatim; quoniã in celeritate medicationis tota vis ſalutis eſt poſita.

Curatio autem totã ſuſcipienda eſt à natura morbi intellecta. Nam cum apoplexia fiat ob cauernarum cerebri obſtructionem,ratio contrariorum poſtulat, vt huiuſmodi cauernæ liberentur ab obſtructione. Et cũ obſtructio fiat vel à compreſſione, vel repletione,ſi compreſſio facta ſit ob aliquod apoſtema cõprimens ventriculos cerebri, tota curatio dirigi debet ad illud apoſtema. Si à cauſa externa, vel à praua qualitate, omnis huiuſmodi cauſa eſt adimenda.

Cæterum, ſi fiat obſtructio à materia replente, oportet vt ea materia inde tollatur. Hoc autem fit vel ſi moueatur ab eo loco materia,vel ſi in eodẽ loco diſſipetur. Quæ mouentur de loco ad locum, vt audiuiſtis apud Ariſt.7.phyſ.mouentur vel tractione,vel impulſione.Itaque in curatione apoplexiæ opus eſt trahere à cerebro, impellere & diſſipare.

Materia auxiliorum & trahẽtium, impellentium, & diſſipantium copioſa eſt & varia.

Sed vt artem practicandi in hac ægritudine expeditam & ordinatam poſſideatis, quamprimum vobis offeretur apoplecticus curandus, ſtatim debetis materiam trahere, quod huiuſmodi opus ſit minus difficile. Vnde ſtatim erunt adhibendæ frictiones validiſſimæ & aſperrimæ: ligaturæ robuſtiſſimæ nec non cucurbitulæ magnæ ignitæ, & non ſcarificatæ,tum dorſo,tum lumbis,tum natibus. Poſt adhibendi ſunt clyſteres & glandes acerrimę, quę cum opus habeant aliquo tempore apparatus, interim licet adhibere præſcripta remedia. Clyſteres autem ſunt huiuſmodi. *Modus procedendi in praxi.*

Clysteris formula.

℞. Carthami.
Fol.ſennæ an.℥.ß.
Colocynth.ʒ.iij.
Fol.cent. M.j.
Rutæ M.j.ß. f. decoctio.
Deinde *℞. d.dec. ℔ j.ß.*
Hieræ Archigenis ʒ.ß.
Ol rutacei. ℥ ß.
Salis gemmæ.
Nitri.an.ʒ.ß.M.& f.clyſter.

Glans autem accommodata eſt huiuſmodi:

Suppositorium.

℞. Specierum Hieræ Pachii.ʒ.ij.
Helleb.vtriuſque an.℈.j.
Nitri.gr.vij.
Mellis q.ſ. Miſce & f.ſuppoſitorium.

Sunt, quibus placet,in huiuſmodi caſibus immittere in anum pillulas graues,veluti Cochias,aut de hiera Pachii, & in ano detinere. Facultas expultrix in apoplexia vſq; adeo ſopita eſt, vt indigeat ingentibus & aſſiduis ſtimulis.

Præter hæc inter auxilia trahentia eſt ſanguinis miſſio. Nam hæc propterea trahere dicitur, quoniam vbi vaſa aliqua ſunt exinanita, natura ad replenda ea mittit materiã ab his locis,vbi eſt maior plenitudo. Sed de hoc auxilio variæ ſunt ſententiæ. Celſ. lib.3.c.26. vbi pauca de hac curatione locutus eſt, dixit maximum omnium auxilium eſſe ſanguinis miſſionem, quippe quæ vel ſtatim ſeruet,vel ſtatim iugulet: Gal. quoq; 13.meth. 25.clariſ. videtur commendaſſe in apoplexia ſang.miſſionem,id ꝙ etiam fecere Aetius,Paul.&Meſues.Cæterũ Aretæus ſcribit,ſang.miſſionem in apoplexia eſſe auxilium valde anceps,quoniam ſi ſanguis pluſculum euacuetur, ſtatim ſequitur mors: Sin autem minus euacuetur quàm conueniat, inutile & ſuperuacaneum eſt hoc auxilium. Rhaſes voluit ſanguinem mittendum, niſi appareant notæ eius dominãtis.Auic.loc.cit. dixit,in apoplexia ſanguinea ſemper ſanguinem eſſe mittendum: in pituitoſa vero tantũ mitti debere, quando apparẽt ſigna ſanguinis. Ego vero in hac ſententiarum varietate puto id, ꝙ video præceptum eſſe à Gal. loc. cit.nempe omnino in apoplexia mittendum eſſe ſanguinem, modo ætas,vires, tempus & regio permittant. *Vena sectio.*

Cæte-

Tempus mittendi sanguinem. Cæterum de tempore mittendi sanguinem non constat inter medicinæ professores. Cæl. Aurel. 3. de acut. 5. scribit mittendum esse sanguinem vel in remissione paroxysmi, vel in ortu primæ lucis: & adducit pro hac sententia duas rationes. 1. est, quia si mittatur sanguis, non in remissione, sed in vigore accessionis, periculū est, ne æger intereat in manib. Chirurgi, quod dedecus esset medico. 2. quod in accessione sanguis veluti cōgelatus est, vnde etiāsi aperiatur vena, & aliquis sanguis exeat: tamen ab affecta parte non facile materia mittitur.

Sed pace Cælii, huiusmodi consilium inutile est, quia, vt audiuistis, hic morbus acutissimus est, & omnis spes salutis in celeritate sita est. Neq; valet vlla ratio Cœlii. Siquidē, vbi prudens & oculatus est medicus, minime periclitatur æger vt moriatur in manib. Chirurgi. Et nugæ sunt, sanguinē in vigore congelatū esse: Est quidē illud verū, facultatē expulsiuā veluti dormitare: veruntamen non adeo sopita est, quin stimulata etiā expellat. Itaq; statim deueniendum est ad huiusmodi auxiliū.

Quæ vena secanda. Omnes fatentur, mittendum esse sanguinem à brachiis, vno excepto Rhase; qui cōsuluit, vt mittatur à pede. Sed debet illius consummatissimi medici sentētia fideliter interpretari, sc. vt mittatur sanguis à pede, postquā sit missus à brachiis. De quibus Areteus dicit, cogitandū esse, in quodnam brachium magis inclinet paralysis, & vbi hoc sit compertum, mittendū esse sanguinem à parte aduersa illi, quæ susceptura est paralysin. Sed huiusmodi consiliū incertissimum est: quoniā si sanguis mittendus initio cognoscitur, hoc faciendū. Cum igitur sanguis cito mittendus sit, neq; possit initio cognosci, in qua parte sit futura paralysis, aliqui existimarunt indifferēter secandam esse venam sinistri cubiti, quasi in ea parte sanguis sit fluxibilior. Sed placet potius mihi, vt semper sanguis mittatur à brachio dextro: & præsertim à vena cephalica, quia ex hac parte multo magis euacuetur totū corpus quam ex vlla alia. Si non liceat aliqua ratione mittere sanguinem per venæ sectionē, confugiendum est ad cucurbitulas scarificatas, quæ applicatæ prius natib. & lūbis, deinde dorso, postremo etiā applicare solemus ceruici. Siq; dē ex ea parte fit magna attractio à cerebro. *Cucurbitulæ scarificatæ.*

Pro attractione valent quoq; medicamēta euacuantia. Sed quia difficulter apoplectici medicamēta sumere possunt, ideo solemus pillul. fortissimas cōponere, & in pauca quantitate exhibere, & in gulam violentia intrudere: cuiusmodi sunt hæ pillulæ:

Pil. fortiss. in apoplex.

℞. *Trochisc. albandal. gr. viij.*
Trochisc. violarum cum scam. gr. vij.
Castorei gr. iiij.
Cum melle rof. sol. fiat pillula, & in os & gulam violenter mittatur.

Vbi hoc fieri non potest, solemus tentare purgationem per medicamēta purgantia externa. Veteres, vt testatur Oribas. 7. collect. solebant præparare helleborum, vt purgaret adhibitus vmbilico & pedibus. Sed nos priuati sumus hac felicitate, quia hanc præparationem ignoramus. Fit vnguētum quoddam, quod vocatur de Arthanita, quod adhibitum vmbilico in aliquibus mouet aluum potentissime; in aliquibus est inefficax. Veruntamē & hoc & helleborum album vmbilico exterius addere possumus, præter clysteres & glādes iam ordinatas. *Purgantia externa.* *Vnguētum de Arthanita.*

Vbi attractio non iuuat, deueniendum est ad impulsionem, hoc est, ad pellendam materiam è cauernis cerebri. Sternutatoria in hoc genere ponūtur; q motu illo & concussu humores auferunt à cerebro. Pro sternutatorio laudat Auicenna condysum, vos potestis vti hoc:

Sternutatorium.

℞. *Helleb. albi ℈. j.*
Sinapis ℈. ß.
Piperis albi. gr. xij.
Castorei, gr. vij. Puluerisentur omnia, & misceantur.

Vsus est, vt hic puluis insuffletur in nares. Odoramenta ex musco, ex Gallia moschata sunt optima. Præterea ad pellendam materiā solemus similiter vti capillorum euulsioni-bus. Nam vi illa, qua capilli manibus euelluntur, fit quoq; depulsio humorum replentium cauernas cerebri, valeret etiam in hoc genere vomitus. Sed fere im possibile est, apoplexiam ad vomitum cogere.

Postremo deueniendum est ad dissipationem. Pro dissipatione fient inunctiones, cerata, exempli gratia, pro inunctione.

Linimentū.

℞. *Ol. de euphorbio.*
Ol. de piperibus an. ℥. ij.
Sinapis.
Euphorbii.
Sulphuris viui an. ℈. ß.
Ceræ modicum. M. & f. linimentum, quod adhibetur commissuræ coronali derasæ.

Fiunt & cerata, vt est: *Ceratum.*

℞. *Cerati sacri, ℥. iiij.*
Synapis.
Euphorbii, an. ℥. ij M. ad ignem, & extensum super corium apponatur commissuræ derasæ.

Vt magis violenter euellantur capilli, accipitur pix & apponitur capiti, atque ita euulsa picē euelluntur pili. Neq; miremini, quia veteres in balneis solebant euellere hoc modo piloscum pice. Et hac de re sum locutus in 1. gymnasticæ.

Rhases & pleriq; Arabes inter alia remedia, quæ adhibentur ad dissipandam materiam, solent vti sartagine ignita, nā accipitur huiusmodi sartago, & superponit capillis, qui dum cōburuntur, vim habent dissipandi & consumendi humores cerebri. Sic etiam solemus vti cucurbitula magna ignita super coronalē *Sartago ignita.*

commissuram. Incenduntur quoque siue v-runtur partes diuersæ capitis igne actuali. Et ad dissipandum affricamus quoque palato theriacam antiquam, confect. anacardinam, Mithridaticam confectionem.

Antidoti magna vsus. Neq; Domini, ex vsu horum remediorum adeo calidorum timere debetis febrem, vt faciunt viles medici, quoniam etsi ab his remediis excitaretur febris: attamen maxime vtilis esset, quoniam febris hoc in casu est tanquam causa salubris. Hæc agenda sunt in accessione apoplexiæ.

Postquam autem accessio sedata est, quoniam solent paralytici fieri, nõ alio pacto curandi sunt, nisi quo pacto curantur paralytici. Et propterea congruum est, hoc loco de paralysi loqui, eo maxime, quoniam, vt scribit Aretæus & Galen.3.prorrhet.60.paralysis est eiusdem generis cum apoplexia.

CAPVT XX.

De paralysi.

Nomina. HAbet hæc affectio diuersa nomina. Apud Græcos dicitur, παράλυσις & παράλυσία, vt 4.de acut.dicitur Paresis ab ipso symptomate, vt testatur Gal.2.meth.Inuenio etiam apud veteres medicos vocatam esse hanc affectionem Paraplexiam. Quanquam Gal̃.1. prorrhet. 50. afferat Paraplexiam vsurpatam esse à plerisq; medicis pro apoplexia. Latini modo vocãt Paralysim, modo resolutionem, modo resolutionem neruorũ, vt Celsus. Barbari vocant Paralysian.

Definitio. Est autem paralysis priuatio motus & sensus in aliqua parte, vel aliquibus partib. corporis.

Dicitur priuatio, quoniam vbi motus deprauatur, fit epilepsia; vbi diminuitur, fit torpor; vbi aufertur, fit paralysis. Et dicitur motus & sensus, quoniam sic locutus est Gal.3.de loc.aff.10. & 1.de sympt.cauſ.5. Neq; valet, ꝙ Gal. alibi videatur solum meminisse vel motus, vel sensus: siquidẽ vera paralysis est illa, in qua amittitur sensus & motus. Quod si alter ex his tantum perdatur, minime vera paralysis est. Dixi primo motus; quia vere in paralysi primus est motus, qui amittitur. Additur sensus, quia vt testatur Auerr.3.coll.31. sensus tactus patitẽ tria vitia: diminuitẽ, vt in stupore: deprauatẽ, vt in dolore; aufertẽ, vt in paralysi. *In paralysi & motum & sensum aufert.*

Et cum dicitur sensus, intelligi semper debet tactus: quia hic per excellentiam appellatur sensus, eo, ꝙ est character proprius animalis: cum animal per sensum tactus dicatur animal. Dicitur postremo in parte vel partibus, ad differentiam apoplexiæ; nempe quæ, vt audiuistis, est paralysis siue resolutio totius corporis. Sed aduertere debetis circa sensus amissionem differentiam esse inter apoplexiam & paralysin: quoniam in paralysi sensus tactus amittitur totus, vel saltẽ potest amitti totus & perfecte, in apoplexia non põt amitti perfecte. Et ratio est, quia cum in apoplexia amittatẽ totus sensus corporis, si amitteretur perfecte, amitteretẽ vita, semper mortui essent apoplectici, qa tactus est character animalis viuentis. In paralysi secus est, quia cũ sit resolutio non totius, sed partis vel partiũ, potest homo viuere, etsi perfecte perdatur tactus alicuius partis. Est affectus symptoma in genere actionum animalium amissarum. Et locus affectus nequaquã vnus est, sed modo est cerebrum, modo spinalis medulla, modo regio ossis sacri, modo nerui partiũ resolutarũ, aut ipsæ partes resolutæ. Est locus affectus cerebrum, quando tota dextra vel sinistra pars à vertice vsq; ad pedẽ resoluta est. Est locus affectus spinalis medulla, quando pars dextra vel sinistra à capite vsque ad pedes resoluitur. Est os sacrũ vel eius regio, quando ab ea regione ad pedem resoluta est aut dextra aut sinistra pars. Sunt & nerui partiũ, vel partes ipsæ locus affectus, quando solum illa pars vel illæ partes sunt resolutæ. Exẽpli gratia dicit Hip. in epid. cuidam resolutum esse genu solũ; interdum resoluitur modo sola manus, modo solus pes, & sic de reliquis: sicut resolutio fit tam in dextra, quam in sinistra parte: ita nulla est pars externa particeps motus & sensus, quæ non sit obnoxia paralysi. *Genus symptomatis.* *Locus affectus.*

Sed de partibus internis dubitari potest, vtrum huiusmodi partes sint paralysi subiectæ. Cæl. Aurel.lib.2.de pas.diutur.c.1.scribit, nullũ esse viscus, ꝙ nõ patiatur paralysin. Et Herophilus dicere solebat, eos, qui subito moriuntur, perire, quoniã cor paralysi capitur. Sed illud scire operæ pretium est, partes, quæ occupantur paralysi, non omnes eodẽ pacto afficiẽ: siquidem aliæ patiuntur relaxationem, in qua sc. membra paralytica elongãtur: aliæ vero patiuntur contractionem, quando scil. ꝑpter paralysin membra fiunt breuiora. Morbus quem sequitur hoc symptoma, est tum intemperies, tum morbus in via. Intemperies in cerebro, frigida sc. & humida, facit paralysin, quoniam producit succos pituitosos & crassos, qui deinde replent cauernas cerebri, & prohibent exitum facultatis ad membra. In spinali medulla morbus est in via, & in intẽperie. Sed sicut morbus in via ꝓhibet trãsitũ facultatis ad infimas partes: sic morbus in intẽperie est in causa, vt non recipiatur illustratio facultatis, quemadmodum recipi deberet. Idem dicendum est de partibus, quę vel ipsæ vel nerui ipsarum, vbi sunt nimium refrigerati non recipiunt neq; facultatem neq; vsum facultatis, vt decebat. Sic vbi nerui sunt repleti & crassiores redditi, neq; recipiunt facultatem, neq; eam transmittunt, vt deberẽt. Sed hic dubitatio oritur, vtrũ etiam intemperies calida possit facere ad generationẽ paralysis. nam Auen.lib.1.tr.10.c.2.& Auerrh.3. *Morbus à quo dependeat.* *Vtrum intemperies calida fa-*

coll.

Cur a dyscrasia generationem paralysis. coll. c. 21. manifeste docet, etiam ab intéperie calida fieri paralysin. Et Auerrh. vtitur hac ratione: quoniam quemadmodū sensus perficitur à calore moderato: sic ab omni immoderato calore corrūpit. Sed lōge errat Auerr. siquidem proprium est calidi mouere; frigidi quietem inducere. Vnde cum in paralysi fit amissio motus, exigit ratio, vt nō à calido, sed à frigido fiat. Neq; valet Auerr. ratio, quia verum est, destrui siue corrumpi motum & sensum à calore immoderato: sed alio genere corruptionis, quam in paralysi. Nā in paralysi aufertur, à calida intemperie, deprauatur sensus & motus potius. Quare si dicendum est, paralysin fieri à calida causā, id dicere oportet, qđ scribit Trall. lib. 1. c. 16. sc. calidā causam facere paralysin, quoniā comburit & crassefacit humores, qui deinde replēt neruos & principia neruorum, vnde efficitur paralysis. *Causa interna immediata.* Causæ internæ immediatæ paralysis, vt ex his colligitur, sunt humores frigidi, crassi & viscidi: vt sunt pituitosi. Alex. Trall. addit etiā humores melācholicos facere paralysin; id qđ neq; ipse nego: Veruntamen hoc rarissime contingit, sicut frequentiꝰ fit ab humoribus frigidis & pituitosis. *Fernelii error.* Fern. nouarū opinionum studiosissimus putauit etiam ab humore bilioso fieri paralysin. Et in hanc opinionem deductus est ex eo, qđ viderit interdum ex tertianis febrib. factos esse ægros paralyticos, vt eū tertianæ fiant à bile; rationi consentaneum videtur, similiter paralysin in tertianis fieri. Sed deceptus est magnopere: quoniā bilis cum sit humor calidus, acris, tenuis, & mobilis, neq; ipse facile sistitur in aliqua parte, neq; induceret potest quieté. Quod si in tertianis quandoq; efficitur paralysis, ideo est, quia bilis tertianæ colliquat pituitam exuperanté in corpore, & eam colliquatam tempore rigoris depellit ad neruos, & paralysin inducit, quéadmodum scimus ex morbis acutis, qui fiunt à bile, interdum oboriri & articulares morbos & paralyses, sicut habetis apud Auic. 2. tertii: tr. 1. c. 2. & 7. quarti tr. 2. c. 2. imo Auerr. 7. col. c. 31. narrat in se ex morbo acuto transiuisse arti cularem. Igitur, qua ratione ex morbis acutis fiunt resolutiones, eadē quoq; fiunt ex tertianis, vt, ppterea non debuerit Fernelius in hāc sententiam descendere, qđ paralysis etiam fiat à bile, contra veterum medicorum placitum. *Mediata.* Causæ internæ, sed mediatæ sunt tēperies corporis natiua, humida & frigida, ætas omnis, sed maxime senilis, habitus corporis, quandoquidem, vbi corpus crassum est, pigrum & hebes, facile in paralysin incidit. Morbi varii numerantur inter has causas, vt nuper dixi de morbis acutis; imo etiam colica passio solet producere paralyses, vt habetis apud Paulum lib. 3. c. 43. & Auic. 2. tertii tr. de paralysi. Apostemata etiam inter has causas numerantur; *Causa externa.* vulnera quoq;. Inter causas externas primum numeratur aer frigidus, & humidus; regiones similes, tempora anni. Vnde hyems, autūnus & ver solét esse tempora admodū feracia huius ægritudinis: Nimius somnus, nimiū otiū, exercitatio siue conditio vitæ valde cōfert ad generationem huius mali; vnde fullones & q. exercent artes in aquis & metallis, præsertim argenti viui, solent facile tentari neruorū resolutione. Rhases ex sententia Ruffi inter has causas numerat quoq; gaudium nimium. Et Auic. addit, omnes affectus animi inopinatos posse neruorū resolutionē inducere. Nimius coitus idē facit. Ebrietates quoq;, vsus vinorum generosorum. Nam videbitis frequentissime eos, qui vtuntur continuo vinis generosis, capi vel pedibus, vel manibus, vel etiam aliis articulis. Gal. li. de cibis boni & mali succi scribit, eos, qui vtuntur potibus frigidis, & niue aut glacie medicatis, tentari tum morbis articularib: tū etiam consequenter neruorū resolutione. Circa has causas tria occurrunt pulcherrima prob. Primū est, qua rationē fiat; vt in paralysi interdū amittat motus solus, interdū sensus solus, interdū vero simul amittātur. Secundū probl. erit, cur vna pars amittat motū, sensum, vel vtrūq;, & tamen pars proxima nihil patiat. Nam qđ dextra patiatur, & nō sinistra, vel è cōuerso, facile est intelligere causam; quoniā natura separauit principia vtriusq; partis, sc. dextræ & sinist. tū in ipso cerebro, tū in spinali medulla. Tertiū prob. erit; cur, vbi aliqua pars faciei resoluta est, puta, dextra, morbus in facie, nō apparet in dextra parte affecta, sed potius videtur esse in sinistra, quæ sana est.

Cur in paralysi quandoque amittatur solus motus quandoque solus tactus. Circa primū Gal. 1. de loc. aff. c. 6. scribit veteres attulisse hāc rationem, qđ ad motū conCurrat facultas robustior; ad sensum minus robusta: Vnde fit, vt robustior facultas, facilius causæ morbificę resistat; difficilius sensatrix, tanq̄ minus robusta. Et notate Dñi, locū esse admodū salebrosū, & à paucis intellectū. Ipsius tñ hæc est germana sentētia. Sed aduersus responsionē veterū Gal. tum eo in loco, tū 4. de loc. aff. 4. respōdet duab. rationib. veterū sententiā sustentari nō posse. 1. qa solūmodo reddunt causam, cur sensus amittatur, & non motus; minime aūt reddūt causam cur interdū aboleat motꝰ, & nō sensus, interdū vterq;. 2. qđ si vera esset sententia veterū, sequeretur potius debere amitti motū quā sensum: quoniam ad sensum minus facultatis requirit, ad motū plus; facilius autē est, vt subministretur pauca facultas quā vt multa, vt, ppter has causas à Gal. propositas veterum responsio nihil valeat. Auerr. 3. collect. 33. huius problematis aliā solutionē profert, vbi scribit, ad sensum & motū requiri nō solū diuersas tēperaturas, verumetiā diuersos gradus tēperaturę: & proꝑterea non esse mirū, si pro diuersitate harum temperaturarum quādoq; vna corrumpatur; & mo-

& motus ab ea dependens tollatur; quandoq; vero alia temperatura similiter corrumpatur, & sensus ab ea proficiscens destruat. Sed neq; Auerrh. sententia sustineri potest, quoniam, vt ex anatome vnusquisq; conspicere potest, in plærisq; locis nostri corporis vnus & idem neruus defert tũ sensum, tum motũ. Et cum vnius & eiusdem nerui vna tantum sit temperatura, facile est intelligere, nõ à diuersis temperaturis semper fieri motũ ac sensum: & ꝓpterea nihil omnino valere Auerrh. rationẽ. *Auctoris resolutio.* Modus verus respondendi primo problemati est, qui proponitur à Gal. li. 1. de loc. aff. c. 6. scil. interdum fieri, vt per vnum & eundẽ neruum distribuatur sensus & motus, interdum vero distribuatur sensus & motus per diuersos neruos. Quotiescunq; fit distributio per diuersos neruos, non est mirum, si modo auferatur sensus solum, modo tantum motus: quoniam põt esse, vt læsus sit neruus deferens sensum in superficie: & tunc aufertur sensus solum: potest etiã fieri, vt lædatur neruus deferens motũ, & tunc læditur motus, nõ læso sensũ: q̃ si offendat neruus deferẽs simul sensum & motũ, necesse est, vt læso sensu simul lædatur motus, non autẽ è conuerso: siquidẽ, cũm ad motum edendum requiratur maior facultas, fit vt possit facultas distribui, quæ sufficiat sensui faciendo, sed non motui. *Num semper ablato sensu aufeuatur motus.* Verum dubitatur hoc loco, vtrum perpetuo verum sit, ablato sensu auferri motum: nã dormientes sunt sine sensu, attamen mouentur sæpe: Et Arist. 5. de gen. animal. 1. scribit, quasdam esse actiones medias inter actiones dormientium & vigilantium, sicut quando dormientes surgunt, mouentur, & alia opera vigilantium faciunt. Imo vero Gal. de seipso narrat, interdum se dormientem ambulasse. Respondemus tribus modis. 1. secũdum Ioh. Gram. siue Michaelem Ephesium interpretem li. Arist. de gen. animal. scil. tria esse genera sensuum, primum vigilantium, aliud dormiẽtium, tertium compositum. Ex quo possumus colligere, etiam in dormiẽtibus reperiri aliquem sensum. Secundus modus respõdendi: esse aliud offendi propter instrumentum, aliud propter facultatẽ: propter instrumentum læsum, semper si læditur sensus, necessario læditur motus: propter facultatẽ læsam minime hoc necessarium est: quoniam cũ diuersa sit facultas motrix & facultas sensatrix, põt vna otiari, & altera operari. 3. modus respondendi est, aliud esse auferri actum, aliud vero auferri potentiã & actum. In dormientibus est quidẽ ablatus actus sensus, sed non potentia sentiendi. Et ideo, cũ philosophus loquatur de sensu ablato secundum actum & potentiam, nihil facit contra sententiam nostram. *Cur pars amittat sensum proxima illæsa.* Ad secundam quæstionem respondendum est, facile esse in partibus naturaliter seiunctis, vt manibus & pedibus, afferre rationem, propter quam vna parte affecta, non afficiatur altera: sed in partibus coniunctis hoc difficillimum est: & propterea Auic. qui hanc difficultatem cognouit, dixit naturam secretis modis interdum separare partes, quæ sensu non videntur separatæ, quemadmodum separat medicamenta mista diuino quodam modo, vt etiam habetis à Gal. 1. de simpl. 10. & ab Auerr. 2. collect. 9. vnde, cum pars aliqua resoluitur, & vicina nihil patitur, putandum est, partes illas, etiamsi videantur coniunctæ, tamen secundum neruos, habere aliquam disiunctionem, merito cuius vna afficitur, & non altera. Ad tertium problema respondet Cassius probl. 41. neruos mouẽtes partem aliquam positos esse in aduersa parte, atq; se inuicem instar crucis decussare. Vnde fit, vt læso neruo in parte aduersa, pars, quæ sana videtur, sit ipsa affecta; propterea morbum apparere seu resolutionem non in affecta, sed in sana parte. *Cur pars resoluta in contraria appareat.*

Multo clarius sustulit hanc dubitationem Alex. 2. probl. med. 11. & Hipp. libr. de vulner. capitis, id q̃ etiam habemus testatum ab aliis: scil. omnem partem, quæ mouetur, habere vtrinq; musculos eam partem in diuersum trahẽtes, scilicet vt possit pars firmari: quia quoties æqualiter vterq; musculus ad se partẽ trahit, semper pars illa firma & immota manet. Cũ igitur musculus illius partis non põt partem ad se trahere, relinquit totam illã partem trahendã musculo aduerso. Et hinc fit, vt pars sana tota in se trahatur, ac in ipsa affectus esse videatur, cum tamen sit in parte aduersa.

Cognoscitur futura paralysis, eo pacto, quo dixi cognosci apoplexiam. Nam, vbi aliqua pars resoluenda est, percipitur grauis, stupida, frigida: pulsus arteriarum in illa pusillus est, emaciatur pars illa. Adhæc docet Gal. quandoq; paralysin præcognosci ex insomniis: qui scribit li. de præcogn. ea insomniis quendam somniasse, se habere genu lapideum, & paulo post illi paralyticum euasisse illud genu. *Signa. Futura.*

Vbi autẽ facta est paralysis, cognoscitur similiter; q̃a est, ꝓrius sine motu, sensu frigida est, emaciata tota. Nã, emaciatur omnis pars resoluta, quia attractũ minime conficere põt.

Præsentis. Si malum oriatur à cerebro, cognoscitur, quia etiam pars vultus siue sit dextra, siue sinistra, vna cum aliis partibus inferioribus paralysi tentatur.

Si origo sit in initio spinalis medullæ, partes capitis immunes sunt à paralysi, & aliæ inferiores sunt resolutæ.

Si sit principiũ paralysis in medio spinæ, tota pars superior illæsa est, pars inferior resoluta. Si sit in regione ossis sacri, & coxæ, & crura, & pedes afficiũt, partes supra os sanę sunt.

Quod si aliqua pars priuatim sensum, aut motũ, aut vtrumq; amiserit, signum est, originẽ mali positã esse in illa ipsa parte affecta.

Celsus

Prognosti-ca. Celsus lib.3.c.27.scribit, resolutionem totius corporis minime necessario vitā auferre. Veruntamen & vitam miseram reddere, & mentē sæpe deturbare. Cæterū resolutionem partium esse interdum acutā ægritudinem, sæpe longam, fere incurabilem. Nā incurabilis est ea, quæ fit ex vulnere, quæ fit exsiccatione alicuius partis, ex contusione. Scribit autem Aretæus & Cæl. Aurelianus; resolutiones neruorū in debilibus, in senibus antiquas esse difficillimas curatu: facilius autem curari in robusto, in adolescēte, in puero: & præsertim, quādo recentes sunt: Sed vtcunq; statim aggrediendam esse curationem omnis partis patientis paralysim, siquidē, vbi inueterascit paralysis, etiamsi per aliquot dies profectum aliquem à medicamentis suscipiat, nunquam tamen solet perfecte finiri, nisi assidua & magnā diligentia adhibeatur, quæ in eo potissimum sita est, vt in quocunq; loco sit neruorū *Curatio.* oppletio & crassefactio, omnino tollatur per medicamenta incidentia, attenuantia & dissipantia. Hoc quoq; studendū est, vt intēperies, quæcūq; facit mediate vel immediate ad *Aer.* resolutionem, tollatur. Et ideo ante omnia alia prouidendū est, vt paralytici perpetuo viuāt sub aere calido & sicco. Vnde Paul. Ægin. lib.3.c. de paralysi, magnopere cōmendat, vt ægri inhabitēt loca maritima: & vt mare ipsū inhabitarent: quoniā, vt habemus apud philosophum 23. prob. à mari exhalat vapor quidam calidus & siccus, qui corpora mirum in modum euacuat, & à superuacaneis humiditatibus liberat; vt videre liceat corpora nauigantiū esse exsiccata magis & rugosa: scil. quia ab huiusmodi habitu euacuātur & exsiccant.

Hip. lib. de loc. in homine, laudat, vt in curanda paralysi semper ignis habeatur in cubiculis ægrorum. Sic maxime confert paralyticis vigilare. Exercitatio corporis solum vtilis est, quando corpus iam perpurgatum est. Clamare, loqui, imo & irasci in paralysi vtile est. Ab omni mœrore & cogitatione abstinendum. Hic venus noxia est, & præsertim omnis repletio.

Nam vinū conuenit. De potu est controuersia. Nam Haliabbas damnat aquam in potu. Auic. autem laudat aquam, & damnat vinum, tum quia est vehiculum humorum ad neruos, tum quia sæpe acescit, & acidum factum aduersatur neruis. Sed ita definiendum est, aquam minime puram conuenire in hoc affectu, sed medicatam vel melle, vel aliquo alio. De vino ita statuendum, in principio nōn conuenire, sed quando scil. morbus iam diuturnus factus est. Victus in principio debet esse tenuis, eo, quia initio paralysis est sæpe morbus acutus, vt minetur apoplexiam; procedente tempore fit affectus chronicus, & tunc conuenit victus plenior. Quare omnis vis ciborum debet esse attenuans, siccans. Auenz. laudat carnem columbarum syluestrium, tanquam à proprietate huic morbo conueniat. Sic nuclei pinei commendantur: quia neruis sunt amici.

Sed illud vnum debetis perpetuo obseruare, vt in proponendis cibis ægrorum non sitis superstitiosi, & præsertim, in imitatione veterum: quia veteres proposuerūt eos cibos, qui sibi & suis regionibus erant vsitati & familiares: vnde non semper cōueniunt tēporibus nostris: imo vero sæpe multo meli⁹ est, eos cibos vsurpare, qui familiares & vsitati sunt.

Post victum institutum cogitandum est de *Vena sectio.* sanguinis missione. Archigenes apud Aetium vult statim mittendum esse sanguinem, quod consilium secuti sunt Celsus & Cæl. Aurelianus. Cæterū, Rhasis sang. missionis nihil meminit. Et Auic. tantum cucurbitularum scarificatarum facit mentionem. Sed, vt ego puto, res definienda est, vt definiuit Alex. Trall. nempe in paralysi curanda nunquam mittēdum esse sanguinem, nisi manifesta sanguinis abundantis indicia appareant, quia hic affectus frigidus est, & semper viribus debilibus cōiungitur. Vnde in mittendo sanguine magnopere considerandū est: & si hoc faciendū est, parce ōnino facere oportet. Post sanguinis missionē vel saltem post eius cogitationē, debet medicus conuertere se ad humorē expurgandū. Et ideo primū lenienda aluus sic:

Lenitiua. ℞. *Elect. lenit.* ℥. j.
Specierum hieræ. ʒ. iij. *M. & f. bolus.*

Post præparandi sunt humores hoc pacto:
℞. *fol. satureiæ.*
Saluiæ.
Iuæ arthetiçæ.
Betonicæ an. M. ß. *f. decoctio s.a.*

Præparantia. Deinde ℞. *d.d.* ℥. *ij.*
Mellis rof. simpl.
Syr. byzantini.
De beton. an. ℥. ß. *M.* (gabuntur.

Purgantia. Præparati humores huncin modum pur-
℞. *Mirobal. chebul.*
Fol. sennæ an. ℥. *ij.*
Passularum ℥. ß.
Liquiritiæ ʒ. j.
Fl. cordial. P. ß. *f. decoctio. s.a.*

Deinde ℞. *d.d.* ℥. *iiij.*
Agar. trochisc. ℈. *iiij.*
Infundantur s.a.

Deinde *f. expressio. Adde diapr. solut.* ℥. *ij.* ß.
Mell. rof. solut. ℥. *ij.* ß. *M.*

Facta hac priore euacuatione cōsulit Rhases, vt paulisper cessetur ab omni medicamēto, donec 3. vel 4. dies transeant: & prudenter; quia in hoc morbo vt dicebam nuper, vires satis labefactatæ sunt, vnde permittendū est, vt paulisper recreentur: quo f-cto iterū præparandi sunt humores huncin modum:

Præparantia. ℞. *Fol. Iuæ.*
Stœchados.
Maior.

Puleg.

Puleg.an.M.ß.
Rad.fœnic.℥.ß.f. decoctio.
Deinde ℞. *d.d.℥.v.Syr.de beton. compoſiti.*
De Iua an.℥.ß.M.

Et aduertite, ſyr.de Iua efficaciſſimū eſſe, ſed nō inuenitur apud omnes pharmacopolas. Vnde bonum eſt, ſcire compoſitionē huius ſyrupi inueniri apud Nicol. Florentinum in tract. de paralyſi & Iſchiade. Præparati humores expurgādi ſunt paulo validius q̃antea. Solemus vti pill. de Colocynth. hiera Archigenis, pillulis artheticis vocatis, pill. de hermodactylis. Et vt habeatis aliquod exemplū:

Pilulæ.

℞. *pill. fœtidarum arthriticarum an.℈.ij.*
Trochiſc. viol. cum ſcāmonio gr.vij.M.& formentur pillulæ n.v.

Poſt exquiſitam totius purgationem, deueniendum eſt ad purgationem capitis, & ad vſum medicamentorū localium. In purgando capite conueniunt ſternutamenta, odoramenta iam propoſita in apoplexia. Maſticatoria etiam, vt hoc ſeq.

Maſticatorium.

℞. *Staphys agriæ ℥.j.*
Pyrethri ℥.ß. Maſtichis ℥.ij.
Ceræ.q.ſ.Miſce, & fiat maſticatorium.

Topicorum vſus.

In vſu localiū debetis ſemper ante cætera inuenire, quæ ſit vera mali origo. Nam Gal. 2.de loc. aff. & 4.de loc.aff. in hiſtoria Pauſaniæ deridet medicos, qui in paralyſi digitorū applicabant medicamenta ipſis digitis, & nō nuchę ſeu ſpinali medullæ, vbi erat mali origo. Et ideo, ne vos derideamini, debetis ſemp cognoſcere originem mali, & illi remedia applicare. Ideo ſi principiū morbi ſit in cerebro, ipſi capiti medicamēta ſunt applicāda. Sic vnctiones omnes efficaciſſimæ, quas cōmēdauimus in apoplexia, conuenirent ēt in paralyſi.

Præter hanc habemus ſtillicidia aquarum thermaliū, quæ opportune cerebro adhibita mirum in modum valent. Et not. Cæl. Aurel. medicū antiquiſſimū laudare in hoc morbo aquas Pantherinas: Sed codex mendoſus eſt, & legere oportet Patauinas. Nā aquæ noſtræ Patauinæ ſunt antiquiſſimę, & mirum in modum valent aduerſus hos morbos tū per ſtillicidium adhibitæ, tum etiam per lauacrum. Et ſi hæ aquæ non auferāt morbum, ſolemus venire ad veſicantia ad ignem.

Stillicidia aquarum thermaliū.

Si affectus origo ſit in principio ſpinalis medullæ, hic quoq; conueniunt ſtillicidia aquarum noſtrarum, aut ſimilium: cōuenit & vſus luti, & poſt adhibita huiuſmodi remedia fiunt inunctiones illi parti, quæ vim habent diſſecandi & conſumendi humores illos imbibitos: vt eſt hæc inunctio:

Inunctio.

℞. *Ol. de euphorbio.*
Vulpini.
Coſtini an.℥.iij.
Pulu. caſtor.
Sinapis an.℈.ß.
Vini optimi ℥.ij.
Bulliant in duplici vaſe ad conſumtionē vini.

Et ſi hæc remedia non auferant morbum, ſolemus quoque in hoc caſu deſcendere ad ignem, ad ſinapiſmos, ad rubrificantia; vt eſt fricatio partis affectæ cum euphorbio, nitro, ſulphure, & cum Thapſia. Nam huiuſmodi pulueres diligentiſſime conteruntur, & contriti diligenter affricantur parti, in qua eſt origo mali.

Rubrificantia.

Et quod dico de ſpinali medulla, ſiue de ipſius initio, idem quoq; exiſtimandū eſt de media ſpina, de fine ſpinæ: quoniam ſi origo mali ſit in aliqua parte, ex his non ſolum conueniunt præſcripta remedia, verumetiam ſolemus in his adhibere foueas thermarū. Nam & in agro Neapolitano, & in his noſtris thermis Patauinis, ſunt aliquæ foueæ, aliqua parua cubicula, in quibus ponimus paralyticos, & ibi cum copioſiſſimi ſudores excitentur, ſolet morbus elidi ex neruis.

Sudorifer.

Sed in vſu huius remedii debēt medici eſſe maxime ſolertes, quoniam vſq; adeo potens eſt hoc remedium, vt interdum præcipitet ægros in animi deliquia, & in grauiſſima pericula, quo in caſu neceſſe eſt, vt explorentur naturę ęgrotantiū, & vt primis vicibus pauco tempore detineantur ægrotantes in his locis: deinde pro facultate ipſorū in ſuſtinendo remedio ita quoq; tēpus protrahatur. Et quod dixi de origine mali, ſcilicet eſſe adhibenda remedia ipſi, idem intelligendū eſt de parte affecta, ſcil. quando mali principium eſt in ipſis partibus affectis, ſcil. quod vel nerui, vel muſculi ſint aut humoribus impleti, aut aliqua intemperie affecti, quo in caſu ipſis tunc conueniunt inunctiones prædictæ, dropacismi, ſinapiſmi, luta, fouę, vſtiones. Et vt habeatis exemplum inunctionis:

Exemplum alterum inunctionis.

℞. *Ol. liliorum alborum.*
Ol. vulpini an.℥.j.
Pulu. thapſiæ.
Euphorbij.
Iuæ an.℥.ß.
Pulu. lumbricorum combuſtorum.℥.ij.
Vini albi optimi.℥.iij. Bulliant ſimul in duplici vaſe ad conſumptionem vini, deinde ipſi parti diligenter oleū illinatur; & deinde pars affecta tergore vulpino cooperiatur. Siquidē veteres & tergora vulpina & ipſas pelles vulpinas magnopere laudabant in curatione membrorum paralyticorum.

Inter genera Paralyſis Gal. 4. de loc. aff. 2. connumerat affectum quendam, qui à Græcis nuncupatur σπασμὸς κυνικός.

CAPVT XXI.

De tortura oris.

Nomen.

Latine vocatur conuulſio canina. Celſ. libr. 4.c. 6. vocat diſtenſionem oris. Cur n. ſit paralyſis, & tamē vocetur conuulſio i, n- telligetis

telligetis quando explicabo, quomodo fit resolutio & conuulsio. Gal. 2. de diff. pulf. cap. 3. scribit quendam morbum oriri in facie, qui vocatur canis, & eiusdem morbi mentionem facit Phauorinus & Hesiginus, puto, secuti Gal. sed cum apud nullum scriptorem inueniat mentio huius morbi, in eã venio sententiam, Canem vocatum à Gal. esse eundẽ morbum, qui alibi vocatur ab ipso cõuulsio.

Descriptio. Aetius lib. 6. cap. 30. docet, hunc affectum nihil aliud esse, quam resolutionem musculorum maxillarum, propter quam resolutionem os, nasus, oculus, & interdum tota altera pars faciei distorquetur.

Genus morbi. Cæterum quis affectus sit tortura oris, disputatum est à plerisque. Fuit Auic. 2. tertii tr. 1. cap. 15. qui dixit hunc affectum esse morbũ officialem, seu morbum instrumentalẽ. Cęterum quis morbus instrumentalis sit, interpretes Auic. dissenserunt. Alii. n. putarũt esse morbum in figura: alii in situ. Sed aut ego fallor, aut ipsi sunt decepti. Siquidem, si res diligenter perpẽdatur, tortura oris est purũ symptoma in genere motus & sensus faciei deperditorum. Sed quia interdũ contingit, vt vnũ & idẽ symptoma sit & causa morbi & effectus morbi: id cõtingit in proposito affectu: quoniã tortura oris efficit morbum in figura, ꝙ amisso motu partis faciei os distorqueat, & amittat figuræ rectitudinem. Hoc idem symptoma est effectus morbi, propterea ꝙ sicuti paralysis fit ab obstructione, vt intellexistis: ita oris tortura, quæ est species paralysis, efficitur ab obstructione neruorum.

Locus affectus. Locus affectus mediate est cerebrum: immediate vero, vt scribit Gal. in principio lib. de dissect. musculorum, est idem musculus, qui ab anatomicis vocatur latus musculus.

An latus musculus affecta vel sana partis afficiatur. Sed magna lis fuit inter medicinæ scriptores, quinã latus musculus afficiatur in oris tortura, scil. an ille, qui est in parte sana, an potiꝰ, qui in parte affecta. Paulus, Auic. & Aetius diuersas aliquibus videntur habuisse sententias; sed modus componendi dissidia scriptorũ hic est, in conuulsione canina ad sensum duos affectus apparere: nẽpe relaxationẽ seu resolutionem, & contractionem. Si inspiciatur resolutio, certe videtur esse in parte sana, sed est in parte ægra: sin autẽ inspiciatur contractio ipsa, est in parte vere sana. Nã, vt alias intellexistis, in vtraq; parte faciei, musculus, qui semper trahit, vt rectitudo partis cõseruetur. Vbi aliquis ex his duobus musculis amittit facultatem, vt non possit trahere, dimittit partẽ contrario musculo trahenti. Et hinc fit, vt pars, quæ nihil passa est, attrahat in sese partem affectam, & contracta videatur. Nam etiamsi ab aliquibus dicatur hæc pars nihil trahere, veruntamen possumus dicere, & ipsam partem sanam trahere, & non trahere. Trahit quidem ea tractione quæ continua est in ipsis partib., vt audiuistis: sed non trahit vlla noua & adscititia cõtractione: & ꝑpterea possum dicere, partem sanã attrahere partẽ ægram, & partem ægram relaxari, eo quod amissa potentia mouendi & trahendi, totã esse permittit trahendam musculo aduerso.

Differentiæ. Huius affectionis complures sunt differentiæ, siquidem tortura oris interdũ fit subito, interdum paulatim, interdum sponte oritur, interdũ sequitur alios morbos, veluti apoplexiam, paralysin, epilepsiam, spasmum, febres acutas. Nam Hip. initio 3. epid. narrat, Pythioni illi septima die in febre acuta torturam oris accidisse.

Est etiam alia differentia, quoniam interdum fit tortura oris solum ipsarum buccarũ, interdum naris seu narium, interdum solius oculi, interdum plurium aut omnium dimidiæ faciei partium.

Causæ. Causæ tum internæ, tum externæ huius affectionis sunt omnes illæ, quas diximus facere apoplexiam.

Signa. Præcognoscitur futura oris peruersio ex palpitatione, quæ percipitur in aliqua parte faciei: quæ videtur quodam veluti saltu & titillatu molestare. Adhæc, vbi in aliqua parte faciei apparet intimus quidam dolor circa ossa, & veluti contractio & deligatio, timendum est de futura conuulsione.

Vbi facta est, facile ab omnibus cognoscitur: quia partes faciei vidẽtur contortæ. Præterea in parte affecta nullus est motus: sæpe etiam aut ex toto ademptus est sensus, aut val de imminutus. Celsus lib. 4 cap. 2. proponit quædam alia signa, sed non propria, veluti est febris acuta, mutatio coloris assidua in facie; quæ quidem sæpe antecedere solent torturã oris, sæpe etiam comitantur, neq; tamen propria neq; perpetua sunt. Si fiat hęc affectio ab alio morbo antecedente, cognoscetis ex præcedentibus illis morbis, vt non sit opus vlla speculatione ad cognoscẽdum. Si origo mali sit in cerebro, cognoscetis hoc argumento certissimo, ꝙ tota vna pars faciei sit contorta, quemadmodum, si non tota, sed aliqua pars torturã patiatur, signũ est, fieri non vitio cerebri, sed vitio neruorũ particularium eam partem mouentium. Rhases dicit in tortura faciei frequentẽ expuitionem malã esse: & si

Prognostica magna sit tortura aut interimere spatio quatuor dierũ, aut in paralysin finiri. Illud quoq; certissimum est, torturam faciei post sextum mensem ex toto incurabilem esse: verumetiã est, in senibus hunc affectum non ita exitialẽ esse, verum diu perdurare, vt narrent aliqui Arabes, interdum perdurasse 40. annis.

Curatio. Curatio, vt scribit Aurel. lib. 2. de diut. pass. cap. 2. non est alia, ꝙ curatio paralysis. Et propterea eadẽ victus ratio cõuenit: in qua peculiare esse videt, vt ægri in principio sem ꝑ detineãtur in loco obscuro. Cur autẽ hoc sit necesse,

multiplex est ratio. 1. quoniam in luce dū ęgri intuentur picturas vel alias res, mouent & oculos & ora: ac ppterea augent affectum. Ad hæc vetus & aër inimicus est, & maxime perniciosum est in hoc affectu, quando ægri sese in speculis intuētur, quoniā ex deturpata faciē vsq; adeo angūtur, vt pre mœrore augeāt morbū. Quare ad auferēdam huiusmodi occasionem, optimum est, detinere ęgros in obscuro. Purgatio corporis eadē facienda, quam monstrauimus in curatione paralysis. Id tanq; particulare annotauit Auic. vsum turbith, pro curatione in hoc affectu admodum valere.

Vsus turbith hic commendatur.

Post purgationem, vt cerebrum & pars affecta diligentius euacuetur, solemus vti sternutamentis, errhinis medicamentis & masticatoriis. Illud peculiare est, pulu. condysi castorei, nigellæ an. partes æquales infusum in nares magnopere prodesse. Valet etiam huiusmodi liquor infusus in nares.

℞. Succi illius herbæ quæ vocatur muris auricula, ℥.j.

Opopanacis ℥.ʃ.

Condysi ℈.j. M. & iniiciatur in nares.

Nucis myristicæ mãducatio.

Masticatoria ead. ratione conueniunt, vt sunt, quę fiunt ex pyrethro, nuce mosch. cum mastiche. Et p peculiari remedio habetur in hoc morbo, nucem myristicā diligenter mãdere: & quantū fieri potest, sputū prouocare. Extrinsec⁹, si principiū morbi sit in cerebro, in origine neruorū, illi parti debent applicari inunctiones iā traditę in paralysi. Et si nō iuuant, deuenire solemus ad cucurbitulas valde ignitas & scarificatas, ad sinapismos, & tandē ad ipsū ignē. Si mali origo sit in parte affecta, illi parti adhibētur auxilia, inter quæ cōmendatur cōtinua ablutio faciei cū aq. marina vel sola vel aceto commista. Fit etiam decoctum, quo pars illa affecta perfunditur, ex. gratia.

Decoctum pro parte affecta.

℞. Iuæ.

Stœchadis.

Satureiæ.

Orig.

Saluiæ an. M. j. ʃ. decoctio.

Deinde ℞. d. d. ℔. ij.

Aceti optimi ℥. v. M. & pannis maceratis in hoc decocto foueatur pars affecta.

Auic. ex sententia medicorum Indorum laudat carnem syluestrem elixatam, & supra faciem positam. Quæ autem sit hæc caro syluestris, explicatur ab ipso, vt est caro leporum, damarum, aprorum. Sic etiam solemus ad dirigendam partem contractam & deformatam, prius illinire parti effectæ ol. amygd. dulc. vna cū ol. nucis moschatæ, & postquam sit emollita fascia, deligatur pars illa, & trahitur ad rectitudinem, & sic conseruatur. Sed not. quod dicunt Arabes, pergendum esse in medendo tantum per vnum mensem: quoniam post mensem, si remedia fuerint vana, non est speranda amplius salus.

CAPVT XXII.

De Incubo.

Sequitur vt de vitiis motricis facultatis diminutæ agamus, inter quæ primus erit ille affectus, qui à Græcis ἐφιάλτης, à Latinis incubus dicitur. Themison medicus celeberrimus Pnigationem, quem imitatus Auic. vocauit strangulationem. Auctor insignis Latinæ linguæ Plinius vocat interdum suppressiones nocturnas, interdum ludibria faunorum in quiete.

Nomen.

Est hic affectus quædam præternaturalis dispositio, propter quam homines noctu imaginantur sese onere quodam premi, ita vt neque clamare, neque surgere, neq; sese mouere possint. Antiquitas, vt testatur Hipp. in libr. de morb. diut. existimat, hunc affectum esse Dæmonem quendam, vel potius cupidinem hominibus incubandi. Sed Possidonius apud Aetium refutauit amplissime hanc opinionem. Dixit autem fieri hunc affectum noctu, quia plerique homines capiuntur hoc affectu fere semper primo somno. Et ratio; propter quam nocte, non autem die tentatur, est, quoniam cum fiat, vt intelligetis, hic morb. à vaporibus, de die vel ex toto, vel magna ex parte vapores dissoluuntur, vt nō possint sufficere ad generādum hunc morbum, nocte vero sec⁹ est, quia sc. vapores copiosiores fiūt, nec dissoluuntur, quemadmodū die.

Descriptio.

Est hic affectus symptoma in genere actionis animalis læsæ. Læditur autem imaginatrix, sed potissimum lęditur motrix, quandoquidem vix, imo ne vix, sese mouere possunt qui patiuntur incubum.

Genus symptomatis.

Locus affectus cerebrum est, & præsertim secundū partem anteriorem. Dico secundum partem anteriorem, quia non solum ventriculi anteriores, verūetiam reliqui meatus cerebri anteriores in hac dispositione læduntur.

Locus affectus.

De morbo, quem sequitur hoc symptoma, censuit Auerrh. lib. 3. coll. cap. vlt. esse intemperiem materialem, id est, cum humorib. Sed licet concedamus, in incubo aliquam reperiri intemperiem, est tamen certum, non ab illa intemperie lædi immediate actiones, sed à morbo in via, siquidem viæ oppletæ flatibus cum impediant transitum facultatis animalis, consequenter motum impediunt.

Morb. quē sequitur.

Causæ huius morbi aliæ sunt internæ, aliæ externæ. De internis video aliquam controuersiam. Fernelius medicus ingeniosissimus forsan Possidonii auctoritate ductus, putauit causam incubonis esse humores crudos & pituitosos, qui circa præcordia collecti pulmones & septum transuersum veluti comprimant, ac vapores in caput mittentes totum malum efficiant.

Causæ internæ.

Fernelij opinio.

Sed hęc sentētia Fernelii ex toto mihi probari

bari non poteſt. Primum, quia videtur velle, ſolummodo fieri incubum ex crapulis & indigeſtionibus: cum tamẽ plures aliæ ſint cauſæ, vt ſuo loco videbitis. Accedit, quod ſi difficultas reſpirationis, & illa compreſſio ſeu ſuppreſſio fieret ab humoribus craſſis & crudis, nequaquam fieri poſſet, vt morbus ita cito ſolueretur.

Alii crediderunt cauſam immediatam huius mali eſſe ſanguinem, ſed niſi pro ſanguine intelligamus pituitoſum & crudum, minime veriſimile, à ſanguine hoc malũ fieri, quia corpora ſanguinea & athletica maxime capenturincubo, quod tamen non eſt comperatum fieri. Quamobrẽ vera & immediata cauſa huius mali nulla alia eſt, niſi vapor multus, craſſus & grauis, qui opplet magna ex parte & ventriculos cerebri, & illius cauernas: qui vapor generatur ex crudis ſuccis, ex prauis cibis contentis vel in ventriculo, vel in primis viis, vel in hypochondriis, ita, vt hic vapor non ſolum qualitate lædat, quemadmodum voluit Auerrhoes, ſed etiam qualitate ſimul & copia.

Vera & immediata cauſa.

Sed video dubitari, cur, ſi ſit hoc pacto incubus, nõ potius fiat apoplexia. Præterea iam docui vos, epilepſiam fieri etiam à flatibus, ſicut & intra paucos dies clarius docebo: cur igitur eſt, quod cum in eodem loco & ab eadem materia fiat epilepſia, potius fiat incubus quam epilepſia.

Dubium ſoluitur.

Ad primum reſpondendum eſt, non fieri apoplexiam, quia cum materia in incubo ſit flatulenta, citius diſſoluitur, quam vt poſſit inducere apoplexiam. Nam etiãſi apoplexia poſſit aliquam originem habere à flatu, conſummatur tamen ab humoribus. Vt ob hoc explodendus ſit auctor lib. de flatib. ſub nomine Hip. qui exiſtimauit & inchoari & conſummari apoplexiam à flatibus.

Aliud dubium explicatur.

Circa ſecũdum altior eſt inquiſitio & pulcherrima. Nam cum Ariſt. in lib. de ſom. & vigil. dixerit, etiam epilepſiã fieri in ſomno noctu, cum Poſſidonius apud Aëtium dicat, eadem homines pati in incubo, quæ patiuntur in epilepſia, videntur exiſtimaſſe, parũ differre incubũ ab epilepſia. Veruntamen res ſecus eſt, quia tametſi in vtroq; affectu oppleantur ventriculi cerebri, tametſi à flatu fiat, eſt tamẽ hoc magnum diſcrimen, quia in epilepſiã flatus tenuiores ſunt agiles, & cum moueantur, excitant facultatem expulſiuam, & motus illos faciunt. Ex altera parte in incubo flatus molles ſunt, graues & torpidi, ita vt oppleant quidem imperfecte ventriculos cerebri, ſed cum maneant immoti & pigri, non ſtimulãt facultatem expulſiuam, & conſequenter incubum, non epilepſiam inducunt.

Incubus & epilepſia differat.

Cauſæ externæ incubi multæ ſunt, in primis eſt aer frigidus & craſſus. Narrat quidam apud Cæl. Aur. Romæ quandoq; hunc morbum publice graſſatũ eſſe, & multos iugulaſſe, quaſi peſtis quædam fuerit. Somnus poſt cibum factus, & poſt nimiam repletionẽ, cauſa huius mali eſſe ſolet, & præſertim, ſi dormiatur ſupra dorſum. Nã Auic. 3. primi dicere ſolebat, huiuſmodi ſomnum factũ ſupra dorſum diſponere dormientes ad apoplexiam, epilepſiam, incubum & ſimiles affectus. Ratio eſt, quoniam ex huiuſmodi ſomno fit velluti quædam prouocatio materiæ ad nucham, & ad partes cerebri poſteriores, vt ob hoc occaſio præbeatur his malis. Ad hæc Venus poſt cibum ſtatim exercita: aluus adſtricta, crapulæ, frequentes cruditates, vſus leguminũ, tuberum, laganorũ, & huiuſmodi ciborũ craſſorum, maxime faciũt ad generationem huius mali. Diſtinguitur ab epilepſia, quod in hac offendatur magis deprauate motus, ſpuma adeſt: in incubo, diminute læditur motus, & nulla adeſt ſpuma. Poſt paroxyſmi receſſum in epilepticis remanet intimus quidã dolor, & grauitas in fronte aut circa frontem: poſt incubi receſſum nihil talium apparet.

Cauſa externa.

Somni ſupini incommoda.

Dignoſcitur ab apoplexia, quoniam in hac ex toto ſenſus & motus amittitur, nulla eſt imaginatio: in incubo diminuitur tãtum motus, adeſt imaginatio, licet praua.

Sunt autem incubi hæc ſigna vbi præſens eſt, quod homines vidẽtur quaſi onere quodam grauiſſimo premi, conantur clamare, & vix poſſunt: impeditur reſpiratio: interdum clamant, vt dicit Lucretius 4. de natura. Videntur interdum veluti fugere, imaginantur aliquem ſeſe amplecti, & nonnũquam exiſtimant ſeſe ab aliquo ad libidinem comprimi, vt deinde forſan nata ſit opinionis occaſio, de dæmonibus incubis & ſuccubis, quos ſicuti eſſe & reperiri catholici Theologi pene omnes exiſtimant, ita quoq; non eſt, vt negemus. Nam dicit Auic. fateamur dæmones etiam hoc morbo vti tanquam inſtrumento ad homines affligendos.

Signa. Præſentia.

Vbi receſſit paroxyſmus, quemadmodum habetis apud Cæl. Aur. omnia foramina oris inueniũtur humiditate oppleta: grauitas adeſt ceruicis, tuſſis, & ſi frequenter accidat, ſolet immutari color corporis & induci pallor.

Eſt aũt Domini incubus ſuapte natura facilis affectus, quia, vt dicit Cel. Aur. ſi raro cõtingat, eſt veluti quædam pollutio nocturna: ſed ſi frequẽtius vexet, malus eſt, quia, vt dicit Poſſid. apud Aetiũ, eſt veluti proximũ quidam maniæ, epilepſiæ, apoplexiæ, vel, vt dicit Auic. anteſignanus quidam horum affectuũ.

Prognoſt.

Et propterea, ſi raro contingat, ad eum ſuperãdum ſufficit ſola victus ratio, ſc. vt viuat in aëre calido & ſicco, vt ſomn⁹ à cibo fugiatur, ſomnus ſupra dorſum, vt caueatur ſtatim poſt cibum. Aluus fluxa conſeruetur, parce bibatur, parce edatur, præſertim veſperi, vt abſtineatur à leguminibus, à laganis, à tube-

Curatio.

Diæta.

cibus, & tandem ab omni genere ciborum crudorum & crassiorum. Etego soleo illis qui patiuntur nocturnos incubos, commendare, vt à cœna cochleare vnum vel alterum capiant huius pulueris.

Puluis.

℞. Anisorum ℥.ß.
Coriandrorum ℥.j.
Caryoph.
Macis.
Cinamom.an.ʒ.ß.
Sacch.fini ℥.iij. Puluerisentur omnia diligenter, & simul M.

Sed si frequenter exerceat hoc malum, nō alia curatio est instituenda, quam ea, quam docui in paralysi, vt scilicet, si adest plenitudo in corpore, primum sanguis mittatur: deinde leniatur aluus: præparentur humores, purgentur agarico potissimum & hellebor. nigro, si pituitæ coniungatur melancholicus succus. Purgato corpore est prouidendum & capiti, & ventriculo. Iuuabit abluere sæpe caput hoc lixiuio:

Lixiuium.

℞. Lixiuij ex cinere quercus ℔.x.
Fol. Stœch.
Betonicæ an. M.j.
Cyperi.
Agarici.
Macis.
Caryoph. omnium in petia ligatorum an. ʒ.j.
Bulliant ſ. a. & facta colatura abluatur caput, & diligenter exsiccetur.

Pro ventriculo & pro capite corroborando iuuabit vsus Tripheræ, Theriac. Mithridat. diagalanga, diaspoliticon, diatrion pipereon. Et poteritis parare confectionem hunc in modum:

Confectio.

℞. Conf. Saluiæ.
Arom. rosati an. ℥.j.
Theriacæ antiq. ʒ.j.ß.
Specierū diaspolitici ʒ.j. M. Capiatur singulo mane huius confect. an. ʒ.ij. vsq; ad ʒ.ß.

Laudant omnes vsum seminum pœoniæ, cuius singulo mane gran. x. vel paulo plura capiantur. Ideo putatur radix pœoniæ vocata ephialthion, eo φ curet hunc morbum, laudant etiam lupinam pellem pro integumēto, dū dormitur, quę licet proprietate iuuet; laudatur tamē, quia etiam siccat & calefacit ventriculum. Dicunt etiam anisum puluinari suppositum iuuare.

CAPVT XXIII.

De Stupore.

Nomen.

Inter motus diminutos Galen. 1. de symp. cauſ. 2. adnumerat etiam alium affectum, quia Græcis dicitur νάρκη. Latini appellant modo torporem, modo stuporem. Putarem apud Celsum attonitum hunc morbum vocari, nisi ille 26. c. lib. 3. adiiceret, etiam mentem in hoc morbo stupere.

Sed statim dubitatio oritur non leuis, an stupor debeat recenseri inter motus diminutos, an vero inter motus deprauatos. Audiuistis Galen. reposuisse inter motus diminutos. Sed est & alia auctoritas Gal. 2. de symptom. cauſ. 1. vbi recensens vitia motus deprauati, inquit, alia esse, quæ fiunt à natura, alia quæ fiunt à morbo, alia quæ fiunt à natura & morbo. Inter ea, quæ fiunt à natura & morbo, inquit Gal. esse motus torpidos. Deinde Auerr. 3. collect. cap. 31. scribit, stuporem esse actionem deprauatam sensus tactus. Responderi potest, Gal. eo in loco nomine deprauatæ & vitiosæ motionis intelligere non solum vere deprauatos motus, verumetiam diminutos: quemadmodum idem Gal. docuit lib. de diff. sympt. 4. Ad Auerrh. dicendum est, et si scribat stuporem esse deprauatam actionem sensus, nomine deprauatæ actionis intelligere & ipsum diminutas quoque. Et licet ponat hunc affectum in sensu tactus: minime tamen negat etiam stuporem ad motum pertinere diminutum.

Num sit motus deprauatus.

Est itaq; stupor motus & sensus tactus diminutus, siue simul, siue separatim: & modo in vna, modo in altera corporis parte. Dicitur diminutus motus vel sensus, ad differentiam tum paralysis, tum apoplexiæ: in quibus auferuntur, non diminuuntur sensus & motus. Dicitur vel simul, vel separatim: quoniā in stupore diminuuntur modo motus & sensus simul, modo alter solūmodo imminuitur vt fides sit habenda doctissimo Fernelio, qui testatus est sese vidisse quendam, cuius cutis sensus totius erat diminutus, saluo tamen & incolumi motu. Dicitur postremo, in vna vel plurimis partibus, eo, quia, vt in actu practico videtis, modo vna pars corporis, modo plures, modo corpus vniuersum stupore tētatur.

Descriptio.

Est stupor symptoma in genere actionum motricum & sensitricum diminute læsarum. Vnde miror, cur Auic. 2. tertii tr. 1. cap. 13. dixerit esse morbum officialem.

Genus symptomatis. Morbus à quo dependeat.

Morbus quē sequitur hoc symptoma, est morbus in via. Continens vero causa stuporis, vt habetis apud Gal. 1. de sympt. cauſ. nulla est præter dispositionem illam præter naturam quæ lædit neruos, quo minus deferant spiritus. Dixit iure Galen. esse dispositionem lędentem neruos, quia vt etiam Arist. ait, 3. de hist. anim. c. 6. nulla pars stupore capitur, quæ sit neruis orbata. Cum igitur causa immediata sit dispositio lædēs neruos, videamus quomodo impediatur facultas ita, vt per neruos possit deferri. Impeditur autem vel quia nerui sunt affecti, vel quia spiritus. Nam ad deferendam facultatem concurrunt solum modo nerui & spiritus: nerui autem afficiuntur primo, quia patiuntur intemperiem frigidam & humidam.

Sed dubitatio statim est hoc loco, an in stupore

Difficultas.

pore sola intemperies frigida & humida concurrat ad eius generationem. Ex vna parte est auctoritas Gal. qui 2. de loc. aff. 2. clarissime censuit solum fieri stuporem ab intemperie frigida & humida. Ex altera parte est Auerrh. auctoritas, qui 3. coll. 31. scribit fieri quidē vt plurimum stuporem à causa frigida & humida, verum impossibile nō esse, quinetiam fiat ab intemperie calida & intēperie sicca: quanquam inquit, intemperies sicca fiat longo tēpore. Ad hoc adstruendum vtitur Auerrh. duobus argumentis. 1. quia omnis motus fit à temperie: igitur ab omni intemperie vitiari potest. Igitur etiam à calida & sicca. 2. quod decrepiti semper laborant stupore: imo vero solent plerunq; decrepiti aures perpetuo stupore affectas gerere. Sed decrepiti sunt summe sicci: igitur videtur etiam, quod à summa siccitate possit fieri torpor.

Sed sum ego cum Galeno alterius sententiæ, scilicet, non posse torporem vllo modo fieri à calido. Ratio est, quia tametsi temperies sit causa effectrix motus: veruntamen vtitur mensura caloris, quæ si deficiat, deficit etiam motus: si abundet, abundat etiam motus: quæ abundantia debet appellari depravatio motus. Quare hac ineuitabili ratione demonstratur, fieri non posse, vt abundantia caloris diminuatur motus, & fiat torpor.

Ad aliud de decrepitis dico, verum esse, ꝙ decrepiti sæpe torpeant: Sed alia est ratio, scilicet frigiditas: quia corpora senum sunt valde frigida. Alia ratio est, debilitas facultatis, relaxatio toni virtutis, propter quod fit, dicit Plutarchus 1. symptomat. septimo, quod senes gaudent saporibus mordacibus, quia cū habeant virtutes omnes hebetes, torpent, & proinde opus habent aliquo, quod excitet vehementer sopitam facultatem. Sic etiam fit, quod senes vulnera sibi illata non sentiāt, scilicet propter toni virtutis imbecillitatem. Ita vt clarissimum esse possit, neruos primo lædi propter malam intemperiem frigidam & humidam. Læduntur etiam vel quia obstruuntur, vel quia comprimuntur: & hoc, si nerui sint perforati dicit Galen. Sin autem nerui non sint perforati, læduntur vel quia constipantur, vel quia crassefiunt, vel quia comprimuntur. Nam dicit Galen. quod sicuti per aquam non transeunt radii solares, si aqua sit turbida, vel crassa, vel congelata: similiter facultas motrix & sensatrix non trāsit per neruos, si vel sint crassefacti vel indurati, vel aliquo modo turbidiores & impuri redditi. Crassefiunt autem nerui ab humoribus crassis & viscidis, quib. nutriuntur, dicit Gal. Auerrh. etiam vult, crassefieri neruos ab humiditate non solum per nutrimentum illata, verumetiam ab humiditate circumposita, id quod etiam existimo contingere, vt scil. per destillationes, vel per alias occasiones humores neruis circumfusi eos crassefaciant, ita, vt facultatem non deferant.

Obstructio causa stuporis.

Nerui quoque compressi non admittunt etiam, vt intellexistis, facultatem: at comprimuntur multis de causis, vt relatum est à Gal. inter quas sunt vincula manus, pondera, apostemata. Nam videmus, quod si quis supra cū bitum dormiat, vel crus ita detineat, vt comprimatur ab altero crure, vel pondere aliquo, pars ea torpore tentetur.

Atque hæ sunt causæ externæ, inter quas adnumeratur vita otiosa, victus frigidus & humidus, ætas senilis, vt dicit Gal. 2. de temp. *Causæ externæ.*

Ratione vero spirituū impeditur facultas, quando vel sunt nimis pauci, vt in obstructione principii neruorum, in febribus ardentibus consumentibus eos secundum Auic. vt in syncope, vel quando sunt dēsiores & crassiores, vt dicit facere scorpionem marinū Auic. vel quando sunt venenati quodāmodo: quod quidem contingit, quādo ab eo pisce, qui appellatur Torpedo, stupescit manus, quando dormientes sub narcisso arbore stupefiunt, quia scil. spiritus venenantur quodam pacto & à pisce & ab arbore: vnde postmodū, cum facultas refugiat venenum, dimittit spiritus, atque ita stupor seu torpor inducitur.

Circa stuporis tractationem quatuor problemata occurrūt scitu digna. 1. est, cur inter cæteras corporis partes potissimum extremæ stupore tententur. 2. Cur membra stupore tētata adeo grauia & ponderosa videātur. 3. Vnde in stupore oriatur illa formiculatio, quæ apparet. 4. Cur existente in renib. lapide, crura stupore capiantur. Ad primum video tres esse causas, cur partes extremæ stupore exerceantur. Prima est, quia hæ partes & potissimum pedes sunt maxime remotæ à corde & cerebro, quo fit, vt facile deferuntur à spiritibus, desertæ à spiritib. facile etiā hanc passionem incurrunt quę oritur à frigiditate. Secūda causa est, quia humores crassi & graues suo pondere ad pedes præcipitantur, vbi neruos crassefaciunt, & contaminant, contaminati nerui non admittūt spiritus, & tunc est quod stupore vrgentur. Tertia causa est, quia natura cum fecisset, dicit Galenus, pedes ad ambulandum, debebant corpora dura & aspera sæpe inuenire vbi offenderent, quod vt euitaret, fecit neruos pedis & musculos valde duros, ratione cuius duritiei efficitur, vel leui quolibet negotio à spiritibus deserantur, vel, vt dicit Auic. eo non penetrent. *Problema 1.* *Probl. 2.*

Ad 2. problema respōdeo, quod sicuti pueri sustinere nequeunt pondus corporis propter imbecillitatem virium, atque quodlibet pondus ipsis videtur graue, sic cum facultas partium stupidarum sit imbecillis, corpus videtur admodum graue & ponderosum. Galen. enim secundo de cauf. sympt. 2. declarans modum generationis stuporis, dicit fieri à

morbo & à natura simul agentibus, quia si natura superaret morbũ, non accederet impedimentum. Si morbus superaret naturam, non fieret vllo modo motus: quia vero neq; morbus neque natura vincit, dicit Galenus, fit motus diminutus: motus, in quo mobile admodũ graue videtur. Ad tertium respondendum iudico, ideo apparere eam formiculationem, quia in partibus stupore correptis loco spirituum succedũt vapores: vbi autem spiritus redire conantur ad loca stupefacta, inter ipsos & vapores fit veluti quidam cõflictus, qui formiculationem istam inducit. Dixerunt aliqui huiusmodi formiculationem apparare magis in temporibus dum stupore tentantur: sed nugæ sunt, quia magis apparent in partibus inferioribus quam superioribus.

Prob.3.

Probl.4. Ad postremum respondendũ est, id quod habetur in libro illo de renibus Gal. adscripto, cap.10. vbi lapides sunt in renibus, comprimi venam, quæ pertingit ad crura, qua vena compressa intumescunt venæ crurum; venæ tumefactæ comprimunt neruos, quibus associantur, atque ita stupor inducitur. Cuius

Diff. stuporis tot differentiæ sunt; quot paralysis, quoniam stupor vt dicit Gal. nihil aliud est, nisi imperfecta paralysis.

Signa. Signa stuporis clarissima sunt, quia statim percipitur motus impeditus, pars stupefacta, veluti quoddam pondus est toti corpori, interdum etiam frigida est. Quod si fiat stupor à causa procatarctica, signa clarissima sunt: quemadmodum etiam dum fit ab humore frigido, quia & temperies corporis, & ratio victus anteacta, semper indicant dominium pituitosi humoris. Quod si fiat ab oppilatione, indicium est perseuerantia mali.

Prognostica. De signis prognosticis illud vnum est notandum, quod dicit Gal.2. de loc.aff.2. stuporem medium quendã affectum esse inter paralysin & sanitatẽ: vt iure dixerit Rhases, stuporem si perduret, conuerti tandem in paralysin. Id quod etiam notatum habetis apud Auic. Non est etiam prætereundum id, quod scribit Gal. ex sententia Hip.6. epid.com.2. text.5. moderatum stuporem soluere dolores.

Curatio. Stupores, qui fiunt à causis procatarcticis curantur leui negotio, quia quam primũ sublatæ sunt huiusmodi causæ, illico finitur stupor. Vbi non fit stupor à causa procatarctica, opus est auxilio medicinæ. Imo dicit Rhases & Auic. huiusmodi stuporis curationem non esse tardandam. Itaque cum à nobis dictum sit, stuporem esse veluti quandã imperfectam paralysin, rationi consentaneum est, curationem eandem deberi stupori, quæ debetur paralysi. Nõ igitur longus ero in repetenda huiusmodi curatione. Id sat erit, vos monuisse, rationẽ medẽdi in stupore debere in cunctis esse remissiorẽ curatione paralysis.

CAPVT XXIV.

De Tremore.

INter motus diminutos Gal. in lib. de Tremore, ca.4. in fine, Tremorem annumerat. *Ratio ordinis.* Et aliis in locis videtur nominasse tremorẽ, *Diff.* qui à Græcis dicitur τρόμος, quapropter & nos cum secuti hac in re, de tremore nunc tractabimus. Sed video interrogaturum esse aliquẽ, *Num tremor motus deprauatus vel diminutus sit.* cur igitur Gal. in 1. c. lib.2. de sympt.caus. adnumerauit tremorem inter motus deprauatos? Dico, motũ dupliciter considerari posse: vel secundum seipsum, vel secundum facultatem à qua fit. Si consideretur secundum seipsum, vtiq; est motus deprauatus, quia nõ fit eo pacto, quo deberet: sed si consideretur secũdum facultatem, à qua fit, est motus diminutus, eo, quia fit à facultate imbecilli, quę fortes motus facere non potest.

Est tremor motus inuoluntarius & præternaturalis, quo mouetur corpus modo sursum, modo deorsum. Dicitur motus inuolũtarius & præternaturalis, quoniam etsi tremor nunquam fiat, vt dicit Gal. nisi quando homo sese mouere vult: attamen voluntas nõ ita imperat, quemadmodum imperare deberet; siquidem cum tota deberet & sola sui imperio corpus mouere, fit vt interdũ pondere corporis voluntati inferatur violentia; vt iure dicatur motus inuoluntarius & præternaturalis.

Dicitur postremo sursum & deorsum ad differentiam stuporis, quia stupor est motus præternaturalis, & fit, vt dicit Galen. libr.2. de sympt. caus. cap.1. tum à facultate imbecilla, tum à morbo, quemadmodum fit tremor. Sed in stupore non mouetur corpus sursum & deorsum, quemadmodum mouetur in tremore, in quo cum modo corpus suo põdere ad terram vergat, modo à facultate attollatur, fit motus ille, quem & Auicen. & Auenz. dixerunt esse veluti pugnam inter morbum & facultatem. *Obiectio.* Dicas, si tremor est motus factus à facultate motrice, & à corporis natura, quomodo potest dici motus preter naturam, imo deberet dici maxime secũdum naturam, eo, quod non solum fiat à natura, verumetiam ab anima. Dico appellari affectum præter naturam, quia à natura comparatum est, vt anima nostra sit tanquam imperatrix corporis nostri, ita vt possit corpus regere & sustinere secundum imperium suum. Vnde, cum natura non possit gubernare corpus neque mouere secundum sui plenam potestatem, dicitur disponi præter naturam, quia non agitur id, quod à natura comparatum est. *An tremor sit motus simplex.* Sed maior ex hoc loco oritur difficultas, scilicet, An tremor sit motus simplex, an potius sit motus compositus ex motu corporis & ex motu animæ? In hac re Auerrh. 3. collect.

collect. cap. 31. videtur fuisse obscurus & dubius, quia facit eum modo compositum, modo simplicem. Gentilis multis argumentis conatus est contra Galen. demonstrare, quod tremor non sit motus compositus. Sed quia longa esset hæc disputatio, omissis argumentis Gentilis, solum statuam ante oculos vestros, quæ sit vera & germana Gal. sententia. Gal. igitur 2. de loc. aff. 2. & lib. de tremore & rigore c. 4 & 5. tria ad tremoris essentiã pertinentia statuisse videtur. Vnum est, tremorem differre à palpitatione: quia est affectus facultatis, cũ palpitatio sit potius affectus membri.

Tremor vt à palpitatione & rigore differat.

Differre vero à rigore, quia tremor nõ fit, nisi homo aut corpus voluntarie moueatur: rigor efficitur, etiam quod homo non eligat sese mouere. Quomodo vero in tremore reperiatur semper illa voluntas & impetus ad mouendũ, declarat Gal. luculentissimis exẽplis 2. de sympt. caus. 2. Vltimum quod Gal. statuit est, tremorẽ fieri ob facultatis motricis imbecillitatem, eo quod membra suo pondere, huc atq; illuc nequaquam moueri possint, nisi hæc facultatis motrix veluti quædã ala corpus sustinendo efficeret, vt huiusmodi motus oriretur. Tertium propositum est à Galeno, quod sicuti brachium extensum, vt demonstrat in lib. de motu muscul. detinetur duobus motibus cõtrariis insensibilibus, scil. motu naturę & motu animę, sic etiã membrũ tremens tremit propter hos duos motus: qui tametsi sint insensibiles: tamen cũ sint æquales, efficiunt, vt neque grauitas corporis vincat, neque etiam facultas motrix. Et propterea sequitur, vt huiusmodi motus, qui tremor est, dicatur esse motus quidam compositus ex motu animæ & ex inclinatione corporis.

Est tamen vnum aduertendum, hos duos motus imperfectos esse, & duos illos motores facultatem sc. & corporis naturam nequaquam secundum sui totam potentiam agere: Ex quibus facile erit vobis: si videatis argumenta Gentilis colligere, Galenũ vera dixisse, & ipsum recedere à veritate.

Dicitur tremor affectus virtutis, non mẽbri: quia vt docui nuper, est à natura cõstitutũ, vt facultas sit superior corpori, atq; illud moueat. Vnde, quando plene mouere nõ potest, dicitur esse præter naturã suam constitutum. Quapropter iam clarissime habetis, & quis motus sit, & quod sit motus compositus.

Dubium.

Dubium est, quod dicat Gal. 2. de sympt. caus. cap. 1. scil. ad tremorem cõcurrere virtutem & membrum: cum idem in lib. de trem. solam imbecillitatem facultatis ponat, vt in timore & plærisque aliis fiat tremor sine mẽbro. Dicendum, alium esse tremorem morbosum, alium non morbosum: hunc à sola facultate imbecilla fieri: illũ etiam à membro. Vel, dicendum, principaliter fieri à facultate, subsequenter & per accidens à membro.

Sequitur hoc symptoma morbum & instrumentalem & similarẽ, vt audietis. Locus affectus non vnus est, sed tot, quot demonstraui in paralysi.

Causæ tremoris, vt habetis apud Gal. 2. de sympt. caus. 2. 3. epid. com. 1. tex. 4. lib. de trem. rigore, & cap. 15. reducuntur ad duo summa genera: vel enim hæ causæ pertinent ad facultatem, vel pertinent ad instrumẽta. Quæ pertinent ad facultatem, sunt ea, quę imbecillam reddunt facultatem. Nam, vt sæpe dixit Galen. in lib. de tremore, semper tremor sequitur facultatis imbecillitatem.

Iam vero facultas, vt alias copiosissime docui, tota posita est in calore natiuo, seu in tẽperamento. Siue enim temperamẽtum & calorem dicamus esse ipsam facultatem, vt falso aliqui existimarunt, siue dicamus primum facultatis instrumentum, nihil refert. In præsentia sat est, debilitatẽ ipsius facultatis nullam aliam esse, nisi debilitatem caloris natiui.

Calor autem, dum debilitat virtutem in tremore, aut hoc facit, quia corrumpitur, aut quia alio auocatur: vitiatur calor vel extinctione, vel marcore, vel suffocatione. Totsũt causæ, quibus calor lædi potest. Læditur primo extinctione, quando offenditur à suo cõtrario, sc. à cõtrario frigore. Et hinc est, quod, vt dicit Galen. 2. de sympt. caus. 2. hyeme & summo gelu ex potu aquæ frigidæ nascatur tremor, eo, quod à frigore fere extinguitur calor. ſic dicit Auic. fieri tremorem à scorpione aquatico, si mordeat propter immensum frigus, quod inducit in corpus. Marcore corrũpitur calor duobus modis: vel quando spõte sibi deficit alimentum, vel quando à maiore igne sibi eripitur alimentum. Primo modo marcescit calor non aliter ac videmus marcescere lumen lucernæ paulatim deficiente oleo. Sic dicit Gal. fieri tremorem in magnis fluxibus alui, in copiosis sanguinis euacuationib. in nimio coitu, in nimio ieiunio, in senio. Secũdo modo marcescit calor in magnis febribus, præsertim in ebrietatibus, ex Philosopho 3. problem. sect. 6.

Corrumpitur tandem calor suffocatione. Cum enim, vt nostis, calor noster opus habeat perpetua euentatione, vbi prohibetur hæc euentatio, fuligines retentæ vsque adeo aggregantur, vt calorẽ suffocent. Et hoc modo etiam interdum tremunt ebriosi. De hac etiam causa locutus est Hipp. 2. epid. 4. vbi dicit, ancillam eam tremuisse, eo, quod propter purgationes retentas calor à copia sanguinis pene suffocabatur. Hæ igitur sunt causæ, à quibus debilitatur virtus, propter destructionem caloris.

Debilitatur etiã propter auocationem caloris, quando scil. calor, qui deberet famulari facultati, nõ ipsi seruit, sed alio defertur. Exemplum est in animi affectibus, in timore,

quando enim, vt dicit Gal. quis obambulat prope præcipitia, aut quando fugit pe sequentes, quando loquitur coràm principibus, tremit;non ob aliud, quam quod, vt dicit Auicen.calor,qui deberet famulari virtuti motrici alio auocatur ad cor.

Causæ ex parte instrumenti videntur à Gal.2. de sympt. caus. tantum redactæ ad oppilationem factam ab humeribus viscidis & crassis, propter quam, inquit, quod virtus tentans pertransire humores, interdum pertransit, interdum frustratur. Vbi pertransit, fit motus sursum: vbi non pertransit, corpus pondere suo demissum vertitur ad centrum, atque ita fit tremor,motus à corpore contrarius motui animæ.

An præter obstructionem possit quid aliud in neruis causare tremorem.

Contra Auicennam.

Dubitatur, an præter obstructionem possit aliquid aliud in neruis contingere, quod sit causa tremoris. Auic.voluit intemperiem frigidam & siccam posse in neruis esse causam tremoris. De frigiditate & humiditate facile est concedere Auic. eo, quod etiam Gal. loc. cit.2. epid. dicit manifeste tremorem esse affectum frigidum. Sed de siccitate sane anceps sum. Quoniam si siccitas sit insignis, nō ita potest offendere,vt fiat tremor. Quando enim nerui nimis exsiccantur, cōtrahuntur & vertuntur versus originem, qui affectus multum diuersus est à tremore. Itaque pace Auicennæ non possum intelligere,quomodo à siccitate possit fieri tremor; idque eo magis,quod si hoc verum esset,hectici & marasmatici deberent tremere, quanquam licet vim motricem habeant debilem, nunquam videantur tremere.

Contra Fernelium.

Idem mihi dicendum videtur ad Fernelium, qui sicuti putauit, paralysin fieri posse à bile, simpliciter opinatus est, tremorem fieri posse à bile:adductus eo exemplo, quod sub finem febrium acutarum tremunt ægri. Sed hoc exemplum Fern. non probat, quia,vt dixi de paralysi, in fine febrium acutarum tremores contingunt,propter caloris læsionē,& consequenter propter facultatis debilitatem.

Video vos statim dicturos, si tremor sequitur semper facultatis debilitatem,videtur debere dici, semper virtutis affectus, non autem instrumenti. Qua itaque ratione dicitur à Gal.quandoque contingere ratione instrumēti? dico semper tremorem habere comitē facultatis imbecillitatem. Sed hæc imbecillitas quandoque ex calore diminuto aut vitiato oritur, quandoque ex instrumento,Et vbi debilitas cōsequitur ex intemperie,aut ex læsione facta in calore ab affectu nerui, dicitur à Gal. & à medicis esse affectus instrumenti, nō autem virtutis. Et hoc est,quod dicit Gal. 3.epid.com. 1. t.4.vires quādoq; infirmas esse per se, quandoq; ob animi accidentia;quandoq; non per se, sed propter onus:vt si robustissimus oneretur pondere grauissimo, sane tremit. Igitur virtus debilis est, nō quidē per se,sed ratione pōderis,adeo quod in tremore virt⁹ semper debilis est aut per se,aut per accidens.

Dubium soluitur.

Dubitatur etiā, quomodo verū sit, tremorē semper comitari virtutis imbecillitatē, quoniam videmus hoēs interdū ita tremere, vt à tribus contineri hominib. nō possint,resistere autē trib⁹ hominib.non est debilitatis argumentū, sed potius summi roboris. Hoc exemplum tantū potuit apud multos, vt dixerint Gal.errasse,cū scripsit tremorem semper fieri à debili virtute.

Sed multum abest, vt ego damnandum existimem Galenum. Quia huiusmodi motus nequaquam debet appellari tremor, sed potius conuulsio & concussio quædā. Et ratio est quia tremor,inquit Gal. nunquam fit sine motu volūtario, nisi homo eligat se mouere,nunquā fit tremor. Sed isti, qui ita mouentur, non eligunt se mouere, sed cōtra voluntatem & proprium impetum ita mouentur & concutiuntur.

Addidit Auic. & tertium causarum genus, quod pertinet tam ad facultatem, quam ad instrumentum. Et tametsi Gal. harum nulli-bi fecerit mētionem:ratio tamen persuadere potest,etiam reperiri has causas: quandoquidem fieri potest, vt virtus quidem sit debilis, sed parum,ita vt mouere sine tremore possit, nisi accedat instrumenti impedimentū:quēadmodum potest impedimentum instrumenti adeo exiguum esse, vt nullus sequatur tremor;nisi quoq; adiungatur facultatis infirmitas, ita, vt ad inducendum tremorē hic conspirent & facultas imbecillis, & impedimentum instrumenti.

Cur manus potius tremant quàm pedes.

Dubitat Auic.cur fit, quod sæpe videmus tremere manus & non pedes: cum tamen cōtrarium deberet euenire: siquidē pedes sunt debiliores. Et cum tremor oriatur à virtutis debilitate, deberet pedes magis tremere. Affert tres causas huius euentus Auic.1.quia vbi tremunt manus,& non pedes, origo mali nō est in nucha,sed in neruis ipsi⁹ partis.2.quod, tametsi causa sit in nucha, potest tamen depelli à natura in partē, scilicet in manū, vnde necessario sequitur tremor.3. ratio est, quia spiritus,gubernantes pedes,sunt crassiores,& proinde firmiores,quam spiritus manus:quo ita existente sequitur facilius tremere manus quam pedes. Potest & addi quarta causa, quia ad efficiendum motum tremulum concurrit,vt audiuistis, grauitas partis. Iam vero magis manus ponderant, quam pedes, quia pedes semper innixi sunt terræ, manus pendulæ sunt. Vt hac ratione grauiores sint corpore.

Signa.

Causarum efficientium signa.

Signa, quæ indicant tremorem, manifesta sunt sensibus:quia nemo est, qui statim aspectu non agnoscit tremorem. Causæ efficientes cognoscuntur etiam suis signis. Quia si fiat

fiat tremor à caufis procatarcticis ex relatione & afpectu cognofcuntur. Si fiat à plenitudine, cognofcitur ex totius corporis plenitudine. Si vero fiat ab humorib. imbibitis neruis, & obftruentibus, cognofcitur, quia malũ difficulter eliditur, atque etiam poft purgationes & poft remedia perdurat.

Prognofti-ca. Progn. Hip. in coacis prænot. dicit tremores, qui fiunt ab atra bile, & qui fiũt in plenitudine malos effe. Vbi etiam dicit in fenibus interdum ita fieri tremores, vt depellant lapides à renibus. Idem quoque Hip. 6. aph. 26. dicit, quod, vbi in febribus cõtingit tremor, fi fuperueniat delirium, foluitur. Quem locum dum exponeret Gal. quafi damnat Hip. quod dixerit tremorem folui à delirio: quia, vbi ex minore malo fit maius, non dicitur refolui.

Auic. autem lib. 4. fen. prima, cap. de Caufone, conatus eft defendere Hippocratem à Gal. fed multa mihi videtur fuperuacanea dixiffe: nec puto effe vllam potiorem rationem defendendi, quã quod mos eft Hip. vocibus Græcorũ abuti. Et hoc manifeftum eft, quia Gal. & Erotianus fecerunt librũ de vocibus, quibus videtur vfus Hip. extra communem confuetudinem. Imo etiam hoc videtur innuere Gal. non autẽ Hippocratem damnare.

Tremor in apoplexia & epilepfia malus eft, eo, quia fignum eft non folum offenfum effe cerebrum fecundũ cauernas & fubftantiam; fed etiam fecundum originem neruorũ. Similiter dicit Galen. & Auicen. tremores, qui fiunt in fenibus, fere incurabiles effe, eo, quod cum oriantur propter caloris paupertatem, vix fieri poteft, vt ope vlla fenibus reftituatur priftinus calor.

An tremor partis dextrae vel finiftrae difficilior. Sed an tremor partis dextræ aut finiftræ fit difficilior? Auic. videtur dixiffe, effe difficiliorem illum, qui in finiftra parte.

Sed ratio videtur contraria, quia tremor in parte finiftra fit à debiliori caufa, eo quod, cum facultas illius partis fit debilior, facile à quolibet extrinfeco læditur: facultas autem partis dextræ cum fit robuftior, non læditur à qualibet, fed tantum à potentiffima caufa: ideo videtur rationi confonum, tremorem in dextra parte effe difficiliorem. Vt autẽ tueamur Auicen. dicendum eft, difficiliorem ab ipfo dici tremorem finiftræ partis: quia difficilius curatur, quia ad omnem curationem concurrit partis robur, fi remediis copuletur robur partis, facilius fuccedit. Ecõuerfo, fi remediis iũgatur imbecillitas partium, difficilius omnino fuccedit curatio.

Curatio. A proprietate conferentia. Curatio. Rhafes dicit, fi hæc affectio oriatur ab humoribus obftruentibus, nullam effe curationem aliam quam paralyfis, adeo vt & medicamenta & eadem victus ratio vtrique cõueniat, nifi quod in paralyfi omnia debent effe vehementiora; in tremore remiffiora. Sũt quæ à proprietate dicuntur conuenire, vt eft apud Auenz. caput leporis, ol. aqua & aceto coctum atque pluribus diebus in vfu habitum. Sunt alia plurima, quæ inuenietis apud fcriptores.

Si fiat à caufis procatarcticis, dicit Galenus 2. de fympt. cauf. nullam aliam effe rationem medendi, nifi vt contrariis tollantur, ex. gratia, fi à timore fiat, timor tollatur: fi à frigore externo, calefiat corpus, detineatur in loco calido, in balneo. Sin ex immodica vacuatione fiue per aluum, fiue per fanguinem, fiue aliqua alia ratione, ratio victus refumptiua & reftauratiua eft remediũ accommodatiffimum. Quod fi fiat à repletione, quæ fecuta fit aliquam euacuationem retentam, præfentaneũ remedium eft fanguinis miffio. Gal. enim dicebat 2. epid. t. 4. Hippocratem in cafu illius ancillæ, cum vidiffet tremorem oriri ex plenitudine, mififfe fanguinẽ, quod inquit Galenus forfan non feciffent alii medici: quia tremor eft affectus frigidus. Vnde vt teftatur Rabbi Moyfes 25. part. aph. ex fententia Gal. in com. fupra fecundum epid. in tremore nunquam eft mittendus fanguis, etiãfi adfit plenitudo. Ratio eft, quia licet adfit indicans, adeft tamen & prohibens, fcil. virtutis imbecillitas: nifi tremor oriatur immediate ex plenitudine.

CAPVT XXV.

De conuulfione.

Sequũtur vitia deprauatę functionis motricis facultatis, inter quę fecũdo loco fefe offert is affectus, qui à Græcis dicitur σπασμός. Latini dicunt conuulfionẽ. Celfus appellauit diftenfionem. Hæc omnia nomina tam Græca quam Latina, capta funt ab ifto fymptomatẽ, vt de nominẽ Grẹco teftatur Galenus fecunda meth. Sed vt exacte hanc rem intelligatis, debetis fcire, tria effe nomina apud Græcos & apud Galenum. *Nomen.*

Vnum eft, pathos fpafmodes. Latini interpretes vertunt affectum conuulforium: qui nil aliud eft, quam affectus quidam, qui in fui principio aut paulo poft inducit conuulfionem, vt teftatur Galen. 3. in 1. prorrhet. 70. & 1. de præfag. ex pulf. 9. Secundum nomen eft fpafma, quod vertunt Galen. interpretes cõvulfionem: Et nil aliud eft, vt docet Galenus, quam folutio continui in membris neruofis citra vulnerationem. Habetis hanc vocem apud Gal. 4. meth. lib. de diff. morb. & de diff. fymptomat. cap. 11. Tertium nomen eft fpafmos, qui etiam ab interpretib. vertitur cõnuulfio. Barbari folent appellare fpafmum. De duobus prioribus non eft nunc inftitutum fermonem habere, fed de tertio, qui dicitur fpafmos & conuulfio.

Hæc

Hæc conuulsio quandoque distinguitur à Tetano, vt distinxit Cæl. Aur. Auic. & multi alii, quãdoque vero accipitur conuulsio pro nomine generico & ad Tetanum & ad alios. Quandoque Aretæus etiam hoc nomen Tetanos facit genericum. Loquemur nos de conuulsione, vt est nomen genericum ad Tetanum & ad alios.

Definitio. Est vero huiusmodi affectio, vt docet Gal. 6. aphorism. 39. passio inuoluntaria in neruis. Sed hæc descriptio nimis ieiuna est. Itaque melius idem Gal. 3. de loc. aff. 6. dicit, conuulsionē nil aliud esse, nisi inuoluntariam cōtractionē neruorum ad suum principiū: in qua cōtractione similiter & alia membra contrahuntur. Dicitur à Gal. inuoluntaria contractio, propterea quod hic affectus, vt idem docuit 2. de sympt. caus. est symptoma motricis facultatis inuoluntarie mouentis. Dico inuoluntarie: quia vbi homines sani sunt, nerui contrahuntur ad sua principia, sed voluntate libera conspirante: in conuulsione contrahuntur nerui, & contrahuntur à virtute motiua, sed non voluntate libera, vt audiuistis.

Num conuulsio sit motus animalis. Hic nobilissima oritur quæstio, vtrũ conuulsio sit motus factus ab anima, seu à facultate motrice. Ex vna parte videtur nequaquam fieri à facultate. Siquidem Galenus 2. de sympt. caus. 1. scribit, esse opus solius membri, non facultatis. Præterea in epilepsia, quæ est conuulsio vehemens, homines caduntin terram, habẽt amissum sensum. Ergo & motum: non recordantur, nec quicquam intelligunt aut aduertunt, vt omnino anima feriari videatur. Ex altera parte est irrefutabilis demonstratio. Siquidem, vt copiosissime disputat Galen. 1. de motu muscul. conuulsio est contractio; & potissimum epilepsia, contractio est propria actio musculorum. Quare necessarium est, fateamur fieri ope musculorum. Atque explicatissimis verbis monstrat Galen. musculos esse instrumenta totius animæ, non autem naturæ. Imo vero primo illo de motu muscul. scribit, musculorum motum nunquam fieri posse citra voluntatem. Appellant autem voluntatem vtrumque animæ appetitum, rationalem scilicet, homini proprium, & irrationalem brutis commune m. Vnde Auerrh. 3. coll. 33. dicit, esse pugnam intra motum animæ & viuẽtis motum & contractionis. Quid igitur dicẽdum? Sum huius constantissimæ sententiæ, ob demonstrationem illatam, epilepsiæ motum omnino fieri ab anima, quæ cum vẽtriculorum cerebri læsionem ab humoribus & vaporib. factam percipit, cupiens eam noxam depellere, quasi ebria atque errans huiusmodi malos, vt ait Auer. motus edit.

Ad rationes autem contrarias, & primo ad Gal. dicendum est, vel ipsum fefellisse, vel illã auctoritatem intelligendam esse, quod, sicuti habet 2. de motu musc. ca. 5. & 6. aliquæ actiones sunt mere liberæ, aliquæ sequuntur affectus corporis, inter has postremas est conuulsio, quæ fit ab anima ob læsionem cerebri, sicuti fit mistio & egestio ab eadem anima, ob læsionem factam vel à copia, vel à qualitate, vel ab vtrisque. Nec valet quicquam, quod homines cadant & sensum amittant, quia etiam dormientes profunde cadunt, vt ebrii & sensum amittunt, vt passim in eod. li. Gal. ca. 4. attamen cum loquantur, & sese moueant, quis negabit in ipsis huiusmodi motus fieri ab anima, & proinde à facultate. Nec quicquã valet, quod non intelligant, nec recordentur: quoniam vt præclarissime Gal. docet eod. lib. cap. 7. complures actiones voluntariæ inueniuntur, quas ignoramus nos agere, nec ipsarum actarum meminimus, vt respirationis in somno motum, & sermones, quinimo etiam vigilantibus oculi mouentur, quod alioqui fit voluntaria facultate, cum ignoratione & obliuione, eo quod, vt ait Galenus in imaginatione, in quã fit memoria, exiguas & obscuras impressiones faciunt.

Genus symptomatis. Conuulsio igitur est symptoma in genere actionis motricis deprauatæ. Et quanquam Auicen. vocet spasmum ægritudinem, ita appellat, quia, vt alias docui, consueuerunt sæpenumero abuti voce morbi pro omni affectu præter naturã, vel alia forsan ratione vocat conuulsionem morbum, quia reducitur ad morbum, vt alia symptomata, scilicet ad morbum q. fit in via: necnõ interdum ad vnitatis solutionem. Dico interdum ad vnitatis solutionem, quia non semper in conuulsione adest vnitatis solutio: quoniam si hoc esset, spasmor & spasma essent idem, q. est falsum.

Fit quidem interdum, quando præsertim spasmo sunt copulati dolores acerbissimi, qui dolores non semper copulantur.

Cur non semper copulantur dolores conuulsioni. Sed dicetis, cur nõ semper copulantur dolores conuulsioni, cum tamen sit affectus adeo vehemens. Propter tres rationes cõtingere potest, vt conuulsio sit sine dolore. 1. quoniam conuulsio fit paulatim. Scitis enim ex sententia Plat. in Timæo, & ex Galeno dolorem esse subitum recessum à statu naturali ad præternaturalem, adeo quod quando hic recessus fit paulatim, dolor non adest. 2. causa esse potest, quia conuulsio seu contractio, non transgreditur mensuras naturales. 3. quia materia infixa in neruis, fit adeo dura & scirrhosa, vt insensibiles pene reddat neruos.

Differentiæ conuulsionis sunt præcipue quatuor, quoniam conuulsio, vt habet Hipp. 6. aph. 39. fit à repletione aut inanitione. Præterea est conuulsio primarius affectus, aut per consensum.

Differentia Adhæc conuulsio aut fit paulatim, aut subito. Postremo, conuulsio aut est totius corporis, aut est partium. Conuulsio partium, de qua

de qua in præfenti nobis eft fermo, tres fpecies fub fe complectitur, eo quod tres folum funt figuræ, quas corpus noftrum motum facere folet. Corpus enim dum mouetur, aut rectum mouetur aut curuatum. Si moueatur curuatum, aut mouetur antrorfum, aut retrorfum, ita quod, cũ tot fint motus & figuræ motus naturalis, totidem effe debent motus deprauati fecundũ has figuras. Quia aut mouetur in conuulfione fecundum rectam figuram, & dicitur Tetanos; aut mouetur antrorfum, & dicitur emprofthotonos: aut retrorfum, & dicitur opifthotonos. Tetanum appellant Latini, & præfertim Celfus, rigorem corporis: nec immerito, quia veluti corpora rigida & gelu concreta, ita manent erecta, vt in nullam partem flectantur: fic miferi ægri, qui capiuntur hoc fymptomate, manent inflexibiles.

Obiectioni occurritur. Sed dubitabit aliquis fi pofsũt fieri tot motus deprauati, quot funt motus naturales: Videmus ꝙ corpus naturale mouetur in latera, tum dextrorfum, tum finiftrorfum: deberet ergo corpus in conuulfione interdũ contrahi dextrorfum, interdum finiftrorfum, quod tamen nequaquam videtur. Nunquam enim videbitis conuulfos in alias partes contrahi, & in alias figuras, quam in tres enumeratas.

Dico non fieri has figuras contractionis, propterea, quod pauci funt mufculi, vt ex anatome obferuatum eft, qui flectant corpus in latera, plures funt qui flectunt vel antrorfum, vel retrorfum. Cum igitur in hoc tormento omnes mufculi corporis operentur, illi, qui flectunt ad latera nunquam poffunt vincere, fed qui flectũt corpus vel antrorfum, vel retrorfum, cum fint plures, vincunt modo hi modo illi.

Problema not. folutur. Vnde etiam pulcherrimum poteftis foluere problema, cur in paralyfi potius afficiatur dextra vel finiftra pars, in fpafmo anterior vel pofterior.

Nam conuulfio incipit à mufculis, & tendit in cerebrum, quia eft contractio neruorum ad fuum principium, cum igitur incipiat à mufculis, neceffario quando mufculi vel anteriores vel pofteriores fuperant, fit motus horfum vel illorfum: paralyfis incipit à cerebro & definit in neruos: & propterea facile fieri poteft, vt materia à facultate cerebri detrudatur ad dextram vel finiftram partem.

Caufæ. Caufæ conuulfionis aliæ funt primitiuæ, aliæ contentiuæ. Primitiuarum aliæ funt internæ, aliæ externæ. Inter externas Aretæus multas enumerat, aërem immodice calidum & immodice frigidum.

Externæ. Vnde dicit Auicen. feptentrionales & meridionales plagas maxime obnoxias effe huic ægritudini. Similiter alia queuis magna refrigeratio inter externas caufas enumerãda eft. Vnde iure dicitur, quod hyeme magis fiunt conuulfiones, deinde æftate, poftremo autumno. Vulnera, percuffiones inter has caufas quoque locum habent. Addidit Cæl. Aurelian. & recte, quod fi pondus graue diu maneat fuperpofitum partibus neruofis, efficere poffe conuulfionem.

Sic nimii labores, nimii coitus conuulfionem efficiunt. Inter has caufas poffumus recenfere qualitates venenofas, quæ fiue aliunde, fiue ab animalibus eiaculentur in corpus, folent facere conuulfionem. Recitat Nicander fcorpiones nigros & virides fuis punctTuris conuulfionem inducere.

Caufæ primitiuæ internæ fecundum Auicen. funt animi accidentia, nimius timor, vehemés gaudium, immoderatus rifus. Hæc omnia conuulfioné facere pofsũt. Nimius potus, præfertim vini meracioris, nimius cibus.

Habetis auctoritatem huius rei apud Ariftotel. 7. de hift. animal. in fine, vbi fcribit, pueros lacte, & præfertim craffo, nimis repletos, facile tentari conuulfionibus. Vermes, inflammationes, punctTuræ extremorum, vt punctTuræ digiti, manus vel pedis, funt caufæ conuulfionis. Adnumerat Gal. cum his 4. de præfag. ex pulf. & lib. de pulf. ad tyrones, etiam inflammationem fepti tranfuerfi. *Internæ.*

Sexus quoque magnam partem fibi vendicat, fiquidem dicit Aretæus, mulieres tentari facilius conuulfione quam viros. Ætas quoque, de qua Hippocrat. 3. aphorif. 25. & 3. progn. 34. pueros, & præfertim, cum dentire incipiunt, facile corripi dicebat conuulfionibus, quem locum exponens Galen. addit, ficut & Aretæus, quod ficuti pueri facile tentãtur conuulfionibus, fic etiã facile euadunt.

Cur autem facile tententur & euadãt, reddunt rationem Gal. & Auic. quia facultatem motricem & neruos habent valde imbecilles: facultatem autem naturalem & vitalem valde robuftas, ita vt facile tenrentur, fed facile etiam fuperftites euadant.

Caufa continentes & immediata. Caufas continentes & immediatas reduxit Hip. 6. aphorif. ad duo, fcilicet ad repletionem & ad inanitionem. Dicit enim, quod vt fingultus fit ex inanitione & repletione: ita & conuulfio. Nec moueat vos, quod Gal. 5. de med. loc. videatur alias caufas proferre conuulfionis: quia illæ non funt caufæ immediatæ, fed remotiores; quia veræ caufæ aut funt ex parte repletionis, aut ex parte inanitionis.

Probatur hoc exemplo chordarum; quia ficuti chordæ contrahuntur vel franguntur, aut quia nimis replentur, veluti fub tempore frigido & humido, aut quia nimis exficcantur, veluti fub tempore calido & ficco: Idem etiam cõtingit in neruis, vt fcilicet hunc affectum fubeant, vel quia nimis replentur, vel quia nimis inaniuntur. Nã & Auerrh. 3. coll. 33. dixit duas affe caufas conuulfionis; aut malam complexionem calidam, vt in æftu, quia exficcan-

exficcando & confumendo humiditatem, ad ftatum præternaturalem deducit neruos; aut effe malam complexionem humidam, quæ cum impleat neruos, facit vt crefcant fecundum latitudinem, decrefcant vero fecundum longitudinem, ppter quam abbreuiationem contrahuntur verfus fuum principium, & fit conuulfio.

Dubitatione dignum eft, an fpafmus fiat ab vlla alia caufa quã à repletione, aut ab inanitione. Ratio dubitationis eft, quia Auicen. præter iam dictos conuulfionis modos, proponit & alium, quem vocat fpafmum ppor-tionatum ad materiam: quando fcilicet nerui ab aliqua re mordente expuncti contrahuntur: Auic. fecuti funt omnes Arabes. Gal. qui vidit hanc difficultatem 6. aph. 1. vt faluaret Hipp. dicit, reduci ad inanitionem & ficcitatem, ita quod fpafmus, qui fit à re pungente, fiat quodam modo à ficcitate.

Sed pace Galen. hæc res mihi videtur valde dura, quia licet cum re mordente iungatur quandoque ficcitas: fit etiam quandoq; fine ficcitate, vt non poffit femper reduci ad ficcitatem. Deinde ficcitas, quæ facit conuulfionem, longo tempore introducitur: conuulfio facta ex re pungente fit fubito. Auerrh. 3. collect. 33. videns & ipfe hanc difficultatem, dixit, hanc conuulfionem factam propter rem pungentem, non effe veram conuulfionem, fed potius quandam expandidationem, ita enim loquitur.

Ego autem puto, fi hoc genus conuulfionis reducendum eft ad aliquid nominatum ab Hipp. debere reduci ad repletionem: quia vbi expunguntur nerui, facultas expultrix fe-pe mittit humores ad locum expunctum, propter quem fubitum confluxum replentur nerui, atq; efficitur inflammatio: ab inflammatione deinde tanquam à caufa replente, fit conuulfio.

Hoc genus fpafmi videtur Altimarus appellaffe fpafmum per cõfenfum. Sed mea fententia nequaquam debet dici per cõfenfum, eo, quia, vt intellexiftis, ver⁹ & primarius fpafmus incipit à neruis & mufculis, & definit in cerebrum, vt è conuerfo in paralyfi. Iam vero conuulfio, quæ fit à re expungente, incipit à neruis, & definit in cerebrum: Quare rationi confonum eft, vt appelletur per effentiam.

Sit itaque conftitutum, fecundum Hipp. duplicem effe fpafmum, alterũ à repletione, alterum ab inanitione. Vel melius refpondẽdum eft, duplicem effe conuulfionem, veram & non veram. Vera, de qua loquitur Hipp. folum à duobus: non vera, vt epilepfia & fingultus, etiam ab aliis caufis fiunt. Singultum non effe veram conuulfionẽ dicit Gal. 6. aph. 39. epilepfiam non effe, probatur, quia Gal. 2. de fympt. cauf. dicebat, fpafmum à nulla fieri facultate, fed à folo morbo, & tamen 3. de loc. aff. 7. & 2. de cauf. fympt. 2. dicit fieri concuti-ente fefe cerebro ad expellendum materiam lædentem.

Nec valet, quod Gal. vocet epilepfiam cõuulfionem totius, quia loquitur im pprie; & in epilepfia eft tam conuulfio, quam nõ vera.

Sed nõ parua occurrit difficultas circa caufam ex parte repletionis. Auerrh. 2. coll. 33. quinq; dicit magna contemplatione digna. Primũ eft, quod quando à repletione fit conuulfio, ideo fit, quia humiditas in aëream materiã conuertitur. Materia, inquit, aërea cum requirat locum ampliorem, diftendit mufculos & neruos fecundum latum, qui aucti fecundum latitudinem, fecundum longitudinem abbreuiantur: atq; ita fit conuulfio. Dat exemplum de vtre repleto vino bulliente, ꝙ vinum cum conuertatur in flatus, & hi requirant locum capaciorem, difrumpunt vtrem. Fieri autem à flatu conuulfiones, accepit forfan Auerrh. ab Arift. 2. meteor. cap. de terræ motu t. 42.

Quinque dicta Auer. not. circa conuulfionẽ ex repletione.

Alterum, quod dicit Auer. eft, neruos contrahi, quando humiditates exinaniuntur; augeri autem quando in humiditatem aëream conuertuntur humores. Et quia videbat ea, quæ augentur, augeri in latitudinem, & longitudinẽ, inquit fe ignorare, quomodo nerui in conuulfione augeantur fecundum latitudinem, & non fecundum longitudinem. Quod fi vlla ratio, inquit, eft afferenda pro hac re, poteft dici, non augeri fecundum longitudinem: quia auctio, quæ fit fecundum latitudinem, eam fuperat, quæ fit fecundum longitudinem.

Tertium Auerrh. dictum eft, Galenum in conuulfione non cognouiffe, nifi contractionem, alios autem medicos diftinxiffe cõtractionem & diftenfionem. Cuius fententiæ fuit Auic. quem improbat Auerrh. eo quod dixerit tetanum effe contrarium conuulfioni: hac ratione; quia fi Tetanus effet contrarius conuulfioni, fequeretur, quod ficuti corpus in conuulfione augetur fecundum latitudinem, ita in Tetano augeretur fecundum longitudinem.

Quartum Auerrh. dictum eft, doctrinam medicorum in tractando fpafmo effe potius cantilenas muficorum quam demonftrationes, & pollicetur fe facturum tractatum, vbi demonftret hanc rem: qui tractatus aut ab ipfo non fuit compofitus, aut amiffus eft.

Quintum Auerrh. dictum eft, fieri quandoque aliam fpeciem conuulfionis, quæ neque à repletione, neque ab inanitione profifcatur, fed folum propter fortitudinem expulfiuæ facultatis, quæ ftimulata à re mordẽte contrahit fefe, vt expellat; vt faciunt ea, inquit, animalia, quæ vt grauius percutiant, fefe contrahunt primo, vt maiore impetu ferantur, ac huiufmodi contractionem non debere

debere dici conuuulsionem, sed potius expandidationem.

Examinatur Auerrh. Videamus an, quæ dixit Auer. vera sint. Quod ad primum attinet, fateor sane verum esse, quod cõtractio etiam fieri possit à materia flatulenta. Sed quod omnis conuulsio facta à repletione fiat à flatu, vt videtur existimasse Auer.est contra rationem & experientiam,& contra Hipp.& Gal.sententiam. Est primo contra rationem, quia si sequeretur, quod omnis huiusmodi conuulsio facile curaretur, quia, vt nostis, quæ fiunt à flatu, parũ durant. Sed videmus sæpe fieri conuulsiones, quæ diu durant: ideo non est verum, quod omnis conuulsio fiat à flatu.

Repugnant etiã experientiæ, primo, quia videmus chordas contrahi humiditate repletas, non flatu. Deinde videmus spasmum sæpe curari remediis, quæ desiccant humores; quod indicium est fieri ab humoribus, non à flatibus. Repugnat etiam Hip.& Galen.qui 6.aph.39.& 56.scribit, non solum fieri conuulsionem à pituita, verumetiam à melancholia, adeo quod clarissimum est auctoritate, exemplo & ratione, fieri spasmum ex repletione ab humoribus.

Sed video statim dubitaturum aliquem, si fiat spasmus ab humoribus replentibus; ergo nõ videtur differentia inter spasmum & Paralysin. Probatur, quia paralysis fit etiã repletis neruis humoribus.

Preterea videtur difficile creditu, quomodo possit statim repleri neruus, & fieri conuulsio: quia humores pituitosi & viscidi tarde mouentur.

Differentia inter spasmum & paralysin. Dicendum pro dubitationis huius resolutione, neruos posse duobus modis repleri, vel secundum cauitates, vel secundum substantiam. Si repleantur secundum cauitates, fiunt necessario breuiores. Ratio est, quia latera dũ dilatantur, dum discedunt à se inuicem, necessario versus principium contrahuntur.

Sin autem repleantur secundum substantiam, dico, quod nerui distenduntur potius atque mollescunt: atque sic efficitur resolutio. Atque hoc est, quod prudentissime, sed obscure nos docuit Auicenna, qui dixit contractioné fieri à materia crassa & viscida, quæ impacta est: in paralysi vero fundi materiam, atq; neruos ipsos humectari, adeo quod paralysis fiat ab humoribus subtilibus, qui neruos humectant atque mollefaciunt.

Instantia. Sed instabitis adhuc, nonne fit etiã paralysis, in qua partes paralyticæ contrahuntur? Ergo videtur etiam, quod in hoc genere fint repletæ cauitates. *Responsio.* Respondeo quod vbi in paralysi fit contractio, fit, quia malum originem ducit à principio neruorũ. *Examinatur secundũ dictum Auerrh.* Ad secundũ aũt respondeo, non esse mirum, quod in hac conuulsione materia subito præcipitetur ad cauitates, quia videmus etiam in apoplexia materiam viscidam & crassam statim præcipitari, vt dicit Gal. in cauitates cerebri.

Circa secundum Auerrhois dictum, non mihi videt adeo difficile esse intelligere, cur in conuulsione nerui secundum latum augeantur, & non secundum longitudinem, propterea quod hæc non est vera auctio, & vt dicebam, vbi latera neruorum à se inuicem discedunt, necessario versus suum principium trahuntur.

Quod tertio loco dicit Auerrh. Galenum confudisse distensionem, & contractionem dico verum sane esse: quia nulla est conuulsionis species, quæ non fiat cũ cõtractione. Sed quid dicemus de Tetano? dico etiam in Tetano fieri contractionem Vidi autem in Tetano membra rigida & erecta, quia ex vtraque parte fit æqualis contractio. Nam musculi anteriores & posteriores contrahunt se se, & æqualis est contractio; ita vt posterior pars non vincat anteriorem, & anterior posteriorem, ea propter rigida manent membra & recta.

Quod quarto loco dicit Auerrh. tractationes Medicorũ de spasmo esse cantilenas, profecto id totũ nascitur ex peculiari odio, quo persequebatur medicos sui temporis.

Ad quintum & vltimum dico, conuulsionem, quæ fit per puncturam rei mordentis posse dici veram conuulsionem, & non verã. Dicetur vera conuulsio, si respiciamus ad repletionem, id est, si propter puncturam sequatur inflammatio. Et repletio dicetur etiam non vera, quando sit solum contractio momentanea, neq; sequitur repletio aut inflammatio.

Circa secundam causam, scilicet siccitaté, est etiam non parua controuersia, quia Auer. videtur tantum siccitatem reducere ad vnum genus, scilicet ad caliditatem, quæ consumés humiditates efficiat spasmum ex inanitione. *Dubia circa inanitione:*

Sed pace Auerrh. hæc causa caliditate vera quidem est, sed multa alia etiam sunt quæ exsiccant citra calefactionem, vt dictum est de coitu, de vigiliis immodicis, de euacuationibus immodicis, de labore, quę omnia indũcũt conuulsionem, citra tamen calefactioné.

Præterea calida intemperies nõ necessario semper exsiccat, quia vt videmus lutum congelatum emolliri calore: ita quoque neruea substãtia, quæ vt dicit Hip. est veluti humiditas congelata, potest potius emolliri, q̃ exsiccari à calido, ꝓpter quod, vt dicit Gal. 6.aph. 4. podagræ non inducũt conuulsionem, quia ex inflammatione mollescunt partes, nec exsiccantur: & propterea non conuelluntur: fit igitur conuulsio ex inanitione, eo quod meatus neruorum & substantia priuati humido, cum aër ingredi nequeat & replere conniuẽt, cõniuentes concidunt. Vnde necessario longitudo eorum diminuitur.

Cur hectici non conuelluntur. Dicas; cur igitur est, quod corpora hecticorum & corpora marasmata non conuelluntur? nam si fit hac ratione conuulsio ex siccitate, in his corporibus nerui sunt exsiccati, igitur debent contrahi.

Fuerunt aliqui, qui existimarunt, ideo huiusmodi corpora non conuelli, quia siccitas hecticorũ non est difformis, sed æqualis. Sed hæc ratio nihil valet, quia chordæ, quæ vt exemplo Gal. vtar, exsiccantur vniformiter, quando sub sole exsiccantur, tamen contrahuntur & rumpuntur. Deinde si siccitas facit conuulsionem: igitur vbi maior erit siccitas, ea magis deberet fieri. In corporib. marasmatis maior est siccitas. Igitur deberet magis fieri conuulsio.

Dicerem corpora hecticorum non spasmari, quia nerui secundum totam substantiã & secundum cauitates non exsiccantur, propter duas causas. Prima est, quia hæc membra perpetuo à cibo irrorantur, & eo magis, quia hectici vtuntur cibis valde humectantibus. Alia ratio est, quia in corporibus hecticorum continua fit colliquatio carnis & pinguedinis; ab huiusmodi colliquatione nerui humectantur: humectati ita conseruantur vt nõ siccescant.

Signa distinctiua. Signa alia sunt distinctiua, alia indicantia. *A paralysi.* Distinctiua sunt, quæ distinguunt à paralysi: quæ est sine dolore, sine motu, non fit vnquã ab inanitione, & nerui secũdum longitudinẽ non diminuuntur: contra conuulsio est cum dolore, cum motu, fit sæpe ab inanitione, & nerui sæpe secundum longitudinem imminuuntur.

A tremore & saltu. Distinguitur conuulsio à tremore & saltu, secundum Heroph. eo quod in tremore mẽbra mouentur & agitantur, neque membra contrahuntur; in conuulsis possunt dici non moueri, quia non ita frequenter mouentur, vt membra tremore occupata. Spasmus etiã, vt dicit Asclep. est morb. acutus, tremor morbus longus.

A palpitatione. Distinguitur spasmus à palpatitione, quia palpatitio fit in venis, in arteriis, corde: conuulsio autem fit in neruis.

Signa indicantia futuram. Signa quæ indicant conuulsionem futuram, aliqua recensentur ab Hip. 7. enim de acutis tex. 60. scribit, quod si pinnæ nasi frequenter moueantur, indicatur conuulsionẽ futuram. Ratio huius est, quia hic motus indicat cerebrũ maxime calefieri. Maxima cerebri caliditas est affectus conuulsiuus, id est, ex his affectibus, qui solent inducere spasmũ. In prorrhet: & coacis prænot. scriptũ est, dolorem colli, cubitorũ ac dorsi conuulsionem prædicere: item tumores post aures in tremore & anxiosis dolores acutos capitis, esse ex illis signis, quæ portendunt futuram cõuulsionem. In 5. & 7. epid. in casu illius magnæ nauis gubernatoris, scriptum est, quod cum is significaret, se ob linguam omnia nõ posse loqui, prædictum esse, opisthotonum aduentare, atq; ita eum tertia die conuulsum, sexta autem à prædictione die mortuum esse.

Præsentẽ. Signa, quæ indicant præsentẽ conuulsionem, multa sunt; & inter cætera Hippoc. 3. de morb. multa proponit signa Tetani & opisthotoni: sed iste morbus ex se est ita clarus & manifestus, vt nõ opus sit multis signis. Inter cætera autem notandum est signum, quod proponit Galenus in libr. de pulſ. ad Tyrones, scilicet pulsum spasmatosum extensum esse diuersum in situ ascendentem & descendentem instar sagittæ.

Signa indicantia genera causarũ. Quæ indicant genera causarum signa sunt multa: nam dicit Galenus 2. aphorism. 26. q si repẽtina fiat conuulsio, signum est oriri à repletione, sicuti si oriatur ab inanitione, semper præcessit aliqua euacuatio, vel aliquis affectus qui exsiccarit & euacuarit.

Quod si fiat per consensum, cognoscitur facile ex cognitione affectus partis communicantis.

Prognosti. Progn. Omnis conuulsio quæ fit vel à vulnere, vel à timore, est difficilis curatu, sicuti etiam difficilis & pene impossibilis est curatu, vt dicit Hipp. conuulsio facta à siccitate, vt facta ab helleboro. Hippocrat. 4. aphorism. 57. & lib. de locis in homine, ait, quod si febris superuenerit conuulsioni ex repletione, vel statim liberatur æger à febre, id est propter febrem, vel secundo aut tertio die. Dicebat idẽ Hip. 6. aph. quod Tetanus iugulat ægros quarta die, quam si effugerint liberantur. Nõ est etiam prætereundũ id quod scribit Rufus in spasmo ventris inflationem esse lethalem. De pueris notandum est id quod scribit Auic. eos à spasmo sicco raro tentari, & facilius euadere. Ratio est, quia cũ humida sit eorũ temperies, facile emendatur beneficio naturæ illa siccitas. Aretæus lib. de acutis cap. 9. dicit, minus periculi impendere ex cõuulsione, quæ fit à frigido & humido, puto hãc esse rationem: quia huiusmodi qualitates facile superari possunt, quia contrariæ ipsarum qualitates sunt potentissimæ.

Curatio spasmi ab inanitione. Curatio. Primo videamus curationẽ eius, quæ fit ab inanitione, cuius maior pars posita est in victus ratione, quoniam cum necessarium sit humectare, humectatio magis præstatur à cibis quam à medicamentis: est itaq; primo aër eligendus humidus, somnus debet esse longus, & vt notat Aretæus, in stragulis mollissimis. Imo vero Aur. qui etiam videtur imitator Aretæi, scribit potissimã huiusmodi morborum mitigationem esse positã in stragulorum mollitie: quare debebunt stragula esse mollissima & plumatea, vt scilicet membra dum contrahuntur, non ita afficiantur. *Dieta.* Omnia calida & sicca sunt fugienda, vt vigiliæ labor, nimia, curę, ignis, & ideo detinendi

sunt

sunt ægri inter amicos qui blandiantur & consolentur continuo.

Cibi debent esse qui facile nutriant, facile coquantur, atque humectent, vt sunt brodia, carnes contusę pullorum, hędorum, agnorũ, vitulorum. Avium montanarum carnes sunt ablegandæ, & carnes salitæ. Conueniunt oua sorbilia, lac, cerebella animaliũ. Maxime vero vitanda sunt quæ flatum efficiunt. Id quod etiam obseruatum est ab Arist. 7. de hist animal. in fine, coquẽdæ carnes in oleo & herbis humectãtibus, vt malua, beta, lapatio. Ptisana conuenit, & succus amygdal. Pro potu cõuenit aqua hordei, cui incocta sint liquiritia, iuiubæ, pruna. Quod si non adsit febris, concedit vinum Rhases, sed aqua optime castigatum.

Curatio spasmi puerorum. Hic victus, si puer sit, præscribẽdus est nutrici, eo quod remedia cum non possint adhiberi pueris, adhibentur nutrici, præsertim vero negandum est vinum nutrici in hoc casu Et aduertite, quia occurret vobis mederi pueris laborantibus conuulsione, quod plærunque non contingit aliunde, quam ex ingluuie nutricum & ebrietate. Debẽt ergo arceri à vino, & omnibus rebus quæ nocent.

Si aluus sit adstricta, nam alui adstrictionẽ inducere hãc affectionem testatur idem Hip. loco cit. fugienda sunt medicamenta, & potissimum potentia, quia hæc nimis exsiccant. *Clyster in spasmo inanitionis.* Loco medicamentorum conueniunt clysteres. Si puer sit, clyster ex lacte & ol. dulci: si nõ sit puer, talis sequens commodus erit.

℞ *Fol. maluæ.*
Lapathij.
Betæ an. M. j.
Fænugræci. P. ß. f. decoctio s. a.
Deinde ℞ *d. d.* ℔. *j. ß.*
Ol. amygd. dulc. ℥. *viij.*
Pinguedinis castrati. ℥. *ij.*
Salis ℥. *j. M.*

Hic est clyster accommodatissimus in spasmo ex inanitione. Monet Paulus, & recte, q̃ vbi remedia administrantur in hac ægritudine, semper detineatur in ore vel oleum dulce, vel ol. amygd. vel ol. & aqua simul, eo quod huiusmodi liquor communicat humiditatem principio neruorũ, & ipsis neruis. Quod si præter clysterem etiam opus esset aliquo medicamento leniori, vel quod æger abhorreret clysterem, mãna potest dari in iure pingui & syr. viol. solutivus.

Balneum aqua dulcis. Cæterum quoniam omne studium medici in curanda hac affectione debet esse vt humectetur corpus, ideo balneum aq. dulcis maxime conveniens est, in qua aqua possunt decoqui herbæ emollientes, vt malua, lapathium: potest etiã aquæ admisceri oleũ, imo vero cum oẽs fere in his casibus laudent balnea ex aqua simplici, ego tamen magis laudo balneũ ex oleo & aqua, eo quia vt dicit Arist. in probl. sect. 5. probl. 6. oleũ & aqua magis humectant, magis tollunt labores & lassitudines. Quod intelligentes athletæ apud antiquos, se curabant vngent. ol. & aqua.

Notandum est, omnia quæ administrantur, extrinseca & intrinseca, non debere esse admodum feruida, neque frigida, sed mediocre calida. Sic enim intelligendus est Hip. lib. de fracturis, quando dicit, calida mitigare conuulsiones.

Post balneum magnum studiũ adhibendum est, vt corpus continuo molle & humidum seruetur, quod fit, si inungatur vel ol. dulci, vel ol. amygd. dul. aut pinguedine caudæ castrati, aut pinguedine anserina. Rhases laudauit etiam amurcam, ol. sesaminum, butyrum recens: conuenit etiam post balneum potus lactis recenter emulcti, siue lac sit caprinum, siue asininum. Vbi fit ab inflammatione, huiusmodi morbus curandus est ea ratione qua eæ curantur. Sed vnũ notent practici, vt scil. in his casibus nunquam desistatur à remediis humectãtibus, adeo vt sollicitetur semper modo vngendo, modo balneando, modo aliquid aliud auxilii administrãdo, quod possit humectare, quia hic morbos vehementissimus est, & vehementissimos inducit dolores, vt ferri non possit ab ægris.

Spasmus qui sit ex repletione, dicit Rhases quod curetur eadem ratione, quã curatur paralysis: quare non erit necessarium, vt totã curationem repetamus, sed tantum quædam erunt notanda rariora. Clarum igitur est quæ debeat esse victus ratio, scil. quæ exsiccet & dissipet humores. *Curatio spasmi ex repletione.*

Circa vinũ est quædam controuersia: quia Celsus maxime improbat vsum vini, & iure, quia vinum sua ꝓprietate peculiari conuulsionem inducit, vt testatur Hip. 5. aph. 5. nec non 2. de mor. Serapio tamen & Auic. laudãt vinum subtile aqua temperatum. Isti auctores sic possunt conciliari, quod in principio nequaquam conuenit vinum, & sic loquitur Celsus: vbi autem morbus inclinare incepit, vinum conuenit, quia magis dissipat & attenuat; Et hoc modo est intelligẽdus Hip. 4. de acutis, quando commendauit vinũ. Vt male Aurel. damnãrit Hip. quia etsi vinum non conueniat in principio conuulsionis, potest tamen conuenire in progressu morbi. *Vini vsus num conueniat.*

Præter victum sunt & alia remedia: Nam si sit plenitudo sanguinis, est omnium sentẽtia statim mittendum esse sanguinem. Imo Aræteus fuit huius sententiæ, quod etiam si frigida sit causa mittendus est sanguis. Dixi in sermone, de tremore ex sentẽtia Gal. in affectu frigido interdum mittẽdum esse sanguinẽ, quãdo scilicet affectus ille oritur à plenitudine sanguinis, aut etiã foueatur: quapropter etiam in hoc casu erit mittendus sanguis: atq; à vena media. Illud tamen notandum ex *Vena sectio.*

Aretæo, vbi secatur vena præcipiendum esse ne brachia strictè ligentur, eo quia ex huiusmodi ligatura facile prouocatur conuulsio.

Præparatio humorum. Quod si non sit mittendus sanguis, præparandi sunt humores eo modo, quo monstrauimus in paralysi. Oxymel scilliticũ maxime commendatur, quia penetrat maxime & attenuat. Vbi præparati sunt humores expurgandi erunt pill.fœtidis, cochiis, de agarico, de Hermodactylis.

Et si vna non suffecerit, repetẽda est. Laudauit Hippocrates in hac curatione helleb. nigrum, qua in re damnatus est ab Aur. ea ratione, quia helleb. albus cõuulsiones facit, vt qui proprietate quadam neruos afficiat, sed respondendum, helleborum album conuulsiones facere, nigrum nequaquam.

Helleborus. Vbi purgatum est corpus, adhibẽda & extrinsecus & intrinsecus ea, quæ vehementissime discutiunt, vt sunt balnea ex ol. desiccantibus; vt est ol. vulpinum, aq. etiam sulphureæ in balneo conueniunt: Dicebat enim Ruffus, *Balnea sulphurea.* sulphur & aquam maxime calfacere neruos. *Castoreum.* Castoreum maxime commendatur intus acceptum, atq; etiam extra cum ol. administratum, quia non tãtum dissipat humores & desiccat, verumetiam quadam proprietate dicitur conducere neruis, & neruorũ origini. Vbi balnea sũt administrata, siue fuerint ex oleo, siue ex aqua, studẽdum est vt corpus detineatur coopertum, & pro integumentis laudantur, & iure, pelles vulpinæ & lupinæ.

Aqua frig. affusio. Inter cætera remedia quæ conuulsioni adhibentur, videtur esse laudata ab Hip. frigidæ affusio. Est locus Hipp. 6. aph. 25. 3. de mor. & lib. de hum. Consilium Hip. multi ꝓbarunt, aliqui damnarunt, vt Paulus illud appellans audacissimum. Celsus etiam miratus est, quomodo Hippocrates laudaret frigidæ affusionem, quia ipse Hip. alias in aph. dixit, frigidũ esse inimicissimum neruis & ossib. Dico hoc consilium nequaquam in omnibus conuulsionibus esse salubre, sed sunt aliquæ, in quib. fortasse potest probari: quando scilicet propter inflammationem, propter caliditatem immensam conuulsio oritur, nam cum frigidæ affusio statim inflammationem & caliditatem sedet, consequenter etiam curare potest conuulsionem.

Quod si fiat conuulsio propter tumorem, nulla alia est curatio, nisi curatio tumoris. Si fiat ex ictu scorpionis, consilium est Galeni 3. de loc. aff. 7. primo partem illam quæ expũcta est arctissime ligandã, deinde esse vel amputãdam, vel vrendam. Quod si ægri non sustineant vri vel abscindi partem, apponenda sunt quæ vehementer attrahunt, vt sunt Cãtharides, cucurbit. Inter cætera laudat Galen. lib. de Ther. 16. vt caro scorpionis affricetur loco expuncto, quia proprietate naturæ caro illa attrahit suum virus.

CAPVT XXVI.

De Epilepsia.

Nomina. EPilepsiam Gal. 5. lib. de diff. sympt. & 2. de caus. sympt. vocat conuulsionem totius corporis. Hæc affectio varia habuit nomina: apud veteres primo dicta est Epilepsia, quasi sit quædam mentis apprehensio. Vocatus est etiam morbus Comitialis, eo quod, vt dicunt Celsus & Serenus, comitia dimitterẽtur, quãdo cõtingeret in ipsis aliquem epilepsia tentari. Dictus quoq; fuit morbus puerilis, eo ꝙ pueri sæpissime hoc genere morbi tentantur: Imo vero Arist. 7. de hist. animal. cap. vlt. dicit consueuisse nomina imponi pueris septima die, quia eo tempore salui esse credũtur, cum antea plerunq; intereant morbo epileptico. Qua ratione ego etiam puto Arabes vocasse hunc morbum matrem puerorum. Dictus est caducus, à cadendo. Vocatus est etiã apud veteres & apud Iurisperitos morbus sentiens, in Glossario & à Plin. Dictus est etiam morbus Herculeus, eo quod vt dicit Aristot. 30. parte problem. 1. Hercules passus est hũc morbum. Quãquam Gal. 6. epid. com. 6. t. 7. scribat vocatum esse Herculeum, ꝑpter robur & vehementiam. Dictus est etiã morbus Lunaticus, vt docẽt Aretæus & Serenus, vel ꝙ secundum Lunæ motus mouetur, vel ꝙ nati interlunio sic afficiantur. Quanquam apud Matthæum Euangelistam c. 17. disputetur, nunquid puer ille Lunaticus oblatus Christo curandus, fuerit vere epilepticus, an à dæmone agitatus, an quod magis verum est, epilepsia eo in puero à dęmonio generata fuerit. Dictus est & ἱερὰ νόσος, id est, sacer morbus, vel quia vt scribit Plato in Timæo est morbus sacræ naturæ, morb. mentis, vel quia vt alii putarunt, curatur potius opera diuina, quam opera artis. Quanquam Hipp. lib. de morbo sacro dicat, hunc morbum vocatum esse à Magis & Circulatoribus morbum sacrum propter fastum quendam, aut vt excusarent artem, quando non curatur morbus. Aretæus & Aurel. nec non Plut. in lib. de animal. compar. putarunt vocatum esse sacrum, quasi magnum: Nam mos est apud græcos, mare sacrum appellare: Sic etiam Hip. in epid. vocat hunc morbum magnum. Cur autem Heraclitus opinionem vocarit morbum sacrum, vt docet Laertius, omnino ignoro. Est hic affectus, vt docet Gal. *Natura & definitio.* 3. de loc. aff. 7. & 4. de loc. aff. 2. interpolata totius corporis conuulsio, cum mentis & sensuum oblatione, in paralysin non desinens. Dicitur interpolata cõuulsio, quia etiam Tetanus potest quoquo pacto dici cõuulsio totius corporis, & opisthotonos, sed est continua conuulsio. Dicitur etiam cum mentis & sensuum oblæsione, quia in Tetano & Emprosthotono nunquam mẽs offenditur, neque

neq; etiam sensus, nisi sensus tactus. Dicitur non desinens in Paralysin, quia, vt intelligetis, in hoc differt ab Apoplexia, quod hæc desinat in paralysin, illa non.

Genus symptomatis. Est igitur symptoma in genere actionum læsarum: sed quæ actiones lędantur, & quomodo lędantur, non est ita constitutum inter medicos. Auerr.3.coll.vlt. scribit in Epilepsia aboleri omnes sensus, virtutes autē animales diminui, intelligens, vt ego puto, ꝓ virtutib. animalibus præsertim virtutem motricem. Fuerūt alii qui putarunt aboleri virtutē motricem & sensitricem, deprauari aūt expultricem: ad hoc credendum adducuntur quibusdam rationibus. Primo quia epileptici cadūt in terram: præterea amittitur sensus motus. Postremo quia epilepsia est conuulsio, & cōuulsio dicit Gal. est opus solius membri, non aūt facultatis. Sed non sum ego huius sententiæ. Quia autē symptoma est, reducitur ad aliquē morbū, similiter & epilepsia reducitur ad morbū in via, quia sc. viæ cerebri sunt occlusæ, quæ non deberent esse, adeo ꝙ cerebrū ipsum est in epilepsia locus affectus, non secundum se totū, sed vt docet Gal. 3. de loc. aff. & 4. in posteriorib. potissimum & mediis vētriculis.

Lib. de morbo sacro nō esse Hip. Quare inter alia argumēta quib. moueor librum illum de morbo sacro non esse Hip. genuinum, est quia in eo lib. habetur in Epilepsia locum affectum esse cor, vt crediderunt Peripatetici, nō autem Hippocratici.

Cæterum quia posset aliquis dubitare, an in cerebri vētriculis vere positus sit ipse morbus, ea propter & ratione, & Hip. auctoritate

In cerebri ventriculis positam esse epil. ꝓbatur, qui 6. epid. sect. 7. circa finem scribit, fieri melancholiam cum humor in mentem penetrat, fieri Epilepsiam cū penetrat in cerebri corpus. Quem locum dum exponeret Gal. 3. de loc. aff. & 4. de loc. aff. 2. scribit fieri epilepsiā, vbi humor obsidet vētriculos, fieri aūt melancholiam dum obsidet corpus, non quod in Epilepsia etiam non sit affectum cerebri corpus, sed quia magis afficiuntur ventriculi quam corpus: vt iure dictum sit à Paulo, in epilepsia partim affici ventriculos, partim corpus. Probatur etiam ratione, quia spiritus qui sunt instrumēta motus & operationum animę, licet sint in toto cerebro, maiori tamen ex parte sunt in vētriculis. Cum igitur ventriculi cerebri in Epilepsia offendātur & occludantur, atq; hac ratione morbum efficiant, videndum est quomodo occludantur. Illud autem prius notandum, Gal. 5. aph. 70. scribere, epilepticam conuulsionē fieri ob repletionem partium neruosarum, quod intelligendum est de principio neruorum, aut de

Quomodo occludātur cerebri ventriculi. initio spinalis medullæ, quemadmodum Gal. ait 6. in 6. epid. 7. Ad rem. Occluduntur meatus duobus modis, vel quando conniuent latera & iunguntur simul, vel quando spatium inter latera repletur: repletur autem vel à flatibus, vel ab humoribus. Quód non fiat per cōniuentiam, videtur & ratio psuadere, quia conniuent latera locorum concauorū quando exsiccantur vehementer: sed cerebrum cū sit corpus humidissimum, nō poteſt ita exsiccari, vt fiat huiusmodi conniuentia: sed quia possunt etiā conniuere, quando latera simul iunguntur propter mordicationem, vel propter offensam factā à re venenosa, & hoc cōtingat interdum ita vt faciat Epilepsiam, ideo dicendum est, fieri posse per conniuentiam Epilepsiam, non propter siccitatem, sed propter mordicationem aut venenū. Quod aūt ad repletionem pertinet, vel replētur vacua à flatu, vel ab humoribus. Epilepsia nō fit à repletione facta à flatu, quia vt intellexistis, sic fit incubus, qū scil. solo flatu replentur ventriculi. Itaque remanet vt fiat hæc occlusio solum propter repletionem factā ab humoribus.

Repletio tribus modis inducit epil. Vnde iure Gal. 2. aph. 46. ponens discrimen & conuenientiā inter Apoplexiam & Epilepsiam, ait vtrosq; affectus in loco conuenire, & magis cum humor sit in ambobus frigidus & crassus: Quę repletio tribus modis hunc affectū inducit, vel quia humor replens motu quodam vndoso agitat in ventriculis, vel quia humor ille ebullit, proinde ac videmus ebullire mustū in doliis: vel quia ex humoribus illis gignuntur flatus crassi, qui impedientes excursum spirituum, efficiunt Epilepsiam. Quem modum intellexisse videtur Arist. in lib. de som. & vigil.

Modus ergo quo fit hæc occlusio est, quia humoribus & flatibus replentur ventriculi, sed non perfecte, quia sic fieret apoplexia: quando repleti sunt ventriculi, facultas expultrix insurgit, quæ concitans facultatem animalem motricem, efficit vt contrahat neruos & musculos, ex qua contractione deinde sequitur conuulsio tota, & reliqua symptomata. Nam concurrere virtutem motricē ad Epilepsiam efficiendam, videtur etiam Gal. significasse 2. aph. 45. vbi inquit, in eo differre epilepsiam ab apoplexia, ꝙ in hac ex toto cōsummata sit facultatis ad neruos penetrantis priuatio, in illa vero mot⁹ prauus & vitiosus.

Dicas, an semper est necessarium, vt in generatione Epilepsiæ gignantur flatus, quoniā id testatus videtur Arist. atq; etiam Auerrh. q probans quod fiat à flatu, vtebatur hoc argumento, quod cito accedat & cito abeat. Dico non necessario semper fieri epilepsiam cum flatu, sed vt plurimum: Atque sic intelligendi sunt Arist. & Auerrh. ne hac in re aperte contradicant rationi & auctoritati Medicorum.

Qui humores faciant epil. Sed inuestigatione dignum est, quinā humores faciant Epilepsiam, an frigidi tantum & humidi, an etiā calidi. Hip. lib. de morbo sacro probans epilepsiam non esse morbum diuiniorem aliis, vtitur hoc argumento, quod fiat in pituitosis, & non biliosis, quasi quod si

diuinus esset hic morbus, efficeretur promiſcue ex omnib. humoribus. Quod autem fiat in pituitoſis, demonſtrat exemplo ouium & caprarum, quæ animalia tentantur Epilepſia & pereunt, ac ſicubi mortua ſunt, capita eorũ ſecentur, plena apparent pituita. Ex quo loco colliguntur ſecundum Hip. duo. Vnum, fieri epilepſiam à pituita. Alterum erraſſe Ariſt. 3. part. prob. 28. atq; etiam Plin. quorũ ille dixit, ſolum hominem Epilepſia tentari; hic vero dixit, ſolum hominem & coturnicem, cũ tamen Hipp. dicat etiam oues & capras tentari Epilepſia, quod etiam affirmant alii.

Hipp. *Plato.* Hipp. auctoritatem videtur etiam ſecutus Plato, qui in Timæo ſcribit, pituitam eliquatam ſi per corpus diffunditur & cutẽ, efficere vitiliginem: ſi vero in caput aſcendat, facere Epilepſiam, adeo etiam clare patet, Platonem voluiſſe hunc morbũ fieri à ſola pituita. *Auenz.* Eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe Auenz. li. 1. tr. 9. c. 8. vbi ſcribit manifeſte, epilepſiã nullo modo à bile fieri. *Auic.* Auic. autem cõtrariam ſententiam ſectatus eſt, q ſcribit Epilepſiã fieri poſſe ab omnib. humoribus, potiſſimum vero fieri ab humoribus frigidis & craſſis, vt ſenſiſſe videtur Gal. *Auerrh.* ſed Auerr. inſurgit aduerſus Auic. 3. coll. 41. contrarium demonſtrans fieri non poſſe, quod epilepſia inducatur ab humorib. craſſis, hac ratione, quia Epilepſia fit ſubito: Ergo fit à materia quæ ſubito & vehementer mouetur: ſed humores frigidi & craſſi neque ſubito, neque vehementer moueri poſſunt: Igitur Epilepſia non poteſt ab his fieri, ſed potius, inquit Auerrh. vel à fumo, vel ab humore ſubtili.

Auctoris ſententia. Dicendum eſt epilepſiam à bile fieri poſſe, duobus modis intelligendum eſſe, vel à bile mera, vel à bile permiſta aliis humoribus pituitoſis & frigidis. Quod fiat à bile ſyncera, nequaquã fieri poteſt. Ratio eſt, tũ quia huiuſmodi humor in cerebro non generatẽ neq; colligitur, cum ſit arx humoris frigidi, craſſi & viſcidi, vt dicit Hipp. lib. de flatibus, & 4. de mor. tum quia bilis cum ſit ſua natura acris, ſi colligatur, vnquam ſtimulat facultatem expultricem, antequam colligatur in ventriculis cerebri copioſa. Vnde excitata facultas, nõ ſinit eam aggregari, & propterea eiicitur. Sed ſi intelligamus quod fiat à bile permiſta aliis humoribus, dico ſic veram eſſe ſententiam Auic. quod fieri poſſit ab omnibus humoribus permiſtis pituitæ, ſed frequentiſſime fieri à pituita frigida & craſſa. Atq; hæc eſt ſententia Gal. 3. de loc. aff. & 6. aph. 87.

Auerrh. refutatur. Quod autem ait Auerrh. humores craſſos nequaquam moueri poſſe: dico hoc verũ eſſe, ſi mouendi ſint per loca non concaua, ſed cum moueantur in epilepſia per loca cõcaua, & videamus res graues cito ferri per loca concaua, ratio Auer. nulla eſt: vt etiam ratio nulla eſt, qua probabat non fieri ab humorib. craſſis, quia iſti cito non reſoluuntur, vt diſſoluũtur humores facientes epilepſiam; quia in paroxyſmis epilepſiæ nequaquam materia morbifica diſſoluitur, ſed detruditur & expellitur à ventriculis cerebri ad alias partes.

An à nuda intemperie fiat epil. An vero cum pituita adſit aliqua intemperies, ad quam tãquam ad morbum, poſſint reduci hæc ſymptomata: dico adeſſe intemperiem, ſed an debeamus dicere eam intemperiem facere ex ſe ſola huiuſmodi ſymptomata, valde dubium eſt. Ex vna parte eſt Rhaſes, qui in ſuo commen. aſſerit, etiam fieri epilepſiam à nuda intemperie; quod etiã videtur ſenſiſſe Gal. qui lib. de diff. ſympt. 3. tradit epilepſiam etiam fieri à frigore externo.

Auerrh. 3. coll. cap. vlt. probat duobus argumentis epilepſiam fieri non poſſe à ſola intemperie. 1. eſt, quia epilepſia paroxyſmos habet, paroxyſmi autem, vt habetis ex Gal. ſolum fiunt ob variam materiæ congeſtionem. 2. eſt, quia ſi fieret epilepſia ab intemperie, fieret potiſſimum à cauſa extrinſeca, eo q quæ fiunt intemperies à cauſa interna, ſunt difficiles curatu, cuiuſmodi non eſt epilepſiæ paroxyſmus. Et ſi fieret à cauſa externa, fieret à ſummo frigore aeris: ſed fieri non poteſt, inquit, vt cerebrum à frigore aeris offendatur, vt epilepſiam inducat; ideo nõ poteſt fieri ab vlla intemperie. Et quia quis dicere poterat, Auerrh. exempla probari, quod ab aeris frigore fiat. Reſpondet, exemplum fieri nõ poſſe in his quę raro contingunt: hinc fit, inquit, quod hæc experientia cæca & infirma ſit.

Argumẽtis Auerrhois fauere videtur Gal. 2. de ſymptom. cauſ. vlt. Vbi dicit intemperies nunquam fieri ſubito poſſe; ſed epilepſia eſt ex morbis qui fiunt ſubito. Ergo. *Auctoris reſolutio.* Pro reſolutione dico, duplicem eſſe epilepſiam. 1. propriam. 2. impropriam: ꝓpria dicitur quæ paroxyſmos habet, & quæ fit cum ſpuma circa os: impropria autem, quæ eſt ſine paroxyſmo & ſine ſpuma: prior ſolum fit à materia, poſterior etiam fieri poteſt ſine materia, cum & à venenis, & à morſu ſcorpionis inducatur epilepſia. Vtraq; tam ꝓpria quam impropria, hoc habet commune, quod ſemper fiat cum conuulſione, & propterea eſt, vt dicit Gal. 1. de ſymp. cauſ. vl. motus vitioſus cerebri. Vbi notandum etiam, Gal. dicere epilepſiam in functione voluntaria eſſe perinde ac vigiliam in ſenſitrice, vt intelligatis vbiq; Gal. voluiſſe, & epilepſiam & conuulſionem eſſe motum vitioſum facultatis voluntariæ. *Fernelii opinio.* Fernelius 2. de abditis rerum cauſis, & 6. de morb. partium, videtur contrariam ſententiam habuiſſe Gal. ſc. quod epilepſia oriatur à qualitate venenata, facultatem cerebri ſtimulante, quam dicit ex omni corporis parte poſſe tranſmitti ad cerebrum. Contra primo ſequeretur, quod nunquam poſſemus habere certa argumenta futuræ epilepſiæ, quia qualitas venenata incognita

cognita est. Adhæc sequeretur, quod in aere venenato, & in febribus pestiferis deberent contingere epilepsiæ. Tertio destruerentur fundaméta Hip. & totius medicinæ, sc. quod non fieret vnquá epilepsia repletione, quod tamen falsissimum est. Quapropter sinamus Fernelium cum sua opinione. Causæ primitiuæ ad duo genera reducuntur. 1. est eorum quæ gignunt humores frigidos & crassos: vt sunt indigestiones, frequẽtes coitus, balnea, crapulæ, cibi generantes crassos humores. Gal. 2. aph. 45. scribit, epilepsiam fere generari à vitioso victu, ætas, sexus, sententia enim est Hip. & Aur. mulieres & pueros frequẽtius infestari, q̃ vllam aliam ætatem. 2. genus causarum primitiuarũ est eorum, quæ detrudunt humores frigidos & crassos in vẽtriculos cerebri; sic scribit Aurel. ex Asclep. percussiones cerebri, incisiones, nimios timores, posse facere epilepsiá. Tempus anni est ex 3. aph. vere & autumno potissimum fiunt epilepsię. Sunt etiam quædã alia, quæ à proprietate videntur facere epilepsiam: vt sunt pelles caprinę & ouinæ, Galbanum, myrrha, secundũ Rhasen, sunt etiam tetri odores, qui faciunt epilepsiá: Inter cætera suffitus lapidis Gagatis: nam hoc suffitu epileptici incurrunt paroxysmũ, & illi qui antiquitus emebãt seruos, hoc suffitu explorabant, an Epileptici essent serui venalitii.

Causa primitiua epil.

Epilepsiam inducentia.

Differentia. Differẽtiæ. Gal. 6. epid. com. 1. t. 5. aliá facit ab initio, quę ab humorib.: aliá post, quę ob errores in victu & alias causas externas, oriatur: hanc esse medicaméũs tractandá, non illam. Cuius duæ sunt differentiæ, quia aut fit per consensum, aut per idiopathian: & quę fit per consensum, aut à ventriculo, aut ab vtero, vel alia parte. Gal. loc. cit. ob cõsensum raro fieri in pueris tradit. Item alia est propria, alia impropria, vt dictum.

Signa. Signa futuræ epilepsiæ cognoscenda, tum vt homines fugiant turpitudinem huius paroxysmi, tum vt fugiant pericula, quia sæpe epileptici possunt cadere circa flumina, aut puteos, atque ita mori. Cæl. Aurel. 1. de diut. pass. multa enumerat, præcipua sunt capitis grauitas, sonitus auriũ, scintillæ ante oculos obuersantes, insomnia turbuléta, indigestiones, tentigines pudendorum, nocturnæ pollutiones, pallor vultus maior, immobilitas corporis, vrinæ tenues & crudæ, conuulsio colli aut dorsi, quæ omnia fere signa enumerata sunt ab Hip. in Coac. prænot.

Imminentis.

Præsentis. Signa quæ indicant præsentem affectum, secundum Rhasen & Mesuen sunt, quod statim in terram cadunt, conuellunt, mouẽtur, stertũt, conantur clamare, & non possunt, iactant brachia & crura, quę omnia elegantissime describit Lucretius 3. de natu. Vt ex his signis possitis colligere, epilepticos non habere actiones motricis facultatis abolitas, vt volunt aliqui. Præter hæc signa aliquibus etiam sponte emanant stercus, genitura, & vrina: omnes habent hoc commune, quod spuma circa os oboritur.

Causa spumæ. Cæterũ spumæ causas retulit Hippocrat. lib. de flatibus & lib. de sacro morbo, sed melior causa à Gal. assignata est, fieri spumam, quia ex motu illo thoracis gignuntur multi spiritus, quibus permistis cum saliua, & materia pituitosa à capite descendente, fit corpus spumosum.

Prognostica Prognostica. Trall. scribit hũc morbũ esse longum, atque ita longum, vt nisi à principio magna diligentia adhibeatur, sæpe commorientur homines. Esse enim hunc morbum difficill. inter alia demonstrare potest, quod inter cæteros grauiter languẽtes, quos Christus curauit, recensentur etiam Lunatici.

An epil. sit morbus longus. Sed dubiũ est, an epilepsia sit morbus longus. Ex vna parte Hipp. lib. de sacro morbo & Gale. 7. de cris. 4. manifestissime videtur statuisse, epilepsiam esse morbũ longum. Auic. autem 1. quarti tr. 1. c. 4. explicatissimis verbis dixit, epilepsiam esse morbum acutũ. Aliqui vt soluerent hunc nodum, dixerunt, epilepsiam posse considerari dupliciter, vel secundũ particulares paroxysmos, vel secundum totũ tempus morbi: Si primo modo consideretur, dicunt epilepsiam esse morbũ acutum: si secundo modo, esse morbum longum. Sed hæc resolutio mihi vana videtur. 1. quia Auicenna ibi non loquitur de temporibus particularibus, sed de vniuersalibus: præterea paroxysmus epilepsiæ non dicitur epilepsia: sed pars tantum & accidens: quare non possumus interpretari veteres de paroxysmo.

Alia resolutio. Fuerunt alii, qui ex Paulo conati sunt hũc nodum soluere, dicentes, duplicem esse epilepsiam, aliam acutam, aliam longam, & ideo non esse mirũ, si Auic. dixerit epilepsiam esse morbum acutũ, alii longum. Sed hic modus respondendi neq; verus est, neq; accommodatus verbis Pauli. Non est verus: quia secare speciem morbi in genera est error in logica. Nec accõmodatur verbis Pauli, quia non dicit, quod epilepsia alia sit morbus acutus, alia morbus longus, sed dicit epilepticorum alii acutissime mouẽtur, alii non acutissime mouentur.

Resolutio auctoris. Ad Gal. 3. de loc. aff. 7. & Auic. igitur quid dicendum? Respondeo, vel vocem epilepsiæ irrepsisse in cõtextum Auic. & propterea esse delendá, eo magis, quod cum Auic. ea omnia acceperit ex Gal. 1. aph. 12. in Gal. verbis desideratur hæc vox: vel loquitur Auic. de epilepsia puerorũ, non de epilepsia simpliciter, q̃a in pueris epilepsia est morbus acutissimus, eo quia iugulat eos sępe, vt dicit Arist. ante septimam diem. Id quod etiam testatur Hipp. lib. de sac. morbo, vbi scribit, pueros ob venarum tenuitatem facile interire epilepsia. In adultis vero epilepsia est morbus lõgus, quia non ita

acute in his mouetur, vt in pueris. Nisi dicere velimus, vt videtur dixisse Celsus lib. 3. ca. 23. epilepsiam ante 14. diem morbum acutũ esse, vbi eam transiit, acuti vim deponere, vt forsan ob hoc Aretæus duas tractationes de epilepsia habuerit.

Ex Hip. in aph. epilepsia ante 25. annum curari potest, si tamen studium & diligentia adhibeatur, post rarissime contingit vt homines euadant ab hoc morbo. Notandum est vnum, quod scribit Plato in Timæo, eos qui à vitiligine capiuntur, omnino esse liberos ab epilepsia.

Num epil. in paralysim finiatur.

Dubium est, an epilepsia finiatur in paralysin? Intellexistis enim, dum epilepsiæ definitionem traderem, inter cætera addidisse, ꝙ non finiatur in paralysin: id quod etiam declarat Gal. 4. de loc. aff. 2. Idem tamen 4. de acutis t. 22. videtur contrariũ asserere, vbi scribit epilepsiam in paralysin finiri. Auic. etiam vbi tractat epilepsiam, scribit terminari tum in paralysin, tum in melãcholiam. Matthæus Curtius, vt solueret hanc Gal. contradictionem, conatus est corrigere literam, sed quam bene hoc fecerit, possunt omnes iudicare. Ego vero in hoc sentio cum Matthæo, literã Gal. 4. de acutis esse corrigendam, atque etiã literam Auic. sed alio modo quam ipse correxit. Scribit enim ibi Gal. paraplexias vocatas esse ab Hip. quando ab apoplexia vel epilepsia humores in aliquas partes decumbentes, faciunt paralysin. Subiungitur Gal. Nã interdum facta absque conuulsione apoplexia in paralysin desinit. Vbi omnes videre possunt, non legendũ esse apoplexiam, quia hæc semper definit in paralysin, igitur si loco apoplexiæ legamus epilepsiam, sensus verborũ Gal. clarus erit, & veritas pſpicua, adeo ꝙ dicendũ erit, duas esse secundum Gal. epilepsias, vnam cum conuulsione, aliã sine conuulsione: & epilepsiam quę fit cum conuulsione, non desinere in paralysin, sed epilepsiam, quæ fit sine conuulsione, de qua loquuntur Gal. & Auic.

Epilepsia quæ fit sine conuulsione.

Sed quod fiat epilepsia sine conuulsione, preter Auic. videtur existimasse etiam Celsus, qui scribit, epilepsia interdum fieri cum distensione neruorum, interdum sine ea. Sed dicetis quomodo fieri potest epilepsia sine conuulsione, nã conuulsio est proprius character epilepsiæ? Dico, quando dicimus fieri sine conuulsione, intelligimus, sine conuulsione manifesta, id ꝙ clarissime dixit Auicen. scilicet interdũ fieri epilepsiam sine manifesta & euidẽti cõuulsione. Et ratio cur fiat sine manifesta conuulsione, est, vel quia materia est admodũ subtilis, ita vt nõ valde repleatur, neq; valde infestet principium neruorũ: vel quia materia inducẽs epilepsiã, nullam habet qualitatem prauam, merito cuius facultas cerebri motrix stimulata faciat conuulsionem.

Et notate, quod vbi Auic. multoties dixit, epilepsiam desinere in paralysin, & multoties fieri sine spasmo, legẽdum est non multoties, sed aliquoties, quia verum est, quod aliquoties epilepsia fiat sine conuulsione, & desinat in paralysin: sed falsum est quod eueniat sæpe.

Curatio.

Curatio epilepsiæ tres partes obtinet, vna est, antequam paroxysmus inuadat; altera in paroxysmo: tertia & vltima post paroxysmũ.

Ante paroxysmum.

Ante paroxysmum, vt intellexistis, consueuerunt quædam signa apparere, quæ demonstrant paroxysmum ad futurum, quo in casu maxime vtile & necessarium est aliquam diligentiã adhibere, quo minus paroxysmus inuadat, propter quod Cæl. Aurel. dicit, quod vbi præsentiunt ægri ad futurũ paroxysmũ, debent decumbere, abstinere ab omni cibo, fricari & secundum caput, & secundum corpus, & hæc agere donec transierit paroxysmi tempus, quo finito redeundum est ad pristinum victum.

Sed dicetis, sunt aliqui, qui nõ presentiunt futurum paroxysmum, quid itaque oportet hic agere? Oportet vt hi semper ternos comites habeant, qui tempore accessionis inseruiant, & præ cæteris necessarium est, vt fugiant precipitia, flumina, puteos, & reliqua, à quibus imminet periculum.

In paroxysmo.

In hora paroxysmi debent detineri membra epilepticorum, excitari: & inter cætera ad excitandos epilepticos laudat Dioscor. fel testudinis narib. immissum ad vomitus prouocandos. Vult Cælius Aurel. etiam esse separãdas oculorũ palpebras: fricandum corpus, refrigerãdæ partes calefactæ, detergẽdi sudores ne refrigescant supra corpus, aliquibus etiam confert immittere in os Theriacam aut Mithridatium. Consueuerunt interdum epileptici linguam intra dentes constringere, adeo vt aliqui etiam incidant linguam, quapropter in his diligenter aduertẽdum est, & prouidendum, vt vbi casuri sunt, habeant in ore pilam vel lignum intra dentes, ne lingua possit à dentibus offendi.

Curatio epilepsiæ post paroxysmũ.

Curatio epilepsiæ in quiete est multo latior, & summa huius curationis posita est in tribus scopis adimplẽdis: scilicet, in euacuandis & dissipãdis humoribus pituitosis & crassis, in prouidẽdo ne gignantur & accumulẽtur: in roborando caput. Quæ omnia vt possint impleri, necessaria est primo victus ratio, quæ tota debet esse facultatis exsiccandi, calefaciendi, & extenuandi. Quapropter aer debet esse calidus & siccus, exercendum est corpus, imo Gal. si quid aliud in epilepticis laudat exercitationes, somnus debet esse moderatus & potius plus vigilãdum quam dormiendum: Ablegandi mœrores, timores, curæ, studia, aluus etiam soluta est seruanda.

Victus ratio.

Num Venus conueniat epilepticis.

De vsu veneris refert Aretæus, quosdam medicos, videntes curari hunc morbum eo tem-

tempore, quo homines incipiũt exercere venerem, laudasse huius vsum in epilepticis;inter quos fuit Asclepiades à Lælio damnatus.

Sed dicit Aretæus, & iure, hoc consilium inutile & pernitiosum esse, eo quod importunus vsus maxime offendat & prouocet. Et quanquam Scribonius Largus dixerit, curari mulieres quo tempore deuirginantur, & viros quo tempore venere vtuntur, illud tamen non contingit propter veneris beneficiũ, sed propter ætatis & temperamenti mutationem.

Inter cibos hi conueniunt, qui attenuant: dicit enim Gal.c.1. lib. de attenuante victu, se vidisse epilepticos solo victu attenuãte curatos esse ab hac ægritudine. Qui sint cibi attenuantes explicat à Gal. copiosissime eo in lib.

Num caro hædi conueniat epil.

Duo sunt notanda: Primum est de carne hædi: aliud de Coriandro. Nam in eo libro qui inscribitur consilium pro puero epileptico, Galen. damnat carnem hædi: Auic. Rhases, Mesue, & fere omnes cõmendarunt. Soleo ego dicere, quod vbi sine periculo licet aliis cibis vti, non esse vnquam periclitãdum in re non necessaria: etenim sunt multæ aliæ carnes extenuantes, quibus licet vti, quare abstinendum est ab omnibus his, quæ habent aliquid suspicionis, vt est caro hædi: nam capra, vt intellexistis ex Hippocrate, laborat epilepsia; caro capræ etiam excitat epilepsiam non quidem facultate manifesta, sed occulta & substantiali, quæ semper cõmunicatur à parentibus: quare dicendũ est, esse verisimile, etiam carnem hædi habere hanc facultatem excitandi epilepsiam. Plut. in fine quæstionum Rom. scribit Iouis sacerdotes abstinuisse ab esu capræ, quod illa cum laboret epilepsia, taugentibus & vescentibus malum communicet.

An coriandrum conueniat epil.

De coriandro similiter est controuersia: Auic. laudat, Serapion reprobat. Vos ita statuatis, Coriandrũ viride acceptũ, epilepsiam prouocare, vt etiam petroselinũ dicitur à nõnullis id facere. Ratio est, quia viride vapores crassos in caput mittit, qui facile cum humoribus ingrediuntur cerebri ventriculos: Siccum autem Coriandrum conuenit, quia siccum dissipat & attenuat. Accedit etiam quod facultatem habet corroborandi neruos.

Num vinũ conueniat.

A vino soleo semper commendare vt abstineant: & scio nobilẽ quendam multis diebus vexatum esse hoc infortunio, & à vini abstinentia plus beneficii percepisse, quam ab vllo alio remedio. Et ratio est, quæ hoc suadet, non solum auctoritas omniũ medicorũ, sed etiam Arist. lib. de somno & vigilia, & nutrices lactantes vult vt abstineãt à vino. Victu instituto adeũda est alia curatio, in qua instituenda videtur omnes consentire, quod sanguis mittẽdus sit, quẽ fuit ante cæteros Hipp. 4. de acutis sententia: sed de loco mittendi

Pharmaca.

sanguinem non admodum constat inter scriptores; Areteus laudat vt incidat vena cubiti & frontis, quẽ videntur sequuti Cælius Aurelius, & Paul[o]. Celsus lib. 3. c. vigesimotertio, & Galenus libro de curatiõn. per sanguinis missionẽ maluerunt secãdas esse venas crurũ: Auicẽna laudat sectionem venarum crurum, cephalicæ, & venarum sub lingua: adeo vt nil certi possimus habere de loco venæ sectionis. Sed vt habeatis aliquam certam traditionem ita ego statuo: in corporibus pituitosis & debilioribus euacuandum esse sanguinem, etiamsi non adsit plenitudinis nota, ideo quod sit Galeni sententia, quod vbi mittitur sanguis absque plenitudinis nota, mittendus sit à partibus infimis.

Vena sectio.

Vbi epileptici sanguinei sunt, & adsit nota plenitudinis, sanguis mittendus est à cubito, quia totum corpus per has venas maxime inanitur, si caput calidum habeat, eo in casu præstat mittere sanguinẽ tum à vena cephalica, tum à vena frontis, tum à vena sub lingua. Illud tamen semper obseruandum, vt fugiatur larga sanguinis missio, & potius intra mediocritatem subsistatur, quam supra.

Quæ vena secanda.

Sed dices, cur Rhases vult mitti sanguinem à Saphena, vbi facies & oculi rubent? Dico. vel sanguinem in solo capite abundare, vel in toto: si in solo capite sanguis abundat, tum consilium Rhasis est oportunum, vt scilicet sanguis mittatur à Saphena, quia fit maxima attractio à capite, citra corporis detrimentũ, & propterea si sanguis abundet, non solum in capite, sed in toto corpore, dico mittendũ esse sanguinẽ & à basilica, & à Saphena: propter quod Rhases etiam in fine cap. ex Galen. scribit, prius mittendum esse sanguinem à Saphena, deinde à cubito.

Vbi secta est vena præparandi sunt humores hi pituitosi, Syr. de stœchad. de betõ. mel. lerosf. oxymel. simpl. & scillitico, præparati sunt expurgandi pill. cochiis, de colocynth. Sed præ cæteris commodissimum est medicamentum descriptũ à Scribonio Largo, quod dicitur Hiera Pachii, illud enim mirifice celebratum videbitis apud Scribonium.

Præparantia.

Si humores melancholici fuerint, sunt & ipsi primo præparandi, deinde expurgandi: & in hac expurgatione videtur ab omnibus fere commendatus Helleborismus: nec moueat vos quod helleborus faciat conuulsiones, quia id facit si imprudenter & sine ratione administratur; vbi vero ex arte administretur, expurgat humorem melancholium.

Purgantia.

Vbi perfecta est purgatio, trahenda sunt in vsum, quæ immediate caput purgant, & quæ à proprietate conferunt.

Caput immediate expurgant sternutamẽta, errhina, Apophlegmatismi & masticatoria. Lotiones capitis & stillicidia aquarũ thermalium exsiccant caput, vt etiam cauterium factum

Caput immediate expurgantia.

Caput immediate expurgantia.

factum in nucha; quod maxime in hoc caſu commendatur.

Corroborantia.

Corroborant & exſiccãt caput variæ confect. vt conf. ſaluiæ, dianiſorum, cõnſ. beton. Ther. diambra. Caſtoreum ab Aretæo & omnibus commendatur: Acetum verò ſcilliticũ, ſemen rutæ, maxime omnium à Galeno in conſilio illo pro puero epilep. Laudarunt etiam aliqui vſum cantharidum, qualis fuit Aretæus: & quia hoc medicamentum vlcerat veſicam, vult vt ante vſum cantharidum per tres dies lac ſumatur, quaſi lac tueatur veſicã ab iniuriis cantharidum.

A proprietate conferentia.

Quæ conferũt à proprietate multa ſunt, & nullus eſt morbus in quo plura amuleta habeantur, quam in epilepſia. Videatis Trall. Aetium, Pliniũ, & omnes magos, mira quiſq; pollicetur ꝓ curãda hac ægritudine. Galenus mire extollit radicem Pœoniæ allegatam, ſed tempeſtate noſtra aut amiſſa eſt virtus, aut indigni ſumus hoc munere, quia nunquam vidi aliquem quicquã beneficii inde habuiſſe: tamen in vſu habenda eſt tam radix quam ſemen. Dicit enim Dæm. libr. de Antipathia, Pœoniam & lapidem qui reperitur in corde cerui, diuinam vim habere aduerſus Epilepſiam. Refert Trall. ſe multos rutæ odore curaſſe, ſed Deus nouit veritatem.

Fuit antiquitas etiam ſuperſtitioſa, quæ credidit ſanguinem gladiatoris iugulati potatum, ſtatim curare: neq; mirum quod Celſus, Scribonius, & Paulus hoc referãt, ſed magis miror Aretæum, qui dicit hoc ſe remedio curaſſe. Refert Gal. 11. ſimpl. ſe vidiſſe qui oſſa humana cremata bibenda darent: Multa etiam alia partim fœda, partim anilia memorant, quibus omnibus vt fit in caſibus grauiſſimis licet quandoque vti. Habeo ego etiam puluerem, quo ſoleo vti, & qui præſeruat, ac ſi ex toto non curat, ſaltẽ efficit vt rarius infeſtet paroxyſmus, qui eſt ſequens:

Puluis auctoris efficacissimus.

℞. *Oſsis cranii humani.*
Vngulæ aſini ſylu. an. ʒ. ß.
Redigantur in pulu. & læuigentur diligentiſsime cum aqua pœoniæ.

Deinde adde:

Cardamomi.
Coriandri præpar. an. ʒ ij.
Macis,
Caryophil. an. ʒ. j. ß.
Corall. rubrorum.
Viſci quercini an. ℈. j.
Sem. Pœoniæ. ʒ. j.
Fol. caryophyllatæ.
Primulæ veris, an. ʒ. iij.
Pulueriſentur omnia diligentiſs. ſeparatim, & miſceantur.

Vſus pulueris eſt, vt bis in hebdomada accipiatur cum oxym. ſcillit. vel ſimplici, in hãc formam:

℞. *Oxym. ſcillitici. ℥. j.*
Pulueris prædicti ʒ. j. ß. M.

Hæc eſt curatio epilepſiæ, quæ fit per eſſentiam; quia vero, vt intellexiſtis, ſæpe fit per cõſenſum ab vtero, ventriculo, curatio eſt, vt caput roboretur & prouideatur partibus cõmunicantibus malum, ne communicent.

Curatio epilep. per conſenſum.

Sed quia ſæpe ab aliquo membro extremo mittitur aura venenata, quæ malũ hoc faciat, vt recitat Gal. & vt vidimus diebus elapſis in Ill. Gallo, quæ eſt ratio curationis? Dicit Gal. ligandam eſſe partem arctiſſime, atq; amputandam, ſi fieri poteſt, vel vrendam: nã fiunt cauteria iis in locis. Cãtharides appoſitæ maxime iuuant: granum cnidium tritum in ea parte maxime etiam iuuat, quia hæc omnia medicamenta non ſolum alterant, ſed etiam inſtar ignis conſumunt venenum, & reuocant, quo minus caput petant.

Atque hæc eſt tota ratio curandi epilepſiam. Pro cuius fine vnum hoc addo, veteres exiſtimaſſe epilepſiam eſſe contagioſam, & propterea apud ipſos in vſu fuiſſe, vt cũ viderent ſibi approximare epilepticum, aduerſus eum expuebant, exiſtimantes hanc ſpuitionẽ præſeruare ne contaminaretur ab epilepticis. Quod etiam proditum habetis apud Plautũ in Captiuis de morbo cui inſputatur: Inde puto conſuetudinem noſtrã emanaſſe, vt vbi quis audit epilepſiã nominari, ſtatim expuit.

Antiqui in epilepticos cur expuerent.

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

DE Catarrho propter duas rationes mihi potiſſimum agendũ eſt: Primo, quoniam homo frequentiſſime hoc morbo vexatur, vt præ cæteris docuit magnus Ariſt. 10. probl. 1. vbi ſcribit, hominem magis tuſſire cæteris brutis, quoniam cerebrum humidiſſimũ habet. Eſt præterea & altera ratio, propter quam homo maxime vexatur catarrho; quoniam deſtillatio potiſſimum fit ex ingluuie, vt audietis ſuo loco, Vnde Plato 3. de repub. ſub perſona Socratis dicit, tempore Homeri non fuiſſe cognitum catarrhum, ſed tempore ſuo innotuiſſe, propter ciborum & aliorum gulæ irritamentorum exſuperantiam. Secunda ratio eſt, quoniam pauciſſimos morbos curabitis, qui non ſint vel deſtillationes, vel deſtillationibus coniuncti.

Cur homo maxime Catarrhis obnoxius.

Catarrhus, qui à Græcis ita nuncupatur, & quemadmodũ ſcribit Celſus lib. 4. c. 2. interdum καταςαγμὸς vocatur, à Latinis communi nomine deſtillatio. De hoc nomine loquens Plato loco citato dicebat, veteres vſos fuiſſe nomine catarrhi pro omnibus deſtillationibus ad partes infernas. Cæterum Galen. lib. 3. de cauſ. ſymptomat. cap. 4. ſcribit, tempore ſuo catarrhum fuiſſe nomen commune ſolum deſtillationibus illis, quæ ad nares, ad palatum, & ad pectus delabuntur.

Nomen.

Sed

Descriptio. Sed vtcunque sit, destillatio nihil aliud est, nisi descensus pituitæ à capite ad partes infernas. Nam est descensus pituitæ, quoniam caput, vt dicit Hippocrates libro de glandulis, est metropolis pituitæ, ita vt interdum vsque adeo copiosa colligatur in cerebro pituita, vt minime contineri possit. Neq; valet quod interdū videatur descendere materia modo flaua, modo nigra, modo alterius coloris, quasi non semper pituita sit, quoniam huiusmodi color non facit quin pituita sit, sed inducitur vel ex coctione, vel ex permistione vaporum vna cum pituita, siue sint vapores biliosi, siue melancholici. Dicitur ad infernas partes, eo, quia vt docuit Hip. tum lib. de glandulis, tum lib. de locis in homine, cerebrū cum non possit esse capax adeo copiosę pituitę, quę in ipso cumulatæ, natura prudentissime parauit septem vias, per quas sese à pituita exoneraret. *Septem via per quas cerebrum sese à pituita exonerat.* Sunt autem viæ aures, nares, oculi, palatum, pectus, spinalis medulla & venæ.

Pituita descendens ad aures, ad oculos, ad spinam, & ad venas, nullum proprium nomē adepta est, quæ aūt ad nares defluit, & destillationem facit, appellatur ab Hip. & aliis coryza. Celsus lib. 4. cap. 2. vocat grauedinem, Vitruuius autem lib. 2. cap. 6. appellat grauitudinem. Fuerunt aliqui qui putarunt Hip. vocasse hunc affectum μύξαν: sed nunquam potui inuenire hanc vocem, nisi pro muco qui defluit è narib. Si pituita delabatur in palatum vocatur à Græcis βράγχος, latini raucedinem appellant. Fit & alter affectus qui appellatur frequens expuitio, & à Cæl. Aur. vocatur saliuatio. Sin autem præcipitetur pituita à capite in pectus, efficitur tussis & phthisis, adeo vt tot sint destillationum genera, quæ à nobis hoc tempore tractata sunt.

Genus symptomatis. Symptoma vt opus. Ex hoc discursu facile cognoscere potestis, catarrhum siue destillationē esse symptoma secundarium, quod à Gal. libr. de diff. sympt. sæpe vocatur opus, siue symptoma vt opus. Symptoma secundarū semper sequitur aliud symptoma, sc. actionem læsam & vitiatam, ita namq; docet rei natura & experiētia, semper opera sequi immediate actiones. Actio autē à qua fit opus hoc, nulla alia est, nisi coctrix cerebri: siquidem cum cerebrum sit proprie locus affectus in catarrho, necesse est vt in ipso fabricetur hoc opus, & consequenter ab illius actione coctrice.

Cum autem vitiata opera sequantur vitiosas actiones, videre est, quomodo & qua ratione actio cerebri naturalis vitietur. Scribit Gal. lib. 3. de sympt. caus. cap. 1. actiones naturæ vitiari aut vitiata ex offensa facultate, aut propter aliquam causam externam. In catarrho etsi, vt audiuistis suo loco, causæ externæ locum quoque habeant, nihilominus plærūque fit catarrhus læsa facultate coctrice cerebri; læditur autem facultas aut per se à morbo similari, aut per accidens à morbo instrumētali. In catarrho læditur ob similarem morbum scilicet ob aliquam intemperiem.

Morbus à quo dependet. Sed videre oportet, cum multę sint intemperies, vtrum ab omni intemperie vitietur coctio, & catarrhus. Fuit sententia Gal. passim, & præsertim in lib. de fac. natur. fieri coctionem ministerio caloris natiui temperati. Quod si verum est, consequens esse videtur, vt deprauetur & corrumpatur coctio ab omni calore qui nō sit temperatus. Vnde cum quælibet intemperies sit aliena à calore temperato, facile est intelligere, ab omni intemperie coctionem lædi. Quod quanquam verissimum sit, attamē intemperies calida & humida, & intēperies frigida & humida, vel frigida solum, aut humida solum, sunt ferocissimę destillationum, siue sint simplices, siue cū humoribus coniunctæ.

Sed video dubitaturos vos esse, quomodo à calida & sicca intemperie cerebri possit fieri destillatio, siquidem Gal. in lib. art. med. cap. de signis calidi vel sicci cerebri, inquit, signa intemperiei calidæ & siccæ, vel cerebri esse, vt huiusmodi cerebrum vacet excrementis: vnde colligi posse videtur intemperies minime destillationes producere. Respondeo hāc intemperiem vel posse consistere intra terminos sanitatis, vel esse morbosam: si consistat in latitudine sanitatis, vt loquitur Galen. certe excrementa pauciffima producit, & cōsequenter destillationes minime facit. Cæterum si morbosa sit, clarissimum est ab huiusmodi intemperie fieri copiosa excrementa, quod coctio mirum in modum vitiatur. Sūt ergo morbi à quibus vitiatur facultas coctrix cerebri, omnes intemperies.

Causæ. Interna immediata. Porro causæ internæ & materiæ destillationis variæ sunt. Plato enim in Timæo, de generatione catarrhi disserens, dicit pituitam acidam & salsam solas esse causas catarrhi. Sed experientia cotidiana constat, alias quoque humiditates esse causas destillationis, & propterea multo melius dixerunt omnes medici, destillationes fieri ab omni specie pituitæ scilic. acida, insipida, dulci, salsa, crassa, tenui, viscida, & tandem ab omni humore qui pituitam refert.

Causa salsedinis. Cæterū quia sæpe occurrit destillatio salsa, id est, facta à pituita salsa, operæ precium est breuiter videamus, quæ sit vera causa salsedinis catarrhi & pituitæ. Arist. 2. meteor. t. 14. & 2. problem. 3. manifestissime docuit, salsedinē excrementorum in corporibus nostris, velu-ti vrinæ & sudoris, fieri ex permistione materiæ inconcoctę & crudæ, cum aqua. Cęterum manifestissime redarguitur sententia Arist. ex discursu quem habet Gal. 3. de alim. fac. cap. 32. in quo loco ex sentētia Praxagoræ & Philotimi scribit, pisces, carnes, & alias res duras, quanto plus coquuntur, eo magis fieri salsas: & addit

& addit in fine illius cap. Galen. etiam aquam ipsam simplicissimam, quando nimium coquitur, salsam euadere. Quod si verum est, sequitur saporem salsum in succis nostri corporis generari ex coctione immodica, nec verum esse, vt scribit Arist. quod fiat hic sapor in excrementis ob mistionem rei inconcoctę cum aqua. Galen. autem lib. 2. de diff. feb. c. 6. sermonem habens de salsa pituita, scribit eam fieri vel propter putrefactionem, vel propter admistionem humiditatis serosæ & salsæ.

Cæterum Auic. 1. primi tr. 4. cap. 1. videtur damnasse Galenum, quasi dixerit, ex permistione aquositatis cum pituita, fieri salsam pituitam, & vt tueatur deinde Galenum subiũgit, veritatem dixisse Gal. si particula disiunctiua accipiatur pro particula copulatiua, id est, si vbi dicit ꝑpter putrefactionem vel mistionem serosæ humiditatis, legatur propter putrefactionẽ & admistionem. Sed Domini, magnopere miratus sum Auic. qui id asscribit Gal. ꝙ minime dixit, nam certe si locutus esset, quemadmodum ei imponit Auic. pace vestra aut nihil aut falsum docuisset. Sed verba illius longe diuersa sunt, quia nõ dicit Gal. propter aquositatem, sed propter salsam & serosam humiditatem. Vnde nisi dicamus ꝑ Auic. eum habuisse contextum Gal. corruptum, certe excusari non potest.

Auic. notatur.

Modus per quem fit salsedo in pituita est mistio materiæ combustæ cum aqua. Cæterũ huiusmodi materia duplex esse solet: alia est veluti spiritalis scilicet exhalatio, alia vero est magis corpulenta.

Pituita salsa quomodo fiat.

Ex combusta exhalatione vna cum aqua, fit salsa & serosa humiditas, vt dicit Aristotel. fieri salsedinem in mari: per materiam magis corpulentam fit salsedo tum in lixiuio per cinerem & aquam, tum etiam in plærisque aliis succis. Verum duplex quoq; est ratio per quã fit hæc mistio, aut enim fit per putrefactionẽ, aut per insignem coctionem: per putrefactionem efficitur salsa pituita, efficitur etiam salsedo in plærisque sublimationibus, factis per putrefactionem, per vlteriorem & insignem coctionem, habetis testimonium Gal. 3. de fac. aliment. 32. vbi scribit, pisces, carnes & aquam, quanto plus coquuntur, eo salsiores euadere.

Vtrum autem pituita fiat salsa etiam per multam coctionem, etsi explicatum satis nõ habemus à Galen. sum tamen in ea sententia, pituitam quoque salsam euadere per vlteriorem coctionem. Nec valet quod Galen. 2. de diff. feb. cap. 6 dicat, pituitam fieri salsam solum per putrefactionem & admistionem serosæ salsæ humiditatis, quoniam Galenus locutus est in eo loco de pituita salsa, ex qua fit febris, quippe quæ fiat vel per putrefactionem vel per mistionem humiditatis serosæ, quæ enim salsa efficitur propter summam coctionem, minime solet febres facere, quandoquidem coctio fit ab eo calore, qui minime auctor est febris.

Quid igitur dicemus etiam ad Auic. & ad Auerrh. nam Auicen. loco citato & Auerrh. 3. coll. 6 dixerunt, salsedinẽ fieri in pituita, propter commistionem terrestris & superassatæ materię cum aqua. Dico sententiam ipsorum non aliam esse, quam eam quæ à nobis explicata est, siquidem pro assatione intellexerunt tum putrefactionem, tum summam coctionem, eo quod in putrefactione comburantur etiam aliquæ partes, quæ deinde commistæ aquositati salsedinem producunt.

Causæ internæ, sed mediatæ, sunt intemperies naturalis humida calida, frigida, calida humida, & frigida humida. Similiter & ætas in his causis est, eo ꝙ senes præcipue destillationibus afficiãtur: nam pueri etsi destillationib. detineantur, minime tamen id patiuntur ratione ætatis, sed propter errores victus.

Causæ internæ mediatæ.

Habitus corporis similiter inter has causas recensetur, vnde & à Galeno & ab Auic. corpora calida & humida inter ea quæ obnoxia sunt catarrhis maxime collocatur. Et ratio est, quoniam ab huiusmodi corporib. vapores in caput tolluntur, qui cerebri frigiditate concreti in aquam & consequenter in destillationem cõuertuntur. Arist. enim 2. de part. animal. c. 7. & 10. probl. 53. dicebat, id euenire corporibus nostris, quod contingit magno mundo, in quo sicut vapores eleuati in aërem frigore condensantur, & in pluuiam vertuntur, sic fieri in homine, scil. eleuari vapores ab ambitu corporis, & in cerebro concretos demum præcipitari in partes infernas. Et dicit Aristotel. loco citato rem memoria dignam, nempe hominem, & post hominẽ aues, maxime omnium animalium tentari destillationibus, ob erectam figuram, propter quam calor à corpore, & cum calore humores sublati in cerebrum efficiunt destillationes, vt iure etiam Hipp. de mor. dixerit, caput veluti cucurbitam magnam superponi corpori, & ab eo attrahi.

Cur homo & aues maxime destillationibus tententur.

Inter causas internas præternaturales sunt viscera pene omnia affecta, & præsertim ventriculus, à quo dicit Hip. loco citato cerebrũ attrahere pituitam. Sic iecur, pulmones affecti possunt esse causæ destillationis, ob vapores quos communicant capiti & cerebro. In causis externis connumeratur primo aër calidus & humidus, frigidus & humidus, frigidus tantum & humidus tantum: nam vtriq; excessus aëris vel eliquando & fundendo pituitã, vel comprimendo & exprimendo, certam occasionem præstãt destillationibus. Sic regiones septẽtrionales sunt maxime obnoxię catarrhis, & dicit Hip. 3. aph. ac lib. de aere, aquis, & locis, hyeme magnopere grassari destillationes, simul etiam vere, & vbi perflant aquilo-

Causa internæ præternaturales. Causa externa.

aquilones & austri, clarissimum est valde destillationes dominari.

Somnus multus præsertim factus à cibo, inter causas externas precipuum locum obtinet. Sic etiam nimium otium, nimia repletio. Et notandum quod scribit Xenophon de Persis, apud eos maxime vituperari consueuisse, qui vel expuebant, vel nares emungebant, quod hoc argumento colligerent, eos neque exerceri vt par est, & cibis nimium repleri. Crapulæ similiter & potus vinorum generosorum, vsus ciborum crassorum, flatulétorum, vsus nimius aquæ & thermarum, vt lactucæ, piscium, ostraceorum, præsertim vero vsus lactis, & omnium lacticiniorum.

Mos Persarum.

Signa. Signa. Difficile non est catarrhum cognoscere, quandoquidem sensib. intueri licet materiam, videl. pituitam destillantem à capite, modo in nares, modo in fauces, modo in pectus, modo in stomachum, modo in spinalem medullam. Si in nares delabatur destillatio cognoscetis pruritu narium, humiditate, frequenti sternutatione. Si in fauces cognoscetis asperitate faucium, humiditate, & rubedine, raucedine, quemadmodum si in palatū, cognoscetis tussi, anhelitus difficultate. Si in ventriculum, cognoscitur vomitu, in appetentia, fluxu alui: nā scribit Hippocrates in libr. de aff destillationes ruentes in stomachum facere fluxus alui: si præcipitetur in spinam, cognoscetis ex dolore dorsi, impedimento incessus, & quia sæpe, vt vidi in ædibus meis vertebræ spinæ excidunt è suo loco.

Coryza.

Bronchi.

Signa materiæ effectricis. Materia vero effectrix destillationis cognoscetur suis signis: nam vbi frigida est, cognoscetur victu antecedente, cognoscetur insipiditate, sensu frigoris, interdū enim percipitur ipsa frigiditas ab ægro sensu: E conuerso, si materia sit calida, solet esse vel dulcis, vel salsa, vel acris, semper autem hæc materia ruborem facit in partibus, sitim inducit, inter-dum febres.

Si salsa sit, vel acris cognoscitur, quia vbi in pectus labitur, vt dicit Galenus 6. epid. comment. 2. facit phthisin, tabem: Si delabatur in stomachum & intestina, inducit sitim magnam, nec non dysenteriam, & huiusmodi dysenteria solet esse valde perniciosa.

Prognost. Hippocrates lib. primo de mor. scribit, inter destillationes eā, quæ præcipitatur in stomachum, cæteris anteponendam esse. Sed hæc sententia minime ex toto vera est, quoniā vt luculentissime nos docuit Gal. 7. meth. in pluribus cap. non semper tuta est destillatio in stomachum, quoniam si materia calida sit, & in stomachū frigidum labatur, valde perniciosum est, & eo magis, si alui stypticitatem iunctam habeat, adeo vt huiusmodi casum Galen. pene exitialem reputarit. Celsus scripsit inter omnes destillationes eam esse grauiorem, quæ in fauces præcipitatur, & addo ego, deteriorem adhuc esse eam, quæ in pulmones præcipitatur, & præsertim si materia calida est & salsa: quandoquidem huiusmodi materia nata est vlcera incurabilia producere.

Hip. 2 aph. 40. scriptum reliquit, raucedinē & grauedines in valde senibus coctionem non admittere. Et notandum sapientissimū senem non sine ratione potius dixisse, non concoqui, quam non solui: vel non curari, siquidem cū tres sint species solutionis propositæ ab Hip. 6. epid. com. 5 text. 23. nempè coctio, rarefactio, & dissolutio, in valde senibus possunt raucedines & grauedines per rarefactionem & per dissolutionem solui: sed minime per coctionem, quandoquidem coctio perficitur beneficio caloris: in valde senibus autem calor concoquens vsque adeo paucus est, vt nulla spes supersit, fore vt concoquat huiusmodi humores frigidos, ea propter prudenter dixit Hip. non concoqui.

Idem 6. epid. 2. 42. scripsit, lienosos, id est, eos, qui laborant liene, minime coryza tentari. Galenus exponens hunc locum, primum damnat veteres interpretes, qui dicebāt propterea lienosos non tentari coryza, siue eos qui coryza laborant, non tentari morbis lienis, propterea quod à grauedine sanguis depuratur, qui depuratus non est aptus vt vel tumorem, vel quempiam aliū affectum lienis inducat. Et reprobatis interpretibus inquit Gal. sententiam Hip. verissimam esse propter duas causas: prima, quoniam vbi aliqua pars corporis affecta est insigniter, omnia excrementa ad illam à natura conuertuntur, ita vt reliquæ corporis partes incolumes & liberæ maneant, vt propterea verissimum sit, laborantem insigniter liene, minime ęgrotare cerebrum aut aliam partem.

Lienosi non tentantur coryza.

Alteram rationem attulit Galen. quod lienosi semper abundent humoribus crassis, qui grauedine tentantur, abundant humoribus tenuibus, vt iure fiat, vbi quis laborat morbo ab humoribus subtilibus, non corripiatur morbo ab humoribus crassis, & è conuerso.

Hæ Gal. rationes sunt quidem satis accōmodatæ & veræ, sed vt magis Hip. sententia eluceat & intelligatur, tria sciēda sunt. 1. Hip. non dicere, lienosos non tentari coryza, sed potius eos qui laborāt coryza vel grauedine, non fieri lienosos. 2. Hip. sua lingua vti hac voce ῥυζώδεσι, quæ vox non significat vere quoscunque vel obnoxios, vel tentatos à coryza aut grauedine, sed eos qui à natura velunati & dispositi sunt ad suscipiendas facile eas destillationes quæ coryzā faciunt. Tertiū & postremum est, quod etiā animaduersum reperitur apud Auicen. in lib. 3. vbi tractat de morbis lienis, quo in loco scribit, nō quam-libet coryzam præseruare à morbis lienis, sed tantum eam quæ frequens & quæ copiosa sit: ita vt sit hæc vera & germana illius loci inter-

K pretatio;

pretatio, nempe eos qui à natura crebro tentantur & copioſis grauedinibus, non tentari morbis lienis: attamē quomodocunq; ſit deſtillationes inueteratę malę ſunt, & prę ſertim deſtillationes in ſpinā & pectus, quoniā illæ faciūt gibboſitates, coxēdicos dolores, claudicationes: iſtę vero faciūt modo aſthmata modo orthopnæas, modo etiam phthiſes.

Curatio. Indicationes.

Curatio deſtillatiōis tres potiſſimos ſcopos habet, vnus eſt vt membrum generans & mittens corrigatur: alter eſt, vt mēbrum quod ſuſcipit, corroboretur. 3. eſt vt materia quæ influxit diſſipetur, & quę fluit vel intercipiatur, vel in partes aduerſas deflectatur. Hos ſcopos explere poſſunt medici tum diæta, tum pharmacis, tum chirurgicis auxiliis: ſed inter hæc præſidia ſemper potior fuit diæta, ſiquidem vt præclare ſcriptum eſt 3. de Repub. deſtillationes & catarrhi orti ſunt poſtquam gulæ blandimenta apparuerūt, quaſi parens catarrhi nullus alius fuerit quam luxus: & propterea iure ab omnibus traditum eſt, curationem

Diæta.

deſtillationum potiſſimum poſitā eſſe in victus ratione. Igitur cum cerebrum maxime ab aere patiatur, ſtudendum eſt, vt aer moderatus ſit, neq; calidus nimium, neq; frigidus: præcipue vero fugiēdi ſunt auſtri, boreæ, pluuiæ, & quicquid cerebrum vehementer alterare conſueuit.

Somnus & vigilia moderata ſint. Nec audienda eſt ſchola illa Salernitana, à qua ſcriptū eſt, vigilias maxime auxiliari catarrhis, ſiquidem vt ſcribit Galenus initio libri tertii de ſympt. cauſ. vigiliæ inter cæteras cruditatum cauſas maximam partem habent. Itaque debent ægri moderate dormire, ſed nunquam à cibo, niſi duabus vel tribus horis poſt. Debent quoque dormire eleuato ſemper capite: nam vt eſt apud Ariſtotelem 10. problem. 1. & 53. bruta multo minus quam homines tentantur catarrhis, & inter bruta maxime omnium aues, propterea quod homo & aues ſemper caput eleuatum habent, cum cætera animalia ſemper capite ad terram prono viuūt. Laborandum eſt moderate ſemper ante cibum, nunquam à cibo. Parce ſtudendū eſt, & qui laborant deſtillationibus cauere debēt ne ſtudeant pectore tabulis innixo, cum experientia doceat compluribus ſtudioſis deſtillationes præcipitari in pectora, & ſtomachos, & inſignes noxas afferre.

Num Venus conueniat.

De veneris vſu dubitari poſſet, vtrum corpora deſtillationibus obnoxia poſſint venere vti, nam ex vna parte habemus ſententiam ſectatorum Epicuri, qui dixerunt veneris malum eſſe vſum. Quam ſententiam intelligere debetis tantum de corporibus vel ægrotantibus, vel neutris, ſeu valetudinariis, ſiquidem ſi vniuerſalis fuiſſet Epicureorum ſententia, nimium inſulſa & inepta fuiſſet. Præterea Rabbi Moyſes 9. aph. ex ſententia Galeni dicit in deſtillationibus non ſolum veneris vſum non conuenire, verumetiam catarrhos deſtillatione veluti reuiuiſcere.

Ex alia parte eſt ſententia Hip. qui 6. epid. com. 5. text. 23. ſcripſit morbos à pituta curari coitu: ſed deſtillatio eſt affectus præter naturam ortus à pituita. Itaque non eſt dubitandum, ſecundum Hippocratem, poſſe dici in catarrhis venerem iuuare. Ariſtoteles hāc ſententiam mutuatus primo problemate 51. & quarto problem. decimo ſeptimo, quærēs, quam ob cauſam coitus iuuet morbos à pituita? inquit, ideo eſſe, quia excrementa corporis & capitis vna cum ſemine euacuentur. Et aduertatis, ne vos decipiat Gaza qui vocē δ'ακνίαν male tranſtulit, immoderatum coitum, ſiquidem hæc vox mutuata eſt ab Hippocrate, apud quē nihil aliud ſignificat quā ſimpliciter coitū. Adhæc 5. epid. Hippocrates narrat hiſtoriam Timocratis, qui pollutionibus nocturnis fuit curatus à deſtillatione, vt hinc colligatur, in curatione deſtillationis conuenire veneris vſum.

Reſolutio.

Pro huius rei reſolutione dicere oportet, deſtillationē eſſe vel in initio, vel in declinatione, & Veneris vſum poſſe eſſe vel moderatum & opportunum, vel cōtra: Immoderata & importuna Venus neque initio, neque in declinatione catarrhi vtilis eſt: Cæterum ſi moderata ſit, licet principio ſemper non cōueniat, ſemper in declinatione tamē vbi corpora robuſta ſunt, ſemper vtilis eſt. Ec ſic intelligendus eſt Hip. & Ariſt.

Aluus ſemper mollis ſeruetur, crapulæ & repletiones omnes inutiles & pernicioſæ ſunt: vnde iis, qui laborant deſtillationibus, ſemper debetis & aquæ potum, aut vini oligophori prę ſcribere & cibi parcitatem. Vnde in hoc laudanda eſt ſchola Salernitana, quando dixit, debere omnes ieiunare, qui curant catarrhos. Debent autem eſſe cibi faciles coctu, non multi nutrimēti, non excrementitii. Vnde fugiendæ ſunt omnes carnes vetuſtæ, omnes piſces, præſertim lacuſtres, paluſtres, oſtreacea; abſtinendū à lacticiniis omnibus, à leguminib., ab herbis, & inter fructus ii potiſſimum conueniunt, qui pectori vim quandam amicam habent, vt amygdalæ, nuclei pinei, piſtachia, paſſulæ, omnia frixa, ſalida fugiēda ſunt. A cibo autem ſemper vtile eſt ſumere vel diacitonium ſine aromatibus, vel ſacch. violaceum roſaceum.

Num prandiū debeat eſſe parcius cœna.

Fuit lis antiqua, vtrum in curatione catarrhi debeat prandium eſſe parcius, an cœna: & plerique viri eminentiſſimi, inter quos fuit Mattheus Curtius, multis argumentis conati ſunt demonſtrare, debere cœnam eſſe lautiorem prandio, etiā iis, qui catarrho laborāt: & ne detineam vos in recenſendis ipſorū argumentis, duo præcipua habuiſſe videntur. Vnum ex conſuetudine veterum quos apertiſſime

tissime constat omni tempore vespere lautius edere consueuisse, quam mane. Aliud fuit, quod in qualibet affectione, & in quolibet statu semper sit magna ratio habēda coctionis ciborū: iam vero felicius coquuntur noctu, igitur inquiunt isti, debet tanto copiosior cibus capi, quanto melius conficitur, & eo maxime, quoniā si cibi minime coquantur, præter alias noxas illa quoque contingit, vt excrementa in toto corpore, & præsertim in cerebro multiplicentur.

Auctoris iudicium. Sed his non obstantibus aliam sententiam sequor, & quod maxime me inuitat in hanc sententiam, est, quoniam in vera curatione catarrhi non solum debemus studere, vt materia destillationis consumatur, verumetiam prospicere ne gignatur noua: iā vero vbi parce sumitur cibus vespere, nisi fallor, felicissime hæc duo prestātur: primum enim noctu si calor natiuus non occupetur circa cibum, certissimū est illā multo valentius consumere & exsiccare omnia cerebri excrementa, & propterea efficere, vt destillationes minuantur. Ad hæc dicit Hip. 4. de morb. humores nostri corporis generari ex cibis & potibus: vnde cū materia destillationis, vt audiuistis, sit vapor eleuatus in cerebrum ex partibus infernis, & præsertim ex alimento, quis non videt, si vespere plus cibi capiatur, necessario fieri, vt plures halitus & plures vapores in cerebrum tollantur, qui deinde augeant destillationem.

Neque valet, hæc eadem detrimenta multo magis contingere, si mane plus cibi capiatur, propterea quod die cum corpora nostra variis motibus agitentur, cum meatus aperti sunt, fit etiam si copiosi vapores fiant, si dissipentur, tū per meatus apertos, tum maxime per alios corporis motus, contra quam fit in nocte, quo tempore cū meatus corporis sint occlusi, cum corpora nihil moueantur, fit, vt quicunq; vapores gignuntur ex alimento, recta ferātur potius in cerebrū, quam in alias partes. Neq; valet consuetudo veterum, quoniam à nobis in li. 1. gymnasticæ copiosissime explicata est vera ratio, propter quam veteres consueuerint plus vespere edere quam alias.

Loco vini conuenit in pōtu vel aqua cocta simplex cum sacch. aut cū liquiritia, vel aqua hordei cū iulepo violato, vel mulsa, vel aqua pectoralis, sed declinante destillatione conuenit vinum mediocre, subdulce, nullo modo adstringens.

Num secta conueniat. Victu instituto videndum est, vtrum destillatio sit leuis, an vero sit grauis; si enim leuis sit, præter victum non debet medicus valde sollicitus esse, eo quod leues destillationes absque multo studio finiuntur.

Cæterum si grauis sit, iterum considerare oportet, an fiat à calida materia, an vero à frigida, & si materia calida sit, primum versari oportet circa auxilia chirurgica, nam Græci scriptores vix vnquam meminerunt sanguinis missionis in catarrho, nec sine ratione, siquidē materia destillationis vniuersa est extra venas, & quod maximum est, recedit à natura sanguinis, vt propter hoc videatur esse locus sanguinis missioni. Contra Arabes omnes in materia calida non solū meminerūt huius auxilii, verumetiam commendarunt.

Sed, vt ego puto, res hunc in modum definienda est, vt animaduertatur, an in corpore sit nota vlla sanguinis exsuperantis, quoniā si adsit aliqua nota, certe optimum esset sanguinem mittere, non ratione materiæ coniunctæ, vt dicunt, sed ratione antecedentis, quippe cum in abundantia sanguinis semper copia vaporum adest, quæ auget generationē destillationis. Est autem sanguis mittendus non in magna copia, sed potius infra mediocritatem, ne calor, qui debet destillationem concoquere, larga missione hebetetur.

Locus mittendi est vel à communi vena, vel à cephalica.

Cauteria. Præter sanguinis missionem sunt cucurbitulæ scarificatæ, quæ magnis destillationibus solent vtilissimæ esse: sed præ cæteris in genere chirurgicorum auxiliorum solemus maxime cogitare de cauteriis faciendis, & si vllus est morbus, in quo hoc auxilium requiritur, certe destillatio est. Solemus autem parare plerunque in brachiis, quod & citius & tutius deflectatur materia à capite. Sed aliis non conferentibus in graui destillatione solemus quoque deuenire ad cauteria, vel super cōmissuram coronalem, vel in occipite inter primam & secundam vertebram. Frictiones etiam continuæ in destillationibus maxime conferunt. Post hæc cogitandum est de aliis remediis, & primo lenienda est aluus: *Leniens.*

℞ *Fl. caßiæ.*
Elect. lenit. an. ℥. vj. M. & f. bolus.

Praparantia. Præparabuntur humores sic:

℞ *Hordei P. j.*
Fol. viol.
Beton. an. M. j.
Iuiubar. num. x. f. decoct.

Deinde ℞ *d. d. ℥. iiij.*
Syr. rosf. recentis.
Oxym. simpl.
Syr de beton. an. ℥. ß. M.

Præparati expurgentur vel pill. de agar. Mes. vel pill. cochiis, aureis. Potest quoque parari simile medicamentum: *Purgans.*

℞ *decoct. pectoralis facta cū ℥. ij. fol. senæ. ℥. iiij.*
Agar. trochisc. ℥. j.
Rhabarb. ℈. ij. ß.
Caryophyll. gr. iiij. Infund. s. a. & f. expreßio.
Adde *Elect. depsyllio. ℥. ij.*
Mell. rosf. solut. ℥. iij. M.

Si vnica purgatio malum non abstulerit, repetenda est, & diligentius interius & exterius

rius occurrendum est. Interna sunt confect. quæ ore detinentur die & nocte, quando itur cubitum; huiusmodi est sacch.viol. cum bolo armeno, diatrag. diacodion, sacch.rosac. sim pl. Fiant quoq; gargarismata, exempli gratia:

Gargarismi

℞. *Aq.hordei.*
Violarum.
Hyssopi an.ʒ.iiij.
Syr.de iuiubis.
De papau.an.ʒ.j.ß.M.& gargarisetur.

Sed notare oportet, non semper vtiles esse huiusmodi gargarisationes, quoniam vbi destillatio perforatiua, vt dicunt, est, inutilis est vsus huius auxilii, imo vero periculosus.

Suffumigia etiam solemus adhibere: vulgares solent parare ex carbonibus, & furfure combusto, ex caricis combustis. Ego autem soleo vti huiusmodi suffumigio.

Suffumigiū

℞. *Hordei.P.j.*
Camphora ʒ.ß.
Fl.rosarum P.j.f. puluis, & proiectus super carbones attrahatur fumus ex eo.

Simili pacto fieri solent quædam Nasalia vocata, ex decocto hordei, saccharo, & succo betæ: nam huiusmodi remedium per nares attractum vim habet dissipandi destillationis materiam.

Extrinsecus capiti solemus adhibere cerata, vt ceratum sacrum, medicamentū ex Thapsia, propositum à Galeno 5. meth.14. & locus est supra com.. issuram coronalem, nam illi parti derasæ adhibemus huiusmodi cerata, & detinentur præsertim nocte. Solemus quoque illi parti inspergere pulueres exsiccatorios, vt est hic.

Puluis exsiccatorius.

℞. *Caryoph.ʒ.ß.*
Stœch.
Beton.
Maior.an.ʒ.j.
Fl.ros.rub.ʒ.j.ß. M.omnia & f.puluis.

Caryoph. *Stillicidium aquarum thermalium.*

Et notandum est, quod literis mandatum est ab illo Auenzo: scilicet in omni destillatione efficacissimum remediū esse caryophyllum. Sed auxilium, quod præ cæteris capiti contra destillationes administratur, est stillicidium aquarum naturalium, & præsertim illarum, quæ vim insignem habent desiccandi, calidæ sunt, cuiusmodi sunt aquæ nostræ Aponitanæ & D.Petri.

Sed circa vsum harū aquarū solet oriri nobilis disputatio, vtrum in materia calida conueniens remedium sit stillicidium aquarum calidarū. Ex vna parte est Gal. qui 5.meth.14. in casu illius Romanæ scribit se adhibuisse thapsiam & stercus columbinū capiti in destillatione salsa. Ex aduerso est Alex.Tral. qui lib.7.cap.1. inuehitur contra Gal. q docuerit in materia calida vtendum esse remedio calidissimo, quod perniciosissimus sit huius vsus. Sed quod maximū est, ipsemet Galenus 6.de tuen.,val.9. magnopere damnat eos, qui vtuntur stillicidiis aquarum calidarum, vbi caput calidum est.

In hac difficultate dicendum, in destillatione duos scopos haberi posse, vnum aduersus intemperiem, alium aduersus materiam. Si scopus intemperiei magis moueat medicum, illi magis attendendum est: contra, si scopus ad materiam magis moueat. Igitur in destillatione debet solers medicus in eo ingeniū exercere, vt intelligat, materia an magis lędat, an magis intemperies: si magis læditintemperies, certe hoc in casu abstinendum est à calefacientibus: & hoc pacto intelligendus est Gal.6.de tu.val.

Cæterum si materia magis vrgeat & magis lædat, incumbendum est in materiam ipsam absumendam: & propter hoc cū Gal. in muliere illa Romana aduertisset destillationem seu materiā illam salsam magis lædere, quod pulmones vulneraret, iure omne studium direxit ad hanc materiam consumendam, scil. cū illis medicamentis, quæ calida sunt, & vim habent insignem exsiccandi.

Curatio catarrhi frigidi.

Quod si materia destillationis frigida sit, de sanguine mittendo nihil est cogitandum, quandoquidē raro cōtingit, vt in frigidis catarrhis sit ea sanguinis exsuperantia, quæ indicet sanguinem esse mittendum: propterea statim lenienda est aluus.

Leniens.

℞. *Species hieræ.ʒ.ij.ß.*
Elect.lenit.ʒ.ix.M.cum sacch.f.bolus.

Purgans.

Lenita aluo sunt humores præparandi.

℞. *Fol.stæchadis.*
Beton.
Maior.
Hyssopi.an.M.j.
F.decoct.s.a.

Deinde ℞. *d.d.ʒ:iiij.*
Syr.de stœchade.
Mellis ros.simpl.
Syr.de betonica an.ʒ.ß.M.

Præparans.

Præparati humores expurgentur cum pill. de agar. pill. aureis. ex.gr.

℞. *Pil.aggregat.*
De agarico an.℈.ij.
Trochisc.allandal.gr.vij.M.
Cum melle ros.solut.f.pill.num.v.

Topica medicamenta.

Si huiusmodi purgatio minime suffecerit, repetenda est, syrupis compositis additis, sc. syr.de beton. de fumar. & postquā expurgati erunt, pari pacto conuertendum est studium ad remedia tum extrinseca, tum intrinseca, quæ efficaciter possunt caput expurgare.

Et extrinsecus cōueniant in materia frigida multo magis cuncta medicamenta calefacientia, quæ nuper proposui in materia calida: siquidem, cum in vtroq; genere medicus debeat studere exsiccationi, & consumptioni materiæ destillationis, vt audiuistis, medicamenta calefacientia hoc opus diligenter pręstant. Illud tantum interest, q vbi materia frigida

gida sit; multo audacius possumus vti remediis calefacientibus: vnde & stillicidia sulphurea, & cerata, & medicamentum ex thapsia, synapismi & vesicantia, maxime conuenient, quandoquidem simul & intemperiem aufferunt, & materiam consumunt, id quod etiam in gargarismis, in suffumigiis, in odoribus, existimare oportet.

Odoramenta quatenus conueniant. Sed circa odores illud vnum magnopere aduertendū est, ne in quouis catarrho adhibeantur odoramenta admodū vehementia, quippe quæ sua vi insigniter cerebrum feriunt, & propterea soleo ego & viris & fœminis maxime interdicere vsum ambræ & moschi, siquidē hæc odoramenta sua vi potentissima magnopere cerebrum offendunt.

CAPVT XXVIII.

De affectibus oculorum, offuscatione, visus diminutione, Myopia, Nicta-lopia, &c.

Cur plantæ partibus instrumentariis destituta. Partes similares plantis fere solum traditas, non autem instrumentarias aut paucas, nemo dubitat. Cuius rei ea fuit ratio, quia hoc corporum genus paucis operationibus erat destinatum: animalia, quorum plura debebant esse officia, plura quoque instrumenta habere debebant: homo vero, qui ad felicitatem natus est, iure plurimis omnium instrumentis donatus est, vt non mirum sit, naturam fuisse sollicitam in variis ac diuersis instrumentis fabricandis: sed maximū studium in sensibus positum est, qui cum, vt ait Plato in Timæo, deberent esse satellites intellectus, opus fuit, vt pluribus conficerentur artificiis, & inter sensus, nemini dubiam oculos & aures maxime à natura fuisse curatos. Ratio est, quia vt scriptum est ab Aristotele lib. de sens. & sensili, & 1. metaphysicor. hi duo sensus maxime conferūt ad acquirendam prudentiam ac disciplinas, quæ duo felicitati inseruire nemo dubitat.

Cum igitur oculi & aures ita necessarii & vtiles sint, iure Galen. libr. 8. de vsu part. hanc sententiam nobis reliquit, naturam cerebrū & caput in sublimi posuisse, vt oculi in eo ponerentur, qui cum debebant esse speculatores, atque hominem tueri ab iniuriis, in hac specula sunt positi, vt iure dictum sit à Celso, oculos maxime esse custodiendos.

Hoc dixi vobis, vt intelligatis, me non frustra hunc laborem suscepisse, vt ostenderem rationem curandi oculos, & strenue laborēmus, vt præclaram cognitionē comparemus. Scio aliquos hos sicco pede transire, sed nos possumus colligere, quid antiqui medicorū iis tribuerint, qui nullam artem exercebant, quam artem curandi oculos. Videmus etiam de comp. sec. loc. Galenum non ita copiosum extitisse, vt fuit in oculis: tāta est magnitudo, difficultas & vtilitas huius tractationis, quam cum aggredi debeamus, primo docendum, quomodo hæc sint tractanda, nam oculos tanquam maxime præcipuos primo tractabimus, deinde aures. Oculorum affectus in-numeri cum sint, ad quædam capita redigā, *Cardo tractationis.* nempe ad tria genera: deinde species tractabo, & in ipsis tractandis 1. nomina affectuum habebimus. 2. morborum naturas. 3. causas, 4. signa. 5. vberrimam curationem, vt possitis optimi oculorum medici euadere.

Morbos esse dispositiones, operationes lędentes, est clarum, id tantum dicam, operationes oculorū duas esse, visionem & motū, ita vt morbi omnes, qui contingunt in oculis, vel in visione contingant, vel in motu. Visio autem ex tribus constituta est, à naturali *Morborum ocularium distributio.* virtute, quę à cerebro ad cryſtallinum humorem mittitur: instrumento ipso, quod est cryſtallinus humor: & partibus deseruientibus & virtuti, & cryſtallino humori: quæ partes vel sunt extrinsecæ vel intrinsecæ: extrinsecæ, vt palpebræ, cilia; intrinsecæ autem humores, & tunicæ.

Operatio similiter motus constituta est ex tribus, ex virtute transmissa à cerebro: ex instrumentis mouentibus: ex corpore moto, quod est oculus. Ita quod morbi omnes siue sint pertinentes ad visionem, siue ad motum, aut sunt in virtute, aut in instrumento virtutis, aut in partibus seruientibus & virtuti & instrumentis; vt habet Galenus primo de symptom. caus. 2.

Ergo vt ordine procedamus, primo initiū sumo à morbis, qui fiunt in virtute. Sed debetis vnum annotare, innumeros morbos nominari à medicis oculorum, quos si sigillatim tractare vellemus, res esset & longa & inutilis: tractabo autem solum morbos primarios, & eos, ex quorū cognitione cognitio & curatio aliorū cōparatur; ꝙ factitasse Gal. 4. de comp. sec. loc. facile poteſtis intelligere.

Vitia igitur, quę contingunt virtuti visiuę, *Vitia virtutis visiuæ.* contingunt, vel quia virtus à cerebro ad cryſtallinum humorem non mittitur, vel quia non mittitur, ita vt mitti deberet. Si virtus nullo modo mittitur, fit vitium illud appellatum à Græcis τυφλότης, seu cæcitas, & à *1. offuscatio.* Galeno ἀμβλυῶσις seu offuscatio.

Si vero mittatur virtus, sed nō vt deberet, fiunt hæc vitia omnia, vel quia res non vt deberent, clare videntur, atque hoc vitium *2. Visus diminutio.* visus diminutio appellatur: aut non videntur res debito tempore, aut debito spatio. Si res clare non videātur, fit visio impedita, si vero nō debito spatio, aut quia res proprias admouētur vt possint videri, aut quia remouentur lōgius, vt possint conspici; si non debito tempore, est vel quia magis videtur interdiu quā vesperi, vel è conuerso, quia magis videtur nocte quā interdiu. Quando res propius ad-

mouentur aut videantur, vel longius remouentur, appellãtur vitia μυωπία, & qui sic male vident, μύωπες. Aristot. 31. probl. dicit, Latinos appellasse luscos, qui hoc vitio laborant. Illos vero, qui non debito tempore vident, hoc est, magis die quam vesperi, appellant Græci νυκτάλωπες.

5. Myopia.

4. Nyctalopia.

Sed volo vos, vt possitis in medicis intelligendis versari, illud animaduertere, differentiam inter scriptores fuisse, quia alii fuerunt, qui voluerũt, νυκτάλωπας esse, qui interdiu vident, vesperi non: quod ita vsurpatum est à philosopho 5. de generatio. anim. 1. quod scribit Galenus de linguis, ab Hippocrat. fuisse vsurpatum, qui νυκτάλωπας vocauit eos, qui interdiu vident, non autem vesperi. Alii ex aduerso fuerunt, qui putarunt, νυκτάλωπα esse eum, qui noctu tantum videt. Rhases 2. contin. eum qui interdiu videt, non vesperi, vocauit Dorcam. Apud multos Latinos repetietis appellari lusciosos.

Aliud quoq; sciendum est, errasse quosdã medicos, qui inter μυωπίαν & νυκταλωπίαν id discrimen posuere, quod μυωπία sit, vbi sit à natura, νυκταλωπία cum contingit ex morbo: quod vero si fuerint in errore, satis apertum est ex Aristot. loc. cit. qui scribit, μυωπίαν non raro etiam ob morbos cõtingere. Quod quoque ex eo probatur, quia deliberatum fuit inter veteres, vt serui, qui μύωπες erant ex natura, non redimerentur, sed tantum ex morbo: vt hoc argumento clarum sit, non solum venire posse à natura, sed etiam à morbo.

Tot sunt morbi enarrati, qui contingunt virtuti visiuę: & quanquam possint interdum aliqua ex parte ab aliis causis fieri, fere semper tantum virtutis affectibus solum tribuunt, qui & à natura contingere possunt, & à morbo. Sed de naturalibus verba non faciemus, quia solus Deus hoc curat.

Genus symptomatis.

Sunt hi affectus enumerati symptomata in genere actionis visoriæ læsæ, quæ lęsio est duplex, aut penitus ablata, vt in cæcitate & offuscatione: aut diminuta, vt in reliquis vitiis apparet, quia quod aliquis videat solum ꝓpe vel longe, vel die, vel nocte, est solum ex diminuta visione, non ex ablata.

Obiectio.

Sed dubiũ est, quomodo dixerim, hæc vitia esse simpliciter actionis lęsionem, cum visio sit potius passio quam actio: nam clarũ est, visionem fieri patiente humore crystallino. Accedit Arist. testimonium, qui reddens rationem, cur oculus sinister melius videat, quã dexter: inquit esse, quia visio consistit in patiendo, sinistræ autem partes magis patiũtur. Pro cuius resolutione dicendũ est, fuisse peculiare peripateticum dogma, quod visio fiat per solam specierum receptionem, & ideo nõ est mirum, si princeps dixerit, magis passione quam actione perfici.

Medici alia via incedentes existimarunt fieri per receptionem specierum & radiorum emissionem. Vnde cum receptio speciei actio quædam sit, emissio autem potius passio, iure dictum est, esse hæc symptomata in genere actionis læsæ.

Sed quia symptomata necessario à morbis dependent, speculãdum, ad quos morbos reducantur hæc symptomata. Sunt vero morbi trium generum, nempe mala complexio, solutio cõtinui, & mala compositio: qui morbi cũ necessario in aliqua sede ponantur, videndũ, quæ sint istæ sedes. Sedes itaq; affectæ vel sunt nerui optici, vel spiritus, qui virtutẽ vehunt, vel cerebrum ipsum, in quo perficiuntur spiritus. Nam vbi cerebrũ aliqua intemperie aut apostemate est affectum, clarum est, ꝙ non possit optimam virtutẽ subministrare. Prauos facit spirit⁹, vel quia tenuiores, vel crassiores & obscuriores, vel quia pauciores sunt, necessario tunc visio vitiatur. Idem contingit & neruis obstructis, vel inflãmatis, vel diuisis, vt visus destruatur, vel diminuatur.

Locus affectus.

Sed aliquis vestrũ insurget, quomodo hæc vitia attribuantur virtuti, quia potius videntur attribuẽda aut cerebro, ꝙ est officina spirituum, aut neruis, aut spiritibus, qui sunt vehicula virtutis. Respondeo, trib. de causis hęc vitia virtuti ipsi attribuenda: Vna est, quia in his morbis id quod læsum maxime dignoscitur, est virtus, etenim neque vitia neruorum, neq; spirituum, ita aut ratione, aut sensu dignosci queũt. Altera est, quia vitia neruorum & spirituum omnia redundant in virtutem, ita vt quicquid in his omnibus peccatur, solum in virtute peccari videatur. Tertia est, quia, vt dicit Gal. in libr. de natur. fac. spiritus ipsi aut sunt anima, aut virtus ipsa, aut animæ instrumenta, ita quod omnium spirituum vitia virtutis ipsius esse videantur.

Obiectio.

Differentiæ horum affectuum tres inueniuntur, vna est, quod huiusmodi affectus vel sint interpolati, vel cõtinui: Inuenietis enim aliquos, qui nõ semper obtuse vident, sed per interualla quædam: & alios, quorum morbi sunt continui.

Differentia

Alia est, quia vel isti sunt recentes, vel antiqui affectus, & maxime intelligendum affectus oculorum curanti, an recentes sint, vel vetusti. Tertia est, quod hi affectus interdum fiunt per essentiam, interdum per cõsensum. Appello affectus essentiales, quorum essentia est in ipsis spiritibus atque in virtute. Quanquam causa sit aliunde communicata. Appello per consensum, quorum causa continuo fertur aliunde.

Causæ horum omniũ affectuum plurimæ sunt, quæ diuiduntur in duas classes, quia aliæ internæ sunt, & immediatæ, aliæ vero externæ, & magis mediatæ. Internæ sunt morbi dicti, aut apostemata, aut humores crassi, aut obstructiones, aut diuisiones, aut intẽperies aliqua,

Causæ. Interna & immediata.

aliqua, siue sit simplex, siue composita. Atq; hæ sunt in vniuersum causæ internæ. Peculiariter autem & visus diminutio & cæcitas suas causas habent.

Vitiorum, quæ virtuti visiuæ tribuuntur, causæ plurimæ sunt, & à nobis magna diligẽtia complectendæ, quarum aliæ immediatæ, aliæ mediatæ sunt. Immediatæ, de quib⁹ prius agendum est, sunt vel intemperies mala, vel continui solutio, vel humores, aut vapores, vel apostemata, vel tumores, quæ omnes causæ vel in cerebro collocatæ sunt, aut in spiritibus, aut in neruis. In cerebro, vbi causa visionis est deprauatæ, aut ablatæ, aut diminutæ, ideo ibi hæc vitia fiunt, quia virtus visiua, quę in temperie posita est, aut destruitur prorsus, aut valde deprauatur. *1. cerebri intemperies.*

Adhæc autex intemperie cerebri spirituũ generatio diminuta est, aut prorsus abolita: exemplũ huius habetis in phrenitide, in qua præsertim cum consummata est, ægri non vident, aut diminute, propterea quod ob cerebri inflammationem & incendium virtus pene tota visiua consumpta est, spiritus inquam omnino si cõtabescat. In morituris etiam citra phrenitidẽ visus diminuitur & aufertur, quia calore cerebri emortuo, spiritus quoq; necessario visiui moriuntur. Hac etiã ratione contingit, vt in extremo senio visus valde labefactetur, quia sc. vis visoria, ob refrigeratũ valde cerebrũ imminuta est, similiter & spiritus. Itaq; ex his colligere poteſtis, causas vitiorum virtutis sæpe quoque positas esse in cerebri peccatis.

2. spiritus vitia. *1. problema.* Vbi vero causæ visionis vitiorum sunt in spiritibus, solũ est quia spiritus aut pauciores sunt quam conueniat, aut sunt crassiores tenaceue. Ex quo fundamento causarũ potestis plurimorum problematum verasinuenire causas. 1. scire potestis, cur sit quod aliqui à longe magis vident, aliqui minus, vt Alex. 1. probl. 47. docet. Ratio est, quia spiritus crassi multo spatio opus habent, vt extenuẽtur, ita quod possint sufficere visioni. Quanquam non defuerũt, qui potius hoc tribuere voluerint indigentiæ luminis. Quæ etiam ratio est, cur aliqui maculas lunæ intueri non possint. *2. problema* Cur autem econuerso myopes magis ẽ propinquo videant quam à longe, poteſt ratio colligi, quia horum spiritus visorii pauci sunt & subtiles, & propterea, cum pauci sunt, longius ad operationem progredi non possunt: cum vero sint tenues, facile ꝓpinqua intuẽtur: vnde qui vident solum propinqua, non immerito solent oculos constringere, vt spiritus qui alioqui pauci sunt, congregentur, non a. diffipentur latitudine meatuũ, propter quod Arist. 31. part. probl. ait, myopes characteres breues & paruos scribere, eo ꝙ cum in angustum locum sint collecti spiritus pauci, necessario ipsis res magnæ paruæ videntur.

Hinc quoque sciri poteſt, cur aliqui nec propinqua, nec remota videant bene, quoniam sunt spiritus visorii non modo pauci, sed etiam crassi, & obscuri. *3. proble.*

Cur autem nyctalopes videant interdiu, noctu autem non videant, hæc est ratio, quia spiritus ipsorum multi quidem sunt, sed obscuri & tenebrosi, propter quod cum spiritus ipsorum luce diurna adiuuantur, vident, vbi vero hac luce priuati sunt, aut nihil aut obscurissime vident. *4. problema*

Cur ex aduerso qui noctu magis vident, minus autẽ in die (quos nyctalopes vocauit Hip. 3. prorrhet. & Gal. in introduct.) cur inquam hoc sit, hæc est ratio, quoniam spiritus ipsorum valde subtiles sunt, ita vt à luce diurna dissipentur, atque minuantur, nocte autem collecti magis operari possunt.

Hinc etiã colligi poteſt ratio alterius pulcherrimi problematis, cur scil. ebriis omnia fere gemina videantur: nam vt est apud Arist. 3. part. probl. apud Auic. 3. de anima c. 8. apud Albertum magnum secunda parte de homine, iudiciũ visus fit in ea neruorũ opticorum incrutiatione, quam in anatome vidistis, spirit⁹ ab iis discindũtur, qui disciſſi in duas partes faciunt, vt in duob⁹ locis vnius rei indiuiduũ feratur & ꝓpterea vna res gemina videatur. Habetis huius rei lucentiſſimũ exemplũ: quod si aqua, in qua solis imago appareat, baculo discindatur, apparebunt duæ solis imagines: sic vbi spiritus illi in ebriis à vaporibus disciſſi sũt, vnares gemina hoc pacto apparet. *5. problema.*

Quod vero nerui optici sint causæ immediatæ horum visionis affectuũ, accipite breuiter: nã vel nerui discinduntur, vt fit in vulneribus, & fit cęcitas absoluta, quę ab Aristotele libro de sens. & sensili, & apud Galenum in introduc. vocatur ἀπόῤῥηξις: Si vero obstruuntur nerui, obstructiones huiusmodi sunt causæ visionis deprauatæ, aut ablatæ, duobus modis: vnus est quando prorsus obstructi sunt, ita vt nullo modo spirit⁹ permeare possint, ꝙ genus vitii dicitur à Græcis ἀμαύρωσις. Latini barbari vocant guttam serenam, & est cæcitas absoluta. *Nerui optici.*

Quod si nerui non obstruantur plane, sed solum magna ex parte, huiusmodi obstructio est causa visionis diminutæ, eo quod per angustiſſimos meatus transeuntes, ita exiles fiunt, vt non possint debite operari.

Igitur habetis causas immediatas eorum affectuum, qui virtuti visiuæ propriæ tribuũtur: superest vt causas mediatas videamus, quas appello eas omnes, quæ possunt vel intemperiem, vel obstructionem, vel solutionẽ continui, vel aliquam aliam ex immediatis causis producere. Atq; harum causarum aliæ dicuntur esse externæ aliæ internæ. Internæ sunt primo habitus corporũ: nam qui capite valde pituitoso existũt, & qui pilis sunt albis, *Causa mediata.*

1. interna. videbitis omnes praue fere videre. Similiter & ætas, de qua habetis testimoniũ 3. aph. Hip. vbi ait, in senib. visus hebetudines fieri. Idem quoque 2. prorrh. ait, pueros iuuenes & adolescentes nyctalopes fieri.

Est inter has causas sexus, quoniã Hippocrates secundo prorrh. memoriæ mandauit, mulieres coniugatas & virgines, quib. fluunt menses, non fieri nyctalopes. Cuius rationem si vultis, hæc est, quoniam vbi fluunt menses mulieribus, & vbi cum viris consuetudinem habent, vt nouistis, spiritus ipsis magis depurantur: vbi vero vel non fluunt menses, vel nõ habent cum viris consuetudinem, spiritus visorii ita crassescunt & obscurantur; vt necessario vis visoria infirma sit.

2. externa. Causæ mediatæ & externæ plurimæ quoq; sunt, inter quas prima est aer, qui si sit caliginosus, humidus, crassus, austrin[9], maxime visum hebetat: propter quod videbitis eos qui in paludibus victitant, aut inter aquas, visum obscurum semper habere. Sic quoq; Hippocrates dicit, tertio aph. quod austri visum hebetent, hac scilicet ratione, quia & in iis regionibus & iis vaporibus spiritus crassescunt. 7. epid. in initio, in ea constitutione, in qua austri & boreæ vicissim perflabant, nyctalopes multos esse factos refert.

Cur in Italia plurimi visum habeant offensum.

Hic oritur pulcherrimũ problema, à nullo adhuc, ꝙ sciam, tactum: cur in Italia tot videamus, quorum oculi visusq; sunt adeo offensi: in Flandria, in Bohemia, in Germania, paucos videbitis, qui ob visus offensionẽ cogantur ocularia gerere. Nec est ꝙ inculpemus vinũ, quia certe, vt in multis aliis, in hoc germani nos excellunt. Multas causas ad hoc cõcurrere, vt apud nos visus offendatur, puto:
1. quarum vna est ꝙ plurib. vtamur, quam ipsi,
herbis, fructibus, de quibus dicit Hipp. 5. & 7.
2. epid. quod valde offendant visum. Altera ratio est inconstantia cœli, nam quod in Italia
cœlum sit magis inconstans, prẹter experientiam testatum habetis apud Varronẽ, & apud
3. Columellam, in libr. de re rustica. Tertia, nec
forsan infirmior ratio est, quia Itali magnam partem degũt ad ignem, dictæ vero nationes fere nunquam vtuntur igne, semper vero Laconicis: ignis autem certum est quod visui sit
4. inconueniens. Quarta ratio est, quia Itali magis vtuntur venere quam istæ nationes. Nam quod venus oculos omnium maxime infirmet, potestis intelligere ex spadonibus & eunuchis, qui quoniam nunquam venere vtũtur, visum semper acutissimum habent. Quid igitur ex iis causis fit? Id fit, quod parentes tot causis visu oblæsi, filios postea iisdem vitiis inficiant: sic dicit Hippocrates libro de aere, aquis & locis, macrocephalos principio arte & vitio ita fuisse conformatos, deinde huiusmodi vitia fuisse propagata, vt integrẹ nationes visæ fuerint macrocephalæ.

Somnus immoderatus visui obest.

Inter has causas est quoq; somnus immoderatus, quem visionem hebetare posse, hinc colligere licet, quia vbi quis à longo somno expergiscitur, per aliquod tempus vix videtur cõspicere posse aliquem: tum autem præsertim somnus nocet visui, quãdo supine fit, quia tum magno impetu ad oculos feruntur humores, vt apparet ex lachrymis emanantibus eo tempore ex oculis.

Vigiliæ præterea nimiæ sunt causæ vitiorum visus, eo quia ex ipsis consumuntur & destruuntur proprie spiritus.

Vitæ quoq; studium inter has causas enumerari debet: videmus enim eos qui literis operam nauant, & qui continuo studiis inuigilant, raro contingere quin offendãtur oculis. Similiter & illi qui artes suas faciũt capite inclinato, aut qui operantur ad ignem.

Cur cæcus amor.

Crapula quoq; & Venus vt dixi, multum obsunt visui, propter quod soleo dicere, inter alias causas cur apud antiquos cæcus amor fingatur, hanc vnam esse, quia actus venerei & amoris homines occœcant.

Passiones animi quoq; sunt causa horum defectuum, & inprimis ira, de qua dicit Homerus, ꝙ ira obnubilat oculos, mœror quoque maxime visum lædit. Galenus tertio de comp. sec. loc. inter has causas recenset conspectum fixum alicuius rei. Lectio quoque assidua & præsertim à cibo, lædit visum, percussiones capitis, vulnera superciliorum nocent visioni.

Cibi oculos lædentes.

Sed inter has causas nõ postremum locum obtinent cibi, quorum multi sunt, qui à proprietate oculis nocere à medicis putantur, vt sunt lac, pisces, legumina. Dicit enim Hip. 7. epid. hæc oculis esse valde cõtraria, quoniam ex his omnibus crassi in caput vapores attolluntur, qui spiritus ipsos obscurant & crassefaciunt. Amylum quoque inter hos cibos annumeratum est, item lactuca, portulaca: dicit enim Ruffus, quod maxime visum offendãt. Magnus Auenzoar in libro suo de oculis agens dicit, quod capita columbarum syluest. & gallinarum, si frequenter edãtur, visui noceant. Habetis dictum illud vetustissimum serui Plautini, qui volens alteri exprobrare quod luscus esset, dicit eum lolio victitare, eo quod lolium, sicut etiam confirmatum est ab aliis, maxime visum offendit. *Locus Plau.*

Nũ brassica oculis aduersetur.

Est controuersia pulcherrima inter Diosc. & Gal. de brassica: Diosc. lib. 2. cap. 113. scribit, brassicã comestam iis auxiliari, qui visum hebetem habẽt. Plin. quoq; li. 20. c. 19. scribit: est sentẽtia Catonis brassicam oculis caliginosis auxiliari. Ex aduerso est sententia Galeni secundo de alim. fac. quem secuti sunt Auic. & Serap. vbi scribit, lentem & brassicam visum hebetare: nam quod lentes visum hebetẽt, etiam habetis apud Hip. 5. epid. vti lentẽ & origanũ, & multa alia oculis inimica enumerat.

Pro

Auctoris reſolutio. Pro qua controuerſia diluenda id memoriæ repetere debetis, quod ſupra dixi, plurimas cauſas eſſe, quæ viſum offendant: aliæ enim ſunt, quæ craſſefaciẽdo & humectando, aliæ quæ exſiccãdo & extenuando offendũt: vbi oculi offenſi ſunt propter craſſitiẽ, & humiditatem, maxime ꝓdeſt braſſica, propterea quod extenuat & exſiccat: vnde receptum eſt apud omnes medicos, braſſicam hac ratione ebrietatem ſedare. Vbi vero viſus vitia cõtingunt, non propter craſſitiem aut humiditatem, ſed propter ſiccitatẽ & tenuitatem, eo in caſu braſſica maxime nocet. Quib. poſitis dicendum, Dioſc. vbi laudat braſſicam in obtuſis viſionibus, locutũ eſſe de vitiis illis quæ contingunt ob craſſitiẽ & humiditatem: vbi vero Galenus dicit braſſicam nocere, locutus eſt de vitiis quæ contingunt ob ſiccitatẽ. Vel breuiter dicendum, quod duplex eſt braſſica, alia hortẽſis & maringonia, altera adultera & non exculta: culta viſum offendit: inculta vero & ſponte naſcens prodeſt: de hac locutus eſt Dioſc. & Plinius, de iſta vero Galenus.

Signa. Signa quibus viſionis vitia virtuti attributa cognoſcuntur, non aliunde fere poſſunt comparari, quã ex ipſius ægri relatione. Verum ſigna quibus cauſæ viſionem lædentes dignoſcuntur, maiore ſtudio opus habent. Sed antequã hoc videamus, illud memento te, nos ſigna ſolũ quærere eorũ vitiorũ, quæ non à natiuitate, ſed ex morbo oriũtur. Itaq; ſi vitia viſionis à cerebro ortũ duxerint, hæc

Ex vitiis cerebri, erunt ſigna, ꝙ capitis dolor vel grauitas aut præceſſit, aut præſens eſt: adſunt & alia ſigna, quę aliquas capitis ęgritudines declarare poſſunt: has oẽs non enumero, quia extra rẽ eſt.

Ob neruos opticos obſtructos. Si fiant errores in viſu ob neruos opticos obſtructos, aut alio modo offẽſos, docet Gal. 4. de loc. aff. hoc præcipuum ſignum adeſſe, quod ſcilicet grauitas & dolor in profunda oculorum parte percipiuntur: adhæc malum fit ſubito, ita vt argumẽtum fere neceſſarium ſit, malũ eſſe in neruis opticis, vbi cæcitas aut obtuſio vidẽdi ſtatim fiat, ita vt nulla alia cauſa adeſſe appareat. Nam hoc ſignum tantum poteſt, vt vbi vel cæcitates, vel videndi obtuſiones paulatim fiãt, dicẽdũ ſit vel à ſiccitate, vel ab alia cauſa ſpirit⁹ exinaniente factũ eſſe.

Sic quoque ſi malum ſit ab intemperie, fit paulatim & non ſubito, propterea quod, vt ſcriptum eſt à Gal. 3. de ſ. c. vlt. noxæ quæ fiunt ab intemperie, paulatim fiunt.

1. ob ſpiritus paucos. Signa vitiorum viſionis quæ fiunt ob ſpiritus, hæc ſunt, & præſertim ſi ob ſpirituum paucitatem, quam habent myopes: nam iſti vident magis propinqua quam remota, vtq; melius videant, oculos cõſtringunt. Adeſt & aliud ſignum propoſitum ab Auerrh. 3. coll. 38. ſcil. quod diu aliquam rem intueri & ſæpe nõ poſſunt. Præterea oculi in iſtis magis ſubſident: nam ſpiritus vbi ſunt copioſi, oculos turgidos reddũt, abeuntibus vero ſpiritib. oculi ſubſident: propter ꝙ ſcriptũ eſt ab Alex. 2. probl. 23. eos qui angore aliquo opprimuntur oculos magis cauos & ſubſidẽtes habere.

Ex aduerſo ſigna facti mali à ſpirituũ craſſitie ſunt, quod iſti oculos prominẽtes habẽt, longinqua & remotiora melius quã proquinqua vident. Sed dicet aliquis veſtrum, hoc vitium non eſt, propterea quod ſcribit Ariſt. 5. de gen. animal. 1. perfectionem videndi conſiſtere in videndo res remotas & longinquas. *2. craſſos.* Reſpondet Auerrh. loco citato, neminem ſanum vnquam eſſe, qui melius remota conſpiciat quã propinqua: & ideo vbi vident remotiora magis, argumẽtum eſſe, ſanũ nõ eſſe oculum. Quare neceſſarium eſt, quod ſcribit Ariſt. perfectionem videndi poſitam eſſe in diſcernendo res à longe, ita tamen vt res propinque etiam perfecte diſcernantur. Signa malorum viſionis quæ fiunt ex paucitate & craſſitie ſpirituum, ſunt quod iſti neque propinqua, neq; remota ſatis exacte vident, citra vllum tamen apparens in oculo vitium: *3. paucos & craſſos.* nam ſicuti vultures, lupi, aquilæ, ideo exactiſſime vident, quia vt refert Auerrh. habent ſpiritus viſorios, lucidos, copioſos, & ſubtiles, ita quicunq; paucos, craſſos & obſcuros habent, neceſſario imperfectiſſime vident.

Dicet aliquis veſtrũ, hæc vitia fateor poſſe fieri à ſpiritib. ſeu à virtute, & poſſe dignoſci his argumentis: ſed negari non poteſt, eadem hæc vitia oriri ob humorem criſtallinum, aut albugineum, aut tunicam araneam interiorem: hoc enim non modo medici cenſuerunt, verumetiam magnus Ariſtoteles. Si igitur eadem vitia poſſunt fieri à ſpiritibus, & in tunica interiore, qua via erit diſcernendum, an à ſpiritib. an ab humore cryſtallino, an albugineo fiant? Dico huiuſmodi cognitionẽ difficilem eſſe. Sed eam tractabimus, vbi agemus de vitiis horũ humorum; interim tamen volo docere quædam ſigna à nemine, quod ſciam, animaduerſa, & apud me efficaciſſima: ſunt vero ea huiuſmodi, quæ deſumuntur ex ocularibus ſeu perſpiciliis.

Nam ſtatuo, quod vbi vitia videndi corriguntur beneficio eorũ inſtrumentorum, quę ocularia vocãtur, fiũt neceſſario à ſpiritibus. *De perſpiciliis doctrina* Vitia vero quæ fiunt vel ob humorẽ cryſtallinum, vel albugineum, vel ob tunicam, nunquam corrigi poſſunt beneficio horũ inſtrumentorum. Ratio eſt, quoniam qui vtuntur ocularibus, vt melius videant, id faciunt, vel vt magis propinqua inſpicere, vel vt magis remota, vel vt propinqua ſimul, & remota aliquo pacto poſſint; hæ vero iã noſtis, quod conſequuntur ſpiritus errores vt plurimum.

Præterea ſciemus hoc clarius, ſi contemplemur breuiter cauſas, ob quas ocularia huiuſmodi operationes faciant. Et quanquam hoc problema ſit perarduum, eo quod neq; me-

medici, neque philosophi veteres, neque alii scriptores, ex mea sententia, quicquam de perspiciliis tradiderunt, neque vsum eorum cognouerunt: nam etsi habeatis apud aliquos scriptores, hæc perspicilia vocata, tamen erant alia quædam instrumenta vitrea, quibus vtebantur ad hoc, vt viderent exteriora, & ipsi non viderentur, sicut adhuc in quibusdam instrumentis fit. Cum igitur nihil habeatur traditum de perspicillis, ero excusatione dignus, si in reddendis causis non ita satisfaciam, quas vt breuiter expediam, debemus præsupponere, id quod fuit medicorum placitum, sc. visionem fieri per spirituum seu radiorum emissionem.

Remota tantum videntes quomodo iuuentur.

Quo constituto videamus, quomodo qui remota tantum vident, hoc illis cõtingat. Diximus contingere, quoniã spiritus crassi longitudine spatii extenuantur: quod si ita est, manifestum est, quod illi qui remota vident, & non propinqua, opus habent, vt spiritus à principio exitus sint tenues. Itaq; perspicilia hoc præstabunt in istis, quod attenuabunt spiritus exeuntes, ita vt & in propinquo & remoto tenues sint. Quomodo vero spiritus extenuentur, facile intelligere possumus ex natura ipsius vitri, quod scatet poris & meatib. angustissimis; scatere autem huiusmodi poris, probatũ est apud Alex. 1. probl. 137. vbi duob. argumentis demonstrauit, in vitro adesse hos poros. Vnum argumentum est, quia videmus aquam phialas vitreas penetrare. Alterum, quia si phialæ aq. plenæ affricentur cortices citri, odor ita penetrat, vt inficiat aquam. Igitur habemus, quod ocularia in illis, qui remota intuentur, id præstent, vt etiã spiritus in principio attenuentur, quia spiritus per angustissimos meatus transeuntes extenuantur. Illis vero, qui solum propinqua intuentur, & non remota, quid præstant ocularia? hoc scil. quia opus est in istis, vt spiritus congregentur, ita vt ob subtilitatem non euanescant. Habent etiam, vt dicebat Auerrh. isti opus multa luce, quam specularia in istis faciunt, quia congregantur isti spiritus seu radii pauci & subtiles, ita vt congregati & vniti, longius ferãtur: faciunt etiam aliud, nimirum augẽt lucem, per quam auctam spiritus illa vtẽtes facilius postmodum operantur, & hac ratione, qui perspicilia faciunt pro istis, id student, vt faciant paulo concauiora & lucidiora.

Quid ocularia præstẽt tãtum propinqua intuentibus.

Quid neq; propinqua neq; remota bene videntibus.

Qui vero neque propinqua neque remota bene vident, iuuantur à perspiciliis, eo quod ob crassitiem spiritus extenuantur, ob paucitatem congregantur, non ita tamẽ, vt possint remota multũ intueri, quoniam isti, qui neq; propinqua, neq; remota bene vident, id tantum beneficii videntur consequi, vt propinqua melius intueantur. Quare nunc habetis signa, quæ desumũtur ex visu oculorum, quę possunt vos manu ducere ad distinguendos morbos, qui fiunt à spiritibus, qui fiũt ab humoribus, vel ob tunicam interiorem.

Prognost.

Sequuntur modo signa prognost. Circa quæ id primo dicã, omnes morbos in virtute videndi, productos vel ab ortu, vel à temporis longitudine oẽs incurabiles esse. Sic qui fiunt cæci, aut hebetudinem videndi paulatim cõtrahunt, oẽs fere aut nũquam aut difficillime curantur. Scribit magnus Auenz. Gal. dixisse vitia videndi, quæ fiunt ob neruorũ opticorũ obstructiones, incurabilia esse, sed hoc verũ nequaquam esse. Vnde Auenz. hanc Gal. sententiam acceperit, nondũ plane inuenire potui, eo magis, quod Aët. & alii auctores curationẽ huius cæcitatis tradiderunt. Qui à longe magis intuentur, scribunt Arabes, quod facilius ceteris omnib. curantur, quia facilius est crassos spiritus attenuare, quam tenues & subtiles nimium ad mediocritatem deducere. Alb. etiam magn. lib. 10. de animal. 4. dicebat, eos qui longius vident melius degere quam qui propinquius, quia melius est à remotis pericula posse prospicere, quam à propinquis. Ab Hip. 2. prorrhet. memoriæ mandatum est, iuuenes, adolescentes & pueros sua sponte sæpe à nyctalopia curari, alios quidem 40. diebus, alios septem mensibus, nonnullos vero perdurare vsque ad annum.

Qui igitur curare hos morbos optant, ante cetera diligenter prospiciãt, an totum vitium oriatur à cerebro, an à spiritib. an à neruis. Si vitia seu morbi cerebri efficiãt morbos visus, totum studium conuertendum est ad tollendas cerebri ægritudines, quæ quoniam innumeræ esse possunt & alium tractatum expostulant, non est quod in præsentia de his sermonem faciam. Venio ad morbos q. fiunt ex spiritib. & neruis, in quib. debet medicus diligentissimus esse, vt quã citissime tollat: vt vero tollantur, necesse est caput ipsũ euacuare atq; etiam corpus: quod præceptum non modo habetis à medicis traditum, verũetiam à Plat. in charmide, vbi hoc tanquam Æsculapii oraculum traditum est, quod oculi nõ possint curari sine capite, neque caput sine curatione totius corporis. Igitur vt curatio totius corporis & capitis & oculorum recte instituatur, primũ scire necessarium est, quod vitæ genus debeant sequi ægri. Primo aëre debent vti sereno, tranquillo, non crasso, nõ caliginoso, & omni studio fumum euitare. Confert continuo res virides & cęruleas intueri, non albas vllo modo. De nigrorum aspectu traditum est à Gal. 1. de sympt. caus. 2. quod colores nigri etiã visum consolantur & iuuant; sed interpretanda est Galen. sententia non de oculis nigris, quia his potius nocent, sed de oculis ęgris, illis scil. q. opus habent vt spiritus ipsorum visorii cõgregentur. Scribit Auenz. inspectionem assiduam asini syluestris à proprietate magnopere conducere ad visum firmandum.

Oculi non possunt curari sine capite.

Victus ratio.

Color niger

Laudan-

Laudantur gaudia, risus, lectiones rerum lætarum, sed non post cibum, quia si quod est quod oculis noceat, est aut legere aut scribere à cibo. Motus omnes in quibus consumūtur spiritus, maxime lædunt oculos, & propterea dicit Aetius, buccinatoribus & cantorib. lædi visum, quoniam dum inflantur buccæ, oculi & spiritus maxime oblæduntur.

Veneris abstinentia. Somnus & Venus moderata iuuāt. Et notate, quod tametsi Arist. dicat quarto probl. 3. æque offendi & eos qui nimia venere vtuntur, & eos qui prorsus abstinent, vt Eunuchi, id tamen verum non esse, & præsertim de spadonibus, in quibus tanto minus vera est ratio illius quam adfert, cum vult eunuchos & spadones ideo hebetari visu, quia exiccātur capita, propter alui fluxum & pedum tumores, quasi omnis humiditas in spadonibus à capite delabatur ad inferiores partes: quod quidem falsum est, quoniā alias ab eodem Arist. scriptum est non caluescere spadones, ob nimiam cerebri humiditatem.

Ablutiones faciei & oculorum cotidianas ex aqua frigida, scribit Plinius reputatas esse inter magna præsidia oculorum: idem testatur Mesue.

Cibi qui in oculorum affectibus commendentur. Cibi & potus q in iis vitiis curādis accommodati sunt, has præcipue debent habere cōditiones, vt attenuatoria præditi sint facultate, vt exficcent, vt nullos flatus, nullos crassos possint generare succos. Quocirca panis optime fermētatus & feniculo cōditus solet à medicis multum cōmendari: carnes similiter, vt auiū, si fœniculo condiātur, maxime cōmendātur. Quæ aūt turbidum & melancholicum gignunt succum, omnino debēt euitari, quales sunt caro leporina, bubula, capreolorū: hæ enim succum faciunt melancholicum, à melancholia autem ait Hipp. facile fit cæcitas.

Proponunt in hac curatione medici Arabes multa carnium genera, quæ dicunt à proprietate prodesse, huiusmodi sunt carnes luporum, hircorum, columborum volare inci-piētium, hirundinum. Auenz. etiam laudauit passerculos, & oēs aues rapaces, auium oculos. Galenus addit & viperinas carnes & omnium serpentum: fertur & fuisse serpentes qui vim pro oculis mirificam demonstrarunt.

Inter herbas quoq; enumerantur chelidonia, ruta, euphragia. Rabbi Moyses inter Arabes auctor illustris, 20. part. aph. docuit, lupinos, salitos & cum corticibus comestos à proprietate omniū maxime iuuare visum. Item Auerrh. collect. de rapis scribit, spiritum visiuum eo maxime luminosum reddere. Sed notate Auerr. sententiam intelligendam esse de coctis: Nam Galenus 2. de alim. fac. videtur tradidisse, quod huiusmodi edulia succū caliginosum & crassum faciant.

Potus aquæ non modo vtilis, verumetiam necessarius est, vt habetur ab Archig. apud Gal. 4. de med. loc. scribit enim Alex. 2. probl. 52. quod potores aquæ semper acutius vidēt. *Aqua oculis bona.* Addit caussam, quia vinū quodcunq; sit, vapores in cerebrum mittit, qui cōmisti spiritibus eos nebulosos reddunt. Quod si ægri potum aquæ aliqua ratione refugiant, potest eligi vinum clarū, vetus & pauciferum. Obseruate aūt tria circa vsum vini: vnum vt vina recētia omnino fugiantur, quia hæc maxime replēt caput & oculos: & causa cur in autumno fiant somnia turbulenta & caliginosa hominib., est hęc, quia tunc vtuntur vino nouo.

Vinum picatum oculis inimicū. Et notate aliud, quod vinum picatum dictum recentioribus, est oculis inimicū: quod inde colligitur, quia statim lachrymas ciet. Tertium notandum est, quod vina, quæ conceduntur in curandis his affectibus, sint medicata, vel fæniculo, vel chelidonia, si sustineri possint, vel euphrasia. Atq; hæc est ratio victus, quam instituere debetis vbi morbi occurrunt curandi, qui fiunt in virtute visiua. Quod spectat ad aliam medendi rationem, opus est maxima solertia, quia si morbi fiant ab humoribus, aut spiritus aut neruos lædentibus, hi erunt habendi scopi, vt primum diuertatis humores fluentes ad oculos; deinde euacuetis caput & corp⁹, postremo oculos exsiccetis & corroboretis. *Scopi curatiui.* Nam quod necessarium sit primo diuertere humores fluentes, patet, quia morbus factus curari non potest, nisi fomes ab ipso auferatur. Quod vero necessarium sit curare corpus & caput, habetis proditum à Gal. 3. de rat. med. vbi scribit, oculorum non posse vnquam institui rectam curationē, nisi prius & corpus & caput optime mundentur. Primo, vbi eritis vocati ad laborantes his morbis, erit vobis studendū cucurbitulis appositis scapulis, & præsertim occipitio, frictionibus, extremorum ligaturis, impetum & fluxum humorum coercere: Deinde erit aluus leniēda, quod fit vel clystere aliquo acriore, vel medicamento aliquo ex lenientibus, vt elect. lenitiuo, elect. ex sena leniti-uo, quod maxime confert, vel syr. nostro polypodii, vel syr. rof. lax. *Lenitiua.*

Venæ sectio. Lenita aluo statim cogitādum est de venæ sectione, quæ nisi quid ꝓhibeat, omnino necessaria est: & eo magis, si adsit corporis plenitudo, qua existēte primo ex basilica erit sanguis detrahendus, vt scilic. totum corpus euacuetur, deinde erit cephalica vena pertundēda. Quod si nō adsit plenitudo, sat erit statim cephalicā secare. Hoc facto superest, vt statim ad purgationem humorum descendatis. Et quia magna ex parte humores, qui faciūt hos morbos, sunt frigidiores & crassiores, ꝓpterea in iis præparandis, erit hic scopus ꝑpetuus, vt vtamini medicamentis siccantibus, & moderate calefaciētibus. Sed etiam illud erit aduertendum, vt nunquam in hoc casu vtamini medicamentis, nisi commisceatis aliqua, quæ

quæ à proprietate oculos iuuãt, eo quod hæc solent esse quasi vehicula quædam ad perducenda medicamenta ad oculos: & vt possitis scribere, habeatis exemplum:

Præparans crassos viscidos humores.

℞. *Fol. betonicæ.*
Stœchados.
Chelidon.
Euphras. an. P. j.
Fœniculi P. j. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *d. d. ℥. v.*
Oxym. simpl.
Syr. de beton. an. ℥. j.
Syr. de stœchade ℥. ß. M. & f. syr.

Hoc medicamentum valebit in crassis, viscidis & frigidis humoribus præparandis.

Quod si humor melancholicus sit vel biliosus, erit is etiam vobis præparãdus: id fiet, si supradictis adiungatis ea, quæ respiciunt hos humores, vt in bile, si adiungatis cichorium, endiuiam: in melancholia fumariam, lupulos, borrag.

Pillulæ capitales.

Præparatis humorib. statim erunt euacuandi. Et aduertite, non sine ratione in vsu esse apud medicos, vt in curãdis oculis & capite, præsertim medicamẽta in forma pillularũ exhibeantur, quia cum debeant in caput per vapores attrahi, quanto diutius in ventriculo morantur, tanto melius operantur. Moratur autem diutius, si in forma solida exhibeantur. Pillulæ, quæ conueniunt in affectibus oculorum, sunt multæ, sed quibus ego vti soleo, præcipue sunt pillulæ lucis, vel pillulæ, sine quibus vel aureæ, aut cochiæ: formabitis igitur huiusmodi medicamenta:

Potio purgans.

℞. *Fol. epithymi ℥. j. ß.*
Myrob. citrinorum.
Nigrorum an. ℥. j. (nã epithymus & myrob. sunt ex his medicamẽtis, quæ manifesta & occulta proprietate prosunt)
℞. *Fol. chelido. P. j.*
Sem. fœnic. ℥. j ß. f. infusio s. a in aq. fœniculi.
Deinde f. diligens expressio, cuius ℞. *℥. iiij. ß.*
Agar. præpar.
Rhab. elect. an. ℈. ij. ß.
Spicæ gr. iv. infundantur s. a. per noctem.
Deinde facta expressione adde:
Elect. de psyllio (quod purgat caput) *℥. iij.*
Mell. ros. sol. ℥. ij. M. & f. potus.

Purgationes repetendæ.

Postquam semel expurgati fuerint humores, si malum non cedat, repetenda est purgatio, & fere semper est necessarium, vt repetantur purgationes, nec sinatis vos decipi à precibus ęgrotantium: nam nunquam prima vice potest bene purgari caput. Sunt autem eadem, quæ descripsimus, vel paulo generosiora & efficaciora exhibenda, quod erit in vestro iudicio positum.

Postquam expurgatum fuerit corpus vniuersum & caput, superest vt ad ea deueniat, quæ magis à propinquo possunt oculos & caput expurgare. Inter ea quæ in hoc genere maxime laudantur, sunt incisiones venarum post aures, sunt appositiones hirudinũ, quas Paulus mirifice commẽdat, sicuti etiam cauteria quæ adhibentur, hæc enim non modo euacuant, verum etiam magnopere diuertũt.

Obiectio.

Sed dicet aliquis vestrum, si diuertunt, igitur videtur rationi consonũ vt etiam in principio exhibeantur, quia dixisti, quod in principio medicamenta diuersoria conueniunt. Resp. ex Gal. 13. meth. 19. quod vel corpus totum plenum est, vel solũ caput. Si vniuersum corpus plenum sit, in principio nunquã possunt conuenire cauteria: ratio est, quia Gal. dicit, non conuenire cucurbitulas in principio, si plenius sit corpus, quia attrahũt à corpore ad caput. Si vero plenum sit caput, dico ꝙ possint administrari in principio, quia diuertunt & euacuant: sed non fiant nisi leui aliqua purgatione præmissa. Aduertatis aũt quam rarissime contingere, vt corpora non sint plena aliquo humore, & ideo fere medici semper coguntur corpora exinanire.

Veteres medici, vt relatum est ab Arist. & Hipp. in lib. de loc. in homine, vrebant in his affectibus vasa temporum: sed Aetius hoc genus remedii tanquam barbarum damnauit. Ego vero dico, quod si morbi oculorum fiãt per venas, sc. quod venæ sint illæ quæ subministrant vapores neruis opticis, aut humores, conuenit hoc genus remedii: si vero per neruos immediate ferantur materiæ noxiæ, nullo modo conuenit.

Inter ea quæ proprie & immediate oculos & caput euacuãnt, numerãtur errhina medicamenta, & masticatoria. Sed circa medicamẽta per nares infundenda duo notãda sunt: vnum vt nunquã exhibeatis nisi prius exacte purgato corpore & oculis, quia si hæc medicamenta aliquem humorem reperiunt in capite, attrahũt ad oculos faciliter, & sic malum augent. Alterum notandum est, vt non accipiantur medicamenta vehementia, vt est elaterium, helleb. vterque, sed mitiora & imbecilliora. Ratio est, quia fortiora nõ solum attrahunt ab oculis, sed etiam à capite ad oculos: & hoc est quod dicit Hip. ænigmatice lib. de loc. in homine, vbi ait, valentiora medicamenta euacuare à capite, loquens de his quæ infundũtur ꝑ nares, imbecilla vero ab oculis.

Sed quæretis quodnam sit medicamẽtum vsurpandum? Ex mea sententia & experiẽtia sunt hæc: succus maioranæ, fœniculi succus, chelid. succus & betæ: Hi succi depurantur prius, ac depurati postea attrahũtur naribus, atq; ita attracti expurgant, & oculos clarificant. Ita & decoctionem, ꝗ conficio ex Rhab. agar. & myrob. sum expertus mire prodesse.

Errhinum.

℞. *Myrobal. omnium an. ℥. ß.*
Rhab. elect. ℥. ij.
Agar ℥. j. ß.
Aq. chelid.

Fœnic.

Fœnic.an. ℔.j. Contundantur omnia contundenda prius & detineantur per noctem in cinere, postmodum bulliant ad cõsumtionem quartæ partis, optime obturato vase, ne vapores & vires difflentur. Hoc decocto vtor tepido, vt sc. singulo mane duabus horis ante prandium attrahatur per nares.

Medicamenta etiam masticatoria laudantur, & vt habeatis masticatorii formam; ita componetis:

Masticatorium. ♃. *Zinzib. albi.*
Piperis.
Pyrethri an. ℥. ß.
Mastich. ℥. ß.
Ceræ q. s. fiant masticatoria. Si placebit, poteritis addere aliq. d fœnicul. vel chelidon.

Sunt præter hæc quædam confectiones, quæ ore acceptæ post purgationes mire conducunt in his casibus. Inter cætera laudantur zinzib. conditum, myrobal. conditum. Sed soleo componere elect. huiusmodi:

Elect. pro oculis. ♃. *Succi fœnic.*
Chelid.
Rutæ depurat. an. ℥. j.
Mellis ℔. j.
Decoquantur ad consumpt. duarum tertiarum, in duplici vase. Deinde adduntur hi pulueres:
Sem. fœnic. ℥. ß.
Macis.
Piperis albi.
Cubeb.
Cinamom. an. ℈. j. *M. & f. elect.* quo vtantur singulo mane vna vel altera hora ante cibum. Soleo etiam vti pulueribus quibusdam in infusis atq; in ferculis, huiusmodi:

Puluis. ♃. *Sem. fœnic.* ℥. j.
Rutæ ℥. ij.
Cinam.
Galangæ.
Piperis, an. ℥. j.
Fol. euphrag.
Chelid. an. ℥. ß.

Contundantur omnia diligentissime, deinde supra cõtem medicam læuigentur cum aq. rosacea: post iterum siccentur & minutissime conterantur, deinde admista media libræ sacchari fini adhibeãtur in vsu. Hæc medicamenta post purgationes & alia medicamenta maxime prosunt.

Topicor. vsus in oculis. Nunc videndum est an extrinsecus etiam medicamenta prosint: nam sum huius sententiæ, in his affectibus parum aut nihil prodesse exteriora; ratio est, quia locus affectus est valde intimus, & profundus, vt propterea nõ sit facile medicamentorũ vires eo peruenire.

Obiectio. Sed instabit aliquis vestrum, quod si medicamenta quæ ore capiuntur, penetrant ad oculos affectos, possunt eo etiã exteriora penetrare, eo quod videtur locus exterior esse propinquior quam sit locus oris & vẽtriculi. Præterea relatum est à Cassio & ab Alexan. in probl. sæpe collyria oculis adhibita commutare palati sapores, vt rationi videatur consonum medicamenta exteriora etiã penetrare.

Quod ad primum, dico, melius penetrare medicamenta ore excepta quam exteriora, quia quæ intro sumuntur, à calore intimo in vapores diminuuntur, quia comminuta ad oculos feruntur propria natura: exteriora vero à calore natiuo non ita actuantur, neq; ita comminui queunt, vt possint ad partes penetrare profundiores.

Quoad dicta Cassii & Alex. fateor ea omnia vera esse: dico tamen maiorem esse vasorum communicationem inter oculorũ angulos & palatum, quam inter externas illas oculorum tunicas & profundiores locos: Est itaq; mea sententia, in iis affectibus parũ exteriora prodesse: non est tamen negligendũ, vt certa quædam habeantur, quæ si non prosunt, certe nõ nocebũt. Si enim Gal. 4. de loc. med. Marcellũ & alios qui fuse de oculis scripserũt, legatis, intelligetis pauca fuisse ab ipsis tradita, quæ possint accommodari.

Sed si aliqua conueniunt, dico septem esse corum medicamentorũ classes, quæ exterius adhibentur. Prima classis est eorũ quæ emplastica vi lenire possunt, vt est Pompholyx lota, albumen oui, succus fænugr. lac tragac. gũmi. *Septem classes medicamentorum ocularium.* 1.

Secũda classis est eorum, quæ sunt acriora nonnihil, quanquam & magis penetrent, & interdum lachrymas excutiãt, cuiusmodi est succus cyrenaicus, sagap. euphor. piper, fel omne, mel, cepæ. 2.

Tertia est eorum quę extergunt, quoniam aliqua mitiora sunt, vt cornu cerui & capræ vstum, alia valentiora, vt est squama æris, flos æris, chalcithis, misy & æs vstum. 3.

Quarta classis est eorum quæ erodunt, vt est Sandaracha, Auripigmentum, lapis asius. 4.

Quinta classis est eorum quæ astringunt, vt est flos rosarum rubearum, spicanardi, malabathrum, crocus, hypocistis, acacia. balaust. 5.

Sexta classis est eorum quæ concoquunt & dissipant, vt est myrrha, castoreum, thus, fænugr. decoctum, galbanum, sarcocolla. 6.

Septima & vltima classis est eorum, quæ sensum hebetant & destruunt, vt est opium, mandragora & narcotica omnia. 7.

Cum tot sint ordines medicamentorum, quæ exterius oculis adhibeantur, quæretis quæ in his affectibus possint adhiberi. Dico neque abstergentia neq; constringentia neq; lenientia neq; narcotica neq; erodentia conuenire. Igitur superest vt sint ea tantum, quæ concoquunt & dissipant, quanquam acriora magis sint. Vnde fellia omnia, & præsertim auium rapacium; mel tum alembicatum, tum per se solum; his affectibus curandis accommodantur. Et vt habeatis aliquod medicamentum quo possitis vti, ita componetis: *In virtute visiua læsa quæ conueniant.*

℞. Succi chelid.
Fœniculi.
Nitri,an.℥.j.
Mellis,lb.ij.
Croci.
Piperis.
Myrrhæ.
Camph.an.℥.j.Ponantur omnia in phiala vitrea ad solem vel fumum per quatuor dies & noctes, & postmodum ponantur ad alembicum, & extrahatur aqua.

Qua ego in his affectibus soleo vti,& inueni sæpe profuisse,si quid profuit. Vsus est, vt dum patiens it dormitum, gutta super pupillã destilletur, deinde palpebris exterioribus pannus subtilis eodem liquore madefactus superimponatur.

Sunt innumera postmodum, quæ à proprietate commendantur, & inter cætera omnes commendant iecoris caprini puluercs conspersos oculis.Sed notate, quod quotiescunq; placebit vti pulueribus, est necesse eos prius læuigare, vt,si fieri possit, nulla remaneat scabrities. Commẽdauit Rhases 2.cont. ol.violarum vna cum spodio narib. infusum. Et hæc maxime commendata sunt in his qui nyctalopes vocati sunt.

Curatio debilitatis visus ex subtilitate & paucitate spirituum. Si malum ortum duxerit non ex humoribus,sed potius ex subtilitate& paucitate spirituum, alia via in curatione procedẽdum est, quia his neq; purgationes neq; euacuationes vllo modo conueniunt, eo q̃ hi morbi præsertim oriuntur ex euacuationibus & exsiccationibus nimiis. Conuenit igitur inprimis victus is quem alias mõstrauimus, modo habeat has conditiones,vt humectet &probum gignat succum: quoniam scopus medici esse debet, vt spiritus generentur optimi & moderati,qui nullo modo fiũt melius quam per alimenta optima & balnea opportune adhibita.

Actuarius in eo lib. quem fecit de spiritibus dicit, nihil magis conferre ad spirituũ refectionem & regenerationem,quã balnea, quæ non modo adhibentur toti corpori, verumetiam capiti. In his casibus soleo abluere caput aqua & oleo amygd.dulc. quæ mistura humectat atq; spiritus attemperat.

An vinum conueniat. Dubitabit aliquis, an in hac curatione sit conueniens vsus vini, quoniam ex vna parte videtur nociuũ,quia exsiccat. Ex altera parte videtur accommodari, quia spiritus reficit statim.Dico quod etiam ab Actuario scriptũ est, vinum si sit suaue, si non sit admodum acre,conuenire in istis affectibus,& præsertim si isti affectus non duxerint originem ab extrema siccitate, sed ab euacuatione sola,quia vbi per euacuationem exinaniti fuerint spiritus,reparantur facile vaporibus vini. At spiritus intemperie aliqua exsiccatos nimis, vinum magis exsiccat,& ꝓpterea magis nocet.

Sed dicetis,an conuenit vinum ita extrinsecus sicuti intrinsecus. Dico forsan magis conuenire extrinsecus, quia penetrat extrinsecus,illustrat spiritus & illorum substantiam ambit,& nullam capiti noxam inferre potest. Si autem intus sumatur, potest quidem eadẽ bona præstare, sed potest caput offendere,& ideo oculis detrimentum afferre.

Hic est modus curandi eos affectus frequenter contingentes à virtute visiua,nã qui fit ex plaga, vel ex solutione continui, aut ex humoribus, aut nunquam curatur, aut si curatur, curationibus morborum continui solutionis curatur, & aliorum morborum, quos in hoc loco suo tempore referam.

CAPVT XXIX.

De vitiis quæ fiunt in instrumento virtutis.

Insignes conditiones crystallini. Sequuntur morbi,qui fiunt in instrumento virtutis:Humor crystallinus factus fuit à natura,vt esset veluti domicilium &habitaculum virtutis visoriæ, propter quod necesse fuit naturæ,vt hanc partem multis insignibus cõditionibus ornaret: quarum prima fuit,quod natura fecit ipsum substantia pura, lucida,liquida & mediocriter viscida,& in ea quantitate,quæ nec deficiens esset,nec etiam maior quam conueniebat. Plato in Timæo voluit etiam hanc partem à natura donatam esse luce actuali, quod probabat, quia ex oculis sæpe videntur scintillæ emicare. Quam sententiam etsi non amplexatus est Galen. tamen interdum secutus esse videtur. 1.

Secunda conditio qua donatus fuit humor iste, est figura sphærica, ita tamen complanata,vt non in puncto consisteret, sed firmaretur.Quis fuerit vsus huius figuræ,habetis apud Galenum mathematice demonstratum 10.de vsu part.vlt. 2.

Tertia conditio est, quod tanquam quid regium, humor iste in medio sit collocatus. Igitur vbi omnes istæ conditiones reperiuntur in humore crystallino, status eius sanus est & integer: vbi vero aliquid commissum est erroris & vitii in aliqua ex his conditionibus, statim sanitas oculi & status totius interturbatur. 3.

1. vitium in substantia crystallini. Primo ergo potest committi error in substantia,quia sc. substantia huius humoris vel sit nimis crassefacta, vel nimis extenuata, vel diuisa.

2. in quantitate. In quantitate etiam potest error contingere,si quãtitas & magnitudo huius humoris excreuerit supra mensurã à natura constitutam,vel sit minor quam conueniat: sed illud notetis velim differentiã esse inter imminutionem & auctionẽ humoris crystallini & inter imminutionẽ pupillæ,quam græci μείωσιν vocant

vocant, & inter pupillę dilatationem quam ἀνξησιν vocant: de quibus suo loco.

3. In qualitate. In qualitate quoque error committitur, si figura huius humoris nō sit circularis, si non sit lucidus, sed obscurus, si non sit læuis & politus, sed asper.

In situ etiam est vitium, quādo aut sursum aut deorsum magis inclinat, vel dextrorsum, aut sinistrorsum, ita quod non sit in medio collocatus. Hi sunt morbi omnes, qui possunt humori crystallino cōtingere, tanquam instrumento visionis.

Catalogus vitiorum crystallini. Cum (vt à principio inchoemus) humor iste crassus sit, ita vt laborantes videant debiliter, & omnia quasi per nebulam & velum conspicere videant; quia sicuti in aqua crassefacta non recte repræsentantur imagines, sic in humore crystallino crassefacto nō possunt imagines repræsentari: hoc vitium Glaucoma vocant medici, Aetius γλαύκωσιν & glaucedinem appellauit.

Quando hic humor fit tenuior, similiter vitiatur, quia imagines non ita effigiatæ fiūt, vt deceret. Habetis exemplum in aqua vitæ & alembicata, in quibus non ita repręsentantur imagines exacte vt conueniret.

Si humoris continuitas soluatur, ita vt diuidatur, contingit vt res omnes separatæ & diuersæ videantur.

Si fiat maior quam sit opus substantia huius humoris, nō efficitur exacta visio, eo quod sicuti dicit Arist. contingit in magno corde calorem natiuum esse minorē, ita in humore crystallino amplo virtus visoria semper est debilior, sicuti econuerso vbi substātia mediocris est. Accedit etiam aliud, quod semper imagines rerum apparēt maiores quam sint, vt specula maiora maiores etiam reddunt imagines.

Si minor sit humor, idem contingit quod res non exacte videantur, quia virtus visoria non habet instrumentum aptum, & in eo minores imagines repræsentantur.

Si vitiatur figura circularis huius humoris, ita vt sit vel nimis complanata, vel nimis rotunda, isti patiuntur. Primo quod si non sit bene complanata, facile humor crystallinus huc atque illuc agitatur, & propterea visio modo impeditur, modo destruitur. Deinde vero si nimis complanata sit, vt habetur ex demonstratione Gal. 10 de vsu part. vltimo, non possunt videri ea quæ sunt in lateribus, sed solum ea quæ sunt ante.

Similiter si humor crystallinus non sit politus, neque læuis, sed asper, contingit vt res confusissime videātur: vt potestis videre specula aspera aut omnino non reddere imagines, aut reddere perturbatas.

Sed si situs huius humoris deprauetur, ita vt vel sursum inclinet, vel deorsum, contingit id quod scribit Gal. 2. de sympt. caus. & 10. de vsu part. vt nimirum omnes res geminæ appareant. Si inclinet dextrorsum, contingit, vt sinistra non videātur, si sinistrorsum, vt dextra non conspiciantur. Et aduertite, quod quocunque modo situs iste deprauetur, vocatur morbus à græcis στραβισμὸς, à barbaris strabositas. Latini dixerunt strabones. Sed appellatio hæc est communis, & interdum male vsurpata, quia ab auctoribus proprie dicuntur strabones, qui habent pupillam declinantem solum ad latera. Strabositas.

Sed dicet aliquis, qua ratione fit quod humor crystallinus, vbi magis vergit sursum aut deorsum, res geminæ videātur, id autem non contingat, vbi declinat vel dextrorsum vel sinistrorsum: Id enim confirmatum est ab auctoribus omnibus? Dico id quod scriptum est à philosopho 23. part. probl. à Gal. & Cassio in probl. quod vbi pupilla vel sursum vel deorsum declinat, decussatio & incruciatio neruorum opticorū dissoluitur, & propterea sicuti quando incruciatio neruorum erat vnita in vno & eodē puncto, fiebat iudicium rerū visarū bene, ita vbi huiusmodi incruciatio fit dissoluta, nec amplius in vno puncto fiat iudiciū visionis, sed in duobus locis, ideo necessario res tanquam gemmæ vidētur. Hæc est vna ratio: habetis aliam ex Alberto 2. parte summæ de homine, & Auic. 3 de anima 8. quandoque spiritus à vaporibus discindun- tur. Quæstio.

Et hi sunt affectus crystallini humoris, qui quidem affectus quod sint symptomata in genere actionis visoriæ corruptæ, diminutæ, & abolitæ, nemo est qui ambigat, sicuti quoq; perspectum est, hæc omnia symptomata ad morbos proprios reduci, nempe ad intemperiem, ad morbos in compositione, & ad solutionem vnitatis. Causæ horum morborum & symptomatum aliæ sunt mediatæ, aliæ immediatæ. Causæ crassefactionis humoris crystallini immediatæ, sunt sanguis & humor, quo crystallinus nutritur, aut qui aliunde ad ipsum descendit. Hoc vitium quod appellatum est Glaucoma, potestis clare intelligere ex lib. defin. med. Gal. vbi ait Glaucoma fieri ob transmutationē humoris crystallini ad albedinem, in qua transmutatione is humor condēsatur, & crassescit, sicuti videtis aquam vbi crassescit, concrescit aut densatur in glaciem, albescere: Idem cōtingit crystallino, vt dum crassescit nimis, albescat. Genus symptomatis. Causa. Glaucomatis causa.

Cur autem huiusmodi affectio impediat visionem, accipite rationem. Vt fiat visio, necesse est, humorem crystallinum irradiari & penetrari à spiritibus visoriis: vbi igitur hic humor nimis crassus factus est, non potest plane irradiari, nec potest totus à spiritibus penetrari: ea propter fit visio diminuta. Sed insurgit non leuis difficultas, quomodo Gal. dixerit, hunc affectum vocatum esse Glau-

coma, nã Arist. 1. de gen. ani. c. 1. dicebat glaucoma fieri à ficcitate, fi fiat à ficcitate, quomodo dici pôt fieri ex craffefactiõe humoris cryftallini? Dico q hac in re fuerint diuerfa placita Arift. & Gal. Arift. fuit huæ fententia, quod nigredo oculorum nafcatur ex multitudine humorum, albedo vero ex paucitate, hoc dogma Arift. coegit afferere, glaucoma, quod eft vitium albedinis oculorum, oriri à ficcitate. Gal. contrariam eft fecutus fententiam, qui voluit, nigredinem oculorum oriri ex ficcitate, ariditate; vt videmus plerunque corpora arida & exficcata nigriora effe; albedinem vero fieri ex multitudine cryftallini. Itaq; ad hoc medicorum dogma neceffario fequitur, quod Glaucoma fequatur multitudinem cryftallini.

Obiectio. Sed demus hanc fuiffe varietatem dogmatũ Gal. & Arift. quid dicemus ad Aetiũ, qui lib. 6. c. 32. fcripfit duas effe glaucofis fpecies: Alterã, quæ eft immutatio cryftallini ad albedinem, & eft ficcitas: Alterã vero quæ fit ex præcedente fuffufione. Igitur apparet ẽt ex fententia medicorum, glaucoma fieri à ficcitate. Dicerem id quod fcriptũ eft apud Paul. lib. 3. vbi ait, veteres fuffufionem & glaucoma idem putaffe, pofteriores autem diftinxiffe, & appellaffe glaucoma mutationem oculi ad albedinem ex humiditate. Ita quod fecũda fpecies glaucofis apud Aetium eft glaucoma veterum: Altera vero fpecies eft verum glaucoma medicorum.

Sed neque hoc tollit difficultatem ex Aet. quia ipfe dicit aperte ex ficcitate fieri primã fpeciem glaucofis. Dico diuerfa effe glaucoma aliorum & glaucofin Aetii. Quid eft igitur glaucofis Aetii. *Glaucofis Aetii.* Non eft ipfum glaucoma, fed eft albedo quæ fit in cryftallino, ex compunctione, & ex euacuatione humoris albuginei, ad quam euacuationẽ humoris fequitur, quod oculus neceffario exficcetur, & cõfequenter humor cryftallinus condenfetur & congelefcat. Quod vero hoc ita fit videte Gal. 10. de vfu part. 6. vbi fcribit, ex ficcitate & nimia condenfatione humoris cryftallini fieri glaucofin, & non glaucoma, quando fcil. ex compunctione largiter euacuatur humor albugineus. Igitur vt rem in vnũ colligamus, glaucoma græcorum efficitur ex craffitie cryftallini, glaucofis vero Aetii & Gal. fit ex euacuatione humoris albuginei, & confequenter exficcatione. *Caufa tenuitatis cryftallini.* Tenuitatis cryftallini caufæ nullæ aliæ funt, nifi tenuitas ipfius fanguinis & humoris quo nutritur. Sed dicetis quomodo hæc tenuitas vifionẽ impedit? Hoc modo, quia radii & fpiritus viforii difgregant hunc humorem, ob eius tenuitatem, qui difgregatus non poteft virtuti vifiuæ inferuire. Eft igitur caufa huius tenuitatis fanguis tenuis, quo nutritur: & propterea videbitis eos, qui longo tempore Anafarca laborant, oculos albos, capillos albos, fupercilia alba, & aciem oculorum hebetem & infirmam gerere: eo quod hic humor cryftallinus nutritus aquofo nutrimento, nimis tenuis euadit. Sic quoque videbitis eos qui victitant pifcibus & cibis tenuiffimis, hac ratione infirmis effe oculis: quod vitium quafi naturale effe ouibus memoriæ mandauit Alb. libr. 19. de ani. cap. 3.

Caufæ diuifionis cryftallini. Diuifionis & diffolutionis cryftallini multæ caufæ funt, fed magna ex parte funt externæ, vt percuffiones, vulnera, cõtufiones, cõpreffiones. Fit quoque hoc vitium ab aliquibus caufis externis, vt ab immodico fluxu humorum acrium, qui diuidunt cryftallini fubftantiam. Fit quoq; hic morbus à nimio fplẽdore, & à nimia albedine, quia albedo & fplẽdor vfq; adeo agitant fpiritus vifiuos in cryftallino humore, vt ille continuitatem fuam amittat. Huius rei teftẽ habetis Gal. 10. de vfu part. 3. vbi fcribit milites Xenophontis dum ambularent per niuem occæcatos effe. Vbi quoq; refert Dionyfium Tyrannum confueuiffe homines occæcare, dũ eos ex locis obfcuris in fplendidiffimos adduci curaret.

Caufa maioris cryftallini & minoris. Fit maior cryftallinus quam deceret, ex multitudine humorũ, qui & extrinfecus adhærent ipfi, & per totum cryftallinum diffũduntur. Fit vero minor duab. de caufis: vna, quoniam non nutritur: nam Hipp. in libr. de locis in homine docuit, venulas ex cerebro defcendentes oculos nutrire, id eft, humorem cryftallinum in quo fit vifio: quibus venis deficcatis, neceffario vel vifus prorfus extinguitur, vel valde imminuitur. Deficcãtur autem huiufmodi venæ in magnis cerebri euacuationibus & aliis caufis exficcantibus.

Caufa exficcantes humorem cryftallinum. Altera caufa cur minor fiat cryftallinus eft, quando ipfemet humor exficcatur, quod fit multis de caufis, & internis & externis. Internæ funt, magnæ inflammationes, lacrymæ cõtinuo fluentes, venus immodica, ætas quoque, fic in fenibus dicit Ariftot. hac ratione fieri glaucoma. Externæ caufæ exficcantes hunc humorem funt exercitationes immoderatæ, nimiæ fub fole moræ, & potiffimum ignis eft qui confumit & exficcat hunc humorem. Quod intelligentes barbari reges, confueuerunt occæcare homines fpeculis ardentibus: fic quoq; videbitis, qui artes exercent ad ignem, hac ratione vifum hebetem habere. Eft quoque inter has caufas regio, de qua fcriptum habetis ab Arift. 15. part. probl. 14. quod qui habitãt plagas aquilonares, habent oculos cæfios & albos, ꝓpterea q frigus externum cõpingens calorẽ interiorẽ facit, vt ille auctus humidũ cõfumat. *Caufa permutationis figuræ cryftallini.* Caufæ permutationis figuræ cryftallini alię funt ex generatione, aliæ ex morbo. Caufas generationis dimittemus, quia non fpectãt ad medicũ. Caufę vero accidẽtarię & morbofæ funt ꝑcuffiones, contu-

cõtufiones,compreffiones, vt enim videmus ipfa mollia fi nimis comprimantur aut percutiantur,figuram mutare:fic quoq; contingit humori cryftallino,vt vel nimis compreffus,vel aliquo modo agitatus figurã permutet: fimiliter quoq; multitudo humorũ extraneorum in ipfum cryftallinum irruentium, facit vt figura illius permutetur. Caufæ porro ftrabofitatis aliæ funt internæ, aliæ externæ. Internæ funt conuulfiones mufculorũ oculos mouentium: quando oculus naturaliter fefe habet, pupillæ quoq; fedẽ naturalem habẽt: vbi vero mufculi illi feu oculus ftatum naturalẽ non feruat,pariter fitus pupillæ permutatur,& fit ftrabofitas. Permutatur autem ftatus oculorum, vbi vel mufculus aliquis ex mouentibus oculum luxatur vel exficcatur. Si mufculus inferior luxetur, fuperior trahit oculum ad fefe, & ita fit fpecies ftrabofitatis, in qua pupilla ad fuperiora inclinat;pariter fi mufculus ad latus aliquod luxetur, cõtrarius illi trahit ad fefe totum oculũ, & ita fitus pupillæ & cryftallini permutatur. Pari pacto fi mufculus aliquis ex iftis exficcetur,exficcatus trahit partem oculi ad fefe,& fic fitus pupillæ permutatur: atq; fic de reliquis. Quod vero ex ficcitate poffit contingere ftrabofitas, prẹter experientiam in aliis rebus euenientem, habetis quoq; teftimonium Rhafis 2.contin. qui ex fententia Gal. in com. 2. epid. fcribit, ftrabofitatem contingere etiam, vbi exficcãtur mufculi.Sed quærat aliquis veftrũ: fi hæc eft caufa ftrabofitatis,cur eft ꝙ aliqui ftrabones,vbi volunt,efficiunt ita oculi pupillam,vt non appareat ftrabofitas?Dico,quotiefcunq; fanus eft oculus, mouetur motu voluntario,& ideo in quauis figura poteft contineri: vbi vero infirmus factus eft oculus, atque aliquando mufculus conuellitur, vel ea cõuulfio magna eft,vel parua:fi fit magna conuulfio, dico ꝙ nullo modo poteft vnquã ftrabo oculum in proprium fitum reducere: Si vero conuulfio parua fit, dico ꝙ vbi oculus quiefcit,poteft contineri in ftatu & fitu naturali, non autem dum mouetur. Ratio eft,quia ad continendum oculum in quiete,minore robore opus eft,quam dum mouetur,eum dirigere. Caufæ mediatæ & extrinfecæ ftrabofitatis funt omnes illæ, quæ poffunt facere cõuulfionem:hæc autẽ funt apud Hip.6.aph.39. repletio & inanitio. Inanitio vt in febribus magnis & ardentibus, in magnis euacuationibus, in quibus mufculi mouentes oculos conuelluntur præ ficcitate. Repletio autem vt in vertigine, in epilepfia, poft quos morbos,vt etiã in ipfis morbis, videbitis fæpe homines fieri ftrabones, quia ex multitudine & repletione conuellũtur oculi mufculos mouentes, ꝑpter ꝙ magnus Arift.fcriptũ reliqt, folũ hominẽ inter omnia animalia fieri ftrabonem, nõ alia de caufa,nifi q̃a folus inter omnia animalia epilepfia tentatur: Cuius veritatem examinauimus in noftris variis lectionibus. Hactenus de caufis omnibus vitiorum q̃ fiunt in humore cryftallino. Ex his fuboritur non vtile & iucundum Problema: Cur fit, ꝙ cryftallinus quorundam animalium ita in tenebris lucere videatur, vt putetur etiam in tenebris ipfis videre: Cuius generis funt oculi Leonum, ferpentum & muftelarum. Auic. fecutus Empedoclem & Platonem, putauit, ꝙ in oculis horum animalium adfit plurima lux,ita vt exiens ab oculis lux, illuminet medium,atque ita videant. Et notate nihil apud nos differre, fiue dicamus ab oculis lumen exire,fiue fpiritus lucidos, fiue radios, aut aliquo alio modo, quoniã & auctores his nominibus funt vfi,& nunc non eft difputandũ, an radii ab oculis exeant.

Caufa ftrabofitatis.

Caufa externa ftrabofitatis.

Solus homo ftrabo.

Problema.

Albertus magnus in lib. de fenfu & fenfato,& in 2. parte fummæ de homine inuectus eft in Auic.qui prædictam fententiam habuit 3.de anima.7.Probat igitur Alb.non poffe ab oculis horum animalium lucem atq; ignem emanare: atque vtitur hac ratione;quod fi emanaret lux ab oculis , profecto totum medium illuminaretur,quo illuminato & ipfa animalia viderentur ab hominibus, & aliæ res in medio loco exiftentes: fed neque partes oculis vicinæ videntur,vt nares & aures;igitur, ait,fequitur Auic. fententiam effe vanam. Et ne etiam hic vir videretur fuam fententiam denegare, dixit hoc etiam contingere, quia humor cryftallinus cum fit totus aqueus & congelatus, quidquid in eius compofitione ignis adeft,totum in fuperficie refidet,& propterea ficut gẽmę in tenebris lucent,ita quoque ait Alber.lucent eorum oculi.

Quę fententia quoniam Peripateticorum eft,non eft, quod multis rationibus à nobis explodatur;id tamen non filebo,non videri cur ferpentes aut muftelæ habeant hunc ignem,quoniam multa funt animalia calidiora,quæ hac ratione debuiffent plus ignis obtinuiffe,&tamen non lucent.Igitur breuiter, vt hanc rẽ relinquam exactius difputandam philofopho,dico, humorem cryftallinũ horum animaliũ,fecundum placitum medicorum,omnino plus lucis habere,eo quod fubftantia illius humoris in ipfis eft magis condenfata, læuis & polita. Nec valet quod dicit Alb. neceffarium effe vt illuminetur mediũ, propterea ꝙ, vt videmus carbones ignitos non illuminare medium , fed tamen folos in tenebris confpici, quia fcilic.modicum lucis habent;ita dicendum eft de oculis horũ animalium,ꝙ tantum lucis habeãt vt videri poffint, non vero tantũ vt illuminent medium.

Refolutio auctoris.

Nunc fupereft & figna horum affectuum indagemus, quę indagatio difficilis eft,duplici ratione,vna quia pars affecta profunda eft, & fcriptum eft apud Hip. in libr.de vet.med.

Signa.

morbos partium reconditarum difficiles esse cognitu. Altera ratio est, quia hæc ead. vitia ab aliis quoque partibus oriuntur, vt difficile sit discernere, an ab hac vel illa fiat.

Alzarauius. Alzarauius medicus Arabs in lib practicæ suæ conatus est multa adinuenire signa, quibus huiusmodi affectus declaretur: scribit enim, si affectus fiat à nimia humiditate humoris crystallini, percipietur grauitas: si fiat à siccitate visus impedietur: si fiat per transmutationem coloris ad albedinem, omnia videbuntur alba: si ex pupillæ & crystallini diminutione nascitur, omnia maiora videbuntur. Si fiat ex magnitudine humoris crystallini & crassitie, omnia apparebunt minora, atq; visus obscurabitur: si vero ob profunditatem nascatur eiusdem humoris, ait quod visus in profundatione offendetur.

Reiiciuntur signa Alzarauii. Sed quanquam hic medicus illustris fuerit: mihi tamen hæc signa absque ratione inuenta videntur: nam quod ait, si fiat ex humiditate, grauitatem percipi, tantum abest, vt hoc possit esse horum affectuum proprium signum, vt in omnibus affectibus ex repletione humorum in oculis percipiatur grauitas. Quod porro de albedine scribit, id quoq; satius infirmum signum est & falsum, quoniam qui albedine oculorum laborant, necessario alterum duorum habent, vel vident omnia tanquam per fumum, vt glaucoma fit imperfectum: vel vt dicit Aetius, neq; etiam lucem vident, quãdo vel est glaucosis, vel glaucoma perfectum. Idem dicẽdum de imminutionis signo humoris crystallini, & auctionis, quoniã falsum est, quod in pupilla diminuta res videantur maiores, imo quemadmodũ dicebam, sicuti in speculo minori minores imagines, in maiori maiores apparent, sic vbi crystallinus est minor, debent fieri minores imagines, vbi maior, maiores. Quod postea dicit de profundatione oculorũ, illud falsissimum est, quoniam vt ait Alber. 19. de animal. oculi prominentes necessario visum imbecillẽ habent, oculi profundi & cõcaui visum validiorẽ efficiunt. Sic vbi pupilla & humor crystallinus magis profundus, est. necessario videtur visus fieri acutior, eo quod spiritus seu radii exeuntes magis vniuntur, & ita vniti maiori feruntur impetu.

Auctoris ratio inueniendorum signorum. Melior igitur quærẽda est ratio inueniendorum signorũ, q̃ ratio hæc erit: vt primũ inspiciantur partes sensui conspicuæ, nunquid sint offensę, & posteaquam inueneritis partes extimas illæsas esse, colligendũ est partes aliquas intrinsecas pati: vbi vero examinaueritis omnes partes intrinsecas, nullasq; alias inueneritis posse offensas esse, supererit colligere vitium in humore crystallino collocari. Sed hæc ratio satis quoque coniecturalis est.

Sunt quædam alia signa magis particularia, quæ medicum ipsum multum possunt iuuare, veluti si videritis pupillam citra vllam causam manifestam minui, erit colligendum crystallinum minui: sed quia minuitur vel per defectum nutrimenti, vel per exsiccationem propriam: si fit per defectum nutrimenti, habebitis hæc signa, q aliquæ causæ præcesserunt exsiccãtes venas illas, quas dicebat Hip. nutrire humorem crystallinum: aderit quoque & macies tum totius corporis, tum capitis: Quod si imminutio ortũ duxit ex exsiccatione propria, necessario habebitis, quod aut aliquis morbus exsiccatorius præcesserit, vt inflammatio oculorum magna; aut inflammatio capitis, aut aliqua nimia euacuatio, vel lachrymarum, vel alterius humiditatis capitis. Sed videamus citra vllam causam manifestam pupillam dilatari, aut ampliorem reddi, erit colligendum, quod hæc dilatatio ortum ducat ex magnitudine crystallini, & eo magis intelligemus hoc, si vitium crescat, præsertim sub noctem.

Iridis figura. Sunt aliqui quibus sæpe ante oculos veluti Iris quędam videtur obuersari ob oculos: hoc signum est, humores aliquos aquosos adhærere humori crystallinæ, nam sicuti videmus nubes aquosas irradiatas à Sole, reflectere lumen, & facere iridẽ, sic humores hi aquosi, instar roris & nubis adhęrentes crystallino, reflectunt lumen & faciunt iridem.

Signa glaucomatis. Similiter si circa pupillã insignis & profunda appareat albedo, cum qua albedine eueniat vt vel lux non videatur, vel omnia tanquam per fumum conspiciantur, hæc signa sunt glaucomatis, vel iam facti, vel incipientis: Strabositatis signa nõ est quod discursu aliquo inquiramus, quia satis sunt conspicua.

Progn. Prognostica omnium horum affectuum sunt, quod quilibet affectus humoris crystallini difficiles sint curatu: quia cũ sint in parte profunda, vix recte possunt adhiberi remedia. Scribebat Aetius, glaucoma factum ea suffusione incurabile esse; alterum vero glaucoma non ita incurabile esse. Sed raro videbitis glaucomata perfecte curari; licet incipientia, dum bene noscuntur à medico possint curari. Incurabilis quoque est omnis strabositas antiqua: dico antiqua, quoniam Arabes putarunt strabones curari posse in pueritia, vt videbitis, & præsertim quando malum recens est. Porro Hippoc. 2. epid. sect. 6. hæc habet. Quorum pectora bilem generant, balbi, furiosi & calui fiunt: quicunq; horum etiam ex natiuitate strabones, hi imprudentes sunt, aut calculosi, aut insanientes.

Curatio vitiorum ab humidita te. Curatio. In iis igitur affectibus qui curari possunt, est habenda hæc distinctio, quod alii fiunt à causa humida, alii à sicca. Quæ fiunt vitia à causa humida, omnia opus habent victus ratione attenuatoria & exsiccatoria. Debent igitur isti viuere in aere calido & sicco, medio-

mediocriter lucido. Vtantur exercitiis moderatis, abstineant ab omnibus vehementibus pathematibus animi: impurgato corpore abstineant à vino, vtantur cibis, qui possunt extenuare & exsiccare, eiusmodi habuistis quando alios affectus ex humiditate curandos monstrauimus.

Quod autem ad reliqua spectat remedia, si plenitudo adsit in capite, erit primo sanguis mittẽdus à vena capitis: & si venæ sectio non possit sustineri, cucurbitulæ aut hirudines erunt accommodatæ, deinde erunt præparandi humores, præparati euacuandi accommodatis remediis.

Postquam vero nõ semel, sed iterum purgatum fuerit corpus, supererit vt ad medicamenta exteriora, ad collyria, quæ possunt attenuare & exsiccare nimiam humiditatem, deueniamus. Et aduertite, quod licet difficilem hanc curationem esse dixerim, attamen si compararetur curationi neruorum opticorũ, facilior est, qa pars magis est exposita suscipiendis remediis. Et quia facta est mentio collyriorũ, & in tota hac tractatione maxime necessarium est intelligere quæ sint collyria, ideo futurum vtile spero vobis, si quædam de collyriis vos doceam.

DE COLLYRIIS.

Qvatuor in hoc tractatu de collyriis edocenda sunt. 1. quid sit apud medicos Græcos, Latinos, Arabes, collyrium: nam est adeo diuersus vsus huius vocis, vt si ignoretur à medicis, sæpe sit causa multorum malorum. 2. quot sunt differẽtiæ collyriorum. 3. quis sit modus præparandi collyria. 4. quæ sit ratio his medicamentis vtendi.

Commune acceptionomnis. Quod ad primum attinet collyriorũ nomen apud Græcos & Latinos duplici modo acceptum inuenio; vno modo communiter: alio modo proprie. Commũniter acceptum, vt habetis apud Celsum lib. 6. Oribasium 10. col. apud Paulum libr. 7. est medicamentum, quod efficitur ex succis, liquoribus, seminibus, fructibus, ꝙ quidem in varios vsus adhibetur. Est enim medicamentum formæ rotundiusculæ longitudine quatuor digitorum, altera parte tenuius, altera crassius.

Hoc genere medicamentorum vtebãtur veteres ad varias affectiones, ad sinus, & ad fistulas, ad effectus vterinos, vtebantur etiam ad aluum: Nam glandes appellatas à Græcis, à nostris suppositoria, videbitis apud Græcos, Latinos, & Arabes collyria appellari, à figura sc. collyriorum. Et volunt isti dicta esse collyria à forma caudę decurtatę & retusæ, quia est eadem figura. Aut volunt dicta esse à rotunditate, quia κολλύριον significat rotundum. Inuenietis apud Suidam quoddam genus placentæ ex farre factum in hanc formam dictum collyrium. Itaque non erit mirum, si apud Arabes, Latinos & Græcos videbitis collyría committi in aluum, vterum, & adhiberi aliis morbis.

Collyrium proprie acceptum. Collyrium proprie acceptum est medicamentum quod oculis curandis adhibetur: sic fere medici omnes recentiores vtuntur hac voce collyriorũ. Plinius inter veteres non alio modo vsus est hac dictione, nisi pro medicamento oculorũ. Appellant pharmacopolæ nostri collyria, Sief. Hæc collyria volunt dicta aliqui ab impediendo fluxu, seu ad glutinandum: nam sic sonat vox græca. Isidorus autẽ voluit sic dicta collyria, eo quod detergent oculos: sed hęc dimittamus. Habetis duos vsus collyriorum, quorũ proprie acceptorum has inuenio differentias apud Oribasiũ & Paulum: alia dicuntur simpliciter collyria: alia dicuntur arida & sicca: alia dicũtur liquida. Differẽtia horum collyriorũ videtur tota posita in materiæ diuersitate, quia cõmuniter accepta componũtur ex metallicis, aromatibus, succis, liquoribus, melle, oleis, & huiusmodi aliis: ita ꝙ componatur tam ex materia arida, q̃ liquida. Collyria arida cõponuntur solũ ex materia arida, vel ex metallicis rebus, vel ex aromatib. Collyria liquida cõponũtur solũ ex materia liquida, ex succis vel liquorib. Horum omniũ collyriorum inuenietis apud Scriptores innumeras differẽtias, alia dicit alba, alia crocea, alia ex myrrha &c. Imo tot sũt differẽtiæ collyriorum apud medicos, vt fere quiuis morbus proprium habeat collyrium: & hinc factum est adagiũ in malos medicos, qui vno collyrio omnibus morbis medẽtur. *Vsus collyriorum.*

Modus parandi. Modus parandi collyria habet aliquid cõmune his omnibus differentiis, habet etiam multa propria: hoc cõmune videtur esse obseruandũ in parandis collyriis, vt monet Oribas. & Paul. ꝙ debẽt apparari verno tempore: quia si parentur hyeme, nõ possunt medicamenta optime conteri, quia ob gelu cum sint facta rigida, non optime contunduntur ac miscentur: æstate etiam aromata facile euaporãt, & ita vires ipsorum maxime hebetantur. Quod vero proprium est vnicuiq; differentiæ in cõpositione, est, ꝙ collyria simplicia, quæ alias à Paulo πλᾶςα dicuntur, ita parari debent, vt metallica longo tempore conterantur, aromata aũt nõ ita longo. Præterea debẽt lẽte omnia conteri, ne sc. dũ cõterũtur, vis expiret. Pręterea debẽt succi exiguo tẽpore conteri, & etiam concitatius conteri, & dũ cõtundũtur pulueres seu aromata & metalla, debet affundi humor aliquis guttatim, q hu- mor facit vt corpora magis in puluerẽ redigãtur, dixi guttatim, qa si dũ conterũtur, multum humoris affunderetur, duo fierent inconuenientia. Vnũ quod metallica subsiderent. alterũ ꝙ aromata supernatarẽt. Sed quis debet esse hic humor? veteres fere omnes

Cur aq. pluuialis addatur.

medici hunc vſum videntur ſequuti: vt non alium humorem adhiberent, quam aquam pluuialem. Rationes duæ huius afferuntur, vna quia aqua pluuialis tenuis eſt; altera quia nonnihil habet adſtrictionis: addatis & tertiam, quia conſeruat à putredine. Quod ſi aq. pluuialis non habeatur, accommodatum eſt vinum tenue.

Poſtquam optime commiſta ſunt hęc corpora & triturata, deinde commiſcentur liquoribus, atque inter commiſcendum additur gummi. Noſtri pharmacopolæ ſæpe addunt loco gummi albumen oui. Poſtquam omnia mixta ſunt, redigitur in formam quatuor digitorum teretem, & altera parte craſſiorẽ. Sed aduertite, quod Scrib. Largus mentionem fecit collyriorum ad formam nuclei pini. Poſtquam ſic conflata ſunt collyria, ait Oribaſ. conſeruãda ſunt in vaſis terreis. Paul. ait vitrea bona eſſe.

Cur collyriis addatur gummi.

Sed circa hæc duo notate, vnum eſt quod dixi addẽdum gummi, duabus de cauſis. 1. eſt vt melius corpora metallica conglutinentur. 2. vt exſiccata hæc corpora non frangantur. Alterum notãdum eſt, quod huiuſmodi collyria ſi habeãt multum metallicorum, quanto vetuſtiora, tanto meliora; Sin autem multum habent aromatum, vetuſta facile euaneſcunt, propterea recentiora ſunt eligenda.

Sicca collyria vt parentur.

Sicca collyria parãtur fere eod. modo: nam teruntur per ſe metallica corpora, & per ſe aromata, deinde miſcentur. Et notate, quod ſi fiant collyria ſicca ex ſolis metallis, poſſunt conſeruari ſine vllo liquore: ſi vero fiant etiam ex aromatibus, neceſſarium eſt vt addatur aliquid gummi, quo poſſint melius conſeruari.

Liquida collyria fiunt ex ſuccis & liquoribus. Sed hoc vnum habent, quod etiam notat Oribaſius, debent ſtatim in vſum adhiberi, nam ſucci & liquores vbi ſunt redacti in formam collyriorum, exiguo tempore poſſunt conſeruari.

Sed dicetis; ſunt multi ſucci, vt ſuccus anagallidis, qui non quouis tempore inueniuntur: In hoc caſu curandum eſt vobis, vbicunque locorum dabitur medicinam facere, vt pharmacopolæ veſtri habeant ſuccum huiuſmodi cũ melle præparatum, propterea quod mel, præterquam quod conſeruat, optimum eſt pro oculis medicamentum: Hic eſt modus componendi collyria: Reſtat modus vtendi.

De modis vtendi collyriis.

Vſus collyriorum pro oculis duplex eſt, vel per infuſionem, vel per illinitionem: Infuſio eſt, quando vel liquida, vel arida collyria immediate ſuper oculum conſperguntur. Illinitio autem duplex eſt, aut ſicut docet Oribaſ. per ſublinitionem, aut per euerſionem: per ſublinitionem eſt, quando aperitur palpebra inferior, & ſpecillo ſeu penna ea palpebra inferior illinitur. Euerſio autem eſt, quando palpebra ſuperior euertitur, & eod. ſpecillo illinitur.

Sed dicetis, ad quid confert huiuſmodi illinitio? Oribaſius dicit, quod eſt potius gratia decoris cuiuſdam, quam multæ vtilitatis, & certe vbicunq; oculus poteſt ſuſtinere infuſionem, melius eſt, quia ſic medicamenta melius penetrant: ſed quia oculi perpetuo mouẽtur, ita vt non poſſit facile medicamẽtum ſuper oculos manere, ad hoc confert eiuſmodi illinitio, vt medicamenta diu poſſint vim ſuam oculo immittere.

In iis vſibus quædam vobis ſunt notanda breuiter. 1. eſt, ne quando illinantur palpebræ interiores, vllo modo ſpecilli acies tangat oculum. 2. quod vbi oculus dolet, potius infuſiones ſunt adhibendæ quam illinitiones. 3. quod infuſiones magis profunt, quam illinitiones, & vbi datur iis vti in affectibus oculorum, ſemper vtamini. 4. Accedit etiam aliud, quod quotieſcunq; vtendum eſt vobis eiuſmodi collyriis, obſeruetis tempus, quia vt notat Oribaſius & Paulus, tempus ſerenum & boreale maxime accommodatũ eſt collyriis vtendis, auſtrinum, quod vel nimis frigidum aut calidum eſt, id ſemper ineptũ reputatur.

Cautela.

5. Eſt quoque aliud aduertendum circa vſum, quod quotieſcunq; placebit vobis vti iis collyriis, quæ habentur apud pharmacopolas, debetis ſemper mandare vt iterum recte atteruentur & terantur: Et ſi non ſiccis, ſed liquidis vti velitis, vt addantur alii liquores, vel ſucci accommodati, vel mel alembicatum, vel aqua, vel vinum, prout expediet.

Collyria ad cryſtallini affectus quæ.

Poſtquam habuiſtis totam collyriorum rationem, quæretis quo genere collyriorum oporteat vti in affectibus cryſtallini? Dico quod debent ea adhiberi collyria in extinguendis morbis humoris cryſtallini, quæ ſunt acriora, quæ craſſitiem humorum attenuent, concoquant & diſcutiunt; & ꝓpterea ego commendo duo collyria, quarum vnius hæc eſt forma.

Formula collyrii.

℞. *Succi fœnic.*
Rutæ an. ʒ. ij. ß.
Fellis galli. Perdicis an. ʒ. j.
Croci.
Myrrhæ.
Piperis an. ℈. j.

Læuigentur per ſe aromata, deinde miſceãtur cum ſuccis, dum addantur fella, tandem cum ℥. j. vel altera mellis alembicati f. collyrium. Alterius collyrii quod aridum eſt, forma hæc erit:

Alia formula.

℞. *Fellis taurini exſiccati ℥. iij.*
Croci. Myrrhæ an. ʒ. j.
Piperis albi. ℈. ij. Seminis rutæ. ʒ. ß.

Terantur omnia. ſ. a. deinde vel gummate, vel albumine oui conformentur, & iterum exſiccentur.

Quando vſus poſtulabit, in tenuiſſimum puluerem iterum redigantur & aſpergantur.

Affectus qui fiunt ex ariditate, aut euacuatione

tione curantur vt plurimum victus ratione quæ humectet, atq; optimum nutrimentum faciat: cuiusmodi habuistis formam in tractu morborum virtutis; ac extrinsecus conueniunt ea quæ possunt humectare & humorem crystallinum augere. Lac exterius exhibitum optimum est. Soleo etiam adhibere prodia, similiter succum lactucæ: succus maluæ depuratus adhibitus in fomentum, optimus est.

Curatio strabositatis. Et quia dixi strabositatem recētem curari, vt in pueris: Arabes fere omnes vnum modum videntur tradidisse, vt si strabositas sit ad latera, ponantur lucernæ ad partē oppositam, facile fit vt error corrigatur. Iidē quoq; præcipiunt, vt pueri ponantur ad fenestras, ita vt lumen habeant oppositū parti affectæ, iubent quoque vt gemmæ & res rubræ ponantur ad latus oppositum parti affectę, vt sc. cum volunt eas conspicere distorqueant oculos in partes oppositas.

Quod si strabositas sit vel ad superiorem regionem, vel ad inferiorem, præcipiunt vt pueri detineantur in situ æquali, ita scil. vt nō habeant caput magis eleuatum quā reliquum corpus: deinde vt si pueri strabositas ad partem inferiorem, lucerna ponatur post caput, quia dum volunt ipsam intueri, vertant partem affectam ad superiorem. Si pars superior affecta sit, vt lucerna ad pedes collocetur, q̄a dum eam volunt videre, vertunt partem affectam ad contrariam. Hæc est series morborum humoris crystallini.

CAPVT XXX.

De vitiis in humore vitreo.

VT hoc mirificum visionis opus perficiatur, non solum opus fuit virtutem per neruos tanquam per canales ad crystallinum demittere, & crystallinum ita excolere, quē-admodum audiuistis, verumetiam opus fuit vt natura alia instrumenta pararet, quæ non solum virtutem & operationem defenderēt, verumetiā visioni famularentur: quæ instrumenta duorum fuere generum, alia sicca, alia humida. *Instrumenta visioni famulantia.* Sicca fuere omnes tunicæ, & præsertim quę ab Auic. dicuntur extrinsecæ tunicę, scil. quæ extra humorem videntur, vt aranea, vuea, cornea, & adnata. Humida autem fuerunt humores duo, vitreus & albugineus, seu aqueus dictus. Vitrei primo, qui magis intimus est, expostulat ordo vt morbos inquiramus, qui vitreus, vt notat Auerrh. 3. coll. 38. ab Arist. aqua fuit vocatus. *Vitrei humoris consideratio.* Sed vt melius humoris huius affectus indagare possimus, æquum est, vt eius munus videamus. Factus est humor vitreus à natura, vt habetis 10. de vsu part. & lib. de oculis, vt nutriat crystallinum, atque hoc est eius præcipuum officium; Est etiam aliud, vt veluti stratum quoddā complectatur & contineat humorem crystallinū. Cum igitur hæc sint eius munera, morbi sunt illi q̄ hæc munera vitiant. Vitiantur autē hæc officia vitrei humoris, vel ratione nutrimenti quod prębet, vel ratione complexus & ambitus. Si ratione nutrimenti fiat vitium in humore vitreo, est vel quia non præbet bonum nutrimētum, vel quia non præbet sufficiens nutrimentum. *1. Vitium vitrei.* Et notate domini, quod quæ offendunt ratione nutrimenti, nūquam dicuntur offendere propter nimium nutrimētum, quia vbi defectus est in copia nutrimenti, proficiscitur potius ex parte nutriti, quod plus attrahit.

Similiter contingit vitium propter complexum, quando scil. ita latus & amplus est iste humor, vt maiorem crystallini partem occupet quam conueniat. Si humor vitreus minus nutrimenti præbeat quam conueniat, fit visionis impedimētum, & fit cæcitas, quia humor crystallinus orbatus proprio nutrimento siccescit, & spiritus consumit internos. Si autem non præbeat optimum nutrimentum, est ideo, quia alimentum præbet crassius & turbidius. Vnde fit vt humor crystallinus pessimo humore nutritus operationes suas corrumpat. Cum enim crystallinus deberet nutriri claro & liquido, atq; sanguis immediate non posset in hunc humorē conuerti, nam natura sagax machinata est, vt sanguis primo conuertatur in humorem vitreum, vt inde facilius fieret transitus in crystallinum. Ex quo videtis necessarium esse, quod vbi humor vitreus obscurus & crassus est, debitum alimentum crystallino præbere non possit.

Quod si hic humor excedat in quantitate, fit vt cum complectatur maiorem partē crystallini q̄ conueniat, non per totum crystallinum possint imagines recipi, & ꝑpterea isti, quanquā videant, non possunt tamen omnia videre quæ vidēt alii, eo ꝙ in parte crystallini à vitreo obsessa non possunt imagines recipi. *2. Vitium vitrei.*

Causę horum morborum sunt, multitudo quidem humoris, sanguinis multitudo, venarum nutrientium ipsum multitudo, & humorum qui commiscentur vitreo aliunde. *Causa.*

Diminutionis vitrei causæ sunt eædem quas intellexistis diminuere humorem crystallinum.

Causæ vero turbiditatis ipsius, aut prauitatis, nullæ aliæ sunt, quam prauitas sanguinis, quo nutritur huiusmodi humor. Signa & curationes horum morborum dicit Alzarauius esse eadem, quæ sunt humoris albuginei, quæ omnia quoniam paulo post fusius tractabimus, ne repetere cogar dimitto ad eum locum. *Signa.*

Sed oritur dubium, an vitreus humor vel deprauatus, vel auctus, vel diminutus, possit immediate lædere visum, ita vt absque hoc *Num vitrei*

quod

humoris vitia possint visum ledere. quod lædat cryſtallinum, lędat viſum? Ex vna parte eſt Auicenna, qui 3. tertii tr. cap. 1. ſcribit, humorem vitreum lędere viſum, quia lædit glacialem humorem, læderet autem hunc humorem, quia alimentum æquale ipſi non ſubminiſtrat. Gal. etiam 2. de ſympt. cauſ. 2. nec non lib. de oculis, cum longiſſime diſputaſſet de morbis humoris albuginei, tacuit huius vitrei humoris morbos; nec alia ratione hoc feciſſe potuit, niſi quia putauit vitreum hunc humorem nequaquam immediate lædere viſum. Ex aduerſo eſt ratio accepta à Gal. qui. 10. de vſu part. 14. probat, quod viſio fiat in illa neruorũ incruciatione: quod ſi ita eſt, neceſſario ſpiritus viſiui & imagines à cryſtallino ad hanc incruciationem tendentes, tranſeunt per vitreum humorem, in quo tranſitu poſſunt lædi ab ipſo.

Reſolutio auctoris. Pro reſolutione dicendum eſt, id quod dicit Auic. veriſſimum eſſe, humorem vitreum non poſſe immediate viſum lædere, & ſi lædit, fit quia humori cryſtallino nocet. Ad rationem autem dico, quod ſpiritus viſorii nõ tranſeunt per ſubſtantiã humoris vitrei, dum ad incruciationem feruntur, ſed tranſeunt per tunicam retiformem, ſicuti luculẽtiſſime docuiſſe videtur Gal. 10. de vſu part. 1 & 7. de plac. Sed & alia grauior inſurgit difficultas, an vere, ſicut ex Gal. ſuppoſuimus, viſio fiat in incruciatione, non potius in humore cryſtallino. *Vbi fiat viſio.* Ex vna parte intellexiſtis, magnopere laboraſſe Gal. 10. de vſu part. 14. vt demõſtraret ad oculum viſionem fieri in illa cruciatione: Quam ſententiam maior fere medicorũ pars ſecuta eſt. Sed contra hanc ſententiam ſunt illuſtres Gal. auctoritates: vna eſt 10. de vſu part. c. 1. quo in loco ſcribit humorẽ cryſtallinum eſſe primum viſionis inſtrumentũ. Eſt & alia auctoritas eiuſdem Gal. 7. meth. 2. vbi ſcribit, quod ambulatio nõ eſt totius cruris, ſed muſculorum: ſimiliter ait, viſio nõ eſt totius oculi, ſed humoris cryſtallini. Eſt & auctoritas Auerrh. 2. coll. 15 vbi ſcribit, Gal. habuiſſe hanc ſententiã, ꝙ viſio fiat in humore cryſtallino & tunica aranea, vnde acceperit Auerr. hãc ſententiã, nõ admodũ ſum certus: ſuſpicor tamen eum ſumſiſſe ex lib. de oculis.

Reſolutio. Pro reſolutione dicendum puto id quod habetur apud Ariſt. de anima, c. 8. vbi ſcribit, prima ſimulachra rerum recipi in humore cryſtallino, ſed tamen ibi non fieri viſionem. Ex quo loco colligo, duo eſſe viſionis primaria inſtrumenta; vnum in quo viſio inchoatur: alterũ in quo perficitur: Humor cryſtallinus eſt inſtrumentum in quo viſio inchoatur, quia in ipſo primum rerum ſimulachra ſuſcipiuntur, in incruciatione autem perficitur viſio, quia ibi, vt demonſtrat ratio Gal. iudicium viſionis conſummatur. Igitur quãdo Gal. 10. de vſu. part. 10. ſcribit humorẽ cryſtallinum eſſe primum inſtrumentum, intelligendum eſt, eſſe primum quoad tempus, quia ſcil. in ipſo viſio inchoatur.

Et notate Domini, mea ſententia Gal. eo in loco praua ratione vſum eſſe, vt etiam hac ratione illi auctoritati detrahendum ſit: dicit cryſtallinum eſſe primum inſtrumentum viſionis, & probat argumento ſuffuſionis: quia inquit ſuffuſiones fiunt inter cryſtallinum & corneam tunicam, ideo eſt primum inſtrumentũ cryſtallinus humor. *Gal. ratio impugnatur.* Videatis quæſo ꝙ ſit ratio, nam ꝓbat non fieri viſionẽ in tornea & vuea, non probat tamen quod fiat in cryſtallino: nã poſſumus dicere Gal. obſtructis neruis amittitur viſio, ergo poſt neruos opticos eſt viſionis inſtrumentum. Quando rurſus Gal. ait 7. meth. præcipuam functionem viſionis eſſe in cryſtallino; Reſpondetur quod ibi comparat humorẽ cryſtallinum toti oculo: quia ſi compararetur functio viſionis ad totum oculum, & ad cryſtallinum, dicitur quod præcipue fit viſio non in toto oculo, ſed in humore cryſtallino.

CAPVT XXXI.

De vitiis in tunica aranea.

Functio tunicæ araneæ. EST poſt humorem cryſtallinum tela aranea, quæ obducit cryſtallino, cuius functio hæc vna eſſe videtur, vt ſcil. determinet cryſtallinum ab aqueo humore, quæ tunica eſt facta læuis & ſubtiliſſima, ne ſcil. exitum radiorum ſeu ſpirituum impedire poſſit. Et aduertite multum erraſſe Auerrh. qui putauit non ſolum ex ſententia Gal. verumetiam ex propria, viſionẽ fieri in hac tunica & cryſtallo. Quod decipiatur, probari poteſt ex illo Ariſt. axiomate 2. de part animal. 1. vbi ſcribit actiones omnes eſſe partium ſimilarium: vnde non poſſumus dicere, quod aggregatum ex humore cryſtallino & ex hac tunica poſſit eſſe inſtrumentum videndi, quia à diſſimilari fieret operatio.

Morbi tunicæ araneæ. Vſus igitur huius tunicæ quando vitiatur, fit morbus in oculo: vitiatur autem vel quia difrumpitur, vel quia craſſeſcit, ita vt exitum radiorum impediat. Si frangatur, fit morbus qui apud Galenum libr. def. med. appellatur ῥῆξις ſeu fractio, & vitiatur viſio, quia confunditur humor cryſtallinus cum aqueo. Si vero fiat craſſior tunica, ita vt non ſit peruia, fit vt viſio maxime hebetetur, quoniam imagines cõfuſe repræſentantur, & quaſi omnia velata conſpiciuntur.

Nonnulli fuerunt qui exiſtimarunt ſuffuſiones ſeu Cataractas fieri in hac tunica: ſed quia apertiſſimum hoc eſt mendacium, vt videbitis cum de ſuffuſionibus tractabimus, nunc hoc refellere non conabor.

Cauſæ fractionis araneæ. Cauſæ fractionis huius tunicæ ſunt conuſſiones, vulnera, contuſiones, humores corrodentes.

Cauſæ

Causæ crassefactionis. Causæ autem crassefactionis sunt humores & vapores crassi, q adhærentes tunicæ agglutinantur &eius perspicuitatem destruunt.

Signa fractionis. Cognoscetur diffractio duobus signis pręcedentibus scil. si vel contusio, vel vulnus, vel cōcussio, vel humorum acrium affluxus præcesserit. Altero signo cognoscitur, quia videtur confusus humor glacialis & albugineus.

Signa crassitiei. Cognoscitur autem crassities, quia in profundo oculi veluti tela apparet ante humorē crystallinū. Cognoscitur & alio signo ex Galeno, quia vbi aliquis vestrum intuetur oculū alterius, potest animaduertere quod semper propriam imaginem videt in pupilla: hæc imago proprie repræsentatur in hac tunica, vt videtur voluisse Gal. Itaque vbi est crassefacta, non videbitis propriam imaginem. Et notandum est, quod scripsit Plinius libr. 28. cap. 6. nempe in ægritudine quamdiu huiusmodi imago apparet, nullum mortis periculum imminere.

Prognost. Diffractio tunicę nullo modo curatur, & videbitis miseros istos q ex percussionibus aut alia ratione disciſſam habent hanc tunicam, perpetuo oculis laborare.

Curatio. Crassefactio a. curatur medicamentis tū internis, tum externis, extenuatoriis, & exsiccātib. & attenuantibus. Et hæc tota curatio est eadem cum curatione imaginum, seu suffusionum, quam mox fusissime tractabimus.

CAPVT XXXII.

De vitiis in humore Albugineo.

POst vitreum humorem & tunicam araneam positus est alter humor in oculo à natura, qui aqueus dictus est & albugineus, non quod ouorum albumini assimiletur, vt credunt nonnulli, sed quia ei humori assimilatur, qui ex ouis dum coquuntur, emanat, vt præclarissime hoc nobis Vesalius declarauit.

Vsus humoris albuginei. Fuit factus hic humor, vt docet Gal. cap. 5. & 6. libr. 10. de vsu part. propter duos vsus; vnus est vt disterminetur humor crystallinus à tunica vuea. Alter vt irroretur humor crystallinus, ne exsiccetur. Nemesius philosophus & medicus summus, in libr. de nat. hominis dicit, hunc humorem factum esse, ne humor crystallinus dum operatur continuò, siccior fiat, & ne ab aere ambiente offendatur. Quod autem possit offendi ab ambiente humor crystallinus, accipite. Scitis crystallinum esse veluti glaciem, & propterea glacialem dici humorem: glacies autem ab aere primum liquatur: deinde siccatur: Sic etiam nisi natura præsupposuisset hunc humorem, poterat eliquari ab aere ambiente, & deinde exsiccari; sicut enim qui volunt conseruare glaciem tempore æstiuo, reponunt eam in frigidissimis locis: ita natura, volens hanc glaciem oculi conseruare, posuit ipsam post humorē amplum, qui humor suo frigore & humiditate ipsum tuetur. Addunt alii & hūc vsum huic humori, quod scilicet præstet ne lux repente ingruat in humorem crystallinum.

Cum igitur hi sint vsus huius humoris, facile colligere possumus, quæ vitia possit hic humor pati. Nam vt scriptum est apud Galenum & Auic. hic humor dum à propria natura recedit; ita vt visui noceat, vel patitur in propria substantia, vel in quantitate vel in qualitate. *Alius vsus. Vitia humoris albuginei.*

1. In substantia. In substantia patitur, si fiat vel crassior, vel tenuior in quantitate, si vel augeatur, vel imminuatur: in qualitate, si perspicuitatē amittat, quod fit si vel obscuretur, vel alium quēdam contrahat colorem.

In crassitie. Si crassescat humor albugineus, ait Galen. quod perfectio visionis amittitur. Si crassities hęc increscat, amittitur visio; crassities autem vel est in toto humore, & fit suffusio, de qua suo loco agemus. Si vero non totus crassescat, sed pars, atque hæc pars totam pupillam obambulet, fit etiam suffusio: si vero non obambulet totam pupillam, sed solum cētrum pupillæ, omnia quæ videntur apparent esse fenestrata & perforata. Si vero partes plurimæ crassescunt, fiunt imagines, de quibus suo loco. Auic. appellauit hos morbos ex siccitate, quo spiritu, ipse videat.

In tenuitate. Si fiat humor hic tenuior, impeditur quoque visio, propterea quod lux cum non recipiatur vt deberet, primum in hoc humore albugineo disgregat humorem crystallinum, & ipsi nocet, vnde fit vt visio in hac parte labefactetur.

Sed dicetis, nec Gal. nec Auic. fecit mentionem huius humoris tenuitatis. Dico non fecisse, vel quia cognito altero contrariorum cognoscitur & alterum: vel quia huiusmodi vitium raro contingit, nam fecit mentionem huius Auen. in lib. 1. tractat. 8. cap. 23. fecit etiam mentionem Alzarauius.

2. in quantitate. Vel augetur. Si augeatur humor albugineus, impeditur etiam visio, propterea quod humor iste obumbrat crystallinum, ita vt ob nimiā vmbram huius humoris non fiat perfecta visio; accedit quod dū spiritus seu radii visorii pertranseunt per multum humorem, hebetātur. Nemesius voluit oculorum glaucedinem oriri ex nimia huius humoris copia, sed de coloribus oculorum alias.

Vel minuitur. Si minuatur humor albugineus, fit quoq; impedimentum visionis, 1. quia non recte imagines recipiuntur, 2. quia cum non adsit in oculo satis frigoris & humoris, potest visio perfici.

Dico hoc quia Arist. in lib. de sens. & sens. & 2. de part. animal. cap. 13. scribit, ad visionē perficiēdam necessarium esse & frigus & humidum,

midum, & propterea aues, quorum corpora alioqui sicca sunt, habuisse oculos valde humidos, vt scil. possint acute cernere.

3. in qualitate. Vel obscuratur. Vel mutatur color. Si obscuratur humor albugineus, dicit Nemesius quod idem fit atq; in aq. turbida, in qua non possint recipi colores nec imagines. Auic. dicit quod non apparet forma homunculi.

Si colores alienos suscipiat, impeditur quoq; visio, quia res visæ eodem colore videntur infectæ, quo infectus est humor huiusmodi: vnde si humor albugineus sanguine suffusus sit, omnia videntur rubra: si bile flaua, omnia videntur flaua.

Causa crassitiei. Causæ crassitudinis huius humoris sunt tã humores quam vapores: humores, quia vel intrãt loco humoris albuginei, vel per solum humorẽ diffusi eum alterant & vitiant: Quod vero vaporibus crassescat iste humor, demõstrat Auic. duobus argumentis. 1. est, quia videmus in exterioribus fumum & vapores visioni officere non parum. Præterea videmus omnia edulia quæ flatulenta sunt, visum impedire & obscurare, vt lẽtes, fabas. Igitur causæ immediatæ crassefactionis huius humoris sunt humores commisti, aut vapores: Causæ autem mediatæ sunt omnes, quæ possunt & humores & vapores istos gignere, vt sunt balnea post cibum, crapulæ, cruditates.

Causa tenuitatis. Causę tenuitatis huius humoris sunt eædẽ, quas dicit Auerrh. 3. coll. 38. efficere spiritus subtiles, scil. causæ omnes calefacientes: vnde ardentes febres, vehementes inflammationes sua immodica caliditate hunc humorem attenuant.

Causa augmenti. Causæ augmenti huius humoris sunt humores, qui eo fluentes, vt dicit Auerrh. eius molem non parum augent. Vnde qui catharris ad oculos capiuntur, solent hebetem habere viuendi aciem. Quæcunq; autem multiplicant huiusmodi cruditates in capite, sunt causæ mediatæ huius affectus.

Causa diminutionis. Causæ diminutionis albuginei, sunt vel siccitas, vel effluxus: siccitas, quãdo ex vehemẽti febre, vel ex febre hectica, vel phthisica, vel ex euacuatione immodica, vel ex veneris vsu nimio huiusmodi humor absumitur. Nã videbitis oculos subsidere eorum, qui vel febribus istis capiuntur, vel nimium euacuati sunt, vel veneris vsum nimium habuerunt; & ratio est, quia humor iste aqueus absumitur. Exitus vero seu fluxus est causa diminutionis huius humoris, quando vel ob corrosionem, vel ob vulnus illatum, vel ob perforationem cataractarum male adhibitã, humor iste defluit & exit. Causæ obscuritatis sunt crassities humoris & nigrities, qui miscetur, & facit, vt alieni sint colores in oculis, quia si ichor aut vapor biliosus, aut bilis huic humori misceatur, apparent omnia alba: si sanguineus, omnia rubra. Cur vero fiant obscuritates ex commistione horum humorum, & præsertim crassorum, dicit Auic. esse, quia amittitur luciditas, cum humor iste, qui deberet esse politus & læuis, fit asper & inæqualis, ob cõmixtionem humoris crassi. Circa causas horum affectuum quatuor occurrunt problemata: Problem. 4.

1. vnum est, si humor coloratus commistus albugineo facit res coloratas videri, cur in ictericis, quorum oculi toti sunt lutei & flaui, nõ appareat hoc symptoma: nam tametsi istis omnia amara gustui vidẽtur, non tamẽ omnia quæ videntur flaua apparẽt. Alterũ problema 2. est: si multitudo humoris albuginei nocet visui, an pueri necessario habeant visum hebetem; nam hac ratione videretur esse, quia vt habetis ab Arist. 2. de part. anim. & 2. de gen. anim. c. 4. oculi infantũ sunt magni, & admodum humidi, ita quod ait Arist. cõtinuo subsident magis & siccãtur. Tertiũ problema est, 3. an sicuti diximus ex crassitudine spirituũ visibilium longinqua magis videãtur q̃ propinqua, ita etiã ex crassitie vel tenuitate humoris albuginei fiat, quod quidẽ videtur asseruisse magnus Rhases 2. contin. c. 1. & Arist. 5. de gen. animal. 1. Quartũ problema omniũ difficillimum & pulcherrimum est, an varietatẽ oculorum vni homini vt dicit Arist. attributam, 4. possimus ascribere quantitati vel paucitati huius humoris albuginei, vt multi voluerũt.

Cur icterici non omnia videant flaua. Pro primo problemate dicẽdum est, quod ad hoc vt res extrinsecæ videantur, necessariũ est alterum duorũ, vel vt tunica cornea, quã parte pupillã tegit, sit colorata, vel vt humor iste sit coloratus: vbi ergo neutrũ horum est, non est necessarium, vt res coloratę appareãt: Iam vero in ictericis neutrũ horum cõtingit, neque enim flaua bilis commista est humori albugineo, neq; etiam ea parte tunica cornea infita est. Ratio est, quia in ictericis bilis quidem diffusa est per vniuersum corpus, sed in venis latet tam magnis quam subtilibus; venæ autem non sunt in humore albugineo, neque etiam sunt in ea parte corneæ, & si quę sunt, vsque adeo exiles sunt & breues, vt nihil efficere possint. Quod vero dicunt antiqui aliqui Poetæ, & Galen. tum. 1. de sympt. caus. 2. tum in libr. de oculis, i. ictericis omnia flaua videri, id neque à quopiam medicorum antiquo alio fuit proditum, nec experientiæ consonat, vt fusius in 6. variarum lectionum declarauimus.

An infantes acute videant. Ad secũdum problema responderi potest dupliciter: primo, quod pueri habent quidẽ oculos magnos & humidos, sed non propter humorem aqueum, verum propter alias partes, quæ sunt totæ humentes: & quod hoc verum sit ex sententia Arist. videamus. Dicit ipse 5. de gen. animal. ca. 1. quod pueri habent oculos glaucos, & quod glaucedo fiat ex paucitate huius humoris, sequitur quod in pueris hic humor aqueus nõ est multus, sed eorũ

oculi sunt humidi & magni, ꝑpter alias partes oculi repletas humore. Possumus & aliam afferre responsionem, sc. pueros etiam habere humorem albugineum plurimum, atq; ob hoc non admodum acute cernere, quod ex hoc cōiicio, quia pueri delectantur multa luce, lucernis & candelis, quod signum potest esse pueros non ita acute cernere, quemadmodum adultiores.

An ex crassitie spiritum quamagis videantur. Ad tertium problema respondeo, humorem albugineum sua crassitie idem efficere, ꝙ diximus crassos spiritus facere, sc. ꝙ remotiora melius videantur, propinquiora etiam deterius. Sed aduertendum est, Domini, quod hic humor non faciat huiusmodi symptoma per se, sed per accidēs, hoc modo: vbi humor iste multus est, multum quoq; est frigus; iam vero dicit Auerrh. 3. col. 38. quod frigus crassescit spiritus, calor attenuat: si igitur iste humor sua multitudine & frigiditate crassefacit spiritus, hac ratione dicemus facere, vt longinqua magis videantur, propinqua minus, id quod tribuebamus spiritib. crassis vel subtilibus, vt intellexistis. Igitur dicendū est, paucitatem vel multitudinē huius humoris facere hęc symptomata non per se, sed ꝑ accidens, sc. attenuando vel incrassando spiritus.

Cur solus homo varie coloratos oculos habeat. Ad quartum & vltimum caput, quod difficillimū est, & à nemine tactum, cur sc. solus homo, vt dicit Arist. varietatem colorum oculorum habeat: Dicendū est, varias esse scriptorum sententias circa horum colorum generationem: Alii enim ascribendos dixerūt lumini & luci ipsorū, qualis fuit Emped. Alii paucitati & multitudini humoris aquei, in qua sentētia fuit Arist. & Gal. sed diuersimode, quia Arist. colorem nigrum multitudini huius humoris, Gal. paucitati tribuit: colorē glaucum Arist. humoris paucitati, Gal. multitudini. Fuerūt multi, inter quos fuit Andr. Vesal. qui putarunt colores varios oculorum oriri ex varietate colorum interioris tunicæ vueæ. Fuerunt ētgrauissimi viri, qui mirati sunt Gal. quod cognouerit varietatem huius tunicæ, & non tribuerit ei huiusmodi causas.

Sed quomodocunq; istud sit, non habetur perfecta problematis à me propositi resolutio, siue sit ex paucitate humoris aquei, siue ex varietate colorum tunicæ vueæ, non habetur, inquam, cur homo varios colores in oculis gerat, quod non est concessum vlli alteri animali: Nam Arist. 1. de hist. animal. & 2. de gen. professus est, vnamquamq; speciem animalium habere proprium quendam o-culorū colorem, vt boues vnum habeant, capræ & asini alium, & tamē quodlibet indiuiduum in ead. specie vnum & eundē colorem habet: ꝙ non reperitur in homine, quoniam inter homines alii sunt qui oculos habent glaucos, alii nigros, alii subuirides, alii alio colore infectos. Quomodo igit̄ adinueniēda est causa huius difficultatis in varietate? Puto eadem ratione inueniendā esse causam hanc qua inuenitur, cur homines inter se adeo diuersi sint, nā facile erit vobis in genere equorum non solum duos & tres, sed mile, maxime similes reperiri, inter animalia cætera similiter, sed inter speciem humanam vix vnū inuenietis alteri similē, vt iure ille apud Plin. qui vendiderat duos pueros alteri tanquam gemellos, cum postmodum repertum fuisset non esse gemellos, atq; qui emerat vellet reddi pretium, qui vendiderat dixerit, imo debent tibi esse chariores, quia nō sunt gemelli & sunt quam simillimi. Sed quę erit ratio? Eadem sane qua fit vt filii oriantur dissimiles patribus: Nam non aliunde pendet varietas in indiuiduo, nisi quia filii non nascuntur similes parentibus.

Cur filii dissimiles parentibus. Sed cur non nascuntur similes parentibus? Multæ fuerunt sententiæ. Astrologi hoc tribuerunt aspectuum diuersitatibus, sub quibus nascuntur homines. Emped. ascripsit imaginationi mulieris concipientis. Stoici ascripserunt varietati simulachrorum tempore coitus in animis coeuntium obuersantium. Arist. 10. part. probl. 12. quærens cur in genere humano ita dissimiles fiant homines parentibus, dicit, duabus de causis, quia vir & mulier vago sunt animo dū coeūt, ita vt ꝑut phantasmata vtriusque varia & diuersa sunt, ita quoq; conceptus sub illis imaginibus varii & diuersi figurantur. Aliā affert rationem Arist. sed leuiorem, scil. quod eo tempore eã non obseruantur, quæ concipere volentibus necessario obseruanda sunt, & quod Hippiatri necessario obseruant, vt equi reddantur simillimi parentibus.

Igitur concludo, causam varietatis oculorum esse eam, quod homo inter cuncta animalia in sua specie diuersissima & dissimillima habet indiuidua, quia in hoc genere dissimiles valde filii parentibus generantur: hoc vero fit, quia homo in eo actu variis phantasiis agitatur, bruta vero in eo tota sunt, vt non mirum sit quod non ita varios conceptus figurent.

Sed circa huius postremi problematis resolutionem adhuc nonnihil remanet dubii, quomodo scilicet ea ratione, q̄ à nobis allata fuit, contingere possit, vt solum in genere humano tanta colorum in oculis varietas appareat; *Dubitatio.* quod facit dubitationē est, quia tribuebamus hoc varietati imaginum, quibus vir & mulier agitantur in coitu, tamen Aristot. 1. de hist. animal. c. 10. scribit, etiam varietatem oculorum interdum contingere in genere equorum: Itaque non videtur sufficiens ratio allata. *Responsio.* Respon. Arist. vere dixisse varietatem etiam in equorum oculis reperiri, sed considerada sunt verba ipsius Arist. nam dicit, ꝙ interdum oculi equorum fiunt cæsii, id est

glauci:ex quo videtur hoc non esse perpetuũ in hoc genere, quemadmodum in humano; & ideo nõ posse negari, quin propter hoc solus homo habeat hanc varietatem. Possumus etiam dicere,& forte melius, glaucedinem in equis esse quandam exiguam nigredinem dilutam, nõ autem glaucedinem. Vel possumus dicere, hoc genus animalis maxime assimilari homini, vt etiã ipsum imaginatione & phantasia, vt dicit Auic. tunc temporis sollicitetur. Nam quicunq; sunt versari in libris Arist. videbunt eũ sæpe coniungere in multis equum & hominem; veluti quando dicit fœmina & equa abortiunt propter fætorem lucernæ extinctæ; similiter quod homo & equus canescunt; quod fœmina & equa postquã conceperunt patiuntur iniri; ita vt non sit mirum, quod in varietate colorum oculorum equus nonnihil similitudinis gerat cum homine.

Signa crassefactionis albuginei. Sequuntur signa horum affectuũ, & primo sunt signa crassefactionis huius humoris. Dicit Gal. I. de sympt. caus. 2. quod in hoc vitio contingit, vt remota non videantur, & propinqua non recte videantur. Præterea si quis conspiciat, videbit nonnihil in pupilla crassitiei apparere, quod indicabit crassitiem humoris albuginei. Si crassities hæc augeatur, impeditur ex parte visus, vel impeditur totus: & quãdo totus impeditur, apparet quasi crassum velum ante pupillam. Si autem tota pupilla non cooperiatur, apparet tenebrari & alia; de quibus in sequenti.

Signa tenuitatis. Tenuitatis signa sunt, quod pupilla valde splendida apparet: adhæc visus diminuitur. Causæ vero quę præcesserunt hoc vitii genus, poterunt indicare, vt febres, euacuationes, & alia quæ solent extenuare & exsiccare.

Signa humoris albug. aucti. Si augeatur humor albugineus, cognoscetis, quia totus oculus augetur, adhæc scribit Alzarauius, ꝙ qui aucto laborant hoc humore, melius vidẽt propinqua quam longinqua.

Imminuti. Signa diminutionis sunt, quod diminuitur totus oculus, diminuitur quoq; visio, atq; inter alia signa sunt causæ quæ præcesserunt exsiccatoriæ, ætas, vt si videatis senem laborare visu, atq; imminutos esse oculos, intelligetis hoc mali genus oriri ex albuginei diminutione.

Obscurati. Si obscuratur huiusmodi humor albugineus, cognoscitur, quia non apparet facies inspicientis in pupilla, adhæc color etiam oculi permutatus est ad nigredinem & ad obscuritatem. Similiter si mutatus sit color ad flauitiem, vel ad rubedinem, non facile potest dignosci oculis, sed dignoscitur eo quod visa apparent colorata eodem colore, qui intus in oculis erit.

Hoc notare debetis, in iis signis omnibus esse plane coniecturale, eo quod, vt dixi, hæc eadem vitia possunt oriri aliunde; licet autem sint coniecturalia, nihil tamen refert ad curationem, quoniam eadem curatio debetur, siue sit vitium in aqueo, siue in vitreo, siue in glaciali.

Pr. gnost. Signa prognostica harum affectionũ sunt; quod omnia vitia albuginei facilius curãtur quam vitia aliorum humorum. Ratio est, quia hic humor sua natura magis passibilis est: præterea etiam magis expositus remediis, ita vt facilius remedia ad ipsum sanandum peruehantur, quam ad alios: est tamen sciendum, quod inueterata hæc vitia, aut vt dicit Auenzoar, perfecta vel nunquã, vel difficillime sanantur; sanantur autem facillime ea omnia quæ fiũt à copia vel crassitie humorum. Rationem afferebat Gal. loco cit. quoniam facilius est consumere humiditatẽ exsuperãtem, quam deficientem restaurare & reficere.

An albug. imminutus curari possit. Est dubitatio de diminutione huius humoris albuginei, an scilicet facilis curatu, nec ne. Nam non videtur posse diminutionẽ sanari auctoritate Arist. 2. de gen. animal. 4. vbi dicit oculũ & cerebrũ eiusdem generationis & naturæ esse. Sed sic est: quod cerebrum est pars seminalis, & partes seminales nõ possunt restitui. Ergo non videtur ꝙ hic humor vnquam possit restitui: Tamen videmus experientiam aduersari huic sententiæ, quia videbitis interdum præ morbis oculos subsidere, ob exhaustum hunc humorẽ: videbitis item eosdem oculos eleuari, ob restauratũ humorẽ albugineum. Nonnulli vt satisfacerent huic difficultati, possent dicere, humorem albugineum nõ esse partem seminalem, sed esse excrementum humoris crystallini, eo ꝙ in libr. de anat. viuorum sub Gal. nomine edito habetur, quod humor albugineus sit excremẽtum crystallini. Si est excrementum, ergo põt absumi. Sed inter multa absurda quæ habet liber iste, istud non est infirmum, ideo nõ est quod curemus eius auctoritatem, quia dictus humor nullo modo est excrementũ, sed generatur continuo ab humiditatib. à cerebro dimissis, vt generantur alii humores corporis à nutrimẽtis, & quod ita sit, apparet, quia vbi cerebrum humidissimum est, oculus est humidissimus, vbi cerebrum exsiccatur, oculus similiter exsiccatur; ita quod oculus omnino videatur sequi naturam cerebri.

Resolutio auctoris. Dicerem igitur, hunc humorem vel totũ posse auferri, vel secundum partem: si totus auferatur, nunquam potest restitui. Ratio est, quia statim concidunt tunicæ, ita vt non sit amplius locus medicinæ. Si vero secundum partem tantũ diminuatur, dico quod potest restitui eo modo quo alii humores restituuntur cotidie, qui modo minuuntur, modo restituuntur.

Curatio huius humoris. Ex humorũ copia. Curatio huius humoris ad tria capita reducitur, vel ad simplicem humorum copiam, vel ad humorũ qualitatem, vel ad exsiccationem & extenuationem. In copia humorum hæc

hæc erit curationis ratio, quæ à nobis allata est in crassefactione spirituum ex humore, vel ex spiritibus: vt scil. primo instituatur ea victus ratio quam intellexistis: deinde diligẽter vacuetur corpus, tùm caput, per medicamẽta, per nares & os expurget: demũ ad collyria desiccantia & discutientia veniamus. In qua re debetis illud obseruare, vt medicamẽta adhibeatis ocularia vel ex solis succis, vel liquoribus, vel ex pulueribus aromatum, vel ex pulueribus aromatum & metallorum simul.

Metallica sola vt adhibeatis in hoc casu nõ facile indulgeo, eo quod non ita sunt necessaria, cum etiam aromata possint præstare beneficium: etenim sunt ea valde periculosa, q̃ sępe exurunt tunicas & consumunt. Similiter debebunt & omnia alia ad hunc finem tendere, vt exsiccent & attenuent, propter quod iure Auic. in his casibus videtur commendasse, vt potius assati cibi quam elixati exhibeantur.

Ex qualitate humorũ. Si sit vitium ex qualitatibus humorum, erunt purgandi humores medicamentis accommodatis, veluti si nigri humores faciant malum, purgandum erit corpus medicamẽtis euacuantibus bilem atram, in quo genere helleborus commendatur, non modo ore acceptus, verumetiam naribus attractus.

Similiter si bilis abundet, erit purgandum corpus prius medicamẽtis cholagogis: deinde erit bilis etiam purganda ex capite: & ego soleo modo puluerem Rhab. naribus infundere, modo rhab. decoctum: inueni quoque rhab. in succum redactum, & oculis extrinsecus applicatum, omnes has tenebras ex humore bilioso discutere.

Sic quoque si pituita sit, quæ hunc humorem infestet, euacuabitur propriis pharmacis, id est, phlegmagogis.

Ex siccitate Insufflatio puerulorũ. Ex aduerso malum si fiat ab exsiccatione, vel euacuatione, nutriẽdum est corpus optimis cibis, humectantibus scil. ac probum sanguinem generantibus. Adhæc fomenta extrinseca quæ humectent maxime conueniũt, vt fomenta ex lacte, ex decocto melilo ti & maluæ. Sed ego inueni experientia maxime reficere hunc humorem, si oculo subsidenti curetis à puerulo tenerrimo insufflari halitum: nam iste totus plenus est calido quodam humido temperato, quod quia amicum est oculis, facile viuificat oculos, facile etiam reficit humidum amissum.

Pro fine animaduertere debetis, Auic. alioquin diligentissimũ, omnes fere huiusmodi curationes omisisse: puto hac ratione ductũ, quia vt mox declarabo, omnes fere huiusmodi curationes reducuntur ad vnum genus, vt quemadmodum didicistis curandas vitiis ægritudines in spiritibus, ob humores crassefactos, sic etiam putetis incedendum esse in curatione aliorum humorum, vel crassefactorum vel ob abundantẽ humiditatẽ impeditorum. Imo scribit Auenz. lib. 1. tract. 8. c. 13. Gal. dimisisse curationem huiusmodi ægritudinũ, quæ non habent manifestas demonstrationes, propterea quod difficilimum est huiusmodi partium vsum, causas & vitia ita exquisite dignoscere, quemadmodum est necesse.

Fiunt in hoc humore duo alia vitiorũ genera, de quorum altero Græci parum meminerunt, de altero fusius tractarunt; vnum est quod imagines apparẽtes ante oculos appellãt: Alterum est suffusionum genus, quæ duo vitia, quoniam pulcherrimas & difficillimas contemplationes habent, tractanda etiam aggrediemur.

CAPVT XXXIII.

De imaginibus.

Circa albugineum humorem fit aliud vitii genus, quod Latini & Arabes medici vocarunt Imagines. Gal. de loc. aff. 2. & 1. de sympt. cauf. 2. vocauit hunc morbum phantasmata. *Imagines seu phantasmata quid.*

In hac affectione hoc cõtingit, quod semper ante oculos videntur corpuscula quędam varia moueri, quæ vere apparent ante oculos. Dico varia simulachra apparere, quia interdum videbitis ægros accusare muscas, interdum cimices, nonnunquam capillos, sæpe etiam catenas, aut aliquid simile. Dico quoque has formas moueri & volitare, vt distinguatur à suffusionibus, quia quæcunque in suffusionibus apparent, nunquam mouentur, sed semper firma manent. Dico vero apparere ante oculos hæc simulachra, vt distinguatur à corrupta imaginatione, in qua interdum videntur & accusantur hæ imagines, sed non vere apparent, quemadmodum contingit in phrenitide & melancholia.

Sed dicet aliquis vestrum, quomodo dicis has formas moueri, quoniam Auic. 3. tertii tr. 4. cap. 8. scribit, hunc morbum fieri ob statio nem humoris; Igitur non ob motum. Dico stationem apud Auic. significare existentiam rerum, existentia porro dicitur tũ de re quæ mouetur, tum de ea quæ immobilis est.

Est hæc affectio inter symptomata læsæ actionis deprauatæ visoriæ; nam videntur ea, quæ videri non debent, vt iure visus deprauatus esse dicatur. *Genus symptomatis.*

Morbus à quo dependent hęc symptomata est morbus in via, & in numero: in via, quia ante foramen vuea sunt corpora, quæ esse nõ deberent: in numero, quia adest materia quæ adesse non deberet. *Morbus à quo dependet.*

De loco proprio vbi fiunt hęc simulachra, non videtur inter omnes auctores constare. Ego tamen existimo fuisse Gal. & Auic. in hac *Locus affectus.*

 sen-

sententia, quod locus proprius sit inter corneam & crystallinum humorem, ita sc. quod possint fieri, tum in ipso humore aqueo, tum etiam inter crystallinum & corneam. Nec mireremini Gal. 1. prognost. 24. ponere has imagines in ipso humore albugineo, quia loquitur eo loco solum de imaginibus, quæ fiunt ex indigestione.

An possunt istæ imagines esse etiam extra oculũ in aere? Ego puto omnino nugas esse, quia si essent in aere, vel vere essent, vel non; si vere essent in aere, non esset morbus, quia videre in aere imagines, quas alii non vident, proficiscitur ex bonitate visus, non autem ex vitio. Si vero apparerẽt & nõ essent, hoc quidem esset potius vitiũ imaginatiuę corruptæ, nõ autem visus. Dico imaginatiuæ corruptæ, quia multi sunt, qui ob timorem, cum habeant imaginatiuam corruptam, videntur sibi videre imagines quæ non sunt.

Audietis sæpe aliquos, qui dum nocte ambulant, referunt se videre multas imagines ꝙ non aliunde proficiscitur, nisi quia ob timorem imaginationem habent corruptam, ob quam corruptionem putant se videre quę non vident; & de hoc etiam vt medici poteritis reddere causam aliquorum, qui dicunt se nocte videre dæmones, dico vt medici, q̃a secus est, loqui vt Christianus.

Hoc in loco volo vos pulcherrimum annotare, nescio an dicã errorem Arist. vos iudicabitis: satis est à nemine fuisse animaduersum. Arist. 3. meteor t. 15. refert in historia de Iride, historiam cuiusdam, qui continuo videbat suam imaginem, quæ ex aduerso eum adspiciebat: reddens rationem huius philosophus, ait hoc fuisse ob debilitatem visus, quia radii eius cum essent debiles, non poterant permeare aerẽ, vnde ab aere reflexi reddebant imaginem; hoc quoq; confirmatum habetis apud Senecã 1. quæst. natural. c. 3. Sed sicuti concedo Arist. & Sen. potuisse contingere, vt aliquis semper suam viderit imaginẽ, attamen non existimo hãc fuisse huius euentus rationem, atq; ad hoc credendum duob. maximis argumentis impellor: vnũ est; quod si ob debilitatem radiorum hoc contingere posset, quero ab Arist. cur alii qui laborãt extrema debilitate visus, vt myopes & nyctalopes, hoc non patiantur? deberent sane hoc etiam sustinere, si debilitas radiorum hoc efficeret. Sed hoc non videtur: Igitur non mihi consona videtur Arist. & Senecæ ratio. *Refutat.*

Accedit & maius, quia Arist. hoc in loco videtur descifcere à suo placito, nam peripateticum fuit dogma, quod visio fiat non per radiorum extramissionem. Sed cur Arist. hoc in loco à suo placito recedat, dicunt aliqui hoc fecisse quia nihil refert. Sed Gal. 10. de vsu part. & 7. de plac. 5. demõstrat Arist. errasse, quia suppositum, quo probat Arist. hunc euentum, aut est verum, aut non; si est verum, ergo est verum quod dicũt medici, visionem fieri per extramissionẽ, & non Arist. sententia. Si suppositum est falsum, quomodo vult hunc euentum falso supposito probare? Igitur mihi videtur, quod nos medici possimus huius euentus meliorem rationem reddere quam Arist. idque possumus hoc ipso morbo quem tractamus, demonstrare.

Ratio auctoris. Prima. Galen. 1. de sympt. cauf. 2. dicit, interdum contingere, vt ante pupillam humores consistant, circa albugineum, quos qui habent videntur videre imaginem: & aduertite quod Galenus hoc loco vtitur voce εἴδωλον, cum alias dicat φάντασμα, quasi quod in hoc casu illud quod apparet, sit imago aliqua corporis. Galeni dicto hoc constituto, existimo eũ, cuius meminere Aristot. & Seneca, passum fuisse hunc morbum, quod scilicet haberet humores ante pupillam, quæ humores referrent imagines: & illud hac coniectura demonstro, quia si fuisset ratione aeris, prout aer magis vel minus mutatur, sic debuisset illa imago mutari, quod quidem non est necessarium, vbi quis in oculo portat causam illam & imaginem.

Secunda. Quod si hoc non placet, possumus etiam hunc euentum alia ratione tueri, quod scilic. bonus ille vir corruptam imaginem habebat, & imaginabatur id quod non erat: quod vt melius confirmare possitis, scire debetis, Alex. Aphrod. & Olymp. eo in loco dixisse, hunc fuisse Antiphontem, cuius mentionem facit Arist. libr. de mem. & reminisc. quod si fuit ille Antiphon, poteslis videre locũ: erat ille insanus, qui imaginationem corruptam habebat, si enim quandoq; videbat aliquem, existimabat se semper videre, & putabat se recordari, quod phantasmata præterita & præsentia reputabat. Quod si talis erat, fieri potuit, vt ratione imaginationis corruptæ hoc contingeret, non autem vt Arist. & Seneca dixerunt. Sunt igitur hæ imagines vapores concreti, seu humores existentes circa humorem albugineum.

Sed circa hanc determinationem occurrit grauiss. & difficilis disputatio, quia Arist. 2. de anima t. 106 scribit, quod sensibile positum supra sensum, non facit sensationem: quomodo ergo id quod est intra ipsum sensoriũ, poterit videri? In hac dubitatione inuenio scriptorũ diuersas esse sententias. Sed q̃ magis validæ fuere, duæ sunt: vna est quod duplex est visio, vna perfecta, altera inperfecta: Imperfectã appellant, quæ fit sine medio: perfectam quæ fit cum medio. Dicunt isti, quando Arist. ait, quod sensibile positũ supra sensum non facit sensationem, intellexit de sensatione perfecta, in quo necessario requiritur medium, & imagines quę videntur, non vident perfecta visione, sed imperfecta: ita vt non

non sit mirum quod sensibile hoc positum supra sensum videatur.

Hæc sententia duabus rationibus mihi probari non potest. 1. quia Arist. aperte profitetur, in omni visione quæcunque sit, requiri medium: Igitur hæc distinctio vana est, & nũquam ab Arist. excogitata. Altera ratio est, quia si hoc verũ esset, possemus dicere quod uvea tunica deberet conspici, hac sci. visione imperfecta. Sed clarum est quod colores uveæ tunicæ à nemine videntur: Igitur insomnium est huius visionis imperfectæ.

Altera opinio. Altera opinio est, quod duplex sit visio, altera per proprias imagines rerum seu positiua, altera per imagines alienas, per priuationẽ. Vbi dicunt isti, debent videri res per proprias imagines, necessarium est medium: vbi autẽ res priuatiuæ seu per alienas imagines videndæ sunt, nõ est necessariũ mediũ. Quomodo autem priuatiue videantur, declaro: quia vel res quæ sunt ante oculos, sunt peruiæ, vel non peruiæ: si sint peruiæ, videntur res externæ coloratæ colore illarum rerum: si non sint peruiæ, aut obturant totam pupillã atq; ita faciunt siccitatem, aut obscurant partem, & qua parte obturant, cum res non videantur, præ se ferunt imaginem obscuritatis & nigredinis, ita quod secundum istos, imagines quæ videntur, nihil aliud sunt, quam partes illæ rerum externarum, quæ non conspiciuntur; quemadmodum dixerunt aliqui de maculis lunæ, existimantes illas nihil aliud esse, quam partem lunæ, quæ non videtur.

Refutat. Hæc opinio plurimos fautores habet, & fere à maiori auctorũ parte comprobata est: sed ego eos vt damnem multis rationibus ducor.

1. quia si imagines essent partes rerum externarum, non visæ, sequeretur quod nunquam vbi adsunt istæ imagines, res integræ viderentur: sed hoc falsum est, quia sæpe videbitis homines laborantes hisce apparitioni-

2. bus, qui nihilominus res integras vident. 2. ratio est, quia si hoc verum esset, sequeretur, imagines formari secũdum corpora externa: sed hoc experientia falsum probatur, quia apparent interdum cimices, interdum catenæ, interdum pili, quæ formæ & figuræ multum abest vt possint ita efformari à rebus ex-

3. ternis. Tertia ratio est, quia si hoc ita esset, nõ videretur quod ita cerebro deberent permutari huiusmodi figuræ sicuti permutantur; quod si permutarentur, necessario quoque imagines rerum variæ apparerent, quia si ca-

4. tena apparet, eo quod pars rei non videatur, profecto deberet aliqua similis forma, aut nõ admodum dissimilis in re visa esse. Quarta ratio est, quia formæ huiusmodi semper deberent apparere nigræ & obscuræ, vt sunt maculæ Lunæ; sed hoc falsum est, quia interdum cinerei & albicantes, sæpe nigricantes conspiciuntur.

Accedit his omnibus auctoritas Gal. qui 1. progn. t. 29. scribens, in humore albugineo aliquibus fieri apparitiones suffusis similes, ita scribit: quod quando humidum atrum opponitur crassum, prohibẽs radios sibiles, quo minus exeant, ibi apparet imago secundum humidi consistentis materiã. Ex quibus verbis clare habetis, apud Gal. has imagines positiue, non priuatiue fieri ab humido consistente apud pupillam. 5.

Resolutio auctoris. Quatuor ad visionẽ requiruntur. Quid igitur dicendum est in hac difficultate, quæ magna est, & quæ diu torsit multos medicos? Tentabo sententiam meam in hac re explicare, quam vt certam habeatis, quatuor sunt mihi supponenda breuiter. 1. est, visionem, vt sæpe diximus, non solũ fieri per receptionem specierum, vt crediderunt Peripatetici, sed fieri per extramissionem radiorum seu spirituum, & per receptionem specierum mediis radiis. Alterum est, quod radii isti visuales non solum referũt species ad humorem crystallinum, sed etiam illustrari species à luce si debet fieri visio. Hoc demonstro, quia si in tenebris quis aperiat oculos, radii visuales exeunt, & species quæ sit in aere cõmiscentur radiis: sed cur nõ fit visio? quia species illæ non sunt à luce illustratæ, ita vt possit fieri visio. Tertium suppositũ est, radios ipsos recta per pupillam à crystallino vsq; ad corpora videnda ferri, quod luculentissime demonstratum habetis à Gal. 10. de vsu part. 1. & 1. de plac. 5 Quartum & vltimũ suppositũ est, non omnia corpora reddere de se species, sed tantum corpora terminata, quia quis est qui videat aerem, qui aer cum sit corpus interminatum, non facit species.

His positis dico breuiter, veram esse sententiam, quod res externæ positæ supra oculum non videntur, quia etsi species seu radii visuales exeuntes à crystallino humore, attingunt speciem ipsius rei, quia tamen carẽt luce, species non sunt illustratæ, ideo non potest fieri visio: secus est de imaginibus, quia imagines videntur cum species ipsarum sint illustratæ à luce, nam si oculos claudat qui laborat imaginibus, vel manum supra oculos ponat, non videbit has imagines, quia radii non sunt illustrati: vident vero apertis oculis, eo quod radii visuales exeuntes redeunt illustrati: Itaq; vt referũt species extimas oblatas, sic quoque referunt species intimas receptas, cum sunt illustratæ: & hoc apparet, quia imaginibus videntur & aliæ res, propterea, quod sicut radii illustrati referunt species extimas, ita & internas sibi obiici. Atq; hæc tertii problematis reddi potest ratio.

Cur hæ imagines noctu videantur. Cum igitur imagines in oculo videantur, eo quod radii extima luce illustrati, dum redeunt, species existentes in oculo referunt ad crystallinum, causa sciri potest multorum, quæ circa hoc contingunt. 1. Cur huiusmodi

imagines neque nocte neq; in aeris caligine inspiciantur: siquidem cum sint admodum pusillę, opus habent multa luce, & quia nocte lux est admodum exigua, fit vt istæ imagines non videantur.

Cur vuea tunica non videatur. Potest quoq; sciri, cur vuea non videatur: quia radii seu spiritus feruntur per foramen vueæ, neq; vueam ipsam attingunt.

Accedit quod nulla in albugineo humore est vueæ species, vt possit reportari à radiis ad humorem crystallinum.

Cur cornea non videatur. Sic etiam intelligi potest à vobis, cur cornea nō videatur, cū sit ante pupillam: quia sc. est adeo subtile corpus, vt fere interminatum sit; iam autem dixi, species solum facere corpora terminata.

Aliud dubium resolvitur. Potestis etiam intelligere & aliud, quod sc. in summa luce, quando ante oculos ponuntur res nigræ & virides, huiusmodi imagines non conspiciuntur, sicuti quando oculos ad solem aut ad res albas conuertitis: siquidem ex inspectione rerum obscurarum diminuitur lux, & radii non ita illuminantur, & cum illuminati non sint, non possunt referre speciem rerum existentium in oculo. Atque hactenus de causis imaginum.

Differētia. Differētiæ imaginum plurimæ sunt, quia aliæ perpetuę sunt, hoc est, continuæ, aliæ autem interpolatæ: aliæ recentes, aliæ antiquæ; aliæ capillos referūt, aliæ muscas, aut aliquam aliam figuram; aliæ sunt nigræ, aliæ citrinæ; aliæ per essentiam à capite, aliæ per consensum. Et notate, me dixisse per essentiā in capite, & nō in oculo, propterea quod huiusmodi imagines fieri nequaquā possunt essentiales in oculo, semper autem ad ipsum oculum mittitur materia.

Causa. Immediata. Causæ materiales & immediatæ sunt vel vapor crassus, vel humor vt plurimum. Et notate me dicere vt plurimū, propterea quod fiunt eæ imagines interdum à vaporibus subtilioribus, & hæ sunt adeo læues & momentaneæ, vt fere à medicis non curentur. Dixi quoq; vt plurimum, quia Auic. scribit, interdū obscurissimas maculas esse in cornea, quæ faciunt imagines, tametsi ab aliis non videātur. Sed hoc licet ego fieri posse putem, existimo tamen non esse adeo vitiosum, sed potius molestiam parere, quam morbum.

Sunt itaque causæ immediatæ & materiales, humor & vapor crassus, quæ possunt esse varii, nam interdum biliosi, interdum melancholici, interdum sanguinei, plærunque pituitosi.

Inter eas causas videtur Auic. & aliam posuisse, scil. intemperiem aliquam albuginei humoris.

Causa mediata. Causæ porro mediatæ & efficiētes sunt, caliditas capitis, iecoris, mesaræi, & hypochondriorum: at numeratur ab Auic. & acuitas visus inter has causas, quia vt intellexistis, debetis scire nullum esse corpus adeo exquisite sanum, quin aliqui vapores tollātur ad caput & oculos, verū aliquibus plus, aliquibus minus, aliis crassiores, aliis subtiliores: sed in omnib. vt dixi, aliqui attollūtur, illi qui sunt pauci & subtiles, in paucis videntur, illi autē qui sunt crassiores & plures ferè videntur ab omnibus qui eos habent; qui autem sunt pauci & subtiles, videntur ab illis qui pollēt acumine visus. Ita patet quomodo acuitas est causa: ideo non miremini quod vapores illi videantur à quibusdam, cum quidē ab aliis non videātur, qui minore acie videndi sunt præditi.

Acuitas visus causa imag. Causæ procatarcticæ variæ sunt, æstus aeris, vigiliæ, venus, studia, venæ sectio frequēs: & videbitis multos, quibus ex sola venæ sectione frequente obortæ sint imagines. Vomitus quoq; inter has causas reponitur: nam Alex. 1. probl. 54. quęrens, cur fit quod aliquibus, cum tussiunt & vomunt, apparent ante oculos veluti sydera? Inquit causam esse, quoniam in vomitu & enixu fit maxima interiorum viscerum compressio, ex qua multi vapores mittuntur in oculos, qui prout varii sunt, varii quoq; aspectus & colores apparēt. Addatis vos, quia in vomitu sæpius humores biliosi reiiciuntur, vnde fit vt huiusmodi humores biliosi & flaui referant imagines veluti aureas, quæ imagines referunt sydera.

Signa. Signa quibus possitis cognoscere hos affectus, non aliunde sunt à nobis expetenda, quam à relatione ægri: quocirca diligenter inuestigandum apud ęgros dum conqueruntur, quænam sint huiusmodi imagines, quales, quantæ & quando appareant, & reliquas cōditiones, quæ possunt describere has imagines: nam postquam hæc cognoueritis ab ægris, non erit arduum vobis intelligere, quæ sint species imaginū. Si enim habebitis perpetuas imagines, protinus colligatis esse ab humore: si vero neq; continuæ sint, neq; periodicæ, sed interdū abeant, interdum redeant, iudicetis esse à vaporibus. Rursum si sint faciles & tenues, sic non vno modo, non vna figura, sed sub pluribus apparebunt. Adhæc si non videantur quando non animaduertitur, & appositis rebus obscuris ante oculos non apparent, signum est has imagines oriri ex acumine videndi. Si longo tempore appareāt, & præcessit vel ophthalmia, vel aliqua alia causa refrigerans aut calefaciens, argumento erit vobis, ab aliqua intemperie per consensum albuginei humoris oriri.

An ab acumine videndi.

Per consensum. Quæ fiunt per consensum ab aliis partib. & non per essentiā in capite, docet Gal. 4. de loc. aff. 1. & 2. de sympt. cauf. quomodo cognoscendæ sint, vbi scribit, quod si neq; continuæ, neque vniformes, atqui in vtrisque oculis apparēt, est signum esse per consensum alicuius partis inferioris. Sed quia potest fieri consensus vel à iecore, vel à stomacho, vel ab aliis

aliis partib. hoc modo cognoscere debemus. Gal. & Auic. docent, quatuor signa esse, quib. cognoscitur an malum à stomacho sit, quia si istæ imagines tunc magis manifestentur, quando eduntur cibi flatuosi & crassi, vt allia, 1. cepe, porri, &c. signum est malum originem 2. habere in ventriculo. Alterum signum est si fiant hæ imagines quando fit concoctio in vẽtriculo, & cõsummata cõcoctione finiun-tur: nam & hoc argumentum est clarissimum, 3. fieri à ventriculo. Tertium est, si appareant imagines, quando pleno stomacho fit motus intẽpestiuus, vel pleno stomacho balnea ad-4. hibentur, iudiciũ erit fieri à vẽtriculo. Quartum & vltimũ signum, quando hæ imagines fiũt cum vertigine, nausea, vomitu, & deinde his finitis desinunt etiam imagines. His signis patet an malum oriatur à ventriculo.

A stoma-cho.

Prognost. Signa & prognostica sunt, quod istæ imagines portendunt cataractas & suffusiones, atq; Gal. non modo intelligendus est de essentialibus & humoralibus, verumetiã de iis quæ fiunt & per consensum & à vaporibus. Quod autem imagines humorales & essentiales cõuertantur in suffusiones, ita clare constat, vt non egeat probatione. Quod vero & illæ quæ sunt à vaporibus, conuertuntur interdum in suffusiones, probatur, quia oculus cum sit pars frigidissima & humoribus plena, suo frigore etiam vapores in aquã conuertit, atq; suffusiones ita facit, quæ fuit sententia Gal. 4. de lo. aff. 1. & Auenz. lib. 1. tract. 8. c. 18. quo in loco dicit, in oculis idẽ euenire quod contingit in balneis, in quibus vapores, qui ad tectum balneorum feruntur, concrescunt in aquam: sic vapores peruenientes ad oculũ, in aquam concrescunt. Aduertite autem, hoc quidem contingere, non tamen perpetuo vt vapores in aquam conuertantur, & faciant suffusiones.

Sed quæretis, quib. signis poteſtis cognoscere, quando illæ imagines conuertẽdæ sunt in cataractas, & quando non. Vnus Auic. inter medicos videtur hanc rem docuisse, qui nobis tria tradidit signa, per quæ possimus imagines discernere, quæ signa forte latuerũt alios.

Signum, si per sex menses durauerint eæ imagines, nec visus offensus sit, nec oculus cõturbatus. Ratio est, quia rarissime contingit, vt si imagines facere debeant cataractas, intra hoc tempus non faciat. Hoc signum acceptum est à Gal. 4. de loc. aff. 2. quanquam Gal. hoc explicate nõ doceat. Sed notare debetis, fuisse etiam aliquot Arabes, qui hoc tempus non sex mensib. determinarunt, sed quatuor, aliqui etiam duobus: & ego vidi duos, quibus subortæ sunt suffusiones secũdo mense, postquam cœperunt apparere imagines.

Secundum signum allatum ab Auic. est, si imagines modo redeant, modo abeant, modo minuantur, & semper tamen visio integra maneat: quoniam illud argumento est, eas imagines non esse finiendas in suffusionẽ. Ratio est, quia hæ fiunt ex vaporibus acribus & tenuibus, qui difficillime in aquas concrescunt.

Tertium signum est, si imagines sunt ex crassis vaporibus, & diu perdurent, neque tamen visum aut oculum vnquam offendant. Sed dicetis, hoc signum videtur esse idẽ cum primo. Dico differre à primo in duobus: In vno, quoniam in illa præfinitum est tempus, in hoc nullum. In altero differunt, quoniam in primo non est timor futuræ suffusionis, in hoc postremo est, quia illæ imagines fiunt à vaporibus crassis.

Hæc sunt tria signa allata ab Auic. Sed addo ego quartum magis necessarium, & est, si istæ imagines referant vel culices, vel muscas, vel sint latæ & nigræ, fere semper præiudicãt futuras suffusiones. Si autem sint capilli formes, vel sint veluti subtilissimæ quædam cataractæ, vel circuli subtilissimi, istæ vel nunquam, vel rarissime portendunt cataractas. Et præterquam quod in multis longa experientia obseruauerim, habeo etiam rationem Cassii medici, lib. probl. 9. Ille enim quærés, cur illis, quibus fiunt suffusiones, appareant ante oculos modo culices, modo muscæ, modo formicæ: inquit esse, quia istis humor qui ante oculos congregatur, coit, ex quo cum visus penetrare nequeat, apparent tales imagines. Ex quo elicio, semper vbi apparent similes formæ, argumentum esse, iam vapores & humores in vnum congregari, quod est principium suffusionis futuræ.

Vbi vero capilli & catenæ apparent, indicium est vapores & humores acutos & tenuissimos esse, neque vt prædicta coire aut congregari, ita vt efficiant suffusiones. Igitur colligendum est vobis, præter alia signa hoc non infirmum esse signũ futuræ suffusionis, quãdo hæ imagines adsunt.

Curatio imaginũ duplex est: altera earum quæ cataractas futuras non portendũt: altera earum quæ futuram portendunt: vtraque tamen habent cõmunem victus rationem, vt fc. aer omnis caliginosus & crassus fugiat, serenus vero & lucidus amplectatur. Similiter fugiatur sol, quantum fieri potest, & omnia quæ instar solis caput calefacere & perturbare possunt; pertinatiores frictiones capitis, lotiones quoque, si moderate fiant, & ab anterioribus ad posteriora maxime cõducunt; ira, timor, cogitationes omnes profundæ sunt vitandæ, neque aliquid intente est inspiciendum, præsertim post cibum: Balnea, venus intempestiua maxime sunt fugienda: vitãda quoque est alui immoderata adstrictio; quoniam hæc non solum promouent, sed etiam de nouo efficiunt hunc morbum. Vina

Curatio.

Victus ratio.

M 4 gene-

generosa, crassa, acria, maxime sunt abhorrenda. Etsi fieri potest, prorsus à vino abstinendum erit, vel saltem interdum vino albo vtendum, puro & tenuissimo: si vinum non placeat, licet vti aqua cui incocta sint fænic. euphrag. & chelid.

Potus. Sed dicetis, Rhases & Auic. damnant rursus aquæ potum. Dico quod potus immoderatus, & in illis qui sunt inassueti, iure damnatur ab Auic. & Rhase, quia ex immoderato potu aquę vitiatur ventriculi concoctio, qua vitiata suggeritur materia imaginibus.

An pisces ob sint oculis. Inter cibos sunt vitandi illi, qui crassi sunt, qui oculos & caput tentant, vt legumina, caules, lactuca, & quæ solent caput & oculos replere. Auic 2. li. dicit, pisces facere cæcitatem, & vbi tractat hos morbos scribit pisces maxime vitandos esse; id quod sequaces Auic. de omnibus piscibus intellexerunt, quã tamen neq; fuisse Auic. mentem, neq; veritatẽ, puto quoniam inter pisces sunt saxatiles, littorales, qui possunt concedi, de quibus dicit Hip. 2. de diæta, ꝙ sunt leues, imo loco cit. Hipp. loquens de piscibus dixit de cepis solum & polypodibus, qui oculos grauant, vnde solũ oculis nocere pisces crassiores statuendum est.

Instituto hoc communi imaginum victu, attendendum est, an portendant futuram cataractam, an non: si non portendant, est tantum victus rationi studendum, & omittenda sanguinis euacuatio, dimittendus est vomitus, qui ab Hippoc. libr. de loc. in homine, vt oculis perniciosus damnatur. Quod si etiam aliquid erit agendum, sufficiet vna vel altera in anno purgatio, & vsus alicuius colyrii, quod non possit oculos multum perturbare, cuiusmodi est:

Collyrium ad imagines.

℞. *Aq. fæniculi.*
Chelidoniæ.
Euphragiæ an. ℥. ij. ß.
Fellis perdicis. ʒ. iij.
Croci ʒ. ij.
Pulu. maior. ℥. ß. Macerentur omnia per tres dies, deinde propter filtrum destillentur, & oculi hoc liquore inunguntur.

Dicit Rhases etiam maioranam solas imagines abolere: sed nisi malũ augeatur, omnia remedia oculos perturbant, & potius instrumentum visus lædunt.

Si imagines aquam portendant, duplicem curationem habent. 1. vt auertatur humor fluens, quo minus possit morbus augeri. 2. vt materia, quæ iam ad oculos fluxit, & concrescere cœpit, omni studio dissoluatur & exsiccetur. Primus scopus expletur, dicit Auicen. purgando corpus, stomachum & caput: Secundus exsiccando caput ipsum & oculos. Igitur vt commode vtriq; scopo satisfaciatis, erit primum lenienda aluus hoc pacto:

Leniens. ℞. *Elect. lenit. ℥. j:*
Elect. de psylio ʒ. ij. M.

Lenita aluo erunt deinde præparandi humores huiusmodi syrupo: *Præparans.*

℞. *Fol. maioranæ.*
Chelidoniæ,
Euphrag. an. P. ß.
Sem. fœnic. ʒ. ij.
Rad. rutæ ʒ. j. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij. ß.*
Oxym. simpl.
Syr. de stœch.
Syr. de duab. rad. an. ʒ. v. M. f. syrupus.

Postquam erũt præparati humores, & viæ apertæ, erit purgandum caput & corpus, atq; hoc poteritis facere caput purgiis, pill. aureis, cochiis, mezeræi, siue de cocco cnidio, nam pill. de mezeræo putantur euacuare aquam in quolibet membro. Itaq; forma sit talis: *Pillulæ pro oculis.*

℞. *Pill. aurearum.*
Cochiarum an. ℈. ij.
Pill. de mezereo ℈ ß.
Pulu. fœnic. gr. xv.
Cum oxymelle f. pillulæ v. & capiantur duab. horis ante lucem.

Sed dicetis, cur nullã facit sanguinis missionis mentionem? Quoniam, vt dicit Auic. multis perniciosa est sanguinis missio, nisi necessitas cogat: necessitas autem est, quando adest sanguinis plenitudo, vel sanguinis admodũ feruet, & præsertim in capite. Veteres incidebant arterias: nostris temporibus possumus vti applicatione hirudinum ad eas partes, vel scarificatione.

Postquam vniuersum corpus purgatum erit, accedẽdum ad ea, quæ magis immediate possunt & oculos & caput expurgare, vt lotiones, caput purgia, errhina, gargarismata & masticatoria, quorum omnium quoniam formas habuistis, ad eas vos remitto.

Est dubitatio de sternutamentis, an iis vti hic liceat. Ex vna parte est Hip. qui in libr. de loc. in hom. ea laudat in affectibus oculorum, vbi dicit, quod ea quæ per nares purgant, maxime conferant affectibus oculorum. Ex altera parte non videtur admodum tutum hoc remedii genus, quia attrahit à capite ad oculos. Accedit & auctoritas Auic. qui scribit, quod sternutatoria iuuant in curandis imaginibus quatenus purgant caput, nocẽt quatenus mouent humores, & ita possunt facere descensum aquæ. *Num sternutatoria in affectib. oculorũ conueniant.*

Pro statuenda hac re tria dico: vnum quod medicamenta, quæ per sternutationem euacũt, vel possunt esse fortia, vel debilia: si sunt fortia, non conueniunt, si debilia conueniũt, quia dicit Hipp. quod fortia purgant caput, debilia purgent oculos solum.

Alterũ est, quod vbi adhibenda sunt sternutamenta, videndum est, an caput sit exquisite purgatum an minus: si sit purgatum, possumus tuto vti sternutamentis debilibus: si vero

si vero non sit exquisite caput purgatū, nullo modo conueniunt, quia à capite pleno facile possunt retrahi humores ad oculos.

Tertium est, quod possumus purgare humores per nares absq; hoc φ sternutamentum excitemus: nam sunt medicamenta quæ naribus infusa hoc efficere possunt, vt succus maioranæ, fœniculi, rad. betæ, qui omnes per nares calidi tracti, purgant oculos mirifice, nec lædunt.

Topicorum medicamentorum vsus. Postquam caput & oculi erunt exacte purgati, deueniendum ad localia medicamenta, quæ tres conditiones habere debēt, vt abstergant, exsiccent & modice penetrent. Pro localib. Hip. lib. de loc. in hom. visus est laudare quę lachrymas concitant, vt cepas & allia. Sed caute & prudenter intelligenda est Hip. sententia, propterea quod vbi Hipp. ea laudat, dicit id agēdum, si veluti capilli in oculis currant, quod etiam ænigmatice voluit Hip. dicere, & tunc lachrymę sunt excutiendę, si humor, qui oculos infestat, sit crassior & terrestrior: nam vero humor qui facit has imagines non est talis, & propterea vitanda sunt ea medicamenta quæ possunt lacrymas ciere. Et vt habeatis formam dabo vobis duas.

Collyrium humidum.

℞. *Fellis hircini ℥.j.*
Succi maior. ℥.j.ß.
Antimonii.
Croci an. ʒ.ij.
Gummi ʒ.j.
Vrinæ pueri impolluti q.s. fiat collyrium. s.a.

Alterum quod est arduum, vocatur ab Arabibus Alcool, & liquida sief.

Collyrium siccum.

℞. *Tuthiæ nouies ignitæ & in succo chelid. extinctæ ʒ.ij.*
Aloes hepaticæ.
Croci an. ʒ.j.
Piperis albi ʒ.ß.
Margarite ℈.j.f. puluis subtiliss. & læuigetur.

Superest inter medicamenta vnum, quod solet esse in vsu apud omnes practicantes, sc. *Cauterium.* Cauterium, de quo non possum negare, quin maximam afferat vtilitatem ad præseruādum à suffusione. Sed de loco duo notate: primum quod vbi suffusio timetur propter humorē, cauterium solū iuuare potest, quod fit in nucha, quia humores qui fluunt ad oculos, per eam partem tanquam per aquæductum expurgantur: ideo ego consulo vt frequenter hoc remedii genus vsurpetis.

Aliud est, quod periculo imminente à vaporibus, qui continuo ab inferioribus ascendunt ad superiora, cauterium in sutura coronali laudo. Sed circa hoc cauterium adhuc duo notanda sunt: vnum est quod ex hoc cauterio nunquam speretis euacuandā esse materiam, quæ detinetur inter cranium: quia si hæc materia euacuanda est per hāc partem, deberet, quæ natura sua deorsum fertur, contra naturam sursum ferri, quod videtur impossibile. Alia ratio, quia si humor intra cranium esset euacuandus p hoc foramen, esset necessarium, vt cranium penetraret humor: Itaq; humor intra craniū non potest per hoc foramē euacuari, sed solum vapores qui sursum tendunt. Alterum est, vt quantum fieri possit, vitetis hoc genus remedii tempore hyemis, quia nostis quanto studio quodlibet vel minimum capitis malum ab aere sit tuendum.

CAPVT XXXIV.

De suffusione.

Post imagines solet alius morb. sequi, græcis ὑπόχυμα dictus, Hip. & Gal. vocarunt ὑπόχυσιν, Latini suffusionem, barbari medici interdum cataractam, interdum aquæ descēsum. *Nomen.* Veteres existimarunt glaucoma & suffusionem idem esse: sed non parum differūt, quia glaucoma est affectus humoris crystallini, suffusio vero est concretio humoris extranei ante pupillam, ob quam concretionem visus impeditur, aut aboletur.

Ex quo clarum est hūc affectum esse symptoma, in genere actionis visoriæ ablatæ. *Genus symptomatis.* Morbus à quò depēdet, vt dicit Gal. 14. met. 13. est morbus in via & in numero.

Cæterum de loco vbi hic morbus posi- *Morbus à quo dependet.* tus sit, inuenio diuersos medicinę scriptores, imo diuersus est sibi Gal. Is enim li. de oculis, si tamē ipsius sit, voluit hoc morbi genus positum esse inter humorem crystallinum & vueam tunicam, id quod etiam videtur sensisse 1. prog. 24. vbi scribit, fieri suffusiones circa humorem albugineum. *Locus affectus.* Hanc sententiā inter Arabes sectati sunt Alzarauius & Haliabbas. Cæterū idem Gal. 10. de vsu part. 1. aliam sententiā videtur habuisse, ait enim suffusionis locum esse inter crystallinum & corneam tunicam. *Galeni opinio.* Quam sententiam mutuati sunt fere omnes græci, & præsertim Paulus, Aetius, Actuarius. Auicen. diuersus ab his fuit, qui in 3. tertii, vbi agit de aquæ descensu, ait effici hūc morbum inter albugineum Siphac & corneam. *Auic.* Fuerunt quoq; ex Arabibus qui existimarunt fieri inter vueam & corneam.

Cæterum Celsus inter omnes aliam sententiam habuit lib. 7. c. 7. vbi ait, suffusionem fieri post duas tunicas, scil. post corneam & vueam, ea in parte, in qua spatium quoddam intercedit inter aqueum humorem & corneum. Quæ ēt sententia potest videri fuisse Gal. loc. progn. citato.

Hæc res dubia est inter scriptores, sed vt breuiter intelligatis, videndum est quæ sit natura suffusionis: nihil enim aliud est, nisi humor quidā & vapor concretus & condensatus ante pupillam seu humorem crystallinum.

Igitur

Definitio. Auctoris sententia.

Igitur vbicunque potest hic humor concrescere, putandum est totum eum locum posse esse subiectum eius morbi: iam vero totũ illud spatium, quod intercedit inter cryſtallinum & corneam, tale est, in quo sc. potest cõcrescere hæc materia. Igitur videtur totũ hoc spatium esse locus suffusionis: non quod semper in toto hoc spatio fiat, sed quod modo in hac, modo in illa parte, id quod optime vidēs diuinus Gal. & eius sequaces Græci, dixerũt fieri suffusionem inter cryſtallinum & corneam, quia in qualibet parte huius spatii potest consistere hic morbus: sed quanquã hoc verum sit, est tamen non modica differentia, quia in vna parte frequētius, in altera rarius efficitur; frequentius efficitur suffusio post duas tunicas, circa humorem albugineum: quam frequentiam videntes Gal. 1. progn. & Celsus, dixerunt fieri circa albugneum humorē in eo spatio: nam pterquam ꝙ fiant frequentius in hac parte, est & aliud, quia huiusmodi suffusiones sunt omnium facillimæ curatu p Chirurgiã, de quibus loquebat Celsus.

Vnde non possum satis mirari Arabes, qui dixerunt fieri suffusionem inter tunicam vueam & corneam, quia licet fiat, fit tamen rarissime, & est omnium difficillima curatu per chirurgiam. Hæc igitur sit constans veritas, quod suffusiones fiant inter cryſtallinum & corneam frequentissime statim post vueam, raro inter vueam & corneam.

Sed dicet aliquis, qua via potest in oculo hic humor concrescere? de vaporibus nõ est dubium, quia apertum est, per venas & arterias humores mitti ad oculum. Dico ego tres esse vias, per quas vapores aut humores in hãc partē decurrunt. 1. nerui optici. 2. est vuea tunica, à qua transfudant huiusmodi humores. 3. sunt venæ omnium tunicarum, ita quod ab his omnibus partibus modo transinittuntur, modo refudant humores in has partes, vbi fit suffusio.

Causæ. Internæ. Remotæ.

Causæ huius morbi sunt intemperies frigida & humida oculorum, ob quam humores congregãtur in oculis, & vapores qui ad ipsos mittuntur, concrescunt & condēsantur: sunt etiam humores concreti in ea parte. Hæ sunt causæ internæ, quæ vero remotiores sunt, est aer frig. & humidus, crassus, percussiones capitis, & præsertim oculorum, prominentia ipsorum, imagines, & causæ omnes quæ faciunt imagines.

Cur eminentia oculorũ recenseatur inter causas suffusionis.

Cur autem eminentia oculorum recenseatur inter caussas suffusionis, ratio est Aetii, li. 6. cap. 9. vbi ex Gal. & Ruffi sententia scribit, melancholicos habere oculos prominentes, propter crassitiem spirituum, quasi semper ad extuberantiam oculorum sequantur spiritus crassi: iam vero vbi fiunt spiritus crassi, propter humores admistos spiritibus, difficile non est dari occasionem gignēdis suffusionibus. Est & alia ratio quam videtur cognõuisse Arist. 5. de gen. animal. 1. vbi scribit, eos qui habent oculos prominentes esse debilis visus, quia in magno spatio virtus distributa fit infirmior: igitur possumus etiam dicere, quod in magnis oculis & prominentibus recipiũtur facile vapores tum intrinsecus tum extrinsecus: dicit. n. idē Arist. 30. part. probl. huiusmodi oculos prominentes facile offendi, quia expositi sunt externis iniuriis.

Cur capra patiãtur suffusiones.

Occasione huius rei volo vos docere problema, quod nemo quod sciam adhuc excogitauit, cur inter bruta animalia dictum sit de solis capris, quod suffusionem patiantur: Nam in eo lib. qui medicus inscriptus est sub Gal. nomine, & est pulcherrimus liber, habetur remedium deponendi suffusionem acu, vt intelligetis suo loco, inuentum esse à capris, qa quędã capræ interdũ suffusionem patientes, cum casu percussę essent iunco in oculo, curabãtur suffusione. Causa igitur huius rei potest secundum medicos esse duplex, primo magnitudo oculi caprarum, nam dicit Arist. oculos caprinos habere tres conditiones, quod sint magni, quod sint albicantes. 3. acute videntes. Ratione igitur magnitudinis possumus dicere hec animalia facile offendi à caussis externis. Sed melior responsio est hæc quæ habetur ex Hip. lib. de morbo sacro, cum scribit caprinum genus obnoxium esse epilepsię, eo quod habeant cerebrum humidissimum & plenũ sudore. Probat hoc Hip. quia si mortua capra secetur, apparet eis cerebrum humore & muco plenum. Cum igitur ita sit, facile fit vt humores nimii in capite redundantes ad oculos decurrant, quæ reuera causa est, cur homo omnium maxime capiatur hoc morbo suffusionis oculorum, quia cerebrum eius est omnium humidissimum.

Cur homo suffusioni obnoxius.

Differētia. A substantia.

Differentiæ suffusionis capiuntur à 5. aut 6. prædicamentis, à substantia primo, quia alia suffusio apud scriptores dicitur tenuis, quia non à toto aufert visum, dicitur crassa quæ ex toto visum aufert. Secunda à quantitate, aliæ enim sunt magnæ, ita vt totam pupillam obnubilēt, aliæ paruę, quę totam pupillam non obnubilãt. Rursus paruæ vel sunt in medio atque faciunt omnia fenestrata apparere, aut sunt à latere, aut sursum, aut deorsum: & quia paruæ sunt, faciunt, vt res non videantur. Tertia à qualitate, quia aliæ suffusiones sunt nigricantes, alię albicantes: nigricantium aliæ plumbeæ, aliæ violaceæ: Albicantium aliæ cinereæ, aliæ aëreæ, aliæ gypseæ, aliæ argenteę, seu vt græci dicunt, aliæ æreę, aliæ vitrum referunt, aliæ cæruleum, aliæ glaucum colorem.

A quantitate.

A qualitate.

A situ.

Quarto à situ, quoniam aliæ sunt intimiores, & in ipso humore albugineo fiunt, qui est intimior, aliæ extimæ, & quæ positæ sunt inter vueam & corneã. Quinto ab habitu, quoniam

A habitu.

niam aliæ curabiles dicuntur, aliæ incurabiles. Sexto à tempore, quoniā dicimus alias esse recentes, alias autem antiquas & consummatas.

Percontabitur aliquis, an dentur citrinæ & rubeæ? Dicò vel nunquam vel raro id fieri, rubeæ quidem non fiunt, quia hic color est sanguinis soboles: sanguis autem vel nō congregatur in hoc loco, vel si congregatur, putrescit: si putrescit, aut fit vlcus, non suffusio, aut in pus conuertitur, & fit aliud genus morbi quam sit suffusio. At si velimus hoc genus appellare suffusionem, non erit rubra, sed alba.

Humor citrinus raro fit, quia propter sui tenuitatem non potest in hoc loco concrescere. Dico raro, quia interdum etiam fiūt citrinæ suffusiones, & sunt illæ quas dicit Cels. similes esse auro; seu colori auri. Idem dico de humore melancholico, qui duabus de causis non potest facile concrescere in hac parte. Primo, quia est crassus. Secundo quia humor hic depellitur à naturæ prouidētia ab omnib. nobilissimis partibus, vt est oculus. Igitur remanet, vt vel pituita sola, vt frequenter accidit, vel commixta cum aliis humoribus, hos morbos faciat, & inde sequatur, etiam colores sæpe propius tendere ad albedinem.

Signa. Signorum quæ suffusiones indicant quatuor apud medicos inueniuntur genera: alia namque sunt quæ futuram suffusionem indicant, alia quæ præsentem: alia sunt distinctiua: alia prognostica. *Futuræ suffusionis.* Quæ futuram suffusionem demonstrant, sunt imagines, de quibus tractauimus, cum apparent muscæ, formicæ, dum nebulæ obuersantur oculis, & iris conspicitur ante lucernam. Quæ signa quatuor conditiones habere debent, vt ait Gal. 1. de sympt. caus. 2. 1. est vt sint continua. Altera, vt sint recētia, id est, quæ non præterierint sextum mensem. 3. vt in altero tantum oculo appareant. 4. & vlt. vt ab ea die qua cœperunt hæc signa, semper oculus fuerit læsus, & visio quoque aliquantisper impedita. Sed quanquam contingit vt fiant suffusiones ex præcedentibus imaginibus, licet nulla harum conditionum inueniatur, vt quæ fit ob causam antecedentem, & potius externam, vt sunt qui suffusiones incurrūt ex percussionibus oculorum & capitis, aut ex nimio capitis incendio.

Præsentis. Signa quæ præsentem indicant, sunt apparitiones, veluti veli ante pupillam, apparitio turbationis oculi, visus amissio, pupillæ ad albedinem vel alium colorem mutatio: adhæc si inspiciatur pupilla, & non appareat in ipsa imago inspicientis.

Suffusio differt à glaucomate. Signa distinctiua sunt, φ suffusio à glaucomate, vt dicit Aet. distinguitur, q a in glaucomate nulla lux, ne exigua quidem, videtur, in suffusione videtur lux, seu modica, seu multa.

A caligine. Distinguitur à caligine, quia fit vt plurimū in senescentibus, & est corneæ tunicæ crassities.

A nebula. Distinguitur à nebula quæ fit in cornea ex humore adhærente ipsi, quoniam vt dicit Gal. libr. de oculis cap. 6. in nubecula res videntur veluti per velum & fumum: in suffusione nullo modo videntur. Deinde in nubecula tres videntur eo colore cuius est humor adhærescens tunicæ, in suffusione nequaquam.

Ab albugine. Distinguitur ab albugine, quia in ea vt in glaucomate, non videtur lux: adhæc vitium apparet in extima corneæ superficie, in suffusione vitium apparet intimius, & semper lux videtur.

Prognost. Curabilis quæ. Signa prognostica luculenter explicata sunt à Celso lib. 6. vbi de suffusione agit, & 7. ait enim li. 6. φ suffusio circa initia dissipatur certis quibusdam obseruationibus: quod etiam sensit Gal. 12. meth. in fine. Libr. vero 7. idem Cels. scribit, quod si suffusio sit exigua, immobilis, coloré vero habeat marinæ aquæ, vel ferri nitentis, & à latere sensum aliquem fulgoris reddat, spes superest ipsum curari posse. Si vero suffusio magna sit, si nigra pars oculi amissa naturali figura in aliam vertitur, si suffusione color cæruleus vel auro similis sit, si labatur, atq; huc atq; illuc moueatur, vix vnquam succurri potest. Eo magis grauis redditur morb. si factus sit ex grauiori morbo, vel ex aliqua graui plaga capitis vel oculi; Præterea dicit idem, non idonee curari posse senes, quia sine nouo vitio habent acumē videndi satis infirmū: similiter ait pueros curatu difficiles: curari facile q in media sunt ætate.

Possumus quoq; de suffusionib. hæc iudicia facere, φ si sint recentes, curari posse, si vero antiquæ & consummatæ, aut nunquam curantur, vel solum curantur aut deponēdo, aut cauterio, vt voluerunt antiqui Chirurgi. Dicit Rhases difficulter curari eas suffusiones, quæ fiunt à crasso & viscido humore, facilius quæ à tenui & subtili, quæ citrini sunt coloris. Vt vero possitis cognoscere q̄ suffusiones curabiles sunt depositione, & q̄ non, sunt quædam signa apud Gal. Paulum & Aetium, & sunt, φ hæ suffusiones possunt deponi, quę colorem habent vel plumbeum, vel ferreum, vel cæruleū, & quæ si premantur leuiter digitis, dilatantur, mox recurrunt, & in quibus si claudat alter oculus, alterius pupilla dilatatur. Contra nō possunt curari, vt ait Aet. quarū color glaucus est, vel vt ait Paulus, gypseus, aut grandini similis, vnde dicit Hip. 2. prorr. eas pupillas esse malas, quæ colorem habent vel glaucum vel argenteum, vel cæruleum. Addūt Arabes difficulter curari eas, quarum color viridis est, & quæ si digitis premantur, non dilatantur, & si alter oculus claudatur, alterius pupilla non dilatatur.

Est

Est contradictio inter Paulum & Celsum, quia Celsus aperte ponit caeruleas suffusiones inter eas quae curari non possunt, Paulus autem easdem ponit inter curabiles. Pro qua soluenda non habeo quod possim dicere, nisi locum Celsi esse corruptum: ad quod existimandū tribus rationibus ducor. Prima, quia omnes scriptores medici, caeruleas curabiles faciunt. Altera, quia Celsus quando enumerat paulo ante signa suffusionum curabilium, ait, curabiles esse quae colorem aquae marinae referunt: iā vero color caeruleus & aquae marinae idem est, vnde si caeruleum poneret inter incurabiles sibi contradiceret. Tertia ratio est, quia si phrasin Celsi animaduertamus, caeruleus non debet esse auro valde dissentaneus apud ipsum: vnde necesse est dicamus, vel apud Celsum caeruleum significare aliud, sc. propinquum auro, vel loco caerulei legendum cerei, nam cereus est valde propinquus colori auri.

Celsi locus corruptus.

Curatio suffusionum alia est earum quae fieri incipiūt, alia earum quae iam factae sunt. De primis à nobis curatio instituetur, in qua duo se statim offerunt scopi: Primus, vt materia fluxa ad oculum auertetur, & vt ea quae iā fluxit & cōgregata est dissipetur. Primus scopus impletur ratione victus, & diuersoriis medicamentis, deinde discutientibus & attenuantibus. Atque hoc est quod Mesues dicit fieri diaeta & localibus medicamentis. Imo Auic. ait se nouisse sapientes aliquos, qui sola victus ratione & nonnullis medicamentis visum pene amissum recuperarint.

Curatio.

Victus igitur debet esse, vt monet Celsus, qui pituitam extenuet & exsiccet: ideo eligēdus est aer calidus & siccus, somnus moderato minor esse debet, assiduę frictiones, moderatae exercitationes, & praesertim partium inferiorum: at motus vehementes ablegandi, vt ira, timor, profundae imaginationes, aluus liquida seruanda vel clystere, vel brodiis. Cibus debet esse panis fermentatus, conditus foeniculo vel aniso, carnes auiū assatae, & praecipue rapacium, salsamenta subtilia, vt sardae, cappares: pisces lacustres & palustres vitandi, similiter legumina omnia & laganae, & omnia q̄ vapores & crassos succos gignunt. Ex herbis vtilis est satureia, hyssopus, betonica, foenic. maior. saluia, Hipp. 5. & 7. epid. & Arist. ipsum secutus 20. & 30. probl. sect. origanum tanquam oculis inimicissimum damnarūt. Laudat Mesue pullos assatos, de elixatis carnibus duo dicit, vnum quod raro sunt in vsu. Alterum quod elixentur cum rapis, de quibus ait, mirificam illis inesse vim ad tuendos oculos. Debetis semper obseruare, vt parcius coenēt, quod fuit praeceptum Auenz. A vino abstinendū, vel vtendū albo, paucifero, tenui, cui immacerata sit aliqua herba ex superioribus.

Diaeta.

Post victum traditum veniendum est ad purgationem humorum eorum, qui sunt in corpore & in capite, omnes fere volunt inchoandam euacuationem à sanguinis missione: & presertim Auenz. qui ait statim phlebotomandum esse, nisi aluus sit styptica, in quo casu semper primo lenienda est aluus.

Venasectio.

Deloco missionis sanguinis videtur controuersia inter medicos: Nam Celsus lib. 6. c. 6. citra vllum discrimen dicit, mittendū esse sanguinem ex fronte vel naribus, atq; venas esse vrendas in temporibus, Aetius autem & Paulus volunt ex cubito detrahi. Vt autē vos resoluti sitis, debetis statim cogitare, an corpus plenum sit, an non sit plenitudo totius: si totum sit plenum, mittendus est sanguis à cubito, quia hoc est praeceptum Galeni, vt nunquam à particulari loco sanguinē ducamus, nisi prius tollatur plenitudo missione à vena communi. Soluta hac plenitudine, veniendum est ad missionem vel à fronte, vel à naribus, vel à venis post aures, quod fit interdum cucurbitulis scarificatis, interdum hirudinibus, interdum etiam sectione.

Locus missionis sanguinis.

Quod si plenitudo non fit, statim deueniendum est ad ducendum sanguinem à fronte, vel ab alia parte oculis propinqua. Solent quoque saepe à medicis cauteria fieri in parte capitis posteriori, quod nō damno, imo laudo, vt scil. statim fiant post primam purgationem, quia haec remedia in his casibus nō sunt tarda, sed quamprimum adhibenda.

Humores erunt postmodum purgandi sequenti potione. Sed primo praeparandi hoc modo:

Praeparatio.

℞. Fol. satur.
Chelid.
Maior.
Beton. an. M. ß.
Fol. rutae ℈. ij. f. decoct. s. a. deinde facta colatura:
℞. d. ℥. iiij.
Oxym. comp.
Syr. de beton.
De quinq. rad. an. ℥. vj. M. & f. syrupus.

Praeterea statim erunt expurgandi: circa q̄ duo notanda sunt. Primum vt non vtamini medicamentis lenibus, sed grauioribus, non enim sunt purganda corpora sola hiera. Sed hiera cū colocynth. & foenic. Et aduertite addi foeniculū, quia medicamenta purgantia oculos, debent semper habere aliquid admixtum, q̄ proprietate perducat ad oculos. ex. gr.

℞. Specierum hierae colocynth.
Spec. hierae Pachij an. ℈. ij.
Pulu. foenic. ℈. j. M. & cum oxymelle scill. f. pillulae v. hae optime expurgabunt corpus, caput & oculos.

Purgantes pilulae.

Secundum obseruandum est, vt quantum fieri potest, caueatur vomitus, q̄a licet Arab. quidam laudant vomitum, vbi fit malum à stomacho, Ancyllus tamen apud Oribasium damna-

Vomitu. damnauit vomitum in omnibus casibus: & ego damno, & noui aliquos suffusiones incurrisse ex solo vomitu.

Purgato corpore veniendum est ad medicamenta extenuantia, inter quæ maxime cōducit decoctum salsæ parillię, hoc modo:

Decoctū salsap-vsus. ℞. *Aq. chelid.*
Euphrag.
Fœnic. an. ℔.*iij.*
Salsæ parilliæ ℥. *vj.*

Macerentur per 12. horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, & in fine addatur ad bulliendum sem. fœnic. sem. rutæ an. ℥. ß. *Deinde coletur & seruetur pro syrupo,* cuius syrupi capiuntur mane ℥. viij. & totidem vesperi, curaturq; vt secundum morem æger sudet, atque interim vtatur solo pane cum fœnic. & carnibus auium assatis. Experiemini post purgationes, si hoc decocto vtamini per 20. aut 25. dies, φ suffusiones dissipabuntur, & si non dissipentur, non alia est spes nisi in depositione. Quo tempore æger vtetur decocto hoc, maxime conducet, vt medicamentis vtatur aliquibus, quæ caput per nares & palatum expurgēt: deinde ad localia deueniendum. Sed aduertite Gal. 4. de comp. sec. loc. 4. dixisse medicaméta localia pro suffusionibus multa quidē bona polliceri, sed vel exigua, vel nulla auxilia præstare: eo magis debetis putare, hoc ita esse, si malum sit inueteratum, quo tempore potius abstinendum est à localibus, quam secus, quia si suffusiones confirmatæ irritentur medicamentis, præterquam quod nullum commodum faciant, prohibent etiam quo minus possint perfecte & commode deponi.

Ex localib. Auenz. commendauit, vt oculi aperti detineantur supra decoctum Croci, ita vt fumus oculos tāgat & afficiat, quod remedium valet, quia Crocus facultate sua visum consolatur, vapores croci nebulas discutiunt.

Forma medic. pro suffusione. Soleo in suffusionibus curabilibus per medicamenta, vti remedio, φ apud Gal. Protheus appellatum est 4. de comp. sec. loc. 7. dum essem Romę felicissime vsus sum eodem. Aliud quo soleo vti est hoc:

℞. *Aq. chelid.*
Fœnic.
Rutæ an. ℥. *ij.*
Fellis galli.
Fellis hircini an. ℥. *iij. M. ad lentum ignem, deinde adde*
Mellis. ℥. ß.
Myrrhæ.
Croci, an. ℥. *j.* ß.
Æris vsti & loti
Antimonij vsti & loti. an. ℥. *j.*
Gummatis ℥. *ij. ponantur omnia in vase vitreo bene obturato, & detineantur per tres dies, & per tres noctes in fimo calente.*

Vsus est, vt gutta super pupillam singulo mane & vesperi ante cibū ponatur. Sed quoniam hoc medicamētū acre est, & sæpe dolorē excitat, soleo mulcere dolorē lactis vsu, vt oculus si, dolor sit magnus, foueatur, nā medicamēta quæ panos & suffusiones discutiūt, necessario mordicant, alioquin sunt inutilia.

Est dubium de felle viperæ, an vsus huius conueniat, ratio est, quia Auic. & eius sequaces hoc commendant, & dicunt venenū eius non nocere: multi post Auicen. testati sunt, se expertos esse, quod hoc venenum noceat. Alii diligentiores, vt vtrasque has partes conciliarent dixerunt vtendum quid esse, sed prūdenter, & seruatis quibusdam conditionibus, sunt autē hæ: Prima, vt fel sit eius viperæ, quæ exhibetur leprosis, quod non est admodum venenosum. 2. vt corpus sit optime expurgatum, atq; in æstate consistenti positum. 3. vt tunicæ oculorum non sint debiles, neque etiam facile patiātur. 4. vt oculus nullam aliam alterationem sustineat. 5. vt æger non sit famelicus, quia corpore famelico venenū fellis attrahitur ab oculo. 6. vt quando administratur fel, æger os habeat aquā plenū, quia aqua ore detenta, frigore repellit vim veneni. 7. vt æger ante vsum fellis vsus sit medicamētis seu antidotis theriacalibus: hoc facto erit tutus vsus huius medicamenti. *Fel viperæ.*

Ego vero consulo, vt nō solum in hoc genere medicamenti, verum in aliis omnibus, vbi periculum imminet, & liceat vti aliis sine periculo, potius amplectamini medicamenta licet leuiora, sine periculo, quam grauiora & periculosa: dicit enim Celsus lib. 3. c. 4. ex sententia Asclepiadis, quod medicatio debet esse cita, iucunda, & tuta.

Si suffusio sit cōfirmata, ita vt nulla spes sit in medicamentis, duo remedia supersunt. 1. Cauterium. 2. depositio. Sunt quidam Chirurgi qui dicunt, si fiat cauterium in fronte supra oculum affectum, quod exsiccet suffusionem. Sed quoniam nolo vos fallere, nunquam vidi hoc vsurpari, & maior pars medicorum neglexit, nec meminit illius, vnde puto nugas esse de illo remedio.

Secundum remediū est depositio, sed circa hanc, quam sæpe curandam habebitis, videte ne huc deueniatis, nisi prius indiciis à me traditis sciatis suffusionē esse deposibilem, quia si tentetur hæc operatio, frustra & ægro detrimentum, & medico dedecus parit.

Debetis & hoc notare, quod vbi cognoueritis deponi posse suffusionem, nō esse statim accedendum ad opus, sed morādum esse per annum, & per annos. Gal. 1. de off. med. t. 6. dicit, quod ex operationibus chirurgicis aliæ debent fieri statim, aliæ multo post tempore, vt in suffusione: Igitur suffusiones habent opus multo tempore, quia non indurescunt nisi temporis longitudine. *De depositione cataractarum.*

Dum acus immittitur, penetratur, dum penetrata est suffusio, non potest obuolui a-

cui, & ideo magno labore deponitur, aut nunquam.

Sed dices,cur non aufertur velũ hoc,& q d est hæc depositio.Rhafes 2.contin. dicit fuisse aliquos,& prçsertim Antyllum,qui putarunt huiusmodi suffusiões ab oculis trahi, sed hoc impossibile esse,& perniciosissimũ si fiat:quia si extrahenda esset materia congregata, necessario foramen acus fieret latius,& ideo periculum esset, ne cũ illo velo exiret simul albugineus humor,quare melius est,vt acu ipsa deponatur à loco pupillę ad locũ inferiorem.

Quæ ante depositionem agenda.

Circa depositionem sunt nonnulla consideranda,quorum alia fieri debent ante depositionem, alia in depositione, alia post depositionem. Ante depositionem debetis 1. eligere optimos chirurgos, & dicit Auenzoar, quod hæc curatio non est cuiuis cõmittenda, sed medico apto,subtili,& experto. Addite & duas conditiones, quas dicit Celsus lib.7. c.1. requiri in chirurgo, vt sit iuuenis & immisericors:huius generis chirurgi sunt hoc tẽpore Vrsini qui sunt excellentissimi in hac arte.

Præterea ante depositionẽ debetis curare, vt corpus sit exactè purgatum. Dico prius vt octo vel decem diebus purgetur,vt æger vsus sit multo tempore tenui victu, abstinuerit à vino.

Celsus dicit hoc sufficere triduum,ego autem puto necessariam esse victus rationem hanc etiam per 12. dies. Sed nonne melius est per plures? Conuenerunt in hoc omnes medici, quod vbi deponenda est Cataracta, debent victitare ægri cibis crassis , vt piscibus crassis, pedibus vitulinis,castratorum,& hoc cum ratione,vt citius velum obdurescat.

In depositione.

Quæ sint obseruanda in depositione cataractæ, Celsus lib.7.c.7.& Paulus li.6.c.21. Arnol.Villa.1.sui breuiarii, & Guido chirurgus in sua Chirurgia ita docuerunt, vt superuacuum sit me hæc tractare, quia cum omnia sint Chirurgica, facile vos ad illos remitto; nolo tamẽ vos præterire duo. 1.quod cauendum est,dum deponitur,ne oculus vllam aliam labem habeat. 2. vt æger sit liber ab omni animi passione, quia oculus in animi perturbationibus adeo patitur, vt facile postmodũ in hac operatione detrimenta sustineat.

Tres difficultates.

Sunt tres pulcherrimæ controuersiæ,quas obseruaui.1.est inter Celsum & Mesuen.2.inter Paulum & Gal.3.inter Paulum & Celsum. Celsus voluit operationem fieri in loco luminoso, Mesue in loco non adeo luminoso. Deinde Paulus vult quod in hac operatione æger ponatur πρὸς αὐγὴν id est,ad lumen.Gal. autem 1.de off.med.f. 9. declarans quid apud Hipp.sit πρὸς αὐγὴν,id est,ad lumen,& ὑπ' αὐγὴν id est, sub lucem, ait quod ad lumen dicitur, quando pars quæ tractatur conuertitur ad lumen: sub lucem vero esse, quando æger tractandus parum declinat à luce, vt, inquit, sit in suffusionibus. Vnde patet Paulum voluisse aduersus lumen, Gal. vero sub lucem.

Tertio,Celsus vult vt acus ponatur in medio loco inter magnũ oculi angulũ exteriorem à regione suffusionis: Paulus autẽ vult acum ponendam esse loco quidem inter angulum prædictũ, & nigrũ oculi;sed ita vt totũ distet ab iride quãta est magnitudo cuspidis acus:ita vt clara videatẽ diuersitas inter eos.

Pro prima breuiter dico, Mesuen & Gal. vera dixisse, quod locus debet non esse adeo luminosus, id est, à sole non debet esse irradiatus, neque etiam puto Celsum hoc sensisse,sed pro luminoso accepit lucidũ, quia debet quidem lucidum esse cubile,ne possit aliquo modo errare Chirurgus.

In secunda controuersia, dico, quod vidi quater,bis in Ill.Ducissa Farnesiana, & bis in alia muliere & viro quodam: vidi quod Chirurgi eligant locum lucidum ante fenestram, deinde ponunt ægrum oculis aduersum fenestram,ipse vero Chirurgus collocat se ante ægrum, ita vt dorsum habeat aduersus fenestram,vnde existimo hos omnes sequi consilium Pauli. Quid igitur vult dicere Gal. Ipse quidem , mea sententia,aut quos vidit ita faciebant Chirurgi, vt parum declinarent à fenestra,vel voluit omnino monere,vt quando ponitur æger,parum declinetur à lumine illo magno. Sed dicam libere quod sentio,quod vtrumuis fiat, parũ omnino refert, modo ne sit cubile irradiatum à sole.

Pro tertia controuersia dico,etiam vtrumque fieri posse, sed diuerso modo,quia si suffusio fuerit statim ante humorem albugineũ, ita vt sit profundior, præstat sequi consilium Celsi:si vero sit extimior, ita vt magis vergat versus corneam, commodum est consilium Pauli.Ego tamen vidi semper Chirurgos eligere modum descriptum à Celso.

Quid post operationem faciendum.

Post hanc operationem factam, detinendus est æger in lecto, debetque supine iacere, capite eleuato,nõ loq,non sternutare. Nona die,dicit Arnaldus, quod poterit incipere leuiter inambulare,sed non debet exire domo, nisi prius ab omni labe & macula emundatus sit oculus. Post hæc omnia consulit Arnoldus, vt 22. die vel 24. secentur venæ temporum:sed hoc genus remedii neque hodie vsitatum est,neque valde probo.Multa quoque alia fiunt, quæ quoniam ad Chirurgum pertinent,non puto necessario à me dici debere, nam habetis Chirurgos, quos potestis adire & consulere.

CAPVT XXXV.

De vitiis tunicæ vueæ, & primo de constrictione pupillæ.

Officia vueæ.

QVæ visioni famulantẽ mẽbra,dicebamus partim humores esse,partim tunicas:qui-

bus

bus vitiis humores infeftentur,iam docui fatis, fequuntur morbi tunicarum,inter quas poft albugineum humorem prima eft ea,quę ῥαγοειδὴς dicta eft,latinis vuea.

Quatuor funt munera huius tunicæ: Primum vt contineat humorem albugineum nę fluat.2. vt difterminet corneam à cryftallino humore.3.vt fuis velis muniat corneam.4. vt fuo colore cæruleo fic congreget lumen: propter hæc munera natura conata eft parare hanc tunicam duriufculam, & colore cæruleo inficere, quia poft nigrum colorem viridis omnium maxime congregat lumen. Sed quia hæc fubftantiæ conftitutio impeditura erat vifionem & tranfitum liberũ radiorum, ideo natura conata eft foramen in hac tunica efficere, atque hoc ipfum conftituere ante cryftallinum humorem, vt poffint fpiritus & radii libere exire & reuerti: hoc foramen à græcis κόρη vocatum eft, fed non ab omnibus, Latini pupillam appellant. Dico non ab omnibus, quia Ariftot. 1. de hift. animal.9.& 5.de gen. animal.1. vocauit & κόρη cryftallinũ humorem. Hip.2.prorrhet. vocauit κόρην eam partem corneæ, quæ obtenditur foramini, quando dicit pituitæ falfæ curfum exulcerare pupillam.

Vitia foraminis in vuea. Morbi ergo qui contingunt in hac parte, ita vt vifum impediant, contingunt omnes circa pupillam: & quia foramen hoc debet effe ita anguftum, vt non impediat exitum radiorum: ita amplum vt non difpergat radios,ideo vitia quæ ipfi contingunt fiunt vel quia anguftius fit, vel quia latius, vel quia è directo non pofitum eft ante humorem cryftallinũ, vel quia rotunditatem amifit, ita vt fit tortuofum vel oblongum. Sed quanquam tot fint vitia circa hoc foramen, folum tamen de anguftia & dilatatione tractabimus: cætera enim vel non offendunt vifum, vt neceffe fit tractare ipfa, vel fi offendant,incurabilia funt, vt cum foramen non eft è directo ipfi cryftallino.

Anguftia pupillæ. Quando fit hoc foramen anguftius quam conueniat, nafcitur morbus à græcis φθίσις vocatus, latini multi dixerunt imminutionem feu ftricturam pupillæ. Vega libr.2.med. veter.fcribit, hunc affectum vocatum effe in brutis στενοχωρίαν, & hunc fecuti recentiores aliqui dixerunt, in hominibus etiam vocari στενοχωρίαν.

Sed animaduertendum eft, quod ait Gal. 10.de vfu part.& 1.de fym.cauf.2. vbi ait hanc conftrictionem duplicem effe, alteram natiuam, alteram adfcititiam:natiuã tantum abeft vt vifum lædat,vt potius cõferat acumini eius:adfcititia vero nocet.

Cæterum dubium eft,vtrum ftrictura hæc morbofa,propria ratione vifum lædat,an vero lædat morbos quos confequitur.Gal.loc. cit.& lib. de oculis videtur dicere quod non propria ratione, fed ob morbos quos fequitur,lædat.Præter Gal.auctoritatẽ eft & ratio, quia fi hæc anguftia, vt anguftia, id eft, propria ratione impediret vifum,naturalis quoque impediret;fed hoc falsũ eft, ergo videtur ẽt falfum effe ꝙ hæc ftrictura ꝓpria ratione offendat vifum. Cõtra eft Rhafis auctoritas, qui 2.cont.taxans Gal. quod fit inordinatus in hac re, videtur aperte profiteri, quod hæc anguftia propria ratione incommodet vifui.

Dicendum eft ex Auic. pro tollenda hac controuerfia,duplicem effe ftricturam, alteram paruam, alteram magnam. Parua ftrictura nunquam propria ratione incommodat vifui,fed folũ ob morbos quos fequitur: magna vero,& ꝓpria ratione,& ob morbos, vifum lædit. Paul.lib.3.c. 22. ait,quod in ftrictura pupillæ foramen fit anguftius, rugofius & obfcurius.Aetius ait quod fit anguftius & imbecillius feu hebetius, Auic. tantum dixit quod fiat anguftius.

Circa hanc diuerfitatem dico, Auic.magis proprie locutum effe quam græcos,quia anguftia eft fola paffio huius foraminis, quod hoc foramen fiat obfcurius vel hebetius,non conuenit ipfi vt foramen eft, fed quatenus per ipfum alia videntur,fc.humores.

Eft hic affectus morb. in conformatione, & proprie in via: quia facta eft anguftior quã conueniat naturali ftatui. *Genus morbi.*

Sed quia omnis morbus lædit actiones, & hic quoq; lædit actionem videndi, dubium eft quomodo lædat actionem videndi. Oribafius, Aetius & Paulus dixerunt, lædi vifionem deprauate, eo quod res videntur maiores quam fint. Actuarius quoque 2. meth.alios græcos fecutus, idem dixit, fed aduertite ne decipiat vos bonus ille interpres, quia cum textus deberet dicere,quod res videntur maiores, dicit quod videntur minores: nam habeo codicem antiquum manufcriptum græcum,in quo legitur, maiores. Alzarauius græcos fecutus,dixit proprium effe ftricturæ pupillæ, vt res videantur maiores quam fint, ita vt fecundum hoc omnium fententiam vifio lædatur deprauate.

Cæterum Gal.1.de fympt.cauf.2.nihil meminit huius,nec aliud dixit, nifi quod interdum ob hanc ftricturam vifus prorfus aboletur. Arabes quoque alii nihil meminerunt, quod in hoc cafu res viderentur maiores quã fint.Auerr.3.coll.c.38.dixit,in hoc affectu vifionem lædi diminute. Quod vero res non videantur maiores, & quod tantum vifus debeat aboleri debiliter, vt ait Auerrh. vel ablate,vt ait Gal. eft ratio Arift.13. part.probl.8. & 15. vbi quærens cur myopes fcribant characteribus paruis,inquit effe, quoniam vt videant,conftringũt palpebras & pupillas,vnde ex angufto loco exeunt radii & operãtur,atq; ratione anguftiæ huius loci, res magnas vt

 paruas

Num angustia pupillæ faciat videre res maiores.

paruas vident, & quales vident, tales scribūt. Vnde clarum est, quod angustia pupillæ potius debeat efficere, vt res videantur minores quam maiores.

In hac controuersia non possum negare, quin sim valde dubius, qa ante me nemo, ꝙ sciam, hoc animaduertit: inclinat tamen animus magis, quod res maiores videri in pupillę strictura contingat, & tunc solum quando strictura fit ex laxitate seu humiditate vueæ, tunc enim humor albugineus multus est, & ratione multitudinis, atque vt sic dicam, magnæ illius sphæricitatis, efficitur vt imagines reddantur maiores, vt in speculo accidit.

Sed quid ad auctoritates tot græcorum? Nihil habeo quod dicam, nisi quod omnes mutuati sunt ab vno & codē auctore, & ideo fieri potuit, vt quod auctor, à quo acceperūt, dixerit quandoque fieri, ipsi acceperint vt perpetuum, atq; hinc data sit occasio errandi. Neque possum existimare Arabes & Auicen. qui adeo diligentes fuerunt in recensendis huiusmodi symptomatibus, hoc latere debuisse, si verum esset: mutabo tamen libenter sententiam, si ratio maior vel experientia obiiciatur.

Causa.

Causæ huius affectus duæ sunt apud Gal. 1. de sym. caus. 2. Prima est relaxatio seu humefactio tunicæ vueæ: sicuti enim cribra si humefiant, foramina constringuntur, ita ait Gal. cōtingit, vt nimiū humectata hac tunica foramen illud fiat angustius. Altera causa est imminutio humoris albuginei, ob quam imminutionem cum vuea non tendatur, concidit in seipsam, atque ita foramini angustiam inducit. Auic. videtur adiecisse & alteram scil. siccitatem vueæ tunicæ: sed quia hæc siccitas nō euenit sine imminutione humoris aquei, ideo hæc causa sit comprehensa à Galen. sub imminutione humoris aquei.

Rhases impugnat Gal.

Rhases 20. contin. duo dicit. 1. est, quod etiam foraminis huius angustia venit ex paucitate spirituum, quia veluti vbi spiritus multi sunt, dilatāt hoc foramen, sic vbi pauci sunt, fit angustius. 2. est quod reprehendit Galen. quia scripserit, ex siccitate, seu imminutione humoris albuginei fieri eiusmodi angustiā, & contra Gal. vtitur hac ratione; Quod si fit angustia pupillæ ratione humectationis tunicæ vueæ: Igitur non potest fieri ratione siccitatis, quia contraria sunt humectatio & exsiccatio. Sed pace Rhasis, ipse potius damnādus est quam Gal. quia non inconueniens ꝙ idem effectus à duab. causis fiat diuersimode.

Galenus defenditur.

Gal. enim statuit, omne impedimentū quod accidit visui in hoc morbo, esse ratione morborum quos sequitur. Cæterum morbi isti duo sunt, humectatio & exsiccatio: Igitur cū isti morbi possint lædere visionē ratione angustiæ, sequitur sententiam Gal. veram esse. Quomodo autē possint lædere, accipite, quia vbi præ humiditate relaxatur hæc tunica, humor albugineus multus est, quod aut abundans hic humor lædat visionem, satis declarauimus suo loco. In siccitate aut læditur visio, quia cum crystallinus humor non perfecte cōtegatur ab aqueo humore, magis expositus est luci externę, magis ēt aëri ambiēti, atq; hinc fit, vt humor Crystallinus offendatur ab externis iniuriis. Ita quod clare intelligere possitis, & à siccitate, & ab humiditate posse hanc læsionem fieri.

Causa mediata.

Causæ mediatæ sunt omnes illæ quę facere possunt imminutionem humoris albuginei, de quibus dictum est ante; & omnes quæ possunt facere nimiam humiditatem, vt sunt destillationes, apostemata, crapulæ. Sed dicetis, si verum est hoc, cur igitur magnus Hipp. 2. prorrh. dixit, quod pupillæ glaucæ, argenteæ & cæruleæ, malę sunt, meliores vero quæ sunt latiores, præsertim si sponte fiant, & non extrinseca ratione. Dico veram esse sententiam Hipp. quoniam colores prædictos humores referentes pupillæ sunt omnes suffusionibus tentatæ, vnde duo insignia detrimenta ipsis accidunt. 1. quod visus omnino aboletur. 2. quod dolores innumerabiles fiunt; vt intellexistis.

Cæterum pupillæ angustiores vel latiores offendunt quidem visum, sed non omnino auferunt, præterea curari possunt: quib. duabus de causis fit, vt iure dixerit Hipp. pupillæ glaucæ, argenteæ, cæruleæ, malæ, meliores autem minores vel quæ sunt latiores.

Signa.

Signa quibus morbosa pupillæ cōstrictio dignoscitur, oculis ipsis patet, quia si ęgri pupilla cōparetur cum aliis, & statui præterito, apparet mutata esse. Alzarauius dixit, hoc ꝓprium signum esse, quod res videantur maiores: sed ipse sibi contradicit, quia hoc idem signum dicit ꝓprium esse diminutionis crystallini. Vnde non potest vere esse proprium huius. Si fiat hæc constrictio à siccitate, cognoscetis, quia oculus erit minor, & ex præcedentib. morbis exsiccātib. Dicit Albucasis, quod inter signa huius affectus est hoc, quod qui constrictam habent pupillam à siccitate, neq; multum vident, neq; à longe, sed tantū propinqua: si fiat ab humiditate, oculus madidus erit maior. Præterea ex ætate puerili; ex temperamento humido.

Prognost.

De prog. dicit Alzarauius, ꝙ morbus iste si inueterauerit, incurabilis fit. Gal. 1. de sym. caus. 2. docet, ꝙ pupillæ constrictio, quæ fit à sicco, est difficulter curabilis, quæ vero fit ab humido, nō ita, qa facilius est humectata exsiccare, ꝙ contra; quodcunq; tamen sit, semp hoc malum minus est quam suffusiones: & ex auctoritate Hip. 2. prorr. Polémon li. de signis naturæ, scribit eos q habent pupillas à natura strictiores, sunt praui & peruersi, vt vulpes, simiæ & serpentes, quæ animalia sunt praua.

Cura-

Curatio duplex. Diminutio pupillæ à siccitate. Curatio duplex eſt. 1. quæ debetur cauſæ ſiccæ. 2. quæ humidæ. In ea quæ fit à ſiccitate, eadem via incedendum eſt, quam diximus in diminutione humoris albuginei, vt victus ſit ex cibis optimis, qui gignant ſuccos plurimos & bonos, vt abſtineatur à vino, & præſertim acriori & generoſiori, adhibeantur balnea capiti & oculis: & in hoc caſu ſoleo curare, vt iſti qui habent oculos aridiores, aperiant eos in lacte tepēte, quia lac humectat, ſimiliter hoc fiat in aqua calida, in qua oculus ponatur, q a ſic humeſcet: ſunt qui commendant purgationes per nares, quia vnus ſcopus eſt vt pars quæ prope arefacta eſt, humectetur.

Duo notanda. Sunt duo notanda ex Auic. vnum eſt, vt res meræ humectantes non ſint in frequenti vſu: duabus rationib. vna, quia huiuſmodi res oppilant: altera quia ſolent putrefactionē facere longa conſuetudine. Alterum aduertendū eſt, vt habeantur in vſu ea quæ moderate calefaciunt (de extrinſecis loquor) inter quæ ſunt mucilago ſem. lini, lac muliebre vel caprinum, ſuccus maluæ, ol. violarum naribus attractum. Frictiones quoq; moderatæ frontis & oculorum proſunt, quia illa moderata frontis & oculorū affrictione attrahitur nutrimentum ad partem. Sic ſoleo commendare, vt ægri manum calentem & humidam detineant ſuper oculos, & hoc eſt remediū præſtantiſſimum & vtiliſſimum.

Curatio conſtrictionis pupillæ ab humidit ate. Si conſtrictio fiat à cauſa humida conuertendum eſt ſtudium ad exſiccandum, & ideo victus attenuans confert, qualē iam ſæpe deſcripſimus. Hinc ad purgationem veniendū, & primo humores præparandi, deinde vacuandi. Inter præparandum ſi adſit ſanguinis copia, vtile erit ſanguinem mittere; & medici veterinarii in curandis ſuis ſubiectis ſemper mittunt ſanguinem, quod cauſa purgationis conferunt. Habetis ſententiam Celſi lib. 6. c. 6. vbi ait, aliquos fuiſſe interdum ſubito occæcatos, ex quibus aliqui repentina alui profuſione viſum amiſſum recuperarunt.

Poſt purgationes deueniendum eſt ad localia, ad illa quæ poſſunt exuperantem humiditatem auferre, decoctum rutæ, chelid. fæ. nic. ſi continuo in hoc caſu detur, confert plurimum, Auic. multa tradit, ſed quo ego vtor eſt iſtud:

Collyrium pro conſtrictione pupillæ.

℞. Fl. æris.
Ammoniaci an. ʒ. j.
Croci ℈. iiij.
Aloes ʒ. v.
Moſchi ℈. ß. Cum ſucco fænic. f. collyrium At-que vtamini vt & alijs.

CAPVT XXXVI.

De pupillæ dilatatione.

Contraria huic affectioni in tunica vuea eſt alia quæ vocatur à Græcis μυδρίασις, Celſus etiam non alio nomine vocauit. Vegetius lib. 2. ſcribit vocari πλάτυκορίασιν, inde aliqui medici vocarunt πλατυκορίαν: Auic. vocat halyitiſam, poſteriores latini dixerūt pupillæ dilatationem. Eſt autem hic affectus ſecundum Græcos, in quo pupilla oculi nihil ſecundum colores euariat, ſed tantum magis dilatatur, & ita interdum, vt vſq; ad iridē perueniat. Nocumentum quod viſui accidit ex hac dilatatione, duplex eſt, primo quod interdum viſus penitus aufertur: alterum quod viſio ſæpe minuitur, ita quod viſio in hoc affectu & ablate & diminute lædi poſſit.

Hoc in loco duo ſunt notanda. 1. eſt, erraſſe auctorem definitionum med. ſub Gal. nomine, vbi ait mydriaſin eſſe offuſionem oculorum, factam ob humores conturbatos. Nam facile eſt cuiuis cognoſcere, aut hunc ſcriptorem erraſſe, aut contextum eſſe deprauatum. Secundo conſiderandum duplicem quoque haberi hanc dilatationem, aliam nempe eſſe natiuam, alteram adſcititiam, vtraq; ait Gal. 1. de ſymp. cauſ. viſum offendit: ſed natiua curationem non ſuſcipit, adſcititia curabilis eſt. Eſt autem morbus in conformatione partis, & eſt morbus in via. Genus morbi.

Cauſæ huius morbi immediatæ, ſecundū Gal. & Auic. & Auerrh. ſunt duæ, vna eſt nimia humiditas, quæ diſtendens vueam tunicam, facit vt dilatetur foramen: altera eſt ſiccitas, quia ex ſiccitate cum tunica hæc corrugata ſit, facit vt foramem magis hiet. His duabus cauſis videtur Auic. tres addidiſſe; prima, cum humor albugineus ita amplificatur, vt diſtē dat tunicam vueam; Altera cum ipſamet tunica exſiccatur. Tertia cum fit apoſtema in ipſa tunica. Sed omnes iſtæ cauſæ poſſunt reduci ad priores Gal. & Auerr. Cauſæ immediatæ.

Sed nonne eſt etiam alia cauſa, nimirum multitudo ſpirituum? videmus enim quod ſi alter oculus claudatur, ſtatim alterius pupilla dilatatur, non aliunde niſi quia plures ſpiritus aliunde confluentes ad eam partem, faciunt eam dilatationem, vt iure etiam hæc videatur inter cauſas recenſenda. Dico non eſſe morboſam hanc dilatationem, neq; etiam multum durare.

Num dilatatio à cauſa ſicca. Sed maior eſt difficultas, an dilatatio poſſit fieri à cauſa ſicca. Ex vna parte eſt ſententia Galen. & Auerrh. Ex altera eſt ſententia Rhaſis 2. continentis, vbi damnans Galen. ait, non poſſe fieri à ſiccitate. Accedit quod Aetius, Paulus & Actuarius nullo modo meminerunt huius cauſæ. Tertio eſt ratio, quia ex ſiccitate fit corrugatio in tunica: corrugatio videtur potius conſtringere quam dilatare.

Hæc controuerſia explicanda eſt ex verbis ipſius Gal. 1. de ſympt. cauſ. 2. vbi ait, tunicam vueam poſſe & humectari & exſiccari, vel vt membrū organicum, vel vt membrum

similare: humectatur tunica vt membrum organicum, quando meatus & foramina replentur humore: humectatur vt similare, quando per totam substantiam ipsius tunicæ expansa est humiditas: exsiccatur membrum organicum, quando humiditates meatibus inclusæ absumuntur: exsiccatur vero vt similare, quando tota substantia tunicæ exsiccatur. His constitutis dicendum est ex Galen. quod vbi hæc tunica humectatur vt membrũ organicum, fit dilatatio, quia meatus oppleti illo humore dilatantur. Si vero ipsa substantia tunicæ, vel ipsa tunica, vt similare membrum humectetur, facit cõstrictionem, quia tota substantia tunicæ humectata coarctat, & compingit foramen ipsius vueæ. Rursus quãdo exsiccatur vt membrum organicum, facit constrictionem, quia sicuti meatus illi priuati humiditate, in seipsos concidunt & coarctantur, pariter & foramen angustatur: si vero vt similare exsiccetur, facit dilatationem, quia vt coria secundum totam substantiam, exsiccata interdum discinduntur, & foramina faciunt, sic quando hæc tunica tota exsiccata est, facit huiusmodi dilatationem. Ex qua resolutione vere dixit Gal. nec habet rationem Rhasis contra se.

Sed quid ad Grecos, qui non meminerunt huius affectus? Dico Actium, Actuarium & Paulũ fuisse abbreuiatores, & ideo sæpe multa omittunt ratione breuitatis, & eo magis tũ omittunt, quando causæ non sunt ita frequẽtes, vt in hoc casu, nam non admodum frequenter contingit vt hæc affectio fiat à causa sicca. Causæ mediatæ aliæ sunt internæ, aliæ externæ: internæ sunt humida intemperies capitis, constitutio oculorum, propter quod Aetius ait, eos qui habent oculos nigros facile incurrere hanc pupillæ dilatationem. Est etiam sexus, quoniã mulieres magis obnoxiæ sunt huic affectioni, ætas, vt puerilis ob humiditatem, senilis ob siccitatem. Quanquam Auerrh. velit, quod in pueris fiat, propter flatuum multitudinem, sed magis puto propter humiditatem.

Causæ mediatæ internæ.

Cur vero parturientes cum immodice anhelitum retinent, incurrant has passiones, vt est apud Auenz. li. 1. tract. 8. c. de dilatatione pupillæ: Ratio est vt puto, quia in illo enixu multi spiritus concurrunt ad oculos, qui secum trahunt humores & flatus multos, qui dilatant pupillam, tum quia multi sunt, tum quia repente irruunt, ita vt diuellant foramẽ.

2. Externæ. Causæ mediatæ externę sunt percussiones, casus, plagæ, & tandem omnia exteriora, quæ possunt hoc foramen dilatare.

Signa. Signa pupillæ dilatationis nõ multo labore comparantur, quia fere omnia ipsis sensibus patent, eo quod in hac ægritudine vel visus imminuitur, vel prorsus aboletur. Si parua sit dilatatio, diminuitur, si magna, õnino aufertur. Addunt multi in hoc morbo res semper videri minores quam sint.

Pupillæ dilatata. Sed optabitis scire quibus indiciis dignoscamus. Medicus qui alias oculum ægri inspexit, poterit facillime comparando præter ita præsentibus dicere, an fiat ex morbo vel non. Sed si antea nõ inspexit, duo signa sunt, quibus potest hoc dignoscere: vnum est, si vna cum latitudine pupillæ sit visus debilitas, quæ antea non erat, argumento est eam affectionem esse morbosam, nõ naturalem; quia vt ait Gal. dilatatio pupillæ siue sit naturalis siue morbosa, semper lædit. Alterum signum est, vt videantur oculi, nunquid sint amborũ pupillę dilatatę, an vnius tãtum; nam si vnius tantum, est affectio morbosa: si vero vtriusq;, vt arguatur an sit naturalis, an morbosa affectio, alterius pupilla claudatur, quo pacto si alterius pupilla dilatatur adhuc magis, est à natura. Si vero altero clauso oculo alterius pupilla non dilatetur, affectio est morbosa, quia latitudinem naturæ terminos præterire licet, sed à morbo factam latitudinem non licet præterire.

Qua causa. Si affectus nascatur vel à causa sicca & humida, cognoscitur ætate, victus ratione, habitu, regione, & aliis, & si fiat à causa sicca, oculus minor est, si ab humida, maior.

Hic duo examinanda sunt problemata. Vnum an verum sit quod in dilatatione pupillę semper res appareant minores: Alterum qua ratione id fiat. Circa primum non videtur admodum constare inter scriptores, quia omnes græci post Gal. dixerunt, hoc esse signum latitudinis pupillæ, vt res videãtur minores quam sint. Ex altera parte Gal. & Auer. huius signi non meminerunt, præterea est ratio quæ videtur demonstrare, quod hoc non sit verum, quia si vt ait Arist. myopes propter strictũram oculi vident res magnas vt paruas, igitur vbi latior est oculus, deberet contrariũ apparere. Amplius latitudo pupillæ fit ex multitudine & crassitie humoris aquei, qui vbi copiosior est, imagines videntur maiores, vt in aq. crassa res videntur maiores quam in limpida. Igitur & auctoritate Gal. & rationib.

An res appareant minores. res apparent maiores in latitudine pupillæ. In hoc puto omnino tenendum esse, quod in latitudine pupillę non semper, sed sæpe apparẽt minores. Dicetis cur igitur Gal. & Auer. non meminerũt? Dico non meminisse, quia hoc accidens non per se sequitur dilatationem pupillæ, sed per accidens: vnde isti scriptores signa tantũ essentialia curarunt. Quomodo vero per accidens sequatur, hoc videndum est ex causa secundo examinata, circa quam diuersos inuenio esse medicos.

Alii enim vt Alzarauius & alii dixerunt hoc contingere propter visus debilitatem, q̃a habentes latas pupillas consequenter habent visum debilem, propter quem non possunt recte

recte percipere rerum magnitudinē. Sed hoc non probo, quia si ratione debilitatis hoc contingat, sane apparebit semper vbi est visus debilitas. Sed multos videbitis captos debilitate videndi, quibus hoc signum non adest. Igitur clarum est quod non ratione debilitatis visus hoc contingat.

2. Opinio. Alii dixerunt hoc fieri, quia in latitudine pupillæ spiritus sunt disgregati, ideo nō possunt referre iustas imagines rerum, sed maiores. Neq; hoc probo, quia spiritus disgregatio non efficit, vt res videantur maiores, sed potius vt res non videantur, vel obscure; & hoc ita fiet si quis opponat visum radiis solis, ita vt disgregentur spiritus, aut non videbit, aut obscure. Præterea licet spiritus referant imagines ad oculum, tamen non fit earum repræsentatio in spiritibus, sed in humore crystallino, vel tunica arachnoeide.

Resolutio auctoris. Igitur dicendum est, quæstionem esse difficilem, ita tamen nō sentio, ad hoc efficiendum duo concurrere, adstrictionem oculi & visus debilitatem; adstrictionem oculi, quia qui laborant latitudine pupillæ, vt videant, constringūt oculos, ita quod his fere semper adest constrictio oculi. Est & visus debilitas, quia spiritus nimium disgregati sunt: quomodo igitur fit, vt his duobus res videantur minores? quia vt scriptum est à Gal. 7. de plac. 5. solus visus percipit rerum magnitudines, non tanquam obiectum proprium, sed tanquam secundarium: quia primo quod videt oculus, est color, deinde videt magnitudinē rei coloratæ. Vbi igitur visus validus & sanus est, nec circa obiectum proprium, nec circa secundarium errat, sed & colorem & magnitudinē videt. Vbi mediocriter offensus est, & per locum angustū exit atq; operatur, nō errat circa obiectū ꝓprium, sed circa secundarium, q̄a videt secundariū obiectū, q̄a vt ait Arist. myopes non vident rerum magnitudines, sic quoq; qui habent pupillam latam, tū quia constringāt oculos, tum ob videndi debilitatē, non vident istas rerū magnitudines, sed tantū colores: qui vero valde sunt offensi visu, errant & in obiecto ꝓprio & secundario.

Prognost. Physiogn. Circa signa prognostica dicit Polemon in libro de signis naturæ, quod qui habent à natura pupillas latas, necessario sunt prauorum morum. Hip. autem 2. prorrhet. ait, quod latitudines pupillarum sint meliores quā suffusiones. Cui sententiæ simile quid dixit Auenzoar lib. 2. tract. 8. capite 7. vbi ait, quod dilatatio pupillæ si negligatur, transeat in cataractam, quasi dicat suffusionem esse peiorem dilatatione. Amplitudo pupillæ naturalis incurabilis est, vt ait Auicen. Alzarauius quoq; tradit, eos omnes esse incurabiles, qui non sunt vel cū parua ægritudine, vel cum paruo dolore capitis, aut oculorum, vel sine percussione: quasi quod omnes sint curabiles quæ sunt sine ægritudine capitis. Aetius vero vtiliter dixit esse difficilem curatu. Et ratio est, quia vbi vuea tunica, semel discinditur, difficulter restituitur, quia ait Hip. vulnera membranarum non conualescere.

Duæ sunt hic dubitationes, vna quomodo dixerim dilatationem esse incurabilem, quoniam videtur contrarium sentire Hipp. qui ait dilatationem curari siue sponte, id est, naturaliter fiat, siue ex occasione, esse meliorem suffusione. Igitur si est incurabilis, non videtur melior. Præterea Auenzoar ponit puluerem quē ait succurrere dilatationi naturali. Altera dubitatio est, quomodo dixerimus dilatationem ex percussione esse incurabilem, quia Mesues tradit rationem curandi. Rhasis ēt dicit, quod si dilatatio fiat ex percussione, non est timendum, quia remouebitur. Auic. etiam tradit curationem. *An dilatatio pupillæ incurabilis.*

Ad primam dubitationem dupliciter respondetur, primo quod apud Hip. vox spōte non significat naturaliter vel præternaturaliter, sed ex occasione significat causas externas primitiuas, sponte vero significat causas internas & occultas: nā hæc vox *αὐτόματα* significat ea q̄ fiunt sine causa apparente & manifesta, ita ꝙ quanquam dicat, quod dilatationes siue sponte, siue ex occasione fiant, meliores esse, nō intelligit eas quæ fiunt ab ictu.

Altera respōsio est, quod licet cōcedamus Hip. hanc vocem sponte significare natiuam affectionem, dicemus tantum hanc esse meliorem suffusione, quia licet incurabilis sit, hoc tamen habetur, quod non habent suffusiones, quia non prorsus tollit visum vt suffusiones. Ad secundam dubitationem respondendum est, quod dixit Alzarauius, percussionem, quæ facit dilatationem, duplicē esse posse, vel vehementem & recentem, vel non vehementem & antiquam: si fuerit vehemens & malum inueteratum, incurabile est, quia membranæ discissę non coalescunt: sin vero percussio fuerit debilis, & malum non sit inueteratum, dico quod curabile sit, atq; de ista dilatatione loquuntur Auic. Mes. & Rhases, quando curationem tradunt. *An dilatatio ex ictu.*

Sed quid ad Auenz. quem diximus tradere puluerem idoneum contra dilatationem naturalem? Dico credendum esse experimentis, ita tamen vt etiam non fallant nos, nam potest quidē aliquis puluis reperiri, qui auxilietur quoquomodo, vt impedimentū nō sit adeo graue: sed quod possit omnino curare hāc dilatationem, difficile est creditu, & ideo Auenz. intellexit aliquo pacto, non quod omnino curet.

Curatio. In curatione huius affectionis communis scopus est vt omnino tollatur, vt scil. restituatur conformatio oculi, sed quia non potest tolli hic morbus neq; restitui nisi auferantur causæ, ideo insurgunt scopi & causæ tollātur.

Causæ autem diuersæ sunt, itaque diuersa debet esse curatio. Diuersitas causarum in duobus posita est, in humido scil. & nimio sicco. Igitur primo pro curatione causæ humidæ victus erit qui exsiccet & attenuet, vt instituimus in aliis affectibus oculorum à causa humida: confert præsertim ieiunare multum, abstinere à potu vini, deambulandum est in locis vmbrosis léte, fugienda nimia lux, quia vt lucida dilatant visum, ita opaca congregãt & constringunt. Laudat præ cæteris Auicenna ius cicerum cum ol. sesamino.

A causa humida.

Quod ad aliam curationem pertinet, Græciomnes, nulla habita distinctione, statim veniunt ad venæ sectionem, nisi quid impediat: Arabes vero habent aliquas distinctiones, veluti si abundet sanguis, aut si humores morbum facientes sint sanguini permisti: q vbi sanguis non superabundet, vel humores nõ sint permixti, quasi velint intelligere non esse mittendum sanguinem. Ego puto quod latitudinis pupillæ duplex est causa, alia coniuncta, alia non coniuncta: vtraq; tollẽda est, sed diuersis instrumentis, quia cõiuncta tollenda est exsiccantibus & resoluentibus, causa vero non coniuncta, id est, quæ fouet morbum, tollenda est per reuulsoria remedia, inter quæ primum locũ habet venæ sectio.

Num. v.s. conueniat.

Ergo vt tueamur auctoritatẽ Græcorum, dicendum est, quod statim est deueniendum ad venę sectionem, non vt auxiliũ causæ coniunctæ, sed vt auxilium reuulserium. Arabes autem videntur respexisse tantũ causam coniunctam, scilicet materiam ipsam, quæ si sit sanguinea, est euacuanda sanguinis missione, igitur consulo, vt consideratis considerandis veniatis ad venæ sectionem, quæ fieri debet, si corpus sit plenum, primo à basilica interiore, si vero non fuerit plenum, à cephalica. Si vero venæ sectio impediatur, erit recurrendum ad cucurbitulas cum scarificatione, ad hirudines, ad frictiones, ligaturas, acres clysteres, qui reuellunt & reuocant humoris impetũ: & præsertim exploraui, si hirudines post aures ponantur, tres dies vel quatuor, singulo mane, & extrahant ℥.j. vel ℥.sanguinis.

Postquam autem certi fueritis de missione, purgandi sunt humores quos lenita aluo præparabitis, deinde expurgabitis, vel pil. cochiis, vel lucis, vel aggregatiuis, pill. assaiareth, pill. aureis. Igitur eadem ratione tentabitis purgare humores in hoc casu, vt in aliis morbis ab humore.

Circa purgationem est controuersia, an debeat esse frequens, an minus. Rhasis 9. ad Alm. scribit, continuandam esse purgationẽ: Auicen. ex aduerso mandat vt fugiantur continuæ purgationes, quia virtutem minuunt & humores, quos nõ deberent euacuare. Tolletis hanc controuersiã ex Celso & Auic. Celsus enim dicebat quasi interposito tempore lenienda est aluus seu soluenda, vt materia ab oculis ad infernas partes auertatur. Quod autem debeat esse istud interpositum tempus, Auic. definit 10. diebus, quasi medicus decima quaq; die debeat vel pill. vel alio quopiam medicamento soluere aluum. Quando Auic. dixit, purgationem continuandam, volebat dicere quod neque cotidie neque tertia die, sed decima id faciendum sit. Purgandum postea erit caput medicamentis immediate euacuantibus, vt quæ per nasum, per palatũ, materias euacuant. Factis purgationibus descendendum ad localia, inter quæ laudatur aqua marina, vt hyeme scil. calida, æstate frigida sępe abluantur oculi & facies, quæ æqua si non habeatur, docet Scribonius quomodo parari debeat. Laudat quoque ablutionem faciei ex posca, aceto & aqua.

An purgandum frequenter.

Topica remedia.

Circa hæc tria vobis notanda sunt, vnum quod obseruandum vult Aetius, vt adhibeantur medicamenta localia, quæ subadstringunt, non quæ vehementer, quia quæ vehementer adstringunt & acria sunt, duo mala pariunt: vnum est, quod nimis stringendo diuellunt tunicam, alterum quod dolorem faciunt, & doloris ratione nouas ad oculos trahunt materias. Sunt autem quæ adstringunt hæc, vt, rosa, nardus, crocus, pompholyx, spodium, &c. Secũdum quod adnotauit Auenz. vt in sexu habeatur ratio, quia leniora medicamenta conueniunt & pueris & mulieribus, vehementiora sustinent senes & viri. Tertium notandum, vt caueantur medicamenta summe refrigerantia, quia dicit Gal. 3. meth. c. 2. se vidisse ex immodico opii vsu suffusiones & pupillarum dilatationes factas. Dabo medicamentum quo ego soleo feliciter vti, in hoc morbo quoque promiscue vtor, & in fęminis & in viris.

Circa topicorum vsum tria not.

Aq. conueniens in dilatatione pupillæ à causa humida.

℞. *Gummi arab.*
Tuthiæ.
Sang. drac.
Tragac. an. ʒ. ß.
Boli armeni. ʒ. j.
Sem. lini.
Sem. cydon.
Croci an. ʒ. ij.
Succi cort. granat. ʒ. iiij.
Aq. rof. ℔. j. *Macerentur omnia in cinere tepido per noctem, deinde bulliant media hora, post diligens fiat colatura*, & hac vtamini mane & vesperi guttas oculis instillando.

Si fiat malum à siccitate eadem ratione incedẽdũ erit in curanda hac affectione, quam monstrauimus in aliis affectibus ex siccitate: quanquam Hali. scribat, raro contingere hãc affectionem, & quando contingit difficilimam esse curatu. Si fiat dilatatio ex percussione, videndum est, an fuerit magna percussio, & an periculum futurum sit inflammationis, tunc enim statim vtendum tenuissimo victu, absti-

Curatio huius mali à siccitate

Curatio dilatationis pupillæ ex percussione.

abſtinendum à vino, & inchoanda curatio à ſanguinis miſſione ex vena cephalica, deinde veniendum eſt ad medicamenta, ſecundum Rhaſin & Auicen. quæ repercutiunt, vt eſt empl. ex far. hordei, ex fol. fabæ, fol. plantag. & roſarum. Practicantes quidam laudant vt ſtatim fol. ſcariolæ apponantur loco affecto, & dicunt ſe eſſe expertos, quod concedo facile. Volo vos animaduertere, quod in aliis percuſſionibus medici nunquam in principiis vtuntur repercutientibus, & ſumma cum ratione, quia repercutientia humorem ex plaga ad partem, compingunt magis, & efficiunt vt putreſcat, in oculis vero ſemper vtuntur repercutientib. duabus rationibus. 1. quia in oculo, & præſertim tunica vuea, non poteſt colligi ſanguis, ita vt compingatur & putreſcat. Alia ratio eſt, quia oculus ob ſenſus acrimoniam, ex percuſſione vehementiſſimos dolores ſuſtinet, poſt quos fit attractio humorum nouorum. Vnde vt dolores vitentur, vt materia fluens repellatur à parte nobiliſſima, iure mandant medici, ſtatim vtendum eſſe repercutientibus.

Cur in contuſionibus oculorum vtamur repercutientibus, in reliquis non.

Poſt quæ deueniendum eſt ad reſoluentia, & primo à teneriobus eſt auſpicandum, vt eſt ol. violarum cum vitello oui. Ego ſoleo curare vt aſſetur modice vitellus, deinde in mortario cum ol. violarum fiat linimentum molle. Lac etiam tepidum inſtillatum reſoluit moderate. A lenioribus ad valentiora pedetentim progrediendum. Vnde poſt hæc nominata ſanguis turturum optimus eſt, vel columbarum: poſtea veniendum ad collyria ex fellibus & melle. Atq; hæc eſt abſoluta curatio dilatationis pupillæ.

CAPVT XXXVII.

De vitiis tunicæ corneæ.

Poſt tunicam vueam poſita eſt à natura alia, quæ à Græcis κερατοειδὴς, à Latinis cornea vocata eſt. Meletius in lib. de nat. hominis ſcribit, finem naturæ in fabricanda hac tunica fuiſſe, vt ſtringatur orificium vueæ, & vt ſit veluti quoddam ſepimentū, quod contineat ne humor albugineus effluat, Galenus & alii addunt alium vſum, ne ſcil. aeram-biens humores tentaret, atque ita viſum offenderet cryſtallino offenſo. Vtcunque ſit, natura conata eſt hanc tunicam fabricare duram & ſolidam, ſed quia ratione ſoliditatis potuiſſet impedire ne ſpiritus extra prodirent, neque lumen reciperetur, eadem ratione natura ante foramen vueæ fecit hanc tunicam tenuiſſimam, lucidiſſimam, ita vt non impediat neque ſpirituum exitum, neque lucis receptionem, inſtar laternæ cuiuſdam: vbicunque igitur hæc tunica ita offenſa eſt, vt viſio lædatur primo, fit vel quia ſubſtantia

Vſus corneæ.

eius vitiata eſt, vel quia luciditas eius vitiata. Et notate, me tantum facere mentionem horum duorum morbi generum, quia etſi cornea tunica alios plurimos morbos ſuſtineat, præſertim qua parte totum oculum veſtit, tamē nolo ego eos omnes tractare, partim quia eſt res chirurgica potius tractare vlcera & tumores oculorum, tū quia tempus anguſtum eſt, & propero ad tractationem aliarum rerum, tum quia intellectis his, poteritis & alios intelligere.

Duo morborum genera tunicæ corneæ hic tantum exponuntur.

Si igitur ſubſtantia vitietur, eſt vel quia humectatur & craſſeſcit, vnde amittitur teneritas, vel quia exſiccatur, & corrugatur & induratur. Si luciditas vitietur, eſt quoniam alienos colores ſuſcipit, vbi hac in parte vueæ cornea fit humectata & craſſior, induci-tur viſus hebetudo, vt ait Gal. & omnia vidētur tanquam per fumum & nebulam quandam. Si vero corrugatur aut exſiccatur, fit morbus qui dicitur à Græcis, vt eſt in lib. medici Gal. ῥύζωσις, ab aliis ῥιζντύωσις. Si vero duratur, fit etiam vitium innominatum: ſed in omnibus hic viſus interdum prorſus auferetur, interdum valde diminuitur.

Vitia ſubſtantiæ corneæ.

Inter has affectiones annumero eas, quæ albugines appellatæ ſunt, eſt etiam albugo macula quędam, quæ in cornea ante pupillā fit, & ſæpe prorſus occæcat homines.

Si luciditas offendatur, vt dixi, fit impedimentum viſus, quia alieni in hanc partem inducentur colores, qui impediunt perfectum viſum, quia omnia videntur colorata eo coloris genere, cuius materia eſt infixa illi parti, vt dicit Gal. contingere in arquato, & cuiuſmodi dicunt quidam apparere in affectione ab Arabibus vocata Seben. Sed licet dixerit Gal. in ictericis omnia apparere flaua, non eſt tamen perpetuum, imo ego plurimos curaui, ſed paucos vidi huiuſmodi.

Ictericis non omnia videntur flaua.

Dicetis cur iſti affectus non habent ꝓpria nomina? dico quia non ſunt propria corneæ, niſi dicamus, ꝗ ſub nomine nebularum ſunt comprehenſæ, & ego ſum huius ſententiæ, quod Panus oculorum apud barbaros complectaē omnes fere huiuſmodi ægritudines.

Cauſæ craſſefactionis & humectationis nullæ aliæ ſunt, niſi humores craſſi & viſcidi, qui mittuntur ad hanc partem, & ibi figuntur, vnde omnes illæ occaſiones, quæ faciunt deſtillationes, faciunt & hos morbos, vt maxime ſub ſole, crapulæ, ꝓminentiæ oculorum.

Cauſæ.

Cauſæ vero ſiccitatis ſeu corrugationis ſunt multæ, ſed præſertim eſt ętas ſenilis, quia hic morbus proprius fere eſt ſenum. Similiter labores ſeu ægritudines capitis ex ſiccitate, vt inflammationes magnæ.

Cauſæ ſiccitatis.

Cauſæ vero indurationis ſunt vehementer refrigerantia, vnde dicit Gal. ſe non raro vidiſſe homines ex immodico opii vſu fuiſſe occæcatos.

Et

Causa albuginis. Et quia recensui albugines inter has ægritudines, causæ harum sunt duæ potissimum, vel cicatrix derelicta ab vlcere, quæ vngula interdum vocata est, quanquam vngula sit aliud morbi genus. Altera causa est pituita torrefacta & indurata in cornea.

Causa variorum colorum in cornea. Causæ variorum oculorum sunt varii humores, & hinc est, quod si sit sanguis, omnia rubea appareant, vt in Seben; si vero flaua bilis, flaua: si melancholia, liuida aut nigra, sed raro contingit, vt vel sanguis, vel humor melancholicus in hac parte figatur, quia cornea hac in parte tenuissima est, proinde vel nullæ, vel insensibiles propemodum sunt venæ, & sanguis difficulter potest congregari; humor melancholicus crassus est & terrestris, vnde difficulter decurrit ad hanc partem. *Signa Crassifactæ & humectatæ.* Iste affectus fere oculis ipsis cognoscitur, quia si hæc tunica sit vel humectata, vel crassefacta, primo inspicienti apparet veluti quædam superficiaria nebula, deinde etiam ipsimet ægri referunt, se res videre veluti per nebulam, & fumũ: quare debebitis & oculos intueri, & ægrũ percontari. *Corrugationis.* Cognoscitur corrugatio ex ętate, quia vt dixi, hic morbus est senilis: ex præcedentibus etiam, veluti si præcesserunt morbi feruidi & exsiccatorii: adhęc si nulla alia signa adsint, si vero malum factum sit ex frigido, vsus fuerit æger rebus frigidissimis, oculus frigidus apparebit, aer frigidior hoc ostendere potest. Signa vero, quibus cognoscuntur vitia ex humiditate, partim habentur ex ipsa medici inspectione, partim ex relatione ęgri, quia videt interdum flaua, interdum nigra, interdum sanguinea.

Prognost. Prognost. sunt, quod corrugatio oculorum nunquam sanatur, & præsertim quæ fit ratione ætatis, vnde dicit Arist. quod si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, *Arist. notatur quam vere iudicent docti.* quanquam hæc philosophi sententia falsa est, quia vitium videndi non semper fit ratione instrumenti, sed vt plurimum ratione facultatis visoriæ, ita quod etsi tradatis oculum iuuenis seni, tamen non videbit vt iuuenis. Dura hæc tunica vbi fit, & præsertim ex vsu vehementis frigidi, incurabilis est, & ipsi contingit idem quod crystallo, quia vbi aqua semel in crystallum conuersa est vehementissimo frigore, non potest dissolui, vt ait Aristot. 4. meteor. Albugines etiam ex cicatrice non sanantur. Cæterum si malum fiat ex humoribus, & si recens, curari potest.

Curatio. Curationis autem totius summa est, vt omnia impedimenta auferantur, quæ non possunt neque feliciter, neque facile auferri, nisi prius remoueatur fluxus nouæ materiæ ad oculum. Igitur instituto tenui victu & vini abstinentia, deueniendum est ad euacuandos humores eo modo quo dixi: vt primo euacuetur corpus, deinde caput per medicamenta soluentia, per nares, per palatum. Quo in casu cauterium in nucha factum, *Cauterium.* prodest, & decoctum salsæ parillæ, vt docui, quia attenuat & exsiccat humores. Sunt alii, qui omnino prohibent sanguinis missionem, ego vero, si plenitudo adsit, & præsertim in capite, laudo, & potissimum venæ cephalicæ. Post hæc veniendum ad localia, quia primo debẽt esse læuia, deinde fortiora. Alzarauius laudauit liquamen gallinæ cum butyro & vino. Soleo ego sumere radicem chelidon. & aqua vitæ diligenter abluere, deinde pistare, & per colum transmittere, eumque liquorem guttatim instillare oculo patienti, & expertus sum recentes panos oculorum deteri. *Panos seu albugines curantia topica.* Aliis etiam duobus vtor: Tartaro vini maluatici in tenuissimum puluerem redacto: qui inspersus oculo deterit panum. Alterum est theriaca cum vino maluatico; nam eliquo eam in vino maluatico, & per pannum subtilissimum transcolo, & infundo oculo patienti. Atq; hæc de affectibus corneæ.

CAPVT XXXVIII.

De Ophthalmia.

Summa oculi pars à natura vestita fuit tunica quadam, quæ adnata à medicis omnibus dicta est, à quibusdam etiam coniunctiua: quæ etsi circumuestiat totum oculum, attamen qua parte pupilla est, ea nõ ambit, quæ tunica, quia magis exposita est externis iniuriis, ideo plurimos sustinet affect⁹, inter quos præcipuus & omniũ frequẽtissimus est, qui à Græcis dicitur ὀφθαλμία, Latini modo dolorem modo inflammationem oculorum, modo lippitudinem dicunt. *Nomina.* Sed auctores nomen hoc lippitudinis & lippi nõ semper de ophthalmia dicunt, sed sæpe lippos dixerunt eos, qui oculos lachrymosos gerunt, vt Horatius de seipso. Hanc passionem omnes fere medici fuisse tractarunt: vnus Auenzoar videtur ieiunus fuisse, nec causam satis intelligo. Celsus lib. 6. cap. 6. definit hanc affectionem quatuor nominibus: dolore, tumore, *Definitio Celsi.* pituita, & lachryma. Per pituitam intelligens crassam illam materiam, quæ adhæret palpebris & oculo, & lenta interdum vocatur: per lachrymam intelligit humorem fluidum & tenuem, qui per genas excurrit.

Distinctius & breuius definiuit Galenus 4. de comp. sec. loc. cap. 4. quem imitati sunt fere omnes alii. Definitio talis est, quod ophthalmia est inflammatio tunicæ oculorũ adnatæ. Sed notate, quod idem Galenus docuit *Galeni.* 2. ad Glauc. omnem inflammationem duplicem esse, aliam humidam, in qua scilicet copia humoris apparet, aliam aridam, in qua humor omnino nullus aut paucus apparet: humidam videtur vocasse simplicẽ ophthal-

miam,

Differentia. miam, ficcam vero ξηροφθαλμίαν, tamen frequenter sub nomine ophthalmiæ vtraque continetur.

Igitur ophthalmia duplex habetur apud Gal. & omnes Græcos medicos, alia est quæ fit à causis internis & proprie ophthalmia dicitur: altera à causis externis, & hoc nō ὀφθαλμία sed τάραξις seu turbatio dicta est. *Ophthalmia & taraxis.* Auic. sequax Gal. & Græcorum dixit, ophthalmiam duplicem esse, veram, & nō veram: veram dixerunt Arabes quam Græci ophthalmiam dicunt, non veram quam Græci τάραξιν dicunt, nam & ipsi hanc vocant turbationem seu vacillationem.

Ophthalmiam veram & Græcorum & Arabum Aetius & alii distinxerunt in duas, vnam nominarunt superficiariam, alteram profundam, alio nomine χέμωσιν. Superficiaria est in qua calor, dolor & tumor adsunt. Profunda, in qua præter hæc palpebræ sunt inuersæ, valdæ rubræ, & vere exulceratæ; Nec dicere possumus, quod alia ophthalmia est parua, alia magna, alia est mediocris: sat est, quod omnis ophthalmia est inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. *Modus generationis.* Quis vero sit modus generationis huius affectus explicauerūt multi, sed apposítissime, meo iudicio, Crassius medic' 66. probl. med. quo in loco dicebat, quod cum humores in meatibus oculi figuntur, obstruunt, & calorē intro coercent: Calor adhibitus exardescit, cum perspirare non possit, atq; ita vel immediate oculum inflammat, vel primo humores torret, humores torrefacti inflammant membranas, hinc ophthalmia. Ex quib. perspectum esse potest, hunc morbum esse in magnitudine, in intemperie, & continui solutione. Nam Gal. lib. de diff. mor. dicit, in omni inflammatione semper hæc tria morborum genera copulari. *Genus morbi.* *Locus affectus.* Locus affectus nullus alius est, quam ipsa tunica adnata. Sed nōne in ophthalmia visus etiam impeditur? si impeditur, qui fit, vt locus affectus sit tunica adnata, quandoquidem visui efficiendo nullum præstat adiumentum. Dico, quod visus læditur in ophthalmia per accidens, hoc modo, quia vbi hæc tunica inflammata est, fit dolor & calor magnus in oculo, à calore & dolore fit attractio humorum ad oculum, humores illi attracti dispersi per oculum, conturbant humores & spiritus, qui spiritus & humores conturbati necessario visum oblædunt, ita quod quãquam sit locus affectus ipsa adnata tunica, per accidens tamen læsis aliis partibus oculi, coostenditur visus oculi.

Quod autem in ophthalmia spiritus & humores sint conturbati, testis est Alex. & Rhas. Alex. quidem, quia 2. problem. 42. dicit, ophthalmiam ideo contagiosam esse, quia spiritus contaminati sunt, qui cum tangant oculos sanos inficiunt ipsos. Sic quoque Rabbi Moyses 24. aph. part. ex sententia Gal. lib. de motibus ineuitabilibus, qui liber à nobis desideratur, dicit quod qui primum videt ophthalmia aut conturbatione laborantem, statim ipsi oculus conturbatur, quod si adhuc intente adspiciat, non solum conturbatur, verūetiam ophthalmiam contrahit. Ratio porro attestatur, humores & spiritus perturbari, quia si fit attractio humorum per vniuersum oculum, necessario illi miscentur & humoribus oculorum, & spiritibus per oculū dispersis, qui commixti necessario turbant, & hoc est quod dicit Hip. in lib. de locis in hom. ob tumores influentes visum fieri μαρμαρυγώδη, id est, apparere scintillas in oculo, atque acumen videndi perdi. Sed quæretis quæ sit vera ratio, cur ita faciliter oculus contrahat hanc affectionem? *Cur ophthalmia contagiosa.* Nulla alia est ratio potior, quem Arist. 7. probl. sect. vlt. & Alex. 1. probl. 35. qui dicunt oculos esse humidos, molles, εὐπαθεῖς, seu patibiles & mobilissimos, & ratione mobilitatis fieri vt facile cōtagia suscipiantur ab oculis affectis.

Causæ ophthalmiæ fere omnes sunt internæ, quæ vel in ipsa tunica gignuntur vel manant aliūde ad ipsam, in ipsa tunica sunt causæ, *Causæ ophthalmiæ veræ internæ.* quando totum corpus plenum est, & consequenter totum caput repletum est & oculus, cuius repletionis merito fit tumor, rubor & calor. Si aliunde veniant causę, vel sunt humores viscidi & crassi, vel humores tenues & corrodentes, atque etiam possunt esse flatus, qui partem corrodendo, partim extendendo faciunt hunc affectum. Partes autem à quib. causæ hæ ad oculos manant, sunt vel caput, vel iecur, vel totū corpus. Viæ per quas veniūt ad oculos, sunt aut venæ, aut arteriæ, aut vtræque, atque istæ vel intra cranium existentes, vel extra. Atque hæ sunt causæ internæ ophthalmiæ veræ.

Dubium est, an omnes humores & vapores possint facere hunc morbum? Ex vna parte videtur ratio persuadere, quod solum fiat ophthalmia à causa calida, quia est morbus calidus, adest rubor, &c. quæ attestantur caliditatem. Qua ratione impulsi Arabes quidam, dixerunt, ophthalmiam esse apostema calidum oculorum. Quæ sententia etiam videtur fuisse illius autoris, qui edidit lib. de oculis sub nomine Gal. Ex altera parte est Auic. & Gal. 13. meth. qui videtur in ea fuisse opinione, quod omnes humores possunt facere ophthalmiam.

Dicendum est pro resolutione, omnes humores posse efficere morbum hunc, sed diuersimode, quia inflammationem magnam faciunt humores calidi, frequentius fit inflammatio ab humore calido: remissam autem ophthalmiam possunt facere humores frigidi, sed non soli, quin semper in hoc morbo iungūtur calidi frigidis humorib. & hinc est, quod semper adest rubor & calor, etiam quod

quod fiat à frigidis humoribus. Cur vero humores frigidi nō possint soli facere ophthalmiam, ratio est, quia difficulter humores frigidi in angustum locum possunt congregari, & si congregentur, nō possunt incalescere, & ideo nequeūt ophthalmiā facere. Ophthalmiæ non verę causæ omnes sunt externæ & primitiuæ, sed videndū est, ꝙ cū dico causas omnes esse primitiuas, non intelligo, ꝙ ad efficiendam hāc inflammationē conueniant solum causæ primitiuæ, quia conueniunt etiā humores & flatus, sed intelligo, quod causę quæ mouent humores & flatus sunt solū primitiuæ: bene verū est, humores motos vt plurimum esse sanguinem & vapores, quia licet humor facile mouetur, similiter & flatus, & sicuti facile mouentur ad oculum, ita quoque faciliter recedunt. Sed nonne etiam humor biliosus faciliter mouetur & recedit? Dico hoc verum esse, sed sua acrimonia pertundit oculum, & erodit: ex quo fit vt noui humores ad ipsum trahantur, qui postmodum veram inflammationem efficiunt, & hoc est quod ait Auicen. sæpe ex non vera inflammatione fieri veram.

Causa ophthalmiæ non vera.

Quomodo ex notha ophthalmia vera efficiatur.

Iam vero causæ primitiuæ multæ numeratæ sunt à Græcis & Arabibus, sol seu solis ardor & calor, dolor capitis adustiuus, febris ardens, balneum calidum, puluis & fumus: nam puluis & fumus cum sua acredine mordeant oculum, facile præbent occasionem gignendæ ophthalmiæ. Hoc idem efficere puto vapores marinos, quoniam Cassius medicus 13. probl. med. dicit, piscatores facile tentari ptetygio, quia vapores marini cū acres sint, corrodunt oculos, ex quo inflammantur, exulcerantur, & tandem fit vnguis. Inter easdem causas est quoq; frigus cōstrictiuū, percussiones capitis, venti procellosi, ebrietas, Veneris vsus. Addit Paulus & oleū. Cur vero oleum si tangat oculum, faciat ophthalmiā, puto hanc potissimum esse causam, quia facillime oculo adhærescit, vnde cū elui non possit, obstruit, facta obstructione calor oculi intus cohibetur, atq; ita cohibitus exardescit & inflāmat.

Cur oleum faciat ophthalmiam.

Hipp. lib. de aquis, aere, & locis, annumerat etiam regiones, vbi scribit eos qui habitāt regiones australes & calidas, facile tētari hoc morbo, & tentatos facile curari: habitatores vero plagę septentrionalis & frigidæ difficulter tentari ophthalmia, & tentatos difficulter curari. Quam sententiam secuti sunt Rhases & Rabbi Moyses, vbi ex sententia cuiusdam Iemmii dicit, eos qui habitant regiones calidas obnoxios esse ophthalmiā, qui vero frigidas, minus. Sed cur hoc contingit? Auic. non minor philosophus quā medicus attulit causam. Dicit enim quod sub cœlo calido capita repleta sunt humoribus, qui calore ambientis colliquati decurrunt ad oculos, atque ibi contenti faciunt inflammationem, quę postmodum faciliter curatur, primo ob raritatem corporis, ob quam faciliter transpirant humores; deinde, quia isti habent aluum fluidā. Dicit enim Hip. in aph. quod quicūq; opthalmia tentati sunt, superueniente alui profluuio liberantur: In frigida vero regione fiunt difficulter, quia quāquam adsint humores in capite, tamen congelati sunt immobiles, ob id nō possunt excurrere ad oculos, sed si quando excurrant, & frigore & densitate cutis. At vt non possint facile neque cito humores illi dissipari & expirare. Hip. 3. aph. & lib. de loc. aere, &c. annumerat constitutiones temporum inter has causas: similiter & Arist. sect. 1. probl. & Auicen. Circa causas ophthalmiæ tria sunt quæsita scitu digna: duo proposita à Cass. vnum ab Alex. Quærit Cassius probl. 16. cur æstate potissimū fiunt ophthalmiæ, vt etiam dicit Hip. 3. aph. & causa quæsiti est, quia tempus æstiuum, calidum & siccum est, propter quod omnis videtur ablata occasio fluxionis oculorum. Respondet, causam esse splendorem solis, & luciditatem aeris, eo quod tempore æstiuo sol maxime splendens, & aer maxime lucidus existens disgregat humores & spiritus oculorum, atq; ita causam præbet ophthalmiæ. Sed hæc causa mihi non satisfacit, primo, quia etiam hyeme sæpe aer lucidus est, & solis lumen noxiū, vnde etiam deberet hyeme fieri hic morbus, si esset ratione splendoris solis, & ratione luciditatis aeris, æque n. splendet sol hyeme atq; æstate. Secūdo nō placet, quia si noceret solis splēdor, q̄a disgregat humores & spiritus, deberet potius visus operationem impedire & turbare, nam nō videmus, ꝙ æstate ob splendorē magis offendatur quam hyeme. Tertiū non placet, q̄a qui intuentur solem splendidissimū, aut niuem, isti patiuntur quidē visu, propter spirituū disgregationē factam à lumine solis, vel niuis luciditate, sed isti non patiuntur ophthalmiam; Igitur non videtur sana hæc sententia Cassii. Dicendum igitur est, ꝙ æstate, vt ait Hip. fiant ophthalmiæ nō per se, sed per aliud: quia vere replētur capita, æstate humores cōtenti ab ambientis caliditate colliquātur, & fluunt ad oculos, atq; ita fit, vt æstate fiant lippitudines. Atq; hæc fuit sententia Gal. 3. aph. 20. vbi ait, veram esse sententiam Hip. quia lippitudines fiunt æstate repleto capite.

Cur in calidis regionibus ophthalmia frequētiores.

Cur æstate fiant ophthalmiæ.

Secundum quæsitū Cassii est, cur sit, quod interdum ophthalmia, si fiat febris, soluitur morbus, interdum si superueniat febris, ophthalmia magis exacerbatur. Cuius euentus tradit hanc rationē, & bene, quod febris, quæ superuenit, vel est mediocris, vel vehemens: si sit mediocris, rarefaciendo & exsiccando soluit ophthalmiam; si vero sit vehemens & vaporibus acribus & magnitudine caloris, non solum non soluit lippitudinem, verum auget. Addit & aliam causam, sed obscurā, cuius, vt pu-

Cur à febre modo ophthalmia soluatur, modo exacerbetur.

vt puto, hic ſenſus eſt; quod febris interdum exſiccat humores, quod non ſunt multi, interdum vero magis infarcit, quia & humores ſunt multi, & caput plenum eſt.

Cur peſtem præcedat ophtalmia. Tertium quæſitum eſt Alex. 2. probl. 104. quærit Alex. cur magna ex parte peſtem præcedat lippitudo. Reddit cauſſam, eo quod in peſte ſpiritus ſint contaminati, qui ſuapte natura feruntur in caput, & deinde in oculos, tum quia oculi trahunt eos ſuo motu, tum quia ob paſſibilitatem facile recipiunt ſpiritus ingruentes, vnde ſpiritus commaculati exiſtētes in oculis, inficiunt ipſos, & cauſſam præbent ophtalmiæ. Sed pace huius magni viri, hæc ratio mihi non ſatisfaciat. Primo, quia fomes ipſius peſtis eſt potius in humoribus, quam in ſpiritibus: dico potius, quia non nego, quod interdum peſtis fomes ſit in ſpiritibus, qui tempore peſtis ſtatim iugulant hominem, ita vt non ſit locus gignendę ophtalmiæ. Si igitur fomes peſtis eſt in humoribus, non ſequitur, quod ſpiritus venenati debent inficere oculos. Præterea dato etiam, quod ſpiritus in omni peſte venenentur, tamen ſpiritus, qui ad oculos perueniunt, non ſunt vitales, ſed animales. Tertio, dato etiam, quod ſpiritus animales venenentur à vitalibus, dico, quod neceſſario debebit prius fieri peſtis, quam ophtalmia, quia ſi in peſte primo venenentur ſpiritus vitales, vt æquum eſt, cor ipſum prius tentabitur quam oculi, vnde præcedet peſtis ophtalmiam, non ophtalmia peſtem.

Reſolutio auctoris. Igitur mihi videtur dicēdum, quod cum hoc contingat non ſemper, ſed magna ex parte, vt dicit Alex. contingit ſolū, quando peſtis habet primariam originem ex ſanguinis ebullitione; quia peſtis, quæ fit ex ſanguinis ebullitione, antequam contrahatur magnus ille gradus putredinis & veneni, ſanguis prius ebullit, vnde vapores multi, feruidi & acres feruntur ad caput & oculos, quos quia ſunt feruidiſſimi inflammant, & ophtalmiam faciūt: & hinc eſt, quod in morbillis, in variolis, quæ ſunt genera peſtis, (nam Rhaſes hæc enumerat inter peſtes) ſemper videbitis, antequam adueniant, oculos inflammari: & hoc eſt fere perpetuum.

Differentia. *A ſubſtātia.* Differentiæ ophtalmiæ multæ ſunt: primo à prædicamento ſubſtantiæ, hoc eſt à materia ipſa, quæ eſt pars ſubſtantiæ, quia vel eſt vaporoſa, vel humoralis: & ſi humoralis, vel ſanguinea, vel pituitoſa, vel bilioſa, vel melancholica. *A quantitate.* 2. capiuntur à prędicamento quātitatis, quoniam dicunt medici, ophtalmiam aliam eſſe magnam, aliam paruam; aliam cum paruo tumore, aliam cum magno: modo vehementem, modo remiſſam: modo continuam, modo diſcretam ſeu vt dicit Auic. modo periodicam. 3. capiuntur à prædicamento qualitatis, nam dicit Auic. ophtalmiam aliam eſſe calidam, aliam frigidam, aliam rubeam magis, aliam minus; aliam benignam, aliam malignam. *A qualitate.* *A tempore.* Capiuntur etiam à tempore, quia ophtalmia aut eſt recens, aut antiqua, & Gal. 3. aph. 12. dicit aliam eſſe tabidam, aliam non tabidam. Sumuntur tandem à modo generationis, quia aliæ gignuntur per congeſtionem, aliæ per affluxum.

Ophtalmia periodus. Sed dices, quod cum dixerim alias eſſe periodicas, quæ ſit ophtalmiæ periodus. Reſp. id quod etiam dicit Gal. 2. de diff. feb. 11. ophtalmias fieri periodicas, vt & multos alios morbos ratione qualitatis humoris, ex quo generantur, eo quod ſi ex bile, periodus erit tertiana: ſi ex pituita, cotidiana, ex melācholia quartana. Sed aduertendum, quod etiam Gal. ait, ſæpe interturbari has periodos, propter gradum cōgeſtionis humoris, quia humor congeſtus multus eſt: ex. gr. Si ſanguis bilioſus in magna copia congregetur, poteſt fieri periodus continua ſeu cotidiana, licet materia ſit bilioſa.

Signa. *In genere.* Signa ophtalmiæ generica ſecundū Rhaſ. 9. ad Alm. & ſecundum Gal. 4. de comp. ſec. loc. 4. & li. de totius morb. tem. hæc ſunt: tumor oculi, rubedo, ſeu mutatio albi ad rubrum, fluxus lachrymarum, dolor, qui vt dicit Auic. interdum pungitiuus eſt, interdum vlceroſus ſeu corroſiuus, interdum tenſiuus. Ariſt. 10. eth. c. 3. vbi loquitur de voluptate, tradens exempla quædam, inquit, quod in ophtalmia omnia quæ videntur, apparent alba, quaſi hoc etiam ſecundum nonnullos ponendum hic inter ſigna generica ophtalmiæ; ſed iſti nihil intelligunt, quia ab Ariſt. ſub nomine ophtalmiæ intelligitur non inflammatio hæc, ſed vt intellexiſtis, affectus quidam in cornea, & in humore albugineo, in quo omnia apparent alba: quamuis etiam ophtalmia, quæ fit à pituita, vna cum copia lachrymarum habeat & hoc ſignum, quod omnia viſa appareant alba.

Signa ophtalmiæ non veræ. Signa porro, quæ ſpecies ophtalmiæ non veræ indicia ſint, cauſſæ procatarcticæ, præcipue ſi omnia accidentia ſint leuia, & abeuntibus cauſſis extrinſecis, abeant quoque accidentia.

Veræ. Signa autem ophtalmiæ veræ à Græcis χήμωσις dictæ, ſunt dolor magnus, tumor maxime rubeus, calor ingens, inuerſio palpebrarum, interdum enim habent palpebras adeo inuerſas & tumentes, vt non poſſint oculum obtegere. Signa autem quæ demonſtrant veram ophtalmiam, ſed non magnam, ſunt duūm generum, alia indicant, an fiat per affluxum, an per congeſtionem materiæ: & ſi per affluxum, per quas vias: alia vero demonſtrant materiam, ex qua fiat inflammatio. Si cum ophtalmia coniungatur nauſea

O vel

vel vomitus, signum est, malum fieri per afluxum à stomacho: si sit cum capitis dolore & grauitate, argumentum est affluxum fieri à capire, & quia hic affluxus potest esse vel per vasa extra vel intra cranium, si venæ frontis & faciei sint tumidæ, vt dicit Rhases, si venæ oculorum sint plenæ & graues, argumentum est, affluxũ fieri per venas extra cranium. Addit Auic. hoc magis innotescere, si arteriæ temporum vehementer pulsent.

Quod si nullum horum signorum adsit, sed cum ophtalmia sternutationes, & vt ait Paul. pruritus narium vel palati, argumento est ab affluxu fieri per vasa intra cranium existentia. Atq; hæc signa ophtalmiæ per affluxum.

Per congestionem. Quod si fiat per congestionem, nullũ horum signorum aderit, sed tumor tantum, dolor, calor & lachrymæ. *Signa materia.* Vt vero materia faciẽtis morbum possit cognosci, multa sunt indicia, & primo quædam sunt communia, quę semper vobis erunt spectanda, vt ætas, regio, constitutio aeris temperamentum corporis, ratio victus, vitæ studium; hæc enim omnia, quando examinabitis, poteritis saltem magnas coniecturas consequi, quibus intelligatis materiam peccantem.

Sed sunt pręter hæc alia argumenta magis particularia, ex. gr. *Sanguinis.* si sanguis faciat malum, totus oculus & facies rubent, venæ amplæ erunt, tumor grauis, materia quæ fluit erit benigna, non admodum acris. Addit Alzarauius, quod etiã aderit sonitus aurium: sed puto signum hoc potius conuenire illi factæ à flatu & vaporibus.

Pituita. Si materia fuerit pituita aut sanguis pituitosus, color non admodum erit rubeus, sed potius subalbidus, grauitas magna, calor minor, minor etiam dolor, grauitas palpebrarum, & palpebræ noctu quasi quodam visco conglutinantur, ita vt difficulter possint dissolui. Sed dicetis, cur potius hoc contingit, vt noctu palpebræ conglutinẽtur? Tres sunt
1. caussæ, 1. quia in die oculi mouentur, & ex motu dissoluitur pituita; noctu vero quiescunt, & ratione quietis pituita congregatur.
2. 2. ratio est, quod noctu pituita coquitur, & dum coquitur, crassescit, atque tenacitatem
3. quandam acquirit. 3. caussa est, quia noctu magis abundat humor, quam interdiu: vnde cum multus sit, & detentus, facile conglutinatur.

Bilis. Si fiat à bile, dolor erit mordax, pungens, similiter si fiat ab ichore bilioso, ad hæc pauca aderit rubedo, & potius flauities, lacrymæ fluentes, tenues erunt.

Melancholia. Si vero fiat à sanguine melancholico, ait Auic. quod erit in oculo grauitas cum obfuscatione, parum agglutinabuntur palpebræ, morbus erit contumax, oculus maxime erit siccus, nam licet flaua bilis sit etiam humor siccus, est humidior tamẽ oculus in hac caussa, quam in melancholica, quia sua acrimonia trahit alios humores ad oculos, qui ipsos humidos reddunt. Quod si nulla prædicta signa adsint, & tamẽ oculus doleat, tumeat, extendatur, atq; sonitus in auribus sit, argumento est non fieri ab humore, sed à flatu, seu à vapore, *Flatus.* eo magis, si in oculo nulla appareat lachryma, quoniã in omni ophtalmia humorosa necessario aliquis humor apparet, sed in alia magis, in alia minus: nam erit magis in sanguinea, secũdo loco in pituitosa, tertio in biliosa, quarto in melancholica. Quærat aliquis, an ex vrina possit haberi iudiciũ, eo magis quod Hip. 2. pror. loquens de lippitudine dicit, maxime inspiciendas esse vrinas, ex qua sententia videtur, quod ex vrina possint haberi indicia. Sed ex altera parte nullus est, qui hæc adnumeret. Dicerem ego, signa ex vrina interdũ haberi posse, sed nõ semper: Haberi possunt quando fit ab affluxu in partibus inferioribus, maxime à toto, quia iste affluxus fit per venas & arterias. Status autem venarum & arteriarum maxime declarantur ex vrinis: ita, quod iure dicat Hip. in his ophtalmiis haberi posse signa ex vrinis: verum est tamen, si fiat per congestionem, vel per affluxum à capite, non posse haberi indicia: & hoc est, quod Gal. ait, in com. prorr. multa esse adulterina & interiecta. Et notat Gal. quod ille auctor voluerit, haberi signa capitis affecti ex vrina, quod ait esse falsum. Dicendum est haberi quidem interdum signa ex vrinis, sed nõ semper, neq; vt plurimum. *Prognost.* Circa prognostica, ait Rhas. humidam ophtalmiã esse breuiorem sicca. Quæ fiũt ophtalmiæ à caussis extrinsecis, omnes saluberrimæ sunt. 2. loco, quæ fiunt & ab extrinsecis & ab intrinsecis: Difficillime omnium, quæ ab intrinsecis: inter quas sunt quidam gradus, quia vt dicit Rhasis, quæ fiũt à materia calida & subtili, & sine lachrymis, sunt, & frequẽter exercent, onerare solent: Dicit enim Hip. in co- ac prænot. quod vbi dolor capitis copulatur ophtalmiæ, præsertim longiori tẽpore, quod fere occæcare solet; quæ vero fiunt ab humoribus crassis & viscidis, non modo periculosæ non sunt, imo vero sæpe visum exacuunt. Caussam huius reddit Arist. 31. parte probl. 9. & Cassius probl. 18. vbi dicunt, quod sicuti medicamenta lachrymas cientia visum exacuant, quia humorem euacuant, qui visum turbabat, vt cepæ & allia, sic in his morbis euocantur humores, qui antea visionem turbabant.

Febris quomodo liberet ab ophtalmia. Dicit deinde Hipp. quod vbi febris ophtalmiæ superuenit, liberat, quod præcipue verum est de ophtalmia facta à materia frigida, sicuti vere verũ est de omni, quod vbi alui

flux.o

fluxio superuenit, ophtalmiam soluit, vt dicit idem Hip.6. aph.17.

Celsus lib.6.cap.6.dat plurima signa, quibus & futuros euentus intelligere & prædicere possimus: sed hæc sunt præcipua, quod longa, sed sine periculo futura sit valetudo, si lachryma sit multa, calida, pituita pauca, tumor modicus: econtrario neque longam valetudinem, neque periculum vllum minatur, si simul lachryma, tumor, & crassa pituita cœperint, pituita sit alba, tumor non admodum durus.

Circa curationem huius affectus, quia sæpe male torquet oculos, partem nimirum, vt ait Plin. lib. 11. corporis nostri preciosissimã, quæ lucis vsu distinguit mortem à vita, dico vos debere diligentes esse, non solum vt cognoscatis, verumetiam vt statim succurratis. Pulchrum sanè est Oribasii præceptum 4. ad Euryap. vbi dicit, cum inflammatio & dolor oculos obsidet, si medicus absit, facito tu ea quæ possis, quousque medicus accedat, ne quid deterius accedat. Putauit auctor ille tanti referre, vt statim præsidia adhibeantur, vt voluerit ægrum etiam seipsum curare.

Non veræ ophtalmia. Curatio igitur duûm generum apud nos fiet. Altera erit curatio non veræ ophtalmiæ, altera veræ. Curationem non veræ ophtalmiæ conueniunt omnes facilimam curatu esse, neque tamen negligendam, scilicet, quæ tota posita sit in caussarum extrinsecarum ablatione, nam nisi huiusmodi caussæ primitiuæ sublatæ sint, frustra est studium omne medici; Debetis itaque primo omnes caussas primitiuas amputare, deinde si sublatis caussis adhuc maneant vestigia, confugiendum est ad alia. Et 1. memoria tenete, quod scriptum est ex sententia Archig. apud Gal.4. de comp. sec. lo. & quod in omni ophtalmia optatur, nempe, vt cibi & potus paucitas, aquæ potus, abstinentia Veneris, & alui lubricitas semper obseruetur: atque hæc omnia necessaria sunt & vtilia. *Ex adustione capitis.* Quod si morbus factus sit ex a iustione capitis à Sole, vult Aetius, vt plurimum potet æger, ad conciliandum somnũ, & ad coquendam inflammationem. Ad hæc aq. ros. cum camphora, vel sine camphora, lac mulieris iuuenis instillatum conuenit, & maxime confert. Rabbi Moyses 2. aph. laudat emplastrum factum ex teneris foliis rosarum. Sed aduertendum est de potu, nam Ruffus Ephesius, vt ait Rhases, intellexit quod æger debet multum vini potare: Paulus Aetius & Oribasius dixerunt solum, quod debeat multum potare, neq; vini neq; aquæ meminerũt. *Num vinum conueniat.* Ego puto vinum aduersum, vbi caput æstuat sub Sole, & potum aquæ, non vini exhibendum, quia & somnum conciliat, & inflammationem sedat.

Si à fumo vel puluere factus sit morbus. 1. abluendi sunt oculi aqua dulci, tum quiescẽdum, & æger detinendus in loco angusto & obscuro. Quod si malum non cedat, vtamini hoc linimento in palpebris.

Linimentum.

℞. *Pulu. ros. ℥j.*
Croci ℈.j.
Aq. rosarum q. s. fiat linimentum.

In hoc casu laudat Oribasius infusionem vel lactis, vel frigidæ sæpius factam.

Curatio ophtalmiæ à frigore. Si à frigore fiat ophtalmia, duo in hoc casu commendat Auic. primum est balneum aquæ dulcis tepidum: quod tum prudenter adhibendum erit, scilicet, nisi caput repletum sit, quoniam repleto capite balnea inimica sunt, quia agitant materias, & humores ad oculos præcipitant. Secundum est, vt digesto cibo vinum tenue & subtile propinetur.

Ab oleo. Si fiat ab oleo, abstergentibus detergendum est, vt aq. hordei & aq. myrobal.

A vespa. Si fiat à vespa, vt sæpe fit, solent vulgares statim adhibere ferrum, & constringere oculos ferro, quia ferrum illud suo frigore repellit influentes humores, & compressione illa facit, ne pars in tumorem attollatur. Sed hoc etiam in casu confert summoperè oculum abluere frigida, vel aqua hordei cum lacte.

Curatio veræ. Vera autem ophtalmia paulo diligentiorem curationem exigit, quia à variis caussis efficitur, propter quod iure videtur Celsus latenter sugillare Hipp. quod dixerit, in dolore oculorum cõuenire balneum, meri potionem, fomentum, purgationem, & venæ sectionem, nec tamen distinxerit corpora & caussas, in quibus medicinæ summa est: Nos igitur distinguamus species, & quia sunt quędam fere omnibus communia, de his primum agemus. Nam aer in omnibus ophtalmicis obscurus esse debet: in caussa calida frigidus, & econtra; somnus moderatus vtilis: *Somnus.* sed si dolor multũ vrgeat qualibet hora dormiendum, quia somnus & dolorem sedat, & caussam morbificam percoquit. Somnus fiat capite eleuato & supine, omnes detinendi sunt in quiete, non loquendum, fugiendi somni graues & multi, quæ aspiciuntur, debent esse vel viridia, vel cærulea, vel nigra; in qua re etiam nonnihil discriminis est, quia si visus non sit disgregatus, adeo potius viridia & cærulea conueniunt: si sint multum disgregati spiritus, nigra conueniunt. *Colores qui conueniant.* Atque ita interpretandus est Galen. locus, quando præfert colores nigros cæruleis & viridibus. Ira vitanda & cogitatio, motus omnis cauendus, & præsertim partium superiorum, propter quod etiam pectinationes capitis vitandæ.

Capilli an tondendi. De capillis an sint tondendi, multi longas

diſputationes fecerunt, ſed cum viderim Galen. 11. de vſu part. cap. 14. laudantem in ophtalmia capillos minui, quod etiam vult Auic. ita hanc rem ſtatuendam puto; quod ſi capilli ſint multi, & caput grauare videantur, & caput calidum ſit, minuendi ſunt, præſertim quando non licet pectinare: ſecùs autem ſi non ſint multi capilli, nec grauent caput. Aluum fluere quotidie curandum eſt, ſi non ſponte, ſaltem arte.

De vſu balnei.
De balneo dico breuiter quatuor eſſe ob-
1. ſeruanda. 1. vt non fiat balneum, niſi corpus
ſit mũdum, quia ſi ſit plenum, periculum eſt,
2. ne materia diffuſa ad oculos ruat. 2. vt iam
tota materia ſit effuſa ad oculum, non ſit ad-
3. huc in motu. 3. vt adhibeatur, vbi humor
eſt craſſus & pituitoſus, quia à balneo huiuſ-
4. modi humores attenuantur. 4. Vt morbus ſit
in declinatione.

Potus. Quod ad potum attinet, puto rem ita eſſe definiendam, quod ſemper conueniat vinum in declinatione, quia concoquit & abſumit; alio tempore vel nunquam, vel ſolum, quando materia eſt frigida, & ſanguis craſſus. Quo in caſu Galen. 6. aph. 31. ait, vinum generoſum conuenire ex Hippo. ſententia, atque ſe vini potu quendam hoc modo curaſſe. Vbi vinum non conceditur, aqua cocta cum fœnic. & coriandro, aq. hordei, aq. ſimplex granatorum conuenit, diuerſimode prout diuerſa erit materia, ex qua fit ophtalmia.

An acetum conueniat. Vitari debent omnes cibi difficiles coctu, ſalſi, vaporoſi, acres, craſſi ſucci, acetoſi, etiam ponuntur à multis. Circa quos cibos acetoſos multi multa loquuntur. Sed paucis hoc definio, quod acetum acre nunquam conuenit in affectibus oculorum, quia eſt veluti vehiculum, quod prouehit humores ad oculos, acetoſa vero ſeu acida, quæ habent vim adſtringendi coniunctam, hæc poſſunt conuenire, præſertim ſi poſt cibum ſumantur, quoniam facient ne vapores & humores in caput ferantur.

Hæc fere communia ſunt, eſt deueniendum ad particularia magis, quæ remedia quinq; generibus complexus eſt Hip. 6. aph. 31. vbi ait, dolores oculorum ſanari meri potione, balneo, fomento, venæ ſectione, & purgatione. Et ſane tota hæc medicatio his quinque abſoluitur. Sed animaduertendum, ordinem, quem recitauit, non eſſe ſeruandũ in curatione, id quod etiam notauit Celſus. Sed vbi hæc adminiſtranda ſunt, alter ordo ſeruandus.

De venæ ſectione, Quod ad potum & balneum, iam intellexiſtis, venæ ſectio ſequitur: circa quam quatuor ſunt conſideranda: vnum eſt, quibus conueniat. 2. quantum. 3. quo in loco. 4. quomodo. Quod primum attinet, eſt controuerſia inter Græcos & Arabes, quia Græci nolunt in omnibus conuenire venæ ſectionem, ſed ſolum quando corpus plenum eſt, dolor magnus, diſtenſio partis, rubedo & calor: contra Meſues, Auicen. & alii Arabes videntur voluiſſe, quod venæ ſectio conueniat in omnibus, modo nihil impediat. Ego ſic definio, quod niſi quid prohibeat, & ophtalmia ſit humoroſa, atque magna, quod ſemper à quocunque fiat humore, ſanguis eſt mittendus. Et ratio eſt, quia huiuſmodi ophtalmia vel eſt à ſanguine, vel ab aliis humoribus ſanguine permiſtis. Præterea venę ſectio tria bona præſtat, reuellitur materia, remittitur dolor & feruor, & præbetur locus medicamentis repercutientibus, quia cum venę exinanitæ ſunt paululum, fit vt in locum exinanitum humores repulſi à medicamentis recipiantur. In ophtalmia facta à materia vaporoſa non conuenit venæ ſectio, niſi dolor ſit vehementiſſimus. Gal. enim ait, quod in omni dolore magno ſaluberrimum ſit remedium venæ ſectio.

Quæ vena ſecanda. De loco ſectionis ita ſtatuendum eſt, quod ſi corpus repletum ſit, & malum fiat ex plenitudine, primo pertundenda eſt vena communis, deinde cephalica, poſtremo venæ poſt aures, vel temporum: & ſi malum protrogetur, etiam venæ angulorum in oculis. Si malum non ſit à plenitudine, ſtatim deueniendum eſt ad ſectionem cephalicæ, deinde ad ſectionem venarum poſt aures.

Quantitas ſanguinis. Quantitas metienda erit ex viribus, quod ſi vires ſuſtineant, & malum fiat à plenitudine, aut mittendus eſt ſanguis vſque ad lipothymiam excluſiue, aut patienda eſt miſſio in plures vices, vt Gal. lib. de cur. rat. per ſanguin. miſſ. dicit, feciſſe in quodam procuratore cuiuſdam ciuis Romani, in quo multam quantitatem extraxit, ſed tribus vicibus.

Tempus ſectionis. Tempus ſectionis eſt, vt ſtatim mittatur, lenita tamen prius aluo. Quod ſi ſectio non permittatur, adhibendæ ſunt cucurbitulæ ſpatulis, aut etiam coxis, aut partibus inferioribus, frictiones, ligaturæ etiam conueniunt in principio ad reuellendum, quanquam facienda ſit venæ ſectio. *Purgatio.* Circa purgationem eſt aduertendum, an malum fiat ex ſola plenitudine ſanguinis, an ex cacochymia: quia ſi ex ſola plenitudine poſt venæ ſectionem nulla conuenit purgatio, ſed tantum localia, quæ qualia eſſe debeant, mox audietis. Si vero malum non ſit à plenitudine, ſed à prauitate humorum, præparati humores ſyrupis accommodatis erunt purgandi, pituito ſiquidem agarico, pill. cochiis, pill. ind. billioſi ſcammonea, rhabar. melancholici pill. de lapide lazuli, pill. cochiis cum

helleb,

helleb. & vnumquemque humorem purgabitis proprio remedio. Sed aduertite, interdum debere elleleuiora remedia, interdum grauiora, quia si facile purgabitur æger, leuia, si difficulter grauiora conueniunt, quia omninò est necessarium soluere aluum. Dicit enim Gal. 6. aph. 17. vbi Hipp. ait, quod ab ophtalmia habito si fluxus alui superuenerit, bonum: quod sicuti videmus fluxum à natura factum curare ophtalmiam, sic quoque medicus debet iuuare naturam, vt aluū fluere faciat.

1. *De fomentis.* Circa vltimum remedium, fomentum, sunt etiam quædam obseruanda, quæ omnia fere monstrat Galen. 4. de comp. sec. loc. vnum, vt fugiantur fomenta adstringentia, quia si oculis exhibeantur, exasperant, & dolorem augent; verum est tamen, quod ad cohibendum fluxum vtemini adstringentibus validis circa frontem & tempora, quia hæc prosunt compescendo fluxui, neq; dolorem exasperant.

2. *Opiata fugienda.* Alterum obseruandum est, vt quantum fieri potest, medicamenta opiata fugiatis, id est, ea, quæ magnopere refrigerant, quia, vt dicit Galen. si opiata adhibeantur, aut sunt vehementia, aut non; si non sint ita vehementia, primo quidem appulsu leniunt dolorem; sed paulo post cruciatum geminant: si verò vehementiora sint, tollunt quidem dolorem, sed tollunt etiam visum. Dices, cur igitur medicamenta veterum à Galen. relata fere omnia opium habent? Dico, ea esse prudenter excogitata, quia opium illud adeo refractum est, vt si non iuuet, etiam non lædat. Coguntur tamen medici ob sæuitiam doloris interdum vti huiusmodi, sed adhærendum est Galeni consilio, vt si vtamini opio, dolore sedato illico foueatis oculos calidis, vt scilicet, possit mala qualitas ab opio relicta auferri. Superest igitur, vt medicamenta sint accommodata, nempe quæ modice adstringunt & leuia sunt, vt est albumen oui, fœnugræci decoctum maxime laudatum est à Galen. Crocus, tuthia lota, aq. rosacea, atque hæc omnia fere, si iudicium adhibeatis, conueniunt in qualibet materia. Nolo tamen præterire, quod fere pro oraculo habeo, vt in principio, nisi coacti, nunquam localibus vtamini: ego enim millies expertus sum, quod inflammati oculi initio nolunt tangi, quia ita pollent acumine sensus, vt qualibet attrectatione offenduntur, & semper abstineo quantum possum à localibus, præsertim in principio. Hæc omnia volui pro curatione per capita vos docere, cæterum poteritis particulariter vos exercere, & medicamenta ocularia multa habebitis apud auctores.

Localia in principio fugienda.

CAPVT XXXIX.

De instrumenti auditus affectibus in genere.

Inter sensus nobis à natura tributos alii vitæ necessarii sunt, alii vitæ beatæ, alii neutri. Sine sensu tactus neque viuere potest homo: absque auditu & visu potest quidem viuere, bene beateque viuere non potest. Odoratus homini neque ad esse, neque ad bene esse necessarius est, quoniam si voluptates, quas nobis odoratus præstat, comparemus molestiis, multo pauciores sunt, vt non debeat homo hunc sensum magnifacere. Dico hoc in homine, quia bruta odoratu ad persequendas escas vtuntur. Cum igitur homo non minus vt bene viuat, quam vt viuat, curare teneatur, ea propter non minus studii imponendum est, vt visus sibi conseruetur & auditus, quam vt tactus & gustus. Quod verò hi duo sensus, visus & auditus, ad bene, & beate viuendum conducant, testantur Plato Aristot. qui dixerunt, ad prudentiam & disciplinas comparandas hos sensus esse maxime necessarios. Et quanquam Aristoteles in libro de sensu & sensili videatur sensisse, quod visus ad prudentiam magis conducat quàm auditus, sum tamen alterius sententiæ, quod videamus cæcos sæpe prudentiores esse, quam surdos, propter quod Theophrast. in lib. de sensib. iure dixit, auditum magis ad rationem accedere, quam ad effectus: Imo verò nullum esse sensum, qui magis alienet à ratione, quique magis dementet homines ipso auditu. Cum igitur hæc ita se habeant, si diligentes fuistis in cognoscendo, quomodo visum à morbis custodiatis, eodem modo & auditum defendendum curare debetis. Spero me hanc rem vobis ita tractaturum, vt sicuti, quantum in me erit, nihil omittam, ita vt vos vtilitatem & voluptatem capiatis. Quod vt melius consequi possitis, inuenienda sunt nobis vitiorum genera, quibus hic sensus omnium maxime labefactatur. Ratio verò inueniendi hec vitia non aliunde exspectāda est vobis, nisi ex cognitione artificii auditus, qui, vt colligere est ex Aristot. 2. de anima, & lib. de sensu & sensili, nihil aliud est, nisi perceptio sonorum externorum, dum enim aer ille externus percutitur, labyrinthos & gyros aurium ingreditur, quousque perueniat ad aerem illum implantatum, qui percussus ab externo, dum, vt ait Plat. percussionem ad animum mittit, fit auditus. Sed quomodo hoc perficiatur, melius intelligere potestis ex Hipp. lib. de carnibus, & lib. de locis in homin. vbi reprehendit quosdam, qui dicebant, in auditu cerebrum personare: refellit horum sen-

Inuestigatio vitiorum auditus.

Auditus quid.

Quomodo fiat auditus.

tentiam hac ratione, quia cerebrum & membranæ cerebri humidæ sunt, humida vero personare non possunt; qua ratione dicit Hip. intra latebras aurium esse spaciū quoddam plenum aere, quod circumdatum est ab osse, & à pellicula aridissima, vbi aer percutitur, qui percussus allidit ad os circumdatum, & ad pelliculam, quæ percussa ob siccitatem resonat; sonus vero iste peruehitur ad cerebrum, atque ita fit auditus.

Quatuor ad perficiendū auditum necessaria.

Ex hoc discursu, atque ex hac auditus notitia colligitur, quatuor ad perficiendum auditum esse necessaria: vnum est, vt soni audiantur: alterum vt soni solum externis, id est, ab externa percussione aeris effecti audiantur: tertium, vt percipiantur soni positi in debita distantia, nec non facti à moderata percussione: quartum est, vt hæc perceptio fiat sine vlla perturbatione vel dolore. Si vero aliquis horum, dum fit auditus, desideretur, statim auditum laborare est consentaneum, ex gr. si soni non percipiantur, si non percipiantur externi, sed interni, si non percipiantur in debito spacio, vel cum moderata percussione: postremo si percipiantur, sed non sine perturbatione. Vbi soni nullo modo percipiuntur, fit surditas, vbi percipiuntur interni soni, & non externi, fit tinnitus & sonitus, vbi percipiuntur externi, sed non in debita distantia, sed quando solum appropinquant, aut non percipiuntur, nisi cum magna percussione, fit auditus grauis. Vbi percipiuntur etiam in debito spacio, sed non sine perturbatione, efficitur dolor. Ita habetis ex arte inuenta genera vitiorum, quibus auditus læditur, de quibus omnibus exactissime tractabo.

Enumeratio vitiorum circa auditum.

CAPVT XL.

De surditate & difficili auditu.

A Primo autem vitio inchoabo atte inuento, & à tertio, scilicet à surditate & grauitate auditus, quia hæc vitia ab iisdem caussis ortum ducunt, & easdem pene curationes postulant; & si quæ est differentia, solum secundum magis & minus est. Vbi igitur nulli modo audiuntur soni, ita vt nec à propinquo, nec externi soni nec interni, neque etiam sub vehementissimis aeris percussionibus audiantur, fit effectus à Latinis surditas appellatus: Marcellus appellauit surdiginem; Græci vocant κώφωσιν.

Nomina surditatis.

Sed notate, quod etiam notauit Erotianus, hanc vocem apud Hippocratem non solum auditus designare priuationem, verum etiam priuationem visus interdum; eo prope modo, quo etiam inuenietis apud Latinos, surditatem significare sæpe priuationem variorum sensuum. Vbi vero audiuntur quidem soni, sed debiliter, ita vt solum in spacio paruo audiantur, vel sub magna percussione, vel aliquo alio adiumento, vbi audiuntur quidem soni, sed debiliter, vt ait Gal. 11. de vsu part. 12. de Hadriano Imperatore, qui audire non poterat, nisi manum obtenderet auri, fit alterum vitium, quod Græcis tribus nominibus appellatum est, βαρυκοΐα, δυσηκοΐα, ὑπόκωφοις: medici Latini appellarunt grauem, difficilem & debilem auditum, & sic affectos appellarunt surdastros.

Historia Hadriani Imperatoris.

Nomina grauis auditus.

Hæc duo vitia, de quibus tractandum est, manifestum est, quod sint symptoma in genere auditoriæ actionis læsæ dupliciter, ablatæ sc. vt in surditate, & diminutæ, vt in graui auditu.

Genus symptomatis.

Morbi, à quibus dependent hæc symptomata, vt est apud Gal. lib. de diff. sympt. cap. 3. sunt mala intemperies, interdum solutio continui, nonnunquam mala conformatio.

Morbi à quibus dependent.

Sedes affecta modo interna pars auris est, modo cerebrum ipsum, modo neruus auditorius ἀκουστικὸς, in quibus omnibus locis potest esse morbus positus, qui faciat hos affectus, quorum aliæ sunt, & plures apud medicos differentiæ, quoniam alii sunt natiui, alii vero aduentitii: alii sunt vetusti, alii recentes: rursus alii sunt facti per essentiam, alii per consensum.

Locus affectus.

Differentiæ.

Cæterum caussæ horum affectuum naturalium duæ solum esse inueniuntur, scil. nerui auditorii, occlusio perfecta, nec non spacii illius vacui integra repletio; atq; hæ sunt duæ caussæ surditatis. Quod si nec pfecte à natura nerui sint occlusi, nec spacium illud integre oppletum, non fit surditas, sed auditus grauis à natura.

Caussæ autem horum affectuum adscititiorum & morbosorum, aliæ sunt internæ & immediatæ, aliæ externæ & mediatæ. Internæ, vt colligitur ex Gal. 1. de sym. cauf. cap. 3. & apud Auic. 4. tertii tr. 1. à tribus fontibus capiuntur, aut à facultate læsa, aut ab instrumentis auditoriis, aut à partibus artificio auditus inseruientibus.

Caussæ.

Internæ.

Caussæ internæ ex parte facultatis sunt, vel morbus cerebri, vel morbus nerui auditorii. Morbi cerebri, qui caussant hos affectus, sunt mala intemperies, tumor, solutio continui. Sic enim experiemini in lethargo, in phrenitide, in vulneribus capitis grauioribus, interdum auditum prorsus tolli, interdum autem valde diminui. Caussa cur ex his morbis offendatur auditus est, quia vel spiritus nō mittuntur ad auditum, vel mittuntur pauci, vel putantur inutiles: sicuti enim si mittuntur multi spiritus puri ad aures, fit auditus, pariter si vel nulli vel impuri, læditur auditus.

Caussæ internæ.

1. Morbi cerebri.

Quod autem multitudo spirituum faciat ad exquisitum auditum, solum vnum atque

illud

illud efficax argumentum volo vobis tradere de cœcis, de talpa; nam videbitis semper cœcos exquisitissime audire; talpa similiter, quæ à natura cœca facta est, exquisitissime audire putantur, quia spiritus illi, qui deberent inseruire virtuti visoriæ, omnes ad auditum efficiendum conuertuntur, & ob id exquisitissimum auditum reddunt.

Morbi nerui auditorii. Morbi vero nerui auditorii, qui hos affectus faciunt, sunt vel intemperies, vel obstructiones, vel infusiones. Obstructio fit huius nerui, aut si comprimatur, aut si oppleatur, vel à flatu, vel materia; materia autem, à qua impletur huiusmodi nerui, potest esse varia, scil. melancholia, bilis & pituita, sed frequentissime est pituita: propter quod Hipp. lib. de morb. 4. mutilari auditum, vbi in instrumento auditus pituita obfirmata est.

Caussæ ex parte instrumenti sunt, intemperies, solutio continui facta vel in illis ossibus circumdantibus spatium, vel in pellicula illa sicca, aut est obstructio, quæ fit vel ab humoribus, vel à sorditie, vel callo, vel ab aliquo alio huiusmodi.

Sed hoc loco duo sunt notanda, vnum est, Auic. duas surditates effecisse, vnam, quam proprie surditatem appellauit, quoniam scilicet vacuum illud, in quo est auditus instrumentum, oppletur: Alteram vero, quando nerui deferentes auditorium spiritum replentur, atque hanc vocauit duobus nominibus, Tharax & Gn. hen; quæ surditas ideo fit, quia spiritus à cerebro nequaquam transuehi possunt ad spatium hoc auditorium.

Alterum notandum est surditatem omnemconsummatam & perfectam, fere semper à natiuitate fieri: dico ferè semper, quia interdum etiam, sed rarissime ex morbis oritur, sed quando oritur, homo parum superuiuit: ratio est, quia vix fieri potest, vt nerui illi auditorii vnquam perfecte obstruantur. Similiter vix fieri potest, vt vacuum illud vllo in genere penitus oppleatur. Caussæ porro membrorum deseruientium huic artificio, sunt iidem fere morbi, quos in aliis enumerauimus, quoniam anfractus illi aurium cum sint destinati ad perferendos extraneos sonos intra aurem, si aliqua de caussa impediantur, quo minus possint suo munere fungi, statim auditus vel deperditur, vel multum hebetatur.

Caussæ mediatæ. Iam vero caussæ mediatæ seu externæ & antecedentes multæ sunt, inprimis aer crassus & nebulosus; propter quod videbitis eos qui inhabitāt paludes & lacus, citissime & ante senectam fieri surdastros. Regio austrina & tempus austrinum idem faciunt, namait Hipp. 3. aph. 5. austros esse βαρυκόους, id est, grauem auditum facere. Ætas, quia senes solent in ætate matura auditum diminutum habere, quod nō alia ratione fit quam quod pauci & infirmi spiritus à cerebro ad aures perferuntur. Magni sonitus & magni fragores clarum est, quod auditum valde lædunt: Sic inuenietis nonnullos ob tonitrua surdastros factos esse. Plin. lib. 6. cap. 29. narrat, quod eà parte qua Nilus sese præcipitat, ob fragorem & strepitū aquæ cadentis, accolę omnes surdi fiunt; vehementes aurium percussiones, corpora quoque exterius intra aures delabentia, & præsertim aqua frigida frequenter illabēs, magnum auditui detrimentū pariunt. Arundinis lanugo, vt refert Plinius lib. 24. cap. 11. peculiari quadam vi, si in auribus ponatur, surditatē facere putatur. Medicamenta quoque, vt opium. Addit his omnibus Alzarauius fumos auripigmenti & argenti viui, & Arsenici, si aures tangant, valde offendere.

Inter caussas externas à quibus fieri surditatem dixi, audiuistis à me connumeratam aquam, & est quæstione dignum, cur aqua illapsa auribus potissimum auditum offendat. *Cur aqua auribus illapsa auditum offendat.* Alex. 1. problem. med. 71. conat' est huius rei caussam explicare, vbi quærens cur aures omnes alios sustinent liquores, aquam vero non possint? ait eam caussam, quia aqua sua fluxibilitate sese in meatum auditorium insinuat, vbi eum pars illa sit neruea, & nerui omnes, vt ait Hip. lędantur à frigore, iure instrumētum auditus læditur ab aqua: propter quod iure miror Agathinum medicum, qui apud Orib. lib. 10. cap. 7. dicebat se ignorare, cur auditus lauacro frigido offendatur. Potestis rationibus Alex. aliam addere, sc. quod àqua continuo illapsa relinquit humiditatem in instrumento auditus: iam vero est sententia Arist. 2. de anima & 11. part. problem. 57. non audiri per aquam, eo quod vox non possit aquę meatus angustos penetrare. Inter caussas externas sunt etiam morbi antecedentes, & Celsus ait auditum maxime minui, & longo capitis dolore: sic quoq; epilepsia, lethargus, & alii morbi capitis frigidi, solent auditum imminuere. Habetis Hip. sententiam 4. aph. vbi ait, biliosas deiectiones, si intempestiue finiantur, surditatem facere.

An morbi pulmonum surditatem etiam faciant. Est hic pulchra cōsideratio, an sicuti morbi capitis surditatem interdum efficiunt, sic quoque morbi pulmonis possint surditatem efficere. Ex vna parte non videtur consentaneū, vt morbi pulmonis offendant aures, primū quia inter pulmones & aures nulla videtur euidens communicatio. 2. si vitia pulmonis offenderent auditum, videretur necessarium, quod animalia quę carēt pulmone, minus audirent: quia si vitiū pulmonis facit surditatem, ergò magis carentia: sed falsum est, quod animalia carentia pulmone sint surda, quoniam pisces maxime audiunt, vt multis exemplis docuit Plin. lib. 3. cap. 70.

Ex altera parte est Arist. qui 11. part. probl. 4. & 14

4. & 14. quærens rationem, cur ſurdi ex naribus loquantur: dicit ideo eſſe, quia pulmo vitiatus eſt in ſurdis: cum enim ait ille, ſurditas ſit repletio partium ſpiritalium, fit vt ſurdi perinde atq; aſthmatici cogantur vocem vehementer edere, vnde vox vehementer edita erumpit per nares, atq; ita ſurdi ex naribus loquuntur, quoniã vitiatus eſt pulmo. Quanquam Caſſius problem. 23. dicebat aliam eſſe cauſſam, cur ſurdi loquantur ex naribus, quia ſcilicet eo modo quo ſunt ſurdi, cogantur dilatare nares, vnde illis dilatatis ſpiritalis vox per nares erumpit.

Accedit Ariſt. auctoritati & ratio, quia inter aures & pulmones videtur eſſe maxima conſpiratio licet non euidens: primo quia ſi aures ſcalpantur, protinus excitatur tuſſis, nõ ob aliam rem, niſi quia conſpiratio eſt inter membra ſpiritus & aures. Secundo habetis apud Hip. 2. prognoſt quod morbi pulmonis ſæpe in parotides finiuntur. Poſtremo dicit idem Hip. Peripneumonias finiri in ſurditates, & in affectus capitis, ita vt clariſſime appareat, & ratione & auctoritate, eſſe conſpirationem inter pulmonẽ & aures, ita vt poſſit faciliter per morbum pulmonum cõmunicari offenſio auribus.

Reſolutio dictoris. Dicerem in hac dubitatione ego, non neceſſarium neque perpetuo verum eſſe, quod ſurdi habeant vitiatum pulmonem, cõtingit tamen hoc interdum, ſed quando contingit, dico fieri quando ſurditas fit ex repletione neruorum auditoriorum; quo in caſu cum plurimi abundent humores in capite, ſæpiſſime contingit, vt non ſolum ad aures, verumetiam ad pectus decumbant, & ſicut auditum offendunt, pariter pulmones commaculant & vitiant, itaq; ad Ariſt. dicerem intelligendum eſſe, non quod ſemper ſic contingat, ſed interdum.

Sed dictis, iam intelligimus quomodo in ſurdis pulmones vitiẽtur, intelligimus etiam paſſiones ex pulmonibus ſæpe redundare in cerebrum; ſed optamus nunc ſcire cur ſit, quod in phrenitide & in lethargo magis offendatur auditus quam alii ſenſus: hoc videbitis experiẽtia, ſemper affectos grauiter ſecũdum caput minus audire quàm videre aut odorari. *Cur in phrenitide & lethargo offẽdatur auditus.* Dico hoc fieri trib. de cauſſis. 1. quia, vt ait Theoph. lib. de ſenſibus, auditus inter omnes ſenſus proximus eſt rationi: & hinc eſt quod Ariſto. ait ipſum magis ad capeſſendas diſciplinas conferre. Cum igitur auditus ſit rationi magis cognatus, iure optimo vbi offenditur ratio, vt in phrenitide, quadã quaſi conſequẽtia offenditur auditus. 2. ratio eſt, quia proprium inſtrumẽtum auditus eſt magis vicinum cerebro, quam alia inſtrumenta, ea propter fit vt læſo inſigniter cerebro faciliter cooffẽdatur auditus inſtrumẽtum. 3. ratio eſt, quia potiſſimum auditus inſtrumentum eſt, vt dixi, ea tunica arida circũdata auribus, iam vero phrenitis eſt inflammatio mẽbranarum cerebri, & membranis affectis faciliter coafficitur ea tunica, quæ eſt membranoſa. Et hæc de cauſſis.

Signa. Signa ſurditatis & grauitatis auditus, partim habentur ex ægri relatione, partim ex animaduerſione medici, q a illos qui male audiunt, videbitis ſæpenumero intelligere ea quæ dicuntur, ſæpe exporrigere aures, facere vt repetantur verba, & alia quędam afferunt, quæ ſolerti medico declarãt auditum offenſum eſſe.

Diſtinguentia affectum morboſum à natiuo. Signa autẽ quæ diſtingunt natiuos à morboſis, nulla alia ſunt, quam perduratio & permanentia morbi, vſq; à primis annis: ſed potiſſimũ ſignum, quo debetis ſurditatem natiuã à morboſa diſtinguere, eſt, q ſurdi à natiuitate ſemper ſunt muti: ſurdi à morbo, quãtum eſt ratione ſurditatis, nõ ſunt muti: dico ratione ſurditatis, quia fieri poteſt, vt morbus qui facit ſurditatem, ẽt auferat loquelam. Sed antequam vlterius in perueſtigãdis ſignis pgrediamur, tria problemata ſunt diſcutienda: primũ eſt, cur ſurdi à natiuitate ſemper ſint muti. Alterũ eſt, cur inter omnes ſenſus auditus videatur magis oblædi à natiuitate. Tertio, cur ſurdi à natiuitate ſint ſurdi in vtraque aure, à morbo enim cõtingit raro q in vtraq;, ſed frequẽtius in altera tantũ aure ſunt ſurdi.

Cur ſurdi nati ſint muti. Ad primum reſpondet Alexan. & bene 1. probl. 133. ideo eſſe, quoniã ſermocinatio & loquela fit per diſciplinã, diſciplina fit ex auditu: itaq; ſublato auditu non eſt locus diſciplinæ, & conſequẽter ſermocinatio deſtruitur. Dat Alex. & aliam rationẽ, quod ſecundũ aliquos medicos, idẽ par neruorum defert ad auditũ facultatem, & ad linguam: vnde impedito hoc pari neruorũ, neceſſario & lingua & auditus nerui ſimul impediũtur. Cui rationi & illud poteſt addi, quod ait Hipp. in lib. de carnibus, ſc. homines fieri mutos, quãdo lingua ad palatũ & ad dentes allidens dearticulare nullo modo poteſt. Sed, Domini, hæc ſententiæ ratio licet fuerit aliquorũ medicorum, non eſt tamẽ vera, vera tamen eſt prior.

Probl. 8. Cur auditus maximè lædatur à natiuitate. Circa ſecundum Ariſt. 2. probl. 1. conatus eſt rationem explicare, vbi ſcribit, auditũ & vocem effici ab vno principio, quod vt exponit Aponenſis, eſt cor ipſum. Cum igitur fiant ab vno principio, ait Ariſt. quod ſicuti vox in homine faciliter deprauatur, eadem ratione auditus facile in homine deprauatur, & propterea facilius cæteris ſenſibus offenditur. Quod vox in homine magis deprauetur, tribus argumentis probat Ariſtot. primum eſt, quod homines à natiuitate longo tempore obmuteſcunt. Alterũ eſt, quod quo tempore homines loqui incipiunt, balbutiũt, integras

voces

voces non proferunt. Tertium argumentum est quod solus homo inter omnia animalia sermonis est capax. His tribus indiciis putant Arist. satis probasse quod sermo in homine faciliter deprauetur, & quod debeat hac ratione etiã auditus faciliter deprauari. Sed hæc sententia mihi non placet: nam tametsi nos medici inuiti concedamus philosopho, quod à corde fiat auditus & vox, non tamen sequitur similitudo de auditu & voce: quod non sequatur probo, primo quia à principio omnib. auditus integer est, vox vero vel sermo nec integer, neq; diminutus, itaq; non videtur sese cõsequi vox & auditus. Quod autem auditus sit omnibus à principio natiuitatis, est testimoniũ Gal. qui 1. de tuen. val. ca. 2. dicit, homines statim ac nati sunt, delectari harmonia & sono, & propterea pueros cãtu nutricũ demulceri. Secũdo probo, quod hæc similitudo Arist. nihil valeat, quia etsi homo tardè loqui incipiat, atq; etiam dũ incipit loqui balbutiat, tamẽ non vere potest dici sermo ille deprauatus, eo quod sicuti fructus dũ sunt immaturi, non dicũtur corrupti, sic dum sermo incipit fieri, non debet dici deprauatus sed veluti immaturus. Tertio si hoc verum esset, debebat Arist. reddere rationẽ, cur sermo deprauetur. Cum autẽ hoc non fecerit, cur ipsi credemus quod propterea audit⁹ lædatur? Itaq; pro solutione huius probl. puto dicẽdũ esse, tribus de causis potissimũ à natiuitate oblædi: vnã est, quia læsus in vtero habet omnia instrumenta sensuũ occlusa, exceptis auribus, nã neq; nares, neq; os, neq; oculos apertos habet, aures vt plurimũ habet patentes, & propterea facile est, quod aliquid ex vtero in aures labatur, quod quidã cõtingere non potest aliis sensibus. Altera ratio est, quia instrumentũ auditus internum vacuũ est, vt dixi, vacuũ in vtero & capite humidissimo facile repleri potest. Tertia ratio est, quia nerui auditorii cum sint propinquiores cerebro, & sunt magis passibiles, hinc fit, vt et faciliùs offendantur. Ad tertiũ probl. respõdeo id quod dicit Cassius medicus probl. 17. surditatẽ sc. à natiuitate fieri ferè semper propter cerebri ipsius morbũ: vnde cum causa sit interna, & sit cõmunis vtrisq; neruis auditoriis, necessariũ est vt offenso principio ambo nerui offẽdantur, & consequenter vtræq; aures surdescant: secus autẽ contingit in morbo, quia surditas in morbo plerunq; fit aliqua causa externa præcedente: iã vero externa causa potest lædere vnã aurem, illæsa altera, quia cum aures sint valde remotæ, potest lędi vna auris extrinsecus, aut etiã intrinsecus, illæsa altera, modo principiũ neruorum offensum nõ sit. Et hoc habeatis pro indicio, ad cognoscẽdũ, an surditas sit vitio principii neruorũ, quia ambæ aures tum semper surdescunt, non autem vbi non est affectum principium.

Refutat.

1. *Resolutio authoris.* *Responsio.*

3. *Probl. 3. Cur surdi natiuitate vtraq; aure sint surdi,*

Signa quæ distinguunt affectus essentiales ab affectibus per consensum, sunt hæc, quod si fiat per consensum à cerebro, vt notat Gal. 4. de loc. aff. & Auic. 4. tertii tract. 1. necessariũ est, vt præter auditus læsionẽ, adsit aliqua alia læsio in capite, in facie. Præterea succedet malũ alicui malo capitis, vt Epilepsiæ, lethargo, phrenitidi: adhæc offenduntur ẽt alii aliqui sensus simul, præsertim verò gustus, & videbitis illos quib. oblæditur auditus per cõsensum à cerebro gustũ imminutum & deprauatum habere. Ratio est, quia vt ex anatome intelligitur, nerui linguę inseruiẽtes gustui oriuntur à quarto pari: nerui inseruientes auditui, ẽt ab hoc pari, ita quod facile sit læso principio neruorum auditui inseruientium, vt lædantur etiam nerui gustui inseruientes.

Quod si fiat auditus malum à stomacho, cognoscetis hoc indicio, quia cibo cocto & euacuato stomacho melius audiunt, pleno & crudo, deterius.

Quod si fiat læsio per essentiam in aure, cognoscetis partim ex visu, partim ex ratiocinatione: ex visu, si aliquod animalculũ vel lapis ingressus aurẽ abstulerit auditũ: si tumor adsit, si vlcus vel callus. Intelligetis ẽt ratiocinatione, quia nulla alia pars læsa apparet in capite: si præcesserint aliquæ causæ procatarcticę quæ offenderint auditũ. Qui si essentialis causa sit in neruis acusticis obturatis, in profundo auris percipietur quædam obstructio. Quod si sint apostemata, aderit grauitas in aure, dolor profundus & grauis, febris. Addit Alzarauius hisce signis, & bene, q; fit permixtio rationis, fiũt deliria, fit vanitas mẽtis.

Si auditus grauitas aut surditas fiat à sola intẽperie, cognoscetis his signis, quia vbi calida erit intẽperies, calor in aure percipietur, leuabitur aut minuetur affectus ex applicatione frigidorũ: causæ præcedentes, vt febres, æstus coincidẽt: Accedent etiã signa, quę sumuntur ab ætate, à corporis habitu. *Signa ab intemperie.*

Si intemperies fuerit frigida, cognoscetur, quia in aure frigiditas pcipietur, leuietur affectus vsu calidorũ, aderunt ẽt signa ex ætate & habitu, subinde causæ præcedẽtes in victu, in aere, significationes augebunt. Similiter si fuerit sicca intẽperies, aliquæ causæ necessario præcedẽtes erunt signa, vt exustiones, inflãmationes & febres, quæ possunt exsiccare. De humida intemperie idem etiã dici potest.

Prognostica quod attinet, illud primo dicendũ, omnem surditatem natiuam & auditus grauitatẽ ab ortu incurabilem esse. Imo dicit Paulus, q; hi affectus morbosi, si diuturni fuerint, curationẽ non recipiunt: hæc vero diuturnitas à Rhas. 3. cont. definita est spatio 10. annorum, ita vt & affectiones prauæ auditus quæ 10. durarũt annis, & natiuæ omnes, *Prognos.*

sint,

ſint incurabiles. Recens ſurditas & auditus grauitas cui atui;de q·ua loq tur Gal. 5. de loc. aff. ca. 1, ait quod affectiones auditus, niſi ſtatim comprimantur, ſolent in incurabiles affectus finiri.

Eſt Hip. ſentētia in li. de coac. præn. quod ſurditates contingētes in morbis acutis & in longis, veluti in Ileo, lethales ſunt. Idē quoq; 4. aph. 28. & 46. ait, quod ſurditatib. ſi ſuperueniāt deiectiones bilioſæ, vel ſanguinis fluxus è naribus in febribus, curantur, quem locum dū interpretaretur Gal. iure monet vos, non de eſſentiali ſurditate Hip. locutum eſſe, ſed de ea quæ fit per cōſenſum inferiorū partiū. Addit hic Hip. in lib. de ind. quod dolor ſuperueniens ſolet quoq; ſurditatem tollere.

Surditas nūm lethalis.

Queret aliquis veſtrū, an ſicuti fluxus ſanguinis & alui, ſurditates ſoluunt, ita quoque fluxus vrinæ poſſit ſurditatem ſoluere? Dico hoc nequaquā fieri poſſe, q̄a ſi ſurditas debet fieri à materia ab inferioribus ad ſuperiora trāſmiſſa, debet fieri ex ea materia quæ facile ſurſum fertur: ſed quæ ſurſum facile tollitur materia, vel eſt ſanguis, vel eſt ſola bilis: ideo iure dixit Hip. bilioſas deiectiones. Iam vero humor ſeroſus, vt patet, tolli non poteſt ſurſum, ideo neq; poteſt facere ſurditatem, nec igitur eius fluxus vllū iuuamentū præſtabūt. Imo volo vos docere hoc, quod nulla affectio capitis vel leuatur, vel minuitur, vrinæ fluore: hoc n. facillime intelligetis in frebribus peſtiferis, in quib. videbitis, dū ægri ſunt apud mortē, incredibiles vrinarū copias excerni, tamen tantum abeſt affectiones capitis leuari vel minui, vt potius deliria & tremores & alia ſymptomata augeantur.

An fluxus Vrinæ ſurditatem tollat.

Sed quid de dolore genuum, qui fit ab humoribus craſſis, & tamen dicit Hip. quod dolor genuū leuat ſurditatem. Dico ſapientiſſime id dictum eſſe ab Hip. duab. rationibus. Ie eſt, quia materia pituitoſa vt plurimum facit ſurditatem: hæc autē materia pituitoſa ſi decumbat in genua, ſane derelinquit aures, atq; ita ſurditati ſuccurritur: vnde iuuat ſaltem vt morbus non augeatur. Alia ratio eſt, quia dolor earum partium attrahit, & inde fit materiæ aures offendentis diuerſio.

Curatio.

Curatio à nobis non traditur affectuum natiuorū, quia diximus eos eſſe incurabiles: Habebitis igitur ſolum curationē affectuum morboſorum & recentium. In qua curatione debetis ſemper eſſe ſolliciti, tum quia locus affectus eſt propinquus cerebro, ob quod facile illi malum communicatur, tum quod affectiones iſtæ ſi à principio contemnantur, deſinūt in incurabiles morbos. Hæc curatio poſita eſt tota in tollendo morbo ſublatis cauſſis, ea propter non omne ſtudiū conuertendū ſtatim eſt ad tollendas cauſſas, verumetiam ad prouidēdum ne morbus augeatur.

Cauſſæ vero & morbi qui faciunt has affectiones, ſunt duûm generum, alii calidi cum materia calida, alii ſine materia, alii frigidi cū materia frigida, vel ſine materia. Nos igitur partiemur curationem atq; aliam trademus frigidorum morborum, aliam calidorum.

Sed antequam ſigillatim vnamquamque tradamus, ſunt quædam communia, quę prius neceſſarium eſt ſcire. Illud vtriſque communiſſimum eſt, vt quamprimum diuerſionibus, ligaturis, cucurbitulis, frictionibus ꝓuideatur, ne materia ad partem affectam noua fluat. Sunt & alia quædam pertinentia ad victus rationem, inprimis eſt illud quod monuit Auic. vt fugiatur extremum frigus, & extremus calor; nam ſicuti magnus calor colliquando & mordēdo valde offendit, ſic quoque magnum frigus. Imo Alb. magnus in 2. ſumma de homine, loquens de auditu ait, inter alias cauſſas, ob quas anfractus aurium facti ſint longi in homine, hanc vnam eſſe, ne cerebrum aut inſtrumentum auditus lædatur à frigore, quia ſi læderetur à frigore, animalia interirent. Quod dico de calore & frigore, idem de aere nimis aut frigido aut calido intelligendum, item de regione, & ſimilibus.

Victus ratio.

Fugiendus eſt nimius ſomnus, fugiendæ curæ animi grauiores, fugiendæ exercitationes nimiæ, præſertim à cibo. Cauendum pręſertim à ſonis aſperis & grauibus, ꝓpterea qui laborant, remouēdi ſunt à ſonitu bombardarū & tonitruū ſi fieri poteſt. Si quid vero cauēdum eſt in his affectibus, eſt à cruciatibus, à crapulis, cibis omnib. qui craſſos ſuccos gignūt, & qui vapores in caput mittere poſſunt, propter quod Ruffus Epheſius dicit, allium auditui maxime nocere. Potus vini meracioris, craſſioris, generoſioris, omnino fugiendus: habetis enim Hip. exemplum 5. & 7. epid. in caſu Parmenici filiii, ob cuius ſurditatē curandam dicit Hip. præceptum fuiſſe atq; cōſuluiſſe, vt mane deambularet, mane ſurgeret, vt vteretur vino albo tenui, pane, piſcib. petreis, abſtineret ab oleribus. Hæc omnia ſunt cōmunia affectibus auditus, tam à cauſſa calida, quam à frigida.

Potus.

In eo vero affectu qui fit à cauſſa frigida, ſatagendū eſt primum circa victum, vt ſicuti dicit Gal. ſi victus modice calefactorius, extenua torius, & propterea etiam circa aerem & alia omnia hoc inſtitutum ſeruandum, vt omnino exſiccent, extenuēt, & moderate calefaciant. Deinde cogitādum an vna cum intemperie frigida ſint humores, ſi ſint, vel ſunt pituitoſi, vel melancholici: ſi pituitoſi, præparandi ſunt hoc modo.

Curatio à cauſſa frigida.

Præparatio pituitæ.

℞. *Fol. betonicæ.*
Roriſm.
Stœchad. an. M. j. f. decoct. ſ. a.

Deinde

Deinde ℞ d.d.℥.iij.
Oxym. simpl.
Syr. de stœchade.
De byzantiis an ℥.v.M.

Præparans melancholicos. Si humor fuerit melancholicus, præparabitis hoc modo.
℞ Fol. beton. Lupul.
Fumaria.
Borrag. an. M.j. f. decoct. sua,
Deinde ℞ d.d.℥.iij.ß.
Syr. de succo lupul.
De succo fumar.
Syr. Sabor. regis an. ℥.vj. M.

Purgantia pituitam melancholicos. Postquam præparati fuerint humores, pituitosos purgabitis pill. cochiis, aureis, aggregat. melancholicos pill. cochiis cum heleb. pill. de hiera Pachii, de lap. de lazuli, de bolo arm. Et notate materiam esse in penitioribus partibus, & agendum propterea esse iis medicamentis, quæ possunt materiam illam extrahere, & propterea iure dixit Hipp. Aluum turbatã soluere surditatem. Monuit Auic. agendum esse potius medicamentis lenioribus & repetitis, vt natura possit concoquere humores: sed vt dixi, mea est sententia: quod si materia debet extrudi ex partibus illis penitioribus, non potest fieri lenioribus medicamentis, sed potius grauibus: ob quod Gal. 3. de med. loc. commẽdauit pill. de colocynth. Post purgationem exsiccãdum est caput efficacius. Sed notate, cornariũ vbi Gal. dicit ξηράνειν, putat legendum, vt significet, deradendum esse. Idem ducitur auctoritate Celsi, qui in graui auditu commendat caput radendum esse: quod etiã commendatum est à Cælio, quia ibi Gal. dicit, quod ap pphlegmatismis vtendum sit, deinde subiunxit ξηραίνειν, seu exsiccandum, quasi exsiccare & apophlegmatismis vti sit contonum inter se.

Caput exsiccantia. Fateor rasuram capitis interdũ prodesse, sed exsiccare caput semper prodest: propterea lectio communis Gal. valebit. Pro exsiccatione profunt lotiones, stillicidia aquarum vel sulphurearum, vel nitrosarum, masticationes, sternutationes, quoniam videbitis inter dum cum sternutamus, veluti aures aperiri, & clariorem fieri auditum.

Archig. apud Gal. & hunc multi secuti, cõmendant, vt in his casibus vehemens fiat in aures inclamatio. Sed dicit quis vestrũ, quomodo potest hoc commendari, quoniã alias docuisti, quod clamores, fragores, tonitrua efficiunt surditatem: quomodo igitur potest prodesse vehemens inclamatio in aures? Respondeo vel caput repletũ esse, vel vacuum & expurgatũ: si caput sit repletũ, fragores & tonitrua faciunt surditatẽ, quia isti modus percutiunt instrumentũ auditus, & male efficiunt: percussum & male affectum, attrahit ad sese à capite pleno humores, qui attracti obstruunt neruos, & locũ illum vacuum, & ita fit surditas. Capite vero vacuo iuuat sonitus, nã præcipiunt medici vt tubæ apponãtur auribus. Ratio est duplex, primo quia calefaciũt mea ũ auditorium, quę calefactio non trahit à capite, quia non est plenum, sed discutit reliquias humorũ existentium in instrumento. Alterum quod facit hæc inclamatio, est, quia impulsu illo elidit humores ex locis impactis, & ita surditatem soluit.

Num vehemens inclamatio in aures conueniat.

Epicurus & Democritus, qui vt disputat Lucretius 4. de natura, existimarunt, vocẽ & sonum corporeum esse: dicebant quod vox corporea penetrans excludit corpuscula illa efficientia surditatẽ, atq; ita liberat. Sed vt dixi, absq; hoc quod ponamus vocem aut sonũ corporeum esse, licet nobis caussam habere cur magni soni surditatem soluant; & hoc est quod Gal. 3. de medicamentis local. damnãs fomentum quoddã Appollonii medici, dicit, quod in dolore auriũ opus sit quiete, in surditate vero & graui auditu opus sit motu & concussione vehementi, & trãsmutatione ad contrariam affectionem.

Est animaduertendũ circa hanc inanitionem, quod notaui ex Hip. in lib. de loc. in homine, vomitũ seu inanitionem per vomitum non conuenire in curãdis auditus affectibus, quia ex vomitu cõprimuntur loca auriũ, replentur spiritibus & flatibus; id quod facile intelligitur, quia homines dum vomũt, nihil prope audiunt, quia ex illo motu maxime laborat instrumẽtum auditoriũ. Accedit quod ex vomitu non parũ caput repletur, repleto capite suggeritur facile materia ipsis instrumentis auditus: Id enim accidit in vomitu, vt rẽ colligam, quod scribit Arist. in lib. de gen. animal. c. 2 & in probl. part. 42. & 44. euenire in oscitantibus, in respirantibus & inspirantibus, qui non audiunt, vt inquit philosophus, quia per hos motus sanguis, spiritus & flatus sursum tolluntur, quod apparet ex rubore faciei sursum lati, feruntur in aures, atq; instrumentũ auditus, qui huc missi & impacti duo faciũt, 1. replent ita vt non possit facultas per meatus auditorios transire ad instrumẽtum: deinde mouent aerẽ implantatum, qui aer si recipere debet facultatem videndi, necess. ri- um est vt in quiete, non in motu maneat,

An vomitus conferat.

Post totius corporis & capitis purgationes deueniendum est ad localia medicamenta, circa quæ vt aliquam theoriam habeatis, quo possitis recta medicamẽta localia in his affectibus adhibere, quinq; monendi estis. 1. est, quæ sint medicamenta quæ in affectionibus auriũm adhibentur. 2. qualia esse debeant. 3. quanta. 4. quis modus exhibendi. 5. quo tempore administrari conueniat.

De usu topicorum.

Quod ad primum attinet, natura medicamentorum localiũ, vt docet Gal. lib. de artis

const.

const.sumitur à natura morbi,à natura partis, &à situ partis:Iam vero surditas & auditꝰ grauitas naturam hanc habent, vt fiant vt plurimum à caussis frigidis, & crassis humoribus, vel etiam à calidis crassis, obstruentibus aut meatum auditorium, aut neruum auditoriũ, aut instrumentum auditus. Pars affecta neruea est naturæ, & in profundis capitis partibus locata. Igitur ex his & morbi & partis affectæ conditionibus, elicitur id quod ait Gal. 3.de med.local.nimirum medicamenta accōmodata his affectibus debere esse calefacientia,incidentia,extenuantia & alte penetrãtia. Vnde miror Marcellũ medicum, qui in grauitate auditus & surditate curã :a laudat succum vuæ immaturæ, in quo prope nulla est conditio ex his quæ requiruntur,ad hos affectus curandos. Huiusmodi medicamenta in- uenio apud medicos trium esse classium, alia sunt debilia, alia mediocria, alia autem valentiora.

Debilia. Debilia sunt ol.amyd.armar. ol.laurinum, iuniperinum,succus absinthii,mel alembicatum,adeps anserinus,acetum,aq.marina,succus raphani cum sale.

Mediocria. Inter mediocria hęc sunt præcipua,succus rutæ,fel taurinum, vulpinum, leporinũ, puluis aristol.cum melle:succus cæparum.porri, crocus,moschus,galbanum,myrrha, ol. sabinæ,succus sambuci,succus tragas, succus cucum.asinini,succus cyclaminis.

Valentiora. Valentiora hęc sunt,helleborus vterq; nitrum, castoreum maxime commendatur, ol. euphorbii,sinapis,nã ol.sinapis videbitis maxime celebratũ in his affectibus ab Auenzoare in procemio,& à Rabbi Moyse 22.aph.Prę- terea sunt quæ reperietis ap.Gal.& Arabes.

A proprietate conducentia. Sunt etiã quædam à proprietate prodesse putata,inter quæ est succus anguillæ; colligitur ille succus dum assatur anguilla,& admiscetur cum felle eiusd anguillę,atq; auri instillatus putatur prodesse ex proprietate. Spolium serpentum in ol. oliuæ decoctum idem etiam præstare putatur, sicuti & oua formicarum.

Vsus medicamentorum. Circa qualitatem medicamẽtorum omnium duo notanda sunt: vnum est quod docet Auic. nulla medicamenta localia debere esse aut nimis calida, aut nimis frigida, quia sicuti nimium frigida offendunt, ita etiam nimius calor. Alterum obseruandum est medicamẽta debere esse parata ita vt nullã asperitatem habeant, sed sint lænia, quia pars affecta est valde sensibilis, si asperius tractetur, magis exasperabitur malum. Quantitas debet esse exigua,& præsertim eorum quæ infundũtur, quia locus angustissimus est, & vix guttarum paucarum capax. Modus porro vtendi varius est; alii enim adhibentur per fomẽtum: nam fiunt decoctiones, & in illis immerguntur spongiæ,quæ tepidæ apponũtur auribus: alia adhibẽtur per fumum, ita sc. quod vel puluerès vruntur, vel fiunt decocta, & per fistulam longam & latam hauritur fumus intra aures. Alia adhibentur per emplastra;alia per instillationes, nam medici habent instrumentum quoddam,quod Celsus & Scribonius vocant modo strigilem, modo clysterem auricularẽ. Est hoc instrumentum veluti ab vna parte conchatum, habet conchulam, quæ impletur liquore,& deinde immittitur intra anfractus auris. Alia adhibẽtur per collyrũ, quãdo tractaui de his,dixi sub illis intelligi medicamenta ad modum fistulæ,quę omnibus cauis partibus imponuntur. Fiunt interdum ex medicamentis; interdum ex panno lineo vel gossypio,quæ contorta & aliquo liquore oblita, induntur in aures. Adhibentur tandem hæc medicamenta per elotionem,& hic modus ab Hip. 5. epid. vocatur ablutio,fit quando aliquo liquore tenui abluitur auris, tam intus quam extra. *Clyster auricularis.*

Porro istorum medicamentorum & modorum alii sunt qui adhibentur in surditate, vt instillationes, fumi, collyria: alii sunt qui adhibentur in sordibus & vlceribus abluendis, vt lotiones: alii adhibentur in doloribus & tumoribus,vt sunt emplastra, fumi, instillationes & fomentationes.Illud quoq; poteſt addi mod:s horum medicamentorum, quod sc.in morbo recenti 1. adhibẽtur lænia,deinde mediocria: tum valẽtiora in morbo vetusto 1. vel mediocria vel valentiora. Rursum vbi fit malum à sola intemperie,conueniunt medicamenta debilia aut mediocria: vbi pręter intemperiem adsunt humores & illi quidem vetusti & cõtumaces,tum validiora sunt adhibenda.

Circa tempus illud commune fere in omnibus obseruãdum est,vt nisi necessitas cogat,nũquam adhibeatis localia, & præsertim mediocria aut valẽtiora, nisi sit corpus & caput optime purgatum.

Vbi dolor vrget, poteſtis dolorem lenire, sed debilibus medicamentis, etiamsi corpus & caput non sint euacuata.Dabo formas horum medicamentorum.Lotiones hoc modō possunt fieri.

Ablutio auris.

℞ *Hordei.*
Fol Dracontea.
Fol.laur.an M.j.f. decoct.in aq.maior.
Deinde *facta expressione & colatura.*
℞.*d.d.*℥.*vj.*
Mellis ℥.*j.*
Succi raphani.
Fellis taurini,an. ℥.*ij. Ponatur ad ignem & bulliant, deinde iterũ per pannum lineũ subtilem colẽtur, & dicta colaturã abluatur auris.*

Fumi parantur hoc modo: *Fumus.*

℞.*Myrrhæ.*
Galbani.

Galbani.
Croci,an.℥j.ß.
Fol.rof.
Maior.
Sabinæ,an.℥.ß.Terantur omnia & fuper carbones ponantur adurenda, & dum combu-ritur hauriatur fumus per fiftulam in aurem.

Fomentatio. Fomentatio erit hoc:

℞.*Fol.melil.*
Fenugr.
Chamom.
Sambuci an.M.j.
Myrrhæ.
Croci,an.℥j.ß.
Aq.chamomillæ,℔.iiij.
Aceti ℥.ij. bulliant fimul & cum fpongia foueatur,auris exterior.

Emplaftrum. Emplaftrum erit huiufmodi:

℞.*Fol.rutæ.*
Meliloti.
Abfinthij,an.M.j.
Salis nitri,an.℥.ij.
Ol.laurini.
Ol.amygd.amar,an.℥.iij.
Adipis anferini.
Mellis.
Aceti,an.℥.ij.
Aq. chamom.q.f.ad bulliendum, & f. empl.f.a.

Poteritis etiam vfu poftulante,addere fari-nam vel lupulorum,vel orobi,vel tritici.

Inftillatio feu infufio. Inftillationes feu infufion.huiufmodi fiũt:

℞.*Mellis.*
Succi caparum.
Ol.finapis,an.℥.ß.
Caftorei,℥.ß.M.& guttatim infunda-tur in aurem.

Collyrium. Collyrium autem fiat huiufmodi.

℞.*Helleb.nigri.*
Nitri.
Baftorei,an.℈.j.
Myrrhæ.
Croci,an.℈.ß.Cum albumine oui forme-tur collyrium.

Quæ verò collyria fiunt ex goffypio vel ex vino,accipiatur hęc materia,& intorqueatur admodum turundæ, qua vtuntur chirurgi in vulneribus, & poftquàm intortum eft colly-rium,illinitur ol. & mofcho, vel melle. Hæc funt medicaméta quæ omnia conueniunt in furditate & grauitate auditus, & præfertim vbi fit à materia frigida & craffa.

Curatio à cauffa cá-lida. Quod fi hęc vitia fiant à materia calida,in-ftituendus eft victus, primò qui declinet ad frigiditatem deinde videndum eft,nùm fan-guis fit mittendus, quod fiet vbi erit pleni-tudo, vbi apparent venæ amplæ & latæ in ca-pite, vbi adfit pulfatio in aure: Si plenitudo fuerit totius corporis,primò à vena commu-ni eft mittendus fanguis, deinde à cephalica.

Si autem fit in capite plenitudo, fecanda erit cephalica.

Poft diffectam venam, fupereft caput ex-purgare:Sed quia non poteft caput expurga-ri,nifi præparentur humores,hoc modo pre-parabuntur.

Præparatio humorum calidorum.

℞.*Fol.endiuiæ.*
Cufcutæ.
Borrag.
Lupulorum.an.M.j.f.decoct.f.a.

Deinde ℞.d.d.℥.iiij.
Oxyfacch.
Syr.rof.recentis.
Syr.de fucco end.an.℥.v.M.

Purgantia in cauffa calida. Præparatis humoribus ii etiam purgabũ-tur,& quia funt biliofi & calidi,eligere debe-tis ea medicamenta quæ trahũt bilem:inter quæ eft Rheũ barbaricum.Sed quia,vt docui vos, pilulæ maxime conueniũt, & Rhabarb. per fe folum, non ita accommodari poteft in pilulas,vt expurget valenter,ideo adiiciendũ eft aliquid quod vim illius augeat, vt eft fca-monium,hoc modo:

℞.*Rhab.electi.℥.j.*
Diagridij.gr.ij.
Caftorei.
Schænanthi.
Calami odorati.
Caryoph.an.gr.xv.

Topica in cauffa cá-lida. Terantur omnia diligenter, & cum elect. de fucco rof.f pafta,& f. pill. v. Hoc facto ve-niendũ eft ad euacuantia caput,vt funt mafti-catoria,fternutatoria,lotiones capitis. Dein-de ad localia veniendũ,quæ erunt vel tépera-ta, vel parũ ad frigiditatem inclinantia, vt eft ol.viol.ol. nenuph. ol. rofarum fimplex,ace-tũ,lac muliebre cũ fucco femperuiui,lac mu-lieris cum fucco cichorii vel abfinthii:& hæc magis cõueniunt vbi adeft intéperies calida, fine materia,vel cum materia fubtili.Quod fi adfint humores multi craffioris, addetis me-dicaméta alia, vt funt mediocria recitata, aut debilia,quæ poffunt difcutere citra calefacti-onem infignem.

CAPVT XLI.

De Tinnitu,fonitu,feu fibilo aurium.

Nomen. Circa auditum fit aliud quoddam vitii ge-nus, quod dicit Auerrh. 4. coll. 48. fre-quentiffime omnium exercere aurem, quod vitium nõ modo moleftiam fummam parit, verumetiam impedit quo minus foni exter-ni audiantur. Appellatur autem à Græcis ἦ-χος ὤτων, Latini appellant modo tinnitũ,mo-do fonitũ aurium, modò fibilum; Alzara-uius appellauit aurium tonitru, Auerrh. loc. cit. appellat interdum auditũ phantafticum.

Definitio. Hic affectus nihil aliud eft quam fonitus quidã intra auré factus abfq; externa cauffa,

P & per-

& perceptus. Dixi sonitum intra aures, quia ad hoc vt fiat auditus legitimus & naturalis, necessarium est, vt aer externus moueatur, & vt motus per partem post partem aerem implantatum moueat; in tinnitu autem fit sonus tantum intra aures, absq; quo cōcurrat aeris externi motus. Dixi etiam absq; externa caussa, propterea quod saepe fit sonitus intra aures ab externa caussa qui nō est appellādus tinnitus, de quo agimus, ex. gr. quando aliquis manu tegit aurē, percipitur sonitus, ille sonitus non est morbosus, imo ait Arist. 2. de anima, sonitum hoc modo perceptum indicare potius bonitatem auditus quam morbum.

Cur fiat sonitus aure obturata. Cur autē fiat sonitus aure à manu obturata, multi existimarūt id esse in caussa, quia aer implātatus semper mouetur; sed motus eius non percipitur nisi obtecta aure. Haec ratio nunquam mihi probata est, quia aer implantatus propria natura immotus est. Vera igitur ratio est, quia aer qui in anfractibus auris cōtinetur, semper sua natura exsilire conatur, & sese diffundere: Vnde cum à manu cohibetur, huc atq; illuc impingit, quia non potest exire, & hinc fit sonitus.

Addidi postremam particulā, perceptus, eo quia semper intra aures fit aliquis strepitus, eo quod nullum est corpus adeo sanum, quin aliqui vapores intra aures penetrent, atq; moueantur: Sed motus eorum non est perceptibilis, id quod etiam cōtingit in visu, in quo semper vapores aliqui attolluntur ad oculum, neq; tamen semper apparent imagines. Gal. 3. de medicamentis sec. loc. & Auic. hac in re assimilabant auditum & visum.

Genus symptomatis. Ex his facile colligitis, hunc affectum esse symptoma in genere actionis auditoriae depravatae, eo quod auditus non fit vt deberet: propterea quod iure Auerrh. vocauit auditum phantasticum.

Morbi à quo dependent. Morbi quos sequitur huiusmodi symptoma sunt duo, morbus in via, & morbus in numero: In via, quia intra meatus auris viae non sunt expeditae vt deberent. Est etiam morbus in numero, quia adest materia vaporosa vel humorosa, quae adesse non deberet.

Caussa. Caussae quae faciunt hos morbos sunt internae, vel externae. De caussis materialibus & internis scriptum est ab Alex. Trall. c. 3: quem secutus est Alzarau. & alii Arabes, quod duae sunt, vapores sc. & humores. Sed nisi sano modo intelligatur haec sententia, falsa est, eo quod humores soli nunquam faciunt tinnitū, quantumcunq; enim & qualescunq; sint, immoti fiunt, & propterea non faciunt tinnitum; soli sunt vapores & flatus qui tinnitus facere possunt. Dixi falsam esse nisi sano modo intelligatur, quia etiam humores concurrunt ad tinnitum, humores in quam intra aures; hoc pacto, tum quia claudūt intra aurem

An humores sint caussa.

flatus, tū quia ex ipsis fiunt vapores. Vtcunq; fit, sicuti dixi, vera caussa est vapor, qui interdum multus est, & tum semper tinnitum facit, interdum paucus, & tunc non facit tinnitum, nisi in his qui pollent auditu subtili. Et hoc modo intelligenda est sententia Gal. 3. de comp. sec. loc. & Auerrh. 3. coll. 37. & 4. coll. 48. qui omnes dicunt, fieri tinnitum vel à flatu, vel ab auditus subtilitate, non quod auditus subtilitas sit caussa huius mali, quia potius facit bonum, sed dicitur à Gal. & Auerrh. quia facit, vt illi strepitus qui ob paruitatem non audiuntur, audiantur.

Auic. sermonem habens de caussis tinnitus, dixit, quod fit tinnitus vel quia vapores sunt multi, vel quia sunt pauci. Si sint pauci, faciūt tinnitus, vel quia auditus semper subtilis est, & acutis, vel quia aliquibus horis acutus est & viuax, vel quia auditus debilis est. Quas caussas videtur Auic. mutuatus ab Alex. Trall. Sed pace horū virorum, dictae postremae illę caussae quas afferunt, cur pauci vapores faciant tinnitum, mihi videntur partim superfluae, partim falsae. Superflua caussa est illa, quādo Auic. ait, quod est, quia aliquibus horis auditus est viuax, aliquib. obtusus. Cur putem superfluam, ratio est, quia quando auditus in hoc casu obtusus est, non ob aliud est nisi quia impeditur, exempli gratia, si fit obtusus flantibus austris, si repleto stomacho, non ob aliud est, nisi quia impeditus est. Praeterea si aliquibus horis auditus est viuax, veluti ieiuno stomacho, veluti flante borea, nō ab aliud est, nisi quia tunc temporis remotū est impedimentū, quod nocebat auditui: quo stante redit ad idem quod dicit Gal. sc. in his auditum esse natura acutum, sed interdū impediri, interdum non: non est quia subtilitas haec modo fiat, modo non, sed est, quia cum perpetuo sit, modo impeditur, modo non.

Alia caussa mihi non placet, quod sc. debilitas auditus possit facere tinnitum, vt in conualescentibus, quia perfectio auditus est, res exiguas audire, vt perfectio visus est, res exiguas videre à longinquo: Igitur non potest oriri tinnitus ratione debilitatis auditus. Sed dices, qua ratione igitur freqnētes fiunt tinnitus in conualescentibus? Dico aliam esse caussam, nimirū quoniam in conualescentibus fiūt multi vapores, ob calorem natiuum debilitatum, qui cum petant auditum mouēt aerem illum & tinnitum faciunt. *Cur in conualescentibus fiant tinnitus.*

Iam vero vapores isti, quos diximus esse caussas immediatas, gignuntur vel ab humoribus qui continentur intra aures, vel qui cōtinentur in capite; qui humores tametsi possint esse calidi, frequētissime tamē sunt crassi & viscidi: quare facile est intelligere, cur in morbis capitis, & praesertim in doloribus, vt ait Cassius probl. 76. fiant frequēter tinnitus, *Cur in morbis capitis fiant.*

eo scil.

eo scil. quia ex humoribus existentibus in capite, qui faciunt dolorem, continuo gignuntur vapores & flatus, qui intra aures cohibiti, atque aerem mouentes, faciunt tinnitum.

Sed illud quoq; adiiciendum est, quod isti vapores non solum ex humoribus in capite existentibus tolluntur ad aures, verum etiam ex multis partibus, nam eleuantur quandoq; ex sorditie, ex sanguine detento in extimis aurium partibus, quandoque etiam eleuantur à ventriculo, vt apparet in crapulis & repletionibus ventriculi, in quibus fiunt frequentissimi aurium tinnitus. Efferuntur etiam à partibus spiritualibus, vt experientia constat de asthmaticis & phthisicis, in quibus frequẽter fiunt tinnitus. Postremo eleuãtur vapores ex toto corporis habitu, vt in febribus, & præsertim magnis, in quib. ex ebullitione & putrefactione humorum efferuntur vapores continuo ad caput & aures, qui faciunt tinnitum.

Sed dicet aliquis vestrum, quomodo dixerim solos vapores tinnitum facere, nam Hip. 2. de morb. recitat quendam morbum, in quo venæ capitis dicuntur superepomere: & est quando replẽtur venæ bile & pituita, in quo morbo ait Hip. fieri tinnitum propter pulsationes & palpitationes vasorum. Quod si verum est, videtur, quod vasa pulsantia & palpitantia capitis faciant tinnitum. Dico multum abesse vt Hipp. nobis contradicat, imo vero sententiam nostram confirmat, quoniam pulsationes & palpitationes fiũt à flatibus, & consequẽter tinnitus fit à flatibus. Præterea dicit Hip. quod in eo morbo cerebrũ replet vacua aurium, quod facit solum beneficio flatuum.

Obiectio. Sed dicetis, cognoscimus palpitationes à flatibus, at flatus illi continentur intra venas vel intra arterias: Igitur non fit tinnitus eo modo quo explicasti. Dico licet flatus contineatur in venis, tamẽ cum sit copiosus, etiam extra venas continetur; Et quamquam solum contineretur intra venas, tamẽ dico quod vasa illa mota & palpitãtia per partem post partem mouẽt aerem implantatum, & ita faciũt tinnitũ; ad quod præstandum non parum cõfert communicãtia foraminum ossium auris, siquidem vt monstrant anatomici, sunt quædam foramina obscura, per quę fit communicatio auri & cerebro, ita vt vapores à cerebro faciliter possint ad aures delabi.

Notate tamen Arist. 1. de hist. anim. c. 8. negasse hanc communicãtiam foraminũ: sed vt ait Auer. 2. colli. c. 19. excusandus est Arist. in re anatomica, eo q hæc ars suo tempore nõ erat consummata, & ideo ipse quoq; parũ calluit eã.

Caussa externa & mediata. Porro caussæ externæ & mediatæ multæ sunt apud Arabes, sed hæ præcipue, plenitudo stomachi vel capitis, facta à caussis externis indigestiones, cruditates, exinanitio facta tũ per pharmaciã, tum per venæ sectionẽ, percussiones capitis, medicamenta venenata adhibitæ auribus, vt sulphur, argentũ viuum, arsenicũ; & hoc obseruare, quod videbitis experientia, quod vbi in morbo gallico administratur argentũ viuum, semper fere fiũt auriũ tinnitus.

Hydragyri vnctio caussa tinnitus. Medicamenta quoq; adstringẽtia auribus adhibita solent tinnitus efficere. Addit Alzarauius multum in aqua natatum; & certe illi qui solent frequenter natare, solent etiam capi aurium tinnitu, quoniam, vt dixi, aqua maxime offendit partes internas aurium.

Differentia. Tres solũ sunt differẽtiæ apud medicos in hoc affectu, alius essentialis vocatur, alius per consensum, alius antiquus, alius recens, alius continuus, alius interruptus seu interpolatus.

Signa. Signa tinnitus nõ aliunde comparari possunt, quandoq; ex relatione ægri, eo quod huiusmodi sonus à nonnullo alio percipiatur quam ab ægro. An vero tinnitus fiat ex acumine sensus, an fiat ex vaporib. scribit Auerr. 4. coll. 48. non aliunde cognosci quam ex redundantia, signum est tinnitũ ab acumine auditus proficisci: sed hoc signum inefficax est, propterea quod Gal. 3. de comp. sec. loc. ait, nõ esse admodũ facile intelligere, an fiat ab acumine auditus, an à vaporibus, sed non paruo indigere artificio; quod acquiritur ex contẽplatione externarum caussarũ & primitiuarũ.

Artificium hoc, vt est apud Gal. loc. cit. ita comparatur, vt si non adsint humores in capite, si medicamenta discutientia flatũ non prosint, signum est fieri tinnitum ob sensus subtilitatem. Idem eo magis confirmatur, quãdo tempore sanitatis æger maxime valuerit auditu. Addit quod etiam organum auditus appareat mundum, sine vlla sorde aut recremento.

Si fiat à flatibus, artificium cognoscẽdi est, q a apparet redundãtia in capite, tinnitus mouetur, modo recedit; adhæc vbi discutiẽtia admouentur, tinnitus remouetur: deinde apparent etiam flatus in aliis corporis partib.

Signa à quo humore fiant flatus. Verum oportet insuper cognoscere à quo humore fiat flatus: cognoscens autẽ hoc, si vt ait Gal. externas & primitiuas caussas contẽplemini, ex gr. si æger fuerit passus solis ardorem, febres magnas & ardentes, capitis dolores calidos: si visus fuerit cibis calidis & siccis, poteritis tuto causas colligere & humores ex quibus fiunt flatus. Ex aduerso si æger passus sit frigus, morbos capitis frigidos: si victu pituitoso & frigido sit vsus, erit signum humores facientes flatus frigidos esse. Hæ autem caussæ non aliunde poterunt cognosci, quam ex relatione vel ægri, vel adstantium.

Prognost. Circa signa prognostica illud obiter dicendum, quod ait Melampus lib. de palp. & Plin. lib. 28. c. 2. credidisse antiquitatem & vulgares (quod etiam fere hodie oraculum est) sonitus aurium, siue dextræ siue sinistræ præsagire aliquid mali, scil. vel propter insidias inimico- *Superstitios.*

 rum

rum, vel maledicentiam, vel aliquid huiuſmodi. Sed hæc non ſunt medica: quod pertinet ad medicum eſt, tinnitus antiquos eſſe curatu difficiles. Præterea ait Hipp. in Coacis prænot. & Celſus, quod illi tinnitus periculoſi ſint & lethales, qui fiunt vna cùm febre acuta, cũ febre peſtifera & ardente, cum epilepſia: eos vero minus graues eſſe & ſalubriores, qui fiũt cùm grauedine: medios eos eſſe, qui fiunt ex longa capitis inualetudine, neruorum diuturno dolore.

Curatio.

Curatio duplex eſt, alia quæ debetur tinnitui facto ex ſubtilitate ſenſus, alia quæ debetur tinnitui facto ex vaporibus. In curãdo tinnitu ob ſenſus acumen, vnus ſcopus eſt, acumẽ eius obtundere: modus vero obtundendi eſt, obtundere calorem & ſpiritus. nam ait Auerr. 2. coll. 11. diuerſum eſſe calorẽ quo ſentimus, & calorem quo nutrimur. Probat hoc Auerrh. quia dum dormimus nutrimur, non tamẽ ſentimus. Et quia potuiſſet aliquis dicere, quomodo eſt hæc diuerſitas, nonne poteſt idem calor modo operari, & modo nõ operari, & ita idem calor conducere ſenſibus efficiendis, in ſomno vero nutritioni? Ait Auerrh. hoc eſſe non poſſe, quia inquit calor quo nutrimur, eſt in actu dum dormimus: calor autem quo ſentimus, eſt in potẽtia. In ſomno autem ſi eſt in potentia calor quo ſentimus, & in actu quo nutrimur, ait non poſſe eundem eſſe, quia eod. tempore nõn poteſt eſſe actu & potẽtia. Cum itaq; diuerſus ſit calor quo fit auditꝰ, à calore natiuo quo fit nutritio, ſcopus eſt, vt ille calor obtũdatur. Obtunditur autem, vt animaduerto, tribus modis. 1. refrigerantibus & narcoticis. 2. craſſefaciẽtibus, quia dum ſpiritus & calor craſſe, fiunt, omnino fit operatio eorum magis hebes. 3. eſt per diſſipationem. Et ne videar vobis ſomnia narrare, habetis primo exemplũ Gal. 3. de comp. ſec. loc. cap. de tinnitu, vbi ait ſe ſæpe curaſſe huiuſmodi tinnitum vſu ſucci mandragoræ & papaueris. Rhaſes quoque 5. contin. laudat ſuccum hyoſcyami, quem ait Serenum vocare herbam inſanam. Quod etiam incraſſantia obtundant ſenſum auditus, habetis fere exemplũ ab omnibus Arabibus, qui commendant pro obtundẽdo auditu cibos incraſſantes. Quod etiam diſſipantia calorem obtũdant ſenſus, habetis exemplum à Serapione, qui ait in hoc tinnitu ſoluendo acetum maxime præſtare, imò verò Auic. improbans vſum narcoticorum, ait melius eſſe vt caſtoreum & acetum dent, eo quod ſua tenuitate diſſipent ſpiritus, ita vt fiant debiliores.

Curatio tinnitus ob ſenſus acumen.

Quomodo calor obtundatur.

1. Narcoticorum vſus. 2. Incraſſantium. 3. Diſſipantium calorem.

Sed dices, quiſnam eſt ex his modis tutior? Meo iudicio, affectum hũc non proprie eſſe morboſum dico, & moleſtum potius quàm damnoſum, ideo ſi ſuſtineri poteſt, laudo vt nihil adhibeatur, quia non ſemper durat, & paucos videbitis durãtes. Quod ſi nimis moleſtus ſit, ita vt vel ob delicias, vel ob aliud nõ poſſit ſuſtineri, laudo, vt vtamini cibis incraſſantibus ſpiritus, quia hoc tutius eſt, quã diſſipare aut hebetare calorem. Et quamquam Gal. dicat, ſe vſum eſſe narcoticis: tamen ſi recte recordor, ille fuit ruſticus, & vos etiã poteritis in iſtis corporibus vti narcoticis.

Curatio tinnitus à flatu.

Curatio facti tinnitus à flatu, non vna eſt, ſed multiplex & varia. Si enim fiat ratione febris, aut ratione criſis, tutiſſimum eſt conſilium Gal. vt nihil adhibeatur, quouſq; morbus finitus ſit, vel criſis: nã ſæpe fit, vt finita febre, & perfecta criſi ſimul etiam finiatur tinnitus, & hoc plerunq; videbitis in actu practico.

1. Inconualeſcentia. 2. à ſtomacho.

Quod ſi non finiatur, mouet Celſus vt primo victus inſtituatur exquiſitus, qui attenuet, fiãt frictiones, exercitationes, gargariſmata; vt etiã in aures aliquid indatur, quod poſſit tollere hunc morbum, vt eſt ſuccus radiculæ cum ol. roſarum, ſuccus cucum. aſinini, vtrumq; veratrũ, ol. laurinum. Ego vero oleo vti (& etiam cõmendat Gal.) decocto abſinthii, ol. roſarum cum caſtoreo & croco. Vbi à ſtomacho fiunt flatus, tota curatio cõuertenda eſt ad curationem ſtomachi, vt ſcil. ipſe mũdetur ab omnibus humoribus, à quibus flatus eleuantur.

Victus ratio.

Quod ſi, vt ſæpe fit, flatus iſti gignãtur ex humoribus contentis vel in capite, vel in locis inſtrumẽto auditus proximis, hic magnũ ſtudium eſt adhibendum: & primo victus inſtituendus, vt aer ſit calidus & ſiccus: fugiatur auſtrinus & humidus. Idem etiã dicite de regione, & aliis pertinentibus ad hunc caſum: exercitationes matutinæ commodæ ſunt, & præſertim ſub Sole, ſi tamen caput ſuſtineat. Cogitationes autem omnes ablegandæ, nam ſolent ægri macerari, cum cogitant multũ de tinnitu. Frictiones omni tempore cõmodæ, pectinationes etiam capitis, præſertim etiam capite exinanito: venus valde inimica, imò ſolet hæc ſola excitare hos ſonitus. Abſtinẽdum à cibis craſſis & flatuoſis, vt ſunt legumina, carnes craſſiores, lagana omnia porci. Inter herbas lactuca, braſſica: Inter fructus oleoſi, vt amygdalę, nuces, nuclei pini, dactyli etiam, quia replent aures. Carnes auium conferunt, & potius aſſæ quàm elixæ, cibis ſemper commiſcebuntur aniſum, coriandrum, fœniculum.

Inſtituto victu deinde veniendum eſt ad præparãdos humores, qui ſiue fuerint pituitoſi, ſiue melancholici, ſiue bilioſi, præparabuntur remediis accommodatis: tum expurgandũ. Et ne bis eadem repetam, in hoc caſu conueniunt omnia præparantia & purgãtia, quæ diximus alias conuenire in auditu graui & ſurditate. Illud tamen meminiſſe debetis, humo-

Sternutatoria num conueniant. humores hos in profundis partibus latitare, & ideo expedire, vt non semel tantum, sed bis & ter repetantur purgationes, & maxime si contumax sit morbus.

Purgato corpore deueniendum est ad ea quæ magis caput exsiccare possunt, vt sunt lotiones, gargarismata, masticatoria & sternutatoria. De sternutatoriis tamen notate, quod nisi caput exquisite purgatum sit, nunquam adhibenda sunt, quia maxime concutiuntur aures, quia dum emunguntur nares, semper aures correspondent. Quod si caput fuerit repletum, ex hac concussione trahitur noua materia ad aurem, & ita malū augetur.

Inclamationes in aures num conferant. Conueniunt inclamationes voce factæ, etiā tubis & aliis instrumentis: nam ait Aristo. 32. part. probl. 9. tinnitus solui ab inclamatione, eo quod motus magnus extinguit minorem: Modus autem quo fit, est, quia ex inclamatione vehementi incalescunt partes aurium, vbi sunt calefactæ, facile flatus ibi existentes dissipant & exsoluunt.

Postremo deueniendum est ad localia aliqua medicaméta, in quibus duo notāda sunt, vt in tiñitu semper mitiora eligatis remedia, quia vt alias docui, aures postulāt blande tractari; & si absq; necessitate valentioribus irritentur medicamentis, facile malum illis duplicatur. Deinde hæc remedia adhiberi debent, dum corpus est ieiunū, & caput non sit male affectum: Vnde notare debetis errorē

Error practicantium. multorū, qui mandāt vt remedia auribus indantur dum eunt cubitum, eo enim tempore stomachus plenus est, caput etiam à vaporibus cibi aliquo modo affectum, vt potius nocumentum accedat quam vtilitas. Et non est mirum, quod sæpe remedia frustrentur in his, quia importune adhibentur.

Fumus in tinnitu. Genera horum medicamentorū sunt tria, fumi, instillationes, & collyria. Fumus hic à me inuentus est præstantissimus.

℞. *Cymini.*
Anisorum an. ℥j.
Fl. chamom.
Fœnugr. an. P.j.
Aq. communis ℔.ij.
Aceti ℥.iij. M. & bulliant.

Sed in administratione horum fumorum notate, quod semper supina aure per fistulam debet intra aures trahi, postquam tractus est, debet custodiri auris, & propterea post receptum fumum repleatur semper aures vel gossypio, vel lana tenuissima.

Instillatio. Instillationes autem multæ sunt, ego ita soleo componere.

℞. *Ol. anisorū per alembicū extracti ℥.iij.*
Castorei ℈.j.
Helleb. nigri ℈.ß. Ponantur in cortice cepæ, deinde cortex ponatur ad lentum ignem, & ibi remaneat vsq; quo absorbeat totum illud oleum: hoc facto deinde exprimatur cepa diligēter, & succo expresso addatur aceti optimi ℥.j.ß. & guttatim tepidus auribus instilletur.

Et notate vbi adsunt humores qui faciunt flatus acetum maxime cōuenire, & ab omnibus medicis laudari, quia nō modo vehit alia medicamenta ad partes intimas, verumetiam diflecat, incidit, & attenuat.

Collyrium ita parate. *Collyrium.*

℞. *Nitri ℈.j.*
Helleb. vtriusq; ℈.ij.
Cymini.
Puluianisorum an. ℥.j.
Gummatis & albuminis oui q. s. pro formando collyrio, quod continuo detineatur intra aurem.

Expertus ego sum cauteria facta in brachio, auri affectæ mul: ū cōferre, quia humores illi, ex quibus flatus fiūt, paulatim per hæc emissaria euacuantur, & his euacuatis nullus deinde flatibus relinquitur locus. *Cauteriorū vsus in hoc affectu.*

CAPVT XLII.

De dolore aurium.

Sequitur post tiñitum aliud vitium, quod in auditu fieri diximus, quando fit cū perturbatione, quod vitium à græcis dicitur ὠταλγία, Latini omnes dicunt auris dolorem; Celsus vocauit auriculæ dolorem. Captum est hoc nomen, vt ait Gal. 2. meth. ab ipsa parte affecta. *Nomen.*

Sed antequam vlterius procedamus, hunc affectum attributum esse auditui, notandum est, cum tamen sit potius affectus sensus tactus: quoniam sicuti dolores oculorum, ita quoq; dolores auris, potius ad tactum quam ad auditum pertinent. Cur autem ego inter vitia auditus recēseam, caussa est, quia sit hæc affectio in penitissima instrumenti auditus parte, atq; hoc est, quod inq: Gal. 3. de comp. sec. loc. nimirum inter tinnitum, auditū grauem, & dolores aurium nihil esse commune, eo quod auditus grauis & tinnitus pertinent immediate ad sensum auditus, dolores autem ad sensum tactus. *Num ad auditum vel tactum pertineat.*

Est hic affectus symptoma in genere actionis tactoriæ deprauatæ, vt sunt etiā alii dolores. *Genus sympt.*

Morbi à quibus depēdent, sunt intempeies & solutiones vnitatis.

Atq; hinc tres oriuntur huius doloris differentiæ, quoniā alii dicuntur interiores, alii exteriores, eo quod morbus à quo dependet hoc sympto. vel est in internis auriū partibus vel in externis. Alia differentia est, quia vt ait Auic. fiunt alii dolores auriū cum pruritu, alii sine pruritu. Rursus alii sunt dolores cōtinui alii interpolati; nā ait Gal. & Rhases, dolores auriū perinde, atq; febres ipsas, fieri piodicas. *Differentia.*

P 3 Caussæ

Caussa interna. Caussæ dolorum aurium aliæ sunt internæ, aliæ externæ & mediatæ. Internę sunt imprimis morbi illi, de quibus dictum est, præsertim vero inflammatio & tumor: adhæc sunt humores modo calidi, modo frigidi; sunt postremo vapores.

Quomodo intra aures fiat inflammatio. Sed hoc in loco occurrit pulcherrima cōtemplatio: Quomodo possit fieri intra auriū partes intimas inflammatio? Nam constat apud medicos, inflammationem esse sobolem humorū, & præsertim sanguinis. Iam verò si contēplemur aurium fabricam, videbimus ꝙ in instrumēto auditus sunt ossa & tunica quędam arida, quę tympanum dicitur ab Anatomicis; in ossibus clarum est quod non colligantur humores, neq; sanguis: neq; etiam in tunica arida, quia est expers venarum, & propterea non videtur locus humorum & sanguinis collectioni.

In hac non trita speculatione ita statuendū iudico, quod nullibi internę possunt oriri inflammationes, prę terquam in hac tunica arida, In qua tamē si venę sint admodum exiles: tamen tempore doloris paulatim dilatantur, & quo maior fit attractio materiæ ad ipsam, eo magis venæ distenduntur, & fiunt capaces sanguinis ita copiosi vt possit fieri inflammatio. Fit igitur in hac pellicula arida.

Caussa externa. Internas caussas externas primum locum videtur Gal. tribuisse loco externo frigido, vt fit in longis peregrinationibus: & sane sæpe cōprobabitis experiētia fieri ab externa aeris frigiditate; sed aquæ etiam idem facere possunt frigidæ, vt si intra aurem ingrediatur frigida, videbitis statim oriri dolores.

An aeris caliditas facere possit dolorem aurium. Sed quæret aliquis, an etiā aeris caliditas ex se possit facere hūc dolorem? Gal. & Græci nullam huius mentionem fecerunt. Ex aduerso Auic. Alzarauius, & omnes Arabes inter caussas externas auriū posuerunt aeris caliditatem; imò Hip. 3. aph. inter morbos æstatis recensetetiam dolorem aurium, vt & ipse videatur censuisse fieri hunc dolorem etiam ab externo aeris calore.

Mea sententia est, aeris calorem ex sese facere non posse auriū dolorem: ratio est, quia quantumcunq; aer externus sit calidus, nunquam tamen est calidior cerebro, neque interna aurium parte, ita vt ratione huius caliditatis possit offendere; dico ex sese non offendere, quia potest per accidens facere hunc dolorem, hoc sc. pacto: si aer externus calidus colliquet humores, & colliquati deinde in aures præcipitentur, sicque dolorem inducant: atque hoc modo tueri potestis Hipp. dum ait, æstate fieri dolores aurium, primum quia æstate eliquatur pituita capitis; deinde quia æstate multum bilis effertur ad superiores partes capitis, & præsertim ad aures.

Aqua calida cur causset hunc affectum. Hinc quoq; intelligere potestis, quomodo illi qui operantur in fornacibus tentētur dolore, non ratione caloris, non quia calor offendat immediate, sed quia colliquat & destillationes in aures mandat. Sic intelligere possumus, aquā feruidam auribus immissam, non ratione caliditatis offendere, sed quia vel vrit & mordet, vel quia humiditatem relinquit in auribus, quę deinde auditui incōnueniat, & dolorem faciat.

Aliæ caussę numerantur ab Auic. & primo animalcula quæ ingrediuntur aures, quæ sæpe acerbissimos dolores inferunt: deinde lapilli, capilli, medicamenta, vt euphorbiū importune auribus illapsum faciūt dolores. Alzarauius ponit etiā quædam, quæ si aures ingrediantur, faciunt dolores, vt con*yſi, vel bacca lauri, sordes quoq; & sanies retenta solent facere dolores. Hæc de caussis.

Signa. De signis scribit Auic. hæc petenda esse ex signis surditatis & grauitatis auditus, sed hæc signa Auic. parum docēt; ea propter quod ad signa generica pertinet, ea non aliunde comparare poteritis quam ab ægro: nā dolor iste semper acerbe admodum torquet ægros, & eos adigit ad querelas. Imò Gal. 2. de comp. sec. loc. inter dolores corporis nostri acerbissimos, tres memorat, dolorem oculorum, aurium, dentium, quasi nulli possint istis æquiparari.

In genere. Signa indicantia caussas doloris paulo latius explicari merētur: Nam si dolores fiant ab externis caussis, partim visu, partim relatione cōparantur: Visu, quoniā vel animalia, vel lapilli, vel capilli aures ingredientia faciūt dolores. Relatione, quoniam caussæ externæ præcesserunt, quæ medicū latent, vt si fiat ab internis caussis, artificio cognoscitur. Primò enim si fiat à copia sanguinis, signa adsunt, caliditas, aurium dolor, vehemens dolor pulsatiuus, pulsatio temporū, rubedo faciei: præterea percipitur ex refrigeratione nonnihil leuari. Quod si alii feruidiores sint humores,

A bile. cognoscitur ex vehementissimo dolore, & hoc fit perpetuū vobis, dolorem maximum semper à caussa calida oriri. Ad hæc percipitur intensus calor intra partem, calida non nocent, frigida delectāt & iuuant. Sunt etiam signa ab ætate, à corporis constitutione & aliis.

A pituita. Quod si fiat ab intēperie frigida vna cum materia, vt ait Gal. signa habentur ex vita anteacta, vt si quis sit vsus cibis pituitosis, si versatus sit in aere frigido: ad hæc si percipiatur frigus intra aurem, si calida applicata iuuent.

A flatibus. Quod si non ab humoribus sed à flatibus aut ardētibus fiant dolores, hoc præcipuum est argumentum, quod dolor non est continuus, modo accedit, modo recedit, discutientia prosunt.

Signa verò eius doloris, qui fit ab inflammatione, est vehemẽtia doloris, dolor pulsatiuus, dolor qui cõmunicatur faciei & fronti. Sed dices, si fit interdum dolor ratione cerebri, quomodo cognoscemus an fiat dolor à cerebro, an ab aure? Hoc est argumentum efficacissimum discernendi, quod vbi ex cerebro fit dolor auris, totum etiam caput dolet, præsertim vero facies & frons, in dolore facto ab aure (nisi sit apostema vel inflammatio) dolor solum est in aure.

Prognostica. Signa prognostica ea sunt, quæ referuntur ab Hip. 3. progn. 13. & quę omnia ab Auic. confirmata sunt: sc. quod in febre acuta & cõtinua dolor auris perniciosus est & lethalis, eo quod ex hoc dolore periculum est, ne cerebrum oblæsum delirium, & alias prauas ægritudines subeat.

Dolor aurium grauior quam oculorum. Quam Hipp. sententiam cum intelligeret Celsus, dicebat dolorem aurium grauem esse imò grauiorẽ multo dolore oculorum, duabus rationibus: vna quod in dolore oculorum nullum imminet periculum delirii, secus in dolore aurium. Altera ratio, quia ex dolore oculorum nunquam mors subsequuta traditur, sæpe verò ex dolore aurium, vt iure dixerit Celsus, dolorem aurium esse grauiorem dolore oculorum.

Sed hæc dicta putate de dolore interno, quia externus nullo modo est periculosus, quoniam videmus perforari ad deliria aures exterius, & tamen nullum dolorem inde consequi. Sed quanquam dolor hic semper periculosior sit, est tamen differentia, quia in aliquibus magis lethalis est, in aliquibus minus. In pueris ait Hipp. loc. cit. dolor aurium sæpe ad mortem deducit; senes autem ex aurium doloribus frequentius euadunt, & facilius.

Dolores aurium in pueris lethales. Sed dices, quomodo fit vt dolores aurium sint in senibus salubriores, quam in pueris? ait enim Gal. 7. aph. quod in senibus omnia sint periculosa, ob virtutis imbecillitatẽ. Dico quod licet sit maior viriũ imbecillitas in senibus, quàm in pueris, sunt tamẽ grauiores aliæ caussæ, quæ faciunt vt dolores in pueris sint magis lethales, quæ caussæ non sunt indignę cognitu.

Caussa prima. Prima caussa, quam etiam significauit Hip. & Auic. quod pueri non possunt ob sensus acumen sustinere dolorem, & propterea sub dolore, tanquam sub tormẽtò intereunt; senes autem cum habeant sensus hebetes & tardos, non ita percelluntur à doloribus, & propterea facilius tolerant, nec sub ipsis ita opprimuntur.

Quod autem habeant sensus tardos & hebetes, & præsertim sensum tactus & auditus, disputatum est à Plut. 1. quæstion. natural. 7. vbi ait, senes delectari mero; non alia ratione, nisi quia sensus tardos & obtusos habent, ita vt non excitentur nisi à re aucta, & probant exemplo sensuum; quia senes non percipiunt dolores nisi sint valde acuti.

Deinde quia senes à vulneribus non ita dolent, & videbitis saucios senes non ita dolere atque alios, quia sensus tactus in ipsis obtusus est; ita de auditu, quia cantores dum senescunt semper amant acutiores voces, quia tantum à re acuta excitantur. Est itaque hæc prima caussa cur pueri magis offendantur quam senes, quia in pueris sensus magis sunt vegeti, in senibus obtusi & tardi.

Secunda ratio. Altera ratio, quia in pueris inflammationes vel nũquam, vel rarissime ad suppurationem veniunt, in senibus veniunt ad suppurationem. Ratio est, quia natura puerorum non potest diu ferre dolores, & ideo prius succumbunt quàm fiat suppuratio: senes autem cum possint ferre dolores, possunt etiam durare donec inflammatio veniat ad suppurationem.

Senes quandoq; ex aurium dolore intereunt. Dices, sæpe videmus senes sub doloribus aurium interire. Dico hoc verum esse, sed id non est ratione doloris, sed quia malum facilitèr in senibus renouatur, & ex recidiuis frequẽtibus accidit vt etiam senes intereant, imò verò interdum etiam pueri sanantur, & tunc potissimum contingit, quando inflammationes suppurantur.

Curatio. Curatio. Cum hic morbus sit adeo lethalis, magnum studium adhibendum est, vt quam primũ idoneis remediis succurratur, & si quæ est ægritudo, & si quis est morbus, qui medicum sollicitum requirat, sane hic est. Communissimus scopus est, vt hoc symptoma prorsus amputetur: Modus autem amputandi alter est quando tolluntur caussæ, alter quando sensus ita ob unditur, vt dolor non percipiatur. *Scopi.* Inter caussas tollendas est etiam differentia, quia interdum solùm sunt internæ, interdum accedunt & externæ, quæ vel faciant dolorem, vel saltem conferuent. Vbi dolor sustineri non potest, ita quod adeo grauis sit, vt periculum immineat deterioris mali, certe debet medicus dolorem reprimere, & si hoc ipsi non succedat ablatione caussarum, recurrendum est ad alium modum, nempe ad stupefaciendum sensum. *Narcotica suspecta.* Verum in hoc etiam magna prudentia opus est, propterea quod, vt docui alias, omnia quæ impense refrigerant, sunt valde inimica auribus: propter quod iure commendabat Galenus veteres, qui in tollendo dolore vtebantur opio torrefacto, eò quod torrefactio frangeret nimiam opii frigiditatem. Sed Galen. quanquam hoc commendarit, præfert tamen opii cum castoreo mistionem, hac scilicet ratione, quod licet in opio torrefacto

 franga-

frangatur frigiditas, diminuitur simul & ipsa facultas, eo quod ignis dum torrefacit, aufert spiritus & facultates opii, in mistione autem opii & castorii, ait Gal. quod frangitur facultas opii, sed virtus eius neque minuitur, neq; amittitur.

In tollendis iis caussis quæ dolorē aurium faciunt, cogitandum est inter alia, an solę sint caussæ internæ, an etiam externæ, quæ vel faciant, vel saltem foueant dolorem. Si sint internæ, adhuc considerādum est, an sola sit intēperies, an cum materia. Vbi sola est intemperies, primum instituēdus est victus intemperiei contrarius; deinde veniendum est ad localia, quæ in omni dolore aurium debent esse vel debilia vel mediocria.

Curatio doloris ab intemperie calida. In calida intemperie albumen oui mirifice cōmendatur ab Auic. Lac mulieris vel solum, vel cum succo solatri: succus coriandri viridis, succus granatorum cum ol. rosaceo, ol. rosarum vel simplex, vel lumbricatum.

A frigida. In frigida autem optimus est succus ceparum, mixtus ad ignem vna cum oleo, cui immersum sit vel piper, vel euphorbium. Castoreum cōmendatur cum oleo, commendatur maxime à Gal. ol. chamæm. deinde rutaceū, costinum. Succus orig. cum lacte mulieris, succus cepæ cum adipe anserino. Vapores etiā maximè prosunt, & præsertim illi qui fiunt ex absinthio, chamæm. orig. Rabbi Moyses 22. laudauit ol. sem. cannabis, quia præter qualitatē manifestam maxime etiam à proprietate valeat. *Ol. sem. cannabis.* Auenzoar laudauit ol. vitellorum ouorum, qui ait non solum conferre in hoc dolore, sed in quocunq;. Ante hos omnes Scribonius Largus commendauit piscis florem, qui aliter dicitur pisselæum. Imò testatur se quandoq; vexatum esse hoc dolore, & nullum remedium sese expertum magis efficax.

Si intemperies non fuerit nuda, sed cum materia, vel materia erit vaporosa, vel humorosa: si sit vaporosa conuenit inprimis victus, quē alias laudauimus in discutiendis flatibus: postea conueniunt ea medicamenta localia, flatus discutientia, ol. sinapis cum assa fœtida, ol. anisorum, ol. liliorum, rutaceum.

Auctoris remedium optimum. Ego verò accipio cepam seu corticē cepæ, in quo pono ℥.ij. vel iij. ol. chamom. deinde adde ℈.j. pulu. anisorum, & tandem dē piperis albi, iubeo vt cortex super prunas ignitas cōtineatur, vsq; quo totum oleum absorbeatur, deinde contundi & exprimi succū, qui instillatus in aurem dolētem ex vaporibus, dolorē tollit. *Ventosæ vsus.* Hipp. 2. epid. sect. 6. ait, si auris doleat, appone ventosam; quē locum exponens Gal. ait in com. hoc factu esse difficillimū, nisi ventosa sit magna. Sed Rhases 3. cōt. testatur hoc non ita difficile esse, & fieri posse, etiamsi non sit adeo magna, vt apponatur ventosa ignita.

Ab humoribus. 1 frigidis. Si materia non sit vaporosa, sed humoralis, aut erit calida aut frigida. Si frigida, prius instituto victu, quem in aliis similibus affectibus docuimus, præparandi sunt humores & euacuandi eodem modo, atq; in surditate à caussa frigida.

Medicamentum auctoris. Purgato corpore & capite deueniendū est ad localia, pro quibus laudat Aetius nitrum tritum adustum, helleb. vtrumq;, aristoloch. Ego etiam vtor huiusmodi medicamento:

℞. *Succ. cepar.*
Rutæ an. ℥.ij
Mellis ℥.ij.
Castor.
Cymini.
Nitri an. ℈.ij. M. ad lentum ignem & bulilāt parū, deinde instilletur liquor in aurē.

2. calidis. Si materia sit calida, ante alia vidēdum est an sit sanguinea: quod si fuerit sāguinea prę sentaneum est remedium venæ sectio. Quod si sanguis non sit, sed alii humores, videndum est an isti sint admixti sanguini, tunc enim etiam pertundenda est vena cæphalica, sed detrahēdum minus sanguinis. Quod si non sint misti, tum præparandi sunt & euacuandi: vbi euacuatum est corpus & caput, quamprimū vtendum est localibus, quæ laudauimus in intemperie calida.

In dolore acerbissimo quid faciendum. Sed dicetis, sæpe fit vt hic dolor sit acerbissimus, ita vt æger non possit ferre vsq; ad expurgationem, estne tunc vtēdum localibus? Dico quod tunc etiam in principio, nō facta expurgatione vtendum est localibus. Ratio est, quia ob dolorem imminet maius periculum, ne maior fiat attractio, & malū cerebro communicetur. *Localia in principio.* Quæ autem conueniunt localia, erunt ea quæ leniter & blande mulcent dolorem, quæ stupefaciunt sensum leniter & sine periculo.

Locus Gal. expositus. Hactenus de localibus conuenientibus in caussis internis; circa quæ duo monendi estis; vnum quod monet Gal. 3. de com. sec. loc. vbi scil. dolor aurem maximè torquet, nunquam partem illam dolentem tangendā esse: quod intelligendum est, vt neq; tangatur manu, neq; vllo instrumento, quia pars suapte natura sensibilis maxime, ob morbum irritata est valde, quæ si adhuc irritetur, malum deterius euadit: itaq; si localia eruntadhibenda, vel per summum, vel per lenem & blandam instillationem.

Notanda. Alterum notandum est, vt semper caueat vsum ciborum crassorum: Caueatis aluū lubricam esse, parum in cæna manducetur, & prȩcipue curandum vt auris aliquo munimine defendatur à frigore externo.

Curatio à percussione. Si caussæ fuerint externæ, quæ vel malum fecerint, vel faciant, aut foueant, aut erit percussio illatā, vel corpus externum illapsum in aurem: In percussione quæ dolorē fecerit & facit,

facit, maxime prodeſt panis tritus ex melle immacetatus, ſicq; auri frequenter ſuperpoſitus. Commendauit Gal. thus aceto eliquatum: vtiles ſunt fomentationes ex decocto abſinthii, cicutæ, agni caſti.

Corpus elapſum. 1. Aqua.

In dolore facto ob corpus externum illapſum, vidēdum eſt, quodnam ſit hoc corpus, quod facit dolorem: Si ſit aqua, antiquiſſimũ eſt remedium ol. auri imponere, & aurē pronam ſeruare; hinc antiquitus factum fuit adagium in ſuperbos, ferre ol. in auricula.

Oleum extrahit aq.

Sed dicetis, cur eſt quod oleum extrahit aquã ex auricula? Ariſt. 32. part. probl. 10. duas cauſſas affert. Vna eſt, quod ol. lubricam reddit aurem, per lubricam aurem facile effluit humor aqueus, quia ol. facile adhæret auri propter lentorem. Secunda quia aqua facile adhæret oleo, itaq; cum adhæret vbi ol. exit ſimul etiam aqua educitur. Hoc cum cognoſcant vrinatores, ſolēt ol. aures replere. Auic.

Tres modi eliciendi aquam.

& Meſues tres modos afferunt, quibus aqua ex auribus poteſt auferri. 1. modus eſt quē docuit Gal. 3 de comp. ſec. loc. vt ſc. fiat fiſtula argentea, vel oſſea, atq; ipſa immittatur in aures, deinde fiſtula exſugatur; nam in ea exſuctione aqua ingreditur in fiſtulam; poſt hoc ait Gal. oleum aliquod aromaticum auri indendum eſt. Et notate, dictum eſſe hanc fiſtulam debere eſſe argenteam vel oſſeam, quia ſi ex arundine fieret, prętcrquã quod arũdo proprietate quadam nocet, vt dixi, etiã ſua ſubſtantia exaſperat aures. Idem quod fiſtula faciunt & corpora ſpongioſa auri immiſſa: & ego ſoleo accipere medullam milii indici, alii laudant ſambuci, ex hac medulla facio collyria, quę impono auri: hęc materia ſua ſpōgioſitate exſugit humiditatem ex aure, & ita exſiccat.

Alter modus Auic. & Meſues eſt, vt excitetur tuſſis, vel vt impleatur auris aqua, & deinde velociter in pronum vertatur auris, poſt aliquo radio tractetur interna pars auris; ſic enim dicũt iſti exire aquam: ſed hoc non ſum expertus.

Tertius modus, quem non inuenio apud Gal. eſt, vt capiatur cannula anethi, quæ ſit longa palmã vnam media pars cannæ illinatur oleo, aut circumducatur goſſypio, & in fine goſſypii apponatur aliqs circulus, vel ferreus, vel alius, qui ſit latus ſaltem digitum vnũ: accipitur deinde canna ex qua parte eſt denudata goſſypio vel ſine oleo, mittitur in aurem; altera parte vritur, & ſic ignis per partem poſt partem communicatur auri, ita vt calore flammæ exſugatur & conſumatur tota humiditas interna; & quia periculum eſſet ne ignis ſerperet, adeſt circulus, qui prohibet ne ignis ingrediatur aurem.

Poſſumus his modis attrahendi aquam & alium adiicere ex Gal. vt ſc. pede proximiori auri affectæ ſaltetur, & auris verſus terram inclinata teneatur: ſic enim & inclinatione & concuſſu corporis fit vt aqua defluat.

Quomodo alia corpora extrahenda.

Si non aqua, ſed aliud corpus aurem ſit ingreſſum, & dolorē faciat, eſt Gal. præceptum, vt primo tētemus eluere aurem, quia ex elotione ſola quandoq; exeunt hæc corpora. Si non ſuccedit hęc curatio, accipitur ſpecillum & ei circumponitur lana oblita terebinthi ſucco, atq; ita ponitur intra aurem; nã corpus adhærens lanæ ob tenacitatem terebinthinæ extrahitur & ſequitur ſpecillũ. Quod ſi vſus terebinthinæ non placeat, Serapio cōmendauit picē, cui etiam adhærent hęc corpuſcula, & vna extrahuntur: quod ſi neq; iſta proſint, agendum eſt tuſſi & ſternutatoriis: nam ex ſternutatoriis, vt alias dixi, vehementer concutiuntur aures, ex quo concuſſu expellitur quicquid intra aurem poſitum eſt.

Quod ſi neq; hoc ſuccedat, & qui laborat ſit puer, omnes commendant vt pedibus eleuetur, & caput cōcutiatur, quia etiam ex hoc ſitu exeunt corpora: ſi ſit vir, extenditur corpus ſupra tabulã, & pars affecta ponatur prona, quo facto deinde tabula ſupra quã poſitum eſt caput, modo attollitur, modo deprimitur, vnde fit vt moueatur corpus intra aurē de loco, quod poſtmodũ ferro aliquo poteſt extrahi. Quod ſi hæc non ſuccedant, videndum eſt ſi corpus frangi poſſit, vt eſt faba, cicer: quod ſi ita ſit, frangendũ eſt aliquo inſtrumēto, quia diffractum facilius educitur. Sed quia inter frangendũ ſolet auris exaſperari, præceptum eſt, vt ſtatim immittatur ſapa, vel vinum intra aurē, quia huiuſmodi liquores leniunt & tollunt aſperitates factas.

Animalia vt extrahenda.

Si corpus ingreſſum ſit animal, à Gal. laudãtur tria. Vnum eſt ſcammonium aceto tritum, & auri infuſum. Alterum eſt, abſinthii ſeu peucedani ſuccus. Tertium eſt ſulphur & nitrum tritũ & auri immiſſum: hæc non modo omnino interimunt animalia, verumetiã incidunt & attenuant, ita vt facile poſtmodũ exeant. Plin. lib. 28. c. 4. ſcribit, quod ſi animal ingrediatur aurem, iuuat inſpuere auribus; & hoc remedium nō eſt irrationale, quia ſaliua hominis, & præſertim ieiuni, apud omnes medicos putata eſt inſecta animalia necare. Idem quoq; ait, muriũ vel aceto eliquatũ & infuſum enecare animalia, quod etiam apud Marcellum tanquam exploratiſſimum ſcriptum eſt.

Sordes detenta.

Quod ſi ſordes aliquæ detētæ dolorem faciant, laudatur ol. nardinum, nitrum aſſatum & pulueriſatum, & acetum calidum. Hic eſt finis tractationis affectuum auris.

D. HYE-

D. HIERONYMI MERCVRIALIS DE MEDII VENTRIS, HOC est, Thoracis, & partium eo contentarum affectibus

Liber Secundus.

CAPVT I.

De Tussi.

Nomen. VBI materia destillationis labitur in pectus, duo frequentissima & maxima vitia producere solet: Alterum est tussis, alterũ vero difficultas anhelitus: de vtrisque tractaturus auspicabor à tussi, quæ à Græcis dicitur βήξ, Latini vocant modo tussim, modo tussiculam, vt Cælius Aurelianus, aliqui tussedinem.

Gal. 2. de cauſ. ſympt. cap. 4. describens nobis tussim, dixit nil aliud esse quam vehementissimam efflationem, qua expellitur à partibus spiritalibus quicquid obstat. Auic. 10. tertii, tr. 3. cap. 1. definiens tussim, dixit esse *Definitio.* motum naturæ, qua nititur expellere quicquid lædit, à partibus pulmonum, & à partibus proximis pulmonibus.

Circa quam definitionem nonnulla necesse est obseruare; primum est apud Auic. quemadmodum & apud Gal. lib. 2. de cauſ. symp. c. 1. vocari naturam non simpliciter facultatem aliquam naturalẽ, sed quãlibet potentiam motricem, etiam volũtariam. Vnde non solum Gal. c. 4. lib. cit. scribit, hunc motum fieri à voluntate, verum etiam Auerr. 7. coll. 30. scribit tussim esse motum partim voluntarium, partim naturalem: siquidem etsi voluntas concurrat ad edẽdum hunc motũ, & consequenter facultas naturalis expulsiua, attamen id facit vtraq; facultas non sponte, sed coacta à re lædente. Et hinc est quod tussis est symptoma præter naturam, licet efficiatur & à natura, & à voluntate.

Cur homo maxime tussiat. Aliud notari debet, pulmones propter duas caussas concurrere ad efficiẽdum hunc motum, qui dicitur tussis. 1. concurrit, quoniam vt scribit Aristoteles 3. de part. animal. vbi tractat de pulmon. pulmones in homine calidissimi sunt, propter quam caliditatem dicit idem Aristot. 10. sect. problem. 1. & 53. hominem maxime omnium animalium tussire, scilic. quia cerebrum humidissimum & pulmones calidissimos habeat. Alia caussa est, quoniam vt scribit Auerrh. loco citato, pulmones exquisito sensu à natura præditi sunt, ita vt minimam quamlibet læsionem sentiant, & consequenter moueãtur ad eam expellendam.

Modus tussis. Modus autem quo efficitur tussis, est quod vbi pulmones vel partes aliæ spiritales aliqua re offenduntur, & natura & facultas motrix mouet musculos thoracis motores, qui comprimentes thoracem spiritus & in pulmonibus, & in partibus spiritalibus existentes, cogunt cumulatim exire per asperam arteriam, qui cum in via impediuntur quo minus exeant, redeunt iterum, vnde iterum coguntur exire, iterum impediti redeunt: atque ita fit lucta inter rem impedientem & spiritus exeuntes, donec superata re impediente spiritus exeunt, atque modum illum edunt, quem Gal. scribit similem esse sternutamento.

Illud verissimum est, spiritus inter exeundum interdum propellere ante se id quod impediebat, interdum autem non propelli, vel quia impedimentum non est mobile, sicut intemperies, de qua mox loquar: vel quia id quod impedit, aut nimis tenue est, aut nimis viscidum & lentum: Ex his facile est intelligere, tussim esse symptoma in genere actionum motricum deprauatarum, vt docet *Genus symptomatis.* Galen. libro secundo, de symptom. cauſ. capite primo, quod symptoma fit, vt audiuistis, tum à facultate expultrice naturali, tum à facultate motrice & voluntaria, vt iure dixerit Auic. 2. prim. doct. 3. capite primo, tussim esse motum compositum ex voluntario ac naturali.

Morbus

Morbus à quo dependet. Morbus quem sequitur hoc symptoma, secundùm nonnullos, est tantum morbus in via, quod materia præternaturalis reperiatur in viis spirituum, quæ deberent esse liberæ & expeditæ. Sed licet non diffitear etiam morbum in via tussim facere, tamen certissimum est, tussim fieri quoque ab intemperie, tanquam à morbo.

Cum autem duplex sic intemperies, vel cum materia, vel sine materia, omnis intemperies cum materia tussim facere potest: sed de intemperie sine materia dubium est, vtrũ quælibet huiusmodi intemperies faciat tussim; Nam Gal. lib. 2. de sympt. caus. c. 4. videtur tantum meminisse intemperiei frigidæ, Paulus Æginetalib. 3. meminit etiam siccæ. Alex. Tral. vult etiam ab humida intemperie fieri tussim, sed obscurissimam. Ego statuo, à calida & frigida intemperie euidentissime tusses fieri, siquidem de calida satis testatum faciunt febres ardentes, in quibus interdum fiunt tusses aridæ, vt dicit Hippo. 6. epid. cap. 24.

Cæterum de humida intemperie, vtrum scilicet facere possit tussim, ita definiendum est, quemadmodũ docere videtur Gal. 2. de sympt. caus. 4. nempe duas esse tussis species, aliam euidentem, quę quodammodo assimilatur vomitui, aliam verò obscuram, quæ à Græcis appellatur στεγνὸς, & assimilatur nauseæ, & sicut nausea interdum fit sine vomitu, sic huiusmodi tussis obscura interdum fit sine tussi euidenti: Nam si loquamur de euidenti & manifesta tussi, non fit ab humida intemperie: sin de tussi quæ vocatur στεγνὸς, hæc fieri potest ab humida intemperie. Et hoc est, quod Galen lib. 3. de arte tex. 61. scribit, pinguia, acida & adstringentia esse tussiculosa: id quod etiam 2. simpl. cap. 1. scripsit de oleo & de butyro, quasi hæc omnia faciant tussim illam immanifestam, propter humiditatem qua obducunt partes spiritales.

Caussa interna. Caussæ internæ vel sunt humores, vel alia corpora impedientia vias spirituum. Humores aut defluunt à capite, & maxima ex parte pituitosi sunt, aut ab aliis partibus mittuntur in membra spiritalia, aut in ipsis membris spiritalibus colliguntur, & vel est sanguis, vel pituita, vel bilis, vel humor melancholicus. Alia corpora vel sunt corpora grandini similia, quæ scribit Galenus 4. de loc. affect. se interdum vidisse excretas grandines tussi, interdum sunt lapides. Nam Alexa. Trall. in cap. de tussi testatur se vidisse lapillos per tussim reiectos: interdum sunt animalia quæ Alpharabius Arabs testatur se vidisse per tussim eiecta. Imò verò inter veteres fuerunt qui putarunt, tusses ferinas ab Hippocrate 6. epid. loco citato commemoratas, non alias esse quam in quibus lumbrici eiiciuntur, qui ab Hippocrate nuncupati sunt θηρία, siue feræ.

Mediatæ. Cæterum ex internæ mediatę sunt omnes pene illæ, quas dixi facere destillationem ætas senilis, temperamentum frigidum & humidum, præsertim cerebri, habitus corporis, angusti pectoris.

Caussæ internæ præter naturam multæ sunt, inprimis febres magnæ, malignæ, vt habetis apud Hip. in Coacis febres hecticę. Tumor etiam iecoris & inflammatio facere solet tussim. Tumores pulmonũ, tumores hydropicorum: nam his interdum adeo crescit venter, vt tussim faciat mortalem.

Externæ. Externa caussa prima est aer frigidus, regio septentrionalis, hyems, venti boreales, de quibus testimonium habemus apud Hip. tum lib. 3. aph. in pluribus aph. tum maxime in lib. de aere, aquis & locis. Præterea fumus & puluis inter has caussas recensentur, vigiliæ, nimiæ repletiones, potus valde frigidus. Habetur apud Hipp. 5. aph. 24. qui scribit frigidum, qualis est glacies & nix, esse inimicum pectori, & tussim excitare: cibi nimium adstringentes, nimium acres, vt piper, venena quædam vt arsenicum, solent tusses efficere.

Differentiæ. Quæ vel sunt humidæ, vel siccæ, vel vetustæ, vel recentes, vel per essentiam, vel per cõsensum.

Signa tussis frigidæ. Omnes autem tusses facile cognoscuntur, sed sicut facile cognoscitur tussis, ita opus est aliqua industria, vt cognoscatur an tussis fiat à caussa frigida, an à calida, an à sicca, an ab humida. Si à frigida cognoscitur primum ex victu, & aliis caussis externis, quæ antecesserunt, ex temperamento frigido, & senili, ex carentia sitis, potissimum autem cognoscetur à iuuantibus & lædentibus, quoniam vbi calida iuuant remedia, certum argumentum est fieri à caussa calida: Contra si à calida cognoscetis similiter victu antecedente, temperamento calido & sanguineo, siti, necnon cupiditate, & commodo remediorum frigidorum. Si tussis fiat à sicca intemperie, cognoscitur asperitate & siccitate faucium, & paruitate tussis: præterea curatur aut saltem minuitur vsu rerum humidarum. Pari pacto si

Humida. fiat ab humida, cognoscitur, quoniam exigua admodum & ferè insensibilis est, sitis abest, præterea curatur medicamentis exsiccantibus, & vt plurimum fit hæc tussis à cibis humectantibus. Tusses humidæ ab Hip. cognoscũtur, quod semper per ipsas excernitur aliqua materia, siue sit pituitosa siue, alterius

Sicca. generis. Siccę autẽ tusses cognoscuntur ex eo potissimum, quod tametsi fiant magnæ, per ipsas tamen nihil penitus excernitur. Quę fiunt per cõsensum, cognoscũtur propriis notis eorum morborum, qui inducunt tussim,

vt in-

vt inflammatio,& tumor iecoris,tumor pulmonis durus,tumor hydropicorum.

Prognoſt.

Hip. 2. epid. non longe à principio, documentum vtiliſſimum & ſcitu dignū reliquit, ſcil. vbi inflammati ſunt teſtes, ſi ſuperueniat tuſſis,inflammationem ceſſare;& econuerſo, ſi quempiam exerceat ſicca tuſſis, inflammationem teſtium ſuperuenientem curare. Ex quo colligit magnus Hipp. inter partes ſpiritales & genitales, maximum naturæ conſenſum intercedere.

Cæterū omnis tuſſis vetuſta, vt dicit Celſus, difficulter eliditur: ſed illud intereſt, ꝙ ſi huiuſmodi tuſſes rebelles & vetuſtæ fiant à capite,exitiales ſunt, vt docuit Hipp. 6. epid. com. 2. 24. Dicit idē Hip. 7. aph. 47. ſi hydropico ſuperueniat tuſſis, mortem proximam eſſe. Neq; etiam prætereundū eſt illud,quod ſcribit Auic. 10. tertii ca. 1. & 2. nempe ſi tuſſis perduret,& ſputū cohibeatur, pernicioſſimū eſſe, ſiquidem materia retenta putreſcit, putreſcens pulmones vitiat,vnde ſeqtur phthiſis, quæ morbus eſt pernicioſiſſimus.

Curatio tuſſis eum præcipuum habet ſcopū, vt remoueatur illud impedimentū quod tuſſis cauſſam eſſe dixim⁹,ſed quia huiuſmodi impedimentū fomētum habet,vel à capite,vel aliis partibus,operæ pretiū eſt, ex toto auferre huiuſmodi fomentum. His ſcopis omnibus correſpondēt victus communis obſeruādus,ſc. vt fugiatur aer frigidus & calidus, craſſus,nebuloſus,fumus,puluis,prę:erea vigiliæ. Rhaſes in c. de tuſſi præcepit vt fugiantur omnes cibi acidi, adſtringētes,acres,pingues. Conuenit etiam huic loco id,quod traditum habemus à Gal. in com. li. 1. de hum. t. 18. & eſt,eſſe quoſdam motus lenes & faciles, qui curantur ſolum abſtinendo ſeſe à faciēdis illis motibus, & exemplum affert Gal. tuſſis ſingultus,quaſi remedium ſit aduerſus tuſſes leuiores, ſeſe abſtinere quātū fieri poteſt à tuſſiendo. Etſi enim hoc interdū fieri negat, attamen tuſſis vt audiuiſtis plerunq; depēdet à volūtate. Hæc quidem vtilia præcepta ſunt.

Victus ratio.

Cæterùm ſtudendum eſt magis peculiariter curationem tuſſis cognoſcere, quamobrem inprimis cogitare oportet, à qua intemperie fiat hic affectus, ſc. an à nuda intemperie, an vero ab intēperie cum materia. Si ab intēperie nuda, ſolet huiuſmodi tuſſis leuis eſſe,ſiquidē nulla intemperies ſimplex diu perdurare poteſt,ſed ſemper præcedēte tempore ei coniungitur aliqua materia,propterea quod ſemper nuda intemperies recens eſt, & ob id minime contumax. Si fiat à frigida intemperie, aer calidus parandus eſt, iuuat vt monuit Celſus, clamare, legere alta voce: adhæc iuuat ſpiritum quantum fieri pōt retinere,id quod notatum habetis à Gal. 2. de ſympt. cauſ. in fin. c. 4. Et ratio eſt, quoniam ſpiritu retento magis incaleſcunt pulmones & pectus: ſimiliter iuuat vſus vini generoſi, vſus aromatum & ciborum calidorum, vt nucleorum pini, amygd. iuuat etiam collū calefacere circumdando linteaminibus.

A nuda intemperie.

A frigida intemperie.

Ex aduerſo ſi fiat à calida intemperie, aer frigidus paretur,iuuat quies animi & corporis,taciturnitas,potanda eſt aqua,& cibi conueniunt refrigerātes; vnde pro potu aq. hordei vtiliſ. eſt: debēt cibi in hoc caſu etiam eſſe frigidi actu, ſicut in frigidis debent eſſe calidi,& potentia & actu,

A calida.

Si fiat à ſicca intemperie, conueniunt cibi emolliētes,vt butyrum,maluæ coctæ, iuſcula in quib. & malua & beta ſint in cocta,ol. etiam vtile eſt, præſertim amyg. dulc. & inter alia magnum auxilium afferūt balnea aq. dulcium,quibus. 7. de med. loc. 3. ſcribit conſueuiſſe vti Phonaſtos & Tragœdos, ad irrigandum gutturem & aſperam arteriam exſiccatam à cantu & labore.

A ſicca.

Pari pacto ſi tuſſis ab humida intemperie, exſiccandum moderatiſſime, & in hoc caſu præ cæteris laudare ſoleo vſum amygd. amararum piſtaciorum.

Ab humida.

Sed vt dixi,rarò occurrēt vobis tuſſes à pura intemperie, quandoquidem niſi fiant ab aliis morbis,vt ab intemperie alicuius partis, vel à febre, propterea magis ſolliciti ſitis circa curationē tuſſis quę fit ab intemperie cum materia, in qua curatione medicus debet ad duo oculos dirigere,tum ad materiam fluentem in pectus, tum maxime ad materiā quæ fluxit,& eſt cauſſa immediata.

Ab intemperie cum materia.

In materia fluente, vnicum ſtudium eſſe debet, vt impediatur, quo minus materia præcipitetur in pectus. Quod autem ſpectat ad materiam fluxam, ſtudium eſſe debet, vt vel ſenſibiliter per tuſſim, vel inſenſibiliter euacuetur: Et quia euacuari non poteſt,niſi præparetur,ſi tenuis ſit,incraſſanda eſt;ſi viſcida detergenda, ſi craſſa incidenda & attenuanda.

Indicationes.

Verùm materia fluēs intercipitur duobus modis, vel ſi in aliam partem auocetur à pectore,vel ſi tarda & iners ad motū reddatur.

Auocatur materia deſtillans à capite multis modis frictionibus,ligaturis, cucurb. ſcarificatis,& non ſcarificatis, clyſteribus,potiſſimum autem cauteriis, quæ vel efficiūtur in brachiis,vel ſupra commiſſuram coronalem, aut in occipitio. Nam primū vti ſolemus cauteriis brachiorum,quę ſi non tollant morbū, confugimus ad cauteria capitis. Atq; hic eſt modus auocandi materiam fluentem à capite ad pectus.

Quomodo materia fluens eſt diuertenda.

Modus autem intercipiendi eandem materiam, id eſt, pigram & ineptam motui reddendi eſt, vt hæc materia craſſa, viſcida, & nullo pacto moleſta reddatur, & propterea

Intercipienda.

pro

pro fine consequendo solemus vti medicamentis dulcibus, refrigerätibus, viscidis. Diacodion Gal. vsque adeo celebratur in rotulis & eclegmate: accōmodatum est huic scopo, syr. de papau. pill. de cynogloss. ad mitigandas tusses, quia incrassant materiam fluentem à capite. Apud pharmacopolas habentur pill. quædam bechiæ vocatæ, id est, ad tussim, quæ componuntur ex nucleis pini, amygd. amaris & liquiritia. Ego quoque soleo parare diatrag. cum succo farfare; nam huiusmodi diatrag. vtilissimum est aduersus tussim. Et notate, pill. quas adhibemus noctu aduersus tussim, non esse statim deuorandas, sed debere diu sub lingua retineri: hæc veteres appellabant hypoglottida medicamenta, eo quod sub lingua retineantur.

Hypoglottida medicamenta.

Pro materia fluxa prouidendum est, vt ea euacuetur, quemadmodum dicebā, vel sensibiliter vel non sensibiliter, euacuatur tribus modis, per aluum, per vrinam, & tussim; sed multo accommodatior est & magis proprius ille modus, qui fit per tussim, cum euacuatio per aluum & per vrinam magis respiciat totū corpus, quam peculiariter pectus: quoniam vero lex est ne pars peculiaris euacuetur nisi prius totum sit euacuatum, propterea in hac curatione recte instituenda oportet inprimis præparare materiam, quæ si frigida sit, sic præparetur:

Preparans in tussi frig.

℞. *Fol. farfaræ.*
Hyssopi.
Prassij. an. M. j.
Liquiritiæ, ℥ ij. f. decoct. f. a.
Deinde: ℞. *d. d. ℥ iij.*
Syr. de farfara.
Syr. de prassio an. ℥. j. M.

Si autem materia calida fuerit, hūc in modum eam præparate:

In tussi calida.

℞. *Hordei, P. j.*
Iuiubar, n. x.
Fol. viol.
Capill. vener. an. M. ß.
Liquiritiæ ℥. ij. (Est enim liquiritia temperata, & propterea conuenit in vtraque materia) *f. decoct. f. a.*
Deinde: ℞. *d. d. ℥. iij.*
Syr. violacei.
Syr. de iuiubis.
De liquiritia, an. ℥. ß. M.

Præparati humores necesse est vt purgentur, ea propter frigidi humores purgari poterunt sic:

Purgans in frigida tussi

℞. *Pill. de agar. Mes.*
Pill. cochiarum, an. ℈. ij. ß. M. & cum Syr. de hyssopo f. pill. v.

Quod si æger malit potum,

Forma potus.

℞. *decoct. pectoralis ℥ iiij.*
Agar. trochis. ℈. iiij. Infundantur f. a. fiat expressio.
Deinde ℞. *Mellis viol. solut. ℥. iiij.*
Elect. de psyllio ℥. iij. M. & f. potus.

Si humores sint calidi, ita euacuantur:

Potio purgans in calida tussi.

℞. *Myrobal. citrinorum, ℨ. ij.*
Sem. carthami, ℨ. iij.
Passularum, ℥. ß.
Fl. cordialium. P. j. f. decoct. f. a.
Deinde: ℞. *d. d. ℥. iiij.*
Rhab. elect. ℈ iiij.
Spicæ gr. iij. Infundantur omnia f. a. & f. express.
Adde *Syr. viol. solut. ℥. iij.*
Diaphænici ℨ. iij. M. & f. potus.

Quod si velit æger pillulas:

Forma pillularum.

℞. *Pill. de Rhab. ℈. iiij.*
Trochis. violarum cum scam. ℈. ß.
Cum syr. viol q. s. f. pillulæ v.

Et aduertendum in vsu pillularum, pro tussi, vt illæ exhibeantur 4. vel 5. horis post cœnam, quando scil. ventriculus nondum ex toto vacuus est, quoniam tunc magis superna-tant, & facultatem mittunt in pulmones & asperam arteriam.

Purgato corpore, cum ea quæ faciunt tussim, non possint perfecte euacuari, nec per aluum, nec per vrinam, necesse est vt alia ratione studeatur ea euacuare. Est autem ratio duplex, alia sensibiliter per tussim: alia vero insensibiliter.

Sed statim occurrit consideratio, vtrū melius sit euacuare humores, faciētes tussim sensibiliter, aut insensibiliter. Hipp. 6. epid. 3 11. scripsit, id quod suppuratur recidiuā facere. Ex quo loco colligūt nōnulli grauissimi scriptores, euacuationem sensibilē, quę ab Hipp. suppurationis nomine significatur, semper esse meliorem discussione, id est insensibili euacuatione. Sed maior pars medicorū putat lōge præstātiorem esse euacuationem quæ fit insensibiliter, & vtuntur hac ratione, quod natura semper, quantum fieri potest, tentet euacuationem insensibilem. Sed res sic definienda est, cum difficulter possint ea quæ faciunt tussim, euacuari insensibiliter, multo melius & facilius esse, vt euacuentur sensibiliter, hoc est, per tussim.

Num tussis insensibiliter euacuetur.

Remedia vero quæ euacuant sensibiliter, à scriptoribus antiquis vocata sunt auxilia arteriaca, vt est 7. de med. loc. cap. 3. Huiusmodi medicamenta quæ arteriaca vocata sunt, vt vtilitatem possint afferre, quemadmodū colligitur ex Gal. lo ci opus est, vt in materia frigida quatuor conditiones habeant: in materia calida quinque. Primo enim medicamēta expectorantia & arteriata debent esse calefaciētia, vnde si videbitis medicamenta veterū, composita sunt ex sulphure, euphorbio, &c. Secunda conditio est, vt habeant facultatem adstrictoriam. Ratio vna, quia modica adstrictio penetrationē iuuat: altera, quia adstringentia corroborāt, id quod requiritur in auxiliis partium spiritalium. Tertia conditio,

Arteriacorum medicamētorum conditiones.

Q vt sint

vt ſint aromatica & deſiccãtia, tum quia aromatica grata ſunt, tum quia aromata diſſecant,& vrinam prouocant,quod vtiliſſimum eſt in hoc negotio, propterea ſicut veteres propter adſtrictionem moderatam adhibebant arteriacis crocum & myrrham, ſic propter aromaticitatẽ adhibebant fœnicul.daucum,& cinamomum. Quarta conditio eſt,vt habeant facultatem læuigandi & emolliendi arteriam,nam cum ꝓpter tuſſim arteria ſemper ſit exaſperata, opus eſt, ſi materia debet per eam euacuari, vt aſperitas auferatur, & conſequenter, vt læuigetur: propterea in arteriacis pro materia calida,eſt,vt calefacientibus commiſceantur,quæ refrigerant.Primo, quoniam in materia calida neceſſe eſt eam temperari & caſtigari refrigerãtibus. Secundo, quoniam materia calida vt plurimum ſit tenuis & acris,opus eſt refrigerantibus medicamentis illam incraſſare,& acrimoniam obtundere,quamobrem miſcẽtur cum aliis medicamentis opium,mãdragora, hyoſcyamus: quæ omnia ſua maxima frigefaciendi poteſtate,quod optatur,perficiunt.Et notate vtiliſſimum documentum: ſi quandoque placebit vobis vſurpare arteriaca veterum, quod conſulo,frequenter faciatis,debetis nõ more empyricorum quiduis temere adhibere, ſed expendere, quid in materia frigida cõueniat, & quid in materia calida. Cognoſcetis autem, quoniam in quib. refrigerantia ponuntur,& præſertim magna doſi,vt opium,mandrag.& hyoſcyamus, omnia hæc debetis exiſtimare compoſita eſſe aduerſus materiam calidam:ſicuti vbi nihil horum adeſt, ſemper illa facta ſunt aduerſus humores frigidos: & propterea Galen.1. meth. tum 4.de med. loc. vſque adeo celebrauit medicamentum illud

Diaſpermaton Gal.

ſuum diaſpermaton, quod feliciſſime vſurpauit aduerſus humores calidos, ſalſos & acres, quippe cum in ipſo componendo refrigerantium bona pars ponatur.

Gal.4.de loc.aff.8.tres caſus narrat eorum, qui per tuſſim materiam grãdini ſimilem reiecerant,quos etiam curauit Athanaſia, Ambroſia, Theriaca,Mithrid.& huiuſmodi confectionibus calefacientibus, attenuantibus, deſiccantibus.

Cæterum Trall.lib.5.cap. de tuſſi, damnat Galenum, quaſi magnum errorem commiſerit, vtens medicamentis calefacientibus & deſiccantibus: & damnat ipſum eo, quod omnes,quos ſcribit curaſſe ſe,perierint. Addit Alex. ſe vſum eſſe in ſimili caſu medicamentis refrigerantibus & humectantibus, atque cunctos curaſſe. Sed vt Galenum tueamur, ſciendum,omnib. qui extuſſiunt grandinoſa corpora, vſq; adeo malum pernicioſum eſſe, & inhærens,vt pulmones putrefaciat, & propterea cum ad arcendam putredinem ſiccantia requirantur, iure Gal. vt occurreret huic putredini, exſiccantibus vſus eſt. Neq; valet, omnes, quib. medebatur Galenus, interiiſſe, quoniam, vt ipſemet teſtatur, vbi pulmones putreſcere incipiunt, res prorſus irremedicabilis eſt. Quod ſi Alexand.ſuos forſan ſeruauit, id contigit,quoniam in principio medimenta adhibuit, cum putredo nondum pulmones attigiſſet.Itaq; ſiue ſint humores,ſiue materiæ grumoſæ, grandinoſæ, & lapideæ, melius eſt vti medicamẽtis dictis, quam propoſitis ab Alex.

Proponerem aliqua arteriaca remedia, ſed quoniam habentur multa apud Pharmacopolas,vt ſunt Lohorh vocata prope omnia,& quia apud Galenum quamplura habentur 7. de med. loc. capit. 3. id ſolum dicam, me ſæpius cum fructu adhibere medicamentum illud, quod Apollonius apud Galenum compoſuit.

CAPVT II.

De difficultate anhelitus.

GRæci hunc affectum Diſpnæam, quidam elegantiores Latini ſuſpirium dicunt. *Nomen.* Arabes ſpecie pro genere vtentes, ſolent vocare Aſthma. Ad quod etiam animaduerto, feciſſe interdum veteres, ſi credendum eſt Galeno 6.aph.46.

Sed vt poſſitis tuto verſari in ſcriptoribus medicis legendis, ſciendum, difficultatis anhelitus tres differentias,ſiue tres gradus reperiri,quemadmodum ſcribit Celſ.lib.4.cap.4. & Gal.loc cit.quando ſpiritus nec admodum difficilis eſt, nec ſtrangulat, proprie ſolet appellari hic gradus diſpnea.2.gradus eſt,quan- *Diſpnea.*
do non ſolum difficulter reſpirant, verumetiam cum ſono & cum ſtrepitu reſpirãt, & hic gradus proprie appellatur Aſthma.3.eſt,quãdo præter ingentem anhelitus difficultatem
Aſthma.
ægri nequeunt ſupini decumbere, ſed cogũ- *Orthopnæa.*
tur vel erecti, vel ſedentes manere: atque hic affectus proprie vocatus eſt orthopnæa:& Auerrho.lib.3. coll.34. appellat erectum anhelitum.

Sed quanquam hæc ita proprie vocentur, ſolent tamen huiuſmodi nomina confundi: vnde diſpnæa interdum proprie accipitur,vt audio,interdum communiter,pro omni gra-
du ſeu ſpecie difficultatis anhelitus. Pari pa- *Aſthmatis*
cto inuenio ſic apud ſcriptores aſthma tripli- *triplex acceptio.*
citer capi, vt colligitur ex Galeno loco cita- 1. 2.
to,& ex Rhaſe 4.contin. ex Auicen. 10. tertii 3.
tr.primo, capite trigeſimo nono: primo enim capitur aſthma pro difficultate anhelitus quæ ſequitur febrem, aut inflammationem, aut ſimpliciter quouis alio modo fit. 2. capitur pro difficultate anhelitus, quæ oritur ex curſibus, ex laboribus immodicis. Tertio capitur proprie pro difficultate anhelitus cum ſonitu.

Paulus

Differentia

Paulus Æginetta lib.3. cap.28. videtur duas tantum differentias propofuiffe, fed cum fua acceperit à Gal. 7. de med. loc. 6. fit vt & ipfe oés tres differentias fub duabus tantum complecti voluerit. Illud certiffimum eft, tres ex natura rei effe differentias refpirationis difficilis, & non plures, nec pauciores: fiquidem cum refpiratio fit actio compofita ex infpiratione & expiratione, vel difficilius eft expellere aerem quã attrahere, vt in prima fpecie, vel difficilius attrahere quam expellere, id eft, infpirare quam expirare, vt in orthopæna, vel tandem vtrumq; cum difficultate peragitur. Vnde cum nõ poffit alio modo quam his tribus difficilis refpiratio reddi, iure factum eft, vt Celfus inter veteres loco cit. & Galen.3. de diff. refp. & alibi has tres differentias difficilis refpirationis conftituerit.

Genus fymptomatis.

Quæ difficilis refpiratio fymptoma eft in genere actionũ læfarum. Sed illud not. quod fignificat Auerr.3.col.39.fc. omnes pene alias actiones tripliciter lædi, vel diminute, vel deprauate, vel ablate: refpiratio tamen, vt not. Gal. & præfertim Auerr.3.coll.39. id haber, vt tantum dupliciter lædatur, fiquidem ablate non poteft lædi, eo quod vt fæpe dixit Arift. homo & animalia bruta tamdiu viuunt quãdiu refpirãt, vt fi è medio tollatur refpiratio, ftatim animal interit.

Refpiratio non poteft ablate lædi.

Sed video ftatim dubitaturum aliquẽ effe, quod præfocatio vteri, vt habemus à Gal. 6. de loc. aff. cap.5. & à Laertio in vita Empedoclis vocata eft & ab Heraclide & ab Empedocle ἄπνοια, quafi huiufmodi ęgritudo fit refpirationis priuatio. Refpõdeo, præfocatio vteri eft ita à veteribus nũcupata, non quia in ipfa fit penitus ademta refpiratio, fed quia adeo exigua eft, vt præfocatæ mulieres non videãtur refpirare. Sic Ariftoteles vocauit quafdam aues ἄποδας, non quod fint penitus fine pedibus, fed quia habent exiguos pedes. Sic etiam dicunt pleriq; animalia hyeme latentia non refpirare, quoniam ita debiliter refpirant, vt fenfui non appareat.

Itaq; cum difficultas anhelitus nõ fit actio ablata, neq; etiam diminuta, quandoquidem frequenter in ipfa refpiratur, confequens eft, vt fit actio deprauata. Et quia omnis huiufmodi actio fequitur aliquem morbum, videre oportet, quifnam fit hic morbus. Galen. enim 4. de loc. aff. 7. & 7. de med. loc. ca.6. nec non in libro de diff. refp. fcribit, difficultatem anhelitus fieri, vel propter ingentem neceffitatem, vel propter facultatis imbecillitatem, vel propter inftrumentorum anguftiam. Nõ fit difficultas de qua loquimur ob fummam neceffitatem, quia difficulter refpirantes minime febricitant, quantum fit ex natura affectus. Non ob imbecillitatem facultatis, quãdoquidem hoc cõtingit in moribundis, propterea fequitur, vt fiat propter anguftiam inftrumentorum, ita vt morbus nullus alius fit nifi inftrumentalis, id eft, morbus in via.

Morbus quẽ fequitur.

Caufæ immediatæ huius morbi, id eft, anguftiæ viarum fpiritalium, folent effe multæ. Sed omnes in huiufmodi cafibus reducũtur ad quatuor genera. Vel enim funt humores, vel tubercula, vel pus, vel grumus feu lapis.

Caufa. Immediata

Addit Aretæus fpiritum etiam frigidum, feu flatum. Non effe flatum caufam difficultatis anhelitus, fatis inde probatur, quod hic affectus diuturnus fit, non autem momentaneus, quemadmodum folet effe, qui oritur à flatibus. Non effe fimiliter pus, ex eo manifeftum eft, quia vbi difficultas fpirandi nafcitur à pure, fit ille affectus, qui vocatur empyema: de quo fermonem habebimus f.l.

Supereft igitur difficultatem anhelandi oririab humoribus & tuberculis, nec non etiam à corporibus grandinofis. Et vt primum de humoribus loquar, docendum qui fint hi humores, vbi fint, quomodo faciant hunc affectum, & qua ratione. Plures effe humores nemo veftrum ignorat, fed neq; fanguis, neque bilis poteft hanc difficultatem inducere, & propterea fequitur eam fieri tãtum ab humorib. pituitofis, vifcidis & craffis, fiquidem & diuturnitas affectus & tota conftitutio id cogere videtur. Iam vero ifti humores aut à capite corriuant in partes fpiritales aut mittuntur ab aliis partibus, aut in pulmonib. colliguntur. Sed ficut frequẽtiffime à capite prȩcipitantur, ita rariffime colligantur fponte in pulmonibus, quoniam pulmones nutriuntur fanguine biliofo & tenui, vt nequeat fuccus craffus & frigidus colligi ex huiufmodi fanguine, fed colligitur tantum, quando totus ægrotantis habitus pituitofus fit.

1. Humores.

Locus vbi contentus humor anhelitum impedit, duplex eft. Vel enim funt rami arteriæ illius afperæ, qui vocantur Bronchia, vel funt cauernæ & arteriæ diftributæ per corpus pulmonum. Nam humores in his locis contenti faciunt duplici de caufa refpirandi difficultatem, vel quia replentes cauitates impediunt, quominus poffit fpiritus libere ingredi & egredi, vel fuo pondere grauantes corpus pulmonis efficiunt, ne illud poffit moueri agiliter quemadmodum oporteret.

In quo loco pituita anhelitum impediat.

Iam vero prędictus pituitofus humor fi fit craffus quidem, fed non admodum copiofus, facit difficultatem anhelitus leuiorem & interpolatã: fi fit copiofior & craffior, vt veluti ingypfatus fit, facit Afthma. Sin autem conuertatur hic humor in naturam grãdinis vel lapidis, quod vidiffe fe teftantur Galen. Alex. & Alzarauius, fit alter affectus, qui vocatur πνευμώδης, de quo inter Græcos locutus eft Aretæus. Veterinarii appellant hũc morbum in brutis pulmonariam.

Pulmonaria.

Ratio vero, propter quam pauciffimi funt locuti de hoc affectu eft, quoniam rariffime

in hominibus contingit, frequentissime in brutis, quoniam ex sententia Arist. 10. probl. homo frequentissime tussit, & per tussim euacuat humores pectoris: bruta aũt cum prope omnia non tussiant, fit, vt humores retineantur in ipsorum pulmonibus: vnde indurati & lapidescentes, πνευμώδεις & pulmonariam generant. Alia causa est tuberculum, quemadmodum clarissime docuit Hip. 2. de morb. & Gal. 4. de loc. aff. 7.

Tuberculum autem quod facit anhelandi difficultatem, vel oritur in pulmonibus, vel in diaphragmate. Vtrobique enim tuberculum propter duas causas spiritum intercipit: vel quia comprimit cauitates & arterias, vnde nequit spiritus excurrere, vel pondere ita onerat pulmones, aut diaph. vt non possint libere moueri, neque inspirationi inseruire.

Atque hæ sunt causæ internæ & immediatæ illius morbi in via. Quoniam lædit actionem inspirandi.

Causa. Interna immediata. Causæ internæ mediatæ sunt temperatura corporis, & præsertim pulmonum frigida & humida: habitus corporis veluti est naturalis, angũstia & strictura pectoris.

De sexu & ætate animaduerto aliquã controuersiam. De sexu scribit Cæl. Aurelianus, mulieres rarius tentari difficultate anhelitus, & inter viros magis senes, minus pueros, iuuenes, & qui teneriore sunt corpore. Aretæus contra scribit, mulieres cũ sint frigidæ & humidæ, magis tentari quam viros, & inter vitos iuuenes minus quidem sollicitari, sed frequentius interire, adeo vt inter hos vetustos scriptores videatur controuersia.

Resolutio. Ego sic censeo: mulieres propter mẽstruas purgationes magis immunes esse ab hoc vitio, sed quæ non purgantur, vel propter ætatem, vel propter vitium aliquod, certe omnes hæ magis expositæ sunt difficultati anhelitus quam viri.

Et ratio est, quia, vt dicit Hippocrates secundo epid. magna est communio inter partes spiritales & genitales, vt facile sit laborante vtero vitium cõmunicari pectori, & consequenter oriri facultatem respirationis.

De viris ita quoq; statuo, senes, & præsertim qui constituti sunt in primo senio, vt est tertio aph. 22. magis difficultate anhelitus tentari.

Cur iuuenum asthmata periculosiora quã senum. Causa præternaturales. Ceterũ iuuenes magis periclitari, etsi rarius tentẽtur, propter tres causas. Primo quia iuuenes cum sint calidi, humores infixi pulmonibus ob calorem viscidiorem, & tenaciores euadũt. Deinde quia iuuenes ob errores victus magis tentantur destillatione capitis. Tertio, quia cum iuuenes ob caliditatẽ plus frigidi aeris attrahant, fit, vt aeris frigore magis humores viscidi & frigidi tales reddantur. Præter has internas sunt aliæ causæ præternaturales, vt est retentio hæmorrhoidum, suppressio mensium, tumores viscerum, & inter causas externas primum locum habet aer frigidus, humidus, crassus.

Vnde dicit Cæl. Aurelian. hyeme fieri difficultatem anhelitus, quemadmodum Hipp. 3. aph. dicebat autumno fieri.

Regiones septẽtr. feracissimæ sunt horum morborum, & ideo inter has causas reponũtur. Studium vitæ. Nam scribit Aretæus, & est memoria dignum, eos qui ad ignem artes faciunt, frequentius tentari Asthmate, & vbi tentantur, annum non perdurare.

Cibi frigidi, crassi, lenti. vt ostreacea, lagana, & omnia pistacea, crapulæ, potus vini generosi, repletio præsertim vespertina.

Morbos, qui fiunt per interualla, præcognoscere vtilissimum est in medicina faciendа. Itaque cum difficultas sit ex huiusmodi morbis, vtile est habere signa, quibus præcognoscere possitis hunc morbum futurum. *Signa Futuri asthmatis.*

Sunt autem natiua pectoris angustia, prauitas ipsius accidentaria, pigritia ad omnem motum, difficultas ad ascendẽdum, raucitas, calor nocturnus, nares aduncæ. Hæc enim signa sunt, quibus præcognoscere licet mẽdico futuram anhelitus difficultatem. Vbi vero præsens est, minime difficile est ipsam cognoscere, quoniã ipsis oculis manifesta apparet. Si fiat propter destillationem à capite, vt sepe contingit, iam habuistis signa, quib. cognoscere potestis destillationem. Si fiat ob cõsensum aliarum partium, similiter præcognosci potest signis indicantibus alias affectiones. Cæterum si fiat anhelitus difficultas, ꝙ materia in pulmonibus sponte colligatur, cognoscitur, quia affectus perpetuus est, complexio & ætas frigida & humida, victus antecedens. Sed præsertim cognoscitur, quoniam, vt optime docuit Galen. 4. de loc. aff. cap. 7. hæc affectio fit non subito vt facta à destillatione, sed fit paulatim, cuiusmodi fieri cõsueuerunt omnes fere intemperies.

Si oriatur à tuberculo vel pulmonis septi- *Signa tuberculi.* ue transuersi difficultas anhelitus est cũ stertore perpetuo. Et quemadmodum obseruauit Galenus loc. citato, pulsus semper mirum in modum inæqualis est. Hippocr. 2. de morbis, huius tuberculi duo alia signa proponit, scil. dolorem quendam obtusum in initio, & erectæ spirationis necessitatem. Seneca qui *Prognostic. Suspirium mortis meditatio.* laborauit hac ægritudine grauissime epist. 51. d. suspirium esse à Græcis vocatũ mortis meditationem: quod hæc difficultas trahendi spiritum sit veluti quædam mors assidua. Vt ꝓpter hoc medici etiam omnes putarint difficilimum esse morbum. Et Hipp. 6. aph. 46. dicebat eos, qui fiunt asthmatici ex gibbositate, ante pubertatem interire. Et Auicenna scripsit iuuenes quidẽ difficulter ab hoc malo; senes autem nunquam euadere. Attamen

valde

valde mitior est, quæ fit per consensum partium inferiorum, quam quæ fit vel à destillatione vel ab intemperie pulmonum.

Curatio. Curatio difficultatis anhelitus ex Galeno 6. de med. f. l. 7. in eo potissimũ est collocata, vt materia quæ impedit vias spiritus ex toto consumatur. Sed quoniam crassa, & viscida, & frigida est, opus est eam dissecare, attenuare & modice calefacere.

Indicationes. Verum quoniã inanis esset hic labor, nisi simul fomentum huic materiæ subtrahere-tur; ideo opus est, fomentum, quod à capite pulmonibus suppeditatur, penitus delere aut impedire. Pro quibus scopis obtinendis primo necessaria est accommodata V. R. aer nimium calidus, frigidus, humidus, siccus, vitandus. Siquidem ab vtroq; excessu hic morbus suscipit incrementum.

Diæta. Cæl. Aurelianus laudat, vt aer non obscurus, sed lucidus eligatur, & iure, quia in aere obscuro, qui solet crassior esse, dispnæici male tractantur.

Et debetis hoc notare, vbi occurrit vobis curãdus similis æger, vt statim, nisi quid prohibeat præcipiatis aperiri fenestras, & hominum multitudinem auocari, quoniam cum opus habeat copioso aere frigido, certe illum non possunt nancisci neque in obscuro, neq; in magna hominum frequentia, dormiẽdum & vigilandum moderate.

Celsus laudat, vt ægri dormiant capite eleuato. Sed intelligendus est de tempore accessionis, quoniã vt alias docui, in præseruatione à catarrho vtilissimum est, dormire potius capite humili quam eleuato. Exercendum est corp⁹ moderatissime, & sub aere sereno, nullis ventis perflato.

An multus potus conueniat. Aluus lubrica seruanda est, & abstinẽdum ab omni nimia repletione & inanitione. Circa potum Gal. septimo de medic. sec. loc. capite citato præcipit, vt in hac ægritudine multus sit potus, & vini tenuis, quoniam in curanda difficultate anhelitus oportet thoracem humectare, vt possit facilius extendi & inseruire respirationi.

Sed intelligendus est sano modo, quia potus vna vice copiosus sumptus nimis replet ventriculum, vt sua sponte difficultatem anhelandi faciat.

Quare intelligendus est Gal. quod potus sit multus quantitate discreta, non quantitate continua, id est, vt cerebro, sed paululum potetur. Sic enim dicit Aristoteles prima sect. probl. potum paulatim sumptum magis extinguere sitim, quam copiosum sumptum. Quia scilicet magis irrigat & humectat.

Potus. Vinum igitur pauciferũ & tenue erit. Sed si abstinendum sit à vino, licet loco ipsius vti aqua hordei, aqua mulsa, aqua pectorali, decoctione passularum & caricarum, id est, ficuum siccarum.

De aliis cibis ita deliberandum, vt laborantes vtantur cibis dissecantibus & attenuantibus: ideo panis optimus erit, cui immixtum sit anisi vel fæniculi semen. *Cibus.*

Sed debet semper esse recens, id est, vnius diei. Carnes similiter attenuantes esse debẽt, vt auicularum montanarum, hędi pullorum.

A carnibus magnorum animalium & vetustorum abstinendum est. Caseus & omnia lacticinia fugienda, oua tremula & sorbilia optima sunt. Abstinendum à leguminibus omnib. & ab herbis præterquam ab hyssopo, satureia, pulegio, radice petroselini. Hæc n. omnia iuribus incocta vim habent dissecandi & attenuandi, atq; etiam vrinam prouocãdi, quod optimum est in hac ægritudine. Fugiendi fructus crassiores, conueniunt autem passulæ, caricæ, amygdalæ, pistacia. Summatim, vt dixi, vtendum cibis extenuãtibus, dissecantibus, & vrinam prouocantibus.

Sed de prouocantib. vrinam dubitatio est, *Num diuretica conueniant.* siquidem Galen. 5. simpl. 13. scribit, in educẽdo pure à pulmonibus & à pectore diligenter vitanda esse ea, quæ vrinam prouocant. Iam vero simile videtur, educere à pulmonibus & à pectore pus & humorem crassum & viscidum, vt ob hoc non videatur consentaneum esse hic vti prouocantibus vrinã. Respondeo tripliciter, primo, quæ prouocant vrinam, duplicia sunt, vel multum calida, vel parum calida. Quæ sunt multum calida, certe non conueniunt, quia, vt dixit Galen. loc. cit. resoluunt partes subtiliores, & dimittunt crassiores. Atq; de his etiam locutus est Auicẽna, quando dixit, fugienda esse prouocantia vrinam, quæ sunt admodum calida. Sin autẽ loquamur de non admodũ calidis p. d. hęc conueniunt, quia carent vitio damnato à Galen. Secundo respondere potest, aliud esse vti puris & solis vrinam prouocantibus, aliud vero vti his vna cum aliis permistis medicamentis. Hoc secundo modo possumus vti prouocantibus vrinam, primo modo nequaquam. Et hoc est, quod dicit Auicenna, in curanda hac ægritudine vitanda esse medicamenta, quæ tantum prouocant vrinam. Tertio aliud est pus euacuare à pectore, & euacuare humores frigidos & crassos. Nam in pure cum res non admodum cocta in ipso separatæ sunt partes subtiliores à crassioribus, vt facile prouocãtia vrinã proprio calore possint dissipare tenuiores partes relictis solidioribus. Secus autẽ est in materia cruda, frigida, crassa, & viscida, in qua cum partes crassæ sint confusæ cum subtilioribus, non potest calor prouocantium vrinam dissipare materiam subtilem, & relinquere crassam. Vbi difficultas anhelitus præsens affligit, vt ægri sint in accessione, primũ opus est, materiam fluentem ad pectus, & attractam à calore ipsius reflectere, & in alias partes à pulmonibus auocare. *Paroxysm. asthmatis vbi tollendus.*

Similiter opus est materiam fluentem intercipere, id est, pigram & ineptam descensui reddere. Tertio opus est materiã, quæ in pectore reperitur, & actu difficultatem anhelandi facit, dissecare, detergere & attenuare. Non facio mentionem deficcationis, quoniam in ipso paroxysmo nullo modo vtendum est medicamentis exsiccantibus, quoniam in paroxysmo studendum est, vt thorax humidus sit, & sequax, & obediens ad respirationẽ. Itaque pro deflectenda materia à pulmonibus cõueniunt frictiones, ligaturæ, cucurbit. tum siccæ, tum scarificatæ. Sed non thoraci affigantur. Pari pacto, si æger sanguine abundat, iuuat statim mittere sanguinem, vena secta, eo quod huiusmodi euacuatiõne retardatur impetus materiæ defluentis ad pectus. Hic, vbi difficultas anhelitus pertinax & diuturna est, solemus confugere ad cauteria, quæ vel affiguntur brachiis, vel etiam affiguntur occipitio. Sed multo magis videntur iuuare cauteria supra commissuram coronalem infixa, quippe quæ statim & immediate consumere possunt materiam à capite ad pectus defluentem.

Venæsectio.

Cauteria.

Fiunt cauteria vel igne, vel medicamentis vrentibus & vesicantibus; vel sinapismis, & dropacismis vti solemus, quemadmodum etiam puluis hic cum cera modica coronali cõmissuræ derasæ impositus valde iuuat:

Puluis sutura coronali imponẽdus.

℞. Euphorbii ʒ. ß.
Sinapis ℈. j.
Sulph. viui ℈. ß.
Caryoph.
Stœchadis.
Fl. rosarum an. ʒ. v. Puluerif. & misceantur.

Alterum quod in paroxysmo facere oportet, est, vt materia, quæ in pulmones ruit, retardetur & cohibeatur. Hoc autẽ fit tum medicamentis internis, tum externis. Externa sunt, quæ vertici deraso adhibita vim habent sistendi & retinendi materiam, cuiusmodi est hic puluis:

Puluis sistẽs & retinens materiam.

℞. Myrtillorum fl. rof. rub. an ʒ. j.
Caryoph. ℈. j. M. & f. puluis.

Vt autem hic puluis detineatur, solemus iniecto pulueri superimponere ceratum aliquod simplex, quod adhæreat cuti, & contineat puluerem. Intrinsecus ad sistendum fluxũ ea sunt adhibenda, quæ incrassant; cuiusmodi sunt gũmata, electuaria, veluti est styrax calamithes, diatrag. Et hoc etiã optimum est:

Trochisci sub lingua.

℞. Sacch. violacei. ʒ. j.
Boli armeni ʒ. j. M. & ore detineatur.

Sed vnum memoria dignũ monuit Gal. 7. de loc. aff. cap. 6. sc. his medicamentis minime commiscenda esse medicamenta, quæ nimium calefaciunt, quoniam etsi materiã defluentem crassiorem reddant, tamen nimium refrigerant pulmones, & propterea plus nocent quam prosunt. Vnde dicit Gal. veteres prudenter in his componendís medicamentis vitasse Mandragoram, Opium. Hyoscyamum, psyllium. Addit etiam semen lini: sed mendosus est contextus, vt annotatũ habetis à me in Gal. marginibus. Tertium, quod faciendum est in praxi, illud est, vt materia, quę iam fluxa est, & spiritum impediendo difficultatem anhelandi producit, detergatur, extenuetur, & citra calefactionem exsiccetur, propter quod Galenus valde laudat oxymel scillit. & scillam ipsam: & ego huiusmodi auctoritate perductus soleo in ipso parox. præbere lambendum huiusmodi liquorem.

Lambitiuum.

℞. Oxym. scillit. ℥. j.
Syr. de farfara ℥. j. ß.
Ammoniaci ʒ. ß.

Sed de scilla est nõ exigua contradictio inter Gal. & Diosc. Galenus enim loco citato scribit, medicamenta expectorantia debere esse secantia & detergentia sine calefactione, cuiusmodi est ac. tum scillit. & scilla. Ex quo loco colligere potestis secundum Galenum scillam non calefacere, aut parum. Cæterum Diosc. libro secundo capite 161. statim in primis verbis inquit, scillam habere vim acrem & igneam, siue vrentem, adeo, vt manifesta sit contradictio.

Scilla num vehementer calida.

Puto verbis Gal. hanc tolli posse, qui libro 8. simplicium ca. de scilla scribit, scillam non esse admodum calefacientem, sed esse in secundo tantum gradu calidam: & addit, vtendum esse ea assa vel cocta, quoniam sic amittit omnem vim acrem. Ex quibus verbis elicio, scillam posse capi vel crudam vel coctam. Cruda est, qualis est descripta à Diosc. cocta vero, qualis à Galeno 7. de locis, vbi dicit eam non admodum calefacere, scilicet non intelligens de cruda, vt Diosc. sed de cocta.

Extra paroxysmum diligenter considerãdum, vtrum difficultas anhelitus pendeat à pura destillatione, an potius ab intemperie frigida pulmonum, generante succum frigidum & crassum. Si à sola destillatione originẽ habet, illi soli occurrendũ est: quomodo autem destillatio capitis sit expugnanda, iam docui.

Curatio extra parox.

Si fiat à frigida intemperie cum materia frigida & crassa, opus est materiã illam euacuare, & deinde pulmones calefacere & exsiccare. Sed quia præter materiam coniunctã est quoque materia antecedens tum in capite, tũ in corpore, ideo huiusmodi materia promiscua, scilic. tum antecedens tũ coniuncta, primum præparanda est, deinde expurganda. Pro præparatione conuenit hic syrupus:

Præparãns.

℞. Fol. prassij.
Hyssopi.
Pulmonariæ an. M. j.
Liquiritiæ. ʒ. ij.
Sem. vrticæ. ʒ. i. ß. f. decoct.

Deinde *℞. d. d ʒ. iiij.*

Oxym.

Oxym.scillit.℥.ß.
Syr.de praßio
De liquirit.an.℥.vj.M.f.potio.

Linimẽtum pectorale. Quo tempore iuuabit etiam dum præparatur materia intrinsecus, aliquod linimentũ adhibere pectori; quod possit & emollire, & calefacere, & etiam modice extenuare, vt

℞.*Ol.liliorum alborum ℥.ß.*
Ol.amygd.dulc.℥.j.
Succi viol.
Succi radicis altheæ an.℥.ß.
Cum cera f.linimẽtum, quod etiam in paroxysmo vtile esse solet.

Pillulæ. Deinde purgabuntur. Et si pillulis purgandum erit corpus:

℞.*Pill.de agar.Mes.*
Aurearum an.℈.ij.
Trochis.viol.cum scam.gr.vij.M. & cum oxymelle scillit.f.pill.N.v.

Boli. Sed si bolus magis ægro placebit, potestis ita ordinare:

℞.*Elect.de psyllio.℥.ij.*
Agar.trochisc.℥.j.
Diacathol.ʒ.vij.M.

Et notum est, quod scribit Auic. de psyllio, nempe etsi frigidum sit, tamen in difficultate anhelitus maxime conuenire, propter arcanam ꝓprietatem, sibi à creatore infixam. Si purgatio vna non sufficiat, repetenda est. Et purgato corpore deueniendum est ad medicamenta tum externa, tum interna, quæ possint calefacere pulmones, & reliquos succos dissecare, & consumere. Inter externa remedia sunt emplastra, linimenta. Et sit emplast. apponendum pectori hoc pacto:

Emplast. pro pectore.

℞.*Farinæ loliaceæ.*
Hordei an.lb.ß.
Ol.anethini.
Ol.amygd.dulc.an.℥.viij.
Pulu.violar.
Praßii an.℥.ß.M.omnia ad ignem, & cum modico vini f.emplastrum.

Intrinsecus sunt quoque multa, quæ post purgationem & manifestis viribus & proprietate conueniunt. Manifestis viribus conuenit scylla, nasturtium. Auenzoar laudat aromata, vt cinamomum, macerem, caryophillum, ex quibus possumus parare medicamẽtum & lambendum offerre. Ex.gr. Soleo ego vti huiusmodi lambitiuo:

Lambitiuũ in asthmate.

℞.*Passularum enucleatarum.*
Fœnugræci an.℥.j.ß.
Sapæ ℥.ij.
Aq.pluuialis ℥.iij. Bulliant simul vsque ad cõsumptionem aquæ. Deinde transmittantur omnia per colum, & dictæ colaturæ adde:
Sulphuris viui.
Ammoniaci an.℥.iij.
Cinamom.
Maceris an.℥.j.
Puluerisentur puluerisanda, f.mistura:

Cuius capiendum est in ore cochlear vnũ, & retinendus spiritus, quoniam sic materiæ huius portio vi quadam truditur in pectus.

Solemus tum extra paroxysmum, tum in paroxysmo vti quodam alio medicamento, ꝙ efficacissimum est, & est aqua per alembicũ, ex cochleis siue limacibus extracta, in qua immaceratur botrys. De botryde enim scribit Dioscorides, eã prodesse mirifice asthmaticis & anhelantibus. *Aliud medicamentũ.* A proprietate occulta maxime valent lepusculi combusti, & in cinerem redacti. Valent etiã lumbrici, qui sub hydriis nascuntur combusti & ipsi. Quanquã Galenus narrat, se non intelligere rationem, propter quam hæc animalcula iuuẽt Orthopnoicos. Conferunt etiam à proprietate pulmones animalium in puluerem redacti, præsertim cerui, quem laudat Scrib.Largus. Hoc tempore in frequenti vsu habemus pulmonẽ vulpinum, qui in pharmacopoliis detinetur, & solemus hoc pacto vti:

℞.*Pulu.liquirit.℥.ß.*
Pulu.pulmonis vulpini ℥.j.
Sacch.violati ℥.iij.M.& capiatur tribus aut ad minus duabus horis ante cibum.

Curatio difficultatis anhelitus à tuberculo. Si fiat difficultas anhelitus à tuberculo, vel pulmonis vel septi transuersi, scribit Galenus, medicamenta calefacientia, attenuantia, & exsiccantia conuenire: minime autem detergentia, eapropter his in casibus post totius purgationem deuenimus ad vsum vel iuris galli, vel decocti Chynæ, aut salsæ, vel etiam ad vsum chalybis præparati, quoniam experientia compertum est, attenuare & consumere humores.

Therma sulphurea. Solemus etiam deuenire interdum in difficultate anhelitus, & præsertim in difficultate, quæ fit ab humoribus crassis, ad vsum aquarum thermalium, & præsertim sulphurearum, quales sunt aquæ Aponitanæ. Nam, si sulphur tantopere commendatur à veteribus in dispnæa, multo magis possumus etiam cõmendare aquas ipsas sulphureas. Sed interest, ne huiusmodi aquæ administrentur, quo tẽpore vel paroxysmus instat, vel iam præsens est, quia cum fumatur in magna copia, distendit ventriculum, & inde augetur difficultas.

Galen. autem & Ægineta nonnulla significarunt in cunctis medicamẽtis ad difficultatem anhelitus obseruanda. Primum est, vt abstineatur à vinis omnibus, quæ vehementer adstringunt; nisi tamen adstrictio iuuet penetrationẽ, vt in croco, quia quæ adstringunt, non solum pectoris dilatationem impediunt, verumetiam materiam magis infigunt, & tenaciorem reddunt.

Alterum obseruandum circa medicationem huius affectus est, vt, quemadmodum monuit Ægineta, crebro medicamenta mutentur. Siquidẽ cum medicamẽta differãt secundum

cundum gradus, facile cōtingit, vt quod medicamentum nō profuit sub vno gradu, prosit sub altero. Præterea solet natura longo vsu remedia sibi familiaria reddere, & consequēter inefficacia.

Tertium & postremum est, vt semper medicamentis apponantur ea, quæ possint in pectus penetrare. Vnde cum Gal. nonnulla medicamēta pure adstringentia expenderet, dixit nōn conuenire medicamentis pectoralibus, quoniam non habent mixta, quę penetrent ad pectus. Pari pacto debent cōmisceri à proprietate conuenientia, propterea Galen. cum examinaret Clitonis medicamenta, dixit in eo defecisse compositorem, quod non miscuisset pectoralia. Vnde dicit se solitū fuisse commiscere nasturtiū & sinapi, tanquam medicamenta pectori maxime familiaria.

Cauterium in thorace periculosum. Nonnulli practici veteres vbi ægri difficultate anhelandi strāgulantur, laudant cauterium in thorace, quo scil. ea parte pertusa respiratio reddatur facilior. Sed huiusmodi remediū semper valde periculosum esse putaui, vt ob hoc mimine vobis id persuadeam.

CAPVT III.

De exitu sanguinis ab ore.

Nomina. Habet hic affectus diuersa nomina apud Græcos, sed parum inter se differentia. Hip. communi quodā nomine sæpe hunc affectum appellauit sanguinis vomitum. Plerique alii medici appellāt sic affectos hæmoptoicos. Latini dicunt modo sanguinis sputum, modo sanguinis reiectionem, modo cruentum sputū. Et Cæl. Aurel. vocauit fluorem sanguinis, quanquam appellat fluorem

Genus sympt. vbi copiosus est: sputū vero vbi paucus: quod etiā alios Latinos factitasse reperio. Quomodocunq; fit, sanguinis exitus ab ore, est symptoma in genere excrementorum mutatorū. Et addit Gal. postremo c. li. de diff. sympt. esse excretū toto genere p. n. quasi vero à natura primario cōsilio nunquā expellatur sanguis. Hoc mutatum excrementum certe sequitur læsionem facultatis retentricis. Neq; valet, quod vbi sanguis effunditur ob solam copiam, non lædatur facultas retentrix: cū illud

Obiectio. fiat subito, quoniā etiam in hoc casu læditur facultas expultrix, quippe cuius essentia collocata est in optima partiū cōstitutione, quæ constitutio nō solum pendet à tēperamento, verumetiam ab vnitate partis. Quoniam vero facultas semper lęditur à morbo, ꝓpterea

Solutio. in proposito casu morbus, qui lædit facultatē retentricem, proprie & immediate est soluta.

Iam vero esse solutam vnitatem ex eo facile probari potest, quod subitanea vulnera, quæ lædunt huiusmodi expulsiuam, ita repēte non possunt facere vllum alium morbum, nisi solutam vnitatem. Quo fit, vt non male senserit apud Cælium Themison medicus, qui reducebat omnes causas fluoris sanguinis ad vulnera, id est, ad solutam vnitatem.

Differentiæ. Sunt huius affectus plures differētiæ, quarum aliæ capiuntur à loco, aliæ à modo solutionis vnitatis, aliæ à modo exitus sanguinis.

A loco. A loco capiūtur, quia vbi sanguis ab ore perfunditur, vel à partibus superioribus, vel ab inferiorib. deriuatur. Si à superioribus, aut à palato, aut à faucibus, aut à gingiuis. Si ꝓdeat ab inferioribus, vel exit à iecore, vel à stomacho ipso, vel à liene, vel ex partibus spiritalibus, nempe aut ab aspera arteria, aut à pulmonibus, aut à thorace, aut à septo transuerso, vt docuit Aretæus.

Neque mirari oportet, quod & à thorace, & à septo transuerso per os sanguis reiiciatur, quoniam à septo transuerso exit quidem rarissime, & exit eo pacto, quo scripsit Aretæus, & præsertim Gal. tertio meth. exire à thorace scilicet per membranam contingentem pulmones, per quam veluti resudans & trāsiens sanguis è thorace in pulmones effundi- tur & ex pulmonibus tussi per os reiicitur.

A modo solutionis vnitatis. A modo solutionis continui capiuntur differentiæ sputi sanguinis, quoniam aut diuiditur vas vbi sanguis est, aut ipsius substantia rarescit, aut os ipsius reseratur. Si vas diuidatur id fit vel ob erosionem, vel ob incisionem, vel ob expressionem, vel ob extensionē, vel ob fractionem siue dilacerationem.

Exit sanguis rarefacto vase, tum propter ipsius tenuitatem, tum propter calefactionē vasis: siquidem calidi est rarefacere.

Asclepiades notatur. Nec audiendus est Asclepiades, qui existimauit non posse sanguinē exire nec per rarefactionem, nec etiā ꝓpter oris vasis reclusionem, eo q̃ sanguis suapte natura crassior sit quam vt possit vel per angustū, vel ꝑ substantiæ meatus angustissimos trāsire. Quoniā etsi oscula vasorū exigua sint, tamen impetu fluentis sanguinis paulatim dilatātur. Sicut enim videmus, vt exiguō foramine facto in marginibus fluminū, iis illud ingredientibus immēsum dilatatur, haud secus contingit in vasculis venarū, vbi semel vel modice aperiūtur.

Causa. Immediata. Causæ vnitatis solutæ sunt aut internę, aut externæ. Internæ causæ sunt flatus, qui nimium distendentes ipsa vasa disrumpunt, vel sunt humores qui aut multitudine extendētes vasa frangunt, aut acrimonia & salsedine corrodentes diuidunt substantiam vasorum.

Mediata. Internæ mediatæ sunt temperamenta calida & sicca, habitus corporis athleticus plenus, angustia pectoris, strictura venarum.

De sexu dicit Gal. 4. de loc. aff. cap. quinto & alibi, viros magis subiici huic malo quam mulieres, quia hæ singulis mensibus purgantur. Si enim aliquæ priuantur hac menstrua purgatione, facile in huiusmodi affectum incidere consueuerunt.

Est

Est quoque inter has causas ætas, de qua sermonem faciens Hipp. tertio aph.29.dicebat iuuenibus maxime fieri sanguinis expuitiones. Hunc aph. cum interpretaretur Gal. dixit iuuenes propterea subiici huic ægritudini, quoniam frequēter in victu errant. Sed pace Gal. Hippocrates exiguum quid docuisset nos, quoniam non solum iuuenes, verū etiam pueri frequenter delinquunt, & magis quam iuuenes. Quod si, vt dixit Galenus sola causa hui⁹ mali in iuuenib. posita esset in errorib⁹, multo magis deberet fieri in pueris, quod quidem non contingit vllo pacto. Igitur meliorē causam habuit Hippocrates, scil. quod iuuenes habent calorem maximū semper circa cor, propter quē fit in ipsis sanguis biliosus, tenuis & mordax. Vnde cū pulmones nutriantur sanguine communicato ab altero cordis sinu, fit, vt in iuuētute hic sanguis valde biliosus & mordax attrahatur in pulmones & in pectus, vbi postmodū facile producit vulnera & apertiones vasorum.

Cur huic symptomati iuuenes magis subiiciantur.

Causæ præternaturales. *Externæ.*

Causæ præternaturales internę sunt tussis, vomitus, retentio hæmorrhoidis, menstruorum.

Causæ autem externæ sunt aer frigidus & siccus, ventus aquilonaris, vt & Aretæus & Auicen. proposuerunt. Nam propter hunc aerem fit, vt ipso inspirato vasa pectoris & arteriæ veluti quodāmodo indurentur, vt dilatari cum non possint, necessario frangantur. Atq; hoc est id, quod scribit Hippoc. quinto aph.24. scilicet frigidum vt glaciem & niuem rumpere venas & pectori inimicū esse. Adhęc nimium otium, quo multiplicantur succi, solet esse causa sputi cruenti, quemadmodū nimia exercitia, & prętertim nimius cursus. Vnde seruus ille Plautinus, qui expuebat sanguinem dicebat dño suo, se ex cursu rupisse pulmonis ramicem. Nā veteres Latini sicut etiā Hipp. appellabāt venas pulmonum ramices, quemadmodum etiam appellabant varices.

Locus Plauti exponitur.

Sic nimiæ vociferationes, eleuationes ponderum, retentiones spiritus, compressiones pectoris: propterea quod athletæ & luctatores ob eiusmodi compressiones facile incurrunt hunc affectum.

Casus ex alto, percussiones siue vulnera, &, vt ait Aretęus, decubitus super omnes res duras. Ita similiter inter has causas recensetur nimius coitus, nimia repletio tam cibi quam potus.

Postremo cibi omnes salsi, calidi, acres, vt allia, cæpe, raphani, prætertim si in frequenti vsu habeantur, quoniam cum, vt scribit Hip. 4. de loc. humores gignantur ex cibis, quibus vescimur, fit vt si cibi sint acres & salsi, similiter succi ex ipsis geniti sint acres & salsi, ac propterea facili negotio solent ab ipsis vasa corrodi & fieri sanguinis sputum.

Signa.

Galen. 7. de loc. aff. 5. copiosissimus fuit in proponendis signis, quæ doceant, locum affectū in sputo sanguinis, nec id sine ratione, quia in hoc affectu curando tota vis posita est in cognito loco affecto.

Sunt autem signa vel indicantia locum, vnde sanguis manat, vel indicantia modum solutionis continui, vel indicantia causas. Nā modus exitus sanguinis, q erat tertia differētia à nobis posita, ita certus & manifestus est, vt non indigeamus signis. Nam siue exeat simplici expuitione, siue screatu, siue tussicula, siue tussi, facillimum est cognitu.

Itaque vt exordiamur à partibus superioribus, si sanguis prodeat à capite, cognoscitur, quia modo copiosus est, modo exiguus: præcessit semper aliqua capitis affectio, aut grauitas, & titillatus quidam in faucibus percipitur, à quibus faucibus si sanguis exeat, cognoscitur, quia fauces rubeæ sunt: sicut etiam palatum rubet, si ipsum sanguinē profundat. Si à gingiuis fluat, cognoscetis, quia gingiuæ tumidæ sunt, rubentes, & si digitis comprimantur, exprimitur sanguis.

A capite.

A gingiuis.

Cæterum, si à partibus inferioribus & naturalibus effluat sanguis, cognoscitur variis modis. Primum enim qui profiluit à sanguine stomacho reiicitur cum nausea aut vomitu, plerunque cibis commistus exit: grauitatem facit in stomacho, nec in hypochondriis vlla labes aut vitium vllum apparet.

A stomacho.

At si affluat à iecore, cognoscetur primū, quod sanguis, qui fluit, fit subalbidus, interdum flauus, & semper huiusmodi exitum antecedit aliquis iecoris affectus, nempe tumor aut aliud vitium. Pari pacto si exeat à liene, niger est crassus & antecedit aliquis lienis affectus veluti inflammatio, tumor diuturnus.

A iecore.

A liene.

Atque hęc sunt indicia significantia exitū à partibus naturalibus. Sunt vero alia signa particularia, quibus cognoscimus sanguinē exeuntem à partibus spiritalibus: & primum vbi exit ab aspera arteria tussis adest, sed exigua; interdum solus screatus, quemadmodū etiam in faucibus existente vitio screatus fit. Sanguis exiguus est, tenuis, & dolor aliquis obscurus circa pectus percipitur & asperam arteriam.

Ab aspera arteria.

Cælius Aurel. addit in his vocem raucam esse, & veluti fractam. Sed not. interdum sanguinem exeuntem à capite pertingere etiam in stomachum & asperam arteriam, atq; inde postmodum reiici per tussiculam: vt propterea hac in re debeat medicus exercere ingeniū & iudicium in discernendo loco affecto.

Si fluat à pectore, cognoscitur, quia sanguis exiguus profluit, niger, coagulat⁹, grumosus. Siquidem cū longum iter emetiatur, necessario cōglobatur & nigrorem cōparat. Accedit etiam, q dolor circa thoracem percipitur. Si exeat à septo transuerso, q tamen rarissime contingit, cognoscitur, vt scribit Cælius

A pectore.

A diaphragmate.

Cælius Aurel. & Aræteus, qui diligentissimi fuerunt in signis tradendis, quoniam dolor circa septum transuersum percipitur, atque dolor is est veluti circularis, siquidē diaphragma est veluti zona quædam cingens totam illam regionem.

Addit Auicen. vbi sanguis profunditur à thorace dum ægri expergiscuntur à somno, magis sanguinem effundere, quoniam in nocte inter dormiendum partes pectoris magis incalesiunt, & consequenter vasa promptius referantur.

A pulmonibus. Postremo si sanguis profundatur à pulmonibus cognoscitur, quia copiosus exit, & interdum cum ramentis pulmonum: sanguis floridus & feruidus cū impetu exit, & vt scribit Galenus quarto de loco aff. quinto, spumosus est, quasi vero spumosum esse sanguinem sit signum certissimum sanguinis à pulmonibus exeuntis. Sed idem Galenus septimo aph. 30. scribit duo adnotatione digna. Primum, non semper à pulmonibus sanguinem spumosum prodire. Quod videtur esse contrarium sententiæ priori. Aliud dicit Galenus, scilicet etiam in Pleuritide sanguinem spumosum interdū reddi. Addo Hip. in coac. prænot. dicere, etiam à iecore interdum spumosum sanguinem reddi.

Sed hęc res ita definiēda. Aliud est sanguinem esse totum spumā, aliud est, non esse totū spumam, sed spumæ commistū. In pulmonibus ruptis & sanguinē effundentibus semper sanguis vel est totus spuma, vel spumę cōmistus: & propterea si quando Galenus negauit à pulmonibus effluere spumosum sanguinem, intellexit de eo, qui totus sit spuma.

Nam semper spumosus sanguis profluit à partibus spiritalib⁹ nisi adsint affectus in hypochōdriis intra septum, quemadmodū nos monuit Hippocrates in coac. prænot. Si à venis prodeat sanguis, cognoscitur eo, quod sanguis crassus est, niger potius. Vnde male existimauit Asclepiades à venis nunquā exire sanguinem, quod is crassus sit & ora venarum atque corpora solis adstricta. Si effluat ab arteriis, sanguis tenuior est, floridior, magis feruidus & magno impetu fluit.

A venis.

Ab arteriis. *Signa solutæ vnitatis.* *Anastomosis.* Iam vero modi solutæ vnitatis cognoscūtur & ip si propriis signis. Nam si exit vase aliquo diuiso, effluit copiosus, crassus, sine impetu, & semper præcessit aliqua causa vel secans, vel premēs, vel distendens, vel incidens, vel aliquo alio ex his modis, quos ꝓposui inter causas externas.

Diapedesis. Si profundatur vase dilatato, id est, ꝑ diapedesin, sanguis tenuis est, aquosus, exiguus, & habitus corporis flaccidus & vitiosus est. Id enim hoc in casu contingit, quod scribunt Aristot. tertio de part. animal. capite quinto, & Theoph. in lib. de sudore, nēpe eos qui sudāt sanguinem, id pati, quoniam habitus ipsorū vitiosus & sanguis tenuis & aquosus. Vbi autem exit vase corroso, cognoscitur quoniam sanguis in initio guttatim exit, & procedente tempore prout foramen dilatatur, sic copiosior prodire consueuit. *Diæresis.*

Adhæc corpus ægri male dispositum est, percipitur sæpe salsus sapor aut acris in ore, præcessit victus prauus, veluti ex cibis acribus, alliis & cæpis, salsis vel dulcib⁹. Et aduertite, nunquam à ventriculo effundi sanguinem vase corroso, eo, quia acrimonia sanguinis vel aliorum succorum semper obtunditur à cibis commistis.

Adhæc substantia ventriculi admodum solida est, & dura, vt non facile exedatur ab humoribus salsis & acribus. Nam Hippocrates lib. quarto de morb. probare solebat substantiam stomachi animalium duram esse, quod Africani vtantur ipsis pro crumenis & integumentis variarum rerum. Si effluat sanguis propter flatus extendentes & frangentes vasa, cognoscitur, quia corpus vniuersum flatulentū est, sanguis exit cum aliquo strepitu, sicut si exeat propter sanguinis multitudinē, cognoscitur habitu corporis athletico & sanguineo, victu præcedente sanguinis ferace. *Sanguinis propter plethoram exeuntis signa.*

Præterea cognoscitur potissimū duobus signis. 1. quia exitus sanguinis & iucundus est & vtilis, & quod caput est huius rei, sponte solet quiescere. Vbi debetis notare Volusium illum Saturninum apud Plinium lib. 11. ca. 28. cum singulis annis ore effunderet ingentem sanguinis copiam, id non aliunde contigisse, nisi ob copiam. Et signum fuit, quia cum hoc symptomate attigit 90. ætatis annum.

Notandum. Debetis autem hic animaduertere, verum signum cognoscendi omnes pene exitus humorū, an à multitudine, an ab alia causa proficiscantur, illud vnicū esse, quod quoties ob multitudinē spontanea fit euacuatio, semper fere solet sponte desinere. Secus autē quando non à copia sed à praua succorum qualitate.

Notat autem Aretæus vnum memoria dignum, & est, eos, qui profundunt sanguinem ab ore, fere esse sine spe, & semper mœrere, quia quicunq; vident se instar hostiarū iugulari nō posśūt nisi maxime timere & mœrere. Addit etiam vnum aliud, eos, qui profundūt sanguinem à partibus spiritalibus & deterius ceteris habent, minus tantū timere & mœrere. Rationē affert quia deterius habēt, quorū vulnera sunt in thorace. Iam vero pulmones sensu carent, aut obtusum habent, vt vulnera ipsorū aut nullum, aut minimum dolorē inferant, ac propterea minus mœrere & timere faciūt: contra aūt in thorace, in quo cum sensus sit magis exquisitus, consequenter à vulneribus ipsius dolor fit, qui ægros excruciās, eos iure & metuere & mœrere magis facit. *Prognost.*

Quare summa ratione à diuino Hip. 5. aph. 25. scriptum est, sanguinem ab ore emanantem,

tem, vndecunque exeat, malum esse, præter-quā si, vt animaduertit Galen. in com. effluat à naribus, vel si, vt dicit Auic. effluat à multitudine sanguinis. Hippocrates 7. aph. 37. scribit, si sanguis vomitu reiiciatur, & æger sit cū febre, lethale esse. Sin autem sit absque febre esse salutare, & curari frigidis & adstringentibus. Cæterum, si à partibus spiritalibus profundatur sanguis, multo deterius est, quam si à naturalibus. Et de hoc fluore loquens Hip. 7. aph. 15. inquit, à sanguinis sputo, pus: à pure, tabes: à tabe mors. Veruntamen est quoq; aliquod discrimen in reiectionibus sanguinis à partibus spiritalibus, quandoquidem deteri° est exire sanguinem à pulmone, quam vel ab aspera arteria, vel à thorace, & in reiectionibus à pulmone exitialissima est quæ fit vase corroso.

Cur pulmonum vlcera insanabilia. Ratio huius est, quam attulit Gal. 5. meth. 8. scilicet pulmonem sicut & alias partes vulneratas egere quiete non motu: atq; pulmones irrequieto motu agitantur, vt non sit spes fore, vt vulnera sanentur. Preterea vlcera pulmonum opus est vt expurgentur. Sed expurgari nō possunt, nisi per tussim. Iam vero tussis semper magis aperit vulnus, cū iure dixerit Gal. huiusmodi pulmonum vlcera esse penitus insanabilia.

Cæterum quæ fiunt in thorace sunt minus mala. Primum quia thorax magis carnosus est, venas paruas habet, & facile colligitur pus in thorace, vt pulmones non tangat & consequenter non putrefaciat.

Curatio. Curatio. Vt docet Gal. 5. meth. curatio præcipue sita est in sanguinis fluentis retentione, & propterea cum varii sint modi solutæ vnitatis, propter quam efficitur sanguinis reiectatio, Gal. 7. de med. sec. loc. 4. initio hūc in modū scribit. In sanguinis profluuio præcipuum est periculum, ni fluat immoderate, & *Indicationes.* ideo curationem rectam postulare, vt si vascula sint reserata, agatur medicamentis adstringentibus: si fracta, medicatio instituatur conglutinātibus. Sin fluat ob corrosum vas, oportere mederi renutrientib. Quamobrem operæ pretium est intelligere, primum à qua parte profluat sanguis, deinde quo pacto: v-trum sc. aperto, an relaxato, an corroso vase.

Diæta. Quomodocunq; autē sit, in primis diligentissime studendū est, curationem & accōmodatā victus rationem præscribere: eapropter eligere primum conuenit aerē qui neq; frigidus, neq; calidus admodū sit, sed moderatus. Vnde veteres, vt est 10. simpl. c. de terra Lemnia, & apud Celsum & Plin. consueuerūt huiusmodi ægros mittere in Ægyptum, non solum propter nauigationem, verumetiā propter cæli illius constitutionem.

Dormiendum est quantum fieri potest, quia somnus comprimit omnem euacuationem. Si fluat sanguis à capite, dormiendū est humili capite: si à pectore, cap. eleuato: Rhases laudat, & bene, vt dormiatur supine potius quā prone. Ab omni motu corporis abstinendum est, à clamore, à cantu & omni pectoris & capitis agitatione. Similiter vitādus est sol, puluis & fumus Galenus tertio libro com. in lib. Hip. de morb. & ante Galenum Cælius Aurelianus præceperunt, vt diligenter conseruentur ægri ab omni aspectu rerū rubearum, quasi ille aspectus imaginationem moueat, imaginatio vt dicit Cælius fluorem sanguinis prouocet. Abstinendum est ab omni animi agitatione, ab ira, à nimio coitu, quo cognoui iuuenem nobilem pene extinctum hac ægritudine. Et quanquam viuat adhuc, tamen infirmissima est valetudine ob ingens sanguinis profluuium ex immoderata venere. Abstinendum à crapulis: aluus mollis seruanda est. *Aspectus rerum rubearum cur noxius.*

Potus. Pro potu abstinendum à vino, vel vtendū est paucifero & adstringenti. Loco vini optima est aqua chalybeata, rosacea & pura & chalybeata, aqua plantaginis, vinum citoniorū, granatorum. De aceto controuersia est, an conueniat in hac ægritudine. Aliqui veteres damnarunt eo, quod adstringat, neque verū sit excitare tussim. Sed in hac re sentiendum est cum Trall. qui voluit, acetum conuenire, sed minime acre, multum, & in eo profluuio quod non fit corroso vase.

Cibus. Ex cibis optimus est panis azymus, abstinendum à cibis salitis & à sale ex toto, ab aromatibus, à cibis acribus. Inter carnes optima sunt intestina, cerebella, pedes vitulorum & porcellorum.

Carnes perdicum, damarum, leporū præsertim. Videtur à nonnullis commendari caro suilla. Et notate pro hac re historiā Dumnini philosophi apud Suidam, qui cū reiecisset sanguinem, consuluit oraculum de medicina, quod respondit, vt carne suilla vteretur, ac quotiescunque vtebatur, sanguinem non reiiciebat: vbi eam dimittebat, statim fluor sanguinis sequebatur. Ex piscib° optimi sunt qui sunt glutinosi. Vnde aliqui concedunt anguillas. Sed multo melius est concedere cochleas, testudines, polypos, & huiusmodi alios, qui sunt carnibus glutinosis. Lac optimum est, præsertim chalybeatum. Refert enim Trall. se plurimos curasse solo lactis vsu. Et Damocrates ille medicus apud Galenum curauit mulierē Romanam solo lacte capræ lentisco nutritæ: propter hoc etiam caseus recens non salitus vtilis est. Similiter etiam oxygala. i. lac acidum, gelatinæ sine aromatibus optimæ sunt, tum carnium tum piscium. *Dumnini historia.*

Ex herbis optime est plantago, portulaca, acetosa, & inter fructus conueniunt aurantia mala, granata, mespila, mora; sorba, cerasa acida. Post cibū cōuenit semper sacch. ros. diaciton. sine aromatib. elect. de comis de riber.

Institu-

Præsentis vel imminentis fluxus curatio.

Instituto victu debet deinde medicus cõsiderare diligenter, an fluxus præsens sit vel imminens, omnis cura & diligentia adhibenda, vt statim comprimatur, quod fit cum internis, tum externis remediis. 1. conueniunt frictiones, ligaturæ, cucubitulæ, lotiones pedum, & præsertim testiculorum aqua gelida. Conuenit etiam missio sanguinis, quæ faciẽda est crebro, sed in pauca quantitate, & modo ab vna parte, modo ab alia mittatur sanguis &5. eadem die mensura duarum vnciarũ pro singula vice. Conueniunt etiam extrinseca tum capiti si à partib. superioribus exeat, tum pectori, si à partibus spiritalibus, tũ stomacho si à naturalibus. Capiti conuenit huiusmodi irrigatio fronti & collo:

Irrigatio pro fronte & collo.

℞. *Ol. rof. omphacini.* ℥. *iij.*
Aq. rosarum.
Plantag.
Portul. an. ℥. *ij.*
Aceti ℥. *ß. M.*

In extremis casib. solemus etiam deuenire ad vsum gypsi aqua rosacea macerati, & appositi temporibus & fronti.

Si à partibus spiritalibus, solemus adhibere huiusmodi emplastrum.

Irunctio thoracis.

℞. *Ol. myrthini.*
Ol. cyton. an. ℥. *ij.*
Aq. myrthi.
Portul.
Plantag. an. ℥. *ij.*
Fol. portul.
Plantag.
Myrthi.
Rubi. an. M. ij.
Cort. granator. P. j. ß. Bulliant omnia simul, deinde pistentur diligenter, & addito modico ceræ f. emplastrum, & pectori apponatur.

Linimentũ.

Haud secus factitandum est, si sanguis effluat à partibus naturalibus, in quibus administratur huiusmodi linimentum.

℞. *Ol. mastich.*
Ol. aneth. an. ℥. *j.*
Pulu. corall. rub. ʒ. *ij.*
Acaciæ.
Hypocistidis.
Boli armenæ. an. ʒ. *ß.*
Vini adstringentis parum. M. & cum ceræ modico f. vnguentum, quo obducenda sunt hypochondria, & præsertim regio ventriculi.

Num ligaturæ conueniant.

Deligaturis, vtrum conueniant apud Cæl. Aurel. disputatum reperietis. Nam Asclepiades, quem secutus est Scribonius Largus putauit ligaturas non solum in hoc casu esse inutiles, verumetiam perniciosas, 1. quia vbi fiunt ligaturę, sanguis propellitur ad partes infimas scilic. versus locum affectum, vnde magis profluuium excitatur. Deinde quia ligaturæ, quæ fiunt, aut debiles sunt, aut validæ. Si debiles, dicit inutiles sunt: si validæ tormẽta potius quam medicamenta appellãda sunt. Postremo dicunt Asclepiades & Scribon. id fieri, vt etsi fluxus compescatur, dum partes ligatæ sunt, nihilominus, cum relaxantur fluorem magis excitare. Atque ita hi scriptores damnabant ligaturas.

Sed quemadmodum scribit elegantissime Celsus, vbi experientia testimonium præbet medicinæ, sunt abiiciendæ rationes, vt ꝑpter hoc cum experientia cotidiana doceat, ligaturas prodesse, ab his minime sit abstinendũ, & pręsertim, quia rationes prædictæ omnino vacuę sunt. Nam ligaturę fiunt extremis partibus, vt cum vulnera sint in partibus remotissimis & intimis, minime metuẽda sit repulsio sanguinis ad interiora. Et quanquam ligaturę fortes efficiãtur, & propterea torqueant, veruntamen ille dolor, & illud tormentum iuuat, neq; fluor magis excitatur, si paulatim & non confertim ligaturæ dissoluãtur.

Id quod de medicamentis externis docui, de internis quoque existimandum est, scil. vt omni studio prouideatur, quo statim fluxus sanguinis cohibeatur. Et quanquam Erasistratus dixit à leuioribus semper debere inchoari: attamen in fluxu sanguinis ab ore, in quo posita est vita humana, statim ad ea præsidia confugiendum, quæ efficacissima sunt.

Itaque si sanguis à capite prodeat, & gargarismatibus & electuariis conandum est cõprimere fluentem sanguinem. Exempli gratia huiusmodi gargarismus vtilis erit: *Gargarisma.*

℞. *Fol. rubi.*
Arbuti.
Lentisci.
Myrthi. an. M. j. f. decoct. s. a. & cum hoc decocto crebro colluatur os & gargarisetur.

Sic etiam fiunt eclegmata, quæ ore detẽta sanguinem fluentem sistunt. Diacodio cum bolo armeno solemus frequenter vti. Sic etiam soleo vti huiusmodi eclegmate.

Eclegma.

℞. *Sacch. rof. antiqui.* ℥. *j. ß.*
Elect. de sorbis ℥. *ß.*
Pulu. acaciæ.
Polygoni an. ℈. *j.*
M. cum syr. myrthino f. elect.

Curatio sanguinis fluentis à partibus infernis.

Si non à capite, sed ab infernis partibus sanguis profundatur, primo diligenter considerandum, an sanguis conglobatus & grumefactus in ventriculo reperiatur, siquidem, cum huiusmodi sanguis venenum sit, inprimis studendum est, huiusmodi grumos dissoluere. Et propterea solemus statim exhibere vel poscam cum Mumia, vel oxymel. Coagulum etiam leporinum valet mirifice.

Post hæc deueniendum est ad ea, quæ magis fluentem sanguinem adstringunt. Et laudatur à Gal. 7. de loc. terra Lemnia, terra Samia. Laudatur etiam radix symphiti siue enulæ syluestris & rusticæ, Prę cęteris, vbi sanguis vomitu reiicitur, magnopere laudatur vsus succi portulacæ. Neq; valet, ꝙ dicit Aretæus huiusmodi

huiusmodi succum non posse à ventriculo sustineri, quandoquidem id quidem verum est de succo puro & simplici accepto. Sed si corrigatur cum sacch. & f. syr. de portulaca in pharmacopoliis vocatis, certe optimum medicamentum est.

Pari pacto imminente sanguinis fluxu à partibus spiritalibus statim præter remedia extrinseca proposita, & præter venæ sect. deueniendū est ad ea, quę maxime adstringunt, & quæ aliis non conferentibus solent frigiditate summa inducere saporem: sed in componēdis & vsurpandis huiusmodi nōnulla præcepit Gal. 5. de med. loc. primo; vt si fieri potest, semper ante vsum ipsorū fiat aliqua euacuatio per S. M. Deinde, quia hæc medicamēta longe penetrare debēt, necesse est, vt admisceantur medicamenta, quæ penetrent & adstringentiam producant in pectus. Tertio vt medicamenta stupefacientia, id est, quæ pure sunt narcotica, nunquam vsurpentur, nisi in maxima necessitate. Et ideo male faciunt, qui statim admittunt pill. de cynoglossa. Ego enim soleo fæliciter vti post factam aliquam euacuationem & fluente sanguine & non fluente huiusmodi medicamento, quod non est adeo frigidum.

Laudatissimum medicamentum auctoris.

℞. *Sem. hyoscirami albi ℨ. ij.*
Sacch. viol. ℨ. ij.
Syr. de portul. ℥. j. M. & f. elect.

Cuius singula vice sumūtur 2. vel. 3. drachmæ: & sumuntur tam mane, quam vesperi.

Hæc est vtilis ratio, qua medendū in curatione sanguinis fluoris, vbi paroxysmus iam imminet. Sed postquam fluxus iam compressus est, non debet medicus admodum fidere, sed omnino preseruare & causæ effectrici occurrere. Vnde imprimis videre oportet quæ sit causa, & vbi sit: vtrum scil. in capite, an in partib. naturalibus, an potius in partibus spiritalibus.

Et quia nimis longum esset exercere hanc praxin in singulis; saterit, vt nunc exerceamini circa curationem sanguinis fluentis à partibus spiritalibus; in quibus cum com-plures causæ esse possint, 1. si à refrigeratione pectoris oriatur, Galen. 5. meth. suo exemplo monstrat, primo secandam esse venam: deinde adhibenda esse medicamēta calefacientia pectori, cuiusmodi est Thapsia, & intus vtendum esse adstringentibus.

E pectore à refrigeratione.

Obiectioni occurritur.

Nec mirum, quod Galenus in causa frigida statim confugiat ad venæ sectionem, quoniam huiusmodi remedium non adhibetur à Galeno, tāquam euacuatorium, quia hac ratione minime conuenit, sed adhibetur potius tanquam reuulsorium. Si fiat vase vel aperto & fracto, vel per resudationem, per venæ sectionē, frictiones, ligaturas, & alia proposita auxilia statim deueniendum, tum ad adstringentia, tum ad agglutinantia; ita tamen, vt prius semper cacochymia in corpore toto auferatur.

Et quoniam cætera vulnera partium spiritalium solēt facilius curari, illud autem, quod fit per corrosionem & pertinacissimum, & pene incurabile est. Ea propter sicut Galenus diligentissimus fuit quinto metheor. in tradenda huius curatione; ita operę precium est, vt paulo diligentius huiusmodi curatio tradatur. Galenus videtur totam hanc curationem 4. potissimum complexus fuisse, purgatione corporis, corrobatione capitis, vsu medicamenti diaspermaton, venæ sectione, & renutritione. Nam capitis curam præcipuam voluit esse gerendam, quod plerunque fluor sanguinis, qui fit à pectore vase corroso originem ducat à fluxione capitis. Igitur quoad venæ sectionem preceptum dat Galen. ne temere statim ad hoc auxilium confugiatur, quandoquidem solent sæpe corpora in his casibus esse exinanita & vires debiles.

A corrosione.

Vnde dicit expendendum, vtrum aliqua sanguinis redūdantia adsit. Quia si adest, statim detrahere oportet sanguinē. Sin minus, iubet prudenter, vt curatio per epicrasin vocata fiat, id est, vt primū corpus renutriatur, & renutritū paulisper euacuetur, deinde iterum reficiatur, & iterum modice euacuetur. Sic enim sæpius repetita hac operatione sanguis depuratur falso & prauo succo. De purgatione autem, in qua Galenus magnam vim posuit medicationis, ita decernendum est, vt aluus leniatur hoc pacto.

Curatio per epicrasin quid.

Purgans lenitiuum.

℞. *Pulpæ Thamar. ℥. iiij.*
Diasebesten siue scam. ℨ. iij.
Fl. cassiæ ℨ. vij. M. & f bolus.

Post lenitā aluū præparandi sunt humores:

Præparans.

℞. *Fol. plantag.*
Rubi.
Lentisci.
Portul. an. M. ℞. f. decoctio in iure pedū vituli.

Et deinde ℞. *d. d. ℥. v.*
Syr. myrth.
De portul. an. ℥. j. M.

Et nota, præparantia medicamēta debere semper in his casibus esse adstringentia, quoniam facile & frequenter solet fluxus renouari. Præparati humores deinde sunt expurgādi. Gal. l. c. 5. meth. laudat pill. suas ex agar, aloe, scam. colocynth. bdellio. Sed nos solem* loco harum pillularum vti cochiis. Sed siue illis vtamur optimum est.

Post purgationem Gal. videtur tria spectasse in perfectione huius curationis. 1. vt medicamentis exsiccantibus & refrigerantibus pulmonis vulnus sanetur. 2. vt capiti, vnde plerunque solet oriri hoc vitium, diligenter prospiciatur. 3. vt pars, quæ exesa est, in pulmone reficiatur. Pro primo commendauit maximopere medicamentum diasperma-ton. Quinimo 5. meth. cap. 9. & 13. appellat

Diaspermaton mirè laudatur à Galeno.

hoc medicamentum interdum solenne, interdum appellat suum. Sed pleriq; putarunt, huiusmodi medicamenti descriptionem nobis minime relictam fuisse.

Sed ego puto, hoc medicamentum illud esse, quod habetur 7. de med. loc. c. 5. Et inducor in hanc sententiam, tum, quia illud diaspermaton constat ex seminibus, ex aromatibus, ex opio: quæ omnia conferre certum est in hoc affectu, tum, quia Gal. ll. cc. meth. scribit cassiam ingredi in suum diaspermaton, quemadmodum etiam ingreditur in illud quod habetis 7. de locis. Quamobrem hortor vos, vt pro medicamento diaspermaton Gal. celebrato, accipiatis semper illud, quod describitur sub Andromacho auctore 7. de loc. 5. quemadmodum nos facimus.

Pillulæ de cynoglossa. Caput curatur. Loco huius medicamenti possumus etiã vti pill. de cynoglossa vocatis. Potestis vti & illo medicamento ex hyoscyamo, quod vobis proposui. Pro capite curando præ cæteris laudauit Gal. medicamentum ex Thapsia, cũ studium ipsius esset exsiccare pituitam cerebri, ne in pulmones ruat. Sed Trall. in ipsum inuectus est. Et quia hac de re locuti sumus, quando curationem catarrhi falsi tradebamus, inutile est eadem repetere.

Partem cõsumptam qua reficiant. Postremũ erat, vt reficiatur pars consumpta, ad quod præstandum victus ratio videtur esse sufficiens, qui eius generis esse debet, vt optime alat, facile coquatur, & nihil excrementi producat. Has conditiones habere præ cæteris ab omnibus medicis existimatum est lac: de cuius vsu & electione luculentissime scripsit Gal. quinto meth. duodecimo, vbi illum scopum habendum esse docet, vt lac efficiatur, quod facultatem habeat adstringendi & siccandi. Vnde scribit, tales ægros consueuisse ad Tabias mitti, locum prope Neapolin, vbi pecudes pascentes herbas & frutices *Lactis vsus.* adstrictorios simile lac reddunt. Itaque vbi vos hoc lac administrare debetis, si similem locum habere non potestis, curetis saltem vel capram, vel asinam, quarum lacte vtendum est, nutriri hedera, lentisco, rubo, melissophyllo, polygono, plantagine, atque aliis huiusmodi rebus, quæ vi pollent adstringendi & desiccandi.

CAPVT IV.

De Phthisi.

SAnguinis reiectionem, vt dicit Hipp. sequi solet alter affectus, qui ab Atheniensibus dicitur modo φθὸη, modo φθίσις. Barbari plerique vocant phthisin. Latini appellant tabẽ. Sed circa nomen huius affectus tria memoria teneatis. *Nomen.* Vnum est, apud Hip. reperiri hęc duo nomina, tabem & morbũ tabificum; *Not. 1.* vt morbus tabificus, quantum ego puto, plerunque significet quamlibet corporis extenuationem & consumptionem. Nam Gal. 1. com. 2. t. 17. scribit, Hip. tabidos vocasse non tantum, qui vera tabe, id est, vlcere pulmonũ consumũtur, verumetiam illos, qui qualibet alia occasione extenuantur & contabescunt. *Morbus tabificus vt à tabe differat.* Id quod etiam inter alios veteres videtur credidisse Aretæus.

Not. 2. Aliud memoriæ mandandum est, quod scriptum est à Galeno 1. com. ad lib. de V. A. text. 8. nempe Gnidios medicos, quos secutus est Celsus lib. 3. cap. 22. nomen phthisis tribus morborum generibus tribuisse. 1. vocasse phthisin eam affectionem, quæ aliter à Græcis vocatur ἀτροφία, in quo significato videtur Arist. quoq; accepisse tabẽ 28. probl. 1. vbi scribit, Dionysium tabe extinctum esse.

Præterea appellasse etiam tabem vlcus pulmonum. Postremo eodem nomine vocasse cachexiam, id est, malum corporis habitum. Nonnulli mirati sunt, veteres appellasse cachexiam tabem, quandoquidem malus habitus est potius tumor & auctio corporis, quã extenuatio. Sed puto nõ respexisse carnes in huiusmodi appellatione vsurpanda, sed potius calorem, qui solet esse cadauerosus, siue (vt ait Cæl. Aurel.) mortuosus. Quomodocunque sit, vera tabes, de qua proprie loquor, *Definitio.* definitur à Gal. 7. aph. 16. quod sit summa extenuatio corporis cum lenta febre, ex vlcere pulmonum insanabili.

Nam si spectemus Græcum vocabulum φθίσιν, vnde phthisis dicitur, proprie significat consumptionem & extenuationem, vt propterea cachexia nõ possit sub hac definitione cõplecti. Dicitur cũ febre lenta, ad differentiam earum consumptionum, quę fiunt à febr. ardentibus & colliquantibus. Nã sunt quędam febres vsq; adeo vrentes & colliquãtes, vt breui dierum spatio corpora mirum in modum consumant & extenuent. Sed hæ febres nõ sunt lentę, sed potius celeres & acutę.

Postremo additur ex vlcere pulmonum insanabili: quia fiunt tales etiam ex vlcere asperæ arteriæ thoracis. Sed huiusmodi tabes minime veræ & legitimæ sunt. Ex his colligere potestis, morbum hunc esse triplicem; sc. malam intemperiem, solutam vnitatem & imminutam magnitudinem. *Genus morbi.*

Est mala intemperies, quoniam, vt audiuistis, fit cum febre, quæ semper ex sui natura est calida & sicca. Est soluta vnitas: quoniam est ingẽs totius corporis extenuatio. Sed quãquam in hoc affectu reperiantur tria morborum genera, potissimum tamen est vlcus pulmonis, eo quod ex vlcere fit inflãmatio, quæ febrẽ inducit, & ex febre totius corporis consumtio. Vnde licet quoque colligere, locum proprie affectũ in phthisi vera esse pulmones.

Sed dubitari possit, quo pacto in extenuatione totius corporis locus affectus proprie

Locus affe- ctus in phthisi. sit pulmo, quandoquidem Galen. in capite 1. libro de marasmo scribit fieri non posse, vt corpus extenuetur, nisi prius cor exsiccetur, vt cum phthisis sit extenuatio & consumptio totius corporis, videatur potius pendere ab ipso corde, quam à pulmonibus.

Sed facile respondetur, verum esse, initiũ exsiccationis pendere in toto corpore semper à corde, sed incrementum & progressus exsiccationis pendere in toto corpore non semper à corde, sed etiam ab aliis partibus, à ventriculo, iecore, pulmonib. vt scribit Gal. 8. meth. 10. Ratio vero, propter quam cor nõ exsiccatur secundum proportionem totius corporis est, quoniam natura studiosissima vitæ animalium inseruit cordi potentissimã attrahendi facultatem, propter quam semper cor validissime ad se trahit humidum alimẽtum, ob quod conseruatur diutissime cor ab insigni exsiccatione.

Et hinc est, quod si corpora marasmo extincta secentur, cor ipsorum minime omniũ extinctũ inuenitur. Igitur hæc est ratio, propter quam cor exsiccatur quidem in tabe, sed non est causa progressus & augmẽti extenuationis & exsiccationis. Fit autem hic affectus ab omnibus causis tam immediatis, quã mediatis, à quibus monstrauimus fieri sanguinis eiectionem, præsertim vero fit à pituita destillante à capite in pulmones.

Quomodo à catarrho fi- at phthisis. Modus autem quo fit phthisis ab hac causa præclare explicatus est ab Hipp. in libro de glandulis, vbi scribit, pituitam descendentẽ à capite in pulmones, in ipsis interdum retineri & retẽtam putrescere, putrescentem vero exedere pulmones, atq; iis exulceratis fieri tabes, quæ ad sanitatem nunquam perducũtur. Atq; de hac loquitur idem septimo aph. 38. quando scripsit, si pituita in pulmonẽ delabens vigesimo die detineatur, in pus conuerti. De eadem quoque locutus est Auicenna in capite de phthisi, cum scripsit tabem quandoque fieri pituita in pulmonibus retẽta, atque iis paulatim contabescentibus.

Præterea inter causas mediatas recensetur & sexus à Galeno, qui scripsit mulieres hoc morbo promptius tentari quam viros, quod cum humidissima corpora habeant, & ideo fluxionibus maxime obnoxia, vbi illæ humiditates in pulmones alioqui humidos præcipitantur, repente putrescunt, & ex putredine tabem faciunt.

Causa an- tecedẽtes. Postremo, inter causas antecedentes propriæ huic affectioni duæ sunt: vna ex habitu corporis, alia ex hæreditate seu contagio. Nã apud Hippocratem frequenter dicitur habitus corporis phthisicus, vt est pectus angustũ, & spathulæ instar alarum, & collum oblongum. Inter causas antecedẽtes phthisis, vt dicebam, recensetur hæreditas, quãdoquidem Hip. 2. prorrhet. inter morbos, qui hæreditate comparantur, adnumerat phthisin siue tabem.

Recensetur quoque contagium, quoniam Aristotel. 7. problem. 4. inter morbos contagiosos adnumerat quoq; phthisin, quemadmodum & Gal. 1. de diff. feb. cap. 2. vbi scribit periculosam esse conuersationem cum iis qui phthisi laborant, vt non immerito Hippoc. 3. epid. 3. inter morbos pestiferos illius constitutionis connumerarit tabem. *Phthisis morbus cõ- tagiosus.*

Est quoque inter huiusmodi causas abscissio vuæ siue columellæ, i. illius partis, quę propendet in gurgulionem. Nam Alex. 2. problẽ. 3. dicebat, propterea tentari à phthisi eos, qui priuati sunt columella, quoniam aer frigidus ingrediens thoracẽ refrigerat pulmones, qui cum nequeant facile moueri, magna vi conatur natura eos mouere, & ideo in magno conatu cõtingit, vt frangãtur venæ, & propterea consequatur vlcus pulmonis, & phthisis. *Priuati co- lumella, fa- cile phthi- sin incurrũt* Scribit Hip. 3. aph. 13. si æstas fuerit sicca & aquilonia, ac autũnus australis, fieri tabẽ. Vnde licet colligere aeris constitutione phthisis quandoq; causam esse. Sic refert Hip. 2. de morbis, quandoque & ab immodico labore & immodica venere phthisin oriri.

Neque ignorare oportet, quod scribit Plinius lib. 7. cap. 2. nempe in Æthiopia esse gentem quandam Pharnacam, cuius sudor solo contactu tabem inducit. Sunt etiã nonnulla, quæ ꝓprietate quadam efficiunt phthisin, vt narrat Gal. 1. de medicamẽtis cap. 1. de lepore marino, quem scribit proprietate naturę pulmones exulcerare, & consequenter inducere phthisin. Atque hæc de causis.

Circa differentias phthisis inuenio diuersas aliquantisper scriptorum sententias. Hip. in 2. de morb. tres tabis differẽtias nobis proponit. Vnam, quã scribit fieri ex pituita crassa retenta in pulmonibus, atque ibi putrescẽte: de qua etiam ipsum locutum esse puto 7. aph. 38. vbi scribit, destillationem in pulmonibus 20. die suppurari. Atque hanc intellexisse puto Serapionẽ, quando mentionẽ facit phthisis senilis. Hanc interdum septem annis durare & curari tradidit Hippocrates. *Differentia.*

Cæterum secunda species tabis proposita ab Hip. est, quando vlcerato & inflammato pulmone fit pus, & consequenter phthisis. Quam etiam curari posse monstrat Hip. Tertia & postrema species tabis ab ipso vocata dorsalis, quasi exsiccato primũ dorso & lũbis oriatur. Hanc scribit auctor consueuisse accidere tum sponsis nouellis tum libidinosis, quasi hæc tabes oriatur ab immodica venere. Cæterũ Gal. diuersas differentias attulisse videtur. Siquidem 3. aph. 10. & 13. duas videtur proposuisse tabis differẽtias, vnã, quãdo corpora extenuantur quauis de causa: alterã, qua extenuantur propter vlcus pulmonum. Verũ 1. epid. cõ. 2. t. 17. duas diuersas proponit tabis *Tabes dor- salis.*

R 2 diffe-

differentias. Vnam quoties extenuantur corpora propter destillationem corrodentem & descendentem ad pulmones. Alteram vero, quando vlcere pulmonis corpora consumũtur. Altimar. in c. de tabe, nescio qua ratione, & Galen. autoritate compulsus dixit tres esse tabis differentias, nempe vnam, qua corpora tabescunt quacunq; de causa, alterã ex vlcere pulmonum, tertiam ex naturali propensione corporum ad suscipiendam hanc ægritudinem. Sed vt libere dicam, neque ratio neque Gal. auctoritas potest mihi persuadere, propensione ad phthisin posse facere peculiarem differentiam: siquidem illi, qui naturalem dispositionem habent ad hanc ægritudinem æque sunt subiecti phthisi ex vlcere pulmonum, atque ex destillatione, vt ob hoc non possit esse diuersa differentia.

Propria & vera tabes. Quapropter puto ego hanc rem ita decerni debere, nempe aliam esse propriam & verã tabem, aliam communem & impropriam. Propria & vera tabes est, quæ fit exulcerato pulmone propter destillationẽ acrem & salsam, vel exulcerato propter aliquam aliã causam. Atque de hac tantum est locutus Gal. l. c. 1. epid. Cõmunis autem & impropria tabes est, quæ fit vel à destillatione putrescente tantũ, & non exulcerata, vel aliqua alia de causa corpus consumente. Vnde videre non possum, quo spiritu ductus Auic. 10. tertii tr. 4. c. 18. in fine dixerit, vnam esse speciem phthisis, quãdo pituita viscida & crassa labitur in pulmones, cor impedit, & anhelitus difficultatẽ facit. Siquidem phthisis proprie non habet anhelitus difficultatem, imo facilem anhelitum. Propter quod huiusmodi ægritudo ab Auicen. commemorata potius inter species difficultatis anhelitus, quam phthisis collocãda est. Et puto falsum fuisse Auic. aut inter pretem ex malo intellectu primæ speciei tabis, propositæ ab Hip. 2. de morb. vbi scribit, fieri quidem phthisin à pituita crassa & viscida in pulmones præcipitata, sed putrescente, non autem anhelitum impediente.

Communis & impropria

Signa. 1. ab actionibus læsis. Signa tabis capiuntur ab actionibus læsis. Nam vt habemus ex Hip. 5. epid. in hist. Hecasonis in Omilo & ex Rhase libr. 4. conf. phthisici, præsertim, quando morti sunt proximi solent mente errare. Adhæc visus debilitatem habent, eo, quod spirituum inopia ob consumptionẽ laborãt. Anhelitus phthisicorũ facilis est: obscurus præsertim in fine vitæ.

2. ab excrementis. Addit Gal. 1. de loc. aff. esse fœtidũ, vt propter hoc contagiosus quoque sit. Pulsus languidus est, celer, durus, paruus, obscurus. Ab excrementis mutatis capiuntur similiter cõplura tabis indicia, id est, phthisici solent facile sudare, eo, quod facultas retentrix eorum valde debilis est.

Præterea, vt habemus ex 5. epid. in hist. cuiusdam mulieris, quæ tabefacta interiit, aluus interdum fluida est, interdũ suppressa & dura, quia facultas expultrix non potest præ debilitate assidua sufficere excretionibus. Solet etiam phthisici nocturnis pollutionibus frequentissime tentari. Et huius rei attulit rationem Arist. 5. probl. 35. vbi scribit phthisicis effluere crebro semẽ, & fieri pollutiones nocturnas, quoniam in ipsis fiunt colliquationes acres, quæ ad vasa spermatica pertingentes excretricem facultatem mutant.

Adhæc sputa phthisicorum grauia sunt & fœtida. Atque medici pro explorandis sputis phthisicorum solent ea vel inĳcere supra ardentes carbones, vel in fundere in vas aqueum. Et animaduerti vnum memoratu dignũ apud Hip. in coacis prænot. vbi videtur significasse, apud medicos illius secuti morem fuisse explorandi hæc sputa in aq. marina, & in vase æneo. De vase æneo certe firmam rationem non inuenio. At de aqua marina est aliqua ratio, quandoquidem & apud Arist. in sect. probl. ad mare attinentium, & apud alios scriptores certum est aquam marinam põdera facilius sustinere, quam dulcem, vt forsan ob hoc veteres ad explorandam sputorum tabidorum grauitatem antepofuerint aquam marinam dulci.

Cur defluãt pili. Phthisici habent & alia duo signa pertinentia ad excrementa mutata. Primũ defluuium capillorũ. Cum enim in ipsis exhausta sit pene omnis humiditas, fit, vt pili ea humiditate priuati decidant perinde ac arbores in terra exsiccata arescunt & consumuntur. Secundum, quod pediculi in ipsis copiosi generãtur, cuius rei attulit rationem Alex. præscripto loco, probl. sc. propter corruptionem excrementorum factam à calore putredinali, & febrili.

Cur pediculosi.

3. à qualitatibus mutatis signa. Postremo capiuntur signa phthisicorum ab accidentibus siue qualitatibus mutatis. Is enim extenuantur & consumuntur in phthisicis omnes partes tam spermaticæ quam non spermaticæ, quanquam spermaticę minus videantur contabescere etiam extenuari. Præterea habent semper phthisici febrem lentã & quę magis exacerbatur siue molestat noctu quam die, atq; hoc propter varias causas. Primum, quia noctu fiunt maiores colliquationes. Deinde, quia sunt maiores euaporationes. Tertio, quoniam ꝓpter silentium & vacationem sensuum à diurnis curis solent cũcta mala nocte acerbiora videri quam die.

Difficultas. An febris tabidorum semper sit hectica. Vtrum autem febris hæc tabidorum semper sit hectica febris, dubitatũ est à nõnullis. Sed cum ipse sim in ea sentẽtia, initio febrem non necessario hecticã esse: at in ꝓgressu fieri non potest, quin febris lenta perdurans depascatur humores alimentales, partes solidas, & consequẽter febrẽ hecticam inducat. Nec valet ꝙ Hip. 2. epid. scribit phthisicos quandoq; esse absque febre, & cum debili tantum

calidi-

caliditate, quoniam Hipp. eo in loco minime sermonem habet de vera phthisi, sed de tabe communiter accepta, nisi magis placet loqui de principio phthisis, aut per febrem intelligere febrim magnam quemadmodum sæpe cõsueuit Hip. loqui. Facies, vt dicunt Arabes tornatilis est, & color charopus siue glaucus, vt habetis apud Hip. 3. epid. sect. 3.

Habent phthisici inter alia signa genas rubentes, rugitum ventris, pedes tumidos, & vngues curuos, propter quos scribit Galen. & iure, Hipp. appellasse phthisin morbum ferinum, eo, quod vngues phthisicorum curuentur perinde ac vngues ferarum.

Cur vngues curui. Cur autem tabidi habeant huiusmodi vngues, explicat Alex. 1. problem. 18. vbi scribit phthisicis carnes, quib. adherent vngues consumi, atque iis consumptis, cum non habeant sustentaculum vngues, necessario curuari. Possumus his signis etiam addere ea, quæ capiũtur ab ætate, & à complexione. Nam scribit Auic. in c. cit. de phthisi à 18. anno ætatis vsque ad 30. fieri tabes. Sed puto esse errorem in numero, quandoquidem Hipp. 3. aph. vt alias docui, vult, sanguinis reiectiones & cõsequenter tabes fieri à 18. anno vsq; ad 35. Sic scribit Auic. in frigidis temperamentis fieri tabem. Gal. autem 3. in 3. epid. 70. addit fieri in frigidis & humidis.

Signa, num vlcus sit in pulmone. Porro vtrum vlcus sit in pulmone, an in aspera arteria, cognoscitur, quoniam vbi vlcus est in pulmone, omnis abest dolor, & vna cum pure excernuntur frusta pulmonum. Vbi autẽ vlcus est in aspera arteria, dolor percipitur circa ipsius regionem, & excernuntur ramenta cartilaginosa arteriæ. Sunt qui dicũt, si vlcus sit in parte dextra pulmonis, melius decũbere ægros super eam, quam aduersam. Et inter hos est Cassius in problem. med. 9. sed hoc minime verum est, nisi adsit tumor: Et hoc signum fallax est valde, quemadmodum etiam dicit Aretæus fallacia esse signa illa, quæ capiuntur à sputis, vel in aqua, vel super carbones.

Prognostica. Cur vlcera pulmonis insanabilia. Vlcera pulmonum, vt scribit Gal. 5. meth. & 4. de loc. aff. cap. 8. sunt prorsus insanabilia. Et Auic. conatus est huius rei multas afferre rationes. Veruntamen potissimæ sunt tres allatæ à Galeno 5. meth. scilic. quia vlcera indigent quiete, pulmo autem perpetuo mouetur. Deinde vlcera putrida necesse est expurgare: non expurgantur vlcera pulmonum, nisi per tussim: à tussi vlcera magis refricantur. Postremo si remedia adstringentia administrentur, non penetrant in pectus. Si administrẽtur remedia penetrantia suo calore magis aperiunt & dilatant vulnus.

Sed video statim dubitaturum esse aliquẽ, si phthisis vera est prorsus incurabilis, cur & Hippocr. & omnes fere medici proposuerunt curationem phthisis? Nam videtur superuacaneum, tradere curationẽm illius ægritudinis, quæ penitus sit incurabilis. Respondeo, ꝓpter multas causas medicos inductos fuisse ad docendam phthisis curationem. 1. quia sc. vt inquit Auerrh. 7. coll. sæpe in medicina fiunt mõnstra, vt desperati etiam sanitati restituantur. Et Hippoc. 2. de morb. videtur omne genus phthisis curabile aliquo modo fecisse. Deinde proponitur curatio à medicis, vt si nõ possunt phthisici integræ sanitati restitui, saltem præseruentur. Nam scribit Auic. se vidisse mulierem 23. annis phthisicam ope medicinæ præseruatam. Et Auenz. etiam narrat se intellexisse à pastoribus, quod interdũ visæ sint capræ & aliæ pecudes in pulmonibus cicatrices habentes, quasi vlcera pulmonum etiam persanentur interdum. Scribit Petrus Aponensis esse aliqua medicamenta, quæ à proprietate phthisin curare putantur, vt propter hoc non temere faciant medici, dum veræ phthisis curam proponunt.

Areteus scribit, senes rarissime tẽtari phthisi, verum tamen si forte corripiantur nõ perdurare, sed interire. Contra iuuenes & pueros pingues, carnosos, & mulieres frequentius tentari, sed magis euadere. Quanquam, vt est 2. prorrh. mulieres & virgines, quãdoquidem menstrua non fluunt, vix vnquam seruantur. Et habetis apud Galen. lib. de V. S. aduersus Erasistr. historiam cuiusdam virginis, quæ ob menses retentos tabida obiit.

Si vlcera sint in aspera arteria facilius curantur, nisi siũt vetusta & exederint cartilagines. Nam cartilagines difficiles & exesæ nunquam restituuntur, cum sint pure spermaticæ partes. Vbi tabidis contingit fluxus alui, & pilorum defluuium, penitus actũ est; nec mors longinqua est. Scribit Hip. 3. aph. 10. autumnũ tabidis esse inimicum, id quod scribit 6. epid. 7. 12. vbi addit etiam, ver esse inimicum tabidis, quo tempore folia ficus similia sunt cornicis pedibus. Et miratus sum quandoque, ꝙ Gal. in com. aph. cit. dixerit, sese nescire, de qua tale locutus sit Hipp. cum mihi videatur, ipsum clare locutũ esse de qualibet tabe, siue fiat à capite, siue prima origine à pulmone. Siquidem autumnus sua natura est aduersus omnibus morbis & præsertim diuturnis; vt cũ omnis tabes sit morb. diuturnus, hac ratione omni inimicus sit autumnus.

Curatio. Diæta. Curatio tabes tres scopos præcipuos habet, vt expurgetur vlcus, vt reficiatur pars cõsumpta, & vt vlcus consolidetur. Ad quos scopos implendos requiritur imprimis debita V. R. 1. aer imprimis siccus, propterea, ꝙ dicit Aretæus phthisicis vtilissimum esse, quãtum fieri potest, nauigare, eo, quod sicut vlcera externa nauigãtium, quemadmodũ scribit Arist. in probl. de mari, siccantur & facile sanantur: sic vlcera pulmonum tacta frequenter ab aere marino & salso sanantur, aut saltem præseruantur. Hoc est ꝙ

De aere pulcherrima.

veteres mittebant phthisicos in Ægyptum potius propter nauigationem quam ob illud cœlum. Plinius, qui scripsit quatuor lib. de re medica. c. de phthisi magnopere laudat, vt tabidi viuant in saltibus, vbi pix nascitur, q. etiam ille aer vtilissimus sit.

Dormiendum moderatissime. Abstinendũ à motu, præterquã à gestatione. Cæl. Aur. laudat, vt phthisici exercerent vocẽ. Habebãt enim veteres inter alia exercitia etiã illud vocis, vt nos mõstrauim⁹ in gymnastica nostra. Sed hoc minime laudare possem, siquidẽ cãtus & clamor cum moueat magis pulmones, cõsequenter refricat vlcera pulmonum. Imo, Auic. 10. tertii tr. 4. cap. 21. peculiariter voluit phthisicis ꝓhibere oẽm clamorẽ & vocis cõtentionẽ, vt iure Sosym⁹ Plinii ille libert⁹ renouauerit vlc⁹ pulmonũ, cũ voci operã daret.

Mylium.

Oportet phthisicos alacri animo viuere. Præcipiunt aliqui, & iure, ne medici sint admodum soliciti in molliẽda tabidorum aluo, quoniam solet faciliter alui profluuium his cum magno detrimento excitari. Cibi debẽt esse omnes sorbiles, quia masticatio incommodat affectis pulmonibus. Fieri possũt ptisanæ varię pro phthisi ex hordeo, ex alica siue farre. Soleo etiam ego parare ex mylio quod facultatem exsiccandi non ignobilem habet. Hipp. 2. de morb. laudat cremorem lentis, q̃ lens refrigerat & exsiccat. Quare potestis etiam vos huiusmodi cremorẽ vsurpare. Aues cõtusæ, carnes hædinæ, vitulinæ contusæ cõueniunt. Et vt magis detergere possit, licet lac modo amygd. modo nucleorũ pini, modo etiam caprinũ admiscere. A proprietate prę ceteris maxime cõmendantur cãcri fluuiatiles. Sed circa cibum duo sunt obseruanda. Vnum est, vt edulia mutẽtur, quia cum in ipsis facile appetitus imminuatur, nisi varietate ciborũ sustẽtetur appetentia, facile abhorrent cibos. Aliud est, vt cibus sępe exhibeatur, sed in modica copia, qm̃ cum facultas coctrix in phthisi sit valde imbecilla, oportet, vt sustententur vires, copiã ciborum iustã exhibere; & vt coqui possint cibi, in pauca quãtitate exhibere.

Cancri fluuiatiles.

Potus.

Pro potu autẽ conuenit aqua fluuialis cocta, qua etiam possunt omnia fercula coqui: Conuenit quoq; aqua hordei, Item aqua cocta cum glycyrrh. Vinum etiam austerũ, sed pauciferum, mulsa optime diluta. Nec valet, quod Gal. 10. meth. & c. 9. de Marasmo, dixit, extenuatis & marasmatis non cõuenire mel, quia in his corporib. aridis & febriculosis facile inflammatur, siquidem Gal. loquitur de melle solo, non autem de melle aqua castigato, vt est mulsa, præsertim quãdo fit ex quarta vel quinta parte mellis ad aquam.

Pro reficienda parte ab vlcere consumpta oẽs anteponunt cæteris remediis lac, de quo licet pridie nonnulla sint dicta, nunc tamen nonnulla supersunt dicẽda, circa ipsius vsum, scil. quod lac administrandum sit, quomodo, quantũ & quando. Lac humanum cæteris omnibus melius esse nullus in cõtrouersiã vocabit. Post humanũ est tum caprinũ, tum asininum; ita tamẽ, vt caprę & asinæ alantur illis cibis, qui commodi sunt, vt alias mõstraui. Et notate, apud Serenum medicum errorẽ esse, quoniam cum in curatione phthisis commẽdat carnẽ asinę, legendum est loco carnis lac.

De vsu lactis.

Error apud Serenum correctus.

Modus administrandi hoc remedium est, vt, si fieri potest, lac ex ipsis mammis ægri sugant, quod si negetur, secundum est, vt prouideatur, quo lac statim atq; expressum est, sorbeatur, ne mutationem ab aere patiatur.

De quantitate ita decernendum est, vt incipiatur à cyatho. 1. ab ℥. ij. plus minusue, & augeatur dosis vsque ad ℥. vj. prout apparet ventriculum lac recte conficere.

Tempus capiendi est 5. horis ante alios cibos. Et not. vt sumpto lacte ęgri nec dormiãt nec moueantur, quoniã somno sint maiores in caput euaporationes, motu fit potius confusio, q̃ recta distributio, præterquam ꝙ motus impedit etiam perfecta coctionem. Plerique laudant, vt commisceatur mel, ne acescat in ventriculo. Sed multo iucũdius est saccharum quã mel, tametsi in initio vlceris forsan melius est mel, quippe quod magis absterget. Pro eadẽ refectione solemus vti & confecturis & morsellis, qui grati sint & nutrimẽtum optimum præstent. Ego enim soleo hoc vti:

Morselli.

℞. *Carnis capi.* ℥.j. ß.
Carnis testudinis.
Cancrorum fluuiat. an. ℥.j.
Sem. papau.
Melonum.
Nucleorum pini,
Amygd. dulc. an. ʒ. ß.
Tragac. ʒ.iij.
Cynamomi.
Caryoph.
Sem. fœn. an. ℈.j.
Sacch. fini in aq. ros. dissoluti q. s. f. morselli, s. a.

Quorũ capiũtur duę vel tres drachmę trib. horis ante prãdium, & post bibitur iusculum vel capi, vel vituli, vel alteri⁹ laudabilis carnis.

Post hęc cogitandum est, de remediis chirurgicis. Nam Hipp. 5. epid. 6. in historia viri illius in Emadis narrat, se in eo ægro vidisse, cuncta alia remedia fuisse vana, confugisse ad S. M. & misso sanguine vsq; ad animi defectũ curasse illum tabidum.

Habemus etiã historiã relatã à Gal. 6. epid. illius mulieris, quę erat mirum in modum extenuata; & cui se cũ magna vtilitate detraxisse sanguinẽ in magna copia narrat, vnde motus quidã Leonardus vocatus, qui scripsit de curatione per s. m. ausus est nõ solũ laudare s. m. in phthisi, verumetiam testaĩ se plurimos hoc remedio persanasse. Sed veritas est, in vera phthisi nũquam cogitandũ esse de vlla S. M.

Neque valet auctoritas Hip. aut Gal. siquidem Hip. si curauit illum virum minime

erat verus phthisicus, sed consumptus & extenuatus propter ingentem dissipationẽ, quę fiebat à nimio calore. Vnde S.M. non absque ratione sibi contulit. quemadmodum in Romana illa contulit, quoniã ex suppressis mensibus inciderat in eam corporis consumptionẽ. Adeo vt nugatus sit, qui putauit in phthisica ægritudine conuenire sang. missionem.

Curatio tabis à vitio capitis. Vbi fit tabes capitis vitio solent medici cõfugere ad cauteria super cõmiss. coronalem. Sed nisi hoc initio adhibeatur, superuacaneũ est. Cels. li. 3. c. 22. cõmendauit exulcerationes factas subtus mentũ in scapulis in mammis. Praxagoras quoq; apud Cel. Aurel. 2. de diut. pas. cap. vlt. laudauit exulcerationes. Sed puto poti[9] Celsum intelligendũ esse de empyemate, q̃ de phthisi. Et, nisi fallor, caput illud Celsi est valde cõtaminatũ, quia miscet paralysin cum Empyemate: quę ægritudo distat nõ minus quã cælum & terra. Nam Ægin. li. 6. c. 44. laudat easdẽ exulcerationes in Empyemate.

De aliis remediis Diocles apud Cæl. Aur. laudauit in phthisi vomitum. Sed si Hip. 4. aph. 8. damnat vomitum in iis, qui dispositi sunt ad suscipiendam phthisin, multo magis damnandus est in illis, qui iã phthisi sunt capti. Sed quid dicemus ad eundũ Hip. qui lib. 2. de morbis manifeste commendauit helleb. in phthisi? Respõdeo, veteres potuisse multo securius helleb. administrare quam nos possumus, quia vt sæpe dixit Gal. Hip. & omnes veteres diligentissime præparabant helleb. vt blãde purgaret, nec læderet: præterquã quod si recte animaduertentur verba Hip. eo in loco minime loquitur de vera & perfecta tabe.

Circa purgationem phthisicorũ notanda. Cum igitur non liceat neque vomitum facere, neq; grauiter purgare tabidos: si quãdo opus est lenire aluum, quod tamen faciendũ est & parcissime & prudẽter, ne alui fluor subsequatur, potestis exhibere vel mannam, vel mel. rosar. sol. vel ius ex prunis dulcibus: ita tamen, vt blande & parce aluus ducatur.

CAPVT V.

De angina.

Nomina DEstillationem capitis solet quoque cõsequi ille affectus, qui nũcupatur à Latinis angina, à barbaris squinantia. Et quoniã hæc res apud Græcos satis implicita & obscura est, breuibus docebo nomina Græcorum, quibus appellant hiusmodi ægritudinem. Nam, vt scribit Trall. c. de angina, & Aretæus lib. 1. acut. cap. 7. Græci solent communi nomine oẽm speciẽ anginæ vocare synanchen.

Definitio. Cæterum qui proprie & distincte loquũtur, alias appellationes faciunt. Nam aut hic morbus fit in larynge, aut in faucibus. Qui in larynge, aut efficitur in musculis internis, aut externis. Si nascatur in internis, proprie appellatur κυνάγχη aut λυκάγχη, vel quia canes & lupi frequenter tentantur hoc morbo, vel quia ægri sub hoc tormento exserũt linguam perinde ac canes & lupi. Si oriatur in externis secundum Auic. & Paulum Ægin. vocatur παρακυνάγχη.

Dixi secundum Paulum & Auic: quia Cęl. Aurel. scribit vocari παρακυνάγχην quoties altera tantum pars laryngis afficitur. Si hæc affectio fiat in faucib., aut sit in partib. internis, aut externis, vocatur συνάγχη vel συάγχη, eo, q̃ sues creberrime huiusmodi ægritudine laborãt. Vnde apud Plautũ in Trinũmo nescio q̃s dicebat sues angina interire acerrime; sin in externis, vocatur παρασυνάγχη. Atque hoc pacto potestis versari in intelligendis medicis Grecis. Nam definiebat Praxag. nil esse aliud, q̃ prefocationem vehementẽ ex tumore: siue tumorem fauciũ & laryngis vehemẽter perforãtem. Veritas autem est secundum Gal. & oẽs Græcos, proprie hunc morbum nil aliud esse, nisi inflãmationem vel fauciũ, vel laryngis. Ex quo facile potest vnusquisq; comprehẽdere, quis sit proprie loc[9] affectus in hac ægritudine, nec non etiã quis affectus sit, quãdoquidẽ cum, vt intellexistis, sit inflãmatio, necessario sequitur, vt sit morbus in magnidine in aucta in mala intemperie. Adeo etiam morbum esse in via. *Morbi genus.* Et ratio est, quia respiratio in hac ægritudiue impeditur, & læditur immediate ab angustia viarum spiritaliũ, quæ angustia plane morbus est in via.

Causa. Fit autem hic morbus, ab humoribus, qui vel colligũtur paulatim in ipsa parte, quæ afficitur, vel à capite in eas partes mittũtur. Sũt autem humores qui faciunt hanc inflammationem vel acres & biliosi, vel sanguinei, vel pituitosi: Sed vtrum melancholici succi faciant quoque hãc ægritudinem, dubitatum inueni. Nam Constantinus Aphricanus medicus olim celeberrim[9] manifestissime negauit angiuam fieri posse ab humore melancholico, *Nam ex melancholia fiat,* impulsus hac potissimum ratione, quod humor melancholicus suapte natura sit tardus, frigidus, & pene immobilis: angina vero sit morbus acutissimus, calidissimusque, & ꝓpterea minime morbus acut[9] & calidus videatur fieri posse ab humore tardo & frigido.

Constantino videtur fauisse Galen. qui, vbi loquitur de caussis anginę, fermenunquã meminisse videtur alterius humoris, quã biliosi, sanguinei & pituitosi. Auic, 9. tertii cap. de angina contra dixit anginam quoque fieri ab humore melãcholico, sed quam rarissime. Pro resol. dico, anginã vel fieri in larynge, vel in faucibus. In larynge nunquam fieri potest ab humore melancholico, sed tantum ab humore bilioso & sanguine, quia in hac parte vasa sunt tam angusta, vt non sint capacia humoris crassi & lẽti, cuiusmodi est humor melancholicus. Si autẽ loquamur de ea quę fit in faucibus, dico hanc fieri posse etiã ab humore melãcholico, quia vbi vasa sunt ampliora,

vt recipere possint humorem melancholicum. Quod scribit Constantinus Aphricanus, humorem melancholicum non posse morbum acutum producere, verum quidem est aliqua ex parte, sed minime ex toto verum est, eo, quia tametsi ratione sui hic humor faciat morbos longos, attamen ratione loci facit morbos acutos & pernitiosos.

Igitur hoc verissimum est, anginam fieri frequentissime ab humoribus calidis & acribus, quemadmodum testatum habetis 4. de C.P.cap.20.4. de acut.f.3. & 3. aph.16. Rarius fit angina à sanguine, rarissime à pura pituita. Imò vero, quę efficitur à pituita potius spuria est angina, q̃ vera. Dico à pura pituita, quoniã à sanguine pituitoso certe fit frequẽtius.

Causæ mediatæ. Internæ. Causæ mediatæ, sed internæ, sunt sexus, de quo sermonem habens Cæl. Aurel. scribit frequentius viros exerceri angina, quã mulieres: & inter viros frequentius tentantur iuuenes quam pueri & senes: Habitus corporis inter has causas connumerandus est. Nã qui habent caput magnum, collum breue, caput & corpus plenum sanguine, faciliter & frequenter tentantur angina.

Causæ externæ. Ex caussis præternaturalibus est violentus vomitus, à quo exacerbatæ fauces facile inflammantur; hæmorrhoides retentæ; menstrua retenta. Hip.2.epid.2. & Galen.3.de loc. aff.3. scribit luxari quandoque vertebras superiores intro, & ex hac luxatione fieri anginam. Causę externę complures quoque sunt, inter quas primum locum obtinet aer calidus & humidus, frigidus & humidus.

Scribit enim Hip.3.aph.16. vbi fiunt imbres frequenter grassari anginas. Sic in regionibus humidis grassantur hi morbi. Potissimum autem fiunt vere & autumno, vt æstapud Hippocrat. 3. aph.20. & 22. Refrigeratio capitis, exercitatio, quæ fit capite ad terram inclinato, clamores, vociferationes, iræ, magnam vim habent ad producẽdas anginas: Sicut & potus vini meracioris: strictura colli, cibi calidi & potus calidi actu. Vnde qui non possunt expectare, vt edulia refrigerentur, facile incurrunt in hanc ægritudinem.

Sunt quoque nonnulla quæ scribit Auic. facere à proprietate anginam, vt sunt fungi, nimius esus cerasorum Andacocia vocatorũ ab Auic. (sunt quædam medicamenta Arabica.)

Signa. Futura angina. Signa. Anginam optimum est pręcognoscere, antequam adueniat, quoniam cum sit morbus perniciocissimus nisi præcaueatur, solet repente homines iugulare. Igitur vbi videbitis aliquem sine manifesta causa vix posse mouere collum, vix posse deglutire, difficulter respirare, destillatione laborare, & calorem insuetũ circa fauces & laryngę percipere, statim suspicari debetis ne fiat angina.

Factæ anginæ signa cõmunia. Factæ autem anginæ alia sunt signa communia, alia vero particularia. Communia signa sunt secundum Hipp. lib.2. de morb. in signis difficultas deglutiendi, loquẽdi, respirandi & stertor. Hæc omnia sunt signa communia omni anginæ in genere. Cæterum, si morbus sit in larynge, cognoscetis, quoniam præter signa antedicta ægri vix vident, parũ audiunt. Si omnia spectentur, nihil apparet tumoris, nihil ruboris, & tamen dolor adest *In laringe.* nõ exiguus, calor quoq; nõ obscurus: torpor articulorũ, inquietudo tãta vt nequeant ægri loco cõsistere, nec locũ accomodatũ reperire.

In faucibus. Si fiat in faucibus, cognoscetis quia si intueamini fauces, apparet rubor, calor, dolor, qui maior est quando partes affectæ contrectantur. Adhæc adest insignis difficultas deuorandi; & si malum augeatur siue in larynge, siue in faucibus, oculi prominentes redduntur sanguinolenti & rubentes, exserunt ægri linguam vt canes, nec vllo pacto quiescere queunt. Cæterum, adest vtrobique insignis febris, pulsus celer, durus, densus, quemadmodum solet esse in omnib. prope inflammationibus. Cæterum si fiat inflammatio in partibus externis siue faucium siue laryngis, cũcta symptomata relata multo mitiora sunt.

Neque enim adest tanta difficultas deuorandi, neque tanta anhelitus difficultas: non adeo loquela impeditur. Et vt summatim dicam, multa ex relatis symptomatis desiderantur in angina, quæ fit in partibus externis.

Vtrum semper adsit febris. Sed dubitatur, vtrũ semper anginam comitetur febris. Hip. enim in 2. de mor. & 1. de morbis scribit anginam interdum fieri sine febre. Idem quoque scriptum habetis à Gal. 4. aph. 25. nec non à Cæl. Aurel.

Ex altera parte angina est morbus acutissimus. Et Gal.1. aph.12. scribit, nec nõ 3. de difficultate spirandi, febrem inseparabilem esse à morbo acuto. Quod si quandoq; Galen. dixit morbos aliquos acutos esse sine febre, vt apopl. & epilep. minime tamen connumerauit anginã inter huiusmodi morbos. Respõdeo, febrem aut esse accidẽs purum, aut morbum essentialem. Febrẽ, quę est accidens, vt scribit Gal.5. aph. 66. veteres non dignatos esse nomine febris. Vnde phrenitin & pleuritin non appellabãt febrem, etsi febris perpetuo coniuncta sit his morbis: propterea quoties veteres medici dixerunt anginam esse sine febre, locuti sunt de febre essentiali, non de ea, quæ accidens: quia apud ipsos hæc non erat vera & legitima febris. Vel dicere possumus, anginam aliam esse propriam & legitimam, aliam spuriam. Legitimæ semper copulatur febris vel accidens vel essentialis: angina spuria sępe est sine febre: quia fit à pituita, fit extrinsecus, vnde iure febris illi nulla coniungitur. Si fiat *Signa anginæ à bile.* angina ab humoribus biliosis & acribus, cognoscit, quoniã febres maiores sunt sitis maxima, amaror & acrimonia percipitur in ore, dolor

à sanguine. Dolor insignis est, & si ora spectentur, colore pallido infecta sunt: tumor tamē est exiguus. *à pituita.* Si efficiatur à sanguine cognoscitur imprimis ætate iuuenili, complexione sanguinea, vultu sanguine repleto, calor & dolor insignis est in faucibus, tumor maior, febres magnæ. Si efficiantur à pituita, cognoscetur similiter ætate & complexione pituitosis. Nulla est coloris mutatio in faucibus, exiguus dolor, tumor effatu dignus, exiguus calor, febris aut nulla aut satis languida.

Prognostica. Omnis angina perniciosa est, non tamen necessario lethalis: propterea quod Hip. libr. 1. de morb. connumerauit anginā inter morbos dubios, qui neque salutem neque necem inferunt necessario, attamen omnium perniciosissima est illa, quæ fit in larynge, & præsertim in intima parte. De hac enim loquens Hipp. 3. libr. progn. dicit iugulare ante quartum diem.

Securior autem est angina, quę fit in partibus externis, siue sint partes faucium, siue laryngis. Sed circa hoc quoddam documētum affert Cæl. Aurel. scil. vt animaduertamus, an angina antecedat febrem, an sequatur, an vero comitetur. *Notandum.* Si enim antecedat vel comitetur, semper solet esse salutaris. Ceterum, si antecedat febrem, solet esse perniciosa, quandoquidem hæc æque potest fieri simul & in internis partibus & in externis, sicut quando sequitur vel febrem vel alium morbū est fere securissima. Et de hac loquebatur Hip. quando scripsit malum esse, si erysipelas ab externis partibus ad internas tendat, sicut optimum est, vt erysipelas à partibus intimis ad extimas proficiscatur.

Postremum signum prognosticum est, quod vt est 3. progn. si angina cōuertatur ad pectus pessimū est, quoniam si materia anginæ præcipitetur in pulmones, facit inflāmationem, quæ necessario interimit intra septē dies. Sin autem de eadem materia ruat in thoracē, ibi collecta suppuratur, & suppurationem consequitur ille affectus, qui vocatur Empyema.

Curatio. Indicationes. Curatio eosdem scopos requirit, quos reliquarum aliā inflāmationes, scil. vt prouideatur, ne inflammatio augeatur, & vt quæ facta est, omnino aboleatur. Febris coniuncta anginæ cū sit accidens consequēs inflammationem, nullam requirit propriam curationē, sed tollitur ad ablationē inflāmationis. *Victus ratio.* In hac ægritudine, quæ acutissima est, non requiritur diligens victus inuestigatio, siquidem opus habet tenuissimo admodū victu, vnde vini abstinentia ppetua esse debet, ꝓ cibo vel succus hordei subtilissim' vel mulsa, vel panatella ex aqua tenuissima. Sed percunctabitur aliquis, quomodo debeat medicus se gerere in nutriendo, quoties ęger non potest deglutire. Id. n. solet frequentissime contingere in angina.

In hac necessitate aut vi liquida panatella immittenda est in os, aut clysteres immittēdi sunt facti ex ptisana, carne contusa ex ouo & iure. Nam alias docui, secundum veteres medicos clysteres nutrire. Siquidem natura in summis necessitatib. amantiss. vitæ humanæ vtitur pro sustentando corpore admirabili prouidentia, vt faciat partes alendas attrahere miro modo ab intestinis.

Victu bene instituto conuertendū est studium omne ad prouidendum, ne inflammatio augeatur continuo humorum fluxu, ea propter statim conandum est reuellere & retardare impetū materiæ frictionibus, ligaturis, cucurbit. siccis, præsertim aūt clysteribus acribus, quos Aretæus mirum in modum cōmendabat in hac ægritudine. *Venæ sectio.* Sed præ cæteris omnibus maxime solet prodesse s. m. de qua nonnihil controuersiæ videtur, siquidē Cels. li. 4. c. 4. & Rhases 9. ad Almans. scribūt, mittendum esse sanguinem, si plenitudo adsit, sin minus, oportere vti medicamento purgante.

Cæterū omnes fere alii medici Græci putarunt, in omni angina mittendum esse sanguinem. Et ipse quoq; sum in hac sententia, etiam citra plenitudinem corporis mittendū esse sanguinem, modo nihil prohibeat, co; quia morb. est validus, plærunq; sanguineus, & si non vniuersalis, saltem particularis sem per repletio seu plenitudo adest.

Differentiæ. Num vsque ad animi deliquiū secāda vena. De quantitate mittendi sanguinis Aretęus & Auic. putarunt mittendū vsque ad animi defectum. Sed licet Gal. quandoque, vt 1. aph. dixerit, in omnibus magnis dolorib. mittendū esse sanguinem vsq; ad animi defectum, verumtamen in hac ægritudine, vbi maximū periculum imminet, nō possum laudare eam S. M. quæ vires maxime deterit. Itaque multo securius est, mittere pluribus vicibus, quam secus: id quod forsan significare voluit Hipp. 4. de acut. t. 30. quando scripsit, sanguinem mittendum esse à brachiis quantum velit, copiose quidem detrahi sanguinem sed non vnica vice, nec confertim.

De loco ita decernendum, vt si vel hęmorrhoides, vel menses sint suppressi, ab inferis partibus sanguis dematur: sin minus, mittere oportet à brachiis, & primum à brachio eius partis, quæ magis affecta est, deinde ab altero brachio. Obseruādum id quod monent Aretæus & Auic. vt semper foraméam plum in pertundenda fiat vena, quia sic inflammationis incendium maxime minuitur. Secta vena si malum adhuc pergat, solemus confugere ad cucurb. quæ apponuntur dorso scarificatę, & si his remediis nō superetur malum, Hip. loc. cit. 4. de acut. & 3. de morb. præcipit, vt veniatur ad incisionem venarum sub lingua. *Hip. loc.*

Cal. Aur. reprehendit Hippocratē. Verum Cæl. Aur. lib. 3. acut. cap. 4. in duobus criminatur Hippocrat. quasi male consuluerit in loco citato, tum S. M. ab ambobus brachiis,

brachiis, tum incisione venarum sub lingua. Reprehendit 1. Hippoc. quia S.M. ab ambobus brachiis vires alioquin infirmas magis debilitat, vt magnopere noceat.

Præterea damnat incisionem venarũ sub lingua. 1. quia hac S.M. maior fit attractio sanguinis ad partem affectam. 2. quia cum in hac missione sanguis oporteat collum ligare, periculum imminet, ne ægri magis strangulentur. Postremo quia solet sanguis copiose effluere, nec potest coerceri, id quod valde periculosum est.

Sed male Cæl. reprehendit auctorem vetustissimum, quoniam, & si dixerit, sanguinẽ esse mittendum à brachiis, id fecit, vt audiuistis, quia opus est larga missione. Sed opus est etiam vires conseruare, quod fit repetita ex brachiis S.M. Neque valet, quod maior fiat attractio, quoniam vbi prius exinanitum sit corpus, minime periculum imminet attractionis maioris. Siquidem si diligenter obseruentur ea, quæ Oribas. 7. coll. c. 9. attulit præcepta de huiusmodi incisione, nullum periculum imminet suffocationis maioris: quẽadmodum pariter, si habeatur optimus minister, nullũ periculum imminet fluxionis vehementioris; quia sagax & solers Chirurgus venas fluentes facile comprimit vel araneorum tela, vel pilis leporinis combustis, vel albumine oui, & bolo armeno.

Si æger post S.M. deuorare potest, ex Hip. præcepto vtẽdum est purgatione. Imo Alex. Trall. narrat se eadem die misisse sanguinem, & corpus purgasse, neque male; quia aduersus celerrimum & acutissimum morbum certandum est celeriter & argumentis vehemẽtissimis, propter ꝙ forsan Alex. vsus est scam. Quanquam, si libere loquẽdum est, vsus medicamenti adeo efficacis in morbo calidissimo non placet: nisi dicamus scam. veteribus vsitatissimum multo melius parari consueuisse, quam nunc. Igitur potus, qui præberi potest purgatorius sic erit:

Potus purgatorius.

♃. Elect. de psyllio ℥ iij.
Mannæ.
Mellis rof. solut. an. ℥. ij.
Decocti pectoralis q. s. m. & f. potus.

Purgato corpore conuertendum est studium ad medicamẽta, quæ possint magis immediate tum repellere materiam irruentem, tum consumere eam, quæ fluxit. Atque hoc facere solemus tam internis quam externis medicamentis. Hip. li. 3. de morb. intern. vtitur suffumigio quodam ex medicamentis acribus, quod per fistulã iubet attrahi ore; sed Cæl. Aurel. reprehendit Hip. etiam in hac re: neque ego possum commendare admodum hoc consilium, siquidem omnia suffumigia propter vim igneam acrimonia quadam pollent, qua locum affectum magis exasperãt & feriunt. Vt tanto minus amplectendũ sit hoc

Num suffumigia conueniant.

auxilium, si ex medicamentis & in initio vel augmento morbi efficiatur suffumigium.

Quare magis laudo vsum gargarismi. Sed quod esse debeat gargarisma, non ita certum est. Hipp. enim 4. de acutis 30. manifestissime præcipit, vt sint calida gargarismata; & 3. de morbis componebat gargarisma ex medicamentis calidis, adeo vt Hip. sententia non solum intelligenda sit de medicamentis actu, verumetiam potentia calidis. Sed nisi intelligatur Hippocr. de angina facta ab humore pituitoso & de ea, quæ iam tota consummata est, certe huiusmodi consilium valde periculosum est.

Et propterea multo tutius est, ita procedere in vsu gargaris malum, vt alia in initio, alia in augmento, alia in statu & in declinatione vsurpentur. Initio, & presertim quando nondum quicquam materiæ fluxit, sed tantum futura angina timetur, vtendum est gargarismo pure frigido & repellente, vt est illud:

Gargarismus.

♃. Fl. rof. rub. P. j.
Fol. plantag.
Rubi an. M. j.
Sumach.
Balaustiorum an. ℥. ß. f. decoct.

Deinde ♃. d. d. ℔. ij.
Diamoronis ℥ iij. M. & f. gargarismus.

In augmento possumus prædictis addere ea, quę aliquãtisper discutiunt & concoquũt. Eiusmodi sunt fl. camom. caricę, furfures, fol. origani. In statu sunt administranda ea, quæ sine vlla adstrictione vel repulsione concoquunt & dissipant. Vnde Gal. 6. de med. loc. vtebatur myrrha, croco & sapa: scil. vt simul attenuaret & dissiparet humores fluxos. Vos quoque potestis vti huiusmodi decocto:

In augmento.

In statu.

♃. Fol. satureiæ.
Orig.
Chamom. an. M. j.
Caricas nu. x. f. decoctum, & hoc decocto f. gargarisma.

Sed notandum est, dum huiusmodi gargarismata dissipantia vsurpantur, vt diu ore teneantur, scil. quo possit materia fluxa melius coqui & dissipari. In declinatione postmodũ iis vtendum est, quæ habent vim adhuc maiorem attenuandi, dissipandi & exsiccandi, vt est synapi, piper, pyrethrum, nitrum.

In declinatione.

Hæc enim omnia in puluerem redacta solemus per fistulam paruam insufflare in fauces, & quod dixi de medicamentis internis, simili pacto cogitare oportet de medicamentis quæ extrinsecus administrantur, quæ id potissimum habere debent, vt nunquam adstringentia & repellentia sint. Siquidem si repellentia & adstringentia extra etiam in initio administrentur, nemo non videt periculum imminere ne materia repellatur intus ad partes affectas.

Medicamenta externa non repellẽtia esse debent,

debent, sed potius attrahentia, quoniam si vt d. Hip. optimum est, quando natura ab internis propellit ad externa erysipelas vtilissimum pariter est, vt medicus naturam imitetur, id est, vt ab internis ad extra malum trahat: vnde prudenter faciunt medici, qui extrinsecus in curanda angina adhibent stercus humanum, caninum, mel anacardinum, cyminum, caricas, &c. quæ vim habent attrahendi ad externas partes.

Aliquid not. circa externa remedia, vt semper calida actu apponantur, & vt crebro permutentur, siquidem feruor inflammationis adeo exsiccat medicaméta, vt in efficacia penitus reddantur.

A proprietate in anginæ conuenientia. Sunt apud medicos in vsu aliqua remedia, quæ putantur conferre à proprietate; & inter alia est hirundo exsiccata sale condita & in puluerem redacta. Celsus & Scrib. Largus, qui dixerũt hoc remedium esse vulgare, magnis laudibus, vt potentissimum extollunt. Est enim in consuetudine accipiendi huius pulu. ʒ.j. vel ij. cum sapa, vel melle violato.

Apertio asperæ arteriæ. Practici plæriq; male veterum consilium intelligentes existimant, hanc vim adesse nido hirundinis. Sed veritas est, hanc vim habere auem, non nidum. Aretæus & Cæl. Aurel. ex sententia Asclepiadis proponunt, vt in extremo periculo strangulationis incidatur aspera arteria, vt per foramen possit spiritus reddi, & ita suffocationis periculum euitari. Sed non potest mihi hoc placere tãquam nimis periculosum. Nam præterquam quod ex vulnere additur inflammatio inflammationi, habet etiam hoc remedium illud malum, vt vulnus asperæ arteriæ vel nunquam, vel ægerrime coalescat. Cum igitur Hippoc. præceperit medicum exercendum esse in eo, vt non lædat, si non iuuet, certe ab hoc auxilio est abstinendum.

CAPVT VI.

De pleuritide.

Nomina. Anginam sequitur alter morb. neq; longo neq; natura multũ ab ipso remotus, qui vno tantũ vocabulo à Græcis vocatus est Pleuritis. Barbari appellarunt modo phrenesin, modo Pleuritidem, nomine Græco. Celsus elegantiss. & plærique alii Latini maluerunt appellare lateris dolorem, & Serenus medicus testatur populariter vocatũ esse telum, eo quod instar teli cuiusdam dolor pungitiuus fiat, quemadmodum hodie non dissimiliter vocatur à populo la punta.

Definitio. Est hic affectus breuiter definitus à Galen. 6. aph. 33. 4. de C. P. 8. & 5. de loc. aff. 3. quod sit inflammatio membranę costas succingentis. Auic. 1. tertii tr. 4. cap. 1. addidit in Pleur. inflammari etiam interdum musculos costarum tã internos quam externos. Sed si & nominis rationem & Galenum sequamur, vera Pleuritis est ea sola, qua inflammatur membrana, quæ à Græcis Pleura vocatur.

Atque hinc duo colligere potestis. 1. non bene Latinos expressisse hanc ægritudinem nomine doloris lateris: quia dolor lateris fit quidem ab inflammatione membranæ, sed plærunque fit sine vlla inflammatione vel à flatu vel ab aliquo alio humore. 2. Pleuritin esse morbum in mala intemperie, quemadmodum omnis inflammatio in aucta magnitudine, quia tumor est in solutione continui: quod satis testatum facit dolor, qui perpetuo comitatur Pleuritin. *Morbi genus.*

De loco affecto disputatur apud Cæl. Aurel. Nam Herophilus, nescio qua ratione, existimauit locũ affectum esse pulmonem. Cæl. Aurelianus respiciens febrem, putauit locum affectum esse totum corpus. Sed veritas est, affectum locum esse membranam, qua cinguntur costæ. *Locus affectus.*

Vtrum autem dextrum latus, an sinistrum frequentius, est res tum obseruata, tum etiam ratione aliqua confirmata. Primum enim Ruffus, Rhases & Auicen. videntur testari, frequentius fieri pleuritin in latere sinistro. Ratio etiam videtur hoc confirmare; quandoquidem latus dextrum, cum sit calidius sinistro, sua hac caliditate consumit humores, vt vel difficulter colligantur in tumorem, vel collecti faciliter dissipentur ac finiantur.

Causæ effic. huius tumoris nullæ sunt aliæ, nisi humores vel paulatim collecti in affecta parte, vel ab aliis partibus eo transmissi. *Causæ.* Cæterum qui potissimum humores Pleuritin faciant, à scriptoribus medicinæ inuenitur diuersimode definitum. Veruntamen, si sequamur, quæ scribit Hippocrat. libr. de loc. in homine & 1. & 3. de morb. similiter Galen. 6. aph. 33. & Auicen. loco citato, hunc in modum definienda est huiusmodi controuersia: scilic. veram pleuritin plærunque fieri ab humore vel bilioso vel sanguineo; raro autem fieri vel à pituita vel melancholia.

Nam, quando Hipp. 6. aph. 33. scribit, eos, qui acidum eructãt, non admodũ fieri Pleuriticos, vt interpretatur Galen. nil aliud nos docere voluit, nisi rarissime fieri pleuriticos vel à melancholia, vel à pituita. Siquidem acidum ructus consequi solet vel melancholiam, vel pituitam: quorum humorum & nõ aliorum proprius est sapor acidus. Vt hac ratione huiusmodi ructus habentes rarissime capiantur à pleuritide, quia in ipsis abundet vel melancholia vel pituita, quæ raro faciunt Pleuritin.

Causa vero propter quam & pituita, & melancholia raro faciãt Pleuritin, explicata partim fuit ab Auicen. loc. cit. vbi scribit hos humores

mores

mores pigros & craſſos exiſtentes haudquaquam facile moueri & in membranis colligi, in quibus tamen & bilioſi & ſanguinei ſucci promptius & frequentius colliguntur.

Præter has cauſas pleuritidis internas & immediatas ſunt quoque aliæ internæ, ſed mediatæ, imprimis ætas, de qua Cæl. Aurel. ſcribit, ſenes faciliter tentari, difficulter iuuenes, difficillime autem pueros. Sed dubitari merito poteſt, qui fiat, vt Pleuritis ſit effectus humorum calidorum: & tamen in ætate frigida, qualis eſt ſenectus frequẽtius gignatur, quã in iuuenili ætate, quæ & bilioſa eſt & calida. Reſpondeo, in iuuenibus non ita facile fieri Pleuritin, quoniam calor ipſorũ, & præſertim pectoris, adeo potens eſt vt humores conſumat & diſſipet, priuſquam in tumorem colligantur, id ius etiã videntur habere pueri.

Difficultas notanda.

Cæterum, ſenes alia ratione capiuntur facile Pleuritide, quia cum ſuapte natura tuſſiculoſi ſint, fit vt perdurante tuſſi pectus vehementer patiatur, in qua motione membrana diſſoluitur à coſtis atque diuulſa primum repletur flatibus, mox ſanguis flatum ſequẽs replet cauum diuulſum, atque ita tumorem faciens Pleuritin procreat.

Sed illud eſt not. hanc Pleuritidem ſenilẽ minus interficere ſenes quam iuuenes, propter duas potiſſimũ cauſas. 1. quia ſenes, cum habeant pectus frigidum, non inſigni inflãmatione tentari poſſunt. 2. quia cum frigidi ſint ſenes, non habent opus magno expiratu, & propterea non coguntur mouere pectus, nec conſequenter tumorem augent.

Cur pleuritis ſenum minus periculoſa quam iuuenum.

Contra autem in iuuenibus, in quibus, præterquam quod fieri ſoleant ingentes inflammationes, contingit, vt vehementer reſpirent, & magna huiuſmodi reſpiratione inflammationem augeant. Sexus pariter inter has cauſas recenſetur, quod viri frequentius tentantur, præſertim quando mulieres menſtruas purgationes habent, Hæmorrhoides retentæ.

Sed habitus corporis inter has cauſas quoque recẽlendus eſt, quippe quod illi, qui ſunt corporis habitu duro, qui bilioſi ſunt, qui aluum adſtrictam habent, facile morbo lateralitentantur.

Nam ſi verum eſt, quod ſcribit Hippocrates lib. de aere, locis, &c. nempe illos qui habent aluum lubricam non tentari pleuritide, veriſſimum quoque ſit, oportet eos, quorum alui ſunt adſtrictæ, promptiores eſſe ad ſuſcipiendam Pleuritin.

Ruffus inter cauſas Pleur. antecedentes connumerauit vomitum. Sed raro fit, vt à vomitu hic morbus fiat. Cæterum, inter cauſas externas Pleur. ab Hippoc. in lib. de aere, aquis, &c. nec non 3 aph. numerauit regiones ſeptentrionales, conſtitutiones temporum aquilonares & frigidas, tempora anni, propter quod d. Hippoc. 3. aph. autumnũ & hyemem producere Pleur. minus autem ver, niſi frigidum ſit, & minime omnium æſtatem, nimias exercitationes, corporum labores, quẽadmodum etiam potus frigidos & potus meraciores.

Nam Ariſt. 3. problem. 1. dicebat vinolentos facile tentari à Pleurit. Sed cauſa quam huius rei attulit Hippoc. 1. de morb. multo melior eſt, quam Ariſt. loc. cit. vt ſemper ſuſpicatus ſum, locum illũ Ariſt. mendoſum eſſe, & loco pleuritidis legendum eſſe paralyſis, ſiquidem compertiſſimum, nimio vini vſu homines fieri paralyticos ſeu reſolutos. Sũmatim Celſ. lib. 4. c. 6. complexus eſt omnes cauſas pleuritidis ſub quatuor generibus, quando ſcripſit Pleur. fieri à frigore, ab ictu, à nimio curſu, & à morbo, ſub morbo, vt ego cre do, complexus omnes cauſas internas.

Vinolenti facile tentantur pleuritide.

Quatuor cauſæ è Celſo.

Signa Pleur. adeo firma & propria ſunt, vt Galen. lib. 12. meth. 7. dixerit & Pleur. & Dyſenteriam habere ſigna ſcientifica. De his ſignis copioſiſſime tractarunt Aretæus & Cæl. Aurel. qui fuerunt ſemper ditiſſimi in ſignis ægritudinum diſtribuendis. Cæterum, mihi videtur ſat eſſe, vt omnia ſigna Pleur. ad tria genera redigantur, vt alia ſint diagnoſtica, alia diſtinctiua, alia prognoſtica.

Signa.

Diſtinctiua quæ capiuntur ab actionibus læſis, ſunt hæc imprimis: Cerebri & mẽtis læſio. Nam ſcribit Galen. 4. de ſign. ex pulſ. & 4. de cauſ. pulſ. cap. 8. in Pleur. ſemper cerebrum affici. Et ratio eſt, quod, cum focus ſit in partibus pectoris, vnde fumi & vapores elati in cerebrum diuerſimode illud lædunt, ſi vapores bilioſi & acres ſint, fiunt deliria: ſi pituitoſi, fiunt ſopores & comata.

Diſtinctiua 1 ab actionib. læſis.

Atque hinc eſt, quod iure Cæl. & Aretæus inter alia ſigna Pleur. coma & ſoporem connumerarunt. Prætereaab actionibus læſis capitur tuſſis, quæ à Galen. 2. de loc aff. cap. 3. & 5. de loc. aff. cap. 2. numerata eſt inter ſigna pleuritidis, & iure, quia vapores & humores tranſmiſſi in aſperam arteriam & impedientes excurſum ſpirituum efficiũt hanc luctam naturæ, eo, quo docui alias, modo.

Eſt quoque anhelitus difficultas, quæ fit tum ob ingens incendium, tum ob anguſtiã pulmonum, & aliarum viarum reſpirationis. Eſt quoque pulſus durus, denſus, celer, inæqualis & ſerrinus. Fit. n. pulſus durus & dẽſus, quoniam, vt ſcribitur 2. de loc. aff. vbi partes neruex & membranoſæ inflammantur, pulſus fiũt denſi & duri. Celeres, quoniam cum neceſſitas ſit magna, & ſenſio & durities non permittant pulſus fieri magnos, ſequitur vt natura ſuppleat magnitudinem cum celeritate.

Fiunt etiam hi pulſus inæquales tum propter inobedientiam inſtrumentorum, tum quia in inflãmatione ſemper eſt aliquid ſuppuratum

2. ab incrementis.

puratum & aliquid crudum. Ab excrementis mutatis capiuntur indicia, quia etsi fiant interdum pleuritides quædam siccæ, in quibus nihil expuitur; attamen magna ex parte fiunt humidæ & in ipsis expuitur varia, vt est loco cit. in lib. de lo. aff.

Postremò capiuntur signa ab accidentibus mutatis duo: scil. febris acuta & dolor pungitiu*. De febre scribit Gal. 3. de cris. & 1. aph. 12. quod licet continua sit, attamen maxima ex parte fit ab humoribus calidis & biliosis. Hippoc. 3. de morb. addebat; febres magis vexare noctu.

3. Ab accidentibus mutatis.

Cur autem febris comitetur Pleur. ratio desumi potest ex capite 7. lib. de constit. art. vbi scribebat, si digitus inflammetur, nō fieri febrem neque etiam fieri febrem si frigidus morbus prope cor nascatur. Sed si inflammetur partes cordi proximæ, non modo fieri febres, verumetiam magnas & acutissimas, vt ob hoc iure acuta febris inter signa pleuritid. recenseatur. Dolor pungitiuus, quem Serenus appellabat insanum dolorē fit in pleuritide, quoniam vt d. Galen. lib. 2. de loc. aff. 3. vbi membranæ inflammantur, non fiunt pulsatorii dolores, sed tantum pungitiui.

Atque hæc sunt signa Pleur. sex affectus capitis, Tussis, Difficultas anhelitus, Pulsus durus & ferrinus, Febris acuta, & Dolor pungitiuus: Reliqua signa proposita à Cæl. & ab Aretæo, nempe sitis, venarum rubor, inquietudo & alia, non sunt commemorata à scriptorib. Græcis, & præsertim à Gal. quoniam non constituunt essentiam & ideam pleuritidis, vt colligitur ex Gal. 3. de cris. cap. 4.

Difficultas.

Sed dubitari ab aliquo poteſt, cur Gal. loc. cit. de loc. aff. quinque tantum signa videatur vera & legitima proponere, de tussi autem dicat, eam non perpetuò comitari. Rhases autem tria tantum signa profert, dolorem, febrem, tussim: Præterea dubitatur cur Gal. nō vbique mentionem fecerit insignis cerebri affectus. Respondeo, signorum pleuritidis aliqua esse, quæ proprie constituunt & semper eius essentiam; alia verò, quæ non semper sed frequentissime, quæ speciem pleuritidis constituunt, sunt dolor pungitiuus, febris continua, difficultas anhelitus, nec non etiam pulsus durities & inequalitas. Tussis frequentissima quidem comitatur Pleur. sed si rectè animaduertantur verba Galen. loc. cit. non est perpetua. Et hoc maxime refert scire in actu practico, quia medici interdum falluntur in dignoscendà pleuritide, cum non animaduertunt tussim.

Affectus etiam capitis neque proprium symptoma est, neq; etiam frequentissimum: sed frequenter quidē fit, & propterea si quādo Gal. videtur tacuisse aliqua ex prædictis signis, id factum esse putandum, quod signa tantum propria & pathognomica perquirat. Ad Rhasin dicendum, ipsum cum solius curationis rationem haberet, breuitatis amantissimum extitisse, & ideo ea tantum signa attulisse, quæ principaliter ad curationem faciunt.

Signa distinguentia alia distinguunt Pleuritidem falsam à vera, alia distinguunt Pleuritidem à morbis similibus.

Distinguitur Pleur. falsa à vera, quoniam in falsa & spuria est quidem dolor sed non pungitiuus, & præsertim si fiat à flatu, qui prout vel attollitur vel dissipatur, sic dolor aufertur aut augetur. In spuria autem nō adest tussis, aut sicca & satis obscura. Difficultas anhelitus non adest. Sputa si quæ exeunt flatulenta sunt, alba, cruda, & si causa mali sit in externis musculis super latus affectum decumbi non poteſt, sed super aduersum. Contra autem in pleuritide vera signa sunt, vt audiuistis. Distinguitur à Peripneumonia seu inflammatione pulmonum, quoniam in hac dolor aut nullus est, aut admodum exiguus, pulsus mollis nō durus, nihil expuitur effatu dignū, difficultas anhelitus multo maior est quam in Pleur. Ab inflammatione iecoris, quoniam in hac pulsus mollis est, durus, tussis exigua & sicca, difficultas anhelit* pauca, interdū adest singultus, &, vt colligitur ex Gal. 8. de med. loc. cap. de aff. hepatis, in inflāmatione iecoris solet fieri fluxus colliquatiuus, & qualis fit in febrib. pestiferis.

Dignotio pleur. veræ à falsa.

à peripneumonia.

Ab inflammatione hepatis.

Sed nonne poteſt etiam tactu distingui à pleur. inflammatio iecoris? Respondeo, si inflammatio fit in parte concaua, non posse tactu percipi inflammationem iecoris: Sin autē fit in parte conuexa neque etiam poteſt percipi tactu aut visu, nisi sit admodum insignis, eo, q a vt ex anatome intellexistis, tres magni musculi superpositi sunt iecori, qui impediunt, quo minus inflāmatio illius visceris appareat aut manib* aut oculis. Et hoc est quod Gal. 4. de loc. aff. in historia illius medici. Sic uti gloriatur se cognouisse id quod alii medici cognoscere non potuerunt.

Postremo distinguitur Pleur. à difficultate anhelitus & Empyemate, quoniam in difficultate anhelitus nō est dolor pungitiuus nō acuta febris, tussis humida est cum sputis crudis, viscidis & crassis. In empyemate vero non adest pulsus durus & ferrinus & inæqualis, nō anhelit* difficultas nisi obscura. Et, quod caput huius rei est, in Empyemate sputa sunt semper copiosa, purulenta, quæ neque febrem, neque alia symptomata minuunt, & si moueatur thorax illius qui laborat Empyemate, percipitur fluctuantia materiæ purulentæ modo huc, modo illuc, contra quam fit in Pleuritide.

à difficultate anhelitus & empyemate.

Inter signa distinctiua reponuntur ea, quę indicant & causas & tempora Pleuritidis. Indicantia causas sunt potissimum colores sputorum

S

torum. Dixi potissimum, quoniam & ætas & temperamentum & victus anni sunt quoque signa causarum pleuritidis. Itaq; si sputa flaua sint, indicatur fieri Pleur. à bile: si rubra, à sanguine; si alba, à pituita; si nigra, à melancholia. Iam vero tempora Pleur. vt docuit Galen 1. de Cris. 5. maxime omnium docentur ab ipsis sputis, quandoquidem, vbi sputa vel nulla sunt, vel exigua, cruda & difficilia, signum est pleur. vix inchoatam esse. Si sputa crassiora fiant, si facilius exeant, si colorem mutent, argumentum est, morbum ad incrementum properare. Quod si dolor minuatur, sputa concocta appareant, nec non facilius & promptius educantur, iure colligi potest, morbum in statu esse, quemadmodum si dolore sublato sputa sint pauciora & meliora, certum est Pleuritin iam declinare.

Pleuritis in quos morbos conuertatur. Cæterum, contingit interdum, vt pleuritis neque soluatur neque interimat, sed in alium morbum conuertatur. Vnde pertinet ad medicum diligentem, posse cognoscere, quomodo & in quos morbos sit conuertenda. Hippoc. 1. de morb. non longe à principio sermonem habens de iis morbis, qui conuertuntur in alios, d. Pleur. conuerti in Causum & Empyema. In lib. quoq; de aff. dicit interdum conuerti in Peripneumoniam, id quod puto intellexisse Cellum lib. 2. cap. 8. quando scripsit post pleur. fieri vitia pulmonis. Sed licet hoc verum sit Peripn. quandoque fieri ex Pleur. illud tamen certissimum est, quod scriptum reliquit Galen. 7. aph. 11. vbi scribit, raro conuerti in Peripn. i. in pulmonum inflãmationem.

Cur autem raro cõtingat, apertissima mihi videtur ratio, quia si pleuritis magna sit, prius iugulat, quam conuertatur in aliũ morbum; si in exigua, perfecte soluitur, nec in aliũm cõuertitur: Sin medio pacto sit, hæc affici solet à succis pituitosis & crassis. Vnde potius in Empyema, quam in Peripn. conuertitur.

In causum. Igitur si Pleur. conuertẽda erit in Causum, cognosc. eo, quod sitis insupportabilis succedit, æstuatio magna est, dolor minuitur, & dolore minuto reliqua symptomata fiunt fæuiora.

Si dolore diminuto febris augeatur, genæ rubeæ euadant, æger supinus libenter iaceat, signum est Pleur. conuertendam esse in Empyema & etiam in Peripn. Imo, hoc maxime docere solet, Peripn. esse successuram. Gal. com. 2. in lib. de nat. hum. dicit, si dolor lateris non mitigetur neque per sputum, neque per aluum, neque per vsum rectum medicamentorum, expectandum esse empyema sicut expectandum est asthma, si dolore & aliis symptomatis minutis adhuc anhelandi difficultas perdurat.

In empyema vel peripneumoniam.

Prognost. Signa progn. alia sunt salutaria, alia exitialia. Hippocrates enim in 1. de morb. Pleur. connumerauit inter morbos dubios. i. qui nec certam salutem nec certam mortem promittunt. De his enim & pleur. præsertim, loquens Hippoc. 5. aph. 8. dicebat, Pleur. si 14. die non expurgetur, conuerti in empyema. Sed Aretæus in multis sequax Hippoc. dicit non 14. die, sed si 20. die nõ purgentur, pleur. transire in empyema.

Circa quam sententiam duo not. 1. quod, vt scribit Galen. in interpret. illius aph. Hipp. nomine suppurationis nõ solum intellexerit verum Empyema sed quamlibet suppurationem. 2. est, dies illos 14. ab Hippoc. commemoratos non esse numerandos à primis morbi diebus, sed à primis diebus, in quibus ægri incipiunt expuere.

Et huius rei præclarum testimonium habetis 3. epid. cõ. 30. t. 790. in historia Anaxionis, quoniam scribit Hip. pleuriticum existẽtem 34. die fuisse expurgatum penitus. Sed si numerentur dies quibus cœpit expuere, fiunt 17. adeo vt 20. diebus ab initio sputorum fuerit hic Pleuriticus perfecte purgatus.

Quod si ita sit, dicet aliquis, quomodo ergo Hippoc. d. 14. die perfici hanc expurgationem? Videtur enim Aretæus multo melius sensisse, quando dixit 20. die fieri huiusmodi expurgationem. Dicendum est, Hippocrat. qui nunquam fefellit, etiam hac in re non fefellisse, quia non tantum Hippoc. intelligit 14. diem ab initio sputorum, verumetiam voluit, vt totis his diebus fieret expuitio; & propterea si diligenter considerabitis historiam Anaxionis, ab initio quidem sputorum vsq; ad finem intercesserunt 20. dies, sed 11. tantũ expuebat, nouem autẽ non expuebat. Vnde colligere potestis, sapientissimum senem etiã hic vera dixisse.

Pleuritis, in qua expuitur semper melior est, & securior, quam ea, in qua nihil expuitur, & quæ ab Hippoc. 3. de morb. vocata est sicca. De hac enim sermonem faciens Galen. 3. de loc. aff. 2. dicebat pleuritidem crudam aut iugulare, aut longo tẽpore durare. Sic ea Pleur. in qua sputa cito fiunt faciliter fiunt, cocta exeunt; & vt ait Auic. cum pauco dolore semper secura est. Contra autẽ dicit Hip. 6. aph. 16. malũ esse, vbi pleuritidi succedit alui fluxus: quemadmodum etiam mortalissimũ est, vbi mulier vtero gerens pleur. tentatur, ita enim id malum est, vt Hip. 1. de morb. necessario eas perire dicat. 7. aph. 11. dicit Hipp. malum esse quoties pleur. sequitur Peripn. Et Gal. reddẽs rationẽ huius Hip. sententiæ dicit ideo hoc malum esse, quia raro contingit.

Pleur. humida tutior sicca.

Sed h. l. facere non possum, quando desiderem an Gal. maiorem diligentiam: siquidẽ si memoria tenuisset id quod scriptum est ab Hip. lib. de aff. & 3. de morb. vtrique meliorem attulisset rationem. Est autẽ hoc, quod semper pessimum est, morbum magnũ succedere

morbo

morbo magno: quia cũ magno morbo vires vehemẽter franguntur, quis nõ videt, si morbus magnus alius superueniat, necessarium fore, vt fractæ antea vires penitus extinguantur: Vnde, sicut hac in re laudare non possum Galen. sic mihi non placet auctor lib. præsag. Coacorum, in quibus habetur Peripn. ex pleuritide esse securiorem, quam eam, quę fit ab initio, quoniam si verum est quod dixi nuper, malum esse, vt sequatur morbus magnus alterum magnũ, facile est iudicare, deteriorem esse eam peripneumoniam, quæ sequitur pleur. ea q̃ nullũ aliũ morbum sequitur. Hæc quidem plana fere sunt. Sed de signis prognosticis, quæ sumuntur à coloribus sputorum, non res adeo firma reperitur. Hippocrat. enim 2. prognost. l. 43. 44. dicit, in pleur. optimum omnium sputorum esse biliosum. Id quod etiam confirmatum habetur in lib. de aff. & 3. de morb. Celsus lib. 4. c. 6. comparans sputa pleuriticorum inter se, dicit pleuritim, in qua expuitur pituita, esse facile tolleratu, grauẽ autẽ esse in qua expuitur sanguis, medias esse inter has, quæ fiũt ab aliis morbis.

Progn. pleuritidis à coloribus.

Imo vero idem Hip. 2. progn. 46. comparans fluxiones humorum inter se, dicit meliores omnibus esse sanguineas post pituitosas, postremo biliosas. Vt videatur Hipp. l. c. præferre excretiones pituitosas & sanguineas biliosis. Gal. etiam libr. de constit. art. cap. 15. sermonem habens de sputis dicit deterrima esse nigra & melancholica, mitissima esse sanguinea, & quæ sunt inter hæc media, participare mediorum conditione. 6. etiam epid. idẽ Gal. com. 3. tex. 44, &. 2. de hum. 37. interpretans sententiã Hippocr. qua dicit sangu. miss. impediri à sputo sanguinis, dixit propterea impediri hoc auxilium magnum à pleur. sanguinea, quoniam pleuritis omnium securissima & mitissima est, vt hæc res admodum inuoluta videatur, quando alii præferuntur biliosa sputa, alii sanguinea, alii verò pituitosa.

Quæ sputa meliora.

Dico de pleur. posse medicos dupliciter intelligi, loquentes vel de pleur. in communi, vt de ea, quæ frequentissima est. Si loquamur de pleur. cõmuni, certe eæ, quę fiunt à sanguine & à pituita, sunt securiores omnibus aliis, quippe cum fiant ab humoribus, qui sunt omnium naturæ & iucundissimi & vtilissimi, Sed si loquamur de ea pleur. quę frequentior, vt intelligatur antea, & hæc fit vel à bile, vel fit à sanguine: & vel fit à bile, & sanguine puris atque incommistis, vel fit à bile & sanguine permistis & nõ puris; si fiat à sanguine puro, certe semper hæc pleuritis securior & mitior est ea, quæ fit à bile pura. Et de hac intelligendi sunt Galen. & Hip. quando scripserũt pleuritidem sanguineam præferendam esse aliis. Sin autem loquamur de ea, quæ fit non à puris humoribus, sed permistis, dico meliorẽ esse eam, in qua sputa sunt biliosa, quàm eam in qua sunt cruenta. Et de his locutus est Hip. quando scripsit biliosa sputa esse meliora. Et Celsus, quando scripsit grauem esse pleur. ex sanguine. Ratio autem propter quam sputa permista biliosa sint meliora quã sanguinea, est, quia bilis vbi permiscetur aliis humoribus, est veluti focus quidã, quo faciliter sputa coquuntur, sicut pessimum est, sanguinem non solum, sed permistum cum humoribus aliis esse corruptum & peccare.

Disputatur vtrum pleuritis sinistri, an dextri lateris sit deterior. Nam Rhasis lib. 3. cõtin. putauit eam, quæ fit in dextro latere, esse deteriorem altera, eo, quod locus dexter sit nobilior sinistro. Et hanc sententiam fortè mutuatus est ab Hip. 2. de morb. vbi loquens de Empyemate dixit, optandum esse, vt hic morbus fiat in sinistra parte: Sed ex altera parte idem Hip. 5. epid. narrat historiam cuiusdã, q cũ tentatus esse pleur. sinistri lateris, mortuus est. Atq; forsan Hip. mentionem fecit lateris sinistri, vt doceret mortem magnã ex parte ratione loci secutam esse. Cæterum Auicen. 10. tertii tr. 4. c. 1. postquam dixisset varias fuisse hac de re sententias, videtur huiusmodi rem ita determinasse, quasi pleuritis sinistri lateris ratione loci sit deterior, verum facilior resolutu ob partis calorem. Contra autem esse de dextra parte, quæ ratione loci videtur esse melior, sed difficilior solutu. Hãc Auicennæ resolutionem multis rationibus probare non possum. 1. quia supponit partem sinistram & nobiliorem. 2. quia supponit eã esse calidiorem. Nam cum cor sit collocatũ in medio thoracis, & in dextra parte sit iecur, in sinistra lien, videtur potius dextra pars nobilior q̃ sinistra. Vnde Arist. in lib. de cœl. d. dextrã partẽ semper nobiliorẽ esse sinistra. Præterea falsum est, sinistrã partem esse calidiorẽ, quandoquidem, cũ in ipsa sit lien, qui est viscus frigidum, & in dextra iecur, rationi consonum videtur, dextram esse calidiorem, id quod etiam dixit Hip. in lib. de sacro morbo; vasa dextræ partis esse ampliora, quã sinistræ.

Itaq; pro resol. huius rei dicendum, Pleur. considerari posse vel secundum symptomata, vel secundum curationem; si secundum symptomata ipsam expendamus, certe eam, quæ fit in dextra deteriorem esse dicõ, quoniam ob iecoris viciniam maiores febres anhelitus difficultas maior, tussis maior. Sin aũt expẽdamus ipsam secundum curationẽ pleuritidis, curatio dupliciter fieri solet; vel p resolutionẽ, vel p suppurationẽ. Si de curatione loquamur per resolutionem, melior est ea, quæ fit in dextra: quandoquidẽ ob partis caliditatem facilius materia resoluitur in ea parte, q̃ in sinistra. Sed si loquamur de curatione per suppurationem, certe melior est in sinistra, quia ea pars tutius & facilius secari & vri potest. Et hoc est, quod Hip. 2. de morbo

loquens de Empyemate d.optandum esse, vt suppuratio fiat in sinistra parte, quoniam potest ea pars tutius secari & vri, quod faciebãt veteres in curando Empyemate.

Curatio. Sequitur curatio diligens, non solum, quia vtilissima & necessaria est, sed etiã, quia præclaras & difficiles contẽplationes habet. Scopi præcipui in pleur. sunt, quos proponebat

Scopi. Gal.13. meth. cap.2. in omni genere inflammationum, sc. vt prouideatur, ne inflammatio augeatur, & vt id, quod factum est, inflammationis curetur & euacuetur. Et quoniam dolores solent non modo nouas inflammationes producere, verũ etiam perductas mirum in modũ augere; surgit tertius in pleur. scopus, vt dolor mitigetur.

Diæta. Pro quibus scopis implendis ante omnia debet semper medicus victũ accommodatũ instituere; sc. vt aer sit tẽperatus, abstineatur ab omni motu tam animi quam corporis, vt aluus mollis conseruetur, vel mediocribus vel leuibus clysteribus. Clysteres enim acres in omni interna inflammatione perniciosi sunt, eo, quia acrimonia remediorum partes inflammatæ semper magis exasperantur.

De potu, abstinendum est à vino. Et quãto magis pleuritici appetunt vinum, tanto magis prohibendum. Siquidem non alia ratione ideo pleuritici appetere solent vinum, nisi quia ꝓprietate quadam huic affectui videtur vinum aduersari.

Nam vinũ conueniat in pleuritide. Neque valet quod Hip.3. de morb. pleuriticis vinum etiam dulce commendat, quoniã hoc quidem sustineri potest in declinatione morbi, sed in aliis temporibus vinum pleuriticis venenum est. Et aduertite lib. illos de morb. sub Hippocratis nomine publicatos, quantum ego puto, non esse magni Hip. sed potius alicuius medici Cnidii. Nam Hip. initio libr. de acutis damnat medicos Cnidios, quod ægrotantiũ victus veras regulas ignorarent. Loco autem vini conuenit pro potu aq. hordei, decoctum glycyrrh. decoctum pectorale, mulsa facta cum passulis, prout sc. æger magis vel minus hunc aut illum potum appetit. Nota, debere semper potum pleuriticorum calidum esse, quandoquidẽ omnia frigida pectori maxime aduersa sunt.

Pro cibo diuersas veteres habuerunt sententias. Diocles medicus nobiliss. existimauit pleuriticos non esse alendos ante vndecimã diem. Praxagoras non ante sextam. Hip.2. de victu acut. tex.10. & 11. etiam vsque ad 7. diẽ vult solis læuissimis sorbitionibus pleuriticos esse detinẽdos, quasi septima dies sit terminus incrementi huius affectus. Nostra tẽpestate vix licet vlli medico, tãta inedia ægros detinere: quandoquidem, vbi alia causa percunt ægri, imputatur medico, quod interimat subtractione cibi. Itaq; primis dieb. purus cremor ptisanæ conueniet: liquidissima in aqua pura panatella, lac purum amygd. Et si forte vires ægri infirmiores sunt, licet etiã iurib᷒ tenuissimis vti, id est, vel cremore ptisanæ, vel amygdalarum, vel panatella, huiusmodi iurib. dissoluere, qui victus, prout materia magis coquitur; & vis morbi imminuitur, sic augendus est.

Victu instituto ex tribus scopis in pleuritide propositis, operæpretium est, vt medicus eligat primum eum, qui magis vrgere videtur. Et quia plerunque dolor est, ea propter d. Auic. quod didicerat ab Hipp. studendũ esse, dolorem sedare. Sic enim Hip.2. de acut. l.c. atque etiam in lib. de morb. primum quod in pleur. aggrediebatur, erat, vt dolorẽ sedaret, ac propterea fomentis tum humidis ex ol. & aqua, tum siccis ex anetho, ex mylio torrefacto, ex sale vtebatur. *Hipp. à quibusdam impugnatur.* Nonnulli fuerunt, qui hac in re criminati sunt Hipp. primo, ꝙ nulla præmissa euacuatione localia etiam calida contra regulas medicinæ adhibuerit.

Cæl. Aurel & Soran. damnarunt etiam, quod vsus sit & sale & mylio torrefacto: sale, quia dicunt huiusmodi corpus exasperare inflammatas partes: mylio torrefacto, quoniam odore ipsius mylii dicũt ægros magnopere lædi. Sed quod ad primũ pertinet, Hipp. vt ego puto, propter duas grauissimas rationes vsus est fomentis calidis initio. primo, vt exploraretur vtrũ pleur. esset ab humoribus, an à flatu. Neq; valet, quod scribat Altimarus esse alienũ à grauitate Hip. nõ statim cognoscere, siquidem etiãsi medici statim cognoscant morbos, non tamen statim cognoscunt causas etiam nobilissimi medici, & ideo licet statim explorare, si non ideam morbi saltem causas. 2. ratio, ꝙ vsus est tepefactoriis medicamentis, fuit, vt dolorem leniret. Nam cũm dolor, vt audiuistis, sit causa & generationis & augmenti inflãmationis, debet solers medicus tantisper indulgere sedãdo dolori, donec cognita causa possit maiorib. auxiliis ipsi occurrere: ꝓpterea sapiẽter quidẽ fecit Hip.

Ad Cælium & Soranum dicendũ est, meras esse nugas: quia falsissimum est, si sal prudẽter & in exigua copia administretur, posse sua acrimonia locum inflammatum magis exasperare. Sicut etiam, si mylium torrefactũ administretur, prudenter minime odore offendit. Posset offendere, si coram ægris torrefieret. Sed si longe ab ipsis torrefactum administretur, nequaquàm lædet.

Post dolorem sedatum, vel post studium adhibitum in ipso sedando, debet medicus statim se conuertere ad alios scopos explendos. Et 1. prospicere debet, ne inflãmatio augeatur: id quod fit materiam fluentem à loco affecto auertendo. Auertitur materia à loco affecto duob. ingeniis, vel repellẽdo, & repercutiẽdo vt dicũt, vel per partes diuersas attrahẽdo. De repellẽtiũ vsu est lex Gal.13. meth. & omnium

omnium, ne in inflammationib. pectoris adstringētia & repercutientia extrinfecus adhibeamus. Ratio eſt, quia cū in pectore ſint viſcera principalia, periculum eſt, ne materia à partibus extimis in ipſa viſcera repellatur. Auic. tamen 10. tertii tr. 5. c. 2. videtur excipere tres caſus, in quib. liceat vti repellentibus, id eſt, frigidis & adſtringentibus. 1. quando materia fluens eſt pauca. 2. quando tota materia eſt in fluxu; nihil autem fluxum eſt. 3. quando aliqua præceſſit euacuatio.

Repellentium habe-ant locum.

Verum, quia huiuſmodi caſus maximam diligentiam & ſubtilitatem poſtulant, multo tutius videtur mihi eſſe Hip. conſilium, qui etiam inchoante malo non repercutiētibus, ſed potius calefacientibus & diſcutientibus vſus eſt. Vnde vos quoq; poteſtis, ſi dolor in ſignis ſit, ſtatim admouere loco dolenti aut veſicam aqua & oleo ſemiplenam calentibus, aut fouere cum ſpongiis decocto anethi, mal. meliloti, aut cum fomento ex mylio & furfure calentibus.

Reuulſoria quæ conue-niant.

Poſtquam minime licet in pleur. repercutiētibus generationem & augmentationem inflāmationis prohibere, ſupereſt, vt id agatur tractione ad contrariam partem, id quod præcipit Auic. in curatione pleur. Fit autem tractio ad contrarias partes vel calefaciendo contraria loca, vel dolorem inducendo, vel vacuum inducendo euacuatione. Nam de purgatione facienda ob retractionem materiæ inflammatæ, vel inflammantis, poſtloquemur, cum de his erimus locuti.

Solemus calefacere loca contraria ad trahendam materiam à loco inflammato ligaturis, frictionibus, cucurb. quæ vbi adminiſtrantur, ita, vt dolorem inducant, tanto magis attrahunt ab affecto loco, vt vbi in inflāmationibus internis debet medicus ad partē contrariam attrahere, debeat adhibere etiam frictiones & ligaturas & cucurb. eo, quod his remediis calefactę partes & dolentes non ſolum inuitent naturā ad deponendos humores internos, ſed etiam attrahant & cogant. Sed maxime omnium poteſt ad attrahendos humores vacui apparatus in parte aduerſa, quandoquidem natura adeo abhorret à vacuo, vt etiam multa faciat contra ſeipſam, vt repleat loca vacua, propter hæc eſt vera ratio, propter q̄ vbi medici cupiunt attrahere humores à locis affectis in aliis euacuando procurant attractionē. Quamobrē in pleur. quæ eſt magna inflammatio, iure inter alia auxilia illud vnicū probatū eſt, vt euacuent ſanguine vaſa in aliqua parte. Sed quoniā fit euacuatio variis & diuerſis modis, prę cunctis aliis videt ſanguinis miſſio per v. ſ. fuiſſe antepoſita. Vnde cum hoc negotium ſanguinis mittendi in pleur. ſit maximi momenti, præſertim in ſa-ctitanda medicina, operæpretium eſt, vt quatuor hac de re bene tractemus. 1. vtrū ſemper in pleur. expediat ſanguinem mittere, & cum dico ſemper, intelligo accedētibus omnibus conſentientibus, id eſt, viribus, ætate & reliquis, quæ in ſ. miſſ. exiguntur. 2. quo tempore ſit mittendus ſanguis. 3. à quo loco. 4. quæ menſura debeat ſeruari.

De vene ſectione.

Circa primū offert ſe difficultas. Hip. imprimis non ſolum ab aliis, verumetiam à ſeipſo mirum in modum diuerſus inuenitur. Lib. enim de loc. in homine, & 3. de morb. cū diligenter curationem variarū pleur. ſit perſecutus; attamen de ſ. m. altum ſilentium habuit. In lib. de Coacis prænot. dixit, ſi in dolore lateris febris exigua ſit abſque aliis ſignis, pernicioſum eſſe ſanguinē mittere. 2. li. acut. t. 10. qui locus mirum in modum omnes medicos fatigauit, ſcripſit, ſi in pleuritide dolor pertingat ad clauiculam, ſecandam eſſe internam cubiti venā. Sin dolor pertingat ad hypochondria, omittendam eſſe ſanguinis miſſionem, & purgandum per medicamentum. Idem Hippoc. 6. epid. com. 3. text. vlt. & 3. de hum. t. 53. ſermonem habens de iis quę impedire ſolent ſang. miſſ. inter alia inquit, ſi ſputa cruenta ſint, prohiberi à pleur. quem locum dum exponeret Gal. dixit, iure Hipp. vetuiſſe ſanguinis detractionē in pleur. apparentibus ſputis cruentis, quoniam hæc pleur. mitiſſima eſt, ſcil. quæ fit à ſangu. & ob hoc minime auxilium generoſum poſtulat, quale eſt ſ. m.

Vtrum ſem per expedi-at in pleuri-tide ſangui-nem mitte-re.

Ex quibus locis ſatis compertum eſſe poteſt, Hipp. in hoc negotio mittendi ſanguinē haud quaquam habuiſſe vnam ſententiam. Sed præter Hip. Galenus quoq; non videtur ſemper conſtans fuiſſe. Siquidem 13. meth. c. 11. vbi tradit regulas curandi omnes inflammationes per reuulſionem, ſcripſit in omnibus inflammationibus, non ſolum vtilem, ſed etiam neceſſariā eſſe ſ. m. Et ne quis poſſet ſibi proponere inflammationes partium inferiorū, dixit, ſi ſupra renes inflammatio reperiatur, mittendum eſſe à partibus ſuperioribus. Sin inflāmatio ſit infra renes, à partibus internis, vt Gal. conſuluerit, in omni inflammatione mittēdū eſſe ſanguinē, vt ꝓpter hoc videatur ex ipſo colligi etiā in pleur. quæ inſignis eſt inflammatio requiri hoc auxilii gen⁹.

Ceterum idem Gal. in explicationibus locorum Hipp. & lib. de acutis, & 6. epid. & lib. de hum. vt tueretur Hip. videtur interdū receſſiſſe à lege iam propoſita, interdum vero ei adhæſiſſe. Auic. 10. tertii tr. 5. cap. 2. diuerſam & ipſe ſententiam tum ab his, tū à ſeipſo habuiſſe videtur. Scribit enim ſi ſāguis in pleur. abundet, mittendū eſſe. Si alii humores, purgandum eſſe. Et quia Hipp. l. c. 2. acut. valde ipſum ſolicitū tenebat, dixit dolore aſcendēte ad iugulum mittendum eſſe ſanguinem, deſcendente ad hypochondria, vel purgandum eſſe, vel ſimul purgandū & ſanguinem mittēdum. Vt voluerit Auicen. etiā dolore deſcen-

dente ad hypochondria, mittendum esse sanguinem.

In hoc difficultatum diluuio scio & recentiores & vetustiores medicos vehementer laborasse, & fere nihil nobis ita certũ reliquisse, quando liceat continuo dubitare. Dicam tamen & ipse quid putem & opinandum & agendum esse hac in re. 1. enim suppono, apud omnes veteres, vt antea docui, duplicem habitam esse pleuritin, vnã veram & legitimam, alteram vero spuriam. Vera pleur. vt audiuistis, est, quæ fit vera membranæ costas succingentis inflammatione. Spuria est, quæ aliis de causis efficitur.

In vera pleur. ita statuendũ est, semper mittendum esse sanguinem, nisi quid prohibeat: & hoc auxilium potius amplectendum esse, quã purgationem, propter 3. causas. 1. quia in vera pleur. sem p est febris acuta, & vehemẽs. Febribus autis & vehementib. medicamenta purgantia esse inimica ita clarum est, tum ratione, tũ veterum auctoritate, vt non sit opus ꝓbare. 2. quoniam in vera pleuritide semper acerbissimis fit dolor, dicit autem Gal. 1. aph. 23. in dol. omnibus vehementib. nullum esse magis efficax & præsentaneum remedium, q̃ s. m. etiam vsq; ad animi defectum. 3. quoniã, vt scribit Gal. 2. de acut. 10. vbi par vtilitas speratur ex purgatione & sanguinis missione, semper anteferenda est sanguinis missio, quia tutius auxilium est, cum sit magis in medici potestate, quam medicamenti exhibitio.

Quid in pleuritide spuria sit agendum. Accedit his & aliud à Galeno significatũ, inueniri innumeras hominum proprietates, ob quas ægri non admittunt purgantia absq; euidenti detrimento. In spuria & illegitima pleurit. ita agendum, vt si dolor inclinet ad hypochondria, medicamentum exhibeatur, si vergat ad clauiculas, sanguis mittatur.

An dolore ascendente vena secanda, descendente, purgandum. Hæc quantum ego puto, est resolutio, quã sequi debetis. Sed modo videre oportet, quo pacto duce hac resolutione possimus existimare Hipp. sapientissimum nullibi hac in re peccauisse. Et vt primum versemur circa locũ 2. de acut. maxime omnium tritum & disputatum: Cæl. Aur. & Soranus damnarunt senẽ, quod dixerit, dolore vergente ad hypochondria, non esse sanguinem mittendum, & damnarunt hac ratione, quoniam id si verũ esset, sequeretur in doloribus podagricis minime quoque mittendum esse sanguinem. Sed hæc ratio vana est, quandoquidem aliud est loqui de pectoris interna inflammatione, aliud de extremorum inflammatione.

Auctoris interpretatio. Sed oportet vt adhuc melius eo in loco mẽtem Hip. perscrutantes nostræ resolutioni accommodemus. Hic enim ab initio 2. de acut. vsq; ad f. 11. habet hunc discursum, & satis copiosum, scilicet, vbi offertur dolor lateris, statim tentandum esse dolorem fomentis calidis tam siccis, quam humidis dissoluere: eo quod non solum dissoluat dolores alios, verumetiam quod præcipue dissoluere soleant etiam dolores ad clauiculam ascẽdentes. Vbi inquit Hip. tentatum sit his auxiliis dolorem soluere, si res nõ successit, si dolor adhuc pergit, abstinendum est à fomentis, vt quæ importune vsurpata lædant pulmones, & diligenter videndum, an dolor ad clauiculam ascendat, an tendat ad hypochondriam, si ad clauiculam, præcipit mittendum esse sanguinem, si ad hypochondria, purgandum esse.

Iam vero ex hoc Hipp. discursu colligo etiam pleuritidem, in qua dolor ascendit ad iugulum, quandoque spuriam esse, quia vera pleuritis, quomodo posset non solum finiri calidis fomentis, verumetiã non augeri. Itaq; etiam spuria pleuritis potest sic effici.

Cum igitur exploratum est ab Hip. dolorẽ non finiri fomẽtis, necesse est, vt iudicetur ab ipso inflãmationem seu pleuritidem, siue verã, siue spuriam, op⁹ habere alio auxilio: atq; si vergat ad superiora, huiusmodi auxiliũ, siue sit vera pleuritis, siue spuria, debere esse sanguinis missionẽ, eo quia vbi aliqua ratione afficiuntur costæ superiores, nullo pacto possunt vtilitatem percipere ex vsu purgantium, & cum sit necessarium aliquod auxiliũ, & illud magnum, relinquitur nullum aliud nisi sanguinis missio: & eo maxime, quia hoc auxilium si non alia ratione conueniret, saltem conuenit propter dolorem, quia cũ non potuit finiri fomentis, opus est vt tentetur eius sublatio sanguinis missione.

Dolor tendens ad hypoch. nunquam est vera pleuritis. Cæterum si dolor tendat ad hypochõdria, dixit Hip. purgandum esse, propter duas causas vt puto 1. quoniam in costis infernis nunquam fit vera & exquisita pleuritis. Alia causa est, quia cum ibi non fiat & exquisita & vera pleuritis, signum est dolorem fieri ab humoribus extra membranas existentibus; imo vero etiam quandoque extra pectus, hoc est infra diaphragma. Vnde dolore iis in partib. existente, cum ad ipsum finiendum sit opus auxilio magno, sane sanguinis missio non est vtilis, quia humores sunt alieni prorsus à natura sanguinis, & sunt extra vasa: propterea multo satius est medicamento purgante dolori occurrere, & humores peccantes exinanire, quam euacuare sanguinem.

Scio diligentissimum Galenum hac in re titubasse non parum, vt quandoque dixerit cum Hippocrate, esse purgandum, quandoq; vero melius esse euacuare quam purgare per sanguinem: sed semper ego existimaui, in re dubia, vt est hæc, sequendum esse Hipp. qui multa sua singulari prudẽtia obseruauit, quę, etsi nobis non videantur rationi consona esse, sunt tamen vsui & experientiæ admodum consentanea.

Erat alter Hippocratis locus 6. epid. cõm. 3. text. vltim. & 3. de hum. t. 33. vbi & Hippocrates

Non vena secanda in sputis cruentis.

crates & Galenus docuerunt, in pleuritide non esse sanguinem mittendum quoties sputa cruenta sunt. Quæ sententia iure multos medicos sollicitos habuit, siquidem non solũ contra rationem videtur, verumetiam cõtra communem & quotidianum medicorum vsum, quippe qui tunc multo magis mittunt sanguinem in pleuritide, quando sputa sanguinolenta excernuntur. Hinc Franc. Valesius, qui non ita pridem præclare interpretatus est lib. Hippoc. epidemicos, dixit, Hipp. in ea sententia minime loqui de impedimento mittendi sanguinẽ, sed loqui de impedimento curationis, vt voluerit Hippocr. nos docere, vbi cruenta expuuntur, curationem impediri à pleuritide, à dolore lateris: quippe cum cruenta expuitio requirat adstrictoriam curationem, pleuritis autem potius requirit laxatoria.

Hęc Valesii interpretatio est quidem veritati admodum consentanea, veruntamẽ quia expressissimis verbis Hipp. & Gal. interpretationi refragatur, hoc tempore minime à nobis æstimanda est; ideo puto & ipse quemadmodum Galenus, Hippocratem diserte nos monere, vt vbi cruenta sunt sputa & pleuritis adest, minime sanguis mittatur.

Cur igitur medici cotidie secus operantur, vt tunc potissimum sanguinem mittant, quãdo sputa sanguinolenta conspiciuntur? Respon. cruẽta sputa quæ in pleuritide reiici solent, aut esse pure sanguinea, aut non, sed permista. Vbi sputa pure sanguinea sunt, certe nullo pacto cõuenit sanguinem mittere. I. ea ratione quã proponit Gal. scilicet, quia morbus est mitissimus, & ꝓpterea non exigit vehementissimũ remedium. Alia ratio est, quia vbi sanguis purus excernitur, si etiam sanguis mittatur, pace dico, periclitantur vires: & hoc est, quod scribebat Hipp. in Coacis, nimirum in lateris dolore, si febris sit exigua, & signa non adsint, sanguin. missionem lædere, nam vbi sanguis facit pleuritidem, semper febris exigua est. Hoc itaque pacto intelligendus est Hip. quando scribit impediri sanguinis missionem in pleuritide, quoties sputa sunt pure & syncere sanguinea.

Cæterum si sputa minime sint syncera, sed permista, tunc necessarium est omnino mittere sanguinem, quia huiusmodi sputa arguũt morbum esse acutissimum & periculosissimum. Et de hoc sputo intelligendus est Hip. in Coac. prænot. quando dixit sanguinolenta sputa & liuida initio periculosa esse.

Cæterum in regulanda sanguinis missione hoc in casu, recurrendum est ad certissimam Galeni regulam, q̃ nobis reliquit 4. de tuend. val. 4. vbi scribit, in sanguine mittendo diligenter notandam esse permistionem sanguinis cum aliis humoribus, quia si sanguis ita permistus sit cæteris humoribus vt excedat, mittendus est sanguis, atque etiam in copia: quandoquidem sanguis commistus cæteris humoribus magnopere periclitatur, ne deterrimam corruptionem nanciscatur. Sin autem permistus quidem sit aliis humoribus, sed non vt excedat, tunc mittendus est quidem sanguis, sed parcius.

Ad aliala- ca Hip. respondetur.

De loco in 3. de morb. & in lib. de loc. in hom. non debemus esse solliciti, quia vt docuimus in nostra cẽsura Hip. illi libri nõ sunt ita germani, vt debeamus inconcussam fidem ipsis habere. quanquam alioqui antiqua doctrina, nec etiam ignobili pleni sunt. Possumus etiam dicere auctorem illum forsan tacuisse sanguinis missionem, quia eam tanquã præcipuum & ab omnibus comprobatum & receptum auxilium sciuerit. Hic igitur videre poteſtis, quomodo vere & germane sit accipienda Hip. sententia in negotio sang. missionis in pleuritide.

Quo tempore sit vena in pleuritide secanda.

Nunc vidẽdum, quo tempore Heraclides Tarentinus apud Cæl. Aur. fuit eius sentẽtiæ, vt semper prima die iniiciatur clyster, secũda vero die sanguis mittatur. Methodici voluerunt secundum dogmata sua, mittẽdum esse sanguinem intra tertium diem, Gal. 3. meth. in plurib. capitibus, vbi tractat de inflammatione eam sentẽtiam videtur habuisse, vt quã citissime fieri possit in omni inflammatione mittatur sanguis. Aretæus etiam dixit, in hoc auxilio minime cũctandum esse, ꝓpter duas vel tres causas; tum quia febris est acutissima;

Cur statim sanguis mittendus.

& Hipp. dicebat in acutis statim mouendum esse, si quid mouendũ est. Pręterea dolor solet esse immanis, vt ꝓpter hoc properandum sit ad illud auxilium, quod in dolore solet esse præsentaneum. 3. quia tussis, dolor, febris, difficultas anhelitus, in pleuritide consueuere vires admodum prosternere, vt nisi cito administretur hoc auxilium, postmodum solet à viribus impediri: propterea vos quoque debetis statim clystere, si opus sit, aluum paulisper citare, deinde statim sanguinem mittere.

Sed video aliquem esse obiecturum: Cur igitur Hippoc. 3. in 3. epid. in hist. Anaxionis octaua die misit sanguinem. Gal. & alii plerique respondent, hoc forsan fecisse Hippoc. quoniam in initio, sed serius fuit vocatus. Ego autem dico, Hip. forsan, etiamsi initio vocatus fuisset, non ante misisse sanguinem. Siquidem diuinissimus senex inter alia præclarissima ingenii dona illud habuit, vt mirifice pręcognosceret morbos futuros, morborum naturas, & euentus, vt ostendũt diuina ipsius hac de re monumenta.

Igitur cum cognouisset, Anaxionem duraturũ esse vsq; ad 37. & principiũ illius morbi longum futurum, siquidem durauit vsque ad 17. diem, quo tempore cœpit expuere, hinc factum, vt minime statim, sed post septimam in medio principii secare venam voluerit.

Verumtamen quomodocunque sit, fateor, si non antea conceditur sanguinem mittere, posse etiam hoc fieri & in augmento, & in initio statu, modo tamen vires sustineant, & morbus magnus sit.

De loco mittendi sanguinem. Erat tertium caput de loco mittendi sanguinem, quæ tractatio propterea semper difficilis habita est, quoniam non tantum antiquissima fuit lis inter Arabes & Græcos, verumetiam inter ipsosmet Grecos fuit quoq; ingens controuersia: cum alii ab opposito latere, alii vero ab eodem, sanguinem mittendum esse contenderēt. Quia vero multa sunt scripta excellentium virorum, in quibus disputationes fuse tractatas videre poteſtis, tantum sententiam meam diſerte & dilucide explicatam vobis dabo.

Auctoris sententia Suppositio. Pro qua proponenda necesse est nonnulla tanquam firma & certa supponere. Primum est, sanguinis missionem tres potissimum fines inter medicorum operationes habere. 1. vt per eam reuellatur, & fluctium humorum impetus retardetur. 2. vt humores qui fluxi sunt euacuentur. 3. vt simul & reuellatur & euacuetur. Alterum supponere oportet vbi reuellendum est, quemadmodum docet Gal. & Oribaſ. de reuulſ. & præſertim Galen. 13. meth. & lib. de curat. per ſanguinis miſſionē, neceſſe eſt, vt à remotiſſimis partibus ſanguis trahatur, ita tamen vt rectitudo ſeruetur, ꝙ Hip. dixit, κατ' ἴξιν: rectitudo autem attenditur penes lōgitudinem, & penes latitudinem, quemadmodum docet Gal. 3. lib. de fract. t. 10. vbi autem ſolum euacuandum eſt, debet fieri ſang. miſſio à propinquis partibus. Ceterū vbi & reuellere & euacuare ſimul oportet, tūc in ſanguine mittendo locus eſt eligēdus, qui nec admodum remotus, nec admodum

3. propinquus ſit loco patienti. Tertium ſupponendum magnopere differre, vtrum morbus ſit in principio, an in progreſſu, quippe cum ſecundum tempora morborum variētur

4. remedia. Quarto ſupponendum magnopere referre, vtrum in corpore quod affectum eſt pleuritide, ſit copia ſanguinis vel ſponte coaceruata, vel propter ſanguinis aliquam ſup-

5. preſſionem. Poteſt vltimo loco & illud addi, valde referre ad quē locū inclinet magis dolor, an ad hypochondria, an vero ad iugulum.

Concl. 1. His ſuppoſitis iam has propoſitiones tanquam firmas & ratas habeo. 1. in initio pleuritidis, quando tota materia influxa eſt, ſi copia ſanguinis adſit coaceruata ob aliquā ſanguinis ſuppreſſionem, nempe hæmorrhoides vel menſtruas purgationes, tūc ſanguinem mittendum eſſe à partib. infernis, id eſt, à ſaphena: quo pacto ſi Auic. locutus eſt quādo commendauit huiuſmodi venæ ſectionem, certe quātum ego puto, prudentiſſime locutus eſt.

Concl. 2. Præterea ſi morbus ſit in initio, ita vt nihil materię fluxū ſit, & in corpore ſanguis copioſus ſit ſponte coaceruatus, tunc ſanguis mittendus eſt à latere oppoſito loci affecti, quia tunc opus eſt ſola reuulſione, & per ſecūdum ſuppoſitum reuulſio melior ſit à partibus lōginquis, quam à proximis. Et hoc pacto eſt intelligendus Archig. apud Aet. Aretæus & Arabes, quicunq; commendarunt venæ ſectionem ex oppoſito latere.

Conclus. 3. Cæterum ſi morb. non ſit in principio, ſed in progreſſu, atq; adſit plenitudo ſanguinis, vel etiam ſi nō ſit inſignis plenitudo, ſanguinem mittere oportet ab eodem latere. Etratio eſt, quoniam vbi morbus eſt in progreſſu, ita tamen vt adhuc augeatur, certum eſt opus eſſe non ſolū reuellere fluentes humores, verumetiam ſanguinem fluxum, qui diſtendēdo dolorem facit euacuare. Vnde cum venæ ſectio, per 2. ſuppoſ. quæ eſt media inter proximas & remotiſſimas, cuiuſmodi eſt vena cubiti eiuſdem lateris, vim habet euacuandi & reuellendi, hinc eſt quod vtiliſſimum eſt, imo neceſſarium ſanguinem mittere ab eodē latere. Et hoc pacto intelligendus eſt Gal. nec non quicunq; ſano modo voluerunt ſanguinem mittendum eſſe à latere affecto.

Obiectio. Sed qui tuentur diuerſam ſententiam, atq; etiam præclariſſimi viri, ſolent contra hanc reſolutionem producere locum Gal. in lib. de ſang. miſſ. c. 16. quem pro Achille habent, ad probādum, ſemper debere mitti ſanguinē, ab affecto loco in pleuritide: ſcribit enim (poſtquam damnauit eos qui in affectib. lienis nō mittebāt ſanguinem) in pleuritide ſang. miſ. ab eodem latere ſæpe euidentiſſimam vtilitatem habuiſſe, miſſionem autem ab oppoſito latere, aut obſcuram, aut tardam vtilitatē habuiſſe. Colligunt igitur ſemper mittendū eſſe ſanguinem ab eod. latere, quia euidens ſit vtilitas, ab oppoſito autem nunquam mittendū eſſe, quod vtilitas & obſcura ac tarda ſit.

Reſponſio. Ego aūt Domini, tantum abeſt vt exiſtimē hunc Gal. locum ipſis fauere, vt potius cenſeam pro mea ſententia & aliorum nullum illuſtriorem locū haberi poſſe. Videte quæſo, inquit Gal. ſanguinis miſſionē ab eodem latere euidentiſſimā habuiſſe vtilitatem πολλάκις. Peto cur Gal. addit hāc particulam πολλάκις ſæpe? Non niſi quia ſæpe iuuat mittere ſanguinem ab eodem, ſed interdum etiam ab aduerſo, ita enim velint, nolint, particula illa ſępe diuerſa eſt à particula ſemp, & dicere ſępe hāc miſſionē euidenter iuuare, nihil eſt aliud, niſi interdum (quod eſt contrarium particulę ſemper) iuuare. Vult ergo Gal. ex illis verbis, interdum ſanguinem mittere ab eodem latere bonum eſſe, ſæpe autem ab oppoſito.

Sed quia ratione cōuenit interdum ab aduerſo mittere ſanguinem, ſæpe autem ab eodem? Ratio eadem eſt quam nuper attuli, ſcilicet, tunc mittendum eſſe ab aduerſo, quando morb. eſt in principio, ita vt tota materia

fluxa

fluxa fit. Sed quia raro fit vt medicus in hoc initio accerſatur, ſæpe autem medici vocantur in progreſſu morbi, hinc fit vt ſapientiſſimus dixerit Gal. ſępe vtilitatem attuliſſe miſſionem ab eodē latere, ſcilicet, quia ſæpe vocātur medici poſt principium. Interdum aũt innuit Gal. iuuare miſſionem ab aduerſo latere, ſcilicet, quando materia tota eſt in fluxu, nihil eius fluxit, quod vt dixi raro contingit.

Menſura ſanguinis mittendi. De mēſura ſanguinis in pleuritide mittēdi Hip. nonnullis viſus eſt ſibi cōtradixiſſe, quãdoquidem 2. de acut. t. 10. pręcipit vt mittatur ſanguis donec vel rubeus exeat, vel pro rubeo liuid°. Sed 4. de acutis t. 74. poſtquã dixit mittendum eſſe ſanguinem, à latere affecto, dixit quoq; mittendũ eſſe habita ratione tēporis, anni, viriũ, & aliorum quæ requiruntur: ſubiungit, ſi dolor vehemētiſſimus ſit, etiam vſq; ad animi deliquiũ mitti debere. Ex quo loco atq; experientia Gal. deinde 1. aph. 23. in fine dicit, ad dolores vehementes mitigãdos nullum eſſe magis præſentaneum remedium venæ ſectione, vſque ad animi defectum.

Aurel. &c. reprehendunt Hip. Cæl. Aur. & Aretęus, & Archig. apud Aetiũ hac de re in trib. Hipp. damnare auſi ſunt, 1. quod ſibi ipſi diſcors fuerit, cũ aliter definiat menſuram ſanguinis mittēdi in 2. libro, aliter in 4. li. de acutis. 2. quod voluerit expectandã eſſe permutationem coloris ſanguinis in liuidum, & hac ratione vtuntur, quod ſæpiſſime cōtingat, nihil ſanguinem fluentem mutari: adeo ſi ſemper expectanda eſſet huiuſmodi mutatio, interdum prius æger interiret quam ſanguis mutaretur. 3. quod male conſuluerit mitti debere ſanguinem vſq; ad animi defectũ, quia in pleuritide neceſſarium eſt vt vires conſeruentur: imo vero dicit Gal. vnicam ſpē ſalutis in pleuritide collocatã eſſe in virium robore. Quo fit, vt ſi ſanguis mittatur vſq; ad animi defectum, vires fractæ non poſſint in poſterum vim morbi ſuſtinere.

Defenſio Hip. Cæterum ꝙ pertinet ad primã accuſationem, ſi mens Hip. ſpectetur, minime ſibi ipſi diſſentaneus eſt, quia ſententia eius tota & ſimul coniũcta hæc eſt, vt quia euacuandus eſt ſanguis q inflammationē facit, tantiſper euacuet, donec aliqua pars illius ſanguinis exeat. Quod ſi interdũ contingat non exire, vel nō poſſe exire, vult Hipp. vt tum non expectetur mutatio, ſed mittatur tãtum ſanguis, quantũ permittũt ætas, tempus anni, vires, &c. Quod ſi vires ferant & ætas, atq; alia, & tamen dolor vehementiſſimus ſit, tunc ſapientiſſimus ſenex laudat, vt ſanguis vſq; ad animi defectum mittatur. Vt ſi ita cōiungamus diſperſas Hip. ſententias, magnopere ſibi conſentiat.

Quod ad ſecundum & tertiam accuſationē ſpectat, Gal. qui vidit experimentis minime correſpondere ſanguinis illã mutationem in varios colores, dixit, ſat eſſe vt expectetur aliqua mutatio. Quam ſententiam magnopere probo; neq; tamen improbandus eſt Hip. qui cum multa poſteris ex ſola obſeruatione reliquerit, etiã hoc pręceptũ, quantum ego puto, ex ſuis diligentiſſimis obſeruationibus nobis attulit. Veruntamen q hodie fãctitant medicinam, parum videntur curare hoc menſuræ ſanguinis documētum: & ratio eſt, quoniam nos non ita audaces & confidentes in mittendo ſanguine ſumus, quēadmodum erãt veteres, apud quos ℥.x. id eſt, vna hemina erat minima menſura quę apud nos fere maxima eſt.

Num ad lipothymiam mittendus ſanguis. De animi deliquio certe ſum & ipſe huius ſententię, in pleuritide omnino reſpuendum eſſe huiuſmodi conſilium, quia hæc eſt potēntiſſima ratio, ſcil. opus eſſe, tum ꝑpter dolorē, tum febrem, tum propter tuſſim, validis viribus, quæ ſane eſſe nequeunt, ſi initio copioſe ſanguis mittatur. Eapropter ſiue hoc Hipp. nobis ex obſeruatione dederit, ſiue temperamenta & conſuetudines corporum quæ ipſe curabat, hoc permitterent, noſtra tempeſtate pernitioſum, nedum inutile eſt.

Rhaſes 4. cont. dixit, ſanguinē mittendum eſſe habita ratione febris, difficultatis anhelitus, magnitudinis & vehemētiæ doloris & tuſſis, vt vbi malum ſit vehementius, tũ plus ſanguinis adimatur, cōtra minus, ſi minor morb. inueniatur. Atq; hæc lex metiendi ſanguinis menſurã, poſita eſt in iudicio medici, qui mēſuram definire poteſt, habitis his rationibus.

Cur clyſtere poſt v. ſ. vtatur Hip. Poſt ſanguinem miſſum Hip. ſiue alius auctor 4. de acut. t. 75. iubet vt iniiciat clyſter: & ſi dolor infra vergat ante quartã diem vel in ipſa quarta die purgetur. Circa ꝙ cōſiliũ duo ſunt vidēda: Cur Hip. poſt ſanguinis miſſionē & non antea iubeat iniici clyſterē: ſecus. n. hodie operãtur medici. 2. Cur Hip. quartã diem præfiniat purgationi. Circa primũ dicendũ, Hip. conſiliũ de clyſtere poſt ſanguinē miſsũ adhibēdo, minime præfinire, vt etiã ante ſanguinis miſſionē non poſſit fieri. Imo vero cũ perpetua ſit lex, ne mittatur ſanguis priuſquã ſint exonerata inteſtina: puto Hip. ſupponere anteꝗ̃ mittatur ſanguis, vt niſi ſpōte fluat aluus, ſit liquãda & mouenda clyſtere, quem tamē laudat etiã poſt ſanguinis miſſionē, vt magis exoneratũ corpus & blãde, poſſit non ſolũ ſuſtinere, verumetiã minuere dolorem: quãdoquidem ſcimus etiã euacuationes ꝑ pharmaca nō parum conferre dolorib. leniendis. Quanquã etiam puto eadē ratione hoc feciſſe, vt poſſit melius preparari corpus ad purgationē, quandoquidē alias dixit in aph. corpora quæ purgãda ſunt, prius fluida eſſe faciēda.

Cur 4. diem Hip. præfiniat purgationi. Ratio etiam propter ꝗ̃ Hipp. quatuor dies præfiniuit purgationi, triplex eſt, 1. vt maior certitudo habeatur. vtrum pleuritis ſit legitima, an illegitima: id ꝙ ego colligo, quoniam vult purgandum eſſe ſi dolor infra vergat, ꝙ quidem eſt perinde ac ſi dicat, purgãdum eſſe ſi pleuritis fiat ab humoribus extra pectus.

Altera

Altera ratio est, vt ad purgationem præfinito temporis spatio possit corpus præparari. 3. vt à missione sanguinis recreatæ hoc interuallo vires, possint tutius purgationem ferre. Vnde videre potestis, quanta prudentia locuti sint veteres, & quam diligenter ipsorum documenta sint expendenda.

His omnibus peractis, in finienda pleuritide superest, vt industria medici in eo potissimum versetur, vt materia quæ facit inflamationem, euacuetur, non modo externis verũ etiam internis. Externa remedia eas conditiones potissimum habeant, vt pectus emolliãt, quo possit sufficere & tussi, & difficultati anhelitus. Debent etiam facultatem blãdam habere discutiendi humores illos insensibiliter, & ꝓpterea fiunt inunctiones ex sem. lini, ex ol. viol. ex ol. amyg. dulc. anethino. Laudãt etiam theriacam diatessaron, quæ vim habet discutiendi, propterea potestis vos hanc inunctionem primis diebus parare:

Linimẽtum pectoris.

℞. *Ol. sem. lini.*
Ol. viol. an. ʒ. ß.
Cymini. ℈. ß.
Ceræ parum. M. & f. linimentum.

Vt autem magis discutiat, hoc linimentum efficax est:

Aliud.

℞. *Theriacæ diatessaron ʒ. j. ß.*
Ol. aneth.
Ol. amygd. dulc. an. ʒ. ß.
Succi brassicæ, ʒ. iij. M. & f. linimentum.

His propositis scopis fiunt etiam Emplasmata ex farinis & ol. consimilibus.

Interna remedia debent & ipsa tria præstare. 1. vt viæ pectoris parentur & dilatentur, quo scilicet materia morbifica educi queat. 2. vt materia præparetur, id est, si crassa sit & viscida, detergeatur, incidatur & attenuetur: sin autem tenuior sit, vt paulisper crassesiat: nam sicut crassior materia difficilius educitur, sic si tenuior sit elabitur, ac vim expultricem quodam modo effugit.

Pro parandis viis, hoc est, pro humectãdo & dilatando pectore vtimur ol. amygd. dulc. cum modico sapæ, aq. pectorali, quæ tepida & in pauca quãtitate, sed frequenter sumitur, vt ore detineatur, ac paulatim in asperam arteriam illabi permittatur: vtimur etiam quibusdam aliis liquoribus, vt in materia crassa:

Syrupus pector. in materia crassa.

℞. *Syr. de hyssopo.*
De prass.
Oxymel. simpl. an. ʒ. j. M.

In materia tenui:

Syrupi in materia tenui.

℞. *Syr. de papauere. ʒ. ß.*
De iniubis ʒ. j. M.

Quod si ægre expuant ægri, vt tussis excitetur & frequenter expuere cogãtur, solemus etiam addere oxym. simpl. vel syr. acetosum simpl. Pro præparanda materia, attẽdendum si crassa sit materia, vtimur huiusmodi syr. vel summo mane, vel etiã omni tẽpore paulatim

Præparãt materiam crassam.

℞. *Fol. capill. veneris.*
Fol. hyssopi.
Betonicæ an. M. ß.
Liquiritiæ ʒ. ij. f. decoct. f. a.

Deinde ℞. *d. d. ʒ. iiij.*
Oxym. simpl. ʒ. ß.
Syr. capill. veneris.
Syr. de hyssopo an. ʒ. v. M.

Et pro expectoranda siue educenda hac materia vtimur eclegmatib. siue electuariis, Ex. gr.

Elect. ad expectorãdum in materia crassa.

℞. *Amygd. dulc. ʒ. j.*
Diapenidij ʒ. ß.
Succi liquiritiæ ʒ. j. ß.
Cum syr. de hyssopo q. s. fiat elect.

In materia autem tenui & subtili solemus similibus vti serapiis:

Preparans materiam subtilem.

℞. *Fol. hyssopi P. ß.*
Fl. violarum M. j.
Caricar. No. v.
Iniubar No. x. f. decoctio.

Deinde ℞. *d. d. ʒ iiij.*
Syr. de iniubis.
Syr. de papauere.
Syr. violati an. ʒ. ß. M.

Electuarium autem pro materia tenui simile potest ordinari.

Elect. expectorans in materia tenui.

℞. *Sacch. violacei.*
Diadragacanthi. an. ʒ. ß.
Loca pini.
Loch farfaræ an. ʒ. j.
Cum syr. de iniubis. f. elect.

Solent practicantes admiscere tum syr. tũ elect. pulueram dentis apri, quasi à proprietate occulta huiusmodi puluis mirifice valeat, & ipse quoq; soleo interdum cum fructu hoc remedium vsurpare, quia vim habet extenuandi & exsiccandi, vt postulante vsu bene omnino adhibeatur.

A proprieta te conferens.

Postremum est vt de medicamentis purgãtib. paucula dicam, nam veteres qui vtebantur frequenter validissimis medicamẽtis, etiam in pleuritide similibus medicamentis vsi inueniuntur; sed cum hæc medicamenta calida sint, & febres pleuriticæ acutissimæ, & interdum ardentes sint, consulo omnino vt ab vsu similium medicamentorũ abstineatur, & loco ipsorum vel syr. viol. solut. vel cassia, vel manna, quæ cum gũmi sit, pectori amica est, vel quopiam alio simili blando medicamẽto vtamini. Ab iis autẽ abstineatis quæ aliquam vim adstrictoriã habent, vt sunt thamar. myrobal, qui etsi aluum subducant, habent tamẽ etiam vim adstrictoriam coniunctam.

De vsu purgantium in pleur.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

INter inflammationes partium spiritalium cõnumeratur & alia, quæ à Græcis vocatur περιπνευμονία, seu περιπνευμονία, Latini vocant modo

Nomen. modo nomine Græco, modo appellant pulmonis inflammationem: aliqui etiam vocarunt pulmonariam. Nomen aũt hoc, vt scribit Gal.2.meth. deductum est à patre affecta.

Definitio. Est Peripneumonia, secundum sententiam omnium Græcorum,& præsertim Aretæi & Aetii, inflammatio pulmonis cum febre acuta. Ex quo colligere licet, esse mor- *Genus morbi.* bum in magnitudine aucta, in intemperie, *Locus affectus.* necnon etiam in continui solutione. De loco proprie & peculiariter affecto discordes fuerunt veteres: Alii enim putarunt vniuersum corpus esse locum affectum, vt Soranus & Cæl.Aurel.alii vero tantum pulmones: sed & postremi hi in varias sententias distracti sunt. Diocles putauit venas proprie affici in Peripneumonia. Erasistratus maluit arterias esse. Herophilus opinatus est, tum venas tum arterias affici. Praxagoras voluit proprie affici eas partes pulmonũ quibus alligantur dorso; forsan ea ratione perductus, quod dolor maxime in illis partibus oriatur. Asclepiades cum videret ingentem anhelandi difficultatem in hoc morbo, credidit locum proprie affectum esse bronchia pulmonum, per quæ solet potissimum impediri respiratio.

Cæterum sum huius sententiæ,in peripneumonia affici per se parietes vasorũ & partium magis neruosarum, communicari autẽ affectum toti pulmoni, & præsertim partib. proximis illi parti, quæ inflãmata est: haud secus atq; diximus cõtingere crebro in phrenitide.

Causæ. Internæ & immediatæ. Causæ huius inflãmationis internæ & immediatæ,vt est 2.de loc.aff.9.& 6.aph.33. sunt omnes humores.Sed hac etiã in re non ignobilis offertur dubitatio, siquidem Gal. 4. de caus. puls.c.12. diserte scribit, pulmones non *Num à bile & melãch.* posse tentari vllo tumore ab humore bilioso, quia cum huiusmodi humor sit tenuissimus & maxime mobilis, facile elabitur & à venis pulmonum, vt non possit colligi, nec in tumorem eleuari, quemadmodum faciunt humores crassi. Idem Gal. 4. de loc. aff. scripsit, Peripneumoniam frequẽtissime fieri à pituita, ab aliis humorib. rarissime. Magnus Auẽz. lib.1.suæ med.tr.11.cap.2.dixit, Peripneumoniam nequaquam fieri posse ab humore melancholico, eo quia huiusmodi humor propter sui aciditatẽ non sustinetur à pulmonib. sed ab ipsis longe lateq; repellitur. Auerr.etiã 4.coll. cap.51. professus est, huiusmodi morbum fieri frequentissime à sanguine, nunq̃ à bile, quia hæc propter sui naturam, & ob pulmonũ humiditatem non potest neq; fundi, neq; fusa facile colligi. Ab aliis humoribus inquit Auerr. fieri, sed raro. Vt hac in re quot sunt scriptores, tot videantur esse sententiæ.

Resolutio. Veruntamen duo supponatis.1. duplicem esse Peripneumoniam, aliam quæ sequitur alios morbos, aliam vero quæ fit à principio, nec vllum antecedentem morbum sequitur. 2. humores efficientes Peripneumoniam vel colligi in pulmonib. paulatim, vel ad pulmones aliunde corriuare: in pulmonib. colligũtur excrementa biliosa maxima ex parte, quia vt audiuistis, pulmones nutriuntur sanguine bilioso. Vnde Concil. solebat reprehendere Meluen, quod dixerit, excrementa quæ colliguntur in pulmonibus, esse pituitosa.

His hoc modo constitutis, dicendum est, peripneumoniam quæ fit incipiendo, fieri à bile, vnde cum, vt dicit Serapion, hæc Peripneumonia rarissime cõtingat, hinc fit vt etiam rarissime fiat à bile. Atq; ita interpretanda est Gal auctoritas 4.de caus.puls. Quæ vero fit post alios morbos, potest fieri tũ à sanguine tum à pituita, tum à melancholia. Sed differentia est, quia à melancholia rarissime fit, ꝓpter causam allatam ab Auenz. & etiam quia hic humor nõ multiplicatur in pulmonibus, neq; ad eos facile mittitur. A pituita fit frequentissime, vt est 4.de loc.aff.

Sed quid ad Auerrh. qui scribit fieri frequentissime à sanguine, nunquam à pituita? *Num à pituita oriatur peripn.* Dicendum Auerrh. pro sanguine intelligere sanguinem pituitosum, atq; hoc pacto concordare cum Gal.qui nomine pituitæ intelligit sanguinem pituitosum: sub nomine autẽ pituitę intelligit Auerr. puram & meram pituitam, siquidem à mera pituita, quæ est humor frigidus, fieri non potest vt oriatur inflammatio,& incẽdium adeo magnum, quale est in Peripneu. Nec valet quod frequentissime pituita à capite in pulmones pręcipitetur, quia hæc potest quidẽ facere tussim, difficultatem anhelitus, potest suppurari. Sed quod possit facere inflammationem, lõge à ratione alienum est, vt nisi intelligat Gal. nomine pituitæ sanguinem pituitosum, vix ipsum à reprehẽsione liberare poterimus. Causæ medi- *Causæ mediatæ & externæ.* atæ & externæ sunt fere oẽs illæ quas audiuistis esse pleuritidis, addũt nonnullas Hip.1.de morb.& lib.de aere, aquis & locis, necnõ Cęl. Aur. Addit.n.Hip.ebrietatem, vsum carnium immoderatum,& aquarum mutationes, propter q̃ dicit in regionibus lacustribus & paludosis fieri frequenter Peripneumoniam ob aquarum vitium. Addit Cælius venena: nam lepus marin⁹ si forte deuoretur solet pulmonem exulcerare naturæ proprietate,& consequenter inflammationem visceris producere. Addit quoque medicamenta ex Opio, ex Hyoscyamo. Addo & ego clamores, quia cũ in his laborent pulmones, facile incenduntur & inflammationem contrahunt.

Signa distinctiua sunt ea, quę ipsam distin- *Signa distinguentia à diffic. anhelitus. à pleuritide* guunt à difficultate anhelitus, tũ à Pleuritide. Distinguitur .n.à difficultate anhelitus, quia in hac non est capitis affectio, non febris, non genarum rubor, quæ omnia reperiuntur in Peripneumonia. Distinguitur à Pleuritide, q̃a in Peripn. multo maior est anhelandi difficultas

cultas, adest genarum rubor, nullus adest dolor pungitiuus, imo nullus fere dolor, quia vt dicit Areteus pulmones cum sint pene sensus expertes, nec habeant musculos, neq; neruos sensui inseruientes, non possunt neque sensum participare, neq; etiam dolorem pati.

Obiectio. Sed oritur difficultas, quia Hip. lib. de locis in homine ponens differentiam inter Peripn. & Pleuritidem dicit, in hoc differre, quia in Peripneumonia dolor est in vtrisq; lateribus, in Pleuritide dolor est tantum in vno latere. Praeterea idem Hip. 3. de morb. inquit, rē memoria dignam contingere in affectib. pulmonum, quoniā sicut in caeteris partib. dolores fiunt maiores dum pus cōficitur, quam confecto iam pure, vt est 2. aph. sic in affectib. pulmonis contrarium contingit, & praesertim in Peripneumonia, in qua confectō pure fiunt dolores acerbiores, quam dum conficitur pus. Vt ex his omnibus facile liceat colligere, pulmones sensus non esse expertes, & in ipsorum inflammatione fieri dolorem.

Respōdeo participare dolorem pulmones posse, duobus modis intelligi, vel propter se, id est, sua substantia, vel propter partes sibi proximas. Ratione propriae substātiae pulmones neque vere sentiunt, neque dolorem sustinent: sed ratione partium proximarum dicuntur dolere: & hoc est quod dicit Hip. 3. de mor. in Peripn. dolere vtraq; latera, quoniam vbi pulmo in tumorem elatus est, tangit mēbrānas laterum, atq; ita intemperiem cōmunicans dolori occasionem praestat. Quāquam ēt dici pōt pulmones alligari membrana thoraci, & ratione huius mēbranae dol. sustinere.

Signa propria. Iam vero signa propria Peripneumoniae sunt, delirium & Coma: nam put vapores vel crassiores vel acriores sunt, qui in cerebrum attolluntur, sic modo delirium, modo soporem inducunt. Praeterea est tussis sicca, difficultas anhelitus immanissima & talis, vt interdū aegri prae hac difficultate nequeant quiescere, nec respirare nisi erecti.

Pulsus. Pulsus vt est in introduct. ad pulsus, & 4. de caus. puls. magnus est, ob inflammationis magnitudinem, languidus ob vires fractas, mollis ob mollitiem pulmonis affecti: est quādoque etiam dicrotos, id est, bis pulsans. Praeter-

Sputa. ea sputa Peripneumonicorum modo subbiliosa, modo subcruenta sunt, nūquam autem copiosa: genas habent rubentes, ita vt dicat Rhases, eas videri veluti depictas. Causa aūt huius coloris est, quia aer q in pulmones recipitur ob incendii vim ignitur, ignitus fertur in ora, in vultum, atque secum ducēs sanguinē eas partes merito rubras & sanguineas reddit: quae etiam est causa, vt quēadmodum dicit Nicander, lepus marinus, qui vulnerat pulmones, ruborem genarum inducat.

Cur genae rubeant.

Praeterea est in Peripneumonia ingens grauitas thoracis, calor toti' corporis insupportabilis, color corporis flauus, sitis ingēs. Addo ex Arist. 27. probl. 9. & ex Plut. 7. symp. qu. 1. maximum vini desiderium. Et quia in hunc locū incidimus, volo quaedā non vulgaria vos docere, scil. cur sit, q̄ in pleuritide & in Peripneumonia vsq; adeo ingens vini appetitus cōperiatur. Nam huius euentus rationem, ne sitis medici vulgares, potestis reddere ex verbis & grauissimo discursu Arist. in loco probl. cit. vbi scribit sitim in animalib. oriri potissimū ob pulmonis incēdium, vt quae animalia calidiores pulmones habent, magis etiā sitientia sint. Vnde cū in Peripneumonia & pleuritide pulmones maxime flagrent, fit consequenter vt sitis insupportabilis excitet. Quoniam vero sitis est appetitus frigidi & humidi, nō cuiuslis, sed illius q̄ maxime potest huiusmodi desideriū explere, hinc fit vt Peripn. exoptet maxime vinum, tū ob magnitudinē sitis, tum quia vinum cum sit humidum corpus & maxime penetrans, potest magis quam aqua, dicit Arist. irrigare pulmones, & consequenter desideriū & sitim explere. Sed notate vos q literas graecas ignoratis, Gazam alioqui virum & interpretē grauissimum duos errores in eo problemate cōmisisse: 1. quia cū deberet traducere Peripn. transtulit anhelitus difficultatē, quia ignarus medicinae putauit, quia in peripneumonia fit anhelit' difficilis, eandem esse vtramq; affectionem. Alterum errorem cōmisit, quia vbi Arist. dicit pulmonem fieri calidum διὰ τὴν θερμασίαν; id est, ob calefactionem, siue incendium, putans hanc esse veluti quandā nugationem, transtulit inflictionem, vocabulo q̄ nunquam alias audiui, nisi, vt suspicor, sit etiā error in textu latino. *Gazae errores duo.*

Signa causarum. Signa causarum praecipue sumuntur a colore eorum quae expuuntur, quoniā si sputa sint alba, insipida, signum est a pituita fieri, si flaua, a bile, si rubra a sanguine, & si nigra a melancholia. Addo signum a temperamento, aetate, ratione victus anteacta, summatim ab iis quae indicant humores dominantes.

Et sicut diuersae sunt causae Peripneumoniae, sic diuersi oriuntur effectus, nam ea Peripneumonia quae oritur a pituita & melācholia diuturna est cūctis, sed quae a pituita, blandior, quae a bile, deterrima, vt & quae a sanguine non admodum bona est. Iuuenes & consistentes magis iugulantur, quam senes, quia calidiores cum sint, non solum maiores inflammationes contrahunt, sed & peiora accidentia sustinent.

Prognostica. Quaelibet Peripneumonia morbus acutus est, vt plaerunque iuguler vel septima vel ad summū decimaquarta die. Et quanq̄ Hipp. 1. de morb. reposuit eam inter morbos dubios, cum secundum Cels. plus periculi quam doloris habeat, & Gal. 10. meth. 5. dicit, in pleuritide & peripneumonia omnē spem positam esse in viriū robore, tamen inter prognostica

Peripneu-

Peripneumonia aliqua bona aliqua mala: de bonis Hip. 2. progn. t. 50. vbi ſputa ſubbilioſa & ſubcruenta, bonum: & Aretæus ſalutare in Peripneumonia, vbi ſanguis è narib. fluit, vbi aluus commota eſt, & vbi vrinæ purulentæ minguntur: contra ſi ægri delirent, ſopore occupentur, vngues nigricent, & ſi extrema frigida.

Notate quod ſcriptũ apud Plut. in quæſt. natur. 26. vbi ſcribit ex ſententia Mneſithei medici à Gal. 1. ad Glauc. celebrati, eos qui in principio Peripneumoniæ appetum caricas, perire, qui vero cupiunt fructus aut vinum ſeruari: Et reddens ratione͂, ait id eo eſſe quoniam appetitus ſequitur temperamentum, & temperamentum affectus.

Sed circa prognoſticum ſunt duæ dubitationes. 1. quam tetigi dum tractarem Pleuritidem, ſc. Hip. in Coac. prænot. dixiſſe, Peripneumoniam poſt pleuritidem eſſe ſecuriorem: contra Cęl. Aur. 1. quod Peripneumonia quæ fit poſt Pleuritide͂ inuenit vires iam fractas à morbo antecedente, vnde periculoſior eſſe debet: altera quoniam in Pleuritide conſumuntur cuncta remedia, vnde cum ſuccedit Peripn. non poſſunt amplius auxilia iam adminiſtrata adhiberi: & hinc fit vt ſit multo lethalior quam ſi fiat Peripn. à principio. Et quanquam poſſimus dicere pro Hip. eã quæ fit à principio, fieri à bile, & conſequenter eſſe periculoſiorem, attamen multo validiores videntur rationes Cælii. Aurel. quam hæc. Altera dubitatio eſt, quoniam Aretęus vult, fluxum alui in Peripn. bonum eſſe: veruntamen Hip. 6. aph. 16. dicit exitiale eſſe ſi Pleuritidi aut Peripn. ſuperueniat alui fluxus. Pro prima dubitatione reſpõdeo Peripn. dupliciter poſſe conſiderari; vel ſecũdum cauſas, vel ſecundum accidentia: ſi ſecundum cauſas, quæ fit à principio, ſemper habet cauſas maiores, q̃ quæ fit à Pleuritide, quandoquidem à Pleuritide non difficile eſt ſuboriri Peripneumoniam, ſed quod à principio pulmones inflammentur, fieri non poteſt, niſi ingentes cauſæ accedant. Sed ſi conſideremus ſecũdum accidentia, pace veſtra, quæ fit poſt Pleuritidem deterior eſt, ꝑpterea quod languor viriũ magis adeſt, & conſequẽter reliqua ſymptomata coniuncta viribus infirmis maiora ſunt.

Num fluxus alui in Peripn. bonus. Ad ſecundam dubitationem dicendũ eſt, quod ſcribit Gal. com. illius loci. ſcil. fluxum ſuperuenientem Peripneumoniæ poſſe contingere vel in magna inflammatione & initio inflammationis, vel poſſe contingere in progreſſu & apparente coctione. Si in principio, certe lethale eſt, & de hac loquebatur Hip. loc. aph. cit. ſin autem accedat fluxus apparente coctione optimum eſt, & ſic interpretari debetis Aretæum.

Curatio. De curatione conſentiunt omnes medici, eandem eſſe cum curatione Pleuritidis. Veruntamen ſunt quædam etiam in hac peculiaria: primum circa victum, vt eligatur aer temperatus, nec admodum lucidus, vnde mandabat Celſus ſæpius & per interualla aperiri feneſtras. Et de aere volo notetis errorem, qui reperitur in cod. *Victus ratio.*

Locus Auerrh. corrigitur. Auerrh. 7. collect. cap. 9. vbi ſcribit, Peripneumonicos conſueuiſſe mitti in Æthiopiam & Arabiam: quod longe abeſt ab omni ratione, cum neque acuties morbi, neque natura patiatur aut longum iter aut plagas cœli vſque adeo feruidas: vnde pro Peripneumonicis debetis intelligere phthiſicos, quos alias intellexiſtis conſueuiſſe mitti in Ægyptum. Abſtinendum ab omni motu, præſertim à clamore, imo à quolibet ſermone. Aluꝰ mollis ſeruanda eſt, & de cibis conueniunt omnes, debere eſſe extenuantes, propter quod plærique laudant vſum mellis etiam cum ptiſana.

Num dulcia conueniant. Hippoc. 2. de mor. laudat dulcia, ſed magnopere dubito, quoniam ſi verum eſt quod dicit Galen. plæriſque in locis, dulcia aduerſari iecori & lieni inflammatis, idem quoque dicendum videtur de inflammato pulmone. Sed reſpondeo, neque mel neque dulcia conuenire ſola, ſed permiſta, ſcilicet vt craſſiores cibos extenuent. Soleo commendare vt potius iura tenuiſſima parentur cum hyſſopo, cum origano, cum ſatureia, atque deinde his iuſculis liquetur ptiſana, ſic enim abſque vſu mellis ſit cibus & ptiſana extenuatoria. Panis etiam lotus conuenit & tritus.

Summatim prohibentur omnia acria, amara, adſtringentia, & Galen. 1. de acutis. 18. etiam acida prohibet. Vnde non poſſum laudare Auicen. qui acetum commendat, quod teſte Rhaſe 4. contin. Peripneumonicis eſt aduerſiſſimum. Neq; valet quod Paulus Ægineta vtatur amygd. amaris, quia vtitur cum amylo, vt nimia viſciditas amyti corrigatur facultate amygd. amararum abſterſoria.

Debet autem cibus offerri ſæpe, ſed in exigua quantitate, ne ſcil. augeatur multo cibo anhelandi difficultas.

Potus. Pro potu conuenit aq. hordei cum ſacch. vel ſimplex, vel etiam admiſto iulepo violaceo. Aliqui commendarunt pro potu vinum granat. dulcium, ſed cum adſtringẽtia omnia ſint inimica huic affectui, & Gal. 8. de med. loc. ſcribat, etiã dulcia granata adſtringere, non poſſum commendare. Nam & Auicen. ſi quando vtitur granatis dulcibus, vtitur ad compeſcendum fluxum alui ſuperuenientem importune in pleuritide. Debet autem & potus paulatim & exiguus ſumi, nec vnquam frigidus, nam ſi nimio potu irrigentur valde pulmones, ſuppeditatur fomentũ ipſi inflammationi, quemadmodum quando oleum ſuppeditatur igni.

De vena se-ctione in pe-ripn.

Post victum cogitandum est de sang. miss. in qua re est quoq; controuersia: nam Asclepiades noluit vnquam mittendum esse sanguinem, tum quia nullus adest dolor, tũ quia sanguis tenuis est. Sed hæ rationes nõ valent, quia etsi dolor à sang. missione sæpe leniatur, non tamen valet, non conuenire hoc auxilium etiam absente dolore.

Præterea etiamsi sanguis tenuis sit, venæ tamen pulmonum exinanitæ faciunt vt pulmo possit liberius moueri, & consequenter melior redditur spiratio. Auic. voluit mittendum esse sanguinem si adsit plenitudo: Sed ego sum in ea sententia, nisi peripneumonia fiat à Pleuritide, nisi antea fit missus sanguis, & summatim nisi quid impediat, optimum esse sanguinem mittere, si non ob aliud, saltem vt euacuatis venis pulmonum refrigeretur, & consequenter leuiores fiant.

Quæ vena secanda.

Locus sanguinis mittendi est à vena interna illius cubiti vbi apparet magis dolor, aut cubiti dextri. Et quantitas metienda est secundum magnitudinem symptomatum & virium, ita tamen vt semper caueatur animi defectus. Si non liceat secare venam, confugiatis ad cucurbitulas tum spatulis, tum thoraci adhibitis. Sed nõ desunt qui hoc damnẽt, eo quod periculum sit, ne per cucurbitulas magis trahantur humores ad pulmones. Veruntamen hallucinatur isti, quoniã si verum est quod frequentissime scribit Gal. cucurbitulas attrahere à profundis partibus, negari non potest, quin cucurbitulæ thoraci & spatulis adhibitæ attrahant ab intimis pectoris partibus ad cutem, & ad extimas, & in hoc genere vtiles quoq; sunt leues frictiones artubus & extremis, ligaturæ, cucurbitulę siccę.

De purgantium vsu.

Post hæc pergente morbo solemus vsurpare purgãtia, sed hac quoq; in re opus est summa prouidentia, quoniam medicamẽta paulo grauiora, inutilia & perniciosa sunt, tum quia augent febrem, tum quia impediũt magis respirationem, atq; etiam sputa, propterea iure Auic. laudabat cassiam cum passulis, quæ vel potu, vel bolo administrari potest. Manna etiam optima est, & hoc erit accommodatius purgans.

Purgans cõueniens.

℞. *Fl. cassiæ ℥. vij.*
Mannæ electæ ℥. iij.
Passul. per colum extract. ℥. ij.
Pulu. liquirit.
Sem. fænic. an. ℈. ij. Misc. hoc enim purgat præsertim pectus & pulmones, habet aliqua extenuantia, & quia Cassia flatuosa est, & hæc vitari debent in Peripneumonia, admiscentur ea quæ vim habent flatum adimendi.

Post purgationes deinde deueniendum est ad ea quæ expectorant, & faciliter materiam à pulmonibus deducunt. Vnde omnia pene quæ commendauimus in pleuritide ad prouocandum sputum, eadem quoque in peripneumonia conueniunt. Peculiariter dicit Gal. de simpl. 2. conuenire in omnibus apostematibus pectoris, mel & butyrum simul mista. Sed notandum, ne butyrũ sit vetustum si quando placebit vti, quoniam si antiquum sit acrimonia non caret, quæ Peripneumonicis inimica est. Similiter etiam extrinsecus conueniunt ea quæ emollire possunt, & nonnihil temperare feruorem pectoris & pulmonis, quemadmodum esset hæc inunctio toti thoraci & anterius & posterius adhibita.

Mel & butyrũ pectori amica.

Linimentũ.

℞. *Ol. amygd. dulc.*
Ol. viol. an. ℥. j.
Butyri recentis ℥. j. ß.
Succi maluæ.
Succi lactucæ an. ℥. vj.
Cum modico aceti & ceræ f. linimentum, & toti pectori tepidum illinatur.

CAPVT VII.

De empyemate.

Nomen.

Post pleuritidem & peripneumoniam solet fieri alter affectus in pectore, qui à Græcis vocatur ἐμπύημα, sicut laborantes hac ægritudine appellantur empyici, Latini modo suppurationem, modo vomicam dicunt. Sed circa nomen duo notanda. 1. suppurationem & vomicã apud Medicos Latinos complecti suppurationes in quacunque corporis parte factas, vt colligitur ex Celso libr. 3. cap. vltim. & ex Cæl. Aurel. libr. 5. de diut. pass. 2. apud medicos Græcos nomen empyematis modo commune esse ad communes suppurationes, modo peculiariter designare eam quæ fit in thorace. De priore significatu locutus est Galen. secundo prognost. 8. & 7. aphorism. 41. De secundo locutus est idem 5. aph 5.

Definitio.

Est autem empyema collectio materiæ purulentæ in thorace: materia autem purulenta interdum acris, fætida & turpis est, interdum benigna. Et cum colligitur in thorace, vel in dextra parte, vel in sinistra colligitur, vel in vtraque.

Genus morbi.

Est autem hic affectus morbus in numerõ, vt docet Galen. libr. de diff. mor. capit. 8. quanquam si ea quæ alias docuit Galen. de morbo in numero expendamus, minime talis est, quia morbus in numero vere fit à materia naturali excedente, vel est sextus digitus, non autem à materia morbosa, qualis est purulenta. Itaque soleo interdum hunc potius morbum appellare in via, quia non tantum in empyemate impeditur via thoracis, quæ debet esse expedita, verumetiam huiusmodi impedimentum est causa læsionis anhelitus.

Locus

Locus affectus. Locus affectus circa communem controuersiam, est thorax.

Caussa. Caussas huius Hippocrates in lib. de loc. in homine reduxit ad tria genera, ad defluxum, ad vlcus, & ad confusionem. Aretæus addidit alias, vt tussim, sanguinis effusionem; sed fere semper atque efficitur empyema, aut originem ducit à defluxu, de quo Hippoc. 7. aph. dicit, materiam à capite destillantem, si videlicet in thorace retineatur, transire in suppurationem: aut ab aliquo vlcere, quod vel sequitur inflammationem, vel sequitur vulnus, ad aliam apertionem vaforum: vt omnes caussæ, tum internæ tum externæ, quæ conueniunt ad destillationem producendam, aut ad vlcus efficiendum, possint appellari caussæ empyematis.

Signa futuri empyematis. Cognoscitur hic affectus futurus, vt docet Hip. 2. progn. & Gal. 1. quia vbi pleuritis aut pipneumonia debitis auxiliis adhibitis perdurat, & adhæc febres & rigores subsequuntur, simulq; grauitas in thorace apparet, tūc suspicari oportet omnino malum in empyema esse desiturum.

Præsentis. Vbi autem iam factum est empyema cognoscetis propriis signis. 1. tussis perpetua adest, quæ dum efficitur, murmur in pectore percipi solet, quod Cæl. Aurel. venustissimo

ὑδαλισμός. quodam vocabulo appellauit ὑδαλισμὸν, quasi murmurantis aquæ fragorem. Et huiusmodi strepitus maxime præsentitur, quando thorax huc atque illuc vertitur, vt monuit Gal. 4. de loc. aff. 8. Præterea empyici nullum appetitum habent, difficultate anhelitus laborant, & præsertim quando pus retinctur.

Quomodo sputa purulenta cognoscantur. Sputa purulenta sunt, sudor totius corporis adest, & quia opus est ingenio & iudicio, vt discernantur sputa purulenta à non purulentis, tria signa habemus. 1. quod sputa non purulenta alba sunt & spumosa: purulentum sputum liuidum est sine vlla spuma. 2. quod si sputa proiiciantur supra carbones candentes, teter odor oritur. 3. si sputa in aqua ponantur quæ purulenta sunt, fundum petunt, quia flatu carent; quæ vero non sunt purulenta, cum sint flatulenta supernatant aquæ.

Adhæc color empyicorum plumbeus est, collum extenuatum, oculi caui fiunt, genæ rubent & febre lenta & hectica laborant.

Et quia medici qui vulgares non sunt, debent etiam præcise cognoscere, in qua parte thoracis pus contineatur, ea propter adhoc cognoscendum solemus tria signa adhibere. 1. vt diligenter aduertatur, in qua parte maior grauitas percipiatur: qa vbi hæc est, ibi quoque pus adesse timendum est. 2. ex decubitu, quia super partem vbi pus est facilius multo ægri decumbunt quam super partem aduersam, quandoquidem si pus sit suspensum, magis grauat & molestat. 3. lutum: nam si lutum supra thoracem vniuersum extendatur, fit vt qua parte latet pus, ibi magis exsiccetur, quod 1. probl. 6. vel 7. significatum est, & ab Hip. lib. de aff.

Signa progn. sparsim habentur apud Hip. 2. progn. 5. & 7. aph. atque in com. 3. Gal. inter quæ signa illud primum est, empyemata quæ sequuntur peripneumoniam & pleuritidem esse deterrima. Veruntamen vt colligitur ex Hippoc. senes facilius euadunt in hoc genere empyematis, difficilius in aliis; & ex iis qui empyici fiūt post peripneumoniā, si in principio cepas concupierint, magis seruantur, si ficus, minus, quemadmodum alias docui ex Plutar. in quæstionibus naturalibus 26. Præterea scribit Hippocrat. si aluus effundat pus liuidum & prauum exitiale esse: contra si pus exeat album multo melius signum haberi.

Fiunt plerunq; empyici etiam phthisici, & diligenter Auic. in ca. de empyemate pponit signa, quibus cognoscere possimus quando empyici fiant phthisici, & est, quando collum maxime extenuatur, quando tempora canescere incipiunt, pedes tument, vngues curuantur, & tandem quando incipiunt illa signa quæ audiuistis in cap. de phthisi.

Curatio empyematis tota posita est in puris è thorace extractione: extrahitur autem vel insensibiliter, vel sensibiliter. Et si sensibiliter, vel per tussim, vel per aluum, vel per vrinam.

Ad quos scopos explendos mirum in modum facit victus siccans, extenuans & detergens, vnde aer siccus, vt ob hoc iure dixerit Auerrh. 7. collect. consueuisse mitti empyicos in Arabiam & Æthiopiam, ob cæli siccitatem.

Dormiendum moderate. Aluus cotidie nisi sponte fluat, irritanda. A vino non est abstinēdum, nisi febris magna sit, sed vinum pauciferum esse debet aut aq. mulsa cum hyssopo.

Cibi sicci & extenuantes sint, propterea auium carnes laudantur quæ coquuntur cum asparago, hyssopo. Gal. laudat alliū coctum, laudantur cepæ & porra. Alexand. Trall. videtur commendare fructus: sed notandum in Latino interprete esse errorem, quia deest particula negatiua, quam habet textus græcus. Amygdalæ tamen, pistachia & alia huiusmodi quæ extenuant & exsiccant, vtilissima sunt. Deinde studium ad puris è thorace eductionem conuertendum.

Sed antequam ad materiam remediorum descendatur, debet medicus cogitare, vtrum pus vere maturū sit, an adhuc crudum: quod si crudum sit, muturandum; in quo genere intra butyrum & mel vtile est. Extra fiunt emplasmata ex violis & maluis coctis, butyro, farina triticea, rad. althee cocta, & ceteris quæ

T 2 putan-

putantur magnopere conducere ad pus maturandum.

Vomicam rumpentia. Vbi pus factum est, oportet vomicã rumpere, quo possit exire pus, atque ad hoc solemus vti variis, nam sternutationem & vomitum laudat, & iure, Cælius Aurelianus quia motu illo apostemata matura sæpe discinduntur. Sit intus huiusmodi decoctum.

℞. *Foliorum hyssopi M. ij.*
Squillæ ℥. j.
Coquantur diligenter.

Potus vomicam rumpens Deinde ℞. *d.d. ℥. v.*
Syr. de prassio ℥. j.
Oxym. scillit. ℥. ß. M.

Hoc enim potus genus sumptum dum calet, miram potestatem habet frangendi vomicam, vt & quoque stercus caprinum, melle vel oxym. scillit. dissolutum & thoraci adhibitum.

Topica. Postquam rupta est, studendum educere pus, vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter, si fieri potest, melius est, quia vt habemus ab Hipp. 6. epid. 3. melius & felicius euacuantur abscessus sensibiliter, quam contra: tametsi non desint Chirurgi, qui statim atq; habent aliquod apostema, illud insensibiliter discutere aggrediuntur. Sensibiliter euacuatur, vt dixi, per tussim, vel per aluum, vel per vrinam. Si magis appareat tussis, iis agendum est, quæ lambendo & tussim excitant, & materiam expectorant, vt est syr. de prassio, de hyssopo, mel & oxym. scillit. Simile quoque lambitiuum parare soleo.

Lambitiuũ ad expurgationem puris. ℞. *Amygd. amararum ℥. j.*
Loch farfaræ ℥. iij.
Pulueris hyssopi.
Prassij.
Liquiritiæ an. ℥. ß.
Cum oxym. q. s. Misce f. lambitiuum, quod paulatim sumitur & deuoratur.

Si magis per aluum, clysteribus acribus, aut medicamentis purgantibus aluum cieat medicus; quemadmodum si ad vrinam incliner natura, multo melius est vrinam prouocantia adhibere, ita tamen vt si febris vrgeat, dimittantur quæ pure diuretica sunt, quoniam hæc, vt est 5 & 4. simpl. sunt admodum calida & sicca.

Si neque per tussim, neq; per aluum, neq; per vrinam purgentur, tum deueniendum ad ea quæ insensibiliter dissecandi & dissipandi vim habent, tam intus quam extra adhibita. *Insensibiliter pus dissipantia.* Intus confect. Mithrid. Athanasia: Ther. aut vetusta aut media, vim insignem habent cõsumendi & dissipandi pus. Verumtamen in vsu etiam harum confectionum medicus, si febris adsit, ipsarum calorem castiget, verbi gr. misceat Theriacam vetustam cum sacch. rosato antiquo: vt:

℞. *Theriacæ antiquæ ℥. j.*
Sacch. ros. antiqui ℥. j.
Pulu. hyssopi ℈. j. M.

Addidi pulu. hyssopi, quia semper medicamentis pus educentibus è pectore opus est miscere quæ peculiari virtute pulmones & pectus penetrant, vt est Hissopus.

Extra etiam adhibeantur vel fomenta, vel empl. quæ desiccant. Spongia imbuta vel lixiuio, vel aq. marina, & thoraci imposita, valet. Fiunt etiam decocta ex aromatibus. Vt

℞. *Acori*
Cal. odorati.
Spicæ.
Cinam. an. ℥. j.
Ligni aloes. ℥. j. ß.
Fol. hyssopi,
Prassij an. M. j. ß f. decoct. s. a.

Deinde in ea immacerentur panni linei, atque hoc decocto imbuti supra partem. Vbi est pus, extendantur, donec exsiccentur, qui deinde modo plus, modo minus renouẽtur, prout ferre potest æger cum vtilitate.

Vbi neq; internis, neque externis medicamẽtis educi potest pus, veteres audacissimi & nobilissimi medici in his casibus solebant venire ad incisionem & adustionem: Nam inter costam & costam, qua parte pus inest, incidebant, & pus non confertim, sed paulatim educebant. Et puto ego repertum esse hoc auxilium casu & experientia: nam Plin. libr. 7. cap. 50. narrat quendam Phalecæum vomica laborantem, cum desperatæ salutis esset, in aciem inisse vt interficeretur, atq; ibi casu cõtigit, vt transfosso pectore, qua parte vomica erat, pus exierit & seruatus sit. Neque puto quod veteres vsi essent eo remedio tam frequenter, nisi interdum aliquos sanassent.

Et memoria dignum est, vt quæcunque *Aph. Hipp. laus.* vobis legere contingit apud Hip. in aphorismis præcipue omnia non solum oracula ratione inuenta puteris, sed etiam experientia confirmata, vt cum de hoc remedio non solum loquatur Hip. in aph. verumetiam regulam det, vt, vbi secantur vel vrũtur suppurati, pus non confertim, sed paulatim exire permittatur, credatis certo, hoc remedium non esse neq; præter rationem, neq; præter vsum ab Hip. propositum. Atq; hic nostrarum lectionum hoc tempore finis est.

CAPVT VIII.

De affectibus cordis.

CVm Deo fauente, lectionibus nostris vsque ad affectus cordis processerimus, *Cor duo eximia consecutum.* illud vnum præfari oportet; nobilissimum hoc viscus, quod appellatur cor, duas res eximias à natura, siue potius à naturæ opifice Deo, esse consecutum: Vnum quod in cunctis animantibus mediam corporis sedem adeptum est, nisi tamen excipere placeat asellum

afellum piscem, quem ex sententia Arist. Athenæus lib. 7. Clemens Alex. 2. pædagog. c. 1. & Ælianus libr. 6. de animalib c. 3. cor in ventre habere prodiderunt. Cum enim medius locus & fortissimus & tutissimus sit, vt propterea Pythagorici centrum appellarint Iouis artem, iure cor quod futurum erat vitæ domiciliũ, in media sede collocatũ est. Alterum q̃ dicit Hip. substantia cordis solida atq; dura fabricata est, & vt dicit Plato in Timæo, multis atq; magnis stipatoribus circũcincta, adeo vt hoc viscus & maxime omnium iniuriis resistat, & consequenter paucissimis morbis consumatur.

Morbi cordis. Quę omnia eo tendũt vt intelligatis, morbos cordis paucissimos esse, eius tamen momenti, vt in medicina facienda pauca sint, quæ cognitioni horum affectuum sint ante- ponenda.

Ad vos itaq; filii amantissimi pertinebit, studiis atq; vigiliis vestris mecum laborare, vt non solum vobis ipsis, sed & hominibus cunctis vtiles esse possitis. Ego vero, quãtum in me erit, operam dabo, vt neq; publice neq; priuatim quicquam desideretis, quod ab amantissimo & præceptore & patre expectandum sit.

Quicunque morbos cordis tractauerunt, siue sint Græci, siue Arabes, siue Latini, duos fere solos cordis affectus sibi propofuerunt: syncopen sc. & palpitationem, quam pleriq; appellare maluerunt tremorem. Auenz. lib. 1. tr. 12. circa initium, plærosque alios morbos his addit, quemadmodum & Auerrh. libr. 3. coll. cap. 25. inter morbos cordis cardiacam collocauit: Sed vtcunque sit, nos primum de syncope, deinde de palpitatione verba faciemus.

Difficultas. Priusquam autem aggrediar, dubium non vulgare dissoluendum est: nam si spectemus cordis corpus, pace vestra, non solum similare, sed etiam organicum est: vt propterea nulla ratio suadere videatur, ipsum cor debere esse alienum ab iis morbis suscipiendis, quos suscipiunt alia similia corpora: vt si cor tentetur similarib. morbis, iure etiam videatur, à medicis non duos solos affectus, sed cõplures alios esse tractandos.

Accedit hæc auctoritas Gal. qui 5. de locis aff. capite 2. clarissime docuit, à plerisque aliis morbis cor tentari, vt ob has rationes videatur ad nos spectare, etiam de aliis morbis cordis tractare.

Ex altera parte est Hipp. qui lib. 4. de mor. dicit, cordis corpus solidum & durum esse, ac propterea neque à morbo humorali, neq; ab vllo alio morbo tentari. Vt ob hanc Hip. auctoritatẽ videatur superuacaneus labor tractandi morbos cordis.

Resolutio. Vt hic nodus dissoluatur, duo nos scire oportet. 1. aliud esse, tentari ab aliquo morbo, aliud aliquem morbũ sustinere: nam dicuntur sustineri hi morbi, tametsi grauiter afficiant, attamen non interimunt necessario. Aliud notate, quod memoriæ mandauit Ægineta libr. 1. cap. 34. quod aliud sit morbos pati per se, aliud per consensum: Cor vt dicit loco cit. Paulus non patitur vllũ morbum essentialem, quia etsi tentetur huiusmodi morbis, prius tamen interit animal vel homo, quam possit medicinam adhibere.

Itaque non est mirum, si medici tractationem morborum per essentiam cordis reliquerint, nempe quos non sustineat ipsum cor. Atque hoc voluit docere Aristot. quando 3. de part. animal. cap. 4. scripsit, cor nullum affectum violentum sustinere: pro affectu violento non alium intelligens, nisi qui essentialiter cor afficit, hoc est, per essentiam. Veruntamen sustinet & patitur morbos per consensum, inter quos præcipuus est syncope, & cordis palpitatio: de quibus agemus. *Cor tantum sustinet morbos per consensum.*

CAPVT IX.

De syncope.

Vocata syncope à Græcis, à Latinis cõncisio dici potest. Seneca transtulit Concisuram. Corn. Celsus libro 7. capite vlt. recusans vti græco nomine, appellauit animæ defectionem: Cæterum Aretæus auctor antiquissimus libr. 2. de acutis cap. 3. dicit syncopen à græcis vocatam ὀξύκτονα, quasi dicat cito iugulantem, Cæl. Aurel. libr. 2. de acutis pass. vocat cardiacam, quemadmodum & alii plærique latini scriptores. *De nomine.*

Cæterum priusquam vlterius progrediamur, vt possitis in auctoribus prudenter versari, tria circa nomen huius affectus animaduertere debetis, quæ apud istos practicos facile non inuenietis. 1. Latinos & græcos scriptores in vsu huius vocis cardiacæ diuersos extitisse: Latini pro cardiaca videntur fere semper intellexisse eam syncopen quæ fit à stomacho: imo vero Celsus libr. 3. suæ med. c. 19. putauit etiam apud græcos cardiacam significare syncopen ex languore stomachi. Cæterum Gal. 12. meth. 5. & 5. de loc. aff. 2. manifestissime demonstrauit, cardiacã appellari eam syncopen, quæ fit vitio solius cordis, sicuti stomachica syncope vocata est, quæ fit vitio stomachi.

Alterum notandum est, neque apud Hippocratem, neque apud Aristotelem, neque apud Theophrastum, aut alios ex veteribus reperiri hanc vocem syncopes: tum autem affectum appellarunt modo apsychiam, modo Lipothymiam, modo Lipopsychiam. Cęterum scriptores qui floruerunt paulo ante tempora Gal. vt ego puto, vocem hanc syncopes inuexerunt.

Differ. Syncopes à lipothymia.

Tertium notandum, quod licet veteres scriptores syncopé intellexerint sub nomine lipothymiæ seu lipopsychiæ, à posterioribus bene insignis facta est differentia inter syncopen & lipothymiam. Nam vt ego reperi apud medicos, quatuor sunt in quib. syncope & lipothymia differunt. I. est lipothymiam esse affectum virtutis sensibilis, & motricis, syncopen autem esse passionem etiam vitalis facultatis. Altera differentia est quam attulit Gal. libr. I. ad Glauc. 14. scilicet lipothymiam semper præcedere syncopen, & esse veluti imperfectam syncopen, sicuti syncope est consummata & perfecta lipothymia. Tertia differentia est, in lipothymia ægri mente & cogitatione valent, quemadmodum & dixit Aristot. 3. cap. libr. de somno & vigilia: in syncope autem ægri menté & rationem omnem amittunt. Quarta differentia est quam attulit Aetius lib. 3. cap. 101. scil. syncopen contingere etiam dormientib. defectionem autem animi siue lipothymiam non fieri nisi in vigilantibus.

Quomodo dormientib. contingat syncope.

Cæterum video vos hic dubitare, quomodo fieri possit vt dormientes syncope tententur, quandoquidem dormientibus sensus & motus pene ligati sint, adeo vt non videantur amplius posse corripi ab eo affectu, quo sensus & motus pene aboletur. Respondeo dormientes alios esse qui naturaliter dormiunt, alios qui præter naturam: naturaliter dormientes, pace dico, à syncope prorsus sunt immunes, corripiuntur autem illi qui præter naturam dormiunt, hoc est, qui somno morboso detenti sunt. Vnde iure Aetius loco cit. hac voce καταφορομένοις vtit, quasi significare volens, non omnes dormientes, sed eos qui cataphora, hoc est, somno morboso correpti sunt, &c.

De definitione.

Est autem syncope ex Theoph. in fragmétis quæ habemus περὶ λειποψυχίας, priuatio seu refrigeratio caloris natiui circa locum respiratorium. Methodici vero vt est apud Cælium Aurel. definiunt syncopen esse tumorem cordis.

Ceterum Aretæus loc. cit. definiuit syncopen esse dissolutionem nexus naturę. Cornel. Celsus libr. 3. cap. 19. dicit Cardiacam (ita appellat ille syncopen) esse nimiam corporis imbecillitatem, quod languente stomacho multo sudore digeritur. Auerrh. 3. coll. c. 25. definiuit syncopen esse subitum regressum caloris ad cor, ita vt membra regi nequeant. Sed hoc in tremoribus etiam fit.

Breuissime omnium & accommodatissime videtur Gal. noster definiisse lib. 12. meth. 5. in initio, vbi dicit, syncopen secundum veterum sententiam esse celerem viriú lapsum, seu vt videtur interpretatus Ægin. lapsus coaceruatus virium. Iure enim dictus est lapsus celer seu coaceruatus, quia si paulatim labantur & præcipites ruant vires corporis nostri, perit quidem homo irremediabiliter, sed non tentatur syncope, nisi enim coaceruentur & subito ruant vires, syncope fieri non potest. Dictum est virium: quia non tantum vis sensibilis & motrix labitur, quemadmodum in animi defectu, verumetiam labitur vitalis, ita vt vere omnes vires sub hoc affectu præcipites cadant.

Vnde satis mirari non possum oculatissimum Auic. qui lib. 3. fen. 11. tr. 2. capite 3. dum fusissime & diligentissime syncopen definiens, dixit in ipsa labi facultates sensibiles & motiuas, de vitalib. autem nullam facit mentionem.

Itaque ex hac definitione satis est perspicuum, syncopen esse symptoma in genere actionum omnium læsarum facultatis vitalis & animalis: ac locum proprie affectum in syncope nullum alium esse, nisi cor ipsum, vt copiosissime disputauit Aretæus, quod cor etsi essentialiter, vt audiuistis, morbos pati queat, in syncope tamen aut sæpe, aut saltem plerunque per consensum affici consueuit.

Syncopes quomodo proprius morbus cordis.

Et sane, vt dicebam, syncope proprius affectus cordis, & quanquam dixerim plerunque fieri per consensum à reliquis membris, tamen cum facultas vitalis, cuius proprium domicilium est cor, magnam ruinam patiatur in syncope, quis non videt hunc affectum proprium esse cordis. Neq; valet ꝙ syncope curetur remediis stomacho adhibitis, quia vt dicit sapienter Aretæus in apoplecticis adhibentur remedia capillis, neque tamen quispiam dixerit vnquam apoplexiam esse affectum capillorum.

De causis.

Nunc tempus est causarum contemplationem aggredi: Theoph. in libro de defectu animi, lipothymiæ causas omnes reduxit ad calorem & ad frigus immodicum: neq; male, quoniá, cum definierit, vt audiuistis, lipothymiam siue syncopen esse caloris priuationem, atque calor natiuus extinguatur tum frigore, tum calore immenso, iure non erant ipsi quærendæ aliæ causæ, quam calor & frigus immensum.

Auic. diligentissimus fuit in proponendis omnibus causis syncopis, similiter Galen. 12. meth. 5. sed vt dicit Rabbi Moyses. 6. aph. in iis explicandis paulo confusior esse videtur. Eapropter vt hanc rem facillime percipiatis, conabor ex nostra methodo omnes causas ex rei ipsius natura proponere.

Quæ sit essentia virium

Audiuistis autem syncopen esse subitum virium lapsum, itaque videre oportet quæ sit essentia virium, & vbi positæ sint vires. Gal. 5. de loc. aff. 7. & I. de præsag. expulsi. 4. explicatissimis verbis docuit, essentiam virium nullam aliam esse, nisi temperamentum partium solidarum. 2. ad Glauc. 2. dicit essentiam virium nullam esse, nisi calorem natiuum. Si hæc

hæc omnia ſimul copulemus, habebitis tēperamentum & calorem natiuum idem eſſe apud Gal. & conſequenter eſſentiam virium corporis noſtri nō aliam eſſe, niſi ipſum temperamentum, ſeu calorem natiuum.

Temperamentum forma eſt quædam ſeu actus. Vtrum autem forma ſit ſubſtantialis, an accidentalis, non poſtulat hic locus vt diſputemus. Illud compertiſſimum eſt, ſiue ſit forma ſubſtantialis, ſiue accidentalis, neceſſario collocatum eſſe in aliquo ſubiecto. De hoc ſubiecto videtur diuerſimode meminiſſe Gal. 5. de locis aff. 7. cum dicit, vires corporis noſtri poſitas eſſe in ſolidis, in humoribus, & in ſpiritibus, 12. meth. 5. dicit, poſitas eſſe vires in ſolidis corporibus & in ſpiritibus.

Sed hęc diuerſitas in verbis Gal. nihil æſtimanda eſt, quia pro ſpiritibus, ſeu ſub nomine ſpirituum poſſumus intelligere ipſos humores, in quibus habitant ſpiritus.

Donec itaque harmonia humorum & ſpirituum incolumis eſt, vires ſemper valent. Vbi autem hæc harmonia diſſoluitur, vires tanto magis præcipites ruunt, quanto celerius ſit hæc diſſolutio. Et hoc eſt, domini, quod Aretæus definiens ſyncopen dixit eſſe diſſolutionem nexus ſeu harmoniæ naturæ.

Interna. Cauſæ quæ hanc harmoniam corrumpūt, aliæ ſunt internæ, aliæ externæ: rurſus internarū aliæ ſunt cauſæ immediatæ, aliæ mediatę: & mediatarum cauſarum aliæ ſunt naturales, aliæ præternaturales.

Immediatæ. Cauſæ internæ immediatæ proponuntur à Galeno 5. de loc. aff. in initio capite 2. vbi ſcribit cor eſſentialiter affici tum ab intemperiebus & ſimplicibus & compoſitis, ſiue etiam ab inflammatione & ab eryſipelate, adeo vt dicere poſſimus, immediate affici cor ab intemperiebus, ſiue ſimplicibus, ſiue cū materia. Et hoc multo melius eſt dicere, quoniā vt ipſe docuit Auerrh. 3. collig. capite 21. cuiuſmodi ſunt tumores, qui non lædunt immediate actiones cordis, ſed lædunt mediantibus morbis ſimilaribus, hoc eſt, mediante intemperie. Has itaque intemperies, dicit Gal. loco citato ſequi cardiacam ſyncopen, ſicuti ſtomachica ſyncope ſequitur affectus ſtomachi.

Nec quicquam obſtat, quod Ariſtotel. dixerit 3. de part. animal. 4. bilem non approximari cordi, & propterea non poſſe à materia fieri morbos in corde, qui faciunt ſyncopen, quoniam Hippocrat. libro 2. de morbis, vbi tractationē habet de cerebro corrupto, manifeſte docet, fieri ſyncopen, vbi pituita & bilis labuntur in cor. Nam labi humores in cor impoſſibile eſt viuo homine; & hoc voluit dicere Ariſtot. atque non eſt impoſſibile & bilem & pituitam cordis capſulam ingredi, atq; ſic ſyncopas inducere, quod dixiſſe Hip. ſemper putaui.

Mediatæ Naturales. Cauſæ internæ ſed mediatæ, complures ꝓponuntur nobis ab Auicen. atque Gal. imprimis eſt ſexus, ætas, nam ſcribit Auic. mulieres & decrepitos huic affectui maxime obnoxios eſt. Temperamentum & habitus corporis inter has cauſas eſt, ſiquidem qui corpus delicatum habent, & vt dicit Cæl. Aurel. lacteum, facile tentantur ſyncope.

Non naturales. Cauſæ mediatæ præternaturales ſunt febres ardentiſſimæ, in his videbitis ſæpe laborantes ſyncope acerbiſſime vexari: euacuationes omnes, tū ſanguinis, tum ſudoris, tum fæcum, ſi immoderatæ ſint, ſyncopas inducunt. Vulnera thoracis, cerebri inter has cauſas recenſeri poſſunt.

Externæ quoq; cauſæ complures & à Galeno & ab Auic. proponuntur, vt æſtus immoderatus, vigiliæ immenſæ, animi motus vehementiſſimi, vt gaudia immoderata, dolores immoderati, timores ſubitanei, repletiō quoque immodica, ob quam crudi & copioſi ſucci cumulantur. Præ cæteris autem venena & qualitates omnes venenatæ ſyncopen inducunt. Vnde ſi legatis Nicandrum, videbitis complura eſſe genera venenorum, quę ſua praua qualitate ſyncopen inducunt: quæ omnia ideo ſyncopen faciunt, quia vel harmoniam diſſoluunt corporum ſolidorum, vel harmoniam ſpirituum diſſoluunt, aut ipſos diſſipantia, aut diminuentia, aut confertim cogentia.

Argenterius reprehenſor Galeni. Hæc autem etſi veriſſima ſint, ac ex intimis doctrinæ Gal. fundamentis capta, nihilominus Ioh. Argenterius contradicendi Gal. cupidiſſimus libr. de cauſ. ſympt. 12, totā hanc doctrinam euertere conatus eſt, atq; demonſtrare, Gal. non intellexiſſe veram ſyncopis generationem. Et quoniam videbat, Galenum inter alias cauſas ſyncopis fere anteponuiſſe intemperiem cordis, primum duabus rationibus hanc ſententiam Gal. deſtruere conatur: deinde propriam ſententiam proponit.

Argumentum. Primum argumentum eſt, ſyncopen fieri ſubito, & ꝓpterea veriſſimum eſſe, cauſam ipſius eſſe ſubitaneam: ſed intemperies nōn fit ſubito, ſed longo tempore: Ergo non poteſt, inquit, fieri ſyncope ab vlla intemperie.

Secundum argumentum Argenterii eſt: ſi fieret ſyncope ab aliqua intemperie, fieret potiſſimum à calidiſſima: Sed in febribus ardentibus, à quibus maxime flagrat cor, nōn fit ſemper ſyncope, ſed raro. Itaque non poteſt ſyncope fieri ab vlla intemperie.

Poſtquam Argenterius his argumentis inuectus aſt aduerſus Gal. proponit ſuam ſententiam, ſcil ſyncopen non poſſe fieri ab vlla alia cauſa, niſi ab ea quæ celerrime omnium

mouetur; sed spiritus maximè omnium mouentur: Itaque à spiritibus solum potest fieri syncope. Cum autem spiritus vt sint virium fundamenta, opus habent quadam harmonia & proportione, inquit Argenterius citissime multis de causis hac harmoniam dissolui, & propterea multis de causis vitio spirituum syncopen oriri.

Refut. argumentorum Argenterii. Sed sicuti puto Gal. hac in re nos non fefellisse, ita quoq; semper putaui Argenterii argumenta admodum firma non esse: Nam intemperies duobus modis considerari potest, vel secũdum vniuersam latitudinem vel secundum huius latitudinis supremum gradum. Si consideretur secundum totam latitudinem, verissimum est intemperiem fieri lõgo tempore, vt dicitur in fine 2. li de sympt. cauf. Sed si consideremus intemperiem secundum supremum gradum, pace vestra huiusmodi gradus celerrime induci potest, ita vt propter hanc celeritatem etiam syncopen pariat.

Ad primũ. Hoc autem, domini, receptissimum etiam apud Galen. intelligere potestis ex 2. cap. libr. vt vtil. respir. in quo loco scribit Gal. calidas intemperies subito & celerrime fieri, non quod vniuersum intemperamentum subito fiat, sed supremus ille gradus. Quare cum Argenterius hanc veritatem non sit assequutus, facile in hunc turpissimum errorem lapsus est.

Ad secundum. Quod autem dicit de febribus ardentibus, fateor raro fieri, vt in iis syncope contingat, veruntamen fit interdum. Causa autem cur non fiat continuo in febribus ardentibus, est, quia vbi semel hæ febres incrementum susceperunt, diu æqualiter in eo incremento perdurant, vt cum ad supremum illum gradum caliditatis non semper perueniat, fiat etiam vt non semper syncope sequatur.

Quod autẽ dicit postremo Argenterius, vniuersam syncopes affectionem esse tribuendam spiritib. facile ego concedo, nẽq; Gal. negauit: nãq; quis non videt vbi corpus cordis immense flagrat, aut quopiã alio grauiori morbo tentatur, etiam spiritus ipsos non violari? Quare quęcũq; causa effectrix sit syncopes, verissimum est semper spiritus violari. Sed hęc spirituũ vis impedita, atq; hæc ruina, non per se neq; sponte in spiritibus efficitur, sed efficitur vel propter intemperiem, aut propter humores, aut propter alium quempiam affectum, qui spiritus harmoniam destruens illico vires præcipites agat.

Tractatio de syncope vsq; adeo implicata & impedita est, vt non sit mirum tot dubitationes in ea oriri: nam diximus ex Gal. inter causas syncopis primum fere locum tenere intemperiem & tumores cordis: quod si verum est, qui fieri potest, vt quemadmodum dicebamus, cor nõ tentetur vllo morbo. Præterea non videtur verum, omnem syncopen per consensum oriri. Sed quod magis dubiũ videtur, est, quia vulgatissima est omniũ medicorum sententia, actiones læsas semper sequi aliquem morbum. Atqui ea syncope, quæ fit propter nimium gaudium, vel nimium timorem, non videtur vllo pacto sequi morbum: Itaq; dabitur aliqua insignis læsio cordis, quæ à morbo non dependet.

Vt hæ dubitationes tollantur, quæ etiam supra aliqua ex parte sunt sublata, scire oportet, morbos omnes formam suam habere per propria tempora, sc. principium, augmẽtum, statum & declinationem. Vbi huiusmodi morbi priuantur maiori parte horum temporum, non proprie appellantur morbi. Vnde si qui morbi inchoati vix, statim finiunt, non habent verum charactere morbi: secus autem est si saltem ad argumentum aut ad statum perueniant.

Quo constituto respondendum est, morbos qui tentant cor, non habere perfectam formam, quia vt dicit Galen. 2. cap. libr. 5. de locis aff. statim atque incipiunt, homines iugulant, & propterea licet syncope cardiaca sequatur huiusmodi morbos, ea tamen non tractatur à medico, quando non expectat auxilia medicinæ, vt dicit Galenus. Et hoc est, domini, quod voluit significare magnus ille Auerrh. qui libr. 3. collect. cap. 21. dixit, cor quidem compati propter affectus aliorũ viscerum, sed ipsum nõ communicare affectus suos aliis visceribus, siquidem affectus essentiales cordis non possunt durare vsque ad augmentum, ita vt cætera viscera ipsi compatiantur.

Quod postremo dicebam, actiones læsas sequi morbos, prudenter intelligendum est, siquidem actiones quæ lædũtur, vel sunt permanentes, vel sunt momentaneæ: quæ permanentes sunt, necessario semper aliquem morbum sequuntur; Cæterum quæ momentaneæ, non est necesse vt semper morbum sequantur, cuiusmodi est syncope.

Possumus etiam alio modo respondere, sc. etiam syncopen, quæ fit ab affectibus animi, sequi morbum aliquem: siquidem in corporibus, quæ propter animi affectus patiuntur syncopen, adest aliqua morbosa dispositio, quæ statim ob animi affectus transit in morbum vel instrumentalem, vel similarem.

Hoc autem verum esse, ex eo colligere potestis, quia non omnes propter nimium gaudium incidũt in syncopen, sed rarissimi, adeo vt soli illi syncopen incurrant, qui habent morbosam aptitudinem ad suscipiendũ hunc affectum. Est & aliud quod potest hoc indicare, quod etiam illi qui syncopen incurrunt propter animi affectus, post sedatã syncopẽ, remanent morbosi & impediti. Ex hac causa- *Differentiarum*

rum

rum contemplatione suboriuntur variæ syncopis differentiæ, inter quas precipua hec est, quod alias syncope fit in corde per essentiam, alias per consensum: & q̃ fit per consensum, aut à cerebro per consensum, vt dicit Hip. li. 2. de morb. aut per consensum à stomacho, aut per consensum à iecore, aut per consensum ab vtero; quemadmodum docuit idem Hip. lib. 2. de morb. mulierum.

Signa. Signa alia sunt quæ distinguunt syncopen à similibus affectib. alia diagnostica, alia vero progn. Signa distinctiua non est opus repetere amplius, quandoquidem iam intellexistis in quibus differant animi defectus & syncope. *Diagnostica.* Cæterum signa diagnostica alia sunt quæ indicant futuram syncopen, alia vero quæ ostendunt præsentem. Futuram syncopen cognoscere, maxime pertinet ad medicum peritum, ex Aretæo; imo vero tantum pertinet ad medicũ hoc cognoscere, vt Rabbi Moyses 6. aph. dixerit, nisi medicus præcognoscat futuram syncopen, esse interfectorem ægrorum.

Capiuntur hæc signa futuræ sincopes tum à causis antecedentibus, tũ ab actionibus læsis. *A causis antecedentib.* A causis antecedentibus, vt si æger sit delicatæ complexionis, si fœmina sit, si laboret febri ardente, vel pestilentiali, si vulnus habeat in thorace, si euacuationes insignes patiatur, si marasmo syncoposo detineatur, signum est futuram esse syncopen, & propterea medicum & timere & prospicere debere.

Quod dico de his causis, idem quoq; putare debetis de omnib. aliis antecedentibus, siue internis siue externis. Et quia memini marismi syncoposi, scire debetis Galen. in libro de marasmo cap. 5. & vlt. proponere genus marasmi, seu febris marasmodis, in qua cum semel facta est insignis syncope, semper remanet quædam dispositio & aptitudo ad syncopen faciliter suscipiendam, ita vt ob hanc aptitudinem appellarit Gal. marasmum syncoposum. Igitur vbi videbitis huiusmodi marasmum, semper vobis expectanda erit syncope.

Ab actionibus læsis. Ab actionib. læsis sumuntur signa futuræ syncopes, quia vbi oculorũ hebetudo adest, vbi fastidium frequens videbitis, atq; pulsus fit obscurus, paruus & rarus, semper expectãda est syncope. Et notate, q̃ inter omnia signa quæ testãtur nobis statum cordis, nulla sunt efficaciora, quam sint ipsi pulsus, vt docuit nos Auerrh. loco citato.

Præsentis syncopes signa. Signa indicãtia præsentem syncopen, sunt fubitus lapsus, & amissio omnium actionum: præterea facies vehementer mutata, pulsus languidus, obscurissimus, rarissimus, refrigeratio toti° corporis, sudores frigidi, & vt dicit Cæl. Aur. crassi & fœtidi: ad hæc corpus iactat huc atq; illuc. Addit Aræt. eos qui secundum cor patiuntur mente & cogitatione valere.

Cognoscuntur causæ faciliter ob ipsarum præsentiam, quia siue fiat syncope vitio cordis, cognõscitur subitanea morte, siue fiat vitio stomachi, cerebri, aut aliorum viscerum, cognoscitur ꝑ signa indicãtia illos affectus, q̃ habebitis sub loco. *Signa causarum.* Pariter cognoscuntur omnes causæ externæ tũ relatione ægrorum, tum accurata ipsius medici contemplatione.

Circa hæc signa tria problemata scitu vtilia & iucunda occurrunt. Primum est, cur in syncope adeo refrigerẽtur corpora, & tamen simul sudent sudore frigido, nam cum in hoc affectu vires sint vehementer fractæ, non videtur esse locus sudori qui fit vi summa.

Secundum problema est, cur illi qui syncope tenentur, cum sint infirmissimi, nesciant tamen quiescere, sed semper huc atque illuc membra proiiciant.

Tertium problema, qua ratione dixerit Aretæus in syncope homines valere intellectu & cogitatione, cum tamẽ nos dixerimus, in syncope omnes facultates ruere.

Aliorum. Vnde sudores frigidi. Ad primum respondent aliqui, in syncope ideo refrigerari corpora secundum superficiem, quoniã calor initio ad cor sese confert, vt propterea externa membra depauperata hoc calore refrigerentur. Sudare autẽ dicunt isti, quia vis retentrix excrementorum infirma cum sit, non potest continere excrementa, & propterea sponte ea diffluunt, ac cum transeant per mẽbra refrigerata, consequenter refrigerantur.

Sed sicuti puto ego eos vera dicere de causa refrigerationis corporis, ita quoq; addendum aliquid puto, scil. etiam refrigerari corpora in syncope, quoniã calor extremorum extinguitur: Nam Gal. li. 1. de præsag. ex puls. cap. 4. comparans eos qui moriuntur ex Tetano cum iis qui tentantur syncope, dicit mirum esse, quod extincti ob tetanum diu calidi permaneant: illi autem qui syncope tententur, diu viuant frigidi.

Authoris iudicium. De sudore autem puto ego aliã rationem & meliorem dari: nam ad calefaciendos sudores non solum requiritur vt facultas retentrix permittat, verum etiam necesse est vt facultas expultrix expellat: quare cum in syncope natura omnes vires suas intendat, veluti extremo quodam malo oppressa, non est mirum, si etiamsi sit infirma, expellat tamen sudorem, ad quam expulsionem prẹter permissum facultatis recentricis, duo alia etiam auxiliãtur, sc. laxitas meatuum & tenuitas ipsius materiæ, quę materia ꝑpter hanc tenuitatem cum non possit resistere iniuriis externi aeris, facile fit vt ab eo refrigeretur, & ꝑpterea non tantum in syncope appareant sudores frigidi, quia transeant per partes refrigerantes, quantum quoniam non possunt ob suam tenuitatem resistere aeri externo, quo minus ab illo refrigerentur.

Ad

Vnde inquietudo in syncope.

Ad secundum problema Gal. in fine libro 1. de motu musc. accõmodatissime omnium causam verã huius rei attulit, vbi scribit, eos qui tenentur syncope cardiaca, aut stomachica, etiamsi imbecillimi sint, non quiescere, sed huc atq; illuc tractare membra, ꝓpterea quod vis ipsorum & facultas motrix vsque adeo infirma est, vt non possint sustinere onus ossium & corporis, & propterea illud ipsis contingere, quod contingere solet infirmis baiulis, qui etiam leuissimum onus cum ferre non possint, nituntur illud modo huc modo illuc transferre. Sic etiam ait Galenus, facultas motrix cum nequeat inuenire rectam figuram & situm, in quo ab onere corporis non grauetur, conatur subinde locum mutare, & propterea huc atque illuc membra proiicit, vt scil. inueniat commodum aliquem situm, quod tamen nunquam assequitur.

Cur in syncope ratio valeat.

Erat tertium problema, cur in syncope sine animi defectu, vt scribit Aretæus, omnes aliæ facultates lædantur, ratio autem ac intellectus valeant. Cuius rei rationem esse puto, quia motrix & sensatrix facultas opus habent spiritibus, vt clare docuit plerisque in locis Gal. præsertim autem lib. de locis aff. 7. cum itaque in syncope spiritus magnopere violẽtur, non est mirũ si sensus & motus pene abolentur: ratiocinatio autem & intellectus cum non egeant ita spiritibus, sed solo cerebri temperamento, rationi consentaneum est huiusmodi operationes in syncope non lædi.

Prognost.

Omnis syncope mala est, sed pessima omnium est illa, quæ fit in corpore inualido, quæ vetusta est, & quæ confirmata. Cognoscitur autem syncopen esse confirmatã, quia color viridis euadit, & collũ perinde ac strangulatis inflectitur.

Scribit Hippoc. 2. aph. 41. Qui frequenter, vehementer, & sine causa manifesta exsoluuntur, cito pereunt. Quibus in verbis docere vult, eos qui summa ac vehementi syncope corripiuntur, esse irremediabiles. Cuius rei affert rationem Galenus in com. scilicet, vbi concurrunt hæ tres conditiones, vt fiat exsolutio frequens, vehemens, & sine causa manifesta, id totum esse argumentum virium maxime inualidarum. Et notate, pro causa manifesta apud Hippoc. non tantum esse intelligẽdam causam externam, verumetiam causam internam; sed manifestam.

Quid per causam manifestam intelligat Hip.

Omnis syncope quæ fit per essentiam in corde, exitialissima est: quæ fit per cõsensum, nõ omnis est exitialis, quia quæ fit à cerebro & quæ fit à stomacho languẽte, sunt quidem periculosæ, sed aliqui seruantur ab his, sicuti etiam seruantur ab ea syncope, quæ fit vitio vteri. Syncope ex vulnere thoracis lethalis est, quæ autem fiunt ex animi affectibus, si ægri sint robusti, periculo vacant, aut non sunt adeo lethales: sed si fiant in corporibus pinguibus, non audacibus, non validis, periculosiores sunt.

Curatio syncopes duplex est: alia in ipso paroxysmo, alia extra paroxysmum, & quidẽ siue consideretur ante accessionem siue post, eadem fere est. In accessione oportet tantum respicere symptoma, hoc est, reficere spiritus exinanitos, & reuocare calorem à corde ad partes extimas. Extra paroxysmum præseruandum est corpus ægri ne incidat in syncopen, & vires fractæ sunt omni diligentia & prudentia reficiendæ.

Difficultas ex Gal.

Antequam huius rei practicam audiatis, eximendus est scrupulus: nam Gal. 12. meth. 5. dicit, affectus qui paulatim labuntur in habitum præternaturalem, pertinere ad artem tuendæ valetudinis, eos autem qui subito labuntur in eundem habitum, pertinere ad artem curatoriam. Hoc si verum est, non videtur tractatio syncopis & tractatio febriũ hecticarum pertinere ad curatoriã artem, quãdo alter affectus fit subito, vt syncope, alter autẽ fit paulatim, vt febris hectica. Sed Gal. in eodem lib. meth. tractat hos duos affectus.

Resolutio huius rei habenda est ex vera verborum græcorum Gal. interpretatione, nam quicunq; callent literas græcas, si Galenum propria lingua loquentem audiant, lõge diuersam sententiam habet in illis verbis, quæ talis est, affectus qui exigui sunt, subiici arti tuendæ valetudinis: affectus autem magnos præternaturales subiici arti curatoriæ. Quæ sententia verissima est, & ab ipso Galen. repetita in fine lib. 7. meth.

Curatio syncopes præsentis.

Vbi itaq; occurret vobis, quod sæpe contingit, aliquis detentus syncope, primum ad auxilia omni syncopi cõmunia confugiendũ est sc. ad reuocandũ calorẽ natiuum à corde, & ad recreãdos spiritus. Reuocatur calor frictionib. primũ mediocribus, deinde grauiorib. partium extremarum: similiter ligaturis, quæ fiunt & in brachiis & supra genua. Vellicationib. aurium & nariũ, fricatione pectoris, odoramẽtis narib. appositis, cuiusmodi sunt moschus, ambra, citria, rosa, violę, pulegium, & maiorana aceto macerata.

Duo documenta circa appositionẽ odoramentorum.

Sed in appositione odoramentorum duo documenta necesse est habeatis, vnum, vt si æger afficiatur morbo calido veluti febre ardente, frigida odoramenta adhibeantur, vt rosa, camphora, fl. citri, sandali. Sin autem æger frigida potius ægritudine detineatur, adhibenda sunt odoramenta calida, vt caryoph. cinam. moschus, ambra.

Alterum documentum est, vt si mulieres sint quæ syncope detineantur, in iis non adhibeantur odoramenta naribus, sed potius graues odores, vt castoreum, asa fætida, ruta: & ra-

& ratio est, quoniam vterus mira quadam naturæ conditione delectatur iucundis odoribus, ita vt si ii apponantur naribus, sursum moueatur, & præfocationes, syncopas, aliaque mala inducat.

Ob stomachi vitium. Si in syncopen delapsus sit æger ob vitium stomachi, conandum est excitare vomitum, quod fieri potest penna aut digitis in os immissis. Gal. 12. meth. 6. laudat etiam vt præbeatur hydretæum, ad excitandum vomitum. Sed Auerrh. 7. coll. cap. 16. 17. damnat huiusmodi consilium, eo quod vomitoria stomachum alioqui imbecillum magis afficiant. Sed pace, Auerrh. non intellexit, aut noluit intelligere Galeni consilium: nam laudat hoc Galen. in illis, tum qui propensi sunt ad vomendum, tum maxime qui acribus humoribus vellicantur & mordentur: nam ol. & aqua præterquam quod blandissime vomitum cōcitat, obtundit etiam acrimoniam humoris biliosi.

Spiritus reficientia. Præter hæc in syncope studendum est reficere spiritus. Et quia syncope est subitus lapsus, oportet etiam subito reficere ipsos spiritus: in qua re nihil est præstātius, quam ipsum vinum, aut panis vino maceratus. Post vinum est mel & saccharum, nam scribit Gal. 3. de R. V. mel reficere vires paulo minus quam vinum.

Vtrum vinum cōueniat. Sed circa vini vsum posset quispiam dubitare, vtrum in omni syncope cōueniat: Nam Gal. 1. ad Glauc. 14. & 22. meth. 5. nec non Auic. 11. tertii cap. de syncope videtur excipere ab vsu vini eos qui laborant capite, qui patiūtur inflammationes, qui habent febres ingētes & alios quosdam. Respondendum est, extra paroxysmum, pace vestra, non esse omnibus concedendum vinum, & præsertim in casibus à Gal. & ab Auic. sed in ipsa accessione cum sit necesse statim reficere spiritus, & nihil hoc faciat perinde atq; vinum, opus est vinum adhibere. Et Auerrh. 7. collect. 17. scribit, quod ad hanc rem valde est accommodatum, scilicet in vsu esse apud Sarracenos, vt nunquam gustent vinum, & tamen lege sibi esse permissum, vt in syncope vtantur, quasi vnicum remedium syncopis sit in vino, quēadmodum etiam d. Plinius lib. 17. cap. 1.

Curatio extra paroxysmum. Extra paroxysmum, vt dicebam, studendum est & reficiendis viribus fractis, & auferendis illis causis quæ possunt syncopen renouare: in omnibus autem operæ pretium est cor magna diligentia custodire: & ratio est, quoniam vt audiuistis, in quacunque syncope grauiter semper cor afficitur. Videndum autem erit in corroborando corde, vtrū affectus & temperamentum calida sint, an vero potius frigida, vel saltem temperata.

Fomentatio frig. In calido temperamento, aut calido affectu, corroborare poteritis cor fomentatione huiusmodi:

℞. *Aq. rosarum.*
Aceti an. ℔. j.
Fl. citri. P. j.
Sandalorum omnium ℥. j. & ß.
Camphoræ ℈ ij. f. decoct. & irrigetur cor cum panno macerato. Possunt similiter parari facculi ex iisdem rebus & gestari supra collum.

Foment. calid. Cæterum si affectus & temperamentum sint frigida vel potius temperata, poteritis huiusmodi fomentationem adhibere:

℞. *Aq. fl. citri ℔. j.*
Vini odorati ℔. j. ß.
Caryoph.
Croci.
Cinam. an. ℈. M.
Moschi,
Ambræ an. gr. iij. M. omnia & f. fomentum.

Inunctio. Post quod fomentum poteritis etiam huiusmodi inunctionem adhibere.

℞. *Theriacæ antiquæ ℥. ß.*
Pulu. caryoph. ℈. ß.
Pul. sem. citri ℈. j.
Moschi gr. iiij. cum modico vini f. linimentum.

Diæta. Adhæc in omni syncope conuenit victus qui reficere possit spiritus, & habitum corporis condensare, ita vt calor natiuus non expiret. Vnde extra paroxysmum magna diligentia est adhibenda in victu accommodate instituēdo, quippe cum huiusmodi victus maxime valeat ad amputandas omnes causas externas, quæ syncopen inducunt. Itaq; eligere oportet aerem serenum, lucidum, ab omni inquinamento, à sorditie depuratum, potius frigidum quam calidum: & si is non possit haberi, arte parandus est, irrorationibus factis aq. rosar. aq. citri, aceto, spargendi sunt etiam odores per cubilia, & inter cætera laudantur ab Arabibus & poma, & persica, quasi huiusmodi odoribus cor mirifice confirmetur. Sic etiam prouidendum est, vt ægri pacate & tranquille dormiant, vt quieti maneant, & ab omni immoderato animi affectu arceantur. *Aer. Somnus. Quies.*

Cibus & potus. Circa cibum & potum debet etiam nō exigua adhiberi diligentia, vt nisi quicquā prohibeat, vinum adhibeatur potens, odoratū, clarum, mediocre, vt fercula omnia sint, quēadmodum dicit Corn. Celsus, eius naturæ, vt alant, neque onerent. Nam habetis librum ab Actuario conscriptum, de spiritibus, in quo proponit diligētissime omnes cibos, qui valent ad reficiendos spiritus. Habetis etiam Auerr. qui in li. de viribus cordis, locupletissime proposuit omnia ea, quæ magnopere faciunt ad corroborandos & recreandos spiritus, & præ cæteris maxime laudat Auicen. aq. carnis, hoc est, consummatum ipsum vocatum, quippe valentissime nutrit, nec non mirifice cor ipsum consolatur, & præsertim quando conficitur cum iis medicamentis quæ cordialia sunt. *Aqua carnis.*

Con-

Contingit interdum vt qui syncope tenentur, nequeant per os nutriri & propterea in magnis versetur medicus. Quo in casu non tantum Arabes, verumetiam plæriq; Græci & latini consulunt vt per clysteres nutriantur, quod videre potestis apud Celsum, Oribasium, Cæl. Aurel. Itaque conuenient infundere per clysteres vinum: & Celsus laudat etiam ptisanam; quanquam Cæl. Aurel. in hoc damnet vsum ptisanæ, quod nimium lubricam reddat aluum. In omni etiam syncope cõmendatus est à medicis vsus irrigationum faciei. Cuius rationem explicans Theoph. in lib. de animi defectu, dicit, hoc ideo prodesse, quoniam spiritus per faciem maxime exinaniũtur, vt opus sit irrigationib. eos cohibere. Solet autem esse in vsu irrigatio faciei cum aq. & aceto, cum aq. rof. cum aq. simpl. gelida. Hæc fere vniuersalia sunt in omni syncope conuenientia.

Irrigationes faciei cur conferant.

Curatio syncopes per essentiam.

Si per essentiam fiat syncope in corde, vt audiuistis, nihil est cogitandum de auxiliis, q̃a certo & cito pereũt. Sed si fiat syncope ab humoribus erudis, cum hæc difficillima sit atq; inducias præbeat, opus est prudentissime ipsam tractare, & inprimis studendum est diligenti victus rationi, scil. vt victus sit attenuans, hoc est, calidus & siccus, & facile nutriat. Et Gal. in hoc casu concedebat vinum, nisi adsit febris ingens.

Et notate contra eos qui in febribus facile vinum concedunt, quia Galen. in syncope vbi vires sunt infirmæ, & vbi humor crudus est, negat vinum esse dandum si adsit febris, tantum potest febris præsentia ad prohibendum vini vsum.

Aliud etiam notandum, etsi vires debiles sint, vbi tamen syncope fit ab huiusmodi humoribus, abstinendum esse à cibo, quantum fieri potest, eo quia corpora in his casibus facile ferunt ieiunia. Adhæc intus & extra vtendum est iis medicamentis quæ minime naturam fatigant, sed attenuant & dissipant. Vnde vsus Oxym. vsus syr. de absinthio, vtiles sunt, ita tamen, vt quemadmodum dicit Galen. in æstate frigidum, in hyeme calidum præbeatur.

Frictiones.

Postularet necessitas hoc in casu, vt extenuati humores euacuarentur, sed quia vires non ferunt, eapropter Gal. vtitur frictionibus, iuxta eam regulam quam ipse attulit 4. de tuend. val. 4. vbi scribit: si necesse sit corpus euacuare, & fieri non posset neque venæ sectione, neq; pharmacis, confugiendum esse vel ad frictiones, vel ad inediam. Fricandæ autem sunt corporis partes blandissime ex 12. meth. 6. Et hoc in casu solemus adhibere salem tritum, nitrum, pulegium, solemus etiam ol. discutientia, vt est ol. aneth. chamomel. adhibere.

Si fiat syncope ab euacuatione

Si fiat syncope ab euacuatione sistenda est aluus quemadmodum si fiat à sudore omni studio compescendus est sudor. Et soleo ego vti albumine oui, aq. rof. & bolo armeno, hoc pacto:

℞. *Albuminis oui. n. iiij.*
Aq. ros. ℔. v.
Boli armeni ℥. ß. M. omnia diligenter & cum spongia irrigetur corpus.

Si hæc non conferant, solemus etiam deuenire ad vsum gypsi, aq. plantaginis vel omphacio eliquati.

Syncope ob imbecillitatem ventriculi.

Pari pacto si fiat syncope ab ægritudine alicuius membri, vt propter ventriculum, corroborandum est os ventriculi ol. mastich. citonio.

℞. *Ol. mastich.*
Citoniorum an ℥. ß.
Pulu. corall. rubeorum.
Polij montani. an ℈. j.
Ceræ parum. M. pro linimento.

Si fiat ab vtero, prouidendum est ipsi vtero suis remediis, vt suo loco dicetur. Sic si fiat ab aliquo animi affectu, danda est opera, vt omni ingenio huiusmodi affectus tollantur. Summatim post syncopen debet totum medici studium huc conuerti, vt causæ effectrices syncopis aboleantur, vt cor corroboretur, & vt spiritus consumpti reficiantur.

CAPVT X.

De cordis palpitatione.

HÆc sola tractata est à Rhase, & id ideo factum mea quidẽ sententia, quia palpitatio est affectus magis diuturnus & propterea medici operam magis desiderat.

De nomine.

Dicitur hic morbus ab omnibus καρδίας παλμὸς: Marcellus vocat cordis saltationem, Serapio Caphoram, Auic. & omnes Arabum sectatores. Cordis tremorem, sed male, quia tremor longe alius est affectus quàm palpitatio. Veteres, vt Gal. 1. de diff. pulſ. ait motum omnium arteriarum consueuerunt vocare palpitationem, dilatationem & constrictionem partis palpitantis, seu elationem & depressionem præternaturalem. Vbi notandum, aliud esse rem aliquam ascendere & descendere, aliud esse deprimi & attolli seu eleuari: quia in motu priori locus fere permutatur, in posteriori nulla fit permutatio quãdo partes palpitantes solum dilatantur vel deprimuntur, tum non dicuntur mutare locum.

Ascendere & descendere, & deprimi & attolli differunt.

Palpit. & tremor differunt.

Et sic patet differentia quæ est inter palpitationem & tremorem, quia in tremore cum motus fit surlum & deorsum, fit loci mutatio, in palpitatione vero nequaquam id accidit.

Est & alia differentia inter palpitationem & tremorem, quia in tremore cum motus fit

surſum

sursum & deorsum fit loci mutatio, in palpitatione vero nequaquam id accidit. Porro alia etiam differentia à Gal. posita est, quia tremor fit à virtute debili, in palpitatione autẽ illud non est necesse.

Est igitur palpitatio depressio & eleuatio præter naturam facta. Ex quo possumus inferre corollarium, quod etiam infert Gal. loco citato. s. omnes eas partes esse palpitationibus obnoxias, quæ possunt dilatari & constringi: eas vero quæ neque dilatari neq; constringi possunt, vt ossa, cartilagines &c. palpitationem non ferre.

An cerebrũ sit palpitationi obnoxiũ. Dubitatur, an cerebrum sit palpitationi obnoxium. Ex vna parte cerebrum non videtur palpitare, quoniam palpitatio est motus, in corpore autem fit motus per villos, & cum in cerebro non sint villi, nõ erit motus, & per consequens nulla palpitatio. Accedit & aliud, quod Gal recensuit omnes partes quæ palpitationi subiiciuntur, & cerebri nullam fecit mentionem.

Ex altera autem parte videtur cerebrum palpitare, quia est corpus molle, foraminulentum & spongiatum, vnde facile in ipsum ingreditur & egreditur aer: Igitur palpitabit. His accedunt duæ auctoritates antiquorum: Prior Melampodis auctoris antiquissimi, qui vixit tempore Ptolomæi regis, & scripsit lib. de palpitatione qui adhuc habetur, vbi inter alia membra palpitantia connumerat etiam cerebrum. Et Plin. li. 7. c. 16. scribit Zoroastri cerebrum vsque adeo palpitare consueuisse, vt integumenta capitis proiiceret, quod scribit fuisse certissimũ præsagium futuræ ipsius scientiæ.

Dicendum est hoc nomen palpitationis dupliciter accipi posse, & communiter & ꝓprie: communiter pro omni potu arteriarũ, quemadmodũ nuper diximus ex Gal. ꝓprie aũt pro affectu iam definito. Si communiter accipiamus, cerebrum palpitat, quoniam vt docuit Gal. in lib. de instr. odoratus, in lib. de vsu part. & Auic. lib. 3. c. de palp. Sicuti pulmones mouentur moto thorace, ne detur vacuum, pari pacto motis arteriis cerebri mouentur membranæ, & motis membranis mouetur cerebrum atque hic motus est ille quem Gal. in fine lib. de instrumento odoratus scribit, cerebro esse ingenitum. Si proprie accipiamus, cerebrum expers est huiusmodi palpitationis, quia corpus ipsius ineptum est ad motum, quantum sit ex sese, ita vt substantia ipsius per se non possit attolli nec deprimi.

Qualis motus cerebri sit ingenitus secundum Gal.

Et quando definitio ipsius rei nihil aliud est, nisi explicatio quædam generis communis per suas differentias, eapropter oportet vt hoc genus commune palpitationis per differentias palpitationi cordis conuenientes explicemus. Arist. libr. de resp. cap. 19. definiuit palpitationem nihil aliud esse, nisi impulsum calidi in corde, propter refrigerationem excrementitiam, & colliquatiuam. Quæ definitio exprimit quidem magna ex parte palpitationis naturam, sed non integre & perfecte, propterea dicendum est, Palpitationem cordis nil aliud esse, nisi eleuationem & depressionem corporis cordis vehementem & inordinatam, ita vt functiones cordis lædantur.

Arist. definitio.

Auctoris definitio.

Diximus esse eleuationem & depressionẽ, eo quia, vt intellexistis, sic definitum est genus palpitationis, vt propterea quemadmodum diximus palpitationem in vniuersum differre à tremore, sic etiam intelligatis palpitationem cordis rem longe diuersam esse à tremore. Vnde magnopere hanc rem confudisse videtur Auic. qui lib. 3. fen. 11. tr. 1. cap. 1. in primis verbis dixit, tremorem cordis, seu palpitationem esse motum tremulum ipsius cordis. Nam non solum in eo, vt audiuistis, differunt tremor & palpitatio, verumetiam in alia re maxime differũt, quando tremor, vt luculentissime docuit Gal. lib. ꝓprio, semper fit à facultate motrice voluntaria, palpitatio nunquã fit à facultate motrice, sed semper à morbo: vt clarissime dixit Gal. 2. de sym. caus. cap. 1.

Auicenna notatur.

Dictum est esse eleuationem & depressionem vehementem & inordinatam, quando semper vbi cor palpitatione tentatur, non solum vehementer, verumetiam, vt audietis, vehementissime mouetur, ita vt non solum thorax proiiciat interdum tegumentum, verumetiam vt costas ipsas cor vehementi illo motu frangat, aut saltem incurueti.

Dicitur postremo, ita vt lædat functiones cordis, quoniam sæpe propter timorem, aut propter aliquam aliam passionem cor vehementer mouetur & inordinate, quemadmodum dicit ille seruus Plautinus: veruntamen huiusmodi vehemens motus nõ dicitur vere palpitatio, eo quia etsi aliquantisper videatur hic motus incommodus esse, non insigniter tamen lædit actiones ipsius cordis, quemadmodum lædit vera palpitatio.

Hinc colligitur 1. non approbandam esse sententiã Fernelii, qui dicebat palpitationem esse concussionem cordis, cum vehementi diastole & systole molestã. Etenim hi motus sunt naturales & proprii ipsi cordi, palpitatio nequaquam. Præterea vehemens fit systole & diastole, & tamen non est palpitatio, vt in magnis febrib. in quibus fit potius ascensus & descensus, qui est motus naturalis ipsius pulsus.

Fern. definitio impugnatur.

Colligitur 2. hunc affectum esse symptõma in genere actionũ læsarum; quia vero læduntur actiones & deprauate, & diminute & ablate, in hoc affectu cordis ablata operatio non dicitur, nec diminuta, quia non solum mouetur cor, sed vehementer mouetur; superest

V

perestigitur vt sit symptoma in genere actionum deprauatarum: Hæc vero actio motus est: Igitur erit motus deprauatus.

An palpitatio sit motus deprauatus.

Sed hic grauis est dubitatio quomodo palpitatio possit esse motus deprauatus: Ex vna enim parte videtur quod talis non sit, quia si esset motus deprauatus, fieret à parte motrice, deprauate operante: sed non fit, ergo non potest esse deprauatus.

Quod autem non fiat à facultate, est perspectissima Galeni sententia 2. de symp. caus. 1. aliquos motus fieri à natura, aliquos à morbo, & inter hos enumerat Gal. côuulsionem & palpitationem. Vnde si palpitatio non fit à natura, sed à solo morbo, non potest dici motus deprauatus.

Ex altera parte videtur dici motus deprauatus, quia nisi ita statuamus, vix inueniemus, sub quo genere sit ponenda palpitatio. Est symptoma: non excrementum, non dispositio corporis, erit ergo actio læsa. Et cum actio læsa neque diminuta, neque ablata sit, erit igitur deprauata. Accedit quod palpitatio est motus à natura partis factus, vt expellat id quod nocet & superuacuum est: si fit hic motus vt expellatur quod noxium est, quanquam videatur alia ratione totus præter naturam, non est tamen ratione finis, quia hoc motu, natura partis intendit expellere noxium.

Resolutio.

Respondeo dupliciter, primo quod palpitatio dupliciter potest considerari, vel in vniuersali, vel in particulari, vt in corde: & primo modo palpitatio est motus solius morbi, non naturæ, quoniam talis motus in aliis partibus corporis efficitur solû à flatu, qui in introitu & exitu suo deprimit & dilatat partes, nullo concurrente naturæ motu. Et sic dicitur, palpitationem nô esse verum symptoma, atque ideo non esse necessarium, vt referatur ad aliquod ex his generibus. Si autem in corde consideratur, dico palpitationem esse motum deprauatum.

Neque mirandum quod ego separem palpitationem cordis ab ea, quæ in aliis fit partibus, quia etiã Gal. 2. de symp. caus. 2. dicit palpitationem cordis & arteriarum esse diuersam ab aliarum partium palpitatione.

Sed vnde est hoc discrimen. In corde, quod futurum erat principium totius vitæ, natura indidit expultricem longe excellentiorem quam in vlla alia parte, vt sic non permitteret quicquam sibi appropinquare, quod noxam inferret: cum igitur in corde facultas expultrix sit excellentissima, dico quod in palpitatione necessario hæc facultas insurgit, atque sic vna cum morbifica causa natura motum illum facit, vt scilicet expellat quam celerrime à fonte vitæ omnia nocumenta.

Secundo respondeo duplicem motum reperiri, vnam naturalem, qui dicitur esse actio deprauata, & symptoma verum: Alterum nô naturalem, & ratione huius motus præternaturalis potest dici opus morbi. Esse autem hos duos motus in palpitat. Gal. 2. de sym. caus. 2. testatur.

A quo morbo dependeat palpitatio.

Sed quia symptoma omne dependet ab aliquo morbo, disputatum est à multis, quisnam sit morbus à quo immediate dependet hoc symptoma. Altimarus fuit huius sententiæ, frigidam intemperiem & solutionem continui morbos esse à quibus emanet hoc symptoma. Sed hæc sententia minime probatur, inprimis quod sit frigida intemperies, quia sæpissime eos ardet & tamê palpitat: Imo fuit Gal. sententia & Pauli, fieri interdû palpitationê à feruentissimo sanguine, quapropter non possumus dicere frigidam intemperiem esse semper morbû, à quo immediate prouenit hoc symptoma. Neq; possumus dicere esse solutionem continui, quia eam cor non patitur, vt probat Arist. 3. de part. anim. 4. namque in animalib. nunquam est expertum, cor vllam habuisse cicatricem: etsi aliqui fabulentur, ceruum viuêtem esse visum, qui sagittam in corde diu gestauerit.

Non à solutione continui.

Sed demus Altimaro, cor interdum pati solutionem continui, dico tamen, in palpitatione cordis nequaquam continuum solui, quoniam dicitur continuum, cuius partes termino communi iunguntur, in corporibus quæ patiuntur palpitationem, adsunt cauitates, quæ cum explentur & exinaniuntur, faciunt palpitationem: sed vbi sunt cauitates, non est vnio, neque continuitas.

Auctoris iudicium.

Dico igitur, morbum à quo immediate oritur palpitatio, esse morbum in via: & quod pars semper palpitat, quoniam aliquis meatus illius partis repletur & inanitur: sed hoc est contra Altimarum.

Obiectio.

Non fieri autem palpitationem ab intemperie frigida, hoc videtur esse contra Gal. lib. de rigore, palp. cap. 5 & 1. de sym. caus. vbi docet palpitationem semper fieri aliqua parte refrigerata: Igitur videtur vera sententia Altimari.

Resp.

Dico verã esse sententiam Galeni, semper enim fit palpitatio aliqua parte refrigerata, sc. in palpitatione aliarum partium, citra palpitationem cordis. Est & alia responsio, sci. palpitationem cordis fieri semper aliqua parte refrigerata, nô ipsius cordis, sed aliqua parte corporis, quoniam cû fiat palpitatio à flatib. flatus autem non generentur in corde, sequitur vt ex aliis partibus in cor mittantur. Sed obiiciat quis, si flatus oriuntur semper ab aliqua corporis parte refrigerata, atq; in corde non generêtur, sequeretur palpitationem semper fieri per consensum. Respondeo, non fieri flatus in corde, quia non potest cor, salua vita, ad tantam refrigerationem peruenire,

vt

vt gignat flatus. Scimus enim ex Arist. & Gal. flatus fieri à frigiditate & quidē aliquo modo insigni: cum autem in corde sit vita, etiam calor ad tantam refrigerationem peruenire non potest vt gignat flatus.

Ad Hipp. & Arist. dicetur, eos voluisse, frigiditatem esse occasionem, non autem verum morbum inducere.

Morbus igitur à quo immediate ortum ducit palpitatio, non est alius, nisi morbus in via: Veruntamen morbus hic causas plures & diuersas habet: aliæ enim sunt vniuersales, aliæ materiales, aliæ efficientes.

Causa efficiens. Causa efficiens huius morbi est intemperies cordis, quæ cum alia sit composita, alia simplex, alia pura, alia cum humoribus, consideratione dignum est, an omnes hæ intemperaturæ sint causæ palpitationis? De intemperie cum materia non videtur esse dubium, solummodo dubium est an omnis intemperies cum materia faciat palpitationem. De frigida apud omnes constat esse palpitationis causam: sed de calida est dubium, an, & quomodo faciat palpitationem. Quod enim videatur facere, illud primo argumentum probat, quod omnis palpitatio curatur calefacientibus, exficcantibus & extenuantib. Quod si ita est, non videtur fieri palpitatio ab intēperie calida.

An omnes intemperatura causæ palpitationis.

An fiat ab intemperie calida. Respondeo, fit palpitatio etiam ab intemperie calida, nec multum valet ratio, quod curatur omnis palpitatio calefacientibus: nam vbi symptomata magis vrgent quam causæ, medicamenta accommodātur ipsis symptomatibus, contempta causa. Exemplum extat Galen. 5. meth. in casu illius Romani, quo in casu in capite intemperato Galenus vtebatur calefacientibus, scilicet quoniam materia, quæ faciebat morbum, maxime vrgebat: Igitur Gal. iure omne studium conuertebat ad illam absumendam, quia materia quæ faciebat hoc symptoma, maxime vrgebat, & sic aduocabat ad se totum medici studium. Itaq; etiam in corde calido iure vtuntur medici medicamentis, quæ possunt absumere materiam efficientem hoc symptoma. Clarum est igitur, non solum ab intemperie frigida palpitationem fieri, sed etiam à calida. Puto ego nullam aliam esse causam, quā propter ebullitionem & efferuescentiam: sicut enim videmus vasa aqua plena, dum feruent, interdum difrumpi, quoniam non possunt dilatari: sic quoniam nimio cordis calore vel sanguis in ventriculis, vel alius humor in præcordiis feruet, tunc cor dilatatur, ex qua dilatatione fit concussio & ille motus. Et hæc de intemperie cum materia.

Aliquando symptoma curari.

Quomodo calida causa faciat palpitationem.

An à nuda intemperie fieri possit cordis palpitatio. Dubium adhuc est de temperatura pura & sine humoribus, an etiam possit esse causa huius effectus? Auic. sententia est, posse palpitationem fieri à nuda intemperie; atq; eam sic explicuit, quod cū nuda intemperies cordis vires deprimat, necessario ex virtutis vitalis infirmitatione sequatur ipsa palpitatio & tremor. Gal. vero 3. de præsag. ex puls. 4. contrarium videtur statuisse, vbi dicit intemperiem nullam sine humoribus posse facere palpitationem cordis.

Pro reconciliatione horum statuendū est, palpitationem etiam posse considerari pro vera palpitatione, vel pro ea, quam omnes Arabes sub nomine tremoris sunt complexi. Si proprie sumatur palpitatio, nullo modo potest fieri à nuda intemperie: sin pro tremore, tunc fieri potest ob rationem ab his assignatam.

Causa materialis. Causa materialis palpitationis secundum Gal. 2. de symp. cauf. est materia vaporosa & crassa: & quanquam hoc non dixisset Gal. tamen ratio cogit hoc affirmare, quandoquidem cum partes, quæ sua natura sunt immobiles, debent moueri, necessarium est vt moueantur ab aliqua re, quæ in nostro corpore mouetur: ea enim quæ mouentur, sunt spiritus, & ea quæ naturām spirituosam habent, ea appellabat Hip. impetum facientia.

Non posse esse spiritus. Si vero sic est, non possunt esse spiritus soli qui moueant has partes quę palpitant: palpitant enim quando replentur: supereft igitur vt ab aere, vel ab aliqua materia vaporosa repleantur. Quapropter dixit Gal. causam palpitationis esse humorem crassum. Sed quoniam humor crassus est ex materia corporea, videndum ex qua hi fiant: Itaque nulla est humoris species in corpore nostro, ex qua non possint produci flatus, qui faciunt palpitationem. Et hæc de palpitatione in communi.

Causa materialis palpitationis cordis. De cordis vero palpitatione statuendum, quod fuerint aliqui qui putarunt, palpitationes semper fieri ex vaporibus: Auic. vero vult eas interdum fieri ex vaporibus, interdū vero ex humoribus. Paulus lib. 3. cap. 54. voluit fieri ex sanguine. Nec est dicendum, quod ideo voluerit fieri ex sanguine, quoniam ex eo generantur vapores: esset enim absona hæc sententia. Dico igitur palpitationem cordis quę fit per essentiam in corde, raro fieri à flatibus, plerunque autem ex humoribus: sicuti quæ fit per consensum, semper fere fit flatibus, eo quod flatus geniti in aliis partibus, cum sanguine in cor transmissi, palpitationem faciant.

Quomodo ex humoribus fiat palpitatio. Dicet aliquis, quomodo fiunt ex humoribus? Respondeo, quia in ventriculis cordis semper est materia sanguinea, quæ modo est pituitosa, modo sanguinea, modo melāchołica, modo biliosa: et si Aristot. dicat, bilem nō approximare cordi: nam ipse de syncera bile loquebatur: scimus enim in capsula cordis alias à natura contineri humorem aquosum, isti humores cū semper sint in corde, & quasi

coeſſentiales, ratione intemperaturæ feruẽt, ex quo efficitur talis motus cordis.

Nec credat quis, extra cauitates cordis in ſubſtantia poſſe vapores infigi, qui faciant palpitationem, vt in aliis partibus fit, propterea quod hoc valde abſonum eſt, fecit enim natura ſubſtantiam cordis duriſſimam, & quaſi impenetrabilem, & ſi vnquam eſt impenetrabilis caro cordis, eo magis quando eſt affectũ paſſione cardiaca & palpitatione: ꝓpter quod veteres medici: vt eſt apud Plin. putarunt cor eorum, qui veneno interimuntur, & eorum qui cardiaca tentantur, comburi non poſſe.

Quod autem in capſula cordis contineatur humor, propter quem interdum fiat palpitatio, docetur apud Gal. 5. de loc. aff. 2. vbi hanc rem ſimul exemplo docet. Hæ ſunt igitur cauſæ materiales palpitationis cordis, ſc. humores & vapores: ſed humores palpitationem faciunt per eſſentiam, vapores vero per conſenſum.

Præter has cauſas ab Auic. annumerantur aliæ antecedentes, quarum aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. Inter internas annumerantur apoſtemata, vermes: inter externas venenum potum, vel ab animalibus eiaculatum. Rhaſes 7. cont. annumerat etiam animi paſſiones, de qua re video aliquam apud ſcriptores differentiam: nam Auicenna, qui has palpitationis cauſas enumerauit, videtur tacuiſſe animi paſſiones.

Ex altera parte eſt auctoritas Ariſt. 3. de hiſtor. animalium 5. damnantis Platonem in Timæo dicentem, naturam effeciſſe pulmonem, vt in palpitationibus ſeſe extendens cor non allideret materiæ duræ, ſed molli; duobus vtitur argumentis Ariſtoteles. 1. ſolius hominis cor inter alia animalia, palpitatione tentari. 2. argumentum: in multis animalibus brutis pulmonem longe à corde diſtare.

Ex hoc diſcurſu videre poſſumus, Ariſtotelem voluiſſe, palpitationem fieri ex affectibus animi, cum inquit, ſoli homini cor palpitare, quoniam ſolus homo ſpe rei futuræ teneatur. Eandem ſententiam habet in lib. de reſp. cap. 9. vbi definiens cordis ſaltum, dixit, eſſe calorem naturalem in corde vehementiorem, propter frigiditatem excrementitiam & colliquatiuam: quemadmodum in cordis palpitatione etiam contingit, & ex aliis morbis & ex timore. Ex quibus colligimus, etiam ex animi paſſionibus fieri palpitationem, atque eo alluſiſſe videtur Plautus in Aulularia, dicens, cor ſibi facere artem ludricam, & emicare præ metu. Atque de hoc ſaltem videtur feciſſe verba Ariſtot. Vera autem palpitatio, quæ fit in corde, non fit à paſſionibus animi, & ideo cum de his loqueretur Auicen. non eſt mirum, ſi ſilentio præteriit has animi paſſiones. Vel dicendum, Auic. locutum fuiſſe tam de ſaltu, quam de vera palpitatione, & ſub doloribus conſtrictiuis complexum fuiſſe ẽt animi paſſiones.

Signa palpitationis cordis alia habentur ex relatione ægri, alii ab aſſiſtentibus, alia ab aſpectu medici, & ex complexione. Ex relatione habentur hæc, quod cor videtur tremere, atque in ſyncopen ruere, interdũ vero ægri non videntur reſpirare poſſe. Ex aſpectu medici hæc habentur, quia ſi medicus tangat pulſum, arterias videbit tremere & concuti: ſi tangat manum ſiniſtram, motus vehementiſſimus eſt, concuſſio inſignis apparebit, imo vero interdum motus iſte apparebit vſque adeo vehemens, vt cor & coſtas à ꝓprio loco cedere cogat, & interdum tegumenta ipſius regionis cordis proiiciat longe, nonnũquam arterias dilatet, & aneuriſmata inducat. Quare & ex his ſignis poteſt percipi, quod ſit palpitatio. *Signa.* *Ex relatione.* *Ex aſpectu medici.*

Particularia autem ſigna vniuſcuiuſque ſpeciei palpitationis vario modo ſe habent. Quod ſi fiat ab humoribus, pulſus erit admodum leuis & mollis, videbiturque cor veluti in aqua natare, præſertim quia palpitatio fit ex humore in præcordiis contento. Si humor iſte ſit ſanguineus, pulſus velox erit, atq; in toto corpore apparebunt ſigna ſanguinẽ indicantia. Si ſanguis erit bilioſus, pulſus erit velocior, & vehemens erit ſitis, & linguæ ſiccitas. Si autẽ pituita, pulſus erit mollis, nulla ſitis, & ſigna in corpore apparebunt, quæ pituitam indicabunt. Similiter ſi palpitatio fiat à melãcholico ſanguine, color liuidus & melancholicus erit, timores & cogitationes ægrum vexabunt. Si à flatu, in pulſu parua erit mutatio, ſed hoc ſignum præcipuum erit, quod palpitatio parum durabit, neque tranſibit horam, & modo tranſibit, modo recurret. *Signa ab humoribus.* *Signa à flatu.*

Quod dixi de humoribus, idem dicendũ de intemperiebus, quæ ſunt cum humoribus coniunctæ, eo quod ſigna, quæ indicant palpitationem ab hoc vel illo humore, eadem poſſunt etiam indicare, fieri ab hac aut illa intemperatura. Sed ſi fiat per conſenſum, modus cognoſcendi erit, vt inueſtigetur, an iecur, cerebrũ, vẽtriculus, pulmo ſit affectus, quoniã quodcunq; ex his membris videbitis affectum, vbi palpitatio ſuccedit, neceſſario eſt per conſenſum cum illo membro affecto. Quod cum aliqui non animaduerterent, grauiter errarũt in iudicando. Omnis cordis palpitatio ſi ſit cum febre & cum ſyncope, lethalis eſt. Quæ ſententia pro firma & vera habetur à Rhaſi, 7. cont. de palpit. Similiter ſi ea ſit vehemens & frequens, vt docent Gal. & Aui, fere ſemper in ſyncopen, & tandem in mortem deſinit. Dicebat Galen. 5. de loc. aff. 2. tales morbos plerunque contingere adultis, *Signa ab intemperiebus.* *Signa per conſenſum.* *Prognoſtic.*

intra

intra 40. & 50. ætatis annum, nec se vidisse hoc morbo tentatum quenquam, qui 50 ætatis annum excessisset. Palpitatio post longas ægritudines cũ nausea & vomitu biliofo, mala est, tum ex se se, tum quia significat non solum cor grauiter esse affectum, verumetiam os ventriculi, quod dicebat Mesues in li. de palpitatione.

Curatio. In paroxysmo. Curatio syncopis duplex est, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum. In paroxysmo oportet spiritus ipsos reficere, virtutem sopitam reuocare, atq; simul etiam ꝓspicere, ne palpitatio in syncopen desinat. *Post paroxysmum.* Post paroxysmum debet medicus causas omnes amputare, ne redeat paroxysmus. Et quia cor & vires mirifice languent, opus est cor ipsum corroborare, & vires recuperare.

Pro omnibus his scopis obtinendis necessarium est, remediorum materias inuenire, quæ sumuntur, & à fonte diæselico, à pharmaceutico & chirurgico.

Diæta. Diæta seu victus ratio maxime necessaria est in hoc casu, quare ante omnia alia extra paroxysmum incumbendum huic rectæ viuendi rationi.

In paroxysmo necesse est omnia ea remedia adhibere, quæ diximus in syncope, sc. frictiones, ligaturas, irrigationes, perfusiones, vini vsum, & tandem omnia, quæ docuimus esse adhibenda in paroxysmo ipsius syncopis.

Aer. Circa victus rationem extra paroxysmum primum ratio est adhibenda aeris: debet autem aer, sicut & omnis alia ratio vitæ, vim habere extenuatoriam, vt dicebat Gal. Quare eligendus erit aer siccus, serenus: nebulosus & caliginosus omnino fugiẽdus est: parce dormiendum. *Somnus.* Et aduertite omnes, qui palpitationi sunt obnoxii, nunquam dormire solos, quia hic morbus noctu solet interdum adeo repente & impetuose inuadere, vt nisi succurratur celerrime, periculum immineat suffocationis. *Exercitia.* Sunt q. damnant exercitationẽ corporis, eo quod incendantur partes spiritales, & consequenter facile palpitatio occurrat. Sed sum alterius sententiæ, sc. moderatam exercitationem conferre, quia causam mali, scil. flatus & humores absumit. *Animi pathemata.* Fugiendi sunt graues animi motus, præcipue timor: abstinendum ex toto à Venere, & à repletionibus nimiis. *Vinum.* Vinum mediocre sit odoratum, generosum, vetus potius quam recens: & si vinum concedere non liceat, aq. cum coriandro, cinamom. accommodata est. *Panis.* Panis condiatur aniso, coriandro, fœniculo. *Carnes.* Carnes auicularum & venationis, vt docet Celsus, optimæ sunt. Iuuat autem cum carnibus semper ea coquere, quæ vim habent extenuandi, cuiusmodi est satureia, serpillum, pulegium, anethum, fœniculum: *Oua.* Oua tenera optima sunt. *Pisces.* A piscibus abstinendum est, nisi pisciculos salitos cum origano concedamus. *Herba.* Herbas paucas habemus præter iam dictas, quæ concedi possunt. Similiter etiam omnia pastilia, omnes fructus fugere oportet, nisi placeat concedere persica, mala cotonea, pistachia, nucleos pini.

Materia chirurgica. Victu instituto transeundum est ad chirurgica remedia, quæ cum magnopere referant ad hanc curationem rectè instituendã, opus est summa diligentia. *Vena sectio an conueniat.* Nonnulli sectatores Galeni existimarunt, in omni palpitatione mittendum esse sanguinem, & adducũtur auctoritate Galeni, qui lib. 5. de loc. aff. 2. dixit, omnes qui passi sunt palpitationem cordis, à venæ sectione iuuamẽtum recepisse. *Pars affirmans.* Inducuntur ẽt auctoritate Auic. qui 11. tertii tr. 1. cap. 7. dicit, venæ sectionem vtilem esse in omnibus cordis affectibus.

Pars negãs. Ex altera parte non desunt argumenta, quibus probari potest, venæ sectionem non conuenire, 1. quia vires infirmæ sunt; & sub hoc affectu solent vehementissime pati. Præterea omnis palpitatio fere efficitur in causa frigida, ꝓpterea non videtur venæ sectionem postulare.

Resolutio. In hac re, quæ, vt dixi, maxime ex vsu est in ipsa arte, ita puto definiendum esse. In palpitatione omni spuria venæ sectio confert; & ratio est, quia vt scribit Galen. efficitur hæc palpitatio ab incendio & inflãmatione cordis, aut partium ad cor attingentium. In inflammationibus & incendiis nullum est remedium adeo efficax & præclarum, quemadmodum est sanguinis missio, vt dicit sæpe Galenus & præsertim in 1. aph. 12. In vera palpitatione debet sagax medicus diligenter animaduertere, vtrum fiat à sanguine, vel sal- tem sit in corpore sanguinis copia, an vero fiat ab alio humore. Si fit à sanguine, vel cum copia sanguinis, in corpore, nisi aliquid prohibeat, venæ sectio mirum in modũ adiuuat. In omni alia vera palpitatione, quæcunq; sit, perniciosissimum esse puto venæ sectionem abhibere.

Cucurbitulæ. Si sanguinem mittere non liceat, consueuerunt plærique practicantes confugere ad vsum cucurbitularum scarificatarum. *Recta administratio cucurbitulæ.* Cæterũ in administratione huius auxilii non exigua est inter medicos aliquos controuersia. *Rhases.* Rhases maximus experimentator lib. 7. cont. vbi Auic. tractat de palpit. scribit; cucurbitulas scarificatas dorso adhibitas tollere cordis tremorem. *Auic.* Auic. autem 4. primi doct. 5. in c. de cucurb. scribit, cucurbitulas dorso applicatas aliqua sane bona facere, sed ventriculũ lædere, & cordis tremorem inducere, ita vt inter hos duos grauissimos scriptores apertissima videatur contradictio.

Solutio ambiguit. Pro qua tollenda dupliciter responderi potest: vno modo, cucurbitulas adhiberi posse vel repleto corpore, vel corpore exinanito: si adhibeantur corpore repleto, fieri potest

V 3 cordis

cordis palpitatio; & ratio eſt, quia à corpore repleto vi cucurbitularum dorſo adhibitarum, trahitur materia ad ipſum cor, & conſequenter occaſio præbetur palpitationis generationi. Contra autem ſi exhibeatur corpore exinanito, ſiquidem præterquam quod non attrahitur materia ad ipſum cor, ſi quæ prope ipſum eſt, extrahitur tota ad cutim & circumferentiam, dicit enim Gal. 13. meth. cucurbitulas attrahere à profundis partibus. Alio modo reſponderi poteſt, cucurbitulas q̃ adhibentur, variis modis adminiſtrari poſſe, vel enim adminiſtrantur magnę, frequentes, & cum nullo igne, vel adminiſtrantur paruæ & cum paruo igne. Priores poſſũt facere cordis palpitationem, quandoquidem aptæ ſunt incendium producere circa cor, & conſequẽter palpitationis occaſionem præbere: poſteriores vero non ſolũ ineptæ ſunt producendę palpitationi, imo vero eã curare omnino valent. Sic etiam maxime valent in palpitationib. vt ego ſum expertus feliciſſime cauteria adhibita. Quæ cum poſſint variis & diuerſis in partibus adminiſtrari. Si à capite defluens materia palpitationem efficiat, vt dicit Hipp. melius eſt cauteria facere in ſuperioribus partibus, & ego in hoc caſu ſoleo commendare, vt cauterium in dextro brachio efficiatur. Sin autem palpitatio fiat vel per eſſentiã in corde vel per conſenſum à partibus infernis, multo melius eſt cauterium in crurib. infigere, quæ poſſunt vel ſupra genua paulo, vel ſubtus genua effici.

Rhaſis & Auic. conciliantur.

Cauteria.

Et quod dico de cauteriis, idem quoq; putato te dictum eſſe de veſicantibus remediis, quia in diuturnis & frequentibus palpitationibus etiam hæc adhibita magnam vtilitatẽ afferre ſolent. Sed vnum expertus ſum multo melius eſſe in his caſibus fugere vſum cantharidum, quippe quæ ob facultatem ipſarum veneficam habent quandam aduerſariam proprietatem aduerſus cor: adeo in hoc caſu adhibebitis vel Ranunculum vocatum, vel flammulam Iouis, vel ſinapi acerrimo aceto maceratum, &c.

Veſicatoria.

Canthari-des in hoc affectu vitanda.

Poſt negotium chirurgicum cogitãdum, vtrũ palpitatio fiat à ſanguine, an ab alio humore: ſi enim fiat à ſanguine, oportet & internis & externis remediis ꝓſpicere, vt cauſa omnis aboleatur. Quare accommodata erit hæc medicina intrinſecus.

Materia medicinales.

℞. *Sem. omnium frigidorum an. ℥.ß.*
Specierum cordial. temperat. ℈.iiij.
Aniſorum.
Croci an. ℈.ß. Cum aq. roſarum f. morſelli, & coquantur f.a.

Extrinſecus poterit cordi hęc perfuſio adminiſtrari.

Perfuſio.

℞. *Fl. citri.*
Arantiorum an. P.j.
Fl. roſarum P.j.ß.
Aqua Meliſſæ.
Endiuiæ.
Aceti an. ℔.ſ.
Moſchi gr.iiij.
Santalorum omnium an. ℥.j. Bulliant ſ.a. & cum ſpongia vel panno f. cordi perfuſio.

Eadem ratione ſuccurrendum erit illi palpitationi, quæ originem ducit ab incendio cordis.

Quod ſi malum oriatur, vt plęrunq; fieri ſolet, à pituita, ſtudendum eſt & præparare, & expurgare huiuſmodi materiam; deinde corroborare. Sed illuc documentum memoria tenere debetis, quod tradit Auic. 11. tertii, tr.1. capit. ſeptimo ſcilicet in omni medicamento, quod cordi adminiſtrandum eſt, ſiue ſit purgans, ſiue alterãs, debere admiſceri cordialia, duab. rationibus; vna eſt, quia huiuſmodi remedia ſunt veluti vehicula perducentia quodlibet medicamentum ad cor. Alia ratio eſt, quod medicamenta cordialia ſua facultate ita corroborant hoc viſcus, vt à paruis qualitatibus medicamentorum non lædatur. Si igitur lenire aluum optabitis, hunc in modum poteritis conſtituere:

Curatio eius quæ fit à pituita.

℞. *Elect. lenitiui.*
Diacatholan ℥.vj. M. cum ſach. f. bolus.

Leniens.

Vel ſi parandus erit potus, in hunc modum præſcribetis:

℞. *Decocti cordialis ℥.iiij ß.*
Mellis roſ ſolut. ℥.v. M. & f. potus.

Potus.

Item pro præparandis humoribus.

℞. *Fol. Vincetoxici.*
Beton.
Scariolæ.
Cuſcutæ an. M.ß f. decoct. ſ.a.
℞. *d.d. ℥. iiij.*
Syr. de cortic. citri.
Mellis roſ. ſimpl.
Syr. de mentha an. ℥.ß. M.

Præparans.

Poſtquam præparati ſunt humores, ſic euacuantur:

℞. *Sebeſten. num. xij.*
Fol. ſenæ. ℥.ij.
Paſſularum ℥.ß.
Sem. citri. ℈.j.
Aq. Meliſſæ ℥.v. Infundantur omnia ſ.a.

Euacuans.

Deinde fiat dilutum. Expreſſioni adde:
Elect. de pſyllio.
Elect. roſ. Meſue an. ℥.ij. ß. M.

Poſtquam euacuati erunt humores, ſtudium conuertendum erit ad cor & ſpiritus conſeruandos, & propterea hæc medicamẽta intus erunt optima:

℞. *Conſer. Saluiæ.*
Conſ. roſarum an. ℥.j.
Nucis myriſticæ.
Caryoph.
Calami odor. an. ℈.ß. Miſce cum ſyr. de cort. citri f. mixtura. Cuius ℥.ß. vel ℥.ij. ſingulo die ſumatur paulo ante prandium & cœnam.

Elect. corroborans cor.

Ex-

Extrinfecus accōmodata erit hæc inunctio:

Topica.

℞. *Theriacæ optimæ ℥.ʃ.*
Scordii.
Nucis mofchatæ.
Cinamom.an.ʒ.ß.
Croci.
Mofchi an. gr. iij. Mifce, & cum modico vini aromatici inungatur.

Theriaca mire commendatur. Et animaduertite Domini, in veris palpitationibus, quæ fiunt à materia frigida, theriacam magnam vtilitatem afferre, præfertim extrinfecus: & ab Augustiffimo Imperatore Maximiliano audiui, dum apud eum effem in illa palpitatione, quæ ipfum magnopere turbauit, nullum remedium vtilius inueniffe ipfa theriaca.

Quod dixi de humore pituitofo, id quoq; exiftimandum eft de humore melancholico, vt fcilicet prius præparetur, deinde expurgetur, & poftremo cor corroboretur.

Si fiat palpitatio per confenfum, vnica curationis ratio eft, vt pars affecta, quæ malum communicat, diligentiffime curetur, & fimul cor ipfum corroboretur. Atq; hæc funt, quæ dicenda erant de ægritudinibus contingentibus cordi.

DE INFIMI VENTRIS PARTIVMQVE AD EVM PERTINENTIVM AFFECTIBVS LIBER III.

PROLEGOMENA.

POft vitia facultatis animalis & vitalis, fequitur vt vitia naturalis facultatis explicentur, duabus de caufis: primo, quia fi fitū partium expendamus, membra, vbi hæc facultas fita eft, in extremo pofita funt, vt hac ratione fitus horum vitiorum locum hunc expoftulet. Deinde, quoniam fi vniufcuiufque dignitatem expendamus, fane facultas naturalis eft omnium ignobiliffima, de qua fermonē habens diuiniffimus Plat. in Timæo dicit; conditores noftros brutalem animam in partibus inferioribus, tanquam ad præfepe collocaffe, vt vbi pafcatur, neq; ftrepitu ac clamore fuo ducem noftrum à fuo munere deflectat. Quod etiā cum cognouiffent Stoici, animam hanc vegetatiuam & naturalem potius naturam, q̄ animam vocare voluerunt. Sic ēt plurimi fecuti Paternianū hæreticum, dixerunt, animā feu facultatem vitalē & animalē à Deo creatas effe, naturalē ab Antitheo. Naturalis autem facultas duo munera apud medicos & philofophos habet, 1. vt nutritionē & auctionē indiuiduam cōferuet. 2. vt fpeciē humanā conferuet. Mēbra quæ facta funt propter fpeciei conferuationem, vt genitalia & vterus, cū fint pofita in fine ventris noftri, vltimo loco corū vitia declarabuntur; quæ vero conferuāt indiuiduum, primum fibi vendicant locum. Hæc autē funt ftomachus, iecur, lien, inteftina, renes, inter quæ ftomachus primum obtinet locum, &, vt dicit Soranus, rex eft totius corporis: igitur de eius vitiis primo agendum.

CAPVT I.

De vitiis ftomachi.

APud medicos & philofophos ftomachus tria fignificat. 1. partem illam, quæ eft à radice linguæ, vfque ad os ventriculi. 2. os ipfum ventriculi, quod Gal. ait 7. aph, à veteribus abufiue vocatum fuiffe καρδίαν, feu cor. 3. fignificat locum illum, in quo cibi diaguntur, & hæc vfitatiffima omnium eft appellatio apud medicos, tum Græcos, tum Latinos. Cum autem fecundum fitum primum fe offerat œfophagus, vt rite vitia eius declaremus, neceffe eft vt videamus, quæ fit hæc pars, & quo munere fit dotata. Hip. in libr. de anat. dicebat, œfophagum effe fiftulam quandā, ex radice linguæ vfq; ad os ventriculi pertingentem. Vfus eius eft, vt fit quafi via, per quam cibi ingrediantur ventriculum, & exigente vfu egrediantur: propter quē vfum natura fagaciffima fecit hanc partem lubricā & læuem, vt facile poffent cibi tranfgredi in vētriculū, & ab illo rurfus regredi per vomitū.

Acceptiones ftomachi.

Vfus ftomachi.

Operatio autem huius eft duplex, vt Gal. 5. de loc. aff. docuit, prima, quam Latini deuorationem, Barbari autem deglutitionē appellant: cui operationi infcruit tunica longis villis donata; nam hæc operatio fit per attractionem: Altera eft, vt in vomitu auxilietur expulfioni, & ideo habet alteram tunicam villis propterea tranfuerfis plenam, qui inferuiunt expulfioni. Videtur igitur hæc pars & vfum & operationē habere. Ex quo colligim⁹, deglutitionē nequaquā fieri ratione vacui, vt Democritus & eius fectatores volebāt,

Operatio.

neque fieri grauitate & pondere ciborum, vt alii censebant, sed vt Galenus docet propter attractioné, quæ tota perficitur per villos illos rectos & longos per partem illam disseminator.

Vitia quibus stomachus tentatur,

Postquam & vsum & operationem habemus, non erit nobis arduum intelligere vitia, quibus hæc pars tentatur.1.est, quod ad vsum pertinet, quoniam via impeditur.2.quoniam operatio impeditur, hoc est, quando homo neque potest deglutire, neque vomere. Hæ operationes, deglutire & vomere, quoad hanc partem, dupliciter vitiantur, nam vel nullatenus deglutire potest, vel deglutit quidem, sed cum molestia: vitiantur etiam, quando deglutit cum aliquo impedimento. Hæc igitur sunt stomachi vitia, quæ quoniam sunt symptomata in genere actionum læsarum, (nam & vsus læsus quodammodo ad actionem reducitur) actiones autem læsæ cũ symptomata sint, necessario à suis morbis dependent. Primo igitur videndum, qui sint morbi qui operationem & vsum huius membri impediũt, vel offendunt: sunt autem morbi vel essentiales, vel per consensum.

Essentiales quia primo lædunt operationes, sunt obstructiones, intemperies omnes, tum simplices, tum compositæ, solutio continui, vt sunt vlcera & vulnera, atque morbi in figura, in asperitate & leuitate. Morbi vero efficientes per communicantiam, aut sunt in toto corpore & communicant suum malum œsophago, vt in fine ægritudinum longarum & febrium acutarum, in quibus cum facultas motrix valde sit labefactata, non potest opitulari deuorationi: quod experimur non raro euenire in febribus prauis & pestiferis: aut communicant malum ab aliis partibus, vt à cerebro, sic in phrenitide & lethargo videmus impedire deglutitionem, quare princeps pars cum sit affecta, non potest huic operationi opitulari: aut etiam communicatur malum ab aliquo membro vicino læso, veluti in angina & affectibus iuguli, in his omnibus cum partes vicinæ sint affectæ, & propterea communicẽt malum gulæ, eius operationem impediunt. Causæ harum ægritudinum quæ vitiant œsophagum, aliæ sunt internæ & immediatæ, aliæ externæ. Interna & immediata est primo res omnis quæ oppilat & obstruit, vt sunt humores crassi, viscidi, terreni, similesq; cibi, nam vidi ego aliquãdo impeditam fuisse deglutitionem ob pomũ, quod quidam solidum deglutierat: similiter inter causas internas est, quando parietes œsophagi simul coarctantur & coniunguntur, vt fit in luxationibus vertebrarum spinæ. Etenim si quando spondyli & vertebræ luxantur, comprimunt œsophagum & consequenter deglutitionem impediunt. Similiter contingit in deglutitione rerum venenatarum, vt sunt

Causæ vitiorum stomachi.
Interna immediata.

fungi & multa alia, quæ à Nicandro referuntur impedire deglutitionem. Mediatæ causæ sunt omnes res aliæ, quæ possunt vel intemperiem producere in stomacho, vel exulcerare, vel exasperare, vel alio mobo afficere eam partem. Vnde oriuntur differentiæ horum vitiorum, quia deuoratio est vel per cõsensum impedita, vel per essentiam, vel est antiqua, vel recens. Postremo vel impeditur solius cibi, vel solius potus, vel vtriusq; ratione simul.

Mediatæ.

Sed dubitabit forsan aliquis, quomodo fieri possit, vt deuorentur cibi solidi, & non potus & res liquidæ? Constat quidem si œsophagus impediatur ita, vt tamen remaneat aliquis meatus, quod amplius deuorari quidem non possint res solidæ & graues, sed liquidiores & humidiores tantum: similiter si exulceratus sit œsophagus à rebus solidis irritatus, & natura dolore irritationis affecta non sinit ptransire res solidas, at liquida quoniam transeunt, nec irritant partem, ꝓpterea nullo modo impeditur transitus eorum. Veruntamen cur solidæ res deuorentur interdum, & non etiam liquidę, huius rei tres causas inuenio.

Problema.

Prima, quia virtus attractrix natura est debilis, vt cum cibum liquidum attrahere non possit, tamen solidus suo põdere & grauitate pertranseat. Sic dicit Gentilis medicus, se vidisse vnum, qui deuorauit pomum, non tamen potuit res liquidas deuorare.

2.causa est exsiccatio epiglottidis: contingit enim interdum, vt epiglottis adeo exiccetur, vt perpetuo aperta sit, id quod cõtingere solet in corporibus marasmatis, vt res solidæ deuorẽntur, quoniam pertranseunt suo pondere, nec ingrediuntur sua magnitudine asperam arteriam: at res liquidæ aperta epiglottide ingrediuntur asperam arteriam, & hinc deuorandi fit difficultas.

3.causa est, quando stomachus nihil cooperatur ad potum, sed ad solum cibum: fit enim sæpe vt stomachus appetat cibum solidum & non potum: & hoc tempore quando stomachus auxiliatur rebus solidis attrahendo, non autem poculentis, impeditur deuoratio rerum liquidarum, & non solidarum.

Signa quibus in vniuersũm cognoscitur deuorandi impedimentum, sunt per se clara, & medicus ipse intueri potest, & æger ipse narrare poterit suas miserias: at paulo difficilior est cognitio causarum & morborum particularium, à quibus hæc vitia proficiscuntur. Si enim fiat vitium deuorationis ab aliqua intemperie, quod Gal. 5. de loc. aff. 5. docuit, languor & debilitas percipitur in deuorãdo, per totum œsophagum, sine dolore, angustia, aut vllius adstrictionis sensu. Accidit etiam id quod dicit Gal. iis qui laborant ꝓpter intemperiem, vt si supini permaneant,

Signa.
Signa vitii deuorationis ab intemperie.

maio-

maiorem difficultatem percipiant, si sint erecti minus afficiantur, quia vt in supino nobis auxiliatur grauitas rei deuoratæ, sic in recto maxime auxiliatur. Si intēperatura sit calida, cognoscitur quoniam præter signa vniuersalia adest rubedo faucium, sitis & febris, adhæc ab vsu frigidorum percipit vtilitatē & voluptatem. Si ab intemperie frigida nullus adest rubor, nulla caliditas, vel exigua, paucissimus dolor, nulla sitis nec febris adest, præterquam vt dicit Galen. si sit cum materia & humore frigido, interdū dum suppuratmateria, adest febris diaria. Si intemperatura sit humida, cognoscitur, quoniam nulla adest sitis, maxima pituitæ expuitur copia, & fauces totæ videntur scatere humore. Adhæc percipitur vtilitas ex vsu rerum siccarum.

Si fiat ab intemperatura sicca, sitis aderit maxima, & siccitas faucium, sique partes illæ humectentur, maximam vtilitatem percipient ægri.

Signa tumoris. Si fiat malum à tumore, duo vel tria sunt diagnostica signa. 1. quod in ipsis faucibus percipitur strictura quędam. 2. quod hæc difficultas non sit in tota fistula, sed solum in altera parte, ita vt impedimentū non sit ęquale. Si humor sit calidus, aderit febris, siccitas summa, feruor in faucibus: si sit frigidus, neque sitis multa, neque magna caliditas, neque feruor aut rubor.

Sed quæratis, vbi fiunt difficultates deuorandi à causa calida, febres non sunt admodū calidæ, ideo hoc videtur rationi repugnare, vt morbum calidum non comitentur febres calidæ, ideo dicit Galenus, vbi fit morbus à causa calida, adesse magnam caliditatem. Igitur videtur cōlonum, vt febres adsint calidæ. Respondeo, ex sententia Auicenn. apud Galenum pro febribus calidis debere intelligi vehementes, vt ita intelligendus sit Galenus, febres nón comitari vehementes deglutitionis impedimentum à causa calida, quoniam pars hæc, vt dicit Auicenna, valde remota est à corde, quod est fons vitæ, & remota à cerebro. Itaque cum sit remota à visceribus præcipuis, iure fit vt caliditas non possit valde communicari, & proinde febris magna fieri.

Possumus etiam dicere ex Gale. fuisse vocatas febres calidas respectu sitis, ita vt si comparetur febris siti, non videatur admodū esse magna, quia sitis minor quam pro ratione caliditatis.

Signa difficultatis deuorandi ex vlceribus. Si deuorationis difficultas oriatur ex vlceribus œsophagi, (nam vt docet Auenz. fiunt vlcera in hac parte tum ex medicamentis & cibis acrioribus & calidis, tum etiam ex febribus pestiferis) cognoscitur, quoniam dolor est in collo & inter spatulas, quod quidem non fit, vbi exulceratum est os ventriculi. Aditē vos, quod dicit aliquādo Galenus, quod quando acida vel acria deuorantur, aut etiam adstringentia, indicibiles oriantur cruciatus, dixit tamen Auerrho. non semper dolorem persentiri, vbi deuorantur vel acida vel acria, sed esse hanc differentiam, quoniam si res acidæ vel acres sint paruæ, & qualitas sit obscura, nullus dolor percipitur, sed tantum percipitur vbi res sunt magnæ & acetosæ, vel magnæ & acres.

Cur gula dolor semper communicetur diaphrag. Circa hanc rem notate ex Gale. quod vbi dolet gula, dolor vero semper communicatur diaphragmati: ratio est, quoniam diaphragma alligatur dorso, dorsum autem ad stomachum pertingit. Si fiat ex vulnere hoc signum aderit, quod fit exitus sanguinis, qui si exeat per corrosionem, dolor adest, si per resecationem, nullus adest dolor.

Prognosis. Signa prognostica apud Hip. duo extant. Primo quod omnis deuoratio violenta, quæ efficitur, semper est mala. 2. relatum in 4. aph. quod si difficultas deglutiendi adsit, & collū verti non possit, lethale signum est. Explicat rationem Galenus, quoniā vbi hæc signa adsunt, signum est virtutem esse fere emortuam & iugulatam à siccitate. Deglutitio, omnis difficilis propter apostema, ait Auicenna est curatu admodum difficilis. Et vt ait Auenzoar libro primo tr. 10. cap. 18. difficultas deglutiendi, quæ oritur à frigiditate & est neruorum mortificatio, lethalis est: quod si curari debet, necessaria est subita medicamentorum applicatio, alioqui breuissime moriuntur.

Omnes deglutiendi difficultates sunt difficiles curatu, propter tres causas. 1. quoniam locus affectus lubricus est, quapropter medicamenta facile diffugiūt & dilabuntur. 2. nec addi possunt extrinsecus medicamenta, vix enim possunt peruenire ad locum affectum. 3. cum omnis affectus indigeat quiete, fere semper per partem affectam aliquid defluit, quod curationem omnino impedit. Curatio tota posita est in morborum à quib. depēdet sublatione, itaq; si morbus sit obstructio, ratio curationis est, vt tollatur obstructio: si intemperies, curandum vt ea per sua contraria tollatur: si vlcus aut vulnus, vt consolidetur & repleatur: sed hę indicationes vulneris non faciunt ad medicum, sed ad chirurgum.

Curatio. Notabilia in omni fere deglutitionis difficultate. Quapropter ad particulares morborum curationes est deueniendum, quæ vt recte à nobis instituantur, est necessarium vt sex memoriæ mandentur, quæ in omni fere deglutitionis difficultate sunt necessaria. primum, omnia medicamenta, seu omnes cibos, qui accommodantur ad hunc affectum, debere esse eiusdem naturæ, cuius sunt medicamenta ventriculo accommodata, vt scilic. perpetuo habeant vim aliquam aromaticam, atque corroboratiuam: ratio est, quia ventriculus & œso-

& œſophagus ſunt veræ eiuſdem naturæ, habentq; vnam & eandem tunicam: quo fit vt eadem poſtulent medicamenta. Eſt tamen hac in re nõnihil difficultatis, quoniam cum ventriculus & ipſius os ſit membrũ nobilius, ipſi debentur medicamenta magis aromatica, & magis corroborantia.

2. notandum vt medicamenta ſint viſcida, vt quãdo œſophagum pertranſeunt, poſſint adhærere, etenim niſi habeant hanc facultatem diffugiunt, & niſi non adhærent, nihil efficere poſſunt.

3. quod quæcunque ſumuntur, ſiue ſint medicamenta, ſiue cibi, debent paulatim deuorari, atque id potius ſupino corpore, quàm erecto, eo quod ſi hoc ita fiat, medicamenta diutius durant in gula, & per hanc diuturnam moram imprimunt etiam ſuam facultatem magis.

Ex quo colligendum, poſt medicamenta, quę exhibentur in hunc vſum, nunquam eſſe quid liquidum potandum, eo quod ſi ſtatim aliquid ſuperbibatur, medicamentum totum abluetur.

Quarto notandum ex Galen. 13. meth. 17. medicamenta quæ gulæ ſunt accommodata, debere apponi ſupra dorſum, ſcil. per ſpinalis medullæ longitudinem. Ratio eſt, quia ſtomachus perreptat per eam partem, vſq; quo pertingit ad ventriculi os, etenim ſi medicamenta applicarentur parti anteriori, vel non penetrarent vnquam, ſi eſſent debilia, vel ſi eſſent fortia, primo offenderẽt ſpiritalia mẽbra, quam ipſi œſophago auxiliarentur.

Quinto, quod & Auerrh. notauit, medicamẽta & cibos debere eſſe tepidos, eo quòd vterq; exceſſus calorem natiuum labefactat, à quo ſalus omnis dependet.

Sexto notandum, ſi debet hæc pars curari, vt in quiete teneatur, & à nulla reirritetur, eapropter omni ſtudio eſt incumbendum, vt nihil à capite defluat per eam partẽ, id quod facile obtinetur per ligaturas, frictiones, & cucurbitulas, ac omnia alia quæ Medici ad auertendum materias excurrentes excogitarunt. Nunc particularia aggredior.

A calida intemperie. Dixi totum curationis huius ſcopum poſitum eſſe in hoc, vt morbus auferatur, quare cum morbus ſit intemperies calida, ante omnia victus ratio eſt inſtituenda frigida. Eligendus eſt aer frigidus, quieſcendum, dormiendum, potus frigidus, vt aqua hordei, cibi refrigerantes, vt brodia, in quibus ſunt decoctæ herbæ, ptiſanæ etiam ſuccus accommodatus.

Quod ſi cum intemperie adſit aliqua ſanguinis abundantia, cito ad phlebotomiam veniendum. Si venam ſecare non liceat, cucurbitulæ ſunt apponendę: ſed eſt notandus locus, ne dorſo affigantur, quia cum cucurbitulæ calefaciant, & vt dictum eſt cum œſophagus ſit in dorſo, ſine dubio augebitur intemperies, ſi cucurbitulæ affigantur: itaque natibus & lumbis ſunt affigendæ.

Præter hæc ſunt & alia medicamenta, ad tollẽdam intemperiem calidam, inter cætera hoc vnum eſt quod ore ſumitur.

℞. *Mucilag. pſyllii.*
Succi granatorum.
Iulepi viol. an. ℥. ij.
Aq. ſolani.
Portulacæ.
Nymphœæ an. ℥. iij. Miſ.

Lac acetoſum. In difficultate deuorandi à cauſa calida maxime extollunt vſum lactis acetoſi, ſed vt intelligatur quomodo vtendum hoc remedio, neceſſe eſt ſcire, quomodo fiat acidũ lac, & oxygala. Colum. lib. 12. cap. 8. & Plinius lib. 12. cap. 9. & Gal. 3. de alim. fac. cap. de oxyg. multos monſtrant fuiſſe modos, quibus fiat: ſed inter alios duo ſunt. 1. cum lac in vaſe anguſto ponebatur, cui addebant aquam & cõquaſſabant, donec concreſceret lac, tandem concretum auferebant, & ſale addito conſeruabant. *Quomodo fiat oxygala.*

2. Fiebat & alio modo, quando lacti recẽti lac acidum addebant. Sed quid eſſet lac acidum apud Arabes non ſatis intelligitur, puto tamen id fuiſſe, quod Galen. 7. meth. & in lib. de cibis boni & mali ſucci, vocabat Melcam. Modus quo fiebat explicatur à Conſtant. libro decimo de re ruſt. conſueuiſſe homines vas mundum accipere, atque ſupra carbones ponere, deinde infundere acetum, quod efferueſcebat donec acetum abſumeretur, vbi erat abſumptum acetum, in id vas coniiciebant lac, & ibi per diem & noctem conſeruabant, tum auferebant, eoque vtebantur.

Sed quæritur, an Auicen. etiam commendarit lac acetoſum in deglutitione læſa ob cauſam calidam: & ſi commẽdauit, quonam debeamus vti. Dico licere vti vtroq;, & ratio eſt, quoniam ſi loquamur de oxygalacte, Gal. & Paulus commendant in cauſa calida, pro curãda intemperie ventriculi calida, dictum autem eſt, eadem quę conueniunt ventriculo eſſe etiam vtilia œſophago. Si loquamur de Melca, propter ſui craſſitiem, tenacitatem & frigiditatem conuenit in curatione partium ob aduſtionem laborantium.

Præter hæc quæ intus exhibentur, ſunt etiam alia medicamenta, quæ extrinſecus applicantur, vt eſt hoc:

Topica.

℞. *Mucilag. pſyllii.*
Succi ſolatri an. ℥. iiij.
Ol. roſarum ℥. j.
Pulu. ror. rub. ʒ. j. ß.
Vini albi ℥. ij.
Ceræ parum. Miſce & f. linimentum.

Si intemperies fuerit frigida, contraria ratione eſt agendum: aer eſt eligendus calidus, mouen-

mouendum caput, vigilandum, loquendum, cauendum; competit etiam potus vini generosi, conueniunt aromata, & tandem omnis victus sit calidus. Præterea administranda tam intrinsecus quam extrinsecus quædam medicamenta, in hunc modum:

℞. Cinamomi.
Piperis.
Caryoph. an. ℈. ß.
Succi maior. ℥. ß.
Mastiches ʒ. j.
Mellis ℥. ij. Misce.

Extrinsecus etiam conuenit, quod eadem ratione laudat Auicen. ol. nardinum & ol. amygd. amar. hoc modo:

Linimentū. *℞. Ol. amygd. amar.*
Ol. nardini an. ℥. ß.
Ol. de piperib. ℥. ß.
Pulueris absynthii ʒ. j.
Ceræ parum, f. linimentum.

Ab intemperie humida. Si sit intemperies humida, victus instituēdus siccus, in cibo potius assa sunt edenda, quam elixa, & tandem omnes cibi debent esse exsiccatorii: primo in medicamentis internis laudatur vsus trypherarum, theriacæ, myrobalan. chepul. vino conditorum. Potest etiam hoc componi:

℞. Anisi.
Spicæ.
Caryoph. an. ℈. ß.
Myrrhæ ℈. j.
Mellis q. s. fiat mixtura.

Et hæ mixtiones debent potius fieri melle quam sacchare: quia si debent esse viscidæ, vt adhæreant magis, præstat ad illud mel quā saccharum. Extrinsecus conuenit ol. de piperibus, & ol. anisi. *Ab intemperie sicca.* Si intemperies sit sicca, victus debet esse humidus, aer humidus, dormiendum & quiescendum, balnea aq. dulcis sunt accommodata: in potu vinum debet esse oligophorum, minime adstringens, sed potius læue: cibis debent incoqui omnia quæ humectant, vt maluæ, lactuca.

Ad deglutiendum optimum est diapenid. diatrag. facch. violatum molle. Extrinsecus vero conueniunt ol. nympheæ, violatum, & de vitellis ouorum.

A tumore. Vbi sit difficultas ab aliquo tumore, magna est adhibenda cura, vt recta instituatur curatio. Primo medici mandant, vt in hoc casu fugiatur vomitio, quia materia, quæ educitur per vomitum, vbi in transitu scopulum inuenerit, adhæret, & propterea tumorem auget: quod si talis non sit, quæ possit adhærere, exasperat & corrodit interdum, vt bilis, vt vndique; nocumentum afferat.

An repercutientia conueniant. Sed est dubitatio, an in curatione tumorum œsophagi sit vtendum medicamentis repercussoriis. Auic. huic sententiæ inhæret, vt in omni tumore à principio sit medicinis repercussoriis & adstringentibus vtendum, sed loquitur de externis. De intrinsecis alia est quæstio: alii enim aliam sententiam secuti sunt. Qua in re Auicen. videtur regulam quandam vtilem tradidisse, quod vbi ab humoribus redduntur viæ angustæ, semper sit dilatandum, atque vtendum medicamentis potius emulgentibus quam repercutientibus; ita vt hinc & inde variæ fuerint sententiæ.

De repercutientium vsu, quia res hæc non est exigui momenti, statuendum est, in nullo tumore œsophagi vnquam esse vtendum solis maxime repercutientibus, quia periculum esset ex vsu horum angusta via magis coarctaretur: veruntamen vtendum est repercutientibus permixtis medicinis discutientibus, ita vt si morbus sit in principio, repercutientium quantitas sit paulo maior, si minus, repercutientium quantitas minuatur, in statu vero prorsus repercutientium & adstringentium vsus remoueatur. Et in principio conuenit hoc medicamentum:

℞. Ol. rosati. *Medicamētum conueniēs in principio.*
Succi plantag. an. ℥. j.
Ol. amygd. dulc.
Ol. chamæm. an. ℥. ß.
Myrrhæ ℈. ß. Misce.

In augmento hoc erit accommodatum: *In augmento.*

℞. Ol. rosati.
Chamæm. an. ℥. ß.
Bdellij.
Ammoniaci an. ʒ. j.
Croci ℈. j. M. f. linimentum.

In statu omittere oportet adstringentia & repercutientia, quapropter non erit in vsu ol. rosatum, sed poterit quis hoc modo vti: *In statu.*

℞. Ol. rutacei.
Chamæm. an. ℥. j.
Butyri ʒ. iij.
Ammoniaci ʒ. ij.
Piperis albi ℈. ß. M. f. linimentum.

Si deuorandi difficultas oriatur ab humore calido, victus ratio ea esse debet, quam declaraui, vti sit ab intemperie calida. *Ab humore calido.* Inter cætera commendant medici in hoc casu succum granatorum, & succum ptisanæ. Pro potu vero abstinendum ab omnibus calefacientibus.

Quod si materia sit sanguinea, sanguinis missio est necessaria, in reliquis vtendum iis medicamentis, quæ supra dicta sunt, quæ discutiant & repercutiant in principio, in augmento, quæ minus repercutiant, in statu omnia medicamenta debent esse repercutientia. Hæc dico, si tumor adsit calidus, potius ad resolutionem quam ad maturationem procliuis. Quod si potius ad maturationem sit aptus, hæc remedia sunt accommodata, quæ maturationem festinant, inter cætera conuenit decoctum ficuum aridarum, decoctum iridis, & hoc:

℞. Fol.

Tumorem maturant.

℞. *Fol. maluæ. P.j.*
Rad. iridis ℥.ß.
Ficuum aridarum.℥.j.
Aq. communis ℥. ij. Coque donec spißescant, deinde spisso decocto est vtendum.

Si tumor fit ex materia frigida, debet ratio victus calefactoria esse: sanguinis missionis nullus est vsus, & præ cęteris non est vtendum medicamentis extrinsecis, quæ adstringant, aut repercutiant, verum & in principio & in augmento semper vtendum est his, quæ concoquant & discutiant, vt est farina hordei, fœnugræe. chamom. bdellium. Et extrinsecus quidem tali linimento.

℞. *Ammoniaci ℥. ß.*
Ol chamom. ℥. ij.
Fœnugr. ℥. ß. M. f. emplastrum.

Intrinsecus vero fœnugræci decoctum conuenit.

Curatio vlcerum in gula.

Post eruptionem apostematis solent relinqui in gula vlcera, quæ alias etiam sponte oriuntur in ea: necesse est itaque vt habeatur in hisce casibus curandi gratia ab vlcere duplex scopus, primo, vt abstergantur vlcera: secundo vt postquam absterfa sunt, consolidentur.

Ad mundificandum vlcera requiritur, vt medicamenta sint abstergentia, verum quando hæc intro sumuntur, non paulatim haurienda sunt, sed celerrime & magno cum impetu, quoniam si abstergendæ sunt fordes in vlceribus, quo magis medicamenta decurrunt per gulam, eo magis sanant & detergũt vlcera. Aqua hordei & mel rosatum, tum decoctum lupinorum cum melle rosato, medicamentum est ad detergendum accommodatum. Et hæc medicamenta debent esse naturæ nostræ familiaria, eo quia cum in ventriculum ingrediantur, atque ibi permaneãt, sane nisi sint amica nostræ naturæ, poterunt quidem prodesse gulæ, sed nocebunt ventriculo.

Medicamenta consolidantia cum debeant diu permanere, vt operentur, supra locum affectum, debent quoque mista esse rebus viscidis & tenacibus, veluti cum syr. myrtinus & lac acetosum miscentur cum thure, myrrha, & talibus medicamentis, quæ citra mordacitatem consolidant. Est enim sententia Galeni in medicamentis omnibus, quæ per os ingrediuntur, fugienda esse ea quæ consolidant, sed cum mordacitate quadam, vt est ærugo, lythargyrium, æris flos, &c.

Quomodo ægri tractãdi qui non possunt deuorare.

Quomodo igitur ægri sunt tractandi, si nulla arte aut ingenio quicquam possunt deuorare, cum tamen maxime hoc sit necesse? Refert Fernel. mulierem se vidisse, quæ per duos menses nihil deuorare potuerit, ꝑpter hunc affectum, & tandem mortua sit. In his casibus inuenienda sunt remedia. Auenz. lib. 1. tr. 10. cap. 18. tres modos recenset, quibus ægris succurrere licet.

Primo, vt fiat fistula, quæ sit ex vna parte angusta, & ex altera lata, ex parte angusta sumatur in gulam, per latiorem partem infundatur lac vel vitelli ouorum eliquati in brodio. Et quia sæpe fit, vt dum sic mittitur fistula in os, vomitus excitetur, inquit Auenz. vbi hoc fit, educatur fistula & rursus apponatur, sin vero iterum excitetur, rursus educatur, quousque æger fiat assuetus, vt per fistulam nutriatur.

Secundum vt ægri ponantur in vase pleno lactis aut brodii, atq; ita detineantur. Sed iste modus videtur mihi superuacuus, quoniam quamuis arteriæ per corpus dispersæ attrahãt aerem, atq; etiam interdum aquas transmittant tenuissimas, tamen neque lac neque substantias crassiusculas possunt in se trahere.

Clysteres alimentales.

3. melior omnib. modus est per clysterem, vt singulis mane & vesperi clysteres immittantur facti ex brodiis optimis, aut lacte aut ptisana & carnibus eliquatis, & ouorum vitellis. Et quoniam posset quis obiicere Auenzoari, tales res per clysterem immissas nõ nutrire, quoniam Galenus docet, clysteres non ascendere ad intestina superiora.

Respondit Auenzoar, clysteres medicamentosos nequaquam ascendere ad superiora intestina, propter quod attractrix intestinorum nihil auxiliatur, quoniam medicamenta omnia naturali facultati sunt aduersa, secus continget vbi clysteres alimentares infunduntur, quia tunc facultas attactrix non debilitatur, sed potius famulatur, & eo magis, quoniam in extremis necessitatibus natura conatur vndiquaq; cibum haurire. Itaq; melior est omnibus nutriendi modus qui fit per clysterem.

Si fiat difficultas ex re aliqua obstruente, curandum est vt res illa vel vomitu, vel haustu potius copioso emittatur. Exempli gratia, si os vel spina deuoratur, impediatque deglutitionem, ol. copioso potato succurri potest.

Si vermes impediant, agendum est medicamentis quæ vermes necant. Si sit pituita crassa & viscida, vtendum medicamentis incidentibus, vt oxym. scillitico: sed vt dixi, medicamenta hæc debent copiose hauriri.

Fiunt etiam à medicis pillulæ plumbeæ, quæ filo alligantur, & deinde præbentur deuorandæ. Hæc enim instrumenta abigunt materias in gula, deinde filo retrahuntur. Fiunt etiam fistulæ, quæ in necessitate auferant etiam materias illas à locis quæ obstruunt.

CAPVT II.

De affectibus ventriculi, & primum de cardialgia.

Cum

CVm post gulam sequatur immediate ventriculus, ordo & naturæ & doctrinæ postulat, vt post hæc vitia gulæ, de vitiis ventriculi tractemus. Quem dicit Theodorus Priscianus lib. 2. cap. 12. facile vitia suscipere ob potestatē quam sortitus est membrorum sibi commodantium. Et Hip. 1. de diæta, assimulabat ventrem mari, quod ab omnibus recipit, & omnibus communicat. Quasi etiam ventriculus tanti, quod sit in corpore, vt ab aliis membris facile vitia suscipiat, & iis quoque communicet.

Habet autem ventriculus tres partes, superiorem, quæ appellatur os, appellatur stomachus, & frequētissime vt dicit Gal. καρδία, siue cor, vt dixit quoque Lucretius. Habet etiam inferiorē, quæ appellatur fundus, & quā existimo à Seneca & à Vegetio appellatam esse aqualiculum. Habet tertiam partem, totum interstitium & spatium, quod est inter os & fundum. Cum autem vnaquæque harum partium peculiaribus morbis exerceatur, ordinis ratio exigit, vt primum de generibus vitiorum oris ventriculi agamus. Vitia oris vētriculi ex 5. de loc. aff. 6. quatuor sunt, cardialgia, nausea, singultus, & omne genus vitiorum quæ circa appetitum oriuntur.

De nominib. Appellatur cardialgia variis nominibus, à Græcis vocatur καρδιαλγία & καρδιωγμός: Celsus appellauit quoq; bilem ventriculi. Plin. trāsferre solet ratiōes stomachi seu vētriculi. Arabes vno nomine vident vsi, nēpe dolore ventriculi, sed vere dolor vētriculi non solū præsentē affectū significat, sed multos alios.

Circa aūt nomē duo sunt notanda, vnum est q monuit Gal. 4. aphor. 65. vbi scribit, hæc nomina Græca, cardialgiam, cardiacen & cardiogmon interdum confundi & vnam rē designare, interdum vero varias significare.

Alterum est, nomen hoc καρδιωγμὸν tria apud medicos significare. 1. affectionem quādam similem palpitatione, vt docuit Galenus loco citato & Erotianus in onomastico Hip. 2. significatio ponitur ab Hipp. 4. de morbis, vbi scribit, bilem nullum alium morbum inferre proprio folliculo, nisi cardiogmon, adeo vt manifeste Hip. doceat, cardiogmon esse affectum vesicæ fellis.

Sed dubitari hoc loco potest, quomodo à bile fieri possit hic affectus, qui morsum significat in ipsa vesica: siquidem Alexan. primo probl. 40. scribit, bilem mordere quidem omnes alias partes, sed propriam vesicam non mordere, ob quandam naturæ quam cum ipsa habet proprietatem: quod si verum est, non videtur cardiogmos affectus esse folliculi bilis.

In hac difficultate à nemine proposita, sæpe dubitaui locum illum Hippoc. mendosum esse & eo maxime, quod apud nullum alium scriptorem reperitur, cardiogmon esse affectum huius partis. Sed vt dimittamus hunc responsionis modum, dicere soleo, Hipp. eo loco sæpe populariter esse locutum: nam scribit ibidē, pueros vocare hepar καρδίαν, quod tamen non apud omnes est vsu probatum: sed fieri potest, vt hæc consuetudo loquendi apud aliquos populos extiterit, nisi dicere velimus, pro bile seu folliculo bilis intellexisse Hip. ipsum iecur, cui implantatur, quasi cardiogmos sit passio ipsius iecoris, quando scil. iecoris parenchyma mordetur à bile. Tertia significatio est, quando cardiogmos designat affectum hunc præsentem, qui cardialgia nūcupatur, & qui, vt dicit Gal. 4. aphor. 17. & 2. de plac. 8. nihil aliud est nisi morsus oris ventriculi, factus ab humoribus acribus & mordacibus.

In qua re manifeste intelligere potestis, cardialgiam, quod vulgares ignorant, esse affectum longe diuersum ab eo affectu, qui ab Hippocrate vocatur ἄση, & à nostris anxietas. Quandoquidem anxietas vt dicit Gal. in explanatione linguarum Hipp. nihil aliud est, nisi quidam æstus seu quoddam incendium oris ventriculi, ob quod æger non potest quiescere, sed modo hunc, modo illum locum mutat: ita vt in cardialgia fit dolor ex morsu facto ab humoribus acribus, in anxietate non sit dolor, sed tantum actuatio. Vnde etiam intelligitur, quantum fefellerit interpres libr. Hip. de victu acutorum, qui libro 4. text. 90. vbi Hipp. habet hanc vocem, ἄσην, turpiter interpretatus est, cibi fastidium, cum potius interpretari deberet anxietatem. *Differ. cardialgia ab anxietate.*

Galenus 3. de fac. natural. cap. 12. damnans eos qui tollebant facultatem expultricē, hoc argumēto vtitur, quod & in nausea, & in cardiogmo, satis appareat, facultatem expultricem inueniri. Vnde videtur Gal. docere, cardialgiam esse opus facultatis expultricis. Sed hæc res maxime dubia est, quandoquidem cardialgia est pura tristis sensatio, facta ab humoribus acribus, vt non videatur locum habere operatio facultatis expultricis.

Pro hac difficultate à nemine proposita, dupliciter responderi potest: vno modo, Gal. eo in loco pro cardiogmo nō intelligere cardialgiam, sed palpitationem cordis, quæ est opus etiam facultatis expultricis. Alio pacto, etiam in vera cardialgia facultatem expultricem sollicitari, nō apparere autem, eo quia tristis sensatio maior est, quam sit operatio facultatis expultricis, quam facultatem operari in cardialgia tradidit Alex. 2. probl. med. 53. Itaque cardialgia symptoma est in genere actionis tactus deprauati.

Locus affectus, vt docuit Galen. 11. de sym. caus. 7. nullus est alius, nisi os ventriculi, vt iure dixerit Galenus loco citato, cardialgiam esse proprium symptoma oris vētriculi, bene verum est, in cardialgia cor etiam insigniter affici, *Locus affectus.*

affici, cur autem afficiatur cor os affectus oris ventriculi, Galenus quoque videtur tribuisse similitudini, naturæ congeneitatem vocat. Alex. loco citato potius tribuendum dixit vicinitati: sed cum, vt dicebat Plato in Timæo, membra naturalia sint valde separata à vitalibus, puto ego non propter vicinitatem cor compati ori ventriculi, sed potius ob excellentiam sensus, qua os ventriculi præditum est, & ob quam cordi passio facile cōmunicatur.

Cur afficiatur cor in cardial.

A quo morbo fiat card.

Morbus autem à quo fit huiusmodi symptoma, quod dolor est oris ventriculi, nullus alius est, nisi solutio continui. Vnde sensus ipse qui certissimus est rerum iudex testari in hoc affectu potest, longe errasse peripateticos, qui dolorem semper à mala intemperie proficisci crediderunt.

An à sola intemperie possit fieri.

Sed dubitari hic video, vtrum præter solutionem continui possit mala intemperies facere cordis dolorem. Nam Auicenna & eius sectatores existimarunt etiam à sola intemperie fieri cordis dolorem. Sed ex altera parte ratio & experientia docet, fieri nō posse à nuda intemperie. 1. non posse fieri ab humida intemperie, testatur Galenus 2. de locali-bus cap. de dolore capitis, vbi scribit, intemperiem humidam nunquam facere dolorem. 2. à sicca non posse fieri, patet, quia vt tradidit Galenus lib. de vtil. respir. c. s. sicca intemperies longo tempore necessario introducitur, cardialgia fit subito, itaq; non potest fieri à sicca. Præterea si fieret à sicca, in febre hectica, in marasmo ventriculi appareret frequenter cardialgia, quia tunc maximé exsiccatum est os ventriculi: sed nunquam fere fit cardialgia in his affectibus: q. sunt siccissimi. Tertio à frigida non posse fieri patet, q. a tametsi Hippocrates dixerit frigus mordax est, & Galenus 3. de temperamentis cap. 4. dixerit pituitam quandoq; frigidam actu reiici vomitu, nihilominus in corpore viuente nunquam potest esse frigiditas actualis vsq; adeo insignis, vt mordeat, & solutionem continui faciat. Quarto statuendum est idem de calida, quandoquidem diximus calidam intemperiem facere quidem anxietatem, sed non cardialgiam. Quamobrem concludendum est, veram cardialgiam quæ fit cum dolore oris ventriculi non posse fieri à nuda intemperie vlla, sed solū ab intemperie cū humorib. acribus & mordacibus, qui soluentes continuū, in ore ventriculi morsum & dolorē inducūt.

Neque obstat quod Arabes dixerint, cardialgiam, seu ventriculi dolorem fieri à quacunq; causa continuum soluente, siue sit flatus, siue humor, quoniam cum duplex sit cardialgia, & proprie accepta, & communiter illa semper fit ab humoribus acribus & mordacibus 1. de sympt. caus. 7. & 2. de plac. 8. Cæterum cardialgia communiter accepta, hoc est, & pro propria & pro anxietate, fit ab omni causa soluente continuum, vt dicebant Arabes. Atque hoc etiam pacto intelligendus est Gal. 8. de localibus 4. vbi scribit, à cibis corruptis & crudis fieri cardialgiam.

De proxi. interna causa & immediata.

Igitur causæ internæ & immediatæ quæ faciunt cardialgiā, sunt humores acres & mordaces, & biliosi, melancholici, pituita acida & salsa.

Mediata.

Causæ vero internæ, sed mediatæ sunt, prima ætas, de qua loquens Theod. Priscianus libro 2. suæ med. dixit, iuuenes magis tentari cardialgia, quam senes. Sensibilitas oris ventriculi inter has causas est recepta, vt & complexio calida & sicca. Vermes quoq; inter has causas recensentur.

Externa causa.

Inter externas autem primo est aer calidus & siccus, cibi corrupti, & auctor libro quarto de rat. vict. acut. text. 90. dixit, allia facere anxietatem ventriculi: ieiunia etiam recensentur ab Hippocrate secundo de rat. victus, vbi dicit, eos qui non prandent, tētari interdum cardialgia. Venena etiam hunc affectum inducunt, & ea quæ intus sumuntur, & ea quæ extra inferuntur. Narrat enim Nicander, morsum illius serpētis hæmorrhoidi inferre cardialgiam.

Quomodo ieiunium hunc affectum inducat.

Circa causas duo occurrūt, ꝓblemata, primū, qua ratione ieiunium possit hunc affectū inducere. Secundū, cur fiat vt aliq. statim post cibum corripiantur cardialgia, aliqui vero non statim post cibum, sed multas post horas.

Pro primo duob. modis responderi potest. 1. est acceptus ab Hipp. libr. 4. de morbis, quo in loco scribit ventriculum veluti thesaurum quendam dispensare toti corpori cibum, & vbi vacuus est, veluti quēdam creditorem repetere à toto corpore. Quod cum verissimum sit in ieiunio, cum vacuus sit vētriculus, à toto corpore trahit ad sese, vnde si quando reperit humores in corpore biliosos & mordaces, attrahens eos in sese, attrahet consequenter in os ventriculi, quod violatum ab huiusmodi humoribus, hunc dolorem incurrit.

Alius modus est ex Aristot. 13. probl. 7. vbi quærens rationem, propter quam ieiunantiū ora male olent: inquit ideo esse, quia aer contentus in vacuo ventriculo ob motum incalescit, atque ita calefactus humores & flatus & pituitam putrefacit, vnde fætor sequitur. Pari pacto in casu dicere possumus, in ieiunantibus putrefieri humores ventriculi, putrefactos acres & mordaces euadere, ideo vt eleuati interdum in os ventriculi illud corrodant & cardialgiam inducant.

Pro secundo dicendum est, ideo interdum excitari cardialgiam statim à cibo, quoniam humores, qui in fundo ventriculi quieti manebant, ingressu cibi statim sese attollūt, & os ventriculi accedentes illud mordent: cæterū in aliis cum cibus conficitur, solet halitus

& va-

& vapor ater & mordax eleuari,qui impetens in os ventriculi atque illud mordens cardialgiam facit.

Signa. Cardialgia intelligitur, ex inquietudine, ex motu corporis, quod cum quiescere nequeat, huc atque illuc vertitur.

Cognoscitur etiam cardialgia, quoniam magno vtuntur spiritu,suspiria longa edunt, & præ cæteris doloré infra diaphragma circa os ventriculi persentiunt. Nam Galenus secundo de plac. 8. & 3. de demonst. vt est apud Nemesium in lib. de natiuitate hominis cap. vigesimo, probans timorem nō fieri in corde, vtitur hac demonstratione, quod in cardialgia, quæ fit à timore,dolor non appareat in corde, neque circa cor, sed subtus septum transuersum. Adeo vt inter signa vniuersalia & præcipua veræ cardialgiæ sit dolor subtus diaphragma,qui dolor non percipitur in anxietate.

Quod si efficiatur à causa calida, hoc est, ab humoribus calidis,acribus & mordacibus, adest feruor circa os ventriculi, sitis, morsus, & dolor insignis, in ore apparet amaror vel salsedo.

Adhæc pulsus densi sunt,obscuri,imbecilles. Sudor fit circa frontem, & dolor modo reuertitur,modo abit,præsertim cum sit malum à bile, à iecore in ventriculum effusa.

Ab humoribus frigidis. Si fiat ab humoribus frigidis cognoscitur, quia nullus adest sensus caliditatis,nulla sitis, dolor minor,morsus minor. Sapor in ore acidus, vomunt acidos humores aut melancholiam.

Si fiat à flatu, vel aliis humoribus, cognoscitur, quia adsunt ructus, distensiones ventriculi, nec dolor permanens est, sed modo fit,modo recedit.

Si fiat à vermibus, cognoscitur continua rosione illius partis, oris fætore, ætate, vt in infantibus ea quæ excernuntur,& ea quæ per os reiiciuntur, solent esse veluti excrementa vermium.

Omnis cardialgia mala est, dicit enim Plinius lib. 25. cap. 3. omnes dolores malos esse, veruntamen asperrimos esse omnium iudicatos, primum qui fiunt à vesica, 2. loco qui fiunt in stomacho, adeo vt inuēti sint qui ob cardialgiam sibiipsis vim intulerunt. Est tamen differentia,siquidem dolores vētriculi, qui fiunt à causis externis, & qui fiūt propter sensus illius partis acutiem, minus mali sunt, quanquam vt optime notauit Trall. si causæ externæ vehementes sint, etiam dolores ventriculi facti ab iis mali sunt.

Si cardialgia sit cum febre continua,atque magna sit & frequens, exitialis plane est. Adhæc omnis cardialgia diuturna lethalis est, quia solet semper sequi inflammationem vētriculi, quia morbus exitialis est. Quæ fit à vermibus, pessima est; quandoquidem cum vermes pertundant os ventriculi, vulnus insanabile faciunt. Dicebat Hipp. 7. aph. in cardialgia si extrema frigida sint, lethale esse. Et in coacis scribit Hippocrates,cardialgiā quæ frequenter senibus contingit subitam mortem minari.

Scopi curationis huius mali alii sunt vniuersales atque particulares: vniuersales sunt, vt quam citissime fieri potest,hoc symptoma tollatur. Cum enim graue sit,& vires destruere soleat, si cito non succurratur,summa pernicies est. solet autem symptoma tolli, vel sublatis causis, vel tēperatis,aut correctis: in cardialgia vtrumque præstandum erit, vt causæ si fieri potest,tollantur, vel saltem vt corrigātur,ne vsque adeo lædant. *Indicationes scopi vniuersales.*

Cum a. causæ sint humores acres & mordaces, ratio postulat, vt os ventriculi corroboretur,ne ab humoribus vim patiatur. Adhæc ipsi humores vel sunt vacuandi è ventriculo,vel sunt deflectendi,vel sunt temperandi. Et propterea quamprimum contingit accedere ad hos ægros, studendum est os ventriculi confirmare medicamentis internis & externis, acrimoniam & mordacitatem humorum obtundere, vel eos euacuare,aut frictionibus,ligaturis,clysteribus,cucurbitulis, vesicantibus, in aduersam partem deflectere.

Atque hi sunt scopi vniuersales, sed quia particulares morbos curamus, inprimis notandum est vtrum humores qui faciunt cardialgiam, sint calidi ac frigidi: & si calidi, vtrum firmati sint in ventriculo, an ad ventriculum mittantur ab aliis partibus. *Scopi particulares.*

Si enim mittantur, totum studium conuertendum est ad reuocandos huiusmodi humores à stomacho, vbi præ cæteris confert vsus clysteris, frictionum,cucurbitularum,infernis partibus adhibitarum. Conferunt etiam vesicantia,& Archig. 8. de medicamentis local. apud Galenum magnopere laudabat vsum spongiarum aceto acerrimo imbutarū, & supra genua adhibitarum,donec bullas excitet, quod est proprium vesicantium medicamentorum.

Posset quæri, vtrum vbi humores calidi mittuntur in ventriculum,& præsertim à iecore conuenire possit sanguinis missio? In hac re ita decernendum,si vires validæ sint,& corpus aliqua ex parte sanguine abūdet, magnopere conferre ad auertendos humores, sanguinis missionem. *An vena secti conueniat.*

Sed notandum, mittendum esse sanguinem ab infernis partibus,& potius per cucurbitulas scarificatas, quam per venæ sectionem,quia cucurbitulæ scarificatæ non modo sanguinem minuunt, & simul etiam peccantes humores, verumetiam magna vi attrahūt & reuellunt humores fluentes ad ventriculum.

Sin humores in ventriculo firmati sint, *Diæta.*

primum instituenda victus ratio legitima: ideo in primis aer frigidus siue temperatus eligatur, dormiendum quantum fieri potest, nam dolores omnes solent à somno magnopere demulceri: motus omnis immoderatus, tam corporis quam animi, fugiendus, & præsertim tumor. Scribit enim Gal. 2. de plac. 8. timorem attrahere bilem in ventriculum, & consequenter cardialgias inducere, quemadmodum etiam faciunt immodici labores. Aluus semper mollis seruetur. Et notate quod scribit Hip 2. de diæta, alui exinanitionem attrahere à capite, & consequenter sensus depurare, ac homines agiles reddere, & in huiusmodi casibus nihil est efficacius clysterum vsu. Exemplum sit:

Clyster.

℞. *Hordei P.j.ß.*
Fol. maluæ.
Lactucæ.
Betæ an. M.j f. decoct. f.a.
Deinde ℞. *d.d.* ℔.*j.ß.*
Diaphæniconis ℥.*iij.*
Ol. violati ℥.*v.*
Salis ʒ.j. *Misce.*

Potus.

Soleo etiam loco decocti vti sero quoque. Vitanda est omnis repletio. Loco potus aq. hordei simplex cum vino granatorũ, vel cydoniorum. Vinum etiam subadstringens oligophorum conuenit. Et Gal. 8. de local. 4. ex Archigene laudat quodcunque vinum placet ægrotanti. Sed ne vos fallat hoc consilium, notandum in his casib. vbi præsertim febris abest, & vbi ægri respuunt omnes cibos, cogi medicos blandiri ægris, & concedere interdum quodcunque placet. Secus autem cum humores calidi & acres sint, abstinere à vino oportet.

Cibus.

Cibi tres debent habere conditiones, vt refrigerent, vt obtundant acrimoniam humorum, & vt os ventriculi corroborent. Quare ad refrigerandum conuenit vsus ptisanę hordeaceæ, vsus lactucarum in iure coctarum.

Pro obtundenda acrimonia conuenit vsus lactis acetosi, vsus chondri, hoc est, farris, quem chondrum dicit Gal. 4. de tuen. valet. 4. acres humores corrigere; conuenit etiam panis non fermentatus, hunc enim videtur commendasse Gal. Et hoc modo intelligendus est Celsus, quando lib. 2. c. 24. in stomachi valetudine commendat vsum panis non fermentati.

Pro corroborando ventriculo conueniũt ea quæ modice adstringunt, vt sunt cytonia, mespila, citrium, præ cæteris granata, vel eorum succus. Habetis enim historiã apud Hip. 2. epid. illius mulieris, quæ cum laboraret cardialgia, curata est polenta, & succo granatorũ, qui cibus vim habet & obtundendi humores acres, & corroborandi os ventriculi.

An adstringentia conueniant.

Sed video dubitari posse, qui fieri possit, vt in hoc casu propositæ sint adstringentia, siquidem Gal. est sententia 8. de local. 2. vbi examinat medicamenta Andromachi, adstringentia non conuenire in affectibus stomachi, in quibus praui humores superant, sed potius conuenire ea quæ purgant, qualis est aloe. Respondeo, affectus ventriculi vel coniunctos esse cum prauis symptomatibus, vel esse absque vllo symptomate insigni: illic occurrendum est symptomati, neglecto paulisper affectu.

Sin autem sit affectus seiunctus à prauo symptomate, tunc iste affectus curandus est. Cum igitur Galenus loquatur de simplici affectu cum humoribus, sed sine symptomate, iure damnauit vsum adstringentium, quæ in cardialgia, vbi est prauum symptoma, iure proposita sunt.

Vomitus.

Instituto victu statim cogitandum est, vtrum æger sit pronus ad vomitum, necne: si pronus, studendum vt vomat, sed blandis remediis agendum est, veluti digitis inunctis, aut penna ol. dulci illita, aut ol. rosaceo iuri commixta. Si non sit pronus ad vomitum, prouidendum vt clysteribus acrioribus humores euacuentur per intestina. Exempli gratia:

Clysteres acres.

℞. *decocti maluæ & myrobal.* ℔. *j.ß.*
Hieræ colocynth. ℥.*iij.*
Mellis rosati ℥.*ij.*
Ol. communis ℥.*vj.*
Salis ʒ.*j.ß. Misce.*

Purgantia qualia conueniant.

Si clysteribus etiam nequeant humores euacuari, enitendum est hoc facere medicamentis. Gal. loco citato videtur cõmendasse vsum aloes, pro euacuandis calidis humoribus à ventriculo. Trall. laudat non solũ vsum aloes, verumetiã hieræ, quæ calidum medicamentũ est. Sed in cardialgia, vbi graue & perniciosum symptoma est, puto multo tutius abstineri ab his calidioribus, & vsurpari ea quæ tepidiora & mitiora sunt, vt sunt thamarindi, cassia.

℞. *Pulpæ thamar.* ℥.*vj.*
Fl. cassiæ. ℥.*vij. M. cum sacch. f. bolus.*

Et notate, hoc in casu multo melius esse vt medicamenta in boli forma exhibeantur, quippe quæ ob diuturniorem moram, & vim emplasticam, non solum euacuant, verumetiam acrimoniam humorum obtundunt.

Corroborantia os ventriculi. Intrinseca.

Humoribus euacuatis, studendum est corroborationi oris ventriculi, medicamentis tum intrinsecis, tum extrinsecis. Intrinsecus conuenit hæc confectio.

℞. *Conf. rosarum antiquæ.*
Citonii sine speciebus. an. ℥.*j.*
Corallorum rubrorum.
Boli armeni.
Pulu. cort. grana. an. ʒ.ß. *puluerisatis puluerisandis f. mixtura, cuius capiatur singula vice ad quantitatem minoris nucis.*

Experimentũ in anxie-

Et notate experimentum, quod nunquam fallit,

tate & cardialgia. fallit & in anxietate & cardialgia, esse, quando symptoma vrget, vt offeratur mica panis intincta vel in vino granatorum, vel cytonio-rum. Extrinsecus autem hæc inunctio:

Extrinsecus. ℞. Ol. mastich.
Myrthini an. ℥. ß.
Succi cytoniorum. ℥. vj.
Mastichis.
Sumach. subt. puluer. an. ʒ. j.
Ceræ parum M. fiat linimentum.

Curatio cardial. à causa frigida. Si cardialgia fiat à causa frigida, videndum est, vtrum æger sit vomitui dispositus, an non. Si enim facile vomat, studendum est vomitui, eo quod hac ratione malum citius ac facilius finiatur. Iuuat autem ad excitandum vomitum vsus oxymel. simplic. vsus succi raphani, vsus mellis cum iure. Sin autem non facile vomat æger, enitendum est clysteribus intestina exinanire. Etiā hoc casu conueniunt clysteres paulo acriores, quam in causa calida:

℞. Fol. Betæ.
Centaurii.
Parietariæ an. M. j. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. d. d. ℔. j. ß.
Hieræ Logad. ℥. iij.
Mellis rof. solut. ℥. iiij.
Ol. rutacei ℥. iij.
Salis ʒ. j. f. clyster.

Medicamēta purgatoria. Si etiam hunc in modum res non succedat, deueniendum est ad medicamenta purgatoria: & sic nullum est accōmodatius quam hiera, commendata in his casibus à Galeno. Itaq; hoc modo præscribi potest:

℞. Diacathol. ℥. vij.
Spec. hieræ ʒ. iij. f. boli.

Veteres administrabant hieram picram, vel cum aqua accommodata in febribus, vel cum vino extra febres. Sed nos suauissimus est hic bolus, & dicit Asclepiades, commendatus ab omnibus, hac in re debere medicum curare tuto, cito, iucunde.

Purgato corpore deueniendum est ad ea, quæ calefaciunt & corroborant vētriculum, vt est zedoaria, nux myristica, cinamom. theriaca, diaspoliticon. Et hæc confectio accommodata est:

Calefacientia & corroborantia ventriculum. ℞. Sacch. rof. antiqui ℥. ij.
Specierum arom. rosati.
Diaspolitici an. ʒ. j.
Pulu. coriandr. ʒ. ij. M.

Extrinsecus conuenit inunctio ex oleo de piperibus, caryoph. His autem semper copulanda victus ratio compar, calefaciens, extenuans, vnde & vinum generosum, si non adsit febris, commendatur, & vsus rutæ, serpylli, cinamom. coriandrorum.

Si cardialgia fiat à flatu, is medicamentis discutiatur, ꝓpterea vsus diacymini, diatriō-pip. diacalam. in hoc casu accōmodatissimum est. Extrinsecus conuenit hoc fomentum.

Curatio cardial. à flatu. ℞. Fol. calami.
Origani an. M. j.
Fl. chamom. P. ij.
Cymini.
Anisorum an. ℥. ß.
Aq. fœnic.
Cinamom. an. ℔. ij.
Vini optimi ℔. iij. Bulliant simul & cum spongia fiat fomentum.

An vsus allii conueniat. Laudant aliqui in hoc casu vsum frequentē allii, sed auctor 4. de rat. victus, tex. 90. damnat, quasi faciat ventriculi æstuationem & dolorem: propterea hæc fit resolutio, vbi in ventriculo non solum adest flatus, verumetiam ingens copia humorum crudorum, tunc abstinendum esse ab vsu allii. Vbi autem soli flatus fuerint, magnopere allium conferre.

A venenis. Si fiat cardialgia à venenis, conandum est ea è corpore tollere, vomitu, clysteribus, deinde vtendum est antidotis propriis, ther. mithrid.

A ieiunio. Si fiat à ieiunio, prouidendum, ne ægri vnquam patiantur famem, & in his casibus consulere soleo, vt semper aliquid cibi secum gerant, ne reperiantur famelici sine viatico.

Ob excellentiam sensus. Si fiat ob excellentiam & acrimoniam sensus, ea sunt adhibenda, quæ vim habent obtundendi, vt est lac, polenta, far, amylum, &c. quæ cum emplastica sint, egregiam vim habent obtundendi.

A proprietate cardialgiam tollentia. Sunt quæ à proprietate putantur conferre, proposita ab Archigen. Marcello, Trall. quæ certe non sunt aspernenda, vt corallus appensus supra ventriculum. Et forsan inuēta est hæc consuetudo, vt corallia pueris supra ventriculum gestentur, ad vitandam cardialgiam, in quam sæpe ex voracitate incurrunt. Cochleæ marinæ in puluerem redactæ, & in aq. vel vino sumptæ similem facultatem habere putantur.

Fuerunt qui commendarunt tunicas internas ventriculorum gallinæ in pulderem redactas & sumptas: sed Galen. 12. simpl. hac de re loquens dixit, se explorasse huiusmodi medicamenta, & vana deprehendisse, vt neq; vos debeatis his nugis adhibere fidem.

An narcotica conueniant. Dubitari posset, vtrum in extremis Cardialgiis, vbi dolor acerbissimus & molestissimus esse solet, conueniant ea quæ stupefaciendo dolorem adimunt. In qua re sic decernendum iudico. Si causa Cardialgiæ sit frigida, abstinendum est ab vsu stupefacientium, quia refrigerant, ventriculus autem refrigeratus est irremedicabilis pernicies. Si fiat à causa calida, & dolor magnus sit, viresq; validę, licebit vti blandissimis stupefacientibus, require Nicolai Theriaca.

At si dolor non sit magnus, & vires infirmæ, stupefacientia vt venena fugiantur. Et hoc est quod dicit Galen. 8. de comp. sec. loc. 3. in stomachicis non vtendum esse mandra-

 gora,

gora, & aliis huiusmodi, quę sunt aduersa nostræ naturæ. Sic Auerrh. collig. 26. dicit, ventriculum magnopere præseruandum esse ab immodice refrigerantibus. 1. quia sit totus nerueus, & ob id substãtia & natura frigidus. 2. quia munus vẽtriculi sit, famulari toti corpori, & detrimentum eius sit totius corporis detrimentum, ex Hipp. 6. epid. Reprehendit ibid. Galen. Auer. quod dixerit peius esse nimium euacuare, quam nimium alterare ventriculum.

CAPVT III.

De Nausea.

Nomen. Alter affectus sequitur, qui à Græcis dicitur modo ναυσία modo ναυτία, Latini nostri Græcos imitati, appellant Nauseam. Quod vocabulum scribit Plut. 6. symptomat. 8. deductum esse à nauigantibus, eo quod nauigantes sæpe huiuscemodi affectu exerceantur. Sunt qui appellant ἀνάτροπον, nos subuersionem; sed inuenio à plerisque hanc differentiam poni, quod nausea contingere soleat ante cibum, subuersio autem post cibum.

Definitio. Nausea vt docuit Gal. 1. de loc. aff. 6. est cõtinua & frequens ad vomitum propensio, quam tamen non sequitur vomitus. Vnde alii maluerunt, dicere irritum vel vanum vomendi desiderium.

Hinc patet esse symptoma, in genere actionum oris ventriculi læsarum, & locum affectum esse os ventriculi corpus, contra quam est in vomitu. *Locus affectus. Quæ actiones Ventriculi lædantur in nausea.* Læduntur autem in nausea tres oris ventriculi actiones. 1. tactoria facultas, qua percipitur in nausea molestia & grauitas, cum sit praua sensatio, quæ pertinet ad tactoriam facultatem læsam. 2. vis appetitoria, eo quia nauseabundi appetunt quod non deberent, quia appetunt vomere, nec appetunt quæ deberent, quia plærunq; cibum refugiunt. 3. vis expultrix, quoniam facultas expultrix conatur id expellere, quod molestũ est, sed minime potest id commode & facile facere, quia vel læsa vel impedita est.

At læditurne etiam retentrix? & cum lædatur expultrix, estne hic motus naturalis, an præternaturalis? Breuiter respondeo retentiuam & expulsiuam facultatem ita esse natura comparatas, vt sibiipsis inuicem famulentur, quia dum expultrix operatur, retentiua non retinent, & dum retentiua retinet, expultrix non operatur; atq; hoc fit plærunque in omnibus naturæ operibus. Itaque compertum esse debet, in nausea omnino lædi etiam facultatem retentiuam, quia grauata & stimulata à re nocente, non potest retinere, & ideo facultas expultrix excitata operatur.

Obiectio. At cur ergo Galen. loc. cit. tantum meminit facultatis expultricis? quia opus expultricis facultatis in nausea euidentissimum est; operatio retentiua non est ita manifesta, neq; sensu apparet.

Responsio. De altero autem dicò, nauseam esse partim naturalem, partim verò præter naturam: est naturalis, quia fit à naturali facultate, quæ est expultrix, & propterea dicit Gal. loco cit. nullum animal neque hominem didicisse nauseam, sed hoc omnes facere edoctos ab ipsa natura. Dicitur autem præter naturam, quia, tametsi sua sponte & à naturali facultate fit, non tamen ab illa sponte operante, neque naturaliter sed stimulata & impulsa ab obiecto præter naturam, quod est res lædens, adeo vt dicere possimus, respectu agentis, nauseam esse naturalem motum, respectu autem obiecti, esse præter naturam, & propterea necessario sequi aliquem morbum, qui est vel solutio continui, vel aliqua intemperies praua, frigida, calida, sicca, humida, atque ea vel pura & nuda, vel aliquibus humoribus coniuncta.

Ratio propter quam intemperies nauseam facit, hęc potissimum est, quod omnis intemperies reddit imbecillam facultatem expulsiuam, quę deinde stimulata cum nequeat res noxias expellere, nauseam necessario inducit. Haud secus vnitatis solutio facit nauseam, quandoquidem cum expultrix facultas stimuletur, motum illum qui nausea vocatur, edit.

Video autem aliquem esse dicturum, non esse necessarium vt semper nausea fiat ab aliquo morbo, siquidem fit sæpe à cibis, qui cibi nequeunt statim intemperiem inducere. Res hunc in modum se habet, etiam à cibis si fiant nauseam, induci in os ventriculi intemperiem, quæ licet non sit habitus, quippe qui longo tempore fit, est tamen σχέσις, siue habitudo: itaq; compertissimum esse potest, nauseam fieri vel ab intemperie, vel solutione continui.

Causæ immediatæ. Causæ autem horum morborum sunt immediatæ vel humores, vel vapores, & illi aut tenues & acres, aut viscidi: tenues faciũt nauseam, quoties expultrix oris ventriculi stimulatur quidem, sed propter imbecillitatem nõ potest humores noxios expellere. Frigidi autem & viscidi humores nauseam faciunt, eo quia etsi facultatem expulsiuam excitent, attamen cum tenacissime hæreant, non facile diuelli possunt: & hinc est vt nitatur quidem facultas expultrix, sed in vanum, vnde sequitur nausea. Id tamen notandum, vbi humores mordaces & acres sunt, non solum facere nauseam, verumetiam Cardialgiam.

Causæ mediatæ. Internæ. Causæ internæ mediatæ sunt, ætas iuuenilis, sexus muliebris, acuties sensus oris ventriculi. Præternaturales autẽ causæ sunt febres, præ-

præfertim peftiferæ,inflammationes,vt ieco- ris,cerebri, potiffimum autem renum : nam renes vbi vel inflammati funt, vel lapillis ob- feffi, raro contingit quin inducant naufeam.

Externa. Externæ caufæ funt aer æftiuus, fomnus decliui capite factus, nimii corporis motus. Dicebat enim Ariftot. 2. problem. 28. eos qui laborant & fudant, fi refrigerentur, vel ab a- qua, vel à vento, ftatim naufea tentari. Naui- gatio, & præfertim in mari, caufa eft naufeæ; crapulæ & nimiæ ciborum repletiones, cibi pingues & oleofi, fungi, & inter venena Ni- cander Ceruffæ hoc tribuit, vt faciat naufeam.

Cur naui- gatio exci- tet nau- feam. Quæftione dignum eft, vtrum & cur naui- gatio hanc facultatem habeat excitandi nau- feam. Nam Hip. 4. aph. 14. videtur hoc totum tribuere motioni, eo quod nauigantes cum inæqualiter moueantur, humores qui in ipfis funt, agitati, os ventriculi lædunt.

Sed etfi hæc ratio Hipp. aliquo in cafu ac- commodari poffit, non eft tamen vniuerfa- lis. Qui nauigant in mari, non magis mouen- tur quam illi qui nauigant in fluminibus, & tamen qui in fluminibus nauigant, non ten- tantur naufea. Præterea, fi fola motio faceret naufeam, non deberent omnes ita pati, quia non omnes ventriculum habent humoribus ita plenum, vt agitati à nauigatione debeant hunc affectum parere.

Itaque Plut. in quæft. natural. cum forfan has difficultates guftaffet, dixit, propterea na- uigantes in mari magis vexari naufea quam nauigantes in fluuiis, tum quia odore tetro maris offenfus odoratus ftomachum agitat, & ad eum humores trahit, tum etiam quia in mari nauigantes magis timent, vt timor et- iam magnopere faciat ad generandam nau- feam in nauigantibus in mari. Scitis enim ex Galen. 2. de plac. 8. timorem trahere bilem in ventriculum, & confequenter naufeam valde excitari.

Signa. Naufea cognofcitur tum ex ipfo afpectu, & præfertim ex vultu naufeantis, tum maxi- me ex relatione ægrotantis. Cæterum an fiat per effentiam, an per cōfenfum, cognofcitur, quia effentialis naufea, vt dicit Alex. cōtinua eft: non autem ea quæ per confenfum: accedit & illud, in naufea quæ fit per confenfum, ap- parere femper aliqua figna illius affectus qui facit communicātiam naufeæ. Quæ fit à cau- fis externis, cognofcitur & ex antecedentib. caufis externis, & hoc potiffimum quia cito definūt, & fublata caufa ftatim ceffat naufea.

Quæ fit à caufa calida, cognofcitur fiti, a- marore, vtilitate ex vfu frigidorum. Sic co- gnofcuntur etiam caufæ omnes naufeæ, iis quibus diximus cognofci caufas Cardialgiæ.

Prognoft. Omnis naufea effentialis mala eft, quia nō folum indicat præfentem affectionem ven- triculi affecti ab humoribus, verum etiam fi fit in conualefcentibus naufea continua, eft infallibile fignum recidiuæ morbi, quia hu- iufmodi naufea indicat prauos humores in- effe ventriculo, qui nequeunt extirpari, & ob id minantur renouationem morbi.

Naufea quæ fit in febribus peftiferis peffi- ma eft, & fignum exitiale, quia indicat ven- triculū à peftiferis humoribus tentari, quod quidem exitiale fignum eft. Sic etiam peffima eft quæ fit ab inflammationibus cerebri ie- coris; non adeo mala quæ ab affectu renum.

Curatio. Curatio naufeæ pofita eft tota in ablatio- ne caufarum, quia huiufmodi fymptoma to- tum immediate pendet à fuis caufis, ita vt fu- perari nequeat, nifi vincantur ipfius caufæ. Sunt autem caufæ vel mala intemperies, cum prauis humoribus, vel folutio continui facta à prauis fuccis. Quare ratio curationis poftu- lat, vt intemperies tollantur, praui humores vel euacuentur, vel attemperentur, & vt fo- lutio vnitatis adimatur. *Indicatio- nes.*

Quod fi hæ caufæ non fint in ipfo ventri- culo, fed in aliis partibus malum communi- cantibus, fcopus eft vt partibus mittentibus perfpiciatur, & vt frictionibus, ligaturis, cu- curbitulis, cauteriis, impetus humorum vel vaporum ab ipfo ventriculo amoueatur.

Eft autem in omni pene naufea commu- nis quædam ratio vitæ, quæ nihil pene diuer- fa eft ab eo victu, quem inftituimus in Cardi- algiæ curatione: funt tamen quædā particu- laria notanda. 1. vt fomnus quantum fieri po- teft, concilietur: dicit enim Auicen. in nau- fea curanda effe ftudendum fomno, quoni- am hæc eft radix curationis. 2. illud peculia- re eft, vt in naufea adftringentia adhibean- tur, præterquam vbi fit à prauis humoribus: id quod prudentiffime monuit Galen. 8. de medicamentis local. 3. nam fi adftringentia adhibeantur, vbi ventriculus obfidetur à prauis humoribus, quis non videt, neceffa- rio vfu adftringentium humores prauos ma- gis compingi & magis ventriculo infigi. Lo- cupletiffimam fyluam horum ciborum ha- betis apud Galenum ex Archigene. Sed notate, non omnia quæ commendantur fto- machicis eo in loco, conuenire in naufea: cum enim fit peculiaris affectus, non poftu- lat omnes eos cibos qui ftomachicis conue- niunt. Summatim vt dixi, in naufea curan- da omnes pene cibi conueniunt, qui conue- niunt in Cardialgia, quia communes pene funt caufæ. *Victus ra- tio.* *An conue- niant ad- ftringentia.*

Si fiat naufea vel à flatu, vel à caufa calida vel à caufa frigida, ne inutiliter eadem repe- tam, tota ea ratio curationis amplectēda eft, quam audiuiftis in Cardialgia.

Tria autem hoc loco & vtilia, & neceffa- ria funt, quæ paulo diligentius tractare opor- tet. 1. vtrum quando naufea fit à prauis hu- moribus, fit potius alterandum, an euacuan- dum. 2. vtrum conueniat vnquam in naufea

sanguinis missio. 3. quomodo vel euacuandum vel alterandum sit.

Circa primum variæ & diuersæ videntur extitisse medicorum sententiæ. Alii enim prætulerunt alterationem, alii euacuationem, & vnusquisq; proprias rationes & proprios duces secutus est. Sed in huiusmodi digladiatione satis erit vobis compertũ habere, quid hac in re faciendum sit. Itaq; diligenter primum considerare oportet, vtrum humores qui faciunt nauseam, sint insigniter praui, an sint mediocriter praui; vbi sunt insigniter praui, cum nequeant ad meliorem frugem deduci, necessarium videtur omnino illos euacuare, quia est sententia Galen.quod valdè recessit à naturali statu, nec corrigi potest, omnino esse à corpore amouendũ. Sin autem non sint adeo insigniter praui, videndum est vtrum sint acres & mordaces, an viscidi & crassi.

Aq tepida humores at temperat.

Si peccent propter acrimoniã, obtundendi sunt & attemperandi, propter quod conueniũt ptisana, amylum, chondrus, polenta, cum succo granatorum. Et Alex. pro attemperandis humoribus huiusmodi, laudauit aquam tepidam. Sed dicetis, aq. tepida vsurpatur ad excitandum vomitum, cur igitur Alex. non vomitum excitare, sed humores aq. tepida attemperare studet? Not. aquam tepidam, si copiosa sumatur, excitare quidem vomitum, cæterum si in exigua copia bibatur, non vomitum facit, sed attemperat; & hoc pacto ipsam laudauit Alex.

Sin autem humores sint viscidi & crassi, attenuandi sunt & incidendi, & hic valde iuuat vsus oxym. syr. acetosi simpl. hyssopi, & aliarum rerum quæ vim attenuandi & incidendi habent.

Vtrum venæ sectio cõueniat.

De venæ sectione inuenio quoque aliquã inter auctores dissensionem, nã si videamus Gal.1.ad Glauc. 14. & omnes alios qui Galenum sectati sunt, in ea videntur fuisse sentẽtia, vbi nausea sit, abstinendum esse ab omni sanguinis missione. Ex altera parte Auic. scribit, interdum nauseam curari sola sanguinis missione, imò vero Matthæus de Gradibus, vir sua tempestate celeberrimus, vbi interpretatur Rhasem de nausea loquentem, narrat mirabilem historiam, scilicet vidisse quandam mulierem, quæ acerbissima nausea exercebatur, nec vnquam poterat alio auxilio liberari, nisi sanguinis missione, adeo vt cogerentur medici, etiamsi bis in mense vexata fuisset, toties sanguinem mittere. Vnde intelligi poteſt interdum sanguinis missionẽ conferre ad nauseam curandam.

In hac re vt possitis esse resoluti, ita decernendum est, nauseam vel fieri per essentiam in ventriculo, vel per consensum; facta per essentiam, omnino respuit sanguinis missionem, quia causa tota posita est in ea parte, vnde sanguis missus nihil attrahit aut attrahere facit, cum non sit affectus venarum. In nausea quæ fit per consensum, secus est: quandoquidem siue fiat propter inflammationẽ cerebri, vel renum, vel iecoris, certissimum est præsidium sanguinis missio; & hoc modo intelligendus est Auicen. Ad experimentum Matthæi dicendum est, mulierem istam non laborasse nausea per essentiam, eo quod à sanguine forsan nimis copioso tollebantur vapores & succi praui in ventriculum, qui nauseam inducebant, vnde misso sanguine, cum illi vapores & impetus succorum auocarentur à ventriculo, iure vtilitas summa sequebatur.

Quomodo euacuandum & alterandum sit.

Postremum illud est, vt si euacuare oporteat prauos humores, primum videatur, an æger sit pronus in vomitum, an potius sit pronus ad euacuationem intestinorum: si sit vomitui dispositus, nihil commodius est, quam eum statim prouocare, eo pacto quo diximus in Cardialgia, præterquam quod licet in nausea paulo validioribus vomitoriis vti, ꝓpterea quod non ita vires deterit nausea quemadmodum Cardialgia. Sed si æger felicius & facilius per aluum euacuetur, tunc veniendum ad vsum clysterium acrium. Si neque clysteribus malum finiri possit, nitendum est noxios humores, si crassi sint, prius extenuare, incidere & detergere, deniq; euacuare per pharmaca. Sed hac in re monuit Trall. abstinendum esse ab iis medicamentis, quæ magnopere calefaciunt & exsiccant, quia periculum immineat, ne ventriculus contrahat hecticam seu intemperiem calidam & siccam, & propterea in hoc genere nihil accommodatius inuenitur hiera.

CAPVT IV.

De singultu.

Cuius partis affectus sit.

INter affectus oris ventriculi recensuit Galen. 5. de loc. aff. 6. alium, qui ab Hipp. Arist. & aliis medicis Græcis vocatur modo λυγμὸς, modo λύγξ. An autem sit oris ventriculi affectus, an aliarum partium, dubitari poteſt. Galen. 5. de loc. aff. 6. & 6. aph. 39. manifeste docet, singultum esse affectionẽ propriam oris ventriculi. Alii vero omnes Gal. sectatores dixerũt, singultum esse passionem ventriculi, & Alex. Trall. non videtur alium cognouisse locum quam totum vẽtriculum, imo vero ipse Galen. 2. de sympt. caus. 6. ait, vt tussis fit in pectore, ita singultum fieri in gula & ventriculo, adeo vt inter Gal. & alios videatur esse contradictio. Accedit auctoritas Auic. qui definit singultum fieri in ore ventriculi, ventriculo & gula.

Altimarus qui gustauit hanc difficultatem, dixit in singultu semper affectum esse os

ventri-

ventriculi, fed non femper affici ventriculum, nonnunquam etiam gulam, adeo vt hic doctiff. vir velit in omnibus his locis fieri fingultum, fed præcipue in ore ventriculi.

Altimari fententia in duobus mihi non probatur. 1. cum dicit indifferenter, fieri præcipue in ore ventriculi, quoniam fi hoc effet verum, neceffarium effet fateri, omnes alios fcriptores erraffe, qui dixerunt fingultum fieri in ipfo ventriculo. Et quod male id conftituerit, eft & alia ratio non fpernenda, quæ defumitur ex Gal. 5. de loc. aff. 6. fingultum in ore ventriculi fieri tanquam in propria fede. Nec dicendum, quod Galen. dicat præcipue, dicit enim fieri eo pacto in ore ventriculi, quo fit Cardialgia, naufea & appetitus, fed hæ paffiones fiunt in ore ventriculi. Quare neceffarium eft fateri, fingultum etiam femper fieri in ore ventriculi.

An fingultus fiat in gula. In altero eft deceptus Altimarus, qui fcripfit, fingultum fieri in gula interdum. Quod fane in gula fiat fingultus per confenfum, vt fit à iecore & à cerebro, certum eft, fed quod vtitur in controuerfiam, eft, An & quomodo in ventriculo & eius ore fit fingultus, fic fiat in gula? Hoc afferuit Altimarus & alii, fed nulla ratio eft, vt eorum approbem fententiam. 1. quia mouetur gula nullo alio motu præterquam attractionis: fingultus eft longe diuerfus ab hoc naturali motu. 2. potiffima caufa quæ facit fingultũ, eft humor acris & mordax; ifti humores nequaquam poffunt tentare gulam, quoniam natura fecit gulam lubricam, vt non poffint humores illi adhærere. 3. his omnibus accedit, fi in gula fieret fingultus, p. d. fieret quoniam impeditur deglutitio, cum non fit potior caufa ad ftimulandam gulam, quam cum in gula læditur deuoratio. At hoc nunquam probatum eft experientia, fimul impediri deglutitionẽ & fimul gulam tentari fingultu: Singultus igitur in gula minime fit.

Nec me mouet Rhafis auctoritas, qui 5. cont. ait, fi velociter aliquid deuoratur, fieri fingultum, vt memoriæ prodidit Alexand. 7. problem 45. quia cum fit fingultus ex deuorationis velocitate, non fit propter gulæ læfionem, fed quoniam cibo velociter ingefto ventriculus grauatur, & dum nititur expellere quod grauat, facit fingultum.

Pro refolutione huius difficultatis. 1. decernendum eft, an os ventriculi vera fit fedes fingultus. Singultus autem dupliciter poteft confiderari, vel fecundum fuas caufas, vel fecundum fui effentiam; fecundum caufas ita ftatuo, fingultum tam effe in ore ventriculi, quam in ipfo ventriculo: & hoc eft quod interdum Galen. & alii dixere, fingultum modo fieri in ipfo ventriculo, modo in eius ore, quia caufa efficiens huius paffionis modo fit in ipfius ore, modo in ipfius corpore. Si fecundum fuam effentiam confideretur, ftatuo illum quidem effe in ore ventriculi totum, quia origo huius motus femper perficitur ab ipfo ventriculi ore; explicat Galen. caufam, quoniam os vẽtriculi fenfu acerrimo pollet, eapropter idipfum eft, quod primum fenfione læfionis mouetur ad extrudendas caufas lædentes.

Ad Gal. locarefpon. Sed quid dicemus ad Gal. 2. de fym. cauf. 6. & 7. quibus in locis dicit, fingultum in gula fieri? Pro mea parte dico, verba Gal. male interpretata occafionem dediffe huic errori, dicit enim Gal. fieri fingultum fecundum ftomachum. Iam vero vt docet 3. de loc. aff. ftomachus fignificat apud omnes medicos os ventriculi. Si hoc eft verum, igitur interpretanda funt hęc verba fecundum ftomachum, non in gula, fed in ore ventriculi, vti interpretatus eft vetus interpres. Ideo eo in loco dicit Gal. non in gula fieri fingultum, fed in ore ventriculi.

Ad alium locum in 7. Aph. idem eft dicendum, pro ftomacho intelligendum effe os vẽtriculi. Sic etiam interpretandum effe Galenum, omnes fectatores afferunt. Qui huius fuere fententiæ, nempe quod in gula fiat fingultus, dixerunt hoc fieri raro, eo tamen in loco Galen. eum fieri inquit vt plurimum in ftomacho. Si igitur pro ftomacho interpretari debemus gulam, & non os ventriculi, fequetur fieri vt plurimum in gula, quod eft contra ipfos. *Auic. notatur.* Ad Auic. dicimus eum in hunc errorem incidiffe, eiufque fectatores, male intelligentes Galeni verba, nec rem expendere volentes.

Concludo igitur fingultum & in ore ventriculi, & in ipfo fieri ventriculo, fecundum caufas, at fecundum principium motus, tantum in ore ventriculi, in gula vero non nifi per confenfum.

Locus Arift. explicatur. Et hinc intelligitur Arift. 33. probl. 1. vehemẽter fuiffe hallucinatum, quod dixerit fingultũ in partibus fpiritalibus fieri, quoniam non magis fingultus originẽ habet in pectore, quam in calcaneis; nifi ad tuendum Arift. velimus dicere, ꝙ pro fingultu aliã affectionem intellexerit, de qua inferius loquemur, quẽadmodum eũ tutatus Petrus Aponenfis.

Definitio. Singultus eft, vt 5. de loc. aff. 6. docuit Gal. & 6. aph. 39. motus ventriculi deprauatus & conuulforius, ad expellendas res noxias factus. Eft quidem ventriculi motus, quia eft purus naturæ effectus. Nam 2. de fympt. cauf. 1. dicitur effe opus folius naturæ, hoc eft, folius facultatis expulfiuæ: quemadmodum etiam dicit Auerrh. 3. collig. 18. nam effe motum & opus folius naturæ, ex eo intelligere licet, quia non eft pofitum in libertate noftra, vel facere fingultum, vel fiftere, vt hinc perfpectum fit, effe purum naturæ expultricis motum.

Eft

Est etiam motus deprauatus; nam ventriculus nullum alium motũ naturalem habet, nisi constrictionem & dilatationem circa cibum: Nam tametsi in singultu ventriculus constringatur & distendatur, attamen magnopere differt; quia contractio & dilatatio ventriculi circa cibum blãda est; & nullo pacto violenta: ceterum contractio & distensio quæ fit in singultu, tota iniucunda est, violẽta tota. Et vt hunc motum exacte teneatis, imaginemini motum in singultu ventriculi esse valde similem motui chordæ in arcu: Nã primum contrahitur chorda, vbi contracta est, si dimittatur, magno impetu & strepitu extenditur, haud secus ventriculus, qui primum vbi læditur ab aliqua re, contrahitur, & paulo pòst cessans à contractione magno impetu extenditur, & tunc strepitum illum edit.

Qualis motus fit in singultu.

Est non solum deprauatus, sed conuulsorius, siue vt dicit Mesue spasmosus, nam si res exacte examinetur, singultus non est vera conuulsio; sed motus similis conuulsioni. Non est vero conuulsio. 1. quia conuulsio est propria passio musculorum; aut partium habentium musculos. 2. vera conuulsio contrahit musculos versus originem: Cæterum singultus cum sit ventriculi, non est musculorum, quia ventriculus ex toto musculorum est expers. Præterea in singultu ventriculus contrahitur in sese, non contrahitur circa principium. Fit hic motus ad expellendam rem, quæ vt scribit Auerrho. loco citato, lędit propter malam aliquam qualitatem.

Ex hac singultus anatome intelligere licet, singultum esse symptoma in genere actionum deprauatarum. Antequam ad causas descendamus, duo problemata explicanda sunt: 1. quisnam sit morbus vehementior, singultus, an vomitus. 2. cum ab iisdem causis efficiatur vomitus & singultus, cur interdum tamen fit singultus, & non vomitus, interdum contra, vomitus & non sigultus.

An vomitus an singultus vehementior.

Ad primum, medicinæ scriptores nõn minimam habent inter se controuersiam; Gal. enim 6. aph. 39. statuit, singultũ & vomitum eiusdem generis inter se esse, quoniam natura in singultu nititur expellere, quod substãtiæ ventriculi est impactum: in vomitu id expellere conatur, quod est in spatio diffusum; & quia ad extrahendam materiam infixam maiori motu est opus, quam ad eam quæ in spatio diffusa est, ideo fit quod in singultu maior sit motus, quam in vomitu.

Ex aliqua parte Auic. quatuor argumentis impugnat hanc opinionem. Prima ratio, qua nititur probare, non esse maiorem motum singultus, est, propterea quod vomitus etiam fit ad extrahendam materiam infixam, quoniam non omnis vomitus fit propter materiam in spatio diffusam, sed etiam propter materiam in substãtia cõtentãm, ideo propter hoc non videtur singultum vehementiorem esse vomitu.

Secunda ratio, verũ non esse quod omne id fortius agat, quod nihil expellit, quam sit id quod aliquid expellit: ea propter neq; verum esse, singultum esse vehementiorẽ, quia à singultu nihil expellatur, à vomitu autem sæpe expellatur.

Tertia ratio, singultum præcedere vomitum, cum autem illud quod præcedit aliud, sit debilius illo quod sequitur, videri & singultum debiliorem esse vomitu. Quarta ratio, fieri singultum à parua causa, & ideo necessarium esse vt sit paruus effectus, fieri autem à parua causa, inde apparet, quoniam à modico humore, vel grano piperis, fit singultus, vomitus autem nõ nisi à grandi causa.

Hæ sunt rationes quibus Auic. conatus est reprehendere Galenum & alios, quorũ dissidium vt concilietur, dicendum est, motum vnum altero esse fortiorem, dupliciter intelligi posse, vel quoad virtutem mouentem, vel quoad corpus motum: si primo modo consideretur, plane est singultus vomitu vehemẽtior, quia facultas expultrix quæ mouet singultum, robustior est quam sit ea quæ mouet vomitum. Si consideretur secundum corpus motum, dico vomitum esse vehemẽtiorem, hic enim fit cum corpus vẽtriculi contra naturam mouetũr sursum, quoniam quod est conuexum, fit concauum. In singultu autem non sic mouetur ventriculus, sed extenditur solum & contrahitur, sic vomitus est vehementior singultu. Et hoc modo dixit Auic. alio modo singultus est vehementior vomitu, vt dixit Galenus.

Secundum problema erat, cur sit quod humoribus acribus in ventriculo existentibus interdum fiat singultus, interdum vero nausea. Altimarus putauit hãc esse causam, quod interdum mordacitas humorum sit maior, interdum minor; quando maior est, fit singultus, quando minor, fit nausea. Hæc ratio mihi nõ probatur, quia interdum nausea maiorem parit molestiam, quam singultus. Deinde videmus sæpe post nauseam excerni humores acres & mordacissimos, post singultũ non, quare colligi potest, non fieri singultum semper à maiori mordacitate.

Ergo est hic reddenda eadem ratio quam reddit Auenz. libr. 1. tr. 18. cap. vltim. vbi scribit, fieri singultum, quia materia quæ mordet, in vnum tantum locum fixa est, ad quem locum cum totus ventriculus contrahatur, fit singultus, fieri autem nauseam & vomitum, vbi materia mordens non in vno loco est, sed in pluribus.

Singultus cum sit symptoma in genere actionis læsæ deprauatæ, à morbo dependet, vt ab intemperie: hæc autem intemperies modo est

A quo morbo dependeat singultus

do est pura, modo cum humoribus coniun-ctà. Sed dignum est inquisitione, An omnis humor intemperiei copulatus faciat singultum? Auenz. dicit non fieri à pituita fluida. Cuius sententiam cum minime probem, statuo singultum fieri solum ab his humoribus, qui non modo acres, sed etiam viscosi sunt, vt tenaciter hæreat.

Causa. Causæ singultus apud Hip. 6. aph. 39. sub duobus generibus sunt comprehensæ, dum ait, singultum fieri à repletione, aut inanitione. Similiter hoc Hippocrat. oraculum cum Galen. octauo de med. loc. magna cura examinaret, tria silentio nos prætereunda docuit. 1. In omnibus fere exemplaribus Hippocr. manuscriptis referta fuisse illa extrema verba, scilicet, similiter & singultus. Ex quibus Gal. verbis intelligere possumus, etiam in aliquibus exemplaribus desiderata fuisse hæc verba.

Secundum, quod docet Gal. est, dubium esse an verum sit quod scribit Hippocr. singultum ex superpurgatione fieri; Et quoniam Galen. videbat arduam esse quæstionem, dicit se illam omittere voluisse, & alias inuestigare. Tertio inquit Galen. verum esse, conuulsionem fieri ex repletione aut inanitione, illud tamen de singultu ita esse perspicuum, eo quoniam præter inanitionem & repletionem multæ aliæ inueniuntur causæ, quæ similiter vere singultum videntur efficere.

Alia causa sing. præter inanitionem & repletionem.

Inter cætera dicit Gal. ichores acres & succos medicamentosos eos esse, qui faciunt singultum, neque tamen ad inanitionem aut repletionem rediguntur. Et notandum est, apud Galenum deprauatum esse textum, legendumque ichores acres & succi medicamentosi, nam si quis deglutiat piper, & vinum superpotet, aut diatrionpip. singultu corripietur. Cibi corrupti vt in pueris & aliis, etiam faciunt singultum. Frigus quoque externum & internum in pueris singultum parit. Neq; tamen hæc reduci possunt vere ad repletionem aut inanitionem.

Gal. male reprehendit Hip.

Itaque Galen. videtur in duobus Hippoc. arguere. 1. quod non ponat omnes causas singultus. 2. quod ponat eam quam ponere non deberet, scilicet, ex inanitionem. Sed Galen. nostrum satis mirari non possum, qui adeo facilis fuit, in reprehendendo Hippocrat. qui tamen ipsemet Gal. testatur, sæpissime mira quadam breuitate omnia ad partem pertinentia conscripsit. Vnde non est mirum, si Hipp. loc. cit. idem fecit, vbi nequaquam scribit singultum fieri solũ ex repletione & inanitione, sed eius sententia fuit, omnes singultus potissimum vel ab inanitione partium, vel à plenitudine fieri.

Sed demus Galeno, Hip. voluisse, duo solum hæc causarum genera extare; dico quod propter hoc non est reprehendendus, quandoquidem si res exacte perpendatur, videmus omnes causas à Galeno in medium allatas, non vt dicit Altimarus, ad inanitionem partim, & partim ad repletionem referendas esse, sed omnes ad repletionem. Hoc autem verum esse vt intelligatis, singulatim eas expendemus. Frigiditas primum facit singultum, quia vt dicebat Galenus poros & meatus claudit, vbi pori sint clausi, idem dicit retineri excrementa, quæ retenta faciunt singultum. Hoc si verum est, quis negabit à frigore fieri repletionem, & ab ea singultum.

Acres humores vbi infixi sunt tunicis ventriculi, faciũt etiam conuulsionem, propterea quod plenitudinem quandam inducant: nam sicuti vasa dicuntur inanita, quoniam carent eo quod cõtinere debent, simili modo debent dici plena, quoniã continent id quod non debent: quapropter quoniam in ventriculo sunt humores acres, manifestum est ibi esse aliquam plenitudinem.

Piper deglutitum singultum facere, non ob aliud est, vt dicit Alex. 1. probl. 45. nisi quia vẽtriculus onere grauatus, vel re aliquã mordente stimulatus, nititur deponere quod grauat & stimulat, & propterea reducitur talis nixus & singultus non aliud genus, quam ad plenitudinem. Itaque clare videtur, Hippoc. maxima laude esse dignum, qui sub plenitudine & inanitione mira breuitate complexus est omnes singultus causas.

Cur Gal. dubitarit an fiat à superpurgatione singultus.

Sed dubitatur, Cur Gal. in dubium reuocarit, an fiat à superpurgatione? Puto hoc esse factum, quoniam vere singultum fieri à superpurgatione, ratio non est, raro nãq; ex illo fit, & ideo corrigendus Trall. li. 7. c. 13. quo in loco interpres addidit particulã negatiuam, quæ non est in textu græco: facit enim vt Alexan. dicit, non raro ex inanitione singultum fieri, cum tamen ex rei veritate & mẽte Alex. dicat raro ex inanitione fir gultum fieri.

Causa autem propter quam efficitur raro singultus ex superpurgatione, est, quia vt singultus fiat ex siccitate, magna opus est exsiccatione ventriculi, ad quam antequam perueniant ægri, contingit plærunq; vt intereãt. Et quotquot vidi singultientes ex siccitate & febribus ardentibus, omnes citissime perire. Imo Thucyd. & Lucretius referentes illam miram febrim Atheniensium à Gal. celebratam inter alia pessima signa ponũt singultus.

Inter causas mediatas, primo sese offert nobis corporis aptitudo, quia Galen. & Auic. prodiderunt eos facile singultibus tentari, quorum ventriculi sunt valde sensibiles. Inter causas remotiores, prima est crapula annumeranda, pserțim quando velocissime editur & bibitur. Auenz. & alii inter has connumerant timorem, quoniã in timore ventriculus refri-

Causa remota. Crapula.

Timor.

refrigeratur,& tum hunc edit motum.2.modo singultum dixerunt fieri à timore,quoniã cum homines timent; in panniculis cerebri generatur quidam motus conuulsiuus, quo motu per sympathiam communicato ori vẽtriculi,fit singultus.Sed Arabum rationes admodum mihi videntur infirmæ, illa autem grauior est, quæ sumitur ex Gal. 2. de plac.8. necnon 3.de adm.anat.quibus in locis scribit Galen.ex timore transfundi bilem in ventriculum, qui facit morsum; ita quoq; dicimus hanc eandem bilem ori ventriculi adhærentem facere singultum.

Venena.

Sunt inter has causas præsertim venena,vt quæ proprietate quædam singultum inducunt, vt Nicander de vipera, de Echino, de Rubetis dicit, ea singultum inducere.

Cur pueri post fletum singultiant.

Sed hic duo sunt notanda.1. Cur fit quod pueri post fletum singultiunt. 2. Cur à frigore gignatur singultus. Quoad primum Gordonius putauit hanc esse causam, quia dum plorant, ventriculus malis repletur humoribus, qui deinde vellicantes ventriculum, faciunt singultum. Sed hæc ratio mihi tanto auctore videtur indigna, quoniam pueri etiam optimo habitu præditi, & tenerrimi, dũ plorant;singultu tentantur. Nec dicendum, quod in his sint humores vitiosi,nec quod in fletu gignantur: qui enim potest breuissimus fletus humores ante benignissimos reddere acres & malignos? Sunt igitur nugæ.Singultus autem puerorum non est ille, de quo loquimur, licet appelletur à Latinis singultus, nam ille nulla alia de causa efficitur,nisi,quoniam dum plorant, spiritus in pulmonibus retinentur, propter aliquos humores delabentes in asperã arteriam, vel quoniam pueri obliuiscuntur respirare præ ira, vt faciunt phrenetici, postquam cohibitus est ille spiritus,vbi erumpere nititur, facit tumultum & motum illum qui dicitur singultus: de quo intelligenda est Arist.sententia,qui 1.problemat.33.ex spiritu in partibus circa pulmonem tradidit fieri singultum. Quare vana est illorum opinio, qui existimant, eandem esse de pueris singultientibus reddendam rationem, quæ redditur de hoc singultu morboso.

Cur singultus à frigore fiat.

Ad secundum,cur singultus à frigore fiat, Auicen.3. tr.5. capit. 20. duas attulit rationes propter quas fit singultus à frigore. 1. quia vbi friget ventriculus, humores tenacius illi inhærent, & ideo magis vellicantes, singultum faciunt; ratio est, quoniam frigus condensat corpus, vbi autem condensatur, ventriculus retinet excrementa, quæ retenta faciunt singultum.

2. Quia frigus suo excessu lædit ventriculum,quo læsus sequitur ille motus. Sed hæc mihi displicet,quoniam si hoc esset, sequeretur quod vehementer refrigerãtia, vt opium & aqua frigida, deberent facere singultum, quoniam suo excessu ventriculum lædunt. Verum longe abest vt ab his rebus frigidis inducatur singultus.

Signa.

Hic affectus non eget signis, vt cognoscatur,quandoquidem nemo est,quia non aspectu suo statim intelligat, vbi hoc symptoma aliquem torquet. Verum si fiat,vt interdum contingit, ex superpurgatione, cognoscemus, quoniam semper aliquæ præcesserunt purgationes & euacuationes, fluxus, febres ardentes, adest macies corporis & faciei,vtilitas etiam percipitur ex rerum humidarum vsu.

Verum si fiat singultus ex repletione, cognoscemus, quoniam percipitur grauitas in stomacho, tensio ventris, adest ructus,& interdum nausea. Et si fiat ab acribus humoribus, continuo etiam morsus percipitur, ex vomitu quoq; leuabitur æger, vt docet Rhases. Et si humor calidus sit, percipitur in ore amaror, adest sitis, caliditas in gula. Si adsit humor frigidus, neque caliditas neque siccitas oritur. Si à frigiditate, percipitur frigus circa ventriculum: si à cibo ac potu, intelligemus genus ex relatione ægri & astantium.

Iecur inflammatum inducit singul tum.

Si propter oris ventriculi sensum exquisitũ, cognoscemus,quoniam qualibet de causa vel leui, tentatur singultus, vbi vero fiet propter inflammatum cerebrum,& aderunt signa inflammationis cerebri. Sed qua ratione iecur inflammatum inducit singultum? Ea scilicet ratione, quam attulit Auerrhoes, quoniam in inflammatione iecoris generatur multa bilis, gignuntur humores virulenti & acres, qui à iecore per venas mesaraicas in vẽtriculum transmissi,illi adhærent,deinde per consensum singultum inducunt.

Prognost.

Singultus omnes qui fiunt ex iecoris inflammatione, ex sanguinis effusione, & ex vomitu bilioso, lethales sunt, vt testatur Hippocrat. & Galen.4.& 5.aphor. Verumtamen notandum, non omnes singultus qui fiunt post vomitum, æque malos esse, quoniam singultus post vomitum fieri possunt, propter nimiam euacuationem, vel quia adsint reliquiæ humorum mordacium, qui mordendo faciunt singultum. Si ex superpurgatione fiat, semper lethalis est. Si propter acrium humorum reliquias, non semper lethalis est, secundum Hippocrat. 6. aphor.45.

Cur singul. tus senibus superpurgatis lethales.

Singultus qui superueniunt senibus superpurgatis,lethales esse scribit Galenus in com. & propter duas causas tales singultus oriri, nec solum esse malos, sed pessimos. 1. quia omnis superpurgatio est mala. 2. quia in senibus omnia sunt mala & periculosa, scilicet propter ætatis imbecillitatẽ. His etiã tertiam causam addo, quod in senibus ratione ætatis, propter natiuum humidum,quod est admodum imminutum, si accedat superflua purga-

purgatio, malum hoc duplicatur: & ideo singultus propter has purgationes mali sunt. Vbi illi fiunt propter animi deliquium, in conuulsione & in affectibus soporiferis, semper proxima est mors.

Curatio.

Circa curationem tria sunt nobis notanda. 1. esse aliquos leues & faciles singultus, qui medici opera non egent, vt sunt singultus puerorum, & alii multi, quorum omnium Erysimachus medicus apud Platonem in cōuiuio tria singultienti Aristophani remedia dedit.

Leuium singultuum remedia.

I. remedium est, vt sternutamentum prouocetur, dicit enim Hippoc. 6. aphor. 13. singultum superueniente sternutamento finiri. Gal. autem in com. afferens rationem, inquit esse ideo, quoniam eo occursu humores infixi singultum facientes, elidantur. Veruntamen Arist. 13. probl. 1. videtur aliam causam dedisse, cur à sternutamento curetur singultus, quoniam inter cerebrum & pulmonē est conuenientia, ita vt concusso cerebro concutiantur pulmones, & sic finiantur singultus. Nicol. Florent. miratus est, Cur Aristot. hanc causam attulerit, dicitq; sternutamento finiri singultus, & non eructionem, quia singultus fit à materia, eructatio à flatibus. Iam vero ex conuulsione facilius est, vt materia elidatur, quam flatus. Fateor hanc rationem esse consentaneā veritati, quoniam Aristot. sententia nō est de hoc singultu, sed de illo, de quo sum locutus superius, quem dixi fieri ob spiritum retentum in pulmonibus.

Retentio spiritus tollit singultum.

II. Spiritus retentio iuuat quoque ad tollendum singultum, præsertim eum qui factus est à frigiditate, quoniam retētio spiritus calefacit non solum partes spiritales, verumetiam naturales: calefactis his partibus extinguitur causa singultus.

Aqua potus.

III. Aquæ potus est etiam remediū, quod leuat eos singultus, qui fiunt ob acrimoniam humorum, quoniam acrimonia & tempore & humiditate aquæ valde attemperatur.

Sunt quoque præter hos modos alii modi soluendi singultum, enumerati à Galen. 1. de humor. vbi dicit esse quosdam motus leues, q. abstinentia & tenui victu curantur, vt tussis & singultus, qui motus si homines abstineant ab his faciendis, ac vim inferant naturæ, tolluntur: quicunque igitur volunt tollere singultum, seipsos cogant, ne faciāt hos motus, secundum quod dicit Gal. est, vt aduertatur, an singultus per consensum, aut vero per essentiam fiat: Si enim fiat per consensum, curationis ratio erit, vt ea pars curetur, quæ malum communicat. Tertium est, veram & exquisitam curationem deberi tantum his singultibus, qui sunt contumaces.

Ratio autem curationis vt dicit Trall. tota posita est in sublatione causarum, quoniam symptoma ex sese nunquā vrget, solum causa est quæ medici exigit studiū. Quare si singultus factus sit à causa frigida, ante omnia ad superandam causam instituendus est victus, aer calidus & siccus, motus, clamores & vociferationes conueniunt, & etiam extremorū confricationes eorumque ligaturę, balnea calida, irasci & solicitum esse maxime conuenit causæ frigidę. Accedit cibus & potus, qui sunt instituendi calefacientes & exsiccantes, & vt tales reddantur miscenda sunt semina odorata, aromata, herbæ odoratæ, vt sunt pulegium, mentha, anethum, origanum, quæ omnia ad finiendos singultus sunt accommodata. Galen. & Aetius commendant vsum Castorei, tum olfaciendo, tum cū aceto bibendo. Idem præstare putarunt & semen rutæ; aquæ frigidæ super faciem inopinata irroratio magnopere conducere dicitur, eo quod hac irroratione subita, calor coaceruatur, qui coactus magis calefacit, & proinde causam tollit. Præter hæc sunt confectiones, emplastra, linimenta, cerata, quæ vbi contumax fuerit singultus, magnopere iuuant, vt hæc:

Curatio singult. à causa frigida.

Confectio pro singultu.

℞. Cyperi.
Iunci rotundi.
Caryoph. an. ℈. j.
Castorei ℈. ß.
Sem. anethi.
Rutæ an. ℥. j.
Fol. puleg.
Menthæ.
Absinthii an. ℥. ß. j. Terantur omnia diligenter & cum melle q. s. fiat mixtura s. a.

Obseruandum ergo hoc in loco, medicamenta quę pręparantur aduersus singultum, debere omnia vel cum melle vel cum saccharo fieri, eo quia sic confecta diutius adhæreāt ventriculo, vnde magis iuuant.

Exhibentur extrinsecus fomētationes aut sacculi ex his seminib. & herbis odoratis, sunt & empl. & cerata, quæ magis prosunt, quod diutius hæreant. Vos poteritis parare sic:

Emplastrū.

℞. Enulæ.
Rutæ.
Menthæ.
Absinthii.
Mastich.
Cumini.
Zinzib.
Ammeos an. ℥. x. Pistentur omnia diligenter, deinde cum vino & sapa excipiātur, ac in forma emplastri imponantur calida ventriculo.

Quoniam autem hæc emplastra non possunt perpetuo super ventriculum detineri, in singultu contumaci quædam habenda sunt cerata, vt:

Ceratum.

℞. Bdellii.
Sagapeni.
Opopan.
Ammon.
Euphorbii an. ℥. ij.

Masttichis ʒ.j.
Cynamomi.
Castorei.
Ligni aloes.
Piperis longi an. ʒ. viij.
Infundantur omnia gummata & resina in aceto fiatque ceratum.

Hæc si non conferunt, videndū estan præter intemperiem frigidam adsint humores; qui si adsunt, præparandi sunt, & ad eos præparandos laudat Rabbi Moyses hæc tria, puleg. calamenth. & caryoph. & sic conficiūtur:

Curatio singultus ab humore frigido.

℞. *Fol. pulegii.*
Anethi.
Iunci odorati, an. M. j. f. decoct. s. a.
Deinde
℞. *d. d. ʒ. iiij.*
Mellis rosſ. simpl. ʒ. j. M.

Vbi sunt præparati, erunt euacuandi agar. trochisc. diacathol. pill. de tribus, hiera etiam maxime confert.

A causa calida.

Si causa fuerit calida, contraria ratione incunda est curatio, primum vt instituatur victus qui refrigeret. Ex cibis & potibus laudat Auerrh. lactucam & cucurbitā, & inquit succum lactucæ tenuem esse, instar aquæ, succū vero cucurbitæ esse crassiusculum, & propterea humores crassos producere. Aquæ gelidæ vsus est etiam vtilis ad finiendos eos singultus, qui oriuntur à causa calida.

Notandum hic est ex Auerr. vt vbi vtendū est aqua, cōmisceatur mel despumatū; quoniam mel non despumatum nocet vētriculo, eò magis quoniam vbi causa est calida, vt sæpe habetis apud Galenum, mel cōuertitur in bilem. Et hoc notandum est circa vsum mellis in affectib. ventriculi, semper mel despumatū esse debere, quoniam cum spuma deponitur acrimonia quæ ventriculum offendit.

Melle despumato vtendum in ventriculis.

Gal. in 3. de med. local. ex sententia Asclep. laudat stupefaciētium vsum, sed in vsum horum debemus esse cauti, præsertim in affectibus ventriculi, quoniam vt inquit Auerr. magnum imminet periculū, si ventriculus paulo plus refrigeretur. Sed quæritur, quando quis vti debeat talibus medicamentis & in quanta dosi? Primo poterit quis vti theriaca recenti, aut Philonio, sed in parua quantitate, vt non excedat ℈. ß. aut ℈. j. vsus diacod. syr. de papau. multum conferunt.

Quod si calidæ intemperiei copulati sint humores, vel vomitu, vel per aluum excernantur. Si autem neque per vomitum, neque per anum feliciter possint expurgari, est deueniendum ad ea quæ acrimoniam attemperāt, vt sunt pruna, vsus Thamarindorum, lactuca, portulaca, succus granat. vsus ptisanæ. Gal. 4. de tu. val. ait far mirifice attemperare humores acres & mordaces. In hoc etiam casu si alia non conferant, vsus stupefacientium est accommodatus, ratione prius dicta.

Ex nimia purgatione.

Si vero singultus fiat ex nimia purgatione & propter siccitatem, in vsu habendæ sunt balneæ aq. dulcium circa stomachum, brodia pinguia, carnes contusæ, præsertim testiculi gallorum contusi, lac amygd. & tandem quicquid natum est restituere humiditatē. Cum autem propter siccitatem fit, Auer. laudabat vt manus mollis & delicata retineatur perpetuo super stomachum. Si fiat à flatibus & vaporibus, conueniunt omnia illa, quæ discutiunt & dissipāt flatus. Conuenit vsus allii, diacym. anis. coriand. quæ nō non modo intrinsecus accepta, verumetiam extrinsecus prosunt. Si fiat propter sensus oris ventriculi subtilitatem, vsus stupefaciētium est accommodatus, vt scilicet ille sensus qui vehementior est, obtundatur.

A flatibus.

Propter oris ventriculi subtilitatem.

Et notate circa potum, in omni singultū curando, vt semper quicquid potatur, siue sit vinum, vt in causa frigida, siue aqua, vt in calida, semper paulatim & guttatim potetur, quoniam humor guttatim delabens, magis irrorat, & causam efficientem singultus attemperat.

Alex. laudat incantationes.

Si rationalia medicamenta nō iuuent, Alexand. ne æger destituatur remediis, laudat vt ad periapta & incantationes deueniatur, & vtitur testimonio Gal. qui in his & similibus casibus non videtur neglexisse horum medicamentorum genus, quia si non iuuat, nocere tamen non potest. Laudat multa Alexand. vt cyminum alligatum, castoreum. Alyssos mire commendatur, & à Diosc. & Plut. 1. sympos. problem. 3.

CAPVT V.

De vitiis appetitus in genere.

Qvemadmodum vitia appetitus postremum locum habent in tractatione vitiorum oris ventriculi, sic si cōmoditas & necessitas cognitionis horum vitiorum expendatur, primum locum habere videntur, præterquam quod appetitus, cū sit propria operatio oris ventriculi, consequenter videtur tractatio vitiorum ipsius eximia & vtilissima esse.

Vt autem hæc vitia diligenter cognoscere possitis, operæpretium erit cognoscere, qua ratione fiat appetitus naturalis. Siquidem vt obliquum cognoscitur cognito recto, sic appetitus præter naturā cognoscitur, si cognoscatur appetitus naturalis.

Quomodo fiat appetitus naturalis.

Galen. 1. de sympt. caus. 7. docet, ad generationem appetitus naturalis quinque necessario requiri. 1. vt membra totius corporis inaniantur. 2. vt inanita membra attrahāt à venis. 3. vt venæ attrahant à iecore. 4. vt iecur à ventriculo attrahat. 5. vt ventriculus exsugat & titillet os ventriculi.

Sed

Sed priusquam progrediamur, duo occurrunt consideratione digna. 1. hunc discursum videri contrarium Gal. quippe qui 3. de natural. fac 13. scribit, prius exinaniri ventriculum in generatione famis, quam inaniantur reliqua membra. 2. vt videatur an hic appetitus sit actio naturalis, an præter naturam. Esse eũ præter naturam, illud docere videtur, φ appetitus est molestia quædam, quandoquidem fit per exsuctioné oris ventriculi, sed molestia & exsuctio sunt res præter naturam: Itaq; appetitus videtur esse res preternaturalis. Quod fortasse cum cognouisset Plut. 6. probl. conuiual. dixit, appetitum esse germen quoddam morbi.

Pro resolutione primi dicendum, ventriculum duob. modis nutriri, vno modo p irrigationem chyli: alio modo per sanguinem contentum in venis. Si priorem nutritionem cõsideremus, hæc efficitur priusquam membra corporis exinaniũtur: Et de hac loquitur Gal. 3. de fac. natural. loco citato. Sed si consideremus secũdam nutritionem, prius exinaniuntur reliquæ corporis partes, quam hic sanguis conuertatur in substantiam nutriti.

An appetitus sit actio naturalis vel præter naturam. Quoad secundum in appetitu duo considerãtur. 1. actio illa, deinde finis. Si chylificatio appetitus secundũ actionem expendatur, cũ hæc actio fiat per quandam oris ventriculi solutionem, minime dubitandum, quin sit quodam pacto res præter naturam, quemadmodum dicebat Plato in Timæo, & Phædro, oẽm indigentiam esse rem molestam & præter naturã. Ceterum si spectetur finis, ꝑpter quẽ fit appetitus, naturalis est; cum enim cõtinuo corpora nostra exinaniantur & consumantur, oportuit vt natura prospiceret cibis & alimentorum confectione. Iam vero quia animalia poterant à voluptatibus & contemplatione ita occupari & abduci, vt obliuiscãtur cibos capere, necesse fuit vt natura machinaretur hũc appetitum, per quem animalia cuncta auocantur ab aliis rebus, & cibum capere cogũtur: itaq; facile videre est, hac ratione appetitum actionem naturalem esse.

Quot modis appetitus vitietur. Debet aũt hæc actio, si integra futura est, non solum esse circa conueniens alimentum, verumetiã in debita quãtitate & debito tempore. Vbi itaque hæc actio appetitus vitiatur, vel est quia fit circa obiecta peregrina & absurda, vel quia maior aut minor est, quam deceret, vel quia non fit debito tempore: vt iam pateat, quot sint vitia que circa appetitũ contingũt, sc. deprauatio, diminutio, ablatio aut immoderãtia. Et vt ordine ꝓgrediamur, primo de vitioso & deprauato appetitu loquar.

CAPVT VII.

De deprauato appetitu seu de pica.

De nomine. Hic affectus ab Arist. 7. de histor. animal. vocatur κίσσα, à Gal. κίτ7α, Latini appellant picam. Vnde aũt sit deductum hoc nomen, demonstrat Æginetã & alii, qui hunc affectum ita vocari scribunt, ab aue, quæ à Latinis dicitur Pica & comedit terram: qua ratione potuit morb. iste, in quo terra desideratur, sic vocari; nos mallemus sic vocatũ esse, quoniam sicuti hæc auis plurimis plumis est ornata, sic variæ & diuersæ res in hoc morbo appetuntur.

An pica & malacia idem. Omnes qui hactenus de morbo scripserũt, hanc habuerunt sententiam, à Plinio dictum esse Malaciam, imo Altimarus nescio quo auctore motus, dixit à græcis vocari μαλακίαν. Sed quanquam isti rationes habent pro se, sc. quia Plinius eum nũquam appellauit picam, sed malaciam: veruntamen vt ipsos non sequar duabus rationibus moueor. 1. quod malacia proprie significet mollitiem: iam vero mollities stomachi est alius morbus à pica: est enim languor quidam & laxitas, propter quã nec ventriculus appetit cibos, nec continere potest. 2. quia Plin. ad malaciam laudat malicorium: sed malicorium est medicamentum adstringens, quod conuenit quidem in laxitate ventriculi, sed non in pica: quapropter sum huius sententiæ, malaciam alium esse affectum à pica.

Hermolaus Barbarus notatur. Et propterea puto, Hermol. Barbarũ grauissimum scriptorem, duos commisisse errores. 1. φ voluerit animi affectiones esse malaciam in prægnantibus. 2. quia existimauit picam, defectionem animi, & malaciam vnum eundemque affectum in mulieribus, cum tamen sint tres affectus.

Notandus hic est error in codice Pliniano lib. 23. ca. 6. vbi legitur, Malicorium in malacia prodesse, quoniam gustatum mouet infantem, vbi legendum erat, nã gustatum mouet famem: facile enim alii videbunt hanc emendationem conuenire. Est itaq; pica appetitus præter naturam, in prægnantib. potissimum, ob quem absurdas res cupiunt, vt carbones, calcem viuam. Dixi in prægnantibus potissimum, quia fit interdum etiam in viris, ego etiam semel vidi puerum haud aliter terram comedentem quam panem. *Natura & definitio picæ.*

Est autem pica symptoma in genere actionum deprauatarum. Morbus quem sequitur, intemperies est, non quidem nuda, sed prauis humoribus coniuncta.

Locus affectus. De loco affecto est cõtrouersia apud Galenũ, à nemine animaduersa: nã 5. de loc. aff. 6. inquit, vitia appetitus proprie esse oris ventriculi, ita vt locus affectus in pica nullus alius ponatur à Galeno, quam os ventriculi. Idem cõfirmat 1. de sympt. caus. 7. Cæterum in prædicto loco scribit, locũ affectum in pica esse tunicas ventriculi imbutas humorib. prauis. Quam sententiam recepit Aet. li. 6. c. 26. ita vt facile videre liceat, Gal. modo dixisse os ventriculi, modo tunicas ventriculi in pica affici.

Pro cuius solutione dicendum puto, aliud esse statuere locum affectum, aliud causam affectus. Si velimus statuere locum affectum ratione ipsius affectus, nullus alius est, quam os ventriculi, quia ibi fit prauus appetitus, vbi fit naturalis appetitus. Sed in ore ventriculi fit appetitus naturalis, tanquam in proprio instrumento: Igitur & ibi fiet appetitus non naturalis. Si locum affectum constituere velimus, quoad causam affectus, dico esse tunicas ventriculi, quia isti humores non possunt diu consistere & adhærere ori vētriculi, quoniam cum praui sint humores, facerent & alia symptomata, vt cardialgiam & nauseam. Quare dicendum, hos humores esse infixos tunicis ventriculi, qui causa sunt huius appetitus.

Ex hoc habetis, fieri picam in mulieribus, affecto ore ventriculi, quia ab humoribus infixis tunicis ventriculi vapor & qualitas praua communicatur ori ventriculi, vnde fit iste corruptus appetitus. Quare non possum laudare Altimarum, & præsertim Fernel. qui dixit, fieri hunc morbum propter humores oblitos ori ventriculi, nam neque ratio hoc persuadere potest, neque Gal. vnquam docuit.

Altimarus & Fern. notantur.

Causæ immediatæ huius affectus, vt ex dictis colligitur, sunt humores praui contenti in tunicis ventriculi. Hip. enim in progn. censuit, prauum colorem, & terræ cupiditatem indicare sanguinis corruptionem, & exsolutionem virium.

Causa immediata.

Iam vero causæ antecedentes mediatæ plures sunt, est cōplexio naturalis frigida & humida, & frigida & sicca, id est, melancholica, retentio menstruorum, & hæmorrhoidum suppressio in viris, vt retulit Serapio.

Antecedentes mediata.

Sed cur potissimum in mulierib. prægnantibus vsque ad tertium mensem fiat, causa exposita est à Galeno, 1. de symptom. caus. 7. & Trall. lib. 1. cap. 72. item ab Auicenna 3. secundi tr. 2. cap. 12. qui omnes dicunt, talem affectum ideo prægnantibus accidere, quoniam menses sunt suppressi, & fœtus cum sit paruus, non potest consumere sanguinem retentum, quo fit, vt per corpus distribuatur, distributus in ventriculum corruat, ibi corruptus alienam qualitatem contrahat, atque ita appetitum cōrrumpat, post tertium mensem eundem cessare, quoniam fœtus iam grandior consumit sanguinem retentum, ita vt non possit in corpus distribui neque ventriculum corrumpere.

Hæ causæ sunt certe his auctoribus dignissimæ, sed circa ipsas tres oriuntur dubitationes. 1. quomodo fœtus dum nutritur, post tertium mensem possit consumere sanguinem superfluum & excrementitium, ita vt non corrumpatur, siquidem Galenus in libro de femine & fœtus conformatione, fœtum nutriri solum sanguine puriori: Si hoc est, excrementitius relinquetur, retentusque corrumpetur, & sic multo magis debet corrumpere appetitum.

Problemata tria proponuntur.

2. Vnde oriatur appetitus rerum adeo externarum: vt scilicet aliæ mulieres appetant carbones, aliæ gypsum, aliæ calcem, est enim res maxime admiranda.

3. Cur fiat vt populi aliqui vescantur carnibus Elephātum, alii locustis: & circa hoc dubitari potest, an isti populi sani sint, quoniam si sani essent, appetitum naturalem haberent: quod autem non sit naturalis talis appetitus, ꝓbatur, quia fames naturalis est instituta propter indiuidui conseruationem: Igitur etiam appetitus naturalis destinatus est à natura ad nos cōseruandos & nutriendos: iam vero carnes Elephantum & locustarum non videtur ea natura esse; & probatur, quoniam refert Agatarchides, populos qui vescuntur locustis cito mori, atque quodā horrendo motu corripi propter vsum huius animalis.

Ad primum respondeo, verum esse fœtum nutriri optimo sanguine, non tamen sequi propterea hoc, quod post tertium mensem remaneat sanguis excrementitius, qui debeat corrumpi, eo quoniam vt ibidem Galen. tradit, hoc tempore mulieres parum comedunt, multum vomunt, ita vt ex inedia & vomitu consumatur quicquid inest sanguinei excrementi simulque sanguis optimus qui super-fluus est, inaniatur.

Ad secundū dico id difficilius esse, ob varias scriptorum sententias: Auic. huius fuit sententiæ, quod Pica fiat ab humore non familiari seu consueto, & propterea requiri aliquid contrarium, quod huiusmodi humorem extinguat aut corrigat: & propterea quæcunque mulieres appetunt, appetere vt remedia. Obiiciat quis Auic. contrarietatem hanc non reperiri: Respondent aliqui pro Auic. hanc contrarietatem esse occultā, & sensibus nostris immanifestam, ita vt sententia Auic. sit, appeti res diuersas, ꝑpter humores non consuetos in ventriculo existentes, qui exigunt contraria vt remedia.

Vnde oriatur appetitus rerum externarū, Auic. opinio.

Sed hæc sententia mihi nō probatur, propter multas rationes: 1. quia si verum esset, appeti has res tanquam res contrarias, sequeretur vbi fruuntur mulieres rebus optatis, tanto magis læderentur. 2. quod si demus humores hos non consuetos admittere & requirere contraria, peto ab Auic. cur mulieres non potius exoptent contraria consueta, quam insueta; nam semper cupiunt res à consuetudine remotissimas, propterea peto ab Auic. cur si isti humores exigunt contraria, potius hæc exoptent, vt pote gypsum, carbones, calcem, quam alias res: sunt enim multa quę possunt esse contraria his humorib., & tamen ea non appetunt, sed hæc peculiaria. 3. videmus ex vomitu, quod mulieres vomunt humores acidos, nihilominus tamen res acidas appe-

Refutatio. 2. 3.

tunt

tūnt, ita vt non fit dicendum tali appetitui contraria esse, vt remedia.

Traliani opinio. Trall. lib. 2. problem. 33. aliam sententiam secutus est, scribens huiusmodi appetitus fieri in mulieribus, non ratione contrarietatis, sed similitudinis, vt scilic. appetant carbones, quoniam in ventriculo sunt affectus carbonibus similes, & sic de aliis: quam sententiam secuti sunt omnes recentiores medici.

Refutat. Quæ tamen Alex. sententia mihi non probatur, & ad id tribus rationibus moueor. 1. quoniam si verum esset, fieri propter similitudinem humorum, sequeretur, vt si fruātur rebus optatis, semper malum augeretur, eo quod simile à simili augetur: sed contrarium apparet, quoniam refert Fernel. se quandoq; nobilem virum vidisse, qui cum appeteret calcem, & insignē eius copiam ebitasset, nullum nocumentum accepit.

2. Si consideremus res quæ optantur à prægnantibus, nullam prorsus similitudinem habent, neq; habere possunt, cum humoribus: quæ enim similitudo calcis esse potest, aut carbonum, cum humoribus?

3. Videmus prægnantes vomitu reiicere res modo acidas, modo salsas, neque tamen simile quid concupiscere. Quare Alex. sententia multa patitur absurda.

Plutarchus Plutarchus in quęst. natural. quęst. 20. censuit oriri ex intemperie corporis, propter quā humores vertuntur in qualitates acres, aliasque insolitas & absurdas. Fueruntaliqui qui huius problematis rationes reddentes, dicūt, ex humoribus corruptis pręgnantium in stomacho quoddā veneni genus generari, quod

Alia opinio. prægnantes dementatur, & ita appetunt, quę appetere non debē t, vt accidit etiam à morsu canis rabidi, qui cum delirant, mente male iudicantes timent aquam, quam non debe-

Refutat. rent timere.

Sed neque hæc sententia admodum firma est, propterea quod difficile admodum est intelligere, qua ratione in prægnantibus corrupti sint humores, & hæc faciant potius quā in aliis. Ad hæc contingit sæpissime corrumpi vehementer humores in corporibus prægnātium, vt apparet ex vomitu, & aliis morbis, neque tamen aliis apparentibus tentantur. Vltimo quod quæritur, cur potius appetant mulieres calcem & carbones quā aliud quid, ex horum sententia intelligi non potest, qui putāt propter mentis ablationem hoc sequi.

Authoris iudicium. In re vt puto, difficillima, quid dicam certo non habeo, nisi refugiam ad sacram illam anchoram qualitatum occultarum, scil. quod tales affectus in prægnantibus non aliunde oriri posšūt, nisi à qualitate occulta humorum exortorum in corpore & stomacho pręgnantium: nam videbimus quosdam proprietate occulta abhorrentes quædam ciborū genera, vt refert Petrus Apon. de quibusdam Germanorum populis, qui abhorrent pisa; & ego habeo puerum qui à primis natiuitatis dieb. abhorruit à caseo, adeo vt neque odorem eius ferre possit, & cum sit alias sanissimus, aliter fieri non potest quam propter qualitatem aliquam occultam. Et quod dico de hoc, pariter de aliis pueris qui terram frequenter appetunt, intelligendum est; id enim aliunde fanenō potest proficisci, quàm à qualitate occulta & secreta.

Tertium problema de iis erat, qui appetūt carnes humanas & crudas, de illis qui victitāt ex locustis, vndenam hoc oriatur, & an competat corpori. Huius problematis solutio al- lata est à Plut. in quæst. natural. vbi quærens, cur nōnulla animalia cum male valeant, certos quærant cibos, granum, testudines, origanum, cancros: inter alia quæ dicit, hanc potissimum videtur afferre rationem, quia appetitus cōsequuntur naturales temperies corporis, & prout variæ sunt temperaturę, sic etiam fiunt appetitus diuersi; vt, inquit, euenit in prægnantibus. *Cur quidā populi victitent ex locustis. Plutarchi Responsio.*

Dicendum est similiter, hos populos qui hisce delectātur cibis, ideo eos appetere, quia peculiares quasdam habēt temperaturas, merito quarum varii fiunt & diuersi appetitus, quæ temperaturę etsi sint extra naturam, non est tamen existimandum, non esse hos homines intra sanitatis terminos constitutos. Et intra sanitatis terminos constitutos. Et hoc est quod Arist. 7. eth. 7. dicit, hos homines qui delectantur carnibus humanis & ferinis, habitus ferinos gerere.

Sed cū iam his problematib. sit satisfactū, dubium restat, cur sit ꝙ prægnantes, & interdum etiam viri, appetant adeo absurdas res, quoad cibos, & non adeo absurdos potus. Respondeo id quoque contingere, vt potus absurdi desiderētur, prout docuit expresse Gal. 2. de symp. cauf. 7. sed cur raro id fiat, cogitaui quæ esset huius rei ratio, cum à nemine hoc disputatum inueniam: ꝓ hac vice nullam potiorem inuenio causam, quam ꝙ sit illa quædam naturalis dispositio omnium, quoniam etiam variis ciborum generib. vtimur q̄ potuum, dum sani sumus, vt sic etiam præter naturam affecti potius errent in varietate ciborum insuetorum, quam varietate potus. Sed de his scitu dignissimis tractabitur, cū de inappetentia & fame canina sermo habebitur. *Cur potius absurdi cibi quam potus appetantur.*

Signa. Signa huius affectus ex sola ægrorum relatione comparātur, quia audiemus semper & viros & mulieres hæc sua desideria inculcantes, adsunt anxietates & morsus ventriculi, maciantur, eo quia si fruātur optatis, non nutriuntur, si optatis careant, anguntur; ita vt quacunque ratione emacientur.

Malum sane hoc est periculosum, quoniā vt Rhases dicit, subsequūtur nauseæ, Cachexiæ, hydropes, vermium generationes, & alia *Prognostica.*

plurima mala pene lethalia: Estq; notandum ex Auicenna,facilius curari ęgros eos qui appetūt acida & acuta, quam qui terram & carbones.

Curatio. Curationis ratio tota pósita est in euacuatione humorū,& in malæ temperiei curatione,ad quam omniū maxime conducit viuendi ratio recte instituta, vt sit aer temperatus, nullo modo crassus, somnus q. humores concoquat, pcuretur: animi accidentia vehemētia vitentur, nimia qúies & nimiū otium obest: sit moderata exercitatio, alu' lubrica, clysterib. seruanda, quia clysteribus à ventriculo leniffime humores praui educuntur.

Victus ratio.

Potus. Potus debet esse iucundissimus, vt est vinum odoratum, suaue, potēs, generosum potius quam tenue, nam vina generosa non dissipant modo & exficcant humores, verumetiam eos simul cum prauis qualitatibus corrigunt & hebetant. Sic cibi debent esse optimi succi, panis semper conditus aniso, coriādro, caryoph. vel cinnam. Carnes auium omnium sunt accommodatissimæ, præsertim columbarum assatarum, quia non manifesta solum qualitate, imo potius qualitate occulta aduersus prauos appetitus faciunt. Vitandæ autem sunt omnes carnes crassæ & viscidę, vnde agninæ, caprinę, & similes non laudātur, propter suam crassitiem & viscidìtatem. Rabbi Moyses 2. aph. scribit, portulacam à proprietate occulta valere contra appetitus deprauatos. Ad idem valet etiam sinapi.

Portulaca. Denique cibi omnes condiendi sunt aromatibus, & ita conditi maxime conferunt. Laudat Auer. secunda mensa vsum amygdal. Laudat etiam rutam, quam tum ipse, tum alii in hoc casū maxime prodesse scribunt.

Ruta. Sed dubium est de rúta, quia Plut. 3. symp. 1. ex sententia medicorum scribit, rutam esse vocatam à græcis πήγανον, eo quod πήγνυσι condensat semen, propter quod dicit nocere prægnantibus. Igitur contradictio est inter Plutarch. & Auic. Respond. prægnantes posse duobus modis intelligi, vel quę vtero iam gerant, vel quæ concipere cupiunt: si de prioribus loquamur, ruta non nocet prægnantibus, sed si loquamur de illis quæ cupiunt concipere, nocet, quia impedit conceptum condensando semen, imo nocet animo, quia est species homicidii; vt locutus est Tertull. Adhæc pyra, cydonia cocta & cinnam. consperfa iuuant.

Ar. ruta prægnantib. con. niat.

Sed quid si hæc omnia non iuuarent mulieres ? Auicenna & alii duos nobis modos propofuerunt, quibus his extremis casibus succurrere possumus. 1. vt quæcunque optantur ab ipsis, conspurcentur & fœdissime parata offerantur, vt si cupiant carbones, elixentur vna cum fimo, stercore, atq; vrina, atq; ita illis offerantur, vt fœtore perculsæ eorum desiderium deponant.

2. Modus forsan mundior, vt parētur edulia ita, vt assimilentur rebus optatis, vt si petierint calcem, fiāt edulia ex carne & saccharo; ita vt constructa æmulentur calcem, si carbones parentur in forma carbonum.

Victu instituto statim ad prauorum humorum expurgationem veniēdum, & primo si vomitu possunt educi, melius est expurgare vomitu quam realia. Nec moueat vos auctoritas Alex. qui videtur damnasse vomitū in prægnantibus, quoniam cum præcipio vomitum, non vehementem, sed moderatū puto, nec video vehementes etiam motus vsque adeo in prægnantib. esse damnandos, quādoquidem experientia cōprobatum est, multoties prægnantes laborare vomitu, nunquā tamen vel raro abortire. Probatur igitur vomit' ex decoct. raph. butyro, aq. tepida cum aceto.

Sed si non poterit fieri, vt vomitu humores expurgentur, videndum an prægnantes sint ante tertium mensem; si in tertio, est Hip. oraculum, has mulieres non esse medicamentis purgantib. tractandas. Sin autem sint extra tertium mensem, poterunt purgari: tum igitur sic humores parentur:

Præparans.

℞. *Fol. rutæ.*
Melissæ.
Acetosæ.
Origani. an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij.*
Oxym. simpl.
Syr. de mentha.
De beton. an. ℥. ß. M. & f. potio. quæ accommodatissima erit ad præparandos quoscunque humores in ventriculo appetitum corrumpentes.

Præparati aūt erunt pu[r]gandi, & quoniam in his casibus, in quibus qualitates occultæ operantur, medici non possunt esse certi, quod genus humorum præcipue peccet, ea propter medicamenta componenda sunt quę possunt omne humorum genus expurgare: vt est hoc:

Purgans.

℞. *Agar. trochisc.*
Rhab. electi an. ℈. ij. ß.
Cinnamomi.
Macis.
Squinanthi. an. gr. v.
Diacathol.
Confect. hamech. an. ℥. ß. M. & f. bolus. quod medicamentum ad deuorandum hoc in casu erit præstantissimum.

Vbi euacuati sunt humores, studēdum est soli ablationi intemperiei, quod consequemur medicamentis intrinsecis. Extrinsecus hoc vtemur linimento:

Linimentū.

℞. *Ol. rutæ.*
Ol. mastich.
Ol. Caryoph. an. ℥. ij.
Macis.
Polii.
Ladani an. ℈. ß.

Moschi

Moſchi gr.iij.

Ceræ parum M.& f.linimentum.

Similiter ex reb. odoratis quæ poſſunt exſiccare,cōponemus fomētationes,vt eſt hæc:

Fomentum. ℞.*Ligni aloes.*

Croci an.℥.ij.

Fl.roſarum.

Chamom.an.P.ß.

Fol.abſinthii.

Roſarum an.℔.ß.

Vini albi ℔.ij.M.& cum ſpongia fomentetur ventriculus.

Intus conueniunt Diamoſchus, Diambra, Theriaca, Mithrid. dianiſum, Diacoriandrū. Soleo ego vti hoc medicamento feliciſſime:

Experimentum in pica. ℞.*Sinapis.℈.ß.*

Oſsium columb. aſſatorum & in cinerem redactorum.℥.j.ß.

Sem.portulacæ ℥.j.

Cinamom.℈.ij.

Succi cydoniorum ℥.ij.

Sacch.albiſsimi ℥.iij.f.mixtura in duplici vaſe ad lentum ignem & huius capiatur vna vice ſummo mane ℥.ß.

Notandū poſtremo eſt, in parandis omnibus ferculis & medicamentis conferre, vt in his caſibus omnia nitide & ſuauiter compònantur,ideo quoque licet alicui hæc medicamenta in duplici vaſe coqūere, quod ſemper vtiliſſimum eſt; eo enim medicamenta redduntur ſuauiora & vtiliora.

CAPVT VII.

De inappetentia.

Quomodo appetentia in animalibus inducatur, variæ fuerunt philoſophorum opiniones. Emped. dixit eam fieri ex inopia alimentorum. Democr. ex diſſonantia meatuum & corpuſculorū. Maior pars recte ſentientium fuit eius ſententiæ, quod fames oriatur ex inopia alimenti, & hanc habuerunt Ariſt.& Plato:famem enim & ſitim eſſe triſtitiam quandam dixerunt.

Eſt igitur eſſentia appetentiæ & tota eius natura indigētia quædam; ſed quoniam præter indigentiam & inopiam, ad inducendam famem concurrunt duæ aliæ conditiones, ſc. oris ventriculi ſuctio facta propter indigentiam,& ſuctionis perceptio, ideo tota appetitus eſſentia in hoc eſt, quod ſit perceptio ſuctionis in ore ventriculi, facta ex indigentia. Itaque vbi non eſt ſuctio, vel ſi ſit, nō percipitur, dicitur appetentia deſtrui & diminui, ita vt ſi nullo modo percipiatur neq; fiat ſuctio, dicitur à Galen. ἀνορεξία, vt Galen. teſtatur 1. de ſympt. cauſ.7. dicitur ab Hipp. ἀποσιτία, vt idem Galen. teſtatur in lib. ling. Hipp.& 4. aph.17.

Appetitus eſſentia in quo conſiſtat.

Altimarus græcæ linguæ ignarus, putauit apud Hipp. idem eſſe ἀποσιτίαν, ἀνορεξίαν, & ἄσην, ſeu anxietatem:ſed anxietas non minus diſtat ab inappetentia, quam cælum à terra; nā ἄση eſt corporis quædam inquietudo:ſed Altimarus fuit deceptus ab interprete Hip.4. acut.9.& 5.aph.6.qui peſſime fuit interpretatus vocem illam.

Eſt itaq; inappetētia, ſeu ἀνορεξία, quoniam non à facultate naturali, ſed animali appetitur cibus, & eſt quoniā nullo modo percipitur ſuctio oris ventriculi. Vbi vero ſuctio fit quidem, ſed obſcuriſſime, ita vt naturalis facultas appetitrix non moueatur, ſed ſolum facultas animalis, fit appetitus diminutus, vel appetitus deiectio, & à Gal. dicitur δυσορεξία. Gal.1.de pulſ.1.& 18.dicit, eos qui habent appetitum deiectum, dici ab Hip. ἀσίτους, alios vero qui nihil appetunt, ἀποσίτους.

Ἀνορεξία quid.

Δυσορεξία.

Itaq; differt deiectio appetitus ab inappetentia, quoniā in inappetentia neq; voluntarie mouentur hoēs ad capiendum cibum; in deiectione aūt appetitus, etſi naturaliter non moueantur ad capiendum cibum, mouentur tamen electione ſeu voluntate, quia etſi non appetunt cibos, non tamen reſpuūt oblatos.

Inappetentia igitur & deiectio appetitus (de his namque ſimul agemus) ſunt ſymptomata in genere actionis naturalis appetitricis læſæ: læditur autem facultas appetitrix ablate inappetentia, diminute vero in deiectione appetitus.

Locus affectus eſt os ventriculi, cum enim hæc pars ſit inſtrumentum famis & appetitus naturalis, neceſſario eſt ſedes vitiatę appetentię. Morbus aūt à quo dependet hoc ſymptoma, eſt intemperies ventriculi, tam cum, quā ſine materia. Materia autem vel in ipſo ventriculo generatur, aut aliunde ad ventriculum tranſmittitur. Auer.3.collect.2.ait, quod cum omnis operatio naturalis fiat à temperatura partis, neceſſario etiam corrumpatur & deſtruatur operatio à temperatura eiuſdē partis.

Locus affectus.

A quo morbo dependeat.

Sed dubitatio eſt, vtrum inappetentia fiat ab omni intēperie, tā à calida quam à frigida. Trall.li.7.& Ægin.li.3.c.23. manifeſtis verbis docuerunt, anorexiam fieri tum à frigida, tū calida. Sed duas huic cōtrarias ſententias inuenio, vnam qua oſtenditur fieri à frigida, alteram qua oſtenditur fieri à calida. A frigida lædi, hoc eſt, auferri, & imminui, probatur ex Auic. quod frigida intēperies deſtruat & imminuat operationes, calida autē deprauet & corrumpat. Cum igitur inappetētia & appetitus diminutus ſint operationes ablatę & diminutæ, videtur conſtituendū eſſe fieri à ſolā intemperie frigida. Huic ſententiæ videtur famulari auctoritas Ariſt. quando dixit appetitum eſſe famem calidi & ſicci.

Cur fiat à frig. intemp.

Ex altera parte eſt auctoritas Galeni & Auic. Galeni quidem, quia is in arte med. tradens ſigna frigidi & calidi vētriculi dicit, frigidum ventriculum bene appetere, & male

Cur à cal. in intemp.

 con-

concoquere, contra calidum: vt videatur certa Galeni sententia, inappetentiam fieri potius à calida intemperie. Idem 1. de fymp. cauf. 7. dicit, melancholiam sua frigiditate appetitum facere, id quod etiam multo luculentius tradidit Auic. 2. primi, doct. 1. c. vlt. vt si appetitus fiat à melancholia aut frigiditate, videatur imminui & destrui à calido.

In hac dubitatione dicẽdum puto intemperiem aut modicam esse, aut insignem: si insignis sit, quæcunque sit siue calida, siue frigida, destruit & appetitũ imminuit, si autem non insignis intemperies, dico frigidam potius facere appetentiam, quantum fit ex sese, & calidam facere inappetentiam, non quidẽ quia refrigerẽt vel calefaciant, sed quia frigida intẽperies corrugat & exsugit os ventriculi, sicuti calida relaxat, emollit, & replet, quæ actiones incõmodant magnopere appetitui.

Galenus & Auic. satis confuse & implicite proposuerunt causas inappetẽtiæ, sed quia hunc affectum cotidie medici p̃ manibus habent, vtilissimum est, omnes causas indagare & cognoscere: propterea vt facilius memoria tenere possitis, eas sub sex capitibus diserte & proponere & declarare conabor. Nam nõ fit appetẽtia, vel quia nõ euacuatur corpus, neq; fit vlla resolutio, vel quia non fit exsuctio oris ventriculi: vel quia si fiat, non percipitur neq; sentitur, vel quia instrumentum omnium operationũ, nempe calor læditur, vel quia humor melancholicus, quẽ dicunt Arabes mitti à liene per venam in os ventriculi, ad excitandam famem, non mittitur, vel quia peccatur in cibis, aut quantitate, aũt substãtia, aut qualitate, aut tempore, aut ordine, aut præparatione & condimento.

Causa inappetentiæ.

1. Quia non euacuatur corpus.

Non euacuatur neque resoluitur corpus, vel quia nimis plenum est, vel quia nimis obstructum. Fit autem plenum corpus, si vel retineãtur euacuationes consuetæ, vt menstruorum, hæmorrhoidum, vel si retineantur feces & excremẽta: nam scribit Hip. 4. de morbis ex retentis fecib. repleri corpora, & morbos ex plenitudine oriri: repletur prætereà vbertate & copia succorum, & præsertim crudorum humorum: nã hac ratione possumus reddere causam effectuũ humorũ quorundã mirabilium, relatum est enim à Dino medico fuisse mulierẽ quandam suo tempore quæ septem annis sine vllo appetitu & cibis vixerit. Albert. etiã Magnus narrat, fuisse multos q & 6. & 7. & pluribus mensib. sine cibo vixerunt. Sed q̃ omnem admirationẽ superat, est quod narrat Olym. de sententia Arist. Hic enim in com. ad Phædonem Plat. scribit, Arist. testatum esse vidisse quendam qui toto suæ vitæ tempore nec comedit, nec dormiuit, & addit, hunc quoties nutriri voluit, sese exposuisse soli. Et Plut. 8. sympos. 9. refert auiã Thimonis philosophi consueuisse singulis annis in Sicilia latere in cauernis sine cibo. Et certe illud fieri potest, vt aliqui homines inueniãtur vsq; adeo pleni crudis & frigidis humorib. vt possint & viuere & consistere pluribus mẽsib. atque annis sine appetitu & cibo externo.

Ocium quoque ex causis est quibus repletur, & consequenter sine appetitu fit, vnde cũ Socrates ambulabat, dicere solebat, ea exercitatione sibi obsonare famem, quasi motus appetitum faciat, & otium inappetentiam.

Obstruitur aũt corpus ita vt inappetentiã faciat, vel vsu balneorum adstringentium, vel aliqua alia causa obstipante. Auic. huc numerat etiam frigus externum.

Sed in Auic. apparet contradictio; nam 13. tertii tr. 1. cap. 7. scribit frigus externum appetẽtiam excitare, & probat exemplo populorum septentrionaliũ, qui famelici esse solent. Idem etiam scriptum est ab Hip. in lib. de aëre, aquis & locis, imo & ratio docet ita rẽ se habere: siquidem frigore externo calor naturalis augetur, & consequenter corpus magis euacuatur, & appetit, vt inde animalia hyeme melius habere comperiantur.

An frigus externum sit causa inappetentiæ.

Vt autem hæc cõtradictio tollatur, dicendum est, frigus externũ posse considerari dupliciter, vt supra diximus. Alterũ genus causarum, quod sc. non fiat suctio oris ventriculi, oritẽ vel quoniam facultas expulsiua membrorum expellit, & cum expellat, non potest attrahere à membris, quoniam hę duę facultates, expultrix & attractrix, raro simul operantur, hoc autẽ dicit Auic. contingere in febribus, in quib. non fit appetentia, quoniam membra expellũt, & cũ expellant, non possunt attrahere: quanquã multę sunt aliæ causæ, cur in febribus non fiat appetentia, sc. immodica sitis & intemperies, & multa alia de quib. hic nõ est dicendi locus, vel quoniã attractrix facultas debilis facta est: fit autem debilis propter duo, scil. intemperiem, & immodicam euacuationem, pręsertim vero sanguinis.

Quod autem suctio non sentiatur, (quod est tertium genus causarum) fit vel quoniam facultas sensitrix non mittitur à cerebro, vel quoniam non dimittitur à neruis, vel quoniam non recipitur à stomacho. Non mittitur à cerebro, vel quoniam cerebrum ipsum patiatur, vt in phrenitide & melãcholia, in quibus non fit appetentia, quoniam facultas sensitrix ob cerebri ægritudinem non transmittitur ab ipso: aut non mittitur à cerebro, quoniam alio deflectitur facultas quam ad ventriculum, vt est in mœroribus, in profundis cogitationibus, nam & qui mœrore capti sunt, & qui profunde cogitant, non appetunt.

Vel nõ dimittitur à neruis: nerui n. sextæ cõiugationis sunt canales, per quos sensitrix facultas mittitur ad os vẽtriculi, vbi hi nerui

ita

ita compressi sunt, vt facultas permeare non possit, fit inappetentia.

Stomachus laeditur. 1. per essentiam. Vel quia stomachus non recipit, propter multas causas, vel quoniam est laesus per consensum, aut per essentiam. Per essentiam laeditur, quando aliqua insigni intemperie affectus est, quando humoribus prauis repletur, quando à vermibus infestatur. His omnibus de causis efficitur, vt stomachus recipere non possit actum & efficaciam appetitricis facultatis.

2. per consensum. Per consensum, quando afficitur aut propter affectum iecoris, aut mesaraicarum venarum, aut gulae, renum, intestinorum, vteri aut toti° corporis. His omnibus modis afficitur stomach°, vt nullo modo recipiat facultatem appetricē, & appetentia non inducatur.

Sed quia dixi, stomachum aliqua intemperie affectum, non recipere hanc virtutem, quaestio poteft oriri, quae ante est soluta.

4. Quia calor natiuus est offensus. Quartum genus causarum inappetentiae est earum, quae calorem natiuum offendunt; cum enim calor sit verum & immediatū instrumentum omnium animae operationum, si laedatur, necesse est operationes laedi. Laeditur autē calor vel dissipatis aut imminutis spiritib. vt in immodica laetitia, in qua certū est appetitum laedi. Sic etiam in timore laeditur appetitus, laeso calore ob spiritus. Laeditur quoque calor à sicco contrario, vt à frigore, nam qui potum nimis frigidū sumunt, solent non appetere. Sic scribit Nicander venenum leporis marini facere inappetentiam, quod contingit ob impedimentum caloris natiui & laesionem. Laeditur quoq; calor ab immoderantiā caloris praeter naturam, hinc in febribus fiunt inappetentiae, quia natiuus calor violatur à calore febrili.

5. Quia impeditur melancholiae ingressus in os ventriculi. Quintum genus est causarum impedientiū melancholiae ingressum in os ventriculi. Fuit .n. Arabum haec receptissima sententia, naturam à liene fabricasse venas & ductus quosdā, in os ventriculi, per quos transmissus melancholicus succus appetitum inducit, itaque si obstruantur hi ductus ita, vt sanguis melancholicus non pertingat ad os ventriculi, aut idem sanguis per alias partes, vt per anum vel per vterum euacuetur, certum est appetitum magnopere laedi.

6. Quia peccatur in cibis. Postremum genus est causarum pertinentium ad cibos: nam sicut cibi crassi & pingues appetitum destruūt, sic etiam cibi dulces: dicebat .n. Arist. 22. probl. 8. cibos dulces appetitum tollere, eo quod ventriculum statim & nimium repleant. Sic si plures cibi sumantur, quam par sit, incommodāt appetitui, quemadmodum si nimium calidi actu. Haud secus etiam incommodant, si tempore importuno sumantur, vt si nouus cibus ingeratur, priusquam prior sit confectus: si indebito ordine, vt si pinguia, crassa, dulcia edulia pri° sumātur, quā acida & acuta, appetitum labefactant. Sic male parati cibi, vt vel frixi vel nimio butyro aut ol. conditi, aut nimia pinguedine. Addit Auic. appetitum offundi, si cibi cōsueti nimis offerantur, aut ministrentur à seruis immundis, sordidis, faetentibus, turpibus, vt à Mauris.

An consueti cibi inappetentiam faciant. Sed de cibis consuetis est quidam scrupulus adimendus, nam Auic. scribit, consuetos cibos inappetentiam facere. Sed contra scribit Hip. 2. aph. quę cōsueta sunt minus offendere, quam insueta. Praeterea Arist. 22. probl. manifeste scribit, panem cibum vsitatissimū, homini nunquam fastidium inducere, quāquam Rabbi Moyses 20. sect. aph. scribat, ex sententia Gal. inuentum esse aliquē qui abhorrebat panem, & hunc curatū esse medicamentis. Dicendum est quae consueta sunt, vel sunt naturalia, vel non naturalia. Si non sint naturalia vtiq; fastidium pariūt ciborum, & de his loquit Auic. si aūt sint naturalia, secus est, quia naturalia vt dicit Arist. loc. cit nunquam fastidium pariūt: & propterea disertissimus Theoph. lib. 4. de hist. plant. cap. 10. dicit frumentum esse cibum à natura homini datum sicut hordeum equis.

Habetis igitur catalogum causarum inappetentiae, tam internarum, quam externarū, circa quarum considerationem sex occurrūt pulcherrima & scitu vtilissima problemata. *Sex problemata.*

1. Cur sit quod aliqui priusquam cibos edāt, nullum appetitum habēt, quamprimum autem edere incipiunt, statim appetunt.
2. Cur ex aduerso alii priusquam edant appetunt, vbi vero edere incipiunt, statim appetitus sedatur.
3. Cur alii delectentur dulcibus, alii pinguibus, alii acidis, nonnulli amaris.
4. Cur acida & acria edulia excitent appetitum.
5. Vtrum necessarium sit laeso appetitu, simul etiam laedi gustum.
6. Cur, quo magis ieiunatur, eo saepe fit vt appetitus minor fiat, quod tamen non deberet esse.

Cur appetitus inter edendum oriatur. Ad primum Auic. proponit duas causas. 1. dum cibus sumitur, qualitatem eam quae impedit os ventriculi, ab ipso cibo elui & emendari, & propterea appetitum excitari. 2. ab ingesto cibo facultatem attractricem, quae velut sopita iacebat, excitari, & excitatam os ventriculi sugere, ac propterea appetitum oriri. Addo ego tertiam causam, saepe humores oblinire ori ventriculi, qui appetitum adimunt, vnde cum cibi hos humores abradant, fit vt appetitus excitetur.

Cur edere incipientib. appetitus prosternatur. Contra autem contingit, vt appetitus qui prius aderat, destruatur, vel quia vbi ventriculus recipit cibum, vapores tetros in os ventriculi mittit, qui appetitum conturbant. Vel fit vt cibi pręcipitati in fundū ventriculi, humores

Cur alij abs diuersorum saporum oblectentur. mores tetros ibi existentes sursum attolli faciant, vbi percutientes os ventriculi, appetitũ profternunt. Quanquã etiam potest esse hoc ipsum, propter qualitatem ipsorum ciborũ, vt si cibi crassi, pingues, vel naturæ aduersi sumantur. Ad tertium dicendum id quod dicit Galenus primo de symptomat. cauf. sexto, homines qui optime constituti sunt, & corpus temperatum habent, delectari dulcibus, & iure, quia dulcia temperata sunt, & propterea temperatis corporibus amica & iucunda sunt. Quæ igitur corpora recedunt ab huiusmodi temperamento, prout magis vel minus recedunt, sic hos vel illos sapores magis amant, & magis q̃runt. Vnde qui habent stomachum nimis tenuem & sensibilem, abhorrent acida, acria, acuta, quia ab his ventriculi ipsorũ nimis tenues offenduntur, & veluti lancinantur. Contra qui habent stomachum nimis crassum, aut obductum humorib. viscidis, crassis & lentis, amant acuta, acida, acria. Et hæc est ratio, cur senes, vt etiam notauit Plut. in sympos. amant vina generosa & acuta, quia cum habeant ventriculum obductum frigidis & lentis humoribus, nisi à re acuta ipsis excitetur appetitus, non percipiunt neque delectantur.

Cur acria excitent appetitum. Et hæc est etiã causa (resp. ad quartum) cur acuta & acria excitẽt appetitum, quia sua aciditate & acrimonia non solũ extenuant humores & dissecant, verumetiã sua acutie pungunt & stimulant os vẽtriculi, vnde postmodum appetitus oritur, quemadmodum dixit Plut. 6. sympos. 2.

An læso appetitu etiã gustus lædatur. Fernel. Quoad quintum problema, Fern. dixit, læso appetitu lædi etiam gustum. Sed vt huius veritas à vobis intelligatur, petenda est à notione vtriusq;. Audiuistis quid sit appetitus, gustus autem nihil aliud est nisi operatio animæ sensitricis circa sapores: nam vt docuit Arist. in li. de sensũ & sens. & 2. de part. anima. c. vlt. gustus datus est à natura animalibus, vt appetit⁹ dirigatur, nisi. n. appetitus animaliũ gustu gubernaretur, fieri posset, vt quodcunque obiectum appetitũ animal sumeret, atq; ita detrimentum perciperet. Vt igitur vitaretur hoc periculum & malũ, prospexit natura animalib. gustu, cuius operatio interdũ fit cũ voluptate, interdum fit sine voluptate: læso appetitu læditur semper gustus, operatio quæ fit cum voluptate: sed operatio simpliciter ipsius gustus, minime necessario læditur læso appetitu.

Cur autem læso appetitu lædatur gustus operatio, quæ fit cũ voluptate, ratio est, quia vera gustus sedes est in summitate linguæ, ex Arist. loc. cit. tr. 2. de part. animal. iam vero os ventriculi & lingua cõmunem tunicã sortiti sunt, ꝓpterea cum in appetitu semper læda-tur os ventriculi, cõmunicatur læsio linguæ, & hinc instrumentum gustus ita afficitur, vt neque percipere neque discernere sapores valeat, cum voluptate.

Ad sextum problema respondendum est, id quod respondent Phauorinus & Erasist. apud Gellium lib. 16. ca. 3. nã Erasistratus medicus in lib. diuisionum scribit, appetitũ fieri non solum quia intestina & stomachus exinaniantur, verumetiã, quia vacua permanẽt, & cum natura vacuũ & cavum replere studeat, fit vt appetitus excitetur. Itaq; dicit Erasist. vbi homines multum ieiunant, fit vt caua intestinorũ & stomachi simul concidant, atque ita hæ partes coarctatæ appetentiã tollant & impediant. Addit Erasist. Scythas cum vellent ieiunare, nec ab appetitu stimulari, consueuisse fasciis arctissime stringere stomachum, & intestina, adeo vt cauitates nullæ relinquerentur: Itaque videre potestis, quæ sit ratio, cur quo magis ieiunatur tanto minus appetatur.

Signa inappetentiæ habentur ex relatu ægri. Similiter & causæ externæ, sed quia complures sunt causæ procatarcticæ, operæ pretium est diligentissime eas indagare, & diligenter ægrum percontari. *Signa inappetentiæ. A causa externa.*

Causæ internæ paulo maiori diligentia opus habent, vnde si inappetentia fiat à causa calida, cognoscetis, quia fiũt ructus nidorosi, sitis, desiderium rerum frigidarum, & inappetentia magna. *A causa interna. Calida.*

Quod si intemperiei cõiungantur humores calidi, cognoscetis ratione oris ventriculi, amarore, vomitu bilioso, nausea, & si pituita salsa sit, sapore & salsedine oris cognoscitur.

Si fiat à causa frigida, ruct⁹ acidi sunt, nulla percipitur sitis, calida exoptantur & iuuãt, inappetẽtia minor, nisi ita excedat frigiditas, vt penitus mortificet facultatem. Quod si intemperiei coniungantur humores, cognoscitur, quia sensus frigiditatis percipitur circa os ventriculi, non adest rosio, vomitus, pituita vel insipida, vel acida, iuuant calida. *Frigida.*

Si fiat propter defectum resolutionis, eo sc. quod corpora nõ exinaniãtur insensibiliter, nec soluãtur, cognoscetis, quoniã multæ fiunt egestiones, adhæc corpora in otio viuunt, non exercẽtur, aut aliquam ex euacuationibus consuetis dimiserunt, vt phlebotomiam, vt coitum: nam multi sunt, qui cum consueti sunt venerem exercere, si dimittãt, appetitum etiam amittant. *A defectu resolutionis. Progn.*

Summatim ad cognoscendas omnes causas inappetentiæ, magnopere necesse est, & quæ prægressa sunt, & quæ cõsecuta diligenter perspicere.

Quoad progn. Hipp. in lib. de arte veteri dicit, famem habere vim magnam ad perdẽdum & debilitandum. Quæ sententia similis est illi, quã habuit 2. aph. vbi scripsit, bene sa habere ad cibos, semper bonum esse: nã si hoc

verum

Verum est, etiam vera negatiua propositio, nō bene se habere, semper malum esse. Pessimū autem est, si sit inappetentia sine febre, si durret, aut in cōualescentibus, iu declinantibus morbis, cum virium infirmitate fiat.

Nam dicit Auic. huiusmodi inappetitum necessario recidiuā indicare: & ratio est, quia si vires infirmæ sunt reficiendæ, id fieri non potest sine cibo, vbi deest appetitus, aut cibi non sumuntur, aut sumpti nil prosunt.

Discrimen inap. petentia. Est tamen in generib. inappetentiæ nonnihil discriminis, minime mala omnium ea est, in qua non appetuntur cibi, sed tamen sumuntur; deterior si nec appetantur, nec sumātur nisi cum abominatione: deterrima omniū & perniciosissima est, quando nec appetuntur nec vllo pacto sumuntur cibi, vel sumpti reiiciūtur. Cuius exemplū est in epid. apud Hip. de filia Orionachis, quę cum inappetentia occubuit.

Exitialissimæ inappetentia. Exitialissimæ sunt omnes illæ inappetentiæ, quæ fiunt per inflammationem iecoris, vt habetis apud Hip. 1. in 3. epid non minus exitiales sunt illæ, quæ fiunt in febr. b. pestiferis, de quibus sermonem habens Gal. 3. in 3. epid. com. 58 dicit eos qui laborāt in ea peste inappetentia, periisse, quod potius eligerent mori, quam cibum caperent, tanta erat inappetentia facta ob vitiosissimos succos os ventriculi obsidentes.

Curatio. Curatio diminuti & ablati appetitus eadē est; & propterea vtriusque curationem vnam proponam, si prius id vos monuero, præsidia omnia quæ adhibentur destructo appetitui, debere esse potiora, quam quæ diminuto adhibentur. Scopus autem precipuus est, vt causa effectrix inappetentiam aboleatur. Et quia eiusmodi causæ solent in ventriculo impressionem insignem facere, ideo secundus scopus est, vt causa ablata ventriculus corrigatur & corroboretur. Quare si ventriculus afficiat per consensum, ante omnia prouidendū est, vt illæ partes à morbo vindicentur, q̄ malum communicant. Si causæ sint externæ, omnes submouendæ sunt, & deinceps medicamentis internis & externis ventriculo succurrendum est.

Extrinsecus conuenit inunctio & fomentum factum ex absinthio: Intus vero multa sunt, q̄ ad excitandum appetitum proponūtur. Gal. 6. de tu. val. 6. compositionem proponit ex aceto, succo citoniorū, zinz. & quibusdam aliis, quæ quoniam satis grata gustui est, nec difficilis paratu, mihi semper mirifice placuit. Vnde hortor etiam, vt vos, postulante vsu huiusmodi confectionem administretis. Valet etiam vinum absinthite, quod apud plerosq; gentes in vsu esse solet. Et Gal. in libr. de Theriaca ad Pis. narrat, se se cuidam vetulæ, ni fallor, appetitum pene ablatum restituisse solo absinthii vsu.

Victus ratio. In omni genere inappetentiæ est quædam ratio victus communis, quam præ ceteris instituere oportet, vt sc. aër tēperatus eligatur, dicit Hip. 4. in 6. epid. 20. aquam & vigilias voraces esse, hoc est, facere homines appetētes & voraces: Itaque vigilare optimum est: exercendum est corpus, & mane & vesperis aluus fluida sit.

Potus autē in assuetis debet esse aqua aut vinum generosum, odoratum & vetustum, abstinere oportet à cibis oleosis, pinguibus, à butyro, quod solet inappetentiam facere, vtendum est aromatib. moderate: nā dicit Auic. inter aromata crocum id habere, vt inappetentiam faciat, assis carnib. potius vtendū quā elixis, intinctus ex aceto, ex succo citri, ex succo granatorum, cappares, oliuæ, acetaria omnia, ad appetentiam faciendam conferunt. Quo in genere laudo auiculas aceto cōditas, & columbas, inter fructus etiam illi qui aciditatem habent neque crassæ sunt substantiæ conferunt.

Obseruationes. Circa victus rationem sunt quædam obseruanda. 1. vt multum temporis inter cibum vnum & alterum semper interponatur: sic enim ventricul⁹ magis exinanitus appetere solet. 2. Antequam cibus capiatur, semper prouidendum, vt diligenter os ægri abluatur vino odorato. 3. prouidendum, vt arceātur vasa immūda, cibi male conditi, fœtentes, vt arceantur serui sordidi & deformes: & summatim vt omnia grata & iucunda sint quæ offerantur. Postremo cibos odoratos offerre optimum est, quandoquidem, vt scribit Gal. 8. de medicamentis loc. 3. ea quę sunt grati odoris, omnia appetitum producere possunt.

Cogendi ægri ad cibū. Si hæc auxilia non conferant, magnopere comminādum est ægris, vt quod non faciunt amore, faciant timore: sunt enim aliqui qui timentes mortem, si ea ipsis prædicetur, solēt reb. suis consulere. Scitis quod scribit Gal. 3. in 3. epid. 58. sc. in ea peste eos tantum fuisse seruatos, qui sibiipsis vim inferentes cibum capiebant.

Curatio causa cal. Instituto victu deinceps deueniendum ad causas inappetentiæ expugnandas. Et primū cogitare opus est, an à causa calida, an à frigida proficiscatur. Si à calida fiat, & intus & extra refrigerare oportet. Laudat Auic. succum granatorum, sic etiam laudari possunt acetaria ex rebus refrigerantibus, vt ex Oxalide, endiuia: extrinsecus ol. rosaceum, omphacinum, ventriculo illitum vtile est.

Si causæ seu intemperiei calidæ coniuncti sint humores, tum huiusmodi humores fere semper parati sunt; si vomitu reiici possunt, nihil melius est, quare erit vomitus prouocādus, vel pēna illita oleo, vel digitis, vel iure & aceto, vel mulso cum aqua. Trall. hoc in casu dānat mulsi vsum pro excitādo vomitu, quia latenter inducat intemperiem in ventriculum:

lum: sed cum intemperies longo tempore & frequẽtib. actib. introducatur, in hoc casu nil videtur esse metuendum, siquidem semel aut iterum vsurpatur mulsum, adeo vt non possit intemperiem introducere.

Si vomitu res peragi non possit, & materia potius ad aluum inclinet, eam medicamentis euacuantibus purgare oportebit, Ex. gr.

℞. Sacch. rosacei ℥. v.
Pulu. myrobal. chebul. ℥. j.
Pul. rhabarb. ℈. iiij. M. & f. bolus.
Vel *℞. Myrobal. citrinorum ℥. ij.*
Sebesten n. xij.
Sem. citri ℈. j.
Fl. cordial. P. j. f. decoct. s. a.
℞. d. d. ℥. iiij.
Rhab. electi ℈. iij.
Spicæ gr. i ij. infundantur s. a.
Deinde facta expressione adde syr. ros. solut. ℥. iij. M. pro potu.

Euacuatis humoribus calidis, post corroborandus erit ventriculus, exterius ol. myrt. ros. omphac. Intrinsecus talis confectio conuenit:

℞. Succi granatorum
Succi citoniorum. an. ℥. j.
Succi seu acidi citri. ℥. ß.
Carnis pomorum acidorũ in vino coctorum, & per colum transmissorum ℥. j. ß.
Sacch. fini albi ℔. *ij. M. & f. confectio*, cuius portio ante cibum accepta appetitum recreare solet.

Si fiat à causa frigida, vniuersa victus ratio ad calidum declinare debet, deinde opus est calefacere, & intus & extra: extra ol. nardinũ, de mentha, de spica, caryoph. vtilia sunt, intus autem conuenit diaspoliticum, diatrionpip. aromat. rosatum.

Quod si frigidi quoque humores frigidæ intẽperiei coniungantur, opus est eos pręparare, & pręparatos euacuare: quia vero sæpius audiuistis quomodo sint præparandi & euacuandi huiusmodi humores, non est opus eadem inutiliter repetere. Postquam autem euacuati erunt, Diacytoniũ Gal. de quo sum antea locutus mirifice confert, quemadmodum etiam conueniunt illa externa linimenta, quæ nuper commendaui in causa frigida simplici.

Si fiat inappetentia propter repletionem, & ꝓpter prohibitam aliquã resolutionem, videndum est, vtrũ corpus sanguine exsuperet, & nunquid sit retenta aliqua familiaris & naturalis euacuatio, vt hæmorrhoidũ vel menstruorũ, vel sanguinis narium. Si corpus plenũ sit & sit aliqua retenta euacuatio, statim confugiendũ est ad sanguinis missionẽ: & mittitur vel à basilica, vel à pede, vel ab hæmorrhoidibus, prout videbitur, factam esse retentionem in hac vel in illa parte.

Si sanguis mitti non possit, dicit Gal. 4. de tu. val. 4. multa alia auxilia esse, quę euacuant, & veluti sanguinis missionis vicem gerunt, huiusmodi autẽ sunt exercitationes corporis ingentes, frictiones frequentes & graues, pręterea inedia: nam scribit Gal. se cuidam mulieri quæ inappetentia mire laborabat inediam bidui imperasse, & hoc vnico auxilio ipsi appetitum restituisse.

Quapropter vos quoq; postulante vsu poteritis modo exercitationibus, modo inedia, eam plenitudinem diminuere, quæ appetitum minuit & destruit.

Quod si fiat inappetẽtia propter aliquam aliam ventriculi malam affectionem, vt antea dictum, semper propriis remediis erit studendum illi malæ affectioni, & deinceps os ventriculi roborandum.

Postularet locus, vt postquam de appetitu diminuto & ablato verba fecimus, simul etiã loqueremur de corrupta & ablata siti, itemq; de diminuta. Cæterũ de deprauata siti nullus auctor, quicquid tradidit, eo quod rarissime fit vt homines absurdos potus desiderent, quemadmodum absurda edulia. Et ratio huius est, quoniam cum potus animalibus inseruiat tantum vt vehiculum, quemadmodũ dicit Hip. in fine lib. de alim. & Gal. 4. de vsu part. non fertur appetitus noster in desideria tot generum potuum diuersorum, in quot fertur genera ciborum, vt non propterea in huiusmodi desideriis peccetur. De diminuta & ablata siti etiam non loquar, quia si res exacte æstimetur, in sanitate non est error parũ vel nihil potare, quia potest homo & viuere, & sanus esse, etiamsi parum aut nihil bibat.

Docent hoc animalia complura, quæ viuũt sine potu: docet ẽt Arist. qui apud Apollonium in lib. de mirabil. scribit, Andronem quendam toto vitæ suæ tempore nihil potasse, & continuo vsum esse carnib⁹ salitis: Itaq; propter has rationes non erunt de his verba facienda. Transeamus igitur ad aliud genus appetitus, quod in excessu est positum, nam de deprauato appetitu secundum qualitatẽ egimus, de alio qui secundum quantitatem est iam agemus.

CAPVT VIII.

De ingenti fame & excessu appetentiæ.

TAlis appetitus, vt inuenio apud scriptores, est duplex: vna est à græcis κυνώδης ὄρεξις dicitur. Latini omnes atque Arabes vocant caninum appetitum: & sciendum est hoc vitium vocatum esse duob. nominibus. *De nomine.* Suidas auctor græcus scribit, hunc affectum esse φαγέδαιναν. Quod si huius auctoritas non placeat, Gal. & alii, vt Cæl. Aur. lib. 3. pass. chron. 3. testatur, hunc morbum dictum esse Phagedænã. Plin. etiã lib. 26. c. 11. idẽ testatur. Iã Gal. l. de diff. morb. & in 3. epid. art. 37. dicit, eundem

eundem affectum à quibusdam dictum esse Phagedænam. Dicitur etiam Gal. βούλιμος & magna fames, nam vox βου grecorum quando alicui adiūgitur, significat magnum. Vocatur etiam πάλυλιμος à Plut. 6. sympos. problem. 8. Arabes his duobus affectib. addiderunt & alium sc. famē syncopalem: sed vt ego puto, errarunt Arabes, quia vere fames syncopalis nihil est aliud, nisi βούλιμος, vt superuacaneū fuerit duobus prioribus affectibus alterū addere.

Definitio. Caninus appetitus. Caninus appetitus ex 1. de symp. cauf. 7. nihil aliud est nisi insatiabilis edendi cupiditas, in qua ægri edūnt multū, sed aut vomitū reiiciunt, aut per aluum excernunt, vt faciūt canes. Vnde nomen deductum est. Galen. 6. de loc. aff. 3. narrat seleucidas aues, quæ vescuntur locustis, huiusmodi cupiditate cibi laborare, quia sicuti frequenter locustas edunt, ita quoq; eas excernunt.

Βούλιμος. Cur in bulimo deliquium. Βούλιμος aūt est magna fames, quā sequitur animi deliquiū, & dico sequi animi deliquiū, quia hæc fames non durat, vt Caninus appetitus, sed vbi contingit animi defectus, statim fames desinit. Arist. 8. probl. 4. tractās de hoc morbo, quærit rationem, cur in bulimo contingat ἀδυναμία & ἀφωνία, quod idem est ac si quærat, cur hanc famem sequatur deliquiū. Respōdet, in hac fame fieri colliquationem, quæ præcipitata in ventriculum facit impotentiam, precipitata vero in pectus, facit ἀφωνίαν. Sed hæc ratio Arist. medicis non placet, quia hæc fames non fit à calore, ita vt colliquatio sequatur, & præsertim quia cum fiat subito, minime ex colliquatione oriri potest: Itaque multo satius est dicamus fieri deliquium animi, quia in hac fame spiritus affatim veluti strangulantur & dissipantur. Nam si memoria tenetis, dum tractabamus de syncope, diximus hos affectus pendere à vitio spirituum.

Non omnis voracitas symptoma. Ex descriptione horū affectuum duo colliguntur. 1. non omnem voracitatem aut edēdi cupiditatem esse vel appetitum caninum, vel Bulimum, siquidem complures sunt, qui vsq; ad miraculum edere solent, quemadmodum olim & de plerisq; aliis, & de Bæotiæ populis relatum est, quos, fuit opinio, bardos & insensatōs extitisse ob immensam voracitatem, nam hi homines cum coquant cibos assumptos, & in presenti nullum detrimentum sustineant, fame præter naturam non tentantur, sed id ipsis contingit, vel propter ventriculi, vel propter iecoris vastitatem.

Differunt caninus appetitus & bulimos. 2. Non exiguam differentiam esse inter Caninum appetitum, & bulimum; nam in canino appetitu semper edendi desiderium perdurat, reiicitur cibus, vel per vomitum, vel p aluum, & nullus animi defectus apparet: contra in bulimo nō perdurat appetitus sed quāprimum contingit deliquium animi, illico cessat omnis fames, quemadmodum docuit Galen. 2. aph. 21. imo vero Actuarius, medicus non ignobilis, lib. 1. meth. med. cap. 20. dicit laborantes bulimo abhorrere cibos, & ratio est, quia ob animi deliquium nulla suctio oris ventriculi percipitur.

Genus symptomatis. Sunt hi affectus symptomata in genere actionum læsarum, & quia vt sæpius dictum, actiones læduntur vel quia ablatæ, vel diminutæ, vel deprauatæ, non exigua quæstio est, quomodo actio appetendi in his affectib. fit læsa. Galen. 1. de symp. cau. 7. quem secutus est Auer. 3. collig. 32. & fere oēs alii scriptores, ma nifeste docent, in his affectib. lædi appetitum deprauate. Sed contra videtur esse discursus Galen. 3. de sym. cauf. 1. vbi videtur cēsuisse actiones deprauatas potius spectare ad qualitatem q̄ quantitatem, q̄ si verum est, cū hæc actio appetendi erret in quantitate, dicendū videtur, hos appetitus nō esse actiones deprauatas, alioqui & pica, & appetit⁹ caninus essēt sub vno genere. Preterea si appetitus caninus *Argenterij error.* esset actio deprauata, etiā appetitus diminutus esset actio deprauata, quia appetitus diminutus & caninus differunt secundū magis & minus: magis & minus non variāt speciē, imò sub vno & eodem genere collocātur. Hæc ratio tantum potuit apud ingeniosissimum Argenterium, sed nimium contradicendi Gal. studiosum, vt dixerit lib. de sym. generib. c. 3. hac in re deserendas esse Gal. regulas & constituēdum esse quartum genus actionum læsarum, in quo patiantur actiones auctæ.

Sed vt placita medicorum receptissima tueamur, sciendum est inprimis actiones rectas & optimas vocari, quæ fiunt ab optima temperatura, quæ autem non proficiscuntur ab optima temperatura, aut nullo pacto fieri, & sic actiones auferri, aut nō fieri recte: hæc diuisio est necessaria: porro quia omnis actio debet fieri quando oportet, & quomodo oportet; propterea que actio deficit ab optima, est vel quia non fit quanta oportet, vel nō fit quomodo oportet: quæ non fit quantum oportet, iure merito vocata est actio diminuta, sed quæ non fit quo pacto oportet, vocatur actio deprauata. Præter hæc tria genera actionum læsarum, si recte æstimetur res, nullum aliud reperiri potest, vt iure merito summus vir Galen. & ante ipsum alii statuerint, non alia esse genera actionum læsarum, quam hęc tria.

Cum itaq; appetitus caninus non debeat dici actio optima & integra, aut naturalis aucta, quoniam quemadmodum supposui, omnis actio integra necessario orit à perfecta temperatura partis: vnde cum in appetitu canino temperatura ventriculi sit corrupta, nequaquā dici potest quod talis actio sit aucta, quoniam hæc aucta ab optima temperatura pficiscitur. Verumtamen cū appetitus caninus sit vitiata actio, sed non secundum quātitatem,

tatem, quia fit plus quam deberet, non autem minus, hinc est vt omnes & caninum appetitum, & magnam famem in genere deprauatarum actionum collocarint, vt merito nos possimus huiusmodi actiones, si recte expendâtur, potius referre ad qualitatem, cum pertineant ad modum operandi.

Et propterea nihil valet argumentum vsq; adeo æstimatum ab Argenterio, siquidem appetitus diminutus est actio peccans in quanto, caninus est actio peccans in modo, quia deprauato modo appetunt, quolibet tempore appetunt.

Locus affe-ctus. Locus affectus nullus alius est, nisi os ventriculi, ex Gal. apertissime 5. de loc. aff. 5. & 6. de loc. aff. 3. Morb. in appetitu canino est intemperies cum humoribus, & solutio continui, quę solutio fit ab ingenti exsuctione oris ventriculi: pari pacto in bulimo morbus est intemperies cum solutione continui; nam si, vt dicebamus, in appetitu ét naturali est aliqua molestia, multo magis existimandum est, hanc molestiam reperiri in appetitu immenso præternaturali.

An in hoc affectu ne-cessaria sit exinanitio. Sed examine dignum est, Vtrum in hoc appetitu sit necessaria exinanitio: nã ex vna parte videtur esse necessaria, siquidem fames est vterque hic appetitus, & diximus, famem esse perceptionẽ suctionis factæ propter inanitionem in ore ventriculi. Deinde videtur hoc docuisse Gal. 2. aph. 21. vbi scribit, inanitionem & famem præcedere in bulimo deliquium animi. Ex altera parte non videtur necessarium in bulimo reperiri hanc inanitionem. 1. quia vt dicit Cleomenes apud Plut. 6. sympo. 8. curatur bulimus modica panis portione. Similiter vt scribit Aristot. loc. cit. si bulimo detento modicum panis offeratur, statim redit, quod contigisse quoque Bruto relatum est. Præterea narrat Plut. asinos & equos quando gestant ficus & poma incidere in hoc animi deliquium, quod tamen non est existimandum originem ducere ex inanitione.

Dicendum est breuiter, & in bulimo & in appetitu canino necessario requiri aliquam inanitionem, sed cum duplex possit esse inanitio, vel totius corporis, vel solius ventriculi, inanitio toti' minime necessaria est, sed saltem necessaria est inanitio ventriculi: de qua loquens Gal. dixit semper præcedere animi deliquium esuritionem. Neq; valet ꝙ modico pane exhibito bulimos sedatur, quoniam vt scribit Aristot. parua est hæc inanitio, paruus est lapsus à statu naturali ad præternaturalem, vt ꝓpter hoc nihil mirum sit, si etiam paruo auxilio huiusmodi malũ finitur. Quod etiam dicebatur de equis & asinis, nihil ad rẽ facit: nam affectus quem eo tempore hæc iumenta videntur sustinere, non sunt appetitus immoderati, neque bulimi, sed est alia passio, vt scribit Cleomenes, eueniens propter arcanam proprietatem: quanquam neque audiui, neque vidi vnquam huiusmodi affectum in hisce belluis contingere.

Causa. Galenus in tradendis causis canini appetitus visus est sibi contrariari, siquidem 1. de causis sympt. 7. dixit causas canini appetitus esse vel acidos humores, vel totius corporis resolutionem. 2. aph. 21. dixit caninum appetitum etiam à frigida intemperie ventriculi oriri. Sed facile soluitur contradictio, si aduertamus id quod ibi scripsit Gal. appetitum caninum dupliciter capi, pro appetitu descripto, & communiter pro omni immodico appetitu: primo modo si capiamus, fit ab humorib. acidis, & à nimia inanitione: sed si accipiamus communiter, fit etiam à frigida intemperie. Sunt itaque causæ acidi humores & nimia corporis resolutio.

Internæ cau-sæ imme-diatæ. Acidi humores vel gignũtur in ventriculo, vel mittuntur ad ventriculũ à cerebro, & potissimũ à liene, nimia vero resolutio aut fit à vermibus, vt scribit Alex. & Auic. & hinc est quod ętas puerilis & senilis solet obnoxia esse huiusmodi appetitui: fit præterea ab imbecillitate retentricis ventriculi, quæ pendet aut à laxitate & raritate ventriculi, aut ab aliqua intemperie eiusdem. Fit postremo à calore immenso, & hinc est ꝙ post febres interdum appetitus caninus oritur ob incendiũ febrile, relictum in ventriculo. Atque tot sunt causæ internæ & immediatæ.

Externæ causæ. Inter externas est aër nimiũ calidus & feruidus, & nimium gelidus. Nam Hip. in lib. de aëre, aquis &c. scribit eos qui habitant plagas frigidas, edacissimos esse. Sunt etiam quædam loca quæ à proprietate edacitatem faciunt, vt relatum est de cælo Bœotico. Vigiliæ etiam, vt Hip. 6. epid. com. 4. text. 20. scribit, vigilia vorax, & aqua vorax: appellat enim voraces, quia ab his fiũt homines edacissimi; nimium otium & nimiæ exercitationes occasionem huic malo præbent: otium quod gignat acidos humores, exercitatio, ꝙ exinaniat corpora. Sunt etiam cibi frigidi & acidi, qui inducunt huiusmodi morbos.

De causis Bulimi. De causis Bulimi ingentẽ inuenio dissensionẽ; Arist. 8. probl. 4. Alex. Trall. li. 7. c. 4. dixerunt, causam immediatam esse immensum ventriculi calorẽ; nam scribunt ab aëre frigido ambiente calorem ventriculi augeri, auctum mirifice depopulari alimentum vẽtriculi, qui deinceps alimento exhaustus, veluti corrugatur, vnde fit fames, & à fame sequitur impotentia, & consequenter animi deliquiũ.

Altimari sententia. Recentiores, inter quos Altimarus, putarunt bulimũ fieri ꝓpter refrigerationem insignem vẽtriculi, adeo vt ex aduerso omnino secuti sint sententiam ab ipso philosopho & Alex. dissentaneam. Altimarus, qui sæpe res exacte non examinauit, & Galeni interdum

scripta

scripta oscitanter legit, videtur adductus venica Gal. auctoritate & Aetii. Nam Gal. 1. de symp. cau. 7. scribit bulimum fieri ab indigentia, impotentia & ventriculi refrigeratione. Quod etiam habet Aetius lib. 9. Ex hoc itaq; loco putauit Altimarus colligi, fieri bulimũ refrigerato ventriculo, eo quod propter refrigerationem corrugetur, corrugatus exsugatur, exsuctus famẽ faciat, & consequenter animi deliquium.

Refutatur. Sed aut ego nihil video, aut Altimarus & alii grauissime errarunt, non solum enim ratio contra ipsos est, verumetiam neq; Gal. neque Aetius ipsis quicquã fauent. Sunt aũt quatuor rationes, quæ videntur mire facere aduersus Altimarũ. 1. Quia Bulimus, vt testatur Arist. Plut. & experientia, curatur statim oblato pane: quæro itaq; qua ratione in ventriculo admodum refrigerato possit panis ita statim actuari, vt illico recreet & reficiat homines deficientes.

2. Compertum est in hanc ægritudinem labi ea corpora, quæ sunt robusta; si robusta corpora sola tentantur, vbi refrigeratus ventriculus est, nullum robur est in corpore: dicebat. n. Hip. ventriculo languente statum totius corporis corruere.

3. Solet magnus Hip. venari naturam affectuum ex curatione, quę est certissima demõstratio: iam vero si fieret bulimus à refrigeratione, curaretur à calefacientibus, sed tantũ hoc abest, vt dixerit Alex. etiam aliquos vsu opii hanc ægritudinem curasse.

4. Cum bulimus fiat ab aëris frigore, si etiã refrigeraretur ventriculus, necessarium esset vt refrigeratio insignis fieret illius partis; iam vero internas partes refrigerari à frigido aëre ambiente, præter omnem experientiam & rationem est.

Videatis eruditissimũ com. Gal. lib. 6. epid. com. 5. text 27. ibi. n. Gal. declarãs, qua ratione ab externo aëre durentur feces in corpore, inquit, præter alia præclara, minime durari feces in corpore, quomodo durantur à frigore res externæ, quia impossibile est tantam fieri frigiditatem in intimis corporum, vt vi ipsius duretur quicquã. Quomodo aũt duratio fiat, explicat disertissime, id quod mirifice facit ad explicationem propositam: inquit e. nim ab aëre frigido ambiente calorem internum augeri, auctum cibos conficere, atque succos & humiditates partim distribuere, partim dissipare: vnde postea feces priuatæ hac humiditate siccantur.

Ex quo discursu compertum esse potest, nugas esse quas dicit Altimarus, sc. quod à frigore externo refrigeratur immense ventriculus, ita vt propter frigiditatem faciat hanc famem.

Neque auctoritas Gal. proposita quicquã valet: nam si videatur textus græcus, ipse scribit hunc appetitum fieri ab indigentia, impotentia & refrigeratione. Quam rem & quæ Gal. verba dum considero, hoc mihi persuadeo, totam vim sententiæ positam esse in ordine verborum, sc. quod calefacto prius ventriculo, ppter frigus aeris externi, fit dissipatio & inanitio alimẽti, post hãc indigentiam fit impotentia, eo quod exinanito ventriculo spiritus paulatim dissipantur & resoluuntur, post impotentiam calor, qui prius erat auctus, incipit languescere & introducitur frigiditas, scil. calore natiuo hebetato, quæ frigiditas non solum inducit inappetentiam, verumetiam facit abominationem cibi, vt dicit Actuarius.

Puto igitur vobis iam persuasum esse, causam bulimi immediatam & internam esse calorem immoderatum ventriculi, vt dixerunt Arist. & Alex.

Externa causa. Externæ causæ sunt aëris immensa frigiditas, ambulatio p niues & loca frigidissima. Habetis. n. exemplum Bruti, qui cum Dyrrachio in Apolloniam iret per loca niuosa, incidit in hanc famem, & nisi hostes pane sibi succurrissent, forsan interiisset.

Signa. Cognoscitur appetitus caninus, quia ægri desiderant, appetunt & sumunt continuo cibos, assumptos reuomũt, aut statim reiiciunt, & quanto plus vomunt, tãto magis appetũt: decolores sunt, emaciantur, & siue cibos capiant, siue non capiant, semper male habent.

A resolutione. Si fiat propter resolutionem, cognoscetis, quia præcesserunt vel euacuationes vel exercitationes, vel sudores, vel febres, vel alui fluxus: adest sitis, languor virium.

A vermib. Si fiat à vermib. cognoscitur tum aliis vermium indiciis, tum maxime ætate puerili, atque etiã totius corporis macie: nã scribit Gal. in l. de Ther. ad Pisonẽ, vermes mire corpora emaciare, eo quod depopulentur alimentum corporis, atque illud contabescere faciant.

Ab acidis humoribus. Si fiat ab acidis humoribus cognoscitur aciditate oris, corrosione ventriculi, vomitu pituitoso, acido, carentia sitis, habitu corporis melancholico.

A frig. intẽperie. Quod si humoribus copulata sit frigida intemperies, cognoscitur, tum quia frigiditas circa ventriculum percipitur, tum quia remedia calorifica iuuãt. Cõtra si coniuncta sit calida intẽperies, cognoscitur siti, calore vẽtriculi, amarore, vtilitate rerum frigidarum. *A calida intemperie.*

Progn. Scribit Hip. 2. aph. 4. satietatem atque famem si immodicæ sint, perniciosissimas esse, nam non solum perniciosæ sunt, quia appetitum inferant: verumetiam quia solent desinere in irremediabiles morbos, vt Cachexiã, hydropem.

Caninus qui fit per resolutionẽ, si à principio cognoscatur, & accõmodata adhibeãtur remedia, & tuto & cito curatur: sed qui fit post febres, aut alios morbos, semper recidi-

uam morbi futuram esse indicare solet, quia cùm ob huiusmodi appetitum ægri plurimũ comedere cogantur, nec assumpta coquere possint, contingit necessario, vt excrementa copiosa cumulentur, quæ deinceps obstructiones renouantia, consequenter febres renouare solent. Dicunt Arabes, si vino accepto ęgri statim non redeunt ad animi deliquium, certissimum signum ægritudinem finiendam esse, quia vbi vinũ ita penetrat, vt statim collapsas vires renouet, signum est non ita offensas esse vires, quin redire possint.

Curatio.

Cùm appetitus caninus diuersus sit à magna fame, par est etiã vt vtriusq; curatio sit diuersa. Et cũ appetitus caninus symptoma sit, suĩ ablationem indicat, quæ cum fiat ꝑ causarum ablationem, omne studiũ curationis huc conferendũ est, vt causæ huius appetitus tollantur: & quia causæ diuersæ sunt, debet quoque diuersa esse omnium causarum sublatio.

Præcepta communia.

Sunt tamen quædam communia, omnib. generibus causarum tollendis accommodata. 1. vt aër eligatur qui nec frigore, nec calore excedat, & potius somno quã vigiliis studeatur. 2. vt ægri quantum fieri potest, ab omni cogitatione edendi arceantur: nam multum valet in hoc appetitu, vt ægri occupẽtur in aliis cogitationibus quam edẽdi, nam habetis exemplum illud apud Platonem in Phædro, de illis qui occupati in contemplatione vescebantur cibis, & in cicadas conuertebantur, vnde intelligimus obliuionem ciborum parere auocationem animi ab edendo. 3. Edulia præponantur pinguia, oleosa, butyrosa, videmus id in Hollãdis. Idem etiam dico de dulcib. quippe quæ, vt scribit Arist. 22. probl. 3. solent satiare, replere & appetitum auferre. 4. est, vt offerantur cibi tepidi, nam tepor ciborũ & pręsertim potuum, solent abominationem inducere. Postremum est, vt ægri comedant festinãtes: siquidem, vt dicit Disarius medicus, celeriter edentes attrahunt multum aëris, qui replens appetitum mirifice imminuit.

Curatio à resolutione.

Peculiariter vero si appetitus caninus fiat ob eximiam resolutionẽ, videndum est vtrũ à vermibus inanitio proficiscatur, & si id fit, præter alias curationes quæ ipsis debentur, illud quoque prouidendum est, vt continuo vtantur & amaris & oleosis, siquidem oleum egregie vermes interimere solet.

Ob imbecillitatem retentricis.

Si fiat resolutio ob imbecillitatem retentricis, cum hæc facultas ab omni intemperie proficiscatur, & præsertim ab humida, vt docuit Gal. in 1. & 2. de fac. natural. ob id studendum est, vt vnaquæq; intemperies per ꝓpria contraria tollatur, & præsertim enitendum est, vt & aromatib. & vnctionibus, quas alias docui, calefacere & exsiccare valeamus.

An vinum conueniat.

Hic oriri dubium posset, vtrum vini vsus in hoc appetitu cõueniat. Nam Hip. 2. aph. 21. scribit, à vini meri potu famem curari. Et dicit Gal. loqui ipsum de appetitu canino, atq; de eo qui fit ab intemperie frigida, vel succis vitiosis, vt quotiescunque ab intemperie frigida violatur facultas retentrix, videatur conferre vini vsus.

Sed ex altera parte est Hip. qui in lib. de arte vetere scribit, vinum generosum vires debilitare, & Gal. 7. meth. dixit vinum generosum vires debiles ferire. Accedit & illud, quod veteres ad excitandum appetitum solebãt vinum vetus & generosum prępotare: vt his rationibus vinum in appetitu curando nõ conuenire videatur.

Dicendum est, considerari posse appetitũ vel vt symptoma est, vel secũdum suas causas, si considerentur primo modo, non conuenit vsus vini, non enim directe, neque per se facit ad tollendum hoc symptoma: sed si secundum suas causas consideretur, magnopere facit, eo quod adimit intẽperies frigidas, simul etiam humores acidos & pituitosos.

Si resolutio facta sit propter intemperiem aliquam calidam, vera curationis ratio est, vt intẽperies ventriculi per frigida remedia tollatur, & hoc est quod scribit Trall. lib. 7. ca. 4. aliquos curasse magnam famem vsu opii: id quod etiam proditum habetis apud Basilium in hexamero, & scribit, aliquos immoderatas appetentias curasse vsu cicutæ.

Si fiat propter humores pituitosos acidos, præcipua & vera ratio curationis est, vt humores præparentur, & præparati exinaniantur. Et quanquam similia remedia habueritis in tractatione de pica, poteritis tamẽ seq. adhibere ad præparandum:

Ab acidis humoribus. Præparans.

℞. *Fol. betonicæ*
Menthæ
Orig.
Pulegij an. M. ß.
Liquiritiæ ℥. j. f decoct. s. a.
℞. *d. d. ℥. iiij.*
Syr. de liquiritia
De mentha.
Mellis ros. simpl. an. ℥. ß. M.

Purgans.

Præparati humores purgabuntur, & ad eos expurgãdos omnium accommodatissimum remedium, est hiera quæcunque & pręsertim hiera Laponis descripta à Gal. aut simplex Galeni. Ex. gr.

℞. *Hieræ Laponis ℥. ij.*
Diacathol. ʒ. vij. M. fiat bolus.

Calefacientia ventriculum.

Et notandum, in his affectibus ventriculi semper vtilius esse administrare remedium in forma solida, quam liquida.

Intus.

Postquam euacuati sunt humores, cõuertendũ studium est ad calefaciendum & roborandũ ventriculũ, internis & externis remediis: intus cõuenit vsus diamoschi dulcis, diazinzib. diatrionpip. diagalangæ: theriaca etiam antiqua accõmodatissima est: hæc enim omnia maxime possunt calefacere, exsiccare

& corroborare ventriculum, ab humoribus acidis maxime violatum.

Extrinsecus. Sin etiam extrinsecus licebit adhibere & ea fomenta, & eas inunctiones, quas docui cum de pica tractarem.

Curatio Bulimi. In paroxysmo. Cæterum Bulimi curatio, vt docuit Gal. ex Archigene 8. de meth. local. 3. duplex est, alia in paroxysmo, hoc est, in ipso animi deliquio, alia extra paroxysmũ. In ipso paroxysmo studium medici esse debet, vt fricationib., punctionibus, ligaturis, odoramentis ęgri ab ipso symptomate & paroxysmo liberentur.

Not. Circa odores atq; alia facienda in paroxysmo, sunt nonnulla breuiter notanda. Vnũ est vt si vobis contingat in aliquo loco, vbi non sit copia remediorũ, debere quicquid ad manus venit, administrari, & herbas, & radices, & terram ipsam, nam vsq; adeo inferunt animi deliquia vt nullas inducias præbeant.

Secundo notandum, vt non statim exhibeatur cibus, postquam à deliquio est ereptus æger, sed paulisper tardetur, deinde cibi offerantur: & si res vrgeat statim recreare, id agẽdum est vel odore vini, vel odore panis recentis, & nihil magis pręsentaneum ad subleuandos ægros.

Tertio vt cum primũ restitutis à deliquio cibi offeruntur, ii sint qui alant & facile coquãtur, vt est panis in vino, panis in aqua laudatus à Paulo, ius, aqua carnis. Vnde intelligere potestis, mendosum esse cõtextum Gal. vbi scriptum est, restitutis à bulimo dandas esse Cochleas, nam huiusmodi cibus sua natura difficillimus coctu est, ita vt ineptus videatur statim nutriendo.

Quando panis offerendus in bulimo. At quomodo igitur Arist. 8. probl. 4. scribit, huiusmodi bulimum curari subita panis oblatione, id quod etiam exemplo Bruti docui? Notandum hanc famem insignem duo tempora habere, vnum paulo prius quam accedat deliquium animi, alterum vero ipsum deliquium. Paulo ante deliquium conuenit oblatio panis, quippe quæ prohibet, ne homo in deliquium labatur.

Et hoc pacto intelligendus est Arist. & omnes alii, qui dixerunt à bulimo liberari homines sola panis oblatione; in deliquio autẽ minime conuenit, eo quod vt dixi, tum facultas coctrix ventriculi admodum labefactata est, vt impossibile sit eam vtilitatis quicquam ex pane percipere.

Sed circa hæc sunt quædam obseruanda. 1. ante deliquium animi vẽtriculum feruidum esse, in deliquio & post deliquium esse imbecillum & refrigeratum: ac propterea tametsi ante deliquium liceat ventriculum refrigerare, vt dixit Alex. nihilominus post deliquium necesse est ipsum potius calefacere.

2. Quod tametsi conducat ad tollendum hũc appetitum, quãdoq; ventriculum refrigerare, magna tamen prudentia hoc agendum est: nam vt dicit magnus Auer. 3. col. cum ventriculus sit communis minister totius corporis, & propterea egeat calore naturali copioso, maxime periculosum est ipsum paulo plus refrigerare quam conueniat, vt hac ratione & opium & cicuta, &c. sint in his affectibus vitanda.

3. Notãdum eos qui huic fami obnoxii sunt debere semper ferre secũ aliquid quo possint sese postulãte necessitate ab hoc graui infortunio tueri: vnde commendandi sunt illi, qui cum iter ingressuri sunt per loca frigida & niuosa, prępotant, & sese ipsos cibis onerant.

Cibo præparato humana corpora sustentari, apud omnes constantissimum est: sed in quo loco fiat hæc præparatio, discordes fuerunt medici antiqui. Asclepiades nouorum dogmatum inuentor, dixit cibum in ventriculo nullam recipere præparationẽ, sed crudum & rudem perferri ad partes nutriendas. *Asclepiadis mira opinio.* Quæ sentẽtia ex eo refutatur, quod si animalia tribus vel quatuor horis ab accepto cibo exenterentur, oculis apparet in ventriculo cibum, quo aluntur, præparari.

Cæterum de modo præparationis adhuc veteres discordarunt. Erasistratus putauit cibum præparari per attritionem. Philisthonicus autẽ Praxagoræ sectator, existimauit præparari cibum per putrefactionem, in quam sententiam impulsus videtur, quod videret & Empedoclem & Hipp. & alios veteres præparationem ventriculi metaphorice vocasse putrefactionem. At sententias horũ luculenter habetis confutatas à Gal. 3. de sym. caus. 2. vbi simul docet, prĕparationem ciborum esse ipsissimam coctionem. Sed de his postea.

Notandum in bulimo, vt in eius principio licet magnus sit calor, tamen vt dixi, post animi defectum nõ refrigeretur ventriculus: eapropter eo tempore satagendum est ventriculum moderate saltem calefacere, veluti si fomentum fiat huiusmodi:

Moderate calefaciens ventriculũ.

℞. Fol. menthæ.
Pulegij.
Origani an. M. ß.
Ladani
Ligni aloes an. ℥. j.
Croci ℈. j.
Gall. mosch. gr. iiij.
Aq. communis
Vini optimi an. ℔. ij. bulliant s. a. & cum spõgia f. fomentum ori ventriculi atque regioni cordis.

cui conuenit etiam, quoniam non ventriculus modo, sed & cor lęditur. Rhases cuiusdam auctoritate scribit, pullos columborum assatorum ieiunio datos curare bulimum.

Præterea notandum, vt oẽs ii qui obnoxii sunt huic fami, semper studeant: vt potius satietatem q̃ nimiam euacuationem habeant.

Quod si humores fuerint in vẽtriculo, qui indigeant euacuatione, omni vi est anniten-

Qualia purgantia conueniant. dum vt euacuetur. Et circa purgationem tria sunt notanda. 1. quod medicamenta in hoc morbo administranda non sint vehementia, nec debilia, ita vt cor potius respiciant, quam quod vehementer soluant, huiusmodi est rhab. syr. ros. syr. viol. thamarindi. 2. not. vt semper medicamenta offerantur in pauca quantitate. 3. vt semper quædam adstringentia medicamenta commisceantur.

CAPVT IX.

De immoderata siti.

EST sententia Hip. 6. epid. à Gal. confirmata 2. de tu. val. 2. cibum natura semper præcedere potum, ita rationi cõsentaneum est, vt vitia quæ in appetitu cibi contingunt, præcederent vitia quæ contingunt in appetitu potus. Vnde cũ de illis hactenus tractauerimus, consequens est vt de his etiam agamus.

Vnum est aũt quod præcipue consueuit à medicis tractari, sc. sitis immoderata: est enim *Definitio.* hoc vitium frequentissimum, ita vt per se solum, & febribus coniunctum, & aliis morbis, plerunq; contingat. Sitis itaque immoderata nihil aliud est quam appetitus immoderatus materiæ potulentæ, ex tristi sensatione.

Dico ex tristi sensatione, quia nunquam anima appetitiua mouetur ad quærendũ potum, nisi excitetur ab hac tristi sensatione.

Dixi etiam immoderata, quia qui laborãt hac siti, non solũ quantitatẽ optant immoderatam & continuã, sed etiam discretam, quoniã appetunt & multos potus, & multis vicib. potare. Est .n. notandum hãc potus immoderantiam non simpliciter esse ita accipiẽdam, sed respectu hominum; nam ꝙ vni est multũ, potest esse paucum alteri, eo ꝙ hæc immoderantia dicitur penes læsionem sanitatis. Gal. 1. de symp. cau. 7. dicit deprauatũ esse appetitũ potus, quãdo desideratur potus, qui & quãtitate & qualitate obsit valetudini. Dicitur vltimo materiæ potulentæ, quia qui laborant siti immoderata, optant non hoc vel illud potus genus, sed quæcunq; aut diuersa potus genera. Vidi ego hac siti laborantem & propriam vrinam optabat & bibebat, vt materiæ potulentæ iure dicatur, non autem vini vel aquæ.

Est hic affectus symptoma in genere deprauatæ actionis animalis. Quomodo autem sit deprauata actio, declaraui supra, cũ monstraui quo pacto caninus appetitus sit actio deprauata.

Locus affectus. Locus affectus nullus alius est, quã os ventriculi; nam sitis vitiosę idem est locus, qui etiam naturalis: & vẽtriculi est locus sitis naturalis: ergo & vitiosæ. Inter antiquos fuerunt aliqui, qui existimarunt, potus ad pulmonem pertingere, & consequenter sitis locum esse ipsos pulmones: ex Plut. in cond. & in symp. videre est, vbi scribit hanc sententiam inter Poëtas secutos esse Euripidem, Eupolim, Alcæum & Eratosthenem: inter medicos Hipp. & Philistion, & inter philosophos Platonem.

Sed quod spectat ad Hip. verum est in libr. de corde sub Hip. nomine edito, reperiri hanc sententiã, sed iste liber non est genuinus Hip. Imo lib. 4. de morbis, multis rationibus Hip. siue Polybus refutauit hanc sententiam, quas rationes postmodum accepit Arist. 3. de part. anim. 3. De Platone certum est, non habuisse hanc sententiam, de quo videatis Gal. 8. de plac. vlt. & lib. 3. de acut. 10. quibus locis probat Gal. Platonem multis in locis scripsisse, potum non ãd pulmonem, sed ad ventriculũ pertingere: ac si visus est vnquam dicere, pertingere ad pulmonem, intelligẽdum est pertingere rarissime & violentia magna, vel aliquid potus transcolari ad pulmonem, non autem pertingere. Est itaque verissimum, locum affectum in siti immodica non esse pulmonem, sed os ventriculi.

Morb. quem sequitur hoc symptoma, est mala intemperies, tam materialis q̃ sine materia; quæ aũt sit huiusmodi intemperies, est magna consideratione dignũ. Gal. 4. de symp. caus. 7. & 6. de loc. aff. 3. quem Alex. & Paulus sunt secuti, ita sentit, quod sitis immoderata fiat à triplici genere intemperierum, sc. à calida & sicca, sicca tantum, & calida tantum. *Quem morbum sequatur hoc symptoma.*

Aduersus Galeni sententiam fuit Auerr. 3. col. 32. quo in loco manifeste scribit superfluã sitim fieri tantum à calida & sicca intemperie. Fauit Auer. Arist. sententia, qui in 3. de anima scribit, sitim esse appetitũ frigidi & humidi. Quare necessarium est fateri, sitim immoderatã fieri à calido & sicco. His accedit auctoritas Gal. in art. med. vbi ait, sicci ventriculi signum esse sitire, quasi dicat à siccitate fieri sitim. Alia auctoritas est in libr. de inæq. intemperie, cum dicit, sitim fieri à siccitate corporis, manifeste docere videtur, fieri sitim à siccitate.

In hac controuersia breuiter dicendum, sitim immoderatam fieri à caliditate & siccitate oris vẽtriculi, sed diuerso modo, sc. quoniam interdum siccitas superat caliditatem, interdum caliditas siccitatem, interdum caliditas & siccitas sunt æquales. Quo constituto facile est conciliare loca Gal. dixit enim sitim fieri à caliditate & siccitate, quandoque à siccitate sola.

Sed dicat aliquis, esse sententiam Auic. à nimia frigiditate fieri sitim. Et posset quis dicere, frigore augeri calorem, atque ita calore aucto fieri sitim. *An à frig. & humiditate.*

Veruntamen negari non potest, fieri sitim & à frigiditate & humiditate, vel saltem cum humiditate, quia humores salsi & biliosi faciunt sitim, sed humores humectant, itaq; non fit sitis à siccitate tãtum. Item in hydrope adest etiam multa humiditas in corpore, quod totum

totum aqua plenum est, attamen hydropici vehementer sitiunt: Itaque non semper à siccitate fit sitis.

Dico breuiter, semper cum siccitate copulari sitim: sed siccitas dupliciter consideratur apud medicos, vel pro priuatione cuiuscunq; humiditatis, vel pro priuatione solius humiditatis alimentaris: quando dicimus sitim semper copulari siccitati, intelligimus siccitatem non pro priuatione cuiuscunq; humiditatis, sed alimentaris. Ex his facile est respondere ad dubitationes, quod enim dicitur de niue, dico niuem facere sitim, quoniam frigore humiditas alimentaria exprimitur à ventriculo, qua expressa postmodum os ventriculi siccitate corripitur & sitim inducit. Sic etiam dico humores biliosos inducere sitim, quoniam eorum calore humiditas alimentaris consumitur, qua consumpta inducitur sitis. Aut aliter responderi potest de hydrope, in ea oriri sitim propterea, quod cum humiditas vel p obstructiones, vel per attractricis imbecillitatem non possit penetrare in membra, ipsa orbata proprio humido exsiccantur, exsiccata exsugunt ab ore ventriculi, quo exsucto iure merito efficitur sitis.

Quomodo humores biliosi.

Cur in hydrope sitis.

Itaque constantissimum esse debet, morbum à quo pficiscitur sitis immoderata, esse intéperiem calidam & siccam, tam cum materia quam sine materia.

Causa.

Causæ vero quæ efficiunt hunc morbum, aliæ sunt externæ, aliæ sunt internæ. Internarum aliæ sunt in ventriculo, aliæ in toto corpore, aliæ in partibus corporis. Causæ in ventriculo existentes sunt humores biliosi, salsi, dulces, & tandem omnes humores calidi, imo humidum alimétale dũ feruet, inducit sitim.

Interna. In ventriculo.

In toto corpore.

Causæ in toto corpore existentes sunt febres, quę cum depascũtur humidum per totũ corpus dispersum, etiã depascuntur vẽtriculi humidum, quo consumpto inducitur sitis.

In corporis partibus.

Causæ internæ, quæ in corporis partib. inueniuntur, sunt variæ affectiones membrorũ & viscerum. Viscera quæ inprimis efficiunt sitim, sunt cor & pulmo. Arist. n. 3. de part. anim. dicit, animantib. habentibus sanguineũ pulmonem, datam esse vesicam, quoniã sunt sitibunda: quasi dicat Arist. pulmonem maxima ex parte esse causam sitis. Similiter dicẽdum de iecore, liene & renibus. Est autẽ modus quo hæc membra sitim inducunt, quoniam propter horum viscerum caliditatem, calescit & exsiccatur os ventriculi, quo facto, inducitur sitis.

Gal. in art. med. cap. 44. tradens modum, quo ex siti iudicium ferendum sit de ventriculo calido, dicit non solum contemplandũ esse ipsum ventriculum, verumetiam alia viscera, præsertim cor & pulmonem, à quibus non raro efficitur sitis. Ex quo constat, secũdum Gal. sitim fieri etiã à corde & pulmone.

Similiter etiam Gal. 5. de loc. aff. 6. de iecore sermonem habens dicit, calidas & siccas eius intemperies inducere sitim, nec solũ calidas iecoris intemperies hoc facere conspicuum est, verumetiam apostemata & humores.

Sed dubium est, an etiam frigida iecoris intemperies possit sitim inducere. Ex vna parte id fieri non posse videtur, quoniam fit sitis à calida & sicca intemperie. Ex altera parte est Auic. qui tradidit, fieri sitim etiam à iecoris frigiditate. In qua controversia dicẽdum est iecoris frigiditatem per se non facere sitim, sed per accidens, quia vbi refrigeratum est iecur, humiditas neq; attrahi potest, neq; dispensari corpori, ideo sequitur vt corporis partes humiditate priuatæ trahant à ventriculo, & sic inducant sitim.

An frigidũ iecur possit sitim inducere.

Alia etiam ratione sitis fit, quia gignuntur multæ obstructiones in venis mesaraicis, quę cum non permittant trãsitum humorum, fit vt corpus exhaustum & priuatum humiditate inducat sitim, eadem ratione, quoniam exsiccat os ventriculi. Similiter cõtingit in gula, quæ exsiccata etiam inducit sitim. Et memini me vidisse hominem qui adhuc viuit, laborantem præcipue siti, propter siccitatem relictam in faucibus à lue Hispanica. Sic cerebrum inflammatum inducit sitim. Inducunt quoque sitim oẽs euacuationes nimiæ.

Sed optabitis intelligere, propter quã causam fiat, vt nonnulli sitiant duabus vel tribus horis ab accepto cibo? Imo sunt aliqui, qui vbi cibus coquitur, semper solent maxima siti laborare. Causa huius est, quoniam vbi stomachus laborat in coquendo, calor natiuus turbatur, & à sua temperatura decedit, vnde augetur, & auctus mittit vapores in os ventriculi, qui exsugentes humidum alimẽtare, in eius partibus sitim inducunt. Et non modo per vapores sitim inducit, verumetiã propter feruorem, merito cuius caliditas coniuncta ori ventriculi sitim parit.

Sitis à lue Venerea. Cur aliqui sitiant ab accepto cibo.

Hæ sunt omnes causæ internæ efficientes à quib. dependet. Plurimæ autem sunt externæ, quæ ad sitim inducendam conspirare solent. 1. Aër calid. & siccus: experientia enim cotidiana probatur, homines magis sitire æstate, hac ratione etiam balnea consueuerunt sitim inducere.

Externa causa sitis.

Sed circa balneum id notandũ est ex Cassio, sc. balneum interdum sitim sedare, interdum vero augere. Finiunt sitim balnea, quãdo sitis oritur propter siccitatem totius corporis, sc. humectato corpore à balneo, communicatur humiditas ori ventriculi, & sic sedatur sitis. Augetur autem interdũ sitis, propter sudores abundantes in balneo, propter quod Plin. refert, veteres sæpe consueuisse balneis vti, vt magis sitirent, & maiorem potandi voluptatem acquirerent.

Balnea sitim & inducunt & sedant.

Vigiliæ etiã sũt inter has causas, ira & timor

quoque ab Arist.2. probl.3. ponuntur inter causas sitim excitantes. Sic exercitia magna locutiones, cantus, sitim inducunt: sic etiam cibi omnes & potus calefaciẽtes & exsiccantes, vt sunt cibi salsi & acres, vt allia & cepæ. Hip. 1. de acutis reponit inter alias causas vsum panis calentis: quare debent omnes qui sustinent sitim, vsum eius vitare. Quanquam sum in dubio an veteres ederint panem calẽtem, an vero frigidum, vt nos facimus: sed de hoc alias.

Aqua salsa potata sitim generat. Gal. etiam 1. de sym. caus. 7. refert fuisse aliquos qui propter potum aquæ salsæ maxima siti sunt cruciati & mortui. Medicamenta calida & vehementia, & vinum generosum sitim inducunt.

Sunt etiam venena quæ mirifice sitim inducunt, inter cætera vero est venenum viperæ, nam cõmemorat Gal. se vidisse à siti cruciatos homines, qui vinum biberunt, in quo mortua esset vipera. Serpens ẽt dipsas suo veneno incredibilẽ sitim efficit. Nicãder refert de scorpio, eius quoq; venenũ sitim efficere.

Venena sitim efficientia.

Sed dubitatur quanam facultate talia venena sitim inducant, an quoniam inducunt intemperiem calidam & siccam, an vero propter quid aliud? Alex. 1. probl. 15. quærẽs causam, cur sit quod theriaca sitim leuet in illis qui propter hæc venena sitiunt: inquit non ideo esse, quoniã Theriaca refrigeret & humectet, sed quoniam sua proprietate venenũ illud extinguit, à quo sitis oriebatur. Vnde colligimus ex Alex. sententia, sitim fieri in his à proprietate consequente naturã venenorũ.

Signa.

Signa fere omnia comparantur ex ore ipsius ęgri: nam si vllũ est symptoma quod cogat ægrum id manifestare, est sitis: dicebat.n. Plato in Philæbo, sitim esse tristitiam & solutionem & corruptionẽ: post quem Arist. 28. probl. quærens, cur sit quod magis delectentur sitientes in bibendo, quam esurientes in edendo? Respon. id esse ideo, quoniam magis angimur & cruciamur à siti, quam à fame. Itaque sitim immoderatã facile possumus colligere ex ęgris ipsis, ita quoque ex adstantium relatione non est difficile cognoscere causas primitiuas, veluti quando fit sitis per consensum cum aliqua parte, cognoscitur ex signis partis laborãtis: vt si fiat à renibus, cognoscitur feruore renum & vrinæ: si fit à iecore, cognoscit ex rubore vrinæ, & ardore dextri hypochondrii, colore flauo: si à pulmone & corde, cognoscitur ex signis partis laborantis, quoniam vt Gal. dicit, isti percipiunt ardorẽ circa pectus, respirant frequenter, & valde sedatur sitis sola aëris frigidioris inspiratione.

Sitis per consensum.

A ventriculo.

Sitis autem quę oritur ab ipso ventriculo, cognoscitur ꝓpriis signis, quoniã si fit nuda intemperies, non percipitur vlla grauitas in vẽtriculo, nullus est alius sapor, & potu frigidæ sedatus sitis. Si fiat ab intemperie cũ humore salso, cognoscitur ex sapore salso existente in ore, & grauitas adest. Ita si fiat ab humoribus biliosis, amarore oris, nausea, mordicatione vẽtriculi. Si aũt fiat propter stomachi dolorẽ, cognoscemus inprimis quoniã nulla alia ex causis relatis aderit, neque qualitas ciborum, neq; vlla alia causa externa. Adhæc adsunt eructiones fumosæ, grauitas corporis, oculorum obtenebratio, flatus, inflãmatio circa ipsum ventriculum, pulsus debilis est & densus.

Prognostic.

Progn. quæ habẽtur ex siti, pauca sunt, sed hoc est potissimum, ꝙ sitis quanquã sit molestissima, ex se tamen nunquam hominẽ iugulat: propter quod non satis mirari possum Altimarum dicentem, quandoque siti homines perire, ductus auctoritate Gal. quem sane perperam intellexit: Gal. enim 1. de sym. cau. 7. inquit, quosdam ex potu aquarum salsarũ incurrisse profluuium alui, & mordicatione afflictos ita tandem periisse. Nam non vult Gal. hos periisse ex siti, sed propter alui fluxũ & mordicationem cum siti, sed non propter sitim. Similiter si quis sitiens multum potet, & ex illo pereat, illa mors non est adscribenda siti, sed aliis erratis. Quare sitis neminem iugulat.

An sitis purgationi superueniens sit signum bonum.

Dicebat Hip. 4. aph. 19. quod qui purgantur, vbi sitiunt propter medicamenta purgãtia, signum est perfectam esse purgationem. Sed notandum est, ne vos hoc decipiat, quoniam sæpe fit vt sitiant qui medicamenta assumpserunt priusquam facta sit purgatio, sc. quando medicamenta sunt valida & calefaciẽtia, quoniam ratione caliditatis exsiccant humiditatem oris ventriculi, & sitim inducunt: sic etiam contingit vt perfecta purgatione non sitiant, eo quia cum humores salsi & biliosi sunt euacuati, non solum non inducitur sitis, imo ꝗ prius inerat extinguitur. Hip. etiam dicit, in omnibus morbis pectoris optimum esse non sitire.

Indicationes.

In curatione affectionis huiꝰ vnus est scopus, vt affectus & morbus à quo hoc symptoma dependet tollatur. Dicõ esse vnum scopum, quoniam hoc symptoma nũquam habet rationem causæ: nunquam enim ita vrget medicum, vt morbo neglecto studium conuertere debeat ad sitim extinguendam. Est igitur vnica hæc indicatio potissima, vt tollatur morbus. Sed quoniam in tollendo morbo sæpe diu moratur medicus, atque interim æger magnopere cruciatur à siti, ideo necessarium est scire, quomodo sit placanda sitis, vsque dum ablata sit causa.

Hip. ad placandam sitim.

Contra sitim multa proponũtur à medicis, tum simplicia tum composita medicamẽta. Gal. in 7. meth. in cura sicci ventriculi concedit potum à cibo, ad leniendam & mitigãdam sitis molestiam. Hip. 6. epid. com. 3. saluberrima præcepta reliquit ad extinguendam sitim.

sitim. 1. vt os clausum contineatur. 2. vt silea-tur, etenim silentium & oris clausio leniunt sitim quamcunque, ppterea quod humiditas colligitur in faucibus ex ore clauso, quæ paulatim os ventriculi irrorando sitim delet.

Sic vbi sitis est ex caliditate & æstu faucium circa pectus, nullum est salubrius remedium, quam aërem frigidum ore trahere. Nec tunc illud mirum est, quod dicit Hugo Senensis, se vidisse aliquos, qui cum sitirent ex labore, liberati sunt siti sola mora facta in locis subterraneis, quia hoc vulgatissimum est, vt qui sic sitiunt, quiete & aëris frigore liberentur.

Corallum & cristalli. Corallum & cristallum ore contenta, quidam dicunt sitim placare, non solũ proprietate occulta, sed manifesta, quoniam cũ corpora sint gelidissima, ratione frigiditatis sitim extinguunt. Putamina etiam cydoniorũ, cucurbitæ ramenta, lactucæ folia, ore conte-ta sitim leniunt. Item notandum illud Auic. vt quando cætera non prosunt, aqua frigida destilletur supra linguam, ita vt inclinato capite lingua possit humectari, neque tamen aqua ventriculum ingrediatur.

An aqua magis leniat sitim an vinum. Est dubium, an aqua leniat magis sitim, an vinum aqua temperatũ? Ex vna parte est Hip. 6. epid. vbi scribit, naturę calidę quies & aquę potus. Ex altera parte est idem Hip. in lib. de salubri diæta 30. vbi ait, quod qui sitiunt debent abstinere à laboribus, & vinum bibere aquosum & frigidissimum, quem locum cum exponeret Gal. dicit melius esse hoc præceptũ de vino, ad extinguendam sitim, quàm præceptum de aqua, quia in vino aquoso non solum adest frigiditas & humiditas, quæ possunt sitim extinguere, verum etiam adest vis penetrandi à vino tributa, propter quam aqua cum magis penetret & humectet, consequenter sitim citius finiet.

Respondeo quod vbi sitis efficitur ex sola caliditate ventriculi, tũc melius finitur à potu aquæ, cum in hac aboléda non sit opus penetratione, ppterea facile maiori frigiditate & humiditate affectus vincitur. Sin sitis oriatur vel à caliditate totius corporis, vel ex alimentis, melius est si in eo casu aquæ addatur vinum, eo quoniam cum opus sit penetratione, vt sc. membra exsiccata recreentur, vino generoso vti optimum est.

Medicamentum ad sitim. Medicamentum quo ego soleo vti ad extinguendam sitim tale est:

℞. *Sem. psyl.*

Cydoniorum an. ℥ j.

Aq. communis lb. ß. *Macerentur omnia per noctem, deinde diligenter quassentur, post sublatis seminibus adde sacch. viol.* ℥. ß. Conquass. iterum diligenter, deinde vsu postulante paulatim sorbeatur & ore contineatur.

Curatio sitis à causis externis. Sitis quæ fit à causis externis, eam postulat curationem, vt causæ externę ex toto deleantur: sic, n. vbi fit sitis ex balneis, aliisue huius-modi causis externis, omnis curatio posita est in sublatione harum causarum. Haud aliter si fiat ab aliqua intemperie membri affecti, curari non potest nisi affectio à membro malũ communicante auferatur. Si n. à pulmone aut corde inflammato oriatur sitis, hæc erit ratio curandi, vt aër frigidus attrahatur, qui solus potest curare sitim: si vero ortum ducat sitis à medicamentis purgantibus, curatur somno, cibis humidis & coctu facilib. Auic. monet ne multũ potetur, & vt potus sit multum frigidus, quoniam qui sic patiuntur sitim, ventriculi facultatem infirmam habent, vnde à nimio potu & cibo vehementer offenduntur.

Sitis à pulmone.

A purgantib.

Porro sitis quæ habet causas in ventriculo, quoniam fit essentialiter in stomacho, maiorem postulat diligentiam: etenim cum hæc fiat vel à sola intemperie, vel ab intemperie cum humoribus aliisue causis, est quædam ratio communis obseruanda, sc. vt fugiatur omnis aër calidus & siccus, ignis, fumus, ira, timor, exercitatio, cursus.

Sitis per essentiam curatio.

Abstinendũ à vinis generosis & dulcibus, imo vitanda omnia intense dulcia, quando quidem omnia illa sitim duabus de causis faciunt. 1. quoniam potus dulces illico attrahuntur à membris, vnde fit vt ventriculus remaneat priuatus humore, & propterea sitis fiat: & hoc pbatur cotidiano vsu, vina enim dulcia quanto plus bibuntur, tanto magis sitim inducunt. 2. quoniam cum à iecore trahantur citissime ac simul trahantur humores crudi, qui in venis mesaraicis obstructiones facientes, in causa sunt vt humores non penetrent in corpus, & membra exhausta sitim inducant.

Lac siticulosis malum. Lac etiam fugiendum est, quandoquidem vt Hip. 5. aph. 63. aph. docet, lac dare siticulosis malum est: quem locum Gal. explicans dicit, lac non tantum noxium esse hominibus natura sitientib. verumetiam illis ex accidenti & tempore sitim habent. Vbi notandum est, aliquos esse à natura ita comparatos, vt perpetuo sitiant.

Fugienda omnia acria, salsa, amara, adhibenda vero quæ humectant & refrigerant. Inter cibos laudat ptisana, succus papaueris, vel cucurbitæ cõditæ, carnes agninæ, carnes pullorũ, oua cruda, oleraq; refrigerantia sunt accõmodata, vt lactuca, portulaca, cichoriũ, sonchus, pręsertim recentes fructus, vt pruna & ficus. Et notandum errorem esse apud Aëtium lib. 9. ca. 4. vbi laudat ficus siccas pro siti extinguenda, quod falsum est, quoniam ficus aridæ potius sitim inducunt, propterea legendum virides, ita enim habet codex vetus manuscriptus.

Potus nec debet esse multus, nec paucus: nam Gal. 7. meth. laudat, vt etiam à cibo, qui sitiũt, parũ bibant, sc. vt placide sitis & mole-

stia omnis mitigetur. Ad hanc rē pertinet locus Hip.3.in 6.epid.com 28.qui locus quoniam pulcherrimus est & à nemine tractatus, propterea breuiter de eo dicam. Est Hip.oratio tribus verbis comprehensa: Cibi paucitas sine siti & lassitudine. Sententiā hanc obscuram in com. veteres interpretes ita intellexerūt,quod voluerit senex docere, paucitatem cibi leuare seu inhibere sitim & lassitudinem in pituitosis: verum contrarium fieret in illis qui biliosi sunt & inaniti. Probat hoc Galenus auctoritate Hipp.1.de mor.acutis, vbi Hipp. sæpe damnat ieiunium in biliosis.

Interpretatio quā affert Gal. est, vt voluerit nos cōmonefacere senex, inter mutationem semper habendam ante oculos cibi paucitatem, & sitis carentiam, & lassitudinis ab-

Gal.damnatur.

sentiam. Sed Galenum fuisse virum diuinissimum negare non possum, cogor tamē in hoc ab eius placitis recedere: Nam primo interpretatio eius videtur satis dura, & vi quadam accommodari dictis Hipp. 2. si examinemus phrasin ipsius Hipp. vbi coniungit verba fæminini generis cū verbis neutri generis, semper vult verba neutrius generis esse resoluenda cum verbis actiuis. Exemplum idem dicit 6.epid.ex sententia Gal. ἀγρυπνίη βορροὶ, significat vigilia homines edaces facit, ita hoc loco, cum vtatur ead. phrasi melius est vt dicamus ὀλιγοσυτίη id est cibi paucitas, sitis & lassitudinis carentiam inducit, vt puto ego veteres optime intellexisse.

Sed quid dicemus ad rationem Galen.? Respondeo talem vocem ὀλιγοσυτίω esse in prædicamento relationis, nā paucum & multum non solum esse in prædicamento quantitatis, verumetiam relationis: quare cum dicimus paucum cibū, vel possumus referre ad multum cibum, vel ad moderatū: eo in loco Hipp. dicit cibum paucum, conferens ipsum ad multum: nam idem est hoc in loco quod dicit Hipp. atq; illud, quando scribit, non satiari, non pigrum esse ad laborem: ita vt paucitas cibi perinde sit, ac non satiari cibis.

Quo sic constituto, facile est respōdere rationi Gal. sc. non satiari cibis ęque lassitudinē & sitim prohibere in biliosis, quam in phlegmaticis; nemo enim est qui nesciat, biliosos omnes, si multū cibum capiant & sitim & lassitudinem incurrere. Quare iuxta hoc Hip. præceptum præstantissimum & constantissimum est, commoderantiam cibi remedium esse sitis accommodatissimum.

Hęc quę dixi hactenus, communia sunt in curatione cuiuscunq; temperaturæ facientis sitim. Nunc videndum quænam intemperatura vigeat, an calida an vero sicca, quia si magis sicca vigeat, erit potius vtendum humidis quam refrigerantib. si vero calida, potius refrigerantibus.

Dubitatur, an in siti à sola intemperie cōueniat potus aquę frigidę, vt remedium? nam Auic. manifeste videtur dicere, frigidū aquæ potum in vētriculo calido & sicco augere sitim. Ratio autem cōtrarium exigere videtur, quoniam si causa calida & sicca, remedium vt sit frigidum & humidum oportet. Respōdeo, conuenire aquam frigidam, præsertim si, vt præcipiunt omnes medici, addatur aquę modicum aceti. Sunt tamen tres casus, in quibus aquæ frigidæ potus non conceditur. 1. quando meatus & vasa in corporib. ita sunt angusta, vt retineant aquam in hypochondriis, ne penetret. 2. quando pauca omnino aqua potatur, sunt enim multi qui non possunt multū aquæ frigidæ sumere, & in his potus aquæ frigidę auget sitim. Et ratio est, quia quemadmodū fabri ferrarii vt magis accendant ignē, irrorant & aspergunt aquā, sic caliditas & siccitas ventriculi immoderata, frigida aqua aspersa, magis excitatur, & sitis augetur. 3. quādo venæ mesaraicæ ita sunt obstructæ & occlusæ, vt non permittant penetrare aquam ipsam, vnde fit vt retenta aqua fiat veluti materia & fomes ipsius ignis. Quare his trib. casib. exceptis, frigidæ aquę potus conuenit copiosus, pro extinguenda siti quæ fit à calida & sicca intemperie siue materia.

Aqua frigida potus quib. obsit.

Si fuerit intemperies sicca cū materia, potissima curandi ratio est, vt illa materia tollatur, deinde intēperies tollatur & corrigatur. Quare si materia erit biliosa, necessario prius pręparanda est si opus sit: deinde eam euacuare oportet medicamentis peculiariter bilem educentibus. Similiter si materia fuerit pituitosa salsa, erit præparanda illis medicamentis solitis, & vbi erit præparata propriis remediis educenda est, quib. factis deinde ad mitigandam intemperiem accedendum.

Curatio sitis à materia.

Proposita sunt à medicis plurima medicamenta, tam intrinseca, quam extrinseca. Intrinseca sunt varia Zerapia & varii potus, vt Zerap. de papau. de granatis, de nymphæa, de jujubis cum aq. hordei. Varii etiam succi laudantur, vt Cichorii, lactucæ, & omnium herbarum quæ refrigerant.

Intrinseca remedia.

Extrinsecus etiam multa exhibētur, & extremis ipsis, & capiti, & ventriculo. Extremis adhibentur lotiones quæ mirifice interdum conferunt ad extinguēdam sitim, vt sæpe abluātur manus & pedes aq. dulci Similiter laudāt Arabes vnctiones ex oleo viol. de nymph. de cucurbitis.

Topica.

Ventriculo etiā adhibeantur medicamenta ad ipsum refrigerandum. Sed notandū eos non probari, qui hoc in casu immodice refrigerantibus vtuntur, eo quoniam ventriculus non sustinet, quare sat erit tali vti emplastro:

Emplast. cōtra sitim.

℞. *Ol. de nymphaa*
De violis
De cucurb. an. ℔. ß.
Succi lactuca

Endiuia

Endiuiæ an. ℥.iij.
Fol. lactucæ
Endiuiæ.
Solani an. M. ß. bulliant simul & pistentur factoque catapl. id ventriculo apponatur, tali enim extrinseco medicamento poterimus citra vllum periculum intemperiem calidam & siccam ventriculi extinguere.

Sunt etiam alia lenta vocata, quæ extrinsecus applicata putantur sitim auferre. Inter alia narrat Albertus magnus, gallum antiquũ in iecore lapidem habere, quem dicit etiam gestatum collo sitim omnino auferre.

Obseruationes ad sitim. Circa ea quæ interius exhibentur ad sitim extinguendam, tria diligenter sunt animaduertenda. Primo quod medicamenta potulenta debent in multa quantitate accipi, vel frequentissime sunt sumenda. Hoc præceptũ non modo tradit Auicenna, verumetiam Aristoteles 1. problem. 23. vbi quærens Arist. cur potus magnus & confertim acceptus nõ extinguat sitim, vt facit pot⁹ paulatim sumptus: inquit eam esse rationem, quoniã potus copiosus & aceruatim sumptus sua grauitate statim à ventriculo labitur, hinc non humectatus ventriculus, propterea nõ leuat sitim: ex aduerso si paulatim sumatur, permanens in ventriculo, sitim leuat.

Cur panis vino maceratus magis sedet sitim. Secundo notandum, ea quæ potu sumuntur, debere aliquid visciditatis habere, vt ea communicetur partibus exsiccatis: & hoc est quod dicit Aristoteles 1. problemate, panem aquã vel vino maceratũ magis sitim tollere, quam vinum & aquam tantum, quia panis propter lentorem magis adhæret ventriculo, & magis humectat, vinum autem solum magis & citius diffluit, & ideo nõ humectat, nec consequenter ita facile sitim tollit.

Tertio notandum, vt medicamenta sint grata & suauia, quia ita à membris & partibus exsiccatis maiori cum voluptate trahuntur, & consequenter sitis magis & citius finitur.

An biliosis conueniat aquæ potus. Dubitat an in biliosis corporibus conueniat aquæ potus? Ex vna parte videtur conuenire, quoniam aqua est frigida & humida, bilis vero calida & sicca. Est etiam auctoritas Archigenis apud Aetium, Auicennam & Serap. qui scribunt omnino conuenire aquam frigidam in siti facta à bile. Ex aduerso est Hippocrates tertio de victus ratione 31. & 3. de fract. 26. vbi scribit, aquam in biliosis naturis conuerti in bilem. Si igitur in naturis biliosis aqua conuertitur in bilem, non videtur remedium accomodatum ad extinguendam sitim, quia auget bilem.

Pro resolutione huius dubii dicendum, vel esse ventriculo affixam vel natantem in ipso bilem: si natans sit conuenit aquæ frigidæ potus, si vero sit infixa, minime, quia aqua frigida magis infigit & congelat bilem in vẽtriculo. Vel possumus respondere, aquam frigidam in pauca quantitate non conuenire, quoniam retinetur, in multa quantitate conuenire, quia euacuatur, & secum ducit bilem.

Ad Hippocratem autem dicendũ est, (etsi Galen. hoc non docuerit) ipsum eo in loco verba facere de aqua, non vt de medicamento, sed vt de potu cotidiano: sed aqua vbi sumitur vt medicamentum in magna quantitate, id facit quod dixi, aqua vero in potu cotidiano, cũ capitur exigua quantitate, nocet.

Sed dices, estne verum, quod in siti facta à pituita salsa melius sit vti aqua calida, vt docuit Rhases & Auicenna, quam frigida? Dico salsam pituitam quæ facit sitim, duplicem esse posse, vel subtilem, vel crassiorem: si fuerit subtilis, conuenit frigidæ potus, eo quod leui negotio frigida extinguit totum illius calorẽ & salsedinem: si crassa sit pituita, non conuenit frigidæ potus, quia frigida magis cõgelat & crassefacit: ex aduerso calida magis abstergit & extenuat, ideo Diosc. laudat anisum. Arabes allium & cepam.

Num salsa cõueniunt? Alex. dicit se vidisse quandoque curatam esse sitim vsu salsorum. *An salsa conueniant.* Albertus etiam magnus scribit granum salis sub ore detentum expertum esse sitim finire. Dicendum pituitam salsam quæ facit sitim, vel esse paucam, vel multam: illa potest finiri vsu salsorum, hęc nequaquam, sed potius obest vsus eorum.

CAPVT X.

De vitiis facultatis retentricis ventriculi, vt cæliaca passione, & lienteria.

Coctionem esse ventriculi actionẽ propriam, nemo fuit, qui dubitauit: quę operatio vt facilius perficiatur, tres aliæ actiones à natura huic sunt adiunctæ, appetitus, retentio, & expulsio. *Ratio ordinis.* De vitiis appetitus supra docuimus, superest vt de aliis operationibus vitiosis verba faciamus: hæc autem vitia non sunt p compendiũ proponenda, nam vt Galenus dicit 1. de puls. diff. difficilis est hęc tractatio iuuenilibus animis, & valde inimica. Vt autem hæc ordine tradamus, quemadmodũ natura voluit, vt primũ appeteret animal, deinde retineret, tum coqueret, vltimò expelleret; sic nos post vitia appetitus, secundo loco de facultatis contentricis morbis tractabimus.

Fit hæc operatio vitiose, quando vel breui tempore retinẽtur cibi in ventriculo, vel nihil retinetur: si breui tempore, fit morbus cęliacus: si vero nihil retineatur cibi, fit morbi aliud genus, quod Galenus 6. aph. 1. & 4. aph. 12. & Cornelius Celsus appellarunt resolutionem, Latini aliqui vocarunt læuitatem intestinorum: qui hoc morbo tentantur, à Cælio Aureliano sunt appellati ventriculosi. *Retentio quando vitiosa fiat.*

Plinius

De nomine Lienteriæ. Plinius appellauit celiacos, Rabbi Moyses 17. aph. appellat ventrosos, vt & Arabes fere omnes. Alii appellarunt hunc affectum fluxũ stomachicum.

Sed vt in auctoribus medicinę tuto versari possumus, tria sunt circa nomen huius affectus obseruanda. Primo, apud Cornelium Celsum & apud Græcos scriptores, ex Actuar. diuersos esse cæliacos affectus.

Nam Celsus libro quarto capite 12. statuit hunc affectum esse proprium portæ ventriculi, atque fieri sine dolore, & in ipso aluum esse adstrictam: sed quod magis miror, est, illum dixisse, hunc affectum vocatum esse cæliacam à Galeno, nam omnes Græci, qui de hac re scripserunt, multum abest vt hunc affectum faciant proprium pylori, imo omnes in ipso statuunt, excrementa esse fluida multaq;, huncque affectum esse fluxum ventris.

Aetius libro primo suæ medicinæ hos affectus vocat omnes eos qui ex intēperie ventriculi ortũ ducunt. An vero Plinius secutus sit Celsum in hoc affectu nominãdo, vt Hermolaus voluit, an vero sectatus sit græcos, nõ est tempus neque locus hic definiendi.

Secundo notandum, quod Aretęus & plerique sub nomine Lienteriæ complexi sunt affectum illum qui succedit dysenteriæ, de quo affectu, cum suo loco agendum sit, nihil hic dicemus.

Differentia inter lienteriam & cæliacam passionem. Tertio notandum apud Galenum & alios doctissimos scriptores esse differentiam inter lienteriam & cæliacum affectum, quia in illa cum sit pene extincta facultas retentrix cibi, excernuntur secundum qualitatem & quantitatē penitus immutati. In cæliaco vero affectu exeunt cibi indigesti & incocti, sed non prorsus immutati, quia cum aliquantisper retineantur, aliquã mutationem omnino nanciscuntur.

Definitio vtriusque. Est itaque affectus hic vterque nihil aliud quàm subita exactio ciborum immutatorũ, secundum quantitatem & qualitatem.

Dico secundum quantitatem & qualitatē, quoniam non modo & color, & sapor, & omnis alia sensilis qualitas referuatur in cibis qui exeunt, verum conseruatur etiam copia & quantitas quæ fuit assumpta.

Sunt tales affectus, vt dicit Galenus tertio de sympt. diff. in genere actionis læsæ, & in genere excrementorum mutatorum, quoniã excernuntur ea, quæ & qualia non debuerunt, & facultas retentrix tam in cæliaca, quã in lienteria est offensa.

Difficultas. Dubitatur, cur non potius dicatur hoc vitium facultatis coctricis, quam retentricis, eo magis quod potissima differentia excrementorum est, vt sint incocta.

Num coctricis vitium sit lienteria. Et notate, vt coctio perficiatur, necessarium esse aliquod temporis spatium, in quo si frustretur coctio, consentaneum est facultatem coctricem esse læsam. Vbi autē tale tempus non conceditur, læsio hæc non est ascribenda coctioni, sed temporis paucitati. Id autem in lienteria contingit, in qua cum non retineatur cibus tempore debito, & sic crudus exeat, est potius retentricis facultatis quã coctricis peccatum.

Quare hinc patere potest, errasse Aretæũ & Cælium Aurelium & post ipsos Auerrh. 3. col. 16. qui omnes existimarunt huiusmodi affectum siue symptoma, esse potius coctricis facultatis quam retentricis.

Cum igitur hæc duo symptomata sint facultatis retētricis peculiaria, id inter ipsa interest, quod in cæliaco affectu retētrix facultas est diminute lęsa: in liēteria prorsus ablata, ex 3. de sympt. cauf. 4.

Num expultricis. Sed duo hic oriuntur dubia. Primum est Galenum in tertio epid. 55. scribere, lienteriã esse symptoma retentricis debilitatæ.

Deinde idem Galenus tertio de symptomat. causis secundo, recensens vitia facultatis expultricis, enumerat inter ipsa lienteriam. Igitur hoc vitium non videtur retentricis, sed expultricis facultatis esse.

Respondeo vt Galenus sexto aph. 1. docet, lienteriam affectionem duplicem esse, primam quæ fit ab acrimonia humorum; secundam vero communiter dictam: lienteria quæ fit sine vlla mordacitate, est vitiũ facultatis retētricis, & de hac loquimur hoc loco, & locutus est Galenus quando dixit, esse vitiũ retētricis facultatis: ea autem quæ fit ex humoribus acribus, vitium est facultatis expultricis, & de ea locutus est Galenus, quando dixit esse vitium facultatis expultricis vitiatæ.

Pariter si accipiamus lientericam affectionem primo modo, est symptoma abolitæ retentricis operationis: sin autē communiter, prout scilicet comprehendit etiam cæliacam affectionem, proculdubio est vitium, etiã debilitatæ retentricis operationis.

A quo morbo depēdeat. Locus affectus. Morbus à quo proferuntur hæc symptomata, præcipu͛ est mala ventriculi tēperatura, adhæc alui fluor. Locus autem affectus, vt habetis apud Gal. 6. de loc. aff. 2. nullus alius est, nisi vētriculus & intestina: id tamē interest, quod locus qui primario est affectus, vētriculus est, intestina autem secundario: & sic intelligendus est Galenus cum dixit, ventriculũ simul & intestina hoc modo lædi in cæliaca affectione: quod in hac cõcedere possumus, quia etiã nomen ipsum græcum demõstrat primo affici ventriculum: sed de lienterica affectione videtur contrarium esse statuendum, quia hoc nomen græcis indicat hunc affectum esse ꝓprium intestinorũ. Respondeo id quod dicit Gal. 6. aph. 1. veteres medicos primum appellasse lientericam affectionem illam, quæ sequitur cicatrices intestinorum, ab hac deinde affectione transtulisse

etiam

etiam nomen ad affectionem ventriculi,quo in loco eos damnauit Galenus tanquam male facientes, quod afcripferint nomen affectus inteftinorum affectui qui proprie nascitur à ventriculo.

An omnis intemperies possit hac sympt.inducere. Dixi præcipuum morbum à quo pendent hæc symptomata,esse intemperiē:sed dubitabitur, an quæcunque intemperies possit hæc symptomata inducere. Auer.3.collat.12. in ea fuit sententia, huiusmodi symptoma sequi tantum intemperiem frigidam, aut humidā, quam sententiam antiquam fuisse testatur Auicenna 16.tertii tr.4.capite 2.

Ex altera parte est auctoritas Gal. 3. aph. 30.vbi simpliciter dixit, has affectiones fieri ab intemperie; quasi fuerit sententia Galeni nullam esse intemperiem, à qua non possint fieri hęc symptomata. Accedit etiam Auicen. auctoritas, qui loco citato testatur has affectiones consequi etiam calidam intemperiē.

Accedunt his duæ rationes. Primo quoniam omnis operatio naturalis efficitur à temperie; igitur à vitiata quacunque temperatura offenditur operatio retentricis. 2. quoniam medicamenta calefacientia sæpe inducunt has affectiones, ideo id agunt propter calidā intemperiem.

Dicendum breuiter, fieri hæc symptomata ab omni intēperie, sed illud interest, quoniam sæpius fiunt ab intemperie frigida: interdum etiam calida, vt enim testatur Auerrhoes 3. coll. 20. operationes naturæ fiunt à calido commensurato, quare etiam calidum incommensuratum aptum est vitiare & destruere operationes naturæ.

Causa. Immediata. Causæ horum affectuum immediatæ sunt humores, qui modo faciunt intemperiem & conseruāt, modo vlcera, modo tumores. Cæterum humores qui hos morbos faciunt, interdum colliguntur in ipso ventriculo, interdum aliunde ad ipsum mittuntur. Hip.lib.de aff. scribit, eam fieri à destillationibus capitis, quasi dicat, hanc affectionem non aliunde oriri, quam ab humoribus à capite in ventriculum delapsis.

Cæterum vt experientia & auctoritates àliæ testantur, potest etiam citra destillationē hoc symptoma fieri. Quid igitur dicemus ad Hip. ita sentio, Hip. eo in loco proposuisse sibi tractare eas affectiones, quæ rarius eueniunt, non autem populares & vulgares: nam si solum eum librum percurramus videbimus eum semper causas morborum diuersas proponere. Itaque cum sit hic scopus Hip. & rarius contingat hanc àffectionem oriri à destillatione capitis, non est mirum si hanc tantum causam proposuit, omissis aliis. Et hinc intelligimus humores qui faciunt & conseruant cæliacam affectionem, interdum à capite originem ducere.

Causa mediata. Mediatæ vero causæ, vt Cælius Aurel. statuit, in primis sunt omnes indigestiones, & cruditates frequentes, morbi longi, qui cum ventriculi facultatem semper infirment, iure in his affectibus gignendis causam præbent. Præterea inter has causas sunt medicamenta venenata, narrat enim Auenzoar li.1.tr.2.cap. 5. herbam quandam inueniri, quæ lienteriam faciat. Potus aquæ frigidæ, nimia ciborū copia, & summatim quæ vel refrigerare possunt ventriculum vel exulcerare: etiā inter causas reponuntur quæ has affectiones inducunt.

Quæ in 6.de loc.aff. indiciis dignoscuntur, 1. quod cibi exeunt indigesti 2. quod exeunt sine dolore. 3. quod exeunt aquosa excremēta. 4. quod corpora extenuantur & contabescunt. Sed notandum eo in loco Hip. dicere, cibos excerni imputrefactos: quod vt optime intelligatur, sciendum illud est, quod docuimus in nostris variis lectionibus, apud veteres medicos & philosophos cōcoctionem dici putrefactionem: itaque non mirandum, si quandoque legamus apud Hip. cibos putrefactos, imputrefactos, ventriculum putrefactorium, aut similia, quæ omnia actionem, non autem veram putrefactionem indicant.

Signa. Signa erunt, quoniam videmus cibos statim excerni, sed sine dolore; atque corpus contabescere. Quod si malum à causis præcedentibus fiat, nullo alio cognoscitur, nisi ex relatu ægri & adstantium. Vt si fiat à nuda intemperie, eaque frigida, nulla erit sitis, feces immoderatæ, cibus præcedens ex rebus frigidis, & alia. Si oriatur ab intēperie calida, aderit sitis, excrementa fiunt fætida, ætas, victus ratio, tēpus anni, temperamentum, atq; alia, attestabuntur caliditatem. Quod si fuerit cū humorib., hi cognoscētur ex excremētis, quia plerunq; cum his immutatis exire cōsueuerunt etiam humores illi, qui in causa sunt mali: vt si fuerint tumores calidi, apparebunt fæces flauæ, percipietur ardor & inflāmatio. Ex aduerso si fuerint frigidi nullus erit sensus in ano, humores aquosi misti erunt cum fecibus.

Quando lienteria vitio ventriculi fiat aut intestinorū. Sed queritur quomodo discernendum sit, quando hæc affectio oritur à ventriculo, aut ab intestinis. Dico potissimam esse rationem, quod vbi hoc malum fit ab intestinis, excremēta semper habent aliquam chyli formam, quia tunc retinetur in ventriculo cibus tam diu, donec aliquam chyli formam acquirat. Cum autem efficitur à ventriculo, quando vel nihil, vel pauco tempore in ipso retinetur cibus, necessarium est, vt aut nihil immutetur, aut non ita vt consequatur chyli formam. Cum autē virtutis retentricis operatio in tribus sit posita, scil: vt complectatur cibum debito tempore, modo & quousque concoctio perficiatur: si vel nullo modo, vel debiliter complectatur, efficiuntur vitia prædicta, scil. cæliacus morbus & lientericus, qui quomodo sint cognoscendi diximus.

Affectus ventriculi rarus.

Cum autem hæc facultas non complectitur cibum debito modo, efficitur illud vitium quod apud ſcriptores adhuc nullum nomen habet, & eſt quando ventriculus cibum complectitur non quiete, ſed modo quodam tremulo. Cognoſcitur hoc vitium, vt docet Gal. lib. de diff. ſympt. c. 8. ſolum à diligenti & ſolerti medico atque ægrotante, quoniam ægri percipiunt ab accepto cibo anguſtiam quandam, quemadmodũ tremorem cordis & ventriculi, qui vix explicari poteſt & percipi. Sed hoc vitium cũ habeat fere eaſdẽ cauſas quas habent duo alia vitia ſupra mõſtrata, non eſt neceſſariũ in hoc explicãdo diuti⁹ immorari.

Cur interdum potus retineatur non cibus.

Eſt problema ſpeculatione dignũ, cur ſit, vt narrat Nicol. Florent. quod interdum non retineatur cibus ſolid⁹ ſed potus? narrat enim ille auctor, ſe quẽdam vidiſſe, qui tametſi cotidie multum vini potauit, tamen cibos tantum ſolidos excernebat immutatos. Alii vero ſunt qui excernunt tantum potum, retinent autem cibum ſolidum, vt in diabete contingit. Hoc problema quod à nullo tractatũ eſt, difficilem explicationem & ſolutionem habet, dicam tamen meam ſententiam.

In diabetica paſſione ratio, quare ſtatim excernatur potus, non autem cibus, eſt propter vehemẽtem facultatem attractricis, & renum & iecoris, vt ſuo loco dicetur. Hac cauſa conſtituta, puto propter eandem contingere, vt interdum excernantur ſolum cibi ſolidi, retineatur aũt potus, ſc. quoniam iecoris facultas attractrix valida nititur attrahere, quia vero cibus ſolidus indigeſtus eſt, ita vt non poſſit penetrare, ad iecur fit vt non ſolũ pars potulẽta, quæ non requirit coctionem, attrahatur à iecore, pars autẽ ſolida indigeſta derelicta in inteſtinis, excernatur. Sed dicet aliquis, ſic erit neceſſariũ vt multitudo vrinæ appareat, vt in diabetica paſſione. Dico nõ eſſe neceſſarium, quia naturę prouidentia fit, vt membra deſtituta cibo & ſolidiore nutrimẽto rapiant ad ſe humidum & fluidum vt eo nutriantur.

Prognoſtica.

Omne vitium retentricis facultatis malũ, eo quia vt Hipp. in lib. de morbis ſcribit, deſinunt hæc vitia plerunq; in hydropem, atrophiam, & alia mala lethalia. Quam Hippocr. ſententiam mutuans Celſus, dicit peſſimum eſſe vbi ventriculus non eſt cibi tenax, eo ꝙ ſoleant membra alimento deſtituta deſtrui & conſumi. Aëtius lib. 9. capite trigeſimotertio, lientericam affectionem, quæ ab autumno ꝑ totam hyemẽ durat, ait eſſe difficilem curatu, hoc enim tempore conſueuerũt corpora noſtra calidiora eſſe: quare ſi eo tempore frigida intemperies ventriculi non ſedetur, plane arduum eſt eam alio tempore extinguere.

Quãquam aũt hæc omnia vitia ſunt mala, ſunt tamẽ inter ipſa quidã gradus, quoniã vt docet Gal. 6. aph. vitium ꝙ fit à frigida intẽperie, eſt omniũ curatu difficilimũ, eo quia, vt Gal. dicit 6. meth. omnis frigida ventriculi intemperies eſt difficilima. Ratio difficultatis in curatione eſt, quia nunquã læduntur à frigida intemperie inſigniter operationes, niſi ſit ſumma: quare cum in cæliaca paſſione retentrix facultas ſit læſa vehementer, neceſſarium eſt intẽperiem, quę lædit, eſſe ſummam.

Ergo mala eſt cæliaca & lienterica paſſio, quæ ex frigida intemperie ſtomachi ortum ducit, ſecundo loco eſt quæ à frigida & humida intemperie. Nec mirandum, difficiliorem eſſe intemperiem ſolum frigidam quam frigidam & humidam, quoniã vbi humores copulantur frigidæ intemperiei, non eſt neceſſarium, eam eſſe adeo vehemẽtem & magnã, vltimo eſt vitium quod fit à calida intẽperie.

Fuit Hipp. ſententia 6. aphoriſ. 1. lienteriæ ſi ructus acidus superueniat, eſſe bonum: quem locum cum exponeret Galenus, dixit, iure dictum eſſe in diuturna. In lienteria ſolẽt fieri ructus acidi, pręſertim ſi à frigida intemperie cum humoribus fiat, veruntamen huiuſmodi ructus nequaquam bonus eſt, quoniam niſi tollatur, ſignum eſt, nondum perfectam eſſe ſanitatem. Quare neceſſarium eſt, vt appareat in diuturna lienteria, ita tamen vt prius non adfuerit. Cauſa, propter quam talis motus bonus eſt, vt Hipp. ait, eſt quoniam ſignificat calorem natiuum, qui prius non alterabat, iam validiorem eſſe factum, ita vt incipiat alterare & coquere.

Sed dicet aliquis, cur Hipp. ſcribit ructum acidum eſſe bonum, an quia ructus, an quia acidus? Dico bonum eſſe, quoniam ructus, quãdoquidem ructus, cum ſit vapor factus à diminuto calore, bonum eſt, quia ſignificat eſſe calorem aliquem, qui prius non erat. Addit autem Hipp. eam vocem acidus, quoniam plane in hoc morbo vix fieri poteſt, vt ructus nidoroſus vnquam gignatur.

Curatio. Scopi.

Curationis harum ægritudinum communis ſcopus eſt, vt retentricis facultatis robur reſtituatur: id autẽ fieri nequaquã poteſt, niſi cauſæ quę deſtruunt hoc robur, auferãtur: ita vt ſcopus præcipuus ſit, vt omni diligẽtia cauſæ de medio tollantur, quæ facultatem retentricem offendunt. Cum aũt plures ſint cauſæ, quę hoc malum faciũt, frequentiſſima omnium eſt frigida & humida intemperies. Igitur huius præcipue curationem tradam: in qua perficienda illud eſt animaduertẽdum, quod in omnibus aliis eſt obſeruandum, 1. vt ſi quæ ſunt cauſæ extraneæ remoueantur. 2. vt diligens victus ratio inſtituatur.

Humidæ intemperiei curatio. Diæta.

Aër ſit calidus & ſiccus, ſomnus prouocãdus, quoniam non tantum iuuat retẽtionem omnium rerum, verumetiam auxiliatur coctioni. Motus omnes animi vehementiores fugiendi, ira, timor, motus corporis ſit moderatus, quia vt quies ſoluit animal & torpidum reddit, ita ſi corpus nimis moueatur, fiũt

maiores

maiores exercitiones, ob maiores motus, balneaaquarum dulcium obsunt. Auic. enim recte dicit, hæc auxilia valde relaxare, & sic expulsiones omnes augere.

Pro potu conuenit vinũ generosum, subadstringens; aqua pluuialis cum coriandro præparata. Dicit enim Auic. coriandrum opitulari ad retinendum in ventriculo cibum. Quare inter cibos coriandro præparatus panis opitulatur plurimum, carnes item gallinarum antiquarum conueniunt, & ius ipsarum, quod scribit Galen. 5. de simpl. med. adstringere aluum: poterunt omnia fercula cõdiri & præparari aromatib., vt aniso, caryoph. cinnamomo, feniculo. Lac conuenit etiam, sed coctum, vt docent omnes græci.

An vitellũ oui conue-niat. Alex. Trall. quem secuti sunt fere oẽs posteriores, laudat in hac affectione vitellum oui assatum & aceto conspersum. Sed non possum hoc cibi genus laudare, quia non tantum curandum est, vt cibi retineãtur, sed vt etiam concoquantur. Iam vero vitellus oui assatus difficilis est concoctionis, & vbi non coquitur, solet ex eo gigni pernitiosissimus sanguis. Quare cum alia sunt accommodata remedia, magis laudo, vt ab hoc abstineamus.

Si fiat malum à causa calida, contraria ratione victus erit incedendũ. Aër eligatur frigidus & siccus, somnus moderatus, oẽs animi affectus leuandi: proinde conuenit aq. chalybeata, cui poteſt admisceri vel syr. myrtinus, vel rob. de berberis, vel succus granatorum acidorum. Pro cibo conueniunt carnes prędictæ, sed fructibus & herbis refrigerantibus, & adstringentibus conditæ, vt est plantago, acetosa, cydonia, pruna acida, & quæcunque adstringere & refrigerare possunt. Sunt autẽ in quacunq; causa circa victum quinque obseruanda. *Circa victũ quinque ob-seruanda.* 1. vt cibi semper ægris offerantur qui ipsis magis placent, Hip. enim 2. aph. suauiorem cibum, & potum, quãquam deteriorem, præferendum iudicauit meliori, sed insuaui. Ratio, quoniam ventriculus grata edulia magis amplectitur, & tenacius continet. 2. notãdum quod monuit Celsus, abstinendũ quantum fieri potest, ab egerendo, nam non debẽt isti vel nimia prouocatione se ad illam cõferre, sed abstinere, & quasi sibiipsis vim inferre: sic. n. natura coacta assuescit paulatim sponte retinere cibos. 3. notandum vt parce comedatur, præsertim vero in die. 4. vt vel parum, vel nihil bibatur, ferunt. n. coruos hac affectione æstate affici, & natura adductos vt nihil bibãt, quo tẽpore sunt ægroti. 5. vt fluidi cibi omnino fugiãtur. Vbi fuerit victus institutus, si humores malum facientes, mittantur vel à ieco-re, vel à liene, prouideatur ne hæc mẽbra mittant, dicit enim Hip. lib. de aff. curationem esse vbi materia à capite defluit in vẽtriculum, vt intercipiatur ille fluxus, vel alio auocetur. Quod si autem nullo loco moueantur, sed ab ipso ventriculo colligantur, est studendum eos primum præparare, deinde purgare. Præparabuntur hoc modo:

Humorum præparatio.

℞. Mellis ros. simpl. ℥. ß.
Syr. de absynthio.
De mentha an ℨ. vj. Misce & mane capiantur.

In hoc casu notandum, vt abstineant ægri ab aquis & decoctis, quo diutius medicamenta permaneant in ventriculo, & efficacius operentur. Vbi præparati erunt humores, sunt expurgandi vel pill. mastich. vel Alephang. Hiera quoque optima est, & à Scribonio Largo maxime commendatur Hiera Pachii. Et hoc quoq; medicamento commode vti poteritis.

Purgatio.

℞. Myrob. chepul.
Emblic. an. ℨ. j.
Fol. absinthii ℨ. iij.
Fl. ros. rubrarum P. ß.
Baccarum myrt. ℨ. iij. F. decoct. in aq. plantag.

Deinde facta expressione ℞. *d. d. ℥. iij.*
Agar. præpar. ℈. iij.
Cinam.
Zinzib. an. gr. iij. Infundantur s. a.

Deinde facta expressione adde *mellis ros. sol. Mannæ electæ an. ℥. j. ß. M. & sumatur summo manu.*

Vbi humores fuerint expurgati; studẽdum est medicamẽtis intrinsecis & extrinsecis robur ventriculi restituere. Ad quod obtinendum laudatur à Gal. theriaca, & aqu. thermales sulphureæ, diaspol. aromat. rosat. Hæc cõfectio etiam commoda est:

Medicamẽtum ventriculum robo-rans.

℞. Succi rosarum antiqui ℥. ij.
Specierum diamarg.
Aromat. ros. an. ℨ. j. Misce. Cuius mixturæ capiatur singulo mane ℨ. j.

Extrinsecus conueniunt aquæ thermales, sulphureæ, aluminosę, siue totum corpus immergatur, siue stillicidium super vẽtriculum fieri curetur. Conueniunt etiam varia emplastra, vt empl. de crusta panis, vnguentum stomachale. Conuenit & hoc:

Topicum ad idem.

℞. Thuris.
Mastiches.
Ladani.
Comæ absinthii.
Menthæ an. ℥. ß.
Panis assati ℥. j.
Coriandri ℨ. iij.
Caryoph.
Nardi.
Cyperi.
Squinanthi an. ℨ. j. ß. Decoq. omnia in vino styptico, deinde exprimatur vinum, & medicamenta vel in sacculo, vel in panno lineo inuoluta, ventriculo superponantur & contineantur.

Possunt etiam hæc medicamenta conteri in subtilissimum puluerem, atque in sacculo poni, & contineri super ventrem. Illud a. in

his medicamentis obſeruandum eſt, vt quam fieri poteſt arctiſſime, ſine moleſtia tamen, contineantur ſuper ventriculũ: ad quod mirifice ſemper auxiliatur faſcia ventriculum tingens, quoniam ſic magis facultas retentrix roboratur. Sic ſi fiat à cauſa calida, non aliter procedendum erit, & primo humores pręparentur, & præparati expurgentur. Pro præparatione erit hoc medicamentum:

Calida intemperiei cũ materia curatio.

℞. Syr. myrtini.
Syr. roſ. recent.
Syr. de cydon. an. ʒ. vj. M. & capiatur ſummo (mane.

Vbi præparati fuerint humores, expurgabuntur Rhab. & manna, pill. de rhab. ſunt optimæ. Optimum eſt & hoc medicamentum:

℞. Rhab. infuſæ in aq. plãtag. & expreſſi ſ. a. ℈. iiij.
Mannæ electæ.
Syr. roſ. ſolut. an. ℥. j. ß. M.

Quod videamus ægrũ promptum eſſe ad vomitum, danda erit opera vt vomat, quoniam vomitus, vt teſtantur medici, præclariſſimum eſt remedium in hac ægritudine.

Poſtquam ſunt euacuati humores, ſtudendum erit facultati retentrici vẽtriculi corroborandæ, medicamentis tum intrinſecis, tum extrinſecis. Intrinſecus accommodatum eſt ſacch. roſ. antiquum, mora acerba, mora rubi, diacydon. ſimplex ſine ſpeciebus, troch. de ſpodio, & tãdem quicquid refrigerare ſimul poteſt & conſtringere, ſiue illud ſit ſolum medicamentum, ſiue etiam alimentum. Pari pacto agendum eſt in medicamẽtis extrinſecis, vt ea ſcilicet adminiſtrentur, quæ poſſunt refrigerare & corroborare, vt eſt oleum myrtinum, cydon. ol. roſ. omphacinnm. Accommodatiſſimum eſt & hoc:

Ventriculũ corroborãtia.
Intrinſecus.
Extrinſecus

℞. Baccarum myrti.
Fl. roſarum rubrarum.
Fl. plantag.
Acetoſæ an. ʒ. j. ß.
Acaciæ.
Hypociſt.
Berberorum.
Cornu cerui vſti.
Maſtiches an. ʒ. j. Bulliant in aq. roſ. vino adſtringente, & ſucco plantag. ad partes æquales.

Vbi bullierint, exprimenda ſunt medicamenta à ſuccis & à vino, & in ſacculo poſtea ventriculo apponẽda. Hæc eſt ratio, qua mederi poteritis affectibus iſtis, qui ortum ducunt ab intemperie cum humoribus.

Si autem à ſola intemperie fiant, eadem remedia conueniunt, exceptis euacuantibus, nam vbi ſolum intemperies eſt curanda, non eſt opus euacuatione.

CAPVT XI.

De inflatione ſeu eructatione ventriculi.

Est & aliud vitii genus, quod circa facultatem retentricem contingit, Hipp. appellauit ἐρυγματώδη, id eſt, morbum eructuoſum. Gal. 3. de ſympt. cauſ. 2. nominauit inflammationem ventriculi, 14. meth. vocauit ἐμφύσημα. Cæl. Aurel. libr. 4. de paſſ. chron. c. 5. ventoſitatem ventriculi: Arabes inflationem ſtomachi. Qui quidem affectus frequẽtiſſimus eſt, præſertim vero mulieres & ſenes exercere ſolet. *Nomen.*

Eſt autem hic affectus nihil aliud, quam dolor ventriculi & extenſio, facta à flatu retento. Dolor iure dicitur, quia ſæpe fiunt in ventriculo flatus, ſæpe etiam retinentur, ſed ſi nullum colorem inferant, non eſt morbus, qui ſit curatu dignus. *Deſcriptio.*

Ex flatu eſt, propterea quod facultas, vbi peccat in modo continendi cibum, ita vt vndiquaque non ambiat cibum, in ſpaciis illis, quæ relinquuntur inter ventriculum & cibũ ſolent duo genera rerum colligi: vel humiditas illa, quæ Galeno dicitur κλίδων ſeu mucus, ſed de hac non loquimur, vel flatus, & tũc fit iſte affectus, de quo agimus. Iure igitur dictum eſt flatu retento, propterea quod flatus, qui generatur in ventriculo, vel retinetur, vel expellitur: ſi retinetur, fit hic morbus, qui dicitur inflatio: ſic autem exit cũ ſono, efficitur crepitus, ſi exit tacite, efficitur ſtridor. Eſt hic diſcurſus Galen. 3. de ſymptomat. cauſ. 2.

Eructationem eſſe propriam affectionem hominis, probatur quoniam Ariſt. 10. probl. 44. ſcribit, hominem tantum eructare, iumẽta ſolum crepitum edere. Aues autem & cornigera animantia neq; eructare, neq; crepitum vẽtris emittere; explicat ipſe horũ rationem, quoniam ſc. cum collum longum habeant, flatus, qui in ipſis gignuntur, facilius per anum educuntur, quam per os, ob colli longitudinem. Cornigera autem neq; eructare, neq; crepitum vẽtris emittere, propterea ꝙ cum quatuor habeant ventres, in quibus cibi conficiuntur, ſi quid generatur in ipſis flatus, ob multitudinem ventriculorum, & magnitudinem caloris facile diſſipatur. Aues ſimiliter ait neutrum horum facere, propter temperiei ſiccitatem, quoniam cum ſint eorum corpora ſicca, facile humiditates ita abſumuntur, vt non ſit locus generationi flatuum. Sed dubitatio eſt, quoniam Columel. lib. 6. cap. 6. & Vegetius lib. 3. cap. 3. dicunt, boues cruditate laborãtes ſæpe eructare. Reſpõdeo, eos loqui de morboſis, Ariſt. autẽ nõ de morboſis. Poſſumus etiam dicere, boues non eructare, ſed ſimilem ructui ſonum edere. Et hic affectus, vt Gal. 14. meth. dicit, morbus in magnitudine: Poſſumus etiã appellare ſymptoma in genere excrementorum retentorum.

Hominem ſolum eructare.

Qualis affectus.

Cauſa potiſſima huius affectionis eſt debilitàs retentricis, nam retẽtricis facultatis duo ſunt potiſſimum opera, 1. arcte cõplecti vndiquaque cibum, 2. cibum retinere, vſque-

quo

quo coctus fit. Circa tempus retinendi sunt duo illa vitia, de quibus egimus in superiori-bus. Circa modū complectendi fit hic mor-bus, ita vt debilitas retētricis facultatis in causa sit, cur nequeat ventriculus cibum ambire & sic fiant isti flatus.

Causa.

Sed quærat quis, quīnam modus fit, quo ob facultatem retentricem læsam hic fiat af-fectus? Dicendum est, quandoquidem cibus conficitur à diuturno calore natiuo, calore enim natiuus quo magis concluditur, eo ma-gis concoquit, quapropter cū non perfecte cōplectitur cibū vētriculus, calor natiuus nō restringitur, & sic diminuitur, & fiunt flatus.

Locus affe-ctus.

Ex quibus colligere possumus, locum af-fectum non esse alium, nisi ventriculum. Sed dubitatur, an tantum ventriculi fundus sit affectus, an totum corpus. Sed de his infra, cum de coctione agemus.

Causa inter-na efficiens.

Causæ aliæ sunt externæ, aliæ internæ. In-ternarum alia est effectiua, alia materialis. Causa interna effectiua est calor diminutus. Est enim sententia Aristotelis 2. meteor. com-probata à Galeno 3. de sympt. caus. ad flatu-um generationem duo cōcurrere, humidum sc. & calorem debilem; nam vbi frigus sum-mum est, humor quietus manet, & ideo cum fit veluti congelatus, ex ipso vapores & fu-mi non fiunt. Pariter si calor sit magnus, agi-tatur quidem humor, verum flatus non fi-unt, quia materiæ illæ fluidæ potius euacuan-tur: solus calor debilis est, qui efficit & pro-ducit flatus.

Causa ma-terialis.

Causa materialis est humor, qui vel est pi-tuitosus, vel melancholicus, à bile enim vt bi-lis est, nunquam flatus emittuntur, quoniam vbi bilis est, ibi deest causa efficiens & mate-rialis efficiens, quoniam, vt dicit Hippocra-tes 6. epid. in biliosis ventres sunt calidi, vt nō possint ratione magni caloris excitari flatus. Deest etiam causa materialis, quoniam bilio-sus humor est, vt non possint ex eo flatus fieri.

Icterici non fiūt ventosi.

Propter has omnes causas puto Hippocr. 5. aphorism. vltimo, memoriæ mandasse, bi-liosos & ictericos non fieri ventosos, siqui-dem, vt est apud Galenum 1. de alim. fac. bi-liosa corpora conficiunt & concoquunt et-iam durissima alimēta. Nec dicat aliquis, fal-sam esse sententiā Hippocratis, quoniam in ictetitia videmus fieri hydropas siccas, quo-niam non fiunt hydropes in ictetitia propter bilem, sed propter obstructionem, ob quas debilitatus calor natiuus flatum inducit.

Causa ex-terna.

Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ & ca-lorem ventriculi hebetare, & humores pitui-tosos & melancholicos inducere aptæ sunt, vt est aer frigidus & humidus, somnus bre-uis, motus inordinatus & intempestiuus, tum corporis, tum animi; ad hæc potus frigidus, multus cibus, & maxime ille cibus, qui flatum facit, si in nimia copia sumatur, vt sunt fru-ctus horarii, legumina, herbæ, & quæcunque possunt flatum inducere. Modus etiam su-mendi cibum sæpe in causa est huius affectus, quoniam secundum Auic. qui velociter co-medunt, facile ventrem flatibus replent.

Signa.

Cognoscitur hic morbus facile, quoniam dolet ventriculus, tumidus est, & si manu pul-setur, sonat, nec flatus emitti potest, vel infra vel supra.

Oedema ventriculi vt ab inflā-matione di-stinguatur.

Sed dicet aliquis, fit interdum circa ven-triculum œdema, quod quoniam nos posset decipere, scienda sunt signa, quibus vnum ab altero dignoscatur. Signa distinguentia sunt hæc vbi est œdema, pellis facile abscedit ma-nibus, vbi est inflatio ventriculi, adeo disten-ta est pellis, vt nō possit corripi manibus. Ac-cedit & id, quod docet Gal. in œdemate si percutiatur aluus, non sonat, & digito impri-menti non cedit.

Causæ ita dignoscūtur, quoniam si ab ex-ternis causis malum oriatur, ex relatione æ-gri, & eorum contemplatione, quæ præcesse-runt, facile colligitur. Et si propter cibum sit, cognoscitur, quoniam morbus augetur sta-tim à cibo, sc. ratione humorum, tum torpe-dine corpus languet, tam ante, quam post ci-bum. Si humor sit melancholicus, cognosci-tur ex mœrore & mœstitia, quæ si nō adsunt, signum est malum fieri ab humore pituitoso.

Prognost.

Est inflammatio vētriculi, si perdurat, ma-la, quia raro contingit, quin hæc affectio, si perduret, non desinat in siccum hydropem.

Curatio.

Ratio curationis est, vt virtus retētrix cor-roboretur, ita vt possit modo debito com-plecti cibum. Fit autem hoc, si omnes causæ, tam internæ quam externæ è medio tollan-tur. Et ad tollendas causas extrinsecas inpri-mis est necessaria recta victus ratio; debet aer eligi calidus & siccus, dormiendum modera-te, nam & nimiæ vigiliæ nocent, somnus etiā breuis: omnes animi passiones sunt ablegan-dæ. Corporis exercitatio debet esse modera-ta, & tempestiue facta, semper ante cibum, nā à cibo omnis motus nocet: & Galenus 2. in 6. epid. 32. dicit, eam iuuare eructationem fre-quenter factam. Sabinus ait, prouocari ru-ctum, si ex vase angusti oris bibatur. Aluus lubrica seruanda: & si non fluat, huiusmodi clystere vtendum:

Victus ra-tio.

Clyster.

℞. Fl. chamom.
Fol. calaminth.
Origani an. M. j.
Anisi.
Fœniculi an. P. j. f. decoct. ſ. ad.
Deinde ℞. d. d. lb. j. ß.
Hieræ Gal. ℥. ß.
Ol. chamæm. ℥. j.
Salis ℥. j. Misce.

Suppositu-rium.

Possumus etiā vti præter clysterem aliquo suppositorio facto ex melle, cumino, & pulu. anisi: nam si quid est, quod iuuat in hac affe-

ctione, eft cotidiana alui folutio, per quam flatibus exitus paratur. Potus debet effe vinũ generofum,tenue, & quanto antiquius, tanto melius erit. Ex cibis omnes illi funt vitandi, qui flatum generant, vt funt fructus, legumina,herbæ,laganæ. Panis debet effe bene coctus & anifo conditus. A cibo confert vel anifum,vel coriandrum fumere. Similiter fi cum ferculis coquantur vel cuminum, vel fœnicul.vel anifum, maxime conueniet. Laudatur ab Arabibus vfus allii, quod dicit Gal. effe theriacam rufticorum, quoniam flatus qui in ipfis gignuntur ex prauis cibis, beneficio huius diffipentur.

Cucurbita magna. Victu inftituto, fi dolor vrgeat, præftantiffimum remedium folet effe cucurbita magna ignita vẽtriculo affixa: nam fcribit Alex. & Gale. etiam hoc remedium ita auxiliari cito, vt res diuina quædam videatur. Loco cucurbitulę effe etiã folent facculi facti ex furfuribus, anifo, & cinere. Vtor ego veficis plenis ol.rofac.& chamom.calentibus.

Verũ nifi vrgeat dolor, femper ante vfum horum purgandi funt humores, fi pituitofi, hiera,& pill.ex hiera purgentur: fi melancholici, euacuentur propriis medicamentis melancholiam vacuantibus, vt eft fena, polypod. epithymus, helleborus niger, myrob. nigri, pill. de fumoterræ.

Vētriculum confortantia. Vbi funt purgati humores, nihil aliud fupereft, nifi vt medicamentis accommodatis intrinfecis & extrinfecis fuccurramus. Intrinfecus omnes confect. magnę, diafpol. diatriōpip. diacyminum, piper folidum incifum & deuoratum, maxime auxiliantur. Extrinfecus vero ol. de piperibus, ol. anifi & nardinum.

Accommodatiffima funt & cerafa, quę die & noctu fuper ventriculum geftata, non modo flatus diffipant & difcutiunt, verumetiam intrinfecas facultates mirifice confolantur. Mirificum auxilium eft in his affectibus, cõtinuo puocare eructationem, & ventris crepitus, quia dum flatus ifti exeunt vndiquaq;, ventriculus à dolore & magna illa moleftia liberatur.

CAP. VT. XII.

De vitiis coctionis.

VT de coctione agamus fequitur, à qua cum cõferuetur vita animalium, omnes aliæ operationes inferuire ipfi videntur. Aretæus libro 2. de morb. chron. ait, ventriculum effe ducem & doctorem omnis iucunditatis & iniucũditatis. Cum ergo coctio fiat à propria ventriculi temperie, de omni ftomachi intemperie fummatim loquemur. Sed vt fermo recte inftituatur, conabimur inuenire ex contemplatione naturæ rei omnia vitia quæ fiunt in coctione.

Ariftoteles 4. meteor. 2. dicit, coctionem nil aliud effe, nifi perfectionem quandam à natiuo calore & proprio. Verum hæc definitio quoniam non cõplectitur omnes coctiones, videndum, quid fit coctio ventriculi, de qua loquens fummus Gal. quẽ omnes teftantur in 3. de fympt. cauf. 1. poftquam demonftraffet, coctionem nec effe putrefactionem, vt veteres voluerunt, nec attritionem, cõcludit nihil aliud effe quam alterationem fecundum qualitatem, per quam ventriculus cibos fibi affimilat, adiuuante valore. *Vitia coctionis.* *Coctio quid*

Sed quoniam ventriculi natura conftituitur ex partib. folidis, & à temperatura plane per partes folidas vẽtriculus non facit coctiones, fed per peculiarem fui temperaturã, quę alias à Gal. proprietas vocata eft: & habet hãc præcipuam regulam, vt vbicunq; aliqua pars operationem habet nulli alteri communicatam, neceffario etiam habet ꝓpriam temperiem, per ꝙ edit eam operationem. Exemplũ habemus ab ipfo hepate, quod cum folũ fanguinem facere natum fit, à natura obtinuit certam temperaturam, merito cuius fanguificationem facit. Haud aliter ventriculus, cum folus chylum generare à natura fit factus, iure habet propriam & peculiarem temperaturam, per quam facit chylum.

Quare fi non fiat coctio, fit illud genus vitii, quod dicitur ἀπεψία, Ariftotel. nominauit cruditatem: fi non fiat debito tempore, ita vt diutius maneat in ventriculo cibus, antequã concoquatur, fit aliud vitii genus, quod tarditatem concoctionis nominant: fi vero non fiat coctio debito modo, fit aliud vitiũ, quod dicitur praua coctio. Arift. autem videtur appellaffe coinquinationem. *Cruditas.* *Tarditas coctionis.*

Itaq; tria funt genera vitiorum coctionis. Id tamen notandum eft apud Græcos, interdũ omnia hæc vitia vno nomine ἀπεψίας feu cruditatis dici. Sunt hęc omnia vitia fymptomata in genere actionis naturalis læfæ, vel deprauate, vel diminute, vel ablate.

Locus affectus eft vẽtriculus, fed quoniam in ventriculo tres partes confiderantur, os, fundus, & totum corpus, proprie dictus locus affectus eft fundus, quoniam Seneca & Marcellus Empiricus appellarunt aqualiculum: quanquam Theodor. Gazain hac re fit valde hallucinatus. *Locus affectus.*

Sed dubitari poffet, an præter fundum vẽtriculi alia quoque pars offendatur. Refpondeo, vbi coctio eft vitiata, neceffario omnes partes ventriculi affici, quia tametfi proprie coctio perficiatur in fundo ventriculi, tamen calor natiuus ventriculi, q eft in toto corpore, ad hanc perficiendam concurrit.

Sed dicet aliquis, plerunq; vitiari coctionem, & tamen non vitiari appetitum, quod quidem argumento effe poteft, os ventriculi vbi eft appetitus, non effe lęfum. Dico vbi in-

fignites

ſigniter læditur coctio, neceſſario vitiari appetitum naturalem: quod ſi forte contingit vt qui male concoquunt, bene appetant, ille appetitus minime naturalis eſt, vnde appetitus naturalis læſus eſt, & qui conſeruatur eſt præter naturam.

Cauſa.

Cauſæ horum vitiorum aliæ ſunt internæ, aliæ externæ: internæ aliæ ad facultatem coctricem pertinent, aliȩ nõ. Internȩ ſunt morbi vel inſtrumentales, vel ſimilares. Inſtrumẽtarii morbi, qui ſunt cauſa vitiatæ coctionis, ſunt primo inflammatio ventriculi. 2. eryſipelas ſimiliter ſcirrhus & œdema. Hi ſunt morbi qui facultatem ipſam coctionis lȩdentes vitia neceſſario inducunt. Morbi ſimilares ſunt omnes intemperies frigidæ, calidæ, humidæ, & ſiccæ: ſimplices & complicatæ, tam cum humoribus quam ſine his.

Interna.

Cauſæ internæ non pertinentes ad facultatem, tres ſunt, ætas ſenſilis: ſenes enim neceſſario vitiatam habent coctionem: ſexus muliebris, quoniam hæ ſemper deterius concoquunt, quam viri: habitus corporis: qui enim ſunt graciles, qui non habent ventriculum pinguedine obductum, plerunque habent coctionem vitiatam. Vnde Galenus in libro de vſu reſp. teſtatur, fuiſſe pugilem, cui cum vulnere ablatum eſſet rete, perpetuo vitiatam coctionem habuit.

Externa.

Externæ cauſæ complures ſunt. 1. aer, auſtrinæ enim conſtitutiones coctionem vitiant, 2. ſomnus & vigiliæ, quoniam qui parum dormiunt, vix fieri poteſt vt bene coquant. 3. motus animi, dicit enim Auic. timorem coctioni valde obeſſe, gaudium prodeſſe: ego vero dico, immoderatum gaudiũ etiam obeſſe, quoniam gaudio diffunduntur & diſſipãtur ſpiritus, & calor natiuus imbecillus fit. 4. motus corporis: nã qui vel nihil, vel moderate mouentur, coctioni detrimentum inferunt, ſic motus poſt cibum coctionem impedit. Balneorũ etiã nimius vſus coctionem lædit. Venus, vt Gal. 3. in 3. epid. 3. ſimiliter lȩdit.

Cibus etiam maxime omnium ad vitiandã concoctionem videtur conferre. 1. qualitate, quando cibi ſunt duri, crudi, viſcidi, frigidi, vitiant coctionem. 2. quantitate, quoniam ſi plus ſumatur quam conuenit, deſtruitur coctio. 3. ordine, quia ſi primo adſtringentia ſumantur, & vltimo laxantia, vitiatur coctio. 4. tempore, quoniam ſi cibus capiatur nouus priuſquam antiquus ſit concoctus, vitiatur etiam concoctio. Studia etiam mire conferũt ad lædendam coctionem; foſſores. n. & meſſores, & athletȩ rebelles cibos conficiunt, litterati & qui ſtudiis operam nauant, vt Celſus ait, maxima ex parte imbecillo ſunt ſtomacho, & vix leuiſſimos cibos cõficiunt. Hȩc eſt ſeries omnium cauſarum efficientium cruditates. Circa quæ ſunt nonnulla conſideratione digna. 1. eſt, an quælibet intemperies poſſit coctionem vitiare? De calida enim & frigida à nemine dubitatum eſt, ſed ſolum de humida & ſicca intẽperie. Ex vna parte ſunt, quia negarunt ex his intemperiebus poſſe vitiari coctionem, quoniam hæ duæ qualitates, ſiccitas & humiditas, ſunt mere qualitates paſſiuæ, ita vt nihil facere poſſint per ſe, quia ſi aliquid agũt, vt Auic. ait, agũt propter morbos quos inducunt, vt humiditas faciens hydropem vitiat coctionem, non vt humiditas eſt, ſed vt hydrops, ſic ſiccitas efficiens maraſmum, vitiat coctionem, non ratione ſui, ſed ratione maraſmi quem inducit.

An quælibet intemperies poſſit coctionem lædere.

Ex altera parte eſt auctoritas Serapionis, q̃ putãs oẽs naturæ operationes à qualitatis intemperie lædi, ſicut fiunt operationes naturæ à temperatura, libere aſſeruit etiam ab humida & ſicca temperatura vitiari coctionem.

Pro cuius rei ſolutione cõſtituendum eſt, non quamlibet humiditatem & ſiccitatẽ vitiare coctionem, ſed vt illud agant has conditiones requiri, vt ſint vehementes, vt longo tempore durent, vt ſecum habeant aliquã ex actiuis qualitatibus coniunctam. Et ratio eſt quoniam cum ſint minimæ, vel nullius actiuitatis, niſi copulatam habeant aliquam agẽtem qualitatem, vix fieri poteſt, vt vel coctionem, vel aliud vitient.

Alterum notandum eſt, an quodlibet vitium coctionis poſſit fieri à qualibet cauſa, tum intrinſeca, tum extrinſeca, an potius determinatum vitium fiat à determinata aliqua cauſa? Hoc autem definiendum eſt ex rei ipſius natura perſpecta.

Diximus fieri coctionem à ꝓprietate, vel propria temperatura ventriculi, adiuuãte calore. Quare quæ vitiare debent coctionem, debent neceſſario vitiare calorem, calor autẽ offenditur à duobus, vel à ſuo contrario, vel à ſuo exceſſu: nam neq; humidum, neq; ſiccum, quæ ſunt paſſiuæ qualitates, poſſunt calidum actiuum offendere. Cum aũt offendatur calor à ſuo exceſſu & contrario, perſpectum eſſe poteſt vnicuique, contrarium magis offendere calorem quam exceſſum. Igitur maius vitium quod contingit in coctione ex læſione caloris, eſt à frigore. Itaque colligendum, cruditatem ſeu ἀπεψίαν, quæ eſt maximum vitium, fieri ſolum ab ipſo frigore.

Notandum eſt, nos hoc loco ſermonẽ habere de cauſa intrinſeca, quoniam hoc vitiũ coctionis fit ẽt ex multitudine ciborũ, ex eorundẽ duritie, quȩ omnes cauſȩ externȩ ſunt.

Quod ſi, vt Aretæus ſtatuit, raritas & ſubtilitas ventriculi, vel retis, & alia multa inducunt cruditatem, non alia ratione id faciunt, niſi quoniam frigus in ventriculum inducũt. Iam vero tarditas coctionis non fit à ſolo frigore, ſed calore diminuto, quia ſi calor ſit magnus, vritur, ſi autem paruus & diminutus, coquitur quidem cibus, ſed lõgiori tem-

Cauſa aliæ externæ.

pore. Pariter in causis internis mediatis, & ab externis fit, nam senes tardius coquũt, quam iuuenes, qui habent ventriculum gracilem, tardius, quam qui habent carneum. Similiter copia cibi maior longiori tempore coquitur quam minor. Tandem si discurramus per oẽs externas causas, videbimus fere ab omnibus tarditatem digestionis fieri, sicuti corruptio digestionis; siue sit ad nidorem, siue ad ructũ acidum, efficitur tum à calore, tum frigore, sed semper fit frequentius à caloris excessu, quam à frigore. Ratio est, quoniam vt Arist. 4. meteo. dicit, corruptio & putrefactio fit à calore extraneo.

Quod autem corruptio coctionis fiat tam à causa calida quam à frigida, locupletissime docuit Alex. Trall. lib. 7. cap. 12. & lib. 10. ca. 1. Quam Alexandri sententiã confirmat Auerr. 3. collig. 16. & 41. vbi dicit calorem natiuum corroborari à calore, qui ei formaliter nõ repugnat, veluti erit ab ambiente calore. Idem dici potest de corruptione caloris ad nidorẽ: nam etsi maiori ex parte corruptio nidorosa coctionis oriatur à causa calida, tamen interdum etiam fit à causa frigida, eo quod à calore nimio externo calor natiuus corruptus inducit frigidam intemperiem, à qua fit corruptio nidorosa, imo vero omnis huiusmodi corruptio, siue sit in acidum ructum, siue nidorosum, potest etiam induci à qualitate & natura ciborũ, vt sunt fructus acerbi, & herbæ quæ facile in acidum corrumpuntur.

Nidor. Quid sit sapor acidus & ructus acetosus, arbitror paucos esse qui ignorent: quid sit nidor, & quæ corruptio nidorosa scio plerique ignorant. Nidoris autem naturam vt cognoscamus sciendũ est, vt Aristot. scribit 4. meth. θυμίαμα seu suffitum nihil aliud esse quã excretionem quandam humidi & sicci, factam à calore estiuo: quę excretio diuersificatur secundum materiæ diuersitatem: nam si materia fuerit lignea, vt sunt ossa & pili, hæc excretio appellatur καπνὸς, siue fumus: si sit adiposa, dicitur fuligo, si pinguis & oleosa dicitur nidor, ita vt nidor nihil aliud sit nisi excretio materiæ humidæ & calidæ, facta à calore vstiuo ex materia pingui & oleosa.

Nidor quid. Sciendum tamen vocari hunc affectũ propriè nidorem, quoniã si communiter loquamur, nidor est excretio facta ex quacunque materia, siue adiposa, siue pingui & oleosa: nã Aristot. 4. de hist. anim. 8. pisces vesci nidore carniũ, & nidore aliorum piscium auctor est, vbi per nidorem nihil aliud intelligit, quam hanc excretionem communiter sic vocatam. Sic apud Hom. & Porph. lib. de sacris, pro suffitũ nidor accipitur, quo nidore credidit superstitiosa antiquitas deos nutriri.

Dicat aliquis, si talis est natura nidoris, quéadmodum dictum fuit, cur reponitur à Gal. inter species cruditatis? Dico id fieri, quoniam huiusmodi corruptio ciborũ vere neq; cruditas est, neque assata materia, sed medio quodam modo inter ea quæ sunt perfecte assata, & inter ea quæ cruda.

An ab errore externo lædatur chylosis. Tertio notandum circa coctionis vitia, an in omni vitiata coctione sit necessariũ vitiari facultatem coquentem? Ex vna parte videtur ratio attestari, semper eam facultatem vitiari, quoniam omnis actio fit à facultate, & vt omnis actio sana fit à facultate sana, ita actio vitiata necessario videtur oriri à facultate vitiata. Preterea omnis actio læsa sequitur morbum aliquem: igitur coctio vitiata ab aliquo morbo dependet. Itaq; cum morbi offendãt facultatem, plane videtur necessarium, in omni vitiata coctione vitiari facultatem.

Ex altera parte est id quod diximus, & auctoritas Galeni 3. de symp. caus. 1. vbi dicit vitiari coctionem interdũ, non vitiata facultate, veluti quando vitiatur ab errore externo.

Respondendum actiones vitiatas esse duplices, aut contemplabiles, aut non contemplabiles: appello actiones contemplabiles, quæ habent opus auxilio medici, non contẽplabiles, quæ sine eius auxilio sponte tolluntur, vitiosæ coctiones contemplabiles omnes necessario dependent à vitiata facultate: nam fieri non potest vt actio illa lædatur insigniter, quin simul lædatur & eius facultas. Coctio vitiata non contemplabilis, non est necessarium vt sequatur læsam facultatem, quia huiusmodi vitiata coctio parua est, & non eget auxilio medici, eapropter Galen. loc. cit. sermonem habés de hac vitiata coctione, dicit, quod coctio quæ oriatur ab errore externo, leui negotio tollatur. Exempli gratia, læsa est coctio propter multitudinem ciborum, sublata multitudine ciborum statim restituitur actio: sic quæcunque actio quæ læsa est ab errore externo, eo errore sublato, statim restituitur actio.

Quarto notandum quod inter causas vitiantes actionem reponimus ordinem ciborũ, sc. quia primo adstringentia assumuntur, deinde laxantia.

An ordo ciborum conferat ad coctionem. Occurrit dubitatio, an verum sit ordinem ciborum ita referre, vt is omnino seruandus sit ad perfectam coctionem. Ex vna parte est auctoritas Hippoc. lib. de aff. qui scribit cibos laxantes, & præsertim fructus, si capiãtur post cibos alios, non nocere ægro & valenti. Ex quo loco elici potest fuisse sententiam Hippocr. vt seruetur ordo in cibis, & fructus post alia comedantur. Est & auctoritas Galeni 3. de symptomat. cau. vbi scribit, vitiari coctionem, si prius adstringentia, deinde laxantia sumantur. Est etiam eiusdem sententia 2. de alim. fac. quod quæ citius coquuntur, prius sunt suméda, quæ vero tarde, posterius. Ratio patet ex Galeno, quoniã si secus seruetur ordo, cum quæ postremo sumũtur, citius quam

alia coquuntur, nec possint è vētriculo exire, fit vt corrūpantur. Est preter has auctoritates omniū fere medicorum communis opinio, qua statuunt, ordinē in comedendo seruandum esse. Ex aduerso sunt argumenta nō exigua. p.est deductum ab Hippocrate, qui nunq̄ in legitimis libris videtur curam habuisse ciborū, priusne hic vel ille comedatur, imo vero qui in veterum scriptis sunt versati, potius contrariū esse seruandum iudicarent: quādoquidem qui plurimo egēt tempore vt coquātur, necesse est vt diutius maneant in ventriculo, & vt maneāt in fundo ventriculi, vbi p-ficitur coctio. Sed edulia difficilia coctu plurimo op⁹ habent tēpore vt coquātur, ergo debēt prius edi. Hec ratio tamē valuit apud Arabes quosdā, vt dixerint, si vllus ordo seruādus sit, deteriores cibos esse prius manducandos.

Pro huius quęstionis resolutione, secundū meā sententiā quinq; sunt supponenda. 1. est, non eodem tempore oēs cibos qui sumūtur, coqui, sed alios facilius & citius, alios difficili⁹ & tardius elaborari. Auic. 13. tertii tr. 3. c. 4. cōstituere videt idoneū coctioni spatiū quinq; horarū, quasi oīa corpora sana spatio quinq; horarū conficiant cibū. Eodem aūt li. c. 8. tēpus quo egreditur cibus è vētriculo, secundū multos interpretes, definiisse videtur 10. horarū. Sed mea est sententia, non posse vere statui tēpus determinationi coctioni ciborum, qm̄ tanta est varietas corporū, humorum, ciborū, vt alii citius, alii tardius cōficiant cibos, nā clarissimū est pauciores cibos breuiori tēpore coqui, sicuti & simpliciores cibi facilius coquūtur, ita vt nō possit determinatum tēpus coctionis cōstitui. 2. supponendū, ꝙ quādo nos querimus de constitutione ciborū, loquimur de corporib. sanis, quia sunt nōnullę ęgritudines, in quib. cogamur primo cibos la xantes ęgro exhibere. 3. quando dicimus premittēdos esse hos vel illos cibos, illud intelligi posse, ꝙ vel statim p̄mittant, vel ꝙ aliquo tēporis spatio p̄mittantur. 4. in vētriculo oēs cibos redigi sub vnā formam chyli, & p̄pterea necessario oēs cibos in vētriculo simul cōmisceri. Probatur hoc experiētia, vt si animal aliquod brutū, vel si homo fecet quatuor aut quinq; horis ab accepto cibo, cōspicitur manifeste oēs cibos simul esse confusos, & redactos sub vnā chyli formā. Gal. 4. de vsu part. 7. sermonē habēs de vētriculi vsu, dicit facultatē vētriculi hoc diuinitus obtinuisse, vt postq̄ cibū totum cōfecerit, discernat vtilia ab inutilib. id ꝙ vtile est, mittat ad iecur, ꝙ inutile ad intestina. Adfert Gal. exēplum ab eo q. excernit frumentū aptū ad optimum conficiēdum panem, ab eo q̄ est ineptum. Addit Gal. pylori munus esse vt tamdiu contineat vētriculum clausum, quousq; cibus sit concoctus, neq; permittat pri⁹ exire, q̄ fit in formā chyli redactus: haud aliter atq; vterus, qui tamdiu fœtū clausum retinet, quādiu cōpletus est. Ex quo videtur colligi posse cibum in vētriculo totū simul cōmisceri, & nō prius ab eo exire, q̄ fit ad formā chyli redactus, qui.n. philosophię principia intelligūt, id perpetuū habēt, non posse quicquā generari ex plurib. rebus, nisi earū facta sit perfecta mistio. Si igitur inducēda est chyli forma, necessariū est vt pręcedat mistio illa generationē. 5. supponendū est ad perficiendā concoctionē cōferre plurimum, vt os vētriculi superius sit clausum, qm̄ sic calor sit fortior, & actio eius in cibū vehementior. His positis statuo, nihil referre, an hic vel ille cibus primo sumatur, qm̄ si fit vna ex omnib. chyli forma, & sic oēs cibi cōmiscentur, siue hoc siue illud prius assumatur, tamen miscentur, & ex omnibus fit vna chyli forma.

Nihil referre an hic vel ille cibus prius sumatur.

Dicas à Gentili & eius asseclis scriptū est, nō esse verum, oēs cibos simul cōmisceri, nec esse verum ꝙ vna tm̄ fiat chyli forma, sed alios citi⁹ chylescere, alios tardius, & ideo q. primo eduntur citius redigi ad formā chyli, & citius exire, qui vero tardius sunt chylificati, tardius prodire, & p̄pterea referre, vt quę ciborū genera citius coquuntur, pręponātur aliis, quo citius exeunt. Contra horū sentētiam est primo experientia, qm̄ ex corporib. incisis facile intelligitur, oēs cibos simul misceri, & vnā solum fieri chyli formā. 2. est quoq; ratio, qm̄ cū opus hoc fiat à calore, caloris aūt p̄prium est miscere, colliquare, & confundere, necessariū erit oēs cibos quantumcunq; varios in vētriculo confundi. Sed demus istis, non vnā fieri chyli formā, sed varios: dico si hoc verū esset, nihilominus nihil referret vt seruaretur ordo ciborum: quia si varii cibi diuersis temporib. alii prius, alii posterius, fiet vt qui prius chylescunt, exeāt sane, siue hoc siue illud cibi genus capiamus. Illud idem eueniret, qm̄ tempore constituto exeunt, adeo vt nō referat, an hoc vel illud primo assumamus. Alterum ꝙ constituo est, si vllus ordo seruare debet inter cibos, hic esse debet, vt nō statim hic vel ille capiat, sed aliquo tēporis spatio. Exēpli gratia vnius aut alteri⁹ horę interuallo. Quamobrē scriptores statuētes hūc ordinē dicentes hūc vel illum cibum esse pręmittendū, nihil aliud intellexerunt, quam vt pręmittatur vna hora vel altera. Et ꝙ hoc sit verum, videre est apud Galen. 2. de fac. alim. c. de prunis, vbi scribēs, pruna ad aluum molliēdam cęteris cibis esse pręmittēda, mādat vt ab ipsis acceptis nō statim prandeat, sed paulo post, ita vt possint fructus dissolui, & dissoluti exire. Postremum est illud, si leuia & coctu facilia sūt aliqua de causa, vel ob valetudinē, vel aliud, pręsumenda, presumūtur duab. vel trib. horis ante cibū. Similiter si gratia alicui⁹ valetudinis pręsumēda sunt adstringētia, semper pręsumātur vna aut altera hora ante alios, qm̄ si optamus beneficiū ex hoc vsu, est p̄uidendū ne superue-

nientibus,

nientibus aliis cibis huiusmodi beneficium vel imminuatur, vel extinguatur: nam si cum aliis cibis commiscentur hæc adstringentia vel laxantia, valde contunduntur & eorum facultas obtunditur.

Nec dicendum, nos dare cassiam & manè nam horâ vna ante cibum, & tamen operari: aliud enim est loqui de medicamentis, aliud de cibis, verum quidem est dum alendum est, in corporibus sanis magnopere conferre, vt vltimo loco adstringentia sumantur, quoniã vt supposuimus, refert ad coctionem perficiendam os ventriculi superius esse clausum, namque sic calor conclusus magis & felicius perficit concoctionem ciborum.

An ciborũ varietas coctionem impediat. Superest vt consideremus an ciborum varietas coctionẽ impediat. Galenus 3. de symp. caus. 1. dum refert omnes caufas quæ coctioni incommodant, varietatis ciborum nullam videtur mentionem fecisse. Hæc quæstio disputata inuenitur apud Plut. 4. symp. 1. existimo ego secundum medicos, ciborum varietatem inter alias causas, quæ coctionem lædunt, locum habere: nã Arist. 1. problem. 18. scribit, varietatem ciborum morbosam esse, & addit rationem, quoniam varietas ciborũ turbat ventriculum, nec vna coctione cibus perfici potest. Auic. scribit multitudinẽ specierum ciborũ magnopere nocere coctioni, qm̃ ex variis cibis alii facilius & citius coquũtur: alii tardius & difficilius: quæ inæqualitas causa est, vt coctio magnopere vitietur, vnde fit, vt plæriq; pallidi desurgant à cæna dubia: nam ea nihil aliud est quam varietas ciborũ, quæ concoctionem vitiat, vt dicunt medici, & consequenter pallorem inducit. Sed quæritur, cur Gal. inter alias causas nullam fecerit ciborum variorum mentionẽ. Puto ego Gal. varietatem intellexisse sub copia ciborũ. Ratio est, quoniam vix fieri potest, vt qui varios cibos comedunt non peccent etiam in copia, quia scil. varietas ciborum appetitum excitat. Simplex cib. ait Gal. in lib de sal. diæta, t. 20. inducit salubritatẽ. Quare id sit constitutum, varietatem ciborũ coctioni maxime nocere.

Signa cruditatis. Signa ἀπεψίας sunt, quoniam vomuntur cibi incocti & immutati, ructus qui integrã ciborum qualitatem repræsentant ante vel post spatium sex vel septem horarum: nam ex sententia Auic. homines consueuerunt spatio quinque vel sex horarum, modo sint sani, cibos si non perfecte concoquere, saltem saltem mutare. Accedit quod corpus attenuatur, quoniam vbi cõtinuo stomachus crudus est, necessario corpora tabescunt & extenuãtur. Inter hæc signa est etiam capitis grauitas, quę à vaporib. crudis è ventriculo elatis induci- tur. Inquietudo, præsertim tempore somni, nã vbi homines dormire exoptant, si ventriculus crudus sit, loco stare nequeunt, modo in hoc modo in illud latus se vertentes.

Quæret aliquis, vnde cum cruditas cibi oriatur tam ex vitio retentricis, quam concoctricis facultatis, quomodo dignoscendum sit quando sit vitio retentricis, & quando vitio coctricis. Hoc inter alia maximum signũ est, quod vbi fit retentricis vitium, semper cibi statim excernũtur, vel supra, vel infra; vbi vitiata est coctio, nequaquam necessarium est vt cibi statim excernantur: imo cum retentrix maxime valeat, cibi longo tempore retinentur.

Signa tarditatis coctionis. Signa tarditatis coctionis sunt flatus ventriculi, qui ipsum distendunt vsquequo perfecta sit coctio; ructus & odor ciborum post 10. horas: dico post 10. horas, qui tametsi maiores nostri propter temperantiam citius coquerent cibos, nunc tamen vix inuenies vnũ aut alterum, qui citius spatio 9. horarum cõficiat cibos; & ideo coctionis tarditas nõ potest cognosci, nisi hoc commune spatium pertranseatur.

Signa corruptionis ciborum. Signa corruptionis concoctricis facultatis sequuntur: dicit Auic. corruptionis ciborũ quatuor esse species, putrefactionem, ructũ acidum, nidorosũm & vstionem. Putrefactio ciborum cognoscitur potissimum fœtore, quoniam si anhelitus fœteat, si feces & crepitus alui sunt fœtẽtes, si etiam vrinæ malo sunt odore præditæ, constituendum est corruptũ esse cibum in ventriculo. Accedunt alia signa, rugitus vẽtris, nausea, mordicatio. Et notate sæpe vsu venire vt homines, in quib. corrumpũtur cibi, præter feces incredibilẽ aquæ copiã reiiciant: & alios vidi sæpissime, qui excernerent maximam copiam aquæ ex corruptione ciborum. Vnde autem fiat hęc aqua, non aliam rationem inuenire possum, nisi q̃ omnes cibi conuertuntur in aquã nimio calore: Videmus enim res duras ab immoderato calore conuerti in aquam: Sic etiam puto in his, in quibus corrũpũtur cibi, pp̃ter nimiũ calorem, fieri hanc aquę multitudinem. *Aquarum multitudo vnde in quibusdem excernatur.*

Corruptio ad ructũ acidum cognoscitur sapore acido, & ipso ructu acido: vt etiã corruptio nidorosa ex ipso ructu nidoroso, & sapore illo, qui refert oua assata, illa enim species est corruptionis cibi nidorosi.

Corruptio propter vstionem cognoscitur amarore, qui percipitur in ore, & calore; cognoscitur etiam sapore quodam, qui refert carnes & pinguedines assatas. Hæc sunt signa vniuersalia, quibus cognoscere possumus omnia vitia vniuersalia coctionis. In cognoscendis causis vniuscuiusque vitii debemus paulo diligentiores esse.

Signa causarum. Causæ autem primitiuæ & antecedentes, cognoscuntur ratione ægri & adstantium: internarum causarum signa sunt complura, intemperies frigida, siue cũ materia sit, siue sine materia, cognoscitur quodam sensu frigoris, præcipue circa stomachũ, sitis paucitate, eru-

ctatione

ctatione acida; & iuuamento quod percipitur ab vsu rerum calidarum. Præter hęc sunt flatus & dolores, & infirmitas omnium corporis virium. Dicit enim Gal. 1. de loc. aff. 4. & 2. de temp. vix fieri posse, vt vbi refrigeratum est interne corpus, non cooffendatur simul magnopere vires. Signa intemperaturæ calidæ tam simplicis quam compositæ, sunt ructus nidorosi, sitis continua, caliditas circa ventriculum, perceptio odoris frixorum ouorum, delectatio & vtilitas ex vsu rerũ frigidarum: Præterea ætas, regio, tempus anni, vita anteacta, sunt ex his, quę maxime iuuant ad intemperiem calidam inueniendam.

Signa incoctionis ab humida intemperie, si ab humido nauseant, si ab vsu siccorum sentiunt vtilitatem, continua alui fluxio, egestiones aquosæ & humidæ, sensus fluctuationis præcipue in vẽtriculo, item sexus, ætas, humida regio, temperamentum.

Ex aduerso signa incoctionis factæ à siccitate, sunt oris siccitas perpetua, magnitudo sitis, corporis extenuatio, aluus exsiccata, feces duræ, vtilitas ex vsu rerum humidarum. Et notate eadem fere signa indicare humiditatem, quæ etiam indicant raritatem ventriculi, quoniam propter siccitatem ventriculi necessario ipsius substantia rarior efficitur, & consequenter etiam subtilior, propter quam subtilitatem & rarietatem exspirante calido natiuo, fiunt cruditates.

Signa apostematis in ventriculo. Si fiant hæc vitia ab apostemate, cognoscitur, quoniam circa ventriculum apparet duritiès, tumor, dolor in scapulis, propter communicationem œsophagi: dolor augetur à cibo. Addit Rhases, linguam in apostematibus ventriculi esse rubeam & crassiorem. Ratio est, quoniam ex tumore ventriculi perpetuo subministrantur vapores linguæ, qui eam rubram & crassam reddunt.

Signa calidi vel frigidi humoris in ventriculo. Sed dicet quis, quomodo cognoscitur quando sunt calidi, vel frigidi, vel in ore vel in fundo vẽtriculi tumores? si fuerint ex materia calida, vt ex sanguine aut bile, percipietur amaror in lingua, & eadem erit crocea, incredibilis æstus percipietur in palato. Sic etiã si sit à sanguine humor, caliditas erit in faucibus, sapor dulcis in ore, & rubicundior erit lingua. *Signa vlcerum ventriculi.* Si ab vlceribus fiat malũ, febris adest cõtinua, ab accepto cibo dolor mirifice exacerbatur, vomitus sunt saniosi & fœtidi, excernunturque quandoque fragmenta carniũ ab ipso ventriculo, nam refert Rhases 5. com. se vidisse per vomitum reiectum fuisse carnis frustulum, quod existimauit emanasse ab vlcere fistuloso ventriculi.

Prognost. Est Hip. sententia 6. epid. vbi ventriculus confusus est, omnia in corpore confundi, ita vt vitium coctionis grauissimum sit malum: imo vero vt scriptum est à Gal. libr. de cibis boni & mali succi, & ab Auic. continuas indigestiones perducere ad grauissimas ægritudines, imo dicit omnium ægritudinum maximas. Et quanquam, vt dixi, omnes incoctiones malæ sint, sunt tamen inter ipsas quidam gradus, quandoquidẽ omnes cruditates, quæ fiũt à causis externis, leuiores sunt cæteris, sc. quas dicit Gal. facile & sponte curari.

Inter factas etiam à causis internis sunt quidam gradus, pessimum enim est signum, in quibus cibi nihil mutantur, vt in apepsia. Secundo loco est corruptio mitissima, & tarda coctio. Scriptum est ab Auic. in conualescentibus si cibus corrumpatur ad acidũ ructum, portendere recidiuam. Cuius sententiæ hæc est ratio, quoniam vbi cibus in acorem vertitur, signũ est ventriculum refrigeratum esse, refrigerato ventriculo fiunt crudi succi & crassi: ab his merito obstruuntur venæ, quibus obstructis fit febris.

Gal. 6. meth. 5. comparans inter se ructum acidum & nidorosum, dicit, in corporibus calidis & siccis ructum nidorosum deteriorẽ esse acido. Sed obiicitur, Hip. dicere, in morbis eos minus periclitari, quorum morbi sunt similes naturæ, complexioni & ætati. Quod si verum est, cum ructus nidorosus similis sit temperamento calidorum, & non ructus acidus, videtur debere esse deteriorem acidum nidoroso. Respondeo. Gal. sententiam hanc esse, quoniam si eius verba attente legamus, loquitur eo in loco de febribus, & ad generandas febres inquit, ructum nidorosum in corporibus calidis esse deteriorem, quia si his corporib. addatur nouus calor, vt indicat ructus nidorosus, facili negotio subministratur febris. Ex aduerso cũ ructus acidus proficiscatur à frigiditate in corporib. calidis, si frigus incidat, tantum abest, vt sit signum febris futuræ, vt potius sit remedium. Quamobrem sapientissime dictum est à Galen. eo in loco, nidorosum ructum in corporibus siccis deteriorem esse acido.

Digestionis vitium ex causa sicca est omnium pessimum curatu, quoniam vt tradunt Auic. & Gal. difficile est humectare admodũ sicca corpora, quemadmodum facile est humectata exsiccare. Nam Gal. 7. meth. 9. dixit, intemperiem humidam facilem esse curatu, siccam vero difficilem, quia partes neruosæ vbi sunt insigniter exsiccatæ, ita meatus ipsorum constringuntur, vt nullus sit locus aptus ingressui humiditatis, nullo modo potest adhęrere, quia nulla est similitudo, nulla proportio inter liquorem & partes illas exsiccatas. *Cur exsiccata corpora difficulter humectentur.*

Indigestio facta à causa frigida facilius curatur, quam facta à causa calida, quia vt corrigatur vitium frigiditatis, vtimur remediis calidis ad calefaciẽdum ventriculum, à quib. nullum imminet periculum, quandoquidẽ quanto plus calefacimus ventriculum, tanto

to melius est; secus autem est, quando volumus curare intemperiem calidam, quoniā ad id agendum opus est remediis refrigerantib. ex quibus magnum imminet periculum, si paulo plus, quam conueniat, ventriculum refrigeremus. Et hoc est, quod supra docui ex Auic. cauendum esse, ne remedia nimis refrigerantia adhibeantur ventriculo, quia hoc modo extinguitur calor naturalis ventriculi, quo extincto ruit corporis nostri status.

Vitia omnia ventriculi ex tumorib. & vlceribus fere lethalia sunt, imo vero apostemata & vlcera ventriculi, nisi statim coerceātur, nullam curationem amplius sustinent, quoniam non consolidantur iuxta illud Hip. qui scribit, neruos, vesicam, ossa, & similia incisa non coalescere.

Curatio. Curatio vitiorum coctionis cū multa habeat capita, necessariū est, vt varia quoq; sit, nā quæ fit à causis primitiuis & externis, duos scopos habet. 1. vt de medio tollantur causæ, quia nisi illę auferantur, vix fieri potest, vt curatio succedat. 2. vt ventriculus corroboretur. Modus corroborationis capitur ex modo offensionis: dicit Galen. de diff. morb. 5. & 2. ad Glauc. debilitates partium oriri propter duas causas, scilic. intemperiem & meatuum multitudinem, seu raritatē: possemus addere tertiam propter prauā qualitatem, quia omnia membra, quæ redduntur debilia, ideo reddūtur talia, quoniam vel fiunt intemperata, vel rare fiunt, vel aliena quantitate afficiuntur.

Igitur sublatis causis primitiuis, videndum est, an remanserit intemperies in vētriculo, an raritas, an vero mala & venenata qualitas. Si remanserit intēperies, corrigenda est per sua contraria, si raritas, studēdum est, vt remediis adstringentib. robur restituatur; si venenosa qualitas, vt debitis remediis extinguatur.

Curatio vniuersalis. Diæta. Hæc est curatio vniuersalis, sed necesse est, vt simus magis solliciti de cura particularium causarum, in qua aliqua sunt communia, aliqua peculiaria. Inter communia primum est victus ratio, itaque in omni coctione vitiata primum fugiendus erit aer turbulentus, omnia animi accidentia grauiora vitanda, somnus & vigiliæ nimiæ vitandæ, quia sicut somnus moderatus iuuat, sic vigilię modum excedentes coctionem lædunt: quies corporis fugienda, exercendum corpus, præsertim ante cibos, coitus frequens & immoderatus valde lædit: fugiendi sunt omnes cibi & potus, qui propria natura sunt rebelles, similiter nimia quantitas fugienda, ordo peruersus, tempus oportunum, & omnia alia quæ coctionem vitiant.

Medicamenta. Est quoque circa medicamenta ratio vniuersalis, vt causę tollantur, & primo humores præparentur, deinde euacuentur, postea ventriculus corroboretur intrinsecis & extrinsecis remediis. Peculiaris curæ duplex est ratio, altera ablatæ, & altera diminutæ coctionis. Facio hæc duo capita, quia diminuitur & ablate lęditur coctio à causa frigida, corrumpitur vt plurimum à calida, imo vt Auerrho. dicit 2. coll. 2. fere omnes morbi qui fiūt circa stomachum, vitiantur à frigiditate, quia cum stomachus sit membrum frigidum, propter naturam nerueam, facile labitur in morbos sibi similes.

Curatio diminutæ & ablatæ coctionis. Particularis igitur curatio diminutę & ablatæ coctionis, posita est in viuendi ratione, præsertim quando frigida causa est sine materia. Debet igitur aer esse serenus, subtilis, orientalis, animi omnia studia dimittēda, præsertim ab accepto cibo, & si quid est ꝙ coctionem offendit, plane est omne studiū ab accepto cibo: ante cibū est exercēdum corpus, post cibum omnino quiescēdum. Et tametsi Aristot. 2. post. videtur statuisse, ambulandū esse post cibum, ne supernatet cibus, fuit tamen illa sententia potius philosophica quam medica: quarę magis amplectenda Galenica, in lib. de cibis boni & mali succi, motum à cibo maxime esse noxium.

Balnea. De balneis habemus Possidonii sententiā, apud Aetium lib. 6. ca. 10. ea magnopere prodesse ad perficiendam coctionem, imo vero Colum. & Plinius instituerunt contra medicos suorum temporum, eo quod ad coquendas cruditates maxime laudarent balnea.

Somno indulgendum quantum fieri potest, quoniam vt testatur Galen. 4. de Tu. Val. nihil est ꝙ perficiat felicius cibos ipso somno. Circa quem locum sunt nonnulla notanda, quæ scribit Aët. lib. 9. cap. 24. & Auic. 13. tertii. tr. 3. cap. 7. Primum est, dormiendum esse capite quantum fieri potest, eleuato, quoniam hoc situ maxime commendatur cib. in fundo vētriculi, & ideo facilius concoquitur. Vnde

An super latus dextrū vel sinistrū dormiendū. in hoc laudandus est Germanorum mos, qui fere semper capite eleuato dormiunt. 2. vt fiat somnus super latus sinistrum, quia sic magis descendit cibus in fundū ventriculi, sed quoniam maior pars hominum solet primum somnum longum facere, nec parum refert coctioni, vt turbetur somnus, laudo ego vt dormiatur super latus dextrum, quoniā hoc modo iecur superponitur ventriculo, quem suo calore fouens, auxiliatur coctioni. Tertio notandum ex Arist. 6. probl. 3. præceptum fuisse medicorum veterum, vt dormiatur corpore inflexo versus abdomē, propter duas causas, vna est, quoniam sic ventriculus rectius contegitur & fouetur: Altera quoniam in hac figura flatus qui generantur in ventriculo, spatia habent vbi se condant.

Dicet aliquis, nonne idem Arist. ead. sect. problem. 7. ait, nos libentius recumbere super sinistrum latus, dormire autem super dextrum? Respondeo, aliud esse dormire libentius super hoc vel illo latere, aliud quid hic

vel

vel ille modus dormiendi magis conducat ad coctionem. Somnus super sinistrum latus magis cōfert coctioni, verū gratius & promptius est omnibus dormire super latus dextrum.

Cur gratius sit dormire super latus dextrum.

Cur autem hoc sit gratius, duas affert rationes Aristot. 1. quoniam inter laborandum partes dextræ semper magis laborant, & consequenter magis fatigantur, fatigatis partibus iucundissima est quies, & quoniam magis requiescunt partes defatigatæ, si super iis dormiamus, ea propter libentius dormimus super illis. 2. quoniam lux dormientibus est inimica, qui autem dormiunt super latus sinistrum, dormiunt aduersus lucem, qui vero super latus dextrum, dormiunt auersa luce, & propterea melius dormiunt. Petrus Apon. multum laborauit, vt traderet causam, propter quam dormientes super latus dextrum minus aspiciant lucem: sed in cassum laborauit, quoniam nulla alia est causa, nisi quod apud veteres in more positum fuit, vt semper lectum ita collocarent, vt recumbentes in sinistra parte viderent lucem, qui autem super dextrum, minime. Et ideo id faciebant, quoniam vbi volumus operari, ratio postulat vt è regione lucis manum dextram habeamus: sed hæc obiter.

Præ cæteris ad perficiendam coctionem, vt dicit Galen. 5. de simpl. med. fac. 6. & Auic. loco citato, conferet, si catellus vel puellus ita amplectatur, vt tangat ventriculum. Sed monet Gal. vnum, & Auic. alterum circa hoc: quod monet Gal. est, vt diligenter attendatur, ne puer ille sudet, & si forte sudauerit, vt à vētriculo remoueatur ne ipsum tāgat. Quod monet Auic. est, vt ille puer sit ętate 12. aut 14. annorum. De cibis & potibus studendum vt quantitate & qualitate ac ordine iusto offerantur. Qualitas certa ciborū à nemine præscripta est. Lucretius 4. de nat. quem sequitur Celsus lib. 1. c. 1. fuit huius sententiæ, non esse vllam rationem qualitatis ciborum habendā, sed sat esse, si coquātur cibi qualescunq;. Sed sententia medicorum salubrior est, sc. in eligendis cibis & potibus magna opus esse diligentia. Nec valet quod coquantur, quoniam vt Galenus docet de aliment. fac. cibi praui quanquam exactissime coquantur, longo tamen tempore ex ipsis in venis colliguntur praui humores, qui qualibet vel minima arrepta occasione pestiferas febres & morbos malos inducunt. Ideo fugiendi cibi duræ coctionis & excrementitii, vt carnes bubulæ, porcinę, ostreæ, pisces duri, legumina, herbæ, fructus, duriores præsertim: hæc enim omnia licet bene coquantur, ex ipsis tamen colligitur longo tempore magna copia prauorum succorū. Cibi faciles coctu sunt illi, qui à Celso dicuntur cibi naturæ mediæ, vt panis optime fermentatus & coctus, oua sorbilia, pisces saxatiles, præsertim verò si cūm ipsis iungantur aliqua aromata, quæ calefacere ventriculum & consequenter coctioni auxiliari possunt.

An delectū ciborum debeant habere sani.

Inter fructus conueniunt aliqua pyra cocta, pistacia, passulæ putantur faciles esse coctu. Sed ego contrariū statuo, quoniā experientia testatur eas integras vt sumuntur excerni.

An passula faciles coctu.

Circa ciborum varietatem notandum illud est, cibos quanto sunt simpliciores, tanto coctu esse faciliores. Similiter quando minus sunt conditi, tanto sunt meliores, nam eiusmodi condimenta nihil aliud sunt quam irritamenta gulæ. Ante alia ad perficiendam coctionem, vt Auicen. monet, cibi prius exactissime conteri & dentibus læuigari debent. Potus debet esse vinū frigidum, generosum, vetustum, teste Celso. Sed dicet quis, cur præcepit vinum frigidum, quasi homines bibant calidum? Dico non otiose dixisse Celsum vinum debere esse actu frigidum, quoniā multi possent existimare, cum calida iuuent coctionem, vinum etiam debere esse calidum, propterea Cels. addit frigidam, quoniam vinum calefactum si bibatur, necesse est excitari sitim, nec iuuat coctionem, sed potius vomitum excitat.

Quantitas debet esse modica in potu, ita vt possit tantum eliquari cibus in ventriculo, atq; ita distribui.

Celsus lib. 4. cap. 8. laudat, vt antequam eamus dormitum, sorbeantur duo vel tres cyathi, qui sunt 4. aut 5. vnciæ aq. frigidæ. Plut. in lib. de tu. val. hoc præceptum est amplexus & laudauit. Ego quoque non improbo, primo, quoniam aqua frigida eo tempore potata, quo incipiunt vapores in caput tolli, eos cō-primit & coercet: Deinde etiam, quoniam calor ex hoc potu magis intra ventriculum colligitur & augetur, dum quodammodo vētriculus adstringitur. Imo Gal. 5. aph. 29. vbi nocte homines sitiunt propter vsum ciborum aut potuum calidorum, nec obdormiscere possunt, laudat aq. frigidæ potū in media nocte: eo quod auxilietur coctioni, & sitim extinguat. Post victum institutum, cum succurrendum sit temperaturæ frigidæ, inuenięda sunt remedia q̄ intrinsecus & intrinsecus adhibita, possunt eā corrigere. Intrinsec ōnia aromata & odorata vtilissima sunt. Zedoaria, cinamom. zinzib. lignum aloes, nux myrist. macis, &c. Nec solum simplicia cōueniūt, sed multa etiam cōposita sunt accōmodata, vt omnes cōfect. magnæ, aromat. rosat. diatrionpip. diacym. Item medicamenta exteri adhibita, vt varia oleor. genera, ol. caryoph. nucis myrist. ladani, & hoc quo ego vtor:

Aqua an iuuet coctionem.

Linimētum pro coctione iuuanda.

℞. *succi menthæ.* ℥. ij. *Ol. nardini.*
Caryoph. an. ℥. ß.
Cinnamomi.
Ligni aloes.
Caryoph. an. ℈. j.

Ceræ partim. M. & f. linimentum.

Cum autem hæc intemperies quandoque copuletur humiditati, propterea notandum an humiditas vel siccitas sint cōiūcta; quoniam si intemperatura sit frigida & humida, non tantum ventriculus calefaciendus, sed etiam exsiccandus est, & ideo præter medicamenta dicta conueniunt etiam alia, quæ sunt exsiccantia & calefacientia, vt aquæ thermarum vsus, præsertim sulphureæ, vt sunt Aponenses, quarum virtus mirabilis in calefaciendo & exsiccando ventriculo frigido & humido. Conueniunt hæ non solum intus receptæ, verum etiam extrinsecus per stillicidium, vel infusionem adhibitæ. Et sicuti dico, medicamenta debere esse calefacientia & exsiccantia, sic etiam agendum erit circa victum, vt omnis ratio victus inclinet ad calefaciendum & exsiccandum. Sed si iuncta fuerit frigiditas cum siccitate, magno studio vtendum erit; vt enim docet Galen. 7. meth. difficillimum est curare intemperiem frigidam & siccam ventriculi. Erit itaque hic ventriculus diligenter humectandus & calefaciendus. Et quoniam siccitas ventriculi in hoc casu impressa est, debent ea eligi, quæ & sua tenacitate possunt adhærere facile, & humidum natiuum restaurare. Sunt vero duo remedia præcipua ad hoc accōmodata, lac & aquæ dulcis balneum. Modus & ratio exhibendi lac alias à me explicatur, & à Gal. 7. meth. lac caprinum commendatur, sed magis muliebre; & in hoc casu si quid est quod possit calorem natiuum reficere, est lac humanum: Illud enim non solum calefacit & humectat, verumetiam sua tenacitate vehementer adhæret ventriculo.

Intemperies frig. & humida ventriculi vt corrigenda.

Cura intemp. frig. & sicca.

Balneum etiam aq. dulcis efficacissimum est ad corrigendam hanc intemperiem. Sed dicet quis, quomodo balneū aq. dulcis, quod humectat totum corpus, iuuat ventriculum? Duas ob causas hoc remedium est accōmodatum. 1. quoniam quando cuncta corporis membra humectantur, ea non sumunt à ventriculo, & consequenter nō exsiccant. 2. quoniam dum humectatur vniuersum corpus, necessario humectatur etiam ventriculus. Quare dicta omnia medicamenta & victus ratio præscripta, in corrigenda frigida vētriculi intemperie, sunt accommodata, vt calefaciant, non autem exsiccent, sed potius humectent. Atq; tot sunt scopi quibus auxiliamur ægrotantibus, vel diminute, vel ablatæ concoquentibus, ob intemperiem nudam. Sed si sit humoribus coniuncta intemperies, modus curationis est, vt videamus an illi humores colligantur sponte in ventriculo, aut aliunde confluant. Si aliunde confluant, prohibendū est vt omnino non mittantur. Nam si à capite fluunt, illud est exsiccandum, & sic intercipiendus fluxus; si à iecore, similiter curandū, ne omnino ventriculum inficiant. Si missi sunt, vidēdum est an in vētriculo supernatent aut ei sint infixi. Similiter qui in eodē colliguntur, an ab eo sint separati, an adhærēant: si sint separati à ventriculo, ita vt natēt, curandi sunt per vomitum, vt statim expurgentur; sed in eo excitando maxima adhibēda est diligentia, scil. vt medicamenta vomitum excitantia eligātur, quæ leuia sunt, quoniam quæ vehementer ciēnt vomitum, omnia etiam ventriculi robur valde labefactant. Si vero humores sint adhærentes, vel erunt pituitosi, vel melancholici: Isti enim sunt soli, qui cum intemperie humida imminuunt coctionem. Si materia fuerit pituitosa, præparanda erit hoc modo:

Vomitus.

Pituitosæ materiæ præparatio.

℞. Syr. de betonica. Oxym. simpl.
Mellis rosa. an. ℥. ß. M. & capiatur cal.

Diximus alias, vbi syrupi debent præparare humores ventriculi, non debere misceri vllum liquorem, vt possint diutius in ventriculo permanere.

Melanch. præparatio.

Si fuerint melancholici, præparentur syr. de fumoterræ, de lupulis, de succo borrag. de pomis, Saporis regis. Itaque hoc modo ordinandum.

℞. Syr. de pomis. De fumoterræ.
Oxym. simpl. an. ℥. ß. M.

Vbi humores erunt præparati, sunt euacuandi, sed in euacuatione notandum, vt mitissimis medicamentis hoc agamus, quoniam fortiora virtutem ventriculi valde hebetant. In pituita euacuāda hiera omniū conuenientissima est, pill. aleph. Mesue, medicamentum Melampodis apud Gal. descriptum. 8. de comp. med. loc. Poterimus etiam accedere ad Diacathol. Si materia fuerit melancholica, elect. de sena erit accommodatum, Syr. de polypod. de epithymo, de helleb. nigro; pill. gratiores de lapide lazuli debemus omnino fugere. Circa victum, vbi humores cum intemperie offendūt coctionem, debet fere eadem ratio seruari, quam monstraui sequendā esse in nuda intempe[rie]. Tria autem solum, vbi humores sunt coniuncti cum intēperie, sunt seruanda, vt dicit Gal. 8. de med. loc. 1. Si humores sint praui, ita vt non adsit laxitas, de qua Gal. interdum mentionē fecit, nunquam esse cibis adstringentibus vtendum, nisi isti humores purgati fuerint: quoniam si isti cibi in vsu haberētur, plane succi illi praui magis infigerentur tunicis ventriculi. 2. vt semper cibi faciliores coctu offerantur in intēperie cum humoribus, quam in nuda: quoniam in illa ventriculus est multo magis affectus, quā in hac. 3. vt retentio secum noxia est in omni coctionis vitio, ita pniciosissimam esse in eo quod fit ab intemperie cū humoribus. Ratio est, quoniam nisi continuo cum excrementis excernantur isti praui humores, tanto magis offendetur ventriculus. Hæc est ratio curationis diminutæ & ablatæ coctionis. Quod si corru-

Humores si coniuncti sint cum intemperie.

1. not.

2.

3.

Curatio corrupta coctionis. corrupta sit coctio, corrumpitur vel ab intemperie calida, vel frigida. A causa frigida, quando vtitur in ructu acidum: à calida, quādo vel ad ructum nidorosum vel adustionem conuertitur. In omnibus his vitiis cōmunissimus *Scopus.* scopus est, vt quamprimum fieri potest cibus corruptus à ventriculo expellatur. Gal. enim dicit 4. de tu. val. vbi corrumpuntur cibi in ventriculo, eos sæpe exire, atque tamen nihil mali efficere posse, sed si sponte non exeant, studendum esse vt aliquo medicamento statim expellantur. Quapropter si promptus erit æger ad vomitum, vera ratio expellendi statim humores putridos, est per vomitum. Sin ad vomitum non sit procliuis, expellendus erit cibus per secessum, & inter medicamēta, quæ hoc possunt facere, est hiera: Nam declarans Gal. quod sit medicamentum sanis ad educendos corruptos humores, nominat *Alterantia calidum ventriculum.* hieram. Vbi cibi sunt euacuati, statim elaborandum est restituere tonum ventriculi, q fit corrigendo intemperiem, quæ si fuerit frigida, corrigēda erit ea ratione, quam monstraui; sin calida, vel pura & nuda erit, vel cū materia. Si calida pura, in constituenda victus ratione eligatur aer frigidus & siccus, quies seruetur omnino, & circa cibum & potum maxima cura adhibenda. Vinum non conuenit, sed loco eius vel aq. hordei simplex, vel pluuialis, vel chalybeata: mellis vsus secundum medicos omnes fugiendus. Cibi debent esse faciles coctu, panis ex hordeo vel oryza, succus ptisanę, inter fructus conueniunt pruna, cucurbitæ, persica, granata. De quibus granatis Auerrh. inquit, quod si capiantur à cibo, in stomachis calidis faciunt ne cibi corrumpantur. Inter herbas etiam conueniunt quæ refrigerant, vt sunt omnia cichoracea, lactucæ, quę etiam per se sola possunt mandi, aut cum carnibus. Præter hunc victum sunt medicamenta intus & extra adhibenda, quæ intemperiem corrigant. Ex simplicibus est camphora, Corallium, santali omnes, coriandrum viride, nymphæa, conf. rosar. Hæc etiam confectio est accommodata.

Confectio in calida ventriculi intemp.

℞. *Sacch. rosſ.*
Conf. cichor.
Rosarum an. ℥. j. ß.
Sem. nymphee.
Lactucæ an. ℨ. ß.
Corall. rub.
Camphoræ an. ℈. ij. *pulueris. puluerisentur & misc. cuius capiatur* ℨ. ß. *vna vel altera hora ante cibum.* Extrinsecus conueniunt omnia ea oleorum genera, quæ sunt apta refrigerare, vt ol. rosſ. ol. de nymphæa, de cucurbit. Hæc etiam inunctio maxime valet:

Inunctio ad idem.

℞. *Ol. de absinthio.*
Nymphææ.
Cucur. an. ℥. ß.
Santal. omnium.
Corall. rub. puluer. an. ℈. j.
Ceræ parum. f. linimentum.

Si sit intemperies calida coniuncta humiditati, refrigerandum & exsiccandū erit, quibus conueniunt empl. apposita ventriculo, ex far. hordei, fabarum, &c.

Si sit intemperies sicca coniuncta caliditati erit refrigerandum & humectandum, propterea balnea aquæ dulcis conueniunt. Nec mirandum quod laudem tam in intemperie calida quam in frigida, balneum aquæ dulcis, quoniam inter tepida medicamenta balneum obtinet primum locum, tepida autem medicamenta æque corrigunt caliditatem, atq; frigiditatem.

Sed si fuerit intemperies non nuda, verum humoribus copulata, videndum est an isti humores sint supernatantes, & facientes ad expellendum per vomitum, an vero sint infixi. Si supernatant, expellendi sunt per vomitum, iis medicamentis quæ lenia sunt, vt aq. tepida cum aceto, vel cum oxym. simpl. vel penna ol. tincta. Si vero non supernatent, sed fuerint infixi, primo pręparandi sunt, deinde expellendi. Præparantur autem syr. de end. de nymphæa, de granatis, vt:

℞. *Syr. de nymphæa.* *Præparatio humorum calidorum.*
Oxysacch.
De endiuia an. ℥. v. *M. & accipiantur frigida actu.* quoniam ad corrigendam intemperiem calidā ventriculi, non modo confert vt medicamēta sint frigida potentia, verumetiā actu.

Vbi fuerint præparati, expellendi sunt: aloe sola tota vtilis est Gal. ad euacuandos humores calidos & subtiles è ventriculo, maxime si non in magna copia exhibeatur, quoniam vt docet Gal. 8. de med. loc. si paulo plus exhibeatur aloe, non solum à ventriculo, sed ēt à iecore & aliis partibus humores attrahit.

Hæc agenda sunt si humores colligantur sua sponte in ventriculo; si autem aliunde veniant, prouidendum erit illis partibus quæ mittunt humores ad ventriculum, vt iecori, lieni, capiti. Et notate si humores biliosi vel melancholici fuerint, qui mittuntur à liene in ventriculum, inter alia remedia conueniret quandoq; venæ sectionem.

Imo expertus sum ego, vbi bilis euomitur à iecore in ventriculum, maxime auxiliatam fuisse iecoris sectam venam. Idem putandum est de vena lienis, vbi humores ab ipso liene mittuntur in ventriculo corrūpentes coctionem. Hæc est ratio qua succurritur, vbi ab intemperie calida cum humoribus vitiata est coctio. Præter hæc sunt quædam alia quæ naturæ proprietate existimantur auxiliari coctioni, inter cætera est lapis Iaspis, & Corallium: Putantur hæc extrinsecus ventriculo alligata auxiliari coctioni. Nec negligenda hęc remedia, quę si non iuuant, saltē non nocebunt. Similiter interna illa tunica ventri- *A proprietate confortantia ventriculo.*

culorum gallinarum puluerifata in potu accepta, indicata eft auxiliari magnopere ad pficiendam coctionem: verum Gal. hac de re loquens, dicit fe nullam feciffe experientiam, an hæc tunica conferat coctioni nec ne.

CAPVT XIII.

De inflammatione ventriculi.

Victus ratio. TVmorum vẽtriculi curatio tametfi non videatur pertinere ad hãc tractationem, breuiter tamen docebo curationem inflammationis, quæ aut parum, aut nihil diuerfa eft à curatione aliarum inflammationum. In hac igitur curanda eft primo victus ratio inftituenda, vt aer fit frigidus, & quiefcat æger, maxime varo vt Gal. 13. meth. monet, tradenda eft ratio cibi & potus; nam ptifana eft cibus omnium accommodatiffimus, herbæ refrigerantes decoctæ, vt cichorium, lactuca, endiuia, & omnia cichoracea, panis in aqua lotus. Vinum omnino fugiendum eft, & vtendum vel fola hordei aqua, vel aq. cocta.

Inftituto victu prohibendum ne inflammatio augeatur, & ftudendum vt ea quę facta eft, auferatur. Circa quos fcopos multa funt notanda, & primo circa prohibitionem inflammationis conueniunt frictiones, cucurbitæ, venæ fectio. *Vena fectio.* Sed notãdum quod quamuis dixerit Gal. in omni inflammatione fanguinis miffionem effe efficaciffimum remedium, tamen in inflammatione ventriculi parciffime eft euacuandus fanguis, nifi adfuerit magna plenitudo.

Circa fecundum fcopum notandum, ante huius morbi declinationem nullum euacuãs medicamentum conuenire, quoniam cum *Purgantia.* hæc medicamenta trahant ab vniuerfo corpore ad ventriculum, facile inflammationem augent. Quod fi aliqua conueniat euacuatio, vt Auenzoar monuit, folus clyfter fufficere poteft.

3. Notandum omni tempore conuenire medicamenta fimul mifta ex adftringentibus difcutientibus, quod docuit Galen. 13. meth. Quare extrinfecus erit imponendum medi- *Topica.* camentum ex ol. de abfinth. cydon. lacte amygd. dulc. & amar. fyr. rofarum ex fuccis rofarum decocto, cort. granat. cydon. chamęm. & tandem in omnibus medicamentis, tũ intrinfecis, tũ extrinfecis, hunc fcopum habeamus, vt fimul adftringamus & difcutiamus.

Definẽte inflammatione, poterit aliquod lene medicamentum exhiberi, vt Manna, Caffia, Thamar. vt fimul poffimus aluum foluere, nec attrahere violenter ad ventriculum.

Vlcerum curatio. Quod fi vlcus ventriculum infeftet, primum ftudendum eft vlcus abftergere, deinde confolidare & exficcare: & vt fummatim dicam, omnia vlcera ventriculi eo modo tractanda, quo alia vlcera, illis tamen medicamentis quæ etiam robur ventriculi conferuare poffunt.

CAPVT XIV.

De vitiis facultatis expultricis ventriculi.

ANtequam hanc tractationem aggrediamur, neceffarium eft vt fcrupulum vnum tollamus, quia notatu dignus eft, vtrum præter facultates quatuor à Galeno propofitas, vlla alia inueniatur; Nam Auerr. *Num danda fit facultas fecretrix.* 2. coll. cap. 7. & 9. aliam quandam difcretiuam pofuit, cuius vitia neceffarium effet medico cognofcere, & curare feparatim: Scribit enim Auerrho. medicos hanc ignoraffe, & folum Almanforem docuiffe hanc facultatem. Et quãquam alii medici non docuerint inftrumenta huius facultatis, pollicetur tamen fe illa traditurum, quod an fecerit ignoramus, cum libri eius de medicina ad nos non peruenerint. Hanc eandem virtutem feparatricem videtur Gal. cognouiffe 2. de loc. aff. & 4. de vfu par. 1. quo in loco defcribẽs, quæ fint munera ftomachi, inter alia hæc ponit, vt difcernat bonum à malo. Alius locus eft lib. de diff. fympt. ca. vlt. vbi fermonem habens de fluxu muliebri, fcribit in eo offenfam effe retentricem, fanguificatricem, & feparatricem. Sed ex altera parte eft Gal. auctoritas in lib. de facult. natural. & Auic. lib. 1. vbi de fac. tradit, & tandem omnium medicorum, qui fuerunt huius fententiæ, dari folum quatuor facultates, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, de feparatrice nullam faciunt mentionem.

In hac controuerfia inuenio inter recẽtiores duas fuiffe opiniones, primam Gentilis *Gentilis fententia.* & fequaciũ, qui exiftimarunt non dari hanc facultatem, fed feparare vtile ab inutili, effe tam retentricis quam expultricis, quia nõ fit neceffe multiplicare entia fine neceffitate. Secunda opinio fuit recentiorum, qui adducti loco Gal. nuper cit. dixerunt eum cognouiffe hanc virtutem. Imo vero damnant Auerrh. quod fcripferit eam Galeno fuiffe ignotam.

Ad huius rei folutionem ante cætera eft intelligendum, vnam effe vere facultatem folam, in vẽtriculo & in iecore, omnibufq; aliis corporis partibus, vt quæ dicuntur à medicis facultates, fint potius operationes illius primæ facultatis, quam feparatæ facultates. Nã *Refolutio auctoris.* facultas naturalis nutritiua habet has operationes, ꝙ attrahit, retinet, alterat, & expellit. Sed cur medici has operationes vocãt facultates? Refpondeo pp duo fieri hoc: 1. vt magis notas facerent fuas operationes & diftinctiones. 2. quoniã cũ quæuis operatio habeat peculiare inftrumentum, & hoc videatur deberi

facul-

facultati,hinc eſt quod nominarunt faculta-tem:quoniam vero inſtrumēta ſunt triplicia, villi longi, tranſuerſi, obliqui, ideo tres fa-cultates his membris aſſignarunt, longis at-tractricem, latis ſeu tranſuerſis expultricem, & obliquis retentricem: Alteratricem vero, cum ſit facultas præcipua & vniuerſalis & in toto membro diſperſa, non aſſignarunt in-ſtrumēto particulari. Hæc eſt igitur ratio cur medici tantum quatuor facultates fecerunt.

Cur medici quatuor facultates fecerint.

Hoc ita conſtituto, nequaquam dico dari vllam operationem ſeparatricem, quæ poſſit facultas nominari, vt aliæ facultates, quoniā facultates denominantur ꝓpter inſtrumēta, nullum autem eſt inſtrumentum in membro vllo, quo fiat hæc ſeparatio. Et ideo non eſt vt cum Auerrh. dicamus reperiri hanc faculta-tem ſeparatricem ab aliis diſtinctam.

Quid autem dicemus ad Gal. Dico hāc fa-cultatem ſeparatricem, qua bonum à malo, malum à bono, vtile ab inutili ſeparatur, etiā in ventriculo reperiri: ſed hæc operatio eſt facultatis alteratricis: idque tum ratio mon-ſtrat, tum experientia. Ratio eſt, quoniam fa-cultas alteratrix medio calore vtitur: atq; o-peratio caloris eſt, vt docet Ariſt. congregare & diſgregare: Iam vero congregare & diſgre-gare nihil eſt aliud niſi ſecernere, quapropter opus ſeparandi & diſcernendi nihil aliud eſt, nec alterius facultatis, niſi alteratricis.

Separatio fit ab alteratrice.

Idem demonſtrat experientia, quia cum ſeparatur lac à ſero, velim ſcire, an in eo opi-ficio ſit virtus attractoria, an expulſoria: ſal-ſum eſſet cogitare has facultates in eo repe-riri; ideo quęrenda eſt alia facultas alteratrix: cum enim beneficio caloris alteretur maſſa illa lactis, in ea alteratione calor ſeparat lac à caſeo. Idem indicandum in aliis naturæ ope-ribus, ſcil. fieri ſeparationem non à facultate expultrice aut retentrice, ſed alteratrice.

Cum igitur facultas ſeparatrix non ſit ab alteratrice ſeparata, nec ſeorſum exiſtat, ſe-quitur etiam vt neq; ſint vitia, neque quæ rē-da ratio vlla curationis, quandoquidem quæ curatio tradita eſt coctricis facultatis, eadem conuenict ſeparatrici operationi. Iure igitur nobis eſt tranſeundum ad vitia expultricis facultatis, quæ ſunt, quando facultas ex-pultrix expellit eo tempore quo non debe-ret, vel quæ non deberet. In hac expulſione coacta ſolet natura duas vias tentare, vel per aluum, vel per os, vel per aluum & os ſimul. Si per os ſolūmodo, dicitur vomitus, qui quo-niam eſt etiam ſymptoma facultatis retentri-cis, in præſentia nihil de eo dicemus, cum de vomitu ſuperius actum ſit. Si fiat ſolum per anum, ſolent multa vitia exoriri, quæ quoniā quodammodo inteſtinis appropriantur, de iis alio loco agemus. Loquamur iam de eo fa-cultatis expultricis vitio, in quo per os ſimul & anum excernitur.

Vitia expultricis laeſa.

CAPVT XV.

De cholera.

Dicitur hoc vitii genus Galen. cholerā, Arabes vocarunt cholericam paſſio-nem. De hoc nomine Galenus ſcribit, captū eſſe à cauſa morbi, ſc. à bile, quoniam bilis in eo abundat. Similiter Cæl. Aur. lib. 3. de acut. 19. inquit, nomen huius morbi natum eſſe quoniam & infra & ſupra bilis excernatur.

Nomen.

Eſt hic affectus ex Paulo & Alexand. quæ-dam inſignis & reciproca matcriæ translatio à toto ſeu partibus corporis ad ventriculum & inteſtina.

Definitio.

Dicitur inſignis, quia vt Theod. medicus lib. 2. cap. 13. dicit, huiuſmodi ægritudine ve-hementer torquentur ægri, atque ſæpiſſime iugulari ſolent. Dicitur etiam latio à toto corpore ad ventriculum, quoniam humores qui exiſtunt in ſtomacho, & perturbare ſolēt, nequaquam inducunt hunc affectū, niſi alii humores in corpore exiſtētes magno impetu ferantur in ventriculum & inteſtina, ac inde poſtmodum ſtomachus & inteſtina vehemē-ter percuſſa expellant. Dicitur humorū, quia ſi ſolummodo cibi excernantur, quanquam magna fiat perturbatio, non tamen poterit vocari proprie cholera, ſed potius vomitus & fluxus.

Verum dicet quis, Galen. de cauſis morb. 4. vbi nominat ſiccam choleram, dixiſſe hūc affectum fieri etiam à flatibus: quando ſcilic. flatus ventriculum vellicantes perturbant. Dico Galen. locutum eſſe improprie: cho-lera enim eſt, quando bilis excernitur, non autem flatus. Eſt autem cholera in genere ex-pultricis actionis deprauatæ: & quanquam etiam retentrix facultas in hoc genere morbi ſit affecta, tamen quæ primo & præcipue of-fenditur, eſt expultrix, qua offenſa conſe-quenter offenditur retentrix.

Quae facultates laedantur.

De loco affecto inuenio ſcriptores non-nihil controuerſos: Celſus ſtatuit in cholera affectum eſſe ventriculum & inteſtina. Cuius ſententiam ſecutus eſt Aurel. Multi ex Arabū familia videtur hanc habuiſſe ſententiā, præ-cipuum locum in hac affectione eſſe inte-ſtina, cum inter morbos inteſtinorum de hoc morbo tractarint.

Locus affectus.

Vera autem eſt ſententia, quam habuit Gal. 3. de ſympt. cauſ. ſcilicet præcipuum lo-cum affectum in hac ægritudine eſſe ſtoma-chum, ſecundariū autem gulam & inteſtinā. Morbus autē quo dependet hoc ſymptoma, eſt præcipue continui ſolutio, ſiquidem Gal. dicit fieri hunc morbum vel à materia ero-dente, vel grauante, ita vt dolor & paſſio quæ ſpectatur in hoc affectu toto, proficiſcatur à ventriculi corroſione. Notate quod ſcribit Plin. lib. 11. c. 37. homines & canes ſolos inter

 anima-

animalia vomere, quod habeat os ventriculi angustũ. *Causa. Interna.* Causæ choleræ aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internarũ aliæ sunt naturales, aliæ præter naturam. Causæ internæ præter naturam sunt humores acres & biliosi, ii enim immediate consueuerunt hunc affectum producere. Causæ mediatæ naturales tres sunt. 1. habitus corporis; etenim q. habitu corporis bilioso sunt, huiusmodi passionib. valde sunt obnoxii. 2. Sexus: quia vix inuenias mulierẽ quæ hoc affectu tẽtatur, viri vt plurimũ solẽt vexari ab hoc morbo. 3. ætas, de qua sermonẽ habẽs Arist. iuuenes & ętate cõsulẽtes cholera morbo tẽtari, scribit, sed magis euadere.

Internæ immediatæ præter naturam sunt morbi antecedentes tam crisin bonam, quã malam. *Externa.* Externę porro causę complures sunt, quæ cholericam passionem inducunt, in primis autem est aer calidus & æstuosus, Hipp. sententia 7. epid. qui dicit in æstate potissimũ choleram fieri; quam sententiam deinde mutuatus Auerrh. & Arist. dicit frequẽter in æstate fieri choleras, & post ætatem in autumno, vere minus, minime omnium hyeme. Cuius causam tradens Auic. dicit, ideo æstate & autumno generari choleras, quoniam iis temporib. præter vsum fructuum multę fiunt ciborum corruptiones, ex quib. praui & acres gignuntur humores, hunc inducentes affectum. Possumus addere aliã causam, quoniã æstate & autumno solent abundare humores biliosi & melãcholici, vigilię, motus corporis vehemẽtes, motus etiam animi immoderati. Inter causas choleræ ab Hip. loc. cit. etiã numerãtur cibi, vt carnes suillę, allia, cæpe, grana pini, & nuces rancidæ, cibi insueti. Inter fructus dicit Gal. 2. de alim. fac. & Alex. pepones dulces maxime inducere choleram.

Signa indicantia futurum. Signorum quæ hunc affectum indicant, alia futurum significant, alia præsentem, alia sunt distinctiua, alia prognostica. Quæ indicant futurum complura numerantur à Cæl. Aurel. vt est grauedo, tẽsio, anxietas, vigiliæ, dolores intestinorum cum sonitu, crepitus vẽtris olẽtes, eructationes, nauleæ, salinæ fluor, membrorũ lassitudo & thoracis grauitas.

Præsentem. Quæ præsentem indicant, sunt vomitus & secessus biliosi, morsus, stomachi dolor, ciborum abominatio, & vt Cæl. Aurel. dicit, solẽt primo euomi cibi corrupti, deinde biliosi humores. tertio aquosi, & interdum euomuntur quasi carnium loturæ. Hip. 3. epid. præter hæc signa apponit & nonnulla alia, scil. celerẽ respirationem, pulsum densum vrinæ suppressionẽ. Celsus & Aretæus addũt extremorũ frigiditatẽ, animi defectũ & conuulsionẽ.

Extrema cur frigeant & conuulsantur. Cur autem in hoc affectu extrema frigeãt & conuellantur, conatus est reddere rationẽ Cassiod. 1. problem. 59. & 72. vbi duo dicit: 1. quod stomachus cum sit nerueus, vbi vehementer afficitur, vt in cholera, necessario in consensum trahuntur omnes partes musculosæ, scilicet quos nerui ipsi & tendines ingrediuntur. 2. spiritus naturales & animales magnopere dissipari, calorem autem naturalẽ intro colligi, vt feruetur, vnde mẽbra externa orbata calore & spiritib. refrigerantur.

Quomodo cholera distinguatur à fluxu alui. Signa distinctiua sunt, quæ choleram distinguunt à fluxu alui & à stomachi dissolutione, nam diarrhæa est solum alui fluxus & perturbatio, in cholera vero pter fluxum alui adest etiam vomitus. Accedit & illud quod scribit Theod. Prisc. lib. 2. cap. 23. fluxum alui esse morbũ diuturnũ, neq; lethalẽ, choleram vero & lethalẽ esse, & cito homines iugulare.

A stomachi dissolutione. Distinguitur rursus cholera à stomachi dissolutione, quoniã in hac fit vomitus ab omni natura ciborũ, sine vlla alui pturbatione, atq; in cholera præter hęc omnia aluus perturbat.

Prognost. Omnes medici in hoc conueniũt: sc. choleram non solum morbum acutum esse, verũ etiam acutissimum; vnde iure Aretæus mortem, quę fit ex cholera, dixit esse sæuissimam, quia qui sic intereunt, simul spasmantur & suffocantur. Causa huius est, multitudo morborum, qui videntur hunc affectum constituere: Nam fere omnes morbi quos hactenus nominauimus in stomacho fieri, videntur in cholera conuenire, singultus, nausea, inappetẽtia, dysenteria, vomitus, morsus, cardialgia, tremor, & tandẽ omnes morbi, qui infestant ventriculum, vt non sit mirum, si ab omnib. & lethalis & acerbissimus sit existimatus.

Non est ignorandum illud quod Auic. dixit, hunc morbum non esse in omnibus æque lethalem, quoniam in assuetis & iuuenibus nõ est ita periculosus. Vnde dicebamus ãtea, hunc morbũ non esse æquę lethalẽ in pueris. Minus periculosa est ea cholera, quæ fit à causa primitiua, quæ est cum minoribus & paucioribus symptomatibus.

Morbus variatura hum af fectus. Illud notandum, non esse ita varium Protheum à Poetis descriptum, vti morbus ille varius videtur, quoniam interdum ita mitis esse videtur, vt tutus censeatur, & tamen iugulat: interdum grauissimus incidit, vt statim videatur iugulare velle, & tamen in bonum vertitur: Quare iure dicit Serapio, quod quãquam morbus periculosissimus sit, non est tamen desistendum à curatione.

Verũ illud semper meminisse oportet, quod monet Aret. vbi ęger omnia vomit, vbi sudor indesinenter exit, vbi frigidus & humidus apparet, ita vt pulsus videat extingui, bonũ esse aliquã occasionẽ fugę inuenire, quoniã in his casib. op^9 est poti^9 sacerdote q̃ medico.

Curatio. Curatio in hoc casu adhibeatur citissima, quoniam morbus est acutissimus. Alex. in omnibus morbis acutis properandum esse ad curationem dixit, in cholera vero maxime omnium. *Scopi.* Habet hæc curatio duos scopos. 1. vt quamprimum fieri potest, humores acres siue bi-

aut biliofi, fiue cibi acres & corrupti, redditi è ventriculo tollantur. 2. vt ventriculus corroboretur, ne humores influentes recipiat, & à receptis vehementer offendatur.

Eft tamen in perficiendis his fcopis aliqua differétia, quoniam alia conueniunt in principio, alia in augmento, alia in declinatione. In omnibus tamen eft communis quædam viuendi ratio, in qua primo neceffarium eft, vt aer non admodum lucidus eligatur, nimium frigidus vitetur, fi autem plenus odoribus vel fructuum, vel florum, & eorum præfertim, qui & confolari fpiritus, & corroborare confueuerunt facultates. Somnus ꝓuocandus aquarum murmure. Serapio enim fcribit nihil effe quod perinde leuet ac dolear hanc ægritudinem, atque fomnus. Balnea commendantur ab Auerr. 7. coll. & iure, præfertim qñ vires paulatim refici cœperunt.

Circa cibum & potum medici iubebant femper abftinere ad tertiam vfque diem: hoc præceptum valde periculofum eft, quia vires concidunt fub hoc affectu: eft quidem abftinendum primis illis diebus, fed modico cibo vtendum. Cibus vero debet effe aliquãtifper adftringens: verum fi nimis adftringit, maxime folet nocere; & ratio eft, q̃ referunt Aret. & Aet. quoniam vbi humores praui & maligni funt in ventriculo, omni ftudio nitendũ vt exeant, eos vero retinere, pernitiofum eft: Itaq; primum omnium, fi vires collabi uideãtur, & febris omnis abfit, exhibẽdus eft panis in vino pôtico & acerbo maceratus, aut vino cum fucco granat. aut fucco cydon. Si autem febris adfit, panis erit macerãdus in aqua frigida, fucco cydon. vel granat. atque ita folus panis offerendus erit primis diebus. Quod fi ifte cibus non admodum gratus fit ægro, atq; morb. progreffus, funt alia exhibẽda, vt mala cydonia, pyra auftera, vuæ, perfica. Mentha laudatur ab Alex. tanquam natiua quadã ꝓprietate in hac ægritudine auxilietur. Procedente morbo tranfeundum eft ad paulo pleniorem victũ, ita tamen femper omnib. cibis commifceantur quæ vim aliquam corroborandi & adftringendi habent, vt caro perdicum, columborũ, hædorum, quæ caro fi etiam coquatur, vt Cæl. Aur. ait, in aq. & aceto, tanto erit vtilior & commodior. Poteft etiam hæc caro affari, & confpergi vel fucco cydon. vel granatorum vel limonũ. Similiter & oua tenere cocta & infufa in aceto conferunt.

Adftringentes cibi qui conueniant.

Mentha.

Sed illud notandum eft, in hoc morbo vẽtriculum valde effe labefactatum, & ꝓpterea magnam ciborum copiam nequaquam fuftinere poffe, tamen cum vt reficiatur multo indiget alimento, multoties exhibendus cibus, & in pauca quantitate, vt ter vel quater, vel quinquies in die, fi opus fuerit.

Sed quia fępe fit, vt cibi non retineantur, etiam hac in re danda eft opera medicamentis extrinfecis, vt cibi retineãtur, qualia funt epithemata & empl. facta ex ol. & herbis, & corticibus adftringentibus. In hoc etiam cafu cõmendatur fere ab omnib. Arabib. & Græcis, vt dorfo, vmbilico atq; aliis corporis partibus, & præfertim extremis apponantur cucurbitulę, frictiones, ligaturæ, quæ fi vomitus magis ftimulat funt applicanda partib. inferioribus: at fuperiorib. fi magis ftimulat alui fluxus. Similiter etiam ad hoc vt magis retineantur cibi, adftringentia & corroborantia funt adhibenda.

De aliis videntur medici inter fe conuenire, vt fcilicet videatur, an per vomitum materia feliciter educatur, & materia educata affectus leuetur, an vero materia per vomitum non educatur. Si enim educitur & iuuat, permittendum eft vomere: fi vero materia non vomitur facile, ftudendum vt vomitus reddatur facilis: Sed in vomitu concitando duo funt notanda. 1. vt nunquam ad vomitum excitandum adminiftrentur ea, quæ funt vehementia, propterea quod hæc medicamenta vomitum concitantia valde ftomacho funt inimica; propterea etfi vomitum cient, maius tamen detrimentum inferunt ventriculo. Quare Cæl. Aurel. damnauit vfum hellebori: fed errat, quod etiã Hippocratem dãnare aufus eft, quod 5. epid. fcribat, Athenienfem illum curatum effe helleboro. Quin imo cũ Hip. referat hunc cafum tanquam admiratione dignum, lectores facile poffunt intelligere vfum hellebori non effe naturalem, quoniam fi veluti miraculo quodam liberauit hunc ægrum, id fine ratione factum fuit.

Vomitus

Vfus hellebori num conferat.

Secundo notandum, vt neq; humectantia, nec relaxantia, aut glutinofa adhibeãtur, vt eft lac, oleum, mucilago pfyllii, ol. fefaminum, & fimilia, fed eligenda funt ea, quæ non relaxant, vt aqua & acetũ, decoctum raphani, mulfa & acetum, fyr. acetofus: hæc enim funt vomitoria leuia apud Hip. & maxime in hoc morbo commendata.

Notat præterea Aret. hæc vomitoria femꝑ effe exhibẽda in minori copia, quoniam fi in paulo maiori copia fumantur, nimium vẽtriculum diftendunt, ex quo fit, vt deinceps & difficilior exitus humorũ acrium reddatur, & maior vis ac dolor ftomacho inferatur.

Hip. in lib. de aff. in curatione choleræ inter cætera commendat, vt corpus mollefiat balneis, excepto capite, fc. vt corpore madefacto poffit facilius materia per fuperiora & inferiora exire. Sed fi forte fortuna contingat, vt nec per vomitum, nec per aluum materia exeat, & tamen omnia medicamẽta funt adminiftrata, in hoc cafu eft eligendum medicamentum aliquod, quod poffit & aluum mouere, & ventriculum corroborare.

Exempli gratia:

Purgans & corroborans simul.

℞. *Sacchar. rof. ℥. j. ß.*
Rhab. electi subt. pulu. ℥. j.
Myrobal. citrin. ℥. j. ß. M. & f. bolus.

Hoc medicamento, vbi cætera non iuuerint, poterimus in cholerica affectione simul prauos humores educere, & simul ventriculum roborare. Quibus peractis & malo finito conueniunt balnea, & cibi, & reliqua omnia, quæ apta sunt vires reficere. Peculiariter autem vbi malum efficitur ab acribus & biliosis humorib. vtendum his medicamentis, quæ refrigerant & adstringunt, non tantum potentia, sed etiam actu, tam intrinsecus, quam extrinsecus.

Non desunt qui laudant aquam frigidam potu acceptam, & niuem appositam ventriculo: sed memores simus prædictorum ex Auerrh. scilicet, non esse ventriculum vnquam summe refrigerandum, quia tametsi refrigeratio momentanea etiam possit morbū tollere, remanet tamen in ventriculo mala intemperies.

Quare medicamenta adstringentia & refrigerantia quæ conueniunt in hoc casu, sunt syr. de agresta, de plantag. de succo granat. succus labruscæ, syr. rosat. recens, lactuca, portulaca, rosa, & cætera quę simul refrigerant & adstringunt. Poterimus autem iis vti vel per se solis, vel cum pane, & aliis cibariis. Conuenit etiam potus frigidæ, si admisceatur parū aceti. Modicum dico, quoniam si vtamur copioso aceto, periculum esset ne acrimonia aceti stomachus læsus magis torqueatur. Qua ratione adductus Cæl. Aurel. non immerito damnauit Praxagoram, quod mulsa & aceto nimis liberaliter vteretur.

Acetũnum conueniat.

Si hæc non iuuerint, inquit Aretæus, trāseundum esse ad vsum calidorum: imo testatur ipse, se cognouisse experientia, hanc contrariam mutationem sæpe malum abstulisse. Quare notandum quod dicit Cels. libro tertio cap. 1. remedia in acutis morbis vbi non prosunt, statim mutanda esse, atque etiam ad contrariorum vsum faciendam mutationem: quandoquidem, inquit, sæpe temeritas iuuit quod ars curare non potuit. Licebit itaque, non iuuantibus frigidis, transire ad calida.

Diff. Num calida etiā conueniant in hoc affectu.

Sed video aliquem dicturum, qua ratione possint calida vtilitatem præstare in hac affectione? Auic. qui cum aliis Arabibus laudauit calidorum vsum, scribit ideo prodesse, quoniam cum calida penetrent in venas, secum reuehunt humores ad ventriculum tendentes, & ideo non parum iuuant. Sed quanquam hæc Auic. sententia sit probata, ea tamen mihi semper placuit, quod calida iuuent quoniam dissipant, euacuant, & difflari faciunt humores: propter quod debemus existimare, quia calida remedia commendantur à medicis, eos nō de quibuslibet calidis loqui, quoniam tepida magis nocent, cum relaxent, sed potius de valde calidis.

Quod si hæc remedia non iuuerint, & cōuulsio accesserit, sunt partes circa ventriculū ol. de castoreo tractandæ, & inungendæ cum sinapi.

Si defectus animi accesserit, sunt reuocandi spiritus ligamentis, frictionibus fortioribus, florum & ciborum odoramentis. Si fuerit præsens defectus animi, & partes extremæ frigeant: Sunt illę partes calefacientibus pannis vinciendæ & fricandæ. Vinum etiam actu frigidum exhibendum, cucurbitæ applicandæ, vt fieri solet in extremis casibus, omnia tractanda, vt possimus ægros ab instanti periculo liberare.

Celsus laudat absinthium potu exhibitū, quod etiam Diocles medicus probasse videtur. Cæl. Aurelian. contra inquit, absinthium esse virtutis acerrimæ, & propterea cum ventriculus sit affectus male, & humorum acrimonia vexetur, absinthium sua illa acrimonia maxime eum offendere. Sed breuiter pro hac contradictione dicendum, quod absinthium exhiberi potest in succo, & in substantia, vel in decocto & maceratione. Absinthiū in substantia non conuenit, eo quoniam, vt Celsus ait, cum sit acerrimæ virtutis, nocet: sed in decocto exhibitum iuuat, quia corrigit prauitatem humorum, & ventriculum corroborat.

Diff. Num absinthium conueniat.

Si fluxus nimis vrgeat, adhibendi sunt clysteres qui refrigerent & acrimoniam obtundunt. Ex. gr.

Clyster.

℞. *Fol. lactucæ.*
Maluæ.
Plantag. an. M. j.
Cap. papau. albi.
Fol. solatri an. P. ß. f. decoct. s. a.

Deinde:

℞. *d. d. ℔. j.*
Succi hordei.
Succi amyli an. ℥. iiij. M. f. clyster.

Et notandum est, hoc in casu clysteres frigidos esse administrandos, quoniam sic magis corrigitur acrimonia humorum, & diutius retinentur.

CAPVT XVI.

De vitiis iecoris in genere.

POst affectiones vētriculi varii variam rationem docendi sunt secuti: alii docuerunt statim affectus intestinorum, alii non de intestinorum, sed de iecoris morbis tractarunt: sed quia video Galenum in lib. de med. local. statim post morbos ventriculi de morbis iecoris sermonem habere, ego similiter de iis agam.

Dicebat Plato, iecur à conditore esse factum

ctum sedem, in qua habitaret anima irrationalis, vt scilicet hæc bellua tanquam ad præsepe aliquod alligata, nullo modo perturbare posset mentem, neq; à suis operibus auocare. Addidit etiam factum esse corpus leue & politum, vt in ipso possent imagines perfecte repræsentari, & ex istis repræsentatis fieri vaticinia. Quod Platonis dictum non est, vt hoc loco discutiamus, eo magis, quod caremus ea parte Galen. com. in quibus hæc omnia continentur. Illud vnum non est silentio prætereundum iecur ad corporis conseruationem à conditore factũ esse, vt sit officina vbi sanguis conderetur.

Operatio iecoris.

Dixi alias, omnia viscera quæ peculiarem & nulli alteri communicatam facultaté obtinent, consequenter etiam peculiarem obtinuisse temperaturam, cuius merito illas operationes ederent: quod dictum est eo magis de iecore, quod nobilissimam operationem sc. sanguificationem sortitum est.

Morbi iecoris.

Constitutio corporis ipsius iecoris duorũ generum partes habet, vt & alia membra, sc. organicas, & similares, in quarum vnaquaq; fiunt etiã peculiares morbi: in similarib. fiunt similares, sc. intemperies: in dissimilarib' fiũt dissimilares, vt inflammationes, tumores, &c. Sed ne longior sim, ex omnibus tria tractabo morborum iecoris genera: vnũ ad similares spectans, duo verò ad dissimilares: ex quibus omnibus licebit colligere artem curandi quoscunq; alios affectus iecoris. Incipiã autem à morbo similari, qui Gal. dicitur fluxus hepaticus.

CAPVT XVII.

De fluxu hepatico.

IEcur secundum medicos, quatuor obtinet facultates à natura attractricé, retentricé, sanguificatricem & expultricem. Nõ loquor de discretiua, quam etiam ponit Auerrh. 3. collect. 4. quia supra docui, quid de hac virtute sit sentiendum. Omnis facultas iecoris recte operatur, vbi ipsius iecoris temperatura integra est: vbi vero hæc temperies fuerit aliquo modo labefactata, eius operationes læduntur: Nam si insigniter labefactatur, omnes necessario læduntur: si autem non insigniter, possunt aliquæ offendi, & aliquæ incolumes permanere.

Nomen.

Intemperies autem quæ offendit, interdũ offendit sola, interdum coniuncta morbo instrumentali, vbi sola offenditur intemperies, quæ inde oritur ægritudo, vocatur debilitas iecoris, teste Gal. 8. de med. loc. 6. & 5. de loc. aff. 7. omnes Græci vocarũt hos affectus hepaticos: Scribonius Largus sic affectos appellauit iecorosos. Marcellus Empiricus nominauit iecoritios, sc. omnes eos qui citra vllum morbum instrumentarium debiles habent iecoris facultates.

Sed antequã progrediamur, tria sunt circa hoc vocabulum notanda. 1. Celsum appellare morbum hepaticum, non hanc debilitatem iecoris, sed inflammationes, tumores, atque duritics: nam si eius verba consideremus, lib. 4. cap. 3. facile apparebit sub nomine hepatici morbi nõ describere debilitatem iecoris, sed eos morbos quos diximus.

At video aliquem dicturum, cur Cessus scribit, à se descriptos vocari à Græcis hepaticos? Dico Celsum fuisse studiosissimum Hip. sectatorem. Hip. autem libr. 6. epid. & libr. de aff. depingens morbum hepaticum, eum eo plane modo depingit, quo inuenitur apud Celsum. Quo fit vt aliud sit dicere hepaticos, aliud hepaticum morbum: Nam affectus à Celso descriptus vere ab Hip. hepaticus morbus nominatur.

Secundo notandum, Cælium Aurel. imitatorem Celsi, & ipsum sub nomine hepaticę affectionis descripsisse scirrhum & duritiem iecoris.

Tertio notandum, quod etsi scribat Galen. vocari hepaticos omnes eos affectus, qui virtutem aliquam, aut omnes iecoris habent imbecillas, proprie tamen solent hepatici dici illi, qui facultatem habent iecori propriam imbecillam, scil. sanguificationem: quem affectum puto esse illum, qué Plautus in Curcul. appellauit hepatorium.

Hepaticus affectus seu debilitas iecoris nihil aliud est, nisi imbecillitas quædam facultatis sanguificatricis, sine vlla alia causa manifesta. Dico imbecillitatem sanguificatricis, vt distinguatur imbecillitas huius facultatis ab aliarum imbecillitate: quia tamets si, vbi sanguificatrix facultas debilis reddita est, possunt cooffendi & reliquæ: verun tamen in hepatica affectione, necessario & principaliter offensa est facultas sanguificatoria. Dico sine causa manifesta, quia si adfuerit forte fortuna vel tumor, vel inflammatio, ita vt propter istos morbos instrumentarios læsa etiam sit vehementer facultas sanguificatrix, non propriè dicitur hepaticus morbus, neque proprie imbecillitas iecoris, sed vocatur vel inflammatio iecoris, vel scirrhus, vel alio modo, prout hic vel alius morbus iecori ineft. *Definitio.*

Sed dicet aliquis, si operationes omnes necessario oriũtur à temperatura, videtur tempertiones, itaque vbi erit læsa vna facultas, etiam aliæ omnes lædantur necesse est. Nam idem contingit iecori quod cerebro: at in cerebro si læditur vna operatio, quæ quidem læditur propter temperaturam, videmus subinde etiam lædi alias. *Obiectio.*

Respondeo, verum est omnes facultates o-

riri à

riri à temperatura, tanquam à radice, veruntamen non omnes facultates eundem gradū temperaturæ ſequuntur, quoniam alius gradus temperaturæ eſt, quē ſequitur attractrix, alius quem retentrix, alius quem expultrix. Hi gradus tametſi nobis ſint incogniti, nihil tamen prohibet, quo minus læſo vno temperaturæ gradu, quem ſequitur vna facultas, hæc ſola offendatur, & reliquæ incolumes perſiſtant, prout illarum facultatum gradus permanent.

Qualis affectus. Ex quibus omnibus breuiſſime colligitur, hunc affectum hepaticum nihil aliud eſſe, niſi ſymptoma in genere actionis naturalis læſæ, ſanguificationis ſc. diminutæ.

Cum itaq; ſit ſymptoma in genere actionum naturalium diminute læſarum, dubitari poſſet, an etiam ſanguificatrix facultas dici poſſet deprauata, quandoquidem nemo eſt, qui neget in hac affectione ſanguinem prauum eſſe. Et vbi medici ſtudent tollere hunc affectum, potius vtuntur medicamentis prauitatem tollentibus, quam multitudinē ſanguinis. Veruntamen ea eſt Gal. ſententia 5. de loc. aff. 7. potius ſanguificationem eſſe diminutam, quam deprauatam: aſſimilabat enim Gal. hanc operationem cruditati ventriculi, in qua multum abeſt, vt actio deprauata dicatur, quæ vere diminuta eſt.

A quibus morbis fiat. Morbi quos conſequuntur hæc ſymptomata ſunt morbi in intemperie, non vnius partis, ſed potius ſubſtantiæ iecoris: ſicuti. n. ſanguificatio proficiſcitur à temperatura totius ſubſtantiæ, pari ratione exiſtimandum eſt diminui ſanguificationem, læſa totius iecoris temperatura, propter quam læſionem efficitur, vt iecur quidem attrahat chylum, ſed minime perficiat: vnde poſtquam iecur partē chyli ſeu ſanguinis perfecti in ſe traxit, vt eo nutriatur, à reliquo tanquam ab onere grauatur: quare facultas expultrix excitata, dum onus deponere tentat, illud reuomit in inteſtina, & propterea ex inteſtinis emanat ſanguis, vt Gal. inquit, ſimilis loturæ carniū.

Cauſa autem propter quam facultas expultrix ſanguinem illum coctum potius ad inteſtina, quam ad corpus reuomit, duplex eſt, 1. quoniam venæ totius corporis obſtructæ ſunt, & ratione obſtructionis minime permittant tranſitum ſanguinis. 2. quoniam ſanguis incoctus & imperfectus eſt, propterea non attrahitur à facultate membrorū attractrice, cumque non attrahitur, facilius facultas expultrix ad inteſtina eum tranſmittit, quam ad corpus.

Cur autem in cachexia & hydrope ſanguis aquoſus & imperfectus diſtribuitur per totum corpus? Dico hoc fieri propter duas rationes. 1. quoniam viæ totius corporis ſunt apertæ, & quanquā facultas attractrix non auxilietur, tamen ſanguis ſua fluxibilitate, & viarum latitudo, ſufficiunt ad permittendam ſanguinis penetrationem. 2. quoniam venæ meſaraicæ in hydrope & cachexia ſunt occluſæ, quo fit vt facultas expulſiuá propellat ad venas, & non ad ventrem, cum non poſſit pertranſire, ob earum ſcil. venarum obſtructionem.

Hoc loco ſciendum eſt, in hepatica affectione etiam per inteſtina emanare ſanguinē craſſum & fæculentum, quoniam cum non poſſit ille ſanguis ob ſuam craſſitiē penetrare corpus, præcipitatur quodammodo in inteſtina: ſed huiuſmodi excretio ſanguinolenta non proprie dicitur hepatica affectio, ſed eſt potius ſpecies dyſenteriæ, vt dicit Hipp. 4. de art. 40. & Celſ. lib. 4. Neq; etiam illa affectio hepatica, quando iecur vel propter multitudinem ſanguinis vel aliquod vulnus, vel aliā cauſam ſeſe exonerans, ſanguinē illū per inteſtina mittit, vt ex his omnibus colligendum omnino ſit, hepaticam affectionē nihil aliud eſſe, niſi exitum ſanguinis imperfecti per inteſtina, factum ab intemperie iecoris.

An omnis intemperatura iecoris hunc morbū inducere poſſit. Sed dubitari poteſt, an omnis intemperatura iecoris apta ſit hunc morbum inducere? De frigida apud omnes conſtat, ſed dubitatur de calida. Ex vna parte videtur fieri non poſſe, vt hic affectus oriatur à calida intemperie: hęc enim ſi ſit parua, non offendit operationes iecoris, aut ſaltem parum offendit, quia iecur eſt viſcus ſua natura calidum: ſi inſignis intemperatura eſſet, videretur potius debere ſanguinem aſſari, quam imperfecte concoqui. Ex quibus videtur rationi conſentaneum, ab intemperie calida non fieri hepaticam affectionem.

Ex altera parte eſt Galen. 8. de med. local. quem ſecuti ſunt Græci, dicentes affectionē hepaticam etiam à calida intemperie oriri. Definienda eſt hæc quæſtio ex natura ipſius rei, & ex diſcurſu quam facit Auerr. 3. coll. 22. quo in loco ſtatuit membra noſtri corporis nullo alio inſtrumento operari, niſi calido: Calidum autem ipſum non eſſe merum calidum, ſed caſtigatum & à frigore temperatum. Eſt enim ſententia Ariſt. 2. de gen. animal. 3. & 4. meteor. Frigus ipſum per ſe non ingredi operationes, ſed tantum adhiberi à natura, vt corrigat & temperet ipſum calorem. Quod ſi frigus iſtud, quod adhibetur corporibus noſtris, exceſſerit naturæ modū, aut excedit ita vt formam corrumpat, aut non excedit vt formam corrumpat: ſi primo modo exceſſerit, actiones deſtruuntur, ſi ſecundo modo, nequaquam, ſed tantum minuuntur.

Quod dicitur de frigore, idem dicendum de calore, quia ſi calor nimius ſit, deſtruuntur & corrumpuntur actiones: ſi autem excedit, ſed nō multum, deprauantur quidem, ſed non deſtruuntur.

Cum igitur in hepatico affectu actio ſanguifica-

guificatoria sit imminuta; necessarium est frigus auctum esse, sed non ita, vt formam ie-coris destruat: calor autem excedens, sed pa-rum, cum non possit multum lædere iecoris calidi visceris facultatem, superest vt offen-datur tantum à nimio calore, id quod etiam dicit Auicenna 1. tertii. 1. actiones iecoris vt plurimum offendi à frigore, raro à nimio ca-lore; & cum offenduntur, necessarium esse vt calor hic sit immodicus.

Obiectio. Sed dicet quis, si solum offenditur iecur à calore nimio, & caloris istius sit affare, q fieri potest vt in hoc affectu gignatur sanguis cru-dus? Dico duobus modis non posse imagi-nari calorem immodicum esse causam cru-

Responsio. ditatis sanguinis. 1. quia calor nimius suffocat & hebetat calorem natiuum iecoris, quo he-betato necessario statim introducitur frigi-ditas, ita vt tametsi adsit caliditas præter na-turam, possit tamen adesse frigiditas, quæ est priuatio caloris natiui. 2. quia sanguificatoria facultas ex qualitatis intéperie redditur im-becilla, vbi est imbecilla, efficitur vt non pos-sit valde conficere chylum, nec ad perfectio-nem producere sanguinem, & propterea se-quitur necessario, vt sanguis imperfectus ma-neat. Quare concludendum, hepaticum affe-ctum potissimum & frequentius à frigida in-temperie, raro autem à calida fieri.

De intemperaturis secundum qualitates passiuas ita sentio, nullam ex passiuis qualita-tibus intemperiem, per se solam posse hunc morbum efficere, neque siccam, neq; humi-dam, sed tantum prout copulatur vel frigidæ vel calidæ temperaturæ.

Causæ ex-terna. Causæ externæ, quæ inducūt has affectio-nes, complures sunt, in primis febres longæ, morbi longi, & quidem illi qui fomitem ha-bent in iecore: cruditates frequentes eandem efficiunt, ideo pueri qui frequenter crudita-tes incurrunt, solent etiam frequenter hoc morbo tentari, quia vt dicit Aristot. 4. probl. solæ crapulæ interdum hydropem inducunt: aquæ frigidæ potus, nimius aceti potus, ace-tum enim offendit iecur, præsertim si immo-dice exhibeatur.

Quomodo fiat hic af-fectus per consensum. Fit etiam hic affectus per consensum, & membra quæ communicant hepati hanc af-fectionem, multa numerantur à diligentissi-mo Auic. hic enim in recensendis causis non facile parem habet, in primis est folliculus bi-lis, quando ille non attrahit bilem, vt debe-ret: lien quoq; quando non attrahit humoré melancholicum: renes quoniam non attra-hunt serosam humiditatem. Hæmorrhoi-des suppressæ vel nimium fluentes, item & menses vel suppressi, vel excurrētes nimium. Stomachus etiam communicat hoc malum, vbi imperfecte chylum facit. Addidit etiam Auic. pectus hanc affectionem communica-re: sed ego sic sentio, quod raro possit fieri à pectore insignis noxa, quæ per se accidat ipsi iecori, quia vt dixit Plato in Timæo, natura posuit quodd. . vallum veluti quandam se-pem inter pectus & partes naturales, ne possit alteri suos affectus communicare.

Sunt præterea duo problemata scitu di-gnissima: 1. An paruitas iecoris possit concur-rere ad huius affectus generationem. 2. quis fuerit ille affectus hepaticus, cuius meminit Plut. 4. sympt. vbi inquit in Meloniis ortum fuisse quendam affectum hepaticum, quo quicunque tentabantur, mures domesticos persequebantur.

Circa primum Auerrh. 3. coll. 4. rationibus quibusdam reprehendit Auic. quod scripse-rit, digitorum paruitatem indicare paruita-tem iecoris. Est autem hęc Auicennæ senten-tia duobus in locis, in 2. primi, doct. 3. cap. 1. & 14. tertii tr. 2, c. 30. addidit Auerr. paruitatem iecoris efficere, vt viscus illud chylum non exacte attrahat, & ideo alui excremēta liqui-da & tenuia exeant. Ex quo loco colligimus, posse paruitatem iecoris etiam concurrere ad efficiendam hanc hepaticam affectionem, non quidem propter solam paruitatem, sed quoniam, vbi iecur paruum est, necessario et-iam iecur frigidum est: & quoniam diximus, à frigiditate hanc affectionem oriri, conse-quenter rationi consonum videtur à parui-tate iecoris induci hunc morbum. *An iecoris paruitas possit generare hunc affectum.*

Ad secundum puto dicendum, illum affe-ctum hepaticum nequaquam hunc esse, de quo loquimur, sed potius ad affectum per-tinere, qui describitur ab Hippocrat. libr. de int. aff. vbi scribit, in ea morbi esse specie ho-mines delirare, more canum latrare; vt nos etiam eadem ratione dicamus, in affectu he-patico ita posse mentem affici, vt ægri & mu-res domesticos prosequantur, & alia absurda committant. *Mirus affectus hepaticus.*

Cognoscitur potissimum hic affectus hoc signo, vt notat Gal. 8. de med. loc. 6. quod quæ excernuntur, sunt veluti loturæ carnium, aut perinde ac si quis miscuerit modicum san-guinis multæ aquæ. Est præterea inter alia si-gna huius affectionis color, vt Gal. 5. de loc. aff. 7. dicit, se interdum solo aspectu vultus cognouisse homines hepate male affectos; Color enim hepaticorum est albus viriditati commixtus. Vnde Plautus, vt supra monui, describens suum hepaticum, dicit habere eum oculos herbeos. *Signa.*

Veruntamen notate Rabbi Moysen in c. iusaph. ex sententia Hip. & Gal. scripsisse, co-lorem hepaticorum esse albū, modo sangui-ne commistum: quem locum suspicor apud Rabbi Moysen esse mendosum: quoniam si videmus Hippoc. aut Galen. scribunt hi, colorem hepaticorum albū esse & pallidum. Nec putandū est, Gal. & ab auctoritate Hip. & à sensu ipso recessisse, quia multum abest, vtin

vt in his color ſit albus ex ſanguine miſtus, vt dicit Rabbi Moyſes, Gal. 8. - -. loc. 53. habet, fluxu colliquatiuo, fœtido, bilioſo, colore flauo, vt in febrib. peſtilẽtibus, vomitu bilioſo, lingua ſcabra, corpore gracili & arido.

Signa ab intemperie calida.

Item cognoſcitur ab intemperie calida, & ex cauſis præcedentib. vt ſi præceſſerit cibus calefactorius, morbi ardentes, medicamenta calida, ætas, & tandem omnia quæ poſſunt calefacere ipſum iecur, indicio eſſe poſſunt mali ab intemperie calida facti.

Ab intemperie frigida.

Quod ſi fiat ab intẽperie frigida, cognoſcitur illis excrementis quæ ſupra dixi ſimilia eſſe loturæ carnium, aut ſanguini admodũ diluto, feces non ita ſunt fœtidæ, vt in facto ab intemperie calida, morbus diuturnus eſt & magis contumax, corpora non multum extenuantur, neque adeo arida & gracilia euadunt, quia cum appetitus in his affectib. ꝑſeueret, conſequenter ægri multum cibi capiunt, quo fit, vt nequaquam poſſint contabeſcere & extenuari. Adhæc eſt ætas, corporis habitus, vita quæ præceſſit, quæ omnia ſi atteſtabuntur frigiditati, ſigna eſſe poterunt, morbum à frigida intemperatura oriri.

Ab intemperie ſicca.

De ſicca autem intemperie, Paulus, Alex. & alii ſigna tradiderunt, ſed puto hunc morbum à ſicca ſolum intemperie non oriri, & ea ſigna eſſe referenda ad illa quæ traduntur ab Aetio & Gal. ad debilitatem iecoris communem, non ad debilitatem particularem facultatis ſanguificatricis.

Prognoſt.

Hic affectus adeo grauis eſt, vt ſæpe in cachexiam, hydropem, & alios affectus prauos deſinat: & ꝓpterea dicit Hip. in coacis p̃dict. quod quibus hepaticis multum cruentũ ſputum emanat, ſiue bilioſum & putridum, id ſignum periculoſum eſſe, quemadmodũ etiam periculoſiſſimum eſt, ſi colliquatio adſit cum raucedine & cum tuſſi.

Indicationes.

Curatio hepatici affectus communiſſimũ hunc ſcopum habet, vt intemperies à qua fit tollatur: quoniam verò ſæpe fit, vt intemperies ab extraneis cauſis foueatur, conuertendum eſt ante cætera ſtudium ad externas cauſas auferendas, ſimiliter ſi intemperies communicata ſit iecori ab aliquo membro, ſtudẽdum erit vt membrum communicans malũ, ab omni affectione liberetur. At q̃a diximus

Curatio fluxus hepatici à frig. intemperie.

hunc morbum fieri quidem etiam ab intemperie calida, ſed plærũq; à frigida, tutius eſt vt primo agamus de curatione affectionis hepaticæ ortũ ducentis à frigida intemperie: q̃ ſane in duob. inſtrumentorũ generib. poſita eſt, in diætetica, & pharmaceutica, nã chirurgia in hac affectione omnino non eſt opus.

Diæta.

Ratio victus neceſſario debet hoc habere præcipuum, vt moderate calefaciat: quoniam cum iecur ſuapte natura ſit viſcus calidum, nunquam ad frigiditatem peruenire poteſt, vt ſi comparetur ventriculo, ſemper non ſit calidius ipſo, propterea ſi nimium calefiat, periculum eſt ne aucta eius caliditate deſtruatur naturæ temperatura. Igitur primo erit aer moderate calidus, ſomnus quantum fieri poteſt, prouocandus, dormiendum eſt ſuper latus dextrum, & ſuper plumam, omnes animi vehementes paſſiones ſunt remouendæ, præſertim timor, triſtitia, profundæ cogitationes, deambulationes moderatæ conueniunt. Circa cibum & potum inprimis eſt ſtudendum, vt cibi ſint optimi ſucci, præſertim vero, vt ſint facilis coctionis, quia vbi vitioſa eſt ventriculi coctio, fieri non poteſt, vt vllo modo iecoris ipſius coctio recte fieri poſſit. Quare panis debet eſſe optime fermẽtatus, oua ſorbilia conueniũt, carnes auium, pulli commendantur ab Auic. Dicunt aliqui;

An iecora animalium conueniant

iecur cuiuſcũq; animalis à ꝓprietate cõferre in omnibus cauſis & affectib. hepaticis, diximus ẽt alias ex Auerr. ſimilia membra iuuare: ſed quanquam iecinora poſſunt vt medicamenta prodeſſe in hac affectione, tamen vt alimenta à me damnantur, quia vt Gal. 3. de al. fac. ſcribit, omnia viſcera ſuccos craſſos gignunt difficiliaq; ſunt concoctu, quare non conueniunt in hac affectione.

Quod dico de aliorum animalium iecinoribus, dictum quoq; ſit de iecore lupino, de quo Gal. 6. ſec. loc. 12. & 11. ſimpl. ſcribit, ſe nullam habere experientiam, quod iecur lupinum proſit: Cæterum de med. . ſec. loc. 8. dicit ſe experientia cognouiſſe hepar lupinum in affectibus hepaticis conuenire. Contradi-

An iecur lupinum conueniat.

ctionẽ conatus eſt ſoluere Altimarus, quod Gal. cum ſcripſerit iecur lupinum prodeſſe, locutus ſit de ſola iecoris carne propinanda: vbi vero negat ſe vllam habere experientiam, locutus ſit de carne iecoris non ſola, ſed aliis mixta. Sed dormitauit Altimarus, quia quicquid à proprietate iuuat, niſi admiſceatur aliquid quod contrariam illi habeat proprietatem, ſemper iuuat ſecundum illam ꝓprietatem, quoniam eſt ſententia philoſophorũ, q̄ per ſe tale eſt, illud ſemper tale eſſe. Quare ſi iecur proprietate prodeſt lupinum, & ſolum, & cum aliis proderit. Modus diſſoluendi hunc nodum melior eſt ab Altimaro ſignificatus, quod verba quæ habentur 8. ſec. loc. nõ ſunt verba Gal. ſed Aſclepiadis à Gal. relata. Vnde ſi Aſclepiades negat ſe habere huius rei experientiam, quid eſt quod contradictio Gal. aſſcribatur. Nec dicendum, ea verba eſſe Gal. quia referuntur ab Aetio libr. 10. cap. 1. tanquam verba Gal. quoniã textus ille Aetii corruptus, & contextus meus antiquiſſimus caret ea particula (ex Galeno) idq; verũ eſſe patet ex Paulo & Oribaſio, q̃ ambo referunt ea verba; ſed non ex Gal. quare fruſtra laborauit Altimar. Refert Rabbi Moyſes

Lac camelinum.

part. 20. ſuarum epiſt. lac camelinum eſſe vtiliſſimum in hac affectione. Nec mirandum

quod

quod Arabes omnes in frequentissimo vsu lac illud habent, cum sit apud Arist. 6. de hist. animal. 26. lac camelinum dum vtero gerunt, esse omnium iucundissimum.

Ex herbis omnes illæ conueniūt, quæ moderate calefaciunt, vt mentha, satureia, hyssopus, Cichorium etiam à Gal. commendatur, quod conueniat tum in calida, tum in frigida causa, petrosel. maiorana, serpillum, quæ omnia vel brodiis incocta, vel acetariis parata, conferunt ad debellandum hunc affectū. Ex fructibus conueniunt amygdalę, pistacia, passulæ, de quibus Gal. 8. sec. loc. et si sint viles propter vsum cotidianum, non esse tamen negligendas, eo quoniam habent proprietatem iecori maxime amicam.

Improbat Trall. pistacia & amygdalas, quod oleosa sint: sed puto ego potius hac ratione omnia hæc conuenire in frigida iecoris intemperie, quādoquidem, vt laudabat Galen. mel in pituitosis, quod in biliosis conuertitur in bilem, sic etiam nos non debemus improbare omnia quæ vertuntur in bilem, eo magis quod Auenzoar 5. coll. 37. dicat, oleum esse maxime accommodatum iecori sc. quod pinguefaciat iecur, & secundum substantiam maxime augeatur ab oleo. Memorię etiam tradidit, in suis regionibus consueuisse homines non sine voluptate coquere carnes in oleo, quod suo tempore factitasse coquos scribit Gal. 2. simpl.

Dulcia omnia in hoc casu à Gal. commēdata inueniuntur, sed moderate tamē capta, ea enim tanquam iucundissima cum promptè attrahantur, iecur facile illorum succo fruitur. Aromata etiam conueniunt, modo moderate sumantur, crocus, acorus, calamus aromat. caryoph. Ex potibus cōuenit vinum odoratum adstringens, dulce respuendum.

Cur damnetur vinum dulce, non autem cibi dulces. Sed quæritur, cur damnemus vinum dulce, & cibos dulces commēdamus? Dico, summa cum ratione improbari vinum dulce, & non cibos. Vinum enim dulce cum attrahitur à iecore, & iecoris tractum sequitur, vnde cum penetret facile, secum perducit succos crudos & crassos, qui obstructiones faciunt. Cibos autem dulces quanquam iecur trahere conatur, quoniam tamē crassiores sunt quam vt possint penetrare, permanent in ventriculo, vsq; quo percocti sint, & ita parati vt non possint secum perducere succos crudos.

Ad medicamentorum rationem deuenio, quæ vt recte instituatur, ante cætera notandum, an cum iecoris intemperie adsint quoq; humores in ventriculo, & in primis viis, quoniam si aderunt, primo sunt præparādi. Non autem opus est lenire aluum, quoniam per se satis soluta est. Poterimus ergo hac potione præparare humores.

Preparatio humorum.

℞. *Fol. menthæ.*
Satureiæ.
Origani.
Cichorii an. M. ß f. decoct. s. a.

Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Mel. ros. simpl.
Syr. de cichorio an. ℥. j. M. & f. potio.

Vbi humores sunt præparati, expurgandi erunt leni medicamento, vt hiera, agarico. Et notandum in hoc casu potius eligenda esse medicamēta solida quam liquida, vt scil. non ita permeent ad iecur, sed solum ventriculum expurgent. Ex. gratia.

℞. *Agar. præpar. ℨ. j.* *Purgatio.*
Specier. hieræ ℨ. j. ß.
Diacathol. ℨ. iij. M. & fiat bolus.

Qui capiatur 4. vel 5. horis ante cibum.

Video aliquē dubitaturum de hiera, quoniam perspectum est omnibus, hierā magna ex parte conflatam esse ex aloe, aloem autem Auic. dicit nocere iecori: propterea videtur nullo modo conuenire vsum hieræ. Quod an verum sit nec ne, longioris esset disputationis. Sed demus Auic. nocere, dico id quod dictū est à Gal. 5. de comp. sec. loca. aloen si exhibeatur in magna quantitate, penetrare ad iecur: si in parua, nō penetrare; iam vero aloe in hiera est in parua quantitate, ita vt nullum immineat periculum iecori. Et si cōcedamus Aui. aloē nocere iecori, vbi expurgati fuerint humores danda est opera, vt medicamentis tam intrinsecis quam extrinsecis auferatur iecoris intemperies, & ei robur restituatur; vbi notandum, semper omni medicamento hepatico immiscēda esse aliqua quæ adstringant & corroborent. Intrinsecus conuenit cōsolida, Cichorium, Eupat. Diarrhod. abb. Trochisci de absinth. eupat. præsertim vero laudatur à Gal. Antid. Andromachi, Cyphoides, Rhases commendat acorum & crocum tanquam à proprietate mirifice iuuent. Soleo ego vti hoc medicamento: *(An vsus hieræ conducat. — Iecur corroborantia.)*

℞. *Conf. cichorii ℥. ij.*
Acori.
Croci an. ℈. j.
Fl. ros. rub. ℈. j. ß.
Sem. absinthii ℈. ß.
Iecoris lupini assati ℨ. j. pulu. puluerisandū f. mistura, cuius capiatur ℨ. ß. duabus vel tribus horis ante cibum.

Extrinsecus etiam conueniunt fomentationes & inunctiones. : hoc fomentum est commendatum. *Fomentum.*

℞. *Absinthii.*
Cichorii.
Rosarum an. ℥. iij.
Succi cichorii.
Eupat. an. ℨ. j. M. & cum spongiola foueatur iecur.

Post fomentationes hæc inunctio cōuenit.

℞. *Ol. de absinthio ℥. ij.*
Vnguenti santal. ℨ. ß.
Acori.

Cal.aromat.an.℈.ij.
Aceti ℥.j.M.& f.linimentum.

An conueniant balnea.

Dubium est,an cõueniat vsus balneorum, nam ex vna parte nõ videtur conuenire,quoniam omnes aquæ thermales, vt experientia comprobatum est,aluum soluunt:in hoc affectu autem aluus nimis fluida est. Ex altera vero parte videtur experientia refragari,quoniam sępe affectus hepaticos mineralib.aquis curatos vidimus. Resp. varias esse thermas, quæ ferreæ sunt & non admodum calefaciũt, mea sententia omnes improbandæ. Sed dicet quis,nonne intemperies corrigenda per contraria?Iam dixi esse notandum, ne nimis hoc viscus incalescat, vnde aq. illæ thermales intente calefacientes, iecori inferunt maius detrimentum, tum quoniam robur eius destruunt,siquidem relaxant,tum quia aluum alioqui excitatam,magis excitant.

Curatio ab intemperie calida.

Vnde si huiusmodi vitia orta sunt ab intẽperie calida, secus est agendum, quia in hoc affectu contraria victus ratio instituenda,aer ad frigidum declinet, quiescendum est,quia habemus apud Hip. 6. epid.iis qui natura calidi sunt conuenire & quietem, & aquæ potum. Quare vinum fugiẽdum est in hoc casu, vt si propter vires vel consuetudinem necessarium sit vinum concedere, illud debet esse parcissimum, cum succo granat. vel decocto sebesten,aut prunorum, vel etiam hæc decocta per se possunt exhiberi,quia corroborant viscus istud,nec multum soluunt,quæ autem intente calefaciunt, fugienda. Cibi similiter debent esse facultatis refrigeratoriæ, vt est ptisana cum succo granat.Cichor.coctum,lactuca,endiuia,acetosa,quę & per se sola exhiberi possunt,& incoqui brodiis etiam pullorum vel auicularum.

An cibi difficilis coctionis conueniant.

Alex. scribit,in hac affectione exhibendos eos cibos,qui sunt difficilis coctionis. Sed Alex. in ratione victus instituenda fuit nimis audax,quanquam diligentissimus:non enim video qua ratione cibi conueniant in hac intemperie iecoris:Gal.enim dixit,ventriculos indigere illis cibis, de iecore calido non facit mentionem, imo vero omnes qui iecur habent calidũ,plerunque sunt imbecilli ventriculo, si dentur ipsis cibi difficiles coctu,non poterunt coqui in ventriculo, & ventriculi errores non modo non corriguntur in iecore, imo vero augentur. Itaque conueniunt cibi facilis coctionis: Inter fructus, passulæ & pruna adstringentia,similiter & poma: omnia autem oleosa, crassa, in hoc casu sunt damnanda, quoniam vt videmus, ol. flammam augere, sic etiam existimandum incendium iecoris augeri ab omnibus rebus oleosis.

Num conueniat venæ sectio.

Victus ratione instituta, videndum an cõueniat sanguinem mittere;quæ res ita definienda: Si morbus diuturnus fuerit, non mitti debet sanguis, quoniam vires sunt labefactatæ:atque in morbo diuturno potest multa esse plenitudo: si autem morbus fuerit recens, erit vtile sanguinem mittere, præsertim si affuerit plenitudo, quia misso sanguine paulatim iecur refrigeratur, atque ita intemperies corrigitur.

Post sanguinis missionem videndum est, an sint humores qui indigeant pręparatione: qui si adsint, præparentur hoc potu:

Præparatio.

℞. *Senecionis.*
Hepaticæ.
Cichorii.
Chamæpit.an.M.j.f.decoct.s.a.
Deinde ℞. *d.d.℥.iij.*
Syr.de endiu.
De cichorio an.℥.j.M.& f.potus.

Vbi fuerint præparati humores, erunt expurgandi. Et felicius expurgantur humores in hoc casu per medicamenta solidiora, quam per liquidiora. Erit autem hoc medicamentum vtile.

Purgatio.

℞. *Rhabar torrefac.℈.iij.*
Elect.lenitiui ℥.j.M.& fiat bolus.

Intemperiẽ corrigentia.

Vbi humores sunt purgati, nihil aliud superest, quam vt intemperies corrigatur: corrigitur autem tum intrinsecis, tum extrinsecis medicamentis. Sed circa horum medicamentorum vsum tria sunt notanda.1. vt Gal. notat, medicamenta multum refrigerantia nequaquam conuenire. Ratio est,quia cum iecur sua natura sit viscus calidum, si nimis refrigeretur, periculum est ne illius temperatura destruatur. Quare non possum laudare eos, qui in curando hoc affectu vsi sunt philonio antidoto, quæ cum intense refrigeret, plane etiam modice vsurpata,magnũ inferre potest detrimentum. Secundo notandũ medicamenta conuenire non modo in succo exhibita, verumetiã in puluere, vt est puluis cichorii, chamæp.hepaticæ. Et notate hoc in loco,quod vbi medicamenta debent longius penetrare,atq; depellere vitia,si offerantur in puluere, conferant, eo quoniam cum à ventriculo non multum alterẽtur, integras vires magis portant & ad iecur,&ad alias partes, ꝓpterea non malefaciunt, qui in diuersis morbis contumacibus, præsertim in gallico,etiã puluerem ligni exhibent. Tertio notandum nunquam conuenire medicamenta actu frigida,etiã extrinseca,nec fallat vos, quod hoc vitiũ oriatur à causa calida, quia tametsi hoc sit verum,maximum tamen imminet periculum,vbi medicamenta actu frigida adhibentur,ne naturalis temperatura iecoris destruatur. Igitur pro corrigenda calida iecoris intemperie hæc confectio laudatur.

Confectio accommodata.

℞. *Conf.endiuiæ.*
Cichorii an.℥.ij.
Nymphea.
Violarum an℥.ß.f.mistura.

Cuius

Cuius capiatur ante cibum ʒ. ß.

Fomentum. Extrinsecus etiam conueniunt varia linimenta & fomenta, vt hoc fomentum.

℞. Aq. cichorii.
Endiuiæ.
Lactucæ an. ℥. iiij.
Succi absinth. ℥. j. ß.
Succi seridis.
Cucurbitæ an. ℥. ij. M. & cum linteo foueatur iecur.

Post hoc fomentum, vt conseruetur facultas medicamenti refrigeratorii, illinendum erit aliquo linimento iecur, vt:

℞ Ol. rosacei.
Omphac.
De cucurb. an. ℥. ij.
Succi cichorii ℥. j.
Ros. pulueris. ʒ. j.
Ceræ parum M. & f. linimentum iecoris.

An affecto iecori conueniant sinapismi & dropaces. Archig. medicus grauissimus, vt est apud Gal. 8. de comp. sec. loc. 9. inter cetera hepatis commendata remedia mentionem etiam facit sinapismi & dropacis, de quibus dubitari potest, an affecto iecori conueniant. Dico breuiter hæc medicamenta, vt apud Oribas. habemus, in nullo casu conuenire, nisi post tentata omnia auxilia, ad hæc enim tanquam ad extrema remedia confugiebant medici veteres. Neque etiam in omni affectione hepatica possunt conuenire, sed tantum in frigidis. Quare si vnquam vtendum erit his medicamentis, id nunquam faciendum, nisi frustra cæteris exploratis & non nisi in frigida intemperie.

CAPVT XVIII.

De obstructionibus iecoris.

Significationis instrumenta. SEquitur vt de vitiis iecoris, quæ in partibus organicis fiunt, sermonē habeamus, quæ vitia cum duo sint, primum de iecoris obstructione loquemur. Sententia est Galeni plærisque in locis, præsertim 2. com. lib. de alim. multa principia conuenire ad sanguinis fabricam, venas ante iecur, venas post iecur, venas ipsius iecoris, & præsertim ipsum iecur esse verum fontem & veram sanguinis officinam. Sanguinis autem perfectio & opificium fit quidem à temperatura ipsius iecoris, quādoquidem temperatura est quę & sanguinem & omnia quæ in corpore nostro sunt, facit: quoniam vero temperatura sequitur solidarum partium cōstitutionem; hinc fit vt qualis sit constitutio, talis etiam sit temperatura: & sicut temperatura est propria, ita etiam cōstitutio solidarum partium est propria & peculiaris, quo fit vt cum sanguificatio sit soli iecori attributa, consequenter & temperatura, & solidarum constitutio peculiaris data sit iecori, quæ nulli alteri communis est.

Illud tamen verum est, quod est apud Gal. in lib. de temp. & de fac. natural. omnes temperaturas proprias & peculiares operari medio calore natiuo, tanquā instrumento. Quæ omnia cum ita sese habeant, necessarium est dicamus operationes iecoris circa sanguinē, quæ proficiscuntur ab illius temperatura, & solidarum constitutione, tunc recte fieri, & tunc finem proprium consequi, quando & temperatura & constitutio naturaliter se habent; sicuti ex aduerso, quando præter naturam sese habet constitutio solidorum, consequenter & temperatura & operationes emanantes à temperatura læduntur, id quod contingit in hoc morbo, de quo sumus locuturi: siquidem natura iecur fecit ex multo sanguine conglobato, quæ constitutio παρέγχυμα vbiq; à Galeno vocata est.

Sanguificatio vt fiat. In hoc corpore iecoris, quoniam sanguis erat perficiendus, vtque perficeretur, opus erat in ipso diu manere, propterea natura prouida inseruit in hoc viscere venas & vasa angustissima, merito cuius angustiæ diu manet in ipso sanguis quousque propriam perfectionem assequatur. Vt igitur iecur possit suo munere fungi, necesse est omnes has venas apertas esse, tum vt possit sanguis proficisci, tū etiam vt possit attrahi chylus, & vt sanguis iam perfectus exiret. Si contingat vt istæ angustæ venæ non sint apertæ sed obstructæ, ita vt nō permittant egressum neq; ingressum, fit morbi genus quod Græce dicitur ἔμφραξις, Latinis obstructio, Barbaris oppilatio, ita vt obstructio seu oppilatio nihil aliud sit, nisi venarū iecori insitarum obturatio, cuius merito nec sanguis perfectus egredi, nec chylus probe attrahi possit. *Definitio huius affectus.*

Diff. An in substantia iecoris contingat obstructio. Est dubitatio, an vt obstructio contingit in venis iecoris, pari pacto contingere possit in eius substantia. Auic. lib. 13. tr. 2. cap. 4. manifeste sensisse videtur fieri obstructionem etiam in ipsa carne iecoris. Altimarus impugnans Auic. & auctoritate Galen. & ratione conatus est monstrare, non posse carnem iecoris obstrui, Galeni auctoritate, quoniam Galen. vbicunque locutus est de huiusmodi affectibus, nunquam fecit mentionem obstructionis carnis iecoris. Ratione vero, quoniam in iecore meatus non sunt, nec poriactu sensibiles, vt possint occludi atque impleri.

Sed quia ego aliter sentio aduersus Altimar. hac vtor ratione. Si obstructiones non possunt fieri in iecore, vel esset propter angustiam meatuum, vel propter humores crassiores. Non est dicendum propter meatuum angustiam hoc prohiberi, quoniam in cute, quæ est pars solidior quam sit substantia iecoris, sunt meatus insensibiles, veruntamen omnes fatentur huiusmodi meatus occludi & obstrui, ita vt multo magis sit conceden-

dum, obſtrui meatus in carne iecoris. Imo
Gal.ſcribit, iecur facile ſubiici obſtructioni-
bus,quoniam viæ eius ſunt anguſtiſſimæ, vbi
videtur cenſuiſſe, anguſtiam meatuum effi-
cere poſſe obſtructiones.

Quod etiam ratione materiæ non ſit im-
poſſibile fieri obſtructiones in ſubſtantia ie-
coris, probatur, quoniã etſi materia obſtru-
ens ſit plerunque craſſa,poteſt tamen contin-
gere vt ſit tenuis,adeo vt poſſit penetrare an-
guſtiſſimos meatus. Accedit etiam quod ſi,vt
conſtat,obſtruitur iecur à flatibus ſecundum
ſubſtantiam, poſſit etiam obſtrui ſecundum
ſe ab humoribus tenuibus. Quare neque ra-
tione materiæ,neque ratione anguſtiæ vena-
rum negatur obſtructio ſecundum iecoris
ſubſtantiam fieri, vt Auic. dicebat; ita vt ob-
ſtruatur iecur non ſolum ſecundum venas,
ſed etiam ſecundum ſubſtantiam. Nec tamen
debemus exiſtimare, Galenum eſſe diminu-
tum, quia hoc nõ docuit nos clare:ſatis enim
erat Galeno eas docere obſtructiones quæ
ſæpius contingunt.

Colligimus igitur obſtructionem iecoris
eſſe morbum in via,tam in venis ipſius,quam
in ſubſtantia. Et quoniam proprium eſt vni-
uſcuiuſque morbi lædere aliquam operatio-
nem naturalem, videndum eſt quæ operatio
lædatur ab obſtructionibus iecoris, & quan-
do? Duæ ſunt potiſſimum operationes quæ
læduntur ab obſtructionibus 1. ſanguificatio.
2. ſanguinis diſtributio. Sanguificatio lædi-
tur, vbi obſtructæ ſunt venæ iecoris,quia ca-
lor natiuus ſtrangulatur: cum autẽ ille ſtran-
gulatus eſt,nequaquam poteſt perfici ſangui-
ficatio. Læditur ſanguinis diſtributio, quo-
niam vt ſupra dictum eſt, venæ internæ ieco-
ri potiſſimum inſeruiunt, vt tanquam cana-
les quidam exportent ſanguinem ex iecore in
corpus. Vnde ſicuti canales occluſi nequa-
quam dimittunt aquam, ſic venæ obſtructæ
& conſtipatæ non permittunt exitum ſan-
guinis,imo vero & putredinem accipiunt, in
frigida intemperie citius,in calida tardius, vt
Gal.8.de med. loc. 6.docet. Cauſa autem du-
plex eſt. 1. quoniam iecur vbi laborat intem-
perie calida, potius vrit humores quam pu-
trefaciat: quod ſi cognouiſſet interpres Ga-
leni, minime interpretatus eſſet ſecus quam
habeat & codex Græcus & antiquus inter-
pres.

Quæ operationes lædãtur ab obſtructionib.

Cauſæ immediatæ huius morbi ſunt duo-
rum generũ, vt Gal. docet in lib. de diff. morb.
vel humores craſſi & lenti, vel vapores craſſi.
Et quãquam Auic. ſcribit, etiam obſtructio-
nes fieri alias ob cauſas, ſcil. ob anguſtiam na-
turalem, ob tortuoſitatem, & conuulſionem
vaſorum, nec non ob frigus: tamen de huiuſ-
modi obſtructionibus non eſt nobis in præ-
ſentia loquendum, ſicuti neq; de obſtructio-
nibus illis, quæ in febribus contingunt.

Cauſa immediata huius morbi.

Eſt difficultas à nemine hactenus tractata:
ſi fiunt obſtructiones in iecore ab humori-
bus craſſis & pituitoſis, cur eſt quod Galen. in
eod. iecore negarit fieri œdema? Nam 4. præ-
ſag. ex pulſ. dicit, duas ob cauſas iecur œde-
mata phlegmatica non ſuſtinere. 1. quoniam
iecur eſt viſcus denſum: ita vt non facile hu-
mores pituitoſos & craſſos œdema efficien-
tes admittat. 2. quoniam iecur cum ſit viſcus
calidum, ſuo calore facile pituitam alterat &
diſſipat, ita vt non poſſit congregari, & tu-
morem facere.

Cur œdemata non ſuſtineat iecur.

Pro hac difficultate dico, aliud eſſe obſtru-
ctiones ſuſtinere, aliud œdema. Ad efficien-
das obſtructiones nõ eſt neceſſaria multi hu-
moris copia, & humor qui facit obſtructio-
nem, vt plurimum colligitur in venis: vt au-
tem efficiatur œdema vel alius tumor, neceſ-
ſarium eſt, vt materia copioſa ſit, & vt non in-
tra venas, ſed extra colligatur. Subſtantia au-
tẽ ipſius iecoris licet habeat multos meatus,
non tamen facile colligit eã materiæ copiam,
quæ poſſit tumorem excitare. Accedit etiam,
quod neque in ſubſtantia iecoris multa po-
teſt colligi materia, ſc. propter caliditatẽ cor-
poris, quo fit vt conſumpta maiore pituitæ
copia, exiguum remaneat. Veruntamen he-
par licet non ſuſtineat œdema phlegmaticũ,
ſuſtinet tamen affectus œdematicos, vt Gal.
docet loc. cit. Sunt autem affectus œdemati-
ci, non facti ex pura pituita, atque has vocat
Hip. 4. epid. ὕπαλος ζημιώσεις, quemadmodum
notat Erotianus in onom. ſuo.

Cauſæ effectiuæ obſtructionis variæ ſolẽt
eſſe, interdum eſt calor ipſius iecoris, ſeu fa-
cultas alteratrix, quæ calefaciendo intenſe
ſanguinem, & pituitam ſanguini commi-
xtam, occaſionẽ præbet obſtructioni. Inter-
dum cauſa eſt expultrix, eo quod cum non
poſſit expellere humores craſſos, ii retenti
obſtructiones inducunt: interdum debilitas
attractricis lienis, & cyſtis fellis ſolet efficere
obſtructionem, quia cum nõ attrahant pro-
pria excrementa, ea retenta & craſſefacta in
iecore obſtruunt.

Cauſa effectiua obſtructionis.

Cauſæ mediatæ aliæ ſunt internæ, aliæ ex-
ternæ. Internæ tres ſunt. 1. ætas: nam pueri &
ſenes ſolent facile ætatis ratione in has ob-
ſtructiones incidere. 2. ventriculi debilitas,
propter quam cum ſucci craſſi fiant in ven-
triculo & iecore, facile præbetur occaſio ob-
ſtructionibus faciendis. 3. ſecundum Arabes
eſt paruitas naturalis ipſius iecoris.

Cauſa mediata.
Interna.

Cauſæ externæ & ipſę multæ ſunt. 1. omnes
cibi viſcidi & craſſi, vt carnes bubulæ, porci-
næ, pedes animalium, & item hepata, legu-
mina, fungi. Et notate errorem vulgarium,
qui frequenter vtuntur iecore gallinaceo in
febricitantibus, nã nullam apud medicos vi-
di huius rei auctoritatem, præterquam quod
rationi refragatur, cum obſtruat. Dulces cibi
fere

Externa.

fere omnes obstructiones inducunt, eo quia à iecore trahūtur priusquam sunt cocti. Idem dico de vinis dulcib. crassis, turbidis, de musto; sic aquæ palustres & limosæ propter sui crassitiem faciunt obstructiones; propterea quod Hip. dicit, habitatores paludium, & lacuum fieri pallidos, propter vsum aquarum. Refert Vitruuius consueuisse veteres antequam inhabitarent loca, explorare aquarum bonitatem, dissectis animalibus, & eorum iecoribus inspectis, an sana vel infirma essent. Obstructiones etiam faciunt, quando post cibos crassos assumuntur vel aromata, vel cōfecta calida, vel vina generosa, quoniam hæc sunt veluti vehicula producentia succos incoctos in venas. Otium & quies obstructionibus inseruiunt, vnde viri & mulieres sellulariæ facile solent capi iecoris obstructionibus. Sic balnea post cibum, exercitia quoque à cibo facta, medicamenta extra corpori apposita, siue calida nimis, siue frigida, solēt plurimas inducere obstructiones. Recentiores addunt hæmorrhoidum suppressiones, quia retentus sanguis ille vitiosus in iecore omnia hæc mala facit.

Signa. Signa quibus obstructiones iecoris cognoscuntur, capiuntur à tribus fontibus: 1. ab actionibus læsis. 2. ab excrementis mutatis. 3. à dispositionibus præter naturam. Ex læsis actionibus hęc sunt signa: tussis sicca & spirādi difficultas, nam cum à iecore tumefacto cōprimatur diaphragma, necessario anhelitus difficultas introducitur, simulque spiritus & flatus sicci eleuantur, qui ad partes spiritales pertingentes, aridam tussim inducunt, ociū, lassitudo, grauitasq; iecoris, sunt inter signa harum obstructionum.

Ex affectio- nibus læsis.

Ab excre- mentis mu- tatis. *Feces qua- les.* Secundo ab excrementis mutatis capiuntur signa obstructionum, quoniam vt docuit Auic. tres habēt conditiones, feces sunt chylosæ, sunt subtiles, & sunt plurimæ. Sunt chylosæ, quoniam cum sanguificatio sit vitiata, multa chyli portio remanet in intestinis: sunt tenues, quoniam propter obstructionē materia serosa nequaquā distribuitur per vniuersum corpus, sed magna illius pars mittitur ad intestina, vbi mista fecibus eas liquidiores facit. Sunt demum multæ, quoniam non tantum ventriculi excrementa exeunt, verum etiam magna pars chyli. *Vrina.* Vrinæ etiam sunt subtiles & paucæ: subtiles, quoniam propter obstructiones non permiscetur illis materia multa, crassa: paucæ, quoniam materia potabilis non penetrat in iecur, sed ad intestina remouetur.

Ab acciden- tibus muta- tis. Signa quæ capiuntur ab accidentibus mutatis, potissimum à calore mutato capiuntur, imo vero adeo efficacia sunt signa à calore sumpta, vt Gal. 5. de loc. aff. 7. gloriatus sit, se ex solo vultus colore cognouisse hepaticos *Color.* homines. Colores autem qui solent apparere, varii sunt, modo virides, modo fusci, modo liuidi, modo pallidi, quales colores Cacheticorum.

Corporis ex tenuatio. Post colorē est corporis extenuatio, quoniam cum vitiatur sanguificatio in longis obstructionibus, membra sanguine orbatae emaciantur & contabescunt. Præter hæc signa sunt etiam dolor & grauitas in hypochōdrio dextro, color totius corporis mutatus, si enim hoc tangamus, quanquam febre careāt, videbimus tamen eorum corpora magis calere quam conueniat, & calorem ipsorum nō ita esse blandum, vt solet esse calor natiuus. *Vnde tu- mor pedum.* Volūt etiam aliqui, adesse pedum tumorem. Sed dicetis, si humiditas serosa non potest penetrare in venas, qui fieri poterit vt penetret in pedes, atque in iis tumores faciat? Respondeo, fieri tumores in istis, non quoniam humiditas penetret, sed quia hæ partes sunt admodum refrigeratæ, in illis generantur vapores crassi ex motu, qui attollunt substantiam, & veluti tumores faciunt. Cuius rei illud signum esse potest, quoniam dum ambulant & erecti manent, tumores sunt duri, dum vero iacent & dormiunt, subsident omnes tumores, ita vt manifestum sit hos tumores non ab humoribus, sed à flatibus fieri.

Signa ob- structionū à flatibus. Si à flatibus fiant obstructiones, cognoscemus aliis signis, nam nec egestiones, nec vrinæ, nec color sunt à naturalibus mutata, dolor perfentitur in parte sinistra extrinsecus, & vt dicit Auic. extensio illa mutabilis est, quoniam prout flatus reficiuntur aut dissoluuntur, sic grauitas illa modo surgit, modo aboletur.

Prognostic. Dicebat Gal. 2. de alim. fac. optimum esse tam in omni morbo, quam in sanitate, iecur habere omnibus obstructionibus priuatum, quare dicendum, semper malum esse si iecur scateat obstructionibus, & ideo negari non potest quin hic morbus sit periculosus, pluribus de causis. 1. quoniā si diutius permaneat, & putredinem non concipiat, consueuit vel Cachexiam, vel hydropem, vel icteros rebelles inducere: sin autem putrescit, inducit febrem & acutissimos morbos.

Est tamen differentia, quoniam vbi obstructio est in conuexa parte, est quidem curatu difficilior, sed minora inducit symptomata: est etiam curatu difficilior, quoniā nec medicamenta possunt adhiberi, atque etiam est locus vbi solent colligi & confluere plures humores. Sin autē sint obstructiones in parte gibba, sunt quidem curatu faciliores, sed maiora inducunt symptomata, vt tusses, vomitus, difficultates anhelitus, & similia. Cognoscuntur autem obstructiones in parte conuexa, vel gibba tactu & renitentia.

Curatio. Curatio morbi huius duplex est, vna quæ debetur obstructionibus factis ab humorib. crassis: altera quæ debetur obstructionibus

factis ex flatibus. In hac vltima vtendum medicamentis incidentibus, attenuãtibus & abstergentibus: sunt autem medicamenta huiusmodi omnia calida & tenuium partium, vt dicit Gal. 5. simpl. 12. *Diæta.* Quare eligendus est inprimis aer calidus & siccus, vigiliæ magnæ conueniunt, somnus & quies fugienda, & exerceri debet corpus ambulando & cursibus, modo id fiat ante cibum, ablegandi animi vehementiores motus, curandum vt cotidie aluus egerat excrementa. Circa potũ & cibum eadem est consideratio, vt sc. omnes cibi crassi & viscidi fugiantur, vt sunt intranea animaliũ omnium quadrupedum, carnes, lagana, & tãdem quicquid crassæ substantiæ est. Quare parandus est panis ex farina cum furfure, nõ ex flore farinę, cui admisceatur fęniculum, vel anisum.

Carnes debent esse auicularum, cum quibus semper coquatur fæniculum, pulegium, satureia, hyssopus. Inter fructus pistacia conferunt, cappares, amygdalæ. Laudauit Alex. porcos, sed huiusmodi edulia sunt potius rusticorum, asparagi similiter conueniunt, dulcia omnia sunt ableganda, præsertim ea quæ sunt crassæ substantiæ. Quare pro potu vina dulcia & crassa sunt omnino fugienda, eligẽdum autem est vinum album, subtile potius, vetus quam nouum, aut si huiusmodi vinum non inueniatur, loco eius conuenit vti aqua, in qua coctum est fæniculum, vel anisum, aut cinamomum.

Pharmacia In omnibus fere morbis ea solet esse medicorum prudentia, vt ante vsum medicamentorum omniũ, & ante venæ sectionem semper quę sunt in latioribus viis expurgent, hoc autem maxime necessarium est in curatione obstructionum iecoris, eo quod si vel mittatur sanguis, vel pharmaca administrentur, priusquam primæ viæ sint expurgatæ, magnũ iminet periculum ne maiores fiant obstructiones. Quare instituto victu erit studẽdum has vias expurgare, quod fiet, si quis per tres dies ante alia medicamenta exhibeat hunc syrupum:

Præparatio. ℞. *Mellis ros. simpl.*

Oxym. simpl. an. ℥. j. M.

Post tertium diem si æger sit promptus ad vomitum, erit is prouocandus, sin minus, vel clystere acri lenienda erit aluus, vel aliquo medicamento leniente.

Vomitus. Expurgatis primis viis considerandum est *An venæ sectio conueniat.* an venæ sectio futura sit vtilis an non. Huius autem rei definitio sic erit tradenda, quod si corpus sanguine plenum sit, & obstructiones factę sint ab humoribus calidis, aliquæ ex parte, & nihil prohibeat, sanguis mittatur.

Sed dicetis, Nonne est sententia Galen. 11. meth. 14. venæ sectionem non curare obstructionem? Si non curatur obstructio hoc remedio, ergo inutile erit. Dico verum quidem esse, præcipuum remedium obstructionum, quæ factæ sunt, nõ esse sanguinis missionem, quoniam cum fiant ab humore crasso & crudo, potius indicatur esse incidẽdum & detergendum quam euacuandum. Sed adhibetur venæ sectio, vt fiat locus medicamentis penetrantibus & sublata multitudine, tollatur occasio augmenti obstructionis.

De loco mittendi sanguinis ea fuit Auic. *Quæ vena secanda.* sentẽtia, vbi firmata est materia quæ obstruit, & vbi pauca est, mittendum esse sanguinem è basilica lateris dextri: vbi vero non sit firmata & sit multa, à basilica sinistri esse mittendum sanguinem. Sed mea est sententia, modo adsint scopi mittendi sanguinis, semper debere mitti à dextro latere, quoniam sic etiam euacuatur sanguis qui in iecore est, & à quo imminet periculum ne fiat putredo.

Postquam missus est sanguis, præparandi sunt humores attenuantibus, incidentibus, & detergentibus. Vbi sunt præparati, sunt expurgandi. Est autem duplex ratio expur- *Expurgatio duplex.* gationis, prout duplex solet esse locus in quo fiunt obstructiones, si enim cõuexa pars sit obstructa, vt Galen. & ratio monstrat, facilius euacuantur humores per vrinam, si cõcaua, per aluum materia euacuanda est.

Pro præparandis humoribus compiura reperiuntur medicamenta apud Gal. 8. & 5. sim. 12. vel sunt sem. & radices petros. apii, fæniculi, asparagorum, fol. cichorii, absinthii, eupat. cuscutæ, capill. ven. rubia tinctorum. A Scribonio Largo & Marcello valde commendata est enula. Ex compositis etiam multa sunt ad hoc accommodata, vt syr. byzant. de eupat. syr. omnes de radicibus cichor. de capill. veneris. Sed maxime notandum, inter hæc medicamenta aliqua esse valentiora, aliqua debiliora: in prima purgatione semp inchoandum à debilioribus, quia si adhiberentur valentiora, periculum esset ne humores magis crassescerent, atque ita obstructiones augerentur. In secunda vero purgatione vtendum valentioribus. Ex. gr.

℞. *Fol. cichorij.* *Altera præparatio.*

Capill. vener.

Endiuiæ.

Cuscutæ an. P. ß.

Sem. melonum.

Acetosæ an. ℥. j. f. decoct. f. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij.*

Oxym. simpl.

Syr. de capill. ven.

De cichorio an. ℥. j ß. M.

Et notate tam præparantia medicamentã quam purgantia in his casibus debere esse in forma liquidiori: siquidem, vt optatur materia solidior vbi ventriculus est curandus, sic vbi medicamenta debent longius penetrare, necessarium est vt sint in forma liquidiori. Quare pro purgatione hoc medicamentum erit optimum. ℞. Rhab.

Purgatio.

℞. *Rhab. infuf. & expreß. f.a. ℈.iij.*
Mell. rof. folut. ℥.ij.
Decocti eupatorij.
Cuscutæ ℥.iij. M. fiat potio.

Vbi prima vice hunc in modum erit facta expurgatio, iterum præparandi sunt humores valentioribus medicamentis, similiterque purgandi. Pro præparatione erit hoc decoctum:

Tertia præparatio.

℞. *Rad. asparagi.*
Fæniculi an. ℥. iij.
Fol. rubiæ tinct.
Ceterach.
Capill. ven. an. M. ß. f. decoctio f. a.
Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Syr. byzantini.
De quinque radicibus.
De eupatorio. an. ℥. ß. M.

Quod si placuerit adhuc magis aperire, vtile erit, si ante præparati humores sint, deinde expurgare medicamento aliquo genero so magno, vt est hoc:

Altera purgatio.

℞. *Agarici electi.*
Rhab. electi an. ℨ. j.
Spicæ.
Zinz. an. gr. iij.
Vini aromat. ℨ. iij. f. infusio f. a. in aq. eupat. deinde facta expreßione adde
Diacathol. ℨ. vj.
Mellis rof. folut. ℥. iij. M. & cum decocto cardiaco q. f. fiat potio.

Vbi sic bis atque etiam ter, si opus fuerit, expurgatum fuerit corpus, solent adhuc remanere aliquæ reliquiæ, quæ sunt debellandæ: quod fit tum medicamentis prouocantibus vrinam, tum extrinsecis attenuantibus & corroborantibus.

Circa topica tria notanda.

Sed pro medicamentis extrinsecis tria sunt notanda. 1. nunquam esse adhibenda hoc in casu, nisi cibus è ventriculo exierit, & chylus è iecore. Et ratio est, quoniam si adhibeantur, donec adhuc hepar operatur circa chylum, magnopere turbatur eius coctio. Quare opportunum tempus est hora vna ante prandium, quando sc. & cibus ventriculo, & chylus è iecore exierunt. 2. quod vbi iecori adhibēda sunt aliqua linimenta, necessariū est ante ea adhibere fomētationes: cū enim profunde sint obstructiones, ita vt tactu etiam dignosci nō possint, nisi vehiculo iter mōstretur, prorsus vanæ sunt. 3. quod tametsi medicamēta iecori accōmodata debeant participare aliquā adstrictoriā vim, ea tamē potissimum sita est in attenuantibus, incidentibus & detergentibus.

Intus ergo pro corroboratione iecoris, & pro euacuatione reliquarū obstructionum, aliqua sunt medicamenta solidiora, aliqua liquidiora. Inter solida laudantur diagal. diac. diacurc. Trochis. de Rhab. de eupat: de rosis. Laudant aliqui diaspol. diatrionpip. diarrh. abbatis. Soleo ego vti isto:

℞. *Pulueris iecoris lupini.*
Pulu. filicis.
Trochis. de eupat.
Spicæ an. ℨ. j.
Sacch. ℥. iiij. M.

Rotulæ pro corroboratione iecoris.

Si enim volumus vti in puluere, possumus si placet in rotulis, possunt cum facch. & aq. rof. fieri rotulæ. Dosis erit ℨ. iij. vel ℨ. ß.

In forma liquidiori sunt decoct. cicer. rub. decoctum rub. tinctorum, decoctum capill. ven. omnia aut per se, aut cōmixta, vsui sunt. Præ cæteris solet esse ius galli antiqui, ex arte accommodatum hoc modo:

Ius galli antiqui vt præparandum.

℞. *Gallum antiquum agitatum fustibus, vbi incaluit statim decapitetur & exenteretur, vbi est exenteratus, in cauitate ventris ponuntur hæc medicamenta:*
℞. *Lupinorum.*
Amygd. amar. an. ℥. ß.
Rad. fænic.
Apii.
Asparagi. an ℨ. vj.
Acori.
Spicæ.
Polii mont. an. ℨ. ij.
Cicerum rubrorum,
Hordei an. P. ß. Terantur omnia & in ventre galli insuantur, vt nihil exat, postea sumantur lb. iiij. aquæ, & ponantur in lebete operto, & in duplici vase bulliant omnia vsq; quo remaneat quarta pars vel quinta, vel etiam sexta, si volumus vt ius efficacius sit: postea percolatur brodium, ita vt nihil pinguedinis remaneat, tum postulante vsu huius iuris exhibeantur modo ℨ. vij. modo ℨ. viij. aut x. prout & morbi contumacia, & ægri natura fert.

Fomētatio.

Extrinsecus etiam conueniunt & fomentationes, & linimenta. Pro fomentatione hoc medicamentum erit vtile.

℞. *Fol. eupatorii.*
Ceterach.
Cuscutæ.
Absinthii an. P. j.
Lupulorum. P. ß.
Rad. Cichor.
Rubiæ tinctorum an. ℥. j. M. & in f. q. aquæ eupat. f. decoctum, quo foueatur iecoris regio.

Linimentū ad idem.

Postea illinendum erit hoc medicamentū.

℞. *Ol. amygd. amar. ℥. j. ß.*
Ol. de absinthio ℥. ß.
Polii montani.
Acori.
Sem. fæniculi.
Anisi an. ℈. j.
Aceti parum, cum modico ceræ f. linimentum.

Emplastrum efficaciß.

Si linimenta non proderunt, adhibeantur empl. quæ efficacissima esse solent, vt

℞. *Lupinorum.*
Amygd. amar. an. ℥. ij.
Fol. eupatorii.
Scolopend. an. M. j.
Rad. cichorii.

Rub.tinctorum an. ℥. ß. Terantur omnia crasso modo & coquantur, vbi cocta fuerint s.a. pistanda erunt & cum melle & aceto faciendum emplastrum. Et notandum est hoc sæpius adhibito nõ semel expertus sum contumacissimas obstructiones esse sublatas.

Si obstructio fiat à flatu, videndum est an fomentum habeat ab humoribus, an sine his sint flatus. *Curatio obstructionũ à flatu.* Si ab humoribus, vera ratio est, vt inprimis ipsi humores præparentur, deinde expurgentur, tum & intus & extra adhibenda sunt ea medicamenta, quæ solent flatus dissipare. Intus diagal. diacym. nux myristica, zinziber conditum, dianisum, sunt accommodata. Extrinsecus etiam fiunt fomentationes, fiunt etiam sacculi, qui continuò super regionem iecoris gestati, solẽt discutere omnes flatus, qualis est sequens.

℞. *Furfurum P. j.*
Sem. anisi ℥. ij. ß.
Fol. chamom. P. j. ß.
Fœniculi.
Absinthii.
Polii montani an. M. j. Terantur omnia, & in sacculo vno vel duobus consuantur, & post fomentationes abhibeantur regioni iecoris.

CAPVT XIX.

De inflammatione iecoris.

POst cor in corpore humano, viscus nullum est, quod æque sit calidum atque iecur, vnde fit vt hoc viscus sit obnoxium morbis omnibus, qui sunt maximè calidi, ꝓpterea si alia membra, & alia viscera sunt obnoxia inflammationi, iure merito iecur ei maximè obnoxium est. *De nomine.* Dicitur Græcis ἡπατίτης, vt notat Gal. 3. in 1. epid. 8. & Hip. 1. de morbis. Posteriores, vt idem notat Galen. hepatis inflammationem & phlegmonem dicunt. Sed antequam vlterius progrediamur, sciendum hanc vocem ἡπατίτης significare interdum ea genera icteritiæ, quæ oriuntur à iecore, vt patet ex lib. Hip. de int. aff.

Definitio. Definitio inflammationis iecoris eadem est quæ tribuitur inflammationibus aliis, sc. quod sit tumor iecoris, cum dolore, calore, duritie & renitentia. *Generatio.* Generatio autem inflãmationis iecoris, vt est apud Galen. 2. de diff. feb. 2. eod. modo fit, quo & generationes aliarum inflammationum, nam vbi venæ iecoris maximè sunt repletæ, euomunt sanguinẽ, vel per poros, vel per oscula, vbi sanguis exit è ꝓpriis vasis colligitur in substantia iecoris, vbi collectus est, cum non conseruetur à facultate venarum quodammodo conglobatur, qui conglobatus putrescit, atque ita fit inflammatio.

Cur sanguis extra venas cõglobetur. Et notate quod ait Arist. in tradenda ratione propter quam sanguis extra venas conglobatur, inquit enim 4. meteor. & 2. de part. animal. sanguinem extra corpus ideo cõglobari, quoniam refrigeratur, cum refrigeratus est, humidũ euanescit, quo fit vt sanguis reddatur siccus, & consequenter congeletur: sic etiam si à venis in ventriculum præcipitatur, illic concrescit & congelatur: nec est dicendum, quod refrigeretur, quare etiam in iecore & ventriculo & omnibus aliis corporis locis, etiam extra venas, sanguis calidus remanet. Quare ratio cur sanguis extra venas concrescat, est, quia venæ habent proprietatem conseruandi sanguinem, sicuti quilibet locus conseruat formam proprii locati, & ideo vbicunque sit sanguis, cùm est extra locum proprium, necessario concrescit & congelatur.

Causa. Interna. Causæ propter quas fit inflammatio in iecore, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Interna causa est sanguis, qui extra venas in iecur fusus, inflammatur & putrescit. Cur autem sanguis effundatur & putrescat, est vel ob facultatem expultricem partium demandantium sanguinem, vel ob partes ipsas recipientes. Expultrix facultas expellit sanguinem è venis, vel propter quantitatem vel qualitatem: Propter quantitatem, quoniam grauata natura excitat facultatem ad expellendũ onus: propter qualitatem, quãdo propter acrimoniam sanguinis, vel ꝓpter feruorem incitata facultas expultrix sanguinem trudit è venis. Trahũt partes ad se sanguinem vel quoniam intense sunt calefactæ, vel dolore affectæ.

Causa externa. Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ excitant facultatem expultricem, vel attractricem. *Ex parte facultatis expultricis.* Ex parte facultatis expultricis inprimis est repletio & otium, hæc enim duo faciunt vt in venis sanguis multiplicetur, qui deinde multiplicatus facultatem expultricem excitat. Ex parte facultatis expultricis etiam est bilis retenta, vbi enim à proprio folliculo retinetur bilis, nequaquam trahitur, sed retinetur in venis, quæ commixta sanguini illum acrem reddit, vnde postmodum expultrix facultas excitatur. Sic etiam vsus ciborum calefacientium est causa facultatis expultricis, quandoquidẽ ex cibis calidis generatur sanguis calidus, à sanguine calente deinde facultas expultrix mouetur. Et hoc est quod Hip. dicit, vini meri potum inflammationes iecoris inducere. *Ex parte trahentis.* Causæ externæ ex parte trahentis sunt inprimis longus & diuturnus situs in parte dextra super latus dextrum, vbi enim quis diutius decumbit super hoc latus, incalescit corpus iecoris, quod incalescens, attrahit sanguinem à venis. Similiter percussiones super iecur, labor immodicus, vsus importunus epithematum calefacientium, & cucurbitulæ super iecur, ac tandẽ quicquid calefacere & dolorẽ iecoris inducere põt, reponitur inter causas externas inflãmati iecoris. Inter quas Aretæus locũ assignauit tempori

& æta-

& ætati, nam ſcribit, inter tempora anni autumnum eſſe inflammationum iecoris fontem, inter ætates vero ætatem vigentem.

Signa. Ab actionibus læſis. Signa quibus dignoſcuntur inflammationes hepatis, vt dicit Gal. 2. & 5. de loc.aff.atq; etiam Auic. capiuntur ex trib. fontibus, vel ab actionibus læſis, vel ab excrementis mutatis, vel ab accidentibus. 1. ab actionibus læſis ſunt complurima: nam tametſi vt docet Aretæus mens in hoc affectu non admodum lędatur, attamen redditur tarda & hebes, quia neq; ita diſcernunt, neq; ita valent memoria, vt antea ſolebant. Somnu: fere nullus adeſt, quoniam vt Serapio docet, ab hac inflamma-tione multi acres vapores continuo eleuantur, qui cerebrum percutientes, ſomnum impediunt. Singultus etiam, vt habet Hipp. 7. aph. 17. eſt inter ea ſigna quæ comitantur iecoris inflammationē, quãquam neq; ſemper neq; omnem inflammationem ſequitur, ſed ſolum conſummatam, & iam ægros iugulantem. Pigrities ſimiliter & tarditas ad quemlibet motum, tuſſis exigua & arida, ſpirãdi difficultas, & omnia ea contingunt, quoniam cum diaphragma ſit membrum proximum inflammatæ parti, neceſſario coafficitur: vbi eſt affectum hoc viſcus cum deſeruiat reſpirationi, neceſſario quoq; reſpirationem lædit & tuſſiculas inducit. Syncope quoque magnarum inflammationum ſignum eſt.

Qualis ſit pulſus in hoc affectu. Eſt dubium in verbis Galen. circa pulſum. Gal. enim in 4. de cauſ. pulſ. 7. ſcribit, pulſum inflammationis iecoris talem eſſe, qualis ſolet eſſe in omnibus inflammationib. ſc. durũ, inæqualem & firmum. Idem Gal. 5. de loc.aff. 7. quem ſecutus eſt Auic. & omnes fere Arabes, ſcribit pulſum in iecoris inflammationibus eſſe vndoſum, magnum, velocem, & frequentem. Soluenda eſt hæc contradictio ex Gal. verbis 6. aph. 6. vbi ſcribit, dupliciter fieri inflammationem in iecore, vel in carne, vel in membranis: ſi in carne, vndoſus pulſus eſt, velox & mollis, quoniam caro ipſius mollis eſt & laxa, quo fit vt motus arteriarum debeat eſſe ſimilis loco affecto. Vbi autem efficitur inflammatio in membranis, cum hæ ſint partes duræ ac denſæ, pulſus fit durus, ſerrinus, tardus, ita vt quando ſcribit Gal. pulſum eſſe vndoſum, factam in carne, quando durũ n, factam in mẽbrana, inflammationẽ reſpiciat.

Ab excrementis mutatis. Ab excrementis mutatis complura ſigna ſunt, inprimis vero ſolet eſſe vomitus bilis flauæ & vitellinæ, in principio, in fine vomitus æruginoſus, aluus adſtringitur in principio: in fine fluit, feces liquidæ, crudæ, bilioſæ, vt teſtatur Gal. 8. de med.loc. Cur autem in principio aluus adſtringatur, in fine fluat, ratio eſt, quoniam primo feruore & incendio viſceris feces omnes exſiccantur, ita vt nullo pacto à facultate expultrice poſſint educi, in progreſſu autem morbi; cum neceſſario facultas ſanguificatoria lædatur, fit id quod ſcribat in affectu hepatico, quoniam ſcil. vitiata hac facultate chylus cum non poſſit verti in ſanguinem, reuertitur in inteſtina, vbi cum putreſcat per inteſtina exit, & ob id liquidæ fiunt feces, crudæ, & fætidæ.

Cur in principio aluus adſtricta ſit.

Vrina. Adhæc vrina eſt crocea, rubea, & calida, non ob aliud, niſi quoniam cum exeat vrina à fornace ardente, hoc eſt, à iecore inflãmato, neceſſe eſt vt ipſa calida, crocea, & rubea fiat.

Ab accidentibus mutatis. Signa ab accidentibus mutatis etiam plura ſunt. 1. color mutatus: nam color corporis eſt fere totus citrinus, lingua nigricat, ſitis inextinguibilis comitatur, nauſea, cibi faſtidiũ, dextri hypochondrii pondus, dolor dextri lateris ad iugulum tendens, febris eſt continua, vt habet Gal. 5. de loc.aff. quia vero ſæpe fit, vt affectus alii in corpore noſtro oriantur, qui fere hæc eadem ſigna habent, operæpretium eſt habere ſigna, quibus poſſunt dignoſci & partes affectę iecoris, & iecoris ipſius affectus, ab aliis partibus.

Primum autem ad dignoſcendos affectus iecoris, ſciendum eſt, inflammationem interdum fieri à principio in parte concaua, interdum in conuexa. Dixi in principio, quoniam vt notat Gal. vix fieri poteſt, vt perdurãte inflammatione vnius partis malum non communicetur etiam alteri, ſiquidem cum iſtæ partes ſint ſibi continuæ, & ſint eiuſdem ſubſtantię, difficile eſt intelligere, quomodo poſſit eſſe malum in vna parte, vt non communicetur alteri.

Signa inflammationis in caua parte. Facta inflammatione in caua parte, hæc ſigna ſunt, dolor minor eſt, aluus ſolutus, minor tuſſis, minor ſpirandi difficultas: nã hæc pars cum ſit magis remota à diaphragmate, propterea non apparent ea ſymptomata, que conſueuerunt comitari affectionem diaphragmatis.

Signa inflammationis in parte conuexa. Ex aduerſo, vbi affectus eſt in parte conuexa, dolor eſt maior, tuſſis maior, & ſpirandi difficultas maior.

Verum quia interdum etiam contingit, vt inflammetur non ipſum iecur, ſed muſculi ſuperpoſiti, ideo neceſſariũ eſt habere ſigna, quibus hoc poſſit diſcerni, habent enim inflammationes illarũ partium illud commune, quod percipitur durities ipſo tactu, præſertim ſi inflãmatio ſit inſignis, atq; adeo vt muſculos ſuperpoſitos omnino ſuperet. Habẽt autem hæ inflãmationes illud diuerſum, q ſi ſpectemus figurã, in inflãmatione iecoris figura eſt vel lunaris, vel orbicularis, quoniã corpus iecoris eſt huius figuræ, ſi aũt muſculi ſint inflãmati, non corpus iecoris, figura eſt oblonga, itaq; ſi ſint muſculi trãſuerſales, per tranſuerſum longã figuram videbimus: ſi autem longitudinales, videbimus longam tumoris figuram per ipſorum longitudinem

Quomodo diſcernatur. Signa quædam præterea ſunt communia pleuritidi & inflãmationi iecoris, propterea ne-

pleuritis ab hoc affectu.

cessarium est habere alia signa, quibus possit dignosci pleuritis ab inflammatione iecoris, in quo vidi multos deceptos: In pleuritide pulsus est magis serrinus, tussis adest cũ sputo, dolor semper est pũgitiuus: in inflammatione iecoris adest minor serrinitas in pulsu, tussis exigua & semper arida, dolor grauatiuus potius quam pungitiuus: propterea si diligẽter notabitis in hepatitide semper est aliqua durities in regione iecoris, quæ durities maior est si sit in conuexa, minor vero si in concaua iecoris parte. Adhæc qui laborant hepatide dum spiritum trahunt, videtur ipsis à partibus inferioribus ad superiora aliquid surgere, quod quidem non est in pleuriticis, neque adest durities in regione iecoris, neq; etiam dum trahunt spiritum, videntur pati vt in hepatide. Accedit quia in iecoris inflammationibus semper videmus totam abdominis regionem extenuari, eo quia incendium & feruor in ea parte carnes omnes & pinguedines liquefacit, quibus liquefactis contabescit tota eius pars, & videtur sola superstes esse cutis. In aliis autem inflammationib. nequaquam hoc apparet, quoniam si sit inflammatus musculus: si pleuritis, non apparent hæc signa, quoniam hypochondriis non valde communicatur incendium: itaque non adeo liquefiunt carnes & pinguedines, neque adeo extenuantur.

Diff. An febris acuta comitetur perpetuo hunc affectum.

Circa signa inflammationis oritur dubitatio. An febris acuta continuo comitetur hanc inflammationem. Aetius lib. 10. c. 3. & Paulus lib. 7. c. 46. scribit, febrim acutam semper esse comitem inflammationis iecoris. Alex. autem de his inflammationibus dixit, in inflãmatione quidem partis gibbæ fieri febrem acutam, in concauæ autem partis phlegmone nullam facit mentionem huius febris. Imo Gal. 2. de loc. aff. 8. dicebat febrẽ quidem comitari hunc affectum, an vero sit acuta vel remissa, nihil dixit. Ex his igitur videtur non leuis disputatio oriri, an febris acuta sit, necne.

Altim. opinio.

Altimarus ita statuendum censuit, scil. ad inflammationem magnam sequi febrim acutam, inflammationi vero exiguæ & paruę copulari paruam. Hanc sententiam conatus est confirmare duabus Gal. auctoritatibus & rationibus. Prima est ex 5. de loc. aff. 7. vbi cum scribat Gal. febrim vehementissimam fieri in erysipelatibus iecoris, etiã in inflammatione erysipelatode, inquit Altimarus significare Gal. voluisse, febrim acutam fieri, in vera inflammatione non fieri acutam.

Altera Gal. auctoritas est 2. prorrh. 20. vbi videtur dicere, non semper fieri febrim acutam in inflammatione iecoris. Ratio qua vtitur Altimarus ex Gal. hæc est: sicut se habet inflammatio, ita & febris se habet, quoniam febris accidẽs est inflammationis: sed inquit, interdum inflammatio est magna, quandoq; parua: Igitur & febris interdum magna erit, interdum parua.

Refutat.

Hæc eius ratio non est vera, propter eandem rationem, aquam adducit Altim. Nam si qualis est inflammatio, talis est febris, sequitur cum omnis inflammatio iecoris sit morbus magnus, etiam febrim semper magnam esse. Quod autem omnis inflammatio iecoris morbus sit magnus testatur Gal. 7. meth. 12. vbi dixit morbos dici magnos tripliciter, vel ob dignitatem læsæ actionis, vel ob magnitudinem essentiæ affectus ipsius, vel ob facultatem læsam corpus gubernantem. Idem Galen. 4 meth. 6. dicit, affectus dici vehementes & magnos tribus modis, vel propter excellẽtiam partis affectæ, vel propter magnitudinem ipsius affectus, vel propter prauitatem.

Resolutio auctoris.

His ita constitutis dico, hepar esse membrum excellentissimum, imo vero post cor & cerebrum nullum est in corpore nostro ꝙ iecur excedat nobilitate. Præterea actio iecoris est actio nobilissima, quandoquidem cum faciat sanguinem, & in sanguine consistat vita, actio eius præstantissima est. Igitur sequitur quod inflammatio, quæ est morbus sua natura insignis, in iecore etiam sit morbus magnus. Ergo febris erit acuta & magna.

Præterea vt Galen. libr. de temp. morb. ex Archig. sententia dicit, duo sunt quæ morbum acutum reddunt, scilic. velocitas motus, & periculum vitæ, ita vt vbicunque velociter morbus mouetur, & vitæ periculũ adest, semper morbus est acutus. Sed vt Aretæus dicit, omnes inflammationes iecoris, vel minimæ, sunt periculosæ. Adhæc inflammatio cum sit morbus calidus, velociter mouetur, itaq; necessario colligendum, etiam febrim esse acutam. Deinde cum hoc est auctoritas Gal. 10. met. 8. vbi scribit, omnes inflammationes iecoris siue sint cum viribus validis, siue infirmis, semper esse lethales. Febris igitur quæ comitatur inflammationem iecoris est acuta.

Ad rationẽ Gal.

Sed quid dicemus ad Gal. auctoritatem? Dico quod etsi Gal. scribit, in erysipelate fieri vehementissimas febres, propter hoc tamen non negat, quin etiam possint fieri, & fiant in inflammatione iecoris, imo si intimius consideremus verba Galen. cum dicat in erysipelate fieri febres vehementissimas, vult nos docere, quod in aliis inflammationibus iecoris fiant etiam acutæ, sed non ita vehementer.

Quod porro Galen. 2. prorrh. scribit, sciendum est ab ipso dictum esse de inflammationibus communiter acceptis, non autem de vera inflammatione, de qua hic loquimur, eo enim loco scribit auctor, febres ex hypochondriis malignas esse, quam sententiam cum suspectam haberet Galen. inquit non esse verũ, vbi simpliciter dolent hypochondria

dria; semper febrim esse acutam, aut malignam, probans id exemplo inflammationis iecoris & diaphragmatis, eo quod febres non sunt malignæ, neque acutæ, ita vt ex eo loco colligi possit, inflammationes communiter acceptas non semper habere comitem febrim acutam, non tamen negat ibi Galen. quin inflammationi veræ semper copuletur acuta febris.

Sum igitur huius sententiæ, febrim acutā semper abhærere inflammationi iecoris, & inter alia signa esse reponendam: quam sententiam nedum Paulus & Aetius habuerunt, verum etiam Aretęus.

Cur in hoc affectu aluus adstricta & fluida. Dixi in inflammationibus hepaticis esse aluum adstrictam interdum, interdum fluidam, quoniam sc. sanguificatoria facultas iecoris sit debilitata. Circa quod dubitari potest, quoniam Auicen. scribit fieri alias aluum adstrictam in hac inflammatione, quoniam ventriculus validus est, & quod cibus retinetur, & retentus quasi assatur: fieri aluum fluidam, quoniam ventriculus debilis est, quo tépore cibus non retinetur, ita vt videatur diuersa ratione loqui de aluo adstricta & fluida, quam nos fecimus.

Dico me sentire Auicen. deceptum esse in intelligendo Galen. aut saltem eius verba esse corrupta, quia id quod dixit Galen. & iure, de facultate sanguificatrice iecoris, putauit Auic. esse dictum de facultate ventriculi, eo magis, quod si rem ipsam expendamus, semper aluus est adstricta, quoniam facultas iecoris est valida, quod si sit firma, vt asset sanguinem, qui assatus non possit sua crassitie penetrare in corpus, regurgitat in intestina, atque ita fit fluxus melancholicus, & niger: si autem sit infirma ita vt non possit conficere chylum, similiter chylus ad intestina mittitur, atq; ita apparet liquidus & similis loturæ carnium, vt contingit medico Siculo notato à Galeno, & vt testatus est Galenus octauo de med. local.

Prognost. De prognosticis Aretæus tria notanda ꝓponit, comparans enim simul affectus iecoris & cordis, inquit, 1. affectus cordis citius iugulare quam affectus iecoris, veruntamen & ipsos maxime torquere & molestos esse: intelligenda sunt hæc verba de inflammationibus, quoniam eius sermo erat de inflammationibus. 2. Inflammationes in porta iecoris cito necare, quia eo in loco venæ sunt amplissimæ, sunt nerui & tendines, merito quorum inflammatio est vehementissima. 3. quod sicuti raro contingit, vt cor & alia viscera inflammentur, quandoquidē prius homo moritur, quam has inflammationes sustineat; idē etiam contingit de vera inflammatione hepatis, scil. quod rarissime, sed tamen contingit, atq; etiam prius iugulat, quam ad statum perueniat.

Cur singultus superueniens sit lethalis. Est sententia Hippocratis 7. aph. 17. inflammationes hepatis, vbi fit singultus, esse lethales. Cuius rei rationem tradens Galen. inquit id esse, quia singultus indicat inflammationem esse magnam & consummatam, siue singultus fiat ob magnitudinem tumoris comprimentis ventriculum, siue ob communionem nerui quam habet iecur cum ipso ventriculo.

Optabit forsan quis intelligere, cum inflāmatio omnis iecoris sit periculosa & mala, vtra sit deterior, an quæ sit in parte concaua, an quæ in conuexa: Gal. in 6. epid. t. 44. inflammationem in parte conuexa esse periculosam, factam in parte concaua vero deteriorem dicit: Et adfert rationem 13. meth. 14. sc. in inflammatione partis concauæ inflammari simul & venas mesaraicas, quo fit vt cum duæ partes sint inflammatæ, etiam malum sit auctum.

Pro resolutione dicendum, malum altero deterius esse, dici dupliciter, vel propter accidentium magnitudinem, vel ꝓpter vitæ discrimen. Si primo modo loquamur, plane inflammatio iecoris in parte concaua est deterior, eo quia plura & sæuiora accidentia contingunt in ea quam in alia. Ex aduerso si intelligamus secundo modo, inflammatio in conuexa est deterior, q a plus periculi immìnet ex hac, quan ex alia, quoniam cum sit ꝓximum septo transuerso, ex hoc fit membrū vitæ necessarium, eo affecto negare non possumus, quin maxime vita periclitetur.

Curatio. Scopi. Curatio inflammationis iecoris tam in gibbo quam in concauo, vna est fere & communis illa quæ debetur cunctis inflammationibus, scilicet vt primo videatur ne amplius augeatur inflammatio, propter fluxum materiæ, hoc est, vt materiæ fluxus retrahatur, & remittatur. Secundo, vt id quod factum est inflammationis tollatur. Vtrique huic scopo complendo accommodatissima est vna victus ratio, si primo eligatur aer aquilonius & serenus, & si tempus non concedat aerem frigidum, vt paretur, somnus moderatus super latus sinistrum potius quam dextrum, omnes animi passiones sunt moderandæ, & quoniam aluus non fluit, præsertim in principio, prouidendum clysteribus vt fluat. Et notate in his casib. clysteres semper actu frigidos esse immittēdos. Fuit hæc sententia Ruffi, vt in omnibus inflammationib. internis clysteres actu frigidi immittantur, & potentia, si erunt externæ. Quare soleo ego vti istius modi: *Victus ra-tio.*

Clyster. ℞. *Fol. lactucæ.*
Maluæ.
Endiuiæ.
Solatri an. M. j. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. d. ℔. ß.
Succi hordei ℥. iiij.

Ol.

Ol.rosati.℔.ß.

Salis ℨ.j.M.

Quod si retinetur intus, poterimus augere dosin salis & imponere; usq; ad ℨ.ij. quoniam sic refrigerabitur clyster, & aluus subducetur. Scribit Aretæus, in principio harum inflammationum necessarium esse & parum edere, & parum potare, quoniam omnibus inflammationibus internis, & omnibus morbis acutis victus tenuissimus conuenit. Vnde neque conueniunt oleosa edulia, neque dulcia, neq; amara, neq; aromata. Ptisana omniũ præstantissima est, siue sit integra, siue colata cum lacte sem. melonum, sem. cucurbit. paruæ pullæ iuscula, quibus incocta sint cichoracea, vt endiuia, sonchus, hepatica, buglossum, omnino sunt accommodata. Putarunt aliqui cibos & potus in his casibus debere esse facultatis adstringentis, sed merito id negatum videtur à Galeno; quoniã vbi cibi sunt adstringentes, sibiipsis viam claudunt, vnde non possunt corpus, quemadmodum opus esset, alere & penetrare.

Cibus.

Num succus auenæ conueniat. Alex. laudat succum auenæ, damnat oua. Sed circa succum auenæ est difficultas, quoniam Nic. Florentinus maxime damnat hũc succum, eo quod calidus sit. Vbi cõtradictio est in verbis Galeni; Nam 6. de simpl. med. fac. dixit auenam esse refrigeratoriæ facultatis; in 1. autem de alim. fac. ait, auenam esse admodum calidam, ita vt merito Alex. sequutus Gal. auenam laudarit, tanquam refrigerantẽ, & Nic. Florent. sequutus Gal. damnarit tanquam calefacientem. Neq; valet quod 6. simpl. loquitur de ea, vt est alimẽtum, quia facultates primæ alimentorum nũquam mutantur, semper eædem sunt, siue accipiamus pro medicamento, siue pro alimento.

Hæc contradictio sane apud me est difficillima: neque scio quid dicam, nisi quod auena de qua loquitur 6. simpl. sit aliud genus ab illa, de qua loquitur 1. de alimen. Atq; adducor ad credendum hoc ab antiquo interprete: Is enim 1. de alim. eruum cõuertit auenam: in 6. de simpl. conuertit βρῶμον aliter, quasi fecerit alterum genus ab alio diuersum.

Debuis autem quod scribit Alexand. maxime miror, cum oua, & præsertim sorbilia, multum abest vt sint crassi nutrimenti, & vt sint flatuosa, imo vero inter omnes cibos nullus est qui sit æque accommodatus naturæ nostræ, atque ouum sorbile. Quare dicerem ego, apud Alexand. intelligendum esse de ouis frixis, aut assatis, aut contextum eius esse fallum; eo magis, quod eo loco est etiam alia vox corrupta, quæ cum scripta sit ὑγρῶ, legendum est ὑτεῖς; et si etiam dicere possumus, loqui Alexand. de toto ouo, non de solo vitello.

Num oua conueniant.

Pro potu nunquam cõuenit vinum, conuenit autem vel aqua cocta, vel aqua hordei, vel decoctum sebesten.

Victu instituto danda opera vt scopi qui habentur in curatione, perficiantur, 1. vt prouideatur ne crescat inflãmatio, quoniam vero crescit propter materiam affluentem, operæpretium est, vt materiæ cursus intercipiatur. Quæ intercipiunt materiam, sunt multa, ligaturæ, frictiones, cucurbitulæ, vel scarificatæ vel non. Laudatur venæ sectio, præsertim vbi facta inflammatio est propter materiæ affluxum, non collectione, nam huiusmodi venæ sectio duo præstat bona, euacuat materiam euacuationi proximam, & eam quæ remota est, & ad iecur fluit, reuellit. Sed in administratione venæ sectionis, duo sunt notanda. 1. quisnam sit locus eligendus. 2. quæ debeat esse mensura sanguinis.

Venæ sectio.

De loco statuendum est, quod si tanta adfuerit inflammatio, propter retentionem hęmorrhoidum, aut menstruorum, mittatur sanguis vel vena secta in poplite, vel in malleolo: aut si vena secari non potest, scarificentur crura, eo modo quo docuit Galen. in libr. de cur. rat. per venæ sectionem, si inflammatio originem non ducat ab illa retenta euacuatione, est Galeni sententia, mittendum esse sanguinem ab interna vena cubiti dextri, quia ea euacuatur & reuellitur materia; si non possunt mitti ex hac vena, eligẽda est media, & si media non pateat, eligenda est cephalica dextra.

Quæ vena secanda.

Aretæus scribit multum sanguinis emittendum, non vna vice, sed pluribus. Cæterum Galen. 13. meth. aliter sensit, scilicet vt multus mittatur & vna vice, modo ęgri sustineant vires, quibus non sustinentibus, tũc etiam Galenus concedit pluribus vicibus mittendum esse. Ratio propter quam vna vice mittendus est, quoniam copiosa sanguinis missio, vt Galenus & Oribasius docent, vbi semel sit, optime sistit sanguinem fluentem, & refrigerat.

Mensura sanguinis.

Postquam huic scopo reuellendi & impediendi inflammationem satisfactum est, sequetur secundus scopus, vt id quod factum est inflãmationis, tollatur. Aufertur inflãmatio facta duobus pariter medicamentorũ generibus, intrinsecis & extrinsecis. Circa vsum intrinsecorum illud primo notandum est, an inflammatio sit in parte concaua, vel conuexa, si in conuexa, agendum est medicamentis vrinam prouocantibus, quoniam hæc pars melius propter communes meatus vesicæ expurgatur, quã per aluũ. Sed quoniam talia medicamenta sunt diuersa, quandoquidẽ alia sunt valentia, alia mediocria, notandũ, in principio inflãmationis semper abstinendũ esse à medicamentis diureticis valentioribus, quoniã hæc medicamenta omnia calida sunt & sicca, acria & sanguinem extenuantia, cuiusmodi est asarũ, nardus, daucũ, petrosel.

Diuretica quando conueniant.

Eſt autem vtendum diureticis remiſſiori-bus, vt ſunt omnia ſem. frigida, vt ſemen ci-trulli, cucurbit. melones, apii radix, ceterach & omnia quæcunq; ducunt vrinam, nec ta-men multum calida ſunt.

In principio igitur poteritis vti hoc de-cocto.

Decoctum diureticum

♃. *Sem. citrulli.*
Melonum, an. ℥. ß.
Rad. apii.
Ceterach. an. M. ß.
Rad. fœniculi ℥. v. f. decoctio vel in brodio par-uæ pullæ, vel in aqua.

Et notate hoc in caſu vitanda omnia mel-lita, & propterea iſta ſerapia dulcia ſunt et-iam fugienda, quoniam vt docet Hippocrat. in libro de inter. affect. 2. & Gal. multis in locis, iecur & lien inflammata maxime læ-duntur à dulcibus. Poterimus etiam ex his ſe-minibus & ſaccharo conficere confect. quæ non ſint admodum dulces, & iis vti ad pro-uocandam vrinam.

Vbi iam inflammatio erit progreſſa, & ꝓ-be cocta, tum licebit vti vehementioribus diureticis, & in eo caſu poterimus parare tale decoctum.

Vehementius diureticum.

♃. *Rad. aſparagi ſylu. ℥. ß.*
Nardi.
Aſari an. ℥. iij.
Dauci.
Sem. petroſel. an. ℥. ij. f. decoctio in brodio vel aqua. Cui addi poterit modicum ſacchari, ita vt non admodum dulceſcat.

Soluentia quando conueniant.

Sic itaque debemus agere, vbi conuexa pars iecoris erit inflammata: vbi autem con-caua pars ſuſtinet inflammationem, medi-camentis vtendum quæ per aluum ducunt.

Circa vſum horum duo ſunt notanda. 1. quod monuit Paulus in principio inflamma-tionis nunquam vtendum medicamentis al-uum ducentibus, quoniam cum humores ducantur per proximas partes concauo ieco-ris, magis irritabitur pars affecta in principio, & propterea augetur ipſa inflammatio. Quod ſi aluus fuerit adſtricta, vtendum clyſtere al-uum molliente, de quo ſupra. Secundo no-tandum, vt nunquam exhibeantur medica-menta purgãtia, niſi humores exacte fuerint præparati & viæ quoque expeditæ. Præpa-rantur autem humores & liberantur viæ hoc decocto.

Præparatio.

♃. *Fol. agrimoniæ.*
Cuſcutæ
Capil. ven.
Cichor.
Hepaticæ. an. M. j. f. decoct. ſ. a.

Deinde:

♃. *d. d. ℥. vj.*

Cui ſi placuerit addere ℥. j. ſyr. acetoſi ſim-plic. vel oxyſacch. vel ſyr. de bugloſſ. vel en-diuia, cauendum ne potio nimis fiat dulcis.

Vbi fuerint humores præparati, erunt ex-purgandi, non tamen nimis calidis medica-mentis, quia cum ea multum calefaciant, au-gent etiam inflammationem. Neq; nimis de-bilibus medicamentis eſt vtendum, ꝓpterea quod hæc medicamenta trahunt quidem, ſed non educunt, vnde potius ipſorum vſu in-flammatio augetur.

Medicamenta quæ conueniunt, ſunt hæc, manna, rhab. ſyr. roſ. ſolut. trochiſc. viol. ſine ſcam. Sed notandum, ſemper melius eſſe in affectionibus iecoris vti medicamentis po-tulentis quam ſolidis, quod illa felicius pene-trent, & felicius agant in iecore.

Purgantia accommodata.

Forma medicamentorum poterit eſſe ta-lis:

♃. *Pulpæ thamarindorum, ℥. ß.*
Sebeſten. N. xij.
Fl. cordialiũ, P. j. f. decoct. ſ. a. in aq. hepaticæ.

Deinde facta expreſſione

♃. *d. d. ℥. iiij.*
Rhab. elect. ℥. iij.
Spicæ, gr. ij. Infundantur per noctem ſ. a.

Deinde facta expreſſione adde:

Mannæ elect. ſyr roſ. ſol. un. ℥ ij. M. & f. potus.

Gal. 13. meth. 15. hoc in caſu etiam com-mendat, vt medicamenta ſoluentia cibis cõ-miſceantur, ſiue in decocto velimus iis vti, ſi-ue in puluere: nam narrat ſe interdum com-miſcuiſſe cort. helleb. & polyp. pt:ſ:næ, atque incoxiſſe, & ſic feliciter vium hoc medica-mento.

Cæterum Conſtantinus Africanus mona-chus in lib. meth. quos in compendium rede-git loco citato, duabus rationibus reprehen-dit Gal. 1. quod ſi cibis commiſceantur medi-camenta: corrumpuntur cibi ab ipſis, vbi ſunt corrupti, nequaquam poſſunt nutrire, & ꝓ-inde membra alimento deſtituta vires amit-tunt. Secunda ratio eſt, medicamenta ſoluen-tia, vt polypodium & helleborum, eſſe calida: inflammato autem iecori calida maxime ad-uerſantur. Quare inquit iſte, non conuenire ea quæ ſcribit Gal. Subiunxit, melius eſſe vt ſennam, viola, oxyſacch. cũ modico diagridii paulo ante cibum exhibeamus.

An purgantia cibis commiſcenda.

Sed melius fuiſſet vt bonus monachus hic lectitaſſet libros Prophetarum: nam quantũ ad primam rationem, ſane verum eſſet ſi vo-luiſſet Galen. qualibet die commiſcenda eſſe medicamenta ipſis cibis: ſed cum dicat tantũ id agendum eſſe ſemel aut bis, vana eſt illius ratio; quoniam tametſi ſemel aut bis corrũ-pantur cibi medicamentis, non ob id tamen vires illorum deſtruuntur prorſus, imo vero cum ipſis conſtabunt. Dicit diagridium cum prunis exhibendum eſſe paulo ante cibum, atq; ſic in eandem ipſe quam fecit foueam cadit, quoniam æque corrumpuntur cibi à medicamentis paulo ante ſumptis, atq; cum ipſis permiſcentur.

Ad secundam rationem monachi duplici-ter respondeo, quod aliquantisper calida sint hæc medicamenta à Galeno enumerata, veruntamen cum illa commisceantur ptisanæ, caliditas illorum à ptisanæ frigiditate corrigitur, ita vt nihil hæc ratio valeat. 2. Vtitur monachus diagridio, φ licet in pauca quātitate exhibeat, semper tamē maxime calefacit. Dimittamus igitur monachi istius ineptias.

Topicorum vsus. Circa externorum vsum, cum hæc medicamenta tria faciant inflammationibus tollendis, vel impellant, vel extrahant, vel discutiant, medicamenta omnia quæ impellendo tumores soluunt, sunt repercutientia, id est, medicamenta refrigerantia & adstringentia.

Circa quorum vsum quatuor sunt notanda. 1. quod monuit Galen.& Alex.nunquam esse his vtendum, nisi prius sanguine misso, quamobrem si antequam sanguis mittatur administrentur medicamenta repellentia, vel repellunt materiam, vel non repellunt: si repellunt, periculum imminet ne humores impetu magno in cor & spiritalia membra præcipitentur; si non repellant indurabitur magis materia. Quare non est vtendum his medicamentis, nisi euacuato toto.

2. Notandum quod monuit Auic. vt videatur, an inflammatio sit in principio principiante, vt dicunt Arabes, an sit in principio simpliciter: si sit in principio, tum cum materia sit tota in fluxu, nulla adhuc eius parte infixa, sagacissime vtendum esse solis repercutientibus, vt erit succus portul. semperuiui, aq.rosarum, santali, camphora, ol. myrt.ol. ros.omph. vbi autem inflammatio sit in altero principio, admiscēdum aliquid quod discutiat, vt est mastiche, anethum, chamom. Similiter possunt adhiberi cataplasmata facta ex rosis, far.hordei, vt est istud:

Cataplasma.

℞. Fol. rosarum. Rubi an. M. ß.
Far. hordei ℔. ß.
Fol.chamæm. P. ß. decoquantur omnia s.a.

Deinde addantur *Ol. myrtini communis ana ℥.j.m. & f.cataplasma.*

3. Notandum, vt nunquam adhibeantur medicamenta iecori inflammato, nisi etiam aliquid adstringens cōmisceatur, vt est rosa, absinthiū, plantago: nā cū tonus huius visceris sit necessarius, omni studio seruandus est.

4. Notandum, vt medicamenta hæc refrigerantia & repercutientia nunquam actu frigida, neque potentia frigidissima adhibeantur. Nam vt Gal.docet, hæc medicamenta multa secum habent incommoda: nam primo indurant, deinde obstruunt meatum bilis, quo obstructo cum bilis retineatur in iecore, plane lethale detrimentum affert. Adhæc remedia hæc frigida actu nō possunt penetrare, quoniam sibiipsis viam occludunt. Vltimo cum semper aliquid virulenti extra cutim ex iecore resudet, si vel frigida actu, vel frigidissima potestate adhibeantur, obstruitur cutis, retinetur virulentia illa, & consequenter malum iecoris augetur.

Cucurbitulæ. Quæ medicamenta extrahant materiam infixam parti inflammatæ, sunt cucurbitulæ appositæ ipsi iecori, id est hypochondrio dextro: de quibus scribit Aretæus & Aetius, eas esse sic applicandas, vt vel scarificentur, vel postquam exceptæ sunt, hirudo apponatur, & post hirudinem decisam iterum cucurbitula apponatur. Quare sic medicamenta, & sanguis prauus ex loco affecto extrahatur.

Sinapismi. Simili modo etiā operantur sinapismi seu vesicatoria, q licet non sint administranda inchoante ipsa inflāmatione, cōueniunt tamē inflammatione iā desinente, siue declinante.

Id semper notandum est, in vsu horum & aliorum medicamentorum, quæ facultate possunt extrahere & dissipare materiā, vt sunt orig.stæchas, polium mont.calaminth.radix iridis, chamæm. & alia, vt semper laxantibus adstringentia misceantur: habemus enim apud Gal.historiā medici Siculi, qui male tractatus fuit à medicis solo laxantium vsu.

CAPVT XX.

De affectibus lienis in genere.

Tres conditiones sang. Sanguis cum esset futurus vitæ nostrę thesaurus, opus fuit vt tres conditiones haberet.1.vt esset mediocriter crassus.2.lucidus. 3.dulcis.Dulcis, vt mutari possit, lucidus vt ex ipso fiant spiritus: mediocriter crassus, vt in carneam substantiam conuerti possit. Propter has tres conditiones natura in fabrica eius machinata ēst tria membra: Renes, vt depurantes sanguinem à sero, is crassior euaderet; vesicam bilis, vt ea attrahente ad se bilem, sanguis dulcesceret, nam videmus ceruos & alia animalia q carent folliculo bilis, sanguinē & carnes amariores habere. Lienem autē fecit, vt is trahens ad se melancholicum succū, sanguinē splendidum, & lucidū efficeret.

Et hoc est, quod dixit Plato, lienem depurare iecur ab humore melancholico, vt ipso possint fieri imagines. Hoc etiā est quod nos docuit Arist.3.de part.animaliū 7.cū dicit lienē hominū non esse ad aliud necessariū, nisi vt excrementū illud à sanguine separet. Hip. dixit sanguinē purum cōducere ad risum efficiendum: vnde iure dixit Plin. lib.30.& Serenus medicus, putatum fuisse ab antiquis, lienem maxime ad risum efficiendum ideo conferre, quoniam cum depuret sanguinem à succo melancholico, à crassa, obscura & atra humiditate, consequenter sanguis depuratus hilaritatem & risum inducit. *An lien ad risum faciat.*

Cum igitur lien sit veluti receptaculum excrementi & humoris melancholici, non minus, vt habet Hippoc. in libr.de morb.omnibus fere morbis subiicitur, quibus etiam subiicitur ipsum caput. Veruntamen quoniam

niam inter morbos lienis duo videntur frequentiores, scilicet inflammatio & scirrhus, quos etiam comprehensus est Rhases sub nomine doloris lienis, propterea de his tantum loquemur.

CAPVT XXI.

De inflammatione lienis.

Descriptio. INflammatio lienis est morbus prope eiusdem naturæ, cuius est inflammatio iecoris, nimirum tumor durus cum dolore, pulsu & renitentia. In quo morbo non solum est mala intemperies, sed etiam conformatio, & vnitatis solutio.

Causa interna. Causæ internæ huius inflammationis nulla aliæ sunt, nisi humores calidi, scilicet bilis, sed præcipue sanguis. Dico præcipue sanguis, quia licet omnes Arabes dicant, fieri hanc inflammationem à bile, id tamen perquam rarissimum est, imo etiam lien raro inflammatione vera laborat, quia cum inflammatio à sanguine ortum ducat, sanguis autem sit mediocris & purus, vix fieri potest vt vnquam in liene congregetur, propter quod inflammatio, quæ interdum contingit lieni, non est à sanguine puro, & proinde non est vera inflãmatio, sed à sanguine melancholico & crasso; propter quod iure Gal. 13. meth. dixit, facile hoc viscus tentari duritie, quia sanguis subtilis, qui ad ipsum cor fluit, dissipatur, remanens autem crassus, indurat viscus ipsum, & proinde scirrhum facit.

An lien à bile inflammetur. Sed dubitatur, An verum sit, lienem à bile inflãmari, Hippocrates enim tradens affectuum lienis curationem, sæpe meminit affectus lienis qui fit à bile: imo vero scribit, quãdoque ex supercalefactione à sole lienem attrahere bilem ad seipsum, & proinde quodammodo inflammari.

Cuius rei hæc tradit signa, quod aures & gingiuæ male oleant, & quod gingiuæ à dentibus abscedant, vt hinc pateat, ex Hippocrat. sententia sæpe vsu venire, vt lien inflammetur à bile. Nec debemus dicere Hippoc. loqui de inflammatione non vera, quoniam si signa proposita ab Hipp. examinemus, ponit febrem, dolorem, tumorem, duritiem, quæ omnia sunt signa inflammationis.

Dupliciter respondeo, 1. Hippocr. sub nomine bilis sæpe cõsueuisse intelligere atram bilem, qui enim versatur in legendis Hippoc. com. facile potest videre, bilem apud ipsum sæpe significare succum melancholicũ, quod si ita est, optime factum est ab Hipp. quando tot signa nobis proposuit, quæ hanc inflammationem testentur. 2. respondeo, Hip. attestari nobis fieri inflammationem à bile, sed non frequenter, imo in his libr. de aff. internis, Hippocratem tractasse eos morbos, qui raro contingunt, vt dicendum sit, esse hac ratione inflammationem à bile dictam quæ rara sit.

Causa mediata. Causæ internæ mediatæ duæ sunt, intemperies ipsius lienis & iecoris: intemperies lienis cum sit calida, attrahit ad se vehementer sanguinem, qui attractus cum copiosior sit quam debet, necessario tumorem facit. Est etiam in causa intemperies iecoris, propter quam si humor melancholicus plurimus fit, & attrahitur à liene, consequenter etiam tumor & inflammatio augetur & efficitur: ita vt ex causis mediatis internis potissimum sint illæ duæ, scil. intemperies lienis & hepatis.

Causa externa. Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ has augent, & generationi sanguinis melancholici occasionem præbent, vt sunt inter cibos, legumina, carnes antiquę quadrupedum, caro leporina, item vsus brassicæ frequens, de qua dixit Gal. eam solam inter olera humorem melancholicum facere, præsertim vero etiam faciunt sanguinem crassum vina crassa, rubea, aquæ & frigidæ & crassæ, vt sunt palustres & lacustres, habetis enim apud Hippocratem omnes eos qui incolunt locos palustres, habere lienes tumidos & magnos, propter vsum earum aquarum crassarum & feculentarum.

Inter alias causas Hippoc. in lib. de morb. & aff. recenset tempus anni, scilicet autumnum. Alexan. etiam ponit originem hæreditariam. An vero morbus iste sicut & omnis morbus lienis possit hæreditate comparari alibi agetur.

Signa. Signa inflammationis lienis sunt multa, 1. dolor in parte sinistra, super regionem lienis, pulsus extensiuus, tumor durus: Nam Gal. in 1. de loc. affec. dicit, facile cognosci inflammationes lienis, quia tactu semper duries illius partis percipitur. Ad hęc inter signa huius affectionis est febris continua, sitis cõtinua & vehemens.

A bile. Præter hæc Alexand. & Auicen. alia habent, quibus causæ inflammationis huius cognosci possunt: nam vbi fit à materia biliosa, febris magis continua & vehementior est, pulsus minor, dolor neque semper magnus, neque semper idem, sed cum materia fit subtilis, modo magis, modo minus affligit, color pallidus vel niger: Addit Auicen. quandoque tendere ad rubedinem. Aures & gingiuæ maleolent.

A sanguine. Vbi autem inflammatio fit à sanguine, scribit Hip. colorem esse plumbeum, vlcera fieri magna in cruribus, feces sanguineas & ærugineas, ac lienem ipsum perinde vt lapidem durum fieri.

Ab humore melanchol. Vbi autem ab humore atro fit, signa sunt, rigores, febres cum typo quartanario, subita extenuatio, gingiuarum corruptio & nigredo.

His omnibus ſignis tria addidit Auicen.1. in apoſtematibus lienis, genua, pedes, & nates rubere, quia cum ſanguis craſſus fere vniuerſus ſit, conuerſus in lienem, qui diſtribuitur in alias corporis partes, lucidus eſt, ideoque partes extremas cartilagineas lucidas reddit. 2. aures & nares extenuari, propter ſanguinis paucitatem, nam cum hæ partes admodum ſint frigidæ, ad has vix trahi poteſt ſanguis bonus. 3. vlcera fieri in crure atque gingiuas & dentes fœdari, quoniam craſſus ſanguis ad crura præcipitatur, vbi vlcera facit, fumi autem acres & putridi in os feruntur, vbi dentibus & gingiuis adhærentes omnia deturpant & conſumunt.

Prognoſt. Hippocr. omnes has inflammationes graues eſſe dicit, veruntamen eam quæ fit à ſanguine, cæteris magis lethalem, à qua pauci euadunt: cauſam reddit, quia cum huiuſmodi inflammatio ſit valde diſſimilis naturæ lienis, non poteſt niſi à maxima cauſa excitari. Hippocrates enim cenſuit in morbis periclitari magis eos, quorum morbi ſunt diſſimiles naturæ ipſorum.

Eſt Galen. ſententia, iecoris & lienis inflammationes, ſi quando ſuppurentur, hominem conſumere, & in 3. de criſ. 3. inflammato liene ſi ſanguis ex ſiniſtra nare fluat, ſalutares eſſe. Non etiam ignorandum illud Auic. in dolore lienis ſi fluxus ſanguinis ſuperueniat, hominem ſecunda die perire.

Curatio. Curatio inflammationis huius eoſd. habet ſcopos, quos habet inflammatio iecoris, ſc. vt primo prouideatur ne fiat. Secũdo, vt id quod factum eſt auferatur. Prohibetur autem hæc inflammatio ne augeatur; primo ſi omnes cauſæ externæ auferantur; ſecundo frictionibus, ligaturis, & aliis diuerſionibus. Ante cætera ad explendum hunc ſcopum neceſſaria

Scopi. eſt victus ratio, ſc. vt aer eligatur frigidus, vel temperatus, ſomnus etiam & reliqua ſint temperata.

Diæta. De cibis Alexan. ſcribit merito conuenire ptiſanam, panem aqua lotum. Hip. in epid. refert Eudemo cum ſplene vehementer doleret, præcepiſſe medicos, vt multum ederet, vinum biberet modicum, tenue, & multum ambularet, ſed cum nihil proficeret, ſectam eſſe venam, cibum & potum parce ſumpſiſſe, deambulaſſe ſenſim, facto augmento vinum bibiſſe rubeum, tenue & ita ſanatum eſſe.

Pro potu autem neſcio quomodo laudet Hip. vinum tenue & aquoſum, quia Gal. 2. ad Glauc. prohibet vinum, omnia quoq; dulcia, vt Galen. 13. meth. & 2. de alim. facult. docet aduerſiſſima ſunt lieni inflammato. Poſt victum inſtitutum ſtudendum reuulſionib. ligaturis, cucurbitulis, ſcarificationibus.

Vena ſectio. Quod ſi in principio malum non finiatur, omnino & quamprimum deueniendum ad phlebotomiam: Alexan. enim ſtatuit venę ſectionem ſi in vlla affectione conuenit, maxime conuenire in lienis affectionibus.

Locus mittendi ſanguinem debet eſſe eiuſdẽ lateris, quod ſi nulla ſuppreſſio fuerit in cauſa, deueniendum ad inciſionem venarum brachii: aut ſi vena illa pertundi non poteſt, omnino incidenda vena ſaluatella. Hæc enim ſemper ſolet eſſe ita conſpicua, vt à nullo chirurgo prætereatur. Vbi factæ ſunt reuulſiones & diuerſiones, opera ſolum danda euacuandæ illi materiei, quæ iam fluxit, ſed quoniam ſolet interdum dolor grauis & vrgens & ægros & medicos moleſtare, ꝓpterea ſi dolor fuerit inſignis, ſtatim deueniendum ad ipſum ſedandũ medicamentis refrigeratoriis, & tepefactoriis, vt eſt ol. lumbricorũ, ol. vitel. ouorum, ol. roſarum, cum ſucco roſarum, vel endiuiæ: hæc enim omnia apponũtur, & pͥut dolor maior aut minor eſt, modo augetur quantitas refrigerantiũ, modo minuitur. Sin autem dolor non vrget, nihil aliud ſupereſt, niſi vt humores præparentur, ſed tamen iſtis medicamentis, quæ & lienem reſpiciunt, & inflammationem curant, vt eſt iſte ſyrupus: *Dolorem mitigantia.*

Syr. præparans.

℞. Fol. ſcolop.
Thamariſc.
Fumar.
Borrag.
Endiuiæ, an. M.ß. f. decoct. ſ.a.

Deinde:

℞. d.d.℥.iij.
Syr. de fumar.
De pomis.
De eupat. an.ʒ.ß.M.

Vbi humores fuerint præparati, ſunt purgandi primo leniter: nam iſte humor vſque adeo contumax, craſſus & rebellis eſt, vt non poſſit neque ſtatim, neq; vnica vice euacuari, vnde fit, vt ſit opus pluribus euacuationibus, quarum prima debet eſſe ſemper mitior. Exempli gratia: *Purgans.*

℞. Syr. de polyp.℥.iij.
Confect. hamech.ʒ.iij.
Decoct. cappar.
Myrob. cum ſucco fumar. facta ſ. a.℥.iij.M.
& f. potio.

Hic enim potus eſt blandus & ſuccum melancholicum è liene ducit.

Facta hac purgatione deueniendum ad nouam humorum præparationem, quæ facienda eſt medicamentis efficacioribus, & propterea iſte ſyr. vtilis erit:

Syr. præparans efficacior.

℞. Cort. rad. capp.ʒ.ß.
Filicis.
Ceterach. an. P.ß.
Rad. fœniculi.
Fumariæ.
Borrag. an.ʒ.iij.
Paſſularum℥.ß. f. decoct. ſ.a.

Deinde facta expreſſione:

℞. d.d.℥.iij.

Syr.

Syr. de pomis comp.
Ce cichor. cop. fiuerbab. an. ℥.j. M. & f. potio.

Vbi secundò fuerint humores præparati, sunt expurgandi eo modo quo iecoris inflãmatio, quæ fit ab humore melancholico. Et quoniam post purgationem remanent reliquiæ, quæ opus habent secunda expurgatione, necessariũ est facta expurgatione vti medicamentis extrinsecis, quæ dissipant inflammationem. Sunt autem hæc duorum generum, vel enim liniméta sunt, vel cataplasmata. Linimentum erit istud.

Linimentum.

℞. *Colocynth. subt. pulu. ℥.j.ß.*
Nitri. ℥. j.
Sem. sinapi.
Vrticæ.
Pulu. corall. rub. an. ʒ.ß.
Aceti parum. M. f. linimentum.

Quod maxime valet ad dissipandas & discutiendas omnes inflammationes lienis.

Possunt etiam reliquiæ vacuari tali cataplasmate.

Cataplasma.

℞. *Sinapis ℥.j.ß.*
Pyrethri ℥.j.
Sem. laureolæ. ℥.iij.
Pulu. rosf rub. ʒ.ß.
Gentianæ.
Nucis mosch. an. ʒ.ij.ß.
Caricarum pinguium N. xij. Omnia in aceto macerentur, & f. cataplasma.

Sed aduertite, in omnibus inflammationibus & affectibus lienis nunquam esse necessarium, vt medicamentis laxantibus commisceantur adstringentia, quoniam illud viscus est admodum ignobile; sua natura debet esse laxum & rarum, vt facile possit recipere humores melancholicos, quare non debemus esse solliciti in hoc membro corroborando, vt in aliis.

CAPVT XXII.

De scirrho lienis.

Nomen.

POst lienis inflammationem, atque etiam nullo præcedente inflammatione, consueuit istud viscus ab alio tumore tentari frequenter, ita vt fere inter morbos lienis nullus hodie fit frequentior, quam durus tumor lienis. Appellant Græci hunc tumorem ὄγκον & σκίῤῥωσιν. Latini vocant modo scirrhum, modo lienis duritiem. Aretæus lienis sanitatem.

Differentia inter scirrum & scirrhosin.

Circa hoc nomen notanda est differentia, vt monet Galen. 2. ad Glauc. & 5. de simplic. med. 6. inter scirrhũ & scirrhosin: eo quoniam dicitur proprie scirrhosis, quando lien fit durus est quocunque humore, à quo absumptæ sunt partes subtiliores, & remanserunt terrestres: scirrhus autem, dicitur ille, qui fit ex humoribus crassis, pituitosis, & melancholicis. Quam differentiam cum quidam non nouissent, facile decepti sunt existimantes scirrhum fieri ex quocunq; humore crassescacto. Hac autem habita distinctione poterimus omnes nodos & Galen. oppositiones soluere, quando scilicet modo videtur sentire, scirrhum fieri ex humore melancholico, & pituitoso, modo ex quocunque humore.

Qui hac ægritudine laborant, à Latinis, Celso & Marcello dicuntur lienosi, vel splenetici.

Est hic affectus morbus in mala cõformatione, scil. in magnitudine aucta, nam in sinistra parte semper apparet magnitudo insignis, & materia dura, quæ antea non apparebat. Imo vero Aretæus in 1. de diuturn. pass. scribit, vsque adeo lienem interdum crassescere, vt vsq; ad iecur pertingat, & veluti zona quædam cingat: propter quod non immerito Plautinus ille leno dicit in Curcul. liene veluti zona cinctus ambulo.

Causæ scirrhi lienis aliæ sunt internæ, aliæ externæ: intrinsecæ aliæ mediatæ, aliæ immediatæ. Causæ internæ mediatæ sunt inflammationes præcedentes, dispositio lienis à natura. Causę anté internę immediatæ aliæ sunt materiales, aliæ efficientes. Causæ materiales sunt humores pituitosi & crassi, melancholici & terrestres, & tádem omnis humor terrestris, à quo partes subtiliores sunt absumptæ.

Causæ internæ mediatæ. Immediatæ. Materiales. Efficientes.

Causæ efficientes sunt intemperatura iecoris; nam cum iecur ita intemperatum est, vt plurimum humorem melancholicum faciat, facile occasionem præbet generationi scirrhi. Sic etiam intemperies lienis, siue sit frigida, siue calida, maxime confert ad generationem huius affectus. Calida quidem quoniam lien calidior vehementius attrahit succum melancholicum quam par esset, & propterea humor in ipso detentus facile concrescit, & scirrhus efficitur. Intemperies etiam frigida confert, quoniam cum humor melancholicus à liene frigido confici non possit nec expelli, aut in alimentum conuerti, retẽtus necessario in tumorem attollitur. Sunt igitur hæ intemperies causæ efficiẽtes scirrhi lienis.

Dubitare posset quis, qui fiat vt ab intemperie calida efficiatur durities lienis? Galen. enim quinto de simpl. med. 10. sententia est confirmata ab Auerrho. quinto, coll. septima, scilicet duritiem fieri à frigiditate: nam sicuti proprium est caloris dissoluere & emollire, ita propriũ est frigoris indurare & constringere. Respondeo duplicem esse duritiem, aliam quæ fit per congelationẽ, aliam vero quæ fit per condensationem: prima efficitur à frigore, in secunda autem hoc effici quoq; potest à calore, nam cum in hac induratione partes aqueæ & subtiliores euaporentur, rema-

Quô ab intemperie calida fiat durities lienis.

nent folæ terreſtres ; vt iure poſſit excuſari Fernel. qui ſcirrhum lienis tantum à cauſa calida fieri poſſe teſtatus eſt ; quanquam ſit deceptus, quoniam non duratur ſolum per condenſationem, ſed etiam per congelatio- nem.

An fiat à flatibus. Optabit forſan quis intelligere num quẽ- admodum fit durities lienis ab humoribus, ſit etiam fieri poſſit à flatibus? Reſpondeo quod ſicuti videmus vtres valde inflatos eſſe duros, ſic etiam contingere, vt repletus lien flatibus dureſcat: verum illa durities ſcirrhus proprie dici non poteſt, quia momentanea eſt illa affectio, ſi recte curetur, neq; tollitur emollientibus, ſed calefacientibus & diſcu- tientibus.

Cauſæ exter næ. Cauſæ externæ complures ſunt, primo aër ſeu regio, vt omnes ſeptentrionales fere lie- noſi ſunt, eſt etiam proprium quoddam & peſtiferum cælum, quod profert huiuſmodi affectus, vt referunt de populis in Alcaria a- pud Rhodum, qui canini vocantur, & qui ꝓ- pria quadam eius cæli peſte lienoſi ſunt ſem- per.

Victus maxime omnium ad generatio- nem cõfert, vt eſt vſus leguminum, raparum, carnium craſſarum, vſus frequens omnium rerum dulcium, & tandem quæcunque ſupra diximus facere ad inflammationum lienis ge- nerationem.

Signa. Signa tumoris lienis complura ſunt & ma- nifeſta: Galenus enim dicit, ſi quis eſt tumor internus, qui poſſit ſignis clariſſimis cogno- ſci, eſt lienis ſcirrhus, qui non ſolum tactu, ſed etiam viſu cognoſci poteſt, nam ſub ſiniſtris coſtis eſt tumor durus ſine vllo calore, ſine vlla caloris mutatione.

Adhæc vt ſupra ex Hippoc. 3. prorrh. dixi- mus, corruptæ ſunt gingiuæ, aures fætide dẽ- tes exeſi & fædati, vlcera in cruribus lata ſunt, quæ vt dicit Paulus libr. 3. cap. 49. nunquam cicatricem recipiunt.

Cur vlcera crurum dif- ficulter cu- rantur. Sed dicet quis, quæ eſt ratio vt in tumore duro & ſcirrhoſo lienis, vlcera crurum ſint adeo difficilia curatu? vera ratio eſt, quoniam ſi debent vlcera curari, opus eſt vt expurgen- tur, expurgari autem non poſſunt, niſi fluxus humorum intercipiatur ab ipſis, cum autem in melancholicis ſemp humores craſſi & me- lancholici ad partes inferiores præcipitẽtur, iure ſit vt in illis conſolidari non poſſint.

Cur vrina turbida & copioſa. Auenz. lib. 3. ſcribit, ſcirrhum lienis quan- doq; ſignificari per vrinam turbidam & cõ- pioſam, quoniam vbi lien maxime turget, nõ poteſt continuo recipere humores craſſos & melancholicos, qui cotidie gignuntur, quo ſit vt cum non recipiat humores, illi cum ſan- guine ad renes demiſſi vna cum ſeroſo dein- ceps humore expurgentur, propter quod ſit vrina turbida, craſſa & copioſa.

De ſignis huius affectus Cæl. Aurel. quæ- dam notanda proponit. 1. formam & figuram lienis laborantis in ſcirrho eſſe exporrectam, ita vt videtur pectus claudere: nam ſi tanga- mus lienoſos, videbimus in ipſis lienem eſſe cum thorace & pectore. Addit, ſæpe pertin- gere lienem ad vmbilicum ; imo notandum eo pertranſire, vt medici ſæpe decipiantur, exiſtimantes non eſſe lienem tumefactũ, ſed aliud quid. Quaſi nos velit Cælius admonere, in iudicando ſcirrho non eſſe attendendum tumoris eleuationem , ſed ſolum duritiem, quæ apparet tactui.

Secundo, notatur à Cælio, fuiſſe nonnul- lorum ſententiam, inter ſigna lienoſorum re- ponendam eſſe pediculorum multitudinem, grauem ſudorem, per ſomnum penis erectio- nem , fluxum ſanguinis è naribus. De pe- diculorum generatione in lienoſis non poſ- ſum cum ipſo ſentire, quoniam nõ video qua ratione hoc fiat, cum pediculi potius gignã- tur ex alia materia, quam ex melãcholica. Sed de ſudore graui & fætente ac de aliis, conſen- tio, quia cum multæ corruptiones fiant, cum eorum corpora plena ſint flatib. iure merito fit vt ſudores fætentes habeant, atque etiam membra genitalia ipſis erigantur.

Tertio notatur à Cælio, ſectarum princi- pes inter ſigna ſcirrhi repoſuiſſe cutis tenui- tatem & venarum tumefactionem, pręſertim in crurib. De tenuitate cutis certum eſt eam dupliciter fieri. Primo quia cum cutis conti- nuo extendatur à magnitudine lienis, neceſ- ſario & tenuior & ſubtilior efficitur. 2. quo- niam cum cutis non poſſit nutriri, tum per inſitam frigiditatem, tum humoris melan- cholici ineptitudinem, iure priuata proprio nutrimento contabeſcit & extenuatur. *Tenuitas cutis vnde.*

Addit Rhaſes, in lienoſis anhelitum eſſe pene ſemper qualis in pueris plãgentibus, id quod etiam ſuam habet rationem, quando- quidem cum magnitudine ſplenis compri- matur diaphragma, nec extẽdi poſſit, ſpiratio impeditur, & ꝓpterea difficilis & interpolata redditur. Poſſumus etiam his aliud addere, ſc. impotentiam ad currendum & ambulãdum: ſcimus enim lienẽ ſi ſit paruus aut minimus, maxime conferre ad velocitatem curſus, vn- de & Plinius: veteres ſeruis & curſoribus vre- bant lienem: ſic ex aduerſo ſi fiat magnus lien ab ipſo & ambulandi & currendi actionem lædi neceſſe eſt.

Quæret quis, an inter hæc ſigna annume- rare poſſimus ridendi intemperantiam? *An lien ri- ſum faciat.*

Dico duplicem eſſe lienis magnitudinem, aliam ſecundum naturam, aliam morboſam. Naturalis põt ea ratione, qua ſupra diximus, ad riſum conferre, ſed magnitudo morboſa tantum abeſt vt hoc faciat, vt ẽt contrarium moliatur, hoc eſt, fletus & mœrorem inducat.

Signa quibus dignoſcitur tumor flatuoſus ab humorali, & illegitimus à legitimo , hæc ſunt, *Signa tumo- ris flatuoſi.*

ſant, durities facta à flatu nōn eſt continua, neq; adeo magna, ſed eſt ſine grauitate, & cū ſola tenſione: quæ autem fit ab humore, grauitatem iunctam habet, magis eſt continua, atq; nullo modo cedit neq; digitis, neq; manibus. Sic etiam ſcirrhus legitimus ab illegitimo dignoſcitur, quoniam in legitimo nullus adeſt dolor, ne minimus quidem, nullus adeſt ſenſus, quoniam quantumcunq; tangamus & premamus lienem, nihil percipiunt: verum vbi ſcirrhus nondum eſt conſummatus, ſed eſt illegitimus & ſpurius, adeſt dolor aliquis, licet obſcurus, adeſt animi ſenſus.

Sed notate ne decipiamini, quoniam ſæpe dicunt ægri in ſcirrho legitimo, ſe dum comprimuntur, ſentire, ſed decipiūtur, quoniam non ſentiunt ſecundum lienem ſed ſecundum muſculos, & circumpoſitos, & ſuperpoſitos lieni.

Prognoſt. Eſt Aretæi ſententia, pueros & iuuenes, quemadmodum facilius corripiuntur lienis ſcirrho, ita etiam facilius euadere: ex aduerſo autem ſenes difficulter corripi, & difficulter quoq; curari. Narrat etiam nonnullos fuiſſe ab hac affectione conſumptos, non tamen id animaduerſum.

Durities lienis quæ à flatu fit, facilius curatur quā quæ ab humoribus: ſin fit antiquata, & ſcirrhus legitimus, omnino incurabilis eſt, vt Galenus teſtatur ſecundo ad Glau. quarto. Et quanquam Auicenna videatur conſtituere, à ſcirrho legitimo eſſe aliquem liberatum, hoc tamen rariſſimum eſt, & ſi ſuperuiuant, qui eo laborarunt, rariſſime contingit quin incidant in hydropem.

Coryza laborantes nō tentantur morbis lienis. Hip. 6. epid. com. 20. t. 42. ait, eos qui laborant coryza minime tentari morbis lienis: quem locum cum exponeret Galenus primo damnabat Ruffi & Sabini ſententiam, qui exponentes Hippocratis locum, dicebant deſtillationem depurare ſanguinem, vbi ſanguis depuratus eſt, non fieri lienoſos affectus. Poſtquam hoc Galen. damnauit, duas adfert Hippocratis ſententias. Primo quod vbi aliquod membrum male habet in corpore noſtro, ſemper excrementa ad iſtud defluunt. Secundo, eos qui abundant pituita & catarrho habere humores corporis tenues, lienoſi autē tales fiunt ab humorib. craſſis: quare vt inquit Gal. qui abundant catarrho iure liberi ſunt à morbis lienis.

Circa hanc Hippocratis ſententiam tria ſunt notanda. Primo Hippocratem dixiſſe, catarrho obnoxios nō tentari morbis lienis, non autem dixiſſe è conuerſo; quia falſiſſima eſſet eius ſententia: plerunq; enim videmus, eos qui primum euadunt lienoſi, euadere etiam catarrhis obnoxios. Secundo notandum Hippoc. ſua lingua dixiſſe κορύζοισιν, id eſt, iis qui naturaliter coryza tētantur: nam qui abundant craſſa pituita, ſiue ſit ex natura, ſiue ex accidenti; fiunt lienoſi, quoniam iis lien repletur craſſa pituita; econtra qui ſunt tenuiū humorū deſtillationi obnoxii, nequāquam capiūtur morbis lienis. Tertio notandum, quod etiam fuit obſeruatum ab Auic. in capite de apoſt. lienis, multa eſſe neceſſaria ad hoc vt aliquis coryzæ obnoxius dicatur, vt nimirum coryza ſit multa, frequens, durans; vbi enim huiuſmodi coryza in hominib: fit, raro eſt quin præſeruet ab omnibus morbis lienis.

Poſſumus etiam aliam Hipp. ſententiam habere, ſcilicet quantum fit ex deſtillatione, nunquam fieri lienoſos, id eſt, materiam quæ fluit in his deſtillationibus nunquam facere morbos lienis, cum ab illis humoribus non poſſit fieri.

Idem Hippocrates aliud nobis reliquit oraculum de morbis lienis, & eſt, quod vbi lien floret, corpus contabeſcit; vbi corpus floret, lien contabeſcit. Quæ ſententia etſi diuerſo modo legi videatur in libro Hippocratis, tamen ſic eſſe legendum monet, Hippoc. 1. de fac. natural. vltim. Sic etiam legendum eſſe, non ſolum Rhaſes 7. contin. dixit, verumetiam Auerrhoes 7. coll. 36. ait, ſplenem creſcere, quando corpus attenuatur, & quando corpus impinguatur ſplenem decreſcere. Circa quam Hippocratis ſententiam duo conſideratione digna ſunt notanda. 1. corpus cōntabeſcere, vbi lien floret, propter duas rationes ex Hippocrat. libr. de aere, primo, quia lien tumidus trahit ad ſe omnes fere corporis humores, & bonos & malos, quare cum corpus remaneat, priuatum alimento neceſſāriо, contabeſcit. Secundo, quia vbi lien creſcit, neceſſario iecur conficitur, propterea quod iecur refrigeretur propter lienis vicinitatem, & ſimul cum hoc etiam alia membra: atque hinc fit vt haud probe conficiatur alimentum, & conſequenter corporis partes non nutriantur. 2. notandum, Hippocratis ſententiam non eſſe interpretandam, vt faciunt aliqui, qui per florere intelligunt craſſeſieri, quia ſæpe videmus lienoſos & corpora craſſa & tumida habere: ſed per florere eſt intelligendum, quod videtur intellexiſſe Plato in Timæo, qui quaſi hanc Hippocratis ſententiam ſequens, dicebat, vbi iecur ſordibus abundat, lienem eas ſordes in ſe attrahere, iiſque expletum tumere & excreſcere: vbi vero mundum ſit & floridum, tunc lienem, cum nihil habeat, quod in ſe trahat, decreſcere, & in ſeipſum cōcidere. Quare cum Hip. ſcribit, lienem decreſcere, vbi floret corpus, intelligendum, vbi mundum eſt corpus, & optimis humoribus plenum.

Cur ſplen creſcat cum corpus contabeſcit, & contra.

Indicatio. Curatio tota in hoc videtur poſita, vt tumor ille auferatur: non poteſt autem tumor auferri, niſi materia, quæ tumorem afficit, auferatur, hoc eſt, emolliatur & diſſipetur,

quare in curanda duritie lienis primo cogitandum, quæ sit materia, à qua fiat durities, an sit flatulenta, an vero humorosa. Si sit humorosa, tolli potest tribus medicamentorum generibus, vel per repulsionem, vel dissipationem, vel extractionem. Nō potest tolli per repulsionem, quia materia, quæ potest repelli necesse est, vt sit in motu, materia quæ facit scirrhum non est in motu, sed omnino fixa, propterea non potest repelli: & hinc est, quod tantum in principiis adhibentur repellentia sequitur ergo, vt tolli possit per dissipationē, & extractionem.

Dissipatio. Dissipatio nihil aliud est, quam conuersio in fumum, vel aerem, fumus generatur, vt habet Arist. 4. meteor. ex materia humida, itaq; si res est dissipanda, necesse est, vt sit humida: vnde cum materia scirrhi sit terrea, necessariū est si debeat dissipari, vt prius emolliatur. *Emollitio.* Erit igitur prima intentio, emollitio scirrhi. Secunda dissipatio, demum si hæc non succedit, extractio, vel ferro, vel igne.

Dieta. Vt autem his satisfaciamus, primum instituendus est victus accommodatus. Erit ergo primum eligendus aer purus, tenuis & siccus, fugiendus vero humidus, palustris & lacustris, somnus moderatus, quies secundum Corn. maxime auget hunc affectum, ideo ꝓderit frequens exercitiū, motus & labor. Venuste sane Leno ille Plautinus in Curcul. dicebat, ambulo, hoc enim lieni optimū, aluus liquida est seruanda, inquit enim Hip. 6. aph. 48. ad lienis tumorē, si superueniat alui fluor, optimum esse.

Potus erit vel vinum tenue album, vel aq. chalybeata, vel aqua fabarū, nam inquit Cels. experientia probatur, canes fabrorum fere carere liene, ob vsum illius aquæ chalybeatæ. Laudant medici, vt fiant vasa, ex quibus potatur, ex hedera & ex tamarisco: ex quo scribit Columell. consueuisse agricolas parare bobus lienosis alueos ex tamarice, vt hoc remedio auertatur ab his morbus alienis: fugienda crassa & dulcia, præsertim vina rubea.

De cibis in vniuersum dicendum, quod commendatum inuenitur ab Auicenna, optimum esse perferre ieiunium: Imo dicit Theodosius Priscianus libro primo capite decimo-quinto, inchoandam huius mali curam à ieiunio & patientia. Omnes cibi q. adstringūt, fugiendi sunt, vt mespila, mora, similiter vitanda sunt quæ crassum succum gignunt vt lazana, legumina, panis non probe fermentatus, carnes bubulæ, leporinæ & caprinę. Similiter dulcia omnia vitāda. *Lac camelinum.* Lactis omne genus fugiendū, excepto Camelino, quod ab Arab. apud quos in frequenti est vsu, commēdatur, sicut etiam ab Aristotele 6. de histor. animalium 25. Conueniunt cibi attenuantes, incidentes & discutientes, vt sunt cappares aceto conditi, muria condita, pistacia, amygdalæ præsertim amaræ, carnes auicularum, panis optime fermentatus, aniso, fœniculo, asaro conditus.

Acetum laudatur à multis, de quo dicit Auicenna proprietate quadam conuenire lieni. *An lieni sit conueniat vsus aceti.* Sed dicetis, quomodo potest acetum conuenire lieni; Hip. enim 3. de acutis 37. acetum conferre quidem biliosis, dixit, nocere autem humori melancholico: qui liene laborāt, abundant humore melancholico: quare videtur, quod ipsis non possit conuenire aceti vsus. Nonnulli hanc difficultatem videntes dixerunt, acetum posse administrari, vel per se solum, vel coniunctum aliis. Per se solum nūquam conuenire lienosis & melancholicis, cum aliis autem conuenire.

Sed hæc responsio mihi non satisfacit, quandoquidem si conuenit acetum mistum cibis in liene propter naturam suam, etiam magis deberet conuenire solum, præsertim quoniam vbi commiscetur aliis, est veluti vehiculū, quod producit & cibos & succos crassos ad lienem.

Itaq; melius est hanc rem ita definire. Melancholiam posse augeri à medicamentis & cibis dupliciter, vel secundum qualitatem solum, vel secundum substātiam: primo modo acetum auget melancholiam, eo quod faciat aciditatem, quæ est ꝓpria melancholię, atque sic magis crescit: secundo modo dico, acetum diminuere melancholiam, eo quia cum desiccet & attenuet illius substantiam, consequenter etiam diminuit. Et hoc modo intelligendus Gal. 9. de med. loc. 7. cum dicit, acetum maxime conuenire siue accommodari lieni, quoniam desiccat, attenuat & incidit crassitiem & viscositatem. Quomodo autem possit augeri qualitas, non aucta substantia, quæstio est alia philosophis disputanda.

Vt igitur satisfaciat secundo scopo, qui est emollire duritiem lienis, post victū institutū *Pharmacia* primum lenienda aluus, deinde præparandi humores, postea expurgandi. Modus horum erit idem, quem supra demonstraui in affectu lienis, vt si à pituita fiat, præparetur & purgetur pituita; si à melancholia, ꝓparetur & purgetur melancholia medicamentis prædictis.

Et quoniam solet hic morbus esse contumacissimus, notandum, non vnam sufficere purgationem, sed iterum atque iterum esse repetendam, vt scil. quod nō potest obtineri medicamentorum virtute, obtineatur saltem vsu & diuturnitate. Vbi fuerint purgati humores, deinceps emolliendus est tumor; quæ *Emollientia.* emolliūt remedia, vel sunt olea vel emplastra. Circa quorum compositionem quędam sunt notanda. 1. in hac affectione semper cōuenire medicamenta vehementissima, vt acetum acerrimum, colocynthis, euphorbium, helleborum, tum quia morbus hic contumax non cedit

cedit remediis leuioribus, tum quia lien ob suā substantiam & ignobilitatem sustinet remedia vehementissima, teste Galen. 5. ad Glauc. 5.

Secundo notandum, medicamenta debere esse calefacientia & extenuantia, sed non admodum calefacientia, quia quæ nimis calefaciunt, præsertim cum materia non sit emollita, prius tenues partes exsiccant, & crassiores relinquunt, atq; hinc morbus fit contumacior.

Tertio etiam medicamenta debent esse minus corroborantia quam in iecore; quod si necessario cogamur admiscere calefacientia, oportet & frigida miscere, quæ obtundat calorem aliorum. Quarto semper admiscenda, quæ penetrant, ideo Auenz. commendauit acetum vel acetosa, eo quia cum lien nutriatur succo melancholico, acida facile trahit ad se remedia. Vnde oxymel simpl. & scil-lit. maxime conuenit in mixtione medicamentorum splenicorum.

Quinto, à medicis laudari quæ partim proprietate naturali conueniunt, partim etiam facultate manifesta: nam Gal. dicit, in lienis affectibus valere cappares & scolopend. æque atque valet in affectibus iecoris cichorium & absinthium. Vnde tametsi hæc remedia prosint facultate manifesta, putandum est tamen etiam conferre facultate occulta, ideo semper splenecticis medicamentis hæc erunt miscenda. Lienes etiam animalium commendantur.

Inter ea, quæ proprietate lienis scirrho conueniunt, sunt multa in scriptoribus, vt vespertilionum carnes, soleæ pisces apud Arabes, succus portulacæ, corallia, gentiana apud Rhasen, eruū ieiuno stomacho deglutitum. Marcellus laudat spinam albam.

Vt igitur extrahatur materia, quæ facit lienis tumorem, prius est emollienda. Inter emollientia est ammoniacum aceto dissolutum, varia & diuersa pinguedinum genera, pinguedo anatis, anseris, gallinæ, œsypus. Sunt & inter emollientia varia lutorum genera, vt Patauii lutum D. Barthol. Soleo ego vti etiam linimentis & emplastris, vt:

Linimentū emolliens.

℞. *Succi cyclaminis.*

Mucilag. rad. filicis an. ℥. ij.

Succi extremorum tamarisci ℥ ij.

Ol. myrthini ℔. j.

Aceti ℥. j. ß. Bulliant simul in duplici vase ad consumptionem aceti & succorum.

Deinde adde:

Oesipi humidi ℥. ij. ß.

Ammoniaci.

Bdellii an. ℥. j. ß.

Ceræ citrinæ ℥. iij. M. & f. linimentum, quo tota regio lienis illinatur.

Empl. emol-liens.

Vtor quoque emplastro, vt:

℞. *Rad. altheæ.*

Maluæ.

Lilii.

Scyllæ.

Fœnugræci.

Sem. lini.

Caricarum.

Ping. passul. an. ℥. ij. Infundantur omnia in aceto per noctē, bulliant in aq. chamameli lento igne. Deinde vbi omnia fuerint cocta, pistentur & redigantur ad formam emplastri.

Vbi emollita est durities, paulatim accedendum ad incidentia & discutientia: prius fit fœnugræco cum lapide pyrite ignito & aceto conspersо. Vbi per aliquot dies hoc remedium est adhibitum, ad discutientia erit deueniendum, vt sunt illa quæ supra dixi ad inflammationem lienis induratam conferre. *Discutiētia.*

Cæterum plerunque fit, vt malum his non cedat, & tum multi veniunt ad vsum ignis, sinapismi, & vesicatorii. Primus omnium Hippocrates in libro de aff. inter. statuit, in affectibus lienis vrendum esse lienem, imo vero tantum tribuit huic præsidio, vt dicat, nisi hoc iuuet, nullum aliud prodesse. Hanc vrēdi viam alii sunt secuti, Scribonius Largus, Alex. Rhases & alii id laudarunt. Quomodo autem vratur lien, non omnes prodiderunt, *De vstione lienis.* Hippocrates dixit, lienem vrendum decem cauteria sunt facienda, fiunt autem cauteria vel ferro, vel igne, vel fungis combustis, vel lino crudo combusto. Multos alios modos proposuit Albucasis & Auicenna, de quibus suo loco. Sunt qui dicant eximendum esse lienem è corpore, sed vt optime dicit Celsus, hoc facilius est dictu quam factu: nugæ enim sunt quod isti pollicentur se gladio incidere lienem.

Sed quod omnibus videtur magis conducere ad lienis duritiem prorsus tollendam, est vinum chalybeatum, tum etiam confectio chalybeata, quibus vti consueuimus feliciter *Vinū chalybeatum.* post purgationem factam. Componitur autem vinum chalybeatum, vt est apud Actium libro 10. capite 2. dupliciter. Primus modus est mitior, quando accipitur chalybs, & ignitus in vino mero ter vel quater mergitur: huius vini deinde accipiuntur 4. vel 5. vnciæ: Soleo ego etiam pro cotidiano potu hoc vtendum concedere. Sed notandum si æger febricitet, temperandum esse vinum aqua, aut loco vini accipiendam aquam, aut poscam.

Alius modus efficacior est, quando accipitur ℔. j. stomomatis in puluere redacti, & in aceto immergitur, vbi est demersum diligenter manibus teritur, atque etiam per diem & noctem in aceto seruatur, post excolatur, & vbi separatum est ab aceto, extenditur super pannum lineum, & superinfunditur ℥. j ß. pulu. caryoph. & cinamomi, & vbi exsiccatum est stomoma, accipiuntur. ℔. vij. vini albi & generosi, deinde commiscetur

stomo-

stomoma cum vino in phiala. Si tēpus sit æstiuum, fit hæc agitatio sub sole in die,& nocte sub tecto reconditur: si autem hyems,die & noctu continetur in stuffa fornaria,atque bis,ter,quater in die conquassatur, sic fit per decem dies, quibus transactis facta est commixtio,cuius vini accipiūtur ℥.iiij.vel v.summo mane, & calide, & vbi acceptæ sunt exerceetur corpus per tres horas, post quas aluus incipit eiicere feces nigras & melancholicas. Datur autem hoc vinum dum totum bibatur:quod si hæc quantitas malum non tollat, potest etiam repeti alia dosi similis vini.

Modus confectionis est, etiam si non expresse saltem implicite apud Aetium, hoc modo:

Formula præscribendi chalybem in corpore frigido.

℞. *Limatura chalybis aceto præparata* ℔.ß.
Cinamom subt. puluer.
Ceterach pulu. an. ℥.ij.
Mellis despumati ℔.ij. *Ponantur omnia ad cinerem, vsque quo perfecta fiat mistura.*

Vsus autem huius est ab ℥.ß.ad ℥.j.sumatur mane, & corpus exerceatur vt dictum est de vino.

Sed notate hunc vsum potius conuenire in corpore,quod sit frigidæ temperaturæ,in corpore autem calidę temperaturæ soleo alio modo conficere hanc confectionem, vt:

In corpore calido.

℞. *Prædicta limatura.* ℥. iiij.
Pulu. ceterach.
Sem. rumicis acuti.
Hedisari pulu. subtil. an. ℥.j.
Sacch. rof. ℔.ij. *M. capiatur ad* ℥.j *vel* ℥.ij. *pro viribus sumentis.*

Scribit Aetius hunc confectionis modum conuenire potius agrestibus, quam vrbanis: sed forsan modus Aetii conuenit agrestibus, quia ipse capit squamam æris, hoc est, illud quod volitat in fornacibus dum æs conficitur: nos vero cū ipsius stomomatis limaturam accipiamus, fit medicamentum mitius quam est istud Aetii.

Qua facultate stomoma tumorē lienis aufe-rat.

Qua porro facultate hoc medicamentum adeo efficaciter tumores lienis dissoluat,non satis constat. Aetius dicit simpliciter,consumere lienem facultate stomomatis, & propterea vult ea esse addenda, quæ conseruent, ne à ventriculo consumatur. Sed puto consumere hunc tumorem stomoma, cum sit calidum & siccum in tertio gradu: adhæc est substantiæ crassæ, ita vt seruet qualitatem suam, dum penetrat ad viscera,& quoniam propter crassitiem etiam tenaciter adhæret,propterea vbi inuenit obstructiones,& vias angustas,ibi adhærens incalescit, & vbi incaluit,colliquat humores, & hac ratione dissipat & disscindit omnes tumores & obstructiones.

Curatio tumoris à flatibus.

Si durities à flatu sit, victus his discutiendis aptus conuenit,& vsus anisi, fœniculi,cinnamom piperis. Auicen.dicit,optimum esse tolerare famem & ieiunium, exercēdum esse corpus,quantum fieri potest:aluus fluida seruanda est,& tandem omnia agenda,quæ possunt flatus discutere.

Hoc victu instituto medicamenta purgantia sunt adhibenda, vt scilicet humores,à quibus flatus fiunt,expurgentur, quibus expurgatis deinde veniendum est ad ea medicamenta,quæ intrinsecus & extrinsecus consueuerunt flatus dissipare. Circa quæ notandum, quod monuit Gal. 13. meth. Priscian.& Serap.in duritie,quæ sit à flatu,cōuenire magis adstringētia, quam in duritie facta ab humoribus, quoniam cum adstringentia repellendo materiam agant, & materia flatulenta tamagis est in motu, propterea fit,vt eā medicamenta repellant, quod non contingit in materia humorosa. Intus ergo hoc medicamentum vtile est:

℞. *Acori.*
Anisi an. ℥.j.ß.
Piperis albi.
Pyrethri an. ℥.j.
Sem. rutæ.
Nigellæ an. ℈.ij. *Terantur, & aceto dissoluantur, deinde exsiccentur, postea iterum pistentur, & cum sacch. albo f. secundum artem rotulæ,* quarum capiatur ℥.j.vel ℥.ij. singulo mane cum vino, si sit sine febre, vel cum aliquo brodio, si sit cum febre.

Extrinsecus fomenta conueniunt ex ol.agni casti, rutæ, fœniculi, corticibus capparum,tamarisci,meliloti, baccis lauri, quæ omnia aqua & aceto bulliant. Deinde fiat fomentatio, post quam inungatur regio lienis hoc linimento:

℞. *Ol. rutacei.*
Costini.
Cappar. an. ℥.ij.
Sem. anisi.
Fænic. subt. pulu. an. ℥.ij.
Pulu. ceterach. ℥.j.ß.
Ceræ parum, M. & f. linimentum.

Optimum quoq; est hoc emplastrum:

℞. *Fol. menthastri.*
Rutæ.
Meliloti an. ℥.j.
Nitri.
Salis gemmæ an. ℥.ij.
Ammoniaci in vino opt. dissol. ℥.j. *Misce, & extendantur super corium.*

CAPVT XXIII.

De Ictero.

Post affectus iecoris & lienis Hippocrates & alii tractare consueuerūt de ictero. Puto autē omnes impulsos ea ratione, quoniam icterus est morbus ex vitio lienis & iecoris factus. Inuenio enim apud scriptores, dupli- cem esse icterum, vnum nigrum seu viridem, alte-

Nomen. alterum flauum seu citrinum. Primus vocatur à Paulo & omnibus icterus niger, Latini & Arabes icteritiam nigram seu viridem dixerunt. Hanc speciem icteri aut non nouit Celsus, aut saltem neglexit. Secunda species multa habet nomina. A Græcis simpliciter dicitur icterus, ab ictide animali quadrupede quod dicitur viuerra, quod animal habet oculos luteos, vel ab ictera aue, q̃ dicitur Plut. 5. sympt. χαράτριος, latine Galbula: scribunt enim hanc auem si aspiciat aliquem laborantem ictero, trahere in se totum illud virus, atque ipsam perire, & ægrum liberari. Dicitur etiam morbus regius, quia curatur delitiis & modo regio: alii appellant Arquatū ab arcus seu iridis calore. Marcellus Scribonius Auriginē nominat, eo quod laborantes hoc morbo calorem aureum habent.

Definitio. Affectus hic est effusio flauæ vel atræ bilis per corpus totum: vel vt Auic. morbus regius est alteratio fœda caloris naturalis totius corporis, ab humore sparso, sine putrefactione & inæqualitate. Dicitur alteratio fœda, ad differentiam cachexias & hydropis, in quibus affectib. alteratur color, qui nō est adeo turpis vt in ictero. Dicitur totius corporis, ad differentiam vitiliginis, in qua tametsi calor corporis permutatur, non tamen permutatur secundum totum, sed secundum partem. Dicitur etiam sine putrefactione, ad differētiam coloris qui permutatur in febribus, febricitantes enim colorem habent permutatum, sed ea commutatio oritur ex humorum putrefactione, ideo non potest recenseri inter icteri species. Dicitur sine inæqualitate, ad differentiam erysipelatis, quodquidem etsi permutat corporis colorem, id tamen non facit sine asperitate & inæqualitate.

Ex quibus patet, hunc affectum esse symptoma in genere accidentium mutatorum, mutatur enim color, qui est accidens corporis humani.

Morbi vero, à quibus dependent hęc symptomata, sunt morbi in mala compositione, & mala temperie.

Locus affectus. Locus affectus considerari potest secundū symptoma, vel secūdum morbum: secundū symptomа est cutis, in ea enim apparet color mutatus: secundū morbū aūt loci affecti plures sunt, & iecur & totū corpus & alia multa.

Circa hæc tria problemata sunt notanda: 1. cur nunquam fiat icteritia, neq; à sanguine, neque à pituita, sed solum à flaua bile & melancholia, nam nulla videtur ratio, ꝓpter quam debeat potius fieri à bile, q̃ ab aliis humorib. 2. cur in icteritia mutetur color totius corporis, ēt oculorū, neq; tamen mutetur color pilorū. 3. cur cum bilis sit humor erodens, tamē in icteritia tota cutis, etsi infecta sit humore bilioso, appareat sine omni vlceratione.

Pro primi problematis solutione sciendū, verum characterem morbi regii esse bilis effusionem & expulsionem, non quod in venis non remaneat bilis, sed quoniam stimulat facultatem expultricem, vel ob sui qualitatem, vel ob copiam, stimulata facultas expul sua fundit & expellit totam bilem. Iam vero sanguis propter duas causas non potest effundi extra venas, vt expellitur extra venas bilis flaua & atra in icteritia, quoniam sanguis, quousque est sub forma sanguinis, etiam si in magna copia augeatur, nunquam tamen stimulat neq; excitat facultatem expulsiuam ad sui effusionem.

Cur neq; à sanguine, neque à pituita fiat icterus.

Altera ratio, quia sanguis, quamdiu in venis est, semper facultate loci sui conseruatur, vbi est extra proprium locum, statim amittit propriam formam, & ideo statim corrumpitur, ita vt si quandoque effundatur ad cutim sanguis, statim corrumpitur, & ob id non potest facere icterum.

Haud aliter dicendum de pituita, sc. quod propter tres causas non potest facere icteritiam: 1. quoniam est humor crassus & viscidus, & ob id iners & piger, nec facile moueri potest, quia icteritia fit per subitaneam expulsionem, hinc fit, vt à pituita effici nō possit. 2. quoniam dato, quod pituita esset mobilis, & facilis ad expulsionem, tamen neq; sui copia, neque qualitate excitat virtutem expultricem: non sui qualitatem, quoniā pituita blanda est; nec etiam quantitate, quoniam cum sit humor crudus, neque inutilis naturæ operibus, iure etiam non potest naturam stimulare & irritare. 3. quoniam etsi pituita expellatur ad cutim, tamen non potest colorem cutis ita mutare, vt multam varietatem faciat; quoniam pituitæ color parum videtur differre à carnis & cutis colore.

Sed contra hanc rationem postremam obiiciet quis dupliciter. 1. quod in Leucophlegmata immutatus est color corporis, & hic morbus fit à sanguine pituitoso, vnde videtur etiā à pituita mutari color. 2. Quod Hipp: quatuor fecit icteri species, idque etiam fecisse medicos Cnidios, testatur Gal. 1. de acut: 8. inter quas species est icterus factus à pituita, vt videatur extra propositum à nobis quęsitum esse, an fiat à pituita.

Respondeo ad primam, in Leucophlegmatia fieri mutationem coloris, sed non ꝓpter expulsionem pituitæ, sed quia cum vitiata sit tertia coctio, quæ fit in omnib. membris, loco nutrimenti optimi generatur carō pituitosa & crassa; quæ inducit eum colorem; in icteritia secus deberet esse, deberet enim fieri expulsio pituitę existentis in venis, quod si fieret, plane non mutaretur color.

De Hip. autem fateor eum fecisse speciem icteri à pituita, sed hic non erit verus icterus de quo loquitur Hippoc. sed species quædam Leucophlegmatiæ.

Ad

Cur pilorū color non mutetur in ictero.

Ad secundum problema respondeo, capillos fieri ex excremento tertiæ coctionis, vnde in vitiligine, cum tertia coctio sit vitiata, cōsequenter mutatur color pilorum, in ictertia cum nullum adsit vitium in hac coctione, sed solum si quod adest, in secunda est, cumq; fiat subitanea humorum expulsio, non possunt pili generari ex humore huiusmodi, & propterea fit quoque, vt non possit calor eorum permutari.

Obiicitur, cur in homine solo mutetur color totius corporis in morbo regio, in brutis vero nulla fit eius mutatio. Vegetius enim libro tertio, de med. mulorum, proponens signa quibus cognoscitur equos laborare morbo regio, solum proponit signa ab oculis, de reliquo corpore nihil dicit, quia non mutatur color. Dico hoc esse, quoniam cutis hominis est raræ texturæ, neque adeo densæ aut crassæ substantiæ, vt cutis brutorum, propter quod fit quoq; vt cutis hominis facile altere-tur, & cutis belluarum alterari non possit, id quod scribit Arist. 2. de gen.anim.5. sc. cutim nostram facile alterari, propter sui tenuitatem & mollitiem.

Cur bilis in ictero non exulceret.

Pro resolutione tertii, nullam apparere rationem in ictéritia dico, quia bilis sua natura non solet admodum corrodere, nisi sit putrefacta, & nisi à feruore acquisiuerit maiorem acrimoniam, idem etiam contingit quod in folliculo bilis, qui cum perpetuo plenus sit hoc humore, tamen nunquam corroditur: quāquam Alex.1.probl.40.tribuit hoc naturæ prouidentiæ, quæ pro conseruatione animalis efficit, vt vesicula illa ab hoc humore non corrodatur.

Est autem alia ratio, quod bilis non solum non est putrefacta, neque acris reddita in morbo regio, sed etiam est mitigata, quia quemadmodum si accipiamus aquam calidā, & effundamus illam, frigescit: simili modo effusa bilis, per totum corpus, suam caliditatem valde remittit, & proinde inepta est ad corrodendum.

Causa.

Causæ morbi regii à Gal. & Auic. sunt inordinate nobis relatæ, quare vt eas ordine habeatis, ab essentia ipsius morbi adinueniendæ sunt omnes causæ. Est a. essentia icteri, mutatio coloris, propter bilis effusionem: quare quot erunt causæ bilis effusionis, totidem etiam morbi regii.

Cur diffundatur bilis per corpus.

Diffunditur ergo bilis per corpus, vel quia in copia magna gignitur in ipsis fontib. vel quia à sanguine nō optime expurgatur, vel vbi expurgata est à sanguine, fertur & diffunditur per corpus, & facit icterum, vel quia sanguis in cutis superficie corrumpitur in bilem.

Generatio bilis copiosæ vnde.

Generatur copiosa bilis in suis fontibus, vel vitio naturæ, sic enim vina generosa, allia, cepæ, omnia dulcia, aromata, debentur facere icterum, quoniam ex ipsis copiosa fit bilis, vel fit vitio temperaturę iecoris: cum enim in solo iecore fiat bilis, non autem in ventriculo aut alibi, vbi hæc temperies iecoris calidior est, maximam producit bilis copiam: vel fit copiosa propter venena, vt Gal.5. de loc aff.7. refert, se videre ictericum factum ex morsu viperæ. Nicander dicit leporis marini morsum icteritiam facere. Historia est apud Auenz.libr.1.c.13.de Aizer filio Philati, qui ob venenum acceptum icteritius factus est, & ab ipso curatus. Sic etiam aer calidus & siccus facit icteritiam, quoniam bilē multiplicat. Est enim Hip.lib.1.epid.com.3.& in lib.de aff.inter.morbum regium quandoq; vagari, & ex aeris proprietate abundare.

Cur non expurgetur bilis a sanguine.

Non expurgatur bilis à sanguine, vel vitio facultatis attrahentis folliculi bilis, vel vitio facultatis expulsiuæ: cum enim à natura constitutus sit folliculus, partim vt attrahat bilē à iecore, & depuret sanguinem, partim vt eam expellat ad intestina, quotiescunque aut neutrum facit, aut saltem non alterutrum, icteritiam inducit. Vel non purgatur bilis, quia viæ sunt impeditæ aut naturali quadam angustia, illi à natura semper solent esse icterici; aut impediūtur vię, quia compressæ sunt, quod fit aut scirrho, aut inflammatione, aut callo, vt scribit Auenz. contingere, vt callo quodam obdurata vasa, illa coarctentur aut impediantur propter obstructionem: hoc autem fit ab humorib. viscidis & crassis: quemadmodum sæpe contingit: aut à lapillis; obseruauimus enim in anatome, repertos esse lapillos in folliculo bilis, & in vasis per q̄ fertur bilis, ꝓpter quos existimandum est fieri obstructiones, & ex illis fieri regium morbū. Aut impediuntur vię propter adstrictionem, adstringuntur autem à cibis & à potibus, aut aquis aluminosis: cibis, vt mespilis, sorbis, vino acerbo: hæc enim omnia adstringunt vias, ꝓpter quod cum non expurgatur bilis à sanguine fit morbus regius.

Cur bilis feratur per totum corpus.

Bilis expurgata à sanguine fertur per totum corpus.1.vi facultatis expultricis, hæc autem concitatur ad expellendum humorem biliosum: aut vi morbi, sicuti dixit Hip.2.aph. 22. quod quibus morbus regius apparet in morbis ante septimum diem, malum est: aut per crisin, quando scilicet natura victo & superato humore, concitatur ad expulsionem ipsius bilis.

Sanguis vero corrumpitur in superficie corporis, propter intemperiem ipsius cutis, quoniam scilicet cutis vsqueadeo intemperata & calida est, vt sanguinem in ipsa dispersum corrumpat totum, & in bilem conuertat.

Sunt præter has causas etiam animi passiones, vt mœror, ira, quæ ad facultatis expultricis vitium, vel ad intemperiem iecoris possunt reduci.

Hæc

Hæc methodus caussarum non solum in icteritia facta à flaua bila, verumetiam in bile nigra locum habet, quæ omnes species icteri modo sunt maiores, modo minores, & pro sui natura nunc morbum faciunt contumaciorem, nunc leuiorem.

Signa. Cognoscuntur omnes species icteritiæ vniuersalibus notis. 1. colore, quoniam totus corporis calor flauus est & luteus, vel niger & viridis, maxime autem apparet in albo oculorum: apparet etiam in palmis manuum, atque in pedibus, adest pruritus, sapor amarus in ore, propter quem saporem omnia quæ gustantur, solent apparere amare. Est & aliud signum, quod interdum contingit, vt laborantes morbo arquato, quæcunq; vident iudicent esse flaua: cuius rationem explicuit Galenus primo de sympt. caus. 2. quod quocunque cornea oculorum tunica infecta est bile, semper quæ videntur apparent esse flaua: sed hoc à nemine proditum inuenio inter signa, nec id dicit Auic. 3. tertii tr. 4. cã. 1. imò nec experientia probatur, cum ipse innumeras icteritias curauerim, in quibus nunquam hoc symptoma apparuit.

Adhæc semper solent laborare alui stipticitate, & feces quæ exeunt, solent esse albæ, quia cum non pertingat ad intestina flaue bilis, remanent decolorata excrementa, vrina etiam vt Celsus dicit crassa & crocea est, interdum nigra & viridis, ita vt si charta immergatur, statim fiat coloris citrini. Adhæc pulsus tardus & durus est, grauedo & pigrities totius corporis, sitis inappetentia.

Nigri icteris signa. In nigra autem icteritia vrinæ nigræ sunt, durities apparet sæpe in parte sinistra, color niger aut subuiridis, qui apparet sub venis in lingua. Quod si à iecoris vitio fiat malum, cognoscemus ex signis relatis in inflammatione & obstructione iecoris: nam si fiat ab inflammatione, habemus signa inflammationis: si à scirrho lienis aut iecoris, talia quoq; signa adsunt: pari modo si fiat ab obstructionibus, signa obstructionis: si à folliculo bilis, cognoscemus, quoniam tunc excreméta consueuerunt esse alba, vrinæ flauæ, grauitas in parte dextra hypochondriorum. Et si à totius corporis vitio fiat, propter sanguinem corruptũ, in eo casu vrinæ parum mutatæ sunt, similiter & excreméta alui: sicuti etiam si vi morbi fiat, cognoscemus quia aderit febris, & propter eius magnitudiné, aut propter aliud vitium euidés, ma'ũ apparet factum. Sic quoq; si fiat vitio lienis, in sinistro hypochondrio habentur signa tumoris vel obstructionis, & vt dixit Aetius, percipitur semper tensio in regione sinistra, vrinæ nigræ, cruditatibus & flatibus abundant, non appetunt, nec dormiunt, ité signa habet omnia quæ morbos melancholicos comitantur.

Prognost. Inter species icteri inquit Aetius libro decimo cap. 7. illa deterior est, quæ fit ab atra bile, quàm ea quæ à flaua, tùm quia humor maxime inimicus est naturæ, tum quia sua viscidítate & crassitie contumax & rebellis est medicamentis.

Est tamen hac in re id notandum, quod vbi icterus niger aut flauus fit sine vlla viscerís calefactione, sine periculo est, vbi verò copulatus est alicui inflammationi, non modo non expers est periculi, verumetiam in hydropem desinit. Diocles dicit, si morbus regius superueniat febri, liberari ab ea, sin autem febris superueniat morbo regio, malum esse. Auenzoar autem hanc sententiam haud admodum probauit, quasi verum non sit febrem leuari à morbo regio, nisi id appareat fieri statim.

Sunt nonnulla hac in re Hippocratis oracula notanda, quarum primum est 5. aph. vlt. Qui tenentur morbo regio non fieri ventosos: contra quàm sententiam duo sunt experimenta, 1. post morbos regios fieri dolores colicos à flatu, 2. post morbos regios fieri tympanitin quæ fit à flatu: quare non videtur Hip. illa sententia vera.

Quomodo icterici non fiant ventosi. Dico ventosos apud Hippocrat' m non quoscunque significare, sed eos so'um, qui flatus per ructum emictunt: nam fiunt flatus isti, quoniam pituita colligitur in ventriculo, isti autem proculdubio non possunt laborare & pituita & bile, quandoquidem vbi bilis est in ventriculo, non generatur pituita, imò verò etiam biliosi conficiunt carnes bubul.s.

Alia Hippocratis sententia est in coac. Fatuitatem & mentis commotionem in morbo regio esse lethalem: ratio, quia vbi in morbo regio mens perturbatur, indicium clarissimum est, iam bilem caput infestare: vbi autem bilis caput infestat, res est magno cum periculo.

An icterus febris superueniens lethalis. Tertia Hippocratis sententia est quarto aph. 64. Quibuscunque in febribus fit morbus regius ante septimam diem, malum & lethale est, vt bonum si fiat morbus regius post septimam diem, aut 9. 11. aut 14. Aduersus quàm sententiam videntur esse & aliæ Hippocratis sententiæ, & aliorum scriptorum. Scribit enim Hippocrates quarto de vsu resp. in febribus biliosis morbum regium ante diem septimam soluere febrim: quæ sententia videtur contraria superiori. Accedit & autoritas Plinii lib. 26. cap. 12. quo in loco citans hanc sententiam, dicit nequaquam verum esse quod morbus regius quinta die apparens sit malus, quia multi seruati sunt hac desperatione. Et præter hæc Auenzoar dicit libro primo tr. 13. capite vlt. morbum regium ante septimam diem malum esse, improban-

dum est: antiquos verò hoc dixisse, quod statuerent hunc affectum non posse per crisin fieri, scilicet quia humor biliosus cum sit subtilis & acer, stimulat cito naturam ad sui expulsionem, ita vt auctoritate Hippocratis, Plinii & Auenzoaris non videatur verum esse, morbum regium in febribus ante septimam esse malum. Auerrhoes qui hanc vidit difficultatem 4. collect. 43. vt tueretur Hippocratem dixit, id quod Hippoc. scripsit, verum esse, forsan in regionibus, sc. in Græcia, falsum autem esse in Persia atque in regionibus calidioribus.

Ego verò dico, veram esse sententiam Hippoc. scilicet morbum regium ante diem septimam malum esse, quia omnis motus, qui fit à naturæ vi, & vt dicunt, symptomaticè, malus est; ille motus quinta die symptomaticus est, non est criticus: ergo necessario est malus. Non esse autem criticum, docuit Galen. 4. aphorism. 62. scil. humorem biliosum nequaquam, vbi febres facit continuas in primis diebus coqui, ita vt iure dici possit, motum bilis factum primis diebus, non esse criticum.

Quid igitur dicemus ad auctoritatẽ Hipp. vbi dicit, non tantum malum esse, sed etiam lethalem? Dico si inspiciamus eum locũ, attigit Hippo. morbum regium & singultum, quia vbi fit singultus in morbo regio, semper moriuntur, quia signum est humorem biliosum valde turbare & dilacerare vẽtriculum. Ad auctoritatem 4. de acutis dicendum, id quod Galenus habet, eiusmodi sententiam falsam esse.

Curatio hæc erit duplex, prout duplex est species icteri: In vtrisque curandis necessarium est, vt ante cætera videamus, an malum ortũm duxerit à motu critico, an ab alio, quoniam si per crisin factus sit ille morbus, nihil aliud agendum, nisi vt dissoluantur illi humores, qui inficiunt cutem. Ad quod agendum remedium est præstantissimum à Galeno propositum, 9. de med. loc. 1. scilicet balneum aquæ dulcis. Ego autem non solum vti soleo simplici balneo, verumetiam incoquere chamæm. & aneth. vtor & aqua ex hordeo cum vino, decocto lupinorum: hæc enim omnia abstergunt & emendant omnes corporis maculas. *Balneum contra omnes corporis maculas.*

Sin autem non sit factus morbus per crisin, videndum, an ortum duxerit, & foueatur à caussa interna & externa. Si à caussa externa, statim illa auferenda est. Exempli gratia: si ortus sit à morsu animalis venenosi, vel ex veneno accepto, studendum est cum Alexipharmaco venenum illud è corpore tollere, vt Galenus se fecisse scribit 5. de loc. affect. Simili modo si morbus ortus sit ex vsu rerum dulcium, vt mellis, quemadmodum fit interdum, facilem esse curationem Auenzoar dicit. Iuxta Paulum enim curatur hic morbus solum cibis humectantibus & refrigerantibus, vt piscibus, aquæ potu, decoctionibus herbarum frigidarum, ptisana hordei & similibus cibis, qui refrigerant & humectant. Si sit morbus vel à iecore, vel à bilis folliculo, cum id fiat plerunq; viis & meatibus horum viscerum occlusis siue obstructis, duo sunt in curatione scopi vniuersales, primus, vt illæ obstructiones liberentur, secũdus, vt fœdus ille color & illa turpitudo deleatur, nam vt iure dicit Celsus, vbi caussa ipsius mali est sublata, facile potest illa turpitudo & color deleri.

Curatio ictericiæ facti vitio iecoris. In ictero itaque flauo facto vitio iecoris, vel folliculi bilis, videndum est, an hic morbus coniunctus sit cum iecoris inflammatione, aut sine hac. Si sit coniunctus, curandus est, vt dixi, curandum esse inflammationem iecoris, & ideo non est, quod de hoc quicquã loquamur.

Diæta. Si sit sine inflãmatione, tribus illis instrumentis curandus est. Primo pro diæta vtendum victu, quo diximus vtendum esse in obstructione iecoris. Cælius Aurelian. dicit cõferre, si calidus aer mutetur in calidiorem, gestationes & deambulationes, & natationes varias, præsertim solares, assiduum vomitum, & similia.

An Venus conferat in ictero. Sed de vsu Veneris videtur in hoc morbo esse aliquã cõtrouersia. Titus sectator Asclepiadis, vt est apud Cælium Aurelium, laudat vsum Veneris. Præterea aliqui fuerunt ex veteribus, qui dixerunt referre, vt qui laborant hoc morbo, semper intueantur aurum aut picturas aureas, aut indumenta aurum repræsentantia.

Ducti autẽ sunt hac ratione, vt puto, quod propter similitudinem color corporis traheretur ad externa. Huius sententiæ videtur quoq; fuisse Auic. qui in omnibus suis scriptis multum tribuit imaginationi.

Verumtamen Cælius Aurel. aduersus hos rationibus est inuectus, & primo aduersus Titiũ, eo quod vsus Veneris neruis & viribus corporis maxime est inimicus. Iam verò in omni morbo sunt conseruandæ vires, quare remouenda sunt quæcunque vires possunt lædere.

Aduersus alios inuehitur duabus rationibus, prima, falsum esse, quod vel aurum, vel indumenta possint attrahere colorem, quoniam potius deberet corpus attrahere: quia corpora viuentia & animata, cum sint calida, trahẽdæ facultate pollent, corpora autem inanima minime trahere possunt. Alia ratio est, in hoc morbo maximè esse studendum, vt ægri læto animo sint, propterea dixi, hunc morbũ vocatum regiũ, quoniã curatur iucũditate

ditate. Si igitur definiendi sunt ægri læto animo, tollenda omnia ab ipsis, quæ suggerunt memoriam mali, vt sunt aurum eiusque forma: sunt itaq; hæc omnino fugienda.

Debent cibus & potus extenuantes esse, incidentes & aperientes, propter quod iure commendatur, vt semper incoquantur asparagi, vel ciceres rubei, vel radices petroselini, serpilli, fœniculi, dauci, & omnium aliorum, quæ possunt aperire & incidere. Non est tamen id ignorandum, quod est apud Aetiũ & Rabbi Moys. 2. aphorism. quo loco scribit, carnem vaccinam aceto coctam à proprietate in hoc morbo conferre, qui similiter laudauit carnes syluestres potius quàm domesticas, vt assatas quã elixas. Libro septimo epid. habetur, regio morbo correptis prodesse laborare, sudare, panem edere, non multum bibere, lauare caput mulsa calida, vel potius tepida, vinum album bibere, non multo somno vti.

Pro potu igitur conuenit vinum tenue, album, subtile, vel loco vini decoctũ cicerum rubeorum.

Victu instituto Galenus in libro de cura icteri duo maximè laudat, venæ sectionem, & purgationem. Et notate circa illum librum de cura icteri, eum repositum esse inter spurios, verumtamen sæpe citatur ab Arabibus, tanquam Galeni liber, imò plenus est multis Galeni medicamentis. Et ego sum sententiæ huius, si ille liber non sit Galeni, esse Ruffi.

Vena sectio. Est itaque vtendum venæ sectione, prius lenita aluo.

Sed obiicitur, quam medicationem habeamus mittendi sanguinis, cum sit mera cacochymia abundantia bilis. Dico non mitti sanguinem propter humorẽ effusum per cutim, sed propter obstructiones, & aliam plenitudinem, quæ est in venis vel iecore, quanquam illa plenitudo non sit exquisita.

Locus mittendi sanguinis est vena interna cubiti dextri. Laudauit etiam Archigenes venæ sectionem sub lingua, si alia non profit: quæ sententia comprobata est ab Auicenna, cap. 3. de cura icteri. Poterimus etiam vsu postulãte venæ internæ sectionem administrare. Si non possit fieri venæ sectio, sunt vicariæ eius cucurbitulæ, quas commendat mirifice auctor libri de cura icteri.

Præparantia. Secta vena præparandi sunt humores cuscutã, cichorio, capill. ven. erythrodano, trifolio, scariola. Poterimus autem sic præparare:

℞ *Rad. erythrodani ℥. iij.*
Fol. scariolæ.
Trifolii.
Capill. Ven.
Cichorii an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞ *d. d. ℥. iiij.*
Oxym. simpl.
Syr. de eupat.
De cichor. an. ℥ ß. M. & f. potus.

Purgatio. Vbi sunt præparati humores, expurgandi prima vice hoc medicamento:

℞ *Cicerum rubeorum.*
Fol. cuscutæ.
Scariolæ an. P. ß.
Myrobal. citrin. ʒ. j. ß.
Passular. ʒ. j. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞ *d. d. ℥. iiij.*
Rhab. elect. ℈. iiij.
Spicæ gr. iiij. infundantur s. a. omnia.

Deinde facta diligenti expressione adde:
Diaphœnici ℥. ij. ß.
Syr. ros. solut. ℥. ij. ß. M. f. potus.

Potus. Quod si placuerit potius vti bolo, poterimus hoc modo parare:

℞ *Fl. cassiæ ℥. j.*
Diaphœnici ʒ. ij. ß.
Trochisc. de Rhab. ʒ. j. ß. M. f. bolus.

Secunda humorum præparatio. In secunda purgatione, quia non potest morbus vnica purgatione curari, debemus semper attendere ad ea, quæ magis attenuãt, propterea præparandis humoribus hic syr. erit accommodatus:

℞ *Rad. erythrod.*
Asparag.
Apii an. ʒ. iij.
Cicer. rubeorum P. ß.
Fol. Ceterach.
Agrimoniæ an. P. j. f. decoct. s. a.

Deinde ℞ *d. d. ℥. iiij.*
Syr. de cichor. compos.
Syr. de quinque rad.
Oxym. comp. an. ℥. ß. M. f. potus.

Et aduertite, vt possit facilior succedere purgatio, optimum esse, vt in hac secunda purgatione semper ante syrup. offerantur aliqui trochisci, qui possint aperire, vt sunt isti:

℞ *Trochisc. de absinth.*
Eupat.
Cappar. an. ʒ. ij.
Fol. cuscutæ.
Eupatorii.
Erythrod. subt. pulu. an. ℈. j. M. omnia f. s. a. cum aqua eupatorii f. rotulæ, quæ singulæ pendeant ʒ j.

Secunda purgatio. Vbi venæ sic erunt apertæ, secundo etiam humores præparati erunt expurgandi, vt:

℞ *Fol. sennæ.*
Epithymi an. ʒ j.
Myrob. citrin. ℈. iiij.
Passular. ʒ. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞ *d. d. ℥ iiij.*
Rhabar. electi infusi & expressi s. a. ℈. iiij.
Elect. ros. Mes. ʒ. iij.
Mellis ros. solut. ℥. ij. M. f. potio.

An conueniant remedia generosa. Est vero dubitatione dignum, an in curatione icteri conueniant remedia generosa?

Ex vna parte Cælius Aurelianus indicauit vsum omnium medicamentorum, quæ vehementer purgant, siue per vrinam, siue per aluum, nocere, eò quod sitim inferant, appetitum dissoluāt, propter quod & aloen & colocynthidem, & diagridium vehementer damnat.

Ex altera parte est Hippocrates libro de intern.affect. vtitur enim cantharidibus, grano cnidio, & aliis medicamentis, quæ vehementer purgant. Rhases & Auicenna in curandò ictero vtuntur medicamentis validis, imò Aetius ex Ruffo comparans venæ sectionem & purgationem, statuit, anteferendam esse purgationē venæ sectioni, eo quod in hoc morbo est potius cacochymia, quam sanguinis plenitudo. Hæc etiam fuit sententia auctoris de cura icteri.

Definienda est hæc dubitatio, quod icterus vel sit cum febre, vel sine febre: si sit cum febre, planè medicamenta vehemētia & grauia maximè nocent: & ratio est, quia hæc medicamenta grauia sunt calida, & in corpore febriente augent calorem & febrem, ac propterea maximè nocent. Vbi autem malum est sine febre, tunc impune medicamenta grauia possunt administrari, quo modo intelligenda est Hippocratis sententia, & aliorum sequacium.

Quomodo turpitudo coloris tollenda. Vbi purgatum est corpus, surgit scopus ille, vt turpitudo illa coloris prorsus tollatur, fit autem hoc, si humores illi, qui sunt in cute, prorsus tollantur.

Sed dicet aliquis, cur non etiam tollendi sunt humores praui, qui sunt in carne: vt huic obiectioni responderet Auenzoar, inquit, huiusmodi humores nunquam sisti in carnibus. Et ratio est, quia bilis sua amaritie & acrimonia stimulat ita carnes, vt facultas ipsarum expulsiua nitatur expellere ipsos humores ad cutim.

Nec mirandum dicere Auenzoar, ab amarore excitari carnes, cum careant gustu, quoniam hic fuit Arabum mos, vt per qualitates manifestas & secundas significent nobis primas, ita vt sub nomine amaroris voluerit intelligere qualitatem inimicam ipsis carnibus.

Humores itaque à cute sunt expellendi, expelluntur autem tribus modis, vel potionibus, vel sternutamentis vel ablutionibus.

Potiones autem euacuant per aluum, aut per sudorem, aut per vrinam, aut per insensilem transpirationem.

Per aluum. Euacuant autem per aluum multa medicamenta à Galeno & Auicenna proposita, quorum multa nequaquàm mihi commendantur, vt sunt illa, in quibus ponitur lepus marinus, arsenicum, & alia, quæ vi venenata pollent. Praxagoras allium cum vino laudat. Ruffus sulphur cum ouo. Sed ego omnibus aliis medicamētis antepono vsum Rhabarb. frequentem, capitur autem Rhabarb. vel in substantia cum sacch. ros. vel in decoct. eupat. ceterach, cichorii, capill. Veneris. Fit enim ex his omnibus decoctum, cui immaceratum Rhabar. offeretur. Habemus etiam syr. de cichor. cum rhab. cuius frequens vsus commendatur.

Sed video aliquem dubitaturum, quomodo fieri possit, vt medicamenta possint humores in cute fixos euacuare beneficio alui; nam primo videtur hoc rationi repugnare, vt materiam fixam in partibus remotissimis possit medicamentum potu acceptum per carnes deducere in ima penetralia corporis. Deinde accedit auctoritas Galeni, qui 6. epid. comm. 2. tr. 30. scribit, fieri non posse, vt quæ sunt in cute, per aluum expurgentur.

Grauissima sanè est hæc obiectio, nec quicquam habeo, quod respondere magis possim, nisi medicamenta, quæ aluum ducūt, nequaquàm ducere humores illos, qui sunt in cute, sed ducere illos, qui fouent humores cutis, quibus euacuatis facile à natura postmodum è corpore humores pelluntur, cùm non habeant internos fomites.

Pro sudore autem ciēdo, & pro euacuandis humoribus à cute per sudorē, multa sunt proposita à medicis, laudant aliqui confect. anacardinam, sed propter eius immensum calorem mihi est suspecta, decoctum cheirorum mihi magis placet, decoctum hordei, & decoctum caricarum. *Per sudorem.*

Sed notandum, melius esse, vt vbicunque volumus sudorem prouocare, deducantur ægri in Laconica, atque ibi offerantur medicamenta sudorifica; ibi enim facilius quā alibi sudores prouocantur: vel habeatur illud instrumentum sudatorium, quo nunc potissimum vtimur Patauii, & copiosissime sudorem prouocat.

Pro vrina prouocanda succus hepaticæ decem diebus cōtinuus potatus mirifice cōfert, serum lactis carthamo coagulatum valde cōfert. Item decoctum asparagorum, apii & ipsius asparagi, sicuti etiam anisum, quod ideo fœculentè vrinam reddit, quoniam expurgat per vrinas humores prauos.

Pro insensibili transpiratione conferunt decoctum salsæ, ligni, cui etiam valde auxiliantur inter externa remedia, frictiones factæ nitro, & amygdalis amaris, lupinis, fricata enim cute huiusmodi medicamentis, insensibiliter solent euacuari humores biliosi, qui cutim deturparunt. Sic itaq; euacuantur humores cutanei per potiones. *Per insensilem transpirationem.*

Euacuantur autem per ablutionem, quādo corpora demerguntur in aquis dissipantibus *Per ablutionem.*

tibus & aperientibus, vt eft, fi incoquantur a-quis capill. Vener. cham. anetho, polio mont. gentiana, cofto, &c. hæc enim omnia decocta in aquis, atque in his deinde corpora immerfa folent exinanire humores, cutim obfidentes.

Vnctiones. Poft vfum aquarum adhibentur etiam inunctiones: fed notandum, non quælibet vnctionis genera effe accommodata, nam ol. amygd. dulc. non admodum in hoc cafu conuenit, quia vis abfterforia amygdalarum eft in fubftantia terrea, non autem in fucco: fuccus enim potius obftruit, propterea vtimur ol. amygd. poft balnea, ad continendam humiditatem acquifitam. Melius itaq; eft anethini, chamæm. quibus fi etiam admifceatur fal, magnopere conferunt.

Sternutamenta. Sunt vltimo ad euacuandos hos humores fternutamenta, quæ duorum funt generum, alia enim funt leuiora, alia grauiora. A leuioribus femper eft inchoandum, quæ vbi non profunt, accedendum eft ad grauiora. Inter debilia fternutamenta eft anagallidis fuccus, fuccus nigellæ, acetum adoratum: inter grauiora eft ftruthiū cum lacte afinino vel humano naribus admotum vel infufum, cyclamini fuccus cum eodem lacte.

Monet vnum notandum auctor lib. de curaicteri, vt quotiefcunque volumus vti grauioribus fternutatoriis, femper faciamus, vt æger ore contineat aquam, nam hæc medicamenta grauiora folent non folum in nares ingredi, verumetiam ex foramine communi in palatū mitti, propterea ne mittatur in has partes, iure mandat auctor illius libri, conti-nendam effe aquam in ore.

Suffumigationes. Poffumus etiam inter hæc medicamenta numerare fuffumigationes, quæ variæ & diuerfæ componuntur: Sed maxime ab Arabibus commendatæ funt, quæ fiunt ex carne vaccina affata: affatur autem hæc caro, deinde conditur in o'la, & fumus i'e vultu excipitur; quæ fit vis huius carnis in depellendo humore, ignoro, nifi fit occulta quædam facultas. Scio fumum ex corticibus fabarū conferre, & fumū ex paleis hordei & lupinis vftis, & aceto confperfis: poftea etiam fi vultus & oculi lauātur, folent ab hac fæditate liberari. Atq; hæc eft tota curatio icteri flaui.

Curatio icteri nigri. Curatio icteri nigri eodem modo inftituenda eft, quo curationem flaui inftituimus, fcil. vt primo inftituatur victus, mittatur fanguis, fi eft mittendus, præparentur humores, & præparati euacuentur, demùm turpitudo cutis tollatur. Medicamenta non recenfebo, eo quod & præparandi ratio & expurgandi eadem eft, quam docuimus, cum de affectibus lienis tractauimus: recurrēdum enim ad medicamenta præparantia melancholiam, & præparatam euacuantia.

CAPVT XXIV.

De Hydrope.

Aliud vitium poft affectus hepatis & lienis, præfertim eos, quos hactenus tractauimus, folet oriri, vt Aretæus dicit afpectu iniucūdum, quia affectus varia & diuerfa nomina habet: nam interdum dicitur hydropifis, interdum hydrops & hydrofis. Et notate hanc vocem hydrops accipi ab Hipp. pro humore ferofo, quemadmodum in lib. de nat. pueri & aliis eius com. videre eft Arift. etiam qui in multis fe ctatus eft Hipp. 7. de hift. animal. 9. eandem vocem vfurpauit in eadem fignificatione: Latini aquam intercutem, barbari hydropifian nominant. *Nomina.*

Hoc nomē, vt teftatur Cæl. tertio de morb. chron. 8. acceptum eft ab ipfo accidente, fcil. humore aquofo. Aduertendum autem, non quēlibet humorē aquofum in corpore facere hydropem, fed qui corpus attollit in tumorem.

Propter quod hunc morbum definimus, quod fit, vt inquit Galenus primo de acutis 5. tumor corporis aquofus, vel vt Athenęus in com. ad 2. progn. Hippocratis dicit, collectio humoris præter naturā, inter peritonæum & inteftina, vel in carnofa parte mufculorum.

Dicitur tumor, quoniam quando aqua colligitur intra thoracem & non facit vllum tumorem, non facit proprie hydropem, fed dicitur Hippocrati hydrops thoracis, vt etiam paffio diabetica eft paffio aquofa, quia autem non facit tumorem, non dicitur hydrops. *Definitio.*

Dicitur etiam tumor corporis, vt comprehendat omnes fpecies hydropis, nulla enim fpecies eft, in qua corpus nō appareat tumefactum: interdum enim abdomen folum, interdū folæ carnes, interdum vtraq; apparent tumefacta.

Dicitur tumor aquofus, ad differentiā flatulentorum, vt in colicis & aliis funt tumores flatulēti, qui non faciunt hydropem, quia funt fine aqua. Neque dicēdum, in tympanite fieri flatum, quia vt Cælius Aurelianus recte dicit, falfum eft, folum flatum in tympanitide reperiri, quia alioqui nōn poffet dici hydrops, fed inuenitur flatus multæ aquæ permixtus.

Eft hydrops tefte Gal. tertio meth. morbus in magnitudine, quia valde attollitur vēter, & interdum ita tument hydropici, vt duplo vel triplo maiores fiant, quam erant naturaliter. *An fit morbus vel fymptoma.*

Sed dicet quis, nonnè Galenus de fympt. mat. diff. 4. fcribit, hydropem effe fymptoma fanguificatricis facultatis: nō ergo poteft dici morbus, quia fymptoma fequitur morbū, vt vmbra corpus. Dicunt aliqui vt tollant hanc

 obiectio-

hanc obiectionem, symptoma esse nomen quoddam commune, & interdum comprehendere morbos. Sed mihi magis placet dicere, hydropem esse duplicem, vel habito respectu ad eius caussam, vel ad effectum: si ratione caussæ consideremus hydropem, scilic. vitiatæ facultatis sanguificatricis, plane dicitur symptoma illius, quemadmodum videtur locutus Galenus loco citato. Si autem cõsideremus hydropem ratione effectuum, qui ipsam consequuntur, vt sunt actiones læsæ, ab hoc sane modo possumus & debemus vocare morbum.

Differentiæ seu species hydropis.

Huius alii varias & diuersas faciunt differentias, quidam crediderunt quatuor esse species, alii duas, sed Galenus quarto de acutis 3. & quarto de loc. aff. 7. & ante ipsum Celsus & Aurelianus demonstrant euidentissimis rationibus, non posse huius morbi nisi tres esse species, quia aquosus humor vel colligitur in toto corporis ambitu, vel solum in ventre: si in corporis ambitu, dicitur modo anasarca, modo hyposarca, modo leucophlegmatia: quanquam Aretæus videtur fecisse differentiam inter leucophlegmatiam & Anasarcam, inquit enim leucophlegmatiam esse, quando in toto corporis ambitu colligitur vel pituitosus succus, vel sanguis pituita repletus: appellari autem anasarcam & hyposarcam, quãdo colligitur solum humor aquosus. Sed quicquid sit, vult Galenus & iure, vnam tantum esse speciem & ratione loci, & ratione materiæ.

Sin autem colligatur humor in ventre, vel solum colligitur humor aquosus, vel humor & flatus: si aquosus, dicitur Galen. ἀσκίτης sin autem aqua & ventus, dicitur τυμπανίτης, non quod ibi solum adsit flatus, vt voluit Demetrius Herophili sectator, sed quia si tangatur & percutiatur, venter resonet instar tympani. Hippocrates quarto aph. 12. appellat siccum hydropem, nõ quod vllus sit succus hydrops, sed quod alteri comparatus non est ita humidus.

Tympanitem cur siccum hydropem vocet Hip.

Sed dicet quis, Galenus quarto de acutis 3. videtur asserere tympaniten non ab aqua, sed à vento fieri. Respondeo eius esse sententiã, quod venter nõ ab aqua repleatur, sed à vento, quasi adsit etiam aqua, sed non tanta vt repleat ventrem. Steph. Athenæus in com. secundo prognost. quinque facit species: inquit enim vel aquam colligi inter peritonæum & intestina, vel in carne. Si in ventre colligitur, vel sola aqua colligitur, & dicitur hydrops, vel flatus & aqua, atq; si superet aqua, dicitur Ascites, si flatus, tympanites. Sin in carne, vel aqua sola colligitur, & fit anasarca; aut cum flatu, & fit hydropisis.

De modo generationis aquæ in hydrope.

De modo generationis aquæ in hydrope non constans fuit scriptorum sententia; Inter veteres Heraclitus eius fuit sententiæ, generari aquam in hydrope, vt in hoc mundo videmus fieri primo vapores, ex his deinde condensatis generari aquas. Eum secutus videtur Steph. Athenæus, in com. & prognost. scilic. aquam generari in hydropisi ob vitiatam iecoris sanguificationem, à qua cum fiat sanguis tenuis, ille ad modum vaporis egreditur per tenuem membranam iecoris, inter intestina & peritonæum, itaq; per continuam vaporum aggestionem coactus in aquam vertitur, quemadmodum in lacunis solẽt vapores in humorem verti, atq; ob id dicebat, ob vitiatam ventriculi chylificationem non fieri hydropem, quod non possit materia in vapores extenuata egredi ventriculum, cuius substantia densior & durior est, quàm vt admittat huiusmodi exitum.

Hæc sententia si vera esset, sequeretur, potius colligi materiam in capite, quam in ventre, quod cum falsum sit, falsa est ea sententia. Adhæc in ea specie hydropis quæ dicitur tympanites, multi flatus reperiuntur mixti cum aqua, quod si vera esset hæc sentẽtia, deberet esse contrarium.

Erasistratus aliter sentit, scilicet fieri aquã quia sanguis venas penetrare non possit. Sed hæc sententia explosa est à Galeno secundo de fac. natural. 8. Vera autem est generationis aquæ caussa & ratio, quæ habetur ex sententia Galeni loco citato & alibi, scilicet à iecore generari sanguinem & alios succos sanguinem fieri vbi calor iecoris est moderatus.

Et notate, ne decipiat quempiam latinus interpres, quia quando dicit ille fieri succos immodico calore, intelligendum, vt interpres antiquus habet, ab incommoderato: est autem incõmoderatus calor ille, quia à proportione & moderantia recedit, recedit autem à proportione tàm ille calor qui est diminutus, quàm qui est immodicus, vbi excedit ille calor commoderationem, fit bilis, vbi autẽ deficit & est diminutus, tres habet gradus, nam vbi defectus paruus est, generatur sanguis pituitosus, qui per venas distributus facit cachexiam, si autem hic sit in secundo gradu paucitatis, fit flatus, si sit paucissimus, efficitur aqua, ita vt aqua in hydrope efficiatur ob maximam caloris in hepate paucitatem.

Tres gradus diminuti caloris.

Supersunt quinq; circa hanc rem consideranda. Primo, quomodo colligatur hæc aqua in corpore hydropicorũ. Secundo in quẽ locum colligatur. Tertio quæ sit proprie sedes affecta in aquę collectione. Quarto cur potius generentur aqua quam ichor. Quinto, cur vt species hydropis fit ex aqua collecta in toto corpore, non ẽt fiat alia species ex flatu collecto in toto corpore. His dissolutis problem. strata iã erit via cognoscendi hunc affectum.

Incipiam

Problema Quis sit locus collectionis aquæ.

Incipiam autem à secundo quisnam sit locus collectionis aquæ, Cæl. Aurelian. huius fuit sententiæ, in anasarca seu leuçoplegmatia colligi inter meatus & poros ipsius carnis aquam: vt enim inquit ille, in spongia colligitur aqua inter illa spacia, sic inter foramina carnis colligitur aqua in anasarca. In ascite verò, & tympanite colligi aquam inter peritonæum & intestina. Sed potior mihi videtur sententia Galeni & omnium Græcorum, scilicet aquam colligi in anasarca non solum in ipsis spaciis carnis, verumetiam in venis, ita vt quotiescunque generatur sanguis, & cum illo generetur multa aqua, illa aqua vel ingreditur & permeat venas, aut immodice replet, ita vt necessario præ multitudine aquæ oscula venarum aperiantur, aut non replet immodice, nec oscula aperit. Si penetrans aqua non exeat ab ipsis venis, fit quædam species mali habitus, sed nondum est anasarca. Atq; de hoc arbitror intelligendum locum Hipp. in libro de indicat. male à Caluo Cornario translatum, vbi habetur, aquam collectam secūdum venas salubriter euacuari, per aluum & vesicam: si autem ita colligitur in venis, vt extra eas exeat, efficitur tunc anasarca, sed si aqua genita in iecore nequaquā permeet venas, verum in alia parte, & præsertim in ventre colligatur, fit ea species quæ dicitur ascites. Quomodo autem in ascite colligatur aqua, dicetur suo loco.

Est itaque huius rei resolutio, locum vbi colligitur aqua in ascite, esse spacium inter peritonæum & intestina: aut etiam vt Galenus notat septimo aph. 55. inter omentum & intestina.

Sed video aliquem dubitaturum, cur scriptores dicant tantum colligi aquam inter peritonæum & intestina? Dico propterea hanc sententiam nobis reliquisse veteres scriptores, quia verè aqua tantum in principio colligitur inter intestina & peritonæum, quanquam præcedente tempore, vt ait Gal. pertundatur omentum, & ipso pertuso penetret aqua.

Quis sit modus collectionis aquæ in hydrope.

Modus collectionis aquæ in hydrope (quod erat primum problema) apud medicos varius est: Auic. sex modos reliquit, quibus aqua colligitur, in anasarca enim clarus est modus collectionis, quia cū sanguis semper penetret omnes corporis nostri venas, cū ipso sanguine penetrans aqua colligitur eo pacto quo sanguis.

In ascite autem dispar & multo difficilior est ratio collectionis. Primus modus ab Auicenna positus est, quādo vasa peritonæi sunt adeo relaxata, & adeo rarefacta, vt aqua trāscoletur & transcolata in spatium tandem illuc præcipitetur, vt videmus, si habeamus pannum lineum, & transfundamus aquam; nam videmus aquam illam transcolari, eo quoniam per rariores panni poros ea transcolatur: sic dicit Auicen. contingit rarefactis peritonęi poris percolatam aquam in ventre colligi. Et notate, hoc modo collectam aquam longo tempore facere hydropem, & non subitò.

Secundus modus est, quando commixti isti flatus aquæ in vasis prædictis, vsque adeo illa extendunt, vt aperiātur ora, quibus apertis aqua simul & flatus exeunt & colliguntur in ventre, vt fit in tympania.

Tertius modus est, quando aqua sola adeo est potens & copiosa, vt propter copiam ipsius reserentur ora vasorum, quibus reseratis aqua exit.

Quartus modus est, quando facultas expultrix excitata salsedine vel acrimonia aquę sponte euomit illam per ora vasorum reserata in ventrem. Et hoc in casu etiam contingit corrodi vasa ipsa parte quadam, qua corrosa facilius aqua colligitur, vt notat Galen. 7. aph. 55. Hic quartus modus atque etiam tertius faciunt plerunque, vt hydrops fiat subito, non autem paulatim, vt in primo modo.

Quintus modus est, quando venæ, quę deferunt chylum, aut franguntur, aut corrodūtur, eæ enim venæ fractæ, cum habeant exitū in spatium illud inter peritonęum & intestina, facile aqua, quæ est in venis, defertur ad illas partes affectas; hic etiam modus facit, vt subito fiat hydrops.

Sextus fit per venas vmbilicales, qui modus est in mulieribus, vbi fœtus non est in vtero, per huiusmodi venas repurgari vrinam: vbi fœtus non est in vtero, cum conclusa sit via ad vrinam pertingens, ad easdem venas potest deponi aqua in ipsum ventrem.

Possumus addere etiam septimū modum ex Auicenna 14. tertii, si quando post exitum lapilli renum subito fit hydrops, ideo fieri, quoniam fractus eo vnus aut duo meatus vrinales, quibus fractis cum vrina non possit in vesicam penetrare, necessario colligitur in ventre.

Addemus & his argumentis modum ex Galen. 7. aphorism. 55. contingere interdum, vt in toto corpore itcoris fiant vesicæ aqua plenę, quibus disruptis aquam colligi in ventrem; fieri autem huiusmodi vesicas obseruatum eo in pecudibus. Et Hipp. in lib. de intern. affect. docet, has vesicas fieri interdum in pulmone. Nos quoque in hoc Gymnasio vidimus has vesicas in oue excisas.

Aretæus etiam ponit aliam speciem hydropis, in qua fiunt vesicæ aqua plenę in toto ventre. Naturam autem huius affectionis &

modum collectionis fatetur se ignorare, cum hoc nunquam viderit.

Fer. opinio. Hi igitur sunt modi collectionis in hydrope, significati à Galen. & Auicenna, & aliis. Fernel. libro sexto suæ pathol. aperte fatetur, omnes scriptores esse hallucinatos, qui putarunt, aquam colligi posse per cæcos & abditos corporis meatus, vultq; solum esse modū vnum, quo aqua colligatur, quando aliquod vas visceris alicuius frangitur, & corroditur, ita vt per effractos illos meatus aqua sponte præcipitetur in ventrem.

Ad hoc autem asserendum quattuor probabilibus argumentis vsus est. Primum, quod si per cæcos meatus colligeretur aqua, fieri non posset, vt vnquam tanta copia colligeretur, vt videtur, siquidem sæpe apparent sicuti dolia ventres aqua repleti. Secundum, quia hydrope æque omnes homines tentari possent, quia cum in vnoquoque corpore sint abditi meatus, in omnibus etiam aqua genita colligi. Tertium, quod si posset per hos occultos meatus educi aqua, videretur naturam in cassum machinatam esse tot vias manifestas ad expurgandam aquam, & alios superfluos succos. Quartum, visos homines mortuos, quibus suppressa fuerat vrina per 10. dies, quibus tamen per occultos meatus non fuit collecta in ventre vrina, quia in ipsis nullum fuit vas disruptum.

Refutat. Hæc sunt argumenta Fernelii, cuius opinio si vera esset, necessario duo sequerentur. 1. Quod nunquam paulatim fieret hydrops, sed semper subito, quia si semper colligitur aqua propter alicuius vasis disruptionem, plane vt disrupto aliquo vase pulmonis confertim & copiose exire sanguinem videmus, pari modo sequeretur colligi subito aquam in ventre, quod falsum esse cotidiana experientia comprobauit, quia licet videre, hydropem non raro fieri paulatim. 2. consequeretur, nunquam posse hydropicos sanari, & eo minus non possent vnquam sanari per perforationem, quia viscera fracta & rupta, aut membranas ruptas nunquam sanari & coalescere scribit Hippocrates.

Quamobrem melius est vt dicamus cum Galeno & omnibus aliis, fieri collectionem aquæ in hydrope non vno modo, sed fieri interdum per disruptionem, & hanc esse incurabilem, eamque fieri affatim: interdum per transcolationem factam per cæcos meatus, nam testatus est Aristoteles 3. de part. animal. 8. & Theoph. lib. de sudor. & Galen. in lib. de resp. inuentos esse quorum corpora sanguinem sudarent. Si itaque potest sanguis per dilatatas venas exire, quantò magis aqua per rarefacta vasa transcolari poterit.

Quare parum firma est Fernelii ratio, quādo scribit, non posse aquam transcolari per cæcos viscerum meatus. Parum firmitatis habet & illa prima ratio, quod non posset tanta aquæ copia colligi; quid enim prohibet, vt quemadmodum videmus, multam aquā longo tempore per pannum colligi, sic excolata aqua colligatur? Non autem omnes inuadit hæc affectio, quia non omnes æque homines habent vasa relaxata, vt possit percolari aqua. Quod si visi sunt, vt dicit Fern. aliqui, quibus per 20. dies suppressa fuit vrina, & non est collecta aqua, fuit ob aliam caussam, scil. quia in his vasa erant densata, vt potius vrina detenta diffunderetur per vniuersum corpus, quam vt colligeretur alicubi. Et hæc de Fernelii sententia. *Rationes Fern. soluuntur.*

Erat tertium propositum de loco, quis nā sit locus affectus in hydrope. Scriptores medicinę hic in varias sectas sunt distracti, sed ne singula persequamur, hæc debet esse resolutio, in anasarca locum affectum esse corporis vniuersum habitum, sc. quia aqua collecta est in vniuerso corpore, & consequenter vniuersum corpus affectum est. In ascite & tympania possumus cōsiderare vel caussam morbi, vel morbum ipsum: si morbum, sedes eius est totus venter: si caussam, iecur. Dicebat enim Gal. 5. de loc. aff. 7. fieri nequaquam posse vt vnquam quis fiat hydropicus, nisi sit hepar affectum, propter quod dicit Aretæus, in hydrope semper iecur vel per se affici, vel consici ab alio: nam tametsi vel in febre, vel in alio morbo videatur mali origo posita extra iecur, nisi tamen iecur afficiatur, nunquam fit hydrops: loquor de hydrope vniuersali; non de hydrope thoracis aut vteri, quoniam alias sedes habent illi morbi. *Quis sit locus affectus in hydrope.*

Erat quarto loco proposi um à nobis, cur potius fiat aqua in hydrope, & non ichores? Dico ichores generari necessario ex generatione aliorum humorum, cum igitur in hydrope non fiant humores, non fiat sanguis, neque pituita, quare non potest fieri ichor vllus. *Cur potius fiat aqua quam ichores.*

Vltimum erat, cur non etiam à flatu fiat anasarca? Ad quod dico, flatū qui in vniuerso corpore generatur, vel expandi & dilatari, vel colligi in vnum locum: si expanditur, dissipatur, quia expansus flatus à quolibet vel minimo calore discutitur. Sin autem colligatur in aliquo loco, facit palpitationem & œdema flatuosum, aut aliquod aliud genus morbi, ita vt nullo modo possit fieri hyposarca ex flatu in vniuerso corpore retento. Quamobrem non satis possum mirari Alexandrum, qui in ea fuit opinione, in tympanite etiam in vniuerso corpore flatum esse collectum: nisi placeat dicere, vt ego suspicor, locum esse deprauatum. *Cur non etiam à flatu fiat anasarca.*

Caussa-

Caussa in-terna im-mediata.

Caussarum hydropis aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internarum aliæ mediatæ, aliæ immediatæ; hæc autem est intemperies frigida ipsius iecoris, vt constat ex Galen. 3. de loc. aff. & 2. de fac. nat. 8 Sed circa hanc resolutionem oritur quæstio, an sit semper necessarium, vt si g'gnatur hydrops, iecur sit refrigeratum. Ex vna parte est Gal. loc. cit. Ex altera idem 5. de loc. aff. ex febribus acutis & magnis inflammationibus testatur fieri hydropem, quam sententiam prius tradidit Hip. in principio 2. progn.

An in omni hydrope ie-cur sit refri-geratum.

Hier. Cardanus probat lōgo discursu, fieri semper hydropen à caussa calida, & propter-ea frigidis remediis esse curandum: ideo sequitur etiam à caussa fieri hydropem. Aristo. etiam 3. probl. 5. dicit, hydropem fieri à potu largo vini meri: potus autem vini calefacit iecur. Igitur clarum est etiam ex Arist. hydropem fieri à caussa calida.

His accedunt testimonia Auenz. & Auer. Auenzo. lib. 1. tr. 13. cap. 1. sermonem habens de Tympania, inquit rarò contingere vt hæc species fiat sine lienis duritie, hanc autem fieri quando ex immodico feruore ipsius iecoris gignuntur humores, qui attracti à liene eum attolluntin tumorem.

Vt etiam Steph. Athenæus in com. 2. progn. ait, fieri etiam à calore præter naturam calorem natiuū iecoris difflante, & subinde iecur refrigerante, eiusque alteratricem vim debilem reddente: quo pacto & in febribus, & in æstate facultates redduntur debiles ab externo calore. Ex quo colligitur secundum Auenz. fieri tympaniten à caussa calida.

Auer. quoque 3 collect. 1. ait, iecur quamdiu temperatum est, optimos succos efficere, vbi est intemperatum, nequaquam optimum sanguinem posse gignere. Et quia fit iecur intemperatum, vel quando abundat calor, vel quando deficit, inquit, quod si calor non sit temperatus, sed immodicus, aut excedit multum aut parum, si parum, facit amaritudinem sed nescio plane quid per amaritudinem intelligat: sin autem calor multum excedat, inquit hunc calorem agētem in humiditatem efficere flatum, & ex illo deinde fieri tympaniten. Addit hic Auer. medicos in tympanite interpretanda fuisse valde follicitos, quoniam æque fit hic morbus à caussa calida, atque frigida.

Resolutio auctoris.

Ex his igitur omnibus auctoritatibus facile cōcluditur, non esse necessarium, vt in hydrope generanda iecur semper sit refrigeratum. Pro resolutione deueniēdum est ad naturæ rei inuest gationem.

Aqua necesse est, vt ab eo membro generetur, à quo etiā generatur sanguis, quoniam est succus. Generatur autem sanguis è iecore, ergo & aqua. Quæcunq; autem generantur per se, sunt similia generanti, aqua generatur per se à iecore, quoniam non posset per accidens tanta copia aquæ generari, neque tanto tempore, in re naturæ nostræ ita necessariæ: Igitur cum aqua sit frigida, necesse est, vt generetur ab agente frigido. Nec dicatur, non esse parem rationem de aqua ex qua fit tympanites, quia etiam in tympanite est aqua, & plus aquæ quàm flatus. Fit igitur aqua à frigefacto iecore.

Iam verò frigiditas duplex est, aut positiua, aut primitiua: primitiuam dico, quādo diminutus est calor; positiuam quando non solū diminutus, sed valde & vere extinctus est. Liceat mihi sic appellare, quāquam omnis frigiditas viscerum in viuēte corpore est priuatiua, nō positiua. Calor autem offenditur vel diminute, vel extinctè. Diminuitur secundo modo, quando vel copia vini, vel aliorum ciborū obrutus iecoris calor diminuitur. Tertio quando vel à febre magna, vel ab inflammationibus, vel aliis calidis rebus absumpto alimēto caloris natiui, ille diminuitur, & pene extinguitur. Quapropter possumus modo intelligere, quod tametsi fiat hydrops à caussa calida, semper tamē necessarium est, vt iecur prius refrigeretur, adeo vt à calore absumpto alimento iecoris, antequā fiat aqua, frigida intemperies introducatur.

Sed diceris, potest ne simul adesse calida caussa, & frigida in iecore intēperies, propter quam fiat hydrops? Fateor anteire calidas intemperies sępe frigiditatem, fateor etiam vbi intemperies calida est in iecore, statim imminui calorem natiuum, sed quod possit ita imminui, præsente aliqua intemperie calida, vt faciat aquam, est apud me absurdum.

Quid igitur dicemus ad Auenz. & Auerr. cogitaui diu auctoritatem horum tueri, sed adhuc mihi non contingit, nam non video quomodo fieri possit, vt dicit Auerr. vt valde aucto calore fiat flatus, hoc enim est contra Peripateticorū doctrinam: nam vbi calor nimis augetur, vel nullos flatus excitat, aut statim dissipantur: idem dicendum in corpore nostro, vbi adest calor ingens, quod vel non fiat flatus, vel statim dissipentur.

Quod dicit Auerr. medicos fuisse follicitos circa tympanitin, quia fiat ab vtraque caussa: certe medicos censuisse, interdum præcedere caussam calidam, nunquam tamen immediate aquā facere, plane est merus error. Neque vos moueat Alex. qui scribit, se interdum vidisse vsu rerum frigidarum esse hydropicos curatos: quasi fiat interdum hydrops à caussa calida immediate, quia potest fieri vt forsan incipiēs hydrops sic fit curatus, potest etiā fieri vt aliæ affectiones sint hydropi copulatæ, quæ requirebant talia remedia, atque ita

ita cùm ipſis curatus ſit hydrops, & poſtmodùm ſit totum opus tributum vſui rerum frigidarum.

Cauſſa interna mediata.

Cauſſæ internę mediatæ primò ſunt morbi omnes, qui vel magnitudine, vel longitudine diminuere poſſunt natiuum iecoris calorem. Sic ſcirrhus & inflammatio iecoris, & ſcirrhus lienis, conſueuerunt facere hydropem. Vbi notandum quod ſcripſit Hip. 4. de præſag. 9. ſc. à ſcirrho iecoris ſemper neceſſario fieri hydropem, à ſcirrho lienis non ſemper neceſſario, ſed interdum. Vnde etiam patet error Eraſiſt. quem refutat Gal. 2. de fac. natura. 8. ſemper fieri hydropem à ſcirrho iecoris, hoc eſt, non fieri hydropem niſi adſit ſcirrhus iecoris.

Complexio naturalis frigida inter has cauſſas eſt. Sexus muliebris, quæ magis ſunt obnoxiæ huic malo quam viri. Auic. enumerat inter has cauſſas magnitudinem lienis, quaſi eos facile capiat hydrops, qui ſunt magno liene: & addit eius rei duas cauſſas, 1. quia lien magnus attrahit humorem melancholicum, quo attracto fiunt tumores, à quibus refrigeratur iecur. 2. quoniam vbi lien eſt magnus, cùm ſit viſcus frigidum, neceſſario refrigerat iecur, quo refrigerato ſequitur hydrops.

Magnitudo lienis quomodo cauſſa hydropis.

Ætas ſimiliter, etſi enim dixerit Aretæus, ætates omnes eſſe obnoxias huic morbo, eſt tamen aliqua differentia, quia anaſarca pueri magis capiûtur, iuuenes maximè aſcite, ſenes omnibus ſunt apti, ſed magis tympaniti, quia cùm habitus corporum ſenilium ſit ſiccus, membra exſiccata facilè humiditatem ebibunt & conſequenter hydropis impediunt generationem.

Retentæ quoque excretiones ſunt inter has cauſſas, primò menſtruorum, deinde hæmorrhoidum, vt refert Dion Caſſius de Traiano Imperat. qui ob hæmorrhoidas retentas factus eſt hydropicus, & ſemel curatus, ſed reuertente morbo mortuus: propterea iure dicit Hippocrat. nunquam eſſe ſanandas hæmorrhoidas antiquas, quoniam fit hydrops. Sic & immodici fluxus vel menſtruorum, vel hæmorrhoidũ, ſolent facere has diſpoſitiones.

An hic affectus ſit hæreditarius.

Poſſet quis dubitare, nunquid diſpoſitio hæreditaria poſſit eſſe inter cauſſas has internas mediatas hydropis. Veteres ita ſenſere, poſſe contagio & hæreditate contrahi hunc morbum. Plutarchus in lib. de ſacr. vind. refert conſueuiſſe antiquos, quotieſcunque aliquis interibat vel hydrope, vel phthiſi, curare vt filii ipſorum pedes tamdiu in aqua detinerent, quouſque corpora parentum cremarentur, putantes hoc remedio euitari, quò minus filii caperentur iis morbis, quibus interibant parentes: Hinc colligitur, fuiſſe hanc antiquam opinionem, poſſe & contagio, & hæreditate contrahi hydropem.

Sed contraria eſt ſententia Ariſtoteles 7. problem. 4 & Alex. 2. problem. 32. qui omnes ſtatuerunt, fieri non poſſe, vt hydrops per cõtagium capiatur, quoniam ratio contagii tota poſita eſt, vel in ſpirituum contactu, vel humorum.

In hydrope cum ſpiritus non ſint infecti, fieri non poteſt, vt propter ipſos ſpiritus, ille morbus in alios trãsferatur: neq; per humores, quia vt docet Ariſtot. & Alex. humores, propter quos transfertur morbus de alio in alium, debent habere duas cõditiones, primò vt ſint in cute, velut in ſcabie, deinde vt ille ſit tenax, vt adhærere poſſit: in hydrope nequaquã ſunt in cute: & dato quod eſſent, ſunt tamẽ omnis tenacitatis expertes, quo fit vt per ipſos humores fieri non poſſit contagium.

Cauſſa externa.

Cauſſæ externæ huius mali ſunt plurimæ, aer craſſus, frigidus, paludoſus, regiones vel anni ſimiles, vt autumnus apud Hipp. 3. aphoriſm. 22. vbi Galenus inquit, fieri hos morbos potiſſimum autumno, propter dominium melancholici humoris. Idem nimius potus vel vini vel aquæ frigidæ, vt habet Hip. lib. de aere, aquis. Multi etiam ſunt cibi, quorum frequens vſus inducit hydropem, vt omnes cibi frigidi & craſſi. Sunt etiam quæ à proprietate dicuntur inducere hydropem. Plin. lib. 20. cap. 30. ſcribit atriplicem fuiſſe damnatam à Pythagora, quod putatur facere hydropem.

Notandum ex Hip. lib. de inter. aff. vbi demonſtrans modum, quomodo fit hydrops in thorace, inquit, in pulmone fieri tubercula aqua plena, quibus diſruptis fit hydrops in thorace, vt docuimus ex veſicis factis in iecore fieri hydropes, exẽplo boũ, ouium, ſuum, in quibus probatum eſt fieri. Addidit ibid. ſi hoc fit in pecudibus, multo magis fieri in homine, quia ipſe vtitur victu magis morboſo.

Aretæus memorat fieri hydropem à morſu bupreſtis animalis, eſt enim hoc animal ex genere veſparum: ſed cum non poſſim videre, qua facultate ab huiuſmodi animali fiat hydrops, puto ego deceptum eſſe hunc virum à malo Nicandri intellectu. Nicander enim ſcribit homines commorſos ab hoc animali intumeſcere inſtar hydropicorum: ſcio tamen eſſe multa venenorum genera, à quibus fit hydrops, vt Mandragora, cicuta, propter quod etiam refert Nicander in lib. de Ther. Chergenẽ morſu ſuo inducere hydropem.

Signa vniuerſalia.

Signa alia ſunt vniuerſalia, alia particularia. Inter vniuerſalia primũ eſt quod capitur à mutatione coloris faciei, & totius corporis, videmus enim hydropicos ſemper decoloratos, & multum remotos à calore naturali.

2. Infla-

2. Inflatio pedum, sed notate hoc signum non esse proprium hydropis, quia ex longis inualetudinibus & aliis morbis solent etiam in pedibus fieri tumores.

Cur non tumeant manus vt pedes. Sed video aliquem dicturum: Cur non ita tument manus, vt pedes. Respondeo primo, quia pedes sunt magis remoti à principio vitali, scil. à fonte caloris, 2. quia pedes cum sint veluti columnę sustentātes corporis molem, fatigantur, & in ea fatigatione facile recipiūt humores descendentes.

Manus è conuerso non sustentant illud pondus, sed potius cum assidue exerceantur, fit vt humores dissipentur, nec possunt in tumorem colligi. Ideo aliqui posuerunt inter mortalia signa, quando manus incipiunt tumere.

Caussæ sitis in syncope. 3. Sitis, nam quanto magis bibunt hydropici, tanto magis sitis exacerbatur & morbus. Quæret quis caussas, propter quas hydropici instar Tantali sitiant, cum habeant in seipsis aquam. Alex. 1. problem. 31. caussas tres attulit. 1. humidum putrefactum, cum enim in hydropicis illæ humiditates salsæ fiant ratione putredinis, fit calor in faucibus, & consequenter sitis, 2. quoniam in hydropicis necessario semper solet esse febris, vbi est febris ibi cum continuo adsit ignis, adest etiam sitis, 3. quoniam quanquam humiditas excrescentitia continuo augeatur in hydropicis, alimentaris tamen & natiua semper absumitur magis, quibus absumptis cum exsiccentur fauces & partes animales, consequenter inducitur sitis.

Caussis ab Alex. allatis annectendę & aliæ, 1. quoniā in hoc morbo multæ sunt obstructiones, ob quas cum impediatur trāsitus humido potabili & alimentari, fit vt partes hæ humido priuatę, exsiccentur & sitim inducāt, 2. In hydrope propter angustiā factam à magnitudine ventris, pulmones valde laborant, qui laborantes augent calorem & sitim inducunt, pulmones enim ad sitim inducendam magnam vim habent.

4. Signum est anhelitus difficultas, cum enim venter augeatur, necessario comprimitur Diaphragma, quo compresso necessario inducitur difficultas respirationis.

5. Paucitas appetitus. Hipp. enim lib. de aere, aquis, inquit fieri vix posse, vt simul idē homo qui sit edax, etiam sitiat, quoniam vix inueniri potest vt simul magna sitis & fames sit, & cum in hydrope sit sitis, non est propter hoc appetitus.

6. Vrina quæ in minori est copia, cum aqua colligatur in vētre, & præter paucitatem rubra, nam cum facultas iecoris sit imbecillis, à sanguine non potest ita serum separare, quin vrina efficiatur sanguinea.

Obiiciat quis, si vrina propter hanc ratio- nem est rubea, cur non rubra etiam aqua cō- tenta in ventres. Resp. dupliciter hoc posse cōtingere, vel quia per resudationem colata depuratur à crassiori sanguinis parte, vel quia cum aqua sit copiosissima, etiam si vel bilis, vel sanguis commisceatur ipsi aquæ, attamē cum sit minima portio respectu aquæ, vix fieri potest, vt aqua inficiatur. *Cur non sit rubra aqua contenta in Ventre.*

7. Febricula, Hipp. enim 2. de morbis inquit, fieri nequaquam posse vt febris fiat magna & diuturna in aqua, quia aqua illi contraria est.

His signis positis addamus vlcera, quæ apparēt in corporibus hydropicorum, esse propriè incurabilia, vel saltem cura difficillima, vt etiam in lienosorum vlceribus contingit. Et hæc sunt signa vniuersalia.

De particularibus autem illud dicendum, fieri hydropem à iecore vel per essentiam, vel per consensum. Si per essentiam, vt ait Galen. 2. progn. excitantur ad tussim ægri, tussis autem arida est, atque breui definit; id quod fit propter molem ipsius iecoris, offendentis septum, transuersum & pulmones. Si diutius in his alui fluor perseueret, neque tamen malum quicquam remittat, signum est malum oriri à iecore affecto per essentiam. *Signa particularia.* *Signa hydropis essentiam.*

Galenus 4. de præsag. ex pulsi. 4. inquit, si hydrops fiat cum iecoris inflāmatione, pulsum fieri durum & densum; sed si fiat sine inflammatione, fieri mollem & laxum.

Anasarcæ signa quoque sunt plurima, 1. mollis & tumida quæcunq, inflatio, non solum ventris, verumetiam cuiuscunque partis, quam inflationem abusiuè videtur vocasse Auicenna pinguedinem. Adest & hoc signum perpetuum, quod si quælibet pars corporis digito comprimatur, fit fouea, quæ diu durat. Color albus est & veluti mortuo similis, ideo dixit ille, & aquosus albo corpore languor. *Anasarcæ signa.*

Addidit Celsus & anhelitus fætorem, neć non vomitum aut egestionem alborum & crassorum humorum. Pulsus in hac specie est, vt dicit Gal. 4. de caussis puls. 24. mollis, vndosus & languidus, propter totius corporis humiditatem.

Aretæus his signis addidit duo notanda, quæ non animaduerti à quoquam alio indicatu esse, 1. frequens animi deliquium, sed hoc non semper in omni apparere, sed solum quando morti sunt proximi ægri, 1. quod qui laborant Anasarca, maximè sperant, cum tamen in maximo periculo decumbant, vt suo loco dicetur. Imo sunt alii pleriquè morbi, in quibus ægri multo minus periclitantur, & tamen magis timent & desperant in his, in anasarca cum contrariū sit, tamen videntur melius sperare. Huius caussam se ignorare

fatetur

fatetur, puto tamen ego, si vlla afferri potest ratio, hanc esse, quoniam sicuti in febre hectica cum morbus vniuersalis sit, æqualis intemperies totius, minor sentitur molestia, & melius videtur æger sperare: sic in anasarca cum morbus sit vniuersalis, & sit ferè totius æqualis intemperies, neque sentire turbationem videntur, & consequenter non desperant.

Cur in anasarca agri bene sperent.

Miror cur dixerit Auic. in hoc morbo fieri vt plurimum fluxum sanguineum, cum tamen neq; græcus vllus, nec forsan vllus alius hæc signa posuerit: nisi dicamus eius sententiam ita interpretandam esse, vt fluxum sanguineũ alui fere sequatur hyposarca, quemadmodum experiẽtia ipsa docet. Addit Rhases & hoc signum, vrinam fieri albam, & interdum lactem.

Tympanitidis signa.

Tympanitidis hæc sunt signa, tumet totus venter, vniuersum autem corpus extenuatur & emaciatum est, vnde præclare assimilabat ille thesaurum imperatoris hydropi ventris, qui quando magis excrescit, tanto magis extenuantur populi crumenæ.

Tumor in tympanite rotundus est, tensus, ac si manibus percutiatur venter resonare videtur, eructationes sunt frequentes, quæ nonnihil leuant, pulsus, vt Galen. docet 4. de caussis puls. subdurus est, aliquãtisper tensus, celerior, minusque imbecillis quàm in ascite. Auenz. lib. 1. tr. 13. c. 1. scribit, raro fieri tympanitin sine lienis tumore.

Ascitis signa.

Ascitis signa sunt tumor vẽtris, qui si tangatur, nõ resonat instar tympani, sed vbi circumuertitur corpus, percipitur quidam veluti fragor & murmur aquæ motæ. Cutis tenuis est & tensa, præsertim circa collum, iugulum & circa pectus: frigẽt membra, & corpus vniuersum torpet, pauca redduntur stercora, paucæ vrinę, inflatus venter, pulsus cum tensione subdurus est, minor & crebrior quã conueniat.

Prognost.

Quoad prognostic. Aretæus ex Hip. dicit, omnem hydropis speciem grauem esse curatuq; difficilem, eoq; difficiliorẽ reddi, quanto magis inueterata est: propter quod Celsus dixit, in principio non esse adeo difficilem eius curationem, sed inueteratæ maximam esse difficultatem, & propterea facilius esse in seruis, quam in liberis curare hydropem, propter tolerantiam sitis, famis & alia multa tædia, quæ magis sustinent serui quam liberi. Sic Galen. 12. meth. & 2. de med. sec. loc. dixit longe difficilius curari diuites & primates quàm pauperes, quoniam magis possunt cogi huiusmodi homines ad sustinẽda curationis tædia.

Qualis tussis mala in hydrope.

Hip. 6. aph. 3. inquit, hydropi si tussis superueniat, malũ esse, imò verò 7. aph. 41. ait, si tussis hydropicum habeat, desperatum esse. Vbi tria notãda sunt. 1. non esse malũ, si tussis præcedat, sed malum esse solummodo, si tussis subsequatur, ita vt primo fiat hydrops, deinde superueniat tussis. 2. necessarium esse ad hoc vt tussis sit mala, non solũ eam subsequi, verumetiam fieri ratione ipsius mali: quia si tussis fiat propter nouam fluxionẽ superuenientem hydropi, non necessario esset mala, quia fit alia ratione. 3. notãdum, quod vt mala sit tussis, necessarium est eam esse diuturnã, & hoc est quod Hip. dicit, si tussis habeat, quia dicitur quis haberi à tussi, quando adeo contumax est, & adeo fixa, vt ab ipsa diu elli non possit.

In coac. prænot. dicit Hipp. hydropem ex morbis acutis ortam, malam esse, quia cum æger magnitudine acuti morbi sit iam eneruatus, superueniente morbo nouo maxime periclitatur: vbi etiam scripsit, optimum esse in hydrope si corpus calidũ sit & molle, si dum incipit colligi aqua, aluus fluat: nam superueniente alui fluxu non permittitur aqua colligi. Quod si iã collecta aqua superueniat alui fluxus, alia ratio est, quoniã res desperata fit. Neq; ignorãdum illud Auic. Quod si superueniat melancholiæ hydrops, solui, quia cum melancholia fiat à siccitate, hydrope humectatur, & ab illo tanquam à suo contrario curatur.

De Tympanitide notandũ, nonnullas esse differentias inter medicos de tympanitidis prognostico. Aretæus qui fecit differentiam inter Leucophlegmatiã & anasarcam, hunc constituit ordinem in tradendis signis prognosticis, quod leucophlegmatia sit mitior omnibus aliis, quoniã multæ sunt viæ tollẽdi hũc morbum, sc. per sudorem, per lotium, per aluũ, quod plurimum valet ne ratio curãdi morbi sit adeò difficilis. Post leucophlegmatiam inquit difficiliorem esse tympanitin: esse autem tympanitide difficiliorem anasarcam: & reddens rationem, cur difficilior sit anasarca, inquit in curanda hac ægritudine opus esse totum hominem renouare, quod est opus solius Dei.

Quæ species hydropis perniciosa magis.

Rhasis sententia est, hyposarcam omnium specierum hydropis esse perniciosissimam, quoniam cum ipsa malum communicatum est venis. Auic. & alii Arabes in ea videntur fuisse sententia, asciten omnibus aliis esse deteriorem, præsertim hyposarca, eo quod in hyposarca pituita sit semicocta, in ascite verò & aliis speciebus humores sint crudiores. Auerr. 3. col. 8. ait, tympanitidem esse cæteris deteriorem, quoniam cum fiat & à caussa calida, & à frigida, difficile sit inuenire veram huius mali originem. Ego autem puto hyposarcam omnium aliorum esse difficillimam, tũ quia Hipp. 1. de mor. inter eos morbos qui sunt lethales, inprimis nominat hyposarcã.

Non

Non est etiam prætereundum illud Auic. in hydrope vbi manus & facies sunt molles facta; si pruritus superueniat, ægrum secunda vel tertia die perire.

Curatio. In curatione illud ante cætera dicendum, quod olim prodidit Heraclitus. Is enim cum hydrope laboraret & medici eum inuiserēt, interrogauit eos, quomodo ex tempore pluuioso serenitas esset facienda? Medici cum obscuritatem Heracliti non intelligerent, abierunt, quo factum est vt Heraclitus eos tanquam ignaros curationis hydropis deserueri: nam tota curationis ratio est, vt ex pluuia fiat serenitas, hoc est, vt nimia corporis humiditas deficcetur: hoc autem fieri non potest, nisi membra à quibus malum oritur, corrigantur, inprimis verò iecur: non potest autem corrigi iecur, neque alia membra, nisi vniuersum corpus expurgetur, quare prima cura inchoanda est ab expurgatione totius corporis: neque totum feliciter expurgari potest corpus, nisi recta victus ratio sit instituta.

Quare primum eligendus aer calidus & siccus, serenus, non vētosus aut crassus. Alex. enim ait nihil æque nocere hydropi atq; aerem crassum & frigidum: somnus breuis esse debet: vigiliæ cum magis exsiccent, magis iuuant quam somnus.

Si adest febris, corpus non est mouēdum, vel si placeat moueri, debeat aut lectica aut curru, aut naui, aut aliqua alia gestatione vti. Si febris non adsit, ambulandum est & currendum, & vt docet Theod. corpus est multis exercitationibus exercendum: fuit enim sententia Hippoc. 2. epid. esse omni laborum genere exercendos hydropicos. Frictiones commodæ sunt, quibus solis & ieiunio glotiatus est Asclepiades se curasse hydropem. Aluus mollis seruanda est, balnea solum naturalia conueniunt, vt sulphurea, aluminosa, animi passiones sunt moderandæ, repletio fugienda, inanitio iuuat, præterquam facta ex Venere.

Potus abstinentia. Potus quanto parcior est, tanto vtilior, historiam enim habemus apud Plin. lib. 7. cap. 8. de Iulio equite Romano, qui interdicto sibi toto vitæ genere potu, curatus est ab hydrope. Historiam etiam habemus rustici illius, apud Anton. quoniam cum postularet quomodo posset liberari ab hydrope, dixit abstine à potu, quo facto liberatus est. In potu conuenit vinum vetus, tenue, album, aqua vitanda, & si vlla aqua in vsu esse debet, in ea fit decoctum vel cinamomi, vel coriandrum, vel anisum. Vina etiam factitia iuuant, vt vinum absinth. decoctum glycyrrh. etiam commendatissimum est, ait enim Plin. eam esse ἄδιψον, quoniam hydropicis sitim leuat.

Sunt aliqui qui commendarunt propter sitis intolerantiam, vt potetur, & continuo euomatur, is fuit, vt Cæl. Aurelia. scribit, Epicuri discipulus Methrodorus, sed tale consilium mihi videtur inutilissimum, multo melius est abstinere à potu, quam continuo potare & vomere.

De cibis illud inprimis notandum, panem debere esse optime fermentatum & coctum, & si aniso & coriandro condiatur, eo melior erit. Alexan. & Serapio existimarunt, parum panis esse comedendum, quia viscidus & lentus sit, sed si panis fiat ex farina & furfere, melius erit. Ego laudo vt hydropici sæpe vtantur biscocto, modo possint concoquere, quia vehementer exsiccat & humiditates absumit. *Biscoctum.*

Conueniunt carnes auium montanarum, assæ potius quàm elixæ, nam sic magis siccat caro, & hoc est quod dicebat Celsus, debere victum hydropicorum esse durum & siccum, omnia liquida sunt fugienda, & omnia quæ possunt aquam augere. Ego laudo vsum salis theriacalis, huiusmodi enim sales magnopere commendantur ab Aetio in tali specie hydropis, eo quod feliciſſime desiccant. Et qui non possunt vti illo sale, possunt vti hoc puluere: *Sal theriacalis.* *Puluis ad expulsas hydropicorum.*

℞. *Coriand.*
Anisi an. ℥. ß.
Cinam.
Piperis albi.
Caryoph. an. ℥. j.
Cal. arom. ℥. j.
Sacch. alb. ß. ℥ ij. Terantur omnia diligenter separatim, & misceantur.

Hoc puluere conspersso super epulas si vtantur hydropici, non paruam solent percipere vtilitatem.

Pisces omnes fugiendi, & nisi sitis vrgeat saliti sunt anteponendi, vt sardæ, harynges vocatæ. Sunt quædam carnes, quas putant Arabes à proprietate conuenire, vt caro erici, caro cochlearum: inter fructus conducunt pistacia, amygdalæ, nuces, iuglandes, auellanæ. Et hæc est communis victus ratio, quæ omnibus accommodatur hydropis speciebus.

Sed quia non sat est, vniuersalia percipi in hydropis curatione, ideo operæ pretium esse puto, singularum specierum curationem tradam. Incipiam verò ab Anasarca, in qua duo se offerunt scopi. Vnus vt euacuetur materia communis, deinde materia peculiaris: alter, vt iecur à quo omne malū nascitur, corrigatur. *Curatio anasarca.*

Ante omnia est leniendā aluus, & quia lenitiui potest vel alyster, vel pharmaco, illud ante omnia notandum, quod monuit Auic. scilicet in anasarca pro lenitione alui nun-

quam conuenit e clysteres, conuenire autem in ascite & tympanite, quia cum in ascite & tympanite sit materia proxima intestinis, facile ducitur per clysteres: in hyposarca autem cum sit remota ab intestinis, ducenda est potius per medicamenta per os sumpta, vt est i. lud:

Leniens.

℞. Elect. lenit. ℥. j.

Specierum hieræ ʒ. ij. ß. M. & cum sacch. f. bolus, qui capiatur duabus vel tribus horis ante prandium.

Lenita aluo præparandi sunt humores, sed antequam præparentur, cogitandum est de venæ sectione, an conueniat. Gal. 4. de victus rat. 3. & Aetius laudarunt in curatione hyposarcæ sanguinis missionem, duobus in casibus, 1. quando in corpore fuerit sanguinis pituitosi repletio, sicuti enim videmus ligna viridia calorem ignis suffocare, si diuidantur, ignē reuiuiscere, similiter vbi sanguis qui obruit calorem natiuum, minuitur, consequens est, calorem ipsum reuiscere, 2. quando morbus factus est ex retentione mēstruorum, vel hæmorrhoidum.

An vena sectio conueniat.

Sed contra hanc sententiam videtur esse & alia sententia Galen. in lib. de cur. rat. per sang. miss. & 4. de tu. val. vbi scribit maxime cauendum esse à sanguinis missione, vbi in corpore abundāt crudi humores, sed in anasarca totus corporis habitus plenus est crudis humoribus: igitur non conuenit in anasarca venæ sectio.

Pro resolutione huius rei recurrēdum est ad Gal. 3. de tu. val. 4. quo in loco præclaram methodum mittendi sanguinis instituit, dicens quod vbi mittendus est sanguis, primo obseruandum sit, an humores qui pereant, sint multum crudi, an parum, an sint proximi naturæ sanguinis. Si sint multum crudi, statuit nunquam mittendum esse sanguinem, eo quod vbi tales sunt humores, semper vires sunt infirmę: sin autem humores sint parum crudi, laudat mittēdum quidem esse sanguinem, sed in modica quantitate: vbi verò parum recedunt à natura sanguinis, commendat mittendum esse sanguinem, & in magna quantitate. Cum verò in hyposarca humores sint semicocti, vt Auic. ait, modo nihil impediat, mittendus erit sanguis, sed in modica quantitate.

Locus mittendi sanguinis si fuerint suppressæ hæmorrhoides, erit locus ipsarum, si menses, vena tali vel poplitis, in aliis autem casibus, vena communis dextri brachii eligenda.

Notanda circa præparationem & euacuationem.

Vbi sanguis erit missus, præparādi sunt & euacuandi humores: sed antequam ad peculiarem euacuationem & præparationem deueniamus, tria notāda sunt, quę mouet Auic. 1. nūquam fieri posse vt materia in hac specie hydropis euacuetur tota vnica vice, quia subitas mutationes minime potest natura ferre: Hoc autem præceptū quanquam Oribas. 8. coll. scripserit, esse cōmune in omnibus fere euacuationibus, tamen in anasarca, vt dicit Auic. potissimum est obseruandum.

2. Notandum vt semper medicamentis commisceantur ea, quæ possint iecur consolari & corroborare, veluti est rhab. myrob. chepuli. Troch. de eupat. de rhab. lignum aloes, cal. aromaticus, squinanthum, santala omnia.

3. Notandum vt post solutam aluum, post purgatos humores, si fieri potest, æger ieiunet per aliquod tēpus, tum quia sic corpus magis exsiccatur, tum quia si multum cibi ingerat, omnia mala deteriora euadunt quam antea.

Primò igitur pręparabimus humores hoc pacto: *Preparans.*

℞. Fol. cuscutæ.
Eupatorij.
Cetrach.
Origani.
Betonicæ an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Syr. de eupat.
Mellis ros. simpl.
Syr. de beton. an. ℥. ß. M.

Vbi autem per 7. aut 8. dies humores hūc in modum pręparati sunt ita sunt expurgādi: *Purgans.*

℞. Myrob. cheb. ʒ. ij.
Santal. rub.
Squinanthi.
Ligni aloes an. ℈ ß.
Passularum ℥ ß. f. decoct. s. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Rhab. electi. ℈. iiij.
Spicæ gr. iij.
Vini optimi ʒ. iij. Infund. s. a. per noctem, deinde facta expressione, adde diacathol. ℥ j.
Mell. ros. solut. ℥. ij. M. fiat potio.

Pro secunda purgatione huiusmodi syr. erit accommodatus. *Præparatio.*

℞. Rad. asparagi.
Fæniculi an. ʒ. ij.
Ceterach.
Origani.
Arthemisiæ.
Menthæ an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Syr. byzant.
De cichorio comp. an. ℥. ß. M.

Hoc enim syr. poterimus iterum per dies 7. aut 8. humores præparare, qui vbi fuerint præparati, expurgare eos poterimus hoc medicamento. *Purgans.*

℞. Agar. trochisc. ʒ. j.
Trochisc. de rhab. ℈. iij.
Elect. indi. ʒ. ij.

Diaca-

Diacathol. ℥.vj. M.f. bolus, qui accipiatur 5. horis ante prandium.

Poterimus etiam, si magis placebit in potu componere medicamenta, in hanc formam. Vbi erunt purgati humores, & materia cõmunis est euacuata, nihil aliud superest, nisi vt peculiaris ille humor, qui facit malum, euacuetur, quod fit vel per vrinam, vel per sudorem, vel per insensibilem transpirationem.

Per vrinã. Per vrinã euacuatur iste humor propriis & decoctis accõmodatis, vt decocto in brodio vel aq. communi, ex petrosel. dauco sese li. cardamomo, asparago, trifolio: hæc simul decocta omnia in brodiis prouocãt hos humores per vrinam. Sed notate, ad prouocandam vrinam, brodium & decoctum non solum ipsum debet habere has qualitates vt fiat ex vere diutericis, verum etiam accipiẽdum esse in magna quantitate, sc. ad ℥. x. vel plures. Nec moueat quenquam quod dixi, liquida omnia fugienda esse, quoniam hæc quæ prouocant vrinam non firmantur in ventre, sed exeunt statim, & propterea nihil detrimenti inferre possunt. Conueniunt etiam confect. ex sem. mel. ex aniso, & aliis diureticis.

Per sudores. Per sudores autem euacuantur stuffis, clibanis, ponuntur enim qui laborãt anasarca, etiam in furnis calentibus, in quibus exsiccatur humor. Fouez item & insolationes vsurpantur, accipiuntur enim infirmi & sub sole ardente habentur capite tecto, qui vbi sudant humidum superfluum absumitur. In vsu etiam sunt volutationes factæ in arena, quæ accipitur & ponitur sub sole ardente, in qua ægri ipsi conuoluuntur, non ex his conuolutionibus humor ille sparsus per cutim exsiccatur & consumitur facultate absterso-ria arenæ.

Per insensibilẽ transpirationem. Vltimo per transpirationem insensibilẽ consumuntur illi humores in balneis naturalibus, vt sunt balnea aluminosa, lauacra ex aqua marina. Aetius aliquos demersos in aceruis frumenti ab hoc malo fuisse liberatos scribit: scimus enim ex Galen. magnam esse facultatem tritici ad attrahendam in se aquam, quod Gale. exemplo rustici demonstrauit, qui cũ vellet decipere dominos suos, ferebat frumentum, & in ipso ponebat vasa plena aquæ, quo scil. triticum attracta aqua magis in molem excresceret.

Per transpirationem etiam insensibilem consumuntaquam emplastra, vt illa facta ex cochleis crassis & contusis, ex farinis exsiccantibus, vt est farina volatica, lupini, hordei, hæc enim appofita insensibiliter humiditatem exsiccant. Laudant etiam in curatione anasarcæ ea empl. quæ fiunt ex stercore & aceto, & quia odor offendit plurimos, Rhasesin hoc casũ anteponit stercus capreolorum omnium.

Quod si hæc nihil præstant, solent medici confugere ad remedia proposita à Celso & Aetio, s. ad cauteria in cruribus facta: siũt enim cauteria in vtroque crure iuxta malleolos, quibus apertis diu seruatis, aq. quæ alioqui suo pondere in partes inferiores fertur, longo tempore dissipatur. *Cauteria in pedibus.*

Præter hæc remedia etiam in vsu habentur alia intrinsecus & extrinsecus. Intrinsecus conueniunt ea omnia auxilia, quę corrigunt iecur & ventriculum, eius generis est diacurcuma, dialacca, diarrh. abbat. quæ administrantur cum aqua si adsit febris, cum vino si non adsit. Extrinseca non propono, quoniam ea omnia conueniunt & pro iecore, & pro ventriculo, quæ alias à nobis commendata sunt in his affectibus. *Iecur & ventriculũ corrigentia.*

In tympanitide curanda eadẽ pene debet esse curatio quæ in aliis speciebus, ea vna est differentia, quoniam in tympanitide maxime conueniunt ea omnia, quæ flatus discutiunt, quare conuenit anisum, origan. mentha, & si non adsit febris, est in vsu allium: in reliquis idem etiam victus esse debet, quem obseruandum in anasarca dixi. *Curatio tympanitidis.*

Post victum sunt duo alii scopi curationis, 1. vt viscera corroborentur, 2. vt materia, ex qua continuo fiunt flatus, è corpore tollatur: quia vero ea duplex est, alia cõmunis, alia propria, primo studẽdum soluere communem, quę est colluuies humorum crudorum, quæ etiam in intestinis & ventriculo reperit, materia propria est aqua, dicit enim Cæl. Aur. falsum esse, existimare vllam hydropis speciem esse sine aqua.

Sed obiiciet quis, cur ergo Gal. 4. de acut. 209. inquit, in ascite reperiri aquam, reperiri autem solum flatum in tympanitide. Interpretanda Gal. sententia, vt ipse fecit 4. aph. 11. vbi comparans asciten & tympanitin dixit, in ascite plus esse aquæ, & esse fere totam aquã, in tympanitide reperiri multos flatus cum aqua. Itaque in tympanitide etiam curanda necessarium est euacuare aquam: quia autem præcedit euacuatio materię communis euacuationem materiæ propriæ, primo leniẽda est aluus, quod fit tripliciter, vel vomitu, vel clystere, vel pharmaco. *An in tympanitide tantũ sint flatus.*

De vomitu Celsus dixit vtilem esse vomitum in hac curatione, quoniam fiat alterna die: quomodo autem vomitus fieri debeat supra dictum est.

Clysteres debent esse acres, qui flatum discutiant, exemplum est istud. *Clyster.*

℞. Furfurum in petia ligatorum P. ß.
Anisi P. j.
Fl. chamom.
Orig. an. M. j.
Centaurei maior. & min. M. ß. f. decoct. f. ac.
Deinde ℞. d. d. ℔. j.
Hiera ℥. ß.

Mellis rosf. simpl.℥.iij.
Salis ʒ.ß.M.f.clyster.

In mulieribus quantitas clysteris debet esse maior.

Circa vsum clysteris duo sunt notanda. Primo ex sententia Ruffi apud Oribas.8. collect.sc.in mulieribus curandis semper quantitatem clysteris debere esse maiorē, duabus de causis, tū quoniā facultas expulsiua mulierum est magis pigra, vnde eget maiori stimulatione, tum quoniā cum mulieres propter fœtum nutriendum habeant à natura ventrem capaciorem, iure etiam postulant maiorem quantitatem eorum remediorum, quæ per aluū infunduntur. Secundo notandum est ex Auic. vbi adest febris vehemens, debere quidem clysteres esse acres & flatum discutientes, sed non admodum calidos. Sed hoc etiam pacto possumus componere suppositoria.

Suppositorium.

℞. *Specierum hieræ.*
Cumini.
Anisi subt.pulu.an.ʒ.j.
Mellis q.s.M.f.suppositorium.

Medicamentum leniens erit istud:

℞. *elect.lenit.℥.j.*
Spec.hiera.ʒ.ij.M.f.bolus.

An conueniat Vena sect. 10.

Vbi aluus fuerit lenita, cogitandū est statim de venæ sectione, an sc. cōueniat nec ne. Scribit Gal.4.de rat.vict.in acutis, nullū fuisse ausum sanare tympaniā & asciten venæ sectione, fuisse tamē aliquos qui inchoante anasarca venam secuerunt, præsertim vero quando anasarca fit facta ex retentione vel hæmorrhoidum, vel menstruorum, in quo casu inquit adesse aliquā plenitudinē. Auic. tamen videtur interdū cōmendasse, sc. quādo est facta tympanites à causa calida: sed vt alias disputaui, fieri non potest, vt vnquā fiat hydrops à causa calida præsente, quādoquidem cum sit necessarium, vt gignatur aqua, vel flatus, ex peripateticorum & Galeni sententia, vt calor sit diminutus.

Delirat itaque Alex. qui conatur friuolis quibusdam argumentis cōtendere, fieri etiā à causa calida: imo ꝙ mirum est de hoc viro, appellat hoc in loco Galenū diuinum, quia dixerit hydropē fieri ex colliquatione. Locus Gal.est.3.de sympt. cau. 2. vbi inquit, ex colliquationibus fieri cōnstitutiones similes hydropi: non quod fiat hydrops colliquatis humoribus. Sed humoribus colliquatis ab ardore, fieri collectiones quasdam, quæ vocantur hydropicæ constitutiones.

Cum igitur nullo modo possit fieri hydrops à causa calida præsente, sequitur etiam non posse fieri in hac specie missionem sanguinis: quod si interdum mittatur propter febrem coniunctam, planè nō mittitur sanguis propter hydropem, sed propter febrem.

Lenita igitur aluo sunt humores præparandi, & præparati euacuandi. Circa præparationē duo monet Auic. 1. vt semper flatus dissipantia cōmisceantur, 2. vt medicamenta purgantia non habeantur in frequenti vsu. Erit igitur accōmodatus iste syr. pro materia præparanda.

℞. *Anisi P.ß.*
Fol. origani.
Menthæ.
Cichorii.
Eupatorii an.M.j.f.decoct.s.a.

Deinde ℞.*d.d.℥.iiij.*
Syr.de eupat.
De Mentha.
Mell.rof.simpl.an.℥,ß.M.

Pro euacuatione hoc medicamētum erit accommodatum:

℞.*Agar. præpar.ʒ.iij.*
Specierum hieræ ʒ.ij.ß.
Diacathol.℥.ij.M.f.bolus.

Medicamētum euacuans.

Euacuata materia cōmuni deueniendum ad euacuationē materiæ peculiaris. Euacuatur aūt & intrinsecis & extrinsecis medicamentis. Intrinseca sunt clysteres, quos antea descripsimus; sunt ea ēt, quę prouocāt vrinā. Sed circa vsum horum notandum, nunquā multum frequentanda hæc medicamenta in principio, quia potius augent flatum, quam diminuunt. Ad hæc etiā primo incipiendū à mitiorib. deinde si mitiora non possint prodesse, vtendū grauiorib. Quomodo aūt cognoscemus, an prosint mitiora, nec ne? Celsus docuit vt singulis dieb. ventris capacitas mensuretur, & si videatur mēsura excedere, aut non minui, signū est nihil remedia proficere, si aūt secundum mensuram diminuitur moles ventris, clarissimum argumentū est, remedia mitia proficere.

Diuretica.

Mitia vrinam prouocantia sunt rad. apii, aspar. capil. Vener. erythrod. cicer. rub. Validiora sunt sisarum, daucus, anisi. & alia.

Extrinseca sunt sacculi, frictiones, empl. quæ omnia cōponuntur ex herbis & farinis discutientib. flatus, & siccantibus, quæ si nō profunt, adduntur cucurbitulæ ad flatū discutiendū, hoc modo, capiuntur cucurbitulæ magnæ IV. vel V. & ventri apponuntur. Si nō conferunt, Celsus laudat vt scarificētur: sed consilium eius non amplector, quia in tympaniticis magna est sanguinis inopia, cutis extenuata est, vt omnino periculosissimum sit sanguinem mittere.

Vesicatoria.

Vltimo si alia non conferant, administrātur iuxta Æginetā, vesicatoria, remedia rubificātia, vt suo intēso calore possint affatim flatus dissipare. Est tamē illud notandum in vsu horum, vt si febris adsit, mitiora calida adhibeantur, non quod debeant frigida calidis permisceri, quia hoc est contra rationē Gal.4.de acut. qui etiā in tympanite id facta post

post febres acutas, & morbos calidos lauda- uit vsum medicamentorum calefacien- tium.

In tympa. magis ven- triculo pro- spiciendum.

Post hæc contemperanda sunt viscera & confectionibus & medicamentis aliis, ven- triculo & iecori accōmodatis. Et notate in reliquis speciebus hydropis, vt docet Rhases 7.contin.maiorem curam habendam esse ie- coris, in tympanite aūt stomachi, quoniā in hoc morbo maxime offensus est vētriculus, & videtur ipse subministrare totam materiā flatuū generationi. Poterimus igitur in hoc casu vti diatrionpiper.diacym. dianiso, aro- mat.ros. quoq; conuenit, & vt simul iecoris curam habeamus, poteſt his admisceri conf. diarrh.abbatis.

Ascitidis curatio.

Quoad Ascitem, quod dixi de victu & medicamentis calidis in tympanitide, illud idem prope est de hac specie hydropis affe- rendum. In qua curanda duo etiam scopi sunt communes, vt scilicet euacuetur mate- ria communis primo, deinde particularis. In communi materia euacuanda illud no- tandum, dum præparantur humores, fu- giendas esse omnes aquas, & omnia li- quida. Quare conuenit in hoc casu hæc po- tio:

Potio præ- parans.

℞. *Syr. de beton.*
Byzant.
Mell.ros.simpl.an. ℥.j. ß. M.

Qui humores vbi fuerint præparati, eua- cuandi sunt eo modo, quo monstraui in a- nasarca euacuandos esse: & dum præparan- tur humores, nihil prorsus cogitandum est de venæ sectione, quia est communis om- nium sententia, in ascite, quantum fit ex se, aduersissimam esse sanguinis missionem. Vbi est euacuata materia communis, eua- cuanda est particularis, id est, aqua illa, quæ est in ventre, quæ nisi prius euacuetur, fieri non potest, vt vnquam iecoris intemperies corrigatur. Quare frustra laboramus, quo- tiescunque conamur calefacere iecur, aqua adhuc existente in ventre, quia est perinde, ac si conemur accendere ignem in aqua.

Euacuatur autem aqua vel per eductio- nem, vel per dissipationem: educitur vel per clysteres, vel per vrinam prouocantia, vel per medicamenta, quæ aluum ducunt, vel per sudorem, vel per cauteria, vel per perforationem. Dissipatur autem aqua per insolationem, per arenam, per aquas mari- timas.

Incantati- ones repro- bantur.

Crediderunt etiam veteres incantatio- nibus hunc morbum posse superari, nam re- latū est de Imperatore Hadriano, cuius sæpe meminit Gal. liberatum eum esse ab hydro- pe per incantationem: sed quanquam ali- qui tribuunt fidem his medicamentis, ea ta- men ab iis omnibus negligenda sunt, qui se medicos rationales profitentur.

Circa prouocantia vrinam monuit Auic. tria notanda, 1. vt hæc medicamenta in fre- quenti vsu habeantur, nam cum multa sit in corpore aqua, plane si euacuanda est per v- rinam, est necessarium, vt id fiat ex longo tempore, & frequenti remediorum vsu, male enim faciunt, qui vno solum reme- diorum genere per plures dies vtūtur, quo- niam medicamenta in frequenti vsu fami- liaria naturæ reddita negliguntur ab ipsa, vnde necessarium est permutare. Et hoc est quod dicit Auicen. mutanda esse medi- camenta, sed non medicationem. 2. not. vt medicamenta potius in puluere exhibean- tur, quam in alia forma, & si caliditas timea- tur, inquit Auicen. esse permiscenda brodio præpingui, à quo acrimonia & caliditas temperetur, vt iste puluis:

Diuretica.

℞. *Ammeos.*
Sem. apii.
Acori.
Dauci an. ʒ.j. pulueriſentur, & puluis iste vel solus exhibeatur, vel commixtus ali- cui brodio.

Canthari- des an con- ueniant.

Hippocrates 4. de morbis vtitur in his casibus ad prouocandam vrinam etiam can- tharidibus: sed sunt aliqui, qui damna- runt harum vsum, eo quod exulcerent ve- sicam, atque alia multa mala faciant. Qua- re sic sentio, valde periculosum esse vsum horum medicamentorum, & propterea eā non esse adhibenda, nisi in extremis casi- bus. Et quanquam dicat ibi Hippocrates, à medicamentis acribus, & mordacibus, & valentioribus comparatum esse à natura, vt ventriculus nihil patiatur, tamen alia visce- ra non sunt ita immūnia à læsione cantha- ridum, vt est ventriculus, quippe qui factus est à natura durus, vt possit resistere omni- bus ciborum generibus. Vnde Hippocrat. ait, Africanos propter duritiem consueuis- se vti ventriculis animalium pro crume- nis.

Hydragoga

Medicamenta, quæ aquam ducunt in ascite, complura sunt, hydragoga omnia à medicis vocata, vt sunt pillul. de Mezereo, id est, grano cnidio, elaterium, radix iridis, ebuli, soldanella, succus radicum sambuci, quæ commixta varie adhibentur ad edu- cendam aquam in hydrope. Sed duo sunt notanda circa horum vsum. 1. ex Auicen. hæc medicamenta nunquam esse admini- stranda, vbi morbo est copulata febris insi- gnis, qui error tantum poteſt, vt viderim e- go iugulatos homines ex importuna horum medicamentorum exhibitione. 2. notan- dum ex Celso, hæc medicamenta nunquam in potu esse exhibenda, quia si exhibean-

tur in potu, cum qualitas ipforum fit denudata, facile exulcerant inteftina, veficam, & alia vifcera. Dabo itaque aliquot formulas vtendi his medicamentis:

℞. Pill. de Mezer. gr. viij.
Elaterii gr. ij.
Pill. Alephang. ℈. ß. M. f. bolus.

Et notandum eft circa vfum elaterii, iftud medicamentum efficaciffimum effe, & propterea nunquam effe exhibendum vltra quantitatem gr. iij. etfi Diofcor. dicat, minimam dofin effe obol. ß. quæ eft menfura gr. v.

Alia forma hæc eft:

℞. Succi rad. fambuci.
Rad. ebuli an. ℥. ʃ.
Elaterii gr. ij.
Mell. rof q. f. M. ad deuorandum.

An lac conueniat in afcite. Inter medicamenta, quæ aluum ducunt, Auicenna connumerat lac: fed circa vfum lactis eft dubium an conueniat. Rhafes & alii Arabes in ea fuerunt fententia; non conuenire vfum lactis, ea ratione adducti, quoniam lac, cum fit fubftantia aquofa, auget potius hanc affectionem, quam minuit. Auicenn. horum fententiam reprehendens monftrat & ratione, & experientia conuenire lac camelarum. Ratio, qua vtitur, eft, medicamenta quæ tollunt morbos, aut id facere ratione contrarietatis, aut quia caufam tollunt, propter proprietatẽ occultam; lac, inquit Aui. hanc afciten tollit, nõ propter cõtrarias qualitates, quia lac potius eft fimile aquæ, quam contrariũ, fed iuuat, quia tollit caufam, & à ꝓprietate iuuat: tollendo caufam, quia vfu lactis camelarum educitur aqua. Auicenn. experientia idem confirmat, cum inuenti fint multi, qui cum in Arabiam iuiffent, coacti camelarum lacte vti, curati funt ab hydrope: ita vt ea ratione & experientia Auicenn. conatus fit docere contra Rhafen, conuenire vfum lactis.

In hac controuerfia mea fententia eft, lac nequaquam conuenire in hydrope, neque vt cibum, neque vt medicamentum.

Conuenit autem lac alteratum & temperatum his medicamentis, quæ poffunt aquam hydropicorum educere, veluti fi lacti admifceatur elaterium, fuccus iridis, granum cnidium, aut fi mifceatur aliud medicamentum deficcans & euacuans. Ad Auicenn. dico, eum iure commendare vfum lactis camelarum, quoniam in Arabia illæ pecudes vefcuntur herbis valde deficcantibus & calefacientibus, propter quod lac illis qualitatibus præditum non eft mirum, fi confert hydropi. Imo vero relatum eft, medicos illarum regionum confueuiffe purgare homines lacte, quia bruta vefcentia purgantibus herbis faciunt lac purgans. Laudat etiam Auicenn. vrinam camelarum.

Vrina prætria. De vrina fuit fententia Rabbi Moyfis, ex fententia quorundam, conuenire vrinam & ipfiufmet ægri, & pueri impolluti, vt dixit Auicenna, conuenire vrinam camelarum; veruntamen quanquam hoc medicamentum ratione adftrictionis & purgationis conuenire poffet, non tamen laudandum in hominibus vrbanis, quare nos quoque abftineamus ab hoc genere medicamentorum, quod potius conuenit feruis quam liberis.

Aquam educentia per fudorẽ. Medicamenta, quæ euacuant aquam per fudorem, funt Clibani & laconica, curfus & ambulationes, medicamenta etiam, quæ extant apud Oribafium libro 8. col. 7. Habebant veteres, vt narrat Galen. in libr. de vfu refp. 8. alium modum ad confumendam hydropicorum aquam per fudorem, & erat dolium tepefactum ignitum. Quid fuerit hoc dolium, & quomodo exficcarit aquam hydropicorum, neque Galen. docuit, neque apud alium quenquam inueni: puto tamen fuiffe vas magnum figulinum, in quo ponebant hydropicos, & obtegebant, ita vt folum per anguftum foramen refpirare poffent, quod dolium deinde circũdabant igne, ita vt ipfo calefacto fimul calefierent ægri incluũ, & vehementer fudarent.

Euacuabant quoque aquam per cauteria, per veficatoria, id quod fcripfit Galenus libro fexto aphorifm. 32. Sed efficaciffimum omnium remedium apud veteres erat perforatio: fed quia res periculofa eft, propterea difputatum fuit inter veteres, an perforatio conueniat? Fuerunt aliqui, qui putarunt, nullo modo conuenire; adducti compluribus rationibus, tum quoniam res fit valde periculofa, tum quia partes neruεæ, vbi funt difciffæ, non confolidefcunt, tum etiam propter alias rationes, quæ videndæ funt apud Cæl. Aurel. & fimul confutationes omnium argumentorum.

Sex conditiones in perforatione hydropicorum obferuandæ. Mea autem fententia eft, hæc remedia quam rariffime in vfu habẽda effe, & quando vfurpanda funt, vt ego potui colligere ex Galeno 6. epid. 6. & ex Rabbi Moyfe decimoquarto, conditiones fex in perforatione hydropicorum funt obferuandæ. Prima eft, vt nunquam ad hoc remedium deueniatur, nifi venter ita fuerit aqua plenus & grauatus, vt virtutem quidem grauet, fed non profternat. Et ratio eft, quoniam multo felicius educitur aqua, quando copiofa eft, quam quando non eft copiofa, eo quod copia humoris diftentum peritonæum, & diftenta cutis facilius perforatur. Secunda, vt non fiat perforatio, nifi ægri fint viribus valentibus, ita vt poffint fefe erigere, & conftrictionem, quæ neceffaria eft, fuftinere.

Quo-

Quomodo autem sit facienda hæc constrictio, docuit Rhases, & nos nunc monstrabimus; hac enim ratione solebat dicere Celsus, periculosissimum esse pueros perforare, de quibus loquens Galen. dixit, se nullum vnquam puerum perforatum vidisse sanatum, nisi vnum qui validissimis erat viribus, & cuius peritonæum erat carnosum. Tertia conditio est, vt ægri sint sine febre magna. Quarta vt qui sunt proforandi, ventriculum nō habeant corruptum, neq; admodum imbecillū. Quinta vt nunquam perforentur qui morbū contraxerunt à bile atra: ratio est, quia cùm habitus horum sit valde contaminatus, fieri non potest, vt vlla ope sanitati restituantur. Sexta, vt ii non perforentur, quorum corporis habitus emaciatus est nimis, sunt enim aliqui qui perforare audent, vbi iam prope mortem sunt ægri, & non est mirum si res ipsis non succedat, quia non est opportune administrata perforatio.

Modus perforandi. Modus perforandi propositus est à Paulo libro sexto capite octauo, & hic est, erigitur in primis æger, quoniam erectum complectitur minister à parte posteriori, & manibus comprimit ventrem versus testes, vt ad partes inferiores magis inclinet aqua: hoc facto signatur filo locus subtus vmbilicum tribus digitis, & si morbus originē habuerit à iecore, locus signatur in parte sinistra, si habuerit ortū in parte sinistra, signatur locus in dextra: hoc facto gladiolo inciditur cutis vsque ad peritonæum, ita vt possit peritonæum ingredi fissuram: fit autem fissura parua potius quam magna, vbi adaptata est fissura foramini peritonæi, educitur aqua, & prima vice educitur parum, secunda paulo plus, tertia adhuc paulo plus; nam vt dicit Hippocrates, vbi vel secantur, vel vruntur hydropici, si vniuersa aqua simul effluat, interirent ægri, paulatim igitur & per plures vices est educenda aqua.

Vbi autem est deducta, tunc corriguntur viscera quæ malum pepererunt, ac deinceps cicatrix inducitur. Hic itaque modus est euacuandi per eductionem, id est extractionem aquæ per perforationem.

Modus insolationis. Vltimus modus est per insolationem, quando aqua ope remediorum conuertitur in flatus, ità vt tota absumatur. Remedium potissimum apud veteres est insolatio: ponebant enim sub sole ardente hydropicos, & ibi deponebant singulis diebus per plures horas obtecto capite.

Per vsum arenæ. Secundum per aquas thermales & marinas, & per frumenti aceruum. Inter dissipantia erat etiam vsus arenæ apud veteres, vt enim refert Oribasius 8. collect. quotiescunque volebant aquam desiccare arena, curabant, vt in littoribus maris fierent tres, vel quatuor foueæ oriente sole, vbi istæ foueæ solis radiis essent percussæ, in meridie, stomacho adhuc vacuo, aut cibo concocto, ponebant ægros in foueas, & obruebant arena vsque ad iugulum, vel ad pectus: interim ne caput à sole lædere-tur, illud tegebant pileo, & ad sitim extinguendam irrorabant os aqua: quoniam autem contingebat, vt illa arena remitteret calorem, educebant ægrum, & eodem pacto collocabant in alia fouea, sicque solebant facere per plures dies, vsque quo aqua esset resiccata. Et semper quando deferebant ægrum à fouea, offerebant cibum, & reficiebant vires, scilicet, quod sub illo tædio valde patiebantur.

Sed est notandum, non omnia antiqua remedia in vsu esse habenda: quoniam medici veteres, qui hæc nobis scripta reliquerunt, vt plurimum curabant seruos, qui omne genus tormenti necessario sustinebant: Domini enim, qui volebant seruos sanos, omnia tentabant, vt nos tentamus in iumentis, quare non est mirum, si multa auxilia ipsi proposuerunt, quæ in vsu haberi poterant, & quibus nos hoc tempore vti non possumus: veruntamen si posset fieri, curarentur æque liberi, atque olim serui.

CAPVT XXV.

De affectibus intestinorum in genere.

DVO sunt genera excrementorum; quæ in concoctionibus naturalibus fiunt: alterum vtile est, alterum vero inutile.

Vtile excrementa appello, quæ aliquem vsum præstant in operibus naturæ, vt est bilis & melancholia; Inutilia appello, quorum nullus est vsus, vt sunt stercora & vrina: omnibus his excrementis deputata sunt propria loca. De vitiis, quæ circa loca vtilium excrementorum contingunt; iam sermonem habuimus, superest, vt de illis agamus, quæ sunt receptacula excrementorum inutilium. Sunt autem hæc intestina, renes, & vesica, de quibus loquens philosophus r. de generatione animal. 18. dicebat; facta esse duo receptacula ciborum & potuum, scilicet vesicam & intestina. Nec miremur stercora ab Hippocrate vocari cibos, quia id fit eo, quod essent prius cibi. Incipiamus igitur primum de morbis intestinorum. *Stercora cur Hipp. vocet cibos.*

CAPVT XXVI.

De dolore colico.

INter morbos intestinorum potissimum grauissimumque malum est dolor colicus, & quoniam post hydropem de eo Galen. tractauit, nos quoque ante alia de eo sumus tractaturi. Accedit etiam, quod

cum iste dolor sit vehementissimus, & sæpe cogat ægros seipsos iugulare, operæ pretium esse duximus de eius natura disserere.

Ratio ordinis.

An colica antiquis fuerit cognita.

Sed antequam aggrediamur rem, est scrupulus quidam eximēdus, qui est, an iste morbus fuerit notus antiquis medicis. Plin. enim lib. 26. cap. 1. scribit, colicum morbum primum omnium esse expertum Tiberium Imperatorem: cui sentētiæ suffragatur Scribonius Largus, qui multas antidotos proponit factas propter dicti Imperatoris colicā. Si vera est sentētia Plinii, plane est necessarium fateri, ante eius tempora non fuisse hoc malum, & ideo medicos non cognouisse hunc morbum. Accedit his Hippoc. nunquam meminisse doloris colici, imo neminem ex scriptoribus antiquis inueniemus, qui ante Tiberii tempora huius mali meminerit.

Ex altera parte non videtur rationi consonum, hoc malum non semper fuisse, quia morbi, qui noui oriuntur, solent originem ducere vt plurimum ex aere. Et quanquam Paulus scribat, colicum morbum interdum fieri pestilentem, nihilominus compertissimum est maiori ex parte fieri hunc morbū à causa interna, ita vt huiusmodi ratione probari possit, hunc morbum non fuisse nouum. Accedit, Celsum mentionem facere medicamenti colici Cassij.

Dicendum est, mea sententia, colicum affectum etiam antiquis notum fuisse, atque etiam ab ipsis nominatum, sed alio nomine; Auic. enim quandoque dixit, ileum esse colicum, & ante Auic, Aetius dixit, interdum qui coli morbo vexantur, perire morbo ileo. Auicen. etiam ait, valde similem esse ilei morbum & colicam passionem, ideo cum veteres creberrimam mentionem fecerint, iliaci doloris, qui est dolor intestinorum intensissimus, rationi consonum est eos cognouisse & tractasse colicum affectum sub nomine Ilei Accedit etiam, quod scribit Galenus 6. de loc. aff. 2. sæpe medicos consueuisse nomine colici affectus vehementes intestinorum dolores vocare. Ex quo loco licet existimare, sub nomine doloris in testinorum ab antiquis comprehsēam fuisse etiam colicam.

Nomen.

Affectus hic dicitur Græce κολικὴ διάθεσις, vnde & ægri vocantur colici, medicamēta etiam dicuntur colica, quanquam interdum, vt dixit Galenus, medicamenta colica dicuntur quæcunque sunt excogitata ad tollendos dolores. Nomen hoc deductum est à parte affecta, eo quod intestinum illud quod colon dicitur, sit pars in quo fit maxime huiusmodi dolor. Latini, & præsertim Serenus, appellarunt colon, barbari vocant colicam.

Definitio.

Est igitur hic affectus dolor intestini vehemens, cum secum retentione. Dixi dolorem vehementem, quia nō quilibet intestinorum dolor debet nominari colicus, sed solum maximus. Vt iure etiam veteres vocarint hunc morbum tormina. Dixi etiam cum secum retentione, quia verus dolor colicus semper copulatus est, cum aluiadstrictione.

Est hic affectus symptoma tum in genere facultatis tactoriæ læsæ, vt alii dolores, tum etiam in genere excrementorum retentorum. Sequitur autem morbos primum, qui fiunt in vnitatis solutione, nam in colico dolore intestinum adeo distenditur, vt substantia illius quodammodo diuellatur, ex qua deinde diuulsione efficitur dolor.

A quibus morbis dependeat.

Secundo, sequitur etiam morbum in mala compositione, scilicet morbum in via, quoniam in hoc affectu intestina, quæ deberent esse libera & expedita, replentur humoribus atque flatu. 3. sequitur malam intemperiem, vt doctissime Galen. 6. de loc. aff. 2. docet.

Causa.

An fiat semper à flatibus.

Causæ internæ & mediatæ, quæ faciunt hunc morbum, vt crediderunt Celsus, Plinius & alii vetares Latini, sunt flatus, videntur enim antiqui existimasse, hunc morbumà nulla alia materia fieri præterquam à flatulenta. Sed huiusmodi puerilis ignorantia facile veteribus condonanda, quod cum colicum dolorē vix animaduerterint, non est mirum, si in caussis colici morbi perscrutandis aberrarint.

Sunt autem causæ immediatæ, vt Galenus 12. method. 8. & 6. de locis affect. 2. & Auicenna docuerunt, intemperies tam simplices quam materiales, intemperies scilicet calida, frigida & sicca: nam humidam intemperiem non facere dolorem, præsertim magnum, clare docuit Galenus 2. de med. calida intemperies facit dolorem, quoniam ex fecibus ipsis exsugitur quicquid in est humidi, vnde feces exsiccatæ retinentur, retentæ autem cum distendant colum intestinum, dolorem inducunt.

Frigida intemperies vt causet colicam.

Frigida etiam intemperies facit dolorem duplici de causa. Primo quoniam duran tur etiam à frigore feces. Hippoc. enim 6. epid. dicit, refrigerationem indurare anū, induratis autem fecibus fit dolor. 2. quia propter frigiditatem corrugantur intestina, quæ corrugata dolorem inducunt. Siccitas eadem ratione qua caliditas dolorem facit, scilicet quando exsiccantur feces. Ex his itaque morbis fit colicus dolor, fit etiam ab intemperie simplici, sed raro contingit, vt isti dolores colici fiant ab intemperie sola, plerunque efficiuntur ab intemperie cum materia. Est autem materia vel flatu-

lenta

Flatus vt causent colicam. lenta vel humorosa, vel quid aliud medium. Flatus cum includantur in ipsis intestinis, præsertim in colo, & exitum non inueniant, multiplicantur & distendunt ipsa, & sic dolorem inducunt.

Humores vt sint in causa huius affectus. Humores etiam dolores faciunt, quando phlegmatici sunt, aut melancholici, nam pituita viscea sua viscididate & frigiditate hoc intestinum maxime turbat, si melancholia cum sua aciditate compungat & vellicet intestina, dolorem inducit. Pituita porro vel in ventriculo generatur, vel à capite ad ventriculum delapsa ad intestina deinde præcipitatur; sicuti Rhasis docuit 8. cont.ex sentent. Galeni.

Vermes. Lapides. Aliæ materiæ facientes dolores colicos præter humores & flatus, sunt vermes, qui pungendo & diuellendo dolorem inducunt. Item lapides, vt experientia testatur, sæpe generantur in intestinis, etsi Galen. 6. de loc. affect. 2. dicat; se neque vidisse, neque alium qui viderit audiuisse, veruntamen hic Patauii in excellentissimo Frisinetica inuentum fuit, dolorem colicum factum esse, in intestinis lapide existente. *Historia memorabilis.* Apostemata quoque efficiunt hoc malum, præsertim feces retentæ. Hæ sunt causæ internæ doloris colici.

Apostema. Sed circa has causas oritur dubitatio, à nemine, quod sciam tractata, scilicet an fi- *An colica fiat à bile. Pars affir- mans. Pars negās.* cut dolores colici fiunt à pituita & humore melancholico, ita etiam fiant à bile? Ex vna parte est Galenus 12. method. 8. & 6. de loc. affec. 2. vbi clarissime dicit, fieri dolorem colicum ab acribus & mordacibus humoribus, vt sunt biliosi, Galenum secuti Ægineta, omnes Græci. Sed contra Gal. videtur esse grauissima ratio, dictum enim est fieri dolorem retentis fecibus, & in dolore colico semper etiam feces retineri. Iam vero notum est, sic comparatum esse à natura, vt bilis à folliculo mittatur in intestina, quæ stimulet ipsa ad depositionem fecum. Si igitur hoc verum est, sequitur tantum abesse vt possint retineri feces, siquidem stimulentur intestina ab acribus humoribus, vt potius alui fluxus fiat. Rhases etiam 8. cont. ex Galen. 2. epid. scribit vbi bilis rubea petit intestina, corrodendo fluxum alui inducere. Ex qua auctoritate & ratione addita colligi potest, colicum morbum fieri non posse ab acribus humoribus, in quo necessaria est fecum retentio. Accedit his Auerrh. 3. collect. 20. quod vbi bilis intestina petit, & rodit, aut vehementer id fit, aut leniter, si vehementer, inquit fieri dysenteriam, si leniter, lædat, fieri fluxum alui, non autem adstringit.

Contradictio Gal. & Auic. Est præter hæc cōtradictio in verbis Gal. & Auic. Gal. enim referente Rhase scribit, bilem rubeam facere alui fluxum. Cæterum Auic. scribit bilem rubeam calefacere feces, quibus exsiccatis, sequi fecum retentionem. Respondeo dolorem colicū vel accipi proprie, vel communiter, pro quocunq; dolore intestinorū, vt modo diximus sæpe accepisse veteres. Si de dolore colico proprie accepto loquamur, plane per allatas rationes nequaquam videtur fieri posse à bile. Si autē loquamur de dolore colico cōmuniter accepto, dico dolorem colicum ab acribus humoribus fieri posse, & hoc pacto locutus est Gal. 6. de loc. aff. vt colligi potest ex historia illius rustici, quem alii medici existimabant colico dolore laborare, cum tamen non laboraret.

Ad contradictionem Gal. & Auic. dicendum est, bilem rubeam in intestinis contētam, vel in fecibus immixtam esse, vel tunicis intestinorum adhærentem. Si sit fecibus admista, facit id quod scribit Auic. sc. sua calidítate exiccat feces, quæ exsiccatæ deinde retinentur. Sin autem biliosi humores adhærent tunicis intestinorum, plane cum corrodant & expurgent, necessario inducunt alui fluxum; & hoc pacto intelligenda est Gal. auctoritas à Rhase allata.

Causæ mediatæ quę dolorem colicum faciunt, sunt apostemata iecoris, vesicæ, renū, splenis, lapides renum & vesicæ, hæc enim oīa ad internas causas, sed mediatas sunt referenda. *Causæ mediatæ internæ.* Sicut inter externas causas primum locum videtur sibi vendicare aer frigidus, vt est aer hyemalis, regiones etiam frigidæ & septentrionales. ex Auic. enim sententia ex maxime conducunt ad generationem colicæ affectionis. *Externæ causæ.* Sic & aer pestilentialis inducit interdum colicam affectionem, vt est relatum à Paulo lib. 3. cap. 48. quandam colicā pestem ortam ex Italia multas Romanorum nationes peruagatam fuisse, quod etiam ex sententia Pauli asserit Auicen.

Sed dicet quis, quomodo colica possit fieri ex aere pestilenti? & an colica sit cōtagiosa? *Quo colica fiat ex aere pestilenti.* Dico ex pestilenti aeris constitutione generari putridos humores, q demissi in intestina, sua qualitate putrida & venenata intestinorū facultatem magnopere lædunt, & postea faciunt illos dolores: nam compertissimum est, non solum huiusmodi materias & humores decumbere in intestina, sed etiam in caput, vnde causant epilepsias, paralyses, & alia: decumbunt etiam in testes, ibique omnia bona absumunt, vt contingit in peste illa relata à Thucydide & Lucretio. Imo scribit Galen. etiam interdum peculiariter humores pestilentes decumbere in pedes, atque eos penitus destruere.

De contagio vero dico, nequaquam constare ex Paulo, hoc malū contagiosum extitisse, veruntamen rationi cōsonum est, fuisse contagiosum, quia cū oriretur ab humoribus

ribus putridis & peſtilentibus plane neceſſarium eſt, ſicuti humores peſtiferi contagiũ faciunt, ita etiam ratione huius contagii fieri dolores colicos per contagium.

Nimia quies cauſa colica.

Nimia quies cauſa eſt ſæpe doloris colici, eo quod propter inertiam & otium generã-tur plures humores crudi, craſſi & frigidi: ſic nimia venus, exercitatio, vitæ ſtudium, & id gen⁹ alia, inter hás cauſas referũtur. Omnes etiam homines, qui artes ad ignem exercẽt vt vitrearii, ferrarii, foſſorii omnes, dolorib. colicis ſunt obnoxii, eo quoniã exſiccantur ipſis feces ab igne, quibus exſiccatis & retentis, fiunt dolores colici. Potus nimius aquæ frigidæ & craſſæ, potus vini niue aut glacie refrigerati, vel vt ait Auic. multæ mixtionis, lædunt. Eadem ratione dolorem inducunt & crudelitates, crapulæ, fructuum recentiũ plurimus & copioſus vſus.

Signa. Distinctiua.

Diff colica à dyſent. r.

Signorum quæ indicant nobis colicã affectionem, vt ego reperire potui apud ſcriptores, tres ſunt claſſes, alia ſunt diſtinctiua, alia ſignificatiua, alia prognoſtica. Diſtinctiua ſunt, quoniam duæ ſunt affectiones maxime ſimiles colico dolori, vna eſt q̃ dyſenteria dicitur, altera eſt nephritis, quæ vſque adeo eſt ſimilis dolori colico, vt ipſemet Ga. 2. de loc. aff. 5. & 6. de lo. aff. 2. dixerit, ſe decep-tũ in dignoſcendo dolore colico à nephritico. Eſt itaq; nobis neceſſarium intelligere ſingula ſigna, quibus poſſimus alterum ab altero diſtinguere. Dyſenteria paucis ſignis dignoſcitur à colico dolore, quod tametſi in vtroque ſit dolor & fere in eadem parte, tamen in dyſenteria ſemper eſt aperta aluus, in colica fere ſemper aſtricta.

Diff. Quò colica à nephritide.

Sed non ita facile nephritica affectio poteſt à colica dignoſci, ideo ex ſex fontib. hauriẽda ſigna, quibus poſſimus vnã affectionem ab altera diſcernere. Primus eſt cõditio doloris, ſecundus diſpoſitio membrorũ circumſtantium. Tertius à lædentibus & iuuãtibus, quartus ab excretis, quintus à ſymptomatibus conſequentibus, ſextus à cauſſis & ſignis antecedentibus. Quicunq; igitur ſciet verſari circa hos fontes, & circa hæc ſignorũ genera, facile cognoſcet paſſionem colicam à nephritica, neque errabit, vt plerunque erratur grauiſſime in ſummo Chriſtianorum Imperatore, qui curatus eſt dolore colico, cũ laboraret nephritico.

Primus fõs ſignorum doloris.

Incipiamus ergo à primo fonte: conditiones doloris quæ ſunt ſpectandæ, poſitæ ſunt in quatuor prædicamentis, ſc. in quantitate, loco, motu & tempore. In quantitate, ſiquidem dolor colicus eſt magnus, renalis vero minor. Sed dicet quis, nonne Plin. li. 25. c. 3. ſcribit, veteres omnes medicos exſtimaſſe dolores nephriticos eſſe omnium acerbiſſimos? Itaque non eſt verum, dolorem colicum eſſe maiorem nephritico. Dico veram eſſe Plinii ſententiam, ſimulq; veram Auic. ſententiam, quam ego dixi: nam dolorẽ alterum altero maiorem eſſe, dupliciter intelligi poteſt, vel ſecundum intẽſionem, vel ſecundum extenſionem: Secundum intenſionem dolor renalis omniũ eſt acerbiſſimus, eo quod vt acus pertundit hic dolor renes, & cruciatus parit incredibiles: ſecundum extẽſionem autem maior eſt colicus, quia plures partes infeſtat, quam nephriticus.

An colicus maior dolor quam nephriticus.

Circa locum, ſignum hoc eſt capiendum ſecundum Gal. 2. de loc. aff. 2. vt quidam dixerunt, quod colicus dolor nequaquam incipiat à parte ſiniſtra: ſed hanc opinionem ſatis refutauit Auic. quia colon inteſtinum æque poſitum eſt in dextra, atque in ſiniſtra parte, vt poſſit & à parte ſiniſtra, & à dextra incipere dolor. Itaque ſecundum locum poteſt hoc ſignum capi, quia dolor colicus plures partes obambulat, modo ſupra renes, modo infra; nephriticus autem dolor ſemper in eadem parte permanet. Rurſus colicus magis inclinat ad interiora & ad pectus, nephriticus ſemper ad partes poſteriores vergit. Signa quæ capiuntur à tempore, triplicia ſunt. Primo quod dolor colicus incipit fere ſemper ſubito. videmus enim ægros nobiſcum colloquentes ſanos, & ſtatim corripi dolore vehementiſſimo: renalis aũt dolor paulatim incipit, & ſemper augetur vſque ad finem. Secundo quod in colico dolore tempore inanitionis ſemper leuior eſt affectus, vbi aũt corpus plenũ eſt & inteſtina, dolor fit vehementior, in nephritide cõtrarium contingit, quia quo tempore ventriculus & inteſtina ſunt vacua, magis vrget, quo tempore ſunt plena ſedatur & mitior eſt dolor. Tertio quod in renali dolore ſemper affectus incipit à dorſo, & incipit cum vrinæ difficultate, colicus autem nequaquam.

Secundus fons ſignorum.

A motu etiam ſigna capiuntur, quoniam dolor colicus mouetur modo in hãc, modo in aliam partem: renalis vero ſemper in eadem parte permanet. Secundus fons ſignorum poſitus eſt in ſpeculatione partiũ adiacentium, quod in renali dolore apparet veluti tremor renum, & partium adiacentium: in colico vero ventriculus apparet maxime affectus: & quanquam in renali dolore etiã coafficiatur, multo magis tamen in dolore colico. Ventriculi affectiones ſunt nauſea, appetitus deiectio, vomitus pituitoſi & ciborum corruptorum, nam hæc omnia fere in colico reperiuntur dolore, vt experientia cotidiana teſtatur, & Gal. 6. de loc. aff. 1.

Tertius fons.

A iuuantibus & lædentib. hæc reperiuntur ſigna, quia in colica affectione clyſteres iuuãt, excretiones factæ per medicamẽta, crepitus vẽtris & oris, p̃ſertim quãdo fit à flatu: in renali nihil horum iuuat. Accedit etiam quod in nephritide medicamenta diuretica & lapi-

& lapidem minuentia iuuant, in colica nullam vtilitatem afferunt.

Quartus. Signa ab excrementis mutatis, sunt stercoris quæ in colica affectione sunt arida & sicca, fiuè dura, veluti canina, vt Auicenna dicit: retinentur etiam sæpe feces in nephritide, sed sunt multò magis molles. Addendum etiam ex Galeno & Auicen. quod in nephritide à principio vel vrinæ supprimuntur, vel minguntur primo claræ, tenues & aquosæ, post crassiores, turbidiores & sabulosæ: interdum etiam cruentæ.

Quintus. Ab accidentibus mutatis hæc sunt signa, quoniam in nephritide solet apparere veluti stupor renum, dorsi, crurum: in colico dolore hæc nequaquam apparent, sed sunt potius appetitus deiectio, sudor frigidus, animi defectus.

Sextus. Postremo à caussis & signis antecedentibus accepta sunt signa, quoniam si sunt retentæ feces, vsus præcedens fructuum & rerum flatulentarum & frigidarum signa sunt colicæ affectionis, vrina verò filamentis plena primo subtilis, deinde crassa & arenosa, nephritin indicat.

Signa significatiua. Vniuersalia. Signa autem significatiua vel sunt vniuersalia, vel particularia: vniuersalia comparantur ex relatione ægrorum & sensu, nam dolor ventris adest, grauitas corporis totius, cibi fastidium, nausea, sudor frigidus, crura contrahuntur. Et notandum est de hoc signo postremo, nam Arist. de hist. animal. 24. enumerans morbos quibus equi tentantur, inter alios posuit ileum & volualum, & potissimum huius morbi signum putat esse Aristot. quod contrahantur crura posteriora ad anteriora, quod signum cum fit in hominibus præcipuum doloris ventris & colici, efficitur, vt sicuti dicebat Aristoteles, etiam nomine ilei intellexerit dolorem colicum, vt omnes veteres.

Aretæus inter alia signa vnum addit, quod scilicet ait esse veluti quoddam miraculum in dolore colico, testes & sufpensores maximè dolere; ita vt interdum medici ignari extraxerint testes, existimantes locum affectum esse eam partem. Puto & ego hoc fieri, sed non possum non valde fatuos existimare eos, qui exsecuerunt testes solummodo propter dolorem.

Particularia signa. Particularia signa colicæ affectionis tot fere sunt, quot sunt genera caussarū eius, nam si fiat dolor ab humore pituitoso, Gal. 12. meth. 7. inquit dolorem non admodum esse intensum, nisi iungatur flatus humori: adhæc dolor in profundo percipitur, nausea adest, vomitus pituitosus, aluus fere nihil egerit, & si aliqua egeruntur, illa sunt muco & pituita obducta.

Adhæc ætas, sexus, victus præcedēs & vitæ exercitium, quæ prouentum pituitæ faciunt, sunt signa doloris f. & ab humore pituitoso.

Sin autem fiat ab humoribus acribus, qui tamen dolor, vt docui, non est verè colicus, dolor est acutus, mutabilis, sitis adest, vigiliæ, febres, alui fluxus cum cruciatu & molestia, vsu calidorum læduntur.

A flatu. Si à flatu dolor fiat, adest doloris magnitudo, tensio & inflatio vētris, à crepitibus & ructibus leuantur, præcessit etiam victus ex vsu rerum flatulentarum.

A vermib. Si à vermibus dolor fit, cognoscitur à substantia vermium: si à fecibus retentis, signum erit, quoniam neq; antè, neque eo tempore aluus est soluta, voluntas adest egerendi, sed irrita.

A lapide in intestinis. Si à lapide in intestinis, cognoscitur per absentiam omnium aliorum signorum, quoniam scilicet nullum aliud signum adest, quod possit ostendere aliam caussam.

Ab apostemate. Si ab apostemate, aut inflammatione fiat, febris iuncta est, feruor intestinorum, retentio vrinæ & fecum, sitis & vomitus bilis.

Prognost. Prognostica. Si dolor colicus vehemēs sit, si continuus, si nausea vehementissima, nec tamen quicquam vel supra, vel infra emittatur, malum est: sed pessimū omnium, si cum his omnibus anhelitus fæteat, cum sit certum argumentum, malum conuertendū esse in ileum. Similiter mortiferum est, vbi qui colico laborāt affectu, frequenter sudant sudore frigido, frequenter deficiant animo, præsertim si & sudor frigidus, & animi deliquia diu durent.

Historia. Haud aliter, vt ait Rhases, colica passio quę fit ab inflammatione, pessima est, præsertim in qua corpus statim intumescit: nam vidi ego virginem dolore colico 12. horis iugulatam, cui statim venter valde intumuerat. Ex aduerso, si dolor non sit neque vehemens, neque continuus, si non fit fixus, sed vagetur, si excernantur feces, si ab euacuationibus omnibus aliquod leuamen capiatur, signum est malum mitius esse, & nullo modo lethale.

Curatio. Indicationes. Curatio in duobus consistit, in ablatione caussæ, & sensus mortificatione: nam medici cum curant colicā, vel respiciunt ipsum symptoma, & tunc vtuntur stupefacientibus; sed ad hæc non est confugiendum, nisi in extremis: vbi autē dolor non est adeò magnus, tum medici student ablationi caussæ.

Quare vbi tollēdæ sunt caussæ, primo notandum, an dolor sit essentialis, an verò per consēnsum. Si per cōsensum, omnino est curāda pars quæ malum cōmunicat: si autē dolor sit essētialis, videdū est, an ea caussa ab alia externa foueatur, an verò solū habeat caussas coniunctas. Si foueatur à caussa externa, ante omnia debemus studere, vt illa caussa tollatur. Si verò nō adsit caussa externa, videndū est

Ex caussa frigida. eſt an cauſſa ſit calida, an verò frigida: ſi ſit frigida, vtrum flatus an humor.

Primum igitur aer eligendus aut parãdus calidus & ſiccus, ſomnus omni ſtudio prouocandus, quia ad omnes dolores leniendos, & coquendas cauſſas frigidas nihil eſt quod præſtantius ſit ſomno. Mouẽdum eſt corpus omni genere exercitiorum, curſu, ſaltu, nam iſti equorum curatores, quando capiuntur equi dolore colico, nihil inueniũt accommodatius motu. Ante cætera magnopere curandum, vt feces ſingulo die educantur.

Cibi. Panis ſit optime coctus & fermentatus, aniſo vel coriandro, vel cymino, vel pipere conditus. Alex. enim dicebat, vſum huius interdũ maxime contuliſſe ad depellendos hos humores, carnes omnes auicularum; modo pingues non ſint, laudantur. Inprimis verò laudatur caro alaudæ auis, quam ſcribit Gal. in lib. ad Piſ. de antid. ſecũdum proprietatem prodeſſe, aſſa omnia vitanda ſunt, elixa autem multo ſunt validiora. *Caro alaudæ.*

Inter fructus & herbas conueniunt aſparagi, pulegium, mentha, origanum, petroſelinum, ruta, maxime verò omnium vſui eſt allium. Et notate interpretẽ Alex. eo in loco nos fefelliſſe, quia vbi debebat transferre allium, tranſtulit porrum. Piſces omnes fugiẽdi, ſaliti aliqui & parui cõuenire poſſunt, pręſertim ſi edantur pipere, cymino, & aliis aromatibus cõditi, quæ poſſunt frigiditatẽ frangere. Vina cõueniunt condita, vt vinum aniſatũ, piperatum, conueniunt etiam vina ſimplicia, ſed quę ſint alba, tenuia & generoſa, vina enim hæc Patauina craſſa & rubea faciunt dolores colicos. Dulcia omnia vitanda, lazana ſimi iter, piſtacia, fructus.

Hoc poſtremo notandum, vt edulia, quæ diſcutiunt flatus, in vſu habeantur, quoniam ſiue dolor ſit à flatu, ſiue ab humore frigido & craſſo, ſemper ea ciborum genera, quæ flatus diſcutiunt, cum extenuent, deſiccent, calefaciant, magnam vtilitatem ſemper adferunt.

An narcotica conueniant. Poſtquam victus inſtitutus fuerit, videndũ, an dolor magn' ſit vel paruus. Si magnus, putant nonnulli, omni ſtudio curãdum eſſe, vt dolor leniatur etiam narcoticis medicamentis: Verũ ſic ego ſentio, in his caſibus vel rariſſime, vel nunquam refugiendum eſſe ad ſtupefacientia, quia dolor à cauſſa frigida factus nunquam adeò vehemens eſt, vt cogat medicos ad hæc remedia deſcẽdere: quæ etiã videtur fuiſſe Gal. ſententia 12. meth. 8. vbi curationẽ huius tradens, de medicamentis narcoticis nihil loquitur. Quare melius eſt operam dare cauſſæ doloris colici tollendæ: quia verò cauſſa eſt humorum frigidorum copia & craſſorum ſimul, ſcopus ſit, vt calefiant humores, attenuentur & deſiccentur.

Eſt tamen id notandum, ne medicamenta magis calefaciant, quam par ſit, quia plerumque medicamenta, quæ nimis calefaciunt, liquant tantum humores, & cum non diſcutiant, ipſos ſolent dolores acerbiores reddere.

Itaque primo erit aluus lenienda, quod fit tribus modis, vomitu, clyſtere, & medicamentis. Vomitus & clyſteres in hoc caſu pręferuntur medicamentis. Pro vomitu conuenit ſuccus raphani ſimplex, ſemen raphani maceratum vino, vel cum decocto ſem. anethi. Hæc omnia medicamenta accommodata ſunt ad ciendum vomitum in dolore colico. *Vomitoria.*

Tria circa clyſteres notanda. Pro clyſterum vſu tria notanda, 1. vt ſemper initio vtamur medicamentis leuioribus, deinde acrioribus, nam ſi ſtatim confugiatur ad clyſteres acriores, huiuſmodi acrimonia ſtimulata inteſtina attrahunt magis, & maiores obſtructiones faciunt. Clyſteres igitur mollientes & lenientes erunt huiuſmodi: *Clyſter leniens.*

℞ *Fol. maluæ.*
Lapathi.
Violan. M. j. f. decoct. ſ. a.
Deinde ℞. *d. d.* ℔. *j.* ß.
Elect. indi.
Hieræ ſimpl. an. ℥. ß.
Ol. anethini. ℥ *iiij.*
Salis ℥ *j. M. f. clyſter.*

Quod ſi iſti clyſteres non profuerint, fiant acriores, nam decocto additur centaurium maius & minus, additur colocynth. Conditurę addite r nitrum, hiera aliqua magna, ita vt fiant clyſteres adhuc acriores. Secundo notandum circa vſum clyſterum, nunquam adhibendos eſſe, ſi cibus adhuc ſit in ventriculo. Sunt multi medici, qui vocati ad colicos, nulla habita ratione ſtatim ordinant clyſteres, neque vident, an cibus ſit in ventriculo, necne; quia ſi adhibeantur cibo exiſtente in ventriculo, fit vt cibus attrahatur ante tempus, & ſic obſtructiones inteſtinorum fiant maiores. Tertio notandum, vt non ſtatim vnus clyſter poſt aluum immittatur, ſed ſemper aliquod ſpacium interponatur trium vel quatuor horarum inter vnum & alium. Sed ſi clyſteres non retineantur, aut non recipiantur, confugiendum eſt ad ſuppoſitoria, quæ varia ſunt, ſed eadem ratio eſt ſeruanda, quæ in clyſteribus, ſcilicet, vt primo mitioribus, deinde grauioribus vtamur, in quibus ingreditur helleb. colocynth. ſcammonea, & alia medicamenta potentia. *Suppoſitoria.*

Eo tempore, quo adminiſtrantur clyſteres vel ſuppoſitoria, ſimul parãdi ſunt humores. Exemplum præparantium ſit illud. *Præparantia.*

℞. *Fol. puleg.*
Betonicæ.
Calam.

Origani

Origani an. M. j. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Mellis rof. fimpl.
Syr. de duab. rad. an. ℥. j. M.

Euacuatio. Vbi præparati fuerint humores, funt euacuandi, pro euacuatione conueniunt pill. fætidæ, de fagap. de agar. Solet mirifice prodeffe in his cafibus vfus diaphœn. Modus vtendi eft hic:
℞. *Diaphœnici ℥. iij.*
Diacathol ℥. vij.
Specierum hieræ. ℥ j. M.

Dolores mitigantia. Inūctiones. Sed quia plerunq; contingere folet vt medicamentis purgantibus non cedant dolores, & medici cogantur precibus ægrotātium varia adhibere remedia, in hoc cafu habenda funt & alia remediorum genera, quibus poffumus occurrere dolori. Sunt a. hæc medicamenta plura: primo inunctiones, quæ fiunt ex ol. nardino, de piperibus, ol. rutac. ol. chamæm. nam variis modis vti folemus his oleis: interdū illinuntur hæc olea hypochondriis, interdum replentur veficæ his oleis; & ventri apponuntur, quæ omnia leniunt dolorem colicum. Deinde funt præter inunctiones fomenta, quæ fiunt fpongiis, vt:

Fomenta. ℞. *Fol. brancæ vrfinæ.*
Meliloti.
Fænugr.
Orig.
Calam.
Chænom. an. M. j. bulliant omnia in aq. fuffi-cienti: deinde cum fpongia f. fomentum hypochondriis.

Poffumus etiam his decoctis & oleis fimul vti, fic enim valentiora funt, & magis leniunt dolores colicos. Ex his herbis decoctis, & deinceps incifis cum pinguedinibus aut gallinæ aut anferis, fiunt emplaftra, quæ appofita ventri leniunt dolorem.

Emplaftra. Balnea. Fiunt & balnea varia ad dolores colicos fedandos: modo enim ex herbis fiūt prædictis, modo ex ol. fimpl. nam fi quod fit balneum, quod aptum fit ad dolores colicos fedandos, eft iftud quod fit ex oleo fimplici.

Hisautem non conferentibus, Paulus & alii multi confugiunt ad ftupefacientia, fed vt dixi, raro in vfum deueniunt hæc medicamenta & in his cafibus femper funt adminiftranda cum aliquo medicamento calefaciente, quod poffit frangere nimiam eorum frigiditatem, vt eft illud quod componitur ex opio & caftoreo æquis portionibus. *Stupefacientia.*

Quod fi ore accipiendum fit in pauca quātitate, femper erit exhibendum, ita vt duo vel tria grana non excedat opium & tantundem Caftorii; vbi enim clyfterib. hęc medicamenta ftupefactoria admifcentur, poffunt in maiori quantitate exhiberi, vfque ad ℈. j.

Quod fi fiat dolor à flatu, victus ratio debet vergere ad calidum & ficcum: dormiendum, corpus mouendum, & non negligendū remedium illud, quo confueuerunt vti vulgares, vbi enim dolet corpus, maior hominum pars folet fe arcte cingere, quod quidem confert, quia illa ftrictura incalefcunt vifcera interiora, vnde poftmodum difperguntur flatus, & hoc commendatum habemus à Galen. 12. meth. *Curatio colicæ à flatu.*

Abftinendum quantum fieri poteft, à cibo & potu, & inter cibos accommodatos huic rei eft vfus allii, quod propterea videtur vocatum theriaca rufticorum.

Victu inftituto qui poffit difcutere flatus, notandum an flatus fint foli, aut etiam adfint humores, ex quibus continuo flatus gignantur. Si adfint humores, funt præparādi eo pacto quo mōftraui, & vbi funt præparati, purgādi funt, fed quia nihil boni præftari poteft, nifi pri⁹ feces educātur ex inteftinis, propterea ante omnia ftudendum clyfteribus feces educere, dixit enim Auicenna in colica educ feces, quafi id omnibus debeat effe propriū, vt feces educantur. Clyfteres accommodati funt illi, qui ex emollientibus & flatum difcutientibus fluunt. Exempli gratia.

℞. *Rad. althea.* *Clyfter.*
Fol. maluæ.
Lapathi an. P. j.
Sem. anifi.
Furfurum in petia ligat. an. P. f. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. d. d. ℔. j. ß.
Ol. rutac.
Amygd. amar.
Pingued. gallinæ.
Butyri recentis. an. ℥. ij. M.

His educti sacriores funt iniiciendi, id eft, qui magis diffoluant flatus: quo in cafu laudantur clyfteres, qui fiūt ex folo ol. rutac. chamæm. aneth. Fiunt etiam clyfteres ex vino generofo, in quo bulliant fem. anifi, cui vino deinde additur modo fapa, modo mel vna cum oleis prædictis difcutientibus flatus. Sed illud notādum, vt ad eos clyfteres qui maxime calefaciunt, nunquam confugiamus, nifi prius corpus fuerit expurgatū, quoniam fi hæc remedia inuenirent humores in inteftinis, funderent eos fuo calore, quibus fufis fit duplo maior flatuum copia. Hoc facto medicamentis vtendum tum intrinfecis, tum extrinfecis, quæ poffint flatū ipfum difcutere. Nux myriftica commēdata eft, diatrion piper. diagal. diafpolitic. diacym. diacaftor. Nam caftorium & omnia, quæ ex eo componūtur, compertum eft mirifice prodeffe in his doloribus. Laudant etiam Auenzoar & Galenus vfum theriacæ. *Flatus difcutientia.*

Extrinfecus valde conferre folent ol. præparata, oleum rutæ, anifi, anethi. Conferunt etiam emplaftr. ex anifo, calamenth. origano, fatureia; fed præ cæteris inter extrinfeca medicamenta folet primum locum habere cu-

curbita magna ignita, & ventri apposita, vt etiam dixerit Galenus 12. meth. interdum huiusmodi remedio adeo cito & feliciter dolorem sedari, vt pro miraculo habeatur. *Vsus cucurbitæ magnæ.* Modus vtendi est, vt cucurbita latissima & multa stupa referta accẽdatur, & modo in vno loco ponatur, modo in alio, infra vmbilicum. Cogũtur aliquando medici in his casibus vti medicamẽtis calidioribus, ex quorum vsu contingit interdum, vt febris accendatur, quam *Febris.* solẽt idiotæ medici valde timere, sed modo malum non fiat cum inflammatione, modo absit suspicio incendii, tantum abest vt febris noceat, vt magis iuuet. Habemus enim Hip. oraculum 6. aphoris. 40. hypochondrios dolores, qui non fiunt ex inflammatione, à febre finiri.

Curatio colicæ. Calida an conueniant. Sed si fiat dolor à calida causa, id est, ab humoribus calidis & acribus, victus pene contrarius instituendus erit, scil. cibi, qui possunt refrigerare & humectare & acrimoniam humorum temperare. Dixi pene cõtrarius, quia etiã in causa calida interdum calefacientia iuuãt, nam 5. aph. 32. scribit Hip. calidum soluere dolores, inquit Galen. etiam à causa calida factos dolores medicamentis calidis finiri; nam quia humores, q morbum faciunt, dissoluuntur à medicamẽtis calefacientibus, dolores finiuntur. Inter cibos optimus est cibus succus hordei, farris qui chondrus dicitur, lac cum succo hordei & farre, & tandẽ quicquid emplasticam facultatem habet, & quod acrimoniam obtundere potest.

Cur statim in hoc dolore humores expellendi. Statim ac victus fuerit institutus, sunt purgandi humores, nec opus est, vt in hoc morbo illa concoctio & præparatio expectetur. Tres autem sunt causæ, propter quas in hoc dolore statim sunt expellendi acres humores. 1. magnitudo doloris, adeo enim acerbus est cruciatus, vt si diu perseueret, periculum sit, ne multi attrahantur humores in intestina, atq; ita fiat inflammatio. Secunda, quoniam humores in intestinis continentur, intestina aũt facile corrodi possunt, & propterea nisi statim euacuentur, periculũ imminet, ne exulcerentur. Tertia, quia subtiles & acres humores sponte sunt parati, tum quia subtiles sunt, tũ quia sua acrimonia concitant & mordent expulsoriam facultatem.

Medicamenta, quæ euacuant humores in hoc morbo, sunt ea quæ componuntur ex

Rhab. subtil. pulu. ʒ.j.ß.
Pulpæ Thamar. ℥.j.ß. M.

Potus. Quod si in potu erit exhibendum medicamentum, possumus istud parare:

℞. Sebesten num. xij.
Myrobal. citrin. ℥.j.ß.
Pulpæ Thamar. ℥.j.ß.
Fl. borrag.
Viol. an. P. ß. f. decoct. sim.
Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Syr. rof. solut. ℥. ij.
Elect. de sebest. simpl. ℥. iij. M. f. potio.

Dolore mitigantia. Vbi euacuati fuerint humores, studẽdum est dolorem demulcere. Ad hoc accommodata sunt remedia intrinsecus ex lacte chalybeato, ex lacte & oleo dulci, & ptisanæ succo, ex lacte & ptisana, ex ol. & adipe caponum. Extrinsecus autem conuenit fomentum factum ex ol. & aqua, ex decoct. maluarum, lapathi, sem. lini.

Stupefacientia. Quod si hæc medicamenta nihil prosunt, solent medici confugere ad narcotica, quæ stupefaciendo dolorem possunt lenire. Sunt autem tria medicamenta, quibus solemus vti in his casibus, Philoniũ Romanum, Requies Nicolai, & Tryphera magna, quibus etiam poterimus addere theriacam recentem. His enim omnib. remediis vtimur intus, vbi non possunt aliter dolores finiri; & quantitas eorum, quæ capitur, est à ℈.ij. ad ʒ.j.

Si fiat dolor à fecibus retentis, primũ molliendæ sunt feces mollioribus clysteribus. Secũdo acrioribus & balneis agendum, vt molliantur feces; quare vbi sunt emollitæ, deinde medicamentis euacuantur.

Si fiat à vermibus, dolor colicus, non alia ratione curatur, nisi ea qua curantur vermes, iisdemque medicamentis.

CAPVT XXVII.

De ileo.

Post colicam solet & alius morbus oriri, qui vocatur ileos, imo vero dicit Aretęus, colicos sæpe iugulari ileo. Et quanquam hic morbus raro contingat, & propterea forsan mos sit eum non pertractare in scholis, arbitror tamen vtile futurum, si huius morbi naturam & curationem cognoscatis.

Nomen. Habet hæc affectio duplex nomen, ileos & chordapsus. Cælius Aurelius libro tertio de acutis pass. 16. scribit ex sententia Callimachi nonnullos pythagoræos, qui in Sicilia medebantur, consueuisse nuncupare hunc morbum phlegmonem sepimẽtum, quasi in hoc morbo in intestinis fiat sepimentum. Latine dicitur ileos, voluulus, cõuoluulus. Scribonius Largus & Marcellus videntur appellasse hanc affectionem inflammationem intestinorum tenuium & crassorum. Cæl. Aurelianus vocat tormentum acutum. Barbari dicunt iliacam passionem.

Not. circa nomen ilei. Antequam vlterius progrediamur, sunt quædam circa nomen huius affectus notanda. Primum hoc nomẽ ileos ab antiquis medicis tributum fuisse omnibus intestinorum doloribus. Secundum, scripsisse Rhasen hanc vocem ileos deductam esse ἀπὸ τοῦ ἐλέεσθαι, quod est miserreri: vnde scribit dictam esse hanc affectionem à nonnullis Miserere Domine:

mine: inuenietis hanc Rhasis sententiam 8. cont. sed quæ scribit circa hanc rem Rhases, fabulæ sunt; quia Galen. sexto meth. scribit, hoc nomen originem ducere ab accidenti: est vero accidens, vt notat Aretæus, quod flatus fetus cum nequeat neq; per superiores, neq; per inferiores partes exire, vertitur & voluitur in intestinis ipsis, vnde fiūt isti cruciatus: & ideo medici latini vocarunt voluulum & conuoluulum.

Quanquam Cæl. Aurelian. scribat appellatum voluulum, quia qui patiuntur hunc morbum, voluuntur, & in sese agitantur.

De nomine chordapsi. De nomine chordapsi sunt etiam tria notanda. Primum quod Cels. lib. 4. cap. 13. scribit, 1. Dioclem Carystium vocasse crassi intestini morbum, tempore autem Celsi appellatum esse morbum tenuis intestini, ileum, crassioris vero colicum.

Ex quo loco etiam colligitur id quod alias docui, sc. colici morbi appellationem nouam esse, & inuentam tēpore Tiberii Cæsaris, quo floruit Celsus: at quod colicum nos appellamus hoc tempore morbi genus, esse appellatum ante Celsum ileum.

2. Secundo notandū, Aretæum ponere hanc differentiam inter ileum & chordapsum, quod præter ileum in chordapso est tumor intestinorum, qui si comprimatur manibus, cedit durities, & quodammodo remolliri & relaxari videtur.

Differ. inter ileū & chordapsum. Quam etiam differentiam videtur cognouisse Aet. lib. 8. Cæterum Diocles Carystius plures alias posuit differentias inter ileum & chordapsum, qui scribit, in ileo fieri eructationes, crepitus, sine stercore tamen, sæpe sine tumore & duritie ventris; ad hæc in ileo accipi clysteres, & dolores à superioribus intestinorum regionibus inchoari: in chordapso vero si initis sit morbus, per os excerni humores: & si vehemens, etiam excerni stercus, non recipi clysteres, ventrem durum esse, extensum, tumidum, & in orbem eleuatum, interiora intestina magis affici, & stomachum nausea tētari. Non est etiam ignorādum id, quod scribit Galen. 5. de loc. aff. 7. chordapsum vocari, eo quia intestina instar chordæ circumnectātur, & voluantur, quia antiqui appellarunt intestina chordas.

3. Tertio notandum, nōnullos medicos vocasse chordapsum, vbi iumenta reiiciunt cibum vel per os, vel p nares, & sic vocant multos medici, qualis fuit Absyrtus.

Definitio. Est hic affectus dolor acutus vt plurimum intestini tenuis nihil sinens deorsum descendere. Ex qua descriptione potestis facile colligere, ileum arquatum & sanguineū, de quibus loquitur Hippocrates in lib. de intern. affect. diuersos esse morbos ab eo ileo, quem nunc tractamus. Dicitur dolor acutus, quia semper acerbissimus est dolor, tametsi, vt dicit Galen. 2. & 6. de loc. aff. 2. colicus dolor fit acerbior ileo, quem nunc tractamus.

Dicitur etiā vt plurimum intestini tenuis, tum quia hęc intestina maiori cruciatu afficiuntur, tum quia etiam affectum cōmunicant intestinis crassioribus: hoc autem verum esse ex eo facile colligimus, quoniam vbi euacuātur mera stercora, constat non aliunde profisci, nisi à crassioribus intestinis, quia vbi excernūtur ex supernis intestinis, nondum adepta sunt veram stercoris formam, quare iure dicitur vt plurimum intestini tenuis.

Dicitur etiam nihil sinens descendere infra, vt distinguere sciamus dolorem colicum ab iliaco, quia in dolore colico vel sponte, vel ope clysterum aut medicamentorum, solent tandem erumpere feces. In iliaca affectione neq; medicamētis neque clysterib. etiam valentissimis vnquam quicquam potest educi p inferiores partes, sed solum per superiores, vt Hipp. scripsit contigisse vxori Ptisameni 3. epid 2. t. 6. & 7. aph. 1. quibus in locis Gal. scribit, esse inseparabile ab ileo morbo, vt nihil per infernas partes excernatur.

Sed video aliquem esse dicturum: nonne etiam Aretæus scripsit de hoc morbo, scribēs nihil excerni neq; infra, neque supra. Id quod confirmauit auctor lib. de defin. med. Dico duo pro responsione huius obiectionis: vnū, Aretæum sermonem facere de eo ileo qui fit à flatu, quasi nihil erumpat flatus, neq; supra neque infra. 2. dico non simpliciter Aretæum dicere quod nihil exeat, sed dicit nihil facile exire infra vel supra. *An in omni ileo nihil infra ferme deiiciatur.*

Est ileus symptoma facultatis tactoriæ deprauatæ, cum enim dolor sit huiusmodi symptoma, ileum etiam tale esse oportet. Est etiā symptoma expulsoriæ facultatis læsæ, quæ facultas sicut & aliæ, vt docet Galen. 3. de symp. caus. 1. vel offendi potest essentialiter, vel accidentaliter, vel vtroque modo: in ileo vtroq; modo solet facultas expultrix lædi: læditur primum essentialiter, propter intemperiem; quando enim fit inflammatio, corrumpitur temperies, quæ cum sit de essentia facultatis, oportet necessario vt facultas essentialiter lædatur. Læditur etiam accidentaliter, quando sc. impeditur, ne possit recte operari propter aliquem morbum instrumentarium, vt quādo obstruuntur intestina, merito cuius obstructionis fit, vt retineantur feces & flatus, à quibus retentis facultas expulsoria varie irritatur, vsquequo cum non possit per infernas partes extrudere impedimētum, mittat quicquid sit impedimento ad superiora. *Genus symptomatis.*

Morbi autem quos sequūtur hæc symptomata, à quibus tactoria & expulsoria facultas læditur, sunt vnitatis solutio, propter q̄ fiunt cruciatus; est & mala intemperies: postremo morbus in via, numero & magnitudine, ab his enim omnibus morbis læduntur actiones *Quos morbos sequantur.*

prædictæ, & fit iliacus morbus: nam cum fit inflammatio, vt ex Galen.2.in 3. epid. 6. & 6. de loc.aff.2.nec non ex Aetio & aliis clarū est, necessarium est adesse intemperiem; cum etiam fiat affectus ex obstructione & tumore, est quoque rationi consonum adesse morbos in via, numero & magnitudine.

Causa. Causæ huius affectus, vt Auic. scribit, tot sunt quot etiam morbi colici. Scribit enim Hippocrat.3.de morbis, in ileo vt plurimum inferiorem incalescere ventriculum, inferiores autem partes refrigescere; quasi Hippocrat. perpetuo in iliaca passione esse & calidi-tatem & frigiditatem præter naturam. Sed hæc mera sunt ænigmata, vt plura sunt illius libri.

Causæ internæ immediata. Internæ causæ & immediatæ plures sunt, vbi enim fit ab inflammatione intestinorum, immediata causa nulla alia esse potest, quam ille ipse humor, à quo oritur inflammatio, siue sit humor biliosus, siue alterius generationis; nam vbi talis humor in intestinis colligitur & incalescit, putrescere incipit necessario, & feruorem immodicum inducit. Si fiat ab obstructione, ea fit vel propter repletionem, vel quia stercora retinentur. Galenus enim 6. de loc.aff.dicit, existimasse veteres ileū morbū fieri ab inflammatione & repletione stercorum: vel fit ex repletione humorum viscidorum & crassorum, lapidū, vermium, grumorum, tot enim sunt materiæ quæ replentes intestina faciunt obstructiones, & ex obstructionibus ileos oritur.

Hippocrates in libro de flat. addit aliam causam, quam confirmauit Aretæus Hippoc. sectator, scilic. flatuum copiam, nam etiam à flatu, sicut & ab aliis dictis possunt repleri intestina, & prohibere exitum cuiuscunq; materiæ, ita vt facultas repultrix exacerbata retentis fecibus cogatur extrudere quicquid ipsam lædit, per partes superiores, siue sint humores, siue stercora, siue flatus.

Compressione etiam fit obstructio, quando vel venæ mesaraicæ, vel iecur ita in tumorem attolluntur, vt præ mole intestina cōprimantur, & compressa exitum præcludant cibis. Conciduntautem intestina, vbi intemperie, præsertim sicca, tentantur, vt enim videmus alia corpora quæ humida sunt natura, vbi siccantur, in sese concidere, & quasi claudi, sic etiam contingit in intestinis, si quando ob intemperiē nimis siccantur. Inter has causas immediatas est etiā ætas enumerata à medicis, licet non sit immediata. Aretæus enim

Cur pueri hoc affectu facile corripiantur. & Aetius pueros facile illa affectione affici dicunt, & magis etiam quam iuuenes liberari, facile enim tentantur propter cruditates, nam cum sint voraces pueri, plurimos & crudos humores faciunt, qui deinde retenti in intestinis occasionem præbent huius mali generationi, facilius etiam liberantur quam iuuenes, quoniam cum habeant intestina admodum mollia, & facile distendi possint, sic etiam arduū non est intestina ea emollire, & disponere vt permittant exitū excrementis.

Recenset Auicēna inter morbi iliaci causas, robur facultatis retentricis, quod an verum sit, semper dubitaui, eo quod vix videre possum, quomodo & qua ratione facultas retentrix possit vsque adeo valida esse, vt hunc morbum inducat: eo maxime, quod operationes facultatum naturalium quanto sunt vehementiores & robustiores, tanto etiam videntur esse perfectiores.

Externæ causæ quæ inducunt hunc affectum, plures sunt; primum anni tempus, quia vt Hippocrat.3.aph.22.ait, huiusmodi morbi fiunt potissimum autumno. Quam sententiā imitatus Aetius dicit, ileum magis oriri æstate quam vere, & magis autumno quam hyeme. Aerem etiam pestilentem iliacum morbum facere, ex Auic. patet, qui dixit fieri per contagium, quæ etiam sententia an vera sit, dubitatur, & si vlla species huius morbi contagiosa esse putatur, solū ea erit in qua stercora fætida reiiciuntur. Frigus vehemens etiam inter causas externas refertur, potissimū continuæ cruditates. Sunt etiam aliqui cibi, qui proprietate quadam ileum inducunt, vt scribit Aëtius de atramento sepiæ. Potus etiam aq. frigidæ causa esse solet ilei, & impulsio vehemens intestinorum, fit enim sæpe vt intestina labantur in scrotum; rupto peritonæo, vnde cum chirurgi volunt intestina ad proprium locum reponere, imprudentia fit, vt impulsa magno impetu intestina conuoluātur, atque fiat obstructio & ileos. Præ cæteris venena solent hunc morbum generare, vt Nicander de Aconito & argenti spuma scribit: sic etiam Cęlius refert fungos hoc malum efficere.

Signorum quæ ipsum indicant, alia sunt diagnostica seu significantia, alia distinctiua, alia prognostica. Distinctiua sunt ea, quibus dignoscitur morbus iliacus à Cæliaco & colico. Cæliaci dignoscuntur ab iliacis, quia in ipsis non est vllo modo dolor intestinorū grauis, vt solet esse in iliacis. Cæterum colica passio distinguitur ab ileo multis signis, præterquam, quod colica passio diuturna est, atque vnum solum intestinum infestans; iliaca vero passio acuta est. *Signa. Distinctiua Cæliaci vt differant ab iliacis.*

Diff. colicæ ab ileo. Signa aūt quæ vtrosq; hos affectus distinguunt, potissimum sumuntur à quinq; fontibus, à specie doloris, à magnitudine, à loco, ab excrementis & remediis. 1. à specie doloris, quia in dolore colico dolor est grauatiuus, magis tensiuus, in iliaco dolore pungitiuus & acutus. Et vt Cælius Aurel. dicebat, tortuosus. 2. à magnitudine, quia dolor colicus diuturnior est, interdum remissior: iliacus magis prosternit virtutem, citius finitur: quāquam

memoriæ

memoriæ mandatum eſt à Rhaſe, viſos eſſe iliacos, qui attigerunt 20.diem.3.à loco, quia in ileo dolor eſt potius ſupra vmbilicum, quã infra: in colico econuerſo dolor potius infra quàm ſupra.4. ab excrementis, quod in ileo nihil emittitur infra, ſed tantum ſupra, & vt Hip. dicebat libro tertio de mor. primũ exeunt pituitoſa, deinde silioſa, tandem exeunt ſtercora: vrina rubea eſt ſudor frigidus. In colica emittuntur variæ materiæ per inferiora, modo mucilagines, modo ſtercora: ſed plerunque per clyſteres & ope medicamentorum.

Id tamen hoc in loco notandum, quandoque in principio iliaci morbi feces exire & educi vel per clyſteres, vel ſpõte: ſed quicquid educitur, illud eſt quod in inteſtinis inferioribus reperitur, antequam malum incipiat.

Adhæc colica permutatur in ileum, ileus vix fieri poteſt vt permutetur in colicã. Cauſæ externæ magis inducunt ileum, quam colicam. Auxilia per vomitum magis iuuant in ileo: per clyſteres magis auxiliantur in colica.

Cauſa externa.

Signa quæ diſtinguunt nephriticum morbum ab ileo, ſunt eadem, quæ monſtraui diſtinguere coliacam à nephritide.

Quomodo ileus à nephritico dolore diſtinguatur.

Signa indicantia ilei præſentiam ſunt hæc potiſſimum, quod ſupra emittitur aliquid, nihil prorſus infra, imo vero aluus & podex vſque adeo adſtrictus eſt, vt nec acum admittat, dolor acutus eſt circa ilea, & magis in ſuperioribus inteſtinis, murmurant inteſtina: fiunt quidem ructus, ſed nihil leuant, fætet anhelitus, vomuntur praui humores, ſingultus adeſt, pulſus denſus fit, & dum peſſime habẽt ægri, ſtercora euomunt, ſudor frigidus eſt, vrina ſupprimitur.

Signa præſentis ilei.

Signa quibus cognoſcuntur cauſæ externæ hunc morbum efficientes, omnia fere capiuntur ex relatione ægrorum, & adſtantium: præſertim autem factus cognoſcitur ileus ex veneno, ſi ſigna præceſſerint venenũ comitãtia, vt eſt tremor cordis, debilitas partium, morſus oris ventriculi: atque etiam cognoſcitur, ſi nulla alia cauſa adſit, vel manifeſta, vel non manifeſta. Si malum fiat à tumore, vomitus aderit & nauſea frequens, ita vt neque poſſit morari diu in ventriculo frigidæ aquæ potus.

Signa cauſarum externarum.

Dolor vehemens fit, præſertim vbi tumor factus eſt à cauſa calida, cupiditas egerendi perpetuo comitatur, & vt notauit Auicenna nunquam ſunt ſine febre.

Sed ſi tumor à cauſa frigida fact⁹ ſit, dolor remiſſior eſt, nulla aut exigua eſt febris, vires non admodum proſtratæ.

Victus item præcedens, corporis tẽperatura, ætas, indicabunt nobis an tumor ſit calidus aut frigidus.

Quod ſi fiat morbus à ſtercorum retentione, ſonitus inteſtinorum fere perpetuus eſt, ac ſemper tota hypochondria videntur fere eleuata & in tumorem elata.

De prognoſticis ſignis illud primo ſciendũ. Ileum eſſe morbũ acutum, & propterea qualiſcunque eſt, & quomodocunque fiat, ſemper hic lethalis eſt, vt ſcribit Gal. 2. in 3. epid. 6. Veruntamen multi ſunt gradus huius morbi, inter quos omnium eſt ſententia, deterrimũ eſſe illum ileũ, in quo ſtercora euomuntur, ita vt neminem ſit videre ex his ſeruari qui ſtercora vomunt. Aretæus ſcribit, interdum etiam inteſtinũ putreſcere, & putrefactum ac nigrum reiici, ſtatimque ægrũ perire. Secundo ponitur ab Auicen. ille ileus, in quo ſudor emanat fætidus inſtar ſtercoris, ita vt pauciſſimi etiam, aut nulli euadant, quorum ſudor talis eſt. Tertio gradu eſt ileus, in quo anhelitus fætidus eſt. Quarto quando ructus fætent. Mitior omnibus aliis, quando ſoli crepitus fætorem habent.

Prognoſt.

Gradus huius affectus.

Sed video aliquem dicturum, ſententiam fuiſſe quorundam, vt refert Cælius Aurelianus, quod melius ſit crepitus facere quam nõ facere in ileo: adducebant illi hanc rationem, quia fætens crepitus eſt argumentum meatũ inteſtinorum eſſe aliquãtiſper laxatum, quia permittit vt cum flatu exeant fætida corpuſcula: ex aduerſo vbi crepitus non fætent, argumentum eſſe quod inteſtina ſint anguſtiſſima, quia purus aer ſine omni corpuſculorum permixtione exit.

Sed puto ego has omnes fabulas eſſe, quia cum crepitus ſubtiliſſimi exeunt, ſi promanant à materia fætente, neceſſario & ipſi fætidi ſunt, vt ſit merum ſomnium, non fætentes crepitus percolari, & quaſi attenuari ob anguſtiam meatus.

Eſt Hippocratis ſententia 7. aph. 44. & in coac. prænot. quod quibus ex vrinæ ſtillicidio ileus accidit, iſti ſeptima die pereũt, ſi nõ ſuccedat febris, vel ſi non fluat vrina copioſa. Circa quam ſententiam duo ſunt notanda. 1. vbi ſcripſit Hippocrat. niſi fluxerit vrina copioſa, Auicennam retuliſſe, niſi fluxerit ſudor copioſus, ſed Auicennæ ſententia aut deprauata eſt, aut omnino falſa, quia præterquã quod Hippocrates repugnat, etiam aduerſatur rationi, quia vbi ſit ileus ab humoribus frigidis & craſſis, fieri quidẽ poteſt vt illi humores eliquentur, & eliquati per vrinam expurgẽtur, ſed quod poſſint expurgari per ſudorem, rationi conſonum non eſt.

Auic. notatur.

Secundo notandum, Galenum exponentem hunc aph. confeſſum eſſe ſe ignorare, cur ab Hippocrate dictũ ſit, ſeptima die hos perire, quaſi hæc ſententia conſtet non vlla ratione, ſed experientia mera.

Non eſt vobis illud ignorãdum, quod habetis apud Hippocratem libro tertio de mor. ſcilic. hominem perire ſi forte fortuna ſponte aluus ſoluatur, quemadmodum inquit

etiam desperatum est, si voluulo curato febris superuenerit.

Curatio. Curatio ilei hunc scopum habet, vt dolor tolletur & mitigetur. Non est illud ignorandum, quod Aetius scripsit, hunc dolorē magnūm esse & lethalem; nec non statim iugulare, ita vt alii mortem timeant, alii vero ob doloris magnitudinem potius mori optent: ideoque opus esse medico, qui & maior sit & celerior ipso morbo: ex quibus verbis colligitur, si quis est morb⁹ in cuius curatione properandum sit, plane esse hunc morbum iliacum, itaque in eo curando eadem victus ratio instituenda, quoniam monstrauimus institui debere in colico morbo.

Diæta. Cælius Aurelianus vult, continendum esse ægrum in loco modice calido & lucido, in quiete & inedia, cuius consilium & ego maxime amplector, scilicet continendum esse in quiete & inedia, præsertim vero vt curetis ægros vestros abstinere & à potu, & à cibo, quia tunc non licet emittere excrementa, id saltē curandū est, vt non fiant, vel paucissima fiant.

Laudauit etiam Aurelianus, vt iliaci abstinerent à somno, sed hoc consilium valde est perniciosum, quia tametsi vigiliæ magis videantur conferre ad deobstruenda inteftina, prosternunt tamen magis vires, sicut valde eas reficit somnus: quare multo satius erit curare vt temperate dormiant iliaci, quo facilicet vires possint conseruari.

Hippocrates 3. de mor. & 2. epid. laudauit potum vini generosi, in qua fere re, & in tota curatione damnatus est ab Aureliano.

An vinum conueniat. Sed quanquam Cælius ratione ductus in aliquibus damnarit Hippoc. tamen circa vini exhibitionem videtur ipse damnandus: ratio est, quia Hippocrates eo in loco fatetur, ileum fieri à causa frigida, humores frigidi à vino generoso magis funduntur & colliquātur. Sed est & altera ratio, quoniam cum excremēta cibi solidioris non possunt exire, & necessariū sit nutrire ægros, nullo melius est nutrire eos, quam vino generoso, eo q ipsum nutrit velociter, nec excrementa gignit, sed quicquid superest ipsi⁹ per vrinā excernitur.

Quare Rhases lib. 9. ad Alm. vbi fit ileus vel à flatu, vel à causa frigida, probat vinum aqua temperatum, minime commendat vinum merum.

Vbi iliacus morbus ab inflammatione oritur, præsentaneum remedium est quo solemus cæteras inflammationes curare, sc. sanguinis missio. Sed de loco sanguinis mittendi in uenio aliquam controuersiam. Hip. 3. de mor. scribit mittendum esse sanguinem à capite & à cubito. Hunc Aretæus imitatus, præcipit statim mittendum esse sanguinem à cubito, & magnam sectionem esse faciendam, vt possit sanguis copiosus fluere, etiā ad animi vsq; defectum. Sed contra hanc Hip. sententiam est sententia Cels. 4. r. quia superfluum sit sanguinem mittere, etiam à vena capitis. 2. quod sit valde periculosum mittere sanguinem ad animi defectum, tum in omnibus aliis morbis tum præsertim in iliacis, in quibus propter inflammationem vires collabuntur.

Quod ad huius dubii resolutionem pertinet, sum ego huius sententiæ cum Cæl. Aurel. vanum esse in affectione iliaca sanguinē mittere à vena capitis: sic quoque sentio non esse tutum, vt mittatur vsq; ad animi deliquium, nisi magnitudo doloris vrgeat, nam sæpe dolor adeo magnus est, vt cogat medicos ad extrema remedia deuenire. Si vena secari ob aliquod impedimentum non possit, adhibendæ cucurbitulæ vel dorso, vel coxis. *Curcurbitula.*

Misso sanguine conuertendum est totum studium ad deobstruenda inteftina. Deobstruuntur autem intestina si aluus soluatur: *Aluum soluentia.* quare statim aluus est soluenda. Sed quoniam medicamentū purgans si exhiberetur, haudquaquam soluere posset aluū, imo vero magis deduceret ad eam, ea propter antequam exhibeatur medicamentum, conandum est feces emollire. Itaque feces primo emolliendæ erunt clysteribus, vel ex ol. solum, vel ex succo maluæ, & oleo, vt est iste: *Clyster.*

℞. *Iuris castrati* ℔. j. *vel*
Ol. communis ℥. x.
Succi maluæ ℥. iiij.
Butyri ℥. iij. *M. fiat clyster.*

Hic enim clyster accōmodatissimus est ad emolliendas feces.

Quæ vbi emollitæ fuerint, vel acriori clystere, vel medicamento erit reliquum opus peragendum. Exemplum clysteris erit illud, quod tradidi vobis cum de dolore colico tractabam, nam etiam Hip. vtitur suppositorio ex felle taurino: In qua re licet damnatus fuerit à Cæl. Aurel. verum si quemadmodū decet interpretemur Hip. saluberrimum consilium est. Medicamentum lene ad soluendam aluum erit tale. *Medicamentum soluens*

℞. *Fl. sennæ* ℥. j.
Iuris pinguis ℥. v.
Fl. maluæ P. Ɓ. *bulliant parum & colentur,*
Deinde in prædicta colatura dissolue mann el. ℥. iij.

hoc enim medicamentum accommodatissimum, grauiora autem fugienda sunt, quia vbi ad est inflammatio intestinorum, valde exacerbatur & irritatur à medicamentis grauioribus. Interim si dolor sit vehemens, vt solet esse, non est dimittendum, quinetiam ipsi succurratur auferēdo, frictionib., ligaturis, cucurbitulis, præsertim autem balneo aq. dulcis, in quo herbæ emollientes & radices sunt decoctæ: quæ si dolorem non leuant deueniendum ad narcotica & audacter, quia multi sunt, quib. in hoc misero morbo optatior est mors quam vita. *Narcotica.*

Vbi nullum consilium iuuat ad educēdas feces

Pollux ab Hip. prascriptus. feces, consulit Hip. vt accipiatur follis, & immittatur in intestina, per quem ventus in intestina mittatur, quo ipsa inflata & inuicem dissepatata præbeant ingressum clysteribus. Quod consilium videtur etiam Rhases comprobasse, ex sententia alterius cuiusdam. Sed Cæl. Aurel. damnat etiam hoc auxilium dupliciter. 1. quia venti missi in intestina, & frigiditas, valde nocent. 2. quia generatur dolor propter extensionem intestinorum.

Curatio ilei ab humoribus crassis. Si fiat malum à crassis & viscidis humorib. nulla est ratio curationis ineunda, nisi illa quam præscripsimus cum egimus de colico dolore facto ab his humoribus. Nec dicatis Gal. 6. aph. 44. negasse fieri ileum ab humorib. crassis & viscidis, quia etsi eo in loco hanc rem non admodum comprobat, non tamen aperte damnat, quia cognouit etiam à copiosis humorib. crassis & viscidis fieri posse hanc ægritudinem.

Vinum. Hipp. 2. epid. in hoc morbo commendauit vinum merum frigidum potatum, donec sopor superueniret: quod genus auxilii fuit etiam laudatum à Rhase: sed Cæl. Aurel. vt sui moris est, etiam in hoc damnauit Hipp. quasi neq; conueniat ratione inflammationis, quare dicit semper coniunctam esse huic morbo, neque etiam quia soporem inducit. Sed in hac re damnandus Aur. quia Hip. dat vinum quando humor frigidus & siccus est, dat vinum, vt etiam in pauca quantitate possit soporem inducere. Soporem autem quærit Hipp. hoc in morbo propter dolorem, à quo eneruantur & corrumpuntur vires, quo fit vt male hac in re Cælius damnarit Hipp.

Plumbea pillula improbatur. Diocles lib. 4. curat. in his casibus iubebat plumbeam pillulam sumere, quasi huiusmodi corpus suo pondere penetrans intestina expelleret quod obstruit. Sed hoc genus auxilii pluribus rationibus est damnandum, 1. ppter plumbi frigiditatem, à qua frigiditate calor natiuus, qui paucus est, pene extinguitur. 2. quia haudquaquam tutum est plumbum penetrare & expellere obstruentia corpora, vnde si remaneret plumbum in corpore, clarum est maximum damnum esse allaturum. 3. quia etsi penetraret in intestina, atque etiam foras exiret, periculum tamen imminet, ne inter pertranseundum intestina corrodantur & fiant dysenteria.

Curatio ilei à stercore retento. Si ileus fiat à stercore retento, siue à multitudine stercoris, duplex habetur scopus. 1. vt tota illa materia stercoraria, que exsiccata est, emolliatur. 2. vt virtus expultrix quæ alioqui sopita est, excitetur.

Ad emolliendam viam vsurpari solent etiam intrinseca remedia per os & per clysteres, & extrinseca. Intrinseca sunt ol. amygd. dulc. potu acceptum, ol. sem. lini, sunt etiam brodia pinguia, ex quibus coquitur mercurialis, lapat. althęa. Clysteres autem emollientes sunt isti, quos nuperrime monstraui. Similiter etiam balnea eadem quæ dixi, conueniunt ad emollienda stercora. Sed potissimum prodesse solet balnea ex ol. dulci, præsertim si & frequenter vsurpentur, & non hora vna aut dimidia, sed tribus atque pluribus æger in eod. balneo moretur. Ad excitandam autem virtutem expulsiuam sunt accōmodata suppositoria, quæ fiant ex felle taurino, grano cnidio, dianitro, vt

Suppositorium.

℞. Nitri,
Salis gemmæ an. ℨ. j.
Grani cnidij.
Helleb. vtriusq.
Colocynth. an. gr. v. cum melle q. s. fiat suppositorium,

hoc enim est acerrimum, ad hoc vt possit virtutem expulsiuam excitare. Similiter etiam fiunt clysteres acres ex centaur. Colocynth. vt illud:

℞. Fol. brancæ vrsinæ
Centaur. maioris & min. an. M. ß.
Rad. althea,
Maluæ an. ℨ. ß.
Hiera,
Colocynth. an. ℨ. iij.
Mell. ros. solut. ℨ. iiij.
Salis ʒ. j. M. fiat clyster.

Auic. etiam vtitur medicamentis acriorib. vbi scil. emollita fuerint intestina, quæ etiam videtur fuisse sententia Hip. loc. cit. Et quamquam Cæl. Aur. damnat perpetuo vsum medicamentorum acrium, eo quod irritent inflammationē, quæ semper coniuncta est huic malo, veruntamen interdum contingit, vt etiam vsus horum fit necessarius, quando neq; clysteres leues, neque acres, neq; suppositoria quicquam conferunt. Imo vero Praxag. qui suo tempore floruit & cuius celeberrimam semper mētionem facit Gal. vbi alia remedia non pfunt, laudat vt pertundatur peritonæū prope pubem, atque eo pertuso, simul etiam perforentur intestina, & ex ipsis perforatis extrahantur stercora, & deinceps intestina & peritoneum consuantur. Sed istud consilium videtur inhumanum, quia si pertunduntur intestina, ægri iugulantur, quia scripsit Hipp. in aph. intestina incisa nunquam consolidescunt: vnde fit vt omnia intestinorum vulnera lethalia sint. *Perforatio intestinorū.*

Curatio ilei ab humoribus crudis. Si fiat morbus ex humoribus crudis, ita vt humores crudi, viscidi, copiosi, obstruentes intestina faciant malum, primo studendum, vt cibi crudi & corrupti, qui sunt in ventriculo, per vomitum euacuentur.

Ad quod præstandum oxym. succus & semen raphani maceratum in vino, sem. anethi incoctum iuribus, maxime conferunt, quia his remediis per vomitum facile reiici solet quicquid crudi humoris in ventriculo continetur.

Vbi per vomitum educti sunt crudi humores,

mores, tunc prouidendum est, vt clysteribus & suppositoriis per aluum educantur & stercora & flatus, siquidem hoc fieri non possit per medicamenta. Clysteres sunt accommodati, qui fiunt ex medicamẽtis resiccantibus & emollientibus, vt exemplum est illud:

Clyster.

℞. Vini optimi ℔.j. ß.
Rad. maluæ
Altheæ an. ℥.j.
Sem. anisi P.j.
Fl. chamom. ℥.iiij.
Hieræ simpl.
Elect. de dactylis an. ℥.iij. M. fiat clyster.

Poterimus etiam suppositorium efficere hoc pacto:

Suppositorium.

℞. Specierum hieræ ℥.ij.
Nitri ℈.j.
Pulu. anisi ℈.ij.
Mellis q. s. Misce f. suppos.

Quod si hæc non prosunt, deueniendum ad medicamenta, & hoc in casu sunt ea medicamenta accipienda, quæ possunt incidere humores viscidos & crassos, eosque auellere à tunicis ventriculi, vt est vel mel ros. multum, sc. ad ℥.v. vel ℥.vj. aut hiera & diacathol. elect. de psyllio an. ℈.iiij. M. fiat bolus.

Hoc tempore etiam sunt fouenda hypochondria aliquo decocto emolliente. Vt est illud:

Fotus.

℞. Caput agni
Fol. lapathi.
Maluæ an M.j. ß.
Sem. lini P.ij.
Aq. communis ℔.xv. f. decoct. & cum spongia foueantur intestina.

Iuuat etiã fouere hoc eodem decocto podicem. Laudant fere omnes medici in hoc casu crustam panis in aq. feruente maceratam & deuoratam. Auicen. quoq; laudauit hunc panem, quia humores frigidos & crassos dissoluendo deobstruit.

Si fiat malum à veneno, ratio curationis est eadem quæ in aliis venenis acceptis, vt scilicet primo vomitu reiiciatur quicquid veneni est in primis viis: hoc enim communissimum est in omnibus venenis: & in hoc genere, vomitus parandus est ex rebus vnctuosis & pinguibus, quia non solum educitur materia venenata: verumetiam pinguedine obtunditur acrimonia veneni. In hoc casu laudatur oleum rancidum, butyrum antiquum eliquatum: laudantur iura antiqua: tandẽ quicquid pingue est & vomitum concitare potest. Vbi per vomitum fuerit materia reiecta, vel non sit timor quisquam veneni, tũc agendum est remediis quæ resistunt qualitati venenatæ, vt est Ther. Mithrid. puluis aduersus venena, puluis scordii, lapis bezoar, & tandem quicquid putatum est venena debellare. Quod si etiam suspicio supereesset, deueniendum est ad purgantia medicamenta, quia talia educunt è corpore venena, simul frangunt vires veneni, ita vt venenum à veneno extinguatur.

Curatio ilei à veneno.

Sunt deinde multa medicamẽta apud Plin. Scribon. Marcell. quæ existimata sunt ꝓprietate aliqua conferre ad superandũ hunc morbum, quibus etiam nos postulante vsu poterimus vti, vt est senectus serpentis apud Marcellum, cap. 29. quæ senectus in vase stanneo & in ol. rosac. coquitur, deinde illo vnguento illinitur totius venter iliacorum. Similiter apud Plin. lib. 3. ca. 2. est hoc remedium, quod scribit vtilissimũ esse in hoc grauissimo morbo, & est sanguis vespertilionis, qui vẽtri iliacorum illitus, vt docet auctor ille, magnopere vtilis est. Sunt & plura alia remedia, de quibus dicere supersedeo, ne vobis molestus sim.

A proprietate conferentia.

CAPVT XXVIII.

De dysenteria.

POst colicum affectum & ileum fieri consueuit alius quidam morbus, quo frequẽter homines tentantur, græcis dysenteria, quemadmodum & nobis dictus, aliqui Latini verbum transferentes, intestinorum difficultatem dixerunt. Elegantius vero Celsus vocat hunc morbum tormina, eo quod homines torqueat, deducta vero huius morbi denominatio est à parte affecta, s. ab intestinis. Sed antequam vlterius progrediamur, notandum hoc nomẽ esse in duplici vsu apud medicos, quandoq; enim significat quemlibet fluxum sanguinis ex ano, vt testatur Galen. 3. de symp. caus. quandoque accipitur pro vlcere intestinorum, seu vt Cornel. Celsus dicit, pro alui fluxu cum intestinorum exulceratione.

Nomen.

Est itaq; morbus hic fluxus alui cum exulceratione & dolore, vnde facile patet, dysenteriam morbum esse in vnitatis solutione, à quo morbo fit & dolor, & alia symptomata, quæ suo loco audietis.

Definitio.

Locus affectus est omnium intestinorum ordo: nam nullum est intestinorum genus, ꝗ expers sit huius ægritudinis, siue sit crassius intestinum, siue tenue. Sed dubitatione dignum est, an sicuti dysenteria fit in omnibus intestinis, ita etiam possit vno & eodem tempore omnia intestina exercere. Cæl. Aurel. sic sensit 4. de acut. pass. fieri nequaquam posse vt omnia intestina laborẽt vlcere, quia homo interiret antequam omnia intestina exulcerarentur. Serapio aliter sensit, non solum posse eodem tempore omnia intestina tentari vlcere, sed etiam contingere hoc. Statuendum mea sententia est, omnia intestina vlcere tentari posse, dupliciter fieri, vel vt tota vlcerentur, vel in aliqua parte: omne genus vlcerari plane rationi consonũ est, atque hæc fuit

Locus affectus.

Sera-

Serapionis ſententia: ſed quod tota inteſtina poſſint eodem tempore dilacerari: non eſt rationi conſonũ, Cælius enim neceſſarium eſſe dixit, vt homo prius pereat, q̃ hoc contingat.

Fiunt itaque vlcera in omnibus inteſtinis plerunque variis temporibus: & quia vario modo poſſunt vlcerari & affici, hinc etiam fit vt varii ſint gradus, & variæ ſpecies huius ægritudinis, quos gradus vt inueniatis, debetis cognoſcere id quod ſcripſit Gal. in lib. de anat. adm. & 4. de vſu partium 16. ſcilicet naturam feciſſe quædam inſtrumenta, ſc. inteſtina, vt per ipſa diſtribueretur cibus reliquis membris, & vt excrementa craſſiora excernerentur: verum vt huic muneri poſſint inſeruire inteſtina, conſtituit ipſa ex duabus tunicis, prima tenuiori, altera craſſiori & carnoſa. 2. quoad ſubſtantiæ formã dicit Gal. nõ multũ differre inteſtina à natura vẽtriculi. Natura itaq; ne offenderentur inteſtina ab aſperitate excrementorũ, obliniuit inteſtina quodã muco, qui tuetur ipſa ne offendantur: imo vero, vt etiã Veſalius in ſuis libris anat. dixit, in multorum inuenitur inteſtinis adeps copioſiſſimus, vt non male faciãt Arabes, qui hũc mucum modo adipem & pinguedinem, modo mucilaginẽ appellant: imo Gal. 4. aph. 26. nominauit adipoſa inteſtinorum corpora.

Inteſtinorũ anatomia ex Gal.

Tres gradus dyſenteriæ.

His itaque conſtitutis cum tres ſint partes, ex quibus inteſtina videntur conſtituta, tres etiam ſunt gradus dyſenteriæ, prout partes has tres infeſtat, ſi enim mucus ille ſeu pinguedo diſſoluatur & abradatur, efficitur primus gradus dyſenteriæ: Arabes hunc nominant fluxum mucoſum, adeo quod adeps tãtum & mucus abraditur. Si autem vlcus depaſcat non modo hãc pinguedinem, verum etiam primam tunicam, fit ſecundus gradus, quem appellat Aretæus particularem. Sed ſi non ſolũ hæc prima tunica, verum etiã ſecunda vlceretur, fit tertia ſpecies dyſenteriæ, quæ proprie dicitur dyſenteria, & hęc eſt perfecta.

Aretæus primũ gradũ videtur præteriiſſe, & duorum poſteriorum ſolum feciſſe mẽtionem. Profundorum vlcerũ rurſus tria genera fecit. 1. quando vlcus parum profundum eſt, ita vt ſanguis tantum exeat. 2. quando vlcera ſunt admodum profunda & depaſcentia, ita vt ex ipſis etiam ſanies emanet. 3. quando non ſolum profunda & depaſcẽtia ſunt, verum etiam inęqualia & calloſa. Sed hæc genera licebit vobis reducere ad omnes alias differẽtias, quas inuenietis traditas ab Arabibus.

Profundorũ vlcerum tria genera.

Cauſæ. Internæ.

Cauſæ à quibus vlcera veniũt, ſunt vel externæ, vel internæ. Internæ nullæ aliæ ſunt, q̃ humores acres, mordaces & corrodentes, qui humores vel ſunt bilioſi, & pituitoſi, vel melancholici. Sed quia humores duorũ ſunt generum, alii naturales, alii præter naturã, nullus humor naturalis poteſt eſſe cauſa dyſenterię, quare qui putant poſſe fieri dyſenteriã à ſanguine, etſi fuerint grauiſſimi viri, valde tamen fuerunt hallucinati, quia neq; ſanguis, neq; pituita, neq; bilis, neq; melancholia poteſt corrodere, niſi aliquam putredinem cõtraxerit, vel ipſis permixti fuerint humores corrodentes & putridi, qui humores ſi pauci fuerint, neq; has qualitates admodum intenſas habuerint, faciũt primum dyſenteriæ gradum: ſi pauci & habuerint has qualitates intenſas, faciunt ſecundum gradum: ſin multi & immoderati, faciũt tertium gradum.

Cur humores acres vẽtriculum nõ corrodant.

Præterea humores gignuntur aut in ipſis inteſtinis, aut aliũde ad ipſa manãt. Gignũtur in inteſtinis, quando fit in ipſis tumor, aut inflammatio, vt in ileo. Mittuntur aũt aliunde, quando mittuntur vel à iecore, vel à liene, vel ab alio viſcere inflammato, vel à capite. Nam Hip. in lib. de inter. aff. docet, dyſenteriã, diarrhæam, lienteriam fieri etiã à fluxione à capite. Mittũtur etiam humores facientes dyſenteriam à ventriculo & à toto, vt in febribus.

Obiicitur, quomodo fieri poſſit, vt humores acres mittãtur à ventriculo in inteſtina, ꝙ corrodant inteſtina, & ventriculum non corrodant? Nã vt dicebam fuit ſententia Galeni, parum diſſimilem eſſe naturam inteſtinorũ à natura ventriculi. Reſpondeo duas ob cauſas hoc non contingere. 1. quia ſi humores pauco tẽpore remanent in vẽtriculo, in inteſtinis aũt diu morantur ꝓpter ſpicas illas & anfractꝰ, quos nõ ita cito reperire eſt, vnde cũ permaneãt diu in inteſtinis, facile agendo in ipſa multo tempore, vlcerãt inteſtina, ꝙ quidem fieri non poteſt in ventriculo. 2. quia tametſi Gal. dixerit, non eſſe diſſimilẽ inteſtinorum naturã à vẽtriculo, eſt tamen aliqua diſſimilitudo, quia ſubſtãtia ventriculi durior eſt ideo facta, quia aſperiorem cibũ erat amplexurus.

Quod hoc ſit verũ, videatis apud Hip. li. 4. de morbis, vbi ait, ventriculum non lędi neq; pertundi à medicamẽtis, quia ſubſtantiã duram habet: habere autem ſubſtãtiam duram, probat exemplo: ſiquidem Africani cũ vtuntur pellibus animalium ꝓ indumentis, vtuntur ventriculis animaliũ pro crumenis, quod hæc ſubſtãtia ſolida ſit & dura, atq; apta continere ſubſtantias duriſſimas.

Externæ cauſæ.

Externæ cauſę quę faciũt dyſenteriã multę ſunt. 1. nimiũ frigus & nimius ſolis & aëris ardor, propter ꝙ iure ſcripſit Auic. habitatores plagæ meridionalis, & dum ſpirãt auſtri, fieri dyſentericos. Sic Hipp. 7. aph. 12. ſcribit, ſi fiat hyems aquilonia & ſicca, ver aũt pluuioſũ & auſtrinũ, fieri dyſenterias: ſic etiã ſi hyems fiat pluuioſa & auſtrina, ver aũt aquiloniũ & ſiccum, futuras eſſe dyſenterias. Tempus etiam anni in cauſis habet, quia vt Aretæus inquit, in æſtate fiunt maxime dyſenteriæ, poſt ætatem in autumno, minime omniũ in hyeme.

Caſus, percuſſiones conferunt ad inducendas dyſenterias, item potus venenorum & medica-

medicamentorũ acrium. De venenis historiã habemus illius concubinæ, apud Auenz. lib. 2. tract. 1. c. 5. nam nullum est fere genus venenorum, præsertim eorum quæ necant corrodendo, quod non inducat dysenteriam. Infusio importuna clysterum idem facit, potus aq. frigidæ, niuis, aq. palustris & lacustris.

Præcipuæ autem causæ internæ, vt notat Aretæus, sunt cruditates, & quędam ciborum genera, vt cepæ, allia, carnes vetustæ. Sed notandum de carnibus vetustis, quia quod dixit Aretæus non est intelligendum de carnibus animalium senũ, sed de illis quæ diu seruantur, veluti quæ putrefactæ sunt. Dicebat enim Hip. 2. de victus rat. carnes quanto sunt recentiores, tanto magis aluum corroborare, quia sunt proximæ viuentibus: quanto vero sunt vetustiores, eo magis aluũ soluere, quia sunt proximiores putredini.

Carnis vetusta causa dysenteria.

Sunt etiam herbæ aliquæ peculiares, quæ facultate propria dysenteriam inducunt, vt Auenz. de seipso recitat, qui cum in Siciliam reuerteretur, in itinere manducabat herbam quandam, ex qua factus est dysentericus, vnde monuit medicos ne comederent herbas sibi ignotas.

Signa. Communia.

Signa quibus dysenteria cognoscitur, vt Gal. scribit 12. meth. 7. sunt scientifica, nam si signa dysenteriæ & pleuritidis conferantur cum signis aliarum ægritudinum, multo sunt certiora illis, vt iure dixerit Gal. esse scientifica. Sunt autem communia signa hæc, cruenta excretio, dolor & torsio, nam differt proprie sumpta dysenteria à communiter accepta, quia licet in illa adsit sanguinolenta excretio, tamen non sunt tormina, nec est dolor. Peculiaria alia sunt quæ indicant locos, alia quæ indicant gradum, alia quæ causas.

Signa indicantia loci.

Locorum indicantia signa, vt docet Gal. 6. de loc. aff. 1. sic accipiuntur, quia si fuerit vlcus in crassis intestinis, primo pręcedit dolor, sed statim aut post recedit, in excretione apparent pinguedines seu mucilagines, sanguinis dolor est sub vmbilico. Addidit Aur. quod si longum intestinum solum, aut inferiora ipso fuerint vlcerata, stercora magis cocta exeunt. Si autem vlcus fuerit intestinis tenuioribus, dolor & intensio supra vmbilicũ erit, quæ torsiones præcedunt excretiones, sed multo post succedit excretio, quia cum intestina sint in superiori parte, materia dum excurrit, vlcus vellicat, facitque dolorem: sed quia longum est interuallum quod transire debet, vt etiam longum tempus intercedat necesse est. Adhæc abrasiones paruæ sunt sine pinguedine sanguini admixtæ.

Signa gradus.

Signa gradus sunt, quod si vlcus fuerit in primo gradu, excretiones erunt mucosę, sine sanguine, cum torsione & dolore: si in secundo gradu, apparent partes cuticulæ excorticatæ, dolores sunt acriores, aderit stercoris fætor, ardor, sitis, febricula: si in tertio, fætor maior adest, maior dolor, in excrementis apparent carunculæ, vt dicebat Hippoc. non amplius apparet pinguedo & mucus, imo vero vt docet Aretæus, interdum etiam apparent partes intestinorum.

Differentia vlcerum in dysenteria.

Est tamen aliqua in his vlceribus differentia, vt notat Ægin. interdum huiusmodi vlcera sordida sunt, interdum non, vbi erunt sordida, præter fœtorem, dolorem & ardorẽ in excrementis adest virus & sanies: quæ modo bilem flauam, modo atram, modo pituitam salsam repræsentãt: nam si fuerit pituita, aderunt excrementa aquosa, virulenta, & albidiora: si melancholia, excrementa erunt nigriora, fermentabunt terram.

Sed notate, id quod tributum est melancholiæ de fermentatione terræ, ab Hipp. lib. de int. paff. tributum est etiam pituitæ, ita vt inueniatur etiam aliqua pituita, quæ instar melancholiæ terram fermentet: nam causæ quæ faciunt dysenteriam, cũ nihil aliud sint quam humores ipsi, ipsa cognoscentur ex coloribus excrementorum.

Reliquæ causæ externæ cognoscentur solummodo vel ex diligẽti ægri peruestigatione, vel à medico solerti & magno iudicio prędito.

Si dolor colicus vehemens fit, si cõtinuus, si nausea vehementissima, nec tamen quicquam vel supra vel infra emittatur, malũ est, sed pessimum omnium si cum his omnibus anhelitus fæteat, cum sit certum argumentũ malum conuertendum esse in ileum. Similiter mortiferum est vbi qui colico laborant affectu, frequẽter sudant sudore frigido, frequenter deficiant animo, præsertim si & sudor frigid⁹ & animi deliquia diu durẽt. Haud aliter vt ait Rhases colica passio, quæ fit ab inflammatione pessima est, præsertim in qua corpus statim intumescit.

Prognost.

Quoad prognostica primus gradus dysenterię curatu facilis est, quandoquidem, vt docet Gal. non raro sponte curatur sine medicamentis: sic etiam dysenteria quæ fit in crassioribus intestinis nequaquam habet difficilẽ curationem, tum quia facile remedia possunt adhiberi, tum quia illa ignobilior est, & potest facilius tractari, imo dicit Auic. visos esse curatos quibus per vlcera crassorum intestinorum feces exibant.

Ex altera parte dysenteria secundi & tertii gradus difficilem curationem suscipio, vt & quæ fit in tenuioribus intestinis difficillima est curatu, tũ quia magis vrget, tũ quia minus exposita est remediis. Hipp. 4. aph. 26. inquit, lethale signum esse si in dysenteria carunculæ exeant, præsertim si illę magnæ sint. Si dysenteria facta cũ inflãmatione etiã copulata est febri malignæ, in qua feces apparent nigræ & porraceę, omnis talis dysenteria lethalis est.

Est

Eſt autem in his aliqua differentia, quia quæ fit à pituita, deterior & magis continua eſt, quæ autem fit à bile, acutior eſt, & magis cruciat, vt iure merito Gal.3.aph.12.appellarit hãc dyſenteriam crudeliſſimã. Dyſenteria quæ facta aſt ab humore melancholico, nequaquam eſt adeo mala, quia humor per criſin reiectus ſemper eſt coctus, quare fieri non poteſt, vt ſit adeo prauus.

Quemadmodum etiam ea dyſenteria praua non eſt, quæ fit ab humore melancholico, ſi lien expurgetur.

A dyſenteria vbi appetitus deſtructus eſt, ſemper lethale eſt, id tamen eſt notandum q̃ dicit Hip.2. progn. dyſenteriam ſuperuenientem podagris inueteratis, liberare à malo.

Curatio. *Indicationes.* *Aer.* Curationis tota ratio in hoc ſita videtur, vt quę perfecta eſt, curetur, quę in principio, præcaueatur, quia vero quæ facta eſt dyſenteria vlcera habet, ratione curationis poſtulat vt illa conſolidentur, quod cum fieri non poſſit, niſi prius exſiccẽtur, primo ſcopus curationis in exſiccatione videtur poſit°. Quareaër primum eligendus eſt ſiccus, in actiuis qualitatibus temperatus, vel ſaltem declinans ad contrariam qualitatem: vehemens omnis motus vitandus, ſomnus ſemper confert, neque in his morbis ſemper eſt curandum, ſi etiam dormiant continuò, quia per ſomnum retinentur humores fluentes. Eſt ſcriptum 7. epid. ſcortatio turpis dyſenteriæ medela eſt, quæ ſententia aut à me non intelligitur, aut abſurda eſt.

Cibus. Cibus ſemper debet eſſe paucus, tenuis & facilis concoctionis: paucus quidem propter duas rationes. 1. vt membra reddita auara retineant humores qui rapiuntur in inteſtina. 2. vt ſicut Serapio dicebat, pauca gignantur ſtercora, & ne multitudine ſtercorum magis irritentur inteſtina, quę irritata ſaneſcere nõ poſſunt. Debet etiam cib. eſſe facilis coctionis, ꝓpterea male Cæl.Aur. improbat Praxagoram, qui vtitur biſcocto, quia etſi hoc genus cibi exſiccet, eſt tamen difficilis concoctionis.

Debent præterea cibi vim emplaſticam & viſciditatem quandam habere, ratio eſt, quia humores qui faciunt malum, acres ſunt, & ſubtiles, propterea obtundendi ſunt & incraſſandi, propter hoc fiunt pulmenta varia, ex amylo, farre, oryza, mylio, quæ modo percocta ſint, ſiue colata exhibeantur, ſemper maxime conferunt, præſertim ſi incoquantur in aq.chalybeata vel pluuiali. Panis optime fermentatus & coctus, ſic & oua.

De ouis. Sed volo vos notare de ouis, eſſe fere commune præceptum omnium medicorum, vt oua durata & in aceto cocta tradantur, quod quidem conſilium nunquam probare potui. 1. quia acetum mordicat inteſtina, & eo magis, ſi ſint vlcerata. 2. oua indurata difficilia ſunt concoctu etiam athletis, multo magis ipſis ægris: Igitur propter hoc fit neceſſario, vt hæc oua in ægris corrumpantur inſigniter, vbi corrupta ſunt, quæ mala faciant, voſmet videre poteſtis. Quare etſi vſus hic ſit veterum, à me tamen probari non poteſt.

Conueniunt carnes exſiccantes, vt perdicum, gallinarum antiquarum. Gal.n.ius gallinæ antiquæ aluum adſtringere tradidit. Inter carnes, capreolorum, leporum, caro pedum vituli, accommodata ſunt. Ex fructibus cõueniunt quicunq; adſtringunt, vt meſpila, cydonia, ſorba, corna, quę & cocta & condita ſaccharo ſumi poſſunt. Inter herbas vtilis eſt vſus plantaginis, portulacę, acetoſæ, bugloſſi. *Carnes.* *Fructus.*

Pro potu laudatur aq. pluuialis vel aq. chalybeata, vel brodium in quo cocta ſit plantago: nonnullis etiam propter aſſuetudinem, & præſertim quando febris exigua eſt conceditur vini vſus, ſed vini adſtringentis, rubei. Lac ſimiliter à multis commẽdatur, præſertim ſi coquatur, aut cum ſilice ignito alteretur, aut vt iubet Gal. mel immiſceatur.

Sed de vſu lactis non exigua eſt controuerſia, nam & inter veteres & recentiores fuerunt qui lactis vſum damnarunt. Cæl. Aur. inter veteres damnauit Dioclem, eo quod vteretur lacte cũ melle, hac ratione, quod lac cum ſolet ſua ſponte alui fluorẽ inducere, ſit vt magis ſit illius vſus damnandus in illis, qui fluorem alui iam habent. Inter recentiores fuerunt & alii, qui damnarunt lac, adducti auctoritate Hip.6.aph.64. quo loco ſcripſit, lac non conuenire neq; in deiectionibus bilioſis, neque in febribus: inquiunt iſti, in dyſenteria deiectiones eſſe bilioſas, febres acutas fere ſemper copulari, & ideo nullo pacto lactis vſum conuenire.

In hac controuerſia ſic Altimarus reſpondet: lac in vſum venire dupliciter, vel per ſe ſolum, vel alteratum & coctum: ſolũm quidem non conuenire lac, & hoc modo intelligendum eſſe Hip. coctum & alteratum facile poſſe accommodari in dyſenteria, vt Hip. 6.epid. in filio Critolai vſus eſt lacte alterato ignito ſilice. Hæc Altimari ſolutio ſatis ſana eſt, veruntamen ſi ita ſimpliciter intelligatur, nequaquam omnes tollit difficultates: Ideo dicendum, ſeruatis tribus conditionibus lac conuenire. 1. vt nullo modo exhibeatur in febribus acutis & magnis. 2. vt nunquam exhibeatur lac ſimplex, ſed coctum & alteratũ, vt notauit Aëtius & alii. 3. vt nunquam vtamini lacte, niſi corpus fuerit purgatum prius. *Altim. reſp.*

Inſtituto victu in dyſenteria, ſtatim videndum, an facta ſit dyſenteria ex aliqua criſi, an vero ſit ob aliam cauſam. Si à criſi, nihil iuuãdum eſt, ſed prouidendum vt tueamini inteſtina, ne magis vlcerentur, quando dyſenteria in primo gradu eſt. Modus autem inteſtina à grauiori vlceratione defendẽdi eſt vel p interna,

Medicamenta externa. *Interna.* *Clyster.* interna, vel p externa medicaméta. Ex externis medicamentis sunt olea & pinguedines quæ ventri & lumbis illinantur, vt est ol. rosomphac. mirthinum, pinguedo hircina. Per os administrantur quæ possunt obtundere acrimoniam humorum. Per anum administranda sunt ea clysterum genera, quæ & corrugare, vt dicũt, intestina possunt, & obtundere acrimoniam. Clysteres quibus ego vti soleo, fiunt ex pinguedine castrati, ex succo vel myrthi, vel hordei vel oryzæ: fiunt & clysteres ex brodiis, vt:

℞. Brodij castrati pinguiß. ℔. j. ß.
Vitelli oui num. iij. M. f. clyster.

Hic enim non solum obtundit acres humores, sed etiam obducitur pinguedo tunicis, ita vt transeũtes humores nihil offendant.

Solent aliqui miscere adipem hirci, de qua re etsi aliqua dixerim in tract. de mor. cutan. placet tamen nunc addere, vsum huius adipis perniciosissimum esse in clystere. Ratio *Adeps hirci.* est, quia vt scribit Gal. 4. simpl. 9. adeps hircinus igneus est & acris, pptera mordet & adurit, qui ergo fieri poteſt vt intestinis vlceratis possit prodesse? imo potius videtur nocere. Nec valet quod Gal. videatur sensisse 2. simpl. 14. huiusmodi adipẽ in dysenteria prodesse, quia & contextus græcus & latini antiqui non habent adipem hirci, sed tragi: Nam bonus ille interpres cum sciret τράγον græcis dici hircum, & cognosceret hanc eandem vocem significare quoddam genus herbæ, transtulit potius hircum, quam tragũ, vt debebat. Sed huius loci explicationem habetis in Gal. operibus, quæ nunc excuduntur, nostræ editionis.

Si non facta sit dysenteria è crisi, est videndum, quinã sint illi humores qui faciunt malum, an sc. bilis an pituita salsa, an vero melancholia: & quicunque horum sint, an fuerint commixti sanguini an separati, quia dubitatum est, & iure, nunquid in dysenteriæ curatione conueniat phlebotomia. Ex vna parte non videtur conuenire: quia nullus Arabum videtur mentionem fecisse huius auxilij, imo vero nec Gal. meminit, sed potius 1. ad Glauc. videtur contrariũ statuisse, vbi loquens de febri fluxui copulata, inquit neque agendum esse medicamentis purgãtibus, neque venæ sectione, eo quia illa euacuatio sufficit. Si itaq; Gal. in simplici alui fluxu dãnat missionẽ sanguinis, eo magis damnãda videtur in grauioribus fluxibus, vt est dysenteria. *An in dysenteria conueniat venæ sectio.*

Ex altera parte est Altimarus & alij, qui conati sunt probare, in dysenteria quandoq; prodesse sanguinis missionem, quia per hanc dolor mitigetur: doloris autem cura est habẽda in hac affectione. Deinde quod per venæ sectionem fluxus humorum prohibeatur, & propterea cum hoc medicamentum perpetuo foueatur à fluxibus materiæ, iure fit vt ex venæ sectione magna accedat vtilitas. 3. probat Altimarus prodesse venæ sectionem, quia vt docet Gal. 4. de art. 4. in dysenteria semper curãdum iecur, venę sectio refrigerat iecur: quare etiam hac ratione conuenire videtur venæ sectio.

Pro resolutione huius rei sciendum, dysenteriam vt dysenteria est, nunquam postulare remedium hoc phlebotomiæ, sed si requiratur hoc remedium non propter hunc affectum, sed propter alium requiri, scil. propter sanguinis multitudinem, propter quam magna fit in vasis ebullitio: & consequenter fit vt continuo feruidi & acres fiãt humores, qui trãsmissi ad intestina malum augent. Itaque si humores, fuerint permisti sanguinis multitudini, mittendus est sanguis, in alio casu, & propter aliã causam nequaquã. Nec valent rationes Altimari, q cohibeantur fluentes humores, & q dolor leniatur, quia sunt alia remedia multa, quæ magis coercẽt fluẽtes humores, & quæ magis leuãt dolores sine periculo: & propterea debet medicus ea eligere remedia, quæ periculo carent. Neque valet ratio ex Gal. quia si recte examinentur eius verba, eo in loco loquitur dę dysenteria hepatica, in qua necessarium est iecoris curam adhibere: sed in vera, de qua nos loquimur, nunquam ita curandum est iecur, sed tantum curandum est malum factum.

Locus mittendi sanguinis est ab ea parte, à qua solet plenitudo magis euacuari, qualis est vena interna brachii dextri, nam præterquã quod hac sectione ipsa plenitudo adimatur, fit etiam insignis retractio, vt Gal. dicebat in libr. de sang. miss. venam brachii sectam cohibere fluxum menstruorum: pari pacto putandum, hac eadem sanguinis missione coerceri fluxum alui, præsertim sanguinolentum. Quare clarissima est ratio, quod nunquam sanguis est mittendus, vel à saphena, vel ab alia parte inferna, quia per huiusmodi remedium magis augetur malum.

Neque videre possum quam ob causam Themison ille, vt refert Cæl. Aurel. voluerit, in dysenteria curanda sanguinem detrahendum modo ab auribus, modo à naribus, modo ab oculorum angulis, qui per huiusmodi sanguinis missionem nequaquã vllã insignis fit vacuatio humorum fluentium, quæ sit apta & commoda ad malum auferendum.

Si fiat disenteria à prauis humoribus, fuit Gal. sententia 2. simpl. 12. ante alia purgandos esse humores. Quare si fuerint biliosi humores, primo sunt præparandi, ad quos præparandos hic syr. confert: *Potus praparans bilem.*

℞. Fol. plantag.
Portul.
End.
Acetosæ an. M. j. ß.
Hordei torrefacti. P. j. ß. f. decoct. f. a.

Deinde

Deinde ℞. d.d. ℥. iiij.
Syr. rosati,
De endiu.
Cichor.
Portul. an. ℥. ß. *M. f. potus.*

Præparatis humoribus purgandi sunt, ad quod accommodatum est rhabarb. torrefactum. Nec curate calumnias Amati Lusitani, qui hūc vsum improbauit, siquidem non est verum, in rhab. torref. igneam vllam vim relinqui, sed illud solum fit, vt vis adstrictoria maior & exiccatoria relinquatur. Sunt etiam aliqui qui damnant Thamar. eo quod sint acidi, cuius ratione irritent intestina. Quorum sententia falsa est, quia modica illa aciditas Thamarindi iuncta est materiæ terrestri, merito cuius adstringunt, atque exsiccant. Igitur hoc medicamentum ad expurgandos humores erit accommodatum.

Purgant conuenient.

℞. *Rhab. torrefacti* ℈. *iiij.*
Pulpa Thamar.
Diacathol. an. ℥. ß. *M.*

Curatio dysenteriæ à pituita salsa.

Et notate, medicamenta quę propinantur in dysenteria curanda, meliora esse, si in solidiora forma accipiantur. Si malum fuerit à pituita salsa, ipsa præparanda est hoc modo:

℞. *Fol. beton.*
Plantag.
Ros. rub. an. P. ß.
Cort. granat. ℥. *iij. f. decoct. s. a.*

Deinde ℞. *d.d.* ℥. *iiij,*
Syr. de rosis siccis
Myrt.
Cydon. an. ℥. ß.
M. fiat potus.

Præparata pituita purgāda est potissimum agarico, quem ego soleo torrefacere vt Rhabarb. quia si torrefiat, eandem habet facultatem in dysenteria curanda, quam tribuit Diosc. suo Rhapont. Parabitis igitur hoc pharmacum.

℞. *Agar. torrefacti* ℈. *iiij.*
Myrobal. chebul. ℥. *j.* ß.
Diacathol. ℥. *vj. M. f. potus.*

Curatio dysent. ab humore melancholico.

Et notandum his medicamentis nulla admisceri correctoria, quia ignis in torrefaciēdo extinguit oēm prauitatem medicamentorum. Si humor melancholicus fuerit, præparabitur in hunc modum:

℞. *Fol. fumar.*
Ros.
Acetos.
Lupul.
Puleg. an. M. ß. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d.d.* ℥. *iiij.*
Syr. de succo borrag.
Ros. recent.
De portul. an. ℥. ß. *M.* expurgabitur humor melancholicus rhabarb. hoc enim vtrāque bilem purgat, vt:

℞. *Epithymi* ℥. *j.*
Myrob. nigr. ℥. *j.* ß.
Rhab. torref. ℥. *j.*
Fl. cassia ℥. ß. *M. f. bolus.*

Nec miremini, in omnib. humoribus peccantibus admisceri myrob. quia hoc medicamentum ad cohibendos oēs fluxus maxime valet, quia non solum ducit omnes humores peccātes, sed etiam post purgationem corroborat intestina. His purgatis duo restāt in perfecta cura. 1. vt si dolor vllus adest, tollatur, tū vt vlcera iam facta consolidentur.

Vlcera iam facta vt curanda.

Quomodo dolor sit tollendus dixi: sanantur autem vlcera medicamētis exsiccantibus, detergentibus & carnem generantibus, quare rosa. aq. ros. sem. psyllii, & integrum & vstū, magnopere conueniunt in hac cura. Non tamen ignorandum, id quod monet Auenzoar semen psyllii conuenire quidem, sed non in ea quæ facta est à venenis: puto hanc esse rationem, quia cum hoc semen sit frigidum, nullam facultatem habet cōtra venena: nam medicamenta quæ aduersantur venenis, conueniunt calidiora.

Aëtius & alii in dysenteriæ cura laudant vsum diureticorum: sed in hoc casu vidēdum, ne calidiora diuretica adhibeantur, & præsertim si medicamenta non exeunt per vrinam, quia vt dicit Celsus, malum est medicamenta diuretica alio ire quā ad vesicam ipsam, quia cum calida sint & acria, si intestina petant, augent vlcera.

Quæ administrantur ad consolidanda vlcera, vel sunt extrinseca, vel intrinseca. Medicamenta intrinseca aut per os sumūtur, aut p anum: nam si tenuia intestina sunt affecta, vt docet Gal. 12. meth. magis ea prosunt quæ sumuntur ore: rursum si crassa intestina fuerint affecta, magis iuuant medicamenta per clysterem infusa. Quæ per os sumuntur sunt syr. de ribes, conf. de ribes, de plantag. de agresta, syr. myrthinus, miua cydon. diacydon. Sunt & alia multa elect. multi pulueres, multæ pilulę, quæ sic à medicis parantur. Electuarium quo ego vtor est tale:

Electuariū.

℞. *Carnis cydoniorum* ℥. *ij.*
Pul. ros.
Sem. myrthi an. ℥. *ij.*
Terra lemnia ℥. *j.*
Succi cydon. q. s. f. mixtura.

Vel ℞. *Carnis cydon. fibrata* ℥. *iij.*
Pulu. cochlearum vstarum,
Sang. lepor. frixi & pulueris. an. ℥. *ij.*
Myrrhæ
Corall. rub. an. ℥. *j. M. cum syr. myrthinos. mixtura.* Vsus huius est mane & vesperi hora vna vel altera ante cibum singulis vicibus ℥. ß.

Forma puluerū quæ solet vsurpari, est hęc:

Pulueres,

℞. *Boli armeni* ℥. *j.*
Corall. rubr. ℥. *j.* ß.
Cochlearum vstarum.
Cornu cerui vsti. an. ℈. *iij.*

Rof.rub.

Sem.plantag.an.ʒ.ij.M.omnia diligenter pulverisata, qui puluis cibis frigidiorib. commisceri debet, vt ptifanæ, contufo: vel poteft capi cum modico aq. plantag. aut portul. Pillulæ accommodatæ his funt multæ, præfertim vero funt pill. de cynogl. vocatæ, quæ duo faciunt, prouocant fomnum, fluentes humores cohibent, exficcant etiam mediocriter. Sunt etiam in vfu apud me aliæ pillulæ, vt:

Pillulæ.

℞. *Croci ʒ.ij.*
Myrrhæ ʒ.j.
Ligni aloes
Hypocist. tilij.
Succi eupat.
Gall opij.
Diatragac.
Piperis albi an. ʒ.ß.
Cum vino adftringente conficiantur pill. quarum dofis eft pro fingula vice ʒ.ß.

Narcotica.

Et notate in elect. interdum addi aliquid medicamentorum ftupefacientium, præfertim quando dolor immodicus eft, & vigiliæ vrgēt; quo in cafu in modica quantitate funt adhibenda, quia funt naturæ noftræ inimica. Quare fi vtamini Philon. aut requie Nic. fuccicydon. ʒ.j. admifceatis ʒ.ß. vel ℈.ij. Medicamenta clyfterum funt trium generum, alia funt mitiora, alia fortiora, alia vehementia. Mitia quę adhibentur, quando inteftina funt folum excoriata, id eft, in primo gradu dyfenteriæ: fortia adhibentur vulneribus profundis in fecūdo gradu, fortiffima quę adhibentur in vlceribus fordidis, antiquis & prauis.

Clyfteres trium generum.

Mitiores.

Mitiorum clyfterum forma eft hæc:

℞. *Hordei torrefacti*
Fol. plantag.
Rof. rub.
Rubi,
Orig. an. M.j.

Bulliant omnia vel in aq. chalyb. vel in brodio gallinæ antiquæ.

Deinde ℞. *d. brodij ℔.j.*
Ol. rof.
Omphac. ʒ.j.
Terræ figill. ʒ.ij.
Vitellos ouorum num. v. M. fiat clyfter.

Fortior.

Fortioris clyfteris forma eft hæc:

℞. *Lentium vftarum ℥.iij.*
Balauft.
Gallarum,
Myrthi an. ʒ.j.
Fol. lentifci,
Cort. pini an. ʒ.j. bulliant omnia ad confumptionem medietatis in aq. pluuiali.

Deinde ℞. *d. d. ℔.j.*
Succi plantag. ʒ.ij.
Boli armeni
Acaciæ
Trochifc. de carabe an. ʒ.ij.
Vitelli oui j. M. fiat clyfter.

Et in dyfenteria femper admifcendum vitellum oui, vt acrimonia aliorum medicamentorum, quę valde exficcant, obtūdatur. Fortiffimi clyfteres funt à Gal. traditi, quorum forma hæc eft:

Fortiffimi.

℞. *Trochifc. Gal.*
Trochifc. de carabe,
Gallæ an. ʒ.j.ß.
℞. *d. d. ℔.j. M. & infunde.*

Sed interrogabit quis, qui fint Trochifci Gal. defcribuntur ab ipfo fic:

Trochifc. Gal.

℞. *Chartæ vftæ,*
Arfenici vfti,
Squamæ æris
Croci,
Opij,
Calcis viuæ extinctæ an. ʒ.iij. M. & cum fucco plantag. f. trochifci. Duobus trochifcis vtitur Galen. ad curanda omnia vlcera praua: nam vt videre poffumus, medicamenta quę ingrediuntur hos trochifcos, omnia vehementer exficcant.

Poffunt etiam adhiberi alia genera clyfterum fortiffima, vt funt qui fiunt ex Muria, quemadmodum Galen. 12. meth. 2. qui poffunt ferre hoc remedium, ita vt à dolore non fuperentur, euadunt. Recitat enim Galenus hiftoriam cuiufdam, qui curabat omnes dyfenterias huiufmodi muria, & aliis validiffimis clyfteribus, modo fuftinere potuerint acerbiffimum dolorem quem inducere folent. Dico hoc, quia vt notat Rhafes etiam in dyfenteria maxima cura eft habenda doloris, & videbitis omnibus medicamentis, quæ proponuntur à Gal. & aliis in dyfenteria, commifceri opium, non alia ratione, nifi vt habeatur etiam ratio doloris fedandi cum exficcatione.

Clyfter ex muria.

Dubitatum eft, An medicamenta externa conueniant in dyfenteria curanda. Altimarus ductus auctoritate Gal. 1. ad Glauc. 14. fufpecta habet omnia remedia extrinfeca, eo quod fi adftringamus extrinfecus humores comprimātur, & compreffi magis fluunt ad inteftina. Sed hæc ratio Altim. ibi valet, vbi medicāmenta extrinfeca adminiftrantur nondum purgato corpore, fed vbi corpus eft purgatū, non eft periculum, quod per hæc medicamenta comprimantur humores magis ad inteftina. Erit autem tale:

An medicamenta externa conueniant in dyfenteria.

Emplaftrū.

℞. *Succi acetofæ,*
Malicorij
Hyofcyami,
Opij,
Gallarum,
Omphac.
Rhois cyrenaic. an. ʒ.ij.
Baccarum mirth. nigr. ʒ.j.
Tundantur omnia, & cribrentur, & in vino auftero fubacta in paftillos redigantur & in vmbra exficcentur. Poftulante vfu paftillorum

pulu.

pulu.commifce vel carui, cornorũ & cydon. & in forma empl.ſuperponantur ventri.

Soleo ego vti fumo anguillarum vſtarum, fumo cort. pini, nam vruntur anguillæ, vruntur etiã cortices pini, & vbi vruntur, ano excipitur fumus qui penetrat, & penetrãdo exſiccat, conſtringit & mire confert.

Curatio dyſenteriæ factæ ex veneno. Si dyſenteria facta ſit ex veneno, in vſum veniunt tria genera remediorum, vomitoria, obtundentia, & antidota. Obtundentia ſunt lac, ſuccus amyli, oryzæ, farris. Antidota ſunt plura, præſertim theriaca recens, hæc enim & à proprietate depellit venena, exſiccat vlcera, ſomnũ inducit, & fluentes humores coercet. Inter antidotos Auenz. mire laudat vſũ ſmaragdi, qui duplici modo ſit: primo enim accipitur in ſubſtantia, & modus accipiendi eſt, vt gr. vj. ſmaragdi triti accipiantur, & cum modica aq. potẽtur, & decem horis æger abſtineat à cibo. Hic enim puluis facit quandam cordis anguſtiam, quam deinde conſequitur ſudor, & ſudore apparente liberantur ægri. 2. modus eſt per ſuppreſſionem, Auenz. enim cum incurriſſet dyſenteriam propter eſum herbæ, ſupra ventrem poſuit Smaragdum & aluum perpetuo detinuit, quo remedio teſtatur ſe liberatum ab omni malo. His ſimilia remedia facile ipſi apud auctores legere poteſtis:

CAPVT XXIX.

De affectibus renum, & primo de eorundem obſtructione.

Ordinis ratio. Poſtquam de morbis tractauimus qui infeſtant receptacula excrementorum ſiccorum, cõgruum eſt ordini noſtro propoſito, vt eos tractemus, qui infeſtant excrementi humidi receptacula: ſunt autem hæc duo, renes & veſica, vt enim præclare Ariſt. diſputat. 3. de part. animal. 8. & 9. omnia animantia quæ potant ſortita ſunt à natura renes & veſicam, animalia autem quæ vel parum, vel nihil potant, vt aues, aut quibus vertitur potus vel in corticem, vel in cruſtas, vel in ſquamas, his natura neque veſicam, neque renes tribuere voluit. De renibus itaque & veſica, receptaculis humidorum excremẽtorum, ſumus locuturi. Et quia ordo ac ſitus partium harum poſtulat, vt prius tractemus de renum affectibus, de iis nunc agere incipiam.

Vſus renũ. Fuit ſententia Ariſtot. loc. cit. naturã produxiſſe renes vt continerent & ſuſtentarent venas, abuſam autem eſſe renibus ad expurgandum humorem ſeroſum. Medici vero inter quos princeps fuit Gal. exiſtimarunt renes non ob aliud fuiſſe à natura fabrefactos, niſi vt ſecernãt ſeroſum humorem à ſanguine, & ſecretum excernant extra corpus. Cum itaq; hoc ſit munus renum, ſit vt inter percolandum hunc humorem ſæpius in ipſis excrementa retineantur, quæ retenta varios inducunt morbos. Ariſt. n. ſcribit renes tentari papulis, calculo, inflammatione, frequentius omniũ renes infeſtat obſtructio. De qua quoniã frequẽs eſt, & quoniã ab ipſa generant alii multi morbi, ea ꝑpter de ipſa ãte cætera dicã.

Natura huius affectus. Eſt itaque obſtructio renum morbus inſtrumẽtarius, tum in via, tum in numero, qui morbus cum offendat actiones renum, & actio renum ſit excernere humorem ſeroſum, propterea rationi conſonũ eſt, vt ab obſtructionib. lædatur hæc actio renum, quia vero actio renũ lædi poteſt aut diminute, aut ablate, aut corrupte, ab obſtructionibus læditur diminute & ablate, quia ſi perfecta ſit obſtructio, intercipitur vrinæ excretio, ſi autem minime perfecta ſit, nõ prorſus intercipitur, ſed diminuitur, & quia vt docet Gal. 3. de ſym. cauſ. 1. actio quæ læditur à morbo, læditur vel læſa facultate, vel impedita, obſtructio ſi ſit ſola, impedit ſolũ facultatem: ſi autem ſit copulata intemperiei, vt plerunq; eſſe ſolet, nõ ſolum impedit facultatem, verumetiam eſſentialiter lædit.

Sedes huius affectus. Sedes huius morbi in renibus duplex eſſe ſolet, aut cauitas renum, aut ſubſtantia. Sicut enim repleto cauo dicũtur obſtrui renes, pari modo etiam ſi ſubſtantia impletur magis quam conueniat, dicitur in renibus fieri obſtructio. Ita vt duplex ſit locus obſtructionis renum cauitas & renum ſubſtantia.

Cauſa. Materialis. Cauſæ quæ faciunt hunc morbum, vt colligitur ex Galen. & Aretæo, ad quinque genera reducuntur, ad tumores, vel vt Arabes loquuntur, apoſtemata, ad arenas, ad calculũ, ad humorem viſcidum & craſſum, & ad grumum ſanguinis. Tot enim ſunt cauſæ materiales & internæ, ex quibus fit obſtructio in renibus, & vitiatur actio renũ excernẽdi humorem. Examinabimus ſigillatim vnũquodque genus cauſarũ: ex qua noſtra tractatione habebitis methodum etiam cognoſcendi omnes morbos renum ex obſtructione.

Tumor ſeu inflãmatio renum. Nephritis. Tumor ſeu inflãmatio in renibus eſt morbus ille qui dicitur Nephritis, quia vt pleuritis, hepatitis, dicuntur inflammationes vel membranæ ſuccingentis coſtas, vel iecoris. Sic nephritis proprie debet vocari inflammatio renum. Dixi proprie, quia apud medicos veteres, vt licet colligere ex Hip. in lib. de int. aff. hoc nomen nephritis commune omnibus fere renum affectibus. Apud poſteriores medicinæ auctores obtinuit hæc conſuetudo, vt commune dici debeat de dolore renum ex calculo & arena.

Inflammatio in renibus habet eundẽ modum generationis, quem habent aliæ inflammationes: id peculiare eſſe videtur, hũc morbum raro contingere in renib. quia cum ſubſtantia harum partiũ ſit firma, denſa ac dura,

Causa inflammationis renum. ægre fluxiones recipit, vnde cum inflammatio ducat originem ex fluxionibus, iure fit vt renes ægre ac raro inflammētur. Inflammatio autem quanquam causa sit in renum obstructionibus, vt dixi, est tamen & morbus, & cū quilibet morbus habeat suas causas, non mirum vobis esse debet, si dixero inflammationes renum causas internas esse humores, qui tametsi possint esse varii ac diuersi, sunt tamē maxime sanguinei, nam cum, vt dixi renes secernant serum ex sanguine, atq; sanguine nutriantur, & serum expellant, fit vt sanguis copiosior affluat quam par sit: interdum fit etiā ratione attractricis, vt plus sanguinis attrahatur in renum substantiam, quam conueniat, ita vt dupliciter humores sanguinei inflāmationem inducant, vel per influxū, vel per collectionē, vt sc. humores vel aliunde ad renes corruant, vel in renibus congregentur.

Inter causas internas numerantur quoq; sexus & ætas. Nam scribit Cæl. Aur. lib. 5. de Chron. paff. 3. viros inflammatione renum magis tentari quam mulieres, ætate grauiores, quam iuuenes, habitu tenuiores quam pinguiores.

Causæ externæ, à quibus solent fieri in renibus inflammationes, multæ sunt apud Aetium & Auic. percussiones & casus super renes, compressiones, arctæ ligaturæ, equitationes continuæ, pharmaca diuretica nimis acria: Addit Aretæus vinū & venenum. Aliæ sunt causę ob quas fit vt sanguis & alii humores trahantur copiose in renes, & attracti inflammationes faciunt.

Arenarum multitudo. Secundum genus causarum obstructionis renum est arenarū multitudo, quæ vt plurimum solet generari in ipsa renum substantia: nam cum sanguis quo nutriuntur renes, crassior fit, & pars crassior in renib. nutriendis feruore ipsorum aduritur, vbi adusta est quædam acrimoniam acquirit, qua excitata expulsoria facultas expellit illam in cauitatē renum, atque deinde vna cū vrina transmittuntur ad vesicam, quo fit vt arenæ quæ fiunt in renibus, plærunque rubeæ videantur. Arenarum igitur materialis causa nulla alia est, nisi humor crudus, pituitosus & crassus, viscidatis expers. *Causa efficiens.* Causa efficiēs nulla alia est q̃ ipsorum renum calor immodicus: sicut enim videmus calorem solis ex materia terrestri & viscidatis experte circa maris littora facere arenam, pari pacto existimandum est, in corpore nostro generari arenam ex calore materiam duram & crassam assante, quæ cum viscidatis sit expers, fit vt nō possit simul cohęrere, & proinde separata & mixta remaneat.

Antecedētes & externæ arenarū causæ sūt cruditates omnes, frequentes indigestiones, aquæ crassiores & terrestriores. Narrāt quod qui Romanam vrbem incolunt, vbi dum potatur aqua Tyberis, quæ crassa est & terrea, pauci sint eius cæli habitatores, in quib. nō fiat copia arenarum: hic etiam cibi crassi ac duri, exercitationes post cibū, equitationes à cibo factæ etiam sunt causæ quæ occasionem præbent generationi arenarum.

Calculus. Tertium genus causarum obstructionem facientiū, est calculus, qui græcis est λιθίασις, quasi dicat lapidationem. Generantur autem lapides & calculi in renib. duobus in locis. 1. in cauitate renum, nā nemo est qui dubitet, quin in renum cauo generentur calculi. 2. in substantia renum, vt experientia docet, & ego in episcopo Viterbiensi, qui obiit morbo renali, vidi lapidē genitum in substantia renum satis magnum. Refert Cæl. Rhodiginus lib. 3. hist. adm. mulierem fuisse, quæ cum laborasset hoc dolore & pruritu, & cū ipsa interdum scalperet circa renes vnguibus, fecisse vlcus, ex eoque vlcere extraxisse 18. lapides. Quo argumento facile patet, renes etiam sua substantia calculos producere. Fiunt ergo calculi & in substantia renum & in cauitate, quia vbi sunt parui, si sint in substantia & transmittantur in cauum, necessario vlcerant partes, & miros inducunt cruciatus: vbi autem in cauo sunt, etsi sint parui, per vrinam ducuntur in vesicam, & in itinere solent exulcerare poros vreteres & dolores magnos facere.

In quo genere affectus reponendus calculus. Hinc intelligimus an lapis in vesica sit morbus an symptoma: nam quod nō sit morbus, hinc patet, quia cum lapis sit substantia, morbus quoque esset substantia, quod absonum est. Quod etiam non sit excrementum patet inde, quoniam excrementa necessariam habent in corpore nostro generationem: lapis autem multum abest vt habeat necessariā generationem, imo vero est præter naturam, & propterea cum non sit excrementum, non potest etiam esse symptoma: quo fit vt neq; sit morbus, neque symptoma, sed causa, cum sit causa obstructionis.

Materia arenæ & calculi differt. Calculi materia est pituita crassa, aut humor crudus, semper viscidus, nam differt materia arenæ à materia calculi solum propter viscitatem, quia arena est expers omnis viscititatis, & propterea illa materia minuta, cū non possit conglobari, semper remanet talis. Quod si humor crudus vel arena ipsa habeat viscitatē, merito cuius possint partes subtiles inuri, fit vt illæ partes simul glutinatæ humore viscido, degenerent in calculum, nam qui volunt facere ex luto experte tenacitatis lateres, semper admiscent oleum, quia partes terrestres & aridæ non possunt cogi & seruari vna, nisi aliquo glutino copulentur. Quare in renibus nisi materia arenosa lētum humorem nanciscatur, fieri nequaquam potest, vt in lapidem aut calculum possit concrescere.

Causa efficiens lapidis vt plurimum est caliditas immoderata, quæ caliditas absumit primo

Calculi causa efficiens. primo humiditatem, absumpto humido euanescit calor, vnde cũ remaneat frigiditas intrinsecus in materia, fit vt constringatur, & proinde lapides gignantur: sic enim videmus fieri extrinsecus lapides à calore coquente, & præsertim à calore terræ, à quo sc. cum absumatur humidum tenue, eo euanescẽte, & absumpto calore interno, frigus remanet, fit vt ea materia constringatur, scil. à frigido, & cõstricta lapidis forma inducatur.

Sed circa hanc generationem lapidis renalis duo sunt notanda: primum an possint lapides in renibus generari ex quacunq; materia, diximus fieri ex humore pituitoso, crasso, *An ex bile, sanguine melanch. fieri possit calculus.* arenulas, ex viscido calculos. Dubium est an etiam possit fieri ex bile & aliis humorib. Secundo, An sicuti videmus extrinsecus fieri lapides & à calore, & à frigore immoderato externo, ita etiam fiant lapides in renib. à nimio calore & frigore.

Circa primum videntur hinc & inde rationes, nam ex vna parte videtur rationi consonum, vt lapides & arenæ fiant ex quocunq; humore, nam si colores vt Galenus inquit, lapidum & arenarum inspicias, qui indicant speciem rerum substantiam, interdũm videtur calculi & arenæ fluuæ, interdum rubeæ, interdũ nigricantes, interdum albicantes, adeoque ex variis coloribus videtur colligendum, fieri à variis humoribus. Præterea est Hipp. auctoritas 4. de mor. quo in loco cum auctor ille copiosissime dissereret de generatione lapidis in pueris, manifeste videtur pronunciare, fieri lapides modo ex lacte phlegmatico, modo biliosõ, modo melancholico, modo sanguineo: ita vt colligi possit, secundum hunc auctorem, ex omnib. humoribus generari posse lapides & arenas in renibus.

Ex altera parte est auctoritas auctoris, qui edidit librum de renum affectibus sub nomine Gal. qui docet, non ex alio humore generari lapides & arenas, nisi ex humore crasso, crudo & viscido. Est præter hanc auctoritatẽ ratio, quia quemadmodum dixi, vt generetur calculus, necessarium est vinculum, quo partes simul copulentur, bilis est humor siccus, melãcholia etiam humor siccus, expers viscitatis: Quare nõ videtur fieri posse, vt ex his humoribus fiant calculi.

In proposita dubitatione vt resoluti sitis, statuendum est lapides in renibus generari ex humore crasso & viscido. Verum quidem est, vt scribit Galen. 6. epid. com. 1. t. 6. quod humori viscido & crasso copulari potest alius & diuersus, qui secundum sui varietatem varios etiam colores lapidibus imponit, & hinc est quod si fiant tantum è phlegmate viscido & crasso, capillorum color cineritius est, si sanguis commisceatur biliosus, fit subflauus lapillorum color; quod si maior sanguinis copia commisceatur fit color vel flauus intẽte, vel rubeus, vt si cõmisceatur sanguis niger, vt color niger sit necesse est, ita vt ex humorib. aliis syncceris nequaquam possit fieri lapis, sed solũ fiat ex humore phlegmatico, cui sit aliud genus humoris admixtum. Fiunt etiam interdum lapides ex pure, non quod pus synceerum materia sit horum, sed quia pus & sanguis commiscentur viscido phlegmati, vnde fit lapidis generatio.

Erat secunda dubitatio, An in renib. possint fieri calculi à causa frigida? Ex vna parte *An à causa frigida fiat calculi in renibus.* videtur fieri posse. 1. quia in extrinsecis manifeste conspiciũtur lapides cõcrescere externo aëris frigore. Itaq; nõ videtur rationi dissentaneum, vt etiam in corpore fieri possit lapis à frigore. 2. est Hip. sentẽtia 3. aph. 30. morbum renalem esse senibus familiarissimum: sed senes frigidi sunt: Igitur ob frigiditatem in senib. videtur debere lapides concrescere. Aretæus & Ruffus scribunt, in senibus fieri lapides renales, eo ꝙ humores & viscidi & crassi, facile congelentur à frigore. Hinc colligitur, *Tophi vnde generentur.* hos medicos putasse, etiam à frigore fieri calculos & arenulas. His omnibus accedit, quod vt Gal. loc. cit. habet, lapides renum eo pacto gignuntur, quo fiunt tophi: sed hi fiunt propter frigiditatem, nam in manibus & pedibus quæ sunt membra à calore remota, non ob aliam causam fiunt tophi, nisi quia humores crassi frigore ossium cõgelantur, vt dicit Hip. 2. epid. t. 3. igitur ex Gal. etiam concedendum est fieri calculos à frigore.

Ex altera parte dicit Gal. 3. aphoris. 26. vbi docens causam ob quam in senibus non fiat lapis in vesica, inquit eam esse, quia non laborant eo calore quo abundant pueri, in quibus fit lapis in vesica. Itaq; videtur manifeste Gal. censisse, solum à causa calida fieri lapides. Accedit etiam auctoritas libr. de aff. ren. apud quem legitur nequaquã fieri posse, vt in corpore viuo reperiatur vnquam tãta frigiditas, quę possit indurare materiam, & cogere in lapides, quod probatur ex Gal. 6. epid. super locum Hippoc. refrigeratio indurat: vbi Galen. scribit frigiditatem internam non posse vnquam indurare feces, quia in latebris corporis nostri nequaquam tantum frigus permanere potest, igitur eo minus tantum frigus existere potest, à quo colligẽntur materiæ vt fiant lapides.

In hac dubitatione sit apud vos constituta hæc veritas, à frigore positiuo nunquam fieri lapides in renibus, sed tãtum fieri posse à frigore priuatiuo: priuatiuum frigus liceat mihi vocare, quod alias appellari consueuit calor diminutus, nam sicut nos videmus calorem fornacum statim densare & conglobare lapides, solarem autem tãtum longo tempore, siquidẽ calor immodicus statim absumit humidum, quo absumpto materia fit dura: sic etiam calore immoderato lõgo tempore hu-

miditas absumitur, qua absumpta lapides fiunt. Et hoc est quod Serapio dicit fieri lapides renum à nimia caliditate & moderata. Quare videre possumus habita hac resolutione, in senibus, vt & in articulis, fieri tophos à calore moderato diu agente & consumente humiditatem, quem calorem moderatum si, vt dixi, respectu maioris caloris placet appellare frigus, non contendo, modo sit hęc veritas apud vos constituta, fieri tantum à calore moderato vel immoderato.

Quare inter has causas internas poterimus numerare & ætatem, & corporis habitum, quia vt scriptum est ab Auic. lapides renum fiunt maxime in corporibus obesis. Fern. addidit his aliam, sc. dispositionem hæreditariam, vult enim quemadmodum homines fiunt dispositi ad podagram à natura, similiter dispositos fieri ad morbum renalem contrahendum. Quod an verũ sit valde dubito, quia vix alium inuenietis auctorem, qui scribat hunc morbũ fieri hęreditate: scio quidem in canonibus Auicen. hoc legi, sed scio etiam aliquos esse contextus, prout vos poteritis videre, in quibus ea verba desiderantur.

An sit morbus hæreditarius calculus.

Causæ externæ.

Causæ externæ sunt omnes illæ quæ arenarum causæ sunt à nobis enumeratæ, præsertim vero cruditates & quæcunque renes calefaciunt, vt sunt exercitationes omnes vehementes, præsertim post cibum, decubitus super dorsum & super stratis plumariis, vsus medicamentorum calefacientium, & præsertim aquæ crassę, lacustris & palustris, nec non fluuialis, vt est Tyberina, panes azymi, carnes crassæ, pisces crassi: pyra, mala omnia dura & adstringentia, sunt ex iis causis quæ faciunt lapides: maxime omnium confert vsus lactis & casei. Si videatis Hip. lib. de morb. circa finem, vbi discurrit de generatione lapidum in pueris, videbitis omnem lapidis generationem tribuere vsui lactis, ita vt quale sit lac, tales etiam fiant lapides.

Quarta causa.

Humoris viscidi & crassi copia.

Quartum genus causarum à quibus fiunt obstructiones renum, est humoris viscidi & crassi copia, nam vt primo vos docebam, renes pro sui alimento sanguinem serosum attrahũt, qui sanguis sæpe fit vt commisceatur crudis & viscidis humoribus, vbi & humores retinentur in substantia renum, cũ nutrimẽto, fiunt obstructiones in substantia renum, vbi autẽ humores crudi separãtur à sanguine nutritiuo renũ, mittũtur vna cũ sero in cauitatem renum, qui retinentur in cauitate ipsa, & dum retinent si obstruant cauitatem totam, efficitur vrinæ suppressio, si autem nõ obstruant totam, sed solum partem, efficitur vrinæ diminutio, qui humores similiter si à cauitate detrusi retineantur in vasis vreteris, ibi quoque vrinæ consueuerunt prohibere exitum.

Sed video vos optare causam propter quã in vesica & renibus concrescant lapides, non autem in iis poris vreteris, & eo magis quod angustæ sunt tales viæ. Causa ob quam non fiant, hæc potissimum est, quia vt fiat lapis, necessaria est materia, necessarium agens, necessarium est etiam tẽporis interuallum debitum, quo agens materiam deducat ad formam, illud temporis interuallum metitur ex mora materiæ in loco vbi faciendus est lapis: cum vero in vasis vrinariis nõ possit diu manere humor crassus & arena, ideo non potest cogi, quia nõ est temporis interuallum: quod non possit diu manere, causa est, quia impetus vrinæ propter eos angustos locos tantus est, vt secum ducat & detrudat quicquid est humoris in illis partibus. Sicuti. n. videmus in canalibus, qui sunt decliues, & angusti, nihil etiam concrescere propter impetum aquę delabentis, similiter contingit in vasis vrinariis.

Cur in vreteribus non concrescant lapides.

Causæ externæ quæ gignũt humores crassos, sunt cibi crudi & crassi, aquæ crassæ, vrina crassa, lac, cruditates omnes. facit etiam ad hoc plurimum angustia cauitatum renum, nam beluæ & mulieres raro tentantur vitiis vrinæ suppressæ, non aliam ob causam, quam quia habent latiores meatus, merito quorũ mingunt vrinas crassiores & turbidiores, quo fit vt cum non retineantur materiæ viscidæ & crassæ, consequenter obstruantur renes, & non retineantur vrinæ.

Causæ externæ gignentes humores crassos.

Quintum genus causarum obstructionis renum est grumus sanguinis, vbi enim sanguis exit à venis renum, & diu retinetur, cõcrescit & conglobatur, non ob frigiditatem vt Arist. dixit, sed quia exiuit à proprio loco. Exit sanguis ẽ venis vel per vulnera, nam causæ externæ vulnerantes sunt causæ huius obstructionis: similiter aperiunt venas quæcunque erodunt, vt sunt omnia acria & salsa, vel quæ rumpunt. Item percussiones, compressiones, multitudo flatuum, quæ aperiunt ora: vt est multitudo & caliditas sanguinis, potus & cibi calefacientes. Sanguis qui grumescit in renibus nunquam exit per sudationem ẽ venis: eo quia sanguis qui resudat ẽ venis subtilissimus est, qui cõcrescit & in grumum conuertitur, crassus sanguis est.

Quinta causa. Grumus sanguinis.

Signa quibus cognoscuntur obstructiones renum, duobus generibus continentur, alia enim sunt vniuersalia, alia particularia. Vniuersalia sunt grauitas, quæ circa lũbos ac renes persentit, & lassitudo circa dorsum, stupor q. pertingit vel ad ambo crura, vel ad alterũ: retentio vrinę atque interdum suppressio.

Signa. Vniuersalia

Particularia vero signa sunt illa, quæ varia causarum genera nobis indicãt. Quare si materia illum fiat ab inflammatione hæc aderunt, mẽtis alienatio propter septi transuersi vicinitatẽ, impotentia ambulandi, dolor grauatiuus & magnus circa lumbos: qui dolor tunc præsertim vrgere solet, quando corpus vario modo

Signa inflammationis.

modo quassatur, vrinæ difficultas, est & ardor & guttatim stillat, primum tenuis, deinde mucosa; febris adest insignis, nausea, vomitus biliosus, ventriculi morsus, aluus adstricta.

Si inflammatio ad suppurationem vergat, febres sunt maiores, apparet aliquis tumor & aliqua eleuatio extrinsecus circa lumbos, maior est calor & dolor circa renes, vrinæ rufæ, & adhæc vbi supra partem sanam decumbūt, videtur pars aduersa veluti pondus habere appensum, quæ omnia signa meliora fieri solent, vbi iam factum est pus iuxta eam Hipp. sententiam, qua scribit omnia fieri sæuiora, dum pus fit, quam cum factum est.

Signa arenularum. Si obstruuntur renes ab arena, nulla adest febris, grauitas, tensio circa renes percipitur, vrinæ sunt arenosæ, interdum mordētes atq; sanguineæ, interdum penitus supprimuntur, aut penitus impediuntur.

Signa calculi. Si obstruuntur à calculo, signa sunt admodum similia colicis, quæ quomodo cognosci & distingui debeant iampridem vobis monstraui, quando de colica passione tractabam.

Est igitur in lapide renali hoc primum signum, quod dolor, vt Gal. docet 1. in 6. epid. 6. sit acutus & magnus, dū mouetur lapis, sicuti in alio tempore, quando lapis non mouetur, dolor sit grauatiuus. Vrina à principio sit tenuis, interdum opprimitur, deinde arenosa & sanguinolenta, mingitur, hoc enim est quod dicit Hippoc. in lib. de aff. internis, vrinam calculosorum fieri similem succo carnis bubulæ assatæ; dolor maior est vbi ventriculus repletus est cibo quam vbi est vacuus, preterea crura cōtorquentur si malum sit in ambobus renibus, quod si sit in dextro vel sinistro, pariter dextrum aut sinistrū torquetur.

Fit vomitus per communicationem peritonæi. minguntur arenæ quæ varios colores repræsentant, prout etiam varia est materia, ex qua factus est lapis. Adduntaliqui, si lapis factus sit ex materia calidiori, ęgros magis incitari ad libidinem, sicuti si fiat à materia frigida, persentiri frigus circa eas partes.

Signa humoris vescidi & crassi. Si ab humoribus viscidis & crassis fiat obstructio, aderit tensio, grauitas, nulla febris: vrina vel supprimitur ex toto, vel diminuitur, & quæ excernitur vrina, crassa est ac sedimentum crassum & viscidum habet.

Signa grumi sanguinis. Vltimo si à grumo sanguinis concreto facta sit obstructio, hæc habētur signa, quia antea præcessit sanguinis mictio, vel præcessit aliqua causa, quæ potuerit venas ipsas aperire: vrina aut suppressa est ex toto, aut sanguinea, grauitas & tensio adsunt, nulla febris, vrinæ calidæ & prurientes siue mordentes.

Prognost. Quoad progn. Aristot. 3 de part. animal. 9. morbos renales etiamsi sint recentes, esse tamen difficiles curatu docet, quia cum renes huiusmodi sint veluti compositi ex multis rebus, perinde est ac si multi renes laborarēt, & propterea est difficilis ipsorum curatio. Inter morbos autem renales inflammatio maxime omnium lethalis est, propter quod mirari soleo Cæl. Aur. qui inflammationem renum videtur recensere inter morbos diuturnos. Hipp. 6. aphoris. 12. scribit, laboranti nephritide si superueniant hæmorrhoides, bonum esse. Ex aduerso scribit Rhases & Auic. si eidem nephritidi delirium superueniat, esse lethale.

De lapide renum Hipp. 6. aph. & 6. epid. 7. ait, nephriticos quinquagenarios aut nunquam aut rarissime curari, nam præterquam quod morb. hic desinere solet in lapidem vesicæ, sponte etiam solet intercipere vrinam, & homines iugulare, sicut obstructio facta ab arenis & humoribus viscidis & crassis, hæc enim lapides aut renum, aut vesicæ finire solet.

Curatio obstructionum renum hunc vnū scopum habet, vt tollatur, tollitur autem materia obstruens, prout varia est, varia curandi ratione. *Curatio inflammationis. Scopi.* Agamus igitur primum de curatione inflammationis, in qua omnes fere scopi sunt propositi, qui & in aliis inflammationibus curandis proponuntur, sc. vt primo prohibeatur, ne inflammatio incrementum suscipiat. 2. vt ea inflammatio quæ facta est, tollatur, quibus scopis implendis necessaria est ante cætera diligens victus ratio. Quare aër *Victus ratio.* eligatur frigidus & humidus, & serenus, qui si non habetur, talis, parandus est irrorationibus, herbis & aliis remediis, quæ consueuerunt aërem alterare ad frigidum. Somnus debet esse moderatus, sed cauēdum, ne vnquam supra dorsum dormiant ægrotantes. Quod si stratis subiiciantur herbæ refrigerantes, vt nymphæa, fol. salicis, vitis, rosarum, plantag. Et si aluus non fluat, emolliendaeft clysteribus, qui ad frigiditatem inclinent. Erit autem talis clyster optimus:

Clyster optimus.

℞. Hordei P. j.
Fol. lact.
Maluæ an. M. j. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. d. ℔. j. ß.
Ol. rosf. compl. ℔. ß.
Sacch. rubri ℥. ij. ß.
Salis ℥. j. M.

A vino abstinendum in omni inflammatione interna, vt ex lib. de Glauc. constat. Loco eius vtendum est aq. hordei, in qua nymphex & lact. semina sint cocta.

Differentia. An aq. frig. vel calida conueniat. Aretæus fuit huius sententiæ, vt in hoc vitio detur aq. calida. Auic. autē damnat vsum aq. calidæ, potiusq; si bibenda est aqua, quod tamen videtur negare, vult bibēdam esse frigidam, ita vt non parua sit controuersia inter Aretæum & Auic. In hac re soleo ego hoc ita conciliare, quod aq. frigida possit comparari vel aq. tepidæ vel vere calidæ, confert magis aq. frigida quam calida. Et ratio est, quia

vbi aqua frigida in corpus sumitur, calore natiuo euadit tepida, vt quando perueniat ad renes, perueniat iam tepida, quæ omnia sunt in omni inflammatione oportuna, quia cum inflammatio omnis habeat coniunctum incendium, tempore incendium remittitur: sin autem comparetur frigida aqua tepidæ, dico meliorem esse tepidam quã frigidam, eo quia tepida non infert ventriculo eam noxam, q̃ frigida. Igitur si intelligam Aret. de aq. tepida & non de vere calida, eius sententia est vera: similiter si interpretamur Auic. quasi compararit frigidam vera calide, sententia eius vera erit, neque Aretæo refragatur.

Cibi debent esse omnes faciles coctu & refrigerantes, vt est ptisana, panatella absque sale: herbæ item refrigerantes, coctæ, quales sunt acetosa, endiuia, lactuca. Cauendum autem est, mea sententia, à duobus in curatione inflammationis. 1. à nimis tenui diæta, nam ait Aetius inedia reddit vrinã acrem, vbi autẽ vrina mordax & acris est, magis stimulat & infestat locos affectos. 2. vt vsus diureticorũ præsertim in principio prohibeatur, eo quod cum perducant remedia diuretica humores ad renes, plane non parum inflammationem adaugeant. Quare in hac cura abstinendum ab vsu sem. melonum, cucurb. citrulli & aliorum omnium, quæ quanquam refrigerant, vrinam tamen prouocant.

Duo vit. in curatione inflammatio- nis renum.

Instituto victu procurandum est, vt humores qui præcipitantur ad renes, alio auocentur, quod fit frictionibus superiorũ partium, ligaturis, cucurbitulis, vomitu, & aliis quæ humores ab inferioribus partibus ad superiores reuocent.

Qua vena secanda in hoc affectu.

Inter alia præsidia est venæ sectio: sed dubium est, in qua corporis parte vena sit secanda. Est regula Galen. quam habet 13. meth. 11. & 6. aph. 26. & 6. epid. com. 10. t. 6. sc. vbi renes sunt inflammati, & vbi omnes partes substãtiæ inflammantur, mittendum esse sanguinẽ in partibus inferioribus, scilicet vel à poplite, vel à saphena: in partibus vero inflammatis supra renes mittendũ esse sanguinem à partib. superioribus. Ratio etiam videtur Galeno adstipulari, quia in inflãmationib. est mittendus sanguis ab illis locis, à quibus proxime potest euacuari materia quæ facit inflammationem. Contrariam habuerunt sententiam medici grauissimi, Aretæus, Ruffus, Aetius, & omnes fere Arabes, qui vno ore dicũt, in inflammationib. renum mittendum esse sanguinem à vena cubiti.

Resolutio huius dubii petenda est ex ipso etiam Gal. q. lib. de cur. rat. per sang. miss. hãc bilem definiisse videtur, quo in loco scribit, in omnibus inflammationibus infra renes mittendum esse sanguinem à partibus inferioribus, in inflammationibus supra renes ex partibus superioribus, in renibus vero inflãmatis vtroque modo agi posse, quasi renes ipsi medii sint inter partes superiores, adeo vt sententia sit Galen. in renibus inflammatis debere interdum mitti sanguinem à partibus superioribus, interdum vero ab inferioribus.

Quando sit mittendus sanguis à superioribus, quando ab inferioribus partibus.

Sed video vos optare modũ, quo cognoscatis quãdo sit mittendus sanguis à superioribus, quando ab inferiorib partibus. Hic debet esse modus, vt videatis an ad renes inflãmatos adhuc fluat materia, an non, si fluat adhuc corpore pleno existente scopus præcipuus esse debet, vt materia retrahatur; retrahitur autem, si sanguis mittatur à partib. superioribus. Quare existente corpore pleno, & materia influente ad locum inflammatum, est mittendus sanguis à brachii dextri cubito, vel sinistri, prout ren dexter aut sinister inflammatus erit. Si vero humores nulli influant, curationis scopus est, vt materia euacuetur atque deriuetur: facilius autem euacuatur per venas inferiores sectas, ob id quã- do Gal. scribit, in renibus inflammatis pertundendas esse venas inferiores, intelligendus est de sola inflammatione facta, cui nulla sit amplius copulata humorum fluxio, aut totius corporis plenitudo. Præmisso itaque clystere erit sanguis mittẽdus, si sit plethora, à cubito, si non sit & humores sint firmati, ab inferioribus partibus, in ea sc. quantitate, quæ videtur sustineri posse ab ægro.

Circa purgantia notanda.

Misso sanguine est videndum, qui sint humores qui peccant, atque ii præparandi ac purgandi sunt, simul etiam remediis extrinsecis curandum, ne inflammatio augeatur. Sed circa purgationem & circa vsum extrinsecorum sunt quædam breuiter notanda. 1. vt medicamenta, quæ inflammatis renibus propinãtur, semper leuia sint, & omni studio fugiantur scammoneata. 2. vt in purgandis humoribus his, quantum licebit vobis, fugiatis diuretica, quia nunquam est euacuandũ per locum affectum. Ideo cassiã quam omnes fere medici laudant, ego sane probare non possum, quoniã, vt experientia testatur, hoc medicamentum maxime euacuat per vrinam, potius eligerem vel mannam, vel syr. ros. sol. vel aliquod aliud, quod omnino vrinam prouocaret.

Circa vsum externorum not.

Circa vsum externorum duo alia sunt notanda. 1. vt omni studio efficiatis, ne inflammatio suppuretur, quandoquidem vbi suppurantur renes, fiunt vlcera, & ea quidem incurabilia, quia cum per ipsos renes continuo excurrant humores excrementitii, vix fieri potest, vt illæ partes vlceratæ consolidescant. 2. notandum ne vsurpentur medicamẽta admodum frigida, quia cum renes sint excrementorũ receptacula, facile contrahunt scirrhos, & eo magis, si materia per ipsos fluxa p refrigerantia medicamenta magis constringatur

gatur & congeletur. Extrinfecus igitur in initio ftatim vtemur ol. rof. albumine ovi. Infrigidans ergo Galen. fic vfurpari folet:

Refrigerantis renibus,

℞. *Ol. rofati.* ℥.j.

Album. oui N.j.

Aceti ℥.ij. *Conquaſſentur omnia diligēter, & applicentur regioni renum.* Hæc inūctio in principio erit accommodata.

Vbi autem inflammatio facta iam fuerit augmento, repercutientibus addenda funt ea quæ etiā difcutiunt, vt ol. chamæm. ol. fem. lini. decoct. fœnugr. pinguedo anatis. Poffumus nos hanc inunctionem parare:

Inunctio.

℞. *Ol. rof. omphac.* ℥.j.

Ol. fem. lini.

Chamæm. an. ℥.ij.

Pinguedinis anatis ℥.j.ß.

Aceti ℥.ij. *M. fiat linimentum.*

Et notate femper linimentis renum addēdum effe acetū, & illud acre, eo quia hæc pars fit profunda, vt penetrari nō poffit, nifi à medicamento valde acri & penetrante.

In declinatione vero denegantur omnia medicamenta repercutientia & folum adhibentur ea quæ difcutere poffunt, vt fomenta facta ex fpongiis & decocto fimili, vt:

℞. *Fl. chamom.*

Althea.

Calam. an. P.ß.

Sem. lini ʒ.iij.

Fœnugr. P.j. *f. decoct. f. a. & cum fpongiis foueantur renes.*

Simili modo poterimus parare empl. ex farina hordei, lupinorū, fabarum, vt effet iftud:

Circumpſemata.

℞. *Furfur. tritici* P.ß.

Far. loliacea.

Lupin. an. P.j.

Ol. chamom.

Sem. lini an. ℥.iij.

Aq. communis q. bulliant ad ignem, & f. empl.

Diuretica quando conueniant.

Vbi iam declinatio erit perfecta, ita vt nullum inflammationis veftigiū appareat, tempus eft vtendi diureticis, non folum quia nullum detrimentum inferre poffint, fed fi quid humorum & inflammationis fupereft, facile expurgent.

De præparantibus & purgantibus nolo eadem fuperius dicta repetere, quemadmodum enim purgantur biliofi & pituitofi humores, eadem arte poterimus etiam vti in renum inflammatione. Quod fi omnibus his auxiliis efficere non poterimus, quin inflammatio ad fuppurationem perueniat, cōuertendum eft omne ftudium ad accelerandam fuppurationem, id quod fit empl. & inunctionib. Ego tali vtor:

Maturātia.

℞. *Radic. althea* ℔.j. *decoq. diligenter, piftētur, & per cribrum tranfmittantur, cui adde:*

Butyri recentis ℥.ij.

Tereb. ℥.j.

Paſſul. crib. ℥.j.ß. *Miſce omnia ad formā emplaſt. & apponatur renibus.*

Poffumus etiam ante adhibitionem huius empl. vti decocto althea & maluarum, ac fouere renes. Vbi pus confectum eft, videndum an appareat extra illa extuberātia, an non: fiquidem folet in inflammationibus locus extrinfecus extuberare, ita vt tumor appareat. Hip. in lib. de int. aff. ait, locum effe incidendum, & pus extrahendum, & profunda fectione monuit hoc faciendum, quia etfi locus extuberans & eminens videatur, tamē pus folet refidere in profundis partibus. Sin extra vlcus rumpatur, & pus exeat, vt ait Hip. fi rūpatur vomica renum, & ad inteftina ducatur materia fuppurata, fpes eft ægrum euafurum.

Quæ rūpunt medicamenta, ea funt, quæ prouocant vrinam, vt eft glycyrrh. rad. iridis, fœnic. afarum, mulfa: præfertim autem maxime valet rad. afpar. fylu. quem dicit Gal. à renibus ducere fanguinem. Poterimus igitur hac potione vti ad foluendum pus:

Medicamenta rumpentia.

℞. *Rad. aſpar. ſyl.* ℥.j.ß.

Rad. fœniculi ℥.j.

Glycyrrh. ℥.ß.

Aſari.

Fumiter. an. ℥.j.ß. *f. decoct. f. a.*

Deinde ℞. *d. d.* ℥.v.

Mulſæ.

Syr. de liq. an. ℥.j. *M pro potu.*

Vlcera renum.

Solent poft ruptam renum vomicam remanere in illis partibus vlcera, quæ propriam requirunt curam, quanquam à multis etiam aliis caufis poffint proficifci, nam fiue fpectemus internas caufas, multa funt, quæ faciunt vlcera in renib. vt funt humores acres & corrodentes, lapides angulares inter exeundum vlcerant renes: fiue fpectemus caufas externas, multa quoq; funt; vt medicamenta erodentia, vt funt quæ fiunt ex cantharidibus, cibi calefacientes, percuffiones, venena. His omnibus de caufis poffunt fieri vlcera in renibus, quæ tamen vnam & eandem curationem exigunt.

Cauſa vlcerum.

Signa.

Cognofcuntur autem multis fignis, in primis lumborum dolore, vbi enim renes funt vlcerati, fere femper infeftat dolor. Adhæc vrina purulenta eft & fanguinolenta, & interdum carūculas admixtas habet. Sin facta fint vlcera à lapide, cognofcitur, quia præceffit vlcus lapilli exitus. Si ab acrib. humoribus, cognofcitur eo figno, quod ante vlcera, & eo tēpore vrina fem p acris eft & mordax. His accedit, quod cum hęc vlcera fiant ab humorib. exedentibus, femper vrinæ funt admixtæ caruncula. Hæc omnia vlcera vbi funt inueterata, rariffime contingit vt fanentur. Quare, vt Alexan. docet, feftinandum eft ad curationem ipforum.

Prognoſtica. Curatio.

Curationis ratio eft omnium vlcerum cōmunis, vt fcilicet confolidentur, & quia confolidari

solidari non possunt, nisi exsiccentur, præcipuus est scopus, vt exsiccẽtur humores. Quare eligendus est aer, qui exsiccandi facultatem habeat, in actiuis. a. qualitatibus sit temperatus: dormiendũ est, sed resupino corpore, abstinẽdum ab omni motu corporis, aluus humida seruanda: cruditates oẽs & repletiones vitandæ: vitandum vinum, præsertim generosum, vitandus est quicunque potus copiosus, eo quod sanari nequaquam possunt ea vlcera, per quæ discurrunt humores. Pro potu vtilissimum est vinũ pauciferum adstringens, quod etiamsi calidum bibatur, maxime confert: aqua pluuialis, hordei, chalybeata, est accommodatissima. Inter cibos vitandi omnes calidi, acres, acidi, amari, dulces, & tãdem fugiendum quicquid vrinam mouet. Inter cætera Auicenna & Serap. damnarunt vsum ficcarũ, nec immerito, quia huiusmodi vias vrinæ penetrant, & sua facultate irritant partes vlceratas. Vtilis maxime est ptisana ex hordeo, farre, milio, lac, oua, & præsertim Alex. commendat ea oua quæ sorbentur simul ac nata sunt. Inter pisces laudantur illi qui viscidam & crassam carnem habent, vt sunt locustæ, gambari, gobii. Ex herbis laudatur lactuca, portulaca.

Instituto victu vidẽdum est an corpus scateat prauis humorib. necne: si abundat, danda est opera vt illi primo præparentur, deinde vt præparati expurgentur: sed in his expurgãdis est cauendum, ne medicamenta grauia in vsu habeantur, fugienda omnia scammonea-ta, cõueniunt omnia quæ leniunt, vt est manna, elect. diaseb. simpl. diacathol.

Mundificantia. Expurgato corpore studendum est vlcerũ mũdificationi, quia antequam ad cicatricem reducantur, nisi prius ab omni labe emundẽtur, vanus est medici labor. Ex his quæ vlcera renum emundare putantur, duo sunt potissimum mulsa & lac: sed quia hæc medicamenta sua natura ad renes non feruntur, semper illis sunt commiscenda aliqua quæ perducant ad renes, vt est si mulsæ admisceatur succus glycyrrh. si lacti cõmisceatur succus melonum, aut diatrag. hæc enim abstergunt, emundantque mirifice vlcera renum.

Lac. Sed de lacte tria sunt notanda. 1. neq; quolibet tempore, neque quoduis lac conuenire, inprimis vbi viscera sunt satis sordida, conuenit illud lac, quod potest magis abstergere, vt lac asininum, equinum, & camelinũ: vbi autem non ita sordida sunt vlcera, conuenit lac quod minus absterget, & magis carnem potest generare, vt est lac caprinum: vbi autem vlcera prorsus sunt emundata, iam conuenit id lactis genus, quod optime nutrit, vt lac ouium & vaccinum.

Sed dicetis, quomodo cognoscemus vlcera esse sordida, vel munda, vt possimus variare vsum lactis? Modus cognoscendi petendus ab vrinis: quod si in vrina fuerit pus copiosum, fætens & sordidum, certissimum potest esse argumentum, vlcera valde sordescere: sin in vrina fuerit pus exiguũ, atq; illud album, & æquale signum est vlcera non admodũ esse sordida, sed esse magna ex parte emũdata: pari pacto si nihil in vrina apparuerit puris, ita vt penitus vrina desierit esse puruléta, tunc certissimum est signum, nullam adesse in vlceribus sorditiem.

Hac itaque methodo poteritis fieri certiores, quando sit vtendũ lacte asinino, & quando caprino, aut vaccino.

Quantitas lactis est accipienda secundum recentiores ad ℥. v. vel ℥. vj. cæterum inuenio præsertim Hipp. multo maiorem copiam lactis præscripsisse: quare sic sentio, vt ꝙ pertinet ad quantitatem, ea non sit metienda numero, sed secundũ ægri vires, quia si æger poterit sustinere copiam lactis, quo maior erit copia, eo erit vtilius: sed si ob vẽtriculi imbecillitatem, vel aliam ob causam, copiam lactis insignem non possit capere, manendum est secundum recentiores in mensura ℥. v. *Quantitas lactis.*

Sed notate, vt si fieri potest, ab vbere ipso exsugatur, vel statim ac emulsum est sorbeatur, quo absorpto morãdum est tamdiu, quousque in ventriculo optime sit coctum, quia perniciosissimum est ingerere cibum antequam lac concoctum sit, quoniam solet corrumpi, & vbi est corruptum, acrimoniam quandam acquirit, à qua deinde magis irritantur vlcera.

Purgato vlcere deueniendum ad ea tam intrinseca, quam extrinseca remedia, quæ possunt agglutinare & ad cicatricem perducere. Intus prosunt iuiubæ, sebesten, mora immatura, coriandrum, glycyrrhiza, bolus armenus, acacia. Et hoc decoctum erit accommodatissimum.

Decoctum agglutinans & cicatrizans.

℞. Sebesten.
Iuiub. an. N. xij.
Boli armeni.
Cineris ferularum combust. an. ℥. j. Bolus armenus & cinis ligantur in petia, atque cum aliis bulliant, *f. decoct. f. a.*

Deinde *℞. d. d. ℥. vi.*
Syr. mirtkini.
Succi de ribes an. ℥. ß.
Pulu. corall. rub. ℥. j. M.

Hoc medicamento si sæpius vtamini, est efficacissimum ad consolidanda renum vlcera iam purgata, sicut etiam maxime conferũt inunctiones & emplastra extrinsecus administrata, quæ fiunt ex lentib. sumach, bolo armeno, rosis, thure, hypoc. Exemplũ sit istud:

Empl. ad idem.

℞. Lentium decort. & coctarum in vino adstringente ℔. ß.
Boli armeni ℥. ß.
Thuris.
Fol. rosar. rubearum.

Nucleo-

Nucleorum myrthi an. ℥. ij. puluer. pulueri-sandis, conficiatur cum prædictis lentibus, & vino adstringente empl.

Hæc est ratio curandi vlcera renum. Agamus nunc de curatione aliarum obstructionū in renib., quæ sunt vel à lapide, vel ab arena, vel ab humore crasso & viscido, vel à grumo sanguinis. Sed quia hæc omnia causarum genera vnum fere atque idem curationis genus postulant, neq; differunt nisi secundum magis & minus, ea propter satis esse puto, si vobis curationem lapidis renalis tradidero, quando hac habita erit vobis facile eadem methodo alias obstructiones omnes curare.

Lapis renalis. Scopi. Curatio lapidis facti, Scopi. Est itaque communis scopus curationis lapidis renalis duplex, vel vt tollatur si factus est, vel vt prouideatur, ne fiat. De facto primo docebimus, mox docebo vos rationem præseruandi, ne fiat. In facto lapide adhuc duplex est scopus, 1. vt ipse lapis abiiciatur, qui quoniam propter magnitudinem difficulter eiici potest, suboritur alius scopus, vt minuatur, id est, vt medicamentis incidentibus & attenuantibus ita minuatur, atque ita incidatur, vt facile exire possit. 2. vt dolor, qui perpetuo comitatur hanc affectionem, vel mitigetur, vel extinguatur.

Victus rat. Ad hos scopos implendos inprimis est necessariū, vt recta victus ratio instituatur, quare aer purus & serenus eligendus est, fugiendus omnis aer frigidus, sicuti & alia omnia frigida sunt fugienda: somnus sit moderatus, exercendūm est corpus, non quiescendum, quemadmodum Hip. docuit 6. epid. com 6. Exercitationes autē, quæ conueniunt in hac cura, sunt ambulationes, saltus, gestationes in cruribus, nam hisce morbis corporis solent vehementer renes concuti, & ex ea concussione solent etiam detrudi lapides extra.

An potus aquarum sulphurearum conueniat. Balnea aquarum dulcium sunt accōmodatissima, imo vt Ruffus ait, etiam balnea sulphurea extrinsecus administrata vehementer conferre solēt ad frangendos lapides. Sed quærat quis vestrū, an vt laudātur hæc balnea extrinsecus administrata, sic etiā pot⁹ aq. sulphurearū accōmodari possit. Au. n. 2. con. ait, minerales difficultatem vrinæ facere: & est experientia, circa scaturigines harū aquarū cōcrescere lapides, pariter est formidandum, ne in corpore nostro concrescant. Dico, aquas thermales accipi posse in exigua quantitate, vel multa: si in pauca quantitate accipiantur, plane faciunt vrinæ difficultatem, cum retineantur intra corpus: hoc intelligebat Auic. sed si, vt consueuit fieri, accipiātur in magna quantitate, non solum non inducunt vrinæ difficultatem, imo vero suo impetu & facultate lapides imminuunt & educunt.

Vinum conuenit albū & subtile, non adstringens, & si sit generosum, est aqua pura temperandum, vel cui sit incocta saxifragia, aut millefolium, aut capill. Veneris, aut ciceres rubri, aut aliquod aliorum medicamentorum, quæ ad lapides conferre putantur. Cibus debet esse paucus, tum ne grauetur ventriculus, quoniam eo grauato necessario etiā comprimuntur renes, & augetur dolor & malum. Panis debet esse factus ex farina, cui multum furfuris insit, & cui quoque admistū sit vel anethum, vel semen fœniculi, vel coriandrum: carnes auium montanarum sunt commendatæ, præsertim vero carnes hirundinum leporumque. Rhases & Rabbi Moyses commendant carnes coturnicū, quia non solum manifesta qualitate, verum etiā occulta quadam proprietate lapides frangere possit. Decoquantur cum carnibus aliqua diuretica, & rad. asparag. fœniculi. Fugienda sunt omnia ea, quæ crassum & viscidum succū gignunt, vt est caseus, lac, omne leguminū genus, omnia pistacia, omnia turdorū genera, omnia quę dulcia & pinguia: conueniunt vero cappares, sem. frigida, vt sem. melō. nuclei cerasorum, nuclei armoniacorū, nuclei persicorum, ficus tum siccæ tum virides, ciceres rubei, & brodium ipsorum. Hæc omnia si in frequenti vsu habeantur, maxime apta sunt lapides frāgere, attenuare, humores viscidos & crassos expellere, arenas simulque grumos omnes sanguinis dissoluere & annihilare.

Pharmacia Vbi victus est institutus, pró curatione lapidis renalis duo sequuntur agenda. 1. vt dolor sedetur: est enim renalis dolor vsque adeo intensus & acerbus, vt veteres eum inter primos cruciatus habuerint. 2. vt lapis extra corpus eiiciatur: quoniam vero illa materia lapidis per angustos meatus exire nō potest, hinc sequitur dilatāda esse illa vasa; quod dupliciter facimus, primo, quādo euacuamus partes prementes renes sua plenitudine. Laudatur hic inprimis vomitus, hæc enim, quæ sunt in ventriculo & primis viis, euacuantur, vnde inanitis illis partibus, cum renes non premātur, minus dolent. Iuuant etiam ad euacuandas has partes clysteres, ea propter ad dolorē renalem sedandum præcipue commodus est clysterum vsus, quia euacuatis intestinis non premuntur renes, sed magis dilatari possunt.

Vena sectio. Inter cæteras euacuationes huic scopo accōmodatas est etiam venæ sectio, quam om 2s confitentur conuenire. Sed de loco est dubium. Hipp. & Galen. 6. epid. com. 1. text. 6. scribunt, in curando lapide renali incidendam esse venam poplitis, aut saphenam. Aretæus vult minuendum esse sanguinem à vena cubiti: quæ controuersia eo pacto definienda est, quo statuebamus in tract. de inflammatione renum: qua propter quod dixi in eo loco, idem quoque vos statuatis in curatione lapidis renalis, in qua non solum conuenit sanguinis missio ab antedictis partib. sed etiam ab hæmorrhoidibus. Vt autē emolliātur

renes,

renes, atque sic dolor mitigetur, conueniunt clysteres, balnea, linimenta, emplastra. Clyster talis erit.

Clyster emolliens & dolorē mitigans.

℞. *Ol. amygd* ℔.*j*.
Butyri ℥.*iiij*.
Salis ℥.*j*.*M*.

Huiusmodi clysteres emolliunt non solū intestina, verumetiam renes, propter quod & magis dilatantur.

Sic etiam conferunt balnea aquarum dulcium, balnea facta ex rebus emollientibus, vt malua, althæa, balnea etiam ex ol. communi mirifice conueniunt, inunctiones item quæ fiunt ex ol. scorpionū, scorpiones enim proprietate putantur conferre ad fragendum lapidem renalem. Fiunt etiam inunctiones ex ol. amygd. dulc. quæ fiant large, frequenter, & cum proiectione magna, vt possint penetrare. Gal. 6. epi. text. 6. scribit, medicamētis quæ extrinsecus renibus superponuntur, vires facile euanescere, propter partium profunditaté & duritiem. Fiunt etiā formenta ex spōgiis, ex decocto fænugr. maluæ, melil. altheæ, ex ol. simpl. ego vtor illis quas frittadas vocāt, sunt enim oua in butyro frixa.

Ol. scorpionum.

Adhæc etiam commendantur vētosæ magnæ appositæ renibus, & sæpe auulsæ, quia huiusmodi agitatio facit vt lapides è loco moueantur, & ita paratiores fiant ad exitum.

Vbi dolor his remediis extinctus, vel saltem mitigatus est, totum studium conuertēdum ad eiiciendum lapidem. Quę lapides eiiciunt omnia sunt diuretica, attenuātia & incidentia: eapropter nisi corpus inueniāt purgatum, periculum est ne humores perducant ad renes, & malum augeant. Ob id inprimis videndum, an adsint mali humores in corpore, qui si aderunt, sunt suis accōmodatis serapiis & decoctionibus præparādi, & vbi pręparati sunt, expurgādi. Scitis ea remedia quæ vos sæpe docui, circa præparationem & euacuationem humorum, quare nō opus est ea dē repetere. Vbi fuerit corpus purgatum, nec vllum imminet periculum, ne medicamenta lapidem frangentia offendant, tunc studendum est per medicamenta propria lapidem eiicere.

Lapides eiicientia & frangentia.

Quæ lapidem renalem frangunt, duorum sunt generum, alia sunt quæ hoc agunt manifesta qualitate, vt incisiua & appetentia omnia, calida omnia & tenuia, saxifrag. capill. veneris, ciceres rubri, miliū, lauri radix, sem. altheæ, gummata cerasorum, prunorū, apiū mont. calamēth. radix pentaph. asparagi, scolop. sem. raphani & c. Alia sunt quæ faciunt hoc proprietate occulta, vt sunt apud medicos, præsertim Plinium lapis Iudaicus, cinis scorpionum, cicadarum, cinis troglotitidis auis, sanguis hircinus, quoniam scribit Alex. & omnes Arabes, vocatum esse Manum Dei, quasi sit auxilium diuinum ad fragendum & tollendum lapidē renalem. Item ossa dactylorum putantur conferre, vt & ossa cerasorū. Huiusmodi autem medicamentis quę occulta qualitate prosunt, solent medici variis modis vti, modo simplicibus, modo cōmpositis: & quando vtuntur simplicibus, semper admiscēt alicui liquori, scilic. modo vino, modo brodio, modo decocto diuretico. Vtuntur & hisce compositis medicamentis, compositio quæ est in vsu, duorum est generum, vel enim elect. fiunt, vel pulueres. Apud Arabes habetur elect. quod dicitur salutaris, quod mirificum sit ad soluendos homines à morte & à dolore. Sūt & alia elect. sed dabo ego tantum formam vnius:

Manifesta qualitate. Proprietate occulta.

℞. *Cicadarum abiectis pedibus & aliis vstarum.*
Sem saxifraga.
Petrosel.
Oßium cerasorum.
Meßpilorum an. ℥.*ij*.
Sanguinis hircini ℥.*iiß*.
Piperis.
Galangæ.
Cinamom. an. ℥.*j*.
Gummi prun. ℥ *j*.ß.
Mellis q.s. fiat elect. s.a. vsus est tantū mane, ad quantitatem ℥.ij.

Electuarium ad lapides frangendos.

Fiunt etiam pulueres, qui capiuntur commixti modo lacti, modo succo sem. melonū. Cuius pulueris forma est:

Puluis ad idem.

℞. *Canthar. præpar. gr.* X.
Cicadarum præpar. gr. vii.
Cineris leporis.
Troglotitid. an. ℈.*j*.
Caryoph.
Piperis albi.
Sem. saxifrag. an. ℈.ß.
Gummi cerasorum ℥ *j*.
Cum succo saxifragæ. f. trochisci, qui vsu requirente terantur in puluerem subtiliter, dosis eius pulueris erit ad quantitatem ℈ *j*. *vel* ℈.*ij*. *Misce cū succo sem. melonum* ℥.*ij*. *& potentur ieiuno corpore.* Et quia mentionem feci in descriptione huius pulueris canthar. pręppar. vtile vobis fore puto, si de vsu cantharidum nonnulla moueam: sunt enim cantharides animalia quædā parua, instar apis, calore ferrugineo & cæruleo, sed vario, quod gen' animalis defertur ex parte orientali, & lethalissimū est venenū, non solum propter vim quā habet corrodēdi vesicam, verumetiam ob quandam occultā, & corpori nostro inimicam facultatem. Hoc medicamentum ex Gal. 7. simp. 9. cōmiscetur aliis medicamentis diureticis, ad expurgādos renes, sed cum habeat facultatem perducendi ad vesicam, est veluti vehiculum aliorum medicamentorum ad renes pertinentium, propter quod soleo ego damnare eos medicos, qui solis cantharidibus vtuntur: quia vt ego expertus sum, nihil aliud agūt in lapide renali, quam quod educant sanguinem à renibus, & vesica,

De vsu cantharidum.

Num solis cantharidibus vti liceat. & vesica, absque vllo profectu. Vtendum igitur iis non solis, sed coniunctis aliis medicamentis. Dicetis, nonne Gal. sæpius inuenitur vsus solis cantharidibus? verum id quidē est, sed in aliis morbis, scilic. ad sanguinem menstruum educendum, vt in lib. de morb. mul. ostendimus.

Quantitas quæ solet esse in vsu, mimina est, ad 4. vel 5. grana, nam Hippoc. consueuit dare pro vna vice quinque aut sex canthariDes, quæ si præparatæ ponderentur, nihil amplius pendent quam 3. vel 4. grana.

De præparatione vero cantharidum est aliqua differentia. Hip. in lib. de nat. & morb. mul. & in 4. de acut. vult, vt auferātur alæ, pedes, & capita, atq; sola corpora præparentur, quam Hippoc. sententiam videtur sequi maior Arabum pars. Cæterum Gal. 11. de simpl. cap. de canthar. scribit, alios consueuisse abiicere corpora, & vti pedib⁹ & capite. Imo Aetius, Diosc. & Plinius putant alas, pedes & capita conseruanda esse, veluti quædam Alexipharmaca contra venenum quod est in corporibus horum animaliū. Gal. scribit se consueuisse in medicamentis totas cantharides imponere. Quid igitur agendum in præparatione horum animaliū? Certe sententia Hip. & aliorum Arabum maxima est, vt etiā maxima est Gal. Dico igitur si cantharides exhibendæ sunt solæ, tunc abiiciendas esse alas, pedes & capita: vbi vero nō sunt solæ cantharides exhibendę sed cum aliis medicamentis, tunc totas esse capiendas. Ratio autē cur hoc putem, est, quia cum exhibentur præparatæ, non est periculū de veneno, quia modus præparandi aufert totum illud venenum, quod posset extinguere extrema: vbi autem sunt permiscendę cum aliis, tunc quia non semper præparantur, ea propter tunc optimum est, vt secum habeant propriam antidotum, & peculiare remedium, quod vt intellexistis, pu- tantur habere in alis, pedibus, & capitibus.

Quibus par tibus cāthari dum vti expediat.

Quomodo præparandæ sint cantharides. Sed dicetis, quomodo sunt præparandæ. Hic est modus. ℞. cantharides, & auferuntur alæ, capita & pedes, reliquum corpus diligenter conteritur in pulu. & gummi tragac. in aqua eliquatur, cum hac aqua deinde formātur pilulæ & cum prædicto puluere; vbi pręparatæ sunt, ponuntur in vmbra, & siccantur, cum siccæ fuerint, rediguntur iterum in puluerem, qui cum prædicta aq. rursum commiscetur & fiunt pastilli, & in vmbra iterum ponuntur, sicq; fit ter, quater & quinquies, vbi sunt hunc in modum præparatę cantharides, conseruantur, & vsu postulante potantur cū succo sem. melon. vel cum brodio, vel cū lacte: quanquam & pręparatę cantharides possunt in vsu haberi cum aliis medicamentis, quia non est necessarium, vt præparatæ non commisceantur.

Præseruatio calculi. Pro præseruatione duo sunt scopi communes. 1. vt materia ex qua fiunt isti lapides, non generetur, vel vt genita ad alias partes auocetur, vel saltem vt neque in ipsis renibus, neque in aliis partibus proximis retineatur. Secundus, vt effectrix causa lapidis renalis, scilicet calor renū & iecoris, vel extinguatur, vel mitigetur. Pro iis igitur scopis implendis potissimum remedium positum est in recta victus institutione.

Diæta. Et sciatis quod in præseruando homines à quocunque malo potissima vis posita est in victu, imo ausim hoc dicere cum Celso, optimum remedium omnium malorum esse vitæ temperantiam. Aer itaq; calidus vitandus est, & omnis loc⁹ in quo possint aut renes aut iecur calefieri, quare vitanda mora sub sole, ad ignem, præsertim nunquam dorsum vertendum ad ignem, somnus multus fugiēdus, præsertim supinus; strata plumeacea sunt omnia auertenda, cauendum etiam ne indumenta grauia pelliceategant renes, ne ligamētis arctius constringātur, quia hæc omnia solent incendium & renum angustiam augere, motus etiā vitandi sunt, si sint vehemētes, vt equitationes, præsertim ea quę dicitur succussatio, quæ valde offendit renes: saltus, cursus & tandē omnes motus qui fiunt inclinato dorso, sunt vitandi, aluus seruāda mollis, & si à natura nō habeatur, arte mollis est faciēda.

Inter potus pro præseruatione lapidis, cōferentes sunt illi omnes, vt est aqua pura, vinum purum & tenue, quod laudauit Gal. 5. de Tu. Val. vitandi sunt potus dulces, turbidi, vt est Romæ aqua Tyberina. Inter cibos similiter sunt fugiēdi crassi, acuti, salsi, amari, dulces, lacticinia, preter lac asininū. Similiter vitāda oua dura, caseus, panis azymus, caro bubula & agnina, caro caprarum, hirci, suilla, omnes aues lacustres, omnium animalium interiora etiam noxia sunt, vt pulmones, vētres, cerebra, iecinora, splen, intestina, renes & testes.

Similiter etiā fugiendi omnes pisces crassi, & lacustres, vt omnia conchylia, gumbari, omnes fructus difficilis coctionis, castaneæ, cydonia, mespila, corna, cæpe, allia, raphani, pistacia, omnia turdorum genera, condimēta crassa & gelatina: omnia legumina præter ciceres rub. omnia aromata omni tempore iis qui cupiunt præseruari à lapide fugiēda sunt, cruditates, indigestiones omnes.

Cibi conuenientes. Cibi vero qui conueniunt sunt omnes ii, ex quibus gignuntur succi tenues & qui facile coquuntur & paucissima gignunt excrēmenta, vt est panis cum modico furfure factus, carnes auium & passerculorum, turdorum, caro hædorum; caro omnis sylueſtrium lactātium. Ex fructib⁹ nuclei pinei, amygdalæ, pistacia, nuclei persicorū & fere omnium fructuū, cerasorum, oliuæ, passulæ, cappares, ficus recentes, anguriæ, pepones. Inter herbas

atriplex conuenit, borrago, fæniculus, aſpa-rag. cichor. paſtinac. petroſelin. Hic eſt victus quem ſeruare debent illi qui cupiunt præſer-uari à lapide renali. Sed quoniã vſu interdum venit, vt quanquam victus ratio recta ſerue-tur, gignantur tamen multi humores crudi, & ſanguis talis qui ad generationem lapidis conducat, ideo neceſſarium eſt, vt etiam me-dici diligentes ſint, quo & ſanguis ſuperfluus & humores crudi ſuperabundantes tollantur è corpore. His quibus multus ſanguis in venis cotidie cumulatur, neceſſarium eſt (vt docet

Sanguinis missio. Gal. in lib. de venæ ſect.) vt ſingulis annis aut ſemel in anno ſanguis minuatur, vel per ſectã venam, vel multo magis per hæmorrhoides apertas. Et ego hac ratione aliquos præſerua-ui à futuro lapide, ſcilicet prouocatione hæ-

Vomitus. morrhoidum facta bis in anno. His vero qui crudos ſuccos in ventriculo coaceruant, duo agenda ſunt, vel ſaltem vnum ex his, vel enim debent aſſueſcere vt ſaltem ſemel in mẽſe vo-mãt à cibo, nam per vomitum quicquid cru-dorum humorúm in ventriculo coaceruatur, facile eluitur, vel vt habeant aliqua medica-menta accommodata, quibus ſingulo menſe

Purgatio. expurgẽt crudos humores, vt facit hiera Gal. huius enim vſus valde cõfert. Idem facit vſus fl. caſſiæ. Preterea iſtis omnibus maxime vtile eſt, vt quolibet anno expurgẽt humores cru-dos per medicamenta accommodata: & poſt purgationem vtantur prouocantib. vrinam, vt ſi quid remanſerit humorum in renibus,

Diuretica non conue-niant. eliciatur per huiuſmodi medicamẽta. Vnum hoc notandum, quod quanquam prouocan-tia vrinam quandoq; commendantur, ſolent tamen renes infirmos reddere, atque eos vel-uti cloacas efficere, vt prompte recipiant hu-mores omnes. Hæc præſidia iuuant ad impe-

Calorem re-num immo-deratũ frã-gentia. diendam materialem cauſam lapidis renalis: vt autem effectrix, quæ eſt calor immodera-tus renum, frangatur, Græci medici laudant potum aq. tepidæ ante cibum, vel potum aq. frigidæ inter cibos, quia hoc medicamentum non parum remittit renum incendium. Pro-derit etiam plurimum ſi vere aut æſtate prius facta purgatione ſumatur ſerum caprinum per dies plures, vel ſumatur aq. thermalis, ex his quæ renum incendium ſolent remittere.

CAPVT XXX.

De diabete.

Hactenus de iis vitiis renum, quę vel mi-nuunt vrinam, vel ex toto auferunt, ſe-quitur vt de iis vitiis agamus, quæ deprauant meiendi actionem: dicitur autem deprauari, quando nec tempus ſeruatur, nec modus, nec

Denomina. menſura. Ex vitiis autem quæ hoc faciunt, vnum eſt à Græcis plura nomina ſortitum: dicitur enim διαβήτης, interdum διψακος, in-terdum ὕδερος εἰς ἀμίδα, interdum διάῤῥοια εἰς οὖρα. Latini & Arabes modo diabeten nomi-nant, modo hydropem ad matulam, modo vrinæ profluuium. Serenus medicus anti-quiſſimus poetice locutus appellauit vrinæ fluentum.

Hic affectus nunquam, vt ego multa lecti-one notaui, nominatus fuit ab Hipp. & quam *Cur Hip. & veteres hu-ius non fa-ciant men-tionem.* rariſſime nominatus inuenitur apud veteres. Cauſa huius rei eſt, quia raro contingit hoc vitium.

Scribit enim Gal. 6. de loc. aff. 3. ſe ſolum bis hunc affectum vidiſſe, & tunc quãdo ſcri-pſit iſtos libros iam ætate prouectus erat.

Accedit his teſtimonium Rabbi Moſis au-ctoris grauiſſimi, qui octauo aph. ſcribit, in regionibus occidentalibus rariſſime hanc af-fectionem oriri, ſed fieri in calidis & orienta-libus regionibus, propter quod etiam ſcribit, ſe in ſpatio 10. annorũ in Ægypto vidiſſe plu-res quam 20. diabetes. Eſt itaq; hæc ratio cur Hippocrates non meminerit huius affectus, quia non viderat, cum non fuerit medicus in Ægypto & calidis regionibus.

Diabetes igitur, vt ex Galen. patet, & Pau- *Definitio.* lo, nihil aliud eſt, niſi velox & copioſa potus non mutati per veſicam emiſſio, ſine vlla cau-ſa manifeſta. Dicitur velox & copioſa, quia vt fiat hæc paſſio, neceſſarium eſt non modo vt vrina ſit copioſa, ſed etiam vt frequenter reddatur in magna copia, quia poteſt quidem copioſa reddi vrina, neque tamen erit diabe-tica paſſio, veluti ſit quando multum pota-tur, quando caput calefit, vt Hippocrates ait, quando homines vtuntur cibis & potib. diu-reticis, in iis enim omnibus ſit vrina copioſa, veruntamen non eſt diabetes, nam vt fiat dia-betes, neceſſariũ eſt vt frequenter mitigetur, & in magna copia, quia etſi diabetici mul-tum bibant, vt videbitis ſuo loco, tamen ſi comparetis vrinã potui, multo maior eſt co-pia. Habetis hiſtoriam apud Gattinariam de *Hiſtoria mi-rabilis.* puella Mediol. quę cotidie mingebat 16. lage-nas vrinæ, cum tamen vix vnam potaret. Di-citur potus non mutati, ad differentiam ex-cretionis vrinæ, quæ ſit interdum per criſin, videbitis enim in morbis homines frequen-ter & multum mingere, verum illa affectio non eſt diabete, quia humor ille eſt mutatus, q. excernitur per criſin, in diabete nullo mo-do mutatus eſt.

Dicitur etiam per veſicam: quia contingit etiam vt non mutatus humor exeat p anum, vt apparet in cruditatibus, in quibus vide-bitis interdum educi incredibilem vrinæ co-piam & frequentem, ea tamen affectio nõ di-citur diabetes. Dicitur ſine cauſa manifeſta, ad differentiam eorum q. ſumunt aquas ther-males, & qui multum potant: ſunt enim in-ter homines, & præſertim Germanos multi, qui multum pόtant, & ſicut potant, ſtatim

mingunt

mingunt potum immutatum, nequetamen laborant diabete, quia adest causa manifesta: sic videbitis sępe eos qui sumunt aquas thermales mingere rursus aquam thermalem. Et videte simplicitatem Fernelii, narrat tanquã rem miram, se vidisse quendam magnum copiam aquæ thermalis potantem, & totam rursus mingẽtem, cum tamen apud medicos Italos nihil sit frequentius eo.

Fern. simplex indicatur.

Quis affectus sit diabete.

Ex his omnibus quæ conueniunt ad constituẽdam naturam diabeticæ affectionis colligere poteſtis, esse symptoma in genere excrementorum mutatorum, scil. peccantium copia, modo, & tempore: quia vero hæc symptomata sunt ex illis quæ mediate morbos, & immediate consequuntur actiones læsas, videndum est quæ sit actio in renibus q̃ consequatur eiusmodi symptoma. Si tempus spectetur, videtur lædi actio attractrix: si qualitatem materiæ exeũtis, videtur actio coctrix lædi, quia materia non est mutata, sed cruda.

Qualis actio lædatur.

Quid igitur statuendum? Id quod videtur colligi ex discursu Galen. 6. de loc. aff. 3. & 1. de cris. 10. in diabetica passione læsas esse has omnes actiones, retentricem, attractricem & alteratricem, sed ordine dispari, & vario modo, actio enim quæ primo & principaliter læsa est, est attractrix, quandoquidem hæc est quæ multitudinem serosi humoris in renes trahit, & cum venæ emulgentes sint inanitæ à renibus, ipsæ fugunt & trahunt à iecore, iecur autem à venis mesaraicis, hę à ventriculo, quo exsiccato inducitur sitis, & propter sitim coguntur ęgri, multum potare, vnde necessario fit copia vrinæ, & propterea vocatus est hic affectus græce διψακός, eo quia maximam inducit & intolerabilem sitim.

Est itaque primo in hoc affectu læsa actio attractoria, ad cuius læsionem necessario sequitur læsio retentricis, nam cum copia humoris aquosi sit attracta, eam sustinere non potest facultas retẽtrix, & sic orbata suo munere dimittit vrinam, neq; reddit debito tẽpore. Attractrice & retentrice læsa, necessario etiam offenditur alteratrix, non quod ipsa necessario essentialiter lædatur, sed quia cum habet opus debito tẽpore in sua actione propter retentricis debilitatem hoc tempore priuata, priuatur etiam perfectione sua actionis & operationis. Videtis itaque quomodo hæ tres actiones lædantur, & quis sit ordo huius læsionis.

Pars affecta.

Locus affectus in diabete nullus alius est nisi renes ipsi, & quanquam Aretæus videtur sensisse, locum affectum in diabete esse vniuersum corpus, siquidem vt hydrope colliquantur carnes, ita etiam dicebat hic auctor colliquari in diabete, tamen hæc sententia est falsissima, quia colliquatio totius corporis haudquaquam necessario per vrinas excernitur, sed etiam sæpe per aluum. Accedit his, quod si exsugitur ab omni humiditate serosa, non est propter vitium habitus corporis, sed est propter vitium renum, qui vehementissime attrahunt, & exsugunt humorẽ aquosum, quem cum non possunt retinere, postea efficitur fluor, qui vt docet Gal. 3. de loc. aff. 3. apprime assimilatur ićteriæ, quia sicuti in ea passione excernitur cibus immutatus frequẽter & copiose, pari pacto in diabete sit vt excernatur potus immutatus & frequenter.

Sed dubitatis, si locus affectus in diabetica passione est renum regio, cur Auicenna & eius sectatores tractarunt hãc affectionem inter vesicæ vitia? videtur enim absonum, vt illud vitium quod nihil pertinet ad vesicam, tractetur tamen inter vesicæ morbos. Dico, diabeten nullo modo debere vocari vesicæ passionem, sed renum. Imo verba Auicen. si perpendamus, agnouit ille hunc affectum nihil pertinere ad vesicam. Cur autem tractet de ea inter vitia vesicę, puto ego illum secutum esse vulgus, nam plurimi putant, totam mićtionis functionem esse ipsius vesicæ, & ad renes nihil pertinere: eapropter secutus Auic. multitudinem, eorumq; iudicium, voluit reponere ipsam inter vesicę vitia, etiamsi agnouerit esse affectionem renum. Possum & aliter respondere, hanc affectionẽ partim pertinere ad vesicam, partim ad renes: secundum originem pertinet quidem ad renes, quia origo mali tota est posita in renibus: sed secundum effectũ & secundum finem, vt ita dicam, videtur potius pertinere ad vesicã. Et ratio est, quia copia vrinæ, quæ concurrit ad constitutionem huius morbi, tota colligitur in ipsa vesica, ex qua erumpit, ita vt proprium suum charactẽrem videatur acquirere in vesica.

Cur Auic. inter vitia vesicæ refert diabetẽ.

Oritur aũt hoc malum à proprio suo morbo, qui est intemperies, ab ea enim labefacta, & offensa essentialiter facultas attractrix, est causa mali huius, dico attractrix, quia hæc necessario essentialiter semper offenditur: retentrix aũt & alteratrix non necessario. Cum vero sint multæ intemperies, potissimum calida & sicca est, quæ frequẽter lædit attractricem & retentricem facultatem, qua læsa iure sequitur, vt fiat hæc passio. Nec miremini, me dicere attractrirem lędi, quia etsi vehemẽtior & robustior videtur esse, is tamen error est, quia facultas plus attrahit quã deceret. Dixi hanc intemperiem plerunq; lędere attractricem, quia interdum fit diabetes ab intemperie & causa frigida. Imo Aretæus cẽsuit, quod hæc affectio plerunque fiat à frigida & humida intemperie.

A quo morbo oriatur.

Intemperies autem, à quibus fit diabetes, fiunt & ipsæ à suis causis, vt si sit calida, fit à calidis & biliosis humoribus: si frigida, à frigidis. Externæ causæ, quæ nimis renes calefaciunt, & quę intẽperiem illam inducunt, sunt morbi pestiferi & acuti, qui cum in renibus

Externa causa.

fedem habeant,illos valde contaminant. Venena dicūtur etiam extra admiffa hoc morbi genus pariūt,vt morfus ferpētis dipfas vocati, potus etiā vini generofi, potus frigidæ fecūdum Auic. funt ex caufis,qui faciūt diabeten.

Signa præfentis diabetis. *Futuri.* Signa alia indicant præfentem, alia futurā diabeten:declarant præfentem os humiditate priuatum, faliua atra & fpumofa, præcordia grauia,calor & frigus à ventre in veficam tendens, vrina maior, fitis vehemens. Morbus, dum augetur,habet fecundum Aretæum etiā fua figna, nam tunc calor mordax percipitur omnib. in vifceribus, totum abdomen rugas cōtrahit. Venæ totius corporis eleuatæ apparent,totius corporis habitus gracilis,vrinæ in magna copia, fitis multo maior q̄ in principio,fi bibendo nunquam fatiātur,& vrina eft potus parū mutatus. Quod fi malū oriatur à caufa calida,cognofcit,quia pcipitur in parte caliditas & acrimonia in vrina,quę multa eft, & fimilis loturæ carnium,fed paulo decoloratior. *Signa à caufa calida.* *A caufa frigida.* Si à caufa frigida, pcipitur frigiditas extra renes,& vrina inter excundū videtur fubfrigida,non eft ita copiofa,ficut in caufa calida,neque acris,fed decoloratior & albidior.

Progn.figna ea funt notāda,quęGal.habet 6.de tuēd.val.& quæ poft Gal.dixit Aret.fcil. hunc morbū ex iis effe, qui nō ftatim finitur, fed longo tēpore protrahitur,q tamen morb. vbi iā eft inueteratus, cito iugulat, vel fi non cito interimit,vitā tamē valde infelicē & moleftā reddit. Vnum eft auxiliū, cito huic malo occurrere, quia nifi occurratur ei⁹ principio, cito corpus emaciatur,& poftea moriuntur.

Curatio tota fita eft in illius intēperiei ablatione, à qua malum efficitur, aufertur aūt vel corrigitur intemperies à contrariis. Sed quia dicebam, intemperiem calidam multo potius inducere hunc affectum, quam frigidam,eapropter de hac lōgius tractabo,& initium capiam ab ea viuendi ratione, quæ neceffaria eft in hoc morbo curando. *Indicationes.* *Curatio diabetis ab intemperie calida.* *Victus rat.* Primum parandus aer frigidus & humidus, dormiendum quantum diutius fieri poteft,fuper folia falicis,nymphęę,lactucę,papaueris. Fugiendi mot⁹ animi & corporis, nā ira & timor valde obfunt, omnis corporis motus, præfertim in quo laborāt lumbi, valde noxius eft,aluus foluta & facilis eft feruāda, nam vbi aluus fluit, efficitur quędam diuerfio humorum à vefica ad aluum; frigida & adftringētia actu balnea conueniunt, quæ fc.& potentia vim adftringendi habent, vt aluminofa, imo Rhafes fuit huius fententiæ, in huius mali curatione fedendū in aq.frigida fontis,& tamdiu ibi morandū, donec nigricat cutis præ frigore,quafi huiufmodi magna infrigidatio magnopere faciat ad mitigandam fitim,ad tollendam intemperiem calidam, & ad renes egregie corroborandos. *Infeffus in aq.frigida commendatur.* Pro potu conuenit aq.fluuialis & chalybeata, fed in pauca quantitate, aqua hordei torrefacti, cui poteft mifceri vel fucc⁹ cydon. vel fyr. de agrefta, vel fuccus coruorū, vinū etiam rubeum & adftringens & craffum commodum eft,vitanda.a.omnia vina,eaque potuum genera,quæ maxime vrinam prouocant:& ficut non multum potandum, ita etiā notandū,conuenire, vt vrgēte fiti paulo plus potus concedatur,quam confueuerit:dicebat enim Aret. in hoc propofito fitim effe maximū dolorem,& maximam moleftiam,veruntamen potare multū in affectione hac, valde quoq; eft noxiū:itaq; medio modo incedendum, ita vt non multum bibatur, neq; etiam multū abftineatur: etfi interdum plus potus affumitur,vomitus vtilis erit. Inter cibos vitādi illi omnes, qui funt acres & acidi, omnes frixi,falfi,omnes qui prouocant vrinam.

Panis accōmodatus ille eft,q fit ex flore farinę,feu ex fimilagine.Caro caftrati, vituli hę dorūq; cōmendata eft, pfertim vero extrema & interiora horū animaliū commoda funt,vt pedes,cerebrū,oua forbilia,lac à quo fit ablatū ferū. Inter herbas cōueniūt portul.cichor. lactuca. Quoad chirurgiā fi morb.eft in principio, Græci in hoc cōueniūt,vt fanguis mittat, fed Arabes huius auxilii nō meminerunt. *Num conueniat Vena fectio.* Vera fentētia eft,in hac adeo graui euacuatio ne nifi fit in principio morbi & magnā videatis plenitudinē,mittendū effe fanguinē:vidēdum aūt an humores adfint acres, falfi, biliofi,necne:fi aderūt,hūc in modū præparabitis: *Præparatio.*

℞.*Fol.polyg.*
Portul.
Lactucæ.
Plantag.an.M.ß.f.decoct.f.a.
Deinde ℞.d.d.℥.iiij.
Syr.de agrefta.
Syr.mirth.an.℥.j.M.f.potus.

Preparatis humoribus erunt euacuandi,& pro euacuatione conuenit hic bolus: *Purgans bolus.*

℞.*Diaphenici* ℥.*ij.*
Elect.diafebeften fiue fcam.℥.*ß.*
*Diacathol.*ʒ.*vj.M.f.bolus.*
Vel potus talis:
℞.*Rhab.electi* ℈.*iiij.*
Decoct. myrob.cydon.& thamar. facta, & in ea Rhab.infufa ℥.*iiij.*
Syr.rof.aūt viol.folut.℥.*iij.M f.potus.*

Facta purgatione, quia fieri non poteft,vt ftatim tota caufa amputetur, puidendum tū intrinfecis,tum extrinfecis medicamentis, vt materia repellat ac diuertatur, atq; renes ipfi corroborentur. Ad diuertendam materiam fcribit Orib.nihil effe in hoc cafu, quod vtili⁹ fit, q̄ prouocare fudorem, & ad hunc prouocandum laudat vfum vafis,cuius mentionem fecimus,cum de hydrope loqueremur. *Sudorifera.*

Pro repellēdo à renib.cōueniunt & fomēta varia,& inunctiones. Fomēta poffunt fieri ex decoctis & fuccis adftringentibus,vt eft: *Fomentum repellens à renibus.*

℞.*Fol.nymphææ.*

Plantag.

Plantag.
Rof. rubrarum an. M. j.
Fol. rubi M. ß.
Nucleor. mirthi ℥. j. f. dec. f. a.
Deinde ♃. d. d. ℔. ij.
Succi symph.
Succi vua immatura an. ℔. ß. M. & cum pāno lineo vel cum spongia f. fomentatio pro renibus.

Imo & hæc fomentatio poterit fieri regioni pectoris, quia non solum communicetur malum ab his membris ad renes, sed etiā sæpe malum accidit renib. ab his membris. Quod si hæ fomentationes non prosint, possunt addi aliqua stupefacientia, vt sunt cap. papau. solani, hyoscyami, fol. mandrag.

Preter fomentationes sunt etiam inunctiones accommodatæ ad repellendos humores à renibus, & ad eos refrigerandos, vt:

Inunctio ad idem. ♃. Ol. rof.
Omphac.
Mirth. an. ℥. j.
Succi symphyti.
Succi sanguin. an. ℥. j.
Ceræ parum. M. f. linimentum.

Quod si nihil proficiunt hæc, possunt addi stupefacientia; vt si addamus fol. hyoscy. modicum opii, hæc omnia stupefaciētia grauiora solent tandem debellare hos morbos. In-

Renes corroborantia. trinsecus quoq; adhibenda sunt medicamēta, quæ possūt renes corroborare, vt sunt succus rubi; succus symphyti, succus sanguinariæ, corall. rub. bolus arme. trochisci de carabe, de terra Lemnia. Soleo ego ita facere; iubeo statim, vt summo mane capiat trochis. de carabe ℥. j. & statim superbibat hūc syrupum:

♃. *Rad. symphyt.*
Solat.
Sanguinariæ.
Fol. rubi.
Portul. an. M. ß. f. decoct. f. a.
Deinde ♃. d. d. ℥. iiij.
Syr. de portul.
Syr. mirth. an. ℥ vj.

Loco trochiscorum mandō etiam, vt interdum fiant pill. ex bolo arm. & coral. rub. atque ita iubeō deuorare ante syr.

Curatio diaberis à causa frigida. Quod si malum fiat à causa frigida, contraria ratione incedēdum erit; vt sc. omnia tum intrinseca, tum extrinsecā medicamēta, tum etiam victus ratio calida sint.

CAPVT XXXI.

De fluxu sanguinis renum.

VT fit circa renes fluxus materiæ serosæ; ita etiam solet fieri fluxus materiæ sanguineæ, neq; mirum est, quia; vt intellexistis, cum renes attrahant sanguinem serosum, interdum sanguis ille totus & indiscretus exit, interdum exit purum, secretum & separatum serum. Fit igitur fluxus sanguineus renum, quando materia exiens vel est sanguinea, vel est serum sanguine infectum.

De nomine. Dicitur græce hic affectus αἱμορῥαγία νεφρῶν, barbari mictum sanguineum, qui si recurrat per certa interualla quædam, solet vocari hæmorrhoides renum. Ratio huius appellationis est, quoniam vt hæmorrhoici per certa quædam interualla sanguinem mittunt ex ano, sic etiam certis quibusdam periodis promanat sanguis ab ipsis renibus: imo scribunt, omnia fere similia contingere illis, qui patiuntur hæmorrhoides ani, & illis qui patiuntur sanguinis fluxum à renibus; eo quod vtriq; pallidi sunt, ignaui, torpidi; faciunt sibiipsis fastidium. Ex aduerso vbi hic fluxus sistitur, vertiginibus capiuntur, dolorib. occipitis, epilepsiis, & aliis quamplurib. malis; ita vt ratione similitudinis symptomatū iure etiam commune & simile nomen obtinuerit hic affectus. Est enim fluxus sanguinis renū symptoma in genere excrementorum præter naturā mutatorum, quod cum sequatur aliquam vitiatam actionem, plane apparet vitiari actionem retentricis facultatis. Dico potissimum, quia quando fit huiusmodi malū ex debilitate renum, nō solum vitiatur actio retentricis facultatis, sed etiam coctio vitiatur; eo quia præ debilitate facultas coquere non

An renum facultas essentialiter vel accidentaliter lædatur. potest. Verum ambigi posset, an renū facultas vitiata sit essentialiter, an accidentaliter, nam cum exitus sanguinis sequitur continui solutionem, & hæc secundū aliquos videtur morbus instrumentarius & dissimilaris; rationi cōsonum videtur, nequaquam renum facultatem essentialiter vitiari. Siquidem vt Gal. 3. de symp cauf. 1. docet, nullus morbus instrumentarius, quantum ex se sit, essentialiter vitiare potest facultatem, sed accidentaliter tātum. In quo breuiter quicquid sit statuēdum de solutione continui, an sit morbus similaris, an dissimilaris, ita decernendū puto, quod semper in progressu morbi, quocunque modo fiat exitus sanguinis à renibus, vitiatur facultas essentialiter: quia fieri non potest, quin diuturno tali morbo instrumentali cōtrahatur intemperies, ꝓpter quam essentialiter facultas læditur: vbi vero fit hoc sanguinis profluuium à renum debilitate, nō solum in progressu morbi, verumetiam in eius principio semper læditur facultas essentialiter. Ratio est, quia debilitas renum sequitur semper intemperiem, dico semper, quia cum renes sint membra solida & crassa, vel possunt laxari, vt merito laxitatis dicātur fieri debiles, vel fiunt

Morbi à quibus depēdet hic affectus. Causa interna intemperies. imbecilles propter intemperiem. Morbi itaque à quib. fluxio sanguinis orta est, sunt intēperies, solutio continui, & raritas, seu morbus in via: nam vbi fit sanguinis fluxus ex renum imbecillitate, sola intemperies causa est, atque intemperies frigida & humida, cuius intemperiei causæ internæ sunt humores fri-

Causa inter na intemperiei. gidi & humidi: externæ autem causæ sunt omnes illæ, quæ intemperiem hanc frigidā & humidā inducūt, præsertim vero est potus aquæ frigidæ, vsus ciborū refrigerantiū, & refrigeratio ab externo aere facta circa renes.

Externa. Causa solutionis vnitatis. Solutio vnitatis in renibus multis modis fit, vel enim fit, quia roduntur vasa & venæ renum, vel quia franguntur, vel quia aperiūtur, vel quia rarefiunt: nam etsi nūc dixerim, rarefactionem morbum esse in via, sic tamen sensi, semper posse hanc affectionem reduci ad solutam vnitatem, eo quia vbi rarefiunt vasa, propterea rarefiunt, quia partes illæ quæ prius erant vnitæ, discedunt ab inuicem, & spatia relinquuntur aeri ingredienti, adeo vt rarefactio non minus pertineat ad solutam continuitatem, quam morbum in via.

Internæ causæ quæ faciunt morbos hos solutæ vnitatis, sunt vel flatus distendentes & rumpentes, nam vt videmus, res dum nimis sunt à flatu impletæ, dirumpi, sic contingit venas rumpi propter vētos: vel sunt humores qui rumpunt venas atque etiam aperiunt. Si humores illi sunt calidi, rarefaciunt superficiem; qua rarefacta postmodum patet exitus sanguini, vel humores sunt acres, merito cuius cum corrodant renes ipsos, fluxiones etiam faciunt: possunt etiam humores sua humiditate mollire & laxare vasa, ob quam laxitatem efficitur, vt permittatur exitus sanguinis. Adhæc vlcera exitus sanguinis causa sunt: sicuti & lapilli exeunt interdum acuminati, qui inter exeundum frangunt vasa, & inducunt sanguinis fluxum.

Externæ causæ vt Auicen. refert, sunt omnes illæ quæ causas internas inducūt, frigus & calor externus nimius, percussiones supra renes, saltus, vulnera, cursus, cibi acres & salsi, equitatio nimia, maxime vero, omnis immoderatus & nimius coitus, retētio ēt fluxus sanguinis ab hemorrhoidib⁹, vel ab alia parte solet in causa esse, vt à renib⁹ perfluat sanguis.

Signa. Signa vniuersalia quæ indicant sanguinis profluuiū à renibus, ex sese sunt clara & manifesta: cæterum cum sanguinis mictio fieri possit & à vesica, & poris vreteris, & à iecore, ea propter necessarium est, vt habeatis quædā signa, quibus possitis cognoscere, quādo mictus sanguinis, à renibus, quando à vesica, & quando à poris vreteris proficiscatur.

Signa distinguentia mictū sanguinis. De vesica illud primo scire debetis, quod scriptum est ab Auic. multo rarius è vesica emanare sanguinem, quam à renibus, propter duas causas. 1. quia venæ renum amplæ sunt, & multo maiores quam vesicæ, quo fit vt facilius repleantur & facilius subiiciātur causis aperientibus. 2. quia venæ renum sunt secundum longitudinem positæ, & propterea sunt patētiores, & magis expositæ causis vehemētib. vesicæ venæ sunt veluti à natura occultæ, nec facile offendantur, cū sint exiguę & tenues. Si igitur sanguinis mictus pficiscatur à renib. cognoscetis, quia serosus est totus sanguis, vrinæ admistus, & dum fluit circa dorsum percipitur veluti quædam titillatio, percipitur etiam quidam malus sensus, & vt plurimum solet inopinate & repente sanguis è naribus emanare.

Ab hepate. Sanguis autem qui proficiscitur ab hepate, vt monuit Auicen. nunquam fluit repentè, sed paulatim, nullus percipitur circa renes sensus malus, sed potius in regione iecoris semper adest mala quædam affectio.

Ab vreteribus. Si ab vreteribus, percipitur dolor circa ilea in ductu vreterum, sanguis exiguus est: sed si à vesica, vt plurimum sanguis qui exit, congelatur, ac statim atque mictus est, residet in fundo, quia crassior est quam ille qui exit à renibus. Et notat Rhases à vesica nunquam exit multus sanguis, neque repente.

Propter renum imbecillitatem. Si fiat fluxus propter renum imbecillitatem hæc erunt signa, materia exiens tenuis est & serosa, similisque illi materiæ quæ exit laborantibus fluxu hepatico, nam ait Galenus 6. de loc. aff. respondere proportione hūc affectum affectioni hepaticæ. Est tamē quędā materiæ differentia, nam materia quę exit laborantibus secundū renes, est alba in somno, & magis crassa in fundo, quæ fit in hepaticis.

Propter erosionem. Si ppter erosionem sanguis exit acris, dolor percipitur circa renes, & sanguis paulatim fluit, ac interdum apparent in vrina ramenta carnis carosæ. Oraculum Hipp. est 4. aph. 78. quod quicunq; sanguinem sponte mingunt, iis à renib. venulam esse ruptam significatur.

Propter rarefactionē. Si propter rarefactionem sanguis fluit, nō solum tenuis est, sed etiam mixtus alicui materiæ crassæ, quæ residet in fundo, & in summo apparent corpuscula concreta instar spōgiæ. *Propter labores.* Si propter labores, cognoscitur quia lapilli exeunt, atq; iisdem etiam signis quibus *Propter vlcus.* indicātur lapilli renales. Si propter vlcus profluit sanguis, ipsi commixtū erit pus, & quādoque ramenta apparebunt. *Prognost.* Omnis sanguinis fluxus à quacunque parte cum sit præter naturam malus est. Aetius etiā dicit de fluxu sanguinis à renibus, quod quantum sit ex se, nunquam interimat, sed si qui propter hunc fluxum moriuntur, moriuntur vel propter inflationem, vel retentionem sanguinis, veruntamen vt dixi, cum omnis fluxus malus sit, præsertim si sit diuturnus, & pręcipue si ex erosione fit, diligens est adhibendum studiū, vt quamprimum curetur.

Curatio. Curationis ratio est, vt soluta vnitas curetur, & omnia quæ soluunt vnitatem auferātur, & in iis qui per circuitus solent in hunc morbum incurrere, prouideatur ne amplius malum fiat: & quanquam multæ sunt causæ à quibus sanguinis fluxus oritur, veruntamē est victus ratio, quæ omnibus accommodari potest, sc. vt omnis aer immoderatus caueatur, *Victus rat.*

tur, caueantur iræ & omnes animi vehementes motus, exercitia etiam corporis fugiatur, quia nulla fere est corporis exercitatio, in quâ nō egregie laborent renes & dorsum, ideoin curatione quies conuenit, vigiliæ sunt noxię, ideo somnus cōfert, & præcipue factus suprà res adstringentes myrthum, plantag. consol. balnea nulla conueniunt nisi adstringentia, vt aquarum aluminosarum, quę etiam solum sunt administranda circa renes, quia si administrantur secundum totum corpus plane omnes venæ æqualiter constringentur, & consequēter sanguis pelletur in locum affectum. Vino abstinendum, vtendum autem aq. chalybeata, succo granat. succo cydon. quod si vinum offerre cogamini, erit cōcedendum nigrum, crassum & adstringens: similiter cibi & viscidi, & crassi, vt gelatina, præsertim debent esse tales, vbi fit malum ab humorib. acribus, vel per rarefactionem, pedes animalium conueniunt, carnes gallinarum, caponum, quib. omnibus semper erunt admiscenda & incoquenda aliqua olera, vel semina adstringētia: & ego iubeo vt vel omphac. vel grana granat. semper immisceātur ipsis cibis & incoquant.

Adq; hæc victus ratio non tantum in hoc affectu, verumetiam in omnib. aliis internis affectibus sanguinis conuenit. Præter victum diligenter notādum, à qua causa oriatur sanguinis fluxus: si enim sanguis multus est, reuocādus erit, ne sc. natura repleat vasa renum inanita, & sic perpetuum sanguinis fluxum faciat: ad hoc autem præstandum conueniūt ligaturę, frictiones extremorum, cucurbitulę & sanguinis missio. Sed de sanguinis missionē dictum est, à quonam loco fieri debeat. Auic. videtur hanc habuisse sententiam, q̀ semper sit mittendus à pede: sed quod dixi de inflammatione & lapide renum, idem statuendum in hac affectione, sc: si sit plenitudo in corpore prestare vt sanguis mittatur à cubito dextri brachii: si non adsit plenitudo, à partibus inferioribus. Si fluxus erit propter erosionem, cum hę omnes fiant ab humoribus acribus & subtilibus, prouidendum vt humores acres præparentur, & præparati expurgentur, vbi sunt expurgati, generanda caro in renibus, & vlcus consolidandum.

Sanguinis missio.

Ad generandam carnē.

Ad generandam carnem est lac chalybeatum, sc. lac capræ, quæ nutrita fit reb. adstringentibus, præsertim lentisco. Et quia lac non ita petit renes, optimum est aliquid addere q̀ ducat, vt lac sem. melon. Accipitur igitur succi sem. mel. ℥. j. lactis chalyb. ℥. iiij. & cotidie propinatur. Post purgationem mirifice valet hoc remedium ad consolidandum vlcus. In reliquis modis solutionis cōtinui, fere est hæc communis ratio, vt medicamenta exhibeantur interna & externa, quæ possunt vulnera consolidare & sistere impetum sanguinis, vt sunt ea quę frigefaciunt, vt succus lactuc. succus polyg. consol. maior, & minor. Cornu ceruinum vstum, bolus arm. coral. rub. trochisc. de carab., de spodio, de terra lemnia, maxime commendatur mumia & hypocist. His poterimus vt solis vel permistis. Sed in permixtione horum medicamentorum illud est notandum, vt non vtamini solis adstringentibus, neque solis quæ sanguinem stupefaciunt & congelant, sed semper admisceatis aliqua quę prouocant vrinam, id est, quę possunt perferre hæc medicamenta ad renes, vt est semen fœnic. anisi, asarum, neque timeatis horum nimiam apertionem, aut nimiam caliditatem, quia hebetantur omnes qualitates à frigiditate & tenacitate aliorum. Extrinsecus similiter conueniunt medicamenta adstringentia, vt ol. myrtinum, cydon. quib. etiam adduntur succi varii, vt succus papau. cō-sol. min. bolus arm. sanguis draconis: ex his enim fiunt linimenta, quæ illata renibus auxiliantur ad claudenda vasa reserata.

Topica.

Si propter coitum nimium contingat malum, cætera omnia conueniunt adstringentia extra & intus, sed à sanguinis missione abstinendum, nisi tamen corpus ita repletum videatur, vt non sit formidandum de futura debilitate. Conueniunt cibi non solum crassi, viscidi & adstringentes, sed etiam qui possunt nutrire, vt oua mediocriter cocta, quibus misceatur puluis corall. rub. Et quia puto vobis sæpe euenturum huiusmodi casum, dabo vobis syr. probatissimum ad restringendum fluxum huiusmodi:

Curatio fluxus sanguinis propter coitum.

Syr. probatissimus.

℞. Fol. Plantag.
Portul. an P. ß.
Succi liquiritiæ.
Anisi.
Fœnic. omnium infusorum in aceto & postea torrefact. an. ℥. ij.
Sem. papaueris.
Lactucæ an. ℥. iij. Omnia conquassentur & infundantur per diem in ℔. iij. aq. communis: deinde coq. ad consump. tertiæ partis, post addita ℔. j. sacch. f. syr. Dosis huius est ab ℥. j. ad ℥. j. ß. sed antequam eum exhibeo, soleo offerre ℥. j trochisc. de carabe, vel ℈. j. boli armeni, & tantundem pulu. corall. rubeorum. Atque hæc de affectibus renum, sequitur de affectibus vesicæ.

CAPVT XXXII.

De suppressione, difficultate & stillicidio vrinæ.

Dixi duo facta esse à natura excrementi humidi receptacula, renes sc. & vesicā: de vitiis renū hactenus tractatū fuit: sequitur vt agamus de vitiis quæ ꝓpria sunt vesicæ: dicō propria vesicæ, quia multa sunt vitia, quæ de renib. à nobis sunt tradita; cōmunia huic parti: vt igitur quæ propria sunt vesicæ vitia, inue-

Quæ sit propria vesicæ actio. inueniamus, necessarium est vt cognoscamus quæ sit propria vesicæ actio. Cum enim morbi sint qui lædunt actionem optime ex propria vesicæ actione de propriis eius morbis iudicare poterimus.

Aristoteles 3. de part. animalium 8. & 3. de hist. animal. 15. scribit, omnia animalia quæ habent pulmonem sanguineum, habere vesicam; quæ non habent pulmonem sanguineum, neque bibunt; aut si bibunt pro cibo vtuntur potu. Ex quo loco philosophi potestis colligere, vesicā ideo factam esse animalibus, quia cum bibant propter necessitatem caloris naturalis, neque potus conuertatur in substantiam, sed fere totus in excrementum, vt per ipsam excernerentur ista excrementa humida. Hunc locum Arist. cum exponeret Auerrh. dicit munus vesicæ & renum nullum esse aliud, nisi clarificare sanguinem ab humore aquoso: sed hæc Auerr. sententia longe à rei veritate recedit, quia vt optime docet Gal. 6. de vsu part. 7. vesica attrahit ab vreteribus vrinā separatā ab ipso sanguine, & quāuis *Auerrh. opinio.* quām renes putrificant sanguinem ab hoc seroso humore, tamen vesica nequaquam hoc facit, sed tantum attrahit humorē iam depuratum, quē deinde excernit; & vt excerneret, data illi fuit facultas expultrix, sicuti data fuit intestinis, vt scilicet medio & opera huius facultatis facilius expelleret hoc excrementum aqueum. Quare iure cōcludendum secundū Galen. 5. de vsu part. 5. nullum aliud munus esse vesicæ, nisi excernere excrementū aquosum, quod renes separant à sanguine.

Vitia vesicæ. Vitia itaque quæ contingunt vesicæ, sunt ea quæ hanc affectionem lædunt, quia morbus est dispositio præter naturam immediate lædens operationes: vitiatur autem hæc actio tripliciter; aut quia omnino non redditur vrina, vt fit in suppressione vrinæ, aut quia paucior redditur cum labore & dolore, vt fit in difficultate vrinæ, aut quia neque debito modo, neque debito tempore excernitur, vt fit in stranguria, aut etiam iis qui seipsos inuoluntarie commingunt.

Actiones vesicæ prædictis modis vitiatæ sunt symptomata excrementorum mutatorum, ea sequuntur actiones læsas alicuius facultatis; mediate autem hæc facultas læditur vel essentialiter, vel accidentaliter: essentialiter læditur, quando morbi q. vitiant actiones sunt morbi in mala intemperie: accidētaliter, quando morbi sunt instrumētales: examinabimus itaque vnumquodque vitium vesicæ.

De ischuria Vbi nullo modo redditur vrina, dicitur græcis ἰσχουρία, Arabes appellant modo dysuriam, modo stranguriam. Cælius Aurel. videtur legisse ἰσχουρίαν, sed legendū ἰσχουρία. Dixi proprie dici ἰσχουρίαν, quia quando suppressio vrinæ facta est propter renes, etiam à populo consueuit vocari ischuria, vt Galen. 3. de sympt. caus. 2. docet: sed proprie ischuria dicitur ea suppressio quæ fit propter vesicam, non propter renes.

Causæ huius affectionis, vt Galen. loco citato scribit, sunt illæ quæ vel lædunt facultatem essentialiter vel accidentaliter: quæ causæ sunt morbi, ipsæ essentialiter lædunt facultatem vesicæ, intemperies calida, sed potissimum frigida & humida, secundum Auic. *Causæ. Essentiales.*

Causæ autem lædentes accidentaliter, sunt tum illæ quæ auferunt sensum, vt vesica non sentiat vrinam, & cum non sentiat, neque etiam sese contrahat ad expellendum, tum etiā sunt illa quæ obstruunt collum vesicæ, & impediunt quo minus possit exire vrina. Auferunt sensum vesicæ causæ eæ omnes, quæ ita impediūt neruos, ne possint recipere & trāsmittere facultatem ad vesicā, vt fit in lethargo, in quo cum humores frigidi & pituitosi obstruunt neruos, fit vt facultas non possit mitti ad musculos vesicæ, vnde hæc priuata facultate, priuatur etiam sensu. Ob id facultas minime sentiens non potest excitari ad expulsionem vrinæ. Obstruūt autem collum vesicæ omnes illæ causę fere, que vt retuli vobis, etiam obstruunt renes. *Accidentales.*

Et dum dico, obstrui vesicam, intelligere debetis, non obstrui secundum se totam, quia fieri non potest, vt vllo corpore tota obstruatur vesica, sed obstruitur collum. Quæ igitur obstruunt vesicæ collum, ita vt nullo modo possit vrina exire, multa sunt: primo multitudo vrinæ, quæ cum extendat totum corpus vesicæ: fit vt quantum illud extenditur, tantundem collū coarctetur, & propterea quando tota vesica est extensa, necessarium est etiā collum penitus esse occlusum. Multitudo vrinę quę ita obstruit collum vesicæ, multis de causis colligi potest, potissimum vero quādo homines vel non possunt mingere, vel animū alio auocatum habēt: sic illis qui longo tempore manēt vel in foro, vel in hominum frequentia, ita vt non liceat illis vrinam mittere; multam vrinam colligunt. Similiter qui contemplationibus totos se dedūt, ita vt vrinam nunquam reddant, illis colligitur vrinæ copia, quæ obstruit deinde collum vesicæ, & facit perfectam suppressionem vrinæ. *Vesica collū obstruentia.* *Multitudo vrinæ vnde.*

Quo autem pacto multitudo vrinæ claudit collum vesicæ, eodem modo claudit multitudo flatus: quando scilicet flatus sunt multi extendentes vesicæ corpus; præter flatus & vrinam sunt etiam multa alia, quæ obstruunt collum vesicæ, vt vrina supprimatur, & primo lapis partus, nam rarum est q lapides magni prorsus supprimant vrinam; sicuti mōnstrabo in tractatu de lapide vesicæ. Præter lapidem est ēt tophus, grumus sanguinis, inflammatio, caro; interdum enim ea super-crescit, vt prorsus occludatur collū vesicæ & supprimatur vrina. Ad hæc moderata siccitas *Flatus.* *Lapis paruus.*

solet

solet ita occludere & constringere collum vesicæ, vt nullo modo exire possit vrina. Circa has causas dubiū oritur, An à debilitate sensus vesicę possit induci ischuria. Fernelius aduersus Gal. tueri conat' est, nequaquam fieri posse vt vrina supprimatur propter debilitatem sensus vesicæ, & ad hoc afferendum est vsus hac ratione: quia vrina semper fluit è vesica, vbicunq; impedimentum fuerit remotum: quod semper vrina exeat, & suo quodā impetu feratur, iuxta Fern. manifeste probatur in iis, qui secātur propter calculos vesicæ.

Fernelii error.

Ratio Fernelii videtur mihi obscura, & vt ego intelligere possum, videtur æstimasse vesicam vt excernat vrinam, nullo opus habere impulsore, sed vt reliqui humores sponte fluunt, nisi impediantur, sic etiam sponte fluere vrinam, nisi impediatur.

Sed parcat mihi vir iste, sententia eius valde est erronea, proinde quid is velit intelligere per sectos propter calculum haudquaquā intelligo: nam si de mortuis loquitur, qui secantur, habentes lapides in vesica, verum est vrinam exire, etiam si non sit virtus expultrix, quia proprium est humoris ad partes decliues decumbere, nisi impediatur: sed hoc nihil ad rem, quia secus est in mortuis, secus in viuis. Si autem intelligit de viuentibus, quibus dum secantur, & lapis aufertur, sponte fluat vrina, dico verum esse quod in istis fluat vrina, quia propter sectionem cum habeant locum decliuem, id facit vrina quod reliqui humores. deinde etiam dico, vrinam in istis expelli à facultate expultrice, quæ dum contrahit vesicam, eam cogit extrudere à sese per collum, quicquid cōtinet, ita vt necessariū sit omnino, in viuentibus, & sanis excludi vrinā beneficio virtutis expultricis: adiuuatur autē & voluntate & electione, quia continuo exiuisset ab animalibus vrina, & proinde homo fuisset commaculatus, & ipsius vita omnium aliorum animalium fuisset deterrima: vt igitur non cogerentur continuo mingere, natura ita fabrefecit vesicam, vt multo tempore contineri posset vrina, & vt deinceps excluderetur vrina, fecit vt hęc operatio partim esset animalis, partim vero naturalis.

Cū igitur mictio hoc pacto fiat, iure Galenus statuit, posse ita sensum vesicæ hebetari, vt facultas expultrix non cōcitetur, & consequenter nón trahat vesicam, & non expellat vrinam: Idque puto significasse Celsum, qui inter alias causas ischuriæ etiam reposuit senectutem.

Causa externa.

Causæ extrinsecæ quæ ischuriam faciunt ex debilitate virtutis & sensus vesicæ, sunt vt Auicenna ait, frigora externa, calores externi. Præterea casus & percussio sunt ex his quæ possunt facere hanc expulsionis noxam, siue vrinę suppressionem. Nam habetis historiam notabilem apud Galenum 6. de loc. aff. de illo, cui propter casum cum essent interiora dorsi luxata, ipsi suppressa erat vrina.

Historia not.

Præter has causas sunt venena, vt Nicāder scribit de colitheo serpente, & buprestæ, de spuma argenti: à quibus omnibus ischuria fit.

Externæ causæ quæ obstruendo collum ischuriam inducunt complures sunt, inprimis negotia, contemplationes, lapides, cibi & potus crassi, quæ omnes externæ causæ ideo obstruunt, quia faciunt vel humores viscidos & crassos, vel lapillos, vel tophos. Adhæc vulnera & percussiones extrinsecæ hanc et faciunt obstructionem, siquidē gignunt modo grumos, modo inflationes, modo tumores alios.

Causæ externæ collum vesicæ obstruentes.

Dysuria porro nihil aliud est quam vrinæ impedimentum, quando redditur quidem vrina, sed in pauca quantitate cum difficultate & dolore, propter quod iure Latini vrinæ difficultatem dixerunt.

De dysuria.

Huius causæ fere sunt eædem, quæ etiam ischuriæ, præterquam quod non videtur ita facile oriri ob debilitatem sensus. Est tamen differentia, quia in dysuria causę semper sunt minores, ischuria vero vehementiores, vt est tumor, vlcus, inflammatio, humor viscidus, crassus, & similia. Est tamen excipiendus lapis qui facit difficultatem vrinę, semper enim maior est quam ille qui ischuriam facit.

Differentia inter dysuriam & ischuriam.

Hoc loco notandum, eos qui sectantur Arabes, præter vrinæ difficultatem caput etiam aliud statuisse, de vrinæ paucitate, quæ multis de causis effici potest, vel propter paucitatem potus, vel propter membrorum siccitatem, quando.n. mēbra sunt exsiccata, ita exhauriūt & absumunt aqueam humiditatem, vt pauca omnino supersit vrinæ copia:, aut fit quia vrina alio auocatur, quemadmodum in his qui multum sudant, in iis qui alui fluxum habent, iis enim omnibus cum materia vrinę alio feratur, necessario colaturam reddit paucam. Sunt etiam aliæ apud Arabes vrinæ paucitatis causæ, sed hæc paucitas non est vitium ipsius vesicę, sed potius alterius partis, & propterea iure à Græcis ipsum est omissum, sicut & nos prætermittemus.

Vbi actio mingendi vitiatur, multæ oriuntur affectiones aliæ, vbi hæc actio aufertur aut diminuitur, aliæ vbi eadem deprauatur. Inter deprauatas ea est affectio quæ græce dicitur στραγγουρία, sunt qui vocant stillicidium vrinę, Cato vocat substillium vrinę: quæ affectio nihil aliud est, quam exitus vrinæ guttatim frequensque, vt definitur 5, aph. 48. dicitur enim vrinæ exitus, quia vere vrina est, nō autem potus immutatus, sicut in diabete. Dicitur etiam guttatim, quia si frequētér mingatur, & in magna copia effluat, ea erit affectio, quæ diabetes dicitur. Quod si exeat guttatim, & non frequēter, est potius vrinę difficultas quā stranguria, ita vt pprius character hui' affectionis videatur esse, vt vrina gutta-

De stranguria.

tim

tim & frequenter exeat: qua affectione esse cruciatum Socratem scribit Plato in epist.

Genus affectus. Ex hac descriptione satis patet, stranguriam esse symptoma in genere excrementorũ mutatorum, quod fit propter vitiatã actionem facultatis retentricis: ex quo liquet locum affectum in stranguria non esse alium, quam vesicam. *Locus affectus.*

Causa. Causas eius Gal. 5. aph. 68. & 3. aph. 31. reduxit ad duo genera, ad imbecillitatem & ad morbum vesicæ, ita vt omnis stranguria secundum Galenum fiat vel propter vesicę imbecillitatem, vel morsum vesicæ. Auicenna autem græcis diligentior, ad quatuor capita omnes reduxit. 1. ad vrinam. 2. ad instrumentum. 3. ad corpus vesicæ. 4. ad principia: ab his . n. 4. fontib. cõstituit oriri omnẽ stranguriã.

Ex parte vrinæ causæ. Causæ ex parte vrinæ, vt ait Auic. in duobus positæ sunt. 1. in acrimonia. 2. in copia: acrimonia autem vrinæ multis de causis efficitur, inprimis fit ab intemperie sicca, ex Gal. loco citato vbi textus græcus est deprauatus: vbi enim erat legendum à siccitate, legitur ab humiditate, sed mendose, antiqua enim interpretatio habet siccitate. Aut fit acrimonia vrinæ ab humoribus acribus, aut biliosis cõmixtis, vel arenulis quę acres sunt, vel ab humoribus qui demandantur ab aliis corporis partibus ad vesicam: aut fit acrimonia à pure cum sanguine mixto, aut fit à cibis acribus, sicuti sunt acetũ, allium: aut fit à medicamentis & venenis. Nicander enim dicit, leporem marinum suo veneno homines quos inficit, in ipsis parere vrinę acrimoniam. Idem etiam facit labor & nimius coitus, qui enim currũt, solent exerceri vrinæ acrimonia, & propterea venatores consueuerunt nimio cursu venari ceruos, quia vt ferunt hæc animalia præ nimio cursu vrinam adeo acrem habent, vt cogantur sistere. *1. acrimonia vrinæ.*

2. copia vrinæ. Copia vrinæ, vt scribit Auicenna, facit stranguriam, eo quod extenso corpore vesicæ os ita comprimitur, vt vrina cogatur exire guttatim: vix autem adducor vt credam, stillicidium nunquam fieri posse à copia vrinæ, quia vbi os vesicæ apertum est semel, & copia in vesica reperitur, fieri non poteſt, quin vrina exeat copiosa. Quare etsi auctoritas Auic. sit apud omnes approbata, mihi tamen non satisfacit.

Ex parte instrumenti causa. Causa ex parte instrumenti, seu ex parte musculi constringentis ipsam vesicam, efficitur hic morbus, vel quia relaxatus musculus, vel quia sensum amittit, aut propter apostema aliquod, aut propter aliquam intemperiem, præsertim frigidam: nam cum non possit propter relaxationem huius musculi multa vrina colligi in vesica, neque ibi contineri, necessario fit, vt exeat paulatim: quod autẽ à frigore externo possit huiusmodi malum oriri, testatur Rhases & Hip. 2. epid.

Ex parte vesicæ causa. Causæ ex parte vesicæ sunt, quando facultates ipsius, retẽtrix & expultrix, vitiatæ sunt, aut essentialiter, accidẽtaliter, quando in corpus vesicæ inducitur aliqua praua intemperies, vt testatur Gal. 5. de loc: aff. 3. vitiatur accidentaliter, vel ob tumorẽ, vel ob vlcus: quarum omnium rerũ causæ externæ sunt & antecedẽtes, morbi aliarum partium, qui communicant intemperiem aut aliud malum, similiter frigus externum, calor externus, cibi & medicamenta refrigerantia, causę sunt antecedentes earum omnium quæ diximus.

Ex parte principiorũ causa. Causæ ex parte principiorum, sunt omnes illæ quæ neruos impediunt, quo minus facultas transmitti possit ad ipsum musculum, vt fit in morbis cerebri, in percussionibus partis super nucham, & in aliis omnibus, per quas nerui comprimuntur, & cõpressi non demitti finunt facultatem ad musculos vesicæ. Possumus etiam his causis addere anni & ætatis constitutionem, de quibus Hip. 3. aph. scribit, fieri in siccitatibus strangurias.

De mictione inuoluntaria & nocturna. Præter hoc vitium mictionis deprauatæ, est aliud, quãdo homines inuoluntarie mingunt, cum noctu & interdiu se polluunt, & quanquã Arabes videãtur differentiã ponere inter mictionẽ inuolũtariam, & mictionẽ nocturnam, est tamen eadem affectio, & vnũ genus passionis, quæ affectio nihil aliud est, q̃ inuoluntaria vrinæ excretio, qua qui laborãt, græce dicuntur ἐνεργοῦντες, ac si dicamus in seipsis mingentes. Nam vt apud Gal. 6. de loc. aff. 3. habetur, hæc operatio partim est voluntaria, quia secundum imaginationẽ mouetur facultas motrix, modo ad expellẽdam vrinã, modo ad retinendam: idque experiẽtia probatur, quia vnusquisque vestrum potest retinere vbicunq; vult vrinam, potest etiam expellere, quod quidem nõ fieret, nisi & excretio, & retentio vrinæ à voluntate & imaginatione magna ex parte proficisceretur.

Ad quę munera explenda fecit natura duo musculorum genera: vnum genus eorum qui cõprimunt corp⁹ vesicæ, vt extrudatur quicquid in ipsa continetur: secundum genus est eorum, qui collum vesicæ adstringunt. Quare cũ anima seu facultas motrix nihil operatur, vel in retinẽdo, vel in expellẽdo, efficitur hic error in mictione, quoniã vrina exit præter voluntatem, quo fit vt hoc symptoma in hoc genere excremẽtorũ mutatorũ sequatur actionem vitiatam facultatis animalis, non quid deprauatę, non diminutæ, sed ablatę, ita vt auferatur prorsus functio ipsius facultatis motricis in hac affectione inuoluntaria. *Genus affectus.*

Cur quidã sani mingãt dum dormiunt. Sed video vos optare vt explicem, cur fiat vt etiam maxime sani mingant dum dormiunt. De his qui sani sunt, ita statuendum, eos emingere, sed non præter voluntatem: nam sicuti homines dormientes sæpe mouẽt corpora, anima ipsa cooperante propter insom-

mnia

mnia, aut propter alias imaginationes, pari pacto etiam homines propter insomnia mingunt, & in hac affectione facultas animalis operatur ideo, quod in imaginatione mouente & excitante, mouentur musculi qui imaginationi obediunt.

Quare iure dictum est, non esse inuoluntariam exeretionem, quia mictio facta noctu per insomnia, non est morbus, cum non fit præter voluntatem.

Cum igitur in hac affectione non mittitur facultas ad musculos mouentes vesicam, id est, vel quia nerui ipsi sunt affecti, aut propter intemperiem, nam habetis historiam apud Galen. 4. de loc. aff. de quodam, cui cum refrigeratæ essent partes ani & vesicæ, incidit in inuoluntariã vrinæ excretionem: vel fit ob humores in ipsis neruis imbibitos, vel fit ob aliquam causam extrinsecus comprimentem ipsos neruos, sicut vbi luxantur spondyli intro, qui comprimětes neruos efficiunt vrinę incontinentiam. Comprimuntur etiam nerui ob multitudinem fecum, secundum Auicen. comprimuntur item à fœtu in vtero existente, propter quod contingit vobis interdũ videre mulieres pregnantes, quæ maximopere sollicitantur ab vrinæ stillicidio.

Cur prægnãtes stranguriam patiantur.

Si aũt musculus facultatẽ per neruos trãsmissam non suscipiat, est vel propter magnã aliquam intemperiem, vel propter humores, quibus cũ laceratus totus sit madefactus, nõ poteſt optime coarctare collũ vesicæ, & propterea nequaquam poteſt vrinam continere. Sic ebrii sæpe mingunt in seipsis, sæpe inuolũtarie, sicut pueri, itẽ mulieres: in quibus omnibus cũ ꝑpter nimiã humiditatẽ lacertus sit relaxatus, vrina non continetur.

Cur ebriis, pueris, mulieribus hic affectus contingat.

Quocunq; modo vitietur hæc actio mingendi, signa vniuersalia quæ demonſtrãt hoc vitiũ, clarissima sunt, similiter nõ sunt obscura signa causarum externarũ, q̃ comparantur vel relatione ipsius ægri, vel adſtantiũ, vel ex diligenti obseruatione medici. Cæterũ causæ internæ & particulares vt cognoscantur, aliqua solertia, & aliquo ſtudio medici opꝰ est, ideo sigillatim sunt inuenienda signa, quibus possitis vnamquamque causam inuenire.

Signa.

Si enim suppressio fiat ex debilitate facultatis vesicæ, hoc signum habetur, quod homo ponatur supine, & manu vel digitis medici comprimatur pecten, vrina ſtatim profluit, siquidem quod non poteſt facere facultas motrix, vt comprimens vesicam profundat vrinam, id facit manus medici. Adhæc si debilitas sit facta propter frigiditatem, quẽadmodum plerunque contingere solet, cognoscitur ætate, vt in senibus & decrepitis, temperatura totius corporis, vita anteacta, regione & similibus, atque iis quæ frigidam intemperiem inducere consueuerunt.

Ischuriæ signa.

Quod si suppressio vrinæ non sit propter debilitatem, sed propter os & collum vesicæ occlusum, si hæc occlusio facta sit ab inflammatione, cognoscitur tumore, duritie, calore, & febre. Si fiat à carne supernata, cognoscitur, quoniam semper aliquod vlcus præcesſit, in quo explendo etiam curando natura luxurians plus carnis producit, quam par est. Adhæc cognoscitur à carne occludi collum vesicæ, quoniam si mittatis syringa per virgã, vrina profluit, interdum apparet sanguis, apparent frustula carnis fluidæ.

Signa ischuria propter collum vesicæ occlusum.

Quod si nullum adsit ex his signis, & suppressio facta sit non ſtatim, sed paulatim, signum erit occludi collum vesicæ, ab aliquo humore frigido & scirrhoso, sicuti si lapis occluserit has vias, cognoscetis per signa antecedentia & præsentia, quę omnia vos docebo, cum de lapide vesicę loquar. Quod si nullum adsit lapidis signum, & sanguis antea ex vesica non effluxerit, signum est suppressionem fieri à sanguine cõcreto & grumescẽte, vel in ipso collo vesicæ, vel in ductu & meatu penis, quod eo magis manifeſtabitur, si cætera signa iungantur, quæ solent comitari sanguinis grumos in aliis partibus, vt animi defectus, anxietas, pulsus paruus, quæ omnia vt teſtatur Galenus quarto de diæta, ideo contingunt, quia sanguis cum sit naturæ familiarissimꝰ, & maxime necessariꝰ, vbi corrũpitur, quandã cõtrahit naturã ita ipsi naturę infensam, vt videaẽ natura corruere: vt enim vnusquisq; tũ maxime lęditur, quando aliquid ex rebꝰ ipsi necessariis deest, sic cõtingit naturæ, vt quando sanguis grumosus fit, vel alio modo corrũpitur, natura maxime labefactetur.

A sanguine concreto.

Quod si fiat vrinæ suppressio propter humores viscidos & crassos, cognoscetis; quoniã in vrina dum emittitur, semper apparent sedimenta crassa, filamenta, & pituitæ copia. Accedit etiam his victus ratio: nam si æger vsus fuerit cibis frigidis & crassis, vt piscibus, lentibus, cydoniis & similibus, tunc certum est argumentum vrinam suppressam esse ab humoribus viscidis & crassis, vesicæ collum obſtruentibus.

Quod si fiat à siccitate, cognoscętis ex pręgressis morbis valde calidis & siccis, vt puta ex febribus ardentibus, quæ ita exsiccarunt collum vesicæ, vt prorsus conniueat, quod quidem genus solet esse mortale & incurabile.

Quod si fiat ab inflammatione vel abcessu aliquo, dolor circa regionem colli vesicæ percipitur, atque hic dolor iunctus grauitati & febri cuidam.

Sin autem offendatur ab vlcere aliquo, ea vrina quæ exit pus adiunctum habet, & dum exit, vrinæ morsus percipitur & acrimonia.

Sin autem fiat à flatu, hæc signa habet, scilicet læsionem & tensionem, dolorem citra vllã grauitatem, emisso flatu à vesica omnis moleſtia mitigatur.

Signa ischuria à flatib.

Si

Signa dysuriæ ab intemperie frigida.

Si ab intemperie frigida oriatur difficultas vrinæ, vt plerunque fieri solet, adest difficilis quędam mictio, sed cum dolore quodam obtuso, & maxime obscuro, tēperatura corporis, ætas atque regio eidem causæ attestantur. Quod si tali temperamento iungantur etiam humores frigidi, cognoscitur, quoniam vrina est alba, & dum mingitur percipitur subfrigida. Similiter si ab aliis intemperiebus esset, signa aderunt ea omnia quæ solent attestari temperiebus omnibus.

Stranguriæ signa ab humoribus acribus.

Stranguria etiam habet sua signa particularia, quoniā si fiat ab humorib. acrib. & mordacibus intra vasa existentibus, cognoscitur non modo per ipsam acrimoniam, quæ continuo vellicat & pungit, sed etiam cognoscitur habitu bilioso, sicco, arido, sicuti si fiat stranguria aut ob pus, aut ob aliquod renum vlcus, ea habebitis indicia, quæ demonstraui quando de renum vlceribus tractaui.

Signa ob frigidam intemperiem.

Sed si fiat ob frigidam intemperiem, nulla aderit acrimonia, vrina alba erit, ætas senilis, habitus corporis frigidus & humidus, tēpus autumnale. Et quę de intemperie frigida sunt dicta, eadem ad dignoscendas alias intemperies sunt accommodanda.

Signa inuoluntariæ mictionis ab intemperie frigida. Vitio nerui.

Illi qui mingunt in seipsis, qui dicuntur à Marcello subtimiculi, ob quas causas ita vexētur, ex propriis signis clarum fit, siquidem si fiat à propria intemperie frigida, cognoscetis vt alias. Si fiat vitio nerui, cognoscetis quia nullum adest aliud signum, neq; musculi, neque vesicæ affectæ, & propterea quando nullum aliud indicium aderit, iudicabitis fieri propter ipsum neruum affectum, qui defert virtutem ad musculū. Hæc sunt signa omniū vitiorum, quæ cōtingunt circa mictionis officium pertinentis ad vesicam.

Prognost.

Quoad prognostica. Aurelianus scribit vnicum vesicæ graue esse vitium; imo vero idē vesicæ morbos omnes, etiam per consensum factos, graues esse pronūciat, grauissimos autem omnes, si non per cōsensum, sed per propriam vesicæ fiāt affectionem. Cur vero adeo graues sint, plures sunt causę: primo quia mēbrum est maxime sensibile, atque in consensum trahit alias corporis partes: secundo quia vesica ea est substantia cōstituta, vt vlcerata & scissa non possit coalescere: tertio est hoc mēbrum valde ab ore remotum, vnde medicamenta per os accepta parum ipsi ꝓdesse possunt. Similiter & situs & positio vesicæ ita facta est à natura vt facile medicamenta nō possit suscipere. Quare non immerito & ab Aretæo, & ab Aurelio & Hippocrate 6. aph. dictū est, omnia vitia renum & vesicæ in senib. esse grauia, vt docet Galenus, si per se mala sunt vitia vesicæ, tanto deteriora sunt in senibus, in quibus omnia mala sunt peiora ob virium debilitatem.

Ischuria.

Et quamuis omnis vrinę suppressio grauis & mala sit, ea tamē quæ fit ex grumo, non solum curatu difficilis est, ex Galeno 6. de loco aff. 3. verū & apud Aurelium habetur incurabilis, sicut & immedicabilis est pene, quæ vel ob spinam, vel ob casum, vel ob percussionē contingit. Auic. dicit, omnem vrinæ suppressionem si ad 10. vel 12. diem protrahatur, incurabilem esse. Dico quoque ego, quando etiam quæ durat ad septimam diem incurabilis sit: nunquam mihi licuit dicere quenquam curatum fuisse cui suppressa fuit vrina per quinque dies. Vrinæ etiam difficultas si à prauis & ardentibus febribus facta sit, mala est. Est mala similiter & mortalis si vrinæ difficultati tenesmus superueniat, id quod ex Hippocr. auctoritate affirmarunt Rhases & Auicen. Vrinæ stillicidium in senibus, vt & alia vitia, difficulter curantur. In prægnantibus autem non lethalis est strāguria & ischuria, quia plerunque fit, vt vna cum partu liberentur ab hac molestia. Habetis exemplum vxoris Cornelii apud Hippocratem secundo epid. 2. scribit idem Hippocrates, stranguria laborantes si volulus superueniat, septima die perire, nisi vrina multa fluxerit febrim subsecuta. Omnia stillicidia vbi multum perseuerant, solent minari vesicæ vlcera. Stillicidium inquit Hippocrates esse lethale in hydrope sicco, mictio inuoluntaria quæ fit à causis manifestis facilior curatu est, quam ea quæ fit à causis non manifestis, vt docet Gal. 4. de loc. aff. 4.

Dysuria.

Stranguria.

Indicationes.

Curatio. Vitiata mictio propter vesicam, si vel suppressa vel diminuta sit, videtur vnum scopum habere in curatione, scilicet vt prouocetur vrina, quod cum fiat remotis impedimētis, scopus erit vnus, remouere id, quod potest impedire vrinæ cursum. Si vero sit mictio deprauata, scopus vnus erit, vt morbi illi auferantur, qui facultatem illam lædunt, vel essentialiter, vel accidentaliter. Verum quia vt vnumquodque horum vitiorum varias habet causas, & varios morbos, ea propter varia debet esse curationis quoque ratio.

Victus rat.

Est in pluribus communis quædam victus ratio seruanda, inprimis in omni affectu vesicæ, præterquam in inflammatione, cauendus est aer frigidus, quia, vt scribit Hip. in aph. frigidum vesicæ inimicum: igitur omnia, quæ erunt approximanda vesicæ affectæ, debent esse calida actu, aut saltem tepida. Motus animi & corporis valde nocere solent vesicæ affectibus, vigiliæ item, sicut & somnus, pręsertim quoniam per somnum relaxatus lacertus est, & fit mictio inuoluntaria. Quoad cibos, debent esse lenes, optimi succi, attenuātes, & si causa frigida sit, calidi sint, si calida frigidi. Vitandi semper crassi, viscidi, adstringentes & difficiles coctu. Vrina si sit suppressa, cauēdi ii cibi, qui prouocant vrinam, siquidem

vrina,

Diuretici cur fugiē-di in ischuria. Vrina, vbi exire non poteſt, omni ſtudio ſata-gendum, vt ad veſicam nihil aut parum pro-ueniat. De potu ſcripſit Hip. 7. aph. 44. vrinæ difficultatem ſolui venæ ſectione, & meri po-tu, quod quidem vinum, ſi cauſa frigida eſt, debet eſſe calidum, potens, tenue, ſi autem ca-lida, debet eſſe multa aqua caſtigatū, ſed ſem-per tenue. Hæc ſunt capita, quæ ſemper com-muniter obſeruantur in omni veſicæ vitio, circa mictionem.

Curatio i-ſchuria. Iam vero in iſchuria, quæ fit propter debi-litatem, cum vt plurimum hoc genus vitii o-riatur à frigida intemperie, inſtituendus vi-ctus eſt, q calefacere poſſit, & omnia diureti-ca ſunt vitanda, ne vrina & alii humores ad veſicam ducantur. Vbi autem victus inſtitu-tus eſt, primo agendum, vt æger ſupinus col-locetur, & blande admodum tractetur, & cō-primatur, vt poſſit vrina paulatim fluere, vt Gal. 6. de loc. aff. docet. Sed quia huiuſmodi remedium non videtur tollere morbum & cauſam, eapropter præter huiuſmodi com-preſſiones ſunt adhibenda & alia auxilia, tam intrinſeca quam extrinſeca, quæ omnia ha-beant facultatem calefaciendi, inprimis quæ excitant facultatem expultricem, & quæ cale-faciunt. Extrinſecus adminiſtrandæ frictio-nes, cucurbitulæ applicandæ ipſi pectini, in-ſeſſus & linimenta.

Inſeſſus. Inſeſſus autem fiant ex fœnugræco, althęa, ruta, ſemine lini, chamom. quæ omnia co-quenda in aqua, in qua reſideant ægri vſq; ad vmbilicum, olea enim adminiſtrantur poſt inſeſſionem, vt ſunt rutaceum, & ſcorpionū, chamæm. quod vbi huiuſmodi ol. inungun-tur pectini, ſemper ea pars leuiter fricāda eſt, quoniā huiuſmodi frictione duo fiūt. 1. quod medicamentum altius penetrat. 2. quod fa-cultas expulſiua titillatione & frictione ma-gis excitatur.

Medicamē-ta circa præ putium. Ad excitandam hanc ſopitam facultatem ſolent medici multa adhibere circa præpu-tium, quod cum irritent partem ipſam, atque titillatio communicetur veſicæ, fit vt irritan-do hæc remedia irritent facultatem ſopitam, vt ſunt formicæ peni impoſitæ; nitrum, cimi-ces, fimus columbinus, quæ omnia laudantur apud priſcos, & Marcellum Empiricum. Mit-tuntur etiam per collum olea, vt de ſcorpio-nibus chamæm. rutaceum: quibus non con-ferentib. nulla alia ſpes ſupereſt, quam vt de-

Catheter. ueniamus ad Cathererem: & notaui, veteres medicos prius omnia experiri alia, antequam deueniant ad Catheterē; nos hęc tēporē ſta-tim venire ſolemus in iſchuria ad Syringam, neque ego hoc damno, modo artifices pro-bati ſint, vt à Syringa nihil mali contingat.

A proprietate vrinam cientia. Tutius tamen ſumuntur omnia ea, quæ à proprietate vrinam ciere poſſunt, vt ſunt carnes erinaceorum, quæ, vt notat Marcellus, ſi exſiccentur, & cum vino præbeantur, ſo-lent vrinam prouocare. Vermes etiam ter-reſtres tres aut quinque capiuntur, & exſic-cati, ac in puluerem redacti, ſi cum vino aut mulſa potentur, prouocant vrinam. Ventri-culus etiā auis, quæ oſſifragus dicitur, ſi exſic-cetur, primum ſalitus & propinetur, à Mar-cello Empirico inter præſidia efficaciſſima reputatur.

Curatio i-ſchuria propter humo-res viſcidos. Si facta ſit vrinę ſuppreſſio propter humo-res viſcidos & craſſos, vtendum calefacientib. & attenuantibus illis, quæ docui in curanda intemperie frigida: ſed in his etiam cauenda maxime diuretica, ne decipiant vos, quia etſi videntur humores craſſos attenuare, tamen magis nocent attrahendo humores & vrinam ad veſicam.

Ex nimia retentione. Vbi facta eſt ſuppreſſio ex nimia retentio-ne, vt in foro & concione fit, ſolum commu-nis ratio eſt, vt ægri mittantur in tonnas aqua calente plenas, atq; ibi tractetur pecten mol-liter, & vbi aliquo tempore tractatus ſit, im-mittamus Syringa, & manu leniter preſſo pe-ctine paulatim exprimamus vrinā ex veſica. Dico paulatim, quia ſi conatur medicus affa-tim exprimere vrinam, non modo cruciatum magnum inducit, ſed etiā fruſtratur ſuo co-natu, quia quanto vehementius in hoc caſu comprimitur veſica, tanto magis collum co-arctatur.

Curatio ſup preſſionis à flatibus. Si fiat ſuppreſſio à flatibus, adhibenda ſunt fomenta, quæ maxime diſcutiunt, vt fomen-tū ex chamæmelo, aniſo, parietar. Alliū con-tuſum & appoſitum veſicæ mirifice auxilia-tur, vt etiam auxiliatur ſi vel aniſum mandu-cetur, vel allium, quia vis horum penetrat ad veſicam, licet non ita cito, & penetrando diſ-cutit flatus.

Curatio ſup preſſionis à carne, ſcir-rho, callo. Vbi fit à carne aut à ſcirrho, aut à callo, primus ſcopus eſt, vt collum veſicæ diligenter emolliatur, quod quidem fit per intrinſeca & extrinſeca remedia. Intrinſecus emollit ol. amygd. quod per fiſtulam, vel per clyſterem immittitur in ipſum collū. Extrinſecus etiam ol. dulce abunde ſuperfuſum & pectini & pe-rinæo, magnopere eas partes emollit. Idem faciunt balnea, quæ fiunt modo ex aqua cui incocta ſunt malua, althæa, lapathum, modo ex ipſis oleis puris, ex oleo dulci ſimplici. Vbi autem emollita eſt pars illa, catheter leniter immittatur, ita vt vrina exire poſſit, quę vrina poſtquam exiuit, omni ſtudio & diligentia curādum eſt, vt vel callus, vel caro, vel tumor ille durus medicamentis digerentibus & ex-ſiccantibus tollatur: quod fieri ſolet & tem-pore debito, & debita diligentia.

Curatio i-ſchuria à pure aut gru-mo. Sed ſi pus aut grumus ſanguinis obſtruat collum veſicæ, ita vt non poſſit exire vrina, Galenus laudabat ea quæ lapidem terunt, in-primis laudat oxymelitis vſum, quod quidem ex ore ſumitur, & infunditur per clyſterem, coagulum leporis etiam laudatur à Galeno &

hædi. Laudat etiam Auicenna inunctionem theriacæ, ſicuti etiam accommodata ſunt fomenta quæ fiunt ex fimō columbino, ex ſinapi, pulegio, ſal etiam ex aceto dilutus, & pectini applicatus atq; loco illi circa perinæum confert. Si hæc non profunt, deinde deueniendum ad ſyringam: quando hæc non proſunt, Actuarius iubet, vt ſecetur locus inter pudendum & anum, & eodem pacto extrahatur grumus ſanguinis, quo pacto ſolet extrahi lapis.

Si vrina ſupprimitur propter inflammationem, aut propter lapidem impactum in veſicæ collo, erit ea curatio adhibenda, quam monſtrabo cum de lapide veſicæ tractabo, & de inflammatione. Quare hæc ſuo loco tractanda ſeruamus.

Curatio dyſuriæ. Sequitur curatio dyſuriæ, quæ vt plurimum generatur à frigida intemperie, ſiue ſola, ſiue copulata, quæ debilitat retinendi facultatem veſicæ.

Eſt autem notandum, an illa intemperies ſit ſola, an copulata humoribus: ſi ſola, primo victus inſtituendus, qui facultatem calorificam habeat: aer ſit calidus, ſomnus, exercitia corporis moderata ſint, cibi boni ſucci, calidi & diuretici, quibus ſemper incoquantur ea quæ habent facultatem prouocandi vrinam, vt petroſelinum, aſparagus, fænic. circera ruta, aromata, & aniſum, cinam. charyoph. Pro potu conuenit vinū albū, tenue, generoſum.

Diuretica cur conueniant in dyſuria. Neque miremini me hic laudare diuretica, quoniam licet nō conueniant in iſchuria, conueniunt tamen in dyſuria, quia vbi hæc eſt, aliquo modo exit vrina, & ideo quæ prouocant vrinam poſſunt auxiliari. Vbi ex toto vrina ſuppreſſa eſt, perducunt quidem diuretica humores ad veſicam, ſed potius nocent quam proſunt.

Præparatio. Si cum intemperie iuncti ſunt humores frigidi & craſſi, erunt hi præparandi ſic:

℞. Syr. de beton.
Syr. capill. vener.
Mellis roſacei an. ℥. ß.
Decoct. beton.
Puleg.
Origan.
Capill. vener. ℥. iiij. M. f. potus.

Quo potu quamprimum erunt præparati humores, deinde expurgandi ſunt, & ad hoc præſtandum nihil conuenientius eſt Agarico, quare huiuſmodi potio erit accommodatiſſima.

Purgatio.
℞. Myrob. indorum ʒ. j ß.
Fol. ſenæ ʒ. j.
Sem. maluæ. Rutæ.
Citri an. ℈. ß.
Cinam. ℈. j. f. decoctio in aq. capill. ven. ſ. a.
Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Agar. præpar. ʒ. j. ß. infundantur omnia, deinde facta expreſſione adde
Elect. indi. ʒ. iij.
Mellis roſ. ſolut. ℥. iij.
M. fiat potus.

Calefacientia & extenuantia. Poſtquam ſunt humores euacuati ad ſuperandam ex toto dyſuriam, adhibenda ſunt veſicæ extrinſecus & intrinſecus ea medicamenta, quæ poſſunt calefacere, & humores extenuare, ex. gr. ſi intus infundantur, thymi & ſatureiæ decoct. cum oxym. ſimpl. medicamentum eſt accommodatiſſimum. Sic etiam fouetur pecten decocto orig. puleg. rutæ, fænug. Poſt fomentationem adminiſtratam, adhibentur olea quæ calefaciant, vt ſcorpionum, rutæ, de euphorbio. Quod dictum eſt de intemperie frigida, idem de quacunq; intelligendum, vt ſemper per contraria medicamenta illa intemperies corrigatur.

Curatio dyſuriæ à flatibus. Quod ſi flatus faciat difficultatem, victus eſt adhibēdus, qui poſſit maxime flatum diſcutere, vt eſt continuus vſus aniſi, fæniculi, allii. Item vtile eſt fouere pectēn vel pannis calidis vel decoctis calefacientibus. Sed notandum ne vel pannus calidus, vel medicamenta calefacientia applicentur pectini antequam corpus ſit euacuatum, quia eſſet periculum, ne humores attracti ad veſicam facerent vel inflammationem, vel aliud malum.

Curatio ſtranguriæ ab intemperie frigida. Stranguria quoties efficitur ab intemperie frigida, quod tamen raro fit, nullo alio modo eſt curanda, niſi quo pacto dixi curandum eſſe dyſuriā ex frigida intemperie, ſcilicet medicamentis calorificis, diureticis, attenuantibus, tam intrinſecus, quam extrinſecus adhibitis, ſed ſi fiat, vt ſæpe fit ab humoribus acribus & vitioſis, ſcopus eſt, vt illi humores partim euacuentur, partim ad temperiem reducantur, quibus implendis neceſſarium eſt inprimis, vt aer in actiuis qualitatibus ſit temperatus, in paſſiuis humidus, ſomnus prodeſſerit, vigiliæ fugiantur, & in ſumma quiete corpus contineatur: aluus lenis habenda.

Vict. ratio. Ad ſubducendam aluum clyſteres ſunt vtiles, qui facultate ſua obtundāt acrimoniam humorum, vt qui fiunt ex lacte & oleo amygdalarum dulcium, ex ſucco ptiſanæ & ol. dulci, ex butyro & oleo. Sic & clyſteres emplaſtici omnes, præterquam quod leniant aluum, placant etiam humorum acrimoniam & mordacitatem. Abſtinendum ab omnibus mordacibus cibis & acribus, vt allio, cæpa, porro, raphano: ab omnibus frixis & ſalitis, cauendum ieiunium, id eſt, ſecundum Æginetam, à tarda comeſtione, ſunt enim multi, qui tarde ſumunt cibum, cum multum ieiunent: quibus cum vrina acrior reddatur, efficitur, vt hoc malum exacerbetur. *Ieiunium cur nocuum.*

Inter cibos confert ptiſana ex farre, oryza, iura etiam pinguia, piſces, vt auratæ, lucii, & omnes pelagii piſces. Inter olera conueniūt malua, bugloſſum, portulac. lactuca. A potu

vini

vini plane abstinendum, nisi vel consuetudo, vel virium imbecillitas cogat vos offerre vinum. Loco vini vtatur decoct. glyzyrrh. & sem. maluarũ, quòd placat maximè acrimoniam omnium humorum. Commodum etiã est decoctũ hordei, cui pruna sint incocta.

Præter victum, quia efficitur hoc malum ab humoribus acribus & vitiosis, statim deueniendum ad expurgationem humorum, quia nisi statim occurratur, solent hi humores exulcerare vesicam, & quia hi humores non habent opus præparatione, illicò post-sunt remediis accommodatis euacuari. Medicamenta, quæ conueniunt ad euacuandos hos humores sunt manna, thamar. syr. rosf. sol. sed serum caprinum laudo: & his diebus proximis curaui nobilem quendam Germanum, ab acrimonia vrinæ, quæ erat vere strãguria, solo vsu continuo seri lactis caprini, vsque ad ℥. XL. & quolibet die vel altero adduntur ipsi sero ℥. ij. vel iij. syrup. rosf. vel viola. solut. Vbi thamarindis & manna vtendum est, hoc pacto medicamentum componitur.

Purgantia accommodata.

℞. Thamar. ℥. ij. decoq. in aq. maluæ.

Deinde ℞. d. d. ℥. iij. ß. *in quibus dissoluatur manna f. a. & facta colatura potetur.*

Quæritur, vtrum possimus hic vti rhab. nã si humores biliosi sunt & acres, quos educit rhab. videtur sanè conuenire. Dico, perniciosum esse, secundum meam sententiam, rhab. vsum, quia illud maximè ducit per vrinam, ꝙ inde colligere potestis, quoniã statim ac potatum est, vrina maximè tingitur; ergo ducit maximè per vrinã biliosos humores & acres, & sic vrinam reddit acriorem, & potius auget malum quam minuit.

Num rhab. in hoc affectu conueniat.

Humoribus expurgatis postmodum vtẽdum iis medicamentis, quę attemperare possunt acrimoniam, tum intrinsecus, tum extrinsecus. Intrinsecus commodum est brodium pullæ paruæ, vitulinum, cui misceatur modo ℥. ß. syr. de papa: modo ℥. j. syr. de nymphæa, vel de portul. Fiunt & confect. aliquæ quæ ieiuno stomacho acceptæ mire conducunt ad obtundendam humorum acrimoniam, vt est hæc:

Intrinseca attemperãtia acrimoniam humorum.

Confectio accommodata ad idẽ.

℞. sem. portul.
Nymphææ.
Maluæ.
Papau. an. ℥. j.
Sem. mel.
Cucurb.
Citrulli an. ℥. ß.
Sacch. albiss. q. s. M. f. rotulæ, quarum potest accipi pro vice vel ℥. ß. vel ℥. iij.

Inter cætera laudat Serap. mucilag. sem. psyllii ore acceptum, itẽ lactis vsum. Sed quia dicit Hipp. lac biliosis esse inimicum; parandum lac igne, ita vt non possit corumpi, quod fit si moderate coquatur. Lac etiam iniicitur per clysterem in vesicam, & maxime attemperare potest; sed si his purgationibus & remediis malum non cedat, iterum expurgandi erunt, & postquam expurgati erunt, iterũ sunt attemperandi, quia sæpe fit vt mala, quæ vnica purgatione non superantur, superentur vel secunda vel tertia.

Curatio incontinentiæ vrinæ in hoc totã posita est, vt morbi illi, qui vitiant & labefactant facultatem retentricem, prorsus deleantur. Quoniam vero hi morbi solent esse intemperies frigidæ ipsius vesicæ, vel solæ, vel cũ humoribus, propterea vt ante dixi in dysuria, victus instituendus, cuius facultas vniuersa sit calefactoria: aer similiter talis, vigiliæ optimæ, exercitatio corporis bona est, cibi sint faciles coctu, carnes auicularum conueniunt, herbæ item calefacientes, aromata. Sed quanquam dixi conuenire omnia calefactoria & extenuantia, est tamen adhibendum studium, vt quam diligentissime arceantur omnia medicamẽta diuretica, quę quia ducunt vrinam, certe magis profluere faciũt, & licet videantur causam quoquo modo extenuare, augent tamen symptoma. Pro potu conuenit vinum nigrum adstringens, vel decoct. prunorum acidorum, decoctũ sebesten, vel succus granat. decoctus cum aq. simplici.

Curatio incontinentiæ vrinæ.

Calefac. & extenuantia conueniunt.

Præter victum si adsint humores frigidi & crassi, sunt primo præparandi, deinde expurgandi. Et vbi hoc factũ est, adhibenda omnia extrinsecus, quæ possunt calefacere & adstringere, vt aq. aluminosæ, & fomentationes ex iis factæ, fomentum factum ex rebus adstringentibus, vt ex alumine, myrto, galla. Soleo ego hoc fomento vti:

Fomentum.

℞. Ladani.
Mastich. an. ℥. j.
Fol. rubi M. j.
Sumach.
Gallarum an. ℥. iij.
Cinamom.
Caryoph. an. ℥. j. ß. bulliant omnia f. a. in aq. plantag. deinde cum spongia f. fomentum.

Habentur etiam in vsu varia linimenta, vt est illud.

Linimentũ.

℞. Ladani.
Mastich. an. ℥. ij.
Baccarum cupreßi.
Tibũris an. ℥. ij.
Ligni aloes.
Styracis, calami.
Galangæ.
Cinamom an. ℥. j.
Terebinth.
Succi menthæ parum. Incorporentur omniã simul, & f. empl. quod detinendum est die & nocte supra partem; sed prius extendendum supra corium. Præter hæc medicamenta extrinseca sunt etiam alia, quorum aliã conueniunt propter qualitatem manifestam, alia propter occultam.

Occulta pro prietate in uentia. Propter occultam qualitatem conuenientia multa à Marcello Empir. & aliis medicis proponuntur, in primis laudatur lac cameli-num, vel adeps caninus cum alumine, ad fabæ magnitudinem deglutitus. Laudantur etiam cochleæ ℥.ß. cum mulsa. Laudat idem Marcellus linguas anserum assatas, leporis cerebellum, & leporis testiculos assatos. Laudant alii cinerem erinacei, qui tametsi dictus sit à nobis prodesse in suppressione vrinæ, non obstat tamen, quin etiam possit conuenire in continentia, quia, vt aiunt, caro illius anima-lis facultatem habet miram aduersum omnia vesicæ vitia. Similiter etiam ex Aetio pulmo hædorum, si combustus in cinerem redigatur, mire conferre creditur aduersus eos, qui minguntin lecto.

Cinis erinaceorum.

Quæ porro conferunt aduersus hanc affectionem ob manifestam qualitatem, multa sunt à medicis proposita pharmaca, sed quod ego habeo vsu probatum est illud:

Electuar. ad cōpescendam vrinam.

℞. *Fol. cupressi.*
Fol. oliuæ.
Bacc. lauri.
Cubeb. an. ℥.ß.
Cupressi.
Caryoph.
Cinam. an. ʒ.j.
Fl. ros. rub. ʒ.ij.
Mellis. q. s. M. Cuius capiantur. ʒ.ß. vel cū vino rubro, vel cūm aqua ex fol. quercus.

Sed si non profuerint hæc, quid agēdum? Nihil aliud, nisi vt miseri isti recondant genitale in vesicam, atque eam diu & noctu alligatam gestent: sic enim vrina, quæ inuoluntarie exit, colligitur in eo instrumento, atque ita neque carnes, neque pannos polluere potest.

Curatio incontinentiæ propter imaginationē. Si fiat malum propter imaginationem, vt consuetum est illis, qui somniant varia, quid agendum? Malum huiusmodi non solet esse frequens in viris, sed in pueris, ea propter remedia iis possunt adhiberi, q̄ sunt efficacia, quare & illis esset alliganda vesica, ea ratione, ne & seipsos & alios contaminare possint, & hoc in casu puto ego, in pueris nullum aliud esse remedium melius, quam ipsos affligere verberibus.

CAPVT XXXIII.

De lapide vesicæ.

INter alias causas suppressæ mictionis recēsebamus lapidem, quæ causa quoniam morbus grauissimus est, & qui non raro occurrit, necessarium duxi vt peculiaris à nobis institueretur de calculo vesicæ tractatio. Dicitur enim hic morbus græce λιθίασις: Latini calculum vesicæ, multi lapidem vesicæ vocāt.

De nomine.

Definitio. Est hic affectus nihil aliud, nisi lapis vesicæ conglobatus, varias eius operationes lædens. Dicitur vesicæ, quoniam raræ sunt corporis nostri partes, in quibus non gignatur lapis, etenim in pulmone, iecore, corde, vtero, sub lingua & in variis corporis nostri partibus lapides reperti sunt: veruntamen solum dicitur λιθίασις græce, quando vesica est affecta, vnde non possum satis mirari scriptorem illum qui edidit Isagogen medicinę sub Galen. nomine publicatam, qui quēdam morbum palpebrarum vocauit λιθίασιν. Dicitur conglobatus, non autem generatus, quia lapis vesicæ concrescit, non generatur, quia materia ex qua fit, non generatur in vesica ipsa, sed aliunde in vesicam mittitur. Dicitur varias lædens operationes, siquidem lapis modo impedit mictionem, modo incessum, plerunq; dolorē etiam inducit, quo actio tactoria læditur. Quod dicunt aliqui veteres, alium esse lapidem masculum, alium fæminā, sunt nugæ aniles, sicut egregie dixit Cælius Aurelianus 5. de chron. pass. 4. Hinc constat cuilibet lapidem in vesica esse morbum in via & in numero, quia in vesica est corpus: quod esse nō debet, & quia cauum ipsius vesicæ cum debeat esse expeditum & liberum, impeditur præsentia huius corporis. Sed notate cum dico lapidem morbum esse, nō intelligitur quod corpus illud sit morbus, quia morbus esset substantia, non accidens, quod apud omnes philosophos & medicos est absurdissimum, intelligo igitur dispositionē illam pter naturā, quæ fit præsentia lapidis in vesica, esse morbū ipsum, non autem lapidem. Causæ lapidis aliæ sunt internæ, aliæ externæ; internarum aliæ sunt effectrices, aliæ materiales. De effectrice causa lapidis in vesica dubium est, An sit calor summus vesicæ, an vero moderatus, an calor seu frigus. Ex vna parte videtur causa effectrix esse calor summus, quia Hippocrat. 2. de nat. hum. 11. & Galen. 3. aph. 26. scribunt, lapidem vesicæ esse morbum peculiarem pueris, quia pueri calidissimi sunt, quasi dicat, propterea fieri in pueris calculos, quia in ipsis calor maximus est. Accedit alia Hippocratis auctoritas in coac. quod lapides vesicæ nōn fiant post 40. annum, & si fierent, esse illos prius genitos, sed postea auctos & ad magnitudinem reductos. Ex altera parte videtur esse auctoritas & ratio, quia vesica est corpus maxime frigidum, ea propter cum vnumquodque operetur secundum qualitates, videtur vesicam operari secundum frigidam qualitatem, non secundum caliditatem. Est & auctoritas Galen. 3. in 6. epid. 16. vbi dicit, quod præter naturam conducit ad lapidis generationem etiam frigida vesica, neruea, sanguinis expers & capax. Ex quo loco colligi posse videtur ex Galeni sententia ad lapidis generationem facere potius frigiditatem, quam caliditatem. Est etiam auctoritas Hippocratis in libro de aere aqu. vbi ait, illis quibus vesica ardet, neque quicquam

Genus affectus.

De causa effectrice calculi.

in

in ea colligi, neque vrinam impediri. Hinc colligitur, caliditatem impedire potius calculi generationem, quam efficere. In hac non vili dubitatione sum ego huius sententiæ, causam effectricem calculi nullam esse aliam, nisi calorem moderatum, absumentem partes aqueas & humidas, sicque illis absumptis incrassantem & exsiccantem materiam illam. Itaq; neque calor vrens, neque frigus congelans potest esse in causa lapidis, quia neq; caliditas tanta potest inueniri in vesica, neq; frigiditas, quæ sicut in externis contingit, possit lapidem generare. Et quanquam Hippoc. de mor. scripserit, similem esse generationem lapidis generationi ferri, quod fit, quando lapides in terra comburuntur, ea tamen Hipp. sententia potius est inspicienda, & metienda ex parte materiæ, quam ex parte causæ effectricis. Neque valet, huiusmodi morbum peculiarem esse pueris, quia etiam in pueris calor vesicæ nequaquam vrens est, quod apparet ex vrinis eorum quæ semper albidæ sunt, imo vero semper miratus sum, cur veteres dixerint, calculum vesicæ morbum esse familiarissimum pueris, quia hoc experientia cōstat, pro vno puero hoc morbo laborante, reperiri viros decem. Nisi dicere velimus, in regionib. Hip. hoc verū fuisse, fortassis quod multi pueri calculosi reperirentur. Sit itaque hoc apud vos constitutum, à caliditate moderata fieri lapidem in vesica, quæ caliditas modo dicitur frigiditas à scriptoribus, modo multa caliditas: id enim eueuit medii, vt sæpe extremorum rationem subeant.

An pueris magis hic morbus familiaris.

Causa materialis calculi.

Circa causam materialem Hip. 4. de mor. de generatione calculi, qui fit in pueris lactātibus, in ea fuit sententia, hos calculos generari ex parte crassa, terrestri & sicca, vel ex fece ipsius lactis nutricis, quód ventriculū ingressum, & ad vesicam delabens, in ipsa vesica relinquit feces & sedimentum crassum atq; terrestre, vt contingere dixit Hip. in vase, cui immissa sit aqua turbida, quæ vbi diu residet in vase, pars purior supereminet, pars crassa in fundo subsidet.

Cur pars terrestris remaneat in vesica.

Sed quærat quis, quæ sit causa, cur hęc pars terrestris & sicca remanet in ipsa vesica exeunte tenuiore? Dico, tres potissimum huius affectus causas esse. 1. angustiam colli vesicæ: sunt enim aliqui à natura ita constituti, vt habeant collum vesicæ angustum, quo fit vt humores tenues transeant, crassa véro materia remaneat, propterea bruta & mulieres minus vexantur calculo vesicæ, quia collum vesicæ habent latius quam viri. 2. causa est debilitas expultricis, ideo multi senes sunt, quorum expultrix facultas cū debilis sit in vesica, fieri non potest, vt materiā crassam excernat. 3. causa est ipsius materię prauitas & crassities: fit enim sæpe, vt licet facultas expultrix sit valida, & collum vesicæ latum, attamen materia adeo grauis & crassa est, vt nequaquam possit expelli, sed retineatur in vesica, vbi retenta cum à calore partes subtiliores cōsumantur, quæ remanent crassæ, exsiccantur indies, magis exsiccatæ durescunt, tandemque lapidis formam induunt.

Hanc Hip. sententiam secutus est Arist. 3. de histor. animal. 10. qui scribens, in defunctis nihil vnquam humoris excerni in vesicam, subiungit, in viris non modo humores excerni, sed etiam excerni sicca quædam excremēta, vnde fiunt calculi: ita vt inuenti sint in vesica lapides in forma conchyliorum. Hipp. & Arist. sententiam videntur omnes recentiores medici secuti, adeoque accepta & inuetenata fuit ab omnib. sententia, materiam calculi vesicæ esse humorem crudum, & terrestrem exsiccatum.

Alia materia calculi.

Sed præter hanc materiam inuenio calculum vesicæ etiam ex aliis duobus materiæ generibus procreari, sc. ex arenulis & lapide renali. Ex arenulis efficitur hic lapis in vesica, quando hæc corpuscula à renibus in vesicam mandata, glutinosum & viscidum humorem inueniunt, quo veluti glutino alligata & ferruminata in lapidē concrescunt: sed hoc raro fit, quia arenæ præterquam quod sua natura ineptę sunt, vt possint simul colligari & componi, habent & illud, quod mordent vesicam, & morsu excitant facultatem expultricem ad seipsas excernendas.

Lapis etiam renalis solet esse causa lapidis vesicæ, siquidem vbi lapis, & is magnus, à renibus in vesicam mittitur, si exeat, nihil mali facit, si autem retineatur in vesica, humores circa ipsum concrescunt & adhærent, ex quo fit, vt nunc vnus, nunc alter humor sibi adhærens, sibique colligatus, tandem lapideam in molē redigatur. Quod si nō vnus lapis renalis sed plures detrudantur in vesicam, fit vt interdum vel duo, vel tres, vel plures etiam fiant lapides in vesica.

Possumus his generibus materiæ addere alia duo, imo tria, quæ ab Arabib. sunt significata, vt est grumus sanguinis, viscida & crassa pituita, & pus. Ex his omnibus fieri posse lapides, sicuti dixi, non tantum Auic. sed etiam plures alii testantur, ita vt sex omnino sint materiæ genera, quæ præbent occasionem lapidi vesicæ. 1. humor crudus & terrestris. 2. arena. 3. calculus renalis. 4. grumus sanguinis. 5. pus. 6. pituita crassa atque viscida.

Sex materiæ genera calculi.

Fern. opinio

Cæterum Fern. vir doctissimus & rerum nouarū studiosissimus conatus est & ratione, & experientia demonstrare, fieri non posse lapidem vesicæ ex alia materia, quam ex lapide renali. Ratione vtitur hac, quod ex vesica exit sanguis grumefactus, exit pus & pituita crassa: igitur, inquit, exibit etiam materia hæc feculenta & terrestris, quam retentam dicunt isti generare lapidem. Experimentum, quo

 nititur

nititur confirmare suam sententiam, est, se complures secuisse, qui mortui sunt calculo vesicæ, & semper lapides fregisse, & in medio lapide inuenisse veluti nucleum, quod aliud esse non poterat, nisi calculus à renib. eiectus in vesicam.

Fernelii ingenium fere semper laudare conor, veruntamen negare non possum, quin vir iste audacior paulo fuerit in destruendis veterum sententiis; nam quæ est, quæso, ratio, pus, sanguis grumefactus, exit à vesica, & non retinetur: ergo etiam materia crassa & terrestris non retinebitur? Nulla sane est consequentia, quia quod accipit ad probandum suum intentum, pro medio non est ponendum. Nam, vt dixi, licet sæpe pus reiiciatur & sanguis ex vesica, interdum tamen etiam retinentur, ita vt ex ipsis fiant lapides. Sed dato etiam, quod nunquam retineantur, alia est ratio, cur materia feculenta, terrestris & crassa retineatur. 1. quia hæc materia multo grauior est. 2. quia multo copiosior est, quam grumus sanguinis. 2. quia non est ita lubrica, vt pus & pituita. Quare mihi videtur hæc ratio Fernelii valde infirma, & tanto viro indigna.

Experimentum etiam, quod ipse proponit, tantum abest vt ipsi faueat, vt etiam nobis inseruiat, nam fatemur, sæpe inueniri in medio lapide nucleum, sed nucleus iste concrescit & generatur in vesica: aut qua ratione poteft negare Fernelius non posse interdum concrescere? videmus enim pituitam delabētē in fauces à capite vna nocte in faucibus cōcrescere vt lapidis formā referat: pari modo materia crassa, terrestris & feculenta in vesica dum primum concrescit, euadit in globum paruum, cui cum postmodum accrescat materia, & adhærescat instar corticum ceparum, fit vt & isti cortices tum comprimendo, tum caliditate totum globulum illum faciant durum, instar lapidis renalis. Accedit quod vix fieri possit, vt lapis renalis sit principium lapidis vesicę, aut si est, id quam rarissime contingit. 1. qa vt dixi, lapis renalis mollis est & fragilis, vt quouis vel minimo motu atteratur, quo fit vt in vesica non possit tādiu superesse, vt ex ipso fiat lapis. 2. vt diximus, lapis renalis in vesica mordet, & mordendo excitat virtutem expulsiuam, quæ excitata huc atq; illuc mouet, donec exeat per collū vesicę, aut quousque comminutus in arenulas, vna cum vrina exeat ex vesica. Itaque vera est veterum sententia, plærunque fieri lapidem vesicæ, vt ex materia, ex humore crudo, crasso, terrestri, exsiccato in ipsa vesica.

Caussa externa. Caussæ externæ quæ lapidem vesicæ efficiunt, multæ sunt, inprimis aūt frequentes cruditates, vt ait Gal. 5. de tū. val. eos qui sunt corpore tenuato, si laborent calculo, ignominia & vituperio dignos esse, quia propter propriam intemperantiam victus id malum sustinent. Otium quo congregantur humores in corpore, etiam inter has caussas recensetur. Vrina crassa, rubra, aqua lacustris & crassa vt docet Hip. lib. de aere, aquis, &c. cibi crassi, vt pistacia, lagana, carnes syluestres & crassæ, lac coagulatum, caseus, panis non fermentatus, & panis ex similagine, fructus duri, acidi, vt pyra austera, & tandem quicquid succos crassos & terrestres in corpore nostro generare potest, & genitos à venis amandare in vesicā, est inter caussas externas lapidis vesicæ.

Differentia inter calculum renum & vesicæ. Quæ omnes licet ad lapidem renum generādum concurrant, est tamen differentia quædam in effectu, quia alius est lapis renum, alius est vesicæ: renum lapis multo minor, lapis vesicæ multo maior & durior est. Adhæc calculus renalis vt plurimum colore rubeo est, sed subpallido, ac in corpore renum gignitur: calculus autem vesicæ vt plurimum gignitur in spatio & capacitate vesicæ, ac coloris est cineritii, vel fusci, quem colore puto Auic. vocasse subnigrum. *Signa lapidis vesicæ.* Lapidis vesicæ vnum signum attulit Hippoc. 4. aph. 29. Sed vt notat eo in loco Gal. signū illud inefficax est, quia in vrinis esse arenulas non minus attestatur lapidem renum quam vesicæ, quare multo exactius tradidit signa Hip. 4. de morbis, vbi quinque attulit signa, sc. vrinam arenosam, vesicam inflatam, dolorem inter meiendum, vrinam paulatim effluentem, & subcruentam.

Hæc signa quanquam solent lapidem vesicæ comitari, sunt tamen plura alia, quæ necessarium est intelligere, si exquisita huius affectus notitia est habenda. Nam vbi lapis, qui in vesica est, paruus existit, percipitur quædam titillatio vaga circa pubem: Adhæc vrina sæpe intercipitur, vbi vero calculus vesicæ grandis est, iisdem locis sæpe solet percipi quædam grauitas sensus, ascendere difficile est, in præputio percipitur pruritus quidam, vrina crassa est, alba, turbida, in qua sedimentum est veluti mucus atque arenosum. Sed de dolore notandum, interdum decipi medicos & ægros, quod non sentiant aut dolorem, aut grauitatem inde sese carere lapide putantes: nam potest lapis vesicæ ita tenaciter alligatus esse, vt aut nullum, aut exiguum sui sensum præbeat: quare non semper in lapide vesicæ exigitur hæc grauitas, aut sensus hic dolorificus.

Præter hæc signa sunt & alia notanda, nam vbi qui lapidem habent in vesica, minxerunt, fere semper hoc habent, vt post mictionem appetant mingere. Adhęc pruriunt pudenda, & sæpe eriguntur: Rhases 10. contin. aliud signum addit, vt ipse putat, efficacissimū, quod præter appetitum egerēdi foras exit anus calculosis: & ratio huius est, quia vt Aretæus inquit, intra anum & vesicam est tanta sympathia,

Signum pathognomonicum lapidis Vesicæ.

thia, vt vno grauiter affecto, alterum grauiter offendatur. Sed quanquam hæc omnia quæ retuli, signa sunt ad demonstrandam calculi præsentiam, non sunt tamen vsque adeo certa, quin interdum fallere non possint: siquidem sunt alia multa mala vesicæ, in quibus hæc eadem fuit, ideo quod fallere non potest signum, est syringæ, atque etiam manus immissio in anum: hi enim duo sunt modi certissimi explorandi lapidem in vesica. 1. vt syringa mittatur per collum in vesicam, atque ita agitando tentetur an adsit lapis, quia vbi adest lapis, solet cedere, atque ita apparere per contactum factum à syringa. 2. vt digitus longus illinatur ol. dulci, & eo pacto quo Ægineta & Cellus monstrarunt, mittatur in anum.

Prognostic.

Quoad progn. illud primo dicendũ, quod scribit Aretæus libro secundo de acut. pass. 4. vbi dicit, omnem vesicæ calculum grauem & curatu difficilem esse, quia si lapis sit magnus, nullis medicamentis, nullis auxiliis potest conteri, aut frangi, & cum non possit curari medicamentis, remanet solum vt per excisionem curetur: iam vero si non exciditur, inquit Aretæus, dolores perpetuo comitantur febres, vrinæ impedimentum, ita vt vita omnium sit miserrima: si autem excidatur, cum vesica sit membranosa & neruea, partes eius à magno lapide inter eundum excidantur, quo fit vt æger vel statim pereat, vel paucis diebus superstes esse possit. Si lapis sit mediocris, frequenter lotium impeditur, & licet possit excidi tutius quam magnus, tamen vesica quoque lancinari consueuit, & si vitæ periculum euadunt, suboriuntur fistulæ, propter quas fiunt perpetua vrinæ profluuia, vnde turpitudo nascitur incredibilis. Si n lapis sit valde paruus, inquit Aretæus, sæpe excisum hunc lapidem homines liberos facere, quanquam hæc res haudquaquam periculo vacat, & incredibili molestia. Paulus vero li. 6. c. 20. ait, pueros vsque ad 10. annum curari, ꝑpter corporum mollitiem, senes vero difficulter, eo quod in ipsis vlcera omnia difficulter sanescũt, medias ætates medio modo se habere. Addit Paulus & aliud, facilius curari illos qui lapidem magnum habent, quam eos qui paruum, eo quia illi inflammationi sunt assueti, hi vero non.

Ex quo loco colligimus contradictionem magnam esse inter Aretæum & Paulum, quia dicit Aretæus, mediocrem lapidem habentes facilius curari, quam qui magnum: Paulus vero facile curari eos qui lapidem habẽt magnum, difficulter eos qui paruum. Pro qua contradictione, vt ingenue fatear nihil hactenus inuenire potui, quo liceat hos scriptores conciliare. Quare cogor Æginetam damnare, nisi eius litera corrupta sit, siquidẽ experientia cotidiana comprobatur, rarissime eos qui lapidem excisum habent magnum, curari, sicut interdum curantur illi, quorum lapis sit vel paruus vel mediocris. Et ratio etiam huic opitulatur, quia cum pars carnosa ceruicis vesicæ sit admodum pauca, foramine solum in hac parte facta potest extrahi lapis paruus, magnus autem non potest, nisi rupto foramine; amplum autem foramen fieri non potest, nisi etiam fiat in corpore vesicæ, quod corpus vbi semel scinditur, nunquã sanescere potest. Quare verius dixit Aretæus quam Paulus, facilius curari per factam sectionem eos qui habent lapides paruos, quam eos qui magnos.

Curatio. Prophylacti ca cura.

Curatio lapidis vesicæ duplex est, vt in calculo renum. 1. ne fiat, quæ est præseruatio. 2. vt factus tollatur. Ne fiat, illi prouidere debent, qui timent sibi lapidem oriturum esse, vel qui nati sunt à parentib. calculosis, vel quod in ipsis futuri lapidis aliqua signa inueniantur. Hæc autem potissimum est sita in victus ratione, quæ nulla alia sit, nisi quam præscripsimus abunde, cum doceremus modum præseruandi à lapide renali. Quare quod ibi habuistis de præseruatione in ratione victus, idẽ transferatis ad præseruationẽ à lapide vesicæ. Monet in hoc casu vnum Gal. vt abstineant pro præseruatione ab vsu lactis, & ab aquis frigidis impuris & cænosis.

Facti lapidis curatio.

Porro vbi factus est lapis, & iam certa habentur signa, eum esse in vesica, primum ex anteactis & præcedentibus diligenter expẽdendum est, an lapis paruus sit, an magnus, si suspicio sit paruum esse lapidem, aggrediendum cum medicamentis ipsum conterere: & notate in vsu horum medicamentorum, ea debere esse multo efficaciora, quam quæ administramus in lapide renali, tum quia lapis vesicæ durior est lapide renali, & ideo valentiorib. indiget medicamentis, tum quia vesica multum remota est ab ore, vt ita necessarium sit, medicamenta quæ ore sumuntur, antequã perueniant ad vesicam, in itinere multum virium amittere: Erit ergo ꝑgrediendum medicamentis vehementissimis in frangendo lapidem. Sed antequam ad medicamenta deueniamus, est necessarium vt inedia & medicamentis accommodatis corpus vniuersum purgetur à bile, si bilis abundet, à pituita si pituita est: nisi enim corpus præpurgetur, medicamenta quæ lapidem frangunt, secum deducerent humores ad vesicam, & potius detrimentum maximum adferrent. Vbi corpus purgatum est, in vsu habenda sunt medicamenta quæ lapidem atterunt, ꝙ partim qualitate manifesta, partim occulta id facere solẽt, quorũ alia ore capiuntur, alia vero infunduntur, ꝑ collũ in vesicam, alia extrinsecus vesicæ applicantur. Quæ ore sumuntur plura ꝓponuntur à Paulo, Aetio, & aliis scriptorib. vt est saxifragia, apium, petroselinum, adianthũ,

cicera rubra, vermes terrestres cocti & triti, lapis iudaicus: sanguis hircinus collectus eo modo quem docuit Marcell. emp. c. 20. suæ medic. item coctus & in cinerem redactus, ad frangendum calculum commodus est. Ex his omnib. fiunt medicamenta, varia composita, quæ laudantur apud Act. & Auic. Sed quod à multis ꝑbatum inuenio, & experientia confirmatum, illud est:

Puluis lapidem frangens.

℞. *Vitri assati & præparati ℥.x.*
Scorpionum vstorum ℥.v.
Vermium terrestrium vstorum ℥.iij.
Sem. fæniculi.
Apij an. ℥.ij.
Dauci ℥.ij.ß.
Sanguis hircini ℥.j.ß. Terantur omnia diligentissime. Vsus huius pulueris est vel ℥.j. vel ℈.ij. in vino albo accipiantur stomacho ieiuno, & plurib. diebus continenter. Auenz. tanquã rem miram ad frangendum lapidem laudabat balsamum, & narrat se vidisse quendã in carcere positũ, qui ex vsu balsami sibi lapidẽ fregit in vesica, & curatus est. Laudãt Arabes & Cæl. Aur. aq. thermales sulphureas, nam aluminosæ potius nocent, quam iuuant, imo sunt aliqui Arabum, qui existimant nũquam deueniendũ esse ad excisionem lapidis vesicæ, nisi prius in hoc casu tentatum sit lapidem frangere vsu thermarum.

Lapidem minuentia quæ infunduntur.

Medicamenta quę ad frangẽdum lapidem infunduntur in vesicam, multa quoque sunt: item balsamum probatum est maxime valere, ol. scorp. petroleum, præsertim in pinguib. & pituitosis corporibus, succus citri acerrimi valet, nam si accipiatis succum hunc, & in eo laterẽ maceretis, videbitis ipsum colliquari: acetum etiam acerrimum prodest. Memoriæ enim est proditum, Hannibalem dum alpes transiret saxa aceto fregisse: succus verbenæ, sanguis vulpinus cũ vino tẽperatus. Extrinsecus etiam pectini & loco inter perinæum & pectinem commendatur illitus sanguis vulpinus. Alex. Trall. laudat & caponum & hircinum sanguinem, si vel alter, vel vterque extrinsecus partibus illinetur.

Ad idem valent balnea & fomenta, vt est illud:

Fomentatio pro pube.

℞. *Anethi.*
Agni casti,
Saxifrag.
Virgæ pastoris,
Fænug.
Dauci an. M.ß.
Aq. communis ℔.v.
Aceti acer. ℔. ij. Bulliant ad compositionem quartæ partis, deinde facta colatura adde
Ol. scorp. ℔. ij. & cum spongia f. fomentationes crebræ pubi, atq; loco inter perinæum & pudendum. Hæc omnia medicamenta & intro accepta, & extrinsecus adhibita consueuerunt lapidem frangere.

Sed dum frãgitur, euenire solet quoddam infortunium, cui occurrendi modum intelligatis necesse est. Est autem infortuniũ, quod vbi lapis contritus & diminutus est, dum pro pelluntur frustra à facultate expultrice, sistũt & confirmantur vel in collo vesicę, vel in medio virgæ, vnde non modo vrinę exitus prorsus intercipitur, verum etiam cruciatus, doloresque intollerabiles fiunt. Id quod etiam fit interdum, quãdo renalis lapis in vesicam delapsus à facultate expultrice truditur extra. Modus igitur hisce occurrendi est iste, quem docuit Gal. libr. de loc. aff. vt puer vel vir cui hoc contingit iaceat supinus, ac deinde crura ipsa attollantur sursum, & concutiantur ab aliquo, simulq; cõprimatur & tractetur penis: huiusmodi enim concussione & cõpressione solet fieri, vt lapis qui est vel in collo vesicæ, vel in medio virgæ, de loco moueatur, atque vel in vesicã retrocedat, vel ꝑ eam concussionem à facultate expultrice extra propellatur.

Quomodo lapis ex collo vesicæ retrudatur.

Antyllus medicus antiquissimus, quatuor alios modos proponit, quibus lapidem in collo vesicæ firmatum detrudere possimus. 1. vt æger super equum nudum sine ephippio equitet, ita vt ventrem supra equi dorsum extendat, quo quidem motu & agitatione putat fieri, vt lapis de loco moueatur. 2. vt æger genu super genu ponat, ac vehementer spiritum contineat: sic enim collum vesicæ cogitur intro, atque in eo conatu lapis in vesicam detruditur. 3. vt alter minister pedem ponat super pedem ægri, atque comprimendo intestinum cogat sursum ascendere, sic enim in hac percussione, compressione & trusione intestinorum fit vt lapis dimoueatur à collo. 4. vt minister ponat manum sub genua ægri, atque ipsa genua deducat ad pectus, ita quoque in diducendo dimoueat modo huc, modo illuc genua.

Serapionis modus efficax.

Serapio autem proponit alium & efficaciorem, sc. vt ponatur æger in aqua calida, atque ibi detineatur, tunc accipiatur syringa, vel candela, aut aliud instrumentum, quo immisso in collum trudatur intro, sed quemadmodum recte monuit Auic. notandũ est diligentissime, ne dum immittitur candela aut syringa, id fiat violenter, quia ea vehementia solet magis firmari lapis, atque etiam collum vesicæ vlcerari.

Si lapis fuerit in medio virgæ firmatus, omnia etiam sunt agenda, vt eo loco dimoueatur, nam superfundẽdum est ol. super penem, & eo superfuso fricandum leniter genitale, mox exsugendum, quod si ea ratione calculus educi non possit, deueniendum est ad syringam, atque ea dexteritate, & eo quo diximus modo.

Sed si syringa nihil proficit, in hoc casu quid faciendum? volunt medici vt post tentata alia remedia, ligetur penis infra lapidem

circa collum vesicæ, ne possit calculus recurrere, hoc facto mandant vt incidatur penis per longum, atque extrahatur calculus, quo extracto curatur vlcus, vt alia solent.

Quo pacto cognoscitur lapidem magnum esse.

Atque hæc sollicitudo habenda vbi calculus vesicæ paruus fuerit. Vbi autem calculus magnus erit, non est aliud remedium, quam vt deueniatur ad sectionem. Sed video vos quærere, quo pacto cognosci possit lapidem magnum esse. Rhases scribit, si medicamenta per mensem vnum integrum omni diligentia administrata fuerint, & nulla vtilitas facta sit, neque in vrina vlla apparuerint fragmenta lapidis, tunc constat lapidem non modo magnum esse, sed etiam infrangibilem & propterea nullo esse auxilio opus, nisi sectione.

De excisione calculi.

In hac autem administratione notandum est, id quod Corn. Celsus lib. 1. c. 20. notat, sc. nec omni tempore, nec in omni vitio, aut ætate conuenire sectionem. Non conuenit omni tempore, quia solum vernum tempus obseruatum est commodum esse huic operationi. Non cōuenit etiam omni vitio, quia si malum sit inobediens remediis, ac nisi sit ea mali magnitudo, vt timeatur ne statim iugulet, non est deueniendum ad sectionem. Non in omni ætate, quia, vt docet Celsus ex Ægineta, tantū ætas quæ est inter 9. & 14. annum maxime apta est excisioni.

Sed video vos dubitaturos, non esse vnquam ad hanc operationem deueniendum, siquidem Hipp. in iuramento suo diis omnibus pollicetur, se nunquam secturum eos qui habent lapidem. Imo vero Auenz. libr. 7. tr. 6. c. 1. ait, non solum inconueniens esse medico, quenquam secare lapidem habentem. Sed etiam interesse & spectare alios secantes: Respondeo dupliciter, primo Hip. & Auic. non negasse faciendam esse vnquam sectionem hanc, sed negant hoc medico physico agendum, nō autem operatori: siquidem vt optime monuit Auenz. multa sunt quæ medicos egregios non decent, sed decent chirurgos. 2. Respondeo, hos auctores intelligendos de viris, non de pueris, quia cum sectio puerorum sit multo tutior, eam facere, vel saltem spectare potest medicus: secus autem si de sectione virorum, quæ cum sit periculosa, & rari sint qui euadunt, fit vt debeat medicus hoc opus plenum periculo euitare.

Modus quo per sectionem lapis extrahitur, quoniam à Corn. Celso loc. cit. dictus est, in præsentia dimittatur, eo magis quod potius ad chirurgos, quam ad nos pertineat.

CAPVT XXXIV.

De inflammatione vesicæ.

De nomine.

A lapide vesicæ, & citrà lapidem, solet vesica alium morbum experiri, qui Græce dicitur φλεγμονὴ seu inflammatio, barbari vocant apostema calidum vesicę, qui affectus an frequenter, aut raro eueniat, video apud medicos dubium esse. Auic. enim scribit, hoc genus morbi raro contingere: Rhases autem ait, hoc affectu vesicam sæpe tētari. Quorum auctorum contradictio dupliciter à me tollitur. 1. quod Rhases loquatur de pueris: Auic. de adultis. Galen. autem qui cognouit pueros sæpe tentari lapide vesicæ, consentit Rhasi, sc. eos sæpe etiam vesicæ inflammatione vexari, secus autem de adultis, qui & propter lapidem, & propter id quia minus calidi sunt, circa eam partem minus etiam tentantur inflammatione. 2. respōdetur, quod Rhases locutus sit de inflammatione quæ fit per affluxum, Auic. autem de ea quæ per collectionē. cum enim vesica sit neruea & exsanguis, fieri vix potest, vt in ipsa tantū sanguinis aut humorum calidorum colligatur, quod inflammationē parere queat: sed non est absurdum, posse aliunde & sanguinem & alios humores in vesicam præcipitari, qui inflammationem efficiant. Cum igitur inflammatio vesicæ solum gignatur per affluxum, & non per collectionē, par est illā nullo alio modo posse fieri, quam per aliarum partium inflammationes.

Locus affectus quis.

De loco posset esse aliqua controuersia, quia Fern. contendit nō posse alibi fieri, quā in sphinctere, qui est musculus ceruicis vesicæ: & ratio est, quia reliquum corpus vesicæ adeo tenue est & membranosum, vt omnino ad inflammationem suscipiendam putetur esse ineptum. Sed hæc est veritas, non fieri inflammationem in vesica, nisi in ipsius collo seu ceruice, atq; in partibus proximis collo, quæ sunt minus tenues & membranosæ, & magis etiam expositæ fluxui.

Causæ. Internæ.

Causæ inflammationis vesicæ sunt tū externæ, tum internæ. Internæ sunt humores calidi, scilicet sanguinei & biliosi, sed magis mediatæ sunt ætas puerilis, habitus corporis sanguineus aut biliosus.

Externæ.

Externæ causæ sunt percussiones factę super partes vesicæ, casus, vulnera, cibi & potus calidi & acres, medicamenta diuretica calida, vti cantharides, venena, vt Nicander recenset de Buprefte animali, quod suo morsu dolores & inflammationes vesicæ inducit. Annumerat his etiam Archigenes flatus, qui distēdentes vesicam, rationem prębent fluxui humorum. Item importuna remediorum calidorum applicatio: sunt enim medici adeò inepti quandoque, qui in quolibet vel minimo dolore vesicæ, pannos & medicamenta valde calida applicant: quę cum corpus sit plenum, attrahunt sanguinem & humores calidos ad vesicam, vbi inflammationi gignendæ occasionem præbent. Inter has causas etiam habetur anni tempus, vt refert Aretæus de hyeme & autumno.

Signa.

Signa

Signa vniuerfalia inflammationis funt dolor,grauitas,durities,circa pubem & inguina, febris acuta, mentis alienatio ,vigiliæ ,vomitus biliofi,vrinæ facultas,aluus adftricta,propter loci vicinitatem inflāmati,egerendi perpetuum defiderium: addit Serap. anhelitus difficultatem,linguæ nigredinem. Quæ vero indicant inflammationem fieri à puro fanguine,funt dolores,fanguineus habitus,& tēperamentum corporis, ætas,&c. Quæ à fanguine biliofo, dolores pungitiui magis funt, habitus biliofus corporis, ætas & victus ratio antecedens.

Progn. Progn. Inter omnes veficæ morbos inflāmatio maxime grauis eft,quæ eo lethalior fit, quo maior eft. Eft autem maior inflammatio ex Auicen. in qua febris valde acuta eft, calor & dolor vehementiffimus,vrinæ confummata retentio,nullum coctionis fignum eft.Refert Aurel.lib.1.ex fententia Gal.in li.de morte veloci,quod quib.cum dolore veficæ fit tumor fub axilla finiftra : inftar citonii ,fecunda aut tertia aut decima die intereant.

Curatio. Curationis ratio eadem eft hic quæ etiam in aliis partibus inflammatis,fcilic. vt id quod factum eft inflammationis, prorfus deleatur, prouideatur autem ne inflammatio augeatur. Pro quibus fcopis implendis aer temperatus eft eligendus, quia ficut aer calidus auget inflammationem ,ita etiam aer frigidus, alioqui veficæ infenfus, & membrum lædit, & morbum auget: dormiendum eft,ab omni corporis motu abftinendum : imo vero corpus mouere eft noxiū, fed etiam federe, quia feffione comprimitur vefica, qua compreffa manifeftiffimum eft,magis inflammationem exacerbari. Aluus foluenda eft fi non eft foluta,cum clyfteribus mollibus & refrigerantibus,vt:

Clyfter.

℞. *Aq.hordei.* ℔.j.ß.
Butyri recentis ℥.iij.
Ol.rof.compl.℥.v.
Salis ℥.j.*M.f clyfter.*

Abftinendum prorfus eft à vino omni tēpore, & pro potu vtendum eft aq. hordei,vel aqua cocta cum vino granatorum, vel cū iulepo rofarum,vel decocto fem. melonū,portul.&c. Poterimus etiam vti decocto febeftē, vt prunorum, parum edendum,ac cibi debēt effe faciles coctu,non excrementofi, refrigerantes potius. Vitandi omnes cibi calefacientes,& omnia quæ prouocant vrinam ,eo quia ducunt humores ad locum inflammatum.

Vena fectio. Præter victum etiam alia remedia funt neceffaria : primo igitur ea adhibenda, quæ ꝓhibent ne inflammatio augeatur, vt funt frictiones partium infernarū, cucurbitulæ,potiffimum autem venæ fectio, quā omnes medici Greci,Latini,Arabes,neceffariā effe fcribunt:cæterum de loco vbi facienda fit,Græci vt Paulus & Aet. nihil meminerunt, fed foli Arabes diligentiffimi in curationibus inftituendis, de loco dixerunt. Rhafes 10.cont.& lib.ad Almanf.pro inflammatione veficæ curanda præmittendum effe fanguinem ex bafilica finiftra ftatuit, poft principium autem mittendum effe fanguinem à faphena.

Sed quærat quis veftrum, cur Auic.potius eligat finiftrā bafilicam,quā dextram? Refp. ꝓpter duas caufas id feciffe, primo ne fanguis qui retrahitur à vefica ad partes fuperiores, retraheretur ad iecur, fi dextra bafilica mitteretur fanguis.2.quia ab ea parte fanguis eā ratione videtur effe deterior, quia pars ea imbecillior,propterea cum fucci in ea parte non probe coquantur,fit vt fanguis ea deterior fit. His itaque de caufis puto Auic. elegiffe finiftram bafilicam.

Miffo fanguine videndum an humores in corpore fint praui necne. Si adfint,ftatim funt euacuandi, atq; in ipfis euacuandis duo funt maxime accommodata, primum vt medicamenta leuia adminiftrentur, non grauia, neque valde calida : deinde vt fugiantur quæ penetrant ad veficam,quare fugiendū Rhab. & caffia in hoc cafu : fiquidem etfi medicamenta fint lenia,funt tamen diuretica, & humores quos ducunt, ad veficam & locum affectum ducunt. Quare melior erit fyr.rof.fol. manna decoct. thamar. febeft. decoct.fennæ, & fimilia, quæ leuiter educunt, nec ad veficam ducunt. *Purgantia.* *Rhab.& caffia cur fugienda.*

Medicamenta localia quæ in hoc cafu neceffaria funt,alia extrinfecus, alia intrinfecus fumuntur, & quæ intrinfecus adhibentur,alia in principio inflammatæ veficæ, alia poft principia adhibentur. In principio , ficut & in aliis inflammationibus adhibentur repercutientia & adftringentia. Sunt autem in vfu horum duo notanda, quæ monuit Auic.1.ne medicamenta quæ multum frigida funt adhibeantur. 2. ne medicamenta refrigerantia diu fuper affectam partem retineantur, quia cū vefica fit fanguinis expers, & neruea tota, maxime offenditur, fiquidem vt Hip. ait frigidum femper neruis inimicum. Accedit his, quia materia quæ facit inflammationem , fi diutius medicamētis refrigerantib.tractetur, plane induratur, & pene incurabilis euadit. Quare ol. violarum, fuccus portul. folatri,in priicipio accommodatiffima funt : poterimus & hoc linimento vti: *Medicamenta intrinfeca in principio.* *Linimentū in principio.*

℞. *Ol. viol.*℥.ij.
Succi portulacæ,
Solatri an.℥.ß.
Ceræ parum M.fiat linimentum.

Quod fi vrinæ fuppreffio vfum horū medicamentorum prohiberet, ad ea medicamēta accedendum eft, quæ vobis oftendi, cum tractarem de Ifchuria.

Sæpe fit etiam vt dolor, qui eft comes inflammationis, vfque adeo torqueat ægros,vt medici *Dolor ē miti gantia.*

medici cogantur ei occurrere. Igitur vrgente dolore etiam opio vti possumus, aut succo mandragoræ, commistis vel cum ol. viol. vel chamomel. quod potest temperare frigiditatem illorum. Sic etiã propter eundem finem potest immitti in vesicam aliquod, quod valeat inflammationẽ repellere & sedare, vt est lac & mucilago psyllii. Sed notandum quod etiam monuit Auic. medicos cautos esse debere in iniiciendis medicamentis in vesicam; quia si dolor non sustineat horum medicamentorum vsum, abstinendum omnino est, siquidem pars inflãmata si irritetur, grauius multo reddit malum. Post principia conueniunt eã remedia, quæ moderate discutere possunt, vt sunt linimenta facta ex ol. chamom. & anethi, verbi gr.

Discutiens empl.

℞. *Ol. chamom. ℥. iiij.*
Aq. anethi ℔. ß.
Farinæ liliaceæ q. s. M. ad formam empl.

Maturantia. Quod si inflammatio ad suppurationem vergat, omni studio tentandum maturare suppurationem, id quod fit ex empl. & fomentis, quæ facultatem habent suppurandi; vbi autem suppurata fuerit inflammatio, reliquum est vt vlcus curetur eo modo quo curantur etiam alia vlcera.

CAPVT XXXV.

De exulceratione vesicæ.

POst inflammationem atque etiam ab aliis causis, consueuerunt in vesica oriri vlcera, quæ peculiarem tractationem & curationem exigunt. Fiunt autem vlcera variis in partibus vel in corpore vesicæ, vel in collo, vel in virga ipsa: vbicunq; fiunt, morbus est in soluta vnitate, & quia in omni vlcere aliqua pars deficit, fit vt non solum morbus sit in soluta vnitate, verum etiam in mala compositione.

Causæ. Causæ internæ à quibus hæc vlcera vesicæ oriuntur sunt humores acres & corrodentes, est etiã sæpe pus q̃ ex aperta vomica promanat. Adiiciamus etiam calculum vel renũ vel vesicæ, atq; vrinam ipsam acrimonia prædítam. Tot enim modis fiunt vlcera vesicæ, quemadmodum proditum est à medicis.

Externæ causæ sunt ex Galen. 1. de loc. aff. percussiones, cibi acres, medicamenta acria, item vsus cantharidum: sunt etiam aliqua venena, sicuti refert Nicander de Buprestе.

Signa, Vniuersalia. Signa quibus cognoscuntur vlcera vesicæ, sunt dolores qui percipiuntur inter mingendum, præsertim vero in præputio, quia præputium cum sit pars maxime sensibilis, facile ipsi communicatur noxa vesicæ. Adhæc si pus & sanguis cõmisceantur vrinæ, aut squamæ, aut pelliculæ, aut corpora furfuracea, sicut dicit Hipp. signum est esse vlcus in vesica.

Accedit his quod qui vlcus habent in vesica, neq; ambulare, neq; stare, neq; commode iacere possunt, quia in quocunq; corporis situ vesica comprimitur, & compressa propter vlcera incredibiles cruciatus facit. Sed hoc nequaquam satis est, nisi sciatis signis propriis distinguere locum affectum, quare signa etiam peculiaria tenenda sunt, quibus affectus distinguamus. *Signa distinguentia locum affectũ.* Si vesicæ corpus fuerit exulceratum, dolor magis oritur in pectine, cum vrina squamulæ exeunt, nulla sanies, aut admodum exigua, eo quod cum corpus vesicæ exangue & nerueum sit, in ipso vix potest vlla sanies colligi. Si pori vreteri fuerint exulcerati, cognoscitur q a dolor est inter pubem & renes, pus quod exit cũ vrina, est instar capillorũ, sanguis exiguus exit, apparent raméta.

Si vlcus sit in collo vesicæ, dolor magis apparebit in loco, qui est inter perinæum & pudendum. Adhæc dolor apparet magis dum incipit æger mingere, & dum desinit, pus adest, in vrina sanies, apparent interdum carunculæ, & si vlcus fuerit profundum & sordidum, vrina etiam valde fætet.

Si vlcus fuerit in virga, cognoscemus, quia primo egreditur sanies, mox vrina, adhęc dolor saltem adest, quando mingitur, & dolor apparet in ipsa virga, non alibi.

Progn. Prog. omnia vesicæ vlcera grauia sunt, Hip. enim scribit vesicam incisam habere lethale est. Sunt autem vlcera vesicæ grauia, ꝓpter duas causas. 1. quia membra neruosa difficilia nunquam consolidescunt. 2. quia vt docet Gal. 3. meth. 5. omnia vlcera si debent sanari, necessarium est vt cõtineantur in quiete summa: iam vero vesica perpetuo vexatur ab vrina, quo fit vt vix, aut cum magna difficultate curentur vesicæ vlcera. Est tamen differentia, quia quæ fiunt in corpore vesicæ, sunt omnium grauissima, quæ in collo fiunt, sunt minus grauia & periculosa, & quæ fiunt in virga, adhuc minus grauia sunt.

Indicatione. Curationis scopus præcipuus in vlcere vesicæ est, vt consolidetur ad cicatricem, sed q a duo sunt impedimenta, quæ consueuerunt consolidationem impedire, humores qui fluxerunt, & qui confluunt, ideo assurgunt duo alii scopi, vt humores fluxi expurgentur, & impetus eorum, qui fluunt, vel retardetur, vel alio auocetur.

Victus ratio. Quib. scopis implendis necessaria est primo victus ratio, quæ eadẽ esse debet quã vobis præscripsi, cum de vlceribus renum tractaui, vt sc. aer immoderatus fugiatur, omnis animi & corporis motus, somnus procuretur, atq; hic super latera. Ex cibis vitandi sunt omnes salsi, acres, acetosi, omnes q sunt nimis dulces, crassi, difficilis concoctionis, omnia aromata, omnia diuretica. Cõuenit aũt inprimis lac, ptisana facta vel ex hordeo, vel ex oryza, vel amylo, oua sorbilia, extrema omniũ

anima-

animalium, quę omnia si condiantur vel succo vuæ immaturæ, vel succo alicuius fructus adstringentis & refrigerantis, optimum est.

Vena sectio. Post victum notandum an corpus abundet sanguine, quia vbi copia adest sanguinis ante omnia secanda est vena basilica: si venæ sectio prohibeatur aliqua ratione, vtendum erit cucurbitulis scarificatis. Sin autem non abundet sanguis sed potius acres & salsi humores, sunt hi inprimis præparādi, mox purgandi, eo pacto quo docui. Vbi purgatum erit corpus, vel per venæ sectionē, vel per cucurbitulas, cursus humorum erit retardandus, post deueniendum ad consolidationem vlceris. Sed quia, vt dixi, in vlceribus semper est materia fluxa, quæ impedit consolidationem & vnionē vlceris, igitur ante alia omnia studendum erit vlcera ipsa depurare ab humoribus prohibentibus consolidationem: emundantur autem vlcera potissimum medicamentis quæ infunduntur in vesicam, cuiusmodi est lac, quod quidem facultate de- *Vlcus mundificantia.* tersoria mundat & lauat vlcera: similiter mel rosatum, aq: a hordei. ex gr.

Clyster pro vesica mūdanda.

℞. *Aq. hordei torrefacti ℥. iiij.*
Lactis asinini ℥. ij.
Mellis ros. ℥. j. M. & cathetere infundantur in vesicam.

Et notate, minus mellis rosacei me adiecisse, propterea quod hæc vlcera facile irritantur à medicamentis, quæ habent aliquid acrimoniæ, vt est mel, & ideo parum semper huiusmodi acrimoniæ admiscendum est: imo ego soleo vsum mellis auersari, & vbi timeo acrimoniam, paro decoctum hoc:

℞. *Hordei vsti P. iij*
Rad. althee ℥. ij.
Glycyrrh. ℥. iij f. decoct. & facta expressione ad lactis asinini partem tertiam.

Extrinsecus ad emundanda vlcera, & præsertim quando sunt sordida, in vsu sunt medicamenta quæ exsiccant & adstringunt, vt est alumen, hypocistis, bolus arm. malicor. ex quibus fiunt decocta, & decoctis cum spongia fouentur loca vesicæ. V. g.

Topicū pro mundando Vlcere vesicæ.

℞. *Aq. communis ℔. j.*
Aceti ℥. ij.
Hypocistidis
Cort. granat. an. ℥. ß.
Boli armeni.
Alum. in petia ligat. an. ℥. j M. f. decoct. f. a.

Vbi fuerint repurgata vlcera, quod cognoscetis quando vrina exit sine vlla sanie, tunc deueniendum ad medicamenta consolidantia, quorum alia extrinsecus adhibentur, & sunt eadem quæ modo docui vos, cum agerem de purgandis vlceribus: quia sicut facultate deterforia omnem vesicæ sorditiem eluunt, pari pacto & sua vi adstrictoria consolidant sua vlcera.

Quæ infunduntur in vesicam, sunt plumbum vstum, thus, Cerussa, sarcocolla, quę imi miscentur lacti, & lac deinde iniicitur in vesicam. Ex. gr.

Medicamēta cōsolidantia.

℞. *Lactis caprini ℔. ß.*
Thuris.
Sarcocollæ.
Cerussæ ℥ ij. puluerisentur & misceantur.

Laudatur equisetum, succus consolidæ maioris, & est accōmodatissimus succus plantag. lapis hæmatitis, ex. gr.

℞. *Succi equiseti ℥. iij.*
Albuminis oui num. j.
Lapidis hæmatit. ℥. j. ß. M. omnia diligenter, & conquassata per syringa in vesicam infundantur.

Notandum autem omnia quæ infunduntur neque debere esse actu calida, neque frigida, sed tepida & egelida, priuata omni frigore sensibili. Ore vero medicamenta quæ sumuntur, sunt Mumia, puluis consolidæ, puluis equiseti, trochisc. de Carabe, qui vel ommisti aq. plantag. vel aq. ros. deuorantur ieiuno stomacho & mirifice prosunt.

CAPVT XXXVI.

De scabie vesicæ.

Qvod dixi de vlceribus vesicæ, idem statuendum de scabie vesicæ, fit enim interdum vt ab humoribus salsis & acribus tunica interior vesicæ perinde discindatur, atque solet fieri in cute ab externa scabie: & propterea ab Hippoc. & aliis medicis hic affectus dictus est scabies, quæ cognoscitur vnico illo signo, quod scripsit Hippoc. in 4. aph. vbi dicit, quibus in vrina sedimenta apparent furfuracea, iis scabie vesica laborat. *Causa.* Cum itaque totus hic affectus dependeat ab humore acri & salso, totum studium medici conuertendum est ad expurgandum vniuersum corpus ab humoribus eiusmodi salsis & acribus. *Indicationes.* Inter quæ remedia potissimum locum obtinet vsus seri, quod tam ore acceptum, quam etiam infusum in vesica mirifice prodest, eo magis si ipsi sero vel immacerentur, vel incoquantur ea quæ deficcant citra vllam insignem calefactionem, vt est lentiscus, myrtus, scabiosa, cortex granat, plantago, hæc omnia aut aliqua ex his immacerata sero caprino, atque infusa in vesicam, conferunt: sicuti etiam conferre experientia probatum est aquam thermarum, ex his quæ deficcant citra vllam insignem calefactionem, vt sunt illæ aquæ in agro Lucensi, in agro Patauino, quæ vel infusa per vesicam, vel ore accepta, atque etiam extrinsecus lauacro administrata, non solum scabiem vesicæ curant, sed etiam vlcera.

CA-

CAPVT XXXVII.

De vitiis partium genitalium in genere.

Propria functio penis. PRæter vlcera quæ fiunt in cole, oriuntur etiam quædam alia vitia quæ labefactant & vitiant actionem ipsius penis: dico quæ ꝓpriam vitiant penis actionem, quia etsi hoc membrum deseruiat etiam emissioni vrinæ, nihilominus hæc est nõ propria eius functio. Sed ea est, vt sit veluti ductus & canalis quidam ad prouehendum semen ad generationem speciei. Sed qa vbi canales tortuosi sunt & simul compacti, non possunt immittere aquarum cursus, sed necessarium est vt recti fiant, & vt lati ac spatiosi sint, adeo necessarium fuit naturæ ita genitale instituere, vt posset & meatum rectum habere, atque etiam latum & patentem. *Enumeratio affectuũ.* Ad quod agendum vna inseruit erectio, ita vt propria actio ipsius penis ad eiaculandum semen, videatur esse erectio, & si huiusmodi actio vitiatur in pene, quemadmodum etiam vitiantur aliæ operationes, vel minus fit quam debebat, & hinc fit vitium ꝙ dicitur variis modis, græce ἀπραχ6 μόεια, nos dicere solemus ignauas partes, alii vocant malcficiatos & frigidos, quoniam erigere non possunt, vel nimis fit, & non debito tempore, & modo, & hæc affectio dicitur priapismus.

CAPVT XXXVIII.

De priapismo.

Definitio. PRiapismus est, vt docet Gal. 6. de loc. aff. cap. sexto, auctio stabilis & tentigo penis in latum & profundum, citra veneris appetitum, & citra externam caliditatem, Act. addit, cum dolore & tensione.

Denominatio. Circa huius morbi tractationem aliqua sunt notanda pertinentia & ad nomen, & ad rei ipsius essentiam. Quod ad nomen attinet notandum hanc vocem priapismi, vt Galen. 14. meth. 7. docuit (quia neq; apud Hip. neq; apud alios scriptores antiquos reperitur) formatam esse à similitudine Priapi, qui pingitur ab antiquis membro genitali semper erecto sine tensio: vocatus est & hic morb. Satyriasis apud Gal. & Aetium.

Differ. inter Priapismum & Satyriasim. Sed inuenio factam esse à scriptorib. medicis differentiam inter Priapismum & Satyriasmum. Ægineta in satyriasi vult contingere omnia quæ in priapismo, sed id plus inesse, quod in satyriasi adest palpitatio, & morbus familiaris est mulieribus. Cæl. Aurel facit aliam differentiam, priapismum inquit esse paralysin vasorũ seminalium & aliorum neruorum ad partes ventris tendẽtium, quorum distensione ægri afficiantur: satyriasin vero inquit esse celerem passionem, fierique cum neruorum contractione, ex stimuloso desiderio venereæ voluptatis. Hunc scriptorem vt puto maior Arabum pars sectata, fecerunt differentiam inter priapismum & satyriasin, ꝙ satyriasis sit stabilis auctio genitalis, sed cum desiderio, atque etiam cum affectu venereæ voluptatis. Hæc itaque est differẽtia à medicis inter hos affectus tradita. Sed vt versari possitis in auctorib. debetis notare, aliud esse σατυρειασμὸν, aliud satyriasin. Ille est, vt Gal. lib. de tum. præt. nat. docet & Aret. cap. de elephantiasi, nisi aliud, nisi ipsa elephantiasis incipiens. *Σατυρείασις καὶ σατυρειασμὸς οὐ διαφέρει* Gal. enim inquit, ideo hunc morbum elephantiam vocatum esse, quoniam cum incipit, facies eorum euadit satyris similis. Satyriasis vero est morbus diuersus, de quo philosophus 4. de gen. animal. vbi scribit morbum hũc fieri propter defluxum humoris, spiritusque crudi ad partes faciei: quẽ locum cum exponeret Michael Ephesius, dixit esse idẽ quod Elephantiasin. Sed mea sententia deceptus est, quia Elephantiasis non fit à spiritu crudo, sed ab humore melancholico prauo. Satyriasmus vero, vt Gal. testatur in li. sing. Hip. est tumor oblongus circa aures ortus.

Quoad rei essentiam dictum est à Gal. esse stabilem actionẽ, quia sæpe fit vt intumescat atque erigatur membrum, sed cum etiam cito decrescat, passio non est morbosa. Dictum est etiam esse tentiginem in longum & latum, quia sæpe fit vt intumescat hoc membrum, sed quia tumor non est cum tensione, vel nõ est in omni parte, sed solum in præputio, qui sc. morb. à Marcello dicitur Ceparia, ea ꝑpter *Ceparia.* hic affectus non debet dici Priapismus, quia nec cum tensione, nec in omni parte factus est hic tumor. Dictum est sine desiderio veneris, atque externa caliditate, quia sæpe efficitur propter immensam lumborum & testium calefactionem, quæ nullo modo dicitur Priapismus. Accedit etiam quod interdũ fit tensio stabilis & tumor, vt in Satyriasi Arabum, sed quoniam est cum desiderio & voluptate, ideo vt distingueretur hæc omnia fuerunt addita.

Ex quibus omnibus conficitur hunc affectum esse morbũ in magnitudine, vt Gal. 14. meth. testatur, à quo morbo læditur facultas naturalis penis, non quidem necessario essentialiter, sed per accidens vt plurimum. *Genus affe. ctus.*

Sed video vos dicturos, quomodo potest priapismus morb. esse, cum Gal. 5. de loc. aff. manifestissime dicat esse symptoma colis? Respond. dupliciter posse hunc affectum, & morbum & symptoma dici, morbus dicitur, si spectemus magnitudinem & tumorem illũ: symptoma dicitur, si actionem læsam ipsius membri inspiciamus: nam cum actio huius fit debito modo & tempore erigi, & in hoc af-

fectu neque modo neq; tempore debito fiat erectio, ideo iure dici potest symptoma.

Locus affectus est ipsum genitale membrum.

Causa inter na immedia ta. Causæ autem vt Gal. 6. de loc. dicit, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ immediatæ duæ sunt, vna est spiritus copiosus exiens ab arteriis apertis, & inclusus in cauernis membri. Secunda causa est spiritus flatuosus, flatus crudus, qui gignitur vitio ipsius partis, quam causam raro euenire, ipse Gal. ratione & experientia docuit. Internæ mediatæ duæ sunt, quarum vna est habitus corporis calidus & humidus. Gal. enim dicit, qui hunc habitum corporis habent, similes esse, vti Plato in Timæo dicit, arboribus immodice fructificantibus, qui cum plurimum semen producant, & proinde copiosos spiritus, huic affectioni sunt obnoxii. Deinde ætas iuuenilis, vt Gal. ait, quamuis enim pueri possent hoc vitio tentari, tamen iuuenes ipsi sunt qui frequentius hoc malo tentantur.

Causa externa. Causæ externæ sunt cibi inflantes & multum seminis generantes, vt sunt ciceres, oua, pultes, ostrea, eruca, nuclei pinei, satureia, & herba illa, cuius mentionē facit Theoph. qua refert aliquos cōsueuisse erigere virgā & vti venere: somnus sup dorsum factus inter has causas habetur, cogitationes frequentes rerum venerearum, sermones, aspectus, abstinentia longa à coitu, propter hoc monachi solent sępe hac ęgritudine tentari, nimius etiam coitus, strictura lumborum, manstupratio sine seminis eiaculatione: refert vero Cęl. Aur. senem quendam cum in cassum longo tempore tractasset genitale, hunc morbum incurrisse.

Impudētia Italica.

Signa ex fla tu crudo. Signa Priapismi ex se satis nota sunt, sicut etiam quando fit hic morbus propter aliquā causam procatarcticam ex ipsa ægrorum relatione cognoscitur. Cæterum an fiat propter arteriarum dilatationem, an ob flatum crudum, cognoscitur eadem ratione qua ꝓposuit Gal. 6. de loc. aff. 6. quoniam si à flatu fiat, aderit palpitatio membri, item præcedente vsu rerum flatuosarum. Cognoscitur tandem ex remediis adhibitis, quæ si calefacientia sint, & dissipantia flatum, ac profuerint, signum est malum oriri à flatu. Si autē

Ex apertione arteriarum. fiat morbus ex apertione arteriarum, cognoscitur quia nulla adest palpitatio, corpus boni est habitus & succulentum, longa fuit coitus abstinentia, vel longus & immoderatus vsus, vel præcessit vsus eorum ciborum, à quibus magna seminis fit copia.

Progn. solet hic morbus grauis esse & periculosus, ita vt Aretæus dixerit, quandoque breui temporis spatio homines interimere, & qui moriuntur, perire conuulsione, cruciatu magno & extremorum frigore.

Curationis ratio in hoc potissimū est posita, vt materia illa quæ tumorem facit, exinatur & dissipetur, siue fuerint spiritus ex copia seminis oborti, siue flatus. Quæ autem euacuant spiritus & flatus, sunt medicamenta attenuantia & exsiccantia: Igitur eligatur aër qui frigidus sit & siccus, dormiendum, & vt aliqui volunt neque super strata, neq; sup lectos, sed super corpora dura. Cauendū ne somnus fiat supra dorsum, & vbi dormiendū supra lectis, substernenda sunt folia aut agni casti, aut nymphææ, papaueris. His remediis proditū est à Gal. consueuisse sacerdotes incendia libidinum coercere, abstinendum ab omni cogitatione, lectione & spectaculo libidinis, & potius cogitandū est vt ægri tristētur & mæreant, aut timeāt. Motus corporis, & præcipue lumborū nocui sunt. Venus vtilis est solummodo quando malum factū est ex copia seminis. Aluus si est stricta, soluenda est clysteribus qui humectent & refrigerent. Potus aquæ melior quam vini, præsertim vero si aquæ incoquatur vel mētha, vel ruta, quas herbas medici dicunt extinguere semen. Vtendū cibis attenuantibus, exsiccātibus, parui nutrimēti, & qui nō sit flatuosus: ꝓpterea oua, carnes, conchylia, bulbacea omnia sunt fugienda. Neque laudare possum Auic. qui vsum lentium coctarum laudauit.

Spiritus & flatus euacuantia.

Post victum, quia dicebam ex sententia Gal. hunc affectum magna ex parte fieri ab apertis arteriis, primo deueniendū ad illud, quod efficacissime sanguinem minuere & refrigerare potest, sc. ad venæ sectionem: vnde nisi aliquid prohibeat, lenita aluo vel aliquo bolo, vel clystere est secanda vena interna brachii dextri, & pro qualitate ac quantitate corporis est mittendus sanguis. *Vena sectio.*

Misso sanguine videndum an in corpore sint aliqui praui humores, qui si abundauerint, necessarium est ante cætera ea præparare & expurgare. Sed dicet quis, ad quid necessaria est hæc præparatio? Primum quidem necessaria est gratia ipsius morbi, nam quia necessarium est vti localibus medicamentis, nunquam id facere poteritis tuto, nisi diligentissime præparatum sit corpus. Itaque corpore expurgato ad localia est veniēdum, quarum iuuant quædam manifesta, alia occulta qualitate.

Si factum sit malū ex apertis arteriis, clarissimū est remedia debere esse refrigerantia, repellentia & adstringentia. Quare summo iure factū est à Gal. qui ceratū rosaceū præcepit vt applicaretur lumbis & pectini, prudenter etiam statuit Auic. vt in hoc casu lamina plūbea pectini adhibita gestaret, sicut & alia multa, quæ lūbis magno cū fructu administrantur, vt Mandrag. hyoscyamus, papau. nymphæa, solatrū, portul. semperuiuū, quæ & sola & simul mista, & in decoctis vel oleis parata, magno cū fructu administrant. *Topica.*

Sed notate huiusmodi remedia quæ impense refrigerant, posse quidem impune lũbis adhiberi, & loco inter anum & pudenda, interdũ etiam pectini, sed ipsi coli & pectini tumefacto, nunquam adhibenda, quia rebus refrigerantibus nimis solent isti humores intumescere, & magis cõtumaces fieri. Quare ipsi loco affecto cum frigidis admiscenda erunt discutientia, vt si fiat à flatu crasso, conferet pyrethrum & conueniunt omnia aromata, vel in decocto, vel in puluere administrata. Sic dicit Marcellus myrrham administratam magnopere conferre. Sic ẽt laudabat lentem coctam, & adhibitã: multa quoq; alia habetis apud Gal. & Arabes composita medicamenta, quę postulãte vsu vsurpare potestis. *Occulta p-prietate con ferentia.* Quæ vero occulta qualitate prosunt, sunt agnus castus & nymphæa, quæ herbæ siue intus capiuntur, siue extra administrãtur, mire putantur conferre. Gummate etiam iuniperi si membrum tumefactum inungatur, mire confert: modicum verbenæ potum & exhibitum confert. Marcellus enumerat quasdam herbas quas scribit omnes proprietate quadã aduersus veneris incendium conferre, vt est apium, puleg. ruta, coriandrum, mentha, lactuca, nasturtium & anethum.

CAPVT XXXIX.

De impotentia coeundi.

Nomen. VBi diminuitur vel ex toto aufertur actio erigendi, fit vitium quod dicitur ignauia partium genitalium, quod vitium nihil aliud est, nisi impotentia perficiendi coitum, *Genera varia huius affectus.* cum aptitudine & desiderio. Dicitur impotẽtia p̃ficiendi, quia alii sunt, qui non erigũt, alii qui erigunt quidem, sed non perdurant aliquamdiu, sed semẽ emittere non possunt, qualis erat ille Corinthius, quẽ recitat Ruffus apud Oribas. li. 6. Alii sunt qui solum dormientes, non vigilantes perficerent coitum, qualis erat ille Milesius, quem refert idem ibid. iure igitur videtur impotentia perficiẽdi. Dicitur etiam cũ aptitudine & desiderio, quia senes & pueri inepti sunt, & propterea non dicuntur hac impotentia laborare. Vtcunque sit, hæc affectio est symptoma in genere actionis diminutæ aut ablatæ.

Quæ requirantur ad Venerem. Causæ huius impotentiæ inuenientur à nobis, si sciamus quid & quot requirantur ad excitandam venerem. Tria autem sunt quæ necessario concurrunt ad perfectionẽ actus venerei. 1. virtus & robur, & hinc est, quod conualescentes & graui morbo tentati minime possunt exercere venerem, propter virtutem debilitatam. 2. instrumentum aptum, nequeenim spadones, neque eunuchi possunt venerem exercere, propter ineptitudinem instrumentorum. 3. semen, quo fit vt in illis ętatib. vbi semen deficit, simul etiam desinat potentia exercendi venerem. Cũ igitur hæc tria concurrant, necessarium est, vt impotentia coeundi oriatur vel propter virtutis defectum, vel propter instrumẽti ineptitudinem, vel propter seminis vitium, aut propter hæc omnia simul.

Virtutis debilitas. Debilitas virtutis contingit aut propter intemperiem aliquam aut propter aliũ morbum, aut propter motus animi. Dicit enim Auic. nimium amorem, pudorem, timorem eneruare ita sæpe vires, vt fiant infirmi ad venerem. Sic etiam debilitatur virtus propter euacuationes nimias, propter nimiam abstinentiam. Dicit enim Rhases, quamlibet euacuationem etiam vrinæ, impedire actum exercendi venerem. *Instrumenti ineptitude.* Instrumenta vero quæ deficiunt, multa sunt, aut penis est vel laxior quam conuenit, vel longior & maior: dicit enim Arist. 4. probl. 24. eos qui virgam habent maiorem & longiorem minus erigere, & minus perdurare. Testes pariter inducunt hanc impotentiam, quando sunt intemperati, aut ficciores, aut humidiores, aut frigidiores facti. Alia membra principalia ẽt faciunt hanc impotentiam, vt cerebrum quando grauiter ægrotat: stomachus, renes, imo vero dicit Arist. 4. probl. 20. etiam crura varicosa homines reddere ad venerem impotentes.

Semen ineptum. Ex parte seminis efficitur impotentia, quando nullum semen est, aut non tantum vt possit necessariam spirituum copiam ad genitale mittere. Hinc est quod dicit Arist. 2. de part. anim. 6. pinguia corpora sunt inepta veneri, eo quod quicquid debet conuerti in semen, totum in pinguedinem conuertitur, & consequenter cum corpus sit semine *Pingues ἄγονοι.* spoliatum, impotens redditur; similiter contingit si semen sit frigidum, & omnis expers mordacitatis.

Causæ externæ. Causæ externæ multæ sunt, aer vel nimis frigidus, vel nimis calidus, nam maior pars brutorum animalium, neque summis frigoribus, neque summo calore vtitur venere. Sic etiam dicit Arist. 4. p̃bl. ex sententia Hesiodi, mulieres minus validas esse ad venerem hyeme, & viros æstate. Motus corporis nimius, & motus animi vehementes, vt pudor, amor, timor, hanc impotentiam inducunt, balnea item & ieiunium. Vnde illis qui castitatem seruare volunt, iure ieiunium iniunctum est, qa dicitur in p̃uerbio: Sine cerere & Baccho friget venus. Cibi refrigerantes & exsiccantes hoc idem faciunt: Fertur etiam de turdis torquatis qui propter siccitatem reddunt homines impotẽtes: Sic narrat Arist. tempore belli esse prohibitum serere mentham, quia reddit homines imbecilles, quod etiam ab Hip. dictum est. 2. de diæta.

Est dubium de equitatione, an scil. equitatio reddat homines imbecilles ad venerem,

an vero prouocet. Hip.li.de aere, aquis, narrat Scythas populos propter frequentē vſum equitandi impotentes ad venerem euadere conſueuiſſe, imo vero contrahere fœminarũ habitum. Ex altera parte Ariſt.4.probl.10.ſtatuit, equitantes luxurioſos euadere, quia continua partium viriliũ contrectatione excitātur ſpiritus, qui inducunt libidinē veneream.

Dicendum videtur, equitationes homines potius luxurioſos reddere, quam impotentes per ſe, quia quod refert Hip. non refert eſſentialiter ab equitatione factum, ſed refert quoniam ꝓpter equitationē crura ipſis male habebant, & vt mederentur his, vrebant venas poſt aures, hinc fiebant impotentes nō principaliter propter equitationem. An aũt faciant incantamēta & muliercularum veneficia hanc impotentiam, neq; affirmare, neq; negare audeo. Non affirmo, quia nullus ꝓbatus ſcriptor, neq; vlla ratio perſuadere poteſt. Nō nego, quia & multæ experientiæ ſunt, & canones & leges id fieri poſſe videntur ſtatuere: Itaque in incerto rem hanc relinquo.

Incantamenta.

Signa vniuerſalia huius affectionis certiſſima ſunt. An vero fiat ab vlla cauſa externa, ſolum poteſt cognoſci ex relatione vel ægrorũ, vel adſtantium, ſicuti etiam ſi hoc malum fiat vitio alicuius membri, vel cerebri vel ſtomachi, cognoſcitur facile ex præſentia & ſignis eorum membrorum.

Signum laxitatis penis.

Si factum ſit propter vitium ipſius penis, præſertim propter laxitatem, dicit Auic. hoc cognoſci, quia membrum frigidæ aquæ immiſſum induratur. Si ob teſtium aliquam intemperiem, vel ob aliquod vitium, cognoſcitur his indiciis, quæ ſcribit Gal. in art. med. cum docet ſigna intemperaturæ teſticulorũ.

Si fiat ex paucitate ſeminis, cognoſcitur, vt docet Rhaſes ex paucitate appetitus, ex corporis extenuatione, vel pinguedine nimia, ex prauitate coloris. Si à ſemine frigido oriatur, illud ſignum eſt, quod nullus adeſt appetitus veneris, nec tamen vllum ſignum eſt, quod alium errorem indicet.

Progn. Hic morbus quantum eſt ex ſeſe, nunquam eſt lethalis, nec indiuiduo detrimentum vllum affert, ſolummodo propagationi ſpeciei incommodat. Qui fit vel vitio ętatis, vel magnitudinis, nunquam curatur, reliqua vero genera aut ſponte curantur, aut beneficio remediorum.

Curandi ratio tota in hoc poſita eſſe videtur, vt ſi malum proficiſcatur à vitio aliorum membrorum, illa membra corrigantur, & ꝓpriæ ſanitati reſtituantur. Similiter ſi vitio imbecillitatis oriatur, ſtudendum eſt corroborare. Quod ſi vitio ſeminis ſit, vnus eſt his modus curandi, vt & cibis & medicamentis vtatur, quæ ſanguinem & bonum & multum gignunt, quæ calefaciunt, quæ producunt ſemen, & quæ modice flatum inducunt. Itaque dormiendum eſt ſuper ſtrata plumaceā, ſuper dorſum, corpus moderate exercendum in rebus ad venerem pertinentibus. Bibenda ſunt vina generoſa, panis ſit optimus, carnes optimæ, oua prælaudat Rabbi Moyſes, ſi cum cepis & napis coquantur. Carnes etiam paſſerum mirifice commendantur ab Arabibus omnibus, præſertim autem ſi lacte & vino coquantur. Idem faciunt teſtes animalium, conchylia, ciceres, nuclei pinei, nuces auellanas laudat Auicenna, conditas Sacch. Inter herbas veneri accommodatas magnopere laudat Marcellus raphanum, porrum ſectile vel capitatum, aſparagum, ocymum, fæniculum, ſaturæam, paſtinacam, carduum vulgo artechoci. Addunt alii, & iure, Satyrion, galangam, nucem moſchatam. Iam vero apud medicos multa remedia componuntur, quæ & ore ſumpta & extrinſecus adminiſtrata quadam ꝓprietate putantur conferre. Pyrethri cochlear cum paſſo exceptũ, dicit Marcellus inutiles viros ad venerem cōcitare Sic etiā ſeminis lini puluis cum vitello oui ſumptus idem præſtare ſolet. Soleo ego vti medicamento:

Rotulæ venerem stimulantes.

℞. *Nucleorum pini,*
Piſtacior.
Auell. an. ℥.j.ß.
Sem. erucæ,
Pyrethri,
Nucis moſch. an. ʒ.ij.
Granorum cochi vel ſem. bombacis.
Paſſerculorum cerebri an ℥.ß.
Rad. ſatyrii coctarum in cinere ʒ.iij.
Teſticulorum galli aſſatorum. P.ß.
Sacch. alb. q.ſ. M.f. rotulæ. ſ.a. quarum accipiantur ʒ.ij.iij cum vino odorato mane.

Extrinſecus ait Marcellus, quod ſi radix cucumeris agreſtis incoquatur, & deinde inungantur genitalia, mire conferre. Similiter ſi fiat empl. ex lini radice cocta. Lac cum lana ſuccida vmbilico applicatur. Ad idem confert fel leporis, fel tauri, coagulum leporis, leonis adeps, ſi illinātur genitalibus. Illud efficaciſſimum eſt, modo cum cibis accommodatis adminiſtretur.

Vnguentũ efficaciſſimũ ad idē.

℞. *Ol. ſambucini ℥.j.*
Pyrethri.
Euphorbii an. ʒ.j.
Moſchi gr. iiij. Inungantur volæ manuum & plantæ pedum, & genitale.

Quæ ſimiliter à ꝓprietate occulta cōferre putantur, multa ſunt, primum refert Rhaſes, ſi recipiatur cerui veretrum, vel teſticuli, & in puluerem redacti ligenter ſupra dextrum femur, mire valet. Sic galanga ore retenta, ad idē putatur conferre. Lapis qui inuenitur in gallo, ſi alligetur collo dicitur prodeſſe, ſicut & ſtellionis cinis panno obuolutus, & ſiniſtra manu portatus, vtilis eſſe putatur.

A proprietate occulta conferentia

Finis libri III.

HIERO.

HIERONYMI MERCVRIALIS MEDICI CLARISSIMI DE VITIIS ARTICVLORVM & lue venerea; Liber quartus.

CAPVT I.

RIa in omnib. morbis grauia esse, memoriæ mandauit Seneca autor linguæ latinæ sapientissimus, mortis metum; dolorem corporis; & carentiam voluptatis. Inter quæ mala primum locũ tenet corporis dolor: quandoquidem vt memoriæ traditum est, ab Aristot. 3. eth. 3. multo difficilius est, humanæ naturę sustinere dolores, quam resistere voluptatibus. Iam vero inter dolores sæuissimos sunt illi qui torquent articulos, propter quos memoriæ mandatum est multos fuisse, qui sese iugularunt; & inter cæteros de Polemone sophista id relatum est.

Cur articulares dolores sæuissimi.

Cur autem articulares dolores omnium sæuissimi sint, ab Hipp. lib. de aff. & ab aliis tres sunt allatæ causæ. Prima est, quia huiusmodi dolores fiunt in locis angustiss. 2. quia fiunt circa partes sensibiles, quæ partes vbi dolore torquentur, omnium maxime solẽt affligere ac turbare. 3. causa est, quia in articularib. doloribus plures partes simul torquentur. Nam in podagra pes qui multis articulis conflatus est dolet: In Chiragra manus, ita vt manifestũ sit, in articularibus morbis plures partes dolere. Cum itaque adeò acerbi sint articulorũ morbi; & medici munus sit, hos dolores tollere atque sedare, operæ pretium esse putaui, si hoc tempore tractationem de his doloribus incipiam, eo maxime, quia hæc pars morborum est necessaria, & minus solet ab aliis in gymnasio pertractari. Tractabo itaque ea diligentia, vt nec maiorem fructum nec maiorem vtilitatem & iucunditatem ab alio optare possitis. Quoniam vero dolor hic varias corporis nostri partes possidere consueuit, vbi vel totum corpus vel plures corporis partes torquet, appellatur arthritis proprie: vbi possidet alias partes, vt pedes, appellatur podagra: si manus, chiragra: si genua, gonagra; si tendines Tenondagra, vt ꝓdidit memoriæ Cæl. Aur. lib. 5. diut. pass. c. 2. Cum aũt tot sint articularium morborũ differentiæ, de arthritide proprie vocatã prius sermonem habebo, in qua eund. ordinẽ seruabo, qui semper mihi fuit familiarissimus. Sed antequam eandem tractationem ex nostra methodo aggrediar, vtilissimum esse existimaui, si primo quid sit articulus, & quæ sit articulorum constitutio, breuiter vos doceam.

De nomine articuli.

Articulus, vt obseruatur apud Hip. dupliciter capi solet, improprie & proprie. Impropria articulatio siue articulus dicitur omnis conformatio & compages seu vnio alicuius membri; sic dicebat Hip. lib. de natura pueri, carnem vigescentem à spiritu articulari. Sic idẽ Hip. libr. de morb. vt ego existimo, appellauit articulum pulmonis eius constitutionẽ: Sic etiam Gal. 8. de vsu part. 14. dixit cerebri ἐπίφυσιν articulatã. Proprie vero articulus, vt ego obseruaui apud Gal. & Erotian. duplici modo sumi solet. 1. pro omniũ ossium cõpositione & cohærentia. 2. sumitur pro vtroque osse, ex quibus efficitur articulatio. Tertio & maxime omnium ꝓprio modo accipitur, pro coniunctione duorum ossium, ita vt alterum capitulatum in alterius cauitatem ingrediatur; & hac postrema significatione plerunque apud medicos accipitur articulus.

Plato de ossium generatione.

Diuinus Plato in Timæo, mirifica quadam ratione tradens ossium generationem, scribit conditorem nostrum in eis fabricãdis terram acceptam leuem & puram contriuisse, mox in ignem, dum in aquã. iterum in ignẽ, ac iterum in aquam coniecisse, instar fabrorũ dum ferrum durare student, sicq; sæpe faciẽdo tandem ossa constituisse, quæ nec ab igne nec ab aqua liquefieri possunt. Quã Platonis sententiam, semper sumus opinati, captã esse ex eo præclariss. lib. Hip. qui de carnib. seu de principiis inscriptus est, vbi scriptum inuenitur, facta fuisse ossa ex pinguedine incalescẽte atque exusta. His addit Plato in eo discursu, eund. conditorem in ossium fabricatione alterũ addidisse, quod est primum ex principiis Platonicis, vt fieret articulus, ad motionem & flexionem faciendam. Quoniã vero ossa fragilia sunt, & propterea facile fracta & discissa fuissent inter flectendum & mouendum, ait Plato ipsis ossium articulationibus circumdedisse neruos, ex osse & carne non fermentata conflatos, & proinde carne densiores & aridiores, ossibus vero agiliores & flexibiliores.

Cur vero in articulis & iuncturis constituendis conditor ille sapientiss. paucam carnem circumdederit, inquit Plato idcirco fecisse, quia si maiori carnis copia circumdedisset, articuli inepti fuissent ad motus, ea ꝓpter paucam carnem adiunxit. Addidit aũt carnẽ, vt sic custodiri & magis vniri possint, id quod clarissimum potest esse ex eo, quod relatum est ab Hipp. 1. de artic. tex. 26. vbi ex sententia

Homeri scribit, Boues tempore hyemis facile laxari secūdum genua, quia eo tempore, cum destituantur pecudes nutrimento, facile extenuantur, & illi articuli carne priuati facile laxantur. Addidit insuper conditor articulis conditis humidum, vt sic inter mouēdum rotarentur. Nam experiētia quotidiana videbitis, rotas vt facilius possint agitari, axungia aliqua semper humectari ab aurigis, sic natura voluit hoc viscido humido articulos nostros semper irrigari, de quo sermonem habens Arist. probl.42. scribit, hoc humidum vbi nimis congelatum est, impedire motum & flexionem, vbi autem nimis fluidum, impedire expansionem.

Tota igitur articulorum natura, vt intelligere potestis, constituta est ex ossibus, atque nerueis partib. Nam cartilagines, ligamenta & tendines, qui pertingunt ad articulos, omnes sub neruis cōprehenduntur. Cum itaq; hæc tota & integra sit articulorū natura, necessarium est arthritidem, de qua sumus loquuturi, fieri in his partib. non est dicendum ꝙ fiat in ossib. quia ossa carēt sensu. Dolor articularis acerbissimus est, quare necessarium est, vt fiat in parte maxime sensibili. Nō fit vt in humore eo viscido, quandoquidē humor ille sensibilis est. Est præterea vt dixi ex Arist. humidum istud si cōgeleretur, impedit motum, si nimis fluat, impedit extensionē, dolorē nunquam efficit. Neq; enim existimandū est, hūc dolorē fieri in carne, quia caro pauca est, & potius extima quam intima: isti autem dolores potius fiūt in profundis partib. Quapropter necessarium est dicamus, fieri huiusmodi dolores & morbos duntaxat in partib. nerueis constituentib. articulū. Quapropter arthritis, vel vt dicunt Barbari, iuncturarum dolor, nihil aliud est, quā dolor & affectus earum partiū neruosarum, quæ ad cōformationem articulorū concurrunt, ex fluxu materiæ originē habens & plures vel omnes articulos infestās. Hæc est natura & definitio arthritidis. Vocata aūt est hæc passio arthritis, vt docet Gal. 2. meth. & Cæl. Aur. 5. de diut. pass. & parte ipsa affecta. Dixi in definitione arthritidem esse dolorem, quoniam etsi imbecillitas concurrat, vt suo loco videbitur, nisi tamē ꝑter imbecillitatē dolor quoq; adsit, nunquā vocatur arthritis: Dixi neruosarum partium, quandoquidē vt docuit Aræt. 2. de chrō. pass. 12. initia neruorū, articulorū vincula, & q̄cunque ex ossib. orta sunt, ossibusq; inseruntur, dolent. Dixi quæ ad articulorū constitutionē concurrunt, vt distinguerent Gallicā luē ab arthritide, in qua re plurimi fallūtur medici. Nam tametsi in lue Gallica doleant quoque partes neruosæ, dolent solum illæ membranæ nerueæ, quę ossa ipsa vestiūt: In arthritide dolent nerueæ illæ partes, quæ articulos constituūt. Dixi ex fluxu materiæ, quoniā vt notatū habetis ap. Gal. aph.28. vbi sola intemperies articulos vexat, non fit arthritis, non fit dolor vllus, quia si dolor induci debet, necesse est vt continui solutio inducatur, continuo solutio fieri nequaquā potest sine fluxu materiæ, præsertim cum durat: vt iure dixerim, ex fluxu materiæ. Dicitur in defin. plures partes infestans, quia si solum pedes, dicitur podagra, si solum manus, chiragra, si solum genua, gonagra, arthritis vero, quando vel hæc omnia, vel aliqua ex his simul torquentur. Quanquam Gal. 4. epid. tex. 3. scribat, Ischiadem solam ap. veteres medicos appellatā esse arthritidem. Est hic affectus symptoma in genere actionis tactoriæ læsæ deprauatæ. Morb. aūt à quo depēdet huiusmodi symptoma, triplex est, morbus in intemperie, & in solutione vnitatis, & in mala conformatione, scilic. in materia. Nec obiicere mihi debet aliquis, Hip. 6. aph. 49. appellare arthritidem inflammationem, primo quia inflammatio non ꝓprie dicitur de arthritide, sed improprie. 2. q2 etsi concesserit podagram vel arthritidē esse inflāmmationem, nihil tam prohibet quin etiam statuamus, vna cum inflāmatione coniungi & vnitatis solutionem & malam compositionem.

Genus affectus.

Sed hoc in loco dubitatio oritur, an arthritis possit fieri ex sola intemperie, ita vt sine vllo alio morbo sola intemperies possit articulares dolores efficere. Ex vna parte videtur hoc fieri non posse, quia Gal. 10. de med. loc. enumerans omnes causas arthritidis, de sola intemperie nullam facit mētionem. Aet. etiam libr. 12. etsi omnes arthritidis causas enumerat, attamen solius intemperiei nunquam meminit. Ex altera parte est autoritas Auic. qui 22. tert. tr. 2. c. 5. & 7. manifestissimis verbis videtur docuisse, fieri articularē morbum etiam à sola intemperie. Hip. etiam in lib. de affect. inter. huiuscemodi sermonem habens scribit, ipsam solam fieri ex sola siccitate, ex quo colligitur etiam, à mala intemperie posse fieri morbos articulares. Pro cuius solutione dicendum est, arthritidem aut ꝓprie accipi, aut improprie. Si proprie accipiatur, pro ea affectione quam descripsimus, ꝓcul dubio cum in eius definitione positus sit materiæ fluxus, nequaquam fieri potest à nuda intemperie. Si autem improprie accipiatur, sc. pro qualibet vel minima affectione articulorum, procul dubio sic statuendū est, posse fieri à nuda intemperie. Quare cū Auic. & Hip. id asseruerint, eos de im ꝓpria arthritide, non autem de propria sermonem habere existimandum est. Hoc aūt verum esse sc. reperiri arthritides improprias, scribit Plaut. in vita Syllæ, eum incurrisse Athenis dolorem quendam stupidum, cum grauitate, quem appellauit pselleſmon, hoc est, balbutiem podagræ, quasi dolor torpidus pedum sit podagra, impro-

An arthritis possit fieri à sola intemperie.

An fieri possit in ossibus arthritis.

in ꝓprie, vt balbuties est sermo imperfectus. Locus ꝓprie affectus est cõnexio illa ossiũ articuli. Sed dubiũ est an ẽt dolor, quemadmodũ fit in nerueis partib. constituentib. articulum, ita ẽt possit fieri in ossibus idẽ dolor. Ex prima parte videt̃ fieri non posse, vt hic dolor ẽt fiat in ossib. quandoquidẽ Arist. 2. de part. an. 9. & Gal. 16. de vsu p. 2. & Auic. in plerisq; locis, videntur statuisse, ossa omnino carere sensu; quod si verum est, procul dubio videntur libera esse ab omni dolore. Et præter autoritates horum autorum ratio adducta est à Fernelio, quæ probat dolorem hunc nunquam fieri in ipsis ossibus, inquit id comprobatum, fieri sectionibus podagricorum & arthriticorum, in quibus reperiũtur esse in suo loco permanẽtia, & sine yllo medio humore. Reperiri. n. ipsum & alios humores extra ossa in partib. illis nerueis & ligamentis; ex qua ratione, & quo exemplo facile colligi potest, in ossib. non fieri hunc dolorem. Ex altera parte est autoritas Aretæi, qui manifesto sermone in cap. de Arthrit. videtur sensisse etiam hos dolores fieri circa ipsa ossa. Nam quærens ille autor, cur sit quod ossa illa interdum sponte doleant, præcisa autem & fracta nũquam doleant, inquit huius mirifici euentus causam soli Deo notam esse, attamen probabilẽ quãdam causam afferri posse, sc. quod vehemẽter densa contactus sensum nullum habeant, & ꝓpterea cum non possunt asperari, & consequẽter nullam asperitatẽ sentiant, fieri vt vel incisa, vel fracta nunquã doleant. Quia aũt omnia corpora denso spũ quodam viuant, ꝓpterea ꝑ eundẽ spiritum & calorẽ quendã obscurũ sensum habere, ex quo cũ in huius caloris essentia sit aliqua intemperantia, efficiẽt secretum illum sensum, & propterea in hac affectione dolorẽ. Ex quo Aretæi discursu facile colligi potest, posse etiam in doloribarticulorũ ossa dolere & affici, non à causa externa, sed interna. Sed de hac Aretæi sentẽtia nõ est, vt hoc in loco altiorẽ disputationẽ habeamus. Nã Arist. 2. de p. an. 2. negauit, ẽt ipse neruos ꝓpterea non sentire, quia præcisi nõ dolent; quo argumento liceret nobis vti aduersus Aretæum, non dolere ossa incisa quia nõ sentiunt. In hac controuersia sequor ego hãc sententiam, in articularibus doloribus etiam ossa aliquo pacto dolere, & aliquo pacto affici, veruntamen quia sententia est. Hip. vbi plures partes dolent simul, sem p dolorẽ minorem obscurari à maiori, idcirco fit, vt cum dolor ossiũ sit exiguꝰ, dolor neruosarũ partiũ sit insignis, hic ab illo obscuretur. & propterea totus dolor non ossibus, sed neruis atque neruosis partibus adscribatur. Ratio qua adducor ad hanc sententiam amplectendam est, quoniam in principio dolorum articulorum dolor adest tantum circa neruos, & in partibus externis nullus apparet tumor, nulla apparet rubedo, quod signum est, materiã latere in ipsius ossibus. Vbi principium exactum est podagræ, iam incipiunt partes tumere, venæ attolluntur, rubet cutis, non alia ratione, nisi q̃ materia ab ossibus ad partes nerueas & extimas est transmissa. Secũda ratio qua adducor vt credam fieri dolores etiã in ossib. est inflãmatio, quam vt scribit Gal 6. aph 49. fieri in spatiis & cauitatib. articulorũ; inde postmodũ ꝓpagari in tendines & ligamenta, ꝓpterq̃ cũ cauitas & spatia articulorũ sint ipsa ossa, videtur consentaneũ, ossa in articularib. dolorib. affici. Ad argumenta a. quæ in contrariam partem afferebantur primo respondendũ est, non esse verum, quod ossa sint ꝓrsus expertia sensu. Imo vero magnꝰ ille Auenz. lib. 1. tr. 9. c. 19. conatus est demonstrare, ossa ẽt sentire; & quanquã Gal. Auic. & Arist. videantur sensisse, ossa carere sensu, est tamẽ, vt dicit Auẽz. hæc sententia ita accipienda, ꝙ carẽt sensu exquisito, sed habent aliquem obscurum sensum, vt pedes rusticorum cũ nudi terram calcant, nõ videntur sentire, quia sensus eorum est obscurus, non est tamen negãdum, quin aliquo modo sentiant. Ita videbitis Arist. vocare eas aues apõdas, non q̃ ꝓrsus carent pedib. sed quarũ pedes sũt admodum parui. Nec valet ratio, ossa idcirco sensu carere, quia nerui ipsis minime inferuntur, q̃ a sic ẽt dicere possumus, ossa nõ nutriri, quia neq; nerui, neq; arteriæ ipsis insũt: sed quemadmodũ nutriuntur ꝓpter communicationẽ, q̃ ipsis præbetur à venis & arteriis ꝓximis, pari pacto dicendũ est ossa sentire ꝓpter virtutẽ ipsis communicatam à neruis & partib. nervosis, quæ sunt ipsis ꝓximæ. quare absolute est affirmãdum, ossa sentire, sed sensũ obscuro, & ꝓpterea in ipsis ossib. fieri dolores articulares. Veruntamen non est ignorandum ꝙ memoriæ mandauit Aretæus libr. 2. de sig. & caus. diut. pass. 12. vbi potissimum scribit, dolores articulorum fundari in spondilibus spinæ, maxime vero in osse sacro, in ea parte colli quæ dens vocatur, & in ipsis humeris: quo in loco volo vos commonefacere errorem, qui est in græco codice & latino. Nam vbi habentur dictiones bos & asinus, certe multo minus conueniunt in eo loco, quam bos & asinus inter se: sed condonandus est error ille Paulo Crasso, quãdoquidem & ipse codicem græcum deprauatũ habet. Corrigatis igitur vbi scriptum est, bos & asinus, dens & humerus: nam facilis fuit lapsus dictionis ὀδὼς in dictionem ὁβῶς, & dictionis ὦμος in dictionẽ ὄνος. Causæ arthritidis aliæ sunt immediatæ, aliæ mediatæ. *Causa.* Immediatæ causæ internæ sunt *Immediata* humores, qui in ipsis articulationib. impacti, dum dissipant ligamenta, tendines & neruos, huiusmodi inducunt dolores. Sunt interdum etiam flatus, sed dolores qui fiunt à flatibus, nequaquã sunt veri dolores articulares,

Cæterum diligenti ſpeculatiõe dignum eſt, qui ſint humores, qui ſint cauſæ arthritidis: In huius rei cognitione poſitus eſſe videtur cardo totius tractationis. Hip. in lib. de affec. hanc ſententiam habet, dolores articulares fieri à bile & à pituita, quo in loco ſub nomine bilis, vt ego ſemper exiſtimaui, intelligit & bilem flauam & atram. Adſtipulatur Hipp. ratio, quoniam cum dolores articulares ſint contumaces, procul dubio neceſſarium eſt fateri ab humore rebelli & viſcido fieri. Humor viſcidus, & contumax eſt pituita & quicquid ſub nomine pituitæ comprahenditur. Verum quia pituita craſſa eſt, vt non poſſit penetrare anguſtos articulorũ meatus, eſt neceſſe, vt habeat aliquod vehiculum, vt ad illos perducatur huiuſcemodi vehiculum, neceſſarium eſt vt tenuis ſit ſubſtantiæ, cuiuſmodi cum ſit bilis, cõſentaneum eſt rationi ad generãdos hos dolores pituitæ cõpulari bilem. Gal. 10. med. loc. 2. diuerſam aliquo modo ab Hipp. ſectatus eſt ſententiam, cum ibi ſcribit, cauſam materialem doloris articularis vt plurimum eſſe quidem pituitam, & pituitam illi commixtam, veruntamen fieri etiam interdum à ſanguine, quo in loco pro pituita non pituitam modo propriam intelligit, ſed vt ipſe explicat, quemlibet humorem crudum. Galeni ſectatores Paul. & Alexand. quos deinde ſectatus fuit Auicen. in eam ſententiam venerunt, fieri dolores articulares vt plurimũ à bile & pituita commixtis, quæ fuit ſententia Hippocratis, ſæpe fieri à ſanguine, raro à bile ſola rariſſime à melancholia purã. Auenz. libr. 2. tract. 7. cap. 2. videtur tenuiſſe, fieri arthritidem ab humoribus omnibus viſcidis & craſſis. Rhaſes ſcribit, hunc affectum plerunque fieri à pituita, ſæpe à ſanguine, raro à bile, rariſſime à melancholia. Et quanquam omnes horum autorum ſententiæ videantur aliquo pacto diuerſæ, conſpirant tamen in hoc, fieri arthritidem à pituita & bile plerunque, quæ fuit ſententia Hippocratis. Cæterum Fern. libr. 6. patholog. vbi loquitur de arthritide, manifeſte aſſeruit, arthritidem neque fieri vnquam à ſanguine, neque à bile, neque à melancholia, ſed duntaxat à frigido & pituitoſo humore: quæ ſententia etiam videtur fuiſſe Aetij libr. 9. cap. 1. Sed aduertere debetis, Aetii codicem latinum eſſe deprauatum, & cum eo habebam domi antiquiſſimũ codicem græcum manu ſcriptum, inueni errorem latere, quia hæc debet eſſe ſententia Aetii, quod ſcilicet in omnibus fit arthritis à pituitoſo frigidoque humore. Et quia videbat Fernelius aduerſam ſibi eſſe Hip. autoritatem in princ. lib. de humor. & Gal. lib. 10. de med. loc. 8. qui omnes à calore apparente in dolorib. articularib. iudicarunt diuerſos eſſe humores, qui faciunt hunc morbum, inquit non ex calore hoc eſſe iudicandum, quia propter dolorem fiat attractio ad locum affectum & ſanguinis & bilis, quę calore inficiunt diuerſas partes affectas, & propter hoc, dicebat Fernelius, non ſit exiſtimãdum alios eſſe humores qui faciũt arthritidem à pituitoſo & ſeroſo. Hãc de materia arthritidis ſententiam gloriabatur ille Fern. ſe inueniſſe ſola ratione & vſu artis. Sed huiuſmodi opinio nõ ſolum refragatur cunctis veræ medicinæ ſcriptorib. verumetiam rationi plane & experientiæ videtur mirum in modũ refragari. Rationi quidem, quia vt intellexiſtis, humor pituitoſus ſuapte natura iners eſt, neq; facile ex ſeſe penetrare põt in anfractus articulorũ, quare neceſſariũ eſt, vt ſi debet penetrare aliq vehiculũ habeat, & propterea rationi aduerſiſſimũ, tot dolores poſſe fieri à ſolo pituitoſo humore. Præterea cõſtantiſſima eſt omnium ſententia, & ẽt ratio manifeſta, vehementiſſimos dolores fieri à cauſa calida, & præſertim eos qui abeant & redeant facillime. Sed dolores articulares ſępe ſunt vehementiſſimi, ſæpe abeunt & redeunt faciliter. Quare dicendum eſt fieri à cauſa calida, à materia ſubtili calida, vel ſola vel mixta, non aũt à frigida ſola. Adhæc experientia repugnat, quia ſi ſemp fieret arthritis ab humido frigido, ſemper curanda eſſet calefacientib. & exſiccantib. medicamẽtis: Sed hõc eſt falſum, quia vt clariſſ. explicatum habetis ab ipſo Gal. & ipſa experiẽtia docet, nõ raro curãtur dolores articulares refrigerãtib. medicamentis. Neq; valet quicquã ratio Fern. quõd rubor & pallor in locis affectis videntur propter accenſionem factam à dolore, quia ſæpe videbitis partes rubere, pallidas eſſe, ſine inſigni dolore, ſæpe item videbitis dolorẽ adeſſe vehementẽ, neq; tamẽ colorem extimum mutari. Quare nihil valet reſponſio Fernelii aduerſus Hip. & Gal. autoritates, dicẽtiũ colorem arthriticorũ in locis affectis indiciũ eſſe humoris dominantis. Eſt itaq; firmiter crẽdendũ Hip. & aliis ſequacib. hos dolores fieri à pituita plerũq; & à bile, vel æqualiter abundantibus vel altero ipſorum humorum prædominante, fieri interdum à ſanguine, vt docet Gal. Cæterum vt totam hanc materiam exquiſite tractatam habeatis, diſcutiendum eſt etiam nobis, quis ſit vere locus iſte vbi colligitur materia quę afficit articulos, eoq; magis eſt nobis diligenter diſcutiendum, quoniam etiam hac in re ſcriptorũ ſententias à nemine forſan ſatis diſputatas ac controuerſas inuenietis.

Magnus Hip. in lib. de loc. in homine duos locos nobis ꝓponit, in quibus ſcribit colligi materiam facientem arthritidem. Vnus modus eſt quando materia, humor ſc. deſtillãs à capite ad partes inferiores, ab omnib. expelli tur membris ad ipſos articulos, tãq̃ ad partes imbecilliores, & minime omnium reſiſtentes. Alterum modum deſcribit Hipp. quando ex morbo

Fern. opinio

Fern. impugnatur.

Locus affectus verè quis.

morbo aliquo relinq̃t in carne materia morbifica, quæ materia cum non poſſit perſpirari & euacuari per cutem, à facultate expulſiua, præcipitatur in articulos propter morbũ debiles redditos. Poſt Hip. omnes qui de re medica tractarunt, vidẽtur in hanc communem ſententiam conuenire, nõ vnum eſſe locum, vnde materia corriuet in articulos, ſed varios & diuerſos, modo caput, modo muſculos, modo viſcera, modo vniuerſi corporis ambitum. Hæ ſunt ſententiæ antiquorum de loco vnde mittitur materia ad articulos.

De modo aũt generationis horum dolorũ videtur eorum fuiſſe omnium ſententia, materiam tranſmiſſam per neruos in cauitatibus colligi, quæ cum ſint repletæ, deinceps vaſa circumſtãtia diſtendi, neruos, ligamenta, mẽbranas, muſculos, Imo vero interdum ꝓpter copiam humorum collectorum, oſſa illa articulata diſſipari, atque inde cruciatus acerbiſſimos oriri. Mitti vero vt dixi hanc materiã ꝑ venas primo maiores, deinde per minores & capillares, quarũ orificia aperta transfundunt humores in ipſos articulos, vbi deinde commixti humido illi natiuo, quod dixi inſertum eſſe à natura articulis, illud coinquinant, deprauant, & conſequenter morbum inducũt. Nam docet Hip. in lib. de loc. in hom. humidũ hoc vbi male valet, male habere articulos, vbi bene, bene habere & ipſos articulos. Neq; exiſtimandum eſt, per neruos poſſe vnquam materiã ad articulos transfundi & pręcipitari, quia ſi hoc fieret, interdum fierent etiã conuulſiones, paralyſes, & alia mala neruorũ. Cũ vero, vt memoriæ tradidit Gal. 6. aph. 40. nũquam viſum ſit neq; in articularibus morbis, neque in podagra, conuulſionem eſſe ſubſequutam, idcirco neque exiſtimandum eſt per neruos materiam mitti. Hæc itaq; eſt ſententia hactenus fere ab omnib. recepta, de loco mandante humores ad articulos, & de modo generationis huius morbi.

Fern. vir diſertiſſimus placita veterum deſerens, nouam de modo generationis arthritidis, & de loco vbi materia colligitur, eſt ſectatus ſententiam. Lib. n. 6. patholog. c. 18. hãc materiam tractans, duo ante omnia ſcribit: Primum eſt, ex ignoratione veri loci, vbi materia colligitur, putatum fuiſſe, morbum articularem eſſe incurabilem, & à nonnullis eſſe vocatum certum medicorum opprobriũ. Alterũ ſcribit Fern. falſum eſſe, materiã efficientẽ morbi articularis colligi in internis partibus, & ab illis in articulos tranſmitti. Hoc autem falſum eſſe conatus eſt multis rationibus demonſtrare. Prima ratio eſt, fieri nequaquam poſſe, vt humor vllus ſyncerus à partibus internis, & à viſceribus per venas feratur ad articulos. Altera ratio eſt, quod cum humor ſincerus, commixtus maneat in venis ſanguinis, fieri nequaquam poteſt, vt ab internis partib. per ora venarum reſerata ſincerus humor poſſit relicto ſanguine ſolus exire. Tertia ratio eſt, quod ſi humor exiret permiſtus ſanguini, plane inflammationem pareret in articulis: At experientia perpetuo comprobatum eſt, in doloribus articuloru non fieri inflammationem: Igitur conſentaneum eſt rationi, inquit Fernel. non poſſe ab internis partibus neque ſincerum humorem exire, neque permixtum ſanguini.

Et quia poterat Fernelio quiſpiam reſpõdere, hos humores nequaquam per venas ferri ad articulos, ſed potius extra articulos: reſpondet hæc nequaquam fieri poſſe, quia in hydrope anaſarca humores feruntur per vniuerſum corpus & per articulos, in hydrope a. nequaquam experientia comprobatum eſt fieri aut arthritidem, aut podagram, aut iſchiadem.

Vbi ſcriptor ille veterum ſententiam refutauit, propriam opinionem ſtatuere aggreditur, atque hoc tanquam firmũ conſtituit, materiam efficientem arthritidem, nullo alio in loco colligi & à nullo alio loco mandari, niſi à capite. Sed quia capitis duæ ſunt partes, alia intra cranium, alia extra arcnium; quod intra arcnium non colligatur, putat ſe demõſtrare hac ratione, quia materia intra arcniũ collecta, eiicitur ꝑ nares, per palatum, & modo in ventriculum, modo in thoracem delabitur, quaſi materia illa nulla alia ratione poſſit à capite demitti. Sequitur igitur, inquit Fernelius, hanc materiam colligi extra cranium, atque deinde per ſummam corporis partem, hoc eſt, ſubtus extimam cutem decurrere & præcipitari in partes corporis inferiores. Quod autem colligatur hæc materia extra cranium, probat quibuſdam ſignis: primo quia in arthritide capitis adeſt grauitas, ſomnolentia, dolor capitis, & præſertim quãdo capilli inuertuntur: quæ ſigna, inquit, eſſe certiſſima, materiam efficientem arthritidem colligi in ea parte. Hæc ſcribit Fernel. de loco vbi colligitur materia.

De modo vero generationis arthriditis ſubiungit, venas multas in iugularibus, in ea parte capitis extima terminari, atque ibi excrementa & pituitoſa deponere, quibus excrementis cum neque capilli nutriantur, neque etiam poſſint ea vel per capitis cutem, vel per corporis ambitum, diſſipari & euacuari, fieri vt eo delata materia, neceſſario deorſum pręcipitetur accepta occaſione vel à frigore externo, vel à calore ambientis, vel à frictionib: vel à percuſſionibus aliquibus. Et quanquam hæc materia præcipitetur & inſtar pluuia deſcendat per corpus, nequaquam per ſpinalem medullam corriuare, quia efficeret paralyſin, neque per neruos vel muſculos, quia fierent conuulſiones, & aliæ neruorum affectiones: igitur ſolummodo ſubtus cutẽ decurrit: vbi

viæ

viæ ſunt latæ & ſpatioſæ, ita vt materiæ decurrenti tranſitum permittant. Cur autem hæc materia potius in articulis firmetur, quam in aliis partibus, inquit eſſe, quia cæteræ partes latiores ſunt & apertæ, ita vt nequaquam retineant humores fluentes, articulos vero anguſtos eſſe, & ratione anguſtiæ in ipſis faciliter retineri humores. Cur modo in vna, modo in alia parte fiant articulares morbi, ait eſſe propter decubitum, quia prout homines frequentius in hoc vel in illo latere decumbant, ſic materiam modo in hoc, modo in illud latus magis delabi. Et quia videbat Fernelius contingere interdum, vt dolores articulares ordiātur vel à leui podagra, vel à quadam leui iſchiade, inquit idcirco fieri, quoniam materia tenuis & ſeroſa ſua tenacitate & lubricitate præterlapſa corporis alias partes, in extremis tandem firmatur, id quod inquit fieri potiſſimum in calidis regionibus, in quibus humores ſunt tenuiores, cum ex aduerſo in frigidis regionibus humores alioquin craſſiores, potius in ſuperioribus partibus & proximioribus firmentur, quam in extremis. Si interdum finito dolore, vnius partis, in altera parte nouus oritur dolor, dicit, id euenit, quia noua materia fluit, quemadmodum, quod fiant tophi & lapides in articulis, & aliæ materię duriores, ſcribit eſſe, tum quia à natura ipſa partes ſubtiliores difflantur & craſſiores remanent; tum quia medicamentis calefacientibus adminiſtratis, humores in lapidem conuertuntur, cum diſſipentur & exiccantur ſubtiliores partes remaneant craſſiores & terreſtriores. Hæc eſt ſententia Fernelii, & de loco materiæ collectionis, & de modo generationis arthritidis.

Refutatur opinio Fernelii.

Sed quia aduerſus hunc virum non eſt nobis agendum ſcriptorum autoritatibus, quādoquidem eas omnes negat, quapropter dimiſſis autoritatibus quæ infinitæ ſunt, aduerſus ipſum ſolummodo & aliquib. rationibus & experientia demonſtrabimus, hanc ſententiam nequaquam veram eſſe. Quod enim non ſemper colligatur hæc materia in capite, prima hæc eſt ratio. Nam ſi origo mali ſemper eſſet in extima corporis parte, ſequeretur etiam, debere ſemper apparere ſigna ab ipſo relata & ſymptomata, vel grauitatem capitis, vel ſomnolentiā, vel aliquod aliud huiuſmodi: at experientia comprobatum eſt, eos qui articularibus morbis capiuntur, optime valere capite, naturalem fere habere capitis conſtitutionem, neque offendi ſecundum partes internas, neque externas: imo ſcribit Fernel. ſomnolentiam eſſe ſignum collectionis materiæ. Quæro ab ipſo, ſomnolentia à quibus humoribus efficitur? proculdubio efficitur ab humoribus intra cranium, quia ſomnus cum ſit ligamentum ſenſuum, & ſenſus domicilium ſit cerebrum, plane rationi conſentaneum erit, nō humores extra cranium, ſed intra debere efficere ſomnolentiam. Præterea ſi omnis arthritis efficeretur hac ratione, ſequeretur, non poſſe eam alia ratione curari niſi per medicamenta capiti adhibita, & exiccantia: ſed dico plerunque curari dolores articulares ſine remediis capiti adhibitis. Tertio ſi fierent dolores articulares ex defluxu materiæ, proculdubio deberent interdū percentiri humores fluentes ſub cute, quemadmodum percipimus fluxus proreptantes. Sic etiam deberemus interdum percipere huiuſmodi motum humorum, rariſſimi autē ſunt qui humores excurrētes perſentiant. Vltimo ſi hoc verum eſſet, ſequeretur vbi arthritis fit ab humoribus craſſis, debere ſemper prius ſuperiores partes infeſtari quā inferiores: ratio eſt, quia humor craſſus cum facile non deſcēdat, ne facile labatur, pculdubio facilius ſiſtitur in loco, vnde eſt fluxus, quam in remotioribus. Sed hoc non ſemper vſu probatur.

Experientia repugnat Fern.

Experientiæ quoq; repugnat opinio Fernelii, quia ſæpe videbitis ex morbis diuturnis & acutis homines fieri arthriticos, & materia quæ facit morbos acutos, non colligitur in parte cutis extima capitis, ſed eſt in internis partibus. Nam refert Auerrh. 7. coll. c. 3. ſeipſum factum eſſe arthriticum & podagricum ex morbo acuto, in quo cū à medicis male fuiſſet curatus, per criſin humores morbi expulit ad articulos, & præſertim ad pedes, tanquam ad partes infirmiores. Præterea etiam videbitis ſæpe podagricos bene valere capite, quod ſi materia faciens podagram à capite dimanaret, deberent vel in ipſo morbo, vel paulo ante morbum, apparere ſigna, quę non perpetuo apparent.

Quapropter reſolute cum optimis autoribus exiſtimandum eſt, materiam efficientem arthritidem interdum colligi in capite, tam ſecundum intimam, quam ſecundum extimā partem, interdum etiam colligi in aliis corporis partibus, pręſertim autem in intimis atque viſceribus, ſed plerunq; in iecore & ventriculo, atque etiam in capite. Ratio eſt, quia vt intellexiſtis, cum materia faciens arthritidem ſit pituita & bilis, locus bilis eſt iecur, locus pituitę etſi nullus ſit proprius conſtitutus à natura, veruntamen humores crudos & pituitoſos maxima ex parte, ſecundum Hip. & Gal. tam in capite quam in vētriculo colligi, perſpectum eſt, qui humores cum efficiantur multis de cauſis, eapropter arthritidis cauſæ internæ immediatæ plures ſunt: in primis aūt eſt debilitas articulorum ex ſemine cōtracta. Nam vt docet Gal. ad generandos articulares morbos, debent potiſſimum concurrere materia fluens, & membri recipientis debilitas, quę debilitas cum poſſit produci, & frequentiſſime producatur à cauſis externis, producitur tamen interdum à principio interno, hoc

Cauſæ arthritidis, internæ.

hoc eſt, à mala diſpoſitione contracta ex ſemine parentum: ſic dicebat Hip. in lib. de aer. aq. & loc. fieri podagricos & arthriticos ex podagricis & arthriticis. Sic etiam memoriæ prodidit Gal. 6. aph. 18. vitiatum ſemen parentum poſteros podagricos efficere. Vnde vana eſt exiſtimanda Cæl. Aurel. ſententia, qui in lib. reſponſionum conatus eſt demonſtrare, à parentibus non poſſe proficiſci morbos.

Temperatura quoque inter has cauſas ponitur: hinc eſt, quod q funt humidi, qui corpore robuſto non admodum valent, facile tententur particularibus morbis. Sexus etiam & ætas, quandoquidem dicunt Cæl. Aur. & Aretæus, viros magis quam fœminas infeſtari, mediæ ætatis magis quam pueros & iuuenes. Addit Hipp. in lib. de aff. magis iuuenes tentari quam ſenes.

Externa. Inter cauſas externas primum locum obtinet regio, vt eſt relatum à Cælio Aureliano de Caria & Alexandria, in quibus regionibus plures fieri arthriticos experientia comprobatur. Tempus etiam anni, de quo vt ſcriptũ habetis apud Hip. 3. aph. 26. ver omnium maxime articulares morbos inducit, ſecũdo autumn°, tertio hyems, vltimo æſtas. Inter cauſas dolorum articulorũ externas ſunt morbi acuti præcedẽtes, quemadmodum retulit de ſeipſo Auerrh. Sunt etiam morbi longi, de quib. ſermonem habens Hip. 7. aph. 63. dicebat in febribus longis morbos articulorum fieri. Euacuationes etiam ſanguinis narium ſuppreſſę hos dolores inducere ſolent, vt habetis apud Hip. 2. prorrh. Præter has ſunt etiam aliæ multæ, vinolentię pręſertim & ebrietas. Dicebat Soran. medicus, Ennium poetam propter vinolentiam perpetuos articulorum ſenſiſſe dolores, cruditates frequẽtes, venus immodica, immodicus labor, otium cõſummatum, percuſſiones, caſus ſunt etiam ex his rebus, quæ articulorum dolores faciunt, atque hactenus de cauſis huius morbi.

Signa. Signa vero indicantia hos affectus, trium ſunt generum, alia indicant incipiẽtem affectionem, alia conſummatam, alia prognoſtica ſunt. *Incipientis.* Incipientis affectionis ſigna, vt habetis apud Cæl. Aurelian. plurima ſunt, torpor quidam articulorum, fornicationis ſenſus dum tanguntur, difficultas inter flectendum & diſtendendum, vbi expergefiunt ęgrotantes videntur quaſi palpitare, graues ſunt, inquietudo quædã percipitur. Adhæc in quolibet motu vel minimo laborant, horror & rigor, ſine vlla manifeſta cauſa contingunt. Hæc ſunt indicia, quæ vbi apparent in corpore alioquin valente, conſueuerunt indicare alioquin futuram eſſe arthritidem.

Perfecta. Vbi autem perfecta eſt & conſummata, vt docet Hippocrat. lib. de affect. calor & dolor articulos detinet, tumores fiunt in ipſis duri, diſtorquentur articuli, modo in vnam, modo in alteram partem, apparent tophi & durities, & ſi comparentur cæteris membris, ea ſunt valde extenuata & gracilia. Addit Cæl. Aurelianus, qui arthritide vexantur, eos fere ſemper ad iracundiam propenſos eſſe. Miror, qua ratione Hippocrates 2. prorrh. dixerit, vrinas craſſas cum alba ſubſidentia indicare articulorum dolores.

Nam vt verum fatear, plærunq; videbitis huiuſcemodi vrinas craſſas, quę nullo modo comitentur articulorum dolores: neq; ratio vlla hoc mihi perſuadere poteſt. Quapropter hæc ſunt ex illis, quæ apud aliquos librum iſtum ſuſpectum reddiderunt.

Signa humorum. Iam vero humorum qui malum hoc efficiunt, ſigna capiuntur à multis prædicamentis, à quantitate, qualitate, motum habere. Nam vbi ſanguis facit dolores ſolet apparere tumor elatus, rubens color, ætas florida, ver- num tempus, ratio vitæ anteactæ ex rebus boni ſucci. Hæc omnia ſigna ſunt à ſanguine facti mali. *A ſanguine.*

A bile. Quod ſi à bile dolores ortum ducant, minores fiunt tumores, ſed calor maior eſt, maior quoq; eſt dolor. Sed color flauus apparet, temperatura biliofa id demonſtrat, acceſſiones fiunt de tertio in tertium, & tãdem iuuamẽtum percipitur ex vſu rerum frigidarum: ætas, tempus anni, vt ęſtiuum, & ratio victus, ex calefacientibus cibis anteacta, idem monſtrare poſsũt. Sed ſi ſit à pituita, cognoſcitur, quia dolor minor erit, color parum mutatus à naturali, tumor ædematoſus fit: & ſi pituita ſalſa erit, aderit etiam pruritus, quotidianæ periodi apparent, cognoſcitur etiam ex temperatura naturali frigida, ſexu, vt muliebri, ætate, vt ſenili, ex ratione vitæ otioſæ pituitam gignente. *A pituita.*

Similiter ſi ab humore melancholico malum efficiatur, tumor erit nigricans, dolor profundus, grauis, quartanę exacerbationes.

Ab humore melancholico. Sed ſi plures humores mixti hoc malum inducant, cognoſcuntur, quia huiuſmodi omnia ſigna permixta erunt, prout hic vel ille humor ſimul mixtus malum efficiet.

Prognoſt. Eſt hic morbus, pręſertim inueteratus, curatu difficilis. Quanquam Hip. lib. de affect. dicat fieri hunc morbum interdum acutum, interdum longum. Neque ſolum difficilis eſt articularis morbus, verumetiam vt teſtatur Cæl. Aurelian. ſæpe ſolet eſſe incurabilis, præſertim vero inſanabilis eſt ille, vt dicit Aretæus, qui antiquus & velut hęreditarius eſt, vt immerito damnati ſint à Cælio Aureliano omnes illi, qui exiſtimarunt morbum articularem à natura & proprietate eſſe incurabilem. Cauſæ vero propter quas morbi articulares ſunt adeo curatu difficiles complures ſunt: prima eſt, quam poſuit Hippocr. in lib.

de loc.

Cum arthritis curatu difficilis. de loc.aff. in hom.quam etiam alias vobis ꝓposui, scil.locorum affectorum conditiones: nam & multitudo ossium & multorum neruorum & ligamentorũ, quæ ꝑ partes omnes ductæ sunt, malum reddunt contumacius. Altera causa est, quia dolores omnes & morbi vt tollantur, opus habent quiete: cæterum articuli partes sunt, quæ in continuo & irrequieto sunt motu, propter quod fieri vix potest vt ad sanitatem perueniant. Tertia causa est, quia hic morbus à principio negligitur, vix aliquem inuenietis, qui morbum inchoantem reprimere conetur, vnde fit vt neglectus à principio, postmodum inualescat magis, & fiat cõtumacior. Quarta & vltima causa quam ponit Aretæus & Lucianus est, quia omnes à principio, dum incipiunt per varias partes dolores ac torpores percipere, aliud potius accusant quam morbum: alii dolores existimant nasci ex calceis strictioribus, alii ex cingulis, alii ex aliqua percussione: nõ desunt qui accusant sellas & strata dura, ita vt cum omnia potius incusent quam domesticum malum, fit vt consequenter medicinas, si quas habent, diuersas & interdum pene cõtrarias adhibeant. Illæ sunt causæ cur articulares dolores apud omnes sunt curatu difficiles.

Est sententia Hipp. quarta in 6.epid.tex.3. repetita & in fine libr. de humoribus, scilicet doloribus articularibus si intestini dextri dolor superuenerit, reddit morbum quietiorẽ: quem locum dum exponeret Gal. postquam aliorum interpretum sententias refutauit, concludit, apud Hip. nomine intestini dextri intelligi colon intestinum. Cur autem hoc dolore superueniente mitigentur articulares dolores, duas dicit Gal. esse causas. 1. quia vbi eod. tempore partes duæ dolent, vt idem dicit Hip. semper dolor maior obscurat minorem. Altera, quia vbi superuenerit dolor colicus, fit transmutatio materiæ ab articulis ad intestina, ꝓpter quod euacuata & transposita materia, quæ articulares dolores faciebat, ad aliũ locum iure primum malum quietius redditur. Sed pace Gal. eius mihi expositio non placet, 1. quia vbi dolor maior superuenit minori, dicitur quidem ab illo obscurari minor, sed modo dicitur ægrum fieri quietiorem, imo potius fit maior perturbatio. 2. quia est difficile materiam in articulos semel depositam, inde ad intestina deflecti. Quare melius est ita interpretari Hipp. vt dicatis, illum cui intestinum dolebat, esse factum arthriticum, atque ita leuatum, tum quia facile est materiam ab intestino ad articulos deferri, quod dicit Paul.lib.3.cap.43.factum esse in quadam constitutione sui temporis, & quod experientia quotidiana comprobatur: tum quia vere dicitur leuari, qui ex dolore magno, qui est colicus, transit ad minorẽ, qualis est articularis. *Gal. notatur.*

Curatio. Ratio curandi articulares dolores duos habet scopos: primum remouendi dolorem: alterum autem auferendi morbum à quo dependet dolor. Quia autem tollitur morbus sublatis quæ ipsum efficiunt causis, hinc surgit scopus tollendi causas. Et quia causæ sunt, vt intellexistis, materia & aptitudo membri recipientis, hinc fit vt suboriantur alii scopi, tollendi materiã, & corroborandi partes recipientes. Materia vero cum duplex sit, altera quæ fluit, altera quæ est flaua, suboriuntur alii scopi intercipiendi materiam fluentem, & euacuandi eam quæ fluxit. Materia fluxa duplex esse solet, aut dura aut mollis; si sit dura, primo mollienda est, deinde dissipanda: si sit mollis, est vel per dissipationem, vel per aliam euacuationem extrahenda. Ad hos omnes scopos consequendos tribus generib. operationum solemus vti diæta, chirurgia & pharmacia. Quod pertinet ad diætam, debet inter cætera vitari omnis aer humidus, crassus & frigidus, est vero eligendus aer, qui moderate sit siccus & in actiuis qualitatib. temperatus. Vigiliæ & somnus, si sint immoderata, nocẽt. Quare ꝓuidendum est, vt neq; multum vigilent, neq; minus dormiant. Omnis animi vehemens passio est vitanda, ꝓsertim vero mæstitia & ira. Abstinendũ est à frictionib. corporis, ambulationib. & omnib. excitationum generib. ꝓterquã declinante morbo exercitationes conueniunt; aluus seruãda erit fluida, vel quacunq; die, vel alternis dieb. Aliqui laudauerunt Veneris vsum, sed ego sum alterius sententiæ, quia nõ modo articulos debiliores reddit Venus, sed ad eos magnã humorũ copiam perducit. Balnea valde noxia sunt, præsertim balnea ex aquis dulcib. Dicebat.n. Gal. 2.meth. 20. huiusmodi balnea duo efficere, primũ sc. materias corporis aperire, & humores colliquare, ac fluxibiliores reddere. De cibis debet esse perpetua lex, vt vitentur omnes crassi, humidi, duri & difficilis coctionis, præsertim vero omniũ copia est fugiẽda, panis optime fermentatus conuenit, conditus aniso, coriandris, carnes auicularũ omnium, & carnes venationis omnes conueniũt, magisq; assatæ quam elixæ. Olera pauca sunt quæ cõueniunt ꝑter fœniculũ: aromatũ modicus debet esse vsus; ex fructibus conueniunt passulæ, amygd. ficus aridæ, & nuclei pini. De potu est controuersia, an vinũ conueniat. Ex quia hęc quæstio est longe ante nos tractata, sentio sic rem esse definiendam, In materia calida, & in principio morbi, nonnunquam nec vllum vini genus conuenit, sed conuenit solũ in declinatione. Et hoc est, quod dicebat Auicen. vinum non esse dandum, vsq; quo & pertransierint tẽpora morbi. Vnde nõ debetis Auic. ita intelligere, quasi semp sit exspectãdus declinationis finis, sed sat est expectare, quousq; morb. declinare incipiat. Neq; sẽp in declinatione *Indicationes.* *Victus rat.* *An vinum conueniat.*

tione conuenit, sed potissimum quando materia frigida fecit morbum. Vbi morbi particulares interdum inducias & interualla faciunt, tunc conuenit vinum flauum, antiquũ & subtile, quemadmodum habetis apud Aet. & Rhas. Loco vini conueniunt aquæ diuersę, vt aqua hordei, præsertim si materia sit calida; vel aqua cocta cum cinam. coriandris, si materia fuerit frigida. Summatim vero omnis repletio, & omnis cruditas maxime vitanda est in his morbis. Nam relatum est, aliquibus fuisse præscripta omnia bona, & cum coacti essent simplici & paupere mensa vti, hoc infortunio esse liberatos à morbis articularibus; tãtum potest vitæ temperãtia in omnib. morbis, & præsertim in hisce auferendis. Vbi victus est institutus, in dolore articulorum curando operæ pretium est attẽdere, quinam sit dolor, insignis an paruus. Si sit insignis, studendum est ante cætera eum sedare. Imo video Hip. fuisse sententiam, ante omnia medicamenta dolores sedare. In pleuritide litigant medici, cur Hipp. ante omnia medicamenta dolorem sedet, & de hac re varii varia dixerunt, sed maior pars ipsorũ conuenit in hoc, quod Hip. voluerit localibus in pleuritide tentare naturam morbi: quia non fuerant versati in doctrina Hip. mentiuntur eo in loco regulas Hip. cum deberent obseruare, q̃d scribat aliis in locis. Et vt intelligatis Hip hoc habuit ꝓ constituto, dolorem semper esse sedandum, quia vbi dolor vrget aliquam partem, semper fit attractio ad partem dolẽtem: quapropter iure merito Hip. vt tolleretur attractio, voluit semper esse sedandũ dolorem. Verumenimuero intelligenda est Hip. sentẽtia sano modo, quia vbicunq; vult dolorem tollere, in principio vtitur tepefactoriis & refrigerantib. medicamentis. Quid significat apud Hippocrat. tepefactorium & frigefactorium? Significant medicamenta, quæ non sunt admodum calida, nec admodum frigida. In materia frigida vult vtendum esse, tepefactoriis in calidis vult vtendum esse frigefactoriis. Et quod hoc sit verum, videatis Hipp. in libr. de aff. internis: & de affect. mandat Hip. omnino abstinendum esse à valde calefacientibus medicamentis in principio dolorum. His itaq; regulis constitutis poteritis iam intelligere, cur Hip. dolori sedando ante cetera studium adhibuerit. Si dolor fuerit remissus, ita vt neq; vrgeat ęgrũ, neq; periculum sit attractionis, dimittendus est dolor, & incumbendum causæ tollendæ.

Cur in arthritide dolor ante omnia sedandus.

Anodina accommodata in principio, In augmẽto.

Pro sedando dolore variantur remedia apud medicos, vel ratione temporis, vel ratione materiæ, vel ratione magnitudinis doloris. Ratione tẽporis variantur medicamenta, quia in principio dolorum articulorum cõueniunt medicamenta vel frigefactoria, vel tepefactoria, vt est ol. rol. albũ. oui; ol. nenuphar. lac, succus citrulli, succus mandragor. succus hyoscyami, oleum cum vino, posca ex Aret. & quæcunq; sunt eius generis medicamenta. In augmento mutantur etiam medicamenta ad dolorem, quia nunquam vtendũ est maxime refrigeratoriis & repercutientib. sed refrigerantibus semper sunt commiscenda, quę moderate discutiant ac dissipent, vt si prædictis admisceatur ol. chamom. liliaceũ, crocus, fænugræ. ol. sem. lini. In statu pariter mutantur medicamẽta pro dolore, quia hoc tẽpore omnino auferenda sunt medicamenta repercutientia, & vtendum solummodo discutientib. sed moderate, quemadmodum præter ol. prædicta est vitellus oui, adeps gallinæ, oleum laurin. sesaminũ, farina hordei, farina fabacea, anethum.

In declinatione variantur medicamentã, quia tunc conueniunt omnia quæ maxime discutiunt, vt est succus coriandri, aloe, myrrha, decoct. furfurum, Aristoloch. baccę lauri, gentiana, limaceæ contusæ, stercus pulli pauonũm, oleum antiquum, nitrum. Hæc est sylua omnium medicamentorum, quę respectu habito ad tempus conueniunt in doloribus articularibus.

Variantur similiter hæc medicamenta ratione materiæ, propterea si materia fuerit calida, poterimus vti frigidioribus, vt est papauer, nymphæa, semperuiuum: mandragora: sic dicit Hip. 5. aph. 26. frigidam affusam dolores articulorum soluere.

Anodyna in materia frigida.

Si materia fuerit frigida, omnino à refrigerantibus est abstinendum, quia materia magis congelatur & infigitur, vnde melius est vti tepefacientibus.

Ratione magnitudinis doloris variantur medicamenta, quia vbi dolor nõ admodum magnus est, semper vtendum est medicamẽtis remissioribus: vbi enim est ita vehemens, vt sustineri minime dolor possit, tunc est ad narcotica medicamenta confugiendum, vt est opium, succus hyoscyami, mandragor. Et aduertite, non solum his in casibus locum esse medicamentis extrinsecis narcoticis, verumetiam sępe adhibentur medicamenta intrinseca, cuiusmodi est philonium, Requies Nicolai, pillulæ de cynoglossa, quæ omnia medicamenta in maximis doloribus adhibentur ad leniendum dolorem. Sed vt tutius in his dolorib. possitis vti medicamentis narcoticis, quia sæpe continget vobis vti his, nõnulla sunt notanda. 1. vt nunquam nisi maxime cogamini à valido dolore, confugiatis ad narcotica, ratio quã affert Rhases, quia sæpe ab ipsa natura finiuntur dolores citra vllum periculum. Accedit & illud, quod omnia medicamẽta quæ narcotica sunt, venenata sunt. Qua ꝑpter vbi vtimur vel intrinsecus, vel extrinsecus, fieri nũquam potest, quin aliquod detrimentũ accedat calori natiuo. Alterũ est

Narcoticorum vsus.

nunquam hæc medicamenta narcotica extrinſecus eſſe applicanda frigida: & ratio eſt, quia vt memoriȩ mandauit Hip.5.aph.18.frigida neruis & oſſib. inimica eſſe, articuli aũt, vt ſuo loco intellexiſtis, toti ſunt conſtituti ex neruis & oſſibus, niſi tamen adſit inflammatio, quia vbi partes dolẽtes erunt maxime accenſæ & feruidæ, tunc licet vti medicamẽtis narcoticis frigidis actu. Et hoc eſt ꝙ dicit Hip.5.aph.25.frigidam affuſam dolorem ſoluere, & mediocriter sẽſum ſtupefacere. Tertium obſeruandum eſt, vt ſi fieri poteſt, antequam medicamenta hęc extrinſeca adhibeantis, prius ſemper corpus euacuetis, præſertim ſi quando vtendum diſcutientibus: nam niſi hoc fiat, medicamenta diſcutientia & calida magis ſolent trahere ad partem affectam. Video vos dicturos eſſe, id ꝙ dicis de reſoluentib. facile concedimus, ſed de repercutientib. q̃dem dicẽdum, eſtne neceſſarium ante vſum ipſorum præmittere euacuationem? Reſp. conſiderandum eſſe, an materia multa ſit, vel parua, an locus ſit ꝓfundus, an ſuperficialis: ſi.n. materia multa ſit, docet Rhaſ. & tũ nunq̃ repercutiẽtia loco affecto eſſe adhibẽda, ſed adhibẽda etiã eſſe ſupra locũ affectum. Verbi gr. ſi genu doleat vehemẽter, & materia multa ſit, quæ fluat, ſupra coxam erũt repercutiẽtia adhibenda. Etenim ſi ſupra locum affectũ adhiberentur, cũ non poſſit tota materia repelli, neceſſario horũ medicamentorũ opera magis congelatur & infigitur. Similiter ſi locus fuerit ꝓfundus, non eſt vtendũ repercutientib. ratio eſt, quia hæc medicamenta repellunt humores in ſuperficie contentos ad profundũ, & ob id Gal.10.de med.loc. vt ſuo loco videbitis in iſchiade curãda, im ꝓbat vſum oĩum repercutientiũ. Hęc ꝓ dolore tollendo. Pro cauſæ vero ablatione, q̃ potius dicenda eſt p̃ſeruatio q̃ curatio, duo ſunt ſcopi: vnus eſt ex parte materiæ fluẽtis, & morbum faciẽtis, alius vero eſt ex parte loci recipiẽtis. A materia indicatio habetur, vt euacuetur; à loco. a. recipiente ꝓpter debilitatẽ, cũ debilitas tota poſita ſit in partis intẽperie & laxitate, indicatio hinc habetur attemperãdi partẽ & corroborãdi. Materia euacuatur vel ꝑ chirurgiã vel ꝑ pharmaciã. Quo ad chirurgiam, ſi ſanguis faciat malũ, aut ſaltẽ abundet multũ in corpore, eſt oĩum cõmunis ſententia, ſtatim mittendũ eſſe ſanguinem, prius tamẽ lenita aluo, vt mos eſt. Quãtitas mittẽdi ſanguinem eſſe ea debet, quæ accommodata ſit virib. patientis. De loco mittẽdi ſanguinem hoc debet eſſe conſtitutum, vt ſi dolor nõ ſit vehemens, mittatur ſanguis à parte ſana, in ſuppreſſis hęmorrhoidibus vel menſib. à partibus inferioribus; ſecus autem à ſuperiorib. ſi morbus ſit vniuerſalis, ita vt dolor vniuerſum corpus infeſtet. Cæl. Aurel. inquit, duo obſeruanda eſſe. 1. eſt, quod ſemper diligẽdus

Repercutiẽtium vſus.

Chirurgica auxilia.

eſt ille locus, ex quo facilius eſt ſanguinem mittere: vel ſi nõ appareat facilitas hæc, inqt Cæl. potius mittendum eſſe à brachio ſiniſtro, quia homines minus vtantur brachio ſiniſtro quam dextro. Ego etiam ſum huius ſententiæ, quod vbi dolor vniuerſalis ſit, & nihil aliud obſit, debeat mitti ſang. à vena communi, nimirum dextri brachii, à qua facilius exinanitur vniuerſum corpus. Vbi ſanguis miſſus eſt, vel ſi nullus ſit ſanguinis miſſionis vſus, præparãdi ſunt humores; & quia diximus, plerunque fieri hos dolores à pituitoſis humoribus, debent ante cætera iſti humores præparari, ſtœchade, iua, maiorana, calamentho, cichorio, Hyſſopo, vt:

Curatio arthriditis à pituitoſis humoribus.

Præparatio

℞. *Fol. iuæ.*
Hyſſopi. Cichorii.
Maioran. M. ß. f. decoct. ſ. a.
Deinde ℞. *huius decoct. ℥ iiij.*
Syr. de iua.
De hyſſopo an. ℥ j. Miſc.

Si materia fuerit magis bilioſa, præparatur capil. ven. lactuca, endiu. acetoſ. hordeo, flor. nymphex, ſem. communibus, vt:

℞. *Fol. acetoſ.*
Endiu.
Flor. nymphea. an. M. ß.
Hordei P. ß.
Sem. melon. ℥ ß. f. decoct. ſ. a.
Deinde ℞. *d. d. ℥ iiij.*
Syr. de ſucco acetoſæ.
De endiu. an. ℥ j. Miſc.

Si materia fuerit melancholica, præparãda erit fumo terræ, borr. bug. cuſcu. ceterach, vt:

℞. *Fol. ceterach.*
Cuſcutæ.
Fumariæ.
Bugloſſ. an. M. ß. f. decoct. ſ. a.
℞. *d. decoct. ℥ iiij.*
Syr. de pomis.
De ſucco borrag. an. ℥ j. Miſc.

Si materia fuerit mixta, miſcendȩ ſunt etiam iſtæ intẽtiones. Imo ſcribit Rhaſes, ſemper miſcenda eſſe medicamenta, quia iſti dolores maiori ex parte oriuntur à materia bilioſa & pituitoſa.

Vbi ſunt præparati, ſtatim ſunt purgandi. Si vomitus ſit facilis, optimum eſt vomitu purgari, quia ſit motus multum contrarius motui naturę & materię ad locum affectum. Nam Aretæus etiam in his caſib. laudat helleborum. Vbi vomitus non ſit facilis, per aluum ſunt ducendi humores, ita tamen vt eligatis potius mitiora medicamenta, quam valentiora. Purgabitur pituita pill. cochiis, diacatho. pill. de ſagapen. de Agarico. Exempli gratia:

Vomitus.

Purgantia Pituitam.

℞. *Pilul. artheticar. ℈ iiij.*
Agar. trochiſc. ℈ j. cum melle roſ. ſolut. f. pilul. N. v.

Vel ſi placeret potus, ita poteritis parare.

℞. *Aga-*

℞. *Agarici præp. infus. & expreß. f. a. ℈. iiij.*
Diacathol. ℥. vi.
Mel. rof. folut. ℥. ij. cum decocto cordial. f. potus.

Bilem. Flaua bilis purgabitur pill. de Rhabarb. trochifc. violar. cum fcammon. diaphænicone, exempli gratia:

℞. *Diaphænic. ℥. ij.*
Troch. viol. cum fcammon. gr. vi.
Flor. caß. ℥. vi. M. F. Bolus.

Vel hoc pacto:

℞. *Rhab. infuf. & expreß. f. a. ℈. iiij.*
Diaphænic. ℥. ij.
Mannæ el. ℥. ij. ß.
Seri caprini opt. depurati q. f. f. potus.

Melancholiam. Purgabitur melancholia pilul. de lapide lazuli, pil. cochiis cũ helleboro, vel hoc medicamento:

℞. *Fol. epithymi.*
Senæ an. ℥. j.
Cort. rad. hellebor. nigr. ℈. iiij.
Myrobal. nigr. ℈. v.
Flor. cordial. P. j. f. decoct. f. a.

Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.

Conf. hamech. ℥. iij.
Syr. violar. folut. ℥. ij. M. f. potus.

Reliquias difsipantia. Vbi fic purgati fuerint humores, quia femper aliquæ remanent reliquiæ, funt illæ penitus extinguendæ duobus modis, vel aliquib. confectionibus, vt theriaca, diafpolitico, diagalanga: foleo ego vti hac:

℞. *Spec. diafpol. ℥. j.*
Iuæ. ℈. ij.
Theriacæ opt. ℥. j. ß.
Sacchari boraginati ℥. ij. Mifce.

Diuretica. Huius cõfectionis capitur fingula vice ℥. j. vel ℥. ij. quatuor horis ante cibũ. Alter modus eft per medicamenta diuretica. Dicebat enim Hip. aph. 75. quod quibus ad articulos futurus eft abfceffus, fi vrina multa & craffa exeat, liberantur ab abfceffu. Ex quo Hip. loco colligitur, expurgationem factam per abfceffum magnopere conducere ad hos finiẽdos affectus. Igitur vbi materia erit frigida, vtendum erit diureticis calidioribus, vt eft mãna, nardus, radix afparagi, rad. chamæpit. chamæd. Vbi autem materia fuerit calida, eft vtendum tepidioribus diureticis, vt funt omnia fem. frigida, capil. ven. apium. Nam hac ratione poteritis intelligere, cur Homerus finxerit Achillem porrigere apium fuis equis podagricis, quia apium iuuat morbos articulares. Sunt præter hæc remedia quæ à proprietate exiftimantur conuenire ad deftruendos hos dolores, vt funt omnia offa humana. Intellexiftis alias ab Auerrh, partes à partibus fimilitudine quadam iuuari. Sic ranæ etiam alligatæ & in vnguentum redactæ, dicuntur maxime prodeffe, Braffica etiam commendata eft apud Oribaf. Vtor ego hoc vnguento: (A proprietate conferentia.)

℞. *Ol. rofa. complet. in quo ranæ euifceratæ funt coctæ, ℔. ß.*
Pul. oß. hum. combust.
Pul. iuæ an. ℥. ij.
Ceræ q. f. Mifc. f. vnguentum.

Sũt multa alia remedia apud diuerfos fcriptores, de quibus non eft facta mentio. Nam vt fcribit Aretæus, ea eft natura morborum articularium, vt vrgeant homines fponte inuenire propria remedia, adeo vt quifque habeat proprium remedium morborũ horum.

Solent poft longos dolores remanere durities & tophi in ipfis articulis, quam tametfi dixerit Gal. incurabilẽ effe, veruntamen folent etiam medici curationem huius affectus moliri, vt fi prorfus non tollatur morbus, faltem mitigetur. In his itaque mitigandis duo funt modi. Primus eft, vt emolliatur durities, deinde diffipetur. Alter modus eft, vt materia extrahatur vi ignis. Primo igitur, vbi vos aggrediemini curationem, ftudendum erit, vt omni ingenio emolliatis, primo emollientibus, deinde grauioribus. Inter ea quæ emolliunt leniter, eft aqua, in qua fit abluta lana fordida, huiufcemodi aqua calente abluãtur tophi. Fiunt etiam decocta emollietia, vt eft decoctum paratum ex cap. caftrati, rad. maluauifci, malua, lapathio. Hæc omnia in debita quantitate coquantur, & illo decocto foueantur tophi. In vfu etiam funt variæ pinguedines, vt gallinæ, anferis, vrfi, medull. cruris vitulini, ol. fem. lini. Ex his omnibus vel plurib. fimul commixtis parantur linimenta, quæ tophis illita poffunt emollire ipforum duritiem. Fiunt etiam cerota efficaciora, vt eft iftud: (Curatio tophorum in articulis.) (Emollietia.)

Cerotum emolliens.

℞. *Sagapeni.*
Galbani.
Terebinth.
Afphalti.
Myrrhæ.
Bdellij.
Caftorei.
Colophon.
Picis liquidæ.
Refinæ.
Ceræ albæ.
Mumiæ an. q. f. f. a. f. cerotum.

Hoc cerotum detinetur fuper tophos. Præter hæc remedia emollientia habemus in vfu lutum: lutum enim cum repletum fit bitumine, & terræ pinguedine, facultatem habet emolliendi. Vbi apparet longo tempore partem emollitam effe, adhibentur medicamenta difcutientia, quæ medicamenta partim intus, partim extra adminiftrantur. Intus in vfu eft decoctum farfæ parillæ & ligni fancti, cui mifcentur herbæ & medicamenta articulos refpicientia. Et vt habeatis exemplũ, poteritis vti ad has durities hoc decocto: (Difcutietia.) (Formula decocti ex ligno.)

℞. *Lign. S. limati ℥. vj.*

Cort. ligui.
Sarsaparillæ an. ℥. ij.
Infundantur lignum & cortex per 24. hor. & sarsa per 12. hor. in 10. libris aq. communis, deinde bulliant omnia ad consumpt. med. & in fine ponantur ad bulliendum in sacculo hæc:
℞. Fol. iuæ arthriticæ.
Beton.
Stœchad. an. M. j. ß. deinde colentur omnia, & seruetur decoctum pro syrupo, cuius mane & vesperi accipiantur ℥. viij.
Item *℞. idem lignum & sarsam.*
Aq. communis ℔. xv. bulliant ad consumpt. quartæ partis, & in fine addatur ad bulliẽdum hordei M. j. deinde colentur pro potu quotidiano.

Pillulæ probatæ. Soleo ante syrupum exhibere quasdã pilulas, quas probatas habeo ad quant. ℈. ij. singula vice, Sunt autem pillulæ hæ:
℞. Salis theriacalis ℥. vi.
Iuæ arthetic.
Pulu. ossi. lupi. an. ℥. iij. misce omnia & cum oximel. squillit. formentur pillulæ.

Et quia præcipua intentio est hisce medicamentis discutiendi & dissipandi, optimum est vt hoc decoctum accipiatur in stupha, vbi possunt ægrotantes sudare. Vsus etiam theriacæ & mithridacii confert ad has discutiendas durities.

Extrinsecus cõuenientia. Extrinsecus cõueniunt primo balnea discutientium aquarum & calefacientium, vt balnea Aponensia: conueniunt varia olea, vt est oleum myrtinum, anethanum, ol. de euphorb. ol. anisorũ, charyophyl. ol. ligni sancti, hæc omnia & per se sola, & simul commixta, magnopere solent discutere huiusmodi tophos. Sunt & cerata quæ id facere possunt, vt est ceratum sacrum Gal. ceratum de betonica.

Emplasma discutiens. Soleo ego vti & hoc emplasmate.
℞. Ammoniaci aceto dissoluti.
Bdellii.
Styrac. liquid. an. ℥. j. ß.
Pyrethri.
Fænugræci.
Castorei an. ℥. iiij.
Euphorb.
Piperis albi an. ℥. ij.
Ol. icini. q. s. ad dissoluenda gummata, & cum ficubus aridis f. emplastrum, quod diu supra tophos retentum, mirifice solet discutere.

Habetis etiam illud Gal. de quo sermonẽ habet libr. 2. de simpl. med. factum ex caseo antiquo, & ex brodio cruris porci saliti, aut etiam interdum adiungitur nasturtium. Et hæc medicamenta non solum discutiunt, verumetiam, vti ibi testatur Gal. attenuãt durities & educũt materias. Discutit quoq; suffumigatio facta ex aceto cõsperso supra lapidem pyritẽ ignitum. Sed præ cæteris duo sunt remedia, maxime efficacia ad dissoluẽdas has durities, lutum inprimis, quale est lutum in hoc agro S. Petri, & S. Helenæ, hæc luta valde dissipant & exiccant, lutum D. Barthol. valde emollit. Præter lutum sunt etiam foueæ calentes, in quibus imponuntur ægrotantes, à quibus facultate calorifica antri euocantur sudores mirifice, & per sudores discutiuntur tophi & noti, cuiuscemodi est lutum apud Neapolin, Myrtatum vocatum à Celso & ab Horatio. Etenim veteres ad illud mittebant arthriticos, & sæpe curabantur.

Suffumigatio discutiẽs. Luta. Foueæ.

Cauteriorũ vsus. Vbi hæc remedia non prosint, quid agendum est? statim ad alterum modum extrahẽdi materiam, scilic. ad cauteria est deueniendum. Circa quæ cauteria quatuor vos docebo: an conueniant, quando conueniant vbi & quomodo.

Cauterium quid. Est autem cauterium nihil aliud, nisi vstio facta in parte, vel à medicamentis facultate vstoria præditis, vel ab igne candente. Cõuenire huiuscemodi remedia & veterum autoritas & ratio maxime persuadent. Habetis. n. Hip. 6 aph. in 60. Quibuscũq; in ischiade os excidit: vbi manifeste monstrat, non solũ cõuenire ignem in articularib. doloribus, verũetiam vtilissimum esse in aliis plerisq; locis, vt in libr. de morb. & affect. internis, mirifice extollit vsum ignis in his morbis. Post Hip. habetis Aetium, oẽs Arabes, Cæl. Aurel. qui communi quodam cõsensu ad tollendas durities articulorum, ad ignem confugiebant, tanquam ad sacrum remedium.

Ratio etiam persuadet, hoc remedium esse accõmodatum, quia siue sit materia in fluxu, siue sit in fine, materiam fluentem ignis efficacissime coercet, efficacissime etiam cõsumit ac dissipat materiam iam fluxam, ita vt non solum autoritate veterum, verumetiam ratione, cauteria in his affectionib. sint comprobanda.

Quando agendum. Tempus autẽ vtendi his remediis est, post tentata omnia remedia alia, vel quando materia ita magno impetu influit, aut ita crassa, viscida, ac terrea est facta, vt nulla alia species superfit elidendi ipsam, nisi igne consumente. Tempus etiam vtendi est, quando articuli sæpe excidunt ꝑpter fluxum materiæ. Nam vt dicit Hippoc. loco nuper citato, nisi vrantur, necessario claudicant. Quamobrem confugiendum est in his ad huiuscemodi remedium.

Vbi agendũ. Locus vtendi non vnus est, sed varii ac diuersi sint, prout diuersæ etiã sunt partes quæ obsessæ fuerunt hoc malo. Est tamen quædã methodus, nam si materia fluit à partibus superioribus, tunc cauteria sunt facienda paulo supra partem affectam, spatio septem digitorum, aut etiam infra partem, nõ enim bonum est vrere partem affectam, quia periculũ est in vrendo, vt materia quę alioquin precipitatur à partibus superioribus, ad ipsam maiori impetu delabatur. Ratio autem, cur

potius

potius supra aut infra fiat: fit infra, quando timentur partes superiores, exempli gratia, si in dolore humeri, vel in dolore ceruicis, necessarium esset cauteria administrare, si supra partem affectam placeat cauterium ponere, cum locus ille ꝓximus sit neruorum principio periculum sit conuulsionis, eapropter fiunt cauteria subtus locum affectum. Si vero locus affectus sit paulo infra, ita vt possimus vrere citra periculum læsionis nuchæ, tunc poti⁹ supra faciēda sunt cauteria: & ratio est, quoniam magis & fælicius intercipitur cursus materiæ fluentis, quam per cauteria inferius. Hoc autem agendum est quando materia est in fluxu. Sed si materia sit firmata & nihil amplius fluat, tunc melius est cauteriis vti supra ipsum locum affectum.

Quomodo agendum. Modi cauteria efficiendi varii sunt, prout variæ sunt & diuersæ partes affectæ. Vbi dorsum & lumbi sunt male affecti, docet Albuc. tres lineas transuersales atramento ducendas esse, supra locum affectum, atq; in singulas facienda esse cauteria ferro acuto candēte, vel plura etiam, modo æger sustinere possit. Neque miremini tot cauteria facere Albucasin, quia Hipp. in libro de aff. intern. etiam vsque ad 40. & 50. vstiones facit in ischiade & podagra.

Modi vrendi. Qui modi sint vrendi, docebimus suo loco. Illud placet nūc monere, diuersos modos esse quib. fiunt vstiones, est inprimis ferrum ardens, vel aurum, vel argētum. Sed quia huiuscemodi ignis solet esse acerbior, & magis ægros cruciare, veteres vtebantur alia materia. Vtebatur enim Hipp. inprimis lino crudo: pro lino crudo debetis intelligere caules

Lino crudo. lini antequam macerentur. Nam accipiebāt veteres huiusmodi caules secundum longitudinem 4. vel 5. digitorum, deinde ponebāt linum ita ꝑ longum super locum affectum, postmodum in summitate accendebant, ille caulis paulatim accendebatur, vsqueque etiam in extremo accensus carnem vrebat. Et notate rationem veterum: hoc faciebāt, quia dum paulatim accendebatur ille caulis, pars assuefiebat persentire calorem & vstionem, ita vt quando postmodum vere pars vrebatur, minorem cruciatum sentiret.

Fungis. Idem etiam faciebant fungis, accipiebant fungos exiccatos, & ponebant supra partem affectam, & à summo accendebāt & detinebant, vsquequo totus fungus combustus, cōburerent etiam & partem. Habebant etiam

Sale, oleo. in vsu sal & oleum, cingebant enim partem affectam circulo ex pasta, deinde implebant illum circulum sale vel oleo, postremo igne candente liquefaciebant sal, & oleum calefaciebant, deinde immittebant ferrum ignitum. Hi omnes modi vrendi apud scriptores veteres, nominantur à Cæl. Aurel. veruntamen pauci sunt qui sciant declarare, quando Hippocrat. vreret fungo & lino crudo.

Alterum etiam animaduertendum est, vbi facta sunt hęc, parum prodesse, nisi diu aperta teneantur, & vt aperta maneant, vtimur primo mollientib. & putrefaciētibus, cuiusmodi sunt pinguedines gallinæ, butyrum.

Vlcus apertum detinentia. Quia vero interdum contingit, vt cito consolidentur, ne cōsolidentur ante tempus, solēt hæc vlcera helleboro nigro, sapone aspero, flore æris & sale fricari. Puluerisantur hæc omnia & apponūtur vlcerib. q. pulueres irritant vlcus & efficiūt vt diu apertum maneat. Atq; hactenus dictū sit de morbo articulari.

CAPVT II.

De Ischiade.

ET si tractatio de morbis articularib. hactenus à nobis indicata, omnib. speciebus accommodari possit, propter vtilitatem tamen vestram, & vt semitas antiquorum sequamur, de duabus articularium dolorum specieb. mentionem faciam, de ischiade scilic. & podagra, quia videbitis plerunq; Gal. distinguere podagram à morbo articulari. De ischiade itaq; sermonem primo habens incipiam à nomine.

De nomine. Appellatur hic morbus dolor coxendicū, accepto nomine, vt docet Galen. 2. meth. ab ipsa parte affecta. Gręci autem scriptores vocant ischiada, ischiaticum morbum, & ægrotantes appellāt ischiaticos. Hip. 6. epid. com. 5. tex. 22. & alibi sæpe appellat dolores coxendicos ex fluxione materiæ prouenientes, œdemata, quo nomine, vt docet Galen. in exposit. linguar. vsus est etiam pro omni articulari dolore: Latini Græcos sequuti vocant ischiaticos, sicut alii appellant coxarios; barbaram sectantes medicinam appellant sciaticam. Qui morbus nihil aliud est, nisi dolor

Locus affectus. quidam acerb. ex defluxu materiæ ad articulum coxæ. Vnde perspicuum esse potest hunc dolorem, vt & alia symptomata, esse in genere actionis tactoriæ deprauatæ, quod symptoma ab iisdem etiam principiis proficiscitur, à quibus & cæteri articulares dolores, nimirum à solutione continui, à mala complexione, & à morbo in mala conformatione: in via, siquidē cauitas & locus coxæ, qui debet esse expeditus, plenus est aliena materia.

Locus affectus. Locus affectus secundum Cæl. Aurel. est periosteon & caput musculi: sed puto ego locum affectū esse omnes partes constituentes articulum ipsum: quia tametsi neque nerui, neq; tendines, neq; ligamenta interdum sint affecta, semper tamen cæteris partib. aliquo pacto coafficiuntur.

Causa internæ immediatæ. Causæ ischiadis internæ & immediatæ sunt illæ, quas monstraui- mus efficere morbos articulares: inprimis vero est materia pituitosa & biliosa: secundo loco sanguinea: vltimo melācholia. Materia

pituitofa interdum colligitur ex ipfa parte, fed quemadmodum habetis apud Hip. in lib. de glandulis, plerunq; pituita quæ facit dolorem ifchiaticum, à capite defluit per fpinalem medullam, à fpinali medulla ad os facrũ, ab offe facro ad ipfam coxam. Bilis femper mittitur à iecinore, nullus enim eft locus alius qui mittat bilem ad locum affectum præter iecur. Sanguis mittitur à toto corporis ambitu, præfertim autẽ mittitur & ipfe à iecore. Humor melancholicus à duobus locis fubminiftratur coxæ. 1. à liene, deinde ab hæmorrhoidibus.

Externa. Externæ caufæ funt omnes illæ quæ faciunt articulares morbos, funt tamen & aliæ magis peculiares huic morbo quam cæteris, inprimis eft equitatio, quæ inter omnes corporis motus maxime ad generationem huius morbi confpirat, & habetis apud Hip. lib. de aer. aq. & loc. vbi inquit, Scythas propter frequentem equitationem fuiffe obnoxios huic morbo: fic nimia venus ob agitationem cluniũ, aluus fuppreffa, hæmorrhoides fuppreffæ, fuppreffi menfes, cubatio fuper terrã, perfrigeratio, cafus, ponderis alicuius grauis eleuatio, potiffimum vero, vt inquit Cælius, ex longis morbis vts peftifera folet coxas excutere. Sed dicetis, quæ eft ratio, vt ex longis morbis fiat ifchias? duplex eft, primo propter decubitum, quandoquidem qui longo tempore decumbunt, cum fuper hãc partem plerunque iaceant, neceffario illam partem labefactant, & proinde facile ad eam humores defluunt. Alia caufa eft exiccatio, vt noftis, tametfi in diuturnis morbis crudi humores efficiantur, humiditates tamen natiuæ confumuntur, eapropter confumitur etiam illa humiditas natiua, quæ eft infita articulo coxæ à natura, propter faciliorem coxæ flexionem, quæ exiccata quacunque flexione coxę dolent.

Cur ex longis morbis fiat hic affectio.

Addidit Rabbi Moyfes, longam moram fub fole, & in locis calidis efficere coxendicũ dolorem. Quæ fuit etiam Hippocratis fententia in libro de int. affect. Cur mora fub fole & in locis calidis faciat hunc dolorem, explicat Rabbi, effe exficcationem.

Ego autem exiftimo effe potius colliquationem humorum. Quia quicunque ftant erecti, aut etiam fedent, plane laborant fecundum coxas, qui funt fub fole & locis calidis, incalefcunt fecundum corpus, ob calliditatem colliquantur humores, colliquati fluunt ad coxarum articulos, tanquam ad debiliores partes.

Cur autumno potius fiat. Refertur etiam intra caufas externas tempus anni. Docet autem Hippocrates 3. aph. 22. Autumno maxime fieri dolores coxendicos. Sed dicet aliquis veftrum, cur non potius gignitur hic morbus tempore hyemis, & cur potius autumno, cum eo tẽpore abundet folum melancholicus humor, à quo minime omnium fieri articulares dolores compertum eft? Dico non fieri in hyeme, quia etfi tum temporis maximus fit pituitæ prouentus, illa tamen pituita congelata, eft iners pigra, propter quod non facile mouetur de loco ad locum, pituita vero quæ facit dolores coxendicos, debet effe, vt vocat Hippocrates libr. de intern. affect. epidemica, vagabunda, hoc eft facile moueatur: itaq; hac ratione nõ fit ifchias in hyeme.

Quod fiat tempore autumni, Galenus in comm. duobus tribuit, prauitati humorum, atque etiam refrigerationi. Sed fi mihi liceat libere loqui, non video, cur autumni tempore potius decumbere debeat praui humores in coxas, quam in alias partes: neque caufam video, cur humores coxæ ita perfrigerantur, vt ratione perfrigerationis debeant fuftinere hunc affectum. Accedit etiam & aliud, quod vt habetis apud Theophraft. 6. de hift. plantarum, alui fluunt propter efum fructuum, vbi alui fluunt, haud facile fiunt coxendici dolores. Quapropter cũ rationes Galeni non videantur mihi admodum accommodatæ, dicerem ego, hanc Hippocratis fententiam ex iis effe, quæ prolatæ funt fecundum experientiam: vos qui verfamini in Hip. multa videbitis quæ nulla ratione conftant, fed experientia tantum: & forfan hoc probauit in fuis regionibus fieri autumno coxendicos dolores, quia alioquin neq; rei ipfius natura, neq; Gal. rationes id probant, imo vero dixit Hip. eodem loco, articulares morbos fieri vere, & rationabiliter, quia tunc fluũt humores. Vnde cum ifchias fit morb. articularis, deberet potius vagari vere quam autumno.

Cognofcitur hic morbus præcipue ex relatione ægrotantis, qui & locum affectum, & fpeciem doloris folus iudicare poteft medico. Nam hoc habet peculiare ifte dolor, quod in profundo articulo percipitur & dolor & calor, qui pertingit non modo ad ipfam coxam, fed etiam ad genua & crura interdum, propter quod Gal. vel autor ille lib. definit. med. definiens ifchiadem, dicebat effe morbum & dolorem coxæ validum, pertingentem vfque ad poplitem & crura, adeft torpor in fedendo, difficultas in iacendo, claudicant qui ifchiade laborant, & durante malo non folum coxa emaciatur, verumetiam efficitur breuior. Interdum dolent inguina, fupprimitur vrina, & in mingendo non modica percipitur difficultas. *Signa.*

Caufæ externæ & procatarcticæ cognofcũtur vel ex fola ægrotantis, vel adftantium relatione. Caufæ etiam internæ non ita facile cognofcũtur colore, quia vt docet Hippocrat. 1. de humor. cognofcũtur quidẽ humores colore, modo fint in fuperficie, & modo non *Signa caufarum internarum.*

non recessferint intro. Humores autem efficientes ischiadem, non sunt in superficie, sed in parte profundissima, quo fit vt facile ipso colore dignosci non possint.

Cognoscuntur autem species doloris remediis, ætate, habitu & reliquis: quia si dolor sit grauis, modicus, si frigus potius percipiatur, atque ætas sit senilis, sexus muliebris, vita otiosa, temperatura phlegmatica, syndrome hæc signorum facit, vt intelligatur morbum oriri à pituita vel melancholia: si æger fuerit melancholicus, & habitu & morbis anteactis. Ex aduerso si dolor sit magnus, color percipiatur in parte, si iuuant refrigerantia, atque etiam exercitia & ætas, labor vitæ & corporis temperatura consentiant, clarissimum erit, malum fieri vel à sanguine vel à bile. Discernetur sanguis à bile, quia qui fit à bile dolor, magis pungitiuus est, non ita pertinax.

Prognost. Morbum hunc curatu esse difficilem in homine, scripsit Corn. Cels. libro 4. cap 22. Sed video vos dubitare, cur iste bonus autor dicat, in homine, puto ego illum virum non addidisse illud verbum absque ratione.

Scripserat enim Celsus de medicina brutorum, & propterea cum obseruasset in brutis aut non fieri hunc morbum, aut alterius generis esse, eapropter addidit in homine esse difficilem. Et quod hoc sit verum, attendatis sententiam Aristotelis 2. de historia animalium 1. & Galen. 3. de vsu part. 1. Scribit enim Aristoteles, bruta cum non sedeant super coxas esse ἀνίσχια, hoc est, sine coxis. *Bruta sine coxis quo modo.* Quid vult dicere sine coxis? Vult dicere Aristoteles coxas brutorum esse prominentes & extimas, neque ita articulatas esse, quemadmodũ articulatæ sunt coxæ hominum, propter quod cum hęc pars in brutis sit posita in summo, neq; sit adeo articulata vt in homine, iure fit, vt parum exerceantur à dolore, & vbi exercentur facile curẽtur, quemadmodũ ex aduerso, cum homines sedeãt super illam partem, & hic articulus sit admodũ positus in profundo, atque carne multa & tendinib. circumseptus, vbi materia & humor eã partem occupat non facile eliditur, neque facile vis medicamenti eo pertingere poteſt.

Dicebat Hippocrat. 6. aph. 19. & 66. quod quibuscunque ab ischiadicis doloribus vexatis coxa excidit & recidit, iisque macies superueniat, claudi fiunt & crus contabescit; nisi curantur. Idẽ quoq; in fine lib. prorrhet. hanc sententiam nobis reliquit, morbum ischiadicum omnium maxime diuturnum in iis seniorib. fieri, quorum aluus est astricta, & quorũ lumbi ac crura vehementer perfrigerantur & vehementer torquẽtur. Addidit ẽt eos diutius torqueri coxendicum dolore, qui pudenda arrigere non possunt: vos rationem peruestigetis: in iuuenib. autẽ inquit Hip. breuiorem esse morbum, & ad summũ 40. diebus finiri. Et hoc in loco illud non est ignorandum, Gal. dixisse 10. de med. loc. arthritidem esse incurabilem, in qua fiunt tophi ac durities: quam sententiam Altomarus existimauit conuenire etiam ischiadi, quasi Galen. voluerit dicere, etiam eam ischiadem esse incurabilem, in qua facti sunt tophi & durities. Sed sum alterius sententiæ, nõ posse Galen. eam proferre de ischiade: ratio est, quia in ischiade nunquam fiunt tophi, neq; lapides, neque magnæ durities. Hoc autem demonstro & autoritate, & ratione, Rhases libro suo de iuncturis scribit, se diligenter obseruasse, & nunquam vidisse aut lapidem, aut tophum, aut insignem duritiem in dolore coxendico. Adest & ratio vna allata à Nicolao Florentino, alia à me. Adfert rationem Nicolaus, quod huiuscemodi articulus sit in parte profunda, vbi non facile penetrant huiusmodi humores.

Addidit etiam, articulum coxæ amplum & spatiosum esse, propter quod non facile conglobatur & colligitur ibi materia. Addo ego huiuscemodi articulum duo habere quę iure obstant indurationi materiæ. 1. est, quod positus est in parte calidiori quam alii articuli pedum vel manuum, vel genuum. Congelatio materiæ, vt intellexistis, efficitur propter frigiditaté partis, & propter extractionem factam à medicamentis. Cum itaq; hæc pars sit calidior reliquis, & ad ipsam non facile perueniant medicamenta, iure merito non ita in ipso humores consolidescunt & indurantur. Habet & aliud, q; siue stent siue iaceant ægrotantes, quantumcunq; sit affectus iste articulus, semper aliquo pacto mouetur, vnde cũ motus iste colliquet materiã, & impediat durationem, summa cũ ratione fit, vt in hac parte neque lapides concrescãt, neque tophi, quare non est incurabilis iste morb. hac ratione vt putauit Altomarus, sed quia vbicunque perdurat hic dolor, vt docet Hip. luxat hæc pars, luxatio autẽ coxę, vt habetis apud Galen. 16. de vsu part. 1. est incurabilis, aut nunquam remittitur os coxæ cum excidit, aut quam rarissime: & ideo sapientissimus dixit Hip. necessario claudicare quando excidit aut recedit os coxæ.

Sed dicetis: si Hippoc. dicit os coxæ excidere & recidere signum est, quod luxatio illa remittitur. Dico Hipp. loqui de imperfecta luxatione, quia vbi illius partis facta est perfecta luxatio, nunquam aut quam rarissime remittitur ex Gal. sententia.

In curatione ischiadis iidem prope scopi habẽtur, quos monstraui haberi in aliis articularibus doloribus curandis, in primis vero circa victus rationẽ maxime cõfert non solũ habere rationem aeris, verũetiam animum esse lætum, hoc est, quod memoriæ manda- *Curatio. Indicatiões.*

tum fuit, Hysmeniam Thebanum consue-
uisse ischiadicos curare cantilenis & musica,
quia scilicet maxime confert ad retardandos
& mitigãdos cruciat⁹ esse animo læto. Exer-
citatio corporis cõmoda est, præsertim mor-
An equitatio cõueniat.
bo iam declinante. De equitatione dubium
esse posset, an conueniat. Hip. in libro de aer.
aq. & loc. docet: frequentes equitationes do
lores coxendicos efficere, cuius etiam sentẽ-
tiæ fuit Cæl. Aurel. Ex alia parte Plin. The-
mison & Theodorus vehementer probãt e-
quitationem. Definienda est hæc quæstio, ꝙ
purgato corpore, & declinante morbo, com-
moda est equitatio, in principio autem da-
mnosa & inutilis. Alu⁹ si in ullo morbo liqui
da est seruãda, maxime in ischiade, quia scri-
ptum est ab Hip. dysenteriam superuenire i-
schiadi maxime prodesse. Quamobrẽ vbi al-
uus est dura, tunc leniẽda est, aut medicamẽ-
tis aliquibus familiaribus, aut clysteribus a-
crioribus. Cibi esse debẽt faciles coctu, tenues
& potius ieiunare iuuat, quam repleri nimis
Num vinũ conueniat.
cibis. De vino dubiũ esse potest, Hip. ad lib.
de aff. intern. vbi ischias facta est à sole, cõce-
dit vinũ albũ & aquosum, vbi facta est à bi-
le, etiam dulce vinum conceditur. In sangui-
nea. a. ischiade nõ dicit esse dandum vinum,
nisi valde aquosum. Omnes fere alii scripto-
res videntur maxime improbare vsum vini,
quia est velut quoddam vehiculum, quo hu-
mores præcipitantur & dimittuntur ad affe-
ctum locum. Dicendum est hac in re, ꝙ alias
dixi, autores librorũ, qui sub nomine Hip.
scribuntur, admodũ negligentes fuisse in as-
signando motu morborum: imo ipse Hip. 1.
lib. de acut. scriptum reliquit cnidios medi-
cos, de ratione victus nihil memoriæ dignũ
reliquisse: quo fit vt ego sæpe existimauerim,
libros qui sub nomine Hip. sunt vulgati, edi-
tos esse à medicis cnidiis, quia si vos versabi-
mini in iis legẽdis, facile patebit vobis ratio-
nem victus in morbis esse indignã veris me-
dicis. Itaq; statuendum est, vinũ non conue-
nire, & autoritatẽ illã Hip. de aff. intern. non
esse magnifaciendã. Loco vini conuenit a-
qua decocta, vel cinamom. vel coriãdro. So-
leo ego concedere vinũ granatorũ, quia co-
hibet humores defluentes ad locos affectos.

Vena sect.
Instituto victu, ad aliam curationem est
transeundum, & ante cætera, vt docuit Gal.
inchoanda est curatio à sectione venæ. Sed
de sectione venæ sunt nonnulla consideran-
da, nam vbi corpus plethoricum est, & vbi
humores qui abundant & malum faciunt,
sunt sanguine permixti, semper inchoan-
da est curatio à sanguinis missione, primo ta-
men lenita aluo vel clysteribus vel medica-
mento lenienti.

De loco missionis sanguinis potest esse ali-
qua controuersia. Hip. in loco nuper citato,
scribit, si morbus sit à sanguine factus secan-
das esse venas poplitis. Aristoteles 3. histor.
an. 3. ex sententia Polybi scribit, consuetum
extitisse, vt in ischiade vena poplitis secare-
tur, aut vena malleoli. Et notate locum cita-
tum ex Polybo esse in parte illa spuria Hip.
quæ adiuncta est fini lib. de nat. hum. Vnde
etiam potest certissimum colligere argumẽ-
tum, ea scripta esse Polybi, non Hip. quia vt
Polybi recensentur ab Arist. Melior autem
solutio circa sectionem venæ est, quam attu-
lit Galen. 10. de med. loc. scilicet in secanda
vena primo videndũ esse, an sit plenitudo in
corpore necne: si sit, primo secanda est vena
brachii dextri cõmunis, vt plenitudo tollat,
mox secanda est vena malleoli vel poplitis.
Quod si nõ adsit plenitudo in corpore, atta-
mẽ fiat malũ à sanguine, statuit mittendum
esse sanguinem à poplite vel malleolo. Et
hoc est, quod gloriatus fuit Gal. & in lib. de
cur. ratione per ven. sect. & 10. de med. loc.
se vna die curasse coxendicos sola missione
sanguinis à poplite.

Sed video vos dubitaturos esse, an etiam
vbi sanguis non facit malum, sit mittendus
sanguis in ischiade: ex prima parte non videt
esse mittendum, quia nulla adest indicatio,
neque plenitudo vniuersalis, neque particu-
laris. Si nulla adest indicatio, ergo non vide-
tur sanguinem esse mittendum. Ex alia par-
te est Gal. 10. de med. local. vbi scribit, in i-
schiade nunquã esse medicamenta local. ad-
hibenda, nisi sit euacuatũ corpus per sangui-
nis missionem: & eo magis addidit Gal. si ad-
sit plenitudo, ex quo colligitur, etiã sine ple-
nitudine placere Gal. vt mittatur sanguis in
ischiade. Vt huius rei habeatur resolutio, re-
currendum est ad Gal. 4. de tuend. val. 4. vbi
sentit, in mittẽdo sanguine esse animaduer-
tendũ, an humores peccantes multũ recedãt
à natura sanguinis, an parum, si multũ rece-
dant, nequaquã erit mittendus sanguis, sed
purgantibus erit agendũ: sin autem parũ re-
cedant, mittendus est sanguis, sed in modica
quantitate. Quapropter si in ischiade per v-
rinas perspectu erit, non multum recedere
humores peccantes à sanguine, audacter erit
mittendus sanguis: vbi autẽ multũ recedant,
nõ erit mittendus. Sed video vos esse dictu-
ros, clarissimũ esse, humores q faciunt mor-
bum articularẽ, sẽp esse permixtos sangui-
ni. Imo autẽ vt ostendit Auer. nunquam ori-
untur humores separati à sanguine, nisi in
locis ꝓpriis. Si igitur semper sunt commixti
sanguini, ergo videtur sẽp esse mittendum
sanguinẽ. Dico diligenter esse animaduertẽ-
dũ, an materia adhuc sit in fluxu, an sit firma-
ta. Si sit in fluxu, semper, vt docet Aet. incho-
anda est curatio à missione sanguinis, modo
nihil aliud prohibeat, gratia reuulsionis, nõ
.a. gratia euacuationis. Sin autẽ materia non
fluat, sed sit firmata, vel sit à sanguine & hu-
more,

Fern. notatur. more, vel à ſanguine tantũ, mittẽdus eſt ſanguis. Sed ſi ſit ab humore recedente à ſanguine, eo in caſu fugienda eſt ſanguinis miſſio. Et hinc patet quomodo ſit hallucinatꝰ Fernel. cuius ſententia, ſi vera eſſet, ſequeretur, nunquam expedire ſanguinis miſſionem, niſi loco reuulſionis, quod quam ſit à ratione alienũ, facile vnusquiſq; intelligere poteſt. Miſſo ſanguine cogitandum eſt de dolore, & videndũ an dolor ſit magnus an remiſſus: ſi ſit remiſſus cauſæ abolendę ſtudendum eſt; ſi autẽ ſit magnus, incumbendũ eſt dolori tollẽdo. Ratio tollẽdi dolorẽ eſt aut repellẽtib. aut mitigatoriis medicamẽtis. Nam vbi humores in aliquẽ locum ꝑcipitantur, atq; ibi ſolutionem continui inducentes dolorẽ inducunt, ſane verus modus tollendi iſtos dolores eſt, vt humores fluentes repercutiãtur: ſed in dolore iſchiatico minime vtẽdum eſt repercutientib. vt ſtatuit Gal. lib. 13. de med. local. Ratio autem damnandi vſum repercutientium, tota eſt accepta à natura ipſius loci. Cum enim articulus coxæ ſit profundus, proculdubio, vt alias docui, ab ipſo non poteſt quicquam repelli. Imo vero humores in ſuperficie poſitos, medicamenta repellentia magis impellunt ad locum affectũ. Sed dicetis, cur ergo Auic. inquit: Repercuẽtitia quãdoq; nocere; quaſi videatur Auic. maiori ex parte commendare vſum repercutientium. Dico libr. Auic. mihi valde eſſe ſuſpectum, & vbi dicit vſum repercutientium quãdoq; nocere, colligendum eſt vel quandoq; iuuare, vel plerunque nocere, ita vt ſententia fuerit Auic. quandoque cogi medicos adhibere repercutientia, ſc. quãdo dolor adeo intẽſus eſt, vt ſuſtineri non poſſit. Eo enim tempore, cum medicamenta repercutiẽtia, quæ ſunt frigida, dolorem mitigant, poſſent adhiberi, ita tamen, vt quam primum ſedatus fuerit dolor, abſtineatur ab vſu repercutientium.

Repercutiẽtibus non vtendum in iſch. ads.

Cum itaque repercutientia non plerunq; conueniant in iſchiadis curatione, recurrendum eſt ad alia quæ mitigant dolorem: hæc autem ſunt vel multum refrigerãtia, vt narcotica, vel multum calefacientia, vel mediocria. Multum frigida, vt eſt mandragora, hyoſcyamus, opium, cicuta, niſi ad extremã neceſſitatem redactus fuerit æger, non ſunt adminiſtranda, tum quia vt dixi de repercutientibus, repellant materias ad locum affectum, tum quia calorem natiuum hebetant. Pari pacto quæ immoderate calefaciũt non conueniunt, eoque & pars affecta nimis relaxetur, & ad locum affectum humores alliciantur. Conueniunt itaque ſolummodo ea, quæ mediocria ſunt, quæ non excedunt primum gradum caloris. Anodyna vocantur à Gal. 5. de ſimpl. med. 19. Hæc autem ſunt, ol. chamomel. anethin. ol. roſat. lũbricatum. lac & panis ſimul mixta, Sic & emplaſmata facta ex lacte, ex fol. & rad. altheæ, maluæ, fœnugræco: hæc inquam omnia accõmodatiſſima ſunt, vel pro ſe ſola, vel mixta, ad leuandos dolores coxendicos.

Narcotica.

Anodyna.

Pro tollenda autem cauſa, videndum eſt ante cætera, qui ſint humores qui malum faciant: ſi ſint humores pituitoſi, præparandi & purgandi ſunt. Similiter ſi ſint bilioſi & melancholici: non dabo vobis formam medicamentorum, quia monſtraui, cum de arthritide agerem, quomodo ſint præparandi & euacuandi. Illud autem ſcire debetis, in hoc malo debellando conuenire medicamẽta vehemẽtia, ꝓpterea ſcammoneata cõueniũt, conueniũt helleborũ, colocynthis, grã. cnidium, & omnia medicamẽta quæ ſunt ex his compoſita. Hæc dixi de euacuatione facta per aluum medicamentis ore acceptis.

Purgantia accommodata.

Sed ſunt duo alia genera euacuationis vtiliſſima iſchiade curanda. Primum eſt vomitus, quia vtiliſſimus eſt, tum quia euacuantur, tum quia reuelluntur humores fluẽtes ad iſchiadem. Poteſt autem parari vomitus & ante cibum, & à cibo, raphano, & ſucco raphani & oxymelle, ex decocto geniſtæ. Alius etiam modus vtiliſſimus eſt vomendi, de quo vos monui, dum tractarem de morb. articularib. Alter modus eſt per clyſteres, ſed illæ debent eſſe acres, vt eſſet hic:

Vomitus.

Clyſt. acris.

℞. *Fol. centaur. maior. & min. an. M. ß.*
Colocynth. ℥. iij.
Fol. orig. Maluæ.
Violar. an. M. f decoctio ſ. a.
Deinde ℞. *d. decoct. ℔. j. ß.*
Mell. roſat. ſol. ℥. iij.
Hieræ logadii ℥. iij.
Salis nitri ʒ. ß.
Ol. aneth. ℥ j. ß. Miſc. f. clyſter. Hæc eſt forma eorum clyſterium, qui conueniunt in iſchiade curanda.

Vbi purgatum eſt corpus, & euacuationibus malum recedit, deueniendum eſt ad eam materiam, quæ impacta eſt in articulos, quæ ſi fuerit antiqua & rebellis, primo mollienda eſt locus iiſdẽ medicamentis, quę monſtraui in ſuperioribus: vbi aũt locꝰ emollitus fuerit, deueniẽdũ eſt ad extrahendã materiã. Extrahitur. a. vel per diſſipationẽ, vel per eductionem. Primo itaq; tentandum eſt materiam diſſipare medicamentis, quæ diſſipãt, vt noſtis ex Gal. tũc ea quæ calida ſunt, & tenuẽ ſubſtantiã habent, quæ paulo plus calefaciũt ſecundo gradu, vt eſt ol. vulpin. coſtinum, rutac. de piperibus. Similiter etiam emplaſtra facta ex ruta, anetho, & rad. altheæ, & ſimil. Et vt habeatis aliquã formam, hæc erit:

Particularia medicamenta.

Diſſipanti a materiã.

℞. *Rad. altheæ coctæ & cribratæ ℥. iij.*
Fol. fænugræc.
Maluæ.
Rutæ an. M. j. coquantur in ol. & aqua ſ. deinde piſtentur, & cõmixta hæc omnia cũ præd. rad.

Empl. diſſipans.

althea

altheæ augeantur, addendo ipsis ol. rutacei, pingued anser. an. ℥. ij. M. f. emplast.

Radix arundinis contusa, & loco dolenti apposita, mirifice prodest: prodest etiã cinis arundinis, vt habetis apud Aetium. Et sunt aliqui, q. existimant, Cæsarem Augustum laborantem ischiade fuisse curatum arundine, vt refert Sueton. vsum esse arundine, sed sum ego alterius sententiæ.

Si hæc non contulerint, deueniendum est ad medicamenta euacuantia μετασυγκριτικὰ dicta, nimirum ad synapismos, dropacismos, & vesicatoria. Inter cætera ex Democrito laudatur vsus Iberidis herbæ. *Iberis.* Accipitur hæc herba & contunditur, deinde cum æquali portione, aut paulo maiori axung. porc. misce, & appone loco dolenti. Si quæ mulieres sint laborantes, permittitur horis duabus. Si autem sunt viri, qui laborant, permittitur horis 4. solet enim hoc tẽpore proficere. Sed si non proficiat, repetendũ est, seruata semper hac portione temporis, vt singula quaque applicatione duabus horis in mulieribus, 4. in viris detineantur medicamenta.

Cauteria. Quod si etiam hæc non contulerint, quid agendum est? Omnes, & præsertim Hip. recurrunt ad ignem, quia quos morbos non sanant alia remedia, solet sanare ignis. Quis sit modus vrendi in his morbis articularib. iam docui vos. Primo volo vos animaduertere, à nemine forsan notatũ, & nobis est relatum ab Hip. de inter. aff. sic materiam cauteriorum in ischiade curanda, atque etiam in aliis, variandam esse, prout partes curandæ vel carneæ sunt vel osseę. Vbi partes sunt carneæ, monet Hip. vtendum esse igne: vbi autẽ vrendum est prope partes osseas & nerueas, vult non vtendũ esse igne, sed potius vel fungis, vel lino crudo, vel aliqua alia materia. Nã quod veteres partes vsserint fungis, lino crudo & alio modo, iã etiã vos docui. *Cur in parte carnea Hip. vrat ferro, in ossea nequaquam.* Sed dicetis, quæ est ratio, ꝙ in parte carnea vult vrendum esse ferro, in ossea & neruea nequaquã? Dico summa cum ratione esse factũ, quia vbi caro vrenda est, opus est medicamẽtis magis exsiccantibus, quandoquidem pars carnea mollis & humida est. Vbi autem partes vrendæ sunt osseæ & nerueæ, cum sint partes siccæ, egent igni minus exsiccante. Vnde cũ ferrum ignitum multo magis exsiccet, quam vel fungus, vel linum crudum, vel alia materia, plane summa cũ ratione in carne vrenda magis conuenit, minus autẽ in aliis partibus siccioribus; vbi non adsit neq; linũ crudum, neq; fungus, soleo ego vti titione ignito ex ligno quercus, vel ex ligno ficulneo, vel aliqua alia materia, q̃ possit vrere & moderate exsiccare. Aetius scribit, veteres in curandis ischiadicis etiam interdum furno vsos fuisse: sed maiorem partem adhibuisse vel stercus caprinum, vel radicẽ aristoloch. vel struthii radic. quo loco poteftis colligere, multo tuti⁹ esse in vrendis ischiadicis abstinere à ferro; quia partes illæ sunt osseæ, & nerueę multum. Atque hic est finis curationis ischiadis.

CAPVT III.

De Podagra.

Post ischiadem postulat nunc ordo, vt de podagra sermonem faciamus, quo morbo nihil hodie vulgarius est, nihil quod principes huius mundi magis perturbet, cuius etiam, vt tradidit Soran. medicus, Æsculap. præsertim 90. facit species. Quod dico, & dicturus sum de podagra, putato te etiam dici de chiragra, cum quia hæc duo mẽbra sunt similia, tum quia sunt excarnia & frigida, & à fonte caloris remota, vt his omnibus rationibus morbus articularis in vtroque sit vnus & idem. *De nomine.* Apud Græcos, Latinos & Arabes habent semper hi affectus idem nomen, nimirũ vt vocatus sit podagra, quasi pedum agra, hoc est, captura pedum.

Definitio. Est podagra dolor pedum ex fluxione ortus, subinde repetens. Iure dicitur dolor pedum, quia nisi adsit dolor, siue sit magnus, siue paruus, nunquam potest vere vocari podagra, propter quam rationem Serenus medicus vocauit rabidam podagram, eo quod semp. dolore rabido homines torqueat. Dicitur etiam à fluxione ortus, quia vbi dolent pedes, vel propter percussiones, vel alia mala, nequaquam debet appellari podagra, nisi sit ex fluxione orta. Dicitur vltimo subinde repetens, quia vt optime admonuit Aret. nequaq̃ podagra efficitur continua, hoc est dolor cõtinuus podagricus nũquam est, imo. a. longissima solet habere interualla, ita vt sit relatum de podagrico, qui in olympicis ludis vicit cursu, eo quod longissima habebat mali interualla.

Genus affectus. Est symptoma in genere actionis tactorię læsæ, quod symptoma consequitur tria genera morborum, sed potissimum vnitatis solutionem. Nam vbi adest dolor podagricus, morbus adest in mala confirmatione, quia in via, in numero, in magnitudine adest etiam mala intemperies, sed potissimum adest solutio vnitatis, cuius merito cruciatus incurabiles efficiuntur.

Locus affectus. Locus affectus est totus articulus, cauitas, ligamenta, nerui, tendines, & tandem quicquid est ad articuli conformationem cõspirãs. Neq; admiratio nos capere debet, ꝙ materia, quæ facit podagram, nõ mittatur à natura potius ad cutem, eo maxime ꝙ facta est cutis veluti quoddã commune excrementorũ receptaculũ: quãdoquidẽ ꝓpter tres causas materia poti⁹ retinetur in articulo. Prima est, q. a est crassa & viscida. Altera est, q. a dolor

& ca-

& calor est in partibus intimis, merito quorum efficitur attractio potius ad eam partẽ, quam ad aliam. Tertia ratio est, quia materia est in loco profundo, vnde non facile potest elidi, & facile ad cutem transmitti.

Causæ inter næ & immediatæ. Causæ internæ podagræ & immediatæ sunt humores, inprimis autem pituita, bilis, sanguis pituitosus vel biliosus, & tandem omnes ii humores, quos docui causas esse immediatas arthritidis. Causæ vero internæ seu mediatæ plures sunt, inprimis autem est pedum imbecillitas, quæ quanquam soleat oriri à causis externis, plerunq; tamẽ solet esse natiua. Et hoc est, quod dixit non semel Gal. ex podagricis fieri podagricos, sc. propter natiuam pedũ imbecillitatẽ, merito cuius ii apti vident ad suscipiẽdas fluxiones. Quare non male dixit Plutarch. in libr. de tarda num. vind. expedire, vt statim filii podagricorũ curentur, quandoquidem videtur necessario, vt podagricorũ filii fiant podagrici.

Cur podagra morbus hæreditarius. Sed video vos optare, vt afferam rationẽ, propter quam podagra potissimũ inter morbos fiat propter hæreditatem. Dico potissimam causam, propter quam fit podagra propter hæreditatẽ, esse, quia totus hic morbus sedem habet in seminalib. partibus. Nam ligamenta, ossa, nerui, & omnia similia membra sunt sedes ipsius podagræ, quo fit modo, cum hæc membra fiant ex semine, si semẽ sit vitiatũ, necessario hæc membra vitiãtur. Sed dicetis, cur est, quod podagricorum semen vitiatũ est? Resp. id quod tradidit Hip. lib. de aer. aq. & loc. & in libr. de genitura, semen à cunctis nostri corporis partibus procedere, quãquam hoc Arist. negauit in 2. de gen. an. Cum itaque secernatur semen ab omnibus corporis partibus, plane rationi consentaneum est, vt cum podagricorum pedes sint malesani, etiã pars seminis, quæ inde elicitur, sit vitiata, quæ cũ misceat cæteris partibus, prauitatem conseruat, & ea propter cum ex ea parte fiant pedes & manus, materiam necessario retinent vitiati seminis. Hæc est & probabilis & consentanea ratio, quod podagra fit per hæreditatem.

Præter pedum imbecillitatem est quoq; corporis dispositio, veluti est laxitas & latitudo vasorũ, præsertim pedum & manuum, propter hanc enim humores facile & à capite & à toto corpore in pedes præcipitantur. Sic ventriculi imbecillitas maxime potest ad podagræ generationem, propter quam fiunt multi humores pituitosi & crudi, qui deinde per venas deducuntur ad extrema membra.

Cur mulieres rarò podagra laborent. Adhęc inter has causas est & sexus. Nam mulieres minus vexantur podagra quam viri. Et quanquam Seneca epist. 96. & Gal. hoc tribuerint potius ingluuiei & gulę virorum, nihilominus melior est ratio, quod mulieres, cum habeant menstruas purgationes, omnes expurgantur humores, qui facerẽt podagram; & hinc est, quod nunquam aut quã rarissime videbitis mulieres captas podagra, quæ singulo mense purgantur. Ætas similiter est referenda. Dicebat enim Hip. in lib. prænot. & alibi, pueros vix ante 14. annũ podagra tentari, incipere vero post 14. annum, quando sc. Venere vti aggrediuntur. Potissimum autem solet podagra exercere post 50. annum, vt annotauit Aretæus.

Causæ externæ. Causæ externæ fere omnes, quæ faciunt arthritidẽ, consueuerunt etiã facere podagram, & inprimis quod spectat ad aerẽ, crassus aer feracissimus est podagricorum, propter quod Lucret. 6. lib. de natura dicit, in Africa tentãtur pedes, sicut & Cælius Aurel. scriptũ reliquit, in Caria & Alexandria propter aeris constitutionẽ fieri consueuisse podagricos.

Cur hyeme potius fiat. Tempus anni etiam cõducit, vt est tempus hybernũ. Quod etiam significatum est à Luciano lib. de podagra. Nec dicatis, debere potius æstate podagricos exerceri, quam hyeme, quod scil. humores sunt magis fluxiles, quia quanquã tempore æstatis humores sint fluxiles, attamen magis dissipantur, & ita non infigũtur in articulis, neque ita turbare possunt. Constitutiones etiã frigidę & siccæ faciunt podagricos, minus motus, vinum & otium. Nam propter hæc, vt ego existimo, Aristoteles 8. de historia animalium, capit. 24. dixit, equos regales maxime tentari podagra. Nimius Veneris vsus, nimiæ crapulæ, omnium maxime faciunt podagram. Vnde venustissime fuit à poeta græco dictum, in matrimonio iũctam Venerem Baccho, filiam podagram fecisse. Potus aquæ frigidæ, potus vini, niue & glacie refrigerati, maxime faciunt podagras, propter quas iure Gal. conquestus fuit, suo tempore Romæ maximam fuisse podagricorum copiam. Cur vero, vt tradit Athenæus ex Alexandro, per 20. annos maximus podagræ prouentus fuit, quo tempore mori nullos fructus produxerant, explicatam habetis rationem à nobis lib. 1. nostrar. var. lect.

Signa. Signa incipientis podagræ sunt torpores quidam pedum, imbecillitas, præsertim nodorum & pollicis, pedum quidam leuor, nã dixi alias, Strabonem appellasse hos dolores torpidos, psellismon seu balbutiẽ podagræ, eo quod sicuti homines dum incipiũt loqui, balbutiunt, sic etiam dum podagra inchoat, huiuscemodi torpor & dolor apparet. Præsentis podagræ signa clara sunt, adest tumor, dolor, ambulãdi impotẽtia, inquietudo circa pedes & manus, ita vt nullum locũ inueniãt ægrotantes vbi pacate posśũt ponere pedes.

Signa humorum. Signa causarum externarum habentur ex colore, ex speciẽ doloris, ex calore, ex curatione. Nã vbi dolor magnus est, vbi calor in pedibus, vbi color ẽst rubeus, signum est fieri à san-

à ſanguine podagram, præſertim ſi non proſint remedia refrigerātia, vbi color flauus eſt, ibi dolor maximus, pungitiuus, qui etiā à refrigerantibus lenitur, ſignum eſt malum ſieri à bile: ſicuti ſi color ſit albus, ſi dolor ſit exiguus, ſi grauitas appareat in membro, & calida potius cū conferant, argumentū certum eſt, morbum originem ducere à pituita.

Prognoſt. Cur podagra adeo cu ratu difficilis. Docet Hip. lib. de aff. internis, inter articulares dolores podagram eſt omnium vehementiſſimam, & curatu difficillimam. Cur autē ſit podagra adeo curatu difficilis, multæ ſunt rationes, vt etiam alias ex Hipp. inſinuaui. Nā in principio podagra ſolet negligi, nemo vult habere podagram, in principio accuſant homines modo calceamenta, modo aliquod aliud impedimentum, ita vt vix quiſque ſibi perſuadere poſſit, ſe habere podagram. Accedit etiam, quod homines neque patientiæ, neque remediorum vſu vtuntur, imo cum reliquis bene habeant, non adhibent remedium, vt potius maiori licentia vtantur, propter quod neglecta à principio podagra ferocior & pertinacior euadit. Accedit etiam quod dictum, locos affectos in podagra plures eſſe, duros, cauos & profundos, propter quos non niſi cum ſummo labore vix poſſunt humores euelli. Et quanquā omnis podagra ſit difficilis curatu, curari nunquā poteſt podagra tophacea, in qua apparet materia terreſtris lapidea, & hoc eſt, quod dicit poeta ille:

Soluere nodoſam neſcit medicina podagram.

Hip. 2. prorrhet. ſcribit, eos qui ærumnoſe viuunt, qui aluum habent adſtrictam, & qui tophos habent, nunquam à podagra curari. Ex aduerſo curari iuuenes, in quib. nōdum ſunt facti calli, qui laborem amant, qui viuunt accurate, & quorum aluus fluida eſt. Scribit Aretæus, facilius viros & leuius tentare podagra, quam feminas: affert rationes, quia quod eſt conſuetum, minus turbat: vnde cum podagra ſit viris conſueta, ſit autem mulieribus inſueta, illos minus turbat, has vero magis angit.

Hæreditaria podagra facta ab humore atro, ſiue tempore hyemis vel autumni, mala eſt, tum quia multo magis turbat, quam aliæ, tum quia diutius durat, nec ita medicamentis cedit. Ex aduerſo podagra quæ ſit æſtate, quæ ſit ſine tumore, multo mitior eſt, & multo facilior curatu. Sic quæ ſit ex crapulā, mitiſſima eſt omnium.

Curatio. Omnis curandi methodus, vt pleriſque in locis docuit Galen. tota deſumitur ex natura morbi. Natura vero morbi conſtituitur ex propriis cauſis, quare curatio etiam podagræ non aliunde petenda erit, quam ex cauſis. Et quia conſideratur podagra vel vbi abiit, vel vbi præſens eſt, ea propter & curatio duplex eſt, alia quæ debetur paroxyſmo, alia vero quæ debetur extra paroxyſmum, quæ potius præſeruatio dici debet. Tractabimus itaque primo curationem, quæ debetur podagræ ad præcauendam ipſam, nam hic videbatur eſſe cardo totius curationis.

Præſeruatio à podagra. Ad faciendam podagram quatuor concurrunt, materia quæ dolorem facit, membrum mandans, & membrum recipiens, & viæ per quas materia recipitur. Materia ſemper ſui euacuationem indicat, quia cum ſit res prçter naturam, & ſit etiam in loco præter naturā, poſtulat neceſſitas, vt ex illo loco pellatur: membrum mandans cū gignat excrementa quæ naſcuntur ex vitiata coctione, & vitietur coctio, vt docet Galen. 3. de ſympt. cauſ. 1. vel eſſentialiter, vel accidentaliter: ſi accidētaliter ſit vitiata coctio, remouēdi ſunt omnes errores externi: ſi vitiata ſit eſſentialiter, remouēda eſt intemperies, quæ eſſentialiter facultatē lędit.

Indicationes. Viç autē per quas recipiuntur humores, cum peccent in latitudine, habetur indicatio eas cōſtringēdi & cōdenſandi. Membrū vero recipiens cū attrahat materiā vel per debilitatē, vel p laxitatē, & debilitas oriatur potiſſimum ex intēperie, indicatio ēt habetur, membrū recipiēs corroborandū eſſe, quod quidem ſit denſando ne materiam recipiat. Et notate, in corroborando pedes & manus, ſcopū hūc eſſe debere præcipuum, ne materia recipiatur, non autē vt repellatur, quia cum pedes & manus ſint membra ignobilia, ſi materia repelleretur, neceſſarium eſſet, vt ad partes nobiliores repelleretur, quod abſurdum eſſet. Quare corroborationem ſolummodo poſtulant pedes & manus, ne recipiant materiam.

Victus rat. Ad hos ſcopos implēdos inprimis eſt neceſſaria vitæ ratio recte inſtituta, etiā in præſeruatione, ſi quid eſt quod poſſit maxime prodeſſe, plane eſt ſobrietas vitæ, & victus inſtitutus rectus. Aer eſt eligendus ſiccus, & ſi materia eſt calida, debet eſſe frigidus, ſi frigida, calidus: fugiendus eſt craſſus potiſſimū & nebuloſus: corpus moderate eſt exercendum ieiuno ſtomacho. Nam ſicuti nimia ōbambulatio pedes diſponit ad podagram, ſic etiam nimium otium, propter quod dicebat Ariſt. equos regales affici podagra propter otium nimiū, motus omnes animi ſunt euitandi. Refert Porphyrius in vita Plotini, quendam Regalionum, cum captus eſſet pedibus, ſeſe ab omnibus curis abnegaſſe, & à podagra fuiſſe liberatam. Tanti refert in hoc morbo vincendo animum quietum habere. Fricandum eſt caput, fricandæ etiam ſunt ſæpe partes ſuperiores, præſertim ſi ſola podagra infeſtet. Balnea & Venus ſunt fugiēdæ, tanq̃ podagræ generatrices. In cibo omnis parſimonia vtilis eſt. Refert D. Hieronymus, multos fuiſſe, qui cū podagra laborarunt, ad paupertatē redactos, tandē fuiſſe liberatos.

Nam

Nam cruditates frequentes, & cibi crassiores sunt fugiendi. De potu etiam multi sunt, qui prorsus potum interdicunt, & certe, si fieri posset, vt æger sine detrimento abstineat à vino, vtilissimum est.

Vinumq nullo modo quandoq conuenit.

Peculiariter vero, vbi adeunda est podagræ curatio, est spectandum, à quo humore fiat. Quod si à frigido, victus debet esse calidus & siccus. Et propterea non est damnandus Rhases, qui commendauit vsum vini veteris in podagra, à frigidis humoribus facta. Sic etiam si fiat ab humore calido, victus debet esse frigidus & siccus.

Victu instituto est lenienda aluus, præparandi sunt humores, & expurgandi eo modo, quo monstraui, dum tractabam de morbis articularibus. Quia si humores sunt sanguinei, vel melancholici, eadem requiritur curatio, quæ requiritur in aliis, & idcirco non est necessarium, vt idem repetatur.

Circa expurgationem podagræ notanda.

Duo sunt circa expurgationem podagræ notanda: 1. est, humores frigidos interdum crassos esse, interdum tenues: vbi sunt crassi, cauendum est, ne euacuentur p medicamenta, humores tenues ducentia, vt est elaterium, granum gnidium, scammonea. Nam si hæc medicamenta adhiberentur habentibus crassos & frigidos humores, proculdubio tenues euacuabuntur, & reliqui fient crassiores & contumaciores. Aliud est notandum in expurgationibus podagricis, non primam sufficere purgationem, sed esse necessarium, vt iterum repetatur, quia cum illi humores sint in partibus longinquis, summo studio & temporis longitudine opus est, vt illi humores euellantur & consumantur.

Purgato corpore debet medicus 1. studere, vt membro mandanti occurrat: Quare si caput fuerit membrum mandans, primo expurgandum erit, deinde alterandum. Expurgetur à per masticatoria & errhina. Quæ vero caput alterare possunt & desiccare, sunt lotiones capitis, sunt etiam stillicidia aquarum.

Capitis intemperiem corrigentia.

Nam si capitis intemperies calida fuerit, eligendæ sunt illæ aquæ, quæ possunt & frigefacere & alterare, vt est aqua Virginis & Tegulæ. Si fuerint humores frigidi, vtendum erit calefacientibus aquis, vt est aqua D. Petri, aqua Aponensis. Hæc medicaméta & propter motum, & propter longitudinem vsus maxime possunt emendare capitis intemperiem, & exsiccare. Sunt præter hæc alia medicamenta, quæ desiccant caput & alterant, vt est decoctum guaiaci: folliculi etiam excisi in parti bus superioribus, præsertim vero in dorso, maxime exsiccant caput & alterant. Præter hæc sunt etiam confectiones quædam magnæ accommodatissimæ ad corroborandum caput, & alterandum, vt est theriaca, mithridatium. Apud Alex. Trall. habetis multa, & præsertim diacorallium, cuius descriptionem habetis apud Paul Æginet. lib. 7. Appellatur a. diacorallium, propter Anagallidem Phænic. quæ hoc medicamentum ingreditur, & quæ propter colorem vocata est corallinum.

Diacorallium.

Modus exhibendi has confectiones superstitiosus est apud Alex. vos potestis videre, seruat enim quendam logismon, numerum dierum, & quædam interualla, quæ nullam apud me rationem habent. Imo vero si videatis Cæl. Aurel. lib. 5. de diut. pass. qui dixit ante Galen. ni fallor, ex sententia Sorani damnat medicos antiquos, qui diascordium & diacentaurium in podagra exhibebant per integrū annum, atque aduersus antiquos vtitur duabus rationibus. 1. est, quia consueti ibi (inquit ille) solent annua diuturnitate interdum esse inutiles atq; etiam nocui. Altera ratio est, quæ relatum est, multos in hora vna medicamento adeo frequenti & diuturno incidisse in morbos acerrimos, vt in pleuritides, in apoplexias, & in alia mala multa.

Ventriculo vt prouideatur.

Si ventriculus fuerit mandans, est prouidendum ventriculo, scil. vt possit cibos conficere, quia autem vbi ventriculus coctione frustratur, id semper pati solet propter frigiditatem, propterea studium præcipuum esse debet, vt ventriculus calefiat, & si sit humidus, exsiccetur. Ad hoc a. accommodata sunt remedia intrinseca & extrinseca. Intrinseca sunt confectiones stomachicæ, sunt aquæ thermales, vt aqua Aponensis, decocta calefacta ex rebus stomachum corroborantibus; est similiter decoctum Guaiaci, hoc n. decoctum potest in podagra ventriculum corroborare. Extrinsecus sunt cerata & vnctiones, accommodata sunt etiam stillicidia facta ex aquis thermalibus, quæ mirifice calefacere & exsiccare solent. Laudant etiam in hoc casu a-liqui vomitum factum à cibo, sed vt monet Cæl. Aurel. huiusmodi auxilium non admodum tutum est, quia vomitus frequens, caput, ventriculum, & omnia viscera solet turbare. Raro enim est videre, eos qui frequenter vomunt, bene valere sensibus & animo.

Nam vomitus conueni et.

Quod monstraui de capite & ventriculo, idem quoque putatote, vbi membrum mandans sit vel lien, vel iecur, vbi scilicet ante cætera ipsi membro mandanti auxilium præstetur.

Vbi prouisum est membro mandanti, materia, quæ facit malum, est tollenda. Nam si primo velitis corroborare membrum recipiens & vias, antequam materia euacuetur, malum esset, quia impasta materia magis exsiccaretur, ac contumacior fieret. Euacuatur materia eodem modo, & iisdem omnibus ingeniis, quæ monstraui in aliis articularibus doloribus, vt est, quando euacuatur lutis, balneis, foueis, vnctionibus, & omnibus aliis remediis, quæ iam monstraui. Habebant veteres quoddam præsidium ad euacuandam materiam

Præsid ium veterum.

teriam podagræ, cuius mentionem facit Cor. Celſ. & Plin. erat autem hoc remedium: Vas ex lapide Aſio ſeu Sarcophago faciebant ad formam pedum, & pedes in ipſo ponebant. Nam ſicuti lapis ille propria facultate conſumit carnes, ita etiam expertum eſt conſumere humores conſtituentes podagram.

Poſt euacuationem materiæ ſequitur alter ſcopus condenſandi vias & corroborandi vias, & corroborandi partem. Condenſantur viæ per adſtringentia, nam omnibus aliis factis, & expurgato corpore, & euacuata materia, & corroborato membro mandante, tutū eſt adhibere adſtringentia cruribus, vt ſunt lotiones, quæ fiunt ex aquis aluminoſis. Emplaſtra facta ex bolo armeno, ſanguine Draconis.

Condenſan tia vias.

Sunt etiam, qui gypſo obducunt crura, vt conſtringantur illæ viæ, ne permittant humores fluere. Soleo ego vti caligis factis ex corio canino, nam fiunt caligæ ex hoc corio, quibus conſtringuntur crura. Nam expertus ſum, huiuſmodi arctis ligationibus factum eſſe, vt fluxus humorum ad pedes ſit penitus interceptus. Nam corium caninum hoc habet, vt in ea menſura, in qua ſemel poſitum eſt circa partes, nunquam vel extendatur, vel relaxetur, & propterea eſt optimum ad conſtringenda crura.

Corium caninum.

Sic etiam oleum ſalitum iure laudatum fuit à Paulo, ad præſeruandum à podagra, quia exiccat, & exſiccando corroborat, vt faciunt etiam olea conſtringentia, vt oleum myrthinum, ol. etiam, cui admixtum ſit alumen, ſuccus nucum viridium admixtus oleo myrthino, corroborat relaxatas partes, corroborant etiam quæcunq; auferunt ab ipſis intemperiem, vt ſi intemperies calida ſit, corroboratur medicamentis refrigerantibus. Similiter etiā ſi materia frigida, corroborantur pedes calidis medicamentis. Sunt præterea alia quamplurima medicamenta apud Plin. Alex. Vict. Marcel. quæ proprietate occulta videntur conferre podagræ. Inter cætera eſt adeps vituli viui, qui illitus pedibus experimento comprobatum eſt, quod dolorem podagricum tollit.

Occulta proprietate conferentia.

Similiter etiam cornu hirci crematum, & vino in mortario detritum ac appoſitum pedibus dicitur prodeſſe, modo tamen hoc obſeruetur, vt affecto dextro pede, dextrum cornu hirci capiatur, & pro ſiniſtro ſiniſtrum.

Pariter narrat Serenus medicus, ſi iugulẽtur hircus, & in pectus adhuc ſpirantis hirci ponantur pedes, dolorem ex toto tolli. Habetis apud Strabonem medicū, de aqua Cydni fluuii, quæ putatur ab omnibus propria facultate podagram finire. Atq; hæc eſt ratio curandi podagricos extra paroxyſmum.

Curatio paroxyſmi podagrici.

Vbi autem paroxyſmus vrget, ſtatim videndum eſt, an dolor ſit magnus, an vero non ſit magnus. Si dolor magnus ſit, ſtudendum eſt lenire dolorem: & ſi fieri poteſt, ſimul etiā cauſæ ipſius vt tollantur. Vt autem hoc recte fiat, videndum eſt an in corpore ſit plenitudo vel particularis, vel plura vel notha. Vbi adeſt plenitudo, ſtatim deueniendum eſt ad præſidium plenitudinis, hoc eſt, ad ſanguinis miſſionem, & in doloribus podagricis mira eſt ſanguinis miſſio. Vbi vrget paroxyſmus, ſi in corpore adſit plenitudo, atq; cunćta alia permittat, ſanguis eſt mittendus. Locus autem communis eſt, ſi ambo pedes affligantur, à vena communi dextri brachii: ſi ſolum ſiniſter pes affligatur, mittatur à ſiniſtro brachio.

Ven ſect.

Quæ tollunt dolorem & adminiſtrari debent, ſunt omnia quæ monſtraui etiam conuenire in doloribus articularibus tollendis, potiſſimum vero accommodatiſſimum eſſe podagricis doloribus ol. roſ. lumbricatum, lac & oleum roſ. lac ſolum, ol. vitelli ouorum & ſi dolor his non cedat, deueniendum eſt ad ſtupefacientia. Et notate, quod quamuis in podagricis doloribus non ſit deueniendum ad vſum opii, niſi in extrema neceſſitate, minus tamen periclitari in his, quam in aliis partibus, quia hæ partes ſunt ignobiliores & remotiores à partibus nobilioribus. Quare poſtulante neceſſitate poteritis admiſcere iij. vel iiij. gr. opii cum lacte, aut ol. vitell. ou. aut ol. roſ. & his deinde liquoribus pedes inungere. Habetis etiam apud Aet. & Auic. medicamen ta, quæ Acopa vocantur, in quibus ingreditur opium, & hæc medicamenta ſolent dolorem lenire, citra vllum detrimentum. Inter cætera autem eſt neceſſarium in paroxyſmo, vt ægros tenui victu nutriatis, atq; vt omnino abſtineant ab vſu vini, quia ſiue ſit materia frigida, ſiue calida, vbi dolor vrget, relinquenda ſunt omnia ea, quæ poſſunt producere humores ad locum dolentem. Quod ſi his non cedat, agendum eſt ligaturis, frictionibus, & omnibus ingeniis, quæ poſſunt humores fluentes euocare. Hæc ſunt agenda pro dolore tollendo. Quod ſi interim dabitur occaſio, in amouendis cauſis, non eſt dimittendum, vt ſcilicet & præparantibus, & euacuantibus humorum, & aliis quæ neceſſaria ſunt, humores fluentes diſſipentur & exſiccentur.

Anodyna in podagra conuenientia.

Narcotica.

Vinum fugiendum in paroxyſmo.

Atq; hic eſt finis materiæ tractationis de morbis articularibus.

TRA-

TRACTATVS EXCELLENTISSIMI D. D. HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBO GALLICO,

CAPVT I.

De definitione & subiecto Morbi Gallici.

Causæ nouorum morborum duæ.

MOrbos nouos, & veteribus ignotos posse oriri, luculenter monstrauit Plut. in sympos. & Plin. exemplis abunde docet. Causæ a quibus noui oriantur morbi, duæ potissimum ab Hip. & à veterib. sunt allatæ: Vna est ciborum varietas, & nouus conditur æ vsus. Altera est aeris noua & varia intemperies: quæ causæ tantum apud veteres potuerunt, vt non modo nouos morbos, verumetiam nouas & inauditas pestes excitare posse putarint. Sed præter has causas D. Basilius medicus & philosophus, nouorum morborũ aliam causam affert, sed vt Christianus, Dei sc. omnipotẽtis voluntatẽ, q. ob scelera cũ homines castigare velit, nõ modo nouos morbos, verumetiã incredibiles & irremedicabiles pestes nobis imittit. An vero morbus gall. de quo vobis tractaturus sum, sit nouus morbus, inter scriptores longe lateq; disputatum est. Sed omissis his controuersiis, puto omnino nobis statuendum esse, quod hic morbus nouus sit nostro orbi, neq; possit iure adnumerari inter genera morborum veterib. cognita, quæ genera, vt tradit Plin. lib. 26. cap. I. trecenta esse, enumeratum fuit. An hic morbus ob aeris inclementiam & prauitatem, an vero victus errores, & ob nouos cibos ortus sit, an vero Dei voluntate, certe nõ ita tutum est, tamen & pium magis & tutum credere, ꝙ missus nobis sit Dei voluntate: eo magis impellor ad hoc credendum, q. a quo tempore pestis hæc cæpit in nos grassari, bella maxima erãt, hominum prauitas creuerat, vt iure Deus debuerit eo tẽpore esse iratus humano generi, & propterea simul peccata ipsorum aliquo punire immani pestis genere. Sed vtcunque sit, nõ amplius hac in re immorãdum est, sed ad ea veniendum, quæ magis vtilia nobis futura esse coniicio, quæ erunt, vt primo doceam vos, quis sit morbus gallicus. Deinde in quo loco sedem suam habeat: tum q̃ sint causæ, ꝙ tam varia in hoc morbo accidentia appareant. Adhæc quæ sint signa, quibus possit cognosci. Postremo, q̃s modus legitimus & verus sit hunc morbum curandi. His etenim tractatis spero vobis satisfactum iri debere.

Propositio docendorũ.

Nomen.

Appellatus hic morbus varie est, nã modo gallicus morbus, modo gallica lues, modo Neapolitana, modo Hispana & Indica, aliqui. Veneream luem dixerunt, audio etiã Gallos appellare Italicam, Fracastorius nominauit Sphillitidem, nec defuerunt, q. pudendagram dixerunt, ita ꝙ variæ huic pesti nomina impofita sint, prout vnicuiq; libuit, modo sic, modo aliter nuncupare. Neq; minor fuit dissensio in definiendo, q̃s sit hic morbus, nam fere nullũ inuenietis, q. in definiendo hunc morbum alteri concors esse voluerit; nec tantæ diuersitatis alia causa fuit, quam ꝙ non habuerunt veteres scriptores, quos sequerentur. In nouitate rerum licuit, & semper licebit varia nomina & varias fingere definitiones, vt hac ratione debeam quoq; excusari, si meam sententiã traditurus, non ita aliis concors esse videbor. Est itaq; morbus gallicus, secundũ sententiam meam, dispositio seu affectio præter naturam, operationes naturales primo & per se lædens ratione incognita. Circa quam definitionem, vt mentem meam medullitus penetretis, paulo morabor. Dixi i. dispositionẽ & affectionem, q. a hoc nomen apud medicos & Arist. duo significat, 1. affectionem, q̃ facile remouetur, & sic proprie dicitur dispositio, à Græcis διάθεσις. Significat etiam non modo hanc dispositionem contra distinctam habitui, verumetiam quamlibet dispositionem, siue sit habitus, siue vera dispositio. Ego a. accipio hic dispositionem generaliter, prout complectitur tam habitum, q̃ dispositionem propriam, & ratio est, q. a morbus gallicus licet interdum sit dispositio propria, ꝙ scil. remoueatur faciliter, est tamen interdum habitus, ita vt non solum difficulter eradicetur, verumetiam vsq; ad finem vitæ perduret. Dixi præter naturam hominis, quia nullũ inuenietis morborum genus ꝙ bruta non subeãt: & quanq̃ Arist. interdum videatur dixisse, epilepsia non tentari beluas, nos tamen ex Hip. in lib. de sacro morbo monstrauimus hãc sententiam falsam esse, ita vt quemcunq; morbũ mihi producatis, semper monstrabo vobis, bruta illo tentari, neq; solum morbo, verumetiam peste: sed solus morbus gallicus videtur humanum tantum genus depopulari, quasi ꝙ is sit nobis solis à Deo missus. Dixi lædens operationes naturales, quoniam si quid est, ꝙ propriũ morbi gallici possit dici, istud est, quod lædat operationes naturales, siquidem non videbitis vllum hoc morbo laborantem, in quo non sit aliqua operatio naturalis offensa. Appello operationes naturales, quæcunq;

Definitio.

fiunt ab anima vegetante, q̃ stoici naturam appellare consueuerunt, vt est nutritio, augmentatio, generatio & quæcunq; ab his oriuntur, & his deseruiunt operationes. Ceterũ cum offensio omnium operationum triplex fit, vel ablate, vel diminute, vel deprauate, in morbo gall. operationes plane deprauatæ videntur, non ꝙ etiam non diminuantur hę operationes, sed quòd plerunq; deprauantur, & si diminuuntur, fit p deprauationem. Dixi primo & per se, quia tametsi operationes animales & vitales in morbo gallico offendant, non fit primo & per se, sed per actiones naturales prius læsas. Habetis sententiã Gal. 1. loc. aff. 7. dicebat animalia sæpe lędi in actionibus suis, nõ vt animalia, sed vt corpora naturalia.

Operationes naturales deprauantur in morbogallico.

Dixi ratione incognita, vt distinguerem à morbis aliis quibuscunq;, ꝙ clarum est quando lædunt actiones vel p dissolutionem, vel per corruptionem, vel aliquod alio modo: morbus gall. qua ratione lædat operationes, certe admodum obscurum est & fere incognitũ. Sed video vos dicturos, videmus in morb. gall. vlcera, gummata, videmus etiam praua alia sympt. quomodo igitur dicis incognitum esse, qua ratione offendat hic morbus? Respondeo hæc non esse causas, neq; naturam ipsius morb. sed potius esse sympt. & effectus, ꝙ effectus appareant nõ nego, non video tamen neq; veram naturam, neq; veras causas. Adhæc tametsi dixerim vlcera & gummata esse morbum gallicum, tamen in ipsis est adhuc nescio quid, quod sane & rationem & sensus nostros latet, quoniam non videmus hęc curari iis remediis, q̃ monstrata sunt à veterib. sed potius remedio nouo & incognito, vt hinc dicendum sit, in vlceribus & gummatib. aliquid noui latitare. Quod vero non sit absurdum dicere, esse morbos, quorũ natura & ratio ignoretur, profecto ex veterum monumentis luculéter demonstrauit Fernel. in lib. de abditis rerum causis. Et hæc est descriptio morbi gall. secundum sententiam meã.

Obiectio.

Solutio.

Sequitur vt videamus quisnam sit locus huius pestis, & vt 1. sententiam meam afferam, puto nullum aliud subiectum & locum esse, q̃ spiritus ipsos naturales, q. cum vbiq; sint p corpus nostrum dispersi, non est mirum, si nulla sit corporis pars, quæ vere huius morbi expers sit: cur vero non semper totũ corpus inficiatur, sed potissimũ partes genitales, iecur, os, minus vero extrema, non alia potior est causa, q̃ quod spiritus naturalis in his potissimũ habitat locis, in testibus & genitalib. propter generationem, in iecore propter nutritionem, in ore ꝑpter illius partis naturam & conditionem. Quod vero spiritus naturalis sit potissima sedes huius morbi, illud mihi argumentum efficacissimum esse videtur, ꝙ sc. morbus iste citissime depopulatur vniuersum corpus. Præterea morbus iste potissimũ propagatur p coitum & oscula, in quibus actionib. manifestissimum est maxime operationum naturalium instrumenta elucere, quę sunt ipsi spiritus. Sed insurgit grauis dubitatio, quomodo spiritus possint esse subiectum morbi gall. eo ꝙ est sententia Arist. lib. de sensu & sensili, cap. 1. sanitas & morbus sunt passiones corporis viuentis, & ꝙ corpora non viuentia non possint esse subiectũ morbi vel sanitatis: ꝙ si verum est, spiritus sunt inanimes, sunt vitæ expertes, igitur non videntur posse esse subiectum morbi vllius, nedum gallici.

Loc. affect.

Quomodo spiritus possint esse sub iectum morbi gallici.

Ad ꝙ primo respondere possumus, spiritus non esse inanimes, neq; vitæ expertes, q̃ sententiam multi secuti sunt, & præsertim ꝙ Gal. vbiq; testatus est, calorem natiuum esse vel animam ipsam, vel immediatum animæ instrumentum: iam v. spiritus naturalis est ipsemet calor, itaq; iste spiritus vel est anima ipsa, vel primum animæ instrumentum. Accedit etiam, ꝙ videmus spiritus ipsos nutriri, augeri & imminui, adeo ꝙ perspectum esse possit, animam à spiritibus non esse tollendã. Sed dato etiam, quod spiritus ipsos cõcedam esse inanimes, tamen Aristot. sententia nihil contra me est, eo quod eius sentẽtia eo in loco est, quod morbus & sanitas non fiant circa corpora animata, vt excludat lapides & alia corpora, q̃ omnino vita sunt orbata, quæ sane nec ægrotare, neq; sana esse dici possunt. Non negat autem Arist. quod in corpore viuente possit fieri morbus circa partes, videlicet viuas & inanimes.

Itaque clarum est nihil obstare, quin spiritus naturales sint vera sedes, & verum morbi gallici subiectum; quod sc. habeat conditiones requisitas vero subiecto alicuius rei, nimirum vt primo subiiciatur, vt per se, non p aliud subiiciatur, & semper subiiciatur. Et notate has conditiones, quia in sequentibus disputationibus multum inseruient vobis.

Conditiones subiecti vers.

Sed quia ad confirmandam hanc sententiam non solum requiritur, vt rationes nostras afferamus, verumetiam maxime conducit, vt alias sedes putatas tollamus, eapropter necessarium est, vt examinemus, an possit vllus alius locus esse subiectũ huius morbi. Vt recta rerum habeatur cognitio, non modo necessarium est, vt ait Arist. veritatem stabilire, verumetiam quæcunq; ipsi repugnant, refellere & refutare, vnde cum nos statuerimus, verum morbi gallici subiectum esse spiritum naturalem, operæ pretium est, vt aliorũ sententias huic repugnantes refellamus. Multæ fuerunt aliorũ sententiæ, qui varios corporis locos subiectum statuerunt, sed tres tantum præcipuas examinabimus, quarum vna caput huius morbi sedem fecit: altera genitalia: tertia iecur. Quod caput non possit esse vera sedes huius morbi, trib. argumentis conuincã. Vno, q a non raro contingit, vt laborantes mor-

Quod caput nõ possit esse subiectum morbi gall.

morbo gallico caput prorſus inoffenſum habeant, videbitis in actu practico non paucos laborare, & acriter vexari hac lue, nullas tamen habere capitis querelas, quod eſt argumentum efficaciſſimum, non poſſe in capite collocari hunc morbum. Alterum argumentum eſt, quod caput nunquam primo & per ſe in morbo gallico afficitur, ſed ſem p videbitis, quod vbi affectum eſt caput, aliquā aliam corporis partem fuiſſe affectam; iam vero ſtatuebamus illud eſſe verum ſubiectū, quod per ſe & primo afficitur. Tertiū argumentum eſt, q̄ tametſi caput ſæpe hac lue laboret, tamen videbitis caput curari, & adhuc peſtem relinqui in corpore, quod eſt argumentum caput non eſſe eius ſubiectum.

Inſtantia. Sed dubitatis; Cur igitur fit, quod in morbo gallico ſæpiſſime apparēt grauiſſima ſymptomata, vt rubores, puſtulæ, gūmata, tinnitus aurium, viſus obſcuritates, defluuia capillorum, & multa alia? *Solutio.* Reſpondeo, id non fieri præter rationem, propterea quod ſpiritus naturales per omnes corporis partes diſtribuuntur, & potiſſimū ad caput; vnde cum ſint infecti, & caput, vt ait Hip. veluti curcurbita trahat à toto corpore, iure fit vt ipsū coinquinetur à ſpiritibus naturalib. maculatis.

Cur vero potiſſimum ad caput ferantur ſpiritus, dicebat Gal. 3. de potēt. naturalib. ſpiritum eſſe corpus omnium leuiſſimum & tenuiſſimū, quo oſtēditur, ſpiritū ratione leuitatis ferri ſurſum, ratione tenuitatis penetrare, & ꝑinde ferri ad caput, & omnes eius partes penetrare. Sed notate, quod quanquā hic morbus caput maxime infeſtet, veruntamen actiones principales animæ minime offendūtur: videbitis raro à morbo gallico offendi diſcursū, vel memoriā vel imaginationē, & ſi virtutes ſenſoriæ offenduntur, fit potius ratione naturalium inſtrumentorum, quam ratione inſtrumentorum animæ rationalis.

Genitalia non eſſe ſubiectum. Quod genitalia, quæ erat ſecunda opinio, non poſſint eſſe ſubiectum morbi gallici, ꝓbo & ratione & experientia: Ratione, quia ſi eſsēt verum ſubiectū, neceſſario ſemper genitalia læderentur, ex ſuppoſitione veri ſubiecti, ſed hoc falſum eſt, quia non ſemper videbitis genitalia tentari in hoc morbo, quia abſq; vlcere, abſq; vllo genitalium morborū ſigno, non raro homines hac lue infeſtātur.

Præterea ſunt alii, in quibus ab hoc morbo genitalia amputantur, quod ſi proprium huius morbi ſubiectum eſſet genitale, ſtatim iſti curati eſſent; nam ait Lucret. de ea peſte, quam retulit Thucydides, & ſæpe Gal. quod quicunque habebant peſtem in genitalibus, iis amputatis ſeruabantur. Ad hæc videmus, quod multi capiūt hanc luem poſtera illa & ferina Venere, & tamen in his nihil patiūtur genitalia. Præterea multi ſolis oſculis contrahunt hanc luem, pueri per lactis infecti exſuctionem, ita quod quamplurima ſint exempla, quibus clarum eſt, genitale non poſſe eſſe ſubiectum morbi gallici.

Quare genitalia maxime in hoc malo afficiantur. Neque valet, quod genitalia plerunque in hoc malo exerceantur, quia hoc fit propter duas cauſas. Vna eſt, quia hæ partes maxime conterūtur, & ob contritionē facile fit via veneno. Altera ratio eſt, quia hæc membra laxa ſunt, tenera & mollia, & de his dicebat Ariſt. 4. meteor. quod ſint συμπαθεῖα, dicebat etiam Ariſt. lib. de motu animal. cap. 8. quod duo ſunt in nobis veluti animalia ſeparata, cor ſcilicet & genitalia: alterum, ſcilicet cor ob humiditatem vitalem: alterū ob humiditatem ſeminariam, & generationi deſtinatam: propter quod facile intelligere poteſtis, non eſſe difficile, quod ſemen inficiatur in laborantibus hac lue, & ob hanc infectionem deinde conceptus infecti euadant.

Iecur nō eſſe verum ſubiectum morbi gallici. Tertia opinio eſt eorum, qui iecur pro ſede poſuerunt, quam ſententiā ſcio hactenus maiorem partem eſſe ſecutam. Sed habeo rationes meas, quod iecur non poſſit eſſe proprium ſubiectum gallici morbi: probo, quia ſi eſſet verum ſubiectum, ſemper primo & per ſe læderetur: ſed hoc eſt falſiſſimum; igitur falſiſſimum eſt, quod iecur ſit verū ſubiectum. Probo falſitatem, quia frequentiſſime videbitis adeſſe vlcera in pudendis, quę ſi ſtatim oportunis remediis reprimātur, corp⁹ omnino remanet illęſum. Quęro an iſti q̄ laborant vlceribus, debeāt appellari gallici? q̄ manifeſtiſſimū eſt, q̄a morbus cōtractus eſt ex infecta muliere, & curat⁹ eſt remediis gallicis: ſi igitur eſt morbus gallicus, non poteſt eſſe ſine ꝓprio ſubiecto: ſed iecur nondū eſt læſum, morbus nondum propagatus eſt: igitur dicendum eſt, vel morbum gallicū eſſe ſine ſubiecto ꝓprio, quod falſum eſt, vel dicēdum eſt, iecur nō eſſe hoc verum ſubiectum.

Præterea ſcimus, hunc morbum contrahi per contactū, contactus clarus eſt, quod non efficitur in iecore, quia multum abeſt, quod poſſit tangi iecur. Si igitur fit per contactū, quæro quando ſtatim ingreditur hic morbus corpus per contactum, aut ponitur in proprio ſubiecto, aut non: ſi nō ponitur, dicemus quod hic morbus migret de ſubiecto in ſubiectum: igitur non habebit proprium: quod tamen eſt rationi valde diſſentaneum. Sin autem eſt in proprio ſubiecto, clarū eſt, non poſſe eſſe illud iecur, quia iecur longius eſt, quam vt poſſit contangi à membro affecto illo tempore.

Præterea ſi iecur eſſet ſubiectū huius, neceſſario ſemper læderetur facultas ſanguificatrix iecoris. Probo, quia ad leſionē viſceris, neceſſario ſequitur læſio actionis proprię, nā ſi læditur cerebrum eſſentialiter, clarū eſt, q̄ lædantur ipſius actiones. Itaque ſi læditur iecur, neceſſario lædetur facultas ſanguifica-

trix iecoris; sed hoc nequaquam videbitis, imo contrarium sæpe apparet: nam vbi facultas sanguificatrix læsa est, dicebat Galenus quod fiunt fluxus sanguinei, aut vitiatur color.

Dicebat Galen. 5. loc. aff. & 6. de placitis, se sæpe agnouisse laborantes iecore solo colore, quia color est qualitas quæ oritur à sanguine, vnde qualis sanguis, talis color esse solet.

Cũ igitur sæpe videmus gallicos, in quib. nullum argumentum apparet vitiatæ facultatis sanguificatricis, necessario sequitur, nõ esse verum morbi gallici subiectum iecur.

Vnde etiam poteſtis iudicare, quales sint nugæ, dicere, quod perpetuo in morbo gallico iecur gignat sanguinem virulẽtum, quoniam si esset necessarium, sequeretur semper morbo gallico laborantes, & præsertim antiquato, habere totum corporis habitum virulentum, quia raro fit ex sanguine, qualis sanguis, talis caro, si gallici iecur longo tempore faciat sanguinem virulentum, necessario quoque totus corporis habitus erit virulentus.

Adhæc hoc nomen virulentum inuenio apud Galenum & alios, duas solummodo res denotare, nimirum qualitatem humoris venenosam: sic videbitis apud Galenum lib. de constitut. artis med. & 13. meth.

Videbitis Oribas. libro de hirudinib. virus appellare humorem venenosum. 2. vero in primum epid. tex. 5. ait Gal. Hippocratẽ appellasse vomitus virulentos, quando fiunt ex flaua bile deusta; vtcunq; capiatur sanguis virulentus, non nego quin interdum in gallico morbo fiat, sed nego quod semper fiat, & quod iecur semper sit subiectum morbi gallici. Non igitur caput, non genitalia, non iecur sunt subiectum verum, sed spiritus naturales.

Morbus gallicus in quo genere morborum. Error quorundam. Sed dices, quæ est hæc affectio, quæ posita est in spiritu naturali? Dico non aliam esse nisi intemperiem: an vero hæc intemperies sit calida, vel frigida, an humida, an sicca, dico posse esse omnem intemperiem, sed characterem huius morbi esse intemperiei gradum quendam, & quendam modum nobis incognitum, propter quod videbitis eos male sentire, qui ob morbum gallicum putent quartum morborum genus esse fingendum, siquidem Galenus omnino & veteres ignari fuissent, quia nobis tantum tria morborum genera reliquerunt: nec est dicendum hos excusandos esse, eo quod non cognouerint morbos lędentes modo incognito, quoniam cognouerunt morsum canis rabidi, cuius morbi profecto & ipsis fuit incognita ratio, & tamen non constituerunt propterea aliud genus morbi ab istis tribus.

Quod vero in morbo gallico adsit gradus intemperiei incognitus, probatur quia fiunt quidam effectus in morbo gallico, qui sane non possunt reduci ad vllam intemperiem manifestam, sed solummodo ad gradum incognitum, nam clarum est actiones fieri à tẽperatura, lædi ab intemperie. *In morbo gallico esse gradum intemperiei incognitũ.*

Vt igitur perfectissimæ actiones fiunt à gradu incognito tẽperaturæ: sic etiam actiones insigniter læduntur à gradu incognito temperaturæ.

Sic etiam videmus hunc morbũ curari per remedia, quæ nequaquam curant intemperies manifestas, cum tamen hæc remedia restituant actiones, necessarium est, vt restituãt temperaturam, sed quia non restituunt temperaturam manifestã, sequitur quod restituant gradum temperaturę nobis incognitũ, & quod tollant gradum illum intemperiei.

Quod item possit inesse omni intemperiei, probatur, quia videbitis aliquos intemperie frigida affectos laborare gallico: videbitis rursus calidos, & hos frequenter tentari lue gallica, non raro videbitis corpora arefacta & marasmata laborare gallico, vt etiam corpora humidissima, ita quod non sit negãdum, quod hic morbus omni intemperiei iungatur, sed ꝙ characterismus eius sit gradus & modus intemperiei nobis incognitus.

Gradus ille intemperiei, quem dicebamus esse characterem morbi gallici, introducitur quidem post intemperiem inductam, ita tamen, vt nõ multum temporis intercedat inter hunc gradum acquisitum, & ipsam intẽperiem, quæ quãquam possit esse à principio ab omni materia disiuncta, tamen plærunq; copulatur materiæ, & si non copulatur, dum membra & viscera corrumpit, citissimam occasionem præbet generationi prauæ materię. Est vero hæc materia, cui iungitur hæc intẽperies, sanies quædam corrupta & praua, tenax & viscida, quæ per spiritus paulatim propagatur, & inde per membra & viscera. Atq; hic est modus generationis istius pestis.

CAPVT II.

De causis morbi gallici.

Causæ vero quæ ipsam faciunt, vel sunt externæ, vel internæ. Externę comprehenduntur omnes sub contagio: contagium autem duplex est, aut immediatum, aut mediatum. Immediatum dico, quando corpora à corporibus immediate tanguntur: mediatũ quando medio alicuius alterius corporis tãguntur: corpus vero medium est aer vel externus vel inspiratus & expiratus, vel vterq;. Iam vero manifestum est, quod gallicus non potest contrahi per contactum medio aeris externi factum, quia si hoc fieri posset, innumeri quotidie caperentur hac peste, sicuti. n. videmus, quod tempore pestis ob aerem medium

dum innumeri tentatur peste: sic cum multi sint gallici, si per medium aerem posset cotrahi, qui conuiuunt gallicis inficerentur, quod cum non sit obseruatum vnquam contigisse, iure colligere possumus, hoc boni habere hanc luem, quod per aerem nō communicetur: vnde mirat⁹ sum sæpe doctissimos viros, precipue Fracastorium, qui in hac sentētia fuerunt, quod etiam per aerem possit contrahi. Neque etiam medio aeris inspirati & expirati cōtrahitur, quia si hoc esset, medici qui vlcera oris gallici curant, interdū caperentur hac lue: sed hoc non cōstat, quemadmodum dicebat Arist. de phthisicis; constat enim, quod phthisici laborantes per aerem inspiratum & expiratum contaminant astantes: de gallico est inauditum; vt hinc sequatur, hunc morbum neq; per aerem inspiratum, neq; per expiratum contrahi: igitur sequitur vt solum per cōtactum corporeum immediatum fiat: sed aduertite me sub nomine contactus, intelligere coitum, oscula, suctionem lactis, nec nō dispositionem paternam & hæreditariam, nā memini me legisse apud Plautum in Amphitrione, etiam dispositiones paternas & hæreditarias appellari contagiones.

Cur morb. gallicus non cōtrahatur per aerem. At dubitabit quis, cur sit, quod non possit per aerem contrahi morbus iste, quoniā Arist. 7. probl. sect. 4. & Alexander 2. probl. 39. scribunt, ophthalmiam contrahi per mediū aerem, eo quod spiritus infecti exeuntes cōtaminant aerem, qui iterum oculos inquinant: si hoc verum est, cur non potest ex vlceribus præsertim oris spiritus emanare, qui inficiat aerem, & aer deinde venenatus alia coinquinet corpora? respondeo hoc rationabiliter fieri in ophthalmia & phthisi, in morbo gallico non fieri, quia inter spiritus omnibus crassiores & immobiliores sunt naturales, vnde non possunt extra corpora eiaculari: spiritus. a. animales & vitales sunt subtiliores, & proinde possunt lōge eiaculari extra corpora. Vnde in ophthalmia spiritus animales eiaculati venenant aerem, in phthisi spiritus vitales, qui vna cū aere exeuntes possunt longe ferri extra corpora, & ita aerem commaculare, & alia corpora inficere.

Modus quo contrahitur hic morbus. Modus verus quo contrahitur hic morb. non est alius, quam explicatus fuit ab Aristotele & Alexandro locis citatis, quia scilic. vel ex mutua contritione corporum, vel per semen, vel per ingressum lactis gallici in corpore spiritus maculati miscentur non maculatis, quibus communicant vel intemperiem vna cum illa proluuie praua & fœda, spiritus deinde vel intemperie sola, vel etiam sorditie venenati postmodum excurrunt per corpus, atque modo viscera inficiunt, modo non, vt suo loco dicam.

Sed dubium est an per vestes, vt putarunt nonnulli, possit communicari hic morbus. Ego ne rem longius traham, credo fieri non posse, nam cum statuerim, aerem mediū non posse transuehere hunc morbum de corpore in corpus, tanto minus existimo alia corpora externa, eo quod cum ab aere nullum fomentum capiat sanies gallica relicta in vestibus, alteratur ab aere, vnde alterata & immutata, vim oēm morbificam amittit. Internæ causæ & mediatæ non aliæ sunt, q̃ ichores & sanies illa praua p contactum spiritib. naturalib. cōmunicata, infixa, tenaciter adhærēs. *Interna causa mediata.* Cur vero huiusmodi sanies modo citius, modo serius ꝑpagetur, nullæ concurrunt causæ. Primo est latitudo vel angustia meatuum, quia latioribus meatibus faciliter hauritur hæc pestis: vbi viæ sunt angustæ, difficilius propagatur morbus, concurrit etiam maior vel minor spirituum naturalium copia: concurrit maior vel minor dispositio viscerum & membrorum: atque hinc est quod iecur, cum sit corpus laxum, cum abundet multis spiritibus, cum vasa sint lata, & meatus latos in se habeat, facile & prius omnibus aliis visceribus tentetur: post iecur sunt genitalia, post genitalia os ipsum, quæ partes facilius tētantur ob causas iam dictas.

Sic etiam inuenietis experientia, homines, quorum corpora sunt duriora, frigidiora, eo minus morbo gallico cæteris tentari, sic piscatores, rustici, senes, minus exercentur aliis. Audio etiam Turcas non facile tentari hoc morbo; quamuis continuo misceantur cum captiuis infectis, & ratio putatur à me, quia corpora ipsorū dura sunt, & præsertim genitalia, quia nutriti sunt. Habetis igitur quomodo hic morbus sese in corpora insinuet, quando vel fit magna attritio, vel commixtio spirituum naturalium inter sese, sine attritione.

Probl. vndecim. Quibus hunc in modum constitutis, reddenda est à me ratio ad vndecim problemata pulcherrima, quæ occurrunt circa huius morbi tractationem. Primū est, cur sit, quod per annos interdū hic morbus lateat in corpore, ita vt nullum indicium appareat, sed tandem sese prodat & magna sæuitia grassetur. Secundum est, cur sit quod aliqui solo vno coitu contrahant hanc luem, aliqui innumeris vix possint contrahere. Tertium, an possit aliqua mulier habere consuetudinem cum viro infecto, & ipsa infecta & illæsa remanens, alterum inficere. Quartum, vnde sit quod principio, cum morbus ille capit nostras oras depopulari, immitis valde, nunc autem mitior factus sit. Quintum, quare sit, quod licet vniuersaliter sit factus mitior, nōnunquam tamen sit valde immitis & ferox. Sextum an verum sit hunc morbum cum ægris nunq̃ facere pacem, sed solum inducias. Septimum, quamobrem modo pilos tentet, modo neruos, modo ossa, modo carnes, aut

alias partes. Octauum an vlla ſit certa & vera via euitandi hunc morbum, etiam quod homo conſuetudinem habeat cum muliere infecta. Nonum, cur hic morbus neminem ex ſeſe interimat, ſed tamen ſympt. dura faciat, & interdum per totam vitam perdurent. Decimum, an ſicut cœpit hic morbus eſſe, ita quoque futurum ſit, vt aliquãdo deſinat: etenim legere poteſtis apud Plinium lib.26.c.1. morbos nouos, qui orti ſunt vt mẽtagra, gemurſa, elephantiaſis, in Italia tãdem deſiiſſe. Vndecimũ, an ſit vlla regio, in qua hic morbus magis, quam in alia vagetur, nam multi morbi relati à veteribus, videntur propria quadam ratione certas oras peruagaſſe, ſicut ſcribit Lucret.6. de natura, elephantiaſin in Ægypto, & podagram in Attica regione peruagaſſe: ſic in Italia Dracunculi quidam in crure oriebantur, qui deuaſtabant populos, & interimebant, cuius morbi quoq; mentionẽ fecit Plutarch.8.ſympoſ.9. Gal.6.loc.aff. 3. Auic.3.4.tr.2.c.21.q etiã ſe vidiſſe hoc morbi gen⁹ teſtatus eſt. Sic refert Aretæus aphtha vocata eſſe Syriaca, eo ꝙ in Syria peruagarẽtur: refert etiã Agatarchides Æthiopiã quondã morbi genus peruagaſſe, quo qui corripiebantur, primo pediculos alatos è corporib. emittebant, poſt pediculos ſequebatur ſcabies mira, quę hoẽs vſq; ad mortem comitabatur.

De primo Probl.

Cur hic morbus aliquã-diu lateat.

Ad primum problema reſpondeo idem ꝙ reſpondetur de canis rabidi morſu, quod nimirum, ſicuti certum eſt, lateat interdum per annos venenum canis rabidi in corpore, ſine vllo ſigno, quod teſtati ſunt omnes medici poſt Hip. etenim nec Hip. nec veteres cognouerunt hunc morbum, vt ego monſtraui in variis lectionibus contra Cæl. Aurelianum: ſic quoque rationi conſonum eſt, hanc peſtem poſſe latitare in corporibus multos annos. Modus autẽ quo latet, ſcitu certe dignus eſt, etenim diximus ꝓluuiem hanc eſſe viſcidam, tenacem, propter quod tenaciter adhęret & miſcetur ſpiritibus, quia vero poteſt effectus clar⁹ demonſtrari, niſi in ſolidis & humoribus, eum hi ſpiritus viſcera & humores inueniunt, qui magnam reſiſtentiam faciãt, qui ipſos reſpuant, durat morbus in ſpiritibus, & non communicatur partibus cæteris: vbi vero paulatim incipit hic morbus agere, non percipitur eius operatio. Sic Galen.1.loc. aff. demonſtrans dari in corporibus alterationes imperceptibiles, afferebat exemplũ de gutta, cuius actio primo illo tẽpore eſt inſenſibilis, ſic prima actio ſpirituũ naturaliũ infectorũ inſenſibilis eſt, ita vt ſi coniungamus tempus quo repellũt viſcera venenum, & tẽpus quo fit inſenſibilis operatio, poteſt eſſe temp⁹ anni & annorum, atq; ita haberi ratio cur venenum canis rabidi & venenum gallicum interdũ multis annis latitet in corpore, abſque hoc, quod vllos de ſe prodat effectus.

Sed dices, quomodo poteſt hoc vitium tã to tempore in ſolis ſpiritibus perdurare, ſi enim continuo viſcera repellunt, cur non extinguitur venenum? cur permanet tanto tẽpore? Primo concurrit tenacitas & viſciditas illius ſaniei gallicæ, quæ mixta eſt ſpiritibus, concurrit etiam medicina neglecta, quia vbi à principio medicina malis non adhibetur, paulatim creſcunt mala, & vires magnas capiunt, concurrit poſtremo mala victus ratio, error in omnibus rebus non naturalibus, qui non modo conſeruant illam peſtiferam tabẽ in ſpiritibus, verumetiam continuum fomitem & augmentũ ipſis ſuppeditant, ita quod non debeat quiſquam mirari, ſi maneat atq; perduret interdum multis annis hic morbus occultus. Retulit in collegio D. Bellocatus, alias ſe vidiſſe nobilẽ quendam Veronẽſem, q. hoc malo per 30. annos fuerit detentus, ſine tñ ſuffocatione, aut aperta cauſa illius morbi.

Cur aliqui vno coitu contrahant alii vix innumeris.

Erat ſecundum problema cur ſit, quod interdũ vno coitu contrahatur morb. gallicus, interdum non contrahatur: id ꝙ pluribus de cauſis cõtingere poteſt. Prima eſt varia & diuerſa corporũ diſpoſitio, vnde fit, vt q. magis diſpoſiti ſunt ad morbum capiendum, citius cõtrahant, qui vero minus, tardius inquinẽtur. Quæ ratio eſt, ꝙ quibus aliqua corporis pars laborat, ſemper morbum in ea parte cõcipiũt, verbi gratia ſi quis podagra laboret & capiat gallico, videt hæc peſtis magis graſſari in pedes. Ita quoq; ſi quis oculos læſos habet, & gallico tentetur, magis oculi infeſtantur.

Altera cauſa eſt incuria & negligẽtia, nam q. ſeſe poſt coitum recte emundant, qui oẽm malam illuuiem auferunt, ſerius capiuntur gallico: contra qui nullam curam gerunt, qui cõſeruant illam ſpurcitiem, iſti citiſſime hac lue tentantur.

Præterea multum ad hoc facit mora in coeundo tracta, quia quicunq; diutius morantur, quicunq; valde incaleſcũt, hi citiſſime & vno coitu inficiũtur: ex aduerſo qui ſtatim rẽ ſuam abſoluũt, q. parum incaleſcũt, ſerius & difficilius cõtrahunt luem. Poſtremo illi velocius cæteris inquinantur, quicunq; magis ardent in libidine, qui magno impetu feruntur ad concubitũ, & hinc eſt, ꝙ iuuenes facile & cito inficiuntur, eo ꝙ ardentes admodum in rem veneream labuntur. Idem etiam illis cõtingit, q. raro venere vtuntur, quia ſi quãdo contingant amata, magno impetu feruntur, & ꝓpterea cito contrahunt, ꝙ contingit Monachis ſæpe, qui raro experiuntur venerem, ratio eſt quod intus magnus ſit cõfluxus ſpirituum ad genitalia: ad hęc viæ aperiuntur veneno. Ex aduerſo q. frigidi ſunt in amãdo, quicunq; frequentiſſime vtuntur venere, iſti omnes tardius tentantur, eo quod genitalia non admodum calent, pauci ſpiritus ad ipſa cõfluunt, & iure iſti min⁹ ſunt obnoxii huic morbo

An mulier infecta non dum, alium possit inficere.

morbo, & ego noui quendam, qui quotidie vtebatur venere etiam cum infectis, & nunq̃ tentatus est gallico. Ad 3. probl. respondeo, arduum quidem esse creditu, q̃ mulier non infecta, aliũ possit inficere: attamen neq; hoc prorsus à ratione est alienum, quoniam si, vt dixi, hoc venenũ potest latere in corpore per annos, non videt esse absonũ, q̃ possit latitare in muliere in spiritib. & deinde in coitu spiritus illi venenati alios quoque coinquinare: habetis exemplũ apud Auic. de puella q̃ nutrita veneno, ipsa nequaq̃ venenata erat, sed alios, cum quib. consuetudinẽ habebat, venenabat.

Habetis etiam exemplum tempore pestis de felib. & canibus, q. sæpe à peste euadant, & tamẽ alios inficiunt. Itaq; perspectũ vobis esse potest, nõ dissentire rationi, q̃ mulier quæ vsa sit viro inquinato, possit ipsa expers esse huius luis, & tamẽ possit alios inficere, cum quib. concumbit. Ad 4. prob. respondeo, q̃ à principio, quo morbus iste cæpit nostras regiones depopulari, multæ conspirãt causæ, q̃ ipsum ferum & im̃item effecerunt, q̃ causæ cũ hoc tempore desierint, iure factum est, vt hic morbus cæperit esse remissior. Causæ a. q̃ principio effecerũt immanẽ hunc morbũ, fuerunt nouitates sympt. nam homines nouitate huius deterriti animos despondebant, ex quo corpora tota tradebant morbis, sicq; ab ipsis grauius affligebantur. Ita namq; sub peste grauius inficiũtur illi, quicunq; animos magis despondent, & qui timent, q̃ contigit in peste relata à Thucydide, imo vero Galen. 3. in 3. epid. text. 57 dicebat, in ea peste hões animosiores fuisse seruatos. Atq; hæc est ratio cur corpora dormientiũ magis inficiantur ab aere inclemente quoniã corpora dormientiũ cũ non gubernẽtur ab animo, tota se tradunt aeri, nullã faciunt resistentiam, & idcirco grauius & facilius infestantur ab aere. Sic in principio ob rei nouitatem nondum inuenta erat medicina, nondum habebant guaiacum, q̃ quasi cælitus datum, potest solummodo debellare hanc pestem. Quod si primo illo tempore aliqua adhibebantur remedia, vt erat argentum viuum, sandaracha & reliqua, ea erãt admodum venenata, sine ratione, sine metho do dabant, propter quod non modo remedia nõ pficiebant, imo v. magis oberant, qa corpora venenatis medicamentis male tractata sæuius etiam contaminabantur. 3. causa erat, quia omnia circa principia solent esse vehementiora: sic accepimus mentagram & alios principio fuisse morbos sæuissimos, deinde paulatim fuisse remissos & retusos. Quod vero, & est 5. prob. hoc tempore etiam interdum contumax sit hic morbus & ferox, est pluribus de causis, aut quando inuenit corpora debilia, humoribus prauis plena, ad patiendum etiam disposita, quibus fit morbus contumacior aut etiam morbus hic fit contumax, quãdo renouatus est, nam consueuerũt morbi ingeminati & renouati semper deteriores esse. Quod etiam alii morbi huic coniuncti fiant contumaciores, non alia est ratio, nisi quia morbus morbo accedit: adhæc morbus accedit nouus membris pstratis & infirmis, ita vt iure postmodum membra male tinctata, nõ possint neque nouum, neque vetustum morbum à se depellere.

Cur morbus iste nostris temporibus sit quam dudum mitior.

Cur nonnũquam hic morbus sit ferox & cõtumax.

Cur hic morbus facit inducias, non autẽ pacem.

Ad sextum respondeo, morbus gallicus, nisi statim comprimatur, solet altas radices figere, & quanquam initio appareat, tamen intus alit venas, & ita incrementum accipit, ratio est, quia spiritus naturales, in quibus fomes hic latitat, vbi semel venenum concepe- runt, toti per totum corpus inficiuntur, cum itaque toti sint infecti, modo vnam contaminant partem, modo alteram, vnde in vna parte curantur, & depurantur, in altera parte non curantur, ita quod non possint fere vnquam toti simul depurari, quin semel aliqua pars spirituum contaminata maneat; vt iure dictum sit à vulgo, hunc morbum facere inducias, non pacem, eo quod semper aliqua pars spirituum labefactata relinquatur.

Quare hic morbus modo pilos, modo neruos, modo a' as partes infestet.

Ad septimum respõdeo, varias partes à lue gallica infici, vel quia magis dispositæ sint & præparatæ ad eam recipiendam, vel quia minus repellunt: vnde quando carnes sunt magis dispositæ, & minus resistentes, tum ipsæ potius tentantur: rursus quãdo ossa sunt magis disposita, in ipsis magis ponitur & habitat ipse morbus.

Tandem de morbo gallico est eadem ratio, quam retulit Galenus de calore febrili, qui scilicẽt modò depascitur solida, modo spiritus, modo humores, prout scilicet isti sunt magis dispositi ad inflammationem, vel minus resistunt flammæ & igni.

An possit hic morbus fugari etiã quando infectis vtantur.

Ad octauum dico, non ignorare me multos esse qui magna pollicentur, qui vt vendant nugas, dicunt sese habere secreta, quibus possint fugare hunc morbum, etiam si infectis vtantur.

Sed ego hæc fabulas existimo, quia necessario in coitu fit attritio genitaliũ, fit permixtio spirituum, aperiuntur pori & meatus, vt non videatur fieri posse, quin spiritus infecti misceantur poris, & eos etiam commaculent.

Sed video vos dicturos esse, quod medicamenta hæc in re possint duo præstare, nimirũ densare poros genitalium, ita vt non pateat aditus spiritibus: alterum quod possint spiritus confirmare, & ita corroborare, vt à sese longe repellant labem, eo magis q̃ Galenus 1. de antid. 1. refert de Mithridate, & Antonio Imperatore, quod ex vsu theriacæ & Mithridatii sese tradiderunt tutos à venenis.

Cur etiam dicetis, non possunt medicamenta inueniri, quæ securos homines reddãt

ab

ab hac lue? Respondeo aliam esse rationem venenorum, quæ intus capiuntur, aut extrinsecus, aliam vero morbi huius, qui per contactum contrahitur, nam venenum non statim sese immiscet spiritibus, hoc autem contagiũ statim miscetur spiritibus. Præterea venena prius ingrediuntur ventriculum, deinde dispergunter per viscera, & spiritus contaminant, hæc vero pestis statim ingreditur intima & spiritus contaminat. Postremo ea q̃ præseruant à venenis intus sumuntur, ita vt possint & ipsa diffundi per totum corpus, atq; ita cõfirmare viscera & spiritus. Medicamenta a. q̃ isti pollicentur, sunt externa, nec possunt vim suam ita diffundere per intima.

Deinde si quid esset, quod possit præseruare ab hac peste, esset ea antidotus quæ ipsam curat, sicut theriaca quæ curat venena, præseruat etiam à venenis, & omnia quæ præseruant à veneno, curant etiam venenum. Cæterum decoctio guaiaci, q̃ sola curat gallicum non potest præseruare, eo ꝙ videmus quotidie, qui capiunt hanc antidotum, etiam coinquinari. Ergo tanto minus alia remedia possunt homines tueri. Sed dicetis, nos videmus quotidie multos commisceri, & tamen non coinquinari, cur etiã hac arte id fieri non potest? Dico non posse artẽ spiritibus naturalib. eam facultatẽ resistendi ingenerare, q̃ potest natura, non nego tamen, hæc remedia & alia non posse aliquid efficere, vt non ita faciliter contrahatur morbus: sed ꝙ omnino possit nos reddere tutos, nego. Itaq; non sinatis vos decipi, q̃a ad euitandum hoc malum, tria solum remedia inuenio, aut fugere scorta hæc ꝓstituta & infecta, aut castitatem seruare & vosmet euirare, aut vxorem ducere, & hac sola vti, melius.n.est, vt dicit D. Paul. nubere, q̃ vri. Ad nonum respondeo, mortem fieri, quã do cor ipsum vehementer læditur, iam vero vt docuit Gal. lib. de marasmo, natura semper quantum fieri potest, cor ipsum defendit & maxime à morbo gallico, vt iure obseruatum sit, hunc morbum ex sese neminem iugulare. Quod autem in gallico natura potissimum defendat cor, apparet, quia in gallico non fit febris, nisi per accidens: in gallico non alteratur respiratio, nisi raro & in extremis: in gallico non alteratur pulsus, nam nulla sunt signa ex pulsu, quæ sunt argumenta efficacia, quod natura in hoc morbo cor tueatur, quomodo vero tueatur, accipite. Etenim spiritus vitales semper sunt robustiores naturalib. vnde cum sint robustiores, iure repellunt semper venenum à sese, id.n. cõtingit, quod scripsit Arist. 4. de par. animal. 2. de bile, quam dicebat non pati cor, vt sibi approximetur, q̃a bilis est valde inimica cordi. Sic quoq; de gallico morbo dico, spiritus vitales non pati, vt hæc labes contingat cor, quia est valde inimica ipsi. Sed hoc in loco insurgit dubitatio, quomodo hoc fiat, quoniam sententia medicorum est, ꝙ spiritus vitales gignuntur ex naturalib. quomodo fieri potest, vt si spiritus naturales sint venenati, etiam vitales non veneneritur. Dico calorem cordis hoc efficere, nã puto vos scire, quod aurum impurum & non defecatum si in igne ponatur, calore ignis depuratur, illustratur, perficitur: sic quoq; spiritus naturales venenati calore cordis depurantur, illustrantur & perficiuntur in vitales.

Cur hic morbus nemine interimat ex se.

Erat decimum nobis propositum probl. num sperandum sit vllo tempore desiturum esse morbum gallicum, in quo probl. mea est sententia, proculdubio futurum esse, vt quandoq; pestis hæc prorsus finiatur. Ad hoc existimandum, multis impellor coniecturis. Vna est, quia cæteri morbi, qui tempore maiorum apparuerunt, noui omnes, sunt tandem penitus extincti. Altera est, quoniam à principio quo morbus hic cœpit, vsque ad nostra tempora valde imminutus est: vnde si præterita præsentibus comparemus, existimandum est, indies esse minuendum, ita vt tandem prorsus aboleatur.

An sicut cæpit hic morbus esse, ita quoque futurum sit vt aliquando desinat.

Sed dicetis qua ratione tandem fiet, vt hic morbus extinguatur? Puto multis rationibus hoc esse euenturum. 1. ratione victus, eo quod homines in victu quotidie fiunt diligentiores: deinde ad hoc conspirabit etiam prudentia ad coitum, quia homines longo rerum vsu edocti, tandem discent effugere hoc contagium. Præterea mundities circa corporis cultũ magnopere præstabit ad hoc obtinendum. Quod hæc nostra coniectura non sit vana, postestis intelligere, si consideretis pestem. Cur est ꝙ tempore maiorum, Italiæ regio frequẽtissime peste exercebatur, nunc vero rarissimas videbitis regiones, q̃ peste inficiantur, & si quandoq; incipit, statim supprimitur. Huius rei nulla maior potest afferri ratio, q̃ hæc, quod maiores nostri fuerint negligentiores in mundandis vrbib. in curandis corporibus, in fugiendis contagiis, nostri vero diligentissimi sunt, & tantum potest hæc diligentia, vt vrbes raræ videantur, q̃ peste laborent. Idem de morbo gallico dicendum est, fæuiisse hunc morbum ante, quia homines negligentes erant, nunc vero & in posterum hanc luem desituram, quod velint superi esse hoc seculo.

Erat 11. probl. nunquid sint aliquæ regiones, in quibus magis grassetur morbus gallicus, quam in aliis. Cuius vt resolutionem habeatis intelligere debetis, omnes morbos, qui alicui regioni familiares sunt, esse vel ob cibos, vel ob aliquos humores proprios, vel ob ventos & aerem. In Æthiopia scabies illa, in Arabia Dracunculi, de quibus Gal. & Auic. meminerunt, non alia ratione eueniunt, nisi ob victum, populi illi edacissimi sunt, & præsertim locustas in cibis habent, cuius cibi conditione ita corpora inficiuntur. Podagra

An sit aliqua regio in qua hic morbus magis grassetur quam in alia.

vero in Atticaregione abundat, ob delicias, & veneris vſum, apud Laertium in vita Empedoclis&apud Clem. Alex. 6. ſtrom. habetis, interdum quendam flatum Agrigentinorum agros peruagaſſe, qui ægritudines inferebat, & præſertim mulierum ſterilitatem. Itaque habetis omnes morbos priuatæ regionis natos vel à victu, vel à more gentis, vel ab aere, morbus vero gallicus à nullo horum fit: igitur ſequit, ꝙ hac ratione nõ poſſit eſſe peculiaris alicui regioni: veruntamẽ cum contrahatur per contactum, præſertim ex coitu, dico peculiariſſimum eſſe hunc morbum earum plagarum cęli, ſub quibus homines magis veneri operam dãt. Ideo laus eſt Italorum vt abundent hoc morbo, quia indulgent veneri & vtuntur paſſim mulieribus infectis, vt non mirum ſit eſſe quaſi peculiarem morbum noſtrarum plagarum.

CAPVT III.

De differentiis & ſignis morbi gallici.

Diff. morbi gallici. DIfferentiæ morbi gallici tres vere exiſtunt, quanquam non vere eſſentiales, quia morbus gallicus alius eſt inueteratus, alius nouus, alius eſt morbus vehementior, alius mitior, rurſus alius eſt hæreditarius & natiuus, alius vero accidentarius qui per concubitum comparatur.

Signa. Nunc ſigna videamus, quæ vt facile cognoſcere valeatis, primo querelas ægrotantium rectè contemplemini, & ſemper quæratis, an vſi ſint muliere infecta, nunquid orti ſint ex patre gallico, nunquid biberint lac mulieris infectæ, hæc dico, quia morbi gallici indicia alioquin incerta maxime ſunt, niſi conſtet, vel habitam eſſe rem cum infecta, vel ortũ eſſe ægrũ ex patre gallico, vel vſum lacte vitiato. Fontes ex quibus colliguntur hæc in-*Ab actioni bus leſis.*dicia tres ſunt, actiones læſe, extrinſeca excrementa & accidentia mutata. Quæ ex primo fonte hauriuntur ſunt mœror & triſtitia, auditus grauis, interdum cum tinnitu aurium, obtuſio viſus, vox rauca, vigiliæ vexant, tuſſicula adeſt, ſentiuntur laſſitudines quædam ſpontaneæ corporis, pigri ſunt & torpidi ad motum, minuitur facultas coctụræ ventriculi, iecur & venæ etiam non coquunt, vis quoque appetitoria eſt emortua. Atq; tot ſunt ſigna capta ab actionib. læſis morbi gallici.

Ab excrementis. Quæ vero capiuntur ab excrementis, ſunt mala quædam pituita oris & naſi, vrinæ mutatæ, ſabuloſæ, ſubalbæ, profluuium materiæ ſpermaticæ: ſudor interdum prauus & fętidus.

Ab accidentibus mutatis. Quæ deinde ſumuntur ab accidentibus mutatis, ſunt plurimum cognitu neceſſaria, dolor articulorum inprimis & perioſtiorum, dolores capitis vehementiſſimi, faciej & oculorum color mutatus, præſertim pilorum defluuium. Et notate nonnullos voluiſſe hoc proprium habere morbum gallicum, vt defluant pili palpebrarum, quod ego minime firmum argumentum eſſe exiſtimo, eo quod Ariſt. 11. probl. 37. ſcribit, putatum eſſe, quod pili palpebrarum defluant immodica venere vtentibus: vnde ego colligo, in morbo gallico eos ſolum amittere pilos palpebrarum, q. ob nimium coitum contraxerint ipſum, aut qui contracto hoc morbo immodice venere vtuntur. Cauſam vero cur pili palpebrarum ex immodica venere decidant, puto eſſe, quoniã, vt Ariſt. in prob. docuit, maxime in coitu laborant oculi, palpebræ maxime agitantur, ideo ſicuti in immodica venere oculi contrahuntur, quia humor quo nutriantur, abſumitur: ita non eſt proprium ſignum morbi gallici, vt gallicus eſt. Adhæc ſunt vlcera capitis, barbæ, pudendorum, & deniq; totius corporis, præterea tubera, tumores inguinum, tumores & gummata tibiarum, brachiorum ſciſſuræ, & hiatus manuum & pedum.

Hic eſt catalogus ſignorum, circa quæ neceſſarium puto vt tria à vobis obſeruentur. *Alia eſſe ſigna incipientis morbi gallici, alia confirmati.* Vnum eſt omnia hæc in initio morbi gallici, obſcura eſſe, ſed progrediente morbo fiunt clariora & vehementiora: ex quo colligere poteſtis, alia eſſe ſigna, quæ comitantur incipientem hunc morbum, alia quæ conſummatum & perfectum. Incipientis ſigna ſunt, laſſitudo ſpontanea totius corporis, dolores capitis & corporis vagi, non firmi, nec fixi, grauitas membrorum, torpor à ſomno, pigritia ad motum, calor faciei mutatus, gonorrhæa, caries & vlcera pudendorum, adeſt quandoq; & febricula, præſertim abſq; vlla magna putredinis nota.

Confirmati huius morbi indicia ſunt, capitis dolor continuus, vlcera capitis, vlcera oris, quæ modo cruſtoſa ſunt, modo purulenta, modo calloſa, raucedo, tumores faucium & præſertim palati, dolor firmus capitis & corporis, defluuium ſuperciliorum, gummata dura, tinnitus aurium, ſciſſuræ manuum & pedum. Alterum notandum circa hæc ſigna eſt, ꝙ ſicuti minime neceſſarium eſt, vt ad morbum gallicum concurrant omnia prædicta ſigna, ſic non facile eſt inuenire quempiã, qui laboret morbo gallico, & habeat vnum tãtum ſignum: nam videbitis ſi habeat defluuium capillorum, habere & vlcera, habere dolores varios: atq; ſic de ſingulis, nunq̃ aut rariſſime inueniuntur laborantes morbo gallico, quin multa ſecum ſigna habeant, ratio eſt, quia vt dixi fomes morbi gallici poſitus eſt in ſpiritibus naturalib. ſpiritus naturales diſſipati ſunt per vniuerſum corpus, proinde cum inficiunt membra & humores, vix fieri poteſt vt non inficiant ſimul multas partes. *Ad morbũ hunc indicandum concurrit ſyndrome ſignorum.*

Tertium notandum eſt, quod quandoque hæc ſigna poſſint ſequi alios morbos: nihilominus

Duo præcipua signa morbi gallici. minus duo sunt præcipua, quæ signa morbi gallici & aliorum disterminant. Vnum, contumacia morbi & accidentium, quia vix inuenietis morbum aliquem, cuius accidentia adeo contumacia sint, sicut accidentia morbi gallici. Alterum nec contemnendum signum est, inobedientia remediorũ, vbi videtis morbos ordinariis remediis non cedere, neq; remediis à veteribus nobis relictis, hoc signum efficax est ad cognoscendum morbum esse gallicum. *Prognosis.* Signa prognostica sunt, quod vt dixi, nemo ex morbo gallico per se iugulatur, dico per se, eo quod morbo gallico potest copulari alter morbus, qui iugulet, vt si fiat febris pestilens, si Asthma, aut alter morbus lethalis. Sunt aliqui qui existimant, quod morbo gallico laborantes sint liberi à morbis pestiferis, dicuntque hoc esse, quia aliud genus humorum in gallico dominatur, aliud quod sit aptum gignendis febribus pestiferis, idcirco minus Italiam infestari peste, quia abũdat gallicus. *Italia cur peste non sæpe infestetur.* Sed has puto esse nugas, ratio, quia character febris pestiferę est putredo, siue occulta sit, siue non: quis negat in morbo gallico adesse putredinem, & esse membra dispo-sita gignendæ putredini? Videmus in gallicis vitiatos humores, spiritus, coctiones, ita vt non sit sperandum, quod isti sint prorsus libe ri à peste, hinc verum est, quod qui semel habuerũt morbum gallicum, & perfecte curati sunt, minus capiuntur, ratio est, quam dicebat Gal.1.ad Glauc. vti dicebat eos, qui antea purgati erant, non esse captos peste, sic qui gallico curati sunt, ita vt sublatus sit fomes putredinis: sed quod illi qui laborant gallico, non sint subiecti pesti, non credo.

Gallicus nequaquam acutus est, sed chronicus, & idcirco in senibus deterrimus; ratio capta est ex Hip.2.aph. vbi tradit hoc oraculũ, senes minus ægrotare iuuenibus, sed morbos longos eos comitari ad mortem. Difficilior curatu est morbus gallicus ex hæreditate, vel suctione lactis, quam si sit contractus per coitum, quemadmodum si mulieres exacte purgentur, vel si viri habeãt hæmorrhoidum fluxum, minus vexantur à gallico, & si quando vexantur, facilius cæteris liberantur, eo quod habent cloacas & partes, per quas sordes omnes expurgantur.

Febris morbo gallico iuncta difficilior est curatio. Si vero sit gallicus cum febre, dico tunc esse grauem & difficiliorem curatu, eo magis, si febris sit effatu digna, quoniam remedia, quæ curant morbum gallicum, sunt calida & sicca, quæ febri sunt valde aduersa, vt hac ratione sit timendus ille morbus gallicus, qui est cum febre.

Defluuiũ capillorum bonum signũ. Quod si sit defluuium capillorum, si ægri faciliter sudent, ipsi etiam facilius liberantur, & ideo quando pili cadũt, non timeatis multum, ratio est, quia argumentum habetis, corpus apertum esse, vitiatam esse superficiem, & ideo morbum facile tollendum esse, sperandum est. Ex aduerso si adsint gummata, si dolores perioſtiorum, nihil sudent ægri, valde suspectum habere debetis ægrotum, eo quod in intimis residet morbus, nec corporis extima sunt aperta, ita vt nõ sit vobis sperandum, naturam esse quicquam auxiliaturam.

Sunt qui dicunt, epilepsiam, asthma, & alios morbos lethales, si quis habeat, & capiatur gallico, liberari, & dicunt idcirco esse, quia tota natura in morbo gallico mutatur, & ideo facile sit, vt in mutatione illa morbi pene naturales euellantur. Sed hæc fabulæ sunt: concedo, naturam mutari à gallico, sed sit mutatio ad peius, qui igitur fieri potest, vt isti morbi, qui in corpore sano natura sua sunt difficiles, alteri prauo morbo copulati, non reddantur difficiliores? Hoc tamen habetote quod qui semel curati sunt morbo gallico, & iterum illaqueantur, aut nunquam aut difficilime reualescunt, ratio est, quia si antidotus & vera remedia non potuerunt auferre dispositionem corporis ad hunc morbum, signum est, eam dispositionem valde magnam esse, & propterea vbi iterum morbus ille reuertitur, maxime laborandum est, & suspicandum de salute.

CAPVT IV.

De curatione morbi gallici.

Curationem morbi gallici nũc aggrediar, quæ quoniam necessarium est, vt sit paulo longior, eam in tria summa capita diuidam. Primum erit de purgatione instituenda. 2. de antidotis gallico administrandis. 3. de morbo succurrendi quibusdam accidentib. quia sunt multa & sæua sympt. sed nonnulla solo decocto curantur, nonnulla vero alia expostulant auxilia, quæ peculiarem exigunt tractationem. 1. igitur caput aggrediar de purgatione, quæ profecto maxime necessaria est. *Curatio. Diuisio curationis.* quoniam si debellanda est hæc lues, & à spiritibus tollenda, fieri id nequaquam potest, nisi omnes viæ expurgentur, vt pateat antidoto aditus. *De purgat.* Sunt aliqui in ea sententia, quod non debeat statim antidotus administrari, nec statim sit morbus gallicus curandus. Adducunt experientiam, quod interdum appareat adhibitis à principio medicamentis exasperari. Ratione vero hac vtuntur, quod hoc malum à principio sponte curari possit, quia si medicamentis irritetur, magis per corpus propagatur.

Ego vero sum alterius sententiæ, & puto non minus hanc sentẽtiam esse perniciosam, quam falsam; ait enim Hipp. in lib. de loc. in hom. & in lib. de sacro morbo, quod à principio semper morbis obuiandum est, & quod sit habenda magna sollicitudo, vt nascentes mor- *2. aph. 29.*

morbi statim extinguantur, nec hoc sine ratione; & quanquam hoc sit in omnib. morbis verum, verissimum tamen est in morbo gallico; ratio est, quia in principio hic morbus latitat in extremis, & non curatur medimentis per alterationem, sed per expulsionẽ operantibus. Iam vero cui dubium est, facilius expelli posse hanc pestem, quando in extremis corporis est, quam quando iam per viscera propagata est? eapropter hoc fit apud vos constans, vt statim ac apparẽt morbi gallici signa, incipiatis occurrere, hoc autem faciet is, si primo purgationes instituatis, & q a monstratum est à me, hunc morbum copulari omnibus intemperiebus, erit vobis initio curationis cogitandum, an morbus sit iunctus frigidæ intemperiei, an vero calidæ. Et cum dico intemperiem, non intelligatis nudam, quia rarissime, imo nunquam contingit, vt sola intemperies sit in corpore, vbi est gallicus morbus.

Curatio morbi gallici cum intemperie calida cum materia. Si fuerit iunctus intemperiei calidæ, est statim instituenda victus ratio, quæ refrigeret & exsiccet aliquantisper: dico exsiccet, quia fere perpetuum est in hoc morbo, vt sit exsiccandus. Somnus & quies moderata esse debent, aer temperatus, exercitationes debent etiam in calida intemperie adhiberi: & notate quod cum hic morbus per sudores fere semper expellatur, exercitationes hac ratione semper cõueniunt, hinc fit: vt rustici hac lue raro tenentur, quia laboribus diuturnis statim hoc virus in ipsis dissipatur.

Sed dicet aliquis, est sententia Hip. 6. epid. quod calidis naturis conuenit aquæ frigidæ potus & quies. Similiter scribit, corpus impurum si exerceatur, fieri vlcera: igitur non videtur exercitatio in purgatione corporis gallici cum calida intemperie cõuenire. Respondendum, Hip. intelligendum esse de calidis naturis simpliciter, id est, de illis naturis, quæ sunt calidæ sine morbo aduẽtitio, quod non est in morbo gallico. Præterea & si fiant vlcera, vbi corpora impura exercentur, est tamen illud bonum, vt scilicet morbus è latebris corporis ad extima veniat.

Abstinendum est omnino à Venere, duplici de causa; primo, quia eneruantur vires, quæ necessariæ sunt in hac lõga extenuatione. Adhæc ex attritione & motu coitus, morbus, qui in vna parte est, facile per vniuersum corpus diffunditur. Potus debet esse aqua cocta cum hordeo, vel cum cinnamomo, cũ anisis, vel etiam concedendum est vinum aquosum, tenue.

Cibus sit panis optime coctus, & aniso vel fœniculo conditus, oua tremula, carnes pullorum, auicularum, hędi. Ego præsertim laudo iecora omnium animalium, quoniam est sententia omnium medicorum, iecora proprietate & similitudine naturæ conseruare etiam iecur homini, quod maxime studendum est facere in morbo gallico, quoniam solet hoc viscus maxime omnium maculari. Ex herbis conueniunt borrago, acetosa, cichorium, sonchus, hepatica, endiuia. Ex fructibus passulæ, pistachia, caricæ.

Notandum est circa victum, vt semper exhibeatis, quæ tueantur iecur, tunc etiã quæ possunt propellere excrementa ad cutim, & ratio est, quia si morbus est hac via extinguẽdus, optimum est assuescere naturam paulatim, vt excernat per eas partes. *Notanda in victu.*

Instituto victu lenienda est aluus, pro quo conuenit syrupus de polypodio, cassia, elect. lenitiuum, elect. indum, vt: *Lenientiã aluum.*

℞. *Elect. indi ℥. iij.*
Elect. lenitiui ℥. j.
Misce pro bolo.
Vel ℞. *Syr. de polypodio ℥. iiij.*
Aqua borraginis ℥. v.

Lenita aluo veniendum est ad præparatiõnem humorum, qui præparantur duobus, syrupis videlicet, & electuariis. Capiũtur enim electuaria ad quantitatem duarum vel trium ℥. ante syrupum immediate, vt est: *Præparatio.*

℞. *Sacch. borraginati.*
Sacchari bugloss. an. ℥. ij.
Pul. cardui benedicti ℥. iij. Misc. & f. electuar.

Syrupi vero multi sunt, vt est de fumoterrę, cichorio, lupulis, succo borraginis, de scolopendria, de eupatorio, de epithym. Pro decoctione conueniunt scabiosa, lupulus, cuscuta, scariola, chamędris, chamępytis. Et aduertite, semper fere necessarias esse duas purgationes, antequam deueniamus ad vsum decocti, quia operæ pretium est, vt viæ aperiantur diligentissime, ita vt pro prima purgatione fiat syrupus, hoc modo:

℞. *Fol. scabiosæ.* *Præparatio prima.*
Lupulorum.
Cichorii.
Buglossæ an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *d. d. ℥ iiij.*
Syr. de lupulis.
De eupatorio an. ℥. j. M.

Pro secunda purgatione poteritis capere similem syrupum: *Secunda.*

℞. *Fol. borraginis.*
Scariolæ.
Sonchi.
Fumiterræ an. M. ß. f. decoct. s. a.
℞. *d. d. ℥. iiij.*
Syr. de fumoterra compos.
De cichorio compos. an. ℥. j. M.

Dum præparantur humores, est vobis cogitandum de venæ sectione, quia male iudicio meo faciunt, qui passim in omnibus gallicis statim venam pertundunt, & ratio est, quia semper per venę sectionem malum magis per vniuersum corpus distribuitur. Quocirca duo erunt vobis semper aduertenda: *Vena sect.* *Duo obseruanda ante venæ sect.*

 Vnum,

Vnum, an fit plenitudo in corpore, quia si adsit plenitudo, etiam quod morbus sit in principio, semper mittendus est sanguis: ratio est, quia plenitudo de se exigit hoc remedium, quia vbi adest plenitudo, indicatur esse mittendum sanguinem. Ad hæc vbi plenitudo est, non est timendum ex venę sectione, quod morbus propagetur per partes, ratio est, quia vbi plena sunt vasa, facile locus exinanitus repletur à loco vicino, qui abundat sanguine, vnde non est necesse, vt natura sanguinem ab extremo corporis moueat, vt locum inanitum repleat. Vbi verò non est plenitudo, & morbus sit in principio, dico, hoc in casu periculosam esse venæ sectionem; & ratio est, quia cogitur natura, vt repleat vasa inanita, à loco affecto sanguinem mouere. Quod si etiam non adsit plenitudo & tamen adsit fluxus, & periculum sit, ne morbus distribuatur, dico, hoc in casu sanguinem esse euacuandum vt compescatur fluxus ille: Et ego in his casibus pertundo saphenam, scarifico crura, quia ex hac venæ sectione non accidit corpori multa inanitio: accedit tandem retractio humorum ad partes inferiores.

Purgatio.

Postquam præparati fuerint humores, & de sanguine facta sit deliberatio, veniendum est ad eos expurgandos. Et primo debent expurgari medicamentis leuioribus, vt esset in bolo, hoc modo:

℞. Confect. Hamech. ʒ. ß.
Diacathol. ʒ. j.
Trochisci violarum ʒ. j. ß. M. f. bolus.

Quod si potus magis placeat, componetis hoc modo:

℞. Fol. epithymi.
Senæ an. ʒ. ij.
Myrobal. nigror. ʒ. j. ß.
Passular. ℥. ß. f. decoct. s. a. in aq. borrag.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Rhabarbari electi.
Cortic. ellebori nigri an. ʒ. j.
Cinamomi.
Schœnanthi an. gr. v. infundantur s. a.

Et facta diligenti expressione adde
Conf. hamech. ʒ. iij.
Syr. violati solutiui. ℥. ij. ß. M.

Curatio morbi galli ci cum intemperie frigida.

Quod si magis adhuc corpus expurgandum sit, vt in secunda purgatione, sunt in vsu medicamenta valentiora, vt est elect. ros. Mes. elect. solut. de prunis, pillulæ de hermodactylis, de lapide lazuli, cochiæ cum elleboro: hæc conueniunt semper vbi præparati fuerint humores, eo quod hæc medicamenta ab vniuerso corpore vehementer trahunt.

Quod si morbus gallicus copulatus sit frigidæ intemperiei, aggrediendum erit contraria ratione, vt scilic. instituatur victus ratio, quæ nonnihil ad calidum inclinet, aer calidus & siccus paretur, somnus & vigiliæ sint moderata, motus conuenit, & exercendum valde est corpus. Pro potu vinum album, mediocre: eædem carnes conueniunt. Ex herbis vero pulegium, origanum, mentha, satureia, calamentum, maiorana. Ex fructibus conueniunt amygdalæ, pistachia.

Instituto victu statim erit deueniendum ad præparandos humores. Pro præparatione sunt multi syrupi, vt de mentha, de bethonica, de stæchade, byzantinus. Decocta similiter conueniunt prædictarum herbarum. Pro prima purgatione hæc nobis erit forma:

Purgatio prima.

℞. Fol. menthæ.
Maioranæ.
Bethonicæ.
Agrimoniæ. an. M. ß. f. d. s. a.
℞. d. d. ℥. iiij.
Mellis rosati solutiui.
Oxymell. simpl. an. ℥. ß.
Syr. de bethonica ℥. j. M.

Pro secunda purgatione habeatis hanc formam:

Secunda.

℞. Fol stechadis.
Fumariæ.
Pulegii an. P. ß.
Absinthii. ʒ. ij. f. d. s. a.
℞. d. d. ℥. iiij.
Syr. biZantini.
Oxymel. compos.
Syr. de mentha an. ʒ. vj. misce.

Conueniunt etiam electuaria, cuiusmodi est istud:

℞. Sachari rosati,
Conseruæ saluiæ. an. ℥. ij.
Scordij puluerisati ʒ. ij. misce pro electuario.

Huius electuarii capiuntur ʒ. ij. vel ʒ. iij. immediate ante syrupum.

Venæ sectio.

De sanguinis missione in hoc casu non est habẽda ratio, nisi gratia reuulsionis, quia scopus est reuellere & comprimere fluxum aliquem, reuera quamuis sit intemperie frigida, agendum vel per venæ sectionem, vel per curcurbitulas, sed parce.

Vbi pręparati erunt humores, primo purgandi sunt leuius hoc modo:

℞. Myrobal. indorum.
Mirobal. chebulorum an. ʒ. j.
Sebesten. num. xij.
Spolypodij. ʒ. ij. f. d. in aqua bethonica.
℞. d. d. ℥. iiij. vel v.
Oxymellis ʒ. iij.
Agarici electi. ℈. iiij.
ZinZib.
Caryophyl. an. gr. iiij. fiat infusio s. a. deinde expreßioni adde:
Electuarij rosati. ʒ. ij. ß.
Syr. ros. sol. ℥. iij. misce ꝓ potu. Pro secũda purgatione

gatione erunt ex vſu pillulæ & electuaria, ex. gr.

℞. Pillularum de agarico ℈ iij.
Trochiſc. albandal. ℈. ß.
Diacatholic. ℥. j M pro bolo.

Duo notanda in purgatione. Circa hanc purgationē ſemper duo ſunt notanda. Vnum eſt quod ſæpiſſime contingat, vt mixti ſint humores, nempe melancholia & pituita, item pituita & bilis, quo in caſu diligentes eſtote, vt miſceatis ea, quæ vtrumque humorem poſſunt expurgare. Alterum notandum eſt: quod debetis conſiderare, an morbus gallicus viſcus aliquod occupauerit, quod ſi ſit, erunt miſcenda medicamentis tam præparantibus quam euacuantibus ea quę reſpiciunt viſcus, vt ſi iecur ſyr. de eupatorio, de cichorio. Si lien, ſyr. de fumoterræ, de epithymo.

CAPVT V.

De antidotis adminiſtrandis.

Sequitur caput ſecundum à nobis propoſitum circa morbi gallici curationem, quod ſummatim ſeptem complectitur. Primum, quæ ſint antidoti & quales. Secundū, quibus conueniant hæ antidoti. Tertium, ſub qua forma conueniāt hæ antidoti. Quartum, qua quantitate debeant adminiſtrari. Quintum, quando ſint adminiſtranda. Sextum, vbi ſint adminiſtranda. Septimum, quomodo. His enim habitis nihil deſiderabitur circa adminiſtrationem antidotorum. Sunt itaque tres antidoti, quarum vſus eſt in morbo gallico, Lignum ſanctum, ſarſa pariglia, & radix chinæ. Quæ ſit forma harum & nunquid iſtæ plantæ notæ fuerint veteribus, non debetis à me expectare, quia hoc requiro vt diſcatis à doctiſſimo Guilandino ætatis noſtræ ſplendore: Solum dicam de his antidotis, quæ ſit facultas ipſarum, & quæ ſint eligendæ.

De ligno ſancto. Qualitates ligni. Lignum Guaiacum clarum eſt, quod ante omnia inuentum eſt alia, & ſicut maior pars remediorum caſu quodam & experientia inuenta eſt, ſic lignum ſanctum ꝙ profit morbo Gallico experientia & caſu proditū eſt. Quod ad qualitates quas habet, omnium fere eſt ſententia, calidum & ſiccum eſſe circa ſecundum gradum, paulo plus vel minus, nam neque mordicat multum, neque vrit, & tamen guſtu ſenſum aliquem caloris præ ſe fert, quod argumentum eſt, calidum eſſe & ſiccum circa ſecundum gradum. Quod ad ſecundas qualitates, attenuat & adſtringit. Quod ad tertias prouocat ſudores; præter omnes facultates habet miram vel occultam nobis, quod magnopere valeat in ſuperando morbo gallico.

Sed debetis ſcire guaiacum eſſe duplex, nimirum lignum & corticem. Cortex habet eādem prope facultatem, ſed paulo minorē, niſi quod vehementius exſiccet, dicebat Galenus 6. ſimpl. quod cortices omnium arborum magis exſiccant, quam ligna.

Salſa pariglia. Salſa pariglia calefacit in primo gradu, vt putant omnes, exſiccat vero in ſecundo, quæ cum ſit tenuioris ſubſtantiæ, non eſt dubitandum, quin vires ipſius ſint paulo inferiores, attenuat tamen magis propter ſubſtantię tenuitatem.

Sunt qui dicant etiam adſtringere, ſed nō video, quā facultate poſſit multum adſtringere aut corroborare, quia ſi contemplemini ſubſtantiam, ſi guſtetis, vix poteritis comprehēdere, quod vllo modo adſtringat. Hāc etiam putatum eſt proprietate quadam eſſe donatam, qua morbum gallicum euincat, prouocat ſudorem.

Radix chinæ. Radix chinæ in qualitatib. actiuis reputata eſt temperata, quod exiccet credunt omnes: An hæc conferat gallico, ſiue ſit magnum precium quo venditur, ſiue alia ratione, non admodum conſtat experientiis, quia rari ſunt q experiūtur, interdū dedi, ſed potius in aliis morbis, quam in gallico, ita vt iure mihi videantur dixiſſe illi, qui aſſeuerant non conuenire in curatione morbi gallici. Eligentur hæ plantæ dum in vſum trahendæ ſunt, quia multum refert, an hanc vel illam plantam capiatis.

De electione ligni. Sunt qui laudant lignum guaiacum iuuenculum, & non annoſum, alii vero vetuſtū. Lignum non annoſum, habet has notas, quod eſt in paruis truncis, & maior pars materiæ albicat. Annoſum ex aduerſo craſſius eſt, & maior pars materiæ nigricat: hoc namque commune eſt omnib. arboribus & corporibus, vt quanto magis accedunt ad ſenectutem, tanto fiunt nigriora ratione ſiccitatis. Dicebat Ariſtotel. aerem & aquam eſſe cauſas albedinis, propter quod cum corpora ſeneſcentia amittant aerem & aquam, iure amittunt albedinem, & nigriora fiunt.

Ego vero ſum alterius ſententiæ, quod lignum eligendum ſit mediæ ætatis, ita quod non ſit admodum vetuſtum, neque etiam admodum iuuene: ratio eſt, quia ſicut corpora animalium in medio ætatis maxime vigent, ſic quoque arborum facultates validiores ſunt in media ætate, quam in extrema. Iudicia vero ligni medię ætatis ſunt hęc, quod corpus mediū eſt inter craſſum & paruum, non excedit albedo nigredinem, odoratum eſt, acre, ſubamarum, ſucculentum, ſine vllo cariei veſtigio.

Corticis electio. Cortex ligni melior eſt, ſi ſit ligni vetuſti: quod ſi ſit ligni mediæ ætatis, ſimiliter melior eſt, ſi dum frangitur nigreſcit, ſi nullum puluerem de ſe mittit. Aduertatis etiam ſemper in eligendo ligno, melius id eſſe,

quod cortice proprio vestitum est, quam quod denudatum. Ratio est, quia cortices arborum, vt docet Theophrastus, sunt à natura facti, vt tueantur lignum ab externis iniuriis, & ne calor internus expiret, vnde quando ligna sunt à proprio cortice denudata, necessario offenduntur à corpore externo,&necessario calor intimus expirat, & cum calore euanescit virtus.

De salsa electione. De china electione.

Salsa vero ea eligatur, quæ albicat, quæ,si linguæ apponatur, nonnihil adhæret, quæ fracta puluerem non mittit, & nulla carie contaminata est.

China vero ea bona est, quæ russa est, grauis & ponderosa,nam spongiosa illa & leuis inanis est,prfus. Similiter radix debet esse aliena ab omni carie, & eo magis, quia carissime constat.Istæ igitur sunt antidoti,quæ in vsu habentur pro curatione morbi gallici.

Quibus conueniant hæ antidoti, Lignum.

Videamus secundum caput quibus conueniāt hæ antidoti. Lignū Guaiacum innumeris experientiis comprobatum iam est, vim mirificam habere aduersus morbū gallicum,ita vt vsque ad tempora nullum sit adhuc inuentum remedium, quod æque morbum hunc tollat. Itaque conuenit lignum omnibus gallicis, & præsertim omnib.morbis, q. gallico sunt copulati: præterea omnibus humiditatibus & frigiditatibus ventriculi, destillationibus præsertim frigidis.

Salsa.

Salsa conuenit morbis gallicis,tamen maxime conuenire exploratum est,vbi sunt vel gummata, vel dolores capitis, vel humores. Similiter conuenit vbi iam morbus gallicus tractatus fuit à Guaiaco, nempe dū remissa est sæuities. Cæterum aduertere debetis, salsam ex aduerso sese habere,quam lignum erga ventriculum, quia ventriculus si sit infirmus,magis offenditur à salsa,sicuti etiam nō parum offenduntur, qui obnoxii sunt doloribus colicis.

China.

China putata est à nōnullis prodesse gallico, sed potissimum prodest quando copulatur gallicus vel phthisi,vel sputo sanguinis,vel hydropi,vel astmati,vel epilepsiæ,vel paralysi, etenim in omnibus his morbis,iam dudum comprobatum est radicem chinam magnopere conferre.

Sub qua forma conueniant.

Tertium sequitur caput, sub qua forma administrentur huiusmodi antidoti: Et vt à guaiaco incipiam, inuenio illud administrari in decocto in substantia:In decocto, quia vt docet Gal.3. de alimentorum facult. quæcunque decoquuntur, virtutem & facultatem propriam decocto donant. Decoctum autem guaiaci duum est generum: Aliud enim est simplex, aliud compositum. Decoctum simplex dic'tur illud, quod paratur solummodo ex aqua & ligno, ex.gr.

Decoctum Guaiaci simplex vt fiat.

℞. ligni sancti triti ℔.j.
Aqua communis ℔. xij. maceretur per 24. horas. deinde bulliant ad consumptionem medietatis vel tertiæ partis.

Et aduertite quod etiam hoc decoctum simplex varie solet administrari & parari. Alii enim apponunt modo plus aquæ, modo minus, prout exigit & natura morbi & natura ægri.

Compositi quare fiat.

Decoctum compositum inuenio fieri propter tres causas, vel vt retundatur aliquā facultas ligni, vel vt vis ipsius augeatur, vel vt habeat ratio variorū affectuū aut viscerū. Vnde si remittēda eius facultas est, ne scilicet nimis calefaciat, addimus herbas aliquas, vt cichorium, endiuiā, aut decoquimus in aquis destillatis endiuiæ, cichorii & hydropi: Exempli gratia si velitis facultatem ligni extrahere, & timeatis eius nimiam vim calorificam & siccitatem, ita componatis:

Modus compositi decocti.

℞. *Ligni guaiaci incisi.* ℔.j.
Aquæ endiuiæ,
Hordei,
Cichorij an. ℔.iiij. *Infundantur per 24. horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis.*

Quod si velitis herbas addere, aduertatis non esse addendas, nisi in fine decoctionis, & addendas in sacculo, ne scilicet commisceantur ligno. Et ratio est, quia herbarum facultas per elixationē cito elicitur, & si magis elixentur herbę, euanescit virtus. Quod si componendum erit decoctum, vt facultas eius augeatur, ita componatis:

℞. *Ligni sancti* ℥. viij.
Corticis ligni. ℥. iiij.
Aquæ communis ℔. xij. *macerentur per. 24. horas & bulliant ad consumptionem medietatis.*

Si vero habenda sit ratio ventriculi, vel aliarum partium, additur vinum interdum propter ventriculum, interdum herbæ, quæ respiciant alia viscera affecta. Dabo vobis exemplum: si vultis componere decoctum cum vino, ita componere debetis:

℞. *Ligni sancti triti.* ℥. viij.
Corticis ligni ℥. iij.
Aquæ communis,
Vini optimi an. ℔. vj. *Immacerētur prius in aq. sola per 24. horas, deinde bulliant & in medio ebullitionis adde vinum, & bulliant, donec consumatur medietas.* Scio etiam nullos esse, qui à principio vinum apponunt; sunt etiā qui apponunt in fine. Ego semper delegi hūc modū, & ad hoc impellor hac ratione, quia si à principio addamus vinū, & bulliat quantum aqua, vinū illud præterquam φ insuauissimū euadit, etiam vim suam remittit: quod si etiam in fine apponatur vinum, magis seruat vires, quam par sit, ideo huiusmodi decocta valde turbant caput, ideoque si in medio decoctionis apponatur, fugiuntur hic duo scopuli, neq; redditur insuauis potio, nec facultas expirat, nec periculum est vt tentet caput, quia in ea coctura satis frāgitur facultas vini.

In

Guaiacum in substantia tripliciter datur. In substantia administratur lignum tribus modis: Vnus est quando ex puluere ligni fiunt pillulæ, quæ vna cum decocto propinantur, & scio medicos multos circumforaneos vti hoc modo, quia non possum negare, quin interdum magnopere conferant: sed interdũ expertus sum valde obesse, quia facit oppilationes, ideo vidi aliquos qui curati à morbo gallico in iecoris obstructiones inciderunt, ideo animaduertatis, an venæ sint latæ, necne, & an corpora sint substantia densio i, nam faciliter retinetur hęc materia, generat enim succum lentum, qui tandem sua crassitie obstruit.

Alter modus est per electuarium, accipitur puluis ligni & miscetur modo saccharo rosato, modo saccharo borraginato, modo melli, & hoc fit, quia iecur potest dulcedine faciliter attrahere lignum & antidotum. Exemplum autem erit hoc:

℞. *Pul. ligni ℥. j.*
Sacchari borraginati,
Rosati, an. ℥. ij. M. dosis est ℥. ß. vel ℥. j.

Tertius modus administrãdi est in conditura, sed est magis delicatus modus, quam vtilis, sunt enim quidã qui curãt, vt folia guaiaci condiantur, quæ putant prodesse gallico: sed huic impostura paruam fidem habeo.

Salsæ decoctũ duplex, Simplex. Decoctum salsæ etiam duum est generum, vnum simplex, alterum compositum, Simplex est:

℞. *Salsæ incisæ. ℥. iij.*
Aquæ communis ℔. viij. Macerentur per 12. horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, aut tertiæ partis. Et notate hunc esse medicorum vsum, vt plus aquæ addant salsæ, & minus macerent. Cur plus addãt aquæ, multi varias causas sunt commenti, sed nullam inuenio quæ mihi satis faciat, nisi quod existimo, quod à principio radix constiterit caro, & propterea homines sumptibus deterriti, cæperunt plus aquæ addere, quem vsum postea posteritas secuta est; secus non video cur plus aquæ sit addendum, eo quia substãtia salsæ tenuior est, facultas imbecillior, & ideo ab aquæ copia magis hebetatur. Cur vero minus maceretur, non iniuria factum est, eo quia istę 12. horæ sufficiunt, vt præparetur concoctiòni, si excedantur, salsa nimis humescit, & imbecillior euadit, vt post modum dum coquitur, non ita efficax sit.

Compositũ fit ob duas causas. Compositi modi decoctionis salsæ & ipsi inuenti sunt propter duas causas, vt scilicet facultas ipsius augeatur, vel succurratur aliis affectibus & aliis membris, vt enim obtundatur facultas salsę, non videtur unquam necessarium, eo quod hæc facultas satis imbecilla est. Quando volunt augere vim salsæ, ita componunt:

℞. *Salsæ ℥. iij.*
Ligni ℥. ij.
Corticis ℥. j. ß.
Aquæ communis ℔. viij. Infundãtur per 24. horas lignũ & cortex, salsa per 12. deinde bulliãt ad consumptionem medietatis, post colentur p syrupo.

Decocta salsæ quæ fiunt propter varias intentiones, vel fiunt propter alia membra, quæ patiuntur, quando fiunt propter ventriculum, ea adduntur quæ possint magis astringere & calefacere, ex. gr.

℞. *Salsæ ℥. iiij.*
Ligni ℥. ij.
Aquæ communis ℔. vj. macerentur per 12. horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, & in medio decoctionis addantur vini optimi ℔. ij. & seruetur pro syrupo.

Quod si velimus respicere alia membra, ita paratur, exempli gratia, si sit in animo, cum salsa pariglia curare principium suffusionis, neque timeatur ventriculus, ita parabitis decoctum: *Ad suffusionem.*

℞. *Salsæ ℥. iiij.*
Aquæ communis ℔. viij. Macerentur per 12. horas, deinde bulliant ad cõsumptionem medietatis, & in fine addantur ad bulliendum in saculo:
Fol. euphragiæ,
Fæniculi,
Bethonicæ. an. M. j. ß. deinde colẽtur p syrupo.

Quod si velitis curare obstructiones iecoris, loco harum herbarum addetis Ceterach, eupatorium, petroselinum & similes, quæ possunt iecoris obstructiones tollere. Quod dixi de his, idem de aliis corporis partibus cogitandum est.

Chinæ decoctum vt plurimum simplex parari solet quandoq; tamen paratur etiam compositu..., Simplex hoc modo paratur:

℞. *Chinæ in frusta minutissime incisæ. ℥. ij.* *Decoctum chinæ simplex.*
Aquæ communis ℔. x. Infundantur in aqua calida per 24. horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, postmodum coletur, & conseruetur in loco calido: Etenim hoc decoctum solet facile contrahere acorem, eapropter nonnulli medici mandant, & iure, vt detineatur decoctum in loco calido, verbi gratia, inter cineres calidos, vel etiam inter furfures calidos, qui cum conseruent calorem chinæ, faciunt vt quam minimum vel nullo modo acescat.

Compositũ. Componitur etiam decoctum, præsertim quando animus est cum hac radice aliquin imbecilla, curare morbum gallicum: dixi enim chinam minime omnium conferre ad morbum gallicum. Exemplum cõpositi decocti est:

℞. *Chinæ. ℥. j.*
Ligni ℥. iij.
Corticis ℥. ij. Infundãtur in ℔. x. aquæ cõmunis, & macerentur per 24. horas, deinde bulliant ad consumpt. medietatis & colentur pro syrupo.

Circa hæc omnia præscripta decocta duo sunt vobis aduertenda. Vnum est, quod ex

guaiaco & ex ſalſa parāt quoddam ſecūdum decoctum, quo vtimur pro potu quotidiano loco vini. In decocto chinę adminiſtrādo nō fit ſecundum decoctum, ſed ſemper vtimur primo decocto, etiam pro potu quotidiano.

Decocta ſecunda vel pro potu vt parentur.

Modus autem parandi ſecunda decocta eſt, quod quando iam factum eſt primum decoctum, accipitur idem lignum vel ſalſa & iterum ebullitur in aqua, exempli gratia, quando feceritis primum decoctum ligni, vel ſalſæ, ita ſecundum ordinabitis:

℞. Idem lignum, vel ſalſam,

Aquæ communis ℔.*xij. vel xv.* nam obſeruandum quod in ſecundo decocto apponitur & augetur quarta pars aquæ primi decocti, *& bulliat (nec maceretur) ad conſumptionem tertiæ vel quartæ partis.* Nunquā paratur vſque ad conſumptionē medietatis. Ratio eſt, quia nō debet hic pot⁹ adeo eſſe iniucundus quēadmodum primum decoctū. Putant quidā, totam vim ligni abſumptā eſſe in primo decocto, ſed falſiſſimum eſt, & videbitis interdum ſecūdum decoctum, quanquam minus ebullitum, tamē acrius & amarius eſſe, & ratio eſt, quia facultas ligni fundata eſt in parte tenui, quæ interdum in primo decocto non ita elicitur, quemadmodum in ſecundo.

Vt fiat iucundior hæc potio, aliqui bulliūt in fine paſſulas vel caricas, certe hoc modo fit aliquātulum gratius, ſed ad ſummū tertia die aceſcit, & ideo obſeruate, ne vnquā iubeatis ſimul ebulliri paſſulas aut caricas. Quomodo igit fiet gratius? Soleo in fine incoquere glicyrrhyzæ ℥.ij. vel iij. quæ poteſt iucundiorē reddere potum, nec vnquam corrumpitur.

Eſt & alius modus dulcem reddendi potionem: Accipio paſſulas magnas, quæ ziziba appellant, deinde curo enucleari, & poſtquam perfectum fuerit primum decoctum, ita feruidum proiicio ſuper paſſulas in linteo contentas, & iubeo diligenter exprimi ſuccum ex iſtis paſſulis, atque ita paratur iucunditas ſecundo decocto, nec periculum vllum eſt vt corrumpatur aut aceſcat.

Alterum notandum eſt, eſſe aliquos qui apponunt medicamenta ſoluentia decoctis, vt helleborum, ſenam, epithymum, aut aliquid quod leniat aluum. Sed horum inſtitutum nunquam probare potui, quia iſtæ antidoti curant expellēdo, quod ſi addamus medicamenta, quæ trahunt, eſt agere perinde ac illi, qui calcaribus vrgent equos, & trahunt habenas. Accedit quod facultas antidotorū labefactatur, ne dicā corrūpatur ex miſtione ſoluentium, quia ſunt inimica tono viſcerū.

Soluentia non miſceantur antidotis.

Itaq; conſulo vt nunquam ſoluentia miſceatis, ſed potius ſi aluus nō obediat, aut alterna quaque die, clyſteribus leniatur, vel decima quaque die exhibeatis medicamentum, quod poſſit ducere per ſe, & eo tempore non exhibeatis decoctum. Medicamenta vero quæ hoc tēpore poſſunt adminiſtrari, ſunt ſyr. de epithymo, de polypodio, ſyr. roſ. ſol. de fumo terræ, pillulæ de agarico, pillulæ de tribus. His medicamentis poteſtis tuto vti decima quaque die, ſed nullo modo admiſcere hæc vel illa cūm decocto.

De quantitate adminiſtranda. Continua.

Sequitur caput de quantitate, quę duplex eſt, alia cōtinua, alia diſcreta. Continua, quæ adminiſtratur in guaiaco eſt ab ℥. viij. ad x. vſque. Chinæ eſt ſecundum aliquos vſque ad libram vnā & vltra, ſed nunquam pertranſeo libram. Salſæ eſt ab ℥. vj. vſque ad ix, quæ quantitas mutatur ratione corporis, & prout ſtomachus magis vel minus ſuſtinere valet. Quantitas diſcreta decocti ligni eſt à 20 diebus ad quinquaginta, nam rarum eſt, q. minus 20. vel plus 50. diebus detur, frequentiſſime ſolemus dare vſque ad quadraginta, prout poſtulat morbus & vires ægri ſuſtinēt.

Diſcreta.

Quantitas diſcreta ſalſæ eſt, à x. vſq; ad 20. dies, pertranſimus interdum vſque ad 30. ſed raro, frequenter attingimus 20. & 25. diem. Decoctum chinæ primis diebus, quando repertum eſt illud remedii genus, ſolent medici exhibere vſq; ad 50. dies, ſed nū. 30. nō trāſimus, interdum peruenimus vſque ad 25.

De tēpore.

Tempus opportunum exhibendi has antidotos, eſt primo ver, deinde autūnus. Hippocratis pręceptum fuit libro de aere, aquis & locis, cauenda eſſe ſolſtitia in purgationibus omnibus. Sed duo tempora mihi videntur inepta exhibitioni harum antidotorum, ſcilicet ſumma hyems & æſtas: hyems, quia non poteſt prouocari ſudor, nec corpus perſpirabile fieri. Sūma æſtas inepta eſt, quia tūc tēporis corpora sūt infirma, ita vt nō poſſint ſuſtinere huiuſmodi decoctū. Accipitur ſem per hora matutina oriente ſole, aut quatuor horis ante prandium, & 3. vel 4. ante cænam.

De loco.

Locus in quo exhibetur debet eſſe calidus, ea propter conſueuerunt medici parare cubilia calida, quando non habentur, ideo magis laudo, quando datur occaſio, eligantur Laconica vel ſtufæ, in quibus ſudor facile elicitur, & omnia felicius ſuccedunt. Vtcunque ſit, ſemper debet locus, in quo adminiſtratur decoctum, eſſe calidus.

Modus adminiſtrādi.

Modus exhibendi eſt varius, & quia aliū modum ſeruamus in decocto guaiaci, & aliū in decocto vel chinæ vel ſarſæ. In decocto guaiaci vtimur tribus modis, cū tenuiſſima diæta, diæta tenui, & diæta largiori. Tenuiſſima diæta eſt, quando damus ℥. iij. panis biſcocti, & tantundē vel nucleorū pini, vel amygdalarū, vel piſtachiorum, vel paſſularū. In potu vero damus ſecundū illud decoctū.

De pane contendunt multi, an vtendum ſit pane biſcocto: aliqui amplectuntur, quoniam ſententia eſt Hippocrat. hunc panem exiccare, & ipſe vtitur in curanda hydrope, dicunt iſti, ſtudium eſt exſiccare, igitur conuenit,

uenit. Alii ex aduerso damnant, primo quia panis hic difficulter cōcoquitur & aluum astringit, nam est sententia Celsi lib. 2. c. 29. ꝙ panis hic si sit biscoctus aluum astringat: sed aiunt in curando hoc morbo non debemus astringere aluum sponte astrictam, nec molestiam facere ventriculo. Dico nos vtrumq; facere posse, & dare panem biscoctum & panē optime coctum: Et soleo curare vt sumāt crustas panis optime cocti, quia siccat, non astringit aluum, nec difficulter coquitur: potest & biscoctus dari, quando scilic. corpora famelica sunt, & non habeant nullum adstrictum aluum. Cur in iis corporibus conueniat, ratio est, quia saturat, nec implet: præterea is non est difficilis coctu, quia valida corpora valenter coquunt biscoctum.

Itaq; modo seruetis has rationes nūquam errabitis, siue detis crustas panis bene cocti, siue biscoctum.

Tenuis dieta est, quando semel tantum in die damus carnem assatam aut oua. Largior diæta, quæ in vsu esse solet, est, quando cū secūdario decocto damus vinū, carnes, aut oua semel vel bis in die. Hæc tria genera diætarū habēt etiam methodum in vsu, quia si morb. fit magnus & vires sint validę, tenuissima vtimur vict⁹ ratione. Si morb. sit magnus, & vires inualidæ, aut morb. paru⁹ & vires validæ, vtimur tenui diæta: si vero morb. fuerit paru⁹ & vires imbecillæ, vtimur diæta largiori: hoc tamē obseruandū est perpetuo, vt primis diebus, quando vtendum est tenuissima diæta, non incipiatis statim, sed per 3. aut 4. dies vtamini paulo pleniori victu, deinde paulatim ascendatis ad victum tenuissimum: ratio hæc sumpta est ab Oribasio 10. coll. qui dicebat, non esse mutandum victus rationem ab extremo ad extremū, nisi debito aliquo modo.

Semper aūt capitur decoctum calidum, & quando calidius sustinere potest, eo melius, quia sic magis propellit ad extrema, ꝙ optamus. Dum vero accipitur, animi accidentia debēt esse læta, & abesse omnis tristitia. In tenuissima diæta nunquam vtendum est exercitatione, quia vt scriptum est ab Hip. 2. aph. vbi fames laborandum non est. In diæta tenui vtendum est exercitatione, sed moderata. Vbi victus largior instituitur, exercitatio vehemens conuenit, eo quod adiuuat miri-fice expulsionem.

In decocto salsæ & chinæ eadē fere seruatur victus ratio, q̄ docui in guaiaci decocto, nisi quod cum salsæ decoctum sumatur paucioribus diebus, incipiunt etiam ægri capere prima die duos syrupos, eo quod breue est spacium, & idcirco multiplicādi sunt potus.

Postquam perfecta est decocti exhibitio, necessarium est, vt etiam per plures dies seruetur optima viuēdi ratio, & ante omnia videntur duo magnopere conferre: Vnum est exercitatio vehemens: alterum vt per 15. dies saltem bibant in prandio & cæna aquam secundariam cum vino, hoc enim experientia comprobatū est, confirmare quicquid comparatum est boni.

CAPVT VI.

De accidentibus morbi gallici.

TErtium sequitur caput de nōnullis accidentibus morbi gallici, quæ quidem varia sunt, sed præcipue duo. Dolor articulorum & periostiorum, nec non gummata dura, quæ duo maxime perturbant ægros, & remediis. Sed vt melius possimus venari curationem, inquirēdæ sunt altius causæ, quarum aliæ sunt effectrices, aliæ materiales. Effectrices sunt mala iecoris tempe-ratura, & mala partis recipientis dispositio, quæ causæ efficiunt huiusmodi accidentia, quæ quoniam non reperiuntur in corpore, nisi morbo iam consummato, ideo posterius cæteris omnibus apparent. *Causæ.*

Causę materiales, sunt primo humor melancholicus & biliosus, qui gignitur à iecore intemperato: sed præter hoc adest & pituita, quoniam isti humores non possunt acquirere viscidit atem & tenacitatem, quam habent, nisi pituita tanquam gluten ipsis commisceatur.

Modus generationis istorum symptomatum est, quia isti humores demandantur à iecore & aliis partib. ad ossa, ad musculos & articulos, vbi congregantur inter ossa & membranas, ingentes dolores pariunt, continui solutione & tensione. Similiter vbi inter articulos congregantur, in quib. locis sunt capita neruorum, efficiunt, vt veluti dissiliant capita neruorum, ex qua discissione efficiuntur isti dolores articulorum. *Modus generationis.*

Quod si isti humores colligantur & recipiantur in musculis, faciunt primo tumores; qui deinde concrescunt in gummata dura & rebellia, eo quod calor musculi non multus est, materia crassa & tenax, à calore dissipantur partes tenuiores, vnde remanent crassæ & terrestres, quæ inibi relictæ faciunt gummata illa dura & rebellia.

Sed notare debetis, hæc omnia fere accidentia contingere in doloribus articulorum: in arthritide fiunt dolores, fiunt porri & gūmata. Sed potissimum fiunt in gallico hac ratione, quoniam viscera & membra interiora repellunt hunc tabum, id est, saniem, qui recipitur ab articulis & musculis, eo quod hæ partes sunt ignobiliores & infirmiores.

Hæc accidentia gallica difficulter curantur, & causa difficultatis multiplex est, primo natura loci, quia sunt in partibus remotis à fonte caloris. Preterea causa est crassities ma-

teriæ, quæ neque retrocedére poteſt, neque diſſipari. Non poteſt retrocedere, quia ſemper viſcera eam repellunt, non poteſt diſſipari, quia craſſa eſt & viſcida. Accedit & tertia cauſa, quia fomes continuus ſuggeritur à vitiatis viſceribus.

Prognoſt.

Curatio.

Curationis vero ſcopus eſt, vt materia hæc tollatur: tollitur autem ſi primo emolliatur, deinde attenuetur, & in fumos conuertatur atq; diſſipetur: hoc vero efficitur duob. modis, tum per antidotos communes, tum per antidotos proprias & priuatas. Per communes, quia primo quando curare vultis hæc ſymptomata, propinatis decoctum vel guaiaci vel ſalſæ: nec ſolum propinatis, verumetiam extrinſecus fouetis locos affectos, vel eodem decocto, vel ſpuma collecta, dum bullit lignum, nam ſi accidentia ſint parua, eliduntur interdum his ſolis remediis.

Quod ſi id non eueniat, neq; inunctiones moderatæ proſunt, quales ſunt quæ fiunt ex adipe vrſino, ex medulla ceruina, ex diachylone, recurrendum eſt ad antidotos priuatas, quæ ſunt duæ, ſcil. inunctio ex hydrargyro, & ſuffumigium. Aliqui ſunt adeo audaces, vt etiam primis diebus veniāt ad has antidotos, quod periculoſiſſimum eſt, & vidi his diebus elapſis quēdam Germanum, qui cum à principio inunctus fuiſſet argento viuo, in malū incurabile lapſus eſt. Vt vero ſciatis artem vtendi huiuſmodi antidotis, docebo breuiter quid ſit argentum viuum, & quid ſuffumigium, quibus conueniat, quomodo parentur, quando adminiſtranda ſint, & quo in loco.

Argentum viuum puto vnicuiq; veſtrum notum eſſe, ſiue ſit metallū, ſiue corpus medium inter metalla & planetas, quia hæc non quæram. Eſt corpus ſubterraneum argentum viuum.

Argentum viuū quid.

Galenus autem videtur ſolum meminiſſe artificio effecti, ſed decipitur, quia nullū inuenictis argentum viuum arte factum, & quanquam ſcriptores, vt eſt Theophraſtus, Vitruuius, Dioſcorides, Plinius, factitii argenti viui videantur meminiſſe, id tamen nō eſt factitiū vere: ſed ſunt varii modi & variæ mineræ, è quibus elicitur argentum viuum, adeo quod eſt ſolum corpus naturale. Galen. 9. de ſimpl. falſus eſt, & nullam videtur habuiſſe argenti viui notitiam: vnde locus ille 4. de ſimpl. 9. vbi poſuit argentum viuum inter cauſtica, certe mēdoſus eſt, quoniam doctiſſimus Fallopius iudicauit eam particulam hydrargyros non debere adeſſe. Nec mirem in Gal. dixiſſe, ſe non habuiſſe argenti viui experimentum, eo quia veteres nondum traxerant in vſum medicum hoc argentum.

Quæ porro ſit facultas huius corporis, nō admodum conſtat inter ſcriptores, quia alii fecerunt ipſum frigidum & humidum, vt Auic. & Arabes, alii frigidum & ſiccum, alii calidum & humidum: Quos omnes à veritate deuiaſſe exiſtimo, propterea quod non omnia argenti viui experimenta fecerint. Nunc quoniam miri huius corporis effectus apparent, puto neminem eſſe adeo ignarum, quin videat argenti viui facultatem calidam & ſiccam eſſe, & inſigniter, ſcilicet circa tertium gradum. De huius natura nihil aliud dicam, niſi quod cōſtet ex parte tenera, optime excocta, ex aere & ſpiritibus, qui ex mixtione adeo ſunt cōcluſi, vt non poſſint exire, & quia aer & ſpiritus cōcluſi ſemper quærunt exitum & mouentur, hinc eſt quod argentum viuum ſemper moueatur, quia multi ſpiritus & aer colligatus eſt à parte terrea, qui vt inueniat exitum, ſeſe mouent, cuius naturæ cum exiſtat, poteſt attenuare dura & emollire, poteſt etiam diſſipare & exſiccare. Vnde non immerito medici in his morbis inuenierunt hoc remedium eſſe præſtantiſſimum, & ſciatis quod inuentum hoc non eſt recentiorum, vt aliqui putant, eſt Arabum, Auicennę & Rhaſis, quia iſti in vlceribus cōtumacibus & tumorib. vtuntur argento viuo. Fit igitur linimētum ex hoc vt videbitis.

Facultates argēti viui.

Suffumigia ſunt fumi, qui ex reb. aridis eliciuntur, & in corpus per poros & foramina latiora trahuntur.

Suffumig

Fiunt vero & hæc ſuffumigia ex argento viuo & ſulphure, ex thure & myrrha & aliis vt videbitis.

Conuenit inunctio in his omnibus, qui ſunt validis viribus, qui caput robuſtū habēt qui experti ſunt ſine fructu alia medicamenta benigniora. Non conuenit autem illis, qui infirmis ſunt viribus, qui articulos debiles à natura habent, qui caput imbecillum gerūt, & deſtillationibus atque aliis ægritudinibus obnoxii ſunt. Ratio vero cur non conuenit qui capite imbecillis eſt, quia maxime hoc medicamentum in caput fertur, vt patet ex ſputis & copia aquæ quam per palatum reiicit æger.

Inuncti quibus nemiat.

Sed dicetis, quæ eſt cauſa potiſſima, cur ſi vngantur pedes hydrargyro, ſi genua, ſi brachia aut manus, quod ita ſtatim caput afficitur, cur tantum aquæ copiam reiiciant. Mea ſentētia eſt, hanc cauſam eſſe, quia aer & ſpiritus, qui colligati ſunt in materia illa excocta, vbi linimentū à calore naturali attenuatur, & diſſoluitur, erumpunt, perinde vt erumpunt ſpiritus è bombarda, erumpentes trahuntur & ingrediuntur arterias & venas, & quoniam natura eorum eſt vt ferātur ſurſum, ea propter ſtatim atq; elapſi ſunt, veluti à vinculo efferuntur in caput magno impetu, & quia dum efferuntur in caput, ſecū ducunt plurimos vapores, in capite duo faciūt, eliquant & attenuant humiditates capitis, ita vt ipſæ eliquatæ deinde per os dilabantur.

Præterea efficiunt vt vapores ſecum in caput

put euecti, & ipsi conuertuntur in aquã, quæ aqua deinde in os defluit, atque ita efficitur illud copiosum sputum. Quod hoc verum sit potestis intelligere, quia hi qui inunguntur, si detineant aurum in ore, videbitis spiritus illos & vapores argenti viui concrescere circa aurum. Sed scire etiam debetis, non solum hos spiritus petere caput, sed etiam vniuersum corpus, verum quia sunt subtilissimi, p- transeunt carnes, & firmantur solum circa ossa. Atque hinc est quod sæpe videntur ossa ipsorum, qui inuncti sunt argento viuo, colorem referre argenti viui, & ipsum argentum, eo quia spiritus ipsi subtiles vt concrescunt in ore circa aurum, ita concrescant etiam circa ossa.

Suffumigia quibus conueniunt. Suffumigia conueniunt iis omnibus qui sunt maxime robusti, vt sunt rustici, aut qui habitum corporis instar rusticorum gerunt: Nocent vero & sunt fugienda iis, qui habent infirmum pectus, phthisicis, peripneumonicis, aut alio morbo circa pectus laboranti-bus: ratio est quia fumi isti attrahuntur vna cum aere in pect^o, & quia fumi isti sunt permixti argento viuo, eapropter valde nocent pulmonibus, quoniam argenti viui facultas nimia est, quam vt possit impura sustineri à membro laxo & raro, quale est pulmo. Non conuenit etiam destillationibus obnoxiis, nec iis qui habent intestina debilia, & qui solent pati tormina, & dysenterias, vel dolores colicos, eo quod intestina debilia magnopere lædunt ab iis remediis, & rarissime consulo, vt quis vtatur suffumigio, quia vix fieri potest, quin aliquod viscus à suffumigiis oblædatur.

Modus faciendi linimenta ex argento viuo. Simplex. Modi quibus linimenta ex argento viuo fiunt, varii sunt, prout varia esse solet varietas medicorum in remediis parandis. Sed ego duo summa genera inuenio, alterum simplex, alterum compositum. Simplex conficitur hoc modo:

℞. *Argenti viui.* ℔. ß.
Butyri aut axungiæ porcinæ q. s. ad inspissandum & extinguendum argentum viuum.

Alia inunctio est huiusmodi.

℞. *Argenti viui saliua extincti* ℥. iiij.
Olei amygd. dulc. ℥. v.
Pinguedinis porcinæ. ℥. ij.
Ceræ parum M. fiat linimentum.

Ita simplicia linimenta parantur, & interdum dosis argenti, viui augetur, interdũ minuitur, prout medico videtur necessarium.

Compositus Componitur autem non alia ratione, nisi vt vires argenti viui frangantur, quoniam est veluti venenum, quod solet vires corporis labefactare, nisi corrigatur, & vt à me exemplum huius compositionis habeatis:

℞. *Argenti viui,* ℔. ß.
Axungiæ porcinæ ℔. j.
Theriacæ ℥. iij.
Thuris,
Myrrhæ,
Masticis, an. ℥. ij.
Amphoræ. ℥. j.
Olei rosa. ℥. ij. *misce s. a. & fiat linimentum.*

Hoc est exemplum eorum linimentorum ex argento viuo, quæ composita sunt & in vsu habentur.

Sunt etiam, qui non solum argento viuo extrinsecus vtuntur, verumetiam intrinsecus, veluti sunt illi qui præbent præcipitatũ, quod fit ex argento viuo deusto, & quibusdam aliis admixtis. Aduertite, quod inueni veteres etiam aliquid simile quandoque vsurpasse, quoniam Paulus libr. 7. scribit, suo tempore aliquos fuisse, qui darent argentum viuum deustum in colicis & biliosis: recentiores Paracelsistæ exhibent antimonium præparatum. Sed hæc omnia valde perniciosa sunt, & quanquam polliceantur isti vobis securitatẽ, tamen non credatis, nec alieno vitæ periculo has experientias faciatis.

Modus faciendi suffumigia. Suffumigia quoque inuenio vario modo à practicis parari, nec multum refert, nam quomodocunque faciatis pauca differentia est, sunt tamen suffumigiorum alia benigna appellata, alia maligna. Benigna dicuntur, eo quia non ingreditur diabolus ille argentum viuum: Maligna vero dicuntur, in quib. ingreditur. Benigna sic componuntur:

℞. *Thuris,*
Nucis myristicæ,
Cyperi,
Calami aromatici,
Styracis
Caryophyllorum. an. ℥. ij.
Camphoræ,
Schænanthi an. ℥. j.
Galliæ muschatæ. ℈. ij. *Terantur omnia & seruentur.*

Quæ vero maligna sunt duob. modis conficiuntur: Vnus est simplicior, alter magis compositus. Simplicior est:

℞. *Cinnaberis* ℥. iij.
Myrrhæ,
Thuris,
Landani an. ℥. j. *terantur omnia diligenter & cum styrace liquida fiant trochisci & seruentur pro vsu.*

Fiunt & alia magis composita, quæq; habent antidotos, quę frangũt venenum ipsius argenti hoc modo:

℞. *Cinnaberis* ℥. ij.
Myrrhæ,
Ligni aloes, Landani,
Thuris. an. ℥. ß.
Ligni guaiaci triti. ℥. j.
Scordii ℥. iij.
Theriacæ. ℥. ij. *Fiant trochisci cum styrace liquida.*

Hi sunt modi, quibus componuntur inunctiones ex hydrargyro, & suffumigia, quorum

quorum formas poteritis immutare, & alias effingere secundum has.

Modus administrandi vnctionis. Modus vero administrandi varius esse solet, nam sunt aliqui qui statim post cibum administrant, aliqui ante, aliqui inungunt vno modo, alii alio. Sed modus, quem magis approbo in linimento, est hic, vt post expurgationes exquisitas, dum corpus iã recreatũ est, per duas vel per tres horas ponitur æger in loco calido, & mane, postquam expurgata est aluus, ponitur ad ignem nudus, & inũgantur hæ partes, internodia brachiorum, manuum, genuum & pedum.

Sunt etiam qui totum brachium inungunt & tota crura, sed quo pauciores partes inunguntur, eo magis probo, vt quantum fieri potest hæc inunctio remoueatur à partibus vicinis visceribus.

Dum inunguntur hæ partes, debent fieri vehementes frictiones, vt possit linimentum recte & vehementer penetrare. Peracta inunctione, obuoluũtur partes inunctæ stupa cannabina, vel fasciis, & ita calidus æger, & bene obuolutus deponitur in lecto calido, vbi curari debet vt sudet, vel per duas horas dormiat, deinde surgendum & paulatim deambulandum, demum cibandus est.

Cibi vero sint optimi, vinum, panis optimus, oua, carnes perdicum vel caponum, vel aliarum auium, quæ optime nutriũt, quoniam spiritus vehementer dissipantur, vires facile collabuntur, vt periculum sit, nisi eas cõseruare studeamus, æger deficiat. Sed aduertendum est, quod aliqui monent, quod quãdo inunguntur, & quando facta est inũctio, detineant aurum in ore, quod ego etiam laudo, quoniam spiritus argenti viui petunt os, vbi si inuenerint aurum, naturæ quadam familiaritate illi adhærent, sicque dentes & palatum relinquunt.

Modus vtendi suffumigio. Modus vtendi suffumigio est, vt post purgationem & exhibitionem ligni paulisper reficiatur æger, per tres vel quatuor dies, deinde ponatur in cubili calido, & mane dum surgit è lecto, accipiat oua sorbilia duo, vel panem vino optimo lotum, vel quid simile, vt Marzapanem, quod possit alere neque tamen onerare.

Hoc facto quiescat per duas horas, in cubili vbi est, paratur tectoriũ, & intra illud ponitur æger supra scamnũ, ponũtur & carbones igniti, deinde obuoluitur tectoriũ ægro, vt tegat vndique, & supra carbones ponitur trochiscus suffumigii, vel puluis, & ita continetur æger, donec totus fumus euanuerit.

Sed est aduertendum, quod aliquando ægri præ fumo illo incidant in animi deliquium, quod cum contingit, est statim aperiendum tectorium, & auferendi carbones: vt vero sciatis hoc, adstet aliquis, qui eum vocet & loqui faciat.

Sunt etiam qui curant, vt per cannulam attrahatur in corpus ille vapor: Sed hic modus est immanis & pernitiosus valde, placet mihi, vt eo tempore, quo æger sumit suffumigium, cannulam ore detineat extra conopæum, vt scilicet possit attrahere externum aerem, nec ingrediatur in corpore vapor: Vbi etiam mihi magis placet, vt detineat extra conopæum oculos & os, quia sic minus læduntur à suffumigii veneno.

Postquam factum est suffumigium, animaduertendum est, vt sudor detergatur, & eo deterso quiescendum est paulisper, deinde reficiendi sunt cibo, & conuenit victus ratio eadem in suffumigiis, quam ostendimus conuenire etiam in vnctionibus.

Quantitas linimenti. Quantitas linimenti varia esse debet, pro varietate hominum, sed animaduertendum, vt nunquam vtamini vna vice linimento, quod contineat plus duabus drachmis argenti viui, quod si non placeat, poteſtis augere argentum, melius tamen est semper augere quã detrahere, hæc enim tutior est via. Si enim paulo plus addatis argenti, clarum est, quod nocumentũ illud non emendetur, melius est non proficere, quam nocere.

Quam diu vngendus æger. Numerus dierum quibus vtimur, ipse etiam incertus est, alii vngunt nouem diebus, alii duodecim, alii etiã quindecim, sed semper interpolate, inungimus tribus primis diebus, deinde desistimus vno vel altero die, iterum inungimus tribus diebus, deinde desistimus vna vel altera die.

Sed hic debet esse constans terminus, vt inungatis vsquequo videatis malũ esse sublatum vel saltem valde imminutum. Quod si malum non minuatur, & superueniãt sæua accidentia, vt fluxus alui, vel suffusiones vehementes & prauæ, vel dentium offensiones, si magna hæc sint symptomata, debetis omnino desistere, quia signum est naturam non posse sustinere hoc medicamentum. Quod si symptomata hæc sint exigua, debetis paulatim desistere, & si videbitis naturam se reficere ab accidentibus, debetis iterum repetere inunctionem.

Quantitas suffumigii & quãdiu eo vtendũ. Quod dico de inunctione, idem est dicẽdum de suffumigiis, quia par fere est terminus in vtrisque, nisi quod vbi in suffumigiis superuenit fluxus alui, est omnino desistendũ, quia iste fluxus non facile solet compesci in suffumigiis, nã vident ipsa intestina petere & ipsa lædere. An semel vel bis in die inungẽdum, etiam variæ extiterunt sententiæ: Ego tamen sum huius sententiæ, quod satis superquam fit semel in die ægros ita affligere.

Tempus vtẽdi linimẽto & suffumigio. Tempus oportunum est ver, vel etiam autũnus: æstate mihi videntur hęc omnino esse fugienda, quia in his administrandis egemus viribus validissimis, quæ æstate sunt infirmæ, corpora sunt squalida, & si magis affligamus,

fligamus, periculum inftat capitale. Summa etiam hyeme non eft tutum, quia tametfi ad-miniftremus ea in locis valde calidis, tamen nequimus effugere, quin eo tẽpore corpora hominum difficile fudent, cum tamen maxi-me in hac cura exigentur fudores.

Erofio pa-lati vt cu-retur, Accidentia quæ fuperueniunt, funt erofi-ones palati, damna dentium praua, fluxus al-ui, quibus neceffarium eft ftatim occurrere. Ea propter iis quibus eroditur palatum, de-betis curare, vt fæpiffime abluant os aliquo refrigerante & adftringente, vt:

℞. *Fol. plantag.*
Portulacæ, an. M. ß.
Hordei. p. j. bulliant fimul in f. q. aquæ, deinde facta expreffione adde
Syr. myrtini, (*garifmus.*
Dia coronis. an. ℥. ij. cũ ℔. j. decocti fiat gar-

Dentium firmatio. Colluimus etiã os lacte chalybeato, quod eft præftantiffimum. Vt vero dentes firmen-tur primo debent expurgari ab illa illuuie, quam reliquit vel argentum, vel fuffumigi-um, & mundari vel melle, vel oxymelle fim-plici, deinde firmentur fic:

℞. *Vini rubri aftringentis* ℔. ß.
Nucum cupreßi,
Myrthini an. ℥. ij.
Mafticis. ℥. j. bulliant fimul in dicto vino.

Pro fluxu vero compefcendo eft aduertẽ-dum, an fluxus fit nimius & fanguineus, an vero non. Si non fit validus, fat erit munire inteftina aliquo clyftere, ne offendantur, vt effet hic: *Fluxus al-ui vt curã-dus.*

℞. *Lactis chalybeati* ℔. j.
Vitellos ouorum num. ij.
Pinguedinis caftrati ℥. ij. mifce & fiat clyfter.

Quod fi fanguinolentus effet fluxus, fta-tim deueniendum eft ad eos clyfteres, & ad eas inunctiones externas, quæ poffint fedare, veluti fi lacti chalybeato addatis puluerẽ fan-guinis Draconis, boli armeni & alia quæ fo-lent fiftere, (vt etiam aloes) fanguinem flu-entem.

Extrinfecus etiam poteftis aliquo lini-mento, vt oleo myrtino, oleo cytoniorum inungere, vt ille fluxus coerceatur. Atq; hic eft finis noftri tractatus de morbo Gallico.

CL. VIRI D. D. HIERONY-MI MERCVRIALIS PRACTICÆ MEDICINÆ PATAVINI PROFESSORIS primarii, Liber quintus.

CAPVT I.

De febribus in genere & fpecie.

Qvemadmodum fapienter fecerunt ve-teres, qui oẽm philofophiam in Theo-ricam & Practicam ficut & medicinam diui-ferunt: Sic fapienter exiftimarunt ad vfus hu-manos ad beatitudinem acquirendam, acti-uam philofophiam & medicinam longe an-tecellere. Et vt de medicina loquamur, pra-ctica pars adeo contemplatiuam excellit, vt Arift. 10. eth. fcripfcrit, medicos ex libris mi-nime fieri: quafi voluerit practicam medici-næ partem eam, vnam effe, quæ medicos fa-cit.

Tractatio de febribus inter practi-cas excellit. Cum autem hæc pars medicinæ alias mul-tas partes fub fe habeat, ea, quæ in tractandis febribus verfatur multum excellit alias par-tes. Primum quia fi tractationis certitudinẽ fpectemus, febris tractatio omnium certiffi-ma eft, quippe quæ tactu indice optime co-gnofcitur & iudicatur. Si etiam frequentiam aduertamus, nullus eft morbus, qui corpora noftra frequentius violet & moleftia afficiat, atque ipfa febris. Poftremo cum omnes alii morbi vnam vel alterã aut plures partes ob-fideãt, vna febris totum corpus occupat. Ad-eo vt his rationibus compulfi veteres Romã-ni nulli alteri morbo quam febri templum erexerint.

Poftularent itaque, fratres amantiffimi, o-mnes hę rationes, vt vos ad capeffendam do-ctrinam incenderem. Sed quia video vos fa-tis inflammatos, id tantum dicam, me omni induftria & labore effe effecturum, vt & fo-lidam & veterem atque perfpicuam doctri-nam habeatis. Eft quoniam, vt dicit philofo-phus in lib. de mem. & reminifc. quæ ordine traduntur, facile intelligentia comprehen-duntur, dabo operam, vt ordine certo ince-dam: qui cum multiplex effe foleat, is videtur à Plat. ab Arift. & Gal. effe obferuatus, vt fem-per vniuerfalia particularibus anteponeren-tur. Itaque ego vniuerfalia primum quædam percurram: deinde ad particulares febrium tractationes defcendam.

Erunt autem tria, quæ in vniuerfum de febrib. tractabo. Quæ fit febris natura: quot fint differentiæ & quot caufæ. Signa & cura-tio quoniam melius in particularib. digno-fcuntur, vniuerfaliter minime tangam, quod etiam feciffe Auicen. quem hoc loco profi-temur, aduertimus. Sicut enim febris dicta eft à Latinis à feruore, fic à Græcis dicta eft πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς. Imo vero, vt teftatum ha-bemus *Ordo tra-ctandorũ.*

bemus à Galen. 3. de fract. t. 8. Hippocrat. inuenitur appellasse febrem τὸ πῦρ.

Sed dimisso nomine ad eius naturam inuestigandam properandum, quæ cum compareturex accõmodata definitione, conueniret forsan, vt definitiones veterum vobis proponerem, quæ multæ sunt. Cæterum, quia semper existimaui Gal. 4. de diff. feb. superuanaceum & nimium fuisse in examinandis veterum de febribus definitionibus. Ideo his omissis, quam puto veram, proponam.

Cur Gal. in lib. de diff. feb. nullam febris definitionẽ attulerit.

Sed priusquam hoc aggrediar, eximendus est quidã scrupulus, scil. cur Gal. in libr. de diff. feb. definitionis febris nullam fecerit mentionem. Et quod dubitare maxime facit, est, quia ipsemet, vbi tractare instituisset differentias morborum, auspicatus est à definitione morbi. Auic. etiam omnem suã tractationem de febribus inchoauit à definitione, vt his rationib. videatur Gal. in lib. de diff. feb. defecisse. Hunc nodum puto eximi verbis ipsius Gal. q lib. 4. de diff. puls. 1. & 2. c. dicit, vbi res nomine ipso cõprobatę sunt & cognitæ, minime indigere definitione.

Cum natura febris ex ipsomet nomine febris cognita sit quandoquidem, vt ipsemet testatur 6. epid. com. 1. t. 29. Sed homines cõmuni quadam notione sciunt, febrem esse calorem præter naturam, eapropter Gal. qui aliud studebat, libenter definitionem febris omisit. Non autem hoc fecit in lib. de diff. morb. quia nomen morbi non ita denotat naturam morbi, quemadmodum nomen febris. Auic. autẽ qui ordinem resolutum obseruandum sibi proposuerat, cũ videret definitiones rerum apprime accõmodari huic ordini, & in febrium tractatione initio sui lib. & in omnibus pene tractatibus auspicãdis semper à definitione initium sumpsit. Vt hac ratione etiam ad nos, qui profitemur Auicennam legere, hoc in loco pertineat definitionem febris afferre, quę est: Febris est intemperies calida totius corporis à corde lædens operationes primo & per se.

Auic. cur definitionem febris attulerit, Galenus non.

Dicit primo febrim esse intemperiem, quia proculdubio morbus est: & , cum sit morb. necessario est mala quædam constitutio. Mala autem constitutio cum esse possit in membris similarib. & dissimilaribus, esse malam constitutionem similarium partium compertissimum est: & propterea necessario esse intemperiem atque eam calidam. Vnde qui ab hac sententia recesserunt, atque voluerunt febrem esse calorem natiuum in igneum mutatum, in eam infantiam sunt delapsi, vt dixerint febrim esse substantiam, eo quod calor natiuus sit substantia quædam ex calido & humido aut sanguine & spiritu conflata.

Quod quidem quam absurdum sit, etiam vulgares cognoscunt, sc. febrim minime esse huiusmodi substantiã, sed in qualitatis prædicamento esse collocatam. Priusquam autem vlterius procedam, duo hoc loco occurrunt, non sine summa animaduersione prætereunda. Vnum, cur, cum dixerim febrim esse intemperiem calidam, non addiderim siccam: quod facit hac in re dubium. Est primum, quia Hip. 1. aph. 16. dicit victum humidũ febricitantib. conuenire omnibus, vt si conuenit victus humidus omnibus, necessarium sit similiter in omnib. reperiri siccam intemperiem.

Imo vero Gal. in com. huius aph. etiam 2. de R. V. in acutis t. 18. dicit, febrim esse affectum calidum & siccum, adeo vt videamus magnopere defecisse in definitione omittẽtes hanc particulam siccam. Sed facile potest tolli hæc omnis controuersia, siquidem possumus cõsiderare febrem duobus modis, vel secundum formam, vel secundum læsiones, quas in corpore humano facit. Si febris formã spectemus proculdubio est affectus calidus & siccus, siquidem est pura qualitas ignea. Sin autem spectemus læsiones, semper febris lædit secundum qualitatem calidam, non. a. secundum qualitatem siccam. Et ratio huius est, quia interdum forma febris superatur à materia, quæ cum humida sit, potius lædit secundum humidum quam secundum siccum. Quod cum Arist. aduertisset 1. sect. probl. 27. dicit febrim esse affectum calidum & humidum. Itaque iure factum est à nobis, vt dimiserimus hanc particulam: quia febris minime semper siccitate lædit, vt lædit calore. Sed quid dicemus ad Hipp.?

Fui semper huius sententiæ, Hip. sententiam esse ita interpretandam, vt sequatur de victu humido actu, id est liquido. Et quod me impulit in hanc sententiam, illud fuit, quod frequentissime Hipp. vbi instituit curationem aliquam, semper dicere solet, si febricitet, conuenire sorbitiones; si non febricitet, conuenire cibos, vt verissima sit hæc perpetuo sententia, omnibus febricitantibus conuenire victum humidum, liquidum & sorbilem.

Quod si Gal. quoque interdum dixisse inuenitur, febrem esse affectum calidum & siccum, respexit potius ad formam febris, quã ad læsiones.

Aliud hoc in loco consideratione dignũ est, intemperies calida cum sit affectio caloris quædam, & in nobis sint duo calores: vnus natiuus, alter ascititius, vt docuit Galen. 2. epid. cõm. 4. t. 16. & 23. videtur dubitare, an in febre afficiatur natiuus calor, an adscititius. Hac de re morantur apud veteres & recentiores innumeræ lites. Siquidem alii dixerunt, esse ascititium, alii calorem natiuum conuersum in igneum.

Ego

Ego vero ſemper fui huius ſententiæ, vtroſque calores in febre pati: Et ad hoc me illud hortatur, quod ſi ſpectemus opera calores natiui aut aſcititii, vtraque hæc opera in mirum in febre modum læſa videntur; Vt eſt pulſus, nutritio, & alia, de quibus ſuo loco. Hoc autem ego puto voluiſſe Gal. quando neq; ſemper dixit eſſe calorem natiuũ mutatum, neque ſemper calorem aſcititium, ſed modo vnum, modo alterum.

Idem puto ſignificare Auerr. qui 3. coll. 3. dicit febris naturam commixtam eſſe ex calore putredinali atque etiam natiuo. Quod ſi Auic. videtur dumtaxat meminiſſe extranei caloris, id fecit, quia hac voce complecti voluit tum natiuum, tum aſcititium calorem, qui cũ ſint læſi & extra naturæ terminos poſiti, iure merito extranei nomine digni ſunt. Quamobrem hoc firmiter tenendum, in febre vtrumque calorem læſum eſſe: & factam eſſe ex læſione vtriuſque intemperiem.

Quę quidem totius corporis eſt, nã prẹter id, quod reipſa patet, in febre totum corpus ſuper calefactum eſſe, atteſtantur id & veterum teſtimonia.

Nam Hip. 1. de morbis tractans de febre à bile & pituita, dicit nunquam febrem fieri in corporibus noſtris, niſi totum corpus incaleſcat. Ariſt. etiam 1. ſect. probl. 20. explicatis verbis dicit febrem eſſe calorem totius corporis excedentem. Gal. præterea 1. epid. com. 1. t. 29. de febris natura ſermonem habens ait, eſſe calorem præter naturam diffuſum per vniuerſum corpus, vel per plures partes, vel per nobiliores.

Num febris affectus ſit totius corporis. Quæ poſtrema verba Galen. ideo addidit, vt potius ſenſum, quam rationem ſequeretur, ſiquidẽ ſæpe contingit, vt febricitantes comperiantur habere extrema refrigerata, quod quidem eſt, non quia calor per totum corpus non propagetur, ſed quia eius operatio aliqua ratione impeditur.

Auic. quoque in definitione ſua dicit, calorem febrilem ꝑ venas & arterias in totum corpus diſtribui, adeo, vt apud oẽs ſcriptores conſtans ſit, febrim eſſe affectum totius corporis. Quod quidem cum conſtet ſolidis ſpiritibus & humoribus, in omni febre neceſſarium eſt, calorem horum trium eſſe oblæſum, ſed diuerſis modis, quemadmodum ſuis locis declarabo. Nam dictum eſt, etiam hunc calorem eſſe à corde, quia quantumcunque corpora noſtra calefiant, nunquam febrire dici poſſunt iure, niſi calorem præter naturam induerit Cor.

Subiectum febris quod. Et ratio eſt, quia ſi, vt audiuiſtis, intemperies eſt calida febris, proinde efficiuntur vtriuſq; calores. Niſi igitur id, vnde pendent calores aliarum partium prius p.n. ſit affectum, minime febris eſſe poſſit. Et hoc ẽſt, ꝙ mox intendebat dicere Gal. quando in libr. de Maraſmo dicit, fieri non poſſe, vt vlla intemperie, præſertim calida, afficiatur totum corpus, niſi prius cor afficiatur. Adeo vt ex his omnibus colligere poſſitis ſubiectum ipſius febris eſſe quidem totum corpus, ſed principale & primũ eſſe cor ipſum, eo quod vera ſit febris, quando cor eſt affectum præter naturam.

Poſtquam cõſtitutum fuit ſubiectum febris totum corpus & præſertim cor eſſe, ſupereſt vt videatur, vtrum totum corpus ſit ſubiectum, an tantum ipſius particulæ. Nam celebratiſſima fuit Hip. ſentẽtia, corpus noſtrum conflatum eſſe ex ſolidis membris, & humoribus & ſpiritibus. Ex vna parte non videtur poſſe eſſe verum ſubiectum febris, niſi pars ſolida. Nam ſi febris morbus eſt, & ſi morbus lædit immediate actiones, neceſſe videtur eſſe, vt febris in ea parte ſit collocata, cuius eſt actio, & quæ operatur. Sed pars ſolida eſt ea, quæ operatur, vt d. Gal. 1. de loc. aff. & 3. aph. 17. & 3. de ſimpl. med. 18. Itaq; hac ratione videtur non poſſe poni morbus, niſi in parte ſolida. Conſentit huic ſententiæ Ariſt. q in lib. de ſenſ. & ſenſib. d. morbũ eſſe paſſionẽ corporis viuentis. Sed in corpore noſtro neq; ſpiritus, neq; humores viuũt, ſed vitam habent tantum partes ſolidæ, ergo in his ſolis, non alibi videtur eſſe ponenda febris. *Num ſolidæ partes ſubiectũ febris.*

Ex altera parte, ſi verum eſſet hoc, quod dixi, ſequeretur totũ diſcurſum Gal. 1. c. lib. 1. de diff. feb. vacuum eſſe: quippe qui examinans differentias eſſentiales febris eo loco ponit eas, quæ ſumuntur à ſubiecto. Et ſicuti tres facit febrium differentias, ſc. diarias, putridas & hecticas: ſic tria ſubiecta eſſe dicebat: ſpiritus nempe, humores & partes ſolidas. Præterea, cum febris omnis eſſe habeat in calefacto eſſe, & febris hectica hoc veluti charactere definiatur; ſequeretur, ſi partes ſolidę in omni febre eſſent calefactæ, vt conſequenter omnes eſſent hecticæ.

Clariſſ. viri, q guſtarunt hanc difficultatẽ, vt tollerent, dixerunt partes ſolidas in omni quidem febre eſſe calefactas. Cæterum, cum poſſit aliquantum calefactum eſſe per conſenſum, vel ꝑ eſſentiam, in aliis febribus, dixerunt partes ſolidas eſſe per conſenſum calefactas, in febre autem hectica per eſſentiã. Sed hic explicandi modus difficultatem omnem non tollit: ſiquidem omnes affectus per conſenſum, ſi durat, neceſſario conuertitur in affectum eſſentialẽ, vt multis in locis, & præſertim 1. de loc. aff. docet Gal. igitur ſi hoc verum eſt, ſequeretur, vt ſaltem omnis febris, quæ durat, euaderet hectica. Quamobrem ad fugiendum hũc ſcopulum, puto ego dicendũ eſſe, in omni febre partes ſolidas neceſſario calefactas eſſe. Veruntamen illud etiam habere in aliquibus febribus, vt calefiat iuxta regulam propoſitã ab Ariſt. 6. phyſ.

vbi dicebat, in omni motu semper esse aliquod iam motum, & aliquod, quod mouetur. Cum igitur semper solida in febribus calefiant, necesse est, vt semper etiam aliquid sit calefactum.

In trib. differt febris hectica ab aliis.

Neque valet, secuturum esse, vt omnes febres sint hecticæ, quia etiamsi concedimus in omni febre calefactas esse partes solidas: differunt tamen in tribus febres hecticæ ab aliis. In vno, quia in hectica febre partes solidæ tantum calefactæ sunt, non.a.calefiunt. In alio, quia calor hecticarum febrium in habitum conuersus est, calor aliarum autem non in habitu, sed, vt d.Gal.in c.1.8.metho.in habitudine est. Postremo differt, quia calor solidorum in hecticis occasio est cæteris partibus, vt incalescant: in aliis autem febrib. non sunt solida calefacta occasiones, sed potius ipsa recipiunt ab humorib. & spiritib. calefactum esse, & calefieri, adeo vt etiamsi hoc statuatur de solidis: vere tamē sint tres differentiæ febrium denominatæ ab illis partibus, vt i.l.dicetur, quæ cæteris præstant occasionem caliditatis.

Dictum est in definitione, lædens operationes, quia vt scribit Gal.lib.de inæq. intēp. 5. terminus & finis omnis alterationis est læsio operationis, adeo, vt alteratio omnis dicatur πάθος siue passio, donec non lædit actiones, quas vbi lædit, non amplius passio sed dispositio & διάθεσις, & propterea res permanens est & vocatur.

Quæ operationes potissimum à febre lædantur.

Sed hoc etiam in loco dignum investigatu est, quæ operationes potissimum à febre lædantur. Aetius lib.5.cap.7. dicebat in febre lædi firmitatem vitalem, & adstipulatur ratio: quia si cor est origo actionum vitalium, & est principale subiectum febris, nemo non videt, necesse est, vt inprimis vitales actiones lædantur. Auic.in sua illa definitione, quam, vt colligere possumus, ex Alex.lib. de febre accepit ab Empedocle. Et Zeno d. in febre offendi functiones naturales. Sed animaduertendum est, Auic.in hoc loco Perip. fuisse secutum, qui & facultatem vitalem & naturalem sub nomine naturæ comprehenderunt. Alii fuerunt, qui putarunt à febre lædi omnes functiones.

Ego vero puto hanc rem ita esse constituendam, vt cum febris sit passio totius corporis, necessario lædat actiones communes toti corpori. Actio a. cōmunis toti corpori, vt d.Auer.2.coll.7.nulla alia est, nisi actio caloris natiui. Vnde concludendum est, à febre lædi omnes actiones caloris natiui. Læduntur a. præsertim actiones ꝓpriæ cordis, quæ, vt d.Gal.2. progn.6.nullæ aliæ sunt, nisi pulsus & motus arteriarum, quo fit, vt in febre lædantur actiones caloris natiui communes toti corpori, & prǽsertim motus arteriarum, quæ est propria actio cordis.

Passiones à veterib. appellata fuerunt actiones.

Addebat Auert.3.coll.3. non tantum lædi actiones à febre, sed etiam passiones. Addo ego, lædi etiam vsus. Cur autem Gal.& Auic. actionum tantum meminerint læsarum, nō autem passionum, aut vsuum, ea potissimum ratio est, quod sub nomine actionum putarunt complectendas esse tum passiones, tum vsus. Nam qui versati sunt in veterum scriptis, facile possunt aduertisse, etiā passiones ab ipsis vocatas esse operationes. Sic Arist.in fine lib.3.eth.appellabat téperantis viri operationes, quæ potius passiones sunt. Et 2.po·lit.7.similiter vocauit passiones operationes.

Dictum est postremo primo & per se, ad differétiam earum calidarum affectionum, quæ lædunt quidem operationes, sed non ꝑ se sed per alium. V.g. caliditas coniuncta inflammationi lædit quidem operationes, sed ꝓpter ipsam inflammationem & tumorem, ea propter minime hæc caliditas febris dicitur. Et hoc est quod d.Galen.multis in locis, Hip.& veteres medicos non vocasse phrenitin & pleuritin febres, sed inflammationes, quia non est febris, quæ lædit, sed inflammatio & tumor. Explanata hunc in modum definitione, sequitur secundum caput de differentias febrium.

CAPVT II.

De differentiis febrium.

Differentiæ cum sint partim essentiales, vt d.Gal. initio de diff.febr. partim accidentales. Et accidentalium alię sunt proximæ essentialibus, aliæ vero sunt remotæ. Primum de essentialibus loquemur.

Differentia essentiales tres.

Dicuntur enim essentiales differentiæ febrium, non a.proprie, quia febris, cum sit accidens, non potest vere essentiam habere sed dicuntur essentiales metaphorice. Essentia igitur febris, vt d.Gal. 6.epid.com.1.tract.29. nulla alia est, nisi calor p.n. Itaq; vt venemur has differentias essentiales, videre oportet, quidnam essentialiter, id est, inseparabiliter insit calori p.n. Primum quod inest, vt sit in subiecto: siquidem vulgata est philosophorum sententia, accidentalium nil aliud esse existere quam inesse. Itaq; iure à Gal. dictum est, maxime proprias differentias essentiales febris eas esse, quæ sumūtur à subiecto ipsius febris. Inest præterea aliud calori p.n. vt suscipiat magis & minus, siquidem inter alias cōditiones, quæ tribuuntur qualitati ab Arist. hęc pręcipua est, vt suscipiat magis & minus, ꝙ substantię negatum est. Ergo secunda differentia essentialis febrium ab intensione & remissione caloris. Inest tertio essentialiter ipsi calori p.n. vt agat & moueat. Nam inter omnes qualitates omniū maxime actiua est ipsa caliditas, adeo, vt non defuerint philosophi,

sophi, qui vim agendi vni calori attribuerint.

Et vt obiter hoc dicam, forsan in hoc laudandus Plato in Timæo, qui igni tribuebat tanquam propriam quandam conditionem, vt sit maxime motiuus. Igitur surgit tertium differentiarum febrium genus, quod sumitur à motus modo, vt loquitur Gal. siue potius à motu. Et hoc discursu, vt puto, ductus Gal. initio lib. de diff. feb. dicebat Hip. sapientissimum 6. epid. com. 1. t. 29. complexum esse in enumeratione differentiarum febrium has tres essentiales differentias: sc. à subiecto, à magis & minus, & à modo motus.

A modo motus.

Sed video quæri, cur fit, quod Gal. dixerit differentias essentiales febrium capi ab his tribus tantum non à. ab aliis. Puto respondendum esse, Hippocrat. & Galen. sectatum fuisse sensum. Nam apud medicos semper sensus pro singulari ratione est. Si itaque sensum ipsum spectemus tactu, de calore præternaturali, nil aliud cognoscere possumus, nisi subiectū magis & minus, & ipsum motū, alias enim conditiones caloris possumus vut visu, aut cogitatione complecti, tactu nō possum' in calore quicquam percipere, nisi subiectum, intensionem & remissionem, atque etiam motum, ideo non est mirū, si Gal. & Hipp. qui sectati sunt sensum, appellarunt tantum differentias essentiales febriseas, quę sensu tactus dignosci possunt.

Est ergo prima differentia, capta à subiecto. Et vt aliæ sint febres hecticæ, aliæ diariæ, aliæ vero putridæ. Hecticæ, quæ originem habent à calefactione solidarum partium. Diariæ, quæ principium ducunt à spiritibus calefactis. Putridæ, quę similiter oriuntur ab humoribus calefactis.

Differentia à subiecto quæ.

Habent vero omnes hæ differentiæ, tanquam genera quædam subalterna, sub se varias species, quas cum sim enumeraturus, vbi particulatim de ipsis tractabo, non est quod vos detineam.

Est secundum genus differentiarū essentialium, quod sumitur à magis & minus, secundum quod Hip. nominauit alias febres mordaces & molestas, alias blandas & mites. Nam etsi calor omnis febricitantium quodā modo mordax & molestus sit: tamen, si febres inter se compare ntur, cum aliæ aliis calorem habeant minus molestum: fit vt iure Hippoc. dixerit, alias esse blandas, alias vero mordaces.

A magis & minus.

Tertium genus, quod sumitur à modo motus sine initio, de feb. diff. à Galen. fuit silētio prætermissum. Sed minime tamen damnandus est, quādoquidem 6. epid. explicatis verbis nobis hanc differentiā proposuit: vbi ait, quando Hip. nominat febres acutas, intelligendū esse de caliditate celeriter manui occurrēte & velocem suum motū ostendente. Ex quibus verbis clare quisque videre potest, secundum Gal. sententiam Hip. nobis propofuisse differentias febris à modo motus sub illis verbis, in quibus acutas nominat.

A motu.

Differentiæ accidentales aliæ sunt, vt audiuistis, proximę essentialib. alię vero remotę. Proximæ dicuntur illæ, quæ indicant quidem differentias essentiales, sed per accidēs, e. g. per se qualitates tangibiles indicantur à tactu, vbi indicantur à visu, quia non sunt eius propria obiecta, dicuntur indicari per accidens. Sic Hipp. 6. epid. t. 29. com. 1. dicebat aliquas febres esse rubras, aliquas pallidas, alias vero lucidas. Nam dicuntur à Gal. differentiæ essentialib. proximæ, quoniam indicat subiectum febrium, à quibus capiuntur differentiæ essentiales.

Differentiæ accidētales. Proximæ.

Porro, quæ sunt pure accidentales, proponuntur à Gal. & Auic. confuso modo. Quamobrem expedit, vt ordine eas proponam. Nam dicuntur differentiæ pure accidentales, quæ essentialiter non inhærent ipsi calori p.n. Capiuntur a. hæ differentiæ à diuersis prædicamentis, à tempore motus, ab ordine, à loco, à more & à coniunctis. Sunt enim hæc quinque capita & loci, à quibus sumuntur omnes differentiæ accidentales febrium. Quæ à tempore sumuntur, vel sumuntur à tempore vniuersali vel particulari. Quando ab vniuersali capimus, dicimus alias esse longas, alias breues, alias celeres, alias tardas, & alias esse omni tempore affligentes, id est continuas, alias vero esse intercolatas. Quando à tempore particulari capimus differentias, dicimus alias esse hybernas, alias æstiuas. Vt dicit Hip. æstiuæ quartanæ breues. Dicimus etiam alias nocturnas, alias diurnas.

Remota & pure accidētales differentiæ.

Ab ordine similiter sumuntur varia differentiarum genera. Nam vbi febres ordine quodam incedunt, dicuntur febres periodicæ & ordinatæ. Latini scriptores, & præsertim Plinius, appellant has statas, quasi ordine stato & firmo semper incedāt. Vbi autem nullo ordine progrediuntur, vocantur febres erraticæ. Corn. Celsus vocauit has vagas febres. Isidorus lib. 4. orig. scribit Hip. vocasse has febres erraticas ὕφας. Sed toto cęlo aberrauit hic, quia in Hip. lib. de inter. affect. meminit quandoque generum ὑφώδων, sed multum abest, vt nullum genus eorum sit febris vaga & erratica.

A loco captæ differentiæ sunt, quando dicimus aliam febrem externam, aliā internam. Nam quandoq; vruntur intima, & extima tepent: quandoq; vrūtur extima; sic dicere solemus quasdam esse febres catarrhales & erraticas, quę originē habent à capite, alias vel iecoris vel pulmonis. Quanquam, vt dixi, veteres non consueuere sic febres appellare.

A more sumuntur differentię, quando dicimus alias esse benignas, alias malignas. A coniunctis solent quoque complures febrium differentiæ accipi. Siquidem febres vel coniungũtur aliis morbis, vel aliis febribus. Si coniungantur aliis febribus fiunt innumeræ differentiæ febriũ complicatarum. De quibus f. l. Sin autẽ coniungantur aliis morbis, & non febrib. fiunt febres, quæ ab Auicenna dicuntur accidentia.

Num febres sint accidentia. Altimari rationes, nullam febrem esse accidens. Circa quam postremam differentiam inuenietis multas controuersias esse ortas. Nã Diocles & Erasist. vt in lib. de plac. philosophorum, sub nomine Gal. existimarunt, omnes febres esse accidentia: adducti hoc argumento fallaci, quod omnes febres sequantur aliquam inflammationem. Fuerunt alii contra, qui existimarunt nullam febrem esse accidens, ideo deceptum Auic. inter quos extitit Altimarus, qui duabus rationibus contra Auic. probare voluit nullam febrem esse accidens.

Prima ratio fuit, omnem febrem esse intemperiem, propterea esse morbum, non autem accidens. Alia ratio fuit, quod si febris esset accidens, vel esset actio læsa, vel excrementum mutatum. Sed neutrum est, ergo d. Altimarus, non poteſt esse accidens, cũ non sit neque affectus præter naturam neq; excrementum mutatum, nec actio læsa.

Sed veritas est, non omnes febres esse accidentia, vt voluerũt Diocles & Erasist. Neque verum est etiam, nullas esse accidentia, quandoquidem manifeste apud Galenum habemus, dari aliquas febres, quæ sint accidentia. Nam Gal. 1. ad Glauc. 3. & 4. nec non 4. aph. 60. & 73. docuit esse aliquas febres accidẽtia: quæ sic dicũtur, quia sequuntur alios morbos, eo pacto, quo sequuntur accidẽtia.

CAPVT III.

De caussis febrium in genere.

Explicatis hũc in modum omnibus differentiis, sequitur vt de caussis febrium generatim tractemus. Et quia ex definitione allata innotuerũt caussa materialis & formalis, ac finalem caussam nullus morbus habet, de caussis effectricib. tantum disputatio est habenda, quæ vel possunt esse vehementes, vel remissæ. Vbi sunt vehementes, semper febres inducere consueuere. Vbi vero non sunt vehementes, non producunt febres, nisi quando inuenerint corpora ad febrem suscipiendam præparata. Ideo pro absoluta tractatione earum caussarum, operæ pretium est, vt imitantes Auic. de corporibus præparatis ad febres primum agamus. Huiusmodi enim tractatio vtilis est tum ad curationem, tum ad præseruationem instituendam. Nam dicit Gal. 8. meth. 8. nõnulla corpora esse admodum præparata ad febres, vt Æthiopum. Quare dicit Alex. lib. 1. problem. 77. frequentissime à febribus cõfici. Sic etiam sunt alia quædam corpora quæ febriculosa suapte natura sunt. Nã dicit Plinius lib. 7. cap. 51. Cn. Mecœnatem semper laborasse febre. Sunt & alia, quæ difficile febricitant, vt corpora senilia. Quamobrem ob hanc varietatem interest scire, quæ sint corpora præparata, quæ non.

Præparatio corporũ ad febres vel est interna, vel externa. De præparatis ad febres. Vt hæc tractatio possit absolutius fieri, tria intelligantur necesse. Primum est, præparationem corporum ad febrem posse esse vel ab interno, vel ab externo. Ab externo fiunt præparationes corporum, quando fiunt febres à caussis externis. Nã idem est tunc agens & disponẽs materiam ad formam suscipiendam. Quæ autẽ fit ab interno principio, à duobus potissimum oriri solet, à similitudine qualitatũ, vel à raritate corporũ. Nã vulgatissima sententia est philosophorũ, in habẽtib. symbolum facilem esse transitum. Vel fit hæc præparatio ab vtrisque, id est, & à similitudine qualitatũ, & à raritate pororum. Alterũ sciendum, præparationem ad febres dupliciter intelligi, vel ad febres in vniuersum, vel speciatim, id est, ad hanc vel illã speciem febris. Tertiũ sciendũ est, in proponẽdis corporib. præparatis ad febrem diuersos fuisse inter se Auic. & Gal. Et, vt primo de Auic. sermonẽ habeamus, is in eo capite hunc ordinem seruat. Primum enim proponit, quæ sint corpora præparata ad febres, & secundo loco ponit, quæ sint imparata ad febres. Itaque ad febres capiendas primo loco dicebat esse apta corpora calida & humida; secundo loco calida & sicca, tertio calida tantum, & in passiuis qualitatibus temperata: quarto humida tantum, & in actiuis qualitatibus temperata.

Imparata vero seu inepta corpora ait primum esse frigida & humida, deinde frigida tantum, tertio humida tantum.

Gal. 8. meth. aliam viam videtur secutus. Nam in 1. cap. illius 8. lib. proponens quæ sint corpora dispoſita ad febres, primo loco statuit calida & sicca, quæ dicit esse paratissima, & sua lingua ἑτοιμότατα ad febres suscipiendas, secundo calida & humida, tertio calida tantum, quarto sicca tantum. Post hæc inquit esse corpora temperata, quasi hęc media sint inter maxime præparata, & inter impræparata.

Ex quibus omnibus colligi potest nõ exiguam diuersitatem in his proponẽdis fuisse inter Auic. & Gal. Vos vt rẽ definitam habeatis, recurrendum est ad rei naturam. Nam, vt nuper dixi, præparatio ad febrem oritur intrinsecus à similitudine qualitatũ, & raritate meatuum. Vnde cum febris in vniuersum

sumpta

fumpta fit affectus calidus & ficcus, fequeretur, corpora calida & ficca maxime omnium fimilia febri, & confequenter omniũ paratiffima effe, vt dicit Gal. Nam Arift. 4. meteor. 9. dicit, corpora vftibilia effe ea, quæ ficca funt, & quæ meatus patentes habent, huiufmodi funt ftupa, lignum ficcum & palea.

Hac etiam ratione poffumus defendere communem veterum fententiam, qui, vt dicit Archelaus, exiftimant capras perpetuo febrire, fcilicet ob ficcitatem & caliditatem corporum illarum. Secundo loco fimilia naturæ febris effe corpora, quæ calida quidem funt & humidum inflammabile habent, nam humidum cum fit efca caloris, reddit apta corpora ad fufcipiẽdam febrem. Ideo Arift. loco dicto dicit, huiufmodi corpora effe inflammabilia, quale eft oleum & pix. Tertio loco funt præparata ad febrem corpora, quæ habent qualitatem vnam, fed actiuam fimilem, nullam autem paffiuam diffimilem. Huiufmodi funt corpora calida tantum. Poftremo difpofita ad febres corpora, quæ vnam qualitatem fimilem habent, & in actiuis temperata funt, vt corpora ficca.

Quæ corpora inepta ad febres ίες...dum audorem. Ex aduerfo corpora ea dicuntur impara-ta, non tantum quæ denfa funt corpora, fed quæ ambas qualitates habent diffimiles & contrarias febri. Huiufmodi funt corpora frigida & humida. Sic enim dictum eft falamandram ab igne nõ affici, quia habet qualitates contrarias igni. Et hoc modo poffumus dicere, verum effe, ceruos nunquam febre tentari. Nam enarrat Plin. lib. 8. cap. 32. de natura, non tantum ceruos carere febre, verumetiam fe vidiffe mulieres, quæ carnem ceruinam edebant, vt febre carerent.

Cerui nunquam febricitant.

Secundo loco funt imparata ea, quę vnam diffimilem & contrariam qualitatem habẽt febri, eamque actiuam, nullam autem paffiuam. Huiufmodi funt pure frigida. Tertio loco funt imparata ea, quæ habent vnã qualitatem paffiuam contrariam, nullam autem actiuã fimilẽ. Huiufmodi funt corpora pure humida. Inter hæc, vt audiuiftis, dicit Gal. media effe temperata, quæ fententia femper mihi fufpecta fuit, quandoquidem non tantum videtur contrariari fententię ipfius Gal. verumetiam Ariftot. contrariatur Gal. quia is lib. de opt. corp. conft. longo difcurfu probare conatus eft, corpora temperata omniũ maxime refiftere morbis. Quod fi verum eft, quomodo fit, vt corpora temperata febribus exponantur magis quam imparata? Ad hæc videtur contrariari fententia ifta Arift. qui 5. probl. fect. 22. dicit corpora σύμμετρα minus tentari morbis quam incommenfurata. Vt huiufmodi nodus diffoluatur, dicendum eft, effe paratum corpus ad febres dupliciter intelligi, vel in genere, vel ad aliquas fpecies particulares, corpora temperata in genere

Num temperata corpora febribus obnoxia.

funt omnium intemperatiffima non tantum ad febres, fed ad quofcunque morbos. Verũ, fi hæc comparetur priuatis fpeciebus febriũ ad aliquas febres, funt magis parata corpora temperata quam intemperata.

Sic igitur intelligẽda eft Gal. auctoritas in lib. de art. conftit. Reftat autem videre, quid fit dicendum de Arift. qui 5. probl. 22. dicit, corpora σύμμετρα magis tentari morbis, quã ἀσύμμετρα. Nã quicquid dicãt alii, qui hunc locum examinarint, fenfus philofophi fententię eft, corpora σύμμετρα, cum habeant æqualem omnium partium temperiem, vbi aliquo morbo tentantur, magis tẽtari, ftatuit fecundum totum, quam corpora ἀσύμμετρα, ideo huiufmodi corpora fi fint calida omnium maxime funt parata ad febres, quia habent omnes partes corporis eiufdem temperaturæ & conditionis.

Hæc dicta fint de corporum præparatione in vniuerfali ad febres, fpeciatim autem ad febres diarias omnium maxime præparata funt corpora calida ficca, id quod verbis clariffimis dicit Auic. 1. 4. c. 5. Paulus Ægin. lib. 2. cap. 17. d. ad febres diarias maxime præparata effe corpora, quæ habent effluxiones non vaporofas fed fuliginofas & acres.

Quænam ad febres diarias magis præparati.

Poft hæc funt calida & humida; tertio loco calida, quarto ficca. Hic eft ordo eorum corporum, quæ præparata funt ad diarias febres. Ad putridas autem febres imprimis difpofita funt corpora calida humida, quod do cuit Gal. fæpe, fed potiffimum 8. meth. 7. Et hæc eft ratio, propter quã homo multo frequentius tẽtatur putridis febribus quã bruta, fiquidem, vt dicit Arift. 4. fect. problẽ. 39. homo eft calidiffimus & humidiffim᾿ omnium animantium. Et poffumus hoc cõfirmaretum authoritate Gal. tũ Arift. Gal. enim lo co dicto probabat corpora calida, & humida effe præparata ad putredines, quia omnia excremẽta fętida reddãt. Et Arift. 13. part. probl. 4. & Alex. 1. probl. 29. dicit hominẽ emittere fæces fætidiffimas refpectu brutorũ, tũ quia calidus & humidus eft, tum quia vtitur victu humido. Poft hæc funt corpora calida, ficca: tertio loco, calida tantũ: quarto, humida tantũ: quinto, frigida & humida, fexto, frigida: poftremo frigida & ficca. Sed video ftatim nobis fefe offerre dubium, qui fiat, vt putredini corpora frigida & ficca fint omniũ minime expofita, fiquidem, vt apud Arift. & in libr. de iuuentut. & fenect. & vita & morte, fenectus eft quædã putredo, aut faltẽ eft via ad putredinem. Itaque cum corpora fimilia fint frigida & ficca, videtur effe neceffe, huiufmodi effe præparata maxime ad putredinẽ. Soluendus hic nodus hunc in modum, ꝙ putredo duplex eft, alia naturalis, fc. quæ generationi naturali contrariatur: alia morbofa. Frigida & ficca corpora præparata funt

Num frig. & ficca corpora putredini minus obnoxia.

Quæ corpora hectica magis subiiciantur.

quidem ad naturalem putredinem, sed mi-nime ad morbosam, de qua loquuntur me-dici, & consequenter nos. Ad febrem hecti-cam præparata sunt inprimis calida & sicca, 2. loco calida & humida, 3. calida tantum, 4. corpora sicca tantū, minime omnium sunt corpora frigida & humida. Atque huiusmo-di præparatio omnis ad febrem non tantum ab intrinseco principio est & fit, verūetiā est tantū à temperamento. Sunt multæ aliæ res, quæ disponūt corpora ad febres, sed non im-mediate, Atque in hoc numero sunt ætas, se-xus & corporis habitus. Quod ad ætatē atti-net, in vniuersum iuuenes & pueri magis prę parati sunt ad febres quam senes. Hoc docuit nos Hip. 2. aph. lib. cū dicit senes iuuenib. æ-grotare rarius. Quod tametsi Gal. magna ex parte tribuat prudētię senili: tamē si de febri-bus loquamur, tribuendum est multo magis ꝓprio illius ætatis tēperamēto. Speciatim ve-ro feb. diariis magis exponunt adolescentes & pueri, putridis & iuuenes & mediæ ætatis hoēs. Nā senes nō ita dispositi sunt, ideo ve-ro hac ratione sunt fere immunes à feb. pesti-feris, q̄a raro tētantur putridis. Hecticis ob-noxii sunt tum senes, tū iuuenes, tum pueri.

Causæ me-diata cor-pus ad fe-bres dispo-nentes.

Ætas.

Quod spectat ad sexum, viri in vniuer-sum magis dispositi sunt ad febres quā mu-lieres propter calorem, sed ad putridas ma-gis dispositæ sunt mulieres quam viri. Cor-pora tenuia & macilenta facile capiūtur he-cticis: contra pinguia & oebsa magis tentan-tur putridis, ideo vere Aristoteles 2. de part. animalium 5. dicit, corpora pinguia & obæ-sa citius interire.

Corporis ha bitus.

Hactenus diximus de præparatione cor-porum ad febres à principio interno: conse-quens est, vt de præparatione à principio ex-terno loquamur. Et quia vt dixi, ex sententia philosophorum idem est disponens materiā, & tribuens formam, ideo causæ externæ, quæ disponunt corpora ad febres, illę eædem sunt effectrices febrium. Quare vno hoc cap. tam disponentes quam efficiētes causas comple-ctemur. Priusquam autem hoc agamus, oc-currit dubium, cur Auicen. noster nullū ca-put peculiare fecit de causis in vniuersum fe-brium. Breuiter dicendū est, ideo non fecisse quia viderat easdē causas esse in vniuersum effectrices febriū, quæ etiā sunt efficientes e-phemerarū, ideo cum de causis disponentib. tantū tractasset, statim vno capite tractauit de causis febriū diariarum, & de causis febriū in vniuersum. Hoc autem se ita habere in-telligere possumus ex Gal. qui in lib. 1. de diff. feb. 3. longa oratione proposuit easdem cau-sas febriū in vniuersum, quas proposuit A-uic. diariarum. Auic. diuidit huiusmodi cau-sas in accidentales & essentiales: dicens cau-sas esse omnes res calefacientes, tam essen-tiales quam accidentales. Sed quia Auic.

De causis effectricib. febrium.

non ita ordinate complexus videtur totum orbem causarum, operæ pretium est, vt con-fugiamus ad Gal. & eius ratione vtentes in-ueniamus omnes causas febrium. Gal. enim de causis morb. 2. & 1. de diff. feb. 3. d. in cor-porib. necessariis eo modo augeri calorem, quo augetur ignis in rebus externis. Sunt au-tem quoque quibus extrinsecus augeri solet calor. Primum est vicinia rei calefactibilis. Est enim hoc perspectissimum, corpora re-bus calidis approximata calefieri. Secundum est motus tum animi, tum corporis. Tertiū est putrefactio. Quartum est retentio diffla-tionum continuarum. Quintum & postre-mum est cibus & potus, seu ea quæ sumun-tur. Quod attinet ad viciniam, in hoc genere causæ febrium sunt balnea nimis calida, me-dicamenta calefacientia, potissimū autem est aer calidus & siccus, & insolatio seu sub so-le mansio. Nam hac etiam ratione fit, vt ęstas sit feracissima febrium, quia calida & sicca. Plagę etiam Orientales feracissimæ febrium. Vnde dicit Alex. in probl. med. Æthiopes fa-cile tentari febrib. neq; tantū ad generandas febres in vniuersum maxime faciunt tempus anni, & regio, verumetiam vt dicit Hip. toto 3. lib. aph. etiam aliqua tempora, quæ magis vnam febrem quam aliam ꝓferunt, v. gr. au tumno fiūt quartanę: hyeme, cotidianæ: vere diariæ & sanguineæ, æstate biliosæ ardentes.

Sed circa hoc duo occurrunt scitu digna. Vnum est, cur fiat vt qui nimium manent sub sole, febribus facile capiantur: qui autem ad ignem manent, non capiantur. Videbitis enim eos, qui operantur ad ignem, vix vn-quam febrire.

Cur à sole febris gigna tur non au-tem ab igne

Præterea est etiam dignū quæstione, cur, si quispiam continuo contrectet febricitan-tem, attamen à febre non tentetur. Videre-tur enim cōsentaneum, si ob viciniam rei ca-lidæ fiūnt febres, vt fierent etiam hoc modo.

Postremo, quia dixi ex Hip. ęstate fieri ar-dentes febres, dubium est, quia Arist. 1. sect. probl. 29. in quo multos aph. Hipp. explicat, ille dicit hyeme & temporibus frigidis fieri magis febres ardentes, & 14. sect. probl. dicit habitatores plagarum frigidarum maxime vexari febribus ardentibus.

Ad primum respondere possumus cum Gal. 1. de diff. feb. vt vicinia rerum calidarum gignatur febris in corporibus nostris, opor-tere, vt caliditas communicetur cordi. Com-municatur autem caliditas cordi per mediū aerem à causis externis. Vnde cum qui viuūt sub sole & in aere calido hoc habeant, vt aer calidus facile penetret in cor, hinc fit, vt à fe-bribus tententur qui operantur prope ignē, & qui conuersantur cum febrientibus, licet secundum superficiem calorem aliquē nan-ciscantur, non est tamen in ipsis aer, qui at-trahitur adeo calidus, vt attract⁹ in cor possit

illud

illud incendere, & consequenter febrem facere. De sententia autē Arist. nisi literæ græcæ sensus percipiatur, vix potest sufficienter huiusmodi tolli difficultas, dicit enim Aristoteles, iis in locis habitatores plagarū frigidarū & in aere frigido fieri febres magis ardentes. Sed aliud est, dicere hyeme fiāt febres magis ardētes, aliud autem quod fiant magis ardentes. Nam verum est, quod dicit Hip. in æstate fieri magis febres ardentes, quia vt d. Arist. explicans hunc locum 6. probl. 1. sect. tunc temporis fiunt humores biliosi, & humores qui hyeme sunt concreti, liquantur, vnde fit, vt febres frequētius & copiosius fiant eo tēpore. Ceterum hyeme & regionibus frigidis, fiunt quidem rarius febres ardentes, sed quę cōtingunt, magis ardentes sunt quā quæ contingunt æstate. Duplex est ratio, nā Arist. vna ratio est, quia febres ardentes in hyeme & regionibus frigidis fieri nequeunt nisi à causa potentissima, ideo effectus vt sit potentissimus necesse est. Altera est, quia hoc tempore & in hac regione corpora hominum constipata sunt: vnde cum prohibeatur effluxus caloris, fit, vt hic cohibitus in corpore magis atque magis augeatur. Vnde si quando febres ardentes in corporibus cōtingunt, vere ardentissime fiunt; quod non tantum intelligendum est de ardentibus febribus, verumetiam de omnibus morbis intestinis feruidis.

Causa 2. febrium in genere motus, tum animi, tum corporis.

Aliud genus est motus. Nec puto quenquam esse, qui non experiatur à motu non modo nostra corpora calefieri, sed & febrire. Sed cum duplex fit motus, animi & corporis, de eo corporis à plerisq; dubitatū est, qua ratione calorē inducat. Et vt varias relinquam opiniones, puto ego eum fieri propter duas causas. Prima proposita est ab Arist. 1. met. 13. fieri calorem, vbi collidūtur in sese solida corpora, ita vt aer rarefaciat & igniatur. Id enim fit in corporibus omnibus, vt quotiescunque vehementer mouentur partes solidæ in sese collidantur, atque ita alterentur, & inter sese calefiant. Vnde fit, vt postmodum propagatus hic calor in vniuersum corpus, præsertim in cor febrem indūcat. Secunda causa est humorum colliquatio. Nam à motu humores colliquantur, qui colliquati, & per corpus moti, dum aerem & corpus vehementer agitant, calefaciunt, & ita febres inducunt.

In hoc genere causarum collocantur vacuationes omnes corporis, operationes medicamentorum, & alia consimilia, à quib. febres oriuntur. Et sicut nimius motus causa febris est; sic & nimia quies, vt dicit Gal. 8. meth. 2. tum 3. cap. lib. de diff. feb. Sed differentia est, quia nimium otium non per se, sed per aliud febrem inducit. Siquidem nimia segnitie retinentur excrementa in corpore, gignuntur crudi succi, qui deinde obstruentes febrem pariunt. Quod dixi de motu corporis, idem dicendum de motibus animi, à quibus fieri febrem non modo Galen. dicit, sed & Auic. hoc loco. Et quia motus animi alii sunt, qui fiunt ab internis ad exteriora, & alii, qui contra; priores, veluti sunt gaudiū & verecundia, non febrē inducere apti sunt, eo quod calor mouetur extra corpus, ita vt potius refrigerare quam calefacere possint. Alii motus, vt est ira, timor, tristitia, non solum calefaciunt corpora nostra, sed etiam febres inducunt, eo quod eum spiritus intra corporis penetralia moueantur, atq; hi suapte natura calidi sint, fit, vt feruidiores facti non solum calorem, sed etiam febrem faciant.

Quomodo à motibus animi fiat febris.

Sed hoc loco duo nobis occurrunt examine & consideratione digna. Vnū est, quomodo ipsi veteres omnes medici inter causas externas animi motus posuerint, cum tamen interim videantur. Aliud est, de timore & tristitia; siquidem Galen. 4. de causis pulſ. cap. 3. scribit, in timore & tristitia pulsus fieri paruos, & quod cor refrigerant. Si in timore & tristitia cor refrigerant, quando ergo inter causas febrium Gal. connumerauit has passiones? Ad hoc dupliciter respōnderi potest. Primo modo motus animi considerari possunt vel secundum seipsos, vel secundum obiecta, à quibus concitantur. Si secundum se considerentur, certe sunt res mere internæ. Sed si secundum obiecta, quia sunt pure exteriora, ideo medici hæc respicientes, appellarunt causas externas.

Possumus etiam respōdere, posse aliquid dici causam externā, vel quia extrinseca sit, vel quia euidens. Primo modo sane animi motus non sunt res externæ, quia non sunt extra nostra corpora, sed quia sunt causæ euidentes. Nam si quis febrem incurrat propter irā, aut ꝑpter aliud, ab omnibus cognoscitur, ideo dicuntur motus animi causæ externæ, quia sunt euidentes. Ad 2. respondendum, metum, tristitiam, & alia huiusmodi in corporibus nostris fieri interdum paulatim, interdū cito. Vbi fiunt paulatim, refrigerant quidem & faciunt pulsus tardos, & hoc modo locutus est Gal. Si autem fiant cito, calefaciunt potius cor, quam refrigerant.

Et ne putetis, hoc esse figmentum merū ingenii mei, videatis Arist. lib. de respir. cap. 19. à principio. Inquit enim eo loco, timorē eam esse animi passionem, in qua calor velociter ab externis ad cor refugit, in quā celeri fuga dicit Arist. fit magnus motus in corpore, & ex motu interdum ita cogitur circa cor calor, vt non tantū calefiant homines, verūetiam intereant interdum, scilicet quod calor & spiritus circa cor subito coactus calefaciunt, & calorem natiuum strangulant. Hoc etiam, domini, illud est, quod docere voluit

Gal. quando 1. de tuend. val. 2. dicebat, à nimiis animorum motibus humores fieri biliosos, id est, valde calidos: siquidem ex eo motu ad interna, & generatur bilis & genita deducitur ad stomachum.

Causa tertia febris putredo.

Tertium genus causarum est putredo, quæ inducit febres in corporibus nostris, quoniã vt dicit Gal. cap. 4. li. 1. de diff. feb vapores putridi, & ideo calidi rapiuntur in cor, qui ipsũ calefacientes consequenter febres inducunt. Hæc autem putredo æque potest esse interna atque etiam externa. Sic enim dicit Galenus loco citato, febrem pestilentem produci ab aere morbido & putrido.

Cum autem omnis putredo, vt dicit Arist. lib. 4. meteor. cap. 1. fit extinctio caloris natiui à calore externo, dubitatum est, qua ratione corruptio huius caloris, quæ generat febres in corporibus nostris efficiatur. Ex vna parte fuerunt, qui dixerunt, fieri semper putredinem à prohibita trãspiratione, quorum sententię videtur inprimis fauere Galen. qui 9. meth. 7. dicit ea tantum putrefieri, quæ calida & humida cum sint, in loco calido humido conclusa sunt. Hoc etiam plerisque in locis confirmauit Gal. sc. fieri putredinem in corporib. nostris à prohibita transpiratione. Et vt hoc possitis intime penetrare, debetis repetere naturam tribus coctionibus, quæ fiunt in nobis, propria loca destinasse ad excernenda vniuscuiusque coctionis excrementa. Vnde vbi hęc excrementa non excernuntur, in quacunq; coctione sint retenta, à calore extraneo capiuntur, & consequẽter putrescunt. Igitur id certum est, putredinem fieri ob prohibitam hanc excrementorum transpirationem.

Ex altera parte est auctoritas Galen. cap. 6. lib. de inæq. intemperie, vbi dicit manifeste, non tantum prohibitam transpirationem, verumetiam alias causas facere putredinem. Et si hoc non docuisset, ipsa experientia docet. Videmus enim cotidie, corpora frigida & humida putrefieri. Quamobrem hoc constitutum esse debet, frequenter, imo frequẽtissime, fieri in nobis putredinem ex prohibita transpiratione, & hoc voluisse Gal. loc. cit. verum fit etiam putredo ab aliis causis, vt ab aere putrido inspirato. Vnde non est mirum, si Galen. cum hoc vidisset, duo genera causarum fecit febrium, alterum putredinẽ, alterum prohibitam transpirationem, quod frustra fecisset, si putredo semper oriretur à prohibita transpiratione.

Est hoc loco probl. Nam audiuistis à putredine fieri febres. Hoc si verum est, qui fit igitur, quod cum cotidie in intestinis gignũtur putredines insignes, nihilominus non videmus febres ex his factas. Putredo etiam exigua in alia parte solet facere febres, & q; in corporib. nostris fiant cotidie putredines in intestinis, docent cotidiani fœtores, qui percipiuntur ex fæcibus & crepitibus. Et ratio huius rei est, quia etsi hæc putredo sit interdum eximia: fit tamen in locis ita inuolutis, & remotis à corde, vt eo minime peruenire possint vapores putridi, qui calefacientes febres inducant. Nam Plato in Timęo dicit intestina facta fuisse oblonga & flexuosa, ne cogerentur homines continuo edere & excernere, & consequenter diuinas mentis operationes turbare.

Ego autem addo, propter hoc facta fuisse intestina anfractuosa, vt cum recipere deberent copiosa excrementa, & hæc ibi putrefieri, ne putredo ad partes nobiles penetraret, & vitæ incommodaret. Hæc etiam est ratio, cur fit, vt excrementa aliarum coctionum, quæ fiunt in corpore nostro non putrefiant, sed tantum primæ coctionis, quia scil. & multa sunt, & in loco posita, vbi minime possunt à calore natiuo regulari, vt par est.

Causa quarta febrium prohibita transpiratio.

Quartum genus est, prohibita transpiratio, quæ tota posita est aut potissimũ in clausione eorum meatuum, quos fabricauit natura ad expellenda tertiæ coctionis excrementa, quæ densatio meatuum vel fit in corporibus impuris, in quibus exsuperant acres humores, vel fit in corporibus puris & temperatis, scilicet si fiat in corporibus impuris, retenta illa excrementa calida & acria sane calorem intestinum augent, & consequenter febres faciunt.

In corporibus autem puris dicit Gal. iure huiusmodi prohibitam respirationem non necessario facere febrem, sed plenitudinem facere, quæ interdum quidem facere potest febrem, sed non semper: huiusmodi prohibita transpiratio & densatio pororum, quãtum colligitur ex Galen. 9. meth. 7. & 3. de T. V. fit, vel quia pori & meatus replentur, vel quia in simul conniuent & constringuntur, vel quia caro inter meatus existens constringitur, replentur meatus à viscidis, lentis, crudis & crassis succis. Constringuntur autem carnes & similiter etiam meatus dicit Galen. 3. meth. 2. vel à frigidis, vel ab adstringentibus, vel à siccantibus. Frigida quæ condensant meatus sunt, veluti aer frigidus, aquæ gelidæ, balnea frigida. Adstringentia sunt veluti medicamenta adstringentia, balnea aluminosa. De siccantibus autem dubitatio est, an ea quæ exsiccant, corpora condensent, an potius rarefaciant. Nam perspicuum est, corpora eorum, qui detenti sunt hectica & marasmo rarefieri, & propterea vtuntur medici remediis opulentibus meatus. Adhæc videmus corpora senilia esse quidem maxime exsiccata, esse tamen potius rara quam densa. Dicendum est, siccantia operari posse in corpora nostra dupliciter, vel paulatim vel repente. Quæ paulatim operantur, sunt

quæ

quæ rarefaciunt corpora noſtra, quia cum humore illud humidum, quod eſt in meati-bus, conſumunt, & conſequenter cum mea-tus vacuos relinquant, faciunt corpora rara, cōtra illa, quæ exſiccant ſubito, adſtringunt non autem rarefaciunt.

Cauſa quin ta febrium cibus & potus.

Quintum & poſtremum genus cauſarum totum poſitum eſt in his, quæ intus ſumuntur, ſiue ſint medicamenta, ſiue cibus & potus. Medicamenta cum corpus euidētiſſime incendant citra omnium controuerſiam febres inducere nata ſunt. Cæterum cibus & potus febrem faciunt aut qualitate aut quātitate. Qualitas vero vt dicit Gal. 3. c. lib. 1. de diff. feb. poteſt eſſe tum aſcititia, tum etiam natiua. Aſcititia cū cibi vel potus aliqua mala fortuna corrumpuntur, ita vt corrupta & intus ſumpta ſtatum noſtri corporis violent, & ita febres inducāt. Qualitate etiam natiua hoc facere poſſunt, quotieſcunque nimium aeria & calida sūt. Huiuſmodi dicit Gal. eſſe allia, cæpas, naſturtia, & alia huiuſmodi, quæ ſua nimia caliditate incēdunt ſpiritus & humores, & conſequenter inducūt febres. Copia etiam poſſunt cibi & potus facere febres, quando vel excedunt, vel nimium deficiunt. Si excedant, cruditates inducunt tum acidas tum nidoroſas, à quib. deinceps febres fiunt; ſic etiam d. Gal. me. 2. definientes cibos ſeu nimiam inediam parere febres. Quæ autem ſit ratio, d. Gal. l. c. inedia bilem confluere in ventriculo, & ex hoc confluxu incēdi ſpiritus & conſequenter fieri febres.

Sed eſt quoque altera cauſa propoſita ab Ariſt. in fine libr. de iuuent. & ſenect. nec nō 14. probl. ſect. probl. 7. Quibus in locis dicit, ieiunantium ſtomachos fieri æſtuoſos & inceuſos, quoniam aer contentus in huiuſmodi ſtomacho, cum non ventiletur ab ingreſſu ciborum, fieri, vt hic immotus veluti incendatur & caleat. Vnde dicit, ora ieiunantium propter hoc male olere; quia ſc. aere immotus & ideo calefactus incendit & putrefacit humores, vnde fætor. Hactenus habuiſtis, quæ ſint in vniuerſali cauſæ efficientes febrium, ſupereſt vt cuiuſque generis febriū particulares tractationes aggrediamur. Sed quia omnis huiuſmodi tractatio inſtituitur propter curationē, cuius gratia omnis medicina comparatur: & quia tum ad curationem inſtituendam, tum ad victum inſtituendum neceſſarium eſt cognoſcere tēpora & mutationes febrium: hinc fit, vt priuſquam particularem tractationem aggrediamur, neceſſe ſit tradere certam theoriam tēporum febrium, vt iure merito Auicen. diligentius, priuſquam tractauerit peculiariter febres, voluerit tractare de horis & temporibus febrium. Sed video ingenioſum aliquē duo eſſe hac in re percunctaturum. 1. cur Auicen, initio tractationis febrium voluerit agere de temporibus febrium, & Gal. in lib. de diff. febr. huiuſmodi tractationem in fin. lib. 2. habuerit. Alterum eſt, cur Auic. in tractandis febrib. de temporibus potiſſ. egerit, in tractandis aliis morbis huiuſmodi diligentia non ſit vſus. Breuiter reſp. ad vtranque ſummo iure, vt audiuiſtis hoc feciſſe Auic. quia vniuerſa ipſi⁹ tractatio dirigebatur ad iudiciū & curationem inſtituendam. Gal. autem cum ſibi propoſuiſſet in his lib. naturam ſolam febrium edocere, & modum agnoſcendi ipſas proponeret, minime pertinebat ad ipſum, ante ſolam tractationem de locis verba facere: ſed quia etiam nonnihil hæc cognitio confert ad ſcopum Gal. ꝓpoſitum, hinc fit, vt in fine tractationis aliqua etiam de huiuſmodi temporibus adiungere voluerit.

Ad 2. vero reſp. febrem habere huiuſmodi tempora & plura & magis euidētia, quam habeant cæteri morbi; ſiquidem, vt mox dicamus, febres habent duplicia tēpora, morbi cæteri, quod non habeant paroxyſmos ità euidentes, fit, vt in ipſis non vſque adeo referatur exquiſita temporum cognitio, vt iure Auic. particularem tractationem de horis febrium inſtituerit. Itaque hunc imitati, de temporib. morborū tractaturi ſumus, vt inſtructiores accedatis ad particulares febres omnes intelligendas. Tempus, vt mihi obſeruare licuit, tria ſignificat. 1. enim ſignifi- *De ſignificatione temporis.* cat menſuram motus totius orbis, quemadmodum accepit philoſophus 4. phyſ. vbi de tēpore exactiſſimā tractationē habet: ſic ꝓprie dicitur à Græcis χρόνος. Noſtri non alio nomine vtūntur, quam temporis. 2. ſumitur pro parte aliqua huius temporis. Nam primi rerum parentes propter vitæ noſtræ commodum diſtinxerunt hoc in quatuor; in ver, æſtatem, autumnum & hybernum tempus: appellaruntque huiuſmodi tempora horas nomine Græco, quaſi ſint partes quædā totius motus. 3. ſignificat tempus mutationem, quam faciunt plantæ, animalia, & etiā morbi. Nam omnia viuētia, vt cuiq; perſpectum eſt, primo oriuntur, deinde augētur, poſtremo ſiſtunt, deinde declinant: ita vt habeant augmentum, conſiſtentiam & declinationē. Ad ſimilitudinem horum inuenerunt medici etiam in morbis fieri huiuſmodi mutationes: ita vt primo oriantur, ſecundo augeantur, tertio conſiſtant; poſtremo declinent. In plantis & animalibus appellarunt hæc tempora mutationum communi nomine χρόνες, & peculiari nomine ἡλικίας, ſiue ætates. In morbis vero vocarunt huiuſmodi tempora & mutationes peculiari nomine καιρὸς. Transferunt noſtri tempora. Et de tempore hoc tertio modo ſumpto loquuntur medici.

CAPVT

CAPVT IV.

De temporibus febrium.

Galenus ſcripſit duos libellos, quos appellauit de temp. morb. Et nos locuturi ſumus quoq; de his breuiter & perſpicue. Sed quatuor ante cætera diligenter memoria tenenda. Primum febres, de quarum temporibus ſumus locuturi, duo habere tempora, aliud vniuerſale, aliud particulare. Particulare, ſiue particularia tempora ſunt quatuor illæ mutationes, quas in vnaquaq; acceſſione ſubit febris, ſc. principium, augmentum, ſtatus & declinatio. Hæc enim quatuor cum reperiantur in vnaquaq; acceſſione, dicuntur particularia tempora, quod particulares & euidentes mutationes efficiantur in vnaquaque acceſſione. Vniuerſale tempus eſt totus ambitus omnium paroxyſmorum à principio morbi totius ad finem. Do exemplum: Quartana cum ſit febris, habet & temp⁹ particulare & vniuerſale. Tempora particularia quartanæ ſunt initium vniuſcuiuſque paroxyſmi, quando ſc. incipit rigor: augmentum, quando abeunte rigore apparet calor: ſtatum quando calor in ſummo eſt: declinatio, quãdo calor remittitur, & ſudor apparere incipit. Hæc tempora particularia finiuntur circuitu 12. 14. aut 20. horarum. Tempus autem vniuerſale dicitur totus ambitus & circuitus quartanæ à principio ad finem: quæ vt ſuo loco videbitur, interdum anni ſpatio, interdum 8. vel 10. menſium, & modo maiori vel minori mẽſium & dierum numero fit. Nam in hoc toto curriculo febris apparent & ſimiles mutationes, quemadmodum in particularibus paroxyſmis, adeo vt augeatur febris, conſiſtat, atq; etiam declinet, ita vt obſeruandum ſit, hæc tempora interdum reperiri in omnibus morbis, interdum vero non reperiri.

Tempus particulare

Tempus vniuerſale.

In morbis lethalibus certiſſimum eſt, non inueniri hæc omnia tempora, quandoquidẽ omnes moriũtur vel in principio morbi, vel in augmẽto, vel in ſtatu. In declinatione nullus vnquam perit, vt dicetur, ideo in morbis lethalibus ſemper ad minus deſideratur declinatio. In morbis ſalutaribus ſecus eſt, quia interdum aliqua tempora deſiderantur, plerunq; in ipſis omnia hæc tempora inueniũtur. Nam interdum vſu venit, vt inchoantes morbi vel augeſcentes ſtatim opera medici finiantur. Plerũq; autem hoc contingit, vt & à natura, & à medico curentur quidem hi morbi, ſed per ſua tempora. Tertium obſeruandum eſt, in morbis qui percurrunt hæc quatuor tempora, non ſemper hæc tempora eſſe manifeſta, quandoquidem vſu & experientia comprobabitis interdum augmentum inſenſile eſſe, interdum ſtatum.

Quod cum viderent aliqui medici inſulſi, dixerunt hæc tempora non eſſe in omnibus morbis neceſſaria; ſed interdum deficere ſtatum, interdum augmentum, interdum etiam principium. Sed vt nuper dixi, id quod inſenſibile eſt, iſti putarunt perinde atq; non eſſet. Quartum obſeruandum eſt, medicos ꝓ indiciis & curatione inſtituendis hæc tẽpora febrium adhuc diſtinxiſſe, quandoquidem voluerunt quodlibet tempus tum vniuerſale, tum particulare febrium habere principium, medium, & finem, adeo, vt liceat aſſignare principium principii, medium & finem, & ſic de ſingulis. Archigen. declinationis finẽ adhuc diuidebat in duas partes, ſed nimia hæc Archigenis diligentia fuit à Galeno damnata in libro de temp. morb. & iure. Neq; valet, Domini, Galen. & alios præter hæc tẽpora propoſuiſſe inæqualitatem quandam, necnon etiam interualla paroxyſmorũ, quoniam illa inæqualitas non eſt tempus ſeparatum, ſed eſt pars quædam principii, & à Galeno aſſimilatur igni ſcintillanti, quæ dum vult accendi modo emicat, modo occultatur, ita vt inæqualitatem quandam faciat, quemadmodum fit hæc inæqualitas, quoties in initio paroxyſmi calor obrutus materia febrili modo exſurgit & emicat, modo deprimitur & occultatur.

Tempora quatuor morborum non ſemper in morbis manifeſta.

Idem etiam dicendum de interuallis, ſcilicet non eſſe neq; ipſum tempus morbi aut febris ſeparatum, quemadmodum non eſt inæqualitas, ſed eſt tempus ſanitatis potius, quam tempus morbi. Vnde veteres medici ſolebant in interuallis mittere ęgros ad conſuetas operationes, quaſi in hoc tẽpore homines ſint potius ſani quam ægri. Quod etiam aduertentes legiſlatores, ſanxerunt, vt q quartana laborant in diebus interualli ſeſe excuſare nequeant, quo minus in iudicium vocati compareant, ſcil. intelligentes & ipſi, hæc interualla eſſe potius tempora ſanitatis quam tempora morborum.

De principio morborum.

Principium quod à Græcis dicitur ἀρχὴ, tripliciter apud medicos ſumitur, vt dicit Galenus 1. aph. 12. & 1. de locis 17. & 19. principium enim ſignificat primam cuiuſq; morbi inuaſionem, quam Græci ſignificantes vocant ἐπισημασίαν. Secundo modo ſumitur ꝓ tribus prioribus diebus morbi. Sic enim Ægyptii prohibebant, ne medici in his tribus primis diebus quicquã agerent, vt dicit Ariſtoteles 3. polit. c. 5. ideo vero ſi quid agebant medici in his dieb. ſuo periculo agebant. Hãc legem imitati ſunt illi medici, qui ſectantes Theſſalum à Galeno frequenter Diatritarii vocantur. Sumitur tertio modo principium pro prima parte totius morbi. Nam ſecatur quilibet morbus in principium, augmẽtum, ſtatum & declinationẽ. De hoc primo quoniã frequenter loquuntur medici, nos etiam

locu-

locuturi sumus. Auic. tertio cap. primæ fen. quarti:& Gal.2.de diff. feb.in fine,& 3.de locis.c.3. definierūt esse principium tempus illud,in quo calor à materia veluti suffocatur, & in quo non apparet signum coctionis neque signum contrarium coctioni.

Addit duo commemorata digna Auic. vnum est, in omni ægritudine inueniri necessario principiū, ita vt de hoc à nemine sit dubitatum:veruntamen esse in aliquib.ægritudinib. principium admodum obscurum, & prorsus insensibile, cuiusmodi sit tum in epilepsia,tum apoplexia:in quibus ægritudo vsque adeo celeriter fit magna, vt vix inchoasse sentiatur. Alterū monet Auic.interdū in morbis acutis prima die apparere in vrina excrementa,aut sedimentum aliquod,quod etsi videri possit coctionis signum, tamen dicit Auic.minimè esse, sed esse potius partē crudi alimenti, quæ anteactis diebus superfuit in coctione & fabrica sanguinis, adeo, quod verus character principii sit, vt in ipso non appareat signum coctionis, neque signū cōtrarium coctioni. Hoc loco oritur cōtemplatio,cur Auic.dicit in principio nō apparere signa coctionis,nec contraria coctioni:& potius non dicit nō apparere signa cruditatis. Nā multo clarior fuisset eius sermo, si dixisset, non apparere nec signa coctionis, nec signa cruditatis. Ego autem dico,summo iudicio Auic.vsum huiusmodi sermone.

Duo contraria coctioni ex philosopho.

Nam Arist. initio 4.meteor. vbi coctionis naturam explicuisset,dicit coctioni duo esse contraria:sc. ἀπεψίαι siue ὠμότητα, nos dicimus cruditatem & μόλυνσιν. Latini dicunt defædationem. Cruditas, vt exemplum afferamus,in reb.quę elixātur exterius dicitur, quotiescunq; humidū minime terminū debitū acq rit, sed flatulentū & crudū pmanet.

Fit a. in elixatione μόλυνσις,quādo humidum non tantum non coquitur, verūetiam corrumpitur, quæ tamen corruptio duplex esse potest, vt diserte dicit Gal.2.aph.17.Nam vel corrumpit humidū imperfecte vel perfecte. Si imperfecte,potest corrigi,& p vlteriorē coctionem perfici. Sin aute perfecte & integre corrūpatur, minime potest vnquam ad benignum reduci. Et affert Galen.exemplum vini acescentis, quod vinum, si parum acescat, potest corrigi, vt audio frequenter fieri in Græcia:sin autem multū acescat,minime potest corrigi. Igitur Auic.vt complecteretur tā cruditatem, quā defœdationem, dicit potius non apparere contrarium coctioni, sc. sub nomine contrarii complectēs & defœdationem & cruditatem.Nam in febribus salutaribus apparet interdum cruditas in vrinis; in febribus exitiosis apparet corruptio,ideo voluit Auic.complecti principium tam salutarium,quam exitialium febrium.

Sed dicetis, si in principio non apparet coctio, si non apparet contrarium coctioni, quid igitur est id, quod videtur in vrinis,& quomodo appellare debemus? Auerr.3.collect. cap.9. videtur gustasse hanc difficultatem:qui loquens de principio, dicit, in hoc tempore sese manifestare quidem morbum; veruntamen naturam nondum tractare materiam. Si igitur materia à natura nō tractatur, nō possumus dicere vere, quod in principio febris vel alterius morbi appareat vel coctio, vel cruditas, vel defœdatio in vrina.

De augmento morborū.

Post principium sequitur aliud tempus, quod à Græcis tribus nominibus dicitur αὔξησις, ἐπίδοσις, ἀνάβασις, nos dicere possumus augmentum, incrementum & ascensum. Definitur hoc tempus tum ab Auic. tū Gal.1.aphoris.7.& 1.de crisi. 8. q sit temp' illud,in quo calor nō ampli' suffocat,sed incipit apparere manifeste. Et similiter incipiūt apparere signa vel coctionis, vel cōtraria coctioni,id est, vel cruditatis vel defœdationis coctionis, sc.& cruditatis in morbis salubrib', defœdationis vero in morbis mortiferis.

Hoc tempus Archigenes negauit reuera inueniri,sed Gal. in libr. de temp.morb. damnans Archigenē monstrauit,sicuti fieri nō potest, vt aliquis ab imo loco summum petat,nisi ascendēdo : sic fieri nō posse,vt quispiam morbus à principio ad summum accedat,id est,ad vigorem,nisi ascendat,& ascendere nihil aliud est, nisi augeri siue crescere. Itaque multo fecisset melius Archigenes, si dixisset, quod sæpe nos docuit Gal.1. de cris. 3.& alibi passim, ipsum augmentū quandoque insensibile esse, non quod non inuenia-tur in morbis. Succedit augmento tertium tempus, quod à Græcis vnico nomine dictū est ἀκμὴ, nostri dicunt modo vigorē, modo statum ipsius morbi. Quoniā vigor tempus est in quo iā calor per vniuersum corpus ꝓpagatus est, & coctionis signa apparent vel contraria ipsius coctionis.i.defædationis.

De statu morborum.

Et qui studiosi sunt Auerrh. debent aduertere 3.collect.c.9. manifeste literam eius esse corruptam: quod si maiores nostri cognouissent, minime multas turbas excitassent circa cognitiones status. Nam vbi littera Auerrh. dicit, in statu cessare coctionem,legendū est potius in statu fieri coctionē,quia & sequentia & antecedētia verba id necessario postulant. Addit vnum Auicen. dignum consideratione, scilicet statum quandoque vno per-fici paroxysmo, quandoq; duobus, neq; cognosci paroxysmo sequente ipsum statum.

Nam,vt hanc rem intelligatis,debetis prō nūc memoria repetere, febres, vt alios morbos,vel esse acutas & breues, vel lōgas & tardas. Breues simpliciter dicuntur febres, quæ salutares sunt,& citissime terminātur,vt diaria febris. Acuti autem morbi sunt illi, quo-

niam celeriter mouentur, & cum periculo sunt, vt dicit Archigenes in hoc laudatus à Galeno. Addit Hipp.1.epid. com.2.&1.de acutis com. 8.etiam febrem continuam semper copulari acutis morbis.

Morbi longi & febres dicuntur, quæ diu durant: tardæ autem quæ tarde mouentur. In morbis acutis celeriter solet status apparere, atque in his siue sint acutissimi, siue sint simpliciter acuti, siue sint acuti per decedẽtiam, status non solet pertransire vnam vel alterã diem aut accessionem. In morbis autem longis & tardis secus est, quia status interdum perdurare solet pluribus accessionibus, & pluribus diebus, vt manifestum est in febre quartana.

De declinatione morborum. Statum morbi excipit quartum semper quod græce dicitur ἄνεσις, nos declinationem siue remissionem dicimus. Et nihil aliud est, nisi illud tẽpus, in quo iã natura superauit materiam, calor remissus est, & aliqua vacuatio, salutaris apparere solet. Sicut enim in statu fit pugna inter naturã & materiã morbificã, adeo vt plerunq; fit incertum, vter sit victurus, an morbus an natura, sic in declinatione semper manifesta est victoria naturæ aduersus morbum & materiam morbificam. Propterea & Galenus & Auicenna dixerunt in declinatione neminem perire.

Nam in declinatione morbi ægri etiã perire possint. Cæterum quia Galenus 3. de cris.9. & Auerrh. loc. cit. dixere in declinatione etiam interdum ægros perire. Hinc maxima lis orta est inter medicos priores recentiores, vtrum scilicet possit quispiam extingui in declinatione morbi. Galenus videtur hanc rem definiuisse in lib. de cris. scilicet aliam esse declinationem vniuersalem, aliam particularẽ, id est, declinationẽ, q̃ est pars toti⁹ morbi, & declinationẽ, quę est pars peculiaris paroxysmi. In declinatione vniuersali dicebat Galenus neminem posse perire, quia character proprius declinãtis morbi est victoria ipsius naturæ supra morbum. Victorem aliquẽ cõcidere post partam victoriã, non videtur rationi consentaneum. In declinatione particuli dicit Gal. sese innumeros vidisse perire. Et afferunt isti rationẽ, q̃ in particulari accessione post statũ vsque adeo remaneant prostratæ vires ægro, vt concidant. Sed parcant mihi manes Galen. puto multo melius dici, in nulla vera declinatione posse perire quenquam. Quia character cuiusque declinationis est, vt sit victoria ipsius naturæ, sed in falsa declinatione, quæ tantum apparet in accessionibus particularibus, potest quidem aliquis perire.

Quæ falsa quæ vera declinatio dicatur. Sed dicetis, quæ est vera, quæ falsa declinatio? Docuit hoc Auerrh. loco citato, docet & experientia. Nam dicit Auerrh. in vera declinatione semper vires remanere validas, & vt ait ipse, veram declinationem semper fieri, cum viribus validis. Falsa autem declinatio fit semper cum virib. imbecillis, quẽadmodum contingit in morbis exitialibus: siquidem morbi exitiales cum habeant semper vires imbecillas & languidas, interdum propter imbecillitatem etiam in statu vsque adeo fractæ & sedatæ sunt, vt morbus declinare videatur, cum potius non morbi, sed declinatio potius virium sit.

Igitur habetis, in declinatione vera neminem contingere perire, sed in falsa. Et ideo Gal. forsan, quando dicit contingere aliquos perire in declinatione, locutus est de hac declinatione falsa, in qua etiam mihi interdum visus est satis implicatus, cum dixerit quandoque, hoc perraro fieri, ipse autem testetur se plurimos vidisse. Vt audiuistis, Auic. in docendis febrium temporibus vsus est solis pene signis cõcoctionis, cũ tamen Hippoc.1. aph. & Galen.1. de cris. multis aliis signis vsus sit. Sed vt puto, hanc rationẽ fecit Auicen. quia tametsi sint complura temporum signa, nullum tamen efficacius & illustrius est signum, quam sumptum à concoctione, eo quod morbus non est aliud, nisi pugna quædam naturæ cum materia morbifica: cuius pugnæ vnicum est pene signum concoctio. *Signa temporum morborum.*

Dixeram, si memoria tenetis, Auicen. statuere, statum cognosci tãtum postquam abiit, quæ sententia Auicen. omnibus maximam suspicionem attulit, quia si status præcognosci nõ potest, ad quid ergo tot regulæ? tot præcepta? quæ afferunt medici, vt præcognoscant status. Nonnulli dixerunt, duplicẽ esse præcognitionem: aliam esse pure coniecturalem, aliam esse certam. Inquiunt isti, coniecturaliter quidem potest nosci, sed certa cognitione non. *An statum possit præcognosci.*

Ego vero talem responsionem puto esse contrariam Hippoc. & Galen. & destruere pene totam medicinam. Est contraria Hip. qui 1. epid.2.t.45. dicit concoctionem significare securitatem iudicii & celeritatem. Si ergo tuto cognoscit iudicium, & fit in statu iudicium, non est dubium, quin Hip. voluerit certam etiam dari status cognitionem.

Est quoque contra Galen. quia is 1. de cris. 16. disputans contra eos qui negabant dari status præcognitionem, demonstrauit efficacissimis exemplis, certam haberi posse de statu præcognitionem.

Destruit postremo hæc responsio regulas medicinæ, quia si diligenter examinetis propositum Hippoc. in 1. aph. in instituenda victus ratione, inconstituendis temporib. medendi, omnibus videt omnia dirigere ad status præcognitionẽ, qui si ignoretur, quis nõ videt omne studiũ medicorum ruere statim? Quamobrem hanc rem ita puto esse decernendam, triplicem enim esse cognitionem, aliam coniecturalem, quæ sæpe fallit, aliam *Triplex cognitio.*

certam

certam, quę quandoque fallit, aliam certissimam, quæ nunquã. Cognitione hac certissima non potest status præcognosci. Et hoc est quod voluit nos docere Auicen. certissima cognitione non posse cognosci statum, nisi postquam abiit, siue vt ipse ait, sequenti paroxysmo.

Cæterum, certa cognitione, quæ interdũ, sed raro fallat, potest præcognosci status. Et ita intelligendus est Hippoc. & Galen. sed dicet quis, nonne Gal. 1. de crisi. 16. de statu loquens dicit de eo certissimam haberi præcognitionem. Quod si verum est, non ergo mea resolutio quicquam valebit. Aduertite Domini, quantum valeat, Galenum audire sua lingua loquentem. Interpres eius loci duos errores commisit. Vbi textus græcus habet aliquãdo, bonus interpres vertit sæpe. Multum autem refert, dicere aliquando & sępe. Alium errorẽm commisit, quia vbi Galenus dicit certam cognitionem, interpres ait certissimam. Et potestis videre hanc correctionẽ in exemplaribus non solũ recẽtissimis, sed etiã vetustissimis. Itaq; tãtum abest, vt Gal. auctoritas nobis noceat, vt potius faueat. Neq; valet ideo, medicinam nostram futuram esse fallacem. Quia etsi non habeamus certissimam illam status præcognitionem, habemus tamen certam, quæ raro nos fallit, & hæc sufficit. Nam dicit Hipp. in lib. de arte veteri, sat esse, medicinam nõ vti hypothesi, velut illi vtuntur, qui tractãt res dubias & obscuras.

An medicina fallax.

Cum igitur status possit præcognosci, vidẽdum est, quæ sint ea signa, quæ nos docere possunt huiusmodi statum & alia tempora morborum, & præsertim febrium. In quibus signis tradendis, quia Auicen. paulo confusus fuit, ego sub propriis generibus vos docebo, vt intelligatis. Sũt talia vel προφαινόμενα vel ἐπιφαινόμενα. i. præapparentia vel postapparentia. Præapparentia sunt illa signa, quæ manifestantur vel antequam accedant tempora, vel eo tẽpore, quo accidũt: ἐπιφαινόμενα vero, seu post apparentia sunt, quæ apparent, postquam abiit tempus. Priora signa capiuntur à multis fontibus. Aut enim à specie morbi, aut à tempore, aut ab accessionibus. Speciem morbi hoc in loco voco vel acutiem vel tarditatem ipsius febris.

Signa docentia tempora febrium.

Cognoscitur autem acuties vel tarditas morbi, vel motu, vel materia, vel facie ægri, vel viribus. Si enim febris celeres motus habeat, signum est acutam esse, & ideo statum statim futurum esse, & contra, si febris tardos motus habeat, signum esse, eam esse chronicam, diuturnam potius, & ideo statum morbi tarde esse accessurum.

A materia quoq; siue subiecto cognoscitur & acuties & tarditas. Quia sicut habetis apud Galenũ multis in locis, & præsertim 2. de cris. capit. 2. si materia febris sit biliosa, id est, acris & mordax, indicium est, esse acutã, & ideo statum properare. Sin autem materia vel pituita vel humor melancholicus est, argumentum est, febrem esse tardam, & ideo statum quoque tarde futurum.

A facie ægri cognoscitur & acuties & tarditas: quia si cito facies ægri consumitur, certum est febrem esse acutam, & consequẽter statum accelerari, quod si facies ægri nihil consumatur, signum est, febrem futuram diuturnam, & consequenter, statum esse valde remotum. Atque hoc est, quod dicit Hippocrates 2. aph. 28. malum esse, si facies ægri & corpus cõsumatur plusquam oportet, aut nihil consumatur, quoniã alterum mortem, alterum indicat morbi congludinem.

A viribus quoque sumitur cognitio species morbi: quia si vires statim collabuntur, signum est, febrem acutissimam esse, & proximum statum habere. Sin vires sub morbo durent valide, signum est, morbum fore diuturnum, & non ita proximum statum.

Sed hoc loco scrupul⁹ occurrit; quia Galenus secundo de diff. feb. c. 11. dicebat vires validas facere paroxysmos seu morbos breuiores, ergo videtur falsum esse, quod vires infirmæ morbum esse acutum, & ideo breuem indicent. Sciendum, vires validas, sicut & infirmas posse comparari vel morbo magno, vel paruo.

Si vires validæ coniungantur morbo paruo, sane semper indicant morbum breuem. Siquidẽ facile est, vt infirmus hostis cito ab aduersario valido superetur. Si autem coniungantur vires validæ morbo valido, metuenda est semper morbi longitudo. Sicut experientia comprobatur, pugnas, quæ fiunt inter validos certatores, longas esse & pertinaces; cõtra, si vires infirmæ copulẽtur morbo magno, sane necesse est, vt cito res finiatur. Et ideo huiusmodi in casu vires infirmæ semper significant, morbum fore acutum, & statum esse proximum: vt si morbus sit paruus, & vires infirmæ, potius metuendum de diuturnitate, quam de celeritate.

A tempore cognoscuntur quoque indicia temporum morborum. Atque hoc tempus complectitur constitutionem anni, regionem, ætatem, & tempus pulsationis seu pulsus. Constitutio anni ostendit tempora morborum, quia si constitutio sit calida & sicca, vt est æstas, qui in ipsa fiunt morbi, plerunque sunt acuti, & ideo celeriter augentur, & celeriter ad statum perueniunt.

Contra, si tempus anni fuerit frigidum & siccũ, aut frigidum & humidum, vt est finis autumni & hyems, morbi longi sunt, & consequenter tarde augentur, & tarde ad statum perueniunt.

Et hoc est quod nos voluit docere Hip. 2. aph. 25. cum dicebat æstiuas quartanas esse breues, autumnales vero longas, & præsertim, quæ hyemem attingunt.

Sic regio potest tempora morbi indicare, quia in regionibus calidis & siccis, vt est Arabia, item Hispania, morbi & febres acutæ vt plurimum sunt, ac celeriter augentur, & celeriter ad statum properant, contra vero sub plagis septentrionalibus, in regionibus frigidis & humidis febres diuturnæ fiunt, & consequenter status tardatur.

Atque hoc est, quod docere nos voluit Hippocrates in libro de aere, aquis & locis, cum dicebat, eos, qui habitant in ortum & occasum hyemalem non tentari Pleuritide, Peripn. neq; aliis morbis acutis.

Ab ætate quoque capiuntur argumenta temporum febrium. Quia in ætate iuuenili febres vt plurimum acutæ fiunt & celeres, & quæ cito augentur, cito ad statum perueniunt. Contra autem in senectute, in qua non tantum febres & morbi fiunt plerunq; longi & diuturni, sed etiam tardissime ad statum perueniunt. Et hoc est, quod docuit Hipp. 2. aph. 40. vbi dicebat, raucedines, destillationes, atq; adeo tales morbos in senib. longo tempore concoqui.

A pulsatione quoq; sumuntur indicia tẽporum. Quia si in febribus pulsus fiant celeres, frequẽtes, densi, signum est febrem acutam esse, celeriter moueri, & consequenter cito esse expectandum eius statum, contra vero si pulsus sunt tardi, si sunt rari, signum est, febrem etiã tardam esse futuram & diuturnam, & proinde statum quoque non ita celeriter esse accessurum: adeo vt cognoscere possitis ipsa tempora magnopere valere, id est regionem, ætatem & pulsum, ad indicandam speciem ipsius ægri, id est acutiem vel tarditatem.

Signa quæ capiũtur ab accessionibus, hæc sunt, quod si accessiones magnæ sint & coniuncta habeant vehementia accidentia, signum est, statum adesse, quandoquidem in statu semper vehementia fiunt accidentia. Sin autem minuantur paroxysmi, & simul etiam minora fiant symptomata, signũ item est, statum properare atq; etiam declinationem. Si accessiones anticipent, argumentum est augmenti morbi. Et contra si postcedant accessiones, ita vt tempus semper tardius accedat antecedẽte, signum item est, morbum declinare. Hippocrates 4. aph. 30. scribit, si febris cotidie accedat eadem hora, est difficilis iudicii, id est, tarde properare ad iudicium seu ad statum.

Febres eod. tempore accedẽtes cur difficilis iudicii ex Hipp.

Quem locum interpretans Galenus dicebat hanc rem ab Hippocr. vsu & experientia fuisse comprobatam. Si qua ratio est afferẽda hanc esse puto, quod materia fixa sit viscida, adeo vt opus sit longo tempore ad eam expugnandam. Sed de longitudine & breuitate paroxysmorum alias causas perscrutabimur.

Signa postapparentia seu ἐπιφαινόμενα, alia sunt critica, alia sunt coctionis & cruditatis. Critica ea sunt, quę cum euacuationibus apparent, vel vrinæ, vel sudoris, vel sanguinis, vel fæcum seu egestionum.

Hæc signa vt Galenus 1. aph. 12. vel apparent in principio febris, vel in progressu. Si appareant in progressu, semper significare solent statum adesse: quia si hæc sunt signa crisis, fit crisis in statu, propterea hæc sunt signa status. Sin autem appareant in principio morbi seu febris, diligenter aduertendum, an finiant morbum, an potius non finiant.

Si morbum finiunt, signa sunt status. Nã, vt alias docui sunt aliqui morbi, qui statum habent statim & cito. Sin autem huiusmodi signa critica non finiant morbum, expendẽdæ sunt vires ægrotantis.

Quia si vires ægri validæ sint, signum est, morbum futurum diuturnum, & statum nõ esse ita propinquum. Sin vero vires sunt infirmæ, indicium est mortis propinquæ. Siquidem vbi hæc signa apparent, quæ solent esse salubria, si vires offendant exitialia prorsus euadunt. Atq; hæc signa sunt vniuersalia morb. temporum.

Particularia tempora habent quoque sua signa peculiaria, quæ copiosissime proposita sunt nobis ab Auicenna. Nam principium febris cognosci solet rigore vel frigore, vel horrore, pulsus coarctatione, grauitate corporis, oscitatione, pigritia, & multis aliis signis assidentibus, quæ copiose proponuntur ab Auicenna. Augmentum vt docet Auicenna duas habet partes, vnam, quando calor incipit exsurgere & augeri, necnon pulsus expanditur, verumetiam augetur.

Status signa.

Status signa sunt accidentia vehementia, caloris summi permanentia. Vbi enim calor magnus est, & in eodem statu persistere videtur, cum siti, inquietudine, dolore & aliis symptomatis, tunc status certissimus est, velut si calor remittatur. Si accidentia omnia minora fiant, & vel sudor, vel mador appareat, declinantis iam febris certissimum signum est. Et hæc est theoria temporum necessaria.

Declinationis signa.

CAPVT V.

De ephemera.

Cur primũ de febribus diariis agendum.

PRo cognitione febrium particularium, quas cum modo sumus tractaturi, vt initium capiam à febrib. diariis, quandoquidẽ fecit Auicenna, multa me impellũt. Primum quia

quia febres diariæ omnium simplicissimæ sunt. A simplicioribus semper inchoandum esse. Simplicissimas dicebat Gal. 1. ad Glauc. 2. Altera ratio est, quoniam vt Alex. Trall. meminit libr. 12. suæ medicinæ febres diariæ sunt communissimæ omnium, eo quod omnia corpora sint his pene subiecta. Tertia ratio est, quia febres diariæ secundum sui generationem antecedunt semper & hecticas & putridas, adeo vt fiant quidem tum putridæ, tum hecticæ post diarias, nunquam autem veræ & puræ diariæ fiant post has sc. putridas & hecticas.

Addere possumus aliam rationem, nempe facilitate curationis. Dicit enim Gal. 1. de diff. feb. 7. & alibi sæpe, febres diarias esse omnium facillimas curatu. Quæ forsan fuit ratio, quod Hippocratis de curatione febrium diariarum vel nihil, vel pauca scripserit. Cornelius Celsus Hippocratis sectat. lib. 3. cap. 5. putauit, propter hanc facilitatem curationes febres diarias vix dicẽdas esse morbos. His itaq; rationibus inductus, auspicabor hanc tractationem à diariis febribus.

Dicitur apud Græcos ἐφήμερος πυρετός. Nos dicimus diariam, eo quod non pertranseat vnam diem naturalem, id est, spatium viginti quatuor horarum. Sic dicit Aristoteles 1. de historia animalium decimo nono, quoddam animal esse dictum ἐφήμερον, quoniam vna tantum die viuit. Et Nicander vocauit quoddam venenum colchicum, ἐφήμερον, eo quod vna die interimit, quod etiam tributum est cicutæ à nonnullis. Et præsertim à Phocione definitur hæc febris definitione generali, sed contracta per differentiam essentialem, acceptam à calore, id est, à subiecto ipsius caloris, scilicet, si addamus definitioni vniuersali febris, hanc fieri cum calore miti, seu ex accensione præuia spirituum, nam si dicamus vno modo, siue alio, perinde est. Siquidem cum spiritus sint corpora aeria, vbi accenduntur, calorem quendam nõ inluauem reddũt, sicut etiam facit aer. Vnde cum febris diaria originem ducat, vt dicit Aetius, ex parte aeria accensa, iure merito fit, vt calor ipsorum sit potius mitis, & suauis, & iucundus.

Nec obstat, quod febrem pleriq; definierint, vt etiam Gal. esse calorem igneum, quia si comparetur calor spirituum in febre hac caloriante febrem, procul dubio nonnihil est maioris acredinis, merito cuius potest ignicus nuncupari. Sed comparatus hic idem calor calori aliarum febrium, merito nomen meretur iucundi, & suauis.

Sed dicetis, quomodo potest hæc differẽtia esse essentialis, ita vt faciat differre diariam febrem à cæteris? cum Galenus 7. de simplic. medic. cap. de Terra Samia, dicit, febres pestiferas habere calorem mitem. Respondeo, dicere quidem Galenum, in febribus pestiferis non esse calorem magnum & vehementem, sed quod appellet pestilẽtiarum calorem suauem, nunquam reperietis, quia etsi exiguus sit: tamen habet nonnihil insuauitatis, quæ percipitur à solerti medico, vbi corpus contrectatur. Cum ergo in diariis calor primum inspiratus accendatur, & deinde communicetur caliditas humoribus, & præsertim solidis, videre oportet, qui sint illi spiritus, qui primi hoc patiuntur.

Constitutum est apud plerosque, tria genera spirituum, scilic. animales & naturales. Animales & naturales non primum accendi ex eo conuincitur, quod in his febribus neq; operationes animales, neque naturales, quarum sunt instrumenta, hi spiritus offenduntur, vt reliquum sit solos vitales esse, qui in diariis flagrant. *Qui spiritus primi patiantur ephemerâ.*

Sunt autem vitales duplices, alii enim sunt implantati omnibus corporis partibus, quæ sunt partes constituentes calorem implantatũ: alii sunt influentes, qui calorem influentem à corde continuo deferunt per omnes corporis partes.

De spiritibus implantatis sapienter iudicauit disertissimus Fernelius, dum dicit, fieri non posse, vt in diaria spiritus implantati accendantur: siquidem cum sint partes caloris implantati, magna ruina accederet vniuerso corpori ex his febribus, vt videmus hecticas febres magnam hanc subire ruinam, quia in ipsis spiritus implantati igniuntur & ardent.

Remanet itaq; in febrib. diariis solos spiritus vitales influentes esse, qui accẽsi febrib. diariis efficiẽdis occasionem præbent, præbent autem occasionem febris diariæ, quod cum à causis internis incalescunt, partes aliquæ corporis id calefaciunt, propinquæ calefaciunt alias, donec calor propagetur ad cor vsque, vbi spiritus isti influentes accensi cum disseminantur per vniuersum corpus, illud & præsertim secundum partes solidas calefaciunt. Vnde caliditas totius sequitur, quæ febris est, quæ febris, vt audiuistis, cum sit effectus quidam, necessario habet suas causas, quæ tametsi vt plerunque dicit Galenus sint omnes externæ, seu procatarcticæ confuso quodam modo propositæ sunt ab Auic. & Gal.

Nos autem more nostro eas omnes sub peculiaribus quibusdam generibus complectemur. Hæc autem sunt ea, quæ extrinsecus eueniunt, motus corporis, motus animi, cibus & potus, & alia, de quibus in sequentibus.

Causæ omnes, quæ faciunt febres diarias, vt dicit Auicenna, calefaciunt vel per se, vel per accidens. Et inter has primum locum habent, quæ sunt vere extrinsecæ. Huius- *Causæ.*

modi eſt aer, ſiue ſit calidus ſiue frigidus, vt balnea tam naturalia, quam artificialia. Poſt-hæc ſunt motus corporis, qui vel ſunt actiones, vel paſſiones. Actiones habet labor, curſus, ambulatio, lucta. Paſſiones habet ira, metus, dolor, quæ omnia motuum genera propterea febres faciunt, quia per ſe & primo calefaciunt.

Poſtremo ſunt ea, quę ſumuntur interius, ſiue cibi vel potus, ſiue medicamenta. Hæc eſt ſeries omnium cauſarum, quæ efficiunt febres diarias. Circa quarum contemplationem duo ſunt conſideranda: vnum eſt quod dicit Galen. in libr. de cauſis morb. in fine 2. cap. ſcilicet vt omnes hę cauſæ efficiētes producant tria neceſſario requiri, vt cauſæ ſint vehementes. Nam non omnis cauſa exterior poteſt facere febrem, ſed magna ſit neceſſe eſt, deinde oportet, vt hæ cauſæ debito tempore operentur, quia ſi quiſpiam ſub ſole maneat dimidiæ horæ ſpatio, etiamſi ſit æſtuoſiſſimus, febrem non facit, quia deficit tempus debitum.

Poſtremo requiritur præparatio corporum, in quo agere debet. Nam experientia cotidiana docet, corpora ruſticorū tota die ſub ardente ſole laborare, neq; tamen febricitant, quia tametſi cauſæ ſint vehementes, tametſi tempus ſit debitum, deeſt tamē corporum aptitudo.

Vtrum ira neceſſario coniūctam habeat cordis caliditatem.

Alterum circa cauſas examinandas, Vtrū ira neceſſario coniunctum habeat cordis caliditatem necne. Nam ſi facit febrem ira, quis non videt, oportere cor & corpus vniuerſum flagrare, veruntamen hæc res non caret dubitatione. Nam Galenus 1. epid. comm. 2. tract. 78. dicit corpora iraſcentium eſſe frigidi temperamenti. Auicenna quoque cap. ſecundæ fen. 4. dicit interdum timorem copulari iræ. Si itaque irati timent & ſunt frigidi in temperamento, non videtur rationi conſonum, vt in ipſis vnquam excitetur febris.

Contra autem eſt ſententia Ariſt. 2. Rhet. 12. & 3. eth. cap. de fortitudine, quibus in locis dicebat neminem iratum timere, ideo 7. ſect. probl. 17. dicit iram & timorem eſſe motus contrarios. Quam etiam ſententiam videtur ſecutus Gal. 2. cap. lib. de cauſis morb. vbi dicit iram eſſe feruorem ſanguinis circa cor, & ob motū vehementē febres inducere.

Dicendum eſt id, quod videtur latenter docuiſſe nos Galenus eo loco 1. epid. dicto, ſcilicet iratos ſeu iraſcentes in duplici differentia eſſe, alii ſunt, quos vocat Hippocrates & Galen. ὀργιλὰς & ὀξυθύμες, nos poſſumus transferre iracundos. Alii ſunt, quos vocant Græci, & præſertim Galenus θυμοειδεῖς, nos poſſumus dicere magnanimos. Priores ſunt illi, qui facillime iraſcuntur & rixantur, cuiuſmodi ſunt fæminæ plurimæ. poſteriores ſunt, qui iraſcuntur & iram conſeruant, ſed ſine rixa & garrulitate. Iracundi ſunt, q poſſunt eſſe frigido intemperamento, vt dicit Galenus & qui etiam ſimul timere poſſunt. Poſteriores autem, id eſt magnanimi dum iraſcuntur, nunquam timent, & hi ſunt ſemper calido intemperamēto: & hi ſæpe ſub ira febricitant. Nunc videamus ſigna, de quib. gloriatus Gal. 2. de criſ. ca. vlt. & 8. meth. vlt. ſeſe ea primum omnium luculentiſſime & profuſiſſime ꝓpoſuiſſe. Sed priuſquam hoc aggrediamur, eximēdus eſt quidam ſcrupulus. Nam Auic. loco citato loquens de ſignis febrium ephemerarum, dicebat eas eſſe quidem facilis curationis, ſed difficilis cognitionis: id quod accepiſſe videtur à Galeno 1. ad Glauc. 2. Cæterum idem Galenus 1. de diff. feb. 7. circa primum dicit cognoſcere febres diarias ab aliis non eſſe vſq; adeo difficile. Et hoc dicit Gal. aduerſus nonnullos, qui putabant impoſſibile eſſe, huiuſmodi febres diſcernere, adeo vt euidentiſſima contradictio appareat in verbis Galeni & inter Galenum & Auicennam. Quidam dixerunt, Galen. & Auicen. quando dixerunt diarias eſſe difficilis cognitionis, locutos eſſe de ignaris medicis: vbi autem dicebat Galenus non eſſe difficilem hāc cognitionem, locutum fuiſſe de peritis medicis, atq; etiam de ſeipſo. Sed mihi pura infantia videtur: quia dicere à peritis medicis cognoſci diarias, ab imperitis non cognoſci, eſt res quam ruſtici dicerent, quia ignari medici neq; hoc, neque aliud cognoſcunt. Ideo ſatius eſt, vt dicatur diarię cognitionem poſſe cōparari vel curationi vel cognitioni aliarum febrium. Si comparemus cognitionem curationi, proculdubio difficilis eſt cognitio, quia curatio facillima eſt. Et hoc modo locuti ſunt Auicenna & Galenus primo illo ad Glauc. Sed ſi comparetur cognitioni aliarum febrium, ꝓculdubio facilis eſt, quandoquidem hectica multo difficilius cognoſcitur, præſertim in principio q̄ diaria: adeo vt hic ſit ordo in cognitione, ꝙ febres putridę initio cito cognoſcuntur, difficilius diariæ, difficillime omnium hecticæ.

Signa.

Cur diaria difficulter cognoſcantur.

Sed dicetis, quę eſt cauſa difficultatis? Hęc eſt, Domini, quod diariæ momētaneæ ſunt. Etenim ſunt affectus, qui facile diſſoluūtur, vt ſępe prius abeant, quam cognoſci poſſint. Sunt autem ſigna febriū diariarum alia vniuerſalia, alia vero particularia. Vniuerſalia reduxerunt alii ad quinq; capita. Alex. Trall. reducebat ad tactū, pulſum & vrinam. Nos vero imitantes Galen. & 1. ad Glauc. & 1. de diff. feb. dicimus, ſigna vniuerſalia ephemerarum ſumi ab intrinſecis & extrinſecis. Si ſumantur ab intrinſecis, aut ſunt actiones læſæ, aut excrementa mutata, aut qualitates mutatæ. Ex actionibus læſis pulſus tantum & reſpiratio ſignificare poſſunt has febres.

De

De pulsu dicit Galenus 3. de præsag. ex pulf. 4. eum in diariis esse magnum, celerem & crebrem.

Circa pulsum in diariis tria notanda.

Sed circa pulsum tria videntur notanda. Vnum est, quod dicit idem Galen. 2. de cris. vltim. & 1. ad Glauc. 2. scilicet omnes diarias in vniuersum habere quidē huiusmodi pulsus magnos, veruntamen non esse omnium æqualem magnitudinem, sed aliquas diarias habere maiores, alias minores, ita tamen, vt semper dici debeant magni. Exemplum est febrium ex timore, ex nimiis curis, ex mœrore: in quibus pulsus sunt minores, quam in febribus ex insolatione & ex ira.

Secundum est, quod in diariis pulsus cito redeunt ad naturalem statum. Tertium est, quod semper diastole in pulsu est maior, quā systole. Et ratio est, quia multo maior in diariis est necessitas attrahendi aerem frigidum, cui operi inseruit diastole, quam sit necessitas expulsionis fuliginum, quam facere nata est systole. Et quia, Domini, non est ita facile omnibus medicinam exercentibus, statim intelligere hanc subtilitatem diastoles & systoles. Auicenna monuit, vt loco huius medici tyrones considerent expirationem & inspirationem. Quia inspiratio semper maior est, quæ correspondet diastole, quam expiratio: ergo magnus Hipp. tanti fecit in medicina facienda respirationem, vt huic vni intentus videatur interdum, non semper contemnere pulsum.

Ab excrementis mutatis sumuntur quoque signa diariarum: quia in his exigui sunt sudores, ideo potius puri madores apparent. Et quādo videbitis desinere febres cum copiosissimis sudoribus, semper suspicari debetis, febrem illam non esse diariam. Ab vrina capiuntur signa: quia statim in febribus diariis vrinæ apparent cum sedimento albo, coloris naturalis, & substantiæ mediæ inter tenuem & crassam.

Sed pro intelligentia huius rei not. quod monuit Auicen. non semper esse metiendas diarias ex hoc vno signo, quia interdū vrinæ apparent crudæ, & sine vlla ex dictis notis. Et tamen, inquit Auicenna, est febris diaria. Aliud notandum, quod dicit Galenus 1. de cris. 17. scilic. in aliquibus tertianis interdum apparere initio vrinas laudabiles, quales descripsimus.

Sed dicetis, cur ego Galenus 1. ad Glauc. 1. & 1. de different. feb. 7. dicit, hoc esse signum inseparabile & proprium diariarum, vt in prima die habeant vrinas, quales diximus? Nam si etiam tertianæ habent, non est illi signum proprium. Si enim omnes diariæ habent, vt dicit Auicenna, non igitur est inseparabile signum, aut ergo fefellit nos Galenus, dicens, esse signum proprium & inseparabile: aut res alio modo intelligēda. Et ideo, vt tueamur Galenum, dicendum, signū proprium & inseparabile posse intelligi dupliciter: aut per se solum, aut per se & per accidens. Per se solum vrina prædicta est signum proprium & inseparabile diariarum. Et hoc dicit Gal. quia quantum est ex natura diariarum, certè & solæ & oēs hoc habent signum. Per accidens autem non ita est, quando quidem accidere potest, vt docebat in aliquibus febribus tertianis, vt initio appareant vrinæ similes sanis, quia nondum calor febrilis tractare inceperit materiam febrificam. Sed vrinæ sint, quales erant paulo ante febris inuasionem, quemadmodum etiam accidere potest, vt quis paulo ante, quam febrire inceperit, cruditates in venis habuerit, quæ inuadente febre, atq; vna cum vrina commista pepererint huiusmodi diuersitatem vrinæ.

Sed sicuti hæc, quæ dixi, sunt pure fortuita & accidentia: ita quoque naturale & proprium est, vt in his febribus vrina reddatur, quæ habeat sedimentum optimum, boni sit caloris & mediocris consistentiæ, quæq; calorem suauem & iucundum præ se ferat. Sed aduertēdum circa caloris suauitatem, ne decipiamini, quia sunt aliqui medici, q statim atq; tangunt brachia, videntes manus à calore non offendi, dicunt febrem eam esse diariam, quia calorem iucundum habeāt ægri. Sed falluntur sæpe, qui rem ita iudicāt. Quia manus ægri, vbi contrectantur, ab aere ambiente semper refrigerantur, aut ad teporem rediguntur; ideo ne fallamini, non sitis contenti contrectare manus & brachia, sed pectus, & præsertim mulierum, quia caliditas ipsius pectoris semper certo docebit, vtrum sit iucunda aut mordax, & ideo vtrum sit diaria, an alia.

Circa caloris suauitatem in diariis notādū.

Inter signa, quæ sumuntur à mutatis qualitatibus, vt audistis, primum est, caloris suauitas, quod signum, dicit Galenus, esse inseparabile & proprium. Sed circa hoc nōnulla vtilia notanda sunt. Vnum est, nullam febrē habere calorem ita familiarem & iucūdum, vt est calor naturalis in sanitate. Et hoc testatum facit Galen. 6. epid. comm. 1. tr. 29. Aliud notandum, non semper in diariis statim apparere caloris suauitatem, sed in aliquibus paulo post manifestari, quemadmodum in illis febribus, quę oriuntur à constricta cute. Et hoc etiam prodidit Gal. 2. de cris. vlt. Postremum not. omnes diarias quidem habere calorem iucūdiorem, tum putridis, tum hecticis: veruntamen inter has sunt quædam, quarum calor paulo acrior est, vt dicit Gal. de febribus, quæ à mœrore & tristitia fiunt.

Caloris suauitas.

Alterum signum à qualitatibus sumptum est, quod nulla diaria incipit cum rigore aut cum horrore, sed refrigeratione sola. In nullis est inclinatio ad somnum, non coarctatio pulsus, non pigritia, non dolor vllus ca-

pitis effatu dignus. Signa porro, quæ ab extrinſecis ſumuntur, ſunt hæc duo. Vnum eſt, quod in omnib. diariis principium lene eſt. Augmentum, vt dicit Auicenna, eſt tantum duarum horarum ſtatus, ſine vllo ſymptomate, & in declinatione, ſi ægri mittantur ad balneum, vt faciebant veteres, nullo horrore tentantur. Alterum ſignum eſt, quod omnes diariæ oriuntur à cauſis externis, quæ cauſæ duas habent conditiones. Sunt enim recentes, ſunt etiam manifeſtiſſimæ. Atq; his conditionibus diſtinguuntur cauſæ diariarum à nonnullis putridis, quę tametſi fiunt à cauſis externis, non tamen illæ neq; recentes, neq; manifeſtæ, ſicut cauſæ ephemerarum.

Prognoſtic. Et hęc de ſignis vniuerſalibus diariarum.

Particularia ſigna particularium febrium cum pendeant à cauſis externis, facile eſt, eas cognoſcere ex relatione adſtantium & ęgrorum. Verum, ſi quid in ipſis cognitione dignum eſt, habebitis, cum tractabo particulares diariarum ſpecies. Omnis diaria, vt de prognoſticis loquar, eſt facilis curationis & ſalutaris. Neq; vos mouere debet febris illa Anglica diaria, q̃ ſcribunt vna die extinguere homines, ſiquidem illa, vt puto, putrida cenſenda, quippe cum ex putredine ſpirituũ oriatur. Non ſum huius ſententię, & ſpiritus putreſcere poſſe: poſtquam Ariſtoteles dicit initio 4. meth. omnia putreſcere, excepto igne: ſed de hac quæſtione alias. *Febris Anglica qualis fuerit.*

Febres diariæ ex Bubonib. ſemper bonæ ſunt, cum hoc prodiderit Hipp. 4. aph. 55. Et ratio eſt, quia, vt dicit Galen. omnes huiuſmodi febres fiũt à cauſa externa. Sed dicetis, ſi ſit hæc febris ab inflammatione inguinũ, quomodo poteſt eſſe à cauſa externa? itaque non videtur diarias ſemper oriri à cauſis externis. Reſpondeo, fieri à cauſis externis intelligi dupliciter: vel mediate, vel immediate. Febres inflammationum inguinum & obſtructionum, ſi non fiunt immediate à cauſis externis, fiunt ſaltem mediate. Et hoc ſatis eſſe poteſt.

Hoc in loco problema oritur, quomodo fiat, vt febres diariæ, quæ oriuntur à ſpiritibus incenſis, poſſint eſſe ſalutares. Nam ſcimus, in extremis gaudiis, & extremis timoribus homines perire, aut ſaltem ad ſyncopas ſæuiſſimas peruenire, nõ alia ratione, niſi quia ſpiritus vel nimium congregantur, vel nimium diſgregantur. Si igitur ſola diſgregatio, vel congregatio ſpirituum vſque adeo exitioſa eſt, quomodo iidem ſpiritus flagrãtes & incenſi non afferunt necem? Et huiuſmodi nodus tantum potuit apud quoſdam, vt auſi ſint aſſerere, nullã febrem fieri à ſpiritibus incenſis. Ego autem in hac difficultate ita ſtatuendum puto, ſpiritus eſſe corpora leuiſſima & tenuiſſima, vt dicit Galen. 3. de facul. natural. 14. Adhæc, ſpiritus ſunt corpora calidiſſima omnium eorum, quæ ſunt in noſtro corpore: ideo dicit Gal. 1. de plac. 3. ſpiritus eſſe igneos. Hac igitur re conſtituta, dico, ſpiritus, cum ſint ſua natura calidiſſimi, etiamſi in febrib. incendantur, non admodũ tamen recedunt à ꝓpria natura: & ideo non eſt mirum, ſi nullum detrimentum afferunt.

Cæterum cum ſint leuiſſimi & tenuiſſimi, poſſunt ratione huius qualitatis, aut propter tenuitatem nimium diffuſi euaneſcere, aut nimium collecti & congregati penitus aboleri, vt hiſce rationibus pateat, propter calorem ſpiritus non poſſe extinguere nos, ſed propter leuitatem & tenuitatem.

Licet autem omnis febris diaria ſit ſalutaris, habet tamen hoc, quod in alios morbos facile conuertitur. Circa quod primum videre oportet, in quas febres diariæ conuertãtur, deinde propter quas cauſas. Poſtremo quando ſit cognoſcenda futura conuerſio. *Feb. diariarum conuerſio.* Conuertuntur in ſynochas, in putridas & in hecticas. Cauſa autem propter quam cõuertuntur, inprimis eſt error, vt dicit Gal. 1. cap. 8. meth. Error autem vnde fit hæc conuerſio vel eſt medici, vel ægri, vel error miniſtrorũ. Alia cauſa eſt diſpoſitio corporum ægrorũ. Et hoc non tantum didiciſtis à Gal. verum Auenzoar lib. 3. tract. cap. 1. cognoſcens hoc, dicit tũc febres diarias conuerti in alias, quãdo in corporibus reperiuntur incommenſurati & inæquales humores, tum ſecundum copiam, tum ſecũdum qualitatem, tum maxime ſecundum ſubſtantiam. Cognoſcitur in primis hæc conuerſio vehemens, quia ſi febris diaria non finiatur 24. horarũ ſpatio, fit declinatio longa & difficilis, ſi pulſus non redeant ad integritatem, ſi dolor capitis non finiatur, & tandem, ſi nullus ſit maior, timẽdum eſt, ne diaria in aliam conuertatur.

Sed dicetis, ſi hæc febris non fit ab humoribus, ad quid ergo in ipſa deſideratur mador? Hæc eſt ratio, quia ſpiritibus flagrantibus, ſi ſecundum naturam ſint accenſi, fiunt euaporationes, quæ per cutim exhalantes, vbi externo aere tanguntur, in ſudorem vertuntur: vt præ cæteris docuit Theophraſtus in libr. 1. de ſudoribus. Quamobrem vbi huiuſmodi mador non apparet, vel eſt, quia co hibetur in vapores, & cohibiti, periculum eſt, ne putredinem faciant, vel quia corpora ſunt vſque adeo arefacta, vt non mittant vapores, & ideo periculum eſt, ne fiat tranſitus ad hecticam, quæ cognoſcitur, quod arteriæ quædam torrido calore ſunt affectæ, & pulſus durus eſt, paruus & æqualis. *Mador in ephemeris vnde.* *Signa conuerſionis diariæ ad hecticam.*

Sed dicetis, qui fit, vt hectica ſtatim poſt diarias generetur, nam hectica eſt in habitu febris: habitus longo tempore comparatur, quare non videtur conſonum rationi, vt febris hectica poſſit ſtatim fieri poſt diariam. Accedit his auctoritas Ariſtot. qui in prædi-

prædicamento qualitatis tractans de habitu & dispositione, dicit, dispositionem facile amitti, nisi sit quædam longo tempore contracta, quales sunt febres hecticæ. Ex quo loco licet etiam colligere, secundum Arist. hecticas longo tempore necessario cõparari. Dicẽdum est id, quod proditum habemus à Gal.9.meth.c.1. sc.febres in habitu posse bifariam concipi, vel prout obsidet partes solidas, quæ dicuntur à Græcis ἕξεις, vel prout acquiruntur pro habitu longo tẽpore, si primo modo intelligãtur, possunt fieri hecticæ post diarias à primo, quanquã hoc raro contingat; & forsan tantum ex mœrore, vt dicit Gal.3.de presag.ex pulf.64. Sed si intelligantur secundo modo febres hecticæ, non possunt statim fieri, neq; post diarias, sed longo temporis interuallo acquiruntur.

Cognoscitur conuersio in synochas febres diariarum, quando eo tempore, quo declinare deberent, corpus magis flagrat & accẽditur. Cognoscitur etiam, quia in declinatione facies rubicundior est, sc. propter spiritus incensos ad caput elatos. Cum febres diariæ conuertendę sunt in putridas, cognoscuntur, quia pulsus cum deberent finiri, febres coarctantur, calor euadit acrior, vrinæ crudæ fiunt, pulsus inæqualis redditur. Nam hæc omnia signa sunt iam iam inchoantis febris putridæ.

Curatio. Postquam itaque, vt vidistis, febres diariæ conuertuntur in hecticas & putridas, necesse est ipsarum curationem intelligere. Nam cum sua natura sint curatu faciles, postularet ratio, vt aspernaremur hanc curationem. Veruntamen Gal.1.ad Glauc. & 8. meth. & Auic. hoc in lib. diligẽtissimi fuerunt, in tradenda curatione diariarum, scil. vt docerent nos modum callendi, ne diariæ in deteriores febres conuertantur.

Est autem curatio harum febriũ duplex: alia vniuersalis, alia particularis. In instituẽda curatione harum febrium primum videndum, quid sit agendum. Cum enim sit pura intemperies calida & sicca, regula proposita nobis ab Hip. in lib. de flat. vbi dicit, contraria esse contrariorum remedia, exigit, vt refrigeretur & humectetur. Quia autem morbi sunt hæ febres breues & tuti, nullo modo ab ipsis vires violantur: & ideo de viribus in his febribus nulla cura habenda est. Quantũ sit agendum, cognoscitur ex magnitudine ipsius: quę cum sit parua, non multum etiam agendum est. Sic quoq; determinandum de tempore agendi, quia cum breuissima sit, & ideo statim proueniat ad statum, certum est, omnino abstinere oportere ab omnibus, & quicquid agẽdum est in declinatione ipsius, aut etiam post declinationem agendum est.

Instrumenta, quibus agendum est, sunt ea fere sola, quæ collocantur in victus ratione. Nam cum sit morbus paruus, & missio sanguinis sit remedium magnum, de ea non est cogitandum. Pariter etiam de pharmacis, præsertim vacuantibus, non debet medicus esse sollicitus, sed si quid in hoc genere conuenit, sola sunt medicamenta, vt suo loco videbitis, alterantia.

Superest igitur victus ratio; quæ in hoc genere febris vnicũ auxilium est, vnde prouidere oportet, vt aer habeatur frigidus, humidus: somnᵘˢ sit moderatus, motus & quies, vt ablegentur omnes animi passiones, vt cibus sit refrigerans & humectans, vt est ptisana, panatella cum seminibus melonum aut cucurbitarum, olera seu herbæ coctæ in iuribus, vt lactuca, endiuia, borrago. De potu conueniunt omnes, esse vinum concedendum, ideo Auerrh. 7. collect. 6. proponens curam febrium ephemerarum miris laudib. celebrat vsum vini in iis, qui sunt assueti. Et quidẽ hęc est vniuersalis ratio curãdi diarias.

Sed quia non curãtur febres in vniuersali, sed species febrium, ideo necesse est, vt exerceãtur ingenia vniuersa circa has febres, quæ cum omnes originem ducant à causis externis, quæ sunt numero sex, vt ordinate omnia habeatis, percurremus has febres secundum genera rerum externarum, quæ dicuntur à medicis res non naturales. *De particularibus diariis tractatio.* *De febribus diariis, quæ fiũt ab aëre.* Febris igitur, quæ fiunt ab aere, vel ab aere fiunt calido, vel frigido. Et cum dico de aere, qui est ambiens, idem dicendum est de balneis, quippe quæ febres faciunt vel calore vel frigore. Aer calore facit febrem, quia vel calefacit vniuersum corpus, vel caput, & ita per partem, & post partem communicatur calor cordi, vel quia attrahitur per inspirationem ad cor.

Sed dubitari video, quomodo fiat, vt febres generentur propter calefactionem capitis factam à sole, seu aere calido, quandoquidem dicit Gal. agens contra Aristot.8.de vsu part.2. cerebrũ semper esse calidius quocunque aere calido. Quod si verum est, non videtur fieri posse, vt vnquam cerebrum ita calefiat ab aere, vt inducat febrem. Respondeo duplici ratione posse fieri hanc febrem à caliditate aeris: Vna est per percussionem radiorũ solis. Nam sicuti videmus solida corpora percussa à radiis solaribus vehementer ardere, sic etiam capita hominum percussa à radiis solis incenduntur, quod deinde incẽdium communicatur per venas & arterias, cordi febrem tãdem facit, etiamsi cerebrum ipsum non incalescat. Alia ratio, qua potest fieri hæc febris sine percussione, est, quod calefactæ venæ & arteriæ ab aere sine communicatione cerebri calefaciunt partes proximas, & ita pedetentim communicant extraneum calorem toti corpori.

Cognoscitur hæc febris relatione ægri, sed, Domini, vos non debetis confidere rela-

tionibus ægrorum & adſtantium, ſed multo glorioſius eſt medico cognoſcere febres pro pria induſtria atque ſolertia. Atque hoc eſt quod dicit Hippocrates 1. prognoſt. debere medicum non tantum prædicere futura, verumetiam & præterita & præſentia. Itaque ſpretis relationibus aliorum ſic cognoſcetis febrem factam ab aere calido, quia graue caput redditur, oculi rubēt & facies, pulſus magnus eſt, vrinæ autē copioſæ. Et hoc ſignum ſoleo proponere ego ex Hippocr. qui initio libro 2. de morb. & in fine 4. de acutis dicit, eos, quorū capita nimium caleſiunt, reddere copioſam vrinam. Ratio eſt, quia huiuſmodi calore pituita capitis colliquatur & per venas & per cauitates maiores demittitur in veſicā. Curatur hæc febris cibis refrigerantibus & humectantibus, Vino admodū aquoſo, decocto lactucæ, end. præſertim vero cōuenit in curatione huius & balneū toti⁹ corporis & ſtillicidiū ſeu balneū totius capitis. Nam, vt alias dixi, veteres ægris facile præcipiebant balnea, quia tunc tēporis rariſſimi erant, qui cotidie nō lauarētur, vt copioſe docuimus in lib. 1. materię gymn. balnea pro capite fiūto vel ex aquis dulcibus, in quibus incocta ſint nymphęa, lactuca, end. vel fieri ſolent ex ol. vt ol. roſac. de nymph. de cucurb.

Vrinas copioſas ex Hip. *Curatio diariæ ab aere calido.* *Balneorum vſus in hoc affectu.*

Sed in vſu huius medicamēti Gal. 8. met. 2. duo monet perpetuo obſeruanda. vnum, vt huiuſmodi remediis adminiſtrentur frigida actu, ideo vero ſolebant medici veteres etiā & niue & glacie refrigerare hęc remedia. Aliud monet Galen. vt cum hęc adminiſtrātur, ſemper ex alto ſupra caput demittantur. Et ratio eſt, quia motus mirum in modū adiuuat remediorum penetrationem. Aer frigidus facit quoque ipſe febres diarias duabus rationibus. Vna, quia à frigore ſpiritus vehemētes repulſi intro ſimul colliduntur, & colliſi incēduntur: alia ratione fit febris à frigore, quia ab ipſo conſtipātur meat⁹ cutis, quibus conſtipatis, phibetur diflatio vaporum, adeo vt vaporibus cohibitis ſpirit⁹ ſimul coacti magis ardeant. Et quod dico de aere frigido, idem quoque dicendum de balneis refrigerantibus & adſtringentibus.

Aer frigidus quomodo cauſet diarias.

Cognoſcitur hæc febris, quia cutis arida redditur, calor corporis ad nigredinē quandam conuertitur, pulſus duri fiunt. Curatur à remediis calefacientibus, aperientibus & relaxantibus, huiuſmodi ſunt frictiones quæ fiunt manibus inunctis vel ol. camom. vel amygdal. amar. ſoleo ego etiam vti hac inunctione:

℞. Ol. anethini ℥ ij.
Aq. v ol.
Chamom. an. ℥. j. ß.
Salis ʒ. j. M.

Nam ſi manus madefiat hoc liquore, & iis calidis corpus fricetur, non tantum aperitur cutis, verumetiam relaxatur, commendatur etiam prouocatio ſudoris: de quo loquens Auic. dicebat, bonum eſſe, vt corpora integumētis multis tecta ſudent. Ariſtoteles autem 2. ſect. problem. 30. dicit multo melius eſſe ſudorem prouocare nudo corpore quā tecto. Et probat, quia ſudentes ſemper ſunt caloratiores. Vos autem ita hanc contradictionem apparētem dirimatis, quod ſemper melius eſt, ſudare ſine violentia quam cū violentia. Vbi autem non licet ſudare abſque vi, tum deueniendum eſt ad tegumenta.

Atque hoc voluit Auic. ſcilicet ſi febrientes propter obſtructionem nequeant ſpōte & blande ſudare, proſpiciendum eſſe, vt integumentis contecta ſudent. A vigiliis fiunt & à ſomno febres hæ, vt Gal. docet. A vigiliis fiunt, quoniam inter operandum ſpiritus inflammantur, & ita febres faciunt, à ſomno contra fit febris, quia cū ſpiritus nimiū otientur, cumque vapores continuo retineantur, fit vt ſpiritus velut coacti & ſuffocati magis intendantur & febres faciant.

De diaria facta à vigiliis & à ſomno.

Cognoſcitur diaria ex vigiliis, palpebrarum raritate, vultus triſtitia, vrinarum perturbatione, contra autem qui febricitant ob nimium ſomnum, vultum floridum habēt, ſomnolenti ſunt, & pulſus velut ſubmerſos habent. Curantur febres ex vigiliis primum ablegatione omnium curarum, victu humectante. Huiuſmodi eſt vſus lactucarum, ſucci amygd. dulc. Succus hordei etiam vtilis eſt: præter cætera in huiuſmodi febribus maxime vtilis eſſe ſolet balneorū vſus, adeo vt veteres ad conciliandum ſomnum balnea pro remedio ſingulari ſemper habuerint.

In iis autem quæ fiunt à ſomno frictiones corporis conueniūt, abſtinentia vini aut ſaltem vſus vini moderati, vſus ciborum exſiccantium. Sequuntur febres, quæ fiunt à nimio motu. Qui cum ſit duplex, alter qui proprie eſt actio, alter vero qui eſt paſſio motus, vt actio facit febrem diariam, eo quod aer, qui in corporibus neceſſariis ſemper eſt motu colliſus ſiue attritus, vt dicebat Ariſtoteles ignitus, & ita igneus vniuerſum corpus calefacit, & ad febrē deducit. In hoc genere ſunt & illi motus, qui fiūt, dum corpora medicamentis purgantur: ſiquidem in his propter frequentes exſurrectiones ſpiritus pari modo incenduntur ob aerem attritum.

Curatio diariarum à ſomno. *De diariis à nimio motu.*

Cognoſcuntur diariæ ex nimio motu nō tantum præcedentibus vel curſibus, vel ambulationib⁹, vel aliis ſimilibus, verumetiam, vt dicunt Galenus & Auicen. ex laſſitudine, ex labore, calore iuncturarum. Addunt etiam Galenus & Auicen. in his, qui ſic febricitant conſueuiſſe apparere quēdam madorem, niſi tamen nimis laborarint. Et prudenter hoc addiderunt, quia vbi nimium quiſpiā laborat, exſiccantur cunctæ corporis humi-

humiditates, adeo, vt neque mador fieri possit. In libro de pulf. ad Tyrones scriptum in-uenietis pulsus eorum, qui immoderate laborant, esse paruos & obscuros.

Addo ego aliud signum ex Aristot. 38. part. problem. 5. vbi dicit; Athletas si nimium exerceantur, pallescere, eo, quod calor eorum natiuus hebetatur, vt etiam necesse sit eos qui in febres incidunt ob nimios motus, fieri nō posse, vt florido corpore fruātur.

Cognoscitur febris facta à medicamentorum motu, quia corpora sunt exsanguia, facies dimissæ sunt, & præ cæteris à siti exercentur. Curantur febres ex nimio motu, quiete inprimis.

Curatio diariarum ex nimio motu.

Nam dicit Hippocrat. 2. aph. 48. vbi motus laborem facit quies remedium est. Et visum est aliquibus, Hippocratem hoc oraculo rem vanissimam docuisse, quia nemo est tam ignarus, qui, vbi nimium laborarit, sese quieti non dedat, cum etiam bruta hoc faciant, sed tuebuntur Hippocrat. consummatissimi theorici vestri. Præterea inter alia remedia sunt etiā cibi, qui debent esse eius naturæ, vt alant faciliter & multum atque cito distribuantur. Medicamenta est vinum, vitelli ouorum, similes sunt testes gallorum etiam. Galenus 3. cap. lib. primo ad Glauc. laudat, vt qui nimium laborarunt & febricitant fricent corpus, & oleo dulci illinant. Alex. Trall. in cap. 1. libro 12. studiosus contradicēdi Galeno dicit multo melius consulturum fuisse Galenum, si etiā oleo aquā permisceri iussisset, eo quod oleū sua natura non ita humectat, quemadmodū si coniungatur aquæ. Alex. fauet Arist. qui 5. sect. problem. 6. dicebat, oleum & aquam simul mixta lassitudinē magis tollere quā ol. purum, vt propter hanc etiam rationem debuerit Gal. vt dicit Alex. commiscere aq. Sed facile est tueri Galenū, quia huiusmodi vnctionē præcipit faciendā post vsum balnei, sc. quando iam corpus vniuersum irrigatum & madidum est, adeo vt non videatur opus mistione aquæ, cum tantum sit in superficie aquæ, vt possit sufficere ad iuuandum olei penetrationem.

Curatio diariæ à motu medicamentorum.

Curatur diaria à motu medicamentis, quiete & ipsa: præterea rebus adstringentibus, vt cydoniis, sorbis, mespilis, plātag. portulaca. Carnes etiam viscidæ, vt sunt cerebella hædorum. Pedes vitulini quoque magnopere iuuant: theriacæ etiam vsus post febris discessum vtilis est. Nam inter alias præclaras dotes, quas habet theriaca, hæc non negligēda, quod medicamentorum vim effrænem compescere consueuit.

Præter motus corporis animi quoq; motus diarias inducere consueuere, inter quos cum alii sint in quibus spiritus ab exterioribus ad interiora feruntur, & alii in quibus contrarium fit. Priores faciunt febrem, eo, quod spiritus violēter moti ab externis partibus ad interiores simul colliduntur, & ita accenduntur: cōtra in aliis fiunt febres, quia dum impetu à penetralibus corporis spiritus mouētur ad exteriora, tum motu incalescunt, tum etiam calore earum partium per quas feruntur.

De febri diaria à pathematis animi facta.

Cognoscūtur posteriores hæ febres, quia pulsus vehementes, vt in iratis & gaudentibus vultus cōrolati sunt, contra autem in iis, qui febricitant ob mœrorem, ob tristitiam & ob alia huiusmodi pulsus magni sunt, calor acris & mordax, vrinæ igneæ, vult⁹ tetrici & melancholici, adeo vt Galen. & Auicenna horum pulsus esse inæquales, & Galenus 4. de causis pulf. de pulsibus timentium dicit in his id contingere, quod videmus fieri in iis, qui fugiunt. Nam fugientes interdum currunt, interdum sistunt gradum, & modo vno, modo altero modo incedunt. Sic dicit Galenus pulsus timentium modo fiunt veloces & magni, modo tardi & parui: adeo vt inæquales & inordinati semper sint.

Cur timidi palleant.

Inter alia signa ponunt etiam Galen. & Auicen. pallorem, qua de re nonnihil difficultatis oriri possit. Nam Aristoteles 38. part. problem. 4. dicit pallorem esse putrefactionem, in timentibus & mœrentibus, non videtur, quæ putrefactio esse possit palloris effectrix. Galenus etiam secundo de acut. 21. text. videtur in ea fuisse sententia, vt pallor efficiatur à bilis effusione.

Hac in re breuiter sciendum, differentem esse illum colorem, qui à Græcis dicitur ἄχροια, à nostris decoloratio, & illum, quem nos Latini vocamus pallorem. Pallor enim quià Græcis interdum χλωρότης, interdum ὠχρότης, certū est ipsū fieri ab effusione bilis. Et de hoc colore locut⁹ est Galenus loco citato. Cæterum decoloratio, quæ etiam nomine palloris à Latinis plerunq; designatur, duplicē potest habere originē, aut putrefactionem, vt dicit Arist. aut recessum, & vt ita dicā, reditū sanguinis à partibus externis ad internas. In timore & tristitia fit poti⁹ decoloratio quam verus pallor. Neq; hoc fit propter putrefactionem neque propter bilem, quandoquidē non ita cito fieri possit: sed fit tantū propter sanguinis recessum à partibus externis ad internas, qui quidem recessus subito fit. Curantur hæ diariæ primū quę fiunt per spiritus effusionem, quoniā ea quæ congregant spiritus maxime sibi auxiliantur, vt sunt infusiones corporis in aquas refrigerātes, inūctiones factæ ex oleo rof. ex aqua rof. aq. nymphex, solatri. Nam irrorantur corpora, & præsertim huiusmodi aquis. Adhęc conuenit quies, abstinentia à visu & gaudiis. Contra autem curatio harum febrium, quæ fiunt vel à timore, fit ablegatione omnium sollicitudinum; balneis tepentibus,

bus, vſu eorum, quæ lætificant, vt eſt borrago, meliſſa, cibi optimi ſucci, & humectantes maxime. Inprimis Auerrh. 7. coll. 6. laudabat in his febribus vinum album, aquoſum & aromaticum, vbi etiam dicit vinum lætificare animum, id quod alias etiam dixerat Zeno, quando dicit vino dulceſcere hominum ingenia, ſicuti lupinos aqua. Pari pacto curari ſolent diariæ, quæ fiunt ex illis paſſionibus, quæ quodammodo pertinent ad animum & ad corpus. Huiuſmodi eſt dolor, nimia ſitis, ſyncope. Ab his enim fiunt febres eo, quod ſpiritus vitales & naturales nimiū perculſi, & agitati incaleſcunt, propterea curantur cū iis, quæ dolorē ſedare apta ſunt, tū etiam iis, quæ ſpiritus reuocāt ſtatim. Huiuſmodi ſunt cibi potulenti, vt eſt vinum & alica ſimul mixta, vt ſunt iura, hæc.n. exhibita ſicut ſtatim ſyncopen finire cōſueuere: ſic quoq; febrem ipſam extinguūt. Et quod de ſyncope, idem dicendum eſt de ea febre, quæ fit tum ex immodica ſiti, tum vrinarum calore.

Curatio diariæ à dolore, ſyncope, ſiti, inedia.

Curantur autē hę omnes febres imprimis potu refrigerante. Nam, vt febribus, quæ fiunt ob ingētem ſitim, nullum auxilium præſtantius eſt, quam potus frigidus copioſus. In illis autem febribus, quæ fiunt ab inedia abſtinendum ab vſu balnei. Sed adhibenda ea edulia, quæ moderate nutriunt, & optimum illud remedium, quod proponit Auerr. ſcil. vbi quiſpiam propter nimiam ediā velin febrem vel in ſyncopen incidat, vt ſtatim etiam in acceſſionis initio exhibeātur cibi, &c. Inter febres, quæ fiunt à repletione connumerantur illæ quæ fiunt ex bubone, de quibus dum loqueretur Auic. dicit totam earum curationem poſitam eſſe in curatione ipſius bubonis, vt in hac nō debeamus quicquam eſſe ſolliciti.

De feb. diariis, quæ fiunt à repletione.

Sunt multæ aliæ præter hanc febres ex repletione, ſed fere illæ ſunt maioris momenti, quæ efficiuntur à repletione ex vino aut alio, vt vnum & idem caput complecti videatur hæc omnia genera.

Repletio, quæ fit à vino dicitur à Græcis κραιπάλη, noſtri imitantes Græcos crapulam nuncupant. Nam Galenus 5. aph. 5. dicit hoc nomine crapulæ ſignificari omnem noxam, quæ capiti infertur à vino: id quod etiam dicit Aetius libro 4. c. 16. & libro nono cap. 29. Sed circa hoc duo videntur notanda, vnum eſt differentiam eſſe & apud Græcos & Latinos inter ebrietatem & crapulam. Colligitur etiam ex Galen. 4. de R. V. t. 90. Nam etſi interdum hæc duo nomina confundantur, ſæpe tamē ebrietas ſignificat eam turbationē, quæ vna tantū die durat, crapula autem eam ſignificat turbationem quæ pluribus diebus durat. Aliud etiā notandum, vtramq; hanc ebrietatis ſpeciē duplicem eſſe adhuc: vnā in qua nequeanimus, neque corpus quicquam operari poteſt, & hæc dicitur ab Hipp. τόρυξις 5. aph. 5. vt & Gal. in explan. linguarū Hip. & Erotianus in onomaſtico docet. Alia ſpecies ebrietatis eſt, in qua tametſi animus ſit ſopitus, corpus tamen aliquid operatur. Et huiuſmodi affectus, Domini, ἀκροτόρογες dicuntur, vt eſt apud Ariſtot. 3. ſect. probl. 2. & 28. necnon apud Plutarch. 3. quæſt. conuiual. capit. 8. Ab his omnibus fieri ſolet diaria, eo, quod calore & tumultu factis à vino ſpiritus & ſanguis incaleſcit adeo, vt febris efficiatur, quæ cognoſcitur inprimis florido vultus colore, copia vrinarum, pulſu veloci & magno, Ariſtoteles 1. problem. part. 3. ebrios interdū rigere. Sed de pulſu eſt nonnihil controuerſiæ, ſiquidem Auicenna 2. p. doct. 3. tract. 1. c. 20. dicit pulſus, qui fiunt à vino, eſſe minus vehementes, quā qui fiant à cibo: contra autem Galen. 3. libro de cauſis pulſ. c. vlt. in fine, vbi dicit pulſum, qui fit à cibo, non eſſe diſſimilem ab eo, qui fit à vino, eo ꝙ hæc alant. Dicendum eſt breuiter, vehemētiam & magnitudinem pulſus dupliciter conſiderari poſſe: vel ſecundum durationem, vel ſecundum impetum. Si impetum ſpectemus, vterque pulſus ſimilis eſt. Et ita loquebatur Gal. l. c. ſin autem conſideremus durationem, vehementia pulſus, quæ fit à vino, multo durabilior ea, quæ fit à cibo. Curatio in hoc poſita eſt, vt primum vinum è corpore tollatur, id quod fieri poteſt inprimis vomitu, deinde clyſteribus, tum etiam medicamētis tam aluum, quā vrinam mouentibus. Pro vomitu optimum eſt ol. oxymel. ſed ſuccus raphani cum aqua vel oleo potentiſſimum eſt, & eo maxime quod raphanus à proprietate mirum in modum valet contra ebrietatem, vt apud Athen. 1. lib. ſi vomitus non ſuccedat, clyſteres vſurpandi ſunt primum lenes, deinde acres. Nam Gal. 2. de medicamentis local. in cap. de dolore cap. inter alia medicamenta aduerſus capitis grauitatem magnopere extollit vſum clyſteris. Sed ſi neque hoc iuuat, deueniendum ad ea, quæ purgant ipſum corpus. Huiuſmodi eſt decoctum iſtud:

Differentia inter ebrietatem & crapulam.

℞. *Sebeſten. n. xii.*
Pulpæ thamarind. ℥. vi.
Fol. ſenæ ℥. ij. ß. f. decoct. ſ. a.
Deinde ℞. *dictæ decoct. ℥. iiij.*
Syr. roſ. ſolut. ℥. iij. M.

Decoctio purgans qua poſt ebrietatem conuenit.

Ad prouocandum lotiū in hoc caſu mirifice commēdare videtur Ariſtot. oleum in poſtremo problem. 3. ſect. Poſtquā euacuatum eſt corpus cogitandum eſt de remittēda caliditate iecinoris & capitis. Auicenna vbi timebat incendium iecinoris, laudabat hoc in caſu venæ ſect. quæ ideo vtilis eſſe poteſt, vt preſeruētur ęgri ab aliis febribus. Vos autē vti poteritis perfuſione iecinoris cum ſucco lactucæ cichorii & modico aceti. Capiti etiā perſpicere oportet perfuſionibus ex aqua tepida

Ad calorem iecoris.

tepida cum ſucco hederæ vel braſſicæ. Ol. et-iam roſ. cum modico aceti & aq. nymphææ ad remittendum capitis incendium valet.

Ebrietatem arcentia.

Et quia in hoc negotio vtile etiam eſt, ſci-re ſeſe præſeruare ab ebrietate, & conſequē-ter ab hac febre, ſcire debetis, veteres multa remedia habuiſſe quibus vtebantur, vt ſeſe tuerentur ab ebrietate. Inprimis autem vte-bantur dum erant ituri ad conuiuia, coronis capiti & collo circumdatis ex hædera, myr-tho & roſa, vt apud ſcriptores habetis, & præ-ſertim decimoquinto libro Athenæi. Præter-ea vtebantur amygdalis amaris. Nam ſi v. vel vi. deuorentur ante potum, mirifice pro-hibent ebrietatem. Adhæc braſſica præmanſa & puluis lapidis pumicis, iure vel aqua ſum-ptus etiam ebrietatem ſedat. Folia quoque lauri idē faciunt. Ariſtoteles loco antedicto laudat oleū, & auctor li. 4. de rat. vict. in acut. t. 90. laudat allium, quod etiam probatum eſt à Galeno in explicatione illius loci. Sicu-ti autem fiunt diariæ ab vſu importuno vini: ſic etiam ab vſu importuno ciborum, qui vel ſua qualitate calorifica, vel corru-ptione calefaciunt corpus, & conſequenter ſpiritus, ita vt febrem inducant.

De diaria ab importuno vſu cibo-rum.

Cibi, qui qualitate hoc faciunt, ſunt vel-uti allia, cæpe, naſturtia, aromata omnia, quorū febris cognoſcitur immoderata ſiti, incendio hypochondriorum, præſertim ie-cinoris necnon vrinæ ardore & rubore. Cu-ratur autem hæc febris primum per ſubtra-ctionem horū ciborum, ſcilicet vel per vo-mitum, vel per aluum: quemadmodum di-ctum eſt de vino. Poſt euacuationem deinde refrigerandum eſt corpus lactucis & aliis re-frigerantibus ſiue coctis ſiue crudis, potu a-quæ balneis. Nam hoc in caſu magnam o-pem ſolent afferre ipſa balnea.

Alia ratione, vt nuper dicebam, cibi ſolēt febrem inducere, quando ob nimium calo-rem ita corrumpuntur, vt vapores feruidi & corrupti ex ipſis elati ſpiritus incendant & febres faciant. Huiuſmodi corruptio dicitur κνίσσα, Latini vocant nidorem, & nonnulli nidoroſam cruditatem, ſicut Auicenna vo-cat nauſeatiuam ſatietatē. Cognoſcitur hu-iuſmodi febris primum ventris torminibus, ructus odore retro. Nam vapor, qui hanc corruptionem ſiue nidoroſam cruditatem patiuntur, ſolent in ore perſentire ſaporem quendā velut ouorum corruptorū. Præterea cognoſcitur hæc febris à cruditate, capitis grauitate, vrinarū claritate & copia. In cura-tione huius debebitis, Domini, ſemper eſſe magis vigilantes, quā in alicuius alterius e-phemeræ curatione, eo quia ſi negligatur, nō modo cōuertitur in putridas, verumetiam in valde pernicioſas febres. Itaq; primum vide-re oportet, nunquid in hac cruditate aluus fluat, an potius ſit adſtricta. Si enim fluat di-

De nidoroſa cruditate.

cit Gal. bonum eſſe, quia vbi cibi corrupti extent, multo melius eſt, quam ſi in inteſti-nis atque ventriculo retineantur.

Illud vnum prouidendum eſt, ne ii cibi corrupti inter exeundum inteſtina violent, ſicuti interdum facere ſolent, propterea ſi mordax ſit materia, quæ exit, vtendum eſt clyſteribus, qui poſſint acrimoniam obtun-dere. Huiuſmodi eſſet iſte:

Clyſter conueniens in materia mordaci, quæ exit.

℞. *Fol. lapathi.*
Portul.
Maluæ.
Lactucæ an. M. j. f. decoct.
Deinde ℞. *dicti decoct.* ℔. *j.*
Ol. amygd. dulc. ℥. *v.*
Butyri recentis ℥. *iij. M.*

Et aduertite in his caſibus omnino abſti-nendum à ſale, ne acrimonia maior addatur humoribus exeuntibus. Sin autē ſit aluus ad-ſtricta & corrupti cibi retineantur, diligen-ter expendere oportet, vtrū cibi ſint retēti in vētriculo & locis ſibi proximis, an potiꝰ ſint retēti in infernis inteſtinis. Cognoſcetis aūt hoc, quia vbi retinētur in ventriculo & par-tibus ſuperioribus, dolores & cruciatus per-cipiuntur ſupra vmbilicum. Sin autem reti-neantur in inteſtinis inferioribus, cognoſcit, quia partes ſubtus vmbilicum torquentur & punctūris afficiuntur. Vbi ergo perſpectum eſt, humores in ventriculo eſſe, ſtatim deue-niendum eſt ad vomitum, & in hoc caſu ole-um cum aqua commodiſſimum.

Vomitus quando con-ueniat.

Iuuat etiam manibus ol. vnctis vim infer-re ad vomendum, nam & oxymellis vſus & ſucci raphani non ita commodus eſt, quia ſuapte vi & acutie vellicant adhuc magis vē-triculum. Si autem iſti cibi retineantur in in-teſtinis inferioribus, veniendum ad clyſte-res primum lenes, deinde paulo acriores, ſi illi non conferant, inter alios hic vtilis eſ-ſe ſolet:

℞. *Iuris inteſtinorum* ℔. *j. ß.*
Succi maluæ.
Pariet. an. ℥. *iij.*
Ol. violati ℥. *vj.*
Salis ℨ. *j. M.*

Poſt hæc incumbendum ipſi ventriculo, qui dum ob ſui imbecillitatem fuerit cauſa corruptionis ciborum, prouidendum, vt cō-firmetur atque corroboretur. Propterea lau-dabat in hoc caſu Galenus lanam purpura tinctam, & ventriculo obductam. Laudabat etiam maſtichen, roſam. Vos autem id etiā v-ſurpare poteritis, ꝙ in ſimili caſu ſeſe felici-ter egiſſe gloriatur Gal. in lib. de præcog. ad Poſth. in caſu Sexti filii Imperatoris. Nam poteritis hoc linimentum adhibere:

℞. *Ol. nardini* ℥. *j.*
Roſ. rubrarum.
Maſtiches.
Corall. rubeor. an. ℈. *j.*

Vini odorati.

Ceræ q.s.M.& f. linimentum pro ventriculo.

Sunt etiam multa alia, quæ solent adhiberi in casibus similibus ad confirmandum os ventriculi. Inter alia sunt fomentationes factæ ex absynthio in vino adstringenti macerato & caléti, superposito ipsi stomacho. Sed quanquam hæc ex methodo summa ratione sint nobis à Galeno proposita, Alexand. tamen Trall.lib.12.ca.1. occasionem nactus est increpandi Gal.eo quod in huiusmodi casibus, vbi ventriculus laborat potius calida intemperie, quam alia vsurpauit.

Alexand.itaque damnare Galenum ausus est, quod in hac febre curanda & extrinsecus & intrinsecus calida remedia adhibeat. Intrinsecus diatrionpipereon, extrinsecus aūt purpuram & alia medicamenta calida. Vtitur hac ratione Alexand.quod quia nidorosa corruptio proficifcatur à calida stomachi intemperie, fit præter rationem calidis medicamentis vti. Auer.7.coll.7.qui alias consueuit Gal. increpare, hoc in casu contra Alex. trib.modis Gal.tueri videtur. Prior fuit, Gal. accepisse indicationem eorum remediorum febris, sed à natura partis affectæ, quæ, cum ventriculus & ipse non sustineat medicaméta neq; actu nec potentia frigida, iure Gal. laudauit calida medicamenta. Posterior fuit, quod corruptio nidorosa etiam si efficiatur à causa calida: tamen refrigeret ventriculum, quia, vt dicit Gal. in lib. de tépera. & citatur etiam ab Auer. calor natiuus vniuscuiusque partis, cum sit cómoderatus & temperatus, æque læditur à summo calido atq; à frigido: quanquam à frigido per se, à calido auté per accidens læ datur. Cum itaq; semper refrigeretur ventriculus, iure Gal. adhibuit calida remedia, etsi causa sit calida. Tertia ratio est, quod forte in regione Gal. quæ erat frigida, optimum erat administrare remedia calida in hoc casu, quod minime cóceßisset in Arabia aut alia regione calida. Addo aliam, Gal. sibi proposuisse in huiusmodi curatione euacuare putridos & corruptos cibos potius quam alterare; cumque & hiera & diatrionpipereon sint medicaméta dissipantia & vacuantia, iure fuere proposita.

Circa vsum diatrionpipereon not. Sed circa vsum huius medicamenti diatrionpipereonis duo breuiter not. vtilia ad praxin. Vnum est: cum vsurpādum hoc medicamentū, melius esse, vt piper crasso modo contundatur, quemadmodum de diaspolitico dicit Gal.4.de T.V. Et ratio est, quia sic calefacit quidem ventriculum, sed aut nihil aut parum penetrat in iecur. Alterum not.in hoc casu, vt exhibeatur hoc medicamentum in exigua quātitate, id est, à ℨ.j.ad ij.ad summū. Et ratio est, accepta tum ab Arist.3.sect. probl.44.tum àSerap.qui dicit, piper exigua quantitate sumptum mouere aluum. Sin autem sumatur magna copia, mouere vrinam. Quanquam Auic.2. libr. in c.de pipere hanc Arist. sententiam contrario modo sumpserit. Iam etiam in curanda hac cruditate multo vtilius est, corruptos cibos mouere ad aluum, quam ad vesicam. Atq; hæc de febre ex cruditate nidorosa. De acida cruditate, id est, in qua cibi corrumpuntur ab aciditate, dubitatum est, an febris ab hac cruditate oriatur. Gal.8.meth.5. & Auerr.l.c. discrte dicit, minime fieri febrem ab hac cruditate. *Num febris ab acida cruditate oriatur.* Et vtūtur hac ratione, quia fumi & fuligines non attolluntur in hac crudelitate. Vnde nō posšūt incalescere spiritus, & febrem facere. Contra autem Alex.Trall.existimauit, etiam ab acida cruditate fieri posse febré, eo quod etiam aciditas sequatur calidam causam.

Ego autem puto meliorem sententiam secutum Galen.siquidem, vt ipse dicit 4. de simpl.medic. 9. duplex est aciditas; alia, quæ sequitur cruditatem, qualis est, quæ apparet in fructibus immaturis:alia est, quæ sequitur putrefactionem, huiusmodi est aciditas vini, & ficuum corruptarum. Nam scimus, etiam ex ficubus corruptis confici acetum. Aciditas, quæ sequitur cruditatem, fit ex mistione aquæ cum parte terrea inconcocta, quæ vbi coquitur vel à sole, vel ab igne, trāsit in dulcedinem, & hinc est, quod dum maturantur fructus à sole, vel dum coquuntur ab igne, dulcescunt. Aciditas autem, quæ fit ex putredine, inde oritur, quia calor natiuus à putredinali corruptus non potest regulare humidum, vnde fit fluidum, & consequenter acidum. Iam vero ex nulla re huiusmodi acida exhalant vapores aut fuligines calidæ, quemadmodum experientia cognoscitur, cum acetum etiam refrigeretur. Ergo si à nulla re acida emanant vapores aut fuligines, fieri nequit, vt ab vlla aciditate, etiam si fiat à causa calida, febris inducatur. Atque hic est finis earum febrium, quæ vere ephemeræ nuncupantur. Sequitur, vt tractemus de aliis, quæ nō sunt vere diariæ, sed & à Gal. & ab Auic. mediæ constituuntur inter diarias & putridas. Appellantur autem huiusmodi febres à Græcis συνόχοι.

CAPVT VI.

De Synocho imputri.

Avicenna vocat has febres ex oppilatione, de quibus tract.1.4.tract.1.c.33. Auerrh.autem 7.coll.8. vocat has arsinas, eo quod, vt audietis, oriantur ex inflammatione. Gal. 9. met.2. dicit, Grecos συνόχον febrē eam, quæ à principio vsque ad finem habet vnicam acceßionem absque vlla euidenti mutatione. Et hoc nomen, inquit, potius barbarum esse quam Græcum. Siquidem apud probatos scriptores non reperitur hæc

vox

vox vſurpata; quinimio in fine lib.2. de nat. hum. probat Hip. non fuiſſe auctorem illius libr. quia ibi huiuſmodi vox vſurpata inuenitur, quanquam 1. epid. com.3. t.2. dicit Hip. ſub nomine continuarum fuiſſe complexũ etiam ſynochos. Vtcunque autem ſit, febris ſynocha eſt continua; vnam habens acceſſionem, à principio ad finem, ſine vlla mutatione.

Cauſa huius febris nulla eſt ſecundum omnes ſcriptores, niſi oppilatio. Corpora vero præparata & diſpoſita ad febrem; vt dicit Gal. 2. illo cap. & 4. cap. 9. meth. 1. duplex eſt; altera à Græcis dicta στέγνωσις, & hæc fit, quãdo venæ paruæ clauduntur, vel ab apoſtemate, vel à frigido aere, vel ab aquis adſtringentibus, vel à ſiccitate, atque ab hac ſpecie oppilationis fit febris diaria vera, vt ſuo loco dixi, alia autem ſpecies eſt, quę dicitur ἔμφραξις, nos dicimus obſtructionem. Et hæc nil aliud eſt, niſi occluſio venarum tam internarum quam externarum, facta ab humore viſcido & craſſo. Hæc obſtructio vbi corripit corpora ſanguinea, aut inuenit ea impura, id eſt, prauis humorib. vitiata, aut inuenit pura & ſine cacochymia. Si ea repe-riat impura, non tantum fit acceſſio ſuccorum, verumetiam putrefactio, & generatur ſynochus cum putredine, de qua loquemur ſuo loco. Vbi autem reperit corpora pura, facit febrem ſynocham ſine putredine, de qua nunc loquemur, & quæ propterea medica eſt inter putridam & diariam; quia durat pluſquam vna die, & eſt ſine putredine.

Modus generationis ſynochi. Modus autem quo generatur hæc febris, eſt, quod ſucci, id eſt, ſanguis contentus in venis cum non poſſit perſpirare, incaleſcit, atque ita incaleſcit, vt non ſolum ipſe, verum ſpiritus etiam cum ipſo inflammetur, & conſequenter febrem faciat. Dixi autem ſuccos vel ſanguinem: quia Gal. in lib. de mult. c.10. appellat totam maſſam ſanguinis ſuccos. Et in hac febre quando dicimus ſanguinem inflammari, non intelligimus ſanguinem, qui eſt quartus humor, ſed totam ipſam maſſam in venis contentam, quæ nomine ſuccorum appellatur. Hac igitur inflammata & ardente fit febris ſynocha ſine putredine.

Quomodo ſanguis inflammetur. Sed dicetis, quomodo poteſt ſanguis inflammari ſine putrefactione? præterea ſi poteſt inflãmari ſine putrefactione, cur potius Galen. hanc febrem enumerat inter diarias? Nam cum fiat ab humorib. ardentibus, deberet potius humoralis quam ſpiritalis nuncupari. Reſpondeo, ſanguinem poſſe inflammari ſine putredine, quicquid ſit de aliis humoribus, propter duas cauſas: Vna eſt, quia ſanguis eſt gratiſſimus naturæ theſaurus; & quantum fieri poteſt, à putredine defenditur à natura, quod minime eſt de cæteris humoribus; quippe qui propterea facilius putreſiunt, quia non ita diliguntur, nec non cuſtodiuntur à natura, quæ permittit quidem, vt ſanguis accendatur, vt ardeat: ſed non ita faciliter permittit, niſi ſumma vi coacta, vt à putredine tentetur. Alia ratio eſt, quia ſanguis eſt calidiſſimus omnium humorum calore natiuo; qui calor natiuus cũ ſit copioſus in ſanguine, ipſum fortiter gubernat; adeo vt non ſinat ipſum occupari à calore extraneo & putredinali, ac propterea poteſt quidem calor ſanguinis augeri, ita vt accẽdatur, ſed non poteſt ita faciliter putreſieri. Cum autem accenditur ſanguis, ſemper vapores & fuligines de ſeſe emittit, qui vapores ſi ſint contumaciores, faciũt febrem diuturniorem, ita vt pertrãſeat interdum quartam, quintam & ſextam diem. Sin autem vapores ſint minus contumaces, fit febris breuior, ita vt non pertranſeat tertiam diem. Ad hæc iſti vapores quanquam ſemper à copia ex parte è corpore exeant, cum, vt dicit Gal. etiam ab oſſibus aliquid ſemper perſpiret, nihilominus non ſemper æquale eſt illud, quod exit illi quod remanet, quia ſi plus ſit id quod remanet, fit ſynochus, quæ ſemper procedit augendo, & vocatur ἀκμαστικά, ſin autẽ plus ſit id quod exit, minus vero quod remanet, fit alia ſpecies, quæ dicitur παρακμαστικά, & ſemper procedit decreſcendo. *Differentia ſynochi.*

Poſtremo, ſi id quod remanet vaporũm, æquale ſit illi, quod effluit, tertia & vltima ſpecies ſynochi, quæ dicitur ὁμότονα, id eſt; quæ à principio vſque ad finem neque augetur, neque minuitur euidenter. Sed hæc nomina, vt optime dicit Gal. 6. epid. comment.1. tract.29. minime ſunt vocabula antiquorum, ſed nomina à recentioribus inuenta, vt diſtinguerent potius diuerſos modos febrium ſynocharum, quam vt facerent diuerſas ſpecies.

Erat ſecunda dubitatio, cur Galen. febrẽ ſynocham connumeret potius inter diarias, quam inter putridas; cum tamen efficiatur à ſanguine feruente. Huius rei duæ ſunt cauſæ. 1. quia medium ſequũtur ſenſum, præſertim ſenſum tactus. Iam vero ſi expendamus tactũ, diariæ & ſynochi ſunt ſimillimæ, quãdoquidem vtriuſq; calor blandiſſimus eſt, & minime mordax. 2. ratio eſt, quia hæc febris nullas habet acceſſiones, breuis eſt, cuiuſmodi ſolet eſſe diaria. Et quãquam fiat à ſanguine feruente, caret tamen putredine, quæ eſt vſus & legitimus character febrium putridarum. *Signa.*

Hæc febris difficilis cognitu eſt, quandoquidem ſimillima eſt diariis. Et cum ſit confinio putridarum, arduum eſt eam ab aliis diſcernere. Ideo Galen. (qui ſolet gloriari, ſeſe ſtatim cognouiſſe febres, 4. cap. 9. methodi. inſinuat, ſe in hiſtoria illius ſerui nõ cognouiſſe hanc febrem exacte, niſi tertia die.

Quanquam autem cognitu ſit difficilis, habet tamen propria quædã ſigna, quæ cognoſcere oportet. Inprimis enim pulſus huius febris magni ſunt, vehementes & veloces; vrina media eſt inter putridarum & ephemerarum vrinas. Ad hæc color vultus floridus eſt, pulſant tempora capitis, calor totius corporis ingens & æſtuoſus eſt, tenſio apparet in toto corpore. Præterea incipit cum rigore vel horrore, neque fit ab vlla cauſa externa & euidente.

Atque hæc ſunt ſigna, quæ propoſuit nobis Gal. 9. meth. 4.

Eſt ſynochus ſine putredine ſua natura ſalutaris, quandoquidem ex genere diariarũ eſt. Veruntamen non eſt contemnenda, quandoquidem nõ ſolum conuertitur in putridas; verumetiam conuertitur in putridas, perniciofas & peſtiferas. Quare expedit curationẽ huius optime cognoſcere, in qua inſtituẽda duo ſunt ſemper habẽda ante oculos ſcopi; vnus eſt, vt intẽperies calida & ſicca, nec non ſanguinis feruor mitigetur: alter eſt, vt humores, qui obſtructionem faciunt, detergantur, attenuentur, incidantur atque diſſipentur.

Pro quib. ſcopis cõparandis inprimis inſtituenda eſt victus ratio; quæ eo debet eſſe exactior, ꝙ hæc febris magna eſt, & cito ad ſtatũ properat, vt ſummatim debeat eſſe victus tenuis. Ideo eligendus aut parandus eſt aer frigidus & humidus: ſomnus prouocandus, & quies tam animi quã corporis: aluus, niſi fluat, clyſteribus ſoluenda eſt: qui vel debent eſſe ex aqua pura, vt faciebat interdum Ruffus apud Oribaſ. aut, ſi aqua ſimplex infuſa non ſoluat aluum, parari poterit clyſter hunc in modum:

℞. Hordei P. j. ß.
Fol. maluæ.
Lactuc.
Braßicæ an. M. j. f. decoct. ſ. a.
Deinde *℞. d. decoct.* ℔. *j.*
Sacch. rubri ℥. ij.
Ol. communis dulcis ℥. vj.
Salis ℥. j. M.

Et aduertite, in his febribus magnis ſemper clyſteres, præterquam quod facilius recipiuntur, & diutius retinentur, habent etiam vim refrigerandi inteſtina, & conſequẽter viſcera flagrantia. A vino abſtinendum eſt, loco cuius aqua hordei, aptiſſimum eſt decoctum ſebeſten prunorum acidorum, poſca etiam optima eſt, ſiquidem hæc omnia refrigerant, & ſanguinis incendium obtundunt.

Pro cibo ſuccus hordei conueniens eſt, quo etiam vtebatur Gal. in ſeruo eo. Iura etiam herbarum refrigerantium commoda ſunt: & ſic detinendi ægri vſque ad tertiam diem, poſtquam declinãte morbo tranſeundum eſt ad victum pleniorem. **Inſtituto victu** omnes medici conſulunt, ſtatim cogitãdum de ſanguinis miſſione, quæ ideo neceſſaria eſt, quoniam etſi ſua natura nõ ſit morbus magnus, facile tamen tranſit in putridas graues: vt propter hoc narret Galen. ſeſe illi ſeruo ſanguinem miſiſſe.

De tempore, quo mittendus ſanguis, dubitare quis poteſt, quia Gal. tertia tantum nocte illi ſeruo ſanguinem miſit. Verũ ſum huius ſententiæ, vbi cognita eſt febris & ipſius periculum, ſtatim deueniendum ad hoc præclarum auxilium. Quod ſi Galenus diſtulit ad tertiam diem, vel fecit ob diſſidium aliorum, vel quod ſibi nondum erat perſpecta, & integre nota febris natura.

De quantitate mittendi ſanguinis poteſt etiam haberi controuerſia. Nam Galen. narrat loco citato, ſeſe miſiſſe ſanguinẽ illi ſeruo vſque ad animi defectum. Ideo vero magnopere laudat hoc factum, tũ quia hac larga ſanguinis miſſione refrigeratur ſtatim corpus, & conſequenter ægri mirum in modum recreantur, tum quia vomitus prouocatur, aluus mouetur, & ſudor cietur, quæ omnia & optãda & vtilia ſunt. Sed ex alia parte idem Gal. li. de curãdi ratione per ſanguinis miſſionem, nec non lib. 9. meth. cap. 10. commemorat multos, qui à larga ſanguinis copia vel ſtatim ſunt extincti, vel paulo poſt, vel in morbos frigidos & exitiales præcipitati ſunt: vt propter hanc rationem non videatur tutum conſilium, auferre ſanguinem vſque ad animi defectum.

Num ad lipothymiam vſq; ſanguis mittendus ſit.

Ad hæc Auerr. 7. coll. c. 8. huiuſmodi Gal. conſilium confutare conatus eſt tribus rationibus. 1. fuit, medicum nunquam debere facere, quæ non facit natura, & cum natura nunquam vacuet ſanguinem vſq; ad animi defectum, dicit Auerrho. neq; medicus hoc facere debet. 2. ratio eſt, quod in copioſa ſanguinis vacuatione æque euacuatur vtilis ſanguis, vt noxius, quod quidẽ fieri non debet, ſed tantum euacuari ſanguis noxius. 3. ratio, hanc febrem conuerti faciliter in putridam, & ideo neceſſe eſſe, vt conſeruetur calor natiuus, qui poſſit tueri ſanguinẽ à putredine. In larga miſſione perditur potius calor natiuus, & ideo ſanguis magis exponitur putredini. Auic. qui vidit hãc difficultatem, dicit, non eſſe mittendum ſanguinẽ ad animi defectum vſque, ſed proxime; quaſi dicat, eſſe quidem mittendum ſanguinem in inſigni copia, ſed non ita, vt animus concidat.

Vos autem pro huius reſolutione nonnulla notare debetis. Vnum eſt, Gal. & Græcos eius ſequaces audaciſſimos fuiſſe in mittendo ſanguine. Nam apud ipſos nunquam inuenietis mentionem vnciarum, ſicut facimus, ſed mentionem heminarum ſeu cotylarum, nam cotyla ſeu hemina eſt genus põ-

deris

deris nouem vel decem vnciarum, adeo vt compertum sit minimam mensuram obseruatam à Galen. in sanguine mittendo, fuisse nouem vel decem vnciarum. Alterum obseruandum, differre syncopen ab animi defectu, quia syncope est cita virium ruina, defectus animi est veluti inchoata quædã syncope. Adhæc debetis annotare, aliud esse, me deri seruos & robustos, aliud esse, ingenuos & non ita robustos mederi. Itaque sic constituendum est, in corporibus seruilibus & robustis licere mittere sanguinem vsq; ad initium saltē animi defectus, eo maxime, quando corpora sunt admodum sanguinea, quale erat corpus à Galeno tractatũ. Vbi vero contingit curare corpora liberorum hominum, quæ non sunt ita robusta, potest quidem insignis copia sanguinis educi, ita tamen, vt recedatur etiam ab initio animi defectus.

Sed quod ad rationes contra Gal. positas, primum ad loca ipsius inet citata dicendum est, illos fuisse extinctos aut male tractatos, quod importune adhibita esset larga sanguinis missio, vel quod non fuerint seruatæ cõditiones, quæ requiruntur. De Auerrh. primum dicendum est, falsum esse, quod natura non euacuet vsq; ad animi defectum, quia in motibus criticis interdum & aluus mouetur, & sanguis copiosissimus à naribus cùm animi defectu, imo vero, etiamsi natura hoc non faceret, propterea non debet medicus abstinere, quippe qui non talia facit, quæ natura facit, neque potest facere, natura remittitne ossa laxata? minime vero, attamen medicus remittit.

Ad secundam rationem respondendum, verum esse, in larga sanguinis missione euacuari etiam sanguinem vtilem. Veruntamen si omnia spectentur, multo maior est vtilitas, quam detrimētum est. Nam cum copia peccet sanguis, diminuta ipsius copia, certe diminuitur peccatum sanguinis, vt plus sit noxii sanguinis, quam innoxii, qui demitur.

Ad tertiam rationem dicēdum est, ex larga sanguinis missione statim subtrahi fomētum ipsi putredini, quia etsi aliquid caloris natiui adimatur, adimitur tamen multus, vel totus calor præter naturam, qui est parens & auctor putredinis. Quare, vt dixi, interdum sanguis mittendus vsq; ad animi defectum, semper autem in magna copia. Quo facto, conuertendum est studium ad auferendam causam obstructionis, id est, ad præparandos hos ipsos humores, & deinde euacuandos. Quamobrem statim, nisi aluus sponte fluat, poteritis ipsam soluere hoc bolo:

Bolus purgans.

℞. Fl. cassiæ ℥. vj.
Diasebesten siue scammon.
Pulpa thamarind. an. ℥ iij. ß. M. & cum sacch. f. bolus, qui capiatur duabus vel trib. horis ante cibum, siue vesperi siue mane.

Aluo lenita sunt pręparandi humores hoc syrupo:

℞. Sebesten num. vij.
Fol. lactucæ.
Acetosæ.
Portulacæ.
Cichorii an. M. ß. f. decoct.
Deinde *℞. d. d. ℥. v.*
Oxym. simpl.
Syr. de succo acetosæ an. ℥. j. M.

Et aduertite, melius esse in his febrib. ardētibus, vt hi syrupi exhibeãtur frigidi actu, nisi tamen semper esset frigidum, quod tamen euenire non solet: quia hæ febres plerũque fiunt vere: præparati humores purgabuntur hoc medicamento:

℞. decoct. thamar. & senæ ℥. iij. & ß.
Agar. trochisc. ℈. iij. Infundantur omnia s. a.
Deinde facta diligenti expressione adde:
Mellis rosat. solut. ℥. iij. ß. M. pro potu. quo sumpto & corpore purgato, deinde frictiones adhibendæ sunt, quæ administrari poterũt hoc puluere, q efficacissimus est obstructiones tollendas:

Puluis pro frictione totius corporis.

℞ Far. lupinorum ℥. j.
Pulu. fl. chamomeli ℥. j. ß.
Pulu. nitri ℥ j. M. & totum corpus diligenter fricetur. Post quam frictionem balneum vtilissimum est: quippe quod magnopere iuuat ad laxandam cutim, & consequenter ad difflandos humores omnes præparatos.

Num purgantia conueniant.

Circa curationem synochi occurrit dubium. Est autem, quod præcepimus purgandũ esse, quæ res & rationi & auctoritati Gal. videtur esse dissentanea. Rationi, quoniam synochus est febris spiritalis, & in sola sanguinis efferuescentia collocata. Vnde nõ videtur conuenire vlla humorum expurgatio. Est etiam auctoritati Gal. dissentaneũ, quia is, vbi dicit, curationem à se factã in illo seruo, non commemorat vllam purgationem. Respondendum id, quod etiam propositum est ab Alex. Trall. ex sententia Gal. scil. hanc febrem oriri ab obstructionibus: & has fieri vel à copia sanguinis, vel à viscidis humorib. Si fiat à sanguinis copia, sane sanguinis missio est vnicum præsidium. Et ob hoc Gal. qui curauit synochum factam propter copiam sanguinis, iure tacuit omnem purgationem, siquidem facta sanguinis missione, & sublata omni causa statim febris finita fuit. Sin autē febris & obstructiones oriantur à crassis humoribus, tunc etiã præparatio & expurgatio necessaria est. Quod autem aduertit Alex. de remediis extenuantibus & præparãtibus; ne scilic. nimium calida administremus, prudēter quidem factum est, eo quod nimium calida etsi extenuent, attamen etiam magis incrassant, & cõsequenter obstructiones & febres mirum in modũ augēt. Vnde vsus oxymelis in his febribus semper vtilissimus est, imo

Oxymel in synocho vtilissimum.

imo vero etiam, si obstructio fiat à melancholico humore, non damnandum puto huius vsum, quicquid dicat Alex. Quia nunquam à pura melancholica fieri potest; imo, si fieret à pura, acetum quidem per se solum aduersum est melancholiæ, vt dicit Hip. 3. acut. 38. Sed non oxymel, quandoquidem vis exsiccatoria aceti egregie in hoc medicamento correcta est. Et hactenus de febribus omnibus diariis.

CAPVT VII.

De hectica febri.

Cvr post diarias de hecticis tractare deliberauerimus plures fuere causæ. Præcipua est, quia cum hic tractatus breuis sit, & putridarum longissimus, videtur vtilius esse, vt ab his breuiorib. morbis expediamur, quo longiori possimus continuam operam nauare. Altera ratio fuit, quia Galen. in libr. meth. hunc ordinẽ seruauit, vt sc. post diarias statim hecticas tractarit. Tertia ratio fuit, ꝙ inter diarias & hecticas insignis intercedit similitudo. Primum enim si generationem spectemus, interdũ generatur hectica à causis procatarcticis, vt diaria, vt dicetur suo loco. Præterea si consideremus paroxysmos synochæ, febris vna est accessio, sicut etiam est hecticæ. Si etiam consideremus signa, multa sunt similia, & præsertim vrinæ. Si etiam consideremus curationem, dicit Galenus 10. meth. 2. esse simillima, præsertim in hoc, quia pura curatio sine præseruatione debetur & diariis & hecticis febribus, quod quidem non contingit putridis, quippe quæ causam habentes, exigunt non tantum curationem, verumetiam præseruationem.

Quod si Auic. & multi Græci alium ordinem secuti sunt, fecit quidem Auic. coactus suo ordine compositiuo, qui postulat, vt à simplicibus semper ad magis composita procedatur, sicut etiam alii Greci forsan eam rationem secuti sunt, quod plerunque hecticæ consequantur putridas. Sed vtcunq; sit, parum refert siue prius siue posterius tractentur, dummodo habeatur absoluta rerum tractatio, quam hoc tempore polliceor.

Hectica itaque febris sic dicta est, vt dicit Galenus 1. cap. lib. 8. meth. vel quia occupat tenaciter membra solida, ἑκτικὰ à Græcis vocãtur ἕξις seu habitus, vel quia est quidã habitus præternaturalis longo tẽpore comparatus, id quod etiam Aristoteles in prædica. qualitatis, in prima scilicet specie, aliquando significasse videtur, vbi dicit aliquas esse febres seu morbos qui sunt veluti habitus. Et priusquam vlterius progrediamur, vnũ notandum, quod à nemine animaduersum vidi & est, neque Hip. neq; veteres vllos Græcos hecticę febris meminisse, imo vero Corn. Cels. & fere omnes illius seculi medici alto silentio febrem hecticam pręterierunt.

Cur Hip. & Cels. de hecticæ febri nihil egerint.

Causam autem cur morbus adeo vulgatus & familiaris sit præteritus ab antiquis, puto hanc fuisse, quia febres hecticæ in principio & augmento difficiles sunt cognitu. Et cum plerunque sequuntur alias febres vel diarias vel potius putridas, vt suo loco dicetur, facile fit, vt & in augmento & in principio capiantur pro febribus putridis, vbi vero febris hectica longe progressa est, tunc facilis est cognitu. Et de hac siue specie siue gradu hecticæ aperte locuti sunt veteres, sed sub alio nomine, nempe sub nomine Marasmi & Tabis. Quare puto ego hunc modum à nemine tentatum ita dissoluendum.

Est febris hectica intẽperies calida & sicca membrorum solidorum lædens operationes, vel, si placet vobis definire hãc febrem, vt bene Auerrh. 3. coll. 11. circa finem, dicere potestis, febrem hecticam esse calorem extraneum fixum in substantia membrorum impedientem operationes & consumentem humiditatem substantialem. Si tenetis memoria, iampridem demonstrauimus febrem in vniuersum sumptam, esse intemperiem tantum cal. eo quod dantur febres, quæ humidæ sunt & siccitate non lædunt.

Cæterum, febris hectica cum semper ob siccitatem lędat necessario definienda est per siccitatem, vt dicatur intemperies calida & sicca. Neq; obstat quod Galenus in 1. de diff. feb. dixisse videtur fieri hecticam interdum absque siccitate, quia cum sint quatuor humiditatis species, vt Galen. docet 7. meth. in fine cap. 5. & 1. cap. 6. in febre hectica necessarium est, vt sæpe aliqua ex his humiditatibus consumatur, & consequenter, vt aliqua introducatur siccitas, quanquã non est semper necesse, vt extrema illa siccitas adsit, quæ marasmus dicitur, vt propter hanc Gal. iure dixerit hecticam quãdoq; esse sine siccitate, id est, sine marasmo. Dixi solidorũ seu solidarũ partium: quoniam, tametsi in febribus hecticis etiam spiritus & humores sint calefacti, vt dicit Galen. 5. cap. lib. de inæq. intẽp. & Paulus Ægin. lib. 2. cap. 31. attamen, vt alias dixi, omnis febris subiectum verum sunt solidæ partes corporis & præsertim cordis. Verumtamen differẽtia maxima est inter febres hecticas & alias, quia in aliis febribus intemperies est in membris solidis κατὰ σχέσιν, vt dicit Galen. 8. meth. id est, secundũ dispositionẽ: in hecticis autẽ κατὰ ἕξιν, id est habitũ. Declaro rem magis. In aliis febribus et si calor in facto esse occupet solidas partes, tamẽ facili negotio potest inde auferri: in febre hectica non tantum difficulter aufertur, verumetiam aliquã humiditatem substantialẽ

Differentia inter hecticas febres & reliquas.

ſemper depopulatur, & in hac magnopere laudandus Auerrh. qui ſuæ definitioni addidit hunc veluti proprium characterem, ſcil. quod conſumat humiditatem ſubſtãtialem. Sed dicet quis, ſi res ita habet, cur ergo Gal. in 1. de diff. febr. dicit primã ſpeciem ſeu primum gradum febris hecticę eſſe facilem curatu? Nam diximus calorem hecticum difficulter auferri à ſolidis partibus.

Reſpondeo aliud eſſe conſiderare febrem hecticam in ſe, aliud eſſe comparare gradus & ſpecies in ſeſe. Si cõſideremus febrem hecticam ſecundum ſui naturam, cum ſit habitus, eſt ſemper difficilis curatu. Cæterum ſi comparemus primam, ſecundam & tertiam ſpeciẽ inter ſeſe, certe facilis curatu dici poteſt prima ſpecies, quia reſpectu aliarum ſpecierum facile tolli poteſt. Cum igitur character huius febris ſit non tantum fixio caloris extranei, verumetiam conſumptio humiditatis, operæ pretium eſt, ſi totam naturã huius penetrare cupimus & ſimul inueſtigare omnes ipſius ſpecies vel gradus, vt antea diligenter videamus quotuplex ſit hæc humiditas ſubſtãtialis, ſiquidem quot ſpecies huius reperientur, tot erunt exſiccationes, & cõſequenter tot erunt ſpecies vel gradus hac in re. Et in enumeratione humiditatum ſub-

De hum diuerſitatibus ſecundariis.

ſtantialium inuenio varietatem non contẽnendam inter principes ſcriptores. Ariſt. 30. de hiſt. animalium 20. duo genera humiditatum fecit, alterum vocat natiuum & congenitum, alterum autem vocat adnatum. Et poſterius in primo genere ponit ſanguinẽ, adipẽ, carnem & medullã, ac alia huiuſmodi. In ſecundo genere cõnumerat ſemen & lac.

Cæterũ medici alia via incedere voluere in enumerandis ſubſtantialib. humiditatibus. Hipp. 1. omnium lib. de alimentis tria genera humidi alimentalis proponit, alterum vocat futurum alimẽtum, alterum vocat proximũ alimentum, alterum vocat alimentum ſimpliciter. Futurum vult Hip. eſſe ſanguinem & cibum contentum in venis, & alibi proximũ vocat illud humidum, ꝙ à venis effuſum eſt per ſpatia ſolidarum partium, vt ſuo tempore aſſimiletur & vniatur partibus alendis: alimẽtum ſimpliciter nuncupat illud humidum, ꝙ iam vnitum eſt, quodque congelatum & aſſimilatum eſt ſecundum qualitates.

His addit Gal. in 1. de fac. nat. 11. vbi laudat Hip. & 7. & 10. meth. humidum ſubſtantiale, quod ſiue ſit aliquid cæleſte, vt dicit Hipp. in lib. de principiis, & Ariſt. 2. de gen. animaliũ 3. ſiue elemẽtale, non eſt huius loci, vt diſputemus. Sat eſt ſecundum Hipp. febres hecticas fieri non poſſe, niſi quando vel ſecunda humiditas vel tertia conſumitur, vel humidum ipſum ſubſtantificum. Galen. circa cognitionem hecticarũ duas videtur habuiſſe diuerſas ſententias: alteram 10. meth, cap. vlt.

Gal. circa cognitionẽ hecticarum duæ diuerſæ ſententiæ.

alteram 1. de diff. febr. 8. cap. In lib. meth. diſtinguens ſolida corpora ab humorib. & ſpiritib. docuit ſolida conſtare ex humido, quo aluntur, ex carnoſa ſubſtantia, necnon ex fibris & membranis, vbi calor febrilis depopulatur humidum alimentare dicit primam ſpeciem febris hecticę induci. Vbi autem depopulatur carnem circumfuſam membranis & neruis fieri ſecundam ſpeciem ſeu ſecũdum gradum. Vbi autem depaſcitur ſubſtãtiam membranarum & fibrarum tertiam & poſtremam fieri febris hecticæ ſpeciem.

Cæterum, in 1. de diff. feb. conſiderans tãtummodo humorem ſubſtãtialem, dicit vbi humor hic incipit conſumi, fieri primũ gradum hecticæ, vbi vero magna ex parte conſumptus eſt, oriri ſecundam ſpeciem: ſicuti tertia ſpecies ſit, quando ex toto humiditas illa conſumpta eſt. Et afferebat Galen. exemplum lucernæ: quæ cùm conſtet ellychnio imbibito & oleo circumfuſo aſſimilatur humiditati & primæ & ſecũdæ & tertiæ, quemadmodum declarauit Auic. Hęc fuit ſententia Galen. circa generationem hecticarum. Aet. lib. 5. c 92. nonnihil inter Græcos deſiſſe videtur à Gal. quippe qui quatuor humiditates ponit. Alteram, ꝙ vocat humiditatem congelatam inſtar carnis, ſecundã humiditatem diſtributam per ſpatia carnis, tertiam carnem ſeu carnoſam humiditatẽ neruis ſeu fibris circumfuſam: quartam humiditatẽ ipſarum fibrarum & membranarum.

Circa humiditatem fibrarum & membranarum dicit fieri primam ſpeciem, quando ſecunda & prima humiditas conſumitur, ſecundam ſpeciem fieri quando caro conſumitur. 3. ſpeciẽ fieri quando iam & membranæ & fibræ pene conſumptæ ſunt. Ex Arabibus quoq; duas circa hanc rem diuerſas ſententias reperio. Alterã Auic. alterã Auerrh. Auicen. 1. fen. 1. cap. de hum. & 1. 4. tract. 3. c. 1. quatuor & ipſe genera humiditatum præter quatuor humores propoſuiſſe videtur. Primam voluit eſſe in ſanguine quià venis magnis ad oſcula paruarum tranſfuſus eſt, & ei cõtentus: ſecundam humiditatem voluit eſſe hunc eundem ſanguinem iam ex venis effuſum, & per carnes inſtar roris diſperſum: Et ſicuti priorẽ dicit eſſe innominatam, ſic ſecundam rorem appellandam eſſe voluit. Tertiam humiditatem conſtituit eſſe eum humorem, qui non tantum diſtributus eſt, verumetiam vnitus, agglutinatus & ſecundum qualitatem aſſimulatus eſt. Et poſtremam dicit eſſe humiditatem natiuam & primogeneam, quia vniuntur & veluti conglutinantur partes omnes vnientes.

Ex prima humiditate dicit Auicen. fieri tantum febres putridas. Addo ego etiam peſtiferas, vbi autem ſecunda humiditas exſiccatur, dicit Auic. fieri primum hecticę febris

gradum, vbi autem 3. humiditas consumitur, fieri secundum gradum, sicuti tertius & postremus fit, quando calor febrilis iam depopulatur illam humiditatem natiuam & primogenitam. Vtitur etiam Auic. exemplo lucernæ imitatus Gal. quod sc. flamma prius consumat oleum circumfusum, deinde oleum imbibitum in ellychnio, & demum ellychnium ipsum. Auer. autẽ 3. coll. c. 11. postquam in fine definitionis huius febris dixisset, calorẽ extraneũ consumere humiditatẽ substãtialẽ, diuidit hanc humiditatẽ in tres, primã dicit esse eã humiditatem, quæ infixa est substantiæ paruarũ venarũ, in qua re differt ab Auic. quod is constituat primam humiditatem non infixã substantiæ paruarum venarum, sed ab ipsis contectam. Secundam humiditatẽ dicit Auerrh. eam esse, quæ carnibus imbibita est, tertiam vero esse humiditatem radicalem seu primogeneam, dum consumitur à calore febrili prima humiditas, dicit ipse fieri primam hecticæ speciem, sicuti secunda fit, vbi secunda consumit, & 3. vbi iam calor febrilis depopulatur humiditatem radicalem. Addit Auerrh. hanc postremã & 3. speciem immediabilem esse, eo, quod mensura vitæ nostræ definitur & determinatur secundum proportionem mensuræ huius humiditatis.

Tot sunt & Græcorum & Arabum de generatione hecticarum sententiæ, quæ tametsi discrepantes videantur, nihilominus si diligẽter expendãtur vniuscuiusq; verba, imo vero si natura rei quam quilibet est secutus, examinemus, aut nihil, aut parum omnino diuersæ esse videbuntur, vt audietis. Etenim conueniunt in hoc omnes, tertiã & postremam hecticæ speciem irremediabilem esse, & fieri, cum calor febrilis depopulatur aut etiam depopulatus est humidum primigenium, natiuum & radicale. Quæ sententia verissima omnino est, quandoquidem si huius humidi naturam diligenter inuestigemus, tres conditiones consecutum egregias: præsertim has, quod corpori cordis insitum fuit, vt esset purum, viscidum & copiosum, quemadmodũ docet Aristoteles in li. de breuit. & long. vitæ. Habuit vero hanc primam conditionẽ, quia cum in ipso collocanda esset vita, opus erat, vt ita pararetur, quo posset sustentandæ vitæ diuturnę sufficere, qua etiã ratione, vt dicit Galenus in libro de Marasmo, factũ est, vt tenacissime & profunde sit insitũ partibus solidis, ne scilicet facile violaretur & consumeretur, propter quod mirum est, si hoc humidum postremum omnium aliorum à calore febrili expugnatur, & conficitur id, quod ænigmatice voluit nos docere Plato, quando in Timæo dicit corpora animalium & viuentium sustentari & conseruari vinculis triangulorum. Secunda conditio, quam fortitum est humidum primigenium, fuit, vt esset veluti glutinum quoddã seu vinculum, quo partes solidæ sua natura siccæ simul cõiungerentur, & coniunctę cõseruarentur. Et hæc conditio vsque adeo necessaria fuit, vt nõ prius vita nostra finiatur, quã finiatur hæc humidi operatio siue vsus.

Tres humidi radicalis conditiones.

Tertia conditio huius humidi fuit, quod caloris natiui, qui auctor & parẽs est omnium bonorum subiectum & sustentamentũ verum est. Nam, cũ calor natiuus, vt dicit Galenus primo aph. 14. & 5. de simpl. med. 21. cum inquam calor sic sit substantia quædam cõflata ex sanguine, spiritu & semine, necesse est, dicamus, non aliud esse, nisi corpus quoddam constans ex humido hoc primigenio, tanquam ex materia & ex forma ipsius caloris, adeo vt verum & legitimum subiectum caloris insiti nihil aliud sit, nisi hoc humidum insitum & primogenium.

Hinc colligi potest, Altimarum libro primo de febrib. capite 11. longe fefellisse, quando laborauit, vt probaret subiectum omniũ febrium nullum aliud esse, nisi calorẽ natiuum, quãdoquidem, si hoc verum est, cũ humidum primogenium sit subiectum huius caloris, sequeretur, vt omnis febris posita esset in hoc humido natiuo & primogenio, & consequenter omnis febris esset hectica tertiæ speciei saltem inchoata, præsertim, quod Galenus 4. aph. 37. diserte probare conatus est, calorem natiuum & febrilem maxime diuersos & dissentaneos esse, sed hac de re disputare longius, non est præsentis loci.

Subiectum febrium non esse calorem natiuum.

Illud constitutum habeatis, oportet primam speciem febris hecticæ fieri, quando humiditas partibus alẽdis distributa vel cõsumitur vel consumpta est. Secundam speciẽ fieri quando humiditas carnibus infusa, & carnes ipsæ circumfusæ membranis, fibris & neruis consumptæ sunt, quam humiditatem alimento posse recuperari omnes fatentur. Tertiam vero & vltimam speciem, quam omnes marasmum vocant, fieri, quando humiditas primogenia viuens ligans partes solidas & calorẽ natiuum sustentans vel consumitur vel consumpta est, quæ ideo reparari non potest, quoniã seminaria est pars, & nobis à primo ortu tributa, adeo vt nec alimẽto, nec vlla re alia refici & recreari possit. Et sicut ob visciditatem huiusmodi humiditas longo tempore cõsumitur & difficile: sic humiditas carnium facilius consumitur, facillime autem omnium ea humiditas, quæ roris instar per partes alendas distributa est.

Sed circa hanc speculationem duo scitu digna sunt. Vnũ est, de febrib. colliquatiuis vocatis, scilicet cũ febres hæ ideo vocatæ sint à medicis colliquatiuæ, quoniam ab ipsis aliqua substãtia colliquatur. Quid autem illud quod in his febrib. ita colliquat, vt hoc nomen

men fint adeptæ? Puto nihil aliud esse nisi carnem & pinguedinem, id quod præ cæteris ostẽdit subita extenuatio corporum, quæ occupantur ab hac febre. Cum enim paucis diebus sub his febrib. corpora ægrorum priuentur & pinguedine & carne, certum esse potest, has esse, quæ vere colliquantur.

Quæ differentia inter febres colliquatiuas & hecticas secundæ speciei.

Sed dicetis, quæ est differentia ergo inter has febres & hecticas secundę speciei? Nota- te differentiam in febribus colliquatiuis. Cũ calor febrilis putridus sit, habet quoque secum coniunctam humiditatem, vnde fit, vt hic calor colliquet sensibiliter & pinguedinem & carnem, quas deinceps colliquatas effundit ad intestina, propter quod deiectiones in his febribus semper apparent oleosę, pingues, solidæ.

Et propterea feces colliquaturæ nuncupantur. In febrib. hecticis secus est, quia cum calor ipsarum sit calidus & siccus, consumit quidem carnes, & pinguedines, sed cõsumit insensibiliter, primum longo tempore & consumit insensibiliter, eo quod materiam hanc conuertit hic calor in halitus & fumos, non autem ad intestina mittit materiam eliquatam sensibilem, cuiusmodi faciunt febres colliquatiuæ. Et hoc explicate dicit Gal. in fine lib. 10. meth. addens illud, in febribus colliquatiuis conducere magnopere corporum aptitudines, quippe cum huiusmodi febribus tentẽtur tantum corpora obæsa seu calida & humida, sicut hecticis tentantur corpora calida & sicca. Si igitur verum est, calorem hecticum dissipare carnes & pinguedinem insensibiliter, quærendum est, qua ratione febrilis calor hoc efficiat: vtrum scilicet magnitudine, an potius alia ratione.

Vtrum sit à magnitudine dubitatio insignis est. Nam ex vna parte videtur hoc fieri non posse, siquidem Gal. 3. de prẹsag. ex pulf. 4. & Aetius lib. 5. c. 92. dixere nullam febrem hecticam esse magnam, si non est magna febris, itaq; non videtur, quod ob caloris magnitudinem fiat hæc consumptio. At ex alia parte videtur esse opus magnitudinis caloris, primo, quia multo difficilius est materiã dissipare per halitum, quam eliquare. Si febris hectica dissipatur per halitum & insensibiliter, & febris ardens dissipatur per colliquationẽ, videtur calor hecticæ maior esse, quam calor febris ardẽtis. Adstipulatur huic rationi Auic. qui secunda primi 3. cap. 19. dicit calorem hecticæ maiorem esse calore tertianæ febris. Ideo vero idem Auic. lib. de viribus cordis 4. cap. dicit calorem hecticæ esse maiorem calore causi, id est, febris ardentis, quia si est adeo magnus hecticæ calor, iure fit vt propter magnitudinem caloris, nõ autem ob aliud febris hecticæ calor dissipetur. In hac non aspernenda difficultate dicendũ est, cõsumptionem carnium & pinguedinis minime fieri à calore hectico ꝑpter eius magnitudinem, sed propter diuturnitatẽ. Hinc est, quod initio hæc febris minime colliquat & dissipat, sed in ꝓgressu. Sicuti.n. videmus quemlibet vel minimum teporem diuturnitate exsiccare & indurare, haud secus etiam iudicandum, calorem hecticum propter sui diuturnitatem & carnes & alia dissipare. Sed quid dicemus ad Auic. & ad rationem? Dicẽdum est, calorem posse esse maiorem alio calore dupliciter, vel secundum intensionẽ vel secundũ extensionem. Intensiue, vt loquuntur philosophi, multo maior est calor tertianæ & ardentis febris quam hecticæ: extẽsiue minime, quandoquidem in hectica calor æquabiliter & vnanimiter diffusus & ꝓpagatus est p omnes particulas solidas ipsius corporis, ꝙ quidem minime est in aliis febribus. Et hoc dicere voluit Gal. 5. ca. lib. de inæq. intemperie, quando dicit in hectica totũ temperamentum corporis esse mutatum. Neque valet difficilius esse dissipare per halitum ꝙ colliquare, quia maxima vis est etiã diuturnitatis agentis in agẽdo, ita vt superet etiam intensionem. Igitur hoc verissime constitutum sit, calorem hecticum sua diuturnitate dissipare & consumere primo humiditatem roridã, secũdo carneam, tertio radicalem, ita vt falsum sit, ꝙ nonnulli dixere, posse calorẽ hecticum prius cõsumere humiditatem radicalem ꝗ alias, quia necesse est omnino, in consumptione esse hunc ordinem, vt primũ humiditas solutu facilius cõsumatur, 2. loco difficilior, 3. difficillima, ita tamen, vt vbi inchoata est cõsumptio vnius, semper aliis etiam aliquod detrimentum accedat. Ex toto hoc discursu possumus colligere, scriptores Græcos & alios, sicuti conuenere in declarãda tertia specie hecticæ, dissensisse in declarãdis aliis duabus. Quia vt primum de Aetio loquamur, is secutus est Gal. in fin. 10. meth. vt hic videatur primum locum dedisse consumptioni carnis, attamen res non ita est, si bene intelligatur, quia intẽdens Aetius eam hecticam, quæ fit à febre ardente, dicit primũ ab hac febre colliquari carnem recenter coagulatã, quo facto introducitur calor hecticus, qui deinde pedetentim primum depopulatur humiditatem roridam. 2. carnem circundatam partib. neruosis. 3. partes ipsas neruosas, id est, humiditatem, vt heri dixi, colligantem membranas, fibras & neruos.

Calorem hecticum non posse prius consumere humiditatẽ radicalem.

Haud secus etiam iudicandum de Galen. Auic. & Auerrh. quorum alii considerantes humida substantialia seiũcta à partib. solidis, alii vero considerantes eadem solidis coniũcta, modo vnam, modo aliam videntur secuti sententiam: cum tamen omnes conuenerint in ea veritate, quam heri explanaui. Neq; eo putandum est, Auic. deflexisse à placitis Gal. siquidem cum sibi eum sequẽdum

propofuiffet 7. meth.c.5.& 6. in nulla aliare dicere poffumus difcordaffe Auic. à Galen. nifi in hoc, quod voluerit has humiditates tres effe,quid medium inter folidas & ipfum fanguinem,cum & Gal. & ratio doceat, has humiditates effe partes ipfius carnis. Ideo ve ro ipfemet Auic. prima primi cap.de membris dicit fanguinem, vt conuertatur in carnes, vnica mutatione egere, vt in folida, egere pluribus mutationibus, quod nihil aliud eft, nifi fanguinem immediate conuerti in ipfam fubftantiam carnofam.

Cum igitur iam perfpectum fit,principes medicinæ minime difcordaffe in ftatuendis tribus hecticæ fpeciebus, præfertim in marafmo; contemplatione dignum eft, an marafmus tertia fpecies hecticæ, & febris marafmodis fint vnum & idem, an aliquid diuerfum. Nam adeo fcriptores hac in re confufi videntur, vt fit neceffe, ab his modis explicare ingenia veftra, quod vt fiat, oportet fcire, marafmū aliquid vniuerfalis fignificare quam ipfam febrem marafmoden. Nā, cum fit veluti quoddā genus, diuiditur marafmus in duas fpecies, fcilicet in cal. marafmum & frigidum, quod frequenter vfitatum inuenietis apud Gal.tum in lib. de marafmo, tum in lib. meth. tum in libro de inæq.intemperie. Marafmus calidus nihil aliud eft, nifi confumptio omnium humiditatum etiam radicalium facta à calore p. n. quæ explicatio duos gradus habet. Vel enim ex toto confumpta eft humiditas primogenia,ita vt concidant interdum vires. Atque hic marafmus dicitur interdum fimpliciter torridus à Gal.interdū fyncopofus,eo,quod confūpto humido primogenio & calore natiuo, in quibus,vt dictum, collocatus eft nexus totius vitæ, neceffario concidunt vires. Alter gradus eft, in quo nondum ex toto confumpta eft humiditas primogenia.Et hic marafmus dicitur fæpe febris marafmodis, quafi fit febris quidem exficcans humidum primogenium, fed nō ex toto neq; perfecte.

Num marasmus & febris marasmodis vnū & idem.

Marasmus calidus.

Marasmus torridus vel syncopofus. Marasmodis febris.

Aliuus eft marafmus frigidus,qui nil aliud eft quam confumptio humidi primogenii facta à frigido. Hic quoq; marafmus duplex ex:alter naturalis,alter aduentitius. Naturalis frigidus marafmus dicitur ab Ariftotele, in libr. de breuitat. & long. vitæ, proprie μάρανσις, & nihil aliud eft, nifi confumptio humidi radicalis, facta fponte naturæ propter defectum caloris natiui.Huiufmodi eft fenectus non tantum plantarum,verum etiam omnium animalium: fiquidem fenectus naturalis nil aliud eft, nifi exficcatio facta à caufa præter naturam, hebetante feu extinguente calorem natiuum.

Marasmus frigidus.

Porro caufa, quæ extinguit calorem natiuum, vt dicit Gal. in lib. de marafmo, & in fin.meth.10.poteft effe tum frigida tū calida. Quandocunque eueniat, appellatur modo hectica fenectutis, modo fenium Philippi, eo quod quidā medicus nomine Philippus omniū primus vocarit huiufmodi marafmū feniū. Et fic intelligere poteftis non tantum marafmum torridum poffe induci à febre, fed etiam marafmum frigidum, id eft, feniū Philippi. Sed eft hæc differentia inter vtrunque, q vbi fit à febre feniū Philippi, antecedit quidē febris, fed definit poftmodum febris,& remanet purus marafmus, quod quidē nō requiritur in torrido, facto à febribus marafmo, in quo remanet fem p ipfa febris.

Senium Philippi.

Cum igitur explicatam habeatis naturam & generationem hecticæ, fupereft, vt videamus,quæ fint huius febris caufæ. Febris hectica caufam continentem & coniunctam nullam habet, quod voluit fignificare Gal. quando 11.meth.c.2. dicit, hecticam habere folum curationem,non autē præferuationē. Siquidē præferuatio refpicit caufam, vt curatio refpicit folū affectum. Sūt ergo oēs febris hecticæ caufæ antecedētes. Atq; hę caufę vel funt alii morbi,vel funt aliæ febres. Alij morbi funt veluti inflammationes. Philippus medicus, vt dicit Gal. ca.7. lib. de marafmo, putauit, nullā aliam inflammationem facere hecticā, nifi ventriculi & iecoris. Sed hæc opinio confutata eft à Gal.1. de diff.feb. 8.vbi dicit, non tātum inflammationē iecoris, ventriculi,renum: verumetiā & pulmonis, & coli inteftini facere hecticā. Hip.2.de morb.commemorat quēdam morbum, quē vocat tabem dorfalem.Sed huiufmodi morbus qui fit à dorfo,non eft proprie febris hectica,licet vocetur ab Hip. tabes.

Causa febris hecticæ.

Sed dubium eft hoc loco, vtrū febris hectica fiat magis ab inflammatione ventriculi & iecoris,an potius pulmonis. Fieri magis ab inflammatione pulmonis,videtur probare vicinitas pulmonis cum corde, fiquidem rationi confonum eft, quo magis appropinquat locus inflammatus cordi, eo promptius cor incurrere affectum calidū & ficcum, cuiufmodi eft hectica. Ex alia parte eftauctoritas Galeni,10. meth.capit. octauo, vbi dicit, fieri magis hecticas ab inflammato iecore & ventriculo,quam à pulmone. Dicendum eft, ab inflammato pulmone promptius fieri primam & fecundam fpeciem hecticæ;ab inflammato autem vētriculo & iecore facilius inducit marafmus. Ratio eft, quia cum hæc vifcera præparent toti corpori alimentum, vbi funt vitiata, non poffunt præparare, ideo quod membra folida cū priuata remaneant debito alimento contabefcunt, & confequenter marafmum incurrunt.

Febres autem, quæ faciunt hecticam, vel funt diariç,vel putridæ. Diariç aut occupant corpora calida & humida, aut calida & ficca. Si occupent calida & humida corpora, caufa ipfius

ipfius febris diariæ aut extinguitur ftatim à refiftentia corporis humidi & calidi; aut, fi fit infignis & magna, inducit febres putridas. Contra autem, fi occupat corpora calida & ficca, fiquidem propter fymboleitatem deducit hæc corpora in febrem hecticam.

Putridæ febres vt inducant hecticam. Porro febres putridæ faciūt hecticam vel propter vehementiam vel propter diuturnitatem, vel ꝓpter errorem; propter vehemētiā, vt funt ardentes febres & colliquatiuæ fc. quæ ob ignis vehementiā depopulantur ftatim humiditates & hecticam inducūt, ꝓpter diuturnitatem faciūt hecticas, 3.4. & oēs aliæ febres, quæ longo tempore durant, propter errorem faciunt putridę hecticā, fi vel medicus vel æger cōmittat errorem, aut neceffitate cōmittitur. Ab ægris committuntur errores, quando potant vinum cōtinue in putridis febribus, aut vtuntur aliis cibis calidis. Similiter, quando nolunt admittere medicamenta debita refrigerantia & humectantia. Errat aūt medicus, quando in ardentibus febrib. omittit vfum aquæ frigidæ, vel aliorum refrigerantium & humectantium. Committitur neceffitate error, quando in febre magna cogitur medicus propter vires vel ꝓpter fyncopen cibare importune, offerre vinum, & vti aliis medicamentis calefacientibus.

Hæ funt oēs caufæ antecedentes febrium hecticarum, circa quas duo dubia occurrūt: vnum eft, vtrum fit perpetuo verū, hecticas carere caufa cōtinente: alterum dubium eft, vtrum, ficut hecticæ fiunt à caufis antecedētibus, ita quæ fiant interdum à caufis externis. Circa primum videtur quandoq; hecticaca caufam habere coniunctam, fiquidē, vbi febres hecticæ fiunt à putrida, contingit plerunq;, vt putrida hecticę maneat coniuncta. Vnde cū fuerit ipfius hecticæ caufa, videtur hectica interdum habere caufam coniunctā, & eo maxime, ꝙ febris putrida hecticæ iuncta curationem propriam poftulat. Dicendū eft, hecticam in quantum hectica eft, etiamfi producta fit à putrida febre, non dependere tamen à putrida. Signum eft, quia fublata febre putrida, tamen remanet hectica, quod fignum eft hanc non dependere ab illa tanquam à caufa, neque valet, quod putrida requirat propriam curam, quia eam requirit vt morbus, non autem vt caufa hecticæ. Et hoc eft ꝙ voluit docere nos Gal.2. prorr.17. quādo dicit, vbi aliquid inducitur ab alio, remota caufa producente remoueri & temperamentum: vbi autem non ꝓducitur, fed productum eft, etiamfi euacuētur humores producentes nihilominus affectum remanere.

Num hectica interdū fiat à caufis externis. Circa fecundum Gal.3. de præfag. ex pulf. c.4. & 1. de diff. febr. 8. dicit febrem hecticam induci ab ira, mœrore & à laffitudine cū æftu. Idem quoque dicit Aetius, quinimo Alex.1. probl. 82. quærens rationem, cur ex laffitudine fiat interdum febris hectica, non autem diaria, aut putrida, dicit effe propter difpofitionem, quam habent corpora folida, & quia carent fpiritus ac humores. Cōtra autem eft idem Gal.2. de crif. vlt. Auenzoar lib.3. cap.13. tract.1. & Actuarius 2. lib. meth. med. cap.1. Hi omnes videntur habuiffe hanc fententiā, quod hectica non poffit fieri ab illa caufa externa, imo Auicenna 1.4. tract.3. cap.1. dicit longinquum effe, vt febris hectica fiat à caufa externa, quia multo difficilius eft, inflammare membra radicalia quam fpiritus & humores, nifi fit caufa magna.

Pro refolutione huius dubii dicēdum eft, hecticam fieri à caufa externa, dupliciter intelligi poffe, vel immediate vel mediate. Immediate, fum huius fententiæ, fieri nō poffe vllam hecticam à caufa externa. Et ratio eft, quia nunquam in corpore fano poffunt folida ita effe comparata, vt à caufa calefacientecitius accēdantur, quam fpiritus qui funt corpora aeria.

Et fi videamus febres fex caufas externas, quas dicunt immediate inducere hecticam, hæ febres inducuntur fecundum hoc vel à mœrore, vel ab ira, vel ab æftu & laffitudine. In his certiffimum eft magnopere laborare fpiritus fcilicet in mœrore, in ira & in motu cum laffitudine. Si laborant fpiritus, ergo multo videntur effe promptiores vt accendantur quam corpora folida. Cæterum mediate fieri poteft hectica à caufa externa, fcilicet mediante febre faltem diaria. Quid igitur dicemus ad Galenum & alios? Dicēdum eft, caufas externas interdum ita effe vehemētes & fubitaneas, vt etiamfi inducat prius diarias, tamen hoc non ad fenfum agnofcatur, & ideo tribuuntur caufę magis euidenti. Huiufmodi eft caufa exterior, quæ cum fit euidentiffima, & diaria immanifefta, hinc fit, vt effectus hecticæ tribuatur caufæ euidenti.

Sequuntur figna, quæ cum à Galeno & Auicenna confufe fatis proponantur, ergo ad tres claffes eam redigo. Nā alia funt figna diagnoftica, alia diftinctiua, alia vero ꝓgnoftica. Rurfum diagnoftica vel indicant hecticam folam, vel coniunctam cum putrida. Signa indicantia folam hecticam, vt indicāt eam incipientem, vel iam factam, vel confummatam & confirmatam.

Quę indicant inchoatam, plura propofita funt à Galen. vt 2. de crif. & 1. de diff. funt autem hæc, quod vfque ad tertiam & quartam diē durat febris fine vlla acceffione, fine vllo augmento, præterquam quod à cibo calor videtur augeri, quemadmodum calx affufa aqua bullit & inualefcit. Præterea, febricitātes nō fentiunt fefe febrire, pulfus paruus eft, debilis, frequens: calor primo occurfu mitis videtur, paulo poft acer & mordax apparet, arterię, vt dicit Auic. verę calidiores funt quā *Signa hecticæ incipientis.*

partes

partes proximæ circumpofitæ. Cur autem arteriç fint calidiores partibus circumiacentibus, duplex eft caufa: vna motus arteriç, qui facit calorem videri maiorẽ: altera caufa eft: quĩ vt dicit Galen. 4. de caufis pulf. 16. vbi cor vehementer calefactũ eft, vt in hectica, calorem cõmunicat arteriis, quæ ab eo oriuntur.

Signa hecticæ factæ. Præter hæc figna indicantia alia funt, hecticam iam factam, vt extenuatio totius corporis. Nam, cũ in hoc fecundo gradu, vt audiuiftis, colliquantur carnes & pinguedines, neceffario confumuntur corpora, & apparẽt macra & extenuata, cutis arida eft, hypochõdria tẽfa & extenuata, pulfus minor debilior.

Ab vrina nullum fignũ accepit Galenus, veruntamen Auicenna & Arabes cum vident, nil aliud effe in hecticis, quod fpectat ad vrinas, quin reperiatur vel in diariis, vel in putridis, imaginati funt, vrinas in hac fecũda fpecie habere pinguedinem fupernatantem.

Vtrũ in hecticæ vrinæ pingues reddantur. Sed video dubitari poffe, quomodo in vrina poffit apparere vlla pinguedo, quoniam, vt audiuiftis nuper, Galen. 10. meth. vlt. ponens differentiam inter colliquatiuas febres & hecticas, dicebat, in colliquatiuis deiectiones effe pingues; in hecticis minime effe; ficuti igitur deiectiones non habẽt vllam pinguedinem, ergo nec etiam vrinæ deberent habere, contra quod dixere Arabes.

Dupliciter refponderi poteft, vno modo illam pinguedinem pofitam ab Arabib. non effe veram pinguedinem, fed effe fubftantiã aeriam quandam fupernatantem & contentã in fuperficie vrinç, quam vocarunt Arabes pinguedinem propter fimilitudinem. Alio modo refponderi poteft, pinguedinem propofitam ab Auicen. & aliis effe admodũ exilem refpectu pinguedinis apparentis in deiectionibus colliquatiuarum febrium. Gal. vero neglexiffe id quod eft exiguum.

Præter figna commemorata Arabes tria alia addunt, ficcam tuffim perpetuam, pulfus velocitatem & caliditatem tum in votis manuum, tum in plantis pedum, tum maxime in digitorum mufculis. Signa vero maraf-

Signa marafmi, fmi alia indicãt primum gradum, alia fecundum. Primus nofcitur manifefta coloris deprauatione, fiquidem qui hanc calamitatem incurrunt, amittunt florem vultus, fubnigri fiunt, palpebras, vt dicit Gal. præ imbecillitate attollere nequeunt, contracta circa oculos cõcrefcit cutis, fqualida euadit, hypochondria tenfa fiunt & inania, pulfus paruus & maxime debilis.

Secundi gradus certiffimum fignum eft, facies Hippocratica, id eft, nares acutæ, oculi caui, tempora demiffa, aures breuiores. Ad hæc habent hi miferi hypochondria ita exinanita & cõfumpta, vt videamus tota hærere dorfo, &, vno verbo, illi q occupati funt, fecundo gradu marafmi, nil aliud funt, quam cutis & offa. Nã pili in his videntur longiores, quod confumpta tota carne vfque ad radices appareant, vngues curui funt, quod ea ro cui adhæret tota fit confumpta. Et Hipp. 2. epid. appellabat hanc ægritudinem ferinam, eo, quod fecundum vngues affimilentur feris rapacibus. Auicenna addit his fignis pediculos in marafmatis fieri. Sed fano modo intelligenda eft hæc fentẽtia, id eft, apparere pediculos in hac ægritudine. Nã Apollonius in lib. de mirabilib. ex fententia Arift. dicit in marafmatis & morituris copiofos apparere pediculos fupra puluinaria, cuius euentus cum inueftigarẽt rationem Alex. 2. problẽ. 30. id apparere in morituris, eo quod priuati funt tepore fanguinis, à quo conferuabantur. Arift. 19. fect. problem. 7. dicit hecticos, feu, vt tranftulit Gaza, tabe confumptos habere vocem acutam propter imbecillitatem. Sed quia alias docui, veteres non habuiffe vocẽm hãc ethicam in morbis, fciendũ, illum locum Arift. corruptũ, & fefelliffe Gazam, propter huius rei ignorantiam. Nã puto omnia illa verba effe purũ glofema infertum textui à librario, præterquam quod aliqui contextus Grçci loco vocis ἑκτικῆ habent ἐπεκτικῆ. Oritur dubium circa fignum palpebrarum. Nam, vt dictum eft, ex fententia Galeni marafmati non poffunt attollere palpebras ob imbecillitatem.

Cæterum idem Gal. 1. de præfag. ex pulf. 14. dicit in illis, qui cõfumuntur acutis morbis, quandoque propter imbecillitatem non poffe palpebras claudi, quomodo ergo ab imbecillitate non poffunt fieri duo motus contrarii, vel duæ quietes cõtrariæ, fcilic. nõ eleuare palpebras & non deprimere? Refpõdendum breuiter claufuram palpebrarum femper effe opus validæ virtutis. Itaque cum ad claudendas palpebras requiratur femper robufta virtus, confequens eft, vt imbecilla virtus neq; apertas claudere, neq; claufas aperire valeat, adeo vt inter exitialia figna femper Hip. connumerarit, oculis cnoniuẽtib' & dimidio apertis dormire aut manere.

Signa hecticæ cum putrida coniunctæ. Signa hecticæ cum putrida cõiunctæ tria potiffimum funt: vnum eft, fi poftquam declinarit putrida, pulfus adhuc maneant debiles, veloces, carnes aridæ, & arteriæ calidæ: alterũ eft, fi certum fuerit adeffe hecticam, interdum etiã appareant refrigerationes, horrores, pulfus concentrationes. Tertiũ & poftremum eft, fi cum febricula perpetua corpus fit plus extenuatum, quam conueniat in putridis.

Signa diftinctiua putridæ ab hectica. Signa diftinctiua clara funt ex traditis: fiquidem diftinguuntur diaria à putrida caloris blanditie, putrida ab hectica, quia in putridis femp funt aliquæ adnotationes, in hecticis nulla vnquam eft neq; compreffa, neq; incompreffa. Et hæc eft feries omnium fignorum, quæ febres hecticas indicant.

Circa

Circa quæ signa tria sunt paulo diligenter expendenda. Vnũ est, vtrum verum sit laborãtes hectica semper ab accepto cibo maxime incalescere. Secundum est, quę sit causa vera, cur soli hectici habent hoc. Tertium est, vtrum verum sit, nullum hecticum sentire sese febricitare. Circa primum Serapion inter Arabes grauissimus fuit huius sententiæ, huiusmodi signum apparere tantum in secunda & tertia specie siue gradu. In prima specie minime. Alexand. Trall. libr. 12. hanc sententiam habet, in nulla hectica augeri calorem à cibo. Cæterùm Galenus 3. de pręsag. ex pulsi.c.3. circa finem dixit, hecticarum duo propria esse signa: vnum est, ęqualitas continuata caloris, vt nullam accessionem, nullũ principium, nullum augmentum, aut aliud tempus habeant. Alterum signum ꝓprium dicit esse, vt non sentiant se febrire hectici. 1. autem diff. 9. addit signum inseparabile hecticæ esse, vt ab accepto cibo incalescant.

De tempore autem post cibum varias adhuc inuenio sententias. Nam Galenus dicit interdum vna hora ab accepto cibo. Auenzoar duabus horis, Auerrh. autem trib. horis. Pro resolutione huius varietatis dicendum est, hęc omnia signa reuera quidem esse in omni specie hecticę: veruntamẽ in prima sunt obscuriora, in secunda & tertia multo manifestiora sunt. Vnde Serapion Medicus, qui manifesta tantum signa proponebat, iure negauit hoc signum in primo gradu seu 1. specie. Galen. a. & manifesta & immanifesta proponere voluit.

Sed quid de Alexan, dicere possumus? augmentum caloris duplici modo posse concipi, vel ꝓut indicat tempus particulare morbi, vel prout indicat solam caloris maiorem manifestationem. Si primo modo concipiatur, proculdubio verum est, quod dicit Alex. scil. minime caloré à cibo ita augeri, vt faciat peculiare tempus. Si secundo modo sumatur, falsum est, quia vero in hecticis, vt experiẽtia comprobabitis, à cibo apparet in ipsis maior caliditas, & maior pulsus frequentia, neque propter hoc inferendum est, calorem hecticorum non esse æqualem; quia etiamsi magis manifestetur à cibo huiusmodi caliditas, manifestatur tamen vniformiter & æqualiter ꝑ totũ corpus, adeo vt semper in hecticis verum sit, dicere æqualem reperiri intemperiem. Ex quo corrigendus est textus Galen. 3. de præsag. ex puls. 3. vbi loquens de hecticis, d. eorum corpora inæquali affecta esse intemperie: cum dicendum sit affectum esse æquali non inæquali, vt Latinus & Græcus habet textus.

Nec quicquam refert, quod alii dixerint post horam vnã, alii post duas, alii post tres, quoniam Gal. respexit initium incalescentiæ, ꝙ quidem fit paulo post à cibo; alii vero consyderarunt ipsam incalescentiam in statu, i. in summo.

De secundo quod quidem & disputatum est, & scitu dignum, Gal. & eius sequaces in hoc conueniunt, eandem esse causam, cur post cibum incalescant hectici, quæ est, cum calx affusa aqua incendatur, & maxime caleat, causam autem caliditatis calcis videtur existimasse nullam aliam esse, nisi antiperistasin seu cõtrarietatem quandam; siquidem cum aqua frigida sit & humida, & in calce cõseruetur ignis, qui calidus & siccus est, fit, vt ratione antiperistasis ignis refugiens maior fiat, atque ita calcem calidiorem reddat. Auerr. 4. coll. 33. aliam sentẽtiam affert. Nam ꝙ post cibum magis calent, causam reddens dicit id euenire, quia solidæ partes hecticorũ magnopere sunt calidæ. Vnde Auer. 4. col. 33. reddẽs causam propter quam hectici statim à sumpto cibo magis incalescant, d. ideo hoc euenire, quoniam corpora eorũ cum sint calefacta calefaciũt alimẽtum, adeo vt alimẽti caliditas accedens maiorem ipsorum solidorũ caliditatẽ efficiat. Hoc proposito ab Auer. dãnat oẽs deinde alios medicos, quasi fabulas, incantationesq; proponãt; & peculiariter circa exemplum calcis damnat eos, quasi fabulas proponant. Damnat autẽ huiusmodi exemplum, quoniam si verum est, incalescere corpora hecticorũ à cibo, quemadmodũ incalescit calx ab aqua affusa, sequeretur alimentum esse partib. alendis contrarium: ꝙ tamen falsum est, vt iure falsum etiam sit exemplum à Gal. & aliis allatum. Concludebat itaq; Auer. non posse alia ratione incalescere corpora hecticorum à cibo, nisi ob additum alimentum. Et quia videbat instantiã afferri de aliis febrib. putridis, dicit in aliis febrientibus solida nõ esse calefacta: & cõsequẽter non posse alimentum calefacere. Nõnulli vt Galenũ tuerentur, dixerunt cõtra Auer. non inconvenire alimenta contrariare, non quidem partibus solidis, vt aluntur, sed vt corpora sunt febrili calore tentata. Præterea dicunt fefellisse in hoc Auerrh. quod putarit calefieri calcem ab aqua propter cõtrarietatem: cum ob aliam potius rationem hoc eueniat. Est a. alia ratio, quod in corporibus hecticorum latet ignis febrilis, qui ab aqua tactus, vapores emittit, qui postmodum calorem prædictum efformant, quemadmodũ dicunt isti, ignis lãtens in corpore calcis, vbi aqua superfunditur, bullas facit, quod vapores emittat. Sed hic modus defendendi Gal. minime argumenta Auer. tollit. Primũ, quia in corporib. hecticorum non latet calor febrilis, sed manifestus est, latet quidem in corpore calcis, siquidẽ sensu nullo modo ignis in ipso percipitur. Præterea si verus hic esset Gal. defendẽdi animus, sequeretur, corpora hecticorum etiam dum potant, incalescere debere,

debere,quod tamen minime vsuvenire probatum est.

Quamobrem alia ratio est redarguendi Auerr.& alia defendendi Gal.redarguitur.n. Auerr.sententia hoc argumento: q alimentum solidis partib. minime adhærere potest vsq; adeo breui tempore.Nam Gal.4.de v.p. 2.declarans, quod sit munus ostii inferioris ventriculi,d.esse,vt non dimittat cibum exire, nisi totus sit in chylum conuersus, quod cum etiam in vẽtriculis robustis & sanis fieri non possit,nisi spatio sex aut septem horarũ, qui fieri potest, vt spatio trium horarum cibus in ventriculo coquatur, distribuatur per corpus,& consequenter solidis vniatur? Neque valet,quod Gal.2.aph.48.d.quandoque nutrimentum citissime distribui; quoniam eo loco sermonem habet de vino,quod cum non sit cõuertendum in chylum, cito elabitur ventriculo,& consequenter potest citius nutrire. Igitur hoc firmo argumento conuinci potest, non posse hecticorum corpora à cibo incalescere, quod alimentum solidis partibus distributum incalescat, & consequenter calor corporis augeatur. Modus igitur defendendi Gal.& alios veteres,quantum puto, diuersus est ab omni alio modo, quem proposuere alii. Vt autem meam sententiam audiatis, sciendum, quod tametsi 3. c.libr. de Marasino d. Gal. non licere operationes ignis æquiparare operationibus caloris natiui:licere tamen ęquiparare caloris febrilis & præternaturalis. Itaq; si videbimus, quot modis augeatur calor ignis,sciemus etiam, quot modis in nobis possit augeri febrilis calor.

Quot modis possit augeri febrilis calor.

Quatuor sunt modi,vt d.Theophr.in lib. de igne,quibus ignis incrementum suscipit: vnus modus est,per motum.Nam fabri quotiescunque ignis calorem augere cupiunt, motu folliũ aerem attenuare,& consequenter calorem augere laborãt. Alter modus est per antiperistasin. Nam, vbi ignis coercetur à contrario frigore,in ea lucta fit vt maior euadat, & ob hoc iidem fabri solẽt sæpe flammas irrorare aqua gelida, vt calor augeatur. Neutro horum modorum perspectũ est augeri posse calorem in hecticis à cibo,nõ quidem motu, quia hectici & edentes & alio tẽpore semper in summa quiete detinentur, non etiam antiperistasi, quia primum cibus hecticorum & calefactus semper sumitur,& iterum in ventriculis eorum calefit, vt actu atque frigore hoc minime facere possit. Præterea si antiperistasi hoc fieret, multo promptius efficeretur vel quando potaret aquam gelidam,vel aliquid aliud frigidum sumeret, quod tamen non est exemplum. Remanet ergo,vt vel tertio modo vel quarto augeatur calor febrilis hecticorum. Est a. tertius modus per alimenti additionem.Nam videmus si materiam cõbustilem igni addamus, eius vim & calorem incrementum manifestum suscipere. Quartus modus est p coactionem siue constrictionem, qui enim fornacũ vim sciunt,illud sciunt, fornaces eo fieri calidiores, quo magis in angusto loco cogi potest ignis. Sed calorem febrilem hecticorum nõ augeri posse ob alimenti additionem iã probatum est, siquidem, vt dixi, si alimẽtum solidum hectici capiant, nihilominus semper duabus vel tribus horis à cibo incalescunt: nec tamen verisimile est, vsque adeo exiguo tempore in ventriculis infirmis posse conuerti in chylum & exire à ventriculo, ac per vniuersum corpus distribui.

Altimarus, & qui viderunt hoc dubium, dixere, ꝓpter duas causas alimentum in hecticis cito distribui posse.Primum,quia corpora ipsorum cum sint perusta & sicca, vim insignem habere attrahendi, & ideo posset quam citissime alimentum ex ventriculo attrahere. Deinde quia cum alimentum partes crassas & tenues habeat, crassæ quidem diutius in ventriculo morantur, sed tenues citissime elabũtur. Verum, pace huius docti viri, hæ rationes admodum invalidæ sunt. Nam fuit Gal. sententia 5. de inæq. intemp. in corporibus hecticorum totam temperaturam esse immutatam, qua temperatura cũ facultates omnes operentur, quis non videt in hecticis necessario attractricem facultatem infirmissimam esse? Et hoc cum aduertisset Auerr.7. collig.15. d.in curandis hecticis ideo esse opus potẽtioribus, quoniam vis ipsorum attractiua infirmissima est, adeo vt prima ratio Altimari nil valeat.Minus etiam valet secunda, quia Gal. loc. cit. 4. de v. p.d. nil prorsus cibi exire è ventriculo priusquam totus sit in vnam chyli naturam commutatus. Vnde hæc distinctio partium tenuium & crassarum longe à Gal.mente esse videtur. Sed demus hoc gratis Altimaro: hoc tamen effugere non poterit,quin si vera sit eius sententia,debeat fieri maior calor in hecticis septem vel octo horis post cibum,quo tẽpore pars crassa alimenti distribuitur. Hoc tamen minime verum est:imo,quanto magis distribuitur. Hoc tamen minime verum est, imo, quanto magis distribuitur à vẽtriculo cibus in hecticis, tanto magis decrescere videtur calor. Igitur reliquum est, vt solum quomodo augeatur calor in hecticis, id est per coactionem,&, vt sic loquar, per conclusionem.

Vera ratio, cur in hectica à cibo calor augeatur.

Modus a. quo efficitur, hic est, quod vbi acceptus est ab hecticis cibus, statim crassi vapores ab eo attolluntur, qui per corpus penetrantes vniuersos meatus solidorum veluti occludunt. Vnde fit, vt calor huiusmodi occlusione magis coactus maior consequẽter euadat. Cur vero vapores crassi cito in hecticis distribuãtur, ea est potissimũ causa,

quod

quod eorum corpora propter insignem siccitatem maxime aperta sunt, adeo vt vapores quemadmodum statim tolli solent in cerebrum; sic quoque in vniuersum corporis habitum velociter rapiuntur, qui donec durant, duratetiam calor. Vt autem dissipantur, consequenter etiam calor minuitur.

Cur hoc nõ contingat in putridis febribus. Cur autem hoc non appareat in putridis febribus duplex est ratio; vna, quia corpora ipsorum sunt obstructa, altera, quia etiam si augeatur à cibo calor, tamen febrile incendium in ipsis vsque adeo ingens est, vt obscuret talium calorem.

Exemplum calcis accõmodat: ssimum. Iam vero videamus, vtrum huic modo exemplum calcis possit accõmodari. Puto ego accommodatissimum esse, siquidem vera ratio, propter quam affusa aqua calor in calce manifestatur, est, quia ab aqua obstructi meatus calcis ignem inibi contentum magis cogunt & claudũt: vnde fit, vt auctus mirum in modum tantum erumpat, adeo vt etiam saxa frangat, & bullas excitet, quemadmodum sensu ipso manifeste cognoscitur. Atque hoc etiam verum esse, ex eo facile potest coniici, quod si vel vinum, vel acetũ super calcem spargatur, minime ità incalescat. Ratio est, quia & vinum, vel acetum cũ corpora sint tenuissima, minime obstruũt meatus calcis, ideo potius aperiunt; propter q̃ d. Theoph. in lib. de igne, acetum magis extinguere ignem in carbonibus, quam aquam, quoniã intimius penetrat ad originẽ ignis, consequenter eam destruit. Erat tertium & vltimum propositum, vtrum verum sit, omnes hecticos non sentire se febricitare, adeo, vt liceat colligere, semper homines tentari hectica, quando non sentiant se febrire. Ex vna parte est auctoritas Gal. 3. de præsag. ex pul. 3. & 5. de inæq. intemp. & 1. de diff. feb. 9. Quibus locis d. Gal. hoc esse proprium signum hecticorum, vt non sentiant se febrire. Gal. à secuti sunt omnes Arabes & Græci.

Num verũ sit hecticos non sentire se febricitare. Ex altera parte est experientia & vsu probatũ, aliquos hecticos percipere febres proprias, & ecõuerso esse alias, q ab omni febre hectica liberi, sed manifesta putrida detenti, tamen non sentiant se febrire. In hac re videtur ita statuendum, veram esse Gal. sententiam si sane intelligatur. Verum. n. hecticos, & præsertim, q diu ea febre sunt capti, semper & continuatim febrem nõ percipere: & hoc modo intelligenda sententia Gal. sc. esse ꝓprium hecticorũ, vt semper & cõtinuatim careãt sensu febris, q̃ si aliqui alii febrientes dicãt, interdum se non febrire, aut non percipere febrem, id neq̃ue semper neque continuatim in ipsis apparet, & ideo non licet inferre: Non percipit se febrire, ergo hecticus est. Sed videndum est, an illud semper dicant, & omni hora. Quia vbi interdum dicunt se non percipere, interdum a, sensum febris habeant, certissimum est eos hectica febre carere, quę febris hectica in primo gradu facilis curatu est, in secundo difficilis, in vltimo impossibilis.

Curatio. Curatio, vt dixi, hecticæ pura est, quia cũ careat causa, non est opus præseruatione, veruntamen, quia, vt dixi, hectica plures gradus habet, & tertius gradus maxime ab aliis diuersus est, ideo separatim tractabimus de duobus prioribus: postremo de tertio gradu, qui Marasmus est. Scopus præcipuus in hac cura, vt d. Gal. 10. meth. est refrigeratio & humectatio, eo quod intemperies est & calida & sicca. Sed dubitari potest, vtrũ sit magis refrigerandum, an humectandũ. Paulus Æginetali. 2. 23. loquens de cura hecticæ vi- detur constituisse primum scopũ humectationẽ, contra Actius d. in curanda hectica omnino refrigerandum esse. Dicendum a. est, in prima specie magis refrigerandum, quia nondum siccitas euidẽs est, in aliis speciebus cum siccitas insignis appareat, magis humectandum est, quã refrigerandũ, ideo imprimis aer est eligendus frig. & humidus, quo in casu Auer. laudauit aerem septentrionalem: qui si non possit haberi, parandus est irrorationibus, aq. & aceto factis, herbis sparsis sup pauimenta, vt salice, rosa, lactuca, nymphæa.

Num in hectica plus re frigerandũ vel humectandum.

Est autem aduertendum, non esse refrigerandum totum corpus, sed attrahendus est tantum aer frigidus ore. Vnde solco curare, vt febrientes contecta habeant corpora, ne ab aere frigido lædãtur, &, vt simul vas frigida plenum prope lectum habeant, à quo attrahant refrigeratum aerem. Prouidendũ vt dormiãt, siquidem d. Auer. 7. coll. 15. nullum esse corpus, quod magis indigeat longo somno, quam hecticorũ corpora, continẽdi sunt febricitãtes in summa quiete tũ corporis, tum maxime animi; ideo ablegandi sunt mærores, ira, curæ. Si aluus non respondeat, prospiciendum est ipsi, vt tertia saltem quaque die moueatur. Et nil melius est vsu clysteris, qui hũc in modum paratus vtilis erit.

Clyster pro cõstipata aluo.

℞. *Iuris capi vel vituli* ℔. *j.*
Olei amygd. ℥. *ij.*
Succi maluæ ℥. *ij.*
Sacch. rubri ℥. *j.* ß.
Salis ʒ. *j. M. & f. clyster.*

De potu certum est, abstinendum esse à vino, nisi vires interdum cogant præbere pauciferum vinum. Aqua extracta per alembicum ex pullis optima est, decoctũ hordei, posca imprimis. Inter cibos a. conuenit panis recẽtissime & optime fermẽtatus, carnes pullorũ, caponũ, caro hędina, vituli, quas humidas esse d. Gal. optima sunt oua sorbilia: conueniunt & iura, in quib. cocta sit lactuca, endiuia, borrago. A fructibus abstinendum. Pisces, & præsertim littorales, & saxatiles cõueniunt. Omnino autem optimum est co-

quere aqua & aceto. Aqua etiam rosacea, commista aliis aquis, conuenit pro coquendis carnibus.

De vsu lactis. Inter alia ciborum genera maxime omniũ solent medici amplecti vsum lactis. Et ideo optimum, vt totam rem breuiter cognoscatis. Quod enim pertinet ad genus lactis, nullum melius est humano. Post hoc secundas partes obtinet lac asininum: postremum lac hædinum seu caprillum. Veteres mittebant hecticos ab Fabias, qui locus est prope Neapolim. Et hoc faciebant, vt felicitate pasturæ lac euaderet vtilius ægris. Vbi non possumus hanc rationem inire, secũdum est, vt animalia, quorum lacte sumus vsuri, optimis cibis nutriantur. Vnde si femina erit, optimis carnibus, ouis & aliis cibis alenda: si sit iumentum, poterit nutriri hordeo optimo, herbis cichoraceis, lactuca, salice. Tempus sumendi est quinque horis semper ante cibum. Et eum moderatissimum possumus etiam exhibere, postquam ægri balneo sunt egressi.

De quantitate videtur esse discrimen. Auerrh. 1. c. vult, vt initium sumatur ab ℥. j. & augeatur dosis singula die vsque ad v. vel vj. vncias. Gal. a. 10. meth. præcipit, vt inchoetur lactis vsus à cyatho. Pendit a. cyathus apud Gal. circiter ℥. ij. Sed hæc diuersitas exigui momenti est. Modus sumendi est, si fieri potest, vt lac à mammillis exsugatur. Id si non licet, procurandum est, vt cyathus in aq. tepida detineatur, & ex animali lac in illum mulgeatur, & deinde addito modico sacch. statim sorbeatur. Nam nihil est, quod æque statim sub aere vitietur atque lac & semen. Hæc de ratione victus.

Medicamenta vero aut interna sunt, aut externa. Interna medicamẽta purgantia penitus sunt fugienda, multo melius est solis alterantib. vti. Ideo serapia de violis, de nymphæa, de lactuca, de endiuia conueniũt cum accommodatis decoctis, quę decocta melius erit ex iure pulli parare. Verbi gratia:

℞. *Fol. nymphea,*
Malua,
Lactuca,
Endiuia an. M. ß. bulliant in iure pulli aut vituli s. a. deinde facta expreßione
℞. *Prædicti iuris ℥. v.*
Syr. de end.
Nymphea an. ℥. ß. M.

Solemus etiam præter huiusmodi potiones vsurpare quoque aliquas confectiones, quę vim habeant refrigerandi & alendi. V. g.

Eclegma refrigerans & alens.
℞. *Sem. cucurb.*
Citrulli
Melonum an. ℥. ß.
Carnis capi. ℥. vj. Contundantur omnia in mortario; deinde cum modico iuris reducantur ad formam eclegmatis, & in fine adde:
Pulueris santalorum omnium ℥. j. & ß.
Pulu. rosar. rubearum ℥. j. M. Capiatur autẽ singula vice mane & vesperi vnum vel alterum cochlear huius cõfectionis ante cibum vna hora aut altera.

Remedia externa aut applicãtur toti corpori, aut partibus. Toti applicatur balneum aq. dulcis, cuius facultates & laudes expressit Gal. 10. meth. Sed quanquam omnes mirifice extollant balnei vsum: non omnes tamen cõueniunt de modo vtendi. Alex. Trall. vult semper balneo tepido vtẽdum, contra Auer. frigido, eo quod corpora calefacta, qualia sunt hecticorum, non sunt neq; amplius calefacienda, neque relaxanda, sed refrigeranda. Et quia potuisset aliquis dicere, Auerr. etiam tepida balnea per accidens refrigerare, hoc non vtile esse in hecticis respondet. Sed potius in putridis, Gal. a. distincte tollit huiusmodi dissidium, vbi d. initio balneum tepidum esse administratum, vt præparet corpus: postremo autem vsurpãdum frigidum, post quod balneum optimum est, corpora iã humectata inungere vel oleo Sabino, vel ol. dulciss. recenti amygd. Et quia plærique in balneis periclitantur, ne syncopen incurrant, prospiciendum est, vt ægri in hoc casu semper habeãt subtus nares odorata. Huiusmodi sunt rosæ, violæ, folia citri & similia: quæ odoratu sunt nec calida, quales etiam sunt santali.

Partes autem quibus in hecticis remedia adhibẽtur, sunt cor & pectus, iecur & renes. Secundum vsum horum communia quædã notanda. Vnum est, vt vnguenta & olea fugiantur, quoniam in corporib. hecticorum facile ardent & febrem augent. Nec obstat, quod nuperrime commendauerim oleum, quoniam hoc euenit post balneum: quando s. corpora ita sunt humectata, vt periculum nullum immineat ardoris aut incendii maioris. *Num olea hecticis conueniant.* Præterea notandum, medicamenta externa hæc debere esse potentia & actu frigida, non ita tamen, vt immenso frigore obsint partibus exsiccatis. Tertium est, vt huiusmodi medicamentis semper commisceãtur odora. Quartum est, vt non diu hæc remedia super partes affectas detineantur, sed subinde mutentur. Quare pro corde & pectore hæc epithemata conueniunt:

Epithema pro corde.
℞. *Fol. borrag.*
Melissæ,
Endiuia,
Lactuca,
Maluæ an. M. ß.
Fl. rosarum,
Violarum an. P. ij.
Santalorum omnium ℥. iij. bulliant simul secundum artem, deinde cum panno linteo fiat profusio, & cordi & pectori, quemadmodum dictum. Iecinori autem & renib. similiter sunt adhibenda quædam: vt pro iecinore:

℞. *Succi*

℞. *Succi hepaticæ,*
Lactucæ,
Cichorii an.℥.ij.
Santalorum omnium ℥.j ß.
Aceti ℥.ß. M.& f. fomentum. De renibus etiam magna sollicitudo est habenda; siquidem inter alias calamitates, quib. hectici solent esse obnoxii, feminis profluuium est, quo solent magis & magis tabefieri. Igitur contra hoc malum optimum est, perfundere renes. Ideo Gal. in hoc casu vtitur suo illo vnguento, quod vocat infrigidans. Et fit ex ol. rosato omphacino & cera. Vos autem poteritis huiusmodi profusionibus vti:

Profusio pro calidis renibus.

℞. *Fol. nymphea,*
Semperuiui
Portulacæ,
Solatri an. M.ß.
Papau. capita num. iiij. bulliant omnia si haberi potést in aqua vel pluuia vel fluuiatili: deinde facta expreßione addita aceti modico f. profusio, quæ debet quidem frigida esse actu: sed non admodum, quãdoquidem minime etiam omnium cõuenit in vsu remediorum pro pectore: siquidem, vt d. Hip. lib. 2. aph. 26. omnia, quæ admodum refrigerant, inimica sunt pectori, præsertim in hecticis, quorum corpora cum sint admodum aperta & debilia, & carne priuata, facile in iis neruosæ partes immenso frigore læduntur. Tertia species hecticæ duos habet gradus; quorum secũdus prorsus incurabilis est, ideo de ipso tractare non oportet. Loquendum a. est de primo, qui marasmus & ipse dicitur. Dicitur a. marasmus, quia corpus maxime confectum est siccitate, quia siccitas inducta est à calidi-tate, ad differentiam alterius dicitur marasmus torridus, aut, vt d. Philippus φθεροφυγίς. Curatio itaque huius posita est in humectatione & refrigerio, sed potissimum in humectatione, eo quod siccitas potissimũ sit quæ lædit. Conueniunt igitur omnia auxilia quæ audiuistis proposita esse in alia specie hecticæ. Sed quia maior est affectus, & maior siccitas, cõsequẽter opus est maiorib. auxiliis & humectatoriis & refrigeratoriis. Vnde quoad potum, omnino abstinendum à vini vsu, nisi tamẽ vires secus exigãt, ꝙ contingit, vbi syncope imminet. Nã, vt d. Gal. in fine lib. de marasmo, præter marasmũ torridũ & frigidũ, de quo mox, est alius quidam marasmus medius inter vtrunque, qui syncopofus est. Et quia hic modo calorẽ, modo frig° dominans habet, fit vt interdũ propter frigiditatẽ & propter vires cogamur vinũ dare, paucũ tamen & adstringens seu subadstringens, vt d. Gal. Cum ergo in marasmo torrido non liceat vinum dare, solent medici varia potuum genera parare: inter quæ inprimis est aqua destillata ex carnibus, aqua cochlearum, aqua extracta ex carne testudinum.

Curatio marasmi.

De romine marasmi.

Soleo ego parare huiusmodi aquam ex carne:

Aqua ex carne pro marasmo.

℞. *Carnis parua pullæ ℥.j.*
Carnis testudinis ℥.j.ß.
Cochlearum ℥.ß.
Amygd. dulc. ℥.ij.
Santalorum omnium ℥.ij. Terantur omnia diligenter, & commista ponantur in phiala vitrea ad alembicum, f. a. Extracta enim aqua non est ingrata, & vtilis est.

Circa cibos laborantiũ marasmo tria obseruãda, vnũ, vt cibi soli exhibeant, qui optimi succi sunt, & multũ alũt. Huiusmodi sunt vitelli ouorũ, testes gallorũ, carnes caponũ, amygdalæ, nuclei pinei. Imo vero Arabes, & præsertim Auic. laudat, vt animalia quorum carnib. marasmati sunt vsuri nutriantur frumẽto & amygdalis. Et quia facultas coctrix horum ægrorum admodum imbecilla est, omnes carnes sunt contundẽdæ & eliquandæ, vt potius sorberi quam mandi possint.

Aliud notandum, vt nutriantur frequenter, sed parum, adeo, vt quater aut quinquies in die cibentur. Nam cum habeant infirmã ventriculi facultatem, tum retentricem, tũ alteratricem, si paucis vicib. multũ cibi præparetur, sane neque sustinere, neque concoquere possent, quod si etiam parum præberetur & raro, vires, quæ sponte labantur, magis adhuc ruerent. Tertium notandum est, quod proposuit Alex. 2. probl. 80. vbi d. medicos aliquos in nutriendis hecticis consueuisse semper præbere ante cibum aliquid potus & aquæ vel iuris, quod maxime omnium faciendum in marasmatis. Sicuti enim cæmentarii, vbi nouos faciunt lapides, madefaciunt, quo possit magis calx hærere, haud secus necesse in corporibus marasmatis priusquam cibum sumunt, irrigare membra arefacta aliquo humore.

De lacte idem dicendum, quod heri dixi. Illud vnum addam, cũ marasmus egeat pau-lo solidiore cibo, bonum est, vt lac belluarũ, quo vti debent, crassefiat paulisper iniectis silicib. ignitis, id quod etiã facere vtile est in omni hectica curanda, vbi aluus nimis fluit. Solent medici præsertim laudare mellis v-sum. Sed non ita tutus est, & perniciosum est in prima & secunda specie hecticæ.

Consueuere practicantes in his casib. administrare carnes cochlearum & etiam testudinum, sed Altimarus hunc vsum damnare conatus est, eo ꝙ hæc edulia sint difficilia admodum coctu, & ideo nequeant superari ab infirmis hecticorum ventriculis. Sed pace Altimari, non video vllã rationem, qua debeat improbari inueteratus hic vsus, siquidem, cum opus sit exhibere cibos, qui multum alunt, fieri non potest, vt non sint etiam difficiles coctu, quia, vt d. Gal. 7. meth. omnia multũ nutrientia viscida sunt,

Nũ carnes cochlearum & testudinũ conueniant.

 & consc-

& consequenter coctu difficilia, ppter quod soleo ego dicere etiam caponũ carnes, cum multum alant, difficulter coqui.

Praeterea possumus & carnes testudinum & cochlearum ita cõtundere, eliquare & parare, vt euadant non ita difficiles coctu. Et forte ad hoc respexit Galen.2.aph.com.illius aph. facilius est impleri potu quã cibo, quando dixit bulbos, cochleas, & alia huiusmodi cito & multum alere, quod sc. possunt parari ita, vt haec omnia praestent. Quamobrem vbi quoq; vobis continget vsurpare haec genera ciborum, curate vt parentur instar contusorum, &, vt habeatis rationem:

Ratio videndi carnes testudinum.

℞. *Carnis testudinum* ℥.iiij.

Optime coquatur, deinde contundatur, & cum iure caponis fiat contusum, cui adiiciatur vncia vna vel altera succi nucleorum pini. Et hac forma potestis parare contusa ex cochleis. Fiunt etiam confectiones, quas vocant isti restaurativa, eo modo, quo heri ordinaui. Et vt habeatis formulam:

℞. *Carnis caponum* ℥.ß.
Carnis cochlearum,
Testudinum an. ℥.ij.
Pistaciorum,
Nucleorum pini an. ℥.v.
Santalorum omnium ℥.j.ß.
Fl. rosarum ℥.ß. *Contundantur omnia simul cum modico iuris, fiat pasta ad formam eclegmatis, & foliis auri cooperiantur.*

Curatio senij morbosi seu marasmi frigidi.

Post marasmum torridum tractat Auic. de alio marasmo, quia à veteribus dictus est senium morborum, interdum etiam marasmus frigidus, interdum senium Philippi. Et quanquam hic affectus non sit vere febris, vt d. Galen.5.cap.lib.de marasmo: tamen, quia cum marasmo torrido communicat in siccitate, voluere omnes simul etiam hunc tractandum.

Definierunt Galen.1.cap.lib.de marasmo & Auic.1.4.tract.3.c.9. hunc marasmum esse corruptionem caloris & humidi natiui. Et quia ad corruptionem humidi natiui sequitur semper siccitas, cõuenere omnes, verum characterem huius marasmi esse ipsam siccitatem, vt etiam nomen Graecum significat, tum apud medicos, tum apud Arist. qui vocauit μαρασμὸν eum affectum, quem medici marasmum. *Voluit Gal.loc.cit. huiusmodi marasmum duplicem esse, aut simplicem sc. aut compositũ. Cõpositum vocauit, in quo frigiditas copulatur siccitati: simplicem, in quo est pura siccitas absque dominio vel caliditatis vel frigiditatis. Sed Rabbi Moyses in aph. quasi irridet Gal. quod putarit ab inedia & nimia fame posse introduci siccitatẽ absque frigiditate. Neq; vsque adeo errauit hic vir, siquidem, vbi corpora nostra priuantur diu alimento, necessarium est, vt calor natiuus hebetetur, quo hebetato necessario sequitur frigiditas, vnde fieri non potest, vt siccitas ex defectu nutrimenti introducatur, quin simul introducat frigiditas. Quid ergo dicendum, vt tueamur Galenum? Certe, ea in re mihi plane non satisfecit, ni dicamus, q etiam videtur ipse innuere, vt istud quod d. Gal. rarissime cõtingere, & etiam durare solet. Potest quidem fieri, vt aliquibus diebus corpus priuatum alimento exsiccetur, neque refrigeretur, aut calefiat. Sed si duret inedia, si corpus magnopere exsiccetur, fieri nõ potest, vt simul etiam frigiditas non introducatur. Et hoc est quod d. Auerr.3.coll. contra medicos, sc. fieri nõ posse, vt illa intemperies simplex det, aut si datur, vt diu duret. Quare cum hic marasmus, sit corruptio humidi natiui, & consequenter caloris, constituendum est, esse siccitatem summam vna cum frigiditate coniunctam, adeo vt semper refrigeratum sit vniuersum corpus, praesertim cor q d. Gal.5.c.lib.de marasmo, vbi contra Philippum d. marasmum hunc propterea febrem nõ esse, quia in nulla febre refrigeratur cor: cum tamen in hoc affectu semper sit refrigeratum. Sed si verũ est, quod dicebamus heri, in nulla febre cor refrigerari, manifeste videtur sibi contradicere Gal. siquidem 3. de praesag. ex puls. 5. diserte d. in aliquibus febribus cor refrigerari plus iusto, vt aperta repugnantia videatur in verbis Galen. pro qua dissoluenda dicendum est, Gal. eo in loco 3. praesag. eam rem de cordis frigiditate in febribus, pponere tanquam exemplum quoddam, non quod reuera in vlla febre cor refrigeratum sit.

Non datur intemperies simplex.

Quod si alio modo respondendum est, dicere possumus cor frigidum esse, dupliciter dici posse, vel simpliciter vel secũdum quid; simpliciter nunquam cor in febre refrigeratur, sed secundum quid, id est, comparatiue ad alias febres, quandoquidem fiunt interdũ pestiferae febres vsq; adeo lentae & hebetes; vt si comparentur caeteris, plane cor in ipsis refrigeratum esse videatur. Quãquam etiam dicere possumus, Gal. id dixisse non de toto corpore cordis, sed tãtum de aliqua eius parte. Corn. Celsus lib.3. cap.22. tres species proposuit tabis seu marasmi ἀτροφίαν, καχεξίαν & φθίσιν. Sed vere si res ipsa aestimetur, minime sunt species tabis aut marasmi, sed potius sunt causae, vt suo loco dicetur.

Tres gradus marasmi ex Gal.

Itaque multo melius fecerunt alii, qui ex sententia Gal.7.meth.5.& 6. nec non libr. de marasmo 7. tres gradus fecerunt huius marasmi, quemadmodum febris hecticae. Nam alius gradus est, eum exsiccatur humiditas illa rosida. Secundus, cum exsiccatur humiditas adiposa & carnosa: tertius gradus est cũ humiditas natiua consumitur, adeo, vt sint vere tres gradus, seu tres species marasmi frigidi, vt febris hecticae.

Causae

Causa marasmi frigidi.

Causæ marasmi frigidi vel sunt internæ vel sunt externæ. Inter internas causas prima est frigiditas siue potius caliditatis extinctio. Causa immediata marasmi frigidi, vt dixi, frigida intemperies est, propter quam cum nutritio vitietur, consequenter corpora alimento orbata relinquuntur, vt deinde necessario siccitatem cōtrahant. Cæterū, causæ immediatę multo plures sunt, & inter naturales primum locum habet corporis aptitudo. Vt.n. nonnulli ad phthisin natura propensi generantur: sic interdum fiunt homines inclinati ad hunc marasmum. Sed quę huiusmodi sit inclinatio, non ita facile intelligitur. Veruntamen, si consideremus ea, quæ d. Gal. 10. meth. 8. & lib. de marasmo 7. necnon Rabbi Moyses 3. aph. huiusmodi promptitudo posita est maxime in temperamento naturali primū cordis, deinde iecoris, vltimo ventriculi: adeo vt qui viscera hæc à natura sunt fortiti sicca, maxime omnium propensi sint ad suscipiendam hanc.

Nū pulmonum siccitas possit facere marasmum.

Sed hoc loco oritur dubium ex repugnātia dictorum Gal. nam 7. c. lib. de marasmo d. à pulmone sicco natura nunquā fieri huiusmodi marasmum: contra autem 2. meth. 8. d. marasmum etiam sua siccitate conferre ad hanc tabem frigidā inducendam. Dicendum est breuiter pulmonis insignem siccitatem posse etiam facere hunc marasmum: verū multo difficilius & multo rarius quam cætera viscera, & ideo Gal. qui respexit difficultatem & raritatem huius ægritudinis in lib. de marasmo d. nequaquam fieri.

Num senes vel iuniores magis huic marasmo obnoxij.

Adhæc ætas quoq; causa mediata est huius ægritudinis, quia Gal. & præsertim Auic. 2.4. vbi tractat de hac ægritudine scribit, senes potissimū tentari hac ægritudine. Circa quam Auic. sententiam dubitare soleo: primum, quia, si spectemus rationem, iuuenes & pueri habent humidum, quod multo facilius consumitur, quam humidum senile, si ergo hæc ægritudo est pura siccitas, cum pueri & iuuenes promptius exsiccētur, consequenter videntur promptiores esse ad hominis ęgritudinem capiendam. Si spectemus auctoritatem, Rhases lib. 16. suæ medicinæ d. Iuuenes & pueros magis tentari marasmo frigido quam senes. Si etiam spectemus experientiam, testari possum, in hoc vitæ meæ curriculo vidisse multo plures iuuenes hoc marasmo tētatos quam senes. Itaq; ex omni parte videtur, si nō falsa, saltem suspecta esse sententia Auic. dicendum a. puto, tentari aliquo morbo intelligi dupliciter, vel vniuersaliter & simpliciter, vel particulariter. Vniuersaliter ab omni causa potest magis iuuenis tentari marasmo frigido q̄ senex. Particulariter a. senes magis tentātur à frigido marasmo, qui fit à causis frigidis quam vlla alia ætas. Et ratio est, quia cæteræ ætates habent plus caloris, & consequenter plus resistunt causis lædentibus. Senes vero cum habeant pusillum calorem, consequenter parum resistere possunt causis refrigerantibus.

Causæ mediatæ præter naturam.

Causæ pręter naturam internę sunt nimię vacuationes sāguinis, vrinę, morbi diuturni; & præ cæteris, vti narrat Rabbi Moyses, tumores duri viscerum sunt causæ huius ægritudinis. Videatis Gal. 5. de loc. aff. 2. vbi d. sese vidisse & simiam maxime exsiccatam, & gallum propter tumores duros qui erant circa cor. Externæ causæ sunt & ipsæ complures. Aer vel nimium æstuosus, vel nimium frigidus, vapores praui & venenati attracti in cor, permutatio à motu ad otium, nimiæ sollicitudines; nimia Venus, vsus immodicus potus frigidi, atq; etiam ciborum frigidorum. Habet hic marasmus omnia ꝓpe signa, quæ habet etiam & calidus & torridus marasmus. Tria autem videntur sibi propria esse. Imprimis est frigus totius corporis, quia si contrectentur corpora huiusmodi ægrorū totā frigida sunt. Adhæc pulsus ipsorum maxime rarus maximeque tardus est, vrinæ albę sunt, aquosæ & omnino tenues. Est prima species & secunda huius curabilis, tertia vero prorsus incurabilis: quippe cum in hoc gradu corpora sint pura cadauera.

Igitur pro cura primæ & secundæ speciei opus est humectāre & etiam calefacere, vnde aer eligendus est calidus & humidus, dormiendum est quantum fieri potest, & præsertim, dormiendum in plumaceis stragis: imò Gal. 7. meth. in cura siccitatis ventriculi laudat, vt noctu vel puerulus vel catulus supra ventriculum detineatur. Nam corpora hæc cum calidissima sint & humida, maxime recreant & reficiunt exsiccatos ventriculos, ablegandæ curæ, quiescendum est, lauare etiam optimum corpora; &, vt d. Gal. ex sententia Hom. summa curationis est, lauare, sumere cibum & dormire. Potus conuenit ex vino. Sed vinum debet esse mediocre, quia generosum, sicut calefacit, ita etiam exsiccat. Cibi conueniunt ex ouis, ex carnibus caponum nutritorum, vt dixi. Et soleo curare, vt parentur contusa ex his carnibus cum lacte nucleorum pini, vel lacte amygdalarū, præsertim a. loco cibi conuenit in his casibus & lac & mel. Extrinsecus præter balnea commendantur picationes ex pice eliquata corpori adhibita, deinde vi extracta. Et notandum, deceptum esse Auerh. 7. collect. 16. vbi commendauit picationes in marasmo calido, quæ quidem non conueniunt, sed conueniunt potius in frigido, quippe cum calefaciendi potestatem habeant. Atque hic est finis tractationis febrium hecticarum.

†‡†

CAPVT VIII.

De febribus putridis.

TRactatio de febr. putridis maxime omniũ neceſſaria eſt medicis futuris. Primum, quia, vt d. Gal. 8. c. lib. 3. de diff. reſp. oẽs morbi acuti vel ſunt febres putridæ, vel ſunt coniũcti cum febribus putridis: imò, vt meminit Galen. 1. de diff. feb. 3. fuit dogma antiquum, oẽs febres putridas eſſe, exceptis diariis. Nam Hip. lib. de veteri medicina d. hoẽs febricitare nõ calido ſimpliciter; ſed vel calido ſalſo, vel calido amaro, aut aliquo alio ſimili, quaſi dicat ſemper febricitare hoẽs ob calorem alicui humori putreſcenti copulatum. Præterea Plato in Timæo dũ tractaret febrium theoriam aſſcribens vnumquodq; genus febris alicui elemento ſignificaſſe videtur apud ipſum oẽs febres fuiſſe ab humoribus. Athenæus etiam, vt d. Gal. fuit huius ſententiæ. Et quod magis eſt, Gal. quoq; nõ videtur ab hac ſententia abhorruiſſe, vt ideo pertineat maxime vigilare circa hanc tractationem: quam vt perſpicuam & exactam habeatis, primũ tria breuiter in vniuerſum declarare decreui, ſc. quæ ſit in vniuerſali natura & cauſa putredinis: quę ſint ſigna febrium putridarum: poſtremo quæ ſit methodus & ratio vniuerſalis curãdi has febres putridas. Et quia cauſa putredinis ſeu febrium putridarum eſt vel humor putreſcens, vel ipſa putredo: primum breuiter declarandum, quid ſit putredo; de qua re quoniam alias diffuſe diſputaui, nunc tantum verſabor circa definitionem putredinis, allatam ab Ariſtot. 4. meteor. 1. quod eo libentius facio, quia Galen. 2. de diff. feb. 9. huiuſmodi definitionem vt optimam cunctis aliis anteponendam indicauit. *De putredinis definitione.*

Eſt ergo putredo corruptio caloris natiui in vnoquoq; humido à calore ambiente. Dicitur corruptio ſeu φθορά, quoniã, vt d. Rabbi Moyſes 23. aph. ex ſententia Galen. 2. com. in Timæo, quia veteres omnes vſi ſunt hac voce pro omni mutatione ad deterius ſeu imperfectum, quemadmodum vſi ſunt nomine putredinis tum ꝓ mutatione ad ſpeciem diſſimilem, veluti quando vinum mutatur in acetum: vel pro ſimili mutatione ſed cum febre. Dicitur cal. innati, quoniam quamdiu calor natiuus inuiolatus perdurat in corporibus, tamdiu expers remanet cuiuſcunque putredinis. Et cum calidum natiuum ſit ſubſtantia quædã ex ſanguine, ſemine & ſpiritu, in putredine minime hæc omnia delẽtur aut corrumpuntur, ſed harmonia & ligamentũ ipſorum diſſoluitur, vt ideo putredo non ſit ſimpliciter corruptio caloris facta, ſed ſit corruptio in fieri tantum, vt propter hoc forſan in aliquib. codicibus gręcis legatur non ſimpliciter φθορά, ſed ἡ φθορά. Sed quædam corruptio dicitur in vnoquoq; humido, nõ quod cum vnoquoq; humido ad differentiam cõbuſtionis, in qua calor natiuus rerum corrũpitur cum humido, quod quidem penitus conſumitur. Cum autem humidum aliud ſit natiuum, aliud vero ſit alimentare, aliud excrementitium: atque hoc vel vtile vel inutile, iure dictum eſt ab Ariſt. in vnoquoq; humido, vt comprehendatur quodlibet genus horum humidorum, non quidẽ quod ſimul in qualibet putredine cuncta humida corrumpantur, ſed quod nullum eſt humidi genus, quod non ſit capax huiuſmodi putredinis, tametſi aliud genus putredinis ſubire videatur humidum natiuum, aliud alimẽtale, aliud excrementitium. Dicitur vltimo, ab externo calore: quoniam, vt Ariſtot. teſtatus eſt 2. ſect. probl. 33. vt calor natiuus cõcoquit: ſic calor externus ſemper putrefacit: cum, vt audiuiſtis, à calore ambientis putredo fiat, nil prohibet, quin etiã ſummo hyemis tempore putredines oriantur: ſiquidem, vt dicit Auerr. 3. coll. 4. nunquam poteſt aer ad tantam frigiditatem peruenire, quin aliquid caloris in ſe contineat, vt merito huius caloris etiam in ſummo hyemis oriãtur putredines.

Cæterum, circa Ariſt. definitionem duo conſideranda ſunt. Vnum, cur Gal. 2. de diff. feb. 9. vſque adeo laudet hanc definitionem, cum 10. meth. 8. diuerſam definitionem attulerit, vbi d. putredinem eſſe mutationem totius ſubſtantiæ putreſcentis à calore externo. Alind conſiderandum, quod Gal. laudet hãc, cum 5. de ſimpl. medicamentis 5. dixerit putredinem fieri cum febre. Ad primũ ſum huius ſententiæ definitionem allatam à Gal. nil differre à definitione Ariſt. Et vt vtramq; perpendamus, vtraque tres particulas habet. Prima particula eſt in Ariſtot. corruptio, in Gal. mutatio ad corruptionem. Iã vero, quis non videt idem eſſe corruptionem & mutationem ad corruptionem? Secũda particula in Ariſt. eſt caloris natiui in vnoquoque humido, in Gal. definitione ſecunda particula eſt totius ſubſtantię corporis putreſcentis. Iam vero dicere, calorem natiuum corrumpi in vnoquoq; humido, nil aliud eſt, niſi dicere, totam ſubſtantiam corporis putreſcentis corrumpi. Nam, cum corpora conſtituãtur ex humorib. gubernatis & conſeruatis à calore natiuo, vbi calor natiuus amplius non gubernat, certũ eſt, totã ſubſtantiam diſſolui, & conſequenter putreſcere adeo, vt etiam hęc ſecunda particula & in Gal. & Ariſt. eadem ſit. Tertia quoque manifeſte eadem eſt, ſiquidem, ſiue dicamus calorem ambientis aeris, ſiue externum, nil refert. Nam, Gal. 2. de diff. feb. 9. interpretans quid apud Ariſt. ſit calor ambiẽtis aeris, d. eſſe calorem externum in vnoquoque genere, ſiue ſit in terra, ſiue

Cur Gal. diuerſam definitionem laudet cum Ariſt. probet.

fiue in aqua, fiue in corpore, fiue extra corpus, femper habet rationem ambientis. Et hoc nobis fignificaffe Arift. quando initio 4. meteor. d. ideo in hyeme minus putrefcere corpora, quia calor externus minor eft tũ in aqua, tum in aere, quafi velit, etiam calorem externum in aqua repertum effe putredinis parentem. Neque placere mihi potuit illorum fententia, qui nomine ambientis dixere fuligines effe intelligendas: fiquidem fuligo eft pars putrefcentis corporis, non autem cãufa putredinis.

Non omnis putredo fiat cum fætore. Ad fecundum de fœtore dicendum, putredinem duplicem effe, aliam contrariam fimplici generationi, atque hanc naturalem: aliam vero effe putredinem violentã & morbofam, de qua loquuntur medici, & quam definiiffe puto tum Arift. tum Gal. Hæc putredo violenta & morbofa, eft adhuc duplex: alia, quæ partem tantum corporis putrefcẽtis depafcitur, alia quæ totum corpus putrefcens. Prior eft fane expers omnis fętoris. Nã videamus omnia corpora fenefcentia cum putrefcunt, putredine hac naturali non fætere; imo vero fecunda putredo, quæ morbofa eft, neque omnis fætorem habet, quia fi exigua fit, & partem tantum occupet, omni graueolẽtia & fetore caret. Sic videmus fungos putrefcentes non tantũ non fætere, fed interdum olere: quinimo mofchus, fi vera eft ipfius generatio vt dicitur, eft fanguis cujufdam animalis Gazelæ dicti: & tamen odoratiffimus eft. Itaque neque omnis putredo morbida fætida eft: fed tantum putredo infignis quæ depafcitur totum corpus. Et de hac loquitur Galen. 5. de fimpl. med. vbi d. medicamenta putrefacientia id facere cum fætore.

Nõ omnis putredo etiã morbofa fætet.

Cur Gal. & verfum à se vitiosum laudet cum Arist. probat.

Addite, quia in figniter putrefaciũt. Hinc intelligitur Fern. duos errores commififfe, 2. de abd. rerum caufis 20. Vnum, quando dixit omnem putredinem effe cum fætore: alterum, cũ probare conatus eft, putredinem effe morbum totius fubftantiæ. Nam putredo non læditimmediate operationes, vt facit morbus; præterea putredo fit in humorib. qui non funt corpora viuentia. Et putredo eft in fieri, morbus autem tum fit in corpore viuente, tum etiam res permanens eft, & facta, non autem eft in fieri.

Caufa putredinis humorum. Habetis igitur integram naturam putredinis in vniuerfali fumptę. Nunc quia loquimur de putredine, quæ fit in corpore humido, cõfequens eft, vt inquiram[9] caufas huius putredinis. Concurrunt autem ad eam efficiendam caufa materialis, efficiens caufa, & locus in quo efficitur. De caufa materiali iam conftitutum eft, omne humidum noftri corporis effe caufam materialem putredinis, fiue fit humidum fluidum, fiue congelatum, vt caro, adeps & fimilia. Nam perfpectum eft, omne genus humidi, quodcunque fit, ad putredinem tanquam caufam materialẽ concurrere. Supereft vt de caufa efficiente & de loco putredinis verba fiant. Gal. 8. c. de caufis morb. d. putredinem fieri & à medicamentis fiue excrementis putrefacientibus, & à prohibita trãfpiratione. Idem Gal. 3. in 3. epid. t. 1. dicebat, putredinem fieri ab humiditate, immobilitate & calore externo: Hęc autẽ vt vno genere omnes caufas complectar, dico vnam effe caufam effectricẽ totius putredinis, & hãc non aliam effe, quam ipfummet aerem ambientem fiue calorem externum, fiquidem defeciffet Arift. & Gal. fi in tradenda definitione putredinis non attuliffet verã caufam effectricem. At magis quod ipfe Gal. de diff. pulf. initio d. veras definitiones tradi per caufam effectricem. Modus autem quo puto ego aerem effe caufam auctricẽ totius putredinis eft, quod aer ingreditur corpora humana vel attractus per arterias, vel per infpirationem, vel per cibum vel medicamenta, quæ ore capiuntur. Hic autem aer vel fponte calidus vel inquinamentis putridis permiftus, aut in corporibus noftris calidus redditur & impurus, vel quia conclufus, vel o) obftructiones, aut oppilationes, vel mixtionem rerum impurarum & putridarum.

Porro aerem attrahi per cibum & medicamenta, res eft nota. Nam Hip. in lib. de flatib. d. homines vna cum cibo attrahere aerem, quia ftatim vbi fumptus eft cibus, fiunt eructationes, quæ quidem non contingunt, quia flatus gignatur ex cibo quia cibus eo tẽpore nondum alteratus eft, fed quia aer cum cibo attractus egredi nititur, vt ideo medici iure moneant, ne homines magno impetu cibos deuorent, quia tunc vt d. Auic. multus aer cum cibo attrahitur. Commifcetur autẽ aer cibo vel ob nimiam copiam, vel nimiam prauam præparationem, vel ob importunitatem fumendi, vel aliquam aliam caufam ex relatis ab Auic. 1. parte tract. 2. cap. 1.

Aer eft verus & primarius auctor omnis putredinis, quippe qui vel calidus aut putridus attrahitur in corpus aut cibo, aut refpiratione, vel in corpore conclufus nimium incalefcit, & calefactus primũ humores diffoluit: diffolutos vel diffipat, vel in cinerem conuertit. Et hoc eft ꝙ d. Arift. 13. fect. probl. & 14. probl. 7. vbi quærẽs rationem propter quam habitantes in locis concauis citius fenefcant, d. ideo effe, quia in huiufmodi locis aer conclufus & immotus manens putrefacere citius corpora facit.

Sed h. l. occurrit cõtradictio Arift. qui 22. fect. probl. 4. & 25. fect. probl. 17. quærens rationem, propter quam fructus conferuanturin vtribus flatu plenis, d. ideo effe, quonian omnia, quæ mouentur, putrent: vt

cum fructus in huiusmodi vtrib. contenti non moueantur, consequenter etiam minime putreant. Ex quibus verbis apparet contradictio in verbis Arist. Petrus Aponensis, q. vidit hãc difficultatem, vt contradictionem tolleret, d. duplicem esse motum: alterum alterationis, alterum localem: quæ mouentur localiter d. hæc minime putrere; quæ autem mouẽtur motu alterationis, à putredine facile tentari, ideo, quando Aristotel. d. cuncta mota putrescere, locutum de alteratione, secus a. cum locutus est sermonem habuisse de motu locali.

Hæc soluendi contradictionẽ ratio mihi placere non potest, quia cum Arist. d. omnia mota putrescere, subiungit, quæ continẽtur in vtribus carere vacuo, ideò non moueri. Ex quib. verbis colligitur eum esse locutum de motu locali, non de alteratione. Nodus hic explicatu difficilis est, & multos doctos diu fatigauit, nec vt libere dicam, ipse quoq; hac in re resolutus sum, quandoquidem aperta est in Arist. contradictio. Puto tamen hunc in modum dici posse aerẽ posse tribus modis considerari, vel penitus immotum, vel penitus motum, vel partim motum, & partim immotum. Si consideremus ipsum penitus immotum, proculdubio res, quas contrectat, conseruat. Et ratio est, quia continuo illo tactu fit similis rebus quas tangit. Et cum in hac similitudine perseueret, fit, vt res tactæ conseruentur: quia simile à simili conseruatur. Aer penitus motus etiam & ipse conseruat à putredine, ratio est diuersa, quoniã vbi aer hoc modo mouetur, semper renouatur, renouatus aer consumit omnia excrementa & calorem natiuum rerum continuo reficit & recreat. Et hoc quod d. Arist 4. sect. probl. eos, qui habitant in locis apertis & eleuatis tardius senescere, quoniam his in locis aer continuo renouatur à ventis ita, vt nec ipse putredine contaminetur, nec alias res putrescere faciat.

An partim motus partim immotus causa sit putredinis.

Cæterum aer partim motus & partim immotus hic est, qui auctor est putredinis: siquidem motus aer incalescit, calefactus calorem natiuũ rerum hebetat, & consequenter putredinem inducit. Cum autem ex hoc motu non renouetur, fit vt neque etiam suo hoc motu pusillo impedire queat putredinẽ. Et hoc est, quod d. Arist. de vtribus flatu plenis, in quibus cùm prorsus maneat aer immotus, conseruat à putredine. In locis concauis mouetur quidem aliquantisper aer, sed nõ mouetur motu libero, quia non renouatur, & consequenter putredini occasionem insignem præbet.

Loci in quibus fit putredo in corpore humano.

Sequitur vt de locis, in quibus fit putredo in corpore humano loquamur. Gal. 10. met. 4. d. loca cal. & humida ea esse, in quibus prouenit putredo. Et hanc sententiam omnes scriptores secuti sunt. Cæterum, quia in corpore nostro multa huiusmodi loca comperiuntur, quæ sint propriè apta ad faciendã putredinẽ, controuersum inuenio. Nam, Alex. Trall. li. 12. suæ medicinæ in principio varias sententias circa hãc rem proponit. Et, vt ego colligo, tres fuere sententiæ. Vna eorum, qui credidere, in venis nõ fieri posse putredinẽ, secunda eorum, qui putarunt in venis tantũ fieri putredinem. Tertia fuit opinantium tum in venis, tum extra venas fieri. Qui putarunt non fieri in venis putredinem, vt d. Alex. adducti sunt hac ratione, quod in ipsis minime gignãtur vermes. Sed friuola est hæc ratio, quia vermes non gignũtur ex qualibet putredine, sed tantum ex humoribus crudis & crassis putrescentibus, quales inueniuntur in intestinis. Hanc sentẽtiam secuti sunt nonnulli recentiores, inter alios Ioubertus 2. lib. parad. medic. vbi multis rationibus conatus est probare, in venis non fieri putredinem. Et inter alias tribus, quantum puto, grauioribus vsus est.

Prima fuit, quod omnis putredo fit cum fœtore. In venis nullus generatur fœtor. Igitur nulla etiam putredo. Secunda ratio fuit, quod cuncta conseruantur in locis propriis ex sententia Arist. 4. phys. in tract. de loca. Sed venę sunt loca propria humorum & sanguinis. Ergo non possunt putrescere humores in venis. Tertiam rationẽ sumpsit à Gal. qui 6. epid. 1. t. 29. ponens differentiam inter febres pestilentes & alias, d. differre pestiferas ab aliis putredine. Si differunt putredine, sequitur alias febres, ait, originem non habere ab humoribus in venis putrescentibus.

Hæc sententia falsa est & multa medicinæ dogmata subuertit, quoniam nisi putrescerent humores in venis, ratio cõtinuitatis febriũ nulla esset, quia vt s. l. dicetur, character continuarum est, vt efficiantur ex putredine venarum. Neque valent rationes huius, primum quia, vt audistis, non est verum, omnẽ putredinem fieri cum fœtore. Et licet res conseruentur in propriis locis, id tamen habent, vbi res nihil vitii contrahunt aliunde. Sed cum contrahunt, minime loci potestas est efficax ad prohibenda hæc vitia. Nec valet auctoritas Gal. quoniã vt habetis ab eod. 3. de præsag. ex puls. 3. & 9. de simpl. med. c. de terra Samia, differunt febres pestiferæ ab aliis non simpliciter putredine, sed putredine insigni, quam vocat Hip. vbique σηπεδόνα, nos dicere possumus putrilaginem. Qui putarunt in solidis venis fieri putredinem, duabus rationibus permoti sunt: vna, quod venæ sint loca caua, necnõ calida & humida & proinde putredini accommoda. Altera, quod videamus sanguinem extra vasa potius congelari quam putrefieri, vt eo magis in

Opinio eorũ qui putredinem tantũ in venis fieri dicunt.

in ipſis venis non debeat putreſieri. Sed ſi vera eſſet hæc ſententia, ſequeretur nullam firmam rationem afferri poſſe, cur in nobis in febrib. fiant rigores, quos, vt ſ. l. dicetur, fieri certum eſt, dum humores putreſcentes aut putreſcendi à venis extra venas feruntur. Nec valent rationes aduerſæ, ſiquidem, etiāſi venæ ſint loca calida & humida, ſunt tamen & alia huiuſmodi loca in corpore humido, quod ſi extra corpus ſanguis congelatur, certum eſt tamen intra corpus ſanguinem à venis excretum putreſcere, vt apparet in inflammationibus & multis aliis accidentibus.

Sententia eorum, qui volunt in & extra vasis & extra fieri putredinem.

Qui exiſtimarunt fieri putrediné & in venis & extra, in ſectas diuerſas partiti ſunt. Alii putarūt ſolū putreſcere bilē, & facere febrē. Et huius ſententiæ videtur fuiſſe Anaxagoras, vt de Ariſt. 4. de part. anim. 2. d. omnes morbos acutos oriri à bile; & ideo vivaciſſima eſſe ea animalia, quæ carēt bile, cuiuſmodi eſt ceruus, camelus, delphinus. Hāc etiam ſententiam videtur habuiſſe auctor lib. 2. de nat. humana in fine, vbi ſcriptum eſt, omnes morbos acutos, præſertim febriles, oriri à bile. Et hæc ſentētia nō penitus aliena à veritate videtur, quoniā omnes febres, ſi non fiant à bile, neceſſario tamen videntur habere iūctam bilem. Et ratio eſt, quia vt colligitur ex Hip. 2. & 3. li. de morb. bilis eſt veluti ſulphur, quo accenduntur reliqui humores.

Nū ſola bilis putreſcat.

Verum hæc ſententia ſimpliciter prolata falſa eſt, quoniam experiētia cotidiana probatur; & vrinis & egeſtionibus non tantum bilem, verumetiam alios putridos humores excerni: vt minime verum ſit, ſolam bilem in corporib. noſtris putreſieri, & putrefactam febres inducere. Alii fuere, qui probare conati ſunt, ſolam pituitam putreſcere: & hoc demonſtrare conati ſunt duabus rationib. vna quod pituita ſit humor viſcid⁹ & craſſus, & ideo obſtructiones, & conſequenter putredinem inducat. Altera ratio, quod phlegma deductum ἀπὸ τοῦ φλέγειν, id eſt, ab ardēdo, quaſi phlegma idem ſignificet quod ardor, vt d. Alex. Trall. Sed hęc etiam ſententia falſa ēſt. Siquidē etſi pituita viſcida ſit ac obſtructiones faciat, & conſequenter putredinem, non ideo probatur ſolam pituitam putreſcere. Neque etiam quicquam valet ratio illa nominis, quia, etiam ſi inde deductū nomen fateamur; eſt tamē potius per antiphraſin, quam ſecus, id eſt, à cōtrario ſenſu. Nam Gal. 3. de tract. t. 5. & Cæl. Aur. lib. 3. de diuturnis morbis c. 1. dicebat Græcos medicos ſæpe hac forma loquendi vti: quemadmodum quando vocant fel dulce.

Num ſola pituita putreſcat.

Alii credidere, omnes humores putreſcere excepta melancholia, eo quia humor melancholicus à Plat. in Timæo terræ aſſimilatus eſt, terra vero frig. & ſicca eſt, ac conſequenter inepta putredini. Sed putreſcere etiam melancholiam & quartanæ febres & alii morbi docent. Neq; valet frig. & ſiccam eſſe, quoniam dicitur quidem melancholia talis reſpectu aliorum humorum, verum & ipſa corpus & ſubſtantia eſt humida actu, & ppterea putreſcibilis. Colligite ergo, omnes humores putreſcere & putrefactos ſeu putreſcentes febrem inducere omnib. locis noſtri corporis. Dixi enim noſtri corporis, quoniam ſanguis purus, de quo litigatur, vtrum putreſcens faciat febrem, minime in corpore noſtro inuenitur.

Num melancholicus humor etiam putreſcat.

Nunc videamus generationem & differentiam febris putridæ, quæ febris nil aliud eſt, niſi intemperies totius corporis calida, à putreſcentib. humorib. inducta. Nam, cum ſit intemperies totius, ſane oritur ab eo mēbro, quod eſt principium omnis temperaturæ. Hoc a. eſt cor ipſum. Iam vero cor calefactum redditum, vt intemperiem communicet toti, neceſſe aut ipſum ex ſe habeat, aut aliunde acquirat. In febre putrida cor acquirit intemperiem calidam ab humoribus putreſcentibus qui vel immediate calefaciunt ipſum cor, vel mediate. Immediate calefaciunt, quotieſcunq; vel putreſcūt circa ipſum vel putridi aliunde mittuntur in cor. Mediatea. communicāt putreſcentes humores intemperiem, quando in aliqua parte corporis putreſcentes fuligines in cor mittunt, ita vt medio fuliginum putridarum calida intemperies cordi cōmunicetur. Hæc itaque eſt febris putridæ generatio. Circa quam dubium oritur, vtrū ſit neceſſe ſemper humores putreſcere ad hoc, vt huiuſmodi febrem inducāt, an vero poſſint aliqui humores tantū inflammati eā facere abſq; putredine. Et quia de ſanguine monſtrauimus eum tantum inflammatum ſynochum ſine putredine facere; dubitatur de bile, vtrum quemadmodum ſanguis tantum inflammatus facit febrē: ſic bilis inflammata tantum poſſit facere febrē putridam. Ex vna parte videtur hoc impoſſibile, quandoquidē omnes medici ad hæc vſque tempora tria tantum propoſuere febriū genera; diarias, putridas & hecticas. Cū a. febris ex bile accenſa non poſſit reponi nec inter diarias, nec inter hecticas, nec inter putridas, videtur aut nulla eſſe, aut dicendum eſt, nos veteres omnes feſelliſſe. Ex altera parte nō defuere & inter maiores noſtros, & inter recentiores, qui conati ſunt demonſtrare, poſſe fieri febrem ſine putredine ex bile tantum accenſa. Atque ad hoc confirmandum vſi ſunt auctoritatibus tum Gal. tum Auerr. Gal. quidem, quia ipſe 10. meth. cap. 3. & 5. hiſtoriam narrat cuiuſdam iuuenis laborantis febre tertiana referente, in qua d. ſeſe cibū exhibuiſſe in principio acceſſionis, & infert, hanc febrem non fuiſſe nec à putredine

Definitio febris putridæ. Generatio febris putridæ.

Num humores tantum inflammati abſque putredine faciant febres putridas.

nec

necab obstructione, quoniam cibus initio accessionis, detrimentum attulisset. Alius est locus Gal.1.epid.com.2.t.20. vbi proponens differentiam inter febres ardentes & tertianas, ait febres tertianas ex copiosa bile fieri p carnes dispersas: ardentes vero fieri non ex copiosa bile, sed ex inflammatione bilis & vasorum nulla facta putredinis mentione, probat etiam id ex auctoritate Auer. quippe qui 3. collig.4. damnans Gal. quasi voluerit calorem externum semper esse putredinalé, euidentissimo argumento docet, posse ex sola combustione humorum sine putredine febrem fieri.

Sed vt ingenue dicam, non possum hanc sententiam sequi, quoniam bilis extra venas aut tumorem facit aut non facit. Si faciat tumorem huiusmodi est erysipelas, sed certe potest febrem facere sine putredine atq; sola inflammatione. Veruntamen alio modo bilis febré facere non potest, eo quia vbi tentatur à calore externo, semper priusquam in cineré vertatur, necessarium est, vt dissoluatur, quæ dissolutio nil aliud est nisi putredo. Igitur vanum est imaginari, posse bilé comburi & incinerari, nisi prius putrefcat. Sed quid dicemus ad Gal.10.meth. vbi narrat historiam iuuenis? Multum abest, mea sententia, vt dixerit eam febrem ortam esse ex humoribus inflammatis, verum est, eum dixisse, in illo iuuene ob æstuationem aeris acris succos infestasse os ventriculi absq; putredine, ideo possumus etiam dicere, Gal. etsi dixerit, non adfuisse putrediné, nec obstructiones circa ventriculum, non negasse tamen quin putredo in aliqua alia parte fuerit, quæ febrem pepererit.

Ad locum a.epid. dicendum est, etsi Gal. expresse non meminerit putredinis eo in loco, nihilominus eam necessario subintellexisse. Et quod hoc verum sit, initio illius cómétarii Gal.d. sese exquisite tractasse de tertiana in lib.de diff.feb.& lib. de crisibus, quasi omnia, quæ dicebat in febrib. dicat secundum dogmata citatorum librorum, in illis lib. nunquam Galen. meminit febrium humoralium sine putredine, & in fine 2.de differen.feb.examinans hanc rem, nullam méntionem facit. Nec valet quod aliqui dicunt, Gal. nó meminisse eo in loco huiusmodi febris, quia tractabat tantum febres frequentes, non raras, cuiusmodi est proposita, quoniam alibi d.idem Gal.atque etiam in 1.epid. sese absolute tractasse febres in lib. de differentiis, vt hinc inferendum sit, non potuisse quicquam omittere, quod ad febrem tractádam exacte pertineret. De Auer. auté dicere oportet, eum hac in re fefellisse, & à medicis valde recessisse, siquidem etsi, vt ipse d. humores tractati à calore externo comburantur, nihilominus, vt dixi, minime comburi possunt, ni prius putrediné concipiant. Loquor a. de humoribus, qui reperiuntur in corporibus nostris, id est, in loco calido & humido.

Differentiæ putridarum propositæ sunt ab Auic. absque ordine. Ego a. vt ordinatim progrediar, puto sic esse differentias inueniendas, quod alia capiantur à materia seu potius à principio, vnde oritur putredo, aliæ vero sumantur à loco. A materia putrescente sumuntur differentiæ, quorum aliæ sunt biliosæ, aliæ pituitosæ, aliæ sanguineæ, aliæ vero melancholicæ. Sed video dicturum quempiam esse, fieri interdum febres putrescente vel lacte vel semine, de quib. dubitari posset, cuius generis sint. Ita a. statuendú est, si sit exigua hæc putredo oriri diarias, quemadmodum oriútur ex bubonibus. Sin a. putredo sit in signis, necessario aliquem alium humorem in putredinem trahi, à quo postmodum putrescente denominantur huiusmodi febres.

Differentia putridarum febrium.

A loco sumuntur differentiæ, quandoquidem aut putredo fit in venis, aut extra venas. Si fiat in venis, semper oriuntur febres continuæ. Nam d. Gal.2. de cris.6. verú characterem continuarum febrium esse, vt putredo fiat in venis.

Iam vero hæc putredo venarum aut fit in cúctis venis, aut in aliquib. tantum. Si fiat in omnib. oriuntur febres pestiferæ & malignę vocatæ: aut quemadmodum d. Alex. febres acutissimæ. Si putredo fiat tantum in aliquibus venis, aut fit à venis maiorib. & cordi p-ximis, aut fit in venis remotis à corde & paruis. Si fiat putredo in venis magnis & cordi proximis, à quocunq; humore fiat putredo, semp pducit febres ardétes. Sin auté putredo fit in venis paruis & remotis, fiunt quidé febres cótinuæ, sed pro natura humoris putrescétis modo sunt benigniores, modo sunt malignæ. Et hinc est quod in febribus continuis interdum apparent dolores vel dorsi, vel lumborum, vel alicuius alterius partis, prout scil. vel in hac vel in illa parte putredo efficitur.

Dolores vel dorsi vel lumborum vnde.

Atque hæc est series omnium febriú putridarum, quę continuæ sunt. Circa quas tria breuiter sunt notanda. Quæ sit causa continuitatis: cur febres continuæ interdum exacerbationes habeant, huiusmod: sunt proportionatæ vocatæ: tertium est cur febrium cótinuarum aliquæ diuturniores, aliquæ vero breuiores. Continuitatis febrium, quantum video, tres causæ sunt. Prima est continuitas venarum & arteriarú cum corde. Cú enim cor sit auctor febris & origo putridarum in venis & arteriis, facile fit vt ob continuitaté cú corde perpetuo à venis subministretur cordi aut humor aut vapor putridus. Altera causa est, quoniam putredo fit in locis cauis & abditis; vnde cum nequeat vapores

difflare, nec possit calor febrilis mitigare, fit, inquam, vt perpetuo fomes febrilis conseruetur. Tertia causa est, quoniam parti sanæ humorum semper contigua est pars putrefacta: cumque omne quod tangitur à putrido putrefiat, facile fit, vt putredo lõge lateq; propagetur, & consequẽter febris perduret.

Causa exacerbationis in febrib. cõtinuis.

Secundum quod considerandum est, quæ sit ratio, propter quam in continuis interdũ apparent exacerbationes. Huius rei vera ratio est, quod tametsi pars sana & ęgra humoris sint veluti coniunctæ: nihilominus interdum fit, vt vna pars ex toto finiatur, & altera nouam putredinem acquirat, ex quo sequitur deinde, vt appareat veluti quædam imago remissionis febris atq; etiam renovationis. Causa diuturnitatis & breuitatis continuarũ, quod erat tertio propositum, est ipsa materia, quoniam si sit copiosa, si sit crassa & viscida, fit, vt diuturnæ sint febres: contra si materia sit pauca, si tenuis sit putrefactio, & consequenter febris breui durat. Sed video dubitaturum aliquem, cum continuæ febres oriantur ex putredine humorum in venis & in iis cõtineantur, ꝓmiscue omnes humores, qui fiat, vt interdum vel sola bilis putrescat, non putrescentibus aliis, vel sola pituita, vel sola melancholia, vnde fiunt tertianæ continuæ, cotidianæ continuæ & quartanæ continuæ. Nulla alia huius causa est, quã dispositio ipsius materiæ, quæ dispositio posita est, in humoris recedentis à statu naturali vel immoderata quantitate vel vitiosa qualitate, &, vt exemplo rem hanc teneatis, imaginemini simul commisceri bitumen, sulphur, lapides & aquam. Si ignis corripiat hanc miscellam, videbitis prius flagrare sulphur, tum bitumen, aquam & lapidem non flagrare, non alia ratione, nisi quia hæc priora corpora sint disposita ad suscipiendam flammam, qua dispositione carent alia corpora.

Dolores vel dorsi vel lumborum &c.

Si putredo fiat extra venas, aut fit sparsim in cauitatibus corporis, præsertim in carnibus, vt d. Gal. 1. epid. com. 2. t. 20. vel fit in aliquo loco particulari. Si putredo sparsa fiat in cauitatibus & carnibus, fiunt febres interpolatæ, de quibus mox tractabimus. Si putredo fiat in aliquo loco particulari, aut locus hic est partibus abditis & intimis, aut est in partibus extimis & remotis, si sit in intimis partibus, præsertim proximis cuti, fiũt febres interpolatæ, quæ & benigniores sunt & breuiores, eo quod, cum sint loci hi proximi cuti, per ipsã potius vapores putridi difflantur, vt communicentur cordi: quarum febrium interpolatarum natura vt diligenter & perspicue percipi queat, breuiter videbimus, quæ sit causa vera interpolationis febrium, cur febres interpolatæ interdum breues, interdum longæ sint; vltimo quæ sit vera ratio illarum periodorum, quæ tantam admirationem humanis ingenijs pariunt.

In interpolatione tria spectare oportet, paroxysmi finem, quem vocant barbari eradicationem; secundo considerandum illud interuallum, quod est inter paroxysmum & paroxysmum, tertio cõsideranda renouatio paroxysmi. Finitur siue eradicatur paroxysmus eo, quia vapores putridi & humidum putredinale penitus consumptum est, quod d. Gal. 2. de diff. feb. circa finem. Consumuntur isti vapores vel quia per cutim dissipãtur cum sint in extimis partibus, vel quia humor & fomes penitus consumitur. Hinc afferebat Gal. exemplum lignorum, in quibus vbi est cõsumptus omnis humor, & soli cine res relicti, tunc flamma penitus extinguitur. Ex interuallo dubitatũ est antiquitus, quis nam status sit ægrotantium eo tempore, quo febris vacat. Aliqui existimarunt esse statum ægritudinis, quoniam tametsi materia coniuncta morbifica fit penitus consumpta, nihilominus materia antecedens adhuc persistit.

Quis status ægrorum in interuallo.

Et vt hoc obiter dicam, etiam apud Iurisperitos lex constituta est, qua habetur, laborantes tertiana febre, vel quartana, vel comitiali, non esse habẽdos pro sanis, etiam quã do vacat morbus. Alij putarunt statum interualli esse potius sanitatis statum. Et in hãc sententiam sunt adducti, tum quia febris videtur finita, tum quia in plerisq; hoc tempore nulla insignis operationum apparet læsio, quæ vt alias audiuistis, est proprius character cuiuscunque morbi. Alij existimarunt statũ interualli esse potius statum neutralitatis, quam vel sanitatis vel ægritudinis.

Et in hanc sententiã soleo ego potius inclinare, impulsus auctoritate Gal. qui 4. aph. 63. hac de re loquẽs d. in interuallis febrium interpolatarum reperiri quendam affectum p. n. à quo subinde paroxysmi sequentes renouãtur: qui affectus p. n. vt puto, à Gal. minime morbus explicite vocatus est, quoniam ipse existimauit in hoc statu corpus neque secundum naturam affectum esse, neque penitus contra naturam, sed tantum p. n. cuiusmodi sunt corpora illa, quæ nuncupantur corpora neutra. Nam ratio, propter quam paroxysmi renouantur, vt d. Gal. 1. de diff. feb. tota posita est in humorũ noua congregatione, quam collectionem vt comprehendatis scire oportet, comparatũ esse à natura, vt vnaquæque pars nostri corporis facultatem habeat depellendi à sese quicquid noxium & molestum est, nisi tamen impediatur. Nam impediri potest hæc facultas à suo munere vel propter sui debilitatem, quę, vt d. Gal. 5. cap. lib. de diff. morb. aut oritur ab intemperie aliqua, aut à raritate partis aut à

Paroxysmorum renouationis causa.

mala

mala qualitate, vel impeditur propter robur partium vicinarum: Cum enim omnis pars depellat ad vicinam, certe si pars vicina sit robustior, impedit quo minus depellere queat, vel postremo impeditur propter ipsam materiam depellendam, quæ si sit copiosa nimis, si sit nimium crassa, si sit nimium viscida, vsque adeo resistit facultati expultrici, vt etiamsi ipsa sit robusta, etiamsi pars vicina sit infirma, nihilominus depelli nequaquam potest.

Cum tractaremus de causis renouationis paroxysmorum, eo venimus, vt constitutum sit, totam renouationis vim positam esse in coaceruatione humorum, quę fit propterea, ꝙ facultas expultrix, nisi impediatur, semper ab omni parte materias nocentes repellit. Nunc autem sequitur, vt hanc tractationem perficiamus. Itaq; scire oportet, materiā, quę in corpore cumulatur, duob. modis coaceruari: vno modo per defluxum seu per influxum: alio modo per congestionem. Atq; hęc omnia habētur à Gal. in vlt. c. 2. li. de diff. feb. coaceruatur materia per defluxum vel influxum, quoties in ea parte, vbi materia congregata est, ea vel mittitur à parte expellente, vel sua sponte defluit, vel attrahitur ab ipsa parte.

Decaro omnia magis manifeste. Influit materia in partem, quoties ab alia parte, quæ sit nobilis, sublimis, robusta, densa propellitur in aliquam partē ignobilem, decliuem, imbecillam & raram, sponte fluit materia, vt quando à capite defluit in oculos, vel econuerso, quando vapores in caput tollūtur, quę fiunt sola materiæ promptitudine absq; vllo vel partis mittentis, vel suscipientis auxilio. Vltimo influit materia in partem, quando ab ipsa attrahitur. Attrahit a. pars potissimū propter duas causas, vel propter calorem vel ꝑpter dolorē. Calor a. est causa attractionis, tum quia generat vacuum dissipādo humores, ꝙ cum abhorreat natura, ad replendum vacuum aliunde mittit humores. Secundo propter rarefactionem, quia rarefactæ partes cum debiles euadant, veluti inuitant, partes proximas ad deponenda excrementa in sese. Tertio calor est causa attractionis, quia pars intemperata reddit, debilior fit etiam sine rarefactione. Et ratione debilitatis fit susceptrix excrementorum peregrinorum.

Num dolor attrahat. De dolore, vtrum attrahat nec ne, iure dubitatur. Nam Gal. lib. de curat. per v. s. 7. & alibi sæpe dicebat, dolorē attrahere. Hæc sententia ita suscepta est pene ab omnibus, vt sit in ore omnium, dolorem attrahere. Veruntamen, si res diligenter expendatur, dolor est pura passio, purus corporis affectus: à passione quam imaginabimur proficisci actionē? Quare non est verum, dolorem simpliciter attrahere, quia dolor, qui est passio, ageret. Mea est sententia, dolorem esse causam, vt partes omnes circumvicinæ parti dolenti in motu ponantur, ita vt in motu posita demittant deinceps humores & excremēta in partem dolentem. Atq; hanc sententiam significatā, habere potestis à Gal. 13. meth. 3. Vnus ergo hic est modus, quo materia per influxū congregatur. Alter modus cōgregationis est per congestionem. Appellatur a. congestio, quando in aliqua parte spōte, & absque quo aliunde mittatur, coaceruantur humores & excremēta. Et differens est hic modus à priore, quia à nulla alia parte mittitꝰ materia, sed ibi tantum gignitur. Hoc a. fit tribus de causis; vel quia pars illa facultatem expultricem debilem habet, vel quia habet debilem cōcoctricem, vel quia obstructa est, ꝑpter debilitatem expultricis fit, vt excrementa quæ coctricem necessario generantur, inibi retineantur, & retēta cumulentur. Ratione imbecillitatis coctricis fit, vt excrementa complura gignantur, quæ ibid. retenta cumulum necessario efficiunt.

Ratione obstructionis pariter fit, vt cū nequeāt fuligines cotidianæ dissipari, paulatim coaceruentur, & plenitudinem in parte efficiant. His duob. modis fit secundum Gal. renouatio paroxysmorum: nempe ꝙ vel materia per interualla defluit à venis in aliquam partem, vel quia in aliqua parte per interualla sponte cumulatur eadem materia, adeo, vt siue per influxum, siue ꝑ congestionem, materia in aliqua parte collecta putrescat, paroxysmum efficiat, qui tamdiu durat, quamdiu putredo durat & tamdiu renouatur, quamdiu pergit huiusmodi coaceruatio, siue per influxum, siue per congestionem.

Et hinc scire potestis, quæ sit differentia continuatarum & interpolatarū, quia febres continuatæ siue continuæ fiūt ex materia in venis cumulata & ibi putrescente. Febres autem interpolatæ fiunt à materia putrescente extra venas & collecta vel per cōgestionem, vel per influxum, ita, vt materia, quæ influit, etiamsi mittatur è venis, attamen non mittitur putrida, sed veluti initiata putredini, id est, disposita & præparata ad suscipiendā statim putredinem. *Differentia materiæ loci affecti in continua & interpolata febre.*

Sed video aliquem dubitantem, si hoc verū est, cur medici in febrib. interpolatis contemplantur vrinas? Nam vrinæ indicant tātum statum venarum & arteriarum: materia, quæ auctor est febrium interpolatarū extra venas est, non ergo quicquam cōferre potest vrinæ speculatio ad iudicandum materiam in febribus interpolatis. Et dubium ita sollicitauit Gentilem, vt coactus sit in quęstionibus extravagantibus dicere, materiam, quæ facit febres interpolatas, extenuari, & in venas redire: & ideo posse ab vrina indicari.

Sed

Sed sum alterius sententiæ, sc. etiamsi materia extenuetur in his febribus, non posse tamen in venas redire, sed potius vel consumi in halitus, vel per alias partes dissipari. Vnde sum huius sententiæ, vrinas in interpolatis esse spectãdas propter materiam cõiunctam, quia cum plærunque materia effluat è venis antequam putrescat, ex vrinis cognoscimus & copiam & qualitatem huius materiæ antecedentis.

Habetis ergo, quæ sit vera ratio renouationis paroxysmorum. Et quia d. Gal. in fine lib. 2. de febribus, cognita veritate alicuius dogmatis, facile cognosci errores aliorum, circa ipsum videndum breuiter, quantopere errabit, qui ab hac recessit. Multi fuere, sed inter recentiores duo præcipui; vnus Fern. alter Laur. Ioubertus vtriq; doctissimi. Fern. lib. 4. de morb. cap. 9. postquam sententiam Gal. vt perniciosissimam multis confutauit, tandem in hanc sententiam venit, interpolatas febres à continuis differre in qualitate, sc. in materia & loco. In materia, quia interpolatæ, d. Fern. fiunt à sinceris humoribus putrescentibus, sc. tertiana à bile, cotidiana à pituita, quartana à melancholia. Continuas autem febres ait fieri non ab humoribus syncæris, sed sanguini permistis.

Differentia materiæ lo- ci effectin continua & interpolata febre. Loco quoque d. Fern. bifariam, quoniam continuæ fiunt ab humorib. putrescentibus in venis, interpolatę fiunt ab humoribus putrescentibus in hypochondriis circa viscera, vt circa ventriculum, iecur, lienem, pãcreas, intestina, renes, & alias huiusmodi partes. Conatus est hãc probare multis rationibus, potissimum ex anatome, & symptomatis cõsequentib. febres interpolatas. Ex anatome, quia testatur sese secuisse cadauera interemptorum ab interpolatis febribus, & inuenisse semper focum putredinis circa aliquam partem ex dictis. Ex symptomatis conatur quoq; hoc adstruere, quia quicunque febribus interpolatis sollicitantur, solent vel dolere & æstuare aut secundum iecur, aut pancreas, aut secundum renes & lumbos, aut secundum lienem, adeo, vt vbi est focus putredinis, ibi quoque semper sit aliquis dolor aut aliqua æstuatio. Et quia poterat aliquis dubitare aduersus Fern. nõ apparere ex hac sua sententia causas horroris, rigoris vel frigoris, q̃ spectatur in interpolatis, respõdet fieri rigores & horrores in his, quia dum putrent humores vel ipsi, vel eorũ vapores percutientes membranas, quibus viscera vestiũtur, huiusmodi horrores & rigores pariunt.

Causa horroris, rigoris, frigoris secundum Fern. Sed quanquam Fern. sentẽtia admodum speciosa sit, & verisimilibus rationibus suffulta, nihilominus magnas repugnantias secum gerit. Et vt statum totius causæ intelligatis, neque Gal. nec nos negamus, interdum fieri interpolatas febres ex putredine circa viscera, siue ibi coaceruata sit per influxum, siue per congestionem: sed quod semper interpolatæ febres fiant hac ratione, illud est, quod negamus. Nam si verum esset, semper sic fieri febres illas, aut putredó esset in ipsis visceribus, aut esset extra viscera. Si in ipsis, necessario semper interpolatæ febres coniũctæ esset cum aliqua inflãmatione viscerum. Sin autẽ extra fieret putredo, necesse esset huiusmodi putredinem vnica accessione plærunq; finiri eo, quia materia existens tota sibi cõtinua, aut diu duraret sine vlla interpolatione, aut vnica accessione finiretur.

Præterea, si verum esset dictum Fernel. sequeretur in omni febre interpolata semper symptomata sæuissima debere apparere; siquidẽ, vbi in aliqua parte putrescit synceræ humor, semper videmus immania symptomata oriri. Igitur si circa viscera putrescerent synceri humores, necesse esset, semper in interpolatã febre apparere sæua symptomata, quod experiẽtia nõ comprobatur, nisi quod aut in corpore nostro non reperiuntur s. nceri humores, aut rarissimi sunt, adeo, vt dixerit quandoque Gal. sese in toto suæ vitæ spatio, vix duas cotidianas legitimas obseruasse.

Neque potest esse vera ratio, quam affert Fern. de rigoris causa, siquidem necesse esset, & rigorem, & frigus in his apparere, non tantum initio, sed in augmento etiam & statu. Et probatur, quia si fiunt r gores eo quod vel vapores, vel humores putridi percutiant membranas vestientes viscera; sane & in augmento & statu non tantum & humores & vapores putridi attolluntur, verum multo maiores & acriores sunt in augmento & statu, quam in initio. Et vt rigoris ac frigoris naturam perspectam habeatis, paulum immorandum est in tractatione horum affectuum, vt sciamus, quæ sit vera causa rigoris secundum Gal. *De natura rigoris & frigoris vera sententia.*

Dico autem secundum Gal. quia Hip. in lib. de flatibus, omnẽ causam rigoris videtur tribuisse flatibus, quam etiã sententiã secutus est Aristotel. 2. meteor. cap. de Terræ motu. Imo, idem Hippocrat. libr. 1. de morbis, quem secutus est Plato in Timæo, aliam rationem rigoris attulit, sc. sanguinis congelationem. Cæterum, diuersa extitit Galen. sententia, quam nobis reliquit non tantum in libr. de trem. & rigore, sed etiam 3. de s. c. 5. Itaque cum expultrix facultas nostri corporis id habeat, vt semper noxios humores repellere nitatur, id potissimum apparet in rigore & tremore. Nam cum pugna sit naturæ cũ materia hac morbosa, quę demãdata à venis, & partes sensibiles pertransiens lædat, fit vt varii effectus exsurgant, prout varia & diuersa est pugna ipsius naturæ cũ hac materia. Nam, si materia, quæ transiens per partes

ſenſibiles, ſit pauca & mitis, ſit leuis pugna inter ipſam & naturam, & ideo ſola inæqualitas quędam ſuboritur. Cæterum, ſi hęc materia ſit nocentior, ſiue ſit calida ſiue frigida, calor natiuus eam refugit, in qua fuga ſuboritur horror. Amplius, ſi materia huiuſmodi ſit adhuc magis acris, magis mordax, calor, poſtquam aduerſus ipſam luctatus eſt, refugit, & in hoc refugio ſuboritur ille affectus, qui dicitur frigus.

Poſtremo ſi huiuſmodi materia ſit adhuc magis perniciosa, ita vt & magis ſtimulet, & magis mordeat calor natiuus, vt d. Galenus, haud ſecus facit atque illi, qui certant contra potentiſſimum hoſtem, quem cum prorſus fugere & prorſus expugnare nō poſſint; modo fugiunt, modo cōuertuntur ad pugnam, donec in ſaluum locum recipiantur: ſic d. Galen. vbi materia & acerrima & mordaciſſima eſt, ſiue ſit frigida ſiue calida, natiuus calor modo eam refugit, modo aduerſus eā luctatur, adeo vt ille affectus exſurgat, qui dicitur Rigor, vnde videre poteſtis, id verum eſſe quod d. Galen. cap. 6. libr. de trem. & rigore, ſcil. rigorem eſſe purum affectum caloris natiui. *Rigor purus affectus caloris natiui.*

Et hoc verum eſſe, quod in initiis paroxyſmorum calor natiuus ſit ille, qui proprie refugit, & qui in interiora ſe condit.

Habetis ergo quæ fuit ſententia Fernel. & quibus modis ſit confutata. Supereſt vt ſententiam Iouberti videamus, qui in paradoxis ſuis multis argumentis conatus eſt demonſtrare, omnes febres interpolatas fieri propter putredinem, quæ fit circa cor. Duo autem potiſſimum proponam: vnum eſt, ibi debere eſſe materiam coniunctam febris, vbi eſt febris ipſa. Sed in corde eſt febris, ergo in corde eſt putredo, quæ eſt cauſa coniuncta febris. Aliud argumentum eſt, ibi eſſe putredinem, vbi ſunt accidentia comitantia putredinem. Sed in corde ſunt accidētia huiuſmodi, ſcil. æſtuatio, ardor, deliquia animi. Igitur ibi etiam debet eſſe putredo.

Non contētus Ioubertus his rationibus, d. fieri non poſſe, vt, quemadmodum vulgus medicorum opinatur, putredo interpolatarum ſit in locis prope cutim, quia multo facilius eſt, vt huiuſmodi vapores per cutim diſſiparentur, quam vt cor peterēt. Cæterum etſi hæc opinio ingenioſa ſit, & multis rationibus munita: tamen falſa eſt: non quod interdum non fiat putredo circa cor, ſed quod & ſemper, præſertim que in interpolatis, fiat. Nam vt de tertiana & quartana primum loquamur, fuit ſententia Ariſt. 4. de part. anim. 2. nullum genus bilis approximari cordi. Si ergo bilis antequam putreſcat, minime appropinquat cordi, multo minus cum putreſcit, debet approximari, quandoquidem putreſcens quilibet humor multo magis inimicus & pernicioſus eſt viſcerib. quam dum integer eſt.

Nec valent argumenta eius, quia cum duplex ſit materia coniuncta febrium, ſc. & vapor putridus, & humor, verum eſt, in corde ſemper reperiri aut vaporem, aut humorem, ideo in febribus interpolatis, vbi putreſcentes humores longe à corde recedunt, ſat eſt, ꝙ vapores putridi à loco putredinis in cor ferantur, & ibi calorem febrilem accendant. Et ſicut huiuſmodi materia vaporoſa ſemper reperitur in corde, ſic non eſt mirum, ſi & ęſtuationes, & incendia, & alia ſymptomata ſemper circa cor oſtēdantur, quod autem dicebat ęquius eſſe, vt vapores p cutim diſſipentur, quam vt petant cor, hoc etiam minime neceſſarium eſt. Nam fuit ſententia Hip. in lib. de locis in homine, cutē in noſtro corpore ſolidam eſſe, merito cuius ſoliditatis fit, vt hi vapores febriles nequeant facile per ipſam diuaporare: ſicut è conuerſo facile per venas, per arterias rapiuntur in cor, quia vt d. Gal. 5. de ſimpl. medicamentis 5. meatus & vaſa omnia interna multo ampliora & patētiora ſunt, quā ea, quæ vel in cute, vel ſubtus reperiuntur. Quamobrem videre poteſtis, quæ ſit vera natura omnium febrium interpolatarum, quæ longe aut breues eſſe ſolent, vel propter materię varietatem vel propter virtutem, vel propter corporis diſpoſitionem, vel propter errores, propter materiam, quia ſi materia ſit copioſa, ſi ſit viſcida & craſſa, neceſſario febres longæ ſunt; contra autem ſi humor exiguus ſit, ſi tenuis, ſi ſubtilis, ſemper febres minus diuturnæ, ſed breues ſunt. *Longitudo & breuitas febrium intermittentium vnde.*

Ratione virtutis fiūt quoq; febres modo longę, modo breues, quoniam vbi virtus naturalis valde robuſta eſt, & facile & cito morboſam materiam expugnat: ex aduerſo, ſi facultas naturalis infirma ſit, neceſſarium eſt, vt ipſius pugna cum materia diu perduret. Ratione diſpoſitionis corporis fiunt quoq; febres aut diuturnę aut breues: quoniam vbi corpus denſum eſt: vbi ſenſus omnes hebetes & lāguidos habet, ſemper febres longiores ſuboriūtur: vbi autem corpus rarum eſt, vbi ſimiliter ſenſus vegetos & admodum acutos habet, fit vt & celerrime natura moueatur in pugnam, & celeriter etiam materiam per corpora rara pellat & diſſipet, & conſequenter febres breues oriantur.

Poſtremo fiunt febres breues aut longæ propter errores, quandoquidem ſi Hipp. in epid. de quodā retulit, q extinctus eſt, quoniam intempeſtiue cœnauerat, multo magis exiſtimandum, errores commiſſos vel ab ægro, vel medico, vel adſtantib. febres diuturniores facere: vt ex altera parte certū eſt: ſolertiam & diligētiam tum medici, tum ægri, vim magnam habere ad febres interpolatas

breues

Quae ratio sit periodorum in febribus interpolatis.

breues efficiendas. Hoc est caput secundum, quod proposueramus tractandum.

Sequitur tertium caput explicãdum. Hip. lib. de sacro morbo in 1. damnans eos, qui epilepsiæ generationem tribuebãt diis, quod is affectus admiratione dignus sit, dixit, febres periodicas esse maxime admirãdas; nec tamen pro diuinis haberi. Galen. etiam lib. 3. de diebus decret. cap. 8. dicebat, rationem periodos in febribus vsq; adeo difficilem, vt nihil magis. Quapropter cum hæc contemplatio & admiranda, & difficilis sit, non est mirum, si tot sententiarum diuersitates in ea extiterunt. Quæ vt breuiter, sed diligenter perquiramus, scire oportet ante alia, quid sit periodus Gal.

Periodus quid.

In 2. ca. lib. de temp. mor. definitur esse reditus quidam affectus ab iisdem in eadem, ordine quodam. Nam periodicæ febres illud habent, vt & abeant & redeant. Atque si verę periodicæ sunt, in huiusmodi circuitu semper ordinem seruant ad differentiam earum febrium, quæ à Græcis dicuntur πλανῆται, à nostris erraticæ, Latinis vagæ febres. Fuere etiam, qui existimarunt, has febres erraticas vocatas esse ab Hip. τύφος. Sed errarunt, quia apud Hipp. in 2. lib. de morb. aliud est τύφος à febre erratica. Cum ergo febres periodicæ ordinatæ sint semper, iure dubitatum fuit semper, quæ sit vera causa illius perpetui ordinis, qui interdum vsque adeo est certus, vt videatur dirigi à non errante intelligentia.

Erraticæ febres quæ.

Astrologorum opinio de causis periodorum.

Astrologi, quos secutus est Petrus Aponẽsis, huiusmodi ordinem solum videntur tribuere astris: quasi sicuti humor melancholicus gubernatur à Saturno; sanguis à Ioue, ac sic de aliis: similiter humor melancholicus habeat à Saturno, vt quartanariam periodũ faciat, & similiter de aliis. Hanc astrologorum sententiam confutauit diligenter Ioh. Picus Mirand. libr. 3. contra astrol. cap. 17. & ideo non est opus, in ea confutanda immorer. Alex. Trall. lib. 2. probl. 3. causam ordinis in febribus nullam aliam esse voluit, nisi copiam humoris. Et, vt hanc intelligatis, discurratis per omnes humores, inprimis sanguis, vt dicit Alexand. copiosissimus est humorum nostri corporis, ideo non habet periodum, sed vbi semel concepit ignem, semper retinet.

Post sanguinem copiosior in nobis est pituita, & ideo ratione huius copiæ quotidie accessiones facit. Post pituitam est bilis flaua; quæ quoniam est paucior quam pituita, hinc fit, vt non qualibet die, sed tertia quaq; accessionem faciat. Postremo est humor melancholicus, q cum sit paucissimus aliorum, consequenter tardiores accessiones facit, id est, de quarta in quartam diem; adeo vt secũdum Alex. ordo accessionum proficiscatur à sola humorum copia; duab. euidentibus rationibus confutatur hęc sententia. Primum; quia etsi verum sit, humores in corporibus sanis abundare secundum hanc proportionem, non est tamen verum, ita esse in corporibus ægris, quia fieri potest, vt corpus à naturali statu recedat, modo plus bilis q̃ pituitę habeat, modo plus melancholiæ.

Cæterum febres periodicæ non fiunt in corporib. sanis, sed in impuris & ægris. Quare non valet hæc ratio Alexan. quia hæc proportio nõ necessario seruatur in quouis corpore. Alia ratio est, quia si verum esset, quod dicit Alex. sequeretur, debere dari alios humores, ex quibus fiant quartanæ, septanæ, & nonanæ febres, quod cum non sit receptum à medicis, nec etiam vera causa est allata de ordine periodicationis.

Post Alex. fuit Auerr. 4. collig. cap. 27. vbi videns difficultates, quibus reiecta est sentẽtia Alexan. dicebat, humores non sola copiã; sed ꝓpria ipsorum natura efficere ordinem in febribus. Verum, nec hæc sententia susti-neri potest, quandoquidem natura humorũ solũ spectatur, vbi illi sunt integri & incorrupti. Vbi autem putrescunt, iam non habẽt proprias naturas. Quare nec etiam possunt secundum hanc naturam operari, vnde verum est, dicere humores propria natura facere ordinem in febribus, cum eam non habeant, sed corrupta sit, & alterata.

Post Auerrh. fuit Gentilis, quem secuti plerique, inter alios Iac. Foroliuiensis conciuis meus, cum gustasset omnes difficultates, quæ oriuntur in aliorum sententiis, dicit, neq; humores secundum copiam, neque secundum naturam facere hunc ordinẽ, sed tantum proprietate arcana & specifica, ita vt pituita quotidie affligat proprietate hac specifica bilis tertia quaque die, melãcholia aut quarta, aut quinta, aut nona. In hanc sententiam conati sunt trahere hiGal. & Auic. Gal. 2. de feb. vlt. & 1. aph. 12. in quib. locis videtur Gal. tribuere humoribus quandam proprietatem in his ordinibus efficiendis. Auicenn. quoque, quia is in cap. de febrib. apostema-tum dicit, vnumquemq; humorem eum facere paroxysmum, qui sibi donatus est. Sed si recte examinentur Galen. & Auic. dicta, multum abest, vt hanc opinionem secuti videantur, ideo vero eandem difficultatem patitur quam sententia Auerrh. siquidem proprietas specifica humoris tantum inest iis, & operatur quando integri, non quando alterati sunt. Exemplum affero istorum de magnete. Nam magnes si debet attrahere ferrum, est necesse, vt sit integer, quia si ipsi allium affricetur, sane statim amittit vim trahendi ferrum, quia vis specifica violata est.

Idem dicendum est de humoribus, quia si alterentur, vt fit in putredine, vltro faculta-

tem operandi secundum hanc proprietatem amittunt.

Accedit alia ratio, quia si ordo proficiscere tur à specifica proprietate humorum, sequeretur etiam humores, dum sunt in venis, posse facere huiusmodi periodos, quia id q per se tale est, semper & vbique est tale. Postremus omnium Fern. cum nesciret sese ab his nodis explicare, quanquam amator proprietatum occultarum dicit hunc ordinem non proficisci à proprietate humorum, sed à proprietate putredinis humorum, adeo vt bilis putrescens tertianarias periodos faciat, quia eius putredinis hoc proprium est; sed nec hæc sententia firma est:& primum, quãquam humorum putrescentium non semper est eadem putredo, tamen semper est eadem periodus.

Itaq; si hæc proprietas penderet à putredine, variatam putredinem variata periodus sequeretur. Præterea putredo est res præter naturam, est quædam passio rerũ præter naturam, & passionem præter naturam efficere ordinem certũ, est ab omni ratione alienũ. Quid igitur hac in re definiendum est? Ad Gal. confugiendum est: qui tametsi nec cognouerit nec manifestarit huius problematis veritatem, quædam tamẽ lumina reliquit in fine libr. 2. de feb. vt liceat ex his verisimilem saltem sententiam aliquam colligere, ibi enim Gal. videtur voluisse totam vim huius ordinis positam esse in ipsa congestione humorum, ita vt ex hac & ex illa congestione hic aut ille ordo oriatur.

In hac congestione quatuor necessarium est spectari materiæ qualitates: primas scil. & secundas, materiæ quantitatẽ, actiones ipsius caloris in materiam, & postremo fomitem. Fomes autem in duobus consistit, tum in reliquiis illius materiæ, quæ putrefacta est, tum in affectu relicto in ea parte, vbi facta est putredo, dicebat enim Galenus quod sicuti vbi in aliquo vase facta est nidorosa combustio, relinquitur in ipso vase aliqua nidoris qualitas: pari pacto, vbi in aliqua parte facta est humorum putredo, necesse est in ea parte relinqui aliquem affectum, quandamque præter naturam qualitatem, quæ vel est fomes vel fomitis pars. His spectatis circa congestionem, videndum, quomodo hic ordo procedat in febribus. Nam si materia sit crassa, sit copiosa & actio caloris in ipsam exigua sit, necessario relinquitur multus fomes, qui postmodum facile reaccenditur, & ideo pituita cotidie facit accessiones, quia frigida est, viscida & à calore debiliter tractata, vnde cum parum ipsius consumatur, multus fomes relinquitur, q. deinde iterum & cito facile accenditur ita, vt quotidianas faciat accessiones.

Bilis autem cum humor calidus sit, cum tenuis sit & vehementer calor in ipsa agat, fit vt qualibet accessione multum ipsius consumatur: & consequenter exiguæ reliquiæ remanent & exiguus fomes, ꝑpter quod deinde difficilius & tardius iterum accenditur, adeo vt tertia tantum die accessiones faciat. Humor autem melancholicus, cum & ipse paucus sit, frigidus & siccus, nec non crassus, & in ipsum validissime agat calor tanquam in maximum hostem, fit vt validissime consumatur qualibet accessione & consequenter parum fomitis relinquatur, & ideo nec qualibet die, vt pituita, nec tertia die vt bilis, sed quarta die tantum accessiones faciat, & prout huiusmodi fomes paucus aut paucissimus est: sic fiunt accessiones non tantũ quarta die, sed & quinta, septima, nona.

Causa particularis periodi, cur sc. pituita cotidie, bilis 3. die faciat accessiones.

Sed dicetis, hæc quidem plana & verissima sunt, veruntamen nondum apparet solutio dubii: quia etsi reddita sit ratio: cur ab aliquibus humoribus frequentius fiant accessiones ab aliquib. rariores: tamen non constat ratio, cur pituita potius cotidie, bilis potius tertia die & melancholia potius quarta, hoc est illud, quod omnium ingenia sollicitat, & quod sollicitauit mirifice etiam Galenum, quia difficilimum est omnino, vel ex Galeno vel alio scriptore irrefutabilem rationem afferre.

Cur in febrib. magis quam in aliis morbis sint periodi.

Attamen, si quid dicendum est, dicere oportet, mea sententia gradũ nobis incognitum huius fomitis esse illum, qui huiusmodi ordinem parit: ita vt gradus fomitis relicti ex pituita putrescente faciat cotidianam accessionem, gradus fomitis bilis tertianam, & gradus fomitis melancholiæ quartanã. Vnde etiam colligere poteſtis solutionem problematis, cur sit, quod in febribus magis apparent periodi, quam in aliis morbis. Nam, etsi epilepsia, lippitudo, podagra habeant periodicationem, tamen non habent ita manifestam vt febres. Signorum, quæ indicant febres putridas, alia sunt generalia, alia specialia. De specialibus loquar, quando peculiariter vnamquamque speciem putridæ febris tractabo, nunc tantum proponemus ea, quæ febres putridas in vniuersum indicant, & ea quæ docent febres continuas, interpolatas, acutas & tardas.

Itaque signa generalia vel sunt separabilia & propria, vel sunt inseparabilia & propria. Separabilia & propria dicuntur ea, quæ conueniunt omnibus febribus putridis, sed non solis. Inseparabilia & propria sunt ea, quæ conueniunt & omnib. & solis putridis. Priora signa sumuntur à duobus fontibus, à læsis actionibus vitalibus necnon ab accidẽtibus. Quæ capiuntur ab actionibus læsis, tria sunt, primũ est, quod in omni febre putrida pulsus in principio & augmento est inæqualis. Ratio est quia cum arteriæ à putrida materia com-

comprimantur, non possunt æqualiter dilatari, & hinc fit, vt inæqualiter moueantur.

Num in omnibus febribus pulsus inæquales.

Sed video dubium, quomodo possit hoc signum conuenire solis putridis, quia Galenus primo ad Glauc. 5. inquit, in omnib. febribus esse quandam inæqualitatem pulsus, quæ dici solet inequalitas febrilis. Respondendum, duplicem esse inæqualitatem: altera est, quæ spectatur in vnica pulsatione, alia vero, quæ spectatur in pluribus. Prior inæqualitas reperitur in omni febre: & hoc ꝑposuit Galen. sexto capite primo ad Glauc. vbi dicebat, si vnius pulsus spectentur principium, medium & finis, in omni febre reperitur inequalitas. Sed si accipiatur inequalitas in pluribus pulsationibus, hæc propria est putridarum febrium, quia in his semper systole est valentior quàm diastole, eo, quod opus est expurgatione fuliginum magna, cui systole inseruit. Secundum signum est quod in febrib. putridis initio semper coarctatur pulsus, siue, vt dicit Galenus 3. de præsag. ex pulsi. cap. 7. submergitur. Hoc non reperitur in aliis febribus, non in hectica nec diaria, quia in his calor natiuus minime initio opprimitur à materia. Tertium signum est, quod pulsus validus & vehemens est, quod quidem non est nec in hectica nec diaria nec in omni putrida: cum sint aliquæ febres putridæ adeo blandæ, vt magnitudinem pulsuum nullo modo augeant.

Quę sumuntur ab accidentib. signa, plura sunt. Vnum est nullam febrem putridã fieri immediate à causa procatarctica manifesta. Alterum est febres putridas inchoare semper cum rigore, horrore & frigore, tertium est febres putridas habere semper plures insultus, quod quidẽ nec in diariis, nec in hecticis reperitur. Quartum est, febrem putridam vbi declinat, non desinere in integram infebricitationem. Nam febres hecticæ nũquam declinant. Febres diaria vbi declinat, prorsus desinit in infebricitationem, qua carent febres putridæ, licet nec omnes putridæ hoc habeant, quandoquidem sunt aliquæ tertianæ & quartanæ, quæ desinunt in integram infebricitationem. Quintum & vltimum est, putridas febres sæpe coniuncta habere varia & diuersa symptomata, quæ & à Galeno & Auicenna diligenter sunt connumerata, quæque non ita reperiuntur nec in hecticis, nec in diariis.

Sunt autem hæc symptomata dolor capitis, sitis, anxietas, æstuatio, dolor dorsi, atque alia enumerata ab Auicẽna, inter quæ etiam connumerauit linguæ nigredinem, quæ nũquam aut in diaria aut in hectica reperitur.

An nigredo linguæ sit numen proprium putridarum.

De hac dubium est, vtrum scilicet sit proprium signum putridarum, ita, quod nulli alteri conueniat. Quod facit dubiũ est, quod Galenus 6. epid. com. 5. tr. 14. dicebat linguæ nigredinem interdum fieri ob solum melãcholicum humorem existentem in ventriculo. Et ipse nõ semel hoc sum expertus, fieri nigredinem linguę sine febre putrida. Vt aũt hoc definire breuiter sciatis, repetendum est memoria, quod prodidit Arist. 34. sect. prob. 3. sc. linguam in febribus iure spectari debere, quia corpus est spongiosum, & propterea susceptibile peregrinarum qualitatum.

Adhæc superposita est lingua pulmonib. in quibus cum fiat febris, facile vapores sublati in fauces recipiuntur à lingua.

Corpora denigrantur quinque modis.

Iã vero corpora denigrari, cõtingit quinque modis, vt colligitur ex Arist. lib. de colo-ribus, & 38. sect. probl. nec non ex Theo. lib. de igne. Primus modus est per combustionem. Sic enim & carbones & corpora Æthiopum denigrari conspicimus.

Secundus modus est ꝑ putrefactionẽ: vnde corpora omnia viuentium, dum senescũt propter putredinem nigriora fiunt, vt videmus non tantum in corporib. humanis, verumetiam in arboribus. Tertius modus est ꝑ exsiccationes. Et hinc fit, vt sanguis vbi exsiccatur, nigrefiat. Quartus modus est ꝑ fuligines. Quintus & vltimus per fumum.

Nigredo linguæ, quæ propria febrib. putridis, est illa, quæ proficiscitur vel à combustione, vel putrefactione. Quæ aũt fit à fuliginibus & fumo, non est propria febri putridæ. Et de hac intelligendus est Galenus loco citato 6. epid. quod scilic. à fumis & fuliginibus humoris melancholici existentis in ventriculo lingua denigretur.

Signa propria & inseparabilia.

Signa propria & inseparabilia duo sunt, scil. velocitas in principio systoles & cruditas vrinæ in principio. Vnde animaduertere debetis Auerrhoem 4. coll. ca. 27. solum duo genera febrium putridarum proposuisse, quod vellet, vt philosophus, sola ꝑpria & inseparabilia docere. Est itaque & proprium & inseparabile ab omni febre putrida, vt systole in principio, & magis in augmento sit velox.

Systoles & diastolis potitia & à tyronibus haberi possit.

Sed dicetis, quomodo nos, qui in arte sumus tyrones, debem⁹ iudicare hoc de systole & diastole? cum etiam huiusmodi cognitio consummatis medicis sit difficilis. Docuere Rhasis & Auicenna, quid in hac difficultate sit faciendum. Et est, vt spectetur respiratio, quæ proportione respondet ipsi pulsui, & q̃ videtur Hippocrates magis spectasse, quam pulsum. Nam in principio inspiratio semper est tardior, quam expiratio, quia expiratio inseruit & expulsioni fuliginum, qua vehementer opus est initio putridarum. Sed hoc quoque in loco oritur difficultas, quandoquidem Galen. 1. de diff. febr. 7. dicebat in febribus putridis initio semper pulsus esse paruos & veloces, cui etiam adstipulatur rei natura, quæ monstrat ob expulsionem fuliginum ita esse necesse.

Ex alia parte duæ sunt Gal. auctoritates, vna est, 13. met. 3. quo in loco docet esse quasdam febres factas ab humeribus frigidis putrescentibus, in quibus pulsus in principio sunt parui & tardi. Et dicit Gal. tardos esse, siue respiciatur mos omnium paroxysmorum, siue comparentur prima aliis temporibus & aliis febrib. Alia auctoritas est Gal. 2. de cris. 3. vbi dicit, in quibusdam tertianis & quartanis pulsus quandoque in principio esse paruos & tardos, adeo vt manifesta appareat cōtradictio in ipsis Gal. verbis. Pro cuius solutione intelligendum, febrium putridarũ duplex esse principium, aliud est, cum incipit natura stimulari ab humore existente in venis; aliud est, cum materia incipit semi-naturaliter putrefieri. Primo tẽpore semper in huiusmodi febribus est pulsus paruus: secundo autem tempore semper pulsus est velox, eo ꝙ ex putrefactione auctus calor celerius mouetur ad hoc, vt refrigeretur. Possumus etiam aliter respondere, inæqualitatem pulsuum posse considerari dupliciter, vel secundum solam systolen, vel secundum systolen & diastolen. Si primo modo consideremus, semper est velox in principio. Si consideretur secundo modo, potest dici tardus, propter tarditatem ipsius diastoles.

Solæ putridæ habent vrinas crudas. Alterum & postremũ inseparabile & proprium est vrinæ cruditas in principio. Nam vt audiuistis, nec diariæ, nec hecticæ habent vnquã crudas vrinas, sed semper vel coctas, vel simillimas coctis. Solæ putridæ hoc habent, vt initio vrinæ sint crudæ, quia fieri nõ potest, vt in principio materia putrescens producatur ad integram coctionem.

Nec obstat, quod interdum in aliquibus putridis videatur vrinæ cum coctione, quoniam, vt suo loco dixi, & dicam, illa coctio non est materiæ morbificæ, sed est residuum quoddam illius materiæ coctæ, quæ tempore sanitatis erat aut in feruore aut remissione.

Solæ putridæ habẽt in declinatione sudorem. Addit huic Auic. aliud, sc. febrium putridarum hoc proprium esse, vt vel declinent, vel finiantur cum sudoribus. Nam in febribus diariis sunt quidem madores quidam, quædã cutis humiditates, veruntamen nunquam fiunt copiosi sudores.

In hecticis etiam spectantur semper copiosissimi sudores. Sed non fiunt illi decidentes malo, quinimo quanto deterius habẽt hectici, & quãto fiunt propiores ipsi morti, tanto copiosi magis apparent sudores. Multa alia signa proponit Auic. quæ sint vel antecedentia, vel consequentia, quia tamen nec propria nec inseparabilia sunt, ideo non spectant ad hanc tractationem.

Post signa generalissima febrium putridarum sequitur, vt signa tradamus quorundã aliorum generum, quæ non sunt ita vniuersalia, sed magis particularia. Sunt autem hæc: febris acuta aut tarda, nec cõtinua vel interpolata. Febrium acutarum duo potissima signa sunt, vnum est velocitas & vehementia motus, vt dicit Galenus in libro de temp. morb. aliud est imminens vitæ periculum, adeo vt intelligi possit, febrem esse acutam, quoties & veloces motus habet, præsertim in calore, & cum periculo vitæ.

Febrium acutarum duo potissimum signa.

Signa vero febrium tardarũ sunt duo vel tria. Primum est lenitas motus: vnde Hippocrates in libro de præcept. dicit tranquillitatem in morbis esse sequacem ad longas ægritudines. Deberet ratione contrarietatis carentia periculi esse signum febrium diuturnarum. Verum res contra habet, quia hecticæ febres sunt quidem diuturnæ, verum non tantum periculosæ, sed & exitiales.

Secundum est calõris blãdities, siquidem in diuturnis febribus vix vnquam fit, vt calor sit insignis, sed de calore notandum, esse efficax signum calorem ad declarandam acutiem vel diuturnitatem febrium. Ratio est, quia etsi Hippocrates primo aphor. 14. dicat, senes non tentari admodum febribus acutis, tamen tentantur quandoque: nec tamen insignem calorem habent aut extimũ aut intimum, vt ideo Auic. dixerit, febres senũ esse sepultas, eo, quod carum acuties nec intus nec extus monstratur.

Duo circa hęc consideranda sunt, quæ ab eo proponuntur. Primũ est, in febribus diuturnis hypochondria semper esse valde tensa: quo fit, vt medici, vbi tractant has febres longas, debeant semper videre ad hypochõdria tensa, ideoque crebro contrectare.

Quo sensu dicat Auic. raro à feb. acutis euadere nisi cum membri contractione. Alterum, quod Auicenna dicebat prima quarti doct. 2. in fine cap. 21. scilicet à febribus acutis raro quenquam euadere, nisi cum membri contractione, quæ sententia quia valde obuelata, ideo peperit controuersias.

Gentilis & Dinus dum hanc sententiam interpretarentur, dixere, verum esse, in febribus acutis semper aut saltem sæpe oblædi insigniter aliquod membrum, eo, quod vbi exit, alia apparent signa, & tamen ægri liberantur, id fit, quia materia praua deponitur à natura in aliquem locum, vbi putrescens tũ ob prauitatem, tum ob putredinem, membrum illud vbi est magnopere lædit, & ad contractionem quandoque producit.

Cæterum hæc interpretatio Hipp. repugnat Galeno, Celso & experientiæ. Hipp. & Gal. q. 7. aph. 6. 45. quarti aph. & 2. aph. breuiter dicunt illud compertũ esse, quod morbi acuti vt plurimum per excretionem fiant, morbi longi per abscessum. Si hoc verum est, fieri non potest, vt morbi acuti plerunque finiantur abscessu, alioqui falsa dixisset Auicenna. Idem quoq; dicit Celsus, qui secundo libro suæ medicinæ 7. capite dicebat, quod audiuistis scripsisse Hippocrat. re-

pugnas

pugnat & experientiæ, quia docemus febres acutas raro abſceſſibus finiri. Alii ſic interpretantur, quaſi dicat febres acutas finiri cũ alicuius membri vel cõtractione, vel deſtructione, vel aliqua alia ingenti læſione.

Et adducunt in hanc ſententiam Hipp. qui 2. epid. narrat in ea peſte complures vſq; adeo immani pruritu fuiſſe vexatos, vt propriis manibus & pellem & membra dilaniarent. Confirmant & hoc ſententia Thucydidis & Lucretii, qui narrantes ſymptomata illius exitialis peſtis, quę Græciam peragrauit, inter alia dicunt, multis ob ſeuitiam febris & genitalia & alias fuiſſe abſumptas.

Sed quanquam hæc interpretatio in aliquibus, præſertim in febre peſtifera veritatem habere poſſunt, tamen non ita videtur hoc ꝓmiſcue contingere in omnibus vel febribus putridis vel pluribus febrib. putridis. Quare ſic puto intelligi debere, quaſi dicat à febrib. acutis raro quenquam euadere cum membri contractione, proindeatque particula illa niſi, quæ in codice latino ſit, potius ſignificatiua ſequẽtium quam negatiua. Eſt ergo ſententia Auicen. illud habere inter cętera acutas febres, vt raro finiantur cum abſceſſibus, ſed per excretiones: vt è conuerſo longę febres finiuntur ſępe cum abſceſſibus, tanquam hæc ſententia prorſus ſit eadem cum illa, quam habuiſſe Hipp. Galen. & Celſum audiſtis.

Sequuntur poſtremo ſigna febrium continuarum & interpolatarum, quæ à multis ſub quatuor generibus, ego vero ſub trib. cõplecti ſoleo. Primum eſt, in febribus continuis pulſum eſſe inæqualẽ, & vt dicit Galenus primo ad Glauco. 5. ἄρυθμον, quod fit tum ob febrem putridam, tum, quia vt dixi, in omnibus febribus eſt quædam in pulſu inæqualitas. Sed quia ea poteſt eſſe cum ordine, ita vt obſeruetur vnaquaq; quinta, ſexta aut alia pulſatione in febribus continuis, dicit Galen. non reperiri huncordinem.

Solent etiã pulſus licet ordinatius habere quaſdam proportiones, aut ſeſquialteram aut ſeſquitertiam, vt dicit Galenus hac in re nimis ſuperſtitioſus: ſed in febrib. continuis nunquam in pulſationibus huiuſmodi proportio obſeruatur. Secundũ ſignum eſt continuarum, quod poſt 24. horas nec declinat nec proxime ad declinationem accedit. Vnde quando videbitis trãſactum hoc tempus abſque vlla nota declinantis febris, ea dicitur cõtinua ſemper. Tertium & poſtremum ſignum eſt, febres continuas nunquam inchoare vel cum rigore vel cum frigore vel horrore, adeo vt Galen. 1. ad Glauc. 8. dixerit proprium eſſe continuarum febrium, non horrere. Tamen ſciendum, quandoque contingere, vt etiam febres, quæ continuantur initiũ ſumant à frigore: ſed quando inchoant, cum frigore non vt continuæ inchoant, ſed vt interpolatæ, quæ quia ſtatim in continuas conuertũtur, hinc fit, vt medici interdum fallantur putantes cõtinuas poſſe incipere cum rigore aut frigore aut horrore. *Num conti- nua incipi- ant cum ri- gore.*

Nam ſi, vt dixi, huiuſmodi affectus fiunt, quia humores pulſi à venis partes ſenſibiles lædunt, ratio poſtulat; vt in continuis nunquam fiant hi affectus, quia nunquam in eis humores à venis pelluntur: contra autem ſigna ſunt interpolatarum, qui etiamſi in eis pulſus ſint inæquales: tamen ſunt ordinati & proportiones ſeruant. Nam intra ſpatium 24. horarum vel manifeſte declinant, vel, ſi non manifeſte, ſaltem proxime accedunt ad declinationem. Et hoc dictum eſt ob quaſdã febres tertianas ſpurias & quartanas, quæ non manifeſte declinant hoc tempore, ſed interdum protrahũt paroxyſmos ad triginta aut quadraginta horas. *Signa inter- polatarum.*

Tertium & vltimum ſignum eſt, quod febres interpolatę ſemper inchoantur vel cum horriplicatione, vel cum horrore, vel frigore, vel cum rigore, quia character legitimus febrium interpolatarũ eſt, vt fiat ab humoribus putreſcentibus extra venas, quo cum feruntur tranſeuntes per ſenſibiles partes eas rodunt & vellicant. Vnde calor natiuus fugiens tales noxas, & etiam moleſtias, modo frigus inducit, prout roſio & vellicatio maior modo minor eſt.

Quoniam, quæ hactenus audiuiſtis, diriguntur ad vnam curationem, ſequitur, vt in hac vniuerſali tractatione methodum quãdam vobis proponam, qua ducti poſſitis in vnaquaq; ſpecie curationis prudenter & recte incedere. Vita hæc noſtra tantum optatur propter ipſarũ actiones, vnde ſi actiones integræ ſint, ſtudendum eſt, eas conſeruare: Sin autem actiones ſint læſæ, proſpiciẽdum, vt actiones ad integram ſanitatem redeant. *Methodus generalis curãdarum febrium.*

Et quia actiones lædi ſolent vel inſigniter vel debiliter; Læſas debiliter actiones reſtituere pertinet ad eam pàrtem, ad quam pertinet actiones integras conſeruare, quæ eſt pars ſalubris ſeu pars de luenda cauitate, vt dicit Gal. 7. meth. & 12. meth. 5. Reſtituere aũt actiones inſigniter lęſas pertinet ad partem, quam profitemur, curatiuam.

Quia vero actiones læduntur à morbis lęſis ipſarum facultatibus, hinc fit, vt tota curatio pendeat ex vna ſpeculatione morbi, vt propterea interdũ dixerit Galenus veras curatorias indicationes deſumi à natura morbi cognita. Verum, quia morbi interdum abſq; cauſis ſunt, interdum cum cauſis: propterea vbi morbus cauſam connexam habet, indicatio ipſius tollendi non tantum ſumitur à natura morbi ſed ab ipſis etiã cauſis.

Cum igitur febris putrida, quã tractamus, lædat actiones & conſequenter facultates,

operæpretium eſt, in inſtituenda ipſius cura, vt indicatio & ſcopus curatorius totus ſumatur à natura ipſius febris, quæ natura cum interdum cauſam coniunctam habeat, eapropter indicatio curationis ipſius febris non modo capienda eſt à natura ipſius, verumetiam à cauſis ſeu à cauſa.

An à cauſa ſumatur indicatio curatoria ſeu præſeruatoria.

Sed video ſtatim dicturum aliquem, differentiam eſſe inter indicationem ſumptam à natura morbi, & eam, quæ ſumitur à cauſa, quoniam quæ ſumitur à morbo, curatoria à Galen. dicitur, alia vero præſeruatoria. Reſpondeo præſeruatoriam vbi verſatur circa morbos ſeu circa corpora morboſa, eſſe partē ipſius curatiuæ, & ideo tametſi præſeruatoria, quæ verſatur circa ſana corpora, ſit diſtincta à curatoria: hæc tamen minime diſtinguitur. Et hoc modo poteſtis ſoluere omnes contradictiones, quæ obſeruantur in verbis Galen. cum aliquando indicationem, ſumptam à cauſa, vocet præſeruatoriam, interdum curatoriam. Id quod optime cognoſcens Auicenn. ſecunda quarti, doct. 2. cap. ſeptimo, dicebat curationem febris hecticæ & curationē putridarū in hoc differre, quia in hecticis tantum reſpicitur morbus, in curatione autem putridæ occurritur & morbo & cauſę morbi, propterea cum febris putrida duas indicationes nobis præbeat, alteram à natura ipſius, alteram à cauſa, quæ eſt materia putreſcēs, ſi curationem ex methodo inſtituere optamus, operæ precium erit videre, quæ indicationes ſumantur à natura febris, & quæ ab ipſa cauſa ſeu ipſa materia. Natura febris eſt intemperies calida & ſicca: vnde ſi contraria contrariorum ſunt remedia, quæ eſt communiſſima indicatio, opus eſt, vt indicetur nobis refrigerandum & humectandum eſſe, cauſa aūt, quia eſt materia obſtruēs ſiue obſtructio facta ab ipſa materia putreſcēte indicatio oritur, vt obſtructio tollatur, cōſequenter vt humores obſtruētes ſi multi ſunt, diminuatur: ſi viſcidi, detergantur, ſi craſſi, attenuentur, ſi frigidi, calefiant: conſequēter prouidendum eſt, vt ſi quippiam materię eſt quæ putrefacta ſit, è medio tollatur, quoniam quod putrefactū eſt, cætera coinquinat, & ad benignum reduci non poteſt.

Indicatio à natura febris.
Indicatio à cauſa febris

Cæterum oritur hoc loco dubium, quæ remedia conueniant ad materiam ipſam, id eſt, ad cauſam tollendam: vtrum ſcilicet remedia calida an frigida: Nam Auic. loco citato ſcribit febribus putridis contrarias haberi indicationes, quoniā natura febris poſtulat refrigerantia & humectantia, natura cauſæ poſtulat remedia calefacientia. Ex aduerſo videtur hoc nequaquam verum eſſe, ſiquidem plerunque febres putridæ cauſantur à bile, quæ cum ſit humor feruidus, poſtulat potius remedia refrigerantia quam calefacientia.

Dicendum eſt medicamenta calida poſſe indicari dupliciter: vel per ſe vel per accidens. Per ſe medicamenta calefacientia indicantur tantum à materia frigida faciente febrem putridam. Per aliud autem indicantur à quacunque materia. Declaro. In omni febre putrida neceſſe eſt deobſtruere aut purgare. Si deobſtruendum, cum obſtructio fiat ab humoribus craſſis & viſcidis ſiue ſint frigidi ſiue calidi, hinc fit, vt ſemper detergentibus, attenuantibus & aperientibus opus ſit, ſunt autem hæc omnia calida.

Quare in omni febre putrida conueniunt calida non quatenus calida, ſed quatenus tenuia & aperiētia ſunt. Et hoc eſt quod voluit Auic. materiam ſiue cauſam febrium putridarum indicare calida remedia non per ſe, id eſt non ratione caliditatis, ſed quia attenuant, quia aperiunt. Idem quoque dicendum de medicamentis purgantib. ſeu vacuātib. quæ indicantur à materia putrefacta, nō vt calida ſunt: ſed vt euacuantia. Summa itaque hæc eſt in putridis febribus, ratione febris eſſe refrigerandum & humectandum: ratione cauſæ eſſe quod putrefactum eſt vacuandum, quod autem eſt in putreſieri, prohibendum, ne amplius putrefiat. Prohibetur autem aperiendo obſtructiones, ſi ſcilicet humores copioſi minuantur, ſi frigidi calefiant, craſſi, attenuentur, viſcidi & lenti detergantur & incidantur.

Indicationes in febribus recenſentur.

His indicationibus & ſcopis abſoluendis tria conueniunt genera auxiliorum. Vnum, quod pertinet ad diætam ſeu vitæ rationem: alterum quod pertinet ad manuum operationem; tertium, quod ſpectat ad medicamentorum vſum. Vitæ ratio, præſertim circa cibos delectus ꝓpterea eſt neceſſarius, quoniam, vt dicit Auic. loco cit. nuper, cibus eſt quidem virtuti corporis noſtri amicus, ſed eſt etiā amicus inimico ipſius virtutis, id eſt, ipſi morbo. Id quod etiam ante docuit Hip. quando 7. aph. 62. dicit, quod ſi febricitantibus præbeatur, vt eſt ſano robur, ſic etiam laboranti eſt morbus. Vnde in hac cura maxime neceſſaria eſt regula circa cibos. Niſi enim prudenter adminiſtretur, nihil afferunt viribus vtilitatis, ſed morbo incrementum.

Victus rat. conueniens in febribus.

Cum ergo adeo neceſſaria ſit viuēdi norma, in febribus primum cura gerenda eſt ipſius aeris. Nam in quacunq; putrida prouidendū eſt, vt aer frigidus ſit & humid⁹: qui ſi non habetur, arte parādus eſt irrigationibus, herbis refrigerantibus, flabellationibus. Et inter alia parandus eſt aer liber ab hominum ſocietate & frequenti conſortio: ſiquidem, vbi complures ſimul verſantur cum laborāte febre, neceſſe eſt, vt aer ille incaleſcat, qui deinde attractus à febriēte, tantum abeſt, vt recreet illum, vt potius vehemēter offendat.

Circa

Circa somnum & vigiliam debet quoque non minor cura geri, sc. vt febrientes dormiant moderate, sed minime vnquam in principiis & augmentis accessionum: vnde siue accessiones fiant noctu siue interdiu, semper incumbere oportet, ne dormiant his temporibus: sed tantum vel declinante febre, vel penitus iam finita: ab animi perturbationibus omnibus cauendum est, quemadmodū etiam ab omni corporis motu. Scitis enim, Hipp. 7. epid. damnasse Petronium illū, qui exercitationibus corporis febrientes interficiebat. Repletio etiā & inanitio fugiēda est, & inprimis eniti oportet, vt aluus saltē altera quaq; die fluat, quod commode fieri potest, vel clysteribus communibus dictis, vel illo clystere, quod proponitur ab Auic. loc. cit. ex ol. violato, vitel. oui & aliis, quæ ibi habētur.

Circa cibum & potum prudenter quoq; incedendum est. Nam est omnium sententia, vinum in febribus putridis minime concedendum esse, nec in principio, nec in augmento, multo minus in statu, sed tantum in declinatione, atque etiam apparente coctione, & facta aliqua coctione. Vnde minime debetis adhærere consuetudini quorundam vulgarium, qui indulgentes valde sunt in vino cum insigni ęgrorum pernicie. Loco vini vtendū est vel aqua cocta simp. vel aqua hordei, vel decocto prunorum, prout æger vide tur sine noxa posse sustinere vsum aquæ simplicis. Et circa hoc occurret sępe vobis, ęgros ad placandam sitim requirere hoc, modo illud, præsertim succum granatorum; qui vtrum cōcedendus sit nec ne, dubitari potest. Nam Auic. loc. cit. aut potius c. 8. 2. 4. videtur concedere febricitantibus succum granatorum; imo connumerat hunc succum inter cibos subtiles in putridis conuenientes.

Vini vsus in febrib. quatenus concessus.

Ex alia parte non videtur conuenire: siquidem est sententia & Gal.) & omnium, & etiam rationi consonum, adstringentia maxime in curandis febribus esse fugienda. Atque succus granatorum adstringens est: ergo non videtur vllo modo conuenire. Esse adstringentem hunc succum, manifeste dicit Gal. 2. lib. de fac. alim. vbi dicit, etiam dulcia granata adstringere. Respondendū est, succum granatorum frequenter & solum vsurpare non conuenire, quia licet vim siccandi habeat, consequenter ad putredinem arcendam conferat; habet tamen vim adstrictoriam putridis omnibus inimicam, præsertim maxime adstringit succus ille conseruatus apud Pharmacopolas, qui totus fit ex acidis & adstringentibus granatis.

Num succus granatorū cōueniat in febribus.

Cæterum succus commixtus aquę & modico facchari castigatus, & temperatus, apud me concedi potest febrientibus, præsertim, quando vehementi siti anguntur. Ratio est, quia præterquam quod hic potus iucundus est, habet etiam vim refrigerandi, & aut nihil, aut parum omnino adstringit. Veteres in vsu semper habuere, vt in principiis morborum omniū parcissime ægros nutrirēt, adeo vt sæpe vel solo melicrato, vel succo hordei, vel succo granatorū sustētarent ægros. Sed vt dicit Auenzoar libr. 3. tract. 1. cap. 1. tempore Hippoc. pauci erant boni medici. Et si Hipp. hac extrema diæta vtebatur, potius respiciebat consuetudinem eorū hominum. Siquidem Græci semper, sicut & his temporibus cōuiuiis maximis assueti erant, tempore nostro, si quis vellet ægros ita nutrire, multos interficeret. Quamobrē in principiis febrium putridarum optimum erit inchoare victum à pura panatella, vocata à succo hordei seu ptisana, præcedente morbo. Et licet ascēdere ad vitellos ouorum. Nam Auic. 2. quarti tr. 2. cap. 7. recenset oua inter cibos subtiles, id est, inter victum tenuem. Vbi status accedit, semper cibus subtrahendus est, iuxta regulam Hip.

Cibus febricitantium.

Et circa communem victum febrium putridarum nonnulla necesse est obseruetis, primum, vt semper nutriatis ægros longe ab accessione, & ad minus 2. horis ante ipsam; aut etiam in ipsa declinatione. Veteres in febribus interpolatis altera quaq; die tantum alebant. Tempore nostro non ita faciendū. Igitur alendum quidem etiam in die accessionis, sed parcius, &, vt dixi, longe semper ab accessione.

Circa communē victū febrium putridarum notanda.

Alterum obseruandum est, vt, vbi febris nullas habet accessiones, nutriatis ea hora diei, qua solent ægri tempore sanitatis cibare. Sic enim præcipiebat Auic. quarta primi, vbi tractat de cibo & potu. Tertium est, vt semper caueatis ab vsu eorum ciborum, qui facultatem habēt adstringendi, & vt amini iis, qui prouocant vrinam: propter quod succus seminum melonum mirifice confert in cura cuiuslibet febris putridæ.

Radix etiam petroselini cocta in iuribus vtilissima est. Postremo obseruandum, vt, nisi aliquid vrgeat, debeatis vos semper minus alere ægros vestros, quam alantur tempore sanitatis. Et in hac re quoque habebitis lites cum mulieribus, quæ semper putant suos ægros inedia esse defecturos. Nam cum calor natiuus tempore ægritudinis sit multo debilior, consequens est minus cibi requiri, iuxta regulam Hip. 1. aph.

Atque hæc summatim dicta sint de auxiliis diæteticis. Sequuntur auxilia chirurgica, inter quæ cum primum & vnicū sit sanguinis missio: atque hanc cognoscere sit necesse, operępretiū est, vt hęc de sanguinis missione breuiter, sed diligenter tractentur, nimirum, vtrum in omni febre putrida cōueniant sanguinis missio, &, si cōueniat, videre oportet, quantum

quantum sanguinis sit detrahendum: quo tempore,à quo loco,& quomodo. His enim quinque capitibus cum nonnullis aliis obseruationibus absoluitur vniuersum negotium missionis sanguinis in putridis.

An in omni putrida conueniat sanguinis missio.

Circa primum est non leuis controuersia. Galenus enim l. 11. meth. 15. dicit optimum esse, κάλλιστον, sua lingua, vt in omni febre putrida mittatur sanguis, nisi impediat vel ætas,vel virtus.Cæterùm ex alia parte sunt & rationes & auctoritates. Ratio est,quia vera & legitima indicatio missionis sanguinis est à copia sanguinis, vt dicit Galenus in lib. de plenit.& alibi. Nam si contraria à contrariis indicantur, rei natura & ipsa ratio postulat, vt cum sanguinis detractio sit euacuatio, ipsius contrarium sit sanguinis repletio.Cum ergo dentur febres multæ putridæ,in quibus nulla est plenitudo sanguinis, minime videtur verũ esse ꝙ in omni putrida sit optimum mittere sanguinem.Preterea Hipp.& Gal.4. acut.15.4.meth.6.8.meth.4. & in lib.de sanguinis missione sæpe dicit indicationes mittendi sanguinem esse morbi magnitudinem & vires.Atqui nõ omnes febres putridę sunt magnæ. Igitur non videtur in omnibus esse euacuandum sanguinem. In hac re,quæ magni est momenti in facienda medicina,puto ego verissimam sententiam Galeni, optimũ esse in omni putrida mittere sanguinẽ, modo ætas & vires permittant.Et ratio,qua impellor in hanc sententiam,est,quia siue indicatio sit sumenda à plenitudine,siue à morbi magnitudine, siue ab vtrisque, in qualibet febre putrida est & plenitudo & morbi magnitudo, vt propterea sapienter illud consilium attulerit Gal. & ipsum secutus Auic.

Quod adsit plenitudo in omni febre putrida, videatur Gal.in fine lib.2. de diff. feb. vbi dicit,in quacunq; parte fiat putredo, necesse est, vt sanguis ad eam partem confluat, qui cumulatus cum perspirare non possit, putredinem contrahit. Ex quo loco colligitur, secundum Galeni sententiam in omni febre putrida,si non adest plenitudo vniuersalis, semper tamen adesse aliquam plenitudinem peculiarem, quæ sufficit ad indicãdam sanguinis detractionem,quia,sicut vniuersalis plenitudo magnam & vehementem indicat sanguinis missionem. Similiter plenitudo particularis indicat minorem & magis particularem sanguinis detractionem.

In omni putrida adesse magnitudinem vel præsentem vel futuram.

Adesse etiam in omni putrida morbi magnitudinem, verum est, cum triplex sit magnitudo morbi, vt dicit Galen.4. meth.6. & 7.meth.12.Cum igitur triplex hęc sit magnitudo, altera, quæ sumitur à dignitate actionis læsæ, altera à vehementia ipsius affectus, tertia à malignitate seu lęsione facultatis corpus gubernantis, in putrida quacunq; semper adest aliquod genus magnitudinis horũ trium. Sed notandum, magnitudinem spectari debere à medicis non tantum præsentem, verumetiam futuram, quia non minus pertinet ad peritum medicũ occurrere magnitudini morbi imminenti, verumetiam præsenti & futuræ.

Posse aliquam febrem putridam desinere in magnam ita,vt vel lædatur aliqua insignis actio, vel futura s:malignitas, vel etiam febris ipsa possit euadere acuta & vehemens, hinc fit,vt in omni febre putrida semper adsit aliqua magnitudo vel præsens vel futura. Et hac ratione bene dicit Gal. in omni febre putrida sanguinem esse minuendum.

Sed dicetis, cur non dicit Gal. necessariũ esse, sed potius dicit κάλλιστον, seu optimum esse? Respondeo ita locutum esse Galenum, quia vere in omnibus non est necessaria ita, vt non videamus curari interdum febres sine hoc auxilio, sed vtilissimum est, quia adhibito hoc auxilio, multo citius liberantur ægri,quam ipso neglecto,si tamen cum prudentia vsurpetur.

Quantum sanguinis detrahendum in febre putrida.

Cum itaque pateat optimum esse mittere sanguinem in omni putrida,sequitur, vt videamus,quantum sit detrahendum. Cæterum, quia huiusmodi mensura certo definiri non potest, oportet vt medici iudicium in hoc adhibeamus.Antiqui solebant magnam copiam sanguinis semper mittere, adeo, vt obseruarim apud ipsos minimam mensuram fuisse illam, quam nos putamus maximam, id est,xv. vnciarum, quod pondus apud veteres est hemina & dimidium. Cor. Cels. lib. 2.cap.9.dicebat nunquam detrahendum esse vsque ad animi defectum, sed pro varietate sanguinis exsuperantis, ita quoque mensurã esse finiendam. Veruntamen certissima omnium regularum ea est, quam præscripsit Galenus 4.de T.V.4.& quam videtur secutus Auic.& alii omnes sequaces:scilicet vt diligenter aduertamus, an sanguis solum peccet, an alii humores cũ sanguine.Si solus copia peccet, detrahendus est in magna copia, eo ꝙ semper in his casibus vires sunt robustę.

Sed aduertere oportet id quod Cornelius Celsus loco citato & Oribasius 7.collig.monuere,nempe vbi in magna copia mittendus est sanguis, semper partiẽdam esse missionẽ, id est, nõ vna vice, sed duabus tribusue mittatur: sin autem cæteri humores vna cũ sanguine peccẽt, tunc diligenter cogitandũ est, vtrum humores multum recedant à sanguine an vero parum, an recedant mediocriter. Si multum recedant à natura sanguinis, aut nihil sanguinis mittendũ est,aut parce,qa vbi humores recedũt à natura sanguinis multũ, necesse est semper vires infirmas esse sub onere humorum crudorũ, vnde missio sanguinis est summa pernicies virium infirmarum. Si parum humores recedãt à sanguinis

natura,

natura, tum sanguis multus extrahendus est. Sed minus tamen quam vbi solus sanguis exuperat. Sed si humores mediocriter recedant, tunc mediocris etiam debet esse sanguinis mittendi mensura, ita vt semper in omni sanguinis missione magna ratio habeatur virium: non tantum præsentium, sed etiam futurarum.

An vbi sola obstructio facit morbum, vena secta adhibenda sit. Ob quod consilium saluberrimum attulit Galenus in lib. de sanguinis missione, vt quotiescunque detrahendus est sanguis infirmo, medicus assistat, qui tangens arteriam aduertat diligenter diminutionem pulsus, vt quoties apparent aliqua signa virtutis vel deficientis vel defecturæ, protinus cohibeatur sanguinis exitus. Ex postremis verbis oritur dubium, scilicet vtrum, vbi sola obstructio facit morbū, sit mittendus sanguis. Nam si verum est, non esse mittendum sanguinem, quando humores multum recedunt à natura sanguinis, videtur in pura obstructione non dari locū sanguinis missioni.

Præterea est auctoritas Galen. in lib. quos & quando purgare oportet, necnon 8. meth. 2. duas esse affectiones: vnam in qua est plenitudo, alteram, in qua copia succorum vitiosorum. In priore dicebat Galen. mittendum sanguinem, in posteriore purgandum. Sed contra alia est sententia Galen. multis in locis, præsertim 8. meth. 4. & 11. epid. 14. vbi dicit in obstructionibus, facientibus vel facturis febrem, mittendum sanguinem, etiam si non adsit plenitudo: vt videatur Gal. voluisse, etiam in puris obstructionib. mittendum sanguinem.

Quantum sanguinis detrahendum in febre putrida. Hanc difficultatem cum vidissent quidā recentiores, dixere, in præsentibus obstructionibus sine plenitudine non mittendum sanguinē sed tātum in futuris. Sed puto hoc determinādum esse ea lege, quam attuli, scilicet vt si maxime recedant humores à natura sanguinis, non sit mittendus sanguis, sed tantum si vel parum, vel mediocriter nihil recedat. Id quod voluit Auicenn. quando dicit mittendum sanguinem, vbi vrina crassa sit & rubra, quod efficax argumentum est, humores non recedere à natura sanguinis.

De tempore mittendi sanguinem est sententia Gal. 11. meth. 14. statim mittendum in febrib. putridis, ni vires aut ętas prohibeant. Et Auicen. prima quarti doct. 2. cap. 7. dicebat, statim mittendum, si mittendus est, quia si pertrāsiit principium, fugit occasio, quod vires fiant imbecilliores. Cornelius Celsus lib. 2. ca. 9. magis peculiariter docuit tempus mittendi sanguinem, cum dicit secunda aut tertia ad summum die mittendum, vltra quartam non amplius.

Nec moueat vos Hippoc. qui Anaxioni Pleuritico octaua die secuit venam, nam illud exemplum rarum fuit, quia non fuit prius accersitus. Summa est, in febribus putridis nullo modo differendam sanguinis missionem. Sed ne celeritas vos errare faciat, notanda quatuor. *Circa tempus venæ sect. quatuor notanda.* Vnum est, vt nunquam in accessione sanguinē mittatis, ni sit periculum suffocationis, quandoquidem in his casibus sine discrimine continuo est mittendus sanguis. Alterum est, vt, vbi nihil obstat, ex Auicen. eligatur hora frigidior diei. Tertium est vt eos, qui prius ieiunant aut nunquam, aut parcius euacuetis per sanguinē. Habetis exēplum Gal. de illa muliere, cui noluit mittere sanguinem quia ieiunarat. Quartum est, vt non mittatis sanguinem, vbi crudus est stomachus, vel, vt dicit Galenus, vbi in corpore aut intestinis sunt cruditates. Nam tunc periculum est, ne rapiantur crudi humores in venas, ac maiores faciant obstructiones. Ergo prius exinaniēda intestina vel clystere vel medicamento leniente, vt suo loco dicetur. Et hoc est, quod voluit Auenzoar lib. 1. suæ med. tract. 8. c. 18. vbi dicit styptica aluo existente non mittendum sanguinem.

Locus mittendi sanguinem. Locus mittendi sanguinem in his febribus, si non habeatur peculiaris fomes, est per venam internam dextri cubiti sectam. Solemus etiā vacuare à vena sinistra manus, quæ est inter annularem & medium, vel inter annularem & minimum. Solemus etiam vacuare vel à pedibus, vt quando sunt suppressæ hæmorrhoides vel menses.

Modus vacuandi est, vel per ven. sect. vel per cucurbitulas, scarificatas præsertim lumbis & natibus adhibitas. Scarificationes etiam crurum adhibebant veteres, quanquam apud nos insolens sit auxilium. Nonnulli etiam laudant hirudines, quę à me quoque interdum adhibentur, modo hæmorrhoidibus, modo brachiis, modo pedibus, prout vsus & necessitas postulat.

In febribus putridis sunt nōnulla alia cōsideranda, inprimis temperamenta corporis, siquidem corpora calida & humida, vt dicit Galenus lib. de sanguinis missione 14. cū facile relaxentur, parce omnino vacuanda sanguine. Vnde dicit Galen. Celtas, sub quibus comprehenduntur Galli & Germani, debere parcius tractari, cum illis minuitur sanguis, quam alios populos. Sic corpora dēsa plus vacuari possunt, quam rara. Galenus dicit 10. meth. 5. vbi febricitant corpora calida & sicca, semper habere vires infirmas: ideo ipsis minus sanguinis esse detrahēdum. Præterea considerandа ætas. Nam, quanquā Gal. inter ætates excipiat pueritiam & senectutem: tamen, vbi senex est robustus, ætas nō impedit sanguinis missionem. Et nos interdum octuagenariis impune sanguinem mittendum curamus. Sed de pueritia dubium est, vtrū in ea liceat mittere sanguinem.

Et hoc dubium oritur non de quacunq; sanguinis

Num in pueritia liceat mittere sanguinem.

ſanguinis miſſione, ſed tantum de ea, quæ fit per venæ ſectionem. Etenim compertum eſt, in pueris licere ſanguinem mittere per cucurbitulas, & hirudines brachiis appoſitas, quando Rhaſes in libro de peſtil. dicit ſe puero quinque menſium per cucurbitulas miſiſſe ſanguinem.

Dubitatur ergo, vtrum pueris liceat venā ſecare, id eſt, ante decimumquartum annū. Nam Gal. 14. meth. 11. & 14. cap. lib. de cura p ſanguinis miſſionem dicit in pueris non licere, eo quod habitus eorum cotidie diſſipatur. Vnde cum vena ſecta ſanguis effluat, vires magnam ruinam incurrunt.

Ex alia parte eſt Corn. Celſ. qui loc. cit. dicebat in puero firmo, & ſene robuſto licere ſanguinē mittere. Pręterea dicunt nonnulli, huius ſententię fautores, Gal. in illo loco lib. de ſanguinis miſſione dicere, pueris ſanguinis minus detrahendum.

Si Galen. conſulit, vt minus detrahamus pueris, certum eſt, ipſum penitus non negare hoc auxilium in pueris. Addunt quod dicit Auerrhoes 1. collig. 3. vbi dicit Auenzoar, filio ſuo trium annorum per ven. ſect. ſanguinem miſiſſe.

In hoc non exiguo dubio decernendum, nullo modo per venæ ſectionem ante 14. annum pueris eſſe mittendum ſanguinem, ob rationem à Galeno dictam. Nec valet quod dicat Gal. pueris minus eſſe detrahendum, quia ibi loquitur de pueris iam tranſgreſſis decimumquartum annum, de quibus loquens alibi in eodem libr. & etiam in meth. dicebat pueros poſt decimumquartum annum non ſtatim temere eſſe vacuandos ſecta vena, ſed cum cautione, ſc. ſi puer ſit ſanguineus, ſi robuſtus, ſi corpus denſum habet. Quod teſtatur Oribaſ. 7. coll nec non Aetius & Paulus, qui Galen. ſequaces dixere, pueris infra 14. annum nō eſſe mittendum ſanguinem per ven. ſect.

Nec valet Auerrh. auctoritas, nec Celſi, quia Auerrhoes attulit illud vt exemplum rarum, & Celſ. nomine pueri complectitur eos, qui vix decimumquartum annum ſunt tranſgreſſi. Hic etiam conſuetudo ſpectanda eſt diligenter, quia non aſſueti vacuari ven. ſect. aut in iis abſtinendum, aut parce agendum.

Similiter ſpectāda anteacta vita, quia qui nimia venere ſunt vſi, qui laborarunt, qui ieiunarunt, aut parciſſime, aut nihil per ven. ſect. eſt detrahendum.

Sic etiam maxime ſpectanda regio & conſtitutio temporis, quia in regionibus calidis & ſiccis abſtinendum à ven. ſect. aut parce vtendum: contra in regionib. temperatis audaciores eſſe poteritis. Sic in ſummo frigore & æſtu cauendum à ven. ſect.

Et in hoc videtur eſſe contradictio in verbis Gal. Nam in libro de ſanguinis miſſione c. 14. dicit in ſummo æſtatis, id eſt, ſub cane, minus ſanguinis detrahendum. Vnde colligi poteſt, Galenum non ꝓhibere, quin æſtate etiam ſanguis mittatur.

Cæterum idem Gal. 4. de acut. tr. 19. dicit in ſummo calore & frigore ſanguinem v. ſ. non eſſe demēdum, etiamſi vires validæ ſint & morb. magnus. Vnde videtur Gal. omnino prohibere, in ſummo feruore miſſionem ſang. per v. ſ. Pro diſſolutione contradictionis dicere oportet, æſtatem poſſe dupliciter conſiderari, vel ſecundum ſtatum ſuum naturalem & conſuetum, vel ſecundum ſtatum præter naturā & inſolentem. Si 1. modo conſideretur, certe conuenit mitti ſanguinem, ſed parcius, quemadmodum intelligere voluit Gal. 14. c. lib. de curat. per ſang. miſſ. ſi autem conſideretur 2. modo, minime mittendus eſt ſang. in æſtate. Et hoc intelligere voluit Gal. 4. de acutis 19. vbi per vocem illam, q̃ habet θερμὸς ἱκανὸς, ſignificare voluit conſtitutionem eximie calidā, vt ſumma ſit huius ſententiæ, dum æſtas & hyems ſtatus naturales conſeruat, licere in febribus putridis ſanguinem mittere, vbi autem non ſeruant conſtitutiones naturales, ſed nimium excedunt, eo in caſu abſtinendū eſt à ſecanda vena. Vel dicere poſſumus, veteres conſueuiſſe ingentem copiam ſanguinis mittere, ꝓpterea iure cauiſſe, in his cōſtitutionibus ne ſanguis mitteretur. Si ſanguinem mittere non liceat, quid faciendum eſt? Galenus quarto de T. V. 4. & 11. meth. 15. & alibi ſæpe monet, vt loco venæ ſectionis aut miſſionis ſanguinis ſuppleamus cum frictionibus, cum inedia, cum purgationibus. Quamobrem iā intelligere poteſtis, quam optimū ſit, in omni febre putrida mittere ſanguinem. Sed quid de Auicenna dicemus? qui loc. cit. 7. cap. primæ quarti dicit hæc verba: conſilium meum eſt de phlebotomia, vt dimittatur quantum fieri poteſt. Hoc enim cōſilium videtur maxime diuerſum à Galeno, qui dicit optimum eſſe in omnibus mittere ſanguinem. Ego ſæpe dubitaui in facienda medicina Auicenn. timidiuſculum fuiſſe, forſan non ita exercuiſſe artem, vt Galenus, veruntamen, ſi tueri licet Auicenn. dicere poſſumus, hoc conſilium non dirigi ad omnes febres putridas, ſed tantum ad eas, in quib. exſuperant craſſi & viſcidi humores, quaſi dicat, in huiuſmodi febribus, quantum fieri poteſt, dimittenda & ſanguinis miſſio. Et certe, vt dixi heri, prudenter incidendum eſt in huiuſmodi caſu.

De vſu medicamentorum in putridis.

Sequitur vt aliud auxiliorum genus examinemus, quod verſatur in vſu medicamentorum. Sunt medicamentorum quatuor genera: alia lenientia, alia præparantia, alia purgantia, alia corroborantia.

Ex quis

Et quia lenientia ordine antecedunt cætera omnia, atq; in medicina facienda maxime referunt, ea propter docere vos oportet, quæ sint hæc medicamenta lenientia, quot genera eorum sint, & quis rectus eorũ vsus.

Nam fuit lis inter maiores nostros, quæ etiamnũ durat, vtrum lenientia medicaméta sint administranda initio febrium necne.

De medicamentis lenientibus. Medicamenta lenientia duobus modis apud Galenum & alios medicos nominata inuenio, scil. hypilata & eccoprotica. Hypilata remedia etiam ea, quæ simpliciter subducũt ventrem absq; attractione humorum ab aliis partibus. Eccoprotica similiter sunt medicamenta, quę purum stercus educunt. Vnde vox Græca idem significat, quod apud nos stercoraria. Quæ igitur medicamenta aluum subducunt, vt colligere licet ex Galeno initio libr. de alim. fac. aut id agunt occulta proprietate, aut manifestã facultate, aut tam manifesta quam occulta. Quæ subducunt aluum arcana potestate, duum generum sunt: alia quæ solam hanc vim habent, alia quæ simul vim purgatoriam habent. Quæ solam habent facultatem subductoriam, sunt cassia, aloe (nam aloe manifestè à Galeno 6. de simpl. med reponitur inter medicamenta eccoprotica) Et de cassia dicit Melues eam ducere aluum, & eos tantum humores, qui sunt in intestinis & primis viis.

Alia sunt, quæ habent vim purgatoriam. Huiusmodi est omne genus medicamenti purgatorii exhibitum in pauca quantitate. Nam si ℈. j. Rhei exhibeatis, mouetaluum, sed tantum stercora vt cotidiano vsu experimur. Sic etiam modum Scammonii vsurpatum mouebit aluum, sc. ducet humores à venis, adeo, vt videre possitis quæ sint stercoraria medicamenta operantia à facultate propria. Alia sunt, quæ hoc agant vi manifesta.

Et hæc aut hoc faciunt detergendo aut abluendo, aut molliendo, aut etiam exprimendo.

Quæ faciunt detergendo, sunt medicamenta amara & dulcia. Huiusmodi est decoctum lupinorũ, mel rosaceum solut. syr. ros. solut. Hæc enim dicit Galenus detergendo aluum citare. Alia sunt quæ hoc faciunt abluendo ipsa intestina, nam vbi eluuntur intestina, fit vt lubrica reddantur, & hinc stercora facile elabantur.

Huiusmodi est serum, aquæ aliquæ thermales, vt aqua beatæ virginis. Alia medicamenta faciunt hoc molliẽdo. Et huiusmodi est apud Galenum malua, atriplex, blitum. Sic enim possumus numerare oleum, pręsertim amygdalar. dulc. vel amararum. Sæpe.n. ad educendas feces huiusmodi oleo vtimur. Et hęc ideo mouent aluum, quoniam aspera intestina complanant & lenia reddunt, ita, vt feces non adeo retineantur.

Diuisio medicamentorum lenientium.

Alia sunt, quæ comprimendo feces ipsas deducunt ad intestina. Huiusmodi est Tamarindus, Sebesten. Hæc enim propterea citant aluum, quoniam comprimẽdo sursum intestina, faciunt vt feces & quicquid in ipsis continetur, exeat.

Alia sunt quæ habent facultatem secretã simul & manifestam ducendi, huiusmodi est medicamentum illud, quod commemorat Galenus loc. cit. scil. cydonium præparatum cum scammonio. Nam capitur scammoniũ, & imponitur cydonio, deinde cydonium in furno coquitur, & vbi coctum est, abiicitur scammonium, quod superest primum celenium medicamentum vi scammonii facultatem habet subducendi aluum, tum facultate ipsius cydonii, quod comprimendo adiuuat, tum maxime scammonii potestate. Et quod dico de hoc, idem dici potest de plerisque aliis, quæ simili modo componuntur, vt est Diafebesten cum scam. nam vsque adeo pusilla pars scammonii ingreditur hoc medicamentũ, vt vix subducendi aluũ facultatẽ habeat. Nec est quod hac de re disputationes instituantur, quia verus iudex huiusmodi rerum est ipsa experientia. Et quæ faciunt medicinam, hæc cotidie experiuntur.

His ita cõstitutis, nunc videndum, vtrum initio morborum, præsertim febrium putridarum, liceat vti his medicamentis; &, si licet vti, quando & quomodo. Nam primum definire oportet ex ipsa operatione horũ medicamentorum, quæ cum habeant vim educendi cruditates, & excrementa contenta in ventriculo, & primis viis, si licet vti huiusmodi medicatione, initio scil. educere contentos humores, licebit etiam vti medicamentis lenientibus. Certe, & licere, & necesse esse vti huiusmodi medicamentis, ex eo possumus colligere, quod heri dixi, nempe nõ licere mittere sanguinem, vbi crudi sunt, & excrementa sunt in ventriculo & primis viis, id quod non tantum monstraui tradi tum esse à Galen. verum ita postulare rationem. Si igitur mittendus est sanguis initio, & mitti non potest tuto, nisi expurgetur intestina & ventriculus, quis non videt sæpenumero nos cogi ad vsum horum remediorum confugere? Sed est & aliud, scilic. quod in febribus putridis cogimur vti remediis aperientibus, incidentibus, attenuantibus, quæ si inueniant crudos humores, & excrementa in primis viis, nemo est, qui non videat, ea secum huiusmodi humores ducere. Tempus, quo lenientia vsurpanda sunt, primum febris est, quinimo dicit Auicen. vbi semel initio lenita est aluus, non amplius immorandum esse. Sed scio eos, qui aduersantur, dicere, non opus esse huiusmodi medicamentis, quoniam soli clysteres sufficiant. Sed hæc res, nisi, vt decet, decernatur, pla- *Tempus exhibendi lenientibus conueniens.*

ne perniciosa est. Ergo debet solers medicus, vbi ad infirmum ducitur, diligenter videre, vtrum in corpore ęgri sint excreméta & crudi succi, an non sint. Si libera sint intestina, & liber sit ventriculus, sane neque clysteres neque lenientia medicamenta conueniunt.

Cognoscitur autē hoc, si æger diu ieiunauerit, aut, si aluum fluidam habuerit. Sin autem excrementa & crudi succi contineantur in intestinis, præsertim internis, fateor & ego, hoc in casu sufficere posse clysteres siue acres, siue communes. Sed si sint humores crudi, & excrementa in supernis intestinis & ventriculo, non video quid præstare possint clysteres, quippe quos compertissimum est non ascendere ad superiora intestina, nedum ad ventriculum. Itaq; summa necessitas postulat, vt his casibus ante sanguinis missionem, & ante vsum remediorū pręparantium semper lenientia vsurpemus.

Quando clysteribus tantum, quādo etiā lenientibus per os sit vtendū.

Sed dicetis, qua ratione cognoscere licebit, an excreméta & cruditates sint in ventriculo? Cognoscitur hoc à medico, qui habeat iudicium. Nam, vbi æger nuperrime passus sit cruditates, vbi multum esitauerit, vbi appetitum emortuum habeat, & grauitatem in ventriculo persentiat, & supra vmbilicū, certissimum argumentum est, eas partes oneratas crudis succis; eo maxime, si habuerit aluum adstrictam. Id quod intelligere voluit Auenzoar, quando libro 1. tract. 8. capit. 18. dicit, non esse phlebotomandos, qui habent aluum stypticam.

Signa cruditatum in ventriculo.

Quantitas lenientium, quæ communiter vsurpatur, hæc quoque posita est in medici iudicio. Communiter vbi bolus propinatur, non solent pertransire ℥.x. vel xij. Vbi in potu dantur lenientia, à tribus vsque ad ℥.v. exhibere solemus. Sed & ætas, & alui facilitas sæpe faciunt, vt huiusmodi mensuræ non seruentur.

Quantitas lenientium.

Modus exhibendi est, vt audiuistis, vel in bolo, vel potu, vel pillul. Auic. laudat interdum vomitum ad leniendam aluum, quod consilium minime est aspernandum, præsertim vbi ægri ad vomitum propensi sunt.

Modus exhibendi lenientia.

Post lenientia medicamenta sequuntur præparantia, quæ vel sunt aperientia, vel attenuantia, vel incidentia, vel detergentia. Aperientia, vt docet Gal. 5. de simp. med. sunt partium tenuium, & pleraq; calida sunt, sed à calidioribus est abstinendum, & iis vtendū, quæ remissiorem calorem habēt; cuiusmodi est oxym. simplex, mel. ros. simplex, sirup. de beton. de cich. comp. syr. de acetosa. Et inter simplicia, quæ ad hoc faciunt, est capillus Veneris, fol. hyssopi, fol. quinquefolii, scolopēdrium, cuscuta, radix gram. cichorii, petrosel. apii. Ex his enim fiunt decocta s. a. quę modo sola, modo serapiis coniuncta exhibe-ri solent multis diebus, vt & humores pręparentur, & viæ aperiantur.

De præparantibus in putridis.

Sed in præparandis humoribus excitari solet quæstio, vtrum humores tenues sint præparandi, nam crassos attenuari, & incidi oportere, nemo vnquam dubitauit. Sed dubitatum est antiquitus, atque etiamnum dubitatur de tenuibus, vtrum sc. sint præparandi, hoc est, incrassandi, vt possint deinde à medicamentis expelli.

Num humores tenues præparandi, hoc est, incrassandi sint.

Ex vna parte non videtur esse neque vtile neque necesse præparare tenues humores. 1. quia tenues humores suapte natura dispositi sunt & parati ad hoc, vt exeant. Si igitur videmus, humores tenues sæpe exire sponte sine medicamentis, non videtur opus esse, vt adhuc pręparentur. Hoc cōfirmasse inueni-tur Gal. multis in locis: primum in lib. quomodo & quando, &c. non longe à principio: & in com. lib. de hum. lib. 1. text. 2. 3. et progn. 23. idem confirmauit Gal. in quibus locis dixit, tenues humores & serosos sponte sua esse paratissimos ad expulsionem. Quam rem etiam à Rhase Arabum omnium doctissimo comprobatam inuenio.

Nam desunt ex altera parte, qui conantur demonstrare, opus esse præparare tenues humores, hoc est vt incrassentur. Et conantur hoc probare & rationibus & auctoritatibus. Primum hoc probant, quia non possunt humores euacuari, nisi sint cōcocti, sed coctio incrassat, ergo, &c. Incrassare coctionem explicatissime docuit Arist. 4. meteor. 2. Dixit idem quoque Galen. 4. de acutis 4. Præterea dicunt coctionem nihil aliud esse, nisi quandam adæquationem seu reductionē ad mediocritatem, quemadmodum scribit Gal. 5. in 6. epid. 6. Si igitur humores tenues sunt concoquendi, ergo oportet vt tenues ad mediocritatem reducantur, quoniam id fieri non potest, nisi si incrassentur.

Addunt humores tenues faciliter à medicamentis operantibus elabi, quippe quæ cū operentur comprimendo vasa, faciunt vt tenues humores diffugiant, quod non faciunt crassi. In hac rei obscuritate confugere oportet ad rationem & ad rei naturam.

Vnde solet fieri verum iudicium rerum. Etenim euacuatio seu purgatio nihil aliud est, nisi attractio humorum familiariū à facultate medicamenti. Cum autem huiusmodi purgatio sit quidam motus, tria in omni motu requiruntur, vt mouens sit efficax, vt mobile sit dispositum, vt viæ sint paratæ & latæ. Requiruntur similiter & tria in purgatione, vt medicamentum sit efficax, vt humor mouendus sit dispositus ad hoc, vt moueatur, postremo, vt viæ, per quas fieri debet motus, sint apertæ & accommodatæ.

Tria requisita ad bonam purgationem.

Efficax est medicamentum, si debita mēsura, debito modo, & debito tempore exhibeatur

beatur. Nam, si quis ℈.ß. R hab. exhibeat, aut exhibeat ℈.j. cum multo cibo, proculdubio medicamentum non erit efficax. Pari pacto debent viæ esse apertæ, quia etiamsi medicamentum efficax exhibeatur, vbi arctatę sunt viæ, aut nihil efficitur, aut magna cum molestia efficitur. Vnde sapientissimus Hippoc. dicit: Cum corpora purgare volueris, fluida prius facere oportet, hoc est aperta.

Postremo debet esse humor dispositus ad hoc, vt moueatur. Ad hoc, vt humor sit dispositus, inuenio duo maxime requiri: vnum est, vt nullam faciat motori resistentiam: alterum est, vt à nulla alia re sibi cōiuncta impediatur. Faciūt resistentiam humores, quādo sunt viscidi, quando sunt crassi, quando sunt glutinosi, & copiosi. Impediuntur ab aliis, quando sunt coniuncti vel sanguini, vel alteri humori ipsos continenti.

His hunc in modum positis, iam habebitis solidam & veram rationem, qua possitis hanc rem definire. Humores tenues suapte natura manifestissimum est, nullam facere resistentiam ipsi motori, vi sc. medicamenti. Sed possunt difficulter moueri propter alias duas causas, vel quia venæ & viæ sunt clausæ, vel quia sunt coniuncti rebus impedientib. & sanguini.

Quocirca statuere oportet, quantum sit ex natura sua, humores tenues non opus habere vlla pręparatione, quia nullam resistentiam faciunt medicamento mouenti. Sed si opus habent vlla præparatione, est gratia aliorum, non gratia sui, hoc est, vel vt aperiātur viæ, vel vt separentur ab iis humoribus, quibus cum sint coniuncti, ab iis impediuntur. Sed quid ergo Hippocrates dixit nō esse purganda nisi cocta? Sciēdum est, duplicem esse coctionem: alia est ꝓpria & vera, de qua sermonem faciens Arist. 4. meth. 2. dicebat esse perfectionem humidi factam à calore natiuo. Sed de hac nunc non est sermo. Alia est coctio impropria & non vera, quæ adhuc duplex est: alia est, qua reducuntur humores ad benignum vt nutriāt, & de hac loquebatur Galenus 5. in 6. epid. 6. alia est, qua humores redduntur apti ad expulsionem, & de hac coctione loquebatur Hippocr. quando dixit, concocta medicari, &c. Iam vero si de prima coctione medicorum loquamur, humores tenues proculdubio concoquere oportet, quia dum volumus vt nutriant, necesse est reducere ipsos ad mediocritatem, & propterea aliquantisper incrassare. Atq; hoc luculentissime docuit Gal. in libr. de const. art. 29. Sed si loquamur de secunda & impropria coctione, crassi quidem humores sunt pręparandi, quia resistentiam faciunt nec facile expelli possunt; sed tenues humores non opus habent hac coctione. Nam Galenus 3. progn. 23. duo dicit maxime notanda.

Vnum est, humores tenues suapte natura esse paratissimos ad hoc, vt è corpore pellantur. Aliud, quod dicit Galen. est, vbi humores crassos natura expellit, aut id facere per abscessus, aut facere per concoctionem. Et quando humores crassos per concoctionem præparatos expellit, id potius facere solere per vrinam quam per aluum.

Ex quo colligere potestis, vbi humores crassi sunt concoquendi & expellendi, debere fieri potius per medicamenta diuretica, quam per alia, eo quod natura ipsa sic facit, nempe quæ crassos succos concoquens, eos deinde per vrinam pellit. Dixi inter alia maxime attendendum esse, vtrum tenues humores sint sanguini ꝑmixti an seiuncti, quoniam vbi sunt cōmixti, minime purgari possunt, nisi præparentur. Sed optabitis scire, qua ratione cognosci potuit, quando sint permixti humores sanguini, vel separati.

Qua ratione cognosces possit an humores sint permixti sanguini necne.

Tribus modis intelligi potest. 1. ex misso sanguine, nam semper mittitur sanguis ante vsum medicamentorum, præsertim purgantium; nonnunquam etiam ante vsum leniētium. Vbi ergo in sanguine apparent ichores separati, argumentum est, in venis quoq; tenues humores esse à sanguine separatos. 2. vbi sunt separati, fiunt pruritus, vlcuscula, scabies. Sic enim docet Gal. 3. in 3. epid. t. 62. & 63. Postremo cognoscitur ex vrina, quoniam, si ea sit rubra & crassa, signum est, humores tenues esse sanguini commixtos. Si autē copiosa est, significat separatos esse, vel vti etiam, quando tenuis est & clara.

Succedunt medicamēta purgantia, ea scilicet, quę propria facultate attrahunt humores familiares & peccantes. Hæc conuenire in febribus putridis à nemine vnquam dubitatum est, quinimo certum est, in nullo alio genere conuenire purgantia, nisi in solis putridis. Nam cum in his à materia duo subministrentur scopi, vt scilicet quæ putrescit, impediatur, & quæ putrefacta est, tollatur; hoc minime fieri potest alio ingenio, quam vi purgantium.

An in principio conueniāt purgantia necne.

Sed cum hoc perspectum sit, dubiū est tamen de tempore, hoc est, an in principio cōueniant, an in aliis temporibus à principio. Regulam irrefutabilem habemus ab Hipp. 1. aph. 22. Concocta esse purganda, quamobrem certum est, vbi decocti sunt humores, eos esse purgandos. Et quia coctio fit in statu, & peracta coctione succedit inclinatio, hinc colligendum videtur, in declinatione purgantibus esse vtendum.

Neque valet, quod eo tempore iam morbus sit solutus, quia etiamsi symptomata iam sint extincta, ꝑmanent tamen cineres & materia putrefacta combusta, quæ nisi purgantibus medicamētis corpore tollatur, recidiuas facere cōsueuit, vt docuit sapientissimus

senex 4.aph. Sed scire oportet, quamobrem post coctionem potissimum medicamenta purgantia sint exhibenda. Nam hoc tempore potissimum conueniunt, tum ꝑpter materiam ipsam, tum propter vim naturæ expultricem. Cõuenit propter materiam, quia materia cocta nullam resistentiam facit, sed sequax est ad omnẽ naturæ impulsum. Conuenit etiã purgare ratione naturę, quoniam, vt scribit Hip. in lib. de arte, natura dum conatur ad expulsionem, docet medicum, quid agere debeat, hoc est, ipsum etiam eo tẽpore agere debere. Eadem natura, vt docet Gal. 1. & 4. aph. 22. primum coquit, deinde segregat, postmodum expellit. Itaq; si natura post coctionem expellit, rationi maxime consentaneum est, eo feliciorem futuram esse expulsionem factam à medico vi medicamenti, vt hinc appareat, sapientissime Hipp. dixisse, concocta esse medicandá.

Sed cum hæc omnia plana sint, illud tamẽ in controuersia positum est, verumetiam in principiis putridarum liceat purgantib. vti. Fuerunt qui hoc explicatissimè negarent: fuerunt etiam, qui disertissime affirmarent. Sed ne vos diu detineã, dicam breuiter, quomodo hac in re sit incedendũ. Et vt rem exacte teneatis, duo scire oportet; vnum est, duplicem esse purgationem, aliã perfectam seu eradicatiuam, vt vocant barbari, aliã vero imperfectam, quam appellant minoratiuam. Perfecta est, quando medicus contendit ex toto materiam peccantẽ extirpare. Imperfecta est illa, in qua medicus conatur materiam peccantem minuere ita, vt faciat pluribus vicibus, quod vna vice faceret, si liceret.

Aliud notandum est, medicum in suis operationibus quandoq; regulas præscriptas seruare, quandoq; vero cogi eas transgredi. Vnde factum est, vt ab omnibus dicatur duplicem esse operationem medici, vnam regularem, alteram coactam. His constitutis dicendum est, curatione seu medicatione regulari, nunquam medicum in principio debere purgantibus medicamentis vti, siquidem nulla est regula, quæ doceat humores crudos, veluti sunt in principio, esse purgandos. Qui tametsi possent esse tenues, & ratione tenuitatis paratissimi sint ad expulsionẽ, vt dicit Gal. attamen nunquam sunt viæ in principio ita apertę, vt liceat regulariter purgantib. medicamentis vti. Veruntamen medicatione coacta potest medicus in principio medicamentis purgantibus vti, tam perfecte purgando, quam imperfecte.

Quibus in casib. liceat in principio putridarum purgare perfecte. In principio cogitur medicꝰ perfecte purgare in duob. potissimum casibus. Vnus est, quando materia turget, iuxta sententiã Hip. 4. aph. 20. Vbi scribit, in acutis, in principio, si materia turget, prima die esse purgandum, quoniam cunctari periculosum est. Ratio huius assignata est à Galen. in com. vt non sit opus hoc in loco eam proponere. Alter casus est, quando materia est valde pestilens, ita vt si moretur in corpore, periculum sit, ne vniuersum corpus violetur. Et hoc est, quod voluit intelligere Gal. 4. de tuend. valetud. 3. & 4. meth. 10. quãdo scribit, id quod putridum est, statim esse è corpore pellendũ, ne alia inquinet. Vnde idem 10. de simplic. med. cap. de carne viperina testatur, se quandoque in venenatis corporibus statim exhibuisse purgans medicamentum, vt impediret, ne venenum in vniuersum corpus propagaretur.

Quãdo purgatione imperfecta vti liceat in putridis. Purgatione imperfecta potest quoque in duobus casibus vti in principio: in vno, quãdo febres sunt acutæ, adeo, vt periculum sit, ne humores turgeant, & huc atque illuc perlati in partes nobiles decumbãt, quod voluit docere Hip. quando 1. aph. 24. dixit, in morbis acutis in principio raro vtẽdum esse purgatoriis, atq; id cum insigni præmeditatione esse faciendum.

Igitur conuenit quandoque purgatione imperfecta in acutis vti, & præsertim hoc licet facere in temporibus & regionibus calidis, qualis est Arabia, vt monet Auerrhoes 7. coll. 9. Alter casus est, quando plenum est corpus, nec licet propter aliquod impedimentum sanguinem mittere. Nam cum plenitudo ingens adferat periculum, nec solui possit debito auxilio, confugiendum est ad purgationem: quæ cum minuat humores, consequenter etiam & per accidens minuit plenitudinem. In omnibus tamen his casibus semper obseruare oportet, vt vires concedant purgationem: quia vbi vires collabũtur in principiis putridarum, nulla est res, quæ cogere possit medicum ad vtẽdum purgantibus, quia hoc certe esset simul tollere & ægrum & morbum.

Qualia debeant esse medicamẽta purgãtia in putridis. De medicamentis corroborantib. Medicamenta purgantia, quæ vsurpanda sunt in febribus, debent esse neque admodum debilia, vt sunt lenitiua, neque admodũ grauia, vt sunt scammoniata, sed mediocria. Nam, quæ grauiora sunt, cum maxime calefaciant, nocent valde febribus, propterea caueatis ab vsu pillularum earum, quæ recipiunt vel scammonium, vel diagr. vt colocynth. Præterea in febribus debent potius eligi medicamenta, quę potu capiuntur, quã quæ deuorantur. Sed de his omnibus magis peculiariter tractabo in curatione vniuscuiusque febris.

Post purgatoria conueniunt corroborãtia, nam post febres solent viscera, & præsertim ventriculus, debilitatem quandam contrahere, quæ nisi tollatur, vix conualescentes à febre pristinam sanitatem recuperant. Hæc autem debilitas, quæ inducitur à febre, tum à medicamentis, duo consequi solet, vt saltem

vt saltem alterum duorum, aut saltē laxitatē & mollitiem partium, vel intemperiem, vel calidam, vel frigidam, sed potissimum calidā.

Ratione laxitatis opus est medicamentis constringentibus vti: ratione intemperiei oportet adhibere remedia contrariantia ipsis intemperiebus, siue sint calidæ, siue frigidæ. Igitur intrinsecus pro constringendo poteritis vti sacch. rosaceo, puluer. corall. rubeor. diacydonio cum aromatibus & sine aromatibus. Pro intemperie intrinsecus, si calida sit, vti licebit sacch. ros. conf. de nymphea, conf. de cichor. cum puluer. cichorii, cū speciebus diarrh. alb. Extrinsecus pro relaxatione corrigenda poteritis vti oleo melino, mastich. oleo de absinth. cum pulu. coral. rub. & poteritis applicare inūctiones hepati, ex vnguento santalino, cum puluere absinthii aut cichorii. Pro intemperie corrigenda calida totius corporis præsertim conueniunt balnea aquę dulcis, medicata fol. lactucę, salicis, endiuiæ.. Pro ventriculo, si intemperies calida sit, iuuabit ol. ros. omphac. oleum melinum, cydon. Sicuti si intemperies sit frigida, intus cōueniet diatrionpip. diacatol. aromat. ros. Extrinsecus vero ol. de piperib. ol. nardinum. ol. nucis myristicæ.

Laxitatem constringentia.

Intemperiem corrigentia.

De alexipyretis.

Atque hæc sunt omnia medicamenta quę in vsu sunt pro curandis febribus. Tanta est hominibus innata viuendi cupiditas, vt sæpe adhæreant illis, qui & vitam & sanitatem facili negotio pollicentur. Vnde olim Asclepiades & magnum nomen, & immensas opes adeptus est? nisi quia pollicebatur ægris se sanaturum & breui & faciliter, vt & vinum & carnes, & omnes delicias ipsis indulgeret.

Sic tempore auorum nostrorum natus est quidam, Theoph. Paracelsus vocatus, qui quod hominibus sanitatē in omnibus morbis facili negotio promitteret, mirum est, quantam auctoritatem apud multos comparavit, vt hodierna die & in Germania & Polonia & in Gallia, atq; etiā in Italia multi sint, qui sectantes Theoph. medicinam, profiteantur sese mirabilia operari. Et inter alia, quę exercent in medendo, remedia sunt quædam, quæ appellant alexipyreta, hoc est, alexiteria siue antidotos febrium, de quibus cum à studiosissimis auditoribus fui rogatus aliqua dicere, dicam sententiam meam, qua potero & breuitate & perspicuitate. Appellāt Paracelsistæ alexipyreta ea medicamenta, quæ administrata statim & sine multa sollicitudine febres soluunt. Suntautem hæc, vt inuenio, vel externa vel interna auxilia. Externa sunt frictiones, inunctiones & emplasmata. De frictionibus scriptum est ad me anno præterito à medico regis Poloniæ, reperiri in iis regionibus medicum quendam, qui fricet ante accessionem ægros aceto & sale vsque adeo efficaciter, vt statim febres adimat. Sic quoque solent alii vti frictionibus intro vino. Inunctionibus quoq; vtuntur tum in dorso, tum in carpis manuum, tum in plantis pedum: & vnctiones, quibus vtuntur, modo faciunt ex ol. viperino, modo ex oleo piperum, ex ol. scorpionum, ex ol. aranearum.

Alexipyreta quæ vocent Paracels.

Externa alexipyreta.

Emplasmata vero faciunt ex variis herbarum generibus, plantagine, portulaca & similibus. Interna ipsorum remedia sunt, quæ ore capiuntur. Et hæc vel præbent in substātia vel præbent extracta per alembicum, & destillata; vel vtroque modo. Destillata sunt ol. vitrioli, ol. caryoph. extractum aloes. In substantia modo præbent diatrionpip. modo piper ipsum, modo nasturtium; interdum autem hæc simul miscent, atque cum felicissimo fructu vsurpare profitemur. Quamobrem, quia quoque vobis continget sæpe cum his medicis versari, & aliquibus medicinam facere, vtile erit intelligere, vtrum hæc medicamenta liceat vsurpare nec ne. Et si licet vsurpare qua ratione sit incedendum in ipsorum vsu. Et cum sciam nihil pene esse in medicina, quod aliquam vtilitatem præstare nequeat, in hanc sententiam veni, licere etiam quandoque medicis dogmaticis huiusmodi auxilia vsurpare.

Interna alexipyreta.

Et quia alia sunt ex his medicamētis, quæ facultate arcana operātur, alia vero quæ manifesta: de præsidiis operantibus arcana qualitāte minime loquendum est, siquidem vt scribit Gal. 13. meth. 6. & 1. de medicamentis l. h. 16. medicamenta hæc cum sola experientia sint inuenta, neque vlla methodo tractari possint, cogimur fidem iis exhibere, qui lōga & debita experientia testantur sese ipsa cum fructu vsurpasse. Loquor autem tantum de illis, quæ manifesta qualitate operantur, quæ cum vel calida vel frigida sint, & consequenter aut exsiccantia, aut humectantia, minime negari potest quin debito modo adhibita & calefaciant, vbi opus est, exsiccentque humores superfluos, frigefaciant & humectent. Imo, quanto magis huiusmodi remedia vel calefaciunt vel frigefaciunt, tanto efficaciora esse minime diffiteri oportet.

Et vt hoc aliqua etiam veterum auctoritate muniam, primum Hip. lib. de loc. in homine dicit, febricitantes esse lauādos, esse vngendos, vt corpore aperto calor febrilis expiret. Neque aliud significare voluit Arist. quando 1. probl. 2. dixit, medicos consueuisse interdum in curando vti excessibus vel vini, vel aquæ, vel salsuginis, nisi ꝙ ipsis morbis æque excessus contrarientur atque defectus. Quamobrē, vbi putridæ febres occurrunt, cū à materia putrescente oriantur, certum est, si remedia, quæ maxime exsiccent

 putre-

putrefcentes humores adhibeantur tempeftiue, profutura effe. Vnde dicit Arift. eodē in loco morbos alios fieri à rore, alios ab igne: & qui fiunt à rore, curari ab igne, ficuti qui fiunt ab igne, curantur rore, adeo vt minime dubitādum fit, quin medicamentis, fiue mediocria fint, fiue valentia, modo tempeftiue vfurpentur, poffint ftatim non folum febres, verumetiam alios morbos inhibere. Sed ficut hoc veriffimum eft, ita quoq; veriffimum eft, nifi prudenter & opportune huiufmodi auxilia adhibeantur, fæpe perniciofa atque ita exitiofa peruadere. Vnde breuiter videre oportet, quæ poffit effe ratio vfurpandi hæc remedia.

Quæ fit recta ratio vtendi alexipyretis. Scio magnam partem horum remediorū vfurpari cōfueuiffe initio ægritudinum, imo vero paulo ante acceffiones in interpolatis: fcio etiam interdum poft acceffiones adhiberi confueuiffe; veruntamen recta ratio vfurpandi ea inprimis eft, vt facultas manifefta medicamentorum expendatur: deinde, vt morbi natura, vires ægri, atq; tēpus morbi examinetur. Nam medicamenta, quæ infigniter calefaciunt, & infigniter exficcant, eis ægritudinibus funt offerenda, quæ humidæ fint, quæ vel non eximium calorem habeāt, vel admodum exiguum. Sic quoque huiufmodi remedia minime adminiftrare oportet in quibufuis, quia fi corporib. fuapte natura calidis & ficcis adminiftrentur, maxime perniciofa effe folent, eo quod licet morbum lenire videantur, attamen intemperamenta naturalia vfque adeo augent, vt viderim interdum aliquos ex vfu horum deductos effe in marafmum.

Incommoda alexipyretorum. Et quod dico de hac contrarietate calíditatis & ficcitatis, idem quoque exiftimandū eft de omni alia contrarietate; nempe, vt animaduertatur femper fiue calida fiue frigida fint adminiftranda, femper in contrariis morbis adminiftrentur. Quo fit, vt plerique temere hæc remedia adhibentes plures iugulent, quam fanent.

Quando vtendum alexipyretis. De tempore etiam, quo vfurpare oportet hæc medicamenta, magna follicitudo habēda eft, quandoquidem fi medicamenta calefacientia in fummo febris adminiftrentur, fiue fint externa, fiue interna, magnam perniciem afferunt, quemadmodum etiam, fi ante acceffionem aut poft adminiftrentur, materia adhuc copiofa & cruda exiftente, nō folum febres non tolluntur, imo dilatata ac fufa magis materia morbi augeri folent. Atque hoc eft, quod Galenus libr. de præcogn. ad Pofth. 2. criminatus eft medicos illos, qui in Eudemo philofopho ex vna quartana duas fecerunt, quod fcil. importune theriacam exhibuiffent ante acceffionem.

De externis alexipyretis Igitur vt de externis remediis definiam, fi febris putrida aut etiam diaria ex cutis obftructione originem duxerit, nō damno frictiones; ita tamen moderate factas, vt pra- tione corporis nulla violentia inferatur. *fententia auctoris.* Sic fi febris ex nimio actu duxerit originem, ficut non damno emplafmatum refrigeratium vfum, fic balnea laudatiffima funt. Vnde Hipp. 7. aph. 42. dicebat, quod fi quifpiam ex nimia infolatione vel æftuatione in febrim inciderit, magnopere iuuare calidam feu tepidam capiti affufam. Pari pacto, vbi quis in febrem putridam lapfus fit, ex nimia ventriculi cruditate vfum diatrionpip. & aliarum rerum calefacientium tempeftiue adhibitū, poffe ftatim febrim cohibere non dubito; quemadmodum etiam vbi fumma adfit in corpore putredo, atque aliquantifper videatur effe parata ad expulfionē, vel ol. vitrioli, vel aliquid aliud offeratur, extra acceffionē iuuare poffe exiftimo, nam dicit Gal. in libr. de theriaca ad Pifonem, theriacam fua vi calorifica atque exficcatoria ftatim peftiferos humores confumere poffe, quemadmodum ignis confumit humiditates omnes.

Igitur vt huius rei conclufionem aliquam habeatis, cum medicamenta hæc omnia nimiam actiuitatem habeant, ac propterea in vfum ipforum quilibet vel minimus error exitialis effe poffit, aut nunquam vfurpanda funt, aut, quemadmodum dixi, fumma prudentia & dexteritate ea adhibere oportet. Auic. quem fequimur præter caput, in quo vniuerfalem medēdi putridis rationem docet, in quo etiam de ratione victus breuiter tractat, aliud caput facit de cibatione febricitātium in generali, quod etiam nos facere cogimur. Neque fine ratione, fiquidem etfi indicatio cibandi, quæ fumitur à viribus, æque neceffaria fit, in fanitate atq; in morbo. *De victus ratione in putridis.* Huiufmodi tamen indicatio in febribus mirum in modum valet. Vt ob hanc coactus fit artificiofiffimus Auic. peculiare caput huic indicationi deputare. Nam in febrib. duplici de caufa vires confumi folent: vna ratio eft communis etiam in fanitate, fcil. quod corpora noftra perpetuo confumuntur, & nifi cibis continuo repleantur, facile ruinam immedicabilem incurrunt. Alia ratio eft, quod in febrib. maxime omnium fubftantia ipfarum virium labefactatur, quia cum hæc pofita fit in caloris natiui conferuatione, nihil eft quod perinde calori natiuo adferat violentiam & minorationem atque calor præternaturalis.

Indicatio quæ fumitur à viribus, propterea à Galeno nuncupata eft vitalis, quoniam cum refpiciat vitę conferuationem, non minus in fanitate quam in ægritudine neceffaria eft. Et quanquam vere curatoria non fit: poteft tamen per accidens curatoria quoque vocari, eo, quia virtus non tantum non læditur ob fubftantiæ imminutionem, verum-

etiam

etiam propter alterationem, quam alterationem cum cibi quoque respiciant, hinc fit, vt ratio cibandi ægros possit quoque curatoria pars vocari. Et hoc est quod plerique medici, & præsertim Arabum sectatores, dixerunt, alios esse cibos puros, alios medicinales, nẽpe illos, qui non solum alunt, verumetiam alterationem corporis castigant.

De cibatione igitur tractaturus, quinque capitibus totum hoc negotium absoluere enitar. Primum, qui & quales cibi conueniant in febribus putridis. 2. quibus corporib. conueniant. 3. quæ sit debita mensura ciborum in putridis. 4. declarabo quo tempore nutriendi sint ægroti. Postremo, modum cibandi docebo: adeo vt præclaram quandam anatomen & explicationem habituri sitis, illius capitis Auic.

Qui & quales cibi conueniant in putridis.

Hipp. tria genera ciborum nobis proposuit in aph. & in lib. de acut. vnum appellauit victum plenum, alterũ tenuem, tertium victum tenuissimum. In aliis com. Hipp. inuenio hæc tria genera proposita esse diuersis nominibus. Nam quod appellat in aph. victum plenũ, vocat in aliis σιτίον siue cibum, quod vocat alimentum tenue, alibi nominat sorbitionem, & quod vocat victum tenuissimum, appellat πόμα siue potum. Sectator Hipp. Cornelius Cels. lib. 2. cap. 18. tria & ipse ciborum genera pponit. Quod vocat Hipp. plenum, appellat Cels. valẽtem materiam: q̃ dicit Hipp. tenue, Celsus vocat mediam materiam, & quod Hip. est tenuissimum, à Celso dicitur imbecilla materia. Auicenna quoque noster sectatus veteres tria & ipse facit genera ciborum: vnum vocat grossum siue crassum, alterum vocat multum subtile, tertium vocat medium, adeo vt si hæc omnia simul conferantur, in vnum conuenisse omnes videantur, vt fecerint eadem genera ciborum.

Cibus plenus, tenuissimus, medius.

Cibus plenus, vt cum Hippoc. loquamur, est panis, oua & caro. Victus tenuissimus siue imbecillis, aut multum subtilis, est vel nihil dare, vel solã aquam administrare. Medium genus duplex est, aliud quod proximum est tenuissimo, huiusmodi est melicratum, cremor ptisanæ, panis lotus. Cibus vero proximus pleno est, veluti caro extremorum gallinæ, caro auicularum, atque eiusmodi alia. Cibus tenuissimus, qui est vel nihil dare, vel aquam solam dare. Erat quidem veteribus in vsu, veruntamẽ tempore nostro penitus desueuit, adeo, vt si quispiam medicus reperiatur, qui velit detinere ægros absque cibo vel vna die trucidatos statim vocetur.

Et forsan Galenus damnauit hanc consuetudinem, damnando diatritarios, sicut etiam Aristot. 3. polit. 11. damnauit Ægyptios medicos quod nimium seueri essent. Quare ego quoq; in hac sum sententia, vt in febrib. putridis fugiatis hunc tenuissimum victum, plenus aũt victus cum sit potius sanorum, omnino fugiendus est in curatione putridarũ ex consilio Auic. sed medium genus maxime accommodatum est in hac curatione, siue sit proximum tenuissimo, siue sit proximũ pleno, habita tamen distinctione, vt aliquibus vnum, aliquib. aliud accommodetur. Quãobrem cõueniet in putridis vti ptisana, melicrato, pane loto, carnibus auium, carnibus extremorum gallinæ, iuribus, herbis, vt acetosa, endiuia, borragine. Laudat etiam Auic. spinachiam. Verum non sunt hæc nostratia, vt ego puto. Verum cum ita constitutum sit, statim oboritur magnus scrupulus, quẽ necesse est ab ingeniis vestris eximere. Nam dixi ex sententia veterum, panem, carnem & oua esse cibos sanorum, non autem febricitantiũ, & tamen nulla est hodie febris, in qua non exhibeamus & panem, & oua & carnes.

In putridis medium cibi genus accommodatum.

Num caro, panis, oua, in putridis exhibere liceat.

Et v primum de pane loquamur, certissimum est, si febricitantibus non conueniunt ea quæ multum nutriunt, minime conuenire posse panem. Nam scribit Alex. 2. probl. med. 62. panem omnium ciborum maxime nutrire, & propterea Homerum semper facere, vt esitaturis ante cætera apponatur panis. Et vt hoc etiã obiter dicam, Psalmographus de vino scribit, illud lætificare cor hominis, de pane autem dixit, confirmare cor hominis. Et Arist. 21. probl. quærens rationem, cur homines nunquam fastidiant panem, sed omne aliud genus ciborum fastidiant ob nimium vsum, inquit esse, quoniam triticum datum est homini à natura pro peculiari cibo: nempe quod suo lẽtore multum alat. Ita vt ex his omnibus liceat colligere in febricitantibus, in quibus fugienda sunt, quæ multum nutriunt, nequaquam conuenire panem.

Dicendum est, panem aut possumus vsurpare eo modo, quo vtimur ipso familiariter, vel posse administrari medicatum & ablutum, primo modo administratus certe non conuenit febricitantibus, & qui ipso vtuntur, male faciunt.

Veruntamen, si præparetur, si abluatur, dicunt Oribasius & Auicenna ipsum refrigerare atq; parum nutrire, adeo vt hac ratione maxime conueniat. Et vt sciatis rationem abluendi panem, forsan à plerisque ignoratam, videatis Oribasium 4. collig. vlt & Auicennam lib. 2. cap. de pane. Ibi vnanimiter docent, vt panis refrigeret, & parum nutriat, detinendum esse in aqua, atque aquam esse mutandam & renouãdam, donec panis crescat & lentorem penitus deponat.

Ratio abluendi panem.

Interest inter hos scriptores, quod Oribasius vult prius panem esse modice assandam quam in aquam mergatur. De carne quoque dubiũ est, vtrum conueniat febricitantibus,

quandoquidem magnus Auenzoar lib.3.t.3. cap. vlt. scribit, carnes febricitantibus perniciosas esse, eo quod facile in ipsis computrescãt.

In hac quoq; re decernendum est, carnes quadrupedum minime conuenire febricitantibus, sed tantum carnes auium. Atq; has neq; semper, neque quouis modo, sed contusas & in sorbitionis formam redactas. Et huius mementote, vt in febricitantibus vestris caueatis à cibis, qui opus habent masticatione, quoniam semper Hippocrates monet, vbi febris adest, sorbitionibus, non cibis esse vtendum.

De ouis quoque dubium est, an conueniant, quia non defuerunt, qui ea damnarent etiam inter recentiores, adducti scilicet hac ratione quod multum nutriant, quodque in ventriculo febriculoso corrumpantur & cõsequẽter augeant putredinem. Vt etiam hac in re sciatis prudenter incedere, scire oportet quod docuit Galenus 3.de alim.fac.nempe tria esse genera ouorum, quæ vsurpantur communiter ab hominibus, vnum est ouorum coctorum, hoc est ad duritiem quãdam coctura perductorum; aliud est eorum quæ à Græcis τρομητὰ, à nostris tremula dicũtur: & sunt ea, quæ cocta in aqua duritiem non contraxerunt, sed tremunt, & ꝓpterea vocãtur tremula. Tertium genus est eorum, quæ sorbentur, & vocantur à Græcis ῥοφητά.

Tria genera ouorum.

Primum genus in febribus nullo modo conuenit, quia nimirum nutrit, & facile corrumpitur: Secundũ, quia minus nutrit, potest interdum cõuenire, sed raro, verum postremum genus, hoc est, oua sorbilia, quia minime omnium nutriunt, ideo in febricitantibus conuenire possunt. Et hoc cum intelligeret Galenus 1.ad Glauc.9.in curatione tertianæ cõcedit oua sorbilia, & de his etiam loquebatur Plinius, quando dixit, de ouis loquens, nihil esse quod æque nutriat, nec onerет in aduersa valetudine, simulque vim & cibi & potus habeat.

Sed hęc scire nihil prodest, nisi etiam sciatis, in quibus febricitantibus debeatis administrare huiusmodi cibos, quoniam corpora calida & sicca sunt magis alenda q̃ corpora frigida & humida. Imo vero Galen. 11.meth. 3.& 5.dicebat interdum medicos cogi huiusmodi corpora nutrire etiam in principio accessionis. Sic qui habent corpora dura & densa, minus in febrib. debent cibari, quam illi, qui carnes laxas & floccidas habent. Sic decrepiti in febribus minus cibandi sunt, paulo magis senes, adhuc magis adolescẽtes, maxime omnium pueri, vt dicebat Hippoc. in 1.aph.

Quibus corporib. dicti cibi conueniant.

Haud secus quoq; consuetudo magnam vim habet in definienda febricitãtium cibatione, quoniam qui sunt consueti in sanitate multum edere, debent quoque in ægritudine, & præsertim in febribus, paulo magis nutriri, quam illi qui sunt assueti ieiunare.

Studium quoque vitæ respiciendum est in cibandis febricitantibus, eo, quia illi, qui multum laborant, proculdubio sunt plus alendi, quam illi qui vitam otiosam & sedentariam degunt. Et postremo regio quoque spectanda est, quoniam sub plaga septentrionali, in qua homines edaces sunt, certe plus semper alendum est, quam vel in Hispania vel in Ægypto, vbi homines non sunt ita edaces.

Et ob hoc dicit Alex.Trall.lib.12.medicos Ægyptios consueuisse febricitantes nutrire peponibus, herbis & fructibus, quod sc.huiusmodi edulia minimũ alant & refrigerent. Hippocr.1.aph.17.cum loqueretur de corporib.nutriendis, dicebat magnopere spectandum esse, cui sit plus dandum, & cui minus. Atque in hoc dandum est aliquid consuetudini, tempori, & aliis huiusmodi, quasi referat quidem, habere rationem harum rerum, sed non ita, vt non anteponatur ea ratio, quæ sumitur & à morbo & à viribus. Id quod cognouit etiam Aristot.10.eth.vlt.quando scripsit, febricitantib. in vniuersum conuenire inediam, particulariter.a.non conuenire.

Quæ sit debita mensura ciborum in putridis.

Sequitur tempus exhibendi cibum, quod cum vniuersale sit & particulare, de vniuersali primum oritur quæstio, quia Hippocrates 1.aph.18.& 3.de diæta diserte docuit, hyeme magis nutriendos esse ægros, minime æstate, medio autem modo vere atque autumno. Contra Auic.1. quarti cap. de cibat. ægrot. scribit hyeme nutriendos esse ægros, æstate vero magis, & addit rationem, quia æstate maiores fiunt resolutiones. Vnde opus est maiori alimento, vt possint deperdita restaurari.

Tempus exhibendi cibum in putridis.

In hac difficultate, quæ multos torsit, ita decernendum puto: scil. nutrimentum posse plus vel minus esse duobus modis: vno, secũdum molem, alio, secundum virtutem. Affero exemplum. Vitellus oui si cõparetur maiori quãtitati panis, dicitur esse maius & minus nutrimentum pane. Est quidem maius secundum virtutem, quia plus alit, est autem minus secundum molem; quia panis, quoad pondus, est duplo maior vitello. Itaq; dicendum, hyeme plus nutrienda esse corpora secundum vim & virtutem, æstate autem plus nutriri debere secundum molem: Atque ita conciliaui hos diffidentes scriptores.

Et vt rem hanc melius comprehendatis, scire oportet, calorem natiuũ, vt dicit Hippocrates 1.aph. maiorem esse hyeme, minorẽ æstate. Quare multo melius conficere potest valens alimentum hyeme quam æstate; æstate vero, cũ maior sit calor præternaturalis quam naturalis, & ꝓpterea ingentes fiant corporum resolutiones, fit, vt egeãt quidem corpora

corpora cibis, vt reficiantur vires consūmptæ, veruntamen hi cibi vt possint confici, nequaquam debēt esse vsque adeo valentes, idque cum videret Galenus 1.aph.18.dicit æstate cibum partiendum esse in plures vices, quod etiam dixit Auicenna;hyeme vero sufficere vna vel altera vice cibum offerre; scilicet quia melius coquitur hyeme & subinde pauciora fiunt excrementa: æstatē vero minus coquitur, vnde fit, vt cibus partiendus sit eo magis, quia tum copiosa gignuntur excrementa.

Itaque hanc rem cum Aristoteles vidisset 2.problem.33. dicit æstate magis corpora esse exercenda, magis esse prouocandum sudorem, quoniam æstate ob debilem coctionem plura fiunt excrementa, quę opus est vt exercitatione consumantur, ne putrescant.

Tempus particulare cibandi in putridis, continuis & interpolatis decidere.

De particulari tempore definiendo in cibandis febricitantib. dicebat Galenus libro de opt. sect. ad Thras. 37. difficile esse definire in vniuersum huiusmodi tempus, quoniam varia sunt genera febrium, quæ postulant varia tempora cibandi, veruntamen vos poteſtis hunc in modum decernere, nempe febrium alias esse continuas: alias vero esse intermittentes, siue sint continuæ, siue intermittētes, oportet vt principio, si non cognoscantur iuxta regulam Auic. subtiliter nutriantur ægri.

Sin autem cognoscantur atque febres diuturnæ futuræ iudicentur, opus est in initio semper vti paulo pleniore victu. Sin autem febris sit acuta, vtēdum est cibo tenuiori. Et ratio est, quia cum semper secundum præcepta Hippocratis ægroti in statu morbi sint parum alēdi, in diuturnis morbis nisi in principio liberalius nutrirētur, non possent sufficere vsque ad statum. Contra, cum in acutis febribus status sit proximus principio, necesse est etiam in principio parum alere.

Ergo, si febris continua sit, diligenter cōsiderandum est, vtrum habeat remissionem vllam, an vero sit sine vlla remissione. Si habet aliquam remissionem; semper ægri tempore remissionis nutriri debent, sed si nulla adsit remissio, tunc dicit Auicenna eligendam esse vel horam consuetam in sanitate, vel horam diei frigidiorem.

Cæterum si febris sit intermittens, considerandum est, vtrum perueniat ad infebricitationem, an vero non perueniat. Si non peruenit ad infebricitationem, tunc studere oportet, vt ægri nutriantur quanto longius fieri poteſt ab accessione futura.

Sin autem perueniat febris ad infebricitationem, tunc quoque diligenter expendere oportet, an longum sit interuallum, an vero sit breue. Si sit breue interuallum, sat est nutrire vel in principio, vel in medio declinationis. Sin autem interuallum sit magnū, tunc expectare oportet perfectam declinationem, imo vero, perfectam febris consumationem.

Atque hoc est, quod dicit elegantissimus Celsus libro tertio, nempe optimum esse, vt nutriantur ægri finita febre, vel quando decessio ipsius consistit: vel si id fieri non licet, nutrire quocunque tempore fieri poteſt.

Huc etiam vergunt omnes regulæ relictæ ab Hippocrate & in 2. & in 4. de acut. nempe abstinendum esse à cibo cum frigent pedes, offerendum autem esse, quando postea calent pedes. Mensura cibi febricitantium certe definiri non poteſt.

Mensura cibi in feb. putridis.

Num melius sit peccare in tenui victu an in pleno.

Veruntamen debet medicus semper illud memoria habere, ꝙ scribit Hipp. 7. aph. 72. nempe cibum sanis afferre robur, infirmos tradere morti, vt sc. sciatis tantisper nutriēdos esse ægros, vt sustentari vires possint.

Et si peccandum est, dubitari poteſt, vtrū melius sit peccare in tenui victu an in pleno. Nam Hippocrates hac in re diuersus fuisse videtur. Primo aph. quinto dixit, grauiores esse errores qui committūtur ob tenuiorem victum, quam qui ob pleniorem. Sed 2. acut. 37. & 38. videtur diuersam sententiam habuisse.

Num melius sit peccare in tenui victu an in pleno.

Ego autem in febricitantibus ita puto decernendum esse. Mēsura cibi poteſt, quemadmodum nuper dicebam, vel accipi secundum molem, vel secundum virtutem. Si peccetur in tenui victu secundum virtutem, certe grauius est peccatum, ꝙ si peccetur in pleniori victu. Et ratio est, quia vbi vires ob egestatem alimēti semel præcipitantur, non facile possunt recuperari. Secundum molem autem multo grauius est errare in pleno victu, quam in tenui. Et ratio est, quia vbi plus cibi secundum molem sumitur, quam conueniat, primum plura gignuntur excrementa: vnde non solum pabulum putredini suppeditatur: verumetiā calor natiuus hebetatur, & præternaturalis augetur. Ad hæc natura, quæ debet incumbere coctioni humorum morbidorum, auocatur tota ad cibum cum maxima febricitantium pernicie.

Atque hoc est, domini, quod voluit significare Aristotel. quando 2. eth. ad Eudemum 5. dicebat, in rebus ad sanitatem pertinentibus quandoq; melius esse inclinare ad defectum, & quandoq; ad excessum, sed exercitationib. melius esse excedere, in cibo melius esse deficere. Igitur habetis, quæ sit vera ratio definiendi mensuram cibandi ægros.

De modo cibandi in febribus putridis.

Succedit postremo loco modus. Febricitantibus omnibus, vt alias etiam vos docebo, cibi sorbiles maxime omnium conueniunt, quia masticare opus est laboriosum. Vnde si ægri non optime mandūt, frustratur coctio: & propterea augetur malum. Sin autem dili-

gentæ

genter mandant, sequitur ingẽs labor. Quare sorbitiones multo sunt meliores, vt semper admonet Hipp. febricitantibus sorbitiones esse dandas.

Sorbitiones in putridis magis conueniunt. Sed quid dico de Hippocrate, Aristotel. etiam 1. sect. problem. 52. dicit in omnibus morbis initio nutriendos esse ægros sorbitionibus, quia sunt leuiores, felicius distribuuntur, & consequenter citius & aptius nutriunt. Quare debetis semper operam dare, vt febricitantes vestri potius sorbeãt, quã mandant. *Sedentes sumunt cibũ febricitantes in lecto.* Secundo procurandum est, vt ægri semper cibum sumãt non iacentes, neq; etiam extra lectum, sed in lecto sedentes, ita vt etiam ab accepto cibo per horam vnam plus minusue sedentes maneant.

Sic enim & melius descendit cibus in fundum ventriculi, & consequenter melius coquitur. Et hoc est, quod nos docuit Aetius ex sententia Gal. lib. 9 c. 37. & Auic. 3. primi doct. 2. c. 7. vbi dicit eos, qui habẽt ventriculum imbecillum, cuiusmodi sunt febricitantes, debere manere eleuato capite potius quã humili, quoniã sic melius perficitur coctio.

Lingua antecibum abluenda. Ad hæc prouidendum est, secundũ Hippocrat. præceptum, vt febricitantes semper, antequam cibum capiant, linguam vel aqua sola & aceto, vel aqua hordei diligenter abluant. Nam solent febricitantes habere linguas obductas limo & tetris fuliginibus, quæ impediunt & delectationem cibi adimunt, propterea diligenter eluendę sunt hæ sordes.

De potu vini dubium esse potest, vtrum febricitantibus quandoque conueniat. Et hæc res vos maxime exercebit.

Num vinũ in putridis conueniat. Nam Alexand. secundo problem. 62. non tantum videtur concedere vinum in febricitantibus, verumetiam ipsum commendare, & præsertim quando est exiguum, & tenue vinum offertur. Galenus etiam secundo de acut. 8. scribit morem fuisse in Italia, vt vinum Sabinum, quod erat tenue, cunctis febricitantibus concederetur, imo eodem libro t. 40. fatetur sese ægris consueuisse modicum vini cum aqua lymphati indulgere. Quinimo si videatis Hippoc. non modo in libro de acut. verum etiam in aliis, audacissimus fuit in vsu vini, etiam in febricitãtibus, contra autem sunt plerique medicinam facientes, qui nihil perniciosius esse dicunt, quam præbere febricitantibus vinum.

De potu vini ita definiendum est, quemadmodum definiuit Galenus 11. & 12. meth. nec non 1. ad Glauc. 14. sc. quatuor esse casus, in quibus nunquam licet vinum febricitantibus concedere, vnum, quando febris vehemens est: vnde reperietis sæpe Galenum dicere, dandum esse vinum, si febris sit parua, dandam esse aquam, si febris sit magna. Secundus casus est, quando in febre caput dolore aliquo afficitur. Tertius est, quando febricitantes delirant. Quartus quando febris putrida vel oritur ab inflammatione, vel sequitur inflammationem.

Præter hos casus possunt medici indulgẽtes esse in vino, modo tamen duo obseruentur: vnum, vt non præbeatur nisi apparente aliqua morbi coctione. Et hoc docere voluit Galenus 1. ad Glauc. 9. quando in tertiana concedit vinum apparente aliqua coctione morbi.

Aliud est, vt vinum suapte natura sit pauciferum, vel aqua castigetur. Nam de huiusmodi vino sermonem habet Gal. 11. meth. 9. dicens, propterea conuenire, quia huiusmodi vinum inprimis caret aquæ vitio, deinde vrinam prouocat, & postremo semicoctos concoquit humores. Sed video dicturum esse aliquem, non posse huiusmodi vinũ quicquam adiuuare coctionem, atque hoc docuisse Galenum 1. de antid. 3. vbi scribit: vinum nequaquam adiuuare coctionem: si sit aquosum. *Num vinũ aquosum iuuet coctionem.* Respondeo Galenum eo in loco non auferre penitus vim coquendi à vino, sed dicere, quod non adiuuat ἐνεργῶς siue euidenter, q. dicat adiuuare quidem, sed non admodum insigniter. Atque hæc sit resolutio circa vini vsum in febribus. In quo debetis illud adnotare, in omnibus morbis curãdis magnam potestatem habere proprietates hominum. Sunt enim nonnulli vsque adeo à natura comparati ad vinum, vt etiam in extremis morbis non possint abstinere.

Quo in casu possunt medici indulgentes esse. Habetis apud Arist. 27. problem. 1. Dionysium proprietate naturali vsque adeo vino fuisse amicum, vt cum in obsidione cogeretur potare aquam, tabidus euaserit.

Pro coronide huius tractationis decernenda est etiam quædam res, de qua sæpe interrogantur medici in cibandis febricitantibus, scilicet an liceat cibos febricitantium sale coquere. Et apud quosdam vulgares & mulierculas inoleuit vsus, vt existiment minime sal esse ostendendum, nedum concedendum ipsis ægris.

Num liceat cibos febricitantium sale coquere. Ego vero, domini, sum alterius sententiæ: & quidem existimo omnibus febricitantibus posse impune cõcedi cibos modico sale percoctos: modo tamẽ sal administretur, non vt dapes fiant salitę, sed vt adimatur insipiditas, & iniucunditas à cibis. Nam Hippocrates 2. aph. 38. & in libro de affectibus, habuit hanc sententiam, febricitantib. semper gratos iucundosque cibos esse concedendos, nisi euidens detrimentum afferant. Imo, dicebat, suauiorem cibum & potum, etiamsi paulo deteriorem, esse anteponendum meliori sed insuauiori. Quod si ita est, proculdubio, vt gratiores fiant palato cibi, nihil pene refert, paululum salis inter coquendum miscere, siquidem dicebat Heraclitus; salem

esse animam ciborum, & Plato in Timæo dicit esse corpus diis & hominibus amicum. Et quod in febrib. vsus moderatissimus salis sit concedendus, possumus colligere etiam ex Gal. sententia, quippe qui lib. 7. meth. in curatione sicci ventriculi concedit panem salitum. Si in hac igitur ægritudine, quæ sicca est, conceditur panis salitus, ad quid tanta superstitio, vt negemus prorsus febricitantibus salis vsum.

CAPVT IX.

De febribus in specie, & primum de febribus tertianis.

POstquam finem imposuimus tractationi vniuersali febrium putridarũ, & medici morbos non in vniuersum, sed particulariter curent, operæpretium est, vt iam vniuscuiusque speciei febris tractationem incipiamus. Auic. auspicatur hanc tractationem à febribus acutis & ab accidentibus ipsarum. Sed quia hæc res est nimium vniuersalis & symptomata acutarum melius tractantur cũ symptomatibus aliarum febrium, ea propter decreui primũ febres simplices peculiariter tractare, deinde particulatim ipsarũ symptomata edocere. Et quia Auic. auspicatur à febrib. tertianis, quippe quæ frequẽtiores medicis occurrunt, nos quoque ab his initium sumemus. In quibus tractandis consuetum nostrum ordinẽ obseruabimus, vt primum naturam, deinde causas, postmodum signa, postremo curationem tradamus.

Et quia tertianarũ aliæ sunt interpolatæ, aliæ continuæ: & interpolatarum aliæ legitimæ & exquisitæ, aliæ vero spuriæ: de legitima tertiana primũ loquemur, quæ à Græcis nũcupata est τριταῖος ἀκριβὴς, hoc est, tertiana exquisita, atq; hæc nihil aliud est, nisi intemperies calida & sicca, facta à bile mota & putrescente extra venas affligens de tertio in tertium.

Dicitur intemperies calida & sicca, quia etsi omnis febris huiusmodi sit, vt alias docui, maxime tamẽ omnium talis est tertiana exquisita, quia siue intemperiem, siue materiam spectemus, est affectus calidus & siccus.

Dicitur secundo à bile mota & putrescẽte, tum quia auctor illius partis quæ adiecta est libr. de nat. hum. scribit febres has fieri à bile aucta in corpore. Contra quem Galen. 1. cap. lib. 2. ad Glauc. secus definiuit: tum quia Gal. 2. de cris. 6. & Ægineta lib. 2. cap. 18. dixerunt fieri tertianam à bile mota per corpus simpliciter. Quod tamen verum non esset, nisi adderetur, & putrescente. Nam bilis, vbi in venis inimica euadit naturæ, vel ob copiam, vel ob quantitatem stimulat ipsam ad sui expulsionẽ, vnde à venis depulsa mouetur quidem per corpus, sed tandem sistitur in aliquo loco, vbi conclusa putrescit.

Dicitur de tertio in tertium diem affligẽs, quia etsi Auerrhoes 4. coll. 28. dicat, non omnem tertianam fieri à bile atra: tamẽ secundũ medicos hoc verissimum est, scilicet tertianam periodum esse propriam ipsius bilis, adeo, vt Galenus 1. aph. 12. dixerit etiam Pleuritides, quæ fiunt à bile, hoc habere, vt tertia quaque die magis exacerbentur. Est ergo causa interna & immediata febris tertianæ exquisitæ bilis. Sed videndum est, quænam bilis proprie faciat hanc febrem. Nam vt videre potestis apud Galenum passim & Auic. duplex est genus bilis, aliud naturale, aliud vero præternaturale.

Naturalis bilis est, quæ fit in iecore, dum sanguis generatur, quæ spumę cuidã à Galeno assimilatur. Hæc autem bilis partim trahitur à proprio folliculo, qui veluti implantatus est iecori, partim autem mittitur in venas, vbi vtrum seruiat nutritioni partium, quemadmodum dicunt nonnulli, an non seruiat, vt profitetur Auerr. ex sententia Perip. 3. coll. 3. & 4. non est opus in præsentia determinare.

Bilis præternaturalis adhuc multiplex est, alia est vitellina vocata, quæ, vt habetis apud Galenum in fine 2. de potentiis naturalibus, fit ex bile naturali amplius excocta, vel est bilis æruginea, vel bilis porracea: quæ omnes biles, cum fiant ex mixtione aliorum humorum cum bile, vt videtur loco citat. censuisse Galenus, &, vt etiam sibi tribuit Auerrhoes loco citato. Iam vero febris tertiana fit non ex vlla bile præternaturali, sed tantum ex bile naturali. *Febris tertiana fit ex bile naturali.*

Neque valet, quod dicunt aliqui, huiusmodi bilem non reperiri puram & integram in corpore nostro, nisi in folliculo bilis, quoniam etsi, dum est in venis, non sit syncera: tamen dum propellitur à venis, integra separatur à sanguine. Illud bene verum est, huiusmodi bilem raro inueniri solam, & propterea raræ etiam fiunt tertianæ exquisitæ, & ego qui medicinam tot annis exercui, paucas omnino vere exquisitas comperi. Sed cũ bilis pura inueniatur in folliculo proprio, percunctabitur aliquis vestrum, vtrum tertiana exquisita fieri possit à bile putrescente in huiusmodi folliculo. Fernel. vir magni ingenii, fuit eius sententiæ, ex hac bile tertianam febrem oriri. Sed sum ego alterius sententiæ. Primum, si fieri posset huiusmodi febris, sane tunc efficeretur, quando à multitudine & crassitie bilis adeo repletur ille folliculus, vt perspirari nequeat. Sed hoc minime compertum est, quandoquidem in ictericia, quæ fit à nimium repleto folliculo, nũquam videbitis has tertianas oriri, quod tamen necessarium esset. Preterea si fieri posset febris

febris ex putrefcente bile in hoc folliculo, proculdubio illa febris non effet interpolata, fed continua: eo quia in vafe perpetua effet & continua putredo, ficuti eft, quando putrefcit in venis.

Inter caufas internas febris tertianæ primum locũ habet temperatura calida & ficca; deinde fexus virilis, poft ætas iuuenilis, & demum habitus corporis gracilis. Caufæ externæ funt aer calidus & ficcus, propterea æftas feraciffima eft tertianarum. Sic etiam regio calida & ficca, vigiliæ, nimii labores, ira, inedia, potus vini meracioris, cibi calidi & ficci; vt aromata omnia, falfamenta, cibi acres, medicamenta calefacientia. Hæc enim omnia caufæ externæ funt febrium tertianarum.

Signa tertianarũ, quę capiuntur ab actionibus læfis, funt vigiliæ immenfæ, pulfus maximus, frequentiffimus & celerrimus. Ab excrementis mutatis capiũtur hæc figna, quod vomitus biliofiffimi funt, feces valdę flauę & biliofæ, fudores copiofi, vrinæ modo flauæ funt, modo ruffæ. Rhafes, Aetius & Fernelius addunt in tertianis vrinas etiam fætere. Sed neque experientia, neque ratio huic atteftatur. Nam humor biliofus cum maxime ficcus fit, & diu in corpore non permaneat, vix fieri poteft, vt fætorem infignem contrahat. Ab affectib. præter naturam hæc indicia fumuntur, quod rigor maximus eft atque pungens, perinde ac folet acus. In qua re differt tertiana à cotidiana & quartana, quia in cotidiana fola refrigeratio percipitur: in qua tamen rigor non adeo vehemens eft, imo vero potius grauat quam pungit. Poft rigorem calor vehementiffimus eft, valde mordax, adeo vt febricitantes nec quiefcere, nec indumẽta fuftinere poffint. Finitur paroxyfmus ad fummum duodecim horis: interdum autem 8. horis vel 7. perdurat. Nicolus dixit, fe vidiffe tertianam tribus tantum horis finiri. Tandem definit tertiana in infebricitationem.

Num vrinæ in tertianis featant.

Sed circa hæc figna duæ oriuntur dubitationes. Vna eft, quia Gal. 3. de fympt. cauf. 5. fcribit, calorem febris tertianæ effe omnium maximum, & 2. de crif. 3. nec nõ lib. de rigor. & tremor. 7. & Auic. in hac parte reponit tertianam inter ardẽtes. Ex altera parte eft Auicen. 2. primi, doct. 2. fũm. 2. cap. 19. vbi fcribit, calorem febris hecticæ effe maiorem calore tertianæ puræ.

Alia dubitatio eft, quoniam Galenus 2. de crif. 3. fcribit, tertianam puram definere in infebricitationem, quod etiam prodidit Galenus 1. ad Glauc. Ex altera parte eft magnus Auenzoar libro 3. tr. 1. cap. 2. vbi fcribit, tertianam habere quidem alleuiamentum (fic enim loquitur) fed non depurari, hoc eft, minime peruenire ad infebricitationem.

Pro folutione prioris dubitationis dicendum eft, calorem febrilem duplici modo intelligi poffe, vel intenfiue, vel extenfiue, & perualenter. Si primo modo accipiamus, certe calor tertianæ eft maior quocunque alio calore, quia fiue continuam, fiue interpolatam tertianam accipiamus, calor ipfius femper eft multo vehementior & intenfior, q̃ fit calor cuiufq; alterius febris. Sin autẽ fecundo modo accipiamus, calor hecticæ maior certe eft calore tertianæ, eo quia non folũ calor hecticæ diffufus eft æquabiliter magis per totum corpus, verumetiam diuturnior eft & permanentior, cum calor tertianę primo contactu fit acris & mordax, paulo poft mitior & benignior videatur.

Num calor febris tertianæ fit maximus.

Quod fi Galenus quandoque inter ardẽtes febres tertianam connumerauit, refpectum habuit ad ipfam acceffionem, non ad naturam & formam totius morbi, fiquidem in acceffione vfque adeo ingens eft, & vfque adeo fitis magna, vt valde ardentem febrem æmulari videatur.

Cur Galen. tertianam inter ardentes connumerarit.

Pro fecunda dubitatione dicendum eft, quemadmodum dicere videtur Galenus 2. de diff. febr. 3. qui tamen locus perobfcurus eft, nam, fi loquamur de infebricitatione fecundum rationẽ, proculdubio tertiana nunquam peruenit ad confummatam infebricitationem, eo quia noctes antecedentes paroxyfmum femper graues funt, & 4. vel 5. horis ante acceffionem femper ingens mutatio fit in corpore. Sed quod maius eft, fcribit Galenus 1. ad Glauc. 5. in tertiana pura femper in pulfu remanere aliquod fignum caliditatis febrilis, adeo, vt fapienter dixerit Auenz. tertianam alleuiamentum habere, fed non depurari.

Num tertiana pura definat in infebricitationem.

Cæterum fi fenfum fequamur, quod faciunt plærunque medici, proculdubio tertiana pertingit ad infebricitationem. Atque hunc in modum locutus eft Galenus. Sed vtcunque fit, omnis tertiana pura & fecuriffima eft, & cito iudicatur, quemadmodum fcriptum inuenitur apud Hippocrat. 3. epid. com. 1. t. 4. imo vero, idem Hippoc. 4. aph. 59. fcribit tertianam febrem ad fummũ feptem circuitibus terminari, quanquam in coac. prænot. dixerit terminari nouem circuitibus. Gal. 2. de crif. 3. fcribit, fi vrina primis diebus fubflaua aut fubruffa extiterit, cum aliqua nubecula, quod 3. die terminatur: fin autem fit craffa & fine nube, quod feptimũ circuitum attingit. Sed illud certo exploratũ eft, quanto celerius apparet fedimentum in vrina, eo citius febrem finiri. Sed hac in re nonnihil dubii eft, quandoquidem Auenz. loco citato fcribit febrem tertianã non habere perfectam falutẽ, nifi in die iudicatoria apparuerit aliquod coctionis fignum. Et Hippocrates 3. prognoft. 39. & Gal. 3. aph. 24. nec

nec non Auicenna 1. quarti cap. de feb. tertian. reponunt febres tertianas inter morbos acutos. Iam vero, vt alias docui, ex Archigenis sententia, character morbi acuti est, vt sit cum celeri motu, & cum vitæ periculo. Si igitur, quemadmodum dicit Hippocrates, Galenus & Auicenna 1. quarti tract. 1. capite quarto, tertiana est morbus acutus, non ergo videtur prorsus carere periculo. Cōtra quod dixit Hippoc. securissimam esse.

In hac difficultate dupliciter responderi potest, vno modo non locutum esse Auenz. de febre pura tertiana, sed illa, quæ fit à bile æruginea vel prassina, de qua loquens Auerrhoes 7. collig. 11. dicebat eā esse periculosam.

Num tertiana semper periculo vacet.

Sed hæc responsio minime accōmodata est, quia tertiana, quæ fit à bile æruginea, nō solum periculosa, verumetiam exitiosa est, vt suo loco dicetur.

Quare multo melius est, dicere, febrem tertianam fieri aut in corpore valde bilioso & impuro, aut in corpore nō ita impuro aut bilioso. Si fiat in posteriori corpore, pculdubio securissima est, & de hac loquebatur Hip.

Cæterum si fiat in corpore admodum impuro & bilioso tertiana, tum periculosa est, non quidem per se, sed ratione substantiali, scilicet quoniam imminet periculum, ne ex tertiana interpolata fiat continua, & consequenter ardens, ac propterea exitialis. Et de hac locutus est Auenzoar, qui non aliud voluit intelligere, quando dixit hanc febrem non esse perfectæ salutis, nisi in die iudicatorio appareat coctio, quasi, vbi huiusmodi signū apparet, simul etiam signū fit, corpus illud non esse vsq; adeo impurū aut biliosum.

Tertianā num morbus acutus

Quod dicebatur ex eisdem Hipp. & Galeno tertianam connumerari inter febres acutas, & propterea non vacare periculo, scire oportet, morbos acutos duplices esse apud medicos. Vnus est propriè acutus, scilicet qui habet duos illos characteres, celeritatē motus & vitæ periculum. Alius est non proprie acutus, sed communiter sic appellatus. Et ille est qui vnum tantum characterem habet, hoc est vehementiā motus, propterea, quando Hippocrates & Galen. dixerunt febrem tertianam esse morbum acutum, minime de acuto proprie, sed communiter locuti sunt: eo, quia febris tertiana in vnaquaq; accessione vehementissimos motus habet, ita vt hac ratione nō solum acuta febris, verumetiam acutissima vocari mereatur.

Curatio febris tertianæ petenda est tum à natura ipsius, tum maxime à causa. Et natura & causa indicāt refrigerandum & humectandum esse. Sed materia, quæ est causa, indicat tum sui ablationē, vbi putrefacta est, tū correctionem siue alterationem, vt putredo non propagetur. Sed in horum scoporum perfectione statim obiicitur scopulus, scilicet an summe refrigerandum sit & humectandum. Gal. 1. ad Glauc. 9. scribit, quam maxime fieri potest refrigerandum & humectandum est, eo, quia & morbus & materia calidissima & siccissima est.

Cæterum Auicenna 1. quarti tract. 2. capite 39. vult, minime debere extreme refrigerari. Nonnulli Auicenn. interpretes, qui hanc contradictionē viderunt, dixere, Galenum & Auicennam de diuersa frigefactione verba facere, sed nugæ sunt. Et ego puto veram rationem tollendi hanc dissensionem esse, quod febris tertiana pura interdum maxima est, interdū vero non vsq; adeo magna. Vbi maxima est, oportet, vt ait Galenus, quā maxime refrigerare; vbi vero non ita magna est, minime ad hanc extremam refrigerationem confugiendum est. Et hanc esse veram respondendi rationem, persuadere possunt ipsius Auic. verba, qui dicit, non esse extreme refrigerandum, nisi febris maxima sit, & periculum immineat, ne in ardentem conuertatur. Itaque in primis victus instituendus erit, qui maxime refrigeret & humectet.

Aer vel ita erit parandus vel eligendus. Somnus procurandus est. Sed animaduertere oportet, quod docuit Gal. 2. aph. 1. vt fugiatur semper somnus in initio accessionum. Motus animi & corporis sunt ablegandi. Alex. Tral. 2. probl. 21. commendat, vt ægri ad iram prouocentur, quasi motus bilis facilius sic è corpore ducatur. Sed nugæ sunt, quoniam mouetur quidem bilis in ira, sed mouetur aut ad cor, aut ad os ventriculi, in quibus locis vix dici potest, quot afferat detrimenta. Si aluus sponte non fluat cotidie, liquanda est die interualli huiusmodi clystere:

℞. *Seri cuiusque, vel aq. hordei, vel decocti communis* ℔. j. ß.
Ol. viol. ℥. v.
Sacch. rub. ℥. ij. ß.
Ouum integrum vnum.
Salis ℥. j. *M. & f. clyster.*

Et aduertite, Oribasium quandoque in his febribus vrentibus cōmendasse clysteres ex sola aqua, qui poterunt in iis vsurpari, quorū intestina facile obediunt. Semper autem hoc habeatis pro peculiari documento, vt in his febribus clysteres curetis iniiciendos, vel frigidos actu, vel egelidos, hoc est, tepidos. Quod ad repletionem & inanitionē pertinet, veteres in hac febri nihil dabāt die accessionis, altera die non solū nutriebātur, verumetiam vt est apud Celsum, ad cōsuetas exercitationes demittebāt ægros. Sed hac in re laudo consilium Hip. in lib. de aff. qui monebat, die accessionis sorbitionibus alendos esse ægros; die vero interualli esse nutriendos cibis; qui cibi quales esse debeant, explicatum habemus à Galeno 1. ad Glauc. 9. nempe vitelli ouorum, pisces saxatiles, cere-

bella suum. Sed de hoc genere cibi, vtrum in tertiana pura conueniat, video nonnullos clarissimos viros pene dormitasse. Nam voluerunt, contextum illum Galeni esse mendosum, & loco suum legendum esse hædorũ, eo quod Auic. mentionem faciat cerebri hædorum, non autem suum.

Num cerebrum suum conueniat in tertiana.

Sed duo hos viros maxime confutant. Vnum est, in contextu Græco differentes admodum esse dictiones suum & hædorum, vt non possit vna in alteram commutari. Alterium est, quod Orib. & Aetius, qui omnia ad verbum ex Galen. transcripserunt, habent suum, non autem hædorum. Itaque minime permutanda est lectio Galeni, nam, etiamsi, vt scribit Plutar. 8 sympos. 9. veteres nunquã gustauerint cerebra animalium: tamen ante Gal. tempora cæpit esse in vsu huiusmodi cibus, adeo, vt etiam inter iucundissimos reputaretur. Quare die interualli huiusmodi cibi ex Gal. consilio vsurpari poterunt. Sic etiam complura olera conueniunt; vt lactuca, endiuia, borrago, quæ in corporibus robustis frigida concedi possunt & cruda, in debilib. autẽ cocta. Die accessionis sola ptisana sufficiat. Sed aduertendum est, ne vllum errorem committatis, quem scribit Celsus cõmisisse Asclepiadem, qui etiam non calentibus ægris sorbitiones dabat.

De potu Ægineta videtur damnasse vina vetusta, quasi concesserit tenuia. Pleriq; practicantes nihil magis abhorrent in hac febre quam vinum. Sed Galen. 1. ad Glauc. 9. in febre tertiana pura in augmento morbi cõcedit vinum. Si igitur in morbo feruidissimo, cuiusmodi est tertiana pura, & in augmento concedit Galenus vinum tenue, nõ debent isti, & præsertim in quibusdam casibus ante relatis, abhorrere vinum. Quod autem Galenus concedat vinum in augmento, videatis ipsius verba: inquit enim, concedendum esse ἀρξαμένης τῆς πέψεως, id est, incipiẽte coctione. Coctio incipit in augmento. Igitur in augmento concedit vinum. Quare in die interualli incipiente coctione, & vbi ægri sunt maxime cupidi vini, non puto abhorrendum esse vinum tenue, quando in coctione perfecta ibidem Gal. etiam generosum concedit.

De sectione venæ in tertiana pura video inter scriptores controuersiam esse. Gal. & eius sectatores, alto silentio præterierũt hoc auxilium. Imo, inter Arabes neq; Auenzoar, neq; Auerrh. 3. collect. meminerunt, ex quo nonnulli colligũt, superuacaneam esse oẽm cogitationem de sanguine mittẽdo. Contra Auic. 1. quarti, tract. 2. cap. 39. inquit, si mittendus sit sanguis, debere mitti ante tertiam accessionem, aut in tertia accessione. Ex quo colligitur, non damnare Auic. ex toto sanguinis missionem. Quinimo Actuarius non infimus medicus, lib. 3. c. 9. intra alia proponit sanguinis missionem.

Ego vero puto hanc rem ita esse definiendam, vt diligenter consideretur, an corpus ægri vna cum bile sanguine etiam abũdet, an non. Si sanguis exsuperat, mittẽdus est, quẽadmodum voluit Auicen. sin autem non exsuperat, abstinendum omnino est, propterea cauere oportet, vbi sanguis mittitur, ne insigni copia extracta frænum bili adimatur. Quare hunc in modum statuere debetis, vt si vrina rubea sit valde, si corpus ægri calore sanguineo sit, audacter ante tertiam diem, sed parce, sanguinem mittatis, prius tamen lenita aluo vel clystere, vel quopiam alio simili, vt audietis.

Post cogitationem de sanguinis missione succedit, vt diligenter incumbatur præparationi atque expurgationi humorum. Circa quas operationes duo occurrunt dubia. Vnum, an conueniat præparare humores, quia cum sint tenues & suapte natura fluxiles, videntur esse statim educendi iuxta præcepta Gal. de quibus alias locutus sum. Alterum dubium est de purgatione; vtrum sc. conueniat expurgare humores in febre tertiana pura. Quod difficultatem facit, est auctoritas & ratio. Nam Gal. in fine 2. de diff. feb. scribit singula accessione materiam morbificam expurgari.

An conueniat præparare humores in tertiana.

Preterea in hac febre illud peculiariter cõtingere solet, vt singula accessione euacuetur bilis aut vomitu, aut vrina, aut sudore. Si igitur singula quaque accessione euacuatur sponte materia morbifica, superuacaneum omnino videtur, vllam aliam purgationem moliri.

Dicendum est ad primum dubium, materiã biliosam, ex qua fit febris tertiana propter duas causas opus habere præparatione, vnam, quia crassiuscula est propter putredinem atq; etiam feruidior, quam vt possit obedire naturæ expellenti: aliam vero, quoniã vbi est putredo, ibi semper viæ clausæ sunt & obstructæ, ob quod operæpretium est, vt viæ aperiantur, si noxii humores feliciter sunt educendi. Igitur præparandi erunt humores moderate attenuantibus, refrigerãtibus, atque etiam aperientibus.

Ad secũdum dubium dicendum est, purgationem humorum ꝑpter duas causas esse necessariam. Vna est; quia tametsi singulis accessionibus fiant expurgationes humoris morbifici, attamen remanent cineres, qui nisi auferãtur febrib. facile occasionem suppeditant. Nam nõ fieret continuo febris repetitio, nisi remaneret materia inquinata & cineres, qui febrem & paroxysmum renouarent. Alia causa est, quoniam nisi exacte purgentur corpora in his febrib. remanent veluti quidam fomites, qui postmodum humores vtiles

Num in tertiana conueniat purgatio.

res vtiles valde cõtaminant, & febrium propagationem causantur.

Sed dicetis, si hoc verũ est, cur igitur Gal. 1. ad Glauc. 3. dixit, melius esse alterare, quam quomodolibet euacuare, quasi voluerit Galen. loquens de tertiana pura potius insistẽdum esse auxiliis alterantibus intemperiem, quam purgantibus. Vnde nonnulli male feriati medici putant, his verbis Gal. voluisse monere, vt abstineamus à medicamẽtis purgantibus. Respondeo sententiam illam Gal. auream esse, sed sano modo intelligi debere. Nam Gal. paulo ante hæc verba damnabat illos, qui in febrib. vtebantur balneis naturalibus, quippe quæ expurgando nimis exiccant. Subiungit postea, melius esse vti alterantibus quam quomodocunque, hoc est, imprudenter & indiscriminatim euacuare.

Et hoc, Domini, verissimum est, quia nullum detrimentum adfertur ægris in vsu alterantium medicamentorum, sed adfertur in vsu eorum medicamentorum, quæ importune purgant corpora: sicuti, si initio exhibeantur, si exhibeantur non præparatis humoribus, si exhibeantur ea medicamenta, quæ cum præsentia sint & magnam vim habeant simul, corpora febricitantium magis incendere possunt. Itaque pro præparandis humoribus:

℞. Fol. endiuiæ,
Acetosæ,
Buglosſ. an. M. j. F. decoctio s. a.
Deinde *℞. dictæ decoctionis ℥. iiij.*
Oxysacch. ℥. j. M. pro tribus vicibus.

Vbi itaque primis diebus præparati erunt huncin modum humores, paulatim transeundum est ad ea, quæ paulo magis aperire & prouocare vrinam possunt, cuiusmodi apud Gal. est anethum.

℞. Fol. anethi,
Agrim.
Quinquefol.
Endiuiæ an. M. ß. F. decoct. s. a.
Deinde *℞. dictæ decoct. ℥. v.*
Syr. de end.
Acetosi simpl. an. ℥. ß. M.

Et de syrupo animaduertere debetis, non nullos esse, qui in curanda febre biliosa damnant promiscue omnia dulcia, quod Gal. etiam dicat abstinẽdum esse à dulcibus. Verũtamen hac in re prudenter incedere oportet, quia pro cibis sane dulcia omnia mala sunt, sed loco medicamẽti, si moderate vsurpentur, detrimentum nullum afferunt: imo ipsemet Gal. vtitur melicrato, quod tamen dulce est. Quare poteritis vos quoque parce vti, sc. vt sint vehicula aliorum medicamentorum, & vt facultates aliorum medicamentorum magis attrahantur cum dulcibus. Sic ergo preparare debetis. Sed ante preparationem semper aduertendum est, id quod dixi in methodo vniuersali, vt non præparetis, nisi prius vel clystere vel aliquo alio leniente intestina eluatis, erit enim hoc lenitiuum accommodatum.

℞. Fl. cassiæ ℥. viij.
Pulpæ Tamarind. ℥. ß. M. cum facch. f. bolus.
Quod si magis placeat pot⁹ sic ordinabitis:
℞. Seri optime depurati ℥. vj.
Syr. rof. solut. ℥. v. M. & fiat potus.

Atque sic erit & leniendum & præparandum. Post præparationem vero purgandi erũt humores. Et quia biliosi sunt, Rhab. maxime accommodatum. Neque possum ferre superstitionem Montani, & quorund. aliorum, qui damnant Rhab. in tertiana, quia obseruabitis à veterib. etiam scammonium, quod est calidissimum, exhiberi. Igitur poteritis hunc in modum ordinare medicamentum:

℞. Myrob. citrin. ℥. j. ß.
Sebesten num. xij.
Sem. citri ℈. j.
Fl. cordialium P. j. F. decoctio s. a.
Deinde *℞. dictæ decoct. ℥. iiij. ß.*
Rhabarb. electi ℈. iiij.
Spicæ gr. iij. Infundatur s. a.
Deinde *Factæ expressione adde*
Syr. rof. solut.
Mannæ electæ an. ℥. ij. ß.

Quod si placebit magis bolus, poteritis huncin modum ordinare:

℞. Fl. cassiæ ℥. vij.
Diasebesten siue scam. ℥. iiij.
Rhab. subtiliter puluerif. ℥. j.
Spicæ gr. ij. M. & fiat bolus.

Pillulæ rariſſime dantur in his febribus. Veruntamẽ si quispiam diligeret magis pill. poteritis vsurpare vel pill. de tribus cũ Rhab. vel pill. de rhab. ad quantitatem ℥. j. ß. Postquam purgatum erit corpus, locus erit balneis aq. dulcis. In quorum vsu etsi discrepare videãtur Gal. & Auic. cum Auic. laudet peracta coctione balnea, Gal. vero omni tẽpore concedat, nihilominus mea est sententia & præsertim his temporibus, in quibus homines non sunt assueti balneis, vt peracta purgatione administrẽtur. Quod si reliquiæ caliditatis in iecinore superessent, poterit eius regio perfundi succo cichorii cum modico aceti. Alexãd. Trall. studiosissimus contradicendi Galen. hoc in loco miratur, quomodo Galen. artis maximus professor in febre biliosa vsus sit anetho atque etiam absinthio, cum vtrumq; medicamẽtum sit cal. & siccũ. Addit sese vidisse non paucos vsu absinthii importuno fuisse colliquatos. Sed de anetho duplici modo respondere possumus Alexãd. vno modo, commendasse Gal. anethum viride, non autem siccum. Anethum viride est quidem calidum, sed moderate, sicut etiam moderate humidum est. Atque hoc ita esse

Xx 2 inde

Num anethum & absinth. intertiana conueniat.

inde colligere possumus, quoniam veteres vtebantur anetho in coronis ad concilian- dum somnum, sicuti ipsemet Gal. testatur.

Alio modo respondere possumus, quod etsi concedamus Gal. commendasse anethũ siccum, attamen commendauit illud non simplex sed aqua commixtum, quo in casu non etiam pollet multa siccandi vi, sed pro- uocat vrinam & aperit.

De absinthio aduersus Alex. dicendum est, prudentissime Gal. adhibuisse absinthi- um, id quod facile cognosci potest, si animad- uertantur conditiones, quibus Gal. illud exhibet. Nam primum non laudat absinthi- um simpliciter, sed comam eius. Est a. coma summa pars huius herbæ, & propterea hu- midior & magis tenera. Preterea exhibet ab- sinthium moderatum in melicrato, à quo non solum vis ipsius temperatur exiccato- ria, verum etiam augetur abstergendi facul- tas. Tertio vtitur Gal. absinthio non quouis tempore, sed apparente manifesta coctione. Postremo vtitur ipso vbi stomachus vexatur à succo bilioso. Nã idem Gal. 6. & 5. de simpl. med. nec non Diosc. & Paulus inter alias lau- des, quas tribuũt absinthio, vna est quod mi- rum in modum iuuet stomachos à bile cru- ciatos. Itaque videre potestis, quam iniuste tractauerit Gal. bonus hic Alexander.

De tertiana continua. Tertianæ puræ congenea est tertiana cõ- tinua, siquidem vtraque ab eodem humore putrescente efficitur. Id discrimen est, quia in tertiana exquisita humor putrescit extra venas: in continua tertiana putrescit in ve- nis. Vnde fit, vt tertiana continua incipiat quidem à rigore, sed semel tantum appareat rigor. In interpolata rigor fit singula quaque accessione.

Signa tertianæ conti nua. Sed dicetis, quomodo igitur cognosce- mus febrem continuam esse tertianam? co- gnoscitur non rigore, quia proprium est cõ- tinuarum, carere rigore, horrore & frigore, sed cognoscitur siti, calore acri & mordaci, pulsu maximo & celerrimo. Præterea quali- bet tertia die febres tertianæ & cõtinuæ hoc habent, vt magis exacerbentur, habeant o- scitatiões vel dormitationes vel aliquas alias incompressas annotationes: habet omnis tertiana continuailllud peculiare, quod peri- culosa est, secus quam interpolata, quam vt audiuistis, d. Hip. esse securissimam. Dicit A- uic. curationem tertianæ continuæ esse ean- dem cum curatione febris interpolatæ, nisi quod maior diligẽtia requiritur in curanda continua, quam interpolata. Hæc autem di- ligentia maior consistit primum in digestio- ne humorum, scil. vt magis procuretur dige- stio in hac febre quã in interpolata. Procura- tur autem maior coctio, si medicamenta co- quentia sint efficaciora, si in maiori copia dentur, & si plurib. vicibus, E. g. conuenit syr. acetosus in interpolata & continua; sed in continua debet habere maiorem vim aceti.

Præterea si datur in interpolata ad men- suram duarum vel trium vnciarũ, debet da- ri in cõtinua ad ℥. iiij. Et si in interpolata da- tur semel in die, in continua debet dari bis. Præterea diligentia debet esse maior refrige- rãdi in continua, quam interpolata, hoc est, vt refrigerantia maiore vi prædita sint, vt in maiore copia exhibeantur & pluribus vici- bus. Circa cibum debet etiam maior diligen- tia adhiberi: nempe vt minus cibi offeratur, eo quia status in continua proximior est quã in interpolata. Clysteribus etiã magis vtendũ est in continua, atq; iis blandis. Ergo soleo feliciter vti singula die huiusmodi clystere: *Clyster conueniens in tertiana cõtinua.*

℞. *Aq. hordei* ℔. j. ß.
Mellis ros. simpl. ℥. iij.
Ol. viol. ℥. iiij.
Vitellum oui vnum.
Salis ℨ. j. *M.*

Oportet etiam in tertiana continua vti magis prouocantibus vrinam, quam in in- terpolatis, quemadmodum si vtamur sem. melonum in maiori copia; sæpius vtendum est in curatione continuarum, quam inter- polatarum. Pari pacto subtiliantibus, vt dicit Auic. magis vti licet in continuis, quam in- terpolatis: quemadmodum è conuerso pur- gantibus medicamentis & lenientibus mi- nus vti oportet in continuis, quam in inter- polatis. Ratio est, quia cum status continua- rum sit propinquus, minime naturam tur- bare importune decet. *Cur purgantibus medicamentis minus in cõtinua quam interpolata tertiana vtendum. Cur maiori diligentia in continuis quam interpolatis vtendum.*

Sed dicetis, quæ ratio est, quod in tertia- nis continuis maiori diligentia opus est, quã in intermittentib.? Nonnulli tribuunt hæc & quantitati & qualitati bilis, propter quas est magis contumax in tertiana & magis re- bellis tum coctioni tum expulsioni in con- tinua, quam in interpolata. Sed pace Genti- lis, qui hanc opinionem habet, non puto ego hãc rationem, quoniam si tantum differrent hæ febres materia, proculdubio non dixisset Auic. eandem prorsus esse curationem vtri- usque. Sed potissima ratio, quantum ego pu- to, est, quod in continua tertiana materia cũ sit in venis & consequẽter proximior cordi, & ita proximior, vt facile vapores inde ad cor transmittantur.

Postremo alia ratio est, quia in tertiana in- terpolata bilis seiuncta est à sanguine: in cõ- tinua bilis est sanguini commixta, adeo vt non solum oporteat in febre tertiana ma- gis attemperare feruidum humorem, & pro- hibere, ne cor assidue afficiatur. Verumẽ- tiam diligẽter incumbendum est, vt humor biliosus separetur ab ipso sanguine, id quod fieri non potest, nisi ea diligentia adhibea- tur, quam audiuistis propositam esse ab A- uicenna.

CAPVT

CAPVT X.

De febribus ardentibus.

IN febrib. biliofis eft & altera fpecies, quæ à Græcis vocatur καῦσος. Barbari appellant caufonidem. Latini communiter vocant febrem ardentem, & Cæl. Aurel. lib. 2. de acut. cap. 32. verbo quodam Aphricano appellauit flammofam. Arift. dupliciter inuenitur defcripfiffe hanc febrem. Primum enim 1. problem. 20. dixit febrem ardentem effe immenfam caliditatem cum humiditate. Verum 14. fect. probl. 10. dixit febrem ardentem eam effe, in qua vruntur interiora, & exteriora frigent.

Haud fecus medici noftri dupliciter de febre ardente videntur locuti, fiquidem interdum accipiunt hanc febrem communiter, interdum vero accipiunt proprie. Communiter accepta febris ardens dicitur omnis febris magna, quam appellabat Hipp. πῦρ, hoc eft ignem. Sic inuenietis Gal. & Auic. connumeraffe febrem tertianam inter ardẽtes. Proprie accepta febris ardens duas characteres habet, fc. ingentem caliditatem. Cæterũ inuenio huiufmodi febrem ardentẽ adhuc duplicem effe apud Hip. & Galenũ fc. 4. de acut. t. 13. 3. epid. com. 3. t. 34. & lib. de aere, aquis, & locis. Alter enim dicitur caufus legitimus, alter vero fpurius. Legitima ardens eft illa, quæ fit ex pura bile putrefcente vel in omnibus vafis vel in magnis, aut proximis cordi aut ventriculo aut iecinori, aut alicui alteri vifceri.

Propria acceptio febris ardentis. Proprius caufus & legitimus quis.

Ex quo intelligere poteftis, quæ fit differẽtia inter tertianam exquifitam, tertianam continuam ac febrem ardentem, quia tametfi materia putrefcens fit eadem: tamen locus putredinis diuerfus eft. Febris ardẽs fpuria eft ea, quæ generatur à pituita falfa putrefcente in vafis proximis cordi & aliis. Atque hoc non folum confirmatum habetis ab Hip. 4. de acutis, verumetiam 1. de morb. & 1. de morb. mul. vbi dicebat febres ardẽtes fieri frequenter in biliofis, fed interdum etiã fieri in pituitofis corporibus.

Proprius caufus fed fpurius.

Sed circa ea, quæ diximus, tria occurrunt dubia. Primum eft, vtrum verum fit, febrem ardentem legitimam oriri ex pura bile putrefcente. Nam Auerrh. 3. coll. 4. & 7. coll. 12. monftrare conatus eft, duobus argumentis hoc fieri non poffe: Primum Auerrh. argumentum fuit, bilem effe humorem ficciffimum, & propterea multum alienum effe à putrefactione, quippe quæ minime foleat tentare corpora ficciffima.

Aliud argumẽtum erat, bilem puram nufpiam inueniri in corpore noftro præterquã in vefica bilis. Quod fi quandoque in venis feparatur à fanguine, continuo extra venas peruenit, adeo, vt minime poffit in venis putrefcere & ardentem facere.

Alterum dubium eft, an ex fanguine putrefcente poffit fieri febris ardens, eo, quia fanguis fuapte natura calidiffimus eft, inflãmabilis, adeo vt facile accendi & febrem inducere valeat ardentem.

Tertium dubium eft, vtrum ex bile æruginea, & ex bile praffina poffit produci febris ardens. Et occafio huius dubii tradita nobis fuit ab Auerr. 4. coll. 28. vbi fcribit, febrem, quę generatur ab his generibus bilis, nõ modo ardẽtem, verumetiam effe lethaliffimam. Ad primum dicendum eft, non folum fieri ardentem à bile pura, verumetiam, vt alias dixi, quofdam extitiffe, qui dixerunt, ab hac bile putrefcente fieri omnes febres. Neque valent quicquam rationes Auerrh. 1. quia etfi bilis fit humor potius actu ficciffimus; eft tamen actu humidus & ideo fubftantialis putredini.

Et miror Auerrh. alioqui oculatiffimum, fuiffe oblitum illius, quod didicerat ab Ariftot. 4. meteor. nempe omnia putrefcere, excepto igne.

Deinde nõ valet, puram bilem feparatam à fanguine expelli à venis, quia poteft facultas expultrix multis de caufis impediri quo minus expellat, nempe copia anguftia vaforum, craffitie, adeo vt eius rationes admodũ infirmæ fint. Ad fecundum de fanguine dicendum eft breuiter, fanguinem putrefcentem non amplius fanguinis nomen mereri, fed conuerti in bilem, & ideo febrem inde ortam effe biliofam nõ fanguineam, vt alias difputauimus.

Ad tertium refpondere oportet, vere febrẽ ardentẽ minime poffe fieri ex bile praffina vel æruginea, eo quod nullum vifcus fuftinere poteft huius humoris vicinitatem, vt habetis apud Gal. 2. progn. quo fit, vt femper omnis pars à fefe depellat huiufmodi humores, & propterea cum non poffit putrefcere circa vifcera, hinc fit vt legitima febris ardẽs minime fieri poffit ex his bilis generibus, fed fit febris ardẽs communiter accepta, de qua loquebatur Auerrh. l. c.

Præter has caufas immediatas febris ardentis funt etiam quædam aliæ caufæ, internæ quidem fed non immediatæ, cuiufmodi eft temperamẽtum calidum & biliofum, fexus virilis. Nam fœminæ interdum tentãtur ardente febre, fed plærunque fpuria, hoc eft pituitofa: viri contra potius ardente biliofa, quam pituitofa apprehenduntur. Poftremo eft ætas, nempe iuuenilis & puerilis. Senes autem difficillime aut nunquam tentantur febribus ardentibus.

Neque valet, quod Hipp. in libr. de aere, aquis, &c. dixerit, habitantes plagas occidẽtales in fenectute tẽtari febribus ardentibus,

Xx 3 quo-

quoniam id non est ratione ætatis, sed alia ratione explicata ibid. ab Hipp. vbi scribit, in his regionibus propter cæli calorem corpora hominum biliosa esse, sed dum senescunt, ipsis aluum adstringi, & consequenter bilem retineri, quæ retenta putrescens ardentes febres inducit. Ex causis externis prima est cõstitutio aeris, sub qua comprehenditur tempus anni & regio, dicebat enim Hipp. 3. aph. nec non 4. de acut. 1. æstate fieri febres ardentes, quoniam venæ exsiccatæ ad se humiditates trahunt, quæ cumulatæ putrescunt & ardentes faciunt.

Num hyeme quam æstate magis fiat febris ardens.

Quem locum dum exponeret Gal. d. Hip. sub nomine æstatis complexum esse omnia tempora calida & sicca.

Sed oritur statim h. l. dubitatio ex dictis Arist. qui 1. probl. 28. & 24. probl. 10. d. hyeme fieri magis febres ardentes, hoc est temporibus calidis & siccis. Dicendum est, fieri febres ardẽtes magis dupliciter intelligi posse; vel quod fiant frequentiores & plures, vel quod quæ fiunt sint vehementiores.

Si primo loquamur modo, certe æstate magis fiunt febres ardentes, atq; ita locutus est Hip. Sin autem loquamur secũdo modo, dicendum est hyeme fieri magis febres ardẽtes; atq; ita locutum esse Arist. quasi dicat febres ardentes, quæ fiunt hyeme esse multo maiores, quam quæ fiunt æstate.

Causa autem, propter quam hyeme fiunt ardentes febres vehementiores duplex est; vna quoniã eo tempore fieri non possint ardentes febres, nisi à causa potentissima. Altera est, quoniam hyeme ab ambientis frigore corpora nostra exterius condensantur. Quo fit, vt humores biliosi magis cohibeantur, & consequenter magis flagrẽt & febres maiores inducant. Exercitationes immodicę, cibi & potus maxime calefacientes, vt sunt vina generosa, aromata, cibi acres sunt inter causas externas febrium ardentium.

Characteres duo causi.

Quę, vt audiuistis, duos characteres potissimum habent, qui sunt veluti notæ proprię, quibus cognosci possunt febres ardentes. Sunt autem isti characteres sitis inextinguibilis, & calor insupportabilis. Sed circa hos characteres hoc est breuiter obseruandum, interdum contingere, vt in febribus ardentib. non appareat sitis, quod quidem animaduertere debetis, ne decipiamini. Nam dicebat Hip. 4. aph. 54. & 6. epid. com. 2. tr. 4. si tussis superueniat febri ardenti ægros minime sitire. Et Auic. afferebat rationem, quoniam per tussim irrigantur pulmones, qui cum soleant præ siccitate & feruore sitim facere madefacti ab humiditate per tussim destillante, aut nullam aut exiguam sitim inducunt.

Cur in causo quandoq; nulla sitis, si sc. tussis superueniat.

Est & altera ratio, cur interdum adsit ea sitis, sed nõ appareat, sc. quando mens ęgrotat, tunc enim etiamsi maxime sitiant ægri, præ dilirio haudquaquam percipiunt eam sitim. Postremo est obseruandum circa calorem, in ardentibus febribus semper calorem maximum esse. Cæterum non semper exteriora æque calent, quoniam fit vt interdum externæ partes ab immenso feruore vsq; adeo siccentur, vt humiditas pene omnis aboleatur, humiditate consumpta, fit vt calor qui sustentatur humore, non solum debilis euadat, verũetiam interdum pene extinguatur. Atq; calor intestinus non tantum cognoscitur in febribus ardentib. ex æstuatione, ex inquietudine, ex lingua aspera, siue, vt d. Hipp. 1. de morb. & lib. de aff. ex lingua nigra, atq; etiam viridi æqualiter: verumetiam ex vigiliis continuis, ex delirio, ex pulsu: q. quidem pulsus celerior est vehementissimus ex difficultate anhelitus, quę summa est, ex fæcib. biliosis & fætentib. ex vrinis tenuibus croceis calidissimis: verumetiã cognoscitur ex aliis symptomatibus, quæ audiuistis, perpetuo sequi febres omnes biliosas, & præsertim tertianas continuas.

Cur externa partes, quandoque non caleant in causo.

Lingua status maxime confert ad significãdas febres.

Dixi in febrib. ardentibus cognoscendis maxime spectandam esse linguam. Nã Arist. 34. part. probl. 4. scribit, linguę statum maxime conferre ad significandas febres, quoniã superposita est pulmoni. Et cũ sit sua natura spongiosa, imbibit & fuligines & humores, ex quibus febres producuntur. Atque ita cognosci potest febris ardens.

Legitimus causus à spuria dignoscendus.

Dignoscitur aũt legitima ardens à spuria, quia in legitimo causo omnia symptomata multo sæuiora sunt quam in febre spuria. Omnis febris ardens in senibus exitialis est. Et Auic. 1. quarti doct. 2. c. 41. dicebat, aut nunquam tentari senes febre ardente, aut si tentantur, interire: Tum quia nunquam fit nisi à potentissima causa, tum quia maxime vires seniles infirmæ sunt, adeo vt nequeant sustinere violentiam febris ardentis.

Cur in senibus causus periculosus.

Dicebat Hip. in coacis prænot. febrem ardẽtem vt plurimum terminari 14. diebus. Imo vero Auic. l. c. dixit ardentem febrem citius terminari tertiana pura, quæ omnia ostendere videntur hanc febrem vere acutam esse, veruntamen contraria est sententia Hipp. qui 3. in 3. epid. t. 34. scribit, quasi non esse acutam febrem ardentem asserat, quinimo lib. eod. t. 78. enarrans historiam virginis Abderit. scribit eam laborasse febre ardente, & tamen peruenisse vsq; ad 27. diem. text. 80. etiam enarrans casum Herophili cuiusd. Abderitani testatur eum cum ardente febre pervenisse vsq; 100. diem. Quæ omnia probare videntur ardentem non esse semper morbum acutum.

Num causus semper morbus acutus.

Respondere oportet, ardentem febrem aut esse propriam aut esse communem seu communiter acceptã. Propriæ ardẽs, siue sit spuria

spuria siue propria, quantū ego iudico, semper acuta est: communiter autem accepta nō semper acuta est. Sed quid dicemus ad locos Hip.? Galen. in com. illius t. 34. scribit, in aliquibus codicibus desideratam esse particulam illam negatiuam; adeo vt Hipp. dicat, ardentem esse acutam. Quod si particula negatiua conseruanda est, inquit Gal. addendam esse particulam, valde. Perinde ac dicat Hip. illas febres ardentes non fuisse valde acutas. De virgine Abderit. & Herophilo respondendum est, vel eas febres non fuisse proprie ardentes, vel non fuisse semper ardentes: quia tametsi durauerint complurib. diebus, non semper tamen fuere ardentes. Dicebat Alexand. Trall. in c. de feb. ard. spuriam esse magis exitiosam legitima.

Signa prognostica in causo bona. Atq; hæc sunt signa vniuersalia prognostica. Particularium ꝓgnosticorum alia sunt bona, alia vero mala. Bona sunt, si ægri leniter ferant morbum, si symptomata non sint adeo sæua, si sudor appareat in die critica, si facile respirent. Dicebat enim Hip. 1. prognost. 25. optimum esse in omni morbo faciliter spirare. Si in die critica profluat sanguis è naribus copiosus, salutare est; & ita salutare, vt dixerit sapiētissimus senex 1. epid. com. 2. t. 63. sese neminem vidisse extinctum ex iis, quibus è naribus profluxit copiosus sanguis. Si rigor febri ardenti superueniat optimum esse d. Hip. 4. aph. 58. quod tamen intelligēdum est, si vires ægri firmæ sint. Nam 4. aph. 46. d. idem mortale esse, si rigor superueniat febri ardenti iam debili existente infirmo.

Sudores frigidi cur in causo mali. Contra signa prognostica mala sunt, si frigidi sudores in febre ardēte fiant, vt d. idē 4. aph. 37. Cuius rei attulit rationem Arist. 31. sect. probl. 24. vbi scribit propterea medicos indicare prauos sudores in febribus frigidos, quoniam signum est, tantam esse materiam frigidam, quæ cum non possit à febre calefieri, minime quoq; concoqui & superari potest. Sic malum est, si ægri difficulter spirent, si inquieti sint, si noctu nō dormiant, & pręsertim si è narib, sanguis guttatim profluat. Nam, si apud Hipp. in epid. videatis ægros illos enarratos, vt Silenum, Psiliscum, Epaminondam, omnes interierunt, cum ipsis guttæ sanguinis è narib. profluxissent. Sed dicetis, quæ est huius rei ratio, vt sanguis guttatim exiens sit adeo exitiosus? Adfert causam diligentissimus Galen. 2. prorrhet. 57. vbi scribit, exeuntib. sanguinis guttis è naribus, indicari sanguinem quidem prauum esse, veruntamen non posse expelli præ infirmitate naturæ, vt necessum sit, naturam succumbere morbo & superari. Hipp. in libr. de aff. dicebat febrem ardentem facile commutari in peripneumoniam. 1. autem de morbis scribit idem, Peripneumoniam minime in febrem ardentem commutari. Hanc diuersitatem cum vidisset Alexand. 2. problem. med. 8. conatus est afferre rationem, scil. commutari ardētem in peripneumoniam, quoniam ob inquietudinem ægrorum bilis facile huc & illuc pellitur, ita vt compulsa quandoque in pulmones, ibi inflammetur, putrescat & peripneumoniam inducat. Contra vero vbi semel bilis in pulmonibus est collecta, nequaquam potest aut in corporis ambitum, aut in venas præcipuas detrudi.

Curatio febris ardentis dimissa est à Galen. alioq; diligentissimo in 1. ad Glauc. Ratio, qua motus fuit Galen. potest colligi ab Auicen. 1. quarti doct. 2. cap. 42. in principio, vbi scribit curam febris ardentis esse curam tertianæ puræ. Vt, cum iam traditam habeatis curationem tertianæ puræ, possitis etiam quodam pacto ardentis curationem noscere. Verum, cum habeam rationem ingeniorum vestrorū, placet etiam aliqua de hac curatione in medium afferre. Nam, cum in febre ardente duo sint, quæ lædunt ægros, ardor & putredo bilis, putredo lædit quidem, sed minus quam ardor, ea ꝓpter scopus quidem debet esse propositus, vt adimatur putredo, sed maxime omnium studendum est, vt immensum incendium statim compescatur.

Et hoc est quod videtur maxime studuisse Aetius, quando in curatione ardentis febris refrigerantem fere solam spectasse videtur. Itaque operę precium est, curare, vt aer omni ingenio refrigeretur, vt fugiātur hominum frequentiæ in cubilibus ægrotantium, vt detineatur æger in summa quiete tam animi q̃ corporis, & præsertim, vt aluus cotidie fluat.

Quare soleo ego in his casib. mandare, vt singula die clysteres infundant. Rabbi Moyses 10. lib. aph. ex sententia Gal. vult, vt clysteres in ardentibus febrib. semper sint ex aqua & oleo puris. Imo Oribas. scriptor egregius lib. 7. coll. med. vbi tractat de clysteribus, laudat etiam, vt fiant ex pura aqua frigida. Et ne irrideatis hoc consilium. Quia etsi vulgares solent prouerbio dicere, clysteres ex aqua frigida; tamen sunt etiam hi in vsu apud medicos. Et in his casibus debemus huiusmodi clysteribus vti, quando corpora suapte natura sunt lubrica & quomodolibet vel exiguo stimulo concitantur.

De potu certissimum est, à vino abstinendum esse. Sed addo ego perniciosissimum etiam esse vti sola aqua, quod notare debetis, quia sæpe in hoc errant ægri. Ratio, propter q̃ nec aqua cōuenit in ardentib. est depromptа ex ipsomet Hip. q. 3. de acut. t. 40. & lib. 3. de fract. t. 126. clarissimis verbis scripsit, aquā in biliosis cōuerti in bilem. Et Cæl. Aur. li. 2. de acutis pass. cap. 32. dicebat, in corporibus calidis aquā conuerti in bilem. Quare cauere oportet à potu etiam puræ aquæ, loquor de

 coti-

cotidiano potu, quia secus est de aquæ frigidæ potu, de qua mox dicam.

Pro potu igitur laudabat Auer.3.coll.c.12. aquam anguriæ. Et vos exemplo Auer. poteritis vti aqua vel hordei, vel aqua cum aceto, vel aqua per alembicum extracta ex lactuca, endiuia, cucumeribus, posca etiam vtilis est. Inter cibos illi sunt omnibus preferendi, qui facultatem refrigerandi & humectandi habent. Nutrimentum in cibo hac febre laborantium nõ ita requiritur, quoniam, vt prudētissime dicebat Auic. habet vehemētissima accidentia, propterea cito peruenit ad statū, ptisana est huiusmodi, panis aqua lotus, infricta ex herbis refrigerantibus, vt oxalidis, lactucæ, endiuię, buglossę. Ab omnibus dulcibus, oleosis, à pinguibus abstinere oportet: nempe, quæ in corporibus flagrantibus cito accenduntur & febrem augent.

Num vena sectio conueniat.

De sanguinis missione video inter scriptores non exiguam controuersiam, nam aliqui voluerūt in hac febre variam esse sanguinis missionem: imo vero laudant vt mittatur sanguis vsque ad animi defectum. Et in hanc sententiam ducti sunt auctoritate Gal. 1.aph.23. vbi scribit in omnibus febribus magnis v.s. & missionem sanguinis vsque ad animi deliquium, esse omnium maxime præsentaneum remedium, vt cum febris ardens sit febris magna, videatur consilio Gal. requiri magna sanguinis missio.

Sed contra hoc est omnium fere scriptorum medicinæ auctoritas, siquidem nemo fere inuenitur, qui sectionis venæ aut vllius missionis sanguinis meminerit in ardēte febre. Quinimo, si rationē spectemus, nequaquam cōuenire videtur, quia detrahere sanguinem nihil aliud est, nisi demere frænum bili, adeo vt multo magis inualescat. Quare in hac re, quæ est maximi momenti, puto necessarium esse, sequi consilium Auic. & Auer. qui dixerunt in febre ardenti posse aut sanguinem multum esse iunctum bili, aut paucum. Si multus sit, licet sanguinem mittere. Sin a. bili sanguis coniunctus sit exiguus, proculdubio abstinendum est ab omni v.s. ne sc. auferatur frænum ipsi bili.

Cognoscitur a. coniunctam esse sanguinem multum bili, & propterea licere sanguinem mittere, si vrina sit turbida & crassa, quod si vrina tenuior sit, si claritatem habeat, si flaua sit, signum est, aut solam bilem abundare, aut exiguum sanguinem ipsi coniungi, & consequenter nullā requiri sanguinis missionem.

Inter remedia febris ardentis primum locum apud omnes medicos obtinet frigidæ aquæ administratio: de qua copiosissime plęrique medici locuti sunt; potissimum Gal.9. meth.5. Itaque cum hæc res sit maximi momenti, oportet, vt eius administrandę rationem doceamini. Est a. omnis ratio rectæ operationis posita in quatuor rerū considerationes: sc. vt videatis, in quib. agere seu operari conueniat, quãdo, quantum & quomodo corpora, in quib. administrari potest hoc generosum auxilium, sunt robusta iuuenilia, quæ latum pectus habent, & in quibus nulla inuenitur interna inflammatio. Senes, pueri angusti pectoris & aliqua inflammatione laborantes, sunt arcendi ab hoc auxilio.

Rectus vsus aq. frigidæ in causo.

De tempore constat inter omnes, æstate tantum hoc præsidio esse vtendum. Sed de tempore morbi video aliquam controuersiam esse. Gal. enim loco cit. nec non 11. meth. 9. quem secuti sunt plærique, habuit hanc sententiam, apparente coctione morbi ad hoc remedium esse confugiendum in materia cruda omnino esse abstinendum. Cæterum, Auer.3. coll.12. quinque rationib. confutare aggressus est hanc sententiam. Prima est, quod febris ardens vsq; adeo immaniter depopulatur corpora nostra, vt si expectanda semper sit coctio, periculum immineat, ne extinguantur ægri priusquam materia concoquatur. Secunda, vsu & experientia sæpe comprobatum fuisse frigidæ exhibitionem etiam in materia cruda profuisse. Tertia, bilem non propterea dici crudā, quia crassa sit, sed quia nimiū feruida & nimium acris est. Igitur frigida aqua potius cōcoquere bilē dici potest, quam fecus. Quarta expendendum esse in exhibēda frigida, vtrum maius fiat detrimentū an iuuamentū, quãdo administratur in materia cruda; & si maius est iuuamentum, libenter amplectendū esse illud auxilium. Vnde, cum, si exhibeatur frigida in cruda materia, id solum detrimentum metuatur, ne morbus longior fiat: & econuerso incendium mirum in modum extinguatur, fit vt iuuamentum sit multo maius quam detrimentum. Postrema ratio est, Rhasen testatum esse aliquando dominum & seruum ægrotasse, atque domino exhibitam statim frigidam salutem attulisse. Seruum fuisse extinctum, quia non data fuerat frigida. Quid igitur in hac difficultate constituendum? Optimi medici munus est in hoc casu diligenter spectare habitum corporis ægri. Nam si corpus aridum & excarne sit, sitque febris maxima, certe statim ad frigidæ exhibitionem veniendum est, quia periculum imminet, ne vel à febre occidatur, vel in hecticam atque marasmum torridum labatur. Sed si æger non ita macer neque ita aridus sit ac febris paulo mitior, melius est differre huiusmodi auxilium in tempus coctionis.

De mensura aquæ sumendæ scribit Galen. tantum esse capiendum, quantum æger vno haustu potare potest: vel quantum quis vult potare. Auicen. lib.4. fen.1. doct.2. cap.7. duo

duo dicit animaduerſione digna circa hanc menſuram. Alterum eſt, tantum aquæ ſumendum eſſe ab ægro, donec totũ corpus viride euadat, & propterea aliud dicit, ſumendam eſſe frigidam ad quantitatem heminæ & dimidiæ, quæ eſt mẽſura ℥.xv. ſed hæc verba Auic. non ſibi conſonant, quoniam quãtitas ℥. xv. exigua eſt, neque poteſt vſque ad tantam frigiditatem deducere, vt corpus viride euadat. Et propterea ego ſemper exiſtimaui locum illum eſſe corruptum. Vos videbitis. Mea eſt ſententia expendendum eſſe præ cæteris & corporis ægri capacitatem, & conſuetudinem, ſi ſit corpore procero & aſſuetus multum potare, melius eſt magnam copiam aquæ exhibere quam paruam. Contra, qui ſunt corpore exiguo & parum bibũt, iis ſufficit mediocris menſura, & maior tamen, quam pro ſua conſuetudine.

Modus exhibendi eſt, vt accipiatur aqua gelidiſſima è medio puteo: aut, ſi ſponte non habetur gelida, paretur aliquo ex iis modis, quos docui in variis lectionibus ex antiquis. Poſt exhibenda eſt frigida ſiue petant, ſiue non petant. Nam, ſcribit Aet. lib.5.ca.78. ex ſentẽtia Philomeni, ſcribit etiam Auic. l.c.c. 42. interdum delirare ægros, & propterea non petere frigidam, etiamſi egeant. Quo in caſu omnino inuitandi ægri ad capiendam aquam. Præterea procurandum eſt, vt non paulatim ſumãt aquam, ſed affatim, hoc eſt, cum impetu. Aetius l.c. ſcribit interdum vtile eſſe aquæ commiſcere oleum. Et neque ego damno, quoniam multa bona facit oleum. Excitat magis aluum & vomitum: &, quod caput eſt, proſpicit, ne partes flagrantes nimium exſiccentur.

Num aqua frigida paulatim vel affatim ſumenda. Sed dicetis, Ariſtot. 1. problem. 57. ſcribit medicos conſueuiſſe in febribus exhibere aquam paulatim bibendam, eo quod hunc in modum magis humectat, quemadmodum pluuia ſi paulatim deſcendat, magis humectat terram, quam ſi affatim. Vnde cum in exhibitione frigidæ optetur humectatio ratione Ariſtot. videtur potius conuenire, vt paulatim ſumatur quam vt affatim.

Dicendum eſt, aquam potari vel ad ſitim extinguendam, vel ad ardorem ſiniendum. Si ſumatur propter ſitim, vera eſt ratio Ariſtot. atque ita faciendum eſt. Sed ſi ſumatur propter refrigerationes, quemadmodum optatur in ardẽtibus, multo ſatius eſt eam ſumere affatim, & cũ impetu, quam paulatim.

De vſu balnei aq. dulcis. Præter frigidam ſunt alia duo remedia, quæ proponuntur à medicis & vſurpantur, primum eſt balneum aquæ dulcis: quod quidẽ in ardente legitimo ab omnibus probatum video tam tepidum quam etiam frigidum actu. Sed tametſi omni tempore conuenire queat, potiſſimũ tamen conuenit apparente manifeſta coctione, & præſertim frigidum actu. Sed, vt ſæpe dixi, hoc remedium hodie nõ adeo facile in vſu trahetur, quoniam homines non ſolent ita frequenter lauare, quẽadmodum conſueuerunt antiqui. Nam propter illam conſuetudinem veteres medici ſemper fere balnei mentionem faciunt, tanquam rei vſitatiſſimæ. Alia remedia ſunt epithemata refrigerantia; quorum vſus eſt tum ſupra pectus, tum ſupra dorſum, tum etiam vt monet Auic. ſupra caput. Fiunt ex rebus refrigerantibus hunc in modum:

Epithema pro pectore, dorſo, capite.

℞. *Fol. portul.*
Plantag.
Lactis vitis an. M. ſ. ß.
Santal. omnium an. ℥. ß.
Fol. lapathii
Maluæ,
Nymphææ an. M. ſ. F. decoct. ſ. a. deinde facta expreſſione immergantur in ea panni linei vetuſti: atque ita parum madefacti & parum expreſſi ſupponautur dorſo, pectori, atque etiam capiti.

Aetius circa vſum horum epithematum duo digna animaduerſiõe proponit: vnum eſt ol. roſar. ol. camom. optima eſſe ad hæc epithemata facienda: præſertim ſi multum calida adhibeantur: & ſi ex alto ſupra pectus proiiciantur. Sed huiuſmodi conſilium nũquam potuit à me probari, 1. quia non video, quomodo oleum vllum ardenti corpori & peruſto conuenire poſſit, cum exploratiſſimum ſit, omnia pinguia promptiſſime inflammari & accendi.

Quinimo Galen. 2. de ſimpl. med. circa ſinem c. 21. d. oleum minime conuenire in eryſipelatibus aut aliis bilioſis fluxionibus; vt cum febris ardens ſit bilioſa affectio, minime in ipſa conuenire poſſit oleum, ita adminiſtratum.

Aut igitur omnino dimittendum eſt oleum, aut perexiguum ipſius miſcendum eſt decoctis nuperrime propoſitis. Scio Alexand. Trall. 12. meth. cap. 3. laudaſſe vſum oleorum pro epithemate, tum in cauſo legitimo, tum etiam in ſpurio, veruntamen dixit magis conuenire in ſpurio, quaſi etiam dixerit ſuſpectum haberi hoc auxiliũ in ardente bilioſa. Alterum, quod monuit Aetius, eſt, hæc epithemata refrigerantia conuenire in vigore paroxyſmi, non in principio, non in augmento. Eſt ratio eſt, quia in principio & in augmento periculum eſt, ne frigido hoc auxilio materia magis intro pellatur, quod quidem non eſt formidandum in ſtatu, quia tunc calor adeo expanſus eſt, vt potius extinguatur quam intro pellatur. Et hoc conſilium ego quoque amplector.

Quod ſi ſpectandus ſit non ſcopus refrigerandi, ſed ſcopus euacuãdi humorem feruentem, videre oportet quonam materia inclinet: ſiquidem, vt d. Auic. & Gal. febres ardentes

dentes consueuerunt solui aut vomitu, aut sudore, aut alui fluxu, aut sanguinis fluore à naribus. Si enim natura inclinet ad vomitũ, prouocandus est aut aceto, vel oxymelle cum iure, aut succo raphani cum iure, aut aliquo alio auxilio quod valeat vomitum concitare. Si natura magis inclinet ad sudorem, is quoque prouocandus est, vel aqua hordei magna copia sumpta, vel integumentis. Sic si natura propẽsa sit ad sanguinis profluuium, illud pariter prouocandum est vel hirudinibus natibus appositis, vel herba sanguinaria vocata. Si postremo inclinet ad alui fluxum, primum paulisper hunc in modum sunt præparandi humores:

Præparans in causo.

℞. *Fol. endiuiæ*
Portul.
Lactucæ an. M. ß. F. decoct. s. a.
Deinde ℞. *dictæ decoct. ℥. vj.*
Syr. de papau. ℥. j. ß. M.

Et notate præparatorios syrupos debere mensuram ordinariam transcendere, propter incendii magnitudinem. Et de syr. de papau. d. Auic. illum maxime conuenire, siue sit ex albo, siue ex nigro papauere. Vltimo loco sunt euacuandi. Et Gal. 4. de acut. t. 7. vna cũm Hipp. laudant duo ad expurgandũ humorem in ardẽte, nempe lac asininum & serum caprinum, oxymelle à caseo separata nam consueuerunt veteres, quemadmodum & nos, expurgare corpora, & præsertim in febribus, sero magna copia accepta, quippe quod simul & semel euacuat bilem, atque etiam corpora deusta refrigerat. Et ego soleo in his casibus adiicere interdum aliqua, quæ possint vim purgatoriam seri augere: cuiusmodi est syr. ros. solut. manna, & dilutum rhab.

Solet febris ardens & postquam abiit, relinquere in corporibus ægrorum quædam feruoris vestigia, aduersus quæ necesse est, vt medicamentis certetur. Et propterea solemus post febrem solutam vti vel sero ad alteranda corpora in modica quantitate v. s. mensura ℔. j. solemus etiam vti confect. refrigerantibus, vt est confer. nymphææ, cichorii. Atque præ cæteris solemus vti balneis, vt reliquiæ omnes feruoris præteriti penitus deleantur. Atque hæc est tota ratio medicationis veri causi.

Cura causi spurij.

Spuria autẽ febris ardens, vt d. Alex. Trall. differentem aliqua ex parte curationem postulat, eo, quod differens quoque est ipsius generatio. Nam vt intellexistis, etsi putredinis locus in vtraque febre sit idem: diuersa tamen est putrescens materia: cum in vero causo bilis pura putrescat; in spuria putrescat pituita salsa. Pituitam salsam d. Auic. 1. primi doct. 4. c. 1. & prima quarti doct. 2. c. 39. fieri ex materie biliosa combusta & cinerulenta, aquosæ pituitæ commixta: adeo vt secundum Auic. generatio pituitæ salsæ sit similis generationi lixiuii.

Cæterum, etsi non diffitear pituitam salsam etiam hoc pacto ab Auic. proposito generari: sum tamen huius sententiæ, generari quoque vbi pituita vel dulcis vel insipida calore præternaturali, siue sit putredinalis, siue non: magis atque magis excoquitur. Quod me trahit in hanc opinionem, est discursus præclarissimus Gal. lib. 3. de alim. fac. c. 32. vbi disputans aduersus Agalillum de salsedinis generatione inter alia scribit in fine illius capitis, etiam aquam puram, vbi nimium excoquitur, salsam fieri.

Si igitur sola aqua sic percocta salsedinem contrahit, cur negare debemus etiam pituitam quæcunque sit salsam fieri, si vehemẽter coquatur? Quamobrem non dubito, quin pituita, ex qua fit febris ardens possit salsedinem contrahere alia causa, quam quæ præscripta est ab Auic. quanquam, vt libere dicam, ea, ex qua fit, causus generatur eo pacto, quo propositum est ab Auic.

Cognoscitur febris ardens spuria eo, quod omnia accidentia infert, quæ inferuntur à vero causo, nisi quod omnia remissiora sunt, &, vt dicebat Alex. hæc febris ardens semper exitialior est quam verus causus. Ratio curationis eadem quoque est cum curatione prædicta. Illud tamen interest, dicit Alex. quod in ardente spuria semper minus refrigerandum sit, quam in vera ardente. De frigidæ exhibitione in hac febre, nullus locutus est præterquam Alex. qui negavit omnino hoc remedium esse adminiſtrandum. Cętera epithemata infrigidantia conueniunt etiam in hac febre. Sed potissimum ea, quæ fiunt ex oleis præscriptis ab Aetio & ipso Alex.

De vsu balnei contradictio euidentissima est inter Gal. & Auic. Galen. 3. lib. 3. de acut. sub finem manifestissimis verbis dixit, in febre ardẽte spuria minime balneũ aquæ dulcis conuenire. Auic. autem prima quarti cap. 42. scribit non tantum conuenire balneum in hac febre, imo vero magis cõuenire quam in ardente legitima. Atq; hoc pacto intelligendum esse Galen. peracta autem coctione non solum conuenit balneum, imo magis cõvenit quam in legitima. Et ratio, quia humor hic cum relinquat post coctionẽ multas reliquias & cineres, oportet illos per balneum vel exinanire, vel demulcere. Et hoc pacto intelligenda sunt Auic. verba: vbi in hac febre à natura humores non sint exinaniti, oportet vt à medico euacuentur: propterea eos prius præparare conuenit hunc in modum:

℞. *Fol. ceterach.*
Agrim.
Beton.
Puleg. an. M. ß.

Fol.

Fol.endiuiæ.M.j.
F.decoctio f.a.
Deinde ℞. *Dictæ decoctionis ℥.v.*
Syr.rof.recentis ℥.j.
Syr.de duab.radicibus ℥.ß. M. & fiat potus.

Poſtquam præparati erunt, purgādi ſunt. Pro quorum expurgatione laudabat Galen. vt audiuiſtis vſum ſeri, quippe quod ſua acrimonia etiam ichores ſalſos mirum in modum educit. Poſſet etiam adminiſtrari hoc genus medicamenti:

℞. *Sebeſten N.xij.*
Myrobal.chebal.℥.j.
Fol.ſenæ ℥.j.ß.f.decoct.f.a. in aqua endiuiæ.
Deinde ℞. *Dictæ decoct.℥.iiij.ß.*
Rhab.electi ℥.j.
Agar. trochiſc.ʒ. iiij.
Spicæ gr.iiij. Infundatur omnia f.a. deinde facta diligenti expreßione adde ſyr.roſ.ſolu.℥.iij.ß.M.

Poſt exhibitionem huius medicamēti ſoleo ego curare, vt trib. vel quatuor horis ſorbeatur ℔.j. ſeri caprini. Imo vero, niſi hoc auxilio febris ex toto ſit adempta, vſus continuatus eiuſdem ſeri vtiliſſimus erit. Atque hic finis eſt earum febrium, quæ à pura bile originem ducunt. Poſt quas febres ſequitur, vt tractemus de his febribus, quæ non à pura bile, ſed ab aliis ſpeciebus bilis originem ducunt. Dicuntur autem huiuſmodi febres cōmuni nomine à Græcis τεϱταῖοι νόϑοι, noſtri appellant modo tertianas nothas, modo tertianas ſpurias, quæ omnes & ipſæ generationem ex humorib. putreſcentibus habent, vel in venis ſi cōtinuæ ſint, vel extra venas, ſi ſint interpolatæ, adeo vt locus affectus ſit ille idem, qui eſt in febribus. Cauſa autem immediata nulla alia ſit, niſi bilis, non quidem vera & naturalis, ſed præternaturalis. Et vt veram cauſam harum febrium cognoſcatis, pauliſper ꝓponenda eſt vobis ſeries omnium generum humoris bilioſi.

De tertianis ſpuriis.

Nam vt inuenire licet apud medicos tam Græcos quam Arabes & Latinos, bilis ſiue humor bilioſus aut eſt vera bilis, aut ſimilis humor bili. Vera bilis adhuc duplex eſt: alia naturalis, alia vero præternaturalis. Bilis naturalis eſt ille humor, qui in iecinore inſtar ſpumę generatur in fabrica ſanguinis, vt plerisq; in locis docuit Galenus, ſed potiſſimum in fine libri ſecundi de facul.natural. Ariſtoteles videtur alienam ſententiam eſſe ſecutus, qui 4. de part. animal.c.2. ſcripſit, bilem generari in cunctis noſtri corporis partibus. Quam ſententiam non modo damnarunt medici, verumetiam Auerrhoes ſtudioſiſſimus Ariſtotelis lib.3.coll.cap.3. Bilis præternaturalis, vt colligere licet ex loco Galen.citato, nec non ex Auic.prima primi, c.de humoribus. Quæ ſit alterata naturalis ſubſtātia bilis, aut ſit ex mixtione bilis naturalis cum aliis humoribus. Quæ ſit alterata ſubſtantia naturalis bilis, appellatur à medicis vitellina, eo quod valde æmuletur ouorum vitellos.

Et hæc ſit vbi bilis naturalis magis excoquitur. Sed quid dicemus de Auic. qui loco citat. ſcribit vitellinam fieri etiam ex permiſtione pituitæ & bilis craſſæ? Dico, Domini, quod ſemper dicere ſoleo Auic. abuſiue locutum fuiſſe, quaſi voluerit huiuſmodi bilem naturalem propter aliquam ſimilitudinem cum vera vitellina ſic appellare. Quæ ſit ex permixtione bilis & pituitæ, adhuc triplex eſt. Vel enim admiſcetur bilis pituitæ, & hæc appellatur bilis citrina (Arabes appellant ſitam & bilem maioris famæ, eo quod frequentiſſime in corporibus noſtris generatur) alia vero eſt quæ generatur ex permixtione bilis flauæ cum melancholia naturali. Et hæc cum raro gignatur in corporibus noſtris, nuncupata eſt ab Arabibus minoris famæ. Alia eſt, quæ ſit ex permixtione ſanguinis & bilis naturalis, quæ nullum proprium nomen adepta eſt, pręterquam ſanguinis bilioſi.

Differentia bilis non vera.

Bilis non vera, ſed ſimilis veræ, efficitur in ventriculo potiſſimum vel propter caliditatem ipſius, vel propter caliditatem ciborum. Et hæc bilis propterea ſic vocatur, quia quodam pacto ęmulatur ipſam bilem, non quod ſit vera bilis. Si enim fiat ex moderato calore, vocatur praſſina ſeu porracea: ſin efficiatur à maiori calore, nuncupatur bilis ærugi-noſa. Si adhuc fiat ex maximo calore, appellatur bilis iſatodis, eo quod ſuo calore imitetur ſuccum illius herbæ, quæ vocatur iſatis, quæ appellatur à Latinis glaſtum. Igitur ſicuti vera tertiana, vt audiuiſtis, ſit ex putreſcēte bile naturali, pari pacto tertianæ oēs ſpuriæ fiunt ex bile præternaturali putreſcente, ſiue ſit bilis vitellina, ſiue citrina maioris famæ, ſiue citrina minoris famæ: ſiue etiam ſanguis bilioſus.

Cauſa immediata & interna tertianarum ſpuriarum.

Ex bile non vera ſed veræ ſimili, fiunt aliæ febres, quæ ſunt deterrimæ, & quæ æmulantur naturam ipſarum tertianarum, non ſunt tamen neque legitimæ tertianæ, neq; ſpuriæ: adeo vt, quemadmodū audiuiſtis, cauſa immediata & interna ipſarum tertianarum ſpuriarum nulla alia ſit, quam bilis præternaturalis, quæcunq; ſit: & propterea omnis temperatura quæ ferax eſt huius bilis iure putatur eſſe cauſa mediata harum febrium: cuiuſmodi eſt temperatura quæ partim pituitoſa & bilioſa eſt: aut partim melancholica & bilioſa. Vnde inter ſexus maxime fæmineus expoſitus eſt his febribus: ſicut etiam inter ætates ſenium atque ætas conſiſtentiæ, maxime à febribus tertianis nothis tentari conſueuerunt. Et quod dico de his cauſis internis tam mediatis quam immediatis, idem quoque exiſtimandum eſt de omnibus cauſis externis, ſcilicet eas maxime prodidere

spurias tertianas, quæ non vnum genus humoris accumulant, sed plura, & sunt, quę generant pituitam, melancholiam, bilem, quēadmodum inter causas externas febrium similium tertianis nothis potissimam partem habens edulia calidiora, & præsertim salsamēta omnia, cibi acres, cuiusmodi sunt porri, allia, cepæ. Nam, qui victitant huiusmodi cibis, solent frequentissime exerceri febribus tertianis, quæ aut iugulant aut protrahuntur, aut corporum temperamenta valde deprauant. Galen. 1. ad Glauc. 8. dicit necessarium esse diligenter distinguere febrem tertianam spuriam à legitima, eo quod differat curatio vtriusq;, sicut differt natura. Quamobrem videndum est diligenter, quæ sint signa huius febris spuriæ.

Diff. inter tertianam spuriam & legitimam.

Et, vt incipiamus ab actionibus læsis, capitis dolor grauatiuus & extensiuus solet peculiariter in hac febre esse. Inappetētia quoque, sitis. Pulsus in febre tertiana spuria est quidem velox, sed non ita celer neq; ita magnus, quemadmodum in legitima. Vrinæ citrinæ sunt crassę, in quibus tarde apparet coctio: vultus non ita extenuatus est, quemadmodum in pura. Neq; etiam calor adeo acris & mordax est.

Quod ad paroxysmum pertinet, incipit paroxysmus tertianæ spuriæ cum lenissimo & mitissimo rigore, aut cum horripilatione. Durat quoq; 18. horis, quandoque 20. quandoque pluribus: atq; hæ sunt febres illę, quas Galen. 2. de diff. feb. 8. & 6. epid. com. 2. t. 23. appellabat extensas contra Agatini sententiam, qui volebat nullas febres extensas appellari. Definit hæc febris raro cum sudore. Si fiat à bile vitellina cognoscitur, quia bilis euomitur vitellina, vrinæ & fæces æmulantur colorem vitelli ouorum. Si fiat à bile facta ex permistione pituitæ, cuiusmodi frequentissime contingit, cognoscitur, quia & tēperamentum, & ætas, & regio testatur prouentum pituitæ: quemadmodū si fiat à bile ex permixtione melancholiæ, cognoscitur, quoniam mixta sunt symptomata melancholica cum symptomatib. biliosis, adeo, vt mœror & mæstitia appareant. Si fiat febris à bilis generibus similibus, cognoscitur prauitate symptomatum, cognoscitur vomitu. Nam dicit Gal. 12. meth. de puero quodam, qui in febre tertiana excreuit bilem prassinam seu porraceam, id quod etiam dixit Cōcil. diff. 91. vbi scribit, sese vidisse quendam laborantem tertiana, qui liberatus sit postquam euomuit porraceam bilem. Præterea cognoscuntur hæ febres, quia adumbrant quidem naturam tertianarum, siue vt dicit Hip. sunt τελαιοφυεῖς. Verum non ex toto paroxysmum habēt tertianarum, Omnis febris tertiana, modo intermittens sit, periculo vacat, vt habetur apud Hip. 4. aph. 43. veruntamen cum hæc febris longa esse soleat, ita, vt dixerit Galenus sese vidisse tertianam vsque ad sextum mensem protractam, fieri nō potest, quin aliquantisper sit periculosa: quoniam sicuti contingit, vt qui longum iter faciunt sæpe impingant & fallāt, haud secus in morbis longis fieri non potest, quin erretur vel ab ægro, vel à medico, vel ab adstantibus, ita, vt morbi alias salutares periculosi euadāt.

Febres extensæ apud Gal. quæ.

Signa à bile vitellina.

Curatio harum febrium non admodum difficilis, exceptis tamen febrib. factis ex bile æruginea, prassina & isatodi, quippe quas scribit Auenzoar lib. 3. tract. 2. c. 3. esse deterrimas atq; deceptibiles & fraudulentas. Igitur in curatione tertianarum notharum diligenter debetis vigilare, cum frequētissime contingant. Scopus autem præcipuus est, vt refrigeretur quidem & humectetur, sed non adeo, quemadmodum in tertiana pura. Præterea cum putredo fiat ab obstructionibus, & obstructiones à materia viscida & crassa, indicatio quoq; oritur incidendi, attenuandi & aperiendi.

Materiæ autem quib. auxiliandum est in his febribus, sunt inprimis illæ quæ pertinent ad Diæteticum fontem, vnde prouidēdum est, vt aer temperatus sit, scilicet neque nimium frigidus neq; nimium calidus. Somnus & quies maxime omniū necessaria sūt. Addebat etiam Galen. 1. ad Glauc. 10. calefactionem & fomentationem hypochondriorum esse vtilissimam. Abstinendum est ab omni animi motu. Et præ cęteris mandat Galen. 1. ad Glauc. & cum Galeno Aetius libr. 5. cap. 80. & Paulus lib. 2. cap. 20. vt mollis aluus seruetur clysteribus, neq; admodum validis neque admodum lenibus, propterea poteritis hunc in modum clysteres parare.

℞. Seri cuiuscunq; vel decocti communis ℔. j. ß.
Elect. lenit. ℥. vj. vel diaphænici ℥. iij.
Ol. violat. ℥. v.
Mellis rosati ℥. ij.
Salis ℥ j. Misce.

Circa cibum duo animaduersione digna monet Gal. 1. ad Glauc. Vnum est, in hac febre neq; multum esse nutriendum neque etiam parum. Non quidem multum, quia augetur morbus nō parum, quia cum morbus sit longus, vires non possent sufficere, propterea media quadam via incedendum est, vt sc. moderate nutriātur ægri. Aliud monet Gal. quæ fuit etiā sententia Auic. vt ęgri tantum altera quaque die nutriantur, sed huiusmodi præceptū difficile est tempore nostro obseruare, præsertim propter mulieres, quæ timent semper, ne ægri fame pereant. Quare vos in his casib. considerare debebitis, vtrū accessio futura sit longa nec ne. Si sit longa licebit vel ius aliquod lene dare, vel modicū ptisanæ liquidæ semel aut bis, adeo vt possint vires sustētari. Quod si breuis esset paroxysmus,

ſmus, licebit etiam die paroxyſmi nutrire, iis tamen ſeruatis, quæ alias à me didiciſtis. Debet aũt cibus eſſe aut panatella cũ iure & ſem. melonũ aut ptiſana aut cremor auenæ: quẽadmodum ꝓponit Alex. Et Gal. cum videret ptiſanam ſolam in his febribus nõ ita accommodatam eſſe, iubebat, vt admiſceretur vel piper, vel hyſſopus, vel ſpica nardi. Sic etiam conueniunt carnes auicularum, oua ſorbilia. Fructus nulli pene cõueniunt. Et ſi qui concedendi ſunt, debent coqui, vt præcipiebat Alex. lib. 12. cap. 6. ad vaporem. Eſt enim modus propoſitus etiam à Galeno in libr. de comp. med. Nam eſt idem modus coquendi, quod appellant noſtri balneum Mariæ.

Pro potũ minime vinum cõuenit, niſi apparẽte aliqua coctione. Loco vini conuenit, vel ius longum vocatum, vel aqua cocta cum cinnamomo, coriandro, aniſo. Alex. vt ſui moris eſt, damnat Galenum, quod in febre tertiana, in qua bilis putreſcit, vſus ſit medicamentis calefacientib. quale eſt piper, hyſſopus & ſpica nardi, ſubiungitur multo melius eſſe vti extenuantibus & incidentibus, qualis eſt radix apii decorticata, coma porri & aniſum.

Sed peccauit Alex. in duob. Primum, quia damnauit Galenum cum non eſſet damnandus. Nam ipſemet Galen. 1. ad Glauc. 10. monet, vt abſtineatur à calefacientibus & exſiccantibus. Quod ſi vtitur pipere, hyſſopo & nardo, vtitur illis in parua copia, & vtitur cũ ptiſana, vt ſcil. corrigant frigiditatem & humiditatem ptiſanæ. Deinde peccat Alexand. quia ipſe vtitur magis calefacientibus, quam Gal. nam aniſum, vt videre poteſtis 6. ſimpl. med. & 2. de alim. fac. eſt inter medicamenta, quæ maxime calefaciunt. Porrum etiam eſt ex iis, quæ calefaciunt tertio gradu. Quo igitur vultu poteſt Alexand. arguere Gal. quaſi vtatur nimis calefacientibus, cum ipſe vtatur calidiſſimis.

Poſt victum inſtitutum cogitandum eſt de ſanguine mittendo. Nam Galen. loc. cit. ſcribit, ſi mittendus eſt ſanguis, mitti oportere in initio.

Quam ſententiam ſecuti ſunt & Aetius & Paulus: imo etiã ipſe Auicenna. Sed video ingenioſum hic dubitaturũ eſſe, quomodo fieri poſſit, vt Gal. h. l. laudare debeamus, quoniam 11. meth. 15. dixit expreſſiſſime, optimũ eſſe mittere ſanguinẽ in omni febre putrida. Si igitur hoc verum eſt, cur hoc loco dicit, ſi mittendus eſt ſanguis? quaſi velit docere, nõ eſſe mittendum ſanguinem in febre putrida.

Dico, Domini, hunc nodum forſan ab aliis non ita conſideratum, ſecus intelligendum eſſe, quam intellexiſſe videtur Auicenna, qui prima quarti doctrin. 1. cap. 42. dicit mittendum eſſe ſanguinem ſi vrina craſſa ſit. Nam nihil aliud voluit dicere Galen. quam quod ſi vires, ætas, tempus anni & alia permiſerint, vt mittatur ſanguis, mittendum eſſe in primis diebus.

Locus mittẽdi eſt à vena communi in viris brachii dextri, in mulieribus, & præſertim deficientibus menſtruis, à vena poplitis aut malleoli.

Quantitas ſanguinis mittendi ſumenda eſt ex diſputatione corporis & plenitudine ipſius, adeo, vt à robuſtioribus corporibus, & à ſanguineis plus: ab aliis vero minus dematur. Gal. loc. cit. 1. ad Glauc. ſcribit, ſeſe experientia didiciſſe, in his febribus curandis tria potiſſimum ſemper contuliſſe, ſcilic. oxymel ſimplex atque etiam compoſitum. Nam ita ego intelligo apud ipſum oxymel ſimpliciter prolatum. Aliud eſt genus medicamẽtorum lenientium, quę appellat ipſe ὑπήλατον, hoc eſt ſubductoria: & addit Galen. huiuſmodi medicamentis ſeſe conſueuiſſe vti frequenter. Vnde colligere poteſtis eos aduerſus Galen. ire, qui damnant in curandis febribus vſum frequentem medicamentorum lenientium, cum ipſe dicat ſeſe vti frequenter. Et non eſt dubitandum, quin ipſius verba ſint intelligenda de febribus, quoniam hæc expreſſiſſime dixit de curatione tertianę nothę: quamobrem ſtatim atque vobis continget adire ęgros hac febre, niſi aluus fluida ſit, cum Gal. poteritis ſtatim aluum lenire hoc pacto:

℞. *Fl. caſſiæ ℥. vij.*

Mannæ electæ ℈. iij. Miſce & cum ſacch. fiat bolus.

Et notate, Domini, me inueniſſe vſu & experientia maxime accommodare cũ caſſia mannam ad leniendam aluum, quod forſan non ita faciebant priores. Quod ſi potũ magis amat æger;

℞. *Mannæ electæ ℥. v.*

Vel ſyr. roſ. ſolut. ℥. iiij. ß.

Seri caprini optime depurati ℥. vi. vel vij. M. & fiat potus.

Sed aduertite, quoniã ea quæ fiunt ex ſucco roſarum ſiue ſit ſyr. ſiue mel, non poſſunt omni tempore eadem menſura recte operari, quia hoc tempore quando hæc medicamenta ſunt vetuſta, opus eſt maiori doſi; quando vero hæc medicamenta ſunt recentia, quemadmodum ſunt tempore æſtatis, ac tempore autumni, tunc in minori doſi exhibere oportet, tunc efficaciora ſunt, adeo, vt ſi eo tempore exhibentur ℥. iiij. aut v. ſyr. roſ. ſolut. aut mellis roſ. ſol. his temporibus debeant exhiberi, non tantum debeant exhiberi ℥. v. ſed etiam interdũ ℥. vj. Lenita aluo poſt præparandi ſunt humores. Et ratio pręparandi tota capitur à natura illius humoris, à quo fit febris. Vnde cum ſit humor compoſitus, plerunque opus eſt, vt præparatio quoq; ex medicamentis mixtis conficiatur. Poteritis itaque ſic præparare:

℞. *Fol. origani.*
Hyssopi.
Cichorii.
Cuscutæ an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *Dictæ decoct. ℥. vi.*
Syr. de end.
Oxym. simpl. an. ℥. j. M.

Quod si bilis facta esset ex mixtura bilis & humoris melancholici, opus erit adhibere in pręparando, quę respiciant hunc humorē, vt est borrago, melissa, buglossum, & syr. ab his herbis appellati. Postquam præparati erunt, deueniendū est ad eos expurgādos. Sed operæ pretium est scire, quibus indiciis cognoscendum, quādo præparati sunt humores? Alex. Trall. dixit cognosci pręparationem humorum ex motu ipsorū, quia vbi sunt præparati ad expulsionē, mouentur modo ad viscera, modo ad articulos, modo ad alias partes. Sed hoc indicium propositum ab Alex. minime firmum est. 1. quia hoc indicium potius pertinet ad humores turgentes, quam ad præparatos. Præterea sæpe fit, vt humores sint parati & tamen quieti sint. Quamobrem duo alia sunt multo efficaciora indicia: vnum est ex diminutione sympt. Quotiescunq; enim sympt. febris minora euadunt, signum est, materiā iam à natura deuictam esse, & propterea concoctam. Atque domini hoc est, quod voluit docere Gal. 4. meth. 5. quando scripsit ex pulsu cognosci coctiones. Nam ideo cognoscimus ex pulsu coctionem, quia vbi cocta materia diminuuntur symptomata, similiter quoque remittitur impetus pulsus & conseq. eo remisso cognoscimus materiam esse coctam. Aliud indicium est ab vrina, quia vbi primum vrina crassa est & absq; sedimento, si fiat tenuior, si in ipsa appareant sedimenta, docēt materiam esse coctam. Neque valet quod scribit Alex. in cap. de febrib. quotid. vrinam esse signum infirmissimum, eo quod à victu facile mutetur, quoniam etsi aliqua mutatio possit in victus ratione variare vrinas: non tamen omnis mutatio, neq; etiam semper delinquunt ægri in victu, quinimo ad medicum pertinet, perspicere ne ægri quicquam peccent.

Quibus indiciis cognoscēdum quando factis præparati sint humores.

Pro purgatione Galen. in 1. ad Glauc. 10. videtur laudasse medicamenta vocata ὑπή-λατα, hoc est, quæ subducunt tantum aluum. Alex. autem laudat scammonium. Sed cum nos habeamus medicamenta admodum benigna, quæ correspondent ὑπηλάτοις Galen. multo securius est, hæc adhibere, quā scammoniata, & præsertim in primis purgationibus. Sunt autem benigna medicamenta, sena, polypod. sebesten, tamar. myrob. carthamus, agaricum, rhab. Et inter comp. syr. ros. sol. mel ros. solut. Inter mitia quoque recensetur manna. Poteritis igitur prima vice sic purgare:

℞. *Polypod. ℥. j. ß.*
Myrobal. citrin.
Emblicorum an. ʒ. j. ß.
Sem. citri. ʒ. ß.
Fl. cordial. P. j. fiat decoct. s. a.
Deinde ℞. *dictæ decoct. ℥. iiij. ß.*
Agar. trochisc.
Rhab. electi an. ʒ. j.
Squinanthi gr. iiij. Infundantur omnia s. a.
Deinde facta expreßione adde
Mell. ros. sol.
Mannæ elect. an. ℥. j. ß. Misce.

Peracta prima purgatione solet adhuc febris alioqui natura sua longe perdurare, eapropter operæ pretium est iterum humores præparare, quæ præparatio fit tum medicamentis internis, tum externis. Externa medicamenta sunt fomenta, de quibus cūm loqueretur Gal. 11. meth. 14. & 1. ad Glauc. 10. dicebat, ad concoquendos humores maximum adiumentum adferre hypochondriorum fomentationes prudenter administratas. Igitur intrinsecus poteritis huiusmodi syrupis vti:

℞. *Radic. fœnic.*
Petroselini an. ℥. ß.
Ciceris rub. P. ß.
Fol. capill. Ven.
Quinquefolii.
Scolopend.
Cichorii an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. *d. decoct. ℥. v.*
Oxym. comp.
Syr. de quinque rad. an. ℥. j. Misce.

Extrinsecus conuenit hoc fomentum:

℞. *Fol. maluæ.*
Lapathi.
Meliloti an. M. j. ß.
Fol. absinthii M. j.
Fl. chamom.
Viol. an. P. ij. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ communis ad cōsumptionem quartæ partis: deinde cum spōgiis fiat de more fomentum hypochondriis.

Vbi iterum erunt præparati humores, necesse erit eos denuo expurgare. Et hac secunda vice licebit paulo vehementioribus medicamētis vti. Vnde etiam scammoniata adhiberi poterunt. Exempli gratia:

℞. *Diaphen.*
Elect. ros. Mes. an. ʒ. ij.
Diacathol. ʒ. vij. M. & f. bolus.

Quod si magis potum dilexerit æger, hūc in modum parabitis:

℞. *Rhab. electi.*
Agar. trochisc.
Epithym. an. ℈. iiij.
Squinanthi gr. iiij.
Decoct. cordial. ℥. iiij. ß. Infundantur omnia s. a. Deinde facta expreßione adde
Confect. hamech. ℥. iij.

Diascebesten cum scammon. ʒ.j.ß.
Syr.rof.solut. ℥.iij.M.& f.potus.

Post hanc secundam purgationem si fortè non cesserit febris, vt sæpe solet, non desistendum est ab his rebus, quæ vim habent aperiendi, vt sunt iura medicata, cum rad. petrof. fœnicul. asparagi. Imo in his casibus soleo ego feliciter vti decocto sarsæ, quippe quod tam aperiendo, quã sudorem prouocãdo efficacissimum sit ad debellandos peruicacissimos humores. Habent omnes febres diuturnæ, & præsertim tertianæ spuriæ id fere peculiare, vt viscera maxime labefactent: veluti ventriculum, iecur & lienem; propterea enitendum est medicamẽtis tum internis tum externis, vt viscerib. subueniatur. Quamobrem si ventriculus sit læsus, hoc est, frigidior & humidior redditus, intrinsecus poteritis vti vel diaspolitico, vel diatrionpip. vel aromat. rof. Exempli gratia:

Vsus salsapa rilla in febrib. longis.

Ventriculũ roborans puluis.

℞.Sacch.rof.antiq.℥.ij.
Specierum aromat.rof.ʒ.j.
Pulu.coriand.præpar.
Piperis albi crasso modo contusi an.℈.j.M.& partiantur in quatuor partes, ac singulo mane trib. vel quatuor horis ante cibum sumatur pars vna.

Extrinsecus poteritis huiusmodi medicamento vti:

Linimẽtum pro stomacho.

℞.Ol.mastich.℥.ij.
Succi nucis myristicæ ℥.j.ß.
Ladani ʒ.j.
Piperis albi.
Cinnamom.an.℈.ß.
Ceræ q.f.fiat linimentum.

Quod si iecur sit violatum, illi pariter subueniendum est, & intrinsecus & extrinsecus. Intus conuenit huiusmodi mixtura:

Iecur confortans opiata.

℞.Conf.cichorii ℥.j.ß.
Conf.rofarum ℥ ß.
Specierum diarrh. Abbatis ʒ.j.
Pulu. hepaticæ ℈.ij.Misce. & quarta pars singulo mane sumatur tribus horis ante prandium.

Extrinsecus poteritis vti hoc linimento:

Linimẽtum pro iecore.

℞.Vnguenti santal.℥.j.ß.
Succi cichorii.
Absinthii an.ʒ.iij.
Pulu.hepaticæ ℈.ij.
Aceti q.f.M.& f.linimentum.

Si lien in febre male sit tractatus, similiter & internis & externis remediis agẽdum erit. Inter externa remedia hoc linimentum est accommodatissimum:

Linimẽtum pro splene.

℞.Ol.cappar.℥.j.ß.
Pulu.tamarisc.
Scolop.an.ʒ.j.
Aceti parum, cum cera f.linimentum.

Et notate, Domini, quemadmodum alias docui, lienem non tantum sustinere, verum etiam postulare remedia efficacissima. Vnde si præscripta non cõtulerint, poteritis etiam adiicere prædictis reb. pulũ. colocynth. pulu. vtriusq; hellebor. nam hæc magnopere valent. Intrinsecus conuenit huiusmodi confectio:

Cõfectio pro liene.

℞.Conf.borrag.
Buglossæ an.℥.j.
Pulu.ceterach.
Pulu.radic.cappar.
Pulu tamar.an.℈.ij.M.& capiatur, vt dictum est.

Sed aduertite, morbos, qui contrahuntur à liene, in his diuturnis febrib. esse plerunq; contumacissimos, & vix euadere ægros, quin vel hydropem, vel in aliam ægritudinem decidãt. Vnde necessarium est, pertinaciter aduersus has affectiones certare. Et quod ego quotidie experior maxime valere, est vsus chalybis præparati in substantia, qui quoniam pariet vobis & gloriã, & lucrum, docebo breuibus eius conficiendi modum. Nam dupliciter soleo ego curare, vt præparetur. Vnus modus est, vt lima chalybs in puluerem redigatur; deinde capitur ille puluis, & in aceto ponitur per 5. vel 6. dies & noctes. Deinde ablutum istud medicamentum extenditur supra pannum lineum, & in vmbra ad exsiccandum reponitur: post super ipsum spargitur puluis caryoph. atq; ita commixtus conseruatur, & appellatur chalybs præparatus. Vsus autem huius est, vt pro captu ægri à ʒ.j. ad ʒ.ij. sumatur vna cum modico vel sacch. rof. vel sacch. borrag. vel conf. cichor. & vsus est vt capiatur quinq; horis ante prandium; deinde si fieri potest moderate æger exerceatur: vel, si est sine febre, ambulet æger quantũ fieri potest. Alter modus efficacior & delicatior præparandi est, vt capiatur frustum chalybis integrum & ponatur in ignem vsq; quo maxime incandescat: vbi autem valde cãdens eualerit extinguitur vel in vino maluatico, si æger sit sine febre & sine iecoris incendio, vel extinguitur in succo limonum, atque ita fit nouies vel decies, quo peracto deinde capitur vel illud vinum maluaticum, vel succus limonum, & ponitur in phiala vitrea ad alẽbicum, donec totus ille humor cõsumatur: quo cõsumpto remanet puluis quidã subtilissimus, qui puluis deinde leuigatur, vel cum succo limonum, vel cum vino maluatico, ita vt redigatur ad formam & naturã veluti farinæ cuiusdam.

Modus præparãdi chalybẽ duplex.

Huncin modum præparato vtor ita: capio vel ʒ.ß. vel ℈.ij. prædicti pulueris, atque commixtos hos scrupulos pulu. modico cõs. cichorii, vel modico sacch. rof. trado deuorandum ægris quatuor vel quinque horis ante prandium: & post deuoratum hunc bolũ iubeo vt superbibat æger, vel ius galli antiqui, vel ius pulli medicatũ cum rad. suprascriptis. Nam inueni, Domini, huiusmodi medicamentum non tantum ægris non esse

iniucundum, verum etiam efficaciſſimum eſſe & vtiliſſimum. Et eius vtilitas exploratur ex ipſis fecibus, quia ſine faſtidio & detrimento ægrorum ſolent educi feces copioſæ, nigræ, fætentes, tam à priore puluere, quam à poſteriore. Sed magis à poſteriore.

CAPVT XI.

De febribus quartanis.

ABſolutis febribus, quæ à flaua bile oriuntur, poſtulat ordo ſeruatus etiam à Gal. 1. ad Glauc. vt de illis febribus tractemus, quæ ducunt originem à melancholia, hoc eſt, à bile atra. Vocatur hoc genus febrium à Græcis communi nomine τεταρταῖος. Latini appellant quartanam. Vnus Plinius inter Latinos lib. 7. c. 50. vocat hanc febrem quadrimam. Et vt hoc obiter diſcatis, puto ego hanc eſſe illam febrem, quam veteres, & præſertim Lucilius & Plautus vocarunt Zerzeram, ab illo ſc. tremore & frigore, quod vehementiſſimum ſuſtinent quartanarii.

Febris zerzera, quæ.

Eſt hæc febris intemperies calida totius corporis, affligẽs qualibet quarta die. Cauſa immediata huius febris eſt melancholia ſiue humor melancholicus putreſcens aut intra venas, aut extra venas. Si in venis putreſcat, fit quartana continua. Sin autem putreſcat extra venas, fit quartana interpolata. Sed, vt veram naturam huius febris compertam habeatis, videre oportet, quot ſint genera melancholiæ, & ex quibus fiat vnaquæque ſpecies quartanæ. Galenus lib. de atra bile, 2. de fac. natural. 9. & 4. aph. 43. nec non etiam Auic. 1. primi c. de hum. docuerunt duo eſſe ſumma melancholiæ genera, alia eſt melancholia naturalis, hoc eſt, quæ ſecundum naturæ curſum in omni homine generatur: alia vero eſt præternaturalis, quæ generatur in corporibus noſtris præter naturæ intentionem. Melancholia naturalis eſt illa, quæ generatur in iecinore & tanquam fex efficitur in ipſius ſanguine.

De ſpeciebus melancholia.

Melancholia naturalis quæ ſit. Cur Hip. melancholiam ſuccum vocet aquam.

Scribit Gal. hunc humorem proprie vocari ſolere ſuccum melancholicum. Ego autem inuenio Hip. lib. 4. de morbis circa principium & medium vocaſſe hunc humorem aquam, vbi ſcribit lienem eſſe receptaculum aquæ; ſicut cor eſt receptaculum ſanguinis. Cur autem Hipp. ſiue Polybus auctor illius libri, ſic appellauerit melancholiam naturalem, nihil certi comperio, niſi dicere velimus, huic humori commixtam eſſe magnam copiam aquæ, quod cum intellexiſſet Ariſt. in problem. part. 9. problem 5. dicebat eorum, qui laborant liene, cicatrices nigras eſſe, quoniam ſanguis illorum aquoſus eſt, quaſi etiam Ariſtotel. cognouerit ſanguinem melancholicum ſeu melancholiam eſſe humorem aquoſum. Eſt hic ſuccus frigidus & ſiccus ſua natura.

Melãcholia præternaturalis.

Melancholia præternaturalis ſolet appellari communiter à ſcriptoribus atra bilis. Dico communiter; quoniam, vt annotauit Galen. l. citato, medici plærunq; abutuntur his vocibus, quia & melancholiam naturalem vocant interdum bilẽ atram, & præternaturalem vocant ſuccum melancholicum. Hæc bilis atra efficitur tum ex bile flaua cõbuſta, tum ex ſanguine deuſto, tum etiam pituita aſſata. Et præter has ſpecies melancholiæ eſt quædam alia ſpecies, quæ vocatur à medicis ſanguis melancholicus. Sed percunctabitur aliquis veſtrum, quæ ſit differentia inter ſanguinem melancholicum & melancholiam. Hic, domini, eſt modus differentiæ horum humorum, quod ſanguis melancholicus, vbi effluit è venis, ſtatim coagulatur, quemadmodum omnis ſanguis: melancholia, vbi eſt extra venas, minime coagulatur ſed diffluit, & potius, vt ſic dicam, aqueſcit. Ad hæc melancholia præternaturalis ſi ſpargatur ſupra telam, fermentat ipſam quemadmodum acetum, præterea acris eſt & mordax, vt d. Galen. l. c. Eſt autem omnis melancholia præternaturalis calida & ſicca: ſanguis melancholicus poteſt eſſe modo frigidus & ſiccus, modo calidus & ſiccus; prout hæc vel illa ſpecies melancholiæ ſibi commiſcetur.

Differentia inter melancholiam & ſanguinem melancholicum.

E quonam genere melancholia fiat vnaquæque quartana.

His itaque conſtitutis melancholiæ generibus videndum eſt, è quonam genere fiat vnaquæque quartana. Galenus ſecundo de different. febrium quinto & nono, necnon 2. prognoſt. 27. 28. & ſimiliter tertio aphoriſm. vigeſimo nono, ſcribit ex melancholia naturali fieri quartanam legitimam, ex melancholia præternaturali fieri quartanam ſpuriam; adeo, vt ex omnibus his locis, & præſertim ex 2. prognoſt. 27. liceat colligere, duo tantum eſſe ſumma genera quartanarum, quæ à melancholia efficiantur. Sed quanquam de quartana illegitima à nemine dubitatum eſſe inueniatur, obſeruo tamen dubitatum eſſe de quartana illegitima & ſpuria, ſc. vtrum ex omni genere melancholiæ præternaturalis efficiantur quartanæ illegitimæ. Arabes in hanc ſententiam iuerunt, tum ex ſanguine combuſto, tum ex flaua bile deuſta, tum ex pituita aſſata fieri febrem quartanam ſpuriam. Sed ex altera parte nõ videtur fieri quartana ex bile combuſta; quia huiuſmodi bilis, vt dicit Galen. libro de atra bile, & loc. citat. prognoſt. eſt humor maleficus, mordax, acris; vt nequaquam videatur aptus ad inducendas illas febres. Sic etiam non videtur fieri poſſe quartanam ex pituia aſſata, quia pituita aſſata nequaquam conuertitur in melancholiam, quia etiamſi per combuſtionẽ redigantur in

cineres,

cineres, minime tamen illi cineres retinent naturam melancholiæ.

Itaque videtur definiendũ esse, febrẽ spuriam generari posse ex melancholia naturali combusta, ex sanguine melancholico combusto: nõ autem ex vllis aliis bilis atræ generibus, quia sicuti videmus melancholiam ex bile deusta genitam vlcera teterrima inducere: sic videtur rationi consentaneum, vt, si putresceret hæc bilis extra venas, omnia teterrima symptomata induceret. Sed cum hęc sit resoluta veritas, videtur tamen adhuc ingens scrupulus remanere, quoniam Galenus 2. de diff. feb. 5. & 9. nec non loco citato ex prognost. manifestissime testatur, ex combusta quoque bile generari quartanam. Nõnulli recentiores, inter quos fuit Altimarus, dixerunt duplicem esse quartanam spuriam, aliam, quæ fit à melancholia naturali exusta, atq; hanc esse illam, quę fit à principio: aliam autẽ esse quæ minime fit à principio, sed post alias febres longas, siue vt dicit Hippocrates in epidi per abscessum.

Atque hanc dicunt isti fieri ex omni melancholia deusta. Vnde de hac Gal. loquens dicit fieri ex omni humore cõbusto, atq; etiam ex bile, de ea vero, quę fit à principio dicebant fieri ex bile naturali combusta.

Sed hæc ratio patitur eandem difficultatem, quia, cum bilis combusta putrescens in externis partibus faciat vlcera turpissima & sæua, multo magis putrescens extra venas in intimis corporis partibus debebat facere sæua symptomata, quod tamen minime experientia probatur. Quapropter, vt respondeatur huiusmodi auctoritatibus, dicendũ esset, duplicem esse combustionem: aliam in qua tota res comburitur, & in cinerem redigitur, aliam vero esse, in qua mimine tota res comburitur. Exemplum affero clarissimum. Dũ ligna comburuntur vel tota consumuntur, ita vt nihil remaneat præter cinerem, vel minime tota comburuntur, sed remanent carbones atri & combusti: idem quoque contingit in humoribus: cinis minime cõseruat integram naturã illius rei, ex qua factus est, sed carbo est, qui paulo minus conseruat integram naturam. Quoniam igitur Galen. scribit fieri quartanam ex flaua bile combusta, intelligit de ea combustione, in qua solus cinis relinquitur, non autem de ea combustione, in qua relinquitur veluti carbo humoris. Nam etsi fiat ex illo cinere quartana, non est tamen malefica; quia ille cinis non retinet naturam bilis deustæ. Secus autem est, si fieret quartana ex carbone ipsius bilis. Hanc rem veram esse experientia ipsa vberrime docet. Sed si videatis locos illos Galen. 2. de feb. cap. 5. & 9. hanc nostram interpretationem ab aliis non propositam, spero videbitis clarissime expressam.

Sed adhuc instare aliquis posset, hanc interpretationem minime veram esse, quia Gal. loc. citato ex lib. prognost. scribit, quartanam fieri ex eodem humore, ex quo generatur lepra & generantur cancri. Sed lepra & cancer sunt morbi sæuissimi. Ea propter videtur generari ex melancholia turpissima & deterrima. Respondeo, locum illum Gal. intelligendum esse non de identitate speciei, sed potius generis idẽtitate, quasi dicere voluerit Galen. humorem, ex quo fiunt quartanæ, lepra & cancer, esse quidem melancholiam præternaturalem, non autem dixit esse prorsus eandem speciem melancholiæ præternaturalis, adeo, vt iam intelligere possitis, humorem ex quo fiunt quartanæ febres, vel esse melancholiam naturalem, & ex hac fieri quartanas legitimas & exquisitas, vel esse melancholiam præternaturalẽ, & fieri quartanas spurias; quæ melancholia si putrescat in venis, facit continuam: si putrescat extra venas, facit interpolatam. Sed quartanæ legitimæ, vt dicit Galenus & Auenzoar, rarissime fiunt, quoniam vix inuenitur in corporibus nostris vnquam melancholia naturalis. *D.ff. quartana.* Sic etiam quartanæ continuæ rarissime obseruantur. Et huius raritatis duplex ratio est. *Cur quartana continua rarissima sint.* Vna, quia humor melancholicus semper in comparatione aliorũ paucissimus est in corporibus nostris, adeo vt vix vnquam sufficere possit ad faciendam continuam & longam putredinem. Alia ratio huiusce raritatis est, quoniam hic humor maxime infestus est ob sui prauitatem omnibus membris, propter quod natura nunquam patitur eum copiose cumulari in ipsis venis, vt sufficere possit ad faciendum continuam febrem: & ideo facile videre potestis, ad generandas febres quartanas, maxime omnium accõmodatam esse temperaturam corporis melãcholicam. Inter causas febris quartanæ mediatas, vt dicebam, 1. est temperatura frigida & sicca, scil. melancholia: similiter habitus corporis hispidus, dur^o, niger, adeo, vt vere dixerit Theod. Priscianus in lib. suæ medicinæ, quartanam à veteribus fuisse putatam Saturni filiam. Ætas similiter connumeratur inter has causas, de qua Hip. in lib. de septiman. & Galen. 3. prognost. 28. dicebat ætatem consistẽtem esse quartanis maxime obnoxiam. Sed Auenzoar loco citato & Galen. 1. ad Glauc. 6. hoc videntur tribuisse potius ætati senili; quæ quidẽ diuersitas cõciliatur ab Aetio lib. 5. c. 83. vbi scribit, omnes ætates obnoxias esse huic febri: quanquam Domini, diuersitas est; quia ætas pueritiæ minime ratione ætatis hac febre exercetur, quia vt scribit Hip. 3. progn. & 1. de nat. hum. potissimum fit quartana à 30. anno ratione ætatis. In pueris autem fit quartana vel propter sanguinis vitiũ, quo nutritus est infans in vtero, vel fit pro-

pter insignem ingluuiem illius ætatis. Pueri enim vsque adeo voraces sunt, vt cumulēt inflammationes ꝓpe succos crudos. Ex quibus fit deinde humor melancholicus, qui est causa quartanarum. Febres erroneæ & longæ, lienis tumores inter has causas recensentur. Sed dubitari potest, si habitus durus, hispidus & niger est inter has causas, qui fieri possit, vt interdum videantur corpora sanguinea colorata maxime quartanis tentari? Fuerunt aliqui recentiores, qui videntes hāc difficultatem, dixerunt in huiusmodi corporibus membra alioquin bene constituta attrahere quicquid boni succi inest venis, & eo nutriri: relinquere autem succos deteriores, ex quibus excitantur febres.

Sed hæc responsio nō tollit difficultatem, quandoquidem corpora bene cōstituta minime succos prauos in ea copia producunt, vt possint sufficere huius febris generationi. Præterea dicit Hipp. in initio lib. de humor. colores cutis demōstrare dominium humorum. Vnde si color in cute floridus est: videtur necessum, optimos succos in venis esse debere. Quamobrem multo satius est, dicere, vbi hæc corpora tentantur quartanis febribus, fieri illud propter malam viuendi rationem, quam dicebat Galen. libr. de boni & mali succi cibis, cap. 2. etiam optimas naturales constitutiones destruere.

Inter externas causas primum est aer frigidus & siccus, vnde autumnus maxime omnium ferax est quartanarū: sicuti neq; bruma, neq; hyeme vnquam fiunt, vt proditum habetis apud Plinium lib. 7. c. 50. vehementes animi motus facile quartanas inducunt, veluti timor, mæror, profundę cogitationes. Præ cæteris vsus vinorum crassorum, &c, vt dicit Auenzoar, vsus carnium & piscium salitorum maxime faciunt ad quartanarū generationem, quæ quartanæ, vt dicit Gal. 2. de diff. feb. 5. facile cognoscuntur. Nam primum si spectemus signa, quæ sumuntur ab actionib. lęsis, quartanarii mǫsti sunt, timidi, aut vigilāt, aut somnos turbulentos habent, appetitus initio diminutus est, post initium solet fieri maximus, quod docuit Hippocr. 7. epid. exemplo Higeanacti & Polycrati. Causa huius rei, quoniam initio ventriculus oppletus est pituita, quæ appetitum hebetat & quā consumpta progressu febris appetitus excitatur.

Cur in initio quartanæ appetitus imminutus post fiat maximus.

Motus pulsuum in interuallo tardissimus est, in initio accessionis tardiores sunt, q̄ in tertianis, sicuti etiam in augmento & statu fiūt quidem veloces, sed multo minus, quam in tertianis. Deiectiones paucissimæ sunt, & quæ deiiciuntur, nigra sunt arida. Vrinæ tenues, crudæ, subruffæ. Et quemadmodum dicit Galenus 1. ad Glauc. 6. nec non Auerrhoes 4. coll. 30. variæ sunt. Galenus in lib. de typis inter alia signa febris quartanæ recenset πτυελισμὸν, hoc est, frequentem exputitionem. Nam quartanarii ob frequentes cruditates solent laborare ventriculi humiditate, cuius comes est πτυελισμός.

Adhæc in paroxysmis quartanarum initio rigores parui sunt, adeo, vt Gal. 2. de crisi. 3. dixerit, se neminem vidisse quartanarium, in quo febris initio habuerit magnos rigores, quo fit vt mirari soleam Fernel. alioqui diligentissimum, qui dixit quartanam inchoare semper à frigore magno. In augmento & statu calor est quidem blandior quam in tertiana, & aridior quam in cotidiana, verumtamen neq; ipse iucundus est. Et Gal. 2 de S. C. 5. dicebat esse calorem quendam mixtum cum frigore. Nam, si spectemus materiam ex qua fit quartana, frigida est, & ratione sui inducit frigus in corporibus febricitantium, proinde ac frigent corpora vel sub aere maxime frigido, vel percussa à grandine, vt dicit Galenus, adeo vt sæpe huiusmodi materia vincat calorem febrilem, aut saltem superet, atque ita apparet calor veluti frigori commixtus.

Calor in quartana mixtus cū frigore.

In declinatione sudores modo exigui sūt, modo copiosi. Color corporis liuidus est, vel plumbeus, vires infirmæ.

Accedit hic ætas, studium vitæ. Et inter alia consuetudo patientis. Nam dicit Auicenna inter alia signa febris quartanæ esse consuetudinem eam patiendi. Circa quod dubitari iure potest, quoniam Aetius lib. 5. cap. 83. dicebat, hoc peculiare habere febrem quartanam, vt quicunq; ab ea semel liberati sunt, nunquam amplius tentētur. Quod si verum est, falsum est, quod dicit Auic. inter alia signa esse consuetudinem patiendi.

Num quartana semel quis tātum in vita tentetur.

Respondendum est, duplicem esse quartanam, aut legitimam aut illegitimam. Legitima, vt audiuistis, est illa, quæ fit ab initio, & quæ fit ab humore melācholico naturali: spuria autem & illegitima est illa, quæ sequitur alias febres, & quæ generatur à melācholia præternaturali. Iam vero quod dicit Auic. vnum est quidem, de quartana legitima, de qua locutus est ipse Aetius. Cæterum, q̄ dicit Auic. de cōsuetudine patiendi, verum est de quartana spuria: nempe, quam nō solum semel, verumetiam sæpius homines afflixisse exemplis cognoui. Sed dicetis, quæ est ratio, cur à 4. semel integre liberati nunq̄ amplius ab ipsa exerceātur. Triplex vt ego puto, ratio huius est. 1. quoniam, vt scrib. Gal. 2. de diff. feb. in quartana nil vnquam relinquitur humidi aut putridi in paroxysmis: sed propter longitudinem male tota materia euacuatur & consumitur, adeo, vt impossibile sit, vbi semel hæc materia fuit consumpta, vt amplius in ea copia cumuletur, quæ possit satis esse

ad

ad generandam nouam febrem. Secunda ratio est, quoniam hic humor paucissimus est in corpore nostro, atque etiam omnibus facultatibus aduersissimus, vt vbi semel fuit consumptus, non patiantur facultates iterum ipsum congregari. Tertia ratio est, quoniam longo quartanarũ tędio fiunt homines in victu cautiores & prudẽtiores, vnde postmodum non ita facile committunt errores, q̃ possint nouam febrem generare. Quæ febris, vt dicit Hipp. com. 3. t. 4. longissima est, facilima atque etiam securissima. Nam longissima est, quoniam non solum perdurat per annum, verumetiam per duos, per decem annos. Et nisi fallor, referunt aliqui, se vidisse quartanam interdum durasse 30 annis. Ratio longitudinis est, quoniam, vt dicit Plat. in Tim. fit hæc febris à terra, hoc est, ab humore terrestri, præterquam quod homines in his febribus manifestos errores cõmittunt, qui efficiunt vt continuus fomes febri suggeratur. Est etiam facillima, quoniam, vt scribit Galen. in com. loco citato ex Hip. habet interualla integerrima, adeo, vt liceat homini in his interuallis consuetas omnes actiones obire: quod cum cognouissent legislatores, sanxerunt, non licere quartanariis sese excusare, quo minus vocati cõpareant in iudicio. Est etiã securissima, quoniam, vt dicit eloquentissimus Celsus lib. 3. cap. 15. non tantum quartana, quantum sit ex se, neminem iugulat, imo vero à multis aliis morbis homines liberat.

Cur quartana longiti- ma quando que vsque adeo durent.

Quartana securissima omnium censenda.

Sunt autem hi morbi relati ab Hip. 6. in 6. epid. t. 7. vbi scribit, quartanam liberare à melancholia, ab epilepsia, à lepra, à vitiligine, & aliis similibus. Neque valet, Domini, quod Hippocrates 3. in 3. epidem. tr. 70. dicat in ea pestilenti constitutione cõplures quartanarios interiisse, quoniam id quidem verum fuit, veruntamen non illi interibant propter febres quartanas, sed moriebantur vel ob pestis violentiam, vel ob alios morbos. Et hoc est argumentum summi Hippocrat. iudicii, qui non sine ratione significarit hoc de quartanariis, quippe qui, cum deberẽt ratione febris quartanę esse immunes à morte, tamen tanta erat prauitas illius cõstitutionis, vt etiam quartanarii ab illa consumerentur. Est tamen sciendum, vt notat optime Galen. in com. loco citato n õesse semper tutã quartanam, eo quia si in quartana adsit tumor vel lienis vel iecoris, periculũ est, ne febricitantes ex his malis labantur in immedicabiles hydropas: quemadmodum etiã dixit Aetius lib. 5. cap. 84. ex sententia Ruffi. Et quod dico de quartanis cum tumoribus lienis vel iecoris, idem quoq; existimãdum est de quartanis continuis, nempe, quę periculosæ sunt, sicuti etiã periculosæ sunt & duplices & triplices quartanæ, & præsertim, quæ interdum hyeme contingunt: vt habetis apud Hippocrat. in coacis prænot. Etsi vt heri dicebam, Hippoc. dixerit quartanam esse facilimam curatu, attamen vsque adeo difficilis putata est ab omnibus antiquis, vt conuersi sint in curanda quartana ad superstitiones. Et, quẽadmodum dicebat Dæm. ad pollutiones.

Cur quartana curatu difficilis.

Causa autem propter quam quartana vsque adeo curatu difficilis videtur, multiplex est, inprimis difficultatem facit materiæ ipsius conditio, quandoquidem humor, ex quo fit quartana, crassus est, viscidus, tardus, ita vt vix moueat naturam ad sui expulsionem: vt propterea Plato in Timæo dixerit, omnes morbos, qui fiunt à melãcholico humore esse curatu difficilimos: & quanto magis irritantur medicamentis, eo fieri deteriores. Alia causa est corporum adstrictio, siquidem corpora quartana febre detenta mirum in modum adstricta sunt: vnde cum nulla efficiatur transpiratio, consequenter contingit, vt corpora in dies magis repleta febrem hanc foueant. Tertia causa est tempus, quia cum quartana plerunque fiat autumno aut ineunte hyeme, his temporibus compertissimum est omnes morbos contumacissimos esse. Postrema causa est viscerum debilitas, quia cum cotidie in his corporibus fiant cruditates, consequenter crudi succi cumulãtur, vnde morbo fomes & longitudo subministratur. Itaque cum difficilis sit quartanæ curatio, & quandoque dixerit Plinius medicinam nostram clinicem vocatam in curanda quartana nihil valere, eo acrius incumbendũ est vobis, vt discatis rationẽ expugnandi hũc pertinacissimum morbum, de cuius curatione loquens Auerrh. 3. collect. 4. dicit curam quartanæ febris esse pene contrariam curæ febris ardentis, quia quemadmodum, vt audiuistis; in curatione febris ardentis, magis attendimus morbo quam materiæ: ita in curanda quartanæ magis incumbendum est materiæ superandæ, quam ipsi febri. Vnde cum in omni febre primus scopus sit refrigerare, in hac secus videtur. Imo vero Hipp. in lib. de locis in homine, cum diceret omnem febrem egere frigefactione, excipit quartanam, quasi in hac præcipuus scopus minime sit frigefactio. Quam rem cũ forsan etiã intellexisset Arist. 1. problem. penult. dixit quartanã in sui curatione opus habere multo igne, vt debilis ipsius calor à multo calore euincatur. Quapropter cũ materia quartanę sit crassa, viscida, frigida, & in summa, terrestris, præcipui scophi esse debent, vt hęc materia incidatur, attenuet, detergatur, & etiã moderate calefiat. Quod cũ fieri possit multis modis, inprimis procurandum est hoc facere victus ratione. Vnde victus ratio ea instituenda est in primis, quæ possit omnibus his scopis sufficere. Sed vt prudentissime

docuit Auicenna 1. quarti tr.2. cap. 64. cum variæ sint species melancholię, ex quibus generatur quartana, illud ante oculos habendum est, vt semper vnicuique speciei accommodetur non tantum propria victus ratio; verumetiam conueniens aliorum remediorum administratio.

Cæterum, quia cunctarum prope norma & regula est, ea quartana, quę fit à melancholia naturali; & quæ propterea legitima nuncupata est: de hac primum sermo habendus est, in cuius curatione eligere oportet aerem calidum, moderate humidum, vigiliæ & somnus moderati esse debent; & si peccandum est, potius in somno, quam in vigiliis faciendum est.

Ab omni motu in die accessionis abstinẽdum est, aliis diebus, vt heri dicebam, licet non modo corpus mouere & exercere: verumetiam cunctas consuetas obire functiones. Ab animi vehementibus motibus cauere oportet, præsertim à mærore, timore, à profundis cogitationibus & studiis. Aristoteles loco citato volebat in die accessionis, quartanarios debere lauare. Sed cum à nullis medicis hoc propositum videam, cogor damnare potius, quam probare hoc consilium. Aluus mollis semper est seruanda. Sed memoria tenendum semper est, quod docuit Galenus 1. ad Glauc. 11. & Auicen. loco cit. nempe primis diebus vtendum esse mollibus clysteribus, deinde descendendum esse ad acriores. Et notate, in quartanariis hoc maxime necessarium esse, quoniam suapte natura aluos mire adstrictas semper habent. Igitur poteritis in primis diebus huiusmodi clystere vti:

Clyster mitior in principio quartanæ conueniens.

℞. *Fol. brassicæ,*
Lapath.
Viol.
Maluæ an. M. j.
Anisor. P. j. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. *d. decoct.* ℔ *j.* ß.
Mellis viol. ℥ *iij.*
Butyri recentis ℥ *iiij.*
Salis ℥ *j. M. & f. clyster.*

Et notate etiam, semper clysteres debere habere vim aliquam flatus discussoriã, quoniam corpora febricitantium quartana semper plena sunt flatibus. Aliis diebus poteritis vti hoc acriore clystere:

Clyster acrior.

℞. *Fol. betæ.*
Maluarum an. M. j. ß.
Fol. sennæ ℥. ß.
Anisorum P. j. f. decoct. f. a.
Deinde ℞. *d. d.* ℔ *j.* ß.
Hieræ simpl. ℥. ß.
Sacch. rubri ℥. *iij.*
Ol chamom. ℥. *v.*
Salis ℥. *j. M.*

Semper cauenda est nimia repletio in hac febre; simul etiam nimia inanitio. Vinum in hac febre non prohibetur, nisi in die accessionis. Imo potare debent laborantes vinum mediocre, maturum, tenue, quod minime adstringens sit. De cibis, dicit Auicenna, oportere cibos, quibus nutriendi sunt quartanarii, esse attenuantes, minime crassos, nec non bonum sanguinem generantes. Quare opus est, vt panis eligatur leuis, optime fermentatus. Vt abstineatur ex Galeni consilio ab omnibus carnibus vetustis, crassis, siccis; cuiusmodi sunt quadrupedes omnes, montanæ, lepores, capreoli, apri & similes. Eligẽdæ sunt carnes, quæ faciles sint coctu, quæ humectent & moderate calefaciant.

Vinum quo modo & quale conueniat.

Cibi qui conueniant.

Pisces etiam littorales conueniunt, sed à palustribus & lacustribus abstinendum est. Præterea Galen. laudat carnes & pisces salitos; imo vero scribit Alex. lib. 12. cap. 8. sese multos curasse solo vsu salsamẽtorum, quod an sit verum, Deus nouit. Attamen illud verum est, à Galeno quoque laudari. Aromata moderate etiam conueniunt, oua sorbilia & tremula.

Inter fructus licet quandoque vti illis, qui sunt maturi & iucundi, vt sunt pruna dulcia, persica matura, poma matura, & præsertim apia, persica, pepones.

Ex herbis conueniunt borrago, buglossa, melissa, &c, vt summatim dicã, ea omnia edulia sunt respuenda, quæ, vt docebat Galenus crassa sunt, viscida, nec non etiam dura.

Sed circa hæc Galen. verba oritur præclara quædam & obscura dubitatio. Nam Galen. 1. ad Glauc. 11. postquam damnauit edulia crassa & viscida, addit abstinẽdum esse ab omnibus frigefacientib. & humectantibus. Huius consilium, vt ego puto, amplexus Auerrh. loc. cit. dicebat, in curatione quartanæ opus esse aperire, attenuare, incidere, minime autem refrigerare & humectare.

An ab omnibus frigidis & humidis abstinendum.

Cæterum aduersus hanc claram Gal. sententiam primum inuectus est Alex. Trall. qui cum videret humorem, ex quo fit quartana, siccum esse, dixit, humectantibus opus esse, & propterea Galenum male prohibuisse frigefacientia & humectantia.

Post Alex. Auic. l. c. non tantum non prohibuit frigefacientia & humectantia, imo vero his vtendum esse præcipit. Hanc non aspernandam contradictionem cum animaduertisset Nicolaus Leonic. vir medicinæ peritissimus, transferens in latinum Galen. loc. citatum, putauit contextum ipsius mendosum esse, & ideo loco humectantibus restituendam esse vocem exsiccantibus, quasi consilium Gal. sit, vt abstineatur ab omnibus refrigerantibus & exsiccantibus, quemadmodum etiam consuluit Auic. Andernacus etiam, qui transtulit in latinum Æginetam, cũ vidisset eadem verba Galeni & Pauli esse,

esse, Leonicenum secutus transtulit & ipse non humectantia, sed exsiccantia.

Altimarus non ita pridem cum non vidisset Galenum Græcum, & forsan etiam græcę linguę ignarus esset, ausus est dicere, Alex. Trall. gratis damnasse Galenum, quippe qui ea non dixerit quæ ipsi imputauit Alex. Et hoc fecit bonus vir, quia tegerat tantum interpretationem Leoniceni. Sed, Domini, omnes hi vehementissime sunt hallucinati;

Primum hallucinati sunt Leon. & Andernacus, quia omnes cõtextus eodem modo se habent, quo se habet vulgatus codex: scilic. abstinendum esse à refrigefacientibus & humectantibus. Imo vero si videatis Oribasium, Æginetam & Aetium, qui omnes ipsissima verba Gal. transposuerunt in sua com. omnes habẽt, quemadmodum habetur hodie in omnibus codicibus græcis. Hallucinatus etiam est Altimarus, quia vere Alex. imposuit Galen. Nam Gal. verba non alia sunt, neque esse debent, q̃ quæ habentur, quanquam si Altimarus voluisset videre interpretem antiquum, qui solet esse integerrimus, clare comperisset apud Gal. legendum esse à frigefacientibus & humectantibus. Vt proposita dubitatio diluatur, duobus modis responderi posse puto. 1. est, verba hæc Galen. nempe abstinendum esse à frigefacientibus & humectantibus dupliciter capi posse, vel enim capi possunt coniunctim, vel seiũctim. Si capiantur seiũnctim, vere quidem imposuisset ipsi Alex. quandoquidem falsissimum est, & à ratione alienum, vt in quartana non iuuent humectantia, sed si coniunctim accipiantur, nihil habet Alex. aduersus Galenum, quia si rem ipsam expendamus, saluberrimum præceptum est, vt abstineatur à frigefacientibus & humectantibus. Nam etsi quæ refrigerant & humectãnt, possint in quartana prodesse ratione humectationis: multo tamen magis nocent ratione frigiditatis, quippe quia humor melancholicus à frigefacientibus mirum in modum congelatur, adeo, vt tota curatio reddatur multo difficilior. Quare si, vt dicebam, & vt conuenit, intelligamus Galen. verba coniunctim, non tantum nihil habet Alex. aduersus Galenum, imo vero necessarium præceptũ est, vt abstineatur ab iis, quæ simul frigefaciunt & humectant.

Alter modus respondendi est, quartanas à diuersis fieri humoribus, velà melancholia naturali, vel à præternaturali. Et si à præternaturali, aut ab ea, quæ fit à sanguine deusto, aut ab ea, quæ fit ex melancholia combusta aut ea, quæ fit à bile torrefacta.

Si loquamur de quartana facta à melancholia naturali, certe in hoc minime conueniunt ea, quę refrigerant & humectant, quoniam etsi possunt humectantia prodesse, obsunt tamen magis refrigerantia, atque de hac febre locutum esse Gal. loc. cit. minime dubitandum est.

Cæterum si sermo habeatur de ea febre quartana, quæ fit vel à bile vel à sanguine cõbustis p. d. in hac conueniunt ea, quæ refrigerant & humectant.

Et de his locutus est Auicenna, quando scripsit vtendum esse refrigerantibus & humectantibus, id quod, si legatis totum caput ipsius Auicennæ, facile etiam ex ipsius verbis comprehendere poteritis. Itaque ratio hæc vera est, propter quam videbitis & Galen. & alios scriptores medicinæ interdũ vti exsiccantibus & calefaciẽtibus: cuiusmodi est theriaca, salsamenta, diatrion. pip. vsurpata tum à Galen. tum ab Auic. *Quando ea. lefacientib. & exsiccantibus, quando contrariis medicamentis vtendum in quartana.*

Interdum autem vtuntur calefacientibus & humectantibus, quod dixit quoque Arist. 1. problemate penultimo, quando scripsit victum quartana laborantium debere esse mixtum ex rore & igne, hoc est, esse calidum & humidum. Interdum quoque videbitis medicos vsurpare ea, quę frigefaciunt & humectant, sc. habita ratione variarum quartanæ specierum.

In hoc victus quartanariorum negotio est altera dubitatio vtilissima in praxi, nẽpe, an in principio huius febris sit vtendum victu tenui, an potius victu pleno & liberali? Galenus, Oribasius, Aetius & omnes Græci, imo vero etiam aliqui Arabes in ea fuerunt sententia, initio nunquam vtendum esse victu tenui in hac febre. Imo vero Arist. loco citat. dixit, nullo tempore in quartana vtendum esse victu tenui. *An in quartana initio vtẽdum victu tenui vel pleno.*

Huic opinioni fauet inprimis auctoritas Hippocratis, qui perpetuam hanc legem tulit, ne in morbis longis initio victus tenuis administretur. Valet quoq; ratio, quoniam sicut qui longum iter sunt facturi, opus est, vt vires validas perpetuo habeãt, haud secus in morbis longis prospiciendum, ne vires in principio, aut alio tempore decidant.

Ex altera parte est Auicẽna, qui existimauit, initio huius febris tenui victu esse vtendum, & propter hoc cõsulebat, vt trib. prior. septimanis omnino abstineatur à carne. In hanc sententiã ductus fuit Auicenna tribus rationibus. Prima, quia cum initio corpora quartanariorum sint grauata cruditatibus, fit, vt victu tenui sublatæ cruditates consequenter leuent ipsos ægros. Secunda ratio fuit, ꝙ tenuitate victus humor morbificus mirifice imminuatur, & consequenter morbus multo leuior ac breuior reddatur. Tertia, quod vbi tenui victu aluntur ægri, materia morbifica multo citius concoquitur, quam si plenus victus adhibeatur.

In hoc medicorũ dissidio puto vobis hũc in modum statuendum esse, scilic. cuiuslibet morbi,

morbi, & præ cæteris quartanæ duplex esse principium: aliud breue, quod primis paroxysmis terminat: & ab istis nũcupatur principium principians: aliud est, quod cõcluditur terminis cruditatis & coctionis, quodq; cum longissimum sit, vocari solet principiatum. Itaq; si primo modo accipiatur principium, verissimum est, quod scribit Auicẽna, vtẽdum esse tenui victu propter rationes allatas ab ipso. Sed si secundo modo sumatur principium, verissimum est, quod dixit Galen. & Græci, sc. in hoc principio minime expedire victum tenuem. Et ratio est, quia cum hoc principium sit longissimum, & consequenter status, in quo tenuis victus necessarius est, longe recedat, quis non videt, si tenuis victus adhibeatur, necessario sequi, vt vires magnum detrimentum patiantur, & consequenter vsque ad statum sufficere nequeant?

De remediis idoneis in initio quartana. Itaq; sic constituto victu, deinceps cogitandum est de aliis remediis, quæ quoniam alia conueniunt in principio, alia vero conueniunt in augmento, & in statu, primum de prioribus deliberandum est. Fuit sententia Celsi in quartana, æque in initio leniendam esse aluum. Auerr. autem 7. coll. 14. dixit, forsan conuenire, vt leniatur aluus initio cum polypodio. Et forsan melius esse digestionẽ expectare; quasi Auerrh. hac in re dubius & incertus extiterit. Ego autem sum huius sententiæ, expedire in hac febre, vt quamprimum aluus leniatur, necnon ventriculus, intestina, & omnes priores viæ ab excrementis & cruditatibus vindicentur. Pro quo efficiẽdo multa solent esse in vsu, mel rof. solut. myrobal. nigri, cassia, elect. lenitiuum, hiera etiam, diacath. Propterea vos ita facere debetis. Prius per duos aut tres dies hunc liquorem exhibebitis:

Potio leniti-ua in principio quartana.

℞. *Mell. rof. simpl.*
Syr. de beton.
De fumaria an. ℥. j. M. & f. potus.

Post hos dies, si bolum amabit ęger, hunc ordinabitis:

℞. *Specierum hieræ ʒ. j. ß.*
Puluer. myrobal nigr. ℈. j.
Fl. cassiæ ʒ. ix. M. & f. bolus.

Quod si potius optaret potum, hunc in modum parabitur:

℞. *Myrobal. nigror. ℈. j. ß.*
Passular. ℥. ß.
Sem. coriandr. ʒ. j.
Fl. cordial. P. ij. f. decoct. s. a.

Deinde ℞. d. d. ℥. iiij.
Mellis rof. sol. ℥. ij.
Syr. de pomis comp. ℥. j. M. & f. potus.

Num vena sectio conueniat in quartana. Lenita aluo hunc in modum, deliberandum est statim de venæ sectione, de qua sermonem habens Gal. 1. ad Glauc. 11. dixit, sanguinem initio huius febris mittendum esse, si sanguis abundauerit, atque is melancholicus sit. Quomodo autem cognoscere oporteat, an melancholicus sit, docet idem, scil. vt aperiatur vena, & diligenter animaduertatur, quisnam sanguis effluat. Quia si sanguis effluat ater & crassus, perseuerandum est in eo mittendo vsq; ad requisitam mensuram. Quod si floridus sit sanguis, minime niger & minime crassus, iubet, vt quamprimum sanguis comprimatur. Quare vos quoque hunc in modum facere debetis.

De loco mittendi sanguinis sententia est Galeni, mittendum esse à vena communi brachii sinistri. Cæterum puto ego animaduertendum esse, vtrum in quartana sit affectum magis iecur an lien. Si magis afficiatur lien, vt sæpenumero euenire solet, certe consilium Galeni cunctis aliis anteponendum est. Veruntamen, quia interdum contingit, iecur esse magis affectum, ideo hoc in casu multo satius est mittere sanguinem à vena lateris dextri, eo quod hac vena magis euacuatur iecur, quam vena sinistri brachii.

Quod si minime liceat mittere sanguinem è vena, fieri hoc potest per cucurbitulas. Et quia contingit interdum, vt quartana subsequatur suppressionem vel menstruorum, vel hæmorrhoidum, in his casib. multo accommodatius est mittere sanguinem vel ab ipsis hæmorrhoidibus, vel à venis pedũ, vt in mulieribus, vel etiam à crurib. scarificatis. Nam in lib. de cucurb. monet Gal. scarificata crura mirum in modum valere cum ad prouocandas menstruas purgationes, tũ etiam ad prouocandas hæmorrhoidas.

De quantitate sanguinis mittendi ita deliberandũ est, vt minus mittatur semper sanguis, quam postulat vel natura febris vel natura ægri, præterquam in febre quæ fit à sanguine deusto, in qua copiosior sanguis mitti potest, imo vero dicit Rhases se quandoque protinus expugnasse quartanas sola sanguinis missione facta vnica vice.

Cur in quartanã minore copia sanguis mitti debeat, quã in aliis. Et ratio, propter quam in hac febre minor debeat esse copia sãguinis missi, est, quia si plusculum sanguinis mittatur, vires statim deiiciuntur, neque possunt diuturnitati febris sufficere. Alia ratio est, quia aufertur frenum ipsius melancholiæ: quippe quæ, cum sit humor pernitiosus, sanguis potissimum demulcetur.

Postremo si sanguis copiosus adimatur, fit, vt humores magis agitentur, & conseq. id contingat, quod scribit Auic. sc. vt humores ad exteriora magis quã conueniat attrahantur. Postquam principium transactum est, multo efficacius incumbendum est coctioni humorum, vt naturæ concoquenti auxilium præstetur. Fit autem hoc remediis tum attenuantibus, tum calefacientibus, tum exsiccantibus, humectantibus & aperientibus.

Qua-

Quapropter inprimis oportet victum & secundum qualitatem & secundum quantitatem instituere tenuiorē quam antea. Post hæc medicamētis agendum est. Et inter præparantia sint syr. de fumar. de lupul. syr. byzant. de pomis, de succo borrag. Et poteritis hunc in modum ordinare præparatoria.

℞. Fol. scolop.
Tamarisci.
Lupul.
Borrag. an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. d. ℥. v.
Syr. de fumar.
Byzantini.
De succo borrag. an. ℥. ß. M.

Præparati hunc in modum humores, sunt deinceps expurgandi, sed benigniorib. medicamentis, inter quæ connumeratur polypod. epithymum, sena, radix helleb. nigri, rhab. & inter comp. syr. de polypo. de pomis conf. hamech & similia. Vnde, si bolus erit præbendus, hoc pacto ordinabitis:

℞. Confect. hamech. ℥. iij.
Rhab. subtiliter pulu. ℥. j.
Epithymi subtiliter pulu. ℈. iiij.
Schœnanthi.
Piperis albi an. gr. iij. cum manna ℥. ß. & syr. de pomis comp. f. bolus s. a.

Quod si potus erit ordinandus, sic præscribetis:

℞. Fol. senæ.
Polypod. querni an. ℥. j. ß.
Myrob. nigrorum ℥. ij.
Sem. citri ℥. j.
Fl. cord. ℥. j. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. decoct. ℥. iiij. ß.
Cortic. rad. helleb. nigri.
Rhabarb. electi an. ℥. j.
Caryoph. gr. v. Infundantur omnia s. a. & facta diligenti expressione adde
Syr. de pomis comp. ℥. j.
Confect. hamech. ℥. ij. M. & f. potus.

Post peractam hāc primam purgationem quiescendum est paulisper per tres vel quatuor dies, deinceps, quia humor contumacissimus est, magis adhuc pergendum est in coctione & præparatione ipsius. Id fit medicamentis tum internis tum & externis. Nam Galenus 1. ad Glauc. 11. maxime commendat, vt fomentis coctio huius humoris procuretur. Ergo intus poteritis iterum huiusmodi syrupo vti:

Fomentis humor melancholicus optime concoquitur.

℞. Radic. borrag. Fumar.
Apii an. ℥. ij.
Fol. buglossæ.
Melissæ.
Eupatorii an. M. ß. f. decoct. s. a.
Deinde ℞. d. d. ℥. v.
Syr. de fumar. comp.
Syr. de cichor. comp. an. ℥. j. M. & f. potus.

Extrinsecus, quia in febrib. quartanis hypochondrium sinistrum fere semper affectum esse cōsueuit, siue illud sit, siue tota hypochondria dura & lenta sint, poteritis souere spongia tepida imbuta & expressa huiusmodi decocto:

Formula fotus pro sinistro hypochondrio.

℞. Fol. maluæ.
Meliloti.
Betæ an. M. j.
Fol. calam.
Tamarisci.
Borrag.
Scolopend. an. M. j.
Coriandrorum ℥. ß.
Rad. capp. ℥. j. f. decoct. s. a. atque, vt dictū est, vsurpetur. Postquam fomentationem licebit illinire hoc vnguētum hypochondrio sinistro, vel etiam toti epigastrio:

℞. Ol. amygd. dulc.
Ol. cappar. an. ℥. ij.
Pingued. gallinæ ℥. ß.
Pulu. scolop.
Pulu. radic. helleb. nigri an. ℥. ß.
Ceræ q. s. M. & f. linimentū cū modico aceti.

Vbi hunc in modum denuo fuerint humores preparati, post expurgabūtur grauiori aliquo medicamento. Et hoc tēpore solemus etiam ascendere ad vsum pil. vt sunt pil. de fumo terræ, pill. de lapide lazuli. Exem. gr.

Pillulæ conuenientes in quartana.

℞. Pill. de lapide lazul. ℈. ij. ß.
Pul. de fumaria.
Cochiarum cum helleb. an ℥. ß. Misce & cum melle ros. solut. f. pillulæ num. 5.

Quod si æger respuat pillulas, licebit repetere iam propositum vel in potu, vel in bolo. Atque hic est modus, quo solemus mederi quartanariis in augmento & in statu, tum ad accelerandam coctionem melāchoiæ, tum etiam ad eam dissipandam atq; euacuandam.

De vsu vomitus in quartana.

Sed quoniam plerique laudant etiam vomitum pro euacuandis quartanariis, quæri solet, an liceat vomitu vti, & quo tempore? Ex vna parte non videtur vllo modo conuenire vomitus, quoniam scriptum est ab Hippoc. 4. aph. 9. & alibi sæpe, bilem per superiora, melancholiam per inferiora esse euacuādam. Et afferebat Galen. eo loci rationem, quia melancholia sua natura humor grauis est, adeo, vt ratione grauitatis multo felicius per infernas quam per supernas partes euacuetur. Ex altera parte est auctoritas & Galen. 1. ad Glauc. 11. & Auic. & omnium Græcorum, qui inter cætera remedia pro expugnanda quartana proponunt vomitum. Dicendum est, vomitum exerceri posse propter duos fines, vel vt euacuetur humor melancholicus, qui est auctor febris immediatus, vel vt euacuentur humores crudi, qui existentes in ventriculo & primus viis solent esse fomites & veluti nutrimenta humoris melancholici. Si primo modo loquamur,

certe non conuenit vomitus, quandoquidem humor melancholicus non euacuatur vomitu, vt locutus est Hipp. loco citato. Sed si loquamur secundo modo, plane conuenit vomitus, eo, quia vomitu euacuantur crudi succi, quibus euacuatis conseq. subtrahitur pabulum & fomentum melancholiæ.

Addo vomitum contingere, vt quandoque humor melancholicus, qui est in liene, per venam ab ipso liene in ventriculum penetrantem trahatur succus melancholicus ad stomachū. Vbi commixtus crudis succis facile cum ipsis vomitu reiicitur. Atque hoc pacto amplectendum est consilium eorum, qui vomitum commendarunt.

Quæritur, an vomitus conueniat in die accessionis. Partem affirmantem tenēt Græci & Auic. Ratio horum est, quoniam in die paroxysmi humores sunt in motu, qui alio tempore fixi & tardissimi sunt, vnde promptiores ad expulsionem per vomitum sint, & natura sit eo tempore concitata, videtur vtile omnino esse vomitum ciere. Ex altera parte alii ex Auicenna arguunt, in die paroxysmi ne clysteribus quidem quicquam agendum, multo minus per vomitum, vt qui magis conturbet. Respondendum, vomitus potest administrari vel validis medicamentis vel blandis. A validis medicamentis vomitoriis omnino est abstinendum in accessionum die, quia nimium turbatam naturam perturbat.

Cæterum, blandioribus vomitum ciere conuenit, veluti raph. decocto, aceto & iure, oleo & iure, oxymelle & aqua. Sed neq; semper blandis vomitoriis est vtendum, sed tantum, quando propensio naturæ ad vomitum aduertitur. Sed adhuc remanet inquirendū, an vomitu vtendum sit à cibo, an vero ante cibum. Alex & plerique alii videntur antepofuisse vomitum ante cibum. Gal. & eius sectatores prætulerunt vomitum à cibo. Vt Altimarus hanc litem dirimeret, putauit dicendum esse, in vomitu faciendo respici posse vel materiam facientem febrem, vel materiam facturam. Si respiciatur materia faciens febrem, præstare vomitum ante cibum factum, quippe quo huiusmodi materia felicius euacuetur. Sin autem respiciatur materia febrem factura, multo satius esse vomere à cibo, quam ante cibum. Sed hæc resolutio nunquam mihi placuit, eo quod materia, quæ facit febrem, est extra venas, & in locis à ventriculo remotis, vt non liceat eam vomitu vacuare. Pari pacto, quæ est febrem factura reperitur in venis. A venis vomitum nisi valentissimum nihil quicquam educere posse, apud omnes medicinę scriptores compertissimum est, vt ratio Altimari omnino rei naturæ non respondeat.

An vomitu vtendum à cibo vel ante cibum.

Vnde puto dicendum esse, in vomitu faciendo vel spectari facilitatem, vel spectari euacuationem solam crudorum succorum. Si sola euacuatio spectetur, pculdubio melius est ante cibum vomere: sed si spectetur facilitas vomēdi, certe multo facilius est vomere à cibo, eo, quod crudi succi commixti cibis multo facilius cum ipsis cibis educerentur, vt propter hoc veteres omnes magnopere laudarint vomitum factum à cibis. Ruffus Ephesius laudabat post purgationem vsum frequentem absinthii, quippe quod non tātum attenuat humorem, & corroborat ventriculum; verumetiā, quia proprietate quadam, vt scribit Aretæus, prohibet generationem melancholici succi. Alexander laudat bolum Armenum. Sed Galen. videtur maxime commendasse vsum illius medicamenti, quod Diatrionpip. vocatur, & illius, quod componitur ex succo Cyrenaico.

Sed præ cæteris omnibus extulit vsum Theriacæ, de qua loquens Auerrh. 3. cap. lib. de Theriac. dicebat inter alias vires, quas habet Theriaca, hanc esse magnam, vt quartanas finiat. Sed Alex. Trall. damnat Galenū, quod vtatur huiusmodi medicamentis, quæ calida & sicca sunt: ea ratione, quod melancholia est humor frigidus & siccus, ac propterea opus habet humectantibus & calefacientibus. Addit fructus, qui principio cū sint acerbi, frigidi sint & sicci, maturescere calido & humido. Et ob id succum etiam melancholicū, qui durus, frigidus & siccus est, concoqui & maturescere calido & humido. Sed male ratiocinatur hic vir, quia Galen. non laudat omni tempore vsum horum medicamentorū; Sed laudat iam perpurgato corpore; quando scilicet humor melancholicus non ita durus nec siccus est, sed moderate dissolutus, vnde Theriaca, diatrionpip. & alia remedia calida atque sicca non proponuntur à Gal. tanquā remedia præparantia, concoquentia aut alterantia, sed potius tanquam medicamenta extenuantia & dissipantia, adeo, vt argumenta ipsius nullam vim habeant.

De vsu theriaca.

Sicuti ex melancholia fit quartana interpolata: pari pacto fieri solet quartana continua, quam Celsus li. 3. cap. 15. & 17. appellauit cotidianam ex quartana. Fit hæc febris ex melancholia eadem, sed putrefcēte in venis, vnde sicut habet eandem materiam atq; generationem cum interpolata, haud secus habet eandem curationem, præterquam quod Auicenna tria peculiariter documenta in continua attulit; Vnum est, multo magis conuenire sanguinis missionem in continua quā in intermittēte quartana. Alterum absti̇nendum esse magis à carne, quam in intermittente quartana. Tertium est, multo magis conuenire medicamenta refrigerantia & humectantia, quam in intermittente.

De quarta na continua.

Tria peculiaria documenta Auic. in quartana continua.

Atque hactenus de febrib. à melancholia naturali

naturali ortis. Sequuntur aliæ quartanæ, quę oriuntur à melancholia præternaturali, & propterea spuriæ appellatæ sunt, quæ quoniam oriuntur eo pacto, quo legitimæ, non videtur admodum diuersa esse neq; cognitio, neque etiam curatio. Veruntamen Auic. qui fuit diligentissimus, proposuit quædam vniuersalia capita, quæ obseruare oportet in vnoquoq; genere quartanæ spuriæ. Illud vnū est, vt in ea quartana, quæ fit à sanguine in melancholiam conuerso, non solum audacius deueniatur ad sanguinis missionem: Verūetiam vt in maiori copia mittatur, quā in vlla alia specie, eo, quod humor peccās minꝰ recedat à natura sanguinis, quam reliqui humores. Præterea in ea quartana, quæ fit à bile in melancholiam conuersa, monet vtendum esse audacter refrigerantibus & humectantibus, vt siue cibus & omnis victus institutur, siue de medicamentis cogitatio habeatur, semper ante oculos sit hic scopus, vt refrigeretur & humectetur. Secus autem in ea quartana, quæ fit vel à melancholia, vel pituita combustis & in melancholiam conuersis, in quibus non tātum abstinere oportet à refrigerantib. & humectantibus, verūetiam, vt audiuistis, vti oportet & calefacientibus & siccantibus ac consequenter attenuantibus.

De quarta. nis spuriis.

Antiquitas omnis vt alias vobis significaui, in quartanæ curatione admodum superstitiosa fuit, adeo, vt neglecta vera medicina omnis populus cōfugeret ad incantationes, ad remedia, quæ appenduntur περίαπτα vocata à Græcis, nec non ad mille alia superstitiosa remedia, adeo, vt in historiis proditum sit, Caracallam imperatorem lege cauisse, ne quartana incantationibus & superstitionib. curaretur. Non mirarer, Domini, gentes & plebem, nisi viderem etiam complures medicos in hac vanitate esse versatos: & inter alios Aetium & Alex. Trall. medicos non infimi ordinis; vt iure etiam Gal. noster, cum videret hanc medicationem vsque adeo captari, pollicitus sit, sese de huiusmodi remediis amplum tractatum facturum; q tamen vel interiit, vel ab ipso non fuit absolutus.

Periapta iō mentiantia in quartana.

Laudabant præ cęteris veteres carnem caprarum frequenter esitatam. Scimus etiam timore & lætitia subitis interdum quartanas fuisse sublatas: vt infinita alia præteream, quæ ad medicum dogmaticum pertinere videntur. Eiusdem ordinis cum febre quartane existimantur esse febres quintanæ, septanæ, nonanæ, quod scilicet vel quinta quaque die, vel septima, vel nona inuadunt. Imo, Gentilis medicus grauissimus narrat sese vidisse quendam, qui singula decimaquinta die febre laborabat: vt etiam narratum habetis de sydonio, qui singulis annis die suo natali febricitabat.

De quinta. nis, septanis, nonanis. &c.

Vtrum vero dentur periodi quintanæ, septanę & nonanę, inter principes nostros valde dubitatum reperio. Nam Hippoc. 1. Epid. com. 3. t. 2. clarissime meminit quintanæ, septanæ & nonanæ febris. Cæterum, Galen. in com. eius loci visus est trib. argumentis huiusmodi periodos destruere. Primum argumentum Gal. est, vnamquamque periodum sequi ꝓprium & peculiarem humorem. Sed humores in corpore nostro solum quatuor sunt. Eapropter non videtur posse reperiri plures periodos quam quatuor. Secundum argumētum est, si darentur periodi septanæ, quintanæ & nonanæ, necessario haberentur signa pro iis dignoscendis. Sed non habent eiusmodi signa. Propterea nugæ sunt huiusmodi circuitus inueniri. Tertium argumentum est Hip. in totis epid. nullum ægrū proposuisse, q laborauerit huiusmodi circuitu. Sed dici posset huic argumento primum, quod etsi Hip. non proposuerit ægrum vllū: meminit tamen periodorum in l. c. Non meminisset autem auctor grauissimus rei non existentis. Præterea ipsemet Gal. in lib. de typis fatetur huiusmodi circuitus reperiri. Ad primum respondet Gal. 3 in 3. epid. t. 64. vbi scribit ea verba, quæ habentur 1. epid. com. 3. t. 2. vbi mentionem facit similium periodorum, minime esse verba Hipp. sed esse ab aliquo alio imprudenter inserta Hippocraticæ dictioni. Ad secundum respondere possumus, librum illum de typis non esse Gal. germanum: & propterea ipsius auctoritati non esse vsque adeo fidendum. Hæc ergo Gal. de periodis prædictis.

Cæterum Auic. 1. quarti tr. 2. cap. de quintana, totidem argumētis pro defensione harum periodorum inuehitur aduersus Gal. 1. ratio Auic. est, Hip. fuisse virum sanctissimū, neminem fefellisse, & propterea teneri omnes medicos ipsi fidem adhibere, vt si ipse meminerit harum periodorum, non debeat eius fides vspiam haberi suspecta. Alia ratio Auic. est, non incōuenire, vt huiusmodi periodi fiāt, quia si crassities & paucitas humoris melancholici facit periodū quartanam, potest etiam paucitas maior & crassities maior facere quintanam, septanam & nonanam periodum.

Tertia ratio est, credēdum esse in arte nostra iis, qui longo tempore & maxima prudentia artem exercuerunt. Vnde cum Rhases, qui paulo minus 100. annis artem fecit, atq; etiam alii magni experimentatores testati sint, has reperiri periodos, æquum esse videtur, vt illis fides habeatur.

Quid igitur dicendum in hac controuersia? sum huius sentētiæ, Domini, rerum possibilitatem vsq; adeo vastam esse, vt nō liceat facile negare hoc vel illud posse fieri, veruntamen hac in re etsi possit esse, vt quandoque huiusmodi periodi sint visæ atq; etiamnum

videantur:attamen vsq; adeo rarissimæ sunt, vsq; adeo obscuræ, vt non mereantur cónumerari inter res vere existentes, & eo maxime, quia vbi fiunt, fere semper à victus erroribus proficiscuntur. Et quod magis est, ita breui tempore durant, vt non possit vlla certa obseruatio haberi.

Quicquid sit: tamen si vnquam repertæ sunt aut reperiantur, non aliam generationem habent, quam quartanariam: & ideo signa peculiaria ipsius non habet, preterquam quod quinta, septima vel nona die inuadant. Dicebat Auic. omnes has febres minime lethales esse: quintanam tantum esse periculosam, scil. quod vel antecedant vel sequantur hæ phthisin.

Sed vnde hoc bonus Auicenn. somniauerit, ego certe ignoro, neque videre possum licuisse vnquam in quartana, quæ rarissime contingit fieri eam obseruationem, vt inventum sit, eam vel antecedere, vel præcedere phthisin.

Itaque eadem etiam est curatio harum febrium & quartanarum, præterquam quod & Rhases 10. ad Almans. & Auicen. nonnulla breuia documenta attulerunt. Primum nãq; Rhases monet in his periodis semper ante accessionem optimum esse aluum lenire, vel clysteribus mollibus vel aliquibus aliis lenientibus medicamentis; Deinde in die accessionis monet, vt vomitus in his febribus excitetur. Præterea laudat, vt victus in his febribus non sit alius quam ille, qui instituitur in febribus cotidianis, vnde colligitur, hunc magnum medicum existimasse, febres quintanas, septanas & nonanas parum aut nihil à natura cotidianarum recessisse.

Postremo monet Rhases, vt calefactoriis medicamentis vtamur, & in iis, qui non sunt multum extenuati, vtamur medicamentis bilem atram expurgantibus.

Pari pacto monet Auicenna in his febribus vtendum esse longo ieiunio: & peculiariter laudat, vt quando occurrunt similes febres, in die accessionis nihil cibi capiatur. Deinde magnopere probat, vt, quantum fieri potest: somnus procuretur, eo, quia in his corporibus multa sunt excrementa, quæ, vt diligenter coquantur, indigent somno.

Postremo monet Auicenna, vt in his febribus audacter quoque vtamur calefacientibus & exsiccantibus, quia si humores, qui faciunt has febres, sunt frigidi & humidi, certum est, non aliis remediis posse superari, quam calefacientibus & exsiccantibus, quia maxima ex parte est, quæ facit has febres.

§

CAPVT XII.

De febribus quotidianis.

Qvemadmodum cæteri humores putrescentes proprium febrium efficiũt genus: sic pituita, dum putrescit, propriam febrem inducit, quæ nuncupatur à Græcis modo ἀμφήμερος, modo ἀμφημέρινος, à Latinis cotidiana. Sed vt possitis versari in scriptoribus medicis, circa nomen Latinum huius febris adnotare debetis, febrem cotidianam vocari à Latinis omnem febrem, quę singula die inuadit, siue sit duplex tertiana siue sit triplex quartana.

Febris, quæ proprie vocatur ἀμφημέρινος, apud Latinos non habuit peculiare nomen, sed vocatur nomine Græco, vt intelligere potestis apud Plinium lib. 28. ca. 16. adeo vtapud veteres Latinos cotidiana semper significet febrem quamcunq; singulis diebus affligẽtem, vt videre potestis apud Celsum lib. 3. cap. 18. & 27. Igitur pituita putrescens facit febrem hanc, quæ & cotidiana & ἀμφημέρινος à Græcis vocata est & Latinis. Quãquam, Domini, Latini recentiores appellarint cotidianam eam, quæ fit ex sola pituita putrescente; quam, cur Plato in Timæo dixerit fieri ab aere, non est opus vt h. l. diligenter examinetur. *De gener. pituita.*

Sed vt totam hanc tractationem expeditam habeatis, operæpretium est videre, quot sint genera pituitæ: vt hinc sciamus, quæ febres cotidianæ ex quib. pituitæ generibus efficiantur.

Apud medicos inuenio nomen pituitæ dupliciter accipi. Vel enim accipitur cómuniter pro omni humore refugiente coctionem, vel accipitur ꝓprie pro humore quarto ab aliis tribus. Vbi communiter accipitur pituita, etiam succus crudus pituita vocatur. Atque hoc pacto locutus est Galen. 4. de T. S. 4. & lib. de mult. cap. 11. Sic etiam existimo locutum esse Aristot. lib. 1. de gen. animal. 18. quando scripsit, pituitam fieri in ventriculo, scilic. pituitæ nomine complectens succum crudum.

Si autem proprie accipitur pituita, diuersus est succus crudus à pituita. Atque hoc pacto locutus est Galen. 2. de alim. fac. & 3. de alim. fac. cap. 33. vbi scribit, pisces corticis duri generare humores crudos: pisces vero molles generare pituitam. Sic enim distinguit humorem crudum à pituita proprie appellata. *Humor crudus vt à pituita differat.*

Ex humore crudo nullo pacto fit febris cotidiana, sed tãtum ex pituita proprie accepta, quæ pituita adhuc duplex est, alia enim est pituita naturalis, alia vero est pituita præternaturalis.

Pituita naturalis est illa, quæ fabricatur à natura

Pituita naturalis. natura in officina sanguinis, hoc est in iecinore. Nam diligentiss. Gal.3.de fac.natural. sed clarius 4.de v.p.3.scribit ex chylo in iecore quatuor corpora generari, vnũ est, quod subsidet instar fecis, & est humor melancholicus. Aliud est, quod supernatat instar spumæ, & vocatur bilis.

Tertium est, quod perfectionem assequitur, & pro nutrimento est omnib. partibus, atque hoc corpus vocatur sanguis. Quartum est illud, quod non est assecutum vltimam perfectionem. Sed cum semicoctum sit, coqui & perfici potest. Atq; istud quartum corpus vocatum est à Græcis phlegma; à nostris pituita naturalis, quæ pituita duas conditiones habet. Est enim saporis insipidi, & secũdum sui substantiam media est inter crassum & tenue: alia est pituita præternaturalis, quæ pituita vbique in corpore nostro generari potest, Atq; hæc triplex adhuc est. Alia, quæ acida vocatur, & fit à summa frigiditate mẽbri eam generantis: habetque huiusmodi pituita eam conditionem, quemadmodũ scribit Hip.4. de morb. vt fuia super terram fermentet eam instar aceti & humoris melancholici. Alia est pituita dulcis, quæ generatur à calore temperato, sed non ita temperato, vt perfecte coquat. *Pituitæ præternaturalis species.*

Est & tertia species, quæ vocatur salsa; quæ que, vt scribit Gal.2.de febr. & Auic. 1. primi c.de hum. vel generatur ꝓpter putrefactionem, vel ob admixtionem salsi & serosi humoris cum pituita naturali. Non generatur pituita vspiam amara, quoniam vt habetis à Theoph. & Arist. sapor amarus sit in corporibus terrestribus, pituita tota aquea est, & ideo non potest esse amaroris subiectum.

Neque valet, quod succus absinthii sit amarissimus, quoniam habet coniunctas partes terrestres vna cum partibus aqueis. His itaque existentibus pituitæ generibus, ex omnibus putrescentib. efficiuntur febres cotidianæ, sed diuersis modis, vt audietis, nam si putrescat pituita naturalis in venis, efficitur febris cotidiana continua: sin putrescat extra vasa, fit febris cotidiana interpolata & exquisita. Sed h.l. notare debetis, etiamsi cotidiana interpolata faciat paroxysmos interpolatos, nunquam tamen definit in infebricitationem, vt audietis s.l. Sed differt in hoc à continua, quia hæc nullas habet exacerbationes: interpolata cotidie habet acerbationes.

Cur cotidiana non desinat in infebricitationem. Sed dicetis, quæ est causa, propter quam tertiana & quartana interpolatæ desinunt in infebricitationem, cotidiana autem minime? Auerrh. 4. coll.29. videtur nobis explicuisse huius nodi solutionem; vbi scribit, in cotidiana etsi singula die finiatur ignis, quia tamen diu durat, præparat semper nouã materiam ad suscipiẽdam putredinem: adeo vt etiam illo interuallo semper sit aliqua materia præparata, quæ facit, vt non deueniatur ad integram infebricitationem, id quod nec in tertiana nec in quartana contingit, in quibus sicuti nihil ignis relinquitur in interuallis: ita quoque nihil relinquitur præparatæ materiæ.

Pituita præternaturalis pari pacto vel putrescit in vasis, vel extra vasa. Si in vasis, facit cotidianam continuam, sed spuriam: si extra vasa, facit cotidianam interpolatam non exquisitam. Sed differentia in his est, quia si pituita acida putrescat aut etiam pituita dulcis, faciunt febrem cotidianam simpliciter, non exquisitam: & præsertim, si pituita acida tenuis sit, quoniam si crassa sit hæc pituita, est illa, quæ appellatur pituita vitrea, & facit vocatam febrem ἐπίαλον, vt s.l. audietis. *Cotidianarum spuriarum species.*

Si putrescat pituita salsa, aut putrescit in venis magnis & cordi proximis, atq; facit febrem ardentem, de qua supra: aut putrescit in venis minoribus & à corde remotis; & tũc febrem cotidianam simpliciter spuriam inducit, adeo, vt iam explicatũ habeatis, quomodo ex putrescente pituita fiunt varia febris cotidianæ genera: sc. eius febris, quæ cotidie accessiones habet. Sed h.l. occurrit pulcherrimum problema, scil. cur fiat, vt pituita salsa, vel acida putrescens extra vasa in carnibus eas minime excedat. Nam experientia demõstrat id verum esse quod scripsit libr.7. cap.26. Plinius, sc. durissimos dentes exedi & consumi à pituita: cum tamen non consumantur ab igne, quasi multo maior sit vis pituitæ in corrodendo & consumendis dentibus & consεq. carnibus, quam sit ipsius ignis. Respondendum est, ad consumendos dentes cõcurrere duas pituitæ conditiones: Vna est, motus, altera assiduitas ipsius motus. Nam, si verum est, guttam motu assiduo cauare lapides, pari pacto rationi consonum est, pituitam assiduo motu dentes petentem, eos posse & exedere & cauare, & consumere, eo maxime, si acris & putrida sit. Iam vero pituita, quæ putrescens extra vasa facit cotidianam interpolatam, illud habet, vt firma sit, non moueatur, & præterea exiguo tempore perduret; & propterea minime carnes exedere valet.

Iam vero ad faciendam hanc pituitæ putredinem, & propterea ad faciendas cotidianas, inprimis concurrit temperamẽtum frigidum & humidum, præterea concurrit sexus, quandoquidem certissimum est, sexum muliebrem potissimũ à cotidianis exerceri.

Inter ætates maxime omnium puerilis est ferax cotidianarum, vt habetis à Galen.2. de cris.5. Neque valet, quod Hip.lib.3.aph.inter morbos pueriles non meminerit cotidianarum, quoniam Hippocr. eo in loco tantum proponit eos morbos, qui frequẽter pueros

exercent. Iam vero cotidiana febris, vt docet Gal.1.ad Glauc. rarissime contingit.

Et ratio est, quia hic humor frig. & humidus est, & propterea naturæ febrili maxime contrarius.

Sic etiam habitus corporis mollis glaberque est aptissimus ad producẽdas cotidianas. Haud secus quoque aer frigidus & humidus: tempus hyemale, cõstitutio anni frig. & humida; regiones frigidæ humidæque sunt aptissimæ ad generãdas febres cotidianas: sicuti nimius somnus, nimium otium, potus nimius; & præsertim aquæ potus & aq. lacustris aut palustris.

Sic postremo inter cibos maxime ii faciunt ad generationem cotidianarum, qui gignunt pituitam, vt carnes agninæ, olera omnia, pistacea, & præsertim pisces, qui habẽt carnes molles, maxime accõmodati sunt ad producendam febrem cotidianam tum exquisitam tum etiam spuriam.

Veteres, excepto Platone non meminerunt cotidianę. Et quod magis est, apud Hip. non habemus hanc febrem nominatã, quod cum Gal. videretur pene absurdum, is 3.epid. com.3.t.64. dixit Hip. sub nomine febrium diurnarum & nocturnarum significare voluisse febres cotidianas eo, quod cotidianæ aut sunt nocturnæ aut diurnæ. Nec quicquam valet, quod cotidianarum mentio habeatur in fine lib. de nat. hum. quoniam ea pars spuria est. Signa igitur febriũ cotidianarũ capta ab actionibus læsis somnolẽtia perpetua, torpor quidam & debilitas in motu, nulla anhelitus difficultas, pulsus paruus, tardus & rarus. Imo, Galen.1. ad Glauc. 7. scribit, pulsum cotidianæ febris minorem esse pulsu quartanarum.

Cotidianarum exquisitarum speci es. Nec obstat quicquam quod idem Gal. 2. de cris. 5. dicat pulsum quartanarum esse minorem cunctis aliis, quoniam loquitur ibi Gal. de inuasione febris quartanæ, quo quidem tempore pulsus semper minor est cæteris, quanquam in aliis temporib. cotidiana pulsum minorem habet. Vrinæ in cotidianis febribus variæ sunt, modo tenues, modo turbatæ, modo rubræ, de quibus cum loquretur Aetius lib.5.c.82.d. in principio vrinas esse tenues, deinde fieri crassas, postremo rubras. Cuius euentus rationẽ explicans Auic. inquit initio corpus febricitãtis valde adstrictum esse; & propterea vrinas percolari per angustos meatus, & tenues fieri: procedente morbo fieri crassas vrinas, quoniam calor agens in pituitosam materiam eam agitat, & agitando commiscet humores vrinæ, sicque crassam reddit, quemadmodum vbi adhuc magis progressus est morbus atq; apertæ viæ & meatus, nec nõ corpus magis calefactum, vrinæ redduntur magis rubræ.

Cur Vrinæ in cotidianis initio tenues postea crassæ fiant.

Fæces liquidæ sunt, pituitosæ, tenues. Sudor nullus aut exiguus, rari vomitus, & semper pituitosi. Nauseæ frequentes sed irritæ. Ad hæc febris cotidiana incipit cum frigefactione siue rigore, siue frigore ingenti. In augmẽto paulo post acrior euadit: nõ ita augmento calor blandus & vaporosus est, qui tamen paulo post acrior euadit: non ita tamen, vt deurantur ægrotantes aut integumenta & vestes à sese proiiciant.

Inclinante febre aut non fiunt sudores, aut exigui sunt, nõ desinit in infebricitatio-nem. Quanquam, vt scribit Auer.4. coll. 29. hoc non sit proprium signum cotidianæ; cũ, vt audiuistis, etiam tertianæ duplices & triplices quartanæ id habeant. Desinit accessio spatio 18. horarum ad summũ. Præterea vultus febricitantium tumidi sunt pallidique.

Vnde male Auic. videtur calorem sic febricitantium appellasse citrinum, nisi dicamus fefellisse eius interpretem, forsan deceptum voce Græca apud Gal. Nã vox χλωρὸν significat & pallidum & citrinum. Ventriculus in his febribus perpetuo languere solet.

Postremo causæ omnes tum internæ mediatæ tum externæ magnam vim habent ad significandas febres cotidianas.

Atq; hæc sunt signa cotidianarum exquisitarum. Spuriæ autem cotidianæ habent etiam complura ex prædictis signis, habent etiam quædam peculiaria. Nam, quæ fit à pituita acida seu dulci, incipit sine vlla refrigeratione aut cum exigua; & febricitantes percipiunt ore saporem vel acidum vel dulcem. Quæ autem fit à pituita salsa, incipit cum aliqua refrigeratione, interdum etiam cum frigore. Nam pituita salsa, vbi fertur per partes sensibiles, semper eas veluti mordet, & cõsequenter rigorẽ aut frigus inducit. Si putrescat, sequitur febris. Si nõ putrefcat, non sequitur febris. Et hic est rigor ille quem scribit Gal. ignotum fuisse Hipp. quippe qui dixit nunquam fieri rigorem absque febre.

Signa cotidianarum spuriarum.

Rigor citra febrẽ vnde fiat.

Quæ fit à pituita vitrea, præter alia symptomata nõ leuia, habet illud quoq; peculiare, φ simul febricitantes percipiunt eodẽ tẽpore & calorem & frigus. Quotquot sunt cotidianæ, omnes habent hæc cõmunia signa, φ in ipsis fit magna ad somnum propensio, propterea omnes facile in syncopen incidũt.

Signa communia cotidianarum febrium.

Cur autem symptoma adeo verẽdum sequatur humorem potius benignum, triplex causa est. 1. ratio est, φ in omni cotidiana os vẽtriculi à frigore pituitę vehemẽter lęditur: quo offenso scitis quot damna sequantur. 2. ratio est, quoniã laborãtes cotidiana semper inappetentia vexantur, quo fit, vt languente stomacho vires faciliter ruãt. 3. ratio est, quoniam ob totius corporis frigiditatẽ ægri nõ nutriuntur, quemadmodum opus est. Vnde spiritus, humores, & solidæ partes consumuntur, atque inde syncopæ datur occasio.

Circa

Circa hanc signorum tractationem oritur quædam dubitatio, an sc. verum sit, in cotidiana, quæ efficitur à pituita vitrea eodem tempore & secundum easdem partes percipi simul frigus & calorem. Ratio dubitationis est, quia videtur alienum ab omni ratione, vt contraria vno & eodem tempore in iisdem partibus sentiantur. Ad hæc Arist. 27. probl. 2. loqués de febre epiala, quam diximus oriri ex pituita vitrea, non dicit in ipsa secundum easdé partes percipi eodé tempore frigus & calorem, sed dicit interiora calere, exteriora frigere. Auic. quoq; 1. quarti tr. 2. c. de Epiala inquit, in hac febre exteriora calere, & interiora frigere, adeo, vt Gal. & Arist. & Auic. dissentiant; atque etiam hi inter sese non sint cõcordes. Pro resolutione huiusmodi dicere oportet contraria esse, & percipi in eod. loco posse intelligi dupliciter, vel vere vel apparenter. Vere, vt contraria simul sint eodem loco, minime fieri potest.

Sed vt id sensibus nostris fallacibus appareat, fieri potest: ea propter in epiala febre cum dicit Gal. simul percipi & frigus & calorem, intelligit non hoc vere esse, sed ita apparere ægrotantibus.

Ratio autem, cur sic febricitantibus appareat, est, quia partes, quæ frigidæ sunt, & partes, quæ sunt calidæ, vsque adeo proximæ & coniunctæ sunt, vt videatur in iisdem locis contrarietas esse.

Neque mirum est, partes vicinas & coniunctas contrariis affectibus tentari, quoniam pituita vitrea quæ facit hanc febrem, non simul tota putrescit, cum sit & crassa & viscida; sed putrescit per partem vt dicunt, post partem; adeo, vt qua parte putrescit calor, vapores ex sese mittens calorem inducat: qua parte vero non putrescit, frigefacit: atque ita eadem pituita simul & frigoris & caloris sensum perducit. Quotidiana omnis vt d. Gal. 1. ad Glauc. 7. longa est, & conseq. periculo minime vacat. Cur autem periculosa sit, aliam rationem attulit Auerrh. aliam Steph. Athen. in comm. ad locum Gal. nuper citatum. Nam Auerrh. 7. coll. 13. scribit, periculosam esse febrem cotidianam, quoniam ob frigus ventriculi conuertitur in hydropem: Steph. autem Athen. inquit esse periculosam, quoniam cum cotidie affligat, nullum naturæ laxamentum adfert.

Cur periculosa cotidiana. *Cur minus longa.* Quanquam autem cotidiana sit longa, longior tamen est quartana. Cur autem cotidiana sit minus longa quartana, cum humor pituitosus in nobis sit longe copiosior, quam melancholicus, duas Alex. 1. probl. 82. attulit caussas. Primam, quia pituita, ex qua fit cotidiana, est humor tẽuis, fluidus, fugax: ita, vt citius consumatur quam succus melancholicus, qui durior est, crassior & consumptu difficilior. Alterum, quia pituita est humor maxime inutilis naturę, melancholia est humor maxime inutilis. Vnde, cum natura pituitam in alimentũ conuertat, nõ auté melancholiã, fit, vt prõptius & citius absuma tur, ac ꝑptera febris cotidiana minus duret.

Cur cotidiana, quæ interdiu fit, prior ea, quæ fit noctu. Dicebat Gal. c. l. epid. febrem diurnam esse magis periculosam nocturna, hoc est, eã cotidianam, quæ fit interdiu, esse deteriorem ea, quæ fit noctu. Et huius rei triplex affertur ratio à Galen. Vna, quoniam calor solaris, qui in die viget, additus calori febrili eum multo valentiorem reddit. Secunda, quia in die sunt patẽtiores corporis meatus, ob quod deberet calor febrilis expirare & finiri, quod cum nõ fiat, signum est, vehemẽter esse malum. Tertia caussa est, quoniam vbi febris die vexat, ægri nequeunt cibari, nisi noctu. Vnde interrumpitur somnus, interrumpitur quies, sine quibus res ægrotantium male aguntur.

Dicebat Auic. febris, quæ fit cum sudore, magis salutaris est ea, quæ fit absque sudore. Vnde, quæ fit à pituita acida & dulci, minus periculosa est illa, quę fit à pituita salsa: & quę fit à pituita vitrea, omniũ deterrima est, vt d. Auer. 4. collect. 29. Nam hic humor cum sit grauis, viscidus, frigidus, non solum ventriculum mirum in modum labefactat; verũ etiam calorem & spiritus omnes strangulat; quo fit, vt cum cotidiana non sit absque periculo, atque sit mille tædiis coniuncta: debeat medicus omni studio & diligentia eius curationẽ suscipere, quippe quæ eo difficilior est, quoniam cõtrarii scopi offerun tur in ipsa instituenda, nam si spectetur materia, ea est humor frigidus & humidus, vnde indicatur esse calefaciendum & exsiccandum.

Si rursum spectetur essentia ipsius febris, quæ est calida & sicca intemperies, indicatur refrigerandum & humectandum esse: vt ad solertem medicum pertineat in hac indicationum contrarietate ita sese gerere, vt partim naturæ, partim intempriei rationem habeat, atque ita imprimis prouideat, vt aer sit moderate calidus & siccus.

De somno & vigilia debet quoque medicus non minus esse sollicitus, quoniam sicut somno opus est, q naturæ coctiones iugiter adiuuet; pari pacto necessariæ sunt vigiliæ, quæ consumant nimios humores frig. & humidos: sic quoque conseruanda sunt in summa quiete febricitantium tum corpora tum etiam animi. Et quia audiuistis faciliter consueuerunt incidere in syncopen, videndum est, ne nimium repleantur, vel nimium ieiunent: sique interdum aluus adstricta sit, mollienda est cum clysteribus, qui in hoc genere febris, non debent esse neque admodum mites, quoniam facultas expultrix sub pituita veluti sopita est: neque etiam nimis acres;

quia cum facultates pene omnes sint imbecillæ, facile incidunt in syncopen. Clyster itaque accommodatus hic erit:

Clyster accommodatus in cotidiana.

℞.*Sem.carthami ℥.iij.*
Fol.maluæ.
Brassicæ an.M.j.ß.f.decoct.f.a.
Deinde ℞.d.d.℔.j.ß.
Hieræ simpl.℥.ß.
Mell.rof.℥.ij.
Ol.rutacei ℥.iiij.
Salis ℥.j.M.fiat clyster.

Hic enim est ex mediocribus, & in hac febre accommodatus. De potu in cotidiana certum est, si in vlla febre conuenit vinum, maxime in cotidiana conuenire. Quare vbi aliqua coctio apparet, etsi non ita perfecta, poterit concedi vinum saltem pauciferum. Auerrh.7.coll.13. damnat Gal. quod simplicem aquam hordei pro potu vsurpauerit; & damnat hac ratione, quia in ventriculo labefactato simplex aqua hordei noxia sit, vnde laudat, vt cõmisceatur vel mastix, vel piper: laudat etiam aquam coctam cum hyssopo, liquiritia.

Sed, vt dixi, & Auerrh. monet, nisi quippiam obstet, anteponendum est vinum cuicunque alteri potui.

De cibo in cotidiana dat.

De cibis nonnulla primum communiter sunt animaduertẽda. Illud vnum est, febrim cotidianam longam esse; & ideo statum valde remotum esse, propter quod initio victus tenuis omnino fugiendus est, possumus tamen excipere eas febres, quæ fiunt à pituita apta nutriendo; vt est pituita naturalis, pituita dulcis. Nam etiamsi in his cotidianis victus tenuis adhibeatur: attamen non adeo læduntur vires, quia natura vtitur huiusmodi pituita ad nutrienda membra.

Aliud est animaduertendum, quod scribit Gal.1. ad Glauc. nempe in qualibet febre cotidiana conuenire victum attenuantem & incidentem. Quapropter panis debet esse vel fœniculo vel anifo conditus, optime fermentatus & coctus.

Num pullorum carnes conueniant.

De carnibus scribit Auic. non esse properandum ad concedendas pullorum carnes; sed nisi intelligamus de pullis vetustioribus, qui sunt coctu difficiles, certe Auic. sentẽtia suspecta est, quandoquidẽ d. Gal.8.de simpl. med. carnes gallinarum vetustarum aluum adstringere, paruorum autem pullorum humores attemperare: eapropter carnes tales, vt & auicularum montanarum, & hædinæ conueniunt. A carnibus agninis, & omnibus aliis, quæ humidiores sunt, & difficulter coquuntur, omnino est abstinendum. Sic conueniunt oua.

A piscibus est abstinendum, asparagi, cappares, oliuæ accommodatæ sunt: quia incidunt & attenuant. Vnde iuuat etiam carnes coquere cum rad. petrof. cum puleg. origano. Et summatim, debet omnis victus in cotidianis febrib. esse attenuans, incidens, facilis coctu & optimi nutrimenti. Alex. Trall. vt sui moris est, conatus est in hac curatione reprehendere Gal. eo quod indiscriminatim laudauerit in cibis calefaciẽtia & desiccãtia. Et vtitur hoc argumento, quod in cotidiana, quæ fit à pituita salsa, nullo pacto conueniant calefacientia, & exsiccantia.

Nũ in cotidiana conueniant calefacientia & desiccantia.

Non conuenire demonstrat tribus rationibus. Prima est, quod quæ concrescunt calido & sicco, vt sal & nitrum, sint dissoluenda frigido & humido: quæ etiam fuit Arist. sententia 4.meteor.36.

Secunda ratio fuit, quod pituita salsa sit suapte natura crassa. Vnde à calidis & siccis multo magis incrassatur.

Tertia ratio erat, pituitã salsam esse valde calidam, & ideo non esse tractandam neque cibis neque medicamentis calidis.

Altimarus, vt Galenum tueretur, præter alia argumẽta hoc potissimum vsus est, quod ex sententia Gal.2.de feb.& alibi nomine pituitæ comprehendatur semper humor frigidus & humidus: ac ppterea pituitam salsam esse hactenus, quaten⁹ humor est, & quaten⁹ pituita frigida & humidã. Sed ratio hæc admodum vana est. Primũ, etsi quilibet humor frigid⁹ & humidus vocetur cõmuni appellatione pituita: non valet tñ è conuerso oẽm pituitam esse frigidam & humidã, quandoquidem si ea, quæ scribunt Arist. Theoph. & Gal. de saporibus expendamus, fieri non potest, quin semper salsus sapor sit in substantia terrestri & sicca. Amplius, si pituita salsa facit dysenteriam, vt dicit Alexander, & experientia docet, hoc non aliunde prouenire potest, quam à vi quadam maxime calida & ignea. Quocirca multo satius est pro defendẽdo Gal. dicere, eum non simpliciter commendasse calida & sicca, vt talia: Sed, vt incidentia, vt attenuantia, atque non quolibet hæc tempore laudari, sed tantum apparente aliqua coctione. Et hinc etiã laudari, ita castigata, vt non possint suo calore quicquam nocere.

Sequitur materia Chirurgica, de qua neque Galen. neq; Græci alii medici; imo, nec Auerrh. meminerunt, tanquam putauerint minime conuenire in hac febre curãda sanguinis missionem. Cõtra autem Auic. etiam in cotidiana curanda præcipit, vt mittatur sanguis, si vrina sit rubra & crassa. Vos igitur in hac curatione ita procedetis, vt diligenter aduertatis, vtrum aliqua sit sanguinis exsuperantis nota, qua præsente mitti debet sanguis: sed in multo minore copia, quã in aliis febribus. Sin vero aut nulla, aut exigua sit sanguinis nota, penitus abstinendum est ab omni sanguinis detractione. Vnde cum frequenter contingat, vt febricitãtes cotidiana abun-

abundent sanguine, mirari non oportet, si Græci siluerunt sanguinis detractionem.

Vbi mittendus est sanguis, quæri solet, quæ sit hora oportunior mittendi sanguinis, cum qualibet die febris inuadat. Nonnulli existimarũt, in hac febre apparere tertia quaque die maiores exacerbationes, & ob id esse sanguinem mittendum in die minoris afflictionis. Alii iudicarunt, bonum esse vt fiat missio sanguinis die impari. Sed nugæ sunt. Si necessitas postulat, eligenda est quælibet dies, modo fiat in principio vniuersali, & in declinatione paroxysmi. Si non liceat venam incidere cucurbitulæ optimæ sunt.

Sed aduertite, in omnibus febribus bonum esse applicare cucurbitulas infra renes, scilicet, vt fugiatur regio cordis, quandoquidem cum sedes cuiuslibet febris sit cor; cauendum est, ne ad ipsum vllo pacto fiat attractio. Sic conueniunt in hac febre frictiones, quoniam & ipsæ iuuant ad minuendam pituitæ copiam.

Transeo ad tertium genus remediorum, ad pharmacorum scilicet vsum. Quæ cum sint lenientia, præparantia, purgantia, & corroborantia, vt alias docui, semper auspicandum est à lenientibus. Auicen. inter lenientia damnat Thamarindos, qua ratione soleo etiam ego damnare vsum Cassiæ vel Mãnæ; quod hæc medicamenta nimium humectent ventriculum & intestina alioquin humidissima. Auerrh. autem 7. collect. 13. commendat semen carthami, commendat & semen vrticæ.

Vos poteritis lenire aluum melle ros. solut. siue puro siue iuri commixto. Nam, in detergendo stomacho pituitoso, & purgando, nihil est accõmodatius ipso melle; cuius dosis est à tribus vsque ad ℥.v. Elect. etiam lenit. optimum est. Sunt aliqui, qui minime timent vsum hieræ in febre cotidiana. Et si castigetur seu commisceatur cum elect. lenit. non dãno: & eo maxime, quod inuenio Galenum & veteres sæpenumero vsurpasse hieram etiam in febribus. Sed in febricitantibus cum aqua; in non febricitantibus vtebantur cum vino. Sat est, non vsque adeo in febribus veteres abhorruisse hieram; & ideo etiam conuenire eam posse tanto magis in cotidiana.

Num hiera vsus sit conueniens in cotidiana.

Circa præparantia primum cogitare oportet, vtrum pituita, quæ facit febrem, possit vna expulsione purgari, an vero sit opus pluribus expulsionibus. Nam, si possit vnica vice expelli, sufficiet quoque vnica præparatio, atque etiam insignis. Sin autem nequeat vnica expurgatione vniuersa materia expelli, opus erit pluribus expurgationibus, & pluribus præparationibus.

Num vna vice vel pluribus materia sit expurganda vt cognoscatur.

Sed dicetis, quo pacto cognoscendum est nobis, quando materia debeat vna vel pluribus vicibus expurgari? Cognoscetis hoc perspecta diligenter natura pituitæ febrem efficientis: quia si pituita sit dulcis, sit acida, sed tenuis, sperandum est, posse facilius expurgari. Quod si salsa sit aut acida & crassa, hoc est, vitrea, certũ argumentũm erit, opus esse pluribus præparationibus, atque etiam expurgationibus. Igitur si vnica præparatio sufficiat, poteritis hunc in modũ præparare

℞. *Fol. hyssopi.*
Beton.
Ceterach.
Cuscutæ an. M. ß.
Rad. petroselini ℥. iij. F. decoct. s. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij.*
Oxym. simpl.
Syr. de beton.
Syr. byzant. an. ℥. ß. M. nam huiusmodi syrupus neque ex valentissimis est, neque etiam ex imbecillibus. Auicenna & aliqui alii Arabes damnant in cotidiana vsum syr. acetosi, eo, quod in hydropem faciat incidere ægros. Sed cum nõ videam huius consilii rationem vllam, magnopere suspicor, ne verba illa sint potius deprauata, eo maxime, quod scimus acetum & mel magnam potestatem habere ad attenuandam, detergendam & incidendam pituitam. Postquã igitur humores præparati erunt, euacuari debent.

Pro euacuatione mirifice omnes Arabes extollunt vsum turbith. Est & agaricus, qui mirifice valet. Sed de turbith illud annotare debetis quod scriptum est à Mesue, eum vsurpandũ esse potius in decocto aut in substantia, quam in infusione. Et ratio est, quia hoc medicamenti genus est crassæ substantiæ, & facultatem suam possidet substantiæ crassę tenacissime inhærenté, adeo vt nequeat sola infusione seu maceratione elici, sed opus sit vel decoquere, vel tritum in substantia sumere. Igitur sic medicamentum pro cotidiana purgatorium ordinare poteritis:

Vsus turbith.

℞. *Fol. senæ ℥. j. ß.*
Turbith. ʒ. j.
Myrob. chepul. ʒ. j. ß.
Sem. citri. ℈. ij.
Passul. ℥. ß.
Fl. cordial. P. j. fiat decoct. s. a. & facta diligẽti expreßione propter turbith,

℞. *d. d. ℥. iiij.*
Agar. trochisc. ℈. iiij. Infund. omnia s. a. post facta iterum expreßione adde
Mellis ros. solut. ℥. iij. ß. Mis.

Et notate de sena, quod me videbitis frequenter in decoctionibus purgatoriis & leniẽtibus ipsam vsurpare, quod facio, & hortor vt faciatis, quoniam hoc medicamentũ est veluti calcar blandissimum aliorum medicamentorum purgantium. Si materia euacuari non possit vnica vice, vt heri monebã, necesse est pluribus vicibus & pręparare

De sena not

& purgare illam. Ita tamen, vt alia ratio seruetur in initio, alia in augmento, alia in statu. In initio omnia leniora esse debēt, & ideo sic praeparare poteritis:

℞. fol. beton.
Hyssopi,
Puleg.
Cichorij an. M. ß. f. decoct.
Deinde *℞. d. d. ℥. iij.*
Mel. ros. simpl.
Syr. de beton.
Syr. de hyssopo an. ℥. ß. M.

Sic praeparati humores expurgabuntur hoc blando medicamento:

℞. Agar. infusi & expressi f. a. ℈. iiij.
Mellis ros. solut. ℥. iij. ß.
Decoct. cord. q. s. fiat potus.

Hęc est leuis purgatio, quę confert initio, quando scil. nondum exacte praeparati sunt humores. In augmento augenda est vis & praeparantium & expurgantium: eapropter sic praeparabuntur.

℞. Rad. foeniculi
Asparagi an. ℥. ß.
Fol. ceterach.
Capill. ven. cuscutae an. M. ß. f. decoct. &
℞. d. d. ℥. iiij.
Oxymel. com.
Syr. de beton. com. an. ℥. j. M.

Sic praeparati iterum purgabuntur hoc pacto:

℞. Turbith ℈. iiij.
Fol. senae ʒ. j. ß.
Sem. citri
Sem. coriand. an. ʒ. ß.
Fl. cor. P. j. f. decoct.
Deinde *℞. d. d. ℥. iiij. ß.*
Agar. trochisc. ℈. iiij. Infundantur f. a.
Deinde *℞. dictae infus. expressae*
Confect. Hamech. ℥. ij.
Mellis ros. solut. ℥. iij. M. & f potus.

In statu adhuc magis expurgādum est atq; etiam praeparandum. Vnde sic praeparabitis:

℞. Rad. apij
Foenic.
Cichor. an. ℥. ß.
Cicerum rub. P. ß.
Fol. beton.
Farfarae an. M. ß. f. decoct. &
℞. d. d. ℥. v.
Syr. byzant.
Syr. de quinq. rad. an. ℥. j. M.

Num ad cognoscendā praeparationem indiciū ex Vrina sit sumendum. Praeparati humores purgabuntur. Et aduertendum est, Alex. Trall. ad cognoscendam praeparationem omnino damnasse iudicium ex vrinis duabus rationibus: tū, quia vrinae faciliter permutantur erroribus, qui in victu committuntur; tum quia sedimenta, quae deberentin vrinis apparere, saepe per sudorem & insensibilem transpirationē excernūtur. Vnde laudabat, vt alias etiam dixi, vt attenderetūr motus materiae, quia pituita cum nondum est praeparata expulsioni, firma & fixa haeret. Vbi vero praeparata est, mouetur de loco ad locum, flatus facit, crepitus & alia, quae argumenta sunt materiae motus.

Sed alias dixi, rationes huiusmodi & hoc consilium Alex. haud multum valere, quandoquidem regulae medicorum non sunt factae propter eos aegros, qui errant, sed factae sunt cum hac conditione, vt & aeger, & medicus, & astantes oportune se gerant: quemadmodum sanctiss. senex praecepit. Praeparati itaque humores euacuabuntur, & pro euacuatione potest sufficere secundum purgatorium praescriptum. Possunt etiam vsurpari pillulae validae, pill. aggreg. pill. aureae, Et ego soleo vti his pillulis:

Pillulae conuenientes in cotidiana.

℞. Trochisc. alhandal. gr. vij.
Pill. de agar. Mesu.
Pill. aurearum an. ℈. ij. M. post quas pillulas propinatur immediate modicum iuris cū duabus plus minusue vnciis mellis ros. solut.

Et aduertite, praeter cotidianas febres raras esse, in quib. vtamur pillulis. Sunt aliqui, qui non possunt sustinere taedia tot purgationū, quo in casu laudat Auicen. vt confugiatur ad vsum diureticorum & attenuantium: cuiusmodi sunt iura, quae fiunt ex radicibus praescriptis. Frictiones etiam vt d. Gal. 4. de T. V. sufficere possunt loco purgationum. Atq; haec agenda sunt rationabiliter pro curatione cotidianarum vsque ad statum.

Dixi rationabiliter: quia medicamenta illa physica, ꝓposita ab Alexan. & aliis plerisque, non sunt rationalia, sed, vt d. Serenus, vana superstitio ea inuenit. Declinante hac febre solent in corporibus aegrorum duo relinqui, scil. obstructiones viscerum & debilitates seu languores iecoris: & praesertim oris ventriculi. Ea propter etiamsi febris inclinare conspiciatur, enitendum est obstructiones penitus euincere & ventriculum corroborare. Pro obstructionibus Auicen. commendat vsum olei & aceti. Sed acetum conuenit quidem, quia attenuat & aperit, vnde quod Auerrh. quemadmodum heri dicebam, damnat syr. acetosum. Sed de oleo certe dubius sum, an sit accommodatum: nisi dicamus apud Arabes maxime fuisse in vsu oleum, quippe quod Auerrh. 5. coll. 36. mirum in modum commendat, adeo, vt dixerit coquos cōsueuisse carnes in ipso coquere. Quod etiam memoriae prodidit Galen. 3. de simpl. med. Itaque vsus frequens oxymel. & simpl. & comp. mihi placet.

Similiter iura, in quibus cocta sit radix apii, foeniculi, capill. Veneris maxime conuenit. Extrinsecus frictiones optimae sunt in declinatione. Et, si fieri possunt exercitationes, imo, cōueniunt etiam balnea, scil. quae non tantum aperiunt meatus, verumetiam dissipant

dissipāt putrefactos humores, & concoquē-do euacuant. Pro corroborando ventriculo conueniunt similiter & interna & externa medicamenta. Ex internis sunt aromat. rof. diatrion. pip. diaspol. Theriaca etiam vetus. Extrinsecus conuenit hæc inunctio:

Pro corroborando ventriculo cotidiana laborantium. Inunctio ventriculum corroborans.

℞. Ol. mastich.
Ol. de absinth. an. ℥. ij.
Succi menthæ,
Absinthii an. ℥. j. ß.
Vini cretici ℥. ij. Bulliant simul in duplici vase vsque ad consumpt. vini, Deinde adde:
Landani.
Nucis mosch. an. ʒ. ß.
Macis,
Ligni aloes
Caryoph.
Calami aromat. an. ʒ. j.
Moschi gr. v. cum cera q. s. fiat linimentum.

De curatione febris epiala.

Sic pariter incedendum est in ea cotidiana, quæ fit à pituita vitrea, & quæ nuncupata est à Gal. epialos. Illud vnum est not. quod cum humor vitreus sit crassus, viscidus, & admodum frigidus, opus est medicamenta administrare magis calefacientia, magis detergentia, & magis attenuantia. Dixi vero E-pialam secundum Gal. quia, vt alias dixi, varie locuti sunt de febre epiala & Aristotel. & Auic. Nam Arist. sub nomine epialæ descripsit nobis febrem ardentem, quando scripsit 27. problem. 2. in hac febre interiora deuri & exteriora frigere.

Et forsan intellexit Arist. eam febrem ardentem quæ fit à pituita salsa. Secus autem Auicen. qui diuersus in hoc & ab Aristot. & à Galen. depinxit nobis aliam epialam; quippe cum dixerit, in hac febre occultari frigus, & manifestari calorem, perinde ac si dixisset; in hac febre interiora frigere, & exteriora comburi.

Sed iure dubitari potest aduersus Auicen. qui fieri possit, vt in vlla febre possint interiora, siue, vt dicit Auic. profundæ partes frigere, quandoquidem compertissimum est apud omnes medicos, non posse febrem generari, nisi cor accendatur. Corde accenso absurdum videtur, existimare interiora alia membra posse frigere.

Sed hęc dubitatio potest dissolui ex explicatione generationis huius febris, proposita ab Auic. Nam, vt ipse docet, cum hæc febris originem ducat, ex putrescente vitrea pituita, fit, vt ex hac putrescente materia feruidi vapores in ambitu corporis mittantur, qui cum calidi sint, extremas partes verisimiliter calefaciunt. Materia aūt pituitæ cum suapte natura frigidior sit, neq; tota, vt audiuistis, simul putrefiat, fit vt permanens immota, aut etiam interdum mota, suo frigore naturali partes internas & profundas, quibus hæret, frigefaciat.

Sed aduertendum est, per profundas partes non omnes intelligere Auic. sed tantum ventriculum, intestina, iecur, minime autem cor, quippe quod & ipsum à vaporibus putridis & calidis accenditur, adeo, vt multo calidius euadat, quam sit ante febrem. Atq; hoc, Domini, cognoscitur ex vrinis ipsis, quia vrinæ, vt dicit Auic. in huiusmodi febre non solum crudæ & tenues sint, verumetiam inter mingendum solent actu frigidæ sentiri. Quod argumentum est partes, vnde discedunt, esse frigidas.

Pulsus autem in hac febre etsi celerior sit, quam naturali statui conueniat: attamen & minor & rarior & tardior est, quam in aliis febribus cotidianis. Et quia vapores emanātes à putrescēte vitrea pituita sunt grauiores & magis aduersi natiuo calori, quam quilibet alii vapores, à putridis pituitę aliis generibus emanantes. Adhæc, inter alia signa commemoratur ab Auic. quod hæc febris interdū tertianarias periodos habet, ac propterea non sit appellanda tertiana sed potius cotidiana, quia dicit ipse Auic. cotidianas appellari non tam, quod cotidie inuadant, quam quod efficiuntur à pituita.

Est hæc febris inter cotidianas omnium maxime periculosa, id quod etiam ab Auēz. & ab Auerrh. proditum habetis. Et ratio est, quia hic humor non modo cōtumacissimus & expugnatu valde difficilis est, verūetiam, quia calorem natiuum veluti strangulat.

Est autem ead. curatio cum curatione aliarum, & præsertim epialę Gal. quia fit ab vno & eodem humore. Et si etiam res diligenter expendatur, possunt conciliari Gal. & Auic. quia potest esse, vt simul percipiatur frigus & calor: quemadmodum Gal. tribuit epialæ. Potest etiam esse, vt percipiatur & in internis frigus & in externis calor: adeo, vt possumus etiam dicere cum Auicen. percipi simul frigus & calorem, sed in diuersis partibus.

Inter pituitosas sunt quoque alia genera febrium, quæ appellantur variis nominibus. Et inter alias est quædam, quę dicitur à Gręcis Lipyria, Arabes appellant modo lypariā, modo lypiriam. *De febre lipyria.*

Est etiam alia febris pituitosa, quæ appellatur ab Auic. syncopalis, hoc est in qua propter frigidam pituitam, stomachum obsidētem, frequenter syncope contingat.

Est etiam tertium genus aliud pituitosarum, quod vocatur à Græcis ἡμιτριταῖος, nostri vocāt hemitritæam. Sed quia peculiarem tractationem postulant hæ febres, dimittemus vsq; ad tempus cōmodius. Auic. 1. quarti tr. 4. c. 49. inter febres pituitosas memorat vnam, quam scribit latyrā vocari: quæ quoniam sæpe in ore omnium versatur. necesse est, aliquid breuiter dicamus. Plæriq; existimarūt febrem hanc latyram non esse aliam, *De febre latyra Auic.*

quam

Signa latyræ feb. Aui.

quam cotidianam continuam, adducti forsan Auic. verbis, quibus fcribit hanc febrem carere eradicatione. Sed, vt egò puto, longe falluntur, quoniam etsi fcribat Auic. hãc febrem carere integra intermiffione: duobus tamen aliis characteribus difertiffime diftinguit latyram à cotidiana continua. Imo, quia fcribit, febrem latyram inchoare cum frigore & horrore. Iam vero vt alias docui vos, cõpertiffimum eft, omnem febrem continuam carere rigore & frigore, vt minime inter cõtinuas fit recenfenda. Alio charactere diftinguit Auic. quia fcribit febrem latyram effe fimilem febri hecticę. Iam vero latyra cotidiana continua nullam fere fimilitudinem cum hectica habet: vt propter hoc longe fit alia latyra Auic. à quotidiana continua.

Similitudo latyræ cum hectica.

Sed dicetis, vbinam eft hæc fimilitudo cũ hectica? Potiffimum latyra in hoc affimilatur hecticæ, quia maiorem temporis partem eft infenfibilis ipfis ægris, nam finito frigore haud alia adnotatione fere femper hæc febris imperceptibilis videtur, vt fit quidem febris pituitofa, & quotidiana aliqua ex parte fimilis, non tamen cotidiana continua. In reliquis cum eadem figna & eand. curationem habeat, fuperuacaneum eft, plura dicere de ipfa, quam Auic. quoq; breuiffime tractauit.

Sequitur poftremò quædam alia pituitofa febris fecundum Auic. quæ à Græcis vocata inuenitur lipyria. Barbari vocant hanc lypariam. Et fecundum omnium fentẽtiam febris eft, in qua fimul vruntur interiora, & exteriora frigent. Et notandum eft, differre lipyriã à febre maligna; quia in hac exteriora quidem frigent, fed interius neq; calor percipitur, cõtra quam inuenitur in lipyria. Sed circa ortum huius febris exoritur non leuis controverfia. Nam Gal. 3. de fimpl. 3. 4. aph. 48. 2. prognoft. 4. & alibi recenfet febrem lipyriam inter febres ardentes: & Hip. in lib. de aff. fcribit hanc febrem nuncupari æftuofam, quafi dicat ardentem. Ad hæc voluit Gal. huiufmodi febres confequi inflammationes vifcerum, & Aetius lib. 5. c. 89. prodidit lipyriam proprie fequi inflammationem ventriculi, ficuti Typhodes fequitur inflammationem iecoris, & cyphodis fequitur inflammationem pulmonum.

Differentia inter malignã & lipyriam.

De ortu febris lipyriæ varia fententia.

Cæterum, Auic. loc. cit. & cum Auic. Mefues repofuerunt febrem hanc lipyriam inter phlegmaticos, quæ minime proprie funt febres ardentes. Ad hæc, fi lipyria fequitur inflammationes vifcerum, non videtur proprie effe morbus, fed potius accidens: cum tamen Gal. tanquam morbum ipfam recenfeat. Pro folutione huius dubitationis dupliciter poteft refponderi. 1. non inconuenire, febrem aliquam effe pituitofam, & ardentem: quandoquidem, vt alias docebamus, ex pituita falfa fit etiam febris ardens. 2. refponderi poteft apud Gal. dupliccem effe lipyriam, aliam ardentem & inflammationes vifcerum fequentem, aliam autem minime ardentem, de qua locutus videtur lib. de inæq. intemp. cap. 8. vt hæc poftrema fit eadem cum ea lipyria, quam propofuit nobis Auic. inter phlegmaticas. Sed vtcunquefit, vix poffum inuenire veram rationem conciliandi Gal. & Auic. quandoquidem Gal. hanc lipyriam nunquam expreffe à pituita oriri fcripfit. Iam vero Auic. duas lipyriæ fpecies nobis proponit, vnam ex pura pituita putrefcente; alteram ex craffa bile putrefcente.

Duæ lipyriæ fpecies ex Auicenna.

Priores duos modos generationis propofitos habemus ab Auic. vnus eft, quando in intimis corporis partibus pituita infigniter putrefcit; in quo cafu ꝑpter tres caufas poffunt flagrare interiora, & tepere exteriora; vna caufa eft, quod ex pituita putrefcẽte vapores tantum craffiores tollũtur, qui ob craffitiem nequeant ferri ad exteriora atque illa frigefacere. Altera caufa eft, quod vbi putrefcit pituita, ibi maximum fiat incendium, & confequenter omnis calor rapiatur ad locũ putredinis, ficque extrema calore deferta refrigerentur. Tertia caufa eft, quod in extremis partibus reperiatur humor frigidus & vitreus, qui illas partes refrigeret, nec à calore putredinis poffit calefieri.

Secundus generationis modus eft, quod à putrefcente pituita eleuentur quidam vapores, atque hi ferantur in habitum corporis, vbi primum calefaciant, fed poft repulfi à frigore humoris ibi exiftentis partes illas relinquant frigidas.

Et aduertite in fecunda hac generatione lipyriæ vfuuenire, vt incipientibus febribus æque caleant externæ partes atque internæ, fed paulo poft extrema refrigerentur & ita perdurent.

Alia fpecies lipyriæ eft, quæ efficitur à bile craffa putrefcente: ex qua tametfi vapores eleuentur, nequeant tamen penetrare ad extimam cutem & calefacere, quoniam partes illæ externæ obftructæ funt nec trãfitum permittunt. Auic. qui vidit ftatim fibi poffe obiici, hanc febrem non effe veram febrem, quia calor nõ eft per vniuerfum diffufus, inquit ab ipfo additum fuiffe in definitione febris, debere diffundi calorem in vniuerfum; nifi impediatur. At quia hic impediatur, minime fic effe febrem.

Signa tradit Hip. 2. lib. de morb. vbi fcribit, in hac febre præter calorem internum & frigus externum linguam aridam effe, expiratione feruidum aerem efflari, vomitus biliofos effe, calorem icteritium, vrinas flauas, & hypochondria quarta vel quinta die dura & tenfa apparere.

Eft lipyria fua natura exitialis, quia ftat illud

illud Hip. oraculum, semper malum esse, si interiora vrantur, & exteriora frigeant. Scribit Hip. 2. de morb. solere hanc febrem desinere in hydropem capitis.

Rationem certe inuenire non possum: & sum huius sententiæ, hoc tãtum dictum esse vel ab Hip. vel Polybo, huius libri auctore ex obseruatione, non autem ex ratione. A nemine fere peculiaris huius febris tradita est curatio, quia siue loquamur secundum Galenum, est febris comitans inflammationes; & curatur curatione illarũ inflammationũ: sin. a. loquamur secundum Auic. huic debetur eadem curatio, quæ proposita est in aliis febribus pituitosis. Hip tamen & 2. de morb. & in lib. de affect. nonnulla documenta reliquit maxime pertinentia ad huius febris peculiarem curationem.

Circa curationem lipyrianetanda ex Hipp. Sunt autem hæc, vt circa victum, dum febris adest, solæ sorbitiones adhibeantur: finita febre exhibeantur cibi. Pro aluo soluenda clysteres molles tãtum proponit. Pro potu laudat aquam mulsam copiosam. Laudat etiam vinum aquosum post sorbitiones. Sed animaduertere oportet, veteres illos, vt alias dixi, multo audaciores fuisse in concedendo vino, quam nos sumus.

De medicamentis purgantibus dicit Hip. quam diu hæc febris durat, ab omnibus purgatoriis esse abstinendum: vbi autem febris abiit, purganda esse corpora iis medicamentis, quæ ducunt flauam bilem. Et quia potuisset aliquis dicere Hip. vanum esse exhibere medicamenta, cum iam febris sit finita, respõdet Hippocrates necessariam esse purgationem etiam finita febre, quoniam solet redire hæc febris, nisi corpus ab humoribus superuacaneis depuretur.

CAPVT XIII.

De febribus sanguineis.

Itaque absoluta iam tractatione febrium pituitosarum, superest postremo loco quartum & vltimum genus putridarum fimplicium, siquidem, cum sint quatuor genera humorum putrescentium, rationi videtur consentaneum, tot esse genera febrium: vt cum visum sit fieri febres ex bile flaua, ex bile atra, & ex pituita, relinquatur, esse videndum, vtrum quartum genus fiat ex putrescente sanguine.

An reperiatur febris sanguinea. Nam de hac opus est, vt prius differatur an reperiatur, quod non est factum in aliis, quoniam, vt præclare scripsit Auer. 3. coll. 31. hæc quæstio antiquissima & difficillima est. Et ratio difficultatis est, quoniam nõ solum Gal. hac in re & diuersus & sibi pene contrarius extitit: verumetiam Auic. ex professo aduersus ipsum disputauit.

Et, vt intelligatis exactissime quicquid Gal. dixit, ante alia debetis ad memoriam reuocare, sanguinem apud medicos dupliciter accipi. I. accipitur pro quarto humore puro & seiuncto ab alijs humoribus, qui quoniam in corpore nusquam inuenitur, de eo non est nobis loquendum. Alio modo accipitur sanguis pro toto illo aggregato, tota illa massa, quæ posita est in venis, quam massam scribit Gal. lib. de mult. cap. 10. nuncupari sæpe à medicis nomine χυμῶν, hoc est succorum. Et de sanguine sic appellato in præsentia nobis loquendum est, quippe qui cum inueniatur passim, & cum corpus sit calidum & humidum, rationi consentaneum est, eo magis putredini esse obnoxium, quo is est magis calidus & humidus, quam reliqui humores. Itaque Gal. 2. de diff. feb. 9. & 2. de cris. c. 8 & 12. postquam contemplationem de febre sanguinea difficilẽ esse prædixisset, duo de febre sanguinea annotatione digna scripta reliquit. *Duo not. de gna de febri sanguinea.*

Febris sanguinea vere biliosa dicenda. Alterum est, putrescere quidem sanguinẽ pro hac massa sanguinea acceptum, & consequenter putrescentem accendere febrem. Veruntamen hanc febrem minime esse sanguinis propriam, sed esse vnam ex iis febribus, quæ oriuntur ab aliis humoribus putrescentibus: siquidem cum vniuersa sanguinis massa conflata sit ex bile, & ex melancholico & crasso succo, dum sanguis à calore præternaturali tractatur, protinus fit sequestratio partium diuersarum, adeo vt bilis flaua separetur. Similiter melãcholia & quicquid crassi succi in sanguine reperitur. Vbi facta est huiusmodi separatio bilis; quæ suapte natura inflammabilis est, cito ipsa quidẽ inflãmatur & putrefit: verum humor melancholicus cum sit tardissimi motus, cũ sit frigidus, siccus atq; crassus, magna vi resistit calori depopulanti, atque hinc fit, vt sola bilis putrescat, humor autem melancholicus & crassus imputrid' permaneat. Ergo putrescẽte bile, inquit Galen. fieri febrem non vere sanguineam, sed potius febrem biliosam, atque ,p- pterea aut puram & veram tertianam oriri; aut saltem aliam aliquam febrem ex genere tertianarum, quæ à Græcis vocantur τριταιοφυεῖς, hoc est tertianæ naturam referentes.

Alterum quod scribit Gal. annotãdum & præsertim 2. de feb. 9. est, Arist. recte existimasse putredinem omnem fieri ab externa caliditate, & hanc caliditatem esse posse siue tam in quocunque genere rerum: vnde inquit Galenus, putredinem accedere sanguini tum ab aere pestifero tum à sole, tum maxime ab inclusione, siue prohibita inspiratione. Vt ex his omnibus appareat Galenum voluisse putrescere quid sanguineum, sed non facere febrem sanguineam. Contra idem 9. meth. 2. 3. 4. & 5. voluit ex sanguine

duas

duas febrium species fieri, alteram cum sanguis inflammatur, sed non putrescit, atque hanc scribit synochum appellari sine putredine: alteram vero fieri vbi sanguis non tantum inflammatur, verumetiam putrescit. Vt hinc appareat dixisse iure Auerrh. in hac febre tractanda Galenum dubium & sibi contrarium fuisse.

Cæterum Auic.1.quarti tr.2.cap.44. circa tractationem sanguineæ febris in multis criminatus est Galenum & primum ei imponit, quod & Hip. & rationi contraria senserit: deindé conatus est demonstrare eam febrem quæ fit ex sanguine putrescente & quam Galenus dixit biliosam esse, minime biliosam vocari debere. Ad hoc autem probandum vtitur multis argumentis Auic. sed admodum obscuris & inuolutis. Explicabo autem ea quam dilucidissime potero. Inquit igitur Auic. si ex sanguine putrescente fit febris biliosa, aut fit postquam sanguis putrefactus est, aut fit eo tempore quo putrefit. Nō posse fieri post putrefactionem; conatur probare Auic. tribus argumentis. 1. vbi sanguis putrescit, minime secundum totum conuerti in partes alienas, sed tantum secundū partes. Igitur vbi febris fit cum sanguis secundum totum minime fit putrefactus ab ipso tanquam à toto, non à partibus facienda est denominatio, ergo sanguinea non biliosa vocanda. 2. argumentum est quod quotiescūque sermo habetur de febre putrida, non habetur de ea quæ sequitur putrefactionem abeuntem, sed de ea quæ sequitur putredinē præsentem. Ea propter non possumus intelligere, quod post putrefactionem febris hæc biliosa sit vocanda. 3. post ipsam putrefactionem minime certum est, an bilis quę generatur, sit putrida necne, & propterea minime sequitur vt ea febris dici debeat biliosa, nam inquit Auic. & vere, sæpe vsu venire, vt ex re putrescente oriantur aliæ res non putridæ, siue sint vapores, siue sint humores.

Febris quæ fit ex sanguine putrefacto non est biliosa.

Atque his tribus argumentis satis apud Auic. inuolutis nititur probare post putrefactionem sanguinis non fieri febrem biliosam. Quod etiam non fiat dum putrescit, totid. argumentis conatus est ostendere. Primū argumentum est ex Arist. 4. meteor. 6. quo in loco scribit Arist. putredinem non esse rerum mutationem, sed esse viam ad mutationem. Quod si verum est inquit Auic. dum sanguis putrescit, minime mutatus est sed mutatur: propterea sicuti sanguis adhuc est, ita febris ex ipso putrescēte debet vocari sanguinea. Secundum argumentum est, putredinem non habere tempus, & ideo non posse definiri, vt in putredine sanguinis gignatur bilis, & conseq. febris sanguinea. Quid voluerit hac verborū obscuritate docere Auic. dum dixit putredinem non habere tempus,

Febris quæ fit sanguine putrescente non est biliosa contra Galenum ex Auicen.

multi interpretes laborarunt indicare. Et inter alios M. Ant. Zymara putauit contextum deprauatū esse, sed nisi fallor, minime Auic. deprauatus est, sed eius sententia fuit, introductioné formæ in putredinem non habere tempus, propterea quod hæc in instanti efficitur, adeo vt dum putrescit sanguis & febris est, non possit haberi tēpus, in quo noua humoris vel illius humoris forma introducatur. Tertium & postremum argumētum est putredinem esse purum accidēs, & cōseq. posse abesse & adesse sanguini sine illius corruptione, vnde si potest adesse sanguini absque illius corruptione, sequitur vt dum putrefit sanguis, adhuc sanguis integer sit, & conseq. febris ex illo sanguinea sit appellanda. Hæc sunt lites quæ inter Gal. & Auic. nec non inter sectatores de febre sanguinea vsque ad hæc tempora durarunt. Pro quibus decidendis complures studuerūt, & inuenio ego duos esse celebratissimos modos hāc litē decidendi. Vnus est eorum, qui dicunt putredinem aut esse exiguam aut multā, si putredo sit exigua, dicunt isti fieri febrem sanguineam, atque hoc pacto esse interpretandum Auic. sed si putredo multa fit, febrem fieri biliosam, atque hoc modo Galenum esse locutum. Alii diuerso modo conati sunt respondere, dicētes putrediné sanguinis posse considerari dupliciter, vel in principio vel in progressu. Si cōsideretur in principio, inquiunt sanguinem ad huc integrum esse, & propterea febrem debere appellari sanguineam, sicque esse intelligendum Auic. Si aūt cōsideretur in ꝓgressu, tunc mutari sanguinem in bilem & conseq. debere appellari febrem biliosam, & hoc modo locutū esse Gal.

Sunt quidem hi modi speciosi, veruntamē argumenta Auic. minime soluūt, quādoquid. siue putredo sit multa siue pauca, siue sit initio, siue sit in ꝓgressu, semper est accidēs, nunquā sanguis secūdum se totū corrūpitur, propterea valēt rationes Auic. permanente sanguine putrescente febrē debere appellari sanguineam. In hac itaq; rerum difficultate, dicam & ipse quid semper senserim, idq; vt intelligatis nonnulla sunt statuenda, vnū est non tantū medicos verumetiam philosophos & præsertim Plat. in Timęo nec nō Arist. 3. de hist. anim. c. 9. & 2. de part. anim. 9. existimasse sanguiné in omnibus animalib. putrescere. Alterum statuendum est ꝙ Gal. plerisq; in locis docuit & præsertim 9. meth. 5. sanguiné putrescere in omnibus corporis locis posse tā extra venas quam in venis ipsis, & tā in venis paruis quam in magnis. Tertiū statuere oportet sanguinem nunquam secūdum se totū putrescere posse, sed tantum secundum aliquas partes, modo secundum vnam, modo secundum duas aut plures, nam si nunquam putresceret nisi totus, procul-

dubio

dubio animal ſtatim interiret, ſiquidē fundamentum vitæ ſublatū ex toto eſſet. Quartum & poſtremum eſt vbi ſanguis putreſcit ſemper eſſe in ipſo aliquam partem integrā, aliquam penitus putrefactā, aliquam putreſcentem, aliq demum diſpoſitam & paratam ad ſuſcipiendam putredinem. Atq; hoc propoſitum habetis luculētiſſime à Gal. de diff. febr. 5. & 2. de criſ. 12. vbi Gal. & præſertim 2. aph. 17. demonſtrat exemplo aceſcentis vini ſemper in rebus putreſcentib. reperiri huiuſmodi partes. His ergo ſic conſtitutis ſemper Domini iudicaui litē inter Gal. & Auic. eſſe veluti litē de lana caprina, qm̄ tantum lis eſt in verbis; nam cū putreſcente ſanguine ſemper in ipſo reperiat pars vera ſanguinis, pars ſanguinis non puri, & pars ſanguinis mutati, ꝙ prohibet quo minus appellemus ipſam febrem modo ſanguineā, modo bilioſam, imo vero ſi recte verba græca Gal. examinemus & præſertim 2. de criſ. 12. vult Gal. dū putreſcit ſanguis ſanguinem fieri quodammodo bilioſum, non aūt veram bilem, ꝓpterea dicit etiam non ſimpliciter febrem hāc eſſe bilioſam, aut non poſſe etiam appellari ſanguineam. Neq; valet ꝙ Alex. 1. probl. 83. ſcribit, vbi quærens ꝓpter quidnam fiat ex humoribus putreſcentib. quartū genus febris ſanguineæ, reſpondet propterea eſſe, quia ſanguis dū putreſcit conuertitur in bilem, quoniā eo in loco debem⁹ intelligere apud Alex. ꝓ bile ſanguinem bilioſam, alioqui ſibi ipſi contradiceret Alex. quia 2. probl. 12. manifeſtiſſime docuit, dari febrem ex ſanguine, hoc eſt febrem ſanguineā. Quæ febris ſanguinea

Differentia febris ſanguinea. inuenitur apud medicos tres differentias habere: quod, vt intellexiſtis, alia eſt febris, quæ fit ex ſanguine feruente, ſed non putreſcēte, & vocatur ſynochus ſine putredine; alia eſt, quæ fit ex ſanguine putreſcēte, vocata à Gal. & ab omnibus aliis ſynochus putrida, quę ſynochus putrida duplex & ipſa eſt, quoniam alia fit ex ſanguine in venis magnis putreſcente, alia vero fit ex ſanguine qui putreſcit in venis paruis. Vtraq; hæc febris, ſc. tam putrida q̄ imputrida adhuc habet tres ſpecies, quia vel à principio vſq; in finem ſemper decreſcit, & nūcupatur paracmaſtica; vel ſemp creſcit & dicitur epacmaſtica, vel à principio vſq; ad finem in eodem vigore permanet, &

Cur quadā ſanguinea acmaſtica, alia paracmaſtica, alia homotona, nuncupatur homotona. Nā, quæ ſemper decreſcit idcirco ſatis eſt, quia cū in febrib. ſemper aliquid conſumatur, in ipſa id ꝙ conſumitur plus eſt q̄ illud quod continuo putredinem acquirit: quæ creſcit id quoq; habet, quoniā ſi comparetur illud ꝙ quotidie conſumitur illi, ꝙ nouiter accedit & putredinē concipit, multo plus eſt: poſtremo acmaſtica non alia ſemper ratione in eodem ſtatu permanet, niſi quia tantum eſt id, ꝙ cotidie nouiter accenditur & putreſcit, quantum eſt illud, quod continue cōſumitur, adeo, vt tam in febre cum putredine, quam in febre ſine putredine cauſa coniuncta & immediata ſit ſanguis; ſiue ſanguis tantūmodo ardens, ſiue ſanguis ardens & putreſcens.

Cauſæ mediatæ, ſed internę febris ſanguinis ſunt inprimis temperatura corporis ſanguinea ſexus virilis, & inter viros pueri & iuuenes maxime omnium ſanguineis febribus exercentur. Prætérea retentæ hæmorrh. vel menſes inter has cauſas recenſeri quoq; poſſunt.

Ex cauſis externis eſt anni tempus: cū verē ſcriptum ſit ab Hip. in 1. de nat. hum. ſanguinem exſuperare. Sic regiones ſeptētrionales, in quib. corpora procera & ſanguinea fiunt, ſunt cauſæ externæ harum febrium. Somnus immodicus, otium, abſtinentia Veneris ex iis ſunt, quæ ad febres ſanguineas producendas conducunt. Similiter vina generoſa, cibi, qui multum nutriunt; &, vt monet Auic. carnes pingues facultatem habent, producendi huiuſmodi febres. Alex. Trall. li. 12. c. 2. connumerat inter has cauſas iram atque ieiunium.

De ira facile cōcedam, poſſe has febres accendere. Sed de ieiunio quod cōpertum eſt ſanguinem imminuere, non parum dubito: niſi dicere placeat pro Alex. ieiunium per ſe nihil conferre ad harum febrium generationem, ſed tantum in corporibus ſanguineis, in quibus ieiunio ſanguis incaleſcit, & conſequenter febrem producit.

Circa hāc cauſarum theoriam tria occurrunt ꝓblemata cognitu digna. Primum eſt, vtrū febris ſāguinea poſſit fieri interpolata, quemadmodū fit ex aliis humorib. Secundū eſt, cur fiat, quod ſicut ex ſanguine fiunt tres illæ febris ſpecies, nempe acmaſtica, pracmaſtica, & homotona; ſic etiā ex aliis humorib. incenſis & non putrefactis non fiāt. Ad primum reſpōdendum eſt, ſanguinem, vbi putreſcit, vel putreſcere extra vaſa, vel putreſcere in vaſis. Si putreſcat extra vaſa, facit inflammationem. Et inflammatio cum producat febrem, ſicuti ipſa eſt continua; pari pacto neceſſe eſt febrem eſſe continuam; imo, huiuſmodi febrem ſolent medici appellare non morbum, ſed ſymptoma. Si putreſcat in venis, cum ſanguis ſit copioſus & totus ſibi cōtinuus, vbi ſemel putredinem conceperit, non amplius dimittere poteſt niſi ex toto à calore putredinali liberetur. Et idcirco, cum hæc non cōtingant cæteris humoribus, iure fit, vt nulla ſanguinea interpolata eſſe poſſit.

Ad ſecundum reſpondere oportet, naturam eſſe valde ſollicitam in tuendo ſanguine à putredine, & vbi putreſcit, in ipſo conſeruando ab extrema pernicie. Vnde fit, vt dum ſanguis putreſcit, ſemper natura eum depuret à recrementis noxiis & inutilibus. Quod quidem non facit in aliis humoribus, quippe

qui cum pauciores sint, neque ipsi naturæ adeo cari, contemnuntur vbi putrescunt, & propterea cum eos non depuret, nequeunt fieri illæ tres species febris, quas audiuistis, propter depurationem sanguinis. Neque audiendus est Rhases, qui 16. continent. dixit in tertiana febre interdum conspici has species febrium, quia hoc falsum est, nisi intelligamus febres biliosas factas ex sanguine putrescente, quemadmodum audiuistis ex Gal. sententia.

Ad tertium respondendum est, sanguinem, cum sit omnium humorum calidissimus caliditate sc. naturali, consequenter vim quandam egregiam habet ad tuendum sese aduersus omnes iniurias, & præsertim aduersus causas putrefacientes, reliqui humores minimum resistunt causis putrefacientibus. Itaque sanguis calefactus diu quidem durare potest absque quo vel putrefiat, vel cōburatur: alii vero humores vbi semel sunt incensi aut vruntur statim, aut putrescunt; adeo, vt non possint facere eam febrem ex pura incensione, quæ efficitur ex sanguine flagrante sed nondum putrescente.

Signa febris sanguineæ alia sunt communia omnibus sanguineis, alia vero sunt particularia. Signa communia ab actionibus læsis capta, sunt inprimis somnolētia fere perpetua, stupor quidam mentis, insomnia rerum sanguinearum, vt narrat Gal. de illo palæstrita, qui somniauerat sese in sanguinis piscina natare.

Præterea difficultas anhelitus, quæ ex eo fit, quod thorax grauatus à copia sanguinis non possit ea agilitate moueri qua conueniret. Pulsus etiam ex maximis signis febrium sanguinearum deputatur. nam inprimis pulsus magnus est, propter magnum cordis incendium: & leuis, ob humiditatem sanguinis; est plenus, ob copiam sanguinis; est velox, quia cum natura non possit supplere sola magnitudine, velocitate conatur sufficere. Est etiam inæqualis ob copiā sanguinis, ob compressionem quam patiuntur cunctæ arteriæ. Ex excrementis mutatis sunt lachrymæ ab oculis effluētes. Sudor, qui nullus est, nisi in die critica. Neq; valet quod Galen. 9. meth. dixerit pulsum in his febrib. esse æqualem, quoniam non id simpliciter protulisse Gal. existimandum est, sed tantum comparatiue ad alias febres. q. d. inæqualitatem in febribus sanguineis vsque adeo exiguam esse, vt comparetur reliquis febribus, videatur omnino æqualis. Quod ad cōsequentia mutata febrium sanguinearum hæc signa habētur. Inprimis vnica est harum febrium accessio, ita vt toto febris tempore nullum aliud appareat signum noui paroxysmi præter id, quod initio fuit. Calor perpetuo mitis & blandus est, in quo distinguitur hæc febris ab aliis,

An pulsus in hac febre æqualis vel inæqualis sit.

quia in cæteris febribus, vt cotidianis, tertianis, quartanis, calor modo acris est, modo mitis, modo mediocris. In sanguinea vero & tangenti statim, & post tactum initio simul & in augmento, & in statu semper blandus est, sc. respectu caloris aliarum febrium, Vultus floridus est, sed tumidus, venæ & arteriæ tensæ, vt ob hoc nonnulli Arabes appellarint hanc febrem inflatiuam.

Atque hęc sunt communia signa febrium sanguinearum. Particularia sunt ea, quibus distinguitur putrida sanguinea ab ea, quæ non est putrida. Nam, in putrida calor maior est, minus blandus, & propterea pulsus etiam ipsis sunt magis inæquales: nempe quorum systole semper maior est quam diastole.

Differentia putrida sanguinea & nō putrida.

Et ratio est, quia cum opus sit maxima fuliginum expurgatione, magna quoq; fit systole, quæ huic inseruit, necesse est. Excrementa in his fætida sunt, cuiusmodi d. Gal. 8. meth. esse omnia excrementa corporum calidorum & humidorum, propterea verissimum est illud, quod scriptum inuenitur in lib. de vrinis, qui Gal. ascriptus est; vbi habetur, vrinas febricitantium ex sanguine fætētes esse. Accidentia in hac febre putrida omnia sunt multo maiora quam in ea, quæ non est putrida, vt est stupor, vt sunt insomnia, difficultas anhelitus, & tandem cuncta alia, excepto somno. Nam in sanguinea non putrida somnus solet esse profundior, ob quod Auicenn. appellauit hanc febrem profundi somni.

Calor magis blandus est, sanguis minus crassus quam in putrida, id quod cognoscitur tum ex vrinis, quæ non ita sunt crassæ, neque ita rubrę, quemadmodum in putrida, tum maxime ex sanguine misso, quia siue in putrida, siue in nō putrida sanguis mittatur, semper qui exit in putrida, sanguis est crassior & rubicundior, quam in alia. Febris autem sanguinea non putrida sic comparetur putridæ, semper magis salutaris est.

Et inter putridas sanguineas nōnulli putarunt magis exitiosam esse eam, quę dicitur homotona: alii vero contra putāt magis perniciosam esse eam, quæ vocatur acmastica. Conueniunt tamen omnes paracmasticā esse cunctis aliis salubriorem. Et ego sum huius sententiæ etiam, esse periculosiorem, quę homotona dicitur, eo quod in acmastica si cōsideretur & principium & progressus, saltem principium mitius est, quandoquidem hæc febris procedit semper augendo, in homotona autem totus processus febris ab initio vsque ad finem æqualiter immitis est & molestus. Si in his febribus appareant maculæ nigræ, signum lethale ab omnibus habetur, quandoquidem signum huiusmodi etiam in aliis morbis deterrimum est.

Num homotona vel acmastica magis periculosa.

Pari

Pari pacto inquiunt nonnulli Arabes defèrendos esse eos tanquam desperatos, qui in his febribus habent maculas puncturis pulicum similes. Ex quo loco nonnulli medici colligunt, etiam apud veteres interdum visas fuisse febres pediculares nostras, quod tamẽ pleriq; alii negant. Rhases 16. contin. narrat se expertum esse, vbi in hac febre grauatius dolor apparet in collo vel in ceruice, aut proximam esse mortem, aut futuram esse vel phrenesin vel lethargum.

Et si enim aliqua ratio persuadeat huiusmodi dolorem oriri ob sanguinem in caput ascendentem, & propterea metuendũ esse vel phrenitin, vel lethargum, cur tamen possit quoq; huiusmodi signum ostẽdere, vsq; adeo proximam esse mortem non facile video.

Notat & aliud Auic. memoria dignum de hac febre, nempe, quantum temporis intercedit inter initium & coctionis apparitionẽ, tantundem intercedere inter apparitionem coctionis & crisin; exempli gr. si à principio febris vsq; ad primum diem coctionis interueniant quatuor dies, quatuor quoq; interuenturos esse inter diem primum apparitionis coctionis & crisin. Id quod vobis certum documentum esse potest ad prӕcidendam crisin, & conseq. morbi solutionem in hac febre.

Curationem febris sanguineӕ sine putredine tradidimus, cum de febribus diariis loqueremur. Nunc autem superest, vt sanguineӕ putridӕ curationẽ proponamus. In qua instituenda scopi prӕcipui debent hi esse, vt intemperies calida sicca corrigatur: prӕterea vt sanguis à putredine defendatur: & qui iã putrefactus & in bilem conuersus est à corpore ducatur. Pro quibus scopis complendis primum instituere oportet victum, qui debet prӕcise is esse quem demonstrauimus in curanda febre ardente, prӕterquam quod in ardente cuncta debent esse paulo humidiora, quam in sanguinea. Quatuor autem sunt circa victum in febre sanguinea obseruanda. Primum vt omnis cibus non tantum habeat facultatem refrigerandi, verumetiam proprietatem diminuẽdi & corrigendi sanguinem, cuiusmodi multa proponuntur nobis ab Auicen. inter cӕtera lentes & intiubӕ, quas tametsi Gal. in lib. de cibis boni & mali succi improbet tanquam noxias, tamen id intelligendum est, quando tantum vsurpantur pro cibis, non autem quando vsurpantur pro medicamentis, siquidem multa conueniunt vt medicamenta, quӕ non conueniunt vt pura alimenta. Sunt etiam ex his, quӕ sanguinem attemperant, pruna, fraga, poma acida, prӕsertim mala aurantia. Nam hӕc omnia magnam vim habent obtundendi sanguinem feruentem. Aliud circa cibum obseruandum est, vt statim victus tenuis prӕscribatur, quia cum hӕc febris sit breuis, & cõseq. statim habeat propinquum plane victu tenui statim vti decet. Tertium est, vt hora exhibendi cibum eadem seruetur, quӕ seruatur in sanitatis tempore.

Postremum est, vt quantum fieri potest, à rerum dulcium vsu abstineatur. Nam Gal. 10. meth. damnabat vsum melicrati, eo, quod in his facile dulcia incenduntur. Et ob id damnare oportet eos medicos, qui in his febribus vtuntur serapiis illis dulcissimis.

Instituto victu, conuertendum est studium ad extinguendum sanguinis feruorem, quod cum fiat & sanguinis missione & frigidӕ potu, primum mittẽdo sanguini incumbendum est: siquidem vt dicit Alexand. 12. libr. suӕ med. in hac febre curanda opus est insigni cura & sollicitudine, quia, si initio omittantur prӕsidia necessaria, duo ingentia mala sequi solent, & prӕsertim omissa sanguinis missione. Vnum est, quod ignis febrilis longe lateque propagatur. Aliud est, quod vires indies magis franguntur, vt non liceat postmodum generosa auxilia adhibere.

Et hoc est, quod voluit docere Hippocr. quando scribit in acutis morbis, si quid mouendum est, initio mouendum esse, quod etiam proditum habetis à Celso li. 3. cap. 1. & 2. Itaque statim ac vobis continget visere huiusmodi ӕgros, nisi aluus sponte fluat, primũ ducere eum debetis, vel clystere vel huiusmodi bolo.

℞. Diasebesten siue scam. ℥. iij.
Fl. cassiӕ ℥. ıx f. bolus.

Aut si potum amabit ӕger, poteritis prӕbere hunc potum:

℞. Decoct. Thamar. ℥. v.
Syr. rof. solut. ℥. iij. M.

Solemus etiam loco decocti vti sero cãprino, & prӕsertim ӕstate. Lenita aluo statim deueniendum est ad sanguinis missionem; quia vel mittendus erit, si licebit ex vena interna cubiti dextri, vel per cucurbitulas, partibus infernis adhibitas, vel per crurum scarificationes.

De quantitate sanguinis mittendi voluerunt plerique vsque ad animi defectum esse mittendum. Sed alias hac de re cum Auerrh. disputauimus. Ob id nunc id tantum est decernendum, aut nunquam tantum sangui nis esse mittendum, aut tantum, quãdo corpora sunt admodum sanguinea, & ita robusta, vt possint sustinere animi deliquium absque detrimento.

Postquam sanguis missus est, videndum est, vtrum locus sit exhibitioni frigidӕ aquӕ, an potius ea dimissa alia sint agenda. De frigida exhibenda, quoniam in tractatione febris ardentis copiose sumus locuti, non oportet, vt eadem inutiliter repetamus. Illud *De vsu aquӕ frigidӕ in sanguinea.*

ſatis eſt, frigidam opportune adhibitam in curatione huius febris potentiſſimum remedium eſſe; neq; negligere oportere, eo, quod ſtatim extinguat incẽdium, moueat aluum, moueat ſudores, ita vt feliciter febris ex toto adimatur.

Poſt hoc ſtudendum eſt purgationi, & expurgationi putridorum humorum. Neque dehortari ab hac operatione debet vos, quod hæc febris ſanguinea ſit, & ſanguinem nulla medicamenta euacuent, quoniam vt ſuo loco intellexiſtis, dum putreſcit ſanguis, pars quæ putreſcit, plerunque conuertitur in bilem; interdum in alios humores. Vnde propter hoc humores putrefacti ſunt expurgandi, ne, ſi relinquantur, febrem renouent. Igitur pro præparatione poteritis vti hoc potu:

℞. Iuiub.
Prunor. num. x.
Lentium P. ß.
Fol. nymphaeæ.
Endiu.
Portulac. an. M. j. f. decoct. ſ. a.

Deinde *℞. d. decoct. ℥. vj.*
Oxyſacchare ℥. j. M. Nam valet hic potus maxime ad bilem ipſam obtundendam, & ad expulſionem præparandam. Vbi erunt præparati, poſtmodum poteritis hunc in modum eos expurgare:

℞. Prunor. Damaſc.
Sebeſten an. num. xij.
Myrob. citrin. ℥. j. ß.
Sem. acetoſæ ℥. ß.
Fl. cordial. P. j. f. decoct. ſ. a.

Deinde *℞. d. d. ℥. iiij ß.*
Rhabarb. elect. ℈. iiij.
Calami odorati gr. iiij. Infundãtur omnia ſ. a.

Deinde facta expreſſione adde:
Syr. roſ. ſolut. ℥. iij.
Elect. ij. de dactylis. ℥. ß. M. & f. potus.

Et aduertite pro praxi huiuſmodi remediis nos etiam ſæpe ſolere vti in morbillis & variolis, eo, quod plerunque huiuſmodi febres ſolent eſſe coniunctæ variolis & morbillis. Poſtquam expurgati ſunt humores, ſolent in corporibus manere quædam reliquiæ præteriti feruoris; & præſertim ſolent viſcera incenſa diu perdurare, vt iecur, vt renes: aduerſus quas reliquias certãdum eſt remediis & internis & externis.

Inter interna magno fructu adminiſtrari ſolet ſerum caprinum optime depuratum, ꝙ exhibendum eſt & diu, & in magna quantitate, prout aluus aut mollis aut dura eſt. Si enim mollis ſit, ſufficit ℔. j. vel ℔. ß. Sin autẽ dura ſit aluus, melius eſt modo in hac præſcripta copia, modo vſq; ad ℥. xl. exhibere.

Et ſciatis, Domini, in febribus diuturnis, & præſertim poſt purgationes corporum, ad extinguendas penitus febres ſerum prudenter adminiſtratum magnam vim habere. Sic quoque inter remedia interna numerantur trochiſ. de ſpodio ab Auic. trochiſc. de cãph. ſpecies diarrh. Abbat. etiam maxime valent. Et poteritis quoque huiuſmodi confectionem præſcribere:

Trochiſ. pro feruore iecoris.

℞. Trochiſc. de ſpodio ℥. j.
Specierum diarrh. abbatis ℥. j. ß.
Conſeru. nymphææ.
Cichor. an. ℥. j. ß.

Vſus cõfectionis huius eſt, vt ſingulo mane quatuor vel quinque horis ante prãdium ſumatur ℥. ß. ipſius, & deinde ſuperpotetur vel ſerum prædictum, vel aq. cichorii per alembicum extractæ, aut endiu. aut nymphęę ℥. iiij. Extrinſecus præſtantiſſimum remediũ eſt, quæ dulcis tepentis lauacrum, poſt quod iuuat inungere vniuerſum corpus huiuſmodi oleo:

Topica conueniẽtia pro feruore iecoris.

℞. Ol. nenuphar.
Amygd. dulc. an. ℥. j. ß.
Aq. Maluæ.
Nymphææ.
Endiuiæ an. ℥. j. ß. M. & diligenter conquaſſentur: deinde manibus perunctis vniuerſum corpus blandiſſime fricetur. Pro iecinoris incendio remittendo iuuat pariter huiuſmodi fomentum & inunctio:

℞. Fol. portulac.
Nymphææ.
Endiu.
Cichor. an. M. j. ß.
Santal. rubrorum ℥. iij. Bulliant ſimul in ſ. q. aquæ communis. Deinde facta expreſſione

℞. d. d. ℔. j. ß.
Aceti ℥. ij.
Succi abſinthii ℥. j. M. & f. perfuſio ſupra regionem iecinoris ſecundum morem. Nam accipitur ſpongia, & hoc ſucco imbutã imprimitur ex alto ſupra iecoris regionem. Nam ſic magis penetrat. Et ſciatis, vt artificium componendi medicamenta intelligatis, prædictã infuſionẽ factam eſſe ex rebus, quæ iecur maxime refrigerant. Sed quia non ſatis penetrat ſolum decoctum, adiicitur acetum. Et quoniam in vnoquoq; viſcere attemperando eſt habenda ratio toni & roboris ipſius, adiicitur ſuccus abſinthii, quippe ꝙ ſcribebat Gal. vim habere corroborandi non tantum ventriculum, verumetiam iecur. Poſt hãc perfuſionem deinde illinendum eſt aliquod eidem regioni, vt poſſit acquiſita refrigeratio conſeruari. Eapropter hoc ordinare poteritis:

Inũctio pro feruore iecoris.

℞. Vnguenti ſantalini ℥. j.
Succi cichor.
Nymphææ an. ℥. ij.
Succi abſinthii ℥. j. ß.
Aceti parum. M. & f. linimentum.

Solet quoque in his febrib. ſummum incendiũ relinqui in dorſo, & præſertim circa lumbos,

lumbos,quod incendium inducit quandam triſtem moleſtiam, & quandam infirmitatẽ, quam neſciunt ægri ſatis exprimere, ſed dicunt, ſeſe ſecundum dorſum laſſitudinem & dolorem percipere.Id quod nõ aliunde proficiſcitur, niſi quia per dorſum perreptant venæ & arteriæ magnę,in quibus cum in his febrib. ferueat maxime ſanguis, fit, vt etiam deferueſcente ſanguine nihilominus in corporibus ipſarum venarum relinquatur intemperamentum quoddam & laxitas, vnde illæ moleſtię ſuboriuntur.Et ideo debet medicus etiam in his caſibus occurrere,quod fit duobus remediorum generibus: vnum eſt,ſi panni linei perfundantur in lacte & aq.roſacea,atque ita perfuſi ponantur vel frigidi vel egelidi ſupra lumbos & renes. Vel poteſt etiã parari huiuſmodi decoctum, & in eo perfundi prædicti panni. *Curatio doloris dorſi.*

℞. *Cap.papau.num.x.*
Fol. Solatri,
Plantag.
Nymphææ an.M.j.ß.
Fl.roſ.rub.P.ij.
Nucũ myrthi ℥.j.f.decoct.ſ.a.in ſ.quãt.aquæ pluuialis. Deinde facta expreſſione adde prædictæ decoctioni modicum aceti, & cum pannis lineis, vt prędictũ eſt,adhibeatur.Nam huiuſmodi remedium efficaciſſimum ſemper experimini in eiuſmodi generibus dolorum. Poſt infuſionem adhibẽdum eſt linimentum, vt:

℞. *Infrig.Galeni.*
Vnguenti roſ.Meſu.an.℥.ß.
Succi nymphææ.
Endiuiæ an.℥.ij.
Pulu.corall.rub.℥.j.
Aceti parum, Miſce & f.linimentum.

CAPVT XIV.

De febribus compoſitis.

Compoſitio febrium duplex.

POſtquam abſoluta febrium ſimplicium tractatio, conſequens eſt ordini noſtro, vt de compoſitis ſermonem incipiamus.Cõponuntur autem febres duobus modis, vel componuntur cum febribus ipſis, quæ potius complicatio quædam, quam vera compoſitio vocari meretur. Componuntur etiam cum ſymptomatibus. Et hæc quoque abuſiue quodam pacto febrium compoſitio vocatur, cũ poti' deberet dici copulatio ſeu coniunctio. Primum autem agendum eſt de complicatis febribus, quæ trib. modis componi, ſiue inuicem complicari poſſunt. Vel enim continuę febres continuis complicantur, vel interpolatæ interpolatis, vel cõtinuæ cum interpolatis. De continuarum mutua cõplicatione controuerſia eſt inter medicos, ſcil.vtrum continuæ cum continuis complicẽtur. Auic.fuit huius ſententiæ, poſſe complicari febres cõtinuas ſimul, eo ꝙ humores in diuerſis locis putreſcere queant, & conſequenter febres complicatas producere.

Ex recentioribus aliqui ſecuti ſunt Auicennam, alii vero diſceſſerunt ab eo: & inter hos fuit laudatiſſimus Fernelius, qui exiſtimauit,cum febres continuæ fiãt ex vaſorum putredine, minime fieri poſſe,vt varia genera febrium ex eiuſmodi putredine coniungantur. Cæterum ſum ego huius ſententiæ, non repugnare, quemadmodum nunc dicebam,quando diuerſi humores in diuerſis venis putreſcentes faciant ſimul diuerſa febrium genera. Veruntamen,quia eiuſmodi res valde obſcura eſt, non eſt mirum, ſi medici, qui res ſenſatas vt plurimum ſectantur, eas febres negauerint, quas ſenſu cognoſcere non potuerunt.

Iam vero febres interpolatæ variis modis ſimul complicantur. Aut enim febres eiuſdem generis aut diuerſorum generum ſimul componuntur. Eiuſdem generis compoſitæ ſunt, quando duæ vel tres tertianæ ſimul cõnectuntur.Poſſunt autem connecti duæ tertianæ ſimul duob. modis: vel quando eadem die bis febris inuadit, & vna die integra eſt, ita tamen, vt tertia quaq; die duæ illæ acceſſiones ſibi reſpondeant:vel fiunt duæ tertianę quando qualibet die febris inuadit,ita tamen, vt tertia quaq; die duæ illæ acceſſiones ſibi reſpondeant. *Connexio duarum tertianarum.*

Has febres fuere nonnulli,qui diſtinxere, appellantes duplicem tertianam,quando bis in die inuadit,duas vero tertianas appellant, quãdo ſingula die inuadit. Sed, Domini,fabulæ ſunt,quia,ſi diligẽter attendatur, quod ſcribit Galen. in libro de typis, atque etiam in libro de temp.morb.nullam videtur feciſſe differentiam inter duas tertianas & duplicem tertianam. Fiunt tres tertianæ, quando bis in vna die febris inuadit, & in alia die ſemel, ita tamen, vt proportionem tertia quaque die oſtendant. Haud ſecus complicari ſolent febres cotidianæ, ſiquidem interdum fiunt duæ cotidianæ, quando ſcilicet bis vnaquaque die febris inuadit cum manifeſta declinatione & cum aliqua cotidianarum proportione. *Complicatio cotidianarum.*

Pari pacto complicatur ſimul quartanæ ita,vt interdum fiant duæ quartanæ, interdũ fiant tres. Duæ fiunt quartanæ,quando prima & tertia die febris inuadit, tertia ſine febre eſt, quarta & quinta cum febre atque ſic in ſingulis proportionabiliter, ita tamen, vt ſemper correſpondeant ſibi vnaquaque die paroxyſmi.Tres quartanę fiunt,quando ſeruata correſpondẽtia quartæ diei ſingulo die febris inuadit. Et quia,Domini,perarduum eſt obſeruare explicate huiuſmodi complicationes, debet ſolers medicus ſcriptis annotare diligenter & dies & horas acceptionum, *Complicatio quartanarum.* *Tres quartanæ quomodo fiant.*

num, quia ex huiuſmodi obſeruationib. non eſt poſtmodum difficile intelligere complicationes.

Interpolatæ diuerſorum compinguntur hoc modo, quando vna tertiana vni cotidianæ, duæ tertianæ duabus cotidianis, vna tertiana, vni quartanæ, atque ſic de ſingulis. Nā cotidiana poteſt etiam copulari cum quartana vel ſimplici vel duplici.

Iam vero complicantur febres continuæ interpolatis, quando continua cotidiana cōplicatur cum tertiana interpolata, aut tertiana continua cum cotidiana interpolata. Sic etiam complicari poteſt quartana continua cum tertiana interpolata, & quartana interpolata cum tertiana continua. Sic etiam cotidiana complicari ſolet cōtinua cum quartana interpolata, & cotidiana continua cum quartana.

Hæ ſunt pręcipuæ complicationes, quæ & ratione & experientia inueniri poſſunt. Scio plerosque ita eſſe ſuperſtitioſos, vt quod fecit Galenus in proponendis pulſuum differentiis, quæ nuſpiam viſę ſunt, ſic etiam proponere differentias complicationum, quas nunquam inueniunt. Sed hæc ſuperſtitio fugiēda eſt, quia potius implicat ingenia quam explicet.

Cauſa febrium implicitarum. Cauſæ febrium implicitarum ſunt iidem humores putreſcentes vel in venis vel extra venas, qui faciunt febres ſimplices. Primum eſt, quia vbi complicatæ fiunt, humores non tantum varii putreſcunt, verumetiam variis temporibus, atq; etiam variis in locis. Exempli gratia ſi ſit tertiana duplex, etiāſi humor poſſit eſſe idem, putreſcit tamen modo in vno, modo in alio loco, & modo vno tempore, modo alio, atque ſic de ſingulis. Vnde poteſtis intelligere differētiam inter febres cōpoſitas & febres ſpurias, quia ſpuriæ gignuntur quidem ex humorib. diuerſis putreſcentibus, ſed qui putreſcunt eodem loco & eodem tempore, ſecus autem in febribus complicatis, in quibus etſi poſſunt eiuſdem generis humores putreſcere, ſicut etiam diuerſi, attamen ſunt huiuſmodi humores in diuerſis locis atque etiam diuerſo tempore putreſiunt.

Diff. inter febres ſpurias & compoſitas.

Cognoſcuntur hæ febres ex complicatione eorum ſignorum, quæ indicant ſimplices febres. Exempli gratia ſi cotidiana & tertiana ſimul componantur, præter diuerſitatem acceſſionum, apparebunt etiam ſimul ſigna cotidianæ ſimplicis, & ſigna ſimplicis tertianæ, quæ quoniam ſatis confuſa eſſe ſolent, opus eſt & induſtria & ſolertia medici. Omnes febres compoſitæ difficiles ſunt curatu, & præſertim, quando complicantur continuæ interpolatis. Sic etiam difficiles ſunt curatu, quando plures quam duæ ſimul connectuntur.

Non habent hę febres aliam curationē-m, quam ſimplices ipſæ, ita, vt opus ſit ſcopo's complicatarum febrium complicatos etiam proponere, & mixtis remediis vtriuſque febris illius iudicio & prudentia occurrere. Et, vt exemplum alicuius complicationis abſolutum habeamus, hoc loco tractabo de ea febre compoſita, quæ hemitritæus vocatur, quam Galenus 1. epid. comm. 2. t. vigeſimo tertio, & com. 2. t. vigeſimo quinto, nec non libro de temp. morb. cap. 8. & 2. de diff. feb. 7. ſcribit eſſe compoſitam ex cotidiana & tertiana febre. Sicut nonnulli voluerunt, componi etiam poteſt ex tertiana & quartana. Vnde iure merito reprehenſus eſt Agathinus, qui putauit hanc febrem connumerandam eſſe inter tertianas. In quem errorem lapſus etiam fuit Celſus lib. 3. cap. 3.

CAPVT XV.

De hemitritæo.

Hemitritæus ſic appellatur ab omnibus ſcriptoribus Gręcis, recentiores medici vocarunt ſemitertianam. Dico recentiores medici, quoniam, vt ſcribit Serenus medicus, Latinæ linguæ parentes nomen huic febri proprium non tribuerunt, ſed appellarunt voce Græca, quemadmodum videre eſt apud omnes antiquos ſcriptores Latinos, & præſertim, apud Celſum libro tertio, capite tertio & octauo, Galenus 1. epid. com. 3. t. 5. miratur, cur veteres huic febri nomē hemitritæi impoſuerint. Et ratio, qua admiratus eſt, fuit, quod, ſi ſpectemus vim huius verbi ἡμιτριταῖος ſignificat mediam tertianam. Iam vero hemitritæus tantum abeſt vt ſit media tertiana, quod potius & maior & periculoſior eſt tertiana, vt nullo modo huiuſmodi appellatio ſibi conuenire videatur.

Veruntamen, vt excuſet veteres Galenus, quatuor proponit modos ſiue rationes, quibus veriſimile ſit, tale nomen huic febri tributum eſſe. Prima ratio eſt, quod febris tertiana duas conditiones habet, ſcilicet tertia quaque die inuadere, & in infebricitationem deſinere. Harum duarum conditionum vna tantum ineſt hemitritæo, ſcilicet inuaſio tertia quaque die, quaſi cum ex duabus conditionibus, vna tantum habeat, iure dici poſſit ſemitertiana ſeu dimidia tertiana. Secunda ratio fuit, quod tertiana febris componitur ex rigore, & ex tempore extra rigorem: febris hemitritæus cum ſine rigore ſit, videtur quodam modo dimidia parte tertianæ carere, & propterea eſſe veluti ſemitertianam.

Cur antiqui hanc febrim hemitritæum dixerunt.

Tertia ratio eſt, quod febris tertiana ſolet finiri excretione aut ſaltem habere excretiones. Sed hemitritæus caret omni excretione.

cretione. Quarto cum febris tertiana ad integritatem peruenia,atque hemitriteus hac parte careat,iure fit,vt videatur hemitritæus veluti truncata aut dimidiata tertiana.

Ex quibus Gal. rationibus colligere potestis definitionem seu descriptionem explicatam ipsius hemitritæi, scilicet eum nihil aliud esse, nisi febrem continuam tertia quaque die exacerbātem fine rigore, sine excretione & sine integritate. Dixi sine rigore, quia cum composita sit hæc febris, vt audiuistis, ex cotidiana & tertiana,ratione tertianæ deberet habere rigorem, ob cotidianam deberet habere refrigerationem. Vnde, cum non possit alterum horum duorum integrum habere,medium habet,scilicet horrorem, vt alias docui vos, medium quoddam inter rigorem & frigefactionem. Et hæc est causa, cur Hippocrates appellauit hanc febrem sua lingua φρικώδη, hoc est horrificam,quia scilicet in ipsa neque rigor neque frigefactio apparet,sed tantum horror.

Dictum est postremo sine excretione & sine integritate, tum quia hunc in modum locutus est Galenus, quemadmodum audiuistis, tum quia hoc veluti charactere videtur hemitritæus distingui ab aliis febribus: quod scilicet nec vnquam perueniat ad integritatem, nec etiam vllæ in ipso fiant excretiones.

Quatuor modis fit hemitritæus ex cotidiana & tertiana. Cum, vt audiuistis, hemitritæus componatur ex cotidiana & tertiana febribus, quatuor modi sunt, quibus efficitur huiusmodi compositio,vel enim componitur cotidiana continua cum tertiana continua, vel componitur tertiana interpolata cum cotidiana interpolata, vel copulatur cotidiana continua cum tertiana interpolata. Ex his quatuor compositionis modis verus hemitritæus est, quando cotidiana continua componitur cum tertiana interpolata ex Gal. 1. epid. com.1.t. 23. & com.2.t. 25. nec non lib. de typis cap.8.

Cæterum, verus hemitritæus adhuc tribus modis componitur, aut componitur ex pituita & bile æqualiter dominantibus, aut ex pituita cum bile dominante, aut è conuerso dominante pituita. Cæteros hemitritæos ab hoc hæmitritæo vero scribit Galen. loco citato sic abusiue vocari, & verissimum hemitritæum esse illum, in quo æqualiter & pituita & bilis dominantur. Quanquam Archigenes medicus grauissimus negauerit fieri posse, vt huiusmodi typus inueniatur: ex his itaque compertum esse potest, causam immediatam effectricem hemitritæi esse bilem & pituitam, siue æqualiter, siue inæqualiter dominantes.

Causa autem mediata sed interna imprimis est temperatura partim pituitosa,partim biliosa,ætas. Nam Auic.scribit,viros, & præsertim in ætate cōstitutos matura, magis infestari quam mulieres & adolescentes.

Inter causas externas inprimis est aer inconstans, quem dicit Hippocrates 5. aphorism. facere morbos inconstantes & mali iudicii,propter hoc aer Romanus, qui semper inconstātissimus fuit, ferax est huius generis febrium, vt memoriæ prodidit Gal.1. m.1.cap. t.25.& 8. cap.lib.de typis, id quod etiam intelligi potest ex scriptoribus rei Romanæ, apud quod frequens est mentio hemitritæi.

Mutatio vitæ, ab ocio ad motum, à motu ad ocium,victus promiscuus,& alii plerique errores causæ esse solēt hemitritæi. Signa huius non admodum tradita nobis sunt à Galeno,qui parcissimus fuit in proponendis signis. Arabes hac in re diligentiores extitere runt. Et ipse complura ex Hippoc. & Galen.& Arabibus collegi. Sunt autem inprimis,quod ad actiones vitiatas spectat, lethargicæ affectiones & veluti quidam mentis stupores, nam qui detinentur febribus, solent dormitare & veluti stolidi apparere. Et huiusmodi signū voluit significare nobis Cæl. Aurel.2.lib.mor.acut.10.vbi scribit, Romæ plurimos obire consueuisse ob febres lethargicas. Sic enim puto ipsum appellasse febres has hemitritæas.

Stomachus in his dolere consueuit, & similiter lingua maxime arida est. Pulsus maior est quam in febre cotidiana,densior & frequētior, sed & minus tardus est & minus velox, quam in tertiana, vrinæ variæ sunt, sed semper crudæ, in quibus tarde signa coctionis spectantur. Vomitus modo biliosi,modo pituitosi: similiter egestiones, sudores difficiles sunt.

Paroxysmus inchoat cū horrore,qui horror tertiana quaque die maior est, proinde ac videmus ligna viridia ab igne comprehendi, interdum ignem emittere, interdum minus. Sic in febribus his interdum calor se exserit magis & apparet, interdum autem occultatur. Atque sic refrigeratio & horror suboritur.

Status huius febris celerius accedit,quam in cotidiana, sed tardius, quam in tertiana. Pari pacto declinatio tardior est in hemitritæo, quam in tertiana, sed celerius fit quā in cotidiana: & nunquam declinat neque finitur hæc febris cum sudore copioso, sed plerunque definit vel cum excretione alui, vel cum immensa vrinarum copia, vel cum abscessibus post aures: Nam cum, vt audiuistis, in his febribus caput afficiatur, fit vt natura ob salutem ægri pellat materiam nocentem ad emunctoria cerebri, quæ sunt glandulæ subtus aures. *Quomodo desinat hemitritæus.*

Habet hemitritæus hoc præ cæteris, quod magnæ mutationes, & etiam Crises fiunt in diebus paribus, qui dies pares æque

sibi correspondent, quemadmodum etiam impares, exempli gratia sicut prima dies correspondet tertiæ, & quinta tertiæ: sic correspondet secunda quartæ, & quartæ sexta.

Sed oritur hoc loco scrupulus, qui fieri possit, vt in diebus paribus fiant crises & mutationes in hemitritæo: quādoquidem Hippocrates 4. de morb. scribit, hoc esse naturale & perpetuum, vt crises fiant in diebus imparibus, quod etiam in innumeris locis docuit. Et huius rei explicans rationem Hipp. 4. illo de morbis inquit, hoc propterea contingere, quoniam in diebus paribus corpus attrahit à ventre, & in diebus imparibus corpus dimittit ad ventrem. Quo etiam in loco docuit vnum Hippoc. à nemine significatū, scilicet cibum ingestum tertiana tantum die extra corpus per intestina prodire, quod tamen forsan verum erat in regionibus Hipp. cum sub cœlo nostro innumeri sint, qui nec tertiana nec quartana die excrementa ciborum è corpore mittunt. Dicendum est id, quod scribit Hipp. de diebus imparibus, in quibus fiunt crises, verum quidem esse secundum communem naturæ cursum, præter naturam posse quoque aliter euenire, id quod etiam indicatū habetis à philosopho 5. phys. t. 58. vbi scribit fieri crises morborum secundum naturā in diebus imparibus. Violentas autem & contra naturam fieri in diebus paribus, id quod puto didicisse philosophum à magno Hip. erga quem ingratissimus fuit, cum tot bona acceperit, nec vnquā nominauerit. Nam, vt hoc vniuersaliter dicam, nominat quidem Hip. in polit. sed non tanquam medicum, nec forsan hunc Hip. Itaque verum hoc est, crises, quæ fiunt diebus paribus, esse præter naturam & propterea infidas. Nec valet, quod Hip. 3. epid. com. 3. proposuerit exemplum Laryssęę, quę cum laboraret hæmitritæo, sexta die videtur iudicatā, quoniam, vt optime innuit Galen. eo in loco, huiusmodi exemplum propositum est ab Hip. tanquam rarissimum. Et seruata fuit illa virgo propter eruptiones mensiū, siquidē menses vbi primum & copiose erumpūt, solent liberare mulieres ab ingentibus vitiis, vt etiā liberæ ab epilepsia sint, qui videtur morbus irremediabilis. Hemitritæus est, vt scribit Gal. typus maxime sæuus, & maxime periculosus, adeo, vt scribat Auic. plærunque hanc febrem homines iugulare. Id quod clarissime voluit docere magnus Hippocrat. quando scripsit 4. aph. 43. febres non intermittentes, quæ tertia die exacerbantur, periculosas esse. Hip. tamen, vt etiam notat Gal. libr. de typis 1. voluit 1. epid. 3. hanc febrem & acutam esse, & simul etiam diuturnam.

Hemitritæus periculosus.

Sed dicetis, quomodo fieri pôtest, vt sit & diuturna & acuta? Hippocr. eo in loco dixit: esse in tabidis hanc febrem & acutam & chronicam. Veruntamen hoc etiam sano modo intelligendum est, quia non eodem tempore & acuta & diuturna est, sed est primum diuturna & postmodum fit acuta, quia efficitur maligna.

Quomodo hemitritæus dicatur & chronicus & acutus ab Hip.

Nam vbi febres ex diuturnis degenerant in malignas, sæpenumero, si aduertatur à solerti medico, degenerant in hemitritæos, tametsi hodierna die paucos inuenire liceat, q hoc animaduertant.

Hemitritæus verissimus, hoc est, qui fit à pituita & bile æqualiter dominante, est multo magis exitialis, quam vllus alius. Et quanto magis recedunt hemitritæi ab hoc tum causis tum etiā symptomatibus, eo sunt magis salutares, omnes tamen vt dicebam, mali sunt: & idcirco debet medicus magna vigilantia vti in inueniendis scopis curatiuis.

Curatio igitur hemitritæi, vt scriptum est à Galeno eadem est, quæ tertianæ & cotidianæ commixtę, quandoquidem, vt audiuistis, verus hemitritæus componitur ex cotidiana continua & tertiana interpolata.

Et quia hæ febres originem ducunt à pituita & à bile putrescentibus, operæpretium est in hac curatione instituenda semper mētem dirigere ad hos humores, ita tamen, vt non negligatur prauitas, quod semper aut plerunque coniuncta sit hemitritæo aliqua prauitas. Ergo victus debet ita temperari, vt partim ex cotidianæ curatione, partim ex tertianæ colligatur.

De sanguinis missione Cornelius Celsus lib. tertio capite octauo scribit, mittendum esse sanguinem nisi quid impediat. Cęterum Galenus & omnes Arabes nullam mentionem fecerunt venæ sectionis. Et ego puto rē hanc ita esse decernendam, nempe raro vsuuenire vt sanguis mittendus sit, & ideo non esse mirum si à paucissimis scriptoribus mētio huius remedii habeatur.

Ratio huius est, quia in hemitritæo præter naturam ipsius febris fiunt grauia symptomata, quæ vsq; adeo vires tentant, vt vix liceat de ven. sect. cogitare, propterea nisi adsit ingens sanguinis copia & symptomata pauca, & pauci momenti, omnino à v. s. abstinere oportet. De vsu medicamentorum pauca etiam habemus tradita à Græcis. Arabes paulo diligentiores fuerunt. Et quantum ego obseruare potui, quinque Auicenn. proponit vniuersaliter in curatione hemitritæi obseruanda. Primum est, vt paulatim præparentur humores nec nō paulatim, euacuentur. Et ratio est, quia nisi euacuetur materia, putredo propagatur, prauitas indies maior fit. Vnde necessario malum augetur. Neque licet imparatam materiam penitus euacuare, quoniam peiora contingerent symptomata. Vnde iure monet diligenter Auic. ne vnquam humores euacuentur, nisi sint concocti.

co&i. Præterea monet 2. Auicen. vt fiue fit vomitus ciendus, fiue fit vrina prouocanda, id totum femper fiat blandioribus medicamentis. Vnde per vomitum non licet tranfcendere oxymel,ol.cum iure,fuccū ad fummum raphani cum iure ac id genus.Sic inter diuretica nō licet tranfcendere rad. petrofel. capill.ven.fem. frigidiora. Prætereaз. commendat Auicenna vt peculiariter in hac febre aduentante ftatu vfurpetur abfinthium, eo, quia vifcera, & præfertim ventriculus, maxime lædantur in hac febre: & propterea neceffe eft, & vifcera & ventriculum corroborare.Igitur poteritis hunc in modum præparare humores:

Præparans conueniens in hæmitritæo.

♃.Fol.beton.
Acetofæ.
Pimp.
Meliffæ an.M.ß.f.decoct.f.a.
Deinde ♃.*d.decoct.℥.v.*
Syr.de cort.citri.
De fucco acetofæ.
Acetofi fimpl.an.℥.ß.M.
Præparati humores ita expurgabuntur:
♃.Fol.fcordii ℥.j.ß.
Sem.citri ʒ.ß.
Myrobal.chepul.
Citrin.ʒ.j.ß.
Fl.cordial.P.j.f.decoct.f.a.
Deinde ♃.*d.d.℥.iij.ß.*
Rhab.electi.
Agar.trochif.an.ʒ.j.
Calami aromatici gr. iij. Infundantur f. a.
Deinde facta diligenti expreffione adde
Syr rof.folut.
Mannæ electæ an.℥.j.ß.M.

Et quia dixi, materiam paulatim præparandam,& paulatim euacuandam effe, opus eft iterum repetere eandem præparationem & euacuationem.Poft accedēdum eft ad corroboranda vifcera:quemadmodum demonftraui in cotidiana & tertiana.

Sed illud non eft prætereundum, vfque adeo grauia fymptomata fieri in hac febre, vt fæpe medicus cogatur iis quam diligentiffime occurere.Quamobrem abfoluta febrium fimplicium tractatione,fequitur,vt compofitas cum fymptomatibus tractemus, poftquam nonnulla quoque diximus de febribus inter fe compofitis. Nam etfi Auicenna, qui in tradēda medicina compofitiuū ordinē fequi maluit, prius tract.de febrib.cōpofitis cum fymptomatibus, q̄ de fimplicibus: Gal. tū in meth. fecus fecit,atq; etiā in 1. ad Glauc. in quib.lib. prius tractauit de febrib. fimplicibus,& poftremo loco de comp. cum fymptomatibus. Nā videtur ordo naturæ & confequēter ordo doctrinæ exigere, vt prius fimplicia cognofcamus, deinde compofita. Sed ad artem ipfam exercendam, q̄ maxime quæritur,nihil refert,fiue hoc, fiue illud fiat.

CAPVT XVI.

De fymptomatis febrium.

Accidentia, quæ tractaturi fumus, etfi fequantur morbos, & confequenter videantur tolli fublatis ipfis morbis: nihilominus interdum veluti res quædam feparatæ à morbis ad fe ftudium medici trahunt. Et hæc eft ratio,propter quam interdum poftulant particularem diligentiam & curationem. Hoc autem cum contingit, quando ipfa accidentia valde lædunt vires. Lædunt autem vires, quando funt caufæ, aut morbi, aut fignificant morbum lædentem ipfas vires.

Et quia accidentia interdum eandem curam poftulant, quam ipfi morbi, interdum vero diuerfam, hac in re debet medicus valde folers effe. Nam vbi eadem poftulantur remedia & à morbo & ab accidenti, facile poteft medicus rationem inire medendi. Sed difficilimum eft recta ratione incedere, quādo fymptomata diuerfa rationem poftulant à morbo.Exempli gratia:In febre biliofa curare vigilias non eft admodum operofum, fiquidem & febris & vigiliæ poftulant remedia refrigerantia & humectantia. Secus autem eft in vlceribus inteftinorum. Nam, fi fpectemus dolorem, qui oritur ingens ex folutione cōtinui,quæ affiduo fit, poftulat humectantia & dolorem fedantia. Sed fi ipfum morbum fpectemus,nempe vlcus inteftinorum, poftulat exficcantia. Vnde medicus in ancipiti verfatur,|vtrūne morbo an fymptomati occurrere debeat, ea propter hac in re debet medicus iudicium fuum magnopere exercere,vt fcilicet animaduertat,à quonam vires magis deiiciantur;an fcilicet à fymptomate,an à morbo. Nam vires funt hi fcopi, ad quos debet medicus femper dirigere mētem.Si dolor magis vires deiiciat,debet huic fymptomati inprimis occurrere,non neglecto tamen morbo, quemadmodum è conuerfo, quando morbus magis vires deiicit, aduerfus hunc medico inprimis certandum eft,non neglecto fymptomate.

Quādo morbi, quando fymptomatum maior habenda ratio.

Hæc itaque, Domini, eft ratio, propter quam cogimur in febribus curandis curandorum fymptomatū rationem edocere,quę cum fint varia & diuerfa,vt facilius hanc artē comprehēdere poffitis, reducenda funt cuncta ad propria quædam capita, vt his habitis facilius fingula cognofcatis.

Eruntautem hæc capita, quod fymptomata vel funt difpofitiones læfæ,vel funt excrementa mutata,vel funt difpofitiones præter naturam. Actiones læfæ aut funt animales, aut vitales, aut naturales. Animales actiones læfæ, quæ in febribus ingeniū medici requirunt,tres funt, vigilię immodicę,fopores

pores & deliria. Vigiliæ tunc à medico diligenter sunt curandæ, quando vel actu vires validas deiiciunt, vel periculum est, ne cito deiiciant, vnde statim medicus debet iis occurrere.

Et quia fiũt vigilię vel ob dolorem, vel ob fluxum, vel ob vapores acres & mordaces cerebrum petentes, vel ob ipsius cerebri calorẽ & siccitatem, operæ pretium est, si dolor sit, eum remouere; si fluxus alui, ipsum compescere; si vapores acres & mordaces in caput ferãtur, eos deflectere & auertere à cerebro: cerebrum si sit calidum & siccum refrigerare & humectare, id quod in omnibus vigiliis adimendis necessarium est, sc. vt refrigeretur & humectetur cerebrum. Hoc autem facere solemus variis remediis, tam intrinsecis, quã extrinsecis. Inter intrinseca inprimis sunt perfusiones refrigerantes & humectantes, quæ fiunt mediæ parti capitis anteriori derasæ. Componantur autem hoc modo:

Perfusio capitis somnũ concilians.

℞. *Fol. vitis.*
Lactucæ.
Nymphææ.
Portulac.
Solatri an. M. j.
Cap. papau. num. x. Contundantur omnia diligenter. Deinde bulliant s. a. & facta colatura adde
Succi citri vel limonis cuilibet ℔. ℥. *j.* & cum spongia fiant perfusiones prædictæ capitis parti derasæ. Debet enim esse hæc aqua tepida & ex alto exprimi spongia imbuta sæpius, ita tamen, vt nulla accedat patienti molestia.

Post perfusionem adhibentur inunctiones, scil. vt magis conseruetur vis refrigeratoria & humectatoria, vt:

Inunctio ad somnum conciliandum.

℞. *Ol. de cucurb.*
Ol. de nymphæa.
Ol. viol. an. ℥. ß.
Succi lactucæ.
Solatri an. ℥. *ij.*
Ceræ parum, M. & f. linimentum.

Sic quoq; fiunt odoramenta ex variis rebus, ex papau. nymphæa. Rosæ ab aliquibus laudantur: sed ego semper ad excitandum somnum rosas parum valere expertus sum, forsan hac ratione Hom. laudatur à Galeno, dum fingens Ioui excitatum esse somnum ex floribus in monte Idæ, nullam mentionem fecit rosarum.

Laudant alii ex sententia Aetii procatagma. Laudãt etiam cypheos. Sed cum & crocus & cyphi dicantur à Dioscoride & Galen. caput magnopere offendere, in febrib. præsertim, abstinendum est ab istis.

Neq; valet, quod Galen. 7. de com. sec. loca. vtatur crocomagmate ad dolores capitis, qui fiunt à vaporibus & humoribus acribus, quoniam hoc quidem vtile est in doloribus, qui seiuncti sunt à febre, sed in febribus, vbi potius refrigerãtia quam calefacientia conueniunt, non ita tutum esse hoc remedium puto.

Quod dixi de perfusionibus adhibendis capiti anteriori, idem quoque dicendum est & de fomentis frontis, & de puluinaribus. Nam medici ad excitandos somnos solent quoque curare, vt fiant puluinaria ex herbis nuper relatis, super quæ febricitantium capita detineantur, quæ debent componi ex iisdem herbis & floribus, ex quib. fiunt perfusiones.

Puluinaria somnum conciliantia.

Balnea somnum inducentia.

Balnea quoque & toti corpori, & brachiis ac cruribus adhibita magnum iuuamentum præstare solent, quæ balnea modo fiunt ex pura aqua dulci tepida, modo fiunt ex aqua, in qua bullierint folia vitis, nymphææ, lactucæ. Papauer & hyoscyamus interdum adhibetur, prout scilicet valentiores vel minus valentes sunt vigiliæ.

Iuuant quoque ad vigilias tum ligaturæ, tum frictiones extremis partibus adhibitæ. Sed obseruare oportet, vt frictiones blandissimæ efficiantur. Et ligaturæ, opus est, vt paruo temporẽ retineãtur, sed subinde mutentur. Sic enim fit, vt facilius somnus prouocetur.

Interna somnum procurantia.

Et quia externa hæc remedia interdum nequeunt sufficere, ad interna præsidia conuerti solemus: initio sumpto ab iis, quæ sunt benigniora: Vnde primum lactuca cocta adhibẽda est, ptisana cum succo amygdalarum dulcium aqua frigida maceratarũ. Si hæc nõ iuuant, etiam ad succum papaueris, hoc est, ad succum sem. contusorum & colliquatorum descendimus. Et monet Auicen. ne vnquam transcendamus syr. de papau. cuius ℥ j. vel ℥ j. ß. solemus exhibere duabus vel tribus horis à cœna.

De cataphora in febribus.

Et sicut vigiliæ in febribus sæpenumero valde incommodant: sic quoque nimius somnus, qui à Græcis cataphora vocatur, solet insigniter offendere, vt propter hoc coguntur medici febricitantes expergefacere.

Fit autem somnus immoderatus in febribus vel propter pituitam cerebri à vaporibus calidis liquatam, & per cerebrum effusam: vel propter crassos & frigidos vapores in caput sublatos. Quocunque modo fiat, vt occurratur huic symptomati, opus est reuellere vapores, dissipare pituitam cerebri, & repellere ipsos vapores. Fit reuulsio & ligaturis & frictionibus, neque miremini ab his induci somnum & vigilias, quoniam varius modus administrandi facit etiam diuersitatem effectuum. Nam sicuti pro corrigendis vigiliis frictiones adhibẽtur blandæ: sic pro adimendo somno effici debent & insuauiter & diu.

Pari pacto ligaturæ, quemadmodum pro vigiliis nõ sunt diu detinendæ: sic pro somno

Oxyrrhodinum contra somnum. curando diu detinendæ sunt, atque etiam cum moleſtia. Repelluntur vapores à cerebro vſu potiſſimum oxyrrhod. quod deraſæ capitis parti anteriori adhibetur & in hunc modum paratur:

℞. Ol. roſati ℥.ij.
Aq. communis ℥.iv.
Aceti ℥.ſ. M.

Perfuſiones contra ſomnum. Et notandum, acetum conuenire quidem ad ſomnum auferendum, ſed vbi ſunt vigiliæ, nequaquam ita conuenit acetum. Quæ diſcutiũt, ſunt etiã oxyrrhodina, ſed additis aliquibus, quæ vim habeant diſcutiendi, vt eſt chamæm. polyg. quæ ſiue in puluere, ſiue in decocto vſurpentur, vtilia ſunt.

Odoramenta. Adhæc ſunt etiam poſca, odoramenta. Poſca enim affuſa oculis ſua acrimonia dum moleſta eſt, ſomnum adimit. Odoramenta ex Caſtoreo vtiliſſima ſunt, ex ruta, ex coriis vetuſtis combuſtis. Nam hæc omnia naribus adhibita teterrimo illo odore expergefaciunt, &, vt acria diſcutiunt pituitam & craſſos humores. Aetius libro 1. cap. 117. cauet ne adhibeatur odor extinctæ lucernæ, quod ſolét facere plerǽque mulieres. Et addit rationem, quoniam nimis hic odor caput replet.

Cæterum idem Aetius lib. 6. cap. 3. loquẽs de lethargo, qui eſt ſomnus inexpugnabilis magnopere laudat odorem extinctæ lucernæ. Sed forſan hæc contradictio eſt, quia vno in loco loquitur ex ſententia Herodoti, in alio ex ſententia Archigenis. Eſt tamen verũ, conuenire etiam hunc odorem, quia ſua illa inſuauitate & fumi acrimonia expergefaciendi magnam poteſtatem habet. Quod dixi de Cataphora, idem quoque conſtituendum eſt de capitis grauitate, quam Græci καρηβαρίαν vocant, quæ ſolet eſſe familiaris febribus, & ſæpe valde incommodare. Sequitur delirium, quod eſt poſtremum genus ſymptomatum in actionibus læſis animalibus.

De delirio in febribus. Fit autem hoc plerunque ob acres & feruidos vapores, qui in cerebrum ſublati, eius temperamentum peruertunt, & præſertim ſecundum ſpiritus. Vnde non ſolum omne delirium per ſe in febribus pernicioſum eſt: verumetiam quia ſolet ſignificare futuram phrenitidem, quæ eſt vitium grauiſſimum & exitioſum. Eapropter remedia, quæ diximus conuenire aduerſus vigilias, eadem quoque conueniunt ad expugnandum delirium. Solemus peculiariter ad reuellendos vapores feruidos in delirio extremis adhibere veſicantia remedia. Sed non deſunt, qui hoc genus auxilii damnant, eo, quod veſicantia omnia ſint feruida, & conſeq. febrem augeant.

Sed quemadmodum docet Galenus 12. meth. 1. & ad Glauc. in adhibendis præſidiis aduerſus hæc ſymptomata conſiderare oportet, vtrum morbus ſeu febris, an ipſum ſymptoma magis vrgeat. Si febris magis vrgeat p. d. pernicioſum eſt adhibere hæc remedia, ſed ſi ſymptoma graue ſit ita, vt ſeſe ſolum pene curandum iubeat p. d. licet paulisper morbum ipſum aſpernari & operam dare curando ſymptomati.

Quo circa ſi delirium aut aliud ſymptoma ita graue ſit, vt vires apprime deiiciat, ac propterea diligentia medici egeat, licet vti veſicantibus, quippe quæ, vt habetis apud Oribaſ. lib. 8. coll. ex iis ſunt, quæ valentiſſime reuellunt. Formam veſicantium vobis tradam, dum de febribus peſtiferis loquar.

Sequuntur ſymptomata actionum vitalium, quæ ſunt difficultas anhelitus, defectus animi & ſyncope. Hæc enim tria ſolent non raro comitari febres, ita, vt peculiarem curam exigant.

Difficultas anhelitus in febribus quatuor ob cauſas contingere ſolet. Vna eſt ſiccitas & conuulſio muſculorum, à quibus thorax mouetur. Alia cauſa eſt præfocatio, vt vocat Auicen. facta vel à vaporibus vel ab humoribus. Nam ſolent interdum vſq; adeo impetuoſe vapores & humores irruere in pulmones, vt ſpiritum difficilimum reddant.

Tertia cauſa eſt, imbecillitas facultatis motricis, quæ difficultas anhelitus ſolet plerunque produci in moribundis: quando ſcilicet præ imbecillitate nequeuntes attollere thoracem ſpiritum difficillime reddunt.

Quarta cauſa eſt immenſus feruor, quo cum pulmones cogantur copiam inſignem frigidi aeris attrahere, anhelandi difficultatem indueunt.

Conuulſioni & ſiccitati muſculorum occurritur rebus emollientibus, vt ſunt mucilag. ſem. lini, ſuccus maluæ, ſuccus pſyllii ℥.ß. Bulliant parum, deinde ſimul contundantur & exprimatur ſuccus, quo ſucco panni linei imbuti imponuntur muſculis omnibus exſiccatis & combuſtis. Et aduertite iure in his caſibus vitari olea & pinguedines, tametſi emolliant, quoniam in his febribus calor ingens eſt, qui ſolet augeri omni genere pinguedinum & oleorum.

Si fiat difficultas anhelitus ob materiam præfocatiuam, conſiderare oportet, vtrum hæc materia mittatur in pulmones à capite, an à ventriculo, an à toto corpore, an à iecore aut liene. Si enim à capite, curandum, vt ægri capite humili recumbant, vt ſępe os colluant aqua hordeꝯtum modico aceti, vt ore detineant vel diatrag. vel diacodium.

Si à toto corpore mittatur hæc materia, ven. ſect. repetita ſolet adiumentum afferre, quemadmodum etiam iuuant blandæ frictiones toti corpori adhibitæ. Si à vẽtriculo, procurandus eſt vomitus eo pacto, quo iam dixi, clyſteres etiam acres vtiles ſunt, quippe qui

qui deflectunt à ventriculo huiusmodi materias.

Iuuat etiam medicamentum leniens, vt cassia cum manna, elect. lenit. syr. ros. solut. cum sero caprino. Hæc omnia cum leniant aluum, prohibent quominus à ventriculo materia præfocatiua in pulmones præcipitetur. Si à iecore, apponendæ sunt cucurbitulæ subtus regionem iecoris, aut subtus regionem lienis, si ab ipso hæc materia mittatur. Vbi fit difficultas anhelitus ob facultatis motricis imbecillitatem, cum hæc imbecillitas consequatur intemperiem cerebri, iuuat cerebrum ipsum refrigerare iis remediis, quæ docui pro vigiliis superandis. Et Auicenna vult etiam pectori adhibenda esse refrigerantia. Sed aduertere oportet vt dum vel fomenta refrigerantia vel emplastra pectori applicantur, aut nihil aut parum aceti commisceatur, quod tamen faciunt aliqui imprudentes.

In fomentis pectoris cur acetum omittendum

Nam, vt prodidit Alex. libro 2. problem. med. 74. acetum valde pectori aduersum est. Si fiat difficultas anhelitus ob ingentem æstum, & intus & extra refrigerandi sunt pulmones & pectus. Vnde fucc[us] sem. frig. & præsertim melonum aquæ hordei commistus & potatus paulatim mirifice refrigerat, sicuti etiam refrigerat diatrag. ore detentum, saccharum etiam rosaceum aut viol. aquæ hordei gelidissimæ commixtum & diffusum, vtilissimum est ad leniendam anhelitus difficultatem.

Panni etiam aq. lactucæ, vel portulacæ, vel endiuiæ immacerati, & super pectus ac dorsum extensi & detenti donec siccentur, feruorem pectoris remittere possunt.

De syncope in febribus.

Posthęc sequitur deliquium animi & syncope. Differunt hæc tantum secundum magis & minus.

In vtrisque enim magnam ruinam patiuntur corporis nostri vires, sed differentia est, quoniam in syncope adest refrigeratio extremorum & sudor, quæ sunt argumenta ingentis detrimenti virium. In animi deliquio hæc non inueniuntur. Ergo cum differant tãtum secundum magis & minus, quod de syncope dicam, idem quoque putato te de deliquio animi dictum esse. Fit autem syncope seu ruina virium in febribus aut propter grauia alia accidentia aut propter vim ipsius morbi febrilis. Accidentia, quæ faciũt vires corporis nostri lethaliter præcipitari, sunt immoderatæ vigiliæ, ingentes dolores, ingens timor, magna gaudia, inediæ, euacuatio sanguinis aut è naribus, aut hæmorrhoidibus, aut vtero.

Si ruant vires propter vigilias, iã vidistis, quo pacto sit aduersus vigilias certandum. Si præcipitentur vires propter nimios dolores, studendũ est, dolores illos superare. Vnde quacunque in parte sit dolor, illi prospiciendum erit remediis dolorem sedantibus, quæ remedia docebo inferius cum peculiariter de hoc tractabo.

Si fiat à timore, sunt fricanda omnia extrema, nares sunt vellicandæ, oculi aspergendi posca, & verbis atque opere tentandum, vt animus timentium reuocetur.

Si à nimio gaudio fiat syncope, studendum est vice versa spiritus euolantes cohibere. Vnde iuuat statim exponere ægros aeri frigido ventilare aerem, aspergere faciem aqua gelidissima, aspergere etiam omne corpus & aqua gelidissima & herbis ac floribus refrigerantibus. Si fiat ab inedia, & æger sit in paroxysmo, conandum est recreare spiritus odore nutribili, vt est odor vini, odor panis recentis, odor carnium assatarum. Et si odores non iuuãt, offerendum est vinum, quippe quod citissime nutrit. Panis etiam vino immaceratus & oblatus reficit vires, veluti quoque vitelli ouorum aut cum iure aut cum vino oblati.

In omni syncope vbi paroxysmus vrget semper, necesse est, vt ante omnia virtus in paroxysmo pene amissa reuocetur, idque fieri solet frictionibus, narium cõtrectationibus, potissimum odoribus & vini vsu.

Sed circa odores & circa victum sunt necessariæ quædam obseruationes. Nam vbi mulieres, quæ vterum male affectum habent syncope tentantur, valde periculosum est ipsis auxiliari rebus odoratis, eo, quod solet odores naribus oblatos vterus persequi, atque ita violare statum mulieris.

Circa vinum quoque obseruandum est, Galenum secundo capite libro 12. meth. dixisse in omni syncope concessum fuisse, quasi ad tollendam hanc virium ruinam nullum sit præstantius præsidium vino.

Num vinum in omni syncope competat.

Veruntamen idem Galenus 1. ad Glauco. excepit quatuor casus, in quib. minime vult, etiam vrgente syncope vinum concedi. 1. casus est dolor ingens capitis, 2. delirium, 3. febris ardens. 4. intestina viscerisalicuius inflammatio. Sed Auicenna qui forsan hac in re diligentior extitit, hanc rem ita definiendam putauit: nempe syncopen aut grauem esse, aut non ita grauem. Vbi grauis est, inquit Auicenna & iure nullum casum excipiendum, sed in omnibus & semper cum vino succurrendum esse. Vbi vero syncope minus grauis est, valeret auxilium Galeni vt in præscriptis casibus à vino, quantum fieri potest, abstineatur.

Itaque sic agendum est in omni syncope, & præsertim in syncope ex inedia, vbi paroxysmus vrget.

Extra paroxysmum studere oportet, vt huiusmodi corpora nunquam inediam patiantur, propterea non modo ante paroxysmum

ſmum huiuſmodi ægros nutrire oportet, verumetiam in ipſa acceſſione, vt propinqua eſt ſyncope, nutriendum eſt.

De ſymptomatis febrium pertinentibus ad fluxum in ſyncope.

Sequuntur ſymptomata, quæ pertinent ad fluxum, qui fluxus, quoniam triplex eſt, alui, ſudoris, & ſanguinis, cuncti in febribus ſolent ſyncopen inducere, & ideo maxime pertinet ad vigilem medicũ intelligere, qua ratione ſit occurrendum. Et vt præterea de agendis in acceſſione, ſiquidem communia auxilia iam didiciſtis, ſeorſim agam, primũ, vbi fluit aluus & periculum imminet ſyncopes, nõ tantum adſtringentibus cibis & potibus vtendum eſt, verumetiam medicamẽtis, quæ licet ſint febri aduerſa, magis tamen intereſt oculos cõuertere ad ipſum ſymptoma quam ad febrim. Itaque ſolemus adhibere & theriac. recentem, diacydon. cum pulu. corall. rub. & alia quæ didiciſtis, dum tractarem alui fluores.

Sed hoc in caſu vnum annotare debetis, conſueuiſſe pleroſque vulgares in hac ſyncope, cum vrget paroxyſmus, vti illo communi auxilio, ſcilicet aqua frigida extrinſecus ori & corpori affuſa, quod tamen hoc in caſu inutile eſt, ne dicam perniciosum, ſiquidem ſit vt affuſione aquæ frigidæ calor intro magis coactus magis expellat, & conſequenter fluxum augeat. Quocirca hoc in caſu cauere oportet hoc auxilium.

Immodicus ſudor, vbi facit ſyncopen, omni ingenio cohibendus eſt. Oribaſius libr. tertio ad Eulapiũ filium proponit complura remedia ad coercendum ſudorem: inter quæ eſt terra ſamia, gypſus. Nam capiuntur hæc terræ genera & in tenuiſſimum puluerem redacta modo cum aq. plantag. modo cum aq. roſ. miſcentur atque ita illinuntur toti corpori, nam vim inſignem habent, & lentore & frigiditate ſua occludendi corporis meatus, & conſequenter ſudoris cohibendi. Si ſanguinis fluor ſyncopen producit, aut effluit à ſupernis partibus, aut effluit ab infernis.

De fluxu ſanguinis in ſyncope.

Si ab infernis, vtpote ab hęmorrhoidibus, primum ligandæ ſunt & fricandæ partes ſuperiores, deinde adhibenda ſunt adſtringentia medicamenta ipſis venis, qualia ſunt pilus léporis combuſtus, & ſucco plantag. cõmiſtus, puluis aloes albumini oui confarctus, ſimiliter puluis boli armeni, pulu. camphuræ, hi enim omnes pulueres miram vim habent ſanguinem ſiſtendi ab hæmorrhoidibus fluentem.

Si ſanguis fluit è naribus, quod ſolet infrequenter euenire, & ſyncopen inducere, vice verſa vinciendæ ſunt partes infernæ, fricandæ ſunt, & fronti, niſi alia conferant, adhibendus eſt pulùis gypſi aqua roſacea diſſolutus, pili etiam leporini immiſſi naribus valde iuuant. Sed quod ego habeo in arcanis, & accepi à Scribonio Largo, eſt aſininum ſtercus, quod inſcũs ægris dimittitur in nares. Nam ibi detentum mirum eſt quam citiſſime & quam efficaciter fluorem ſanguinis cohibeat.

Aſininum ſtercus.

Solent plerique ſtatim atque ſanguis naribus effluit, confluere ad irrigationem aquę gelidæ, quam non tantum affundunt ori, verumetiam violenter immittũt in nares. Circa quod ego non parum dubito. Nam, ex vna parte eſt communis medicantium cõſuetudo, eſt aliqua ratio, quia frigida aqua non ſolum repellit, verumetiam conſtringit. Sed eſt & auctoritas Ariſtot. qui 9. problem. 9. quærens rationem, propter quam corpora aerea affricata ſugillatis ſeu vibicibus curent ita, vt nulla macula relinquatur, reſpondet ideo eſſe, quia frigiditate horum corporum cogitur calor natiuus, qui coactus diſſipat ſanguinem effuſum è venis neque congelari & vibices inducere permittit. Haud ſecus, inquit Ariſtot. atque fit, quando affuſa frigida aqua naribus & ſanguinem & ſyncopẽ ſiſtit. Ex quo loco facile eſt videre, Ariſtot. voluiſſe huiuſmodi auxilium vtiliſſimum eſſe.

Sed ex altera parte eſt auctoritas Caſſii medici, qui in lib. problem. med. problem. 34. quærens, cur interdum affuſa aqua naribus fluor ſanguinis magis augeatur, duas reſpõſiones affert, alteram ſatis naturalem, alterã autem potius ſuperſtitioſam.

Ratio naturalis eſt, quod vbi frigida aqua naribus affunditur, vaſa narium conſtringuntur: vnde cum cohibeatur ſanguis, fit vt vaſa proxima illis, quæ ſunt conſtricta, repleantur, repleta diſtendantur, diſtenta frangantur, atque ita ſanguinem copioſiorem emittant. Superſtitioſa ratio eſt, quod cum ſimus ex humore concreati, propenſionem quandam habemus ad fluxus. Vnde vbi natura aquam affuſam percipit, quaſi recordata huius propenſionis ſeſe excitat ad fluxum augendum.

In hac controuerſia puto ego rem ita eſſe definiendam, ſcilicet, vel ſanguinis è naribus fluorem eſſe in initio, vel eſſe in progreſſu. Si ſit in initio, certe fieri poteſt id quod dicit Caſſius, vt ſcilicet magis augeatur fluxus aquæ affuſione. Et ratio eſt quia in principio cum ſit copioſus adhuc ſanguis & feruidus, ſi imprudenter cohibeatur, vaſa proxima & replet & frangit.

Cæterum, ſi fluxus ſit in progreſſu, minime valet ratio Caſſii, quia tum, cum ſanguis exhauſtus ſit, nullum periculũ imminet, ne compreſſus ꝓximas venas repleat: propterea cum, vbi ſyncope fit à fluxu, ſemper fiat in progreſſu, non in principio fluxus, fit vt non malefaciant medicantes, quando ſtatim confugiunt ad affuſionem gelidæ aquæ.

Si ſyncope fiat non propter accidentia,

 ſed

sed propter morbum febrilem, aut propter intemperiem calidam & siccam fit, aut propter causam ipsius febris, hoc est, ppter materiam: materia vero, quę facit syncopen, aut facit propter sui copiā, aut propter sui qualitatem. Et si propter sui qualitatem, aut quia putrida & perniciosa est, aut quia viscida & frigida, aut quia calida & acris.

Si fiat syncope propter intemperiem calidam & siccam, aut est absque vlla inflammatione, aut est cum visceris inflammatione, vt in Peripneumonia, in inflammatione iecoris, in quibus omnibus propter ingētem ardorem vires collabuntur & ruunt. Vbi ergo fit syncope ab his causis, vnicus scopus est, vt medicamentis refrigerantibus, quantum fieri potest, incendium mitigetur, & ideo in his casibus non tantum iuuat medicamenta refrigerantia pectori & dorso adhibere, vt est succus lactucæ, endiuiæ, infrigidans Galen. cum aq. endiuiæ aut aq. lactucæ, verumetiam necesse est, intus sæpe gelidam aquam offerre, siue sit aqua simplex, siue aq. hordei, siue aq. cucurbitæ, aut lactucæ, per alembicum extracta.

Et soleo ego in his vrgentissimis casibus curare, vt prope ipsos ægros constituantur vasa amplissima aqua frigidissima plena, atq; vt ægri ore aperto super illam aquam continuo aerem frigidum attrahant, hoc enim solet esse pręsidium singulare ad refrigerandos pulmones & remittendum æstum, id quod etiam licet facere, vbi aliquod viscus inflammatum est, vt iecur vel pulmo, vel etiam vētriculus.

Si materia sui copia syncopen inducat, dicit Rhases valde horrendam esse huius symptomatis curationē nec immerito, quia verū auxilium est, copiam euacuare, sed vires, quæ collabuntur, minime sustinent vllam euacuationem, adeo, vt negetur illud remedium quod præsentaneum esse posset.

Quomodo euacuandū quādo vires sunt debiles. Quare in his casibus necesse est, vt confugiatur ad ea, quæ solent euacuare, sed absque virium periculo: cuiusmodi est vsus clysterum & præsertim blandiorum, inedia, frictiones.

Dicit enim Galenus quarto de tuenda valetudine 4. quod, vbi medici prohibentur vel per ven. sect. vel per pharmaca euacuare, ipsorum vicē hæc, quæ dixi, supplere. Si hæc copiosa materia etiam obstruat, conandum omnino est, deobstruere non tantum prędictis frictionibus, verumetiam copiosi oxym, vsu, decoct. hyssopi, pulegii & aliorum, quæ vim habent valenter deobstruēdi. Sic etiam si materia vel propter putredinem, vel propter prauitatem syncopen faciat, vt contingere solet in febribus prauis & pestiferis, statim confugiendum est ad ea, quæ arcere possunt & putredinem & prauitatem.

Vnde omnia bezoardica vocata remedia maxime conueniunt, veluti est inter herbas myrrhis, pimpinella, acetosa, vincetoxicum.

Inter pulu. puluis smaragdi, pulu. lapidis bezoardici vocati. Nam herbæ coquuntur in iure aut in puluerem redactæ & conseruæ citri commixtæ offeruntur. Sic etiam pulueres prædicti, si febris exigua sit, iuxta Gal. regulam 12. meth. cum vino exhibetur: aut si febris sit maior, cum aqua; veluti est aqua acetosæ, aq. pimpinellæ. Et aduersus putredinē nihil præstātius est, quam vsus scordii, quod siue in puluerem redigatur, siue arte incōquatur, miram vim habet ad arcendam statim putredinem.

Inter alia, quæ syncopen faciunt in febribus, sunt humores crassi, nec non biliosi, qui in vniuerso corpore, & præsertim in ore ventriculi & ipso ventriculo exsuperānt. Huiusmodi autem humores vsque adeo referunt, vt non tantum Galenus 12. meth. 3. propria capita fecerit de hac syncope, verumetiam Auic. 1. quarti tr. 2. ca. 53. & 54. fecerit propria capita, atque ab hac syncope vocarit duo genera febrium; nempe, vbi fit syncope à frigida & crassis humoribus, nuncupauit febrem syncopalem humorosam, vbi autem fit syncope ab humorib. biliosis, appellauit febrem syncopalem subtilem.

Et quia maxime refert & cognoscere & curare hæc symptomata in febribus particulariter, primum de syncopali humorosa, deinde de syncopali subtili sermonem habebo. *De febri syncopali humorosa.* Ab humorib. frigidis ventriculum lædentibus fit syncope, eo, quia cum os vētriculi infirmum sit, & humor putrescat vel in ipso, vel circa ipsum, fit, vt putredine fusus ille humor vim exiguam ventriculi veluti iugulet, atque detrimentum communicatum cordi virium cunctarum ruinam, quæ est syncope, inducat. Id quod significans etiam Gal. loc. c. dixit, propter tres causas ab his humoribus syncopen induci. Vna est, quia facultas ventriculi onerata humoribus viscidis & crassis penitus succumbit. Altera causa, quod sicuti pusillus ignis à copia lignorū viridium suffocatur: sic exiguus calor ventriculi copia succorum crudorum dirutus veluti strangulatur. Tertia causa, quod vniuersi corporis temperamentum penitus destruitur. Nam vbi corpus, & præsertim ventriculus crudis & frigidis succis redundāt, minime dubitāre oportet, quin vniuersum temperamentum penitus violetur.

Cognoscitur futurū hoc symptoma, primum, quia in hac febre pulsus rarus est, paruus, tardus, ac veluti perpetuo suffocatus, vomitus frequentes sunt, materiæ crudæ & pituitosæ, paroxysmi sunt similes quotidianis, vultus tumid[9], color fuscus, liuidus, subniger, pigrities summa est in toto corpore,

&, si

&,si hypochondria contrectentur, perpetuo tensa & dura sunt. Est hæc febris cum eiusmodi symptomate & periculosa, & difficilis. Periculosa, quoniam, vt docet Galen. 12.meth.nisi cito crudi humores concoquãtur, desperata salus est. Præterea difficilis est, quia si nutrire hos ægrotos velimus, crudi magis cumulantur succi, cum nequeant coqui cibi: si non nutriamus, vires alioqui infirmæ ex toto collabuntur, adeo, vt victus institutio difficillima sit.

Pari pacto si medicamẽtorum vsum spectemus, opus esset euacuatione, quia vires mirifice grauantur copia humorum. Cæterum euacuare per sanguinem periculosum est, euacuare etiam per medicamentum periculosissimum, quia si medicamenta grauia adhibeamus, nequeunt vires illorum impetum sustinere: sin autem blanda adhibere placeat, agitant quidẽ & turbant naturã, sed nihil ducunt, adeo vt vndequaq; difficultas ingẽs oriatur in curanda febre hac syncopali. Veruntamen deserere non oportet ægros.

Sed ante cætera instituere victum oportet, qualem docuit nos Galenus, & 12. meth. 9.& 1. ad Glauc.14. scilicet vt imprimis fugiatur aer calidus, quia etsi causa frigida sit, languidæ tamen vires magnopere læduntur ab aere calido. Vigiliæ profunt, quia exsiccant. Sed temperandæ etiam sunt cũ somno, quippe qui potentissimus est ad concoquendos humores crudos. Circa motus corporis debent tractari frictionibus; quas frictiones Gal.cõmendat non tantum in corpore vniuerso, verumetiam in regione ventriculi, sed ita, vt blandissime fiãt, & cum oleo, vel Sabino, hoc est, dulci, vel amygd. dulc.

De vino Alexand. laudat vinum, quod tamen Galenus videtur parce concessisse. Nam cum humores crudi sint, & vires valde infirmæ, certe inter alia maxime conuenit vsus vini, non tantum simplicis, verũ etiam generosi & antiqui, vt monuit nos Auicenna. Reliquus victus debet esse non tantum extenuatorius, verumetiam tenuis. Et Galenus loco citato meth. præcipit, vt per integrum triduum solo melicrato sustentẽtur ægri, quod tamen cõsilium minime probatum est ab Auicenna, qui cum videret vires sub hac febre cadere, dixit, satius esse sustentare vires cibo moderato, & augere crudos succos, quam permittere, vt ægri pereãt. Quare ita temperãda est victus ratio, vt moderate alantur ægri, sed non ita, vt augeantur crudi succi.

In qua re Alexand. Trallianus conatus est damnare Galenum, quod vno & eodem tẽpore præcipiebat fricandum esse corpus, & præcipiat inediam septem dierum. Appellat sic Alexãd. ꝙ Galenus voluerit, sustentãdos ægros ad septimum diem solo melicrato.

Vtitur autem Alexãd. tribus argumentis. Vnum est, quod sit irrationabile, ægros duabus euacuationibus simul affligere, scilicet frictionibus atq; vsu solius melicrati. Aliud argumentum est, quod sumpsit Alexand. ex Hippoc. qui 2.aph.16. Vbi fames, inquit, est, laborandum non est. Vnde, si Galenus præcipiebat ieiunandum esse, minime debebat iubere, vt corpora ægrotantium fricarentur. Tertium argumentum Alex. est acceptum ab experientia. Testatur enim, sese aliquos vidisse, qui interempti sint à medicis, quod simul & exercitationes corporis & inediam imperassent.

Cæterum, more suo bonus hic Alexand. gratis damnare conatus est Galenum, siquidem in libr. meth. vbi hanc rem copiose & diserte tractauit, minime voluit sustinendos esse ęgros solo melicrato vsque ad septimum diem, sed tantummodo vsque ad tertium. Verum concedamus Alex. hoc etiam Galenum dixisse: attamen minime peccauit, quia vbi vires propter onus debiles sunt, & calor natiuus exiguus minime opus habet copioso alimento; idque videmus in plerisq; animalibus, quæ ob caloris paucitatem diu viuunt absque vllo cibo.

Neque valet quicquam Hippocratis auctoritas, quia id, quod scripsit sapientissimus senex, vt in comm. docet Galenus, verissimum est, tum in prospera, tum in aduersa valetudine, tam in motibus corporis, quam in motibus medicamentorum. Sed duplex est fames siue cibi indigentia; alia est inopia interni & externi alimenti, cum appetitus destructione, vel sine appetitus destructione. Aliud est indigentia seu inopia alimenti tantummodo externi. Si corpora laborent inopia alimenti externi atque etiam interni, & appetitum habeant p. d. inedia summopere læduntur. Cæterum, si desit cibus externus, & internum alimentum suppetat, neque adsit appetitus vigor, non modo non offendit ciborum externorum abstinentia, verumetiam maxime iuuat. Vnde cum in eis, qui laborant humorali syncopali, appetitus desideretur, atque etiam alimentum internum non desit, facile est videre, posse hos etiam vsque ad septimum diem sustentari solo melicrato. Quod autem ait de experientia illa Alexand. minime valet aduersus Galenum, quia forsan illi carebant alimento interno, forsan appetebant, & cum vehementer exercerentur, certe exiguo cibo sustentari non poterant.

De medicamentis cum alia sint interna, alia externa, interna euacuantia minime in hac febre conueniunt, nisi saltem aliqua ex parte materia sit cocta. Sed loco medicamẽtorum conueniunt clysteres neq; adeo acres, cuiusmodi esset iste:

Clyster conueniens in syncope humoroso.

℞.*Decoct.betæ & braſsicæ lib.j.*
Mellis ſimpl.℥.iij.Bulliat parū,& deſpumetur.
Deinde adde *Elect. de ſenna ʒ. iiij.*
Ol aneth.℥.v.
Salis ʒ.j.M.& f.clyſter.

De præparantibus, atq; humores crudos concoquentibus certum eſt præceptum & Gal. & aliorum, vtendum eſſe illis medicamentis, quæ habent vim extenuandi, incidendi citra vllam moleſtiam. Vnde oxymel factum cum modico aceti accommodatiſſimum eſt, ſyr. de beton. cū aceto, decoct. puleg. orig. Exempli gratia:

℞. *Fol,hyſſopi.*
Beton.
Maior. an M.ß.
Puleg.M.j.
Polii mont.ʒ.iij.f.decoct.ſ.a.
Deinde ℞.*d.d. ℥.iiij.*
Oxym.ſimpl. ℥.j M.

Quo medicamento vbi crudi ſucci erunt concocti & ſyncopes ſuſpicio ablata, deueniendum erit ad purgandū humorem è ventriculo. Vnde maxime valet hoc remedium:

Bolus conuenientiſsimus in hoc caſu.

℞.*Specierum hieræ ʒ.ij.*
Elect.lenit. ʒ.vij,
Elect.Indi.ʒ.ij.ß.M.& f.bolus.

Valet quoque ad euacuandos huiuſmodi humores aliud genus auxiliorum, quod maxime commēdatum eſt à Galeno. Eſt autem genus confectionum, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi & diſſipandi: cuiuſmodi eſt diatrionpiper. diaſpolit. theriaca antiqua. Nam ʒ j. vel altera ſimilis confect. ſumpta calefacit vētriculum, attenuat & diſſipat crudos ſuccos.

Sic quoque extrinſecus conueniunt odoramenta ex ſimilibus rebus confecta. Vnde Alexand. probl. 66. Laudat pulegium aceto maceratum & naribus adhibitum. Ventriculo etiam adhiberi ſolent fomentationes huiuſmodi:

Fomentationes pro regione vētriculi.

℞.*Fol.menthæ.*
Calamenthi.
Abſinthii.
Origani.
Polii montani an.M.j.
Aqu.communis ℔.ij.
Vini albi optimi ℔.ß.Bulliant ſimul vſque ad conſumptionem quintæ partis, deinde cum ſpongiis fiant ventriculo fomentationes. Circa quarum vſum illud ſemper debebitis animaduertere, quod præcipit Gal. ne in principio febris deueniatis ad vſum fomentationum, ſed tantum in progreſſu, quando ſcilic. facta eſt aliqua crudorum ſuccorum concoctio, nam ſi initio adhibeantur, fundūt quidem crudos humores, ſed minime diſſipant; imo vero, fuſi humores magis onerāt & grauant ipſum ventriculum.

De ſanguinis miſſione in hac febre Alex. Trall. dicit, quaſi arguens Galenum, non ita vniuerſaliter vetandam omnem ſanguinis detractionem, ſed concedi debere, vbi adeſt plenitudo ſanguinis.

Num venæ ſectio conueniat.

Ego autem puto decernendum eſſe, in nullo caſu debere in hac febre ſyncopali ſanguinis mittendi cogitationem haberi, ſiquidem Galen. 4. de T. V. 2. & in libro de ſang. miſſ. maxime præcipiebat, ne vbi crudi ſucci in corpore ſunt, ſanguinem mittamus: & eo maxime, inquit, ſi febris ſit coniuncta. Ratio eſt, quia ſemper vbi crudi ſucci exſuperant, & præſertim in ventriculo, vires maxime lāguent, ita vt nequeant hoc auxilium ſuſtinere. Neque valet illa ſanguinis abundantia, quam ſibi proponit Alex. quoniam fieri nequaquam poteſt, vt vbi ſunt crudi ſucci, ſit copia ſanguinis, &, ſi forte eſſet, attamē plus valet crudorum ſuccorū copia in deprimendis viribus, quam copia ſanguinis in indicanda venæ ſect.

De febri ſyncopali ſubtili.

Syncope, quæ fit à biliofis humoribus, vbi febri copulatur, vt audiuiſtis, ab Auic. nominata eſt febris ſyncopoſa ſubtilis. Cuius naturam vt exactius intelligere poſſitis, illud animaduertēdum eſt, biliofos humores & vapores vbi os ventriculi offendunt, vel id facere mediocriter vel inſigniter. Si non adeo inſigniter lædatur os vētriculi, fit illud ſymptoma, quod ab Hippoc. frequenter vocatur ἄσση, nos appellare ſolemus anxietatem.

Eſt autem anxietas morſus quidam oris ventriculi infeſtus, vt ægri præ moleſtia locum inuenire nequeant, & propterea, vt dicit Galen. 1. de motu muſc. cum corporis figuram continuo permutent, vt aliam minus iniucundā inueniant, fit, vt in continuo motu ſint. Et ꝓpterea Arabes nominarunt hoc ſymptoma inquietudinem, ſicut Græci vocant καρδιαλγίαν.

Cæterum ſi ab his vaporibus & humorib. magnopere lædatur os ventriculi, non tantum fit anxietas, verūetiam fit grauius ſymptoma, ſc. vel animi deliquium, vel ſyncope, adeo, vt in febrib. ſoleant oriri hæc duo ſymptomata ab vna & eadem cauſa, ſc. anxietūdo & ſyncope.

Vtrumque admodum eſt exitiale. Quia ſic vt inquietudo permutatur in ſyncopen: ita ſyncope ſolet definere in exitium, eapropter ad medicum ſpectat, ſtatim atque hoc ſymptoma occurrit, ſeſe illi opponere. Ratio occurrendi huic ſymptomati poſita eſt potiſſimum in duobus: in reuulſione & vaporum & humorum, & in corroboratione oris ventriculi. Reuelluntur humores & vapores frictionibus, ligaturis, cucurbitularum adminiſtratione, & præſertim clyſteribus. Hæc enim ſunt remedia, quæ maximam habent vim deflectendi vapores & humores à ventriculo.

Corre-

Corroboratur os ftomachi duplici genere remediorum: externorum fcil. & internorum. Externa funt ol. vnguēta & epithemata adftringentia, quæ ori ventriculi extrinfecus adhibentur. Olea funt myrtinum, cydoniorum, rofatum, omphacinum, violatum: quæ vel fola, vel inuicem commixta illinūtur toti vētriculo. Vnguenta componuntur ex oleis & ex fuccis. Exempli gratia:

℞. Succi mororum.
Cydoniorum an. ℥. iij.
Ol. mastich.
Ol. cydon. an ℥. ß.
Pulu. corall. rubeor.
Pulu. boli armeni an. ℈. j.
Ceræ parum. M. & f. linimenta.

Ex fimili materia componuntur epithemata. Et ego profpero fucceffu confueui vti pane imbuto omphacio vel vino granatorum ori ventriculi adhibito.

Intrinfecus ad corroborandum os ventriculi, ne hoc fymptoma corripiat, complura folemus adhibere, vt fuccum cydon. fyr. de agrefta, fuccum & carnem cydoniorum, fimiliter poma aurātia decorticata vtilia funt. Alex. 2. probl. 62. maxime commēdat panem immaceratum vino adftringenti. Hip. 2. epi. fect. 2. in initio proponit exemplum cuiufdam mulieris, quæ cum laboraret cardialgia, depulit eam fucco granat. & polenta.

Num cibatio vnica in die conueniat in febri fyncopali fubtili. Circa curationē huius fymptomatis tria breuiter examinare oportet. Vnum eft circa locum Hipp. nuper citatum. Nam fapientiffimus fenex fcribit, hanc mulierem depuliffe cardialgiam vfu fucci granat. cum polenta & μονοσιτία, hoc eft, vnica in die cibatione. Dubito de vnica cibatione in die, vtrum fit auxilium accommodatum. Nam intellexiftis, & fyncopen & anxietatem oriri ab humoribus mordentibus os ventriculi. Sed ieiuniū, fiue vnica in die cibatio auget bilem in ftomacho. Itaque tantum abeft, vt videatur accommodatum remedium, vt potiꝰ pernitiofiffimum fit. Scribit enim Apollonius in lib. de mirabilibus in queft. nat. ex fentētia Arift. eos, qui femel tantum in die nutriuntur, amarulentos & πικρόχολους fieri, vt ꝑpter hoc non videatur exemplum hoc Hipp. imitatione dignum effe.

Cæterum, etfi Hipp. quantum ego puto, exemplū illud vt rariffimum nobis propofuerit; nihilominus fi recte intelligatur, etiā imitatione dignum eft, vt ego in doctrina Hippoc. obferuaui. Solet Hippocr. appellare σιτίαν cibos folitos, ad differētiam forbilium ciborum, quos appellat ῥοφήματα. Vult igitur Hipp. demonftrare, hanc mulierem qualibet die femel tantum effe vfam cibis folidis, reliquo tempore vfam effe forbitionibus, & propterea nullam occafionem præbuiffe augendæ bili.

Num oua conueniant in hoc cafu. Aliud examinandum eft de vfu oui in hac curatione. Galen. 1. ad Glauc. 14. inter cætera præfidia, quæ commendat pro hoc fymptomate, funt oua. Alex. Trall. oui nullam mentionem fecit, & forfan, quia ipfi non placuit hoc auxilium. Imo, Gal. lib. 1. de victus ratione in acutis t. 17. fcribit, ouum facere ventriculi fubuerfionem, quod fi verum eft, minime videtur concedi oportere in hoc affectu, in quo maxime læfus eft ventriculus. Dicendum eft, ouum fecundum fe totum iis, qui à natura propenfi funt ad fubuerfionem ventriculi, faciliime hunc affectum excitare; & de hoc loquitur Gal. in lib. de rat. vict. Cæterum, folus vitellus, vt populariter loquar, nō folum nullam facit fubuerfionem, fi recte coquatur, verumetiam magnopere languētem ftomachum recreat, de quo Galen. 1. ad Glauc. Poffumus etiam dicere, locum illum Galen. in lib. de vict. rat. effe mendofum: & propterea in Græcis codicibus afterifcο notari.

Num cholagoga conueniant in febre fyncopali fubtili. Tertium confiderādum eft, vtrum in hoc affectu conueniat euacuare bilem, quæ ventriculum infeftat, nam ratio poftulare videtur, vt humores noxii femper euacuentur. Contra, cum ventriculus fit locus affectus, & purgātia medicamenta lædant ventriculum, nullo pacto videtur conuenire. Igitur in hac re, quæ maximi eft momenti, debetis femper ab vfu medicamentorum purgantium abftinere, propter rationes allatas.

Cæterum, vt euacuentur humores lædentes ventriculum, id faciendum eft, quod cōfulit Gal. & Auic. fc. vt per vomitum humores biliofi educantur. Sed hac in re magna quoq; vti prudentia oportet, quia, vt monet Auerrh. 7. coll. 17. non eft vomitus excitādus etiam in hoc cafu, nifi æger ad vomendum fponte follicitetur, atque tum vomitus parandus eft blandioribus medicamentis.

Sequuntur fymptomata, pertinentia ad facultatem naturalem comitātia febres, quæ funt quatuor: guftus deprauatio, inappetentia, fitis & fingultus. Hęc quatuor accidentia folent frequentiffime occurrere medicis in febribus curandis.

De deprauato guftu. Guftus deprauatur, vel quia lingua, & pręfertim fecundum fummitatem, vbi ex fententia Arift. collocatus eft guftus, imbuitur fucco biliofo & amaro, aut alias putrido; vel deprauatur, quando vapores putridi & praui exhalant in palatum & linguam, adeo, vt vehementer eam inficiāt. Tunc enim id, quod eft in lingua, impedit, ne extranei fapores integri percipiantur.

Deftruitur appetitus in febribus pari pacto, vel ꝑpter totius corporis turbationem, vel propter fuccos aut vapores putridos & graues os ventriculi infeftātes. Vtrumq; hoc fymptoma folet magnopere miferos ægros

moleſtare, & ideo diligenter ipſis occurrendum eſt, & preſertim in febribus peſtiferis & prauis. Nam ſcribit Gal. 3. in 3. epid. com. 17. in ea peſte vſque adeo ægros & guſtum & appetitum habuiſſe impeditos, vt potius eligerent mori quam cibum capere.

Modus occurrendi his ſymptomatibus eſt, vt vapores & humores tum ab ore vētriculi, tum à lingua eluantur, quod facere ſolemus potiſſimum internis præſidiis, quæ vim habeāt detergendi & depurandi linguā, palatum ac ventriculum. Suntautem inter alia accommodata potiones factæ ex aqu. hordei, & melle roſ. ſuccus peponum. Et ca-

Vſus peponum in hoc caſu laudatur.

ro ipſa peponum vim habet non exiguam excitandi appetitum. Vnde ſoleo ego febricitantibus in huiuſmodi caſu cum ſolatio & fructu concedere pepones. Expertus etiam ſum, & ratio dictat, abſinthium, quanquam amariſſimum, detergere linguam, & appetitum reuocare. Ideo diligenter incumbendum eſt, vt lingua ſepe & diligenter abluatur vel aqua hordei ſola, vel cum aceto.

Bolus cum peſtiferis vaporibus pugnans.

Et ſi appetitus proſternatur à vaporibus aut humoribus peſtiferis & putridis, cum antidotis pugnare neceſſe eſt. Et huiuſmodi bolus ſolet eſſe vtilis:

℞. *Pulu. ſcordii* ℈. ß.
Pulu. boli armeni ℈. j.
Conſ. de aciditate citri ℥. j. ß. *M.*

Habet enim vim hoc præſidium & obtinendi prauitates humorum & reſiccandi os ventriculi. Hippocrates 6. epid. comm. 4. t. 20. ſcribit duo eſſe, quæ faciunt homines voraces, hoc eſt, quæ famem excitāt, nempe vigilias & aquæ potum. Vnde in propoſito etiam caſu iuuat vigilare, niſi aliquid impediat iuuat aquam potare.

Nam Galenus in comm. eius loci dicit, quæcunque ſanguinem ventriculi cogunt in vnum locum famem excitare. Ex quo loco colligere poteſtis, acida & acerba etiam vſurpanda eſſe in his caſibus ad excitandum appetitum: cuiuſmodi ſolent facere prægnantes mulieres cum inappetentia laborant.

Deſiti febricitantium.

Sitis etiam eſt connumeranda inter ea accidentia, quæ febricitantes ſolent magnopere turbare. Nam ſcribit Ariſtoteles 28. problemate 5. ſitim multo magis moleſtare quā famem. Et probat ex eo, quod maiori voluptate fruuntur ſitientes dum potant, quam famentes, dum edunt. Et reddebat huius rei rationem, quia ſitis fit propter humidi, quo nutrimur, inopiam, quæ inopia maxime infeſtat, vt vbi hæc depellitur inopia, neceſſario quoque ingens voluptas ſequatur. Eſt ergo ſitis maximum ſymptoma.

Et venit mihi in mentem Plato, qui in Philebo appellat famem triſtitiam & moleſtiam, ſitim vero appellabat triſtitiam, ſolutionem & corruptionem.

Cauſa ſitis quæ ſint.

Fit ſitis in febricitantibus, vt habetis apud Aetium libr. quinto, capite 118. propter duas potiſſimum cauſas. Vna eſt totius corporis, & præſertim ventriculi, immenſa caliditas & ſiccitas. Altera eſt abundantia humoris bilioſi & amari in ventriculo. Poſſumus addere tertiam cauſam, ſcilicet æſtum ingētem pulmonum. Nam ſcribit Ariſtoteles de part. animal. 8. ea animalia, quę habent pulmones valde incenſos & calidos, eſſe admodum ſiticuloſa, vt propter hoc ſoleat etiam in febrib. fieri ſitis ob ſolum ferūorem pulmonum.

Hoc ſymptoma non ſolum moleſtum eſt ſuapte natura, verumetiam eſt cauſa, vt ſæpenumero febricitantes errent in potu, & ex errore labātur in interitū vel in morbos inſanabiles & longos. Ideo non aſpernanda eſt vnquam ſitis in febricitantibus, ſed ſtudendum eſt, vt quantum fieri poteſt, vel adimatur vel ſaltem leniatur. Si fiat ſitis propter bi-

Curatio.

lioſos humores, ſcopus precipuus eſſe debet, vt à ventriculo ii eiiciantur, quod fieri poteſt & vomitu & medicamentis. Si æger promptus ſit ad vomitum, eo vti oportet. Nam ſæpe videbitis ſolo vomitu reiecta bile ſtatim extingui ſitim.

Si ęger vomere nequeat, vtendum eſt medicamentis purgantibus: cuiuſmodi eſt infuſum rhab. cum ſero caprino, ſyr. roſ. ſolut. Si fiat ſitis propter ſiccam & calidam intemperiem, ſcopus medici debet eſſe, vt humectentur & refrigerentur, ventriculus, os, & pulmones. Hoc etſi fieri poſſit medicamentis externis: tamen maxima vi, omnium poſita eſt in vſu remediorum internorum. Cō memoraui externa remedia: quoniā Aetius & Paulus medici non inerudíti dixerūt maxime conferre ad ſitim retundendam, ſi caput tangatur ōl. refrigerantibus, vt eſt ol. de nymphæa, ol. de cucurbita, ol. ſem. paupau. Neque miremini, caput refrigeratum minuere ſitim, quoniam vbi in palato incendium & ſiccitas ineſt, refrigerato capite ſimul & partes oris refrigerantur. Addo & aliud quod experiri poteritis in ſumma ſiti adiumentum adferre, ſi manus immergantur in aqua gelida. Cum enim maximus ſit conſenſus inter manus & iecur, facile eſt intelligere manibus refrigeratis conſeq. iecur refrigerari & ſitim leniri.

Extrinſeca ſitim ſedantia.

Manuum inuerſio in aq. gelida laudatur.

Intrinſecus multa præparantur à medicis ad extinguendam ſitim in febribus, aut certe leniendam. Debent aūt id habere cuncta, quæ parantur aduerſus ſitim, vt humectent, refrigerent & adhæreāt ſua viſciditate faucibus, propterea commendant plerique Græci glycyrrhizam ore detentam. Sed ſæpe auget ſitim: & ob id ſoleo ego præcipere, vt diligenter à cortice & omni immunditie mundetur, atque in aqua gelidiſſima maceretur. Sic enim ore detenta poteſt ſitim placare.

Num glycyrrhiza ſitim ſedet.

Semen

Semen lactucæ, folia lactucæ aut endiuiæ in aqua similiter macerata & ore detenta sitim demulcent. Solemus etiam sumere facch. rosat. vel viol. & dissoluere in aqu. gelidissima, atque ita offerre detinenda in ore.

Cæterũ præter hæc solemus quoq; parare succos viscidos, vt ore detineantur. Ex. grat.

℞. *Sem. lactucæ.*
Sem. psyllii.
Sem. cydon. an. ℥. ß.
Aq. hordei ℥. *iiij.* Conquassentur diligenter per spatium quartæ partis horæ; deinde auferantur semina, & in prædicta aqua dissoluantur diapenidii cum facch. ℥. x. & huius liquoris cochlear vnum ore detineatur. Hoc namq; adhæret faucibus, & vi refrigeratoria sitim immittit. Solemus etiã sumere emulf. sem. melonum, & aliorum semin. frigidorũ, ac miscere cum aqua hordei. Hæc sunt sane blandimenta miserorum ægrotantium. Sed quod optant maxime, est potus, quare videre oportet, quando potare debeant. Et quidem initio accessionum nunquam permittendus est ægrotis potus, quia eo tempore pene suffocatus est calor, adeo, vt potu magis atque magis suffocetur. In augmento & in statu licet saltem abluere os, & quidem sæpe.

Quando potare debeãt febricitantes.

Aetius hac in re nimium superstitiosus, damnat etiam ablutionem oris cum aqua, eo, quod capitis dolorem inducat. Veruntamen hoc si moderate fiat, minime perniciosum est. Et eo minus, si aquæ modicum aceti addatur. In fine status, & in initio declinationis si perseueret sitis paulo securior est potus indulgentia. Et ipse soleo hoc tempore exhibere largũ potum aquæ hordei gelidæ. Et testari possum me inflãmatos iuuisse, nemini nocuisse. Datur autem aqua pro captu ægri, & pro consuetudine modo ad ℔. j. modo ad duas aut etiam plures. Aqua etiam frigida cum modico aceti concedi potest. Sic itaq; incedendum est in adimendo hoc symptomate à febribus.

De singultu in febribus.

Sequitur singultus, qui & ipse motus est naturalis factus à natura, hoc est, facultate ventriculi expultrice. Et hoc symptoma non modo consueuit ingentem molestiam inferre, verumetiam perniciosissimum est præsertim in febribus pestiferis & prauis, in quibus rarissimos videbitis seruari qui à singultu apprehendantur. Fit singultus ex sententia Hip. 6. aph. tum à repletione, tum etiam ab inanitione. Addit Gal. 8. de medicamentis s. l. etiam causam mordentem ventriculum, siue sit humoralis, siue vaporosa.

Modus succurrendi huic symptomati est, si fiat à repletione, vt humores à ventriculo elidantur, quod fieri potest iis medicamentis, quæ potestatem habent liberandi tunicas vẽtriculi ab infixis humorib. cuiusmodi est, si sit bilis, aloe; si sit pituita, hiera, de his. n. ita determinauit Gal. 8. de medicamentis s. l. Sed scrupulus est, quomodo hæc medicamenta conuenire possint in febribus, quippe cũ sint medicamenta calida, & consequ. febrilem ardorem augeant. Determinauit Gal. quid hac in re sit faciendũ, vbi scribit frequenter hieram, si ægri sint sine febre, vino exhibendam esse: si sint cum febre, aqua.

Num hierã & aloe in febribus vti liceat.

Et quoniam nostra tempestate gustus hominum vsq; adeo male sunt assueti, vt vix vllus sustineat potare hierã aqua dilutam, remedium hac in re habemus, vt siue aloe, siue hiera exhibeatur in bolo & statim superbibatur ℔. j. plus minusue aut aqu. hordei, aut seri caprini. Ita enim fit, vt humores à ventriculo eximantur & caliditas medicaméti frigore humoris bibiti temperetur.

Curatio singultus ab inanitione.

Si fiat singultus vel à siccitate, vel ab acrimonia, alio pacto incedendum est, scilic. abstinere oportet ab omni genere pharmacorum purgantium, & aduersus siccitatem vtendum est iis remediis, quę nuper proposui aduersus sitim. Nam sicuti illa ore detenta placant sitim, pari pacto si deuorentur, possunt irrorare ventriculum, atque ita finiri singultum. Hippocrat. 6. epid. com. 2. solebat dicere tria esse, quæ iuuant ad sitim sedandam, tacere, os comprimere, & frigidum aerem haurire: maiora duo conferunt etiam aduersus singultum, & præsertim os cõtinere. Nam Rabbi Moyses 25. aph. dicit ex sententia Galeni nonnullos esse motus, qui si violenter comprimantur sine aliis remediis finiri solent, vt est tussis, singultus & sternutatio. Quare iuuat etiam hoc in casũ ægros, si sponte conentur, non singultire. Si à prauis & venenatis humorib. aut vaporibus fiat singultus, vnicum præsidium est, vti aliquo Alexipharmaco, quod habeat vim emplasticam occurrere, cuiusmodi esset:

Alexipharmacum contra singultũ à prauis humoribus.

℞. *Sem. portulacæ subtiliter pulu.* ℈. ß.
Terræ sigillatæ ℈. *j.*
Myrthidis subtiliter puluerif. ℥. ß.
Sacch. rosf.
Conf. acetos. citrian. ℥. ß. *M.*

In febribus prauis simile remedium auxiliari aduersus singultum suo tempore experiemini. Thrasymachus med. in conuiuio Plat. dũ studeret curare Aristophanem à singultu, tria remedia proponebat, vt sternutaret, vt spiritum contineret, & vt potaret.

De qua re nonnulla habemus apud Aristotelem in problemate. Itaque iam habetis quomodo occurrere possitis iis symptomatibus, quę pertinent ad actiones oẽs vitiatas. Quæ vero pertinent ad excremẽta mutata, sunt magis fluxus, sudor immodicus, fluxus alui immoderatus, nam etsi in hoc genere plura sint alia symptomata, hæc tamen frequentius solent febribus coniungi.

De symptomatis febrium quæ pertinent ad excrementa mutata.

De fluxu sanguinis in febribus.

De fluxu sanguinis nonnulla diximus diebus elapsis, quæ pertinebant ad syncopen factam à fluxu sanguinis: nunc vero alia quędam sunt adiicienda. Et cum fluxus sanguinis sit diuersus in corporibus nostris, qui tamen proprie febres comitatur, est sanguinis fluxus è naribus, qui interdum vel minor fit, quam expediret, vel fit maior. Minor fit in febribus, præsertim exitialibus & pestiferis: vnde videbitis in omnibus ægris, qui referũtur ab Hip. in lib. epid. stillas sanguinis aut attulisse interitum, aut semper pessimis aliis symptomatis fuisse sociatas.

Stillæ sanguinis quomodo fiant in febribus.

Fiunt autem stillæ sanguinis, quotiescunque vitiosus & prauus est sanguis in corpore ac virium infirmitas, ita, vt acriter quidem stimuletur natura ad expellendum sanguinem, sed impedita imbecillitate non possit. Quapropter in hoc casu incumbendũ est, vt fluor augeatur absq; detrimẽto virium. Sed in hac operatione diligẽter attendere oportet, vtrum sanguis exiẽs, etsi modicus, iuuet, an potius noceat. Si noceat, nihil agendum est, esset enim opus carnificis, velle id augere, quod naturæ est aduersissimum. Sin autem prosit, scil. quod animaduertatur à medico sanguis exiens vtilis esse, tunc oportet strenue operari, vt fluxus vberior fiat.

Multa sunt quæ solent adhiberi, sed in his casibus ego non soleo transcendere aquam tepidam modico sacchari naribus attractam. Sic etiam interdum laudo, vt penna nares stimulentur. Habemus etiam herbam illam sanguinariam vocatam, habemus & aliud quoddam genus graminis, quæ omnia naribus immissa potestatem habent sanguinem proliciendi. Si sanguis nimius fluat, tũc spectare oportet, vtrum critice, an symptomatice exeat. Si critice profundatur, adhuc videre oportet, vtrum vim afferat viribus insignem, an nullam afferat, aut exiguam.

Si sanguis critice fiat quid agendum.

Si nullam, aut exiguã vim infert viribus, nihil moliri oportet, sed tantum est permittendũ opus naturæ & diligenter animaduertendum, vt debito alimento succurratur pro sustentandis viribus. Sin autem vim insignem afferat viribus, tunc omnino cohibẽdus est. Quia rudis ingenii signum est, permittere in his casibus, vt ægri intereant sub specie boni.

Sed dicetis, qui fieri potest, vt motus criticus possit esse pernitiosus & exitialis? nam crisis semper fit à natura oportune & recte operante.

Respondeo verum quidem esse naturam tempore crisis semper recte operari quantum sit ex se, sed non est absurdum ratione subiectorum aliquid in eo opere euenire cõtra ipsius intẽtionem. Etenim dum profunditur sanguis è naribus à natura recte operante, fieri potest vt vasa vsque adeo hient ac lubrica efficiantur, propter quod deinceps non possunt ita concludi, quemadmodum opus esset. Ideo in hac rei necessitate studendum est, vt reuellatur impetus sanguinis à naribus & vasa narium restringantur.

Sanguinis fluxus retrahendus.

Retrahitur sanguis ligaturis, frictionibus, cucurbitulis appositis hypochondriorum regionibus, ita, vt si sanguis effluat nare sinistra, apponantur sinistro lateri atq; contra. Et interdum postulante vsu scarificandæ sunt partes.

Pro constringendis narium vasis iam habuistis, quæ præsidia vtilia sint, & naribus atque etiam fronti adhibenda. Vnum præsidium expertus sum iuuare, si eo tempore testes detineantur in aqua gelida.

Et ratio huius remedii est, quoniam maximus consensus est inter caput, cerebrum & testes, adeo, vt Auenzoar dixerit eos, quibus exempti sunt testes, carere dimidio intellectu. Igitur propter huiusmodi consensum fit, vt per partem & post partem communicata frigiditas capiti, & præsertim venis narium sanguis veluti congeletur & sistatur.

Si symptomatice sanguis nimius effluat, quomodo agere oportet? Retinere impurũ & noxiũ sanguinem est periculosum opus, permittere etiam vt effluat, est permittere homines & ægros ipsi morti.

Si symptomatice fluat quid molienaum.

Si plus sanguinis symptomatice effluit, videre oportet, vtrũ aliquid vtilitatis afferat, an prorsus sit naturæ inutilis. Si enim aliquã vtilitatem affert, nullo pacto est compescendus. Cæterum si prorsus sit inutilis, omnino conandum est ipsum coercere, eo quia etsi in præsens non afferat insigne detrimentum, tamen non est dubitandum, quin si perrexerit, sit futurũ damnosum. Sunt autem modi coercendi fluxum iam vobis propositi, sed illud attendendum est, vt in huiusmodi casu, quantum potest fieri, abstineatur ab iis, quæ vehementer adstringunt. Inter alia laudant aliqui, vt grumi sanguinis è naribus nunquã abstergãtur, ita, quod ita paulatim sanguis quiescit & penitus sistitur. Sequitur sudor copiosus, qui prout inducit syncopen, quæ maxime molestat, de hoc quoque sudore pauca dicenda supersunt. Fit enim sudor in febribus copiosus, vel quia calor febrilis intestinus humores attenuat, & per meatus dilatatos effundit, vel quia vt scribit Arist. 2. probl. & Theoph. in libr. de sudore, resoluit & humiditates cõcretas & humiditates crassiores in vapores, qui deinde per cutim exeuntes, dum ab aere frigido tanguntur in sudorem concrescunt.

De sudore copioso in febribus.

Vtro modo efficiatur sudor copiosus in febribus, non modo molestus est: verumetiã maxime periculosus. Quare prouidendum est, vt comprimatur, priusquam maius detrimentum afferat.

Ratio

Ratio comprimendi duplex eſt, altera eſt, vt vniuerſus corporis habitus refrigeretur, altera vero, vt meatus corporis dilatati claudantur.

Sudorem nimium qua cohibeamus. Pro refrigeratione aer frigidus adhibendus eſt, qui parari poteſt non modo frigidis irrigationibus, verumetiam foliis & floribus refrigerantibus, vt ſunt fol. ſalicis, fl. roſarũ, fol. lactucæ, portulacæ, myrthi: Et vt poſſit aer magis refrigerari, in huiuſmodi caſib⁹ ſolemus iubere, vt corpora nuda aeri exponantur. Neque valet quod ſcribit Ariſt. 2. probl. 34. ſcil. quanto quis pluribus indumentis ſeſe tegit, eo minus ſudare, quoniam id forſan ſub ſole & in aere calido eſſe poteſt, ſed in aere frigido hoc minime verum eſt. Clauduntur meatus corporis tum perfuſionibus, tum linimentis. Perfuſiones fiunt ex rebus adſtringentibus. Exempli gratia:

℞. *Aq. pluuialis* ℔. *iiij.*
Balauſt. P. ij.
Fol. rubi.
Portul.
Plantag. an. M. ij.
Carabes ℥. *j. Contundantur omnia, & bulliant ad conſumptionem quartæ partis.*

Vſus huius eſt, vt ſpongiæ imbuantur hoc decocto, & ſudanti corpori applicentur. Animaduertendum tamen id quod docuit Ariſtotel. præd. ſect. problem. vbi ſcribit, ſi ſudanti corpori aut frigida aqua affundatur, aut illud aere frigido tractetur, nauſeam excitare, propterea quod vapores & ſucci, qui expirare debebant per cutim, repulſi ad ventriculum feruntur: Nam debet ſolers medicus diligenter aduertere, ne ex malo malum oriatur.

Linimenta ad compeſcendum ſudorem nimium fiunt ex ol. refrigerantibus, ex gummatibus. Exempli gratia:

℞. *Ol. de carabe.*
Ol. nenuph.
Ol. de cucurbita an. ℥. *ij.*
Gummi tragac. ℥. ß.
Mucilag. pſylii ℥. *vi. M. omnia ſ. a. ad ignem.*

Si hæc non iuuerint Auicen. prima quarti tr. 2. cap. 13. laudat, vt deueniatur ad vſum niuis, ſi haberi poteſt, adeo, vt corpora ſudantia in niue demergantur. Sed vt libere dicam, quandoque conſueuit mihi riſum excitare hoc conſilium, quia ſudores immodici in febribus non fiunt niſi tempore æſtatis, aut ſaltem rariſſime alio: quando ſcilicet neque in regionibus, & multo minus in Arabia niues haberi poſſunt.

An in nimio ſudore abſtergendus ſudor nec ne. Controuerſiam video de abſtergendo ſudore, ſcilicet vtrum ad cohibendum ſudorẽ liceat abſtergere eum, an permittere in corporibus ægrorum, nam Auicenna loco citato, nec non 2. quarti tract. 1. cap. ſexageſimo ſexto præcipit, vt omnino abſtineatur à detergendis ſudoribus, eo, quod motus ille nõ tantum prouocet magis ſudorem, verumetiam prouocet ſyncopen. Pro Auicenn. eſt Ariſtot. qui præcitata ſect. problem. 12. ſcribit, ſi abſtergantur ſudores magis excitari, quam ſi dimittantur. Et adfert huius rei rationem, quoniam ſudores dimiſſi duo faciunt, ſcilicet refrigerati refrigerant corpora ipſa & ſua illa mora occludũt meatus ne poſſint ſudores effluere.

Contra eſt Paulus Æginetà, qui libro ſecundo cap. 47. præcipit, vt omnino abſtergantur ſudores, imo vero, inquit, quotieſcũque neceſſe eſt prouocare ſudores, & præſertim criticos, optimum eſſe, dimittere ſudores, quia, inquit, ipſe ſudor ſudorẽ allicit. In hac re puto ego magis adhærendum eſſe Ariſtot. & Auicenn. quam Paulo. Veruntamen ſi conciliari poſſunt, hic eſt modus conciliandi, ſcilicet deterſionem ſudoris poſſe fieri aut blande & paulatim, aut concitatim. Si concitate fiat, certe magis prouocat ſudorẽ, & de hac locutus eſt Ariſt. & Auicen. quando dixit etiam deterſionem ſudoris ſyncopen inducere. Nam clariſſimum eſt, eum loqui de concitata & vehementi deterſione.

Sed ſi loquamur de blanda deterſione, dico potius hanc coercere ſudorem, atque hãc minime prouocare ſyncopen, & propterea Pauli ſententiam de hac eſſe interpretandã: quia videtur oculum in hoc dirigere, vt ſyncope auertatur.

Inter alia ſymptomata, pertinentia ad excrementa mutata, poſſumus connumerare nauſeam & vomitum, dico nauſeam, qui etſi ſit irritus conatus ad vomendum, interdum tamen exit etiam aliquid cum nauſea, vt propter hoc iure poſſit, quemadmodum & vomitus, aliquo pacto numerari inter excrementa. Et hoc ſymptoma interdum vſque adeo graue febrientib. eſt, vt non modo moleſtiam ſingularem afferat, verumetiam interdum ſummam perniciem. *De nauſeà & vomitu in febribus.*

Fit hoc ſymptoma in febrib. ob duas potiſſimum cauſas: vel ob malignos & putres vapores, os ventriculi infeſtantes, vel ob viſcidos humores, qui tenaciſſime inhærent ipſi ventriculo.

Si fiat à vaporibus, conandum eſt eos auertere à ventriculo ligaturis, frictionibus, cucurbitulis, clyſteribus, & omnibus aliis ingeniis, quæ apta ſunt deflectere huiuſmodi vapores. Ad hæc corroborãdus eſt ventriculus ne facile iniuriã patiatur à vaporibus, id quod fit his remediis, quæ docuimus, tum in occurrẽdo illi ſymptomati, quod appellatur anxietas, tum etiam remediis internis, cuiuſmodi eſt bolus ſimilis:

℞. *Conſ. acetoſæ* ℥. *j.* *Bolus cõtrà nauſeam à vaporibus.*
Pulu. coral. alb.
Pulu. corticis granat. an. ℈. ß.

Stardũ

Scordii subtiliter puluerisati gr.xij. M. diligenter, & deglutiantur.

Nam huiusmodi bolus arreptus prauitati vaporum resistit, & ventriculum recreat atq; confirmat. Si fiat nausea ab humoribus, videndum est, quinam sint humores, an biliosi, crassi, adhærentes, an vero pituitosi.

Si sint pituitosi, eos prius incidere & detergere oportet, in quem vsum oxymel laudatissimum est, Syrup. de acetos. simplex, syrup. de hyssopo. Et vbi pituita incisa & detersa est, educenda est vel melle ros. sol. hiera, quæ inter alias doses, quas habet præstātissimas, hæc vna est, vt euacuet humores pituitosos adhęrentes ventriculo. Si sint humores biliosi, eos quoque prius, cum sint crassi, detergere oportet & incidere. Vnde oxymel cū multo aceto & pauco melle in hoc casu accommodatissimum est. Et vbi præparatus est humor, educendus est: in quo faciendo apud omnes primas partes obtinet aloe. *Hiera laus.*

Sed de vsu aloes illud semper memoria tenere debetis, quod scriptum habetis à Galeno 8. de comp. med. s. l. 1. & 2. nempe aloen, vbi purgandi sunt humores tantum ventriculi, exhibendam esse in minori dosi, quam vbi purgandum est iecur & aliæ partes intimiores. Præterea aloe solet vsurpari vel lota vel illota. In febribus nunquam illota est vtendum. Sed vbi lota est, possumus ea vti non in quibusuis febribus, sed tantum in febribus exiguis, quemadmodum prudētissime monuit Gal. l. c. *Circa vsum aloes notanda.*

Sed hoc loco eximendus est quidam scrupulus, sc. an præter causas nauseæ prædictas possit etiam sola intemperies humida nauseam excitare. Nam Gal. loc. citat. ca. 2. videtur voluisse, etiam ab humida intemperie, quæ ab ipso vocatur πλάδος, posse excitari nauseam. Sed hoc decernendum est ex ipso Gal. in fin. c. prioris eius libri, vbi scribit, nudas intemperies omnino durare exiguo tēpore, ꝓpterea vix vllas reperiri, quæ nō sint alicui humori cōiunctæ, vt propterea in his casibus semper exsiccātia medicamēta prosint. *An intemperies humida possit nauseam excitare.*

Sed duplicia sunt exsiccantia medicamēta, quemadmodum ibidem docuit Gal. Alia enim exsiccant adstringendo, alia vero dissipando. In nausea minime sunt adhibenda, quæ exsiccant dissipando, sed tātum adstringendo, eo, quod non tantum habenda est ratio humiditatis exsuperantis, verumetiam ipsi' toni & firmitatis vētriculi. Vnde Diosc. maxime laudat amyg. virides in humiditate ventriculi, quoniam huiusmodi amygdalæ exsiccant adstringendo. Quod dixi de nausea, idem pene dicendum est de vomitu, qui aliquando ita vexat ægros, vt virium ruina immineat, eapropter cum vomitus fiat ob humores in spatio ventriculi contentos, atque ad ventriculum huiusmodi humores mittantur ab aliis corporis partibus, cogitare debemus, à quanam parte humores confluant in ventriculū. Nam si confluāt ab hepate, operæ pretiū est dexteras partes infernas fricare, ligare, & subtus iecur cucurbitulas apponere, quæ trahentes à ventriculo & iecore maxime iuuant ad deflectendos humores ab ipso ventriculo. Atque ad hoc agēdum maxime confert fricare etiam partes ipsius iecoris. Si à parte sinistra, hoc est, liene mittantur humores in ventriculū, iuuat pari pacto apponere cucurbitulas subtus lienē, fricare & ligare partes infernas sinistras. Laudat etiam Auic. vt spongia aceto imbuta apponatur ori ventriculi, quasi huiusmodi remedium maxime valeat ad tuendum ventriculum ab humore melancholico. *Amygd. virides vtiles nauseæ.*

Quod si huiusmodi auxilia malum non tollant, tum conuertendum est studium ad euacuandos humores contentos in ipso vētriculo. Inter alia, quæ conueniunt pro huiusmodi euacuatione, est vomitus. Nam dicit Auicenna, sæpe curari vomitum vomitu, & fluxum fluxu. Vomitus autem est parandus vel aceto & iure, vel aceto & aqua tepida, vel aliquo alio auxilio, modo id blandum sit. Et si vomitus non auferat malum, expedit medicamentis eos euacuare. Si vomitus fiat ab humore bilioso, qui non possit faciliter educi, conandum est eum expellere medicamento bilem ducente. *Vomitus in vomitu curatur.* *Curatio vomitus biliosi.*

In quo genere magnopere laudatur aloe, quam scribit Gal. de tuen. val. propterea senibus non conferre, quoniam bilem ducit, quæ in senibus minime abundat. Si pituita vomitum faciat, ea prius oxymelle detergēda & incidenda est, post euacuanda. Et ad eā euacuandam nihil præstantius est hiera. Vbi febribus coniungitur alui fluxus: solet hoc symptoma non minus exercere medicos, quam ægros; & ꝓpterea summa sollicitudine opus est, & inprimis cogitare oportet, vtrum fluxus sit cibi alicuius corrupti, an potius sit alterius humoris. Si sit cibi corrupti, est Galeni sententia, & iusta, nihil moliendū esse, & eo maxime, quia nisi error aut negligentia incidat, solet huiusmodi fluxus & cito & faciliter finiri. Si sit fluxus humorum, videre oportet, vtrū sit criticus, an potius symptomaticus. Si critic', aut effluit sanguis, aut bilis, aut alius quispiam humor. Sanguinem per crisin interdum exire vix credibile videtur, quia natura, quæ custos est sanguinis, nō effundit vitæ fundamentum, vt seruet ægrū. Veruntamen res ipsa & experiētia docet, interdum morbos finiri per effluxum sanguinis ab aluo, sc. quando sanguis vsque adeo impurus & teter est, vt potius sit oneri, quam vtilitati naturæ; & propterea si sanguis impurus effluat, neque modum excedat, hic quoque sinendus est. *Curatio vomitus pituitosi.* *De alui fluxu in febribus.*

Cæterum

Cæterum, vbi modum excedit, & periculum imminet, ne post fædum sanguinem probus etiam sequatur, tunc quamprimum occurrendum est, id quod fit tum internis auxiliis, tum iis, quæ immittuntur foris. Interna auxilia sunt cibi refrigerātes & adstringentes, vt est succus granat. mora non admodum matura, conf. de ribes, de berberis, portulac. plantago. Hæc enim intus accepta prohibent immensum sanguinis fluorem. Ea, quæ immittuntur & accōmodata sunt, clysteres sunt: qui primum fiunt ex lacte chalybeato. Fiunt etiam huiusmodi adstringentes:

Clysteres stummaien- tes in fluxu alui sanguineo.

℞. *Cort. granat. P. j.*
Fol. portul.
Plantag. an. M. j. f. decoct. &
℞. *d. d.* ℔. *j.*
Oryzæ coctæ & per colum transmissæ ℔. *j.*
Pulu. corall. rub. ℥. ß. *M. & f. clyster.*

Hic enim vim habet insignem sistendi sanguinem. Solemus quoque vti aquis mineralibus: cuiusmodi sunt de Tutia vocatæ, quæ sunt salsuginosæ. Aq. etiam nostræ B. Virginis vtilissimæ sunt, siue intus assumantur, siue per clysterem immittantur. Si bilis fluat, permittendum est opus naturæ recte operanti. Sed quia hic humor in transitu intestina vlcerare potest, ideo opus est intestina ipsa obducere aliquo succolento & visci-do, quod ipsa ab vlceratione tueatur: cuiusmodi est iste:

℞. *Iuris intestinorum sine sale* ℔. *j.*
Adipis castrati ℥. *iiij. M. & f. clyster.*

Nam sic tuetur intestina, quo minus violentur à bile. Si fluxus sit symptomaticus, atque à bile fiat, in hoc etiam fluxu nihil aliud est agendum, quam id quod nuper dixi. Nã, etiãsi symptomaticus sit, perniciosum eius-modi humorem furentem in corpore retinere. Vnde melius est, vt exeat, & in exitu defendantur intestina. Sin autem fiat fluxus à pituita, præparanda est, quemadmodum alias demonstraui. Et vbi præparata sit, est purganda vel agaric. torrefacto, vna cum decocto myrobalan. & sebesten, vel cum hiera, si febris exigua sit. Nam hoc illud est, quod solebat dicere Auicenna, fluxum fluxu curari. Sicuti nimius fluxus solet ægros sollicitare: sic etiam sollicitātur à nimia alui adstrictione. Vnde est, quod, vt dicit Cassius; sæpe febres retentis fecibus duplicentur. Et ideo debet medicus maximè curare, vt aluus quotidie fluat, si fieri potest. Clysteribus nihil vtilius & facilius: dicit enim Auicenn. semper sibi dilectum fuisse clysteris vsum.

Curatio fluxus alui biliosi.

Curatio fluxus alui à pituita.

Denique alui obstructione.

Clysterum laus.

Sed quia interdum vsuuenit, vt febrientes maxime clysteres auersentur, hoc in casu solemus vti aut iuribus medicatis cum malua, violis & beta; aut sero caprino cum modico marinæ. Soleo ego vti feliciffime alte-ra quaque die aut quarta diē ℥. j. & ℥. ij. cassiæ solidæ, ita vt febricitantes sponte cassiam ipsam ex siliquis trahant. Solemus etiam præbere cassiam extractam ad quantitatem ʒ. iij. vel iiij.

Vsus cassiæ in febribus.

Ad hæc solet in febribus interdum vrinæ ardor maxime turbare ægros. Et hoc præsertim contingere experiemini, quando necessitas compellit nos ad vtendum vesicatoriis & cantharidibus. Nam sæpissime contingit propter vim illam arcanam, quam habent cantharides aduersus vesicam, vt ardorem vrinæ inducant. Sed fit etiam in febribus hic ardor propter magnum incendium, propter bilem, quæ euacuatur per vrinam: fit etiam interdum propterea, quod angustatur os vesicæ à compressu intestinorum. Nam in mulieribus hystericis, hoc est, vtero laborantibus, præsertim, quando vterus descendit, solet ardor vrinæ suboriri, propter coarctationem meatus. In hoc casu solemus adhibere ea, quæ diuretica sunt, sed frigida & emplastica, vt est succus semin. melonum, succus semin. cucurbitul.

De vrinæ ardore.

Hi enim vel soli vel cum aliqua pulte exhibiti habent vim placandi similem ardorē. Sicuti etiam ius, in quo radix maluæ fit percocta. Solemus etiam, vbi magnum incendium est, pannos lineos aqua vel lactucæ, vel hordei tinctos circūdare perinæo & pectini. Atque sic occurrendum est symptomatibus, quæ sunt excrementa mutata.

Postremo fiunt symptomata in febribus, pertinētia ad qualitates mutatas. Inter quas vna est visibilis, & est linguę nigrities, necnō nigritiei coniuncta asperitas: nam præter-quam quòd linguæ nigredo ingrata est visu, est etiam perniciosa, tum quia gustum depra-uat, tum quia sępe ab hac nigritie praua quędam qualitas mittitur in cerebrum, quæ magnopere lædit. Docui alias, quinque modis fieri nigritiem linguæ, sed in febribus potissimum oritur ob fuligines & ob incendium. Quamobrem occurrendum est huic symptomati, vt monet Auic. frequentissima linguæ lotione, quæ fit aq. hordei & aceto. Panis etiam asperior intinctus vel in posca, vel in aqua hordei, & linguæ affricatus vim habet nigredinem illam auferendi.

De symptomatis in febribus pertinentib. ad qualitates mutatas.

Desicabritia & nigritie linguæ.

Quæ vero asperitatem tollūt, sunt res humidæ & viscidæ adhærētes ipsi linguæ, vt est succus sem. melonum, ol. recentiss. amyg-dal. dulc. primo ore detenta. Et inter cætera laudat Auic. semina cydon. ore detenta: sed præter hæc conueniunt etiam ea, quæ alias proposuimus pro placanda & extinguenda siti.

Circa qualitates odoratiles mutatas fit quoque aliquod symptoma in febribus, vt est odor teter, qui plerunque fit in febrib. propter humores putridos, qui vel sunt ppe colatoria

De odore tetro in febribus.

latoria in fundo cerebri, vel sunt in ventriculo. Atque hi omnes praui odores auferantur purgatione, hoc est, medicamentis, quæ mundant ventriculum, necnon etiam cerebrum. Et cætera solemus etiam adhibere flores & fructus odoros. Attrahuntur etiam succi & aquæ odoratæ per nares. In his casibus soleo ego mandare, vt edulia febricitantium coquantur in aq. rosacea. Folium malabalhri ore detentum efficacissimum est ad arcendos omnes graues odores.

De sternutatione nimia. Ad nares quoque potest pertinere aliquo pacto illud symptoma, quod commemorat Auic. inter alia, & est vel frequētissima sternutatio, vel irritus sternutandi appetitus, quæ symptomata fiunt à flatibus, interdum etiam succis & vaporib. nares mordentibus. Si frequentior fit sternutatio, iuuat frontem blande fricare, iuuat etiam nares fricare. Ol. aneth. vel laurinum auribus instillatum vim habet comprimendi sternutationes. Marina etiam spongia aceto immacerata, & naribus adhibita vim habet cohibendi sternutationes. Quod si appetit⁹ sit sternuēdi irritus, adiuuandum est sternutamentū vel penna, vel puluere modico piperis, vel aqua tepida & succo radicis betæ. Sed hæc, q̄ calefaciūt insigniter, nō nisi magna postulante necessitate sunt vsurpanda: & pſertim si febris magna sit.

De rigore in febribus. Sequūtur postremo loco symptomata pertinentia ad qualitates tactiles, inter quæ duo potissimum solent maxime febricitantes vexare, nempe rigor atque dolor. Rigor quid sit, & vnde fiat, iam abunde didicistis. Fit autem, vt monet Auic. rigor in febribus tribus modis: vel post sudorē vel ante paroxysmum, vel post crisin. Post sudorem fit, aut post magnum sudorē, aut post paruum: atq; vel finito iam sudore, vel nōdum finito. Qui rigor fit post crisin, vt dicit Hippocr. 4. aphor. 58. penitus morbum soluit. Nam dicit, à febre ardente habito, si rigor superueniat, solutio. Et certe, vt ibi notat Gal. minime de alio rigore loquitur, quam de eo, qui fit post crisin. Igitur aduersus huiusmodi rigorem minime opus est admodum certare. Sed si perseueret, & febrientē nimis affligat, solæ frictiones vim habent huiusmodi rigorem tollendi. Sin autem post sudorem fiat, ac sudor nondum sit finitus, expectandum est, donec sudor finiatur. Nam si deinceps finito sudore rigor adhuc perseueret, tūc studendū est non solum frictionibus, verumetiā asperiorib⁹ frictionibus, calefactionibus, atq; aliis huiusmodi auxiliis cutim aperire: siquidē rigor eueniens post sudorem nō ob aliud fit, nisi quia materia sudorifica minime tota est per sudorem exinanita, & ideo quæ remansit dissipanda est, quod fit vel per ea, quæ iterum sudorem prouocant, vel per ea, quæ materiam sudorificam dissipant & consumunt.

Si rigor fiat ante paroxysmum, solet magnopere & hic febricitantes vexare. Nā qui paruus est, & nullam molestiam affert, pauca sollicitudine & paucis auxiliis indiget. Rigor ante paroxysmum curationem, quemadmodum dicebam, exposcit. Expostulat etiam in ipso paroxysmo, hoc est, dum vrget: vbi enim vrget, si sit exiguus, non curandus est, quia sponte finitur. Sin autē magnus sit, & propterea molestiam insignem afferat, curare solemus calefactione, integumentis atque aliis ingeniis, quæ calorem reuocant.

Cæterum, antequam adueniat, solent medici admodum solliciti esse in ipso depellendo atque auertendo. Hoc autem fieri solet tribus vel quatuor horis antequā adueniat, & occurritur ipsi tum medicamentis externis tum internis. Externa medicamenta sunt balnea, inunctiones factæ ex rebus calefacientibus. Exempli grat.

Linimentū contra rigorem in febribus.

℞. *Ol. chamom.*
Ol. nard. an ℥. ß.
Pulu. coriand.
Pulu. piperis albi an ℈. j. M. & f. liniment.

Lauacri ex chamomilla laus. Præ cæteris magnopere laudatur vsus & fomenti & lauacri ex chamomilla, quippe quod dicebat Galen. à medicis putatum esse remedium febris. Solemus etiam implere vesicas vel ol. chamom. vel aliquo alio calefaciente, atque apponere dorso: cui linimenta quoque adhiberi solent. Complura alia reperietis auxilia aduersus rigorem febrium 1. quarti tr. 2. c. 12. Interna remedia quibus occurrimus rigori, omnia calefacientia, vt est Theriaca commendata ab Auicenna, diatrionpipereon, diaspolit. Laudat etiam Auic. pill. quasdam ex aromatibus, quas vocat expertas.

Neque vos moueat, quod in febribus remedia adeo calida minime videātur accommodata, quia hæc adhibentur ante paroxysmum, & præsertim adhibentur, vbi materia non vsq; adeo calida est, cuiusmodi est quartana febris, de qua loquens Arist. 1. probl. 58. dicebat in quartanariis multum ignem accendendum esse, sc. ob vehementissimos rigores, quib. quartanarij afficiuntur. Laudat etiam Auic. vinum. Et accepit hoc consilium à sapientissimo Hippocrat. qui 7. aphorism. 56. scribit, horrores solui à vino pari aquæ pondere commixto. *Vinum rigores soluit ex Hip.* Quem locum cum interpretaretur Galen. d. vinum ideo soluere horrorē, quia suo calore dissipat vapores & humores, à quibus inducitur rigor. Sed non loquebatur Hip. de vinis Patauinis, sed de iis quæ potentissima sunt, quæ erant fere meraca, quando solum æqualis portio aquæ commiscebatur: cuiusmodi etiamnum in Græcia reperiuntur. Postremo loco symptomata tāgibiliū qualitatum coniuncta febribus sunt dolores qui varii sunt. Sed præ cæteris solent

febrientes

De dolore in febribus. febrientes magnopere tentari dolore capitis, dolore dorsi & lacertorum, nec non dolore stomachi. Appello autem dolorem stomachi non cardialgiam, de qua supra sumus loquuti, quando sc. os ventriculi dolet, sed eum qui præhendit totum corpus ventriculi.

De dolore capitis in febribus. Dolor capitis in febribus solet interdum oriri propter fæces retentas. Et aduersus hũc præsidium vnicum est, aluum liquare, quod fit felicissime vsu clysterum mollientium. Sæpius fit dolor in febribus ob vapores, qui tolluntur ab internis partibus, & modo acres sunt & mordaces, modo graues, sed blãdiores. Vbi fit dolor à vaporibus acribus & mordacibus, cognoscitur, quia acrimonia sensus percipitur, vbi vero fit ab aliis vaporibus, cognoscitur, quia dolor capitis potius grauatiuus est, quam vlceratiuus: quemadmodum vbi fit à flatu, potius tensiuus est.

Aduersus dolorem, qui fit à vaporibus acribus cerebri membranas mordentibus occurritur duobus modis, vel reuellendo vel repellendo. Reuelluntur vapores frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, clysteribus. Ægineta lib. 2. inter alia probat hirudines. Sed quibus locis sint applicandæ, non commemorat. Quare ad solertem medicum pertinebit hoc in casu animaduertere, vtrum febriens familiarem habeat sanguinem fluentem ab hæmorrhoidibus. Nã hoc in casu ad auertendum dolorem capitis nullus alius locus est eligendus, quã hæmorrhoides. *Hirudinum in dolore cã pitis laus.* Si autem nullas internas partes oblæsas habeat, nullus locus aptior est pro hirudinibus, quã nares. Et sæpe sum expertus, hirudinem vnam vel alteram naribus febrientium immissam statim dolorem capitis abstulisse.

Ratio repellendi est, vt animaduertatur, quinam sint vapores efficientes dolorem, quoniam si calidi sunt, perfusiones ex rebus refrigerantibus maxime accõmodantur: cuiusmodi sunt illæ, quas vobis proposui in delirio curando: vt non sit opus inutiliter repetere. *An lactis vsus extrinsecus conueniat in hoc casu.* Auic. proponit perfusiones ex lacte. Sed duo sunt circa lac animaduertenda. Vnum est, vt in vaporibus frigidis vsus lactis fugiatur, eo, quia nimium obstipat cutim, ita, vt vapores alioqui crassiores minime difflari queant. Alterum obseruandum est, cum vbi cum dolore iuncta est propésio ad somnum, minime conducere lactis vsum.

Si fiat dolor à vaporibus crassioribus, oportet perfusiones & inunctiones adhibere, quæ vim habeant discutiendi. Et in hoc nihil præstantius est, quam decoctum camomillæ & anethi, necnon perfusio ex decocto earundem herbarum. Laudat Arch. & Paulus empl. ex oleo, aloe & amygdalis amaris, sed huiusmodi empl. quæ alioqui solent caput grauare, libenter refugio, quia debet medicus in omnibus illud studere, vt cum securitate, cum celeritate & cum iucunditate curet.

De dolore lumborum & lacertorum. Sequitur dolor lumborum & lacertorum, qui interdum vsque adeo febricitantes sollicitat, vt quiescere non possint. Fiunt hi dolores in febribus propter vnicam causam, hoc est ob calidam intemperiem, quæ sequitur putredinem. Nam, si locus putredinis sit in vena illa magna, quæ ꝓpter subtus dorsum vt sæpe solēt euenire, in ea parte fit ingēs incendium, & consequenter fiunt dolores insignes. Haud secus contingit, si putredinis locus sit in lacertis totius corporis, quoniam vbi fit exæstuatio, & consequenter ex æstuatione oritur dolor, vt deinde febricitantes non possint quiescere, quoniam nullum situm reperiunt, in quo dolor non vrgeat. Aduersus dolorem lacertorum commẽdat Aetius vsũ vini & olei. Sed ego soleo vti sola irroratione ex decocto camom. tepido. *Curatio incendii lumborum.* Nam discutit putredinem, non auget incẽdium & dolorẽ placat. Aduersus dolorẽ lumborũ solemus multa excogitare & adhibere, quæ omnia eo debent respicere, vt refrigerent, sed non admodum obstipēt. v. g. folia vitis irrorata aq. rosacea, & lumbis adhibita maxime valent ad retundendũ hoc incendium. Panni lacte macerati & adhibiti etiam valent, sicuti quoque albumen oui, aq. lactucæ commixtũ & irrigatum dorso magnopere placent. Iuuat etiam substernere dorso vel coria vel folia vitis, omnia vnguẽta & omnia olea in his casibus libenter non admitto, quia in corpore feruente cuiusmodi est, quando dolor hic vrget, hæc facile inflammantur, & potius dolorem augent, quam vt imminuant.

De dolore stomachi. Dolor stomachi in febribus duas potissimum ob causas oriri solet, vel ob flatus qui contenti in ventriculo & eum distendentes solutionem & consequenter dolorem inducunt. Fit etiam ob humores vel crudos & pituitosos vel biliosos. Si oriatur ab humoribus pituitosis & crudis, non alia via incedendum est in ablatione huius symptomatis, q̃ ea, quam docui vos tenendã esse in ablatione syncopes ab humorib. crudis. Sed hac in re magna opus est prudentia, siquidem cũncta fere quæ flatus discutiunt, admodum calida esse solent in febricitantib. Et quia vehementer calefaciunt, amplectẽda non sunt faciliter, ea propter multo satius est adhibere ea, quæ tepidiora sunt & flatus discutiunt, vt est mentha viridis & sicca, pulegium, fœniculum viride. *De aniso not.* Nam anisum potentissimum quidem est in discutiendis flatibus, verumtamen est pene causticum, vt propterea non sit vsque adeo tutus ipsius vsus.

Si dolor oriatur ab humoribus biliosis, videndum est vtrum contineātur in ipso, an sigillatim in eum aliunde, & præsertim à iecore mittantur. Si mittātur à iecore ante ac-

ceſſionem, opus eſt diligenter hunc impetum comprimere. Quod quidem fit, ſi vel clyſteres acriores ante acceſſionem immittantur, vel ſi cucurbitulæ ſiccæ ſubtus regionem iecoris applicentur. Si autem humor bilioſus, qui dolorem facit, contineatur in ventriculo, ſtudendum eſt primum eum placare, quod facere poteſt ſuccus granat. compoſitio illa, quæ appellatur oxyſacch. ſuccus cydoniorum, ſuccus mororum. Cibi etiam, qui leniunt & obtundunt acrimoniam accommodatiſſimi ſunt, vt eſt ptiſana, facta ex farre, & lactuca cocta etiam ſimiliter valet.

Cæterum, ſi hęc non tollant dolorem, deueniendum eſt ad educendum humorem illum, qui, quoniam ſuapte natura lubricus & mobilis eſt, nec non in partibus vicinis contentus, minime exquiſita aut diuturna præparatione eget; ſed ſtatim educendus eſt vel rhab. vel alio, quod bilem ducat. Et ipſe in huiuſmodi caſibus nihil vtilius inueni hoc medicamento.

Bolus euacuans humores in ſtomacho.

℞. *Pulpæ thamar. ℥. iij.*
Rhab. electi ſubt. puluerifati ℈. iiij.
Diaphen. ℥. iij. ß.
Squinanthi gr. iij. Cum modico mellis roſ. ſolutiui f. bolus.

Et aduertite multo melius eſſe exhibere medicamenta ſolidiora, quam liquidiora, eo, quia è ventriculo euacuandus eſt humor. Vnde quanto diutius ibi manet medicamẽtum, eo melius euellit & eradicat humores à ſtomacho. Poſtremo ſolent inteſtinorum dolores, & præſertim gracilium, & coli febricitantes exercere, pro quibus omnib. tollendis in febribus nihil melius eſt, quam vt d. Auicen. in 1. caut. quam feces tollere, quod fit potiſſimum vſu clyſterum. Sed quia alias fuſius intellexiſtis, quo pacto tractandi ſint, qui tenentur doloribus colicis, non eſt vt eadem repetam. Solemus extrinſecus & ſtomacho dolenti & gracilib. inteſtinis panem recentem ex furno extractum; & ita calentem adhibere, qui efficaciſſimus eſſe ſolet; & eo efficacior euadit, ſi vino generoſo immaceretur atque ita calens ventriculo apponatur. Auic. vnum monet, non aſpernandum, ſcil. in his doloribus inteſtinalibus abſtinendum eſſe à potu aquæ. Quod præceptum ideo attulit Auic. quoniam ſolemus aqua liberaliter vti in febribus.

Cæterum, quia vſus vini minime ſecurus eſt, conſulit Auicen. vt in potu cohibeatur ius galli. Cæterum, ius galli antiquum nimium nitroſum eſt, & propterea haudquaquam hoc in caſu conuenit. Galli etiam iuniores non ita laudabilem ſolent reddere aquam, in qua coquuntur, propterea multo ſatius eſt, in huiuſmodi neceſſitate vti vel iure paruæ pullæ, quod ſcribit Galen. humores attemperare: vel vti aqua è carnibus aut vitulinis, aut pullarum per alembicum extractis.

CAPVT XVII.

De febribus malignis.

EST omnium philoſophantium ſententia, vbi aliqua res æquiuoca tractanda eſt, prius omnem æquiuocationem eſſe tollendam, vt recte conſtituatur id, de quo tractandum eſt. Quare cum hoc tempore de peſtilenti febre tractaturus ſim, & hoc nomen æquiuocum videatur, operæ pretium eſt, ante alia omnem æquiuocationẽ de medio tollere. Apud medicos hæc nomina reperiuntur λοιμὸς & λοιμώδης πυρετός, hoc eſt peſtis & febris peſtilentialis.

Differentia inter peſtem & peſtilentem febrim.

Videndum eſt ergo, quę ſit differentia inter peſtem & peſtilentem febrim. Dicebat Galen. in epid. 19. peſtem non ſignificare vnum quoddam morbi genus, ſed eſſe veluti generaliſſimum quoddam nomẽ, quod ſub ſe complectitur omnia pene genera morborum, idque facile eſt intelligere ex ipſomet Hippocrat. qui in libr. epid. vbi diuerſas peſtilentes conſtitutiones enarrat, non vnum vel alterum genus morborum recenſet, ſed nullum eſt pene morborum genus, quod in iis conſtitutionibus apparuiſſe non recenſeat; vt certiſſimum ſit peſtem non eſſe peculiarem aliquam ægritudinem, ſed eſſe nomen commune ad innumeras prope ægritudines.

Febris peſtilens vera & non vera.

Cæterum febris peſtilens eſt peculiare genus morbi, ſiquidem eſt neceſſario intemperies: & cum ſit intemperies, quis non videt eſſe peculiare quoddam genus, & propterea hac ratione à peſte differre? Verum peſtilens febris, neque ipſa vniuoca, ſed diuiditur tum in febrem vere peſtilentem, tum in eam, quæ non vere peſtilens eſt, ſed per ſimilitudinem, vt audietis, peſtilens vocatur. Cum igitur duo hæc ſint genera febris peſtilentis, ac propterea inter ſe conueniant & differant, videndum eſt, in quo conueniant, & in quo differant. Febris vere peſtilẽs, quæ à peſte inſeparabilis omnino eſt & peſtilens per ſimilitudinem, hoc habet commune, quod vtraque praua & maligna eſt.

Prauum & malignũ vt apud Galenum differant.

Dixi prauã & malignam, quia etiam Galen. 3. de criſ. 5. differentiam poſuit inter prauam & malignam, vbi ſcribit ſputamen dici prauum, quando periculoſum eſt: dici vero malignum quando minatur, adeo vt prauitas periculum, malignitas exitium ſemper minetur. Conueniunt itaque in hoc, vt peſtilens febris & peſtis & peſtilens non vera quod omnes prauæ ſunt & malignæ. Neque

dubi-

An detur febris pesti-lens absque peste.

dubitare debetis, hanc pestem malignam dari, quæ differens est à vera pestilente & peste, quandoquidem Galen. in lib. de defin. necnon 8. de comp. med. f. l. 7. similiter etiam 3. de præsag. ex pulf. 5. & maxime omnium 3. in 3. epid. 57. manifestissime scribit reperiri febres pestilentes sine peste, vbi minime dicendum est, eum loqui de vera peste, quoniam, vt audiuistis hæc inseparabilis est à peste; sed loquitur de alia pestilente, quæ non est pestis.

Quomodo vera pestilens & non vera differant.

Differentiæ autem, quibus vera pestilens & non vera inter se discernuntur, complures sunt, verumtamen quātum ego puto tres potissimum sunt. Prima differentia est, quod pestis, siue pestilentialis vera perpetuo originē habet ab aere. Nam, vt alias docui in sect. de peste, neque veteres, neq; ratio vnquā docuerūt, communissimi morbi, cuiusmodi est pestis, possealiam causam reperiri quā communissimam. Est autem cōmunissimus aer, quem inspiramus, vt demonstrat Galen. ex Hipp. in lib. 1. epid.

Neque valet, quod dicunt sectatores alienæ sententiæ, sc. Hip. & alios veteres non vere cognouisse pestis naturā & causas omnes, quia hoc est insignem iniuriam facere inauditæ Hip & veterum sapientiæ. Et eo magis, cum & Hip & Gal. fuerint ea tempestate, qua grauissimæ & plures extiterunt pestes, quis credere posset, eos, si non ratione, saltem experientia non potuisse comperire alias causas ab aere, si quæ essent. Sed, vt dixi, hæc alias fusius disputaui. Iam vero aer, qui est causa pestis, nō vno modo corrumpitur, vt gignat hunc morbum, siquidem interdum à principiis internis quodam pacto corrumpitur, scil. quando nimium caldus & humidus existens grauem putredinem contrahit: interdum aliunde inquinamentum & putredinem nanciscitur: quod fit, quando vel lacus & specus corrupti aerem contaminant; vel contra cadauera aut fame aut bello insepulta & putrefacta aeri putredinem inferunt, vt si quādo vel victu vel alia ratione pestes inductas legatis, non aliter intelligere debeatis, quam ab his vitiatum primo esse aerem, & ab aere deinde morbido pestem induci.

Ab vsu prauorum ciborum fit peste.

Cæterum, febris, quæ per similitudinem pestilens est, haudquaquā ab aere primam & veram originem suscipit, sed potius à corruptione humorū in corpore latitātium. Atq; hinc fit, quod sepe audietis, ex esu prauorum ciborum pestiferas febres induci, quemadmodum Galen. 2. de alim. fac. cap. de cucum. scribit, abstinēdum esse à prauis eduliis, propterea quod longo tempore putredine concepta malignas febres inducunt. Ex quo loco colligere potestis febres malignas non semper ab aere oriri, nisi quando sunt vere pestilentes; sed oriri etiam à prauo victu.

Secunda differentia est, quod febres vere pestilentes copulantur plærunq; cum fluxu colliquatiuo; id quod scriptum habetis apud Gal. 3. in 3. epid. 57. vbi scribit fluxum colliquatiuum esse symptoma inseparabile à febre pestilente. Febris autem quæ non est vere pestilens minime habet huiusmodi fluxum. Et si interdum habet, est vel ꝓpter insignem ardorem, vel propter aliam aliquam causam. Et postrema differentia est, quod febris vere pestilens contagiosa est, adeo, vt periculum habeat consuetudo cum iis, qui hac febre tentantur vt ✠. Galen. 1. de diff. febr. 3.

Febris autem non vere pestilens minimé contagiosa est: idq; si non aliud, saltem cotidiana experientia locupletissime docet; cum celerrime contingat nobis videre febres has malignas minime contagiosas esse, cuius rationem f. l. explicabimus.

Cum ergo hæc sit differentia inter pestiferam verā & non veram; nunc videre oportet, quę sit communis illa natura, quam diximus habere, cum dicebamus & pestem & pestilentes omnes prauas & malignas esse. Et quia nonnulli fuerunt in ea sententia pestilentem febrem appellari ex idea, non autem ex more, cum nos aliam sententiam sequamur; necesse est, vt breuiter videamus, quid sit species morbi & quid sit mos.

Nam circa morbum omnem semper quatuor consid[illegible] mus, vt docuit Gal. de cris. 5. & 1. de cri[illegible] 5. Sunt autem hæc 4. species siue ide[illegible] itudo siue vehementia, motus, & [illegible] modus.

Qu[illegible] ecies morbi, docuit Gal. l. 5. vbi afferēs [illegible] plum speciei morbi inquit, esse veluti tertianam, quartanam, pleuritidem, peripneumoniam. Hac enim omnes dicit Gal. designare nobis speciem seu ideā morbi, quam cognosci scribit propriis accidentibus. E. g. pleuritis cognoscitur dolore lateris pungitiuo, difficultate anhelitus, tussi, & febre acuta. Nam hæc omnia sunt accidentia propria, quæ declarant ideam huius morbi. Magnitudo siue vehementia cognoscit magnitudine & vehementia accidentium propriorum. E. gr. magnitudo pleur. cognoscitur & magnitudine & vehementia accidentium febris, tussis doloris & difficultatis anhelitus.

Quid sit species seu idea morbi.

Tempus morbi cognoscitur, inquit Galenus, ex tarditate vel velocitate aut accessionis aut partium accessionis morbi. Ex. gr. pleuritis cognoscitur, quia si statim properet augmentum est status, dicitur Pleuritis non acuta.

Postremo inquit Galen. cognosci morem siue modum ex accidentib. non quidē propriis, sed superuenientibus. Et si accidentia superuenientia sint periculosa, sint exitialia,

Quid mos morbi.

 dici-

dicitur morbus malignus. Sin autem accidentia sint simplicia,non periculosa,nō exitialia,dicitur morbus benignus.

Sunt autem accidentia maligna, quæ relata sunt ab Hip. & in epid. & 1. prorrhet.52. sc.vigiliæ, somnolentia, deliria, inquietudines,propterea,vt ab exemplo proposito non recedamus, si pleuritidi superueniat dormitatio, si superueniat delirium, si inappetentia, inquietudo, dicitur maligna,quēadmodum vbi superuenientia accidentia nō sunt periculosa,veluti est sitis,expuitio cruda,minime dicitur maligna,sed potius benigna.

Quibus ita cōstitutis,facile patet hoc nomen maligni & praui conuenire pesti & pestilenti febri, non quidem, vt dicunt aliqui, ob speciem morbi, sed potius conuenire ob mores.

Nam, si pestis non est vnum genus, vt dixit Gal. neque etiam potest esse vna & peculiaris species.

Imo vero habetis apud Hip.3. epid.3.in ea constitutione omnes febres pestilentes fuisse & tertianam & quartanam & cotidianam, adeo vt euidētissimum sit, pestilentem febrē non dici ob peculiarem speciem, sed ob mores, quia scilicet omnis febris pestilens,quæcunque sit,ita vocatur,quia praua & maligna est, & quia praua accidentia sibi iam constitutæ superueniunt.

Quare cū iam habeatis,in quo conueniāt, & in quo discrepent febres pestilentes veræ & non veræ;nunc minime nobis de peste aut de pestilente vera tractandum est, quandoquidem hac de re meæ lectiones habentur.

Sed tantum tractabimus de febre pestilente non vera,hoc est,praua & maligna,nēpe quæ vno quodam determinato tempore fiat, sed omni anno, omni anni parte, &, vt verbo dicam,omni mense. Est autem huiusmodi febris,de qua sumus tractaturi,nihil aliud,nisi intemperies calida ex graui & maligna putredine. Nam dicitur calida intemperies, quoniam vt sæpius docui vos, caliditas præternaturalis est vera essentia & verus typus, quo vnaquæque febris constituitur. *Definitio.*

Sed scire oportet,in febribus non æqualiter diffusum esse per totum corpus hunc calorem febrilem,quoniam in aliquibus vehementissimus est & tactui manifestus, in aliquib. veluti sepultus est ita, vt intus magnus sit,extra vero paruus:in aliis neque intus,neque extra admodum ingens est.

Et hoc pacto constituuntur plærunq; febres pestilentiales tam veræ quam non veræ. Nam &. Gal.9.de simpl.med.cap.de terra Samia pestilentes febres esse blandissimas sine vllo calore vel extimo vel intimo. Id quod etiam videtur in 3.epid. apud Hipp. vbi narrans morbos illos, sæpissime dicit fuisse sine febre, non quod vere essent absque omni febre, sed quia erant absq; febre euidenti, manifesta & insigni.

Sed nunc hic scrupulus occurrit, vtrum fieri possit, vt in febre pestilente cor nō semper caleat, sed interdum frigeat. Nam est apertissima Gal.sententia 3.de præsag.ex pulſ. 5.in aliquibus febribus interdum cordis corpus refrigerari plus q̄ iustū sit.Preterea,si cōsideremus statū febris pestilētis, vt scribit idē Gal.3. de præsag.4. interdū pulsus sunt similes sanis, vt manifestum sit,cor minime calidius esse redditū,quandoquidē si calidius redderetur, cordis pulsus deberet esse nō similis sano,sed celerior.Igitur ex his colligit,in febrib.pestiferis posse interdū cor frigidius esse. *An in febre pestilente fieri possit vt cor quandoq; frigeat?*

Ex altera parte est idem Galenus, qui lib. de marc.5.scribit,vbi cor frigidius est, ibi nō posse esse febrim.

Accedit etiam ratio; quia essentia cuiusq; febris est, vt calor totius corporis, & præcipue cordis, augeatur. Dicendum est in hac difficultate,vere in nulla febre posse cor plus refrigerari, quam sit iustum naturæ: propter rationes dictas, sc. quia hæc est essentia & typus febris vt calor natiuus augeatur.

Neq; imaginari possumus,vnquam in febricitante frigidius redditum esse cor. Nam in hydrope thoracis fit semper febris. Si vnquā deberet cor refrigerari, sane deberet in hac ægritudine, in qua pulmones & pene ipsum cor innatant in aqua. Veruntamen calorem cordis auctum esse ostendunt pulsus velocissimi, qui fiunt in hac ægritudine.

Sed quid dicemus ad pulsum similem sano apparētem in pestilente,& ad Gal.auctoritatem? De pulsu loquemur suo loco quando de signis tractabimus. Ad Gal.auctoritatem dico, Gal.eo in loco non statuere id tanquam firmum, vt cor interdū frigidius fiat. Sed cum sibi proposuisset enarrare differentias omnes pulsuū, posuit omnes casus, quos contingere posse vni,consentaneum esse videtur,& propterea, cū proposuisset qui pulsus fiant vbi cor calidius & contenta frigidiora sunt, proposuit etiam quis pulsus fiat, si è conuerso cor fieret frigidius, & contenta calidiora essent. nam nisi hoc pacto intelligatur ille Gal.locus,proculdubio rem absurdam & à ratione alienam dixisset.

Dixi febrem pestiferā fieri à graui & maligna putredine, quoniā malignitas in febrib. pestiferis est ipsamet egregiā putredo. Huius rei locupletissimum testem habetis Gal. qui 3.in 3.epid.50.scribit malignitatem humorū nil aliud fuisse, quam ingētem putredinem.

Præterea quod huius febris character & typus sit excedēs putredo,inprimis testatum habetis ab Hip.3.in 3.epid.82.vbi scribit,putredines fuisse morbos, qui in ea cōstitutione afficiebant. *Febris pestilentis character est excedēs putredo,*

Vnde Gal.postmodum 1.in 6.epid.29.dicebat,

ecbat, febres peftilentes ab aliis febribus putridis differre tantum propter excellentiam putredinis.

Et ne dicatis hoc Galenum dixiffe tantum de febribus vere peftilentibus, videatis ipfum 1. de diff. feb. 4. vbi eandem fententiam habet: cum tamen ibi loquatur de febribus, quæ non funt vere peftilentes, vt ipfemet fatetur 3. de præfag. ex pulf. 4.

Itaque colligere poteftis, iure additum effe putredinem grauem & malignam, vt hoc diftinguantur febres peftilentes ab aliis putridis, quarum non eft adeo excellens putredo. Scio plærofque recentiores, quorum princeps eft Fern. in ea fuiffe fententia, vtrũ typum & characterem febris peftilentis non effe folam excellentem putredinem, fed præter hanc effe quoque venenatam & perniciofam qualitatem. Veruntamen hæc fententia, nifi fano modo intelligatur & proponatur, nullo modo mihi placere poteft.

Si enim pro qualitate perniciofa & venenata intelligere volunt fummum & extremũ gradum putredinis, facile affentias, quandoquidem & Gal. & omnes veteres extremum gradum omnium qualitatum dixerunt effe venenum, veluti extremus gradus caliditatis, extremus gradus frigiditatis, &c. venena funt; atque ita appellantur, proptérea fi volumus ita appellare fummum gradum putredinis, facile confentiam adeffe in peftilentibus febribus qualitatem perniciofam & venenatam. Sed fi, quod videntur plærique dicere, velint pro qualitate arcana, & venenata dicere aliquid diuerfi ab extremo putredinis gradu, iis affentiri minime poffum, fiquidem neque ratio, neque experientia neque quod maxime refert, vllus auctor antiquus probatus huic attestari poffit. Quod fi volunt hi & prudentiores & oculatiores & doctiores veteribus videri, permitto vt hanc prærogatiuam fibi affumãt. Sat eft vere & veteres & rationem fectari febres omnes peftilentes formari ab excellenti & maligna putredine.

Differentia certa inter veram peftilentialem & falfam.

Sed dicetis, hac quidem putredine diftinguũtur febres omnes peftilentes ab aliis putridis: veruntamen non apparet adhuc, qua ratione diftinguantur vere peftilentiales à peftilentialibus non veris, quamobrem, vt huiufmodi diftinctio habeatur, addendum eft aliquid, fc. à putredine graui maligna & interna, vt perfecta definitio, fi qua haberi poteft, hæc fit peftilentis febris non veræ, eam effe calidam intemperiem à graui, maligna & interna putredine. Nam, vt alias dixi, vera peftis, & vera peftilens, quæ nunquam à pefte difiungitur, id fempiternum habet, vt fiat ab aere, ab hac caufa externa; peftilens non vera femper fit à caufa interna recente, non autem à caufa externa, hoc eft, non ab aere.

An in vera pefte fit etiam interna putredo.

Neque dicatis, etiam in vera pefte internam putredinem fieri, quia id quidem verum eft, fed magnopere differt, quoniam in vera pefte & in peftilenti aer eft principalis caufa ipfius febris; difpofitio corporis eft fecundaria caufa, in peftilenti non vera principalis caufa eft putredo interna nõ putredo aeris; quia fi aer concurrat ad efficiendã hãc febrim, concurrit tanquam res nõ naturalis, & tanquam cauffa quædam communis omnium morborum, non autem tanquam caufa propria febris peftilentis, vt concurrit in hac. Et hanc fuiffe quoque Galen. mentem, intelligere poteftis ex cap. 3. lib. 1. de diff. feb. vbi fcribit ob annonæ caritatem aliquibus factas effe febres peftiferas, aliquib. fcabiem, & alia vlcera.

Ex quo loco colligere poteftis duo. Vnũ eft, ibi Gal. non loqui de vera peftilentiali, fed de ea, quæ fit fine pefte.

Alterum eft, velle Galenum fieri febres peftilentes ex putredine & corruptione prauorum humorum, qui in corporib. gignuntur ex efu ciborum prauorum, id quod etiam teftatum fecit lib. 2. de alim. fac. cap. de cutum. Vbi fcribit, abftinendum effe à prauis eduliis, quod fucci ex ipfis geniti putrefcentes febres malignas pariant. Cum ergo putredo ingens & interna fit ea, quæ format peftilentem febrem, atque putredo fit accidens quoddam, & omne accidens in aliquo fubiecto collocetur, videre oportet, quæ fint illa fubiecta in corporibus noftris, in quibus hæc infignis putredo ponatur.

In qua fede corporis noftri hæc infignis putredo ponenda.

Sunt autẽ in corporibus noftris tria fubiectorũ genera; humores, & fpiritus & partes folidæ. In humorib. fieri peftiferas febres, de quib. tractamus, nemo vnquã dubitauit. Et propterea, neque nos dubitare debemus, fed ftatuere humores putrefcentes, vbi infigniter putrefcunt, peftilentes febres inducere.

An fpiritus etiam fint huius febris peftilentialis fubiecta.

De fpiritibus, vtrum hi fint peftilentis febris fubiecta, dubitatũ eft antiquitus, atque etiam nunc dubitatur. Conc. diff: 94. conatus eft tribus potiffimum argumentis demonftrare, non poffe febrem vllam peftiferam in fpiritibus collocari, adeo, vt liceat dicere, reperiri interdum febrem diariam peftilentẽ.

Prima ratio fuit, peftilentem omnem febrem originem ducere ab excellenti putredine. Sed fpiritus nõ putrefcunt, inquit Cõcil. Igitur non poffunt etiam fubiecta effe febris peftilentis. Quod non putrefcant fpiritus probat: quoniã funt corpora ficciffima, & propterea à putredine admodum aliena.

Ad hæc, fpiritus funt in perpetuo motu, vt iure Hippoc. vocauerit ipfos ἐνορμῶντα, hoc eft, impetum facientia.

Sed quæ in perpetuo funt motu, expertia funt omnis putredinis, vt colligere liceat etiã fpiritus alienos effe à qualibet putredine.

Secunda

Secunda ratio fuit, febrem diariam, quæ in spiritibus accenditur, non perdurare vltra vnam vel ad summum tertiam diem. Sed febres pestilentes durant vltra tres, quatuor & sex dies. Ergo non possunt pestilentes diariæ fieri. Tertio probat hoc Conc. quoniam omnes febres diariæ, quæ ex spiritibus efficiuntur, sunt salutares. Febres pestilentes omnes sunt exitiales. Vt nullo pacto videatur febris pestilens vlla esse diaria.

Ex altera parte est auctoritas Arist. qui 4. meteor. d. omnia putrescere, excepto igne, vt cum spiritus, quemadmodum d. Galen. de plac. 3. non sint ignis, sed ex igne & aere, tanquam ex elementis conflati, ideo rationi cōsentaneum, vt & ipsi putredinem contrahere, & consequ. febrem pestilentem inducere queant.

Ad hæc febris anglica est febris, quę iugulat fere omnes vna die, quod fieri nequaquā posset, nisi putredo ingens in spiritibus collocaretur, quæ citam faciat mortem; quemadmodum videmus ex ipsismet spiritib. patientibus syncopas, quæ sunt mortis germanæ, oriri. In hac difficultate pro resolutione breuiter statuo has propositiones: 1. spiritus nostri corporis, & præsertim naturales, posse putrescere, veruntamen multo difficilius eos putredinem concipere, quam vel humores vel aliud quippiam.

Præterea statuo huiusmodi putredinem in spiritibus existentem efficacissimam esse; ita, vt sine dubio possit subitum interitum afferre. Postremo statuo, quod tametsi ex spiritibus putrescentibus febris pestifera & exitiosa oriatur, eiusmodi tamen febrem minime veram diariam esse appellandam, sed potius diariam ob similitudinem quandam.

Quod spiritus putrescere possint, breuiter probatur & ratione & auctoritate. Ratione, quia spiritus sunt corpora calida & humida. Calida autē & humida corpora, vt dicit Gal. 9. meth. 8. sunt maxime omnium putredini exposita, vt ob hoc rationi consonum videatur, spiritus putredinem concipere posse. Quod autem spiritus sint corpora calida & humida, testis est Aristot. qui 2. de gen. animal. 2. scribit, spiritus, cum fiāt ex alimento puro, esse corpora calida atque humida: cuiusmodi est illud alimentum, ex quo nascuntur.

Præterea Galen. loc. cit. 5. de plac. 2. cum asserat elementa spirituum esse ignem & aerem, certissime concludi potest ex ipsius sententia esse spiritum calidum & humidum, cum ipsius elementa sint ignis, qui est calidus; & aer, qui est humid⁹. Auctoritate quoque hoc potest probari, quoniam Aristot. 7. problem. 8. & Alexand. 2. problem. 42. quærentes cur phthisis sit contagiosa, dicebant, ideo esse contagiosam, quoniam spiritus putres & corrupti ab ægris pulmonibus manātes, dum ingrediuntur pectora sanorum, viscera vitalia contaminare, & ad putredinem deducere.

Ex quo loco facile est videre secundū hos scriptores, spiritus esse putredini obnoxios. Illud tamen vt dicebam, verum est, spiritus putrescere min⁹ quam humores & alia, quoniam si comparentur cæteris corporibus, sunt sane sicciores & consequent. minus putredini subiecti.

Spiritus posse putrescere

Quod autem à spiritib. infectis possit repentina mors oriri, non videtur dubitādum esse, siquidē videmus subito spirituum motu homines in syncopen nictu oculi incidere, quæ est veluti quædam mors, vt huiusmodi spiritus à putredine violati possint iure statim homines interimere.

Vnde non sunt fabulæ ea, quæ dicūtur de diaria Anglica, nempe quæ relatum est consueuisse vna die ægros interimere. Memini etiam me legisse apud vetustissimum quendam Poetam, Lucil. sc. vnam febrem interimere, non vnam potationem. Quod autem hæc febris non sit vera diaria, ex eo probari potest, quod vera diaria semper sit salutaris; hæc autem semper exitialis.

Quibus ita comprobatis, non est difficile respondere argumētis Conc. siquidem probatum iam est, spiritus putredini esse obnoxios: & si sint sicci & mobiles, ita esse in comparatione ad alia, quia propria natura sunt corpora humida, vt audiuistis ex Arist. Sed comparata cæteris dicuntur sicca.

Præterea probatum est, interimere etiam hanc febrem vna die, & propterea aliquo pacto posse dici diariā, etsi minime sit vera diaria. Nunc videamus, vtrum etiam fieri possit pestilentialis hectica. Qua in re non minor reperitur cōtrouersia. Ex vna parte sunt auctoritates & rationes, quibus probari potest, non fieri hanc febrem hecticam. Nam Hip. in lib. de corde & 4. de morbis scriptum reliquit, cor à natura cōstitutum esse ex substantia admodum solida & pene impassibili, vt sc. expers esset, quantum fieri potest, ægritudinum & putredinis. Quam sententiam secutus Aristotel. Hippocr. parum gratus 3. de part. animal. 4. & 4. cap. 2. dixit, cor nullum violentum affectum sustinere. Ex quibus videtur probari posse, solida cordis libera esse ab omni putredine. Secundo probari potest ex eo, quod humores cordis difficulter putredinem sufficiunt; ergo tanto magis solida ipsius.

An detur febris pestilentialis hectica.

Adhæc putredo est motus quidam, vt alias probatum est. Febris hectica non est in motu, non in alterari, sed in alterato esse, ergo repugnat dicere, febrem hecticam, & dicere putredinem in substantia cordis.

Poſtremo, ſi ſpectemus remedia, quæ adhibentur vtriſque febribus, ſatis docere poſſunt, longe diuerſam eſſe vtriuſque materiã, hoc eſt, hecticæ & peſtilentialis, cum auxilia, quæ petuntur à natura ægritudinis ſint inter ſe diſcrepantia & pene contraria. Nam, in peſtifera vtimur purgantibus, aperientibus, vomitu, v. ſ. in hectica omnia hæc præſidia diligenter vitantur.

Ex altera parte eſt auctoritas clariſſima Galen. 3. de præſag. ex pulſ. 4. & 3. cap. lib. 1. de diff. feb. vbi non ſolum aſſerit febrem hecticam peſtilentialem dari, verum etiam docet eam cognoſcere, præſertim ex ſpiritu ſeu ſætore animæ.

Dicendum, vt breuiter reſolutionem habeatis, ſi proprie loquẽdum ſit, certe febrem hecticam peſtilentialem reperiri non poſſe tum ob rationes prædictas, tũ maxime, quoniam, ſi daretur hæc febris, prius interimeret homines quam cognoſceretur, quia ad minimam quandam particulæ cordis putrefactionem illico ſequitur mors.

Sed quid ad Galen. dicemus? Reſpondendum eſt, Galenum hac in re potius ſpeculationem, cuius fuit amantiſſimus, quam ſenſum ipſum fuiſſe ſecutum. Nam ſpeculanti rerum naturas videtur quodam pacto veriſimile eſſe, vt ſi cæteræ partes cordis putreſcunt, ſolida quoque non ſint immunia.

Præterea, cum febris peſtilens aliqua inueniatur, quæ aſſimiletur hecticæ gratia populi & gratia huius ſimilitudinis, delectatus eſt Galen. proponere hanc febrem hecticam peſtilentialem, ſiquidem in duobus ſimilitudo eſt cum hectica, in vno, quod vtraque eſt continuo abſque vlla acceſſione; in altero quod non percipitur ab ægro.

Si enim tantum valuit apud Galenum non percipere febricitantes ſeſe febrire, vt quandoque hoc vel ſolo, vel maxime proprio ſigno voluerit ipſa ſignificare, poſſumus etiam ipſi concedere, vt alias febres, in quibus non percipitur febris, appellet hecticas, ſat eſt, ſi vere & proprie loquendum eſt, neque hecticas neque diarias peſtilentes vere dari, ſed tantum per quandam ſimilitudinem.

Cauſæ peſtilentium febrium, quæ non ſunt vere peſtilentes, aut internæ ſunt, aut externæ. Et internarum aliæ ſunt mediatæ, aliæ immediatæ. Cauſæ internæ immediatæ ſunt humores putreſcentes, non quidem qualibet priuata putredine: ſed graui & inſigni & proinde maligna; vt neque neceſſe ſit, vllam aliam prauam qualitatem commiſci, neque etiam dare aliquod quartum genus febrium, vt voluerunt nonnulli.

Quoniam vero varii & diuerſi ſunt humores, poteſt quidem vnumquodque genus humoris, vbi inſigniter putreſcit, febrem hanc peſtilentem producere. Veruntamen raro vſu venit, vt vnus tantum humor putreſcens, quantumuis excellenter, faciat hanc febrem. Sed aut omnes, aut complures ſemper putreſcunt.

Et frequentiſſime contingit, vt huiuſmodi peſtifera febris efficiatur à ſanguine putreſcente, quod oſtendunt variæ maculæ & varia exanthemata, quæ ſolent in his febribus apparere, quemadmodum ſuo loco audietis.

Sed video percontaturum eſſe aliquem, vtrum, quando fit hæc febris ab aliquo peculiari humore, neceſſario ſequatur naturam illius humoris, ita vt putreſcente bile fiat tertiana, putreſcente pituita fiat cotidiana, & vtriſque putreſcentibus fiat hemitritæus. Reſp. breuiter, hoc minime fieri poſſe, quoniam hæc febris acuta eſt, imo acutiſſima, vt fuit ſententia plæriſq; in locis, ſemper acutis morbis febres cõiunctas eſſe continuas.

Sed illud verum eſt, etiamſi febres hæ non ſint interpolatæ, ſed potius continuæ, referre tamen aliquam imaginem illorum febrium, quæ ſunt propriæ humori putreſcenti. Et hoc pacto intelligere oportet ſapientiſſ. ſenem, quando 3. epid. 3. in illa peſtilenti conſtituit. d. peruagatas eſſe tertianas, quartanas, cotidianas, non quod vere tales eſſent, ſed quia ob humores putreſcentes repræſentabant ſpeciem huius vel illius febris.

Compertum ergo vnicuique eſſe poteſt, febres has non ſub aliis eſſe collocandas quã ſub putridis, quia etſi habeant quædam accidentia, quæ videntur putridis febribus inſueta, huiuſmodi tamen accidentia ſequuntur gradum illum extremum putredinis, vt propter hoc non debeamus ipſas à genere putridarum ſegregare.

Cauſæ internæ mediatæ ſunt aliæ naturales, aliæ ſunt præternaturales. Naturales cauſæ quatuor ſunt: Complexio ſiue temperatura, habitus corporis, ſexus & ætas. Quod ſpectat ad temperaturam, corpora, quæ ſunt temperamento cal. & humido donata, hæc maxime magnis putredinibus ſunt ſubiecta, & conſequenter febribus peſtiferis. Quod ad habitum corporis pertinet, corpora, quæ pinguia ſunt & craſſa, ſunt his febribus obnoxia.

Et ego, quoties huiuſmodi corpora febricitantia mihi proponuntur curanda, ſemper pertimeſco, ne febre maligna tandem corripiantur. Habitus quoque denſus corporis facile his febribus tentatur.

Nec quicquam facit cõtra Auic. auctoritas, qui prima quarti, vbi tractat de peſtilẽti, dicit,

dicit corpora rara facilius tētari peste, siquidem sententia Auic. vera quidem est de ea febre pestilenti, quæ fit vitio aeris, non autem de febre nō vere pestilenti, quæ oritur ab interna putredine. Nam, corpora rara cum faciliter admittant morbidum & corruptum aerem, non est dubitandum, facile ab ipso violari, & consequenter putredinem concipere, quod quemadmodum rationi consonum est, corpora densa facilius corripi interna putredine, quod scilicet in ipsis effluuia cotidiana retineantur, & retenta putrescant, atque febribus his occasionem præbeant.

Sexus virilis magis quam fæmineus solet febribus pestilentibus tentari, cum viri semper calidiores sint & humidiores quam mulieres. Vnde hac eadem ratione & pueri, & adolescentes, & iuuenes multo facilius his febribus laborant, quam viri & senes: cum non solum magis abundant calore; verumetiam magis repleantur prauis succis, & consequēter reddantur paratiores ad suscipiendas has febres.

Causæ internæ mediatæ præternaturales sunt retentiones mensium, retentiones sanguinis in viris, vndecunque fluat, præsertim quando importune cohibetur. Febres etiam diuturnæ, si negligenter tractentur, aut ab ægris negligantur, solēt inducere febres malignas. Inflāmationes etiam internæ in causa sunt. Ex causis externis primum locum sibi vendicat aer & regio, aer sc. calidus & humidus. Vnde vere & æstate solent potissimum fieri hæ febres; & maxime, quando perflant austri, qui sunt calidi & humidi. Sic regiones similes subiectę sunt his febribus, & ꝓpterea Romæ frequentissimæ videntur.

Sed dicet aliquis statim: Quomodo potest aer causa esse harum febrium, cum iam constitutum sit, has febres, quas tractamus, ab aere non oriri, & propterea differentes esse à verę pestilentialibus? Resp. aliud esse concurrere tanquam causam principalem ad aliquid agendum, aliud vero concurrere vt causam cooperantem & præparantem materiam.

In vere pestilentiali concurrit aer morbidus & pestifer tāquam causa primaria: in his autem febribus minime cōcurrit aer, vt causa effectrix, sed potius tanquam causa cooperans, præparans & disponens humores internos ad suscipiendas putredines. Sic inter has causas numerare possumus nimium otium, nimium somnum, à quibus disponuntur corpora ad suscipiendam putredinem. Mæror quoque & ira maxime valent interdum in humoribus præparādis ad inducendam summam putredinem, vt viderim ego non semel exitialissimas febres ab immenso mærore statim factas esse. Sic Venus impura, & præsertim quæ habetur cum menstruatis mulieribus, efficacissima est ad subiiciendos homines febribus prauis & malignis. Nimia repletio ciborum, & præsertim prauorum, solet esse frequentissime causa harum febrium; de quibus loquebatur Gal. quando dixit, propter annonæ caritatem multos incidisse in febres pestiferas, quando fuerint coacti prauis cibis vesci.

Venus impura febris pestilentialis causa.

Febris pestilens, quam tractamus, duobus modis considerari potest, vel quatenus è genere putridarum est, vel quatenus pestilens. Si primo modo consideretur, signa pathognomonica habet: quemadmodum habent ceteræ febres putridæ, de quibus abunde sumus locuti. Si autem consideretur secundo modo, certis signis pathognomonicis caret, quippe quæ insequūtur morbi speciem. Sed habet accidentia superuenientia, à quibus, vt intellexistis ex sententia Galeni, 3. de cris. cōformantur & figurantur febres pestiferæ. Ex his antecedentibus superuenientibus solemus febres pestiferas, quaten⁹ pestiferę sunt, cognoscere.

Signa febris pestilētis ab humoribus.

Sunt autem hæc accidentia, quæ nobis pestilentes febres notificant, vel actiones læsæ, vel excrementa mutata, vel affectus præternaturales.

Inter actiones læsas si percurramus functiones animales, hæc signa sunt pestiferarū febrium: vigiliæ, cataphoræ, deliria, memoriæ læsiones. Videbitis enim in actu practico eos, qui laborant his febribus, modo vigilare semper, modo dormitare, insanire, & veluti memoria deficere. Si spectemus actiones vitales, ex ipsis hæc signa habemus; anhelitus fætorem, vt docuit Galen. 3. præsag. ex puls. 4. deliquia animi & syncope, pulsus debiles, celeres, interdum & pulsibus sanorum similes.

Si postremo naturales functiones intueamur, hæc signa comparantur: inappetentia, nam vsque adeo interdum abhorrent cibos omnes, vt, quemadmodum dicit Galenus 3. in 3. epid. 56. potius eligant mori, quā cibum sumere. Sitis quoque solet interdum ingens esse cum linguæ asperitate & nigredine. Excrementa mutata, quæ sunt pestiferarum signa, hęc habentur; fecum singularis quidam fætor. Nam scribit Galenus siue Herodotus in libr. de def. feces febricitantium pestiferis febrib. sæpe redolere odorem aquarum stagnantiū putridarum. Galen. quoque octauo de medic. loc. 7. dicebat, egestiones sic febricitantium esse liquidas, crudas & fætentes: nonnunquam etiam similes sanis sunt.

Notat Paulus Ægineta, interdum prodire è naribus quosdam fluores pituitosos cum feruore. Sed illud non raro conspicitur in his febribus, quod è narib. sanguinis stillæ prodeant. Affectus præternaturales, qui tanquā signa

ſigna ſolent indicare malignas febres, complures ſūt. In primis eſt dolor, qui interdum eryſipelaris eſt, vultus demiſſus, & primis diebus extenuatus. Color etiam interdū ſubuiridis eſt. Sæpe prorumpunt exanthemata, modo ſimilia pulicū morſuris, quę pediculæ vocantur: interdum apparēt phlyctenæ, hoc eſt, veluti puſtulæ ambuſtorum.

Quæ exanthematum genera modo ſunt lata, modo anguſta, modo plura, modo pauciora. Interdum ſtatim occultantur, interdum diu perdurāt. Et interdum violaceum, aliquando nigrum vel pallidum colorem habent. Solent etiam malignas febres indicare parotides.

Adhęc color in febribus plerunque blandus eſt, vt docuit Galenus 9. ſimplic. de Terra Samia. Sed ſępe etiam vſuuenit, vt interiora comburantur, vt propterea, licet extrema ſint tepida, nihilominus ægri non ſuſtineant integumenta, ſed huc atq; illuc iactātur nudi. Poſſumus his addere regiones, tempus anni, morbos vagantes, & alia extranea vocata; quibus perducimur ad cognoſcendas malignas febres. Hæ ſunt notæ peſtiferarum febrium, quæ frequentiſſime fiunt, & ex humoribus oriuntur. Quæ autem putantur fieri ex ſpiritibus, habēt hæc indicia, quod magno impetu feruntur. Sed calor ſatis blandus eſt, fiunt frequenter ſyncope & deliquia animi. Hecticæ autem cognoſcuntur proprie anhelitus fætore, nullam exacerbationem habent; non percipiunt ſeſe febrire, qui ea laborant. Quinimo, dicit Auic. etiam medicos ſæpe dubitare, vtrum huiuſmodi febricitantes vere febricitent, nec ne.

Signa febris peſtilētis ex ſpiritibus.

Cur in peſtiferis pulſus & vrina ſint ſimiles ſanorum.

Circa hanc ſignorum contemplationem eſt diſcuſſione dignum; cur fiat, vt in peſtiferis febribus pulſus & vrinæ ſint veluti ſanorum. Hoc enim ab omni ratione videtur alienum. Concil. diff. 94. dixit, hoc fieri, quoniam natura deterrita putredinis magnitudine & prauitate minime audet materiam morbificam tractare. Vnde fit, vt remanens materia hæc intentata neque vrinas neque pulſus commutet. Sed hæc ſententia mihi plane videtur abſurda. Primum, quia ſupponit naturam cognoſcere, & tanquam cognoſcentem operari. Sed nugæ ſunt. Dixit quidem naturam eſſe doctam, ſed non hac cognitione humida, ſed modo quodam naturali. Quamobrem miror Concil. alioqui philoſophum non ignobilem, in hanc inſaniam incidiſſe.

Alia ratio eſt, quia à natura comparatum eſt, vt vnaquæque noſtri corporis particula ſemper id, quod nocet, à ſe propellere conetur, quo fit, vt quanto magis praua & impura eſt materia, ac propterea naturam lædens, tanto magis inſurgat natura ad ipſam expellendam. Dinus, qui fuit magnus Auic. interpres, & cum eo recentiores complures noſtri dixerunt, ꝓpterea in peſtiferis apparere interdum vrinas & pulſus ſanis ſimiles, quoniam neque humores, neq; calor natiuus quicquam patiuntur, ſed ſola pura & venenata qualitas eſt, quæ cor immediate ferit: adeo vt non ſit mirum, neque pulſum, neq; vrinam commutari.

Imo vero, eo deuenerunt nonnulli, vt conati ſint febres peſtiferas formare ab hac qualitate ſecreta, quod videmus pulſus & vrinas ſimiles ſanis. Contra hanc ſententiam illud primum obſtat, quod, vt antea probauimus, verus character febrium malignarum nullus alius eſt niſi excedens putredo, ſiue maximus putredinis gradus: deinde illud obſtat, quod minime in omnibus malignis hoc reperitur; ſed raræ ſunt, imo rariſſimæ, in quibus appareant vrinæ & pulſus tales. Quod ſi qualitas praua & venenata faceret has febres, hac ipſorum ratione deberent hæc ſigna ſaltem frequenter apparere. Poſtremo non poſſum ſatis mente comprehendere, quomodo qualitas venenata poſſit exitium inferre febricitantibus, & non turbare neque calorem, neque humores, quia, etiamſi concedamus ipſis qualitatem venenatam adeſſe, eſt opus quoque aſſerere, huiuſmodi qualitatem valde cordi eſſe aduerſam, & propterea cum calor ſit caloris fons, neceſſario calorem ipſum alterari, & conſequenter pulſum mutari.

Galen. 3. de præſag. ex pulſ. 4. & 5. videtur propoſuiſſe aliam ſententiam, nempe in corde reperiri inæqualitatem, hoc eſt, frigidam eſſe ſubſtantiam ſolidam cordis, & contenta eſſe calida, vel vice verſa; propterea ex hac inæqualitate oriri veluti commoderationem in colore, ita vt videatur veluti naturalis, & conſequenter nec pulſum, nec vrinas mutet. Sed, quemadmodum alias dixi, puto non facile reperiri talem intemperiem in febricitantibus. Et ideo multo magis mihi placet, quod dixit idem 1. de cauſis pulſ. 8. vbi ſcribit, fieri pulſus ſimiles ſanis in huiuſmodi febribus, quoniam facultas debilis eſt motrix, & neceſſitas euentationis ingens, ita vt ex his duobus fiat motus quidam moderatus, exemplo (quemadmodum dicit Galenus) qui debilis ſit, & hoſtes fugiat. Nam neceſſitas fugiendi facit ipſum calorem, debilitas facit ipſum tardum. Vnde ex hac tarditate & celeritate quædam ambulatio commoderata. Idem putato te fieri in his caſibus; vt ob hanc etiam rationem, cum calor ſit moderatus, minime vrinæ turbentur.

Eſt omnis febris peſtifera & maligna ſecundum ſui naturam exitialis, exitialiſſima febris diaria peſtilentialis. Secundo loco eſt hectica. Neq; valet, quod Galen. dixerit 3. de

præſag.

præsag. ex pulſ. 4. nullum auxilium excogitari poteſt, quod valet aduerſus hecticam peſtilentialem, quoniam eſt quidem valde peſtifera, ſed celeritate interimēdi valde antecedit ipſam diaria peſtifera.

Minus perniciosæ his ſunt malignæ, quæ fiunt ex humoribus inſigniter putreſcentibus. Et inter has maxime lethales ſunt, in quibus fiunt deliria & vigilia continua, in quibus apparent exanthemata, & præſertim viridia, nigra, violacea. Dicebat Aetius deterrimas eſſe eas maculas, quæ ſunt copioſæ, latæ, liuidæ, & quæ ſtatim occultātur. Habetis caſum illius miſeri Critonis apud Hip. 1. epid. 3. t. 26. in quo apparuerunt exanthemata, & tertia die obiit. Quem locum dum Gal. interpretaretur, dixit, celeritatem mortis argumentum fuiſſe prauitatis humorum, qui in ipſo exſuperabant.

An deterrimum parotidas apparere in feb. peſtil. Eſt quoque deterrimum in his apparere parotidas. Copia vrinarum crudarum ſolet quoque facere lethaliorem febrem peſtiferam & malignam. Sed de parotidib. eſt nonnihil dubii: ſiquidem diximus, has deterrimas eſſe. Et ratio adſtipulatur, quoniam argumentum eſt, vitiatam materiam eſſe prope cerebrum, quod cum ſit pars nobiliſſima, fieri non poteſt, quin valde coinquinetur, & propterea malum exitiale vere ſit.

Accedit etiam, huiuſmodi tumores neq; diſcuti, neque diſſipari recte poſſe, propterea quod hæc materia longe poſita eſt à fonte caloris, vt ob id nequeat debito modo à calore tractari, Sed contra eſt ſententia Caſſii medici & Galeni. Caſſius enim problemat. libr. trigeſimo dicit, parotidas apparentes à veteribus medicis aſſimilatas eſſe Caſtori & Polluci ſyderibus, eo, quod, ſicut hæc ſydera apparentia nauigantibus ſemper ſerenitatem pollicentur; ſic vbi apparent parotides, ſemper eas ſanitatem permittere.

Quam ſententiam habuit etiam auctor ille lib. inſcripti de defin. Vnde ex horū ſententia colligere licet, minime parotidas apparentes ſemper vſque adeo exitiales eſſe.

Dupliciter poſſumus reſpondere pro reſolutione huius dubii: vno modo, aliud eſſe loqui de morbis in conſtructione peſtifera, aliud loqui de morbis diuturnis, & minime malignis. Vbi morbi diuturni ſunt, & ab omni malignitate alieni. Si in ipſis compareāt hæc tubercula prope aures, ſolent morbos illos finire. Nam ſolebat dicere Hippocrates 2. aphoriſm. morbos longos per abſceſſus finiri. Secus autem eſt in ſtatu peſtifero: propterea cum & Caſſius & Galen. ex ſentētia veterum loquerentur de febribus non peſtiferis, iure videntur veterum ſententiam commendaſſe.

Alio modo reſpondere poſſumus, parotidas comparare ſolere vel in ꝓgreſſu, vel in principio febris: & vel cum viribus firmis, vel cum viribus labefactatis. Vbi apparent in principio, vel viribus iam labefactatis, ſemper ſunt mortiferæ. Et raro videbitis quenquam ex febribus peſtiferis cum parotidibus euadere. Cæterum, parotides, quæ comparent in progreſſu morbi, & quæ fiunt firmis adhuc viribus exiſtentibus, minimè ſemper lethales ſunt. Et de his locutus eſt Caſſius & Galenus. Id quod etiam dicere poſſumus de omnibus aliis generibus exanthematum, quippe quæ dum apparent morbo iam progreſſo, atque etiam viribus infirmis, ſemper ſolent ſalutem afferre.

Quæritur à nonnullis, cur Galenus adeo diligens curationem febrium peſtiferarum nobis non reliquerit? & eo maxime, quod ipſemet in fine 10. meth. pollicitus eſt, ſeſe traditurum eſſe de febribus peſtiferis.

Aliqui, inter quos fuit Matth. Curtius, dixerunt, propterea hanc partem non tractare Galenum, quoniam eadem curatio eſt febrium malignarum, quæ eſt aliarum putridarū. Alii dixerunt, propterea ſiluiſſe Galenum de curatione peſtiferarum, quoniam hæ curantur medicamentis Alexiteriis, quippe cū huiuſmodi febres oriantur à maligna qualitate. Nam ſcripſit Galenus 13. meth. 6. & 1. de medicamentis ſ. g. 16. ea, quæ iuuant à proprietate, non complecti ſub aliqua methodo, propterea Galenus, qui methodo tractādas putauit febrium curationes, non eſt mirum, ſi tacuit curationem peſtiferarum, quæ nulla methodo perficitur.

Ego autem aliter ſentio, ſcilicet vel Galenum ſcripſiſſe, vt pollicitus fuit, curationem peſtiferarum poſt methodum, ſed ea ſcripta interiiſſe: vel Galen. non pollicitum fuiſſe curationem, ſed tractationem febrium peſtiferarum, atq; eam tradidiſſe 1. de diff. feb. Sed vtcunque ſit hac de re, ſoleo ego vtraſq; has opiniones conciliare, ita, vt febres peſtiferæ partim ſint curandæ, quemadmodum curantur cæteræ putridæ, partim vero curationem exigant ſine methodo inuentis medicamentis.

Nam, ſi ſpectemus peſtiferam febrē, quatenus ex genere putridarum eſt, vt intellexiſtis, certe eas omnes indicationes nobis præſtat, quas docui in vniuerſali ipſarum curatione, hoc eſt, vt ratione intemperiei refrigeretur & humectetur, ratione materiæ putreſcentis id quod eſt putrefactum, educatur, id quod putrefit prohibeatur, atque hoc remediis detergentibus, incidentibus & aperientibus. Cæterum, quia, vt alias audiuiſtis, dicebat Galen. 6. epid. com. 1. t. 29. differre calorem peſtiferarum à calore putridarum inſigni & excellente putredine, hinc fit, vt ratione huius excellentis putredinis indicetur nobis eſſe exſiccandum.

Et

Et hoc est quod Auicenna 1. quarti tr. 4. cap. 4. dixit, summam curationis pestiferarũ non aliud esse, nisi exsiccationem. Sed quia hæc excedens putredo est, vt docui, veluti venenum quoddam, siue, vt dicit Galen. 2. de nat. hum. t. 4. proprietas quædam substantiæ, hinc fit vt ratione huius gradus siue proprietatis siue veneni indicetur pugnandum esse cum medicamentis, quæ à proprietate iuuent: adeo vt in curatione pestiferarum & malignarum febrium, quas tractamus, sit necesse oculos ad omnes hos scopos dirigere, nempe vt refrigeretur, vt detergatur, incidatur, aperiatur, exiccetur, & medicamentis Alexipharmacis certetur.

Vt autem huiusmodi scopi impleri queant feliciter, operæpretium est, accõmodatas remediorum materias reperire & repertis secundum rectam rationem vti.

Primum autem sese offerunt materię dięteticæ, in quibus fere maxima pars curationis pestiferarum collocata videtur.

Igitur primum oportet eligere aerem frigidum & siccum. Vnde si cubilia ad septentrionem posita haberi possunt, præstantissimum est: sin minus, parandus est aer ita, vt frigidam & siccam vim habeat. Quare primũ submouere oportet omnem hominum frequentiam: deinde sternendum est cubiculũ floribus, vt rosa, fl. citri, fl. viol. fol. vitis. Collocandi etiam sunt fructus cordiales in cubiculo, vt sunt citria, aurantia, & postremo, irrigandum est solium aceto & aq. ros. vel aq. fl. citri & aceti, aq. lauendulæ.

Nam hæc sunt, quæ aerem non tantum frigidum & siccum parant, verumetiam odoratum, qui aer odoratus maxime valet in his febribus, in quibus solet fœtor pernitiosus maxime torqueri. Secundo loco est somnus & vigilia, in qua re debet quoque studium medici versari, vt vigiliæ, quæ solent torquere in his ægritudinibus, omnino adimantur. Vnde præter fontes, quos horarios solemus parare, ad conciliandum somnum, necesse est etiam adhibere lotiones manibus & pedibus ex papau. nymphæa, lactuca. Sic etiam fumus, ex hac decoctione per nares tractus, maxime valet ad conciliandum somnum, quæ si non iuuant, parantur fercula cũ lacte amygd. recẽt. vel, si recẽtes nõ habẽtur, cũ lacte vetustarũ diu in aq. maceratarũ.

Somnum conciliantia.

Loco huius lactis solemus etiam adhibere emulsionem sem. papau. ad mẽsuram ℥ ß. vel ℥. j. syr. etiam de papau. administratur; & tãdem quicquid alias docui valere ad debellandas vigilias.

A motu corporis abstinendum. Similiter etiam ab omni animi passione: vnde timor, mœror, ira, omnesque molestæ cogitationes sunt ablegandæ. Aluus, si non fluit, clysteribus communibus est sollicitandus.

Et ego soleo qualibet die administrare clysterem nisi aluus fluat. Fugiẽda est omnis repletio, similiter & omnis immodica exinanitio.

De potu & de cibo, quoniam controuersum est, breuiter deliberare oportet, quid sit agendum. Nam sunt qui existiment, posse febricitãtibus pestifera febre vinũ concedi, primum, quoniam, vt dicit Gal. febres pestilentes blandæ sunt, deinde quia in his febribus semper vires sunt ita deiectæ, vt sæpe labantur, & ideo sunt conseruandæ.

Alii contra negant vinum in his febribus esse concedendum: siquidem plerunque febres magnæ sunt. Et Galenus 12. meth. in fine capitis quinti dicit, vbi febris magna est, etiam si adsit syncope abstinendum esse à vino. Imo 9. de simplic. c. de Terra Samia dicit in peste si febris magna sit, bolum armenum propinandum esse cum aqua: sin parua, propinandum esse cum vino, ita, vt videatur ex sententia Galeni in pestiferis febribus minime conuenire vini vsum.

Ceterum hac in re ita puto statuendũ esse, In principio febrium pestiferarum, siue sint magnæ, siue sint paruæ, nunquam exhibendum esse vinum; nisi sit æger ita auidus vini, vt auersetur omnes cibos alios hoc negato.

In progressu febris, si febris sit exigua, & vires præcipitari videantur, minime mortiferum puto vinum concedere, sed valde exiguũ & paruarum virium: sicuti si febris magna sit, & à magnitudine febris vires deprimantur, minime concedere oportet vinum. Nam quando Galenus in syncope propter febris magnitudinem, prohibet vinum, ita ipsius mens est interpretanda, quod prohibeat, quando syncope fit à magnitudine febris.

Loco vini pro potu in his febribus conuenit aqua acetosæ alembicata, posca, aqua hordei cum modico succo granatorum, iulep. rosatum cum aqua acetosa, cũ aqua simplici cocta.

Et si vehemens sitis vrget, laudo etiam, vt interdum permittatur potus aquæ hordei in magna copia.

Siquidem solet hic potus refrigerare statim corpora flagrantia, simulq; sudores pro uocare, qui valde iuuant.

De cibo minor est controuersia, scilicet vtrum febricitantes sint multum alendi in hac febre, an parum. Non desunt qui arbitrantur ægros plurimum alendos esse; inter quos est vulgus muliercularum.

Adducuntur autem isti ea ratione, quod in febre pestifera magnopere vires consumuntur, ita, vt copioso cibo sint recreandæ. Preterea adducunt auctoritatem Galeni, qui 3. in 3. epid. comm. 58. scribit in illis febribus pestilentibus eos fuisse seruatos, qui sibii- psis vim inferentes multum cibi capiebant.

Quam

Quam ſententiam mutuatus Auicenna loco cit. dicebat, ſæpe iuuare in hac febre vt ægri cogantur multum cibi capere.

Ex altera parte ſunt, qui negant hos febricitantes eſſe multum alendos. Primum quia corpora ipſorum ſunt impura. Dicit autem Hipp. 2. aph. 10. huiuſmodi corpora, quantò plus nutriuntur, tàto magis offendi. Quo in loco Galenus dicit cibum in huiuſmodi corporibus inquinari, & propterea augeri prauum fomitem. Præterea fuit ſententia Galeni 11. meth. 16. corpora non nutriri ex his, quæ deuorantur, ſed ex iis, quæ optime in viſceribus conficiuntur, & confecta diſtribuuntur.

Vnde, cum in his febribus ſemper viſcerũ calor ſit labefactatus, & conſequenter nequeat cibos aſſumptos optime cõficere, hinc fit, vt minime poſſint multo cibo vires alioqui infirmæ ſuſtentari.

In hac dubitatione, quæ maximi eſt momenti, ſic decernendum puto. Cibum debere eſſe mediocrem, non nimium neque paucum, ſed pluribus vicibus acceptum, nam ſi nimius ſit, cum nequeat optime confici, neceſſarium eſt, vt cibus corruptus putredinem augeat, & conſequenter febrem.

Si ſit paucus, dicit Aetius ex ſententia Herodot. libr. 5. cap. 129. augeri prauitatem humorum, adeo, vt neque nimius, neque paucus eſſe debeat, ſed mediocris, qui cum & ipſe vnica vice vel altera ſumptus bene coqui non poſſit, multo ſatius eſt, eum in plures vices partiri, ſed ſemper debet eſſe optimi ſucci & facilis coctionis. Fuerunt inter recentiores eruditiſſimos, qui maximopere abominati ſunt omnes cibos humidiores, & ꝓpterea auſi ſunt damnare vſum ptiſanæ. Sed ſum ipſe alterius ſententiæ, ſcilicet niſi fluor alui obſtet, etiam in peſtiferis vtiliſſimum eſſe ptiſanæ vſum, quippe quæ facile coquatur, diſtribuatur, refrigeret, & ſi ſucco granat. vel aliqua herba exſiccatoria medicetur, etiam vim nimiam humectandi exuit. Igitur poteritis etiam vos vti ptiſana optime præparata, vel panatella cum ſucco ſemin. melonum, quæ ſemina, quoniam dũ vetuſta ſunt, potius calefaciunt & inflãmant, vt dicit Hippocr. 2. de diæta, proſpiciendum eſt, vt diu in aqua ſæpius mutata macerentur, priuſquam in ſuccum redigantur. Carnem ſolebat damnare Auenzoar, ſed, vbi vires poſtulant, laudo etiam vt carnes adminiſtrentur, ſed contuſæ & eliquatæ, ita, vt facile coqui & diſtribui poſſint, quo in caſu vt meliores euadãt atq; vtiliores, poſſunt coqui in aqua pentaphylli, vel aqua acetoſæ, vel aqua roſacea.

Num vſus ptiſanæ conueniat in ſeb. hac peſt.

Poſſunt etiam, dum coquuntur, adiici folia acetoſę, tormentillę, meliſſæ, borrag. Succus etiam citri, vel limonum adiunctus maxime prodeſt ad aduertendam omnem magnam putredinem.

Vitelli ouorum optimi ſunt, præſertim, ſi in iure liquentur cum modico aceti, vel omphacio, vel ſucco citrii, aut aurantii, aut granat. Aqua carnis, quod nos conſumatum dicimus, ab Auicenna inter remedia cordi ſuccurrentia numeratur.

Ab omnibus fructibus abſtinere oportet, ſiquidem vix inuenire aliquem fructum licet, qui non facile putreſcat, aut ſaltem non facile in putridos humores quos reperit cõuertatur. Illud præ cæteris animaduertere oportet, vt ſemper cibis aliqua immiſceantur, quæ proprietatem arcanam habeant aduerſus venenatam & peſtiferã qualitatem. Vnde ſolemus ſæpenumero cibis miſcere pulueres cordiales vocatos, qui fiunt hoc modo:

℞. Santalorum omnium an. ℨ. v.
Ligni aloes
Cornu cerui combuſti an. ℈. j.
Margaritarum.
Fol. meliſſæ.
Tormentillæ.
Acetoſæ an. P. ß. Pulueriſentur omnia diligenter, & ſimul miſce.

Nam modicum huiuſce pulueris inſperſum cibis cotidianis eos vtiliores reddere ſolet. Auicenna 1. quarti tr. 4. cap. quarto, poſtquam dixiſſet ſubſtantiam curationis peſtiferarum poſitam eſſe in exſiccatione, ſubiunxit exiccationem fieri tum venæ ſectione tum purgatione, quæ duo pertinent ad materias chirurgicas atque pharmaceuticas. Et vt primum de chirurgica materia ſermo habeatur, ſcire oportet, cum omnes peſtiferæ febres ſint exitiales & maxima ex parte interimant, fieri, vt ſiue mittatur ſanguis ſiue non mittatur, euentus infelix vt plurimum contingat.

Vnde data eſt occaſio medicis omnibus, vt digladiẽtur inter ſeſe ac ſemper dubitent, vtrum in peſtifera febre ſit mittendus ſanguis an non.

Et, vt hęc res, quę maximi eſt momẽti, diſerte & reſolute doceatur, videndũ eſt, vtrũ ſic mittendus ſanguis in hac febre nec ne.

Qui exiſtimarũt debere mitti ſanguinem ſuas rationes & auctoritates habuere. Prima eſt Hippocratis & Galeni ſententia pleriſq; in locis, in morbo magno mittendũ eſſe ſanguinem. Sed febris peſtilens eſt morbus magnus. Ergo, &c. Eſſe magnum morbum hãc febrem, facile probatur, eo quod Galenus 4. meth. 6. declarans tria eſſe magnitudinis morbi genera, vnum ſtatuit, quod κακοήθειαν ſiue malignitatem appellat. Si ergo febris peſtifera maligna eſt, non videtur dubitãdum, quin morbus magnus ſit.

Præterea febris peſtifera eſt ex genere putridarum. Scribit autem Galenus 11. meth. 15. optimum

optimum esse in omni putrida sanguinem mittere. Præterea Galenus 3. epid. com.1.t. 26. quærit, cur Hippocrat. in enarranda Critonis historia sanguinis missionis non meminerit. Et respondet ideo fuisse, quia Hippocrates initio nō fuit accersitus, quasi velit significare Hippocrates, si oportune accessisset, debuisse mittere sanguinem, etsi humores essent deterrimi.

Hanc eandem sententiam videntur secuti omnes pene Græci, & inter Arabes Auenzoar libro tertio tr.3.capite primo, narrat se se sanguinis missione curasse laborantes hac febre. Ex altera parte non desunt, qui negent in hac febre mitti debere sanguinem. Primū quoniam in omni morbo non solum vires præsentes, verumetiam futuræ sunt considerandæ: in pestiferis vix fit, vt aliquando vires non admodum labefactentur, vt ob hoc videatur abstinendum esse ab huius auxilii administratione.

Adhæc Galenus in libro de cibis boni & mali succi sermonem habens de constitutione illa pestilenti, inquit in illa obiisse quotquot sanguis missus est. Sed melius videtur probare, siquidem in febre pestifera considerari potest vel sola putredo, vel considerari ille gradus extremus, qui est veluti venenum.

Si putredo simpliciter expendatur, scribit Galenus 11. meth.15. putredinem curari, non sanguinis missione, sed aliis remediis. Igitur ob putredinem minime videtur sanguis mittendus. Sin autem expendatur gradus ille extremus putredinis, qui est venenosa vis, cum hæc sedem habeat circa cor, videtur inutilis & perniciosa ven. sect. nēpe quæ venenum apta est à corde per totum corpus propagare. Vnde forsan Rhasesin curatione harum febrium nullam mentionem fecisse videtur huius præsidii.

Sed, vt hoc recte intelligatur, videndum est, quæ debeat esse recta administratio sanguinis missionis, quippe qua comperta certum erit quid sit agendum. Recta autem administratio missionis sanguinis in quatuor potissimum pósita est: in tempore, in quantitate, in loco, & in modo. Circa tēpus administrandi ven. sect. illud certū est, in summis caloribus omnino abstinendū esse à sanguinis missione, siquidem fuit Gal. sententia 4. de R. V. 9. in maximis caloribus, etiamsi vires cōnstent & morbus sit magnus, abstinēdum esse à sanguine mittendo. Et 1. ad Glauc. 14. dicebat, quibuscunque sub cane missus fuerat eo tēpore sanguis, omnes esse extinctos. Nam cum extremis caloribus habitus corporum magnopere resoluatur, vires hoc auxilium minime sustinere possunt.

Præterea in principio febris pestiferæ tuto semper mittendus est sanguis: post principium mittere sanguinem nequaquam commodū, siquidem cum putredo sit progressa, vix fieri potest, quin vires ipsas diminuerit. Et hoc quod dicit Gal. in casu citato Critonis Hippocratem non meminisse ven. sect. quia in principio non fuerat vocatus; quasi exacto principio non sit amplius locus. Ita que in hac febre solum liceat mittere sanguinem in principio. Sed quia non semper vires in principio sunt firmæ, quoniā interdum prius iugulentur à prauitate humorum quam morbus manifestetur, ea propter tunc quoque magnopere obseruandum est, an vires valeant.

In principio tantum vena secanda est in feb. pest. si vires permittant.

Quantitas mittendi sanguinis in hac febre minime metienda est secundum habitū corporis vel magnitudinem virium, quoniam cum putredo excellens sit, etiamsi præsentes vires & præsens habitus videantur ferre posse ven. sect. magnam: attamen cogitare necesse est, sanguinem esse vitæ thesaurum, & in summa putredine ipsum quoque insigniter violari. Ita vt si in maiori quantitate quam par sit, dematur, periculum sit, ne bono exhausto sanguine deterior relinquatur.

Et ideo semper, vbi suspicio est febris malignæ, sanguis non in ea quantitate detrahendus est, quam alioqui postularet febris magnitudo.

De loco mittendi sanguinem cōstat nullum esse aptiorem, quam eum, vnde vniuersum corpus euacuat, quo fit vt vena basilica dextra sit cunctis aliis hoc in casu anteponēda. Verum in hoc etiam diligenter aduertere oportet, vtrum sit cohibita aliqua sanguinis missio consueta, nec ne, quoniam si menses sint suppressi vena malleoli melior est omnibus, aut scarificatio crurum.

Pari pacto si hæmorrhoides sint suppressæ, præstat vel hirudines apponere sedi, vel potius scarificare crura, vel aperire venas infernas, sic enim dicit Galen. in libro de sanguinis missione, & 4. de tuenda valetudine 20. etiam hæmorrhoidas suppressas reuocari per detractionem sanguinis à cruribus. Si suppressus sit sanguis è naribus, quod etiam quandoque fieri experimur, aut sanguis ab ipsis narib. detrahendus est, aut potius à vena cephalica. Si in his febribus partes aliquæ infra iecur inflammatione laborent, sanguis mittendus à venis pedum potius, quam à superioribus.

De modo sanguinis mittendi magnopere controuersum fuit inter veteres. Plerique enim putarunt, nullo pacto venam esse tundendam, ea ratione ducti, quod vena secta sanguis intimior euacuetur, & cōsequenter spiritus magis exhauriantur, & proin vires. Vnde inquiūt illi, multo melius esse per cucurbitulas sanguinem detrahere quam per venæ sectionem. Addunt etiam, v. sect. magis

An per v. s. vel per cucurbitulas præstet sanguinem demere.

venenum per corpus diffundi & consequenter magis vniuersum corpus contaminari. A cucurbitulis autem dicunt magis extrahi venenum ad corporis ambitum, atque hoc potius agendum esse, cum sæpe natura per eas partes exanthemata producat, qui motus magnopere adiuuatur vsu cucurbitularum, sicuti potius vsu v.s. impeditur.

Contra alii existimant multo melius esse mittere sanguinem vena secta, quod putredinis fomes sic magis minuatur & deleatur, simulque magis vniuersum corpus refrigeretur. Qui cucurbitulas prætulerunt cæteris modis, adhuc diuersi fuerunt, quandoquidem alii putarunt cucurbitulas applicandas esse dorso, alii vero cruribus & partibus inferniis. Ii, qui volunt esse applicandas subtus scapulas videtur fauisse Auicen. qui 4. primi cap. de scarificatione & sanguinis missione dixit cucurbitulas ita administratas esse vicarias sanguinis missioni per ven. sect.

An cucurbitula dorso vel partibus infernis applicanda.

Præterea videtur his fauere ratio, quoniam si cucurbitulæ, vt certum est, attrahunt à partibus profundis, iure applicatæ dorso videntur posse à corde egregie venenum extrahere. Qui magis amarunt applicationem cucurbitularum partibus infernis, vsi sunt & ipsi tum rationibus tum auctoritatibus. Ratio est, quoniam duo vsu huiusmodi cucurbitularum præstantur; vnum est, quod à partibus nobilioribus longe lateque trahitur materia impura & valde putrida ad partes ignobilissimas. Alterũ est, quod vires minus detrimenti patiuntur quam si cucurbitulæ supra adhibeantur.

Vtuntur etiam auctoritatibus. 1. quia Auicenna loquens de sanguinis missione per scarificata crura, inquit eam depurare sanguinem, quasi vbi inde missus est sanguis, natura soleat crassiorem & impuriorem ad replendas partes exinanitas depellere, & consequenter partes superiores reddere liberiores ab omni illuuie, & à prauo sanguine. Postremo vtuntur auctoritate Oribasii, qui in libr. de scarificatione & cucurb. ex sententia Coloni medici scribit in ea peste & sibi & aliis magnam vtilitatem attulisse sanguinis extractionem per crura scarificata.

In hac non leui nec inutili controuersia ita statuendum est, si vires cõcedant, ætas, tẽpus, alia & multo melius esse venã secare quã cucurbitulas applicare, ratio est, quia nõ solum hæc operatio minus dolorosa ac molesta est, verũetiam quia celerius operatur, & si prudenter administretur nullam noxam inferre potest. Veruntamen, si vel propter ætatem, vel propter vires & præsentes & futuras, vel quippiam aliud impediatur ven. sect. cucurbitulæ sunt administrandæ.

Sed in administratione harum si puer sit qui ægrotet, aut vir vel mulier quæ tædium & dolorem sustinere nequeat, eo in casu solemus vel brachiis vel cruribus, vndecunq; placet, mittere sanguinem, adhibere vnam vel alteram hirudinem, ac deinceps delapsa hirudine applicare supra foramen cucurbitulam.

Nam hic modus non solum antiquus est ab Aretæo & aliis propositus, sed etiã tutissimus est, ita vt nullus sit metus lapsus virium.

In reliquis sum huius sententiæ; nullo pacto in hac febre quatenus febris est putrida & praua, cucurbitulas spathulis applicandas esse, non tantum propter rationes propositas, verumetiam, quoniam dicit Auicenna huiusmodi cucurbitulas facere cordis tremorem, quasi certum sit ex simili administratione cor magis calefieri.

Vbi mulieribus medendum est, in quibus non fluant pro ratione mẽses, aut medendũ sit viris, in quibus sunt suppressæ hemorrhoides, tunc potius eligendus est locus crurum quam vllus alius. Nam, vt audiuistis, præterquam quod euacuatur etiam sic vniuersum corpus, quemadmodum dicit Galen. 4. de tuenda valetudine, fit etiam, vt retentæ euacuationes facile reparentur. Vbi autem nullus ex his propositis est, soleo eligere locos lumborum & nates ipsas, non tantum quia huiusmodi loca commodissima sunt pro simili administratione, verumetiã, quia ea in parte est vena caua illa amplissima, in qua solet esse focus putredinis, in ea parte huiusmodi euacuatio facta efficacissima & potentissima sit ad calorem putredinalem valde remittendum.

Inter remedia chirurgica, quibus vti solemus aduersus malignas febres sunt vesicatoria, quæ tametsi antiqua remedia sint: tamen quasi in dissuetudinem abierant, & tempestate nostra in vsum sunt reuocata. Vesicatoria enim sunt quædam emplasmata ex rebus maxime calidis confecta, & ad excitãdas vesicas vsurpantur.

De vsu vesicatoriorum in feb. pest.

Solemus autẽ hæc remedia adhibere crurum internis partibus paulo supra malleolum, similiter & partibus internis brachiorum paulo supra carpum. Sed non defuerunt, nec desunt, qui huiusmodi auxilium in febribus curandis damnent, tribus potissimũ argumentis ducti, quorũ primum est, vesicantia maxime calida esse, ꝓpterea in affectu calido, cuiusmodi est febris, minime conuenire posse. 2. hæc medicamẽta dolorẽ & molestiam ingentem afferre, ita vt interdũ somnos ægris maxime necessarios eripiãt. 3. ex his vesicatoriis sæpa vlcera suboriri nõ modo turpia, verumetiam curatu difficilia. Sed ex altera parte complura sunt, quæ docent hæc præsidia oportune adhibita maxime valere in febribus prauis debellandis, primum enim cum in his febribus vis eximiæ & pra-

uæ pu-

uæ putredinis ſit in partibus internis, curationis ratio exigit, vt quantum fieri poteſt malum à partibus internis ad exteriora trahatur. Sed medicamenta veſicantia hanc poteſtatem potiſſimum habent, vt ab internis partibus trahant ad extimas.

Igitur maxime conuenire videntur. Habere hanc facultatem veſicantia medicamēta teſtatus eſt Oribaſius 8. collig. 19. vbi ſcribit, medicamenta acria & mordacia, vbi artubus extremis applicantur, inſignem vim poſſidere attrahendi à partibus internis.

Præterea in febribus malignis, vt ſ. l. didiciſtis, complura grauia ſymptomata occurrunt, vt ſunt cataphoræ, deliria, fluxus. Et præ cæteris ſolent in his febrib. extrema frigida reddi, & interiora comburi. Sed Gal. 1. de hum. quem etiam citat Rabbi Moyſes 15. aph. ſcribit aduerſus deliria, cataphoras, fluxus, & ad extrahendū calorē ad partes extimas maxime omniū valere medicamenta calida, acria & mordacia extimis partibus applicata.

Id quod etiam comprobatum eſt ab Aetio ex ſententia Ruffi libro quinto capite quinto. Igitur ex his euidentibus rationibus ſatis patere poteſt, medicamenta veſicantia in febribus malignis eſſe commoda & vtilia.

Neque valet quod dicunt iſti calida eſſe, quia hæc remedia non adhibentur propter ipſas febres, ſed propter ſymptomata febribus coniuncta, quæ ſæpe poſtulant remedia ipſis morbis incommoda. Sed neque valet, hæc remedia calefacere interiora propterea quod potius contrarium faciunt, quia calefacta extrema & aperta attrahūt ad ſe humores, qui internas partes vexant. Neq; verum eſt, ita doloroſa eſſe hæc remedia, quia ſæpe vſu eſt compertum, ſi prudenter adminiſtrētur interdum ſomnum inducere: & ſi dolorem faciunt, eiuſmodi dolor potius iuuat ad auocandos humores à partibus internis, quā vt vllum inferant detrimentum.

Quod poſtremo obiiciunt de prauis vlceribus conſequentibus, neque hoc perpetuum eſt ſi decenter tractentur, imo vero non raro fit, vt vlcera putrida & praua magnam ſalutem adferant, ſiquidem per ea expurgat natura quicquid fædum & pernicioſum in corpore eſt. Tempus vtendi in febribus his remediis eſt, vt cum primum apparent magna ſymptomata & formidatur malignitas, illico adhibeantur.

Nam ſolent apud pleroſq; infamari, quoniam non adhibentur niſi quādo res deſperatæ ſunt, & propterea conſulo, vt quamprimum occaſio datur, hæc remedia non differantur. Componuntur autē ex variis rebus: interdum enim flammula Iouis contunditur, & contuſa arctiſſime prædictis partibus apponitur. Brachium etiam ſiue ranunculus ſimiliter contuſus & applicatus vim veſicandi & exulcerandi poſſidet. Frequentiſſime omnium ſolemus vti cātharidibus præparatis. Et vt habeatis aliquam formam, mediocris eſt hæc:

℞. Canthar. præpar. ʒ. iiij. *Formula veſicatorii.*

Sinapi ʒ. ß.

Fermenti ʒ. v. Cum aceto acerrimo f. paſta & applicetur locis prædictis.

Sed vt recta fiat adminiſtratio & poſſint cito fieri vlcera, primum curare oportet, vt locus diligenter à pilis denudetur: deinde vt aqua calente madefiat, poſtremo, vt pars fricetur donec rubea euadat. Sic enim alte medicamentum penetrat & conſequenter citius & efficacius operatur. Detineri ſolet ſpatio 24. horarum ſeu plus minuſue, prout veſicæ cito vel tarde apparent. Quæ vbi comparuerint, perforantē vt ille ichor prauus exeat, poſt butyrum adhibetur cum braſſica, aut linimentum ſimplex, aut ſi dolor nimius ſit, vnguentum de ceruſſa.

Poſt adhibetur aliquod ceratū, quod poſſit magis attrahere. Et nos vtimur cerato ſacro, quod tantiſper vſurpatur, donec tempus ſit vlcera claudendi, quo tempore poſtmodum adhibetur diapalma.

Solet quoddam ſymptoma verendum ſequi horum remediorum vſum, nempe ardor inter meiendum. Nam habet hoc animal eā mirificam facultatē, vt ſua vi magnopere lædat veſicam. Solet etiam ventriculum lædere & inducere ſingultū. Aduerſus quæ pugnare ſolemus lacte ſem. melonum, ſem. cucurbitæ, amygd. & huiuſmodi, quæ vim emplaſticam aduerſus acria medicamenta poſſident.

Solemus etiam interdum adhibere frictiones, quas numerare poſſumus inter chirurgicas operationes & præſertim adhibemus quando extrema ſunt frigida, quando natura ęgre propellit ad cutim maculas. Quę frictiones efficiuntur blande cum manibus perunctis oleo nitri, vt eſt huiuſmodi:

℞. Ol. amygd. amar. *Linimenti forma pro blanda frictione.*

Chamæm. an. ℥. j.

Nitri ʒ. ij.

Aq. chamom. ℥. iiij. M. omnia diligēter & manibus hoc liquore perunctis blande fricentur partes, refrigerentur & partes vbi erumpunt papulæ.

Atque hactenus de chirurgia. Poſtremum genus eſt pharmacorum, quæ cum ſint lenientia, pręparantia, purgantia & corroborantia: de præparātibus, & corroborantib. à nemine dubitatum eſt, quin in curandis febribus malignis conueniant. Sed dubitatum eſt de lenientibus & purgantibus an conueniant, nulla facta pręparatione. Auicenna pręcepit, vt in curanda hac febre ſtatim ad euacuationem veniatur, id quod etiam videtur monuiſſe Auenzoar libro 3. tr. 3. cap. 1. Sed præter has auctoritates ſunt non ignobiles rationes, quæ videntur docere, in hac febre

ſtatim deueniendum eſſe ad aliquam purgationem. Nam in febribus malignis eſt ſemper intenſa & eximia quædam putredo.

Dicebat autem Galenus 4.de tuenda valetudine, id quod putrefactum & ad benignum reduci non poteſt, ſtatim debere corpore depelli, alioqui quicquid tangit, contaminat, & in immenſum putredinem auget. Igitur videtur hæc irrefutabilis ratio perſuadere ſtatim in his febribus quicquid putrefactum eſt, per medicamenta eſſe expellendum. Poſtremo, vt memini me alias etiam dicere, Hip. pręcepit, vbi materia turget, hoc eſt, huc atq; illuc mouetur, eſſe vacuandum, ne, vt interpretatur Galenus, ad aliquam partem nobilē decumbat. Sed in febre maligna non ſolum periculum imminet, ne materia putrida viſcera, & præſertim cor occupet, imo vero iam occupat, quare videtur omnino hanc materiam eſſe à locis nobilibus extra corpus per medicamenta pellendam.

Ex altera parte non deſunt rationes, quæ contrarium indicare videntur, ſcilicet abſtinendum eſſe in his febribus ab omni catarctico & præſertim in principio. 1. quoniam vires ſtatim in his febribus ruinam patiuntur, ita, vt non poſſit natura ſimul ſuſtinere & violentiam morbi & moleſtiam medicamentorum. 2. fuit omnium ſentētia, malum pene ſopitum non eſſe mouendum. Sed in febre maligna malum ſopitum eſt.

Siquidem per medicamenta purgantia commoti putridi humores longe lateq; per totum corpus ſeſe diffundunt, & mirum in modum ſtatum totius corporis violant. 3. dicunt in febre maligna, illud quod potiſſimū lædit, nil aliud eſt, quam venenum ſiue perniciosa qualitas, quæ non ſuperantur purgatoriis medicamentis, ſed potius Alexipharmacis, hoc eſt, illis, quæ ſola proprietate aduerſantur prauis ſuccis. Vnde Galen. 9. de ſimpl. med. de terra Samia cum loqueretur de peſtilentib. febribus, quæ vagabantur eo tempore, dicebat eas, quæ à bolo armeno non fuerant curatæ, à nullo alio medicamēto fuiſſe victas, quaſi voluerit docere, aduerſus peſtilentes febres ſolis Alexipharmacis vtilitate pugnari.

Pro reſolutione ſtatuendum, nempe potiſſimam cauſam febrium peſtiferarum eſſe ſummum illum gradum putredinis, quod ſiue venenum ſiue proprietatē appellemus, nihil refert. Præterea illud ꝓ certo habendū eſt, nunquam, quod eſt egregie putrefactū, poſſe alia ratione expugnari, niſi ex toto cōſumatur, aut ex corpore pelletur, ſiquidem corrigere & emendare impoſſibile, imminuere nulla vtilitate conceditur, quia quantumuis nimium humoris ita putrefacti relinquatur, potens eſt ad contaminandam vniuerſam ſanguinis maſſam. Poſtremo ſupponēdum eſt, nos minime negare vſum medicamentorum Alexipharmacorum, ſed licere ſimul & ſemel expurgare corpore valde putrefactos humores, & ſimul etiam obſiſtere prauitati & ſummo illi gradui putredinis. Propter quod conſtituendum eſſe puto, niſi quid iam impediat, vbi metus eſt febris peſtiferæ & malignæ, ſtatim deueniendum eſſe ad aliquam expurgationem.

Dixi deueniendum eſſe, niſi aliquid impediat: quoniam ſi vires valde ſint deiectæ, aut ſit ſuſpitio, ne deiiciantur, ſimiliter ſi fluxus aliquis adſit p. d. ab omni genere medicamenti purgatorii ſiue leniat, ſiue inſigniter expurget, penitus abſtinendum eſſe iudico. Veruntamen dum vtendum eſt huiuſmodi remediis, duo præ cæteris memoria tenere oportet. Vnum vt ſemper blādiora medicamenta ſeligantur atque ea quæ vim nimiam humectandi habeant, & corroborent potius & adſtringant.

Quo fit, vt maxime in vſu haberi debeant thamarind. ſebeſten, myrob. manna, ſyr. roſ. ſolut. ſyr. viol. ſolut. Agaricum Rhab. nam caſſiam ſunt qui abhorreant in curatione harum febrium, eo, quia nimium humida & craſſa eſt.

Et certe cum alia remedia non deſint, ipſe quoque potius abſtinendum iudico. Secundo tenere debetis, vt ſemꝑ ea miſceatis purgantibus, quæ vim habent obſiſtendi vi putred. tum maxime omnib. venenis. Et ideo vt aliquam formam habeatis, ſi placebit potabile medicamentū præbere, poteritis hunc in modum præſcribere:

℞. Pulpæ thamar. ℥. vi. ſi prædominetur bilis.
Myrob. citrin. ℥. j. ß.
Sem. citri ʒ. ß.
Fol. ſcordii ℥. ij.
Fl. cordial. P. j. f. decoct. ſ. a.
Deinde *℞. d. d. ℥. iiij.*
Syr. roſ. ſolut.
Mannæ electæ an. ℥. ij. M.

Poteritis etiam interdum fieri huiuſmodi decoctum in ſero caprino. Sed ſolemus etiam, vbi febris æſtuoſa eſt, ita vt interiora cōburat, poſt huiuſmodi medicamentum offerre ℥. viii, vel ix. eiuſdem ſeri aut immediate aut paulo poſt. Si autem forma ſolida placebit, ſic parabitis. **Purgans in forma ſolida.**

℞. Pulpæ thamar. ℥. v.
Mannæ el. ℥. vii.
Pulu. cornu vſti.
Pulu. ſem. citri an. ℈. ß. cum ſyr. roſ. ſolut. q. ſ. f. bolus.

Poſt quem bolum licet etiam interdum, & pręſertim in iis, qui difficulter purgantur, exhibere vel libram ſeri caprini puri vel eiuſdem ℥. vii. cum ſucci roſ. ℥. j. vel ij.

Nam in his febribus maxime ſoleo amare ſuccum roſ. quia vim habet exſiccatoriam atque

atque etiam corroboratoriam. Sicut medicaméta lenientia & purgantia febribus prauis & malignis vtilia sunt. Siquidem in hac febre & virium ruina & prauitas humorum sunt, quæ maxime induſtriam medici poſtulant. Quoniam autem hæc medicamenta vel intrinſécus vel extrinſecus adminiſtrari poſſunt vel vtroque vſu opus eſt, præparantur igitur & alterantur corrupti humores multis medicamentis, quæ & manifeſta & occulta operãtur qualitate. Et quia hæc paſſim ppoſita habentur, ſat erit aliqua commemorare, vt ſcordiũ; quod aduerſus putrediné primas partes habere videtur, meliſſa, borrag. tormēt. pētaph. pimpinella, myrrhys. Igitur poſſumus ex his parare decocta, quæ adminiſtrari ſolent vel ſola, vel etiam aliquibus aliis permixta. Forma medicamenti præparantis.

℞. Fl. torment.
Pimp.
Acet.
Bugloſſ. an. M. ß. f. decoct. ſ. a.

Deinde ℞. *d. d. ℥. v.*
Syr. de acetoſ. citri ℥. j. M.

Et aduertendum, vbi febris magna eſt, ſolere nos maxime cauere vſum rerum dulcium, quem tamen ita abhorremus quoties febris blanda eſt.

Et prę cęteris ſoleo ego habere in vſu ſyrup. quem appello de ſcordio, qui fit hoc modo.

℞. Fl. citri.
Roſarum. an. P. ij.
Fl. torment.
Scariolæ.
Vincetox.
Borrag.
Acetoſ. an. M. j.
Fol. meliſſæ.
Chondri an. M. ß. f. decoct. ſ. a.

Deinde ℞. *d. d. ℔. iij.*
Succi ſcordii ℔. iiij.
Succi borrag. ℔. ß.
Sach. optimi q. ſ. f. ſyrupus ſ. a. & in fine addantur gr. xv. gall. moſch.

Hic ſyrupus ſolet à me exhiberi menſura ℥. j. vel ℥. ij. & maxime amicus eſt cordi ad putredinem omnem conſumendam.

Licet itaque vti hoc remedio donec aut aboleatur ex toto putredo, aut præparentur magis humores ad expulſionem. Quo tempore capiũt ægri hæc medicamenta ſolemus etiam exhibere ante ſyr. quæ vim habent reſiſtendi veneno. vt v. g.

Conſerua veneno reſiſtens.

℞. Conſ. aceto.
Citri.
Borrag. an. ℥. j.
Boli armeni.
Margar. an. ℈. j. ß. M.

Quod ſi timeatur harum conſeruarum nimia dulcedo, ſolemus vti ſuccis ipſis depuratis, verbi gratia:

℞. Succi acetoſæ.
Borrag. an. ℥. iij.
Pulu. cornu cerui ℈. j.
Pulu. ſcordii ℈. ß. M.

Sed aduertendum eſt, ſcordium eſſe quidem præclarum remedium aduerſus putredinem, verum ingratum eſſe, & ideo debere occultari fol. vel auri vel argenti.

Et quia diximus ſtatim omnibus remediis eſſe agendum aduerſus ſummam hanc putredinem, eapropter ſolemus extrinſecus quoque cor tueri, quandoque enim adhibemus theriacam, quandoque ſpecies cordiales. Et vt habeatis formam:

℞. Aq. fl. citri.
Roſarum.
Borrag. an. ℥. iiij.
Specierum cord. temp. ℥. j.
Fl. citri.
Fl. borrag. P. j.
Bulliant parum, deinde adde Galliæ moſch. gr. v. & cum panno lineo vel ſerico ſubtili f. fomentationes blandæ ipſi cordi.

Neq; timere debetis aquæ roſaceæ vſum, quia minime ita adſtringit vt ſit timéda, imo ſcribit Gal. 1. ſimpl. ol. roſaceum ratione roſæ vim habere penetrandi, eapropter & quia gratus eſt flos cordi, & vim habet reſiſtendi putredini libenter eo vtor. Sic etiam poſſumus parare linimenta cordi adhibenda, vt:

Linimenta pro regione cordis.

℞. Theriacæ optimæ ʒ. ß.
Vnguenti ſantalini ℥. iij.
Pulu. ſcordii ℈. j. ß.
Specierum cord. temp. ℈. j. cum ſucco citri vel acet. roſ. f. linimentum.

Poſtquã præparati ſunt humores, ſi aluus ſponte non fluat, neceſſe eſt expellere humores putrefactos, ſed ita, vt etiã ipſorũ qualitas ſpectetur. Et propterea ſi bilis ſupra alios humores exuperet, purganda hunc in modum:

℞. Sebeſten N. xii.
Fl. ſcordii P. j.
Sem. citri ʒ. j.
Fl. cordial. P. j.
Aq. roſ.
Meliſſæ an. q. ſ. f. decoct.

Deinde ℞. *d. d. ℥. iiij. ß.*
Rhab. el. ℈. iiij.
Schœnanthi gr. ij.
Infundantur omnia ſ. a.

Deinde *facta expreſſione adde*
Syr. roſ. ſolut. ℥. iij. ß. M. & f. potus.

Habet enim hic potus blandiſſimam facultatem expurgandi bilem; ſed ſimul etiam maximã vim putredini reſiſtendi. Poſt purgationes & prædictas operationes ſolemus in his caſibus confugere ad medicaméta quæ putantur maxime valere, quæ quoniam in vſu ſunt, etſi non admodum proſpera ſucceſſu, ipſe quoque proponam aliqua, & quidem ſelectiora, inter quæ eſt bolus armenus,

 præfertim

præsertim quæ nunc Byzantio affertur, nam de hoc scitis, quid scribat Gal. 9. sc. efficacissimum fuisse hoc omnium aliorum præsidiorum, vbi etiam scribit consueuisse dari cũ vino admodum mediocri, vbi febris blanda est vel nulla: vbi autem magna, consueuisse dari cum vino admodum lymphato. Nos potius ex aliquibus aquis stillat. ipsum exhibemus, vt est aq. rof. aq. fl. citri, aq. acetosæ: & forsan si veteres cognouissent artem hanc destillandi, ipsi quoq; his medicamentis essent vsi. Solemus quoq; exhibere puluiscornu vnicorum. Sed opto hac in re vt non patiamini vos decipi à quibusdam, qui ostendunt quædam cornua, & dicunt esse vnicornu, atq; valere aduersus venena. Probant autem id quod submersa in aqua faciunt illam spumare. Quæ tamen sunt meræ nugæ & meræ ingeniorum insidiæ. Nam de animali vnicornu primũ valde dubitatur an reperiatur, quia nemo ipsum vidit. Et tametsi Aristot. Ælian. atque alii plerique narrent esse 4. genera animalium, quæ gestant vnum cornu in fronte: nihilominus de vno tantum genere narrant, quod Reges Indorũ ipso vtantur aduersus venena, vt omnino dubitandum sit, vtrum quæ ostendunt, cornua sint vera. Scio apud summos principes seruari hæc cornua: & ego vidi apud Maximilianũ augustissimę memorię Imperatorem ingens quoddam cornu, quod ipsemet Imp. mihi dixit sese dubitare an esset verum. Itaq; non est, quod ita facile credatis istis narratoribus. Neque etiam exemplum illud quicquam valet, quoniam omnia cornua aq. immersa, hoc habent, vt spumam exhibeant. Nunc in frequenti vsu apud medicos est lapis Bezoar, qui generatur in ventriculo cuiusdam hirci, & semper reperitur inuolutus quadam pallea. Habetur,a. optimus tum apud Persas tũ in regione Malal. & afferri solet in Lusitaniam. Inde postea distribuitur per totam Europam. Est hic lapis quandoque paulo maior quam glans, quandoque minor, solidus, læuis, politus, atque vt plurimum coloris cinerei, obscuri.

Qui scribunt de hoc lapide, magnopere commendant tum aduersus venena tum aduersus humores melãcholicos, communiter exhibetur à gr. I. vsque ad 3. & 4. quanquam referant, apud illos vbi nascitur quandoque dari ad ℈. j. datur vel cum aq. rof. vel cum succo citri, vel cum modico iuris, sed ab illis, qui scripserunt, cunctis aliis præferri videtur aq. rof. Datur tribus vel 4. diebus, modo semel, modo bis in die, prout copia habetur. Ego interdum sum vsus cum prospero successu, interdũ frustratus sum spe. Sed ex iis est medicamentis, quæ si non iuuant, saltem nocere nequeũt. De theriaca disputatum est iam diu, vtrum in his febribus conueniat an non. Nam vtrinque & exempla & rationes proponuntur, sed ipse neque adhæreo istis qui frequenter vtuntur, nec etiam illis qui eam ex toto abhorrent. Et propterea vbi interiora non vruntur, sed febris blanda & insidiosa est, vti soleo libere theriaca. Nam timent aliqui theriacam, quod sua caliditate augeat febrim, vel quod sua vehementi actione vires alioqui inualidas nimium frangat. Sed si verum est, quod scribit Auic. theriacã magnopere consolari & recreare calorem natiuum, non est timenda neque nimia ipsius caliditas, neque nimia ipsius actio: quandoquidem in febre maligna omne malum videtur collocatum esse in caloris natiui læsione insigni, vt modo hunc seruemus atque reficiamus, quod fit vsu ther. non est quod metuamus eius caliditatem aut eius in agendo potentiam. Quamobrem quemadmodum dixi vbi febris maligna erit atque non appareat vel ingens incendium vel cal. natiuum ex toto prostratum poterit hoc remedium adhiberi.

Num theriaca in his febribus cõueniat.

Atque hæc est ratio succurrendi febribus omnibus malignis & pestil. quæ non sunt vere pestilentes, sed vt dixi, pestil. per similitudinem. Reliquũ est, vt Deo immortali gratias agamus, qui vos incolumes atque laboribus sustinendis idoneos hactenus reddidit, quippe me incolumem conseruauit, vt potuerim pro vobis laborare, qui mei labores si vobis placuerunt, id totum tribuendũ est benignitati Dei. Quod ad me attinet, peto, vt voluntatem, non sufficientiam meam respiciatis. Dabo operam, vt si æterno Deo placuerit, vos anno sequenti similiter iuuem. Interim valete, vestraq; studia & me amate. Anno M.D.LXXXVI.

7. Iulii.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEDICINALI CONTENTORVM.

A

Apople-

INDEX.

Autu-

Καρδιαλγία

Causa

INDEX.

Corrigentia

Curatio

Dolor

F

Febres

Fluxus

Genera

INDEX.

Humor

M.

Narco-

Pars

Qui

T

V.

Vertigo

INDEX.

Vitia

FINIS.